
43
9 H
6

IOANNIS DŁUGOSSI
SEV
LONGINI
HISTORIÆ POLONICÆ
TOMUS SECUNDUS.

SEU

LONGINI

CANONICI QVONDAM CRACOVIENSIS

LIBER XIII ET VLTIMVS

IN MSCTIS CODICIBVS TANTVM NON OMNIBVS
DESIDERATVS, NVNC TANDEM IN LVCEM PVBLICAM
PRODVCTVS

EX BIBLIOTHECA

RVSSORVM CÆSARI A CONSILIIS INTIMIS,
BELLICIS ET IVSTITIÆ &c.

ACCEDVNT OB MATERIÆ AFFINITATEM

LIBRI HACTENVS RARISSIMI:

POLONICA CVM COMMENTARIO ANONYMI.

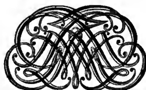
II. STANISLAI SARNICII ANNALES, SEV
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM
ET LITVANORVM LIBRI VIII.

III. STANISLAI ORICHOVII, OKSZI, ANNALES
POLONICI AB EXCESSV SIGISMVNDII CVM VITA
PETRI KMITHÆ.

IV. ILLVSTRIVM VIRORVM EPISTOLÆ IN TRES
LIBROS DIGESTÆ, OPERA STANISLAI CARNCOVII.

V. STANISLAI SARNICII DESCRIPTIO VETERIS
ET NOVÆ POLONIÆ, ITEMQVE RVSSIÆ
ET LIVONIÆ.

TOMVS SECVNDVS.

& MAVRITII GEORGII WEIDMANNI
ANNO M DCC XII.

SERENISSIMO
ET
POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
AVGVSTO
SECVNDO,
POLONIARVM
REGI,
MAGNO DVCI LITHVANIÆ, RVSSIÆ, PRVSSIÆ, MAZOVIÆ, SAMOGITIÆ, KIOVIÆ, VOLHINIÆ, PODOLIÆ, PODLACHIÆ, LIVONIÆ, SMOLENSKIÆ, SEVERIÆ, CZERNICHOVIÆ ETC.

NEC NON

DVCI SAXONIÆ, IVLIACI, CLIVIÆ, MONTIVM, ANGRIÆ, ET WESTPHALIÆ, SACRI ROMANI IMPERII ARCHI-MARESCHALLO ET ELECTORI, LANDGRAVIO THVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, SVPERIORIS INFERIORISQVE LVSATIÆ, BVRGGRAVIO MAGDEBVRGI, COMITI PRINCIPALI HENNEBERGICO, COMITI MARCÆ, RAVENSBERGÆ ET BARBIÆ, DYNASTÆ IN RAVENSTEIN ET RELIQVA.

REGI AC DOMINO
NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO.

REX

SERENISSIME ATQVE POTENTISSIME

PRINCEPS AC DOMINE
LONGE CLEMENTISSIME.

Annus nunc elapſus eſt integer, ex quo MAIESTATI TVÆ REGIÆ principem, qui operæ fecerit pre-

a 4 tium,

tium, rerum Polonicarum Scriptorem Ioannem Dlugossum maiore sui parte tunc primum in lucem publicam impensis nostris prolatum offerre atque AVGVSTISSIMO SACRÆ MAIESTATIS TVÆ NOMINI consecrare sumus ausi: quem quidem MAIESTAS TVA REGIA vultu excepit tam benigno tamque sereno, vt peccaturi nobis videamur insigniter in Clementiam MAIESTATIS TVÆ Regiam, si vel minima nunc etiam de gratia TVA Regia dubitatio nostrum subiret animum. In hanc igitur erecti fiduciam reliquam etiam istius auctoris particulam in omnibus codicibus, quorum tunc nobis copia suppetebat aut notitia, desideratam & a solis Cracouiensibus hactenus inter cimelia rarissima custoditam SERENISSIMO NOMINI TVO, REX, AVGVSTISSIME, sacram esse iubemus. Neque putamus consilium, quod cepimus, coram SACRA MAIESTATE TVA hic denuo nobis excusandum esse sollicitius, cum, quod totum dicauimus olim TIBI, eius & pars ex eo iam tempore consecrata SACRÆ TVÆ MAIESTATI fuisse iure meritoque censeri debeat: ita vt, quod dudum destinatum TIBI, aut potius TVVM omnino fuit, nunc solummodo

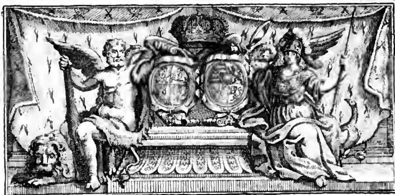
a no-

a nobis ſubditis SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS TVÆ fidiſſimis atque deuotiſſimis, cultu & obſeruantia, queis par erat, exhibeatur. Nihil itaque ſupereſt, quam vt diuturnum, felix fauſtumque SACRÆ MAIESTATI TVÆ Imperium & Auguſtos, tantoque Principe dignos rerum quarumcunque ſucceſſus voueamus, nosque & noſtros hos, quamuis tenues, pro re publica & litteraria conatus denuo MAIESTATI TVÆ SERENISSIMÆ humillime commendemus

SACRÆ TVÆ MAIESTATIS
REX AVGVSTISSIME

Ciues ſubiectiſſimi & deuotiſſimi

JOH. LVDOVICVS GLEDITSCH
&
MAVRITIVS GEORG. WEIDMANNVS,
Bibliopolæ Lipſienſes.

LECTORI
HISTORICAE REI STVDIOSO
S. D.
IO. GOTTLIEB KRAVSE.

Hiſtoricorum Polonicorum raritas.

Erum a gente Polonica pace belloque geſtarum commentarios qui ſtylo conſignarunt, eorum ſi numerum ineas, pauci quidem illi ſunt, neque cum numeroſo, quem aliæ pleræque gentes producere queunt, Hiſtoricorum exercitu omnino comparandi. Penes hunc etenim populum mos iſte inde ab origine eius inualuit, vt laude digna facere, quam ſua ipſi laudare facta ſatius ducerent, ſtudiaque manſuetiora, neſcio num probando ſatis conſilio, fere aſpernarentur atque negligerent: cumque litrerarum ſtudia demum ætate Iagellonum, id eſt, ſi omnem gentis computemus ætatem, admodum ſero attigerint, non potuerunt ea tantum roboris ex eo tempore acquirere, vt viros literatos, qui animum ad ſcribendum inſignia populi ſui facinora applicarent, quod facere plerumque ſolent ex eruditis pauciſſimi, eo numero producerent. Poterant tamen vel in hac etiam ſcriptorum paucitate ſitim vtcunque ſaltem explere Hiſtoriarum cupidi, ſi vel in lucem publicam darentur copioſius, qui monaſteriorum in pluteis, in ſcriniis virorum illuſtrium eruditorumque muſeis cum blattis colluctantur, atque tineis, vel illi, qui publico etiam ſtanno ſunt intra Poloniam exſcripti in tabernis noſtris librariis venum proſtarent frequentius.

tius. Sed isti negotio cum obstet officinarum typographicarum per Poloniam, Patronorumque, qui sumptus in libros excudendos erogent, raritas, huic vero commercii librarii cum Polonis, propter bibliopolarum in tota fere Polonia defectum, difficultas, saltem non male de publico mereri operamque historiarum cultoribus non inutilem nauare videntur, qui dispersos hinc inde Scriptores bonos atque difficillime reperiundos vni eidemque volumini inclusos lectoribus exhibent vna perlustrandos. Tentarunt id superiori ætate, vt in colligendis Scriptoribus Hispanicis Rob. Belus & Andr. Schottus, in Gallicis Petrus Pithoeus, Marq. Freherus & Quercetani, in Belgicis Wæchelii, in Anglicis Commelini Henr. Sauilius, Guil. Camdenus, Rogerius Tvvysdenus, Io. Fellus, qui *ἀνωνύμως* Rerum Anglicarum Scriptores ex Theatro Sheldoniano edidit, Th. Galeus & qui Collectionem Londinensem anno cIↃIↃccvII euulgauit, in Germanicis Sim. Schardius, Io. Pistorius, Iustus Reuberus, Marq. Freherus, Erpoldus Lindenbrogius, Io. Kulpisius, Christianus Vrstisius, Io. Schilterus, Henr. Meibomius & Illustr. Leibnitius, in aliis alii; ita in Polonicis etiam nonnulli. Collectiones. Quos inter merito suo primas tenet *Ioannes Pistorius Nidanus*, Medicinæ Doctor, Archiater & Consiliarius Badensis, postea vero quam eiurata religione patria ad castra Romanensium transierat Theologiæ Doctor, Canonicus Constantiensis & Wratislauiensis, itemque Rudolphi II. Rom. Imp. a consiliis, vir, nisi hac labe seipsum adspersisset, præstantissimus *admirandique*, vt inquit Scioppius, *ingenii & doctrinæ*, colligendis præterea eiusdem argumenti scriptoribus inque vsum eruditorum simul euulgandis quasi natus. Edidit is Guagnini, Cromeri, Michouiensis, Herbersteinii aliorumque de rebus Polonorum scripta, quæ typis expressa ad manus eius peruenerant, vno quidem, sed in Tomos III. distincto volumine; quod *Corpus Historiæ Polonicæ*, vt librum inscripsit Pistorius, Basileæ per Sebastianum Henricpetri anno cIↃIↃLXXXII folii forma excusum est. Pistorium modico temporis interuallo secutus est, qui sub ementito Alexandri Guagnini nomine rerum Polonicarum Tomos III ex auctoribus variis, plerisque tamen a Pistorio iam editis collectos octo foliorum forma Francofurti apud Io. Wechelum cIↃIↃLXXXIV edidit orbique literato obtrusit *Sigismundus Feyerabendius*, æmulus, vt videtur, Pistorianæ collectionis, sed impar congressus Achilli. Minus adhuc operæ fecit pretium, qui *Scriptores rerum Polonicarum ex recentioribus præcipuos*, vt habet inscriptio, *quotquot exstant latinos in vnum corpus congestos & in III. Tomos distinctos collectore C. T. L. Sornic. Misnico* edere se finxit Amstel. cIↃIↃcxcIX, 4. cum fraudem librarii Gedanensis statim subolfecerint eruditi, qui libris istis dudum apud Foersterum Gedanensem bibliopolam excusis nouam modo inscri-

ſcriptionem iſtam præfixit, prioribus titulis reſectis. Sed Piſtorii qui veſtigia ſequeretur æquis paſſibus, ab ipſo prætermiſſa ſuppleret, poſt collectionem eius in lucem emiſſa ſuperadderet, aut inedita forte quædam etiam in lucem ſimul protraheret, hactenus inuentus eſt nemo. Nos in hoc, quod præ manibus habes, volumine; vt potuimus, ferente ſic occaſione, congeſſimus Scriptores quoſdam non infimæ caueæ, magis vt volumini iuſta conſtaret menſura, quam Corpus quoddam Scriptorum Polonicorum colligendi animo. Cum enim Ill. Vir HENRICVS L.B. ab HVYSSEN ex Bibliotheca ſua vulgaſſet anno ſuperiore in Polonia repertam a ſe *Io. Dlugoſſi* Hiſtoriam Polonicam: non tamen integram; maior enim pars libri XII^mi deſiderabatur in omnibus manu exaratis codicibus, ſolis Cracouienſibus inſigne hoc cimelium penes ſe cuſtodientibus: non deſtitit Vir Illuſtr. donec bonum ſcriptorem etiam ſic magna ſui parte mutilum publico dediſſet integrum. Nactus itaque, qua valet apud Proceres Polonos gratia & auctoritate, codicem Cracouienſem, auctor fuit bibliopolæ, vt ne diutius pateretur *Dlugoſſi* Hiſtoriam iacere mancam, ſed etiam reliquum eius typis expreſſum in vſum eruditorum luci exponeret publicæ. Accepit conditionem Vir integerrimus atque hæc poſtrema quoque *Dlugoſſi* prelo ſubiecit; communicato tamen per abſentiam Viri Illuſtr. cum eruditis quibuſdam aliis conſilio, ſtatuit nonnullos præterea ſcriptores Polonicos illis iungere, vt voluminis prioris alterum hoc æquaret magnitudinem, nec nimia, quæ alioquin futura erat, voluminum inæqualitas opus inſigne deformaret. Horum itaque Scriptorum legendorum & emendandorum etiam, vbi opus id eſſe cenſerem, cum data mihi fuerit prouincia, reddenda mihi nunc eſt coram Lectoribus muneris adminiſtrati ratio. Quo in negotio, ne tædioſa nimis ſint quæ ſum prolaturus, ita me geram, vt cuiuslibet Scriptoris, antequam dicam, quid in eo hac editione præſtitum ſit, vitam, teſtimonia & quæ de reliquis eius ſcriptis ad notitiam meam peruenerint, præmittam: præſertim cum plerique libri ex quibus haurienda ſunt, quæ de Scriptoribus Polonicis notatu digna ſciuntur, non adeo noſtris in oris ſint obuii.

Præſentis Collectionis occaſio.

De IO. DLVGOSSO.

Ac de IOANNE DLVGOSSO pauca quidem monenda ſupereſſe videntur poſt deſcriptionem vitæ eius ſatis copioſam primæ Scriptoris huius editioni præmiſſam atque ſub initium etiam Tomi I. poſtremæ huius ἐκδόσεως noſtræ repetitam. De qua dubitare merito poſſis, quonam ſcriptore ad nos peruenerit. Philippum Callimachum vitam Dlugoſſi tradidiſſe auctor eſt Martinus Cromerus*: quanquam & ipſe de eo ſubdubitare videatur, dum a *Callimacho ſeu a quoquam alio* ſcriptam ait: quem ſequitur Henricus Spondanus.† Hæc tamen de Callimacho auctore, cuiuscunque fuerit, ſententia quo minus mihi probetur, mouet me iudicium de Hi-

Quis Scriptor vitæ eius?

*Hiſt. Polon. lib. 29. ad an. 1480.

† Continuat. Baronii ann. 1480. n. 8.

de Historia Dlugossi sub finem istius vitæ his verbis prolatum: *Historiam scripsit perpetuam Polonorum stylo mundissimo & magnifico, cuius vestigia postea nonnulli secuti, in scriptionibus suis abstergere cœperunt ac reiicere barbariem sermonis, quæ vsque ad ea tempora in promiscuo apud omnes erant.* Iam ab excessu Dlugossi nostri ad obitum Callimachi XVI. non amplius intercesserunt anni, intra quos adeo barbariem sermonis exterminasse Polonos, scriptores nonnullos cultiori dictionis genere vsos Dlugossum esse secutos, quorum nunc ne memoria quidem vlla superet, mihi non videtur vero simile. Sunt qui Felicem Herbultum Dobromilensem, primum Dlugossi editorem, vitæ quoque præfixæ credunt auctorem; quod facere video Actorum Sanctorum Collectores Henschenium Papebrochiumque * & nonnullos alios: eos tamen, quod pace ipsorum dixerim, sat validis argumentis destitutos esse puto. Non me latet Sim. Starouolscium scribere †, *vitam* Dlugossi a *Felice Herborto Tomo illius primo per se euulgato præfixam* esse: sed hoc non est Herbortum auctorem facere. Sane Herbultus in præfatione ad Dlugossi Historiam ne minimum quidem vitæ istius a se scriptæ reliquit vestigium: & vitam Longini denuo prolixe recensere, si iam Cromerus eam legebat * *diserte ac diligenter conscriptam*, quid aliud erat, quam Iliada canere post Homerum? Circumspectius igitur egit politissimus, dum viueret, iuuenis Sam. Ioach. Hoppius Magnifici iurisque nuper peritissimi Hoppii nepos, scribens **: *Io. Dlugossi vita Tomo I. Annal. eius Dobromili impressorum præmittitur:* & hic ipse, quem dixi Papebrochius alio loco *** his modo verbis vsus: *Vita eiusdem extat late deducta ante eius Historiam Polonicam.* Quem autem vita isthæc agnoscat parentem, id est de quo ab harum rerum intelligentibus edoceri velim. Cromerum eum antecessisse ex dictis apparet veritati esse proximum; Miechouio vero posteriorem credere quis possit non absurde, quod is fuse de eo agens † nullam vitæ ipsius a quoquam scriptæ mentionem iniiciat.

Sed quandoquidem primus nobis de Dlugosso scriptor putatur Miechouius age ipsum audiamus. Sic vero ille *: *Anno Domini* 1480. *die Veneris*, 29. *Maii vir celebris conditione ac insignis reputatione* Ioannes Dlugosz, *senior de* Nyedzelno, *Canonicus Cracouiensis diem vitæ clausit extremum. Erat autem staturæ proceræ, faciei gracilioris & macræ, nasi longi & aquilini, ætatis grandæuioris & prouectæ, vt ipse de se scripsit. Sexaginta quinque annorum, moribus probus, virtutibusque fulcitus, industria sagax, sermone eloquens, inter alia Historiarum maximus amator & Chronicorum scriptor. Huius Æneas Syluius de Picolominibus P. L. deinceps Cardinalis & Papa creatus Pius II. vocatus, meminit, & in Epistolis Sbigneo Cardinali tituli S. Priscæ Episcopoque Cracouiensi missis magnifice extollit, asserendo eum hominem doctissimum & in promtu habentem eloquentiam*

* ad d. IV. Martii ante vitam S. Casimiri p. 340.

† In Elogiis Centum Script. Polon. Elogio XIV. p. m. 31. Ed. Frftanæ.

* Cromerus vbi supra.

** in Schediasm. descript. Hist. Polon. Dlugosso præmisso §. 48. p. 128.

*** Act. Sanct. Maii T. II. ad d. VII. Maii p. 198. n. 3.

† Chronic. Pol. L. 4. c. 72.

De vita eius.

* In Chron. l. c.

multo ſale conditam, quem præter nullus tam clare, tam diſerte tamque prolixe res Polonorum in pace & bello intus & foris geſtarum quoadusque viueret, ſcripſit. Vnde in hoc anno D. 1480. vita & Chronica ipſius finitur. Præterea ſcripſit diſerto ſtylo Legendam beatiſſimi Stanislai Præſulis Cracouienſis & Patroni Polonorum glorioſi vitamque beatæ Kunigundis coniugis & perpetuo virginis Boleslai Pudici Ducis ac Monarchæ Polonorum in Sandecenſi Cœnobio vita functæ & ſepultæ. Scripſit & Geographiam, imo verius Chorographiam regni Poloniæ, vrbes, caſtra, oppida, flumina, montes atque villagia, cuius ſitus & diſpoſitionis ſint. Scripſit & libros inuentarios prouentuum Cathedralis Eccleſiæ Cracouienſis & cunctarum Eccleſiarum collegiatarum conuentualium & parochialium diœceſis Cracouienſis, ad quem, vel ad quos pertineant, diſtinctius annotando. Item ſcripſit familias, arma & clenodia Nobilitatis Polonorum cum origine & cauſa eorum & alia opera regno Poloniæ frugem & decorem æternum paritura. Erudiebat Præceptor conſtitutus illuſtrisſimos natos Caſimiri III Regis Poloniæ; quibus cum non paucis annis contritis, dum poſtulatus & electus fuiſſet in ſedem Archiepiſcopalem Leopolienſem, obiit antequam conſecraretur, anno, menſe & die, quibus ſupra: in Eccleſia S. Stanislai Kazimiriæ Cracouienſ. de Rupella nominatæ iuxta ſepulchrum beatiſſimi Stanislai tumulatus, cuius Eccleſiam præfatam in Rupella perſonis religioſis Pauli primi Eremitæ & prouiſionibus largis ac priuilegiis ante prouiderat ac dotauerat, Principibus filiis Regiis ipſius diſcipulis cum cœtu vniuerſitatis prælatorum ac populorum ſumus eius ſequentibus & exequias eius cohoneſtantibus; quibus interfui & prædicta omnia vidi. Patet hinc falſos eſſe Voſſium * Cauium, ** Freherum, *** Olearium * & qui eos ſequuntur, cum Dlugoſſum Epiſcopum aut Archi-Epiſcopum Leopolienſem dicunt; id quod Halleruordius ** circa annum MCCCCLXV factum ait, quod longe deterius eſt; erat enim *non multo ante mortem*, inquit Cromerus, † *deſignatus Archiepiſcopus Leopolienſis; verum antequam ſacris pontificalibus initiaretur, obiit*, vt loquitur Odoricus Raynaldus †† In Frehero quidem eo minus id eſt tolerandum, quod ſequi ſe Sim. Starouolſcium clare profiteatur, qui tamen *nominatum* ſaltem *Archiepiſcopum Leopolienſem* recte ſcribit. Grauiter vero lapſus eſt Io. Gottlieb Olearius cum nuper venerandi parentis ſui *Abacum Patrologicum* faceret locupletiorem atque ſub nomine *Bibliothecæ Scriptorum Eccleſiaſticorum* recudi curaret, aſſerens * vitam iſtam a Io. Herburto de Fulſtin, Regni Polonici Senatore grauiſſimo atque Hiſtoriæ Polonicæ ſcriptore non inficeto fuiſſe exaratam, patremque Ioannem cum filio Felice non obſcure confundens. Tandem dubio quoque non caret, quouſque ætatem Longinus protulerit. Auctor quidem vitæ ipſius diſerte tradit eum natum eſſe A. MCCCCXV. mortuumque A. MCCCCLXXX.

com-

* de Hiſtor. lat. L. 3. c. 6. p. 565.
** ſ. potius Rob. Gerius in Appendice ad Hiſt. Lit. Scr. Eccl. an. 1465.
*** In Theatro Vir. illuſtr. p. 22.
* In Biblioth. Scr. Eccl. T. I. p. 445.
** Bibl. Curioſ. p. 186.
† Hiſt. Polon. L. 29. a. 1480.
†† Annal. Eccleſ. poſt Baronium To. XIX. a. 1480. num. 45.
* Tomo I. p. 446.

communis est Historicorum sententia; quod annos vitæ ipsius efficit circiter LXV: sed Sandiwogius de Ezechel, Præpositus Monasterii Cladawensis, in Epistola, qua gratias egit A. MCCCCLXVI Dlugosso, quod vitam S. Stanislai sibi inscripserit, quæ vitæ huic est annexa,* dicit se *a teneris & circiter a LVI. annis ab ipso amari.* Hoc si pro vero accipiatur, vt iam MCCCCLXVI Longinus vltra LVI. habuerit annos, inde consequitur eum septuagesimum ad minimum annum viuendo superasse. Sed si quid coniiciendum, scribendum forte erat in ista Epistola XLVI pro LVI. ita vt numeri denarii notam scriptor omiserit; qua adiecta cuncta conuenient aptius.

* Vita S. Stanislai L. III. c. 7. num. 62. in Henschenii & sociorum Actis Sanctorum Maii Tom. II ad d. VIII. Maii p. 273.

Elogia DLUGOSSI.

Dlugossum plures, vt merebatur vir tantus, laudibus sunt prosecuti. Nobis sufficiet paucos ex multis adduxisse. Primus in scenam prodeat dictus nobis paulo ante Sandiwogius de Ezechel, qui in Epistola modo allegata his eum ornat elogiis:** *Tibi* (Deus) *singulariter*, inquit, *inter coætaneos tuos docile ingenium cum studiositate donauit virtutum; vt in tenera, quam noui ætate tua, inter maturos obuersatus viros cresceres semper moribus & meritis. Conuenit in te satius flos ætatis & maturitas mentis vt æquo gradu eloquentia tua & conscientia pariter incederent. Accessit etiam oris veritati castitas animi, vt ab ore tuo cana semper manarent verba, cursusque annorum vsque ad hos canos laudis tibi & honoris procuraret augmentum ex Dei dono, vnde virtutum omnium sumitur manifesta cognitio. ------ Hæc te resplendere fecit æqualem actionis merito & dictionis eloquio ac specialibus tuam inclinauit mentem, vt oratoriam colendo diligeres artem, quæ vtique apud veteranos Chaldæos, Hebræos & Latinos litterarum omnium humanarum est ornamentum. --- --- --- In hac te censeo arte sub nostris præclarum æuis, vt & suauiter scias persuadere animosque audientium orando possis mulcere. Verum existimo inter egregios nostri dictatores seculi tu ipse haberis, qui toto nisu de Italia, vbi Latina est ipsius scientiæ scaturigo, plures libros in eadem magno pretio congregasti, nec vsque modo desistis colligere: vnde ex tuo dictatu in his ferme oris omnes hauriunt, tuisque vasis ditescunt.* De Dlugosso quid senserit Æneas Syluius, quid Matthias Miechouius, superius vidimus. Nunc iuuat Martinum Cromerum Historiæ Polonicæ scriptorem cultissimum atque præstantissimum audire, qui,* *Neque memoratu dignum quicquam*, inquit, *tum in Polonia, pace per circuitum parta, accidit, præterquam quod* Io. Dlugossus *Canonicus Cracouiensis, non multo ante designatus Archi-Episcopus Leopoliensis viuere pariter & annales Polonicos scribere desiit; Vir nobilis de gente Vienauia, virtute & constantia summa, eruditione & facundia, vt illis temporibus, non vulgari & industria ac dexteritate in rebus gerendis singulari præditus. Quas ob res quamuis Cazimirum Regem Sbignei ac deinde rursus Iacobi Senneniorum ornamentis impensius studendo, grauiter offendisset,*

** Vita S. Stanislai l. c. num. 61. in Actis Sanctorum d. l. p. 272.

* Hist. Pol. LXXIX. an. 1480.

ita vt sacerdotiorum fructibus spoliaretur, Cracouia a præfecti apparitoribus contumeliose eiiceretur proscriptusque de vita periclitaretur: postea tamen idem Rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atque dignitatis & in erudiendis liberis suis vsus est: vnde ditatus insignia reliquit beneficentiæ suæ pietatisque monimenta. Sed quoniam extat vita eius s. a Philippo Callimacho s. a quoquam alio diserte ac diligenter conscripta, satis sit obiter hæc paucula de eo perstrinxisse. Cromerum atque Miechouium sequuntur iisdem fere verbis retentis Odoricus Raynaldus * atque Henricus Spondanus; ** quare verba eorum describere hic supersedemus, miramur tamen Abrahamum Bzouium & ipsum Polonum primarium hunc gentis suæ scriptorem Annalibus suis Ecclesiasticis inserere omisisse. Io. Herburtus de Fulstin nobis superius etiam dictus in Chronico suo s. Compendio Historiæ Polonicæ † de nostro agens ipsa Cromeri verba & apices exscripsit; quem ducem sequitur Guil. Caueus * seu potius Robertus Gerius eiusdem continuator. Omittimus de industria Simonis Okolski, Sim. Starouolscii & Gerh. Ioannis Vossii loca, quæ Tomo Historici nostri primo in editione hac recentiori nouimus esse præfixa: Simonis tamen Starouolscii ex ipsius Hecatontade Scriptorum Polonicorum non possumus non adscribere verba ibidem prætermissa, a quo noster hoc tulit ** elogium: *Ioannes Dlugossus alias Longinus dictus, Io. Dlugossi de domo Wienianía, Præfecti Crocineusis F. Canonicus Crac. nominatus Archiepiscopus Leopoliensis, liberorumque Casimiri Iagellonidis, Regis Poloniæ, præceptor, eo quod in Academia Crac. optimis artibus a fundamentis esset eruditus, earumque laureis pro more insignitus; primus ipse in signum gratitudinis & rei litterariæ incrementum, auctor contubernii Iurisperitorum & fundator extitit. Idemque fatiscentium Ecclesiarum instaurator & Xenodochiorum, pauperumque omnium communis velut pater.* Et post pauca: ***Vir enim indefessæ mentis aciei & diuinæ prope memoriæ fuerat, cui & arguta verborum ac sententiarum compositio non defuit. Præterea pietas syncera, deuotio summa, contemplatio rerum diuinarum assidua: qui & ieiuniis disciplinisque asperrimis & orationibus prædicationibusque assiduis, & Regiis insuper negotiis distentus, mirum quomodo tantum temporis scriptioni lectionique insumere potuerit. Plura de eo cognoscere qui exactius volet, legat vitam illius a Felice Herborto Tomo illius primo per se euulgato præfixam, & morum castitatem, animi demissionem, laborem assiduum, humanarumque rerum contemptum luculentissime in ipso fuisse perspiciet.*** Non attingo nunc alios, ad scripta potius eius enarranda pergens.

* Continuat. Annal. Baronii ad an. 1467. n. 6. itemque ad an. 1480. n. 8.
** Annal. Ecclef. T. XIX. a. 1480. n. 45.
† L. XVII. c. 10. Meminit etiam eius lib. eod. c. 2.
* Hist. Lit. Script. Eccl. in Append. an. 1465.
** Elog. & Vitis 100. Script. Pol. n. 14. p. m. 30.

Historia eius Polonica. Scripsit Ioannes Dlugossus, quæ familiam ducat, *Historiam Polonicam* in tres Tomos digestam, quæ edita primum est Dobromili in officina Ioannis Szeligæ, Anno Domini MDCXV. fol. autoritate

tate & ſumtibus, viri omni fere doctrina liberali imbuti, ſi Starouolſcium* audiamus, oratoriſq; diſertiſſimi, Felicis Herborti, quem idem Starouolſcius *non modo inter Pramislienſis terra apices ponendum putat, ſed inter totius Roxolania primates, ſi rebꝰ bellicis tam felix, quam ingenio fuiſſet*; qui Dlugoſſi Tomum primum à ſe editum Senatui Veneto inſcripſit. Ipſe vero auctor opus ſuum Zbigneo de Oleſnica S. R. E. Cardinali & Epiſcopo Cracouienſi, cuius plurima in ſe extare beneficia gratus agnoſcebat, cuiusque hortatu ad ſcribendam hiſtoriam acceſſerat, poſt mortem ipſius dedicauit, vt apparet ex his verbis Epiſtolæ dedicatoriæ: *Ego opus præſens meum Paternitati Tua iam ex mortalium conuerſatione ſubtracto, & abſenti etiam corpore concreto & mortali exuto dedico, tuo ſuffragio mortali orbandum tutela. Idque eo libentius mea tenuitas aggredietur, quod me ad id in corpore mortali poſitus tua exhortatione, cuius authoritas apud me etiam poſt fata magna eſt, impuliſti.** *Ex eo autem præcipue veniam* ſe ſperat impetraturum, vt inibi ait, ſi forte non pro rerum maieſtate ſcripſerit, *quod aliis doctis & eruditis viris ſilentibus prior ad ſcribendum conſurrexerit, malens aliquid parum culte parumque concinne, quam nihil ſcripſiſſe.* Vt autem ſe geſſerit in hiſtoria ſcribenda, ipſe his verbis ediſſerit: * *Ætatis ſiquidem ſuperioris tempora aliorum adminiculis; qua vero in noſtram incidere ætatem, marte, vt aiunt, noſtro; quaſdam vero res, quibus vetuſtas fidem certam abrogauerat, aut illas litterarum vnica fidiſſima cuſtodia non perennauerat, ex fama, qua ſola durabat, ſcrupuloſius ſinceriusque, quam poteram, deſcripſi & qua per varias Eccleſias & Bibliothecas & alia loca ſparſa erant, curaui colligere & collecta in præſens opus vtcunque deducere. Plura vero, qua parum concinne parumque vere inſerta fuerant, allatura factis aut dictis pudorem, omiſi.* Quo vero res Polonorum plenius veriusque exponeret, vicinarum etiam aut fœderibus quandoque cum Polonis coniunctarum gentium facta tanto inquiſiuit ſtudio, vt etiam ſenex Ruſſicam linguam addiſcere non dubitaret. *Vnde eam ob rem*, inquit, *cano iam capite ad perdiſcendas litteras Rutenas me ipſum appuleram, quatenus Hiſtoria noſtra ſeries certior redderetur.* De cætero videamus quid alii etiam de opere Dlugoſſi ſenſerint. Cromeri verba non repetimus, quibus ſatis reſponſum eſſe videtur ab Illuſtri præfationis ad Tomum huius operis primum auctore. Stanislaus autem Sarnicius in Epiſtola dedicatoria Annalibus ſuis præmiſſa Dlugoſſum, Miechouium Cromerumque contendens inuicem, *Dlugoſſus*, inquit, *materiam nobis ipſam tradidit, Miechouius rudem illam & indigeſtam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatiſſimam ex thalamo cincinnis verborum & ſententiarum veſtitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit.* Io. Herburtus a Fulſtin in Dedicatione Compendii ſui Hiſtoriæ Polonicæ ſcribit: *Poſt eum* (Cadlubcum) *vero ſequuti ſunt Ioannes Dlugoſſus &*

*Elog. ſcript. Pol. n. 22. p. 43.

* Sic forte legendum.

* Hinc periodum inchoandam puto.

Miechouienſis diligentia & fide in perſcribenda Hiſtoria ſingulari: cæterum non eo ordine ac verborum ſententiarumque grauitate vſi, vt ad externorum optimis literis exculta ingenia purgataſque & teretes aures ſcripta illorum penetrare poſſent. Simon Staronolſcius * hoc de opere iſto tulit iudicium: *Sed & rerum a Polonis geſtarum ipſe primus ſcriptor & illuſtrator, quamuis ante eum Cadlubcus Epiſcopus Crac. ſuis Commentariis connotauerit. Verum quia connotauerit tantum per modum Epiſtolarum aut Dialogi, non ſtilo hiſtorico ſeriem rei ſcripſerit, idcirco primas huic noſtro damus, vt qui & circumiacentium populorum fortia, aut ſecus, facta veraci calamo depinxerit. Quare & in lucem prodire haud permittitur, quod pleraque ſine reſpectu ſcripſerit.* Eandem fere, ſed paulo clarius, expri- mit ſententiam Dan. Papebrochius, ** ita de noſtro ſcribens: *Ioannes Longinus ſ. Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis ſcripſit Hiſtoriam Polonicam in duodecim libros diuiſam, cuius ſex priores libri auctoritate & ſumptibus Herbulti Dobromilski anno MDCXV. extant curati. At ne reliqui libri imprimantur, prohibent Poloni, arbitrati in hiſce plurima regni ſui ſecreta prodi.* Henricus Spondanus ait, * Dlugoſſum *res Polonorum inſigniter deſcripſiſſe, vnde Cromerus non pauca excerpſerit;* additque *haberi etiam eius Commentarium* (nempe MS.) *Romæ in locupletiſſima Bibliotheca Vallicellana Patrum Oratorii, quo frequentiſſime vſus fuerit Baronius in ſuis Annalibus.* Hæc eadem iisdem fere verbis tradit & alibi † Spondanus. *Laboribus* Dlugoſſi *ſæpius in annalibus vſum ſe* gratus agnoſcit etiam Odoricus Raynaldus, * qui Baronianos Annales continuauit omnium luculentiſſime, ipſius Baronii collectaneis atque ſchedis adiutus. Is autem noſtrum minus recte Dlugoſcum aut Dlugoskium vocat.

* Elog. Scr. Polon. n. 14. p. 30. ſq.

** Acta Sanctorum Maii Tom. II. ad d. 7 Maii p. 198.

* Annal. Eccleſ. an. 1467 n. 6.

† l. c. ad an. 1430. n. 8.

* Annal. To. XIX. an. 1480. n. 45.

Vita S. Stanislai. Alterum opus Dlugoſſi, quod quidem typis vulgatum eſſe conſtet, eſt *Vita S. Stanislai* Epiſcopi Cracouienſis & martyris, quam auctor anno Chriſti MCCCCLXV. conſcripſit tribusque libris diſtinxit. Inſcripſit autem hunc librum Sandiwogio de Ezechel (qui ſeipſum Santhkonem de Ezechel vocat) artium & ſacræ Theologiæ magiſtro, monaſteriis & domo Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini in Clodawa Gneznenſis Diœceſis Præpoſito, ſuo a teneris amico, & deinde poſt dedicationem etiam factam miracula a S. Stanislao patrata vlterius recenſendo, vsque ad annum MCCCCLXXV, atque ita fere ad obitum ſuum continuauit. Hæc Vita Stanislai impreſſa primum fuit Cracouiæ anno MDXI. atque ſub titulo: *Decus Polonorum* recuſa anno MDCLXVI. cura Stanislai Dobielowicz, Decani Chodolienſis, Parochi Opolienſis, qui ſingulis capitibus ſummatim præfixit compendium & latini idiomatis aſperitatem non nihil caſtigauit, addiditque miracula, quæ in tabulis eccleſiæ Piotrauinenſis fuere reperta. Hanc inueniri etiam apud Laur. Surium in Vitis Sanctorum ab ipſo editis aſſeruerat Card. Baronius in notis ad Marty-

tyrologium Romanum, quo nomine reprehenditur a Dan. Papebrochio in Actis Sanctorum * Maii. Sed habetur ea ibidem ** *ob nimiam prolixitatem mutato fere ſtylo redacta in compendium per F. Laur. Surium: ita tamen, vt hiſtoriæ integritati nihil detractum ſit*, vt in titulo legitur. Omiſit autem Surius, ſtylo mutato, non modo Prologos, vt ait Voſſius † & qui eum ſequuntur, ſed ipſum librum ſecundum atque tertium ferme integros, cum animus ipſi fuerit ſolummodo vitam Stanislai recenſere, præteritis, quorum ipſum forte puduit, miraculis, qui libris iſtis fuſiſſime & ad nauſeam recenſentur; quod ex collatione vtriusque didicimus. Sed Papebrochius eandem Vitam exhibet integram, * ſeruato auctoris ſtylo, editionem Cracouienſem anni MDXI. plerumque ſecutus. Nam etſi priorem partem, quæ res in vita geſtas & glorioſum mar-„ tyrium continet, ex ipſo, vnde facta videtur impreſſio, libro perga-„ meno haberet excerptam & ſigillo venerabilis Capituli Eccleſiæ „ Cracouienſis Cathedralis communitam, tamen eam cum impres-„ ſis conferens in ea notauit eadem fere omnia ſcriptionum, trans-„ poſitionum, omiſſionum menda, quæ in illo inueniuntur: quorum „ cauſam in ſtyli nimium diffluentis luxuriam refert, qua in primo „ tractatu præſertim vſus eſt auctor; quod librariis, quos non exer-„ citatisſimos habuit, difficilem fecit transſcriptionem. Optat igi-„ tur vt inueniatur alicubi ipſiusmet Longini autographum ex-„ emplar, vel aliud eius manu emendatum." *Interim*, inquit, *exemplaris melioris defectu, curauimus ipſi per coniecturam ſupplere biantes periodos, diſtortas ad ſanum ſenſum redigere, mendoſas caſtigare, ſaluis tamen verbis & ſtylo, quem hac neceſſaria & leuicula correctione non videmur nobis immutaſſe; illibenter alias tantillum quoque diſcedere ſoliti ab originalibus.* De cætero extare eandem Vitam MS. in folio Swednicii in Sileſia in collegio Societatis Ieſu, ex P. Theodoro Moreto eiusdem ſocietatis Wratislauiæ ſacerdote variis libris eruditis editis noto cognouit idem Papebrochius, addens & aliud exemplar MS. in Bibliotheca domus Profeſſæ extare Cracouiæ. Addidit ibidem Papebrochius vetera quædam Acta de Stanislao in MS. reperta, qualia etiam habere ſe ſcripſit Baronius; itemque miracula ex tabulis eccleſiæ Piotrauienſis a Dobielowicio deſcripta. Longino noſtro vſus eſt etiam, qui non ita pridem Vitam Stanislai deſcripſit atque ſub titulo: *Byſſus & Purpura*, typis Clarimontis Czeſtochouienſis edidit anno MDCXCIII. Bartholomæus Sotareuius Ord. S Pauli primi Eremitæ Presbyter, Wilkowiccium etiam quendam a ſe adhibitum eſſe aſſerens. Auxerunt, vt ait in præfatione, miraculorum numerum votiuæ tabellæ in Eccleſia Ru-„ pellana appenſæ; acta item Monaſterii Rupellani, nec non ma-„ nuſcriptæ gratiarum Diui Stanislai pandectæ, quas ab eodem mo-„ naſterio porrectas habuit. Nec gratias, vt vocat, prætermiſſas „ voluit

* Loco ſupra citato.
** in Laur. Surii Vitis Sanctorum ad d. 8. Maii p. 99. ſqq. edit. locupletioris Colon. Agripp. 1618.
† de Hiſt. Lat. L. III. c. 6. p m. 565.
* in Actis Sanctorum l. c.

"voluit ex tabellis Petrauinensibus & Zembocensibus: ex illis a Do-
"bielouicio Parocho Opoliensi, ex his a Sebastiano Piskorski I. V.
"Doctore & Professore Cracouiensi & Velunensi Canonico, Pleba-
"no Zembocensi, laudatissimo, inquit, æui nostri Dlugossio colle-
ctas." Tandem, ne cui mirum videatur memoriam Stanislai a Su-
rio exhiberi ad d. VIII. Maii, a Bollandianis vero ad eiusdem mensis
diem VII. addimus, factum id esse ab his, quod Clemens VIII volue-
rit festum huius sancti celebrari die VII Maii, ad quem diem etiam
primo loco inscriptus est Martyrologio Romano ac vita eius variis
Legendis seu Historiis Sanctorum inserta.

Reliqua DLVGOSSI scripta. Nunc ad reliqua Dlugossi scripta progredimur. Scripsisse eum *Vitas Episcoporum Plocensium*, quæ in Operibus posthumis Stanislai Lubienski, Antw. MDCXLIII. in f. vulgatis exhibeantur, ex Schediasmate de Scriptoribus Historiæ Polonicæ * Tomo I. huius operis præfixo didicimus; vbi etiam statim additur, eundem & *Posnaniensium Episcoporum seriem* contexuisse, quam a Iacobo Brzemezkio continuatam ediderit Thomas Treterus, Canonicus Varmiensis, Brunsbergæ MDCIV, 4. Sed Guil. Caueus † tradit Dlugossum scripsisse *Catalogum omnium Episcoporum per omnes vniuersi Poloniæ regni cathedras ab ipsa cuiusuis fundatione ad sua vsque tempora*; cuius operis exemplar MS. avtographum a Mart. Cromero acceptum habuerit Thomas Treterus, (quem falso Canonicum Wormatiensem vocat) ex quo *Vitam Episcoporum Posnaniensium a Iordano Antistite ad Vrielem de Gorka Præsulem XLV^um^* id est, ab anno 966. (non 1466 vt mendose ibi legitur) ad an. 1479. cum Appendice sua ediderit Treterus loco & anno superius dicto. Possemus forte hac de re dare certiora, si ad manus nobis esset ipse liber a Tretero editus, ex quo sua hausisse Caueum coniicimus, vel etiam Lubienskii opera posthuma potuissent hic loci a nobis reperiri. Præter *vitam Stanislai*, de qua supra diximus, *Vitam* etiam "*B. Kunegundis*, coniugis & perpetuo virginis Boleslai Pudici Ducis "& Monarchæ Polonorum in Sandecensi Cœnobio vita functæ & se-"pultæ scripsisse nostrum auctor est Matth. Michouius * & qui Vitam ipsius operi præfixam concinnauit; Sim. Starouolscius ** vero addit, *aliorum quoque sanctorum Hungarorum & Polonorum vitas*, ab ipso fuisse exaratas, cuius rei fides sit penes auctorem. Idem testatur nostrum confecisse & *Ecclesiæ Cracouiensis Acta & Benefi-"ciorum in Diœcesi illa Ecclesiasticorum synopsin*, vbi omnes paroe-"ciarum immunitates, erectiones & prouentus in certas classes dis-"posuerit, manuque & ingenio indefatigabili connotauerit. Idem hoc puto esse opus, quod Miechouius * describit his verbis: *Scripsit & libros inuentarios prouentuum cathedralis Ecclesiæ Cracouiensis & cunctarum Ecclesiarum collegiatarum conuentualium & parochialium diœcesis Cracouiensis, ad quem vel ad quos pertineant distinctius*

* §. 3. p. 7.

† seu potius Rob. Gerius in Append. ad eius Hist. Lit. Scr. Eccl. ad an. 1465.

* loco supra cit.

** loc. cit. p. 31. ad marginem.

* loc. cit.

ftius annotandum. Præterea Miechouius etiam meminit conscriptæ ab ipso "*Geographiæ* immo verius *Chorographiæ regni Poloniæ*," vrbes, castra, oppida, flumina, montes atque villagia cuius situs &" dispositionis sint;" quæ vtrum diuersa sint ab iis quæ auctor operi historico libro primo inseruit, (vt quidem videtur) dicant alii quibus istam descriptionem regni Poloniæ licebit inspicere. Addit tandem Miechouius scripsisse nostrum quoque "*Familias arma &*" *Clenodia nobilitatis Polonorum* cum origine & causa eorum & alia" opera regno Poloniæ frugem & decorem æternum paritura." Quæ vtilissima indefessi huius rerum Polonicarum indagatoris scripta optamus, vt proferant ex bibliothecarum angulis in lucem publicam omnia Poloni, magnam ea re non solum a ciuibus suis, sed ab exteris etiam, atque adeo ab vniuerso orbe litterario gratiam inituri.

Ad postremum dicendum, quid in noua hac Dlugossi editione fuerit præstitum. Sex itaque libri priores repetiti sunt iuxta editionem eorum primam atque vnicam, de qua supra dixi; retentis dedicationibus atque vita auctoris vt ibi habebantur. Tribus tamen potissimum rebus ista differunt a priori editione. Primo namque curatum est, vt omnia cohærerent aptius, neque inscriptionibus illis quamplurimis ab inuicem discerperentur. Ne tamen & in his periret aliquid, aut nouæ editioni deesset quicquam quod reperiatur in priori, tituli isti ad marginem libri collocati sunt; quo factum est, vt primo statim intuitu in oculos incidat legentium, quid pagina quauis referatur. Deinde appositi sunt in fronte paginæ cuiusuis anni secundum æram vulgarem, vt temporum rationem semper ante oculos habere posset lector. Tandem cuncta locorum aut hominum nomina diuerso typo distincta sunt a reliquis, vt omnia facilius ab inquirentibus reperiri queant. Cum reliquis libris sex, quos ex Cod. MS. protulit Vir Illustris HENRICVS L. B. ab HVYSSEN, eadem prorsus ratione fuit actum, non in priori solum, sed in hoc posteriori etiam, quantum ad Dlugossum attinet, volumine: a quo ego quidem manus prorsus abstinui. Quod ideo monere volui, vt scirent lectores, nihil in edendo toto hoc auctore mihi, nihil cuiquam se debere; omnia vero Viro Illustri, quem dixi, accepta esse ferenda. Licet autem ea, quæ hoc volumine posteriori eduntur, ad duodecimum Historiæ Dlugossianæ pertineant librum, tamen Bibliopolæ placuit ista vocare librum decimum tertium, ne scilicet vnum eundemque librum in duobus diuersis voluminibus quærere necesse haberent lectores. Commodum tunc accidit, vt paulo ante (anno nempe MDCCVII.) ductu celeberrimi viri Gabrielis Grodekii Prof. P. & Bibliothecarii apud Gedanenses optime meriti Schediasma de Scriptoribus Historiæ Polonicæ diligentissime elaboratum edidisset iuuenis politissimus Sam. Ioach. Hoppius: quod cum dignum videretur vt iterata editione

Quid in hac editione præstitum fuerit.

c harum

harum rerum studiosis notius redderetur atque familiarius, Operi Dlugossiano tum præfixum est, additionibus tum B. Groddeckii, tum viri nobilissimi atque eruditissimi Valentini Schlieffi, Patricii Gedanensis historiæ litterariæ Patriæ suæ peritissimi auctum. Qui cum longius abesset a loco impressionis, non potuit aliter fieri quam vt plures committerentur errores typographici, præsertim in tot nominibus ab vsu nostrorum hominum prorsus remotis inque titulis librorum Polonicis, cum huius linguæ typothetæ nostri ad vnum omnes sint ignari. Misit itaque vir doctissimus, quem vltimo loco laudauimus, ad nos catalogum errorum satis amplum cum additionibus non contemnendis, quas Lectoribus non ingratus fore confisi hic subiunximus, mendas typographicas ad calcem Præfationis huius reiecturi. Addi ergo debet:

Additamenta ad Hoppii Schediasma de Scrips. Historia Polon.

P. 14. lin. 2. Vide alias ab hoc autore Schediasma sub titulo: *La description des contrées du Royaume de Pologne contenuës depuis les confins de la Moscouie iusques aux limites de la Transiluanie, à Rouen 1651, 4.* publicatum Regique Ioan. Casimiro dedicatum; quod tamen cum hic allegata descriptione idem esse credo. I. H. S. Beschreibung der Königreiche Pohlen, insonderheit Podolien, oder der so genanten Ukraine, sambt einer Land-Karte über dero Situation. Nürnberg 1672, 12. IACOBI SANDRART, Chalcographi Noribergensis, des Königreichs Pohlen Lands-Staats-und Zeit-Beschreibung. Sulzbach 1687. 12. cuius pars prima insertis Tabulis plurimis Geographicis, Regni Poloniæ, Ducatus Lithuaniæ, cæterarumque Prouinciarum Topographiam sistit.

P. 16. l. 43. Post WACLAVIO, quod prænomen auctoris istius est, adde (siue WENCESLAO) POTOCKIO.

P. 24. in not. l. 9. adde: IOH. MELESANDRI Schauplatz Polnischer Tapfferkeit, Sultzbach 1685, 12. qui liber omnium Regum Poloniæ vsque ad Ioannem III. vitas, insertis quoque eorum effigiebus continet, quas quoque IAC. SANDRART in parte III. allegatæ superius descriptionis Poloniæ exhibet.

P. 28. l. 33. Obtentam alias per hunc Generalem 1620. d. 6. Octobr. victoriam MARTINVS BRONIOWSKI Polonice descripsit in 4.

l. 41. adde: De qua Confœderatione Leopoliensi communiter dicta peculiaris informatio Polonica extat, in 4.

In Notis lin. 1. Ad Historiam Stephani spectant Epistolæ ad eundem Regnique Senatores aliquos ab Augusto Electore Saxoniæ perscriptæ, quæ reperiuntur in DAVIDIS PEIFERI Consiliarii Saxonici *Epistolis publico nomine scriptis*, nuperque A. 1708. Ienæ in 8. à *M. Fried. Gottlieb Gottero* cum Præfat. *D. Ioh. Francisci Buddei* publicatis. *ANDR. RECICII Instigat. Regni Accusationis in Christoph. Sborouium Actiones III. Crac. 1585*, 4.

P. 31. In Notis lin. 4. Huc pertinet *IOHANN. DOBROCIESKI Relatio victoriæ contra Turcas 1626. 7. Oct. ad Bialaqurquam per Steph. Chmielecki obtentæ*, Polonice. Leopoli, in 4.

P. 33. ad fin. §. 18. adde: Huc pertinet *Historia siue descriptio plurimarum rerum memorabilium, quæ tempore belli Suecici in Regno Poloniæ ab anni 1655. mense Iulio vsque ad anni 1661. mensem Maium gestæ sunt*, edita in lingua Polonica, non tamen addito Autoris nomine aut loco & tempore impressionis. 4.

P. 34. l. 31. Est hoc Diarium Liber I. *Historiæ arcanæ*.

P. 35. l. 4. Gallico & 1700. Hagæ Comitum Belgico *idiomate publicatæ:*

lin. 29. Huc refer Carl Christoph Bergmanns Hungarisch-Polnisch-Venetianische Kriegs-Thaten wider den Türcken von an. 1400. biß 1687. Franckfurth

und

und Leipzig, 8. in quo libro tum Regum antecessorum, tum inprimis Iohannis III. res gestæ contra Turcas exponuntur.

Lin. 40. adde: In Germanica tamen versione, quæ sub tit. des curieusen und vollkommenen Polnischen Staats-Manns 1698, 4. prodiit & allegatur infra p. 115. nouum caput, quod agit de electione Regis Augusti, additum est.

P. 36. l. 52. add. tum separatim edita est Cracouiæ 1548, 8.

P. 37. l. 10. add. item Cracou. 1548. separatim prodiit.

L. 46. add. & Patauii 1685, 12.

P. 45. l. 47. Solennitates in nuptiis cum Anna Austriaca obseruatas prolixe describit MICHAEL HEBERER von BRETTEN Cancellariæ Palatino-Electoralis Registrator in libro Heidelbergæ sub tit. *Ægyptiaca Seruitus*, German. 1610, 4. publicato & quidem Libr. IV. c. 4--9.

P. 47. lin. 11. imo in *Plinii Polonici* Tom. I. (qui non addito anno & loco in 12. prodiit & Orationes aliquot Oratorum e Societate Iesu Polona Vladislao IV. & nonnullis Regni Senatoribus sacras continet) ipsum hoc *Tropæum* sub KVHNII nomine reperitur.

P. 48. l. 22. & in allegato Tom. I. *Plinii Polonici* item *Manipulo Orat.* Romæ edito habetur.

P. 49. l. 16. quos inter *Kiwockianos* Panegyricos numeratos, (cum eum, quem Vladislao IV. Vilnam ingredienti nomine Academiæ Soc. Iesu 1634. dedicauit, tum istum, quem nomine eiusdem Academiæ eidem Regi sub titulo *Theatri gloriæ* 1636. consecrauit) editos nouimus in *Plinii Polonici* Tom. I.

P. 50. lin. 5. qui habetur in *Manipulo Orationum* Romæ publicato.

P. 53. in Notis lin. 4. adde: 17) FRID. MEIBOHMIVS, S. Theol. D. Archi-Presbyter Elbingensis, Canonicus Gurstadiensis concionem funebrem Germanicam in exsequiis laudati Regis Elbingæ habitam sub latino titulo *Principis Magni* publicauit Elbingæ 1649, 4.

P. 63. lin. 41. post 1697, 4. add. Polonice, item Latine prodiit Varsauiæ, 4.

P. 79. l. 4. post, *à secretis* add. (imo secundum *Curicke* in Beschreibung der Stadt Dantzig pag. 118 & 130. primum Secretarii, post Syndici Gedanensis, quod & probatur è Præfat. allegati hic Poëmatis, in qua dicitur illum aliquot annos nostræ vrbis causa in aula Regis Stephani substitisse.)

P. 84. l. 29. Ad profligandum e Prussia Gustauum CASPAR TWARDOWSKI ciues suos excitauit carmine Polonico, cui titulum præfixit: *Feriat quiuis cordatus Gustauum. Leopoli 1629.* fol.

P. 85. l. 26. Quidam amator Patriæ Discursum Polonicum euulgauit, in quo ostenditur Deum hoc anno æterno opprobrio Regni Polonici copiosum exercitum puniuisse. 1648 4.

P. 88. l. 2. post 1657. add. quæ seorsim etiam 1657, 12. excusa est.

P. 101. l. 7. Ipsi vero articuli pacis inter illos initæ habentur tum in *Theatro Pacis* Tom. II. p. 221. & in collectione Tractatuum Pacis Gallica T. IV. p. 163. tum separatim prodierunt 1666, 4.

P. 105. l. 17. quæ & in lingua Polonica seorsim prodiit f. Descripsit alias ANDR. GORKOWSKI legationis ad tractandam pacem cum Aula Turcica Secretarius integram hanc legationem subque titulo: *Compendium Legationis Stanislai Malchowski Palatini Posnaniensis & a Rege & Statibus Pol. constituti Plenipotentiarii* in lingua Polonica edidit. fol.

In Notis, lin. vlt. Nec omittenda sunt 1) *Considerationes modernum Reipubl. Polon. Statum & machinationes Suecorum concernentes a Nobili quodam Polono in maiori Polonia conscriptæ* lat. & germ. Gedani 1675. 4. 2) Copia der bey öffentl. Audienz an den K. in Pohlen vom Königl. Schwedischen Ambassadeur gehaltenen Rede 1676. 4. Cæterum Ioannis III. Historiam illustrant ANDR. CHRYSOST. ZALVSKI t. t. Episcopi Kiiouiensis, postea Varmiensis *Orationes diuersis temporibus*

ribus in Comitiis & Senatus-Consiliis Polonico idiomate habita & publicatæ Calissii 1702. fol. Omnia vero, quæ sub trium Regum, quorum in hoc §. XL. historia describitur, imperio vsque ad finem anni 1710. memorabilia euenerunt, idem illustris Auctor multa cura complexus est in editis nuper *Epistolarum Historico-Familiarium* Tomis III. Brunsbergæ 1709. 1710. 1711. f. vbi quamplurima ad tempora Interregnorum, Electionum, Comitiorum, bellorum, &c. pertinentia Memorialia, Epistolæ & alia Acta publica inserta sunt. Iungenda tamen his est GRATIANI SEVERINI LIPINSKI Nobilis Prutheni ad Vincentium Constantinum Starodobrski Nobil. Pol. *Epistola, Sicilimenta quædam in* laudatarum *Epistolarum Zaluskianarum loca nonnulla, terras Prussiæ, speciatim Ciuitatem Gedanensem concernentia exhibens* 1711. & recus. 1712. 4. Cuius continuatio vlterior expectatur.

P. 114. l. 46. prima editio prodiit Leopoli 1630, 4. sub tit. *Apocalypseos*.

l. 50. postea Leopoli 1632. Ex Scriptis *Ori: bouii* alias *HIERONYMVS BOZDARZOWSKI afflicta Reipub. Polon. exemplar & solidum auxilium* Polon. descripsit 1625. 4.

lin. 58. *Defensionem titulorum Principum à Republ. in laudis comitialibus concessorum IEREMIAS BIELEIOWSKI* in vernacula adornauit. 1641. 4.

P. 115. l. 18. vt & editio de A. 1654. 4. extat; in vtraque tamen editione antiquiori non titulum *Iuuenalis rediuiui*, sed tantum *Satyrarum ad emendationem morum in Polonia facientium* gerit.

l. 39. quod Schediasma est versio gallici tractatus, quem Mr. de la *BIZARDIERE des Dietes de Pologne pour les elections des Rois* edidit & supr. p. 35. allegatur. In hac tamen versione nouum caput de Electione Regis Augusti accessit.

In Notis l. 6. Status Politicus Regni Pol. formaque Regiminis describitur etiam in IACOBI SANDRART citata superius des Königreichs Pohlen Land-Staats- und Zeit-Beschreibung, P. II. Adiici merentur sequentia in lingua Polonica euulgata Scripta: *Dialogi III. Poloni & Itali de libertatibus & Iuribus Polonæ* 4. non addito loco aut tempore impressionis. LVCÆ GORNICKI, Capitanei Tykocinensis &c. *Via ad perfectam libertatem*, quem tr. post obitum Auctoris filius ipsius eiusdem nominis, Decanus Varmiensis & Canonicus Wilkensis itemque Sigismundi III. quondam Secretarius pnblicæ luci exposuit Elbingæ 1650. 4. S. S. (qui forte est *SIMON STAROVOLSIVS*) *Reformatio morum Polonicorum* 4. Eiusdem forte Auctoris & idem etiam Schediasma est, quod quidam nobilis Antiquo-Polonus (*Szlachcic Staro-Polski*) sub titulo *Correctionis nonnullorum morum Polonicorum* 1625 4. publicauit. Non minus, sequens versibus Polonicis scripta Satyra: *Interesse priuatum Poloniam gubernat Reipublicæ cordatus minister* (*Stateczny Sługa*) *sequitur*. 1649. 4. *M. SEBASTIANI MICZYNSKI speculum Regni Poloniæ, graues offensas & ingentes afflictiones, quas à Iudæis patitur, filiis regni exhibens & ad Comitia generalia 1618. propositum* Polonice Cracou. 4. In eadem lingua CHRISTOPH. FRANCISCVS FALIBOGOWSKI discursum de *profusione & superfluo luxu Regni Pol.* Cracou. 1625. 4. edidit.

P. 120. l. 10. Idem *Verum equitem*, adiecta IOH. KOCHANOVII satyra pol. descripsit. 1648. 4.

l. 23. & nuper de eodem morbo CHRISTIANVS de HELWICH, Med. D. Vratislauiensis HONVPHRII BONFIGLI Liburnens. *Tractatum Medico-Physicum cum remediorum methodo* edidit. Accedunt *Excerpta de eod. affectu ex historia morborum Vratislauiensi*. Vratisl. & Lignicii 1712. 4.

P. 122. fin. §. 47. Referri huc quoque potest: SAM. FRID. LAVTERBACH, Fraustadii ad Præsepe Christi Past. Fraustädtisches Zion, d. i. historische Erzehlung desjenigen, was sich von A. 1500. biß 1700. im Kirchwesen zu Fraustadt in der Cron Pohlen zugetragen, Leipzig 1711. 8.

P. 123. l. 52. Eiusdem (MARKIEVICII) postea Varmiensis Canonici & Tarnouiensis

fis Præpofiti opera Prodiit Parif. 1672,4. *Informatio fummo Pontifici Innocentio XII. de duplici inftituto Soc. Iefu data.*

P. 124. l. 22. vt & IACOBI SLIWSKI Plebani Grodzicenfis *Defenfio fpiritualis Plebanorum ratione agrariarum.* Iaroslauiæ 1623. 4.

P. 126. in Notis l. 11. cuius autor fuit ANDR. OLSZOWSKI Archiepifc. Gnefn. & habetur hic tractatus etiam ad calcem Part. I. Tom. I. *Epiftolarum hiftorico-famil.* Dn. ZALVSKI.

P. 127. l. 6. *Agenda vel forma ordinis facrorum in Ecclefiis Reformatorum Regni Pol. & M. D. L.* edita in lingua Polon. Gedan. 1637. 4.

P. 129. l. 1. quam etiam Continuatio I. (erfte Fortfetzung) fubfecuta eft 4. & agit de vita huius Cardinalis etiam der Agent. I. Fonction p. 107. & 2te Fonct. p. 111.

P. 132. l. 1. poft *Lithuania* add. prima vice Cracouiæ 1588, fecunda Vilnæ 1619. tertia l. 2. poft 1648. & denique quarta Vilnæ 1693.

l. 27. Hæc tamen MVLLERI item HENNINGII *Chronica* ad inftantiam Regis Polon. Sigismundi III. à Frid. Wilhelmo Duce Saxoniæ in Academia Ienenfi prohibita & confifcata fuerunt, vti apparet è laudati principis Saxonici ad pariter laudatum Regem epiftola Torgæ 1590. Cal. Febr. data, quæ reperitur in *Dav. Peiferi epiftolis* p. 127.

P. 134. l. antepenult. Nuper IOAN. HENR. BOECLERVS V. I. D. & in Vniu. Argent. Iuris Publ. Profeffor de acquifito & amiffo Imperii Romano-Germanici in Liuoniam Iure Difputationem publ. euulgauit, Argent. 1711, 4.

P. 136. l. 38. (quem Dantifcanum fuiffe, ipfum vero Chronicon parum accurate inprimis qua Chronologiam confcriptum effe annotat *Henneberger* in Præfat. iteratæ editionis huius Chronici all. gat. mox p. 54.)

P. 138. l. 17. Nuper quoque *Tractatus de origine & moribus gentis Borusficæ, inprimis veterum, binis Declamationibus Academicis* productus & publici iuris factus (non addito tamen autoris nomine) Francof. ad Oder. 1708. 4.

P. 140. l. 19. Sic quoque IOH. RYWOCKI Soc. Iefu *vitam Simonis Rudrackii Epifcopi Varmienfis* fcripfit Brunsbergæ 1624. 4.

P. 142. l. 44. Ius Culmenfe emendatum (quod nouisfime vna cum *proceffu Iuris pro Diœcefi Varmienfi, Conftitutionibus Mauritii* (Epifc. Varmienf.) *nec non Sigismundi Regis & Alberti Marchionis*, *IOAN. GEORG. KVNIGK*, I. V. D. Cuftos, Canonicus & Adminiftrator Epifcopatus Varmienf. edidit, cui in fine adduntur *Flores legum*, Autore THOMA DE THOMASETTIS, I. V. D. Brunsberg. 1711. fol.)

P. 144. in Not. l. 4. *IOH. GRODWAGNERI Difcurfus de pretio pecuniæ moderne, nonnullisque inde orientibus effectibus; addito remedio vel modo diminutionis pretii pecuniæ fine vllius damno* pol. 1632. 4. In eadem lingua exiit *Demonftratio euidentis damni, quod patitur Regnum Polon. ex peregrina moneta, præcipue vero ex moneta Silefiaca* &c. *in Comitiis Regni generalibus 1645. exhibita.* 4.

P. 153. l. antepen. *D. Ioan. Gottl. Molleri* Dec. IX. p. 1388. & *D. Nath. Falckii* Decad. IV. p. 522.

P. 156. l. 5. & Baranovvæ 1628. 8. vbi etiam 1632. 8. ipfa *Confesfio Sendomirienfis*, idiomate Polonico fcripta, recufa eft, cuius prima editio prodiit Cracouiæ 1574.

In Notis lin. 9. Sic & *GEORGIVS TYSKIEWICZ refponfionem ad libellum infcriptum:* Patrocinium veritatis *Crac. 1615.* edidit.

P. 157. l. 52. & aliam 1711. ob iterum fublatum à ciuitate malum. f.

P. 158. l. 15. Pariter M. IO. SARTORII t. t. Gymnafii Elb. Rectoris *Oratio Panegyrica ipfis Encaniis Gymnafii Elb. reftaurati fecularibus anno ifthius primum Iubileo 1699. d. 26. Nou. dicta* ibidemque excufa 1701, 4.

lin. 48. vt & eiusdem *Drufidos conferuata f. Elbinga cum vicinis locis Pol. fceptro reftituta Vladislao IV. gratulantis expresfio* ftylo Poëtico confcripta, Elb. 1636. fol.

P. 159. l. 4. in latinam linguam quoque fub tit. *Repræfentationis Iuris clari ac liquidi* &c. translata.

In Notis lin. 1. *Informatio brevis, cur Electoris Brandenburgici militis intromissionem ciuitas Elbing. euitare non potuerit*, 1700. f. & 4.

lin. vlt. MICHAEL FRIDEWALD 1591. edidit virulentum libellum contra Elbingenses potissimum, stylo Poëtico conscriptum; sub tit. Ein neues und allen redlichen Leuten / so wieder Recht, ja mit öffentl. Gewalt verfolget und hoch beschweret werden, gantz nützliches Tractätlein.

Scriptores DLVGOSSO adiecti.

Absolutis itaque iis, quæ de Dlugosso eique præfixo schediasmate dicenda videbantur, ad Scriptores ei adiectos procedimus: quos quidem eo collocauimus ordine, ut familiam ducant ii, qui omnem rerum Polonicarum ad suam vsque ætatem fuerunt complexi, hos excipiat factorum vnius Principis scriptor, sequantur Epistolæ varii argumenti, ad eadem tamen tempora pertinentes, agmen denique claudat, quæ prætermitti certas ob rationes non debuit, descriptio locorum in Poloniæ Regno præcipuorum. Primum locum, ætatis etiam rationem habentes, dedimus VINCENTIO KADLVBKONI, quem alii *Vincentium Kadlubek*, vel *Kadlubkonis*, alii *Cadlubcum*, alii, minus recte *Cadlubeum* * & quod mendosius est, *Caulubeum* **, aut etiam *Ioannem Cadlubeum* † vocant. *Vitam & miracula Vincentii Kadlubkonis* singulari libello viginti & octo capitibus descripsit atque in lucem dedit Cracouiæ A. M DC XLII, 4. Simon Starouolscius, qui miraculis de plicis, febribus, pestibus ope reliquiarum huius Sancti propulsatis plenus est, vt fidem nobis *Io. Sartorius*, Eloquentiæ & Poëseos apud Dantiscanos Professor Publicus; cuius opera ad nos peruenerunt, tum alia præsentis voluminis non pauca, tum ea, quæ ex libro hoc nuspiam apud nos reperiundo proferemus. Egit siquidem Starouolscius capite quarto * istius libri de vita, moribus, probitate atque pietate religiosissimi, vt vocat, Præsulis Vincentii Kadlubkonis, quæ hic attexere non dubitauimus. Fatetur autem Starouolscius ea non a se fuisse conscripta, sed a Ioachimo & Martino Bielskiis, Matthia Vbiszewski & Alberto Tarlouio, ex Chorographis Poloniæ collecta & ab Andrea Schonæo, Academiæ Cracouiensis Rectore, licentia, vt ait, speciali A. MDCXIV. in lucem edita. Sic autem ibidem verba fluunt:

De VINC. KADLVBKONIS Vita.

* Angelus Manrique Annal. Cistert. To. III. ad A. 1218. c. 7. n. 1.

** Abr. Bzouius Annal. Eccl. Tom. XIII. a. 1219. n. 6.

† Starouolscius in Catal. Script. Pol. Hecacontadi subiuncto.

* p. 48. sqq.

"Vir hic dilectus Deo & hominibus in latifundio Karwow nobili
"familia de domo Rosarum oriundus, Equitis Poloni Boguchwalii
"& matris Bognæ filius fuit; qui ab eisdem parentibus auitæ &
"Christianæ religionis ac pietatis, summa cura & studio in timore
"Domini educatus, in ipsa iuuentute liberalibus disciplinis est tra-
"ditus. In quibus ita mirum in modum profecit, vt omnes coæta-
"neos suos acri ingenio & eloquentiæ studio (quo inter omnes illius
"æui Polonos maiorem in modum excelluit) superasse videretur.
"Tandem ætate maturiori, fontes Sacræ Theologiæ pleno post-
"quam ore delibasset, omnium oculos in se conuertit, ad familia-
"ritatemque magnorum ætate sua virorum, præcipue vero Fulkonis,
Epi-

"Episcopi Cracouiensis, accersitur. Is namque permotus "Beati Viri vitæ integritate, Diuinarum humanarumque re-"rum peritia, consilii maturitate, agendique dexteritate, "Præpositum Sendomiriensem eum instituit: vbi sane inter "reliquos eius Ecclesiæ Prælatos Vincentius haud aliter atque stella "matutina in medio nebulæ emicuit. Vnde &, Fulkone e viuis ab-"eunte, per liberam solitis Capituli Ecclesiæ Cathedralis Cracoui-"ensis electionem, idem Vincentius ad Episcopatum Craconiensem, "nemine renitente, Anno Domini MCCVII. eligitur, ac per Inno-"centium III. Papam confirmatur: demum per Henricum Archi-"episcopum Gnesnensem consecratur. Hic igitur in tanto digni-"tatis Pastoralis gradu constitutus officium sibi commissum strenue "aggressus, ab officio pietatis, & cultus diuini cura illud exorsus est. "Etenim non contentus, quod plurimorum egenorum prouisor, "debilium curator, pupillorum Patronus, viduarum & personarum "afflictarum & oppressarum protector indefessus fuerit, quod inge-"nia felicia adolescentum fouerit, plurimum liberalitatis plurimis "Ecclesiis, tam ex bonis mensæ Episcopatus sui, quam (quod magis "est) de proprio & hæreditario patrimonio præstitit. Ecclesiæ "namque Kielcensi, pro tunc exiguos prouentus habenti, in hono-"rem Beatissimæ Virginis MARIÆ fundatæ, decem præbendas "attribuit & donauit. De bonis vero paternis Conuentui An-"dreouiensi, a Ioanne Episcopo Wratislaniense & eius fratre de "Armis Gryphonum erecto & fundato, villas Czernikow & Soy-"czow in præsentia Henrici Archiepiscopi Gnesnen. Gedeonis Plo-"censis, Ogieri Cruswicensis, Episcoporum in perpetuum dona-"uit. Insuper Conuentui Coprzywnicensi duas villas itidem pater-"næ hæreditatis, Nickisiałkę & Karwow iure perenni dicauit, ana-"themate graui contra nepotes ex fratre suos, scilicet Boguslaum "& Sulislaum, interposito, ne bona præfata Ecclesiæ collata adime-"rent. Tantæ autem authoritatis, dum adhuc Præpositum Sen-"domiriensem ageret, apud Lesconem Album Monarcham Polo-"niæ B. Vincentius est habitus, vt eidem custodia & officium Ora-"toris, in reducenda ad Regnum Haliciæ B. Salomea filia eiusdem "Polonorum Monarchæ, delegaretur. Summa itaque cum laude, "spatio decem annorum Ecclesiæ Cracouiensi præsidens, de ea-"demque & Regno Poloniæ optime meritus vita sancta monastica "præ opibus Episcopalibus electa, impetrata ab Honorio summo "Pontifice Romano licentia simul atque se Episcopatu Cracouiensi "abdicat, ac Monasterium Andreouiense ordinis Cistercienſis ingre-"ditur: susceptoque habitu ac probationis expleto anno, eandem "Regulam profitetur. Vbi sub Regulari disciplina in maxima vitæ "austeritate, obedientia, humilitate, ieiuniis, vigiliis, assiduis oratio-"nibus, quinquennio commorans; plurimis cœpit clarere virtuti-

bus

"bus & miraculis. Vnum hic referre licet. Cum quodam tempore fra-"tres de more Vigilias matutinas canerent, Vir Dei altæ orationi ac "cœlestium meditationi intentus, in sua cella se continuit. Quod dum "Abbas cum fratribus aduertisset, sciscitari cupiens, quid Beatus "in cella conclusus ageret, rima per fores conspicatus, Virum Dei "immenso circumfusum lumine genibus flexum, & extra se quasi "raptum conspexit: nihilque horum fratribus indicans, ex visione "hac & cæteris donis Beato collatis, summopere lætabatur. Tum "vir Dei ex illa meditatione ad se rediens, e cella egressus, Abbatem "supplex precatur, vt neglecti diuini officii sibi veniam daret. Ab-"bas vero, vtpote quem res ipsa non latebat, culpam hanc facile di-"misit & fratribus, ne eidem in aliquo molesti sint, mandauit. Volens "autem Præsul pius gratificari genti Polonæ & egregia ipsius facta "ab obliuione memoriæ vindicare, *Chronicon Regni Poloniæ* (quod "nullus ante eum fecerat) alto contextum stylo, in modum Dialo-"gi conscripsit: opus certe vtilissimum, quod his temporibus nu-"per est impressum. Tantis igitur ornatus virtutibus & donis, "ætate matura, pluribus laboribus in vinea Domini superatis, die-"rum bonorum & operum plenus Sacrosanctis Sacramentis sum-"mo cum desiderio ac deuotione susceptis, lætus animam puram "in manus Creatoris sui reddidit anno a salutifero Virginis partu "MCCXXIII. die VIII. Mensis Martii, sepultus in eodem Monasterio in "choro templi ante Altare maius, cum insculpto Epitaphio in hunc "modum:

HIC IACET ILLVSTRIS VINCENTIVS KADLVBKONIS DE VILLA KAR-"WOW, DE ARMIS ROSARVM, VIR ACRIS INGENII, DIVINA ET HVMA-"NA LITTERATVRA INSIGNIS, EX PRÆPOSITO SANDOMIRIENSI ANNO DO-"MINI MCCVIII. PER CAPITVLVM IN PRÆSVLEM CRACOVIENSEM ELECTVS, "PER INNOCENTIVM III. PAPAM CONFIRMATVS, ET PER HENRICVM AR-"CHIEPISCOPVM GNESNEN. CONSECRATVS. PRÆSEDIT ANNIS DECEM. "DEMVM OBTENTA LICENTIA AB HONORIO PAPA RENVNCIANDO EPI-"SCOPATVI, RELIGIONEM CISTERCIENSIS ORDINIS IN MONASTERIO AN-"DREOVIENSI PROFITETVR, ATQVE IBI SVB REGVLA IN OBSERVANTIA "LVSTRO VNO EXACTO, CHRISTO CHRISTI MILES SPIRITVM REDDIDIT, "ET IN MEDIO CHORI CORPVS EIVS A FRATRIBVS TERRÆ COMMENDA-"TVR. ANNO DOMINI MCCXXIII. VIII. MARTII.

Fusius Vincentium nostrum descripsit Angelus Manrique in Annalibus Cistertiensibus, quod is *Andræouium inter alia*, vt loquitur,* *illustrauerit post infulas Monasticen professus in ea domo, in qua & sancte vixit obiitque.* Hæc cum ad laudem nostri non parum faciant, adscribemus ea, lapsusque Manriquii simul ad oram paginæ notabimus. Sic autem loquitur:** "Vincentius cognomento Cad-"lubeus,[1] natione Polonus, genere Roseus, ex præposito Ecclesiæ "Sendomiriensis, Episcopus Cracouiæ, vir pietate ac doctrina æque "præcellens, & cui debet Polonia, quod primus suæ gentis histori-am

* Annal. Cistert. To II. ad an. 1149. c. 9. n. 9. fin.

** Ann. Cist. T. IV. ad an. 1218. c. 7.

1 Potius scribendum Cadlubcus.

"am texuit, hoc item anno Ciftercium illuftrauit, Pontificalibus in-
"fulis fpretis, vt monachum indueret & renunciata gratia fui prin-
"cipis, qua præ aliis pollebat, ac fæculi potentia, diuitiisque, vt vi-
"tam ageret humilem, fed quietam, & foli Deo vacans, in An-
"dreouienfi Cœnobio, quod fibi prælegit, confummaretur. Præ-
"fuerat Cracouienfi Ecclefiæ per annos vndecim,[2] quippe electus
"Anno 1207.[3] cum ea Ecclefia vacaffet morte Fulconis (Peleam[4]
"alii dicunt) poftquam ipfo agente & procurante, prima totius Pro-
"uinciæ poft Metropolitanam ab Innocentio tertio decreta effet.
"Martinus mihi Cromerus auctor eft, Polonicarum rerum Scriptor
"haud contemnendus.[a] *In fequenti Anno*, ait, (fcilicet 1207.) a Rer. Polon. lib. 7.
"*Fulco quoque fiue Pelea*[5] *Cracouienf. Epifcopus, Palatini frater vi-*
"*ta exceffit, qui fibi & fuccefforibus fuis prærogatiuam loci & fuf-*
"*fragii fecundum Archiepifcopum in Gnefnenfi Prouincia ab Innocen-*
"*tio tertio Pontifice Max. impetrauit. Succeffit autem ei Magifter*
"*Vincentius cognomento Cadlubeus,*[6] *Præpofitus Sendomirienfi gente*
"*Rofeus, vir doctus, vt tunc ferebant tempora, & pius, qui primum Po-*
"*lonorum hiftoriam gentis fuæ confcripfit.*[7] Ita Cromerus.

2. Hiftoria Polonica collecta ex Bibliotheca Io. Piftorii & Bafileæ ex-
"cufa[8] de genere Vincentii ingenioq; & de ipfa electione paulo diffu-
"fior.[b] *Anno* (ait) *Domini* 1207. *Magifter Vincentius Kadlubkonis de* b Tom. 2. l. 3. c. 32.
"*Karbo-Vuiuco*[9] *prope Opalbuic, nobilis de domo Kofce, Præpofitus*
"*Sendomirienfis propter ingenii excellentiam per Capitulum Cracouien-*
"*fem in Epifcopum Cracouienfem electus eft,*[10] *ab Innocentio tertio con fir-*
"*matus & ab Henrico Archipræfule Gnefnenfi confecratus; electus eft*
"*in epifcopum, quamuis in Ecclefia Cracouienfi nullam obtineret Præben-*
dam. Hactenus ibi de electo & electione. Gefta in Epifcopatu clara il-
"luftriaq; longum effet ad vnguem recenfere. Illud compertū, quam
"primum fedem poft Metropolitam impetrauerat Fulco, Vincentiū
"gloria atq; dotibus condignis non folū repleuiffe, fed cumulaffe. Co-
"lomanum Andreæ Regis Vngarorum filium, vt ad Haliciæ Regnum
"perueniret ex patris teftamento, egregie iuuit: regno potitum fole-
"mniter inunxit & coronauit. Nec multo poft (quod fupra infulas effe
"videri poffet) e folo per vim pulfum audacia æmuli; auctoritate
"potentiaque reftituit, hoftibus etiam ipfis reuerendus. Vladislais
"Patruo nepoteque inter fe diffidentibus atque vniuerfas conter-
"minas Prouincias per inteftina bella lacerantibus, concordiæ &

d pacis

2 Decem faltem anni numerantur in Epitaphio quod præmifimus.

3 Anno 1208. electus dicitur in Epitaphio, quamuis varient hic Scriptores.

4 Pelkam vocant Dlugoffus & Cromerus.

5 Pelka habet editio Cromeri Piftoriana.

6 Cadlubcus vocatur ibid. ap. Cromer.

7 Addenda adhuc erant ex Cromero verba: *liberis collegii facri fuffragiis creatus, & expetitus, quamuis ipfe in eo collegio non effet.*

8 Non hiftoriam, fed Corpus hiftoricorum Polon. collegit Piftorius; quare allegandus potius erat Matth. Michouius L. 3. c. 32. Chron. Pol, quod habetur in Piftorii Collectione Tom. II.

9 Lege *de Karuow, vico prope Opatow.*

10 Hac male tranfpofita, fequuntur enim ftatim verba, *quamuis in Eccl. Crac. null. obtin. Præb. ab Innocentio* &c.

"pacis auctor & qui vtriusque firmaret conditiones & confirmandas "Innocentio præstaret, primus vel inter primos Vincentius fuit. At-"que hæc pro regno.

3. Nec minora aut pauciora pro sacerdotio aut pro Ecclesia "sua, atque ex religiosiori fortasse zelo & quæ minus communem "vtilitatem longiori duratione compensarent. Decem Præben-"das in Ecclesia Kielcensi fundauit, dotauitque;[11] Diuino cultui "æternum seruituram Cracouiensem de cœlo fulmine tactam instau-"rauit decenter, atque vestibus sacris, vasisque quæ ab igne combusta, "& plura numero & opere illustriora, materiaque, (nulla prorsus "omittens) subrogauit: quin & distributiones quotidianas, annuis "ad id reditibus prouisis, pro Canonicis, auxit: quo temporali in-"cremento velut illecti, frequentiores ad diuina officia concurre-"rent, sicque ad cœlestia auidius aspirarent. Denique quibus De-"um promereretur, multa & egregia fecit, quibus se ipsum præsenti-"bus ingereret, posteris sui memoriam commendaret nulla non fecit "opera, vti vere magnus, nec sibi soli natus, sed suis omnibus. Atque "hæc omnia idem qui supra auctor Martinus Cromerus [c] neque "non & historia Polonica ex diuersis[12] collecta, [d] nonnulla etiam "Bzouius adnotarunt, [e] in quibus latius videat, quicunque volet.

[c] dicto lib. 7.
[d] l. 3. c. 32.
[e] ad hunc Ann.

4. Mihi inter cunctas Vincentii glorias, vna pro multis [seu ca-"su factum felicitati tribuas, seu per iudicium zelo & pietati] quod "magnum illud totius Poloniæ lumen imo & totius orbis S. Iacyn-"tum [quem sibi in socium & coadiutorem non multo post asciuit "S. Dominicus] & Discipulum habuit & Canonicatu donauit suæ "Ecclesiæ [quippe qui ei successit Iuo, Sancti filius, & Iacynti auun-"culus Cracouiensem Canonicum inuenit, vt in Cromero [f] & aliis "videri potest,] fatali quadam nostrorum propensione in illud in-"stitutum, cuius non solum cunabula fouere, sed præuenire datum; "& quod magis mirandum, præueniri: quippe non tantum pro-"fessi erga professos erga prædicatores Cistercienses, & erga pro-"fessuros professuri, etiam cum non cogitabant, profundebantur. "Ita Dominicum, Oxomensis Didacus, Oxomensi præbenda, cum "neq; Cistercium cogitasset, neque ille edendum fœtum concepisset, "ita Iacyntum Vincentius Cracouiensis Cracouiensi donauit, cum "neuter adhuc de deserendo sæculo, neuter de conuersione deli-"berasset.

[f] vbi supra.

5. Ergo Vincentius his, & aliis rebus charus, clarusque & Princi-"pi & clero *cum Basilicæ Cracouiensi* [ait idem Cromerus, [g]] *cuius sup-"pellex vniuersa tacto de cœlo ærario conflagrarat, multa contulisset, "decimasque nonnullas collegio eiusdem Basilicæ in distributiones quo-"tidianas & in lucernam, quæ perpetuo in templo arderet, addixis-"set, Episcopatu se abdicauit, ne quidquam aduersante Principe ac* dissua-

[g] ibid.

11 Desunt forte quædam, nam hic lucernam perpetuo ardentem, & mox, Basilicam Cracou. indigitare videtur.
12 Id est Miechouius, vt dixi.

dissuadente collegio sacerdotum: & in Andreouiensi Monasterio (or-"
dinis Cisterciensis) *reliquos quinque vitæ annos religiose exegit, cum*"
decem annis episcopus fuisset. Decem, inquam, completis, inceptis"
vndecim, ita Cromerus. Neque aliter historia illa Polonica,[13] cuius"
etiam hic verba libet transscribere.[b] *Idem Vincentius Kadlubkonis*" b vbi supra.
Cracouiens. Episcopus habitum & ordinem religionis Cistercii in Mo-"
nasterio Andreouiensi professus, resignato Episcopatu assumsit; &"
ex bono factus optimus, nudus nudum Christum sequutus est Anno"
Domini[14] 1208. Hæc satis nunc de Magistri Vincentii Monachatu"
atque Pontificalis dignitatis resignatione: reliqua eius in tempore"
dicemus." Est autem locus, ad quem hic prouocat, eodem Tomo
IV. paulo inferius, vbi sequentia leguntur: "Hoc item anno ad" ad an. 1223. c. 3. n. 7.
superos transierunt duo insignes Pontifices, Vincentius & Guillel-"
mus, quos spretis infulis Cistercium amplexatos, alterum in Polo-"
nia, in Gallia alterum, superioribus annis commemorauimus. Vin-"
centium Cracouiensem olim Episcopum post quinquennium per-"
actum in Monachatu, excepit mors ipsi soli læta & felix: nam An-"
dreouiensibus plane deploranda, qui tanti viri non solum Magi-"
sterium amisissent, verum exempla. De eo in Polonica historia"
ex Bibliotheca Ioannis Pistorii collecta & Basileæ excusa, post in-"
fulas spretas & Monachatum assumtum commemorata, hæc ha-"
bentur scripta. *Nudus nudum Christum sequutus est Anno Domi-*"
ni 1218. & post 5. annos ergastulo carnis solutus in Domino quie-"
uit, octaua die mensis Martii Anno Domini 1223. in Monasterio An-"
drezeouiensi[15] *in medio chori sepultus. Hic dum Cathedram Cra-*"
couiensem regeret, Chronicam Polonorum, quæ incipit: Fratres[16]"
tribus ex causis theatrales odere solennitates; *scripsit, plura de ex-*"
teris, quam Polonorum gestis nodose & inuolute in primis tribus"
libris perstringens. Hic etiam decem Prabendas in Ecclesia Kiel-"
censi fundasse & dotasse asseritur. Hactenus ibi de Vincentii mor-"
te & scriptis. Consonant Mart. Cromerus[i] & Ioan. Herbertus," i lib. 7.
& quotquot res Polonicas scripserunt. Meminit eius inter Scri-"
ptores ordinis Cisterciensis in sua Bibliotheca Phil. Seguinus[k] bien-" k lit. s. c. 3.
nio tamen ante ponens illius mortem, sicut & Monachatum & ele-"
ctionem in Ecclesiam Cracouiensem. Meminit & Henriquez in Me-"
nologio ad secundum diem Mensis Februarii."

Neuter tamen ex his scriptoribus inspexisse videtur bina Ioan-
nis Longini de Kadlubkone loca, quæ quidem hic repetere, cum
Tomo præsentis operis primo reperiantur, forte nihil erat necesse,
nisi haberemus ea edita ex MS. a Felice Herbulto ante editionem
Kadlubkonis Dobromilensem, ante scilicet quam Dlugossi Histo-
ria ab ipso in publicum ederetur; quæ differunt ab impressis non
paucis in locis, quæ nos hic typorum diuersitate indicabimus, vt

 ea cum

13 f. potius Miechouius.
14 Scribendum 1218.
15 lege *Andrzeouiensi.*
16 Lege *Tres tribus.*

ea cum impressis contendere lectores queant facilius. *Fulco*, inquit Dlugossus, † *alias Pelka Cracouiensis Episcopus cum annis vno & viginti sedisset, vndecima die mensis Septembris moritur & in Ecclesia Cracouiensi sepelitur, genere nobilis, sed actionibus nobilior, plures libertates, priuilegia & immunitates Ecclesiæ Cracouiensi apud sedem Apostolicam, & signanter, vt Episcopus Cracouiensis omnibus aliis Prouinciæ Episcopis ac Ecclesiæ Polonicæ loco & voce prior sit &* inprimis * Gnesnensi *Archiepiscopo in consecrando manum imponat, obtinuit. In locum eius conformi electione Magister Vincentius Kadlubkonis de Karvvovvvico prope Opatovv sito, Præpositus Sandomiriensis, cum esset genere nobilis de domo & familia* Kosze, *licet aliquam dignitatem aut Præbendam in Cracouiensi Ecclesia non obtineret, propter excellentiam ingenii & doctrinæ, qua pollebat, postulatus & ab Innocentio tertio confirmatus. Cui naturæ prægnantis* dotes *& fœcundus vterus præclarum ingenium contulerat, quem* tam *benigno lumine astra respexerant, vt sine externæ opis adminiculo condendo corpus* Historiæ *de Annalibus Polonorum* magnificum perscriptum *literarum* sensu *expresserit & literarum studiis decus & ornamenta, mores ingenuos & normam* certam *viuendi* adiecerit: *Et quamuis ad illa vsque tempora Duces & Monarchæ Poloniæ, qui apud Cracouiam principabantur, ad suum beneplacitum sedem Cracouiensem contulissent, decedentibus* ipsis *nouos pro suo laicali more substituendo, quidam tamen Prælati & Canonici Cracouiens. viri elegantes & fortes columnæ huic abusioni & corruptelæ viriliter restiterunt & vnanimiter præfatum Magistrum Vincentium in Episcopum Cracouien. elegerunt, & electionem eius Innocentio tertio summo Pontifici præsentarunt, qui præsentatum* confirmat *& per Henricum Gnesnen. Archiepiscopum* mandauit *consecrari. Fuit autem ex Prælatis Cracouien. vnus Ioannes Archidiaconus, qui liberam electionem* ipsi a *Capitulo* Cracouiensi *obtinuit.* De morte Kadłubkonis paulo infra * Dlugossus ita loquitur: *Vincentius Kadlubkonis olim Cracouien. Episcopus, cum annos quinque in ordine Monasterii Andrzeiouien. religiose exegisset, octaua die mensis Martii laborum suorum immarcescibilem coronam a Christo, propter quem omnia derseruerat, percepturus, carnis ergastulo solutus est & in eodem monasterio in chori medio sepultus est. Qui dum Episcopalem adhuc rexisset Cathedram, viuacitate ingenii, qua pollebat,* de *rebus gestis patriæ disertopolitoque stylo [qua incipit: Tres tribus ex causis theatrales odere solennitates] edidit Chronicam, quam sic accurate cogitateque* scripsit, *vt ad priscorum laudem maxime accesserit, quos tantopere* admirantur. *Multa de exteris gestis, plura quam de propriis perstringens, per varia Historiarum, quicquid concinnum & aptum Polonis fuit, pulcerrima varietate intexuit. Quæ a multis Polonorum* celebratur & legitur, *& ob* raritatem *tam domesticæ, quam peregrinæ histo-*

† Lib. 6. ad an. 1107. p. 602. nov. edit.

* *primus Gnesnensis* legitur in noua edit. mendose & contra prioris ed fidem.

* L.6. ad an. 1223. p. 629. nouæ edit.

historiæ & ob elegantiam scripti, *grauitate verborum* lucens *non vulgarium, licet* taxetur *a quam plurimis, quod verbosus fuerit, alienarum Historiarum diligens, propriarum negligentior scriptor.*

Subiungemus hic obseruationes quasdam ad vitam Kadlubkonis facientes. Ac primo quidem de familia Vincentii dubitatur non immerito, auctoribus in partes discedentibus, quorum alii ad *Koszarum*, alii ad *Roz'arum* eum referunt familiam. Quare Simon Okolski † in Orbe Polono litem sententia sua terminandam ratus, *De illo*, inquit, *dixit Miechouius & Cromerus in sua historia, Dlugossus & vltimo Commentator ipsius Historiæ Dobromili editus 1612. Kantscius in Vitis Archiepiscoporum & Episcoporum Cracou. carmine vitam ipsius expressit, sed armorum dicit fuisse Roz'a. At Dlugossus, Miechouius & Commentator in Historiam ipsius armorum Koszy seu Kosium; errore igitur commisso typographi in Cromero pro Kosseus Roseus ponitur, seu pro Kosa Rosa.* Sed gratis hæc ab Okolskio, numero, vt putat, testium confiso, adstrui, paucis ostendemus. Et commentator quidem ille Historiæ Vincentianæ, vt de postremo primum dicamus, nullibi, quod sciam, armorum Kadlubkonis meminit. Quodsi vero is Herbultum editorem, errore ipsi cum Starouolscio communi, eundem puret cum Commentatore, vel sic etiam causa cadet; cum Herbultus in Epistola dedicatoria diserte eum *perantiquum ex Rosarum familia scriptorem* dicat. Sed errorem inde natum puto, quod Herbultus editioni suæ statim post titulum adiecerit Dlugossi testimonium, quod supra a nobis est repetitum, atque ab Okolskio forte pro verbis Commentatoris est habitum. Erit itaque Commentator iste testis cum Dlugosso idem, aut potius nullus. In Dlugosso enim errorem calami agnouerit oportet Herbultus, cum triennio post, ipsum Dlugossi Tomum I. typis exscriptum exhibens, locum hunc ita restituerit, vt Dlugossus etiam testaretur Kadlubkonem *de domo & familia Roza* fuisse. Solus igitur a partibus Okolskii restat Miechouius, cuius verba corrumpi potuerunt a librariis æque facile ac Cromeriana; saltem facilius, quam loca reliquorum omnium. Quinimo ipse Sim. Okolski * non multo post, sui quasi oblitus, in contrariam concedit sententiam, Vincentiumque ad familiam Rosarum refert, natumque Boguphalo patre, matre Bogna, fratrem habuisse similiter Boguphalum dictum & ex fratre isto nepotes duos Boguslaum & Sulislaum, incertum quo auctore, tradit.

Obseruationes ad vitam KADLVBKONIS.

† In gente Prussorum Tom. II p. 548.

* Orb. Pol. T. II. in famil. Roza p. 637.

Liberalitatem Vincentii nostri erga clerum his verbis laudat Dlugossus **: *Hic decem Prabendas in Kielcensi Ecclesia fundasse & dotasse asseritur, decimas quoque manipulares iuxta Czchovv consistentes ab Ecclesia Parochiali in Brzezie abstractas Capitulo & Ecclesiæ Cracouiensi pro administratione vini & olei contulisse.* Sed

** L. VI. l. c.

† Chron. Pol. L. 3. c. 32.

Matth. Miechouius eadem latius persequitur † hunc in modum: *Hic vndecim manipulares Decimas & septem pecuniales in villis circa oppidum Czchovv sitis, ad mensam Episcopalem, vel, quod alii adstruunt, ad Ecclesiam in Brzeze pertinentes, Ecclesiæ Cracouiensi perpetua donatione contulit. Ex quarum introitibus in vino, oleo, luminaribus cæterisque necessitatibus Ecclesia Cracouiensis & Prælati cum Canonicis eam frequentantibus quotidianis distributionibus prouidentur. Nomina villarum manipularium decimarum sunt hæc: Gnoynik, Gotbprzidovva, Tbymovva, Thvvorkovva, Iurkovv, Vyasd, Opatbkovvicze, Lusczlauice, Fasczessovva, Conczisk a, & Zdanya: Nomina vero pecunialium Brzozovva, Olszovva, Slona, Byesznik, Polichta, Poszna, item de Cazimiria vrbi vicina.*

* Annal. Pol. L. VI. c. 18. ad an. 1222.

Caussam, cur monachum induerit Vincentius, cæteris omnibus hac in re oculatior scil. nobis aperit Stanislaus Sarnicius * de eo scribens: *Ærarium Basilicæ Cracouiensis tactum de cœlo conflagrat: vbi & supellex vniuersa Cadlubci absumitur. Itaque Episcopatu Cracouiensi se abdicat aduersante Principe & dissuadente collegio sacerdotum (incompatibile tum fuit, vt annotant, monachum & Episcopum esse) & in Andreiouiensi monasterio reliquos quinque suæ vitæ annos exegit.* Desumta hæc absque dubio sunt ex Cromero, qui tamen non de suppellectili Kadlubkonis, sed Ecclesiæ Cracouiensis loquitur. Fallitur etiam Sarnicius cum hæc ad an. MCCXXII. refert, quæ annis quinque mortem Vincentii, qui an. MCCXXIII. obiit, antecessisse ipsemet tradit.

* De Hist. Lat. L. II. c. 67. p. m. 457.
** De Historicis Part. II. p. 29.
† Notis ad Voss. de hist. lat. ad p. 457.
†† Biblioth. Script. Cisterciens. p. 315.

Quo anno in viuis esse desierit noster, de eo quidem non consentire auctores video. Vossius * & qui eum vbique κατὰ πόδα sequitur Mart. Zeilerus ** obitum eius ad annum MCCXXVI. referunt; Sandius, † Vischius †† & alii annum MCCXXIV. substituunt, Abrah. Bzouius *** an. MCCXIX eum obiisse putat: sed hos omnes satis refellit, quod superius Vitæ Kadlubkonis subiunctum dedimus, ipsius Epitaphium, cui recte adstipulantur Dlugossus, Miechouius, Angelus Manrique & alii, mortem eius anno MCCXXIII. accidisse asserentes.

*** Annal. T. XIII. an. 1219 n. 6. edit. 2dæ Colon. 1621.
* Cistertii Bis tertii Tit. VI. de Cisterciensibus Sanctis & beatis p. 240 seq.

Num inter Sanctos relatus fuerit à Pontifice Romano Vincentius, non facile dixerim. Sane de eo actum fuisse non multis abhinc annis Augustinus Sartorius * refert. *Hoc vnum*, inquit, *instar portenti est, quod Cistercio per publicum statutum omnimodis subterfugienti suorum Canonizationem pene ab Ecclesia fuerit obtrusa tot Virorum illustrium publica Apotheosis, vt proinde noua experientia verissimum esse videatur, quod honor fugientem sequitur. Intelligo quidem efficaciter nunc a Sancta Sede petendam procurandamque esse beatificationem Serui Dei* Vincentii Kadlubek *Episcopi quondam Cracouiensis & Monachi Andræouiensis, quæ est domus Ordinis Cisterciensis apud Polonos, adeoque hanc Veterum Cistercii Patrum legem nunc ex parte euacuandam;*

At

At vero simul audio, non vnius Cistercii esse hæc Vota, sed insuper, & præcipue popularium, qui summis desideriis cupiunt Magnum hunc Virum pro Patriæ splendore atque solatio spectare colereque inter Sanctos. Non debent vtique Cistercii leges esse præiudiciosæ fidelibus Populis, quorum pietas insuper augeri debebat per nostros. Hoc obiter notare volui, ne pusilli scandalum sumant, si audiant, a Cistercienſibus olim prohibitum promouere Diuorum Apotheoses, hodie v. ab iisdem sollicitari Vincentii *publicos in Ecclesia honores.* Idem alio loco** scribit: *Iam & Polonica cum gloriosa panegyri in Scenam prodire posset magnas dictura laudes Serui Dei* Vincentii Kadlubkonis *ante annos quadringentos & amplius Episcopi Cracouiensis, & subinde de consensu Honorii Papæ III. positis infulis in Cœnobio Andreouiensi Monachi Cistercienſis; verum nolim ego præuertere Polonorum amplissimos plausus, quos proxime adornaturi sunt, cum in Vrbe ad Votum successerit Viri Dei Beatificatio, quam iam etiam Patres Ordinis vniuersi in Capitulo Cistercii superiore Anno Mense Maio congregati pro Viribus a Sancta Sede procurandam decreuere. Habebunt deinceps felices & illustres reliquiæ vetustæ prosapiæ de Rosa, ex qua stirpe Vincentius progenitus est, habebit Cracouia Andreouiumque, habebunt Sarmaticæ Gentes augustissimam gloriæ messem, quam in cumulatissimas laudes veluti in totidem manipulos felicissime mox colligent, cum per Romana oracula decreti fuerint Patrono suo solemnes honores. Possem quidem ex serie Vitæ, quam Authore Simone Starouolscio ex Bibliotheca nostra apud me habeo, possem, inquam, exinde glorioso Præsuli concinnare elogiorum Compendium: sed, quoniam noua & ampliora sub hæc Beatificationis tempora a Polonis Scriptoribus expecto, suspendo calamum, ne forte tanto Antistite aliquid minus dignum contingat me hic dicere. Id solum cum admiratione & reuerentia obseruo, vix fortassis esse post Deum & Diuam quempiam e Diuorum cœtu, cuius auspiciis & Patrocinio felices indigenæ tot experiantur prodigia, quam per merita Magni Præsulis Vincentii, adeo vt citatus Starouolscius sua iam ætate anno nempe 1642. præter numerosa alia & probatissima portenta, octo omnino de nomine personas recenseat, quæ ab an. 1633. quo sacra Viri gloriosi lipsana eleuata fuere, Vincentii nostri inuocatione ad Vitam denuo a mortuis sint reuocatæ. Norit, credo, Eruditus Lector Stylum Curiæ, qui ad formandas Diuorum Apotheoses expeditior festinat, si contingat eum per voces ad vitam resuscitatorum efficacius interpellari. Et hæc quidem euenere sub cultus publici primordia, postquam scilicet venerandæ exuuiæ e veteri & humili tumulo in splendidius celebriusque Mausolæum sunt translatæ, inter 9 dumtaxat annorum non adeo longa spacia, vltra quæ tempora nihil notauit Starouolscius. Quanta, obsecro, nunc amplitudine & numero dispensata diuinitus per Vincentii patrocinium beneficia recensere posset Scriptor quispiam Starouol-*

** l. c. Tit. XIV. de Archi & Episcopis p. 391. sq.

rouolſcio longe poſterior, qui ſuperioris Seculi nuperrimum finem attingens omnia ſingulaque in grandi Volumine eſſet complexurus, quæ omnipotentis Dei dextera pro Serui ſui apud Polonos Populos glorificatione per tot iam annorum periodos ſit operata? Expectet igitur mecum optimus Lector de Magnæ Poloniæ Maximo Thaumaturgo maiora volumina & inde ſuppleat, quod hic interim prætermiſſum eſt.

Teſtimonia de KADLUBKONE. Laudarunt præter iam adductos Kadlubkonem multi, ex quibus paucos audire ſufficiet. Dlugoſſus in Epiſtola Dedicatoria: *Res Polonorum*, inquit, *ſcriptorum iniuria & ſegnitie ex claritate magnifica ad obſcuritatem & anguſtiam pertractæ, nec, vt decuit, pro iuſto atque integro celebratæ, adeo, vt nec a* Vincentio *Cracouienſi Epiſcopo ſuæ ætatis ſcriptore egregio, potuerint præclaro ingenio extolli.* Stanislaus Sarnicius* de eo ſcribit: *Cadlubkus primus ſcriptor hiſtoriæ Polonorum præmium laborum & eruditionis Epiſcopatum Cracouienſem conſequitur. Fuit autem ſynchronus Innocentii Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, ſeu Galatiæ Regnum inſtituitur, cuius Regem idem Kadlubkus primus inaugurat.* Et paulo poſt:** *Et hoc modo Vincentius Cadlubkus genere Roſeus, vir doctus, vt tunc tempora ferebant, electus eſt a collegio, quamuis ipſe præſens non adeſſet.* Kantſcium in Vitis Archiepiſcoporum & Epiſcop. Cracouienſ. Vitam Kadlubkonis carmine expreſſiſſe auctor eſt Sim. Okolski,† qui etiam ex eo Verſus ſequentes recitat:*

* Annal. Polon. L. 6. c. 17.

** l. c. c. 18. ad an. 1206.

† Orb. Pol. T. II. p. 548.

* l. c. p. 637.

Munere perfunctus biſſenis Præſulis annis
Fit Monachus, charum deſeruitque gregem.
Officium graue Paſtoris ratus: Arrigat aures,
Qui capit intrepida tanta pericla manu.
Conſcripſit Regum vitas & geſta ſuorum,
Hinc Patria æternum nomen ab orbe feret.

Ioach. Paſtorius in Floro Polonico † hoc ipſi elogium ſcripſit: *Huic* (Epiſcopo Cracou.) *Vincentius Cadlubeus ſucceſſit, vir pro ſeculi ſui genio eruditus, primusque hiſtoriæ Polonicæ conditor.* Et in Prooemio eiusdem libelli: *Equidem ante Iagellonem,* inquit, *paucisſimos hic literis eruditos nouimus: certe vnum tantum, qui facta ſuorum poſteritati tradere aggreſſus ſit, Vincentium Cadlubcum; Virum ob antiquitatem, laboremque a nullo ante tentatum, venerabilem, quanquam alioqui Romanæ facundiæ cultu, ſeculi ſui vitio, minus niteſcentem.* Odoricus Raynaldus locum ipſi in Annalibus ſuis * his verbis reliquit: *Porro defuncto Fulconi Vincentius generis nobilitate (quod Dlugoſſus ſubdit) doctrina moribusque præclarus Cracouienſis Epiſcopus renunciatus eſt & ab Innocentio Papa confirmatus. Hunc Polonorum Hiſtoriam conſcripſiſſe memorant.* Carolus de Viſch noſtri meminit ** his verbis: *Vincentius cognomento Cadlubæus, natione Polonus, ob raras animi dotes*

† L. 2. c. 12. §. 1.

* Tom. XIII. an. 1207. n. 14.

** Bibl. Ciſterc. p. 315. edit. ſec.

dotes electus & conſecratus Epiſcopus Cracouienſis &c. Centuriatores Magdeburgenſes, ** Abrahamum Bzouium *** atque Io. Herburtum a Fulſtin * in teſtimonium vocare nil attinet, cum ipſiſſima Cromeri verba repetant. Denique egit etiam de noſtro, teſte Viſchio, Caſpar Iongelinus in Purpura S. Bernardi, quæ nobis viſa non eſt: vidimus autem eius Notitiam Abbatiarum Ordinis Ciſtercienſis, in qua ſequentia † habentur: *Anno deinde MCCXIX. Vincentius Cadlubcus, Cracouienſis Epiſcopus & Hiſtoriæ Polonorum conditor relicto Epiſcopatu vltro in hoc Cœnobio Ciſtert. habitum aſſumſit, de quo nos plura in* Thearro Ciſtertienſi *inter Epiſcopos Cracouienſes.* Theatrũ illud Ciſtercienſe editum non eſſe puto, cum de Scriptoribus Ciſtertienſibꝰ Iongelinus multa conceſſerit Carolo de Viſch, quod hic laudat in Elencho Bibliothecæ Ciſtertienſi præmiſſo. Neque licuit nobis etiam inſpicere Chryſoſtomi Henriquez Phœnicem reuiuiſcentem, in ſuo Menologio * Ciſtercienſi quitem noſtrum ex Bzouio & Seguino deſcribit. Philippi Seguini Bibliotheca Ciſterciana, quam laudat idem Viſchius * & fuſius deſcribit ** in ſua Bibliotheca, neque edita, neque ab auctore ad vmbilicum eſt perducta; Henriquez tamen eius verba † adducit.

** Centur. XIII. c. 6. p. 627. Adde c. 10. p. 1107.
*** Annal. Tom. XIII. an. 1219. n. 6.
* Comp. Hiſt. Pol. L. 6. c. 5. & 8.
† Lib. IV. p. 47.
* Ad d. 2. Februarii.
* l. c.
** pag. 280.
† l. c.

Scribit idem Viſchius * de noſtro: *Monaſticen profeſſus, reliquos V. vitæ ſuæ annos religioſe peregit; quibus nonnulla egregia exarauit opuſcula.* Sed vereor vt fidem inueniat apud lectores cordatos hæc Viſchii aſſertio. Mihi quidem in omnibus iſtis quos de Kadlubkone legi auctoribus, nihil ſcriptorum eius præter vnam Hiſtoriam illius Polonicam obuenit. Neque etiam adduci poſſum, vt credam Vincentium Hiſtoriam ſuam in religioſo iſto ſeceſſu ſuo concinnaſſe; eam enim a Vincentio adhuc Epiſcopo Cracouienſi ſcriptam eſſe auctores habeo grauiſſimos Dlugoſſum & Miechouium **. Hanc Hiſtoriam ad Vladislaum Iagellonidem vsque pertingere dixerat Nicolaus de Chvvalkovv Chvvalkovvski in Sylloge Scriptorum de rebus Polonicis ipſius Iuri publico Regni Poloniæ in repetita editione auctiori adiecta, quem idcirco caſtigat Auctor Exercitationis ad Chvvalkovvii Ius publicum Chriſtophorus Hartknochius, his * vſus verbis: *Vincentius Kadlubko non contexuit hiſtoriam Polonicam vsque ad Vladislaum Iagellonidem, vt ſcribit Dn. Chvvalkovvius, ſed tantum ad Caſimirum Iuſtum, qui Sec. XII. Polonis præfuit, vt habet Hartknochius & inſpectio ipſa libri oſtendit. Nam ex lib. IV. Hiſt. c. 1. manifeſtum eſt, Kadlubkoni munus Hiſtoriæ ſcribendæ eſſe a Caſimiro Iuſto iniunctum, vt Commentator eius docet pag. 185. Diſcere hæc potuiſſet Auctor noſter ex Starouolſcii Vitis Epiſcoporum Cracouienſium, quas citat, ſi ipſius Kadlubkonis*

Hiſtoria Polonica KADLVBKONIS.
* Bibl. Ciſt. p. 315.
** locis ſupra adductis.
* pag. 17.

ei non erat copia. Fontem erroris aperire haud erit difficile. Nimirum Commentator Kadlubkonis adiecit quædam in fine Commentariorum de Vladislao Iagellonide, ex quibus Commentatoris quidem ætas, non vero Kadlubkonis ipsius, potest cognosci. Obstupui, cum ista legerem, ad viri confidentiam. Quæ enim hæc est consecutio? Kadlubkoni historiæ scribendæ munus a Casimiro Iusto est iniunctum, ergo historia eius in hoc Principe finitur. Inspiciendum potius erat libri istius caput vltimum, ex quo manifestum redditur Kadlubkonem quidem non pertingere ad Wladislaum Iagellonidem, qui A. MCCCCXXXIV. atque adeo diu post Kadlubkonis obitum ad regnum peruenit, neque tamen etiam in Cazimiro Iusto subsistere, qui A. MCXCV. vita excessit, sed ad initia Vladislai Lasconogi, qui A. MCCII. principatum obtinuit, narrationis filum produxisse. De Commentatore verius pronunciauit Hartknochius: desinunt enim ea, quæ is in fine adtexuit in anno MCCCCXXXIV, quo Vladislaus III. est coronatus. Cæcutiit hic Sim. Starouolscius,* qui Kadlubkonem ab ipso editore Felice Herbulto *notis ac sententiis grauissimis exornatum esse* nugatur: quo quidem errore liberare eum poterat vel leuissima libri perlustratio: quem ipsi non inspectum esse fidem faciunt tum quæ dixi, tum Kadlubkonis ætas † atque adeo ipsum eius nomen,* cum elogia hæc scriberet, illi ignorata. Subit itaque mirari qua fronte quidam talia commenta secure transscribant, pro suis sententiis vendıtent atque iuuenibus vt eximia commendare non erubescant. Sunt enim *sententiæ* istæ *grauissimæ*, vt nunc patet cuiuis, ex summulis atque poëtastris emendicatæ, collectæ & consarcinatæ atque in vniuersum ita comparatæ, vt iis nihil possit esse ineptius, nihil putidius. Starouolscio certe non credet, qui etiam non inspecto Commentario, solam præfationem ab Herbulto additam perlegerit; is siquidem sub finem: *Commentator*, inquit, *iste quis fuerit, scire non possumus, posteriorem tamen fuisse facile intelligimus, cum Iagelloniorum meminerit. Nec ouum ouo similius, quod aiunt, eadem ratio & rerum & verborum.*

*Elog. Scr. Polon. n. 22. p. 41.

† Vide mox infra

* Vid. supra p. 17.

Num ea primum de Hist. Polon. sit scriptum.

Ad laudes libri huius pertinet, imo primaria & fere vnica est, quam ei passim tribui videmus ab auctoribus, scilicet eum omnium, qui de Historia Polonica fuere conscripti, primum esse atque antiquissimum. Hanc tamen ipsi facere dubiam nonnulli fuerunt annisi. Sane vel ipse Historiæ Kadlubkonis editor Felix Herbultus hanc souet sentiam: sic enim in præmissa libro ad lectorem præfatione loquitur: *Hoc te solum moneo, mirari me, quod Cromerus, summus re-uera Patriæ nostræ mystes, illum* (Kadlubkonem) *primum historiam scripsisse dicat, cum nos duos priores, Gallum Anonymum & Baskonem custodem Posnaniensem habeamus, tibique daturi, Deo duce, simus.* Eadem chorda oberrat Sim. Starouolscius * cum dicit: *Scripserunt ante Cadlubcum adhuc res gestas Polonorum Gallus Anonymus & Basko Custos Posnaniensis.* Cum Gallo isto Anonymo num

*Elog. Scr. Pol. n. 14. p. 31 ad marginem.

num idem sit quem Dlugossus ** aliquoties sub nomine Martini Galli laudat, dicere non habeo, nec etiam an adhuc alicubi inter MS. custodiatur. Stanislaus Sarnicius† certe adhuc videtur eum legisse, cum miretur eum S. Stanislai Episcopi Cracou. a Boleslao rege occisi non meminisse: sed quo tempore vixerit Anonymus iste Gallus, in dubio relinquit. Definiant igitur ætatem eius certius, qui antiquiorem Kadlubkone fuisse contendunt. De Baskone autem, cuius Scripta & Annales laudat etiam Dlugossus,* certiora sunt annotata. Prætulerat eum Kadlubkoni nostro etiam Hartknochius in Catalogo quorundam Scriptorum Poloniæ, quam suæ Reipubl. Poloniæ præmisit, reprehensus id eo a Chwalkowio supra laudato. Sed cum is nec hoc sicco, quod aiunt, pede transierit in Exercitatione ad Chwalkowii Ius publicum ** ἀνωνύμως edita, hic etiam caussam dicat ipse. *Primo*, inquit, *loco Baskonem ponit Iuris publici Auctor, additque antiquissimum hunc scriptorem Polonicum censeri, fortasse non ex alio fundamento, quam quod Dn. Hartknochius illud in suo Catalogo asseruerat. Verum noui Dn. Hartknochium, qui Baskonem ipse nunquam viderat, nec videre poterat, sed eum tantum ex aliorum fide citasse se ingenue confessus erat, simul ac Respubl. Polonica ab ipso conscripta prodiisset in lucem, hoc ipsum improbasse, quoniam interea dum liber imprimitur, ex Chr. Varseuicii Catalogo Scriptorum Polonicorum didicerat Baskonem an.* MCCCLXX. *sub Casimiro M. Historiam suam conscripsisse, cum iam Vincentii Kadlubkonis Chronicon circa confinia Sec. XII. & XIII. editum esset.* Posterior igitur non solum est Kadlubkone Basko, sed etiam deperditus scriptor, si Hartknochium audimus, qui eum inter auctores collocat,* quos Chwalcouius videre non potuerit, quoniam iniuria temporis iam fortassis interciderint.

** Hist. Pol. L. I. p. 36. fin. & p. 65. sub init.

† Annal. Pol. L. VI. c. 9.

* l. c. L. VII. p. 751. init.

** pag. id.

* Exercit. ad Chvvalkow. p. 9.

Iudicia de Historia KADŁVBKONIS.

Iudicia de Historia Polonica Vinc. Kadlubkonis iam dedimus cum supra de Vita & elogiis ipsius auctoris ageremus: Iuuat tamen hic etiam alios quosdam audire. Stanislaus Sarnicius * ait: *Hic primus, cum regeret ecclesiam Cracouiensem, Polonicam Historiam Gentis suæ conscripsit, quam ita incipit: Tres tribus ex caussis theatrales odere solennitates. Hæc ita non sine traductione quadam Miechouiensis, vt is, qui elegantiorem se scriptorem esse putabat, refert.* Ego quidem in verbis Miechouii traductionem, vt vocat Sarnicius, nullam video: video autem Miechouium non ob scure traduci hoc loco a Sarnicio; qui si elegantiorem Miechouio scriptorem se esse putauit, vereor vt quenquam habeat ea in re sibi consentientem. Io. Herburtus a Fulstin in Dedicatione Compendii sui Historiæ Polonicæ ad Regem Sigismundum Augustum scribit: *Primus, quod ego sciam, Vincentius quidam Cadlubcus rudi ac impolito stylo res Polonorum annotauit verius quam descripsit.* Simon Starouolscius * scribit, *Cadlubcum res a Polonis gestas connotasse tantum per modum Epistolarum aut Dialogi, non filo historico*

* Annal. Pol. L. 6. c. 18. ad an. 1206.

* l. c. p. 31.

seriem

feriem rei fcripfiffe. Carolus de Vifch in fua Bibliotheca Scriptorum Cifterciensium * hæc annotauit: *Exarauit Chronicon fiue Annales Polonorum, vsque ad fua tempora. Quod opus in Polonia magni folet fieri: vtpote primum, quod completam gentis illius hiftoriam continet.* Auguftinus Sartorius etiam fuperius nobis laudatus ipfum hoc inuidendo fere exornauit † elogio: *Ex Polonia a magno illo patriæ Thaumaturgo B. Vincentio Kadlubkone Crac. olim Epifcopo Cifterciensium apud Andreouienfes alumno vtrobique fanctiffimo (cuius memoria in benedictione commendata iam fupra inter Epifcopos Tit. XIV.) inclytis Annalibus aucta ornata que eft, quod nempe ii literarii Vincentii fœtus primi omnium fint, qui gloriofæ illius gentis Hiftoriam integram exhibeant, quæ alioquin apud alios fcriptores per frufta diuifa fparfim legitur.* Qui plura volet, quædam lectu non indigna inueniet in Schediasmate de fcriptoribus Hiftoriæ Polonicæ Tomo I. huius operis præfixo * quæ nolumus repetere.

* loco fupra cit.

† Cifiercii Bis-tertii Tit. XX. de Ciftertienf. Doctoribus & Doctis p. 527.

* §. 12. p. 20.

De noua hac editione.

Quamuis autem tanto in pretio fit apud plerosque hæc Vincentii Hiftoria, non dubito tamen fore non paucos, qui eam noua hac editione iudicabunt indignam, cum viderint eam neque fermonis elegantia neque apta rerum compofitione nec alia quapiam re nitere. Sed alia nobis mens, quibus abiiciendi non videntur hiftoriarum fcriptores quanquam maxime horridi atque inculti, dummodo antiqui. Placet nobis inprimis Io. Piftorii Nidani, viri in re hiftorica exercitatiffimi * fententia, qui, *Vapouius vero*, inquit, *Gallus Dlugoffus & alii, etfi opus fuiffe non videtur, translatis eorum & inclufis in Michouii & Cromeri librum commentationibus, tamen, fi vel in publica luce fuiffent, vel fe nobis obtuliffent diligenter multumque perquirentibus, inferti in libro noftro, locum etiam tenerent fuum: quanquam eadem, quanquam eodem modo, quanquam non plura fcripfiffent: quanquam eorum omnia a fexcentis fcriptoribus & fcripta & melius ornata & commemorata prolixius effent. Nam quod antea monui, habet in hiftoriis antiquitas authoritatem & ftimulos ad faciendam fidem multo acriores, quam recentium hominum fermones: quibus fi lumen veritatis fuæ vetuftas non præfert, iacent illi fine authoritate & fine fide neglecti primaque ftatim condemnati omnium hominum opinione.* Idem absque dubio de Kadlubkone noftro Piftorii fuiffet iudicium, fi ei Hiftoria eius innotuiffet. Sed pro noftro quidem fatis egit primus editor Felix Herbultus in præfatione hic etiam denuo adiecta; vbi eis refpondet, qui auctorem hunc forte vt perplexum, confufum, fabularum architectum peffimumque dicendi magiftrum traducturi fint. Quæ autem de fua editione dicit Herbultus, eadem & de hac noua dicta fibi putent homines delicatuli: qua quidem plurimorum defideriis fatisfactum effe non dubitamus. Solent enim, qui ftudio Hiftorico paulo maiori cum cura incumbunt, vix fuis, multo minus aliorum credere oculis atque de fcriptoribus iudiciis, maluntque libros

* In Epift. nuncupatoria Corpori Hift. Polon. præmiffa.

bros ipsos coram inspicere & vnicnes, quod aiunt, etiam in fimo quærere, quam scriptoribus antiquissimis laudatisque a plurimis, carere. Quo quidem voto, quantum ad Kadlubkonem nostrum attinet, damnari potuerunt longe paucissimi. Præterquam enim quod vnica hactenus editio anni MDCXII. Dobromili, id est, eo in loco fuit impressa, vnde ad nos libri perferuntur rarissime; etiam in ipsa Polonia liber hic adeo rarus est, vt nonnulli ineditum adhuc esse crediderint, quidam etiam calamo describendum sibi curauerint. Longe plurimum itaque sibi historiarum cultores vniuersos obstrinxisse existimandus est, quem superius laudaui, Vir Nobilissimus atque Eruditissimus, *Valentinus Schliessius*, qui librum hunc rarissimum ex instructissima Bibliotheca sua beneuole nobis concessit. In hoc recudendo nos ita versati sumus, vt in priori ista editione minime nitida mendisque scatente quamplurimis & grauissimis, qui sensum turbarent, emendaremus plurima ita tamen vt auctori relinquerentur sensus sui: nihil enim nobis hic voluimus permittere, quamuis cum in locis quibusdam aperte falsa dicere atque ridiculos committere errores non ignoraremus. Sane quantum in emaculando eo subeundum nobis fuerit molestiæ credent ii, quibus contigerit aliquando priorem oculis usurpare editionem eamque cum nostra hac conferre. Prima statim vox in mendo iacebat, cum liber sic inciperet: *Veteres tribus ex causis*; quod etiam in Commentario ad eum locum non aliter fuerat positum. Sed nos emendauimus libere, cum scribendum *Tres* pro *Veteres* & sequentia Vincentii verba & Dlugossi Miechouiique testimonia euincerent. Fatemur interea, fuisse loca quædam, præcipue L. IV. c. XIV. quibus medicam manum adhibere non potuimus. Addidimus etiam in margine annos; id quod eo magis videbatur esse necessarium, quod eos ab auctore tantum non semper fuisse prætermissos animaduerteremus. Neque Commentatorem abesse voluimus, quamuis labor eius minime nobis placeret: vt nempe nihil omnino superesset, quod lectoribus iustum prioris editionis posset excitare desiderium.

Alter huius voluminis auctor, qui Polonorum historiam non ab origine gentis modo, sed inde ab initio propemodum rerum omnium repetiit, est STANISLAVS SARNICIVS: de quo tamen breuiores esse cogimur, quod rarior eiusdem apud auctores iniiciatur mentio. Erat autem Lipsia Russiæ, solo gentis suæ hereditario, vt refert ipse, * oriundus ex antiquissima Sarniciorum Chelmensium ** familia, qui genus suum ad Sarnecios Plocenses referebant, atque commune cum ipsis stemma, quod *Coruinus* vocatur, habebant. Nam sub exitum Seculi XV. Iacobus Sarnecius, auus nostri, relicta terra Plocensi isthuc se contulerat, Regique Ioanni Alberto gratissimus extiterat, legationibus ad Scythas obeundis ab eo adhibitus, quod linguæ ipsorum probe gnarus esset. Huius ex Ioanne

Vita STANISLAI SARNICII.

*In Descript. V. & N. Pol. voce *Lipsia.*

** Sim. Okolski in Orbe Pol. T. III. p. 127. in Slepovvroniis.

filio & Elifabetha Gorzkowska nepos fuit nofter Stanislaus: qui, ficuti animum omnis doctrinæ melioris cupidum acceperat, ita nihil omifit, quod ad acquirendam omnium ferme artium atque difciplinarum notitiam quoquo modo facere poterat. Tirocinium ftudiorum fuorum in Academia Regiomontana pofuit, fumtus ipfi & menfam in arce fuppeditante Illuftriffimo duce Pruffiæ Alberto Marchione feniore; quod ipfe gratus profitetur.* Suorum quoque in ludo litterario comilitonum meminit, † filiorum nempe Andreæ Gorkani & Lucæ Epifcopi Cuiauienfis nepotum, cum quibus coniuncta opera ftudiis incubuit fub præceptore Ioanne Cofmio, viro erudito, qui poftea Theologus & a concionibus fuit apud Sigismundum Auguftum Regem Poloniæ anno MDXLII. Nefcio num idem forte, aut faltem confanguineus huius viri docti putandus fit Theologus pariter & Profeffor in Academia, vt puto, Cracouienfi Benedictus a Cofmin, cuius mentionem iniicit Starouolfcius.* Idem Starouolfcius tradit** maximam Sarnicio noftro cum Leonardo Gorecio interceffiffe neceffitudinem, quem habuerit & ftudiorum domefticorum focium & itineris per præcipuas quasuis Europæ nationes comitem. In his itineribus fuis, vt vero videtur proximum, cum diuerfarum gentium coram afpiceret mores & facra, eo adductus eft, vt potiora fidei capita expenderet curatius, mox de dogmatibus aduerfæ partis fentiret mitius, tandemque plane mutata priore fententia in reformatorum, quos vocant, caftra tranfiret. Quo quidem hominibus Pontificis Romani partibus addictis priorisque inftituti tenacioribus mouit ftomachum, meruitque hoc Starouolfcii*** elogium, vt *in religione inconftantem* diceret, *qui ideo minus apud probos & doctos fit acceptus*, fuiffe decusque feculi fui non vulgare futurum exiftimat, fi facras litteras non attigiffet. Imo Cafp. Cichocius in alloquiis fuis Officienfibus † acrius & maiori cum indignatione in eum inuehens, eum *apertiffimum hæreticum* vocat. Sacrarum itaque literarum cum amplexus effet ftudium, atque in eo pro felicitate ingenii fui, non leues, vt coniicere licet, feciffet profectus, facro muneri admotus eft* in Ecclefia Niedzuidenfi, ibique A. MDLXII. Arii Seruetique dogma introducentibus fortiter fefe oppofuit; eo meritus, vt anno fequenti, in locum Felicis Crucigeri, conftitueretur primus facrorum antiftes, quem Superattendentem f. Seniorem vocant. Inde tamen, nefcio quo fato ductus, *ex Miniftro Caluiniano*, fi fides Cichiocio,** *cum faftidiret fe miniftrum vocari, repente eques & cataphractus Polonus factus eft.* Fatendum interea eft, me nufpiam alibi huius rei vel minimum inueniffe veftigium, cum Sarnicius quidem in Epiftola præliminari conqueratur, fi quid fibi fit ingenioli, id in medio laborum Oeconomicorum exaruiffe; fed caftra fecutum fe, quod fciam, nullibi dixit: quod quidem facere non omififfet homo appetens gloriæ. Nam quod ibidem ait, exhauftum fe effe feruitio, quod Reipublicæ impende-

* In defcript. Polon voce *Kinsberg.*

† l. c. voce *Gorka.*

* Elog. p. 8. in marg.

** l. c. p. 65.

*** l. c.

† L. I. c. 24. pag. 98.

* Adr. Regenuolfcius Hift. Eccl. Prouinc. Slauon. L. 3. c. 15. num. 1. de diftrictu Cracou. p. 413.

** l. c.

penderit per annos decem, id quidem ego de laboribus litterariis & historicis iussu Stephani Regis ab ipso susceptis capio, quos labores & impensas certe non paruas fuisse ipse paulo ante innuerat. Sed esto! Sarnicium credamus militem, dubium tamen manet, quando militiæ nomen dederit aut quousque armis vacauerit. Ignoratur pariter annus mortis: quanquam eum ad annum MDXCIV. quo fœtus quidam eius in lucem prodiit, superfuisse, admodum sit credibile. Oculi namque cæcutientes, perspicilla & propemodum orbitas visus, quam se contraxisse in Epistola præliminari queritur, non inferunt necessario, eum iam tum ætate fuisse decrepita. Cæterum Simon Starouolscius † scribit, eum *cum externarum rerum, remotissimi etiam sæculi peritum, tum domesticarum maximopere* fuisse *gnarum:* & paulo post, *Fuit illi*, inquit, *varium fœcundumque ingenium, quod nullis inclusum spaciis per omnes fere disciplinas liberius euagaretur, essetque non vulgare æui nostri decus, si intra professionis litterariæ terminos substitisset seque totum huic studiis, quibus inprimis natus erat, missis sacris litteris, dedidisset.* Adiecit præterea Starouolscius etiam Io. Iascrouicii in Sarnicium nostrum carmen, non indignum sane, quod hic etiam legatur: † l. c.

Sarnicius *mores exteruos vidit & vrbes,*
Lechiaco regno iam procul esto timor.
Mille nocendi artes *hostis cognouit & astus,*
Hos euitandi tradidit ille modum.
Tradidit & raram Campiductoribus *artem,*
Prælia qua tuti fausta ciere queant.
Ergo Sarnicio *multum Respublica debet.*
Sarmati hostiles præcauet ille dolos.

De Scriptis etiam Sarnicii optaremus vt licuisset nobis plura inuenire. In Epistola, quam laudauimus aliquoties, præliminari dicit, "se collegisse ante decem annos (anno circiter 577.) *Exempla & formulas electionum, Pontificum* nimirum *Romanorum, Imperatorum & Ducum Venetorum*, excusaque typis ad vsum Reipubl." in lucem edidisse." Præterea elucubrauit etiam *Commentarios, quibus totam scientiam rei militaris in artem redegerat*, quam variis exemplis historicorum & schematis pulcherrimis illustrauerat; de quibus ipse * scribit: *Hic liber per me Regiæ Maiestati fuit traditus, non tamen typis est mandatus: quamuis ex Regio mandato a deputatis reuisus approbatusque & Maiestatis Regiæ testimonio diplomateque solenniter comprobatus fuerit. Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio instructionis exercituum, quæ profanare nequiquam consultum iudicaui. Sed ea quotannis magna cum diligentia adhuc artificiosius illustro atque expolio, adhibito consilio magnorum virorum, qui diu inter strepitus armorum versati sunt. Huius libri copiam*

Scripta SARNICII.

* Annal. L. VIII. ad an. 1581.

piam qui ſibi fieri volet, ſciat eum apud me, dum vixero, & poſt mortem meam apud hæredes meos futurum, a quibus id facile impetrabit, adhibita tamen quadam ſponſione & cautione, ne temere euulgari poſſit. Et iam pluribus viris illuſtribus ab ipſis requiſitus eum ipſe curaui deſcribi. Sane librum ita deſcribit auctor, vt maximam eius apud lectores excitet deſiderium, ſpemque faciat eum longe maiori cura ab ipſo, quam reliqua eius ſcripta, elaboratum fuiſſe, adeo vt optandum ſit, vt ab aliquo nunc poſt fata auctoris in lucem proferatur. Librum hunc eundem eſſe cum *libello Campiductoriæ*, quem Starouolſcius * dicit monitis militaribus Politicisque refertiſſimum, quemque auctor in hiſtoria ſua ſubinde** laudat, quod putauerat Vir quidam doctiſſimus, id quidem difficulter mihi perſuadere poſſum. Nam illum quidem vniuerſam rei militaris ſcientiam complexum eſſe ipſe auctor dicit, idque forte non paruo volumine; hunc auctor libellum vocat, partemque ſaltem iſtius artis in eo fuiſſe traditam titulus prodit. Adhæc & auctor ipſe, & Starouolſcius ita de hoc loquuntur, vt typis exſcriptum eum fuiſſe credere poſſis; illum vero in vulgus edere nefas eſſe putabat auctor. Imo Iaſcrolauius in carmine ſuperius recitato diſerte ab inuicem diſtinguit *modum euitandi artes hoſtium, Artemque campiductoriam.* Præterea ſcripſiſſe Sarnicium *Triumphum Regis Stephani* carmine heroico, tradit Sim. Starouolſcius; * aſt non heroico ſolum, ſed vario carminis genere conſcriptum eum fuiſſe, ipſi potius auctori credimus, qui, *Ego vero*, inquit,** *tradidi ipſi Regi* Triumphum, *hoc eſt libellum, in quo victori vario poëmatum genere efformaueram & more priſcorum Romanorum etiam conſecraueram aras, columnas, pyramides & arcus triumphales exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus.* Addit Starouolſcius *libellum de eligendo Principe*, de quo aliunde nihil mihi innotuit, niſi is forte fuerit idem cum exemplis & formulis electionum de quibus primo loco dixi. *Topographia* locorum a Stephano Rege Moſchis ademtorum, cuius pariter meminit Starouolſcius, non alia eſt, ſi quid ſentio, quam pauca illa folia, quæ auctor ſuæ Deſcriptioni Poloniæ adiecit, quæque ad calcem huius voluminis reperiuntur. *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* [quam tamen editam eſſe non puto] ſcripſiſſe noſtrum, ex ipſius Annalibus * diſcimus, vbi cum conuerſionis Liuonum ad fidem Chriſtianam, iniecisſet mentionem, ſubiungit: *de qua in noſtra Hiſtoria rerum Eccleſiaſticarum fuſius tractatur.* Demum non omittendum eſt etiam *Volumen Conſtitutionum Regni*, teſte Hartknochio ** typis elegantiſſimis a noſtro vulgatum Cracouiæ A. CIↃIↃXCIV. quod indigitare videtur etiam Simon Okolski † videtur, cum noſtrum *Hiſtoriæ Regni adnotatorem latino idiomate & Statuti Regni vulgari lingua* vocat. Super-

* l. c.
** L. VI. c. 20 an. 1241. & c. 21. an. 1282. 1281. L. VII. c. 5. an. 1412. c. 10. an. 1514. 1531.
* l. c.
** Annal. L. VIII. an. 1581.
* L. VI. c. 16. fin.
** Exercit. ad Chvvalkovvii Ius Publ. p. 18.
† Orb. Pol. T. III. p. 127.

Supereſt, vt nunc etiam de ipſius Annalibus, quos in ſuperioribus de induſtria omiſimus, agatur paulo vberius. Horum Annalium conſcribendorum munus auctori ab ipſo Stephano Rege iniunctum fuerat: quare is *volens laborem ſibi a Regia Maieſtate impoſitum ſedulo & gnauiter abſoluere*, vt ait in Epiſtola præliminari, labores & impenſas hanc in rem per annos decem fecerat non paruas atque propemodum orbitatem viſus contraxerat, ediderat que Cracouiæ iam A. MDLXXXII, 4. *Synopſin Annalium edendorum:* cum interea Rex A. MDLXXXVI. cum luctu omnium bonorum rebus mortalium eximeretur. Ideoque Sarnicius non differendum longius negotium ratus, librum Cracouiæ A. MDLXXXVII. edidit atque Proceribus Polonis quos inter complures ipſum, adhuc viuente Rege, ad ſubeundum hunc laborem & verbis & litteris ſuis cohortati fuerant, in conuentu electionis obtulit. Conſtituerat autem opus hoc ſuum in Polonicam linguam transferre, vt ipſe nos docet; † quod vtrum perfecerit, necne, affirmare non auſim: feciſſe tamen valde dubito. Equidem non opus eſſe videbatur, vt daremus hic rerum in opere illo contentarum compendium; cum tamen ipſe auctor *Argumentum Operis* libro, *loco indicis*, præfixerit, *in quo*, vt ait, *vtilitates libri ſuccincte enumerantur*, idque, cum nos ad calcem libro ſubiiciendum conſtituiſſemus, typothetarum incuria plane prætermiſſum ſit, non inique feret lector beneuolus ſi illud, ne omnino pereat, hic a nobis inſeratur. Id autem ſic ſe habet:

De Annalibus SARNICII.

† L. VI. c. 2. circa fin.

I. *Illud peculiare eſt autori, quod tertia parte chronica Polonorum adauxit, recuperauitque hiſtoriam rerum ante aduentum Lechi geſtarum in iſtis regionibus per ſpacium quatuor monarchiarum, hactenus ab aliis autoribus omiſſam ſuppreſſamque. Recuperatam autem eſſe hanc ſcias ex Hebraicis, Chaldaicis, Ægyptiorum, & Latinis hiſtoricis: Ex ſacro codice videlicet, ex Beroſo, Manetone, Metaſthene, Herodoto, Xenophonte, Thucydide, autoribus aureæ ætati vicinioribus: & ex Diodoro Siculo, Polybio, Ioſepho, Cornelio Tacito, Plinio, Dione, Iornande, Procopio, &c. Ex poëtis, Homero, Vergilio, Ouidio, & aliis poſterioribus probatiſſimis autoribus. Hæc tractantur libro primo, ſecundo, tertio & quarto.*

II. *De vera origine Gotthorum, Vandalorum, qui cum eſſent propriæ ſtirpis Sarmatarum, primi vlti ſunt iniuriam totius orbis terrarum de victoribus Romanis, & ab his veriſſime depreſſio Romani imperii incepta fuit, fere ante 1200. annos: de qua Blondus. Habentur hæc L. IV. c. 5.*

III. *De limitibus veteris Sarmatiæ temporibus Cyri, Darii, Alexandri M. Auguſti, Conſtantini M. cognitio digna nobili Polono & ipſo Poloniæ Monarcha. L. III. c. 8. 9. 10. 12. Et de vera origine Polonorum, & quod non aduenæ fuerint, nec inquilini in terra aliena, licet Lechus ad eos venerit a meridie, non ab aquilonari parte, L. IV. c. 14. Et quod hæc terra iam tunc habitata, non deſerta fuerit, L. IV.*

c.14.22. Nec inops signati auri & argenti, L.IV. c. 14. L.VI.c.26. Nec barbara, L.VI.c.14. Vrbes habuit & arces, L.IV. c. 14. satisque commode habitauit, vt ex Cosmographorum tabulis clare liquet, quorum descriptiones certiores sunt, fueruntque semper annotationibus historicorum, p.1879. chorographia. Hæ & alia inueterata opiniones pugnantes tamen cum superioribus propositionibus vt falsa & erronea confutantur. Sicut enim pertinebant ad infamiam nostrarum gentium, sic conficta fuerunt ab iis, qui decora nostra & res gestas suis adaptare, & nostris adimere conati sunt, L.IV.c 14. Ibidem discursus, vt vocant, qua ratione apud nos possent esse tam celebres, & tam frequentes vrbes, vt apud Gallos & Italos, si id ratio constituta Reipub. nostra pateretur.

IV. *Opinio item noxia de veteri Germania ad Tanaim & Pontum, L. IV. c.5. & de Transyluanis Saxonibus, quos reliquias Gotthicæ stirpis per errorem quidam fabulantur, refutatur; tecte enim quidam victorias Gotthorum suis adscribunt, L. II.c.4.*

V. *Quod non ad Istulam terminabatur olim Germania L. III. c. 8. Nec Germani hic habitarunt ante Constantini Magni tempora ad ripas Istulæ, vbi est vmbilicus Maioris, Minorisque Poloniæ, vt plerique etiam ex nostris litteris mandarunt: sed maxima Gentes Venedæ (stirpis Sarmaticæ): verba sunt Ptolomæi, & post eum Procopii. Imo tota antiquitas non modo ita sensit ac scribit, sed etiam spectandum tabulis, figurisque in ipsos oculos incurrentibus exhibuit, L.IV. c.6. Vide & in chorographia nostra.*

VI. *Occasio controuersiæ inter Pontifices & Imperatores Romanos orta de primatu, quæ potissimum inualuerat sub quinque Imperatoribus:* Carolo *Magno, L. V. c. 1. Othone Magno, L.VI. c.1. Henrycho Quarto, L. VI. c.9. 11. Friderico Secundo, L.VI.c.20. Ludouico Bauaro: id quod temporibus Lockiconis debet adscribi. Istis temporibus Reges Poloniæ ex Gibelinis facti sunt Guelphi. Absque autem huius historiæ exacta cognitione historia Polonica de Corona acquisitione, & corona ademptione, eiusdemque recuperatione, & aliis sexcentis rebus nullatenus intelligi potest. Ideo per occasiones tractatio huius rei hic breuiter inseritur.*

VII. *Cur ab Imperatoribus potissimum Chobrius Rex coronari & axioma regium petere voluit. Contra, quæ causa Pontificem Gregorium septimum impulerit, ad abrogandam ei coronam, L. VI. c.5.9.20. Commentum Schafneburgensis de tributis, & lapsus Guagnini, quasi olim Polonia Imperio seruierit, & tributum pependerit, confutatur, L.VI.c.5.10.fin. & c.11.*

VIII. *Merita nostrarum Gentium peculiaria erga Rempub. Christianã commemorantur, declaranturq́, L.VII. c.10. an.1512. & de quinq́ regnis institutis ante ducentos annos in iis regionibus, quæ sese extendunt fines dominii* Regum *Poloniæ,* L. *VI.c.20. an.1260. Compendium historiæ Lituanicæ, & collatio ad illustrandas res vtriusque gentis magnopere*

pere

pere necessaria, & de Columnarum Centaurorumque huc aduentu, L. VI. c. 20. an. 1266.

Adiecta est in calce libri tabula chorographica Sarmatiarum non inelegans, absque qua vir consularis de finibus regundis, cum Suecorum Rege, Moscho, Tartaro, & Valacho consilia agitare & pacta facere non poterit. Gloriari autem nobilem Polonum de latifundiis Sarmatici dominii, nec interim nosse, qua sese longitudo eius & latitudo extendit, sub quo climate & parte cœli versemur habitemusque: nec nosse limitaneas metas patriæ suæ, quas nos Vroczyska vocamus: ignorare distantias locorum celebriorum & portuum, vt Riga, Narua, Kaczibey, & Bielogrod: nec nosse fluminum ortus, vias Scythicas Schliag vocatas, cum turpe tum incommodum plane est. Nam nec historia patria, nec acta Postouiensia nouissima cum Moscho intelligi, nec accessiones Velisii, Liuoniæ & aliorum territoriorum superioribus bellis partorum percipi possunt absque adminiculo huius typi, in quo effingendo oculi mei cæcutire & caligine obduci cœperunt. Sed vobis Illustres & Mag. Domini Senatores, vestræque fidei & discretioni, vt vocant, labores meos & sumptus, quos in bonum Reipub. nostræ suscepi, prouocatus litteris Regiæ Maiest. & inuitatus priuatim a multis vestrûm, humillime commendo & offero. Vtque statim vsus huius historiæ cerni possit, Campiductoria ars addi debet: quæ vbi quæri & inueniri debeat, inferius monstrabitur.

His auctoris ipsius de Annalibus suis verbis præmissis, nunc etiam aliorum de eodem sententias audiamus. Casp. Cichocius in suis Alloquiis Osiecensibus * scribit: *Stanislaus Saruicius ex Ministro Calniniano, cum fastidiret se Ministrum vocari, repente Eques & Cataphractus Polonus factus est, qui etiam suos Annales, quos de Origine & rebus gestis Polonorum, quasi Cromerum illum magnum emendaturus conscripsit & mendacia suis illis præclaris Annalibus & vanis, leuibus ac pene anilibus fabulis insarsit, apertissimum se prodens hæreticum, quamuis id videbatur velle occuluisse.* Hunc Cichocii locum debere me Viro Nobilissimo atque Amplissimo *Laurentio Gereth*, Reipubl Gedanensis a Secretis, in antiquitate Patriæ suæ, si quis vnquam, versatissimo, publice hic præ me fero; in quo quidem eo maius collatum in me beneficium gratus agnosco, quod liber ille in vrbe nostra anxie a me quæsitus prorsus inueniri non potuerit. Sed, vt aperiam, quid ego sentiam; videtur Cichocius pro austeritate ingenii sui, pessimoque in Sarnicium animo, hæc verba in immerentem euomuisse itaque excæcatus, cæcus, quod aiunt, de colore iudicasse. Demus Cichocio Sarnicium priorem de religione sententiam mutasse; demus, ex sacrorum antistite cataphractum factum esse; demus etiam, quod negare nemo sustinebit, eum hinc inde lapsum, a veritatis tramite aberrasse: sed qui possit affirmare Cichocius, eum Annales suos conscripsisse *quasi Cromerum illum magnum emendaturus*, sane non video. Nam quod in Epistola præliminari dicit reliquos Historicos

Censura Annalium SARNICII.

* L. I. c. 24. p. 93.

ricos ſua ruinoſo fundamento ſuperſtruxiſſe, ſe vlterius progreſſum fundamentum ſolidius inueniſſe; id non Cromerum, ſed omnes ante noſtrum hiſtoricos ferit: quod, locutione paulo duriori, hiſtoriam deprauatam, a ſe vero redintegratam ſcribit, id minime Cromero derogat, quem pariter atque Miechouienſem cum ſuis annalibus coniungendum ſuadet. Si opus ipſum paulo æquiori in auctorem animo legiſſet Cichocius, vidiſſet noſtrum quidem a ſententia Cromeri aliquando modeſte diſceſſiſſe, præcipue vbi de limitibus veteris Germaniæ ad Iſtulam * ſcribit; ſæpius tamen eius ſenſus, & quandoque ipſa verba adoptaſſe; ** imo loco non vno eximiis ornaſſe elogiis. † Cæterum nolle ſe notata ab aliis perſequi, ſed tantum ab iis prætermiſſa ſupplere conſtitutum ſibi eſſe, quoties cunque ſe offerebat occaſio, †† monuit. Alterum accuſationis caput eſt, quod eum *apertiſſimum ſe prodere hæreticum* dicat Cichocius, *quamuis id videretur velle occuluiſſe.* Sed vbi tam aperte prodiderit animi ſui ſenſa Sarnicius, velim ab actore Cichocio additum eſſe, cum ego in his quidem Annalibus nihil inuenerim, quod non potuerit etiam ab homine Pontificio, ſaltem non nimis ſuperſtitioſo, proficiſci. Huc refero, quæ de traiectu Stanislai, ** de Epiſcopis vxoratis, *** de indulgentia Sigismundi Augusti Regis in tolerandis ſecus circa fidei capita ſentientibus * habet. Imo hac in re modum ita exceſſit, vt etiam aliquando Romani Pontificis eccleſiam orthodoxam ††† & ordines monaſticos contra hæreſes, quas futuras ad finem mundi prædixerat Dominus, inſtitutos † diceret. Qua re noui motum eſſe virum quendam doctum, vt pontificium non inſulſe crederet Sarnicium, ſed πρόσκαιρον, quales tunc erant plures, vt didicerat ille ex Hartknochio. †† Sane crediδiſſem eadem & ipſe, niſi meliora me docuiſſet Regenuolſcius.** Non erat itaque cauſa Cichocio, vt adeo in noſtrum debacch aretur, tanquam in eum, qui hæreſin ſuam apertiſſime proderet: debuerat potius ipſe a noſtro diſcere de rebus fidei paulo ſaltem moderatius ſcribere, ne periculum, quod vix, morte interueniente, effugit, *** incautus incurreret. Subiungimus huic longe diuerſum, eruditum nempe & omnino æquiſſimum de auctore noſtro iudicium Viri, quem ſupra laudauimus, eruditiſſimi *Laurentii Gereth*, quod is, amiciſſimo nobis viro docto Io. Sartorio interprete, ad nos miſit, his vſus de Sarnicio noſtro verbis: "Diffitendum non eſt, non pauca limam quandam in hiſce "Annalibus mereri, ægre ceteroqui ſecum cohærentia. Fallitur enim, "dum *L. II. c. 4. p. 894. fin. & L. VI. c. 14.* Vincentium Kadlubkonem "ſynchronum fuiſſe tradit Crivonſti, cum tamen hic An. 1139. ille An. "1223. vita decederet, interiecto inter vtrumque octoginta quatuor "annorum ſpatio. Idem *L. VI. c. 17.* affirmat, Kadlubkonem, primum "ſcriptorem Hiſtoriæ Polonorum, præmium laborum & eruditionis "Epiſcopatum Cracouienſem conſecutum: mox *cap. ſequenti ad "an 1206.* huius aſſerti oblitus, ita ſcribit: *Hic primus, cum regeret Eccleſi-*

* vt in Deſcr. Pol. p. 1886. & in Annal. L. III. c. 8. ſq.
** vt in Deſcr. Polon. voce *Bialogrod* & alibi ſæpius.
† Vide Epiſtolam prælim. item Deſcr. Pol. voce *Elsberg* & alibi.
†† Annal. L. V. c. 9. L. VI. c. 20. ante an. 1612. L. VII. c. 71 init.
** Deſcr. Pol. voce Piotrauia.
*** Annal. L. VI. c. 12. & c. 15. Add L. VI. c. 18. an. 1226.
* L. VII. c. 11. Add. L. VI. c. 1.
††† L. V. c. 10 an. 859.
† L. VI. c. 18. an. 1206.
†† Hiſt. Eccl. Pruſſ. L. VI. c. 3. n. 2.
** loc. ſup. cit.
*** Starouolſcius Elog. n. 79. p. 100.

clesiam Cracouiensem, Polonicam Historiam gentis suæ conscripsit &c.“
Quo ipso sibi contradicit, modo iam Episcopum fuisse, modo Epi-“
scopatum in præmium confecti laboris accepisse contendens. Eo-“
dem *c.* 17. *&* *c.* 18. *an.* 1220. statuit Regis Colomani coniugem, So-“
lomeam nomine, fuisse Lechi sororem, cum huius tamen esset filia,“
iuxta *Henning. in Polon. pag.* 289. Idem *cap. eod. an.* 1206. *sub fin.* mul-“
tis agit de donatione Culmæ & Toruniæ Cruciferis facta, re interea“
nec dum perorata, num Thorunium ante Cruciferos exstiterit. Con-“
feratur de tota hac controuersia *Schützius lib. I. pag.* 20. *seqq.* Histo-“
riam de Hircho milite in ignem coniecto *L. VI. c.* 19. *expedit.* 4. Li-“
thuanis adscribit, quam tamen Schützius ad A. 1261. Natangensibus“
paganis, aduersus Cruciferos rebellantibus, adiudicat. *Cap.* 20. *an.*“
1257. Richardum appellat Regem Angliæ, qui duntaxat Dux erat“
Cornubiæ, Henrici III. Regis Angliæ frater, electus a quibusdam“
Principibus Imperator, contra Alphonsum regem Hispaniæ. *Hen-*“
ning. Germ. & Gall. part. I. pag. 144. *in Hispan. p.* 42. *in Angl. p.* 95.“
Wladislai Epitaphium sepulchrale, cuius mentio fit *L. VII. c.* 2. *an.*“
1375. hunc in modum legendum: HIC IACET VIR ILLV-“
STRIS ET DEVOTVS DOMINVS WLADISLAVS AL-“
BVS, DVX POLONIÆ, QVONDAM MONACHVS HV-“
IVS MONASTERII, POSTMODVM PER PAPAM DI-“
SPENSATVS IN REGNI SVCCESSIONEM VOCATVS. AR-“
GENTINÆ OBIIT IN REDITV, ANNO MCCCLXXXVIII,“
CVIVS ANIMA SIT IN BENEDICTIONE. Hoc Epita-“
phium cum Illustrissimis Dnn. Firleis *αὐτόπτης* legit Salomo Neuge-“
bauerus. *Lib. eod. c.* 11. errat Sarnicius, scribendo Elisabetam, Fer-“
dinandi Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis filiam, quam Si-“
gismundus Augustus duxerat, nulla prole relicta, sequenti mox an-“
no, qui erat 1545. mortuam fuisse; quoniam Elisabeta hæc nuptias“
celebrauit An. 1543. d. 6 Maii, & decessit A. 1545. 15 Iunii, vixitque“
in coniugio annos duos, mens. 1 dies 10. *Henning. in Lithuan. p.* 326.“
Sub fin. c. 5. *eiusd. Libri* magnus in historia comparet hiatus; cum“
auctor ab An. 1418. ad Annum 1450. & quod excurrit, saltum fecerit,“
parum pensi habens, quæ c. 7. monuit, *Annalistam proprie decere, vt*“
singulis annis aliquid adscribat &c. *L. VIII. ad an.* 1581. memorat, in“
Comitiis Regni A. 1581. promulgatam fuisse ab Ecclesiasticis Corre-“
ctionem Calendarii, Romam transmissam a Gregorio, eius nominis“
XIII. Pontifice Maximo. Guagninus vero *in Descript. Polon. p.* 218.“
assignat An. 1582 diem 4 Octobr. Idem fecit Bielski *pag.* 790. Quin“
ipse Auctor, sui oblitus, idem innuit supra *L. VI. c.* 20. *an.* 1250.

Alia quoque *παρορώματα* occurrunt in his ipsis Annalibus, in“
noua, si quæ expectanda sit, editione emaculanda, vel ad marginem“
notanda. *Lib. VI c.* 3. Sigismundus Baro ab Herberstein, perperam“
auctori dicitur Eberteius. Quem in scopulum denuo incidit c. 18.“

"dum eundem Baronem ab Herberstein, nominat Eberstinum, Idem
"*eodem c.* 3. Cromerum citat vt Episcopum Elpergensem, crasso la-
"tis errore, cum substituendum fuisset nomen Heilsbergensis, seu Var-
"miensis. L. *VII, c.* 7. *an.* 1457. Carolus Danorum rex, exul &c. scri-
"bendum, *Suecorum.* Ibidem, arce Magdeburga potitus, scribendum,
"*Mariæburga.* Nec dubitandum, subinde næuos quosdam maio-
"res irrepsisse, quos emendare prohibet temporis angustia. Plane vt
"ex vero scriberet B. Hartknochius *in Histor. Polon. pag.* 19. Sarnicium
"in Annalibus suis Polonicis caute legendum esse. Cuius tamen in-
"dustria non ita euilescere apud posteros debet, vt ob subreptitios
"quosdam næuos e censu Historicorum Polonicorum, limatioris iu-
"dicii, proscribi debeat. Feret ætatem eius labor & recto posteri-
"tatis iudicio æstimabitur. Sub eo profecto Principe (Stephano
"scilicet Bathoreo) scripserat, qui, Characteris Regii obseruantissi-
"mus, nihil minus concoquere poterat, quam Regiam Maiestatem in
"persona sua despici, saltem irreuerentius tractari. Quid enim tan-
"to Rege his verbis dignius, queis in Comitiis Thorunensibus A. 1576.
"celebratis Nuncios, vt vocari solent, Terrestres, Eidem valedictu-
"ros, dimisit: *Non sum incola, sed alienigena: homo liber natus, neque*
"*ante quam in has terras veni, mihi victus & amictus defuit. Liber-*
"*tatem ergo meam amo & conseruabo, Deo volente. Per vos in Regem*
"*Vestrum sum electus; Vobis postulantibus & instantibus huc veni, per*
"*vos corona capiti meo imposita est. Sum igitur Rex Vester, non fictus,*
"*neque pictus: volo regnare & imperare. Custodes Libertatis vestræ*
"*estis; non igitur volo vos Pædogogos meos fieri. Custodes igitur sitis*
"*saltem Libertatum vestrarum, ne hæc Libertas vestra in abusum ver-*
"*tatur.*

Non passus est etiam suam hic desiderari symbolam V. C. *Io. Sartorius*, cuius prolixam in nos voluntatem & miram in curandis ad nos, quæ ad præsens volumen Gedano accepimus, industriam plus simplici vice iam deprædicauimus: cui sequentia de Sarnicio submonere visum est: "Auctor Sarmatarum gentem L. I. c. 1. 9. 10.
"ab Asarmoth, filio Iaketan, (frater hic erat Pelegi, vt liquet ex Gen.
"X. 26.) nepote Semi deducit: qui tamen sui turpiter oblitus,
"hunc ipsum Asarmoth dicit fuisse nepotem Mosoch, filii Iaphet,
"c. 13. quo pacto Sarmatæ non a Semo descendent, (quod tamen
"expresse contendit *c.* 1.) sed a Iapheto. Eodem c. 1. & L. II. c. 4.
"Berosi Babylonii auctoritatem multum extollit, affirmans, istis
"duobus testibus, Scriptura scilicet ac Beroso, mundum nihil ha-
"bere antiquius. Eundem Berosum anteponit Iosepho, Iudai-
"carum rerum Scriptori. Iam vero nemo literatorum hodie re-
"peritur, qui nesciat, Berosum ab Annio Viterbiensi confictum,
"& luci publicæ esse expositum. L. *I. c.* 6. ridicule satis docet, gen-
"tes meridionales scientiam curulem, vt loqui amat, a septentrio-
nali-

nalibus, inprimis Polonis, didicisse; quod Itali, docente Gomero, « [floruit is Seculo XV.] castra vel vrbem ex curribus componerent, in- « deque vrbem suo nomine *Vey* appellarent, quod a Polonico voca- « bulo *Vus*, currum denotante, originem deducat. Inepta omnia. Neq; « enim vel Itali ad gentes meridionales referendi, sed occidentales; « neque insignes illæ Ciuitates in Africa olim, v. g. Carthago, Alexan- « dria, Hippo, Vtica, &c. vnquam ex curribus constructæ. *Cap.* 9. « statuit, multos Heroes a deuictis gentibus sua accepisse cognomina, « vt alius quidem audiret Asiaticus, alius Africanus: Sarmaticum au- « tem qui sese diceret, nunquam esse inuentum. Cuius asserti veri- « tatem nummi veteres, & Inscriptiones Gruterianæ aperte infrin- « gunt. *Cap.* 11. *fin.* perridicule scribit, Coniugis reginæ Stephani I. « Poloniæ regis insigne, fuisse Serpentem: & exinde concludit, eam « ab Osco, Thuscorum rege, (qui vixerat iuxta ipsum temporibus Io- « suæ ducis) originem & antiquitatem suorum Insignium posse osten- « dere, siquidem huius quoque gentilitium insigne Serpens fuit. Atqui « Iosuæ temporibus ne nomen quidem Thuscorum, nedum regum « istius gentis vlli Historico notum. Et quis Insignium originem ad Io- « suæ vsq; ætatem extendat? *Cap.* 15. statuit Berosum synchronon fuisse « Ezechielis prophetæ, cum tamen *c.* 10. assereret, Berosum suam hi- « storiam ante Mosen complexum fuisse: & c. 17. citando Berosum, « anteponeret eum Mosi. *L. III. c.* 1. memorat se legisse priuilegium, « vt vocat, Alexandri M. genti Sarmaticæ concessum: vbi varia hære- « dum (quos Alexander, sine prole mascula decessurus, in spem im- « perii designauerat) nomina citata legas: contra omnem, quotquot « sunt, Historicorum fidem, vno ore fatentium, Alexandrum nullum « sibi successorem designasse; sed quærentibus amicis, cui relinque- « ret regnum, respondisse: Ei, qui esset optimus. Conf. *Curt. lib. X.* « *cap.* 5. *Cap.* 4. existimat Ouidii poëtæ descriptiones, Iulii Cæsaris, « non Augusti Temporibus adscribi debere: crasso plane in « Chronologiam errore, quem ipse Ouidius manifeste ostendit *lib. IV.* « *Trist. Eleg.* 10. vbi annum suum natalem his verbis diserte docet:

Sulmo mihi patria est, gelidis vberrimus vndis,
Millia qui nouies distat ab Vrbe decem.
Editus hinc ego sum: nec non, vt tempora noris,
Cum cecidit fato Consul vterque pari.

Quis iste Consul vterque? Hirtius nempe, & Pansa, qui ad Muti- nam pugnantes aduersus Antonium, a Senatu hostem iudicatum, in- terfecti sunt ambo. Factum vero id, vt Suetonius obseruat in vita Augusti, post Cæsarem in curia Romana confossum. Eodem anno natus etiam Tibullus, qui hoc ipso carmine, idem significans, vsus est *lib. III. Eleg.* 5. Natalem primo nostrum videre parentes, cum ceci- dit fato Consul vterque pari. *Cap. eod, p.* 898. non citra ludibrium inclytæ gentis Polonæ refert, vt vulgo depingi solet, habitum, ab anti-

quis;

quiſſimis longe temporibus repetendum eſſe; ſiquidem pictores verum habitum Polonorum penicillo expreſſuri a nigromantis eſſent ſpecialiter edocti, qui arte malignorum ſpirituum, iis veteres Polonos proprio habitu ac forma viſendos demonſtrarint. *Loco citato priori huius capitis* Ouidium mire extollit, vtpote e cuius ſcriptis, ſi quo alio, Sarmatarum ac Getarum indoles penitius ſit dignoſcenda: mox tamen *ſub finem capitis p.*902. auctoritatem eius eleuat, quod Sarmatas ac Getas barbariei inculat, dicitque eum talia more ſuo effutiiſſe, imo furioſe his gentibus indignatum fuiſſe. *L. III. c.*10. hiſtoricam fidem fere decoquere videtur, dum ita ſcribit: " *Quare cum "agitur de fama & de finibus, non admodum noſtri Scriptores Ptolo-"mæis & Corneliis fidant, alias a ſcopo aberrabunt.* Et tamen Beroſo, futili auctori, multum tribuit; imo, ad Ptolomæi & Taciti auctoritatem ſubinde prouocat, quoties ſuæ cauſæ patrocinatos intelligit. *Cap.*13. docet Philippum Arabem, primum religionem Chriſtianam cum magna animi humilitate amplexum fuiſſe: quod pugnat cum Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptoribus, & videtur ſumptum eſſe e male intellectis Euſebii verbis, qui Philippum Araba non ſimpliciter, ſed iuxta quorundam relationem ſcribit primum ex Imperatoribus fidem Chriſtianam fuiſſe amplexum. *Cap. XIIX. & L. IV. c.*1. Romanos Imperatores a Sarmatis in eas anguſtias docet redactos fuiſſe, vt eos tributum Sarmatis pendere oporteret: id quod nulla idonea auctoritate ſubnixus ſtatuit. *L. IV. c.*5. dicit, duodecim vrbes Græciæ de patria Homeri rixatas fuiſſe, cum alii ſaltem ſeptem fuiſſe teſtentur, quarum nomina ſequens continet verſus: Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ. *Cap. eod.* Iſtrogetas contendit dictos fuiſſe, qui ad Iſtrum fluuium habitabant, eoſque poſtmodum dictos Oſtrogothos; quod aperte falſum ex hiſtoria rerum Suecicarum apparet. *Cap.* 5. *p.*969. de Adulpho, Gothorum rege, memorat, eum Placidiam Gallam, ſororem Imperatoris Arcadii & Honorii in matrimonium duxiſſe: paucis mox interiectis lineis, hunc Adulphum nominat, nouum generum Imperatorum, Honorii Arcadiique. Idem nomen pagina ſequenti repetit, vbi tamen Arcadium & Honorium affines ſalutat. Sub finem capitis ſcribit, ſuo etiam æuo fuiſſe Reges Romanorum, qui ex gente Gothica originem ſuam traherent: idque inde coniici, quod ſignum aurei velleris pro ſymbolo quodam gererent, ſignificantes ſe ab illis Gothis lineam originis ſuæ ducere, qui deſcendunr ab Amaleshutis, id eſt, raptoribus aurei velleris. Rem Hiſtorico indignam! Nam Maximilianum II. & Rudolphum II. eius ætatis Imperatores, Inſigne aurei velleris non a Gothis, ſed Hiſpaniarum regibus, quibus ſanguinis affinitate iuncti fuere, accepiſſe quis neſcit? *Cap.*14. mentionem iniicit Seueri Campani, Romani Pontificis, Seculo VI. viuentis: conſtat vero neminem e Pontificibus hoc nomine gauiſum fuiſſe. Ibidem

paulo

paulo inferius scribit, Lechum pro sede regia sibi elegisse Gnes-“
nam, cui adiunxit Vismariam: & tamen *cap.* 15. Vismariam dicit“
post Lechum a Vissimiro fuisse exstructam, & a suo nomine Vis-“
mariam vocatam. *Cap.* 16. dicit Vandalos ad Rheni ripas conse-“
disse, quod factum putat A. 370. Subiungit mox: Sed meminisse“
hic oportet, quod ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit“
eis a Constantino M. possessio Pannoniæ. Id plane absonum.“
Oportuisset enim id factum fuisse A. 240. qua ætate Constanti-“
nus M. necdum erat in viuis. *Cap.* 18. Cracum principem, Secu-“
lo VIII. viuentem, deducit a Tiberio Graccho, Equite Romano,“
supra centum annos ante Christum natum florente, sed ob leges“
agrarias in inuidiam populi R. attracto, ac proinde Roma in Sar-“
matiam commigrante. Sed insulse reuera. Iuxta hanc enim“
denominationem non dicendus esset Cracus, sed Gracchus. *L. VI.*„
c. 5. de Ottone III. Imperatore adfirmat, eum in numerum diuo-“
rum ob insigne pietatis studium a Pontifice R. relatum fuisse:“
quod eget fide. Sub finem capitis errat, dum Imperium Roma-“
num a Gallis ad Germanos translatum temporibus Ottonis M.“
adscribit, dum constat, iam ante huius ætatem, sub Conrado I.“
id contigisse.“

His possemus & nos addere, quæ nobis in lectione Sarnicii forte se obtulerunt monenda, qualia sunt, quod nimium omnino in rebus historicis tribuit argumento ab etymo nominis ducto, quod tamen ipse alia occasione reiicit *; quod in recensenda Lesci II. historia ** prorsus a reliquis abit; quod Kadłubkum inuidiæ insimulat, vt † qui S. Stanislai trucidati non meminerit, quem tamen is omnino †† celebrat; quod Sigismundum Regem loquentem inducit *, atque filio Sigismundo Augusto salutaria dantem monita, qui tamen per id tempus in Lithuania aberat, vt Orichouius ** testatur; quod monstra nominum sibi fingit, vt sunt Carolus *** Narbonensis, quem Carum Imp. esse puto, itemque Honoratius † & alia eiusdem farinæ; quod hinc inde quædam, non absque nausea lectoris, iisdem fere verbis †† repetit, & alia complura: sed cum videam, me iam longius fere processisse, quam decuit in Præfatione, nec etiam ista opera purgari omnino posse istud augiæ stabulum, vela nunc contraho meque ad ea, quæ restant, absoluenda confero.

* Annal. L. IV. c. 5. n. 1 L. V c. 2. fin ad ma g.
** L. V. c. 1.
† L. VI. c 9.
†† Hist. Polon L. II. Epist. 21.
* L. VII. c 10. in fine.
** Annali 1
*** L. III. c. 18.
† L. IV. c. 4. ad an. 363.
†† Conf. L. VI. c. 24. & c. 26. ad an. 1310.

Quid in noua hac Editione præstitum.

Antequam autem a Sarnicio discedam, dicendum est, quid in noua hac editione Sarnicii præstiterim. Hic cum obseruarem tot lapsus auctoris & aberrationes etiam typothetarum numero non pauciores, visum mihi est tutissimum auctori omnia sua relinquere, etsi quandoque quam maxime erronea; atque sola emendare typographorum sphalmata. Sed dubium sæpe fuit,

de erroribus quibusdam, in quorum nam ex his habendi forent numero. Sic vbiq; legitur *Syllesii* pro *Silesii*, *Magdeburgũ* pro *Mariæburgum*, *Zaichostia* pro *Zauichostia*, *Myssia* pro *Mysia*, *Erberstinus* pro *Herbersteinius*: quædam etiam indolem linguæ polonicæ redolere videntur, vt *Saffnaburgensis* pro *Schaffnaburgensis*, *Marsalcus* pro *Mareschalcus*; qualia cum sæpius recurrerent, non mutaui, sed pro indicio habui, auctorem ipsum nomina illa ita efferre solitum esse. Præterea annos, vt in superioribus factũ erat, ad marginem posui, &, quod commodo lectorum conducere posse arbitratus sum, Libros in capita distinxi: quod quidem licere mihi eo magis existimaui, quod auctor ipse singulos libros pro numero Principum in minores partes distinxisset, ita vt præter numeros, quos adscripsi, nihil omnino foret addendum aut mutandum.

STANISLAI ORICHOVII Vita.

* Orichouii Dedic. Annal. præmiss.

** Sim. Starouolscius Elog. Scr. Pol. n. 58. p. 78.

Accedimus nunc ad STANISLAVM ORICHOVIVM, Orzechowsky vulgo dictum, de antiquissima Okszicziorum gente oriundum, Equitem Rutenum rurisque paterni Zurowicze in diœcesi Præmisliensi * dominum. Studiorum causa is Wittebergam ** adierat, vbi Lutherum audiuit atque Philippum Melanchthonem, inque Græcis pariter atque Latinis litteris insigniter profecit. Inde in Italiam missus a parentibus, celeberrimi illius apud Venetos Oratoris atque Historici Io. Baptistæ Egnacii vsus est institutione: quo duce tantam sibi acquisiuit dicendi facultatem, vt, Starouolscio teste, *Demosthenes Roxolanus, ob dicendi libertatem & sermonis vehementiam appellaretur*. Sane eum *potenti illo suo eloquio* sacerdotibus plurimum nocuisse idem auctor est, *cum ingenio summis quibusque, etiam antiquæ memoriæ Philosophis par fuisset, dicendi vero facultate ipsum Demosthenem aut Periclem exæquaret*. Reuersus tandem ad suos sacrisque ordinibus suasu parentum initiatus, inter Canonicos Cathedralis Ecclesiæ Præmisliensis haud contemnendum locum sortitus, siue sacerdos, vt ait auctor Vitæ Petri Kmithæ, † Decanus Præmisliensis ac Plebanus factus est. Cum autem a puero magnopere Philosophiæ deditus esset, religionemque non fucatam, sed veram & integram, vt fatetur ipse, * priuatim ac publice coleret atque doceret, odium incurrit Episcopi Præmisliensis Ioannis Dziaduski. Hic itaque eum in capitulo, quod vocant, sæpius grauiterque hominem increparet, ægre admodum id tulit Orichouius. Quare cum neque Episcopum, neque cœlibatum sacerdos ferret, de amicorum sententia statuerat, repudiato sacerdotio, quo erat in Ecclesia Præmisliensi per complures annos functus, vxorem ducere e Gynecæo vxoris Petri Kmithæ Sophiam Straszonis filiam: qua de causa etiam a scriptore vitæ Petri Kmithæ anonymo ** seruitor Petri Kmithæ, homo seditiosus ac turbulentus vocatur. Episcopus itaque iratus, ipsi aqua & igni interdixit, eoque Oricho-

† c. 3.

* Annal. III. p. 1509. nou. edit.

** c. 7. sub fin.

chouium permouit, vt causam ad Comitia Regni Petricouiensia anni MDL. deferret: in quibus tamen nil aliud effecit, quam vt iuberetur Papæ concessionem expectare. Episcopi interim, qui, ne quid detrimenti caperet, edito hoc exemplo, ipsorum auctoritas, verebantur, Kmitham permouerunt vt virginem, de qua diximus, Orichouio negaret. Nihilominus tamen Equites, quibus inuisa erat Episcoporum potentia & inprimis Andr. Gorkanus & Martinus Zborowski, Palatinus Calissiensis cum Io. Chelmio Cracouiensis municipii equite honesto & nobili diligenter egerunt per litteras, vt ille vnicam filiam suam Magdalenam Orichouio in matrimonium daret; id quod etiam A. MDLI. obtinuerunt. Ducta igitur * in matrimonium hoc anno ipsis Bacchanalibus in rure Lsczino, Andreiouio vicino, Magdalena, Orichouius in iudicium vocatur ab Episcopo, & quamuis veniret, non admittitur & pro absenti excommunicatur. Prouocauit quidem ad iudicem superiorem Orichouius, sed adeo nihil efficere potuit, vt etiam Rex lege in eum agere iuberet: tulissetque grauia extremaque omnia reus, nisi Petrus Kmitha rem procrastinasset. Sequenti demum ** conuentu anni MDLII. Orichouius, omnium fere Equitum fauore nixus, cum Proceres, Kmitham atque Tarnouium sibi conciliasset, cum Episcopis in gratiam rediit *fideique confessione* illis exhibita, absolutus est atque in priorem locum inter sacerdotes, quod ne sperauerat quidem, restitutus. Latius hæc omnia persequitur ipse Orichouius in Annalibus suis. Traditam esse ab Orichouio fidei confessionem A. MDLXI. Starouolscius * perhibet; quod tamen aliter se habere, ipse Orichouius nos docuit. Quæ deinde fecerit, ex Starouolscio audiamus, qui: *Atque iam ex eo tempore*, inquit, *serio contra hæreticos pro Christi Ecclesia scribere cœpit: disputauitque primum in præsentia Archiepiscopi Gnesnensis Iacobi Vchauicii cum Andrea Fricio Volboriæ; postea Varsauiæ in præsentia Regis Augusti cum Stancaro Mantuano; tum & aliis in pluribus locis, illustrium & doctorum virorum corona assistente, præcipue vero Pinczouiæ atque Præmisliæ, semper Deo fauente cum victoria summaque cum vtilitate fatiscentis tum Ecclesiæ Polonæ.* Hæc homo pontificius pro sectæ studio. Eadem prorsus ratione postrema Orichouii recenset. *Ille vero ipse*, inquit, *a sacerdotio funditus remotus, in media plebe, cor contritum & humiliatum gerens, recompensabat Ecclesiæ fraudata dicto, scripto & facto. Et quamuis multorum in se prouocasset odia, quod reuocato gradu ab æterno præcipitio illorum respexisset se ipsum aliquando & receptui canente Ecclesia collegisset se ex illo ærumnoso sectarum salo feruenter & frequenter impugnans errores ipsorum, licet & stipendiis illis priuatus, quibus ab antesignanis hæreticorum abunde alebatur; lætus attamen & lubens constantem & indefatigabilem animum contra quosuis fidei Romanæ hostes gessit, & vt ipse in typo Chimeræ de se loquitur:*

* Orichou. Annal. IV.

** Orichov. Annal. V.

* l. c. p. 79.

Pro Patria, pro Legibus
Proque Religionibus
Auitis atque patriis
Paratum vitam fundere.

Quomodo conciliari debeant Starouolſcii verba cum iis, quæ ſupra de recepto ab ipſo ſacerdotio ex ipſis eius Annalibus attulimus, de eo viderint alii. Sane Simon etiam Okolski refert eum ſacris muniis iterum fuiſſe admotum: ſic enim de eo loquitur:* *Stanislaus, qui repulſis erroribus ex animo & hæreſi in gremium S. matris Eccleſiæ rediit atque Presbyter ordinatus Sereniſſ. Regis Eccleſiaſtes factus, plurimis ſcriptis proficuis Regno, ſtatui nobilium & Eccleſiæ Romanæ æuiternum nomen ſibi atque ſuæ familiæ reliquit.* Fratres germanos noſter habuit duos, vt Sarnicius docet, qui noſtri locum natalem *Lacuchow* ſic † deſcribit: *Spectatæ nobilitatis domicilium Orechouiorum & locus natalis. Tres ſunt fratres, viri ad res magnas nati; eorum frater vterinus eſt Ioannes Sieniénius Leopolienſis Caſtellanus.* Horum fratrum alter vocabatur Nicolaus* eratque Notarius, vt ait Sim. Okolski.** Hic memoratur etiam in Vita Kmithæ, † vbi inter alia eius facta in alios iniqua recenſetur, quod *Nicolao Orzechouio ſyluas exciderit, vſum Sani fluminis per vtramque bonorum eius ripam fluentis vi ademerit, matri eius Broniſſiæ, item Kraſicio & aliis eundem fluuium Sanum a bonis eorum auerterit & Piſcatoribus Præmislienſibus certa pecunia locauerit.* Nam etſi Kmitha tandem maximus fieret Orichouii noſtri quidem patronus, tamen & is offenſionum † meminit, ob quas in gratiam cum eo redire neceſſe habebat. Alter ex fratribus Orichouii, Valentinus nomine, erat Iudex terræ Præmislienſis, vt Okolski * teſtatur. Orichouii noſtri lites his verbis deſcribit Ioach. Paſtorius:** *Inde cum Epiſcopis actum, quorum potentiam vt inique pridem ordo equeſtris aſpiciebat, ita apertis ſententiis tum inuadere cœpit: præbita per Orichouium anſa; qui Canonicus Præmislienſis cum eſſet, ab Epiſcopo oppugnati cælibatus cauſa, munere & ditione motus fuerat. Is igitur & affinitatibus potens & gratioſus apud alios tacite eadem molientes publica aura priuatæ cauſſæ tum velificabatur. Nihil tamen in ea re his comitiis ob diſcordiam procerum concludi potuit. Ille audentior factus matrimonii ſacerdotum modo aſſertor, mox exemplum fuit, ducta in vxorem Chelmſcia. Nec Antiſtites remittebant odia, ſed ſtrictis ſubinde in hunc Orichouium grauioribus ſententiis, mox in Oleſnicios quoque, Stadnicios, Oſtrorogios, Laſſouicios aliosque hæreſeos damnatos inſurgebant. His Rex tertiis comitiis Petricouiæ habitis acceſſerat; ſed & Regio decreto ab ordine nobilium tam pertinaciter reclamatum eſt, nullus vt Epiſcoporum exercere poteſtatem ſuam ſuſtineret.*

Scripſit Orichouius quamplurima, vtpote homo diſertiſſimus; ex quibus hæc ad notitiam meam peruenerunt: *Orationes II. de bello ſuſci*

* Orb. Pol. T. II. p. 341. in Orzszis ſ. Okiciis.

† Deſcript. Polon. in voce Lacuchow.

* Orichovv Annal. IV. p. 1525.

** l. c.

† c. 4.

† Annal. V. p. 1544.

* l. c.

** Flor. Pol. L. III. c. 7. ſ. 3.

Scripta ORICHOVII.

suscipiendo contra Turcas. Basil. 1551. *Oratio de lege Cælibatus contra Siricium, addita Supplicatione ad Iulium III. de approbato matrimonio a se inito.* Ibid. an. eod. *Fidei Catholicæ Confessio* Colon. 1563, 4. *Oratio pro dignitate Sacerdotali.* Ib. eod. *Chimæra f. de Staucari funesta Regno Poloniæ secta.* Ib. eod. *Oratio in funere Sigismundi R. Pol.* habetur Tomo III. Corporis Hist. Pol. Pistorii it. in Volumine Orationum Gratulatoriarum &c. Hanouiæ 1613, 8. excuso Parte II. inter Orationes funebres; in Collectione sic dicta Guagniniana p. 613. *Panegyricus nuptialis Regis Pol. Sigismundi Augusti,* & eiusdem *Panegyricus Io. Christophoro, Comiti Tarnouio dictus,* editi a Gabriele Ioannitio Prof. Reg. Cracouiæ 1605, 4. *Idea Apocalyptica, in qua facies perturbatæ & afflictæ Reipubl. eiusque restaurandæ ratio repræsentatur;* quam edidit Blasius Lipowski, Cracou. 1660. 12. recudi fecit Paul. Ant. Radzinski Varsau. 1696, 8. *Fidelis subditus f. de Institutione Regia ad Sigism. Augustum libri II.* Cracou. 1684, 4. & Varsau. 1696. 4. Reliqua ipsius Scripta, verbis Sim. Starouolscii * recenseo. "Scripsit, inquit, multa, & in re ciuili & in nostrorum hominum laudibus, sed præcipue tamen in olores Religionis Christianæ, hoc est *Quincuncem & Apologiam illius, Chimæram, Mediatorem, Fricium, Dialogos, Fidelem subditum. Orationes de notis Ecclesiæ. Exequias Tarnouii. Gesta sui temporis* (nam & Historicam attigit) *id est, regnantibus apud nos Sigismundo seniore & Augusto F. Item Panegyriu nuptiarum eiusdem Regis Augusti & alteram sui Polemarchi Ioan. Tarnouii. Orationem pro dignitate Sacerdotali, de præstantia Legum Polonicarum, in obitum Sigismundi I. Turcicas tres, pro & contra cælibatum, pro Ecclesia Christi ad Samuelem Macieiouium Episcopum Cracou. Institutionem Principis, Epistolas familiares, quarum maxima pars adhuc in obscuro iacet, & librum de summa Regni.* Audio & alia quædam de Republica autographa ipsius a quibusdam priuatim cum nominis eius forsan, certe cum publicæ vtilitatis iactura, detineri. Nobis hæc tantum, quæ retulimus, innotuere." Dixerat etiam supra Starouolscius de Epistolis Orichouii, quas manuscriptas asseruent viri docti, testatusque fuerat, se eas vidisse Cracouiæ apud Io. Rybcouicium Theologum Professorem.

* l. c. p. 79.

De Annalibus ORICHOVII.

Annales Orichouii, de quibus adhuc aliqua sunt superaddenda, opus elegans & concinnum, quodque probat ex re & ex vero Starouolscium de nostri facundia pronunciasse, scripti esse videntur ab auctore ea mente, vt lites suas cum ordine sacerdotum suæ ætatis hominibus pariter atque posteritati excusaret. Sane ea solummodo tempora hi Annales complectuntur, quibus contentiones istæ quam maxime efferbuerant, maximamque horum Annalium partem complectitur istarum recensio. Cum autem Orichouius artes suas, quibus vsus est contra Episcopos, præsertim Annali IV. perquam

candide exponeret, inde primus horum Annalium editor (quem Fœlicem Herbultum Dobromilensem fuisse Sim. Starouolscius * memoriæ prodidit) ne forte id in exemplum traheretur ab hominibus male feriatis, prorsus omittenda esse consultius duxit, Lectoremque suum hac de re in fronte Annalis istius his verbis monuit:

* Elog. Scr. Pol. n. 22. p. 43.

LECTOR. Magnam partem huius quarti Annalis Orichouius in "commemorandis suis & Stanislai Stadnicii hæredis olim in Dubiecko "contentionibus cum Ioanne Dziaduski Episcopo Præmislensi con-"sumsit. Quia vero ea plus Reipublicæ nocere, quam lectorem "docere possent, hanc partem consulto omisimus. Cum enim no-"bis hoc præcipuum studium sit, vt in Republ. charissima patria no-"stra ciues bene ac beate viuant, & Rempub. florentissimam con-"seruent, quod sine pace omnium ordinum esse non potest, adferre "exempla, quæ turbulentis hominibus possent esse vsui præter men-"tem nostram & contra communem vtilitatem iudicauimus Nul-"la enim in mundo gens ita tenax est eorum, quæ a maiori-"bus suis in vtramque partem gesta cognouit, quam hæc nostra. "Nec contra manes Orichouii putamus nos delinquere. Scimus "enim, & ex scriptis eius posterioribus, quam hi Annales, & ex se-"nibus magnæ autoritatis & amicitiæ cum Orichouio, doluisse illi, "quod ad has deuenerit discordias. Cumque superuixisset vxori, "cuius causa hæc machina fabricata ab illo fuit, non modo serio re-"diisse ad Ecclesiam Catholicam Romanam, contra quam nun-"quam aperte fuit: sed etiam voluisse iterum Sacerdotia amplecti. "Qua de re dum deliberatur, morte, magnus hic vir, si intempesti-"ua Venus illi contra non venisset, absumtus est. Non inutilis "certe Reipublicæ est cognitio huius contentionis, si absque acer-"bitate referretur; & nos tibi alibi eam proponemus. Minorem "ergo partem Annalis, sed Reipublicæ longe vtiliorem accipe.

Nos hac minime ducti religione librum istum non maluimus mancum habere, quam integrum; scientes etiam longe nunc aliam esse rerum in Polonia faciem, non putauimus id cuiquam nunc futurum impendio, si Orichouium duabus iam editionibus mutilum, hac tertia demum Lectoribus exhiberemus integrum. Factum autem id esse beneficio Viri Magnifici atque Amplissimi IO. ERNESTI von der LINDE Ciuitatis Gedanensis ab excessu B. Hoppii Præconsulis grauissimi, norit Lector: qui partem istam Annalis IV. a viro quodam Iurisperitissimo ex autographo auctoris, quod in intimiori, vt vocant, Archiuo Cracouiensi custoditur, descriptam, editioni huic inserendam liberaliter nobis concessit: cui ob id habemus nos, habebuntq; gratias immortales, qui litteras has amant, vniuersi. Interim hic Lectores præmonendos esse omnino putauimus, quod ista, quam exhibuimus, Herbulti admonitio in errorem induxerit quamplurimos, atq; adeo ferme omnes. Scilicet, cum in altera editione, quæ Dantisci A. M DCXLIII, 12. pro-

12. prodiit, etiam reperiretur ista admonitio, crediderunt fere omnes, qui in eum locum inciderunt, Hartknochius,* Varseuicius,** B. Hoppius † & alii, qui eos sequuntur, prætermissa ibidem esse quædam in editione Gedanensi, quæ fuerint in Dobromilensi; quam scilicet, vtpote rarissimam inspicere ipsam & cum Gedanensi conferre non potuerant. Nos Dobromilensem anni MDCXI. editionem, quam eodem cum Kadłubkone compactam volumine vtendam nobis concessit, quod denuo grato agnoscimus animo, Vir Nobilissimus atque politissimus *Valentinus Schlieffius*, atque Gedanensem, de qua diximus, contendentes inuicem, deprehendimus hanc longe quidem priori nitidiorem atque emendatiorem, nulla tamen omnino in parte au- ctiorem: neque etiam, quod credidit B. Hoppius,* Vitam Petri Kmithæ in Gedanensi demum, sed iam in Dobromilensi ab ipso Herbulto fuisse adiectam. Vidimus autem prætermissam esse a posteriori editore dedicationem Herbulti neque inutilem, neque inelegantem: quod consilium cum nobis probaretur minime, eandem nunc denuo Annalibus præfiximus, omissis potius Bibliopolæ Gedanensis dedicatione & præfatione, quibus nihil notatu dignum continetur. In edendo porro hoc auctore secuti sumus editionem Dobromilensem; ita tamen vt mendas innumeras eiiceremus. Quo in negotio semper consuluimus exemplum Gedanense; a cuius tamen lectione, vbi vidimus meliora, discedere non fuit nobis religio. Ab initio statim deprehendimus desiderari titulū Annalis primi dubiumq; esse vbi is sit inchoandus: præterea primam libri periodum, quæ cum sequenti cohæret arctissime, incertum quo consilio, a reliquo corpore seiungi. Quod ne turbaret lectores vlterius, periodos binas priores non interrupta serie exhibemus; quæ Auctor præfatur, (vt ipse dicit) iis Præfationis titulum dedimus, atque vbi in prioribus editionibus inscriptio de *origine Polonorum* legebatur, ibi Annalem I. atque adeo ipsum librum inchoandum censuimus. Addidimus præterea ad marginem argumenta libri & annos in singulis paginis. In Annali autē sexto, cum verba auctoris orationibus singulis tantum ad modum titulorum, non sine incommodo legentium præfigerentur, nos, vt omnia cohærerent aptius, non curauimus ea distinguere aliter ab inuicem, quam per uncinulos orationibus adiectos, titulosque orationum ad oram libri reiecimus. In Vita Petri Kmithæ ab anonymo scripta annalibusque subiuncta nihil mutauimus, nisi quod singulis sectionibus, quibus ab auctore iam additi erant tituli, nomen & numerum capitum adiecimus; vt commodius deinceps allegari possent. Denique, ne putet forte aliquis hoc in studio minus exercitatus librū hunc post binas eiusdem editiones vbique obuium esse, vt noua editione minime fuerit opus, adscribam ea de re duumvirorum ab ἐμπειρίᾳ βιβλιακῇ præ cæteris celebratissimorum Io. Henr. Boeclerus, cui vulgo tribui solet Bibliographia politico-curiosa, ita de libro hoc iudicat: *Orichouii Annales de rebus Sigismundi Augusti plane insignes & magna prudentia conscri-*

* In Catal. quorund. Script. Pol. Reipublicæ Polon. præmisso.
** in Syllog. script. Pol. Iuri publ. adiecta.
† Sched. de Script. Hist. Pol. p. 25.
* l. c.

pti

pti sunt, sed rarissime reperiuntur, quod dolendum. Ipse Senator Regni fuit & rebus ipsis interfuit. Senatorem Regni quidem per peram dicit. Burc. Gotthelff. Struuius in eandem fere * sententiam: *Insignes sunt,* inquit, *atque rarissimi Stanislai Orichouii Annales Dantisci 1643, 12. quibus historiam Sigismundi Augusti magna cum grauitate & iudicio pragmatico describit.*

* Bibl. Hist. c.30. § 4.

Scitum Nobilium in opere ipso omissum.

Ad postremum doleo in imprimendo hoc opere præualuisse rationibus solidis aliquando typographi pertinaciam, qua fui adactus vt laborem in me susciperem molestissimum, reddendi latinis verbis litteras Equitum Polonicorum ad Regem datas, * stylo in Polonica etiam lingua scriptas impeditissimo, sensu dubio sæpius, ac hianti. Cum autem nunc inuentus sit, qui Polonica quædam typis dare se posse affirmauit, vt isti malo quodammodo saltem mederemur, curaui Polonica, quæ loco suo plane contra auctoris mentem latinis sunt permutata, hic subiicere.

* Annali VI. p.1592. sqq.

Nobilitatis Scitum per Generosum

MARTINVM BRONIOWSKI,

Notarium Terræ Leopoliensis.

NAjjáśnieyszy Miłościwy Krolu, około tych Artykułow oktorésmy się nie zgodźili z Pány ich Mościámi, ták ná Seymie, jáko y tu, oktore Wászey Krolewskiey Mośći jáko to Páná nászego Miłościwego pokornie prośiemy, mielismy iusz dosyć stánowienia y declárácyi z Pány ich Mośćiámi. Nic inszego te stánowienia y declárácye nie przynoszą, jedno szkody, á obćiąźliwości więcey przymnożenia. Ná ten Artykuł około tego cłá nowego nád práwá á wolnośći, my jáko wierni poddáni W. K. M. to też ábyśmy mogli mieć rychłą executią práwom nászym y wolnośćiomy przywilejom, zktorych ukrociło to cło, Pozwolilismy byli W. K. M. do żywotá to mieć, słyszelismy odpowiedź W. K. M. á zwłaszczá od Je" Mośći Páná Krákowskie", iż se W. K. M. raczy mieć przećiw práwom á wolnośćiom nászym vstáwione, á W. K. M. przećię niechce na tym przestáć. Abowiem y przez nas y przez Posłow nászych vstáwiono iest, co się vkazuie Statutem tám stoi, o tym cle nowym, iż iedno przez W. K. M. y przez rádę ostáwione, tego odpieramy statutem Krola Alexándrá świętey pamięci brátá W. K. M. cap. XV. A gdyż to przez W. K. M. y przez rádę tylko, á bez nas y Posłow nászych, vstáwiono: á myśmy ná to nie zezwolili, nie powinniśmy go też dać, áni ma być z nas áni z poddánych nászych brano, á kroie ostáwił, vstáwił ie ná poddáne swoie, á nie ná nas y poddáne násze, jáko się to okazáło z statutu tego, iż tylko przez W. K. M. á przez rádę W. K. M. teżby nie miáło być bráne, tylko od poddánych W. K. M. y od rad, jákoż też to ná tym Seymie blisko przed tym stało się, iż W. K. M. z Rádámi raczyli vstáwić, y uchwalić ná poddáne swe, ktore też tylko poddáni W. K. M. á poddáni rad ich Mośći dáją, á my nie powinniśmy dáwać, jedno według praw, Przywilejow, y wolnośći nászych. A ten státat nowy de transgressoribus, *srogi á ostry, ktory jest przez W. K. M. á przez Pány ich Mośći vstáwiony, przez nas á przez Posłow nászych, aby był skáżon, na ktory statut my sami śiebie y swych poddánych niechcemy wdáwáć, jáko ktory ná nas á przez nas, vstáwiony jest.* Item *Co się tycze Metryki, jákośmy W. K. M. prośili Páná nászego Miłośćiwego, áby* autentice *nie była, jáko y pierwey, áni ono żaden dowod był czynion strony W. K. M. ná dobrá násze, áni listy ku szkodźie czyiey nie były wydawáne. Co nam W. K. M. przez Páná Posnáńskiego już to obieczáć raczył, iż tak jákosmy żądáli Metrykę tę W. K. M.* non autenticam *już zostáwił, Záczśmy W. K. M. dźiękowali. Tu zásię odpowiedźi nam dáne, wyrozumielismy iż tá rzecz o Metrykę do Seymu W. K. M. oddalić ráczył. Co się nam zda rzecz być obćiąźliwa powolnym poddanym W. K. M. Żeby tu tá rzecz końcá wźiąć nie miáłá, á może jescze wźiąć, jákoż jusz byłá wźięłá pierwey słowem á Mićywym wyrokiem W. K. M. Abowiem gdźieby ta Metryka* autentica *miáła być, byłáby ku obćiąźliwośći praw y Przywilejow nászych, y wolnośći nászych, nie prośiemy áby ią W. K. M. ráczył skáźić, gdyż iest W. K. M. potrzebna, ku rzeczom Pruskiem y Mázowieckiem y ku summom Krolewskim, ále iżby iey W. K. M. używáć nie raczył, ták jáko Oćiec y bráćia y sam W. K. M. przed tym raczyli. Abowiem listy iednym wydawáją, á drugim nie, jáko się miedzy námy ozwáło*

ło ich kilká. A co się tycze dignitates & officia regni, *prośilismy aby jusz były dane według praw á wolnośći náſzych, na walnym Seymie, á coby kto nád prawo y nád Przywileie trzymał, áby puścił na ten Artykuł Pánom ich Mośćiom, rádom, Bráćiey náſzey stárszey, nad prawa á Przywileje naſze pozwolilismy byli, dostoynośći, vrzędow, ktore przećiw práwu dżierżą trzymáć do żywotá ich Mośći, albo do podwyżſzenia wyżſzego, tośmy byli vczynili, jesliżeby práwá á wolnośći naſze w tym: w czym się przećiwko im vkroćiło, á vbliżyło executią wźięły, áby ich Mość Panowie tym chutniey á chćiwiey przyczyniáli się ku W. K. M. o executią praw náſzych y swoich. A iż nie znamy áni widziemy przyczyny ich Mośćiow, ato iż práwa náſze executiy nie máią, á przeto gdy się nie zstałá executia w rzeczách, y jáko práwá y Przywileie náſze obmawiáją, tedy y my też nie odstępuiemy.* Item. *Co się tycze też przećiwko temu Przywilejowi Władysłáwá Jágiełá.* Quod nemini Ducum, & ex genere Ducali Castra & descendenti ciuitates pro tempore & in æuum non conferemus. *Krolowa Jey Mość raczy wykupowáć dobrá W. K. M. Zamki, Miástá, á trzymáćby miáłá Jey K. M. áczkolwiek nie náwiecznośc, ále do żywotá jákośmy słyſzeli, á wſzakoż to włáśnie przećiwu práwom á Przywilejom náſzym, iżby Jey K. Mość miáłá trzymáć do żywotá, ábowiem nie bez przyczyny ten Artykuł przez przodki náſze v przodkow W. K. M. iest wysłużon. A snadż wielcy Indźie Páńskie osoby kśiążętá muśieli się byli bárzo sprzykrzyć przodkom náſzym w sąśiedztwie sobie rownym, á snadż z krzywdą wielką z wielkiem żalem z obciążliwośćią opuśćić dobrá, á ponechác muśieli. Jeden dla przyiáźni, drugi dla niedostatku, trzeći dla wstydu, álbo iż się zyskáć nie spodziewał. A ták prośim pokornemi prożbámi, tak jákośmy prośili, áby Jey K. M. imienia żadnego wykupowáć nie raczyłá, á coby raczyłá wykupić, aby to spuſzczono ku ręce W. K. M. było, á W. K. M. ono dźierżeć raczył, y Stárostę swego ośiádłego jáko indźie mieć. Abowiem zá żywotá Jey K. M. mogłyby się wielkie trudnośći dźiáłáć Koronie, co się káżdy snádnie domyślić może* per alienationem Iuris alicuius personæ.

Najáśnieyſzy Miłośćiwy Krolu, jest inſzych wiele Artykułow z Przywileymi, ktore potrzebuią executiy, ktoreśmy dawáli na Seymie, y tu jusz nie máły czás, jako nic inſzego nie czyniemy jedno piſzemy, á mażemy áż powagą się sobie declaruiemy. Nagłupſzy álbo namłodſzy by jedno mowić vmiał, nánczyłby się tego, czego nam rozumieć niechcą, niechcemy się wdáwać w tráctaty, á w odpowiedź dálſzaby jeſzcze nam káżda rzecz słuszną odpowiedź mieć mogłá. Jedno tylko my wierny poddáni W. K. M. pokornie prośiemy, żeby práwa y przywileie náſze, y wolnośći wſzystkie, w cáłośći nam záchowáne á dźierżáne były. Albowiem wielkie krzywdy, gwałty nam się dźieją, przez to wykrocenie prawá, przez Stárosty, Celniki, y inne vrzędniki W. K. M. y Pánow Rad W. K. M. vkázniemy, y prośimy: aby spráwiedliwość się sstała, á dáley żeby się to nam nie dźiáło. A ták prośmy W. K. M. aby W. K. M. raczył nas od tych krzywd y vćiskow bronić, á nam tego nie dopuśćił czynić nád práwá y wolnośći náſze. Bo práwa náſze obmawiáią, że tákowym ktorzy przećiwko prawom náſzym co dźierżą y czynią, nie powinnismy posłuſzeństwá. Co się tycze ruſzenia pospolitego, ktore W. K. M. raczył czynić, á my jako wierni poddáni W. K. M. posłuszni vczyniliśmy W. K. M. jáko Panu náſzemu Miłośćiwemu ktorego Pánem náſzem wyznawamy bydź, przeto prośimy áby W. K. M. raczył nam oznaymić, á powiedźieć iesli W. K. M. ma nie przyiaćioły w źiemi, á raczyſzli ćiągnąć, wyśmy dawno gotowi, y chcęmy ćiągnąć z W. K. M. á pieniądze nam dáć w Mieśćiech głownych powołánych, czego W. K. M. nie raczył vczynić, á wſzákoż my jáko powolni z tego się wymáwiáć niechcemy, rádźi chcęmy z W. K. M. ćiągnąć, jesli nam tu W. K. M. pieniądze raczy dáć, według Przywileiow náſzych. Przeto W. K. M. prośiemy, áby nas dźierżeć dáley nie raczył, á czynić to, co W. K. M. raczy. Abowiem nie powinniśmy leżeć wedle praw á Przywileiow náſzych, zá tákiemi vtrátámi náſzemi, y tych ná ktorych leżemy gruntách, y prośiemy W. K. M. aby jusz tym rzeczom W. K. M. czynić koniec raczył. Abowiem my jusz amplius *żadnych ziázdow czynić nie będźiemy, y niechcemy: a przy prawach y Przywileiách náſzych stáć chcemy, w niwczem ich nie odstępowáć.*

Annales Orichouii, seu potius annexam illis Vitam Kmithæ proxime excipiunt Epistolæ Virorum illustrium; in quibus insignis thesaurus rerum ad historiam illorum temporum Polonicam continetur. Habentur enim Libro primo Epistolæ Summorum Pontificum, Nuncii Apostolici, Cardinalium, atque Episco- *Epistolæ Virorum illustrium.*

 po-

porum; in secundo litteræ Imperatoris, Regum, Principum & aliæ lectu non indignæ ad Carneouium, in tertio autem Carneouii ad has plerasque Responsiones. Præ cæteris autem scio non ingratas fore lectoribus multas Martini Cromeri principis historiæ Polonicæ scriptoris epistolas, quæ sub finem libri primi leguntur. Quare probandum omnino est Polonorum de hac Epistolarum collectione iudicium, apud quos eam magno semper in pretio fuisse constat. Monuit etiam B. Hoppius, * ex hoc *rarissimo libro multa singularia cognosci posse, quæ ab an. 1564. vsque ad 1577. in Poloniæ regno acciderunt.* Rarissimum autem hunc in ipsa Polonia esse librum, fidem facere potest, quod B. Hartknochius, qui omnia, quæ ad scribendam historiam Ecclesiasticam Prussiæ conducere poterant, vndique magno labore & sumtu conquisiuit, se has Epistolas nusquam reperire potuisse & sub finem Præfationis suæ, & in ipsa historia ** conqueratur. Subiunxit Epistolis his typographus Orationes Stanislai Hosii, antea ex Bibliotheca Carneouii Cracouiæ MD XCIX, 4. editas, quas eidem cum epistolis his volumini inclusas inuenerat; ex quibus quidem non nisi duæ posteriores ad institum nostrum faciunt. Adiecti sunt epistolis in nostra editione, ob rationes supra dictas, numeri, præfixaque argumenta, quæ tamen non me, sed alium quendam auctorem agnoscere hic publice profiteor. Eidem iniuncta est a bibliopola, cum ego tempore excluderer cura mutandi interpunctiones verborum, quæ mire turbabant sensum in priori editione; cui negotio num recte satisfecerit, penes lectores esto iudicium: mihi enim ne nunc quidem vacat singula sub examen vocare. Id tamen lectores celare non debui, Libro tertio binas epistolas, nescio cuius negligentia, loco suo prætermissas, tandem ad calcem eiusdem libri fuisse positas. Habuerunt itaque duæ illæ epistolæ postremæ in priori editione alium locum, prior nempe decimum nonum; posterior autem octauum & vigesimum. Denique neminem puto mouebunt, quæ Hosius, Carneouius & alii in his epistolis contra Lutherum eiusque sequaces, & contra ciuitates quasdam, pro more eorum qui solidis destituuntur argumentis effutiunt scommata atque maledicta; quæ cum memini derogent, noluimus ea prætermittere, ne mutila dici posset editio nostra.

* Sched. de Scr. Hist. Pol. §. 31. p. 76.

** Hist. Eccles. Pruss. L. 6. c. 3. p. 1085.

Vita STANISLAI CARNCOVII.

Addenda nunc forent etiam quædam de vita Stanislai Carncouii Episcopi primum Wladislauiensis & Pomeraniæ, tum vero Archiepiscopi Gnesnensis, quem alii Czarncouium, quidam etiam Karnkowski vocant: sed cum non habeam de eo, quo iuuari magnopere possint lectores, Elogium saltem, quod illi scripsit Starouolscius * & ex eo ad verbum exscripsit Freherus, huc transferre suffecerit; quod his verbis conceptum est: STANISLAVS "KARNCOVIVS Vir multiplici præditus eruditione, atque "inprimis Iuris Pontificii cognitione: in Episcopatu Vladislauiensi post

* Elog. Scr. Pol. n. 4. p. 12.

post Iacobum Vchanicium constitutus, a fundamentis plane la-"
bantem illam Diœcesim erexerat, templa a hæreticis profanata"
aut spoliata innouauerat, vestibus sacris & imaginibus decenter or-"
nauerat, clerum reformauerat, atque dignitatem eorum auxerat,"
editis in vsum illorum *Constitutionibus Synodalibus Diœcesanis*,"
quibus & *Catecheses lingua vernacula* pro meliore informatione"
addiderat, simulque seminaria & scholas, vbi hæc talia sacris initi-"
andi ordinibus iuuenes, ediscere possent, instituerat, assignatis in"
alimentum ipsorum de mensa sua reditibus annuis. Cumque vir"
& in Politicis rebus prudens & bene versatus esset, id circo multos"
sibi a Repub. impositos labores, multa negotia, multasque lega-"
tiones strenue peregit, atque rerum earum omnium testes, *libros*"
Epistolarum familiarium edidit, tum *Panegyricos nonnullos ac li-*"
brum de iure prouinciali terrarum ciuitatumque Prussiæ. Scripsit"
& *sermones ad Parochos*, *Messiam*, atque *Historiam Interregni*"
post discessum e Polonia Henrici Andegauensis, & *Orationem*"
longe disertissimam, qua cum aduentantem in regnum exceperat,"
tum & *aliam in Comitiis Varsouiensibus in Senatu habitam*, qua"
explicantur Acta legationis Gedanensis. Cumque Regem Ste-"
phanum solus & promulgasset electum & inaugurasset exceptum,"
præter morem auitum & voluntatem dissentientis tum ab electio-"
ne Archiepiscopi Gnesnensis, qui ipse hanc in rem ius & aucto-"
ritatem habet, ideo iste post decessum discordantis, ex Episco-"
po Vladislauiensi in Metropolitanum promotus, meruit & alte-"
rum nobis Regem Serenissimum Sigismundum III. legitima iam"
potestate inungere, Stephano e rebus humanis sublato. Hac igi-"
tur in specula locatus, verbo & exemplo gregem suum verus pa-"
stor pauit plane absque omni reprehensione, vt vult Apostolus."
Sacris enim tam sancte vir pius quotidie operabatur, vt inter sacri-"
ficandum & lacrymas effunderet frequenter & easdem aliis excu-"
teret, scripseritque annis labentibus, egregium *de Ecclesia vtra-*"
que libellum, tum & alium lingua natiua *Eucharistia* intitulatum,"
cuius dum vixit vehemens assertor enituit. Quem, cum plurimi,"
qui se ab Ecclesia, priuata sui cerebri opinione segregarunt, paulo"
diligentius reuoluissent, confestim ad gregem & gremium illius"
postliminio quasi sunt reuersi, exemplo bono cæteris in socie-"
tatem præclari facti adductis; quos tanti viri vel ipsa auctoritas"
allexerat. Erat enim nomen ipsius propter summam virtutem & eru-"
ditionem tum apud suos, tum exteros summum; eoque magis incla-"
rescebat in dies, quo magis ad doctrinæ singularem opinionem,"
vitæ perpetuam innocentiam adiungeret. Quid hic liberalitatem"
ipsius in egenos? quid munificentiam in religiosos ordines com-"
memorem? quid collegium P.P. Societatis IESV, sumtu opero-"
so Calissii extructum? quid Seminaria Gnesnæ, Vladislauiæ, atque"

"tidem Calissii instituta? quid Iuris Theologiæque Magistros in "eis? nonne & hinc erunt qui compellent, compellenturque intrare? "cum vel ex ipsis scholis tot agmina iuuenum pietate & literis præ-"stantissimorum in singulas Regni prouincias, singulis annis euolent? "o magnum & laudabilem Præsulem; atque vtinam sint, qui se ad "præclaram Præsulis maximi virtutum diuinarum conforment imi-"tationem: dignus vtique hoc sepulchri titulo ac marmoris orna-"mento, quod in æde a se Calissii extructa spectatur, atque etiam "Gnesnæ ante sepulchrum Diui Tutelaris (S. Adalberti) supra fores "Conclauis 20 Capituli legitur.

D. O. M.

"*Æternæ memoriæ inclyti Præsulis & Principis D. Stanislai Karn-"couii, Archiepiscopi Gnesnens. Legati Nati Regni Poloniæ Primatis "Primique Principis, &c.*

"*Quod præstantium salubriumque consiliorum in Ecclesia & Repub. "Dux, Auctor & Moderator semper feliciss. cum exsolutis pie liberaliter "& magnifice suis vtrinque muneribus, erectoque & fundato Calissii "Soc. IESV Gymnasio ampliss. Bursa item Karnkouiana, Seminarioque "Archidiœcesano, felici nihilominus ex honesta lautaque parsimonia "opum prouentu floreret,*

"*Basilicam hanc venerandam Capituli aliorumque Collegiorum eius "sacerdotalium adauctis liberalitate incomparabili censibus illustrio-"rem reddiderit, luculenter sac. indumentis instruxerit, aram maxi-"mam sumtuosi operis iconibus exornauerit, XII. Clericos ad eiusdem "ministerium coëmptis in eorum alimenta iurisque sacri studium fixis "reditibus, instituerit, gratumque in templa complura, cœnobia, procho-"dochiaque beneficen. & in clerum vniuersum paternæ charitatis & "indulgen. memoriam reliquerit,*

"*Capitulum almæ huius Ecclesiæ metropolitanæ Gnesnensis pro æ-"terna eius requie perpetuum singulis mensibus Missæ sacrificium ad "Mausoleum D. Adalberti facien. decreuit, gratique hoc & memoris a-"nimi M. P.*

"*Vixit annos LXXVIII. D. XXIX. sedit in Archiepiscopatu A. XXI. "M. IV. D. V. obiit Louicii VI. idus Iunii Anno Domini M. DC. III. "Calissii in templo Societatis Iesu inter sacrarium aramque maximam "sepultus.*

SARNICII Descriptio Poloniæ.

Deuenimus tandem ad eiusdem, de quo supra diximus STANIS-LAI SARNICII *Descriptionem Veteris & Nouæ Poloniæ*, quæ ad calcem huius voluminis reiecta est, quamuis prior eius editio Annalibus addita haberetur. Fatemur nos ipsos primum dubitasse, an ea huic volumini foret inserenda, tum quod ea non adeo multum ad Poloniæ notitiam Geographicam conferre videbatur; tum quod præter ea, quæ ab ipso auctore forte perperam sunt dicta, etiam erat credibile, multa ab operis typographicis fuisse peccata, quibus emen-dan-

dandis omnino impares nos esse sentiebamus; tum etiam, quod in nostro exemplo prioris editionis deesse quædam putabamus, quæ in aliis eiusdem editionis exemplis haberentur. Sane, quæ præcipue adesse debuerat, & fere necessaria ad libellum intelligendum erat Tabula chorographica f. typus Poloniæ, ad quem in descriptione Liuoniæ, voce *lamna*, prouocat, cettorumq; signorum † in ea mentionem facit, hic nullibi apparebat. In fine quoque legebatur vox *Debno*, quæ indicabat, voluisse auctorem adhuc aliqua subiicere: id quod etiam liquet ex ipsa Descriptione Poloniæ, voce *Pinczow*, vbi diserte ait, plura se addidisse *in fine ex professo de insigni Debno*; cuius etiam alibi in hac descriptione* Poloniæ & in ipsis præterea Annalibus** meminit. Huc pertinet, quod alicubi † ad Topographiam ostiorum Borysthenis infra adiectam prouocat, quam tamen hic legere me non memini. Sed ad argumenta duo priora respondere sufficiet, quod voluerimus priorem editionem integram exhibere, ita vt nihil deesset in nostra Sarnicii, quod quidem in illa habebatur: quamuis hanc descriptionem Poloniæ ad finem totius voluminis reponere maluerimus, ne series historiæ interrumperetur. Neque etiam adeo exsanguis est ista scriptio, vt plane nihil inde discere lector possit. Sunt etiam huic auctori notata nonnulla, quæ ab aliis non attinguntur. De tertio securos nos esse iussit Vir Cl. Io. Sartorius, certissimum asserens, nihil deesse, nihil præterea etiam in aliis, quæ manibus tereret, exemplis haberi; sed auctorem, forte quod Proceres Regni non satisfecissent ipsius exspectationi in remunerandis laboribus eius, quæ habebat in animo, non adiecisse. Nec etiam Tabulam Geographicam libro præfixisse; quam noster confecerat ex annotationibus Ioannis Sienienii Castellani Leopoliensis, a Rege missi, vt omnem inferiorem Russiam perlustraret atque describeret; vt ex epistola ad Regem, libro præmissa patet: quem virum noster * subinde laudat. Dedimus itaque descriptionem hanc Poloniæ atque Russiæ plane ad veterem editionem, vt nihil mutaremus, præterquam quod nomina locorum, de quibus agitur, charactere, vt vocant, Italico expressimus, vt facilius inueniri possent. Cæterum errores auctoris nobis non imputabit æquus lector, a quibus hic se non fuisse immunem ipse † fatetur.

† De cruce picta in voce *Bardenlandz* atque alibi de cruce rubra.

* voce *Mons crucis*.

** L. VI. c 20. an. 1260.

† in fine literæ S.

* in vocibus *Monasterziska*, *Sienno*, *Szlak* & alibi.

† Voce *Czechowce* & *Lublinum*.

Denique, vt nihil iure desiderare possent lectores, Indicem a iuuene quodam industrio diligenter confectum huic etiam Volumini subiecimus.

Habes, Lector beneuole, quæ de toto hoc volumine librorumque eidem inclusorum auctoribus dici debere aut posse videbantur. Ne autem ingrati in quenquam fuisse merito dici queamus, amplissimis præconiis extollimus beneficium, Senatus huius vrbis Magnifici, cuius indulgentia licuit nobis libris rarissimis atque pretiosissimis ad hunc laborem ex Bibliotheca publica instructissima

vti liberrime: cuiusque adeo liberalitati debent lectores, si quid ex bonis auctoribus in hac præfatione a nobis prolatum est. Grato quoque agnoscimus animo aliorum Patronorum beneuolentiam, qui ex penu suo librario nobis exhibuerunt, quæcunque vsui nobis esse putauimus. De cætero non dubito contigisse vt aliquando lapsus fuerim, tum in edendis his scriptoribus, tum etiam in hac præfatione; fui namque toto hoc tempore perimpeditus & festinandum sæpius erat magnopere, cum bibliopola vrgeret quotidie & cum præfationem scriberem, non quotidie, non singulis horis, sed singulis ferme horæ quadrantibus. Adhæc homo sum, nihilque humani a me alienum puto. Labuntur sæpe & magni viri & bonus quandoque dormitat Homerus: quidni & ego errasse me fatear? qui non sum adeo mihi suffenus, vt me quacunque in re parem iis existimare ausim, quem & ætas, &, quam inde consequimur, experientia rerum & ingenii mediocritas iis longe reddit inferiorem. Orandi itaque sunt Lectores, vt errores ipsis forte obuios mihi condonare velint, si fuerint leuiores; si grauiores, amice me de illis monere atque cogitare, quod opere in longo fas sit obrepere somnum. Quod si hæc non displicuisse tibi, Lector beneuole, intellexero, dabo operam, vt SIMONIS quoque STAROVOLSCII Ἑκατοντὰς *Scriptorum Polonicorum* Annotationibus nonnullis instructa, cum aliis quibusdam libellis ad historiam Poloniæ literariam facientibus proxime recudatur, *nouaque Scriptorum Polonicorum hactenus ineditorum Collectio* in vsus tuos edatur.

Quod superest, vale, meisque conatibus faue.

SPHAL-

SPHALMATA TYPOGRAPHICA.

in Schediasmate de Script. Hist. Polonicæ primo Dlugossi volumini præfixo occurrentia; de quibus supra p. 13. dictum est.

Pag. 7. in Notis lin. 1. pro *enim* lege *etiam*. lin. 5 pro KAKSK lege Kotski. pag. 14. lin. 1. pro *lie* lege *le*. lin. 2. pro *Rauen* lege *Rouen* pag. 16. lin. 11. pro *Guardo* lege *Guiazdo* & pro *zkącd* lege *zkad*. lin 13. pro *Księnstvva* lege *Księstwa*. lin. 15. pro *iuzych* lege *iuszych* & pro *naleza, ,zych* lege *nalezazych* lin. 16. pro *Ksia,za,t* lege *Ksiazat* & pro *pocz ratek* lege *poczatek* lin. ead. pro *swoym::i.ą* lege *swoy maia* lin. 18. pro *genulitiarum* lege *gentilitiorum*. lin. 44. post *Cracouiense* add Cracouiæ. pag 20. lin. 15. post *Nicolai* adde 1658. In Notis lin. 1. pro *Kria,za,t* lege *Kziazat* lin. 2. pro *drieiow* lege *dzieiow*. lin. 3. pro *dlatych* lege *dla tych* & pro *siz bawa* lege *się bavva* lin. 4. pro *drukuna* lege *druku na* pag. 24. lin. 21. dele *de* lin. vlt pro *1900*. lege 1600. In Notis lin. 2. pro *Xia, za,tsla,kich* lege *Xiazat Słaskich* lin. 3. pro *rozodriemaich* lege *rozrodzienia ich* lin. 6. pro *Zodw.iga,c* lege *Zodwaga* & pro *Zasłazouego* lege *zasłużonego* lin. 7. pro *ordobiona* lege *ozdobiona*. pag. 26. lin. 8. pro *Koroni* lege *Koroue*. pag. 27. lin. 27. pro *editus* lege *editis*. pag. 31 lin. 28. in Notis lin. 1. pro *ZSKRYPNEY* lege ZSKRZYPNEY. pag. 37. lin. 7. pro *HOBIVM* lege *HOSIVM*. pag. 39. In not. pro *Pisscorouius* lege PISCOREVIVS. pag. 43. in Notis lin. 10. pro *Moscouitis ex* lege *ex Moscouitis*. pag. 45. In Notis lin. 1. pro *carmen* lege *carmine* lin. 5. pro *lina* lege *bina*. pag. 47. in Notis lin. 7. post *gratulata est* add. Cracou. a. e. 4. lin 9. pro *Ei.* lege *Equitis* lin. 14. pro *Hdami* lege *Adami* lin. 15. post *Vladislai* add. *carmine Heroico descriptus*: pro *KARVTMAN* lege *KARATAN* lio. 18 pro *&* lege *ex* lin. 21. pro *SIEMECK* lege SIEMEK. pag. 48 lin. 20. post *1635*. add. *Cracouia fol.* pag. 50. In notis lin. 10. post *1633*. add. & 1634. pro *Ruchtamouii* lege *Rachtamorii*. lin. 15. pro MICHOVII lege MICHONII. lin. 17. pro *Ioh.* lege *Daniel.* lin. 23. pro *OBRYFSKI* lege OBRYNSKI. lin. 30. pro *LESNIWOLSKI* lege *LESNIOWOLSKI*. lin. 34. pro SMIESZKOWIE lege SMIESZKOWIC lin. 35. pro *1633*. lege 1634. & add. *dicatum* pag 52. lin. 2. pro *Alexandri* lege *Alexandria* lin. 32. dele *de*. In Notis lin. 6. post *Licentiatus* add. Elbingæ. 4. lin. 11. pro *Iohannes* lege *Matthias*. pag. 55. in Notis lin. 2. pro PARTORIO, lege PASTORIO lin. 4. pro *Bąckowski* lege *Bakovvski*. pag. 57. lin. vlt. post *Thorunii.* add *duæ*. In Notis lin. 2. pro Korst, lege Horst. pag. 59. in notis lin. 6. post ZAWISZA add. Notarides M. D. L. & in Acad. Viln. Eloquentiæ Auditor. lin. 8. pro Korst/ lege Horst. pag. 61 lin 22. pro ROLCZYCKI lege KOLCZYCKI lin. 34. pro *veruoso* lege *neruoso*. p. 62. lin 38. pro *recordationes* lege *recordationis*. lin. 40. pro 1669. lege 1696. pag. 63. lin. 32. post *relatione* add. im *Agenten* lin. vlt. post *introductionem* adde *reliquiarum*. pag. 64. lin. 5. post worden add. Breslau. 4. lin. 29. post *affectato* add. *Varsauia* 1697. 8. pag. 65. lin. 17. post: *polonice* add. *vt & latine*. In notis lin. 11. pro PLATOVIVS, lege PLVTOVIVS. pag. 67. lin. 21 pro *haurivi* lege *haurir*. lin. 34. pro *A.* lege 4. pag. 70. lin. 36. pro *Wechocensis* lege *Wachocensis*. lin. 49. pro GEMBECKI lege GEMBICKI lin. penult. pro 1688. lege 1638. pag. 71. in notis lin. 14. post *Boguslai* adde *Boxa* lin. 29. pro *e. a 4.* lege *1639. fol.* lio. 33. pro *Bąkovvski* lege *Bokovvski*. pag. 73. lio. 31. pro *Stanislai* lege *Stanislao* lin. 33. pro *Duci* lege *Duce* lin. 34. pro *Sckaliensis*, lege *Sokaliensis* lin. 39. pro *Rhetoricu* lege *Rhetorica*. In notis lin. 2. pro *Regni* lege *Regia* lin. 7. pro KOZYWONEGA lege KRZYWONOGA. pag. 74. lio. 28. pro *Rubstinensis* lege *Rabstinensis* lin. 37. post *&c.* add. *Præfecti Elbinga.* lin. 38. post *concelebrauit* add *Elb. a. e. 4.* lin. 39. post WASSENBERGIVS add. *ibid. a. e. 4.* lin. 44. post *M. D. L.* add. *exercituum*. pag. 81. lin. 4 post 1595. add. *2. Mart.* pag. 82. lin. 19. post *Sueci* add. *Societ. Ies.* lio. 39. pro *inuestitura* lege *Inuectiua* & add. *contra Rigenses*, pag. 85 §. XXXV. lin. 19. post 1655. lege *Stetini & 1656. Helmstadii* pro *sequentique anno* lege, *atque hoc ipso anno*. pag. 87. §. XXXVI. lin. penult. post 1684. 8. add. *& seorsim 1657. 4. & 12. prodiit.* pag. 88. In Not. lin. vlt. pro 1659. lege 1658. pag. 89. in not. lio. 25 post wie adde die. pag 91. in notis lin. 35. pro *Lancicez* lege *Lanczicz* lin. 38. post andern add. auß gedachtem Lager dele von & post Lublin add. zu verhindern. pag. 93. in notis lin. 3. pro *Cręstochovva* lege *Częstochovva*. lin. 32. pro *Kary* lege *Kazy*. lin. 34. post auß add. Crakau, darin der Verlauff der Victorie in. lin. 38. pro dritten lege zweiten lin. vlt. post wollen add. 1658. 4. pag. 96 lin. 7. pro (2) lege (3) in Notis lin. 7. pro von lege vor. pag. 100. lio. 4. post *latine* add & *Belgice*. pag. 102. lin. 5. pro *Chauiguac* lege *Chauagnac*. lin. 25. pro 563. lege 576. In Notis lin. 13. pro *c'est* lege *s'est* lin. vltim. post *Polonia* add. *lat. & germ.* pag. 103. In notis lin. 13. post *Chocim* add. 1673. 4. lin. 23. pro *Bueracz* lege *Buczacz*. lin. 25. post Entsetzung add. 1583. 4. lin. 28. post 1683. add. gegen Gran. pag. 105. lin. 5. post 1697. add. *d. XXVI. Ianuarii*. lin. 9. pro 787. lege 767. lin. 14. post *Vbi* add. (In den auffgefangenen Brieffen.) pag. 105. In Notis lin. 2. post Graff add. *Wielopolski*. pag. 107. §. XLII. lin. 6.

pro

pro *LASK* lege *de LASKO*. pag. 111. lin. 1. pro 1646. lege 1647. pag. 113. lin. 48. pro *Dania* lege *Dania*. pag. 114. lin. 28. pro 1678. lege 1578. lin 39. dele *Leopoli* 1630. 4. lin. 49 pro 1684. 4. lege 1584. pag. 115. lin. 26. post *Germania* add. *Lipsia* 1702. In notis lin. 2. pro SIENECK lege SIęMEK. pag. 116. lin. 26. pro *Fragmuentis* lege *Fragmentis* lin. 46. pro *Italico* lege *Italice* pag. 117. lin. 27. pro zur Korst lege zur Horst. pag. 120. lin. 19. pro *Gvvordziec* lege *Gvvozdriec* lin. 20. pro *Kolthumum* lege *Kolthunum*. pag. 121. lin. 46 pro 286 lege 289. pag. 122. §. 48. lin. 4. post *Scriptus &* add. *Cracouiæ primum*. 1615. 4. In Notis lin. 3. pro *Ioh.* lege *Iona*. pag. 123. lin. 40. pro 1646. lege 1647. pag. 125. lin. vlt. post *Leodiensi* add. *edidit Colon. Agrippinæ*. 1658. 4. pag. 126. lin. 8. pro *Dziergovvski* lege *Dzierzgovvski*. lin. 15. post *Povvodouii* add. *Canonici & Archi-Presbyteri Cracouiensis*. lin. 33. pro *Fokio* lege *Foxio*. pag. 139. lin. 21. pro *quero* lege *quercu*. lin. 38. post *723.* add. *& 727.* p. 140. In Notis lin. 5. post *&c.* add. Königsberg 1568. 4. pag. 152. in Notis lin. 11. pro *Hubaldi* lege *Hubaldi*, pro *Macchinatio* lege *machinatio* lin. 28. pro 4. lege 8 p. 153. in Notis lin. 8. post *eruditam* add *& Musica imprimis peritissimam*. lin. 9. post *suo* add. *p. 498. confer. & p. 438.* pag. 154 §. 58. lin. 11. *pro 1464.* lege *1644.* p. 156. lin. vlt. pro *f.* lege 4. pag. 157. lin. 16. pro *Ioh.* lege *Iacob.* lin. 18. post *Thorunensis* add. (Kern der Thornischen Chronicke) lin. 19. post *sunt.* add. *iam prodierunt 1711. 4.* lin. 23. pro *Sacrum* lege *Sacrum* lin. 38. pro *Parem* lege *similis* pro *consignationem* lege *consignatio*. lin. 46. pro vergisstretes lege vrrpestteres.

ERRATA EXTANTIORA
in hac præfatione commissa.

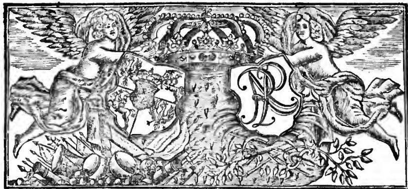
Pag. 5. lin 35. tota periodus *Grauiter vero* vsque ad *confundens*, inferi debuit p. 4. lin. 26. post *Polonicam*. p. 6 l. 9 ad marg. pro *VIII*. lege *VII*. l. 37. ad marg. l. *L. XXIX*. p. 10. l. 9. *qui* l. *quæ* l. 35. leg. *Piotrauinensi* p. 12. l. 1. leg. *annotando*. p. 13. l. 11. leg. *ingratas* l. 14. leg. *Vidi*. p. 16. l. 11. leg. *I Fonction p. 227.* p. 17. l. 30. pro *noua* leg. *nona*. p. 20. l. antepenult. l. *Hac*. p. 25. l. 23. leg. *annos quinque*. p. 26. l. 28. leg. *dignum* p. 28. l. 16. leg. *qui in s. Men. Cist. nostrum*. p. 30. l. 10. pro *quam* l. *quem* l. 37. leg. *obscure*. p. 31. l. 23. *Gallus, Dlugossus*. p. 32. l. 14. pro *qui* l. *qua*. p. 33. l. 26. dele *fuisse*, l. 27. leg. *vulgare fuisse*, l. 28. leg. *Osiecensibus* l. 37. leg. *Cichocio*. p. 35. l. 5. leg. *maximum*. lin. antepenult. dele *videtur*. A pag. 42. ad 44. vnciuli ad marginem male omissi sunt. p. 47. lin. 9. 10. in marg. leg *Oksz'u* s. *Oxicius*. p. 48. l. 12. leg. *facies*. p. 49. l. 4. l. *ea prorsus*. p. 50. l. 42. l. *ea de re iudicia*. p. 55. l. penult. pro *eas* l. *erat*. p. 56. l. 15 leg. *editionem Sarnicum*. l. 16. dele *Sarnicii* P. 57. l. 5. l. *esse posse*.

Sæpius autem positum est *l* simplex pro *ł* virgula notato, quod ex defectu harum litterarum in typographia factum. Sicuti & in Scito Nobilitatis p. 51. adiecto eadem de causa literas *s* & *z* non puncto sed accentu saltem distinguere potuimus.

Ex opere ipso vt colligantur sphalmata, temporis prohibet angustia. Illud saltem monendum, quod in annalibus Orichouii primæ paginæ numeris 1. 2. 3. &c. notatæ sint, pro quibus substitui debent 1478 & sequentes, vt recte respondeant indici.

IOANNES

IOANNIS DŁVGOSSI
SEV
LONGINI
CANONICI CRACOVIENSIS,
HISTORIÆ POLONICÆ
LIBER DECIMVS TERTIVS.

A. C. 1445. *Rumore de Wladislai Regis morte dubio vigente,*

Asu *Wladislai* Regis in *Hungaria* & *Polonia* regnis A fama & rumore in mense Decembre vulgato, diu fides ambigua, in pectoribus *Polonorum Hungarorumque*, mansit. Verum dum circa finem Mensis Decembris aliqui *Poloni*, pauci tamen, fuga salvati, in *Poloniam* revertissent, & rem gestam plenè detexissent, credulitas casui data est, & mœror ingens universorum animos occupauit, fletusque & lamenta, cum virorum, tum matronarum suos necessarios, charos, & pignora deplangentium, singulas domos opplebant. Id tamen vnum erat solatio, quod *Wladulaus* Rex, incolumis B esse & vivere nunclabatur: & iam in *Constantinopolim*, iam in *Venetias*, iam in *Valachiam* vel *Transylvaniam*, iam in *Albaniam* & *Rasciam*, illum cum suis secessisse, multorum grauium hominum literæ denunciando testabantur. Quæ res & nouitas sicut grata & desiderata, ita facilius, & acceptabatur & credebatur. Et quoties literæ de vita & sanitate *Wladislai* Regis *Cracoviam* afferebantur, toties gaudio immenso Civitas repleta, pulsu Campanarum, & ignium extructione, lætitiam testabatur. Et sicut invictæ virtutis Regem sciebant, ita eum nullatenus eo prælio occidisse A opinabantur. Placuit posthæc languescentibus relationibus, vitam *Wladislai* Regis firmantibus, in *Romaniam*, *Graciam* & *Bulgariam* nuncios, sciscitatum de vita Regis mitti. Missique fuerunt & publicis & privatis expensis, varii Nuncii, & signanter *Ioannes Rzeschowski*, & *Ægidius Suchodolski*. Qui cum Provincias easdem investigando, subodorandoque vitam Regis lustrassent, & nihil certum, aut desideratum de ejus sospitate, retulissent, altior mœror mentes *Polonorum* invasit: cogitantium, differentiumque *ex quàm alto fortuna statu casu Regis deciderint, quam inclytum Regem, in universo orbe famosum & gloriosum, amiserint, quantis debitis obligationibusque Regnum suum, & se involuerint, quanta* B *damna perceperint, quot bella, nullum fructum habitura gesserint, quantos Regni & Urbium Polonia ornatus, per Regem Wladislaum conceptos, amiserint, quem denique illo mortuo, habituri essent, aque strenuum, aque prudentem, aque modestum, aque liberalem, aque Regno Polonia affectum, Regem.* In hisque querelis & doloribus, menses aliquot absumpti sunt, Casus Regis *Wladislai*, per *Ioannem* de *Syenno* militem, *Casimiro* Duci *Lithuania*, in *Polocensi* tunc regione agenti, consiliariorum Regni *Polonia* nomine patefactus, plures in eo mœrores

1445. *mittuntur ex Polonia Nuncii in Graciam, sciscitatum de vita illius.*

De cujus incolumitate cum nihil certi renunciaretur, magnus mœror

Casimirum fratrem suum,

1445.

& lachrymas, excessum fratris vnici, immodice deplangente, excivit. Luctus ex occisione *Wladulai* Regis & clade, sui exercitus, non in A *Polonia* modo, aut *Pannonia*, sed per universas regiones Catholicorum, fuit: dolentium tam optimum, & tam sanctum Regem, validum suum scutum & fidei, non *Europa* solum, sed & *Syria* futurum liberatorem, & unicam Christianitatis adversus Barbarorum rabiem, spem, immatura morte sibi ereptum. Eoque amplior in pectoribus nonnullorum dolor mœstitiaque insederat, quod defensore tam animoso, tamque forti & impigro perempto, grassaturum liberius in Regna Catholica, *Turcam*, & sui juris illa facturum ominabantur. Ipse siquidem *Wladislaus* Rex, potentia Domini accinctus, in splendore arotorum, ad ejus prælium præliandum, jugiter mentem intenderat: B primævæ substantiam suæ juventutis, suave & delectabile ei sacrificium oblaturus, qui se in holocaustum pro nobis morti tradiderat.

ac alios occupat.

Cum autem orbitas in Regno *Polonia* vbique appareret, & incerto vagoque ordine omnia volutarentur, scitumque esset *Hungaros*, repudiata spe vitæ Regis, *Ladislaum* filium posthumum *Alberti* Regis, pro Rege sibi assumsisse, conventus pro die *S. Adalberti Siradia* indictus est; Quo cum major numerus Prælatorum & Baronum Regni *Poloniæ*, quam solito convenisset, & de provisione Regni futura tractatus interpositi essent, atque in varias iretur sententias, dum nonnullis placebat, certificationem ampliorem de vita & occasu Regis *Wladulai* expectari, aliis di- C lationem deliberationis in aliud tempus breve transferri. Vicit tandem sententia *Sbignei* Episcopi *Cracoviensis*, qui censebat eligendum Regem, eligebatque *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ* germanum *Wladislai* Regis: *Nihil se hac electione innovaturum, etiam si Wladislaus Rex annis aliquot in vitam resurgeret* asserens, *dum pro ordine in Regno habendo, non hostis, sed germanus, non extraneus sed naturalis, in locum Regis Wladulai surrogaretur, ut eadem facies & status Regni, sine aliqua variatione, remaneret.* Et quamvis nonnulli ex Primoribus electionem ipsam immaturam, sibique & publice & privatim nocituram, portenderent: ab omni tamen Concilio, juxta sententiam Episcopi *Cracoviensis*, decretum habitum est, & *Casimirus* ipse universali consensu, in D Regem *Poloniæ* electus est, & magna commendatio *Cracoviensi* Episcopo *Sbigneo* attributa. A Regina quoque *Zophia*, quæ etiam in ipsa conventione prius aderat, ipsi Episcopo *Cracoviensi* actæ gratiæ, quod in rebus dubiis, cæteris trepidantibus, certam sententiam, firmantem Regnum, in statu suo dederit. Verum quia in animis omnium *Wladislaus* Rex vivebat, & omnes illum aliquando apparituram sperab. . t, visum est electionem, de *Casimiro* Duce *Lithuaniæ*, vigorem quidem habendam,

Casimirus Dux Lithuaniæ

variantibus primum Procerum sententiis

tandem in Regem Poloniæ nominatur, cæteris Principibus rejectis.

non prosequendam tamen. Sed ipsi Duci, per speciales nuncios, ex ipsa Conventione mittendos, intimandam, & rem integram, ad diem S. *Bartholomæi* Apostoli, asservandam, ut interim plenior certitudo de vita vel morte *Wladulai* Regis proveniret, & ut Nuncii ad *Lithuaniam* ituri, rogarent, & requirerent Ducem *Casimirum*, quatenus pro festo S. *Bartholomæi* in Conventionem, *Pyotrkouin* institotam, personaliter venire dignaretur: de statu Regni *Poloniæ*, cum Consiliariorum Regni, deliberatione provisurus. De Nunciis deligendis, cum diversitas suborta, longo tempore t ansigi nequiret, Pontificibus nominandi, quos videretur, Nuncios, potestas delegata est. Nominati itaque sunt, quatuor milites, videlicet *Petrus Chrzastowski*, *Petrus Schamotulski*, *Petrus Oporowski*, & *Nicolaus Czarnocki*, atque in *Lithuaniam* destinati, injunctumque illis, ut responsionem Ducis *Casimiri* ad Conventionem *Pyotrkoviensem*, pro die S. *Bartholomæi* tenendam, referre non negligant.

1445.

Et licet apud *Hungaros*, mors *Wladulai* Regis, diu non credita fuerit; Quidam namque, ut invictæ virtutis illum sciebant, sic & nondum mortuum esse rebantur. Quæ res per plures menses, absque novatione, Regnum suspendit. *Laurentio* præterea de *Hedrevara* Palatino *Hungariæ*, acris ingenii, viro, vivere Regem constanter prædicante, & nunc in *Polonia* sospitem esse, nunc intra dies paucos venturum, asserente, placuit tandem Conventum haberi in *Pesth*; illique Prælati, Baronesque Regni *Hungariæ* convenientes, unanimi voto *Ladislaum*, *Alberti* filium, in Regem eligunt, Vicarios Regni ordinant, decretaque pro communi pace faciunt. Oratores nominant, qui ad *Fredericum Romanorum* Regem, petituri puerum *Ladislaum*, & Coronam materialem, eant, destinantque. Placet tamen in *Poloniam* mitti, investigarique Regem *Wladislaum*, ac certô tempore notitiam expectari. Verum dum Nuntius, in *Poloniam* missus, & matrem Regis *Zophiam* Reginam alloquens, nihil certi de vita Regis reperisset, lapso expectationis terminio, Oratores *Hungarorum*, *Dionysius* Cardinalis & Archiepiscopus *Strigoniensis*, *Ladislaus* de *Gara* Banus, ad Regem *Romanorum* *Fredericum*, in novam Civitatem perveniunt, *Nicolaus Fristaczki*, etsi designatus fuerat, venire tamen, nescio, qua diffidentia ductos, fastidivit, donec *Vlricus* de *Sumborg* Comes, & *Caspar Szlik* Cancellarius, eum convenientes, venire induxerunt. Petitio Legatorum fuit, *nt quoniam in Conventu Pesthensi, Ladislaum in Regem elegissent, orabant, ut tam puer Ladislaus, quam corona Regni materialis, illis consignaretur, quoniam illis habitis, coronare eum in Alba Regali, & sibi, ut par est, homagia præstare promittebant.* Quibus per *Fredericum* *Romanorum* Regem responsum est. *Qui semel coronatus sit, eum non esse amplius corona-*

Legati Hungarorum ad Fredericum Romanorum Regem missi, ut Ladislaum filium posthumum, olim Alberti Hungariæ Regis postularent,

nan-

1445. *nandum: Ladislao, & paterno, & avito, & materno jure, Regnum deberi Hungariæ. Bene tamen fecisse Hungaros, quod verum suum hæredem, & non alium elegerint. Quod in Regno teneatur puer, assentire se velle; quamvis illum & alia Regna, Dominiaque respiciant.* Post plures tractatus, utrinque habitos, nulla concordia secuta est. Nam *Hungari* quoque inter se contendebant, vsque ad probra, quod novam coronationem *Ladislai* expeterent, quæ partem *Ladislai*, quæ unius fuit tenoris & fidei, reprobaret, aliam, quæ fidem mutaverat, justificaret. Tandem cum ultimum responsum, post varios tractatus, postulatum esset, in hanc ferè sententiam, à *Frederico Romanorum* Rege, datum est. *Coronationem novam, quamvis necessaria non esset, unctione tamen omissa, pro pace & unione Regni, permissurum se, velle tamen publicis literis Regni caveri, primam ex hoc nullatenus violari, securitatemque dari, & puerum & coronam posthac sibi restitui, quos in Posonio,* qui est locus insignis, *tenere vellet, si nomine pueri, cujus est arx, sibi consignaretur. Obligationem,* quam jam *Hungari* petebant, *puerum non abduci, absque voluntate Vicariorum Regni Hungariæ, fieri non decere, cum sibi solum, tanquam proximo Consanguineo, & per matrem, & per alios commendatus ille fuisset.* Promittebat tamen, literisque se firmaturum dicebat, *deficiente puero, nec Coronationem, nec Castrum Posonium alienari, à Regno Hungariæ.* Novitates autem fieri, dissuasit magnopere. Nam *Hungari* in defectu Regis, surrogare sibi in Regem, jam Ducem *Burgundiæ*, jam *Georgium Despotum*, jam Comitem *Ciliæ* disponebant. Prædicens eis, *verum Hungariæ Regem Ladislaum esse, nec sine ipso pacem reddi Hungariæ Regno posse.* Sic re infecta *Hungari* recesserunt, quos *Fredericus* Rex extra urbem est comitatus. Cum rogaretur *Nicolaus Fristaczki*, suum Regem visere, qui suo proximus erat itineri. *Nescio adhuc*, inquit, *quem Regem sum habiturus, nec puerum hunc venerabor, nisi prius scivero, eum Dominum meum esse. Ioannes* de *Huniad*, Voievoda *Transylvaniensis*, bello *Turcorum* occupatus, huic legationi interesse non potuit. Sed & quamvis aliquot conflictibus victor evasisset, & quædam Castella obtinuisset, opitulante sibi classe *Eugenii* Papæ, quæ ex *Ponto* per *Istrum*, contra fluminis impetum trajecit, majori tamen mole, quam suæ vires ferre poterant, *Turcorum* obrutus, & bellum & campum deseruit.

Re infecta redeunt in patriam,

& Ioannes de Hunniad

Turcorum viribus inferior cedit.

Soperveniente S. *Bartholomæi* die, cœpit esse Conventus in *Piotrkow* juxta constitutionem *Siradiensis* Conventionis. Et tam *Zophia* Regina, quam Prælatis & Baronibus Regni *Poloniæ* convenientibus, nuncii, qui in *Lithuaniam* destinati erant, responsum *Casimiri* Ducis retulerunt, non aliud fuisse, quam quod vellet per proprios Nuncios respondere. Hi dum aliquanto tempore expectati, tandem venissent, videlicet *Martinus* Archidiaconus *Vilnensis*, & *Ioannes Nyemierowicz*, in hanc sententiam responderunt, *Casimirum Ducem de casu, germani sui Wladislai Regis, cladeque exercitus sui, & populi Christiani, plurimum anxium afflictumque esse, nec ad aliqua publica negotia obeunda, virium sibi satis suppetere: Videri sibi immaturum tempus, quo vel de assumendo, vel de gubernando Regno Poloniæ, se deberet ingerere, expectarique oportere longioris temporis transactionem, ut plenior certitudo de vita vel morte Wladislai Regis obveniat. Ad quam habendam,* asserebant *eum, in varias orbis oras, multifarios Nuntios destinasse, Regnum interim Poloniæ per eosdem Vicarios, qui à Rege constituti erant, administrari posse, quod & Rege existente impubere, & tandem absente, etiam Vicariorum cura regebatur.* Ingrata visa est hæc responsio consiliariis Regni *Poloniæ*: nam se multo benigniorem recepturos fuisse arbitrabantur. Indeque in novas deliberationes res producta est.

Vt animum Casimiri Lithuaniæ Ducis dubiũ ad regnum Po- lonæ accipiendum impellant, 1445.

Sed dum neminem, æque utilem & justum successorem *Wladislao* Regi surrogari posse rebantur, placuit ex utroque statu, Nuncios ad illum mitti, & sibi electionem denunciari, rogareque, ut Regnum *Poloniæ* assumere, & ad coronationem venire, Regnumque regere, succisis quibuslibet dilationibus, dignaretur. Nominatique sunt, *Vincentius Gnesnensis* Archiepiscopus, *Sbigneus Cracoviensis*, *Wladislaus Wladislaviensis* Episcopi, *Ioannes* de *Thaczin*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Lichin Brzestensis*, *Petrus* de *Sprowa Leopoliensis*, Palatini, & *Joannes* de *Konieczpolio* Cancellarius Regni *Poloniæ*.

Primarii in rep. Poloniæ viri, legationis nomine, ad eum in Lithuaniam mittuntur.

Approximante die Sanctæ *Hedwigis*, quo constitutum erat, Nuncios in *Lithuaniam* proficisci, omnes per Conventum *Pyotrcoviensem*, præter Episcopum *Wladislaviensem Wladislaum*, qui valetudinem prætendebat adversam, profecti sunt: *Zophia* Regina illos præcedente. Quæ etsi ad eundem nominata non fuerit: ire tamen, materno affectu impulsa, voluit: ad inclinandum animum Ducis *Casimiri*, in consensum, quem jam senserat, *Lithuanorum* multiplici persuasione, & instantia, aversum. Dum itaque Nuncii Regni præfati, pro die Sanctæ *Hedwigis* in *Grodno* convenissent, & per Ducem *Casimirum*, Prælatosque & Barones *Lithuaniæ*, benignè excepti fuissent, legationem Regni, *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis* in audientia publica (nullus enim prohibebatur interesse) in hanc ferè sententiam disseruit. *Nomine*, inquit, *Regni Poloniæ, & ejus universi deliberatione & consensu, Serenissime Princeps, ad te missi, id imprimis commemorandum censuimus. Patres nostros Regno Poloniæ, per mortem Casimiri & Ludovici Regum, vacante, non Sigismundum vel Ioannem Lucenburgenses Duces, qui magna, non Vilhelmum Austriæ Ducem, qui majora dominia offerebant, non denique Duces Masoniæ vel Slesiæ Se-*

Legati Poloniæ Regni ad Casimirum Ducem in Lithuaniam pervenientes, legationem ei nomine Regni Poloniæ referunt.

 mo-

1446.

in qua sua in Iagiellonem

mooitum & Wladislaum, qui haredes videbantur: sed pro dilatatione religionis Christiana patrem tuum, qui cum gentibus idololatris, in A culturam vera fidei transire, terras Lithuania, Samogitia, & quascunque alias, sub ditione sua tunc consistentes, Regno Polonia perpetuo incorporare, se cum fratribus suis Ducibus Lithuania, pro eo fidejubentibus, obligantem, suscepimus, & illi Illustrissimi sanguinis virginem, in decore nulli secundam, Ludovici Regis Polonia & Hungaria filiam, & unicam Regni Polonia haredem, in matrimonium dedimus, terras Lithuania, & Samogithia, Cruciferos de Prussia occupare conantes, juxta ac si nostra naturales essent, cruore nostro & impensa gravissima, in difficillimo temporum articulo defendimus, & ex Lithuanorum causa, propriam faciendo, B bellum illorum, in nos conversum, annis pluribus gessimus. In conditionibus, quibus unica hares & filia patris tui Hedwigis, Frederico Brandeburgensi Marchioni, desponsata fuit, eam providentiam tenuimus, patre tuo, prolem masculinam, in futurum producente, Regni Polonia successionem ad filiam, quamvis avito & pristino jure haredem, non posse devolvi. Agente in humanis patre tuo, publica illi fide spospondimus, unum è duobus fratribus sibi nos in Regno substituturos.

& stirpem illius

Quod opere, morte patris tui secuta, complevimus, & germanum tuum Wladislaum propter jus & respectum primogenitura, in Regem nostrum, abrogatis quibuslibet impedimentis, qua interponebantur, assumpsimus, & pro illius honore, promotione & profectu, magnopere institimus. Nec C minor nobis de te incessit cura, solicitudine interpositioneque nostra, in Regem Bohemia, morte Sigismundi Imperatoris secuta, te eligi, ac ad prosequendam electionem tuam, duos Palatinos, cum forti exercitu, in Bohemiam mitti, non sine gravissimis expensis, procuravimus.

studia enumerant

Bella deinde pro tuo jure, cum Alberto Romanorum & Hungaria Rege, & universa Almanorum natione, gessimus, ut germanus tuus Wladislaus, etiam cum potentiis suis, vix quindecimum annum agens, bella pro jure tuo administrando in Slesiam, cum exercitu iverit personaliter, adeoque electio tua promota, ut bonum finem, nisi Albertus Rex immatura morte diem obiisset, habitura fuerit. Regno insuper Hungaria vacante, operam navavimus, qua Wladislaus germanus, & Elizabeth Regina, D & universorum Pralatorum, & Baronum Hungaria, decreto & assensu, in Regem Hungaria assumtus & electus est. Atque cum illo personaliter in Hungariam transeundo, gravissimosque sumptus faciendo, multis nos periculis objecimus, totius Christianitatis, quem propterea sequi credebamus, prout nos nec opinio fefellit, nec privato id agentes respectu. Sed nec illa grandi occupatione distenti, tui & Ducatus Lithuania potuimus oblivisci, quin ad providendum statui Ducatus ejusdem, quod verebamur, in intestinam divisionem, nisi celeriter occurrissemus, posse adduci, notabili Baronum Regni & exercitus caterva stipatum, te Regni the- A sauro procuratum, provisumque, in Lithuaniam, pro illius pace, & gubernatione transmisimus: majores copias, si necessitas expostulasset, transmissuri. Quo effectum est, ut motus omnes tuo adventu in Lithuaniam, parte adversa, obedientiam profitente, conquiescerent. Verum cum germanus tuus Wladislaus, Rex noster, in Turciam cum exercitu Catholico trajiciens, Cæsarem Turcorum, contra opinionem omnium, aliquot praliis fudisset adversis, & castris castellisque exuisset, in eam famam, non sibi solum, sed & tibi, Regnisque & Dominiis suis nativis, quasitam evaserat, ut reditus suus, ex triumphali bello, omnium ferè Regum Nun- B ciis, & muneribus honoratus, adeò terribilem eum, & inclytum, in conspectu orbis universi, fecerit, & ut Turcorum Imperator, quod monstro par visum est, pacem ab eo quasitam, ad decennium firmari obtinens, castris fortissimis, à ducentis annis occupatis, in pramium data pacis, excesserit, & notabiles captivos à servitute dimiserit. Quo vel uno, fama, potentia, atque opibus auctus, Principem in orbe, si Consiliariorum Regni Polonia secutus esset consilia, non haberet secundum. Verum contra fœdus, cum Turcis ictum, temerato juramento de observanda pace prastito, obauditis patria consiliis, expeditione secunda, contra Turcos instaurata, in vigilia S. Martini, cum Turcis congressus, licet plurimas eorum copias decernendo fuderit, ab Hungaris tamen, Valachis, Rascianis, Alba- C nis, caterisque nationibus sui exercitus desertus, ab hostibus captus, aut occisus est. Quam novitatem, non nobis solum, sed universo orbi lugubrem, Serenitati tua crebro nunciamus, & ut Serenitas tua in Poloniam veniret, & de statu Regni, in absentia fratris, provideret. Serenitate autem tua, adventum differente, in Conventione Siradia celebrata, attentis virtutibus celebris memoria parentis tui, & clarissimis triumphis, ejus auspiciis, per nos relatis, te in fratris locum elegimus regnaturum, & nomine totius regni Polonia venimus, & electionem de te factam, tua Serenitati insinuamus, & publicamus, rogantes Serenitatem tuam, ut pro die Dominico, ante festum S. Nicolai, in Cracoviensem Urbem, in qua Polonia Reges coronari consueverunt, personaliter advenire digneris: Diadema, & unctionem Re- D galem, de manu Pontificum recepturus.

& eandem persuadent acceptationem Regni.

In hac autem re tua Serenitas, omnem dilationem, velut Polonia Regno perniciosam, rescindat, & nos cum finali & certo responso, remittat. Cum eo enim respectu, legationem hanc, ad te perferre jussi sumus, ut majores ordine natuque, ad te super hac re venturos minime speres. Te enim dissimulante, cogeretur Regnum, de alio sibi Rege, ne prolabatur in varia divisionum monstra, providere. Nec Serenitatem tuam, ab acceptando Regno Polonia, spes vana vita Wladislai Regis retrahat: Nemo quidem est, qui altius

quam

1445. *quam nos, vitam suam expetimus & suspiramus, velut hi, quibus mors sua non solum acerba, sed etiam damnosissima est. Sed transactio anni integri, quo nemo vita sua spectator apparuit, nos eum mortuum magis, quam viuum, credere compellit. Praeterea populus noster, dono Dei multus, est indigens Rectore. Etiam si Wladislaus Rex, vel captus sit, vel suapte sponte latet, nemini aeque congruum est, suum Thronum, iuxta ac tibi conscendere, & populos Regni Poloniae, regionesque illi subiectas, gubernare, non sugillationem aliquam, aut ambitionis notam, quae in te spargi non potest, sed laudem maximam, etiam si Wladislaus redierit, pro conseruata haereditate sua, & patrio Regno, tibi cum illo communi, quod forte alii possit esse vitio, habiturus. Vnde iterum atque iterum rogamus, ut beneuolum, facilemque te in assumptione Regni Poloniae, praestes, atque illud pro laude nominis Diuini, consolatione populi Christiani, exterminio Barbarorum, in iustitia & iudicio regendum, assumas.*

Casimiro deliberationem suam de Regno Polonia acceptando

Audita legatione, *Casimirus* Dux *Lithuaniae*, pluribus diebus, cum suis deliberabundus, priuata consilia tenuit. Et licet omnis intentio sua ad gerendum morem legationi propositae, acceptandumque Regnum *Poloniae*, inclinata esset, retrahebatur tamen hinc suspicione fraternae vitae, hinc consiliariorum *Lithuaniae* dissuasione, qui per translationem suam, in *Poloniae* Regnum redire *Vithawdi*, aut *Sigismundi*, fratris sui horrenda tempora, quibus in capita eorum, pro libito saeuitum est, & transmigrare simul cum *Casimiro*, partam libertatem rebantur. Veniebatque in mentem filius *Sigismundi*, *Michaël* Dux, ne is *Casimiro* succederet, patris necem multiplici nece vlturus. Praeter haec & respectus de Castro *Luzko* interponebatur, ne illud, iuxta conclusa, *Casimirus* Regno *Poloniae* applicaret: quod *Lithuani* sui iuris facere nitebantur. His cogitationibus distractos, apparebat illos omni nisu, consilio & autoritate, Ducem *Casimirum*, ne Regnum *Poloniae* acceptaret, retracturos. Nuncii itaque & Consiliarii Regni *Poloniae*, hos inter se *Lithuanos*, voluere intelligentes, tractatus, plures rationes viasque apperiunt, quibus metu concepto soluantur, idque pro summa rerum offerunt, *ut nihil cunctentur, nihilque vereantur Ducem Casimirum, pro regendo Regno Poloniae inducere ad consensum. Daturos se cum illis operam, ut pro futuro magno Lithuaniae Duce, personam illis, & Ducatui Lithuaniae utilem, & gratam eligant. Sin vero reputant statum suum & Ducatus Lithuaniae, mutatione Ducis Casimiri, periclitari debere, assecuturos se, ut Dux Lithuaniae Casimirus, in Ducatu magno Lithuaniae praesideat, & alius Princeps in Regni Poloniae assumatur regimen, utrique Dominio gratus, concordiam inter utraque Dominia seruaturus, aut ipse Dux Casimirus, in utroque Dominio praesideat.* Omnes hae conditiones graues duraeque *Lithuanis* visae sunt. Nam neque libertatem captam, si alius in *Lithuaniae* Ducatum succederet, astruebant fore posse diuturnam, neque Ducem *Casimirum*, ut alius in Regnum *Poloniae*, eo neglecto, succederet, aequo animo laturum sciebant, dilationibus res tam ambigua interpositis, suspendenda videbatur, quas *Poloni* plurimum abhorrebant. Factaque publica protestatione, in Ducis *Casimiri* & *Zophiae* Reginae, omniumque *Lithuanorum* Consiliariorum, praesentia, quod satis superque Ducem ipsum *Casimirum*, de assumenda Regni *Poloniae* Corona, variis Nunciis & requisitionibus solicitassent, & quod omni debito suo, & quo sibi iure naturali, Diuino & humano aestimabantur obnoxii, sufficientissime perfuncti essent, discessum animis amaricatis, & irritatis parabant. Interim solicitante Regina *Zophia*, a Consiliariis *Poloniae*, huiuscemodi conclusio, cum magna difficultate, & renitentia, vix accepta est, ut Dux *Casimirus*, qui tunc super re alta & grandi, neque consentire, neque dissentire voluit, Consentionem generalem, cum terris *Lithuaniae*, & *Samogitiae*, ac *Russiae* teneat, deliberetque in ea ad plenum, super Regni *Poloniae* acceptatione, & deliberationem, responsionemque suam finalem, Praelatis & Baronibus *Poloniae*, per Nuncios suos, in Conuentione *Pyotrcouiensi*, pro die *Epiphaniae*, tenenda remittat. Casu vero quo contingeret illum acceptare electionem, obligabat se pro Dominica Carnispriuii *Esto michi Cracouiam* venturum, nisi forte interim veraces & approbatae interuenirent, de vita *Wladislai* Regis *Hungariae* & *Poloniae*, nouitates. Hac conclusione habita, & literis Ducis *Casimiri* firmata, Nuncii Regni *Poloniae*, muneribus honorati, in *Poloniam* reuersi, quae egissent caeteris insinuant, & Conuentio *Pyotrcouiensis*, pro die *Epiphaniae* celebranda decernitur.

1445. *in futura Comitia reiicit.*

Sub iisdem temporibus pax cum *Nicolao* Duce *Rathiboriensi* reformata, & castrum *Syewyor* per eum interceptum, *Sbigneo* Episcopo, & suae Ecclesiae *Cracouiensi* restitutum est.

Festo *Epiphaniarum* adueniente, generalis Conuentio in *Pyotrkow* tenta est. Ad quam, Praelati & Barones Regni *Poloniae* in frequentia copiosa conuenissent, responsionem *Casimiri* Ducis *Lithuaniae* audituri. Venerunt illuc suo nomine, duo Duces *Russiae*, videlicet *Basilius* cognominatus *Krasny*, & *Georgius Syemienowicz* Dux de *Ostrow*, quatuor Boiari *Lithuaniae*, *Ioannes Nyemierowicz Onacz* Capitaneus *Brzestensis*, *Andrusko Dowoynowicz*, & *Michaël Muntulowicz*. Et data audientia vigore literarum Credentialium, id inprimis, longo sermonis schemate, per organum Ducis *Basilii*, referunt: *Ducem Casimirum, non ut Principem a Regno Poloniae, ad tempus beneplacitum mutuatum & concessum, & pro libito, ad regimen Regni aduocandum, sed ut verum & iustum haeredem Lithuaniae Ducatum intrasse, & illum pleno iure & Dominio, more praedecessorum*

1446. *Senatores Regni Poloniae*

1446.

suorum magnorum Ducum Lithuaniæ possedisse, & plenam in eo administrationem hactenus habuisse. Deinde adstruebant, *tali & tanto animo illum esse, vt vltra magnum Ducatum Lithuaniæ, terras & Prouincias amplissimas, & illius diuitias, ac potentiam, nullius eum amplioris Dominii possessio, aut regimen delectaret nec ipse vnquam Regni Poloniæ vellet ambire gubernacula, & solium altius regium conscendere: ratus sibi Ducalem sufficere maiestatem, præsertim dum adhuc germani sui Wladislai, Hungariæ & Poloniæ Regis, mors esset ambigua, & vitam suam pluribus respectibus, quam mortem, magis conueniret sperari*, indignumque deducebat, *Prælatos, & Barones Poloniæ, ad surrogandum alium, in Regni Poloniæ regimen accelerare, & non annis aliquot, certitudinem vitæ, vel mortis Regiæ præstolari: cum electio futuri Regis, ad quam conuenerant præfati Prælati & Barones Poloniæ, in euentum, de se facta electioni, negati consensus, opus arduum sit, longoque tempore digerendum & limandum, ne celeritatem operis, longam pœnitentiam subsequi contingat. Extare præterea optimam in Regno Poloniæ quietem, & posse Regnum per Vicarios & Præsides regi, quemadmodum in ætate tenera Wladislai Regis, Hungariæ & Poloniæ, & in absentia sua, qua Regno Hungariæ præsidebat, annis pluribus regebatur. Cauendumque Consiliariis Regni Poloniæ summopere, ne ex nimia acceleratione bellorum suboriantur deformitates: cum Dux Casimirus Lithuaniæ, non solum non æquo, sed amaro & modesto animo laturus sit, si solium suum, paternumque Regnum Poloniæ, alius quicunque Princeps, eo inuito & dissentiente, conscenderit.* Postremo rogabant, *vt temperarent animos, ad electionem Regis futuri, destinatos, nec tam celeriter memoriam & nomen Wladislai Hungariæ & Poloniæ Regis, in cordibus suis exoleuisse, permitterent.* Hæc *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ* Legati.

Legatione ac responsione Casimiri Ducis audita,

Legatione, seu magis responsione *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ*, per organum suorum Nunciorum audita, & in deliberationem per aliquot tempus posita, cum appareret Ducem *Casimirum, Lithuanorum* consiliis, persuasionibus, & repromissionibus fascinatum esse, & Regni *Poloniæ* clare recusasse regimen, omnium Prælatorum, & Baronum nobiliumque animi, non secus quam vt par erat, ad iustam iram, super indignitate & contemptu conuersi, contemptum contemptu expiando, singuli ad electionem alterius Regis, qualibet mora circumscripta, neque amplius Ducem *Casimirum* nouis legationibus honorandum decernebant, vt tandem intelligeret, quos spernebat Sed & genitrix sua *Zophia* Regina, quæ etiam illi Conuentioni præsens aderat, quamuis maternis quatiebatur visceribus super filii inconsulta recusatione, quamuis etiam intelligebat, portante altero Regni *Poloniæ* Diadema, deuotionem & studia *Lithuanorum* in illum in-

ira perciti ex contemptione illius sæpe petiti Regis, ad electionem alterius procedunt.

de facile [illegible]casura, & ipsum vel veneno, vel ferro aliquoties, & si assertioni plurimorum stan-
A dum est, septies iam sibi superioribus diebus, per conspirationem aliquorum destinato, immature periturum, ad eligendum tamen alium Regem Consiliarios processuros animabat. Vt autem electio futuri Regis sancte & legitime proueniret, & in Regium solium vir secundum cor DEI surrogaretur, omnes sibi Diuinitatem propiciandam sanciebant, missarum sacrificiis, in quibus, & Pontifices, & Barones, de manibus celebrantis, Diuinissimum sacramentum Eucharistiæ percipiebant. Pro qua re explendadum dies constituta aduenisset, omnes certatim Consiliarii ad Ecclesiam conueniunt, & per *Sbigneum, Cracouiensem* Episcopum, missa de S. Spiritu in cantu celebrabatur. In qua, vt con-
B stitutum erat, omnes Pontifices, *Gnesnensis* videlicet, *Wladislauiensis, Posnaniensis, Plocensis* & plures Barones, pane cœlesti, per celebrantem porrecto, refecti sunt. Et missa expleta, ad fundenda vota de eligendo futuro Rege concursum est. Antequam vero ad electionem alterius Regis procederetur, animos nonnullorum Consiliariorum pœnitentia subingredi cepit, veritos, ne electio ipsa duos quodammodo simul Reges offenderet, & Ducem *Casimirum*, iam ex electione, superiori tempore celebrata, & ex successione pristina, ius clarissimum habentem, & *Wladislaum Hungariæ* & *Poloniæ* Regem, de cuius vita haud contemnendi rumores tunc afferebantur, irritarent. Plurimis itaque electionem futuram improbantibus, & eiusdem celeritatem, commodis Reipublicæ detrimentum allaturam asserentibus, Primores ex
C Consiliariis his, qui electionem ipsam, non tam rationibus, quam vociferationibus damnabant, cedendum rati, supersedendum, a qualibet electione decreuerunt. Ne tamen progressus de eligendo Rege futuro, intermitterentur, alteram Conuentionem pro die Dominico *Lætare*, in eodem oppido *Piotrkow*, generalem constituunt, & ad *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ*, noua legatione illum flectendum, duos Barones, *Przedborium* de *Konyeczpole Sandomiriensem*, & *Stiborium Sarleyski* de *Stiborzice Iunivladislauiensem*, Castellanos, quos constabat, celebrandæ de futuro Rege electioni propensius, quam cæteros aduersatos fuisse, transmittunt. Quorum persuasionibus & monitis, tam publi-
D ce quam priuatim proponendis, spes dabatur, Ducis *Casimiri* animum ad consentiendum electioni, factæ de se, inflectendum iri, aut si id minus procederet, eos de cætero, & quoslibet alios, qui electionem alterius suspendere, & impedire vellent, quieturos. Commissumque Legatis est, vt responsionem *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ*, eis fiendam, quam celerrime, per veloces Nuncios, ad Seniores Consiliarios transmittant, vt qualitate eius cognita, plenius conferant, & deliberent, qualem sint de cetero processum, in promouendis Reipublicæ negotiis, habituri. Et his quidem sic compositis, Conuentus dimissus est,

Sed re diligenter expensa,

iterum Legatos ad Casimirum mittunt.

1446.

Baro-

1446.

Legati Polonorum,

Barones itaque præfati, *Sandomiriensis* & *Iuniwladislauiensis* Castelli, ex Conuentione *Pyotrcoviensi*, itinere arrepto, in *Lithuaniam* perveniunt, & adita Ducis *Casimiri* præsentia, verba legationem eorum deprimentia, in hunc modum faciunt. *Iustum quidem, & rationabile fuerat, Poloniæ Regni, Prælatos & Principes ac Barones, post spretas eorum de suscipiendo a te Regno paterno & fraterno, preces & instantias, & præsertim post eam, quæ per organum tuorum Nunciorum in proximè præterita Pyotrcoviensi Conventione, nunciata est responsione, renunciationem tuam expresse continente, de altero Rege sibi perficiendo electionem celebrasse, & nullis de cetero legationibus & instantiis, pro dando consensu, & induendo alio animo, dum res integra est, solicitasse, cum se existiment satis superque debito suo perfunctos esse, & circa te jura Divina & humana custodisse, ut, ultra quam fert Regni eorum honestas, tuum de suscipiendo Regni Poloniæ consensum, implorasse: ad sanandum tamen ægrum animum tuum, vafris & dolosis consiliis inescatum, etiam cum quodam suo pudore, eo se usuros moderamine decreverunt, ut te de dando consensu, novis legationibus, per nos defatigent. Nomine itaque totius Regni Poloniæ, pro superabundanti puritatis & benevolentiæ nostræ cautela, & ut magis propiciam nobis efficiamus Divinitatem, quæ rectarum mentium consuevit esse adjutrix, te & petimus & requirimus, digneris intentionem tuam, dum licet, dumque fas est, & antequam in solium Regni, te potentior, cui te subesse oportebit, conscendat, corrigere, & propositum animi tui, prudentiori via mutare, nec in animum tuum, persuasus malignorum consiliis, inducas, te Regni Poloniæ, si concordi voto substitutus non fueris, solium conscensurum: cum Polonorum mentes, ut caterarum nationum, neque fluxa, neque variabiles sunt, sed in custodienda fide semel præstita, solida & constantes. Sed & talem Principem, pro Rege futuro repertum iri speramus, cujus conditio, non solum spes tuas inanes, quibus hactenus permulcetur tuus animus, evacuabit & conteret. Sed & insuper se, & statum tuum, in quo nunc es, vehementer infirmabit. Quibus omnibus juxta ac si jam agerentur, patris tui recolentes beneficia affligimur. Et antequam in laqueum, statui tuo periculosum, incidas, avisamus.* Movere, mollireque hæc legatio etiam ferream mentem potuisset, Dux tamen *Casimirus Lithuanicus*, singula, quæ pro depellendo futuro suo periculo, si *Poloniæ* Regni acceptationem abnueret, levia ducens, *Lithuanorumque* prudentiam & ingenia, qui sibi contrarium persuadebant, præstantiora, & sibi utiliora, cum nondum aliorum expertus foret, iudicans, Nuncils Regni *Poloniæ* respondit, *se in priori, & dudum Prælatis, & Baronibus Regni Poloniæ, declarato voto consistere, & fixum esse, neque sceptra Regni Poloniæ sibi iam aliquoties oblata, suscipere velle, præsertim cum de morte fratris sui Wladislai, nondum plena haberetur certitudo, sed sede magni Ducatus Lithuaniæ se esse astruebat contentum. Si quis tamen, eo inuito, Thronum Regni Poloniæ vellet conscendere, eum se pro hoste habiturum, laboraturumque omnibus suis viribus & potentiis, pro eius deiectione & exterminio.*

Accepto a Casimiro Duce de non acceptando regno Poloniæ tristi responso.

1446.

Ex qua quidem responsione satis constabat, animum *Casimiri Lithuaniæ* Ducis, ad acceptandum Regni *Poloniæ* regimen, non solum facilem & beneuolum, sed etiam prociiuum & auidum esse, sed consiliis & persuasionibus *Lithuanorum*, ne mentem suam publicet, quadam dolositate impediri. Multa siquidem *Lithuanos* vereri intellectum est, Duce *Casimiro*, in Regem *Poloniæ* promoto. Sed hæc præcipua erant, ne sibi in magno Ducatu *Lithuaniæ*, filius Ducis magni *Lithuaniæ*, olim *Sigismundi Michaël* succederet, mortem indignam patris sui, vltione debita, puniturus, neue *Lithuani* per futurum Ducem, a Ducis *Casimiri*, quas illis, liberali adolescentia in eos vsus, concesserat, deiicerentur donationibus, aut ne in priorem servitutem redacti, gustata, & sub diebus Ducis *Casimiri* continuata, priuarentur libertate, vel ne spe, qua ad obtinenda Castra & terras *Lucensem* & *Podoliæ* anhelabant, frustrarentur. Quæ omnia se assecuturos indubiè præsumebant, Duce *Casimiro* apud illos principante; Altero vero in magnum Ducatum succedente, suspicabantur omnem curam *Lucensis* & *Podoliæ* terrarum, Rege *Poloniæ* faciente resistentiam, illum, quo magis in aliis pacificus consisteret, omissurum. Frustrati spe sua *Sandomiriensis* & *Iuniwladislauiensis* Castellani, qui ferocius factum Ducis *Casimiri* prosequebantur, ex *Lithuania* mœsti discedunt, & quali ordine & tenore legationi eorum responsum sit, Prælatos, & Barones Regni *Poloniæ*, per suas literas efficiunt certiores. Monent & ipsi Consiliarios, *ne cunctentur, de cetero, ad futuri Regis electionem procedere, sed ad Conuentionem futuram Pyotrcouiensem, pro Dominica Lætare, se ituros præparent, ad electionem Regis futuri, cum de Duce Casimiro in Regno Poloniæ acceptando, nulla legitima spes relicta sit, processuri.*

ex Lithuania in Poloniam redeunt.

Responsione *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ* divulgata, ex omnibus Regno *Poloniæ* subiectis terris, ad Conuentionem *Pyotrcouiensem*, pro die Dominico *Lætare* institutam, concursum est: ut de substituendo nouo Rege, maturo, digestoque consilio prouideretur. Quo cum frequens numerus Prælatorum & Baronum, totius nobilitatis *Poloniæ*, velut ad rem præcipuam, & grandem, suaque nouitate celebrem & mitandam, confluxisset, votis omnium diligenti scrutatis indagine, placuit singulis ordiri, & consumare futuri Regis electionem. Quo decreto ab omnibus approbato, & firmato, placuit superiori more, missa de S. Spiritu per Metropolitanum *Gnesnensem* in cantu celebrata, cæteros Pontifices, & Consiliarios, de ma-

Casimiro Duce Lithuaniæ difficili in acceptando Poloniæ Regno existente

1446. de manu celebrantis suscipere Eucharistiæ commonionem. Qua re in diem alteram, quæ fuit vigesima octava, meosis Martii, dilata, cum A omni solennitate & devotione, per *Vincentium* Archiepiscopum *Gnesnensem*, celebratio missæ, & tam Pontificum, quam Baronum, procuratio expedita, cum magnaque humilitate, silentio & devotione, Consilii locum ingressi, tractatus haberi novi, per eos Prælatos, & Barones, quibus altior de futuro intestino bello inerat formido, sunt interiecti. Ponebatur enim primum in deliberationem, *an jam ad electionem futuri Regis procedendum esset: Duce Casimiro, & ejus priori electione penitus abrogatis, an novis Nunciis de suscipiendo Regni Poloniæ regimine solicitandus nihilominus adhuc esset Dux Casimirus.* Post varios autem tractatus, placuit *ad electionem alterius Regis procedi. Cujus uniformi electione secuta, Casimiro Duci* B *corrigendi remansiones suas, & ad bonam mentem redeundi, facultatem relinqui. Futurum enim esse*, prout evenit, rati, *ut Ducem Casimirum, non solum electio alterius, quam in aliud longius tempus præsumebat differendam, sed etiam ipsius electi qualitas, & conditio irritaret, & ad melius sapiendum impelleret.* Hæc via etsi à maiori parte accepta esset, cum per illam satis ingenue, pro evitando intestino schismate, provideretur: plures tamen illam improbabant, veriti *ex ea plures simultates, & odia, inter electos & eligentes, secutura, studiis & livore partium, enixius unam quam alteram promovere gestientium.* Eo tamen non obstante, juxta sententiam majoris partis placuit ad electionem C procedi. Metropolitanus itaque *Gnesnensis Vincentius*, electionem hujusmodi orsurus, plures Principes & Propinquos, & longius positos commemorando, etiam de vita, moribus & actionibus eorum plura disseruit, comparationeque illorum ad invicem facta, *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, & propter prudentiam, quæ in eo etiam in annis adolescentiæ relucebat, & quæ tandem successu temporis aucta & amplificata est, tum propter *Polonici* idiomatis peritiam, Dominiorumque suorum vicinitatem, cæteris reprobatis, eligebat: Hunc *Sbigneus Cracoviensis* Episcopus, qui secundo loco sententiam dabat, secutus, *neminem æque utilem, æque idoneum, ad regimen Regni Poloniæ, quam præfatum Marchionem Fredericum* disseruit. *Illum omnibus Principibus Almaniæ prudentiorem, illum continentem, illum modestum, illum Regni Poloniæ alumnum, cui, propriis Principibus neglectis, per priscos Consiliarios, una cum filia olim Wladislai Regis Hedvigi, repromissa erat Regni successio. Illum enim futurum, in ædificiis, in locatione urbium, in portuum maris, & terrarum Russiæ & Podoliæ provisione instauratorem. Illum in Regni defensione, contra hostes quoslibet, & signanter contra Ducem Lithuaniæ Casimirum, si hostile quid moliretur, velut eum, cui Magister & Ordo Cruciferorum, de Prussia, parere & favere multiplici respectu cogeretur, strenuum & animosum defensorem. Illum in procuranda pace & ordinatione, ac policie Regni studiosum & solicitum provisorem*, differebat *fore. Adventuque Divina propiciatione* astruebat, *tempus, quo Regnum Poloniæ, multis malis moribus, oppressionibus, malo ordine, pejori politia, angariis servitiiteque Poduodarum, pluribusque aliis abusibus jactatum, gubernatione providi Principis, hæc omnia execrantis, ad frugem multiplicis decoris consurgeret, cæterorumque Catholicorum Regnorũ, & terrarum æquaretur splendori. Scire se Regnum Bohemiæ, quamdiu per proprios & naturales administrabatur Principes, tenue & deforme extitisse, sed ex parvo & ignobili nobilitatum per Almanos Principes, in ejus regimen ex Lucenborg accersitos, fuisse. Regnum quoque Poloniæ optimo ordine nobilitandum, & Imperii Romani gubernacula in illud transferenda fore, si Fredericum Marchionem pro Rege assumpserit. Sed & pacis, justitiæ & boni ordinis, omniumque bonarum artium, quibus Regnum institueretur & regularetur, abundantiam per eum proventuram.* Duo posthæc Episcopi *Wladislaus Wladislaviensis* & *Andreas Posnaniensis* vota fundendo, *Gnesnensem, Cracoviensemque* Pontifices secuti sunt, & propter probitates per *Sbigneum Cracoviensem* Episcopum deductas, *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, Solio Regio dignissimum judicabant, beatamque fore Rempublicam Regni *Poloniæ*, si illius regimen *Fredericus* nactus esset; *Paulus* deinde *Plocensis*, rogatus sententiam dicere, ita votum absolvit. *Non placere sibi extraneos, quantumcunque virtuosos Principes ad regimen Regni Poloniæ assumi: cum extent duo Principes Masoviæ, Wladislaus & Boleslaus, satis præstantes & virtuosi, ex antiqua Regum Poloniæ prosapia ducentes originem, qui omnibus, velut fideliores, forensibus debeant præferri, attento, quod singula incumbentia onera Regni, quantumcunque periculosa, fideliter tulerint, & contra quoscunque hostes, arma induerint, iniquum & injustum sibi videri, illis neglectis, alios eligi.* Dum finem dicendi Pontifices fecissent, *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus *Cracoviensis*, primum electionem *Frederici* D Marchionis, a quatuor Pontificibus factam, improbavit. *Ex quo*, inquit, *ad electionem futuri Regis perventum est, extantibus propriis Principibus, non placet aliquo modo Almanum assumi, & hæreditatem, successionemque Masoviæ Principum, aliis, cum eorum injuria, dari. Sed & mores Polonorum regulationesque cum Theutonicis non convenire, & Poloniam magis florentem fore, si per vetustos suos reguletur mores. Neque id attendendum, quod filiæ Wladislai Regis Hedvigi maritus, non de propriis, sed extraneis lectus sit: Nulli enim tunc proprii Principes extabant, qui in gradu prohibito filiam Regis non contingerent. Nunc aliud esse tempus, quo* 1446.

Re-

1446. *Regnum Poloniæ, Lithuania Principibus olim introductis, ad naturales hæredes redeat*, ex duobusque Principibus, *Masonia*, Ducem *Boleslaum* A singulari prudentia, prouidentia & sactiuitate pollentem, eligebat. Cuius in Regnum successionem Regni *Polonia* profuturam, multifarie deduxit, cum *quod Principatus sui & Dominia ad reintegrationem Regni accederent, qua quibuscunque aliorum Principum terris, propter vicinitatem, & identitatem lingua, & regionum, censeri deberent potiora*, tum *quod Dux ipse pracipuus esset cultor iustitia, & in eos, qui furto & rapto viuere soliti sunt, rigidus animaduersor, Domusque & Curia sua solicitus prouisor, ac morum aui sui Iannssii, qui Ducatum suum tunc sterilem, ad optimam frugem reduxerat, imitator. Futurumque esse, vt Regnum Polonia per prouidentiam suam reflorescat. Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis*, pri- B mum, post Castellanum *Cracouiensem*, locum tenens, sententiam suam explicando. *Multorum Principum ea tempestate florentium, vitam & mores* inducens, *neminem tamen pro regimine Regni Poloniæ aptiorem, quam Boleslaum Ducem Masouiæ* astruxit, & ipsum pro suo voto futurum Regem declarauit. *Cuius singulas virtutes enumerans, nullam tamen æque in eo, iuxta ac iustitiam relucentem, Regno Polonia, & cuilibet Reipublica, necessariam* monstrauit, *animumque in defensionem Dominiorum suorum vastum & ferocem sibi inesse* deducens, *in pluribus quidem, sed in eo maxime, quod potentiæ Lithuanorum occurrens, ea peritia disciplinaque militari ordines instruxerat, vt Lithuanos illum* C *formidantes, & futuram illi, si decerneretur, victoriam portendentes, ad aquas pacis conditiones pertraheret*. Palatinus deinde *Posnaniensis*, *Lucas* de *Gorka*, in commendationem Ducis *Boleslai Masouia*, verbis pluribus vsus, illum eligebat: asserens *illum genus Polonorum, vltra alios Principes amaturum*. Hunc *Ioannes* de *Oleschnica* Palatinus *Sandomiriensis* secutus, & *Boleslai virtutem, pracipue in administranda iustitia, Throno dignam Regio*, indicabat. In cæteris Palatinis & Dignitariis, sententiam dicere iussis, diuisa vota erant, in *Boleslaum Masonia* Ducem, & *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*. Maior tamen pars, & præ- D sertim multitudo Nobilium, quæ aderat, concordi acclamatione & voce Ducem *Masonia Boleslaum* Regem *Polonia* declarabat. Itaque & Pontifices, qui *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem* eligebant, videntes maiorem partem in *Boleslaum* Ducem consensisse, vt fortior esset electio, mutato voto, Ducem *Masonia Boleslaum* elegerunt. Cumque nullo dissentiente, ab omnibus Dux *Masonia Boleslaus* electus esset, *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, a cæteris mandato recepto, *Boleslaum* Ducem *Masonia*, Regem *Polonia* futurum pronunciat, & eius canonicam, iustam & vniformem, vniuersis publicat electionem. Qua secuta, a Clero, *Te DEum laudamus*, à populo

Boleslaus Masonia Dux in Conuentione Pyotrcouiensi Rex Polonia designatur.

vero *Bogarodzicza*, per cantum, cum magna animorum alacritate, expleta sunt, & dies ille, 1446. A in magna celebritate deductus. Altera vero die, *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Andreas Posnaniensis* Episcopus, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, & *Ioannes* de *Oleschnicza Sandomiriensis*, Palatini, electi sunt, totius Regni Nuncii, ad Ducem *Masonia Boleslaum*, pro festo Pentecostes, si interim Dux *Lithuania Casimirus* voluntatem suam non correxerit, transituri, & sibi electionem de eo factam insinuaturi, rogaturique, vt electione suscepta, *Cracouiam* pro die sibi beneplacita adueniat, coronationem Regiam accepturus. Aderat huic Conuentioni quidam leuis nuntius *Casimiri*, *Lithuania* Ducis, cum literis missus: exploraturus singula quæ gererentur. Cui etsi respon- B sales datæ fuissent, non prius tamen inde discessit, donec audiuit *Boleslai* electionem. Qua cognita, tristis abscessit, & Domino suo Duci *Lithuania Casimiro* cuncta, quæ circa vniformem electionem Ducis *Masonia Boleslai* gesta erant, ex ordine declarauit. In dierum autem & annorum processu, dum super electione tunc habita, sermo digestior haberetur, audiui ego a viro graui & prudente, *Ioanne* de *Thaczin Cracouiensi* Castellano, sagaciorem Pontifices, & Regno Poloniæ vtiliorem, in eligendo *Frederico* Marchione *Brandeburgensi*, quam se & cæteros in Duce *Masonia Boleslao*, viam tenuisse, & magnopere illorum sententiam extulisse, atque si obueniet occasio secuturam fore.

C Certificatus *Casimirus* Dux *Lithuania*, & sui Nuncii oraculo, & plurimorum aussamentis & scripturis, Ducem *Masonia Boleslaum* vniformiter in Regem *Polonia* electum esse, & in grauem mentis anxietatem collapsus, cœpit non tam ipse, quam omnes sui *Lithuani*, vehementer timere suæ parti, & futurorum suorum periculorum & discriminium, in quæ, si electio *Boleslai*, *Masonia* Ducis, sortiretur effectum, casurus erat, sibi ominari successus, *Lithuanique*, qui alias electionem quamlibet irritaturos, se credebant, & ferociter contra illam loqui insueuerant, singulas suas spes, & machinamenta, recidisse videntes in irritum, per Electionem *Boleslai Masonia* Ducis, non tam de bello, *Po-* D *lonis* inferendo, quam de repellendo cogitarunt. Tuncque suis *Polonorum* præstare animaduerterunt ingenia, & in arcto se tardius viderunt conclusos. Nouerant siquidem, Ducem *Michaëlem*, filium olim Ducis magni *Lithuania Sigismundi*, longum in *Masonia* tenuisse domicilium, & velut Ducis *Boleslai*, electi Regis, generum & alumnum, in eius potestate & directione futurum, per quem *Boleslaus* electus. Ciuili bello posset faciliter *Lithuaniam* inuoluere propter *Lithuanorum* fluxas, & in assistentiam Duci *Michaëli* præstandam, procliues mentes, qui Duci *Casimiro* erant infensi, quod Rempublicam eorum, non per se, sed per *Gastoldum*, cui parere indignum iudicabant,

Timor Casimiri Ducis Lithuania & solicitudo ingens, ob designatum Boleslaum Masonia Ducem in Regem Polonia.

1446. administrabat,& in pace atque otio, *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ*, vel ad debitam subjectionem humiliatum compellere, vel penitus ex terris *Lithuaniæ* eiicere & debellare, ac Ducem *Michaëlem* surrogare, cuius dominatum, velut sibi pestiferum, abominabantur. Sed & Dux *Casimirus*, qui vicibus aliquot conspirationes eorum, quibus in mortem destinatus erat, se sciebat euasisse, angebatur, quod cum Regno fraterno, & paterno, per alterius surrogationem, sibi etiam vitam augurabatur ademptam. Quam cum ægre in pace seruasset, nullatenus eam se seruaturum iam, naturam *Lithuanorum* expertus, *Boleslao* Rege futuro, partesque Ducis *Michaëlis* promouente, & ipsum sua assistentia, & viribus defendente. Serius itaque quam conditioni suæ & qualitati rei conueniebat, pœnitere sui propositi cœpit, & *Lithuanos* suorum Consiliariorum aurigas corripere, quod ipsum Regni *Poloniæ* sceptra, sibi cum omni honestate oblata, suscipere auertissent.

Mutationis que animi sui secreta enunciatio Zophiæ matri Reginæ, ac quibusdam Senatoribus Regni Poloniæ.

Itaque primum matri suæ *Zophiæ* Reginæ, deinde paucis quibusdam Baronibus, mutationem suam secretissime intimat. Hortaturque illos, vt rem corrigant, electionem *Masoniæ* Ducis *Boleslai* impediant,& ipsum pessundari, & ex vtroque Dominio eiici non permittant. Nunc se primum sapere cœpisse, & in quanto versetur periculo, si Regni *Poloniæ* abnueret gubernacula, serius intellexisse. *Martinus* de *Schadek*, Archidiaconus *Vilnensis*, Vir & ingenio pollens & eloquentia, a longo tempore *Lithuanicis* consiliis interesse solitus, cum aperte non auderet, clanculo tamen *Casimirum Lithuaniæ* Ducem, singulis diebus, ne Regni *Poloniæ* Diadema negligeret, admonebat: maximum profectum & decus ex acceptatione, ignominiam vero & periculum sui status ex refutatione consecuturus.

Appetebat tempus, quo iuxta Comitia *Pyotrcouiæ* habita, Duci *Masoniæ Boleslao*, electio per Nuncios, ad id designatos, erat intimanda. *Boleslausque* Dux certior de illorum aduentu factus, suscepturos se illos & honoraturos disponebat. Verum interim plures Barones *Cracouienses*, Regalia bona tenentes, vehemens suspicio pauorque cœpit, Ducem *Masoniæ Boleslaum*, pro prudentia sua, occupationem Regalium bonorum, Regno adepto, nullatenus toleraturum, sed variis viis & circumstantiis reintegrationem Regni effecturum.

Rursus mutatus Senatorum Regni Poloniæ animus, verentibus nonnullis bona regalia tenentibus, ne eorum reintegratio per Boleslaum repetatur.

Versabatur igitur iam tunc ante eorum oculos, quod bona Regalia, diuturno tempore possessa, essent amissuri, diminutisque substantiis, etiam statum suum in equorum, familiarium, vestium, & expensarum profusarum, ornatumque vxorum & filiarum,& superba suppellectili, augurabantur diminuendum, abrogaturumque *Boleslaum* Regem futurum largitiones profusas, & singula ad moderamen libramque reducturum ominabantur. Vehemensque illos vrgere cruciatus cepit, quod habita, & habenda, essent prouidentia *Boleslai* Regis futuri amissuri,& in statibus suis magnam diminutionem passuri. Fit ob eam rem etiam *Zophia* Regina, plures Barones, ad id inclinatos sua sponte, pollicitationibus plurimis solicitante, in *Belsfick* Conuentus. Vbi secretius his, quæ in animo versabantur, digestis, simulque futurum bellum cum *Lithuanis* veriti, ex quo *Lublinensis* terra, & aliæ, illis confrontatæ, desolationem & vastitatem essent passuræ. *Petrum* de *Kurow* Castellanum *Sandecensem* in *Lithuaniam* priuata potestate transmittunt. Is dum verba apud *Lithuaniæ* Ducem *Casimirum*, nomine eorum, a quibus mittebatur, faceret, benignius quam pro more auditus est, faciliusque animus Ducis *Casimiri*, in pluribus tempestatibus iactatus, & multo amplioribus, si *Masoniæ* Ducis, *Boleslai*, in Regem *Poloniæ* Coronatio sequeretur, iactandus, persuasiones & consilia ad eum per *Petrum Kurowski* allata, acceptabat: Vnde commendata Baronum *Cracouiensium*, qui illum miserant, affectione & fide, accepturum se Regni *Poloniæ* regimen, certificatione amplissima intimat. De quo plurimorum animis, eorum præcipue, qui Regalia amissuri erant, exhilaratis, *Cracouiam* pro festo S. *Stanislai* in Maio concurritur,& *Casimiri*, Ducis *Lithuaniæ*, animi mutatio cunctis denunciatur. Quam cum *Sbigneus Cracouiensis* Episcopus, *Ioannes* de *Thenczin Cracouiensis*, *Ioannes* de *Olyesnicza Sandomiriensis*, Palatini, *Creslaus* de *Kurozwanki*, Castellanus *Lublinensis*, pluresque alii Barones, & milites, velut priuatam, & quadam leuitate refertam, contemnerent, ad *Boleslaumque* Ducem *Masoniæ*, electionis negotium perferendum, publicisque non priuatis pactis,& ordinationibus, parendum censerent, facies intestinæ diuisionis, aliis Baronibus contrarium censentibus, subito orta est. Ad quam, prius quam coalesceret, extinguendam, *Sbigneus* Episcopus *Cracouiensis*, vt Vir erat prudentissimus, a sententia sua, ne Regnum in diuisionem ciuilem verti contingeret, facile discedens, ad Prælatorum & Baronum maioris *Poloniæ* decisionem, vniuersis id probantibus, ortam quæstionem reiecit. Consiliarii autem *maioris Poloniæ*, Conuentu apud *Colo* facto, his auditis, quæ ex parte Consiliariorum *Cracouiensium* referebantur per *Ioannem Pilyeczki*, (hic enim munus huiusce rei sibi assumserat: arbitratus se Reipublicæ multas commoditates effecturum) deliberatione habita, parti, quæ Ducem *Casimirum* in Regem assumendum censebat, *Boleslai Masoniæ* Ducis electione non obstante, morem gerunt, & potestate sibi attributa, Ducem *Lithuaniæ Casimirum*, nouis studiis & nuntiis, pro euitando Ciuili bello, vt Regnum *Poloniæ* acceptet, solicitandum decernunt, festumque S. *Michaëlis*, pro Conuentione generali, in Oppido *Parczow* constituunt. Denunciantque *Casimiro Lithuaniæ* Duci, vt illuc veniat, vel si molestum esset, ex *Brzesczye Ruthenicali*, in villa *Polubicze*, vel *Lomazi*, velut in loco inter *Parczow* & *Brzesczye* medio, conuenire, cum

Casimirus Dux Lithuaniæ ad Regnum accersitur.

Præ-

1446. Prælatis & Baronibus *Poloniæ*, non negligat. His ita in *Kolo* propositis, & legatione, quæ ad *Boleslaum* Ducem *Masouiæ* perferenda erat, impedita, alia etiam Conuentio pro terris *Cracouiensi*, & Russiæ, in noua ciuitate *Korczin*, pro festo Sanctæ Mariæ Virginis indicitur: vt in præsentia *Zophiæ* Reginæ facilius Decretum in *Kolo* cæptum stabiliatur. Ibique conuenientibus Baronibus (neq; enim Pontifex aliquis aderat, sed & *Sbigneum Cracouiensem* Episcopum, ne veniret, aduersa valetudo impediebat) facile vniuersorum consensu, solicitante *Zophia* Regina, & tam precibus quam lachrymis expetente, ne vno filio mortuo, altero à Principatu Regni excluso, orbam illam vtroq; efficiant, animis omnium in misericordiam versis, conclusio *Colensis* accepta est: ea tamen cautela adhibita, vt Duci *Casimiro* acceptationem Regni, vel differente, vel renuente, *Boleslai* Ducis *Masoniæ* electio, circumscriptis quibuscunque obstaculis, suum sortiatur progressum & effectum, cum illum, spes non ambigua sit, & defensionem pro singulis *Poloniæ* Regni oris oppositurum, & *Lithuanorum* motus, cum robore Regni, & Ducis *Michaëlis* assistentia, qui priuatus, illis parem vel superiorem se præstitisset, facile compressurum.

Casimirus Masouiæ Dux & Belzensis terræ Dominus peste obiit nulla prole relicta.

Quarta decima mensis Septembris, *Casimirus Masouiæ* Dux, & Dominus tunc terræ *Belzensis*, in terra *Chelmensi*, prope villam Miczi, ab epidimia, tunc quam maxime serpente, dum per Oppidum *Krasnistbaw* ex *Masouia* iret in *Belz*, correptus obiit, & in *Plocensi* Ecclesia sepelitur: nulla prole ex coniuge sua *Hedwigi*, filia *Vincentii* de *Schamotuli*, Castellani *Miedzirzecensis* relicta, quam anno eodem, die Solis, vigesima sexta Iunii, celebratis apud oppidum *Thurobin* ex more nuptiis, in consortem acceperat, *Ioanne Chelmensi* Episcopo illos desponsante. Ad artem fabrilem ita naturaliter procliuis & intentus, vt frequenter illam tractando, sagittas, secures, enses, & alia fabrilia opera, manu propria excuderet.

Festo S. *Michaëlis* adueniente, instauratur in Oppido *Parczow* generalis Conuentio, & Prælatis ac Baronibus, in magno numero illuc confluentibus, quid faciendum restaret, consultatur. Plures rumores nunciabantur aduersi, hi præsertim, quod *Lithuanorum* multitudo *Thartaris* permixta, in locum *Parczouiensem* deberet intempesta nocte irrumpere, & Consiliariorum Regni *Poloniæ* spolium patrare cum captiuitate. Propter quod frequentes excubiæ pro securitate, in locis pluribus sunt institutæ, *Zophia* Regina solicitudine materna in *Brzesczye Ruthenicali* se contulerat: Ducem *Casimirum* allocutura, ne contumacia solita vsus, cum *Polonia* Regno fido & nobili, toties sibi oblato, vitaque per subsecuturum bellum, eripi permitteret. Quem nequicquam mollitum aut mutatum videns, magna angustia mentis tenebatur. Consiliarii vero Regni *Poloniæ* leuibus nuntiis, Ducem *Casimirum* requirebant, & iuxta intimationem per *Petrum Kurowski*, Castellanum *Sandecensem* factam, in *Parczow* veniret, de sua in Regnum *Poloniæ* electione consensum præstaturus, aut tractatus, quos vellet, interpositurus. Ille autem, cum iam in *Brzesczye* in frequenti Consiliariorum *Lithuaniæ* numero aduenisset, renunciat se genitrici suæ *Zophiæ* Reginæ, & aliquorum Baronum Regni *Poloniæ*, de statu Regni tractatus quoslibet non recusaturum. Per *Petrum* vero *Kurowski* aliquam intimationem, vel de suscipiendo *Poloniæ* Regno, vel de tenenda in *Parczow* Conuentione inficiabatur se fecisse. Proinde si quid rei esset, sibi cum illo in *Brzesczye* descenderent, & tam de sua in Regnum assumptione, quam de eiusmodi stabilimento, quæ opportuna essent, secum transigerent. Itaque cum pluribus placeret, etiam in *Brzesczye* ire, & omnia, quæ ad susceptionem Regni, per Ducem *Casimirum* fienda, conferte possint, experiri. Aliquibus tamen molesta nimis, & magna leuitate redolens, huiusmodi sententia visa est, suspitionem etiam futuri discriminis interponentis, ne si singuli irent, captiuitas eorum pareret Regno irremediabilem ruinam. Verum dum hæc prudens & grauis consultatio, pro impedienda Ducis *Casimiri* assumptione ingeri crederetur, & plures in *Brzesczye* eundum acclamarent, deferendumque consiliis & desideriis maioris partis decernerent; *Non adducetis*, inquit *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis*, *vt morem Pilati, ad clamores Iudæorum Christum condemnantis, sequens, & Regni statum, grauitatemque, & caput meum ponam in discrimen.* Quo quidem tam faceto dicto, de transeundo in *Brzesczye*, sententia abrogata est. *Ioannes* tamen *Leopoliensis* Pontifex, *Andreas Posnaniensis* Episcopus, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Oleschnicza Sandomiriensis*, *Petrus* de *Sprowa Leopoliensis*, Palatini, *Ioannes* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Petrus* de *Szczekoczin* Vicecancellarius in *Brzesczye* transmittuntur: cæteris videlicet *Vincentio Gnesnensi* Archiepiscopo, *Sbigneo Cracouiensi*, *Wladislao Wladislauiensi* Episcopis, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino *Cracouiensi*, & pluribus aliis in *Parczow* remanentibus. His commodatum est, vt honestis modis *Casimirum* Ducem, ad assumendum Regni *Poloniæ* regimen inducant, a promissis & pactis quibuslibet abstineant, si quæ à Duce *Casimiro*, & *Lithuanis* deposcerentur.

mi in Regno Poloniæ suscipiendo

Parczouienses Conuentum in Brzesczie secum abducit, illic de summa rei consultaturus.

Prælatis & Baronibus Regni *Poloniæ*, in Oppido *Brzesczye* venientibus, per Ducem *Casimirum* benigne exceptis diebus subsequentibus, plures inter eum, & Consiliarios Regni *Poloniæ*, intercesserunt de suscipiendo Regno *Poloniæ* tractatus. Per quos, non aliud, variis cautelis, viis & ingeniis, quam terrarum *Podoliæ*, *Lucensis*, & *Oyeschko*, pro Ducatu *Lithuaniæ* cessio, quærebatur. Sed & ipse Dux *Casimirus*, con-

Casimirus Lithuaniæ Dux incertus ani-

Casimirus, vt a Regno Poloniæ Po-

1446.

doliā, Luczko & Oliefchko aacrteret, prabet se dif ficilem in Regno Polonia suscipiendo.

consiliis & ingeniis *Lithuanorum* inescatus, veteribusque & nouis iuramentis de vniendis terris præfatis, pro Ducatu magno *Lithuania* constrictus, non nisi cessione, per Regnum *Polonia*, de terris huiusmodi subseeuta, se *Polonia* Regni regimen declarabat suscepturum. Miseram tunc, & languentem & pene labantem Rempublicam Regni *Polonia*, quis sanæ mentis, non dictaret? quæ ad eam necess t item & leuitatem trahi videbatur, vt solicitaretur quo pro habendo Rege, latissimis & fortissimis terris, brachio & sanguine quæsitis, cederet, quæ per susceptionem, & illius & alterius cuiuscunque Regis, nouarum terrarum additamenta, sperare debuit sibi prouentura. Cum autem Consiliarii Regni *Polonia* conditiooes, à Duce *Casimiro* petitas, nullatenus se admissuros respondissent, iamque singuli reditum in *Praczow*, & exinde ad Ducem *Boleslaum* in *Masoniam* transitum, & probassent, & conclusissent, aliqui *Polonia* Barones, quibus Princi-pstus *Boleslai*, propter restituenda Regalia bona, grauior visus est, solicitis studiis, nunc Dueis *Casimiri*, nunc *Lithuanorum* animos in consensum, plurimis pollicitationibus inclinabant. Habiturumque Ducem *Casimiram* regimen Regni *Polonia*, habiturum de donandis & alienandis terris *Luccase, Podolia, & Olyesko* (morem patris secutum, qui illas *Spithkoni* de *Melsthin*, deinde Duci *Swytrigielloni*, ad extremum Duci magno *Withawdo* contulerat) plenam facultatem astruebant, seque omnem operam ad id impensuros pollicebantur. Quæ quidem consilia, tam facile prolata, vt referemus in sequentibus, magna Regno *Polonia* incommoda procurarunt. His persuasionibus Dux *Casimirus* expugnatus, Legatis Regni *Polonia* in consilium accersitis, cunctationem suam de suscipiendo *Polonia* Regno pluribus verbis, & signanter spe vitæ fratris sui *Wladislai* extenuat & excusat, & ad ext emum, electionem de se, ad *Polonia* Regnum factam, sd honorem benedictæ Trinitatis, & totius Hierarchiæ cœlestis acceptat, iuraque Regni *Polonia*, & libertates se confirmaturum, repromittit, & pro Coronatione sua diem S. *Ioannis* Baptistæ anni futuri constituit. Petentibusque Consiliariis Regni *Polonia*, literis patentibus, acceptationem & repromissionem suam firmauit: quæ *Petro* de *Sczekoczin* Regni *Polonia* Vicecancellario traditæ fuerant, in thesaurum Regium *Cracouiam* deferendæ. Ingens posthæc allacritas animos *Polonorum* cepit, quod & labores eorum speratum comprehenderunt brauium, & Dux *Casimirus* futurus Rex, plurimis commoditatibus, Regnum *Polonia* esset ampliaturus, & regimine suo plures deformitates correcturus. Aliis alius sensus fuit, iam tum ingemiscentibus, *singula præcipitatum & perditum iri, & malis pluribus Regnum inuolui, & variis pestibus pessundari.* In hunc modum rebus compositis ex *Brzeseye*, & ex *Parczow* discessum est, & Rex electus *Casimirus*, villarum *Lomazi*, & *Polubicze*, & aliarum, quas pater & frater suus Reges *Polonia* pacifice possederant, discedens ex *Brzesczie*, abstrahi à tenuta *Parczow*, & pro tenuta *Brzestensi*, applicari mandauit: primitias regiminis sui, huiusmodi abstractione intimans, & quantum in amplitudinem *Lithuania* esset, quam in Regni *Polonia* propensior demonstrans. Scrupulosius autem vniuersa rimanti, mens in admirationem quandam, vel &, vt verius loquar, religionem trahi potest, quod licet Regno *Polonia*, per mortem *Ludouici* primi, vacante, vniuersorum consensu Dux *Semouitus* Rex *Polonia* declaratus fuisset. Decretum tamen pro eo factum, leui quodam momento fuit abrogatum, & alterius nationis & linguæ Princeps, moribus & conuersatione incognitus, excluso eo, prælatus est. Quod & in *Boleslao* itidem *Masouia* Duce, nepote suo, vides contigisse. Cuius sceptra in ipso peoe limine conciderunt, prius passa aborsum, quam partum. Iusto, vt pie credi potest, Diuinitatis iudicio, sceleribus patrum illorum irascente, & quæ sanctum Dei *Stanislaum*, per *Boleslaum* Regem, & quæ in Ecclesiam *Cracouiensem* per *Conradum Masouia* & *Cuiauia* Ducem *Crucif erorum* fundatorem, commissa nouimus. Stirpemque eorum ne regnaret, reprobante. Nam licet decus & splendor Regni *Polonia*, occisione beati viri S. *Stanislai* deformata, mutationem & distractionem eiusdem diuturnam effecissent, & propiciante Deo, sceptra Regni *Polonia*, primum *Przemislaus*, deinde illo s suis occiso. *Wladislaus Cuiauia* Dux, ægre tamen, post multa secula resumpsissent, mox tamen in *Casimiro*, *Wladislai* filio, Principe quidem prudentissimo, & Regnum *Polonia*, vltra omnes Reges magnificante. sed alioqui leges Diuinas in Sacerdotis submersione, vxoris repudiatione, Ecclesiarum oppressione præuaricante, iterum vidimus extincta, & illius gubernacula in aliorum sortem translata esse.

Quo tandem ægre assumpto,

duos pagos Lomazi & Polubicze

Lithuania adiungit.

Hungari à Frederico Romanorum Rege Ladislaum suum Regem

Missis *Hungari* ad *Fredericum Romanorum* Regem, iterum atq; iterum Legatis, expetunt *Ladislaum Alberti* filium, per eos in Regem coronandum, in *Hungariam* mitti. A quo responsum accipiunt: *Recte Hungaros egisse, qui Regem tandem suum aliquando recognouerint Coronatione Ladislaum, qui semel coronatus sit, non indigere. Egere magis illum tutore, nullius tutelam magis salutarem ei esse, quam Frederici Romanorum Regis & Consanguinei, & cui sit à matre commendatus. Expectarent ætatem Regis sui idoneam, interea per se Regnum administrarent.* Ea responsio longas inimicitias inter *Hungaros* & *Fredericum Rom.* Regem conflauit, armisq; Regis repetitio tentata est. *Ioannes* de *Huniad Hungaria* Gubernator, infestis copiis *Austriam*, vice geminata ingressus, quamuis ferro & igne agros vastauerit, Regem tamen, & coronam, & quæ repetebat, pro *Hungaria* Castella, obtinere non potuit.

armis repetunt.

Exploratum autem & pro certo habitum erat,

quod

1446. quod si Dux magnus *Casimirus*, gubernacula Regni *Polonia* suscipere detrectauisset, actum erat de suo capite atque vita. Eo liquidem apud *Lithuanos* principante, petitus est septies coniuratorum insidiis, Consensu deinde iudicum, & eorum, qui coniurauerant, non minori leuitate facinus occultantium, quam adnitentium, seruatus est. De quibus sat erit, vnum attigisse. Erat inter coniuratos *Schutha Rutenici* generis & ritus Dux, adolescens forma rara, *Casimiro* Duci magno *Lithuania* dilectus imprimis & acceptus. Cui cum a coniuratis primariæ partes parricidii (quoniam vnice, a Duce magno *Lithuania* dilectus, faciles habebat ad illum ingressus) mandatæ fuissent, occasione sæpius tentata, & tandem offensa, in venationum loco, militibus venationum munere occupatis, solitarium *Casimirum* magnum Ducem *Lithuania*, ad focum corpus curantem, reperiens, nobilem vestem, qua tunc *Casimirus* magnus Dux amiciebatur, sabellinis pellibus onustam, ab eo petit: strangulaturus illum continuo si abnuisset. Verum cum vltro, quod petebatur, Dux magnus *Lithuania Casimirus* concessisset, dono tam magnifico *Suchta* inescatus, patricidium in tempus distulit diffusius Sub quo coniuratione detecta, & ipse *Suchtha*, & cæteri coniurati, præter indicem, infelici errore sunt damnati.

Coniuratio Lithuanorum in Casimirum Lithuania Ducem, electum regem Polonia annunciatur, & coniurati plectuntur.

1447. Tertia Februarii, *Eugenius* Papa quartus, per Concilium *Basiliense* depositus, *Roma* moritur, & in Ecclesia Sancti *Petri* sepelitur. Venerant autem, eo languente, & propediem morituro, Legati *Romanorum* Regis *Frederici*, & duorum electorum *Maguntinensis* Archiepiscopi, & *Frederici* Marchionis *Brandeburgensis*, videlicet *Aeneas Siluius* de *Senis Italus*, & *Nicolaus* de *Cusa Almanus*, *Romam*, & prædicto *Eugenio*, in lecto decumbenti, neutralitate, quam in eam diem seruauerant sublata, plenam obedientiam præstiterunt, nomine *Frederici* Regis *Romanorum*, & prædictorum duorum electorum. Vix Pontificem inuenies, cui plura contingerunt secunda & aduersa, Concilium congregauit, dissoluit, *Roma* captus est, fugit, rediit, *Marchiam* perdidit, recuperauit. *Sigismundo* Cæsari prius bellum intulit, post Diadema concessit. *Alphonsi Aragonum* Regis prius hostis post amicus, Vir alti cordis, sed nullum in eo maius vicium erat, nisi quia sine mensura fuit, & non quod potuit, sed quod voluit, aggressus est, Cuius funere, in ecclesia S. Petri, prope sacristiam sepulto. Cardinales conuenientes in Conclaui apud Mineruam, *Thomam* de *Sarsena Genuensem*, tituli sanctæ *Zuzanna* Præsbiterum Cardinalem Episcopum *Bononiensem*, septima die Mensis Martii, vltimum inter Cardinales & minorem, elegerunt: qui *Nicolaus* quintus vocatus est. Hic pater optimus *Thomas*, anno prædicto, qui in Papam electus est, promotus fuit in Episcopum *Bononiensem*, deinde in sanctæ *Zuzanna* Præsbiterum Cardinalem, & posthæc in Papam, & anno vno omnes illos tam subitos, & altos habuit ascensus, Clementia Saluatoris, gradus huiusmodi sibi conferente, quem præuidebat Ecclesiam suam multifarie scissam, sua modestia, prudentia, & benignitate vniturum. Origo illi ex *Sursena*, quod *Genuensium* est Oppidum in *Tuscia*, iuxta *Ligusticum* mare, ex parentibus quidem honestis, sed sortis humilis, & ignotæ. Iuris Diuini & humani, & totius triuii & quadriuii, peritus. In pauperes, & egestate aliqua grauatos, clemens. In administranda iustitia vir optimus.

Eugenio quarto Papa mortuo in locum illius Nicolaus quintus, inter Cardinales vltimus,

1447. *Episcopus Bononiensis sufficitur.*

Nicolao & *Venceslao Rathiboriensibus*, *Boleslao Theschnensi*, cum multis terrarum suarum Consiliariis & Nunciis Principum de *Oszwiaczim Cracouiam*, pro Dominica Quadragesimæ, venientibus, & factis cum *Sbigneo Craconiensi* Episcopo, *Ioanne* de *Czizow* Castellano, *Ioanne* de *Thoczin* Palatino *Cracouiensi*, tractatibus, pax perpetua, cum Regno *Polonia* firmata & inscripta est, sub æquis conditionibus, & parti vtrique accommodis.

Cum Rathiboriensibus, Thesnensibus & Osswiacimensibus Ducibus Regnum Polonia perpetuam init pacem.

Feria tertia, post octauas S. *Stanislai* in Maio, Claustrum *Mogila* cum vniuerso suo corpore, exceptis parietibus & testudine, igne, qui de balneo exiuit, conflagratum est. Quæ conflagratio, pessimum omen à multis vocata est: oppressionem ecclesiarum & præsertim Monasteriorum, quasi quandam conflagrationem futuram, augurantibus, sub tempore & regimine *Casimiri* Ducis *Lithuania*, qui eodem die Regnum *Polonia* ingrediebatur, sæuituram. Quod quidem Vaticinium, *Casimiro* Rege grauante multipliciter Monasteria, fuit impletum.

Casimiro ex Lithuania Regnum Polonia ingrediente. Monasterium Mogila conflagratur.

Sbigneus Episcopus *Craconiensis*, cultum Diuinum in Diœcesi sua, in diebus suis, pro laude nominis Diuini & salute animarum aucturus. [illegible] duabus Ecclesiis Parochialibus, scilicet sanctæ *Margaretha*, In *noua Sadecz*, & S. *Iacobi* in *Podgrodzye*, quarum vtraque ad collationem, prouisionem & dispositionem Episcopi *Cracouiensis*, pertinebat: fundat nouam Ecclesiam in *Sadecz* Collegiatam, & tres Prælatos videlicet Præpositum, Decanum, Archidiaconum, quatuor Canonicos, & octo Vicarios, in ea instituit: quos earundem Ecclesiarum prouentibus, & Decimis, dotat sufficienter, & de huiusmodi Dignitatibus & Prebendis, personis optimis & maturis prouidet, creat. Et ex altari, ad collationem Ciuium *Sandecensium* pertinente, Custodiam: cuius ius patronatus & collationem Consulibus & Ciuibus *Sandecensibus* reseruat.

Ex duabus Ecclesiis parochialibus Collegiata, in noua Sandecz, per Sbigneum Episcopum Cracouiensem fundatur.

Casimirus, magnus Dux *Lithuania*, Regni *Polonia*, Coronam suscepturus, ex *Lithuania* in *Brzesczyr*, vbi aliquot diebus commoratus, comitantibus illum Principibus Boiaris, & militibus *Lithuania* in *Lublin*, & a *Ioanne* de *Sczekoczin*, tunc *Lublinense* Capitaneo, diebus aliquot omnibus necessarijs splendide procuratus, *Sandomiriam* post Octauas Corporis Christi, transiit, ibique diem Dominicum absumpsit. Vbi illum *Zophia* Regina excepit. Feria

Casimirus Lithuania Dux accepturus Polonia Regnum,

 secun-

1446. secunda *Sandomiria* egressus *Pokrzywniczam*, feria tertia in *Polanyecz*, feria quarta *nouam Ciuitatem* peruenit. Quo *Sbigneus* Cardinalis, A & Episcopus *Cracouiensis*, cum *Ioanne* de *Thoczin* Palatino *Cracouiense* venit suæ Serenitati obuiam, & eum excepit. Feria quinta exiuit *noua Ciuitate*, & facto prandio in villa & Curia *Podolani* venit in *Proschenicze*. Feria vero sexta post meridiem, intrauit *Cracouiam*, cum magna populi solennitate: Omnes enim processiones Vrbis, illi obuiam exiuerant. Item vniuersitas, cum suppositis, item *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Sbigneus Cracouiensis*, *Andreas Posnaniensis*, & *Paulus Plocensis*, Episcopi, suæ Serenitati fuere obuiam. Et in magna & graui multitudine intrauit vrbem *Cracouiensem*, processionibus omnibus eum B præcedentibus. Et ascendens Castrum, intrauit Ecclesiam maiorem S. *Stanislai* adoratisque reliquiis sanctorum, & posito quinquagiota floreorum offertorio, recepit se ad aulam. Sequenti die videlicet festo *Ioannis* Baptistæ, interuenerunt Dux *Boleslaus* & Dux *Wladislaus Masouiæ*. Habuit quilibet secum in Comitiua mille equites, pulchrum de se videntibus præbentes spectaculum. Qui in quandam ducebantur admirationem, tantam duos Duces, & tam ornatam militum, quæ etiam Regibus sufficeret, habuisse Comitiuam.

Cracouiam aduenit.

Venerunt item duo Masouiæ Duces duobus millibus equitum comitati.

Die Dominico, in crastino sancti *Ioannis* Baptistæ, omnibus indumentis Pontificialibus, & Cappa Chorali indutus, in aula Regali, in ecclesia Cathedrali *Cracouiensi*, *Casimirus* Dux *Lithuaniæ* in Regem *Poloniæ*, ante altare S. *Stanislai*, in medio ecclesiæ, per *Vincentium* Archi- C episcopum *Gnesnensem* coronatus est: *Sbigneo Cracouiense* & *Wladislao Wladislauiense*, Episcopis, latera eius cingentibus. [...]is insuper Episcopis, videlicet *Ioanne Leopoliense* Archiepiscopo, *Andrea Posnaniense*, *Paulo Plocensi*, & *Paulo Camenecense* Episcopis præsentibus. Aderant autem huic Conuentioni, *Zophia* Regina *Poloniæ*, mater sua, *Wladislaus* & *Boleslaus Masouiæ*, *Wladislaus* & *Boleslaus Theschnenses*, *Venceslaus Ratiboriensis*, & *Venceslaus Osuiaczimensis* Duces. Item duo fratres Cruciferi de *Prussia*, *Henricus* de *Plawen* de *Elbing* & *Ludouicus* de *Meue*, Commendatores per D Magistrum *Prussiæ Conradum*, missi, de *Erlichsauszen* ad solennitatem Coronationis huiusmodi cohonestandam. Item Dux *Boleslaus*, *Switrigal*, cum aliquot Principibus *Russiæ*, videlicet *Georgio Sycmyonouicz*, *Vassilone Olgeschkouicz*, & *Vassilone* dicto *Krasni*. Item Barones *Lithuaniæ*, *Sycnko Gedigultowicz*, *Andreas Sycnkouicz*, & plures alii. In ipsa autem coronatione *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus *Cracouiensis* tenebat in scutella aurea coronam, *Ioannes* de *Thoczin* Palatinus *Cracouiensis*, sceptrum, *Lucas* de *Gorka* Palatinus *Posnaniensis*, Pomum regale, & *Ioannes Glowacz* de *Olyeschnica* Palatinus *Sandomiriensis*, ensem, qui *Sczerbyecz* dicitur. His enim officiis ex

Casimirus Lithuaniæ Dux in Regem Poloniæ coronatur.

Et quæ quique Dignitariorum insignia Regalia tenebat, sub infertur.

annexione suarum Dignitatum & Magistratuum vsi id etiam suis successoribus perenne reliquerunt. Aderant & plures Barones de *Bohemia*, *Morauia* & *Slesia*, aspicientes Cerimonias, præfatæ Coronationis, qui *Cracouiam*, vel inuitati, vel spontanei, ad ferendum Coronationi *Casimiri* Regis decus aduenerant. Oblatio omnis, centum florenorum, per *Casimirum* tunc nouum *Poloniæ* Regem, ad altare, circa quod coronabatur S. *Stanislai*, facta vniuersitati Vicariorum Cracouiensium, cessit ex iure, & more. Improbabant Mathematici multifarie eam Coronationem, quod in die execrabili & pessima, perfecta sit, & in hora tunc quando. 1446.

Altera Coronationis die, Rex *Casimirus*, in apparatu Regio, in equo [...]t in circulum Ciuitatis *Cracouiensis*, comitantibus eum *Vincentio* Archiepiscopo *Gnesnensi*, *Sbigneo Cracouiensi*, *Andrea Posnaniensi* & *Paulo Plocensi*, Episcopis. Et dum esset prope Thronum, sibi iuxta Prætorium præparatum, Duces *Masouiæ* *Wladislaus* & *Boleslaus*, tenere dextram partem lateris *Casimiri* Regis conati, ac per hoc habere locum superiorem, supra Pontifices, nouum in Thronum introducunt. Pontificibus id non ferentibus, sed incontinenti factis, perprius variis tractatibus, a *Casimiro*que Rege, in Domos suas discedentibus. Rex molestissime eorum discessum ferens, nec thronum sibi præparatum ascendit, nec homagium a Ciuibus cepit, sed gyrato circulo Ciuitatis, ad Castrum tristis rediit. Sequenti vero die Duces *Masouiæ* magna tenuit pœnitentia, quod Pontifices ex [...] co primo, & superiori pellere nitebantur: cum in omnibus Conciliis, Conuentionibus & vniuersitatibus, Pontifices locum eminentiorem capere soliti sunt.

Episcoporum cum Ducibus Masouiæ de loco contentio in Throno, ante Prætorium Cracouiense Regi praparato, vnde protinus re infecta discessum est.

Pignoratæ insuper fuerant, die eodem Monasterii *Thinyecensis*, recusantes dare *Casimiro Rex Monanouo* Regi stationem insolitam, aliquot villæ. Ob quam iniuriam, rusticanæ fœminæ villarum *Thinyecz*, ad prælatorum, sua pecora, eis ablata, secutæ, flentibus & lamentis vniuersam Ecclesiam *Cracouiensem*, in re Diuina tunc occupatam, & impleuerant, & turbauerant. Molestissimaque res plurimis visa est, quod *Casimirus* Rex talibus minoriis suum Principatum initiauerit.

Casimirus ferium ad insolitam Craco- pensionem, pignoribus captis, cogit. Quapropter ecclesia Cracouiensis eiulatu eorum, qui iniuriam passi sunt, repletur.

Feria quinta post Festum Visitationis Sanctæ Mariæ Virginis, habita deliberatione, cum Prælatis & Baronibus Regni sui *Poloniæ*, in Camera picta *Casimirus* Rex, cui ex duobus, contendentibus de Papatu, præstanda esset obedientia, an videlicet *Fœlici* Papæ, quinto, per Concilium *Basiliense* electo, qui in solitudine Ripariæ *Gebenuensis* Diœcesis, iam à pluribus annis honeste conuersabatur, prout eius Serenitatem Oratores Concilii videlicet Magister *Marcus Bonifilii*, in Theologia Magister, de *Cathalonia*, & *Stanislaus Sobnowski*, Præpositus *Tridentinus*, petebant & requirebant, an *Nicolao* Papæ quinto, qui *Romæ* præsidebat, & qui Regem solum per literas, de præstanda obedientia habebat rogatum. Fecit pro *Nicolao quinto Roma-*

Rex à Nicolao quinto

1447.

Pontifice Romano, cui obedientiam sciumatis tempore prastitit,

Romano declarationem, Prælatorum & Baronum aliquorum, optime pro Republica consuleotinm, qui dilationem esse securiorem, deducebant, suasione improbata. Quorum spretis Consiliis, declaratio fuit secuta, nominatique fuerunt Nuncii, ad Papam *Nicolaum*, ex parte *Casimiri* Regis, & Regni *Polonia* ituri, videlicet *Visota* de *Gorka*, Præpositus *Posnaniensis*, & *Petrus* de *Schamotuli*. Quibus Rex, de consilio Baronum secularium, tria petenda commisit. Primo *omnes collationes omnium Beneficiorum inre ordinario semper saluo*. Secundu *decimam decima, per totum Regnum suum, ad sex annos*. Tertio *Denarium sancti Petri, in annos aliquot percipiendum.*

tria petit.

Casimirus licentiatis & remunerantis Lithuanis in Nyepolomicze, gratia venationis, procedit.

Principes & Barones *Lithuania*, magnificis, & sumptuosis, non solum remunerati, sed ditati, donis in *Lithuaniam* reuertuntur. Quos *Casimirus* Rex, extra portam conducebat magnam illis impendens humanitatem, & honorem. Quibus remissis, & licentiatis Rex, vadit in *Nyepolomicze*: solatia sua in captione ferarum habiturus, & die Dominico reuertitur *Cracouiam*.

Feria tertia, ante festum Sanctæ *Margaretha*, egreditur *Casimirus* Rex *Cracouia*, in *maiorem Poloniam* transiturus, quem genitrix sua *Zophia* Regina comitabatur, & facto in *Schlomniki* nocturno, vadit per *Myechow*, *Lyelovv*, *Czastochovva*, *Klobutzko*, *Krzepicze*, *Wyelun*, *Siradiam*, *Calisch* & *Posnaniam*. Feria secunda in vigilia S. *Iacobi* Rege in *Calisch* agente, venit ad eum Dux *Michaël Lithuania*, & procumbens obtulit se, atque submisse deiecit, verbis in mollius suppliciter inflexis, se & sua omnia *Casimiro* Regi promittens, non tam Regis, quam *Lithuanorum* indignationem mitigate contendens, quibus *Casimirus* Rex morem gerendo, inexorabilem se præbebat. Ad pedes Regios precatur veniam, & gratiam, & bonorum paternorum restitutionem. At Rex *Casimirus*, quem tanta rerum conuersio admonere debuit elementiæ, spreuit humi iacentem, nec aliqua spe calamitosum & supplicem resouit, sed factis secum aliquibus tractatibus, sine fine remisit. Ipseque Dux *Michaël Casimiro* Rege insalutato, sentiens sibi *Casimirum* Regem implacabilem, & demissam suam humiliationem infructuosam, discessit.

Michael filius olim Sigumundi Lithuania Ducis, misere interfecti, frustra veniam a Casimiro Polonia Rege precatur.

Posnania in aduentu Regis Casimiri tota conflagrat, & diripitur a propriis.

Cum autem *Casimirus* Rex, ex *Calisch Posnaniam* aduenisset, Ciuitas *Posnaniensis* casu incensa est, & tota fere, præter domos muratas, igne consumpta, & Ecclesia sanctæ *Maria Magdalena* exusta, *Poloni*, *Lithuani* & *Thartari*, qui erant cum *Casimiro* Rege, ceperunt agere direptiones & spolia. Propter quod, plures ex eis erant interfecti, & aliqui, iussu *Casimiri* Regis decollati. Ciuitas ipsa magnos egit luctus & lamenta, cum pro exustione, quæ ei acciderat, tum pro spoliis, quæ a propriis pertulerat. Sed & *Casimirus* Rex, per continuos tres dies, casum tam damnosum deflebat.

Feria quarta in vigilia S. *Laurentii*, *Conradus* Episcopus *Wratislauiensis*, in Curia Episcopali *Wratislania* moritur, & in Ecclesia *Wratislauiensi* sepelitur. Tertia quoque dies Septembris, per Capitulum *Wratislauiense* instituitur, & nominatur, pro futuri Pontificis electione. Hic Pontifex erat Dux *Slesia* de *Olyeschnicza*, & annis prope quadraginta rexit illam ecclesiam. Sed sub eius regimine, pene tota corruerat. Vnde quadam pœnitudine ductus, cesserat tribus annis ante mortem honori & oneri Episcopatus, postea vero pœnituit, & tam Dignitatem, quam possessionem, quæ iam per Capitulares, eo resignante tenebatur, repetiit.

1447.

Conradus Episcopus Wratislauiensis moritur.

Feria quinta, in vigilia S. *Bartholomai*, intrauit *Casimirus* Rex Oppidum *Pyotrkovv*, & tenuit cum Prælatis & Baronibus, atque Nobilibus suis in magno numero, illuc conuenientibus, septem diebus generalem Conuentionem. Aderant autem huic Conuentioni, *Vincentius Gnesnensis* Archiepiscopus, & Primas *Polonia*, *Sbigneus Cracouiensis*, *Wladislaus Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, *Paulus Plocensis*, *Nicolaus Przemisliensis* Episcopi, & omnes Palatini, Castellani, Dignitarii, & Officiales. Et quoniam per leges a *Casimiro* secundo, Rege *Polonia* conditas, non sufficienter singulis emergentibus, erat prouisum, summopereque appositio nouorum iurium iudicabatur, opportuna, factæ sunt in eadem Conuentione, approbantibus & laudantibus vniuersis, hæ leges & Constitutiones. Primo *quod frater primogenitus, aut senior, non possit bona paterna, ratione primogenitura, aut senii distrahere aut consumere, vltra portionem eum concernentem, nisi onus debitorum paternorum id exigeret. In quo nihilominus casu, debet interuenire, consilium, consensus & voluntas seniorum paternorum, & quod bona vendita se vltra summam debitorum non extendant. Si vero aliquid pecunia, debitis solutis, resultauerit, integre & fideliter conseruetur, inter cateros fratres diuidenda aqualiter.* Secundo, *quod fluuii Vısla, Vartha, Dunayecz, Bug, Dniesther, Dnyepr, Vılok, Vırloka, Pilcza, & alii quicunque in Regno Polonia existentes sint liberi, nullis obstaculis, aut sepibus captiuandi, vt omnes homines per eos ire & natare possint, cum suis rebus venalibus, de quacunque specie vel genere, liberumque habeant, infra & supra transitum. Si autem alicui complacet, habere obstaculum, habeat in illo portas, qua transeuntibus pateant, & prabeant ingressum, alias in nullo erit obnoxius, qui illud ruperit. Quod si aliquis ratione obstaculi, aut ruptionis, quicquam exegerit, restituere cogatur per Capitaneum loci, omnia recepta, & pœna nihilominus Siedmnadziestha Polonice vocata irremissibiliter exigenda puniatur.* Tertiò *quod Colloquia generalia, & termini, sine aliqua interruptione, pacis tempore, celebrentur, & iustitia administretur pauperibus*

Prima Conuentione generali Piotrconia facta per Casimirum Regem Polonia,

nonnulla leges reip. Polonia salutares feruntur.

1447. *peribus. Teneanturq; omnes Palatini, Castellani, Iudices, & Officiales, illa personaliter frequentare, exceptis duntaxat duobus casibus, si videlicet aliquis fuerit gravi languore oppressus, aut in negotiis Regni destinatus. In quibus nihilominus casibus tenebitur & poterit locum suum per aliam personam, supplere: contradictione qualibet nonobstante.* Quarto, *quod quilibet, pro vice prima inculpatus, notatus vel infamatus, de furto, vel spolio, teneatur innocentiam suam, duodecim testibus, viris bonis, & octodecim eligendis, quasi nobilitatem suam probaturus esset, demonstrare. Et autem tantummodo purgatio debet prodesse, qui semel, bis, & ad maximum, ter culparetur. Quarta autem vice culpatus, debet legibus municipalibus, contra fures aditis mulctari.* Quinto, *quod nullus, quacunq; lacessitus iniuria, damno vel offensa, belligeret, contra intraneos, aut extraneos, alias omnia damna exinde secuta, in bonis eius, aut capite reputantur.*

Casimirus Rex

Fuit in eadem Conventione Rex *Casimirus* per omnes Prælatos, & Barones, & nobiles, communi voto rogatus, *ut literas antecessorum suorum Regnicolis concessas firmaret iuramento, & literis.* Item *ut nullas terras, & signanter terras Russiæ, Lucensem & Podoliæ, a Regno Poloniæ alienaret.* Fama enim communis, eum Regni *Poloniæ*, terras *Podoliæ*, velle *Lithuaniæ* Ducatui adiungere, vulgaverat. Itē *ut in Lithuaniam transiturus, aliquos Barones, prudentes, & maturos ex Regno Poloniæ secum assumeret, quorum consilio, facta, Regnum Poloniæ concernentia gubernaret.* Item *ut indignationem suam Theodorico Buczaczki, Capitaneo* *Podoliæ*, quam ideo contra eum conceperat, quia Castra terræ *Podoliæ*, videlicet *Myedziboze, Chmyelnik, Karawol*, quæ *Lithuani* nouiter occupata detinebant, cum terrigenis *Podoliæ* recuperauit, *indulgeret.* *Casimirus* autem Rex, quamuis dixit, se cum Baronibus *Lithuaniæ*, qui tunc erant, velle super petitis deliberare. Deliberatione tamen facta, respondit. *Se nullatenus aliquot petitorum esse facturum, propter iuramentum, primum factum Lithuanis*, contemptisque patriæ precibus, feria quarta in die SS. *Fœlicis* & *Aucti*, nullo in Regno *Poloniæ* posito ordine, in *Lithuaniam* velocissimo cursu, cum magna amaritudine, nausea, & dolore omnium processit: asserens se in *Lithuaniæ* Ducato, magna habere & ardua negotia disponere & ordinare. Et primum nocturnum in *Opoczno*, alium in *Radom*, tertium in *Kozyenicze*, & quartum in *Lukow* faciens, iter suum in *Lithuaniam* continuauit.

spretis Polonorum precibus, utpote in Lithuanos propensior, in Lithuaniam

magnis itineribus peruenit.

Nicolaus Nowak in Episcopum Wratislaviensem consecratur.

Feria tertia, ante festum Natiuitatis sanctæ Mariæ Virginis, Prælati & Canonici *Wratislavienses*, celebrato capitulo generali, *Nicolaum* dictum *Nowak*, Decretorum Doctorem, Præpositum & Canonicum *Wratislaviensem*, eligunt uniformiter, in Episcopum *Wratislaviensem*. Hic fuit ortus de villa Ecclesiæ *Wra-* A *tislauiensis*, prope *Nissam* dicta *noua villa*, & ab inde sortitus fuit cognomen *Nowak*, vir frugi & humilis, prudens & industrius. Electionem autem suam *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, tanquam Metropolitanus, specialibus, & notabilibus nunciis suis, videlicet *Andrea Schkoda*, & *Iaroslao Kakolewski* Canonicis *Wratislauiensibus*, rogatus, confirmat, ipseq; postea in ecclesia sua *Wratislauiense*, fuit in Episcopum consecratus, statimque bona Ecclesiæ *Wratislauiensis*, per antecessorem suum *Venceslaum* obligata & distracta, coepit redimere & instaurare. Consecratus est autem præfatus *Nowak* de mandato præfati *Vincentii* Archiepiscopi *Gnesnensis*, in Ecclesia *Wratislauiense*, per *Ioannem* Episcopum *Naturiensem*, B fratrem Ordinis Minorum, *Gnesnensis* Ecclesiæ Suffraganeum, die Solis vigesima secunda Mensis Octobris.

Post discessum *Casimiri* Regis ex Regno *Poloniæ* in *Lithuaniam*, omnes hostes Regni, & signanter *Slesitæ*, grassari contra Regnum, & illud rapinis, & spoliis, captiuationibus, & interfectionibus, Nobilium & Subditorum Regni *Poloniæ*, affligere cœperunt. Duo enim Nobiles de *Wladzin*, fulti subsidio Ducum aliquorum, & nobilium *Slesiæ*, per dolum & fraudem Oppidum *Badzin* subintrant. Onerauerant enim decem currus hominibus armatis, & illi oppidum, quasi cum aliquibus mercibus, & rebus ingressi, aliis gentibus, quæ erant in campo, securum patefeceruot aditum. C Hostes itaq; Oppidum prædictum ingressi, illud spoliant, & spoliatum succendunt multisq; prædis onusti, & spoliis, sine aliqua offensa recedunt.

Badzin Oppidum Slesitæ dolo ingressi diripiunt, & incendunt.

Die Dominico sanctæ *Heduigis* habita est Conuentio in Ciuitate *Wyelunn* cum Ciuibus de *Wratislauia*, & *Namislow*. Ad quam *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Martinus* de *Slawsko* Palatinus *Calissiensis*, *Ioannes* de *Konyeczpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarius, Capitaneus *Siradiensis* descenderant. Et post aliquot tractatus, cum prædictis ciuibus *Wratislauiensibus* & *Namislouiensibus*, qui illuc personaliter aduenerant, habitos, treugas, ad decem annos duraturas conficiunt, literisque inscribunt, & firmaot.

Pacem Poloni cum Wratislaniensibus, & Namislouiensibus, ad decennium conficiunt.

D Oppidum *Lublin* feria quarta, post festum Sancti *Michaëlis*, Oppidum vero *Zneyno*, feria sexta, post festum sanctæ *Heduigis* casibus fortuitis, adeo igoe consumpta sunt, ut nec aliqua domus in illis salua remaneret. Asserunt & anno eodem *Bochnyam*, *Xzyast*, *Siradiam*, sed in aliqua sui parte arsisse.

Quadam Oppida in Regno Poloniæ igni ardent.

Secuta, & commissa fuerunt hyeme illa in Regno *Poloniæ* signanter vero circa *Ofzini*, & circa *Grabow*, per fures de *Slesia* & *Hungaria*, spolia multa, currus mercatorum pannis optimis

Prædonum externorum,

1447.

optimis onerati, direpti sunt, res notabiles, in Clenodiis,& pecuniis,mercibusque mercatoribus ablatæ. Miles notabilis *Svvantopelkus* de *Zavada* Subpincerna *Cracoviensis*,dum venatum ivisset, feria quarta, ante festum sanctæ *Elisabeth*,per eosdem fures & latrones de *Slesia* interfectus est,& filius suus. Item postea *Nicolaus Bawelna* Subpincerna *Siradiensis*,& alii plures capti sunt,& in *Wladzim* in captivitatem deducti. Nullus tamen tanta mala fortius promovebat, quam proprii Regni *Polonia* nobiles,subditi,& terrigenæ,rapto & furto vivere soliti,quorum aliqui in *Wladzim*, in captivitatem deducturi res & homines iverant, & abinde exeundo, tanquam domestici, cum aliis, qui in Regno habitabant, libere bona mercatorum & subditorum Regni *Polonia* diripiebant. Videntes enim, ex Regno *Polonia*,omnem bonum ordinem,& correctionem malorum exulasse,& in his, qui multa spolia, & furta absente Rege patraverant,nullam vindictam subsecutam fuisse, erexerunt animum propter impunitatem,ad omnia mala,& ex bonis nobilibus fures effecti. Nec inventus est aliquis,ex omnibus Regni *Polonia* Baronibus, qui interponeret se ad submovendum tanta spolia & furta. Ubique enim viæ & stratæ completæ erant furibus. Et quamvis Prælati, & Barones Regni *Polonia*,eventum tantorum malorum *Casimiro* Regi Nuntiis suis & literis specialibus significassent,& multis persvasionibus peruisionem Regalem invocassent: Sua tamen Serenitas,rebus *Lithuania* intenta,distulit, succurrere provisioni Regni sui. Propter quod hostes invidi,& fures Regni,dissimulatione Regis & Baronum Regni *Polonia* cognita, liberius ad omnia desideria grassabantur. Sub eodem siquidem tempore, *Ioannes Kathowski*, hic terram *Wyelunensem* subintrans, multas villas,in ea spoliavit: *Laurentio Zaroba*, Castellano *Siradiense*, & Capitaneo *Wyelunense*,nullam resistentiam, aut defensionem opponente: quamvis idem *Ioannes Kathowski*,occasione privatæ iniuriæ,sibi per eundem *Laurentium Zaroba* factæ, huiusmodi spolia in terra *Wyelunense*,asserebat se commisisse.

& domesticorum in Regno Polonia

magna vis & copia viget.

Ioannes de *Huniad* Gubernator Regni *Hungaria*, collecto non mediocri exercitu, simulans se contra *Turcas*, iturum in *Bessarabiam*,cum *Stanculone*,præfecturus illum *Bessarabia* in Voievodam,*Vlad* Voievoda expulso, descendit. Subintrans autem clandestine terram *Bessarabia*, & *Vlad* Voievodam, nullam hostilitatem huiusmodi suspicatum,incautum & securum reperiens,una cum filio interfecit, talique vicissitudine, & retributione dictum *Vlad*,pro eo,quod eum ex conflictu,infœliciter cum *Turcis* prope *Varnam* commisso, fugientem exceperat,& per suos captivatum, relaxaverat,& remuneratum dimiserat,præmiat. *Stanculonem* deinde,quem in Voievodam *Bessarabia* reponere promiserat, exoculat, & terram *Bessarabia*,sibi vsurpare molitur. Ut autem facilius cogitata perficiat.*Petro* Voievodæ *Moldavia*,cui *Vlad*,olim *Bessarabia* Voievoda,erat infestus,eo quod *Romano* etiam Voievodæ *Moldavia*,filio *Helia*,cuius idem *Vlad* germanam habuit in vxorem,de Voievodatu *Moldavia* disceptabant,sororem suam germanam, iam annum quinquagesimum provectam,dat in vxorem: spondens illum reponere in terræ *Moldavia* pacifica possessione. Mittitque cum eo aliquas gentes suas,ad expellendum *Romanum*, de *Moldavia* terra. *Romanus* autem intelligens,contra se *Petrum* Patruum germanum,cum auxilio gentium *Ioannis* de *Huniad* adventare, & maritum sororis suæ, *Vlad*,Voievodam *Bessarabia*, à quo magna solebat habere in gentibus subsidia, interfectum,& animos *Valachorum*, probè intelligens erga se,non esse rectos, præcavens sibi in futurum,fugam iniit. Et de terra *Valachorum* fugiens,ad terram *Podolia* confugit. Ubi securus existens, *Casimirum* Regem *Polonia* tam per literas, quam per Nuncios, tanquam propinquo sibi sangvine iunctum(erant enim ex duabus sororibus geniti) de dando sibi subsidio,multipliciter solicitavit. *Petrus* autem Voievoda,totius terræ *Moldavia* apprehensa possessione,dolos *Ioannis Huniad* expertus,nulla cum eo fœdera facere,aut cum Regno *Hungaria*, iuxta eiusdem *Ioannis* de *Huniad* persvasionem, tenere voluit,sed per literas, & Nuncios, *Casimirum* Regem, Prælatosque & Barones *Polonia*, humiliter rogavit,quatenus eum à se non abiicerent, sed tanquam subditum, & homagialem Regni *Polonia* tuerentur, offerens se fideliter sacræ Coronæ Regni *Polonia*,& Regi *Casimiro* serviturum.

Ioannes de Huniad Gubernator Regni Hungaria Vladum Palatinum Bessarabia,

optime de se meritum, vna cum filio necat.

1447.

Petrus Palatinus Valachia, Huniadi dolos expertus,

Casimiro Regi Regnoque Polonia supplex se subiicit.

Perseverante *Casimiro*, *Polonia* Rege, per tempus hyemale in *Lithuania*,& continuis venationibus insistente,multi ex Boyaris, nobilibus, & communitate *Lithuanorum*, Ducis *Michaëlis* Principatum expetebant,& propterea secretis consiliis ac conspirationibus exquirebant modos, vias & ingenia, quibus Ducem *Michaëlem*, possent in Ducatum magnum *Lithuania* reponere, & illius frui Principatu. Sed nec ipse Dux *Michael* omnes, quos sciebat favere sibi,negligebat inducere muneribus, & promissis, quatenus negotia sua dirigerent, & promoverent. His autem omnibus *Casimirus Polonia* Rex cognitis, omnes Boiaros, & Barones *Lithuania*,quos suspicabatur esse Ducis *Michaelis* amicos,de tenutis Castrorum destituebat, & suis fidelibus ea committebat, Majorique industria, & diligentia, struebat modos, per quos posset prædictum Ducem *Michaelem*, in terris tunc *Masovia*, apud suos affines,Duces *Masovia*,*Wladislaum* & *Boleslaum* delitescentem comprehendere. Solicitavit, & Magistrum *Prussia*, fratrem *Conradum*, Nunciis & literis, quatenus in casu, quo idem Dux,*Michael*, per terras Dominiorum

Dux Michael, filius olim Sigismundi, Lithuania Ducatum affectans,

1447. rum suorum, vellet latenter fugere, captivare illum, & *Casimiro* Regi tradere dignaretur. Annuens autem petitioni Regiæ, præfatus A *Conradus Prussia* Magister, in omnibus desertis nemoribus, inter *Masoviam*, & *Livoniam*, *Prussiamque* sitis, per quæ verisimiliter præsumebat, dictum Ducem *Michaëlem* transiturum, posuit excubias, pro ejusdem Ducis *Michaelis* captivatione. Contigit autem; dum idem Dux *Michael*, ex terris *Masovia*, versus *Samogithas*, quos sibi noverat affectos plurimum, per sylvas, & nemora procederet, metseptimus, obviavit illi Commendator *Pruthenicus* metnonus, continuam curam de sua captivitate gerens. Congressu autem invicem facto, Commendator vibrato ense, & capiti sellæ apposito, irruit in Ducem *Michaelem*. Sed Dux *Michael*, nudis manibus ense Commendatoris arrepto, illum sibi abstulit, & conatus suos elisit. Sensitque in manibus, non modica vulnera, tandem novem contra septem prævalentibus. Dux *Michael* fugere in paludes, & luta, coactus est. Omnes autem servitores sui sex, per Commendatorem, & suos, fuerunt capti. Altera autem die commendator, cum hominibus pedestribus, & canibus, dictum Ducem *Michaelem*, longo tempore quæsitum, invenit & comprehendit, & donec vulnera sua, & suorum curata fuerunt, tenuit, postea verò illum dimisit remuneratum. Dimissus autem rediit in *Masoviam*, & exinde in *Slesiam* devenit, & per Duces *Slesiæ Conradum Canthner*, & alios *Oleschnicenses* C est recollectus, & in Castris eorum conservatus. Sed & ibi quoque plures insidiæ sibi tendebantur per *Petrum Schaffraniecz* Succamerarium *Cracoviensem* Legatione ad id subarratum.

a quodam Commendatore in sylva comprehensus dimittitur, & primum in Masoniam, deinde in Slesiam fugit.

Conclusiones de pace Ecclesiæ Lugduni factas

Carolus Rex *Franciæ*, tenta pro danda pace ecclesiæ, & extinguendo scismate in *Lugdano* Dieta, quæ duravit à festo S. *Jacobi* Apostoli, vsque ad diem S. *Lucæ* Evangelistæ, ad quam Nuncii *Nicolai* quinti Papæ. Item Nuncii Concilii *Basiliensis*, item Nuncii *Fælicis*, gerentis se pro Papa, item Nuntii *Romanorum*, *Angliæ*, *Castella*, *Navariæ*, *Cecilia* Regum, item Nuncii Electorum Imperii, & aliqui Electores præsentes, item Nuntii diversorum Principum, Spiritualium & Secularium, cum plena D potestate, item, multi doctores, iuris Divini & humani, fuerunt congregati. Vbi multis tractatibus, pro pace Ecclesiæ habitis, quamvis certa media, pro pacificanda Ecclesia DEI reperissent: intelligentes, tamen illa sine *Fælice* concludi non posse, iverunt ad illum in *Gebennas*, inveneruntque animum ejus, ad pacem Ecclesiæ dandam, non solum inclinatum, sed etiam deditissimum. Et tandem Spiritu Sancto dictante, idem *Fælix* in omnia pacis media consensit. De quo omnes incredibili lætitia erant completi, sperantes indubiè, per dictum medium, pacem veram & integram, ecclesiæ secuturam, cum fidei integritate, authoritatis Ecclesiæ, & generalium Conciliorum conservatione, serenitate conscientiarum. Statimque ex *Gebennis* iverunt ad Reges suos, & abinde *Romam*, aliquorum Regum prædictorum Oratores, ad *Nicolaum*, quintum Papam, rogaturi, ut ipse *Nicolaus*, omnia media, sic concepta, & compacta, ratificaret. 1447. Qui ut vir magnæ prudentiæ & sanctitatis, & nihil amplius quam pacem, & vnionem Ecclesiæ summopere desiderans. Nunciis, & Oratoribus, Regum & Principum prædictorum, benigna audientia præstita, ferè singulas Ordinationes, in *Lugduno* digestas approbat, acceptat, & admittit.

Nicolaus quintus Pontifex Romanus approbat.

Casimirus Rex *Polonia*, Natalis Domini dies celebravit *Vilnæ*, ubi ad suam Serenitatem, Ducis *Moschovitarum*, item Ducum de *Sygwior*, item *Tartarorum* Imperatoris, item Communitatis *Novogrodensis*, item Magistrorum, *Prussia* & *Livonia*, Noncii & Oratores confluxerunt: plurima illi offerentes dona, & congaudentes de sua in Regnum *Polonia* exaltatione. Quos votivè, & prudenter expediens, ad propria remuneratos remisit. Ex *Vilna* processit in *Brzestzye*, & ibi ferè totã Quadragesimam continuavit. Pro Dominica vero Palmarum, *Vilnam* reversus est, & ibi egit dies festos Paschæ, illuc ad suam Majestatem *Zophia Polonia* Regina, genitrix sua, advenit, & multis salubribus, cum eo habitis tractatibus, remunerata, in Regnum *Polonia* post conductum Paschæ rediit. Non enim poterat ipsa Regina, cum curia sua notabili, illic longos stare dies, propter nimiam penuriam, atque famem, quæ tunc vehementer terram *Lithuaniæ*, affligebat. 1448.

Casimiro Regi, nonnulli Principes, de illius ad Regnum Poloniæ exaltatione, muneribus etiam oblatis congratulantur.

Peractis diebus Paschæ & Pentecostes, *Casimirus Polonia* Rex, pro festo S. Trinitatis, venit in *Brzestzye Ruthenicale*, deinde per *Parczow*, Sabbato post festum Corporis Christi, intravit Oppidum *Lublin*, ubi *Zophia* Regina *Polonia* ei occurrens, ipsum excepit. In quo decim diebus generalem tenuit Conventionem. Convenerant enim illuc, vtriusque Dominii Prælati, Principes, Dignitarii, & Barones, tam videlicet Regni *Polonia*, quam Ducatus magni *Lithuaniæ*. De Regno siquidem venerant, *Vincentius* Archiepiscopus, & Primas, *Ioannes* Archiepiscopus *Leopoliensis*, *Sbigneus Cracoviensis*, *Wladislaus Wladislaviensis*, *Andreas Posnaniensis*, Episcopi, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus & Capitaneus, *Ioannes* de *Tbaczin* Palatinus *Cracoviensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Oleschnicza Sandomiriensis*, *Albertus* de *Male Lanciciensis*, *Petrus Odrowasz Leopoliensis*, *Hriczko Podoliæ*, Palatini, *Przedborius* de *Konyeczpolie Sandomiriensis*, *Creslaus* de *Kurozwaki Lublinensis*, *Theodoricus Podoliæ*, Castellani, & alii multi nobiles, Barones & milites. Ex parte vero magni Ducatus *Lithuaniæ*, advenerant, *Matthias* Episcopus *Vilnensis*, Dux *Georgius Langwinowicz*, Dux *Georgius Syemienowicz*,

Altera Conventio generalis facta per Casimirum Regem in Lublin,

Dux

1448. Dux *Vasillo Koffni*, Dux *Ostrowski*, *Gasloldus Vilnensis*, *Moaividus Trocensis* Palatini, *Petrus Montigerdowicz*, Marssalcus magni Ducatus *Lithuania*, & alii multi nobiles, & Barones de *Lithuania*. Omnes autem hi de *Lithuania* Consiliarii, in tentoriis suas habebant mansiones, circa fluvium *Bistrzicza*: *Casimiro* Rege, in necessariis, in abundantia illos tractante. Conventione autem prædicta instaurata, & omnibus Consiliariis utriusque Dominii convenientibus, cœperunt Prælati, Principes, & Boiari, magni Ducatus *Lithuania*, Prælatis, Baronibus, & Dignitariis Regni Poloniæ proponere, *qualiter per inscriptiones, fœdera, & ligas, inter Regnum Polonia ab una, & Ducatum magnum Lithuania, partibus ab altera, sub divis principibus, Wladislao Rege Polonia, & Vithawdo, Duce magno Lithuania, confectas, nimiam gravarentur, ex his præsertim verbis, ubi prædicti duo Principes, Wladislaus Rex Polonia, & Alexander Vithawdus, magnus Lithuania Dux, omnes terras Lithuania, & Russia, Regno Polonia perpetuo uniendo, in suis literis, terras Lithuania, Samogithia, & Russia, Regno Polonia perpetuo, scribunt se incorporasse, univisse, & appropriasse.* Petentes, *ut verba hujusmodi ex literis inscriptionum tollerentur, ac verba prædicta, Prælatos, Principes & Barones Lithuania declararent Regno Polonia perpetuo esse obnoxios, & quodammodo inferiores & subjectos.* Rogabant deinde, *quatenus terra Podolia, item Castrum Olyeschko, & Districtus Wiethly, Lopaczia, & Hrodlo eis redderentur, attento, quod Dux magnus Lithuania Withawdus, in diebus sui regiminis, illa possedisset*, & allegantes *terram Podolia, post mortem Ducis magni Withawdi, à magno Ducatu Lithuania præter justitiam abstractam fuisse.* Prælati verò & Barones *Polonia*, per *Casimirum* Regem rogati, quatenus cum Boiaris *Lithuania*, benignè, & charitative se gererent, & modeste illis, atque amice, ad eorum postulationes, responderent, talemque viam reperirent, prudentem, quæ eos non exacerbaret, neque molestos, atque gravatos efficeret. Habita notabili deliberatione, illud invenerunt medium, quod omnia proposita Baronum *Lithuania* facile solveret, ut videlicet Regnum *Polonia*, cum Ducatu magno *Lithuania*, secundum intentionem primorum Principum, *Wladislai Polonia* Regis & *Vithawdi*, magni Ducis *Lithuania*, sub uno Rege, & Principe foret, & utrumque Dominium, de cetero vocatur Regnum *Polonia*, titulo magni Ducatus *Lithuania* extincto. Quodque *Lithuania, Samogithia* & *Russia* terræ, quæ nunc Ducatui magno subsunt, in eadem sorte, conditione, iure, privilegio, & libertate, qua terræ *Cracoviensis, Sandomiriensis, Lublinensis, Leopoliensis, Podolia*, & aliæ consistant. A Polonorum itaque Proceribus, quæstio & interrogatio tunc in *Lithuanos* mota, & proposita est, *an vellent amplius & de cetero sub uno Rege & Principe, cum illis perpetuo esse:* Quoniam, ea quæstione absoluta, nulla posset de cetero, neque de privilegiis seu fœderibus, neque de terra *Podolia*, & Districtibus prædictis, differentia suboriri: cum omnia essent unum, neque limitibus aliquibus, velut corpus unum, possent disterminari, & secerni. Tali propositione Boiari *Lithuania* requisiti, deliberatione habita, respondent, *se cum Regno Polonia non recusare esse, sub uno rectore, & Principe, non in perpetuam quidem, sed ad illud tempus, quo modernus Casimirus Rex Polonia, & proles, ex radice, & femore suo descendens, vixerit. Nullatenus autem posse in eam conditionem annuere, & consentire, ut terra Lithuania taliter Regno Poloniæ uniretur, & eiusdem conditionis essent, qualis fuit terra, Cracoviensis, & Siradiensis & alia: cum turpe esset illis, & titulum Ducatus magni Lithuania supprimere, & omnem gloriam, famam, & nomen, in communem Regni Poloniæ titulum infusum obfuscare.* Postulant igitur, & multis precibus exposcunt, *ut corrigantur litera, & terra Podolia cum Districtibus supra descriptis dentur.* Super qua postulatione, tale eis, per Regni *Polonia* Proceres, editur responsum. *Non est vetustate deletum, nec diuturnitate abolitum, sed recens & publicum vulgare factum, quando Regnum Polonia, spretis multis excellentissimis Principibus Catholicis, qui illius affectabant regimen, Principem vestrum Wladislaum, olim Regem Polonia, tunc Iagyel vocatum, in Dominum & Regem Polonia receperit, quatuor conditionibus, prius per eum firmatis. Prima quidem, ut fidem Catholicam, cum omni sua gente susciperet. Secunda, ut omnes terras ditioni sua tunc subiectas Regno Polonia perpetuo appropriaret, & incorporaret. Tertia, ut thesauros omnes, in Regnum Polonia induceret. Quarta, ut omnes Catholicos captivos relaxaret. Eo autem accepto in Regem, illustrissimam illi dederunt pro Consorte Hedwigim, Ludovici Regis Polonia & Hungaria filiam. Qui promissionum suarum non immemor, omnibus diebus, quibus vixit, tam a propriis, quam a forensibus, quæsivit modos, ingenia & consilia, quibus terras Lithuania Regno Polonia perpetuo uniret. Reperit autem modum optimum, ut vos primum sacro fonte renatos, nobis in Dignitatibus, honoribus, & nobilitate æquavit, & arma, qua in signum nobilitatis detulimus, glutinando nos vobis, deferenda dedit, per multasque inscriptiones, diversis temporibus habitas, Regno Polonia, Ducatum magnum Lithuania laudante, consentiente, & approbante Duce magno Lithuania Withawdo, & universis antiquis, quorum aliqui adhuc supersunt, Ducibus & Boiaris Lithuania appropriavit, & incorporavit. Non licet igitur nobis aliqua inscriptionibus prædictis addere, corrigere, vel detrahere, qua multorum capitum prudentia, solertia, & industria, cum magnis sumptibus & expensis sunt confecta, quoniam correctio huiusmodi, & detractio, omnes in-* 1443.

In qua de Lithuania Ducatu cum Regno Polonia coniungendo disceptatur,

Et de proprietate terræ Podoliæ, aliisque nonnullis districtibus.

1448. *scriptiones, uniones, & incorporationes viciaret, & prorsus redderet cassas & inanes. Caeterum satis miramur, quod dari sibi terram Podoliae, quam nos pro dimidietate Regni nostri, propter faecundum solum computamus, expetitis: allegantes illam esse de Ducatus magni Lithuaniae proprietate, cum notorium, publicum, & clarum sit, quod terram praedictam Casimirus secundus Rex Poloniae, sub Tartaris conquisivit. Et mutis illam tenens pacifice temporibus, multa castra, videlicet Camyeniecz, Chaczen, Czeczny, Bakuta, Braczlavv, Myedziboze, & alia vel muro, vel ligno construxit. Fuitque terra praedicta, in Regni Poloniae longa diuturnaque possessione: quam, morte Casimiri Regis secuta, Rex Poloniae Ludovicus tenuit; Quo sublato Wladislaus Lagyel eius possessor, ut Rex Poloniae fuit: quam iure suo regali Spithkoni de Melsthin, militi suo, propter eius servitia & merita, perpetuo in feudum donavit. Et eo mortuo, iterum eam Duci Svvitrigol, fratri suo contulit, ad vitae tempora, de quo apud nos clarissima testimonia servantur. Ex eo vero, quod illam magnus Dux Vithaudus aliquot annis tenuit, nullum ius a vobis potest vindicari: cum illam ex donatione Wladislai Regis Poloniae tenuerit: Duce Svvitrigellone ex ea fugiente. Quod & moriturus praedictus Dux Vithavvdus recognovit. Et perpendens Wladislaum Regem esse perplexum, ne morte sua secuta, terra praedicta, a Regno suo Poloniae abstraheretur, illuo pro omnibus Capitaneis, & terrigenis terrae Podoliae mittens, omnes sacramentum praestare iussit, ne post mortem suam, eandem terram abiuti alteri, praeterquam Wladislao Regi, aut Regno suo Poloniae, resignarent. Qui iussa praefati Ducis & promissa complentes, terram Podoliae praedictam, morte Vithavvdi, magni Ducis Lithuaniae, secuta, Wladislao Regi Poloniae sponte reddiderunt. Nec unquam super illa, inter nos, & vos, fuit aliqua concertatio, quaestio & differentia. Sed Regnum Poloniae, in eius fuit quieta & pacifica possessione. Sed neque liberalitas Wladislai Regis Poloniae, in Lithuaniae Ducem praedictum, magnum Vithavvdum, largitione temporali, praedictae terrae Podoliae collata, trahi debet per vos, in alicuius proprietatis usurpationem, aut debiti necessitatem. Si tamen existimatis vos, vobis occasione praedictae terrae Podoliae in aliquo iniurios esse, offerimus nos bonorum, iustorum, & proborum hominum, sine passione, affectu, vel metu iudicantium, stare decisioni & decreto. Et non solum super praefata terra Podoliae, sed etiam super praefatis Districtibus Olyeschko, videlicet Lopaczino, Wyethli, & Hrodlo, qui de proprietate, iure & titulo, Regni Poloniae esse dirosfuntur, & quos Dux magnus olim Lithuaniae Sigismundus, per literas suas patentes, recognoscit, non esse suos, neque aliquid iuris proprietative, se, aut Ducatum magnum Lithuaniae, in illis habere, similem vobis offerimus iuris, iustitiae & aequitatis conditionem.* Quibus auditis Boiari Ducatus magni *Lithuaniae*, videntes se in iustitia deficere, destiterunt amplius loqui, & interpellare Barones *Poloniae*, pro terrae *Podoliae* restitutione. 1448.

Ad hanc Conventionem *Lublinensem*, redierunt Nuncii *Casimiri* Regis, alias in Urbem, ad *Nicolaum* quintū Papam, cum obedientia missi, videlicet *Vischota* de *Gorka* Praepositus *Posnaniensis*, & *Petrus* de *Schamotuly*, Castellanus *Calissiensis*. Cum quibus *Baptista* Episcopus *Cameriensis*, praefati *Nicolai* Papae, ad *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniae*, cum potestate Legati de latere, Nuncius & Orator missus advenit. Qui feria quinta in Octava Corporis Christi, habita audientia publica, & facta brevi oratione, commendavit plurimum *Casimirum* Regem, de data obedientia. Deinde loco muneris, praesentavit Regi, ex parte Papae Rosam auream, pensantem centum aureos. In audientia autem, secreta, praesentavit Casimiro Regi Bullam super nonaginta nominationibus, super tota Provincia *Guesnense*, aliam pro subsidio contra Tartaros, exactionem in Clero Provinciae *Guesnensis*, super decem millibus florenorum. Ultimo exposuit, quod *Nicolaus* quintus Papa, creationem *Sbignei*, *Cracoviensis* Episcopi, factam olim, per *Eugenium* quartam Papam in Cardinalem, pro honore Regis, & Regni *Poloniae*, innovavit, & confirmavit. De quibus omnibus *Casimirus* Rex gratias summo Pontifici *Romano Nicolao* quinto agens, eundem *Ioannem Baptistam* Episcopum & Legatum expensis largis procuravit.

Cum Legatis Polonicis, qui ad Pontificem Romanum Nicolaum quintum, declarandae obedientiae causa, missi erant, eiusdem Pontificis Legatus, in Poloniam venit, rosam auream & quasdam Bullas muneris loco Casimiro Regi ferens.

Feria quarta, in die sancti *Bonifacii*, licenciatis *Casimirus* Rex Praelatis & Baronibus Regni sui *Poloniae*, & Ducatus magni *Lithuaniae*, dissolutaque Conventione, ex *Lublin* discedit, & per *Vrzadow* & *Zavichost*, feria sexta post prandium, venit *Sandomiriam*, ubi stetit ad feriam quintam. Fecerat tamen, intra dies illos, descensum in *Przischow* ad venationes. Feria quinta recedens *Sandomiria*, per *Opatbow* venit ad sanctam Crucem, in Calvum montem. Ubi adorato ligno sanctae Crucis, per *S. hidlow*, & *Proschenice*, comitante eum *Zophia* Regina *Poloniae* genitrice sua, venit *Cracoviam*, feria quinta, ante festum S. *Ioannis* Baptistae. Ubi iam eum *Ioannes Baptista*, Nuntius Apostolicus diebus aliquot praecesserat, & fuit, per Praelatos, & Canonicos Ecclesiae Cathedralis *Cracoviensis*, & omnes Conventuales Ecclesias, ac Cives *Cracovienses*, qui in mille videlicet equorum Comitiva sibi exiverant in obvium, splendide receptus. Universitas tamen *Cracoviensis*, nullam ei, etiam monita & rogata, voluit facere reverentiam, propter tractatum, quem profitendo veritatem condiderat, & in quo *Basiliense* Concilium, rite congregatum, *Eugenium* quartam deponere, & *Faelicem* eligere potuisse, ex scripturis pluribus declaravit. Fremebat autem prae dictus Episcopus *Baptista*, contra Universitatem, & nisi prudentissimis persuasionibus, & ra-

Legatus Nicolai quinti Papae a Sbigneo Cracoviense Episcopo, & eius Clero Civibusque Cracoviensibus, praeter Universitatem, quae Eugenium Papam agnoscebat, cum summo honore excipitur.

1448.

rationibus, per *Sbigneum* Cardinalem,& Episcopum *Cracoviensem*, fuisset mitigatus, decreverat plures de Universitate suis privare beneficiis,& eiicere eos de consensu *Casimiri* Regis ex Regno. Ipse tamen Cardinalis dedit viam, per quam hæc omnia, in pulchro ordine composita fuerunt,& restricta, & pax *Cracoviensi* studio atque honos servatus.

Rathiborienses & Oszvvia zimenses Duces Casimiro Regi assistentiam & fidem promittunt.

Casimiro Poloniæ Rege mansionem suam *Cracoviæ*, decemocto diebus continuante, *Nicolaus* & *Venceslaus* Duces *Rathiborienses*, ac *Venceslaus*,& *Janussius Osszwiaczimenses*, venerant ad suam Serenitatem, promittentes, omnem assistentiam & fidem. Quos *Casimirus* Rex *Poloniæ* magnifice honoravit,& Regaliter remuneratos, ad propria remisit.

Boleslaus Dux Thessinensis Annam, neptem ex sorore Zophiæ Reginæ Poloniæ, ducit in vxorem.

Sub idem tempus, *Boleslaus* Dux *Thesthinensis*, neptem germanam ex sorore *Zophiæ* Reginæ *Poloniæ*, Virginem *Annam*, Ducissam *Russiæ*, die Dominico, ante festum Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis, accepit in vxorem. Cui *Casimirus Poloniæ* Rex, ex munificentia Regali, pro dote, duo millia florenorum assignavit, de thesauro Regni *Poloniæ*. Obligans eum affinitate huiusmodi, ad amicitiam, Regno *Poloniæ* præstandam arctiorem: qui & ipse sua sponte in Regni *Poloniæ* amplitudinem servidum habebat,& præproperum ante eam affinitatem, ingenium. *Fælicem* & beatum se publice astruens, si Ducatus *Slesiæ*, singuli, ad corpus Regni *Poloniæ*, a quo abstracti, per iniquitatem erant, reddi, & reuniri, in suis diebus contigisset.

Casimiro Regi in Russiam iter facienti, mors Romani Palatini Moldauiæ nunciatur.

Feria secunda, ante festum sanctæ *Margarethæ*, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, exivit *Cracovia*, in *Wyeliczkam* ad prandium, & ad noctem, & per solitas stationes suas, iter suum versus terras *Russiæ* maturabat. Quo in *Woynitz* agente, ad illum Nuncius allatus est, referens sibi verbo & literis, Voievodam *Moldaviæ Romanum Heliæ* Voievodæ fratrem amitalem, toxico, dato sibi a suis quibusdam Baronibus, feria tertia, in die Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis, diem obiisse, super cuius morte compatiens, tanto celerius, in terras *Russiæ* processit, ut terras *Moldaviæ*, ad pacem & bonum ordinem reponeret. Die Dominico post festum sanctæ *Margarethæ* intravit *Przemisliam*, deinde procedit versus *Leopolim*.

In templo Sandomiriensi signum Passionis Dominicæ & plerique

Eadem feria secunda, qua Rex *Casimirus Cracovia*, versus terras *Russiæ*, fuerat egressus, in Ecclesiam beatæ *Mariæ* Virginis *Sandomiriensem*, fulmen aduenit,& tectum medii verticis templi, ex aspectu pinnaculi linealiter, a summo deorsum mouit,& per foramen testitudinis ingressum faciens, in templi interiora, primum Crucem Passionis, in medio Ecclesiæ pendentem, in tenues portiones dissipavit, & manum sinistram, a iunctura cubiti disiunxit, ferrum quo Passio sustentabatur, frangens,& aliquot quadratos lapides, de muro templi euulsit. Virginem *Magdalenam*, filiam Aduocati de *Lagow*, tunc coram *Petro* Baccalaureo & Viccario facientem confessionem, in capitis dextro tempore percutiens, interficit. Eundem vero *Petrum* Baccalaureum in manu sinistra graviter adussit,& calceum vnius pedis mirabiliter laniavit. Vnum ex Sanctuariis, in humeris percussit. Multi insuper alii in pedibus adusti, de templo, aut ducebantur adiuti aut portabantur. Nemo in Ecclesia fuit, qui vel subito terrore percussus, non corruit, vel obstupefactus, in obliuionem sui non venit. Ignis enim fulminis, totam Ecclesiam repleuerat. Qui si cum primo impetu, in numero densiore, per Ecclesiam discurisset, omnes in Ecclesia positi, aut mortui, aut insanabiliter læsi fuissent. Verum impetus materiæ, propter tot reflexiones, & ad tantam distantiam deportatas, langvidatus est. Sed & ignis ipsius densitatem tantum subtiliaverat, quod illi, qui circa terram diffundebatur, propter materiæ raritatem, non inserebat vstionis noeumenta. Erat Ecclesia prædicta, plena foetore sulphureo, & fumo, ex huiusmodi fulminis percussione.

1448. *homines ictu fulminis afflantur.*

Ad Casimirum Poloniæ Regem delectum militum habentem, pro retinenda Moldauia,

Die Dominico, ante festum sanctæ *Mariæ Magdalenæ*, venit *Casimirus Poloniæ* Rex *Leopolim*, vbi stetit diebus undecim. Intra qvos deliberabat, exercitualiter ire, versus terras *Moldauiæ*, auisatus, quod *Petrus* Voieuoda *Moldaviæ*, de subsidio, *Ioannis* de *Huniad* Regni *Hungariæ* Gubernatoris, confidens suæ Serenitati facere resistentiam, parabat. Vnde omnibus terris *Rusfiæ*, videlicet *Przemisliensi*, *Leopoliensi*, *Podoliæ*, *Chelmensi*, & *Belzensi*, mandat ad arma consurgere,& exercitualiter in *Halicz*, pro die Dominico, post festum S. *Petri* ad vincula, venire. Ibi venit ad suam Serenitatem *Maria* relicta *Heliæ* Voieuodæ, *Moldauiæ*, habens in Comitatu, ducentos eqvos de *Valachis*, qui partem filii sui *Romani*, dum viueret, sequebantur,& eo mortuo, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, tanquam principalem declinabant. *Casimirus* autem Rex conditioni præfatæ *Mariæ*, amitæ suæ, compatiens, Oppidum *Colomia* sibi donat ad manendum. Baronibus vero *Valachiæ*, notabile facit in pecuniis subsidium: mandans eis secum proficisci, eorum statui & personis prouisurus.

Maria vxor Heliæ defuncti, comitatu ducentis equis, venit Leopolim.

Exercitus terrarum Russiæ Haliciam ad Casimirum Regem confluit,

Feria quarta, ante festum S. *Petri* ad vincula, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, de *Leopoli* in *Bobrka* egressus, feria sexta post festum sancti *Petri*, venit in *Halicz*. Vbi stetit quatuor diebus: Exercitu terrarum *Rusfiæ*, illuc ad suam Serenitatem confluente. Quo illic stante, & venationi auium insistente, familiaris suæ Curiæ, *Ioannes Grzimyaczki*, *Polonus* nobilis, sibi ex diuturno seruitio, per totum tempus, quo erat in *Lithuania*, præstito, singulariter charus, volens vadum, in fluuio *Lippa* tentare, subito submersus est,& post aliquas horas vix repertus: quamnis flumen facilis esset vadi,& paruam haberet aquam in alueo,& tandem in Ecclesia parochiali in *Halicz* sepultus.

& Ioannes Grzimyaczki Regi charus in fluuio Lippa submergitur.

1448.

Feria tertia egressus *Casimirus Poloniæ* Rex de *Halicz* per *Buczacz*, *Iagyelnicza*, & alia loca consueta, venit in Ciuitatem regalem *Camieniec*, feria sexta in vigilia S. *Laurentii*, vbi diebus duodecim mansionem suam egit. Tanta autem fuit exultatio, omnium terræ *Podoliæ* nobilium, & terrigenarum de Regio aduentu, per quem sperabant terram *Podoliæ*, ad bonum ordinem & pacem reduci, ut liberaliter Regi, de villis suis, duplicem præstarent stationem. Præmiserat autem *Casimirus Poloniæ* Rex, de *Iagyelnicza*, duos Barones, videlicet *Petrum Odrowasz* Palatinum *Leopoliensem*, & *Przedborium* de *Konyeczpole*, Castellanum *Sandomiriensem* ad *Petrum* Voieuodam *Moldaviæ*, ut prædictum *Petrum* bonis & honestis mediis inducerent, & requirerent, ad præstandum Regi *Casimiro* homagium, & ut Ducem *Michaelem*, filium olim *Sigismundi*, magni Ducis *Lituaniæ*, quem apud se souebat & sustentabat, sibi, tanquam hostem, præsentaret. Et quamuis ipse *Petrus* Voieuoda *Moldaviæ*, consentiebat huiusmodi homagium facere, & omnem fidelitatem debitam, more suorum prædecessorum, *Casimiro* Regi *Poloniæ* præstare: venire tamen ad præsentiam Regis *Casimiri* timuit. Suggestum enim sibi fuit, per quosdam, ex consilio *Casimiri* Regis, quod captivitatis, laturus esset, si adueniret, molestias. Igitur misit ad Regem, nuncios suos notabiles, videlicet *Nagou* Baronem, & *Michaelem* Cancellarium, cum aliis duobus Baronibus supplicans, vt Rex *Casimirus* non imputaret sibi ad culpam, quod venire ad suam præsentiam, propter metum non poterat, offerens se, dummodo esset securus, & homagium, & fidelitatis præstare iuramentum. Ducem vero *Michaelem*, nullatenus se posse aut velle Regi *Casimiro*, præsentare astruebat, cum magnum incideret dedecus, si Principem innocentem Regiam gratiam, & iusticiam postulantem, qui ad illum confidenter, velut ad amicum, venerat, Regi dederet. Obtulit tamen eundem de cetero in molestiam, & nauseam Regis *Casimiri*, in suis Dominiis, non tenere. Rex autem *Casimirus*, deliberatione habita, mittit *Petro* Voieuodæ *Moldaviæ* largum salvum conductum; assecurans eum de omni timore. Dum autem ipse *Petrus* Voieuoda, huiusmodi saluo conductu assecuratus, venire ad præsentiam *Wladislai* Regis, in *Camyeniec* disponeret, & iam in Castrum *Choczim* aduenisset, *Casimirus Poloniæ* Rex, moram temporis sufferre non valens, & nimio æstu in *Lithuaniam* redire desiderans, ne conuentionem, pro die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *Nouogrodek*, iuxta conclusionem, cum *Lithuanis* habitam, negligeret, ex *Camyeniec*, rebus omnibus, quæ consumationi erant proximæ, neglectis & omissis, feria quarta, ante festum sancti *Bartholomæi* discessit, missis quatuor Baronibus, ad *Petrum Moldaviæ* Voieuodam, videlicet *Ioanne* de *Czizow* Castellano *Cracouiensi*, *Petro Odrowasz*, Palatino *Leopoliensi*, *Ioanne* de A *Konieczpolye* Regni *Poloniæ* Cancellario, & *Ioanne* de *Pilcza*, cum plena potestate. Qui cum illo certis habitis tractatibus, omni bono ordine concludunt, iuramentum fidelitatis, tam ab eo, quam suis omnibus Baronibus, vice & nomine *Casimiri* Regis, & Coronæ *Poloniæ* exigunt, nouas inscriptiones, & fœdera firmant, per quæ ipse *Petrus* Voieuoda *Moldaviæ*, *Casimiro* Regi, & Regno Poloniæ, fidelitatem & obedientiam debitam exhibere, ac pro præstando homagio, pro tempore & loco beneplacito, iuxta *Casimiri* Regis ordinationem, & mandatum, venire se astringit, & obligat. Hac autem conclusione, cum eodem *Petro* Voieuoda *Moldaviæ* habita, exercitus terrarum B *Russiæ*, qui in Campestribus, circumquaque Ciuitatem *Camyeniecz*, multis diebus, erat commoratus, licentia habita, ad propria regressus est.

Petrus Palatinus Moldaviæ Casimiro Poloniæ Regi obedientiam promittit,

Miserat etiam Dux *Michael*, filius Ducis magni *Litvaniæ* olim *Sigismundi*, specialem Nuncium, rogans *Casimirum Poloniæ* Regem, ut illum in gratiam assumere dignaretur. Barones autem Regni *Poloniæ* requirens, ut suarum promissionum, & iuramenti memores, ad iustitiam illum admitterent. Contemptæ autem fuerunt, & spretæ huiusmodi suæ preces, & non solum ipse Dux *Michael* ad gratiam exauditionis non admissus, sed etiam firmatis, cum *Petro* Voieuoda *Moldaviæ*, fœderibus, ex *Moldaviæ*, tanquam hostis Regis *Casimiri* C pulsus, ad *Tartaros* barbaros se contulit: postquam inter Catholicos iustitiam & gratiam non reperit.

ob idq; Dux Michael eiectus ad Tartaros fugiens se contulit.

Venerat etiam, stante *Casimiro Poloniæ* Rege in *Camyeniec*, ad præsentiam suæ Maiestatis, *Tartarorum* Imperatoris nuncius, *Kalina* vocatus, offerens nomine *Tartarorum* Imperatoris subsidium exercituale, contra *Petrum* Voieuodam *Moldaviæ*, casu, quo *Casimiro* Regi nollet subii & obedire. Hunc Nuncium remuneratum *Casimirus* Rex, habitis secum secretis tractatibus, remisit, & quædam mandata, ignota multis, ad Cæsarem *Tartarorum* illi dedit.

Egressus *Casimirus Poloniæ* Rex, de *Camye*D *niec*, feria quarta ante festum S. Bartholomæi, per *Czarnokuuicze*, venit in *Trebowlam*, feria quinta. Vbi licentiatis omnibus Curiensibus Polonis, quibus certam & notabilem summam per Zupparium *Cracouiensem* erogari & distribui mandauit. Ex *Trebowla* feria sexta, in vigilia S. *Bartholomæi*, properat in *Lithuaniam*, & per *Kozlow*, *Swizenie*, aliaque consueta loca, feria secunda post festum S. *Bartholomæi* venit in *Luczko*, vbi stetit duobus diebus: ibique venit ad suam Serenitatem nuncius, significans *Vincentium* Archiepiscopum *Gnesnensem* feria quarta in Vigilia Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, in Castro Ecclesiæ suæ *Vrzeiow*, mortuum esse, & expost Sabbato proximo,

Vincentius Archiepiscopus Gnesnensis moritur.

1448.

1448.

ximo, in Ecclesiam *Gnesnensem*, cum debita honestate tumulatum.

Casimiro Poloniæ Rege rebus Lithuanicis occupato,

Feria quarta post festum sancti *Bartholomæi* exiuit *Casimirus Poloniæ* Rex de *Luczko*, & per *Pinsko*, pro die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, venit in *Nouogrodek*. Vbi ad suam Serenitatem, pro tenenda Conuentione, Prælati & Barones *Lithuaniæ* conuenerunt. Cum quibus, habitis tractatibus, secretis & ignoris, ad *Grodno*, & ad alia venationum loca processit, & in illis fuit longo tempore immoratus. Misit tamen exercitum terrarum *Lithuaniæ*, & *Samogitiæ*, contra Ducem magnum *Twerensem*: cuius gentes quoddam castrum, quod fuit pro Rege *Casimiro* conquisitum, volentes illud reacquirere vallauerunt. Vix autem quindecim elapsis diebus, postquam *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Podolia* discesserat, Imperator *Thartarorum*, cum exercitu venit improuise contra illam, & crudeliter eam vastans, nulli parcens sexui vel ætati, magnam multitudinem hominum & pecorum in perpetuam seruitutem abduxit.

Scytha in Regnum Poloniæ irruunt.

Congesto tamen *Theodoricus Buczaczki*, Capitaneus *Podoliæ*, aliquali exercitu, in locis arctis & limosis, cum eis congressus, plurimos homines, de potestate eorum liberauit. Irruptio autem hæc *Thartarorum*, & terræ præfatæ vastatio, quemadmodum literæ præfati *Theodorici Buczacki* Capitanei, & *Petri Odrowasz*, Palatini *Leopoliensis*, Baronibus Regni *Poloniæ* missæ declarabant, non fuit facta, sine singulari subornatione eorum, qui prædictam terram *Podoliæ* sibi nitebantur vsurpare: quoniam & ille Nuncius *Thartarorum Kalina*, qui ad *Casimirum Poloniæ* Regem, in *Camyenyecz*, paulo ante venerat, etiam in exercitu *Thartarorum*, tunc temporis visus est, & ipse exercitus *Tartarorum*, dum rediret, circa *Braczlaw* per *Jurscham* fuit exceptus procuratus & honoratus.

Die Dominico, in vigilia S. S. *Simonis & Iudæ* Apostolorum, Prælati & Canonici Ecclesiæ Metropolitanæ *Gnesnensis*, pro Capitulo generali ad diem huiusmodi instituto, conueniunt. Ad quos *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania*, *Miklasch*, Notarium, & *Creslaum Woyszik* Cubicularium, transmittit: rogans illos, & requirens, vt *Wladislaum* Episcopum *Wladislauiensem* in *Gnesnensem* Archiepiscopum postulent;

Wladislaus Episcopus Wladislauiensis

Certificatus enim Rex literis parentis suæ *Zophiæ Poloniæ* Reginæ & Baronum, quod *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, nullatenus poterat, ad suscipiendum regimen ecclesiæ prædictæ induci, *Wladislaum Wladislauiensem* Episcopum, iudicauit digniorem, in sedem Metropolitanam succedere. Placuit autem Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, pro electione futuri Antistitis, per viam scrutinii procedere, existimantes illam esse efficaciorem.

variatis eligentium votis

Verum votis singulorum scrutatis, magna diuisio inter eligentes suborta est, & vnus fuit postulatus, tres verò electi. Nouem enim Prælati & Canonici, condescendendo votis & precibus Regiis, *Wladislaum Wladislauiensem* Episcopum postulant, alii octo *Ioannem Gruszczinski* Custodem *Cracouiensem*, duo *Nikliunm Chebde*, Præpositum *Cruszwiciensem*, vnus Magistrum *Thomam Strapinski* Theologiæ, & iuris Canonici Doctorem, Canonicum *Gnesnensem & Cracouiensem* eligebant. In crastino tamen electionis huiusmodi, *Ioannes Gruszczinski*, veritus, ne Regem *Poloniæ Casimirum*, cuius erat Notarius, & per quem fuit, ad Ecclesiam Wladislauiensem, *Wladislauiense* in *Gnesnensem* promoto, nominatos & designatus, offendat, cedit suæ electionis iuri, & vota sua in *Wladislaum Wladislauiensem* Episcopum, cum de iure non poterat, de facto transfudit: *Niklino Chebde*, a iure electionis, & suis duobus electoribus, *Ioanne* videlicet *Chebde*, & *Nicolao Glaboczki*, ex proposito nullatenus volentibus cedere. Publicatur itaque *Wladislai Wladislauiensis* Episcopi postulatio.

in Archiepiscopum Gnesnensem

Sed & *Ioannes Chebde* & *Nicolaus Glaboczki*, sui electi. *Niklini Chebde* electionem publicant. Decretumque postulationis conficitur. Cui *Wladislaus Wladislauiensis* Episcopus, dum sibi fuisset oblatum, tanquam a maiore, & saniore, Capituli parte postulatus, de Regio fauore non incertus, præbet rogatus congruum consensum.

a parte maiore eligitur.

Hungari, Duce Ioanne de Huniad

Ioannes de *Huniad*, Regni *Poloniæ* Gubernatur, quem largitione, liberalitate, & fauore *Wladislai Hungariæ & Poloniæ* Regis, ex paruis minimisque principiis, ad multum gloriæ & potentiæ, constabat emersisse, collecto magno ex *Hungaris*, *Polonis*, *Bohemis*, *Almanis*, aliisque nationibus, quos largo stipendio conduxerat, exercitu, fecit expeditionem contra *Turcas*, & circa festum S. *Michael* Archangeli, cum notabilibus Baronibus *Hungariæ*, & exercitu prædicto omni genere, rerum bellicarum, copiose instructo, vadum transit *Danubii*.

terras a Turcis occupatas ingressi,

Cœpit autem per medium Despoti *Rasciæ*, *Turcorum* Cæsar, pacem petere, offerens pro maiori illius firmitate, totam terram *Bulgariæ*, quam e multis annis sui prædecessores subiugatam detinebant, liberam relinquere, & expeditam, notabilemque auri soluere quantitatem. Ipse vero *Ioannes* de Huniad, habito cum *Nicolao Lyassotzki* Decano *Cracouiensi*, qui tunc ad tractatum huiusmodi, rogatus, venit, & aliorum Baronum *Hungariæ* consilio, & deliberatione, ultra oblata, per *Turcum*, petebat, ut etiam fines *Romaniæ* excederet, & ad solum natale in *Nathuliam*, vnde exiuerat, rediret. Quod dum *Turcus* facere negaret, pacis tractatus ruptus est, & exercitus Catholicus sub ductum, prædicti *Ioannis* de *Huniad*, transfretato *Danubio*, versus terras & Dominica *Turcorum* processit. In eundo autem ad *Turcorum* Dominia, transitum fecit, per terras *Rasciæ* & *Albaniæ*, Dominio Despoti subiectas, quas hostili crudelitate non spoliis solum, sed etiam cedibus

Rasciamque magna clade afficientes,

1448. bus & exultione fadsult. Indignationem enim & furorem tam Gubernator ipse, quam exercitus *Hungariæ*, induerat contra Despotum, quod requisitus, personaliter, & cum omnibus potentiis, ire contra *Turcos* recusabat, cum pro iniuriis suis, bellum ceptum sit, & circa teeupersods Dominis sua, iam in faucibus *Turcorum* consistentia, tam *Wladislaus Hungariæ* & *Poloniæ* Rex, qusm notsbiles ex *Hungaria* & *Poloniæ* Baronibus, vitsm effuderiot in superiori prælio, cum *Turcis* facto. Offerebat quidem præfatus Despotus, psrtem sui exercitus Gubernatori: quam ipse dedignabatur suscipere. Incertus siqoidem Despotus, de futuro belli successu, suadente id sibi vxore sua, diuinationibus Phytonis assueta, cooferre se personaliter in bellum, & ponere suarum gentium vniuersum exercitum, in dubium euentum, metuebat, non ignarus de *Turcarum* Cæsaris potentia, & exercitus sui robore & numerositate. Confidens itaque *Ioannes* de *Humad Hungariæ* Gubernator, In exercitus sui potentia, & credens se posse illius bi schio, ampliorem potentiam, quam *Turcorum* debellare, in eorum Dominia, pluribus diebus processit: igne, & gladio singula consumens. Et usque sd Campum *Kossouo* peruenit. Vbi feria quinta, ante festum S. *Lucæ* Eusngelistæ. *Turcorum* Imperator, cum trecentis millibus equitum, & sexaginta millibus peditum, sibi occurrit, & prælium per partem vtramque, cum magna animorum constantia, committitur. Prima die, videlicet feria quinta, æquo quidem Marte pugnstum est: licet per malum regimen, & ordinem *Hungarorum* exercitus, multos nobiles milites amiserit. Altera vero die, videlicet feria sexta, *Turci* superiores fuerunt, in omnibus fere certaminibus, & exercitum *Hungarorum* in partes & cuneos diuisum, multitudioe & velut quadam voragine excipiebant, & coocludebsnt, ut nemo quantumcunque fortis, haberet animum pugnandi, sic conclusus, & in tali discrimine positus. Nocte sequenti, de feria sexta in Sabbatum, *Hungarorum* exercitus, videns se contractum & debilitatum, fugam arripuit: paucis ex Polonis & Bohemis in curribus remanentibus, qui Sabbatho, s mane vsque sd meridiem, continuabsnt certameo, bombardis & balistis se tutando, superueniente tandem *Turcorum* multitudine, ad extremum victi sunt, & *Turci*, tam spoliis & armis eorum potiti. Quiodecim millia ex Catholicis occisa fuisse feruntur, duodecim millia capta. Barones fere omnes *Hungariæ*, aut capti aut occisi. Inter quos *Emericus Woyde*, *Firlich*, *Thomas* de *Secz*, germanus *Dionysii* Cardinalis, & Archiepiscopi *Strigoniensis*, *Franco Banus*, *Emericus* de *Marcellis*, & plures alii desiderati sunt. Dux exercitus, *Ioannes* de *Huniad*, Sabbatho ante meridiem, videns se omne robur exercitus amisisse, non sine lachrymarum profluuio suos, sdhuc cer-

a Turcis victi, cæduntur

& fugantur.

tantes, deserit, & fugere cœpit. Ne autem ex multitudine similiarium, & fidelium suorum, A qui eum sequebantur, agnosceretur, quis & qualis esset, veritus oe sgmen persequentium *Turcorum* io se conuerteret, omnia armorum insignia reiecit, familiares omnes licentiat, & solus & vnicus, fugæ se committit. Quod tamen saluationis sperabat remedium, id exitii, & perpetuæ calamitstis, atque opprobii, nisi fortuns aliter restitisset, fuisset csusa. Deferentibus eoim eum familiaribus, a *Turcis* tribus, qui fugientes persequebantur, comprehensus est. Qui dum vestimenta, equum, & res atque pecunias, apud eum repertas, æqualiter inter se diuisissent, tertius, duobus eius cura & custodia msndata, discedit, & alios fugientes insectatur. Quo sbeuote, de Cruce aurea, B quam in collo gestabat, cum reliquiis tum primum (quooiam latebat sub camisia) deprehensis, ioter duos exoritur contentio. Fortunam igitur tentauit extremam expetiri, arreptâque frsmea, vnum occidit, alterum vulnere prostrsoit: potitus eorum & suis spoliis. Per plures tandem dies errans, in Dominis Despoti *Rasciæ* peruenit, & in Castrum quoddam Despoti fiducialiter ingressus, mandato Despoti captus est, tentusque in captiuitate mensibus tribus, donec vniuersis Prælatis, & Baronibus *Hungariæ* iuramento corporali, cum ipso Gubernatore, quædsm Castra in *Hungaria* Despoto dare, & perpetuo donare, permittentibus, dato in obsidem filio, solutus est. Non C solum autem castra promissa non reddidit, sed & quædam alia, quæ iuris Despoti erant, per vim expugnsta recepit. *Hungarorum* sutem exercitus, qui de prælio fugiebat, magnas commissorum in terra *Rasciæ*, euodo in *Turciam*, spoliorum & damnorum pœnas dedit. Nsm fere omnes, & equis & rebus spoliati, plures membris truncati, multi interfecti sunt. Ita neque fugientibus *Hungaris*, fortuna commodior fuit. Assidui enim imbres & fames, lassitudoque, *Rasciani* insuper, quos in pugnam eundo, vt præmisimus, expilauerant, ioiuriæ memores, spoliis miseros, plerosque morte multabant.

Huniadus vero captus, primum a Turcis duobus, quos tandem occidit, mox à Despoto Rasciæ, in vincula conjicitur. A quo postea & sacramento, & obside filio accepto dimittitur.

D Natali Domini anni huius. *Casimirus Poloniæ* Rex, & dies frequentes apud *Vilnam* celebrato, etiam totum tempus hyemis, quadrsgesimæ, veris & æstatis absumit io *Lithuania*, venationibus assiduis opersm dando. Circa festum vero Assumptionis Sanctæ *Mariæ* Virginis, collecto ex *Lithuanis* & *Ruthenis* exercitu, paucis *Polonis*, duntaxat aulicis sccersitis, iuie contrs Ducem *Michaëlem*, aduersarium suum, qui *Stharodub*, *Schewerski*, *Nouogrodek*, & alia castra occupauerat, & *Thartarorum* suxilio, terras *Lithuaniæ* infestabst, Lithusniæque exercitum contra illum perprius missum, profligsuerat, & verterst in fugam. Sentiens autem Dux *Michael Casimirum Poloniæ* Regem, cum magna potentia aduenire, veritus faciem suam

1449. Casimirus Poloniæ Rex

receptis castris, qua Dux Michael

1449.

auxilio Tharsarorũ occupauerat, Vilnam reuertitur.

suam, fugit. Sed & castra occupata, relignare suis mandauit. Itaque *Casimirus Poloniæ* Rex potitus votis, expulso prætato *Michaele* Ducæ, sospes rediit *Vilnam*, & illic, tam æstatem, quam autumnum transegit.

Fœlix quintus Papa, per Concilium Basiliense electus, iuri suo cedit, à Nicolao Papa & nonnullis Regibus & Principibus requisitus.

Amedeus Dux *Sabaudiæ*, qui & *Fœlix* quintus in sua obedientia nuncupatus, per Concilium *Basiliense*, in Papam electus, videns sibi suffragia adhærentium, & obedientiam omnium Regum deficere. Captus etiam humillimis literis *Nicolai* quinti Papæ, quas sibi manu propria non fastidiebat scribere, inducendo illum ad cessionem, omni iuri quod competebat, sibi in Papatu cessit, & publice in Ciuitate sua *Gebenensi*, vbi tunc habitabat, in præsentia omnium Cardinalium Prælatorumque suæ obedientiæ, & Legatorum *Nicolai* Papæ, & Regum *Franciæ, Hispaniæ, Angliæ* & aliorum, qui eum de cessione sollicitabant, ascensa ambona, renunciauit: factis certis capitulis & firmatis. In quibus primum continebatur, *vt Concilium Lugduni fieret, vt quorum de Cardinalibus, suis assumerentur, in Cardinales, & vt pensio quindecim millium florenorum, de Camera Apostolica, singulis annis illi solueretur.* Hæc *Romæ* veloci nuncio nunciata: magnum attulerat Papæ *Nicolao*, & vniuersis gaudium. Venerunt, decima septima Mensis Iulii, ad suam sanctitatem, apud *Spoletum* agentem. *Ioannes* Episcopus *Pictauiensis* nomine Regis *Franciæ*, cum duobus Comitibus, & Episcopus *Gebenensis*, nomine *Amedei*. Et in publica audientia declarata huiusmodi vnione, etiam obedientiam plenam præstitêre. Per huncque modum scisma, quod annis prope decem Ecclesiam Dei vexarat, fuit sublatum, & nonnulli Cardinales *Fœlicis*, pauci tamen admodum, in Cardinalatu retenti sunt.

Nicolaus V. Papa de Ecclesia Gnesnensi Wladislao Wladislauiensi Episcopo prouidet, & contra voluntatem Casimiri Regis, qui Ioannem Grusienski promovebat, Wladislauiensem Episcopum Nicolaum Liassoczki renunciat, cui possessio negatur.

Nicolaus Papa quintus, agens nunc in *Spoleto*, Sedecima Mensis Iunii *Wladislaum* Episcopum *Wladislauiensem*, in Archiepiscopum *Gnesnensem* pronunciat. De Ecclesia vero *Wladislauiense*, *Nicolao Liassoczki* Decano *Cracouiensi* in *Spoleto* præsenti, neglecto *Ioanne Grusczinski*, pro quo *Casimirus Poloniæ* Rex, cum consiliariis suis intercedebat, prouidet. Propter quod, motus nonnulli in *Polonia* Regno, & partialitates multæ, fuerunt exortæ: cum Rex *Casimirus*, & aliqui Barones, prouisioni, de *Lyassoczki* factæ, aduersarentur, licet nonnulli negotia sua promouissent. Non permisit autem *Casimirus* Rex dari possessionem *Wladislauiensis* Ecclesiæ *Nicolao Lyassocki*. Sed per Prælatos & Canonicos *Wladislauienses*, Castra & bona Episcopalia gubernantur. Magister vero *Prussiæ Conradus*, parendo Apostolicis mandatis, ad possessionem omnium, quæ Ecclesia *Wladislauiensis* in *Pomerania* obtinet, ipsum admiserat.

Cardinalatus insignia Sbigneo Episcopo Cracouiensi à Nicolao V. Papa, per Ioannem Dlugosch Canonicum Cracouiensem adferuntur.

Prima die mensis Augusti *Nicolaus* quintus Papa, attendens *Sbigneum* de *Oleschnicza*, Episcopum *Cracouiensem*, per *Eugenium* quartum Papam, & per quintum *Fœlicem*, fuisse in Cardinalem promotum. Cognitis suis pluribus virtutibus, quas odor famæ optimæ per immensum diffuderat, sibi Capellum rubeum, Dignitatis Cardinalatus insigne, ex *Fabriano*, vbi tunc cum Curia residebat, per *Ioannem Dlugosch* Custodem *Vulicensem*, & Canonicum *Cracouiensem*, eiusdem *Sbignei* Secretarium. Nunciis & literis Regiis, quibus missio huiusmodi, plus quam biennio, velut maximum scismatum ignem in Regno *Poloniæ* excitura, impediebatur, nequicquam attentis transmittit. Qui prima die mensis Octobris, *Cracouiam* veniens, per omnes fere Prælatos & Canonicos *Cracouienses*, & plures notabiles Barones, qui sibi in obuium exiuerant, cum lætitia magna, & reuerentia fuit exceptus, & in Castrum *Cracouiense* ad Ecclesiam deductus, vbi præfatus *Sbigneus* Cardinalis, cum Baronibus, *Ioanne* de *Czizow* Castellano, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino Cracouiense, *Ioanne* de *Olesnica* Palatino, *Przedbo*[…] de *Konieczpolie*, Castellano *Sandomiriense*, *Creslao* de *Kurozwaki Lublinense*, *Nicolao* de *Zakrzow*, *Visiciense*, *Georgio* de *Branicze Radomiense*, *Ioanne* de *Bobrek*, *Brecense*, Castellanis. *Nicolao* de *Brzezye* Regni *Poloniæ* Marsalco, *Ioanne Granowski* de Picza, nec non Doctoribus, Magistris, Scholaribusque totius Vniuersitatis *Cracouiensis*, & alia infinita multitudine Procerum & nobilium, ac Ciuium, promiscui sexus, qui ad huiusmodi spectaculum conuenerant, sibi ad valuas Ecclesiæ occurrens, ipsum excepit, & in Chorum eiusdem ecclesiæ deducit. Vbi cantu Missæ maioris intercepto, præfatus *Ioannes Dlugosch*, Capellum rubeum, cappam, & baculum argenteum, Dignitatis Cardinalatus insignia, item literas Apostolicas, præfato *Sbigneo* Cardinali præsentat, habita per prius, ad suam promotionem, cunctis certatim admirantibus insigni Oratione. Literarum autem Apostolicarum talis tenor fuit.

Literæ Nicolai V. Papæ, quibus Sbigneo Episcopo Cracouiensi confert Cardinalatus insignia.

Nicolaus Episcopus, seruus seruorum Dei. Dilecto filio Sbigneo, tituli Sanctæ Priscæ Prasbitero, Cardinali, Salutem & Apostolicam benedictionem. Licet annis superioribus fœlicis recordationis, Eugenius quartus Papa, Prædecessor noster, attentis tuis virtutibus, & meritis, de fratrũ suorum consilio, vt moris est, in sancta Romana Ecclesia, te creasset Cardinalem, nosque morte eiusdem Eugenii secuta, creationem huiusmod. innouassemus, & confirmassemus, vt tua bene gerendis Ecclesiæ Dei, rebus, opera vti possemus: Capellum tamen, eiusdem Dignitatis insigne, tibi aliquanto tempore mittere, ex bonis respectibus distulimus, in finem illum, vt cum ampliori nostro, & tuo honore, sublatis singulis, quæ missionem illius retardarunt, mittere possemus. Nunc autem aduenisse tempus idoneum, & aptum, existimantes, quo dispositio nostra, debita consumationi, per dilectum filium Ioannem Dlugosch, Canonicum Cracouiensem transmittimus. Munus quidem altum &

1449. *insigne, quo non, nisi viri præstantes, & præclari consueuerunt insigniri. Et ideo hortamur te, in visceribus Iesu Christi, quatenus dignitate huiusmodi, in te collata, taliter vtaris, vt ex operibus tuis, honor DEO, fidei Catholicæ, defensio & augmentum, Sedi Apostolicæ reuerentia perueniat, & Dignitas ipsa amplius ex te resplendeat. Tu quoque per actus virtuosos, fama tua, odorem diffundens, in conspectu DEI, & hominum, honore ipso dignior habearis. Datum Fabriani Cameriensis Diœcesis. Anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo Quadringentesimo, Quadragesimo, nono. Quarto Calendas Augusti, Pontificatus nostri, anno tertio.*

Cardinalatus insignia Sbigneus Cracouiensis Episcopus intra missam accipit,

Præfatus autem *Sbigneus* Cardinalis cum omni humilitate & mansuetudine, in lachrymas resolutus, insignia præfata accipiens Cardinalatus, agens gratias Omnipotenti DEO, & suæ B genitrici, totique cœlesti Curiæ, atque *Nicolao* quinto, *Romano* summo Pontifici, dirigendo verba, ad prædictum *Ioannem Dlugosch*, est visus responsione. Qua expedita, Chorus continuare Missam, alta voce exclamans, *Gratias agimus tibi.* Ibi enim casualiter, intermissus fuit cantus, cœpit: non sine multorum admiratione, qui Diuinæ Ordinationi, cuncta dirigenti, placere actum illum credebant: Postquam in tali loco cantus & desineret, & inciperet. Finita autem missa, quam *Georgius Laodicensis* Episcopus cantauit. Vniuersitas *Cracouiensis*, per organum Magistri *Matthiæ* de *Labischin*, tunc Rectoris, ad conspectum eiusdem Cardinalis veniens, pulcherrimam orationem coram eo habuit: extollendo virtutes suas, quibus in vniuersa Christianitate celebris habitus est, & in fine gratias egit *Ioanni Dlugosch*, quod pro honore Regni, & Ecclesiæ, fideliter rem gessisset, & capellum attulisset. Missa finita, omnibus Prælatis, & Baronibus eum comitantibus, ex Ecclesia, in Curiam suam descendit, & illic omnes Prælatos & Barones, splendide & comiter tractauit.

& Oratio ad eum per Rectorem Vniversitatis Cracouiensis habita.

Ioannes de Huniad Gubernator Hungariæ Czaklonem sororinum suum cum exercitu mittit, contra ciuitates rebelles. Quem conterit Ioannes Giskra,

Circa festum Assumptionis, beatæ Virginis *Mariæ*, *Hungariæ* Gubernator *Ioannes* de *Huniad*, congregato exercitu, versus *Cassouiam*, contra *Bohemos*, & Ciuitates sibi rebelles, illum misit: præposito ei in Capitaneum sororino *Czaklone*. Hic in villa *Sumusch*, prope *Cassouiam* Castra ponens, aliquanto tempore illic perstitit, sine fructu, donec *Ioannes Giskra*, ex *Bohemis* & *Polonis*, ducens collectum exercitum, aduenit, & feria sexta, ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, mane congressu campestri facto, illum contriuit. Pauci quidem ex *Hungaris* mortui erant, & inter eos, Capitaneus exercitus *Czakiel*, sed multi capti. Castra etiam omnia *Hungarorum*, in quibus fuit præda non mediocris reperta, fuere directa. Ita *Hungari* nondum anno vno elapso, duplici clade obruti sunt. Hac victoria *Ioannes Gukra* obtenta, *Hungarorum* possessiones vehementer vastat, & fortalicium *Moldaua* erigit. His malis successibus *Ioannes* de *Huniad* Gubernator *Hungariæ*, commotus, collecto notabili exercitu, in quo etiam fuit non A paruus *Polonorum* numerus, contra *Gukram* processit. Sed dum se *Gukra* in Castra cum suis, & fortalicia recepit. Gubernator fortalicium *Moldauæ* nouiter erectum, vi capit, & omnibus *Bohemis* & *Polonis*, quos in eodem fortalicio comprehendit, vtrasque manus & summitatem maiorem nasi truncat, & vnum oculum euellit: reddens illos penitus, & sibi, & aliis inutiles, & horridos: barbaricum & amplius expromens feritatem. A *Moldaua*, subiiciendo, omnia igni & vastitati, per *Viglyesch* in *Kremniczkam*, cum exercitu aduenit: existimans posse, iuxta spem, illi secreto, a Ciuibus de *Kremnicza* datã, illius possessione, & adeptione potiri. Quod *Ioannes Gukra* persentiens, personaliter illuc adueniens, cum gentium suarum caterua, illum opinione sua fefellit, & populares, ac Ciues in fide continuit. Quod vbi Gubernator animaduertit, omnes villas, circumquaque *Kremniczam* sitas, sed & opera lignea subtilia, quibus aurifodinarum aquæ purgabantur, igne consumit, longo tempore, & multis impensis laborata, volens exinde in terram *Scepusiensem*, quoniam ibi *Bohemi* ampliora tenebant præsidia, descendere, & illam ignis voragine redigere in fauillam.

& Castrum Moldauæ erigit.

Quod capit Huniades & in captiuos nimium sæuit.

His malis, quæ in *Hungariæ* Regno agebantur, & agi parabantur. *Zophia Poloniæ* Regina, & *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cra-* C *couiensis*, commoti. Conuentione in noua Ciuitate, cum primoribus Baronibus partium *Cracouiensium* habita, ad intercipiendum huiusmodi, tam atrox bellum, quo fere vniuersum Regnum *Hungariæ* feruebat. *Ioannem Zagorzenski* Magistrum Reginalis Curiæ, & *Ioannem Dlugosch* Canonicum *Cracouiensem*, nomine *Casimiri* Regis *Poloniæ*, quamuis tunc absentis, & agentis in *Lithuania*, in *Hungariam* transmittunt. Ea præsertim consideratione moti, quoniam sciebant & sentiebant vicinis Principibus, desolationem Regni *Hungariæ*, quæ per illud bellum, sequebatur intestinum esse, plus gratam quam molestam. Nuncii autem ipsi circa *Kremniczam*, tam *Ioanne* de *Hu-* D *niad*, Gubernatore Regni *Hungariæ* cum exercitu, quam *Ioanne Gukra*. Sabbato in die S. *Andreæ* Apostoli, reperto, de pace verba faciunt. Et sex diebus continuis laborando, bellum atrox & crudele nimis intercipiunt, & nomine *Casimiri* Regis, & Regni *Poloniæ*, partes ad concordiam & pacem inducunt. Quæ res non solum ipsis *Hungaris*, qui & vastatione patriam, & se bello intempestiuo, liberatos gaudebant, sed & ipsi summo Pontifici *Nicolao* quinto, fuit gratissima. Vnde præfatum Cardinalem *Sbigneum*, quem sciebat, & belli intercepti, & pacis confectæ, autorem fuisse, per literas speciales commendat. & gratias agit, atque de pace Christianorum solicitus, ipsi *Sbigneo* Cardi-

Zophia Regina Poloniæ & Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis nomine Casimiri Regis, tum in Lithuania agentis, Nuncios mittunt in Hungariam ad intercipiendum ciuile bellum. Qui inter Ioannem de Huniad Gubernatorem, & Ioannem Iskram pacem componunt.

1449. dinali,Legationis officium,per literas,in *Hungariam* transmittit,vt pacem,si expedierit,præsentialiter illuc adueniens,conficiat. Quarum A literarum Apostolicarum,tale fuit exemplum.

Litera summi Pontificis, quibus Sbigneo Cardinali & Episcopo Cracouiensi gratias agit,pro composita in Hungaria pace.

Nicolaus Episcopus, seruus seruorum Dei. Dilecto filio Sbigneo, tituli Sanctæ Priscæ Presbitero,Cardinali,& Episcopo Cracouiensi. Salutem & Apostolicam benedictionem. Intelleximus ex literis tuis,quod in Regno Hungariæ, non modica perturbatione bellorum incendiis, nuper exortis, æmulo pacis instigante, dilectos filios, nobiles viros, Ioannem de Huniad, dicti regni Gubernatorem, & ioannem Giskra,qui se dicit Regni Capitaneum, Charissimus in Christo filius noster, Casimirus Rex Poloniæ illustris, totumque Poloniæ regnum,tuo consilio,& exhortatione moti, miserunt illuc,ad restinguendum incendia huiusmodi,suos Oratores, & Nuncios. Qui Dei gratia cooperante,inter partes fœdus,ad certum ter- B *minum fecerunt, vt interim possent de concordia, & pace tractare. Cum autem ab intimis cordis nostri desideremus,vt Regnum illud, quod diutius fuit, tanquam scutum fidei, aduersus perfidiam Teucrorum, vires suas potius contra hostes fidei conuertat,quam seipsum aliqua discordia,aut bello conficiat, & consumat. Et propterea existimantes necessarium fore, pro salute Christianorum, vt omnis discordia,inter diffidentes auferatur,& vt pax firmetur,inter eos. Ad hoc autem, iudicantes, aptissimam esse, circumspectionem tuam,propter eius singularem prouidentiam, multaque præclara virtutum dona, quibus te suam tuam altissimus insignuit, exhortamur in Domi-* C *no circumspectionem tuam, eidem nihilominus iniungentes,quatenus ob Dei reuerenciam,& pro bono Regni illius, ne gladium proprium, in sua viscera conuertat, velis suadere Regi præfato,& etiam proceribus, & Communitatibus Regni sui, vt ad componendam hanc pacem, iterum destinent suos Oratores. Ad quod opus perficiendum, tua quoque sapientia velit accedere, & ibi autoritate nostra, & tanquam noster ad hanc rem missus Legatus, hanc concordiam & pacem, inter partes, tractes, componas & concludas. Proque eius votiua Compositione, omnes Regni Hungariæ Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos & Barones,tuis suasionibus, vt tibi sua opera assistant, inducas. Nos enim tibi partes ipsas, ad huiusmodi concordiam, & pacem au-* D *thoritate nostra, hortandi, monendi,inducendi,& requirendi,illamque tractandi, & eam perpetuo, vel ad tempus firmandi, & concludendi,ac eam sub pœnis,de quibus visum fuerit seruari,mandandi,& faciendi. Fœdera insuper & sufferentias, de nouo ad tempus firmandi, & concludendi, ad quod tibi videbitur, ac vt ab armis & violentia cessent, per Censuras Ecclesiasticas, de quibus tibi videbitur, mandandi, & cogendi. Inhibendi quoque omnibus & singulis personis,cuiuscunque status,gradus,ordinis,vel conditionis fuerint, sub eisdem Ecclesiasticis Censuris,ne parti,per quam pax impediretur,donet,ad faciendum bellum, aliquod auxilium,consilium,vel fauorem,omniaque alia & singula,agendi, faciendi, mandandi,& exequendi,quæ pro bono pacis huiusmodi,consequendo necessaria cognoueris, seu etiam opportuna, plenam,& liberam autoritate Apostolica,concedimus tenore præsentium facultatem. Datum Romæ, apud S. Petrum. Anno Domini, Millesimo, Quadringentesimo,nono. XIIII. Calendas Aprilis. Pontificatus nostri,anno quarto.*

iniungens ei, vt bellum intestinum ibidem curet penitus submoueri.

1449.

Ordinato terrarum *Lithuaniæ* statu,*Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Lithuania* processit, & in Regnum suum *Poloniæ* venit, & Conuentionem generalem,generalem omnium terrarum in Oppido *Piotrkow* tenuit. *Sbigneus* autem Cardinalis in insigniis Cardinalatus, vna cum *Zophia Poloniæ* Regina,ante *Kozyenicze*, circa *Vulam*,sibi occurrit. Quem *Casimirus* Rex, cum omni charitate, veneratione & honore excepit,& tractat; congaudens plurimum de sua sublimatione, & honore. Comitabantur autem *Sbigneus* Cardinalis *Casimirum Poloniæ* Regem,vsque in *Radom*,vbi Rex ipsum Conuentioni futuræ *Pyotrcouiensi*, interesse renitentem,multa prece & suasione ad veniendum solicitauit,& induxit. *Casimiro* igitur Rege, pro die S. *Nicolai* in *Pyotrkow* veniente,Prælati,Principes,& Barones Regni sui conveniunt, & super rebus grauibus,faciebant deliberationes. Quibus,in huiusmodi deliberationibus occupatis, *Sbigneus* Cardinalis,magna animorum & fratrum stipatus caterua, superuenit. Audierat enim quosdam Barones,*maioris Poloniæ*,quasdam minas, & iniurias, aduersus se locutos esse. Et eum magna pompa & splendore Curiam ingressus Regiam,ad consilium Regis descendit,*Wladislaus* autem *Gnesnensis* Archiepiscopus timens,ne locũ inferiorem tenere cogeretur,ex loco consilii,vna cũ *Andrea* Episcopo *Posnaniensi*,*Luca Posnaniense*,*Alberto Malski Lauciciense* Palatinis,& aliis Dignitariis, *maioris Poloniæ* discessit. Qui male de amplitudine,& promotione ipsius Cardinalis contenti,ad iniuriam quoq; & depressionem, eorum, Dignitatem hanc Pontifici *Cracouiensi* allegabant collatam, vt locum superiorem, & eminentiam Archiepiscopalem, sibi vendicaret, & hac vna,quæ restabat eis excellentia,terræ *maioris Poloniæ* nudarentur pro *Cracouiense*,cum in omnibus aliis primæuitatem, & præcedentiam occupassent. Discedentibus autem Prælatis & Baronibus *maioris Poloniæ*,ex consilio, *Casimirus* Rex nihilo minus Consilium non dissoluit. Sed cum præfato *Sbigneo* Cardinale, & Baronibus partium *Cracouiensium*, *Sandomiriensium*,Russiæ, negocia quæque deliberat,& expedit. Sed & Nuncios *Frederici Romanorum* Regis prædicti, videlicet,*Conradum* Ducem *Coslensem*,& cæteros audit,qui nomine *Romanorum* Regis, petebant,*ne Casimirus Rex Wladislaum Massouiæ Ducem, eiusdem Regis Romanorum, auunculum germanum, in terris & Dominiis terrarum Massouiæ,Raua,&*

Ex certia generali Conventione Pyotrkoviensi,

primum ambitione Archiepiscopi Gnesnensis, & Sbignei Cracoviensis Episcopi, primum locum habere in Senatu contendentium, turbata,

1449. *Belzensi, quæ per obitum duorum suorum germanorum, Semouiti & Casimiri, sine prole virili mortuorum, successione legitima, ad Casimirum Regem deuoluta erant, vexaret, sed tanquam Principem, Regni sui Poloniæ fidelem, & sibi stricta consanguinitate iunctum, liberaliter ipsum huiusmodi terris, vti permitteret.* Rex autem *Casimirus* deliberatione habita, benignum dedit; huic peticioni responsum. *Quamuis*, inquit, *terras notabiles, ad me deuolutas, Dux Massouiæ Wladislaus teneat; in fauorem tamen Romanorum Regis, & propter merita ipsius Ducis Wladislai, & suorum prædecessorum, repetere illas, ab eo hactenus differam, vt successu temporis, res ipsa possit bono ordine transigi.* Moleste autem ferentes *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Andreas Posnaniensis* Episcopus, cum Baronibus partium *maioris Poloniæ*, post recessum suum a Consilio, deliberationes, de rebus grauibus, in sui absentia fieri, & *Sbigneum* Cardinalem, in Regis consilio præsidere, missis Nunciis, precibus a *Casimiro* Rege obtinent, vt priuatum consilium, cum illis teneat. Rege itaque *Casimiro* annuente, in *dotem Plebani*, ibi enim hospicium Archiepiscopale erat, & illic partium *Maioris Poloniæ* Barones conuenerant, itum est, omnes tamen Barones *Cracouiensium* Partium, *Ioanne* de *Czizow* Castellano, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino *Cracouiense*, & *Petro Odrowasch* Palatino *Leopoliense*, duntaxat remanentibus, ab huiusmodi priuato consilio excluduntur. Et exclusione facta, tristi voce, & vultu queruntur Prælati & Barones *maioris Poloniæ*, *se per dignitatem Cardinalatus, Sbigneo Episcopo Cracouiensi collatam, depressos & vehementer diminutos esse*, omnemque culpam *Sbigneo* Cardinali imponunt. Rogant Regem *Casimirum*, *ne in opprobrium, & contumeliam eorum, permittat eis hanc iniuriam irrogari.* *Casimirus* autem *Poloniæ* Rex, huic eorum peticioni, in hunc modum e regione respondit. *Precibus & persuasionibus ego quondam vestris motus, non literis solum, sed & Nunciis, Summum Pontificem vexabam, vt Capellum, Sbigneo Episcopo Cracouiensi mittere distulisset, in eum finem vt discordiam, quæ verisimiliter oriri præsumabatur, bono ordine composuissem. Verum ex quo Papæ aliter visum est, & Capellus missus assumptus sit, & acceptus, non licet mihi contra authoritatem maiorem calcitrare. Neque adeo potens sum, vt possim, ipsi Sbigneo Dignitatem suam legitime sibi collatam, detrahere.* In hanc sententiam, & a Castellano, Palatinoque *Cracouiense*, item a Palatino *Leopoliense Petro Odrowasz*, itum est, & pluribus respectibus, & euidentissimis rationibus persuasum Prælatis & Baronibus *maioris Poloniæ*, *nihil illatum eis iniuriæ esse: & quod res hæc, nullo humano studio & ingenio, iuxta eorum conceptus, abrogari aut variari posset.* Hac responsione audita, maiori dolore accenduntur. Credebant enim suæ oppinioni, *Casimirum* Regem, & hos, qui cum Re- A ge relicti erant, partium *Cracouiensium* Barones, fauere magnopere debuisse. Dissoluitur itaque consilium huiusmodi priuatum, & Prælati Baronesque *maioris Poloniæ*, rem ipsam videntes vndique contra suum propositum firmari, tepidius illam prosequuntur. Barones siquidem partium *Cracouiensium* exclusione sua, a consilio priuato, plurimum irritati, omnes, quasi vir vnus, in hospicium *Sbignei* Cardinalis conueniunt. Vbi de exclusione sua, & dedecore, eis per *Maioris Poloniæ* Consiliarios irrogato: questi pluribus sermonibus, contra illos absentes, tum inuecti sunt, & concordi, communique consilio, & voluntate firmant, & concludunt, nullatenus permittere vt B aliqua aduersitas, de cetero *Sbigneo* Cardinali, irrogetur, neque sine illo res publicæ tractentur. Asserentes se non secus illius autoritate, & dignitate frui velle & gaudere, quam *maioris Poloniæ* sui *Gnesnensis* Metropolitani. Hæc & plura alia, priuatim concepta, in præsentia Regis, & Consiliariorum, *maioris Poloniæ*, non sine indignationis nota publice effundunt, & nisi deferatur in omnibus *Sbigneo* Cardinali, protestantur se omnes ex Conuentione discessuros. Mitescere Consiliarii, *maioris Poloniæ*, his auditis, & sensim de proposito cedere cœperunt. Ne tamen aliqua pars, quicquam suggillationis, aut dedecoris contraxisse videatur, precibus apud Cardinalem *Sbi-* C *gneum* obtentum est, quod & *Wladislao* Archiepiscopo *Gnesnense* discedente, ex *Pyotrkow* discessit. Post quorum abscessum, super rebus publicis, & præsertim, super defensione terrarum *Russiæ* & *Podoliæ*, a *Thartaris*, item super coërtione spoliorum, & furtorum, quæ plus solito, in *Casimiri* Regis absentia grassari cœperant, multi tractatus salubres habiti sunt. Sed & hæc conclusio capta fuit, vt in singulis terris Regni *Poloniæ* Rug & Inquisitio, examenque de furibus, & prædonibus fieret. Hanc conclusionem, plurimum Rei publicæ vtilem, sed & alias plures, illico *Casimiri* Regis recusatio, & responsio, facta de confirmandis iuribus Regni infirmauit. Quampri- D mum enim respondit, petente vniuersa congregatione, *non posse in præiudicium, magni Ducatus Lithuaniæ, iura Regni Poloniæ confirmare*, illico consensu omnium, conclusa rupta sunt. Et plurimum irritatis animis omnium, & à Rege *Casimiro* alienatis & auersis, sine aliquo fine discessum est, ex Conuentione. Significantque Regi *Casimiro*, *non posse ordinationes suas, aut decreta assumere, aut assumpta exequi. Sed neque obedientiam solidam præstare, donec iura Regni Poloniæ, effectualiter, literis & iuramento firmasset.* Conuentione dissoluta, *Casimirus* Rex ex *Piotrkow*, vna cum genetrice sua *Zophia* Regina discedens, per *Zarnow*, *Radoschice*, *Bodzecin*, *Opathow*,

deinde Rege Casimiro, iura Regni Poloniæ non confirmante, rebus plane infectis disceditur.

1449.

1449. *thow, Saudomiriam* in die *S. Thomæ* Apostoli peruenit,& illic aliquot Septimanis commoratus. Natalis Domini dies, præsente *Sbigneo* A Cardinale,& Diuinam rem agente, exegit.

1450. Exactis in *Saudomiria*, *Casimirus* Rex, natalis Domini, diebus, per festa etiam Circumcisionis Domini, & Epiphaniarum, illic est moratus. Postque *Sandomiria* discedens, per *Pokrzywnicam, Polaniecz, nouam Ciuitatem* venit in *Niepolomicze*. Vbi diebus aliquot in venatione absumptis, die Dominico ante festum Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, *Cracouiam* ingressus,& cum maxima honestate, per processiones, omnium Ecclesiarum exceptus. Mansit autem *Casimirus* Rex *Cracouiæ*, cum *Zophia* Regina genitrice sua, non solum per Carnis priuii dies subsequentes, sed etiam per tempus medium Quadragesimæ, negotia Regni publi- B ca dirigendo; Intra quod tempus, plures Principes Cometanei,& signanter, *Boleslaus* Dux *Masouiæ*, *Nicolaus* & *Venceslaus*, Duces *Ratiborienses*, & *Boleslaus Theschnensis*, ad suam Serenitatem conuenerant. Propter quorum præsentiam amplius honorandam, ludi hastarum, mandante *Casimiro* Rege, per milites *Poloniæ*, per dies omnes Carnispriuii fuerunt instaurati, cum aliis spectaculis. Et quia anno proxime transacto, certi mercatores *Cracouienses*,& signanter *Nicolaus Wierzinek*, de quinque millibus florenorum in auro prompto,& aliis nobilibus mercantiis fuerant spoliati, & suspicio quosdam nobiles vehementer accusabat, fuit *Casimirus* Rex,& mercatorum,& Con- C sulum *Cracouiensium*, non tam precibus, quam fletibus, quæ etiam *Casimiro* Regi, abunde excutiebant lachrymas, rogatus *quatenus dignaretur, huic tam grandi eorum damno, calamitati, & nimiæ iniuriæ prouidere, ac Regali brachio, cogere raptores ad restitucionem, & purgare Regnum suum, ab intestino prædonum opprobrio*. Motus, vt dignum erat, *Casimirus* Rex, huiusmodi precibus instaurari Rug, in terra *Cracouiensi*, vt furum & prædonum, horum præsertim, qui de spolio mercatorum *Cracouiensium*, notati & suspecti iudicio communi erant, personæ declararentur, summopere expetebat. Propter quod particulari Conuentione indicta, ad quam *Sbigneus* Cardi- D nalis,& fere omnes *Cracouiensium* & *Sandomiriensium* terrarum Barones & Dignitarii, *Cracouiam*, pro Dominica secunda Quadragesimæ, accesserant, tam ipsi Cardinali *Sbigneo*, quam maiori parti Baronum, res optima & salubris visa est, examen furum, & latronum, alias Rug, pro ipsorum correctione,& exterminio, sine dilatione practicari: ne lues amplior, prouocata sceleris impunitate sequeretur. Pars minor, cuius *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis* erat, caput, dissentiebat plurimum, & autoritate sua, qua apud populares valebat, traxit in suam sententiam plures mortales, eos præsertim, qui, vel quorum sanguinei notam aliquam,& labem pertimescebant. Nec idcireo, a partis ma- A ioris sententia prædictus *Ioannes* Palatinus, creditus est dissensisse, quod vellet furibus & prædonibus ignosci, aut eorum iniquitatem non detegi, quippe, qui in omni vita sua visus est, illos & verbis, & opere multifarie odisse. Sed quia dolebat Conuentionis generalis *Piotrcouiensis*, recenter transactæ decreta, huiusmodi examine, rescindi, & per consequens Thronum & Imperium *Casimiri* Regis firmari: cui idem *Ioannes* Palatinus, non esse parendum,& alii omnes censuerant, donec iura Regni, nude & simpliciter, non interposita aliqua difficultate, aut excusatione, confirmasset: Is tamen suus purus, quantum capi poterat, respectus, non solum Regem *Casimirum*, sed & multos ex Prælatis, Baronibusque offendit, nec sugillacionem, nec infestos sermones vitare potuit. Ipso enim,& his qui sententiam suam sequebantur, resistente. Decretum Regis *Casimiri* & Baronum, super conficiendo huiusmodi examine, alias Rug interceptum,& dilatum est. Ex quo fures & prædones erecto, quem iam suffocauerant, animo, grassari in bonos & domesticos liberius ceperunt, & punitio *Petri Schafraniecz* Succamerarii *Cracouiensis*, quem *Wyerzinkoni* Consuli *Cracouiensi*, quinque millia florenorum prope *Secemin* abstulisse, fama vulneralis,& testimonium euidens vulgauerat, intermissa, qui contra timorem animi sceleris notorii & vulgati, impunitatem adeptus, tetrior, iam non in priuatos Ciues & Regnicolas, quorum aliquos capi noctu, & in *Slesiam* aut *Moraviam* portari, depactarique, forte sibi impli premii reseruata, procurauerat. Sed in ipsum quoq; *Casimirum* Regem, exquirendo vias, quibus illos enecaret,& liberius in quemlibet spolia & predas debacharetur, crudelis esse cepit. Nonnulli,& tunc enormium patratores scelerum, pecuniarum interueniente suffragio, eximebantur à pæna. Et tam ipsi, quam alii, ad eorum exemplar, spiritu elationis assumpto, in viros iustos, pacificos,& modestos deseuiebant, ex impunitateque scelerum, aucta est malicia delinquentium. Ita quoq; tunc se mores habebant, vt nonnulli maiores Consiliarii protectores se exhiberent, in D prædonibus publicis, misericordes, in furibusq; & latronibus. Et dum sceleratos, & omni pœna atq; supplicio dignos, liberant, bonos omnes, perditum ibant. Ignoscere autem illis sceleratis hominibus, pia consideratione, aut compassione motos, æquo animo ferendum foret, ni constaret misericordiam ipsam, in publicam perniciem recisuram. Itaque satius fuit,& alioquio tutius, homines improbos, non accusati, quam dimitti: quoniam dimissi, audentius in mortes,& captiuitates insontium, direptiones, & expilationes fortunarum,& in quæq; alia grassabantur, gementibus virtuosis, quod reprobi pro suæ peruersitatis operibus, condignis non multabantur suppliciis, nemine deinde extante, qui sce-

Impunitas in Regno Poloniæ furum & prædonum audaciam nimium auxit.

1450. sceleratos homines opprimeret, cœperunt rursus factiones reuiuiscere,& scelera.

Solicitatus pluribus Nunciis & literis *Casi-* A *mirus Poloniæ* Rex, *Alexandri Voieuodæ Moldauiæ*, & Baronum sibi adhærentium, habita deliberatione, cum Prælatis,& Baronibus suis, dum festos dies Natalis Domini *Sandomiriæ* ageret, exercitum ex terris *Russiæ*,& *Podoliæ* collectum, contra *Bohdanum*, occupatorem terræ *Moldauiæ*, misit, qui se filium naturalem *Alexandri* olim *Moldauiæ* Voieuodæ,& defunctis liberis legitimis, ad se terram *Moldauiæ* pertinere asserebat. Cui *Ioannem Olieski* de *Sienno* in Capitaneum præfecit. Qui suscepto exercitu, celeritate summa omnia perfecit. Terram *Moldauiæ* ingreditur, *Bohdanum* fugat & eiicit, Castris notabilioribus, videlicet *Nyemcz Soczavva*, *Choczim*, illum exuit, & castra conquisita *Iliehnoni* alias *Alexandro* filio *Ilie-* B *liæ* Voieuodæ resignat, & exercitum, fidei & gubernationi creditum incolumem ad propria reducit. Quamptimum autem Regius exercitus, ex *Moldauia* recessit, præfatus *Bohdan*, qui ad Montana confugiens, in desertis, & abditis locis se occultabat, audito Regii exercitus recessu, in *Moldauiam*, collecta prædonum, & latronum manu, quibus possessiones amplas, rebellantium sibi, promittebat, rediit: & fideles sibi obedientiam præstare, sed & ipsum *Iliehnonem*, cum matre sua fugere, in terras *Podoliæ* coegit. Antequam itaque *Casimirus* Rex *Cracouia* discederet, pluribus diebus habuit super hac re deliberationem, *an videlicet nouus exercitus contra Moldauiam, & Bohdanum, mit-* C *tendus esset, & an cura & defensio Iliehnonis, suscipienda, & continuanda: neglecto Bohdano, qui per nuncios suos fidelitatem, obedientiam, & subiectionem, seque & omnia sua repromittebat.* Consultum autem fuit *Casimiro* Regi, *vt tempus opportunum, sibi oblatum, non negligeret, sed terram prædictam Moldauiæ, fecundam rebus omnibus, sed & portu suo Albo Castrensi, opulentam, personaliter cum exercitu aggrederetur. Et Bohdano expulso, vel capto, Iliehnone vero aliqua forse in terris Russiæ contentato, terram ipsam perpetuo Regno Poloniæ vniret & incorporaret.* Verum, quia res hæc labotiosa videbatur, aliam deliberationem *Casimirus* Rex secutus est. D Hanc videlicet, *vt omnes terræ Russiæ consurgant, & Iliehnoni suffragium ferant, ad propellendum Bohdanum.* Exercitui autem ex ipsis terris colligendo, *Petrum Odrovvasch* Palatinum *Leopoliensem*,& *Przedborium* de *Konyeczpolie*, Castellanum *Sandomiriensem*, & Capitaneum *Przemisliensem*, in Duces & Capitaneos præficit.

Missus per Regem Casimirum Ioannes Olieski de Sienno cum exercitu, fugat Bohdanum, Castraque conquisita Iliehnoni tradit.

Redeunte autem exercitu Bohdan

Iliehnone fugato,

Regi obedientiam promittit.

At Rex denuo contra illum exercitum conscribit.

Moldauia rebus taliter ordinatis, feria secunda, post Dominicam Lætare, *Casimirus Poloniæ* Rex egreditur, & per solitas stationes videlicet *Msthovv*, *Czastochovva*, *Klobuczko*, *Krzepicze*, *Wyelun*, in *Calisch* peruenit: Vbi Pascha Domini celebrauit. Ex *Calisch*, per solita loca *Posnaniam*, deinde *Gnesnam* transiit. Et peragrando partes *maioris Poloniæ*, totam æstatem consumpsit. Rege autem *Casimiro Posnaniæ* agente, Ciuitas ipsa in aliquot locis incensa fuit: Studio vt præsumitur, eorum, qui furto vel rapto viuere consueti sunt, vt facilius præda Ciuitatis, potiri possent. Prouiderant autem sagaci industria Ciues *Posnanienses* huic malo. Nam quamprimum senserant *Casimirum* Regem appropinquare, ad partes *maioris Poloniæ* omnes res,& fortunas suas, in alia loca, tuta magis, deduxerant: suspicati id ipsum, quod contigit. Propter quod de rebus securi, flammam erumpentem, ad incendium comprimendum, intenti, faciliter extinxerunt. Ex *maiori* vero *Polonia*, in *Radom*,& *Lublin* transiit, & ex *Lublin*, per *Lukovv*,& *Myelnik*, in *Lithuaniam* divertit. Vbi hyemis,& Veris tempus, tractando venationes est immoratus.

1450. *Posnania intrante Rege Casimiro iterum accenditur.*

In Die Ascensionis Domini, quæ fuit tredecima mensis Maii, beatus *Bernardinus*, de *Senis*, Ordinis sancti *Francisci*, seu minorum, de obseruantia Romæ, in Eccelesia beati *Petri*, per *Nicolaum* Papam quintum, præsente magna multitudine Prælatorum, & fratrum sancti *Francisci*, Cathalogo Sanctorum adscribitur. Hic tempore *Martini* Papæ quinti, & *Eugenii* Papæ quarti, per omnem *Italiam* discurrens, in vicis, & plateis verbum DEI, mira deuotione audientium prædicabat: nomen sculptum IESVS, semper gestans,& populo ostendens. Vir miræ sanctitatis,& in vita, multis prodigiis clarесceret,& vitæ suæ exemplo, plurimos, viciorum fœditate obstinatos molliret. Tres ecclesias Cathedralea *Senensem*, videlicet *Perusinam*, & *Vitterbiensem*, sibi oblatas contempsit. Mortuus *Aquilegiæ* in *Marchia Napuliæ*, ibique sepultus, in Monasterio, fratrum minorum, magnis illico cepit coruscare miraculis. Et antequam canonisaretur, iam consensu omnium sanctus, & celebris, per totam *Italiam* habebatur,& imaginibus suis, non Ecclesiæ solum, sed & cameræ, & vici ornabantur. Comites insuper sui, atque discipuli, in magna veneratione habebantur, præsertim vir doctissimus & insignis, *Ioannes* de *Capistrano*, qui multa visus est ostendisse, virtute Dei & auxiliis suffragiisque beati *Bernardini*, miracula.

Bernardinus Senensis sanctorum Cathalogo refertur.

Exercitus *Casimiri Poloniæ* Regis, in *Moldauiam*, contra *Bohdan* missus, pro festo S. *Ioannis Leopolim* aduenit. Ex Leopoli pedetentim *Camyenyecz* accessit. Ibi & gentibus terræ *Podoliæ*, & *Valachis*, qui cum *Iliehnone* circa *Camyenyecz* manebat, auctus est. Ex *Camyenyecz* Castra mouens, tripartito exercitu cum *Valachis*, *Petrus Odrovvasch* Palatinus *Leopoliensis* & *Przedborius* de *Konyeczpolye*, Castellanus *Sandomiriensis*, cum *Leopoliensis* & *Przemisliensis* terræ nobilibus, & *Theodoricus Buczaczki*, Castellanus & Capitaneus terræ *Podoliæ*, cum gentibus *Podoliæ* procedebant. Peruenerant autem, ad Castrum *Chocz m…*, quod pro *Iliehnone* Voieuoda tenebatur, & ibi

Exercitus Polonorum contra Bohdan pro parte Iliehnonis missus

1449. ibi aliquot diebus commorati, venerunt ad fluuium *Pruth*; Vbi exercitu ordinato (de prope enim stationes hostium nunciabantur) superatoque fluuio *Pruth*, venit exercitus ad oppidum *Lipowyecz*, sperans illic *Bohdanum*, & suas gentes reperire. Ille autem non in robore exercitus, sed in dolis & fraude, fiduciam suam reponens, cessit ex *Lipowiecz*, & in nemora contulit se, cum omni exercitu, cepitque Capitaneos Regios, cum nunciis, tum literis rogare, de pace. Omnibus pax melior *visa est*, præsertim cum homine latebris & *syluis* asueto. Treuga itaque firmata, septem dies in tractatu pacis, exercitu ad flumen *Lipowiecz* stante, absumpti sunt, & iuxta certas conditiones & capitula, quibus gubernatio terræ *Valachiæ*, vsque ad quindecimum annum *Ilichnonis*, sub annno, septuaginta millium aureorum *Turcorum* censu, in manus Regias tradendo, *Bohdanno* permittebatur, pax Sabbato, ante festum natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis inscribitur & firmatur, & dextræ complexusque inuicem per reconciliatos iunguntur. Eam pacem etsi *Burgulab*, vnus ex *Valachis*, fidem Regi seruans astrueret, ostenderetque in dolo conditam, plus periculi quam officii, propediem exituram, non tamen fides illi habita est. Eodem itaque die pace confecta, Regius exercitus, a *Lipowiecz* Castra mouet in propria reversurus. *Bohdan* vero dolum conceptum amplius ferre non valens, suis omnibus, ut parati sint, mandat, & in sylva post villam *Krassne* consistente, angustam habente, & vnicam viam, inuadere primum currus, & impedimenta Regii exercitus non negligant, facilius postea exercitum Regium inuasuri. Dolum hunc Capitanei Regii exercitus illico agnoscentes (denunciatus enim erat eis, per prædictum *Burgulabonem*, qui partes pupilli *Ilichnonis* strenue defendebat, idem per notarium *Bohdani*, qui nocte ante sequente, ad Regium exercitum perfugerat, singula quæ *Bohdan* moliebatur, indicans) deliberatione inita, hostium præstolabantur, in loco aduentum, ex curribus pugnam conserturi. Placuit postea currus & impedimenta, celerius per syluam traiicere, qui liberior fieret dimicatio futura. Monente autem *Burgulabone*, vt currus, & impedimenta, sylua, quæ per detruncationem arborum erat exaggerata, omissa, per plana traiicerentur, non fuit ei, salubriter consulenti, paritum. Committitur tamen illi curruum, & *Ilichnonis* cura, & currus, cum impedimentis remittuntur, vt ex altera parte syluæ consistant, & exercitus præstolentur aduentum. Tutatur ergo cum ala *Podoliensium* militum *Valachus*, quos sibi in præsidium assumpserat currus *Burgulab*, & eos, licet non sine crebra hostium *Valachorum* invasione, per syluam, in planum campum deducit. Interim Die Dominico mane, ante festum natiuitatis, sanctæ *Mariæ* Virginis, videlicet, sexta die Septem-

*in * sylua post villam Krassne consistente, ex Valachis fidefragis*

bris, *Bohdan* cum aliquot millibus *Valachorum*, partes suas sequentium, & aliorum auxiliatiorum suorum in magna multitudine, in ortu Solis superuenit. Regius autem exercitus, nihil cunctatus, arma induit. Quem *Petrus Odrowasz* Palatinus, oratione facunda animauit, orans, & contestans, *ut nobilitatis suæ memores, a priscorum strenuis, non degenerarent actibus, sed campum, quem calcabant pedibus, aut victoria, aut sepulchro dedicarent.* Consternatus erat Regius exercitus, quod & plures contra imperium Ducum sequendo, currus abscesserant, & gentes *Ilichnonis*, ex *Valachis*, qui se eis coniunxerant, hostium, multitudine visa, perterritas, & fugere magis, quam pugnare paratas, apertissime cognoscebat. Audendum tamen omnia, & experiendum fortunæ munus, in tam ineffabili necessitate statuit. Aciebus itaque ordinatis, & vna ala *Nicolao Porawa Haliensi* Capitaneo, altera *Michaeli Bnczaczki* commissa, in campo, qui *Krasnepolye* appellatur, ad torrentem *Krasni potok*, prope oppidum *Vaszini*, signis canere iussis, per *Poloniæ* milites, sub quatuor signis, videlicet *Przemisliense*, *Haliczense*, Sanoczense & *Podoliæ* consistentes, & octo turmas equitum, nonam peditum, habentibus, fit congressus. Vna turma equitum hostilium tegebat peditem, in quam, cum Regius exercitus, in acie stantem incurrisset, illa retrorsum cedens, peditem ostendit. Cum quo exercitus Regius confligens, multos milites amisit. Feruet inter utrosque crudelis pugna, & neq; hac, neque altera parte inclinata, in totum diem dimicatio protenditur. Multi de *Polonis* cadunt, plures tamen de hostibus, & campi cadaueribus sternuntur. *Petrus Odrowasz*, Palatinus *Leopoliensis*, non Capitanei solum, sed optimi & strenui militis, officia exercens, fortiter pugnabat. Hostium exercitus pedestrium robore, magis quam equestrium valebat. Equestribus pro maiori parte deletis, in pedites, *Petrus Odrowasz* Palatinus, cum *Nicolao Porawa*, *Michaele Bnczaczki*, pluribusque aliis inuehuntur, occidunt, sternunt, & pedestrium molem plurimum debilitant, pugnando tandem, à pedestribus cadunt interfecti. Mœror ingens de amissis, tam inclitis pugnatoribus, & Capitaneis, exercitum Regium inuadit. Fuissetque, & trepidatio non minor, & inclinatio aciei subsecuta, nisi *Burgulab*, qui iam syluam superauerat, cum gentibus, pro conductione curruum, sibi adiunctis, veloci doctus Nuncio, Regium exercitum, victoria potiri, superuenisset. Is, aduentu suo hostes, cæde nostrorum militum exultantes, terruit, vt repente terga darent, & fugam capesserent. Regius exercitus victoriam quidem, sed cruentam, amissis pluribus militibus insignibus, retulit. Persequi tamen fugientes, diuturna fatigatus pugna, non poterat. Sub eius præsentia quoque hostium residuitas, quæ fugiendo, 1449.

mæstam & cruentam, propter Duces occisos, videlicet Petrum Odrowasiu & alios

1450.

do, & retrogradendo, exercitum Regium lacessebat, aut extincta, aut fugata est. Plures qui arbores conscenderant, sagittis confecti decidebant. In aliqua enim arbore, plures quam sedecim concidebantur. Præfatus autem *Burgulab*, quatuor diebus fugientes, & dispersos persequebatur, & nonnisi quinta die, ad stationem exercitus Regii, onustus præda ingenti, & captiuis multis, rediit. Cessauit pugna circa occasum Solis, cum in ortu cepisset. Hæc pugna ædita, exercitus Regius, ad propria est reuersus. Corpora examina *Petri Odrowasz* Palatini *Leopoliensis*, in *Clam tumba*, *Nicolai Porawa*, & *Michaelis Buczaczki*, *Leopoli* sepulturæ mandata sunt, cum luctu ingenti. Vltra eos quoque *Nicolaus Klusz*, *Ioannes Nyezwoiowski*, *Ioannes Bieskowski*, *Stanislaus Danidowski*, *Adam* miles, *Ianusziius Samck* Ciuis *Leopoliensis*, fuere desiderati. *Bohdan* vero fugiens in *Barloth*, oppidum se recepit. Maiorque aliquanto ex amissis militibus mæror, quam lætitia, fusis hostibus fuit. Sed & amplior victoriæ huiusmodi gloria, quam lætitia habita est, propter fortes, & insignes milites, propter eius euentum desideratos.

Thartari absente Nobilitate Ruthena & Podolicæ, quæ contra Bohdanum progressa erat, idoneam occasionem nacti Russiæ & Podoliæ terras magna vastitate & calamitate afficiunt.

Cognito *Thartarorum* Cæsar *Sadachmath*, quod terrarum *Russiæ*, & *Podoliæ* nobiles, terras ipsas egressi, vicino bello *Valachico* fuerunt implicati, optimum tempus ratus, quo terras ipsas, a suis desertas, & vacuas inuaderet, congregata omni potentia suarum gentium, terras ipsas improuise aggreditur, & in aliquot turmas partito exercitu, terras *Podoliæ* & *Russiæ* vastat, & barbarica feritate, homines vtriusque sexus, cuiuslibet conditionis, paruulis & lactantibus occisis, in magna multitudine cum pecoribus, & peculibus, abducit in perpetuam seruitutem. Tunc quoque exercitus ipse *Tartarorum*, vsque prope *Grodek* grassatus est, & totum Districtum Castri *Olesthko* percurrens, vsque ad terminos terræ *Belzensis* perueneerat, nec parum abfuit, quin *Wladislaus Masouiæ*, & *Belzensis* Dux, venationibus, sub id tempus deditus, ab illis caperetur. Prouidentia tamen Diuina, ab hoc malo seruatus est. Geminato malo, mentes hominum concussæ erant, hinc subita inuasione *Tartarorum*, hinc suorum nobilium, & defensorum absentia, vt victoria cruenta. Tantusque terror corripuerat, vt nullus de patriæ, & suæ gentis defensione, omnes de fuga, & latebris cogitarent. Saciata tunc fuit *Tartarorum* rabies, cæde sanguinis Christiani saciata, captiuitate hominum vtriusque sexus, quos velut bestias, aut feras pro præda abegit, & pecorum more quosdam venundedit, quosdam ritibus suis lædis mancipandos reseruauit. Quantis tunc credis, Regnum *Poloniæ*, & præsertim terras *Russiæ*, & *Podoliæ* vacasse fletibus, & lamentis, quantis querelis, quantis cruciatibus, quantis doloribus, dum intelligerent, terras nobiles perpetuæ lubitei vastirati, dum plures ex illis, a *Valachica* reuersi

A expeditione, vxoribus, sororibus, fratribus, consanguineis, filiis, filiabus, charis pignoribus, Cmethonibus suarum villarum se conspicerent spoliatos. Non lachrymas solum res hæc illis excutiebat, sed cruentos fletus: meditando vxores, sorores, & natas suas, aut venditas, aut libidine barbarica prostitutas, aut in aliorum transiisse concubitus, & amplexus. Accedebat his mæror ingens, quod spem defensionis suæ, aut iniuriæ vlciscendæ, vnicum in malis solatium, sciebant sibi ademptum: cum ad alia defensoris animus conuersus, hæc pro nihilo duceret, nec tot & tantis malis orbitateque suorum moueretur. 1450.

Ioannes Odrowasch Archiepiscopus Leopoli auditis fratris sui per Valachos occisione Petri Odrowasch Palatini Leopoliensis, & Nicolaus Liassoczki Episcopus Wladislauiensis moritur.

Ioannes Odrowasz Archiepiscopus *Leopoliensis*, audita germani sui *Petri Odrowasch*, Palatini *Leopoliensis*, per *Valachos*, occisi, morte, graui dolore contracto, & ipse moritur, & in B Ecclesia *Leopoliensi*, non nisi post duos menses, obtenta absolutione (nam sententiis excommunicationis, autoritate Sedis Apostolicæ irretitus fuerat) sepelitur, dum in Cathedra *Leopoliensi*, annis prope quindecim præsedisset. In ecclesia maiore *Leopoliensi* sepultus est. Feria autem quarta proxima, post festum Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, quæ fuit nona mensis Septembris, *Nicolaus Liassoczki*, de Domo *Dolaga* nobilis Episcopus *Wladislauiensis*, in ecclesia *Camerinensi*, in *Italia* in *Marchia Anconitana*, propter pestem, ex vrbe *Roma* egressus, morbo epidimiæ correptus, moritur, & in Ecclesia Cathedrali *Camerinensi*, C honorifice tumulatur. Vir miræ industriæ, & ingenii sublimis, & præclari, ad omnia genitus, quæcunque agenda incumberent. Doctrinæ & prudentiæ, cultor præcipuus. Qui propter suas virtutes, & merita, in toto orbe magnam famam adeo fortitus est, vt simile germen in annis multis, *Polonia* non produxerit & difficulter sit postea productura. Sed neque in *Dolszitarum* familia, neque in *Polonorum* gente, sub illa ætate & tempore, tantam indolem, & tantæ virtutis specimen, extitisse, & fulsisse in aliquo alio æque crediderim.

Dux Thoschecensis castrum Syewyor expugnare conatus infert terram suam hostem concitauit.

Feria tertia, post festum sancti *Francisci*, *Przemislaus* Dux *Thoschecensis*, congregata sui D Ducatus potentia totali, & aliquorum prædonum contractis viribus, venit clandestine contra Castrum *Syewior*, Ecclesiæ *Cracouiensis*, & illud omni ingenio, & nisu comprehendere nitebatur. Exclusus autem fuit, cum ignominia ab illo, vt nec fossas eiusdem, videre admissus fuerit. Qui perculsus pudore, ad rapinas se conuertit, & terram *Syewierienfem*, in nullo sibi obnoxiam, in pluribus locis spoliauit. Abunde tamen sibi temeritas sua refusa. Nam gentes *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, cum terrigenis *Syewierienfibus*, terram *Thoschecensem*, vicibus aliquot vastare non cessarunt, donec fœdus interpositum est, & satisfactio damnorum, per Ducem *Przemislaum* exhibita. Adhæc autem singulæ faci-

no-

1450. riora, per *Petrum Schaffranyecz* Succamerarium *Cracouiensem*, inductus erat.

1558. Natalis Domini diem, & sequentes, *Casimirus Polonia* Rex, *Vilna* egit. Et qnamuis Nunciis, & literis Prælatorum, & Baronum Regni *Polonia* fuisset solicitatus, vt venire in Regnum *Polonia* dignaretur, ad prouidendum pluribus malis, quæ continue erumpebant: venire tamen distulit. Et ad res *Lithnania* ordinandas conuersus Conuentionem generalem, *Vilna*, omnium terrarum *Lithuania* egit. In qua, non instinctu proprio, sed aliquorum Baronum *Lithnania* ordinatione, fuit res, in tractatum, & deliberationem deducta, qualiter terræ *Podolia*, & *Luczko*, a corpore Regni *Polonia* sequestrarentur. Omnes autem viæ aut iniustæ, aut difficiles, visæ sunt. Propter quod maior pars & sanior, imo fere vniuersi, duobus aut tribus exceptis, omittendam hanc rem censueruot. Ne tamen rem ipsam nude omisisse viderentur, petebant, & apod Prælatos, & Barones Regni *Polonia* instabant, vt Conuentio eum illis in *Brzesczye*, pro festo Sancti *Stauislai* in Maio, ageretur. Sed Prælati & Barones Regni Poloniæ, detrectarunt illam suscipere, cum quod intempestiue, tum quod in loco remoto, & insolito posita esset. Soluta autem Connentione *Vilnensi*, *Casimirus* Rex in terras *Russia*, *Lithuania* subiectas, *Vitepsko*, videlicet *Smolensko*, & *Poloczko* descendit, & illas peragrando, notabile tempus hyemis absumpsit. Pro media vero Quadragesima *Vilnam* rediit, illicque Pascha Domini celebrauit. Post festum Paschæ, in *Grodno* processit. Vbi aliquot Septimanis immoratus, in Regnum *Polonia* felieiter aduenit, & per *Lukow*, *Radom*, *Opoczno*, *Sulieyow*, feria sexta, ante festum Pentecostes *Piotrcouiam* intrauit.

Rursus Lithuani de terris Russia & Podolia, à Regno Polonia auellendis inter se publicè consultant.

Ioannes *Grusczinski* de *Iuanonicze*, de Domo *Rosa*, in Episcopum *Wladulauiensem*, morte *Nicolai Lyassocki* vacantem, a *Nicolao* Papa permotus, & in *Colo*, per *Wladislaum Gnesnensem* Archiepiscopum. Msgister vero *Gregorius* de *Sanok*, in *Leopoliensem* Archiepiscopum promotus, per *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem*, die Dominico, intra octauas Corporis Christi, in Ecclesia Cathedrali *Cracouiense* fuere consecrati.

Ioannes Grusczinski in Episcopum Wladislauiensem. Magister verò Gregorius de Sanok, in Archiepiscopum Leopoliensem consecrantur.

In festo Pentecostes, in Oppido *Piotrkow*, Conuenrio tenta est. Ad quam *Casimirus* Rex, & *Zophia* Regina *Polonia*, genitrix sua, *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesuensis*, *Ioannes Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, Episcopi, *Ioannes* de *Czizow* Gastellanus, & Capitaneus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Oliescbuicza Saudomiriensis*, *Albertus* de *Male Laucicienfis*, *Iarlaudus Siradiensis*, *Kriczko Podolia*, Palatini, cum pluribus Castellanis venere. *Sbigneus* autem Cardinalis & Episcopus *Cracouiensis*, consulto, & literis Regalibus rogatus, ad eam venire distulit, *Ioannem* de *Thaczin*, Palatinum *Cracouiensem* valetudo retraxit. In hac primum Barones aliqui maioris *Polonia* questi sunt, *Sbigneum Cardinalem*, *& Episcopum Cracouiensem*, *eorum Metropolitano Gnesnensi*, *primum locum abstulisse*, *& terras ipsas ex illa*, *quæ vnica eis restabat*, *excellentia deiecisse.* Culpare deinde Barones Cracouienses ceperunt, qui illum sua assistentia, consilio & viribus adiuuarent, & in depressionem terrarum maiorum *Polonia* consentirent. Tum *Ioannes* de *Czizow* Castellanus, & Capitaneus *Cracouiensis*, sumpta a reliquis informatione, & autoritate dicendi, in hanc sententiam querentibus respondit.

1451. *Summa vos, & vestrum quemlibet, laude, & commendatione decebat viri optimi, honorem dignitatis Cardinalatus, Sbigneo Cracouiensi Episcopo, a tribus summis Pontificibus delatum, prosequi, non iniuria, non murmure, non querela, & primum in Deum celebrare gratiarum Actionem, deinde & ipsi Sbigneo Cardinali, & Episcopo Cracouiensi, gaudio & gratitudine affici singulari, quod suis virtutibus, & meritis, Regnum nostrum splendore immenso, quem noster Sol, nunquam ante viderat, ornauerat, vt cæteris Regnis Catholicis, vel superiores vel æquales, videamur. Si enim iusti rerum æstimatores sumus, non in vltimis laudum Regni nostri, promotionem, & amplitudinem hanc numerabimus. Instabant enim apud summos Pontifices, superiores Reges nostri, huius Regni Pontificibus pro illa, & sumptus effundendo maximos, potiri votis nequiuerunt, hanc Deo optimo, nostro Cracouiensi Pontifici Sbigneo, reseruame laudem, qui, quod nulli vnquam legitur contigisse, a tribus Summis Pontificibus, designatus Cardinalis, in fastigium, tam alta dignitatis, nullo humano aut Regio adiutus suffragio, tractus conscendis, vt exteras nationes, & vicinos populos fœlicitas hac nostra, ad inuidiam concitauerit, vt nomen nostrum apud illas, & celebrius, & formidolosius sit. Quæ mentes vestras caligo detineat? vos ipsi discutite. Non caret magno dedecore, nec apud homines prudentes versatur sine suggillatione nostra, & communi irrisione hac fabula, quod in acceptanda, & vtroque brachio complectanda, dignitate amplissima tergiuersamur, & quasi quadam mordemur & angimur inuidia, vt non falso memoria proditum sit, cæteras nationes mendacio, superbia, dolo, rapinis, nostram inuidia abundare. Nihil Gnesnensi Ecclesia, nihil suo Metropolitano, detractum est, nihil depressionis accessit, suam illa excellentiam, suum decus, non amisit. Neque Gnesnensis Archiepiscopus, ad iniuriam sibi imponat, si locum inferiorem tenere cogatur. Non illi hac tantummodo irrefragabilis sanctio. Sed & Coloniensem, Maguntinensem, Lugdunensem, & quoscunque in Catholica Ecclesia Primates ligat, & constringit, vt honorare Cardinalatus excellentiam, & sibi tam loco, quam sermone deferre teneantur. Ab omni itaque scelere, & culpa, nos exi-*

In Conuentione quarta Piotrcouiensi

1451.

stimamus, puros & innoxios, si virum, & Pontificem nostrum, priuato etiam nobis colendum officio, veneramur, eandem venerationem, circumscripto omni livore, & inuidia, Wladislaniensi, Posnaniensi, Plocensi, Przemisliensi, Chelmensi, Episcopis, impensuri, si nostro Craconiense neglecto Episcopo Sbigneo, aliquis ex illis in dignitatem ipsam euectus fuisset. His sermonibus *Casimirus Polonia* Rex, & omnes Prælati, Baronesque qui aderant, calefacti, nihil primum agendum in ipsa Conuentione rati sunt, nisi vt omnis ambiguitas, & tergiuersatio de Cardinalatu tolleretur.

communi omnium consensu sancitum est, vt Sbigneus Cardinalis superiorem locum in Senatu obtineat

Primoribus igitur Prælatis & Baronibus *Casimirus* Rex lectis, vniuersorum approbatione, & consilio decreuit, *vt Sbigneus Cracouiensis Episcopus, ab omnibus teneatur & veneretur, vt Cardinalis. Si autem Wladislaus, Archiepiscopus Gnesnensis, existimat, praeminentiæ suæ Metropolicæ, per promocionem Sbignei Episcopi Craconiensis, in Cardinalem in aliquo derogari, licet nulla derogatio censeri possit, in hospicio se contineat, dum Sbigneus Cardinalis, in consilio Regis stat, & illic stando de rebus publicis consulat. Si vero locum voluerit tenere inferiorem, quandolibet Consilium Regium accedat: Cardinale tamen se inferiorem non dubitet.*

& ne quisq; audeat postea Cardinalatus honorem, vel ambire vel suscipere, Rege ac Senatoribus Regni Polonia inconsultis.

Adiectum insuper est, *vt de cætero Archiepiscopi & Episcopi Poloniæ, nisi Rege consulto, & Consiliariis, pro dignitate Cardinalatus, aut officio legationis non insilent.* Hæc constitutio etsi neminem afficiat, aut liget, cum conditores illius, nullam habuerunt condendi, & DEO, summoque Pontifici, scribendi potestatem, vt ridiculum prorsus videatur huiuscemodi legem promulgasse, quæ virtutem conscendere in alta vetet. In ipsius tamen *Sbignei* Cardinalis, amplissimam laudem redundat, quasi ille vnicus Cardinalatus & Legationis fascibus, dignus fuerit, & post illum alius nunquam extabit. Omnes tamen hos funes & nodos, sola virtus vno flatu dissoluet & disrumpet. Vix statuere apud animum meum possum, an perniciosior ipsa ordinatio, an perniciosiori gereretur exemplo; redundans in vniuersi Regni *Polonia* dedecus, & iniuriam omnium, qui bene mereri satagunt, tam præsentium, quam futurorum. Item in eadem Conuentione, fuit conclusum, *vt pecunia minuta sine contradictione, recipiatur per vniuersum Regnum, aliis monetis externis reiectis*: pœna in contra facientes graui apposita. Item innouatæ fuerunt *Constitutiones diuæ memoriæ, Casimiri Regis secundi, de ordine Zupparum*, eo quod Barones maiores, contra prohibitionem Constitutionum huiusmodi, passim Zuppas intrabant: Zupparum & earum officium perturbando.

Conuentione Piotrcouiensi absoluta Casimirus Rex Cracouiam intrat.

Conuentione *Pyotrcouiensi* expedita, *Casimirus Polonia Rex, per Przedborz, Andrzeiow, Myechow*, transiens, feria quarta in vigilia Sancti *Ioannis* Baptistæ, *Cracouiam*, in magna militum & familiarium multitudine intrauit. Cui *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, cum pluribus Baronibus, & Canonicis circa *Pradnik* occurrens, ipsum cum honestate excepit, & in Castrum *Cracouiense* deduxit.

Vbi festum Corporis Christi magna celebritate absoluitur.

Altera die, videlicet feria quinta, festum Corporis Christi, actum est; quod in diem S. *Ioannis* Baptistæ ceciderat. Et maiori celebritate, quam antea vnquam celebratum; cohonestante illud *Casimiri* Regis præsentia. *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* Missam cantauit, & Sacramentum Eucharistiæ, per circulum Ciuitatis *Cracouiensis* detulit. *Casimirus* Rex, cum *Zophia* Regina genitrice sua, & omni Baronia, sonante clangore tubarum, sequebatur. Processiones Ecclesiarum parochialium, & Conuentualium, processionem ecclesiæ maioris *Cracouiensis*, vbique comitabantur.

Stetit autem *Casimirus Polonia* Rex, a die vigiliæ festi beati *Ioannis* Baptistæ, vsque in feriam sextam, crastinum diem Diuisionis Apostolorum. Sub quo tempore die quolibet, fiebat Regale consilium, & multa proponebantur in deliberationem. Ex quibus etsi multa ponebantur ad conclusionem, pauca tamen executioni mandata sunt.

Consultatio de inquisitione furum ac prædonum cœpta habita rursus dissoluitur: dum executionem eius impediunt plurimi ex Senatu, ne scelerum suorum pœnas luant.

Et licet conclusum fuerit, *vt inquisitio, alias Rug, de furibus fieret*, & omnes huiusmodi conclusionem comprobassent, ac plurimum salutiferam Reipublicæ agnoscerent: Conuenientibus tamen nobilibus & terrigenis ex Cracouiense terra, qui *Cracouiam* literis Regalibus accersebantur, per aliquot primores Barones, impedimenta non mediocria, & iniecta, & subministrata sunt, ne aut ipsi, aut ipsorum fratres, & consanguinei, de furtis, spoliis, & aliis multifariis factis, fuissent notati. Iam enim quidam & notabiles, conscientia scelerum suorum expauefacti, fugerant, & facere resistentiam, si impeterentur, parabant. Inter communitatem autem magnum erat exortum dissidium: quibusdam inquisitionem ipsam tanquam necessariam, & vtilem acclamantibus, quibusdam reclamantibus. Vicit tamen corũ sententia, qui inquisitionem abouebant. Sed & Baronibus nec vtilis nec necessaria visa est, cum furto & rapto viuere asuetos, publica vox & fama proderet, & qualibet inquisitione circumscripta, poterat ad executionem iustitiæ, contra eos per Regem procedi. Nescio tamen qua segnitie aut pusillanimitate, vtrumque omissum est, & furibus atque prædonibus animus grassandi in bonos creuit.

Agitabantur & aliæ delibetationes, de obsidione fortalicii *Velczin*, quod *Gelcz*, fur & prædo *Slesiæ* insignis, a *Gawin* coëmerat, inferenda. Continuis enim & spoliis, & prædis regnum infestabat. Petebant hanc obsidionem, Barones maioris *Poloniæ*, *Lucas* Palatinus, & Capitaneus *Posnaniensis*. *Nicolaus Skora* Castella-

1451.

lanus *Calissiensis*,& *Laurentius Zaraba* Castellanus *Simdiensis*, & Capitaneus *Wielunensis*, qui ad consulendum pro rebus publicis, nomine A omnium ex *maiori Polonia* missi. *Cracoviam* advenerant. Solicitabatur etiam rex *Casimirus*,vt Duci *Toschecensi*,qui terram *Syewiorienſem*, anno transacto spoliauerat, bellum moueret. Solicitabatur vt *Wlodkonem* de *Skrzin*,& vxorem eius,rapto & furtis operam dantes,& qui nec iuribus,nec imperiis parebant Regalibus, in Castro *Berwalth* obsidione cingeret,facilem enim hæc omnia laborem præ se ferebant,& gloriam, famamque in sublime apud circumiacentes homines promittebant,dum hostes,& quasi quædam pestes generis humani fuissent depulsi,& ignominia toleratarum hactenus iniuriarum, & spoliorum vindicata. Verum *Casimirus* Rex aliis re- B bus curam iniecerat,nec afflictio & grauamen subditorum eum mouebat.

Oscitantia Casimiri Regis Poloniæ in depellendis, aut vindicandis subditorum iniuriis,

Solicitabatur etiam tunc *Casimirus* Rex *Poloniæ* concordi non prece solum, sed & clamore Prælatorum & Baronum, populique ut iuxta, Privilegia, & immunitates Regni *Poloniæ* confirmaret, more prædecessorum suorum. Non mouit tamen illum vox, & interpellatio, tam iusta & honesta. Ne tamen infensos relinqueret animos,& præcipue popularium, inducias sibi dari expetiit; sub quibus Conuentio generalis,cum *Lithuaniæ* Baronibus ageretur,& omnes differentiæ, de metis terrarum, inter *Poloniæ* Regnum,& Ducatum magnum *Lithuaniæ* exortæ,illic quietarentur,vt facilius, C tunc iura Regni roboraret. Missusque extemplo est *Miklas*, Custos *Cracouienſis* in *Lithuaniam*,cui præceptum est,vt pro die Natiuitatis sanctæ Virginis *Mariæ*, Conuentionem in *Parczow Lithuaniæ* indicat. *Lithuani* vero die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis reiecta, in diem Sancti *Michaëlis* consentiunt, ne visi essent scitis Regiis paruisse.

Solicitatur Casimirus Rex de iuriū confirmatione Regni Polon.

Qui prius de metis inter Regnum Poloniæ & Ducatum Lithuaniæ statuendis Conuentum cum Lithuanis necessario agendum interponit.

Constitutum insuper tunc fuit,ut ad reprobandum exterminandumque fora Annalia *Wratislaviensis* civitatis,quibus homines Regni *Poloniæ* per impositionem novorum teloneorum, gravabantur, transitus Mercatoribus Regni *Poloniæ* in *Wratislaviam* prohiberen- D tur,& pro die S. *Ioannis* Baptistæ in *Posnania*, pro die sanctæ *Elisabeth* in *Wyeliun*, & pro medio Quadragesimæ in *Calisch*, salvis teloneis aotiquis, annalia fora frequentarentur, Molestè tulerunt hanc Constitutionem Cracovienses mercatores, vnde petebant eam, ex multis respectibus abrogari. Sed responsum illis fuit, ut paterentur eam,donec experientia melior,vtile a damnoso discuteret. Edictum insuper fuit,vt *Norimbergenses* mercatores ex *Cracovia*, & aliis Regni *Poloniæ* Civitatibus pellerentur: ex eo,quod domesticis & intraneis,omnia lucra, & emolumenta eriperent,& res oobiliores, velut quædam spolia ex regno efferrent,plus vrbi suis mercibus,quam *Iudæi* vsuris, nocituri.

Profectio Wratislaviam mercatoribus Poloniæ interdicitur,

ac Norimbergenses mercatores Cracouia, ac aliis Regni Poloniæ ciuitatibus eiiciuntur.

In crastino Divisionis Apostolorum, feria sexta, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Cracovia* egressus est, & per *Wieliczkam*, *Bochnyam* & *Dopczicze*,in novum Civitatem *Korczin*, feria tertia, aote festum sanctæ *Mariæ Magdalenæ* pervenit,illicque particularem Conventionem vocatis nobilibus ex Cracoviensi, Sandomiriensi,& Lublinensi,terris,tenuit: In qua consensu omnium,pro defensione terræ, ne generalem motiooem facere coontingeret, sex grossos de laneo quolibet dari,& in manus duorum Palatinorum, *Cracoviensis* videlicet & *Sandomiriensis*,& duorum nobilium consignari,non nisi pro ardua necessitate distribuendos, vniversitas Baronum,& nobilium consensit. Af- B fuit huic Conventioni *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouienſis*. Qui opportunitatem nactus temporis, his verbis, *Casimirum* Regem alloquebatur. *Experiris*, inquit, *Serenissime Rex, & vides omnia opera tua & actiones, quæcunque diligentia & consilio administrasti, pati dispendium & aborsum. Nec sine causa provenit. Aut enim tam tu quam nos, aut tu solus in aliquod facinus prolapsi sumus. Quod quia diluere renuimus, iusto DEI iudicio, omnium actionum fœlix euentus, subtractus nobis est.* Ad quem Rex *Casimirus Sentiune*, inquit, *aut reris aliqua me contagione teneri?* *Sentio*, respondit *Sbigneus* Cardinalis. Tum Rex *Casimirus*. *Pande quæso quæ sit.* Ad quem Car- C dinalis *Sbigneus*. *Inter mortalium*, inquit, *& præcipue Christianorum actiones, & opera, nihil est, quod æque sit appendendum, & servandum, nisi iuramentum. Id tu, fratre tuo Duce Michaele Lithuaniæ, filio olim Ducis magni Sigismundi, à sorte paterna deiecto & excluso, prævaricatus es, & prauaricaris. Et quod amplius Diuinæ Maiestatis oculos offendis, prostrato & supplici, iterique sortis suæ, ut te placabilem reperiret, renunciantis, veniam negasti. Expergiscere obsecro, & fœdam hanc labem, quæ & tuæ Serenitatis, & nostras conscientias lædit, meliori consilio dilue. Redde Duci Michaeli, quæ sua sunt, & revoca illum placide, ex Thartarorum, aliorumve barbarorum sedibus, quos sæpius in tua-* D *rum terrarum vastationem conduxit. Ad id non solum te movere debet naturalis & Divini iuris sanctio, sed etiam genitoris tui iuramentum. Quod non solum pro se, sed & pro liberis, ac Regno etiam, vna nobiscum, me vidente, præstitit, & conditiones pacis, cum Sigismundo magno, tum Duce Lithuaniæ inscriptas, se illibate pollicitus est servaturum. Verearis Dei vindictam, quam, pro simili transgressione iuramenti Wladislaus Hungariæ & Poloniæ Rex germanus tuus pænas dedit.* Ad hæc Rex *Casimirus*, *Nunquam* inquit *rebar, tam acerbum sermonem, ex te audisse. Non est persvasio tam fortis, quæ me stringat, agere quod hortaris. Cadendumque est multis mortalibus, antequam*

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouienſis, Casimirum Regem in Conuentione particulari publice arguit,

quod Ducem Michaelem supplicem, contra ius & fas non recipit in gratiam.

1451.

Dux Michael, in suum re[illegible] patrimonium. Adhæc Cardinalis, manibus [illegible] cælum porrectis. *Ex quo, inquit, ince[illegible] idem to ad ea, qua salutis & honoris tui [illegible] publice admonismi prabes, testem, nunc Deum Omnipotentem, & eius cælestem Hierarchiam, cælum quoque & terram, & illorum virtutes, tam meo, quam totius regni nomine, contra te inuoco, illosque contestor, quod multifarie te adhortatus sum, qua dispendium anima tua & vindictam prohiberent. Nunc posteaquam in perniciem & tua salutis, & honoru pergis, nec prauaricationem iuramenti formidas, sanguinem innoxium, si quis ob id fusus fuerit, & omnia mala inde secutura, non in nos Omnipotens Deus retorqueat, sed in te, qui & preces, & monita consiliaque pras[illegible]ntia, & repellis & fastidis.* Huic adhortationi & protestationi omnes Barones assensi sunt, & certatim id ipsum consulebant, & precabantur licet frustra. Fuit & vniuersorum Prælatorum, & Baronum obnixe solicitatus precibus, vt Palatinatum *Leopoliensem*, alicui viro maturo & prudenti conferret, attento, quod plaga illa, cum propter continuum *Tartarorum* insultum, tum propter dispendia bellorum, crebro accepta, Palatinum prudentem exigeret.

Feria sexta in crastino festi, sanctæ *Maria Magdalena*, in die Diuisionis Apostolorum, *Casimirus Polonia* Rex, exiuit de noua Ciuitate, & per *Stobniczam, Schidlow*, venit, in die beati *Iacobi* Apostoli, in Monasterium *Calui* montis sanctæ Crucis, in modica Comitiua, omnibus Aulicis, ex *Schidlow*, in *Opatbow* reuersis. Venerato ligno salutari, in conuentum fratrum receptus est. Tandem per *Opatbow* venit *Sandomiriam* feria tertia post festum S. *Iacobi* Apostoli, & ibi quatuordecim dies continuos mansit. Miranda & nunquam visa alias fuit, tunc coeli intemperies. Nam diebus quindecim continuis, & totidem noctibus, sine repausatione & intermissione, pluuia ingens descendebat: quæ post quindecim dies interpellatim superueniebat, quasi videres fontes aquarum disruptos, & maria, & flumina, eum *Neptuno* in Cataclysmum conspirasse. Non solum autem messium labor fuit, tunc pluuiam suspensus, sed etiam villarum, quæ in locis demissis prope alueos fluuiorum consistebant, frumenta, vel absorpta, vel raptu fluminis, deorsum fuere transportata. Quod idem contingebat in fœno. Propter quod inundatio illa aquarum damna plurima mortalibus intulit, & collectionem frugum, seminationemque autumnalem, plurimum retardauit, sequensque tempus æstatis, & autumni, plus de humore, & pluuia habuit, quam de siccitate aut calore.

Tempestatis valida discriptio

ex qua plurima incommoda prouenerunt.

Stante *Polonia* Rege *Casimiro Sandomiria*, venit ad suam Serenitatem *David*, *Turcorum* Imperatoris filius. Pater siquidem suus *Mustapha*, dum esset magnæ animositatis, & prudentiæ vir, veritus frater suus *Omarath*, ne Imperium subriperet, eum captum exoculauit. Qui eum vxore, & filiabus, de *Turcia* fugiens, in *Hungariam* peruenit. Ibique a *Sigismundo* Rege recollectus, vitam absumpsit. Filius autem suus prædictus, fide Catholica suscepta, in terris Catholicis fotus, nutritus, & conuersatus est. Et quotiescunque contingebat Reges *Hungaria*, in expeditionem ire contra *Turcos*, toties & ipse fideliter & constanter, cum *Turcis*, quos tanquam expulsos, & exules retinebat, bellum pro Catholicis administrabat. Is literis Imperatoris *Constantinopolitani* certior factus, Imperatorem *Turcorum Omarath*, & filium eius, diem obiisse, induxit animum in *Turciam* redire: existimans solium auitum, & paternum posse, fretus amicorum consilio apprehendere. Itaque rogat *Casimirum Polonia* Regem, ut ei liceat per terras suas, versus *Constantinopolim* transire. Annuit Rex *Casimirus* petitioni suæ, & remuneratum pecunia, & veste duplici, etiam ipsi Conductores assignauit. Cassus tamen fuit labor suus. *Turci* enim iam de alio Imperatore sibi prouiderant. Propter quod *David* ipse rebus suis desperans, per Regnum *Polonia*, in *Hungariam* redit.

David filius Imperatoris Turcarum.

Christianus, degens in Regno Hungaria

post mortem Omarathi Imperium Turcarum

nequicquam ambit, & iterum in Hungariam reuertitur.

Feria secunda, in vigilia Sancti *Laurentii*, exiuit *Casimirus Polonia* Rex, *Sandomiria*, & genitrice sua *Zophia* Regina *Polonia*, in nouam Ciuitatem remissa, per *Liczeysko, Iaroslaw*, venit *Przemisliam*, die Dominico in festo assumptionis sanctæ *Maria* Virginis, & illic stetit duodecim diebus, Feria secunda, in vigilia sancti *Bartholomai* Apostoli, exiuit de *Przemislia*, & venit in *Schambor* feria tertia, in die sancti *Bartholomai*, stetitque ibi diebus tredecim. Illic venerunt ad suam Serenitatem, in Podvvodis, *Ioannes* de *Bobrek*, Castellanus *Byecensis*, & *Ioannes Dlugosch*, Custos *Visliciensis*, & Canonicus *Craconiensis*, & nomine *Zophia* Reginæ, *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Craconiensis*, *Ioannis* de *Czizow* Castellani, & *Ioannis* de *Thaczin*, Palatini *Cracouiensis* propositione, in consilio secreto facto, petebant, *vt quoniam Dux Switrigal ex infirmitate, qua illi contigerat, & ex naturali cursu, proximus erat morti, dignaretur, omnibus aliis curis, quantumque grauibus, sepositis, intendere, & dare ordinem, vt castrum Luczko, cum terra sua, super quo Regnum habet iura clarissima, & cui Dux magnus Sigismundus, Prælatique & Barones Lithuania, expresse, & per suas literas patentes, renunciarunt à Regno Polonia, non alienaretur, cum propter hoc in Regem assumptus esset, vt iura Regni, non solum tueretur, sed etiam dilataret, alias certus esset, quod in defectum suum, Barones Regni Polonia velint consurgere, & iuxta omnes vires prouidere, ne tam nobilis portio abrumperetur à corpore*

Re-

Duce Switrigal animam agente Casimirus Rex a Polonis, & matre per Legatos admonitus, vt terram Lucensem restituat.

1451.

Regni Polóniæ. Si quoque sua dissimulacione & consensu, castrum Luczko occuparetur, per Lithuanos, in Conuentionem Parczouiensem, venire eos nullatenus posse. Vnde dignaretur pensare, non esse sibi honestum, vt eo præsente Barones belligerarent, & obedientiam solitam, illi non præstarent. Et ne crederet, Prælatos & Barones Regni Poloniæ, aliquid sibi oneris imponere, quod soli ferre nolent. Paratos eos esse, sequi illum, quocunque vellet ducere. Pro defensione Castri prædicti, tantummodo mentem bonam assumeret: cum nulla possent interponi obstacula, dummodo pura mens adesset. *Ioannes* autem de *Koniecpolye* Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Nicolaus* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marsalcus, *Iacobus* de *Syenno*, *Cracouiensis*, & *Ioannes Sprowski*, *Sandomiriensis* Præpositi, cæterique Consiliarii Regii, qui præsentes aderant, per organum Cardinalis rogabant, *vt dignaretur Casimirus Rex, preces matris Reginæ Zophiæ, Prælatorumque & Baronum Regni Poloniæ, audire: cum & ipsi cum illis sentirent, & idem precarentur, quod & ipsi Prælati & Barones.* Eodem die Legatio ipsa fuit, coram omnibus Aulicis Regiis, in hospicio Præpositi *Cracouiensis* congregatis, iterata, & peticio nomine eorum, *Casimiro* Regi facta, vt dignaretur in admittenda tam iusta & honesta peticione esse beneuolus. *Casimirus* autem Rex deliberacione habita, per suos nuncios, respondendum duxit, & missis *Iacobo* de *Syenno*, Præposito *Cracouiensi*, & *Bartholomæo Oburliecz* Iudice *Cracouiensi*, rogabat, *ne aliquid de Castro Luczko innouarent, neque mouerent. Sed pro die constituta, venirent in Parczow, vt illic, & de Lucko, aliisque rebus, quæstiones placide transigerentur, Se ita institutum esse, vt & de Lucko, & omnibus aliis, plus faueret Regno Poloniæ, quam Lithuaniæ Ducatui. Prouidendum tamen esse, ne Ducatus ipse Lithuaniæ ex obedientia decideret.*

in Parczouiensem Conuentum hanc consultationem reiicit.

Venerant in *Schambor*, pro eodem tempore, relicta *Heliæ* Voieuodæ *Moldauiæ Marta*, *Casimiri* Regis *Poloniæ* matertera, cum omnibus Baronibus *Valachiæ*, partes filii sui *Alexandri* sequentibus. Hi magnopere rogabant, *vt dignaretur eis ferre auxilium, contra Bohdan, & prohibere spolia, quæ in eorum possessionibus, per Bohdan & suos fierent.* Quibus responsum est, *Regem Casimirum, velle ad omnia intendere, quæ eorum profectũ respiciunt: consilio Prælatorum, & Baronum habito. Proinde duo ex illis irent ad Conuentionem Parczouiensem: plenius responsum super petitis habituri. Interim Regem, Andream Odrowąsz Capitaneum Leopoliensem deputasse, qui eos ab inuasione Bohdan tutabitur.* Responsione hac benigna data, etiam vnicuique munera, & donatiua adiecta sunt. Ita enim tunc eorum pannosa deiectaq; conditio exposcebat.

Valachi contra Bohdanum à Polonis petunt auxilia.

Æstate illa, vir celebris, & venerandus, frater *Ioannes* de *Capistrano*, ordinis fratrum minorum de obseruantia. Genere quidem nobilis, & inclytus, sed operibus, & gratia diuina gloriosior: Ordinatione Diuina, quæ per eximiam suam charitatem, etiam inuitos saluare cupit, & de licentia *Nicolai* quinti Papæ, ex *Italia*, in qua annis prope quadraginta, semen verbi Dei diffuderat, multosque mortales Christo lucrifecerat, egressus, primum in *Morauiam* descendit, & in *Olomuniec* Mensibus aliquot in Monasterio fratrum minorum recollectus stetit, Omniqoe die posita in circulo, seu Ciuitatis medio Cathedra (populos enim audientes Ecclesiæ quantumcunque amplæ non capiebant) verbum Dei diligentissime per duos interpretes, vnum *Bohemum*, alterum *Alemanum* prædicabat. Deducens rationibus & exemplis, *non esse de necessitate salutis, vt populus Laicalis, vteretur Sacramento Eucharistiæ, sub vtraque specie.* Prædicationes autem suas, signis & operibus stupendis confirmabat. Nam mortuis vitam, cæcis visum, multis linguæ vsum, claudis gressum, paraliticis membrorum sanitatem solo verbo. In nomine Domini nostri Iesu Christi conferebat. Et vt vno verbo eius actiones enumerem, plenus hic Spiritu Domini, omnes languores, Spiritu etiam pollens prophetico curabat. Erecta erat, ad suum aduentum omnis *Bohemia* & *Morauia*, multa hominum millia, infecta heresi *Hussitarum*, in qua erant aliqui eorum nati, & enutriti, damnata & abnegata, visis signis quæ faciebat, Catholicam puritatem profitebantur, *Bohemiæ* & *Morauiæ* Barones, hi præsertim, qui sectam hæreticam tuebantur, *Ioannem Rokuczanum*, eiusdem hæresis principalem, defensorem, stringunt, vt cum præfato fratre *Ioanne* de *Capistrano*, publicam disputationem ineat, & sectam, quam predicebat, defendat, prefatumque *Ioannem* de *Capistrano* aut conuincat, aut predicare cohibeat. Aut si victus fuerit, sit illis saluris causa, vt vnitatem fidei profiteantur. Trepidus, & anxius *Ioannes Rokiczyam*, duellum offert, quod hilatissime frater *Ioannes* de *Capistrano* suscipit. Et proinde *Olomuniec* egressus, securitatem sibi præstantibus Catholicis, quoniam per hæreticos tendebantur sibi plures insidiæ, in *Bohemiam* diuertit. Vbi ab *Vlrico* de *Rozemberg* recolligitur. Et omnis populus, etiam heresi infectus, eius aduentum gratulabundus vidit. Fit indies *Ioannes* de *Rokiczyan* meticulosior, non vult congressum Disputationis, coram iudicibus eligendis: cum se non ignoret succumbere, legem Diuinam, pro iudice eligit: vt facilius se disputationi subtrahat. Huic viro *Ioanni* de *Capistrano*, tam claro & insigni, *Sbigneus* Cardinalis *Cracouiensis*, volens humanitatis exhibare officium, sibi literas scribit: rogando, vt si a *Bohemis* contemptus fuerit, in *Poloniam* descendat. Idem facit *Casimirus* Rex, Cardinalis *Sbignei* consiliis persuasus. Respondit literis ipsis mi-

1451. *Ioannes Capistranus*

Morauis concionatur,

hæresim Hussitarum confutans,

& fulget variis miraculis,

1451.

Litera Sbignei Cardinalis & Episcopi Cracouiensis, quibus Ioannes Capistranus ad reductionem Bohemorum accenditur, & si spretus ab eis fuerit, in Poloniam accersitur.

mira benignitate. Quæ vt latius cognosci possint, literas ipsas & earum tenorem inserui.

Sbigneus, miseratione diuina, tituli sanctæ Priscæ, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbiter, Cardinalis & Episcopus Cracouiensis. Venerando & celeberrimo patri, Domino Ioanni de Capistrano Siculo, Ordinis fratrum minorum, beati Francisci de obseruantia professo, sacraque Theologia Doctori, eximio hæreticæ prauitatis Inquisitori generali. Aduentus tuus, Vir venerande, in oras nostras, non mediocri gaudio animos populorum Slauonica lingua compleuit. Adaugetur enim illis, non doctrina solum tua charitatis, sed & stupendis operibus, spes indubia, quod Bohemorum gens, Slauonum pars nobilis, in varias opiniones & superstitiones, dudum dogmate nefario prolapsa, tuo ductu, tuis auspiciis, & meritis, ad Catholicæ fidei puritatem, redibit. Dantur propterea laudes altissimo. Summus Pontifex Vicarius eius. Sanctissimus Dominus noster Papa quintus Nicolaus, ore omnium celebratur, quod virum Diuinum, & charitate feruentem, ad resoluendam aquam tenebrosam, dudum in nubibus aëris condensatam, de salute populi Christiani solicitus transmiserit. Sed & tu ipse pater, mihi magna commendatione dignus probaris, qui pro dilatione, & incremento fidei sanctæ, in qua vna salus fidelium reportatur, lare natiuo & cognatione propria, velut alter Abraham, desertis, extera regna, vel potius barbara adisti: non difficultate itineris, non ignorantia sermonis, non diuturnitate erroris, non ferocitate plebis ab incepto reductus. Perge quæso, homo Dei, calle, quo cœpisti, & animas Diabolica fraude deceptas Deo nostro redde. Repete animo superiora tempora, quot militares expeditiones indictæ, quanti exercitus collecti, & thesauri emuncti, quanta clades cladibus addita, vt Bohemorum error, velut aliquibus asserere placuit, natio deleretur: Et dum animo omnia lustraueris, intelliges omnes conatus humanos, in cassum transisse: operante occulto iudicio Dei, qui palmam reductionis gentis prædictæ, aliis negatam tibi seruauit. Hæresis quidem vetus est, & quæ non fallaci, ac dolosa solum doctrina, sed etiam manu armata prodierat, contra Catholicam fidem Christi. Sed nihil Deo, cuius causam agere crederis, difficile & arduum est, in veteri, aut nouo, operari. Si gentem ipsam, prout credula spe, singuli afficimur, reduxeris, non vnam tantummodo gentem ipsam, sed & Poloniæ, Slesiæ & Slauoniæ nationes, perpetuo tibi obligabis, Scito: qui pro identitate idiomatis, quo cum Bohemis iungimur. Salutem illorum, quasi propriam suspiramus. Hæc tanto principio repetita, quorsum tendant, tu, vt vir prudens, & doctus non ignoras. Currenti enim stimulos addo, & properantem accendo. Nam si Diuina mente egeris, humanas tamen persuasiones contemnere, aut fastidire non soles. Est & alia causa, cur ad te, facie quidem ignotum, famæ autem notissimum, hæc scripta mittere institui. Incidit vehemens suspicio mihi, & animus meus ex præteritis præsagiens de futuris, veretur, ne Bohemorum obstinata pertinacitas, te repellat, monitis tuis salutaribus parere contemnat, & ex tanto labore, quo hactenus desudas, nihil, præter bonæ intentionis fructum, referras. Te proinde charitatem tuam, per passionem Domini nostri Iesu Christi, & per eius terribile tribunal, tuamque, & communem salutem deprecor, vt postquam Bohemorum reductionem, suffragante DEO, consumaueris, aut si ab illis te, & tua dogmata, sperni senseris, in Regnum Poloniæ, & ad Diœcesin meam Cracouiensem, neglecta ad tempus Italia, venire personaliter non graueris. Reperies Regnum fidele, & Catholicum, & quod à suscepta fide, monstris hæreseos semper caruit. Aduentum tuum personalemque visionem sumere desiderans. Si in aliquo opere existimas placere Deo, hoc vnum eris, quod inter prima numerari poteris, si huc personaliter venire dignaberis. Moueat te deuotio populi, moueat salus animarum, moueant preces meæ, quas, fatigando hunc fratrem specialem, tibi significo. Relinques populo huic magnum profectum, corda inflammabis arida & frigentia, tolles abusus, plantabis virtutum normam, & agrum hunc Dominicum, viciorũ sentibus, & spinis sterilem, in vberem & & fecundam reduces culturam. Arripe laborem hunc, ad quem te & ego, & virtus professionis tua inuitant, vt non Bohemiæ solum reductionis, sed & Polonicæ salutis dicaris author, nomenque tuum, cum multis & magnis rebus, tum hac præcipuè splendidum & gloriosum, mittas ad posteros, nec viatici tuam charitatem à veniendo huc retrahat defectus. Illum enim, & pro te, & omni tua comitiua polliceor, & iuxta ordinationem tuam, in locum, quem volueris, tuis informatus literis transmittere in occursum, non negligam. Incolumem te, & mei in orationibus memorem, conseruet Christus Dominus, amen. Datum Cracouiæ secunda die mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quadringentesimo, quinquagesimo primo.

Ex *Schambor Casimirus Poloniæ* Rex, feria sexta ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis exiens, in *Grodek*, deinde in terram *Chelmensem* descendit. Vbi per solitas stationes immoratus, in *Parczow*, ad tenendam Conuentionem, feria secunda, in die sancti *Venceslai* venit. Licet autem Barones & Prælati Regni *Poloniæ*, pro die consignata, in duodenario numero aduenissent. *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Andreas Posnaniensis*, Episcopus, *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Olyeschnicza Sandomiriensis*, *Hricko*, *Podoliæ*, *Ioannes Krethkowski Brzestensis*, Palatini, *Petrus* de *Schamotuli Posnaniensis*, *Przedborius* de *Koniecpolie Sandomiriensis*, Castellani, *Ioannes* de *Konieczpolie*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Nicolaus* de *Brzezye*,

Re-

1451.

Regni *Poloniæ* Marſalcus. Barones autem *Lithuaniæ*, niſi præſtaretur eis ſaluus conductus, recuſarunt venire. Is conſenſu omnium, expreſſe illis denegatus eſt: ne fœderibus communibus aliquid cenſeretur detractum. Formidantibus itaque eis venire, *Caſimirus* Rex eis, prope vsque *Lomazi* exiens obuiam, eos in *Parczovv* venire coëgit. *Gaſtoldus* licet eſſet incluſus, in duodenario numero, in *Lithuaniam* rediit. Conſilio inito, *Mathias Vilnenſis* Epiſcopus, nomine Baronum *Lithuaniæ*, commemoratis veteribus contractibus, inſcriptionibus & literis, graues illas, & plurimum inhoneſtas, parti ſuæ adſtruxit: cum in illis ponantur verba hæc. *Iugo ſeruitutis obnoxios, item hac incorporamus, inuiſceramus, appropriamus, & vnimus terras Lithuaniæ, & Ruſſiæ Regno Poloniæ.* Petitque *vt illis caſſatis, noua inſcriptiones fiant: cum in priores, Barones Lithuaniæ, ignari contentorum, ſolo iuſſu Principis, conſenſerint. Quodque noua, non incorporationem, aut ſubiectionem, terrarum Lithuaniæ, & Ruſſiæ, ſed ſocietatem & ligam, cum Regno Poloniæ contineant.* Petit deinde, *vt terra Podoliæ & Lucko, item Caſtrum Olyesko, item Wietly, item Ratno, cum ſuis Diſtrictibus, velut ad Ducatum Lithuaniæ pertinentes, eis reddantur: aſſerens illorum omnium poſſeſſionem Ducem Witawdum tenuiſſe.* Reſpondit hic *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, non quidem ſolito acumine, ſed mira modeſtia & benignitate, quoniam vt blande & pacifice, depoſita ſeueritate, eos alloqueretur, per *Caſimirum* Regem erat rogatus. *Stolidi*, inquit, *eſſemus, & deliris ſimiles, ſi inſcriptiones, & fœdera, per duos Principes prudentiſſimos, videlicet, Wladislaum Poloniæ Regem, & Vithavvdum, Ducem magnum Lituaniæ, ſtabilita, caſſari, & retractari conſentiremus: cum in illis, nihil aliud contineatur, quam quod Regno Poloniæ, dum ad regimen eius & ſocietatem matrimonialem nobiliſſimæ Heduigis Reginæ Wladislaus aſſumebatur, fuit repromiſſum. Et ſi præfatæ inſcriptiones, quaſi ſine conſenſu Prælatorum, & Lithuaniæ confectæ, inefficaces ſint, licet de earum efficacia nulla poſſit ambiguitas interponi: cum vicibus plurimis, non ſolum per illos duos Principes, ſed & per alios eis ſuccedentes, videlicet Ducem Sigismundum innouatæ ſint, & confirmationis robur corporali iuramento, per Ducem, & Prælatos Baroneſque præſtito, adiectum, multo fortius, ſi quas nunc confecerimus, arguerentur de inefficatia: cum per poſteritatem veſtram, pari paſſu, in dubium poterint reuocari. Nolite itaque rem impoſſibilem, à nobis exigere, quam nullo colore, aut ingenio ſumus admiſſuri. Terram verò Podoliæ & Diſtrictus, quos nominaſtis, ſed & Caſtrum terramque Lucenſem, nemo dubitat Regni Poloniæ iuris ſemper eſſe & fuiſſe, & Polonos, Tartaris, ex Podolia excluſis, ſuas ſedes illic poſuiſſe, ea tempeſtate, qua nec nomen veſtrum, erat in nationibus nominatum, nec vobis quicquam iuris confert, ſi illam Dux Vithavvdus tenuerit. Largitione enim, & liberalitate Regis noſtri Wladislai, id actum erat, quæ erabi non debet, ad debiti neceſſitatem. Scitum enim eſt, milites Poloniæ, Povvalam Słupovvski, & alios illam gubernaſſe. Deinde Spitkoni de Melſthin, Palatino Craconienſi, largitione perpetua, cuius adhuc apud nos habentur literæ, donatam eſſe. Quod in prælio, cum Tartaris, per Ducem Vithavvdum infeliciter commiſſo, morte abſumpto, Duci Boleslao Svvitrigal, & poſtea illo fugiente, Duci Withavvdo Lithuaniæ, in tenutam, & gubernationem commiſſam extitiſſe, omnibus Capitaneis, Officialibus & nobilibus, ſacramento adactis, vt terram Podoliæ, & eius caſtra, ſecuta morte Ducis Vithavvdi, Regi & Regno Poloniæ redderent. Quæ omnia ad Diſtrictus, quos petiſtis, vt caſtrum Luczko, quod antiqui Reges Poloniæ poſſidebant, referimus, liberalitate videlicet & gratia, Wladislai Regis, illos Alexandrum Vithavvdum magnum Ducem Lithuaniæ temporaliter tenuiſſe. Cuius morte ſecuta, ad proprietatem Regni Poloniæ redire. Vt tamen omnis, quæ allegari poſſit, per vos tollatur ambiguitas, extant literæ Sigismundi magni Ducis Lithuaniæ veſtris ſigillis munitæ, iuramento corporali, quod tu Vilnenſis Epiſcope in manibus meis præſtabas, firmatæ, in quibus expreſsè, terræ Podoliæ, terra Lucenſi, & Diſtrictibus prædictis, renunciatis & ceditis. Recognoſcitisque omnia illa, ad Regnum Poloniæ pertinuiſſe, & pertinere debere.* Monſtrantur deinde, & exhibentur literæ, fidem reſponſioni, & ſermoni præſenti facientes. Quas Barones *Lithuaniæ*, cum oculos eorum & petitionem, tam impertinentem, fortiter verberarent, nec videre nec audire voluerunt, credentes, Regis *Caſimiri* fauore, immenſo, cuncta ſe pro libito conſecuturos. Vnde nec ſequentibus diebus quieſcebant, inſtando importunius, ſuper terræ Podoliæ, & Diſtrictuum reſtitutione literarumque caſſatione. Vt autem ceſſaret eorum importunitas, & querela, obtulerunt Poloniæ Conſiliarii, *velle cum illis, ad iudicium Regum, Principum, Eccleſiaſticorum aut Secularium virorum, fidem Catholicam tenentium, ſuper omnibus differentiis deuenire:* promittentes *in omnibus deciſioni Iudicum eligendorum, ſe parituros. Et dum omnia quieta & integra forent, verbis potius, iure, iuſtitia & arbitrio, de terris & proprietate earum diſceptarent. Quod ſi etiam id non probarent, deciſionem quæſtionis Caſimiro Poloniæ Regi, & magno Duci Lithuaniæ, vtrumque Dominium habenti, æquo iure, pro vtriſque ferre iuſtam ſententiam permitterent, quam fœdere ſocietatis, & vnionis dirupto, Poloniam* & *Lithuaniam funeſto bello inuoluerent.* Sed cum hanc quoque conditionem reſpuerent, ne prorſus viderentur in diſcordia ab inuicem diſceſſiſſe, res in annum integrum contemplatione regis dilata eſt, vt *in eodem loco, pro feſto Sancti Michaëlis teneatur Conuentio, ad quam partis vtriuſque*

Rurſus Lithuanorum temeritatem importunam experiuntur Poloni in terris Ruſſiæ & Podoliæ aliiſque nonnullis repoſcendis, ac caſſandis literis Iagellonis, & Vithavvdi, de vnione Lithuaniæ, cum Regno Poloniæ confectis.

1451.

Præ-

1451. *Prælati & Barones veniant: de terra & Districtibus prædictis, ac literarum reformatione, nouas deliberationes, per quas concordia sequi posset habituri.* A Tali fine Conuentione expedita, *Casimirus* Rex, qui versus *Valachiam*, pro rebus *Valachicis* reformandis, transire debuerat, pluribus Prælatis, & Baronibus nequicquam dissvadentibua ex *Parczovv* in *Lithuaniam* secessit. Nec sibi curæ fuit, mors recens notabilium militum, videlicet *Clementis*, *W.erusch*, *Nicolai Kapiensku*, & aliorum plurimorum, de terra Wyelunense, nobilium, qui cum *Ioanne Gelcz*, prædas in Re. no *Poloniæ* agente, prope *Biczenam* congressi, infœliciter pugnaverant. Pro rebus autem *Valachiæ* componendis, *Ioannem* de *Czizovv* Castellanum, & Capitaneum *Cracouiensem*, *Petrum* de *Schamotuli* *Posnaniensem*, & *Przedborium* de *Konyecpolie* *Sandomiriensem* B Castellanos transmittit.

Feria sexta ante festum sancti *Dionysii*, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Parczovv* egressus in crepusculo, paucis *Polonis* assumptis in *Lithuaniam* per *Brzesczye*, *Camienyecz*, *Krinki*, & alia loca processit, illicque hyemis & veris tempora, dando venationibus operam, absumpsit. Feria autem quinta, in die Sancti *Martini*, *Casimiro* Rege in *Kowno* agente, venit ad suam Serenitatem nuncius, nomine *Burgundiæ* Ducis *Philippi*, vir nobilis *Petrus Vasquesz*: rogans, *vt sibi & Alphonso Regi Aragonum, pro conquisitione terræ sanctæ, expeditionem paranti, auxilium contra Zoldanum Babyloniæ ferret.* C Cui per *Casimirum* Regem responsum est. *Bellum sibi siue induciis, cum Tartaris, fortissimis, & bellicosis barbaris esse. Cui intentus, se non posse aliis bellis vacare, & Catholica Dominia, sibi subiecta, exponere Tartaris in prædam, cum præstantior res sit Tartaros, ne in Catholicos debacchentur, & terras eorum occupent, reprimere, quam Zoldanum, qui diu occupatis contentus, a bello abstineat lacessere.* Tali responso accepto, remuneratus magnifice a *Casimiro* Rege, in *Prussiam* contendit: Magistrum *Prussiæ* & ordinem, pro simili suffragio, Ducis sui *Burgundiæ* nomine rogaturus. Cassa autem & inanis fuit Ducis *Burgundiæ*, tam ampulosa legatio, solam verborum speciositatem continens, sed virtute carens, & ab omni D effectu & executione longius distans.

Philippi Burgundiæ Ducis & Alphonsi Aragonum Regis nomine a Casimiro Poloniæ Rege, & Magistro Prussiæ contra Zoldanum petunt auxilia.

Annus iste pluribus Regnis & Dominiis pestem ingessit. Sed & in Regno *Poloniæ*, in terris præsertim *maioris Poloniæ*, grauis pestis inualuerat, quæ multos mortales extinxit. Tota fere Diœcesis *Cracouiensis*, exceptis paucis Oppidis: pura fuit ab illa contagione quod cedebat, præsertim de Ciuitate *Cracouiense*, in magnum miraculum, quæ nullam infectionem sensit, licet illic plurimi homines de regionibus peste infectis, causa consequendæ gratiæ anni iubilei, aduenirent, & domicilia sua, vitando pestem illic ponerent. Opera enim, & intercessione *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, *Nicolaus* quintus Papa annum iubileum, pro vniuerso Regno *Poloniæ*, & Ducatu magno *Lithuaniæ* contulerat, a mense Decembre, vsque ad finem Augusti, ea lege, vt quilibet illum mereri volens, in Cracouiensem, aut Gnesnensem, aut Leopoliensem, aut Vilnensem ecclesiam, in capsam ad hoc ordinatam, medietatem earum expensarum, quas in eundo *Romam*, & redeundo, & illic quindecim diebus stando, verisimiliter esset expositurus, reponeret, & quorum Ecclesias consignatas, per Ordinarium tribus diebua continue vel interpellatim visitaret. Ordinauitque idem *Nicolaus*, quintus Papa, vt medietas pecuniarum deponendarum, pro *Casimiro Poloniæ* Rege cederet, pro defensione Catholicorum à *Tartaris* conuertenda. Quarta pars *Zophiæ* Reginæ applicaretur necessitatibus, quæ Virgines pauperes sui generis despoosare consueuerat. Reliqua pars quarta, ipsi *Nicolao* Papæ consignaretur ad Ecclesias vrbis reficiendas. Confluebat pro tali consequenda gratia *Cracouiam* magnus populorum numerus, sed multo maior cæpit confluere, postquam eiusdem *Sbignei* Cardinalis opera, medietas pecuniarum in sumptus *Romani* itineris exponendarum, ad quartam partem restricta erat. Et lapso Mense Augusto, gratia prædicta, cum restrictione quartæ partis, ad primam diem Ianuarii prorogata. Tunc enim sine discretione sexus certatim, ex vniuersis angulis regni *Poloniæ*, plurimi fideles *Cracouiam*, ad merendam gratiam huiusmodi concurrebant; aliis locis, videlicet *Gnesna*, *Leopoli*, & *Vilna* præteritis & contemtis, quasi *Cracouia* loci dignitate, aliquid ipsi gratiæ authoritatis adderet, vel virtus gratiæ, ibi esset præstantior. Propter quod in Capsis *Gnesnensis*, *Leopoliensis*, & *Vilnensis* Ecclesiarum, parum de pecunia compertum est. *Cracouiæ* vero tres Capsæ notabiles, plenæ aureis, mediis, & latis grossis, minutaque pecunia congestæ. 1451.

In Polonia pestilente aura grassante Cracouiensis Diœcesis paucis exceptis Oppidis, ab hoc malo immunis erat.

Gratia Iubilei Cracouia multum pecunia collegit.

Rebus *Valachiæ*, quarum componendarum gratia, *Cracouiensis*, *Posnaniensis* & *Sandomiriensis*, Castellani, ex *Parczovv* erant missi, melius non poterant adhiberi remedium, nisi vt ex authoritate Regia, & decreto, *Bohdan* in gratiam Regiam receptus, cum pro reconciliatione & iustificatione sua, *Cracouiam* se venire, & subire judicium obtulisset, terræ *Valachiæ*, propter industriam suam & iusticiæ administrationem præsideret, in manus Regias annis singulis pro *Alexandro*, filio *Heliæ*, vero hærede quinquaginta millia florenorum repositurus, & excessurus de Principatu quam primum per ætatem *Alexander* principari potuisset. Peruenerant iam Nuncii Regales in *Camyenecz*, nec longe abfuit, quin & æquas conditiones pacis cum *Bohdano*, qui de aduentu nuntiorum Regalium summam gratulationem acceperat, fuisset deuentum. Interim tamen, quidam *Petrus*, qui se ad Voieuodatum *Moldaniæ* asserebat ius habere, & *Alexandro* confæderatus, omnia se-

1451.

Bohdanus dolis circumuentus occiditur à Petro, Alexander vero ab eodem ipso Petro, fœderum oblito, ex Valachia pellitur.

secum ex æquo partiturus, explorato tempore, quo *Bohdan*, apud germanum auunculum, eiusdem *Petri*, in villa quadam inuitatus, mero erat ebrius, in nocte intempesta, cum centum duntaxat *Valachis* adueniens, omnes custodias *Bohdani* fefellit, & *Bohdano* comprehenso, caput illi abstulit. Credebat *Alexander Petrum* secum fideliter acturum. Vnde eum matre sua, & Baronibus partis suæ, vsque in *Soczauam* descenderat, Baronesque *Poloniæ* precibus suis venire in *Sniatbin* obtinuerat. *Petrus* tamen eorum, qui sibi, *Bohdano* occiso adhæserant, consilium secutus, fœderis, cum *Alexandro* initi, oblitus, publicum se illi hostem professus est, & nisi celeriter *Alexander* ex *Valachia* fugisset, acta res fuisset, eodem tenore, quo & *Bohdano*. Succursum tamen est, ei fugienti, per Barones *Poloniæ*. Quorum adiutus suffragio, *Petrum* hostem querebat profligare. Sed *Petrus* suffragium *Polonorum* veritus, in interiora secessit. Barones vero *Poloniæ*, cum tempus hybernum omnia exequi prohiberet, in Regnum sunt reuersi: certificato *Alexandro*, de mittendo ei in gentibus, quam primum opportunum fuerit, subsidio. Portus tamen maris & *Album Castrum*, occiso *Bohdano*, fuit per *Burgulab* pro *Alexandro* comprehensum, sed & Castrum *Nyemiecz* pro ipso *Alexandro* tenebatur.

Ioannes de Huniad Gubernator Hungariæ, ab exigua manu Ioannis Giskra vincitur, & exuitur Castris.

In *Hungaria* Regno bellum ex integro, inter *Ioannem* de *Huniad* gubernatorem, & *Ioannem Giskra* de *Brandis*, resumptum est. Nuptiæque, quibus gubernator sororem germanam viduam tradere *Giskræ* firmauerat, in suspitionem venerant vehementer, quasi in illis Gubernator *Giskram*, & omnes suos esset occisurus. Locat itaque Monasterium *Lucense Giskra* gentibus, & apertum se hostem gubernatori profitetur. Gubernator vero nihil cunctatus, repente, cum multitudine hostium, Castrum *Lucense* obsidione cingit: cum locus debilis sit, nec arte, nec natura munitus, crebrisque vicibus tentat gentium impetu fortalicium expugnare. Sed cum haberet defensores prope quingentos, animosos & strenuos, cum magna strage suorum, à conquisitione fortalicii cogitur desistere. Duplici itaque vallo inter sepes incluso, & cophinis terra plenis, fortificato, fortalicium concludit. Sperans pro libito fortalicii, & gentium deditionem. Et licet fortalicii, cum equis & rebus omnibus, personis duntaxat exceptis, sibi oblata esset deditio: contempsit tamen illam, aut natura arroganti, & superba, aut persuasione disuadentium deuictus. Sustinent itaque obsessi, inter quos *Poloni*, & *Bohemi* erant multiplices, famis, sitis, vigiliarum, damnorum & vulnerum molestias, præsertim cum aqua carerent. Nihil tamen difficile erat, persuasis mori. Verebantur enim oculorum & narium, orisque ac manuum detruncationem, si deditionem de personis fecissent, *Giskra* interim solicitus pro suis, qui longo iam tempore obsessi, fame contabuerant, in Campum, contractis vndique viribus egreditur. *Ioanne Berczal, Bohemo*, Tenutario in *Kyesmark*, eum deserente, qui ad Gubernatorem defecerat. Nihil tamen hac defectione, aut multitudine hostium, territus, vix cum quatuor millium equitum, & peditum manu, ad hostes contendit, qui sedecim millia armatorum habere æstimabantur. Feria tertia in Vigilia, natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, ad *Lucenses* peruenit: extremam belli, pro liberatione suorum, initurus fortunam. Nec Gubernator, motam pugnæ facit, decernere & ipse æstuat: nihil dubius, ex paucitate hostium, & suorum multitudine, sumpta fiducia de triumpho. Vallum itaque, quo exercitus suus cinctus erat, paucis pro Castrorum custodia, & curruum, multis vero ad excubias obsessorum, ne euaderent, relictis, egressus, dato signo pugnandi, copiam facit. Sed hi, qui obsidebantur, ex desperatione animo assumpto, in eos qui excubabant, animose irruunt, & plurimis occisis, eos in fugam vertunt. Periculo suorum Gubernator cognito, & pedites & equites illis mittit in succursum. Interim prælium inchoatum est, & magna pars exercitus Gubernatoris, illos qui suis accurrebant in succursum, credens fugere, pauore nimio constricta, quasi acies eorum, quæ vix tunc pugnare cœperat, confracta esset, fugere cœpit, & omnem exercitum Gubernatoris fugam arripere, licet eam diutius Gubernator inhiberet, coegit. Fatigatus erat omnis exercitus *Giskra*, captiuando, & occidendo, fugientes. Multi mortales occisi, multi capti. Inter quos & *Ioannes* de *Hedrewara*, Episcopus *Agriensis*, qui se huic bello miscuerat, captus fuit. Castris omnibus Gubernatoris potitus *Giskra*, quæ omnia militi in prædam concessa sunt. Ingens thesaurus in illis, multarum nobilium rerum repertus, *Ioannes* de *Huniad* Gubernator, dum suorum fugam sistere nequiret, fugam & ipse iniit, seque fuga saluauit. Multasque res nobiles, & plurima Clenodia preciosa, à victoribus direpta, amisit.

1452.

Poloni de castro Luczco soliciti Comitia celebrant,

NatalemDomini anni huius, & dies sequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex *Vilnæ* egit, tenendo illic Conuentionem terrarum *Lithnaniæ*. In qua, de negociis cum Regno *Poloniæ* in differentiam, pro terra *Podoliæ* & Lucensi, ac districtibus petitis, omnis tractatus absumptus est. In *Opatbow* vero pro die Epiphaniæ Conuentio particularis acta. Ad quam Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis Sbigneus*, item *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus, & Capitaneus *Cracouiensis*, *Ioannes* de *Olyeschnicza*, Palatinus *Sandomiriensis*, & alii plures Barones conuenerant. Res enim castri *Luczko*, & languor Ducis *Switrigal*, qui intendebatur eos conuenire coegerat. Deliberatione autem habita, scriptum est *Casimiro Poloniæ* Regi, *ut meminerit se*

1452.

Regem Poloniæ esse, & à moribus prædecessorum suorum non degeneret, neque Castrum Luczko, iuris Regni Poloniæ, per Lithuanos, qui eidem Castro, corporali præstito iuramento renunciarunt, occupari permittat. In *Luczkam*, *Nicolaus* de *Panchow*, subiudex *Sandomiriensis*, missus, qui res ibi versantes inspiceret, & tam Ducissæ *Switrigalonis*, quam Capitanei *Nyemirze* (genere hic nobilis *Ruthenus* erat de domo *Ciphorum*) Ducibusque & Boyaris *Lucensibus* persuaderet, fidem Regno *Poloniæ* præstitam obseruare, illosque ad custodiam promissorum, & terrore, & promissis alliceret, ac *Lithuanorum* fidem eis oblatam, sed ex eo solum duntaxat capite, quia illam *Wythawdus*, magnus Dux *Lithuaniæ*, concessione *Wladulai Poloniæ* Regis, precario tenuerat, quasi propriam, satis infirmo, & potius nullo iure repetebant.

& in Luczko mittunt, vt fidem Lucensium, si moreretur Switrygiellus, sibi confirmarent.

Feria quarta, in crastino sanctæ *Priscæ*, quæ fuit decima nona, mensis Ianuarii, in Oppido *Brzozow* Episcopali, *Petrus* de *Chrzastow*, Episcopus *Przemuliensis*, vir nobilis de Domo *Strzegomya*, sedecim annis in Pontificatu exactis, moritur, & in ecclesia *Przemisliense* sepelitur, qui præfatum Episcopatum notabiliter adauxerat. Eius morte *Casimirus* Rex *Poloniæ*, qui tum in *Lithuania* agebat, audita, Prælatis & Baronibus *Poloniæ* inconsultis, Episcopatum prædictum, *Miklasch* de *Blazeouicze Slesita*, confert: quem velut Secretarium suum singulari gratia prosequebatur. Quæ res omnium Prælatorum, & Baronum animos, plurimum offendit & contristauit. Et licet *Casimirus* Rex scripsisset Capitulo *Przemisliensi*, vt præfatum *Miklasch* elegissent, in Episcopum, Capitulumque respondisset, pariturum se voluntati Regiæ. Postea tamen literis Prælatorum & Baronum acceptis, quibus prohibebantur *Miklasch* eligere, ne aut Regiam offensam, aut Prælatorum, & Baronum molestiam, inciderent, continuerunt se ab omni electione. Notariusque Regius *Nicolaus Smirzinski*, qui & in ecclesiæ *Leopoliensis*, & in eiusdem *Przemisliensis* vacationibus, mandata Regia attulerat, vt bona Capituli, quæ in communi, & in priuato habebant, per Capitaneos regios occuparentur, ni eum quem Rex nominauerat, eligerent, ferendo huiusmodi mandata, in Ecclesiæ *Przemisliensis* grauamen, & præiudicium, in villa *Sopoth*, subito sine Sacramentis extinctus est. Omnibus tamen præmissis, non attentis, & precibus patriæ neglectis, *Casimirus* Rex, præfatum *Nicolaum* de *Blazeouicze*, in Episcopum *Przemisliensem*, per *Nicolaum* quintum Papam promouit.

PetroEpiscopo Przemisliense mortuo, Nicolaus Slesita Senatu & capitulo reluctante, per Casimirum Regem obtrusus, sufficitur, & Notarius cum literis eo nomine à Rege missus subito moritur.

Feria quinta in die sanctæ *Scholasticæ*, quæ fuit decima mensis Februarii, Dux *Boleslaus*, alias *Switrigal*, germanus frater, olim *Wladislai* Regis *Poloniæ*, in Castro *Luczko* mortuus est. Qui in humanis agens, plurima pericula, in suum caput comparata, frequentius elusit. Agens autem in humanis, & in lecto ægritudinis decumbens, nihil beneficiis, à Regno *Poloniæ*, sibi impensis motus, non ignarus per *Lithuanos* Castrum *Luczko*, sibi fuisse ereptum, & per *Polonos* restitutum, oblitus fœderum, iuramentorum & inscriptionum, quibus pollicebatur, pro Regno *Poloniæ*, Castrum *Luczko* tenere, & in morte sua illud Regno dimittere. In quem finem, de introitibus Regiis, duo millia marcarum pecuniæ, annui Census, in Oppido *Grodek*, & aliis bonis Regalibus, sibi inscripta percipiebat cæco (vt solebat) festinantique consilio, sanæ mentis inops, anima deterius ægrotante, quam corpore, passus est *Lithuanorum* promissionibus, & muneribus frangi. Nec ipse solum, sed & Capitaneus suus *Lucensis Niemyerza*, Ducesque *Michaël*, & *Iwan Czartoryski*, cæterique Boiari, & nobiles *Lucenses*, *Lithuanis* Castrum *Luczko*, morte sua secuta tradi mandauit: pessimum exemplum suæ fidei, & testamentum ignobile relinquens. Venerunt & in vita sua Dux *Georgius Pinski*, *Radawil*, *Hostikouicz*, & *Iurscha Ruthenus* à *Lithuanis*, apud quos tunc *Casimirus* Rex agebat, propter suspicionem mortis imminentis Duci *Switrigal*, cum gentibus, ad recipiendum Castrum missi. Quibus *Niemyerza* Capitaneus, Duces, Boiari, & nobiles *Lucenses*, mandante Duce *Switrigal*, præstiterunt iuramentum corporale, quod Castrum *Luczkam* fideliter pro *Lithuanis* tenebunt, & quod morte Ducis *Switrigal* secuta, illud eis tradent. Manserunt igitur in *Luczko* gentes *Lithuanorum*, vsque ad Ducis *Switrigal* obitum. Ex morte sua secuta, licet casum & ruinam, huiusmodi Barones Regni *Poloniæ*, præsertim Primores, releuare & corrigere potuissent, dissimulauerunt tamen, ne facerent *Casimiro* Regi, nauseam & fastidium. Propter quod nullo ferente impedimentum, Castrum *Luczko Lithuanis* per *Niemyerzam* resignatum est. Ducis *Switrigal* funus *Vilnam* ex *Luczka* deductum, & in ecclesia Cathedrali sancti *Stanislai* tumulatum.

Switrigiellus Dux moriens, oblitus fœderum & fidei, Lithuanis castrum Luczko tradi iubet.

Paulo ante mortem Ducis *Switrigal*, Dux *Michaël*, filius Ducis magni *Sigismundi Lithuaniæ*, qui propter metum *Casimiri* Regis in *Moschouiam* fugierat, à veneno sibi, vt asseritur, per Ducem *Moschouiensem* propinato, intra paucos dies extinctus est. Fertur venenum huiusmodi fuisse tantæ virtutis, vt eiusdem Ducis *Michaëlis*, testam capitis, tanquam gladio acuto, frangeret. Sentiens autem sibi, præfatus Dux *Michaël*, mortem imminere, cum huiusmodi literis, & mandatis, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, Nuncium transmittit. *Etsi, serenissime Princeps, a patrimonio meo, per te exclusus fuerim, nec vnquam tuam gratiam multiplici humiliatione quæsitam, offerens me de patrimonii iure cedere, inuenire potuerim, & exul atque vagus per nationes barbaras discurrendo, veneno & turpissima morte extinctus, sine confessione Catholici Presbiteri*

Cum quo Michael Dux apud Moschos veneno extinctus, petitione humili Casimiro Regi facta

1452.

biteri & viatico vita excessrim, gratiam tuam, quam viuo præstare noluisti, saltem præstes mortuo, & cadauer meum, cum corporibus auorum, & patrum meorum, in Vilnense Ecclesia sepeliri, & seruari permitte. Annuit *Casimirus* Rex huic peticioni, & mortem eiusdem Ducis *Michaelis* amare defleuit. Pœnitebatque illum Prælatorum & Baronum suorum *Poloniæ* non audisse consilia, & illi portionem ipsius patrimonii non reddidisse. Sub vno itaque tempore, & *Switrigielli*, & *Michaelis* Ducum, corpora sepulturæ mandata sunt, & per *Casimirum* Regem, iusta illorum corporibus soluta. Inter *Lithuanos* partim mœror, partim alacritas, de morte Ducis *Michaelis*, erat, cum alii Principem mansuetum, & benignum, Ducisque *Vithawdi* sanguine genitum, sibi suspirarent ademptum, alii solutos se metu gaudebant, propter Patris sui trucidationem, autoritate & consilio eorum patratam, & eiusdem Ducis *Michaelis* persecutionem, iniustam & indignam. Insimulati sunt, & de morte Ducis *Michaelis* nonnulli *Lithuanorum* Primores, quasi propellendi periculi cupidine, quod semper eo viuo impendere suis capitibus augurabantur. Ducem præfatum summisisse, & humiliatum, se & omnia sua deditum iri offerentem, eorum insuper adorantem procumbentis more, Tribunalia, per insidias, & fraudem veneno sustulerint, sibi quidem labem, interfecto vero gloriam cumulaturi, quasi videretur, aliter vinci non posse.

tandem Vilna se obtinet sepeliri.

In Regno *Poloniæ* magni motus super alienatione Castri *Luczko* consurrexerant. Dolebant quippe omnes boni, tam notabilem portionem & terram vberrimam, a Regno tam fœde & turpiter, sub præsentia *Casimiri Poloniæ* Regis detruncari. Vnde aliquot Conuentionibus in *Cracouia, Sandomiria,* & *Leopoli,* ob eam rem celebratis, omnium animi irritati, & commoti erant, vt consurgerent ad arma, & Castrum *Luczko*, quanta vi possent, oppugnando conquirerent. Nuncius interim Regius *Nicolaus* de *Borzischouicze,* Magister Coquinæ Regalis, ex *Lithuania* aduenit, rogans & requirens, nomine *Casimiri* Regis, *vt ab armis abstinerent, & nullum motum exercitualiter, contra Luczko facerent, se in breui in Regnum reuersurum, quæsiturumq; vias quibus differentiæ ipsa emendari possent. Si secus facerent, multum vereri, ne in Regnum, ex aliqua parte hostiles impetus fiant.* Amaris, & irritatis animis hæc ab omnibus audiebatur legatio. Vnde a pluribus subclamatum fuit. *Cur & Lithuanos simili mandato, ab occupatione Castri Luczko, non restrinxit.* Ad hæc Nuncius Regius. *Quæsiui*, inquit, *similem quæstionem à Rege, & accepi responsum, Multoties inquit, simili mandato terrebam Lithuanos, sed contempserunt parere meis imperiis.* Pluribus deinde deliberationibus habi-

Castro Luczko occupato per Lithuanos.

tis, conclusum est, vt *Ioannes* de *Olyeschnicza,* Palatinus *Sandomiriensis*, & *Albertus* de *Mni-*
A *chow, Zauichostiensis* Castellanus irent in *Lithuaniam*, istaque à *Casimiro* Rege peterent. Primum, *ne pateretur, Castrum Luczko, turpiter, & fœde, à corpore Regni Poloniæ abstrahi, & truncari, cum in illo, Regno Poloniæ ius maximum, ex multiplici capite, competat.* Secundum, *vt iura Regni corporali iuramento, & literis confirmet.* Tertium, *vt nominationem factam de persona Miklasch, ad Ecclesiam Przemisliensem, reuocat: cum ignominiosum esset, Slesitas propriis & præstantioribus præferri.* Dum autem cum his mandatis, præfati Barones progrederentur, Conuentio in *Sandomiria*, pro Dominica Oculi, cui & *Zophia Poloniæ* Regina interfuit, habita est, & præfati Nuncii, pene ex medio itinere re-
B uocari, ex eo præsertim respectu & causa, quod Castrum *Luczko*, prout *Ioannes* de *Czicow*, Castellanus *Sandomiriensis*, & Capitaneus, suis literis intimabat, *Casimiro* Rege mandante, & imperante, fuit resignatum *Lithuanis*. Inane igitur, & vacuum putebant omnes, super re huiusmodi, aliquid posse obtineri precibus: cum in leuioribus rebus preces eorum *Casimirus* Rex excluderet. Omnium autem sententiæ in hoc concurrebant, vt Conuentio generalis, pro die sancti *Vrbani* in *Piotrkow* Oppido fieret, vt in illa reperiri posset aliqua via, per quam respublica multipliciter oppressa, & pene desolata, & nisi prouideretur amplius opprimenda, de suis ærumnis respiraret. Conclusum & postea fuit propter multorum crebra consilia & auisamenta, vt
C terræ *Sandomiriensis*, *Lublinensis*, & *Russia* exercitualiter consurgerent, & procederent versus *Luczko*, Castrumque *Wlodzimyerz*, quod metu aduentus Polonorum, fuit per *Lithuanos*, in tertia parte exustum, reficeretur, & firmaretur vallis & fossatis, & forte præsidium *Polonorum* in illo locaretur. Et nihilominus conquisitio Castri *Luczko*, omni modo, via & ingenio tentaretur, præsertim cum Castrum ipsum vacuum esset, omnibus propugnaculis, & victualium alimentis. Verum quia huiusmodi expeditionem multi, cum ex Baronibus, tum ex nobilibus improbabant, & aliqui metu, aliqui ambitione & spe in altiora conscendendi, nolebant Regi displicere, ex-
D peditio ipsa per eos, quibus ea res erat quæstui, impedita, & res omnes publicæ, remanserunt pænitus desolatæ & infectæ.

1452.

Legati ad Casimirum Regem mittuntur à Polonis.

Quibus tandem ex itinere reuocatis,

Conuentio Piotrconia indicitur

& consulatur de Castro Luczko recuperando.

Interim *Casimirus Poloniæ* Rex, auditis rumoribus, qui in Regno *Poloniæ* consurgebant, intelligens ex pluribus auisamentis animos *Polonorum* alienatos, à se esse, magnam indignationem, contra *Sbigneum* Cardinalem & Episcopum, *Ioannem* de *Thaczin*, *Cracouiensem*, *Ioannem* de *Olyeschnicza Sandomiriensem* Palatinos, concipit: hostibus & inuidis præfatorum, Cardinalis & Palatinorum, Choleram

Casimirus Poloniæ Rex, omnes indignationis suæ aculeos, in Sbigneum Cardinalem, & Episcopum Craco-

1452.

uienſem, ac nonnullos alios Senatores Regni ſtrinxit, quod improbis ſuis conatibus reſiſterent.

Caſimiri Regis, pluribus incentiuis inflammaotibus. Mittit itaque Rex *Caſimirus Thomam Seczignyewski*, militem, ad Prælatos & A Barones Regni *Poloniæ maioru*. Per quem graui querela, contra *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſeopum *Craconienſem* proponit, *qnod Conuentiones particulares Sandomiria, cnm aliqnibus Baronibus, quos ſibi attrahere potuit, animando Commnnitatem contra Regem, tenuerit, qnod illum volens facere innisum eidem commnnitati ſuggeſſit. Omnes introitus Regni Polonia, & omnia arma in Lithuaniam deſerre, qnod ſibi obedientiam ſubtrahi mandauerit, & de Regalibus prouentibus, reſponderi inhibuerit.* *Et ne Miklaſch Secretarius ſnus, ad Eccleſiam Przemislienſem eligeretnr, prohibitionem ſecerit*, vocans Cardinalem in qualibet propoſitione, *virum ſuperbum & hoſtem ſnum*. Hortatur deinde ipſe *Seczignyewski, Caſimiri* Regis nomine, Prælatos & Barones partium *maioru Polonia*, præſertim eos, quos ſciebat erga ſe, & ſua opera conſtantiores, vt ad eum *Sandomiriam*, pro feſto Pentecoſtes adueniant, de ignominis Regia prouiſuri. Cæteris enim omnibus Conſiliariis, tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus per largitiones promiſſioneſque ad ſuam ſententiam traducti s. *Sbigneum* ſolum Cardinalem, & Epiſcopum *Craconienſem*, ſuis conatibus obſtare videbat: nulla re aut ingenio vincendum. Illumque vnicum fideliter pro ipſo & republica Regni coosulentem, hoſtem & vocabat, & tenebat, quam maxime illi infeſtus: quem potius, perniciem ſuam, & Regni ſui auertentem, & prohibentem, Conſeruatorem ſuum, & fidelem conſultorem tenere debuerat.

Legatione huiusmodi, per *Thomam Seczignyewski*, in *maiorem Poloniam* miſſa, & per ipſum in *Colo* in Conuentione particulari die Domioieo, poſt feſtum ſanctæ *Zophia* expoſita, damnabat omnium Sentencia *Sbignenm* Cardinalem, & Epiſcopum *Craconienſem*, & Barones, qui *Caſimiro* Regi obedientiam ſubtraxiſſent: ignari omnium quæ agebantur: cum nulla obedientia, ſubtracta fuerit, aut redditus inhibiti. Sed duntaxat Vicethesaurario & Zuppario ſeriptum, ne arma iuxta mandatum *Caſimiri* Regis *Luckam* mittere auderent. Itaque vbi debebat, meritum & laudem reportare, damnationem referebat. Lætus tamen hac aduerſitate, Spiritum maximum concipit, Rex *Caſimirus* præterea, ex *Lithnania* diſcedens, per *Brzesczye, Parczow, Lublin, Zanichoſth*, Sabbatho in vigilia Pentecoſtes, venit *Sandomiriam*. Vbi ad ſuam Serenitatem *Ioannes* Epiſcopus *Wladislauienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Nicolaus Scharlieyski Brzeſtenſis*, *Boguslaus Iuniwladislauienſis* Palatini, cum aliquibus Baronibus partium *Cracouienſinm*, quos ſpecialibus literis aceiuerat, cooueniuot. Si vero aliqui noo vocati, iuxta antiquum morem, pro ſua, & Regis *Caſimiri* honeſtate veniſſent, à conſilio Regio, velut ſuſpecti exeludebantur. Agit Rex *Caſimirus Sandomiria* ſeptem dies: intra quos priuata habet conſilia, qualiter indignationis ſuæ aculeum contra *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſcopum *Craconienſem*, & Palatinos, *Ioannem* de *Thaczin Cracouienſem*, & *Ioannem* de *Olyeſchnica Sandomirienſem* extendat. Sed dum nihil culpæ, ex eorum operibus trahi poſſet, ex *Sandomiria* Sabbato, ante feſtum ſanctæ Trinitatis diſcedens, per *Pokrziwniczam, nonam Ciuitatem*, feria quarta in vigilia Corporis Chriſti aduenit: pœnitentibus Baronibus, quod opera *Sbignei Cardinalis* improbaſſent, ex *nona Ciuitate Cracouiam* diuertit. B

Caſimirus Polonia Rex quærens, nullas tamen inuenit iuſtas occaſiones Sbignei Cardinalis & Epiſcopi Cracouienſis accuſandi.

Ioannes Epiſcopus *Chelmenſis*, nobilis de Domo *Cholyewa*, Theologiæ Magiſter, & frater ordinis Prædicatorum. Sabbato poſt Conductum Paſchæ, quæ dies fuit vigeſima ſecunda menſis Aprilis, moritur, & ſepelitur in Eccleſia *Chelmenſe*. Poſt euius mortem, *Ioannes Kraska*, nobili de domo *Bilina*, per *Nicolaum* Papam quintum prouiſum fuit: *Caſimiro Poloniæ* Rege inſtante.

Ioanne Epiſcopo Chelmenſi mortuo, Ioannes Kraska ſuccedit.

Corporis Chriſti feſtum *Craconia*, propter *Caſimiri Polonia* Regis, & *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Craconienſis*, multorumque Prælatorum, Ducum, & Baronum, qui ad *Caſimirum* Regem conuenerant, præſentiam, cum magna ſolennitate peractum eſt. Quo expedito, *Sbignens* Cardinalis, ac *Ioannes* de C *Thaczin Craconienſis*, & *Ioannes* de *Olyeſhnicza Sandomirienſis*, Palatini, in conſilium Regium aduenientes, quæruntur amariſſime de accuſationibus, per *Caſimirum* Regem, contra illos propoſitis: offerunt purgationem, & iuſtificationem quamlibet. Grauiter ſe læſos huiusmodi aecuſationibus aſſerunt: cum nihil peccauerant, nihil ſe vereri, quominus iudicium de eis fiat. Et licet omnium par eſſet amaritudo: Cardinalis tamen acerbius contra Regem inuehitur, quod eum *ſuperbum & hoſtem ſuum* vocauerit. Rex vero *Caſimirus*, videns ſe aſſentatorum conſiliis ſeductum, Cardinalem, & Palatinos ſine cauſa accuſaſſe, paucis verbis, pro ſua excuſatiooe vſus, in Con- D uentione generali, de hoc ſe acturum reſpondet. Fit in Conueotione generali deliberatio, & omnibus placet, vt pro feſti S. *Bartholomai* Apoſtoli teneatur, Decretoque Regis, vt faueret votis Conſiliariorum, de *maiori Polonia, Siradiam* pro loco Conuentionis eligit: *Piotrkouia*, quam *Craconienſes*, propter ſitum remotum terrarum *Ruſſia* nominabant, excluſa. Non ob id tamen ceſſauit feruor & zelus Cardinalis, & Palatinorum *Cracouienſis*,

1452.

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Craconiensis

sis, & *Sandomiriensis*. Aggrediuntur Regem in consilio Cardinalis verba faciens, *longo probemio vsus*, obiurgat *Casimirum* Regem, *velut parum vtiliter commodis Regni consulentem.* Asserit *se Regem pluries pro suis transgressionibus, & moribus coarguisse, sed nihil profecisse*, Replicat Regis excessus, *quod iura Regni, annis quinque rogatus, nunquam confirmare consenserit, quod eadem iura, in multis temerauerit, quod Monasteria, & Ecclesias Stationibus insolitis, & equorum locationibus, & vniuersum Regnum Stationibus & Podwodis, afflixerit & grauauerit, quod Episcopatum Przemisliensem externo homini contulerit, quod terras Podoliæ, & Lucensem à Regno Poloniæ abstraxerit, & abalienauerit, quod nationem Polonicam tenui charitate & fauore tractauerit, quod in hodiernum diem, non alios in suo Cubiculo quam Lithuanos contineat, Polonos excluserit, quod Regnum Poloniæ, à variis hostibus, prædonibus, & latrunculis grauissime laceratum, nunquam defenderit, nec aliquam impensam, pro defensione, & tutela illius fecerit, quod omnes introitus Regni, in Lithuanorum vsus, & amplitudinem conuertit: quod viduarum, orphanorum, & oppressorum, querelas & voces raro audierit. Causas dissidentium, & in necessitatibus suis, Curiam sequentium, non decidérit, quod suis voluptatibus, ociis, balneis, & comessationibus, rep. tendente, continue in perniciem, & ruinam, vacauerit.* Monet deinde illum, *vt aliquando mores huiusmodi, in se reformet, & Diuinam vltionem, tam in se, quam in subditos, non prouocet. Et quoniam*, inquit, *multoties, à me paterne, secrete, & publice monitus, & correctus, emendam, aliquam non exhibuisti, de cætero me à tuo consilio abdico, nolens illud quoquo modo frequentare, ne horum malorum omnium, quæ aguntur, dicar, vel suspicer esse particeps. Nihil tamen de his, quæ causas Monasteriorum, Ecclesiarum, viduarum, orphanorum, concernent, intermittam, quin pro illius meam defensionem, vsque ad sanguinem, & necem opponam.* Sermonem hunc, non solum Cardinalis vox gracilis, & modesta, ad pronunciandum, proportionatim composita, sed etiam lachrymæ, per ora ipsius Cardinalis defluentes ornabant. Audiebatur oratio sua, à circumstantibus, cum magna attentione. Pauci erant, quibus similes lachrymas, non extorsisset. Orsus deinde *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis* loqui, vt erat vir dextri ingenii, & eloquentiæ suauis, ita in rem eandem, quæ & Cardinalis, pulcherrime disseruit. *Graui*, inquit, *onere, à te Serenissime Rex carpimur. Terram Lucensem antiquissimam Regni Poloniæ hæreditatem, abstrahis à nobis. Et cum Lithuania & Russia terræ, Regno Poloniæ vnita, & inuisceratæ sunt, conaris transferre terras Regni in Lithuaniam: quas nunquam à patre tuo, sed & ab antiquis Regibus conquisitas, optimo iure Regnum Poloniæ possedit legitime. Dudum & ante superiora tempora, quasi nunc Dux Vithawdus, per ingenia, non sua solum, sed etiam forensium, funiculum iurium Regni Poloniæ, quæ super terris Lithuaniæ & Russiæ obtinet disrumpere, & in finem illum coronari se, & creari in nouum Regem Lithuaniæ parabat. Repressa est tamen, sua & omnium aliorum importunitas, & ratione, & armis, & Coronatio inhibita, litera de coronando intercepta. Corona vix per fugam in Hungariam relata. Extabant enim tunc Prælati, & Barones quercina fortitudinis, qui & patri tuo, quamuis illius fauerent Coronationi, & Vithawdo se animosissime opponebant. Non credas omnium animos, tuo metu aut largitionibus concidisse. Supersunt plures boni, qui iniurias Regni & perniciem non silebunt. Ego de assentatorum & adulatorum tuorum numero, vnus esse nolo, meque de cætero tuo consilio abdico: certus existens, quod postquam ad plenam, gratia Dei, mentem recurrerit, nos, vere tibi consulentes diliges, & pessimos adulatores damnabis.* Neque Palatinus *Sandomiriensis*, *Ioannes* de *Olyschnica*, sibi silendum duxit. *Lustrum*, inquit, *integrum exactum est, Serenissime Rex, ex quo tecum, de iurium Regni Poloniæ confirmatione certamus. Multa ob id Conuentiones habita, multæ impensæ factæ. Et licet tua Serenitas, repromittat multis vicibus finem facere: fit tamen in infinitum processus. Quo id animo, quoue colore fiat, omnes vident: non omnes tamen loqui possunt, vel audent. Omnia hæc, quæ ex Cardinale, & Palatino Cracouiense audisti, laudo. Et quoniam videmus, quod tua Serenitas, Consilia nostra, & spernit, & fastidit, & consilia priuata, malorum hominum sequitur, à consilio tuo me abdico, nolens illud frequentare, donec Serenitas tua reformationem fecerit, ne sanguis perennium, de meis requiratur manibus.* Et licet fere omnes Consiliarii, huiusmodi sermones probassent, paucis exceptis, irentque submurmurando in præfatorum Cardinalis, & Palatinorum Sententiam, nemo tamen per claram vocem, animi sui intentionem expressit. Tantum priuatis sermonibus *Sbigneum* Cardinalem, velut virum optimum commendando: cœlotenus efferebant: Ordinationem *Casimiri* Regis suique regiminis, modesta & vulgata admonitione corrigentem.

Ioannes Thaczinski Palatinus Craconiensis,

1452.

Ioannes Olleschniczki Palatinus Sandomiriensis Casimirum Poloniæ Regem

approbante fere cuncto Senatu, publice coarguunt.

F 3 Venerent

1452.

Rege Casimiro Cracouia

Venerant ad *Casimirum* Regem *Poloniæ*, *Cracouiam*, plures Duces, in personis proprüs, venerant, & aliorum Ducum, & *Wratislauiensium* Ciuium Nuncii: Petebantque omnes audientiam. Rex etsi petentibus audientiam libenter præstitisset: sine Prælatis tamen & Baronibus illam facere videbat, dedecorosum esse. Omnes siquidem Barones partium *Cracouiensium*, Consilium Regis exibant: postquam videbant Cardinalem, & Palatinos, *Cracouiensem* & *Sandomiriensem*, se consilio abdicasse. Fit ob hoc multis diebus, in Ecclesiæ *Cracouiensis* Capitulari deliberatio. In qua fere omnes, recensitis his quæ agebantur, altis suspitiis & lachrymis, quasi iam de republica actum esset, deplorabant. Captatur vnanimis hæc conclusio, omnia ad Conuentionem *Stradiensem*, pro festo S. *Bartholomæi* tenendam, differri. De Ecclesia duntaxat *Przemisliensi*, reformatio petenda, ne *Casimirus* Rex, nominationem *Miklasch*, vergentem in notabilem offensam iurium Regni prosequatur, aut Nunciis, vel literis promoueat, donec in Conuentionem *Stradiensem* veniatur, & omnium consensu vulnus huiusmodi, vel suscipi posset, vel rescindi. Et de hoc Consiliarios literis patentibus certificet. Quod si *Casimirus* Rex admittere noluerit, omnes se consilio suo abdicent. Proponitur res, per Organum, *Ioannis* de *Czizow* Castellani, & Capitanei *Cracouiensis*. *Casimirus* Rex, pluribus deliberationibus habitis, paret necessitati, & per literas patentes, promittit nominationem *Miklasch*, non prosequi, donec Conuentio *Siradiensis*, fuerit transacta. Qua quidem differentia decisa, tunc demum Legationes Principum, & Ciuitatum auditæ sunt, & vnicuique responsum congruum factum.

Legationes externas audiente.

Mansit autem *Casimirus* Rex *Cracouia*, vno Mense & amplius: negotia Regni pertractando. Quo illic stante. *Thartari* feria quinta, ante festum S. *Ioannis* Baptistæ, terras *Podoliæ*, hostiliter intrantes, multa damna faciunt, in occisione populi Christiani, & villas cremando. Castellum quoque Rovv conquirunt, & nobilem *Stogneum Rey* de Domo *Okscha*, cum vxore & liberis in illo captiuant, Terrigenam *Mroczkonem*, cum aliis terrigenis interficiunt, & alios homines in sæuam captiuitatem abducunt. Quod malum ideo asserebatur, accidisse, quoniam Capitaneus *Podoliæ*, *Theodoricus* de *Buczacz*, fingebat se custodiam in campis posuisse; quæ subitam inuasionem *Thartarorum* pronunciasset. Quod nunquam egisse compertus est.

Thartari Podoliam magna vastitate, cædibusq; afficiunt, & Stogneum Rey, cum vxore & liberis captiuant.

Cum Rex Casimirus

Die Dominico, ante festum Sanctæ *Margarethæ*, *Casimirus Poloniæ* Rex exiuit *Cracouia*, & per *Myechow*, *Przedborz*, *Malogoscz*, & alia loca solita venit *Lanciciam*, ibique à pluribus Prælatis, & Baronibus, *maioris Poloniæ*, & signanter, à *Wladislao* Archiepiscopo A *Gnesnense*, exceptus est. Abinde discedens, in crastino S. *Iacobi* Apostoli, venit *Nieschowiam*. vbi Magistrum *Prussiæ* cum Episcopis, & Commendatoribus, feria quinta, post Festum Sancti *Iacobi* inuitans, magnifico conuiuio, & vestibus Sabellinis, aliisque muneribus honorauit. Altero quoque die, videlicet feria Sexta, Rex ipse *Casimirus*, ab eodem Magistro inuitatus, dissuadentibus omnibus Consiliariis, in *Thorun* descendit, & in Castro prandium, cum Prælatis, ac Baronibus Regni *Poloniæ* habuit. Ibi quoque Magister *Prussiæ* suam Serenitatem, honestis muneribus donauit. Fœdus etiam pacis perpetuæ, inter Regnum *Poloniæ*, & *Prussiam* firmatum, innouatum est, & dissensiones hinc inde, exortæ, sopitæ.

conuiuiis operam dat,

firmans fœdus cum Prussiæ Magistro,

Ex *Nieschow*, B per stationes consuetas *Casimirus* Rex, venit *Gnesnam*, feria quinta, ante festum Sancti *Petri* ad Vincula. Ibi suæ Serenitati velox nuncius allatus est, significans *Boleslaum* Ducem *Oppoliensem*, & Regnu, & Regni *Poloniæ* diffidasse, & proiectis diffidationum literis, eadem die, terras Regni videlicet *Syewioriensem*, in vna parte, & *Wyeluniensem* in altera damnificasse, elatus in mente sua propter thesauros, quos ex spoliis Regni conquisiuerat, plures Stipendiarios ex *Bohemia*, & *Morauia*, quorum inuasione, credebat se posse, in bello superiorem, conduxerant.

Boleslaus Oppoliensis Dux fracta fide Syewioriam, & Wyeluniam magna clade afficit.

Dabant quoque illi animum multa, & præsertim disordinationes multæ, in Regno *Poloniæ*, & quod animi Prælatorum & Baronum Regni, non solum erant C alienati, à *Casimiro* Rege, sed etiam sibi grauiter infensi. Misera tunc erat Regni *Poloniæ* conditio, cum ab vna parte *Thartarorum* graui inuasione premeretur, ab altera Dux tenuis, & paruæ potentiæ, non propulsabat bellum (quod illi iuste *Poloni*, si viri non fœminæ fuissent, mouere debuerant) sed inferebat, Rex quoque ipse, in vtram partem claudicans, insimulabatur *Polonis* purus non esse: eum & iura Regni confirmare, in fauorem *Lithuanorum* dissentiret. Audita tamen huiusmodi nouitate, fretus Prælatorum, & Baronum, tunc ad latus suum sedentium, consilio, omnes aulicos suos ad reprimendum inuasionem hostium, in *Wielun*, quamuis esset locus, iam peste D Epidimiæ infectus, transmittit, & vniuersum Regnum *Poloniæ* mouet, & consurgere, damnat in bellicam expeditionem. Solusque ex *Gnesna*, in *Siradiam* procedit. Conuentionem generalem, pro festo Sancti *Bartholomæi* Apostoli illic acturus, quoniam omnium Prælatorum & Baronum sententiæ, conformiter recusabant ire in expeditionem, nisi prius Regni iura, in præfata *Siradiensi* conuentione confirmasset.

Quamobrem ad opprimendum hostem Aulicos mittens Rex, expeditionem generalem bellicam indicit, & Siradiam ad Conuentionem properat.

Feria

1452.

Feria quarta in vigilia Sancti *Bartholomæi* Apostoli, Rex *Poloniæ Casimirus*, ex *Calisch* discedens (vbi ad illum *Conradus*, *Oleschnicensis*, & *Wladislaus Theschnensis* venerant, assistentiam, & suffragium, contra Ducem *Oppoliensem Boleslaum*, repromittentes) venit *Siradiam*, ad tenendam generalem Conuentionem. Et licet illic omnes Prælati & Barones Regni *Poloniæ*, paucis valetudinariis exceptis conuenissent. *Sbigneus* tamen Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, studiose venire distulit. Cuius absentia omnium corda concussit; cum pro illa tempestate vir integrior, pro republica non putabatur. Vnde & absentiam suam, non solum querelis, sed etiam maledictis improbabant. Venerant ad conuentionem præfatam, *Lithuanorum* Nuncii, videlicet *Andrusko Dowoynowicz*, & *Michaël Montolthowicz*. Hi in Consilium, præsente *Casimiro* Rege introducti, Legationem exponebant inuolutam, quæ magis in *Polonia*, quam *Lithuania* credebatur concepta. Petebant in summa, *vt relinquerentur, circa metas terrarum, & signanter Podoliæ, & Lucensium terras, quas Dux Vithawdus possidebat: cum diminutionem nullatenus vellent admittere.* Et circa id quæsti sunt, *quod Poloni solicitassent Nytmierzam de resignatione Luczko, in praeiudicium eorum.* Item *quod vellent cum Regno Poloniæ stare in liga & paritate, & non in aliqua subiectione.* Item, *quod nullatenus vellent esse incorporati, aut subiecti Regni Poloniæ, malientque omnes, ad vnum mori, antequam paterentur, se esse Regno incorporatos aut subiectos. Alias vbi denegaretur eis hac conditio*, protestabantur, *quod vellent alios auxiliatores quærere: ab obedientia Casimiri, non discedendo.* Huic legationi, fastum redolenti, modeste responsum est. *Polonos semper illis, non pro subiectis, sed fratribus, & sociis vsos esse, nec incorporationem illis dedecori esse, sed honori. Terras insuper Podoliæ, & Lucenses, ad Regnum Poloniæ constat pertinuisse, & Ducem Vithawdum, ad vitam concessas, precario illas tenuisse. Regnumque optimo iure fultum, velle stare, & Casimiri Regis, & cuiuscunque alterius Principis Catholici, iusta decisioni.*

Rursus Lithuani Podoliam & Luczko importune, in Conuentu Siradiensi petunt,

& incorporationem Regno Poloniæ renuunt.

Consilio pleno, per dies aliquot, & vsque ad vesperorum horam tento, omnis labor, ad hoc cum summa diligentia impensus est, vt *Casimirus* Rex *Poloniæ* faceret iurium Regni confirmationem. Nec Prælatorum & Baronum solum, sed & *Zophiæ* Reginæ precibus & consiliis, ad id vehementer stringebatur, sed cassi fuerunt omnes conatus: respondente *Casimiro* Rege, *quod nullatenus vellet, aut posset facere huiusmodi confirmationem, iuramento contrario, prius Lithuanis facto, obstante.* Petebatque flexis genibus, vt dilatio in annum fieret, & interim conuentio, inter *Polonos* & *Lithuanos* teneretur, pro differentiis componendis. Verum dum nobiles ex communitate hanc conditionem plurimum improbarent, & grauibus verbis inueherentur, contra Consiliarios, qui tepide rempublicam administrarent. *Casimirus* Rex petiit, vt Consilio publico suspenso, secretum fieret. Quod dum impetrasset, omnibus aliis exclusis, octo Consiliarios vocat, videlicet *Wladislaum* Archiepiscopum *Gnesnensem*, *Ioannem Wladislaniensem*, & *Andream Posnaniensem*, Episcopos, *Ioannem* de *Czizow* Castellanum, & Capitaneum, *Ioannem* de *Thenczin*, Palatinum, *Cracouienses*, *Lucam* de *Gorka Posnaniensem*, & *Ioannem* de *Oleschnicza Sandomiriensem*, Palatinos, & *Przedborium* de *Koniecpolie* Castellanum *Sandomiriensem*, illisque Sacramento adactis, vt secreto rem teneant, asserit *se nullatenus posse, sine sui capitis periculo, & magni Ducatus Lithuaniæ amissione, iura Regni Poloniæ confirmare. Futurum enim esse, vt si persentirent Lithuani, confirmationem iurium, se aut capiti apertas & clandestinas structuros insidias, & à sua obedientia, cum Castris & fortalitiis discessuros.* Rogat ergo, *vt tam suæ saluti, quam honori commodisque consulant, & dilationem in annum vnum patiantur, intra quem adire rex possit Lithuaniam, & Castra fortiora, & præsertim Castrum Luczko redigere in suam potestatem, & ea fidelibus suis commendare, thesaurosque Ducales in Poloniam traducere.* Moti fuerant Consiliarii Conditionibus tam salutiferis, & vtilibus, & omnes dilationem admittendam censebant. Duobus tamen diebus super hac re, inter illos, longa deliberatio habita est: quoniam *Ioannes* de *Oleschnicza* Palatinus *Sandomiriensis*, scrupulum grauem injecerat: Veritus, ne res aliquam calliditatem, & dolum, sub dulci oblatione contineret, nullum insidiosius ratus malum, quam vbi blanditiis credulitas oppugnatur. Itaque decernebat, *vt admitteretur dilatio, si Rex Casimirus inscriberet se anno lapso, confirmationem iurium facturum & obligationem in manus eorum reponeret.* Facileque ab omnibus hæc sententia accepta est: & in hunc modum cogebatur *Casimirus* Rex inscriptionem facere, & obligationem, quæ in vno scriniolo fuit conclusa, & Sigillis omnium octo Consiliariorum sigillata, & in manus *Wladislai Gnesnensis* Archiepiscopi, consignata, & peticio totius Regni, consentientibus vniuersis, suspensa. Hæc tamen omnia tunc erant, & ignota & secreta. Dum hæc in Conuentione prædicta agerentur, exercitus terrarum *maioris Poloniæ*, iam ad arma consurgens, versus terras hostiles campestraliter procedebat. In procedendo autem in propria, & signanter in bona Ecclesiarum grassabatur, clamorque hominum oppressorum, continue ascendebat, nec vlla opponebatur prouisio. Aulici Regii fu-

Confirmatione iurium regni in annum

secreto Regis & Senatus Poloniæ consilio

& obligatione à Rege Casimiro exacta,

contra Boleslaum Ducem Oppoliensem exercitus ducitur.

Qui tandem

1452.

1452. gii fugere ex *Wyelun*, propter pestem, quæ plures eorum absumpserat, coacti sunt. Pestis enim valida totam *Slesiam*, *Wyelunensem* plagam, *Cracauiensem* vrbem, & multa loca Diœcesis *Cracouiensis*, inuaserat, multique mortales, per illam extinguebantur. Propter quod omnium Baronum sententiæ, magis de ineundo fœdere, quam prosequendo bello congruebant. Futurum rati, quod lues exercitum inuadens, dissolutionem illius turpem efficeret, oblata tunc quoque honesta occasio, differendi belli. Nam Dux præfatus *Boleslaus Oppoliensis*, misit literas, æquitatem exposcens & pacem. Quæ propter pestis sæuitiam, minus cunctanter accepta est, & fœdus in vnum annum firmatum, ea conditione, vt partes pro die Circumcisionis Domini, conueniant: damnorum hinc inde illatorum, decisionem facturæ. Multis tunc *Poloniæ* Regnum premebatur incommodis, peste, fame, bello. Nam & fruges, illo anno male prouenerant. Hostes vero libere terram *Wyelunensem*, faciendo incendia, & spolia intrabant. Exercitus autem Regius, adeo segnis, & piger visus est, vt nunquam hostilem terram contingeret. Itaque vario premebatur Regnum *Poloniæ* malo, hinc hostium, hinc suorum vastatione, hinc valida peste, hinc parum bono Regni regimine. Et licet plures viri notabiles, tam Ecclesiastici, quam seculares, per pestem fuissent extincti, mors tamen *Ioannis* de *Elgoth*, Decretorum Doctoris eximii, Scholastici, & Canonici *Cracouiensis*, in sancti *Bartholomæi* die defuncti, molestius lata. Erat enim vir in prudentia, doctrina, & mansuetudine singularis, omnium bonarum virtutum officina & sedes Latiali eloquentia redolens. In componendis ornatissimis, & disertissimis literis, pro illa ætate nulli secundus. Omnium pauperum orphanorum, miserabiliumque personarum, refugium & portus. Cui sepulchrum Domini, & caluariæ locum, in *Hierusalem*, ortum in *Betleem*, baptismum in *Iardane*, videre corporeis oculis, datum erat. Nec de facili simile germen Domus *Wyeniaua*, ex qua nobilitatis suæ traxerat originem, producet.

datis hosti induciis in annum, propter auram pestilentem, in patriam, non sine damno suorum redit.

Ioannes Helgad moritur.

Vt autem terris *Russiæ* & *Podoliæ*, pluribus confractis cladibus, daretur aliqua prouisio, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, *Ioannem* de *Czizow*, Castellanum, & Capitaneum, *Ioannem* de *Thaczin* Palatinum, *Cracouienses*, velut Capitaneos, cum exercitu, ad faciendam resistentiam, deputat, & transmittit. Dat eis aliquot millia marcarum, quibus & gentes bello exercitatas, ex *Poloniæ* conducant, & necessaria belli prouideant. Accersitisque terrigenis *Russiæ* & *Podoliæ*, Voieuodaque *Moldauiæ Alexandro*, & gentibus suis, cum Thartaris, si inuasionem fecerint, in nomine Domini congrediantur & confligant.

Exercitus Siradia, contra Thartaras decernitur.

His & pluribus aliis, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consiliariis suis, in præfata Conuentione compositis, die Dominico proximo post Festum Sancti *Ægidii*, tertia videlicet die Septembris, egressus *Siradia*, celeriter & propere per *Schadek*, *Inawlodz*, *Kozyenicze*, intrauit. Ex *Kozyenicze*, in die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis discedens, in *Lithuaniam* profectus est: non ignarus, quod iam plagam illam totam *Lithuaniæ* pestis occupauerat, adeoque peste graui premebatur, vt homines ambulantes, sedentes, dormientes, aut comedentes, subito correpti extinguerentur. Propter quod *Casimirus* Rex, *Vilnam*, *Throki* (ibi enim pestis virus suum amplissime diffuderat) accedere prohibitus est. Sed circa *Grodno* venationibus intentus in syluis, & nemoribus, morabatur.

Casimirus Poloniæ Rex,

ab Oppidis Lithuaniæ aura pestilente exclusus venationibus intendit.

Sub tempore autem conuentionis *Siradiensis* præfatæ, *Thartararum* Imperatoris *Sadachmeth* exercitus, terras *Russiæ* inopinate inuasit, & vsque ad *Leopolim* grassatus est: opportunum tempus sibi deligens, in quo & Barones absentes erant, & homines ex latebris prodire, gratia messis cogebantur. In loca itaque vacua defensoribus venientes, communem populum, velut pecora, in seruitutem perpetuam, mactando impuberes abigebant. Tuncque nouo genere fraudis, etiam in eos, qui se abdiderant, vsi sunt. Nam fingentes se, cum prædis ex terra discessisse, subito redibant, & incautos occupabant. Hancque dolositatem quinquies resumebant: Miles nobilis *Ioannes Kniachnyczki*, Castellanus *Haliciensis*, rebus pluribus, & curribus suis per *Thartaros* interceptis, parum abfuit, quin eorum manus, per huiusmodi versutias, & laqueos euaderet. Reuersis autem *Thartaris* ad propria, Barones *Lithuaniæ*, inter quos principales tunc erant *Gastawdus*, & *Moniuid*, Nuncium specialem *Radiuilonem Hastikowicz*, ad Imperatorem *Tartarorum Sadachmet*, cum pluribus muneribus variarum manerierum transmittunt. Qui gratias pro vastatione, in terris Regni *Poloniæ* facta agat, & ipsum incitet, & animet, atque deprecetur, vt impressiones maiores terris Regni facere non desistat. Fidelis autem Deus, qui populum suum tunc dignatus est aspicere, & consilia *Lithuanorum* praua dissipare, potentiamque *Tartararum* conterrere. Quam primum enim præfatus *Radiwil*, ad exercitum *Sadachmeth*, in campestribus agentem, accessit, illico contra *Sadachmeth*, alius Imperator *Eczigeri* irruit. Et congressu facto, acerrime hinc inde pugnando, *Sadachmeth* contritus, & victus est, & multi ceciderunt interfecti. Exercitus omnis *Sadachmeth* in potestatem *Eczigeri* venit. *Sadachmeth* vero fuga se saluauit, & in *Lithuaniam* perfugit. Vbi per *Casimirum Poloniæ* Regem, tunc illic agentem, ex fuga susceptus, & rebus necessariis fotus, & recreatus est. *Radiwil* vero Nuncius *Lithuanorum*, quia tarde requisitus, munera victori *Eczigera* præsentare distulit, per exercitum

Lithuani missis muneribus Thartaro Schachmeta, agnut gratias quod terras Russiæ inuaserint, & iterum, illum ad idem faciunt adhortantur, sed frustra. Nam ab Eczigera Thartaro victus Schadachmetus,

in Lithuaniam fugit.

Legatus Lithuanorum ab Eczigero

eius,

1452.

contumelia afficitur.

eius, in prædam expositus, omnia perdidit, & in morem latronis captus, nudatusque pluribus opprobriis subiacuit. Sed & ipse *Sadachmet*, tam *Casimiro*, quam *Lithuanis* suspectus esse vehementer cœpit. Qua propter, cum omnibus famulis & filiis, qui secum, in *Lithuaniam*, quasi ad tutum domicilium diuerterant, mandato *Casimiri* Regis, & *Lithuanorum*, captus est, & in vincula coniectus. Quo *Ecziger*, hostis suus in tenaciori fide contineretur. Ex vinculis autem relaxatus, in *Kowno*, cum omnibus suis relegatus est: Vbi perpetuum agens exilium, in miserabili senecta & vita degens, quemadmodum misero homini & barbaro conueniebat, miserabiliter defunctus est.

Schadachmet tandem in Kowno extrema egestate oppressus improbitatis suæ pœnas dedit.

Fredericus Rex Romanorum Imperialis,

Fredericus Romanorum Rex, cum suscipiendæ Coronæ Imperialis gratia, *Romam* se transferre statuisset, ab *Hungaris*, *Bohemis* & *Australibus*, *Ladislaum*, olim *Alberti Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regis, filium posthumum reposcentibus, conuentus, omnibus postulata negauit. Ad *Bohemos* tamen legatione speciali vsus. *Ladislaum in ea ætate esse monstrat, quæ nulli vsui adiungi possit. Qui si Bohemis remitteretur, Bohemos illum, apud quos, nullum ærarium esse diceretur, sumptibus, & præsentia sua grauaturum. Expectarent proinde pubertatem Ladislai Hungariæ, in eius remissione, si in fide persistant profuturi.* Ea legatio cum fauore a *Bohemis* excepta & *Frederico*, gratiæ actæ, quod *Bohemos* cæteris in dimittendo Rege præferret. *Fredericus* post hæc placatis *Bohemis*, *Hungaris* tamen & *Australibus* frementibus, transitum versus vrbem, per *forum Iulii*, *Paduam*, *Bononiam*, & *Senas* faciens, *Mediolanum* attingere, indignum duxit. Vbi alii sui prædecessores Corona secunda insigniri, consueuerant, ne *Franciscum* Comitem, qui Ducatum *Mediolanensem*, post mortem *Philippi Mariæ Angeli*, sine suo consensu occupauerat, suo aduentu honorare, & in Ducatu illo confirmare cogeretur. Dum autem *Senas* peruenisset, filia Regis *Portugaliæ*, virgo nobilis & speciosa, & neptis *Alphonsi* Regis *Aragonum*, *Eleonora*, eidem *Frederico* Imperatori desponsata, primum ad portum *Pisanum*, licet pluribus tempestatibus maris iactata, deinde *Senas* peruenit. Ex quorum aduentu magna lætitia *Senarum* ciuitas feruebat. A *Senis* Rex *Fredericus*, cum eadem sponsa sua progressus, feria quarta, quæ erat octaua mensis Martii, venit ad vrbem, habens io Comitiua patruelem suum, *Ladislaum Hungariæ* Regem, Ducem *Albertum* germanum, & alios plures Principes. Cui in obuium omnes Cardinales, omnium Regum, Ducum, & communitatum Legati, Senatores & Conseruatores, ac seniores vrbis, venerant. Et cum magna multitudine venit vsque ad portam muri S. *Petri*, & in parua domo, collocatus quieuit. Feria vero quinta, nona mensis Martii, Imperator *Fredericus* intrat, præcedente eum *Ladislao Hungariæ* Rege, vrbem, & perueniens ad *Nicolaum* quintum Papam, qui eum cum Cardinalibus, & multitudine copiosa Prælatorum, in prima porta graduum Sancti *Petri*, expectabat, susceptus est a Papa, sd osculum pedis, & manus & oris, Imperatrix vero, solum ad osculum pedis & manus, & impositionem manus in caput, & scapulas. Deinde oblationibus ad aram Sancti *Petri* factis, in Palatio Apostolico, & cameris ad hoc dispositis, collocantur. Feria vero quinta, ante Dominicam Letare, *Fridericus* Rex, cantante Papa missam, indutus Dalmatica, vt Diaconus, secunda Corona, qua *Mediolani* coronari debuerat, præsente sponsa sua coronatus est. Et licet Oratores *Mediolanenses*, illic præsentes, protestarentur de iniuria, plura allegantes pro violatione iuris sui, & petentes a Papa iustitiam. Rexque *Fredericus* respondisset, quod propter pestem, & quia comes *Franciscus* verus Dux non erat, ire illuc non poterat: Papa tamen mandauit eos excludi de Cancellis, asserens rigide, quod sicut poterat transferre Imperium de *Græcis* ad *Alamanos*, ita & fortius illam Coronationem de *Mediolano* in *Romam*. Eodemque die Papa io propria persona desponsat *Fredericum* Regem, cum Sponsa sua, benedicendo aras, & per osculum amborum ad inuicem, & traditionem annuli. Et audita missa, in qua obtulerunt panem & vinum, lumina, & pecunias aureas, dissoluuntur stola, qua erant colligati, eductique sunt extra Cancellum.

Mediolano neglecto in quo Corona secunda coronari solent Imperatores,

cum sponsa sua

Corona gratia Romam venit.

1452

Fredericus cum sponsa sua in Imperatorem Romanorum coronatur (cuius Coronationis progressus describitur)

Die Dominica Letare Coronatio *Frederici* Regis & consortis suæ in imperatorem peracta est in hunc modum. In Capella Ecclesiæ Sancti *Petri* vbi Saoctus *Petrus* dicitur legisse missam. Imperator induitur, vt Diaconus, & per duos Cardinales Episcopos, *Isidorum Sambinensem Ruthenum*, & *Franciscum Albanensem*, ducitur ad altare, vbi Sanctus *Sylvester* vnxit *Constantinum*, & prostrato Imperatore, vnus Cardinalium, *Franciscus Albanensis*, Episcopus & Vice-Cancellarius, legit certas orationes, tenendo pedem, super collum eius, qui tenebat ventrem, & faciem ad terram. Et inde surgens, flexis genibus, stans ante altare, apertis vestibus vngitur, & reducitur ad Cancellum suum. Vbi iterum induitur sicut Diaconus, posthæc Imperatrix ducitur, per Regem *Ladislaum*, & Ducem *Albertum* præcedentibus dictis Cardinalibus, ad prædictum altare, & illic osteoso solum musculo dextro, infunditur eidem de Chrismate, & reducitur ad cancellum suum. Proceditur in missa, quam celebrabat Papa, stat Imperator ad dextram Papæ ministrans, & seruiens cum Cardinalibus Diaconis. Appropinquante tempore celebrationis Euangelii, surgit Papa de sede sua, venit ad altare summum Sancti *Petri*, ducitur Imperatrix, ponitur a Papa, cum certis orationibus Corona Imperialis Imperatori,

1452.

tori, similiter & Imperatrici, datur ſceptrum & pomum Imperatori, cingit palla illi enſem. Quo cincto ponit Imperator pomum, & tri- A bus vicibus euaginat enſem vibrando, ſecundum orationes, quas Papa dicebat. Canitur Euangelium ſtante Imperatore cum Corona, tenenteqne ſceptrum in ſiniſtra, & enſem nudum in dextra. Quo lecto Euangelio, repoſitisque enſe & ſceptro, accipit Euangeliſtam, dat Papæ oſculum Euangelii, Canitur credo, portat Imperator calicem, cum patina oblata & vino, dat manibus Papæ, & his omnibus intereſt Imperatrix. Proceditur in miſſa. Dicto Pax Domini. Papa vadit ad ſedem ſuam communicat. Et poſt ſumptionem ſanguinis, communicat de hoſtia Imperatorem. Qua data, ſuſcipit eum ad oſculum oris. Deinde Imperatricem communicat, & ſuſcipit, ad oſculum manus. Deinde Diaconum & Subdiaconum. Et omnes ducuntur ad altare, vt ſuſcipiant oblationem. B Finita miſſa Imperatrix recedit in domum ſuam. Imperator ſuper Dalmatica induitur pluuiali, iam ad hoc dedicato per Papam. Poſt equitat Papa, dextra tenet equum Papæ Imperator, tres vel quatuor paſſus. Mandat Papa, vt Imperator equum aſcendat. Fit ita, portat Papa in manu roſam, equitat Imperator, ad ſiniſtram: Papæ aliquantulum poſtpoſitus. Vt autem peruenerunt circa ſepulturam *Remi*, dimiſit Papa Imperatorem: dans ſibi roſam, in ponte *Tyberino*, cingit Imperator vltra trecentos milites. Iuit in illo apparatu ad Sanctum *Ioannem* in *Laterano*, ibi facit prandium, & ad Sanctum *Petrum*, C quinta hora noctis reuertitur. Feria ſexta in vigilia Annunciationis Sanctæ *Mariæ* Virginis, Imperator cum conſorte ſua, & Duce *Alberto* fratre, relicto *Roma Ladulao Hungariæ* Rege, iuit in *Neapolim*, ad *Alphonſum* Regem *Aragonum*, cuius res tum florentes erant & multi excellentes honores per Regem *Aragonum* prædictum in *Capua*, in *Gaieta*, in *Neapoli*, & Imperatrici impenſi: Multa & varia dona oblata. Die Feſto Paſchæ, fecit Rex *Aragonum*, pro Imperatore, & Imperatrice grande conuiuium. Et in audiendo miſſam, vbi ad oſtendendam magnificentiam ſuam, poſuerat omnia ornamenta ſuæ Capellæ, per certos Oratores *Barchinonenſes*, præſentata fuit Regi *Aragonum*, vna imago Sanctæ *Eulaliæ*, quæ eſt caput & protectrix illius ciuitatis, in ſtatura vnius magnæ virginis, in argento deaurato, tenens in dextra aculeum, vbi fuit D martyriſata, & in ſiniſtra titulum. *Veni domine ad nos, & libera nos, quia salui erimus.* Feria ſexta poſt Feſtum Paſchæ Imperator, & Imperatrix ex *Neapoli* recedentes, per *Gaietham Romam* reuerſi ſunt. Vbi dum aliquot dies, in tractatibus ſecretis & mutuis cum Papa & Cardinalibus abſumpſiſſent, Imperatrix freto vſque ad portum *Grauarum*, cum ſua

Neopolĩ Alphonſum Aragonum Regem inuiſit, & ab eo tractatus eſt honorifice & muneratus.

Deinde Romam deſcendens

comitiua vecta eſt, Imperator autem terreſtri itinere, quo venerat, rediit.

1451.

in patriam reuertitur.

In ipſo autem reditu *Romæ Frederici Romanorum* Imperatoris, ſæpe *Ladislaus* Rex fugam molitus eſt, conſilio Pædagogi fretus, qui poſtea captus, longo tempore vincula ſuſtinuit. Imperatori *Frederico*, in *Florentia* agenti, notabilis legatio Regnorum *Hungariæ*, *Bohemiæ* & Ducatus *Auſtriæ*, cuius *Auguſtinus*, *Iaurienſis* Epiſcopus, erat Princeps, occurrit. Quæ audientia obtenta, in ſumma petit, & requirit, *vt illis Ladislaum, eorum Regem & Dominum reſtituat, aut bellum expectet.* Qui dum eorum petitionem ſilentio & receſſu inſperato abſoluiſſet. *Romam* profecti, coram Papa *Nicolao* quinto, & Cardinalibus, graui illum querela obruunt, *quod Principem eorum, ſub ſuo teneret, quaſi vinctum, imperio, nec curaret illum pluries rogatus, reſtituere. Licet Regna & Dominia, ſua intelligeret, pluribus bellis deformata, claudicare.* Dumque illic nullam tribulationis, & anguſtiarum ſuarum poſſent reperire medelam, ad penates reuerſi, omnem ſpem ad arma conuertunt. *Auſtriaci*, in vnum exercitum glomerati, *nouam ciuitatem*, imo ipſum Imperatorem, qui tunc in ea degebat, obſidione cingunt. Et bombarda maiori admota, ciuitatem adeo fortiſſime concutiunt, & vniuerſa ciuitas, tribus duntaxat ictibus bombardæ in vtraque porta rumperetur. Pugnatum eſt ad portas aliquando in æquo marte. Poſtremo Cæſariana acies multitudine ſuperata, terga vertit, atque in vrbem trepidanter fugit. Parumque abſuit, quin vrbs cum Cæſare caperetur. Ægre hoſtibus repreſſis iactibus Bombardarum & ſaxorum, cæterorumque miſſilium. Quo malo territus *Fredericus* Imperator, miſſis caduceatoribus, *Ladislaum Auſtriacis*, interuentu *Caroli* Marchionis *Badenſis*, & *Sigismundi* Archiepiſcopi *Salczburgenſis* reſtituit. Qui abinde *Viennam* deductus, ſummis honoribus exceptus eſt. Imperator enim *Fredericus*, qui *Romæ*, & *Neapoli*, Diuinis fere honoribus celebratus eſt, domum reuerſus, à propriis, & domeſticis, contumelia, & confuſione obruitur ſingulari. *Ladislaus* Rex deinceps in Comitis *Ciliæ Vlrici* poteſtate fuit, non ſine plurimorum inuidia, æmulatione & liuore.

Ladislaus per Hungaros, Bohemos & Auſtriacos, à Frederico Imperatore Roma redeunte, nequicquam repetitur.

Tandem per Auſtriacos bello extorquetur acie Cæſariana ſuperata.

Stante *Caſimiro Poloniæ* Rege in *Lithuania*. Nuncii ſui, videlicet *Nicolaus Scharlieyski* Palatinus *Brzeſtenſis*, & *Derslaus* de *Rithwyani*, Capitaneus *Sandomirienſis*, quos *Cracouia*, ad procandum virginem *Elizabeth* filiam olim *Alberti Romanorum* Regis, miſerat, reuertuntur, & *Lithuaniam* adeunt, ſignificantque *Caſimiro* Regi, tam *Ladislai Hungariæ* Regis germani Virginis, quam Comitis *Ciliæ Vlrici* & *Ioannis* de *Huniad* Gubernatoris *Hungariæ* & omnium Conſiliariorum

Caſimirus Poloniæ Rex Elizabetha virginis filiæ olim Alberti Romanorum Regis, nuptias ambit.

Hun-

1452. *Hungariæ* & *Austriæ*, tulisse vltroneum consensum, vt matrimonium inter ipsum *Casimirum* Regem & præfatam Virginem *Elisabeth*, iungeretur. Veniunt & cum illis Nuncii duo præfatorum, *Hungariæ* Regis & Comitis *Ciliæ*, *Sigismundus Filschdorph Almanus*, & *Caplerz Bohemus*, ad sciendum plenam certitudinem & animo, ex ore Regis *Casimiri*, si huiusmodi affinitatem consumare pergeret, & ad requirendum eum, si ad contrahendam affinitatem ipsam, suo motu, an Consiliariorum impressione afficeretur, simulque ad videndum morum suorum conuersationes, & indolis atque corporis formam & effigurationem. Quibus omnibus in *Grodno*, pro die Sancti *Martini* callide perquisitis, & perscrutatis, dum etiam à *Casimiro* Rege pro finali, & determinato responso accepissent, *in omnia, & præsertim in petitum matrimonium, quæ in honorem Dei cederent, & quæ Consiliarii sui decernerent, se libentissime consensurum*, læti in *Austriam*, procurati omnibus necessariis, & abunde variis muneribus honorati, regrediuntur. Remittitur & *Derslaus Rithwyanski*, Capitaneus *Sandomiriensis*, vt voluntatem & dispositionem *Casimiri* Regis, non solum *Ladislao Hungariæ* Regi, sed & Imperatori *Romanorum Frederico* significet, & de die ac loco, quo matrimonii huiusmodi solennia tractari, concludique debeant, componat.

Terra Cracouiensis per Duces vicinos Thosscezensem, & Osswyaczimensem

Subortum autem est eo autumno, contra terram *Cracouiensem*, bellum, quod a *Przemkone Thosschecensi* & *Ianuszio Osswyaczimensi* Ducibus gestum est. Qui licet cum Regno *Poloniæ*, alter pacem perpetuam, alter inducias haberent. Indignati tamen quod *Petro Schaffraniecz* Succamerario *Cracouiensi* coacti fuissent, vt ex eorum finibus bellum, inter præfatum *Schaffraniecz*, & *Wlodkonem* de *Berwalth*, motum, pelleretur, ad duorum mill um florenorum, solutionem se obligasse, Regno *Poloniæ* diffidant. Et vocatis stipendiariis noningentis, tam equestribus, quam pedestribus, multa spolia in Regno committunt, existimantes, per huiusmodi bellum, solui se à præmissa obligatione. Et quoniam de vniuersa terra *Cracouiensi*, nobiles & terrigenæ, metu pestis, aufugerant. Castrum quoque *Cracouiense*, pluribus morbo percussis, pene vacuum erat, hostes libere in omnes villas, & oppida, agendo spolia grassabantur. Vnde opportunitatem huiusmodi, & licentiam nacti, oram illam terræ *Cracouiensis*, versus *Osswyaczim* situatam, exponebant quotidie in prædam. Et licet *Casimiro Poloniæ* Regi, tanta mala, à leuibus hostibus illata fuissent, per multiplices tamen Nuncios rogatus, distulit illis remediare, *Schafranyecz* ipse, cuius occasione,

depopulatur.

Cuius mali

hæc ipsa mala prouenerant, fortalicium *Malecz* adeptus, centum equites, & totidem pedites illic, & castro *Bedzin* tenebat, qui *Osswyaczimensem*, & *Thosschecensem*, cogebat ad tributum. Duces ipsi etsi magnas prædas è Regno agerent, tredecimque currus mercatorum *Cracouiensium Wratislauia* transeuntes cepissent, in quibus non leui præda potiti sunt, magno tamen dolore de bello moto torquebantur, cum quod intelligebant vicissitudinem, sibi à Regno *Poloniæ* debere rependi, tum quod omnibus bonis, tam ipsi, quam eorum terrigenæ erant priuati, tum quod stipendium continue, velut quædam vorago & vsura, augebatur, quod vnde soluerent non extabat. Proprio itaque confossi gladio, de pace agendum duxerunt, & per [illegible] tros, videlicet *Nicolaum* Ducem [illegible] ensem, & *Nicolaum Slop*, [illegible] B *Teschinensem*, pacem duntaxat [illegible] *niecz* tam sibi quam domui [illegible] inierunt. Coacti enim sunt, & [illegible] captiuos restituere, & summam duorum millium florenorum, obligatam dare, & pro damnis octingentos florenos, ipsi *Schaffranyecz* soluere. Coacti insuper sunt, per conditionem pacis, per publicas, & patentes literas profiteri, bellum se iniuste, tam Regno, quam *Schafranyecz* mouisse. Quibus sic compositis, & executioni mandatis. Castellum *Malecz*, ipsis restitutum est, & tributa relaxata. 1452.

occasio erat Petrus Schafranyecz.

C *Turcorum* Imperator, cum multitudine *Turcorum*, ædificauit castrum inexpugnabile, ad sex milliaria, à *Constantinopoli*, in stricto maris, quod sancti *Georgii* brachium appellatur, vigore cuius nauigatio & transitus, nisi de permissione *Turcorum* intermissa. Et peracto castro, posuerat se *Turcus*, cum oauigiis, in latus *Constantinopolis*, quod respicit mare, opprimendo dictam ciuitatem. Sub illo autem tempore veniebat à *Roma* missus, per *Nicolaum* quintum Papam, Legatus de latere, in *Graciam Isidorus*, Episcopus *Sambinensis* Cardinalis, *Graecus* natione, & Archiepiscopus *Kiiouiensis*, siue *Russiæ*, nec tamen propter Exercitum *Turcorum* audebat appropinquare *Constantinopoli*, *Constantinopolis* ignari, quid facerent, nec D valentibus iuuare dictum Cardinalem, qui in naui erat, & quatuor Galeis grossis de mercantiis in portu *de la Petra*, pertinente ad *Genuenses*. Venit ergo præfatus Cardinalis ad castrum *Rog*, quod Rex *Alphonsus Aragonum*, in opprobrium *Saracenorum*, anno etiam illo perfecerat. Petens vt *Bernardus*, *de villa marina*, Capitaneus Classis Regis præfati, veniret cum sua potestate, & iuua-

Turcus forti Castro in stricto maris construit, & Constantinopolim obsidet, qua opera

Capitanei Classis Aragonum Regis,

1452. iuuaret dictam Ciuitatem *Constantinopolitanam*. Qui precibus eiusdem Cardinalis, & necessitate publica *Christianorum*, permotus, illico venit, eum duodecim Galeis suis, & sex Galeatis, id est, Galeis subtilibus bene armatis: dimissa prouisione defensionis, in Castro *Rog*. Et inuentis octo Galeis *Venetorum* ac sumptis prædictis, naue *Genuensium*, & quatuor Galeis, mercantiarum, ab omnibus vnanimiter electus Capitaneus, venit ad locum. Vbi *Turcus*, cum sua potentia erat. Et cum impetu terribili, dictum *Turcum*, & exercitum suum, nihil tale suspicantem, inuadens oppressit, dissipauitque. Et dato suffragio Ciuitati, discurrens, per maria illa, cum suis solum nauigiis, sex Galeatas grossas captiuauit: plenas *Turcis* nobilibus. Alter insuper Imperator *Turcorum*, in Orientis partibus, cum grandi potentia obsidebat *Rhodum*, & iam Magister *Rhodi*, necessitate constrictus, petebat auxilium ab omnibus. Sed alter Imperator *Turcus*, inimicus obsidentis, venit contra obsidentem. Et facta est magna, inter *Turcos* strages, per quam *Rhodi* Insula liberata est. Zoldanus insuper, cum maximo exercitu, quem præparauerat, veniebat ad destruendum castrum *Rog*. Sed quoniam Imperator *Turcorum*, magnus hostis erat Zoldano, propterea irruit in Zoldanum, & fugat exercitum suum, & victor est reuersus. Sicque duplici bello Ciuili, liberata fuerunt *Rhodus* insula, & Castrum *Rog* prædictum.

Rhodus vero & Rog, ciuili bello liberantur, ab obsidione Turcorum.

In Italia bellum ardet ciuile.

Maxima siccitas vniuersam terrebat *Italiam*. Quæ res plures mortales, febribus debilitatos, absumpsit. Accessit omni siccitati grauius, bellum videlicet non quidem externum, sed intestinum & ciuile. Nam *Alphonsus* Rex, *Aragonum*, facta liga cum *Venetis*, graui bello premebat *Florentinos*. *Florentini* vero, facta liga eum *Francisco* Duce *Mediolanense*, & *Genuense* resistebant. Propter quod vniuersa *Italia* premebatur bellis, nec a longo tempore, memoratur *Italia*, tot & tantis bellis collisa esse.

Roma simul septem filii nascuntur.

Mulier quædam septem filios peperit, vno partu. Quorum cum duo mortui essent, quinque tamen superstites viuebant, & nutriebantur. Resque ipsa & multiplicatio fœtus in admirationem, & vt vulgo aiunt in Religionem veniebat.

Res Hungarica, Bohemica, Austriaca, componi non possunt, per Germanicos Principes. Ladislao adhuc impubere existente.

Ad res *Hungaricales*, & *Bohemicales* & *Austriacas* componendas dum dictus dies foret, & omnes ex Germania Principes, statum *Ladislai* Regis firmaturi conuenissent, nihil tamen salubre agi potuit. Cuncta pro arbitrio *Vlrici*, Comitis *Ciliæ*. gerebantur. Et quamuis *Ladislaus* Rex appellaretur, in trium tamen virorum potestate positus, nihil ex se decernebat, *Ioannes Smirziczki*, vnus ex *Bohemia* Baronibus, *Ladislao* Regi literis significat, *non alio pacto eum Bohemiam ingressurum, nisi si biceps caput habeat, & vnum Austria relinquat, aliud Bohemia, credat*. Ea literæ parum prouide ad *Bohemos* remissa. *Ioannes Smirziczki*, velut patriæ proditor, capite damnatus est: vir nobilis, & facundiæ gratia, inter primos acceptus, atq; iussu *Georgii* de *Pozdzyebrath*, decollatus.

1452.

Boleslaus Theschinensis Dux, Regno Poloniæ amicissimus,

Octaua die mensis Octobris, *Boleslaus* Dux *Theschensis* filius *Boleslai*, filii *Przemulai*, in *Theschin* moritur, & ibidem in Monasterio Fratrum Prædicatorum, sepelitur. Regno *Poloniæ* amicissimus. Petens sibi à DEO optimo eam vitam, eamque fœlicitatem concedi, vt non videret prius mortem, donec vniuersam *Slesiæ* regionem videret, ad integritatem, subiectionem, & obedientiam Regis, & Regni *Polonici* rediisse. Reliquit vnum filium *Casimirum* & duas filias *Zophiam* & *Annam* ex *Anna* Ducissa *Russiæ*, filia *Ioannis* alias *Iwan* Ducis de *Byelsko* susceptas. Quarum vna nupsit *Zeganensi* Duci *Ioanni*, ex altera *Victorino*, filio *Georgii Pozdziebracki*, Duci *Monsterbergensi*, *Boleslaum Theschnensem* Ducem, *Nicolaus*, qui & *Miklasch* appellabatur, Dux *Rathiboriensis*, filius *Ianussii* secutus. Qui die Veneris tredecima mensis Septembris absumptus in *Ribniki* in Monasterio Sanctimonialium, apud *Rathibor*, Ordinis Prædicatorum sepultus est, duos filios, *Ioannem* & *Venceslaum*, ex prima vxore *Margaretha*, *Clema* terrigenæ sui relicta, & vnam filiam *Barbaram*, idem ex secunda vxore *Barbara*, filia *Rokemberg*, Ciuis *Craconiensis* & *Vilhelmi* ac *Georgii Orienth*, Ciuium *Cracouiensium* relicta, tertium filium *Nicolaum*, qui postea immatura morte diem obiit, in *Cracouiensi* Ecclesia maiori tumulatus, & aliam filiam *Margaretham* relinquens.

& Nicolaus Rathiboriensis, obeunt.

Prodigium mirandum innocentis hominis à capitali pœna liberati Lublini factum.

Penultima mensis Decembris, apud *Lublin* Oppidum *Cracouiensis* diœcesis, ad fluuium *Bistrzicza* situm, humilis sortis, & rusticani generis vir, *Stanislaus* alias *Iwanck*, & ipse ex Scismaticis parentibus *Ruthenis* ortus, & recenter, ad fidem orthodoxam conuersus, seruitutem *Lithnanicam* fugiens, in *Lublin* diuerterat. Is eum apud vnum, ex ciuibus *Lublinensibus* *Swyecz* nomine mercede conductus, seruilia implendo opera in nemus vicinum Oppido, in equis, causa scindendorum lignorum, iuisset, & onerato curru lignis, reuertens, ad tabernam meritoriam villæ *Maczina*, sitim extincturus, descendit. Quo illic stante, rustici iurgati, ex se vnum occidunt, & omne crimen in *Stanislaum*, alias *Iwanek*, innocentem torquent. Qui in *Lublin* diffugiens, à Germano occisi, calente adhuc cadauere, captus, instaurato Ciuili iudicio, in quo *Nicolaus Teschna* Aduocatus præsidebat, neci addictus, & extra muros eductus est. Hunc plerique Ciues *Lublinenses*, & signanter herus suus *Swyecz*, & *Marcus* Consul, ac alii,

colla-

1452. collotione viritim vsque ad summam septem marcarum facta, liberare innocentem, non tam precio, quam prece instantissime tentauissent, in furorem germanus, Consanguinei occisi, qui glomerati, in Coronæ modum stabant, versi, responderunt. *Non, si de Cælo Deus personaliter, cum genitrice sua, & Sanctis omnibus, descenderet, & rogarent, se illi indulsuros.* Non tulit tantam blasphemiam rusticorum Deus, & innocentis necem, omni consolatu, & multitudine plebis, ad huiusmodi spectaculum effusa, non secus, quam si migratura Ciuitas foret, spectante supplice, condemnato flexo, oculis in cœlum suspexit, & lachrymis rorantibus, ora fundens, *Tu*, inquit, *omnipotens, scrutator secretorum nosti, quod innocenter pereo: cum nihil horum fecerim, quæ accusatorum meorum conflauit, aduersus me calumniosa impietas.* Tunc lictor postea accessit, & iugulum innocentis feriturus, micantem eleuans, exercitata dextra, mucronem, totis concitat viribus, sed in viro lethali, ad primum tactum stetit. Quem cum rursus marcescentem, iratus carnifex, in secundos impetus torsisset, amplius languitatus dilabitur. Non tamen lictor exterritus, sed furens & non tam plectendo, quam ferro iratus, totas, brachiis distentius retortis, expandit vires. Sed ferro tertio resiliente, & leniter cutem, in locis tribus, quæ gladius attigerat, modico rasuræ, sanguine aspersis, perstringente. Sacramento Trinitaris spiculator exterritus, acinace proiecto, in Cœnobium fratrum & sororum Sanctæ *Brigittæ*, sibi vicinum, populo vniuerso, laudes Deo vociferante, & innocentem certatim eripiente diffugit. Euestigioque condemnatus, in Oppidum, tres cruentas lineas, quas acutissimus gladius sulcauerat, secum deferens, & his, qui actum illum non viderunt, fidem faciens incolumis reductus. Et stipe Ciuium adiutus, ad peregrinas regiones abiit: omne residuum vitæ tempus, in obsequiis Diuinis, ob grande beneficium, sibi à Deo præstitum, expensurus.

1453. Natalis Domini diem anni huius, *Casimirus Poloniæ* Rex, ex venationibus, & lustris syluarum reuersus, in *Throki* tenuit & celebrauit. *Thartari* circa Festum Circumcisionis Domini, in modico exercitu, & quantitate exigua congregati, habentes secum, vt quorundam relatio habuit, adolescentes, & fœminas in comitatu, terram *Lucensem* ingressi, fere omnem, nullo prohibente, aut opponente defensionem peragrantes, captis hominibus vtriusq; sexus, versus *Olyeschko* tenentes viam, vbi etiam aliquos improuisos, captiuauerunt, ad propria, cum ingenti præda hominum & pecorum, reuersi sunt. Captorum autem, & abductorum, numerus fuit nouem millia animarum, quos omnes manu impia *Tartarorum*, inter se partitos, velut pecora vendidit, aut suo spurcissimo cultui appropriauit.

Terram Lucensem Thartari depopulantur, nullo prohibente.

1453. Ad reddendam vicissitudinem huius belli, quod Duces *Ianussius Osswiaczimensis*, & *Przemislaus Thoszecensis*, peste premente Regnum intulerant, consilio & deliberatione Baronum *Poloniæ*, qui Conuentionem in *Lublin* tenebant, *Ioannes Sczekocki* Capitaneus, & *Ioannes Kuropathwa* Succamerarius *Lubliuenses*, pro Capitaneis electi, cum gentibus precio conductis transmittuntur. Qui illico Castrum *Oszwiaczim* obsidione cingunt. Et obsidione continuata, facile ad deditionem obsessos coëgissent, nisi Dux *Ianussius Oswiazimensis*, qui obsidionem veritus, ex Castro discesserat *Cracouiam*, pro festo Purificationis Sanctæ *Mariæ* Virginis & plures Barones (pestis enim iam cessauerat) illic reperiens, scelus suum confessus, veniam humillime postulasset. Cum quo per aliquas conditiones æquas, sufferentiæ pacis factæ sunt. Castro tamen *Osswiaczimense* in potestatem Regis, & Regni *Poloniæ* tradito. Quod *Ioannes Czizowski* Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis* accepit in tenuram, non aliter de illo cessurus, donec certæ pecuniarum summæ, pro stipendiariis Regiis expositæ, cum damnis, per eum regno illatis, per Ducem *Oszwiaczimensem* soluerentur, aut ipse Dux, cum terra suo feudum, & homagium Regi, & Regno præstaret. Rexque alteram ex his conditionem eligeret. Ad quem placandum Dux ipse personaliter, se in *Lithuaniam* contulit. Cum germano vero suo Duce *Toszecense*, induciæ ad Festum S. *Iacobi* Apostoli firmatæ, & bellum quamuis iusta stimulabat ira, dilatum, quoniam & niues, & frigus contra illum instaurari bellum non sinebant. Sæpe tamen illos temerare non erubuit, velut homo malæ fidei, & promissi parum constantis. Pendentibusque illis aliquot currus mercatorum de *Cracouia*, ex *Wratislauia* euntes, spoliauit, & familiares suos, qui prædas & furta in Regno agerent transmittebant. Qui faciliter etiam hyeme durante domari potuit. Vacuo tamen existente Regis Ærario, singuli enim prouentus Regii deferebantur in *Lithuaniam*, aut erogabantur in priuata negocia. Baronibusque simultates inter se & odia nutrientibus, nulla cura, aut solicitudo de publica re habebatur.

Osszwiatzima in potestatem Casimiri Poloniæ Regis traditur.

Die Dominico Lætare, quæ fuit vndecima mensis Martii, *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesnensis*, hora tertiarum, in patrimonio, in Castro suo *Oporow*, quod ipse, vna cum Ecclesia Parochiali à primis fundamentis constructo latere ædificauerat, ægritudine apoplexiæ laborans, quæ illum dudum ante percusserat, procuratus Sacramentis Ecclesiæ, in optima deuotione moritur, & in Monasterio *Oporouiensi*

Wladislao Archiepiscopo Gnesnensi mortuo,

1453. *nienſi*, fratrum hæremitarum S. *Pauli*, quod ex Ecclesia parochiali fundauerat, die *Veneris*, mortem ſuam ſequente ſepelitur. Et licet Capitulum Ecclesiæ *Gneſnenſis*, miſſis ex gremio ſui duobus Canonicis, reddi ſibi corpus, & ſepeliri more vetuſto prædeceſſorum, in Eccleſia *Gneſnenſe* expediiſſet, fratres tamen & conſanguinei ſui, nullatenus in id annuere voluerunt: aſſerentes ſe mandato, & iuramento, dum ageret in humanis conſtrictos, vt corpus ſuum non alibi, quam in *Oporow* terræ mandarent, & iuſta funeri perſoluerent. Sedit in ſede *Gneſnenſe*, annis quatuor, menſibus duobus. Pro electione futuri Primatis, dies benedictæ Trinitatis, quæ fuit vigeſima ſeptima menſis Maii, indicta, *Iacobus* de *Syenno* Protonotarius Apoſtolicus, & Præpoſitus *Cracouienſis*, & *Iacobus Roth*, Decanus *Gneſnenſis* in *Lithuaniam* ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, legati miſſi, vt Capitulo, libera electio futuri Præſulis permitteretur: His reſponſum eſt, *nolle Regem, in hac re quicquam conſtituere, niſi Prælatis & Baronibus, in futura Parczouienſi Conuentione, quindecima die poſt feſtum Penteceſtes, tenenda conſultis.* Verum cum dies conſtituta Comitiorum aduenisset, ſuperuenere Nuncii, videlicet *Iacobus Kobilienski*, & *Thomas Sceigniewski* ex *Lithuania* a *Caſimiro* Rege miſſi, petentes Capitulum, *vt dilatio electionis fieret.* Quod vbi *non poſſe procedere*, reſponſum eſt, *propter breuitatem exiguam, reſidui temporis. Quo lapſo, & menſibus tribus, à die mortis tranſactis, poteſtas eligendi eripiebatur.* Rogabant Nuncii Regii, & requirebant, *vt nullus alius, niſi Ioannes Sprowski, Præpoſitus Sandomirienſis, & Canonicus Gneſnenſis, Notarius Regius eligeretur.* Adibantque quemlibet ſeorſum, cum literis credentialibus, ſolicitando, vt in nominationem Regis conſentirent. Electione inſtaurata, quam placuit per modum Scrutinii teneri, tredecim Capitulares, ſequendo votum *Caſimiri* Regis *Ioannem Sprowski* de Domo *Odrowaſz* elegerunt. Reſidui vero vndecim, viri timorati, & Zelatores Diuinæ legis nequicquam peticionibus Regiis moti, Magiſtrum *Thomam Strzapinski* Theologiæ, & Canonum Doctorem, Canonicum *Gneſnenſem* & *Cracouienſem*, de Domo *Pruſſi* nobilem elegerunt. Conclaueque egreſſi, monſtroſam electionem duorum prædicant, & pars partem, probris inſectatur, & odiis. Adeoque furor quidam Capitulares cæpit, vt per eos, qui *Sprowski* elegerant, alius Adminiſtrator *Przeduogius Gradzki*, Præpoſitus *Gneſnenſis* eligeretur. Nec verus Adminiſtrator, communiter ab omnibus electus, *Ioannes Ludkonis* de *Brzezye*, quoniam Magiſtrum *Thomam* elegerat, prodeſſe poſſet amplius parti ſuæ.

& electionem Caſimiro Rege turbante,

duo videlicet Sprowski

& Strzapienski eliguntur.

Abſumptus eſt, pro eodem tempore, nona videlicet menſis Maii *Matthias* Epiſcopus *Vilnenſis*, & in Eccleſia *Vilnenſe*, præſentia *Caſimiri* Regis, funus ſuum cohoneſtante, ſepultus. Qui primum *Samogithiæ*, deinde *Vilnenſis* Epiſcopus, vltra quadraginta annos in Pontificatu exegerat. Vir in amplianda fide catholica, inter populos neophytos, optimus & ſingularis, ſuper commiſſum ſibi gregem ſtudioſiſſime inuigilans. Huius pater ex *Liuonia* ortus, continuum habebat incolatum in *Vilna*. Vbi & ipſe *Matthias* Epiſcopus, ab eo productus, natione *Lithuanus* putabatur. Huic ſucceſſit *Nicolaus*, patre *Polono* natus, nobilis de Domo *Wyenyaua*. Abſumptus, & *Paulus* Epiſcopus *Camenecenſis*, in Dominica Iudica, quæ fuit decima octaua menſis Martii, & ſepultus in Eccleſia ſua *Camenecenſe*, Vir miræ benignitatis, qui omnem Subſtantiam ſuam, in vſus pauperum præsbiterorum, ſecum degentium, liberaliter erogabat. Ita in breui tempore tres Pontifices Prouinciæ *Gneſnenſis* ſublati ſunt. Huic ſucceſſit *Ioannes Labuczki*, nobilis de domo *Zagroba*. Conſtabat autem præfatum *Matthiam* Epiſcopum *Vilnenſem*, & in vita, & in morte, graui pœnitentia, ſuper his, quæ pro *Lithuanis*, contra *Polonos*, parum vere, parumque iuſte ſuper proprietate, & iure terrarum Lucenſium & *Podoliæ*, priuatim, & publice aduocauerat, qui totius veritatis fuit conſcius ſe multipliciter affeciſſe, expetendo à Deo, dari ſibi ſpacium & locum, in quo male in pectoribus *Lithuanorum*, per eum ſata, meliori veriorique poſſet retractatione reſcindere.

1453.

Matthiæ Vilnenſi

Nicolaus de Domo Wienyaua, & Paulo Camenecenſi, optimis Epiſcopis mortuis

Ioannes Labuczki, armorum Zagroba ſuccedit.

Circa Feſtum Paſchæ, quod cadebat, in primam diem Menſis Aprilis, exercitus *Tartarorum*, terras *Podoliæ*, velut omni defenſione vacuas, prædandi animo, & Diſtrictum *Trabowlienſem* ingreſſi ſunt. Dumq; nullo obſtante, paſſim diſcurrendo, multos homines vtriuſq; ſexus, & pecora capta, læt9 abduceret & biſarie diuiſus eſſet. Vir quidam animo & ingenio inſignis, *Ioannes Laſcz*, Tenutarius in *Zinkowiecz*, nobilis de domo *Pomyani*, cum *Ioanne Niemiecz* in *Lesbiczow*, & *Maczieiek* in *Miedziboze*, Tenutariis, collecta exigua, equitum & peditum agreſti manu, eos inſequitur. Verum quia, & viribus, & numero, ſe, videbat hoſtibus imparem, aperte decernere veritus, oportunum tempus, ad dimicandum, noctis latebras ratus. *Tartarorum* inſecutus agmen, id quod animo deſtinauerat, omnes ſopori deditos, feria ſecunda, poſt Conductum Paſchæ, in campo *Kraſznow*, prope fluuium *Skucz*, inter *Oſtrog*, & *Zinkowiecz* reperiens, & ſuorum animos exhortatione ſtrenua confirmans, in caſtra irruit. Et

Thartari in Podoliam irrumpentes

exiguo Polonorum manu auſpiciis Laſcz

in campo Kraſnow

nulli

1453.

nulli parcens conditioni. *Tartarorum* omne illud robur, nihil minus quam tale quid veritum, profternit cedendoque interficit, ac prædam per *Tartaros* captam libertati reſtituit. Prædam vero omnem hoſtilem, tam pediti, quam equiti diuidit. Tricenti *Tartari*, qui inter tumultum euaſerant, ortum dici expectabant, pugnandi copiam facturi, aut cladem acceptam reſarturi. Quo comperto, *Ioannes Laſcz*, nihil cunctandum ſibi, in fortunæ, quam acceperat, euentu, ratus, videns ſuorum animos, & vires creuiſſe, à recenti clade, ad reliquos exercitus *Tartarorum*, qui haud longe aberant eos ducit. Ibi non nocte ſed interdiu fit congreſſus, DEO autem optimo gubernante, in primis Duces partis vtriusque concurrunt, & *Tartarorum* Duce deuicto & occiſu, reliquus *Tartarorum* exercitus, in trepidatiooem verſus, paululum impetum *Polonorum* ſuſtinuit. Deinde eum *Poloni* perculſis metu audaeius inſtarent, in fugam omnes conuertuntur, nec dimicatio amplius, ſed cædes durabat. *Poloni* duplici conflictu victores, ſuis omnibus recuperatis, læti ad propria reuertuntur, & alacres. *Tartarorum* verò reliquiæ, ex fuga collectæ, dum circa *Braczlaw* aduenißent à *Braclauienſibus* de eorum clade certificatis, omnes ad vnum obtriti ſunt. Plures captiui in ſignum victoriæ Regi *Caſimiro* præſentati.

omnes fere delentur.

Romani per idem tempus, dum eſſent ex anno inbileo, auro multo, ad eos importato, locupletes, priſtinæ ſuæ gloriæ & fortitudinis memores, qua aliquando, non ſolum *Italia*, ſed & *Aſia*, & *Aphrica* dominati, iura reddebant, erexerunt animos, in ſpem eiusdem gloriæ, & virtutis, potiundæ & recuperandæ. Conſpirationeque facta, conſtituerant, *Nicolao* Papa quinto, viro bono & ſimplici, omnibusque Cardinalibus, & maioribus Curiæ trucidatis, *Roma* primum, deinde cæteris vrbibua *Italiæ* potiri. Conueniens Dux ad haoc rem maturandam, delectus erat, *Stephanus* de *Porcarius* vtriusque Iuris Doctor, non ſolum nobilitate, doctrina, & eloquentia, ſed etiam aſtu, & ingenio celebris. Cuius quia iogenium ſuſpectum Papæ erat, *Roma* relegatus, *Bononia* morabatur: Pro die tamen Epiphaniæ, qui rei perficiendæ conſtitutus erat, tempeſtiue aduenit. Et niſi tractatus conſpirationis, Diuina potius, quam humana induſtria, detectus fuiſſet, trucidatio Papæ ſubſecuta fuiſſet. Cum multa itaque cura & diligentia, præfatus *Stephanus* queſitus, tandem in domo ſororis, in ciſta vna, fœminis vbique obſeſſa, quo magis latere poſſet, repertus eſt, & tormentis adhibitis, facinus ſuum non ſolum confeſſus eſt, ſed etiam conſcios ſceleris detexit. In Caſtro *Angeli*, ſuſpendio iugulatus, triduo populo ſpectaculum præbuit. Quinquaginta *Romani*, quos notauerat capti: de quibus quinque, quorum Conſilio compertum erat Conſpirationem initam, inter quos *Angelus* maximus, cum filio Doctore inſigni, vix duo de viginti annos habente, da *Columnarum* Domo, ante Capitolium, inſpectante vniuerſa *Roma*, & fletu atque eiulatu, per aera reſonante, fœminis præſertim, & his, quorum erant, aut viri, aut filii, aut affines, patibulo vitam finierunt. Summus Pontifex, omnium, taliter damnatorum, bona quælibet, in fiſcum ſuum redegit. Vis magna auri, vetuſto opere ſignati, apud *Angelum* maximum reperta eſt. Qui & ſuis facultatibus *Stephanum* de *Porcarius*, nutriendo, & promouendo huiusmodi conſpirationem releuabat. Creditus eſt à nonnullis *Alphonſus Aragonum* & *Siciliæ* Rex, huiusmodi conſpirationis, non conſcius ſolum, ſed & particeps fuiſſe, & ipſam ſuis callidis iogeniis ſumptibusque adiuuiſſe.

Conſpiratores multi nobiles in Nicolaum quintum Romanum Pontificem, & Cardinales, nonnulli pœna capitis Romæ plectuntur.

1453.

Ex *Lithuania Caſimirus Poloniæ* Rex diſceſſum faciens, primum in *Parczow* die Dominico, intra octauas Corporis Chriſti, quæ fuit dies tertia menſis Iunii aduenit. Conuentionem, cum vtriusque partis, Regni videlicet *Poloniæ* & Ducatus magni *Lithuaniæ*, Prælatis & Baronibus, celebraturus. Conuenerant ad Conuentionem iſtam, *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, *Ioannes Wladislauienſis*, & *Andreas Poſnanienſis* Epiſcopi, *Ioannes* de *Czizow*, Caſtellanus & Capitaneus *Cracouienſis*, *Ioannes* de *Thaczin Cracouienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, Palatini, cæterique Dignitarii Regni, in notabili numero. Ex Prælatis vero & Baronibus *Lithuaniæ*, nullus viſus eſt veniſſe. Peruenientes ſiquidem in *Brzeſczye*, ſubſtiterunt illic, nolentes amplius progredi, aſſerentes *ſibi tenſas eſſe per Polonos, quam primum aduenirent, de quo eſſent aliqui Polonorum literis auiſati, mortis inſidias.* Quæ res plurimum Prælatis *Poloniæ* moleſta erat: quoniam videbant, non ſolum impenſas, & fatigas ſuas perditum iri, ſed Regem quoque, & ſe in leuitatem trahi. Vnde & *Caſimirum* Regem multipliciter coarguebant, *cur ſe & eos ad huiuscemodi ignominiam perduxiſſet, & in tempore ſcita Lithuanorum voluntate, ne in vacuum fatigarentur, auiſaſſet.* Venerunt tamen *Lithuanorum* Nuncii, Dux *Georgius Syemienowicz*, Dux *Boriſch*, *Onacz*, *Andreas Zakowicz*, & *Ioannes Nyemierowicz*. Qui in præſentia Regis, & Conſiliariorum duo petebant, *vt terra Podoliæ, Rathno, Olieſchko & Wyeth, Lithuanis reſtituerentur, & Ducatus magnus Lithuaniæ, eos haberet fines, quos tempore Ducis magni Withawdi habuit.* Item *vt literæ & inſcriptiones veteres, penitus abrogarentur, & noua firmarentur.* His petitionibus, per organum *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Cracouienſis*, reſpoºſum eſt:

Rurſus Lithuanorum temeritatem in repetendis quibusdam terris Poloni experiuntur.

1453. eſt: *Non eſſe æquum aut iuſtum literas, inſcriptiones, atque ligas, per annos quinquaginta, cum magna maturitate confectas & firmatas, rumpi debere nouarum reſpectu, cum poſteritas Lithuanorum, eadem leuitate, qua & nunc, illas infietatura, nec terras antiquas Regni Poloniæ, cruore & Brachio, à Barbaris & fidelibus quæſitas, ab eodem Regno ſequeſtrari. Quas etſi Dux magnus Withawdus, habebat in Tenuta, conceſſione tamen Wladislai Regis, ad vitam facta, id actum erat, quæ trahi non debet, ad perpetuitatis conditionem: cum publicum ſit, terram Podoliæ Regem donatione perpetua Spitkoni de Melſtbin donaſſe.* Dumque per *Onacz Lithuanum* replicatio adiecta eſſet, *terram Podoliæ, in quadraginta millibus, latorum groſſorum, per Wladislaum Regem, Duci magno Withawdo inſcriptam fore. Ex hac*, inquit Cardinalis, *tua confesſione, certum eſt, ius ad terram Podoliæ Polonis non Lithuanis eſſe, & ius pecuniarum, Vitbawdo mortuo ad Regem r.nolutum, & extinctum eſſe, neque Barones Lithuanos, dignam & iuſtam æſtimationem rerum facere. Nam cum Poloni, propter eos bellum atrox & difficile cum Cruciferis de Pruſſia ſuſcepiſſent, & Cruciferos ipſos aliquot præliis ſecundis fudiſſent, terras etiam Samogitharum & Sudorum, pro quibus ortum erat bellum, ex faucibus Cruciferorum ereptas, propriis, quæ ad eos remanſerunt neglectis, Lithuanis reſtituiſſent, pro beneficio ampliſſimo, occupando terram Lucenſem, fœdam iniuriam redderent, ex reſtitutione terrarum Samogithiæ & Sudorum aucti, ad occupationem terræ Lucenſis, callidius aſpirarent: Nihil tamen velle, ex proprio arbitrio Polonos agere, & in cauſa propria decreta facere: Si in literis, vel in terris ſe Barones Lithuaniæ, quemadmodum aſſerunt, circumuentos exiſtimant, primum in Regis Caſimiri, qui eſt eorum, & Polonorum communis Dominus, deinde ſi id diſplicet, in Papæ, Imperatoris, vel alterius ex Regibus; & Principibus Catholicis, iuſtum iudicium, venire non formident. Polonos de omni iure, iuxta pronunciantis arbitrium ceſſuros, ſin minus, non dubitent Polonos, iure & iuſtitia vſuros, & tempore opportuno, cum adiutorio Dei Omnipotentis, & aſſiſtentia ſui Regis, ſuas iniurias proſecuturos:* Nihil, oblatio tam humilis, mouit animos eorum. Scrutabantur tamen, *an in Thartarorum Imperatorem, conſentirent Poloni compromittere*, vbi *id Chriſtianis, contumelioſum eſſe* reſponſum eſt. Pene ſe illa reſponſione victos & oblatione, nihil amplius ingerendo, confeſſi ſunt. Cum hac & non alia reſponſione *Lithuani* dimiſſi, nec aliqua ſuſpenſio rerum, vt alias, licet aliqui Conſiliarii callide, & vafre nimis, pro illa inſtabant, admiſſa eſt. Scitum enim fuit, per ſuſpenſionem, cum *Lithuanis* fiendam, alteram ſuſpenſionem Confirmationis iurium *Poloniæ* Regni, literis Regiis, iam in præterita Conuentione *Siradienſi* repromiſſam, propter quam futura conuentio *Pyotrcouienſis*, pro die Sancti *Ioannis* Baptiſtæ inſtituta erat, neceſſario emerſuram. 1453.

Nunciis Ducum *Wladislai* & *Boleslai Maſouiæ*, terras *Gonyadz*, & *Thikoczin* per *Lithuanos* occupatas, repetentibus, crudum & minax reſponſum, organo *Caſimiri* Regis, Conſiliariis inconſultis, datur. Ob quod à Cardinale *Sbigneo* Epiſcopo *Cracouienſe*, Rex ipſe correptus eſt. *Non eſt*, inquit, *Conditionis Regiæ, acerbis factis aut verbis minacibus graſſari: cum & inter apes Rex, nullum aculeum habeat. Principes Maſouiæ, ex ſanguine Regum Poloniæ deſcendunt, tibi etiam ſtricta neceſſitudine affinitatis iuncti ſunt: tam terris & Dominiis, quam militie numeroſo inſignes. Quorum obedientia & feudo gloriari potes, cum tam potentes, & generoſos Duces, pauci Reges orbis feudales habeant. Nobis illis pro iuſtitia, quam à te expetunt, minari bellum. Non aliud, quam fines terrarum ſuarum, à te repetunt, iniuſte occupatos. Quæcunque vis illata illis fuerit, noſtra erit, neceſſeque habebimus, arma & dextras noſtras pro eis, qui nobiſcum vnum corpus ſunt, opponere. Proinde omitte hunc animum, nullatenus ſinemus Principes Regni noſtri, in aliquam conculcationem aut oppresſionem, nobis viventibus perduci.* Hanc reprehenſionem, iuſtam quidem & neceſſariam, vniuerſi ex Conſiliariis probabant. Rexque *Caſimirus* moderatior, in Legatos *Maſouiæ* Ducum eſſe cœpit. Cardinali *Sbigneo* gratiæ à Conſiliariis, & Nuntiis *Maſoniæ* Ducum habitæ, quod iuſtam eorum petitionem & exanditionem dignam monſtrauerit.

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouienſis obiurgat Caſimirum Regem, Nunciis Ducum Maſouiæ petentibus Gonyadz & Thikoczin terras, per Lithuanos occupatas reddi ſuperbe reſpondentem.

Venerant ad ipſam Conuentionem *Partzouienſem* Nuncii *Conradi* Magiſtri & Ordinis *Pruſſiæ* ab vna, & Militarium Ciuitatumque totius etiam Populi *Prutheniei*, partibus ab altera. Diſſidebant enim vehementer pro quibusdam Conſtitutionibus, Liga & fœdere contractis, quas Magiſter & Ordo, quoniam eorum potentiam plurimum, ſi contra fas & ius agerent, dubitabant reſcindere omni conatu nitebantur. Petebat Magiſter, & Ordo, *ne Caſimirus Rex & Regnum Poloniæ releuamen aut aſſiſtentiam eis præſtaret, & fœderum perpetuæ pacis memor eſſet.* Petebant militares & populus, *vt Rex haberet eorum iuſticiam commendatam, & apud Fredericum Romanorum Imperatorem, coram quo, iudicialem eſſent contentionem, pro die Sancti Ioannis Baptiſtæ, inituri, eorum iuſticiam promoueret, cum ex ea pax Regni* Polo-

Caſimirus Rex Poloniæ Pruthenos inter ſe diſſidentes per Nuncios eorum rogatus,

1453.

Poloniæ penderet, & ea disrupta, facultas restitueretur, Magistro & Ordini, pacem pro libito rumpendi. Vtrisque responsum est: *Dolere Regem & Regnum, de mutuo dissidio eorum, neutralem se velle gerere, & neque hanc, neque illam partem promouere, præsertim, ex quo contentio earum, in Iudicium Imperatoris deducta erat, cuius decreto, & decisione dirimenda veniret, se, velut Catholicum Principem, non odia aut diffidia nutriturum, sed pro vnione, & pace pristina laboraturum. Viderent, si opera eius ad compositionem vti vellent, animo grato, & facili, se illam præstaturum.* Vtraque pars cum gratitudine discessit. Ab eo autem tempore pacis perpetuæ, inter Regnum *Poloniæ* & Magistrum, atque ordinem Crucifericum firmatæ, tranquillitas, cui vtraque pars, nimium confidere videbatur, non secus quam solis serenitas intensa, in bellorum nimbos, sensim cæpit deseruescere repentinos.

compositurum se promittit.

Solicitatus est & tunc *Casimirus Poloniæ* Rex, vt iuribus Regni *Poloniæ* Confirmationem daret. Orsusque *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* materiam hanc in longum disseruit. *Attendendum*, inquit, *Serenissime Rex, in quanto honore simul & periculo apud Lithuanos versaris: Quorum voluntati deferendo, in hanc diem iura Regni confirmare protelasti. Non te Ducem, non te Regem existimant, proprio viuunt, & singula publica, & priuata regunt negocia suo arbitrio. Nos, qui pro te annis sex graui onere premimur, tuo nihilominus parentes imperio, huc venimus. Illi apud quos, & autumnum & hyemem, partemque veris maiorem exegisti, conduci non poterant, vt venirent. Maiorque illis fructus, de culpa prouenit, quam nobis de virtute. Quorum nonnulli in tuam necem septies conspirauerant: executuri malignum propositum, nisi benignitate superum, nobis conseruatus fuisses. Taceo Suchtam Ducem Ruthenum, quem tam immoderato complexus fueras amore, vt lecto vno & eodem, tecum frequenter cubauerit: qui precio corruptus, occidere te, nisi à coniuratis fuisset proditus, maximo studio, & cura sæpe moliebatur. Consurge aliquando, & excute hunc contemptum. Non metuas Lithuanorum rebellionem, cogemus illos in virtute Dei omnipotentis, ad tuã obedientiam atque subiectionem. Polonorum fides studium & assistentia te Dominum Lithuaniæ constituet. Quod si Polonos amiseris, frustra de Lithuanis confidis: qui te modo florentem despiciunt, magis te certe contemnent à nobis desertum, Imperium tuum Poloni, velut naturale perferunt, Lithuani non secus, ac violentum. Consilium ab his salubrius dari scito, qui amant, quam qui metuunt. Si tibi aliquis ex Polonis aliud persuadet, scito illum, infestissimum tibi hostem, falsumque consultorem, & mendacem esse.* In hancque sententiam omnium ab dignitatum ordinibus, itum est tam A conformi consiliorum & votationum tenore, vt quilibet aliquid singularis rationis adiiceret, visusque sum mihi Senatui prisco Romano interesse. Rex tamen capite demisso, tellurem oculis intuens, & ab alto pectoris suspiria trahens, & tristitiam vultu præferens, nequicquam persuasus est.

Casimirus Rex neq; fide Polonorum sancte sibi consulentium, neque fraudibus ac inobedientia Lithuanorum

monetur, quo minus quàm illis magis faueret.

Sabbato ante festum Sancti *Viti*, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Parczow* egressus per *Lublin*, *Casimirz*, *Solecz*, *Opoczno*, ad tenendam Conuentionem generalem, in *Piotrkow* die Dominico Sancti *Ioannis* Baptistæ, aduenit. Ad quam & *Zophia* Regina, Prælatique, Barones, & nobiles, in multitudine copiosa aduenerant. Ibi inprimis scriniolum, in quo obligatio Regia de Regni iuri- B bus confirmandis recondita fuit, productum est, & literæ obligationis publicatæ & lectæ. Iuxta quas requirebatur Rex, de iurium confirmatione. Qui die vno ad deliberandum obtento, licet *confirmare iura Regni se beneuolum, & voluntarium* responderet, *ea tamen, vt Rex Poloniæ, non vt Dux Magnus Lithuaniæ confirmaturum* distinxit, *nec in literis confirmationum, titulo Magni Ducatus Lithuaniæ, vti se velle* astruxit, *ne superius iuramentum, Lithuanis præstitum, temerare videretur, aut si suppressio tituli, Magni Ducatus Lithuaniæ, displiceret, se in morem patris & fratris titulo supremi Ducatus Lithuaniæ* obtulit, *vsurum*. Obligatio Regia, etsi fucum quendam æquæ rei videbatur habere: C re tamen in consultationem deducta, intellectum est, magno dolo & veneno eam redolere. Quapropter omnium consensu decretum, *vt obligatione Regis, velut sibi & Regno nociua, cum per eam litera, cum Lithuanis confecta, in dubium reuocarentur, & maior illis abrogatio, quam confirmatio superinduceretur, reiecta, omni instantia & prece Rex de confirmatione iurium solicitaretur*, quinque dies nia, na cura, maiori prece in solicitando Rege nequicquam absumpti, & pro qualibet die, vicibus aliquot, varii Prælati, & Barones, ad extremum *Zophia* Regina, *Sbigneusque* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* mittebantur, multiplici persuasione vrgendo, ferream mentem, mollire non poterant. D Et dum nihil spei restaret, actum est de republica Regni *Poloniæ*, & ruinam eius aduenisse, publica voce deplorabant. Quæsitæ & inductæ Primorum sententiæ, *quid in tam periculoso, & deformi publico statu agendum esset*. Aliqui, *abrogata Casimiri Regis dominatione, imperioque & obedientia Regi subtracta, substituendum alium Regem* decernebant. Verum cum hæc sententia etsi salutaris, festina tamen & aspera videretur, placuit illam in tempus aptius reseruatam differre. Consilio bipartito, quo facilior,

Ægre tandem Casimirus Rex,

1453.

maturiorque æderetur, pro stabilimento Regni, in tam difficili euentu, prouisio, ita vt primores vnum locum tenerent, nobilitas, A cum mediocribus Baronibus, alterum locum obseruarent, concordes conclusiones, ab vtrisque æditæ, & ab omnibus acceptatæ sunt, *vt in defectu, quo Rex plena forma, pleno titulo, confirmare iura Regni recusaret, Prælati, Principes, Barones, Nobiles, iuramentis, & inscriptionibus firment, & mutuo obligent se, iura & libertates, tam Ecclesiasticas, quam Seculares, metasque Regni nunquam deserturos, sed illas manu tenere, & defendere, ac pro illarum integritate, & conseruatione resistere sanguine, fastu, & armis. Personam vero ad violationem iurium, libertatum, & metarum Regni intendentem, etiam si Regali perfulgeret dignitate, omni prosequi castigatione, studio & conatu.* B *Vtque Regi adiungerentur quatuor Consiliarii, sine quorum consensu, nihil ei agere in rebus grauibus liceret, omniaque Regia decreta eis dissentientibus essent irrita. Vt omnes Lithuani relegarentur in Lithuaniam*, quorum fascinatione, & instinctu, compertum erat, *Casimirum* Regem, animum, de non confirmandis iuribus Regni, obstinasse. *Vt in stationibus Regiis, vetus moderamen seruaretur, simul & in Podwodis, nonis grauaminibus & aliis diariis abrogatis.* Hæ Conclusiones, cum *Casimiro* Regi, per organum *Sbignei* Cardinalis, recitatæ essent, rogareturque, C *vt Ducatu magno Lithuaniæ, altero Duci, sibi & Regno beneuolo & fideli, in tenutam & commendam dato, ipse gubernationi Regni Poloniæ operosius intenderet, cum sub eius regimine, diuiso & distracto, vtriusque dominii respublica plurimum vacillaret*, dolorem tristitiamque animi tam verbis quam gestu, cœpit ostendere, & maiorem beneuolentiam, petitioni iustæ præstare. Alteraque die, quo res secretior fieret, Primoribus aduocatis, & duodecim ex Communitate accersitis, in Confirmationem iurium consentiens, in manibus *Sbignei* Cardinalis iuramentum, cum pleno titulo præstitit, corporale: sub hac verborum forma: D *Ego Casimirus, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, & hæres Russiæ, iuro, spondeo, & promitto, ad hæc sancta Dei Euangelia, quod omnia iura, libertates, priuilegia, literas, immunitates Regni mei Poloniæ Ecclesiasticas, & Seculares, Ecclesiis, & Regno Poloniæ, Prælatis, & Principibus, Baronibus, Nobilibus, Ciuibus, incolis, & quibuscunque personis, cuiuscunque status, aut conditionis existant, per diuos Principes, Reges, Duces, & quoscunque Dominos, & hæredes Regni Poloniæ, & signanter, per Wladislaum genitorem, & Wladislaum Germanum, meos, Reges Poloniæ concessas, largitas & donatas, manutenebo, seruabo, custodiam, & attendam, in omnibus conditionibus, atque punctis. Et omnia illicite ab eodem Regno alienata, & distracta, pro posse meo, defendam, & dilatabo, sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Euangelia.* Exacto huiusmodi iuramento substiterunt Prælati, & Barones, maiora velle, à Rege exigere, existimantes, animum infirmum, etsi non ratione saltim tempore sanari, attento, quod intellexerant, fidem *Lithuanorum*, erga eum labilem, fluxamque esse. In quorum fauorem tam fortem, se de non confirmandis iuribus exhibebat agonistam. Nouem diebus durauit Conuentio: omni multitudine, cum iam singula precio quadruplo ascenderent, graues sumptus tolerante.

Et fere decretis sanctionibusque Polonorum coactus,

Iura Regni Polonici omniumque eius ordinum confirmat, iurisiurandi sacramento, quod hic insertum est.

Ducibus *Boleslao Oppoliensi*, *Przemmislao Toschecensi*, induciæ in biennium, potentibus Nunciis eorum concessæ: non enim placuit geri, etiam cum leuibus hostibus, bellum. *Casimiri* Regis animo non stabilito, neque ad plenum maturato, & sanato.

Oppoliensi & Thoschecensi Ducibus dantur in biennium induciæ.

Venerant ad Conuentionem ipsam *Piotrkouiensem*, *Ioannes Sprowski*, a Præposito *Gnesnense*, & duodecim Canonicis, & Magister *Thomas Strapinski* à decem, in Archiepiscopos *Gnesnenses* electi: petentes suarum electionum consensum. *Casimirus* Rex negato Magistro *Thoma Strzapinski*, quamuis id sibi Prælati aliquot & Barones, zelum Dei habentes, dissuadebant, consensum illum transfudit, in *Ioannem Sprowski*, & literas ad Apostolicam sedem necessarias, in fauorem *Ioannis Sprowski* dari decreuit. Fauisset summus Pontifex *Nicolaus*, quintus, in prouidendo magis *Thomæ Strazapinski*: quippe, qui eius doctrinam, & præstantiam, dudum habebat cognitam, quam *Ioanni Sprowski*. Sed *Thoma* suo iuri (spoliationem enim & suam & sibi adhærentium verebatur) renuntiante, *Ioannes Sprowski*, a Sede Apostolica confirmatus, in anno subsequenti, apud Ecclesiam *Gnesnensem*, consecratus est, per *Ioannem Grusczinski* Episcopum *Wladislauiensem*, die sexta Ianuarii.

Iuri suo Thoma Strzapienski renunciante, Ioannes Sprowski in Archiepiscopum Gnesnensem consecratur.

Feria tertia in crastino festi Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis. *Casimirus Poloniæ* Rex, ex Conuentione *Pyotrkouiense* discedens, vna cum genitrice sua *Zophia* Regina *Poloniæ*, per *Przedborz*, *Malogoscz*, *Andrzeiow*, *Visliciam*, *Proschouicze*, feria secunda, ante festum sanctæ *Margarethæ*, quæ fuit nona mensis Iulii, *Cracouiam* intrauit. Vbi per omnes dies, consilia habita sunt, de rebus occurrentibus, Rege *Casimiro* illic commorante, molestissima nouitas literis & nunciis *Alexandri* Voieuodæ *Moldauiæ* allata est. *Constantinopolim Græcorum Metropolim, per Imperatorem Turcarum, captam esse.* Prædictus siquidem *Turcorum* Imperator, anno proxime

Constantinopoli per Turcum expu-

trans-

1453.

guata & direpta, sedeq; sua illic posita Turcus.

transacto, congregata sui Imperii potentia, ad strictum maris, quod brachium *Georgii* appellatur, veniens, duas turres miræ fortitudinis, ex muro erexit, iterque omnibus mercatoribus in *Graciam*, & ex *Gracia* euntibus aditum interclusit. Periculum ingens, parari sibi vrbs *Constantinopolis* intelligens, solicitauit variis Nunciis *Nicolaum* Papam quintum, *Alphonsum* Regem *Siciliæ*, & *Aragonum*, *Venetos*, *Genuenses*, cæterosque Reges & Christianitatis, vt auxilium ferre, & periculum superimpendens auertere dignarentur, futurum, vt euenit, rati, Vrbem *Constantinopolim*, nisi turres, in stricto erectæ demoliantur, in potestatem *Turcorum* deuenturam. Sed Rex *Aragonum* omnesque Communitates *Italiæ*, propriis bellis intendendo, publico malo occurrere non poterant. *Turcus* itaque innumeris coactis vndique copiis, mirabili apparatu, formidoloso cum impetu, cuniculis latentibus, fossis altissime actis, aggere late ædito, ponte, qua *Peram* Oppidum versus mare, muros alluit, vrbis longitudinis, ad duo millia passuum raptim extructo, turribus ligneis eo vsque erectis, vt muros vrbis, qui altissimi essent, excederent, machinamentorum, tormentorumque multiplici adhibito genere, contra inita fœdera, contra iusiurandum, liberius, & a mari, & à continenti, *Constantinopolim* obsidione vexabat Et videns Patriarcha *Constantinopolitanus*, Ciuitatem in arcto esse, iuit solus, quamuis iam Centenarius esset, *Romam* & *Napuliam* ad solicitandum & Papam & Regem *Aragonum* de subueniendo. Ostendens in quanto esset periculo vrbs *Constantinopolitana*. Interea dum tardius omnia administrarentur, neque enim Summus Pontifex, neque Reges orbis, poterant concipere ardorem pro defensione *Graciæ*, attento, quod post multos sumptus, & labores, pro vnione fidei habitos, *Graeci* vicibus quinque vnione suscepta in pluribus Conciliis, ad id institutis, & diuersis temporibus, *Latinos* quinquies fefellerant. *Turcus* vrbem opprimebat. Verum quia tam *Græcorum* Imperator cum suis, quam *Venetorum* Præfectos *Ioannes* de *Auria* viriliter resistebant. *Turcus* spe potiundæ vrbis, multos conatus, pro eius conquisitione impendit. Bombardisque & arietibus, tam noctu quam interdiu, quassare muros non destitit. Itaque cum muros & turres altas & munitas Ciuitatis strauisset, & solo æquasset, fossasque Ciuitatis repleuisset, vrbem fortem, & nobilissimam, tam situ, quam munitione, quæ in vniuerso mundo, secundam non habuit, vigesima nona mensis Maii, post quattum, & quinquagesimum diem, postquam illam oppugnare cæpit, summa vi, & extre-

Histor. Polon. Lib. XIII.

1453.

ma pugna capit: quam *Pausonius* primus condidit. *Constantinus* magnus instaurauit, & in æmulationem antiquæ *Romæ* amplificauit, & magnificauit. In ea *Græcorum* Imperator, & ipse *Constantinus* nomine, in extremo periculo vitæ suæ pugnans, obtruncatur, & caput eius lancea infixum, spectaculo ferebatur. Mandante enim Imperatore *Græcorum* caput interfecti Imperatoris *Turcorum*, à cadauere iam mortuo fuit abscissum, & sibi præsentatum. Turba ingens trucidata. Templa veri Dei polluta sunt. Inter quæ nobile opus *Iustiniani*, Sanctæ *Zophiæ* vocatum, tetro *Machometis* ritu fædatum est. Flamines *Turcorum*, per altaria salientes, *Machometi* laudes pronunciabant: verum illum, & summum Prophetarum, destructorem fidei Christianæ vociferantes. Beatæ *Mariæ* Virginis, matris Domini, & aliorum sanctorum imagines deletæ sunt, altaria diruta, matronæ, puellæ, & sacræ virgines, ad libidinem raptæ. Saluatoris nostri simulachrum, in cruce pendentis, per derisionem, atque contemptum, præcedentibus, qui dicerent, *hic est Christianorum Deus*, in Castra delatum, sputo, luto, atque omni fæditate iactatum est, omnia luctu plena, cæde, cruore, cadaueribus erat cernere. Cædes passim virorum, mulierum, & paruulorum, per feritatem barbaricam, fieri cæptæ sunt. Nulli ætati, sexui, vel conditioni, discurrentibus vndique barbaris parsum est, donec Imperator ipse *Turcorum* cædem prohibuit, ne vrbs tam magna, vacua habitatoribus maneret. Ad Ecclesias deinde discursum est, & primum aurea, & argentea vasa direpta, Imagines Sanctorum in ludibrium expositæ, Campanæ nobiles in bombardas conuersæ. Imperator *Turcorum* per se turrim, apud Ecclesiam sanctæ *Zophiæ* ascendens, Imaginem passionis Domini Iesu Christi, de petra sculptam, quæ ab vniuersa Ciuitate videbatur, loco suo mouens, deorsum, cum vituperio deiecit: quæ in partes comminuta est. Virgines insuper tam Sanctimoniales, quam Seculares, incestate, & ludibrio habitæ. Cæteræ mulieres, aut in *Turciam* abductæ cum viris, aut venundatæ. Ossa & reliquiæ sanctorum disiecta, & à prophanis hominibus conculcata, aut porcis obiecta. Miseratus Imperator *Turcorum* venditionem multifariam hominum instituit apud *Gerlukam* proditorem, *vt pecuniis suis captiuos, ne illos in alienas nationes abduci contingeret, redimeret: sumpturus sibi postea pecuniam de introitibus Imperialibus.* Qui eum semel, & secundo, & tertio, maximas summas in liberandis captiuis, precibus *Turcorum* Imperatoris consentiens, & in solutio-

 ne su-

1453. ne futura, ſpem ponens expoſuiſſet, miranti Imperatori *Turcorum*, atque à *Gerluka* quærenti, *vnde tantas ſummas pecuniarum conquiſiuiſſet, quibus multa captiuorum millia liberaſſet.* Dum vero *Gerluka* reſpondente didiciſſet, *hæc omnia ex donatione Imperatoris Græcorum habuiſſe*, decollari illum illico præcepit, cum hac exprobratione. *Si pro tantis beneficiis, tam receptis, proditorem te tui Imperatoris, tam liberalis & benefici, conſtituiſti, quomodo mihi fidelis eſſe poteris pro promiſſis & ſperatis.* Filium verò ſuum, quod *Ioannem* de *Auria*, Præfectum Claſſis *Venetorum*, in dolo occiderat, iuſſit viuum excoriari: Aſſerens *virum tam ſtrenuum & animoſum, ſuam gentem & Ciuitatem defendentem, indigna morte peremptum, quem Imperator ipſe Turcorum, pro ſua probitate & virtute, magis, quam vnam terram appenderet.* *Genuenſium* Ciuitas *Pera*, verita ſimile periculum, miſſis ad *Turcorum* Imperatorem Nunciis, deditionem fecit. Poſtea muri, mænia, & turres Ciuitatis, mandante *Turco* diſruptæ ſunt, & ſolo æquatæ. Campanæ ſublatæ, & in bombardas reſolutæ, ſedecim millia florenorum, pro tributo annuo impoſita, vicina inſuper Caſtella, portus, telonea, & poſſeſſiones, *Turcus* iuris ſui fecit. Videns inſuper *Turcorum* Imperator, Vrbem *Conſtantinopolitanam*, ſitu & ſpacio eſſe latam, & protenſam, in duabus eius partibus muris, turribusque & domibus altioribus demoliris, tertiam eius partem, ſitu & munitione firmiorem ſeruauit. Et excluſis *Græcis* & *Catholicis*, præſidium ſuarum gentium illic poſuit, & arcem erexit, ſedem ſui Imperii, quo facilius reſiſtentiam, & defenſionem, contra Chriſtianos, recuperationem facere intendentes, opponeret: illic collocans. Hæc quidem *Conſtantinopolitana* clades, tam miſerabilis, quam miſeranda. *Turcorum* ingens victoria. *Græcorum* extrema ruina. *Latinorum* infamia fuit: per quam vulnerata eſt fides Catholica, confuſa Religio, nomen Chriſti blaſphematum, & oppreſſum eſt. Ex duobus Chriſtianitatis oculis, alter erutus, ex duabus manibus altera amputata. Bibliothecis combuſtis & *Græcarum* literarum doctrinis, ſine quibus nemo ſe doctum æſtimabat iri, exterminatis.

Pera Genuenſium Colonia terrore nimio adacta hoſti deditur, & tum Conſtantinopolis quam Pera muri, in magna parte demoliuntur.

Turcorum genus

Non ſunt autem Turci, vt plerique autumant, ab origine ſua *Aſiani*, *Scytarum* genus eſt. Qui trans *Tanaim*, *Aſiam* verſus, nulla ſtabili ſede, nullis vrbibus, nullis certis, & perpetuis domiciliis, campos patentes vage paſſimque incolere ſoliti ſunt, ex media Barbaria profectum. Quod vltra *Euxinum*, *Pyrrichiosque* montes, ad ſeptemtrionalem Oceanum ſedes habuit. Gens immunda, & ignominioſa, fornicatia, innumeris ſtuprorum generibus. Quæ regnante apud *Franco Pipinos*, montes *Caſpios* exiuit, ac longo itinere ſe in Aſiam recepit, ibique poſthac morata eſt. Et quamuis ſub miti cœlo, & mundiori terra, per tot ſæcula, parum excultam ſe præbuerit: ſapit tamen adhuc multum priſtinæ deformitatis, nec omnem barbariem deterſit. *Conſtantinopoli* expugnata, Principes, Optimatesque captos, crudelis & ſanguinarius Carnifex ſæde miſereque iugulans. *Peram* ſubinde è illuſtre regione, vrbis conquiſitæ, ſitum oppidum, opulentiſſimam & claram *Genuenſium* Coloniam, tanta vrbis clade, tam improuiſa calamitate, tam vicino excidio, territam & deiectam perditionem, vt præmiſimus accepit. Eius demollitus, pulcherrimos murus, templa ſpoliari, ſancta violari, reliquum ornatum Ciuitati adimi. Ciues alioquin tetre & indigne vexari permiſit: quibus ad hanc diem, proh ſcelus, nequiter & neſarie dominatur. Audiebantur aſſidue & tritæ querelæ, de tam aſpera, & immani barbarorum crudelitate, in cæde & ſanguine fidelium debacchata, à quibusdam ſuſcepta augebatur, verbis calamitas, futuraque populi Chriſtiani ominabantur pericula. Singulorum erat hæc ſententia, nullam prioribus ſæculis, neque perniciosiorem vrbi alicui captiuitatem accidiſſe. Erant nonnulli, qui etſi tantæ vrbis ruina ad commiſerationem mouerentur: *Græcos* tamen, propter eorum naturam, mores, vitam, perfidiam, deſidiam, luxum, auariciam, omni ſupplicio iudicabant dignos, quod Catholicorum exercitus, ad recuperandum terram ſanctam, proficiſcentes, calce in farinam mixto, extinguebant, quodque aliquot iam vicibus, fidei catholicæ profeſſionem, in generalibus Conciliis, ſolenniter factam, *Latinis* illudendo abnegabant, & quod in præfata vrbe *Conſtantinopolitana*, publica epheborum, cuiusmodi ſcelus in terris vrbibus igne expiatur, conſtituerant lupanaria. Ob quæ conſtat Pentapolim ſulphure, & igne cœleſti diſperiſſe, & in ſteriles, ac olidas vndas redactam eſſe. In quorum pectoribus tanta inualuerat ignauia & auaricia, vt ne minimum quidem ex auro & argento, quo abundabant, volebant impendere, ad ſuæ vrbis tutelam, vt prædam *Turcis* opulentiorem relinquerent.

& mores Conſtantinopolitanorum deſcribuntur.

Inſtante Conuentione *Wratislauienſe*, *Caſimirus Poloniæ* Rex, legatos ſuos ſolennes illuc transmittit, videlicet *Ioannem Wladislauienſem*, *Andream Poſnanienſem* Epiſcopos, *Ioannem* de *Czizow*, Caſtellanum & Capi- 1453.

1451. Capitaneum, *Ioannem* de *Thaczin* Palatinum, *Cracouienses*, *Ioannem* de *Konieczpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarium, *Derslaum* de *Ritbwyani*, Castellanum *Rosperiensem*, *Petrum Zaiaczek* Succamerarium *Siradiensem*, *Andream Zakowiecz*, Capitaneum in *Poloczko*, & *Ioannem Nyemirowicz*, *Lithuaniæ* Barones. Qui in magna pompa & apparatu, cum mille ducentis equis, feria sexta, in die *Laurentii*, *Wratislauiam* ingressi sunt, & ab Legatis *Ladislai* Regis *Hungariæ*, qui eos aliquot diebus præcesserant, Ciuibusque *Wratislauiensibus*, cum honore magno excepti. Miserat enim *Ladislaus* Rex, pro illa Conuentione, *Ioannem* Episcopum *Olomuncensem* *Otonem*, Ducem *Bauariæ*, *Henricum* de *Rozenberg*, *Rupertum* de *Valsche*, *Rupertum* de *Lippa*, *Marsfalcum Bohemiæ*, *Georgium Grawarski* de *Strasnicza*, *Vlricum Eczyngier*, *Rupertum* de *Eborzdorff*, *Stephanum Aloch*, Cancellarium *Austriæ*, *Stephanum* de *Wayda*, *Sigismundum Eczingyer*, & *Osswaldum Reychow*. Altero die, videlicet Sabbato, in crastino S. *Laurentii* tractatus cœpti sunt, & decem diebus integris continuati. Conclusioque matrimonii, inter *Casimirum Poloniæ* Regem & Illustrissimam Principem *Elisabeth*, natam, quondam *Alberti*, *Romanorum*, *Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regis, facta, & literis hinc inde Regum, *Ladislai Hungariæ*, & *Casimiri Poloniæ*, firmata. Feriaque Secunda post festum Assumptionis, Sanctæ *Mariæ* Virginis, in Prætorio *Wratislauiense*, excellenti, & magnæ religionis viro, *Ioanni* de *Capistrano*, Orationem disertam, cuius thema erat. *Hac est dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea*, faciente publicata est. Conditiones autem, sub quibus affinitas huiusmodi contracta erat, hæ sunt. *Vt Casimirus Rex Poloniæ, præfatam Elisabeth sibi vsque in Teschin, de Dominico post festum Purificationis sanctæ Mariæ Virginis adducendam desponset, & coronari procuret.* Item *ratione dotis Centum millia florenorum, Ladislaus Rex Hungariæ sibi soluat: nulla Conditione restituenda, si prior Regina decesserit, etiam prole aliqua non habita.* Item *Poloniæ Rex Casimirus sibi dotem, & dotalicium in terra Sandomiriensi, Lanciciensique in Oppidis Colo, Opoczno, & Przedecz inscribat.* Ipsa autem dotis tam solennis, & publica obligatio, nunquam habuit aliquem effectum.

Matrimonii Casimiri Poloniæ Regis, cum Elisabetha olim Alberti Rom. Regis filia conclusio per Legatos Ladislai Hungariæ, & Casimiri Poloniæ Regum perficitur & publicatur Wratislauiæ.

Rebus matrimonii consumatis, Legati *Poloniæ Cracouiam* reuertuntur, ducentes secum in Comitiua *Ioannem* de *Capistrano*, fratrem ordinis minorum, virum excellentis sanctitatis: Et feria tertia, in die sancti *Augustini Cracouiam* ingrediuntur. Itum autem est præfato beato viro obuiam, non solum ab omnibus Ordinibus, sed & Sacerdotes vniuersi Vrbis *Cracouiensis*, cum Magistratibus, processionibus sacris & vexillis, obuiam illi profecti sunt. Ciuesque mares & fœminæ suscepturi illum, ad duo milliaria gregatim effluxerant. Obuiam illi effusa fere vniuersa ciuitate, *Casimirus* quoque Rex cum *Zophia* Regina, genitrice sua, & *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, cum magno numero totius militiæ & Cleri, in Campo ante *Clepars*, eum excipiunt, & cum magno triumpho in Ciuitatem introducunt. Magna fuit de eius aduentu Cleri, & populi exultatio, vnde & omnis sexus, in obuiam sui fuit effusus. Pro mansione sua domus *Georgii Sworcz*, in Circulo *Cracouiensi*, consignata est, & circa Ecclesiam *Adalberti* thronus factus, in quo quolibet die, antequam intensa frigora aduenirent, lecta missa verbum Dei, in latino more suo, spacio duarum horarum, populo vulgari audiente, & nullam nauseam sumente, prædicauit: ea prudentia, eloquentia, atque doctrina præditus, vt mente atque lingua cœlesti loqui videretur. Prædicatioque sua, aliis duabus horis, in vulgari resumpta est. Sic quatuor horis continuis, quolibet die durauit prædicatio. Vbi vero gelua, & niues adueniunt, in Ecclesiam sanctæ *Mariæ* Virginis, prope sacrarium, thronus collocatus est, & pro die qualibet predicatio, primum in latina, deinde in vulgari lingua continuata. Mansit autem in Ciuitate *Cracouiensi*, à die sancti *Augustini*, vsque ad quindecimum diem, mensis Maii, sub quo tempore magnam multitudinem, infirmorum, cæcorum, claudorum, aridorum, & aliis languoribus oppressorum, inspectante populo curauit. Propter quod vniuersum Regnum *Poloniæ*, sed & de vicinis Prouinciis, maxima hominum multitudo, & ad curandas necessitates, & infirmitates suas, & ad videndum verbum Dei confluebant. Centum & amplius personæ, sacram Religionem suam ingressæ sunt.

Ioannes Capistranus ordinis minorum de obseruantia, 1453. *sancti Bernhardini, summa omnium ordinum lætitia, Cracouiæ, excipitur.*

Concionatur ibidem,

& curat infirmos.

Sbigneus Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, locum in *Stradomia*, pro Conuentu & Monasterio fratrum *Ioannis Campistrani*, de obseruantia in area germani sui, *Ioannis* de *Olieschnicza* Palatini *Sandomiriensis* erexit, Et constructa Ecclesia lignea, illam in die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, in honorem sancti *Bernhardini*, omnibus processionibus totius vrbis, ipsum Cardinalem, & fratres conducentibus, consecrauit: quæ post biennium sumptibus eiusdem Cardinalis,

Sbigneus Cardinalis, & Episcopus Cracouiensis Monasterium & templum diuo Bernardino sacrum in Stradomia fundat.

 coctili

1453. coctili muro ornata est. Tanta fuit Ciuitatis *Cracouiensis* & vniuersi populi *Polonici*, charitas erga illum, vt egredientem, & personis propriis, & vberibus lachrimis, omnes ordines, & omnis status honores, ad longissimum spacium extra portam, aliqui ad duo milliaria prosequerentur. In id Monasterium, atque ordinem, temporis processu, *Ioannes Melschinski*, adolescens magnarum opum ingressus, vitam arctissimam egit. Quod eo magis mirari dignum fuit, quia nobiliter, & longe aliter educatus, ad extremam se egestatem & patientiam, locupleti calcata hereditate, coegerat. Vnus solus ex Diuitibus Euangelicam perfectionem sortitus. Cuius Conuersionem plurimi admirati, laudabant Dominum, quod in tantis diuitiis, tamque clari generis, & viridis adhuc ætatis adolescens, subito, omni vitæ temporalis vanitate calcata, ascendere desiderauit, ad æternæ vitæ fastigia.

Quod Ioannes Melschinski, summo loco natus adolescens, religionem illam professus ornat.

Feria tertia ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Cracouia* egressus, per *Nouam Ciuitatem, Sandomiriam, Lublin, Hrubieschow*, in *Lithuaniam* iit, & venationes exercere cœpit. Immoratus est in venationibus, authumni & hyemis tempus. Sub eius absentia *Ianussius* Dux *Osswiaczimensis*, considerans Barones Regni *Poloniæ*, per plura loca distractos esse, congregata aliquali potentia, Castrum *Osszwiaczimense*, quod tunc per *Ioannem Kuropathira* Succamerarium *Lublinensem*, pro Rege *Casimiro* & Regno *Poloniæ* tenebatur, obsidione cingit, Monasterio fratrum Prædicatorum incastellato. Verum cum ab huiusmodi obsidione, cum ignominia & iactura suorum repulsus fuisset. Castrum antiquum, & per olim patrem suum vocatum *Volek*, ruinatum, reformat & reficit, in eoque ponit præsidium. Quod non solum terram *Osswiaczimensem*, sed & confinia Regni spoliat & infestat, Barones itaque Regni, tarde tamen, postquam hostium est firmatum præsidium, *Cracouiam* conueniunt, & per Aulicos Regis, atque familiares, bellum gerere instituunt. Summa itaque totius belli *Ioanni* de *Thaczin* Palatino *Cracouiensi* Commissa. Obsidetur castrum *Volek*, mensibus aliquot, & per notabiles Regni Barones, & adolescentes, videlicet præfatum Palatinum *Cracouiensem, Ioannem Tarnowski, Ioannem Rytbwianski*, Capitaneum *Sandomiriensem*, *Creslaum* de *Kurozwaki Lublinensem*, *Ioannem* de *Bobrek Ryecensem*, Castellanos, *Ioannem Kuropathwa*, *Petrum Schafraniecz* Succamerarium *Cracouiensem*, *Andream* de *Syenno*, *Ioannem Melschinski*, & alios. Et poterat intra dies aliquot faciliter conquiri, sed parua, vel nulla diligentia interponebatur pro conquirendo, periculosum existimante. Duce belli *Cracouiense* Palatino, tot insignes iuuenes, pro conquisitione castri, natura loci plurimum muniti, morti exponere. Intra itaque tempus obsidionis, tractatus de pace habiti sunt, & pax eo respectu conclusa, quoniam indignum iudicabant. *Poloni* enim Castro conquisito, Ducem *Ianussium* patrimonio suo violenter spoliari. Dantur ergo *Ianussio* Duci *Osswiaczimensi* ex pacto viginti millia latorum grossorum, pro terra *Osswiaczimiensi* & cessio per eum fit terræ perpetua, & ad Regni *Poloniæ* corpus, vnde olim exciderat, reuertitur. Literæ publicæ de Contractu venditionis & emptionis conficiuntur, & in thesaurum Regium *Cracouiæ* reponuntur.

Ioannes Osswyaczimensis Dux ab Osswyaczimia repulsus in Castro Voleck restaurato collocat præsidium: quo Regni Poloniæ fines turbat.

1453.

Sed à Polonis, ad pacis conditiones compulsus, Ducatu Osswiaczimensi cedit: acceptis venditionis nomine viginti millibus latorum grossorum.

In die Dominico, festo sancti *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum. *Ladislaus Hungariæ* Rex, & Dux *Austriæ*, in Regem *Bohemiæ Pragæ*, per *Dionisium* Cardinalem & Archiepiscopum *Strigoniensem* coronatur. Coronatione autem peracta, confirmat iura eorum, & consuetudines, & præsertim, *vt quilibet habeat liberum arbitrium, quomodo velit sub vna vel vtraque specie communicare.* Sed hæc confirmatio, multos bonos Catholicos offendit, *Bohemi* in Regis sumptus, suorum quisque Censuum, tertiam partem contulere, ex eaque pecunia Coronationis solennia peracta sunt, supportata Curiæ onera, & nonnulla bona regia, a pignore redempta. Quamuis autem non paruo tempore, Rex *Ladislaus Pragæ* manserit: nunquam tamen hæreticorum Ecclesias, licet instanter rogatus, intrauit, neque eorum sacris interesse dignum duxit. Propter quod, molesta nimis Regis mansio in *Bohemia* hereticis erat. Quorum ritus damnati, & ab eo, & ab vniuersis, ad eum confluentibus, contemnebantur, & frequens eorum, qui peste hereseos infecti erant, ad puritatem Ecclesiasticæ veritatis, accedebat numerus.

Ladislaus in Regem Bohemiæ Pragæ coronatus, permittit Bohemis vtramque speciem Sacramenti percipere, non tamen ipse vnquam interest hæreticorum sacris, quamuis à singulis tertiam prouentuum partem haberet.

Hungariæ Regnum per id tempus, *Ioannes* de *Huniad*, & omnes fere arces Regias atque introitus, in potestate habuit, illique soli à pedestribus, atque equestribus Copiis parebatur: Id dum primores Regis *Ladislai* Consiliarii, signanter *Vlricus Ciliæ* Comes, molestius ferret, criminari *Ioannem*, & inuisum Regi facere moliebatur: asserens *illum, cupidine Regni incensum, de Rege vi vel veneno enecando, animum intendisse.* Propter quod Comes ipse sæpius in Caput *Ioannis*, Rege non abnuente comparabat insidias. Sed cum arcanum sileri non posset, *Ioannes* de cassibus, sibi tensis, certior factus, omnes conatus Comitis vel declinauit, vel elusit.

Ioanni Huniado per Vlricum Ciliæ Comitem tenduntur insidiæ.

Sub

1453. Sub huius anni ſpacio, bellum grauiſſimum, & tanto durius, quanto inſperatius, inter *Ludouicum* Magiſtrum, Commendatores, ordinemque Crucifericum, ab vna & militares, Nobiles, & Ciues *Pruſſia*, partibus ex altera, ſubortum eſt, & tanta atrocitate geſtum, vt militaribus, Nobilibus & Ciuibus, quaſi ex compoſito in prædictos Cruciferos conſurgentibus, ex omnibus Caſtris, Ciuitatibus, & fortaliciis, illos per expugnationem eiicerent. Et direptis bonis, longo tempore quæſitis, in ſolo caſtro *Marienborg*, illos includerent.

Belli ciuilis apud Pruthenos orti præſaga prodigia.

Tam ſubitam autem *Pruthenica* Oræ mutationem, etiam Cometarum apparitiones, & non nulla prodigia præceſſerant. *Michael* enim de *Perlibog*, *Saxo* genere, arte Baliſtarius, & Ordine Crucifer, retulit ſe præſentem fuiſſe, quod vno anno, ante inchoatum bellum, in die Purificationis ſanctæ *Maria* Virginis, in *Marienburgenſe* Caſtro, fratribus ordinis laicis, ex more, pro ſumendo viatico, ad altare accedentibus, omnes hoſtiæ, quæ per celebrantem præparatæ & conſecratæ fuerant pro Communicantibus, ſubito diſparuiſſe. Pru qua re prodigioſa, fratres ordinis laici, non in religionem, ſed in choleram verſi, ſacerdotes ſui ordinis, qui rem agebant diuinam, deducebant infatuatos. Nec prodigii miraculo deterriti, ad eccleſiam parochialem vrbicam, ex caſtro fremendo progreſſi, illic corpore Dominico ſe procurarunt cibari.

1454. Venationibus multorum dierum, *Caſimirus Polonia* Rex exactis, dum magnam multitudinem ferarum cepiſſet, & in *Poloniam*, pro ſolennitate nuptiarum, transmiſiſſet. Vilnam pro diebus Natiuitatis Chriſti venit. Quos cum illic peregiſſet in Regnum *Polonia* rediit. Et *Sandomiriam*, conuenientibus ad eum certis Prælatis, & Baronibus, pro capiendis conſiliis ſuper imminentibus periculis, & negociis, ſabbato, ante diem ſanctorum *Fabiani*, & *Sebaſtiani* martyrum aduenit. Tres dies in expediendis rebus publicis abſumpti ſunt, ſub quibus deliberacione habita, Nunciis militarium, & Ciuium Pruſſiæ, videlicet, *Gabrieli* à *Bayſſen* & Magiſtro Ciuium *Pruſſia* de *Gedano* deditionem quinquaginta Sex Ciuitatum, quas notabiliores habet *Pruſſia*, ſubiectionem, & obedientiam plenam offerentibus, reſponſum, vt Craconiam, *poſt Feſtum ſancta Maria Virginis Purificationis, Nuncios cum plena poteſtate mitterent: efficax ſe illis reſponſum ad petita daturum.*

Quinquaginta ſex primaria Pruthena Ciuitates per tæſa belli ciuilis, miſſis Sandomiriam, ad Caſimirum Poloniæ Regem Legatis vltro deditionem offerunt Caſimirus Rex.

Feria quarta, in craſtino ſancti *Vincentii*, *Caſimirus Polonia* Rex *Sandomiria* egrediens, per *nouam ciuitatem*, & *Proſchewice*, *Craconiam*, Sabbato in die Conuerſionis ſancti *Pauli* Apoſtoli ingreditur, & curam omnem adhibet, vt futura nuptiarum, iuxta Regalem magnificentiam, celebretur ſolennitas, *Ioannem* de *Czizow* Caſtellanum & Capitaneum, *Ioannem* de *Taczin* P... *Craconienſem*, cum vxoribus, *Stanislaum* de *Oſtrorog* Palatinum *Caliſſienſem*, *Petrum* de *Schamotuli*, Caſtellanum *Poſnanienſem*, & *Ioannem Fulix* de *Tharnow*, cum vxore, ad excipiendum nouam Coniugem Virginem *Eliſabeth*, filiam *Alberti*, *Romanorum*, *Hungaria* & *Bohemia* Regis, verſus *Theſin*, pro die Purificationis *Maria* Virginis, adiunctis aliquibus ingenuis adoleſcentibus, Curiæ ſuæ, ad ſatisfaciendum pactis conditis *Wratiſlauia*, duo millia, ad minus equeſtrium facientia tranſmittit. Nec ab Auſtriacis pactis minus paritum eſt.

certos Barones, cum vxoribus eorum ad excipiendam Eliſabeth ſponſam ſuam Theſchinum vſque tranſmittit:

Venit namque & ipſa Virgo *Eliſabeth* regina, in decentia & pompa Regali, in *Theſchin*, in die Purificationis ſanctæ *Mariæ* Virginis, vt etiam Barones *Polonia*, vna hora præueniret. Comitabantur eam Barones, & Matronæ *Bohemia*, *Auſtria*, & *Morauia*. videlicet *Henricus* de *Rozenberg*, *Ladislaus* de *Huniad*, filius *Ioannis* gubernatoris *Hungaria*, Comitis *Biſtricenſis*, *Henricus* de *Vu'ſche*, *Libterſten*, *Zoleniek*, *Konopnicki*, *Sigismundus Eczingyer* nongentorum equorum Comitiuam habentes. Item vxor Comitis de *Schumborg*, & *Ioannis* de *Thouszczow* & aliæ. Duobus diebus in *Theſſin* pauſatum eſt, & virgo Regia *Eliſabeth*, in poteſtatem Baronum *Polonia* tradita. Plures exinde *Auſtri...m* remiſit. Ex *Theſzin* per *Pezinam*, *Oſſwieczim*, & *Skauinam*, itum eſt. Poterat *Craconia* feria quinta, in craſtino feſti Sanctæ *Dorothea*, fieri ingreſſus. Sed Regis ordinatione, tribus diebus in *Skauina*, ſubſtitit noua ſponſa, cum Comitiua ſua, non ſine eorum, qui Reginam comitabantur amaritudine, verentibus, ne pœnitentia ſubiret aliqua, animum Regis, matrimonii fœdus reſcindendi. Sed dilationis cauſa, alia extabat: quoniam apparatus pro ſplendore magnificentiæ Regiæ, ad obuiandum, nouæ ſponſæ, nondum erant perfecti.

quam Craconiam deducunt.

Frigoris autem & hyemis in ſextam Februarii menſis diem protelata, obuenerat eo anno auſteritas, profundisſimeque niues, cunctas obſtruxerant ſemitas. Pabulationes etiam, non domeſticis tantum, ſed & feris ſylueſtribus abſtulerant: Multique equorum periere greges, & plerique vici, apud *Podolia* oram, pondere niuium abſorpti.

Hyemis & niuium auſteritas nimia.

Sabbatho in die ſanctæ *Appollonia*. *Caſimirus* Rex *Polonia*, tertiarum hora, cum *Zophia* Regina genitrice ſua, item cum *Ioanne* Archiepiſcopo *Gneſnenſe* & Primatæ, *Georgio Leopolienſe* Archiepiſcopo, *Ioanno Wladislauienſe*, *Andrea Poſnanienſe*, *Nicolao Przemislienſe* Epiſcopis & multi-

Eliſabeth ſponſa Caſimiri Polonia Regis, per ipſum Regem ac Senatum,

1454.

multitudine Baronum & Procerum *Poloniæ*, item cum Ducibus, *Venceslao Rathiboriense*, *Venceslao* & *Ioanne Osswiaczimensibus*, in obuium egressus, nouam sponsam suam virginem Reginam *Elisabeth* suscipit fronte læta, & hilari. Magnificus fuit, & plurimum spectatus, tunc *Casimirus* Rex, in splendore apparatuum suorum, quoniam sella, frenum, strepe, & indumenta, præter equos, staminibus de serico villoso, cum filis auro textis coopertos, quadraginta millibus florenorum æstimabantur. Æmulati sunt, & nonnulli Barones *Poloniæ*, hunc splendorem, qui & se ipsos & familiares, & equos, splendidis ornamentis, auro & purpura superbis vestierant. Non fauit tamen cœlestis intemperies Regio egressui, sed à mane vsque ad vesperam largos dedit Cœlum imbres. Propter quod suppellex vestimentorum nobilium, aqua pluuiali balneata, pro maiori parte fuit corrupta. Itum est cum Processionibus omnium Ecclesiarum, & omnium statuum, & ordinum, Reginæ nouæ in obuium, sed nemo poterat loca sua tenere, pluuia inundante, coactique sunt, omnes celerius, in tecta redire. Dextris datis, Virgo *Elisabeth*, à *Zophia* Regina in vehiculum suscepta est, & cum clangore tubarum in Castrum *Cracouiense*, circa horam vesperorum (nec enim propter pressuram celerius rediri potuit) deducta, & a *Sbigneo* Cardinale & Episcopo *Cracouiense*, Prælatisque & Canonicis Ecclesiæ Cathedralis *Craconiensis*, in loribus eiusdem Ecclesiæ suscepta. Adoratione & oblatione in templo facta, in Regiam deducta est.

reliquosque omnes ordines,

Craconiam splendide deducitur.

Sequenti Dominico die sanctæ *Sebolasticæ*, magna, inter Barones *Cracouienses*, & *maioris Poloniæ* altercatio, an *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Craconiensis*, an *Ioannes* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Casimirum Poloniæ* Regem, cum virgine *Elisabeth*, noua nupta desponsaret, suborta est: quæ diem prope ad meridiem perduxit. Cardinalis iure cogebat hospicii, neminem fas esse in Diœcesi & Ecclesia sua, sacramentorum agere administrationem. Archiepiscopus verò iure Metropolico refellebat. Maior tamen & sanior pars Cardinalem, iure superiorem esse clamitabat. Et dum differentia ipsa faciliter eo die decidi non poterat, placuit, vt pro dirimenda quæstione, in posterum, summus consuleretur Pontifex: venerandus interim *Ioannes* de *Capistrano*, ordinis minorum frater, sedis Apostolicæ nuncius, opus desponsationis expediret. Qui accersitus ad Regium Consilium, sicut nullum ius Archiepiscopo *Gnesnensi*, ita omne Cardinali, & Episcopo *Cracouiensi*, in administrandis sacramentis, in Ecclesia *Cracouiense*, euidentissimis rationibus deduxit. Nec aliter Sacramentum copulæ se administraturum spospondit, nisi, si id Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis Sbigneus* permittendo ratum habuerit. Cardinalis sub hac altercatione, ad aram Diuina agebat. Quibus expletis, Pontificibus *Poloniæ* astantibus, Pontificalibus indutis, tam *Casimirus* Rex, quam *Elisabeth* virgo Regina, ad contrahendum matrimonium, accessit. Frater *Ioannes* de *Capistrano*, cum magna humilitate prostratus, licentiam à Cardinale, desponsandi Regem, & Reginam obtinuit. Qua obtenta, dum rite desponsationem ipsam peragere non posset, velut *Polonici*, & *Theutonici* idiomatis ignarus, coactus est Cardinalis, officium desponsationis, qui vtramque linguam nouerat conficere. Qua confecta *Ioannes* Archiepiscopus *Gnesnensis*, ad Altare accedens, missam de Spiritu, cum torrenti festinatione, propter tempus aduesperascens, in cantu egit, & præfatam virginem *Elisabeth*, in Reginam *Poloniæ* vnxit & coronauit. Dies octo sequentes celebres in choreis & ludis habiti sunt. & omnes Barones *Hungariæ*, *Bohemiæ*, & *Austriæ*, omnibus necessariis, per dies illos tractati, feria secunda, post sanctæ *Iulianæ*, magnificis, & regalibus donis, vna cum matronis, quæ nouam reginam comitabantur remunerati, gratiarum actionibus mirum in modum Regi *Casimiro* actis, in propria reuersi sunt.

Post longas altercationes Cardinalis Sbignei, & Ioannis Archiepiscopi Gnesnensis

desponsationis facultatem Casimiri Regis, & Elisabeth Reginæ datam sibi, Capistranus,

ignarus linguæ Polonicæ, ac Germanicæ, in Sbigneum Cardinalem refert. quam cum Cardinalis absoluisset, Archiepiscopus Elizabeth coronat in Reginam.

Feria quarta, ante festum, beati *Petri*, ad Cathedram, Legati Militarium & Ciuitatum *Prussiæ*, in numero frequenti *Cracouiam* aduenerunt. Quibus in Curiam introductis, *Ioannes* de *Bayssen* miles, coram Regia maiestate & Consiliariis legationem exponit. *Superioribus*, inquit, *Annis, Serenissime Rex, protaui, aui, & patres nostri, & tandem nos, quanta, & quam indigna, fœda, & execranda, à Magistro, & Ordine Cruciferorum Prussiæ, perpessi sumus, nec tuam excellentiam, nec tuos Consiliarios, sed nec, vicinas nobis nationes putamus ignorare. Pauca tamen ex multis commemorare cogimur, vt magnitudo iniuriæ, patientiaque nostra possit dinosci. Primum quidem Magister, & Ordo ipse, fragili, & fluxa fide vsi, terram Pomeraniæ per scelus & iniquitatem à Regno Poloniæ abstraxerunt. Deinde rupto fœdere, quod per Casimirum Regem Poloniæ ictum erat, sola libidine occupandi terras Regni tui permoti, arma intulerunt, & terram Dobrzinensem primum, deinde Cuiauiæ iuris sui facere conati sunt. Sed cum clade magna, per genitorem tuum, victi essent, & Castra, Ciuitatesque Prussiæ paucis exceptis, in ditionem suam concessissent, fœdus iterum, à genitore tuo, mulctatis tamen perprius Castro & Districtu Nirschouiensi, centum sexagenarum latorum grossorum millibus, clementia Regali, illis, cum Castris, & ciuitatibus redditum est.*

Legati Nobilium, & Ciuium Pruthenorum, ingum Magistri, & Ordinis Cruciferorum excutere cupientium facta cum lachrimis iniuriarum à Magistro & Ordine acceptarum, ennmeratione,

Quo

1454. *Quo haud longo post tempore, per eos praeuaricato, coacti sunt armis genitoris tui, pacem petere. Quam cum diu pati nequiuis- A sent, cum hoste Regni, & patris tui, Boleslao Switrigal, iungere nouas amicitias, ruptoque foedere, hostilibus armis, patre tuo bello cum Switrigal occupato, terram Dobrzinensem, & Cuiauiae, flammis dederunt. Sed cum scelus suum, clade exercitus sui, & ex post victrici exercitu tuo, terras eorum igne, & gladio vastante, Deumque foederum violatorum, vindicem superesse recognoscere, tandem coacti fuissent, quartum foedus (quod nisi nos restitissemus, celerius quam priora violandum erat) iureiurando sancitum est. In ipsis autem bellis, per annos, cum Regno tuo continuatis, quot orbitates in parentibus, liberis, socijs, & necessarijs, quot Ciuitatum nobilium exustiones, villarum perpetuas desolationes, quanta coniugum B & familiarium nostrorum stupra, quantas fortunarum nostrarum amissiones, experti sumus, vestigia recentia, clamore valido insinuant. Sed haec omnia, non tam nobis molesta sunt, quod illa pertulimus, sed quod bella ipsa, quae, velut iniusta, execrabamur, ruptis foederibus, suscipere & gerere, ac nostris, ac nostrorum capitibus expiare Magistro, & Ordine, qui nunquam nobiscum rem integram communicati sunt, in arce fortiori reclusis, & nostras clades magis spectantibus, quam releuantibus cogebamur. In tot autem, & tantis malis, si quando foris hostis deerat, maior intus imminebat. Commendatoribus & tenutarijs Castrorum, C turpe non erat, bona nostra, nulla causa praecedente, nullo seruato iuris ordine, occupare, Coniuges in virorum, & filias in parentum conspectibus abstrahere, & suas satiare libidines. Et tam omnes querentibus iniurias, non iustitiae administratio, sed seua capitum truncatio, & bonorum ablatio parabatur. Tantis malis pressi, certam vnionem & ligam, qua à tot pressuris, tuti esse possemus iniuimus. Haec, velut omnem iustitiam, & aequitatem reddens, a duobus Magistris, Paulo & Conrado, non solum tolerata, sed etiam admissa est. Verum cum illam praesens Magister Ludouicus, priuato, prauoque seductus con- D silio, rescindere & penitus abrogare conatus esset, & questio nostra communiter, ad cognitionem Frederici Romanorum Imperatoris deducta fuisset, reiectis nostris rationibus fortissimis, iustificationem nostram, clarissime deducentibus. Sententia ipsius Imperatoris, liga nostra iusta cassata, pro maiori nostra calamitate, damnati sumus in sexingentis millibus florenorum, vt Magistro, & Ordini perpetui serui, perinde ac si precio empti essemus decernerentur. Quo decreto obtento, minabantur in nos seuire. Sed nec tunc Procuratores Magistri, & Ordinis quieuerunt, sed instabant, vt tricentos ex nobis capite plecterent. Quae quidem tam A iniusta & tam iniqua caesarea nos impulit sententia, vt obedientia Magistro & Ordini subtracta, hostilia illis inferemus arma. Existimantes non viris solum, sed & foeminis foedum & intolerabile, ad tantam obnoxietatem detrudi. Nec defuit Diuina propiciatio, fauens nostro proposito, armis nostris, viginti & amplius castra fortia, intra dies viginti, subacta sunt, videlicet* Thorun *nouum & vetus,* Gdansk, Elbing, Grudzancz, Elzburg, Golub, Kovvalye, Gnyevv, Svvyecze, Papovv, Tucholia, Holand, Krolovvgrod, Radzim, Brandeborg, Nidborg, Prusmorg, Morak, Brodniza, Chelm, Dzialdovv, Ragneth, Olterod, Brathian, *& sub nostra potestate tenentur. Itaque cum sacra B Maiestas tua Regia, quod publicum, notoriumque est, & quod etiam Magister & Ordo suis profitentur literis, sit Ordinis ipsius Patronus, fundatorque & dotator, terraeque Pomerania, Chelmensis & Michalouiensis, sint impressione violenta, à corpore Regnique tui abstracta, omnium ad tuam Maiestatem venimus, vt nos in perpetuos tuos Regnique tui seruos, subditos, subiectos, & fideles assumas, & ad corpus Regni tui, vnde quondam excideramus, redeuntes, non spernas. In fidem, gubernationem, & regimen tuum, sponte venimus, tibi nos, coniuges, liberos C & necessarios nostros, tibi ciuitates, villas, & oppida, tibi Castra, per nos conquisita, & in post conquirenda, dedimus. Superest, vt precibus nostris, & eorum, quorum vice, & nomine huc venimus, motus, in fidem tuam venientes, non abijcias. Aut tui, si deditionem accipis, aut hostium, si deseris, simus oportet: Conquisitis castris residuis, hostibusque in totum deletis, & summotis. Quod propediem spondet virtus, fortitudoque tua. Sub cuius auspicijs, praeteritam atque praesentem foelicitatem adepti sumus, Continens imperium, à mari Leonino, vsque ad occidentale habebis. Non D Te foedus, non iusiurandum, quod pepigisti cum illis, in quo & nos, velut pars maior, continemur, moneat. Dum illud Magister & Ordo, iam securi Ciues de Thoczno percutiendo, iam cum Lithuanis nouas ligas, & foedera, contra te, & regnum tuum iungendo preuaricati sunt. Non turpe illis fuit, terras tuas, & Regni tui, partim fraudibus, & dolis, partim vi & armis conquirere, & conquisitas, tantopere detinere: licet Summi Pontifices, illas tuas, & Regni tui semper fuisse pluribus sententiis declarando, censuris Ecclesiasticis, quarum apud illos rigor semper fuit contemptus; restituendas cogerent. Tu turpe iudicabis terras ipsas, ad suum corpus, &* 1454.

deditionem Regi offerunt, petentes se Regno incorporari.

1454. *uaturam reuersas, accipere, & illas Regno tuo annectere, & vnire. Extat in terris ipsis Ecclesia Romana tributum, à Regibus Polonorum, A Principi Apostolorum Petro collatum, quod terras ipsas, si euidentissima alia silerent testimonia, tuas esse clamitabit. Moueant te preces nostra, moueant lachryma, & non nostra solum, sed & horum, qui reditum nostrum, inter metum, spemque suspensi, obseruant, gaudium aut merorem, de tua responsione habituri.* Atque sic lachrimis obortis, in consilii vestibulo procubuerunt: deditionem verbalem, gestus etiam officio testati. Facile erat, Orationem apud fauentes, æquis auribus excipi; nemo illam, nisi gratus audiuit. Extemplo, per verisimilem prudentum hominum coniecturam, apparuit, res *Polonicas*, & *Pruthenicas*, bello inuoluendas fore: Peritis astro- B rum, id maxime censentibus futurum, qui a motu cœlestium corporum, inter mortales ferebant nasci litigia, & a motu superiorum corporum, plerique in coniectura industrii, bellum *Pruthenicum*, tam atrox & subitum interpretabantur, exortum.

Licet variantibus sententiis Consiliariorum Regni Polonia Legatione huiusmodi ad consilium reiecta, cum sententiæ Consiliariorum variassent, *Sbigneus* enim Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, in cuius sententiam pauci ibant, summopere disuadebat, contra fœdus, & iusiurandum, deditionem accipiendam esse. Cæteri omnes Ecclesiastici, & Seculares consentiebant, nec occasionem recuperandi terras Re- C gni *Polonia* abstractas, negligendam decernebant. *Ioannes* de *Cz zovv*, Castellanus, & Capitaneus *Cracouiensis*, acceptandæ deditionis terrarum *Prussia*, primarius author fuit, *deditionemque ipsam, non aspernandam, sed acceptandam* censuit: *multiplici, tam ratione, quam respectu, iniquum fore & damnosum Reipublica* dictitans, *id, quod votis omnibus expetendum erat, vltro oblatum, fastidire, nec semper licere, quod nunc licet, nec sape ac diu talem, ac tantam occasionem manere.* Iuxta cuius persuasionem murmur obortum, etiam diffidentès, ad consensum pertraxit. Statutumque est id, quod plures censuerant. Et quamvis *Sbigneus* Cardinalis & Episcopus *Cracouiensis*, *Ioannes Wladislauiensis* Episcopus, nonnulliq; alii dissuade- D rent. *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis*, & ceteri differri rem expeterent: secundum consultationem, tamen *Ioannis* de *Czizovv*, Castellani, & Capitanei *Cracouiensis*, & aliorum decretum sit. Quindecim & amplius dies in consultando absumpti, vt etiam iuniores ad consilium adhiberentur. Placuit nonnullis, rem ad Conuentionem generalem differri, & præcipue *Ioanni* de *Thaczin*, Palatino *Cracouiensi*, & interim *Lithuania* Barones consuli, *Pruthenorum* Legati, mentione de differendo audita, iterum venerant oratum, *ne qua dilatio fieret. Alioqui, si crederent Regem Casimirum, de sua ditione, minus solicitum esse (quod iam omni iure honestateque in restituendis terris his, quorum erant, satis perfuncti essent) Principes finitimos quasituros, qui deditionem eorum gratius celeriusque susciperent.* Apparebat eos in *Bohemiam* extemplo ituros ad *Bohemia* Regem *Ladislaum*, per quem, & suos de deditione, per eos accaptanda, iam spes Legatis *Prussia* facta erat. Is respectus perpulit *Casimirum* Regem, & Consiliarios *Polonia*, vt dilatione qualibet circumscripta, sine cunctatione deditio acciperetur. Interim & de *Prussia*, noua certa nunciabantur, *cum militaribus & populo Prutenico fortunam stare, & residuas Ciuitates, atque Castra, aut conquisita esse, aut sponte in deditionem venisse.* Commendator de *Brodnicza* obsidionem perferens, dum se ad extrema deductum videret, turpe putans a propriis vinci, accersito *Johanne* de *Kosczielecz*, Palatino *Iunivvladislaviensi*, & Capitaneo *Dobrzinensi*, castrum *Brodnića* eidem tradit. Magister & Cruciferi, cum suis adhærentibus, ad vnum angulum redacti, non nisi Castrum *Marienburg*, & *Sebtum* obtinebant: quod etiam faciliter posse conquiri, *Prutenorum* Legati, si celerius dimitterentur, astruebat. Erant & nonnulli ex Polonorum Consiliariis, qui in tanto rerum *Pruthenarum* prosperitatis fluxu, tam cæcam fortunam habuere, quam maxime suspectam. Mutationemque ipsius, & refluxum, propediem contingere reformidabant: veluti, quam pro sua conditione nouerant, nullam rem sine inuidia mortalibus gratificari consueuisse. Missus etiam fuit ex parte Magistri, & Ordinis Thesaurarius maior, pro solennitate nuptiarum. Cui per Magistrum & Ordinem secrete mandatum erat, *vt quinquaginta millibus florenorum, qua secum ferebat, in Regem & Consiliarios distributis, & si id magnitudinem periculi viderit postulare, etiam Magistrum, & Ordinem, ad homagium, Regi, & suis successoribus, præstandum obliget, ā ditionemque Nobilium, & Ciuitatum Prussia accipere Regem auertat.* His omnibus tam salubribus mandatis, neglectis Thesaurarius præfatus, obtenta licentia, & intelligens Regis, & Consiliariorum animos, ad acceptandam deditionem militarium, & ciuium *Prussia*, procliues esse, testine *Cracouia* discedit, & directiori cursu, in *Slesiam*, & tandem *Missnam*, & *Saxoniam* contendit: quinquaginta millibus florenorum, gentes, ad defensionem Magistri & Ordinis, illic mercaturus. Prius tamen, quam *Cracouia* discederet, intelligens *Casimirum* Regem *Pruthenicam* deditionem acceptasse, seminarium Zizaniæ inseruit. Erat siquidem sub hoc tempore *Petrus Szafranyecz*, Succamerarius *Cracouiensis*, ex Baronibus vnus, *Casimiro* Regi, propter suas factiones plurimum inuisus, do- 1454.

deditionem tamen Prussia Casimirus Rex acceptat,

& Petrus Szafranietz

1454.

dolis nulli versutorum secundus, furum, & sicariorum totor, & socius, fallendi artifex argutus, mendaciis elegantiæ ducens proprios, & sibi fidentes circumuenire, venumque mercenariis, emptoribus, circumuentos exponere, promptus ad conspirandum, vehemens ad audendum, cautus, & fallax ad dissimulandum. Hunc Thesaurarius Crucifer aggreditur, auroque dato, & ampliori promisso, inescatum, velut efficacissimum, ad nocendum Regi & Regno, ad prodessendum sibi, & ordini, instrumentum. Ciuile bellum, quo facilius distineret extrinsecum, pellicit excitaturum. Et quo secretius flagitium meditatum, velaretur, nocto, rem paucis conssciis conficiunt. Quæ fraus, etsi Regem, Consiliariosque non latuerit, in consilium tamen delata, suppressa est. Alii enim incredibilem rem, scelus suum tecturi, rebantur. Pars etsi verum nouerat: in tali tamen tempore, hominis temerariam audaciam, leniri magis, quam exasperari suadebant. Quo pacto inter bonos & malos, non poterat celebrari iustum discrimen.

per Thesaurarium Magistri & Ordinis Prussiæ, ad excitandum in Regno ciuile bellum, largitione inducitur

Fatis itaque iam Ordinem Cruciferorum appetentibus, deditio publice & solenniter *Prussiæ* accepta est. Et Legati fidelitatis, subiectionis, & obedientiæ præstiterunt iuramenta, *Ioanne* Archiepiscopo *Gnesuense*, iuramenta huiusmodi in præsentia *Casimiri* Regis, & Consiliariorum *Poloniæ* exigente. Et vt Nobiles, & Ciuitates *Prussiæ* agnoscerent, cum Ducibus, & Magistratibus suis, mutatam etiam esse fortunam, tributum vniuersale, quod plurimum eos premebat, dictum *Fanthczol*, item datiam annalem, vocatam *Porcus*, alias *Narzasch*, quæ vna ex illis vetustis *Polonicalibus* consuetudinibus remanserat, in totum relaxat. Teloneis in terra, & mari, quomodolibet imponendis, se & suos successores, Reges *Poloniæ*, abdicat, mercibus, naofragio demersis, renunciat; decernens eas Dominis, quorum fuerant ante Naufragium, aut eorum proximioribus restitui. Omnium insuper iurium, libertatom, consuetudinum & prærogativarum Regni *Poloniæ*, & signanter, ad commonem electionem, cuiuslibet Regis *Poloniæ*, communionem, & participationem eis donat, & attribuit. Quatuor Palatinatus in *Thorum, Elbiang, Krolowgrod*, & *Gdansk*, creat: dotando illos, notabilibus prouentibus. Quorum *Elbingensem*, confert *Stiborio* de *Bayssen*, *Gabrieli* de *Bayssen* *Chelmnensem*, siue *Thorunensem*, *Ioanni* de *Bayssen* *Gdanensem*, & *Augustino* de *Scheue* *Kinsbergensem*. Et hos omnes ceterosque Legatos, Regalibus ornat donis, & vestimentis. In hunc modum *Prussia, Pomerania*, & *Chelmenses* terræ, in obedientiam & corpus Regni *Poloniæ* reuersæ, in formam Prouinciarum redactæ sont. Parum autem doratura, nec in sua serie perseueratura, à prudentibus credebatur tam non lenra Ragis *Poloniæ*, & suorum fœlicitas.

Legati Pruthenorum subiectionis, & obedientiæ Regi & Regno Poloniæ præstant iuramentum. Quibus Rex certa grauamina relaxat

& participationem omnium libertatum Regni attribuit.

Histor. Polon. Lib. XIII.

Ac na rerum, tam insignium, obliterari possit mamoria, copiam literarum, sub quibus deditio, & facta, & accepta est, inserui. A

Casimirus Dei gratia Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, & hæres Russiæ. Ad perpetuam rei memoriam, Benignitat Regalis excellentia nostra, quæ illi propicia inspirat Diuinitas, & naturalis, originalis iusticia, etsi vniuersos, iustum præsidium nostrum, & tutelam expetentes, in sinum suæ miseracionis suscipit, & protectionis: ad illorum tamen profectus, defensionem, & commoda inclinatur vberius, qui erga nos, & regnum nostrum, tam feruido cordis feruntur affectu, vt calamitates, oppressionesque suas, hactenus illis, regentium tyrannide, multifarie illatas, non per alterius, nisi per nostram dexteram, credant facilius rescindi, nec B *cuiuspiam throno, quam nostro, a quo priscis temporibus illicita alienatione exciderant, non tam superbo, & amaro, quam iniusto, renunciando imperio, instius posse, & regi & contineri. Talium siquidem firma constantia, fidesque syncera, non solum laudum dignis præconiis attolli, verum etiam Regalibus meretur, & debet beneficiis compensari. Significamus itaque vniuersis, tam præsentibus quam futuris, qualiter, etsi Magnificorum, Strenuorum, Nobilium, & prudentium Militarium, videlicet terrigenarum Ciuium, & vniuersæ Communitatis terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michaloniensis, crebris precibus, & legationibus, superioribus temporibus fuissemus* C *rogati, quatenus ipsos, in eorum iuribus, libertatibus, immunitatibus, & priuilegiis insistentes, & signanter in vnione & liga, per ipsos rite & sincere inita, & condita, per Magistrumque, & Ordinem Prussiæ admissa, ad cuius eneruationem, & violationem Magister & Ordo variis viis, coloribus & violentiis, hactenus vsus est, in quorum firmitate, vel collapsum, fœdus pacis perpetuo, cum Magistro & Ordine Cruciferorum sanctæ Mariæ de Prussia, per germanum nostrum, diuæ memoriæ Serenissimum Principem Wladislaum Poloniæ, & Hungariæ Regem firmatum, dependet, vel eximium, & quod præfatus Magister, & Ordo, liga & vnione eorum demolita dirumpere fœdera, novaque* D *bella nobis & Regno nostro inferre destinabant, ipsosque Militares & Ciues iniusta secum gerere bella impellebant, manutenere, & defensare dignaremur, asserentes se iugum oppressionum, calamitatum, & grauaminum, hactenus a Magistro, & Ordine, ceruicibus eorum, violenta tyrannide innixum, & præfata liga & vnionis rupturam nullatenus, nisi prouisio nostra, qui ordinis illius fundator, dotator & patronus sumus, celeriter interuenerit, toleraturos. Nos tamen nullum eorum calamitati præstandum, censuimus tunc suffragium. Sed parti vtrique reconciliationi persuasimus esse insistendum: ne alere oriens incendium videremur. Verum cum temporis processu differentia partium adeo*

Litera Casimiri Poloniæ Regis, acceptam per Regem, & Regnum Poloniæ Pruthenorum spontaneam deditionem testantes.

1454. *crescens invalescere, vt militares, terrigenæ, &
Ciues terrarum prædictarum, spe extrema de-
stituti, & iniuriarum magnitudine pressi, vio- A
lentis Dominis, iura, & priuilegia, immunita-
tesque eorum, pro libito frangentibus, nullate-
nus sibi de cetero parendum duxerunt. Sed
legibus Diuinis, & humanis innixi, quæ iniustis
Dominis, scelus & nephas agentibus, nullatenus
parendum decernunt, obedientia, & obiectione
Magistro & Ordini subtracta, nosque per Ma-
gnificos, & spectabiles milites, Prudentesque vi-
ros, Ioannem de Bayssen, Augustinum de Sche-
ve, Gabrielem de Bayssen, Nicolaum de Valko-
vo, Iudicem Derschoviensem, Laurentium Za-
cretas Culmensem, Rudgerum de Birken Tho-
runensem, Laurentium Pilgum Elbingensem,
Proconsules, Ioannem Kaul Brunsbergensem,
Georgium Swach, Krologrodiensem, Nico- B
laum Rodman, de Knipaw, Vilhelmum Ior-
dan, Militem, & Ioannem Maydeburg, Gda-
nensem, Consules, Legatos & nuncios suos, cum
pleno mandato, & legatione ad nos transmis-
sos, imo vero legationibus, & precibus solicita-
rent, quatenus, non iam tantum eorum defen-
sioni, quantum gubernationi, & regimini insi-
stere, deditionemque eorum, subiectionem, fide-
litatem, & perpetuam obiectionem, quam no-
bis suo & omnium Militarium terrigenarum,
Ciuium & incolarum totius vniuersitatis, ter-
rarum prædictarum, nominibus, obtulerunt,
suscipere, velut legitimus, iustus & verus Domi-
nus, & hæres terrarum prædictarum, ac terras
præfatas, ad naturam & sortem suam redeuntes C
Regno Poloniæ, a cuius corpore, noua & recenti
memoria, contra ius fasque sequestratæ fuerant,
incorporare, inuiscerare, reunire, appro-
priare, atque consociare & consolidare digna-
remur, alterius Principatum, & deditionem, si
regimen, si imperium, non tam per eos, nobis de-
latum, quam redditum, abiici contingeret, qua-
siuri. Nos superiora cogitantes, & animo
reuoluentes, tempora, quibus nonnulla ex terris
prædictis, per Reges & Principes Poloniæ, iure
legitimo, & hereditario possessa, tandem præde-
cessori nostro Wladislao Regi Poloniæ, bello cum
finitimis, & infidelibus occupato, vi & armis
per Magistrum, & Ordinem Prussiæ abstracta,
nunquam iuris, & proprietatis Regni nostri Po- D
loniæ, esse desierant: quemadmodum aliqua
sententia diffinitiua, Sedis Apostolicæ Delegato-
rum, terras ipsas Regno Poloniæ adiudican-
tium, infallibili concludunt argumento. Re-
uoluentes insuper Magistrum & ordinem Prus-
siæ, a Prædecessoribus nostris, quondam Polo-
niæ Principibus, & Dominis, ad impugnatio-
nem infidelium, accersitum, institutum, & dota-
tum, magis fidelium, & præsertim horum, quo-
rum beneficio instituti, dotatique erant, quam
barbarorum, & infidelium, impugnationi, con-
tra quos indefesse se militaturos patentibus li-
teris astrinxerant, vacanisse, terrasque eorum
vsurpasse, nec contra professionem religionis suæ,*

*contra infideles, aut Thartaros, aut Turcos, 1454.
Catholica Regna, & Dominia infestantes,
A quamuis crebro fuisset expetitum eorum auxi-
lium, militasse. Sed & insuper Reges Poloniæ,
cum Thartaris, aliisque infidelibus, bella ge-
rentes, a tergo inuasos, a gerendo bello in præ-
sens, & in posterum infidelibus auertisset, suspi-
tionem belli, ab illis imminentis, veritus, po-
tentiis distractis, & contra illorum insidias re-
lictis, vacare infidelium impugnationi, nullate-
nus, sicut expediebat Christianæ fidei potuisse.
Quam insuper fragili & fluxa fide, erga charis-
simum nostrum genitorem, Dominum olim
Wladislaum Poloniæ Regem fuerunt: quater per
illos rupta violataque sibi fœdera, toties per illos
illata arma, quibus Regnum Poloniæ, in suam
redigere ditionem destinauerant: nisi cladibus
B multiplicibus domiti, obrutique fuissent. Nec
illis vnquam voluntatem, nos & Regnum Polo-
niæ lacessendi, sed facultatem defuisse, petita
per illos a Consilio Basiliense, & Sede Apostoli-
ca, de rumpendo fœdere, vltro cum Regno Polo-
niæ sancito, licentia demonstrat. Silentio te-
gere non possumus, iniuriam Magistri, & Ordi-
nis Prussiæ, in exigenda a mercatoribus, subdi-
tisque nostris datia, Pfuntczol: quæ licet ex fœ-
dere exigi, a nostris transmarinisque mercato-
ribus, non debebat: si Prussiæ mercatores ab illa
soluti quoquomodo contigisset: continuata ta-
men fuit pluribus annis; huiusmodi in nostris
transmarinisque mercatoribus exactio: Prus-
siæ mercatoribus, illius obtinentibus, in notabi-
C li parte relaxationem. Portiones insuper, &
fortes terrarum, regni nostri Poloniæ, & magni
Ducatus Lithuaniæ, priscis temporibus, per
Magistrum & Ordinem occupata, non solum
nobis, & Regno Poloniæ, & Ducatui magno Li-
thuaniæ, iuxta fœderis ordinationem. Magi-
ster & Ordo Prussiæ, restituit, sed insuper, plura
& ampliora occupauit. Accedit tristis, hor-
rendaque tyrannidis memoria Ciuium de
Thoczno, qui in præterito bello, in fidem patris
nostri concesserant, sæua cædes, & trucidatio:
quorum à se defectionem, nedum ferro, aut mu-
crone, sed nec aliquo leui verbo, aut memoria,
nullo vnquam tempore, se iuramento corporali,
& literis repromiserunt mulcturos, per fœdus
D vltimo cum illis ictum: quod huiusmodi exe-
crando scelere, publice violarunt. Quo non
contenti, mulctatorem Vitum Morschyer, ex eo,
quod nauigiis, per flumen Visla, in coronam
merces deuexerit, capitali damnauerunt senten-
tia, ne memorabilis sui facti, exemplum, cæteros
in sequelam similem traheret, sed potius sæua
mulctatio, quoslibet deterrendo, profectum
regni nostri aboleret. His itaque & pluribus
aliis euidentibus legitimisque respectibus, per-
suasi, admoniti, & inducti, communicato, cum
Prælatis, Principibus, Baronibus, cæterisque
fidelibus Regni, Ducatuum & Dominiorum
nostrorum consilio, ac de eorum expressa volun-
tate, approbatione, ratificatione, & consensu,*

ne-

1454. ne Diuinæ voluntati, quæ hereditatem nostram, occupatione illicita soluendam, nobisque reddendam, pia miseratione censuit, videamur resistere, & calamitosis, afflictisque subditis nostris, opem nostram implorantibus, deesse, veritique, ne Dominia, fortes, terras, & hereditates nostras, alius illicitus occupator, tyrannusque, ex quo nobis hostilitas maior consurgeret, inuadat, ad honorem Omnipotentis Dei, eiusque genitricis sanctæ Mariæ Virginis, sancti Adalberti martyris, sancti Stanislai Prothomartyris Poloniæ, & totius Hierarchiæ cœlestis, præfatorum militarium, ciuitatum, terrigenarum, & omnium incolarum terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michulouiensis, in terra, marique sitarum, beneuolam, & spontaneam deditionem, regimen, tutelam, gubernationem, subiectionem, obedientiam, accepimus, assumpsimusque, & tenore præsentium, non per errorem, aut improuide, sed de certa nostra scientia & voluntate, in Dei nomine assumimus, & acceptamus, terras prædictas & Dominia prædicta, Regno Poloniæ reintegramus, reunimus, inuisceramus, & incorporamus, ac vsum participationemque omnium bonorum, iurium, libertatum, & prærogatiuarum, quibus Prælati, Barones, & Nobiles regni Poloniæ, hactenus potiti sunt, & signanter, & futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque, super illorum electione, & coronatione fieri deliberationem contingeret, electionem & coronationem admittimus, annectimus, & includimus. Promittentes pro nobis heredibus, & successoribus nostris, ac vniuerso Regno Poloniæ, quod prædictas terras, & Dominia, atque Prælatos, Barones, Militares, Nobiles, Ciues, oppidanos, & cuiuscunque status, conditionis, & præeminentiæ homines existant, hactenus in illis commorantes, & in posterum commoraturos, fauore, gratia, beneuolentia, & affectione Regali prosequemur, & contra quascunque aduersitates, & impugnationes quorumcunque hominum, illis præstabimus, velut fidelibus & subditis nostris Regalem assistentiam & defensam. Nec illos aut terras prædictas, à corpore, & integritate, Regni nostri Poloniæ alienari, sequestrari, scindi, aut amoueri, patiemur. Promittentes insuper pro nobis, & hæredibus, nostris successoribus, quod præfatos Nobiles, Barones, & Ciues, atque singulos incolas terrarum nostrarum prædictarum Prussiæ, in iuribus, libertatibus, literis, & immunitatibus eorum, quæ à Principibus, Regibus, & Dominis, prædictarum terrarum, obtinent, obseruabimus, fouebimus, & defenderimus, nec vnquam ea violabimus, aut præuaricabimur, aut præuaricari, aut violari quomodolibet permittemus. Si autem alicui ciuitati, vel priuatæ personæ Priuilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum terrarum illarum gratiose dabimus, & largiemur, dummodo in hæreditatis, & bonorum illorum, quorum à nobis petetur, literalis innouatio, petens fuerit, in pacifica & continua possessione, & præscriptionem habente. Vt autem nostræ liberalitatis, æquitatis,

A & iustitiæ dexteram, in hac subiectionis eorum, & nostræ acceptationis, fœlicibus, dante Domino primitiis sentiant in vniuersos, & quemlibet eorum effusum, & in mutatione Principum, mutatam etiam, & sublatam deprehendant oppressionem, daciam quæ in vulgari Pfuntbczol dicitur, item omnia telonea in aquis & terra, noua aut antiqua obseruantia, in terris duntaxat Prussiæ, quomodolibet constituta, item in terra Pomerania exactionem, siue Datium, quæ porcus alias Nurzasch, veteri institutione Ducum Poloniæ vocabatur: Regia munificentia tollimus, abrogamus, & deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resoluimus, dimittimus, & relaxa-

B mus, nullo vnquam tempore, per nos, aut Successores nostros Reges Poloniæ, ex quacunque causa, aut occasione instituendam, aut imponendam. Item licet Magister, & Ordo, tempore occupacionis terrarum prædictarum, omnia bona, & merces, quarumcunque munerierum. Diuina permissione, naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio, quasi iuris sui facta occupabant: Nos tamen, qui rex Catholicus sumus, & sortem huiusmodi, naturali & diuino iure, Sedis Apostolicæ damnatam decreto, velut crudelem & iniustam execimus, pollicemur, quod res & bona, cuiuscunque ponderis, aut valoris existant, earum personarum, quæ maris naufragio periclita-

C buntur, nunquam per nos, aut officiales nostros, velut nostras, aut iuris nostri factas, petemus aut requiremus. Sed illas, absque aliqua diminutione, per eos, quorum ante naufragium fuerunt, aut per illorum propinquiores demonstratione euidenti propinquitatem probantibus, colligendas, & in vsus conuertendas, beneplacitos decernimus, contrariæ consuetudini, aut iuri, vel potius corruptelæ, pro nobis, & successoribus nostris renunciando, nisi forte nullus bonorum huiusmodi extares, iustus hæres, & successor. Quoniam in casu tali, bona ex naufragio habita, nostræ potestati volumus subiacere. Item omnes militares, Nobiles, Ciues, & incolas terrarum prædictarum, in ius, Conditionem, & proprietatem Regni

D Poloniæ translatos, & inuisceratos, hac etiam prosequimur prærogatiua, quod Dignitates, & Officia, hactenus illic consistentia, & in posterum constituenda. Item Castra, & tenutas Ciuitatum, & locorum, in terris prædictis, nulli extraneo, aut forensi, sed proprio indigenæ, iuxta obseruantiam, illarum terrarum Regni nostri conferemus. Item omnes causas notabiles, dictas terras concernentes, cum communi consilio Consiliariorũ prædictarũ terrarum tractabimus, & terminabimus, diffiniemus. Item terras prædictas, sub nostro regimine, & Regni nostri Poloniæ corpore consistentes, in suis antiquis gadibus, limitibus, & terminis conseruabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos, & gades terrarum ipsarum, in aliquo dimi- 1454.

1451. *nui, vel periclitari, vel diuidi, a limitibus regni vti partes indiuiduas, nullatenus patiemur. Item cum terra ipsi, & homines, ipsas incolentes, variis hactenus legibus, siue iuribus, videlicet Magdeburgensi, & Culmensi, Polonicali hareditario, & Pruthenico, in decidendis eorum quibusuis questionibus, & administratione iustitia vtebantur, quod etiam illis, sub nostro Principatu, & regimine, volumus firmum esse, & perenne: ea licentia attributa, vt liceat vnicuique de vno iure, in aliud, sine tamen praiudicio aliorum, quo voluerit transmigrare. Item, cum moneta, iustam & fidelem libram, pondusque habentis, cussio, terram quamlibet vehementer, & nobilitet, & facundet, volumus, vt in quatuor locis terrarum pradictarum, videlicet Thorun, Elbing, Kinsberg, & Gdansk, bello prasente durante, fidelis, & iusta, imaginem nostram, & inscriptionem, tituli nostri continens, cudatur, moneta, prafatorum militarium, ciuium, terrarum pradictarum, impensis. Pace autem Domino suffragante, habita, tantum in Thorun, & Gdansk, sine praiudicio Priuilegii Torunensis Ciuitat, Regalibus nostris cudatur impensis: prouisio tamen, quod moneta ipsa, in pondere & grano, libraque debita, nullatenus minuatur: Item, quia nos pro bene gerendis rebus, nostrorum Dominiorum, in varia sape loca, & a terris pradictis distantia, necesse est facere descensum. Ne igitur, per nostram absentiam terra ipsa aliquod possint contrahere periculum, vel periclitationem, Nobilem Ioannem de Bayssen, pro illarum tuitione, & legalitate eorum, fide & merito confisi ad nostra duntaxat beneplacitum voluntatis, ac cum consilio, Consiliariorum terra predicta deputamus. Ad quem, sub nostri absentia, super quolibet defectu & euentu, habeatur recursus, prouidentia, prouisione, authoritate, & decreto illius, supplendus, & emendandus. Item Mercatoribus, terrarum pradictarum Prussia, in Regnum Ducatus, & Dominia nostra, venientibus, hanc prarogatiuam & libertatem, de cetero volumus obseruare, vt quoties illos, in quacunque loca, Ciuitates, & Oppida Regni, & Dominiorum nostrorum, venire cum mercibus eorum, cuiuscunque speciei, & maneriei existant, contigerit, licitum eis erit huiusmodi merces in loca, testudines, cameras, aut tecta, quarum illis libera prastari debet arendatio, deponere, & pro suo arbitrio exponere venum, stratasq; omnes, versus Hungariam, Russiam, Moraviam, Slesiam, Austriam, Saxoniam, Valachiam, liberas habeant: depositis tamen teloneis, & stratis antiquis Ciuitatum, Regni & Dominiorum nostrorum semper saluis.*

Litera terrigenarum Prussia renunciationem fidei, subiectionis & obedientia, Magistro &

In nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Legum diuinarum, humanarumque saluberrima sanctiones, instituta, & decreta, quoslibet feudales, & subditos, iugum subiectionis, & obedientia permittunt excutere, & in sortem, regimenque iustorum Dominorum se conferre, & Rectorum, & Principantium temeritas, frenis laxatis licentia, deuia, & obtuta gradistur, & manus non solum iniquas ad irrogandas iniurias, sed etiam ad effundendum sanguinem innocentium, cruenta immoderataque audacia porrigens, quasi apud Dominum vltionum, omnis vindicta ratio conquieuerit, debacchatur. Sed neque ad culpam contumeliamque, iustus rerum astimator retorqueat, sed potius ad prouidentia argumentum, si onere oppressionum subditi impulsi, opportuno iustoque mutationis remedio, superbum, iniustum, atque auarum abrogent imperium, & in ditionem, potestatemque alterius transmigrent, conditione, & varietate actionum & temporum, facultatem illis administrante. Proinde nos Pralati, Barones, Militares, nobiles, Ciues, Oppidani, & incola, videlicet terrarum Prussia, Culmensis, Pomerania, & Michalouiensis, Status Ecclesiastici, & Sacularis, Significamus tenore prasentium, vniuersis, & singulis, tam prasentibus quam futuris. Qualiter etsi temporibus superioribus, proaui, aui, & genitores nostri, & tandem nos ipsi, graues innumerabilesque a Magistro, & Ordine Prussia, pertulissemus, oppressiones, dum non solum Magister, sed & sui Commendatores, in nos desauiendo, plerosque ex nobis, nullo iure seruato, capitibus plecterent, alios proscriberent, alios bonis temporalibus multarent. Et quod dictu quoque nefas est. Coniuges & filias nostratium, stupris, & adulteriis violentis viciarent. In quosdam ex nobis, vt trucidaremur, & venundaremur, caperemur, & depactaremur, facultatem conferendo. Totque recognoscere cogeremur, & profiteri Dominos, superbe avareque nobis imperitantes, quot terra Prussia gessit Commendatores, cum vnusquisque illorum, plenam principandi & imperandi, apud se consistere arbitrabatur potestatem. Qua quidem inflati licentia obliti professionis sua, qua contra infideles militare spoponderant, nulla offensa, aut iniuria pronocati, in Reges, Principesque Polonia, quorum beneficio accersiti, ad impugnationem infidelium, dotatique & instituti fuerant, arma conuertebant. Fædere primo, cum Domino Casimiro, deinde cum Domino Wladislao, Regibus Polonia, quater per illos firmato, & toties violato, Regni Polonia terras, nisi cladibus domiti fuissent, decreuerant occupare, cogentes nos, ad gerendum secum iniusta bella, licet nobiscum nunquam rem ingratam comunicati fuissent: cum illos ad illa obeunda, alienos fines occupandi, fomes aut liuor, fastusque, non iusta causa vrgeret. In quibus, clades, orbitates, fortunarumque & rerum nostrarum periclitationes illic exceptas, tanto maiori amaritudine prosequimur, quanto constat nos, imperio nostrorum Prasidum, coactos, non solum corporum, & rerum, sed etiam animarum nostrarum, per iniustas acies sapius distraxisse, discrimen, & capitibus nostris omne scelus, iniusti belli expiasse, Magistro & Ordine, nostras clades magis ex arce spectantibus, quam releuantibus. Verum cum tot mala, nullo, termino aut fructu videremus finiri: atque nobis, posterisque nostris,

1454. *Ordini Cruciferorum subtractam in Prussia, & Regi Regnoq; Polonia addictam testantur.*

1454. *nostris, maiores calamitates, orbitates, parari, Magistro & ordine Prussiæ, ad rumpendum, cum Rege, & Regno Poloniæ, vltimo corporali interA posito iuramento, a quo se absolui Consilii Basiliensis, & summi Pontificis authoritate, multiplici instantia expetebant, per cassum, fœdus & bella, de nouo gerenda aspirante, conanteque ligam nostram & vnionem dissoluere, omnem iustitiam, æquitatemque redolentem. Non quæ illis potestatem iustam adimeret, sed quæ iniusta illos bella suscipere, & in nos, absque iure & demerito, vacuo vti mucrone, nosque fortunis & rebus nostris spoliare prohiberet. Hanc, cum annis pluribus per nos, Magistri & Ordinis consensu, ac Imperialibus Priuilegiis, & Confirmationibus, desuper dotatis, habuissemus in vsu, obseruantia, & praxi, tanto ardore, & cura, & solicitudine, pro illius perpetua abolitione, certatim non eruB buerunt insistere, vt nos, velut Ethnicos, hæreticosque, coram summo Pontifice assererent, & deinde ad Imperiale traherent Tribunal. Non quo per abrogationem, violationemque huiusmodi nostræ vnionis & ligæ, aliquid Commodi aut profectus capesserent. Sed vt eo liberius, obstante illis nemine, execranda bella Regi & Regno Poloniæ, cæterisque finitimis, nostris tandem ceruicibus, vt sæpe alias accidebat, expianda mouerent. Licet autem coram Tribunali Cæsareo comparendi, nulla nos conditio arctaret, vel potestas: cum Imperiali ditioni, nunquam nos, reamur esse subiectos: vt tamen nihil restaret, quo nostra argui posset iniustitia & pura intentio, quam in his ad pacem reconciliationemque C cum Magistro & Ordine gerebamus accusari. Tribunal huiusmodi accessimus, & anno prope vno exacto, cum personarum nostrarum amplissimo discrimine, in querelis, propositionibusque, & replicationibus, versati sumus. Et licet causam pluribus iustificationibus fundatam haberemus, tantus tamen fauor, Magistro & Ordini, in pronuncianda Imperiali sententia, habitus est, vt liga & vnio nostra huiusmodi, pro qua omne certamen fuit exortum, inhibitione Cæsaris, per nos tanquam arbitrio, iure facta, reiecta cassaretur: Magistro nihilominus & Ordine posthac instantibus, vt in sexingentis florenorum millibus, Magistro & Ordini soluendis, & adeo Magistro, & Ordini obnoxii fuisse & fore, iuxta ac precio D empti essemus, noua Cæsarea sententia damnaremur. Vigore cuius, ad tricentorum ex nobis principalium, capitalem trucidationem processuros se, & vltionem quamlibet, de nobis, velut seruis empticiis & obnoxiis sumpturos, terrore publico & clamore disponebant. Quæ quidem Cæsarea sententia, & eiusdem Magistri, & Ordinis Prussiæ instantia, vltioque in nos extendenda, adeo nobis indigna, prout erat visa est, vt non viris modo, sed etiam fæminis, non Catholicis, sed Scythis, fœdum, & intolerabile esset, ad tantam obnoxietatem, calamitatemque detrudi. Tot igitur & tantis, pluribusque aliis quas (vt nostro consulamus honori) silentii tegimus velamine, op-*

1454. *pressionibus, grauaminibus, atque iniuriis lacessiti, præsertim, cum illas videremus in infinitum A trahi, & nouo genere crescere, & augeri, superbo, auaro, & iniusto præfati Magistri & Ordinis Dominio, autoritate & suffragio, naturalis & humanæ legis renunciauimus: omnem obedientiam, fidem, subiectionem, illis, & cuilibet eorum subtrahendo. Verum cum Regem & Coronam Poloniæ, præfati Ordinis patronum, fundatorem, & dotatorem, ac terras prædictas, videlicet Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michalouiensis, a corpore & proprietate Regni Poloniæ, præter iustitiam, & æquitatem, per vim & arma alienatas constat extitisse, prisco nostro capiti, & primæuo corpori, a quo excideramus, postquam iuris nostri esse cœpimus, illico nos reunientos, reintegrandosque censuimus, quo B amplius posset liquere renunciationem, & subtractionem obedientiæ Magistro & Ordini, excutiendo tyrannicum iugum, & superbum, auarumque præsidium per nos factam, non solum vendicationem libertatis, sed iustum principatum, Imperium, & solium quæsiuisse: In hunc itaque morem, ad Serenissimum Principem Dominum Casimirum Poloniæ Regem, magnum ducem Lithuaniæ, & hæredem Russiæ, & Coronam Poloniæ, in quos iure diuino & humano, præfatarum terrarum hæreditatem & omnimodam successionem comperimus deuolutam, solennes nostros Nuncios videlicet Magnificos, Nobiles, & prudentes Dominos, Ioannem de Bayssen, Augustinum de Szewe, Gabrielem C de Bayssen, Nicolaum de Vorckau, Iudicem Dersibouiensem, Laurentium Zakrzuz de Culmensi, Rudgerum de Birken, Thorunnensem, Laurentium Pilgrum, Elbingensem, Proconsules, cum plena facultate transmisimus, ac sua Maiestati, & in suum Regale Thronum, solium, ditionem, & potestatem, terras prædictas Prussiæ, Culmensem, Pomeraniæ & Michalouiensem, & quascunque alias annexas in terra vel mari consistentes, personas nostras, Castra, fortalitia, Ciuitates, Oppida, Villas, res, fortunas, quæ hactenus in nostra potestate sunt, & in futurum erunt, dedimus & subiecimus, & præsentibus voluntarie, & spontanee, perpetuo damus, & subiicimus. Ipsum D que Casimirum Regem Poloniæ, pro vnico, iusto, legitimo Domino & hærede suscipimus, recipimus, & acceptamus, ac nos & terras prædictas in ius, sortem, proprietatem, & titulum Coronæ Poloniæ, reintegramus, reunimus, incorporamus, & inuisceramus, omnium Priuilegiorum, libertatum, & prærogatiuarum Regni Poloniæ, vsum & participationem, & signanter communem cum aliis Regnicolis, futurorum regum electionem, & Coronationem habituri. Ipsamque deditionem, subiectionem, susceptionem, & obedientiam, iterum atque iterum profitemur, atque innouamus, Subiicientes nos, terrasque prædictas, in perpetuum præfati Domini Regis, & suorum suc-*

ces-

1454.

ceſſorum, & Regni Polonia, ditionem, gubernationem, protectionem, fidem, poteſtatem, imperium, & regimen. Promittentes pro nobis, A *hæredibus, & ſucceſſoribus noſtris, ſub fide, & honore, atque onere præſtito, per nos iuramenti, quod præfato, Illuſtriſſimo Principi, Domino Caſimiro, Poloniæ Regi, eiusque ſucceſſoribus Poloniæ Regibus, velut fideles & ſubiecti, quemadmodum e[...]incola eiusdem regni, parebimus, auſcultabimus, & obediemus, fideliter & conſtanter, perpetuo in æuum, Iuribus noſtris ſemper ſaluis. In ipſiusque Domini Regis, & ſuorum ſucceſſorum Poloniæ Regum, ditione, poteſtate, gubernatione, ſubiectione, imperio, & regimine, ab hac hora, & in perpetuum ſemper perdurabimus, & conſiſtemus, nec vllo tempore, nos a Corona Poloniæ, cuius ſumus indiuiduum, ſcindi, ſequeſtrari, aut alienari* B *permittemus, aut conſentiemus. Promittentes, præfato Domino Caſimiro Regi, & ſuis ſucceſſoribus Regibus Poloniæ, in omnibus fœlicibus, & aduerſis, & quibuscunque caſibus, ope, præſidio, conſilio, & auxilio, fideliter contra quoscunque eorum hoſtes, & aduerſarios, & quaſcunque perſonas Eccleſiaſticas, vel Seculares, quæcunque præfulgeant dignitate, Communitates, Vniuerſitates, & ſignanter contra Magiſtrum, & Ordinem quondam Pruſſiæ, Almaniæ, Liuoniæ, fideliter animo, & rebus, & cum effectu aſſiſtere, & bonum, vtile, commodum, & honeſtum, eiusdem Domini Caſimiri Regis Poloniæ, & ſuorum Succeſſorum Regum Poloniæ, iuxta vires & potentias noſtras ex-* C *tremas, efficere, dirigere, & procurare, nec vnquam quibuscunque colore, arte, neceſſitate, caſu, opportunitat., vel ingenio, præfatum Dominum Caſimirum Regem, & ſuos Succeſſores Reges Poloniæ, & Coronam Poloniæ deſerere, aut in præiudicium, læſuram, vel offenſam, præſentis ſubiectionis, & deditionis noſtræ, cum Magiſtro, & Ordine, & Magiſtris Almaniæ, & Liuoniæ, aliquos tractatus, reconciliationes, inſcriptiones, amicitias, fœdera, colloquia vel ſermones, absque eiusdem Domini Regis Poloniæ licentia ſpeciali vel conſenſu inire, vel per quaſcunque ſummiſſas perſonas, directe vel indirecte, palam vel clandeſtine, absque dolo vel fraude ſub fide & honore. Cui quidem Sere-* D *niſſimo Principi, cum primum ingreſſus fuerit terras Pruſſiæ, ad ſuam requiſitionem, plenam præſtabimus, præſtareque adſtringimur, fidelitatis, Subiectionis, & obedientiæ perpetuæ, corporali interpoſito iuramento homagium.*

Legatis Pruthenorum existentibus Cracouiæ, & deditionem facientibus, quatuor arces principales a Pruthenis demoliuntur. & Marienburgum obſidetur.

Legatis *Pruſſiæ* in propria reuerſis, cum maxima gratulatione, & gaudio occurſum eſt, & magna lætitia omnium ciuitatum, concluſio, & conſumatio, per *Caſimirum Poloniæ* Regem accepta, celebrata eſt. Illis autem apud Regem *Cracouiæ* commorantibus, quatuor Caſtra principalia, videlicet *Thorun nouum, Gdansk, Elbing*, & *Kinzberg*, per ciues demolita ſunt. Quorum demolitio, non ſolum *Caſimiro* Regi & ſuis A Conſiliariis, ſed & Nobilibus *Pruſſiæ*, non parum diſplicuit, & exercitus proprius, ſtipendiis ex *Bohemis* & *Polonis* conductus, ex templo ad *Marienburg* ducitur, & Caſtrum illud obſidione vallatur. *Choynicza* interim Oppidum, deditionem abnuens, *Plawienski*, cum mille equitibus Magiſtro, & Cruciferis, in auxilium veniente, accepit. Contra quem *Nicolaus Sarlieuski*, Palatinus *Iuniwladiſlauienſis*, cum mille docentis equitibus, & ſeptingentis peditibus veniens, in caſtris *Tucholya*, & *Sluchow*, nomine Regio in manus ſuas traditis, conſedit. Et ipſum *Plawienski* particularibus congreſſionibus ſæpe fudit, & populationem agrorum prohibuit, *Andrea* Epiſcopo B *Poſnanienſi*, & *Ioanni* de *Konieczpolie*, Regni *Poloniæ* Cancellario, feria ſecunda Paſchæ, in *Thorun*, per omnes Nobiles, & Ciuitates *Pruſſia*, in perſona Regis, homagium factum eſt. Epiſcopi *Pruſſia*, in Regis aduentum reſeruati, & poſthæc maior vis bombardarum & hominum ad continuendam obſidionem Caſtri *Marienburg* acceſſit.

Nouam Marchiam Fredericus Brandeburgenſis Marchio per deditionem accipit.

Sub hoc etiam tempore, *Fredericus* Marchio *Brandeburgenſis*, deditam ſibi *nouam Marchiam* accipit; *Caſimiro Poloniæ* Rege magis diſſimulante, quam approbante. Ita non ſolum in *Pruſſia*, ſed & in *Marchia*, & in quibuslibet orbis regionibus, vniuerſæ vrbes, vici, atque Oppida, tectis atque communione ex- C cludebant Cruciferos: violentum eorum atque ſuperbum dominium, peroſi. Cum ſiquidem florere res Cruciferorum viderentur, fœlicesque ſe & beatos exiſtimarent, nec perpenderent, ſuum nefandum facinus, quo ſuorum conditorum, fundatorumque terras *Pomeraniæ*, *Chelmenſem* & *Michalouienſem* detinerent occupatas, conuertit fortuna orbem ſuum, & inſuſpicabili caſu & tempore autoritatem eorum proſtrauit & ſtatum.

Feria ſecunda in vigilia Annunciationis, ſanctæ *Mariæ* virginis, rebus publicis & priuatis in ordinem repoſitis, *Ioanne Lutbkonn* de *Brzezye* Iuris vtriusque Doctore inſigni, Canonico *Gneſnenſe*, ad *Nicolaum* Papam D quintum, *Romam*, & ad *Fredericum Romanorum* Imperatorem, Conuentum Electorum, & Principum *Almaniæ*, apud *Ratisbonam*, pro die ſancti *Georgii* agentem, & *Nicolao Chrzaſtowski* Tribuno *Cracouienſe*, ad Regem *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, *Ladislaum Pragam*, ad contradicendum querelis, ſi quæ à Cruciferis proponerentur, transmiſſis. *Cracouia Caſimirus* Rex egreditur, matre, & conſorte *Cracouiæ* relictis, & per *Vniliciam*, *Sandomiriam*, & *Lublin*, pro die Dominica Iudica, in *Brzeſczie Ruthenicale*, ad agendum Conuentionem, cum *Lithuanis* inſtitutam, comitantibus eum, *Ioanne* de *Czizow*, Caſtellano

Caſimirus Rex in Synodo Brzeſtenſi.

&

1454.

& Capitaneo, *Ioanne* de *Thazin* Palarino *Cracouiense*, & *Petro* Regni *Polonia* Vice-Cancellario, peruenit. Vbi *Lithuania* Baronibus exposiro, *Prussiam* io suam & Regni *Polonia* ditionem coocessisse, imperat illis, *vt gentibus Liuonia, in subsidium Magistro, & Cruciferis Prussia, transire volentibus, transitum prohibeant, & praecludant, & si necessarium fuerit, pro aestate instante, exercitualiter venire in subsidium sint parati.* His confectis *Sandomiriam* regreditur, & ibi festos dies Paschæ, matre, & consorte, ad eum venientibus agit. Quibus tcansactis, *Sandomiria* egressus, in Conuentionem *Lancicicensem*, pro prima die Mensis Maii institutam, comitante eum vtraque Regina, transiir.

imperans Lithuanis, vt & Liuones transire in Prussiam, ad ferendum auxilium Cruciferis, volentes prohiberent, & aestate proxima ipsi expeditionem pararent, si opg fuerit. ad alium Conuentionem Lanciciam reuertitur. In Conuentione Lancicensi, de multis quidem nlus,

Adueniente, sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, die, conuentio generalis, in *Lancicia* teneri cæpta est, & ad diem octauum continuata. Et cum *Casimirus* Rex *Polonia*, ad eam præsencialiter venisset, singuli etiam Prælati, præsertim *Polonia maioris*, ad illum venerunt. Cardinalis & Episcopus *Cracouiensis Sbigneus*, studiose illi interesse, noluit, ne res *Prussia*, quas a pcincipio non pcobauerat, temporis processu, promouere cogeretuc. De terris *Cracouiense*, & *Russia* præter *Ioannem* de *Czizow*, Castellanum, Capitaneumque, & *Ioannem* de *Taczin* Palatinum, *Cracouienses*, nullus ibi interfuit. Aucta tamen fuit Conuencio, præsentia *Wladulai* & *Boleslai Masouia* Ducum, qui magna militum caterua stipati, illic splendide accesseranc. Acta est in pcimis delibecatio, supec rebus *Prussin*, ad quas pcomouendas, *Gabriel* de *Bayssen*, Palatinus *Culmensis*, eum aliquibus ciuibus *Prussin* aduenerat. Et vnanimi voto, decretum est, *vt Rex Casimirus, in Prussiam iret, & mansione sua in Thorun firmata, omnes aulicos suos, & terras Cracouiensem & Dobrzinensem ad continuandam obsidionem Castrorum Marienborg, Schtum, & Oppidi Choynicza transmitteret, atque die Dominico, in crastino Vrbani, homagium à nobilitate, & populo Pruthenico acciperet.* Auditi sunc posthæc nuncii, *Frederici* Marchionis *Brandeburgensis*, *Barthosius Vissemburg*, & *Clemens* custos *Lubucensis*, petentes, *vt Casimirus Rex, illum in possessione noua Marchia, quam occupauerat: non impediret.* Auditi & Nuncii Ducis *Stolpensis*, qui petebat, *vt Rex adiuuaret eum, ad repetendam nouam Marchiam, sibi hareditario iure debitam, offerens maiorum suorum more homagium, & in subsidium cuiuslibet belli, duo equitum millia, & pro bello praesenti, etiam praesentiam suam.* Vtrique indeterminata responsio data est: *Non posse Regem quicquam decernere, duobus amicis, vnam terram petentibus: quam & Rex Bohemia Ladislaus repetit, velut suam.* Ad hanc etiam conuentionem, *Nicolaus Chrzastowski Praga*, à Rege *Bohemia Ladislao*

de rebus autem Prussin plurima tractantur.

rediit: qui *se propriis Nuntiis datarum postulationi Regia responsum* respondir: Eo *Praga* agente. *Albertus* Marchio *Brandeburgensis*, germanus *Frederici*, cum Cruciferis affuic, & nomine Magistri, & Ordinis *Prussia*, cerrarum *Prussia*, dedirionem Regi *Bohemia* exhibuit: quærelas ingeminans, contra Nobiles, & ciues *Prussia* quod conrra propcios Dominos, cebellionem temerariam, spoliando illos terris, & Castris, attentassent, Exortum subinferens ignem, quo *Polonicum*, & *Almanicum* idiomata, perpetuo inrec se odiorum stridore flagrarent, postquam *Poloni Prussiam* iuris sui facere conarentur, quæ erac *Theutonici* sanguinis, perpecuum horreum, quo omnes Principes, Comices, & Nobiles, excrema passi, faciliter in priorem, & aliqoando maiorem fortunam, ingressu celigionis resurgebant. Suggestum etiam *Chrzastowski* pec aliquos *Bohemos* principaliores, vt quingentis millibus flocenorum, *Polonia* Rex acceptis, quocum totidem *Bohemia* Regi offerebatuc, de iure, & possessione *Prussin* excedecet, & perpetuo *Prussiam* recipiendo, decem millia florenorum annuatim triburariam habecer. Ducibus *Masouia*, *Wladulao* & *Boleslao*, nullum conueniens responsum, tercas suas per *Lithuanos* occupatas, cepetenribus, datum, & non sine molestia, amaritudineque amplioci, ex Conuentione *Lancicicensi* discessum: quamuis ambo, ad res *Pruthenicas* promouendas personale auxilium, cum omnibus suis potentiis, si *Casimirus Polonia* Rex, super terris pec *Lithuanos* occupacis, iusticiam se administraturum pollicereruc, offerrent laturos.

Ex *Lancicia* in *Prussiam* itum est, & multitudo magna milirum & adolescentum Regem comitabatur. Adecat *Ioannes Wladislauiensis*, & *Andreas Posnaniensis*, Episcopi, *Ioannes* de *Thaczin Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorkn Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calisiensis*, *Petrus* de *Oporow Wladislauiensis*, *Nicolaus Scharlieyski Brzestensis*, Palatini, *Petrus* de *Schamotuli*, *Posnaniensis*, *Petrus* de *Gay*, *Calisiensis*, Castellani, *Ioannes* de *Koniečzpolye*, Cancellarius, *Petrus* de *Sczekoczin* Vice-Cancellarius Regni *Polonia*, & multi alii Dignitarii. Tanta autem erat cum *Casimiro* Rege numerosicas gentium, vt duodecim turmas insignes, quarum sex præibant Regem, sex subsequebantur, facerent. Itaque *Casimirus* Rex cum magna glocia, & admiratione hominum, pcimum *Thorun*, feria quinta, ante diem sancti *Vrbani* ingressus, ab vniuerso Clero, Nobilitate, & populo, ac ab vniuersis Ocdinibus, cum magna leticia, & pompa susceptus, & omnibus necessariis procuratus. Feria certia, ante festum Ascensionis Domini. *Casimirus Polonia* Rex, thalamum, & solium, in Circulo *Thorunensis* Ciuitatis, ad id constructum, & exornatum conscendens,

Homagium praestant publice terra

1454.

1454.

Prusfia, in foro Thorunensi.

dens, indutus cappa, & Diademate Regali vestitus, vniuersis insigniis Regalibus, Pomo, sceptro, & ense ornatus, assistentibus sibi Prælatis, & Baronibus *Poloniæ*, homagium a terra *Culmensi*, *Gabriele* de *Bayssen* Palatino, cum nobilibus, & Senioribus, Ciuitatum *Chelm*, & *Thorun*, banderium & signa, quibus vti terra *Culmensis* consueuit, ferentibus, & in signum subiectionis, & deditionis, illud pedibus Regiis substernentibus, ac corporale iuramentum, de fidelitate, obedientia, & subiectione, perpetuo custodienda, præstantibus, homagio suscepto, in Ecclesiam Parochialem S. *Ioannis*, *Casimirus* Rex transiit. Vbi tanta fuit pressura, vt vix Rex ipse Ecclesiam prædictam, attingere potuerit. Oblatione ad altare maius, iuxta decentiam Regalem facta, & *Te Deum laudamus* hymno, à Clero, & populo cantato, dies ille in letitia & hilaritate vniuersæ plebis, absumptus est.

Stante *Casimiro Poloniæ* Rege in *Thorun*, venerunt ad suam Serenitatem nuncii *Ladislai Hungariæ* & *Bohemiæ* Regis, videlicet, *Ioannes Perstensk*, & *Zdenick Kostka*, & legationem orsi. *Moleste ferre Ladislaum Regem* asserebant, *quod terram Prussiæ Casimirus Rex, eo inconsulto in deditionem accepisset, cum aliud se facturum per Rozembarski, & Zdenyek, a nuptiis reversos, intimasset.* Petentes *vt Rex Casimirus Pragam legatos suos, cum plena facultate, celerius transmitteret, ad tractandum & concludendum, cum Rege Ladislao, super terris Prussiæ, noua fœdera, profectum vtrique Regno afferentia: & interim a vexatione Castrorum Marienburg, & Stbum, & Oppidi Choynicza, Casimirus Rex se contineret: cum Regi Ladislao displiceret Crucifirorum depressio, qui ordinis eorum extabat dotator & Patronus.* Mirabatur Rex *Casimirus*, cum suis omnibus, de legatione affinis, & sanguinei sui, tam cruda, & indigesta, nec Regi *Ladislao*, velut puero, qui per ætatem res librare non posset, de hac legatione, sed *Georgio* de *Posdziebrad*, & quibusdam *Bohemis*, qui hæresim *Viclephisticam* tenebant, per Cruciferos donis, & promissionibus inescatis, succensebat. Gentisque præfatæ, & temeritatem, & arrogantiam tacitus irridebat, quæ propriis cladibus, & diuisionibus non attentis, sibi, & Regno suo, belli pacisque iura dare, æquum censebat. Itaque eo solo, responsione purgatus, *quod Casimirus Rex nunquam per Rozembarski & Zdenyek, aliquam intimationem, de non accipienda terra Prussiæ deditione, Regi Ladislao inconsultio fecerit, responsurum se ad cætera, per proprios Legatos Regi Ladislao* respondet, *quo magis liquere possit, Regem Bohemiæ Cruciferorum Ordinis, in terris Prussiæ, nunquam dotatorem, sed Reges & Principes Poloniæ fuisse.* Consternati mente *Bohemiæ* Regis nuntii quod dolos *Girzikonis* detegendos intelligerent, blande, & mite loqui cœperunt, & per summissas personas Regi suggerere, *vt Res Prutbenicas, quo cœperat ordine, viriliter prosequeretur.* Petebant tamen *sibi præstari licentiam, vt curru ascenso possent in Marienburg Castrum adire Magistrum*, pecunias, vt suspicio erat, promissas, ibi recepturi. Sed hæc licentia ipsis expresse negata est. Muneribus itaque insignibus, tam a *Casimiro* Rege, quam ab *Elisabeth* regina acceptis, dum *Pragam* Nuncii, responso allato rediissent. Rex *Ladislaus*, & Consiliarii *Bohemiæ*, sed & ipse *Girzik*, *Pozdziebradzky*, ineptam legationem, affini suo Regi *Poloniæ Casimiro*, se misisse dolens, illico eam, misso celerrimo Nuncio, & fideli, *Ioanne Rabsibtin* correxit. Rogans *Casimirum* Regem, ne *Legatione priore, sine suo scitu missa, moueretur. Fauere sibi de terris Prussiæ, fauere de successibus fœlicibus*, multifarie deducebat. *Nunquam se acturum aliquid* repromittens, *quo ex parte sua, a prosecutione rerum Prussiæ debeat auocari.* Hac legatione *Casimirus* Rex motus, quo maiorem cum *Ladislao* Rege habeat intelligentiam, *Ioannem* de *Tluczon* Palatinum *Cracouiensem*, & *Petrum* de *Schamotuli*, Castellanum *Posnaniensem*, mittendos *Pragam*, ad Regem *Ladislaum* decreuit. Conspectam in *Thorun*, *Ioannes* de *Rabschtin*, Regis *Casimiri* militiam, reuersus in *Bohemiam* vulgauit: *dementissimum hominem* astruens, *qui Regi Poloniæ, de propriis familiaribus, & Aulicis electissimis, & exercitatissimis, tantam militiam habenti, omnibus reliquis hominibus, in terris Regni Poloniæ, & Dominus Lithuaniæ, Russiæ & Valachiæ, adhuc quiescentibus, vellet pro recuperatione terrarum Prussiæ, quorum omnia Castra, & Oppida, præter tria, in Regia consisterent potestate, vellet aduersari.* Multosque *Bohemos*, in subsidium Cruciferis ituros, huiusmodi relatione, & perterruit, & auertit.

Ladislaus Hungariæ & Bohemiæ Rex Legatos iterum, ad Casimirum Poloniæ Regem mittit, qui legationem priorem, eiusdem Ladislai nomine, eo inscio, de non prosequendo negocio rerum Prussiæ factam, cuius eum valde puduit. Consiliariorum suorum culpæ tribuerent.

Feria quarta, ante festum Pentecostes. *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Thorun* discedens, venit pro festo Pentecostes in *Elbing*. Vbi sua serenitas, cum magno honore, pompa, & gloria, ab vniuersis Ordinibus, suscepta est, & feria secunda Pentecostes, in Solio, ad Prætorium præparato, *Casimirus* Rex Regalibus omnibus indutus, homagium a tribus Episcopis, eorumque Capitulis, *Arnoldo* videlicet *Culmense*, *Casparo Posnaniense*, & *Nicolao Sambiense*. Item a Capitulo Ecclesiæ *Varmiensis* (illius enim Præsul *Franciscus*, cum Magistro Cruciferorum, & cæteris de ordine, conclusus in *Marienburg* obsidione tenebatur) item a *Stiborio* Palatino, Nobilibusque Districtibus *Elbingensis*, item a ciuibus *Elbingensibus* præstito, de custodienda fide, & obedientia, in posterum, corporali iuramento suscepit. Post cuius præstitionem, præfati Episcopi *Culmensis*, *Posnaniensis* & *Sambiensis*, cum suis Capitulis, qui ad illud vsque tempus Ordinis Cruciferorum habitum deferebant, exuto & deiecto habitu, communem induere vestem. Petentes

Homagium Elbingi Casimiro Regi præstatur a tribus Episcopis & Capitulo Varmiense.

Episcopi, reiecto habitu Cruciferico, ad habitum Canonicorum, sancti

1454.

Augustini redeunt.

sit per Regem Casimirum, ad obseruantiam Ordinis, & habitus sancti Augustini Canonicorum Regularium restituti, quam Magistro impellente, & cogente, sumpto Cruciferico habitu (nec enim aliquis aliter in Episcopum, aut Canonicum promotus fuisset) reiecerant. Ad Ciuitatem vero *Kinsberg* alias *Krolowgrod*, suum aduentum, feruentissime desiderantem, & expetentem, descendere non valens. *Ioannem* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarium, transmittit. Cui in *Kinsberg* venienti, maximus honos, non minus, quam ipsi Regi delatus est, & homagium in solio, ad id præparato, cum iuramentis corporalibus præstitum.

Ioanni de Konieczpolie a Rege Casimiro transmisso Kinsbergenses præstant homagium.

Rex *Poloniæ Casimirus*, ex *Elbing* honoratus, & muneratus multifarie, per castra, & Ciuitates suas, in *Thorun* rediit. Vbi Ciuibus *Gedanensibus*, *Elbingensibus*, *Thorunensibus*, *Kinzbergensibus*, liberalissimas donationes, Villarum, molendinorum, & aliorum introituum fecit: *Gedanensium* præcipue Ciuitati. Cui & censum, septingentarum marcarum, ex Ciuitate pronenientem indulsit, & omnia molendina Ciuitatis, cum insula, & villis omnibus, in ea consistentibus, tredecim duntaxat villis, & duabus Curiis, pro se reseruatis donauit. Ea tamen conditione apposita, *vt singulis annis Ciuitas soluat Regi, duo florenorum millia, & quatuor diebus, ipsum, & curiam suam, omnibus necessariis prouret: ac in locum castri, per eam demoliti, Curiam Regiam, de lateris coctis, sumptuque notabili, ac magnifico ædificet.* Ad faciendam autem, tam liberalem donationem, Ciuitati *Gedanensi*, *Casimirum* Regem, non solum liberalissima impensa, quam in administrando bello, & tenendis Stipendiariis, contra Magistrum, & Cruciferos faciebat, induxit, sed & literæ *Mesthvvin*, & *Samboris* Ducum *Poloniæ*, & *Pomeraniæ*, quibus molendina, & insulam ipsam, Ciuitati *Gedanensi*, donabant, permouere. Stabat autem *Casimirus* Rex in *Thorun*, admioistrando res singulas, præsertim quæ erant, pro continuandis, obsidionibus Castrorum, *Marienburg. Schtum*, & Oppidi *Choyniecza*, necessariæ, & de singulis necessariis prouidendo. Ambæ vero Reginæ, *Zophia* mater, & *Elisabeth* coniunx, stabant in *Nyeschova* Castro, & erebria vicibus, ad solennitates chorearum, in *Thorun* descendebant. Sed & *Casimirum* Regem occupatio, & apparatus ludorum cæperat, & per dies, non feriatos tantum, sed & seruiles, intra belli locum, & tempora, animum, velut in pace media, remittebat: parum memor, quas res gerendas suscepisset.

Casimirus Rex Thoruniam redit, vbi Ciuitatibus Prussiæ, plurima donat & remittit,

& quasi iam debellatum esset, operam dat choreis.

In die beatæ *Margarethæ*, *Casimirus Poloniæ* Rex, in Oppido *Grudzanz* cum omnibus Prælatis, Baronibus, ac Ciuitatibus Prussiæ, generalem agit Conuentionem, eo præsertim respectu, ut, *Bohemos* Stipendiarios, Castrum *Marienburg* obsidentes, qui homines credebantur ambiguæ fidei, expeditos solutione licentiaret, quoniam nobiles, & Ciuitates *Prussiæ*, ante aduentum Regis in *Prussiam*, veriti, ne ad hostes Cruciferos deficerent, de altissimo, cum eis stipendio, pro quolibet videlicet equo, pro Quartuali anni, viginti sex florenos daodo, conuenerant. Quo euenit, ut sine aliquo profectu, in obsidione *Marienburg* stando, maximum auri meruerant, sine opera aliqua, numerum, & vsura continne ascendebat. Itaque in conuentione ipsa, de hoc imprimis, prouisum est, *vt exactione in qualibet capita imposita, meritum stipendium, Bohemis licentiatis persolueretur.* Item *vt Castra Ecclesiarum & Episcoporum, durante bello, nobilibus Prussiæ traderentur. Vt ex nobilibus, & Ciuitatibus, sedecim in Consilium regis consignarentur, qui super omnibus occurrentibus, cum Rege prouiderent.* His itaque ordinatis, in *Bohemorum* licentiatorum locum, aulicos suos Rex *Casimirus*, in obsidionem Castri *Marienburg*, Præfecto eia *Ioanne*, de *Szczekoczin*, Capitaneo *Lubbinense*, in Ducem, & Capitaneum transmittit. Ipse vero cum *Ioanne Wladislauiense*, *Andrea Posnaniense* Episcopis, *Ioanne* de *Koryerzpolie* Cancellario, *Petro* de *Szczekoczin*, Vicecancellario Regni *Poloniæ*, aliisque Baronibus, *Thorun* regreditur. Nuncios ex *Radisbonense*, quæ per *Fredericum* Imperatorem *Romanorum*, pro festo sancti Philippi indicta erat, Diæta, ad eum transeuntes, auditurus.

Bohemis stipendio persoluto dimissis,

Marienburgum ab Aulicis Regis obsidetur,

atque Rex Thoruniam redit. Nuncios Romanorum Imperatoris auditurus.

In *Thorun Casimiro Poloniæ* Rege, reuerso, Nuntii ex *Ratisbonense* Diæta, nomine summi Pontificis *Nicolai* quinti Papæ, *Friderici* Imperatoris & Electorum imperii, *Philippi Burgundiæ*, *Ludouici Bauariæ*, Ducum, *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis*, quinque numero aduenerunt, videlicet *Ioannes Volroth*, *Petrus Burgundius*, *Christophorus Bauarus*, *Iacobus* Decretorum Doctor, Prouincialis, Ordinis Canonicorum Regularium *Augustini* & Prior Ordinis Prædicatorum de *Ratisbona*. His feria secunda, post festum *Iacobi* Apostoli, in prætorio Ciuitatis *Thorunensis*, vbi *Casimirus* Rex, mansionem tenebat, data audientia, *Iacobus* Doctor Prouincialis, *breui oratione Casimirum Regem, de multiplicibus donis Dei, & virtutibus, supra omnes Reges, & Principes orbis, efferens, tres virtutes præcipuas, ipsum necessario habere* disseruit, *Iustitiam*, *Clementiam*, *& Strenuitatem.* Petens nomine totius *Ratisbonensis* Conuentus, *terras Prussiæ Magistro & Ordini Cruciferorum, veteribus illarum possessoribus, restitui, vigore iustitiæ: errata eorum ignosci, ratione clementiæ, pro recuperatione Vrbis Constantinopolitanæ, cum aliis Principibus Catholicis consurgere, ratione strenuitatis*, subinserens *Principes Ecclesiasticos, & seculares, ve-*

Legati Papæ, Imperatoris, & Electorum Imperii, à Casimiro Rege petunt

terras Prussiæ, Cruciferis restitui, errata eorum ignosci, & pro recuperatione Constantinopolis, vna cum

1454.

alliis Catholicis consurgi.

bemenser turbatos esse, de subactione Prussiæ & aliam Diætam, pro festo Michaelis in Noremberga, aut Francofordia, prope Rhenum constituisse ad promdendum rebus fidei, & Caserorum.

Ad quorum legationem,

in futuram Germanorum Diætam, responsum Casimirus reiicit.

Casimirus Rex deliberatione sumpta, etsi efficacem, digestamque congessisset responsionem, vt tamen *Almanos*, bellum sibi inferre molientes, diutius in spe destineret, levitate etiam Nuntiorum pensata, *missurum se in Diætam Norembergensem, pro festo S. Michaelis senendam, speciales Nuntios, coram Imperatore, & Principibus, qui illic aderunt, iustitiam, clementiam, & strenuitatem suam demonstraturus*, respondit. Quo responso accepto, Nuncii ipsi petebant, *se ad Magistrum, & Ordinem in Marienburg, & Schtum, Castrorum ac Oppidi Choynicza, solui*, sed dum id nullateuus fieri posse accepissent, remunerati a *Casimiro* Rege, vestibus Sabellinis, reuertuntur. Admonebatur tune *Casimirus* Rex, a *Sbigneo* Cardinale, & Episcopo *Cracouiense*, per Nuntium, *quatenus capus Prussiæ rebus, solicitius incumberet, & si in aciem procedendum foret, sine veteranis, & Aulicis, non se pugnæ committeret: cladem potius quam victoriam, si sine exercitatis militibus decerneret, procul dubio relaturus.* Cardinalis siquidem præfatus, etsi bellorum *Prussiæ* non probabat initia, suscepta tamen non deserebat.

Feria sexta, in vigilia sancti *Laurentii*, Commendatores aliquot numero. Cruciferi plures de Ordine, & Nobiles aliqui *Prussiæ*, qui castrum *Schtum* Mensibus sex defendebant, propter panis, & cereuisiæ defectum, hydropidi & dissenteria pressi, pestibusque, ex quibus quinquaginta eorum, centum & quinquaginta remanentibus, & eandem sortem expectantibus, morte absumpti erant, non valentes vltra ægritudines ipsas perferre, obsessis opitulante nullo, Castrum *Schtum Casimiro Poloniæ* Regi tradunt, & omnes incolumes, cum rebus propriis, bombardis, cum pulueribus, sagittis, & aliis propugnaculis, in Castro remanentibus, abire, quoniam ita pactum erat, permittuntur. Quorum non nisi quinquaginta abierunt in *Marienburgum*. Ex quorum aduentu, magnus gemitus, & luctus, subsecutus est. Macie enim confecti, imaginem mortis ferentes, exhausti fame & tabe, luridineque aduenerant. Centum alii, inter quos erant Cruciferi, ad *Casimirum* Regem se contulerunt. Sabbato autem, post festum Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, inter obsidentes, gentes videlicet Regias, & obsessas gentes Magistri, circa *Marienburg*, magna dimicatio coorta, maximam fecit in Magistri gentibus stragem. Editaque fuisset & amplior, nisi puluis fugientes texisset. Captus tamen per Magistri gentes tunc fuit, vir animosus, *Ioannes Koth*, de *Dąbno*, & intra triduum, ex vulneribus mortuus. Qui in *Thorum* relatus, in Ecclesia S. *Ioannis* Baptistæ sepultus est. Strages ipsa *Masonitas*, & *Bohemos* transfugas, præter quos, nullos alios Magister Stipendiarios habuit, vehementer perterruit, & cum hac infœlicitate pressi, tum quod *Masonitarum* Principalis Capitaneus *Miczovvski*, pro scorto cum *Bohemis* disceptans, miserabiliter occisus erat, mittunt ad *Casimirum* Regem, petentes sibi ignosci, & promittentes, fidem fractam, melioribus actionibus se resotmaturos. Nauis insuper a *Gedanensibus* præparata per *Vislam*, omni vacua Gubernatore, dimissa est versus pontem, flammam ante ignibus adultam, præferens, ea causa instructa, quatenus pontem consumeret. Nec res caruisset effectu. Ignis enim pice, sulphure, & cæteris incendii nutrimentis, in vniuersum diffundebatur pontem: Singulam enim compositionem depasturus, nisi hostilis multitudo, ex Castro decurrens, & certatim aquas superiacens, impetum grassantis incendii extinxisset.

Castro Schtum Polonis dedito

Marienburgum fortiter oppugnatur.

Inter hæc rumor, a veritate non abhorrens, ad Regem *Poloniæ Casimirum* allatus est, *exercitum in Almania partibus, diligentia, studio, & impensis, Magistri Almaniæ*, qui pro auro, ad id opus habendo, fere vniuersos sui Ordinis redditus, aut vendiderat, aut distraxerat, *& Prussiæ Thesaurarii, ex Craconia, cum quinquaginta millibus florenorum digressi, comparari.* Diu tamen rumor ipse, pro ficto habitus est, sed continua auisamenta exploratorum in *Almaniam* missorum, & amicorum scripta, relationesque fecerunt de rumore fidem. Propter quod terris duntaxat, *maioris Poloniæ*, ut versus *Moynczam* exercitualiter procederent, mandatum est. Sed gentes illæ, etsi Regio mandato parendo procederent: in transeundo tamen, in bona Ecclesiarum, & Monasteriorum, villarum, & decimarum, crudelitatem expromebant, vt ne hostes quidem, etiam *Scythæ*, aut barbari, simili vterentur conditione. Spoliis complebant omnia, & singula redigebant, in desolationem, & vastitatem. Rapientes etiam, nec temperantes se a violatione, & spoliis fœminarum. Pro qua re, clamor & fletus, spolia, & iniuriam passorum, & lachrymæ viduarum, & orphanorum, ad Tribunal Dei, vindictam expetendo ascendebant. Ventum est igitur, in locum designatum, ad villam *Czerekvviczam*, Archiepiscopi *Gnesnensis*, duobus milliaribus a *Choynicza* sitam, quæ per gentes Regias obsidionem ferebat, licet illic exercitus Regius, vtpote, in rerum magna copia constitutus, magis voluptatibus, & petulantiæ, quam expugnationi vacasset. Et hostium aduentus, vicinus, & propinquus, denunciatus est, quem ex *Almania*, *Slesia*,

1454. *ſitis*, *Bohemis* collectum, in Oppidum *nouæ Marchia Schibelken*, quod adhuc partes Cruciſerorum ſequebatur, adueniſſe, certum erat. A Horum duces præcipui erant, *Rudolphus* Dux *Zeganenſis*, & *Bernhardus Schnmborski Bohemus*, octo millia armatorum equitum, & peditum vix explebant. *Caſimirus* Rex, de aduentu hoſtium certus (de quibus non ſolum a propriis certificabatur, ſed a *Frederico* etiam *Brandeburgenſi* Marchione, qui eis contra fœdus pactum, & promiſſum, Regi factum in *Francofordia*, tranſitum per fluuinm *Odram* præſtitit, & quod ſcelus Nuntiis ad Regem in *Thornn* miſſis purgabat) cum paucis aulicis ſuis (omnes enim ad obſidionem *Marienborg*, Aulicos ſuos dudum transmiſerat) ex *Thorun* deſcendit: vbi longum tempus, cum *Bohemis*, ſtipen- B dio conductis, qui meruerant, & pecunias meritas expoſcebant, in tractatibus, & ordinationibus faciendis, abſumpſerat. Monebat & tunc literis, & nuntiis, *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, *Caſimirum* Regem, *ne ſine aulicis, & exercitatis militibus, pugnam committeret, Aulicosque ſoluta Marienburgenſe obſidione, deduceret in certamen. Futurum enim eſſe, vt victor, obſidionis internallum, & diſpendium, facile compenſet, victus vero, habita amittat, & ſoluere cogatur obſeſſa.* Verum fortuna, aliqua calamitate ſubactura Regem, Cardinalis aduerſabatur, & *Ioannis* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarii, qui C contrarium fortiſſime ſuadebat, blandiebatur conſiliis. Multa præterea nunciabantur ſigna futuræ in Regem cladis, tam à religioſis viris, & fœminis, quam ab aſtrorum peritis, omnia tamen pro formidinis, leuitatis & ignauiæ, velamentis habita, non ſecus, quam falſa oracula, repudiata. Præfatus ſiquidem *Ioannes* Cancellarius, & contra Cardinalis, & multorum aliorum conſultationem, author fuiſſe ſcitus eſt, non accerſendi eorum Militum, qui *Marienborg* obſidebant, auxilii, licet ipſi *Ægidio Suchodolski* miſſo, magnopere non ſe deſeri, ſed ad certamen adhiberi flagitaſſent. Tanta fiducia, & ardore capiendi, vel expugnan- D di Caſtri, captus, vt Regem exercitumque omnem, grandi clade, periculoque inuolueret, ſaluberrimaque Cardinalis conſilia, neque Regem, neque Conſiliarios ſuſcipere, & exequi pateretur. Feria quinta deinde, ante feſtum Exaltationis ſanctæ Crucis, in *Czerecwiczam* venit, exercitusque *maioris Poloniæ*, palantes, & diſtractos reperiens, adunauit. Qui veteris militaris diſciplinæ, obedientiæ, & reuerentiæ, erga Reges, & Rempublicam, quam patres eorum exhibebant, obliti, cum in deliciis, voluptatibus, comeſſationibus, & ociis nutriti, adoleuiſſent, in contentionem verſi. Confirmationem iurium Regni, & largitionem nouorum, nec aliter in ordines aut pugnam ituros, expoſcebant. Et dum eorum importunitatem, confirmatis, Rex antiquis iuribus, ſanaſſet: Sabbato in die Exaltationis ſanctæ Crucis, Rex ordinauit exercitum, & eo in ſeptem turmas diuiſo, atque *Luca* de *Gorka*, *Poſnanienſi*, *Stanislao* de *Oſtrorog Caliſſienſi*, *Nicolao Sarlieysky Iunivladislauienſi*, Palatinis, & *Derslao* de *Rithwyani*, Caſtellano *Roſperienſi*, ducendum, atque regendum, ſibi id munus magnopere, cæteris expertis, & in diſciplina militari bene peritis, omiſſis, depoſcentibus, tradidit: qui non modo cætera, ſed ne locum quidem, quo copias in hoſtem ducerent, aut in quo ſatis tute concurrerent, aptusne videretur, an iniquus, licet ſub conſpectu foret, expediebant. Ipſi ſiquidem, pugnæ ordinandæ ſtudio, pro extendenda nominis ſui, & gloriæ fama illecti, licet ſtruendarum acierum, parum gnari, munus Ducale, quod ſe geſſiſſe, clade ſecuta, inficiati ſunt, aliis peritis neglectis, aſſumpſerant, ad Martialia opera ardentiores, quam naturæ, moribusque eorum, & viribus conueniret. A pleriſque autem diſciplinæ militaris peritis, moniti, nihil quod ſalutare foret, in animum admittebant. Sed & priuatis contendebant odiis, ſatisque apparebat, nihil in commune conſulendo, prouidendoque ſingula per diſcordiam, & alterutrius contemptum, ignauiamque neglecturos. Vnde non immerito ipſos, totius illius cladis, ſubſecutæ, pulſabat, tangebatq; inuidia. Feria ſecunda, ante diem S. *Lamperti*, mouit à *Czerekwicza*, & applicuit ad *Choyniczam*, quoniam illic certum erat hoſtes, pro liberanda obſidione, aduenire debere: trepidis & inuitis *Polonorum* cohortibus, illuc tranſeuntibus, quaſi iam imminens exitium præſagirent, pauorque iam & pigricies, in quorundam vultibus, eminere notabatur. Triſtabatur tamen Rex, videns gentes, parum obedire ſcientes, & paucos veteranos, fere omnes tyrones, neque bellis, neque pugnis aſſuetos, & male armis veſtitos. Vnde pro Aulicis ſuis, & exercitu, qui *Marienborg* obſidebat, & pro gentibus, quæ erant, cum *Ioanne Czarnkowski*, Caſtellano *Gneſnenſe* & *Ioanne Vedelski*, numerum quinque millibus explentem, mittere, nec ſine illis decernere, in animum induxerat. Sed dum à certis exploratoribus, & præcurſoribus, hoſtium paucitas conſpecta, & Regi, atq; Conſiliariis relata fuiſſet, à Rege, qui in propoſito fixus erat, nec ſine Aulicis, ciendam pugnam, per Conſiliarios *maioris Poloniæ*, maximis precibus ægre victus eſt, vt pugnam committere conſentiret, *Bohemis nequaquam prælium committere, ſed hoſtes libere ciuitatem ingredi Choyniczam permittere* conſentibus. *Futurum enim eſſe, vt noui cum veteribus inclu-*

Poloni inobedientia militum

& imperitia Ducum

1454 *clusi hostes, sine certamine, & sanguinis effusione vincerentur, Regique, & exercitui suo continua auctio, defectio hostibus, & tabes ex fame accederet.* Hocque consilio, tanquam vafro, & callido repudiato, decernere Rex statuit. Exploratores, vel potius Speculatores, partis vtriusque, dum fortuito in se incidunt, graui pugna, & dira commissa inter se, *Poloni* cruciferos propellunt. Quæ primitiæ belli, *Polonis* victoriam, non tamen absque incruento ancipitique certamine portendebant. Feria itaque quarta, in crastino sancti *Lamperti*, in campo ante oppidum *Choynitza*, integratis, instauratisque aciebus, stabat exercitus integra die, præstolando, cum magno desiderio, & alacritate, pugnam, à mane vsque ad vesperorum horam. Circa vero vesperorum horam, hostium exercitus, in tres tantummodo cuneos diuisus, apparere cæpit. Qui viso exercitu Regio, & eius multidine, magno pauore correptus est, & non de pugna, sed de fuga, aut honesta deditione cogitabat. Corripuit, & idem metus, *Casimiri Poloniæ* Regis, dum hostilem aduentare, vidisset, exercitum: cum pauci milites exercitati, pene omnes tyrones fuerint, vt est fere omnibus hominibus naturaliter insitum, trepidare, dum ad conflictum ventum est, cæperunt. Verum ea formido à peritis ducibus, facile leniri summoverique potuisset, si ante dimicationem, vidisse hostem, & agnoscere exercitum suum, consueuissent. Sed his omnibus neglectis, in locum iniquum, & limosum, raris distinctum ordinibus, deducere exercitum: non inuasis, nec turbatis, per leuis armaturæ homines, hostilibus cuneis, licet sibi id munus, *Albertus Kostka Bohemus*, magnopere dari expetisset: cum magna pars existat victoriæ disturbare hostem prius, quam dimices. Verum temeritati fuere omnia, ab indoctis & imperitis ducibus permissa. Ex nouitate siquidem hostium, & hostilium armorum, quos velut tyrones, nunquam in conspectu habuerant, *Polonorum* milites territi, non debebant subito, & non, nisi post aliquot dies, in aciem produci, vt videndi consuetudine leniti, pauorem dimicandi posuissent. Ducibus tamen vtriusque exercitus, suos animantibus, acies congrediuntur. Et fortuna exercitui Regio fauere cæperat, multique de hostibus cadebant, & omnes acies hostiles primæ, ad extremum confractæ, & contritæ, omnesque hostium duces, inter quos, & *Balthazar*, Dux *Zeganensis* cæsi, & principalis Dux *Bernhardus Schumborski* captus. Hostes deinde glomerati, in *Polonos* disiunctos, & disparsos, acrius instare, obterrereque rarefactos cuneos, aut in fugam vertere cæperunt. Tunc demum Duces Ordinum, qui nec iniquitatem loci, licet propinquam, nec quoduis aliud adminiculum præuiderant, trepidare, & concursare, cohortesque in pugnam, timide licet, subducere nitebantur. Omnia tamen in irritum recidebant. Quod plerumque in rebus accidit, quæ in ipso negocio, temerario consilio expediuntur. Interim vero feruente pugna, exercitus Regius, qui partes tenebat vltimas, quodam subito terrore perculsus, & haud dubiam victoriam, per stoliditatem deserens, nulla necessitate impellente, terga vertit, & a paucis, in omnes terror diffusus, in ignominiosam fugam, cæteros traxit. Desertis itaque aciebus, desertis signis, & locis, passim fuga cæpta est, & hostibus concessa victoria. *Casimirus* Rex quantum poterat, cum magna diligentia, & solicitudine, restituere pugnam, & reuocare fugientes, tentabat. Sed difficile erat, metu perculsis, reddere animum. Parumque abfuit, quod Rex in manibus hostium, non venit, obstinato enim animo, perseuerabat in pugna, restituendo prælium, nisi hi, quibus eius custodia fuerat commissa, vi illum reluctantem abstraxissent, & fugere compulissent. Sexaginta de Regio exercito, vix desiderati sunt. Inter quos hi fuere principales. *Petrus* de *Sczekoczin*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, *Nicolaus* de *Mokrsko*, Vexillifer *Sandomiriensis*, *Ioannes Ridzinski*, *Ioannes Zanuza* de *Roznow*, in *Colo* Capitaneus, *Zauissii* nigri, militis insignis, filius vnicus superstes, Pauci admodum, videlicet tricenti triginta, quibus metu potior fuerat pudor, capti. Sed & nonnulli ex eis, non tam in loco certaminis comprehensi, sed ex fuga, quasi meliori consilio, a se ipsis reuocati, sua sponte captiuitati se, ne illis deesset honos dedidere. Perniciosi in vtroque, quod & fugam simulatione velabant, & magno apud proprios, & hostes patebant ludibrio. Detrahebatur itaque etiam bonis militibus, quod se soli ex fuga retrahentes, captiuitati voluntariæ, addixerunt, & tam in strenuos, quam timidos infamia vulgabatur. Inter quos hi fuerunt primi, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Nicolaus Sarlyeyski*, *Iunivladislauiensis*, Palatini, *Ioannes Fælix Tharnowski*, *Ioannes* & *Nicolaus Rithwiensczi*, *Ægydius Suchodolski*, *Ioannes Melsthinski*, *Sandiuogius Lasfinski*, Succamerarius *Sandomiriensis*, *Petrus Sirnkowski*, Castellanus *Inowlodzensis*, *Bartossius Ogrodzienski*. Ibi illa fortuna, quæ tot fauoribus Regem *Casimirum* & *Polonos* efferrens, semper suspectissima fuerat, circumacta, & mutata est. Nec diutius quam sui mores sunt, suo progressui indulsit, Castris Regiis, & totius exercitus curribus, quorum ad minus erant quatuor millia, in quibus multæ fortunæ erant, hostes potiti, & Oppidum *Choynicza*, obsidione solutum est. Notabiles Barones, & milites insignes 1454

partam ab initio victoriam apud oppidum Choynicza, in hostem Cruciferum referunt cum ignominia & clade sua ingenti.

Po-

1454. *Poloniæ*, inter quos erant aliqui, diuisam Regis *Hispaniæ* ferentes, quos honestatis causa sileo, vt eorum, & publico pudori, consulam, A elegerunt tunc potius fugere turpiter, quam in prælio honeste mori, vel capi. Et ut fit, in certamine, parum fœliciter gesto, etiam ad insignes milites obtrectationis infamia, quasi ignauiter pugnassent, peruenerat. Alternabat tunc fortuna vices suas, & rerum statum, exiguis versabat momentis. Nam in primitiis pugnæ Rex euaserat superior, in processu vero prælii, forte mutata inferior, vt vinceretur ab his, quos vicerat. Nec mirum, obrepserat enim apud Regem, & *Polonos*, in prosperis audacia, & inconsulta temeritas, quæ omnia incauta, & neglecta, eo certamine administranda, ex nimia sui præsumptione fecerat. *Ioannes* de *Koniecz polye* Regni *Poloniæ* Cancellarius, plurimum incusabatur, quod & B author primarius fuerat deditionis *Pruthenicæ*, & dum præliandum foret, non accersendi eorum militum, qui *Marienborg* obsidebant, auxilii. Creditum est a pluribus, plagam, & cladem huiusmodi, Regi *Casimiro*, *Polonisque*, propter eorum iniquitatem accidisse, quoniam in bellum procedendo, hostiles, & plusquam hostiles, faciebant in propriis, & domesticis, & præsertim bonis, & hominibus Ecclesiæ, prædas, & crudelitates. Neque in committenda pugna, auxilium e cœlo postulabant: propria virtute credentes vincere. Libertates insuper in fidei sanctæ dedecus, per Regem, & Consiliarios, concessæ *Iudæis*, pro qui- C bus a *Sbigneo* Cardinale, & Episcopo *Cracouiense*, & fratre *Ioanne* de *Capistrano*, diuo homine, *Casimirus* Rex publice argutus, & correptus, illas reuocare distulit, prouocauerunt iram Dei in Regem & populum. Vitia insuper alia multa, præda, furta, & rapinæ, quæ nulla animaduersione plectebantur, adeo promeruerunt vltionem diuinam, vt magna multitudo *Polonorum*, ante hostium paucitatem corrueret. Et superbia, iniquitas, & auaritia Polonorum, clade tam turpi, & insigni, a iusto feriretur Deo. Clade huiusmodi Nunciis & literis delata, vniuersos *Polonos*, tantus dolor, tantaque amaritudo corripuit, vt non nisi luctibus, & fletibus vacarent: cum similis ruina, a tam tenui, & debili hoste, nunquam D in annalibus, Regno & populo *Polonico* legitur accidisse. Tum primum *Poloni*, licet tarde, intelligere cæperunt, quod benignitas Dei, quæ omnis immundiriæ, atque iniquitatis, execratrix est, iusta clade obrui illos permisit: cuius inclinationem & iudicium, per impietatis facinora prouocantes, non hostium viribus, sed suis sceleribus corruerunt. Meritoque & Rex & omnis Præsidium cœtus, confusioni & ruinæ subiacuit, partamque victoriæ gloriam amisit, qui facinora impunita dereliquit. Cladesque illa *Polonorum* imputabatur dementitis, qui in id bellum procedendo, expilationibus Ecclesiarum & agrestium, stuprationi virginum, ceterisque id genus concussionibus intendendo, facinorum suorum, clamoribus, indignationem diuinam, prouocare non destiterunt, quam tunc maxime propitiare debuerant. Itaque ex infœlicitate quadam magis, quam *Polonorum* Ignauia *Choynicensem* cladem constat prouenisse, vt pote, qui deletis hostium, tam Ducibus quam copiis, tenendo victoriam in manibus, victis illam tradiderunt. Magna iucunditas apud Magistrum, & Commendatores in *Marienborg* obsessos, postquam illis victoriæ, apud *Chyniczam* partæ, Nuncius allatus erat, exorta est, quam pulsu assiduo campanarum testabantur. Non omnium tamen Cruciferorum pectora, victoriæ huiusmodi, & nouitatis, demulcebat dulcedo. Fuere enim, qui se post illam, non pugnam, sed ærumnam, maius naufragium, maiusq; periculum, quæsiuisse quererentur. Propter quod, & multi sibi per discessionem, & renunciationem ordinis consulebant. Neque in sua ominatione, falsi facti sunt. Adeo enim Diuinitate sibi propiciante, *Casimirus Poloniæ* Rex, casum suum vltus est posterioribus præliis, adeo Cruciferos afflixit, vt vnam illam suam victoriam, iuxta atque ruinam deplorarent. Victoriamque suam de *Polonis* relatam, non finem belli, sed causam maioribus bellis, & occasionem delendi ordinis fore exortam, & illo prællo quæsitam fuisse. Marsalcus insuper Crucifericus *Ioannes*, Vir inter Cruciferos prudens, & sagacissimus, tristem vultum, audita suorum victoria, & tristiorem, quam ante gessit: *Vereri se* inquiens, *ne ille triumphus perinde, ac vanus euadat; plus detrimenti victoribus, quam victis allaturus. Pauidum se astruens, atque tremulum, ignorantem in quem finem relata, per Cruciferos victoria, inuidiam fortuna conuertat, & post prosperitatis munus, mutationis aduersa ostendat refluxum.* 1454.

Dux *Masouiæ Boleslaus*, decima die Mensis Septembris, in curia sua & villa *Oppinagora*, religiose, & deuote mortuus, & in *Varschouiense* Collegiata Ecclesia sepultus. Morte sua cladem huiusmodi venturam portendebat. Fleuit illum *Casimirus Poloniæ* Rex, & Primores luctu magno, quoniam inter Principes orbis, prudens, industrius, modestus, ac religiosus, & deuotus, censebatur. Quatuor filios, videlicet *Conradum*, *Casimirum*, *Boleslaum*, *Ianussiumque*, & duas filias, *Annam* & *Zophiam*, reliquit: quatuor filii dudum absumpti erant, duobus nomina *Boleslaus*, duobus *Ianussius*. *Boleslaus Masouiæ Dux moritur, quatuor filiis & duabus filiabus relictis.*

Rex *Poloniæ Casimirus*, cum paucis venit *Bidgostiam*, mœrens, & fortunam suam increpans, sero, ac nequicquam laudans, probansque *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, ne sine Aulicis decerneret, consilia, ibique diebus aliquot consumptis, transiit in *Nyeschenam*.

Vbi

1454.

Vbi ad eum omnes Psincipales Ciuitates, *Prusia* venerunt: rogantes suppliciter, *ne casu illo frangeretur, sed vt celerius instauraret exercitum*: offerentes *omnia bona sua, pro correctione casus huiusmodi se largituros, & à fidelitate sua nunquam, vsque ad mortem discessuros*. Rex *Casimirus* collaudatis ciuibus, asserit *se, clade illa magis irritatum, quam fractum, & in breui, cum Dei adiutorio, prouisurum, vt hostilis laticia, de victoria suscepta, non posset esse diuturna*. Et quoniam castra *Prusia*, debili manu tenebantur, per terrigenas *Prusia*, veritus Rex, ne in Cruciferorum venirent potestatem, quoniam iam castrum *Schtum*, nouiter magna cura, & labore quæsitum, & castrum *Prusmorg*, propter paucitatem hominum familiarium, *Ioannes* de *Bayssen*, qui *Schtum*, & *Gabrielis* de *Bayssen*, Palatinorum, qui *Prusmorg*, tenebant, ad Cruciferos defecerant, mandat Rex aulicis suis, vt obsidionem Castri *Marienburg* soluant, & ad se veniant. Quibus venientibus, Castra *Prusia*, ad tenendum committit, & illis præsidia necessaria super imponit. Vniuersis vero terris Regni *Polonia*, *Leopoliense* duntaxat, & *Podolia* excepta, celeriter ad arma consurgere imperat. Cui mandato, illico paritum est, & cum omni festinatione & celeritate, vniuersum Regnum consurrexit, magnòque animo, quilibet illuc properabat, vnus alterum exhortando, ad communem ignominiam detergendam. Quamuis enim, hybernum, & gelidum tempus aduentaret, præstare tamen visum est, omnes difficultates perpeti, quam contumeliam, & cladem, ad *Choyniczam* acceptam, vtcunque inexpiatam, relinquere, ne hostibus foret diuturnior læticia, & vt *Casimirus* Rex, maiorem, clarioremque, reparato exercitu, se cunctis ostenderet, de clade recenter accepta, terribiliorem. *Polonorum* tamen animos, grandis afflictio, & tristicia, qualis poterat, pro tam infœlicis pugnæ, ad *Choyniczam* habitæ, significatione prouenire, longo tempore detinuit: metientium, quantam fortunæ varietatem, sub patre & filio viderant.

Soluta Marienburgi obsidione Castra Pruthenorum præsidiis Polonorum firmantur, & bellum contra Cruciferos indicitur.

Hostes diebus aliquot, apud *Choyniczam* commorati, versus *Czczow* processere, cinxeruntque obsidione *Czczow*, quæ deditionem sponte fecit, & eius exemplum Oppidum *Gnyew* secutum est. Magister Interea opportunitatem temporis nactus, solicitat Pontifices, Nobiles, Ciuitates, literis & Nunciis, vt mutato proposito, redirent ad suam obedientiam: *Casimiro* Rege *Polonia* deserto. Promittens illis, omnium præteritarum culparum perpetuam obliuionem. Sed cum omnes, Pontifices, Nobiles, Ciuitatesque solidam fidem, obedientiam, & constantiam promissam fortissime custodirent, solus *Nicolaus* Episcopus *Zambiensis*, alias de *Quidzin*, repertus est, qui iure iurando fracto, cum Castris, & Ciuitatibus suis *Casimirum* Regem deseruit, & ad Magistrum in *Marienburg* venit. Quem Magister, vt meruerat, omnibus suis, & Ecclesiæ quæ secum ferebat, fortunis, clenodiis, & rebus spoliauit. Exercitus hostilis, oppidis *Czczow*, & *Gnyew*, in suam potestatem redactis, transito flumine *Vuta*, in *Marienburg* deuenit, illicque degendo, ostenderunt se victoria illa, & tempore, nescire vti hostes, & secum captiuos, illuc deductos, Magistro præsentant, ac a Magistro meritum per plures iam menses stipendium petunt. Magister vero nullum penitus Ærarium habens, de spoliis Episcopi *Zambiensis*, & de pecunia hinc inde cum graui difficultate, mutuata, conflatis etiam imaginibus sanctorum, crucibus, & calicibus, dudum in thesauro conditis, non nisi cuilibet personæ sex grossos largitur. Fingitque *se omnem thesaurum Prusia, in Rhenum traduxisse*, & optat cum magnis precibus, *vt solutionem suorum Stipendiorum, in aliquod tempus differri patiantur*. Stipendiarii hac responsione offensi, non enim solummodo plenas arcas thesauris, sed etiam plenas turres, rebantur reperire. Dissimulato tamen dolore, post varias altercationes, ad eam conclusionem perueniunt, *vt pro vniuersò stipendio, soluant illis, pro tempore Carnisprinii, quadraginta millia florenorum, aut Castrum Marienburg, cum cæteris Castris, & Ciuitatibus eorum ditionis, ipsis ad plenum resignent*.

Thsczow, & Gnyew Cruciferis se dedunt.

Episcopus vero Zambiensis à Polonis deficiens,

Magistro Cruciferorum laborante difficultate rei nummariæ, omnibus bonis exuitur, vt stipendium soluatur militi.

Captiui interea *Polonorum*, inhumane, & crudeliter apud castrum *Marienborg* asseruabantur. Et plures numero, aut iame tabefacti, aut carceris squalore anxiati, dietim moriebantur, neque aliqua compassionis tangebatur cura, quin etiam in absumptos sæuiebant, negando illis sepulturam, & singulos qui obierant, equis tractos, in flumen *Vula* proiiciebant. In quo Cruciferorum apparuit, cruenta sæuicia, quod in eos, quos cæperant, superbos se, & inhumanos gererent. Missis autem in omnes *Almanorum* terras, Nunciis, & literis, triumphum suum, quantus fuerit, ex frequenti captiuorum nomine, & numero, ostendunt, multoque pleniorem, & vberiorem Cladem *Casimiri* Regis, quam, vt erat, latius atque inflatius perscribunt. Et quo gratior fieret denunciatio, adfingebant Regem *Casimirum* necatum, seque illius amictu potitos esse, vt de suis Successibus homines insolentes solent prædicare.

Cruciferorum sæuitia in captiuos & de relato triumpho fastus.

Rex *Polonia Casimirus*, *Prussia* Nobilibus, & Ciuitatibus, in propria, cum bona spe, licentiatis, ex *Nyesthovv* in *Brzesczye* diuertit. Ibi, ad illum Pontifices, *Gnesnensis*, *Wladislauiensis*, & *Posnaniensis*, ac plures Barones adueniunt, & super rebus male gestis, vt celerius erigi, resotmarique possint, plures dies in consulendo absumont. *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopos *Cracouiensis*, quoniam personaliter adesse nequibat, per literas, & Nuncios hortatur

1454.

Æger Regis Casimiri animus, à Senatu erectus, in bellum Pruthenicum accenditur.

tur *Casimirum* Regem, *vt spem bonam resumeret, cladisque Choyniczensis, tam in memoriam, quam ignominiam oblitterret. Proprium esse ignauorum*, ostendens, *trepidare offensionibus: e contra vero, virorum fortium, meliora etiam, post res infœliciter gestas, sperare, & victorem posse effici faciliter, ex victo, si se gesserit perseueranter, cum iterum variantis fortuna regressum.* Nec Cardinalis tantum, sed & cæteri, omnes Consiliarii, nihil *Choyniczense* clade territi, summæ, rerum suarum, prosperum, ex multis respectibus, & ex eo maxime, quod Ciuitates omnes *Prussia*, & principales, fidem, clade secuta, non mutauerant, ominabantur, portendi euentum. Plus etenim constabat ignominiæ, quam cladis ad *Choyniczam*, acceptum: præsentia *Casimiri* Regis augente ignominiam. Interim ei *Ioannes* de *Thaczin*, Palatinus *Cracouiensis*, & *Petrus* de *Schamotuli*, Castellanus *Posnaniensis*, qui *Pragam*, ad *Ladislaum Hungaria*, & *Bohemia* Regem, missi erant, de clade Regia, speeisli Nuncio, in *Praga* suisati, mœstissimos vultus ferentes, adneoerant. Et licet omnia eis commissa, iuxta vots ordinassent, & tam cum Rege *Ladislao* conclusionem captassent, vt pro festo S. *Nicolai*, ambo Reges *Wratislauia*, aut præsencialiter, aut per Nuncios coouenirent, & fœdus aliud iungerent, quo caueretur, vt Reges sibi inuicem, contra quoscunque hostes, Christianos, & barbsros, pro omni tempore præsidium ferrent, omnia tamen hæc, insipida erant animis superiori clade sfflictis. Casimirus tamen Rex, æquanimiter Dei digitum, & toleranti animo sufferens, nec sltitudinem mentis suæ, ex casu secuto, in aliquo deflectens, In hostium Cruciferorum oppressionem, & exterminium, potentiæ suæ concitavit, dexteram, & ad eripiendum illis triumphi, quo in omnes gentes gloriabantur, materiam, fortissimo militum, & frequenti succinctus robore processit: decernendique copiam fecit, provocans, spparente nullo, siquis dimicare suderet.

& Legati interea à Ladislao Hungaria Rege redeunt.

Stante *Casimiro Polonia* Rege in *Brzesczye*, venit ad suam Serenitatem Magister Studii *Cracouiensis*, *Sandigouius*, alias *Sandek*, Theologiæ Doctor *Parisiensis*, Csoonicus *Guesuensis*, *Polonus* natione, nobilis genere, de familia & Domo *Chombitarum*, raræ vir religionis, & deuotionis, maximi vero amoris in Deum. Hic cum cognouisset, *Casimirum* Regem, & suum exercitum, infœliciter ad *Choyniczam* pugnasse, assiduis aliquot noctibus, cilicio indutus, & pronus, ante imsginem passionis Christi, quam secum *Parisiis* detulerat, cadens in terrsm, singultibus, & lachrymis profundis, deprecabatur Deum, *quatenus illi reuelaret, ob quam culpam, Casimirum Regem Polonia, suamque gentem, iustum bellum agentem, coram paucis hostibus corruere permisit.* Atque illi per noctem eiulaoti, reuelatum est, *ob enormia scelera Regis magis, quam populi, cladem illam accidisse. Consurgeret itaque, &* A *Polonia Regem Casimirum, personaliter adeat, illique facinora sua omnia, tunc eidem Saudkoui, ad liquidum reuelata, exprobret: reformationem rerum suarum habiturus, si prauaricationes suas, digna pœnitentia correxerit.* Amictus itsque hispida stols, & pede discslceato, in *Brzesczye* venit, & sub sudientia *Casimiri* Regis, & multitudine populi, sermone in vulgsri habito, in arcem Regem secutus, secretam dicendi sudientiam, omnibus exclusis, obtinuit: In qua Rege surgere, & stare, interim dum legatiooem Diuinam, edicerer, sic orsus. *Ego, te, inquit Dominus, cum esses, natu maior, & in omnium oculis contemptus, ex paruo magnum feci, & primo in Ducem Lithuania, dein-* B *de in Regem Polonia erexi, de septiformi nece, in caput tuum comparata liberaui, splendido coniugio ornaui. Prussia & Pomerania oram, tua ditioni subiugaui, gloriosum te Orbi vniuerso feci, vltra omnes Polonia Reges, te exului, tu tamen sceleribus grauissimis, me ad iracundiam prouocasti, flagella mea posuisti in ludibrium, nec in diem hanc voluisti conuerti, ad patrem castigantem.* Exprobrauitque illi teterrima vicia, in specie ab illo commissa. Denuotians, *nisi cessaret, casurum, in grauem Dei vltionem, nec vllum opus suum prosperari posse, stirpemque suam, quantumcunque multiplicatam, & multiplicandam, occasuram.*

1454.

Sandiuogius Theologus, Canonicus Gnesnensis, vir religiosus, causas cladis Choyniczensis, Casimiro Regi, à Deo iussus enarrat.

C Exercitibus terrarum Regni *Polonia*, ad villam *Opoki* (ibi enim designatus erat illis locus) conuenientibus, à quibus in transeundo, non ab omnibus tamen, nullum genus iniuriæ, in rapinis, & spoiiis, omissum est. *Casimirus* Rex, de *Brzesczye* mouit, & in *Opoki*, quindecim diebus, & amplius absumptis, sub quibus gentium, & Regni sui, & aliquorum Stipendisriorum, ex *Bohemia*, *Morauia*, & Slesia accersitorum, præstolabstur sduentum. Quibus ad plenum confluentibus, moris Castris, ad *Niesibewa* peruenit, & ibi omnem exercitum suum (de cuius magnitudioe, & numerositate, *Prussia* Nobiles, & Ciuitstes, magoa admiracione, & leticia persusi erant) D per pontes, in nauibus situatos, per fluuium *Viola* traducit, ioribus tamen Regni, predecessorum suorum perprius confirmatis, & aliquibus libertatibus, & prærogatiuis, de nouo sdiectis. Veneruntsutem illuc *Ladislai*, Regis *Hungaria*, & *Bohemia*, Nuncii, videlicet *Zdeniek Konopnicki*, & *Ioannes Rabstbiu*, Petentes *Casimirum* Regem, *vt pro decidenda controversia, occasione terrarum, Ciuitatum, & castrorum, inter Regem Bohemiæ ab vna, & Marchiones Missuenses, partibus ab altera, super qua in eum, ab vtraque parte est compromissum. Wratislauiam pro Festo S. Nicolai venire, & vtriusque partis iuribus & allegationibus cognitis, sententiam pronunciare dignaretur.*

Dux Rex Casimirus, cum exercitu Istulam traiecisset. Legati Regis Hungaria & Bohemia Ladislai ad ipsum veniunt, petentes, vt Arbiter, pro certis terris, inter ipsum, & Marchiones

Misnenses electus, Wratislauiam veniret. Verum Casimirus, bello Prutbenico occupatus Nuncios suos mittit.

1454. His responsum est: *Non posse Casimirum Regem, propria causa desertu, aliena intendere. Missurum tamen Legatos notabiles, qui suam personam repræsentent.* Hoc responso ædito, *Ioannem* Archiepiscopum *Guesnensem*, *Creslaum* de *Kurozwąki*, Castellanum *Lubliuensem*, & *Ioannem Luthkonis* vtriusque Iuris Doctorem, Palatii Apostolici Auditorem, Archidiaconum *Guesnensem*, *Wratislauiam* transmittit. Inutilis tamen fuit eorum aduentus, licet & per *Ladislaum* Regem, & per Clerum, ac populum, magnus fuit illis honos exhibitus: quoniam Marchiones *Missnenses*, explorato, quod *Casimirus Polonia* Rex, personaliter non veniebat: distulerunt venire, *non in Legatos Regis Polonia, sed in ipsum Regem*, asserentes *se compromisisse*. Ne tamen in totum res esset infecta, nuuum compromissum, ab ipsis partibus in Regem *Polonia*, celebratum est, & dies S. *Iacobi* Apostoli, ad audiendum pronunciationem sententiæ instituta. Petebant insuper Nuncii Regis *Bohemia, vt Casimirus Rex, armis omissis, super terris Prussia, in Regem Bohemia, compromitteret: tum & Magister Prussia, plenum super hoc iam mandatum fecisset.* Super quo illis responsum est. *Non abnuere Casimirum Regem, sui affinis Regis Bohemia, arbitramentum, dummodo illum certificet, in tractanda, & decidenda causa, Almanicis Consiliarius exclusis, Bohemorum tantummodo se consiliis vsurum.*

Exercitus Casimiri Polonia Regis tendens in Prussiam

Feria quinta, post festum sanctæ *Catharina*, mouit *Casimirus Polonia* Rex, a Stationibus, prope *Thorun* diebus aliquot habitis, & venit in *Chelmza*. Abinda continuando transitum, per aliquot statiua, peruenit feria sexta, in die S. *Lucia*, ad fluuium *Ossa*, inter *Radzum* Regium, & *Lasin* hostium, Oppida, fluentem. Et licet hostes molendinum ex muro factum, in prædicto fluuio *Ossa*, gentibus firmauerant, volentes transitum exercitui regio prohibere, quam primum tamen velites, & præcursores Regii venerunt, hostes deserto molendino fugierunt.

Ossam flumen traiicit.

Rex *Casimirus* transito fluuio *Ossa*, vnum milliare ab Oppido in silua Castra posuit, vt facilius exercitus suus, pro ignibus ligna, & pro se, & pro equis possit habere commeatus. Tanta autem fuit in Castris regiis, curruum multitudo, vt vltimum agmen, vix die altera, ad stationes possit pertingere. Nam & aeris intemperies, & terræ resolutio & lubricitas, magnum prebebant, tanto exercitui impedimentum, ad celerius transeundum. Eo autem respectu, *Casimirus* Rex cum tam frequenti exercitu, sub tempore hybernali, profectus est, vt aut cum hoste decerneret, acceptamque, apud *Choyniczam*, rescinderet ignominiam, aut, si detrectarent pugnam hostes, timoris confessione, hostilis, Militarium, & Ciuium *Prussia* animos contineret in fide. Quæ quidem expeditio, nutantes, & dubias Ciuitates, in fida continuit, 1454.
iam in defectionem spectantes.

Duo Oppida Episcopi Zambiensis capta, in prædam militi dantur, & incenduntur. Hostis vero nullam pugnandi copiam facit.

A die Sanctæ *Lucia*, vsque ad octauas festi Epiphaniorum, in sylua, ad *Lasin*, continuata statiua habita sunt: neque enim vlterius progredi placuit, ne hostes in *Lasin* inclusi, commeatus, qui largissime ad exercitum ducebantur interciperent. Sub illo tempore, duo Oppida, Episcopi *Zambiensis*, *Bissowwerder* & *Niekisfialka*, nequicquam hostibus, in eo conclusis, resistere valentibus, conquisita sunt, & præda omnis militi concessa. Ciuitates ambæ combustæ, captiui plures, & notabiles, *Casimiro* Regi dati. Nulla autem res, quantumcunque aduersa, & indigna, hostes, & eorum Stipendiarios, ad pugnam potuit pellicere. Vniuersali enim, & concordi decreto sanxerant, *astu potius & ingenio, particularibusque congressibus, tum tamen vincendi facultas, ex loco & tempore suppeteret, vtendum aduersus Polonos esse, quam iusta acie dimicandum, quod victi, priorem obscurarent victoriam, & non facile, possent suum reparare casum, & excidium, Polonis vero diuersa sors sit. Nam si vincant, intolerabiles fore, nec quieturos, ante plene consecutam victoriam. Si vincantur, facile supplementum ex nouis, & recentibus militibus, vtpote qui gente abundent & sumptu, habituros.*

1455. Tanto, vt præmissum est, tempore, in Statiuis, in sylua, ante Oppidum *Lasin*, absumpto, quoniam Oppidum ipsum, exercituali impetu capugnare non placuit, ne in vilis Oppidi conquisitione, aliqui insignes milites caderent, & pacis tractatus, aliquoties, per Nuncios Magistri, & Cruciferorum, ex *Marienborg* missos, ad plenam conclusionem, peruenire non possent (cauebatur enim, ne si treuga, cuiuscunque temporis, Magistro & Cruciferis, iuxta eorum petitionem concederetur, animi aliquarum Ciuitatum *Prussia*, in fide Regia fluxi, & teneri, in totum auerterentur) hyemsque validissima, oiuibus, etiam illam augentibus, exercitum *Casimiri* Regis premeret, & iam in circuitu aliquot ad miliaria commeatus consumpti, reperiri non possent, soluitque Rex campum, & exercitum feria tercia, post Octauas Epiphaniæ licentiat.

Dimisso Regis Polonia Casimiri exercitu, propter tempestatem hyemis, positisque in terris Prussia præsidiis.

Principes militiæ legit, bello distribuit loca, quibus quisque præesset, quæ munia singuli, quos ordines, quid muneris exequantur. Tribusq; Capitaneis in Ten is *Prussia*, cum notabili, & valido stipendiariorum, numero, relictis, *Andream* de *Tbaczin*, terræ *Culmensi*, *Petrum* de *Schamotuly*, Castellanum *Posnaniensem*, terræ *Pomerania*, & *Ioannem Colda Bohemum*, terræ *Prussia* inferiori præficit. Cæteri milites *Poloni*, & *Bohemi*, quibus castra, in gubernationem commissa sunt, his tribus Capitaneis, parere iussi, Castrum & Oppidum *Dzialdow*, in confinijs *Masouia* situm, quoniam non putabatur, ex longitate situs debere, in rebel-

Oppidum Dzialdovv,

1455.

fraude Slavvkonis de Wierzbovvo, vltro Cruciferis deditur.

bellionem aspirare, in fide *Slawkonis*, de *Wierzborg*, Vexiliferi *Dzialdouiensis*, cuius Rex integritati plurimum confidebat, dimissum. Sed is, Rege discedente ex *Prussia*, iuramenti & fidei oblitus, nulla cogente necessitate, Magistro & Cruciferis illa tradit. Ex eo autem tempore, inter *Polonos*, & Cruciferos, pulcherrima contentionis materia suborta est. Nam quantum *Poloni*, venisse cum maximis, & frequentibus copiis, & vim hostilem, in terra *Prussia*, ne diuturna foret relati triumphi lætitia, ponebant in gloria compressisse, tantum Cruciferi, ad pudorem illorum, & ad suam leuandam, refellendamque ignominiam, circa vnius oppidi ignobilis muros, longo tempore *Polonos* versatos, cæpto irrito discessisse depromebant.

Casimirus Rex, & fertonem, ex singulis laneis promissum, a Polonis exigit,

Licentiato exercitu, qui circa *Thorun Vistlam*, spissa glacie congelatam, pluribus itineribus transiit, & tanta velocitate Penates repetiit, vt omnem famam dissoluti campi præcesserit, Rex *Casimirus*, factis pluribus Ordinationibus, in *Thorun*, & *Nyeschoua*, rebus etiam *Prussiæ*, vtcunque poterat, in bono ordine constitutis, per *Brzesczye* in *Lanciciam*, vbi Prælatorum & Baronum aliquorum tenuit Conuentum, & vbi militibus suis *Prussiæ* Castra tenentibus, stipendium soluebat, feria quinta, ante festum Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis peruenit, & ibi aliquot dies, in expeditione rerum occurentium moratus, ad exigendum, de quolibet laneo, vnum fertonem, in Regno *Poloniæ*, pro subsidio belli *Prutheniei*, in Castris, ante *Lasijn* habitis, per Exercitum Regni promissum, collectores transmittit. Sed tardius omnia, pro necessitate indigentium fiebant, numisma nouum, in mediis grossis, in monetaque communi, in vrbe Regia *Cracouiense* cudendum decernunt: quo facilius impensæ ex ærario, pro bello continuando sufficerent. Rex ipse, maiori parte consilii sui improbante, quo se occupationibus, plus solito, eum vexantibus, subduceret, cum *Elisabeth* regina consorte sua, quæ ex *Siradiense* Castro, in quo tempore belli *Prutheniei*, manebat, ad eum in *Lanciciam* aduenerat, remissis omnibus fere aulicis suis *Polonis*, die Dominico, Purificationis sanctæ *Mariæ* virginis, ex *Lancicia*, vbi tunc, pro ferendo Regi charitatiuo subsidio prouincialis Sinodus habita est, egressus, in *Lithuaniam* processit, & plures motus, studio *Gasthovvdi* excitatos, compescuit, & animos *Lithuanorum*, nouis rebus studentes, a proposito auertit. In *Lithuaniaque* tempus omne veris, moratus, multorum Principum Nuncios, cum preciosis muneribus, ad eum venientes accipiebat. Sed & Imperator *Tartarorum Ecziger*, missis Nunciis, de clade ad *Choynizam* accepta, compassus, omnium potentiarum suarum, quascunque

& in Lithuaniam profectus, & Lithuanos rebus nouis studentes in officio continet, & Tartarorum Nuncios contra Cruciferos ...ilia promittentes excipit.

haberet vires, in euentum futuri congressus cum Cruciferis in *Prussia*, se proprio suo A capite adducturum, aut necessitate aliqua ineuitabili interueniente, per filium suum missurum, & obtulit, & respondit. *Lithuani* quoque de ferendo exercituali subsidio, contra Magistrum & Ordinem, correcta priori voluntate, fidem præstant.

Sbigneus Cardinalis, & Episcopus Cracouiensis moritur,

Quieuisse videbantur horribiles motus bellorum, & clade, apud *Choinicam* accepta, per vicissitudinariam reciprocationem, correcta. Per singularia enim certamina, sæpius inita, in quibus *Poloni*, semper extabant victores, animi *Polonorum*, euentum alacrioris fortunæ, in dies præstolabantur. Sed paulo minor turbatio, quam quæ apud *Choyni-* B *czam* acciderat, in morte *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, subito coorta est. Qui regressione fœlici ex campo *Casimiri* Regis, & sui exercitus comperta, ex *Cracouiense* urbe, in qua ad prouidendum singulis emergentibus, durante bello *Prutheneco* præsentialiter morabatur, versus *Sandomiriam*, & illic in arctiori abstinentia, iuxta consuetudinem, diutius obseruatam, dies Quadragesimæ absumeret, processit, & fere omnem Quadragesimam illic, deditus obsecrationibus, & missis exegit. Dum vero diem Dominicum Palmarum, & eius officium diurnum, pariter & nocturnum, solenniter, & cum voce sonora expleuisset, & ad vesperam, C in chrismandis hominibus vacaret, in crastino vero, videlicet feria secunda, in funere *Ioannis* de *Kontetpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarii, missam mortuorum, in Pontificalibus decantasset, reuersus de Ecclesia, in grabatum se proiecit, & febribus vexatus, grauissimum cæpit habere, & præclusum anhelitum, & cruorem flegmate mixtum proiicere. Et dum tam ipse, quam sui familiares, omnes illum grauedinem fortem, naturam suam superaturam existimassent. Physicusque, *Sbigneo* Cardinale, iam frustra consenciente, incidendam venam ad phlebotomiam persuaderet, feria tertia post Ramis palmarum, quæ erat, prima dies mensis Aprilis, D sub tempore, quo Domini nostri passio, in Ecclesia *Sandomiriensi* pronunciabatur, generosum suum illum spiritum, cuiuslibet potentiæ mundanæ, contra fidem, aut libertatem Ecclesiasticam, aut iustitiam se extollentem contemptorem, ad sydereas mansiones, angelico ministerio deuehendum, emisit. Cuius morte, in Regno *Poloniæ* volgata, vniuersos Ordines, & homines vtriusque status, tantus mæror & luctus occupauit, vt illum, non solum, tanquam Ecclesiæ Cardinalem, Pontificem, & Columnam, & verum Apostolicum successorem, sed veluti parentem & liberatorem patriæ, & defensorem, atque aduocatum, vberrimis lachrymis certatim lu-

1455. gerent, & actum de republica, actum de se, & sua libertate, pignoribus, & fortunis, publicis fletibus, lamentabantur. Nec mirum, erat enim ille, velut sydus clarissimum, quo Sol noster, nihil vidit fulgentius, neque in posterum est visurus, illustrans, non solum Regni *Poloniæ* & Ecclesiæ *Cracouiensis* splendorem, sed etiam Cardinem *Romanæ* Ecclesiæ, insigniens sua persona, & nobilitans. Talisque tunc Pontifex, defensor, patronus, & pater patriæ est ablatus, Regno *Polonico*, qualem (vt auguror) secula nulla restituent. Quo in defendenda fide Catholica, & libertate Ecclesiastica, nemo animosior, in pronunciando, & decernendo iusto iudicio, & defendendo paupere, & pupillo, nemo constantior, in alendo egeno, peregrino suscipiendo, ære alieno oppresso, relevando, nemo profusior, in dilatando honore, & amplitudine patriæ, nemo vigilantior. Corpus suum *Sandomiria*, *Cracouiam* adductum, feria quarta post festum Paschæ, quæ fuit, nona mensis Aprilis, ecclesiasticæ sepulturæ, in vrna ærea, per eum, dum viueret, ordinata, in Chori medio, Cathedralis Ecclesiæ *Cracouiensis*, traditum, & sibi adeo omnia iustissima lege, a Clero, & populo persoluta sunt, vt Corpus Summi Pontificis, Cæsareum, aut Regium, plus honestatis, & celebritatis, non esset accepturum. Capelli tres rubei, ad sepulchrum suum suspensi, designant illum, a tribus summis Pontificibus, *Eugenio* quarto, *Fælice* quinto, & *Nicolao* quinto, sacræ *Romanæ* Ecclesiæ Cardinalem, ter, quod nemini, priscorum legitur contigisse, declaratum. Præcesserat autem *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem*, diebus octo, *Nicolaus* Papa quintus, & dimissis in manibus Cardinalium, mille millibus, & ducentis millibus florenorum, pro vrbis *Constantinopolitanæ*, de manibus *Turcorum* liberatione, deuotissime & religiose, vti Pontifici *Romano*, dignum, & conueniens erat, die vigesima quinta mensis Martii obiit. In cuius locum *Alphonsus* Cardinalis, tunc quatuor coronatorum. Episcopus *Valentinus* vir senex, & decrepitus, sed iuris vtriusque interpres copiosissimus, miranda concordia Cardinalium, per electionem Canonicam, octaua die, mensis Aprilis, in Conclaui, in Palatio *S. Petri* habitam successit, & *Calixtus* tertius, voluit appellari, vigesima mensis Aprilis coronatus. Exegit autem *Sbigneus* Cardinalis in vita, annos sexaginta sex, in Pontificatu *Cracouiense*, triginta duos, in Cardinalatu vero sedecim. Pro eligendo autem futuro pontifice *Cracouiense*, dies vigesima quinta mensis Maii, in diem Dominicum Pentecostes, cadens, designata est. Testamentum suum, in quo omnes thesauros suos, non necessariis, aut propinquis, sed studentibus, egenis, Monasteriis, Ecclesiis, & miserabilibus personis, distribui ordinauit, executioni debitæ mandatum. Nunquam illum constat hæreticis pepercisse, sed omni studio, aut ad eorum reductionem, aut deiectionem, extirpationemve adeo insudasse, vt non secus illum hæretici, quam aliquod fulmen pertimescerent, & hostili odio, hostes Ecclesiæ, ipsum quoque insequerentur, velut hostem. Ciuilis, & benignus homo, in hospites officiosissimus, moribus generosis, rara in singulos gratia, ad omnem aduersitatis impetum, scutum rationis, & patientiæ indesinenter opponebat. 1455.

item & Nicolaus Papa quintus.

Cui concordi electione Cardinalium Calistius tertius succedit.

Nondum hybernalia tempora transacta erant, cum Magister, & Ordo Cruciferorum, gentes suas interim contrahit, & ex *Marienborg*, cum tribus duntaxat millibus hominum, versus *Thorun* procedit, spe potiundæ veteris Ciuitatis *Thorunensis*, illectus. Duo enim Ciues *Thorunenses* de principalibus, videlicet *Elbingus*, *Gelemovvsky*, vna cum *Andrea Thorunense* Plebano, conspiratione, ad cuius etiam notitiam, duodecim fratres Ordinis Prædicatorum asciuerant, facta de tradenda Ciuitate *Thorun*, per eosdem fratres Prædicatores & per literas, quas præfatus *Andreas* Plebanus scribebat, tradimentum componunt, & certam diem, ad perficiendam rem constituunt. Redundassetque huius conspirationis series, ad vniuersæ Ciuitatis periculum, ni Ciuitatis *Thorunensis* apparitor, quadraginta florenis a *Bernhardo Schumborski*, tunc in *Thorun*, velut captiuo, agente, subarratus, de tribus fæminis, similem fraudem molientibus, & ad portas Ciuitatis, adulterinas claues, seris cera expressis parantibus, ad quas *Bernhardus* apparitorem, solicitando eas de re maturanda, mittere solitus erat, rem aperuisset. Et licet mulieres ad portas, prout index detulerat comprehensæ, vltimo supplicio extinctæ fuerint, appareretque, manifestam in Ciuitatem proditionem existere: per quas tamen Personas, aut quo tempore, vel ordine, huiusmodi proditio constari deberet, nullis signis, aut suspitionibus poterat deprehendi, donec Magistro generali, cum exercitu, ad diem compositam in *Thorun* venienti, *Elbingus* vnus ex proditoribus, qui ægritudine pedum, & alia varia valetudine impeditus, nusquam solitus erat egredi Ciuitate, extra portas processit. Magistro periculum, in quod iam duo aroldi, & plures Equestris ordinis viri, à Magistro, velut ad quietam Ciuitatem præmissi, inciderunt, denunciaturus, ab omnibus conspectus suspicionem omnino in se vertit, & comprehensus, conscios proditionis, tormentis vrgentibus expressit. Et illico illi proditores duo, literas Magistri, illis sæpius scriptas, in testimonium sui sceleris, in manibus in altum, quo ab omnibus conspici possent, erectis, in forum producti, primum capite truncati sunt, deinde cadauera exanima, in quatuor

Proditoribus veteris Thorunii

1455.

extremo supplicio affectus,

tuor partes diuisa, portionesque ad portas Ciuitatis suspensæ. Plurimique alii *Thornnenses* Oppidani, aut gladio occisi, aut vndis suffocati, & Ciuitas vtraque sentina proditorum purgata. Cum itaque in nullo prosperarus Magilter, se illusum animaduertisset (*Andreas* enim de *Thorzin* Capitaneus *Culmensis*, Ciues *noua Thorun*, qui sibi ambiguæ fidei videbantur, in *Veterem Thorun* transferrens *nouam Thorun* suis gentibus, ne quid fraudis Ciues moliri possint, locat, & omne periculum, si quod erat conflatum, tali prouisione, & sua prudentia auertit) regrediendo à *Thorun*, in *Marienburg*, plures villas igne vastauit. Poterant tunc Regiæ gentes, multo eo superiores, ad iustum descendere, cum Magistro certamen, sed non persoluta stipendia, quemlibet intra parietes continebant.

Magister frustratus spe,

Marienburgum cum exercitu redit, gentibus Regiis, ob non persoluta stipendia, intra parietes se continentibus.

Immunes erant partes inferiores *Prussia*, à belli stridore, ibique belli vicini contagio peruenit. Duo enim Oppida *Kinzberg*, ad rebellionem inclinata, Magistro, & sua portas aperiunt, & se in potestatem eius dedunt, tertium, quod appellatur *Knipolth*, in fide Regia permanens, gentibus, ex *Gdansk* missis, adiutum est. Reliqua duo rebellia, bombardis, & tormentis adeo concussit, & terruit, vt plures domus ruinarentur. Hæc auersio, duorum Oppidorum à fide Regia, Cruciferorum stipendiarios, qui fallacibus verbis Magistri, in illam diem suspensi, executionem de occupandis castris Magistri, differebant, meliori spe reffecit: Suggerente Magistro, quod omnes Ciuitates, exemplum illorum duorum oppidorum essent securæ. Interim & *Ioannes Colda*, Oppidum *Dzyaldow*, simulato nomine Commendatoris *Elbingensis*, ingressus, multos stipendiarios Cruciferorum, & populum Oppidi interfecit. Et captis potioribus, numero septuaginta, illud incendit. Intra dies quindecim, quatuor vicibus particulari congressu, dimicatum, & toties de Cruciferis, per gentes Regias, triumphatum est: & multi ex ordine, & stipendiariis interfecti, ducenti capti sunt, & spolia, militibus distribura.

Duo Oppida inferioris Prussia deduntur Cruciferis, tertium in fide Casimiri Regis perstitit.

Ioannes vero Kolda oppidum Dzyaldow Cruciferorum stratagemate captũ incendit.

Solicitatus pluribus euentibus, Nunciis & monitis *Casimirus Polonia* Rex, pacificata *Lithuania*, ex illa discessit, & ad consulendum rebus terrarum *Prussia*, Conuentionem generalem in *Piotrkow*, pro die Ascensionis Domini instituit. Ad quam cum *Zophia* genetrice, & *Elisabeth* Consorte, Sabbato, post festum Ascensionis Christi aduenit. Et conuenientibus Prælatis, & Baronibus Regni *Polonia*, *super bello contra Cruciferos continuando, & solutione stipendiariis fienda*, primum deliberatio cæpta est. Instabant enim Capitanei, Nobiles, & Ciuitates *Prussia*, qui ad Conuentionem ipsam personaliter aduenerant, vt potentiæ nouarum gentium illis in præsidium, & Ciuitati *Knipholth*, alias *Krolowgrod*, quæ per gentes Magistri, quarum Commendator *Elbingensis Henricus* & *Balthasar* Dux *Zeganensis*, erant A Capitanei, obsidebatur, in liberationem mitterentur, quoniam stipendiarii Regii, deficiente solutione, solos muros Ciuitatum, aut Castrorum deffendere contenti, nullatenus in campum procedere, aut cum hostibus decernere, volebat. Et quoniam Consiliarii Regni, motio vniuersarum terrarum Regni, ad bellum *Prutbenicum*, ea æstate gerendum, sumptuosa & onerosa nimia, imo nec necessaria videbatur, præsertim hostium paucitate pensata: quibus facilitet, per Stipendiarios Regios resistentia opponi poterat: cum essent & numero & robore superiores, dummodo solutio illis præstaretur. Conclusum est, *expeditionem terrarum Regni, pro maiori necessitate reseruari,* B *& pro pecuniis habendis, soluere de vniuersis laneis fertones.* Hæc conclusio, cum placida magis, quam vtilis videretur, accepta est, & sub hac spe Capitanei, Nobilesque, & Ciuitates *Prussia* remissæ, & pro soluendis fertonibus, particulares Conuentiones, in singulis terris decretæ, & altera Conuentio generalis, pro festo S. *Ioannis* Baptistæ, in *Piotrkovv* instituta: quo melius omnibus defectibus & nouis emergentibus prouideri, & expeditio generalis, si necessitas cogeret, instaurari possit. In terris *maioris Polonia*, quoniam vicino, & pene domestico, malo vrgebantur, fertonum solutio, vniuersali consensu, decreta, & tandem exigi cæpta est. In terris vero C *Cracouiensibus* plures resistentiæ, de soluendo oppositæ, nec in solutionem fertonum Nobiles trahi poterant, nisi ea conditio admitteretur, *vt bona Regalia, quocunque modo tenentes, omnium introituum soluerent medietatem.* Per quam quidem conditionem, magis de terris *Cracouiensibus* fertones sperare, quam habere licebat: cum Tenutarii bonarum Regalium *nullatenus se in hanc conditionem, velint sibi onerosam, & grauem*, astruebant *consensum*.

De fertonum ex singulis laneis contributione in Conuentione Piotrcouiensi disceptatur, tandem vt soluantur conclusum, & expeditio Regni, ad bellum Prussi pro maiori necessitate reseruatur.

Vigesima quinta mensis maii die, quæ in diem Pentecostes, & S. *Vrbani* cadebat, pro electione futuri Pontificis *Cracouiensis*. Viginti octo in numero pro celebranda hu- D iusmodi electione congregati, peracta maiori missa, in qua vnusquisque eorum sacramento Diuinissimæ Eucharistiæ fuit procuratus, Conclaue ingressi, Venerabilem virum Magistrum *Thomam* de *Strzapino* Sacræ Theologiæ, & Juris Doctorem, Canonicum *Cracouiensem*, & Regni *Polonia* Vicecancellarium, per viam Inspirationis, concorditer elegerunt. Pro quo eligendo, *Casimirus Polonia* Rex, Prælatique & Barones, ex Conuentione *Piotrcouiensi*, pro festo Ascensionis Domini habita, specialibus Nunciis, videlicet, *Ioanne* de *Bobrek*, Castellano *Biecense*, & *Alberto Zichlinski* Secretario Regio, intercedebant, licet ipsa intercessio, ad eligendam personam

Thoma Strzapienski in Episcopum Cracouiensem electo,

suam,

1455. ſuam, apud eligeotes, nullum patrocinium afferebat. Hanc electionem duo prodigia, quæ elementia Saluatoris, veriat in nielius, vitiis hominum, diuinam vltionem prouocantibus, *Cracoviæ* ſecuta ſunt. Nam & in die electionis hora veſperorum, campana optima *Sbiſchek* vocata, dulcem ædens ſonum, quam *Sbigneus* Cardioalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, ſuis impenſis effecerat, ſuumque illi nomen, in benedictione indiderat, à loco ſuo mota, cecidit, & caſu ſuo, partes ſuperiores, auriculares confregit. Pro memoria tamen illius, clariſſimi Præſulis, & Cardinalis, renouanda, cum ex confractione einsmodi, reddita eſt inutilis, impenſis Eccleſiæ, noua fuſione reintegrata eſt. Aliud die ſequenti, veſperorum hora, ignis ex domo *Thomæ Lorificis*, tunc *Cracouienſis* Conſulis, ædi beati *Petri* proxima, erupit. Et dum primordium, leui vel pene nulla interceptione negligeretur reſtingui. (omnes enim fere Mechanici ad auem ſagittandam, cæteri homines ad ſpectaculum, extra vrbem, ad locum ſolitum deſcenderant.) Flamma cæpit augeri in immenſum, quam etiam ventus validiſſimos ab Aquilone, in ipſa incendii hora ſuperueniens, in plures partes detulit, & dilatauit, & aſper ipſe incumbens, ſubito promouebat iocendium Septentrio. Sed & in quibusdam domibus, quæ ab igne corrupta erant, bumbardici pulueres, adeo ignis auxerunt virtutem, vt flamma horrendiſſima vnumquemque a defenſione arceret. Propter quod defenſione omiſſa, ad res & fortunas, in tutum deportandas, diſcurſum eſt, & centum, & amplius domus in Caſtrenſi, & Canonicali plateis, & quatuor ædes ſacræ, videlicet ſanctorum *Petri*, *Andreæ*, *Martini*, & *Mariæ Magdalenæ*. Collegium inſuper nobile Canoniſtarum arſere. Duæ duntaxat domus Canonicales, vna quæ erat Magiſtri *Nicolai Spicziner* Cantoris, altera *Ioannis Dlugoſch*, Canonici *Cracouienſis* ægre defenſæ. Sed & in caſtruuo quoque *Cracouienſe*, vento carbones viuos deferente, manauerat incendium, ſed ſolicitudine continua ſuppreſſum eſt. Plures hoc incendio periere mortales ſexus vtriusque, qui vel fortunas ſuas igni eripiebant, ant ſe cum illis, in celariis abdiderant, triſte ſpectaculum etiam hoſtilibus oculis. Creditum eſt a pleriſque tam crudele incendium, ob iniuriam nominis Diuini, in libertatibus *Iudæis* conceſſis, irrogatam accidiſſe, cum & *Iudæi Cracouienſes*, apud *Thomam*, ſua conſeruabant potiora depoſita, de cuius domo primum ignis erupit. Ambo ipſa prodigia, iudicata ſunt à ſapientibus hominibus, perniciem futuram Eccleſiæ Cathedrali *Cracouienſi*, & perſonis eius, portendere, & perſecutionis flammam, quæ obeunte præfato *Thoma Strzapienski* electo, *Cracouienſe*, Prælatis, & Canonicis *Cracouienſibus*, illata eſt, ſecuturam.

campana in pulſu

loco ſuo mota cecidit

& magna pars Ciuitatis Cracouienſis, & Canoniſtarum Collegium conflagrat.

Sed nec *Gneſnenſis* Ciuitas, pro illa tempeſtate caruit. Duabus ſiquidem vicibus, fulmen in Eccleſiam maiorem irrupit. Et prima quidem vice, poſt diem S. *Stanislai* in Maio, globus deauratus, in pinnaculo templi conſiſtens, vi fulminis ictus, & in terram deiectus eſt. Altera vero vice, feria ſexta, poſt feſtum Corporis Chriſti, ſuperuenientibus terrificis, tonitru, & corruſcationibus, fulmen in idem pinnaculum templi, ictum ſuum repetens, in Sacriſtiam ſe intulit. Et ibi globo pinnaculi, qui ibidem ſeruabatur, percuſſo, ſouea, ad modum mitræ circulariter in terra, quæ cemento per totam ſacriſtiam eſt ſuperpoſita, euulſa, in turrim eiusdem Eccleſiæ, vim ſuam dirigens, hominem, quem ibi repperit, veſtibus in eo exuſtis, & pilis in corpore, crinibusque in capite crematis interfecit. Per totam æſtatem, in variis locis, corruſcationes, fulmina, & tonitrua horrenda, ſine tamen damnorum ſubſecutione habita ſunt, & iumentorum, anno eodem, interitus, & caritas annonæ erat. 1455.

Globus deauratus, fulmine de Eccleſia Gneſnenſe deiicitur, & in deiectum, repetens ſuum ictum,

fulmen hominem interficit in Eccleſia.

Feria tertia, in die ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, in Oppido *Pyotrkow*, iterum Conuentio generalis habita eſt. In qua de rebus *Pruſſiæ*, multæ habitæ deliberationes, & tractatus, & viæ plures exquiſitæ, quibus pecuniæ Stipendiariis ſoluerentur. Sed dum potior, & celerior inueniri, niſi ſertonum ſolutio, non potuiſſet, etiam à tertiis *Cracouienſibus*, in eorum ſolutionem conſenſum eſt. Nouum interea mendar, plurium Nunciorum, teſtimonio & literis confirmatum erupit. *Gentes Regias hoſtilem exercitum, qui Krolowgrod obſidebat, fudiſſe, & Ciuitatem obſidione liberaſſe, & maximum captiuorum numerum, in ſuam poteſtatem redegiſſe.* Hæc nouitas ab omnibus credita, dum falſe vulgata, veri vicem obtinuiſſet, animos *Caſimiri* Regis, & Conſiliariorum exhilaratos, auertit, ne de ſoluenda obſidione Ciuitatis *Krolowgrod*, & uniuerſi exercitus Regni, in terrarum *Pruſſia* deſeolam perductione, curam intenderent. Itaque ex Conuentiune illa, expeditione generali non indicta, diſceſſum eſt, omnibus exiſtimantibus, victoria illa, in qua ſeptem millia hoſtium cæſa referebantur, in *Pruſſia*, debellatum. Eaque rerum conditio, quæ vera erat, mouebat Regem, & Conſiliarios, vt ab expeditione indicenda, pro illa æſtate abſtineret: quoniam Magiſter, & ſui Cruciferi, dum in ſolutione, quæ ad milliones iam excreuerat, ſuis ſtipendiariis deficerent, de Caſtro *Marienborg*, & cæteris Caſtris, & Ciuitatibus, in fide eorum conſiſtentibus, eiecti erant, & omnis facultas diſponendarum rerum eis ablata, in ſtipendiarios, & eorum Capitaneos, ſumma rerum, & omnis diſpoſitio traducta, qui & ipſi non ſolum ære, ſed etiam victualibus inopes, ſolicitabant Regem quatenus eorum ſtipendia perſolueret, & tam Caſtrum *Marienborg*, quam alia Caſtra, & munitiones, in ſuam reciperet di-

Dedita Ciuitate Knipolsb hoſtibus. Poloni generalem expeditionem in Pruſſiam indicunt, & de dandis ſertonibus conueniunt,

Marienburg & cætera Caſtra ob non ſolutionem ſtipendii eiectis Cruciferis, per ſtipendiarios occupata,

1455. ditionem. Ex Conuentione *Pyotrcouiensi*, *Casimirus* egressus, *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, & *Ioannem* de *Rithwyani* Capita- A neum *Sandomiriensem*, in *Prussiam* mittit, cum hostilibus stipendiariis super castrum *Marienburg*, & aliarum munitionum, deditione, pacturos. Qui etsi in *Grudzancz* conuenissent, & beneuolos se, recepta pecunia, Castrorum omnium deditionem facturos obtulissent. *Theutonicorum* tamen pars, ne conclusio huiusce rei tunc fieret, obstitit, & impediuit.

quo minus dederentur Regi Alemanni impediunt.

Interim vero Ciuitas *Kniphofh* grauius obsideri, & fames vehementius vrgere obsessos cœpit. Nam & duæ Ciuitates, ei contiguæ, quæ deditionem, pro Magistro, & Cruciferis fecerant, & exercitus hostilis, ne aliquid ad obsessos importari posset, solicitudine extrema prohibebant, alueumque fluminis *Pregor*, qui Ci- B uitatem medius præterfluit, tignis, & roboribus, ne aliquid furtim importari obsessis posset, obstruxerant, rati: vt erat, non alio genere pugnationis, obsessos ad deditionem, nisi fame cogi posse. Intelligens *Casimirus* Rex, obsessos, in arcto esse. Nunciis & literis Capitaneos solicitat, vt celerius Ciuitati succurrant. Et quo ad id proniores essent, aliquot millia florenorum, inter stipendiarios, diuidenda transmittit. Paritum est illico a Capitaneis iussis Regiis, & Copiæ, ex præsidiis contractæ, iustum exercitum effecerant: qui ad hostes, ab obsidione deterrendos procedebat. Verum antequam Regius exercitus aduenisset, Ciues extrema desperatione, ferendi sibi C auxilii adducti, (neque enim Nuncii, denunciaturi illis, ferendum auxilium, ad eos peruenire poterant, quin & vnus, cæteris audacior, fluuio Ciuitatem natando ingressurus, ab hostili exercitu, certatim in eum sagittas mittentibus, extinctus est) inito pacto cum hostibus, Ciuitatem dedunt, & non Magistro, aut Ordini, sed Duci *Zeganensi*, *Balthasaro*, fidelitatem repromittunt. Et abinde progressi, aliquot oppida inferiorum partium, hostes per deditionem accipiunt. Nouitas de deditione Ciuitatis *Kinsberg*, ad Regem *Casimirum* perlata, magnam illi intulit mentis amaritudinem, veritum, ne cæteræ Ciuitates principaliores, ad similem deditionem D animum inclinarent, cum & de Ciuitate *Gdansk*, & *Thorun*, rumor vulgatus erat, eos ad deditionem spectare, huncque rumorem Magister, per literas suas, vicinis Principibus, & terris *Almaniæ*, inflatius, quam verius diffundebat. Propter quod *Fredericus* Marchio *Brandeburgensis*, in *Polonia* alitus, qui alias literis, & Nunciis Regiis, solicitatus, secum conuenire differebat, conuersam suo totali fauore fortunam in partes Magistri, ex deditione Ciuitatis *Kinsberg* existimans, in *Prussiam* secontulit, & cum Magistto in *Gnyew* conuenit: partes suas, tractatu pacis, & officio Mediatoris, quod sibi asserebat, quo minus

1454. *Casimiro Poloniæ* Regi suspectior esset, per *Fredericum Romanorum* Imperatorem demandatum adiuturus. Rex interea *Casimirus*, maiora pericula horum, quæ euenerant, veritus, æstate iam licet deficiente, expeditionem bellicam, vniuerso Regno *Poloniæ*, in *Prussiam*, contra Magistrum & ordinem indicit. Ciuitates vero *Prussiæ* principales, vt fidei promissæ sibi meminerint, Nunciis solicitat. Illæ nullatenus hæsitandum, de constantia sua remandant, & plures viros suarum Ciuitatum insignes, ad fauendum partibus Magistri, & Ordinis procliuos, securi percutiunt, Regemque *Casimirum* orant, vt cum exercitu celerius adueniat, nihil se de priori fide, in quamcunque partem feriat fortuna, diminuturos.

Exercitus interea hostilis, nihil sibi cunctandum ratus, apud oppidum *Fridlanth*, quod & ipsum in partibus inferioribus *Prussiæ* situm est, applicat. Id per vnum, ex stipendiariis Regiis, *Bohemum* genere, *Skubyela* nomine tenebatur. Is stratagemate vsus, simulato metu, hostes maximo impetu ad muros vsque Ciuitatis penetrare, & animum illis crescere, ac plures ad muros, priorum visa incolumitate, venire permittit. Deinde locis omnibus completis, ipse cum suis exiliens, hostes vbique conglobatos, iam bombardis & fistulis, iam sagittis, & saxis, superne ferit, vt in breui spacio quingenti cæsi, centum captiui, intra muros remanerent. Cæteri magno metu perculsi, fuga ad Castra redierunt, quæ & ipsa ægre defensa sunt, gentibus Regiis ex Oppido erumpentibus, & cæde, & captiuatione in tergis hostium hærentibus. Nec longe absuit, quin & hostiles stationes interciperentur. In hac clade plures insignes hostium stipendiarii perempti sunt.

Apud oppidū Fridland

multi hostium stratagemate vnius Bohemi caeduntur.

Seditio Ciuitatis *Kinsberg*, quam aliqui Ciues eius, non necessitate aliqua subacti, sed quod pœnitentia animos subeunte, dominationem Regiam excutere quærebant, fecisse ferebantur, impulit *Casimirum Poloniæ* Regem ad faciendam omnium gentium suarum, secundam expeditionem in *Prussiam*. Desinente itaque iam æstate, & autumno, qui in Regione *Poloniæ*, frigidus, humidus, & imbrosus esse consueuit, milites ex vniuersis Prouinciis Regno *Poloniæ* subiectis, procedere in campum iubentur, multis & ferè omnibus de intempestiua vocatione gentium *Casimirum* Regem carpentibus, cum pro illo tempore in campum exire iubebantur, quando ex illo in hyberna merito forent deducendi. Paritum tamen est Regiis imperiis: licet in parendo, tanta fuerit varietas, vt cum aliquarum terrarum exercitus, pro indicta die conuenisset, cogeretur tamen alios exercitus lentissimo gradu procedentes, præstolari sex hebdoma-

Exercitus Polonici in Prussiam ten-

1455. *dentis inobedientia, & damna ab eo suis illata.*

madis. Neque enim maodata regia pro tunc, ponebant, in aliqua æstimatione, vel pauore, sed vnusquisque id agebat, ad quod vel necessitate, vel egestate, vel impetu animi ferebatur: ita vt in progrediendo in *Prussiam*, Regalia, & Ecclesiastica bona, crudelissime vastarentur. Decimæ quoque exponerentur in prædam, sine aliquo diuinæ vltionis respectu. Exercitus autem, qui primo conuenerat, passim ex agris *Cracouiensis* terræ, frumenta ad statiua, quasi illic hybernaturus, conuehebat, speciemque magnorum aceruorum confecerat. Quæ omnia ex loco illo digrediens, ne aliis possent esse in vsum incendit. Vt hoc quoque tali facto, quali & quanta erga patriam charitate, erga Regem renerentia, & in bello disciplina militari fungeretur ostenderet.

Casimirus Poloniæ Rex interim, dum exercitus conueniebat, morabatur in *Brzesczye*. Vbi ad illum legationes singulæ ex *Prussia* facilius perscrebantur. Et Ciuitates principales *Prussiæ*, missis Nunciis, quali ordine bellum gerendum foret, cum Prælatis, & Baronibus *Poloniæ*, quorum frequentia ad Regem conuenerat, consultabant. Vna tamen res, non solutum militibus, mercede conductis, stipendium, omnia disturbabat: quoniam & milites, qui ordines ducebant, ex Castris, & præsidiis in *Brzesczye* veniebant, & Regem maledictis lacessebant, transitionemque ad hostem, & deditionem locorum, quæ tenebant, in hostilem potestatem minabantur. Quibus rebus *Casimirus* Rex, & Consiliarii, non secus vt par erat, moti, de conquirenda pecunia, in stipendiarios, partienda, plures dies nequicquam prolectuose deliberabant. Et quoniam via, de soluendis sertonibus, ex quolibet laneo parum prospere anno præterito successerat, ad res, & Cleuodia Ecclesiarum, ne respublica pessundaretur, intentio omnium directa est. Consentientibus itaque *Ioanne Sprowski* Archiepiscopo *Gnesnense*, *Ioanne Wladislauiense*, *Andrea Posnauiense* Episcopis, & de restituendis rebus, & Clenodiis Ecclesiæ, cautionem à Rege, & Consiliariis accipientibus. Ecclesiæ trium Diœcesum *Gnesuensis*, *Wladislauiensis*, & *Posnaniensis* suis charissimis vasis, & Clenodiis, cultui Diuino ad honorem Omnipotentis Dei & sanctorum eius, largitione fidelium dicatis, nudatæ sunt: quamuis extarent adhuc frequentissima, & valida remedia, nec eo malignitatis fuerit ventum, vt sacris debuerit vis inferri, vt templa, & superum ossa nudari, vt donaria Regum, Pontificum, cæterorumque Christi fidelium, in vsum stipendii conflari, singulis vtriusque sexus fidelibus, nudationem huiusmodi, non tam querelis, & vocibus, quam lachrymis prosequentibus, & Pontifices præfatos, de celeri, & leui consensu publice incusantibus. Rebus autem & vasis ab Ecclesia, per officiales, ad id con-

Casimirus Rex thesauris trium Diœcesum videlicet Gnesuensis, Wladislauiensis, & Posnaniensis, ex omnibus templis acceptis

stitutos, detractis, plus pudoris, quam alacritatis exinde, in animis Regis, & Consiliariorum A insedit: reputantibus singulis quantam ignominiam apud Deum & homines, tenui illo spolio (quippe argentum Ecclesiarum, non nisi ad sex millia florenorum æstimatum est) contraxissent. Sola Ecclesia *Cracouiensis*, & sua *Diœcesis*, illud malum audiuit magis, quam sensit, vel quia longior distantia illam excepit, vel quia, quod magis verisimile est, alieno spolio inspecto, nullatenus sciebatur, imperata factura: præsertim cum & Pontifex eius, *Thomas Strzapinski*, cum Capitulo, & Clero suo, a deliberatione illa aberat, & Conclusionem tam fædam, dedecorantem nomen Regis, & Regni, & vtrique notam perpetuæ ignominiæ inurentem abhorrebat. Perfecto autem hu- B iusmodi spolio, *Casimirus* Rex in bellum, cum exercitibus suis in *Prussiam* processit, & *Vislam* circa *Thorun*, facto, vti superiore anno, ex nauibus ponte, transiuit: Conscientia patrati in Ecclesias spolii continue vexatus, intelligens se irritasse Deum, cuius præsidio, cum in singulis, tum maxime in belli actionibus, sperare debuerat, se vsurum. *Fredericus* interea *Brandeburgensis* Marchio, apud Magistrum Ordinis in *Marienburg* diebus pluribus commoratus, tandem Regem in *Bidgostia* accedens, & *plura de sua fide, & beneuolentia, in Regnum Poloniæ differens*, supplicat Regi, *vt illo se dignetur honore, Arbitrum esse, sibi componendæ pacis liceret.* Quo obtento, ad Magistrum C regressus, precatur Regem, per literas, & Nuncios, *secum conuenire*, asserens *se afferre, eas conditiones pacis, quæ rebus eius, maximum profectum essent allatura quæque tanti essent, vt Rex se nunquam apud Deum rebatur, meruisse illas.* Credulus Rex *Casimirus*, tam crassis promissis, neque enim tantus vir aliud, quam veritas haberet, creditus est nunciasse, curam gerendi belli, quod mox credebat finiri, intermittit, & circa *Thorun* aliquot dierum statiua facit, nunciosque notabiles, *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, Cancellarium Regni *Poloniæ*, *Ioannem* de *Thaczin Cracouiensem*, *Petrum* de *Oporow Lanciciensem*, Palatinos, & *Hincza* de *Rogow* Castellanum *Si-* D *radiensem*, cum *Frederico Brandeburgense* Marchione, conuenturos & in pacem, sub æquis conditionibus consensuros, transmittit. Qui cum propè *nouam Ciuitatem*, in villa *Kosczielyecz* cum Marchione *Brandeburgense*, & Nunciis Magistri, & Ordinis, conuenissent, rati conditiones æquas, & sibi placidas, se audituros. Nuncii Magistri, & Ordinis, licentia dicendi facta, petunt, *vt Casimirus Poloniæ Rex, ex terris Magistri & Ordinis, exercitum suum, deducat, nec illas vastari sinat. Castra quoque, & Ciuitates, suam obedientiam professas, Magistro, & Ordini restituat. Si quid quæstionis, sibi cum Magistro, & Ordine esset, in Summum Pontificem, Imperatorem, aut Ele-*

1455.

contra Pruthenos ducit exercitum, ac Istula superato

promissit Marchionis Brandeburgensis illectum,

de pace cum Cruciferis ineunda.

Ele-

1455. *ctores Imperii, aut aliquos Reges, & Principes Catholicos illum esse compromissurum.* Nuncii Regii, conuenienti ædito responso, & de iustitia causæ Regiæ, largo sermone habito, in *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, grauius quo possunt inuehunt, *quod illos suis amplissimis promissis, ad illa ludibria pertraxisset, nec se ad disceptandum, sed ad audiendum, conditiones æquas, ab eo pollicitas, venisse* astruebant. Qui purgare obiecta aggressus, ne nihil prorsus, ex promissis attulisse videretur, *in præmium pacis componendæ, Magistrum, & Ordinem, de terris duabus Cholmense videlicet, & Michalouiense, cum solutione impensa, in bellum illud facta*, offert *cessurum*. Asserens *illas conditiones, sibi iustas videri*. Priuatimque multiplici ratione, Nunciis Regiis persuadet, *ne cunctentur oblata suscipere, nec in vnum tempus, conentur terras singulas Prussiæ, sui iuris facere, sed morem Sapientum secuti, his quæ dantur, in ditionem plenam redactis, Stipendiariis Magistri, pace composita, discedentibus, & Magistro ac Ordine egestate grauatis, & præsenti bello afflictis, nec resistentiam opponere valentibus, occasionem, de redigendo residuo, in tempus magis aptum & propicium reseruare*. Nuncii Regii consilia *Frederici* Marchionis, velut ea, quibus manifestæ fraudes inerant, aspernati, à colloquio discedunt, nec de cetero promissis Marchionis, fides habita est, sed nec quicquam de pace agere, licet pluribus Nunciis, & literis se id syncere facturum repromisisset, amplius permissus est. Videns itaque omnes conatus suos, ad irritum recidisse, Regique *Casimiro*, & Consiliariis suis, se inuisum, & suspectum fore, obtentis à Rege *Casimiro* conductoribus, quingentis, qui secum ad militandum veneraot, cum Magistro, & Ordioe remanentibus, ad propria rediit.

Frustra agit per Nuncios.

Destitutus a pacis spe *Casimirus Poloniæ* Rex, motis a *Thornn* exercitibus, versus *Ossa* fluuium procedit, Oppida *Gnyew*, & *Tczow*, in potestate hostili consistentia, pro vno tempore obsessurus, & ripa *Vulæ* expugnatis Oppidis, in suam potestatem redacta, hostibus multas difficultates ingesturus. Simulque *Gdanensibus* Ciuibus, multas commoditates præbiturus, qui à gentibus Magistri, in illis duobus oppidis consistentibus, terrestri itinere merces, & commeatus deferre, aut inferre prohibebantur. Offerebaturque non mediocris spes Oppida præfata conquirendi, eo quod *Gdanenses*, tantam se bombardarum, & pulueruin sufficientiam largituros profitebantur, vt vtriusque Oppidi muri, solo tenus demolirentur. Ac deliberatione confestim variata, Rex iisdem locis, & statiuis, quibus anno superiore iuerat, ad *Lassin* Oppidum peruenit. Et illud prætergressus, quo facilius obsidendi illud hostibus suspitionē adimeret, altera die retrogradu itinere illud obsedit, & plures hebdomadas in expugnatione vnius vilis oppidi, cæteris oppidis, quæ expugnari, aut deditionem facere sperabantur neglectis, hæsit: Cœlestibus iras in *Polonos*, pro ademptione vasorum Dei, vertentibus, & illam ipsis dementiam infundentibus. Et licet Oppidum præfatum, nec situ nec munitione, ad conquirendum difficile fuerit, & a principio obsidionis, paucas gentes, pro sui defensione habuerit: quia tamen in exercitu Regio, omnia neglecta, & soluta erant, quadringenti equites, de hostilibus præsidiis Oppidum ingressi, animos obsessorum, ad deditionem spectantes erexerunt. Et Oppidum egregie defendentes, cum parua manu, *Polonorum* excubias sæpius submouebant. Bombarda denique maior, qua muri quassati, notabilem oppidi partem nudauerant contracta est. Imberque, niue mixtus descendens, quem atrox frigus subsequebatur, lubricum gradum discurrendi, per aggeres, & fossata, quantumcunque audaci militi effecerat. Indignumque videbatur, propter conquisitionem, tam parui oppidi, milites in discrimen adduci debere, quamuis illius conquisitionem, non milites solum, sed etiam aurigæ indecorum, si irrito cœpto abscederetur, rati, recusante Rege, & Consiliariis non fauentibus deposcebant. Interim & plures aliæ difficultates, sed inter alias, cui difficile resisti potest, fames in equis alendis, exercitum premere cœpit. Nam in regione, & à proprio, & hostili exercitu, diuturno bello afflicta, nusquam pabula, pro equis, quibus exercitus Regius plurimum tunc valebat, reperiebantur, frumentis, quæ æstas produxerat, in munitiones deductis. Villarum quoq; habitatores, cubilibus suis desertis, quidam in *Russiam*, & *Poloniam*, cæteri in *Almaniam*, & in cæteras regiones, prout quemque ferebat sors, dilapsi, vacuas terras *Prussiæ*, pro maiori parte effecerant. Cogebaturque exercitus Regius, quod & ipsum quoque difficile iouentu erat, paleis & tuguriis detractis, aut graminibus in campis, aut aruis relictis, equorum famem sustentare. Auenæ venditionem in Castris, etsi plures inferebant, assequi tamen illam, non nisi pauci, quibus ampliores erant opes, poterant. Cæterorum equi adeo fame tabescebant, vt quarta pars de equis illius exercitus perierit. Propter quod *Casimirus* Rex, sero se consilia sibi dispendiosa elegisse, pœnitens, soluta obsidione, ex ignobili vico, famosum, & insigne effecit, quod bis se obsidionem tanti Regis, cum omnibus suis copiis, illud obsidentis, tolerasse, & toties aduersus illum triumphasse, poterit apud posteros, non sine igoominia tanti Regis, & exercitus, abunde gloriari. Tanta autem & iusta ira, & desperatione, Ciuitates, & incolæ *Prussiæ*, ob indebitam, & inhumanam suarum villarum, & ædium spoliationem, direptionem, & incensionem, expeditiooe illa per Regium exercitum, sine aliqua coertione, & vi-

Relictis oppidis Tczow & Gnyew ad Lassin oppidum expugnandum Casimirus Rex ducit exercitum. 1455.

Vnde infecta re postea cum summo dedecore discedit.

1455.

vltione, passim factam agebantur, vt iterum Magistrum, & Cruciferos, quamuis merito sibi inuisos, & infestos, rerum *Prussia* fieri dominos optarent.

Casimiro Rege bello Prutbenico occupato Irzik Stbosz de Olbrachczice Morauus, & Ioannes Swiebo-rowski Polonus

Agente Rege *Pruthenicum* bellum, & obsidione Oppidi *Lassin* occupato. *Irzik Stosch* de *Olbrachczicze*, Morauus, & *Ioannes Swieborowski, Polonus*, qui propter priuatas, & prætensas iniurias, hostem se Regni *Polonia* agebat, opportunum tempus, ad inuadendum Regnum *Polonia*, militibus, & gentibus vacuum, factum, rati, cum equestribus, & pedestribus Copiis vndecunque poterant, coontractis, sed & pluribus voluntariis, Ducum *Slesia* subditis, spe spoliorum solicitatis Regnum *Polonia*, circa Oppida *Ilkusch*, & *Slawkow* inuadunt. Et octoginta equis quibus in montibus

Ilkussia prædis abactis, & Slawkow incenso,

Ilkusiensibus, plumbum gignentibus, aqua pellebatur, receptis, oppido *Slawkow*, contra quod priuatæ vltionis ardor instigabat, eo, quod *Nicolaus Gunya*, fortalicii *Slawkouiensis*, Tenutarius, & Aduocatus, *Ioannem Swyeborowski*, pridem equis, & armis exuerat, cremato, tumultuario more, veriti insecutionem, cum præda reuertuntur. Et quoniam parum prosperè illis spes eorum successerat, in aliam Regni oram, videlicet terram *Wyelunensem* conuersi, in fortalicium *Kapino*, veste agresti, quo

fortalicium Kapino dolo capiunt,

dolum facilius tegerent, smicti, adeunt, seque censum ex agris debitum, attulisse mentiti, intromittuntur. Et primis portas consecutis, cæteri ex propinquis latibulis superueniunt, & fortalicium occupant, & militem *Wyerzbyatam*, eius Dominum captiuant. Qua nouitate cognita *Burgrabius Wyelunensis*, vniuersos ex villis homines, festine collectos, ad *Kapino* ducit, & illud cæpit obsidere, prohibereque, ne hostes fortalicium victualibus munirent. Sed & *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, & *Ioannes Wladulauiensis* Episcopus, tunc in *Vuyeiow* agentes, familiam ad augendum vires obsidentium, transmittunt, ciuitates vicinæ, & plura etiam ignobilia oppida, quasi ad commune incendium restinguendum accurrunt. Rex quoque nouitate ad eum perlata, *Stanislaum* de *Ostrorog* Palatinum *Calisiensem*, & *Ioannem Zaraba* Capitaneum *Wyeluuensem*, cum certis gentibus laturos obsidentibus, auxilia, transmittit. Qui postquam illuc venissent, licet hostes ad extrema deducti, aut fame contabescere, aut plenam deditionem facere cogerentur, veriti tamen, ne *Irzik Stosch* cum gentibus, prout fama vulgauerat, ad ferendum obsessis subsidium,

vnde per pactionem, cum rebus suis à Polonis emittuntur.

superueniret, & bellum in longius hyemali præsertim tempore traheretur, fortalicium ab hostibus liberare contenti, hostes eum rebus omnibus, quibus potiri poterant, emittunt.

Casimirus Rex

Discedens *Casimirus Polonia* Rex, feria quarta, post festum Omnium Sanctorum, cum omnibus Copiis, ab obsidione oppidi *Lassin*, in *Grudzancz* peruenit. Ibique diebus aliquot statiua habens, *qualiter bellum deinceps gerendum. & quibus impensis, deficiente Regio aratio,* A *sustinendum esset* consultabat. Et damnatis veterum Baronum, & Dignitariorum consiliis, quasi successus non lætos habentibus, quidam iuniores, ex communitate, ad formandum reipublicæ statum lecti. Qui consilium ingressi, petente Rege, vt prouisio sibi, de tenendo statu & continuando bello, fieret, decernunt,

inuentum consilio

constituuntque, *vt ex omnibus terris Regni, Spiritualium, & Regis Cmethones de laneo duos, nobilium vero vnum fertones. Spirituales quoque & singula Ecclesiastica persona, medietatem omnium prouentuum, de beneficiis suis soluant. Rex in Thorun, cum omni curia sua hybernet, & frequenti militum numero: motus omnes, si quos hostes facere* B *molirentur compressurus, & laborantibus auxilia laturus. Ciuitatesque si qua desciscere vellent, in fide retenturus.* A *Grudzacz* in *Thorun* itum est, & exercitus, qui nec per pontem, ex nauibus factum (quoniam is versus *Tezow*, consilio traducendi illic exercitus, postea retractato demissus fuerat) nec nauigiis, quæ nec tantæ multitudini suppetebant, nec congelacione prohibente amnis, passum liberum dabat, transfretari poterat, in varia itinera, versos *Masouiam*, ad quærendum, quibus in locis aptius superare *Vislam* posset, diuisus. Plures tamen circa *Thorun* nauibus transuecti, graui mercede naulum pendere cogebantur. Decreta popularia, magis

nouis & Tyrannibus tributis Spiritualibus & Sæcularibus imperatis.

C quam Regia, ad *Grudzancz* scita, voce Præconis in foris, & ciuitatibus *Cracouiensibus*, nomine, & edicto Regio denunciabantur. Imperabaturque omnibus Ecclesiasticis personis, & medietatis, de singulis prouentibus veri valoris, & duorum fertonum, de quolibet laneo, sub districtis pœnis solutio. Apparebatque nouorum Consiliariorum, improba deformitas, & rusticana temeritas. Regio etiam nomini inurens notam, quæ Ministris Dei, non precaria prece, sed imperiosa authoritate, velut quibusdam empticiis seruis, & mancipiis, tributa imponebat, & exigere satagebat. Oblitaque propriarum vitiorum, aliis leges, constitutiones, & decreta imponendi, & exequendi, æ-D quum censebat. Rex pluribus diebus in *Thorun* commoratus, intra quos, *Ioanne* Episcopo *Wladulauiense* & *Ioanne* de *Czizow*, Castellano *Cracouiense*, in *Grudzanca* remissis, de concordia noui tractatus, nouæque viæ, ex quibus nulla conclusio elici poterat, terebantur. Postulantibus stipendiariis partis aduersæ, pro quolibet stipendiario equite, ducentos florenos, & Castri *Marienborg*, omniumque aliorum, quæ suæ potestatis fecerant, offerentibus resignationem. Ex *Thorun* discedens, in *Brzesczye*, & *Lanciciam* venit.

Thorunia in Brzesczye, & Lanciciam peruenit.

Alexander, filius *Stephani Valachia* Voieuodatu, brachio & assistentia *Casimiri Polonia* Regis, potitus, illico petulantiæ, & nimiæ libidini,

Alexandro Palatino

1455.

1455.

Valachia à suis extincto, Petrus sufficitur

dini, atque ebrietati deditus, veneno ab his, quorum vxores, filiasque stuprasse asserebatur, extinctus est. In cuius locum, *Petrus* quidam Valachus, qui filius Naturalis *Alexandri*, quondam Voievodæ *Valachiæ* dicebatur, surrogatus est. Quem etsi *Casimirus* Rex, à Voieuodatu excludere, & quendam *Lithuanum* instituere, nitebatur, bellis tamen *Prussiæ* eum distinentibus, cogitata non valens perficere. *Petrique* præfati, crebris precibus, & legationibus expugnatus, eum in Voieuodatu *Valachiæ* confirmat.

& confirmatur à Casimiro.

Sadachmath Scytha, ab Ezigero Thartaro victus, cum filiis, & vxoribus Kiiouiam perfugit, vbi cum suis iussu Regis Casimiri, per Andream Odrowosz captus,

Sadachmath insuper *Thartarorum* Imperator, ab alio Imperatore *Thartarorum* Eczigero campestraliter prostratus, & deuictus, in *Kiouiam* cum nouem filiis, & pluribus vxoribus, Principibusque & Curiensibus suis aufugit. Ad quem *Andreas Odrowosz* Palatinus, & Capitaneus *Leopoliensis*, iussu Regio, *Kiiouiam* vsq; adueniens, ipsum filiosque, & Principes suos, licet renitentes, & resilientes, in Castro *Kiiouiense*, dissimulante *Simeone* Duce *Kiiouiense*, captiuat, cæteraque multitudo *Tartarorum*, quæ Imperatorem sequebatur, & in Ciuitate degendo, multa & horrenda grauamina *Kiiouiensibus* inferebat, comperta captiuitate *Sadachmath*, ab Oppidanis *Kiiouiensibus* trucidata est. Rex tamen *Casimirus*, ne *Lithuanis* displiceret, quorum etiam, in aliud tempus, magis profectibus, & commodis, quam *Polonorum* faucbat, captiuum *Sadachmath*, de Castro *Kiiow*, *Leopolim*, prout ordinatum erat, deduci prohibens, eum in *Lithuaniam* duci, & in *Vilno*, velut captiuum, cum vxore, & filiis teneri ordinat. Hæc res plurimorum *Polonorum* animos affligebat, aperte omnibus palpantibus, Regem *Casimirum* amplitudini, & paci *Lituanorum*, plus quam *Polonorum*, propensiori cura fauere. Tentus autem fuit præfatus *Sadachmath Thartarorum* Cæsar, cum filiis, per *Casimirum Polonorum* Regem in Castris *Lithuaniæ*, sub diligenti custodia, annis pluribus.

Vilnæ in vincula conicitur.

In Hungaria, Austria & Carinthia pestis, in Polonia annona caritas.

Regnum *Hungariæ*, etsi pro anno illo, bellis externis aliquantulum quietatum erat, pestis tamen grauissima, quæ etiam *Austriam*, & *Carinthiam* peruaserat, illud premebat. *Poloniæ* vero Regnum, præter bella in *Prussia* gesta, etiam defectus annonæ affligebat. Nam anno eodem frumenta quæque male creuerant, & hæc ipsa per armigeros, in bellum progredientes, consumpta sunt.

Wladislao Duce Masouiæ mortuo, filiisq; duobus impuberibus relictis

Feria quarta, ante diem sanctæ *Luciæ*, *Wladislaus Masouiæ*, & *Plocensis* Princeps, de ægritudine Ethica, quæ Principibus *Masouiæ* est hæreditaria, in Curia sua Oppidoque *Wyedczwyedza*, prope *Sochaczow*, relictis filiis duobus, *Semouito* & *Wladislao*, ex filia *Kanthner* Ducis *Olyeschnicensis*, *Anna* susceptos, moritur, & in *Plocense* Ecclesia sepelitur. Princeps fortis viribus, & habens optima naturalia, si illa, potatione superflua, interdum non debilitasset. Nulla alia virtute, quam iusticia insignior. *Masouiæ Histor. Polon. Lib. XIII.*

1455.

summa potestas penes fœminas consistit, donec Paulus de Giziczc Episcopus Plocensis, Gubernator constitutus, Ducatum vtmis grauatum releuaret.

extunc per fœminas Ducissas regi cæpit, omnibus Senioribus Principibus, in sexu virili absumptis. A Consensu tamen, & electione omnium *Masouiæ* Baronum, *Paulus* de *Giziczc* Episcopus *Plocensis*, in patrem & Rectorem *Masouiæ*, donec Principes debitam ætatem attingerent, surrogatus est. Qui potestate sibi tradita vsus Seniorum Baronum consilio, grauissimas, & onerosas consuetudines, & obseruantias, quibus in illum diem *Masouia*, in administratione iudiciorum, & exactione pœnarum premebatur, vix barbaris tolerandas, non sine nominis sui amplissima laude, & merito, abrogauit, & extinxit: quasdam ære proprio redemit.

Posnaniæ, in Kosczyan, Kobilino & Wschowa, Monasteria Bernardinorum fundantur.

Tertia Octobris Mensis die. Monasteria fratrum minorum S. *Francisci* de obseruantia, in *Posnania*, *Koscyan*, *Wschowa*, & *Kobilno*, per Consulatus, & Ciues earundem Ciuitatum, B fundata sunt, & sub breui tempore muris instaurata, atque ædificiis. Apud *Posnaniam*, extra muros Ciuitatis supra fluuium *Vartham*, sub titulo, & Ordine sancti *Bernhardini*.

1456.

Natali Christi, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, cum consorte sua *Elisabeth Lanciciæ* exacto, venit in *Piotrkow*, ibique generalem Conuentionem feria tertia in die Epiphaniarum Domini tenuit. Vbi conuenientibus, omnibus Prælatis, & Baronibus Regni, antequam ad aliquas publicas res ordinandas procederetur, Conclusiones per quosdam Nobiles, per Communitatem electos, de soluendis duobus sertonibus de laneis Spiritualium, & Regiorum, & C medietate bonorum Ecclesiasticorum decretæ, querentibus Pontificibus, de sua iniuria, grauamine, & oppressione, & de indignitate huiusmodi decretorum, omnibus vno voto assentientibus, cum magna eorum, qui ea condiderant, ignominia, & vituperio, retractatæ sunt. Deinde ad Res *Prussiæ*, quæ magis vrgebant, expediendas, processum. Post multos variosque tractatus, decretum, vt expeditio generalis, statim post festum Pentecostes mouenda, & tota æstate, in terris *Prussiæ* continuanda, fieret, & pacis nihilominus media, quæ Cruciferorum stipendiarii offerebant, tentarentur, præsertim, cum per illa captiuorum partis Regis, quorum tunc principales, ad conuentionem venerant, & non tam precibus, D quam lachrymis, se solui precabantur, liberatio offerebatur. Et quoniam ad Conditiones pacis, sine summis pecuniarum grauibus, quas Stipendiarii Cruciferorum pro damnis, & seruitiis, deposcebant, nullatenus deueniendum, omnes rebantur, conclusum & decretum fuit, vt in euentum futuræ pacis, medietas omnium Censuum, tam de bonis Ecclesiarum Cathedralium, consentientibus Pontificibus, quam de bonis Regiis, & militum solueretur, & Consiliarii, ad tractandam pacem, quam *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, in *Gdansk* agens, posse sequi, sub æquis conditionibus, astruebat, mitterentur. Conuentione autem præ-

Dum de bello Pruthenico Piotrconiæ consultatur,

& medietas Census annui tam Spiritualium, quam Regis & Secularium militum decernitur, pro subsidio belli,

1456. *seu firmanda pace, Castrum Brathian hostibus vltro deditur, accepta pecunia.*

præfata durante, Castrum fortissimum, in terra *Culmensi* *Brathian*, quod Rex *Casimirus Ioanni Trzeska* dederat in tenotam, per familiares eiusdem *Trzeszka*, qui tunc absens, in Conuentionem *Pyotrkouiensem* aduenerat, nulla cogente necessitate, hostibus deditum, & proditum, & pecunia recepta, venditum est. Quæ res animos Regis, & Consiliariorum nunciata, plurimum turbauit, & afflixit.

Prutheni caduntur,

Ex Conuentione *Pyotrcouiense*, *Casimirus Polonia* Rex *Cracouiam* processit, & illic cum *Zophia* genitrice, & *Elisabeth* Conforte sua, tempus carnis priuii, & tempus quadragesimæ exegit. Intra quos dies, & hostes, ad *Brodniczam* clandestine, irrumpere satagentes (præscitus enim fuerat, eorum clandestinus, & nocturnus aduentus) cæsi, & pluribus particularibus præliis, in variis locis commissis, superati, Centum notabiles ex hostibus capti sunt.

& Thomas Strzepinski in Episcopum Cracouiensem consecratur.

Vigesima quinta mensis Ianuarii, tunc in Dominicam Septuagesimæ cadente *Thomas Strzepinski* Electus *Cracouiensis*, consecrationem in Ecclesia *Bodzaczinensi*, per *Andream* Episcopum *Posnaniensem*, sibi impensam accepit.

Petro Wratislauiense Episcopo mortuo,

Sexta die mensis Februarii, *Petrus* Episcopus *Wratislauiensis*, post noctis medium, in Ciuitate *Wratislauiense* moritur, & nona Februarii in Ecclesia *Wratislauiensi* sepultus. Cuius morte secuta, Prælati, & Canonici *Wratislauienses*, octaua die mensis Martii, pro electione futuri Episcopi, indicta conuenientes *Iodocum* de *Rozemberg*, fratrem ordinis sancti *Ioannis Hyerosolimitani*, cum Cruce Priorem, Præpositum *Pragensem*, ordinis prædicti, ætatis, qnam culmen Pontificale requirit, pacientem defectum, in Episcopum eligerunt. Cuius electio, tandem fuit per *Calixtum* tertium, *Romæ*, nona mensis Iunii confirmata. Ad quem eligendum Capitulum *Wratislauiense*, ea traxit consideratio, quod & genitor eiusdem *Iodoci* Electi, *Vlricus* de *Rozemberg*, Regni *Bohemiæ* principalis Baro, fidelis semper, cæteris in hæresim *Viclephisticam* semper prolapsis, & *Romanæ* Ecclesiæ deuotus, cum filiis domoque sua permansit, D & Rex *Bohemiæ Ladislaus*, per nuncios & literas, vt eligeretur studiose intercessit.

Iodocus de Rozemberg, frater ordinis S. Ioannis Hierosolymitani, in locum illius sufficitur.

Duobus Thurzonibus, altero Presbitero, altero clerico, ob furtum,

Agente *Casimiro Poloniæ* Rege *Cracouiæ*, subita tempestas, in tranquillo coorta est. Consulatus enim *Cracouiensis*, *Nicolaum* de *Thurza*, præsbiterum, gerentem se, pro Scholastico *Cracouiensi*, & patruelem eius germanum *Nicolaum* de *Gnoynik* Clericum, gerentem se pro Canonico *Cracouiensi* (vterque enim illorum sub viuis, & veteribus possessoribus, beneficia ipsa impetrauerat) de furto, in florenis & flaminibus axamenticis commisso, vehementer suspectos, dum conscientia vrgente, ex monasterio S. *Francisci* diffugerent, feria A secunda, in crastino Dominicæ Inuocauit, quæ fuit quindecima dies Februarii, comprehensos, & in prætorium perductos, eculei pœna examinatos, furtumque quo egerint modo, & quos arbitros, consortesque habuerint, locum etiam, in quo res sublatas abdiderint, confessos, sequenti nocte, nequicquam Capituli *Cracouiensis*, & Vicarii in Spiritualibus, qui eos sibi tradi, administraturi cuilibet querenti, de illis iustitiam exposcebant, instantia permoti, publico intra muros Ciuitatis, portæ scilicet S. *Floriani* proximos, percussu mucrone, illicque eorum cadauera condidit. Pro quo flagitio vniuersale, in Ciuitatem *Cracouiensem* & Oppidum *Kazimyerz*, eiusque suburbia, latum interdictum, & B Consules singuli, excommunicationis sententia perculsi. Durauitque Interdictum huiusmodi sacro Quadragesimali tempore, per dies plures, vsque ad Dominicam Iudica, quousque Episcopus *Cracouiensis Thomas Strzepinski*, Regiis precibus, & omnium Baronum, tunc præsentium, intercessione placatus, & satisfactione, trecentorum florenorum, à Consulibus *Cracouiensibus* accepta, sustulit interdictum, quoniam & qualitas temporis, & præsentia *Casimiri* Regis, multorumque Principum, & hospitum, qui ad baptismum noui filii Regis inuitati, conueniebant, non sinebat Interdictum huiusmodi, ampliori extensione produci. Truncatio autem præfata, ferebatur, & credebatur, magis C ex iussione *Casimiri* Regis, quam ex temeritate Consulum *Cracouiensium* prouenisse.

capitali supplicio affectis Cracouia, Cracouiensibus, & Casimiriensibus sacris interdicitur.

Feria secunda post Dominicam Oculi, quæ fuit prima dies mensis Martii post tertiam horam noctis, *Elisabeth* Regina *Poloniæ*, pulcherrimum infantem enixa est, corpore & membris optime dispositum, & proportionatum. Cui Astronomorum iudicio, figura coeli, & situatio Planetarum, in hora natiuitatis suæ proueniens, fœlicissimos successus, & multarum gentium & Regnorum Principatum portendebat. Qui tandem in octaua festiuitatis Paschalis, per *Thomam* Episcopum *Cracouiensem* sacro fonte renouatus est, & nomen illi auitum aptatum & impositum *Wladislaus*.

Wladislaus Casimiro Regi primogenitus ex Elisabeth, nascitur filius.

Sabbato ante festum sancti *Adalberti*, *Casimirus Poloniæ* Rex, rebus publicis ordinatis, & compositis, *Cracouia*, cum Consorte sua *Elisabeth* egreditur, & in terras *maioris Poloniæ* profectus, in illis totam commoratus est æstatem: expeditione nihilominus vniuerso Regno *Poloniæ*, indicta versus *Prussiam*, eo, quod plures Principes *Almaniæ*, & signanter *Fredericus* Marchio *Brandeburgensis*, laturi Cruciferis auxilium, a pluribus, quod tamen postea, in figmentum versum est, nunciabantur. Interpositi autem suo-

1456.

fuerunt, plures tractatus cum stipendiariis partis aduersæ pro pace, & pluribus diebus, variisque temporibns, & locis, per *Ioannem Wladislauiensem* Episcopum, & aliquot Sæculares Barones, Nobilesque & Ciues *Prussiæ* conditiones, sub quibus pax perpetua confici deberet, cum *Vlrico Czirvvonka* aliisque Præfectis partis aduersæ, ventilabantur: Cogebaturque *Casimirus* Rex in *Thorun* pro festo Sanctæ *Magdalenæ*, vbi conclusio tractatuum huiusmodi captari dabuerat, aduenire, sine cuius præseotia, vtraque pars arbitrabatur fiendas conclusiones, nihil roboris habituras. Quindecim itaque diebus, in *Thorun Casimirus* Rex commoratus, intelligensque animos Nobilium, & Ciuitatum, superiore bello plurimum attritos, ad pacem instaurandam accensos esse, in conditiones pacis consensit, quibus cauebatur, B *quod Rex quadringenta triginta septem millia florenorum Vlrico Czirvvonka, & stipendiariis Cruciferorum, pro merito stipendio, & damnis perpessis, intra simestre tempus solveret*: quamvis eæ Conditiones essent sibi onerosæ, & iudicio multorum impossibiles: qui huiusmodi tractatus, & Conclusiones damnabant, quod sine Magistro & Ordioe, qui præcipui in hac re existimantur, fierent: *Habiturus facta solutione Castri Marienborg, & omnium Castrorum, & Ciuitatum, quæ in potestate hostili consistebant, plenam resignationem, & captiuorum suorum militum relaxationem.* Et conclusione quidem huiusmodi peracta, tanebat solicitudo *Casimirum* Regem, vnde C tanti auri moles prouenıret. Et licet Nobiles, & Ciuitates *Prussiæ*, dimidium summæ repromissæ se soluturos obtulissent, exactionem quoque, pro colligenda huiusmodi summa cuilibet sexui, & conditioni imposuissent, de soluendo tamen residuo, amplissima cura restabat, præsertim, cum & proprii Stipendiarii, quibus non minorem summam Rex debebat, vrgebant. Conuentionem itaque generalem Rex pro festo Natiuitatis sanctæ Mariæ Virginis in Pyotrkow indicit: petiturus in ea, & ab Ecclesiasticis, & Sæcularibus omnium Censuum medietatem, quo faciiius vtrisque stipendiariis satisfactio impendi posset. Interim vero ex *Thorun* discedens, D per *Racziasch* & *Calisch*, in *Wyelun* peruenit, conuenturus cum *Boleslao* Duce *Oppoliense*, & centum millium florenorum mutuum, obligata sibi terra *Wyelunense*, petiturus, quoniam per *Andream* Episcopum, & *Petrum* de *Schamotuli* Castellanum, *Posnamenses* Regios Nuncios solicitatus erat. Qui etsi ad *Casimirum* Regem in *Wyelun* venire repromisisset, postea tamen variato proposuo, valetudinarium se simulans, conuenire cum Rege non posse renunciauit. Itaq; illa spe Rex delusus, persuadebatur ab his, qui cum *Vrico Czirvvonka* fædus inibant, Baronibus, & sanctuariis, & vasis omnium Ecclesiarum, in Regno consistentium,

Castro Marienburg caeterisque Castris hostilibus ab hostium militibus ex pactis emendo.

Pruthení dimidium petitæ summæ, videlicet 437. florenos, Casimiro Regi promittunt.

De reliqua vero dimidia parte habenda consultatur.

Rex manus iniiceret, confecta pace, ea Ecclesiis in eodem pondere redditurus. Rex taA men ex superiori vasorum Ecclesiæ receptione, pœnitentiam, & afflictionem animi gestans, se continuit, & ex *Wyelun* versus *Syradiam* pro festo Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, vbi & illius festi agebat octauas, procedens, rei huiusmodi integram deliberationem futuræ Conuentioni *Pyotrconens.* reseruauit.

1456.

Designatum tempus & annus æstasque aduenerant, in quibus vigore recessuum per Imperatorem *Fredericum*, in erebris locis, conuentionibus celebratis, ad quas & Nuncii, Summi Pontificis, & Regoum accedere non negligebant, expeditio seu transitus debebat præstari contra *Turcum*, & pro recuperatione *Constantinopolis*, omnes conatus impendi. Crux enim mandato & autoritate Apostolica, per varios Prædicatores, in vniuersis Regionibus Catholicis prædicabatur, & apparatus, pro futura expeditione, per Reges & Principes fieri vulgabantur. Vbi tamen tempus aduenir, neminem Regum aut Principum scitum est processisse, singulis, Summi Pontificis, & Imperatoris *Frederici* actiones, & diligentiam in rebus fidei inspectantibus. Et Summus quidem Pontifex, classem suis sumptibus, magna cura, maximaq; diligentia præparabat. Legatum autem de latere *Ioannem* tituli sancti Angeli Diaconum, Cardinalem, ad *Germaniam*, *Hungariam*, & *Poloniam*, locaque *Turco* vicina, prædicaturum, & alios Crucem, & excitaturum Imperatorem *Fredericum*, & Reges *Hungariæ*, & *Poloniæ*, in bellum barbaricum transmittit. Qui etsi diligentiam sibi possibilem, circa prædictos, Imperatorem & Reges impendisset. Imperator tamen *Fredericus*, tenuitatem Imperii, & dissensiones Principum *Almaniæ*, & quædam alia interponebat. *Casimirus* vero *Poloniæ* Rex, non solum bello *Tartarico*, quod æque periculosum toti Christianitati, vt *Turcorum* censeri debet, sed & proprio, & domestico, cum Cruciferis, se occupatum respoudit. In hunc modum rebus fidei, cum & cæteri Reges, priuatis bellis, & actionibus distinerentur, vacillantibus, omnipotentis elementia, virtutem suæ fortitudinis demonstrauit, quæ non in paruis, aut studio humano promotis, auxilium sui fauoris solet accommodare. Sed potius, in quibus humanam spem ad meliora non videt accedere. *Turcorum* namque Imperator, in Christianitatis regionibus, armari contra se militiam, & plurimos ad bellum præparari, & ab exploratoribus, & ex fama cognoscens, maiori audacia, quam conueniebat, prouocatus, non repellere, sed inferre bellum constituit, & anticipationem in qualibet re, optimam ratus, Regnum *Hungariæ*, quod, cæteris in circuitu suo debilitatis, & contritis, posse verebatur sibi bellum inferre, inuasit,

Christianorum Regibus turpiter cessantibus,

1456. *Turca apud Thaurinum obsessum.*

ac contractis Dominorum suorum potenriis, *Albam Regalem Rasciæ*, *Thaurinum* vocauere prisci, ad confluentes *Sauum*, *Danubiumque* situm, obsedit: ratus, vt erat, eo conquisito, liberius se in Regnum *Hungariæ* grassaturum, & potentiam *Hungarorum* debilitaturum. Quo quidem malo, ad superiores clades, quas a *Turco* Christianitas, & Regnum *Hungariæ* pertulir, addito, magnam formidinem *Hungariæ* Rex, & omnes sui induerant, si Castrum tam fortissimum, & insigne, portus, & introitus ad Regnum, caperetur. Er Rex quidem *Hungariæ Ladislaus*, per ætatem huic malo mederi non poterat. Legarus tamen Apostolicus *Ioannes* Cardinalis, & Venerandus Pater *Ioannes Capistranus*, vir singularis Sanctitatis, de quo in superioribus fecimus mentionem, Consiliarios Regni *Hungariæ*, & signanter *Ioannem* de *Huniad*, Gubernatorem Regni eiusdem, ad ferendum obsessis suffragium, omnibus persuasionibus, precibus, & lachrymis, impellebant. Et *Ioanne:* quidem de *Huniad* in tot & tantis rerum difficultatibus, quæ Regnum *Hungariæ* porentia *Turcorum* premebant, magis ad meliorem spem, quam ad desperationem conuersus, expeditionem contra *Turcos* intrepide suscipit, & Patrem *Ioannem* de *Capistrano*, cum aliquibus Cruce signatis, qui *Budam* laturi auxilium fidelibus, ex *Polonia* & *Bohemia* conuenerant, in nauibus transmisit: data eis instructione, vt quam celerrime possent, *Alba Regali* applicantes, obsessis præsidium ferrent, simulq; animos a desperatione erigerent. Tredecim enim hebdomadis a *Turco* obsessis, & centum bombardis, miræ magnitudinis, vndecim turribus, & omnibus muris, continua interdiu, & nocte conquassarione, solo prostratis, omnes difficultates succreuerant, & aut de excidio futuro, aut de dedirione cogitabant. Solus vero cum exercitu ex *Hungaris* & Cruce signaris, *Polonis*, *Bohemis*, & *Almanis* collecto, terrestri itinere pergebat, sperans Classem Apostolicam, & Regis *Aragonum*, dudum repromissam, *Constantinopolim* obsessuram, & *Turcum Alba Regalis* obsidionem soluturum. Et pater siquidem *Capistranus Ioannes*, voluntate diuina, cum octingentis dunraxat armigeris, quorum præcipua pars fuit de genre *Polonica*, ex mechanicis, & ruralibus, rudi, incompta, & agresti gente collecta, ad Castrum prædictum, per *Turcum* obsessum, peruenit, & cum magna difficultate, & aliquot aquaticis certaminibus, cum & in *Danubio*, qui Castrum alluit, naues consisterent *Turcorum*, Castrum ingreditur, & deiectos obsessorum animos, quorum maior pars vulneribus, aur continuis vigiliis, confecti erant, ad bene sperandum erexit, denuncians propediem exercitum Christianorum aduenturum, & obsidionem soluturum. *Turcus* vero exercitum Christianorum intelligens, & fratrem *Ioannem Capistranum*, ad reprimendum suas impugnationes, Castrum subintrasse, fertur ad suos dixisse: *nisi intra triduum expugnatio illius sequeretur, nunquam se illo potiturum.* Muris enim & turribus, vna duntaxat excepta, prostratis, recipere se Castrum pro libito meditabatur. Per ingressum autem nouarum gentium, a spe decidens, vniuersumque exercitum in turmas diuidens, expugnationi illius in aqua & terra fortissime, sine vlla pausa, aut requie, tam die quam nocte insistebar, recentem fessis & laborantibus submittendo. Nec minore vi, a militibus per patrem *Capistranum* introductis, impugnantibus resistebatur *Turcis*, adeo, ut eorum turmas certatim, ad Castrum per foramina, arietibus bombardarum patefacta, irruentes, trina vice supra vires agentes negotium, & nocte atque interdiu summa contentione pugnantes expellerent. Tertia autem impugnationis die quæ in festum S. *Iacobi* Apostoli cadebat, *Turcis* impugnatione Castri occupatis, & pugna inter obsidentes, & obsessus, feruente duobus diebus, totidemque noctibus, circa impugnationem Castri constantissime, *Turco* fessis nouos & recentes substituente, certatum est. Vtroque itaque exercitu certamini insistente, diu in die beatæ *Mariæ Magdalenæ*, anceps prælium fuir. *Turci* siquidem multitudine vincebant, Catholicum vero exercitum, necessitas, & difficultas extrema, rerum omnium efficacissimum duramentum. Sed ante omnia patris *Ioannis* de *Capistrano* & suorum exhortationes, ad resistendum *Turcis* animabant. Accurrens enim pater *Ioannes Capistranus*, spe & triumphi, & martyrii potiundi, ad pugnantium cuneos, & Victoriam certissimam de cœlo repromittens, singulos quosque animabat, docens *victoriam, non in multitudine, nec in plurimorum manibus esse, sed spem & Confidentiam Christi militum, prævalere oportere, contra totius barbarici exercitus quantitatem.* Quoties autem pater *Capistranus* Catholicum exercitum a multirudine *Turcorum* premi & vinci videbat, toties altissima voce, cum fratrum suorum caterua, porrectis in cœlum manibus, vociferando clamabat IESVS. *Capistrani precibus* Et quoties nomen Iesus clamore exercitus repeti contingebar, toties *Turcorum* exercitus cadendo, velur exercitus *Amalech*, & cadebat, & succumbebat. Tantus enim tremor, & formido, exercitum *Turcorum*, audito nomine Iesus inuadebat, vt velut attoniti, pugna remissa, & manibus collapsis, se exercitui Catholico libere, & sine aliquali resistentia cædendos præberent. Interim & minor *Turcorum* Dux, per bombardam cæsus, subito exspirauit: in quo omnis machina belli administrandi consistebat. Quo effectum est, vt *Turci* extrema desperatione adducti victoria Catholicis tradita, in fugam cum suo Imperatore verterentur. Et tumidus ille Imperator *Turcorum*, insuperabilis antea creditus, & terror gentium appellatus, acie victus, & Castris exutus est. Quibus fugientibus, & metu, qui fugientibus inesse solet per-

1456. *memorabili clade afficiuntur, & vrbs obsidione liberatur.* perculsis, exercitus Christianorum illis institit, & viginti quatuor millia, & in prælio, & in fuga de exercitu eorum peremit. *Turcorum* Imperator, dum fugientes retinere non posse videbat, in fugam & ipse lapsus, cum gemitu & eiulatu grandi, quod tantam cladem, & ignominiosam cædem, in victore multarum gentium exercitu accepisset, primum ad oppidum *Zophiam*, vbi insignes Barones sui exercitus propterea quod male pugnassent, & fugam capessendo, alios in fugam traxissent, gladio percussit, exinde in *Adrinopolim*, fugiendo peruenit. Catholicus exercitus Castris *Turcorum*, & omni præda, quam secum *Turci* vehebant, sed & centum insignibus bombardis, sexagintaque quatuor galeis, ac multitudine captiuorum, quibus fessæ manus pepercerant, gloriose potitus, actiones in Deum, qui illi de potentissimo hoste, in paucis contulit victoriam, celebrat, gloriante patre *Ioanne Capistrano*, cum bubulcis pastoribus, & ruralibus, non gentibus militaribus, pugnaces diu *Turcos*, virtute altissimi contriuisse. Hac victoria secuta, ruinatas turres & muros, *Ioannes* de *Hunyad* Gubernator, de consilio patris *Ioannis Capistrani*, instaurare cæpit, victoremque exercitum *Budam* reduxit, supplementum nouorum, & horum militum ordinaturus: ominatus *Turcorum* Imperatorem, pro detergenda clade, & ignominia accepta, celeriter cum nouis copiis aduenturum.

Cometa apparitio. Nec silentio transeundum est, quod feria quarta post diem sancti *Viti*, Cometes in Regno *Polonia* apparuit, qui Sole occidente, inter occidentem, & septentrionem exortus, tota nocte, vsque ad Solis ortum, videntibus apparebat, dirigens facem, sed Cometam superiorem, versus Septentrionem, & in auroræ spacio, versus Orientem. In aurora etenim ad Orientem approximabat. Quantitatis vero non excellentis, sed mediocris. Et cursum suum mense vno egit. Ex cuius apparitione, quidam pestem, aut bellum futurum, quidam Regum, & Principum mortem, & effectus molestos in fame, & caritate annonæ, quidam casum, & cladem *Turcorum*, quam securam præmisi augurabantur. Maioresque effectus, prædictum Cometem, in *Prussia*, & *Lithuania*, & aliquibus partibus *maioris Poloniæ*, eo, quod proximior illis regionibus, quam cæteris, in suo cursu videbatur, operaturum, & effectus suos circa principium mensis Nouembris, iniciaturum prædicebant. Tanta autem pluuiarum moles, integræ æstatis spacio descendebat, vt vniuersæ fruges, circa maiores fluuios consistentes, inundatione perirent. In aliis locis, pro maiori parte, ad interitum redigerentur. Propter quod, salubri consilio expeditio æstate illa, in *Prussiam* dilata est: quæ & difficultates plurimas belligerantibus, & domesticis, iacturas nimias attulisset. Sed nec sola *Polonia* apparitione Cometis territa est, *Roma* etiam, & in *Italia*, pro eodem tempore idem, vel alius Cometes apparuit. Quo desinente, & vrbem, & *Italiam* grauissima pestis, qua multi consumpti sunt, mortales inuasit. In terris quoque *Cracouiensibus* circa *Crossno*, & *Rimanovv*, lenta pestis in autumno grassabatur. Pro eodem tempore *Ioannes* de *Hunyad* Regni *Hungariæ* Gubernator morte absumptus est. Vir in armis, & administratione bellorum, eorum præcipue, quæ contra *Turcos*, pro Catholicis gerebat, celebris, & magni precii. Cuius mors, non solum Regno *Hungariæ*, sed & vniuerso Catholico orbi, pro illa tempestate damnosa fuit: cum nemo inter Principes & Barones *Hungariæ* extaret, qui animosius bellum contra *Turcos* gereret. Duos filios dereliquit. Quorum vnus maior natu, patris opera æmulatus, paterno thesauro in milites abunde erogato, non spernendumque colligens exercitum, *Ladislao* Regi *Hungariæ*, qui *Vlrici* Comitis *Ciliæ* gubernatione regebatur. Castra *Hungariæ*, quæ ex obitu patris, in suam ditionem reciderant, resignare, aperta rebellione, renuebat, fauentibus eius proposito, maiore parte *Hungariæ* Baronum, & verentibus, ne *Almanis* gubernanda committantur. 1456. *Mors Ioannis de Hunyad* *ac eius filii maioris natu* *Ladislao Regi Hungariæ resistentia in resignandis Castris.*

Feria secunda, ante festum sancti *Ægidii*, agente *Casimiro Poloniæ* Rege *Lanciciæ*, venerunt tres *Lithuanorum* Nuncii, *Theophilus*, *Nicolaus Niemirowicz*, & *Osstaphiey*, & nomine Prælatorum & Baronum, totiusq; Communitatis *Lithuaniæ*, audientia obtenta, etiam, quorum erant Nuncii, per legationem scabrose expositam, declararunt. Petebant enim imprimis, *vt Casimirus Rex in Lithuaniam rediret*, deinde, *vt terram Podolia cum ceteris coharentiis, Ducatui magno Lithuaniæ redderet: quemadmodum corporali pollicitus est iuramento, transiturus ex Lithuania, in Poloniam, pro suscipiendo Regali diademate. Quod si facere detrectaret, non amplius se eam iniuriam toleraturos, sed armis terram Podolia, & cætera, a Ducatu magno Lithuaniæ distracta recuperaturos.* Vltimo, *vt Rex attenderet, consilio Polonorum, fratrem suum Wladislaum, Hungariæ, & Poloniæ Regem, interiisse: seque in periculum capitis, Diuina miseratione euitatum, perductum fuisse. Redireque in Lithuaniam, securam & beatam vitam, absque curis habiturus.* Huic legationi, tam temerariæ & superbæ, nihil tunc responsum est. Constabat enim *Lithuanos*, cum Cruciferis de *Prussia*, quædam fœdera, recenter, & clandestine iunxisse, & noua amicitia inescatos, animos tam superbos induisse. Nuncii tamen per *Casimirum* Regem remunerati, remissi sunt; denunciante Rege, se per proprios Nuncios responsurum. Sed & *Lithuania*, intestina diuisio exorta sciebatur. *Moniuidus* enim Regiarum partium homo, cum Cancellario, & aliis de genere suo, his omnibus, quæ contra Regem, & *Polonia* Regnum, *Lithuania* agitabantur, resistebat, nec conuentionibus, & *Lithuani initis fœderibus secretis cum Pruthenis, & superbam legationem ad Regem Casimirum mittunt,*

1456. & consiliis communibus interesse volebat, Altetius factionis princeps erat *Gasthavvdus*, & *Georgius* Dux *Ostrovvski*: qui nouum Du- A cem magnum creare adorsi, studebant animos popularium, ad se traducere, & *Senkonem Olesibkovvic*, Ducem *Kionia*, cui *Gastavvdus* filiam desponderat, in Ducem *Lithuania* constituere. Quam rem *Olyccbno*, iuter paucos *Casimiro* Regi charus, & per eum ex humili sorte in altam erectus, multipliciter cum *Gasthavvdo* promouebat. Flagrabant insuper tunc *Lithuani*, occupatæ *Lucensis* terræ, & *Podolia* occupandæ desiderio, spem & fiduciam illis augebat, *Casimiri* Regis, quam plus Ducalis affectio, a pueto innutrita, & si rumori standum est, iure iurando firmata. Inuitabat, & occasio belli *Prutbenici*, quo *Poloni* occupati, Regni sui B propinqua, & remota latera, nudauerant, facili negotio inuasioni obnoxia.

& nouis rebus student.

Ex *Lancicia Casimirus Polonia* Rex procedens, venit in *Pyotrconiam* sabbato in vigilia Natiuitatis Beatæ *Maria* Virginis, Conuentionem generalem illic acturus. Quæ ob eam causam præcipue fuit instituta, vt prouideretur, per quem modum solutio fieret stipendiariis Cruciferorum, & etiam propriis. Iam enim *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus Ostrorog Calissiensis*, Palatini, *Petrus de Schamotuli*, Castellanus *Posnaniensis*, & *Andreas* de *Tlczow*, Capitaneus *Culmensis*, pacis tractatores, cum *Virico Czirvvonka*, & aliis Præfectis copiarum partis C aduersæ, pacem integra æstate, in variis locis, & diebus practicatam concluserant. Per quam cauebatur, *pro quolibet equite, duobus pedestribus, pro vno equite computatis septuaginta septem florenos, Casimirum Regem dare debere, & pro festo Natiuitatis S. Maria Virginis, viginti quinq; millia florenorum, residuum vero vsq; ad festum Epiphaniarum, in hunc modum soluturum. Solutioneque facta, & Castrum Marienburg, & omnes munitiones occupatas, cum captiuorum relaxatione, Czirvvonkam Regi dimissurum.* Constabatque quod sex millibus equorum, duobus peditibus pro vno equite computatis, ad quadringenta septuaginta sex millia summam ascensuram. Cuius se medietatem, Nobiles, & D Ciuitates *Prussia* soluturos obtulerant. Re igitur in deliberationem posita, & pluribus diebus ventilata, cum alii pacem, cum stipendiariis conclusam, non probarent, eo, quod Magistro & ordine, non interueniente, stabilis, & diuturna esse non posset. Aliis, conditiones pacis, graues, & onerosæ videbantur. Appareretq; pro soluenda summa repromissa, facultates non sufficere, præsertim in terminis, tam compendiosis, & coarctatis. Iamque festum Natiuitatis, Sanctæ *Mariæ* virginis, primus terminus transierat, in quo prima solutio neglecta fuerat, *Boleslao* Duce *Oppoliensi*, qui se de triginta, & amplius millibus florenorum mutuum *Casimiro* Regi, facturum repromiserat: sponsionem suam in fauorem Cruciferorum, precibus & literis eorum deuictus, pluribus figmentis variante. Metusque apud plures erat *Czirvvonkam*, ob negligentiam solutionis primæ rathæ, fœdus percussum, non seruaturum. Ad quam rem, ex integro renouandam, missi fuerunt ad eum, *Ioannes Czarnkovvski*, Castellanus *Gnesnensis*, & *Stiborius Chelmski*, Succamerarius *Posnaniensis*, Regem *Casimirum*, de non solutione primæ rathæ, iustis rationibus excusaturi, & numerum equorum, qui adhuc incertus erat, rescituri: eo quod Dux *Zaganensis Balthasar*, etiam cum *Almanis*, & *Slesitis*, a *Czirvvonka*, dissentiebat, sed & ab alia parte, si pace conclusa damnata, bellum ex integro geri oporteret, magis duræ difficultates oriebantur, cum æstas superior continuis imbribus traducta, ne dum bella geri, sed nec atua seri permittebat. Multique stipendiarii Regii, & signaoter duo Duces *Osvviecimenses, Ianussius* & *Przemislaus*, & *Ioannes Colda* non valentes dilatam stipendiorum suorum solutionem amplius ferre, discesserant. Cæterique Capitanei, & Castrorum *Prussiæ* Tenutarii, deserturos se Castra, & abituros inde, ni prouisio tempestiua illis fieret, denunciabant: omniumque vna erat intentio, factis in Regno *Polonia*, nouis præsidiis, Regem *Casimirum*, vastatione, & concrematione Regni, ad solutionem impulsorum. Accedebant Ciuitatum *Prussia* fluxa fragilisque fides, quarum aliquæ euidentibus argumentis, eo, quod per prius stipendiarios, exquisitis grauaminibus vexabantur, & in *Gdansk*, stipendiarii Regii, ob neglectam solutionem, suburbia exusserant, & ad seditionem, ac ad rebellionem spectabant, expleturi illam, si pax conclusa non procederet. Dum itaque hæ difficultates oculis omnium obseruarentur, & mæror pectora singulorum, quasi iam de Republica actum esset, perfunderet, neque in prouidentia factiuitateque proprii Regis, & Principis, aliquid spei relictum viderent, cuius etiam negligentia, & inertia, plurima labefactata, non dubitabant. Pontifices opportunitatem loquendi nacti. *Accidisse præsentia, & superiora mala, propter iniquitates, & scelera, & signanter propter auaritiam & superbiam oppressionemque pauperum*, efficacissime deducebant, *& dum in mandatis legibusque suis contemnitur Deus, prosperari hostium arma, resque Polonicas sensim diffluere*, ostendebant, suadebantque, *abiiciendas præuaricationes singulas, & in humilitate placandum Deum, & priores fælicitates, correctis, & contritis indubie restituturum.* Et quoniam *Thomas Cracouiensis* Episcopus, vt vir magnæ prudentiæ, & literaturæ, scrupulosius, diffusiusque materiam ipsam pertractans disseruit, *acceptationemque primum Bohemia, deinde Hungaria Regnorum, contrarios effectus, cum exhaustione publici & priuati ærarii, & interitu multarum insignium personarum prouenisse, sibique acceptationem terrarum Prussia* 1456.

num-

1456.

nunquam placuisse, veritum ne in irritum, conatus & impensa recidant, multorum perculsa eraot corda, dolentium, iniustum bellum hactenus gessisse. Magister vero *Sandinogius* de *Czechel*, Professor Theologiæ Canonicus *Gnesnensis*, genere nobilis, de stirpe & familia *Corab*, vir diuinarum ac humanarum literarum peritus, & modestiæ, atque religionis singularis, Regem & *Polonicum* populum, iustissimum bellum Cruciferis intulisse, & inferre deducebat: asserens *Cruciferos, terrarum Prussiæ, nunquam fuisse veros Dominos, sed violentes possessores, & à Principibus Poloniæ in suffragium, contra barbaras nationes, euocatos, proprios fundatores, & Patronos, crebris bellis afflixisse, & ex eorum hæreditariis terris, partim dolis, & fraudibus, partim bello eoc eiecisse, Regemque acceptando, deditionem terrarum Prussiæ, sancte & optime egisse, & denuo acceptandam deditionem, si facta, non fuisset, consulere & suadere vniuersos debere, nec clades, ante Choyniczam accepta, ex iniusta acceptatione Prussiæ terræ prouenisse credenda est, sed ex ingratitudine beneficiorum Dei multiplicium, & insolenti superbia enenuum fœlicissimorum exorta. Qui cum pro vno tempore, & splendidum Conngium, & deditionem plenam, terrarum Prussiæ Regi contulisset, non est in aliquo per Regem, & per populum suum honorificatus, cum & filii Israel, quamuis mandante Deo, & Iudam Ducem dante, & vindicandum vxorem Leuitbæ, per Gabaonitas, in explenda libidine suffocatam, contra tribum Beniamin procedendo, geminata strage, & deuictione, propter præcedentes transgressiones, & scelera, vsque ad numerum, quadraginta quatuor millium, fuerunt profligati, & post ieiunium, & humiliationem, exstiterunt victores, vt & vrbes Beniamitarum disrumperent, & vniuersam tribum Beniamin, etiam impuberibus, & mulieribus non parcendo, præter sexagintoc viros, delerent.* His & illos clamores Demosthenis adiuogens, quibus plenum exultabat apud Athenas Theatrum, eos, qui in Marathone, in Artemisio, in Salamina, pro patria ceciderant, singulari extollentis commendatiooe. *At ego*, inquit Episcopus *Craconiensis, non asseuero iniustam nos causam habere paratus in conspectu cuiuscunque Catholici Concilii, eam ostendere iustissimam, sed induco scelera nostra, & animos, ac euentus fœlices, consumationemque captarum rerum, nobis ademisse, & nos multis grauissimis incommodis inuoluisse.* Quibus argumentationibus finitis, ad prouisiooem, qua moles super impendentium rerum resolui posset, ventum est: Et post multos variosque tractatus, conclusio capta est, *vt de singulis bonis, tam Regalibus, quam Nobilium, tamque Ecclesiasticorum, quam sæcularium, etiam de Officiis, & Dignitatibus, omnium*

Indicitur ingens & grauis tributum in omnes Regni Poloniæ Ordines, pro Marienburgo, cæterisque Prussiæ Castris à Czirwonka emendis stipendioque hostium militi persoluendo, quod ad quadringenta septuaginta sex millia excreuerat.

censuum, pro anno tunc currente, daretur vera medietas. Ciuitates & Oppida, à qualibet marca bonorum suorum mobilium & Immobilium, duos grossos, Cmethones, & homines iuri dediti, de quolibet capite vtriusque sexus vnum grossum contribuant, Nobiles, Cmethones, non habentes, mediam marcam persoluant. Hæc conclusio, & a Prælatis, Baronibus, Nobilibus, & vniuersa communitate terrarum *maioris Poloniæ* accepta est. Barones vero terrarum *Craconiensium*, & *Russiæ*, etsi pro se quisque consentiebat, Communitatem tamen ad id obligare, cum res noua grauisque esset, nullo modo audebant: Vnde aliam Cooueutionem, in noua Ciuitate *Korczin*, pro die sanctæ *Heduigis* agi placuit, præsertim propter terras *Russiæ*, ex quibus notabile suffragium, si in huiusmodi Conclusionem consentirent, erat prooenturum. Petebatur posthac magna instantia, ab Episcopis, & Clero, omnium Decimarum vera medietas, & verus valor. Ad quod nemo erat, qui flecti posset. Et non solum dura, sed & impossibilis, hæc conditio tam Episcopis, quam Capitulis eorum, quæ ad hoc vocatæ conuenerant, videbatur. Quatoor itaqoe diebus in altercationibus coosumptis, medietas taxæ Papalis, in subsidium huiusmodi oblata est, ex singulis beneficiis. Episcopi tamen vltro medietatem Censuum, ac etiam medietatem Decimarum pecunialium se daturos obtulerunt, præter Episcopum *Cracouiensem*, qui nihilominus, ad medietatem Censuum, tertiam partem, quarta sibi duntaxat remanente, adiecit. Et his taliter compositis, vasa aurea & argentea ab Episcopo, & Capitulo, Diœcesique *Cracouiensi* petebaotur, non in coosflatiooem, vt superiora, sed in commodationem, quatenus obligari posseot, & tandem pecuniis suffragiorum redimi. Episcopus autem *Craconiensis*, etsi diu constanter se id facturum negasset: fatigatus tamen multis instantiis, *non posse se aliquid, in tam grandi materia decernere, sine plena deliberatione sui Capituli*, respondit, & rem omnem ad Capitulum, quod io festo S. *Stanislai* agi solet, reiicit: hacque occasione Rex *Casimirus*, qui ex *Pyotrkow* io *Lithuaniam* ire disposuerat, consiliis Baronum impulsus, *Cracouiam*, non sine singulari fastidio, diuertit, commodationem vasorum Ecclesiæ *Craconiensis*, & consensum ad suffragium de terris *Craconiensibus*, & *Russiæ*, in conuentione nouæ Ciuitatis, pro die sanctæ *Heduigis*, sua præseotia, & solicitudine, facilius obtenturus. Tunc quoque, Consiliariis *Maioris Poloniæ* consulentibus & instantibus, *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, in partibus *maioris Poloniæ*, quo res *Prussiæ* fœlicius dirigi possent, Gubernator designatus est, & cura negotiorum *Prussiæ*, cæterarumque publicarum rerum partium illarum, sibi mandata. Quibus peractis, Con-

1456.

uentio illa, quæ quindecim durabat diebus, soluta est.

Feria quarta, in die sancti *Matthæi* Euangelistæ, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Pyotrkow* discedens, *Cracouiam* die Dominico, ante festum S. *Stanislai* est ingressus, & feria quarta in die S. *Michaelis*, locum Capitularem adiens, expositis reipublicæ necessitatibus & angustiis, cœpit non tam precibus, quam lachrymis rogare, vt tam maioris, quam omnium Ecclesiarum, vasa & Clenodia aurea, & argentea, quatenus ea sibi impignorare liceret, commodarentur: promittens eorum plenam & saluam restitutionem. Qua quidem peticione per *Thomam Strzapinski* & suum Capitulum digesta, etsi angustiæ in vtralibet parte occurrerent, indignum tamen, & quodammodo impossibile, in commodationem vasorum, ex qua multi fletus & gemitus secuturi essent, & indignatio Diuina, vnusquisque iudicabat: ne tamen rempublicam periclitari contingeret, tam Episcopus, quam cæteri Abbates, & Canonici, *summam sex millium florenorum se fideiussuros apud eos mercatores, qui Regi facturi erant mutuum*, obtulerunt, *gratisque mercatores cautionem, quam vasa Ecclesiæ, pro pignore suscepturos, vt eo modo, & reipublicæ fieret prouisio, & Diuinitas vasorum alienatione non irritaretur.* De commodatione vero vasorum Dei, Regi responsum est, *vt omnem opem, curamq; Rex omitteret: prius se exilium, mortemque, & quæque extrema Episcopus, & Capitulares subituros, quam vasa Dei commodaturos*, aperte denunciabat: euidentissimis rationibus eos stringentibus, *cum in vasis forti Diuinæ nulla esset eis relicta potestas disponendi, & præsertim, ne mortuorum, quorum deuotione largita erant, intentionem fraudarent, viuisq; scandalo essent.* Plus gratitudinis, quam modestiæ hæc responsio Episcopi, & Capitularium, tam apud Regem, quam Consiliarios habuit, quippe, & ipsi, paucis exceptis, amare ferebant, Ecclesiam *Cracouiensem* suis ornamentis nudari. Vnde non solum vlterior Regis, & Consiliariorum, super commodatione quieuit instantia, sed etiam Episcopo, & Capitularibus gratiæ pro responso, & defectui Reipublicæ prouidenti, & commodationem sacrorum vasorum refellenti, a Rege *Casimiro* & vniuersis actæ sunt.

Thomas Strzapinski Episcopus Cracouiensis cum suis Canonicis sacrorum vasorum commodationem Casimiro Regi petenti, constanter denegat, sed cautionem fideiussoriam se facturum ad mutuum sex millium florenorum cum Abbatibus promittit.

Seditio Thoruniii

Sub idem tempus Ciuitas *Thorun* intestinis agitata motibus, & studio aliquorum de communitate, ad rebellionem publice versa, Consulibus non solum Claues portarum, sed etiam gubernationem rerum, abstulerat, facilius in deditionem Magistri & Ordinis transitura. Sed *Gdanenses* periculo comperto, accersitis gentibus ex propinquis, præsidiis Regiis aduenerunt. Et ducentis ex communitate comprehensis, septuagintaque in die sancti *Michaëlis*, qui seditionis erant authores, publico gladio cæsis, non solum *Thorunensium*, sed & aliarum quoque Ciuitatum motus compresserunt. Castigatisque factionum capitibus, cæteris parsum est.

plexis defectionis authoribus septuaginta componitur.

1456.

Feria secunda ante festum sanctæ *Hedwigis*, *Casimirus* Rex *Poloniæ Cracouia* egressus, in *Nyepolomicze* descendit. Ab inde pro die sanctæ *Hedwigis* nouam Ciuitatem *Korczin* aduenit, frequentemque Prælatorum, & Baronum *Cracouiensium* & *Russiæ* terrarum, numerum ibidem reperiens, decem diebus Conuentum celebrauit. Plures enim resistentiæ de ferendo subsidio in mediis Censibus interpositæ: Conuentionem illam, ad tam diuturnum tempus extraxerant, capta tandem est, finaliter conclusio, qualificatione rerum, pro ea tempestate pensata, *vt medietas Censuum, de singulis bonis Regiis, & terrestribus, pro rebus Prussiæ expediendis, & in posterum bene gerendis, tam de terris Cracouiensibus, quam Russiæ, vsq; ad festum S. Nicolai conferatur, potestate Regi interdicta, ne aliquid de pecuniis colligendis mandet, aut disponat.* Ea etiam conditione apposita, *vt Cmethones singuli de lanco vnum fertonem, pro forte medietatis, suos Dominos reuelare teneantur.* Episcopo *Cracouiensi Thoma*, *Gregorio* de *Branicze*, Castellano *Radomiensi*, *Ioanne* de *Rytbwiani* Capitaneo *Sandomiriensi*, *Andrea* de *Thaczin*, *Ioanne* de *Melsztin*, & aliis de Communitate lectis, potestas eis disponendarum pecuniarum, commissa est: non in alios tamen vsus, nisi in publicos, & præsertim *Prussiæ*, & terræ *Osswyaczimensis* solutionem. In solutione vero negligentes, pro constituto tempore, pro prima videlicet negligentia pignoratio de quatuor bobus, pro secunda intromissio totius villæ, non prius, nisi duplum solueret, reddenda pœna, quo celerior solutio perueniret, adiecta.

Potestas disponendi de tributo quibusdam Senatoribus Regni committitur.

Missi sunt ex Conuentione illa, nouæ Ciuitatis *Korczin*, *Ioannes* de *Thczin* Palatinus *Cracouiensis*, *Ioannes Olyeski*, de *Syenno*, & *Wnuczek* in *Podoliam*. Quibus fuit iniunctum, vt à Capitaneo *Podoliæ*, seu *Camenecense*, cæterisq; Castrorum *Podoliæ* Capitaneis, noua exigant iuramenta, de tenendis pro Regno *Poloniæ* fideliter Castris, & ad ordinandum, vt Castra ipsa, cum in ædificiis, tum in victualibus, aduersus quoslibet hostes & signanter *Lithuanos* sint sufficienter prouisa. Petebatur etiam tunc à Rege *Casimiro*, generalis conuentionis super iusticia cuilibet querenti administranda, celebratio, & vt in ea, de quibusdam differentiis, quæ inter Ecclesiam, & laicos interuenire solent, poneretur decisio. Sed celebrationem eius in Regis de *Lithuania* aduentum, placuit differri. Sancitum etiam tunc fuit, ne terram *Osswiaczimensem* Rex quoquomodo alicui donet, alienet, obliget vel inscribat: Agebatur similis, apud partes *maioris Poloniæ* in *Colo*, pro die Sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, Conuentio. Et

Mittuntur Nuncii in Podoliam ad exigendum noua iuramenta à Capitaneis, de tenendis pro Regno Poloniæ Castris,

& de non alienanda terra Osswyaczimensi constitutio.

Præ-

1456. Prælatis, Baronibusque partium illarum conuenientibus, conclusio Conuentionis *Pyotrcouensis*, de soluendis mediis censibus, pro rebus *Prussiæ* innouata, & dispositio rerum prædictarum *Prussiæ*, solutioq; & expeditio stipendiariorũ *Prussiæ Ioanni* Episcopo *Wladulauiensi* Gubernatori, collectis pecuniis mandata.

Rex Casimirus cum Elizabeth Regina in Lithuaniam proficiscitur.

Sabbato ante festum sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum. *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ex noua Ciuitate *Korczin*, cum *Elisabeth* Regina discedens, per *Sandomiriam*, *Lublin*, & alia consueta loca, in *Lithuaniam* processit, & feria secunda; ante festum sancti *Martini*, ad fluuium *Narew* perueniens, ab Episcopo *Vilnense*, & Boiaris *Lithuaniæ*, cateruatim illic congregatis, susceptus est.

Transitus autem Regius in *Lithuaniam*, quem vniuersi Consiliarii, nec suasu, nec prece inhibere poterant, attulit rebus publicis, & signanter *Pruthenicis*, quarum consumatio propter absentiam *Casimiri* Regis differebatur plurima dispendia, & impedimenta. In *Gdanense* enim Ciuitate, ab illis, qui partes, Magistri clandestine sequebantur, vulgatum erat *Casimirum Regem, de rebus Pruthenicis, non facere æstimationem, aut curam, & ex Lithuania difficulter, & tarde rediturum.* Consurgente autem seditione, *Martino Coga*, homine parum noto, sed industrio, & partes Magistri, & Ordinis, variis negotiis promouente, facile populares Ciuitatis *Gdanensis*, in suam pellicit opinionem. Depositisque antiquis Consulibus, se, & eos, qui eadem secum sentiebant, in Consules procurat creari. Timebaturque grauis seditio, cum prudentiores, nihil his territi, ad discessionem trahi non poterant. Neque enim consilium vnum, nec voluntas vna, inter populares fuerat, sed dissensionis veluti quidam morbus, iam horum, iam illorum pectora peruadebat, resq; in seditionẽ spectare cæperat, nisi *Vlricus Czirwonka*, audita nouitate, aduenisset, & tam principalibus, quam popularibus aduocatis, longo & prudenti sermone concionatus, *ne iuramenta Casimiro Regi facta, noua præuaricatione fœdarent*, monuisset: astruens *illos, discessione sua, non rebus Regiis, quibus Castro Marienborg in suam ditionem redacto, longa periclitatio, non posset accedere dispendium, sed nihilominus suis perpetuam infamiam, & posteritati suæ perpetuum dedecus inusturos.* Tantumque concionatio *Czirwoncze* apud *Gdanenses* valuit,

Czirwonka seditione Gedanensium & Ioannis Czarnkowski compressa

vt ex admodum tristi, & deformi die, lætus, reunitis & conciliatis vniuersorum animis, proueniret. Missique ex templo à *Gdanensibus*, in *Lithuaniam* Nuncii, ad Regem *Casimirum, vt celerius adueniat, & defensioni eorum, pacificationiq; terrarum Prussiæ, iuxta ea, quæ cum Czirwonka conuenta sunt, intendat:* offerentes *se in pactorum complementum, omnem pecuniæ defectum suppleturos.*

Histor. Polon. Lib. XIII.

Ab eoque tempore *Vlricus Czirwonka*, studiosissimus rerum Regiarum factus est solicita- 1456.
A tor, aduocatusque & patronus, maiori diligentia illas promouens, quam ante turbauerat. Missoque ad Consiliarios *maioris Poloniæ*, qui tunc apud *Colo* secundum Conuentum agebant, speciali Nuncio, carpebat illos vehementer, *quod cum fortuna illis serenior proueniret, segniter res, celeritatem expetentes, administrarent, & nescirent opportunitate temporis vti. Consurgerent tandem, & ad consumationem pactorum, si vel licet intenderent, præteritarum transgressionum memoriam, de facili sa obliteraturum.* His verbis Consiliarii *maioris Poloniæ* calefacti, *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, *Petrum Calisiensem*, & *Ioannem Gnesnensem* Castellanos, in *Thorun* conuenturos cum *Czirwonka* transmittunt. Qui
B in die sanctorum *Fabiani* & *Sebastiani* conuenientes, singula negocia, quæ pro infectis habebantur, in hunc modum componunt. Tradunt siquidem *Czirwoncza* Viginti quinque millia florenorum, ex terris *maioris Poloniæ* illic conducta. Cui iam per *Gdanenses*, quadraginta aureorum millia tradita erant, eo pacto, vt ad festum Paschæ, residuã protelentur solutio. Pro illoque tempore, dimissio Castri *Marienburg*, & relaxatio captiuorum expleatur, atque cum singulis aliis Castris & munitionibus, hostibus treugas, ad Dominicam Reminiscere duraturas, indicunt. Ad Regem quo-

ab eisdem ex pacto Polonorum quadraginta aureorum millia, à maioribus autem Polonis XXV millia florenorum accipit: reliquum post aliquod tempus accepturus, vt Marienborg & alia Prussiæ Castra resignet Poloniæ Regi.

C que *Casimirum*, in *Lithuaniam* plures delegant Nuncios, & inter alios *Nicolaum Sarliczyski*, Palatinum *Brzestensem*, persuasuros, *vt quam celerrime redeat, rebus Pruthenicis, aduentu suo, maximum adiumentum, & absentia maximam infectionem præbiturus.* Non quieuerat autem *Martini Coga* ciuis *Gdanensis* dolosa machinatio, sed assiduam seditionem moliebatur, intantum audaciæ progressus, vt totius Ciuitatis, tam administratio, quam status, ex illius penderet arbitrio. Verum, ne latius, inclinatis semel ad Cruciferorum partem nonnullis *Gdanensium* animis, serperet defectio, *Ioannes Czarnkowski*, Castellanus *Gnesnensis*, in *Gdansk* aduenit, sub cuius
D præsentia Consules antiqui, & signanter *Rinoldus Menderoff*, & *Ioannes Lindaw*, audacia resumpta, *Martinum Coga* capite truncant. Quo necato, omnis, quæ sensim gliscebat, quieuit seditio.

Sub idem tempus, circa festum sanctæ *Hedwigis*, in *Hungaria* Regno *Ioanne* de *Huniad* Gubernatore Regni eiusdem, pestilentico morbo, septima die mensis Augusti absumpto, pater venerandus *Ioannes* de *Capistrano*, qui, vt in superioribus declarauimus, magnum ea æstate defendendo, cum Cruce signatis, Castrum *Albam Regalem*, ex *Turcis*, qui cum omnibus Copiis, illud impugnabant, triumphum retulerat, cæpit

Ioanne de Huniad Gubernatore Regni Hungariæ mortuo Ioannes quoque Capistranus

1456.

dolens mortem illius

de morte eiusdem Gubernatoris affligi vehementer, dulens tam prouidum, & factiuum Ducem subtractum esse, cuius operam, ad reliquam contra *Turcos*, quam in æstate futura paraturum sese per Crucesignatos, non dubitabat expeditionem, sibi multum accom.....lam, & profuturam intelligebat, calculi, iliumque pressura, febribus quottidianis, & dissenteriæ languore, correptus est; Tanta autem mentis afflictione, pro rebus fidei angustiabatur, quod velut alter beatissimus *Augustinus*, ad extremam horam perueniens, vigesima tertia die mensis Octobris, adeo lenta & suauiter, iuxta ac si se sopori daret, in oppido *Hungariæ Vlak*, Christo Spiritum reddidit, & in Ecclesia Conuentuali sanctæ *Mariæ*, Ordinis sancti *Francisci*, in præfato oppido *Vlak* accepit sepulturam, cum iam annum vitæ septuagesimum vnum, in ordine, & continua, diligentissimaque verbi Dei disseminatione quadragesimum exegisset. Corpus suum post mortem adeo iucundum, clarumque apparebat, vt non exanime, sed viuum putaretur. Multique murtales sunt testati, per merita ipsius, tunc beneficia sanitatum, à variis languoribus se accepisse. Prius autem quam Spiritum Domino redderet, die integro visus est, amaras lachrymas vbertim effudisse. Rogatus autem instantiùs, à fratrum suorum comitatu, quorum aliquos ex nomine mortem suam præcessuros, aliquos vero (quemadmodum impletum est) subsecuturos, signauerat, *quidnam tam profundus fletus suus sibi haberet*, respondit, *tam ingentia mala se vidisse, quæ Catholicis, ob eorum scelera, necesse est contingere: quæ ob sui magnitudinem, nemo librariorum posset in cute bouina exarare.*

moritur, & Vlaci oppido Hungariæ sepelitur.

Dum autem *Hungariæ* Rex *Ladislaus*, versus *Album Regalem* cum insigni exercitu, de proprio milite, & Crucesignatis comparato, procederet, quoslibet motus, si qui per *Turcos*, ex morte *Ioannis* de *Hunyad Hungariæ* Gubernatoris animatos, fierent, compressurus. Interim nunciatum est *Turcos quietos consistere, & nihil dei ferendo bello apud illos cogitari*. Rex tamen *Ladislaus* versus *Albam Regalem*, destituto filio Gubernatoris *Ladislao*, vt eius potentia Regi, & Comiti *Ciliæ Vlrico* suscepta, diminueretur, id efficiente *Vlrico* Comite, qui in aliis Castrorum *Hungariæ* cessionibus, *Hungarorum* corda, committendo illa *Almanis* vel forensibus, quam maxime vulnerauerat, in Tenutam, *Ladislaus* autem filius Gubernatoris, horum omnium, quæ contra illum gerebantur non ignarus, simulque de nece Comitis *Ci-*

Ladislaus Hunyadi, Ioannis Guber-

lia, quæ fere omnium Baronum *Hungariæ*, consilio & assensu dudum composita, sibi- A que mandata erat, qualiter illam conficere posset, plurima secum voluens, pellicit Regem *Ladislaum*, & comitem *Vlricum* in dolo, vt exercitu vniuerso, qui sub ductu Comitis *Vlrici* militabat, consistere iusso, cum paucis, nauali itinere per *Danubium Albam Regalem* descenderet, astruens tantæ multitudini in terra, a proprio milite, & ab hoste vexatæ, victualia nullatenos suffectura. Dum autem *Albam Regalem* peruentum esset, altero die filius Gubernatoris *Ladislaus*, destinata animo exequitur, & Comitem *Ciliæ Vlricum*, ex Capella, post Diuinorum audientiam, egressum, ad potestam, quasi quædam secreta secum tractaturus, eductum, cum armatis, quos sub gra- B dibus occultauerat, inuadens, Rege *Ladislao* spectante, & nullum auunculo, quod similem sortem pertimesceret, ferente auxilium, obtruncat: simila scelus in Regem *Ladislaum*, nisi saniori consilio, auersus & inhibitus fuisset, commissurus. Rex tamen *Ladislaus* prouidentia *Bohemorum*, & *Almanorum*, qui curam illius gerebant, in Camera obfirmatus, quadriduum illic, donec furor filii Gubernatoris quiescerct, exegit. Exinde vero data securitate eductus, ex *Alba Regali Budam* venit: nihil habens liberi iuris, aut arbitrii, sed singula iuxta ordinationem *Ladislai* filii Gubernatoris agens, instituens, atque decernens. Cadauer Comitis *Vlrici*, in *Ciliam* relatum, iusto honore tumulatum est, C & graue bellum inter *Ciliæ* Comitatum, & *Hungariæ* Regnum, eousque exortum est, vt *Cilienses* collecto exercitu, inuaderent, regnum *Hungariæ*, & Castrum *Theben* conquirerent, per continuam expugnationem. Qui quiescente Comitatus *Ciliæ*, *Frederico* Imperatori, deditus est.

natoris Hungariæ filius,

Vlricum Ciliæ Comitem spectante Ladislao Rege suo Hungariæ occidit.

Vnde bella inter Hungariam, & Ciliam, quæ postea venie in potestatem Romanorum Imperatoris Frederici, orta sunt.

Ad has etiam domesticas clades, epidimiæ morbus, & *Budam*, & fere omnes *Hungariæ* oras peruasit. Sed & Regni *Poloniæ* regionem, circa *Krosnam*, *Zmigrod*, *Strzifzow*, & *Rimanow*, pestis similis, ex contagione, aliquanto tempore affligebat.

Pestis in Hungaria & Polonia.

In *Napulia* tantus terræ tremor, sabbato D ante festum sancti *Andreæ* Apostoli accidit, vt *Romæ* audiretur, pluraque Castra & Castella, & signanter Ciuitas *Ascopolis*, ruinarentur. Sobuersurum autem, ex terræ motu Castrorum, & Castellorum loca, vndæ superingrediebantur.

Terræ motus ingens in Napulia.

1457.

Die prima mensis Ianuarii, beatos *Offmandus* Episcopus *Elberiensis*, de Regno *Angliæ*, qui a trecentis & quinquaginta annis iacens in puluere miraculis coruscabat, per *Calixtum* Papam tertium, *Romæ* in Ecclesia

Sanctus Osmandus Elberiensis Episcopus canonisatur.

sancti

1457. ſancti *Petri*, canoniſatus eſt, & Cathalogo Sanctorum adſcriptus.

Caſimirus Poloniæ Rex

Caſimirus Poloniæ Rex, dum in *Lithuania* omne tempus hyemis exigeret, plura negocia *Lithuaniæ* componebat. *Lithuanos* quoque rebus nouis ſtudentes, & de ſubſtitutione alterius, magni Ducis *Lithuaniæ*, varios & crebros, agitantes ſermones, compeſcuit. Conuentione autem generali *Vilnæ*, pro die natiuitatis Chriſti celebrata, & ſingulis Boiaris conuenientibus. Rex dicendi opportunitatem nactus, grauiſſime *Lithuanos*, de cruda legatione, fatuitatem, & ſuperbiam, in ſe redolente, ad ſe *Lanciciam* perlata, corripit & obiurgat. Quam cum omnes vniuerſali acclamatione, inficiarentur ſe intimaſſe, ſed nec de illa quicquam ſciuiſſe, aut conſenſiſſe, depoſcerentque authores tam fœdæ, & ſuperbæ legationis, ad pœnam, omnis culpa in *Gaſthawdum* relata, quaſi ille vnicus fuiſſet, eius conflator. Qui cum ſe purgare de legationis temeritate iuſſus fuiſſet, in ſeditionem rem verti, & aliquod grauius periculum exoriri, Rex metuens, Conuentum diſſoluit, ſequentibusque diebus Rex more ſuo, ſciſmata, & nouarum rerum motus, non punitione, aut coertione merita ſedat, ſed tractatibus beneuolis, largitionibus, & benignitate, ex quibus gens illa plus furoris & audaciæ expoſt eructandæ, quam curæ, & ſanæ mentis concepit. Nunciis quoque ex *Polonia*, & *Pruſſia*, ad eum venientibus remuneratis. *Carnis priui dies in Radom, & Conuentum Conſiliariorum in Pyotrkow, pro Dominica prima Quadrageſima, celebraturum, & exinde in Pruſſiam ſe diuerſurum* reſpondit. In huncmodum iubet literis, & Nunciis Conſiliarios, vt conuenire, pro die inſtituta *Pyotrcouiam* non negligant.

redarguitis Lithuanis & ſeditione ac nouarum rerum ſtudio, non pœna ſed largitione compoſito, in Poloniam, deinde in Pruſſiam ſe recurſurum promittit.

Paritum eſt iuſſionibus Regiis, & plerique Conſiliarii, non tamen in frequenti numero, pro Dominica Oculi *Petricouiam* conuenerant. Rex tamen *Caſimirus* tardius aduenit *Petricouiam*, non niſi videlicet feria quarta, poſt Dominicam Oculi, cum vtraque Regina, *Zophia* videlicet matre, & *Eliſabeth* Conſorte, prohibente illum fluuio *Vıſla*, tunc vehementius, quam cuiusquam ferebat memoria, inflato aquis. Et pluribus rebus conclusis, & decretis, iterum alium Conuentum, in *Colo* pro Dominica Letare tenuit. Vbi ordinabatur, *vt Caſtra Słuchow, Swyecze & Tucholya, non ſtipendiariis, cum ærarium Regis exhauſtum eſſet, ſed propriis gentibus locarentur, vt Oppidum Choynicza, grauiori inedia, & rerum omnium importatione, premeretur.* Ex *Colo Caſimirus* Rex tranſiit in *Brzeſczye*, exinde per *Radzieiow Wladiſlauiam* iuniorem venit, feria tertia poſt Dominicam Iudica *Bidgoſthiam*.

Caſimirus Rex Poloniæ plurimis reb9 in Conuentione Pyotrcouienſi compoſitis ad alium Conuentum in Kolo accelerat, de rebus Pruſſiæ conſulturus.

Sub eo autem tempore Rex *Hungariæ Ladiſlaus*, aſſiſtentiam primorum Conſiliariorum *Hungariæ*, *Ladiſlaum* filium olim *Ioannis* de *Hunyad*, Gubernatoris *Hungariæ*, *Vlrici* Comitis *Ciliæ* interſectorem, & germanum eius *Matthiam*, item *Ioannem* Epiſcopum *Varadienſem*, item *Czanczilaczlaw*, *Roſgon Sebaſtianum*, & plures commenſales, neceſſarios, & amicos Gubernatoris captiuat. Et *Ladiſlao* filio Gubernatoris capite *Budæ* obtruncato, germanum ſuum *Matthiam*, cum cæteris in ergaſtolis obſeruabat. *Ioannes Varadienſis* Epiſcopus, *Dionyſio Strigonienſi* Cardinali, & Archiepiſcopo, traditur iudicandus. Qua nouitate, mater filiorum Gubernatoris perculſa, non ad muliebres recurrit fletus, duobus pene vno die orbata filiis, ſed ad arma. Ærarioque viri, pluribus annis congeſto, incraſſato, aperto, plura millia ex *Polonis*, *Bohemis*, *Hungaris*, cæterisque nationibus, conducit. Quarum partem, ad multorum *Caſtrorum*, quæ poſt obitum viri, in ditione ſua conſiſtebant, reliquit cuſtodiam, cum altera vero reſiduitate, iuſtum etiam, & copioſum conficit exercitum, & bellum *Ladiſlao* Regi *Hungariæ* infert, & ſingula, quæ poteſtatis Regiæ nouerat, omni genere hoſtili vaſtat, adeoque vehementer graſſatur, vt niſi Rex celerius ex *Bohemia*, & *Auſtria* gentes quam celerius aduocaſſet, obſeſſura illum *Budæ* videbatur. Gentibus autem Regiis venientibus, inſtauratum fuit magis, quam interceptum bellum, & aliquot conflictus vtrinque habiti. In quibus iam hæc altera pars victoriam occupabat, furorque & animorum, & belli continue intumeſcebat, multique mortales, præſertim ex *Polonis*, in graui multitudine, matris filiorum Gubernatoris augebant. Miſeraque erat Regni *Hungariæ* conditio, quod nunquam ſuperioribus annis, tam crudeli, & tyrannico bello premebatur. Illud enim, quod tunc gerebatur, omnia transacta excedebat. Vaſtitatem autem ampliorem, Regni eiusdem Primores pertimeſcentes, ſimulque ampliora mala veriti, quoniam & mater filiorum Gubernatoris, maximum quidem, & peſſimum, ſed ſuæ conditioni, conueniens facious, intruductionem videlicet *Turcorum* in *Hungariam*, & aliquorum Caſtrorum eisdem traditionem, auſura, à certis nunciabatur, de pace agendum, omiſſo bello decernunt. Et tractatibus aliquot interpoſitis, pacem ſub certis conditionibus componunt. Quibus cauebatur, *vt Rex Ladiſlaus, filium Gubernatoris Matthiam, cum cæteris omnibus captiuis, ſibi reconciliatos, ſoluat. Mater filiorum Gubernatoris, Regi de certis caſtris cedat.* In hunc modum pace compoſita, & poſita in executionem, ingens bellum extinctum eſt.

1457. *Ladiſlaus Hungariæ Rex altero filio Hunyadi occiſo, altero cum multis amicorum in vincula coniecto, matris filiorum caſum vlciſcentis, graue bellum in ſe excitat: quod tandem pace vtrinque interpoſita ſedatur.*

1457.

Stante autem *Casimiro* Rege in *Bidgostia*, *Gnesnensis* Archiepiscopus, & *Wladulaviensis*, ac *Posnaniensis* Episcopi, pluresque Barones, Consiliarii, militesque & adolescentes ingenui, de vniuerso Regno *Polonia*, in armis, & apparatibus pulcherrimis, ad illum confluxerunt. *Prussiam*, cum illo, ad recipiendam Castri *Marienburg* possessionem, quæ pro die Paschæ, promissa erat, processuri. Interim autem in *Thorun* solutio Stipendiariis de *Marienburg*, per *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Rythwiani*, *Ioannem Dlugosch Cracovienses*, & Magistrum *Iacobum* de *Schadek Sandomiriensem*, Canonicos, nomine Regni *Polonia*, & terrarum *Cracouiensium* præbebatur.

Summa pecuniarum mercenario militi Cruciferorum pro cessione Marienburgi promissa,

Quæ cum illic expleri non posset (non enim stipendiarii *Marienburgenses*, ad tam longum spacium, ad recipiendam solutionem, præsertim, cum illis in *Gdansk* promissa esset, poterant induci) coacti sunt Commissarii *Cracovienses*, ex *Thorun* descendere nauibus in *Gdansk* per aquam. Cum quibus, & *Vlricus Czeruonka*, habitis cum Rege *Casimiro* in *Bidgostia*, pluribus, & secretis tractatibus, facta *Pruthenica* firmantibus, & *Ioannes Sapienski* Iudex *Posnaniensis*, cui pecuniæ *maioris Polonia* terrarum creditæ fuerunt, descendebant. Et quoniam finalis terminus solutionis perficiendæ, in festo Paschæ, in cuius vigilia vix Commissarii Regni cum pecuniis, aduersantibus vndis, & ventis, aduenire potuerant in *Gdansk*, labebatur, pluraque soluenda restabant, quam quæ fuerant soluta. Et verisimile erat, & *Almanos* vniuersos, & aliquos ex *Bohemis*, lapso festo Paschæ solutionem, per lapsum temporis infectam, refutaturos. *Vlricus Czerwonka*, cum *Ioanne Ristwyenski* in *Marienburg* descendens, inducias, ad quindecim dies protelandas obtinuit. Sed cum hæ quoque faciliter transituræ viderentur, vlteriores etiam concessæ sunt. Sub quibus tam ex parte Regis, & Regni, quam ex parte Nobilium, & Ciuitatum *Prussia*, centum sexaginta millia stipendiariis *Marienburgensibus* persoluta.

præter triginta millia florenorum soluitur.

Verum, cum vltra soluta restarent, adhuc triginta millia florenorum, soluenda, quoniam nec ex *Polonia*, nec ex *Prussia* conuenta summa fuerat allata, quæ etiam vltra iustum, in duodecim millibus florenorum excreuerat, stipendiariis *Marienburgensibus* & equorum, & damnorum numerum excessiuum ponentibus. Tantam autem summam pro complenda solutione, iuxta qualificationem negociorum, impossibile erat sub breui tempore conquirere, vehemens dolor & anxietas *Petrum* de *Gay Calissiensem*, *Ioannem* de *Czarnkow Gnesnensem*, Castellanos, *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Ritwiani*, *Ioannem Dlugosch*, & Magistrum *Iacobum*, Canonicos *Cracovienses*, Commissarios Regni, cepit, ne ob defectum triginta millium florenorum, omnia data in perditum & ruinam reciderent, & iuxta spem *Almanorum*, non sine magno, & perpetuo dedecore, fabula, & infamia Regis, & Regni, sequeretur infectio negocii, principalis & accessorii, nec iam de retinendis terris *Prussia*, quam de defendendis aliis *Polonia* terris insederat animis cura. *Almanis* ad vastationem *Polonia* suapte sponte incensis, etiam hoc casu Regio magis, quam clade ante *Choyniczam* accepta, inflammandis. Verebatur & diuisio Regni intestina, propter parum prouidam ordinationem, cum *Marienburgensibus* Stipendiariis factam, & pecuniarum, ad solutionem tam arduæ rei collectarum, distractionem. Verebatur & *Prussia* Ciuitatum defectio, verebantur & plura alia, quæ vt fit in talibus rebus, pauor & suspicio suggerit, verisimili argumento concludebant euentura. In hac igitur difficultate, & pene desperatione, Commissarii Regni, animos non remittunt: Sed à *Gdanensibus* Ciuibus & Communitate *supplementum pecuniarum* petunt; *certificationem de soluendo offerentes*, exponuntque, *multiplicia mala, eos pro maiori parte contingentia, in defectu solutionis emersura*. Et quo magis animos eorum flectere possent, *imaginem argenteam Domina nostra virginis benedicta Maria, & imaginem similem, beata Barbara, ossa continentem, quam primum Rex possessionem Marienburg nactus fuerit, se apud eos pro vade deposituros* repromittunt: *non prius repetendam, donec illis plena solutio fuerit impensa*. Tam periculo, quam promisso *Gdanenses* moti, *supplementum pecuniarum se facturos* repromittunt, ad priores conditiones, de soluendo eis datas, ea apposita, *vt Casimirus Rex, quam celeriter Gdansk adueniat, pauida, ambigua, claudicantia, & infidelia, aliquorum Gdanensium corda, suo aduentu sanaturus: astruendo triginta millium florenorum deficientium mutuationem, nulla alia re quam Regio aduentu, celerius secuturam.*

Quos non prius Gedanenses mutuo dandos promittunt, quam Rex Casimirus propter intestinos motus componendos Gedanum veniat.

Commissarii autem deposita desperatione & mœrore, plures Nuncios ad Regem fatigant, & quantum periculum si celerrime non aduenerit, sibi & regno immineat, declarant, orantque & obsecrant, vt nocti non parcendo, *Gdansk* adueniat; consumationem fœlicem & optatam suarum rerum habiturus.

Casimirus Polonia Rex denunciatione sibi facta, non secus quam par erat motus, cum in *Bidgostia* tres hebdomadas exegisset. Sub quibus Castrum *Sluchow* extrema fame, hostibus ex *Choynicza*, quamlibet

Impor-

1457.

Casimirus Rex cum suo Comitatu Gedanum veniens, à Carolo Rege Suecia, à suis pulso, qui Gedanum ante peruenerat, & à Gedanensibus honorifice excipitur.

importationem prohibentibus, fessum & pene perditum, missa victualium copia, refecit, feria tertia, post conductum Paschæ, exercitibus ordinatis, versus *Gdansk* processit, & in *Swyecze* perueniens, duobus diebus, illic quieuit. Ex *Swyecze* vero feria quinta in *Nowe*, feria sexta in *Stargad*, sabbato in villa quadam, vno miliari distante à *Gdansk*, nocturnauit. Die autem Dominica Sanctorum *Philippi* & *Iacobi*, Apostolorum, tertiarum hora, *Gdansk* ingressuro, primum *Carolus Suecia* Rex, qui recenter, à suis expulsus, illoc se contulerat, cum omnia familia sua, pedibus (nauigio enim *Gdansk* aduenerat) exiuit. Processiones deinde omnium Ecclesiarum, item omnium personarum, ordinum, & statuum, conditio atque sexus, ad vltimum lapidem, visuri, desideratum Regem, in ornamentis præstantioribus, & fulgentibus egressi. Pulcherrimus enim, gloriosus & magnificus, Regius, in tantam vrbem ingressus, tanta militum caterua, tanta præcedentium, & subsequentium multitudine spectabilis & decorus, prælianti accinctus munimine, vt multarum gentium, & nationum animi, quarum illic, velut in Ciuitate maritima, & mercibus celebri, & opulenta, consueuit esse grandis congeries, & signanter *Bohemorum*, & *Almanorum*, qui ad huiusmodi spectaculum contemplandum, & ad videndum suppelectilem exercitus Regii conuenerant, non in admirationem tantum, quantum in stuporem verterentur. Et Rex quidem *Casimirus*, omnibus sibi obuiam egressis turmis, fauorabilem & benignum se præbuit, singulosque status & ordines, hilari tam vultu, quam gestu exceptioneque tractauit. Ad *Carolum* autem *Suecia* Regem, ab equo exiliens, & descendens, ipsum, non vt exulem, sed sibi parem excepit, & equo Regio, ad id præparato, locatum associauit. Miroque & mirando omnium fauore, per plateas vrbis, quæ ad cohonestandum ingressum suum, variis ludis, & spectaculis, erant refertæ, incedens, ad sanctæ *Maria* Ecclesiam, peruenit. Et illic descendens, gratiarum actiones in Deum & sanctos, pro incolumi suo, & sui exercitus, egit, aduentu. Et obligatione, iuxta munificentiam Regiam facta, licenciato *Suecia* Rege *Carolo*, in Prætorium, locum sibi pro hospitio præparatum, diuertit. Diesque ille in magna leticia & tripudiis, à *Gdanensibus* absumptus est. Ingenti multitudinis fauore, exceptus Rex erat, & in decus aduentus sui, plures numero ludi instaurati, & spectacula, & quibus aliis leticia effusa soleat ostendi. In sequentibus vero gladiatoria, & hastiludiorum opera, quam celerrime, per milites Regios, spectante populo vniuerso, & à laboribus suis auerso, ædebantur. Habuit autem *Casimirus* Rex secum *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, *Iannssium* Ducem *Osswyeczimensem*, *Luthconem* de *Brzezye*, Protonotarium Apostolicum, & Regni *Polonia* Vicecancellarium, *Stanislaum* de *Ostrorog Calissiensem*, *Derslaum* de *Rythwiani Sirrdiensem*, *Stiborium Sarbieyski Inniwladislauiensem*, *Ioannem* de *Krethkow Brzestensem*, Palatinos, *Hinczam* de *Rogow Siradiensem*, *Ioannem* de *Labischino Wladislauiensem*, Castellanos, *Andream*, & *Ioannem* de *Thaczin*, filios *Ioannis* Palatini *Craconiensis*, *Andream* de *Olyeschnicza* filium *Ioannis* Palatini *Sandomiriensis*, *Ioannem* de *Sczekoczin* Capitaneum *Lublinensem*, *Petrum* de *Kurozwaki*, filium *Creslai*, Castellani *Lublinensis*, *Creslaum Woyschik* Succamerarium *Craconiensem*, *Ioannem* & *Ioannem Swidwas*, de *Schamotuli*, *Iacobum Dabienski* Subpincernam *Craconiensem*, *Eustachium* de *Sprowa*, germanum *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, *Ioannem* de *Brzezye*, *Ioannem Cobilienski* Dapiferum *Craconiensem*, *Iacobum Slupowski*, *Ioannem Gorski*, *Ioannem Kosczielyecki*, *Nicolaum*, & *Sbigneum Czaykas* de *Iauor*, *Ioannem Lyubyessowski*, *Casparum Lyesczinski*, *Albertum Kosthka* de *Posthupicze*, *Ioannem Stawatha*, *Ioannem Colda* Bohemos, pluresque alios Barones, milirares, & adolescentes ingenuos, quorum alius alium in armorum, & equitum genere excellere contendebat. Habebat & peditum aliquot turmas, qui suis ordinibus Regem sequebantur armati. Æstimatusque est Rex *Casimirus* sex millia gentium, tam in pedite, quam in equestri milite secum habuisse.

Aduentus Regius in *Gdansk*, sicut res regni *Polonia* plurimum auxit, firmauit, & correxit, ita Magistri & Cruciferorum partes, plurimum debilitauit, & infecit. Nam ampliori ardore congerebantur pecuniæ per *Gdanenses*, Rege instigante, & Consiliariis, ad explendam residuam solutionem. Propter quod *Almani*, & aliqui *Bohemi*, qui partibus Magistri fauebant, ad dolos recurrunt. Et *Vlrico Czeruonka*, tunc absente, & apud Regem in *Gdansk* agente, facto in *Marienborg* rumore, altius Castrum *Marienborg* occupant, & redigunt in suam potestatem, asserentes se pactis fecisse satis, & Regem in solutione, pro constituto tempore, defecisse, nec velle amplius concedere aliquas dilationes. Qua quidem nouitate, & ad *Czeruonkam* in *Gdansk*, & ad *Bohemos* principales, qui tunc in *Tczow* manebant, perlata, omnes continuo aduolant, & *Bohemi* quidem, quia porta non intromittebantur, nauigiis ad Castrum intrant, & rumorem sedant, *Czeruonka* acceptis à Rege decem & octo florenorum millibus, liberius in *Marienborg* ingreditur. Et correptis *Nicolao Volsdorf*, *Frisdman*, *Panczerz*, *Fricz*, & *Visseck*, quos nouerat illius turbationis fuisse authores, eis primum debitum persoluit, & de Castro altiore, secedere coegit, asserens *eos inique agere, & crudeli vicissitudine, benignitati Regiæ respondere. Qui cum & Castrum Marienborg, & captiuos, & multorum millium summam, in eorum fidem*

1457.

1457.

fidem & probitatem posuissent, non essent veriti tantum facinus, & tradimentum, in optimo, & modesto Rege admittere, & propter exigui temporis moram, perpetuam sibi, & caeteris innocentibus infamiam comparare. Rex autem *Casimirus*, Nuncio *Czirnoucza*, de dispulsione periculi, quod iam imminebat, certior factus, cum rasiduitate pecuniæ, *Ioannem* de *Czarnkow* Castellanum *Gnesnensem*, *Andream* de *Thoczin*, *Ioannem* de *Rythwiani*, *Ioannem Dlugosch*, *Stiborium* de *Bayssen*, *Vilhelmum* Consulem *Gdanensem* iungens illis nonnullos Ciues *Gdanenses* ex communitate, ad explendum cæptum negotium affectos in *Marienburg* transmittit. Qui illic tribus hebdomadis morati (multi enim interponebantur, noui nodi, & difficultates, sed & aliqui ex *Bohemis*, & *Almanis*, numerum equorum & damnorum, plus iusto augebant: cum aliam pecuniam haberent in sua potestate, ex quo, & principali summæ duodecim millia addebantur) rem tamen omnem pro voto expediunt. Sed nec tunc *Almanorum* odium quieuit, qui principaliora sanctuaria ex Ecclesia maiori Castri *Marienburgensis*, videlicet crucem argenteam, notabilem portionem ligni vitæ habentem, imaginem beatæ *Mariæ* Virginis argenteam deauratam, Caput S. *Barbaræ*, & imaginem ac alia, clandestino noctis tempore, paucis consciis depromunt, & currui ad hoc præparato, includunt: In *Almania* oras secum ista deportaturi. Qua re *Ioanni* de *Czarnkow*, *Andreæ* de *Thoczin*, *Stiborio* de *Bayssen*, patefacta, illico *Polonis* omnibus, qui iam tunc ex condicto, Castrum *Marienburg* ingressi, & *Almanis*, & *Bohemis*, superiores numero & robore, arma induere iussis, fauore etiam magis, quam adiuuante *Vlrico Czernonka*, celerrime accurrunt, & sanctuaria de potestate *Almanorum*, videlicet *Andrea Gwald*, ex *Austria* is erat, eripiunt, & in Ecclesiam deponunt, quæ postea *Bohemi*, & *Almani*, pluribus legationibus, ad Regem factis, repetere conati, minime potuerunt. Magister autem *Prussiæ Ludonicus*, qui vsque ad diem illam in *Marienborg* habitatione consueta, morabatur, omni sua domestica suppellectili perprius in *Prusmorg* transmissa, quo & ipse, si permissus fuisset descendere cogitabat, ex *Marienborg* in *Tczow*, comitantibus eum *Almannis* & *Bohemis* discessit. In ipso etiam suo discessu manu vibrata, *Polonis*, & *Gdanensibus* minitans, & intra breuiusculum spacium, se tantam iniuriam correcturum, & vlturum, amplis & inflatis verbis significans, asserens *Regem Poloniæ non habere tot lebetes, & caldaria, qui sufficerent ad alendum eum exercitum, quem contra Poloniam ex Almania adducturus esset in breui.* Hisque verbis, passione magis animi, quam libra rationis perlatis, è Castro *Marienborg*, & eius possessione, cum omni familia sua, flens & eiulans discedebat, fortunam suam increpans, & *Vlricum Czernonkam* cæterosque *Bohemos*, & *Almanos*, stipendiarios suos culpans, quod eorum factione, & proditione esset de terra *Prussiæ* & Castro *Marienborg* eiectus.

Ex Castro Marienborg, Polonis tradito. Ludonicus Magister Prussiæ minitans,

& eiulans discedit.

Pentecostes festo *Casimirus Poloniæ* Rex, celebrato in *Gdansk*, dum iam ex denunciatione *Vlrici Czernonka*, & Baronum *Poloniæ* intellexisset, de Castro *Marienburg* Magistrum, & Stipendiarios descendisse, feria tertia Pentecostes cum gentibus suis ex *Gdansk* egressus. Vbi per Ciues, per quinque hebdomadas fuit sufficienter necessariis procuratus, feria quarta Pentecostes, quæ fuit octaua dies mensis Iunii, tertiarum hora in *Marienborg* peruenit, & Castrum *Marienborg* fœliciter intrauit. Quod vbi per *Vlricum Czernonkam*, & cæteros *Bohemos*, & *Almanos* principaliores, fuit resignatum, vbi etiam captiui, tam Regii quam Cruciferorum, in *Choynicensi* clade, & postea in particularibus congressibus capti, fuerunt, dimissi, & liberati, & signa seu banderia, ante *Choyniczam* capta, simul, cum Castro *Marienborg* reddita, in maxima lætitia, & hilaritate dies ille, & sequentes absumpti sunt. Nec immerito, cum constabat die illa, per Castri *Marienborg* apprehensionem fœdam cladem ante *Choyniczam* receptam, correctam esse, & captiuos ad libertatem reduisse, causamque Regis, & Regni *Poloniæ* instauratam, Magistri vero & Cruciferorum depressam, & deiectam fuisse, animosque omnium rebellium, inuidorum, & hostilium, & horum præcipue, qui partes Magistri, & Cruciferorum ex *Almania* iuuare nitebantur, & omnem spem, restaurandi Ordinis concidisse. In *Cracouiam* autem nouitas ipsa, ad vtramque Reginam, & Consiliarios illic præsentes, veloci nuncio perlata, suspensa, & formidolosa, fraudem per stipendiarios committendam, expauescentia, corda adeo reficit, vt pulsibus campanarum, & focorum per vniuersam vrbem extructione, magnitudinem lætitiæ testarentur. *Bohemi* autem & *Almani* præfati, dum in *Tczow* fuissent, aliquot diebus commorati, resignatis Regi *Casimiro Gilawa*, & *Tczow* oppidis (non enim plura loca hi, quibus solutio facta est, habuere in sua potestate, cæteri autem, persuadentibus *Bernhardo Schumborski*, & Commendatore *Elbingense* detrectauere obseruare conuenta) feria secunda, ante festum S. *Viti*, ex *Tczow*, vna cum Magistro Cruciferorum, conducentibus eos exeuntes, sine omni læsione & impedimento, in oras suas diuertunt. Et quamuis propensiora, cumulatioraque dona, quam meritus erat, *Vlricus Czirnonka* tribui sibi æquum censeret. Milites vero *Prussiæ* immoderata eum cupisse refellerent. *Casimirus* tamen Rex, volens *Vlrici Czirnonka*, fidem, & constantiam præmiare sibi. Castra *Swyecze*, *Golub*, *Prusmorque*, *noucza fidem* *Kowalyow*, & *Gnyew* cum Oppidis & villis, *ex erga se pra-*

Casimirus Poloniæ Rex Marienburgum ingressus,

Vlrici Czir-

1457. *ſitam amplißimis muneribus honeſtat.*

antiquo ad illa pertinentibus, ad ſuum beneplacitum donat, & ſibi in illis quinquaginta ſex millia florenorum largitur, & inſeribit, Caſtrique *Swyecze*, & *Golub* ſibi realem tunc dat poſſeſſionem. Libet in præſenti facto, occulta Dei iudicia, & illius opera mirari. Qui cum Reges, & Principes *Poloniæ* hæreditate earum terrarum, videlicet *Pomeraniæ*, & *Culmenſis*, promerentibus id eorum viciis, permiſiſſet per hoſtes leues, & per eos, in ſuffragium ſui, contra barbaros accitos, eiici & expelli, & in cæteris terris Regni, & equidem multipliciter affligi & vexari. Tandem Regno *Poloniæ*, & populo eius repropiciatus, dudum ablatas terras mirabilius, quam abſlulerat, reddidit: declarans nubilum indignationis ſuæ, contra gentem *Polonicam* quieuiſſe, & hoſtes illius Cruciferos, de terris, per eos occupatis, excluſiſſe: qui eas ad hoc vnum videbantur poſſediſſe, vt eas *Poloni* redderent, poſt locationem multarum Ciuitatum, Caſtrorum, & villarum, & inſtaurationem, ad repellendam alluuionem aquarum, aggerum meliorum. Quis inſuper non miretur optimum Deum, in contrariis ſucceſſibus, contrarios effectus produxiſſe. Nam eum *Wladiſlao* Regi, genitori moderni *Caſimiri* Regis, reportare de Magiſtro, & Ordine, in magno prælio, in die Diuiſionis Apoſtolorum, inſignem, & multis memorandam ſeculis victoriam, vniuerſaſque *Pruſſiæ* terras, ſibi ſubiicere conceſſiſſet: altri tamen *Marienborg*, quod pene vnicum Ordini reſtabat, & quod poſt quindecim dies, ſi cæptam obſidionem continuaſſet, ſibi reſignabatur, non poterat habere poſſeſſionem. De quo poſtea ſingula ad ordinis ditionem ſunt redacta. Filio autem Regis *Wladiſlai Caſimiro* moderno Rege, per cladem, apud *Choyniczam* acceptam, caſtigato, illud eidem Caſtrum, patri negatum, habere, & in plenam ditionem, & poſſeſſionem, redigere conceſſit, vt in ambiguo videatur relictum, pater, ne poſt triumphum, à Caſtro pœnitus ſecretus, an filius, poſt cladem Caſtro potitus, fœlicior exiſtimandus ſit: cum neutri potuit contingere, vtriusque boni largitio.

Regnum Poloniæ Præfectorum negligentia

In terris *Cracouienſibus*, ſub eodem tempore, grandis bellorum ſtridor, ex leui, & facile, ſi Primoribus aliquod ſtudium fuiſſet, ſedabili procella, coortus eſt, qui multifarias calamitates, & damna, oris illis ſubminiſtrauit. Quædam enim gentium colluuies, ex

à manu latronum

Bohemis, *Polonis*, & *Sleſitis*, quibus in *Pruſſia* ſtipendium ſolutum non erat, & quarum Ductores, *Kawka*, homo obſcuræ ſortis, & *Swyeborowski*, duo fratres iamdudum Regno *Poloniæ*, occaſione debitorum, quæ ſe illis ſoluturum, *Wladiſlaus Hungariæ* Rex ſpoponderat, infeſti, monte, qui *Zebracze* vocatur, prope *Oſſwyaczim* ſito, incaſtellato, plurima damna Regno *Poloniæ* præſertim in terra *Oſſwyaczimenſe*, exuſtione, & rapina cœpit irrogare. Cuius inſolentiam, centum equis reſcindibilem, dum Præſides ſua diſſimulatione, & incuria, magis nutriuiſſent, quam compreſſiſſent, adeo illorum, pluribus ob non ſolutum in *Pruſſia* ſtipendium, ad eos dietim confluentibus, creuit congeries, vt loco *Zebracze* non contenti, oppidum *Miſlimicze*, & montem Caſtro *Dobczicze* propinquum, vocatum *Vapiennagora*, nullis prohibentibus incaſtellarent. In quorum etiam conſortium *Ianusſius*, quondam Dux *Oſſwyaczimenſis*, conceſſit, non quod aliqua iniuria, aut debito Regnum *Poloniæ*, eſſet ſibi obnoxium, ſed quod ſperabat, talium auxiliatorum contubernio, ad reſtituendam ſibi terram *Oſſwyaczimenſem*, pro qua iuſtum, & plenum precium acceperat, Regem, & Regnum *Poloniæ*, compulſum iri.

1453. *collecto iuſto exercitu, infeſtatur,*

Crebreſcentibus itaque ſpoliis & incendiis, præſidium militum in Caſtro *Oſſwyaczim* poſitum eſt, quod tantiſper arceret hoſtium ingreſſum, ad ſpolia Regni, quoûsque ex terris *Cracouienſi*, *Sandomirienſi*, & *Lublinenſi*, quibus expeditio, iam ad id, licet multis contrarium ſuadentibus, indicta erat, gentes conuenirent. Interim caſus, vsque ad amiſſionem Caſtri *Oſſwyaczim* penetrans, & *Caſtrum Oſſwyaczim*
quem in cautelam futurorum inſerere huic operi placuit, ex leui (vt fit) accidit momento. Eſt Caſtro *Oſſwyaczimenſi*, ex coctis lateribus turris, ſatis in altum, & ſpiſſum porrecta. Quæ cum Caſtro, ab omni parte immineat, facile vniuerſum Caſtrum in ſuam ditionem, redacturus eſſet, quisquis illius ſortiretur poteſtatem.

captiuorum opera turri, præcipitatis cuſtodibus, occupata

In hanc, tum octo captiui, per milites Regios comprehenſi, depoſiti fuiſſent, per funem, quo illis cibi mittebantur, non retractum, ſed continue dependentem, ſummitatem turris conſcendunt, & aliquot hominibus, negligentius cuſtodias obſeruantibus comprehenſis, omnes ex turri præcipitant, & Regiis militibus, non formidinem ſolum, ſed & deſperationem, cum illos ad turrim accedere feſtinantes, lapidibus, teliſque, dum ipſi ab omni inuaſione, & ictu, tuti exiſterent ſuperne obruebant. Quo nouo hoſtes cognito,

in magnum periculum adducitur.

maxima ſpe potiundi Caſtri concepta, parabant hominum cateruam, quæ illuc accederet, & occupantibus turrim, aucto numero (facile enim quosque leuare ad ſe funibus poterant) præſidium ferret. Caſtrumque vniuerſum, in ſuam ditionem redigeret, præſertim, cum turris occupata, omnium neceſſariorum, ad futuros caſus, per Regios milites, & *Ioannem Sinowiecz*, illius tunc Capitaneum, eſſet fulcimento prouiſa. Nec hoſtes, ſpes illa feſelliſſet, niſi celeriter *Ioannes Sinouiecz*, Capitaneus, ſano vſus conſilio, cum his, qui turrim occupabant, quique de auxilio, per ſuos ferendo, incerti erant, pacto inito, eos liberos, cum reſtitutione equorum, & armorum, quæ dum capiebantur, amiſerant, datis etiam ducentis flore-

1457. florenis, se promisisset dimissuros. In hunc morem, dum pactorum eis promissorum, accepto complemento, ad suos redirent. *Catherina Włodkoua*, *Włodkonis* de *Skrzin* vxor, quæ pro illa tempestate, arma, bellaque tractabat, dum etiam tunc in *Osswyaczim*, personaliter consisteret, missis gentibus suis, omnes illos octo, positis diffidiis, trucidari disposuit, & quodcunque illis in equis, armis, & auro datum fuit, auferri. Ita castrum *Osswyaczim*, in diebus paucis, pene perditum & seruatum est. Armigeri autem & Nobiles terrarum *Cracouiensis*, *Sandomiriensis*, & *Lublinensis*, & si illis tempestiue, & ante festum S. *Ioannis* Baptistæ egressus in bellum mandatus fuisset, pluresque illorum, principales etiam, specialibus literis & Nunciis denunciantibus, in quanto periculo respublica versaretur, auisati fuissent, nequicquam moti, magis ostentui & fabulæ, quam compassioni singula nunciata reputabant, multis tandem comminationibus Regiis, & Nunciis pulsati, non nisi circa festum Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis egressi, tardissimo gressu demoliendo quasque Ecclesiarum & Monasteriorum, villas, possessiones, & decimas, incedebant. Nec frugibus omnis generis, quæ in horrea iam collectæ erant, aut pecoribus, quæ remittebant in propria, aut venalitati exponebant, contenti, sed etiam rapacibus manibus, quæque interiora perscrutantes, omni genere iniuriæ & rapinæ, in proprios sunt vsi, vt non ad hostile, sed ciuile, & domesticum bellum, eos crederes consurrexisse. Non deerat tamen vltio Diuina, quæ pro tam crudeli spolio, in eos, qui sorti suæ dicati sunt, correspoudentem, retribueret vicissitudinem: Nam dum exercitus *Polonicus*, tot spoliis propriorum insignitus, ad Oppidum *Mislimicze*, in quo hostes se concluserant, obsidendum conuenisset, & turpe videretur, longo tempore, numeroso exercitui, qui ad sexaginta millia poterat æstimari, vni vico magis, quam oppido, nec arte, nec natura munito, assidere, impetum contra oppidum facit, & illud viriliter oppugnare cœpit. Quo iam pene expugnato, dum hostes se magna voce dedidisse succlamassent, repente adueniunt. Qui iussu primorum Baronum, eos ab expugnatione, & oppidi occupatione, dum iam hostes, non nisi proiectione panis, & luti, telis, & propugnaculis deficientibus, vterentur, segregant, & abducunt, & victoriam de hostibus, non sine interitu notabilium personarum multarum (quadraginta enim Nobiles terrigenæ, cum pluribus aliis minus insignibus desiderati sunt, centum vulnerati) iam adeptam, propriis eripiunt, & hostibus concedunt. Hostes autem tanto metu liberati, nocte sequenti, & ampliora valla iaciunt, & lapides, diruta Ecclesia, pro defendiculo conquirunt. Quamobrem rumor magnus in exercitu in crastinum, & deinceps coortus, fecit pauidos & suspectos, dum aliqui ex illis ex nomine, & certis euidentibus coniecturis, de proditione insimularentur. Itaque dum suspicionem in dies gliscentem, & plurima damna, quæ hostes exercitui, ad pabulandum eunti, inferebant, de quo nulla a Primoribus interponebatur prouisio, succrescere viderent, obsidionem, nulla cogente necessitate, soluunt, & exercitum, non sine grauissimis damnis collectum, circa festum sancti *Matthai* ad propria remittunt, vt pene ridiculum monstrosumque extiterit, exercitum tam copiosum, & grandem, multo maiorem in rapinarum, & spoliorum propriæ terræ moram, quam in oppugnatione vnius vilis vici, & defensione in hostes fecisse, Deo, vt arbitror, *Polonos*, propter eorum viciosos excessus, rapinas, prædas, & spolia, tali dedecore puniente. Exercitu autem *Polonico*, ad propria discedente, creuit hostibus & animus, & ad spoliandum Regnum *Poloniæ*, ardor, libereque quæq; peragrantes, tam spoliis, quam incendiis villarum, & oppidorum abutebantur. Sed & Dux olim *Osswyaczimensis Ianussius*, collecta hostili manu versus oppidum *Klobuczko*, in festo sanctæ *Hedwigis* descendens, illud spoliatum igne consumpsit, spoliaque illius & villarum vicinarum secum trahens, nullam resistentiam passus, discessit. Et quamuis durante circa *Mislimicze* exercitu, & obsidione, hostes æquas pacis conditiones sæpius obtulissent, & pro stipendio in *Prussia* emerito, non dimidiam solum, sed etiam minorem partem se recepturos iu placitorum diebus, mediatore *Conrado* Duce *Olyeschnicense*, qui bellum illud, ne contagione sua ad interiora *Slesia* serperet, prouidebat, paciscerentur: obsidione tamen soluta, in superbiam elati, vniuersum sibi solui stipendium deposcebant. Quapropter Barones *Poloniæ* pacis tractatu infecto, rursus ad opponendam defensionem hostibus conuersi, munera belli, taliter inter se partiti sunt, vt *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis* in *Skauina*, *Ioannes* de *Tbeczin* de *Ilkusch*, *Przedborius* de *Konyecpolie* Castellanus *Sandomiriensis* in *Lelow* cum gentibus, & terrigenis terrarum, obseruent, contra hostes excubias, & vastationem Regni prohibérent. Et quod de fodinarum salis introitibus, quorum omnem dispositionem ditioni suæ subegerant, cuilibet equestri, militare in locis prædictis volenti, si tamen haberet arma competentia, duodecim grossi *Polonicales*, singulis septimanis pro donatiuo largirentur, facto Decreto, vt fodina salis vtraq; in soluendis debitis Censibus, & quibuscunque introitibus, solutione duntaxat Psalteristis, & Castri *Cracouiensis* Burgrabiis circumscripta, esset ab omnibus feriata; quo facilius eius introitus, & onera præsentis belli, cum cæteri prouentus Regii deessent, posset sufficere.

Die

1457. Die Mercurii, vigesima prima mensis Septembris, Completorii hora. *Elisabeth Polonia* iunior Regina, apud *Cracouiam* agens, fœmineam prolem parit. Quæ in baptismo, in *Cracouiensi* Ecclesia suscepto. *Heduigis* nomen accepit.

In beati *Ægidii* Confessoris Iouis die, noua terris *Russiæ* amaritudo, accessit. Nam dum Capitaneus *Podoliæ*, *Bartholomaus Bnczaczki*, versus *Potilicz*, cum *Ioanne Lascz*, Succamerario *Podoliæ*, viro in armis strenuo, familiaribus tantummodo continuis stipatus, pergeret, nec quicquam de hostibus pensi haberet, subito nunciatur sibi *Tartarorum* agmen, haud longe consistere, & prædandi gratia illuc aduenisse. Qui continuo, rusticanis hominibus, ex villagiis proximis, operam suam ad id sponte & deuote offerentibus accersuis, nocte sequenti stationem *Tartarorum*, in qua plures, quam in altera viderat focos, quo facilius, cum paucis plures vincat, inuadit: existimans illa, velut principali profligata, residuam, in qua non nisi plebem, & impedimenta suspicabatur esse, in fugam conuerti. Et illam quidem stationem inuadens, cum ibi tantummodo vulgus promiscuum, præter suam opinionem offendisset, faciliter dimicans prosternit. Et omnibus fere interfectis (pauci enim beneficio noctis fugierant) se iam credebat plenarium victorem, sed illucescente die, alia statio *Tartarorum*, in qua primi *Tartarorum* pugnatores, militesque erant, quæ nocte illa fugisse se simulabat, apparuit. Quam si subito, iuxta consilium *Lascz* Succamerarii, in bellis *Tartaricis* plurimum exercitati, *Bartholomaus Bnczacki*, antequam paucitas *Polonorum* à *Tartaris* conspecta esset, inuasisset, prouenisset Diuino fauore, sperata victoria. Cunctante autem *Bartholomao Buczaczki*, *Tartari* id quod erat, tenorem exercitum *Polonorum* rati, illum insuper ex agrestium fuga, plurimum inermen videntes, turmis suis, in circuli modum ambiunt, & in omnes partes telis corripiunt. *Bartholomaus Bnczaczki*, sero consilii à *Lascone* præstiti, pœnitens, nihil tamen periculo mortis motus, in hostes cum *Lascz*, & familiaribus suis, animose irruit, & omnes quosque obuios deuicit & prosternit. *Tartarorum* tamen abundante multitudine, & ab illis sæptus vndique, vt sibi generique suo dignum erat, cum suis omnibus cadit interfectus, hostibus non incruentam victoriam relinquens, dum vltima desperatione confectus, acerrime pugnans, plures prostrauisset. *Tartari* etsi victoriam sibi cessisse viderent: multa tamen strage suorum perculsi, veriti etiam, ne illos fatigatos, nouus & recens hostilis inuaderet exercitus, celetiori quo possunt passu diffugiunt, ab omni præda & spolio abstinentes, satis spoliorum se habere rati, si incolumes in propria reuer-

Hedwigis filia Casimiro Regi nata.

Bartholomaus Buczaczki, & Ioannes Lascz

in acie cadunt: non incruentam Scytis relinquentes victoriam.

1457. tissent. Spectatam vsque ad crudelissimam mortem *Bartholomai Bnczaczki*, & *Ioannis* A *Lascz*, ideo retuli fidem & virtutem, vt constantia illorum, in omni futuri temporis perennitate, singulari laude, cum aliorum incitamento, non careat.

Sed neque in *Prussia* benigniorem se *Casimiro* Regi, & genti suæ præbuit fortuna. Nam licet Rex oppidum *Gnyew*, quod vnicum, inter oppida, quæ *Vistulæ* imminent, in hostium potestate remanserat, circa festum Visitationis sanctæ *Mariæ* Virginis, per Aulicos suos, obsidione terrestri cinxisset, *Gdanensesque* naualia auxilia præbuissent, atque Rex ex *Marienborg* feria tertia, ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* virginis discedens, & Castrum *Marienborg Vlrico Czeruontza* dans in tenutam, in supplementum militum, & Aulicorum *Gnyew* B obsidentium, cum quibus in *Poloniam* redibat, sufficientem gentium, quæ & pecunia conductæ, & ex *maiori Polonia* transmissæ erant, exercitum pro continuanda obsidione, teliquisset, obsessique deficientibus victualibus, fame dietim morerentur. Spes etiam haud incerta restabat, intra dies septem, Ciuitatem dedi oportere, exercitus tamen Regius propriæ voluntati studens, & neque obedientiam, neque disciplinam militarem obseruans, *Prandotha Liubyeschowski* Capitanei, nequicquam lachrymosis precibus inhibitus discessit, & obsidionem soluit. Pluresque labores & impensas, propter septem dierum interuallum, quod perferre non poterat, recidere coegit in irritum. C Secessionem autem ipsam, *Ioannes Cromuo* de *Ruszdorff*, terrigena de terra *Wschonensi*, de Domo *Kothwicz*, anro per Capitaneum loci *Gnyew*, *Fricz* vocatum, vt asseritur corruptus, cæteris persuasis, effecit. Propter quod, decreto Regis & Baronum, capite damnatus, interiit, *Dobrziuenses* quoque milites, dum cum hostibus numero octingentis, exercitatis, & arma portantibus, vastationem terræ *Dobrzinensis* prohibere volentes, pauci cum multis (erant enim tantummodo quadringenti, inter quos maior pars agrestium) confligunt, vincuntur, & plures aut occiduntur, aut captiuantur, & terra *Dobrzinensis* ab hostibus ex *Dzyaldow* descendentibus subiicitur, partim incendiis, partim homagiis. Alius D quoque exercitus Regius ex *Bohemis* stipendiariis congregatus, soluere volens Oppidi *Sepelben*, in partibus superioribus siti, obsidionem, cum hostibus confligens, eandem fortunam expertus, succubuit & aliquot notabiles *Bohemi* capti.

His successibus dum hostibus animos, præsertim Regio discessu auctus est, depressos erigunt animos, & ad occupandum Castrum, & oppidum *Marienborg* omnes conatus & studia conuertunt, inuitantibus & animantibus ad hoc illos proditoribus nonnullis terrigenis, qui in Castro morabantur, & Ciuibus *Ma-*

Autor soluenda obsidionis oppidi Gnyew, Ioannes Kromno de Domo Kothwicz, per Capitaneum Gnyewensem Fricz auro corruptus, Decreto Regis & Baronum plectitur. Dobrzinensis terra subiicitur, ab hostibus, & stipendiarii Regii vincuntur.

1457. *rienburgenſibus*, quibus *Caſimirus* Rex in ingreſſu ſuo in *Marienborg*, licet contrarium *Gdanenſes*, cæteræque Ciuitates ſuaſiſſent, precibus *Vlrici Czeruonka* deuictus, ne interfecti, aut exiliati fuiſſent pepercerat. Itaque feria quinta ſancti *Michaelis* die, *Bernhardus* *Schumborski*, ad oppidum *Marienborg* nocte veniens, à proditoribus intromiſſus, omnes turres, & munitiones Ciuitatis, in ſuam redigit poteſtatem, præſidiumque militum Regiorum in lectis decumbentium, nihilque minus quam irruptionem illorum verentium, aut captiuat, aut obtruncat. Nonnulli proditione comperta, ad Caſtrum refugientes, *Vlricum Czeruonkam*, & eos qui in Caſtro erant, faciunt de tradimento certiores. Quo effectum eſt, vt & hoſtes, qui iam in foſſata, Caſtrum ab oppido diuidentia, irruperant, lapidibus obruti, depellerentur, & proditoribus terrigenis, qui in Caſtro morabantur, omnis facultas de adimplendo, quod conceperant, adempta. Die illuceſcente, & cæteris ſubſequentibus diebus, ictibus bombardarum Oppidum *Marienborg*, & omnes illius plateæ, adeo concuſſum eſt, vt nemo poſſet innocue in circulo & platea apparere. Vnus quoque ex proditoribus, bombarda, dum in oppido obequitat, ictus, temeritatis ſuæ ſoluit pœnam. Quapropter hoſtes in Oppido incluſi, ne à fulmine bombardarum obterrerentur, de vna in aliam domum, ruptis parietibus, diſponebant introitus. Sed neque illa cautela, illis præſtitit incolumitatem, dum dietim plures promiſcui, à proiectione bombardarum expirarent. Veriti autem hoſtes, ne ex Caſtro contra illos fieret irruptio, foſſam cum vallo, quo poſſunt altiorem, ordinarunt. *Bernhardusque Schumborski* fauentem ſibi fortunam proſequi exæſtuans, octingentos equites per fluuium *Iſtulam*, qui in illo paſſu *Nogath* vocatur, nauibus verſus *Zolawam* traducit, vt ſibi vniuerſam *Zolauam* faciat tributariam, & homagialem. Fuiſſetque id, quod moliebatur, aſſecutus, niſi *Prandotha Lyubyeſchowski*, qui adhuc oppidi *Gnyew*, obſidionem, cum *Gdanenſibus*, & exercitus Regii reliquiis, audita proditoria occupatione, oppidi *Marienborg* ſuccurrendum Caſtro *Marienborg*, optimum ſalubreque ratus, in *Zolauam* & ipſe cum gentibus ſuis, vix ad quadringentos æſtimatis, de aduentu *Bernhardi Sumborski* ignarus, aduemiſſet. Et licet pauor exercitum *Ioannis Liubyeſchowski* inuaſiſſet, & refugere plures ad naues, quibus ex *Gdansk* fuerunt aduecti, tentauiſſent: *Prandotha* tamen *Liubyeſchowski* acrius ſe in transfugam, quam in hoſtem, vibrato tunc gladio viſurum minitante, eos à fuga compeſcuit, & vt maximo animo, quem deſperatio afferre ſolet, in extremo, eſſent, induxit. Pauci tamen qui refugierant à *Gdanenſibus* capite cæſi ſunt. Ingenio autem *Prandotha Liubyeszowski*, exercitus ſuos ſe ad aggerem, qui *Thama* vocatur, collocat, & in caſtelli ſpeciem currus opponit. *Bernhardus* autem *Sumborski*, *Prandotam Liubyeſchowski*, & gentes, quæ cum illo erant, prædam ſuam, propter paucitatem eorum ratus, ipſos incunctanter inuadit. In ipſo autem pugnæ inicio, quadringenti armati ex *Stargard Prandotha Liubyeszowski* venerunt in ſuccurſum. Propter quod acerrime ab vtriſque & concurſum, & pugnatum eſt. Et dum *Bernhardus*, prima & altera vice repulſus, plures ex ſuis amiſiſſet, in vehementem furorem actus, quod eos, quos victos credidit, videbat victores, omni niſu, potentiaque virium ſuarum glomeratus, tergum exercitus *Prandotha Liubyeſzowski*, quod illic faciliorem irruptionem credebat, tam forti impetu inuadit, vt currus obſtantes proſterneret, & viam ſuis aperiret. Sed dum exercitus *Prandotha Liubyeſchowski*, cognito periculo, non minori animo reſiſteret, octoginta haſtariis de exercitu *Bernhardi* occiſis, ipſo etiam vulnerato *Bernhardo*, fugatur, pelliturque omnis eius exercitus, reſiduitas, & in oppidum *Nyetich* refugit, & oppidum illud communire cœpit: incolis & aliis agreſtibus, quæque neceſſaria in lignis, & pabulis, certatim conferentibus. Sed dum animaduerteret locum, nec arte nec natura munitum, ad oppidum *Marienborg* refugit, & ripas *Vula*, ponte ligneo, geminata vice, coniungere parabat, vt faciliorem haberet in *Zolauam* deſcenſum, omnes tamen ſui conatus, per *Gdanenſes*, *Vulam* obſeruantes, eliſi ſunt. Comperto autem Magiſter *Pruſſia* oppidi *Marienborg* per ſuos interceptione, illic quaſi triumphans, & gratulabundus aduenit: ſperans etiam *Czirnonkam*, & eos, qui Caſtrum tenebant, ob inopiam victualium, ad deditionem poſſe pellici. *Culmenſis* præterea Ciuitas, ſub iiſdem temporibus, dolo vnius *Bohemi*, vocati *Morauа*, qui per omne bellum, ſtipendium Regium merebatur, & accepta vxore, domicilium ſibi in *Chelm*, Rege fauente, & fortunas ſuas promouente, *Bernardo* prodita acceptaque eſt. Is enim, cum aliquibus tenuis ſortis Ciuibus conſpirans, hoſtibus nocte intempeſta, portam aperuit, & reliquos Ciues fidos, multitudine hoſtium territos, quamuis illis ſuperiores facile eſſe potuiſſent, fugere, omnibus bonis derelictis, homo proditorius & inſidus coëgit. Oppidum etiam *Gilaua*, dum Regius Capitaneus *Biſtram Sleſita*, ab hoſtibus, in quos inermis ex Ciuitate proſilierat, interfectus eſſet, & gentes ſuæ in hoſtilia loca prædatum iuiſſent, paucis, qui remanſerant, excluſis, portas gentibus Regiis claudunt, & hoſtile præſidium, in pauco tamen numero, quod facile poſtea eiicere poſſent,

Marienburgo,

Chelmno,

& Gilawa oppidis, per proditionem ſuorum, Caſimirus Rex amiſſis,

1457.

sex millia hominum bene armatorum mittit, præficiens illis in Capitaneum, Stiborium de Chelm, & nisi Czirnonka & Linbyeſcbowski conatibus Bernhardi Schumborski vi obſtitisſent, & Caſtrum Marienborg & Zolanam occupaſſet.

1457. poſſent, accipiunt. Nihil tamen Rex de diligentia, quamuis cætera, tam infida ſibi & ſuſpecta exiſtimare poterat, remiſit: ſed exercitu ſex millium hominum tam in equeſtri, quam in pedeſtri militie, optime armis indutum, ex terris *maioris Poloniæ* lectum, verſus *Marienborg*, præfecto eis pro Ductore *Stiborio* de *Chelm maioris Poloniæ* Capitaneo, transmittit. Tantum autem actalem exercitum *maioris Poloniæ* nobilium & Ciuium, iuxta quantitatem bonorum expediuit ſolicitudo, & conſenſus. Conuentum enim erat inter illos, vt qui centum marcas Annui Cenſus haberet, vnam lanceam, bene ſulcitam expediret. Ciuitates vero, pedeſtres mitterent. Qua concordia effectum eſt, vt notabilis exercitus, & ad omnia promptus, facilis & expeditus, ſub breui tempore, ad explendam ingruentem neceſſitatem conflaretur. Recenſito Rex huiusmodi exercitu *Bidgoſtia*, data inſtructione Capitaneo, & aliis ordinum Ductoribus, animato etiam vniuerſo exercitu, illum licentiat. Qui per terram *Pomerania*, ſuperato flumine *Viſla*, circa oppidum *Tczow*, in Caſtrum *Marienborg*, incolumis peruenit, & omne periculum, quod Caſtro *Marienburgenſi*, & *Vlrico Czeruoncza*, ſuisque in Caſtro concluſis, imminebat, diſpulit, ac hoſtium ferociam, de ſucceſſuum fœlicitate gloriantem & exultantem, potenter perdomuit, Caſtrumque *Marienburgenſe* ſufficienti victualium prouiſione muniuit.

Ex *Bidgoſthia Caſimirus Poloniæ* Rex diſcedens, pro feſto ſanctæ *Catherinæ*, *Pyotrcouiam* peruenit, & illic generalem tenuit Conuentionem. Vbi ad ſuam Serenitatem, tam mater, quam coniunx peruenerunt. Et quamuis Prælati, & Barones ex terris *maioris Poloniæ* illic conueniſſent; ex terris tamen *Cracouienſibus*, duo ſolum, videlicet *Thomas* Epiſcopus, & *Ioannes* de *Czizow* Caſtellanus, *Cracouienſes*, veniunt: cæteris ad cuſtodiam metarum, ne per hoſtes amplius infeſtareotur, remanentibus. Et in ipſa quidem Conuentione, etſi de his, qui ob non ſolutum eis in *Pruſſia* emeritum ſtipendium, Regnum ex tribus locis, per eos incaſtellatis, videlicet *Mislımıcze*, *Zebracze*, & *Vapienna gora* infeſtabant, multa fuiſſent dicta ventilataque, & cunctis Cmethonibus imponere ſertones, ex quibus ſolutio proueniret, placuiſſet, omnis tamen concluſio huiuſce rei, in conuentionem in *Colo* priuatim tenendam, dilata eſt.

Regi Caſimiro de rebus ſui Regni conſultanti, Piotrconia triſte Nuncium de morte Ladiſlai Hungariæ &

Rege autem *Caſimiro* in prædicta Conuentione *Pyotrcouienſe* ſtante, triſtis illi & ſuæ conſorti Nuncius allatus eſt. *Ladiſlaum videlicet Hungariæ, & Bohemiæ Regem, ac Ducem Auſtriæ, in Praga tunc agentem*, cui iam filia *Caroli* Regis *Franciæ*, virgo *Magdalena*, in matrimonium fuerat deſponſata, & qui ad ſolennitates nuptiarum futurarum, *Pragæ* celebrandarum, *Caſimirum* Regem *Poloniæ*, per ſolennes Nuncios inuitauerat, *in die beatæ Ceciliæ, ſubito infirmatum eſſe, & in die beati Clementis, ex morbis, etiam tunc latentibus, diem obiiſſe, ac in die beatæ Catherinæ, in Eccleſia Pragenſi, in ſepulchro Proaui ſui Caroli Imperatoris Romanorum ſepultum, & nouam nuptam ex medio itinere reuerſam eſſe.* Quæ nouitas maximo dolore pectus Regium, ſimulque ſuæ conſortis concuſſit, & omnis Regia luctu & fletibus plena, triſte præbebat, etiam his, ad quos non pertinebat, ſpectaculum. Dolebant enim ſe tam optimo conſanguineo & affine orbatos, ſimulque gemebant omnem prolem maſculinam illius optimi Regis *Alberti* extinctam. 1457.

Bohemiæ Regis adſertur. Cuius etiam morte audita ſponſa ſua Magdalena, filia Regis Franciæ Caroli, ex itinere ad eum ſuſcepto reuertitur.

De morte autem *Ladiſlai Hungariæ & Bohemiæ* Regis, ac Ducis *Auſtriæ* varii ferebantur rumores. Et licet illum nonnulli ex peſte, diem obiiſſe aſtruerent; vulgatiori tamen, & craſſiori ſermone, in annos etiam plures perducto, *Georgium* de *Pozdziebrach*, qui ſummam rerum *Bohemicarum*, cui multis annis præerat, amare, & cum ſingultibus, & lachrymis, Rege *Ladiſlao*, in *Bohemiam* veniente, ſcitus erat dimiſiſſe, de morte ſua, quaſi illam veneno procuraſſet, à notabilibus & grauibus inſimulabatur. Idque quam maxime publica tenebat opinio. Occumbente autem præfato Rege *Ladiſlao*, *Georgius* ipſe ſummæ rerum *Bohemicarum* præſidere cœpit, & ſe in Regem *Bohemiæ* erigere, in animum induxit. Inſimulabatur, & de morte *Ladiſlai* Regis *Ioanna, Georgii Poſdzyebracki* vxor, quod eam in pomo, Regi dato, veneno interlito effecerit: omnisque culpa in *Ioannam* præfatam retorquebatur, quaſi Sellæ Regiæ, pro ſe & viro auida, veluti altera *Tanaquil*, adoleſcentem optimum ſuſtuliſſet.

Georgius Poszdiebraczki & ſua vxor, Ioanna, inſimulantur de Ladiſlai Hungariæ & Bohemiæ Regis morte, quaſi eam procuraſſet ſpe regnandi concepta.

Ex *Pyotrkow Caſimirus Poloniæ* Rex diſcedens, per ſolita loca verſus *Sandomiriam* iuit, & conſorte illic cum parte impedimentorum relicta, venit in nouam Ciuitatem *Korczin*. Et die dominico, poſt feſtum ſanctæ *Luciæ*, terrarum *Cracouienſium*, & *Ruſſiæ*, tenuit aliam conuentionem, ad quam etiam *Ioannes* Epiſcopus *Wladiſlauienſis*, & Cancellarius Regni, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, & *Petrus* de *Oporow Lancicienſis*, Palatini, a terris *maioris Poloniæ* miſſi, aduenerant. Ibi, cum diebus aliquot, continua Regni *Poloniæ* periclitatio & ruina, ſenſim, dietimque ex malo regimine tam Regis, quam ſuorum officialium, longo latoque ſermone deducta fuiſſet. Rexque ipſe coram de inutili Regni adminiſtratione, & de eius continua diſtractione, publico ſermone carperetur: prouiſio tamen ad ſubmouendum tantum malum ſtabilis & efficax reperiri non poterat: cum Rex in adminiſtratorem, & gubernatorem Regni, prout

Caſimirus Rex Poloniæ in Conuentione Korczinenſi

malæ adminiſtrationis arguitur, Gubernatorque efflagitatur,

1457. quibusdam complacuerat, aliquem surrogari, omni morte amarius ducebat. Itaque illa tempestate aliud sanciri, concludique non potuit, A nisi vt sertones per vniuersum Regnum, ad soluenda stipendia *Pruthenica* his, qui regnum lacessebant, imponerentur, & vt *Cracouia* poneretur Capitaneus, introitibus Regalibus prouisus: qui contra subitos insultus hostium, cum ducentis familiaribus suis, & aliis auxiliariis occurreret. Quæ conclusio illico effectui mandata est, & sertonum exactio collectoribus commissa. *Ioanne* autem de *Czizow* Castellano *Cracouiense*, à Capitaneatu *Cracouiense*, quem decem & septem annis rexerat, qui & ipse vacationem petebat, destituto. *Nicolaus Pyeniazek* de *Vithouicze* Capitaneus *Cracouiensis*, aucto sibi salario, quo maiorem familiam renere posset, creatus est. B

fertones indicuntur Capitaneo Cracouiensi Nicolao Pienyazek, qui Ioanni de Czizow in Capitaneatu successerat, census augetur.

Venzeslaus Rathboriensis Dux moritur vnum filium & tres filias relinquens.

Venceslaus Rathiboriensis Dux, filius *Ianussii*, vltima die mensis Octobris, apud *Rathiboriam* vita excedens, in Monasterio sanctimonialium in *Rathibor*, ordinis Prædicatorum, sepelitur, vnum filium *Ianussium* & tres filias *Catharinam*, *Helenam* & *Annam* ex *Margaretha* filia *Vincentii*, de *Schamotuli*, Castellani *Myedzirzecensis*, & relicta *Casimiri Masouia* Ducis susceptos, relinquens. Processu autem temporis, *Catharina Wladislao* de *Damoborz* Castellano *Naklensi*, *Helena Ioanni* de *Ostrorog*, Decretorum Doctori, Castellano *Myedzirzecensi* nupsit.

Pueri vtriusque sexus, nescitur quo Spiritu acti inuitis parentibus peregrinationem nouam inceptant.

Puerorum ingens turba, de diuersis regionibus coadunata, & spiritu sancto vt præsumebatur, instincta, peregrinationem longam, ad C S. *Michaëlem* magno zelo, ad mare *Britanicum*, laborioso conatu, in sexu vtroque arripuit. Et licet parentes illos in ædibus thalamisque, ne ad illam proficiscerentur detinendo, concluderent: omnium tamen obliti, per fenestras, foramina, & cancellos, deorsum se præcipitabant, & inuitis parentibus pergebant. Quod apud plerosque fuit horridum, & prodigii loco, & qui verebantur illos malo agitari spiritu, & ad peregrinationem insolitam, nunquam alias vulgatam, statum tenerum, & fragilem, per quietem visionibus quibusdam, illis apparentibus, impelli, Commotio tamen illa, pauco durauit tempore.

1458. Solennitatem Natalis Christi anni præfati, *Casimirus Polonia* Rex in noua ciuitate cum Matre sua *Zophia* Regina seniore, Prælatisque D & Baronibus, primoribus, celebrauit. Neque enim expeditio, rerum publicarum infra dies, festum Christi præcedentes, prouenire poterat, sed cogebantur ad illas, in diebus festum Christi subsequentibus, vacare: Rebus autem publicis, bono ordine compositis, *Osswyazimensisque* terræ nobilibus, qui per hostes plurimum attriti, depressique erant, congrua prouisione & largitione erectis, *Casimirus* Rex *Cracouiam*, feria quinta in crastino Innocentum, aduenit. Sub euius præsentia, dum hostes clandestinis itineribus ex locis incastellatis *Zebracze* & *Vapienna gora*, Oppidum *Mislimicze* aggressi, incendissent, missi extemplo Aulici Regii, aliquos ex illis comprehendunt, aliquos occidunt, cæteri in syluarum latibula dilabuntur, & præda omnis illis erepta. 1458.

Oppidum Mislimicze opera latronum incenditur.

Feria quarta, ante festum Epiphaniarum diem. *Casimirus Polonia* Rex *Cracouia* egressus, *Sandomiriam* contendit. Et illic Epiphaniæ die celebrato, solutisque & actis exequiis, in salutem, decus, & memoriam *Ladislai Hungaria*, & *Bohemia* Regis, in *Lithuaniam* cum Consorte *Elisabeth* transiit, & illic tempus omne hyemis exegit. Et quanquam prope abscissa res notabatur, tamen non ab re esse & Regi, & Consiliariis, visum est, vt ad vtrumque Regnum *Hungaria*, videlicet & *Bohemia*, Legati mitterentur. Iuerunt itaque ad *Hungaros*, *Creslaus Voysfik*, Succamerarius *Cracouiensis*, ad *Bohemos* vero *Nicolaus Chrzastowski* Tribunus *Cracouiensis*. Admonituri vtrosque, vt meminerint, nulli alii, quam *Casimiro* Regi, & filiis suis, in Regnis ius competere. Ab vtrisque tamen parum æquis auditi auribus, cum vtrique in alios mentem iniecissent.

Casimirus Polonia Rex Legatos in Hungariam & Bohemiam mittit, qui eos sui iuris in vtroque Regno admonerent.

Die Dominico S. *Vincentii*, Regni *Hungaria* Prælati, Barones, & Nobiles, celebrato apud *Budam*, pro eligendo Rege Conuentu, ad quem ex omni ordine frequens numerus *Hungarorum* conuenerat. *Matthiam* filium olim *Ioannis* de *Hunyad* Gubernatoris *Hungaria*, in tredecimo ætatis constitutum nondum ex captiuitate, qua apud *Georgium* de *Posdzyebrath*, Gubernatorem *Bohemia* detinebatur, solutum, nullo discrepante, in Regem, & *Michaëlem Zuladin*, auunculum suum germanum, qui cum quinque millibus gentium, stipendio conductarum, quarum maior pars ex *Polonis* erat, aduenerat; motos, si qui, pro alterius, quam nepotis sui *Matthia* electione, consurgerent, armis oppressurus, in Gubernatorem Regni *Hungaria* eligunt. Et quo solidius electio huiusmodi procederet, pro liberatione electi Regis congeruntur quinquaginta aureorum millia, & castrum *Budense*, per *Ladislaum* de *Gara*, Palatinum *Hungaria*. Castrum vero *Vischegrad* per *Nicolaum Frysthaczki*, Palatinum *Transylvania*, in potestatem *Michaëlis Zuladin*, resignatur. Ad fluenta quoque *Danubii*, patibuli terror, funem & asciam continens, erectus, eos qui *Matthia* in Regem, & *Michaëlis Zuladin* in Gubernatorem, electioni contrauenirent puniturus. *Fredericus Romanorum* Imperator, & *Austria* Dux, aut discordem, aut ineptam electionem veritus, persuadere *Hungaris*, & literis, & nunciis, conatus est, *quatenus in eligendo futuro Rege, omnem in Casimirum Polonia Regem, cui propter vxorem Regni Hungaria, debe-*

Matthiam Huniadi filium tredecim annorum in captiuitate apud Georgium Posdzyebraczki, in Bohemia detentum, Hungari sibi in Regem, & auunculum eius Zuladin in Gubernatorem eligunt.

Frederici Imperatoris Romanorum persuasione reiecta, qua illos hortabatur, vt Casimi-

1458.

rum Poloniæ Regem, cui in Hungariam ratione consortis suæ Elizabeth successio debebatur, eligerent.

debetur successi, respectum verterent, omnem aliam electionem, etiam si illam de se, aut fratre Alberto Austriæ Duce, & quocunque alio Principe, celebrari contingeret, ad irritum, non sine profluuio sanguinis Christiani, & Regni totius Hungariæ, collisione, recasuram. *Hungari* tamen nihil eorum, de quibus saluberrime admonebantur, pensi habentes, non solum iniustam, sed etiam iofamem sibi electionem, conficere non sunt veriti, vt satis mirandum sit *Hungaros*, eo demeotiæ progressos, homipem obscuræ stirpis, nulla adhuc probitaris dantem signa, & captiuum, seruumque, nondum liberatione eius ordinata, cuius germanum *Ladislaum*, vix vno anno exacto, parentando *Vlrici, Ciliæ* Comitis, sanguini, in cuius necem se conspirasse, per huiusmodi electionem declararunt, occiderant, spreta illustri propagine, pronis, & concordibus votis, quod raro apud gentem illam contigisse, quis meminerit, pro Rege elegisse, & gubernacula Regni auunculo suo mandasse.

Georgius Posdzyebraczki scismaticus

Sed nec *Bohemis* saniot mens, quam *Hungaris* inerat, sine fato id accidebat, siue cœlestium dispositio rectum auferebat. Celebrato enim apud *Pragam*, pro quatnor temporibus Cinerum Conuentu, Baronibus & Ciuitatum Nunciis præsentibus. *Georgius Pozdzyebraczki* Gubernator *Bohemiæ*, vir alioqui nobilis, & in administrandis publicis Regni prouidus, & idoneus, sed in fide recta, sequeodo errores, *Viclephisticos*, ab Ecclesia damnatos, plurimum deprauatus, & erroneus, factione conspirationeque eorum, qui vetusta hæresi *Viclephistica* infecti eranr, cæteris Baronibus fidelibus aut corruptis, aut metu expressis, sequentibus magis quam probantibus, in Regem *Bohemiæ*, feria quinta ante Dominicam Oculi, quæ secunda dies fuit mensis Martii, eligitur, contempta Christianissimi Regis *Franciæ Caroli* oblatione, qui per solennes Oratores suos tunc *Pragæ* præsentes, *affinis & filii sui Ladislai Regis immatura morte se vehementer afflictum* declarans, hortabatur *Bohemos*, *quatenus vnum ex filiis suis in Regis mortui, surrogarent, locum, offerens eorum beneuolentiam liberalissimo pacto repensurum, quod nunquam illis de cetero esset prouenturum:* & quod illis (si non fuissent stolidis mentibus, & deprauatis hæresi) omni quærendum, & optandum conatu erat & studio, *restitutione, videlicet Comitatus Lucemburgensis, per Ducem Burgundiæ occupati, & omnium bonorum, tam Ecclesiasticorum, quam Regalium, in quibuscunque summis obligatorum, redemptione, non tam pro sui filii, in crastinum forsitan, post expletas oblationes morituri, Principatu, quam pro bono Christianitatis.* Et ne quid huiusmodi peticione includeretur, à iusticia alienum, etiam id adiectum est. *Scire se Regem Franciæ, neminem in Regno Bohemiæ, nisi Casimirum Regem Poloniæ, ratione Consortis suæ, ius habere, idque sibi saluum fieri, & velle & deberet etiam Regis Franciæ petitione, per Bohemiæ Barones admissa. Regis enim Poloniæ, filio, si illum in Regno Bohemiæ regnare decerneret, filiam suam, si vero Rex Poloniæ, proprio filio neglecto, mallet filiam in Bohemia regnare, se filium illi iuncturum, & oblatas conditiones impleturum* spopondebat.

neglecto Casimiro Poloniæ Rege & conditionibus honestis Regis Franciæ Caroli

Hac itaque saluberrima, & sibi & toti Christianitati oblatione, pro qua Rex ipse *Franciæ* Christianissimus, maximum meretur laudis præconium, contempta, Marchionis insuper *Missnensis*, qui alteram, & seniorem Regis *Ladislai* sororem, habebat consortem, per notabilem legationem, ne in iure suo postergaretur, admonentis, precibus repulsis, *Bohemorum* Proceres veriti, ne perfidum, & profanum ritum deserere, ne Ecclesiastica, & Regalia bona, longo tempore, per eos occupata resignare, ne viciosis moribus abdicare se, sub Principatu noui Regis, cogerentur, personam pro substituendo Rege, quamuis bonis & timoratis Baronibus, & in recta fide nunquam timbantibus, id quam maxime perosis, talem quæsiuerunt repererunntque, qui eorum detestando ritui, moribus, & vitæ, conueniret.

in Regem Bohemiæ eligitur.

Tuncque manifesta, in Regis *Ladislai* necem, conspiratio detecta est, & pro comperto habitum, quod Rex ipse, & adolescens ingenuus, veneno, in pomo sibi, *Gyerzikonis Posdzyebraczki*, vt asseritur, calliditate, & dolo propinato, quod & illum infestum suo ritui plurimum videbat, & se sibi successurum in Regno *Bohemiæ* portendebat, fuerit sublatus.

Vlricus Eczinger Australis Baro, Regis Ladislai Consiliarius,

Insimulatus est *Vlricus Eczinger Australis* Baro, & præcipuus Regis *Ladislai* Consiliarius, quasi & ipse cum *Gyerzikone Posdzyebraczki*, & *Matthia* filio *Ioannis* de *Hunyad*, Regis Electo *Hungariæ*, conspirationis de venenando *Ladislao* Rege *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, conscius fuerit, & quod practica ipsa, per tres Gubernatores prædictos, notabili tempore, fabricata fuerit, & tandem per *Gierzikonem Posdzyebraczki* executioni maodata. Vnde & ipse *Vlricus Eczinger*, per *Albertum* Ducem *Austriæ*, germanum *Frederici* Imperatoris, & Consules *Viennenses* captus, adhibitis tormentis, singulas calliditates, tractatus, & ingenia, quibus venenatio huiusmodi per eos practibatur detexisse assertus est. Pro magno id certe, apud orbem Catholicum habitum monstro, vt duo insignes populi, duoque Regna, *Hungariæ* videlicet, & *Bohemiæ*, quasi ex composito, ad insaniam versa, spretis heredibus, Catholicisque Principibus, id dementiæ assumerent, vt vnum ephebum, alterum hæreticom, vtrumque obscuræ sortis hominem, sibi pro Rege deuouerent. *Gyerzikonem* enim constabat, etsi in gubernando *Bohemico* Regno solertem & decorum, pestifero

per Albertum Austriæ Ducem, & Viennenses captus, vi tormentorum omnes calliditates venenationis, de qua & ipse insimulabatur, Regis Ladislai detegit.

1458.

fero tamen & hæreticali dogmate dudum putrefactum, ad quod insimulatio, de venenato Rege illustri *Ladislao* accesserat. Id quoque mouebat & scandalisabat plurimos, quod *Gyerzik* ipse, cognomento *Snopek*, à parentibus hæreseos in perfidia ortus, cum lacte matris, virus hauserat erroris, hostiliorem se & infestiorem Orthodoxæ religioni & eius cultoribus, quemadmodum processu temporis contigit, monstrare debuisset. Ad acceptandum, vel potius occupandum, *Bohemiæ* Regnum, animos *Gyerzikoni* faciebat, præter naturalem insitam cupidinem Regni, *Casimirum Poloniæ* Regem, bello *Pruthenico* implicitum esse, filios quoque illius, quibus iusta Regni *Bohemici* debebatur successio, nondum ætatem debitam attigisse, fauor popularium, & præsertim hæreticorum, auaritia *Bohemorum*, quorum principales auro dato fascinauerat, vulgatus, in vnum solum *Ioannem Rozemberski*, decem & septem millia aureos effudisse.

Slesitis

Slesiæ Principes, & Ciuitates electione *Georgii* in *Bohemia* Regem sibi nunciata, graui eam, vt par erat, ferre cœperunt animo, cum quod ad electionem Regis vocati non fuerant, tum quod non solum natu & conditione minori, sed hæretico etiam homini, parere cogerentur, duos agunt Conuentus. Et primum quidem in *Lyegnicza*, feria secunda post Dominicam Iudica, alterum *Wratislauiæ*, pro die S. *Adalberti*, vbi & se contemptos, & hominem sibi indignum prælatum, pluribus sermonibus, & ingeminationibus accusationem queruntur. Et quamuis in *Lyegniczensi*, *Theodoricus Humlowski* & in *Wratislauiensi Zdenyek Conopniczki* Diœtis, nomine *Georgii Posdzyebraczki* missi, lenire dolorem exacerbatorum Principum & Ciuitatum *Slesiæ*, & eorum animos ad consensum electionis, & in obedientiam *Georgii* inclinare, pluribus mediis, oblationibus, & persuasionibus tentauissent: pari tamen voto & vnanimi, *Iodocus* Episcopus cum Capitulo & Clero *Wratislaniensi*, vniuersique Principes, & Ciuitates *Slesiæ* eam captarunt conclusionem, *malle omnia extrema subire & perpeti, quam hæretico parere regi.* Ne tamen patriam *Slesiæ* bellis, à *Georgio* monendis inuoluerent, & Nunciis insignibus *Arnesti* Marchionis *Misnensis* ius, quod sibi in terris *Slesiæ*, ratione Consortis, competebat, seruari, & nulli alteri, nisi sibi, obedientiam præstari, postulantibus, & *Zdenkoni Conopnicki* suspensiuum responsum datum, *velle Episcopum, Principes, & Ciuitates, altiori calculo, & deliberatione de iure, & Marchionis Missnensis, & Georgii, facere scrutinium, & indaginem, & tandem responsionem facere limitatam.* Vt tamen ad omnes casus parati existerent, decernunt, & cuilibet Principi, Ciuitatique numerum armatorum, in pedite, & equite imponunt. In eoque omnes conueniunt, vt quilibet habens in facultatibus mille florenos, vnum peditem salariet & teneat, mutuoque auxilio Principes, & Ciuitates, quamlibet hostilitatem superuenientem excipiant. *Morauiæ* Ciuitates exemplum *Slesitarum* secutæ, principatum *Georgii* expresse abnuunt: licet Barones *Morauiæ*, pro comperto habuerint, in illius regimen consensisse. Eo tamen non obstante, die Dominico post festum S. *Georgii*, quæ fuit vltima dies mensis Aprilis, *Georgius* per *Augustinum* Episcopum *Iaurensem*, assistentibus sibi *Vincentio Vaciense* Episcopo, & *Prothasio* Electo *Olomuncensi* (eos enim duos *Iauriensem*, & *Vaciensem* Episcopos, cæteris execrantibus, *Hungari* venire illic iusserant) in Regem. *Ioanna* vero consors, in Reginam *Bohemiæ* coronatur. *Matthiæ* autem, in *Hungariæ* Regem Electi, Coronatio in annos plures, protelata est. In plures veru annos, & tempora, Coronatione vtriusque secuta, nunquam *Matthiam Hungariæ*, aut *Georgium*, pro *Bohemiæ* Rege scribi aut nominari placuit: ne filiorum *Casimiri Poloniæ* Regis iusta & hæreditaria, in vtrumque Regnum successio, pro præiudicato posset censeri.

1458.

& Morauis inuitis

Georgius Posdzyebratus in Regem

& Ioanna vxor sua in Reginam Bohemiæ coronatur.

Præterita hyeme, pauca in rebus *Pruthenicis* innouata sunt. Quamuis enim exercitus terrarum *maioris Poloniæ*, de sex millibus armatorum in Castrum *Marienborg*, ac Ciuitatem *Gdansk*, & *Elbing*, præsidiorumque Regiorum auxilia illic conuenissent, expugnationi tamen Oppidi *Marienborg*, in quo, hostes se pluribus vallis, & subterraneis speculbus, firmauerant, non intendebant: importationem victualium tantummodo prohibere contenti. A qua illos auertere hostes cupientes, nimio rigore frigoris *Vula* congelato, in *Zolauam*, quasi eam incendiis demolituri, in quatuor millibus descenderant armatorum, & aliquot villis incensis, gentes Regias, vt de *Marienborg* Castro egrederentur, & secum decernerent, prouocabant, vt interim importatio victualium, Oppido *Marienborg*, fame laboranti proueniret. Gentes tamen Regiæ, licet essent robore superiores *Cziruonka*, & *Stiborio Chełmski* Capitaneo prohibentibus, & verentibus fraudem, & dolum, à pugna se continebant, & præsertim ne importatio victualium Oppidanis proueniret, cum spes haud ambigua fuerit, Oppidanos & hostes illic inclusos, sola fame confici, & sedendo, ad deditionem impelli. Et quamuis crebris vicibus, & Magister *Prussiæ*, & *Bernardus Schumborski*, subuenire laborantibus fame tentassent: id tamen nullo pacto, gentibus Regiis, qui omnes passus, & omnia itinera, atque loca occupauerant, prohibentibus, efficere potuerunt. Ad alia denique ingenia hostes conuersi, exercitum versus *Thorun* deducunt, & feria quarta, post Dominicam Palmarum, partem suburbanorum Ciuitatis *Thorunensis* exurunt. Quam rem *Thorunenses* alto animo, quo minor hostibus cæderet leti-

Poloni pugnandi copiam hosti non faciunt, ne ad oppidum Marienburgum inferendo commeatui viam aperiant.

cia

1458. cia ferentes, etiam tesidua suburbana sunt demoliti.

Feria secunda, in die Sanctorum, *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Lithuania*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina adueniens, generalem tenuit in *Pyotrkow* Conuentionem, ad quam, & *Zophia* senior Regina, genitrix *Casimiri* aduenerat. Quo *Vlrico Czirnonka*, Capitaneo in *Marienborg*, & pluribus aliis Regiis in *Prussia* Capitaneis, aduenientibus, & faciem, ordinemque rerum *Prussiæ* declarantibus, expeditio generalis, totius Regni *Poloniæ* indicta, decretaque est, & dies S. *Viti*, locusque *Gnyewkow*, omnibus copiis ad veniendum consignata. Hostibus autem ex *Mirlimicze Vapienna gora* & *Zebracze*, pro emerito stipendio in *Prussia*, Regnum *Poloniæ* infestantibus, solutio, ex fertonibus totius Regni, & Ciuitatum exactione, iuxta ordinationem, & modificationem, per *Nicolaum* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marschalcum, *Nicolaum Pyeniazek Cracouiensem*, & *Ioannem Snowyecz*, *Osswyaczimensem*, Capitaneos, conclusam decreta. Ad quam conficiendam, *Ioannes* de *Czizow*, Castellanus *Cracouiensis*, Cracouiam missus, quatenus expeditio *Bruthenica* cumulatius ageretur.

Casimirum Poloniæ Regem contra Prussiam bellum decernentem Pyotrcouiæ

Venerat ad Conuentionem ipsam *Ioannes Giskra* ex *Hungaria*, & obtenta audientia, multo longoque sermone persuadere *Casimiro* Regi, & Consiliariis *Poloniæ* nisus est, *quatenus Regnum Hungariæ, ratione Consortis suæ Elisabeth Reginæ, ad eum pertinens, occupari, detinerique per Matthiam de Hunyad Electum, non sineret, sed cum potenti exercitu suorum fidelium, illud quoque celerius intraret, plenam possessionem illius, sub breui tempore habituris, operam suam, & fidem, qua partes Ladislai, olim Regis Hungariæ adiuuerat, in Casimirum Regem, Consortemque suam & prolem de cetero translaturos.* Subiungens *plures Barones Hungariæ sibi adhæsuros. Castraque in Hungaria quamplurima, quæ per ipsum, aut suos tenerentur, extare, quæ in ditionem Regis Casimiri, vna cum Ciuitatibus singulis Regni Hungariæ, in obedientiam suam procliue & deuote, eo in Hungariam adueniente, sponte accessura sunt.* Super qua re, dum longa fuisset habita deliberatio, tandem ei, per organum *Ioannis* de *Thaczin* Palatini *Cracouiensis*, in hanc sententiam, responsum est. *Gratum quidem, vir spectabilis, habemus tuæ propositum diligentiæ, qui synceram fidem, nulla vacillatione permixtam, quam præterito tempore, vxoris nostræ, germano, illustrissimo Ladislao, Hungariæ & Bohemiæ Regi, exhibuisti, in nos conferendo, ad apprehendendam Regni Hungariæ possessionem, nos inducis, & animas, pro qua re fideque tua, & deuotione, meritus es, vt te singulari fauore, & beneficentia prosequamur. Et quamuis pro morte Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis, affinis nostri, plures dolores, & anxietates perferrimus, in eo tamen magis affligimur, & cruciamur, quod illum fama communi referente, quæ vniuersam Christianitatem complet, audimus veneno extinctum: De quo non aliis magis, quam Baronibus Bohemiæ, quibus ipse se in totum, propriis etiam Australibus prætermissis, permiserat, negligentius vitam suam prouidentibus succensemus. Petere autem Regni Hungariæ possessionem, quamuis multiplici iure nobis debitam, duo nos vetant. Primum nostra modestia, quæ de Regno Poloniæ & aliis Dominiis, in quæ iure paterno successimus, contenti, à cæteris vellemus auertere appetitum, præsertim pensata fide Prælatorum, Principum, Baronum, & subditorum nostrorum, quibus coram te agimus gratias, & in posterum acturi sumus, qui & Parentem meum, germanumque & me, magna integritatis suæ coluerunt, coluntque deuotione, & in eum statum, in quo me vides, conduxerunt. Alterum bellum Pruthenicum, quod pro recuperandis naturalibus Regni Poloniæ terris, per Magistrum & Ordinem Cruciferorum, per longa secula occupatis, gerendum iustissima, ex causa suscepi, quodque nullatenus possum deserere. Non ob id tamen aliquis autumet, me ius vacantium Regnorum, quod mihi & Consorti meæ, natisque, competit, quod & Christianissimus Rex Franciæ, in legatione sua, ad Bohemos facta, non tacuit, neglectum velle iri. Quin si Prælati, & Barones Regni Hungariæ, sententiam suam, meliori ordinatione, non correxerint, opportunitate temporis nacta, & bello Pruthenico, fæliciter dante Domino, perfecto, ea agam, quæ & Diuinitas, iustas causas adiuuans, inspirauerit, & in cum cæteris fidelibus meis consuluerit.*

Ioannes Iskra Hungariæ Baro, ad prosequendum in Regno Hungariæ ius suum incitat.

Ad hæc *Ioannes Giskra, si*, inquit, *bellum Pruthenicum tua Maiestati obstaculo est, si permittis in Prussiam vado, illud, qua potero arte (omnes enim Bohemi, qui in altera militant parte, familiares mei sunt) cum suo tamen, & regni tui profectu, extincturus.* Annuit Rex desiderio suo, & prouisum viatico, in *Prussiam* ire iubet; præsertim, cum & per plures alias intermedias personas, spes haud dubia facta fuerit Regi, Magistrum & Ordinem summo æstu concordiam flagitare.

Quem Casimirus Rex in Prussiam belli extinguendi gratia ablegat.

Quibus sic peractis *Casimirus* Rex, cum Consorte sua, versus *Calisch* processit, ea, quæ pro futuro bello, in *Prusia* gerendo, necessaria sunt expediturus. *Ioannes* autem *Giskra*, sub conductu & viatico Regio, in *Prussiam* perueniens, varios de pace tractatus, cum Magistro, & Ordine, *Bernhardo Schumborski*, cæterisque partis aduersæ stipendiariis, nullum profectum afferentibus, agitare cæpit. Magnos enim magis, quam vtiles Magister & Ordo, suique stipendiarii, habebant spiritus, successuum fælicitate assumptos, qui illis rectum & sanum consilium auferebant. 1458.

1458.

Exercitus Polonorum in Prussiam tendens Castrum Papow

Succedente tempore, dum tractatus *Ioannis Giskræ*, pacem non afferrent, *Casimirus* Rex, Copiis omnium terrarum, ad illum in *Gnyewkow* congregatis, in terras *Prussiæ* procedit. Et circa *Thorun*, ponte ex nauibus constructo, *Visla* amne superato, ad Castrum *Papow*, quod hostes fraude, depulso Regio præsidio, interceperant & ex quo *Thorunenses*, variis afficiebant incommodis, feria sexta, in vigilia sanctæ *Mariæ Magdalenæ*, peruenit. Nemo erat qui illius expugnationem tentaudam consuleret. Altis enim muris, & profundis, aquosisq; fossatis vndique cinctum, spem expugnationis non faciebat. Famuli tamen militum, & agasones,

per aurigas

ac aurigæ nobilium, nullo hortante, ad id, vel commoniti, neque aliquo signo aut imperio accepto, sed suapte sponte glomeratim, & quasi ex composito, ad muros Castri accurrunt, & pertinaci diligentia, muros suffodere cœperunt. Quorum ausum omnis exercitus comprobans, armis correptis, bombardisque appositis, impugnationem cœptam instaurauit. Erant autem omnes, ad illius conquisitionem, tanto studio incensi, vt defensoribus Castri, in muris consistendi, & defensionem opponendi, omnem prohiberent imbre missilium, quoslibet feriendo, potestatem. Qui cum se extrema

interceptum

passuros non dubitarent, vociferatione magna miserationem precabantur. Ex authoritate itaque *Casimiri* Regis, & Baronum, *Petrus* de *Schamotuli* Castellanus *Posnaniensis* (is enim creatus erat, per Regem, Princeps militiæ) accurrens, hostes ex Castro, quod iam *Polonorum* milites, porta effracta, intrauerant, ne ab iratis militibus trucidarentur, per alteram minorem portam, educit. Ex qua re tantam bilem milites *Poloniæ* hauserant, vt expugnatione Castri intermissa, *Petrum* de *Schamotuli*, Principem militiæ, & cum captiuis, nisi alteram viam tenens, eorum conatus fefellisset, occidendum statuerent. Cecidit tunc insignis adolescens *Sbigneus Czayca* de *Iawor*, de Domo *Dabno*, pixide caput rumpente, & cum illo duo *Dobrzicki Polonus*, & *Dauid Bohemus* Ductor curruum. Sed & vulnerati plures extabant, quibus, quia subductis captiuis parentari non poterat, omnis exercitus in Regem fremebat, & Barones. Iustæ quoque iræ, alia iustior accessit. Nonnulli siquidem Barones, Castrum videntes expugnatum, familiam immittunt, promptuariaque & cellaria, omnium victualium, abundantia referta, occupant, & ne cætera multitudo, ex illis participaret, prohibent. Duplici itaque iniuria, permota

incendit.

multitudo, antequam victualium è Castro fieret exportatio, faces Castro iniicit, igneque grassante, non victualia tantummodo, quibus notabilis pars exercitus, refici poterat, sed & illi, qui ea diutius occupare præsumpserant, conflagrauere. Rex *Casimirus*, tribus diebus statiua illic tenuit, sub quibus Castrum prædictum, cum muris, & ædificiis suis, Rege mandante dirutum, & solo æquatum est. Adiunctus insuper in ea expeditione *Petro* de *Schamotuli*, Castellano *Posnaniensi*, ad regendum exercitum Regium, & in Capitaneum exercituum, præfectus fuerat *Petrus Schafsfranyecz*, de *Pieskoua Skała*, succamerarius *Cracouiensis*. Idque vtrum, ad auertendum hominem à perfidia, per eum cum Cruciferis inita, factum sit, an vt inuisus suspectusque Magistro, & Ordini redderetur. Cur vtrumque affirmem non habeo.

Feria secunda, in vigilia sancti *Iacobi* Apostoli, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, motis exercitibus, & aciebus ordinatis, à *Papow* discedens, versus *Chelm* Ciuitatem procedebat. Ad cuius defensionem, & *Bernhardus Schumberski*, & cæteri omnes Cruciferorum Duces, illuc confluxerant, expugnationem illius, omni nisu prohibituri. Nimis enim spaciosa est, neq; loci situ, neque natura munitum, facilem expugnationem sui, nisi multitudine defensorum muniretur, præ se ferens. Reliquit autem illam Rex inexpugnatam, & iuxta illam agens iter, hostibus se in illa continentibus, & nullam eruptionem facientibus, versus *Ossam* fluuium processit. Quo superato ad *Lasin* oppidum aduenit. Id impetu primo a militibus capi poterat, nullos enim tunc habebat defensores, sed periculum, casumq; militum Rex veritus, illius expugnationem vetuit fieri, non sine militum dolore, & stomachatione. Abinde Rex versus *Marienborg* Castrum, exercitum ducebat, cum subito sibi nunciatur *Bernhardus Schumborski, cum suis copiis ex Chelm egressum, versus Sc tum tendere.* Id auisamentum dum tardius Rex vulgasset, milites *Polonorum* more impacientes, insequi illum statuunt. Et *Bernhardus* quidem in tanta mora, facile quo tendebat peruenisset, sed vniuersa fere nocte, tanto viæ detinebatur errore, vt parum abfuerit, ne in exercitum Regium errabundus incideret. Pericolum itaque imminens, volens declinare, ordines suarum copiarum dissoluit, & vt quisque sibi prospiceret per fugam mandauit. Plures itaque ex suis per *Polonos* occisi, plures capti. Ipse tamen equos mutando, pluribus clenodiis, & pecuniis, quas secum deferebat, amissis, militibus *Polonorum*, circa spolia occupatis, se parum diligenter persequentibus, in *nouam ciuitatem*, quindecim miliarium eo die confecto, itinere, persequentium manus effugit. Ex eo autem tempore inuictus, reparare se nunquam deinceps poterat. Abiectisque armis, fuga turpi mortem euadens, ex hoste supplicem se præstitit, ex triumphatore fugitiuum. Et quamuis simulasset audaciam, apud plerosque casus sui ignaros, speciem magnanimitatis prætexens, vt supra erumnam, irrogatam, mentem habere videretur, animum tamen solicitudine, & anxietate turpis fugæ, distringebat.

Bernhardus Schumborski, & præsidium Culmæ deductum amittit, & ipse turpi fuga vix saluti suæ consulit, à Polonis insecutus.

Feria

1458. Feria quinta in die S. *Laurentii*, *Casimirus Poloniæ* Rex, ad *Marienborg* perueniens, Oppidum, quod fraude Oppidanorum A defecerat, obsidione vallauit. Breuis enim & facilis oppidi prædicti existimabatur, sperabaturque expugnatio. Venerunt illoc & *Gdanenses*, & *Elbingenses* ciues, & populo, & bombardis, telisque & aliis necessariis pro expugnando Oppido bene fulciti, Bombardisque admotis, turres, & muri Ciuitatis, primum ex Castro superne, deinde terra, à quacunque percussione crebra, feriebantur. Interponebantur autem mediatore *Ioanne Giskra*, plures tractatus pacis. Et licet magna vafricies, doloque, quibus hostes Regem & Consiliarios per huiusmodi tractatus, ne ad vlteriora, exercitum recentem promoueret, distinerent, suspenderenrque probe noscitarentur: permisit tamen Rex, se tractatibus huiusmodi, spe pacis, in hebdomadas plures ludificari: Dum autem conquisitio oppidi *Marienborg*, secus quam speratum est procederet, optimo, sanoque consilio persuadetur Regi, vt oppidum, ædificatis turribus, & propugnaculis, sepibusque, quæ intra octo dies, & celerius poterant prouenire, in Coronæ modum cingeret, & relictis illic *Gdanensibus*, *Elbingensibusque*, qui ad militiam huiusmodi, & obsidionem continuandam, pronos se offerebant, ad terras inferiores, & ad castrum *Kinsberg*, alias *Krolowgrod*, cum potentia suorum exercituum pergeret: hostiles possessiones igne vastando, & præfatæ Ciuitatis *Kinsberg*, cæterarumque Ciuitatum deditionem, accipiendo, quam se indubie Regi facturas, C si illuc cum exercitu accederet, missis crebris Nunciis significabant. Probabatur id consilium, ab omnibus, sed spes potiundi oppidi *Marienborg*, per conquisitionem, tractatusque de pace concludenda, saluberrimum conceptum damnabat. Interim & Oppidi *Nowe* in terra *Pomerania* defectio, nunciata est, quod Regiis Stipendiariis illuc descendentibus, certificato Rege, quod propriis viribus sibi prospicerent, & Ciuitatem Regi seruarent, hostile præsidium accepit.

Polonicus exercitus in obsidione Oppidi Marienborg,

Exercitus insuper Regius, pluribus incommodis, Rege & Consiliariis, nulla remedia prouidentibus, ex longa & diuturna mora, odore D videlicet, & pabuli egestate, affligi cœpit. Siquidem omnibus victualium necessariis, in circuitu, a frequenti exercitu consumptis, fames primum equos, deinde homines macerare cœpit, pluresque mendicantium turbæ in Castris conspectæ, nec Regem nec Consiliarios, ad prouisionem flectere potuerunt.

inertia & languore, pestis speciem præ se ferente, turpiter

Magno itaque equorum interitu secuto, languor, pestis speciem præseferens hominibus, cum ex fame, tum ex contagione, inuectus est. Sed neque hoc incommodo Rex & Consiliarii moueri poterant. Agmine ergo facto, sæpe milites, & 1458. ad tabernaculum Regium, vbi consilium agebatur, irrumpebant: petitionibus plurimis obsecrando Regem, Consiliariosque, *ne tam nobilem, & fortem exercitum, proprio sumptu militantem, inutili, & ridicula, sibique infami sessione, ad internitionem vsque conficeret. Paratos se esse, muris Oppidi Marienborg ruinatis, fossisque repletis, & impugnare oppidum, & obsidione soluta, sequi, quocunque duceret.* Fatigareque Regem prece multa, *ne tempus æstiuum, fauoremque aura, eorum proposito, plurimum fauentem, perditum iri, fineret.* Rex autem *Casimirus*, *consiliis se super his prouisurum*, respondebat.

imprudentia Casimiri Regis & Senatus consumitur.

Prouisio tamen huiusmodi, Consiliariis discordantibus, non proueniebat, aliis quidem impugnationem B Oppidi semidiruti probantibus, aliis ne strages militum proueniret, dissuadentibus. Crescebat ex his, aliisque multis, obsessis audacia, quoniam neque more militari, vigiliæ ducebantur, vti cuique libebat, a custodia bombardarum aberat. Eruptioneque hostes facta, quatuor bombardas Regias exterminare ausi sunt. Propter quod, exercitus in arma consurgens, iam ad impugnandum Oppidum suapte sponte, & iniussu Regis descendebat, sed illico Regis, & Consiliariorum mandato, receptui signum datum est. Quod exercitus moleste ferens, sæpe clandestinis conspirationibus impugnandum Oppidum concludebat. Sed regio mandato, conclusio huiusmodi dissoluebatur, militesque ne vrbem aggrederentur, prohibebantur. *Ioannes* de *Bayssen*, *Prussiæ* Gubernator, vir solertis, & perspicacis ingenii, frequentibus *Casimirum* Regem, & Consiliarios pulsabat monitis, *vt robore tam validissimi*, quem coram ostentabat, *exercitus, & blanda facie vteretur temporis. Nec fineret per desidiam, res suas collapsum, & exercitus vires, & potentiam, elanguitatum iri. Idque animo, & intellectu metiretur, & prospiceret, nullum diem naturalem sibi, in qua exercitus Regius, tam frequens, vt erat, & numerosus, centum millia florenorum, referendo singula, sine quorum vsu esse non possit, ad iustam stateram absumere, non posset conuinci. Prouideret itaque & tot sumptus, qui ab exercitu suo, tot diebus aguntur, euacuatum, & incassum iri non fineret.* Omnia tamen & sua, & aliorum saluberrima consilia in aspernationem trahebantur. *Ioannes Luthek* Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, quasi clandestinis consiliis Regem, à profectibus rerum publicarum abstraheret, insimulatus, parum abfuit ne violaretur nisi sibi fuga consuluisset.

In suspitionem tam diuturna obsessio, impugnan-

1458. pugnandique prohibitio, apud militum animos, verti cœpit, pluresque Barones ambitus rei insimulati sunt. Aliqui insuper clandestine obsessos freqnentantes, capri, & quis illuc eos cum mandatis, & instructionibus misisset, professi publice, suspitionem huiusmodi vehementer auxerunt. Audiebatur præterea, hostilis ex muris vociferatio, impugnationem auro suam redemisse. Flagitare itaqoe, crebrioribus vicibus Regem, milites adeuntes, missionem cæperunt: tabeni non equorum solum, quæ & ipsa miseranda, & grauis erat, sed & hominum ostentantes. Orare insuper supplici & continua prece, adiectis interdum probris, Regem, & Consiliarios, non desistere, vt ad obsessos impugnandum permitterentur accedere. *Satius secum agi* demonstrando, *si in expugnando oppido, vi hostili quam fame aut morbo occiderent.* Concludebatur ad hos rumores militum, impugnatio, sed subseqnenti die retractabatur. Quam ob rem militum animi magis, ob indignam belli administrationem, quam ob famem tabescebant. Extractum est, nouem hebdomadarum tempus in huiusmodi obsidione, sine fructu aliquo, omnis tamen Regio & Districtus *Chelmensis*, interim incendiis absumpta est, passimque & propriis, & hostilibus possessionibus, flammæ a *Polonis*, & *Tartaris*, quorum quadringenti tunc cum Rege militabant, iniiciebantur. Post multos deinde tractatus, super conficienda pace tentos, induciæ ad diem beatæ *Margaretha*, mediante *Ioanne Giskra* conclusæ, & firmatæ sunt. Ea tamen modificatæ conclusione, *vt interim Oppidi Marienborg, apud Ioannem Giskra consistat possessio, sedecim in Chelm, pro medio quadragesimæ locentur, in pari numero, pro parte vtraque arbitri: bellum decisione sua extincturi. Quæ si conformis sequi non posset, Albertus Austria Dux, à parte vtraque, superarbiter electus. Quo renuente, Ioannes Giskra, in vicem eius surrogatus est, cuius decreto, pars vtraque se staturam astrinxit.* Morari diutius Rex in obsidionis loco, donec literarum, super conclusis robur perueniret, decreuerat, vniuersus tamen exercitus, siue prædam, multiplici suo incommodo Oppidi semidiruti *Marienborgensis*, per inducias eripi dolens, siue: quod famem suam, & equorum, non poterat diutius tolerare, præsertim cum discessio, sibi à Rege amplius, qnam vicibus viginti fuisset promissa, nunquam præstita, feria secunda, ante festum S. *Francisci*, iniussu Regis & Consiliariorum, Castris motis, & his quæ relicturus erat incensis, discedebat. Iam enim ad famem, imbrium, pluuiarumque algor, accesserat. Quem dum Rex reuocare frustra tentasset, & ipse exercitum sequi cogebatur, Castro *Marienborg* in manus *Stiborii Chelmski* commisso, & *Vlrico Cziruonka* destituto. Consulebatur insuper Regi, vt in Castro *Marienborg*, residentiam faceret personalem, multaque per Ciues *Gdanenses*, qui ea æstate prosperrima in pelago fortuna vsi sunt, de hostibus, & pitatarum nauibus aliquoties, triumphauerant, in subsidium offerebantut, qnibus quatuor millia militum conduci possent. Rex tamen desiderio videndi *Poloniam*, & liberos, parentemque & coniugem, ad remanendum non poterat induci. Discessionem autem exercitus, iniussu suo factam, adeo Rex moleste tulit, vt vouerat *se nunqnam, cum tam inobedienti milite bella gesturum.* Exercirus vero regimine suo grauatus, pari execratione se deuoueret, *nunquam suo ductu, & auspicus sine donatiuo in litatorum.* Nusquam in aliquo superiori bello, plus iacturæ acceptum, septingenti homines fame & peste extincti, septem equorum millia fame tabefacta, sed nec minus ignominiæ. Insultabant enim hostibus obsidentibus obsessi, non armis modo, vt milites, sed vel ipsas sues rostris, oppidum, quod dimittebatur inexpugnatum, expugnare potuisse. Insultabant, & plures alii vicini *Polonorum* segnitiei, quod bellum potius sustinerent, quam inferrent. Discessionem autem exercitus, & morum Castrorum & omnem culpam in *Ioannem Nasthyan* de *Ostrowcze*, de Domo *bipennium*, congerebant singuli, quod eius currus primi ad iter se accinxissent, ipseque discessionis autor suisset primarius. 1458.

Factis induciis

exercitus Polonicus

inuito Rege ac Senatu, ab insidione Oppidi Marienburgensis discedit,

non sine sua ignominia & insultatione hostium.

In primis statiuis, quæ Rex *Polonia Casimirus* post discessionem à *Martenborg* habuit, circa *Schtum*, *Bernhardus Schumborski*, & sa, Commendator maior *Elbingensis*, ad illum conuenerunt, stipulationeque manuum, quæ conclusa fuerunt, seruaturos se obligarunt. Inde Rex, & exercitus lento passu (vix enim animalia attrita fame mouebantur) ad *Thorun* rediit, vbi per pontem, ex nauibus compactũ, exercitus transuectus, in propria ferebatur. Rex autem per *Lanciciam*, vbi ad eum Prælati & Barones *maioris Polonia*, in frequenti numero conuenerant, transitum faciens, feria secunda, ante festum omnium Sanctorum *Cracouiam* peruenit. Vbi honore omnium processionum exceptus, die Dominico, post festum omnium Sanctorum, filium secundum, quem *Elisabeth* Regina, feria quinta in die S. *Francisci*, alias die Iouis tercia mensis Octobris, in diluculo in aurora progenuerat. *Casimirus* ei nomen imponens, per *Thomam Cracouiensem* Episcopum baptisari procurauit, solennitatem baptismalium, eo, & subsequentibus diebus celebrantibus. Postea vero dispositioni, rerum publi-

Casimirus Rex conclusa, stipulatione manuum, cum Bernhardo Schumborski & Commendatore Elbingense, firmans,

Cracouiam redit

& baptismalia filio suo Casimiro celebrat.

1458. publicarum inuacabat, prouidendo: vt stipendiariis, qui anno transacto Regnum vexauerant, vndecim millium florenorum, pro festo S. *Martini* promissa obueniret solutio, quæ & tunc iuxta repromissum, fuernnt illis persoluta.

Tentæ insuper sunt pro festo sancti *Andreæ* particulares Conuentiones, Rege *Casimiro* absente, & *Croconia* agente. In quibus id primum in deliberarionem ponebatur, *ne militares crebris expeditionibus, & suffragiis, quæ ex suis introitibus pro re publica conferre cogebantur, penitus exhaurirentur.*

Legatio Regis Bohemiæ Georgii ad Casimirum Regem Poloniæ, in negocio succedendi deinceps, ad Regem Bohemiæ, stirpis Casimiri, & non Georgii,

Adueniuor & tunc *Albertus Kosthka*, & *Boczek Puklicza*, à *Georgio* Rege *Bohemiæ* missi, & *Casimiro* Regi *Poloniæ* legationem expoount, cuius hæc summa fuit. *Nouisse Georgium & nosse, ad Casimirum Poloniæ Regem, prolemque suam, post mortem Ladislai, Bohemiæ regnum recidisse, & tandem ex morte Georgii deuoluendum fore, posuisseque Georgium ordinem, vt ex filiis suis, iam propterea emancipatis, nemo sibi in Regno Bohemiæ succedat, sed Casimiro Poloniæ Regi, & proli suæ seruetur Regnum. Non ignorare insuper Georgium, se stirpis Regiæ non esse, neque illam velle vendicare. Quod si Diadema, imponi sibi permiserit, bono animo & respectu, id fecisse. Baronum Bohemiæ victus precibus, orareque, vt secum amico more, Casimirus Poloniæ Rex viuat, & magis illum adiutorem rerum suarum, quam hostem sola beneuolentia efficiat, omnibus enim copiis, viribusque, iuuarum illum personaliter in Prussiam, & aduisurum, vt integram pacificamque possessionem illius, exterminatis inde Cruciferis, Rex Casimirus habeat. Sed & Slesiæ latrocinia castigaturum, vt ne minima offensa Regno Poloniæ exinde proueniat.*

& obligatio eiusdem Georgii, ad ferenda auxilia Casimiro,

Cui legationi etiam preces persuasionesque priuatæ, per vtrumque Legatum adiectæ. *Casimirus Poloniæ* Rex, generali potius, quam singulari scommare, in responsiooe daoda, vrendum ratus. *Grateam sibi inprimis* asseruir *veritatis & sui iuris esse, recognitionem, præsertim, si virtus verbis data fuerit, se semper eo animo fuisse, vt cum Regno Bohemiæ, amicitiam fouere malluerit, quam bellum. Scire se nullum in Bohemos commisisse scelus, propter quod, à iure Regni Bohemiæ, sibi & proli suæ competenti, excludi debeat, sed & iniuriam suam, æquo animo hactenus tolerasse: si quæ fides, aut amicitia, ab eis sibi præstita fuerit, eam se merito officio repensurum. Nosse insuper probe Diuinam & humanam legem, ingeniis & calliditatibus humanis collidi posse, euacuari non posse: Georgium Regem bene fecisse, si Regnum Bohemiæ, bono respectu vsurpatum, non filiis, sed iustis hæredibus, & successoribus tradendum curauerit.*

Calixto Papa

Sexta mensis Augusti. *Calixtus* Papa tertius, vir grandæuus, moritur, & in Ecclesia beati *Petri*, tam miserabiliter, & pauoose sepelitur. Vt corpus sepulturæ mandandum, non nisi quatuor præsbiteri, cum totidem cereis comitarentur, omnibus nepotibus, amicis, & familiaribus, & necessariis suis, quos extulerar, promouerat, ditauerat, & quod maiorem admirationem parit, ipsis etiam Cardinalibus, quorum aliquos ea dignitate insigniuerat, à funeris officio auersis. Successit aurem sibi *Æneas* de *Senis Picolhomineus*, tituli Sanctæ *Sabinæ*, Præsbiter Cardinalis, Episcopus *Senensis*, natione *Italus*, in arte Poetica, & Oratoria, plurimum eruditus, qui *Pius secundus* vocatus est.

Pius secundus succedit.

Hic primum *Fælicis* quinti Papæ cum *Eugenio* quarto, de Papatu contendentis, expost *Frederici* Imperatoris Secretarius, tandem per *Calixtum* Papam tertium, & suum immediatum præcessorem Cardinalis creatus, summum Pontificatum forte (*Ioannes* enim Cardinalis *Rotomagensis*, paribus votis secum concurrerat) est adeptus, Vir paruæ staturæ, sed msgni ingenii. In *Almanos* propensum fauorem gerens, in *Polonos* parum propitius. Qui in Cardinalatus dignitate consistens, stilo suo, quo plurimum valuit, corpus historiæ *Bohemicæ* contexens, singula gloriosa, & heroica de *Polonis*, in *Bohemorum* Chronica notata, silentio pretermisit. Ignominiosa vero & genus *Polonorum* dedecorantia, plus iusto exrulir. Vir eloquens, oraror, & poeta laureatus. Qui in Concilio *Basiliensi*, priuatus, existens, à *Fælice* quinto Papa, in Secretarium assumptus, ædidit tractatum de *potestate Concilii & Ecclesiæ*, concludens fortissimis rationibus, Concilium esse supra Papam. Quem postea factus Papa retractauit, & alterum de *superioritate Papæ* ædidit.

Libellum à se priuato scriptum, de Concilii authoritate Pontifex factus retractat.

Caput beati *Andreæ* Apostoli, postquam *Constantinopolis* à *Turcorum* cæsare *Machometo* capta est, in vrbem sua opera intulit. Ad ipsumque *Turcorum* Cæsarem *Machometh*, inuitans illum ad fidei Christianæ susceptionem, multis rationibus, multis persuasionibus, specialem & pulchrum tractatum scripsit.

Caput diui Andreæ Constantinopoli Romam defert, ac Turcum, conscripto libello, ad Christum inuitat.

In Hungaria

Premebatur eo anno bellis *Hungaria* intestinis, quæ illi a *Polonis*, & *Bohemis*, superioribus annis illic degentibus, inferebantur. In omnibus tamen conflictibus, *Hungari* secundo fortunæ fauore vsi, victoria contra *Nicolaum Comorowski*, & *Thelephum* poriti, *Ioannes Gukra*, & *Petrum Rathkowyecz*, certis castris, & munitionibus exuerunt. Dieque Dominico Pentecostes, circa *Potbok* oppidum *Hungariæ* cum *Thelepho* congressi, omnes eius copias profligarunt. Vbi notabiles ex *Polonia* adolescentes, prope sexingenti, aduersis cecidere vulneribus. Pulcherrima dixissem morte, si pro patria cecidissent. Pressit etiam Ge-

1458. *orgius Bohemiæ* Rex *Austriam* bello. Dum enim gentes suæ, duplici bello perpesso, turpiter ab *Alberto Austriæ* Duce profligatæ refugissent, personaliter ipse cum forti exercitu, conducta quædam *Polonorum* habens secum auxilia, in *Austriam* venit, eamque aliquanto tempore igne, cædibus, & spoliis vastauit. Nec prius destitit, donec certis pactis factis, per quæ illi *Vlricus Ezzinger* de venenatione regis *Ladislai* insimulatus, &, vt aliquorum ferebat relatio, confessus, cum certa peccuniæ quantitate, & *Austriæ* Ducatus, ex morte *Ladislai* Regis, vacans, *Frederico* Imperatori, in cuius suggestionem & fauorem, bellum gerebatur, redditus est. Multa eo bello, Ecclesiis, & ministris earum, imaginibusque Sanctorum, per *Bohemos* probra contumeliosa illata sunt. Circa festum autem S. *Martini*, *Henricus* de *Lyppa* Marschalcus *Bohemiæ*, cum mille sexingentis hominibus, *Austriam* inuadens, ab *Australibus* vsque ad internitionem profligatus est. Ab eoque tempore *Australes* audacia sumpta, adeo igne, spoliis, & cædibus, in *Bohemiam* & *Morauiam* grassati vt *Georgio* Rege nequicquam ferente opem, vicos singulos & suburbana principalium Ciuitatum in *Morauia* videlicet *Olomuncz*, *Bruna*, & aliarum adurerent. Neque enim tanti fuit *Bohemica* potentia quanti ferebatur. Compertum siquidem fuit, quod & pudet scribere. *Georgium* non nisi duobus equitum, & sedecim peditum millibus, ex proprio, & mercenario milite, bellum contra *Australes* egisse, sæpiusque suorum paucitate conspecta, ne ab Australibus opprimeretur, grandi pauore timuisse.

1459. Natali Christi *Casimirus Poloniæ* Rex vna cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, *Craconiæ* feria tercia post festum sancti *Thomæ* Apostoli egressus, *Sandomiriæ* celebrauit. Quo peracto ad tenendam Conuentionem generalem feria secunda ante festum *S. Marcelli*, *Pyotrcouiam* venit, & sub frequenti Prælatorum, Baronum, & nobilium numero, diebus tredecim Conuentum illic tenuit, exquirendo varias vias, quibus *Pruthenicum* bellum, compositione, aut armis promoueri possit. Ad difficultatem enim grandem singula reciderant: nobilitate vniuersa, tam pecuniaria, quam personalia suffragia conferre, propter male administratum præterita æstate bellum, abnuente. Aduenerant & illuc militarium, & Ciuium ex *Prussia*, quinque Nuncii, & hi ad consilium introducti, declarant Regi *Casimiro*, per organum *Ramsch* militis, qui legationis illius erat princeps, *Magistrum Cruciferorum per literas, in terras Almaniæ directas, vulgasse, quod singulas terras, quas ante motum bellum habuerat, decisione Arbitrorum esset certitundinaliter rehabiturus. Alium quoque disseminasse rumorem, quod non solum priores terras Prussiæ, sed omnes regiones, terras & regna, usque ad Syriam, & terram sanctam esset ipse, & ordo suus, iuxta vaticinium, dudum aditum, possessurus. Quibus rumoribus Almaniæ Principes, & homines, qui rebus suis velut perditis, & collapsis auxiliari destiterant, in spem erigit, & eos, qui in fide Regia continentur, terret, & auertit. Tenuisse insuper Gubernatorem Prussiæ, Ioannem de Baysseu cum militaribus, & Ciuitatibus in Elbing Conuentionem, & nouis iuramentis, pactis & inscriptionibus fidem semel Regi promissam, firmasse, & innouasse, eamque constantiam induisse, vt omnia extrema prius subire, & experiri malluit, quam ditioni Magistri & Ordinis subesse. Orare Regem prouideret, ne aut arbitrorum, aut superarbitri decisione eos à suo iusto & legitimo scindi permitteret imperio: scissionem huiusmodi nullatenus tolleraturos.* His primum gratiæ actæ sunt, quod tam pura fide & constantia pacta & iuramenta custodirent. Certificatique deinde amplis verbis Regem, eos nullo pacto, aut conditione deserturum, Digestum insuper fuit longo tractatu, *an in futuro arbitramento in Chelm, aut Bidgostiæ tenendo, sub conditionibus per Magistrum, & Ordinem oblatis, pax componi deberet.* Offerebat enim Magister & Ordo, *centum millia florenorum pro damnis.* Item *singulis annis, perpetuis temporibus, tributum viginti millium florenorum.* Item *pro quolibet bello duorum banderiorum seruitutem.* Item *homagium & fidelitatis iuramentum, per quemlibet Magistrum præstandum.* Ita tamen, *quod omnium terrarum, quas ante bellum habuerat, sibi plena fieret redditio.* Videbatur hæc oblatio quibusdam Consiliariis ampla satis & bona, maiusque emolumentum, & Regi & Regno, quam si rex terras ipsas proprias haberet allatura. Verum dum pericula, quibus militares, & Ciues *Pruthenici*, fidem Regis secuti, & crudelitatis, quam Magister & Ordo in Ciuibus de *Thosczno*, tempore belli *Choynicensis*, Regi deditis, & pace reformata Magistro & Ordini restitutis, egerant. Altera quoque, quam in Ciues de *Krolowgrod* alias *Kinsberg*, quibus omnem impunitatem, dum illis, Rege deserto, Ciuitatis obsessæ deditionem facere consenserant, pollicebantur, monstrauerant, fuisset recensita, Sanguis quoque innocentum amicorum, & sociorum fusus, fundendusque ante oculos Regis, & Consiliariorum obuersaretur, *quamlibet Magistri & Ordinis oblationem, ea etiam qua offerebatur, ampliorem, sociis, & Ciuibus desertis, perniciosam & detestabilem esse* decernebant, *nec in aliquas pacis conditiones condescendendum, nisi quas Pruthenici milites, & Ciues probarent.* Minoris partis sententia erat,

In Conuentione Piotrcouiensi

Variatis sententiis

1459. erat, *perseuerandum in bello esse, & recuperandum ablata, nec deserendos militares, & Ciues Prussiæ, fidem suam sequentes. Satiusque fuisse multo, non moueri bellum, nec præberi fœdus, quam omitti motum, & in periculum extremum detrudi susceptos, omnemque spem ad rehabendum terras occupatas claudi, turpibus consultationibus, ac sententiis, Regni Poloniæ, omnem gloriam, & expectationem, de recuperandis occupatis terris subuersum iri. Nunquam fore, vt Prutheni se Polonorum permittant fidei, si tam sacro sancta suscepti, abiectos se viderint. Nunquam Regem & Regnum habiturum recuperandi occupatas a Cruciferis terras occasionem, si eam, quæ tum esset prætermisisset. Nunquam aliter tutam pacem fore, minimeque succensendum militibus, qui per fugam ad Choyniczam pugnam omiserint, quam Regi, & Consiliariis subditos fideles omittentibus, quod illos vis hostilis fugere compellebat, Rex & Consiliarii, nulla vi pressi, quod ferociter spoponderant, leuiter omittunt. Nondum ad extrema, viros, equos, arma, sumptus, commeatus, habentibus ventum esse. Quo si veniretur, tum Pruthenis accersenti, ausandique, vt sibi prouideant, & non pecorum more deserendi. Nimis delicatos Polonos esse, & patriæ charitatis parum memores, si ob detrimenta leuiter ferenda, & Pruthenos prodiderint, & quæ iuris Polonici, terræ sunt Regni, illis se perpetuo abdicauerint.* Et quamuis Regis animus inclinatior ad pacem fuerit, illumque maior pars Consiliariorum secuta fuerit, eorum præsertim, qui enixius deditionem *Prutheni-cam* acceptandam superiori tempore concludebant, sed ad consultationem tam fidam partis minoris, quæ maiori, & ratione, & pietate nitebatur, & Rex & cæteri suas sententias retractando, dirrigunt: intelligentes non finiri bellum, nec hostes amoueri, si desisterent, sed maius exoriri, & tam Cruciferos, quam alios ad se impugnandum inuitari. Ea sententia stabilita, & ab omnibus laudata Arbitris, qui pro parte Regis in futura Diœta, pro Dominica Lætare, tenenda arbitrio præessent, quique causam Regis aduocarent, iustificarent, proponerent, designatis, rebusque aliis Regni ordinatis, dissoluto Conuentu, die Dominico ante festum Purificationis sanctæ *Mariæ*, quod in Septuagesimam eo anno cadebat, ex *Pyotrkow* discedens, in *Lithuaniam* quo iam *Elisabeth* Reginam præmiserat, per *Opoczno, Radom, Lublyn, Parczow,* & *Brzesczye*, ac residuum hyemis, verisque tempus illic exegit. Gerendi belli qualitas, & conductio ad terrestres, & particulares Conuentiones reiecta est, quatenus Communitas nobilium, quæ & in militiam ire & subsidia pecuniaria conferre detrectabat, ad saniorem mentem reduci possit, ne hoste ingrauescente, & sociis periclitatis & amissis, suo maiori dispendio cogatur bellum repellere, quam nunc inferre.

• bellum tandem, reiectis conditionibus pacis, per Magistrum oblatis decernitur in Pruthenos

Dominica Lætare superueniente. *Thomas Cracouiensis, Ioannes Wladislauiensis,* Episcopi, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis, Stiborius Elbingensis, Ioannes Gdanenses* Palatini, & *Ioannes* de *Syenno* Castellanus *Leopoliensis*, Magistri quoque Ciuium de *Gdansk, Thorun,* & *Elbing*, tempestiue in *Nyeschow*, & *Torun* superueniunt, pro parte Regis & Regni *Poloniæ* arbitrium expedituri. Tardius pars Magistri, propter subitam dissolutionem aquarum, & niuium, ac fluuiorum, qui non, nisi nauibus, transiri poterant, inflationem, in *Chelm* superuenit. In qua hi fuere principales, *Nicolaus* Episcopus *Culmensis* de *Liuonia*, duo Commendatores de *Almania*, *Elbingensis* olim Commendaror, vocatus *Henricus Plawientki*, magnus Commendator *Bernhardus Schnmborski*, Nuncii *Frederici Bauariæ, Frederici Saxoniæ*, & *Frederici Braudebnrgensis*, Electorum Imperii, Ducum. Præmiserat autem *Casimirus Poloniæ* Rex, *Vincentium Kyelbassa*, Notarium, ad *Ludouicum* Ordinis Magistrum, *vt propter maiorem securitatem, & rerum fertilitatem, ex Chelm in Nyeschow suæ partis Arbitri conuenirent: faciliorem rebus tractandis conclusionem reperturi.* Verum Magister *requisitioni Regiæ in nullo se delaturum*, respondit, *neque locum designatum mutaturum.* Ea superba Magistri responsio, nihil mouit Arbitros Regis, sed hebdomadis tribus fatigando in *Chelm* Nuncios, instabant, vt pars Magistri ad illos in *Nyeschouam*, aut *Bidgosthiam* descendisset. Quod cum nullatenus, obtinere possent, *Cracouiensi* & *Wladislauiensi* Episcopis, in *Nieszewa* relictis, in *Chelm* ire consenserunt: dummodo saluus conductus illis plenarius concederetur. Is etsi præstitus fuisset, plures tamen viciosos defectus continebat. Quibus nihilipensis, altero nuncio fatigato, vt plenior saluus conductus præstaretur, omnes Arbitri Regis, Pontificibus exceptis, & *Ioanne Dlugosch* Canonico *Cracouiensi*, qui causam Regis, & Regni aduocandam, defendendamque coram duodecim Arbitris susceperat, nauali itinere feria secunda Paschæ in *Chelm* processerunt, communes securitatis literas, in debita forma, partem Magistri, eis, nullatenus dubitantibus, negaturam. His in *Solyecz* nocturnantibus, velox, quem in *Chelm* fatigauerant, Nuncius allatus, deferens literas, quibus pars Magistri denunciabat *se nullas alias salui conductus literas, præter eas, quas destinauerat, truncas & defectuosas concessurum.* Itaque ex *Solyecz* in *Nyeschewa*, & *Thorun* reditum est: Magnã bilem omnibus de parte Magistri contra *Henricum Plawyenski* euomentibus, quod is autor fuit, plenam securitatem Arbitris Regiis non concedendi. Feria 1459.

Literis salui conductus Arbitris Polonorum à Cruciferis denegatis arbitrium pacis, vtrinque tractanda, rescinditur.

1459.

Thomas Cracouienſis Epiſcopus iuſtitiam Caſimiri Poloniæ Regis in negotio Pruthenico publice Thorunii declarat, & bellum iuſte eum mouiſſe demonſtrat: allegationibus eorum, quibus nituntur, iure confutatis.

Feria ſexta Paſchæ in *Thorun*, in prætorii loco, omnibus militaribus, & Ciuitatibus, quorum tunc frequens confluxerat numerus, iuſticia *Caſimiri* Regis & Regni *Poloniæ*, per organum *Thomæ Cracouienſis* Epiſcopi, multifario, & ſentencioſo ſermone declarata eſt. Qui omnibus, quibus Cruciferi ſe tuuntur commemoratis, eorum omnes allegationes, ex Canonibus & legibus, iureque naturali, Diuino, & humano confutauit, & Regem atque Regnum *Poloniæ*, iuſtum bellum mouiſſe, & mouere Cruciferis, clariſſime monſtrauit: *Se virum grandæuum, & Pontificem, atque iuris Diuini, & humani Magiſtrum, in ea fide moriturum:* Magnum in ſingulis *Prutheni-calium* terrarum hominibus, ſermo ſuus fructum effecit, pluribusque fletum reſoluit, & omnium, in eam vſque diem, pectora vacillantia ſtabiliuit, & ſanauit. Deciſione itaque arbitraria, ex huiusmodi cauſa abrogata, amplior deciſio ad ſuperarbitrum partium. *Albertum Auſtriæ* Ducem, reiecta eſt: qui & *Caſimiri Poloniæ* Regis, & *Ludouici* Magiſtri Nunciis ſolicitatus, onus Supetarbirri *Almanorum* Principum ineſcatus conſiliis, & promiſſis, ſusceperat.

Lucas Slupeczki Rauitha

Præuaricationibus & transgreſſionibus nefariis, & deteſtabilibus, Armiger, & miles *Cracouienſis* Diœceſis, *Lucas* de *Slupcza*, terrigena *Sandomirienſis*, tempore diuturnu in omne ſcelus violentiæ, concuſſionis, & iniuriæ, in Colonos ſuarum villarum, & in vicinos, ſibi & ſuis villis confines, nobiles, & plebeios, ad reſiſtendum ſibi languidos, grataba tur. Erat autem ſtirpe nobilis, de Domo, & familia *Rauitharum* genus ducens. Cuius parens *Groth* de *Slupcza*, dum ob ſcelus homicidii (Militem enim inſignem, *Ioannem Oſſolinski* Caſtellanum *Vislicienſem*, de Domo *Bipennium*, bona & villam Eccleſiæ & Præbendæ *Sandomirienſis* dictam *Dwyekozi*, violenter, & ſtudioſe irruens, cuius agrum ſibi *Groth* vſurpabat, nomine & vice filii ſui *Ioannis*, tunc eiusdem Præbendæ Canonici, defendentem, in fundo Villæ *Dwyekozi* necauerat) ob aliaque facinora, in Regnum & patriam commiſſa, banitus. Caſtrum quoque ſuum *Conari*, à *Wladislao Poloniæ* Rege ſecundo expugnatum, & in perpetuam ſuæ iniquitatis vltionem disruptum foret, hunc non ſolum bonorum, ſed & ſcelerum reliquerat hæreditarium ſucceſſorem: in quo parentis ſui *Grothonis*, quamuis mortui, viuebat tamen impietas. In conſpectu itaque *Wladislai* tertii, deinde etiam *Caſimiri* tertii, ſibi ſuccedentis, *Poloniæ* Regum, & ſuorum Satraparum, propter actiones ſuas violentas, habebatur ipſe *Lucas* odioſus ſuis quoque concuſſionibus, in exitium & necem ſe protendentibus, reſiſtere audebat nemo, ab omnipotente Deo dilatus longo tempore ad vindictam, vt pro tardi tate durius feriretur. Itaque cum nobile, accipiendo *Sbigneam*, filiam *Sbignei*, de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marſchalci, ſortitus fuiſſet coniugium, filiosque procreaſſet & filias, & ſubſtantia ſua ex ſpoliis inopum, in bobus, equis, ouibus, cæterisque armentis, creuiſſet in terra, blandiebaturque ſibi, in delictis ſuis, vt pullus onagri laſciuiens, & incraſſatus, impinguatus, dilatatus, indurabatur cor eius, quia non ſtatim percutiebatur, ſed differebatur ad pœnam. Contra cuius impietates, in caput eius relatura ſupplicia Diuinitas conſurrexit, tradens illum in interitum Sathanæ, vt plagis ſuis afflictus, à ſordibus ſuis quandoque reſipiſceret, & propiciationem quereret Diuinæ pietatis.

1459.

propter ſcelera & rapinas

Anno itaque Domini Milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo, nono, die vigeſima octaua menſis Decembris, inuaſit illum Spiritus nequam, & permittente Deo, graui tortura exagitabat eum. Nec vxor ſua filiusque ſuus *Ioannes*, cæterique cognati, ſeruitores, & neceſſarii, terrores dæmonum poterant ferre, ſed in alias fugiebant domos, perculſi furore nimio: Ipſum vero dæmonium liberius, illis fugientibus, verberabat. Voces quidem Dæmonum inſultantium, & exprobrantium illi facinora ſua, & ſonitus verberum, a circumſtantibus audiebantur, nemo tamen loquens, ſed nec verberans videbatur. Quo malo, & ipſe *Lucas*, & Coniunx, atque filius, cæterique neceſſarii, attoniti, quippe, qui & ipſi aſſidua formidine, & vigilia adeo torrebantur, vt nec ſomnum capere poſſent, mittunt, & *Ioannem Warſſi Cazymierski* ſacerdotem, præpoſitum *Chelmenſem*, quod & eiusdem generis, & familiæ eſſet, & energumiuos exorciſmis curare intrepide ſolitus erat, acceerſunt. Sperabant enim expulſo per eum, iuxta atque à cæteris, dæmone, plenam liberationem illum conſecuturum. Is, cum & proximi, & fratris calamitate permotus, adueniſſet, in dæmonis expulſionem, ieiuniis, & urationibus totus ferebatur, frequenterque omnibus ab ægro diffugientibus, ſolus cum illo remanebat: nihili pendens ſtrepitus, & fragores horribiles dæmonum, quos plus ſolito cadentibus tenebris commouebant, dispellebatque virtute exorciſmorum ab ægro exagitationes, verbera, & flagella, quibus à dæmone cruciabatur, leuiusque paſſionem dæmonicam ferebat. Nec dæmon tacitus eripi ſibi ſuum mancipium in quod ſæuiendi acceperat poteſtatem, querebatur, ſed vociferans, quod minus in *Luca* explebat verberationis, ſe ſignificat expleturum, pœna aliorum. Nec verbis minatoriis defuit effectus. Puerum enim duodecim annorum, qui ægro miniſtrare conſueuerat, cum ſolitarium in ſtuba, cuius furnus iam incenſus fuerat, offendiſſet, arreptum & contortum, caput eius in foramen furni, flammam cientis, valde anguſtum incluſit. Cumque caſus hic omnes lateret, odore ad vniuerſos pertingente, & ſingulorum nares implente, intellectum eſt ocioſum non eſſe,

1459. esse, quod tantam oliditatem, ad vniuersorum palatum infudisset. Dæmonisque opus aliquod, vt erat, portendi, autumabant. Tandem discursione per omnes ædes Curiæ facta, reperiunt puerum furni foramini inclusum, cuius caput igni torrebatur. Hunc & ex igne & foramine conati extrahere, diu, nequicquam luctati, tandem summa vi adnisi, exanimem, testa capitis, in dimidia parte disrupta, ægre extrahunt. Nimia admiratione capti, quali arte, exiguo foramini, capite multo angustius dæmon puerum inclusisset. Qui etiam nec ministris præfati *Ioannis Cazymierski* pepercit, sed illos luto, pice, & stercore suffundebat: Omnes tamen has & plurimas molestias Dæmonis, *Ioannes Casimyerski* æquo animo sex hebdomadis ferebat, omni studio intendens, ad præfati ægri curationem. Dicebatque cum eo noctes insomnes, quoniam sub illis æger durius a Dæmone, quam interdiu, torquebatur. Persuadebat ergo lucida interualla habenti, *si iniuste & per vim rapta restitueret, ad bonam illum valetudinem facile rediturum.* Longo & assiduo sermone in auribus ægri disserens, *lustrari illum à peccatorum labe, & vnicuique ablata reddi oportere, & sic illum consequi gratiam liberationis. Pro re certissima habiturus, quod nequam Spiritus, vt mundetur à culpis, sibi in conflatorium datus sit. A vexatione procul dubio cessaturus, si post pœnitentia dignos fructus conflator, non repererit, quod abstergat.* His persuasionibus *Lucas* de *Slupczo*, & vt pœnas dæmonis euaderet, motus, pollicetur se omnia, quæ suis & alienis subditis abstulerat, ad integrum resarturum. Ad quam rem exequendam, cum dies dicta fuisset, & spoliationem passi accersiti, ad tollendum sua venissent, boum, vaccarum, ouium, equorum, cæterorumque pecorum, & armentorum, iussu *Lucæ* grex appulsus est, & Procuratoribus, factoribusque, & villicis, districtius a *Luca* mandatum, vt omni metu circumscripto, recognitione fideli facta, purum separarent ab impuro, & hæreditarium a violento. Id cum illi impigre exequendo, inter pecora & armenta, perperam, & per iniuriam ablata, & quæ iuris *Lucæ* erant, iustum fecissent sequestrum, apparuit omnem illum boum, equorum, ouium, & armentorum gregem alienum, & propriis atque finitimis Colonis, per vim aut calumniose fuisse ereptum, & diuturno tempore iam detentum, præter duas macillentas vaccas, vnum bouem, & quinque oues, quas duntaxat sequestratores ad *Lucam* pertinere affirmabant. Stabant autem spolium, & iniuriam passi à longe, spe bona pleni, quasi extemplo sua animalia recepturi. Id *Lucas Slupeczki* cum vidisset, ægre atque grauiter ferens, se tanta possessione fructuque spoliari, inhibente dæmone, quo agebatur, sententiam sui promissi, passione eum tunc deserente, retractat, & hominibus singulis, qui ad tollenda sua venerant, graui opprobrio, & improperio minaci inflicto, mandat tolli sequestrum, & omnia pecora, & armenta confundi, & in Curiæ suæ caulas reduci. Cuius obstinata duritia *Ioannes Casimyerski* Præpositus *Chelmensis* animaduersa, & intelligens illum sorti suæ destinatum, nec Æthiopem pellem suam depositurum, eo deserto, in domum suam abiit, nec apposuit vltra, quamuis solicitatus, ad illum reuerti. Vixit autem *Lucas Slupeczki* post hanc plagam, & passionem prope annis duodecim. Intra quos, certis temporibus, non tamen continuis, rescissiori & lentiori flagello, quam ante agebatur. Non tamen per tam spaciosum, & extensum tempus, ad percutientem se curauit reuerti, nec attendebat se, obumbrante dæmone eius sensus, ad districtum Dei iudicium peruenturum. Itaque cum patientiam & longanimitatem Dei, per tot annos, duxisset in abusum, anno Domini Millesimo, Quadringentesimo, Septuagesimo primo, die Mercurii, decima octaua mensis Iunii, facta confessione, sumpto viatico, nulli tamen eorum, quos rapinis concusserat, substantia reformata, filio *Ioannis* & Coniugi *Sbignea* illam demandans, expirat. Huius funus dum apud Monasterium S. *Iacobi* fratrum Prædicatorum extra muros *Sandomiriensis*, sepultum fuisset, horrendis strepitibus, terroribus, & infestationibus clamorosis dæmoniacis, per noctes singulas, Ecclesia, & Monasterium complebantur, adeo vt Ecclesia, & monasterium, continenti incendio putarentur flagrare, & vicini finitimi ad extinguendam flammam facto concursu, ostiis Ecclesiæ clausis repertis, quid portenti intercessisset, per rimas exploraturi, viderunt ex sepulchro *Lucæ Slupeczki* igneam columnam consurgere, & in vniuersam Ecclesiam, flamma sua, quasi illam deuoratura, grassari: Fratres insuper Monasterii, ad soluendum matutinale officium, frequentibus terroribus acti, nunquam audebant consurgere, cogebanturque per plures menses ab ingressu Ecclesiæ, sub nocturnali tempore abstinere. Quodam insuper tempore, prior Monasterii *Andreas Ribka*, dum ab officio destitutus, nouo Priore *Nicolao* de *Sandomirsa*, cum cæteris fratribus in stuba remanente, ad quiescendum absque comite, lucernam ardentem præferens, in manibus, in dormitorium transiisset, facies *Lucæ Slupeczki* tota ardens, & ignea, cum magno sonitu & fragore, illum transeuntem cœpit consectari, vociferans, *Monache, redde equum meum, quem in funeralibus meis sustulisti.* Qua visione, & voce frater *Ribka* attonitus, cecidit semianimis in terram. Vbi cum, Spiritu coangustato, & incluso, per horæ spacium vnius iacuisset, à Priore & fratribus, omnium, quæ circa *Ribkam* agebantur, ignaris, superuenientibus, repéritur,

annis quatuordecem exagitatus

tandem moritur.

1459. & pro mortuo habitus, in stubam cum mœrore deportatur. Vbi cum post multum tempus, spiritum & memoriam resumpsisset, A Priori & fratribus suis ex ordine casum suum enarrauit. Alió insuper tempore *Lucas* ipse *Slupeczki*, ad sacrarium, in quo vnus fratrum, clausus dormiebat, sub intempesta nocte accedens, triplicem ædidit ad ostia pulsum, Sacristiano autem quærente, *quunam esset, aut qua de causa pulsaret. Ego sum*, inquit, *Slupeczki Lucas, Vade quaso, à me monitus, ad Consortem olim meam Sbigneam, & ad filium Ioannem, requisiturus vtrumque, vt singula qua pauperibus abstuli, de substantia à me illis relicta, quanto celerius restituant, supplicia horrendissima, qua patior, si secus egerint, incisuri.* Sacristianus autem plagam, quam sibi loquens minabatur, nisi sua mandata ad coniugem & filium deferret, euitaturus trucem, denun- B ciationem, sibi demandatam, ad vxorem & filium deportauit, restitutionemq; ablatorum persuasit. Quæ pro deliramento accepta est, vt verificarentur patrum sanctorum monita & scripta. Per quos memoriæ proditum est, post mortem diuitis, litem inter necessarios, dæmones, ranas consurgere, super derelictis, allegantibus necessariis, non esse aliquem curam habere de anima, aut de corpore, sed solum de terrena substantia, vt illis integra remaneat. Dæmonibus, vt animam solam tollant; ranis, vt cadauere ad vescendum potiantur. Sub hisque conditionibus pax componitur, inter dissidentes, vt filiis & consanguineis, terrena cedat substantia, C ranis cadauer, dæmonibus anima. Cuius contentionis euidentem figuram, in testamento veteri, constat præcessisse, Dicente Rege *Sodomorum* ad *Abraham*. *Da mihi animas, catera tibi tolle.* Morosiorem forsan me gessi, in referendo casu tam tetro & terribili, quam sat fuit: *Polonorum* Proceres ab infra eis rapina, & concussione, auersurus, dum animaduerterunt sui generis, atque gentis Satrapam *Lucam Slupeczki*, quamois pœna gehennali, dum viueret, à dæmonibus tortum, vitam suam per annos tredecim, salutari pœnitentia non emendasse, reformationem vero iniuste ablatorum, neque filium, neque vxorem, quamuis in vita & post mortem demandatam, curæ habuisse. D

Venti validissimi & inundatio aquarum damna & charistiam producunt.

In Dominica Lætare, & tribus diebus sequentibus, validissimus flatus Borealis venti superuenit, vt robustissimas turres, domos, & arbores, a suis fundamentis ruinando deiiceret. Fruges hyemales, præsertim siligneæ, à niuium multitudine depastæ. Inundatio aquarum duobus mensibus continue durans, annonæ caristiam effecit.

In *Hungaria* noui motus. Quidam enim Barones, quorum Princeps *Nicolaus Frisbaczki*, erat. *Matthia* reiecto, *Fredericum* Imperatorem, & *Austria* Ducem, in Regem assumunt. 1459. Qui electioni à paucis de se factæ consentiens, totam *Hungariam*, nouo & ciuili bellorum fremitu inoluit. Omnis tamen motus, exinde coortus, *Frederico* Imperatore impensam quamlibet, ad prosecutionem negocii facere fastidiente breui refriguit. Exercitibus tamen vtriusque Regis inuicem conuenientibus, fit atrox, & crudelis hinc inde pugna. Et quamuis dimicationem ipsam præsentia *Matthia Hungaria* Regis adiuuaret plurimum. Præsens enim, & spectator pugnæ atque adhortator militum aderat, & labantem pugnam fessis nouos substituendo, in locis aliquot restituisset. Ad extremum Cæsarianis militibus, bellum, *Frederici* nomine, administrantibus, victoria cessit. *Hungari*, & eorum auxiliares, magna clade obruti, & fere omnibus aut captis, aut interfectis, omnis exercitus *Matthia Hungaria* Regis deletus. Rex ipse *Matthias*, ornamentis Regiis, ne proderetur abiectis, cum paucis fugiendo, persequentium manus, & captiuitatem euasit. Et *Budam* perueniens, meticulositate, & pusillanimitate ingenti, renunciare, cedere Regno, in animo suo firmauerat, & *Frederico* Cæsari victori, supplicem se facere destinabat, rogaturus illum, vt de iure *Hungaria* Regni vniuerso excedens, liceret sibi circa patrimonium tantummodo, & hæreditates, & Castra a patre quæsita, remanere.

Matthias à Frederico Romanorum Imperatore victus,

Ab hoc autem proposito *Michaëlis Zeladiu* auunculi sui, amicorumque aliorum consiliis, pusillanimem animum suum, meliora sperare iubentibus, ægre reuocatum, missis Nunciis notabilibus, Ecclesiasticis, & Secularibus, *Viennam* pacem, cum *Frederico* Cæsare, sub his conditionibus, perpetuam componit, *vt Casar Fredericus, titulo Regni Hungaria, sibi & suis successoribus, retento materialem Coronam Hungaria Regni, ab Elisabeth Regina Hungaria, Alberti olim Hungaria Regis relicta, apud illum in manus fideles deposita reddat. De administratione quoque Regni Hungaria, ad vitam duntaxat Matthia cedat: post mortem Matthia, etiam si pignus susceperit Matthias, sibi successurus. Pro restitutioneque corona Hungaria, Matthias Rex Frederico Casari, octoginta aureorum millia soluat, & de successione Regni Hungaria, morte sua secuta, per suas literas, & omnium Consiliariorum, & per corporale sacramentum, operis effectu per Regem, & Consiliarios praestandum, Casarem certiorem faciat.* Sub his conditionibus dum pax, earum complemento securo, conuenisset, *Matthias Hungaria* Rex, etiam à Cæsare in filium susceptus, tum primum se coronari in *Alba Regali*, Corona huiusmodi obtinuit, & contra omnem spem suam, Regno *Hungaria* potitus, hæredibus etiam, filiis *Cazymiri* Regis *Polonia* extantibus,

tandem pacis conditionibus secutis. Rex Hungaria creatur.

uso-

1459. insolentius se erga Cæsarem *Fredericum*, erga *Michaëlem Vladin* avunculum suum, quem processu temporis in miserabilem captiuitatem conieceri, gerere cœpit.

Festo Paschæ lapso, *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania* reuerti cœpit, & feria quarta in vigilia corporis Christi, *Radom*, excipiente eum illic *Zofia* genitrice sua superuenit. Feria secunda ex *Radom* discedens, in terras *maioris Poliæ* diuertit. Agebantur interim particulares Conuentiones, super expeditione bellica, Cruciferis in *Prussia* inferenda. Et a Baronibus quidem *maioris Poloniæ*, qui in *Colo* conuenerant, visum est expeditionem instaurari, aut saltem militibus, iuxta facultatum possessiones expediendis, bellum geri. *Cracouienses* negarunt, aut militiæ a duellis vacare, donec deformata, & collapsa erigerentur, & res publica, quæ pessimo omne, & Regis *Casimiri* facilitate, pene periret, reformaretur. Vnde petebant Conuentionem generalem in *Pyotrkow*, pro die sanctorum *Petri* & *Pauli* Apostolorum, teneri. Id rem adeo moleste *Casimirus* Rex tulit, precibus *Cracouiensium* Baronum repudiatis & Conuentionem teneri negaret, & Barone plerosque, quasi regimen regni erepturi ei forent, assentatoribus suspitionem augentibus, pro hostibus duceret. Habiti proinde sunt particulares in terris *Cracouiensibus* Conuentus. In quibus dum *Cracouienses* pertinatius perseuerandum in proposito censuissent, Conuentio generalis pro die sancti *Ægidii* in *Pyotrkow* indicta est. Ne tamen *Prussiæ* res periclitatum iri contingeret, a *maioris Poloniæ* terris, collatione bonorum facta, vt is, qui centum marcas redditus habere, lanceam vnam mitteret, & ciuitates, Oppidaque Regia, pedites, iuxta facultatem mitterent, exercitus congestus est, & in *Prussiam*, induciis, quæ labente sanctæ *Margareth* die, expirebant, missus. Nihil tamen memorabile illic egit, neque ad expugnationem hostilium munitionum intendit, ne durarat hostes in Regios grassarentur, hinc & inde gyrando, prouidit. Postremo in *Thorun* se recepit: vexationem quam *Bernhardus Schumborski*, & hostes ex *Chelmno Thorunensibus* inferebant, prohibiturus. Exindeque, cum iam tempus hyemis appeteret, iniussu Regis, & Baronum, dum nemo esset, qui discessuros castigaret, in domos defluxit.

Poloniæ non satis concordibus

aliquis tamen exercitus in Prussiam mittitur.

Qui nulla re memorabili adita

domos redeunt.

Milites Regi in inferiori terra præsidia Castrorum & Ciuitatum obtinentes, etsi particularem, insignem tamen de *Ludouico* Magistro *Prussiæ*, retulerunt triumphum. Nec multum abfuit, quin & ipse Magister *Ludouicus* caperetur. Ducenti & amplius equestres capti, totidem & plures interfecti, spoliorum maior, quam pro numero, copia. In singulos Regios milites viginti millium aureorum numerus spolium diuisum.

Præsidia tamen Castrorum Regia, insignem referunt ex Ludouico Prussiæ Magistro triumphum.

Lubow oppi- Oppidum *Lubow*, quod partium Regiarum

in eam diem erat, ne in blado suo ab hostibus pateretur detrimentum, in partes Magistri concessit, & præsidium suscepit suum. Agitabantur & pro pace, aut pacis induciis, inter *Casimirum Poloniæ* Regem, & Ordinem plures tractatus. Dumque spes de firmanda treuga, per *Henricum Plawyenski* facta fuisset, missique vsque in *Marienborg* duo Barones, *Stanislaus Ostbrorog* Palatinus *Calissiensis*, & *Ioannes Czarnkowsky* Castellanus *Gnesnensis*. Ii quamuis cum Magistro, & *Henrico Plawiensky* plures agitassent tractatus: non tamen pacis modus, aut eius induciæ, *Bernhardo Schumborski*, & stipendiariis partis aduersæ, illam inficientibus, poterat dari. Propter quod Magister & *Plawiensky* inuerecunde renunciarunt Regi, *omnem sibi à stipendiariis potestatem ereptam, neque in suo arbitrio, pacis aut belli ius consistere. Agi proinde dignaretur clementia, & tam sibi, quam Ordini, ne prorsus interiret prospicere.* Plures naues onerariæ, frumentum & ligna in *Gdansk* portantes, inducijs temeratis à *Fricz*, qui in *Gnyew* præerat, captæ fuere, dum ad *Gnyew* appulissent. Quarum restitutionem Rege expetente, à Magistro *Prussiæ*, responsum æditum est, *Friczonem, sua temeritate visum, prædam illam fecisse, suumque imperium, si restitutionem mandare vellet, pro nihilo habiturum.* Ita sub pace, & eius induciis, plus detrimenti ab hostibus, quam sub bello acceptum est, hostibus ad dolos & fraudes se conuertentibus, postquam se in iuribus vidissent assidue deficere.

dum ad Cruciferos defi- cit, Inducias ve- ro toties ten- tatas mercenarius miles Cruci- ferorum dis- turbat.

Feria sexta in die sancti *Bartholomæi* Apostoli, *Casimiro Poloniæ* Rege *Lanciciæ* agente, Consules & Primores Ciuitatis *Wratislaniensis*, venerunt. Qui tam suo, quam totius Ciuitatis suæ & *Namislouiensium* nomine, qui soli in fide cum *Wratislauiensibus* stabant, petebant, *vt Georgium quoniam Ladislao Hungariæ & Bohemiæ Rege mortuo, vtriusque Regni ius ad ipsum recidisset. Ipsi quoque ea mente stabiliti essent, vt Georgium Pozdzyebraczki, vt hominem hæreticum, & iniustum, Regnique Bohemiæ occupatorem, nullatenus pro Rege habituri forent, dignaretur personaliter venire, aut mittere, & Wratislauiensis, & Namislouiensis Ciuitatis, suscipere plenam possessionem, & regimen.* Iam enim præfatum *Georgium Pozdzyebraczki*, *Bohemiæ* assertum Regem audierant in armis esse, & omnes *Slesiæ* Principes, eos etiam, qui secum alias sentiebant, imperium suum acceptasse, & secum vna pro sui aut desolatione, aut expugnatione aduentasse. Hisa *Casimiro* Rege commendatis, quod in tempore tam periculoso & aspero, soli, quod iustum & sanctum esset, & facerent, & sentirent, responsum est. *Deditionem quidem eorum gratam sibi fore, se tamen & res suas ita qualificatum, & eorum Pruthenico bello implicatum esse, vt eam nullatenus possit suscipere. Redirent proinde, & Rege Casimi-*

Wratislauienses & Namislouienses Regem Bohemiæ Regem agnoscunt: Quamuis deditio à Polonia

1459. *…ro non sit accepta.*

tam sibi, quam suis Ciuitatibus, vtcunque possent, prospicerent: Id vnum tamen cauerent, ne fidei Catholica, deprauarent puritatem. Eo responso, *Wratulanienses*, & *Namisloui-enses*, quamuis sibi molesto, magis soliditati, quam perculsi. Sciebant enim, *Casimirum* Regem *Polonia* syncerum sibi responsum ædidisse, *Georgio*, Ciuitati suæ imminenti, resistentiam parabant.

Die sancti *Ægidii*,* qui in Sabbatum cadebat, adueniente, cum *Casimirus Polonia* Rex, & frequens Prælatorum, & Baronum *Polonia* numerus, in *Pyotrkow* aduenisset. *Cracouiensium* terrarum Nuncii, quorum *Ioannes Rythwieuski* Capitaneus *Sandomiriensis*, *Ioannes Tharnowski*, & *Ioannes Melstinski*, capita & Principes erant, cum ad propinquum constitissent, negarunt se locum, sine Regis & Consiliariorum securitate, intraturos. Aulici enim & familiares Regii, & plerique Barones, de quibus Rex fidebat, Regio iussu constricti, in armis erant, & in frequentiori, quam vnquam agmine, illuc conuenerant. Iniectus enim erat *Casimiro* Regi scrupulus, destitutionem suam, velut praue Regnom administrantis, nonnullos Barones moliri. Ea res, cum & insoliti, & perniciosi esset exempli, non sine amaritudine, & irritatione animorum, vt malum, quod serpebat, rescindi posset, admissa est, & Nuncii *Cracouiensium* terrarum, armis & ipsi vestiti, adueniunt, quasi cerneres, non domesticos fratres, & amicos, sed hostes & forenses, conuenisse, Rege autem *Casimiro*, Consiliariisque, & magna multitudine, locum consilii ingressis, *Ioannes Rythuieuski*, Capitaneus *Sandomiriensis* in lingua & animo promptus, non pro *Cracouiensibus* tantummodo terris, sed pro vniuerso regno, in hunc modum disseruit.

Ioannis Rithwyenski Nuncii dicendi libertas in Casimirum Regem coram tota Conuentione Piotrcouiensi ex utraque parte armatis consistentibus.

Indigna, inquit, *sors, Serenissime Rex, & notoria calamitas, in quam te feriente prolapsi sumus, & nisi propiciatio Diuina, genus nostrum inspexerit, vsque ad interitum, & perniciem, prolapsuri sumus, nos impulit, vt præsentem Conuentum, deposceremus agi, publicarum rerum à te tuisque Consiliariis reformationem, & stabilimentum petituri. Qui licet agre concessus fuerit, antequam tamen conueniret terra Chelmensis nobiles, Sigismundus de Lathiczyn, & Wyerzbyatha de Schennicza, qui & ipsi nobiscum Causam agunt, per Præfectum tuum Ioannem Kuropathwa, violati, & captiuitate, atque vulneribus affecti sunt. Sed & nos cateros, qui causam publicam, Pralatis, & Baronibus dissimulantibus, agimus: exosos, & inuisos habes, tuos semper appellas hostes. Cuius rei gratia, tantum hominum copiam in armis conuenire iussisti. Nos vero ingenue profitemur, tuos subditos, subiectos, & amicissimos esse. Sed ingemiscimus, miramur, & querimur, te infestum nobis, & Regno nostro hostem esse, qui terram Regni insignem Lucsem, & villas, numero plures, prope Brzezye consistentes, à Regno Polonia alienasti, Ditioni Lithuanorum adiecisti, nobisque ipsis & exclusis, terram nobilem, & villag ipsa, iniustis Dominis concessisti. Nequibus contentus, conaris & astuas, vt & terram Podolia, à Regno sequestres, & Lithnausubiiciis. Pro gratoque munere accipis, si Lithuani Castra, possessiones, munitiones, in terra ipsa Podolia, & alias à Polonis furriant. Qui à Ducibus Masouia, tuis & Reg Polonia feudalibus & vasallis, Ducatibusque eorum, duos Districtus Gonyacz videlicet, & Vagrowyecz per vim & iniuriam ereptos, ithuania Ducatui applicasti. Sed & ipsi Lithuanos, Regno Polonia feudales, & subiectos, in tam superbam mentem erexisti, vt neque arma contra hostes nostros commun Cruciferos, ferre, neque imperiis tuis obedire vellint. Cussione leuissima, & iniusta uneta, quasi quodam vulgari incendio, nos absumis, furum, prædonum, raptorum, ceterorumque maleficorum, & eorum praserto, qui monetam falsificant, malitiam grassari sinis. Neque in hostes, Regnum deuorantes, aque in sceleratos animum aduertis. Bona Regalia, & introitus, inutiliter consumis. Tellgalibus, & stationibus Regnum adeo exhauris, & oneras, vt perpetuam Ciuitatum, & Villarum, videamus desolationem. Viduarum, pupillorum, & oppressorum, querelis, & fletibus non moueris, vt administratio quoque iusticia, sub tuo regimine perierit. Armis, equis, auro & argento, & quibusque preciosis Lithuaniam exornas, Poloniam nudas; cum tam genitor tuus, quam frater tuus Wladislas Hungaria, & Polonia Rex, quam etiam tu ipse, omnia decora, omnia ornamenta, omnes denique honores, & plurima beneficia, à Polonia accepistis. Et cum genitor tuus, vnius Districtus exigui esset in Lithuania Dux, postea fauore Polonorum & Regni Polonia, & totius Ducatus Lithuania Dominus effectus fuerit. Et ignotus, obscurus, atque gentilis per Polonos, in noticiam totius Christianitatis, & in fidei lumen, atque claritatem amplissimam peruenerit. Lithuania insuper, & Samogithia terras, à Cruciferis occupatas, brachio Polonorum ereptas, Lithuanis reddiderit, & victores suos armis Polonicis vicerit. Quo in longaua atate absumpto, fratrem tuum Wladislaum, non in Polonia tantum, sed & in Hungaria Regnum proueximus. Quo felici, & gloriosa morte obeunte, te, & Corona Regali, & splendido matrimonio, insigniuimus. Tella cum Cruciferis agentem, non armis solum, & corporibus, sed & are nostro, & singulis substantiis in eam diem adiuuimus: Propter quod magno dolore affligimur, & conficimur, postquam pro tot nostris, in genitorem, & germanum tuum, & postremo in te ornamentis, honoribus, excellentiis,*

1459. *tis, & decoris præstitis, Lithuaniæ am gentem, nihil de te, patreque tuo meritam, & si verum oportet fateri, patri & tibi parum fidam, nobis anteponis, & iniuriis, oppressionibus, & grauaminibus, nos vexas, conficis, & vsque ad perniciem consumis. Oratum igitur venimus, & oramus, vt terram Lucensem, & villas Parczouienses, terræ insuper Podoliæ portionem, per te nobis iniuste ademptam, restituas, monetam tenuem, futilem, & Regno damnosam, cudire desinas, onerosas stationes, & vectigalia subducas, Petentibus iustitiam, & patrocinium tuum, te exorabilem, & benignum præstes, & pro defensione Regni, deposita segnitie, te animosum, & Virum ostentes. Regemque Poloniæ, imo parentem te memineris, non vitricum. Id si impetramus, obedienter & iussionibus tuis parebimus, & pro tuis Regnique necessitatibus liberaliter substantias nostras conferemus, & pro vtilitatibus exenhabimus. Sin minus, neque de priuatis nostris possessionibus quicquam collaturos, neque in militiam, nisi donatiuo accepto, nos, certus sis ituros.* Magno fauore singulorum *Ioannes Rythwienski* auditus est, verissimaque illum dixisse, iustissima deprecatum fuisse, omnis concio, etsi non assertione sermonis (plerique enim iram Regis verebantur) silentiũ tamen aut laudis confessione fatebatur.

Purgat se Rex Casimirus de superioribus obiectis. Cui idem Ioannes Rythwyenski conuenientem facit replicationem.

Huic propositioni, & querelæ, *Casimirus Poloniæ* Rex responsurus, primum, *quod terra Lucensis, Villæ Parczonienses, & portio Terræ Podoliæ non à se, sed à Lithuanis occupata, & possessa sit*, purgare nitius est, sed conuenienter sibi à *Ioanne Rythwienski*, audiuit replicatum. *Non alium, quam ipsum Ducem magnum Lithuaniæ esse, & ex suo arbitrio & iussu, & Lucensem terram & cætera, quæ Lithuani occupassent, pendere. Sed nec Lithuanos Lucensem terram, nisi eo iubente, & permittente, occupasse: quam, eo Rege Poloniæ non extante, nunquam occupare ausuros. Monetæ* deinde *cussionem, à Consiliariis sibi* deduxit *esse permissam, ab eaque se cessaturum* affirmauit. *Stationibus vero, & vectigalibus, non aliis se vti, quam pater suus vtebatur. Et Polonos iuxta ac Lithuanos diligere. Omnibusque petentibus, iustitiam administrare. Defensionem Regni sibi quidem curæ esse. Sed ærario Regni obligato, & deficiente, nulli rei satis prospicere posse* respondit. *Agerent vt bona Regalia sibi redderentur: opportune se singulis Regni necessitatibus, prouisurum.*

De rebus Pruthenicis fit consultatio

Ad res deinde *Pruthenicas*, quoniam militarium, & Ciuitatum *Prussiæ*, Legati illis consuli vrgebant, omnis cura conuersa. Et *Stiborio* de *Chelm*, à Castri *Marienborg* tenuta destituto, gubernatio illius *Ioanni Koscielyeczki* Palatino *Iuniwladislauiensi*, de armis *Powala*, & *Prandothæ Lyubieschowski*, de armis *Wyeniawa*, commissa. Plerisque armigeris, qui in *Prussia* militabant, pecunia per Regem soluta, nonnullis promissa. Ad cuius solutionem perficiendam, sex grossorum solutio cuilibet laneo imposita: quam *Cracouienses* Barones, & Nobiles non acceptarunt, donec pro festo sanctæ *Catherinæ* particularem in *noua Ciuitate* Conuentum agerent. 1459.

& stipendium militi ex indictione sex grossorum soluitur.

Pontifices insuper cum Clero obtulerunt se aliquam modestam subuentionem facturos, ad præstandam nouo Papæ *Pio* secundo, qui altero anno electus fuerat, obedientiam, & ad interessendum congregationi *Mantuanæ*. Præfatus enim Papa *Pius*, recuperationi vrbis *Constantinopolis* prouisurus, *Roma* die Lunæ vigesima secunda mensis Ianuarii discedens, & *Mantuam* se conferens, quid facto opus esset, vocatis Regibus, & Principibus Catholicis, consultabat. *Iacobus* de *Syenno* Apostolicus protonotarius, & *Gnesnensis*, *Cracouiensisque* Ecclesiæ Præpositus, in *Mantuam* missus. Cui specialiter commissum, vt res *Pruthenicas*, contra Cruciferos, & ad cautelam pro Ciuitatibus *Prussiæ* excommunicationem generalem, per Calixtum Papam latam, tolli obtineat.

Legatus ad Papam Pium secundum Mantuam mittitur in rebus Pruthenicis.

Circa sancti *Michaëlis* festum, Ciues & Oppidani, de Oppido *Paschenbein*, in inferioribus partibus *Prussiæ* sito, quod partium Regiarum erat, à Magistro *Prussiæ Ludouico* de *Erlichhussen*, de deditione Oppidi, sibi facienda, & expulsione Præsidii Regii, crebris Nunciis, & adhortationibus, promissisque sollicitati, rem cum *Michaële* de *Sromotny*, Oppidi, & Præsidii Capitaneo communicant, quo annuente, deditio ab Oppidanis promittitur. Cumque ad diem compositam, exercitus Magistri, in quo quingenti equites, & omne robur militiæ suæ erat, Oppidum possessuri aduenissent, *Michaël* Capitaneus, qui & ipse, ad diem ipsam, frequentem militum Regiorum numerum acciuerat, trecentos, tantummodo præstantiores, & insigniores intromittit, ducentos ante portam stare iussit, ne si vniuersi ingressi forent, res ad periculum recidisset. Trecentis autem intrantibus, portæ clauduntur, & omnes resistere ausi, occiduntur. Cæteri cum armis, equisque comprehensi. Duo germani *Slwyenszi*, *Georgius* & *Ioannes*, qui partes Magistri, & Ordinis, enixius in eam diem adiuuerant, vulnerati. Item vnus Commendator, & plures alii occisi. Milites Regii, magna præda potiti.

Crucifera militia robur in Oppido Paschenbein, Polonorum stratagemate occiditur.

Georgius Posdzyebraczki, pro Rege *Bohemiæ* se gerens, dum in *Slesiam* cum exercitu aduenisset, à Ducibus *Slesiæ* omnibus, *Zeganensibus* duntaxat exceptis, cæteri enim fluxam se habuisse fidem, & fœdera, de non suscipiendo *Georgio*, cum *Wratislauiensibus* inita, demonstrarunt temerasse.

 Item

1459. Item & à Ciuitatibus susceptus est. Sola *Wratislauiensis* Ciuitas, & *Namitlouiensis* illi adhærens, hominis, per hæresim *Viclephisticam* deprauati, imperium perosa, illum suscipere contradixit. Cuius expugnationem, dum sibi impossibilem videret, multis Oppidis, vicis, villis, quæ *Wratislauiensium* iuris erant, exustis, spoliatis, & direptis, in *Pßyepolye*, & pluribus aliis locis, positis præsidiis, in *Bohemiam* redibat. Præsidia autem huiusmodi, & *Bohemorum*, & Ducum *Slesiæ* gentes obseruabant, continuoque studio, qualiter *Wratislauienses* ad deditionem impellere possent consultabant. *Wratislauienses* è contra eorum molitiones, & præsidia, nihil pendere, & impetus frangere gentium, quas precio conduxerant, robore non cessabant. *Georgii* & Ducum *Slesiæ* milites ex præsidiis glomerati, triumphalem gloriam quæsituri, ad occupandum Monasterium S. *Vincentii*, extra *Wratislauiam* situm, descendunt, occupato Monasterio, ex loci propinquitate amplius *Wratislauienses* oppressuri. *Wratislauienses*, de eorum aduentu non ignari, positis in locis plerisq; insidiis, obuiam illis eunt. Et congressu inito, dū hi, qui in insidiis latebant, prosilüissent, & *Georgii* gentes, & à tergo & a fronte vrgerentur, paruo negocio vincuntur. Cæsi plures sunt; alii viui venere in manus *Wratislauiensium*, nonnulli in flumine *Odra* suffocati, pauci fuga elapsi. Hac clade exercitus *Georgii*, qui residuus in *Pßyepolye* fuerat, perculsus, concito gradu in *Bohemiam* diffugit. *Wratislauienses* nullo illos de cetero lacessire audente, & præsidium in *Pßyepolye*, & Villas Ducum, Nobiliumque *Slesiæ* flammis exurunt. Vicinis quoque *Slesiæ* Ducibus inducias petentibus, respondent, *nullas se cum dolosis, & infidis vicinis inducias inituros.* Itaque incendiis continuis, *Slesiæ* Principatus, *Georgio Posdzyebracki*, suis deditis ferre, auxilium negligente, vexabantur. Fracti tandem Ducum precibus, inducias ad festum Circumcisionis Domini, conficiunt. Interim duo Summi Pontificis *Pii* Papæ Nuncii, videlicet *Hyeronimus Cretensis* Archiepiscopus, & *Franciscus* Decretorum Doctor, natione *Hispanus*, in fauorem *Georgii Bohemiæ* Regis missi, *Wratislauiam* aduenuint, persuadentque *Wratislauiensibus, Georgium Regem Bohemiæ Papæ obedientem fore, & pro vnienda Bohemia, eiiciendisque erroribus, intentum esse, nec indignum, cui obedientia, velut Regi, communionem Ecclesiæ Catholicæ habenti, ab eis præstetur*, *Wratislauienses*, pacis auidi, conditionibus nonnullis *ne eorum rebellio vnquam eis detrimento foret, & ne Capitaneus illis, quem non probarent, constitueretur*, appositis, *in Georgii obedientiam, obtenta pace in triennium, si Georgium interim fidelem, & Catholicum esse constiterit*, obtulerunt *se ituros*. Satis industriosa vsi solertia, quoniam neq; hæretico Regi obedire cautum rebantur, neque reluctari sine periculo, postquam vniuersum Regnum *Bohemiæ*, singulique *Slesiæ* Duces, in suam obedientiam concessissent.

Wratislauienses, Romani Pontificis adhortatione, Georgii Bohemiæ Regis, quem clade ingenti affecerant, imperium suscepturos se promittunt: acceptis in triennium induciis, & conditionibus certu adiectis.

In festo sancti *Nicolai* Confessoris, generalis Conuentio in *Pyotrkow* habita est. In quam, cum *Casimirus* Rex *Poloniæ*, cum frequenti Prælatorum & Baronum numero aduenisset, viginti personas ex Primoribus eligi, qui cæteris omnibus exclusis, res publicas tractarent, & stabilirent, placuit. Ibi primum *Casimirus Poloniæ* Rex, de duodecim articulis, quibus reipublicæ partes pessundabat, argutus est. Qui ad singulos conuenienti dato responso, se de cetero non ab his solum, sed & aliis quibuscunque reipublicæ perniciem afferentibus, temperaturum spopondit. Ad prouidendum rebus *Pruthenicis*, quæ eodem anno à militibus Regiis prospere magis qnam vnquam gestæ sunt, vectigalia mercatoribus & ciuibus, cæterisque lucra sectantibus, in annum tantummodo imposita. Fertones ex singulis laneis decreti, & octaua pars censuum Regi pro soluendis Stipendiariis, per Ecclesiasticos, & Sæculares promissa. Quo quidem decreto, animi omnium in *Prusia* militantium, adeo exhilarati sunt, vt in spem futuræ solutionis, & prorogaturos se terminos emeriti stipendii, & viuacius, quo possent de cetero militaturos vltro offerrent.

Rex Casimirus arguitur,

tandem vectigal fertonesque indicuntur, & octaua pars Census annui à Sacerdotibus promittitur in militiam Pruthenicam.

Iacobus de *Syenno* Protonotarius Apostolicus, *Gnesnensis*, & *Cracouiensis* Præpositus, à *Casimiro Poloniæ* Rege, ad *Pium* secundum Papam, missus, dum illum *Mantuæ*, Conuentum Regum, & Principum, pro bello *Turco* indicendo, & *Constantinopolis* recuperatione agentem, offendisset, obedientiam illi nomine Regis, & Regni, vt iussus erat præstitit: eo primum per tractatus intermedios extracto, quod Papa Militares & Ciues *Prusiæ*, quos sub Censuris in Magistri, & Ordinis obedientiam redire iusserat, absoluit, & in quantum indigerent, pro absolutis declarauit. Et quamuis se verbis Regi & Regno fauere astrueret, Cruciferorum tamen partem, quam maxime promouebat. *Almanicæ* nationi, apud quam, in Curia *Frederici* Imperatoris longo tempore conuersatus fuerat, adeo deditus, vt etiam omnes alios, de quo illi Collegium Cardinalium, & Principum, Regumque Oratores, plurimum succensebant, negligeret: omnem suam fiduciam reponens, quod *Almanorum* potentia, & *Turcus Europa* pelli, & *Constantinopolis* recuperari deberet. Maximo insuper studio, & cura prefati *Iacobi* de *Syenno*, Regii Nuncii, laboratum & certatum est, vt Ordo Cruciferorum de *Prusia*, penitus inde tolleretur, ne Reges Catholicos, quibus confinis est, domestico bello inuolueret, & transferetur ad Insulā *Tenedum*, vt illic, iuxta suæ professionem regulæ, militiæ in barbaros vacans, *Turcos* bello lacesseret. Translationem autem huiusmodi, non solum

Iniquus animus in Polonos, & æquus in Almanos Pii Papæ secundi,

Iaco-

1459. *Iacobus* de *Syenno* Regius Nuncius, sed etiam omnium Regum, & Principum Oratores, feruidissime promouebant, & rogabant Apostolicum solicitis studiis, vt translatio ipsa, & Ecclesiæ Dei, & Christianorum paci necessaria, solis *Almanis* in aduersum nitentibus, vniuersali consensu decerneretur. Papa tamen Cruciferorum partem, maxime adiuuante, decretum huiusmodi tunc obtineri non potuit. Decretum autem in eo Conuentu fuit, *ne cui à processibus, & mandatis Apostolicis, ad futurum Concilium impune appellare liceret.* Respondendo Summus Pontifex *Pius* secundus, Oratoris Regis *Iacobi* de *Syenno*, Præpositi *Gnesnensis* & *Cracouiensis* venustæ orationi, per quam obedientiam, nomine Regis, & Regni *Poloniæ*, publice præstabat, *Casimirum Poloniæ* Regem de potentia Ciuitatis *Gdanensis*, quæ quadraginta millia militum armare posset, suæ ditioni parentis, præteritis vniuersis, aliis Regiis virtutibus, potentiisque, commendauit. Innuens illa vatra commendatione, alia illum commendatione, magis propria, magisque antiqua indignum. De annuentiaque, & speciali consensu Papæ, vt quibusdam asserere placuit, & subordinatione in eodem Consistorio, Cruciferorum, Procurator, & ipse habitu & religione Crucifer, assurgens, orationem in *Casimirum Poloniæ* Regem, & eius Oratorem, *Iacobum* de *Syenno*, parum honestam, & vt plerique sensere, ab ipso *Pio* Papa formatam, pronunciauit: Carpens *Casimirum Poloniæ* Regem, quod sibi *Prussiam*, & eius titulum, contra ios fasque in præiudicium, & Summi Pontificis, & *Romanæ* Ecclesiæ, & Imperii, & Ordinis, Oratore Regio *Iacobo* de *Syenno*, nihil opponente, carpebat.

ad quem frustra laboratur de Cruciferorum ex Prussia in Insulam Tenedum translatione.

1460. Integro fere biennio. *Casimirus Poloniæ* Rex, per insignes & graues personas, crebro solicitatus, quatenus cum *Georgio Posdzyebraczki*, qui post mortem *Ladislai*, *Hungariæ* Regis, & *Austriæ* Ducis, in *Bohemiæ* Regem, per factionem Baronum, spe, precio, aut precibus corruptorum, vt nonnullorum assertio habebat, suffectus erat, ligam & amicitiæ vinculum iniret, & *Casimirus Poloniæ* Rex, ex bonis respectibus, ligam ipsam cunctando differret. *Przemislaus Theschnensis* Dux, fœderis prædicti inter Reges cæteris *Bohemiæ*, & *Morauiæ* Baronibus, qui id munus summopere deposcebant, restilentibus, tractator, pro Circumcisionis Domini die, in *Bythomiensi* Oppido Diætam tenendam, concludit; vt in ea communes Consiliarii conuenientes, & obstacula difficultatesque tam ortas, quam orituras dissoluerent, & de conditionibus quibus fœdus inter Reges sanciri, componique deberet, primum concordarent. In eam itaque Diætam, dum *Casimirus Poloniæ* Rex, *Stanislaum* de *Ostrorog* Palatinum *Calisiensem*, *Nicolaum Pyeniazek* de *Vithouice* Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, & *Ioannem Dlugosch* Custodem *Vislicien sem*, & Canonicum *Cracouiensem*, cum certis instructionibus transmisisset. Affuerunt & ex parte Regis *Bohemiæ Georgii*, *Przemislaus* Dux *Theschnensis* prædictus, *Zdenyek Conopnezki*, de *Schtenbarg*, supremus *Pragensis* Burgrabius, & *Ioannes Zaymacz* de *Kunstat*, Regis *Georgii* Patruelis. Inter quos, cum ad tractatus mutuos ventum esset. Nunciique *Casimiri Polonorum* Regis, quemadmodum par erat singulas obstantias, & eam primum, *vt ius successionis, & hæreditarium Reginæ Polonorum Elisabeth, ad Regnum Bohemiæ, auitum, paternum, & fraternum, non aboleretur*, iustum solui censerent, *Bohemici* Nuncii, etsi id parumper refellerent, & *nedum fœminam, sed neque masculum, posse in Regno Bohemiæ hæreditare* astruerent: negabant tamen *se, super ea, aut quacunque alia obstantia decidenda. Sed tantummodo ad ineundam amicitiam atque ligam, à Rege suo mandata accepisse pro eo, quod Dux Theschnensis Przemislaus, vtrarumque partium Mediator, nulla obstantiarum huiusmodi, aut aliarum facta mentione, amicitiæ tantummodo fœdus commemorans, superficietenus rem absoluisset.* Instabant itaque *Bohemici* Nuncii, *breuem aliam Diætam indici, in qua personaliter Reges fœdus sancituri conuenirent. Quo habito, maximos profectus vtrique Regno, Pruthenici belli finem posse euenire. Furtiuasque & clandestinas inuasiones, ex Slesia posse conquiescere* amplo sermone monstrabant, abnuentibus Nunciis *Polonicis*, & *nondum maturam personalem conuentionem Regum*, euidentibus rationibus, docentibus, *cum & conditiones, quibus fœdus, inter Reges, & Regna sanciendum esset, limari, stabilirique, & super damnis, à Ducibus Slesiæ, & signanter à Duce Bolkone illatis, ius dici primum, etiam si alia consopita essent oporteat.* Ea tandem conclusio, ab vtrisque capta est, *vt in eodem Bythomiensi Oppido, in festo sancti Ioannis Baptistæ, Consiliarii Regni vtriusque, conditiones fœderis moderaturi. Diætam teneant, & illic quo Reges personaliter conuenturi, fœdusque firmaturi essent constituant.*

De fœdere inter Casimirum Poloniæ & Georgium Bohemiæ Reges ineundo tractatur.

1460. Huius anni Natiuitatis Christi diem, cum subsequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex apud *Cracouiam* exegit. Die autem Iouis, vigesima septima mensis Decembris, in die beati *Ioannis* Euangelistæ, filius illi tertius apud *Cracouiam* ex *Elisabeth* Regina, hora duodecima natus est, qui in die Dominico subsequenti in *Cracouiensi* Ecclesia, per *Georgium Laodicensem* Episcopum, suffraganeum *Cracouiensem* baptisatus, *Ioannes Albertus*, nomen binonimum accepit.

Ioannes Albertus Casimiro Regi filius nascitur.

Sabbato intra Epiphaniarũ octauã, venerunt *Cracouiam*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, *Vlbelmus* Comes in *Tierstban*, *Georgius* de *Lapide* Can-

1460. Cancellarius, & *Venceslaus Cessel* Camerarius, per *Albertum* Archiducem *Austriæ*, in pulchra Comitiua destinati. His, cum die Solis subsequenti, audientia data fuisset, *commemoratis pluribus officiis, quibus Albertus Archidux præfatus, in Casimirum Poloniæ Regem vti solitus est, offerebant illum, ad omnem fatigam, impensam, & laborem, per quam posset inter Casimirum Poloniæ Regem, & Cruciferos, pax & concordia perpetua firmari.* Quod vt facilius sequi posset, persuadebant, *vt Rex Casimirus in Ducem Albertum, de nouo omnino compromitteret, nihilque dubitaret, causam suam credere, fideli amico, commodũ suum, & filiorum suorum, potius quam damnũ, semper zelanti, per arbitrium suum huiusmodi, dante Domino effecturum.* His responsum est *compromissum simile, in Sigismundum tunc Romanorum, & Hungariæ Regem, in causa eadem Cruciferorum, per Wladislaum Regem, patrem regis moderni, factum, horrenda bella & Christianorum sanguinis profluuia, atque inter Reges tam detestanda odia excitasse, vt vnus alterius capiti, famæ, & Principatibus, vsque ad mortem insidiari non destiterit: Vereri igitur Poloniæ Regem, ne ex optimo & charo amico, infestum sibi hostem constituat, si per pronunciationem iniustam, terras naturales Regi & Regno, quod constabat Sigismundum Regem fecisse Romanorum abiudicauerit. Vereri ne in alteram muscipulam cadat. Proinde, placere quidem Regi Poloniæ, vt Archidux Albertus Arbiter sit, non omnem, sed modificatam habens potestatem, & vt pro medio quadragesima Wratislauiam, aut alio die competenti, descendat: Et partibus auditis, in fori modum componere tentet. Et si quidem difficiliora, & principaliora, concordata per eum fuerint, non abnuiturum Poloniæ Regem, vt super minus difficilibus & accessoriis, in Archiducem compromittat.* Eo accepto Nuncii responso gratulabundi (quilibet enim eorum, quatuor nobiles vestes de Sabellinis, aut mardurinis pellibus, donatione Regis induerat) in *Austriam* reuertuntur. Quibus discedentibus, *Ludouici Bauariæ* Ducis, qui Reginam *Poloniæ Elisabeth* propinqua linea contingebat, Nuncius, miles *Barthsoldus Eympach* aduenit, & interpositionem pro pace, inter Regem & Cruciferos offerens, & fœdus secum feriri petens. Et fœdus quidem tunc, quoniam iustum & honestum peterebatur, cum Duce ictum est: de interpositione gratiæ habitæ, neque recusaturum fuisse Regem, tam fidum arbitrum, si id munus *Alberto* Duci *Austriæ* non demandasset. Sed & Nuncii Apostolici, *Hyeronimus Cretensis* Archiepiscopus natione *Venetus*, & *Franciscus* de *Tholeto* sacræ Theologiæ Doctor, Archidiaconus de *Astigia* natione *Hispanus*, dum per plures fatigas, & tractatus, bellum, inter *Georgium*, pro *Bohemiæ* Rege se gerentem, & *Wratislauienses* Ciues, hactenus gestum, ea conditione extinxissent, *vt per triennium Wratislauienses iuris sui, in singulis essent. Lapso vero triennio, Georgio, vt Regi, si se fidelem, & Romanæ Ecclesiæ obedientem, errore veteri abrogato,* vt in superioribus præmisimus, *præstiterit, parerent.* Ad extinguendum quoque bellum *Prutbenicum*, iuxta mandatum, quod à summo Pontifice acceperant, se in *Poloniæ* Regnum ituros, disponebant. Regemque *Casimirum* solicitabant, de securitatis conductu. Sed is illos, ad se (iam enim quales viri essent, didicerat. *Venetus* enim ex mercatura, nouiter in sacerdotium translatus, etiam apud suos, propter quoddam scelus, censebatur infamis. *Hispanus* vero, plurimis ante annis *Romæ* causas Cruciferorum promouebat sine adiuuabat) venire, velut suæ parti suspectos, vetuit. Pro summi tamen Pontificis, & eorum honestate, *Ducem Austriæ Albertum, arbitramentum, futura inter se, & Cruciferos, concordia præoccupasse. Se insuper in remotas Russiæ, & Valachiæ partes, ad prouidendum rebus tam fidei, quam Regni sui, publicis, discessurum*, rescripsit. Quo responso habito, præfati Apostolici Nuncii, in *Italiam Senas*, vbi se Papa, Conuentione *Mantuana* absoluta, contulerat, ex *Wratislauia* remearunt.

Casimirus Poloniæ Rex Nuncius Romani Pontificis Pii secundi, ad se non admissis.

Albertum Austriæ Ducem Arbitrum accipit: gratia pacis inter se & Cruciferos in Prussia componenda.

Paranti *Casimiro Poloniæ* Regi ex *Cracouia* in *Ruthenicalem* otam discedere, duo tristes afferuntur Nuncii. Et vnus quidem denunciabat *Castrum & oppidum Valcz, negligentius à suo Tenutario, Ioanne Vedelski* (Saxo hic genere erat, in obsequiis tamen *Poloniæ* Regum adoleuerat) *custoditum, per Casparum Nostbwiez Slesitam, qui in parte Cruciferorum versabatur, esse interceptum.* Quod *maiorum Poloniæ*, militibus Rex obsidere illico mandauit. Sed illi licet iussionibus paruissent, non conquisito Castro, soluunt obsidionem, nulla eos premente necessitate. Alter vero *Borziwoy de Skrzyn, Polonus, de Cygnorum Domo, montem Turza, fortem situ & natura, prope Dobczieze, in terris Cracouiensibus situm incastellasse, & hostilia tam ex illo, quam ex Zywiecz agere.* Et Rex quidem rebus *Prussiæ*, quarum etiam prouisio nullatenus negligenda erat, prouisurus. *Cracouia*, in qua duos cum dimidio menses absumpserat, Sabbato ante Dominicam Reminiscere, quæ fuit octaua dies Mensis Martii, recessit. *Nicolaum* tamen *Pyeniazek* de *Vithowiecze*, Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, & *Petrum Conarowski*, ad obsidendum montem *Turza* & *Zywiecz* cum Aulicis suis, & *Sciriciensibus* terrigenis, misit: Et mons quidem *Turza*, feria quinta ante Dominicam Palmarum, conquisitus, & exustus est, & præda omnis militi concessa. Abinde vero versus *Ziwy-*

Castrum & Oppidum Valcz amittitur:

Terra Osswieczim monte Turza

1460.

& Zuaeć in potestatem Regis Casimiri redactu, à fece & manu latronum purgatur.

Zwyecz processum est, & arctius fortalicium illud obsideri cæptum. Quod post vnum mensem, forti militum brachio, quinque tamen desideratis, & quinquaginta vulneratis, sabbato in die Inuentionis sanctæ Crucis obtentum est, & regio *Osswyaczimensis* a furibus, & prædonibus erepta & purgata est.

Russiæ terris peragratis, pro Dominica Ramis palmarum, *Casimirus Poloniæ* Rex in *Brzesczye Ruthenicale* venit, & octo illic diebus, cum *Lithuaniæ* Primoribus, tam Consiliariorum, quam Consilium tenuit. Intra quos, infectas, *Lithuanorum* fere omnium mentes, & ad mouendum *Poloniæ* Regno bellum procliues, auertit & sanauit, quo facilius terram Regni *Podoliam* occupare possent asserentium: *nullum tempus aptius, ad inferendum Polonis à se bellum, affuturum, quam dum bello Pruthenico distenti essent.* Ex *Brzesczye*, feria secunda, ante festum sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, *Sandomiriam* venit. Vbi Rege de progressu futuri belli *Pruthenici*, cum Prælatis, & Baronibus consultanti, plures literæ Ducum *Slesiæ* allatæ sunt, denunciantes, *Georgium Regem Bohemiæ, contra Poloniæ Regnum, bellum magno fremitu, & apparatu indixisse, propter quarundam Bohemiæ Ciuitatum notabilium exustionem, quæ* incensoribus captiuis comprehensis, *ordinatione Regis Casimiri, & Elisabeth Reginæ Consortis suæ, attentata fuisse*, falso licet, narrabatur. Nihil hac denunciatione *Casimirus* Rex, & sui Consiliarii moti, bellum & inferendum contra *Prussiam*, & resistendum contra *Bohemum* parabant. Crescebatque militibus animus, pro tam notoria iniuria, & calumnia, in Regem & Reginam commentata, quam vix de vno impostore, & nebulone credere fas erat, facilem se victoriam de *Bohemis*, propiciatione diuina, arbitrantibus obtenturos. Ad *Tartarorum* Imperatorem *Eczigeri*, & ad *Valachiæ* Voieuodam *Stephanum* Nuncii missi, *vt cum potentiis suis, si quod cum Bohemis bellum agendum esset, auxilium Regi Casimiro ferrent.* Coniecturatum autem fuit, à prudentibus, & solertibus viris, coniectura efficaci, & probabili, quod *Prussiæ* Magister *Ludouicus*, & Ordo, & *Bernhardus Schumborski*, cum suæ partis *Almanicis*, & *Bohemicis* stipendiariis, callidissimo & doloso ingenio, incendia, quæ *Bohemico* inferebantur Regno, fuerant commentati; Videntes enim se ad extrema redactos, & propediem ad maiora redigendos, magno incensoribus, Vice & nomine Regis, & Reginæ *Poloniæ*, dato salario, vrbium vicorumque *Bohemiæ* procurauerant incendia, ea spe & intentione, vt *Georgio* Rege, & *Bohemis*, ex confessione incendiariorum irritatis, & in bellum contra *Poloniæ* Regnum, ob istiusmodi iniuriam consurgentibus, bellum *Pruthenicum* quiesceret, aut saltem retardationem & interceptionem acciperet.

Polonis à Bohemis indictum esse bellum nunciatur, ob quasdam Ciuitates, quasi iussu Poloniæ Regis Casimiri incensas.

In *maiorem Poloniam* ex *Sandomiria*, *Casimirus Poloniæ* Rex iturus, feria quarta in vigilia sancti *Stanislai* in Maio discedens, per *Opatow*, visitato monasterio sanctæ Crucis, in caluo monte, per *Opoczno* cæteraque loca, *Lanciciam* venit. Vbi Prælatorum, & Baronum *maioris Poloniæ* tribus hebdomadis Conuentum tenuit. Sub quibus plures prouisiones, & *de traducendo exercitu in Prussiam*, & *de obsidendo Castro Valcz, in metis Saxoniæ sito, quod ab hostibus interceptum tenebatur*, fecit. Misit & ex *Lancicia* in *Bohemiam*, duos milites, *Iacobum Dabienski*, & *Albertum Gorski*, suam & Consortis suæ Reginæ *Elisabeth*, famam callide, vafre, & false, de procurata exustione Ciuitatum *Bohemiæ* infamatam, etiam duello & pugna, licet missio ipsa, plerisque displiceret Consiliariis, purgaturos, non tam *Georgii Bohemiæ* Regis gratia, sed ne incendiorum huiusmodi commentata calumnia, *Casimiro* Regi, & *Elisabeth* Reginæ, apud improbos, & ignaros, sugillationem afferret. Qui *Pragam* aduenientes, a *Georgio Bohemiæ* Rege benignius tractati, quam suscepti sunt. Deinde, cum famam *Poloniæ* Regis, & Reginæ, plurimo sermone, data audientia, purgarent, & duellum assertoribus offerrent: astruentes *Casimirum Poloniæ Regem, & suam Consortem Elisabeth, non extra noxam modo, sed etiam extra noxæ suspitionem, fore, Habere Regem Poloniæ, & gladios & arma, cæteraque generis bellorum, quibus prosequeretur, non lenitamine, neque clanculo, sed propalam, suas hostilitates. Si quis aliud refellere audeat, se Regis sui, & Reginæ innocentiam duello ostensuros*, Rex ipse *Bohemiæ Georgius, famæ huiusmodi, velut fictæ suo iussu & mendaci nunquam se credidisse, sed eam*, vt erat, *ab inuidis conflatam, semper pro falsa tenuisse*: omnibus Baronibus *Bohemiæ* certatim in eius sententiam sermones multifarios fundentibus. Deducens *Iacobum Dabienski*, & *Albertum Gorski* muneratosque dimittens, etiam Conuentionem per Barones vtriusque Regni, communiret, in festo Sancti *Martini* agendam, condixit, militibus *Poloniæ* suscipientibus: excusans se, quod propter ortam simultatem, Barones ad diem transactam sancti *Ioannis* Baptistæ non miserat.

Casimirus Rex Calumniam apud Georgium Regem Bohemiæ purgat per Legatos,

Si quis duellum offerentes de non incensis Ciuitatibus Bohemiæ.

Oppidum interea *Marienborg*, quod per gentes Regias obsidione premebatur, dum quatuor prope mensibus obsidionem tolerasset, tandem tredecima mensis Augusti, veritum irruptionem per specus subterraneos, quæ iam maturata erat. Famem enim adhuc in sex menses poterat tolerare, in manus *Ioannis Kosczyelieczki*, Palatini *Wladislauiensis*, & Capitanei *Marienburgensis* deditum est. In deditos nihil sæuitum. Sed *Ioanne Bluma*, & duobus aliis Ciuibus, qui tradimenti causa,

Oppidum Marienburg capitur à Polonis

1460. causa, capta erant, in quatuor partes dismembratis. Stipendiariis vero Magistri, illic militantibus, in vincula coniectis, cæteræ omni A multitudini parsum est. Sub eodem tempore *Bernhardus Schnmborski*, ex *Morania* aduenit: ducens secum ex *Bohemis*, & *Almanis*, non contemnendam cohortem, ad tria millia in equitibus & peditibus æstimatam. Quæ cum vsque *Francfordiam* supra *Odram*, vbi hostile erat receptacolum, *Frederico Brandeburgense* Marchione, fortunæ *Polonorum* inuidente, aduenisset, deditione *Marienburg* audita, Duce deserto, retrorsum abiit: præter quingentos, quos *Bernhardus* vanis promissionibus, & figmentis ægre retinuit. Obsidebatur & tunc a gentibus regiis Castrum & Oppidum *Valcz*. Fama quoque vulgatum erat, illuc primum *Bernhardum*, eum copiis peruenturum, & obsessis liberationem daturum. Dux exercitus Regii *Iacobus Dabienski*, Castellanus *Malogostensis*, de Domo *Odrowasz* obsidione soluta, in locum æquum, cum *Bernhardo* conflicturus, secessit, magnaque spe exercitus tenebatur, certaminis futuri. Sed *Bernhardus*, calliditate vsus, obliquam viam tenens, & nocte vna, atque interdiu, duodecim milliaria superans, exercitum Regium, & Ducem fallens, *Choyniczam*, centum equis amissis peruenit. Quo cognito hostes, ex *Valcz* magna trepidacione Castro deserto, atque iocenso, *Bernhardnm* secuti sunt. Sed neqoe illos *Iacobus Dabienski*, persequi valuit: cum nocte discessionem fecissent. Itaque vterque hostis de manibus emissus, *Bernhardus* ex *Choynicza*, maioribus copiis auctus, versus *Gdansk* processit. Et insidiis collocatis, *Gdanensium* munitionem, vno miliari C ante *Gdansk* sitam, & præsidio militum firmam, lacessere cœpit. *Gdanenses*, non præuisis insidiis, tumultuario more, sine ordine, sine lege, dum ex *Gdansk* incompositi decurrunt, in insidias iocidunt, sexaginta cæsi, ducenti capti, inter quos duo viri Consulares numerabantur: Ea clades hostium animos erexit, occasionemque dedit *Gdanensibus* carpendi Regem, quod *Bernhardum* profligare tardasset. Oppidum insuper *Golub*, Ciuium tradimento, *Bernhardo* traditum est: in quo plures *Dobrzinenses* terræ nobiles capti, & fortunæ eorum illie conditæ, ab hostibus interceptæ. Castrum quod, ab *Vlrico Czirnonka*, & suo Burgrabio *Puschkarz*, pro Rege *Casimiro* tenebatur, oppido superimminens, & gentibus, & fulcimentis oecessariis, per Regem refectum est. Ab eo autem tempore, *Pruthenica* res in euideotem vacillationem, conuersæ sunt, & terra *Dobrzinensis* hostibus, pendebat tributa. Dux quoque *Stetinensis Ericus*, fœderatus, Regi propinquus, & affinis, in quem & eius insigniores familiares, Rex, dum apud illum in *Calisch* pridem ageret, Regalia dona effuderat, nullo verbo læsus, nulla iniuria offensus, fide temerata, & fædere, duas Ciuitates suæ fidei, a Rege commendatas, videlicet *Lemberg*, & *Bythow*, hostibus sponte tradidit: Tertia *Puczkow* qua a Rege *Suecia* in pecuniis, *Poloniæ* Regi mutuatis tenebatur, iotercepta. Veniebant ad *Ericum Stetinensem* Ducem, primum Ciues, deinde cooiugatæ, & matronæ, vltimo Virgines, & pueri, de *Lemberg*, & flexis genibus, eo adorato, *ne se, & oppidum eorum Lemberg Cruciferis proderet: ne illos à corpore Regni distraheret*, plus fletibus, quam vocibus orabant: offerentes *collatione pecuniaria facta, se tredecim suos captiuos*, gratia quorum illud tradimentum se fingebat facturum, *redempturos*: Sed nulla re aoimus suus, siue largitione, siue spe corruptus, poterat peruinci. Oppidum insuper *Byelani*, quia non ferebatur obsessis subsidium, item B altera Ciuitas, & vicina *Barthelsteyn*, hostibus se dedit. Oppidum *Kwidzin*, per gentes regias occupatum, nocte spoliatum, & exustum est. *Varmiensis* Ciuitas, quæ à *Paulo Legendorff Varmiense* Episcopo. Rege de ea cedente, tenebatur, a Regiis, & hostilibus Stipendiariis, nocte inuasa, conquisita, & direpta. Vbi tantæ opes repertæ, vt cuilibet capiti, ducenti floreni cederent. Duobus maximis prœliis hostes per gentes Regias, quæ in Monasterio *Paradisiensi* morabantur fusi. In vtroque certamine, multi de hostibus desiderati, plures capti.

Gedanenses per hostem affliguntur.

Oppidum Golnb hosti proditur.

Ericus Stetinensis Dux cum nonnullis aliis Oppi-

1460. *dia ad hostem deficit.*

In nocte die sancti *Martini*, quæ in feriam cadebat tertiam, Castrum soperius *Swyecze*, quod nomine Regio ab *Vlrico Czirnonka*, & eius Burgrabio *Puschkarz* tenebatur, vnius *Prutheni*, qui in illo tenebatur, fraude ab hostibus ceotum numero, per casses, in supremum tractos, occupatum. Sed periculo intellecto, milites *Cuiauienses*, & *Bidgostienses*, item *Gdanenses* Ciues, qui nauibus in *Thorun* venerant, item *Thorunenses* Ciues, certatim adueniunt, & tam terra, quam aqua hostes in superiori Castro circumsidentes, oppugnaot, & continua cum illis gerunt certamina. Castrumque *Swyecze* de manibus hostium potenter eripiunt.

Castrum Swieczie proditum hosti

gentes Regia recuperant

Pro die sanctæ *Catharinæ*, in feriam tertiam cadente, Diæta in Oppido *Bythomiensi*, per *Ioannem* de *Thaczin*, Castellanum *Cra*- D *couiensem*, *Stanislaum* de *Ostrorog*, Palatinum *Calissiensem*, *Ioannem Luthkonis*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, *Nicolaum Pyenyazek* de *Vithouicze*, Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, & *Ioannem Dlugosch*, Canonicum *Craconiensem*, cum Nunciis *Georgii Bohemiæ* Regis, videlicet *Zdenkone Conopnicky* de *Sterbarg*, supremo Burgrabio *Pragensi*, *Gwilhelmo Rozembarski*, de *Rabye*, & *Ioanne Niczymski* tenta est. Vbi post plures tractatus, sex diebus agitatos, fœdus iuter Reges, æquis conditionibus sancitom,

Fœdus ictum inter Casimirum Poloniæ & Georgium Bohemiæ, Reges, per communes eorum Nuncios.

1460. citum, & conclusum est, *vt videlicet Reges, puram & inniolabilem amicitiam inter se obseruent, nec vnus aduersetur alteri, per se aut gentes suas, nec ferat subsidium cuicunque persona Ecclesiastica, aut mundana, solo Romano Pontifice excepto.* Et *vt Reges personaliter, post vnum annum, in festo Circumcisionis Domini, aut si impedimentum legitimum interueniret, tum prima die Maii, in maiori Glogouia conueniant: fœdus conclusum personaliter icturi.*

Turcis Hungariam igne & spoliis vastantibus, Matthias Rex Hungariæ in Georgium Bohemiæ Regem compromittit, in causa Ioannis Giskra.

Hungariæ Rex *Matthias*, conquisitis plurimis Castris, & munitionibus, quæ à *Ioanne Gukra*, aut sub suo nomine, tenebantur, à Castris *Scharisch*, & *Rubnawa*, quæ obsidebat. Nunciis *Bohemia* Regis *Georgii* instantibus, discessionem fecit: Castris, quæ obsidebantur, primum in *Ladislai* de *Paloncz Hungari*, & *Alberti Kostka Bohemi*, manus resignatis, compromisit in *Bohemia* Regem, obligantem *se, pro die Circumcisionis Domini, venturum in Oppidum Tranczyn; inter eumque & Giskram finalem pronunciaturum decisionem.* Hostilis exercitus *Turcorum* in Regnum *Hungaria*, pro eodem tempore ingressus, vt minus cunctanter in conditiones huiusmodi *Matthias Hungariæ* Rex consentiret, effecit. Qui auunculo eius *Michaële Zeladin* profligato, vsque ad *Sirmiensem* Prouinciam cædibus, & spoliis grassati sunt.

Thomas Strzapinski Episcopus Cracouiensis

Vigesima secunda mensis Septembris. *Thomas Cracouiensis* Episcopus, in quo memoriæ naturalis tanta erat tenacitas, vt quæ semel in pectus descenderant, in promptu haberet. Qua propter Bibliam metricam à fratre *Petro* de *Mellico*, compositam, cursu velocissimo, ita vt nullo vnquam tempore, in serie eius falleretur, reddebat, lustro tantummodo vno, in Pontificatu exacto, in Castro suo *Ilza*, ter sacratissimo procuratus viatico, moritur: postquam sexta mensis eiusdem, languorem paralysis, & deinde calculi incurrisset. Vltima vero Mensis Septembris, in Ecclesia *Cracouiensi*, prope Ostium Sacristiæ sepelitur, vir magnæ deuotionis, & religionis. Reliquit *Cracouiensi* Ecclesiæ, Calicem aureum, duas pelues argenteas, duos calices deauratos, Cassulam axamenti rubei cum auro, & humerale margaretis contextum, Infulam paruam, valoris centum florenorum, & quadringentas marcas pro anniuersario, Ecclesiæ Collegiatæ *Loniciensi*: mille videlicet florenos, pro fundandis mansionariis, Theologicales libros in Ecclesias, *Gnesnensem*, *Posnaniensem*, *Vnietouiensem*, & *Louicensem*, Canonicales in Vniuersitatem *Cracouiensem* distribuit.

moritur.

Biduo Nuncii Capitulares, *Paulus* de *Głowna* Decanus, & *Ioannes Tarnowski* Canonicus *Cracouienses*, ad *Casimirum* Regem, in *Lithuaniam* missi, orabant, *ne per gratiam Regiam, cuiquam Pontificatus tribueretur, Cracouiensis, sed illius functio Spiritus sancti permitteretur substitutioni, & consilio.* Iussioni etenim Regis, atque fauori Conscientiæ, & legum libertas perlata est. Præfatus autem *Thomas* Episcopus *Cracouiensis*, in omni sui Pontificatus vita, cum cæteros Pontifices *Polonica* Ecclesiæ, & nonnullos Ecclesiasticos viros, monstruoso quodam abusu, in contumeliam Iesu Christi purpura illusi, purpureas vestes, saturatas murice, & ostro superbas, colorum rutilantium, gestare videret, fuscam ipse, & humilem gessit. Rogabat autem in electionis die, requirebat, & mandabat *Casimirus* Rex *Polonia*, per nuncios suos *Albertum* de *Zyblin*, Præpositum *Calissiensem*, & *Stanislaum Vulczki* Gladiferum *Cracouiensem*, vt nemo alius, in *Cracouiensem* Episcopum, quam *Ioannes Wladislauiensis* Episcopus, postularetur: cum forsan indignum visum est, corpus *Cracouiensis* Ecclesiæ, licet in eo fuerint tunc spectatæ virtutis viri, vt ex illo ad moderamen *Cracouiensis* Ecclesiæ aliquis assumeretur.

Cui vt Ioannes Wladislauiensis Episcopus succedat Rex Capitulares per Nuncios requirit.

Festo Conceptionis sanctæ *Maria* Virginis, ad eligendum futurum Episcopum designato, adueniente, post processiones, obsecrationes, abstinentias & ieiunia, quæ apud Diœcesim *Cracouiensem* fuere indicta, *Ioannes Lutbkonis* de *Brzezye*, vtriusque iuris Doctor, Archidiaconus *Gnesnensis*, Canonicus *Cracouiensis*, & Regni *Polonia* Vicecancellarius, à viginti duobus Prælatis, & Canonicis electus est. *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, tantummodo à tribus præsentibus, à tribus vero absentibus, quamuis Rex *Casimirus*, efficaces requisitiones per *Albertum Zychlinski*, Præpositum *Calissiensem*, & *Stanislaum Vulczki*, Gladiferum *Cracouiensem* interposuerit postulatus. Duobus autem prædictis, videlicet *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense*, & *Ioanne* de *Brzezye*, Vicecancellario, in Conuentione generali *Pyotrcouiensi*, pro die sancti *Nicolai* habita, graui concertatione altercantibus, *Ioannes* de *Brzezye* electus, Vicecancellarius Regni, dum sibi, & suis exiliatio, & bonorum occupatio, cæterique terrores iniicerentur, à iure electionis, Regia & Consiliariorum interpositione, vt *Wladislauiensis* Episcopus, in *Cracouiensem*, Vicecancellarius vero in *Wladislauiensem*, promoueantur, cedere coactus est. Iamque *Ioanno* Episcopo *Wladislauiense*, plenam certitudinem, de acceptione Episcopatus *Cracouiensis* tenente, summus Pontifex Papa, *Pius* secundus, *Iacobo* de *Syenno*, filio *Dobeslai* de *Olesnita* Palatini *Sandomiriensis* Apostolico Protonotario, *Gnesnensi*, & *Cracouiensi* Præposito, *Sbignei* olim Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*

Trium summe autoritatis virorum de Cracouiensi Episcopatu contentio, videlicet inter Ioannem Wladislauiensem, nominatum Regium, & Ioannem de Brzezye Vicecancellarium Regni, ac Iacobum de Syenno, promotum Apostolicum.

1460. *uienſis*, fratri germano patrueli, de Domo *Dabno*, cui ob ſuorum meritorum præſtantiam, *Thomas* Epiſcopus *Cracouienſis*, de Epiſcopatu duxerat cedendum. Procuratoresque pro ceſſione conſtituerat, Regiis Nunciis, & Aduocatis, nequicquam impedire valentibus, de Epiſcopatu præfato *Craconienſi*, de poteſtatis plenitudine, in ſancti *Chriſogonu* die, anticipando Capitularium electionem diebus quindecim, vt caſſando illam, & omnia ex eo ſecuta, & ſecutura prouidit: Cui quoque & ipſe *Sbigneus* Cardinalis, de eodem *Cracouienſi* Epiſcopatu, niſi morte ſubtractus fuiſſet, cedere ſtatuerat. Contentio itaque minime apto tempore, cum *Prutbenicum* bellum, ſeruet, non ſine reipublicæ peroicie, inter tres: Prouiſum videlicet Apoſtolicum, Nominatum Regium, & Capitularem Electum, erupit.

Poſt mortem Boleslai Oppolienſis Ducis,

Vigeſima menſis Maii, *Boleslaus Oppolienſis* Dux, filius *Boleslai*, praue ſentiens in fide & religione Chriſtiaoa, multa in Deum, & Eccleſias Dei, quas de temporalibus bonis ſpoliauerat, impietate multa, inſuper & in homines ſubditoſque tyrannide, inſignis, nec confeſſione, ab annis pluribus, per illum intermiſſa, neque ſalutari viatico percepto, nulla prole relicta, vtpote, qui vxore legittima *Eliſabeth* de *Pilcza*, ex qua vnicum filium *Venceslaum*, immature mortuum ſuſceperat, repudiata, filia *Ada Geſſ* de *Cuiauia*, *Heduigi* pro concubina vtebatur, apud *minorem Glogoniam* moritur, & in Eccleſia *Glogouienſi* Collegiata, ex qua, occupatis bonis, Canonicos eiecerat, ſepelitur. Cui frater ſuus germaous *Nicolaus*, ſimplicis, & recti vir ingenii, ſucceſſit. Sed illico graui bello à *Ianuſſio* olim *Oſſwyaczimenſi* Duce, laceſſitus, qui *Oppolienſis* Ducatus ſucceſſionem, ſibi aſſerebat, ratione auiæ ſuæ, licet præter veritatem, deberi, ſolutis mille videlicet florenis, quos communes arbitri ſoluendos decreuerant, pacificatus eſt, ampliſſimo vexatus damoo: cum ducentarum & amplius villarum hoſtilem conflagrationem pertulerit. Petebat & *Georgius Bohemiæ* Rex, *Oppolienſis* Ducatus, velut ad ſe, ratione feudi, deuoluti poſſeſſionem. Ceſſit tandem peticioni, *Opauienſis* Oppidi medietate, & villarum, ad illam ſpectaotium, quam *Boleslaus* Dux *Oppolienſis*, pro quadraginta millibus florenis coemerat, item Caſtri, & Oppidi *Czigenbolcz* reſignatione, à *Nicolao* Duce *Oppolienſe*, item aliquot ſcutellarum, de auro fabricatarum, donatione contentatus.

contentio de Ducatu oritur inter fratrem ſuum Nicolaum & Ianuſſium olim Oſſwiaczimenſem Ducem, nec non Regem Bohemiæ Georgium.

1461. Feſto Natalis Chriſti, *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *Lanciciam* exacto, in *Brzeſczye Cuiauienſe*, ſe cum omni transfert Curia, & militia: *Cuiauienſem* terram, & eius confinia, ab inuaſione hoſtium defenſurus, cum militibus *maioris Poloniæ*, qui in Campeſtribus armati morabantur, hyems enim valida erat, & *Vulam* permeabilem ſuo frigore fecerat. Moleſte autem ferens, contra ſuum Nominatum, *Ioannem Wladulauienſem* Epiſcopum, alterum iure Apoſtolico, *Iacobum Syennenski*, pro Eccleſia *Cracouienſi* prouiſum eſſe. Diætam in Oppido *Pyotrkow*, pro die Dominico Septuageſimæ inſtituit. Quam tandem in *Brzeſczye* transponit: diſceſſionem militum *maioris Poloniæ*, ex terra *Cuiauienſi*, ſi ipſe in Conuentionem *Pyotrcouienſem* procederet, veritus. Vbi *Gueſnenſe* Archiepiſcopo *Ioanne*, ex valetudine aduerſa abſente, paucis autem admodum, ex *maiori Polonia* Conſiliariis, paucioribus, ex terris *Cracouienſibus*, præſentibus, *quid agendum ſit in Cracouienſis Eccleſiæ cauſa*, deliberat. Doctoresque vniuerſitatis *Cracouienſis*, & Capitula Cathedralium Eccleſiarum, ad iuſſum ſuum illic aduenientes, *quid facto opus ſit*, conſultat. Suadentibus autem concordi ſentencia omnibus doctis & peritis, *quatenus Caſimirus Rex, ius electi, Ioannis de Brzezye, Regni Poloniæ Vicecancellarii, ſuis Nunciis, ſuaque interceſſione promoueat, & prouiſionem Iacobi Syennenski reſcindi poſtulet: facilius poſt electo vincente ius patronatus Regium retenturus.* Doctorum & peritorum conſultatione neglecta virorum, ad ſummum quidem Pontificem Nuncios, *Ioannem* de *Rythwiani Sandomirienſem* Capitaneum, & *Ioannem* de *Raczyaſcb*, Canonicum *Craconienſem*, Decretorum Doctorem, transmittendos decreuit, non ius electionis Vicecancellarii, ſed ius nominationis, *Ioannis* Epiſcopi *Wladulauienſis* proſecuturos. Repudiatis deinde humilibus precibus, *Iacobi Syennenski*, Prouiſi Apoſtolici, quibus ſe ad poſſeſſionem *Craconienſis* Eccleſiæ admitti, per ſolennes ſuos Nuncios, *Andream* de *Thoczin Ioannem* de *Melſthyn*, *Ioannem Raphaël* de *Tharnow*, Canonicum *Craconienſem*, *Andream* de *Olieſchnica*, *Iacobum Birowo*, & *Iocobum Birowo* altera iam vice admitti, petabat, præfatum *Iacobum Syennenski*, & omnes ſuos fratres, amicos, conſanguineos, fautores, & adhærentes, proſcribit & exiliat: omnibus illum ſouentibus, receptantibus, & conſilio, fauore, auxilioque adiuuantibus: Captiuis pœnam, & booorum confiſcationem, publica Præconis voce interminatus. Circa deinde tempus Carnis priuii, ex *Brzeſcaye* diſcedens, & verſus *Lithuaniam* tendens, in *Radom* Oppidum, ad genitricem ſuam *Zophiam* Reginam, venit. Grauiſſime quoque *Iacobo Syennenski* inſenſus, quod illuc, per eum accerſitus non venerat, honeſta excuſatione prætenſa, magis extrema ve-

Caſimirus Rex contra eruditorum ſententias Epiſcopum Wladulauienſem Ioannem ad Epiſcopatum Cracouienſem nititur obtrudere,

Iacobo Sienyenski, proviſo Apoſtolico, & ſuis proſcripto.

ritus

1461. ritus, quam quæ contra illum, & suos ædita erant, proscriptionis decretum contra illum, in vrbibus Regni insignioribus, innouat: A Sed & duos Canonicos *Cracouienses*, *Ioannem Dlugosch* seniorem, & *Ioannem Dlugosch* iuniorem, quod partes *Iacobi Syennenski* Apostolici prouisi, enixius adiuuabant, bannit, & proscribit. *Paulum* de *Glowno* Decanum *Cracouiensem*, præfati *Iacobi Syennenski*, apud sedem Apostolicam dirigentem negocia, sui Decanatus *Cracouiensis*, priuat possessione. Mandat deinde *Cracouiensi* Capitulo. *Vt præfatum Ioannem Episcopum Wladislauiensem, in Cracouiensem Episcopum acceptent, & sibi, in omnibus pareant: omnium bonorum Episcopalium possessione assignata.* Quo renuente *Ioannes* de *Rythwyani Sandomiriensis* Capitaneus, Castrum *Ilza*, quod tunc *Iacobo Grocholski* destituto, Rege mandante, a *Ioanne Woysfik*, *Cracouiense* Custode tenebatur, occupat, & occupatum Factoribus *Ioannis* Episcopi *Wladislauiensis* tradit, Burgrabio eiusdem Castri *Raczlawski*, sibi illius deditionem, spontanee faciente. Ad quod *Ioannis* de *Puiow* Archidiaconi, & administratoris *Cracouiensis*, etiam tunc præsentis interueniisse consensum, & mandatum, grauium virorum relatio vulgauerat. Ab eo itaque tempore, & Castrum *Ilzense*, & Clsues, *Kunouiensis*, & *Zlotensis*, cum villis, & Decimis, per *Petrum* & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, nomine *Ioannis* Episcopi *Wladislauiensis* detinebantur occupata, non sine hominum pauperum C oppressione & grauium exactione tributorum.

Ex *Radom Casimirus Poloniæ* Rex in *Lithuaniam* cum *Elisabeth* Regina, Coniuge sua diuertit. Vbi Quadragesimali tempore exacto, pro die festo Paschæ *Vilnæ* Conuentum, terrarum *Lithuaniæ* & *Prussiæ* tenuit. A quo vniformi sententia rogatus, *quatenus, vel in Lithuania personaliter, & assidue resideret, vel Simonem Olielkowicz, Ducem Kiiouiensem, illic pro Duce magno Lithuaniæ constitueret.* Petitione ea, in aliud tempus, velut sibi perniciosa & molesta, suspensa, Regnum *Poloniæ* ingrediebatur, & intelligens *Iacobum Syennenski*, Prouisum D Apostolicum, omnimoda potestate Pontificali, fulcitum esse, feria quinta, ante festum Pentecostes, quæ fuit vigesima prima mensis Maii, *Sandomiriam* ingressus: Conuentumillic ad prouidendum de obstaculo, agere instituit. Consiliariis vero, qui accersiti fuerant, varias excusationes suæ absentiæ allegantibus. *Casimirus* Rex, festo Pentecostes, apud *Sandomiriam* exacto, feria quarta, vigesima septima Maii, *Sandomiria* discedens, *Cracouiam* ire cœpit, & futuri belli contra *Prussiam* agendi, progressum & ordinem, & causam Ecclesiæ *Cracouiensis* multiplici differentia, & dissensione, propter trium contendentium rixas, vexatam, diffiniturus: aliquantis diebus apud *Nyepolomicze*, captioni ferarum dans operam, feria secunda, ante festum corporis Christi, die videlicet prima mensis Iunii, *Cracouiensem* vrbem fœliciter intrauit. Intelligens autem *Iacobum Syennenski* die transacta, festo S. Trinitatis, in Episcopum *Cracouiensem*, apud Castrum *Pinczouiensem* consecratum esse, noua anxietate, nouoque dolore exacerbatus, duxit agendum de pacificatione, & quiete *Cracouiensis* Ecclesiæ, & præfati *Iacobi Syennenski*, repulsa: *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense*, illum ad plera- B que parum Regio officio conuenientia instigante. Et primum quidem *Georgium Laodicensem* Episcopum, Sedis *Cracouien*sis Suffraganeum, fratrem ordinis minorum, virum raræ religionis, & sanctitatis, quod præfato *Iacobo Syennenski*, cum aliis duobus Episcopis Ecclesiarum, videlicet *Guesnensis* & *Wratislauiensis*, Suffraganeis, consecrationis munus impendit, *Cracouia* mandauit expelli & banniri. Qui inde, non sine multorum mortalium, charo affectu illum diligentium, gemitu, disgressus, in *Oppoliensi* Oppido, Monasterio sui ordinis receptus, gradum fixit, illicque in magna charitate hominum, ob religionem illum colentium, degens, mortuus, in ecclesia Minorum requiescit. Prælatos deinde, & Canonicos *Cracouienses*, *appellationi, quam Ioannes Luthek Vicecancellarius, à Prouisione Iacobi Syennenski Episcopi, interposuerat, adhærere, itsque suum Regium defendere, & castra, Episcopatus Cracouiensis, non nisi ei, qui cum suo Regio consensu Episcopus Cracouiensis fieret, resignare*, polliceri iureiurando astrinxit. *Processus insuper, mandata & literas Iacobi Syennenski Episcopi acceptare, aut illa vel quibuscunque promouentibus rem, parere* prohibuit: *confiscationem bonorum Ecclesiasticorum, & bannitionem singulis minatus.* Executionemque sui decreti *Nicolao Pyeniazek* de *Vithouicze* Succamerario, & Capitaneo *Cracouiensi* delegauit: nullo ex Prælatis, & Canonicis *Cracouiensibus*, mutire audente. Ad Summum quoque Pontificem *Pium* secundum Nuncios, videlicet *Ioannem Rythwianski*, Capitaneum *Sandomiriensem*, *Matthiam* de *Raczyasch* Canonicum *Wladislauiensem*, Decretorum Doctorem, dudum decretos, tum primum mittit: rogaturos, præsentatis Regiis, & magnificis muneribus, *quatenus suam* 1461.

Multi Iacobo adhærentes proscribuntur.

Et executio contra illos facienda, per Regem Nicolao Pyeniazek Capitaneo Cracouiensi mandatur.

Interim Legati Casimiri Regis ad prouo-

1461. *prouifionem, de Iacobo Syennenski, & Craco-uienfi Ecclefia factam, refcindat, Ioanni Grufczynski, Epifcopo Wladislauienfi, de Craco-* A *uienfe ecclefia. Ioanni vero Lutbek, Regni Polonia Vicecancellario, de Wladislauienfe prouideat. Vbi id minus dignum cenferet, faltem Iacobum Syennenski in Wladislauienfem transferret. Ioanne Grufczynski ad Craeouienfem promoto.* Nunciis quoque prefatis, mandatum eft, ad Imperatorem *Romanorum Fredericum*, apud *Viennam* fe continentem, & *Georgium Bohemia* Regem defcendere, cauftsque itineris expofitis, precari Reges, quatenus Legationi Regiæ, fua interceffione atque ope fuffragentur.

Pontificem Romanum mittuntur, vt prouifionem fuam Iacobo Sienieuski factam ad Epifcopatum Craconienfem refcindat: eius confecratione non obftante.

In Crueiferos eo anno de *Prusfia* expeditionem acturus, *Cafimirus Polonia* Rex, fab- B bato poft feftum fancti *Ioannis* Baptiftæ, quæ fuit vigefima feptima menfis Iunii, *Craconia* egreffua eft, & per *Myechow*, *Przedbon*, *Pyotrkow*, *Lanciciam*, primum in *Brzefczye*, deinde *Iuniwladislauiam* contendit, & illic copias gentium fuarum, non nifi circa Affumptionis fanctæ *Maria* Virginis feftum, ad eum conuenientes, anxius præftolabatur, duobus Oppidia, videlicet *Sempepel* & *Roftbembarg*, & tercio Caftro *Morag*, à Cruciferis obfeffis, eius interpellantibus auxilium. Verum etfi *Cafimirus Polonia* Rex, obfeffis bene fperare iuffis, auxilium fe propediem polliceretur laturum: obfeffis tamen omnes celeritas tardior vifa. Quapropter Regio non præftolato fuccurfu, gentes Regiæ, quæ apud *Sempepel* C in præfidio erant, facto agmine, animis mori, vel viuere deftinatis, irruunt in obfidentes. Magnaque cæde ædita, fugere compulfos, Caftria omnibua eorum potiuntur, foluunt obfidionem; quæ poft paucos dies maiori vi, maiorique exercitu reintegrata eft. Alterius oppidi *Roftembarg*, Ciuium Magifter, dolofo pacto cum *Prusfia* Magiftro per internuncios acto, qoafi illi traditurus Ciuitatem, diem conftituerat, & horam tradimenti. Quo adueniente, nihil doli Magifter fufpicatus, deditionem accepturua, aduenerat, & ante portam Oppidi, à Ciulum Magiftro exceptus, ingredi Ciuitatem difponebar. Vnua tamen ex fuis militibua *Sliwienski*, dolum illi- D co coniectans, gladio Magiftro Ciuium transfoffo, Magiftrum ne in paratum fibi laqueum incideret, auertit: præcipitique fuga, cætera obfidio, & illius Oppidi, & caftri *Morag* foluta eft. Gentes deinde Regiæ, quæ in præfidiia Caftrorum, & Ciuitatum inferiorum partium morabantur, aliquali exercitu, cuius *Ioannes Skalski Bohemus* Dux erat, in terram quæ *Zemlanth* appellatur, com Ciuibus *Elbingenfibus*, nauali itinere defcendunt, & pluribus locis, atque villagiis depopulatis, & exuftis, prædas etiam pecorum & fpoliorum, magnam fupellectilem inde abducunt. 1461.

Cum in Prusfiam Cafimirus Rex traduceret exercitum

præfidium Regium in obfidentes erumpens, de Sempepel

& Koftenberg,

nec non de Caftro Morag fe obfidione liberat.

Cafimiro Polonia Rege in *Pruthenicam* expeditionem profecto, & iam tunc apud *Iuniwladislauiam* agente, Cioitatem *Cracouienfem*, cafus nefandiffimus cepit: longo æuo inter illam & militares: præcipue tamen Domum *Bipennium*, execranda odia, fimultatesque iogefturus. Die fiquidem Iouis, fedecima Iulii menfis, miles infignis, *Andreas* de *Thaczin*, quod parum tempeftiue, parumque legaliter arma illi, in bellum profecturo, *Clemens* armifex parauerat, iratus *Clementem* verberat, leuiter & obiurgat durius refpondentem. Qui ad Confulea in Prætorium profectus, quod cæfus grauiter fuerit, in *Andream Thaczinski*, querebatur. Reuertenti autem ex Prætorio, ante ædem *Nicolai Kridlar* Regum fculptas imagines in fe habentem. *Andreas Thaczinski*, cum præfato *Nicolao Cridlar*, & *Valthero Kiezlink* Coofulibus *Cracouienfibus*, contubernium agens, occurrebat. In quem *Clemens* armifex grauiter, quod fe cæcidiffet inuectua, *melius multo fe illum breui cæfurum* manu protenfa, fiue id rabies, ex bili concepta, fiue fpes de vindicando, per Confules præftita ingerebar, minabatur. Eam comminationem *Andreas* de *Thaczin*, parum modefte fereos, craffiora in *Clementem*, per fe & familiares fuos verbera ingeminat. Quæ res ad Confulatum, & per *Clementem* Armificem, & eos, qui coram aderant, *Nicolaum Cridlar*, & *Valtherum Kyzlink*, delara, indigniffime accepta eft. Omniumque Confulum animi in bilem, plus quam iuftam, & neceffariam, commoti, non tam de fedanda, fenfim iam apud Mechanicos, cæterosque populares glifcente feditione, quam de accendenda, agitabant. Omnium itaque valuatum portis, quam firmiffime obferatis, ad *Elifabeth Polonia* iuniorem Reginam, rem deferunt. Qua vadio octoginta millium marcarum interpofito, *vtrosque pacificos effe iubens, in diem alteram* (iam enim hora diei tarda, vigefima videlicet fecunda appetebat) *fe caufam ipfam decifuram* refpondebat. Eo refponfo Reginæ, quamuia concinno, & limato. Confules offeofi magis, quam quietati, in prætorium defcendentes, quos in arce retineri, donec *Andreas Thaczinski*, in arcem rediret, nonnulli fano confilio, fed à Regina fpreto, perfuadebant, armatoa ex omnibua vrbis ædibua adeffe in prætorium iubent. Conuenit itaque illico armatorum numerus: Confulari ædicto pariturus. Monebatur interim *Andreas Thaczinki*, & à Reginæ *Elifabeth* nunciis, & ab amicis, certatim illi adhærentibus, illumque comitantibus, *quatenus furia populari cedens, ex Ciuitate*, in qua libere, ciuibus infpe-

Andreas Thaczinski

1461 inſpectantibus,& id grauiter, & iniquo animo ferentibus, deambulabat, *digreſſus, in arcem ſe reciperet.* Qui ſalutari conſilio, ne meticuloſus putaretur, obaudito, ad domum *Nicolai Kiezliuk*, quæ in media platea quæ fraterna appellatur, ſita eſt, cum fratribus, amicis,& neceſſariis ſe oclodens, reſiſtere illic cuilibet impetui ciuili deſtinabat. Signum deinde, ſiue Conſulum ſiue eorum, qui in Prætorium conuenerant, mandato, pulſata apud ſanctam *Mariam* in partem vnam campana, datum, orientem ſeditionem, quam Conſulatus ipſe, ſi quid ſenſus, ſi quid maturitatis, ſi quid prudentiæ, & grauitatis, ſi quid deinde humanitatis,& Ciuitatis, in eo fuerat, merito cenſebatur extincturus, vehementius commouit. Omneſque armati, ſed & vniuerſum vulgus promiſcuum, quod operibus derelictis concorrebat, non furia tantummodu,ſed etiam ebrietate refertum,in necem *Andrea Thaczinski*, certatim & tumultuarie ferebantur. Moeaque ſemel & in ſedicionem incenſa multitudo, & frequens hominum colluuies, variæ conditionis, variæque artis, dum illam frenaret nemo, modum ſeruare non potuit. Quo *Andreas Taczinski* viſo, fragilem ædem in qua conſtiterac, ad reſiſtendum tantæ multitudini ratus, in monaſterium ſancti *Franciſci, Nicolao Secziguiewski, Spitbkone Melſchtinski, Ioanne* filio ſuo, & paucis quibusdam familiaribus, illum comitantibus refugit: in turrimque Monaſterii ſe recipit,incolumitatem habiturus, ſi illic conſtitiſſet, ſed iam forti ſuæ deſtinatus, & turrim quoque ſibi parum munimenti præſtare credens, ex illa ſe, comitibus in ea remanentibus, & nequicquam illum retinere valentibus, euoluit, in Sacriſtia ſe occultauit: filio ſuo *Ioanne*, in gaſam Monaſterio vicinam, & furnum mulieris viduæ diuertente. Sed Monaſterii foribus violenter perfractis, poſt longam diſquiſitionem, dum eum in Sacriſtiam deſcendiſſe, coniectatum eſt, Sacriſtiæ fores diſruptæ, & *Andreas Thaczinski* illic, *Ioanne Doizwon*, qui ducentos florenos, conſeruandæ rei gratia, ab eo acceperat, vt facilius aurum, fidei ſuæ commendatum, apud eum remaneret, illum prodiorie, demonſtrante, repertus, ab irruente rabida & furioſa multitudine, ante corporis Chriſti præſentiam, in Monſtrantia locatam nefarie inuaſus. Teſta capitis (diu enim ceſtiterat) rupta, & cerebro effuſo, occiſus eſt. In cadauer quoque mortuum ſæuitum: quod de eccleſia vſque ad Prætorium per plateæ canale, luto oblitum, tractum, pluribus pugionibus, in ſingulis pene locis, confoderant, barbamque & capitis crines aduſſerant. Biduo corpus, in prætorio habitum, tertia demum die ad Eccleſiam ſancti *Adalberti* illatum, quarta amicis redditum, & in magna *Xyaſcb* ſepulturæ, iuſto quidem honore, ſed lamentis referro, mandatum. *Ioannes* Filius vnicus *Andrea Thaczinski*, cum à popolo, in patris ultium ad necem quæreretur, per ædem *Ioannis Dlugoſſi* Canonicalem acialem,& arci viciniorem effugit. Ad quintam, & amplius horam noctis, turris expugnatio, *Nicolao Seczignyewski*, & *Spitbkone Melſtinski*, eorumque familiaribus animoſe reſiſtentibus, tentata, altera demum die, tum vulgus nihilominus eos nocte, & interdiu obſideret, ex turri in Prætorium, pacti, quod incolumes eos eſſe ſinerent, deducti, & tercia die reconciliatione cum Conſulatu, & popularibus habita, dimiſſi ſunt. Inſecturus caſus, tam horrendus *Pruthenicam* expeditionem videbatur, militibus *Cracouienſibus*, & *Sandmirienſibus* in vltionem facinoris ſe vltro deuouentibus, expeditione omiſſa. Rege tamen per erebros Nuncios, ad *Ioannem* de *Thaczin* Caſtellanum *Cracouienſem* vltum iri ſcelus pollicente, deſtinatos, infectio conquieuit.

furente populo Cracouia

in eccleſia S. Franciſci

ante diuiniſſimum Euchariſtia ſacramentum, occiditur, & cadauer per canale, ad pretorium fœde trahitur.

Nicolao Seczignowski & Spitbkone Melſchtinski nequicquam reſiſtentibus.

Die Mercurii, quinta menſis Auguſti, apud *Cracouiam Eliſabeth* Regina iunior, quartum filium enixa eſt. Qui apud *Cracouienſem* Eccleſiam a *Ioanne Pnyowski* Archidiacono, & adminiſtratore *Cracouienſe*, baptiſatus, *Alexander* vocitatus eſt: cenuî ſolennitate baptiſteriorum, propter abſentiam Regis *Caſimiri*, & caſum, ſuper nece *Andrea Thaczinski* interuenientem celebrata.

Alexander filius Caſimiro Regi naſcitur.

Regiorum exercituum Copiis, in feſto Aſſumptionis ſanctæ *Maria* Virginis ad Oppidum *Iuniwladulauienſe*, tarde & ſegniter nimis aduenientibus. Iam enim hoſtium municiones, Ciuitates & præſidia, herbas, & iumenta validam perniciem, ſi ab exercitu Regio depaſta forent hoſtibus illatura, tuto invexerant. Sed neque in tanto numero, cantaque multitudine, quanta conſueuerane milites cunuenerunt: magna parte militum, aut egeſtate laborante, aut in domibus remanente. *Caſimirus Polonorum* Rex, quanam parte ad hoſtes exercitum duceret, cunctabundus, ſiue ingeniorum tenuitas, ſiue aliquod latens numen, faciebat, deliberabat, quamuis dudum omnium communi ſentencia ſtabilitum erat, Regem in inferiores partes *Pruſſia* proceſſurum, & regione *Zemlanth*, ex qua Cruciferi, eorumque milites reficiebantur, præda & incendiis vexata, depopulataque etiam Caſtrorum & Oppidorum, *Morag, Sempepel* & *Roſtemburg*, obſidionem ſolucurum. Ea tamen deliberatione, quamuis ſibi & ſuæ cauſæ plurimum ſalutari neglecta, omiſſo itinere verſus *Thorun*, vbi illi ad transfretandum exercitum, pons ex nauibus cura *Thorunenſium* paratos erat, conſilio nonnullorum Baronum, qui a Cruciferis largitiune corrupti ferebantur, id maxime ſuadentium,

Caſimirus Rex contra decretum ſui Senatus in aliam partem Pruſſia

1451.

non satis fœliciter exercitum ducit,

tium, io *Pomerania* terram, versus *Frydlanth*, & *Choynciczam* Oppida, quod præsidiis nuda, facile io deditionem ventura fingebaotur. Abinde versus *Stetinensem* oram, infidam *Erici Stetinensis* Ducis, defectionem vlturus, Omnibus militaribus, & Ciuitatibus *Prussiæ*, qui partium Regiarum erant, progressum suum, velut quandam pestem, vehementer carpentibus, ire pergit. Castra, & oppida, *Morag*, *Sempepel*, & *Rostemburg*, à gentibus Cruciterorum maiori fiducia obsideri cæpta, ludibriumque ab obsidentibus de obsessis habitum, denunciantibus illis, *se non ferro, sed auro effecisse, quod ad soluendam eorum obsidionem, Poloniæ Regem non essent visuri.* Clausæ erant in Regis exercitu ad iocos, ad risus, ad solatia militarium, & ob indignam *Andreæ Thaczinski* recentem necem, & ob belli, quod tunc gerebatur, parum sensatam administrationem aures & corda totius fere exercitus, nutantia singula, sibique infœliciter prouentura, sub auspiciis parum fœlicis Regis ominabantur. Periti quoque rerum militarium, *maxime Regem & eos, quorum consilio vtebatur, deliquisse* astruebant, *quod hostiles munitiones adire mallet, quorum incerta & periculosa, futura foret expugnatio, quam suis laborantibus certam opem ferre, & obsidionem, diutius speratam soluere. Minimque fidei apud suos, plus dedecoris apud hostes, propterea habiturus esset.* Quod, quam fideliter, quam probe, & syncere asserebant, etiam rei, vt in sequentibus narrabimus, probauit effectus. Mandato deinde Regio, in quartis statiuis, postquam à *Iuniwladislauia* discessum est, apud flumen, & vicum *Kamyen*, exercitus *Polonicus* ordinatus, & in signa tantummodo Regia seu terrestria, distributus est. Nemo enim ex omnibus *Poloniæ* Baronibus, signa seu banderia, propria, in ea expeditione, erexisse visus est, præter *Derslaum* de *Rythwiani* Palatinum *Sandomiriensem*, & *Eustachium* de *Sprowa*, Castellanum *Radomiriensem*, *Ioannis Gnesnensis* Archiepiscopi germanum. *Casimirus* Rex, dum consulto signum principale, & primarium, aquilam albam extendere, & propter paucitatem exercitus, & vt etiam cætera signa militum numero refertiora essent distulisset, moleste ferens id à Primoribus, & insignioribus militum, qui sub illo militare consueueraot. Erigere quoque sibi proprium banderium, omni signo carens, nisi Rex erigere illis albam aquilam festinasset, concluserunt. Biduo deinde Barones in Principes militiæ ad regendum vniuersum exercitum, videlicet *Petrus* de *Schamotuli*, Castellanus *Posnaniensis*, & Capitaneus *maioris Poloniæ*, *Ioannes Zaremba*, Castellanus *Siradiensis*, & Capitaneus *Wyeluncensis*, aliis id munus detrectantibus, singuli vero Duces, ad singula signa creati sunt. Quintis Castris, apud tabernaculum Regium per vniuersum

& milites necem Andreæ Thaczinski expetunt vltum iri.

omnium terrarum exercitum, proposita est querela, cum graui indignatione, contra Consules, & Ciues *Cracouienses*, super crudeli & indigna nece *Andreæ* de *Thaczin*, per organum *Ioannis Maior* de *Tharnow*, Castellani *Sandecensis*, Vltioque fremente, & deplorante vniuerso exercitu, & se in illo violatum esse quereote, maxima cum vociferatione expedita. Post tersas lachrymas, quas & Regi & Consiliariis commiseratio excusserat, silentio indicto respondit *Casimirus* Rex, *se de occisione Andreæ Thaczinski, non secus, quam alicuius ex propinquis suis, anxium & afflictum existere, neque vnquam necem suam secus, quam sibi & Regno perniciosam, quamuis aliter à nonnullis insimulatum iri se non ignoret, doluisse; Et si illum Pruthenica non distineret expeditio, dudum iam scelus nefandum, digna vltione vindicasse.* Se deinde *magnopere* astruit *discruciari, quod omnes pessimos casus quosque & euentus, omnia pericula, omnes infœlices successus, in sui regiminis temporibus, transgressionibus forte suis, id causantibus videt incidisse. Quam primum tamen Pruthenica expeditione obita, in Regnum redierit, nulli rei primum se* pollicetur, *quam deulciscenda eius morte vacaturum.* Satisfactum suis ratus, exercitus desideriis, gratiis actis Regi *Casimiro*, in papiliones se recepit.

Nauklensis regio quamuis propria à Rege Casimiro vastatur,

Ordinato in hunc modum exercitu, *Casimirus Poloniæ* Rex, cuneum vnum ex *Polonorum*, *Lithuanorum*, & *Tartarorum* militibus, sibi retinens, in *Pomeraniam* procedebat. Et transitum per regionem *Nauklensem* faciens, eam quamuis propriam, quod hostibus in *Choyniczam* grauia tributa ad quinquaginta Marcarum extimata, millia, annis singulis ponderet, conflagratione ignis deleuit, acerbiore vastationis, & iocendiorum genere in propria, quam in hostilia tecta vsus. Tandem feria tercia in crastino sancti *Bartholomei* Apostoli, vigesima quinta mensis Augusti, ad *Fridlandum* perueniens, ipsam obsidione coartat. Octaua demum die, dum ad illius expugnationem, vniuersus exercitus consurgeret, iussu Regio, exercitus, obsessi extrema veriti, si conquisitio fieret, missis Caduceatoribus, pacti *ne quid hostile paterentur, vtque liceret his, qui in præsidio erant, cum singulis rebus egredi*, Oppidum Regi dedunt, quod Rex in tenutam *Wlodkoni Nauklensi* Capitaneo, præsidio imposito committit.

& Fridland conquiritur.

Motis ab Oppido *Fridlanth Casimirus* Rex *Poloniæ* Castris, versus *Choynicam*, statiua illic ad quartale miliaris ab Oppido, diebus quindecim tenuit, nulla extante necessitate, & non sine grandi totius exercitus incommodo: cum pabulatores frumentum passim, & sine ordine, atque excubiis egressi, ab hostibus, aut caperentur, aut trucidarentur. Milites nonnulli voluntarii, etiam iniussu Regis, ne nihil agere viderentur, *Tartarorum* globo,

Ericus Dux Stetinensis

1461.

per milites Polonos, iniussu Regis, incendiis & spoliis afflictus,

globo, qui sexingentos pugnatores tantummodo habere existimatus est, assumpto, in terram *Stetinensem*, Ducis *Erici*, facto descensu, eam spoliis, & incendiis vastant. Minorique *Stetin* Oppido, cæterisque oppidis expugnatis, ingenti præda potiuntur. Quam cum in Castra Regia referrent, gentes Ducis *Erici* Saxones, in magna multitudine, eos inuadunt. Vbi congressu inito, *Saxones* graui cæde confliguntur, pluresque ex illis capti, Regi oblati, & præda omnis in Castra adducta, & venundata est. Ea clade, eoque damno,

per vxorem

Zophia Erici Ducis consors perculsa, in Castra Regia, vigesima secunda mensis Septembris peruenit. Apud Regemque verba faciens, *coniugem suum Ericum Stetinensem Ducem, graui in Regem scelere, grauique perfidia* profitetur *deliquisse. Se quoque perfidiæ ipsius expertem, & à thoro suo diebus plurimis abstinuisse, & natos communes in conspectum perductos, patris, vt illos enecaret, ne in ludibrium humanum vita reliqua superessent, obsecrasse.* Orat deinde *vt Casimirus Rex magnitudine clementiæ suæ, non tam Erico Duci, quam sibi, & natis suis, ex cuius sanguine trahunt originem, propiciatus, perfidiam indulgeat, & scelus remittat.* Pollicens *se, & virum suum, fideliter, & enixe causam Regis contra Cruciferos, de cetero adiuturos.* Æquis auribus, tam à Rege, quam à Consiliariis, quod & facundia, præstaret, & forma, in petendaque venia, submisse se gereret, audita est, & post plures tractatus, in ea re habitos, post exprobrata quoque in Ducem *Ericum*, collata beneficia, perfidiæ facinus, ea conditione parsum est, *vt Dux Ericus, præterita perfidiæ culpam, synceritate fidei erga Regem, & Regnum, ingeminans, expiet.* Ad quod se præfatus *Ericus*, & iureiurando, & noua sponsione, tam literali, quam verbali astrinxit.

pacem & veniam defectionis suæ ad hostes scelbri impetrat.

Ferunt *Casimirum Poloniæ* Regem, Ducissæ præfatæ, solertiam, & formam, animo & cogitatione voluentem, sæpius non tacitum pœnituisse, quod procatam sibi sponsam sortitus non fuerit: cum ratæ venustati, qua pollebat, etiam auri granolis, quantitas, ab *Erico Daciæ* seniore Rege sibi, velut nepti, in morte præstita, & terrarum *Stetinensium* deuolutio, dotem haud spernendam conficiens, accessisset. Eam tamen pœnitudinem, quoties animum Regium subibat charitas, & modestia sponsæ suæ *Elisabeth*, ex alto sanguine Cæsarum satæ, & prole quinaria iam suscepta, Regnorum quoque & terrarum, iusta & legitima deuolutio, ad illum, & natos suos Diuinitate propicia peruentura dispellebat.

Contentiones de Episcopatu Cracouiensi, tribus ad eum habere se ius prætendentibus,

Foris *Casimiro* Rege *Poloniæ* materiale tractante bellum, spirituale intus erupit. *Iacobus* enim *Syennenski Cracouiensis* Episcopus, qui à Rege exiliatus & bannitus, in *Pincouiensem* arcem se receperat, horrendo pœnali monitorio, à summo Pontifice *Pio* secundo, sub plumbo emanato. Administratorem & capitulares *Cracouienses* priuauit. Deinde *Ioannem Luthkonis* de *Brzezye* Vicecancellarium Regni, pro Electo *Cracouiensi* se gerentem, vt sibi obediant, possessionemque bonorum Episcopalium consignent. Item *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, vt illum in possessionem Episcopatus *Cracouiensis* admittat, nec eum infestet, & occupata restituat. Ad extremum, *Ioannem* Archiepiscopum *Gnesnensem* Prouinciali honore, quantum ad *Cracouiensem* Ecclesiam, priuat, & *Cracouiensem* Ecclesiam, ab illius subiectione, in perpetuum absoluit. Cæteros omnes grauibus Censuris, excommunicationibus, inhabilitationis, priuationis, interdicti, & degradationis sentenciis, irretit. De qua re, cum magnus rumor, per omnem Diœcesim *Cracouiensem*, & per Regnum *Poloniæ* manasset, & non facile malo imminenti mederi posset: cum hinc metus Regius, hinc vrgeret conscientia, & iurisperiti, parendum Apostolicis mandatis, non parentes in sentencias incisuros, censerent, a Capitularibus *Cracouiensibus*, *Casimirus* Rex, misso *Ioanne Rzeschowski*, Canonico *Cracouiense*, in equis velocibus, qui illum in Statiuis, apud *Choyniczam* habitis, offendit, consultus est. Qua nouitate Rex, ad magnam choleram prouocatus, *Petrum Kurowski Lublinensem*, & *Dobeslaum Kmitha Woynicensem*, Castellanos, è Castris versus *Cracouiam* transmittens. Administratorem & Capitulares, à monitorio pœnali prouocare, bona vero omnium, monitorio parentium, occupari, parentes quoque & parituros *Cracouia*, & aliis eorum sedibus propelli. Castrum vero *Pynczouiense*, vna cum *Iacobo Syennenski* Episcopo, obsidione vallari iubet. Capitulares *Cracouienses*, pro voto Regio, ad Papam appellantes, ea conditione apposita, *vt si oppressione Cleri cognita*, quam in appellatione, non sine ignominia Regiæ dignitatis, deducebant, *parere suo monitorio iuberet, parituros se* offerebant.

& multorum Sacerdotum publica & amara proscriptiones: Nicolao Pienyazek Capitaneo Cracouiensi Casimiri Regis ex parte, faciente executionem.

Pauli Decani, *Ioannis* Senioris *Dlugosch*, *Derslai Krzizanowski*, *Nicolai Plebani* in *Proschenicze*, *Demetrii* de *Senno*, Præpositi *Schambimiriensis*, bona Dignitatum, & Præbendarum, Canonicorum *Cracouiensium*. Item *Ioannis Rogasya*, Scholastici *Scarbimiriensis*, per *Nicolaum Pyeniazek* de *Vithouicze* Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, quod hi cæteris appellatione se tuentibus, à profanatione abstinebant, occupantur, & distrahuntur, Præpositura etiam *Gnesnensis* possessio, Regio iussu, aufertur, *Iacobo* Episcopo *Cracouiensi*, per *Petrum* de *Schamotuli*, Capitaneum *maioris*

1461. *Polonia*, quam postea *Lucas Posnaniensis* Palatinus, pro filio occupauit. Præfatus insuper *Derslaus Krzizanowski* Præpositus *Visliciensis*, & Canonicus *Cracouiensis*, ex æde sua Canonicali, in platea Legati sita, per familiares Capitanei *Cracouiensis*, *Cracouia* egredi compulsus. Superpilitio & dalmutio, vt dinosceretur, se vestiens, comitante eum lectorum turba, item *Nicolaus Bogdan*, *Ioannis* Senioris *Dlugosch*, item *Ioannes Bialek*, *Lelouiensis* Plebani, Canonicales Vicarii, item *Martinus Rincza* Mansionarius, in superpiliciis, ex media Ecclesiæ processione, per *Nicolaum Pyeniazek* Capitaneum extracti, & extra portas Ciuitatis educti, regressu eis interdicto, vulgo communi ingemiscente & illachrymante, cum nonnulli Ecclesiastici iucundarentur, depulsi sunt. Item *Bartholomeus* in *Modlibozicze*, *Matthias* in *Pthanow*, *Nicolaus* in *Tczow*, *Michaël* in *Wyerzbicza*, Plebani, singuli singulis rebus exuti, & spoliati sunt. *Ioanni* de *Brzeznycza*, nobili Præsbitero, tenutario *Kyelcensi*, tenuta *Kyelcensis*, item *Matthia* de *Bug* Præposito *Sandecensi*, Villicatio *Sandecensis*, per *Nicolaum Pyeniazek*, Capitaneum *Cracouiensem*, ereptæ. *Casimirus* Rex, dum à timoratis viris, de ea sæuicia in Ministros Dei, neque citatos, neque conuictos, deprompta argueretur, omnis trueulentiæ molem, in *Ioannem Wladislauiensem* Episcopum, retorquebat; asserens eum ad illius nutum, & libitum, se ignorante, & parum conscio, patratam. *Iacobus Syennenski Cracouiensis* Episcopus, ne occasione sui, patria intestino laboraret bello, quod indubie ab vniuersis rebatur, secuturum, si Castrum *Pynczow* obsideretur, ex Castro præfato descendens, in *Thaczin*, ad *Ioannem* de *Thaczin*, Castellanum *Craconiensem*, fidelem suum, & suæ causæ suffragatorem, se conferens. *Romam* abinde discedere, rebusque suis, in præsentia Oratorum Regis *Casimiri*, *Ioannis Rythuienski*, & Magistri *Matthia Raczynski*, prouidere destinabat. Sed ab adolescente ingenuo, parem pro ea tempestate suæ legalitatis, non habente, *Ioanne Melsthinski* exceptus est: licet & publicatio bonorum, exilium, mors, proponeretur receptatori, & vna cum *Ioanne* seniore *Dlugosch* Canonico *Cracouiensi*, cui varias insidias constabat instructas, anno plus quam integro, in Castro *Melstin*, omnibus necessariis, liberaliter, splendide, & iucunde tractatus, fotusque est: appellatione Capitulari non obstante. Nemo virorum timoratorum, & peritorum, Diuinis se miscere audens, profanationis, & irregularitatis labe se pollui abhorrebat. Quapropter missæ maiores, cæteræque res Diuinæ, Prælaris, & Canonicis *Craconiensibus*, illaquearum se iri irregularitate verentibus, & a Diuinis abstinentibus, per Vicarios, ægre tamen explebantur. Plerique enim ex illis viri timorati, quamuis mors, & exiliatio proponeretur, nullatenus ad rem Diuinam exequendam, induci poterant. Arguebatur & *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, à plerisque timoratis viris, quod tantam sæuiciam in viros Ecclesiasticos, nulli facinori obnoxios, non sine memorabili scandalo, in multa scandala traducendi depromeret. At ipse omnem culpam, in *Ioannem Luthkonis* Vicecancellarium Regni, quod omnium foret artifex, commentator, & suggestor, quæ agebantur malorum, retorquebat. 1461.

Casimirus Rex militum indignatione

& clamoribus puerorum compulsus,

Statiua ad *Choyniczam Casimiro* Rege, in dies quindecim producente, militum animos grauis, sed iusta indignatio, incessit: querentium *se ad torporem non militiam, ad ludibrium non ad bellum, ductos esse, eaque expeditione, longo grauius se ipsos grandi impensa & fatiga, quam hostes contudisse.* Sed & a pueris grandi vociferatione, Consilium Regium carpentibus, plus quam indigna vox, & exprobratio exaudiebatur, nocte interdiu, vulgari lingua *Zła rada*. Rex ipse *Casimirus*, quo gradum verteret, satis anxiebatur, cum & autumnus appeteret, & cœli intemperies pluuiam, niue mixtam, diebus aliquot producens, exercitum suum adeo fatigaret, vt nonnulli vi algoris extinguerentur, & pudor non subueniendi obsessis, ad quod vnum, indicta erat expeditio, pectus Regium lacesseret. Sero tandem consilii recordatus, quod sibi *Cracouia* agenti, *Ioannes Thaczinski*, Castellanus *Cracouiensis* præsliterat, *quatenus ea æstate, generali expeditione terrarum suarum omissa, fertonibus ab vniuerso Regno receptis, bellum per mercenarios milites administraret*, omnem processum expeditionis præsentis damnabat. Subuentionem tandem pecuniariam, ab vniuerso exercitu, qua duo millia pugnatorum, ad dissoluendum Castrorum & Oppidorum, in terra inferiori laborantium, obsidionem, conduci possent, eo pacto, vt à quolibet milite, centum marcas in annuis redditibus habente, quinque marcæ conferrerentur, expetere cæpit. Quod cum pene omnes milites, maioribus Baronibus magnopere detrectantibus, & onus dandi variis ingeniis excutientibus, impleuissent: duo millia pugnatorum, præposito eis *Petro Dunin*, de *Prawkoff*, Succamerario *Sandomiriense*, de *Cygnorum* genere, in Capitaneum, plerisque Baronibus de soluendo Stipendio, fidem militibus dantibus, in terras inferiores transmittuntur.

soluit exercitum, indicto delectu mercenario.

Cui Dunin Capitaneum præposnit ad ferendum Ciuitatibus obsessis auxilium.

Sub eo autem tempore intestina seditio, in exercitu Regis *Casimiri*, sensim contra *Petrum* de *Schamotuli*, Castellanum *Posnaniensem*, à militibus *maioris Polonia* concitata, *ab admini-*

Contra Petrum de Schamotuli

quod

1461.

ſtrationem Capitanea-tus cum Caſtellania Poſnanienſi, ingentem ſeditionem in exercitu ortam, Rex licentiato exercitu ſedat.

quod Capitaneatum *maioris Poloniæ*, Magiſtratum Caſtellaniæ *Poſnanienſis* gerens, contra iura communia, & ſeuere, & auare adminiſtraret, pene vniuerſum exercitum, in arma commouerat. *Petro* vero de *Schamoruli*, cum fratribus, & neceſſariis, ad dimicandum ex Caſtris, in magna multitudine contra ſeditionis authores egreſſo. *Caſimirus* Rex graſſantem ſeditionem militum, absque armis reſtricturus, ſolerti vſus conſilio, in die ſancti *Michaëlis*, a ſtatiuis *Choyniczenſibus*, diſceſſiooe facta, exercitu illum vsque in *Bidgoſthiam*, comitante peruenit. Vbi exercitu licentiato, & in propria digreſſo, apud *Bidgoſthiam*, diebus aliquot rebus neceſſariis, & præcipue transmiſſioni militum, in terras inferiores, nauando operam, quieuit. Sed & *Tartarorum* cuneo donatiuum largitus, redire eum in *Lithuaniam* iuſſit. Vt vero in partes inferiores, cum aliis *Polonorum* pugnatoribus mitterentur (quod vnum a Rege per Conſiliarios ingenti ſtudio petebatur, & ipſi *Tartari* pronos ſe exhiberent) nullo pacto poterat obtineri. Sex tantummodo hebdomadis, in ea expeditione, grandi inſtaurato ſumptu, & exiguo geſta fructu, immoratus eſt. Nullumque ea expeditio belli finem afferre, nihilque ad pacem conducere viſa eſt.

Zophia ſenior Poloniæ Regina parens Caſimiri Regis moritur, & in ſacello ſanctæ Trinitatis, quod fundauerat & dotauerat, in Eccleſia Craconienſi ſepelitur.

Zophia Poloniæ Regina ſenior, *Wladislai Lithuani Poloniæ* Regis relicta, ex nimia ſacietate molonum, febri acuta contracta, omnes medicinas peroſa, rata morbum ſuperaturam naturam. Ad extremum ægritudine inualeſcente, tacta paralyſi, in Caſtro *Craconienſi*, die lunæ vigeſima prima Septembris die, hora veſperorum, omnibus ſacramentis religioſe perfuncta, moritur, & diebus octo, apud Eccleſiam ſancti *Michaëlis*, donec Rex *Caſimirus* filius ſuus, conſuleretur, & opportuna in tempus funeris compararentur, aſſeruata, die lunæ vigeſima octaua menſis Septembris, apud maiorem *Craconienſem* Eccleſiam, in capella ſanctæ Trinitatis, quam, a fundamentis quadrata petra erexerat, & octenario miniſtrorum numero, Clenodiisque & indumentis Regiis, ſplendide dotauerat, celebri apparatu, & honore funeris, ſepelitur, vno & quadráginta exactis annis, ex quo *Wladislao* Regi coniugio iuncta, in *Poloniæ* Regnum aduenerat. Fœmina raræ liberalitatis, & in Eccleſias, & in miſerabiles perſonas benefica: præſertim tamen in *Craconienſem* Eccleſiam, cui ornatum & capam, margaritis grauem, & auro inſignem, cæteraque clenodia contulerat. Cordis alti & magnifici, ſed in bilem proni, atque verſatilis: profuſius, quam ampla dos ſua ferre poterat, expendere, largiri, & veſtiri ſolita. Multorum ære alieno vita excedens, & *Caſimiro* Regi filio, illius ſolutionem demandans, extitit irretita, Benignum fortunæ fauorem, per omnem fere ætatem, præter tempus exiguum, quo criminationem pertulit, experta. In Catholicum ritum, quamuis a *Ruthenis* & ſchiſmaticis parentibus oriunda extiterit, deuotiſſima. Carmine infra ſcripto nomen eius celebratum extat.

Epitaphium Zophiæ Poloniæ Reginæ.

Sanguine claro Ducum Ruſſiæ, clariſſima quondam
Laudibus ipſa meis gloria ſumma fui,
Iuncta Polonorum Diuino fœdere, Regi
Contraxi populos in mea vota meos.
His nati vixere duo, duo fulmina belli
Iuſtitia clarus, clarus vterque fide.
Alter enim multis inſignis ad aſtra triumphis
Proſiluit, Chriſti fortiter arma tenens.
Quem ſi fata virum ſeruasſent, robore Martis
Turcorum rabies iam lacerata foret.
Alter vt ingratos expellat finibus hoſtes,
Horrida pro patria fortis in arma furit.
Aſt ego delicto iuuenis viduata marito
Turturis exemplo, fœdera nulla tuli.
Cunctorum tandem ſenio confecta dolore,
Anno milleno, quadrigeno, ſexies, deno
His vno adiuncto, in ſacro Mathæi feſto
Occubui: locus hic corpora noſtra tegit.
Quem, celebrem petra, dotuque raro fulgore
Inſtitui, laudes, Trinitati auo canendas
Condidi: vt fieret laus peræterna mihi
Reddite, qui legitis Chriſto pia vota Zophiæ
Dicere ne tædeat, ſpiritus aſtra petat.

Abſumptis apud *Bidgoſthiam* *Caſimirus Poloniæ* Rex, diebus luctus ſuper matris obitu, tardius illi pateſacto, funera iuſta perſoluens, & generalem Conuentum, apud nouam Ciuitatem *Korczyn*, pro die ſancti *Nicolai* indicens, *Lanciciam* diſcedit, & illic atque in Pysdri, Conin, cæteriſque oppidis Regiis, tempus autumni abſumit. *Petrus Dunin* de *Prawkow*, Succamerarius *Sandomirienſis*, cum exercitu duorum millium pugnatorum, obſeſſis apud inferiores partes Caſtris, & Oppidis opem laturus, primum in *Swyeczie* peruenit, & obſidentibus Caſtri, ſuperiorem partem, quam dudum hoſtes interceperant, ſe iungens, breui obſeſſos, ad deditionem, miſeranda macie tabeſactos, coëgit. Exinde, dum ſuorum paucitate penſata, ad hoſtium multitudinem, quos etiam agreſtium, ex diuturno bello pugnare aſſuetæ cateruæ comitabantur, ducere veritus, cunctatius rem gereret, & fortioris exercitus ſupplementum ſibi mitti poſtularet. Caſtrum inſigne *Morag*, cum Oppido, per *Ioannem* filium *Stiborii*, Palatini *Gdanenſis*, nulla neceſſitate cogente, item oppida *Roſtemburg* & *Sempepel*, item Oppidum *Byeliawy*, quod vno anno obſidionem pertulerat, per Præſides Regios res & ſalutem pactos, Magiſtro deduntur. Oppidum *Brumzberg*, Epiſcopi *Varmienſis*, quod *Ioannes Skalski Bohemus*, ſingularis pro-

Petrus Dunin de Prawkow Caſtro Swieczie recuperato, dum deinceps negligentius & timidius rem gerit, efficit, vt multa Oppida & Caſtra Cruciferis proderentur.

1461.

probitatis, & fidelitatis miles tenebat, præsidio Regio, per iniuriam eiecto, in suam se vendicans potestatem, *Paulum* Episco- A pum *Varmiensem*, recepit. Id dum *Ioannes Skalski*, sub opaca nocte, muros conscendens recuperare nititur, parum abfuit, quin in Oppidanorum manus, pluribus suorum rem segniter & timide agentibus, veniret. Nonnulli tamen ex gentibus Regiis, qui illuc aduenerant, & signanter *Ioannes Nosal* de *Turza*, adolescens probatæ audaciæ, de *Cancrorum* Domo, qui primas capiendi oppidi enixe nauauerat partes, deserti a suis, per Oppidanos obtriti sunt. His successibus Oppidani in *Fridlanth* permoti, cum vicibus aliquot præsidium Regium, eiicere tentauissent, ad extremum opportunitatem nacti, hostium globo, vna porta in diluculo intromisso, milites Regios, aut in muris, aut in ædibus consistentes occupant, & miserabiliter magna ex parte, paucis vitæ reseruatis B trucidant. Omnis quoque expeditionis transactæ fructus, tenuis quidem, & exiguus in perniciem conuersus est, Oppidum *Brodnicza* in *Culmensi* terra, dum negligeretur, a *Nicolao* de *Kosciyelecz* Palatino *Iuniwladislauiense*, & filio suo, *Ioanne* Succamerario, asseruaretur, hostibus nocte in illud, per fossata aquea, nullo prohibente, sed nec vigilante quidem, irrumpentibus, interceptum: Vniuersoque hostium robore in *Brodnicza* confluente, arx propugnaculis in circuitu, ne aliquid in illam importari posset, constructis, obsideri cæpta. Cui taliter angustiatæ, & tam defensoribus, quam victua- C libus parum fulcitæ. *Petrus Dunin*, Capitaneus Regius, Succamerarius *Sandomiriensis*, succurrens, per medias hostium stationes, aliquot de suis desideratis, & victualia, paruo tamen suffectura tempore, & milites immisit, occupationemque arcis ægre prohibuit. Ciues de Oppido *Fridlanth*, apud inferiores partes in *Prussia* sito, dum proditio per eos, contra præsidium Regium, sæpius tentata, secus cederet, militibus insidias, eorum deprehendentibus, & authores proditionis, capite plectentibus, muro Ciuitatis, qui ab ædibus tegebatur, pro maiori parte effracto, *Henricum Plawienski* Cruciferum, eum gentibus, nocte immittunt, & D ducentos quinquaginta, Regii præsidii milites, in lectis trucidant, Oppidum *Stbargard*, à tribus Consulibus, hostibus proditum est. Apud *Gdanenses* quoque & *Thorunenses* vrbes, tumultus nonnulli, & inclinatio ad Cruciferos fieri cæpta. Per practicam siquidem *Friczonis* & *Casparis Nosthwicz*, quam clandestine per *Martinum Suelle* Priorem, natione *Gdanensem*, & *David Ruger*, natione *Thorunensem*, fratres Ordinis *Carthusiensis*, de Paradiso, solis tan-

Gedanum etiam ac Thornnium proditorum audacia peneituret.

tummodo duobus ciuibus *Gdanensibus*, *Nicolao Iunther* Sutore, & *Hermanno Zambek* A consciis, Ciuitas *Gdanensis*, hostibus prodi debuerat, quod si ad constitutum diem, hostes aduenissent, omnis eorum multitudo, insidiis, per *Gdanenses* ordinatis, qui iam suum periculum agnouerant, fuisset intercepta. *Garthusienses*, dum negarent, propria manu de tradimento conuicti, & in carcerem officialis *Gdanensis* trusi, nec prius dimissi, nisi per propriæ manus demonstrationem, facinus suum recognouissent. Aduenientibus autem Visitatoribus, ducebantur perpetuis carceribus tradendi: Sed per *Fricz*, & gentes suas, circa *Puczk* fuerunt de manu insidistorum erepti. Abinde vero *Martinus* Prior ad Magistrum *Prussia* in *Kinzberg* se conferens. *David* vero versus *Lubing* diuertens, vterque per apostasiam se subtraxit.

Casimirus Rex de Castro Brodnicza solicitus,

B Castrum *Brodnicza*, cum cura, & vigilia hostium immensa, constaret in coronæ modum septum esse, & sedendo, propter paucitatem victualium, expugnari posse, nihil tamen salutare, pro illius defensione, quamuis periculum imminens, Regem & Consiliarios non lateret, prouidebatur. *Petrus* enim *Dunin* eum gentibus suis parum validus erat, qui exponeretur hosti, *Brodniczam* tuto, & in oppido, & in bastis, obsidenti. Vniuersalem autem expeditionem Regni, hybernum tempus prohibebat. Rex itaque *Casimirus*, satis tristis & gemebundus, autumno apud *maiorem Poloniam* exacto, feria tertia C ante festum sanctæ *Elisabeth*, in *Schadek* perueniens, exinde per *Volborz*, *Chaczini*, cæteraque solita loca, pro die Dominico sancti *Nicolai*, ad tenendam conuentionem, nouam Ciuitatem *Korczin* peruenit. Vbi multifarias legationes nonnullorum Principum, primum autem Legati *Eczigeri* Imperatoris *Tharttarorum*, qui dudum aduenerant, & apud *Radom* continebantur, auditi sunt. Qui camelo vno, puniceo panno vestito, item aliquot insignibus purpuris, Regi *Casimiro* præsentatis, offerebant *Cæsarem ad omnes expeditiones & bella, cum quibuscunque hostibus gerenda, auxilia Regi laturum. Cum Regeque & omnibus terris, Dominiorum suo-* D *rum, syncerам pacem seruaturum, & omnia in amici fidelis morem gesturum, nec impetiturum Podoliam, nec expugnaturum Camyeniecz, quod Lithuani crebro ab eo, per multifarios Nuncios deposcebant.* Commendata Cæsaris deuotione, erga se *Casimirus* Rex, respondit. *Cæsarem solerter, in abnuendo precationes temerarias Lithuanorum, egisse: cum nihil iuris Lithuanis, in Podolia terras competat, & se, velut Dominii vtriusque Principem, litigium, iure potius quam armis, diremturum Expeterque, ve* in ea

in audiendis varis legacionibus tempus terit, in Conuentione noua Ciuitatu Korczin

1461. *iu ea deuotione, & synceritate Cæsar consistens ad ferendum Regi, gentium subsidia, dum auisatus fuerit se præparet.* Remissisque Cæsari A Regiis donis, & muneratis nunciis, atque licentiatis, *Borzutha* Marschalcus, & *Ienik Bohemorum* regis nuncii audiebantur. Hi rogabant, *vt Rex Casimirus iuxta conuenta, cum Georgio Rege Bohemiæ, in Glogouia maiori, pro prima die mensis Maii, conueniat. Item super omnibus differentiis, cum Cruciferorum Ordine & Magistro, qui se in omnibus iudicio, & decreto Regis Bohemiæ Georgii, staturum astrinxit, in Regem æquum & gratum iudicium, sibi quoque, & Regno propicium, compromittat. Vtrique rei Poloniæ* Rex *Casimirus, se per proprios Nuncios responsurum,* respondit. *Frederici* deinde Marchionis *Brandeburgensis*, vnicus quidam Nuncius, sed sensatus, auditus est. Is rogabat, *ne quid Casi-* B *mirus Rex de eo, suggestione praua narratum, vel narrandum, crederet, neu hostem se illi monstraret: Se eo animo semper fuisse, erga Regem, & Regnum Poloniæ, vt nihil illi, nisi fœlix, & faustum optaret. Et si qua hostes aut inuidi, contra illum commentarentur, se omnibus iusta purgatione satisfacturum. Sique Regi Casimiro cum Cruciferis pax placeret, neminem eo, fideliús pacem, æquis conditionibus tractaturum.* In danda responsione compluribus iniuriis, quæ Regno à Marchione illata fuere, commemoratis *Casimirus* Rex, *nihilominus, quamuis multipliciter vexatus à Frederico Marchione irritatusque, nunquam tamen illi ho-* C *stilia,* dixit *se retulisse. Sed neque cum hostibus suis Bohemiæ Rege, & Ludouico Bauaria Duce, quamuis id ab eo crebrius fuisset expertum, sensisse. Si quoque Bohemiæ Rex Georgius desinat, qui id præoccupauit munus, licere Marchioni Brandeburgensi Frederico, compositionem pacis, cum Cruciferis intendere.*

Consules Cracouienses, ob necem Andreæ Thaczinski, bis Korczinium citati,

Feria quarta post festum sancti *Nicolai,* super indigna *Andreæ Thaczinski* nece, Rege *Casimiro* in iudicio præsidente, iudicium ventilabatur. Et Consulibus *Cracouiensibus,* in eum diem, ad instantiam *Ioannis Thaczinski* Castellani *Cracouiensis*, germani, & *Ioannis Rabsztinski*, filii, occisi, citatis: quam- D uis plerique eorum in nouam Ciuitatem aduenerant, consulto parere negligentibus, *Ioannes Orzeczewski*, genere hic *Srzenyawa* nobilis erat, Consulum absentiam excusans, & literas secundi *Casimiri Poloniæ* Regis, quibus illos, & quemlibet eorum, non nisi *Cracouiæ*, coram se responsuros priuilegiat, producens, dum Procuratorium mandatum non monstraret, pœnam trium marcarum incurrisse, decretus est. Quam cum e vestigio non solueret, in carcerem duci iussus, prope, nisi

dum absunt, Priuilegia opponentes, eorum Procurator Oraczowski, marcis tribus,

Rex subuenisset, discerptus esset. Alter deinde terminus peremptorius Consulibus *Cracouiensibus*, ad octauam, ad respondendum assignatus. Sed cum neque in illo comparerent, ad punitionem capitis, & solutionem vadii, octoginta millium, Actoribus petentibus, condemnantur. Pluribus deinde diebus *Casimirus* Rex, publicis rebus prouisurus, consilium agitans, & se atque ærarium suum exhaustum, bello *Prutheuico* monstrans, obtinuit, vt iterum tributum Ciuitatibus, & Colonis fertones indicerentur.

& ipsi octoginta millibus multantur. Tributumq; & fertones indicuntur.

Sabbato ante festum sancti *Thomæ. Casimirus Poloniæ* Rex, ex noua ciuitate *Corczin* discedens, feria secunda *Cracouiam* intrauit. In cuius præsentia & conspectu, ædes *Ioannis Dlugosch* Canonicales, per *Stanislaum*, & *Dobeslaum*, de *Iurozwaki* effracta, & omnibus rebus nudata est. Quærelaque super his, ad *Casimirum* Regem delata, surdis (vt aiunt) auribus excepta, est. *Maioribus enim contumeliis, & probris, quam his, quæ perferret, Ioannem Dlugosch*, quod iustitiam *Iacobi Syeninski* Episcopi *Cracouiensis*, enixius promouebat, *dignum* respondebat.

Ioannis Longini Canonici Cracouiensis ædes effringunt Kurozwacki.

Apud *Russiam, Bohemiam, Podoliam,* & *Lithuaniam*, res eo anno quietæ, apud *Hungariam* prædonibus expulsis, aut magna ex parte trucidatis, pax redire, cura *Emerici Dyak* cœpit. Qui industria & factiuitate intra *Hungaros* pollens, ex admodum tenui homine, in celebrem euaserat.

Pax in Russia, Bohemia, Podolia, Lithuania & Hungaria eo anno viguit.

Natali Dominico, *Casimirus* Rex *Polonorum*, apud Ecclesiam *Cracouiensem* celebrato, processum iudiciarium, contra Consules, & Ciues *Cracouienses*, *Ioanne* de *Thaczin*, Castellano *Cracouiense*, maximaque militarium turba, instante, resumit. Qui dum tercia Citatione vocati, in Castrum *Cracouiense*, sub saluo Regis conductu, ad terminum feria tertia, in vigilia Epiphaniæ venissent. Petebant *se in eorum iuribus & Priuilegiis seruari, & iudicium de se non in arce, sed in vrbe, non coram Rege, neque iure Polonico, sed coram Aduocato, & iure Maydeburgensi fieri.* Sed cum per Regem & Barones, in iudicio præsidentes, interlocutum fuisset, *eos hanc conditionem, in primo nouæ Ciuitatis termino, neglexisse*, Priuilegiaque eorum tunc lecta, eam illis prærogatiuam non conferebant, condemnantur, ad vadium, & ad capitis pœnam. Illisque ex Castro recedentibus, pignoratio, & executio sententiæ decreta. Sabbato deinde intra octauas Epiphaniarum, *Nicolaus Skora* de *Gay*, Castellanus *Calissiensis*, & *Nicolaus Pyeniazek* de *Vithonice*, Succamerarius & Capitaneus *Cracouiensis*, à Rege *Casimiro* missi, in prætorium, sententiam executuri, adueniunt: & Consu- 1462.

 les,

1462. les, ac communitatem simul congregatos, reperientes, quatuor ex Consulibus, videlicet *Conradum Lang, Stanislaum Leymither, Iaroslaum Scharlyey*, & *Martinum Belze*. Item ex communitate, *Ioannem Theschnar, Ioannem Volphram*, pellificem, *Albertum* Pictorem, *Nicolaum Scharlang* Calcarificem, & *Nicolaum* Magistrum Lictorum, ad pœnam deposcunt. Qui, vt reliquum corpus Ciuitatis, saluum fieret, dediti sunt; Et ea quidem die in Prætorio asseruati, altera vero mane in Castrum deducti, & in turris partem demissiorem, trusi sunt. Vbi quinque diebus commorati, sacra confessione, sacroque perfuncti viatico, die Veneris, quindecima mensis Ianuarii, ad ædem *Andreæ Taczinski*, quæ sancti *Michaëlis* Basilicæ proxima est, perducti, *Petro* de *Vaschumuthow*, Iudice *Sandomiriensi*, decernente, sex tantummodo ex deditis, videlicet *Conradus Lang* & *Stanislaus Leymither*, *Iaroslaus Scharlyey*, *Albertus* Pictor, *Nicolaus Scharlang*, & *Nicolaus* Lictorum Magister. *Ioanne Rabschtinski*, filio *Andreæ Taczinski*, per iuramentum corporale, & iudicio Regali delatum, de occisione genitoris sui illos conuincente, publico gladio, in Castro *Cracouiensi*, sub turri, quæ *Thinciensis* appellatur, ad euitandam seditionem, si in Ciuitatis circulo executio iustitiæ fieret, damnati sunt, & in ecclesia S. *Mariæ* ante Sacrarium in vno tumulo, non sine vniuersæ Ciuitatis, grandi comploratu, & lamento, sepulti. Tres residui, videlicet *Martinus Belze*, cum pro eo vniuersitas fratrum minorum de sancto *Bernhardino*, magis fletibus, quam precibus obsecraret, item *Ioannes Theschnar*, & *Ioannes Volphram*, *Ioanni Rabschtinski*, iuxta ac condemnati, in potestatem traditi, altera die in *Rabschtin* deducti, primum quidem in tetro carcere, deinde, vbi ira defluxit, in honesta custodia, habiti sunt. Intercessiones variæ factæ pro *Iaroslao Scharlyey*, à grauibus personis, vt in captiuorum potius quam occidendorum transferretur sortem. Innocentiam eius iudicio verisimili astruentibus. Sed neque *Elisabeth* Reginæ personalis, ad exorandum *Ioannem Rabschtinski*, vsque in domum suam accessio, quadrare quicquam valuerunt. Magna siquidem supplicii sumendi auiditate, magna hauriendi sanguinis Consularis siti, & *Ioannis Rabschtinski*, & amicorum suorum animi incensi, preces *Elisabet* Reginæ aspernabantur. Fuisset acrius in *Clementem* Armificem, velut principalem necis *Andreæ Taczinski* excitatorem, & *Ioannem Doizwon*, qui in illius necem, quem celare spoponderat, à se aliis in Sacristia proditum, ferocius grassabatur: Sed vterque post patratum facinus, illico effugerat. Consulatus *Wratislaniensis Clementem*, ad se persugientem, exprobrato illi teterrimo seditionis scelere, de Ciuitate deiicit. Qui in *Zeganum* se conferens, ab immensa pectoris, & spiritus anxietate, vexatus, & attritus, diem obiit. *Nicolaus Cridlyar* vir Consularis, deposci ad capitis pœnam veritus, in *Melschin* se contulerat. Pro quo a nonnullis de Consulatu, quasi nocens, & timidus, parum iuste carptus est. Suffragiis tamen *Iacobi Syennenski, Cracouiensis* Episcopi, & *Ioannis Melschtinski*, ne culparetur, neue deposceretur ereptus, haud paucos post dies, a Lethargico morbo, ex transacto pauore concepto inuasus, aliquot hebdomadis ab eo vexatus est. Sed clementia tandem Diuina solutus.

De occisoribus Andreæ Thaczinski supplicium sumitur.

Quarta die mensis Ianuarii, Semouitus, maior natu *Wladislai Plocensis*, & *Masouiæ* Ducis, filius, in villa, & Curia sua Ducali *Sanuski*, immatura morte defunctus, in *Plocense* Ecclesia sepelitur. Sensere nonnulli salle *(sic)* nec, an vere nescitur, illum fuisse veneno sublatum.

Semouitus maior natu filius Wladislai Plocensis & Masouiæ Ducis moritur.

Sedecima die mensis Ianuarii, *Ioannes Castri Rythwienski* Capitaneus *Sandomiriensis*, & Magister *Matthias* de *Raczyasch*, Decretorum Doctor, Canonicus *Wladislauiensis*, a *Casimiro Poloniæ* Rege, & Consiliariis, magoa spe præstolati (præmisso etenim veloci Nuncio, omnia se pro nutu Regis, in causa Episcopatus *Cracouiensis*, ordinasse vulgauerant) ex vrbe reuersi, *Cracouiam* adueniunt, tribus prope Mensibus *Romæ* immorati, quod Papa *Pius* secundus, ex vrbe *Tiburtum* discedens, & se Nunciis Regiis apud vrbem opperiri iubens, tardius *Romam* aduenerat. Qui *Casimiro* Regi in Consiliariorum, & *Ioannis Wladislauiensis* Episcopi, cuius sumptibus legationem obibant, præsentia, relationem facturi, exhibuerunt duas bullas Apostolicas, vnam, qua *Iacobo Cracouiensi* Episcopo, administrandi auferebatur, & *Ioanni Pnyowski* Archidiacono *Cracouiensi* conferebatur facultas, donec Apostolicus Legatus in *Poloniam* veniat, alteram, qua Papa Regi *Casimiro, se omnia pro voto suo, quantum cum Deo poterit, facturum, & legatum missurum* pollicetur, *Hyeronimum videlicet Archiepiscopum Cretensem, ad inspiciendum criminationes, & defectus, Iacobi Episcopi Cracouiensis, Prouisi sui, per nuncios Regios obiectas, & ad demendum litem Cracouiensis Ecclesiæ, multipliciter vexatæ, volens, vt eiusdem Legati pareatur ordinationi.* In aduentuque Legati, consecuturum Regem singula, quæ a Papa per eos expetierat, certo certius repromittunt. Præfati enim Regii Nuncii, *Iacobum Syennenski*, variis probris, & criminationibus in *Iacobum Cracouiensem* Episcopum vsi, *virum apud Pontificem Romanum*, *illum ambitionis notoriæ, Regi, Clero & populo ingratum, sediciones cientem, cum propiis quus suus Andreas Thaczinski, occupare Episcopatum Cracouiensem contendens, populari indigna-*

Legati Casimiri Regis

1462.

1462.

dignatione necatus fuerit, & corpus in placeis dimisum. Ob seditiones quoque suas, multi de Regno proscripti, Renunciationem insuper, à Thoma Episcopo agonisante, extorsisse deducebant. Magnificentius his, in auribus Papæ, & Cardinalium iactatis, quam verius, & à factoribus *Iacobi* Episcopi *Cracouiensis*, *Demetrio* de *Syenno* Præposito *Scarbimiriense*, germano Episcopali, & *Antonio* de *Forliuio* Decretorum Doctore, ad purum dilutis, noua arte Nuncii Regii Prouisionem *Iacobi* Episcopi, inficere conati, literas prædicti *Iacobi* Episcopi, *Casimiro* Regi, ex Conuentu *Mantuano* scriptas, originaliter producunt, quibus auisabat Regem, *Papæ Pio, almanicæ nationi vehementer affecto, & Legatis suis, quos mittebat, in Pruthenica causa, fidendum non esse*, magnoque suasu astruunt, *Iacobum Episcopum his literis, deuotionem Regis in Papam, alienatum iri contendisse, & talem Iacobi Episcopi, infidam mentem non ferendam, à Papa multari oportere.* Maximum has literas Oratores Regii, suæ exauditionis neruum rati, infamatum, fuscatumque cum legationis authoritate, tum accusationis, forti quidem sed parum Regi, parum sibi, iusto genero, *Iacobum* Episcopum, à sede *Cracouiensi*, deiiciendum iri posse crediderant: de quo sæpius non taciti glotiabantur. Verum Summus Pontifex, etsi, vt Nuncii Regii futurum rebantur, non parum delatione huiusmodi irritatus fuerit, & *Iacobo* Episcopo infensus: tempus tamen, locum, & causam delationis, solertet pensans, facile *Iacobo* Episcopo, humano quidem sed pio in Regem, & Patriam errore prolapso, singula, quæ didicerat, perscribenti, ignouit: ne *Iacobum* deiiciendo, & *Ioanni* Episcopo *Wladislauiensi*, de *Cracouiensi* Ecclesia prouidendo, *Romana* Ecclesiæ, authoritate pessundata, non suæ potestatis dispensator, sed alienæ tantummodo voluntatis, nudus haberetur minister. Plurimæ tunc in *Casimirum Poloniæ* Regem à grauibus, & sensatis viris exaudiebautur suggillationes, quod Oratorem suum, quem paulo ante mirificis laudibus extulerat, ornaueratque, pro fide syncerissima, premianda magis, quam prodenda, in pœnam deferebat: Segniores in posterum Nuncios, seruosque, dum huiusmodi egregium facinus iratus propalat, habiturus. Rex *Casimirus* Oratorum suorum relatione audita, *altam spem suam in irritum recidisse, & Oratores suos, quamuis operosius se omnia pro libito Regis effecisse, affirmantes, nihil solidum, nihil efficax, retulisse, grauesque sumptus, & munera perditum esse*, querebatur. Nihil tamen de superiori seueritate remittens, quam illum *Ioannes* de *Thaczin*, Castellanus *Cracouiensis* deponere, neque deinceps blanda & vna repromittentibus fidere, lagaci suggestione suadebat, etiam *Ioannem Melschtinski* requirit, per *Petrum Branicki*, & *Ioannem Gorski*, ne hostem suum, & Regni, *Iacobum Cracouiensem* Episcopum, in arce *Melschtinensi* foueat. *Ioanne Melschtinski* respondente. *Hostem censeri non posse, qui quiete viuens ac modeste, Regis se gratiam, nullo scelere inquinatus, adepturum non desperae, nihil indignum, arduum, aut difficile, à Rege hactenus, præter solam iustitiam deprecatus.*

nituntur in odium adducere, vt Episcopatu Cracouiensi spolietur,

Periculo, quod Castro *Brodnicensi* renunciatum, crebro Regi est imminere, *Casimirum Poloniæ* Regem impulsum, ex *Cracouia* discessum maturante, caterua vero Stipendiariorum, emettti stipendii, solutionem deposcentium, illum distinente, duo Barones, *Gabriel* de *Bayssen*, Palatinus *Culmensis*, & *Ottho Machwicz*, item duo *Gdanensium* consules, *Philippus Bischoph*, & *Ioannes Marburg*, nomine militarium, & Ciuitatum *Prussia*, missi, *Cracouiam* adueniunt. Et exposito Regi in quantis periculis, atque discrimine, res *Pruthenica* versentur, rogant illum, *vt consurgant ad tuitionem, correctionemque illarum, præsertim tamen ad soluendam obsidionem Brodnicensis Castri, cuius amissio, maximam rebus suis iacturam, defensio vero, decus & stabilimentum, allatura foret. In terrisque Prussia, cum robore militum, & gentium suarum obseruando, apud Castrum Marienburg domicilium ponat: se pro salariandis & manutenendis militibus suis, si Prussiam personali præsentia defendere, & in Marienburg residentiam figere, voluerit, medietatem tributi, & aliorum suorum introituum, thesauros quoque in eam diem congestos, & postremo, omnes fortunas suas effusuros.* Tam humana, & liberali legatione *Casimirus* Rex permotus, missis ad *Georgium Bohemiæ* Regem, duobus Baronibus, *Stanislao Ostrorog* Palatino *Calissiense*, & *Ioanne Tharnowski*, Castellano *Sandecense*, *se cum illo, apud Glogouiam, pro quindecima die Mensis Maii, conuenturum arbitrioque suo super rebus Pruthenicis, dum tamen se terras naturales, Chelmensem videlicet, Pomerania, & Michaloutensem, Regi Casimiro polliceatur adiudicaturum* respondit. A Consilibus deinde, & communitate Ciuitatis *Cracouiensis*, tributi solutione crebrius expetita, nec obtenta (recenti enim priuilegio se tuebantur, quo Rex *Casimirus* Ciues *Cracouienses* anno vno, quo tributi solutio exigebatur elapso, nunquam se vexaturum astrinxerat) decima die Mensis Februarii ex *Cracouia*, cum *Elisabeth* Regina, cui tunc omnia Castra & Ciuitates, possessiones, & villas, à *Zophia* Regina in dote habitas, priori dote, quod ære magno tenebantur, circum-

ingenteque ipsius Regis odium in eundem.

1462.

circumscripta, in dotem dat & inscribit. Et cum primogenito *Wladulao*, primum tum equitaturæ applicato, tributi tamen exactione, *Nicolao Pyeniazek*, Succamerario, & Capitaneo *Cracouiensi*, demandata, discedit: multis florenorum millibus, salariando milites & stipendiarios, erogatis, & per *Myechow*, *Malogoscz*, *Przedborz* transitum faciens in *Lanciciam*, aliqualem illic moram facturus, peruenit. Quamuis autem *Casimirus* Rex, *Petro Dunin* Succamerario *Sandomiriensi*, exercitui, quem ducebat, plures ex Aulicis suis, item nonnullos stipendiarios, de nouo conductos, item gentes apud *Ioannem Kosczyeliczki* Palatinum *Brzestensem*, militantes, adiecisset, exercitusque Regius, huiusmodi supplemento auctus, versus *Brodniczam*, laturus illi subsidium processisset: cum hostibus tamen, qui se in oppidum, ex omnibus præsidiis conglobauerant, propter sui paucitatem, & hostium multitudinem, dimicare veritus, nulla re memorabili tentata, retrocessit. Ea desperatione milites, qui in *Brodnicensi* præsidio erant adducti, nondum ipsi extrema perpessi, cum hostibus de vita, & rebus pacti, illis Castrum *Brodnicza*, decima octaua die mensis Februarii produnt potius quam dedunt. Nemo ex *Polonis* erat, quem Castri tam fortis & nobilis, execranda deditio, graui mærore non torsisset, fortunamque suam & Regis sui, segniter & cunctanter omnia agentis, quam aduersa & parum propicia illis esse cæpisset, metiebantur. Poterat enim *Casimirus Poloniæ* Rex, si oppidum *Brodnicza* forti obsidione tempestiue, quod illi crebrius, à disciplinæ militaris gnaris suggerebatur, cinxisset, hostium suorum omne robur, sedendo confecisse, & sola obsidione vnius oppidi, de quo & apud hostes, ingens habebatur pauor, & admiratio, de vniuersis hostibus, absque dimicatione, & bello, fortuna hanc illi optimam offerente occasionem, triumphasse. Verum diuæ fortunæ munus negligens, fœlicitatem, quam sibi obtinere potuit, ad hostes transmigrare permisit. Hostes enim *Brodnicensi* Castro & oppido potiti, non secus, quam si debellatum esset, & arcem *Marienborg* lætati cæpissent, singula sibi deinceps prospere cessura ominabantur, omnem etiam pacis mentionem, cuius hactenus ante obtentam *Brodniczam*, auidi fuerant, perosi. In his autem fortunæ varietatibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, firmis viribus medium occupans, neque à prospero flatu eius correptus est, neque à tristi oppressus.

Castro Brodnicza per præsidium Casimiri Regis dedito,

melius sperant hostes

Nondum luctus diebus, super immatura, spectabilis adolescentis, *Semouiti* Ducis *Masouiæ* & Plocensis, morte, expirantibus, residuus filius *Wladislai Masouiæ* Ducis *Wladislaus*, apud *Rauam*, die Saturni, sexta die mensis Februarii, immature decedit. *Gothardus* vero de *Ribna*, Castellanus *Sochaczouiensis*, nobilis de Domo *Wyerzboua*, alias *Radwan*, quasi vtrumque Ducem veneno sustulisset, insimulatus est, quod auferre illi villam *Ribna* disponebat, & apud maiorem Ecclesiam *Plocensem* tumulatus, non exiguam super Principatibus auitis, & paternis, à se hactenus possessis, *Plocensi* videlicet, & *Belzensi*, disceptationis materiam competitoribus reliquit. Hinc enim *Casimirus Poloniæ* Rex, iure illos deposcebat feudi. Hinc *Conradus*, *Casimirus*, *Boleslaus*, *Ianussius*, filii *Boleslai*, olim *Masouiæ*, & *Varschouiensis* Ducis, ex vna stirpe cum mortuis procedentes, in quarta tamen linea constituti, hinc defunctorum Ducum matertera *Catharina*, Ducis *Michaïlis Lithuaniæ* relicta, hinc *Theschnenses* Duces, *Venceslaus*, & *Przemislaus*, ex altera matertera *Offka* geniti, hinc *Margaretha* Ducis *Conradi Canthner Olyeschnicensis* Consors, & *Semouiti* Ducis *Masouiæ* vnica filia, defunctorum Ducum soror patruelis germana, iure successionis. Et *Belzenses* quidem milites, *Andrea Odrowasch*, Palatino & Capitaneo *Leopoliense*, *Ioanne Kuropathwa*, Succamerario *Lublinense*, & Capitaneo *Chelmense*, Regiis Nunciis, de præstanda obedientia, requisiti, quod terra *Belzensis*, non successione, sed donatione *Wladislai* secundi *Polonorum* Regis, *Masouiæ* Ducibus prouenerat, futura Competitorum litigia, nihil ad se pertinere, rati, missis ad *Casimirum* Regem quatuor Baronibus, videlicet *Czambario* de *Likoffin*, Succamerario *Belzense*, *Ioanne Maldrzik* de *Chodziwancze*, *Dobeslao Bisthowski*, nobili de Domo, & familia *Nyeczuia* & *Swantoslao Labunski*, Castrum & terram *Belzensem Casimiro* dedunt Regi. Quam Rex *Ioanni Lyasnowski*, qui Capitaneus illius fuerat hactenus, tradit in tenutam. *Plocensibus*, apud quos *Paulus* Episcopus *Plocensis*, & eius sentencia, plurimum valebat, longe alius sensus, alia voluntas erat, qui & *Casimiro* Regi, propter parum vtilem administrationem Regni, non affecti, & eadem Ducum *Masouiæ* prosapia, Principatum *Plocensem*, summopere satagentes continuari, primum *Catharinam*, Ducis *Michaëlis Lithuaniæ* relictam, in Castrum *Plocense* admittunt. Sed cum muliebris conditio successorem (sterilis enim fuerat) non derelictura, maius illis dissidium, quam profectum allatura, videretur, ea amota & aliquibus hæreditatibus prouisa. Duce *Varschouiensi* *Conrado*, qui inter fratres maior natu erat

Regno Poloniæ Ducatus Belzensis accedit.

1462.

1462.

erat, accersito, Castrum illi *Plocense*, & terram dedunt, subiectionemque faciunt. Seiunxerat se ab hac deditione, & subiectione, *Rawam*, & *Gostiniu* Castra, quæ à *Grothone Czesnik*, de *nona Ciuitate* supra *Pilczam*, post Ducum *Plocensium* obitum possessa, etsi quadam neutralitate tenerentur, donec Prælatorum, & Baronum, tam Regni *Poloniæ*, quam Ducatus *Masouiæ*, æqua decisione, quis iustior Principatus *Plocensis*, successor censeri deberet, decerneretur. In partem tamen Regiam, constabat ea procliuiora esse. Quapropter Ducissa *Catharina*, *Michaëlis* relicta, cum nonnullis *Plocensibus* Baronibus, gentibusque ex *Ploczko*, *Rawam* aduenieos. Castra ipsa occupare, vi aut deditione voluntaria moliebatur. Sed dum a *Grothone Czesnik*, & militibus, cum illo sentientibus, deditio spontaoea negaretur, visque repulsa, & aliquot ex familia Ducissæ occisi essent, vlterinri Castrorum prædictorum, expugnatione omissa (quoniam & Regii Nuncii, qui aduenientes denunciabant, vt à vi & armis Ducissa abstineret, paoorem illi non mediocrem incusserant) *Ploczkam* rediit. *Casimirus* autem *Polonoram* Rex, ad *Plocensem* Ducatum consequendum aspirans, in *Lowicz* cum Prælatis & Baronibus Regni, pro vigesima prima die Mensis Marcii aduenit. Per noncios que tam Ecclesiasticos, quam seculares *Ioannem Wladislauiensem*, *Andream Posnaniensem*, Episcopos, *Lucam Posnaniensem*, *Petrum Lanciciensem*, Palatinos, *Ioannem Tharnowski*, Castellanum *Sandecensem*, in *Ploczkam* destinatos, apud *Plocenses* egit, *vt sibi Castro Plocensi, aliisque munitionibus eiusdem sortis redditis, fides & subiectio per Plocenses præstaretur, cum nemo illo superior, censeri posset iure*, hoc ipsum etiam literis & Priuilegiis illustrando. *Sed quid in aduersum nitantur Plocenses, parum probe suo bonori consulturos.* Purgantibus *Plocensibus* suum facinus, & *nihil se aut indignum, aut inofficiosum egisse* astruentibus. Diæta apud *Lanciciense* oppidum, ad sedandum huiusmodi dissidium, pro secunda die mensis Maii, per partem vtramque accepta est. In quam, cum *Casimirus Poloniæ* Rex, & Consiliarii sui, præsente *Barbara*, *Boleslai* Ducis *Varschouiensis* relicta, cum *Vincentio* de *Giziczę*, *Masoniæ* Marsalco, & paucis aliis Consiliariis (Episcopo *Plocense*, & Primoribus *Masouiæ*, venire negligentibus) aduenisset. *Nicolaus* de *Myrzeniecz*, Decretorum Doctor, Canonicus *Plocensis*, verba pro Ducibus *Masouiæ* faciens, petiit *per Casimirum Regem, literas, & munimenta, super successionis, in Principatum Plocensem, iure monstrari.* *Casimirus* autem Rex, moleste ferens *Plocenses*, natu maiores, in præsentem Conuentum, eis expetentibus institutum, non venisse, & fœminam, cum qua nihil transigi, transactum vero infirmari posse, misisse: ad hæc insuper, productionem iorium, pro exploranda magis causæ conditione,

De Plocensi vero controuertitur.

quam dirimenda quæstione flagitatum, *nihil se acturum, cum ea paucitate, qua aduenisset*, respondit. Alium quoque diem, apud *Pyotrcoviam*, pro festo sancti *Martini* constituit: in *Plocensem* Episcopum, & Barones grauiter inuectus, quod se vero, & naturali Domino deserto, *Varschouienses* Duces, causa non decisa, *Ploczkam* admisissent. Ad illumque principales ex *Plocensibus* venire iussit. Vbi tandem Ducissa *Barbara*, & Baronibus secum præsentibus, secum quam sperauerant, rem incidisse doleotibus, noo sine quadam cunctatione accepta, conoentus dimissus est.

Vigesima septima mensis Aprilis die Martis, *Craconiensis* Ciuitas, alteram calamitatem, altera nec dum transacta, perferrens, igne immenso arsit, qui ex interioribus Monasterii Prædicatorum sanctæ Trinitatis, Alchimiæ opera certis fratribus laborantibus, ex leuissimis iniciis ortus, tectum Ecclesiæ subita celeritate corripiens, & absorbens, in proximas plateas, potestate irrevocabili deseuire cepit. Lateque manante incendio, & nulla humana ope, restingi valente, Monasterium & ædem sancti *Francisci*, item Curiam Episcopalem, item Castrensem, Argentariorum, lixarum, Legati, Fraternitatis, Columbarum, Pistorum, & *Iudæorum*, plateas, comburit. Fereque media pars Ciuitatis igne horrendo, absumpta est, & vsque io horam noctis secundam, cum hora vesperorum cepisset, continuato. Plaga in & vix ducentis florenorum millibus instauranda, cum superiore collata, vehementer Deum, præuaricationibos humanis, iratum esse monstrabat. A nonnullis, ob indignam Episcopalem, sacerdotialemque exiliationem, propulsionem, spoliationem, & verberationem, a plerisque ob indignam *Andreæ Tiaczinski* necem, Dioinissimo sacramento inhonorato patratam, & ædis beati *Francisci* violationem, accidisse credita. Castri deinde & oppidi *Lanciciensis* conflagratio, ex Castro habens ortum, vigesima tertia die mensis Maii secuta est.

Cracouia magna pars,

mox deinde Lanciciæ cum arce conflagrat.

Duo monstra, anno nondum revoluto, apud *Cracouiam* accidisse, michi visa sunt, *Andreæ Tiaczinski* occisio voluntaria, & conflagratio vrbis violenta. Illam, cum inhibere singulis licuisset, singuli ad patrandum eam, maluerunt grassari. Hanc, cum restringere cuncti conarentur, omnibus tamen a flammigero vomitu, adimebatur facultas, vt satis mirandum sit, prioris qualitatem facinotis, casum subsequentem relatione opposita compensasse.

Conueotu *Lanciciensi* transacto. *Casimirus Polonorum* Rex, in Oppidum *Glogovv* tendens, (iam enim Nuocii sui, facto in *Georgium Bohemiæ* Regem, super rebus *Prutbenicis*, explorata primum meote eius, Compromisso plenario redierant) quarta die, mensis Maii in *Colo* ex *Lancicia*, abinde vero in *Withovva*, quindecima Maii die, frequenti caterua peruenit, comitantibus videlicet illum *Ioanne Gnesnense* Archiepisco-

1461.

piſcopo, *Ioanne Wladislauienſe*, *Andrea Poſnanienſe*, Epiſcopis, *Ioanne* Caſtellano *Cmconienſe*, *Luca Poſnanienſe* Palatino, aliiſ- A que Dignitariis & Militibus ex *Polonia*, *Lithuania*, & *Pruſſia*, acceerſitus. Iam enim Rex *Bohemiæ Georgius*, die Veneris, quarta decima menſis Maii, in *Glogouiam*, *Iodoco Wratislauienſe*, *Prothaſio Olomuncenſe* Epiſcopis, *Conrado* nigro, & *Conrado* albo *Olyeſcbnicenſibus*, *Henrico Glogouienſe*, & *Linuſſio Zeganenſe*, Ducibus, cæteraque *Bohemorum* multitudine ſtipatus, peruenerat. Conſtantibus autem *Zdenkone Conopniczki* Burgrabio *Pragenſe*, & *Wilhelmo Zaiacz*, a Rege *Bohemiæ Georgio*, ad conducendum Regem *Caſimirum* miſſis. *Caſimirus Polonorum* Rex deliberatione omiſſa, qua voluebatur, an ſatius foret Conſiliarios vtriusq; Regis, pro dirigendis rebus, perprius conuenire, quam Reges, & quæ illum apud *Wſchowam*, tribus B diebus diſtinebat, die Martis, decima octaua menſis Maii ex *Wſchoua* egreſſus, gentibus ſuis in ſex agmina diſpartitis, in pulcherrimo maximoque tam apparatu, quam ſplendore, quinque agminibus præcedentibus, *Caſimiro* Rege, cum Prælatis, & Baronibus, in ſexto ſubſequente, à *Georgio Bohemiæ* Rege, Epiſcopiſque, Principibus & Baronibus ſuis, ad vnum miliare, dum *Glogouiam* appropinquaſſet, illi occurrentibus, & in equis ſeſe mutuo ſalutantibus, exceptus, atque in arcem *Glogouienſem*, *Bohemiæ* Rege, in Prætorii æde hoſpitato, deductus eſt. Rex *Bohemiæ Georgius* tam apparatu & numero, roboreque gentium, *Caſimirum* Regem ſu- C perare magnopere exæſtuans, quo potentiæ ſuæ fama, apud *Almaniæ* Principes celebrior foret, ad Conuentionem *Glogouienſem* venturus, maiores quo poterat Copias, ſolita vanitate contraxerat: ſpem illius *Alberto Koſtka* demulcente. Sed *Polonorum* robur, armorumque, gemmarum, equorum, auri, argentique ideam, & tantos apparatus, quantos nunquam fuerat arbitratus, offendens, & aſſeruans, minora ſibi, quam oculis cerneret, *Konopniczki Zdenkonem*, miratus eſt, prædixiſſe: Atque ad *Albertum Koſtka*, vires & fortunam *Polonici* regis, apud aures eius extenuare ſolitum, conuerſus, & non parum illi pro mendacio iratus, vinci ſe omniſariam, & plus quam D triplicato numero cernens excedi. *Quantum probe* (inquit) *mentiri tantum, & aſſentari geſtiens mihi, non ſatis ad liquidum Polonorum, licet apud illos diutius moratus es, potentiam æſtimaſti.* Altera die per Conſiliariorum duntaxat, vtriusque Regis, tractatus, abſumpta, tercia in epulis, & hilaritate traducta. *Polonorum* enim Rex *Caſimirus Bohemicum* Regem, & omnes ſuos, prandio ſumptuoſo, magnifico, & ſplendido tractauerat: *Bohemiæ* Rege, dum etiam in hoc genere, vinci metuit: nullam reddente vicem: Nouem diebus deinceps conſiliis vacatum eſt, & fœdus inter Reges, ad mortem tantummodo vtriusque duraturum, ſub conditionibus, apud *Bythomienſem* Diætam digeſtis, ſancitum eſt.

Caſimirus Poloniæ, & Georgius Bohemiæ Reges Glogouiæ congreſſi,

fœdus feriunt,

Quibus has adiicere, quo fœdus honeſtius, validiusque eſſet, placuit, *vt Turco terras, & Dominia Regni Poloniæ inuadente, Bohemiæ Rex, auxilium Regno & Regi Poloniæ, omnibus potenciis ferat: par ſuffragium, ſi Bohemia inuaſa a Turco fuerit, à Poloniæ Rege habiturus. Vt ſuper Caſtris Oſſwiacim, Volck, Zathor, Zywiecz, Syewior, Berwalth, Poloniæ Regem, Bohemicus non inquietet, & ſuper dote, Regi Poloniæ, à Ladislao Hungariæ, & Bohemiæ olim Rege, inſcripta, Bohemiæ Regem, dum viuit, Polonicus non admoneat. Vt Diæta ſi eam inter Reges teneri contigerit, in ciuitate Regni Poloniæ fiat.* Super rebus *Pruthenicis*, gratia quarum militares, & Ciues *Pruſſiæ*, cum *Caſimiro Poloniæ* Rege, *Glogouiam* acceſſerant, nulla ordinatio habita eſt, quod Magiſter & ordo Cruciferorum, iuxta ſponſionem Regi *Georgio* factam, veoiue ſefellerant: Caſtri & Oppidi *Brodnicenſis* conquiſitione, pacis deſiderium in eis variaote. Miſſis tamen literis, petebant rem in ſancti *Iacobi* diem differri, quod apud vtrumque Regem, pro ludibrio acceptum eſt. *Ludouicus Bauariæ* Dux, miſſis in Diætam huiusmodi Nuncüs, *Poloniæ* Regem *Caſimirum*, de inferendo *Frederico* Marchioni *Brandeburgenſi*, bello, precabatur: offerens ſe omnibus potentiis ſuis, contra Cruciferos, auxilia Regi *Poloniæ* laturum.

& Bauariæ Dux contra Marchionem Brandeburgenſem Regem Poloniæ ſollicitat.

Datis ad inuicem muneribus, *Caſimirus Poloniæ*, & *Georgius Bohemiæ* Reges, *Glogouia*, penultima menſis Maii diſcedunt, & *Bohemico* diuertente in *Luſatiam*, tunc enim primum illius conſecutus eſt poſeſſionem *Frederico* Marchione *Braudeburgenſe*, de ea excedente, Polonicus Poſoaniam peruenit. Quo illic tribus diebus immorante, hoſtes ex *Choymcza*, vsque in regionem, quæ *Paluky* cognominari conſueuit, graſſati, ſex villis exuſtis, *Matthiam Slupski*, cum aliis aliquot militaribus, in Curiis eorum captiuant. De quo malo, *Wladislaus* Caſtellanus, & Capitaneus *Naklenſis*, quaſi eo inſtigante, & ſuffragante patratum fuerit, a pleriſque inſimulatus eſt: cuius pro eodem tempore gentes, numero quadringenti, apud *Saxones* prædas agentes, hoſtibus ex *Choymcza Saxones* adiuuantibus, profligatæ ſunt, & paucioribus euadentibus, plures deſiderati. *Poſnania Caſimirus* Rex diſcedens, pro feſto Viſitationis ſanctæ *Mariæ* virginis, *Iuniwladislauiam* venit, & Aulicos ſuos, adiuncta illis agreſtium, falces geſtantium, grandi caterua, verſus *Chelmno* deſtinauit, a quibꝰ omnia in circuitu blada, ne profectui hoſtium accederent, ſucciſa ſunt.

Reges Poloniæ, & Bohemiæ Glogouia diſcedunt,

& Paluki vaſtatur ab hoſtibus.

Pro feſto ſancti *Ioannis* Baptiſtæ die, ſecundus Iubilei apud *Wratislauienſes* agebatur annus, *Wratislauienſium* enim Ciuium, fidei zelum & ſynceritatem, quod *Georgium Bohemiæ*

1462.

Summus Pontifex Pius secundus Wratislauienses pro fidelitate in ecclesiam indulgentiis onerat.

Regem, hæresis labe inquinatum suscipere, extrema etiam perprius toleraturi, detrectauerant: summus Pontifex Papa *Pius* secundus *Georgio Bohemiæ* Rege (quod crebra pollicitatione Papæ firmauerat) non abdicante errores, premiaturus, in annos quinque Iobilæi gratiam à primis duntaxat vesperis, pro die sancti *Ioannis* Baptistæ, ad secundas duraturam, concessit: ordinans, vt pecuniæ pro arbitrio, conse. qui indulgentiam volentium, in capsas reponendæ, duabus partibus, in ædificationes Ecclesiarum, hospitalium, & pontium, sustentationemque egenorum, reseruatis, pars tertia Collectori Apostolico, in ædificationem Basilicæ sancti *Petri* de vrbe, conuertenda, consignaretur. Propinquitate itaque loci, & facilitate impensæ Christi fideles permoti, in multitudine adeo frequenti *Wratislauiam*, ex regionibus vicinis, præcipue tamen ex *Poloniæ* regno conuenerant, vt vicis, & plateis repletis, sine pressura non pateretur cuiquam incessus.

Ioannes Kraska Episcopus Chelmensis

Ioannes, cognominatus *Kraska*, Episcopus *Chelmensis*, de Domo *Bilinarum*, cum in sabbato Paschæ sacris ordinibus, in oppido *Krassnisthaw*, celebratis, io *Rubyeschow* Pascha Domini, quod tunc in vndecimam, mensis Aprilis cadebat diem, & duos dies sequentes incolumis, & alacer exegisset, quarto die ægritudine correptus, Sacramentis omnibus procuratus, & vltimæ voluntatis dispositione expleta, in Sabbato ante Conductum Paschæ, quæ fuit decima septima dies mensis Aprilis, annis decem in Pontificatu *Chelmensi* exactis, apud *Kumowo*, vicum sui Episcopatus, infirmitate corripitur. Qua tandem inualescente, ex Cubili io posticum Curiæ egressus, per somnum moritur, & in Ecclesiam suam *Chelmensem* relatus, in ea sepelitur; Vir mansueti ingenii, pacificus, & modestus, obessus corpore, & crassus, capite caluus, priapo magnus.

moritur.

Georgius Bohemiæ Rex simulatione Religionis confirmato prius sibi Regno.

Vafris suis pollicitationibus, quibus & Summum Pontificem, *Pium* secundum & Imperatorem *Romanorum Fredericum*, cæterosque Principes, ad fauendum sibi *Georgius Bohemiæ* Rex deuinxerat, satisfacturus, *Procopium Rabschtein*, Cancellarium *Bohemiæ*, *Fantinum* de *Ragusio*, Decretorum Doctorem, genere *Dalmatam*, & *Albertum Koslbka*, ad *Pium* Papam transmittit. Qui Papa apud *Romam* offenso, & in publico Consistorio data andientia, duo exponunt. Præstant enim Papæ, & Apostolicæ Sedi, nomine Regis *Bohemiæ*, *Georgii* obedientiam, & vsum Communionis Eucharistiæ, sub vtraque specie, Regno *Bohemiæ*, & Marchionatui *Morauiæ*, petunt concedi, iuxta *Basiliensis* Concilii compactata, quorum etiam tunc producebant exempla. Summus autem Pontifex *Pius* secundus, cum primum dolosis promissionibus, *Georgii* Regis circumuentum se deprehendens, in altera publica audientia, die

Mercurii vltima mensis Martii tenta, irritatum se potius, præstatione huiusmodi obedientiæ, A quam placatum ostendens, respondet, *obedientiam insufficientem fore, nisi tollantur omnes noui ritus, & reducantur omnia, ad pristinam formam viuendi, & indignam, qua à Romano Pontifice debeat acceptari.* Ad secundum vero petitionis articulum responsurus. *Communionem vtriusque speciei, ad laicalem populum, & ex scripturis sacris, & Decretis duorum conciliorum generalium, Constantiensis videlicet, & Basiliensis*, deduxit *esse erroneam, nec necessariam ad salutem, compactata vero Basiliensis Concilii nihil pro eorum desiderio, conducere* monstrauit: *cum illa communio Calicis, vsum illius tantummodo habentibus, & vnionem recipientibus Ecclesiasticam permissa sit: Quam conditionem Bohe-* B *miæ sacerdotes violando pueros, & dementes, sub vtraque specie communicando, & resistentes variis modis compellendo, non fuerunt eius capaces.* Concludendo autem decreuit *sacerdotes Bohemorum, absque vlla pietate, populum laicalem, ad communionem calicis admittendo, plurimum desipere, plebem decipere, & grauiter peccare, dignosque graui animaduersione. Et nisi resipuerint, se ac populum, eos sequentem perditum iri. Multas insuper nationes, & Regna, & præsertim Bohemis vicina, videlicet Polonos, Almanos, Hungaros, & plurimos ex Bohemis & Morauis, qui vsum calicis execrantur, & horrent, si à Pontifice concederetur, vehementer scandalisari, & Bohemis perpetuo infestos* C *reddi, nec desisterent Bohemos, vsum calicis prædicantes, quemadmodum, in eam diem faciunt, nominare & tenere hæreticos, etiamsi nulla Apostolica extarent mandata.* Repellendo tandem eorum petitionem, dixit *eos fumum quendam & inanis gloriæ ventum quærere, & animarum suarum damnationem potius, quam salutem optare.* Hortatus postremo illos, *vt non pluris esse velint, quam illi duo discipuli euntes in Emaus, qui Dominum in fractione panis cognouerunt, nec plus sapere, quam sapiebant patres eorum, in Christo mortui, sub vna specie communicando, & vt se reliqua conforment Christianitati: pro turpi parte habituri, quæ à suo discrepabit vniuerso.* Eam D responsionem cum Oratores *Georgii* Regis retulissent. Rex generalem Conuentum, tam *Viclephistarum*, quam Ecclesiasticorum, apud *Pragam* pro die Martis sancti *Laurentii* indicit. Quo cum *Iodocus Wratislauiensis*, *Prothasiusque Olomuncensis* Episcopi, cum Catholicorum Baronum caterua accessissent, plures *Iodoco Wratislauiensi* Episcopo, à *Viclephistis*, quorum maior quam pro numero multitudo conuenerat, contumeliæ illatæ sunt, & io portis hospicii sui libelli famosi affixi. Responsione autem Apostolica audita, *Georgius* Rex, tum primum virus suum, quod in eam diem occultauerat, euomens, declarat *se, gratificante Viclephistarum turba, ritum communio-*

1462.

nis vtriusque speciei, in quo genitor suus obierat, & ipse nutritus fuerat, cum Consorte sua, liberis vniuersisque Principatibus, & Dominiis suis, vsq; ad cerebri effusionem, tenturum, obseruaturum, & defensurum, & nullatenus, quoad hoc Apostolicu monitu pariturum. Eamque declarationem, iubet Præconali voce in *Pragensi* Ciuitate vulgari. Pontificibus autem & Catholicis, qui aderant, nihil in aduersum, ne extrema pati cogerentur, mutire audentibus, vnus ex Oratoribus Regiis *Fantinus Dalmata*, qui à primordio promotionis *Georgii* in Regem, Procuratoris vice nomineque Regio in Curia *Romana* fungebatur, zelo fidei incensus, pluribus salibus publice in Regem inuectus, *non conuenire Regiæ excellentiæ*, astruit, *vt contra Ecclesiam, à qua ipsam excellentiam accepit, contemptu eius mandatis, & instructionibus, calcitret, & nomen Regium labe hæresis, & mendacii reatu, polluat. Sæpius enim suo iussu, ad puritatem fidei, ipsum rediturum, & cæteros reducturum, Papa respondisse. Sed & grandes hostilitates, & odia sibi, & apud Romanum Pontificem, & apud Reges & Principes, quos multiplici spe, & expectatione fefellerit, conflaturum.* Hæc cum *Fantinus* libera fronte & voce *Procopio Rabschten*, Cancellario illius, aliqua ex parte adiuuante sermonem cecinisset, Rex in magnam bilem versus, altera die apud Pontifices, & Barones Catholicos, grauem questionem de *Fantino* facit, *quod parum honesto Regem in publico carpsisset sermone*: petens *in illum eorum decreto, si quid pensi, sacrosancta Regia in pectoribus eorum valeret maiestas, animaduerti.* Sed cum Pontifices & Barones Catholici, *Fantinum* purgarent, & *nihil illum indigne, nihil inhoneste, sed singula fideliter, & quemadmodum homini Catholico, conueniens erat, dixisse* astruerent. Rex in vehementem iram excandescens, tam *Fantinum*, quam *Procopium Rabsten* capit. Et *Procopium* quidem, Regina intercedente, in alteram diem soluit. *Fantinum* vero ex Curia sua, in prætorium *Pragense* deductum, die tercia ex *Praga* in *Carsthen* Castrum deportatum, captiuitati includit, & anno prope medio tentum relaxat. Lætis auribus id facinus *Wratislauiensis* excepit Ciuitas, plurimum commendationis apud vniuersam Christianitatem habitura, quod Principibus & Ciuibus *Bohemiæ, Slesiæ, Morauiæ*, in obedientiam *Georgii Bohemiæ* Regis ruentibus, nonnullis vero Principibus *Almaniæ*, affinitatem cum illis iungentibus, sola curuare genua detrectans, solerter in futurum, non tam sibi quam fidei, & religioni Orthodoxæ prospexerit. Persecutionis quoque tempus, quod ceperat, non censebatur nouum, sed memoriam quodammodo renouabat antiquam, plures animas, sub pestifera pace, quam sub bello iugulaturum. Astuta enim versutia Regis, largitione insuper, fauore, spe, & promissis, plures ex *Bohemis* illecti, Catholicæ veritatis, puritate relicta, hæreticæ impietatis sorbebant fecem. Deprauati vero secta hæresis, in suo peruerso dogmate confirmabantur. Accedebat & Consortis *Georgii* callida vafricies, non tam sibi, coniugio, quam erroribus, & ritu prophano coniuncta, quæ & ipsa pestifera dogmata hæresis radicare, & diffundere non desistebat. *Georgiusque* ipse Rex, verum se filium, verum hæredem, *Boczkonis* hæretici primarii tunc & vsque in mortem monstrauit.

Hussianam hæresim profitetur & defendit.

1462.

Ceptam superiori anno seueritatem, *Casimirus Poloniæ* Rex in *Iacobum Cracouiensem* Episcopum, cæterasque Ecclesiasticas personas, quæ ad prosanandum induci, & cum Rege, suoque nominato *Ioanne Wladislauiensi* Episcopo sentire turpe putabant, ingeminaturus, magis instigatione Consiliariorum, quam arbitrio proprio, videlicet. *Ioannis Wladislauiensis* Episcopi, *Ioannis Lutek* Vicecancellarii, *Ioannis* de *Picza Cracouiensis*, *Lucæ* de *Gorka Posnaniensis*, Palatinorum, *Stanislai Ostrorog* Palatini *Calissiensis*, & *Ioannis Rytwienski*, Marschalci Regni, & Capitanei *Sandomiriensis*, quod se anno transacto, Diuinam veritus irritare maiestatem, facturum negauerat, ad occupandas decimas, censum soli Deo, præstari debitum, animum intendit, & *Stanislao Vatrobka* de *Strzelcze* de Domo *Oksza*, ministerium occupationis, quod sibi à Rege demandabatur, exequente, *Iacobus Obulyecz* de *Gory*, Subpincerna *Cracouiensis*, de Domo *Odrowasz*, illud acceptans, decimas beneficiorum præfati *Iacobi* Episcopi, in Præpositura *Cracouiensi*, item decimas beneficiorum *Pauli* Decani, *Derslai* de *Krzizanowicze*. Præpositi *Vislicensis*, *Ioannis Dlugosch* senioris, *Nicolai* & *Demetrii* de *Syenno*, *Ioannis Dlugosch* iunioris Canonicorum *Cracouiensium*, item *Rogalya* Scholastici *Scarbimiriensis*, occupat, & distrahit. Ipso autem ministerium huiusmodi exequente, feria quarta in die sancti *Bartholomæi*, in *Proschowicze*, & plerisque aliis locis, sole vrgente ad occiduum, imago Crucifixi rubra primum, deinde pallida, ad extremum nigra, gladium habens exertum, in aere apparuit, & horis plus quam duabus, ab occidente in meridiem tendendo, magnum spectantibus miraculum præbuit. Testa insuper beati *Stanislai* aliquoties sudasse & dum à *Ioanne* Archidiacono & Administratore in processione portata siccaretur, non destitisse sudorem emittere visa est. Quibus prodigiis persecutionis Ecclesiæ *Cracouiensis*, & suorum ministrorum magnitudo, signari æstimabatur.

Casimirus Rex decimas quorundam vi occupat, propterea q; prodigia secuta sunt.

Sub idem quoque tempus, *Borziwoy* de *Skrzin* ex *Bithcza*, & *Wlodek* filius *Wlodkonis*, ex *Lethawa*, Castris, cum mille videlicet hominibus, rapto viuere assuetis, in Regnum *Poloniæ* aduenientes, in terra *Osswiaczimensi*, *Petram*, situ & natura firmissimum, quam fluuius, *Sola* abluit prope *Wołek* & *Zarisium*, spoliato oppido *Zari* incastellant: *Bukowieczque*

Prædones Duce Borziwoy & Wlodkone expugnatis aliquot oppidis in Osswiaczimensi terra. Petram na-

ap.

1461. *tum munitum locum, cui Bukowiecz nomen dedere primum occupant & muniunt,* appellant, & fere vniuersam *Osswiaczimenssem* terram, flammis & spoliis deuastant. *Nicolao Pyeniazek* Succamerario, & Capitaneo A *Cracouiensi*, cum gentibus de *Sciricensi* regione, & aliis precio conductis, etiam resistente, ne in vlteriora grassentur. Ampliori tandem stipendiariorum numero conducto, *Petro* & fortalicium prædictum, à *Nicolao Pyeniazek* Capitaneo *Cracouiense*, feria quarta post festum sancti *Matthæi* Apostoli, obsidione coartata est. Et *Petro Komorovvski*, cum gentibus propriis, ex *Hungaria*, & *Przeczlao* de *Dmosschicze* ex *Scepusio* aduenientibus, hostibus prædatio, & pabulatio prohibita est. Fame autem grauissima premente obsessos, dum a *Borzivvoy*, in *Osstimvva* consistente, nullus præstaretur succursus, munitionis, quam *Bukovvyecz* appellauerant, B & omnium armorum, suppellectiliumque deditionem feria quarta, in vigilia sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, facere compulsi, vitam tantummodo, & vestimenta paciscuntur. *mox deinde amittunt.*

Aliquot hebdomadis apud *Cracouiensem* regionem, *Casimirus* Rex *Poloniæ* immoratus, in *Thorum* diuertit. Vbi a Cinibus *Thorunensibus* expensis procuratus, & æstatis, & autumni tempus, vna cum *Elisabeth* Regina, quæ in Castro *Nyesschouiensi* immorabatot, exegit: gentesque, quæ sub *Petro Tunin*, Succamerario *Sandomiriensi* militabant, & nunnullos aulicos suos, ad ferendum remedium *Ioanni Skalski*, & suis, in Castro *Varmensi* a Magi- C stro & suis obsessis, & ad vastandum vicos, & villas in terra *Pomennnia*, circa oppida *Puczki*, *Stbargard*, *Bithovv*, & *Lemberg*, quæ in ditionem Cruciferorum concesserant transmittit. *Bernhardus* interim *Sumborski*, apud *Chelm* Oppidum agens. *Casimirum* Regem, propter propinquitatem lacessiturus, impositis in naues militibus, eos versus *Nyesschovvam* transmittit. De quorum aduentu Rex auisatus, nihil quod salubre foret prouidendum duxit. Itaque hostes fluuio *Vısla* vecti, in crepusculo, quemadmodum destinauerant, ad *Nyesshouam* perueniunt. Iam oppidum *Nyesshoua* eo anno, iussu *Casimiri* Regis, vt fides *Thorunensibus* promissa seruaretur, dis- D solutum, & ex veteri loco motum, in superiorem *Vislæ* ripam translatum, vnam tantummodo plateam, ad *Vislam* spectantem, habebat relictam. Hanc hostes ex naoibus egressi, & aliquanto tempore, inter Regis Aulicos conuersati, dum nonnulli damna, quæ in comprehendendis, hominibus & equis inferre tentauerant, non succederent, iam prope lucanum tempus incendunt, maiorem que, quam pro effectu, & Regi in Castro *Nyesschevva* quiescenti, & suis terrorem incutiunt, statimque in naues diffugiunt. Pauore discusso aulici Regii & *Thartarorum* caterua, equis velocissime conscensis, hostes insectantur. *Nyesschouam oppidum* *incendunt hostes,*

Qui, etsi vndarum latitudine se sperarent euasuros: fluuii tamen profunditatem sectari coacti, & ad alterum littus sæpius appulsi, a gentibus Regiis sagittis, ad vnum fere omnes, sex tantummodo exceptis, confecti sunt, duabusque tantummodo nauibus, cum saucíis, & occisis euadentibus, cæteræ a gentibus Regiis comprehensæ sunt. *nec impune tamen.*

Exercitus Regius ex proprio & mercenatio milite conductus, dum in terras *Prussia* aduenisset, Duce *Petro Dunin* Succamerario *Sandomiriensi* laturus auxilium his, qui in *Varmiensi* munitione, de Ecclesia Cathedrali incastellata hebdomadis aliquot obsidebantur, & cum Magistro *Prussiæ* eiusque exercitu, *Varmiam* obsidente, fortunam belli experiri decreuisset, aciebus ordinatis, quasi in conspectu hostis foret, procedebat. Iamque haud procul a *Varmiensi* munitione statiua figens, in diem alteram, cum hoste dimicaturus, etma expediebat. Magister autem Cruciferorum *Ludouicus*, si decerneret, vinci metuens, cum exercitum suum maiori ex parte agrestium colluuie nosset refertum, & si clades sibi accideret, fi- ret se a Ciuitatibus, quæ illi parebant, excludendum, obsidione soluta, fugit magis quam discessit. Castraque omnibus commeatibus plena, reliquit. In quæ exercitus Regius ingressus, ea dirupit, populationemque, & exustionem agrorum, & vicorum hostilium, latius, quo potuit extendit. *Ludouicus Cruciferorum Magister, ne faceret copiam pugnæ. Varmiæ obsidionem soluit, fugitque Castris opulentis in prædam hosti relictis.*

Sub idem tempus, *Gdanensium* exercitus, terram *Semlandb*, in eam vsque diem intactam, & multo pecore refertam, Colonis absentibus, & in exercitu Magistri militantibus, fretoingressus, omnibus fortunis, & quadrupedibus spoliatam incendit, spoliaque singula in *Gdansk* retulit. Cuius conflagratiooe ad exercitum Magistri perlata, agrestium copiæ, nulla arte, & ingenio inhiberi poterant: quin e vestigio de Castris, vxoribus & pignoribus subuenturi diffugerent. *Terra Semlandb opulenta & diues ferro & igne vastatur per Gedanenses,*

Obsidione munitionis *Varmiensis* depulsa, & terra *Prussia*, pro magna parte, circa *Milimlyn*, & *Syekierka* vastata, *Petrus Dunin* Succamerarius *Sandomiriensis*, eum Magistrum ad pugnam elicere non posset, in terrsm *Pomeranicam* exercitum ducit, *Gdanensibus*, qui ab hostibus, ex vicinis præsidiis vehementibus afficiebantor incommodis, auxilia præbiturus, hostesque qui ad *Gdanensium* vsque grassabantur suburbia, repressurus. *Gdanensium* autem vrbem prætergressus, in agros, & vicos hostiles, flammis & spoliis sæuiebat. Iamque adeo processerat, vt ad extrema terræ *Pomeraniæ* perueniens, etiam ea loca, quæ Oceano & stagnis, lacubusque inclusa erant, vreret. Ad fremitum vsque ea populatio hostes impulerat, & militibus ex omnibus ferepræsidiis deductis, nonnullis vero ex *Slesia*, in supplementum clanculo per literas, & nuncios accersitis, *Friczone Ravvnekke Ausstrali*, & Ca-

1462. *Caſparo Noſtbvvicz Sicſita*, Ducibus, exercitum de pedite, & equite, ad quinque millia pugnatorum habentem, adiunctis etiam nonnullis A agreſtibus, arma ferre, & dimicare aſſuetis, conficiunt: illumque ad locorum anguſtias, per quas exercitui Regio redeundum erat, deducunt.

Poloni parua manu

Exercitum Regium, qui vix dimidium illius, quot hoſtes habuerat, robore & numero, iniquitateque locorum, facili (vt rebantur) negocio ſuperaturi. *Petrus Dunin* Dux exercitus Regii, hoſtes aduerſum ſe congregari exploratum habens, variis Nunciis *Caſimirum Poloniæ* Regem, quatenus illi forti, & nouo exercitu ſubueniret, denunciato periculo in quo eſſet. Quem ex Aulicis propriis, Duce *Alberto Gorski* comparatum, Rex illico mittendum curauit. De quorum aduentu, hoſtes certiores facti, opprimere illum prius, quam B cum altero exercitu Regio coniungeretur, in paſſibus fluminis *Vulæ* ſtatuerant: faciliorem dimicationem cum *Petro Dunin*, & ſuis Copiis, ſi *Albertum Gorski*, & ſuas Copias oppreſſiſſent, habituri, ſed cum *Albertus Gorski* auiſatus de periculo, ab hoſtibus comparato, inſidioſos paſſus declinans, obliquis paſſibus & itineribus traducto exercitu, *Iſtulam* ſuperaſſet, *Fricz Ravvnckke*, & *Caſpar Noſtbvvicz*, hoſtiles Duces, quam celerrime ad Caſtra ſua redeuntes, decernere in diem alterum, cum *Petro Dunin*, coniunctionem exercituum, anticipaturi, conſtituunt: Caſtraque eo die verſus exercitum *Petri Dunin* promouent. Robore exercitus hoſtilis ſibi denunciato, ab ex- C ploratoribus, & de craſtina dimicatione *Petrus Dunin* perterritus, periculum ingens, propter exercitus ſui paucitatem, veritus, fallere hoſtes ſeceſſione nocturna, & iungere ſe exercitui *Alberti Gorski* diſponebat.

imparem Prutbenorum exercitum

Quod cum efficere nequiret (hoſtes enim itinera omnia, arborum detruncatione ſepiuerant) colloquium cum hoſtibus nonnulli ex Regiis militibus poſcendum ſuadebant. Sed cum hæc conditio turpis cenſeretur, ferro iter aperiendum, cæteri impellebant. Qua ſententia ob omnibus comprobata, *Petrus Dunin* exercitum, ad hoſtium Caſtra ducit, & prope Oppidum *Puczki* hoſtes offendens, die Veneris, decima ſeptima menſis Septembris, cum illis confligit.

tum apud Puczki

Equi- D te autem peditem ¡velans, non prius illum quam ad congreſſum veniretur detexit. *Fricz Ravvnekke*, & *Caſper Noſtbvvicz* hoſtium Duces, maxima ſpe ſuos in id præliũ animauerant, & *Caſparo Noſtbvvicz* autore, eo ſe pacto conſtrinxerat, *vt potius mortem oppeterent, quam fugerent. Et ſi quis profugeret, Poloniæ Regis ex tunc fieret captiuus, nec ſecus quam captus in Regiam captiuitatem ſe ſiſtere teneretur.* Ab vtraque itaque parte, maximo animorum ardore, maximaque vincendi ſpe prælium initum eſt. Vbi in ipſo congreſſionis acierum articulo, *Paulus Iasſienski* (Aulicus his Regius erat, de Domo *Gozdaua*) in hoſtium iam protenſas lanceas per tranſuerſum velociſſime impingens, & lanceas hoſtiles diſpellens, omnes ictus eorum fruſtrauit. Qua propter milites Regii, in prima locati acie, facile hoſtium primos ordines, deiectis his, qui eos ducebant, & in terram vſque proſtratis, perfringunt. Nihil hoſtes, eo vulnere permoti, in pugnam ruunt. Certamine quoque a parte vtraque inſtaurato, tribus & amplius horis acerrime pluribus hinc inde cadentibus, decertatum eſt, donec vterque exercitus fatigatus, quaſi ex compoſito pugna omiſſa, in currus, quos vtraque pars pro Caſtris reliquerat ſe recepit. Vbi paululum immoratus, non ad pugnam, ſed ad perſequendum hoſtem (debellatum enim vterque exercitus, pro victo alterum ſeceſſiſſe credebat) regrediebatur. Illic maior quam pro numero, temerarie magis, quam ſtrenue, alteris in alteros ruentibus, cædes ædita eſt. Et *Friczone Ravvnekke*, Capitaneo Crucifericæ partis ſauciato, hoſtilis acies introcedere coacta, deteriori loco eſſe cœpit. Multitudine tamen freta, propelli ad plenum non potuit, ſed in pugna, ad horæ vnius ſpacium, fortiſſime dimicans, à *Polonorum* peditatu, in latus ſuum dextrum, per baliſtarum ſagittas, incurrente, pluribus vulneribus confecta, ſuſtinere impetum *Polonicum*, hinc equitis, à fronte, illinc peditis a latere non valens, in fugam ſe vertit. Collecto deinde equite, & pedite, per fugam primam hinc & hinc ſparſo, verbiſque ad inſtaurandam pugnam animato, ad tentandum de integro certamen *Fricz Ravvnekke* rediit. Sed primis, & his, qui in acie conſtiterant, obtritis, ipſo quoque *Fricz* occiſo, facile cæteri, pecudum more agebantur. Erant inter hoſtium agmina milites, pluribus bellis exercitati, qui non honoris tantummodo, ſed & pacti, ante pugnam initi, memores, capi maluerunt, quam fugere. *Caſpar Noſtbvvicz*, alter hoſtilis partis Capitaneus, & qui author pacti, de non fugiendo fuerat, primus in fugam ſe recipiens, plures exemplum ſuum ſecutos, in fugam concitauit. Peditum copiæ, quibus etiam hoſtilis refertus erat exercitus, parum remedii ponentes in fuga, quippe, quæ ab equitatu *Polonico*, facile conſequerentur, & nonnulli equites ad currus, pro caſtris relictos diuertunt: quorum vnum latus tegebat ſtagnum, frons vero verubus, præacutis, & partim ferro, partim igne duratis conſepta erat, pugnamque bombardarum fulmine, & proiectione, ac ſagittarum emiſſione, reintegrant. *Poloni* ſi ſpatium hoſtibus, metu perculſis, ad recolligendum ſe, darent, victoriam ſuam, & illius diei ſudores, recidere rati in irritum, audaciſſime equis concitatis in veruum ſpicula inuehuntur. Multiſque equis, vſque ad interemptionem confoſſis, verubuſque confractis, Caſtris, & curribus potiuntur hoſtilibus, & plures ex hoſtibus reſiſtere, tunc etiam auſos, trucidant, aliquos, qui ſe vndis crediderant, præter paucos 1462.

1462. cos nandi peritos, suffocant, reliquos comprehendunt, triumphoque ad extremum potiuntur. Sed dum hæc Castrorum expugnatio A gereretur, ferè omnia eques fugiens, amissus est, præter turmam vnam, quæ in syluam, densis arboribus a se septam, inciderat. Illa enim impediente, effugere non valens, venire in captiuitatem *Poloneam* coacta est. Ducentis curribus, & quindecim bombardis, ac omni Castrorum armatura, *Poloni* potiti sunt. Cæsa eo prælio, duo hostium millia, sexiogenti capti referuntur. Ex *Polonis* nemo, præter *Hectorem Chodorski*, de Domo *acernorum*, ex ordine militum desideratus, & Centum alii, fine nomine tam ex equite, quam pedite. Non tamen cæteris incruenta fuit, victoria, quippe, inter quos rarus poterat, non nisi, saucius reperiri. Sed & Ductor exercitus *Petrus Dunin*, in palma, graui non tamen, lethali vulnere, B & in femore, violatis impetu bombardæ armis, aliquantulum conenssus tribus diebus, in prælii loco statiua habita sunt. Intra quos, alter Regius exercitus, Duce *Alberto Gorski*, aduenit, & victorem exercitum, aut curantem viua corpora, aut humantem extincta, offendens se illi coniunxit. *Stolpensis* Dux *Ericus*, qui *Casimiro* Rege deserto, cuius neptem prope germanam habebat in Coniugio, in partem Crucifericam, nulla prouocatus iniuria, biennio prope exacto, transierat, & qui per eandem Coniungem se Regi pridem reconciliauerat, fidem iterum frangens, Crucifierico exercitui, cum sexingentis equitibus, in auxilium veniebat, sed a fugientibus de clade suorum edoctus, & ipse ad propria, citato agmine perfugit: pluribus tamen de suis per gentes Regias, aut captis, aut occisis. *Caspar Noslbvvicz* & reliqui fugaces, literis eorum, qui in Regiam venere captiuitatem monentur, vt pacti memores, se in captiuitatem *Polonorum* Regi repræsentent. *Casimirus* Rex, milites, qui enixius in eiusmodi congressu pugnauerant, honoraturus. *Petrum Dunin*, Succamerarium *Sandomiriensem*, Capitaneum exercitus, de Domo *Cygnorum*, *Paulum Iassyenski*, quem in superioribus nominaui, *Venceslaum Nyeborski*, *Nicolaum Vilkanovvski*, de Domo *Pravvdzitarum*, *Tomkonem* de Domo *Odrovvasch*, *Ioannem Dlugosch* de Domo *Wyeniaua*, & alios triginta decoris insigniis militaribus insigniuit. Fœlicibus auspiciis dies hæc decima septima mensis septembris prouenerat: eo siquidem die in tribus aliis locis, videlicet, circa villam *Iassyeniecz* in *Masouia* per *Nicolaum* de *Poderaiovv* Capitaneum *Plocensem*, item circa *Swyeicze*, per gentes *Wlodkonis ex Nakyel*, item circa fluuium *Pisch* hostes, qui ex *Chelmno*, *Golub* & *Brodnicza* egressi, spolia in *Masouia* Ducatu, & alibi, agebant, graui cæde conflicti sunt.

um alibi fundunt fugantque.

Nec multo post, videlicet vigesima octaua mensis Octobris, *Vlricus Czerwonka*, per *Casimirum Poloniæ* Regem, ab iniusta captiuitate, quam apud *Georgium Bohemiæ* Regem, plus quam biennio pertulerat, solutus ex Castro Regio *Golub*, duodecim satellitibus suis, quos *Mikosch* Bohemus, ducebat in oppidum *Golub*, quod hostium frequenti tenebatur præsidio, in nocte opaca, silenter ex Castro intromissis, ac vigilibus occisis, portas illi aperientibus, cum gentibus ingressus, oppidum, fraude Ciuium interceptum, recuperat, & hostile præsidium partim necat, partim captiuat. Nonnullos, qui in duas turres fugerant, igne adhibito extrahit. Defectionis quoque authoribus, securi percussis, oppidum in Regiam vendicat potestatem, multis spoliis hostilibus potitus. Victoria autem apud *Puczki* cum cæteris consequentibus obtenta, rursum in *Casimirum Poloniæ* Regem, plurimorum intra *Prussiam* conuersa sunt studia, renouataque belli negocia. Per illam enim & cladem apud *Choyniczam* acceptam, magna ex parte constabat deterfam esse, & Crucifericam obscuratam victoriam, & illius gloriam sequenti clade defloratam. Ab eo siquidem tempore Cruciferi, primum terrestri prælio apud *Puczki*, & mox apud *Elbingam* nauali victi, declinare & ad ruinam tendere cœperunt.

Vlricus Czirvvonca captiuitate Geor-gii Bohemiæ Regis, opera Casimiri Poloniæ Regis, solutus, Oppidum Golub fraude ciuium amissum, Casimiro recuperat. 1462.

Quinta die mensis Septembris, *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, Synodum prouincialem, apud oppidum *Calisch*, super subsidio *Casimiro Poloniæ* Regi, & militibus terræ *Dobrzinensis*, per hostes expulsis, & grauaC tis, ferendo, celebrat. Ad quam, cum non nisi duo Episcopi Prouinciales, *Ioannes Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, & tercius Administrator Ecclesiæ *Cracouiensis*, *Ioannes Pniowski*, cum suis Capitularibus, & pauci quidam Abbates, conuenissent (alios enim Episcopos, sub ditione exterorum Principum consistentes, vocari non placuit) post varios tractatus, super peticione Regia, quam etiam tunc per Nuncios resumebat, habitos, subsidium charitatiuum decretum est, & in *Gnesnensi* Diœcesi viginti grossi à marca, in *Cracouiensi* vero, sex grossi, iuxta taxam veterem instituti. Rogatus illic Archiepiscopus *Gnesnensis* Ioannes, à Prælatis, & CanoniD cis *Cracouiensibus*, spolium Regio mandato passis, ut processus contra occupatores decernerentur, abnuendo peticioni, illos ad Administratorem *Cracouiensem*, qui & ipse, ob metum Regium allegabatur Censuras negauisse, remittebat. Ita vtroque non succurrente, spolia liberius continuabantur.

Viginti grossos Gnesnensis, sex Cracouiensis Diœcesis, à marca contribuunt Casimiro Poloniæ Regi, & militibus terræ Dobrzinensis.

Quinta feria, in die sancti *Martini*, generalis Conuentio *Piotrcouiæ* tenta est. Ad quam *Casimiro Poloniæ* Rege ex *Thorun*, per *Przedecz*, *Klodauam*, & Lancitiam veniente frequens etiam Prælatorum, & Baronum, *maioris Poloniæ*, numerus, Baronibus *Cracouiensibus* fere omnibus detrectantibus, eam accedere, illuc confluxit. Venerunt & Dux

Con-

1462. *Masouia*

Conradus Masouiæ, cum genetrice sua *Barbara*, *Boleslai* relicta, & matertera sua *Catherina*, *Michaëlis Lithuaniæ* Ducis, relicta, *Paulo* A *Plocense* Episcopo, Baronumque & militarium *Masouiæ*, multitudine graui, ad octingentos equites æstimata, comitatus.

& Olyeschnicense Ducibus

Item *Conradus* niger *Olyeschnizensis* Dux, cum suis Consiliariis, vterque Ducatum *Masouiæ Plocensem*, ex morte *Semouiti*, & *Wladulai*, filiorum olim *Masouiæ* Ducis *Wladulai*, Ducum, petiturus, *Conradus* quidem niger Dux *Olyeschnuiczensis*, ratione Consortis suæ *Margaretha*, filiæ vnicæ *Semouiti*, *Conradus* vero *Masouiæ* Dux iure successionis, cum *Casimirus Poloniæ* Rex, etiam eum ad se, & Regnum suum *Poloniæ*, iure feudi devolutum astrueret. Omnibus autem de suo iure vehementer confidentibus, etiam studia sua partes ad B vincendum intenderant. *Casimirus Poloniæ* Rex à Prælatis, & Baronibus suis, & a tribus Canonum doctoribus, *Ioanne* de *Dabrowka*, *Nicolao* de *Calisch*, & *Iacobo* de *Schadek*, quos ad Diœtam acciuerat, edoctus, se cæteris Competitoribus iure potiorem esse, iudicio dissidium dirimi malebat. Locatisque *Stanislao* de *Ostrorog*, Palatino *Calissiense*, pro Iudice, *Grothone Cazymirski* pro Subiudice, cæteris vero Palatinis, & Castellanis pro Assessoribus adhibitis, tredecima mensis Nouembris die iudicium instaurat. Et tribus Procuratoribus creatis, *Ioanne Rythwienski* Regni *Poloniæ* Marschalco, Capitaneo *Sandomiriensi*, *Iacobo* de *Schadek*, & *Ioanne* de *Ostrorog*, C Decretorum Doctoribus querelam apud Iudices, per organum *Ioannis Rythwienski* Marsalci, contra Conradum *Masouiæ* Ducem, tunc cum genitrice sua, & Consiliariis *Masouiæ*, præsentem, deponit, *quod Plocensem terram & Districtus illi subiectos, ad eum & Regnum suum, feudi iure deuolutam, occupasset*: Petens *eum ad redditionem compelli, & ius feudi, si à quoquam inficiaretur*, offerens *se probaturum*. Duci *Masouiæ Conrado* & suis, omnis concertatio per viam iuris, præsertim coram Iudicibus, per Regem datis, suspectior duriorque visa est. Propter quod petebat rem, non iudicio, sed placitatione, per communes Consiliarios componi. D Subinferens *se, non ad subeundum iudicium, sed decisionem communium Baronum, in Diætam accessisse*. Cum autem hæc conditio, à *Casimiro* Rege sibi negaretur, per *Nicolaum*, de *Mirzenicze*, Canonicum *Plocensem*, *Spantoslaum* de *Woycziechino*, Archidiaconum *Varschouiensem*, in Ecclesia *Posnaniensi*, & *Paulum*, Decretorum Doctores, quos causæ suæ adhibuerat, non quidem respondendo Regiæ querelæ, sed contradicendo, refellebat. Astruens *Duces, & Ducatus Masouiæ, à Casimiro secundo, Polonorum Rege, per literas*, quas ostentabant originaliter, *solutos esse, & feudum extinctum, & damnatum*. *Iacobo*

1462.

autem de *Schadek* Doctore, Procuratore Regio, oppositionem allegatam extenuante, & A allegante, *Casimirum secundum Poloniæ Regem, solutionem ipsam facere, & tam insignem Ducatum, à corpore Regni, scindere & libertare, cum præiudicio notabili Regni non potuisse: cum omnis notabilis & enormis alienatio, si cuilibet Regi, ne Regnum, per ademptionem partium diffluere contingat, iure quolibet interdicta*. *Casimiri insuper secundi, Regis, Priuilegium, actu contrario, per Semouitum, Casimirum, Ianussium, & Wladulaum, Masouiæ Duces, præstito Regi Poloniæ Wladislao homagio, penitus, licet in se nullum fuerit, emarcuisse*, Ducis *Masouiæ Conradi* Procurator, Doctor *Nakel*, allegationem Doctoris *Iacobi* confutaturus, *alienationem quidem notabi-* B *lem, facere Regem non posse*, assensus est, *sed solutionem feudi, à Casimiro secundo Rege de Ducatibus Masouiæ factam, notabilem non posse censeri*. Quæ responsio parum sensata, Concionem totam in murmur commouit, vno quoque perstrepente. *Procuratorem Ducalem, se sua responsione damnasse: nemine ignorante Ducatum Masouiæ, portionem Regni grandem esse*. Sedato murmure à *Nicolao Boglowski* Palatino *Varschouiense*, nomine *Casimiri* Regis, contra Iudices, à Rege locatos, exceptum est. *Quod parum idonei essent, Causam, Regem contingentem, cuius subditi essent, iudicare*. Petebatque propter *Cracouiensium* Baronum absentiam, in causa, C non procedi. Sed cum hæc exceptio repelleretur.

[illegible]

Conradus Masouiæ Dux, cum suis omnibus, ex æde, in qua iudicium huiusmodi agebatur, se festinus proripuit, & nocte insequenti, relictis aliquibus, qui Regem secum mansuetius agere inducerent, aut si minus, à suorum Iudicum Decreto prouocarent, in *Masouiam* discessit. Iudices autem Causæ, cum *Conradum* Ducem *Masouiæ*, pro non paritione contumacem decreuissent, in diem octauum illum, & Procuratores suos euocarunt. Quo nec per se, nec per Procuratores, parente, petentibus Procuratoribus Regiis, vigesima mensis Nouembris die, diffinitiuam sententiam proferunt: per quam Re- D gi, & Regno *Poloniæ*, *Plocensem* Ducatum adiudicant, & illum in possessionem Ducatus præfati, mittendum, decernunt.

Plocensis Ducatus, Casimiro Regi & Regno Poloniæ adiudicatur.

Cumque ab illa Procuratores *Conradi*, *Masouiæ* Ducis, ad Summum Pontificem, vel ad eum, qui sciret, posset, & vellet *Conrado* Duci *Masouiæ*, iustitiam administrare, prouocassent, & à Iudicibus appellatione insinuata, apostolos petissent, refutatorii tantummodo illis concessi sunt. Competitor alter *Conradus* niger *Olyeschnicensis* Dux, pro iure Consortis suæ *Margaretha*, videns principalem competitorem, *Conradum Masouiæ* Ducem, parum in causa sua, prosperatum fuisse, nihil agendum duxit, nullaque via iuris, aut facti tentata, in

pro-

1462. propria, à *Casimiro* Rege, ducentis florenis, & duplici veste, de sabellinis pellibus, remuneratus, omne ius, quod sibi & suæ consorti *Margarethæ* competebat, in *Casimirum Poloniæ* Regem, & suum regnum transfusurum se pollicens, regressus est. In Barones *Cracouienses*, quod venire ad conuentionem neglexerant, aliqui ex Consiliariis iram exacuendo Regis, inuecti sunt, quod sine illis ad cætera reipublicæ prouidenda concludendaque negocia, procedi non liceat.

Maturanti *Casimiro Poloniæ* Regi, ex Diæta *Pyotrcouiensi*, in *Lithuaniam* discessum (*Lithuanis* enim certo certius spoponderat se, conuentu *Pyotrcouiensi* concluso, illuc quam celerius venturum, Reginamque *Elisabeth* in *Radom* cum impedimentis subsecuturus propediem præmiserat) denunciatum est *Hyeronimum Cretensem* Archiepiscopum, Apostolicum Legatum, integro fere anno præstolatum aduenire.

Legatus Papæ missus,

Hic etsi à Papa *Pio* secundo, ad sedandam turbationem in *Cracouiensi* Ecclesia exortam, & bellum *Pruthenicum* extinguendum, missus: tempestiue ex vrbe exiuisset: in componenda tamen pace inter *Fredericum Romanorum* Imperatorem, & *Matthiam Hungariæ* Regem, atque *Ioannem Giskram*, quæ æquis conditionibus secuta est, item inter eundem Imperatorem *Fredericum*, & germanum suum *Albertum Austriæ* Ducem, quam conficere non valuit, item in rescindendis quibusdam motibus per Imperii Electores, & *Almaniæ* Principes, contra *Fredericum* Imperatorem, sensim gliscentibus, anno prope vnu, apud *Germanos*, & *Pannonios* versatus, Regnum *Poloniæ* adire non potuit. Tardius itaque venientem, *Casimirus* Rex auidius excepit. Cui *Pyotrcouiam* feria sexta in crastino sanctæ *Catharinæ* ingredienti, ab omnibus Prælatis, & Baronibus *Poloniæ* obuiam itum est. Qui Sabbato subsequenti, audientiam nactus, suo more *enarratis obstantiis, & quali affectione, quanto amore, feratur Papa Pius in Casimirum Regem, & Regnum suum Poloniæ, quod Christianitatis scutum sit, & brachio suo illud à Tartaris protegendo, censeatur Christianæ fidei, murus & antemurale*, differens, *ad tria se principaliter*, commemorauit *missum, ad pacificandam, videlicet Cracouiensem Ecclesiam, ad bellum Pruthenicum intercipiendum, & ad animandum Regem in bellum, Turco inferendum.* Et causam quidem Ecclesiæ *Cracouiensis*, in tempus aliud differens, *pacem cum Magistro, & Ordine Cruciferorum, armis depositis, vt feratius, cumulatiusque bellum cum Turco agi posset*, multiplici ratione persuasit, in eaque re persuadenda tempus haud breue absumpsit. Altera die videlicet Dominico, honore mensæ, à *Casimiro* Rege exceptus, reliquum diei illius, sed & sequentem integram diem, in colloquiis secretis, cum Rege, *Ioanne* tantummodo *Gnesnensi* Archiepiscopo, pro interprete adhibito, absumpsit: in quibus omni A conatu, virtute, & nisu, iuxta quod à Summo Pontifice instructus fuerat: *Iacobum Cracouiensem* Episcopum, laborauit efficere pacificum, multisque euidentibus rationibus, ad eius pacificationem, & ad emolliendum animum Regium, vsus, certificat, *prouisionem Iacobi Cracouiensis Episcopi, etiam per Summum Pontificem, eo dissentiente, rescindi non posse.* Non tenuit *Casimirus* Rex Choleram, hac denunciatione audita, spes enim suas impleturum legatum Apostolicum aduenisse crediderat. Sed & dolore altæ suæ spei, ad irritum, cadentis, & ira incensus *satius Regnum Poloniæ perditum iri, quam Iacobum ad possessionem Episcopatus Cracouiensis admittere* B deduxit, Legato vero replicante, *minus fore iactura, si etiam tria Regna depereant, quam Sedes Apostolica ium sua confundat*, cum magna animorũ hinc inde exacerbatione discessum est, & ira Regia cum improperiis, in *Ioannem Rythwienski* versa est, qui se capitis adiiciebat periculo, si secus, quam ipse prædixerat, rem verti contingeret.

frustra nititur Iacobum Szenienski Episcopum Cracouiensem, in gratiam Casimiri Regis reponere.

1462. Feria tercia, modestiori sermone Rex vsus, eam cum Legato conclusionem captat, vt alia in *Pyotrkow*, pro sedecima die mensis Ianuarii teneatur conuentio, ad quam *Iacobus Cracouiensis* vocetur Episcopus, & administrator cum capitularibus, & illic agatur de pace, Rex interim *Casimirus*, nouo & veloci Nuncio, ad Diætam C *Pyotrcouiensem* reuersuro. Papam precibus conueniat, *vt si Iacobi Episcopi Cracouiensis prouisionem cassare non dignetur, saltem illum ad Wladislauiensem transferrat.* Familiaris Legati *Nicolaus Merboth*, Canonicus *Wratislauiensis*, cum Regiis, & Legati literis, translationem huiusmodi suadentibus, extemplo missus, & *Iacobus Cracouiensis* Episcopus, literis Legati dato ei in equos triginta saluo conductu, accersitus est.

Ducatus *Plocensis* & *Cracouiensis* Ecclesiæ, rebus eo ordine, vt præmisimus ordinatis, *Hyeronimoque Cretensi* Archiepiscopo, Legato Apostolico in *Brzesczye*, ad practicandum pacem *Pruthenicam* diuertente, *Casimirus* D Rex ad *Rawam*, & *Gostbinin* castra, quæ pro eo tenebantur, comitantibus eum *Ioanne Gnesnense* Archiepiscopo, & *Ioanne Wladislauiense* Episcopo, pluribusque militaribus, sabbato in die sanctæ *Barbaræ*, ex *Pyotrkow* discedens, processit, & in die sancti *Nicolai*, *Rauam* perueniens, Castri *Rauensis à Grothone Czesznik*, deinde in *Gostbinin* progrediens, à *Nicolao Kuczienski*, sibi traditam possessionem, à militaribus quoque Districtus vtriusque fidelitatis recipit iuramentum. Fide autem *Grothonis Czeszuik*, & *Nicolai Kuczienski* donatione perpetua, aliquarum villarum munerata, etiam ea Castra, quæ Regi tradiderant, dat illis ad vitam, in tenutam. *Io-*

Casimirus Rex Rawæ & Gostinin Castrorum Ploczensium possessionem recipiens, & iuramentum fidelitatis ab vtroque Districtu exigit,

1462.

& marcam auri annuam, ex bonis Lovvicz solui solitam Archiepiscopo Gnesnensi condonat.

anne quoque Archiepiscopo *Gnesnensi* rogante, marcam auri, quam *Gnesnenses* Archiepiscopi, Ducibus *Masouia*, ratione *Lowiczensis* A Dominii, soluere, & apud *Sochaczovv* reponere, obligabantur, perpetuo remittit & indulget.

Fredericus Imperator Romanorum in arce Viennensi, a Ciuibus Viennensibus obsessus,

Viennenses, a *Frederico Romanorum* Imperatore requisiti, de dandis sibi sex florenorum millibus, ad conducendum mercenarios milites, quibus & Ciuitas, & patria tueri, & emerita stipendia militibus, qui illa infestabant, exolui possint, dum quatuor, ex Consulatu, ferentes excusationis tenorem, ad Imperatorem, in Castro *Viennensi* agentem, transmisissent, & *Fredericus* Imperator, tam illos quatuor, quam alios duos, dum primi non compararent, destinatos, in vincula coniecisset, in seditionem versa Ciuitas, illum in Castro B *Viennensi*, sabbato in crastino sanctæ *Hedugis*, vsque ad festum Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, obsidere cæpit. *Albertum* quoque Ducem, germanum Imperatoris, cum viginti nauibus *Danubio* venientem, excipiens, omnium rerum potestatem illi fecit. *Georgius* interim *Bohemiæ* Rex, nomen suum, & conditionem amplificaturus, suis velociter in arma coactis, primum in *Cornborg*, deinde *Danubio* nauibus illic superato, *Closternburg* applicuit, Feria deinde sexta, in crastino sanctæ *Catharinæ Viennam* latenter accedens, Imperatorem *Fredericum*, de obsidione erepturus, gentes in suburbia *Viennensia* misit, quæ ad insidias, dudum præparatas (capto enim Regis exploraC tore, illum ea die præsciuerant) præcipitatæ, mille numero perierant. Filius Regius *Victorinus*, oppidum *Eczinsdorf*, conquirere volens quingentos de suis amisit.

tandem sub certis conditionibus dimittitur.

Ea clade secuta, pax his conditionibus conuenit, *Viennenses*, filium Imperatoris *Maximilianum* acceperunt in Dominum, cuius Curator Dux *Albertus* constitutus, Imperator *Fredericus*, ad sua abire permissus, bellumque atrox æquo & pulchro medio sublatum extinctumque est. Adeo instabilis est humanæ fœlicitatis conditio, qua hactenus *Fredericus* Imperator splendescere videbatur. Qui etsi infamia intactus, inuidia tamen, gloriam suam moleste ferentium, vrgebatur, fuscatus: maximum enenim, D & quod in ætate qualibet potest æstimari, fortunæ ludibrium *Frederico* Imperatori constat factum fuisse. Qui & Imperator, & Augustus, primum in obsidionis angustias, periculose toleratas, detrusus, deinde clade suorum perculsus defensorum, ad extremum a possessione *Vienna* excedere coactus est.

Litera Ducis Pomeraniæ, quibus theolonei libertatem, in terris suis Elbingensibus concedit.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis amen. Samborius Dei gratia Dux Pomeraniæ, Vniuersis Christi fidelibus, præsentem paginam inspecturis, Salutem in Domino. Notum esse cupimus, tam præsentibus, quam futuris, quod nos Ciuitati Elbingensi, propter seruicia specialia, quibus nobis sæpius parata fuit, contulimus in perpetuum talem telonei libertatem, quod vnusquisque Ciuium prædictæ Ciuitatis, per totum Dominium nostrum, transeat, tam in terra, quam in aqua, absque omni telonei exactione. Vt autem hoc factum a posteris ratum maneat, & inconcussum, præsens scriptum nostri Sigilli munimine roborauimus, ad Cautelam. Datum in Dirssone anno Domini. Millesimo, Ducentesimo, quinquagesimo quinto, decimo septimo Calendas Iunii.

Alterius Ducis Pomeraniæ similis libertas, Elbingensibus, de non soluendis teloneis concessa.

In nomine Domini amen. Memoriæ obliuio nouercatur, & longinquitate temporis gestorum series obscuratur, nisi viuacibus literarum indiciis propalatur. Quare præsentium, & futurorum indagine declaramus, quod nos Vesimirus Dei gratia Dux Pomeraniæ, respectu fidelibus seruitiis Ciuium de Elbingo, quæ patri nostro simul & nobis sæpissime impenderunt, contulimus eisdem pro quadam pecuniæ summa, omnimodam libertatem, tam in aquis, quam in aliis partibus nostris, quæ ad nostrum spectant Dominium, videlicet terram nostram intrandi, transeundi, merces suas vendendi, & emendi, quascunque voluerint, & nihilominus ad suas Prouincias, vnde veniunt redeundi, sine omni exactione telonei, & solutione. Adiicientes autem ipsis Burgensibus, de nostra liberalitate, ne aliquis hominum nostrorum ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum, a latere nostri Do-C minii, tempestate agitante (quod absit) naufragium pertulerit, grauare præsumat, in corpore, siue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summæ pecuniam extorquere audeat, in tali periculo à Burgensibus prædictis. Volumus insuper & inhibemus, vt nullus omnino nostrorum successorum, seu officialium nostrorum, hanc nostram rationabilem donationem, & factum infringere audeat, vel ei ausum temerario contraire. Testes autem donationis sunt, dominus Henricus Abbas de Polpelin, dominus Vislaus Ecclesiæ Caminensis Custos, dominus Svvenczo, Palatinus Danensis, Dominus Paulus Palatinus Svveszensis, dominus Andreas Castellanus Danensis, dominus Stanislaus D Castellanus Svvecz..nsis, Dominus Meslaus Succamerarius Danensis, & alii quam plures viri fide digni. Vt autem hæc nostra donatio, omni æuo inuiolabilis perseueret, hanc paginam nostri Sigilli munimine contulimus roboratam. Actum & datum in Gdansk, per manus domini Theodorici, Capellani Curiæ & Notarii. Anno Domini, Millesimo Ducentesimo nonagesimo tertio.

Confirmatio tertii Ducis literarum præscriptarum

In nomine Domini, amen. Dum viuunt literæ viuit & actio literis commissa, cuius assertio nutrit memoriam, & roborata suscipit incrementa. Nos igitur secundus Przemislaus, Dei gratia Dux maioris Poloniæ, no-

1462. *Elbingensibus, de non soluendis in Pomerania theloneis, concessarum.*

notum esse volumus vniuersis, tam præsentibus, quam futuris, præsentem paginam inspecturis, quod dilectus patruus noster, magnificus dominus Princeps, Vesimirus Dei gratia Dux Pomeraniæ inspectis fidelibus seruitiis Ciuium de Elbingo, quæ sibi sæpissime fideliter impenderunt, & adhuc impendere non omittunt, contulit eisdem Ciuibus, omnimodam libertatem, tam in aquis, quam in aliis partibus suis, quæ spectant ad Dominium ipsius, videlicet terram suam intrandi, transeundi, mercesque suas vendendi, & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus ad Prouincias suas, vnde venerunt, redeundi, sine omni exactione telonei & solutione. Adiiciens ipsis Burgensibus, de ipsius patrui, mera liberalitate, ne aliquis hominum ipsius, ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum, à latere sui Domini, B tempestate agitante (quod absit) naufragium pateretur, grauare præsumat, in corpore siue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summam pecuniæ, audeat extorquere, in tali periculo a Burgensibus supradictis. Insuper Voluntatis ipsius est, & inhibet, vt nullus omnino suorum successorum, seu Officialium suorum, rationabilem donationem, per ipsum factam, infringere audeat, vel ex ausu temerario contraire. Præterea nos, memoratos supra ciues Elbingenses, cupientes omni nostra prosequi gratia, qua possumus, & fauore, iam annotatam, libertatis donationem, quam ipsi inclytus Princeps, dominus Vesimirus, patruus noster, dux Pomeranorum, vt supra habetur, contulit, C habito maturo Baronum consilio præsentibus confirmamus. Volentes inuiolabiliter, tempore procedenti, per nos, & nostros successores, dictam libertatis plenitudinem obseruari. In cuius rei testimonium, præsens scriptum nostri Sigilli munimine, fecimus roborari. Præsentibus his testibus, videlicet Domino Ruthigero Abbate de Oliuva, Domino Henrico Abbate de Polpelin, fratre Gerhardo de Cholboch, fratre Conrado, Roze dicto fratribus Ordinis, domus Theutonicæ, Domino Paulo Palatino Svvetzense, domino Sovencza, Palatino Danense, domino Audrea Castellano Danense, domino Stanislao, Castellano Svvetzense, domino Alberto, Castellano de Buthin, domino Rogusla, Castellano de Vsibe, & D Sucamerario Posnaniense, domino Kelkone, Castellano de Santhok, & Domino Svventhemiro Castellano de Bechavv, & aliis quamplurimis fidedignis. Actum & datum in Dyrzich, in die beati Calixti Papæ, & Martyris. Anno Domini, Millesimo, ducentesimo nonagésimo quarto, per manus Domini Henrici Capellani Curiæ.

Similis confirmatio quarti Ducis literarum præinsertarum, Elbin-

In nomine Domini amen. Quoniam facta mortalium obliuionem inducunt, vel morte intercepta (sicut experientia docuit) solent annullari, si non fuerint legitimo virorum ac proborum testimonio roborata. Eapropter nos Wladislaus Dei gratia Dominus Regni Poloniæ, Dux Pomeraniæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, & Siradiæ, notum esse volumus vniuersis, tam præsentibus, quam futuris, A præsentem paginam inspecturis, quod Magnifici Principes, scilicet Vesimirus Dei gratia, Dux Pomeraniæ, & eadem Dei gratia, Dux maioris Poloniæ Przemislaus, & Dominus eiusdem Pomeraniæ, inspectis fidelibus seruitiis Ciuium de Elbingo, quæ eis sæpissime, fideliter impenderant, contulerunt eisdem Ciuibus de Elbingo omnimodam libertatem tam in aquis, quam in aliis partibus, quæ spectant ad eorum Dominium, videlicet terras eorum intrandi, transeundi, merces vendendi, & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus partes quas vellent, sine omni exactione telonei, & solutione redeundi. Insuper adiicientes de ipsorum mera liberalitate, si prædicti Ciues ad latus ipsorum dictorum Dominiorum, hoc B est ad littus Pomeraniæ, tempestate agitante (quod absit) naufragando, periculum contigerit, nullus omnino subditum fidelis, memoratos Ciues grauare præsumat in corpore siue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summam pecuniæ, audeat extorquere in tali periculo. Deinde etiam voluntatis ipsorum est, vt nullus omnino successorum eorum, aut officialium ipsorum, rationabilem donationem, per ipsos factam, infringere audeat, vel ausu temerario contraire. Præterea nos Wladislaus Dei gratia, nunc Dominus Regni Poloniæ &c. memoratos Ciues de Elbingo, cupientes omni nostra prosequi gratia, qua possumus & fauore, iam annotatam libertatis donationem, quam inclyti Principes, felicis memoriæ, antecessores nostri, C superius nominatis ciuibus contulerunt, habito Baronum nostrorum maturo consilio, præsentibus confirmamus, volentes, vt per nos & nostros posteros, inuiolabiliter obseruetur, eam Sigillorum nostrorum munimine roborando. Actum & datum in Dunczk, in octaua Epiphaniæ Domini. Præsentibus his testibus, fratre Rudigero dicto, Abbate de Oliuva, fratre Henrico dicto, Abbate de Polpelin, & Domino Svvencz, Castellano de Stholpen, Domino Adamo Castellano de Svvatiz Comite, Motthia iudice Comite Kelchone Castellano Gnisnense Comite, Alberto dicto Gaska Denslhvvolna Domino Rudigero Vicecancellario Cuiauiense, qui tenet Sigillum Dei, Domino Theslao Sucamerario Pomeraniæ, sub anno incarnatio- D nis Domini Millesimo, Ducentesimo, nonagesimo, octauo.

1462. gensibus de non solutione in Dominiis Pomeraniæ telonei concessarum.

1463 Die Solis XVII. die mensis Ianuarii adueniente, Diæta *Pyotrcoviensis* agi cœpta est. Ad quam, dum *Casimirus Poloniæ* Rex, ex Oppido *Radom*, in qua Natalis Christi dies, cum Regina *Elisabeth*, consorte sua, exegerat, & Consiliarii, tractatum de statu vtroque Ecclesiastico, videlicet & Sæculari conuenissent, *Ioanne* duntaxat de *Tharzin*, Castellano *Cracoviense*, venire detrectante, causas tamen absentiæ, per literas declarante. *Hieronymus* quoque *Cretensis* Archi-Episcopus & Apostolicus Orator, ex *Cuiauiensi*

1463.

Brzesczye, in quo hebdomadis aliquot, immoratus, & non vltra progressus, Magistrum Cruciferorum *Ludouicum*, Ordinemq; suum & A Militares *Prussia*, Ciuesque *Gdanenses*, *Elbingenses*, & *Thorunenses* literis & Nunciis solicitauerat de pace, tempestiue reuersus, vt prouisus

Iacobus de Syenno Episcopus Cracouiensis

Apostolicus *Iacobus* de *Syenno*, *Cracouiensis* Episcopus, ad possessionem, rerum Episcopalium admitteretur, de potestate, & præeminentia Summi Pontificis, & quod Ecclesiarum Cathedralium, apud illum solum consistat ordinatio, per Scripturas & exempla diseruit, multa insuper de fauore, charitate, & beneuolentia Papæ *Pii*, in Regem & Regnum *Polonia* commemorauit. Aduenit interim *Iacobus Cracouiensis* Episcopus, non nisi triginta equos, in sua, fratrum & amicorum, comitatiua habere permissus. Sub cuius præsentia, Apostolicus Legatus *Hieronymus* ferocius corripiendo interdum & Regem, & Consiliarios, pacem suam

videns in causa sua Legatum Apostolicum nihil apud Regem interpositione pro se facta proficere,

solicitauit. Verum, cum per dies plures omnes sui conatus, & labores recidissent in irritum, & ex Consiliariis inueniretur nemo, qui factum & Iusticiam *Iacobi Cracouiensis* Episcopi releuandam auderet, maior quoque turbatio *Cracouiensis* Ecclesiæ, & personarum subsequi, Rege a proposito recedere nolente, timeretur, pacis suæ & suorum *Iacobus Cracouiensis* Episcopus qui in eam diem, affligebantur spoliis, consulturus, & velut legitimus pater & Pontifex, calamitatem filiorum, quorum indies multiplicatur Sectio, & collisio, per clementiam auersurus. *Wladislauiensi* ecclesia, quæ ei offerebatur, & pluribus aliis conditionibus repudiatis, de consilio, & assensu Legati Apostolici, cedendum Regiæ maiestatis voluntati duxit, & audientia, sub præsentia Legati & Consiliariorum frequentia, obtenta, primum *de facinoribus, quæ illi ab Oratoribus Regiis, apud Summum Pontificem obiiciebantur multa differens, purum se & minime de illis reum esse monstraret, & si quis quid sibi opponere velit, non alium se iudicem, quam Casimirum Regem præsentem, quamuis sibi infestum, & iratum, & Legatum Apostolicum, Gnesnensemque Archiepiscopum Ioannem, habere velle*, dixit. *Et dum virum innoxium nemo accusaret, admitti se ad possessionem rerum Episcopalium* flexis genibus expetiit. D Subinferens *plures ante se Episcopos in Polonicis Ecclesiis*, quos & per nomen & per genus expressit, *absque iuris Regis offensa per solam Apostolicam prouisionem præfuisse.* Sed dum hanc sibi conditionem negari videret, in hunc modum orsus, ad Regem verba facit. *Quando* inquit, *Rex illustrissime, nec Apostolico moueris suffragio, nec mea humili supplicatione placaris, audes quoque cum consiliariis tuis, exclusionis meæ, de Sede mea, dedecus, in conscientiam & animam tuam assumere. Ioanni quoque Wladislauiensi Episcopo, de sua sede parum contento, meam, ad quam diuina & humana vocatione promotus sum, dulcescit occupare, non aduersabor amplius brachio tuo, maloque Pontificatum Cracouiensem, etsi legitime mihi quæsitum, deponere, quam cum virorum Ecclesiasticorum, qui nihil deliquerunt vexatione gerere: sciens iustum Deum, vnicuique nostrum, opus suum repensurum,* oborto deinde lachrymarum imbre, quæ plurimos auditores in fletum resoluerat, *cessurum se de sede sua, & illam in Papæ manibus resignaturum* promittit. Procuratoresque ad renunciandum constituit, duabus tamen conditionibus sibi seruatis & impletis, *vt omnes sibi soluantur expensæ, & sumptus, vtque pro statu Pontificali, quem linquere, nisi per mortem poterat, sibi de Cracouiensis Episcopatus, mensa fiat prouisio.*

iuri & liti, occasione Episcopatus Cracouiensis sub certis conditionibus cedit.

In hunc modum Vir alioquin innocens, qui biennio, cum suis adhærentibus, spolia grauia & banoitionem pertulerat, sponsam suam legitimam, *Cracouiensem* ecclesiam, relinquere coactus est, & in B reconciliationis gratiam, cum *Ioanne Melsthinski*, *Andrea Olyeschniczki*, & *Ioanne Dlugosch* seniore & iuniore, ac *Demetrio* de *Syenno*, Canonicis *Cracouiensibus*, qui illi in omni agone, in finem vsq; astiterant admissus, & beneficiorum, quæ ex tunc, sub ea conditione vt non repetantur ablata, reddita possessio, nouique Nuncii *Romam* transmissi, supplicaturi summo Pontifici, vt *Ioanne Wladislauiense* Episcopo, in *Cracouiensem* translato, *Ioanni* de *Brzezye*, Regni *Polonia* Vicecancellario de *Wladislauiense* fieret prouisio. Sub hocmodo, post plures procellas, & turbines, tranquillitas reuocata est *Cracouiensi* ecclesiæ. Non deerant & tunc inC ter Barones viri timorati, qui dicebant *Iacobi Cracouiensis* Episcopi, grauamen, pudorem & lachrymas, Deum non post multum tempus inspecturum, nec illum certitudo optimi iuris sui erexit, nec depressit violentatio, nobilitate sua, moribus, Episcopatu dignus, hoc tamen vno, quia contempsit, dignior.

Conradus Masouia Dux, cum fratribus, Regem Casimirum de Plocensi Ducatu solicitat per Nuncios.

Affuerunt & in hac *Pyotrcouiensi* conuentione, *Conradi* & germanorum suorum Ducum *Masouia* Nuncii, *Nicolaus Boglyczwski*, Palatinus *Varschouiensis*, *Vincentius*, *de Gizicze* Marschalcus, *Nicolaus* de *Myrzeniecz*, & *Nicolaus Matek* Decretorum Doctores, petentes, ne *Casimirus Polonia Rex, Ducatum Plocensem, ad Conradum, & fratres suos deuolutum, appropriare sibi contenderet, quemque appropriauerat redderet, & de iure feudi, coram non suspectis iudicibus videlicet aut Frederico Brandeburgense Marchione, aut Alberto Austria, aut Ludouico Bauaria Ducibus experiretur.* His responsum est, *nolle Casimirum Regem ponere causam suam, in manibus peregrinorum iudicum: cum æque iustos, & legum peritos, habeat proprios. Neque causam semel decisam reuocare in dubium. Duces quoque Masouia, parum solerter agere nitentes, Casimirum Regem prece & instantia sua, a Ducatus Plocensis submouere possessione: non sibi sed Margaretha, filia Semouiti Masouia Ducis, & consortis Conradi Canthner Olyeschnicensis Ducis, si feudi ius quieuerit, quæsiturus.*

1463.

Ve-

1463.

Rursus Lithuani Podoliam, Belziam, Olyesko & Rathno repetunt.

Venerunt & Lithuanorum Nuncii *Thethphil* & *Kuczek*, petentes *vt illis terra Podolia, item terra Belzensis, item Districtus Olyeschko, & Rathno redderentur, ne profluuia Christiani sanguinis, bello consurgente proueniret.* Ad quam legationem disfiationis speciem redolentem, placuit propriis Nunciis responderi, extemploque decreti nuncii, *Stanislaus* de *Osthrorog* Palatinus *Calissiensis*, & *Ioannes Rithwyenski*, Regni *Poloniæ* Marschalcus, in *Lithuaniam* pro die Dominico Ramispalmarum, ad Conuentum generalem illic tenendum ituri, qui petitionem Lithuanicam, nihil æquitatis, aut iuris habentem, refellant, *terrasque & Districtus per Lithuanos petitos, ad ius, proprietatem, & Dominium Regni Poloniæ, dudum & semper pertinuisse, Lithuanosque nihil iuris in eis habuisse* doceant.

His & aliis pluribus rebus publicis eo ordine compositis, expeditione quoque generali contra *Prussiam*, consensu vniuersali pronunciata, & decreta, Capitaneis quoque & armigeris in *Prussia* militantibus, per donatiuum salariatis. *Casimirus* Rex *Poloniæ* in *Radom*, vbi *Elisabeth* Reginam reliquerat, redit ex *Pyotrkow*, vigesima nona mensis Ianuarii, egressus, & abinde cum eadem *Elisabeth* Regina in *Lithuaniam* diuertit, diesque quadragesimæ illic egit.

Legatus summi Pontificis pacis componendæ causa a Magistro Cruciferorum accersitur.

Apostolicus Legatus *Hieronymus Cretensis* Archiepiscopus, à *Ludouico* Cruciferorum Magistro, & ordine, crebris Nunciis, & literis, vt ad se veniret, rogatus, ex *Piotrkow* datis per Regem armigeris, qui illum conducerent, in *Prussiam* per *Masouiæ* oram petiit, & vsque *Kinsberg* vbi *Ludouicus* Magister morabatur peruenit: bellum *Pruthenicum*, pace perpetua, aut inductis, compositurus, vt vires suas *Poloniæ* Rex in *Turcorum Mahumetum*, qui etiam eo anno *Macillena* insula conquisita, maximum *Græcorum* gregem captiuum duxerat, cum cæteris Catholicis Regibus conuerteret: præsertim cum & *Prussiæ* Magister, & ordo Cruciferorum, propter clades recenter à militia Regis, in se suisque, eo anno transacto, susceptas, ad suscipiendam pacem ferebantur, flagrauisse.

Hostium in Prussia occisores,

Gentes siquidem *Pauli Varmiensis* Episcopi, qui iureiurando Regi præstito, in Magistri & Ordinis partes transierat, dum oppidum *Varmunth* partium Regiarum, auxilio Aulicorum Magistri fretæ, proditorie sub noctis caligine occupare tentant, eodem proditore, qui spem hostibus oppidi dedendi fecerat, prodente à *Ioanne Skalski*, pro maiori parte oppidum, intrare permissi, ad vnum omnes, qui intrauerant, aut capiuntur, aut trucidantur. Plures qui fraude visa, diffugierant, in lacubus oppido vicinis, fragiles glacies ingressi, suffocantur. Trecenti insuper equites, qui ex *Brodnicza* in terram *Dobrzinensem* prædatum descenderant, ab *Vlrico Czeruonka*, ex *Golub* prius egresso, quam gentes Regiæ mouerentur,

& gentes Regiæ sub Dunin militantes ductu, caduntur.

quæ in præsidio apud *Brzesczye*, *Petro Dunin* Succamerario *Sandomiriensi* & capitaneo, morabantur apud oppidum *Skope*, duodecima die mensis Ianuarii, profligatæ sunt & paucis euadentibus, octoginta capti, cæteri cæsi.

Iurga de Rzuczewo scultetus de Domo Bipennium, Castri Slochouiensis Burgrabius exclusis his, qui secum dissentiebant, Castrum ipse cum paucis occupat.

Versabatur, & Castrum *Slochow*, superioribus annis, in magno periculo, & parum abfuit, quin in hostium veniret ditionem. *Iurga* siquidem de *Zruczewo*, scultetus, nobilis de Domo *Bipennium Polonus*, cum illud, velut Burgrabius, à *Wlodkone* Castellano & Capitaneo *Naklense* administrandum accepisset, traudem, & in patriam, & in Dominum suum molitus, omnibus his, quos in facinus fraudis pellicere non poterat, sub specie hostes lacessendi, & spolia ex eorum terris agendi, exire iussis, Castrum occupat, fraudisque suæ facinus, fictione an verè parum constabat, coloraturus, asserit *se literas, sui Domini Wladislai Nakielski intercepisse, in quibus Castrensibus sua mandabatur captiuatio, & in turrim trusio, propterea castri occupationem iustè patrauisse.* Tentabat *Casimirus Poloniæ* Rex, dum in terra *Pomerania* apud *Fridlandh* ageret, præfatum *Iurgam* sibi reconciliare, qui ab occupationis castri tempore, scitus fuerat cum hostibus sensisse, & datis notabilibus obsidibus, cum aliter venire detrectaret, omne se facinus præsenti indulsurum, si castrum redderet, promittebat. Verum mens ægra, & spectans in auaritiam & turpe lucrum, nulla poterat Regis clementia aut facilitate sanari.

Postea turri à suis inclusus, Castrum Regi deditur & occupatores illius plectuntur.

Satellites deiode sui, qui ex parte maiori terrigenæ *Pomeraniei* erant, moleste ferentes fortunas suas augeri, conspiratione inita, eum capiunt, & in fundum turris detrusum, Castrum in suam ditionem redactum, nomine *Casimiri* Regis gubernant. Ex quibus duodecim, securitate data, *Wladislaus Naklensis* Capitaneus, cepit, & horrendo mortis genere, palis infixos, enecauit.

Paulus Plocensis Episcopus moritur, & in ecclesia Pultouiensi, quam erexerat, sepelitur.

Die Iouis, vigesima septima mensis Ianuarii die, apud oppidum *Pultowsko*, *Paulus Plocensis* Episcopus, dum viginti tres annos in Pontificatu exegisset, à scabie, quæ diutius illi inhæserat, vexatus, diuinissimo Eucharistiæ sumpto viatico, moritur, & in ecclesia sanctæ *Mariæ* collegiata, in *Pultowsko*, quam fundauerat, murisque erexerat, sepelitur: insigne litigium inter *Casimirum Poloniæ* Regem & *Conradum* fratresque suos, *Masouiæ* Duces, super iure consentiendi relinquens. Capitulum *Plocense*, *Nicolao* de *Myrzeniecz* Decretorum Doctore in Administratorem assumpto, & sexta die mensis Martii pro eligendo futuro Pontifice indicta, quamuis literas *Casimiri Poloniæ* Regis accepisset, ne ad electionem, nisi per prius voluntate sua cognita procederet (præficere enim Ecclesiæ illi & suasponte, & plurimorum Consiliariorum impulsu, *Iacobum* de *Syenno* Episcopum *Cracouiensem* æstuabat.)

in cuius locū Rex Iacobum de Syenno nominat.

Nunciisque Regiis *Martino Wroczimowski* milite, & *Iacobo Handa* Notario, ad diem electionis *Ploczkam* venientibus, & vt præfatum *Iacobum*

1463.

Capitulum vero Plocense eligit Stiborium Giziczki.

de *Syenno Craconiensem* Episcopum elegissent, monentibus, *Stiborium* de *Gozazicze* Canonicum *Plocensem*, de Domo *Prussi*, admonitione Regia spreta Capitulares per viam compromissi eligunt, facto in tres, compromisso, videlicet *Paulum* de *Ostrołaka*, Decretorum Doctorem, *Petrum* de *Radzimino*, & ipsum *Stiborium* de *Gozazicze*.

Derslao de *Rithwyani*, Palatino *Sandomiriense*, & *Iacobo* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Vicethesaurario, *Cracouiam* in nonam mensis Martii diem, pro componendo grandi litigio, quod inter *Ioannem* de *Taczin* Castellanum *Cracouiensem* & Consules *Cracouienses*, pro quadraginta millibus florenorum, in quibus illos, vaduo occasione iudicialiter constabat esse condemnatos, iussu Regio aduenientibus, casso labore omnis mediatio pluribus diebus tentata, *Ioanne* Castellano, octo millia florenorum, quoniam de tanto sibi spes fuerat facta, exigente. Consulibus vero, non nisi sex millia date se submittentibus. *Iacobi* deinde *Cracouiensis* Episcopi interuentu, *Ioannes* Castellanus *Cracouiensis* placatus, duobus millibus remissis, sex tantummodo millia florenorum, & ducentos florenos, in certis terminis sibi soluenda, cum nepote suo *Ioanne Rabsztinski*, acceptat & cum Consulibus, Ciuitateque *Cracouiensi*, reconciliatione inita, fratricidii scelus illis remittit, Captiuosque *Martinum Belss*, Consulem, *Ioannem Theschmar*, & *Ioannem Volfram*, Ciues *Cracouienses*, quos in *Rabstin* anno vno, & hebdomadis octo tenuerat, dissoluens libertate donat.

Thaczinski Ioannes à Consulibus Cracouiensibus nomine mulctæ, accipit pro nece parentis 6200 florenos, reliquo condonato & captiuis Ciuibus dimissis.

Cretensis Archiepiscopus & Apostolicus Legatus *Hieronymus* in *Kinsberg* perueniens, & illic *Lud uicum* Magistrum, & aliquos de ordine Cruciferos, cum his, qui apud eos militabant, offendens, plura cum illis de pace conficienda, non tam precibus, quam fletibus vniuersæ ciuitatis *Kinsberg*, & signanter matronarum & Virginum, quæ se fame & inedia contabuisse, & ni pax redderetur, perituras vociferabantur, exoratus disserit: Ordini & causæ Crucifericæ se amicissimum, prout erat, demonstrans. Magistrum & Ordinem, omnesque militares suæ partis, qui illuc in frequenti numero conuenerant, de constantia laudans, & ad perseuerantiam, multiplici persuasione animans. *Casimirum* tamen Regem, ferocius tamen Consiliarios suos, de iniquitate causæ carpens, gentemque *Polonicam* periculosam, & metus Dei ignaram asseuerabat. Quæ iniquitas, & dolus, in Legato Apostolico, iam tunc communi rumore vulgata, latius postea binis literis suis, quas Magistro Cruciferico mittebat, interceptis, illustrata est. Magistro itaque Cruciferico, & suis animatis, & in spes nouas, & magnas magis, quam vtiles, erectis per viam, qua venerat, in *Poloniam* redit, ducens secum Nuncios Crucifericos, *Plebanum* de *Kinsberg*, vnum Doctorem, & vnum Cruciferum, Magistro & ordini pollicitus, *aut se pacem perpetuam ordinaturum, aut si perpetua prouenire non posset, inducias in annos duodecim confecturum.*

Legatus Apostolicus cum Magistro & Ordine Cruciferorum, in Prussia, de pace cum Casimiro Rege firmanda agit.

Ob eamque rem Diætam in *Brzesczye Cuiauiensi*, ad diem primam mensis Maii indicit. Ad quam cum iussu Regis, *Ioannes Wladislauiensis*, *Andreas* de *Bnin Posnaniensis*, Episcopi, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, *Petrus* de *Oporow Lanciciensis*, *Nicolaus* de *Kosszielyecz Brzestensis*, Palatini, item *Sandiuogius* de *Czebel*, Præpositus fratrum Regularium, ordinis sancti *Augustini* de *Klodawa*, *Ioannes* de *Dabrowka*, *Iacobus* de *Schadek*, *Mathias* de *Raczyasch* Doctores diuini & humani iuris, causam Regis & Regni per literas & iura, quas & quæ secum detulerant, fulcituri, accessissent, antequam ad tractandum, de pace ventum esset, acerba inter Legatum Apostolicum & Consiliarios Regios Doctoresque, qui conuenerant, de interdicto, quod in præsentia Ciuium *Gdanensium*, *Thorunensium*, & *Elbingensium*, illuc venturorum, Legatus seruandum decernebat, contentio suborta, rem omnem & pacis tractatum irritat. Doctoribus Regiis Legati causas & rationes confutantibus & refellentibus. Quibus deinde *Gdanensibus*, *Elbingensibus* & *Thorunensibus* in Diætam huiusmodi *Brzestensem*, quamuis illos non admitti Legatus Apostolicus expetiisset, venientibus, Stipendiarii Regii, iam plurimum Legato infensi, facto in Ecclesias concursu, campanas sonare, & *Te Deum laudamus* cantare cœperunt: Clericis se ab hoc munere retrahentibus, specie quidem exultandi, quod sub iisdem diebus *Ioannes Skalski*, oppidum hostile *Swiatha Syekierka* in *Prussia* intercipiens, spoliatum incenderat, & plures illis captiuos, & spolia tulerat, reuera autem mandata Legati contemnendo. Eo opprobrio Legatus irritatus, queritur, non se tantummodo sed etiam Summum Pontificem contemptum, & contumeliose tractatum. In altiorem quoque bilem accenditur, dum diebus sequentibus, res Diuinæ in Basilicis, contra suam prohibitionem, in præsentia Ciuium *Gdanensium*, *Elbingensium*, & *Thorunensium*, agerentur. Consiliarii etiam Regii in Legatum, per organum *Stanislai* de *Osthrorog*, Palatini *Calissiensis*, grauius inuecti, *non pacem illum, pro qua à summo Pontifice conficienda missus fuerat, sed ignem & gladium nasse* [illegible] d[illegible]ferebant. In huncque modum [illegible] turbatis, pacis tract[illegible], pro quo Diæta [illegible] dicta erat, omittens [illegible] Legatus *Cracou*[illegible] remitti[illegible] Ecclesiam [illegible] Administrator, sub tempore, quo *Casimirus* Rex ex *Lituania* in *Poloniam* rediret, mansurus. Sed cum [illegible] consilio hæc, [illegible] à Consiliariis Regi[illegible] denegata [illegible], non [illegible] irasci, sed fremere in consiliarios, præcipue tamen in *Ioannem* [illegible] Episcopum, vehementius cœpit. Et ex *Brzesczye* se [illegible] festine euoluens, *Wratislauiam* diuertit, & illic [illegible].

Conuentio neque in Brzesczye, in absentia Regis, tunc in Lituania agentis indicta, eo cum Nunciis Cruciferorum venit.

Quorum [illegible] fautor cog[illegible] nationes pro parte illorum adducta per Doctores Regios confutatæ essent,

à Consiliariis Poloniæ con[illegible] tumeliose [illegible], [illegible] Wratislauiam discedere [illegible].

1463.

Qui de re hac cum Rege expostulans, & synceram se offerens

illic mansionem mensibus aliquot continuans, ad Regem *Casimirum* literas dedit, quibus se parum honeste apud *Brzesczye* tractatum, & A pene violatum, omnem culpam in *Ioannem Wladulauiensem* Episcopum rerorquens, querebatur, offerens *se, post multiplices contumeliosas iniurias, si ingratum Regi non erit, & locus securus dabitur, cum Cruciferi omnem locum ditionis Regia, postquam apud Brzesczye parum fuissent tuti, haberent suspectum, pro pace fideliter laboraturum.* Non tamen post has literas se continuit, sed homines vtriusque sexus ex *Pomerania*, & *Prussia Wratulauiam*, pro die sancti *Ioannis* Baptistæ, ad merendum indulgentiam, anni iubilei venientes, in suum cubile introductos, vt *Polonia* Rege deserto, in obedientiam Magistri *Prussia* & ordinis tam persuasione, quam terrore admo- B nuit.

nihilominus perseuerat in dolo

Mulieribus quoque, quæ viros in obedientiam Magistri & Ordinis pellicere non possent, connubia eorum deserere iniunxit. Sed & Summi Pontificis aures querelis, de *Ioanne Wladulauiensi* Episcopo, carpens illum, & multipharie accusans impleuit. Tum quoque primum etiam ab inuidis & obtrectatoribus compertum, & intellectum est, & multorum sermonibus celebratum, quam fidelis, syncera, & efficax, *Iacobi* de *Sieuno Cracouiensis* Episcopi, fuerat persuasio, qui illum in causa *Prussia*, nullatenus in Arbitrum assumendum monuit, & quam fidei suæ parum probe, dum literæ illius ad irritandum Papæ & Legati animos, fuissent originaliter ostensæ, fuerit re- C sponsum.

Polonia Rege *Casimiro* apud *Lithuaniam*, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, tempus veris commorante, multorum vicinorum Principum legationes, ad illum fuere perlatæ. Nec Regni *Polonia* Nuncii, *Stanislaus* de *Ostrorog* Palatinus *Calissiensis*, & *Ioannes* de *Rithwyans* Regni *Polonia* Marschalcus, negligendum duxerunt. Sed in Regis præsentia iure clarissimo, quod Regno *Polonia*, in terris *Podolia*, *Belzensi*, *Oycschko*, & *Ruthuo* competit, ostenso, etiam instantiam *Lithuanicam*, super terris prædictis, efficacibus demonstrationibus confutarunt, Rege deinde mediante, inter vtrosq; placuit placitationis diem, super huius- D modi differentia assumi, & in Oppido *Parczow*, pro die sancti *Michaelis*, aut festo Purificationis sanctæ *Maria* Virginis, conuentionem mutuam teneri.

Lithuanis & Polonis, communis Conuentus in Parczow indicitur.

Affuerunt & Ciuium de *Caffa* Nuncii, qui exposito periculo, in quo eorum Ciuitas, sta *Turco* inuasa foret, versaretur, rogarunt, vt permissione Regis, liceret eis, donatiuum in *Polonos* distribuere, & pro tuenda ciuitare *Caffensi*, à *Turco*, gentes *Polonicas* in *Caffam* transire. Rege autem *Casimiro* annuente, quingenti milites ex terris *Russia*, omnes *Polonici* generis, per *Galeaczer*, Ciuem & Nobilem *Caffensem*, mercede, de qua inter illos. & *Galeaczer* conuenerat, conducti, in *Caffam* leuo sidere procedebant.

Quingenti Poloni, Caffensibus auxilio missi contra Turcā

In oppidum autem *Bruczlaw*, quod in ditione tunc *Lithuanorum*, per *Michaelem Czartoryski Ruthenum* renebatur, peruenientes, contentione cum oppidanis exorta, vnum ex oppidanis interimunt, oppidumque (grauiorem enim oppidanorum in se verebantur inuasionem) incendunt. Quos inde progressos, *Michaël Czartoryski*, suorum Ciuium & Oppidi conflagrationem, vltum iri satagens, quater illos inuadens & totiens ab illis victus, & fugatus, causas maiores pro suis, qui ceciderant, incurrens, dolis & insidiis rem committit, & ad fluuium *Bug*, pluribus agrestibus, sibi parentibus coactis, fluuium, quem *Poloni* declinare non poterant, truncis arboribus complet, & *Polonos*, superare fluuium volentes, quasi rete comprehensos, crudeliter, plus quam barbarice, omnes passim, quinque tantummodo diffugientibus cine *Caffensi Galeaczer*. & septem de suis vitæ reseruatis, occidit, & spoliis atque fortuuis, adr·ginta millia ællimatis, potitur.

in fluuio Bug à Michaële Czartoryski dolis irretiti conciduntur.

Pruthenicam expeditionem, in eum annum, quamuis nonnullis Consiliariis improbantibus, *Casimirus Polonia* Rex acturus, *Lithuanica* ora relicta, in *Poloniam* rediit, & feria quinta, ante festum sanctæ Trinitatis, quæ fuit secunda dies Mensis Iunii, in *Radom* venit, septimaque Iunii, abinde discedens, in *Lanciciam* diuertit, armarique omnes, & procedere in bellum iussit. Sed dum Consiliariis, tam Ecclesiasticis quam Sæcularibus, quæ ad Regem *Lanciciam* confluxerant, parum eo anno vtilis expeditio videretur. Frequentia insuper, murmura militarium, querentium *si non ad bella, sed in depactiones, trahi*, & contra quosdam Consiliarios, huiusmodi depactationes suadentes, frementium personarent voces, conuentionem generalem, in noua Ciuitate *Korczin*, pro die quinta mensis Iulii indictam, illuc personaliter adueniens, diebus octo tenuit.

Expeditione in Prussiam indicta,

In qua, expeditione in aliud tempus reiecta, vniuersale subsidium, de singulis laneis, molendinis, & tabernis, per sex grossos, pro die sancti *Bartholomæi* soluendos, & in milites, qui apud *Prussiam* merebantur conferre, pacis quoque tractatum cum Magistro & ordine resumere, per medium Legati Apostolici placuit.

de pace tamen interim acturi,

Pro quo, ex *Wratislauia* reducendo *Ioannes Rychwienski*, Regni *Polonia* Marssalcus (si tamen illum affectum, quem in Cruciferorum causam ostendebat, deposuisse compertus fuerit) defatigatus est. Generalis insuper Diæta pro die sanctæ *Heduigis* apud *Pyotrkow*, ad prouidendum rebus Regni instituta. Feria tercia, ante festum sanctæ *Margaretha*, Rex *noua Ciuitate* egressus, venatoriam apud *Nyepolomicze*, diebus aliquot exercuit, *Cracouiam* vero die Veneris sedecima mensis Iulii ingressus, sedecim diebus illic stetit,

1463.

tir, & postea secunda die Augusti *Cracouia* egressus, per solita loca, in oram *maioris Polonia* diuertit. *Ioanne* de *Rubwyani*, Regni A *Polonia* Marschaleo, & *Iacobo* de *Schadek* Canonico *Sandomiriense*, ad *Hieronymum Cretensem* Archiepiscopum, Apostolicum Legatum *Wratislaniam* (illic enim tunc agebat) transmissis, qui hortarentur illum, & requirerent, *vt sententias excommunicationis, quas contra Militares & Ciues Pruthenicos innouanerat renocaret: cum summus Pontifex, in Conuentu Mantuano, illas dudum sustulisset, & generalitas censurarum in Pruthenicos populos non vocatos, nec conuictos, prolata, neminem in specie, & nomine afficeret: vt quoque neutralem se, in tractanda pace Pruthenica præstaret, cum ex literis suis Magistro Prussiæ scriptis, & per Regios homines in-* B *terceptis, sibique ostendendis, virum se partialem monstrasset, & parum syncere, officium legationis exercuisset.* Cum itaque

Legati Polonorum.

Wratislaniam veniunt, vnde exprobrata Legato Pontificis fraude,

Præfati Nuncii Regii, *Wratislaniam* applicuissent, à *Wratislauiensibus* magnus illis honos impensus est. Legatus vero Apostolicus *Hieronymus*, Legatione Regia audita, intelligens actus suos patefactos, rubore perfusus, satis erubuit, plerasque etiam carptiones suas, & à Nunciis Regiis ingestas, vel silentio absoluit, vel inficiatione diluit. Super principali autem negocio, responsum ædens, astruxit *sibi & suo honori, non conuenire, vt latas sententias in Pruthenicos populos renocaret*, obtulit ta- C men *se omnes censuras pacis durante tractatu*, quem si synceriſsime, & amiciſsime, non vt *Italus*, *Gallus* aut *Almanus*, sed vt *Polonus* acturum, repromittebat, *sublaturum.* Nunciis autem Regiis conditionem oblatam improbantibus, & ausamentum, quod de suis moribus, *Iacobus* de *Syenno Manina* perscripserat, impletum esse & verificatum deducentibus, in molestia, & amaricatione animorum discessum hinc inde ex Wratislauia faciunt.

infecto negocio domum redeunt.

Militarium & Ciuium *Prussiæ*, *Gdanensium* tamen præcipue & *Thorunensium*, quod eorum ab his, qui *Gnyew* detinebant, classica per *Vulam* impediebatur nauigatio, *Ca-* D *simirus Polonia* Rex, multipliciter solicitatus, instantia & querela, exercitum de mercenariis militibus collectum, ad obsidendum Castrum & oppidum *Gnyew*, quod a quingentorum militum egregia tuebatur manu transmittit. Et quamuis militibus Regiis, obsidionem exequentibus, *Gdanensium* Copiæ, tam terrestres, quam nauales in auxilium peruenissent: fiebant tamen, ab obsessis crebræ in obsidentes particularium certaminum excussiones, nec militibus Regiis, obsidentibus spes restabat, *Gnyew* per vim, propter situm loci, sed per famem, & inopiam rerum, expugnandi. Propter quod sæpibus & propugnaculis, argilla circumlitis, obsessis nequicquam impedientibus, castrum & oppidum consepta sunt, & omnis importatio rerum, ac irruptio hostilis prohibita.

Castrum & oppidum Gnyew per gentes Regias obsidetur.

1463.

Sub hoc autem rerum progressu, *Gdanensis* vrbs in arduum, nisi miseratione diuina seruaretur, traiiciebatur periculum. Duodecim siquidem ex Communitate, haud contemnendi ciues, per practicam, inductionem atque persuasionem *Matthia Szimman*, Licentiati in decretis, natione *Gdanensis* & *Gregorii Goch* Ciuis *Gdanensis*, conspiratione facta, Ciuitatem in manus Magistri tradere concluserant. Verum dum præfatus *Mathias Szimman* Licentiatus, de intromittendo Magistro, & opprimendis his, qui Regi fauerent, cum pluribus sibi idoneis collucutus, vires assidue proposito suo adiiceret, effecit, vt propalaretur. Nam ad ipsam rem conficiendam, cum dies tredecima mensis Iulii instituta foret, & Magister Crucifericus, non longe cum mille quingentis equestribus abesset, coniuratique insigni militum forensium, qui sub specie merces ferentium, nauali itinere per pelagus Ciuitatem, in numero & quantitate notabili, ingressi fuerant, qui *Sckewkindrowie* vocantur, præsidio tutarentur, vno ex coniuratis proditionem prodente, Coniuratis in prætorium, sub specie consultandi pro republica venire iussis, & captis, coniuratio, & ingens totius Ciuitatis periclitatio, facile oppressa est, & Coniurati facinus suum profiteri coacti, gladio cum nonnullis auxiliatoribus, percussi, cæteri vndis suffocati, aut pœnas diuturnas, carceris coacti perferre. *Mathias Szimman*, captus, circumfuso vndique pauore, ita obtorpuit, vt nec dicere, quod in rem esset, nec audire posset, nec inops modo consilii, sed nec mentis compos foret. Deinde in vincula carceris, officialis *Gdanensis* trusus, & illinc ad petitionem *Ioannis* Episcopi *Wladislaniensis* exceptus, in Magistri se obsequia & Contubernium contulit. Difficile siquidem dictu est, quantum homines *Pruthenicam* oram habitantes, ad nouandum res sint procliui. Morboque quodam eos peruadente, neque vna voluntas, neque vnum manet popularibus consilium. Interdum enim *Casimiro Polonia* Regi fauebant, interdum partes Crucifericas, sibi existimabant potiores. Callidoque & vafro vsi ingenio, in varias strages, pericula & difficultates, se ipsos coniiciebant.

Gedanum Ciuitas periclitatur,

tandem proditores in partes Magistri proclines punit.

Clandestino tradimento, spei Magistri Cruciferici, Ciuitatis *Gdanensis* non respondente, in apertam hostilitatem conversus, viginti naues apud *Kinsberg* armat. Et magis præstantibus militibus, impositis, versus *Gnyew* ad opprimendum Classem Regiam transmittit. Sed *Gdanensium* classe, in quam milites Regii, futurum auersurum periculum, con-

Cruciferi Liuones, in auxilium Magistro Prussiæ venientes, hu certamine nauali per gentes Regias vincuntur.

1463.

conſcenderant, decima octaua die menſis Auguſti, vno milliari ab oppido *Elbing*, in duodecim nauibus tantummodo occurrente certamen nauale durum geritur, inter vtrosque tandem nauibus aliquot Cruciſericis, victis, & confractis; plena de hoſtibus relata eſt victoria, & mille deſiderati, ſexingenti cum nauibus, & vniuerſis armis, & fortunis comprehenſi, in *Gdansk* deducuntur. Obſidio *Gnyeuenſium* durius agi cœpta. Aduenit & poſt hæc *Liuonitarum* Claſſis, priorem ſuorum caſum correctura. Sed hæc quoque a Regiis militibus, ex præſidiis *Nidborg*, *Paſſenhem*, & *Vormuth* coadunatis, auxilio inſuper, *Elbingenſium* freti, ſeptima octobris die, in Pelago, prope *Elbingum*, deuicta eſt. Et plutibus *Livonibus* occiſis, duæ naues groſſæ, & ducenti *Liuonitha*, cum centum equis, & plorimis fortunis interceptæ. Sub tempore autem, quo nauale prælium, prope *Elbing* inter gentes Regis & Magiſtri gerebatur. *Henricus* de *Plavven*, Commendator *Elbingenſis*, & *Bernhardus* de *Schumborg*, cum exercitu in *Zolauam* aduenerant: Claſſem ſuam, ſi vinceret, itinere terreſtri, pro diſſoluenda obſidione *Gnyevv* conducturi. Cui obſtaculum ingeſturus, *Stiborius* de *Beyſſen*, Gubernator *Pruſſia*, cum altero exercitu, determente parato, obuius ſtabat. Clade tandem ſuorum, à veloci Nuncio audita, vterque feſtinanti fuga abiit.

ob idque gravius Gnyevv obſidetur.

Vacationi, vexationique diuturnæ *Cracovienſis* Eccleſiæ, triennium prope protelatæ, Summus Pontifex *Pius* ſecundus, finem impoſiturus, cum conſtaret *Iacobum* de *Syenno Cracouienſem* Epiſcopum, vexationi Eccleſiaſticæ, & perſonarum compaſſum, Pontificiala diadema gerere nolle, ſed potius in humilliate frangere ſuperbiam, & alteram verberanti ſe offerre maxillam, Regis inſuper interceſſionibus, morem geſturus, renunciatione, *Iacobi* de *Syenno Cracouienſis* Epiſcopi admiſſa, die Lunæ ſexta menſis Iulii, *Ioannem Wladulauienſem* Epiſcopum in *Cracouienſem* transfert Eccleſiam. *Ioanni* vero *Luthkonis* de *Brzezye* Regni Poloniæ vicecancellario, de Eccleſia *Wladislauienſe* prouidet, & tam prouiſionem ſuam Apoſtolicam de *Iacobo Syennenski*, quam electionem Capitularem, & Canonicam, de *Ioanne Luthkonis* factam, tamerat & confundit, & *Ioannem Wladulauienſem* Epiſcopum, de ſuo prouiſo Apoſtolico, & Electo Capitulari, triumphare permittit: ea tamen conditione oppoſita, vt *Iacobus* de *Syenno*, olim legitimus *Cracouienſis* Paſtor, & Epiſcopus, duo millia florenorum, pro penſione annua ad vitam, in Epiſcopatu *Cracouienſi*, & omnium decimarom, & introitutum, ex claue *Sandecenſi* retineat. Et quatuor millia, pro ſumptibus & impenſis habeat ſoluta. De quo factores *Ioannis Wladulauienſis* Epiſcopi, coacti ſunt in curia *Romana* ad ſoluendum dare campſores, & de penſione annua ſoluenda corporale, nomine *Ioannis* Epiſcopi, præſtare iuramentum. Et quamuis *Iacobo Syennenski Plocenſis* Eccleſia, multipliciter, per Summum Pontificem, & Cardinales oblata fuiſſet, detrectauit tamen, multipharie rogatus, illam ſuſcipere: mallens opprobrium ſuæ deiectionis in humilitate perferra, quam *Stiborium* Electum *Plocenſem* in ſuo Iure impedire. Magisque pendens, duorum millium Clauis *Sandecenſis* penſionem, quam & eum, a quo deiectus fuerat, *Cracouienſem*, & quemcunque alium *Polonia* Eccleſiæ Pontificatum. Intelligens Pontificatum, violentia quæſitum, nec ſibi, nec cuiquam alteri, poſſe ſalutarem fieri, ſed nec diuturnum. Spretus ab eo Pontificalis honor, & per humiliationem depoſitus, glorioſiorem illum, quam ſi vniuerſali conſenſu ipſum adeptus foret, reddidit. Pro quo facto, haud immeritam laudem a plurimis tulit. Sedit annis duobus, menſibus ſex, diebus tredecim, ex patre *Dobeslao* Palatino *Sandomirienſe*, & matre *Dorothea*, filia *Demetrii* de *Gorati* Regni *Poloniæ* vicetheſaurarii.

Ioanne Wladulauienſe Epiſcopo ad Cracouienſem eccleſiam translato, Ioanne vero de Brzezie Regni Vicecancellario de Wladulauienſi prouiſo, per Pium Papam eccleſia Cracouienſi pax redditur, penſione annua Iacobo de Syenno ad vitam aſſignata. Qua obtenta Epiſcopatui Plocenſi, ad quem a Rege nominatus fuerat, renunciauit.

In primordio æſtatis huius anni, *Mahumeth Turcorum* Cæſar, maximo & forti collecto exercitu, ex gentibus, & nationibus, quas ſibi ſubiecerat, in cuius collectione, propoſitum ſui animi, tam callide tamque tenaciter ſeruauit, vt nemo ex amicis, & conſiliariis ſuis, ad aperiendum, quid moliretur, illum pellicere potuit, primum Inſulam *Lesbum* cepit, deinde in Regnum *Boſna* linguagii *Slauonici*, cuius indigenæ ſectam *Iacobitarum*, a Catholica eccleſia damnatam, ſeruantes, profitentur ſe Chriſtianos, quod nullius, quantumcunque perſpicaciſſimi poterat coniectaturi ſuſpicio, aduenit, & incautos adeo oppreſſit, vt fama victoriæ eius, famam belli præueniret: Omnes autem arces, & Ciuitates Regni eiuſdem, quantumcunque arte & natura munitas, facili negotio cepit, & in ſuam redigens celerrime ditionem, ſex tantummodo Caſtris, quæ fortiora conſpexerat, ſeruatis, & valido præſidio illis impoſito, cætera omnia tam Caſtra quam Oppida communiuit. Cæpit & Regem *Boſna* in Caſtro *Isycze* fortiſſimo, qui ſalutem pactus ſe ſe dederat cum patruo ſuo, *Mahumetes*, ipſe humano ſaguine Inſaciabilis. In quo tantam auri & argenti, quorum Metallorum *Boſna* ferax eſt, molem reperit, vt humanis ſenſibus, parum credibile videretur. Et theſauros quidem ſibi ſeruauit, aut in milites diſtribuit. Regem vero *Boſna* (homines vtriuſque ſexus, ad centum millia æſtimatis, generis *Boſ-*

Turcus Boſnenſibus per vim capiu.

Regem eorum,

1463. *Bosnensis*, in captiuitatem deducens, triginta millia es illis, quod iuuenilr pollerent robore in *Ianczaros* redegit) oudum, terræ infixum, prius tamen increpatum, quod ram inestimabili præditus auro & thesauro, in sui auxilium gentea non conduxisset, sagittia militum obrui, & necari iussit.

quod thesauris defensam sibi non parauit necat.

Hungariæ Rex *Mathias*, cuius Coniunx filia *Bohemia* Regis, ex puerperio, fatis absumpta est, occupationem Regni *Bosnæ* moleste ferena, quinque arces, & *Turcorum* in illia, præsidium expugnans, *Emericum Diak*, qui expugnationis prædictæ fuerat author, hominem magnæ facultatis, magnarumque opum Regem *Bosnensem* constituit. Arcem vero *Iaycze*, quam septem millia egregie tuebantur, longa obsidione macerans, tandem per deditionem recepit.

Matthias vero Hungariæ Rex aliquot Castris, rursus in suam ditionem redactis, Regem Bosnensem creat.

Sub tempore autem illo, quo hæc *Bosnensis* Regni fiebat per *Turcum* conquisitio, misit præfatua *Mahumeth*, *Turcorum* Cæsar, quatuor gentium millia, ex omni suo exercitu de principalioribua electa, ad Regnum *Hungaria* depopulandum. Qui populatione latius extensa, decem & septem animarum, vtriusque sexus, ex *Hungaris* millia, cætera præda neglecta in captiuitatem ducebat.

Turcorum multitudinem, Hungariam vastantem, & agentem prædas

Sensit tam ingentem perniciem suorum, & cladem, qui tunc apud *Futak* & *Zaslon* futuram inuasionem Regni sui a *Turcis* veritua, cum omni exercitu agebat statiua. *Matthias Hungariæ* Rex, quingentos equestres, qui apud illum militabant ex *Polonis*, quorum *Felix* de *Pan,ovv*, genere *Godzyemba*, & *Ioannes* albua de *Strzezkovv*, genere *Dolivva*, erant Ductores, septingentos equestres ex *Hungaris*, quorum *Sokolipesher* Ductor erat, ad prohibendum populationem transmittit. Qui etsi excutere prædam, & congredi cum *Turcis* tentauissent, facile tamen pauci, ab ingenti *Turcorum* multitudine deterriti, in oppidum munitum, quod sanctua *Georgius* appellatur, nulla congressione facta, se ante hostes recipiunt.

paucitas Polonorum

Vrgebat *Polonos* ingena dolor, mirumque in modum quatiebantur, pro abductione Catholicorum, illorum præcordia. Quapropter, omnes ad vnum destinarunt, aut mori aut vincere. Vespere itaque facto, & tenebris iam exortis, arma sumunt: faciliorem se de *Turcorum* multitudine rati, sub caligine, quam sub lumine, victoriam obtenturos. Quos cum vidissent *Hungari*, obstinata audacia, ad euidens periculum parari, desertis commilitonibus suis, omnes ad Castra Regia secedunt.

ab Hungaris deserta,

Solus *Pannonicus* Dux *Sokolipeter*, deserere socios, pro gente, pro Regno, pro locis suis pugnaturos, turpissimum, vt erat ducens, ipsos cum familiaribus suis, sedecim tantummodo comitabatur. Iam *Turcorum* exercitus, simul cum captiuorum præda, ad fluenta *Saua*, nulla pausa facta, inuasionem veritus, peruenerat, nauesque quibua superatet *Sauam* frequentibus Nunciia transmissia, sibi in alteram ripam adduci deposcebat. 1463.

Interim *Polonus* adueniens, illum animose nocte, octaua mensis Iunii die inuadit. Sed cum *Turcus* fretus multitudine, nouos pro desideratia, & sauciia submitteret. *Polonus* paucitate sua probe nota, ingeniis magis, quam viribua vtens, quinquiea pugnam insiliendo in hostem, confertissime conseruit, & quinquies post defatigationem nimiam, vt vegetatior iterum fieret, remisit. Vniuersa autem nocte, pugnando absumpta, dum terris reddirua foret dies. *Turcus* tum primum dinoscens, a quam parua manu, stragem ingentem pertulisset, rubore insuper nimio, quod ante tenuem hostem, plura stadia retrogradando, secessisset: cohortari se & appropinquari, atque in duas turmas, quarum una a fronte, altera a tergo *Poloniam* vrgeret, diuidere, ad re integrandam pugnam, cæpit. Stabat inter hæc captiuorum ex *Hungaris*, marium, fœminarum, & paruulorum frequens turba, variis locis assignata, & ne illa posset excutere, *Polonoque* auxilium ferre, a *Turcis*, scrupulosiua id prohibentibus, custodita, magia vincendi suos, quam *Panonios* crediderat, quam in spe soluendi tabefacta. *Polonus* itaque, ne vndique a *Turco* circumueniretur, nihil cunctandum ratus, cantum paterno ritu, & voce sonora, precando a Christo domino victoriam, præstari, sustulit. Tum quoque primum frequens ille captiuorum numerus, non *Hungarum*, sed *Polonum* illic adesse intelligena, deliberatione sua melius sperare cæpit. Sublato & a *Turcorum* exercitu, valido clamore, quo se a tam immani barbarorum manu defendi precabatur, vterque congreditur exercitus, & durissima cæde feruente, *Polonus*, quoniam hastas in superioribua dimicationibus contriuerat, gladiis, & missilibus sagittarum vtebatur, ex quibus, multi *Turcorum* facile emortui, cæteri pauore perculsi, omissa pugna, ad naues, quas aduenisse, in sui transnatationem, conspexerant, diffugiunt. Et quoniam in *Polonos* non poterant, in captiuos sæuiendo, rabie barbarica, plures obtruncant.

fundit fugatque,

Sequebatur *Polonus* fugientes, & instando metu perculsis, cædem maiorem, quam pro numero ædidit. Vbi vero ad naues ventum est, equis desertis, naues glomeratim, *Polono* in tergis hærente insiliunt. Quæ cum à ripa præpropere soluissent, singulæ ferè, pondere nimio prægrauatæ, sub conspectu *Poloni*, in fundum perierunt demersæ. Sola Bassa, *Turcorum* exercitus Dux, quoniam prior naues fugiendo intrauerat, euasit. Spectabat ex loco paludinoso, syluestri, & iniquo, *Rascianorum* cohors pugnam, & *Turcos*, quod sæpe numero alias con-

1463.

contingere solebat, vincere rata, iungere se *Turcis*, prædarum, spoliorum, & captiuorum, potiundi gratia, parabat. Verum *Polonis* cessisse victoriam, videns, desertis *Turcis*, in quorum partem secesserat, *Polonis*, circa quos stetit victoria, se iunxit, & fugientes *Turcos* persequi, stragemque ingentem ædere cæpit: quibus tamen non secus, quam ab initio, si in periculum aduenissent, *Polonus* de prædis, & spoliis, Captiuisque participare permisit.

ac prædam eripit. Propter quod Poloni a Rege Hungaria Matthia,

Hungaria Rex *Matthias*, dum *Polonorum* exercitum in statiua sua, & incolumem, & victorem, frequentem multiplicia manubia, & maximam *Turcorum* captiuorum, *Hungarorum* quoque, quos de *Turcorum* captiuitate soluerat, multitudinem, contraque omnem spem suam (periisse enim *Polonos*, simul & Ducem *Hungarorum* *Sokolipether*, & a *Turcorum* maximo & forti exercitu contritos fuisse, extrema internitione crediderar) reuersum videret, gaudio exhilaratus est immenso, & in laudem *Polonorum* & *Sokolipether* *Hungari*, concionatus, singulos specialibus præmiis donauit.

præmio & honore.

Hungaros aotem, qui socios deseruerant, periculi metu, plurimum obiorgatos, vniuerso *Hungarico* inspectante, exercitu, capitibus eorum bracceis impositis, & vultibus velatis, extra Castra, non nisi post triduum reuersuros, causa ignominiæ, vt cæteris forent in exemplum, propulit.

Hungari vero ignominia, & dedecore afficiuntur.

de Plocensi Ducatu inter Competitores ambigitur.

Generalis Diæta apud *Pyotrcouiam*, sabbaro in die sanctæ *Heduigis* agi cæpta est. Ad quam *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Brzesczye*, in qua rebus *Prutbenicis* prouidendo, aliquantisper steterat, die Dominico, decima septima Octobris, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina aduenit. Causa *Masouiæ*, & *Plocensis* ducatuum, credebatur non parum, & temporis, & negotii habitura. Citatus enim ad illam fuit, *Conradus* cum fratribus suis, *Varschouiensi*, & *Masouiæ* Ducibus, iustitiam per iudicium accepturus. Sed is, missis suo more, *Nicolao Boglevvski* Palatino *Varschouiensi*, *Vincentio Giciczki* Marschalko *Masouiæ*, & *Nicolao* de *Mirzenyecz* Decretorum Doctore, Canonico *Plocensi*, petebat *causam, datis ab vtraque parte Arbitris, Compositione potius, quam iustitia transigi.* Quod aliquoties tentatum, dum secus quam spes serebat, cessisset, petebat *neutrales iudices adhiberi: Aut conditionibus, & meritis causa conscriptis, ad aliquam Italiæ vniversitatem rem deferri, & decisionem illius, pro sententia perpetua haberi.* Sed dum neque pro ea oblatione vniforme decretum, accipi posset, Ducalibus Nunciis, vera infirmitate ciratos, Doces oppressos esse allegantibus, in Conuentionem generalem de proximo celebrandam, terminus; dilatus, & continuatus est. Duci altero, *Conrado* nigro, *Coslensi* & *Ohesebnicensi*, qui personaliter adueniens, nomine Consortis A suæ *Margarethæ*, filiæ olim *Semouiti*, Ducis *Masouiæ*, Ducatus vacationem petebat, administrario oblata, Iudicii collocandi, ex Baronibus Regni, qui pro veteri consuetudine, ex iure præsidere in eo soliti sunt. Moleste id detulit *Conradus* Dux, & *periculosum sibi* respondit. *Causam in Consiliariorum Regis, cum quo iure decertandum erat, manibus deponere*: Consiliariis *Poloniæ* resellentibus, *Regi suo Poloniæ, qui superiorem non recognoscit, non conuenire, vt quisquam alius illum, quam sui Barones, quoties iudicato est opus, diiudicent*, stomachatus deinde, & grauarum se quærens, discessit.

Apostolico Legato *Hieronymo*, *Cretensi* B Archiepiscopo, per *Balthasar* Doctorem, & Secretarium suum *Ioannem*, ad pacem *Prutbenicam*, pro qua principaliter, a Summo Pontifice se missum commemorabat, expetenti, per *Iacobum* de *Schadek*, Decretorum Doctorem Canonicum *Sandomiriensem*, & *Ioannem Sapyenski*, ad eum *Wratislauiam* missos, responsum est. *Fauere Regem sibi de eo honore, & forte, dummodo singulos militares & Ciues Prussiæ, sua ditioni subiectos, neque vitet, neque excommunicatos censeat, & id nitatur, atque efficere omni conatu satagat, vt terra naturales Poloniæ Regni, Pomerania, Chelmensis & Michaloviensis a Cruciferis quondam per vim, &* C *iniquitatem occupata, in perpetua possessione Regni remaneant. Super terra Prussia & damnis sumptibusque hinc inde factis, potestas arbitrandi, apud illum consistat. Ad pacem tractandam, Posnaniensis Ciuitatis locum eligat. Si hæc detrectauerit, intelligat se, velut suspectum, repudiatum iri.* Qui cum hæc illi denunciata a Regiis Nunciis fuissent, in singulas conditiones consentiens, *Prussiæ populos sentire atque asserere excommunicatos non fuisse, sibi illicitum* respondit. Atque propterea repudiatus ex *Wratislauia* discedens, negotiis singulis, pro quibus missus fuerat, infectis *Romam* rediit.

Legatus Apostolicus

nulla pace inter Casimirum Regem, & Cruciferos, confecta, Romam redit.

Ciuitati maritimæ *Lubeg*, quæ in *Polonico* *Bukovvyecz* (fortis e- D nim aliquando *Polonicalis* erat) appellatur, per *Ioannem* Notarium suum, ad intercipiendum bellum *Pruthenicum*, & ad componendam, æquis conditionibus pacem, se admitti petenti, & mandatum plenarium, Magistri & Ordinis Cruciferorum ostentanti, potestas facta est rem aggrediendi consignatusque *Bidgostiensis* oppidi locus pro Rege, *Chelmensis* pro Magistro, tempus festi Pentecostes, licet Ciuitas venire in *Elbingum* Regem supplicauerit, ne Magister *Kinsberg* egredi cogeretur.

Ciuitas vero Lubek per Nuncium suum mandatum Magistri & Ordinis plenarium ostendans intercipiendi bellum Prutenicum facultatem a Rege obtinet.

Petitio *Iacobi Syenuenski*, olim Episcopi *Cracouiensis*, qui ad pensionis Clauis *Sandecensis* possessionem, per sedem Apostolicam sibi facta, per *Ioannem* de *Melschtin* & *Andream* de

Iacobo Sienenski de Episcopatu Cracouiensi pensio denegatur.

X 2 Sy

1463. *Sýenno* germanum ſuum ſe admitti depoſcebat. Conſiliariis nequicquam improbantibus, reiecta eſt: allegante Rege *Poloniæ Caſimiro, ſcindi* A *Epiſcopatum Cracouienſem non conuenire.* Hinc & appellatio a proceſſibus penſionis eiuſdem, quibus *Ioannes* Epiſcopus *Cracouienſis* monebatur, per præfatum *Ioannem* Epiſcopum *Cracouienſem* interpoſita: allegante *ſe in huiuſmodi penſionem, ſibi & Eccleſiæ ſuæ grauem, neque per ſe, neque per Procuratores conſenſiſſe.* Appellationi ſuæ per Capitulares *Cracouienſes* adhæſum. *Iacoboque Syenenski* compoſitio, ſecum acta, parum ſyncere ſeruata, neceſſitasque impoſita, vt ſummum Pontificem, adire perſonaliter cogeretur.

Sub Conuentionis *Pyotrcouienſis* tempore, gentibus Regiis ex præſidio oppidi *Holanth* B prædatum egreſſis, Oppidani portas claudunt, & Magiſtro Cruciferico, per celerem Nuncium au'ſato, gentes ſuas quarum *Henricus Plawyenski* doctor fuerat, in oppidum recipiunt. Arx tamen a reliquo Gentium Regiarum præſidio, & porta, ad Caſtrum ſpectans, & duæ turres, portæ proximiores ſeruatæ. Quod vbi *Petro Dunin*, Succamerario *Sandomirienſi*, & Capitaneo gentium Regiarum, quæ *Gnyevv* obſidebant, nunciatum eſt, ad obſidionem vrgendam in propugnaculis, pedite relicto, eques fere omnis effuſus, *Holanth* oppidum obſidere cœpit. Qui, quoniam nocte illuc (ita enim doctus erat) peruenerat, ſpeciem multo maiorem exercitus, quam C pro numero præbuit. Itaque toto oppido trepidatum, ne porta, quæ facultaris ſuæ erat irruens, *Henricum Plavvyenski*, & ſuos occupans, fœde proſterneret. Oppido itaque *Henricus Plavvenski*, in aliquot locis incenſo, inde ſe cum omnibus ſuis tumultuarie euoluens, diffugit. Gentes Regiæ, oppidum illico ingreſſæ, & flammam graſſantem reſtingunt, & oppido facile potiti, in eos, qoi proditionis fuerunt capita, animaduerſionem exercent.

Holand oppidum, per proditionem a Cruciferis ſere captum, per gentes Regias recuperatur, & proditores illius plectuntur.

Pluribus ſalobribus decretis, *Caſimirus* Rex, apud Diætam *Pyotrcouienſem* ſancitis, *Ioanne* de *Tha zin* Caſtellano *Cracouienſe*, *Derslao* de *Rytbvviani*, *Sandomirienſe*, & *Andrea* D *Odrovvaſz*, *Leopolienſe*, Palatinis, in *Podoliam* transmiſſis, vt eorum ope & opera, arx & Civitas *Camyenicez*, ſolueretur de obligatione pecuniali. *Theodorico* olim *Buczaczki* inſcripta, & muris quanto firmioribus poſſet, aduerſus *Turcarum* vires, quæ ſuſpitionem, & metum, non mediocrem iniecerant, reficeretur, tutiorque ad omnem caſum & inuaſionem conſiſteret. Et quoniam ex ærario Regio, quod nullum ea tempeſtate fuerat, impenſa ad fabricam & redemptionem huiuſmodi dari non poterat, per militares *Podoliæ*, de quolibet laneo, & Cmetbone, vnam bouem ſe præ-

Arx & Ciuitas Camenecenſis & obligatione pecuniali ſoluitur, & muris reficitur.

ſtare obligantes, liberaliter collata eſt, Rex ex *Pyotrcouia*, apud quam diebus decem & octo ſteterat, verſus *Poſnaniam*, & *Caliſch* contendit, & aliquot hebdomadas, illic commoratus, die dominico, ante feſtum ſanctæ *Luciæ Radom* venit, abindeque in *Lithuaniam* proceſſurus, feria tertia, in die ſanctæ *Lucæ* per *Iedlnam*, *Kozyenicze*, cæteraque loca diſceſſit. 1463.

1464. Obſidione Caſtri & oppidi *Gnyevv*, in annum alterum producta, & omni belli mole ad illorum conquiſitionem conuerſa, expectatio ingens tam *Polonos*, quam Cruciferos tenuit, in quem finem longæ obſidionis res foret caſſura. Militibus Regiis obſidentibus illa potius, quam oppugnantibus. Eiicere tandem obſeſſi contenderant ſeruitia & plebes, quas præ inopia conſtabat famem non toleraturas, obſidentibus illas, retrudentibus ad obſeſſos. Conceſſere interim plurimi in arcem, quaſi locum fortioris præſidii. Sed cum illic commeatus vix ad quindecimum diem notarentur ſuffecturi, obſeſſis inſuper opitularetur nemo, arcis & oppidi deditio per, Commendatorem magnum, *Vlricum Ejzenovven* & *Nicolaum Viſcembach Bauarum*, qui obſeſſis præerant, feria ſecunda in die ſancti *Stephani* Prothomartyris, in manus *Petri Dunin Sandomirienſis* Succamerarii, & Capitanei exercitus Regii, ea conditione, *vt obſeſſis ſaluis abire, & quatuordecim quadrigis tantummodo res ſuas educere, liceret*, facta eſt. Iniecta enim erat obſeſſis formido, ne vi captis, inferrent victores extrema. Quadringenti quoque milites Crucifericæ partis, cum ſuo Duce magno Commendatore, vsque in *Kinsberg*, ad Magiſtrum incolumes deducti. Ciues, omnes clementia *Polonorum* ſeruati. Magiſter tantummodo Ciuium, cum vno conſule, eiecti, quod hi procliuiores in partem Cruciferam notabantur. Conceſſa tamen licentia, vt intra menſem bona immobilia venundari liceret, Arx *Thomconi*, Ciuitas *Gothardo* commiſſa. Militibus ſtipendium ſolutum. *Ioannes Skalski Bohemus*, vnus ex Capitaneis partium Regiarum, oppido magno *Holſſhtin*, per ingreſſum clandeſtinum potitus, ſingulis ſpoliatum rebus, incendit.

Oppidum & Caſtrum Gnyevv

ac Olſchtin capit Polonus.

Oppidum ſuæ ditionis atque Epiſcopatus, *Caminenſis* Epiſcopus in *Pomerania Heymingus*, vocatum *Kolberg*, recuperatus (multo enim tempore rebellionem aduerſus eom præſtiterat) quingentos habens in propria gente armatos. Cui *Iurgibell Sleſita* vnus, ex Capitaneis Cruciferis, cum gentibus ſuis, de terris inferioribus, item eum gentibus, de *Choynicza*, quæ numerum Septingentorum equorum explebant, in auxilium adoenerat, ad Oppidum præfatum *Kolberg*, clandeſtinis itineribus, noctu, illud in-

1464.

interccepturus, accessit. Nec spes illum fefellisset, nisi Ciues de *Kolberg* beneficio Ciuium *Gdanensium*, de periculo, in illos comparato, A auisati, introductis gentibus, precio conductis, omnem potentiam Episcopalem, quam ante murum & antemurale conscendere permiserant, crudeliter obtriuissent, & cæteros, qui euaserant, insecuti, aut occidissent, aut captiuassent.

Oppidani Kolbergenses hostem magna clade afficiunt.

Accidisse suis tam tristem sortem, Cruciferici milites, qui obsidionem in *Gniew* tolerauerant, nec taciti quidem lætabantur, quod nonas Ciuitates conquirere, quam dudum quæsitis, & sibi, ferre suffragia maluissent. Milites Cruciferici, in præsidio oppidi *Fridlant* constituti, dum ad extremam se indignarentur, propter non soluta stipendia peruenisse egestatem, oppido *Fridlanth* tyrannice spoliato, & incenso, discedunt.

Oppidum Fridlanth a milite suo spoliatum incenditur.

B *Bernhardo Schumborski* obsidionem suorum Castrorum vehementer pertimescenti, & propter hoc fœdus sibi præstari a *Casimiro* Rege expetenti (nouerat enim vires Magistri exangues esse) fœdus his conditionibus concessum est, *vt oppidum Chelmense, & Castrum antiquum, item Castrum & oppidum Brodnicza, absque impeditione Regia partes teneat: Regi omnia, bello finito, & terra Pruthenica conquisita, recepta competenti mercede, redditurus. Interim ab omni hostilitate in Regem, & suos, se contineat, Regios milites, mercatores & quoscunque subditos, in suas tenutas receptet, & foueat, Cruciferis propulsis.*

Bernardo Schumborski certis conditionibus pax conceditur.

C *Casimirus Polonorum* Rex in *Lithuania* Ducatum, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, adueniens, dies festos Natalis Christi, apud *Grodno* egit, & nonnullos *Lithuania* Barones, nouis rebus studentes, compescuit. Diætam insuper *Parczouiensem* pro die Purificationis (quoniam verisimile inter *Poloniæ* & *Lithuanos* seminarium alicuius litis aut odii excitura, pro terris *Podolia* & *Luczko*, quas vtrinque repetebant videbatur) in diem Natiuitatis sanctæ *Mariæ* virginis transposuit. Spectatores se quidem *Lithuani* in eam diem *Pruthenici* belli, magis quam adiutores præbuerant, nec conditionibus iustis, quibus illis aliqua pars *Prussiæ* terræ in *Samogithiam* spectans, per Regem & Regnum debebatur, pellici poterant, D ad auxilia, *Polonis* contra Cruciferos ferenda, & quonam belli *Pruthenici*, decennio iam continuato, res euasuræ forent, quieti vsque in id tempus opperiebantur, rati ex discrimine, tam *Polonicarum*, quam Crucifericarum rerum, suis accedere profectum. Nec vltra dilationibus vsuri, bellum *Polonis* inferre interim, dum *Pruthenico* distinerentur, concludebant, nisi Rex eos ab huiusmodi proposito deterruisset. Quo facto in *Lithuania* hyemis, & veris tempore perseuerans, plurium principum legationes audiebat.

Iniquum Lithuanorum in Polonos animum Rex Casimirus auertit.

Sub cuius præsentia *Georgius* Episcopus *Myednicensis*, siue *Samogithia*, genere *Lithuanus*, de *Vilna* Ciuitate ortus, die Saturni, vigesima quinta mensis Februarii, procedendo *Vilnam*, in itinere, dum vix trium milliarium restaret iter, moritur, & relatus, in Ecclesia sua *Miedmicensi* sepelitur. Cui *Matthias* de *Topolys*, *Lancicia*, genere *Polonus*, de Domo *Powala*, succedit.

Lithuano Polonus in Episcopatum Miednicensem succedit.

Exacto autem *Casimirus* Rex, apud *Ruthenicale Brzesczye* festo Paschæ in *Poloniam* rediit, & *Cracouiam* vigesima Aprilis mensis die, intrauit, duplicem sortem, parum gratam & blandam, expertus. Vnam, quod Summus tunc *Romanorum* Pontifex, *Pius* secundus Papa Christianitatis, quæ a *Turcorum* Cæsare *Machumete*, post *Constantinopolitani* & *Trapesuntini* Imperiorum, miseram intemptionem, & cladem, grauiter opprimebatur, opprobrium, & grauamen auersurus, generalem expeditionem contra illum, eo anno instituit. Et *Philippi Burgundiorum* Duce, quamuis veterano & sene, & *Venetiarum* Duce *Christophoro Mauro*, Classe. *Matthia* vero *Hungariæ* Rege exercitu terrestri, illum adiuuante, personaliter in expeditionem huiusmodi ire decreuit, omnibusque rem huiusmodi adiuuantibus, anni Iubilei, donauit gratiam.

Pius secundus, Pontifex Romanus, contra Turcam generalem expeditionem indicit:

adiutoribus gratiam Iubilei concedens.

Quæ, cum etiam Apostolico, apud *Cracouiam* fuisset vulgata præcepto, & plura ex *Polonis* hominum millia, Crucem, contra *Turcos*, pugnaturi, assumpsissent: feria tertia Paschæ, quæ in tertiam mensis Aprilis cadebat diem, conspiratione facta, in *Iudæos* & eorum domos, ad vesperam irruunt, & tam illis, quam Synagoga Iudaica confractis, substantias eorum vniuersas diripiunt. Triginta insuper *Iudæos* de sexu vtroque trucidant, cum se cætera multitudo *Iudæorum* in ædem *Ioannis* de *Thenczyn* Castellani *Cracouiensis*, habitationibus eorum contiguam recepissent. Et cum in crastinum ampliori seditione glisc ente, omnis illa *Iudæorum* caterua apud domum *Ioannis* de *Thenczyn*, a Cruciferis, trucidationem eorum vehementer sitientibus, fuisset inuasa, vix tandem, & ægre per armigeros, *Ioannis Cracouiensis* Episcopi, *Iacobi* de *Dabno* Vicethesaurarii Regni *Poloniæ*, & Capitanei, Consulumque & Ciuium *Cracouiensium*, defensa, & in arcem *Cracouiensem* deducta est. Inuasisset eadem sors, cæteros *Iudæos*, in aliis oppidis, & vrbibus apud *Poloniam* habitantes, nisi in arces, & loca tutiora diffugissent. Consulatus *Cracouiensis*, ob stragem *Iudaicam*, quod illam non auertisset correptus, pecunia etiam trium millium florenorum, inquisitus est: quem nec inclemente verbo (nihil enim occasionis ad stragem contulerat) carpere oportuisset.

Ad quam cum & Polonorum plura millia se cruce signassent, conspiratione facta, Cracouiæ Iudæos pene omnes bonis, triginta vero etiam vita, spoliant.

Alteram quod *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, vir pro ea tempestate reipublicæ & vtilis, & necessarius, cum aliquandiu scabie, quam ab adolescentia pertulit, vexatus languisset, die Saturni quarta decima Mensis Aprilis, in Curia sua apud *Vnyciow*, diem obiit, in Ecclesia *Gnesnensi*, in Choro ante maius altare, sub vrna ærea, eiusdem mensis, vigesima die

Ioannes Archiepiscopus Gnesnensis moritur.

1464.

ſepultus, annis decem, menſibus quatuor, in Pontificio exactis. Donauit eccleſiæ *Gneſnenſi*, doas pelues argenteas pulcherrimas. Tiaram Pontificialem, margaritis intextam, tres partes *Vincentii* ſpeculi Hiſtorialis, cæteros omnes theſauros *Euſtachio* fratri germano, Caſtellano *Radomienſi* reliquit. Murauit ex cocto latere Capellam in Eccleſia *Gneſnenſi*, in parte ſeptemtrionali, & eandem de bonis menſæ Archiepiſcopalis dotauit.

Ioanni Gruſczynski Epiſcopo Cracouienſi tum primum litera ſacra Roma allata.

Ioannes Gruſczynski Cracouienſis Epiſcopus, etſi dudum, videlicet ſexta menſis Iunii die, anni præcedentis, in *Cracouienſem* ſedem, *Iacobo Siennenski* cedente, fuiſſet pronunciatus: propter tardam tamen literarum Sacræ expeditionem, non niſi vigeſima menſis Martii die *Cracouiam* adueniens, honore proceſſionum omnium exceptus, ſe Epiſcopum *Cracouienſem* gerere cæpit.

Cui Ioannes Luthkonis ſuccedens in Epiſcopum Wladislauienſem conſecratur.

Ioannes Luthkonis de *Brzezye*, in eadem ſexta Iunii die, in Epiſcopum *Wladislauienſem* promotus, die Dominico Lætare, quæ fuit, quarta menſis Martii, in Epiſcopum apud Eccleſiam ſanctæ *Mariæ Lancicienſem*, per *Andream Bninski* Epiſcopum *Poſnanienſem* conſecratus, ſedem ſuam *Wladislauienſem* ex tunc obtinuit.

In Conuentu Korczinenſi Caſimirus Rex, expeditionem bellicam in Pruſſia antea decretam, retractat, & pro ſalariandis militibus fertones impoſuit.

Moratus aliquot diebus, *Caſimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouiam*, in nouam ciuitatem *Korczyn* tranſiens. Conuentum illic terrarum *Cracouienſis*, *Sandomirienſis* & *Ruſſiæ*, die Dominico ante feſtum Sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apoſtolorum, diebus aliquot tenuit. Vbi expeditionem generalem, quæ in *Pruſſiam*, fuit dudum, in generali *Piotrcouienſi* Diæta decreta, retractat: quoniam grauis nimis & oneroſa, pro ea æſtate cenſebatur. Fertoneſque per vniuerſum Regnum, laneis, molendinis, ad ſoluendum mercenarios milites, apud *Pruſſiam* militantes, impoſiti. Moleſta plurimum ea retractatio, & conſiliariis, *maioris Poloniæ*, & militibus, ciuibuſque *Pruſſiæ* videbatur, quoniam bellum per illam trahi, quod ea finitum iri ſperauerant, querebantur. Ex nouæ Ciuitatis conuentu. *Caſimirus* Rex *Cracouiam* reuertens, metus nonnullos ex *Morauia*, & *Pannonia* gliſcentes, quos nonnulli latrunculi ſuſcitare moliebantur, compeſcuit. Sub cuius præſentia frequens cruceſignatorum numerus, duntaxat ex terris Dominiorum ſuorum congregatus ad duodecim æſtimatus millia, pulcherrimo armorum apparatu in *Turcorum* exterminium *Cracouia* proceſſit.

Caſimiro Regi filia naſcitur.

Regina *Eliſabeth* Conſors *Caſimiri Poloniæ* Regis. ſexta die menſis Maii, hora prima noctis filiam effudit. Quæ die ſolis quarta decima menſis Iunii in *Cracouienſi* Eccleſia, per *Ioannem Cracouienſem* Epiſcopum baptiſata. *Zophia* nomen accepit. Ludi deinde in decus nouæ filiæ habiti, & præmia victoribus propoſita, atque data ſunt.

1464.

Caſimirus Rex de rebus Pruthenicis conſilium capit,

Vigeſima menſis Iunii die, *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Cracouia* ſolicitantibus illum *maioris Poloniæ* Conſiliariis, egreſſus, celeri curſu per *Miechow*, *Pyotrcouiam* & *Lanciciam* peruenit, in *Colo*, & die Dominico ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, Conuentum habuit, expeditionem contra *Pruſſiam*, ſaltem ex militibus terrarum *maioris Poloniæ*, inſtauraturus. Sed cum illi quoque propter *Cracouienſium* militum abſentiam, ſumere arma detrectarent, fertones æque terris eorum impoſiti, ſancitumque, *ve Rex, eo anno, bellum contra Cruciferos, tantummodo per Aulicos, & mercenarios milites agat.* Ea autem belli in eum annum dilatio, militares, & Ciues *Pruthenicos*, grandi moleſtia perculit, ingeminabanturque per nonnullos detrectatores murmura, *quod ignauia, imperitiaque Polonorum, res Pruthenicæ ſegniter, ridiculoſeque gererentur, ſuſtinerentque potius bellum quam inferrent.* Ex *Colo* Rex diſcedens, peruenit in *Brzeſczye.* Vbi vſque ad diem Lunæ, poſt feſtum exaltationis ſanctæ Crucis, quæ fuit decima ſeptima menſis ſeptembris dies, ſub frequentia Conſiliariorum, ſecum illic morantium ſtetit, prouidendo rebus *Pruthenicis*, quæ armis, & arbitrio agebantur.

tandem aduenientibus Ciuibus Lubucenſibus arbitris vtrinque aſſumptis

Iam ſiquidem Epiſcopus *Lubucenſis*, *Arnoldus* cum duobus Canonicis ſuæ *Lubucenſis* eccleſiæ, videlicet *Alberto* de *Rechen*, *Coſtoceuſe*, *Alberto Cromendnik Ripenſe*, Archidiaconis. Item Ciues de *Lubeg*, *Henricus Kaſthorp*, Proconſul, *Henricus Liperode*, Camerarius, & *Henricus Hachten* Legum Doctor, Conſules *Lubucenſes*, Ciues de *Lubeg*, in quos tam à Rege *Poloniæ Caſimiro*, quam à Cruciferis compromiſſum fuit, pacem tractaturi, licet tardius, quam pro prima die menſis Maii, quemadmodum conſtitutum fuerat, aduenerant in *Thorun* ex *Gdanſk*, itinere terreſtri vecti, dum illic claſſe adnauigaſſent. Traxerant inſuper ſecum quinque aliarum ciuitatum de *Anſa*, videlicet de *Coſtok*, de *Viſſnar*, de *Luneburg*, de *Riga*, & de *Darbath*, conſules, videlicet *Stephanum Slorff*, *Coſtocenſem*, *Vlricum Malchin Viſſnarienſem*, *Conradum Schelepepar Lunenburgenſem*, *Ioannem Stolmp*, & *Conradum Barthiman*, *Rigenſes*, *Gothfridum Vanſchede*, & *Henricum Beringhow Darbathenſes*, Conſules, faciliorem conſumationem pacis rati, ſi illorum quoque præſentia adiuuarentur. Et quamuis præfati *Lubucenſes* Arbitri, ad conſtitutam diem, primam videlicet menſis Maii, venire *Bidgoſthiam* neglexiſſent, Regiis Conſiliariis præſentibus, & tempeſtiue venientibus, delatum tamen fuit eorum conditioni. Cruciferica tamen pars, plurimum culpata & carpta, quæ nec miſerat, nec venerat. Oſtenſurus autem *Caſimirus* Rex, clariſſimam ſuam iuſtitiam, coram præfatis *Lubucenſibus* arbitris, duos Doctores, *Ioannem* de *Dabrowka*, Canonicum ſancti *Floriani*, & *Iacobum* de *Schadok*, *Sandomirienſem* Canonicum, item

Ioan

1464. *Ioannem Dlugosch* seniorem, Canonicum *Cracouiensem* transmisit. Misit & Consiliarios, *Ioannem Wladislauiensem* Episcopum, Regni A *Polonia* Vicecancellarium, *Lucam* de *Gorka*, *Posnaniensem*, *Stanislaum* de *Ostrorog*, *Calisiensem*, *Sandiuogium* de *Lanschenicze*, *Siradiensem*, *Petrum* de *Oporow Lanciciensem*, *Nicolaum* de *Kosczyeliecz*, *Brzestensem*, *Ioannem* de *Kosczyelyecz Iuniwladislauiensem*, *Stiborium* de *Bayssen*, *Elbingensem*, & *Prussia* Gubernatorem, *Gabrielem* de *Bayssen*, *Chelmensem*, Palatinos, *Hinczam* de *Rogow Sandomiriensem*, *Nicolaum* da *Czarnkow Gnesnensem*, Castellanos. Item militares *Prussia Otham Mahuicz*, *Mathiam Tolok*, *Nicolaum Pilawski*, *Nicolaum Dzyalowski*. Item Magistros Ciuium, & Consules trium Ciuitatum, videlicet *Conradum Thendek*, *Rudigerum* de *Birgen*, *Mathiam Theschuar*, & *Ioannem* B *Kowschen*, *Thornuenses*. Item *Augustinum Tirgarth*, Plebanum *Gdanensem*, Licentiatum in decretis, *Reynoldum N deroff*, *Ioanniem Mandeburg*, *Ioannem Augerinum*, *Ioannem Liudow*, *Gdanenses*, item, *Ioannem Vedler*, & *Henricum Bilanth*, *Elbingenses*, pacem ordinaturos, & sub æquis conditionibus pacem perpetuam conclusuros. *Prussia* quoque Magister, *Ludouicus* de *Herlychhaussen*, suos Consiliarios mittendum curauit: videlicet *Iodocum* Episcopum *Osiliensem* ex *Liuonia*, ordine Crucifericum, *Henricum Richsche*, de *Plawen*, olim *Elbingensem* Commendatorem, *Gothardum Mollingrade*, Marschalcum *Liuonia*, *Georgium* C Comitem *Hennebergensem*, *Andream Peper*, Decanum *Derbathensem*, *Ioannem Vmbeler*, *Nicolaum Thechaut*, Decanum *Pomesaniensem*, Decretorum Doctores, *Vilhelmum* de *Eppingyen Ostherodensem*, *Vihelmum Schumdil*, *Ostherodensem* in *Liuonia* Commendatores, *Henricum* de *Kinsberg Gilauiensem*, *Ludouicum* de *Helbiu Lubauiensem* Tenutarios, *Georgium Stembolth*, *Nicolaum Cromer*, antiquæ Ciuitatis *Kinsberg*, item *Ioannem Veltussen*, & *Henricum* de *Richuern*, Ciuitatis *Reualiensis*, de *Liuonia* Consules.

in Thorun iudicio arbitrario cum Cruciferis de Prussia contendit.

Partibus itaque prædictis, apud *Thorun* conuenientibus, propositio primum pro parte *Casimiri* Regis, & Regni *Polonia* coram Arbitris, per organum vnius ex Doctoribus, *Iacobi* de *Schadek*, sub præsen- D tia omnium Consiliariorum Regiorum, die Martis, tertia mensis Iulii, in prætorio *Thorunensi*, facta est: in quindecim articulos diuisa. Quorum primus continebat, *quod terra Pomerania*, *Culmensis*, *& Michalouiensis locata*, *& possessa sunt*, *per linguam*, *& genus Polonicum*, *quod Ciuitatibus*, *montibus*, *fluuiis*, *& locis nomina imposuit*, *priusquam Ordo Crucifericus esset in rerum natura.* Secundus *quod terras prædictas*, *primus parens*, *& princeps Polonorum Lech*, *& sui nepotes*, *in plurimas ætates populauit*, *& possedit*, *& terra prædicta fuerunt semper sub Monarchia Polonica.* Tertius *quod terra prædicta*, *& terra Prussia*, *sita & locata sunt intra limites Monarchiæ*, *& Regni Polonia.* Quartus, *quod* A *Reges & Principes Polonia*, *possidebant terras prædictas vsque ad tempus spolii*, *cum omni Dominio*, *mero & mixto creando*, *& conferendo officia & Magistratus.* Quintus, *quod Reges & Principes Polonia*, *fundauerunt in terris prædictis*, *Ecclesias Cathedrales*, *& Collegiatas*, *Conuentuales*, *& Parochiales*, *videlicet Wladislauiensem*, *Chelmensem*, *Camenensem*, *& plura Monasteria*, *de quo habentur originalia Priuilegia.* Sextus, *quod omnes terra prædicta*, *soluunt denarium sancti Petri*, *quemadmodum catera terra*, *sub Monarchia Regni Polonia constituta.* Septimus & octauus, *quod de terris prædictis Magister*, *& Ordo Crucifericus per violentiam spoliauit Regem & Regnum Polonia.* Nonus, & Decimus, *quod autho-* B *ritate duorum Summorum Pontificum*, *videlicet Ioannis vigesimi secundi*, *& Benedicti duodecimi*, *lata sunt*, *duæ sententiæ diffinitiuæ*, *quæ in iudicatam rem transiuerunt*, *per iudices Apostolicos*, *quibus terra prædicta*, *Regi & Regno Polonia adiudicantur.* Vndecimus, *quod Prussia terra*, *& terra maritima*, *eidem adhærentes*, *intra fines Regni Polonia consistebant*, *& eidem Regno pendebant datias*, *seruitia & tributa.* Duodecimus, *quod Magister Crucifericus*, *occupata terra Prussiæ*, *non solum recusauit soluere solita tributa*, *sed etiam Regnum Polonia*, *& per se & mercenarios milites vastabat*, *eo præsertim tempo-* C *re*, *dum Rex Polonia*, *bellis*, *contra barbaros susceptis*, *occupabatur.* Tredecimus, *quod milites & Ciues*, *& quique subditi terrarum prædictarum*, *non valentes ferre tyrannicum*, *superbum & vsurpatum Imperium Magistri*, *& sui Ordinis*, *redierunt ad legitimum*, *& naturale*, *Diuino & humano iure*, *authoritatem illis subministrante.* Quartus decimus, *quod Magister Crucifericus*, *modernus Ludouicus de Herlichhaussen*, *subditos terrarum prædictarum in ditionem iustam*, *& naturalem reuersos*, *multipliciter bellis vexauit*, *& impugnauit*, *Regemque Polonia*, *in possessione terrarum prædictarum impediuit.* Quintus decimus, *quod ius vetus*, *& originarium*, *quod Rex Polonia in terra Prussia habuit*, *aucturus*, *& illu-* D *straturus*, *apud Stipendiarios Magistri*, *& Ordinis Cruciferorum plenam ad vendendum potestatem*, *à Magistro & Ordine concessam habentes*, *pro quadringentis sexagenis latorum grossorum millibus*, *auro & argento parato*, *emit & comparauit ipsaque emptione tam alti precii*, *ius sibi legitimum quæsiuit.* Responsum fuit post triduum articulis Regiis, per Crucifericam partem, sed debiliter & languide. Nonnulli quoque articuli, pro parte Magistri & Ordinis propositi. Sed per Doctores & procuratores Ragios, intra triduum aliud, solennes replicationes, quæ & responsa Cruciferorum confutabant, & articulos, reproductæ sunt.

Quo

1464.

Quo facto, rogatu Arbitrorum, omissis exceptionibus, & replicationibus partis vtriusque, ad pacis tractatum, descensum est. Vno quoque mense, & dimidio ad conficiendum, super æquis conditionibus, ab Arbitris laboratum, adeo varia spe partem vitamque peruadente, vt se nonnunquam pacificandas, nonnunqu:m in arma retrudendas, existimarent.

Causa quibus tractatio pacis per Lubucenses arbitros, vtrinque assumptos inter Regem, & Regnum Polonia ac Magistrum & Ordinem Crucifericũ conficienda, dissipata sit.

Valuissent tam longi pro pace tractatus, partis vtriusque pectoribus, quam maxime in illam inclinatis, quoniam & *Casimirus* Rex *Polonia* & sui omnes, *seruandum non delendum Ordinem Cruciferorum, & terras Prussiæ inferiores, Elbingensi terra & Marienburgensi Castro, cum suis districtibus, & pertinentiis exceptis, Ordini relinquendas* annuebant, pars quoque Crucifericà, *terris Pomerania, Chelmensi, Michaloniensi & Elbingensi, cum suis Districtibus, perpetuo cedere & renunciare. Castrum vero Marienborg, cum suis Districtibus, in Regia tenuta & potestate, in annos triginta consistere, vt sib illis, iure vel concordia, cui cederet perpetuo, ordinaretur*, consentiebat. Verum Principes *Almania*, & signanter *Fridericus* Marchio *Brandeburgensis*, cum germanis suis, *Alberto* & *Ioanne*, item Marchiones *Misnenses*, bili & liuore exagitati, quod pax *Pruthenica*, per *Lubucenses*, eis neglectis, confici deberet, frequentibus Nunciis Cruciferos, qui pacem apud *Thorun* tractabant, monebant, *ne in dedecus & opprobrium omnium Almania Principum consumari pacem per Arbitros Lubucenses, consentirent. Almania potius Principibus hunc honorem reseruarent. Si secus agerent, pro iniusta ignominia notam, scirent se per Principes Almania, ex vniuersis locis, & domibus Almania exterminandos.* Accedebat & Ciuitatis *Thorunensis* repromissa, per nonnullos Ciues, eius proditio, quam *Henricus Plawienski*, clandestina pactione, manendo in *Thorun* consecerat. Cuius spes adeo illum mulcebat, vt *Thorunensi* Ciuitate in suam ditionem redacta, facile se totam *Prussiam* recuperaturum existimaret. Iniectæ insuper fuerunt duæ conditiones, vna per partem Regiam, altera per partem Crucifericam. Nam & Rex *Polonia* cum suis, non aliter pacem perpetuam, volebat concludi, nisi *vt Magister & Ordo Crucifericus, in terris Prussia, perpetuo fierent, Regi & Regno Polonia homagiales & subiecti:* asserens *non aliter pacem posse ratam consistere futuram.* Et Magister & Ordo deposcebant, *vt Casimirus Polonia Rex, omnibus his, qui apud Ordinem, per annos vndecim militauerunt, stipendiariis duntaxat eis, qui præsidia munitionum, quæ in partem Regis cederent obseruabant, stipendium, & plures milliones ascensurum persolueret;* asserens *se ad soluendum inopem esse.* Vtraque itaque parte alterius postulata abhorrente, Principibus insuper *Almania* impedimentum, quod retuli, iniicientibus: re infecta post multos sumptus, fatigas, & labores, non sine *Lubucensium* grandi stomachatione, & acerbitate, qui sibi gloriam, & meritum finiendi *Pruthenici* per Arbitrium suum, belli, ereptum iri dolebant, ex *Thorun* discessum est. In ipso autem discessionis articulo, produxerunt *Lubucenses* quatuor, *Wladulai* primi, *Polonia* Regis, literas originales, primam *Samboru*, secundam *Mestbwini*, Ducum *Pomerania*, tertiam *Przemulai* primi Ducis & postea Regis *Polonia*, quartam *Wladulai* primi, *Polonia* Regis, quibus in Ciuitate *Gdansk* ædem *Lubucensi* ciuitati, multis nobilitatam libertatibus, habere, & per totam *Pomeraniam* liberos eos, a teloneis quibuslibet, concedunt, petentes illas confirmari. Quæ exhibitio, iustissimam habere Regem causam, iustissimumque bellum, monstrauit. Itaque etsi tunc pax perpetua prouenire occulto Dei iudicio, non potuit: ex deductione tamen iustitiæ Regiæ, & ex literis per *Lubucenses* exhibitis, omnium militarium & Ciuium *Prussia* animi, in fide confirmati. Clarissime quoque tunc cognitum, & intellectum est, tam à propriis, quam à forensibus, *Pomerania* terras, veteres Regum & Principum *Polonia* terras, & per iniquitatem & iniustitiam à Cruciferis occupatas fuisse. Id ne cui videatur incredibile, & memoriæ possit succurrere, eas copias veras, ex originalibus sumptas, huic operi nostro superius insetuimus.

Pace infecta Casimirus Rex ad obsidendum oppidum Nowe peditatum, Duce Thomkone transmittit, qui ab hostibus ob paucitatem suorum confligitur.

Dissipato pacis tractatu, *Lubucenses* per vndas, & pelagus in *Lubek*, quam grauissima Epidimia constrictam, & omnes pene suos reperiunt extinctos. *Casimirus Polonia* Rex, apud *Brzesczye* agens, spe pacis omissa, omnem curam ad belli apparatum intendit, & virum maioris animi, quam consilii *Thomconem*, ad obsidendum oppidum *Nowe*, cum peditatu transmisit. Sed cum is, iniussu Regis, equitatu, qui ex *Gnyew*, & ex aliis locis, sub ductu *Petri Dunin*, Succamerarii *Sandomiriensis*, venturus prope horam erat, non expectato sabbato, vigesima octaua Mensis Iulii, circumualasset, hostes, sua paucitate visa, ex omnibus præsidiis glomerati, post triduum, in illum à tergo, & à fronte irruunt, & multitudine freti, facile illum & suos profligunt, & fugere ignominiose compellunt. Centum & amplius fuere gladio, & vndis desiderati, quoniam hostes, etiam ætatem infirmam, pueros videlicet, quibus barbarus parcere consueuit, trucidabant. Prouenisset amplior in peditatu Regio clades, sed naues Regiæ in *Vistula* stantes, seruauerunt reliquias. Fuit *Thomek* ipse, de hostili inuasione tempestiue auisatus. Sed tamen agens, & hostilem manum nihili pendens, Cladem ipsam, quam hostes pro summa vulgauerant, victoria admisit.

In eadem vigesima octaua, mensis Iulii, die.

Adam

1464.

Adam Vilkanovvski, Tenutarius Castri Sadlovv, ex Masouia prædam ducentes sternit. Casimirus vero Rex

Adam Vilkanovvski, Tenutarius Regius in *Nidborg* cum gentibus Regiis, ex præsidiis *Sarnovv* & *Nidborg* deductis. *Ioannem Skop*, & *Limbacher*, tenutarios Castri *Sadlovv*, magnam prædam ex *Masonia* ducentes, ante Castrum *Sadlovv* profligauit. Et pluribus cæsis, cæteros cæpit, & fugere compulit. Cladem autem sui peditatus, apud *Novve* acceptam, *Casimirus* Rex correcturus, (prædictum enim oppidum, quod se per fraudem contribuerat hostibus, primum placebat, aggredi, vt nauigatio *Vislæ*, qui prope fluit mœnia, esset libera Regiis, hostibus vero inhibita, Faciliusque hostes, ad pacem cogi possent, dum non superesset locus, circa quem tuto possent *Vislam* traiicere, in propinquo extabat copia materiæ, ad extruendos aggeres, & cætera opera) *Petrum Dunin*, Succamerarium *Sandomiriensem*, cum mercenariis, & *Prutbenicis* militibus. *Ioannem* vero *Synovviecz* de *Kozina*, & *Paulum Iasyenski*, cum Aulicis, ad obsidendum *Novve* transmittit. Itaque oppidum *Novve* a *Petro Dunin*, sexta die mensis Augusti, ab Aulicis vero Regiis tredecima, obsideri cæptum est, & processu temporis, turribus seu bastis ac sepibus in circuitum coangustatum. Et licet hostes, plures principes, pro ferendo gentium subsidio solicitassent, nec impetrare quicquam valuissent, licet insuper ex omnibus præsidiis peditatu, & equitatu deducto, qualiter obsidionem *Novve*, item obsidionem *Puczki*, quæ & ipsa a *Gdanensibus*, terra, & mari, tota illa æstate, obsidebatur, item obsidionem Castri *Sadlovv*, quod a *Conrado Masouia* Duce, & gente sua, decima octaua die mensis Septembris, obsideri cæptum est soluerent, varios tractatus detorquerent: viribus tamen suæ & Regiæ partis pensatis, non se manifesto committere periculo, sed ex insidiis lacessere obsidentes, censuerunt.

Petrum Dunin cum mercenariis & Prutbenicis militibus, ac aulicis suis ad obsidendum denuo Novve transmittit.

Tractatus de pace nequicquam reintegratur.

Instabant post hæc *Henricus* de *Plavven* & alii Cruciferi solicitabantque magna instantia militares, & Ciues *Prussiæ*, vt pacis tractatus resumeretur, quoniam & a stipendiariis & subditis suæ partis increpati, quod pacem in *Thorun*, sub conditionibus per Regem oblatis, non acceptassent, de periculo status sui, formidabant. Denunciantibus eis & subditis, se, etiam ipsis renitentibus & inuitis, pacem consecturos. Missus ob id & ob alias res, cum *Gdanensibus* conficiendas, fuit in *Gdansk Ioannes Dlugosch*, Canonicus *Cracouiensis*, & Conuentum cum Gubernatore *Prussiæ*, & *Gdanensibus*, *Elbingensibus* ac *Thorunensibus*, apud *Marienborg* aliquot diebus tenuit. Verum quia loca illa pestis grauis inuaserat, discedere cæpto itinere, coactus est. Habiti postea fuerunt, & apud Schtum, & in campo prope *Marienborg*, de pace concludenda tractatus. Cruciferis in conditiones, quæ eis apud *Thorun* offerebantur deuouentibus se consensuros. Propter quod desedebatur Rex, vt in *Marienborg* de latere suos Consiliarios, pacem tractaturos, transmitteret; Peste tamen dietim apud *Prussiam* inualescente, & plures absumente mortales, neque placitare de pace, neque aliquem mitti ad notorium periculum, placuit.

Capitulum Gnesnense Ioannem Grusczinski Episcopum Cracouiensem R. P. Cancellarium Archiepiscopum eligit.

Gnesnenses Capitulares, tertia die mensis Iulii, adueniente ad eligendum nouum Antistitem, *Ioannem Grusczynski*, Episcopum *Cracouiensem*, & Regni *Poloniæ* Cancellarium, pro quo *Casimirus Poloniæ* Rex literis & Nunciis, videlicet *Nicolao Skora* Castellano *Calisiensi*, & *Emerico* de *Oporovv* Cantore *Wladislauiensi*, & vtriusque iuris Doctore, intercedebat, concorditer postularunt. Quam postulationem Rex, petentibus illum apud *Brzesczye* Capitularibus, admisit, & *Ioannem Lutbkonis* Episcopum *Wladislauiensem*, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, ad *Cracouiensem*. *Iacobum* vero de *Syenno*, olim *Cracouiensem* Episcopum ad *Wladislauiensem*, Ecclesias nominauit. *Conrado Masouiæ* Duce, cum genitrice sua *Barbara*, pro die sancti *Bartholomei*, & Conrado nigro *Olyeschnicensi* Duce, pro festo Natiuitatis sanctæ *Mariæ*, in *Brzesczye*, ad *Casimirum* Regem venientibus, & pro se *Belzensem*, *Gostinensem*, & *Ravvensem*, terras expetentibus, dum res amicabili compositione transigi non posset, in Dietam *Pyotrcouiensem* pro die sanctæ *Heduigis* est diclara.

Rex vero Ioannem Luthkonis Episcopum Wladislauiensem Vicecancellarium Regni, Cracouiensem, & Iacobum de Syenno olim Episcopum Cracouiensem ad Wladislauiensem ecclesias, nominat episcopos.

Vigesima nona Mensis Iulii, die Solis, in *Brzesczye Cuiauiensi*, *Paulus Grabovvski*, ad ecclesiam *Chelmensem* confirmatus per *Ioannem Cracouiensem* Episcopum consecratur, in ecclesia parochiali *Brzestiensi*, Nobilis de domo & stirpe *Povvala*. Qui propter tenuitatem Episcopatus, ecclesiam Parochialem, in *Cuiauiensi Brzesczye*, vsque ad mortem, dispensante secum summo Pontifice *Pio* secundo, qui illum ad petitionem, & nominationem *Casimiri Poloniæ* Regis in Pontificatum, promouerat, detinebat.

Paulus Grabovvski in Episcopum Chelmensem consecratur.

Pius Papa secundus, dum in *Ancona* ageret, quam de mense Iulio prosecuturus expeditionem & passagium contra *Turcam*, intrauerat, quarta decima mensis Augusti, moritur, & relatus *Romam* in ecclesia sancti *Petri* sepelitur: dum annos sex in summo Pontificio exegisset. In cuius locum, Cardinales conclaue apud sanctum *Petrum* ingressi, *Petrum* tituli sancti *Marci*, Præsbiterum Cardinalem genere *Venetum*, *Eugenii* olim quarti ex sorore nepotem, vnanimiter Papam eligunt: qui *Paulus* secundus appellatus est, in die Exaltationis sanctæ Crucis, in ecclesia sancti *Petri* consecratus.

Pio secundo Papa mortuo,

Paulus secundus succedit.

Serpente dietim in Oppidum *Brzesczye* infectione. *Casimirus Poloniæ* Rex inde discedens, *Clodauam* venit. Vbi cum Regina *Elisabeth* ali-

1464.

aliquot hebdomadis, immoratus, per *Lanciciam* in *Pyotrkovv*, in die sanctæ *Heduigis* aduenit. Vbi & Diætam generalem, diebus quindecim tenuit: sub quibus negotium, Ducatum *Masouiæ* contingens, tam cum *Conrado Varschouiense*, quam *Conrado Olyeschnicense* Ducibus, qoi ambo personaliter aduenerant, ventilatum est. Post plurimos autem tractatus, in ea ipsa re interpositos, dum causa transactione amicabili, quæ frequentius tentata est, consumari nequiret, transactio vero iudicialis, plurimis dura & molesta videretur, bellum etiam domesticum, quod proprio Principi, si pro Rege & Regno pronunciatum foret, in expugnationem Castri & Ciuitatis *Plocensis*, mouendum foret secum trahens. Cum *Conrado* quidem *Varschouiense*, in Diætam vsque aliam generalem cum *Conrado* vero *Olyeschnicense*, ad festum Pentecostes, dilatione suspensa est. Ad quam etiam faciendam pestis impellebat, in pluribus locis, *maioris Poloniæ*, videlicet *Posnaniæ*, *Varschouiæ*, & aliis circumiacentibus, ferociter sæuiens, in *Pyotrcouiensi* vero oppido, iam tunc aliquantulum gliscens, ex aduentu tam nonnullorum Consiliariorum, ex locis infectis Conuenientium, quam Curiensium, ex obsidione oppidi *Novve* redeuntium: Vbi pestis valida, quæ terras, *Pomeraniæ, Culmensem*, & *Prussiæ* premebat, illos vexauerat. Sed nec consultum videbatur, plurima bella assumere, *Pruthenico* bello nondum quietato, quod peste Epidimica, quæ regionem illam eo anno satis dire affligebat, non obstante, assidue gerebatur, Oppidique *Novve*, Aulicis Regiis discedentibus, dum illud bastis & sepibus coangustiassent, per gentes Regis mercenarias, quarum *Tomyecz*, & *Gothardus* fuerunt capita, continuabatur obsidio. Oppidi vero *Puczki*, quod per *Gdanenses* viginti sex hebdomadis, item fortalicii *Sadlovv*, qood a duce *Conrado Varschouiense*, & nonnullis Regiis gentibus, sibi adiunctis, obsidebatur, votiua expugnatio prouenerat per deditionem.

Oppidi Novve continuatur per Polonos obsidio. Puczki vero & Sadlovv Castra deduntur.

Ex *Pyotrcouiense* Diæta, in aliam *Parczouiensem* pro die sancti *Martini* tenendam, cum Baronibus *Lithuaniæ* itum est. Ad quam etsi *Casimirus Poloniæ* Rex, in frequenti Consiliariorum, tam ecclesiasticorum quam secularium numero aduenisset. *Lithuanis* tamen, qui & ipsi in *Brzesczye Rutenicale* aduenerant, venire in *Parczovv* detrectantibus, apud Villagium *Lomazy*, partialis quidam Conuentus, vtrorumque Consiliariorum, Rege *Casimiro* præsente habitus est. In quo, cum nihil omnino, de terris *Podoliæ*, & terra *Lucensi*, quarum alteram *Lithuani*, alteram *Poloni* suam iure affirmabant, agi posset, cum propter loci ineptiam, tum propter aeris intemperiem, res in annum vnum dilata est. Rex quoque *Casimirus*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, processit in *Lithuaniam*: liberiorem illic acturus incolatum, cum tamen & *Vilnam*, pestifer aër, contagione vnius chlamidis, ex *Liuonia*, quæ & ipsa peste premebatur, delatus, inuaserat. Sub eo autem *Parczouiensis* Diætæ tempore, *Henricus Plavvyenski*, cum nonnullis armigeris partis suæ adunatus, clam noctu reuersus *Thornn*, Ciuitatem intercepturus, adoenerat, & per eam partem, quæ insuspicabilis fuerat, a parte videlicet meridionali, versus *Nyeschouiam*, vbi Piscatorum consistunt domicilia, antemuralibus impune & latenter, vt etiam omnes vigiles falleret, transcensis, scalas ad principaliores muros ceperat applicare. Deuentura res videbatur, in magnum discrimen, nisi interim tempus diluculi, superueniens, insidias, quæ Ciuitati immiuebant, detexisset. Quorum magnitudine vigiles commoti, denunciato periculo, Ciuitatem vniuersam commouerunt in arma. Hostes quoque vigilantium & pulsantium deterriti rumore, discedere, cepto irrito, & fugere scalis relictis, coacti sunt. Maior tamen, quam pro numero trepidatio, apud *Thorunenses* fuit, paucis admodum ad repellendum hostes insistentibus, reliquis vero metu compressis, iam iamque spectantibus in fugam, nonnullis in absconsionem. Post paucos denique dies, dum hostibus Oppidi *Thorunensis* tentata interceptio, parum prospere cessisset. Castrum *Czarnoschin* in *Masouia*, quod per gentes *Conradi Varschouiensis* Ducis, improuide seruabatur, intercipiunt. Quod illico a gentibus eiusdem Ducis, ne victualibus refici posset, obsidione vallatum est. Obsessi autem periculum Capitis, si arx conquireretur veriti, arcem, vitam tantummodo pacti, & fortunas dedunt.

Dum Poloni & Lithuani altercationibus tempus terunt

Thorunium pene in manus hostium venit,

& Castrum Czarnoschin perditum, rursus hostibus eripitur.

Quarto decimo Calendas Nouembris, alias decima nona mensis Octobris, nouus summus Pontifex *Paulus* secundus, *Casimiri Poloniæ* Regis literis & Nunciis pulsatus, *Ioanni Grusczinski* Episcopo *Cracouiensi* de *Gnesnensi* Ecclesia, ad quam fuit conformiter postulatus, prouidet. *Ioannem* vero *Luthkonis Wladislauiensem* Episcopum ad *Cracouiensem* ecclesiam transfert. *Iacobum* autem de *Syenno* in vniuersali ecclesia, Episcopum, ad *Wladislauiensem* Ecclesiam promouet, beneficiis, quæ obtinebat, videlicet Præpositura *Gnesnensi* & *Cracouiensi*, in ampliorem prouisionem, sibi reseruatis. Sedit autem *Ioannes Grusczinski*, in *Cracouiensi* Ecclesia, anno vno, mensibus quatuor, diebus vndecim. Quem tum primum ingens pœnitudo habuit, quod propter paucorum dierum, quibus in *Cracouiensi* ecclesia præfuit, accessionem, longam litem & periculosam, pluribusque perniciosam, texuisset. In cuius locum *Ioannes Luthkonis* succedens, die Veneris, septima mensis Decembris, *Cracouiæ*, omnium Ecclesiarum processionis, honore exceptus est. Nobilis de Domo *Dolivva*, & Villa *Brzezye*, prope *Calisch* sita, ex patre *Luthkone*, iudice *Calissiensi*, & matre *Dorothea*.

Papa Ioanni Grusczinski Episcopo Cracouiensi Archiepiscopatu Gnesnense prouidet, & Ioannem Luthkonis Wladislauiensem, ad Cracouiensem transfert. Iacobum vero de Syenno promouet ad Wladislauiensem.

Quinta mensis Nouembris die *Margaretha*, filia *Vincentii* de *Schamotuli* Castellani *Myedzir-*

Schamotulska vxor Rathiboriensis

1464. *zirzensis*, *Casimiri Masouiæ* Ducis primum, deinde *Vincentii*, *Rathboriensis* Ducis relicta, in *Rathbor* moritur, & in Monasterio Sanctimonialium Ordinis Prædicatorum sepelitur.

Cucis moritur.

Grandem iniuriam, grandiaque spolia, *Casimirus Poloniæ* Rex, ab *Emerico Diak* Gubernatore *Hungariæ*, eo anno passus, ad inferendum *Hungaris* bellum, bello grauiori *Turcorum* occupatis, pellici nulla ratione potuit, quamuis exacerbatus esset, quod *Scepusiensis*, & omnis *Polonorum* Regi, subditus ager, diripitur, ferroque & igne, in plerisque locis vastaretur.

Casimirus Rex iniuriam a Gubernatore Hungariæ illatam contemnit:

1465. Saluatoris nostri diem natalem, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, cum diebus subsequentibus, apud *Grodno* tenuit; Neque enim propter pestem, quæ grassabatur in *Lithuania*, *Vilnensem* Ciuitatem, aut alia cultiora loca, poterat adire. Ea *Grodno* autem discedens, in *Govvno* se contulit, vbi non mediocre tempus hyemis exegit. In sextum mensem Oppidi *Novve* iam rendebatur obsidio, dum *Caspar Nostvvicz Slesita* genere, & qui se in Oppido *Choyniza* gerebat pro præside, sexingentos equestres, & quadringentes pedestres, exigua mercede, sed ampla placitatione, ex *Almaniæ* partibus, in *Choyniczam* conducit: illic spondens largius donatiuum se præstiturum, quatenus eorum brachio, *Novve* obsidionem tolleret. Qui ab Hyemis asperitate, quæ solito rigidior prouenerat, itinerando, & arma in corporibus ferendo, vehementer violati, in *Choyniczam* peruenientes, plures aut opperebant mortem, aut diuturno conficiebantur languore, cæteri, quibus integrior vigor remanserat, cognoscentes se a *Casparo Nostbvvitz* ludificatos, remearunt ad propria. Ad quorum repressionem, si accedere obsidentes perrexissent, ex omnibus Regiæ partis *Pruthenicis*, partibus, vel præsidiis milites, a Ciuitate quoque *Gdansk* pedestrium & equestrium agmen, conuenerant: cum hostibus manum & prælium conserturi. Obsessi itaque apud *Novve*, intelligentes suos rigore brumali confectos esse, plerosque discessisse, reliquos in seditionem contra *Casparum Nostbvvitz*, quod illos fefellerat, exarsisse, cum iam & alimoniæ inopia illos incesserat, & frangi facile murum, si paululum adniterentur, obsidentes, arbitrabantur, die Veneris, prima mensis Februarii, Magistro Cruciferico *Ludouico*, nequicquam prohibente, & polliceote se in tempore obsessis laturum subsidium, deditionem spontaneam pacti vitam & fortuoas, Capitaneis obsessionis, videlicet *Th omkoui*, & *Iassyenski*, faciunt, oppidumque tradunt. Quod extunc *Ioannes Iassyen ki*, in teoutam accepit, sub annuo salario, mille set ingentorum florenorum per *Casimirum* Re gem, quotannis dando, illud administraturus Atque præfata die, iam Sole infuso iuxta co uentum, cum frequenti Regio præsidio, o ppidum intrauit, & tam militibus Magistri Cruciferici, quorum primarii hi duo, *Ioannes Meyßnar*, & *Albertus* A *Woyth*, fuerant, quique obsidionem tolerautrant, & nonnullis oppidanis, defectionis & proditionis in Regem authoribus, periculo capitis se adiiciendos, præfigurantibus, in quinquaginta tribus quadrigis recedendi, versus *Stargard*, & *Qvvidzin*, licentiam permisit.

Oppidum Novve Polonis deditur.

Disponebat post hæc Magister Crucifericus, cum aliqua suorum militum manu, quam ex præsidiis deduxerat, dum fluuius *Vısla*, glaciatus consisteret, *Zolavvam* exurere: emolimenta Castro *Marienborg*, & commeatus ademp turus. Verum intelligens gentes Regias ad *Marienborg* auxiliis etiam *Gdanensium* auctas, conuenisse, flagrareque decernendi studio ex *noua Ciuitate* in qua consistebat, remissis militibus B ad prædia in *Kinsberg*, retrorsum abiit. Ad deditionem autem extemplo faciendam, tam milites, quam Oppidanos de *Novv Gdanensium* inclinauit, legatio reddens illos certiores *veniabile fore, quicquid esset ab his commissum, si modo in reliquum, positis armis, sibi confiderent. Sin minus, scirent non tam sibi, quam coniugibus, pignoribus, & quibuscunque charis suis, extrema, capta vel expugnata vrbe imminere.* Ne autem stipendiarii Magistri hyemis tempus defluere finerent, sine fructu, altera vice apud *Stargard*, secretius quo possunt, conueniunt, & exinde, quoniam *Vısla* adhuc glaciatus erar, minorem *Zolauam*, quæ a *Gdanensibus*, pro Rege tenebatur ingressi, illam pro maiori parte eaurunt, C frumenta, peeora, victualia & singula, quæ raptim congerere poterant, prædam in *Stargard* inferunt: Obsidionis quam sibi propediem a gentibus Regiis imminere formidabant, difficultates & molestias facilius, prouisi tot commeatibus, toleraturi.

Cruciferici Zolavvam exurunt, & in Stbargard conuebunt prædam.

Iacobus de *Syenno Wladislaniensis* Episcopus, *Roma* reuersus, *Cratouiam* primum aduenicns, & exinde in patrimonium suum diuertens, non nisi die Veneris, vigesima prima mensis Martii, *Wladislauiam* aduenit. Vbi a Clero & populo omni honore & gratitudine susceptus, aduentus sui, & iogressionis suæ primitias, donando Ecclesiæ suæ *Wladislaniensi* Cappam Choralem de adamasco, auro intexto, D circumferentiis intextis nobiliter adornatam, item Casulam adamasci alterius rubei, auro similiter iotexti, item duas Dalmaticas eiusdem adamasci, & alias duas Kythaicæ brunathicæ, ad mille florenos æstimata honestat. Post dies vero octo, noua molestia illi iniecta est. Nam *Mikyesch*, *Vlrici Czeruonka*, qui noper diem obierat, ex Castro *Golub* Capitaneus, descensu facto cum militibus armigeris, & his præsertim, qui se querebantur in stipendiis, apud *Novve* emeritis, non solutos, montem *Dobrziuensem*, qui *Vısla* supereminet, & in quo quondã arx Regia habebatur incastellat. In Specie quidem *Plocensibus*, & *Masouitis* nociturus, reuera autem & *Masouia*, & *Cuiauia*,

Iacobus de Syenno Episcopatum Wladislauiensem ingressus,

1465. omnem oram, item omnia nauigia ſurſum & deorſum cum mercibus, per alueum *Viſlæ* tranſeuntia, in ſuam ditionem & tributum reda- A ɛturus, Coëgit itaque *Iacobus Wladislauienſis* Epiſcopus, magnitudine periculi penſata, primom in *Brzeſczye*, pro die Dominica Iudica, quæ erat vltima menſis Martii, Conſiliarios. Deinde *Wladislauiam* conuenere, Et *Mikyeſchone* cum Senioribus accerſito, & *Wladislauiam* veniente, cum *Nicolao* de *Koſczyeliecz* Brzeſtenſe, *Ioanne* de *Koſczyeliecz Iuniwladislauienſi*, Palatinis, & aliis terræ *Cuiauienſis* Baronibus, per tractatus varios, diebus aliquot factos, ſolerti oſtenſione & perſuaſione, illum de loco incaſtellato, datis ſibi centum quinquaginta florenis, cedere inducit, & ingens periculum paruo auro diſpellit. Quod niſi prouidus Pontifex feſtinanter auertiſſet, fuiſſet ec- B cleſia ſua *Wladislauienſis* omnibus Sanctuariis, calicibus, clenodiis, Prælati vero & Eccleſiaſtici *Wladislauienſes* omnibus fortunis, in die Veneris ſancto, qui dies, pro huiuſmodi exequendo facinore conſtitutus fuerat, ſpoliati & captiuitati addicti. Caſtrum præfatum, ne iterum hoſtes eo potirentur, *Nicolao Działynski* militi, datum in tenutam, pecunia quoque & ſumptus adiecta ſunt. Conllabat enim hoſtes, qui in *noua Ciuitate Pruſſiæ* prope *Brathian* agebant, præſidium quod montem præfatum incaſtellare neglexiſſent, mutua primum contentione refellendo culpam alter in alterum, deinde ſtrage, vſque quo, quo duodecim ex illis cæde mutua deſiderarentur, graui & C vulgata ſeditione litigaſſe.

paruo auro ingens periculum a ſe & ſuis auertit.

Vno periculo ex *Wladislauienſi* Eccleſia depulſo, aliud in *Gneſnenſi* conſurgit. Ductores enim ordinum & capita ſtipendiorum Regiorum *Thomyecz*, *Ioannes Iaſſyeński*, *Nicolaus Chorcz*, *Nicolaus Bukowski*, & alii plures numero, qui mille numerum, equitum, præter pedites explebant *Lyabiſſiu* oppidum ingreſſi, *Gneſnenſem* Eccleſiam & monaſterium *Trzemeſchno* machinabantur, ob non ſolutum eis ſtipendium incaſtellare. Quo rumore latius vulgato, & vaſa, clenodiaque *Gneſnenſis* eccleſiæ, in Caſtrum *Vnieiouienſe*, deducta ſunt, & vniuerſi Prælati & Canonici *Gneſnenſes* ab eccleſia diffugierunt. *Andreas* tandem Epiſco- D pus *Poſnanienſis* incendium commune extincturus. Conuentum apud *Gneſnam*, cum Conſiliariis habuit, & præfatos ſtipendiarios blandius alloquendo datis illis mille florenis, quorum ducentos, de propriis largitus eſt, machinationes illorum vſque in fœlicem Regis ex *Lithuania* reditum, ſuſpendit.

Eccleſia Gneſnenſi & Trzemeſchnenſi imminens a ſtipendiariis Regiis periculum. Andreas Poſnanienſis Epiſcopus datis mille florenis auertit.

Affligebat *Pannonicum* Regnum, tam ſpoliis quam incendiis, ſocietas quædam, & colluuies gentium armatarum, quæ ſe fratres appellabant, paucos aliarum nationum habentes homines, quam *Polonos*. Cuius *Fælix* quidam *Polonus*, & nobilis genere, primarius Capitaneus habebatur. Hæc ob non ſoluta per Regem *Hungaricum* ſtipendia, aliquot locis incaſtellatis, *Hungaros* longe lateque tributis & depo- A pulatione premebat, & pro quolibet Quartuali anni, frequens & notabile accipiebat ab *Hungaris* vectigal. *Pannonici* autem Regis Capitaneus *Stephanus* in *Kyeſmark* tenutarius, & *Emerici Diak* Gubernatoris *Hungariæ* germanus, dum aliqoot præliis per præfatam ſocietatem fuſus eſſet, magna cholera excandeſcens, dum in præfatam ſocietatem ſæuire non poſſet, tredecim Ciuitates terræ *Scepuſienſis* ad Regnum & Regem *Poloniæ* pertinentes, primum hoſtiliter ſpoliando attriuit, deinde ſeptem millia florenorum illos dare compulit. Vindicandam eam temeritatem plorimi *Polonorum*, & inprimis *Przeclaus* Capitaneus in *Lyubovnka*, & *Scepuſienſes*, deinde præfata fratrum ſocie- B tas æſtuabat. *Iacobo* tamen *Dabinski*, Vicethesaurario Regni *Poloniæ* & Capitaneo *Cracouienſi*, cæteriſque Regni *Poloniæ* Conſiliariis, prohibentibus, ne cum vicino & amico Regno, ob vnius inſenſati hominis temeritatem, bellum gereretur: cum a barbarico & *Turcorum* bello ſufficienter vexaretur, Rege inſuper *Pannonico Matthia*, per literas & nuncios petente conuentum, & ſi per ſuos paci communi derogatum eſſet, ſatisfactionem offerente, omnis motus & ſtridor bellicus conquieuit, & induciæ interpoſitæ. Diætaque ad reformandum res, per præfatum *Stephanum* deformatas, apud *Bardiouienſe* oppidum condicta eſt. 1465.

Miles Polonus, ob non ſolutum ſtipendium Hungariam incommodo afficit, & Stephanus Hungarus Kyepſchmarcı Tenutarius, Scepuſium ſpoliat: extortis ſeptem millibus florenorum.

C *Moldauiæ* ſuperioris Principe, *Vlado* nomine, per *Matthiam Hungariæ* Regem, quaſi cum *Turco* contra illum ſentiret, & clandeſtinis illum iuuaret contra *Pannonios* ſuffragiis, capto, & in carcere ſuperioribus annis macerato, alter germanus eiuſdem *Vladi*, *Radul* nomine, ad *Turcorum* Cæſarem *Machumethem* ſe conferens, feudalem & tributarium ſe illi præſtitit, & præfatam maiorem *Moldauiam*, ab illo regendam, ſub tributo ſuſcepit. Oppidumque *Kiliæ* cum arce ſuper *Danubii* littus ſitum, quod, *Græci Lycoſtomos* appellant, natura, ſitu, & arte munitum, quod per deditionem ſpontaneam, *Hungaris* excluſis, ipſe *Radul* occupauerat, pro *Turco* tenebat. Vaſtationem terræ D *Valachiæ Stephanus*, Palatinus *Valachiæ*, ex tam propinqua vicinitate, per *Turcum* fiendam, veritus, in tributum *Turci* & ipſe quamuis Regis, & Regni *Poloniæ* Vaſallus & feudalis, *Caſimiro* Rege nequicquam per literas & Nuncios prohibente, conceſſerat, & tributum quotannis *Turco* reddebat. Tunc vero ipſe *Stephanus* Palatinus *Valachiæ*, intelligens animos Ciuium de *Kilia*, in *Caſimiri Poloniæ* Regis ditionem & obedientiam proclioos, & plurimum affectos, apud præfatum *Caſimirum Poloniæ* Regem literis neceſſariis ad Ciues, de *Kilia* obtentis, & intelligentia de Ciuitate dedenda cum illis habita, dierum octo, cum forti exercitu *Kiliam* peruenit, & permiſſu Ci-

Vlado Moldauo, per Matthiam Hungariæ Regem capto, Radul illius germanus, Moldauiam cum Cilia, Turco ſubiicit. Stephanus vero contra Turcum

1465.

ob interceptam Giliam

Ciuium, ne proditionis viderentur rei, porta vna subserraia, Ciuitatem præfatam sub noctis medio comprehendit, duos arcis Capitaneos qui forte ad nuptiarum selennitatem inuitati, delicatius epulati sunt, vnum cepit, alter vero, etsi in arcem effugisset: terrore tamen mortis, quæ sibi dum arx interciperetur, imminebat, & spe vitæ & munerum percultus, arcem in potestatem *Stephani* tradit. Maxima, his auditis *Turcorum* Cæsar, frangebatur molestia & ira, animumque Cæsaris, suapte furore plenum, *Radui* præsentia sua incendebat, & celeriter *Stephani* perfidiam vlciscendam admonebat, qui nunquam fidus fuisset Cæsari, & sub prætextu tributi, *Polonorum* seruiebat Regi, eius quoque consilio & mandato *Kiliam* interceperat. Itaque *Turcus* armari exercitum, contra *Valachiam* iusserat, & *Stephanus* omnibus, tam militaribus, quam agrestibus, ita vt solæ fœminæ & pueri in ædibus remanerent, in arma coactis, obuiam illi procedebat: mori cum suis vniuersis, aut vincere paratus. Imperator itaque *Turcorum*, qui alias Nuncium eiusdem *Stephani*, post interceptam *Kiliam*, cum tributo & muneribus ad se missum, & pro interceptione *Kiliæ*, aliquas satisfactiones afferentem, captiuauerat, & potentiam Regis *Polonorum* expauescens, & cum homine mori parato, periculosum decernere reputans, & Nuncium *Stephani*, quem tenebat, honoratum remisit, & excusationes de interceptione *Kiliæ* ad Satisfactionem accepit.

sibi minitantem

militem armat & educit.

Stradomia,

Septima mensis Aprilis, Oppidum *Stradomia*, vrbi *Cracouiensi* contiguum ab igne, quem mulier, coctis panibus parum prouide seruaverat, in nocte cum Ecclesia sanctæ *Hedwigis*, & hospitali conflagrauit. Monasterium sancti *Bernardini*, cum Ecclesia, propiciatione Diuina, & fratrum deuota inuocatione seruatum est. Sub eodem tempore *Klodavva*. *Vartha* in *maiori Polonia* arsere.

Klodavva, Vartha quoque ardent.

Hybernum & Quadragesimale tempus *Casimirus Poloniæ* Rex apud *Lithuaniæ* oram demoratus, festo Paschæ apud *Grodno* exacto, venit in *Brzesczye*. Et *Elisabeth* Regina *Poloniæ* in *nouam Ciuitatem Korczin* cum impedimentis remissa, ipse cum paucis *Leopolim* contendit. Vbi in Dominica Conductus Paschæ perueniens, & frequentem ex terris *Prusiæ* & *Podoliæ* Baronum & Militarium conuentum offendens, querelas multiplices & atroces, contra *Andream Odrovvasz*, nuper defunctum, Palatinum & Capitaneum *Leopoliensem* sub præsentia *Georgii* Archiepiscopi *Leopoliensis*, *Ioannis Cracouiensis*, *Ioannis Camenecensis* Episcoporum, *Ioannis* de *Rithvviany*, Regni *Poloniæ* Marschalci, audiuit, nulli tamen querentium administrata iustitia, contra fratrem suum *Ioannem*, qui sibi in bonis successerat, & qui trecentis citationibus impetebatur. Neque enim prolixitas, querelarum, & magnitudo tam facinorum, quam iniuriarum, in longo tempore expeditionem suscepisset, cum ad alia Rex festinaret, præfatum *Ioannem Odrovvasch* de Castris *Leopoli*, *Zidaczovv*, *Schambor*, & aliis amouendum, & in locum suum, virum aliquem modestum, & administratione iusticiæ pollentem substituendum decreuit. Quod vt facilius Rex efficeret, consensu vnanimi terrarum *Leopoliensis*, *Podoliæ*, *Haliciensis*, & *Belzensis*, de vniuersis lancis fertones, de singulis vero præfatarum terrarum habitatoribus, proprios focos & familiam, habentibus boues, decreti sunt, ad soluendas pecunias, in dictis Castris quomodolibet per Regem inscriptas. Decretumque in executionem positum: vendito boum, ad viginti millia se extendentium *Ioanni Rzeschovvski* canonico *Cracouiensi*, & Capitaneo *nouæ Ciuitatis* mandata. Qui in hac re operose agens & fideliter, venditis bobus, terras *Leopoliensem*, & *Zidaczouiensem*, & Castrum *Glinianι* viginti millibus a præfato *Ioanne Odrovvasch* liberauit.

1465.

Ioannes Odrovvasz propter fratris mortui vim & rapinam Castris Leopoli, Zidaczovv & Gliniani amouetur.

Rebus *Rusiæ* cursim, & persunctorie expeditis. *Casimirus Poloniæ* Rex ad Conuentionem generalem, pro die duodecima Mensis Maii apud *nouam Ciuitatem Korczin* institutam, properanter in equis Podwodorum die Lunæ sexta Maii aduenit: quam diebus quindecim tenuit. Non solum enim ad illam Consiliarii partium *Cracouiensis* & *Rusiæ*, & duo Episcopi, *Ioannes Cracouiensis*, & *Iacobus Wladislauiensis*, sed & Consiliarii quatuor *maioris Poloniæ*, cum plena potestate aliorum destinati, videlicet *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calisiensis*, *Petrus* de *Oporovv Lanciciensis*, Palatini, & *Stiborius Chelmski* Succamerarius *Posnaniensis* conuenerant: illic post plures tractatus ad prouidendum, rebus *Prusiæ* digestos, decretum est, *vt noui fertones instituantur, & vsque ad diem sanctæ Margarethæ soluantur. Ciuitates & oppida, tam Regia, quam ecclesiastica, quam militaria, nullo excepto, exactionem quatuor grossorum ab vna marca persoluat, atque his pecuniis, & emerita soluantur stipendiariorum obsequia, & bellum Pruthenicum continuetur.* His adiectum est, *vt terra maioris Poloniæ consurgerent ad arma, & Choynicam obsidione vallarent, vallatamque sepirent, & discederent. Stipendiariique Regii illam continuarent. In quo casu, terra maioris Poloniæ, non soluerent, nisi sex grossos in stipendiarios, qui Choynicensem obsidionem continuarent, conuertendos.*

Comitia habentur,

in quibus de bello Pruthenico,

& de obsidenda Choynicza consultatur.

Feria sexta post festum sanctæ *Zophiæ*. *Casimirus Poloniæ* Rex *noua Ciuitate* egressus, luit in *Nyepolomicze*, & aliquot diebus illic exactis. Feria quarta ante Pentecostes,

 quæ

1465. quæ erat dies vigesima oona Maii, intrauit *Cracouiam*. Ante cuius ingressum, die Solis, vigesima sexta Maii, intra prædicationem ad populum, Clypeus Monasterii sancti *Francisci*, inter chorum & corpus Ecclesiæ consistens decidit. Post quem turris altissima, eiusdem Monasterii, à *Boleslao* pudico, Duce *Cracouiensi* Magnifico sumptu ædificata, qooniam & eidem clypeo, adhærebat, & pro magna parte innitebatur, & per incendium, quod vrbs *Cracouiensis*, vigesima septima mensis Aprilis die pertulerat, languida fuerat, soloteous deeidens corruit: Neminem tamen ex hominibus lædens, & columnas, ac testudinem in corpore ac Choro, pro aliqua parte coneussit.

Clypeus cum turri sacræ adis diui Francisci decidit.

Venerunt autem ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Cracouiam*, *Gabriel* de *Bayssen* Palatinus *Chelmensis*, *Ioannes Kyewfzen*, Magister Ciuium *Thornunensium*, *Georgius Belk*, *Gdanensis*, & *Ioannes Elbingensis*, Consules, exponentes suæ Maiestati, quod prima die mensis Maii tenuissent Conuentum in loco, qui dicitur *Nerea*, cum militaribus & Ciuibus partem Magistri secutis. Quorum Magister Ciuium de *Kinsberg* erat principalis. In quo Conuentu, post multos tractatus, nomine Magistri & Ordinis, consentiebant, & summopere deprecabantur, *vt iuxta conditiones, anno transacto in Thornun, Magistro & Ordini oblatas, pacis perpetua celebraretur consumatio, & vt Magister & Ordo fieret perpetuus Regis, & Regni Poloniei Princeps, Consiliarius & Feudalis.* Eam petitionem dum *Stiborius* de *Bayssen* Gubernator *Prussiæ*, qui illuc personaliter aduenerat, de consilio militariom, & Ciuitatum, qui secum erant repudiasset, asserens *se pacis conditiones, per Lubucenses oblatas, penitus ignorare. Sed nec conuenire conditioni temporis, vt pax perpetua, his articulis, quibus anno præterito tractabatur concluderetur: Cum Rex postea, rennentibus bonam pacem Magistro, & Ordine multos sumptus, pericula, & impensas, subiisset*, instare vehementius pars Magistri cæpit, *ne spe pacis perpetua vacuos à se remitterent. Ita se stabilitos esse, vt nullam aquam conditionem, pro consequenda pace fastidiant. Nihil illis, nisi corpora, belli diuturnitas, reliqua fecisse.* Petebantque in summa, *vt pax aquis conditionibus, si minus tolerabilius, concederetur: cum omnium ad pacem habendam, inclinata, & fixa sint sententia.* Quærente deinde *Stiborio* Gubernatore, *an ad conficiendam pacem, Magistri & Ordinis haberent mandatum*, responderunt, *se qnidem pro viceilla, mandatum non habere, intrare tamen velle, vt pleno fulciantur mandato.* Et dum *Stiborius* Gubernator iterum adiecisset, *nihil se in tanta re iniussu Regis Poloniæ, facere ansuros*, instabant, *vt celerius adirent Regem, & potestate, de tractanda pace obtenta, secum iterum conuenirent.* Orabant itaque prælati Nuncii, *Casimirum Poloniæ* Regem, vt placitandi illis de pace potestatem permitteret. Super qua re deliberatione habita, data est Gubernatori, & cæteris militaribus, & Ciuibus partium Regiarum plena potestas, *vt spes pacis ex spem qnidem Magistro, & Ordini, & sua parti, de pace habenda perpetua, sub aqnis conditionibus, faciant, diem & locum ad consignendam pacem consignent. Consumationem tamen pacis, Consiliariis, à Rege mittendis reseruent.* Grati ea responsione Nuncii *Prutheni*, honoratique à Rege vestibus Sabellinis, & mardurinis, in pluribus quoque suarum necessitatum, auditi petitionibus, rediere.

Legatis Cruciferorum

obrive petentibus

Spes pacis ex parte Casimiri Poloniæ Regis promittitur.

1465. Die Solis, in festum sanctæ Trioitatis cadente, nona die mensis Maii, sub missa maiori. *Elisabeth Poloniæ* Regina in Castro *Cracouiensi*, filiam partu septimo effudit. Quæ in altero die Solis, sedecima Maii, in Ecclesia *Cracouiensi* per *Ioannem Cracouiensem*, & *Iacobum Wladislauiensem*, Episcopos in præsentia *Przemislai Theschnensis*, *Ianussii Rathiboriensis*, *Przemkonis Thoschecensis*, *Venceslai Zathoriensis*, *Ianussii Gliuicensis*, & *Ioannis Ribnicensis* Ducum baptizata, *Elisabeth* vocata est. Quæ apud *Sandomiriam*, eadem die, qua orta fuerat, anno subsequenti occidens, apud *Cracouiensem* ecclesiam, sepulturam in tumulo materteræ suæ Hedui gis accepit.

Filia Elisabeth Casimiro Regi nata mox moritur.

Casimirus Polonorum Rex, multorum Principum, sed & illorum, quos paulo ante nominani, legationibus auditis, & benigniter expeditis largitus, insuper in stipendiarios, qui ex omni *Prussia* conuenerant, donatiuum insigne, ad plura millia marcarum se extendens, die Veneris quinta mensis Iulii, *Cracouia* discedens, & per *Myechow*, *Andrzeyow*, *Pyotrkow* transitum faciens, *Lanciciam* die vodecima mensis Iulii aduenit. Vbi cum Consiliariis, qui aduenetant, rebus plurimis publicis compositis, & stipendiariis, in *Prussiam* ituris expeditis, in *Calisch* diuertit. Vbi & Diætam pro festo S. *Iacobi* Apostoli, in diem Iouis vigesimam sextam mensis Iulii cadentem, cum *Conrado Canthner*, nigro Duce *Olyeschnicense* tenuit. In qua pro terris, *Plocensi*, *Belzensi*, *Soebaczouiensi*, *Ranensi*, & *Gosthinensi*, quas nomine vxoris suæ *Margaretha*, filiæ olim *Semouiti* Ducis *Masouia*, petebat sibi reddi, licet diebus octo, variis tractatibus, assidue fuisset placitatum: nulla tamen cooclusio finalis, propter varietatem voluntatum subsequi potuit. Ad quam rescindendam aliam Diætam, io eodem loco, pro die S. *Michaëlis*, proxime subsecutura agi, parte vtraque consentiente, placuit. Ea tamen conditione seruata, *vt duo Consiliarii, Bohemia Regis Georgii, à parte vtraque mitti*

Stipendium dat militanti Casimirus Rex.

& de terris Masouia cum Duce Oliesch-censi.

1465. concordaturum se spem facit.

ti obtinendi, Diætæ interfint: partes ipsius æquis conditionibus concordaturi. Missus ex templo *Sbigneus* de *Gora*, Castellanus *Malogostheensis* in *Bohemiam* facile a *Bohemiæ* Rege, quod quæsiuit, obtinuit.

Casimirus Rex ex *Calisch* tertia mensis Augusti egressus per *Stobnissin*, & *Conin*, in *Brzesczye* octaua Augusti, rebus *Prussiæ* prouisurus, peruenit. Vbi illam post triduum, molesta excepit denunciatio, à plurimis intimata, quod videlicet *Wladislaus* de *Damoborz*, Castellanus & Capitaneus *Naklensis*, altis quidem, sed confictis & simultaneis promissionibus, quinquaginta equites, quorum capita erant, *Nicolaus Pyothrowski*, *Jacobus Kressa*, & *Ioannes Bukowski*, qui apud Regem annis pluribus militauerant, & quorum opera, in variis conflictibus, & conquisitionibus ciuitatum hostilium Rex fœliciter vsus fuerat, auertisset, & ad bellum Regi, & Regno *Poloniæ*, secum vna pro emeritis stipendiis, inferendum, dato tenui, videlicet medii floreni, donatiuo, licet Rex cuilibet tres florenos, in parato auro offerret, stabilisset. Distinuit hæc res *Casimirum* Regem magna anxietate, quod & intestinum subeundum bellum, & ab externo *Prutbenicoque* cessandum, hostes, quoque singulos in *Prussia*, de dissensione ciuili, conflabat magno gaudio, exultasse, magnosque animos sumpsisse. Propter quod frequenti Pontificum, & Consiliariorum in *Brzesczye*, coacto, numero, omnis cura ad tollendum vel opprimendum bellum, eiusmodi nauata. Mittebantur autem, ad præfatum *Wlodkonem* & gentes, ab eo auersas, crebri Nuncii, ipsos à proposito, blandis & æquis conditionibus auersuri, denunciaturi illis *veniabile posse fieri, quicquid in Regem & Regnum deliquerunt, si modo positis armis in militiam, & Ordines redirent.* Sed cum omnes conatus reciderent in irritum, bellum, velut hostes, in infestos, decretum, & in aliquot locis, & præsertim in *Znena* oppido Archiepiscopali, forti locato, ad resistendum illis, præsidio, parabat se *Casimirus* Rex propediem ad procedendum in bellum: obsessuris illos in vtroque videlicet *Nakyel* & *Damoborz* præsidio, non prius obsidionem, nisi illis expugnatis, aut deditis, soluturus. Terruit hæc res *Wlodkonem*, & omnes suos, grauissimumque iudicabant & amittere, quæ meruerant, & in hostium reputari numero, illicoque de pace ducerunt, missis vltro ad Regem Nunciis, agendum. Ad quam componendam *Casimirus* Rex, cum Consiliariis omnibus *Iuniwladislauiam* descendit. Vbi dum *Wlodek* præfatus, cum principalioribus aduenisset, de perfidia, & hostilitate in Regem proprium & rempublicam, tam diro & crudeli sermone argutus, & increpatus est, vt ante Thronum Regium in terram cum omnibus sequacibus corruens, *veniam sibi humiliter præstari, & facinora sua obliterari*, flens, & eiulans expeteret: pollicens *se ausus tam temerarios, nunquam amplius commissurum*, cui deprecanti, facile *Casimirus Poloniæ* Rex, clementia ignouit Regia, & ipsum fauori suo, & participationi consilii restituit. Distributis vero in Stipendiarios milites præfatos pecuniis ipsos in *Prussiam* ad obsidendum oppidum *Sthargard* præfecto illis *Paulo Iassyenski*, milite de Domo *Gosdonitharum*, in Capitaneum transmisit. Turbatio tamen ipsa, per ipsum *Wlodkonem* causata, multis rebus in *Prussia*, ex rumore diuulgato, infectis, magnam confusionem attulerat.

Wladislaum de Damoborz Castellanum & Capitaneũ Naklensem cum cæteris, qui ob non solutum stipendium emeritum se patriæ hostes professi sunt,

1465. accipit in gratiam Casimirus Rex, & exercitum mittit in Prussiam ad obsidendum Sthargard.

Solicitatus *Casimirus Poloniæ* Rex per *Stiborium* de *Bayssen*, & militares ac Ciues *Prussiæ*, eorumq; Nuncium *Hieronymum* præsbiterum, quatenus ad Diætam in *Nerga*, pro pace perpetua tenendam, pacis tractatores transmitteret, omnibus Ecclesiasticis, & Secularibus Consiliariis, ire illuc, & ob longitudinem viæ, & pestis sæuientis periculum, quæ omnia loca terræ inferioris peruaserat, se ab huiusmodi munere subtrahentibus. *Iacobum* de *Schadek* Decretorum Doctorem, & *Ioannem Dlugosch* seniorem, Canonicos *Cracouienses*, illuc transmittit, quamuis constabat *Prussiæ* Magistrum *Ludouicum*, ea æstate prospera fortuna vsum, pacem æquis conditionibus abnuiturum. Nam & quinta decima mensis Iulii die, milites & nobiles *Masoniæ*, dum de sua multitudine, & hostium paucitate confidentes ante *Czechanow* incautius, cum *Maszkone* de *Dzialdow* Capitaneo, conferunt manus, quem aliquando habentes captiuum, inconsulto Rege, amicitiorem illum sibi effecturi, liberaliter soluerunt, in insidias lapsi, grandem cladem, multis desideratis, sed multo pluribus captis, pertulerant. Nauesque *Gdanensium* & *Thorunensium* multis fortunis onustæ, prope *Gniedzeu* in *Vistula*, diffugientibus ab eis *Batharum* conductoribus per insidias hostiles, sub frondibus arborum, tredecima mensis eiusdem Iulii captæ, multaque præda Hostes potiti sunt. Vltima insuper Iulii, milites & nobiles *Prussiæ*, in præsidio oppidi *Tsczow* demorati, & fœlici hactenus in congressione cum hostibus fortuna vsi, dum in equitatum hostium, ante valuas *Thsczow* animosius irruunt, à peditibus, quos equites texerant, inuasi, sex desiderati, octoginta vero capti sunt. Vigesima tertia denique die Saturni, mensis Augusti, dum ex Regio Castro *Gnyew* quinquagiota quinque satellites, *Thomcone* Capitaneo *Gnyenensi* absente, prædatum egressi, villas amicorum diriperent, per hostes ex *Sthargard* in excedenti numero descendentes, quos de paucitate *Gnyewensium* & numero, coloni spoliati effecerant, ante portas oppidi *Gnyew* illos opperientes, facili negocio fusi, atque ad vnum omnes capti sunt. Altera vero die, *Ioannes* de *Szal*, Capitaneus de *Stargard*, interceptis literis oppidanorum de *Gnyew*, petentium sibi a *Gdanensibus* mitti auxilia, ac denunciantibus, & arcem

Cladibus vltro citroq; in locis diuersis acceptis

&

1465. & Ciuitatem vacuam defensoribus esse, cum omnibus copiis, ad Castrum *Gnyew* accedens, illud comprehendere, pluribus horis impugnans nitebatur. Sed *Martinus Brenski*, vnus ex militaribus *Prussia*, cum paucis illud egregie defendit, & plures hostium lapidibus obruendo, aut vulnerauit, aut extinxit, adeo vt desiderati, & vulnerati in aliquot quadrigis traherentur. Quo periculo comperto, vt ex *Marienburg*, sexaginta equites, & ex *Gdansk* septuaginta pedites transmissi, in *Gnyew* adueniunt. Disparem aliquantum fortunam, *Henricus Stolpensis* Dux partium Regiarum adiutor habuit: qui hostes ex *Choynicza*, *Bithow*, *Lemberg*, *Stargard*, in trecentis equitibus, terram suam prædatum ingressos, die Saturni decima mensis per Aulicos & agrestes paucis notabilioribus captis, deleuit potius quam profligauit, includens captos in carcerem, nec prius soluturus, donec illi *Bitow*, & *Lemberg* Castra redderentur. Vltima die mensis Augusti, quemadmodum inter partes conuenerat in *Nerga* villa, inter mare & lacum, quem fluuius *Vistula*, ingressurus mare conficit, sita Diæta habita est.

Poloni cum Cruciferis ad tractandam pacem Nergam conueniunt,

Ad quam *Stiborius* de *Bayssen* Gubernator *Prussia*, *Gabriel* Palatinus *Chelmensis*, *Iacobus* de *Schadek*, *Ioannes Dlugosch* Canonici *Cracouienses*, item Consules Ciuitatum *Gdanensis*, *Thorunensis*, & *Elbingensis*, pro parte Regia, pro parte vero Cruciferica, *Gerhardus Molngrade*, Marschalcus *Liuoniæ*, *Lubertus* de *Forschem*, Commendator de *Goldin*, *Liuoniæ*, cum aliis duobus Cruciferis, flagronibus *Prussia* de *Balga*, & *Ragnetha*, cum paucis quibusdam militaribus & Ciuibus de *Kinsberg* aduenerant, *Vilhelmo Schindel* Commendatore *Ostherodensi* de *Liuonia*, per pestem morte intercepto. Cæpit autem pars Cruciferica, euidentibus ambagibus, & venenis, in tractanda pace vti. *Matthia* siquidem *Buchse* milite, & *Georgio Stenepeth*, Magistro, Ciuium de *Kinsberg*, qui in superioribus Diætis, æquas conditiones ad pacem afferebant, & Cruciferos, ad illas suscipiendas magnopere, denunciato periculo, si abnuerent, coegerant, peste absumptis, apparebat Cruciferos, nihil salubre ad pacem allaturos. Itaque in primordio tractatuum, per organum *Stephani* præsbiteri, olim *Elbingensis* Plebani, longo sermone pax Cruciferica visa, persuadere parti Regiæ cæpit, sub præsentia *Pauli Legendorff* Electi & confirmati *Varmiensis*, quem parti vtrique pro mediatore, quo facilius, partes confirmari possent, habere placuit, *quatenus sacietate belli aliquando expleti, pacem cogitarent, secessionemq; à Rege Poloniæ ad Magistrum & Ordinem facerent, nec paterentur terras, genus, & linguagium Almanicum à Rege, & gente Slauonica subpeditatum iri. Si quoque ipsis colliberet, non abnuere Magistrum & Ordinem, vt Poloniæ Regi, de aliqua terrarum fieret cessio.* Refellentibus autem Gubernatore & Consiliariis Regiis conditionem tam callidam, & *prius se mortem, & omnia extrema passuros, quam Regem & Regnum Poloniæ deserturos*, vnanimi vociferatione astruentibus, pars Cruciferica iterum offerre cæpit, *quatenus militares & Ciues Prussiæ gubernationem Ordinis pro medietate, assumerent, fratres in Prussiam, pro medietate, ex terris Prussiæ oriundi assumerentur. Moderno quoque Magistro Ludouico obeunte, Pruthenicus frater in Magistrum, quo absumpto, Almanicus, per vices alternatas perpetuo succederent.* Qua oblatione repudiata, offerre itidem sustinuit, *vt milites & Ciues Prussia, singula Castra & Ciuitates in ditionem suam perpetuam reciperent, Crucem tantummodo, & habitum assumerent, & Magistro Ordinis nihilominus obedirent.* Sed cum hæc conditio à parte Regia irrideretur, & intelligerent animos partis Regiæ constantes, & infractos esse, conditiones æquiores cæpit proponere, offerens primum *terras Chelmensem, & Michalouiensem cum Ciuitatibus Gdanensi, & Elbingensi.* Qua conditione non accepta, *medietatem terræ Pomeraniæ*, in secunda oblatione, interea vero *totam Pomeraniam, terram integram, & subiectionem Prussia, & Liuonia* offerebat, petens *vt castrum Marienborg & tota Prussia, sola Ciuitate Elbingensi, cum suo veteri Districtu excepta circa Magistrum & Ordinem remaneret*, exhibens *se*, *nihilominus* pars Cruciferica, *notabilem summam, non pro vice vna, sed in annos aliquot distribuendam soluturum.* Sed dum hæc quoque oblatio, multis sermonibus, à parte Regia repudiata, improbaretur, allegante parte Regia, *quod Rex sexcentis millibus sexagenarum grossorum latorum, Castrum Marienborg, & vniuersam terram Prussiæ à Stipendiariis Crucifericis, mandatum sufficiens, de vendendo à Magistro & Ordine, per patentes literas habentibus, coemisset, nec tam immensam summam conueniret simpliciter remittere*, re infecta, post quinque dies in tractatibus absumptos, ex *Nerga* discessum est. Petente deinde *Gerhardo* Marschalco *Liuoniæ*, alia diæta in mensem vnum, *Ludouico* vero Magistro *Prussia*, longiore expetente, in alterum mensem in *Nerga*, aut inter *Marienburg*, & *Schtum* in Campestribus tenenda, ea tamen conditione per regios Nuncios, per expressum interposita, assumpta est, *vt Magister omnem spem, de rehabendo Castro Marienburg omittat.* Sub quo tempore, dum nuncii regii, *Gabriel* de *Bayssen*, *Iacobus* de *Schadek* & *Ioannes Dlugosch* in *Marienburg*, constitutam diem, Mensibus duobus præstolarentur. Magister *Ludouicus*, Conuentu suorum omnium fratrum, militarium, stipendiariorum, & Ciuium, in *Kinsberg* habito, cum requisitæ fuissent omnium voluntates, & omnes concorditer suaderent, *terras* 1465.

qui-

1465.

quidem Pomerania, Chelmensem, Michalouiensem, & Elbingensem Regi & Regno Poloniæ integraliter restituere. Castrum vero Marienborg & vniuersam terra Prussia, pro Ordine retineret Magister *Prussia*, militarium de *Zemlyand*, & Ciuium de *Kinsberg*, habens fidem multipliciter suspectam (infecto enim pacis negocio, quod se illis, afflictionem suam apud illum deplorantibus, etiamsi de omnibus cedendum foret, consecturum repromittebat, capere illum & omnes suos, atque de Castris, & Ciuitatibus excludere per initam conspirationem concluserant) accersito in *Kinsberg* stipendiariorum partis suæ frequenti numero, Militares & Ciues *Kinsbergenses*, subsidium pecuniarium, sibi facere detrectantes, ad se in arcem venire iussos, die Veneris, quarta mensis Octobris, ad solutionem tributi compellit, & viginti sex ex eis potiores captiuat. Stipendiariisque suis per præsidia seruandos, & depactandos, distribuit. Quorum sex potiores in processu dierum, gladio damnat. *Se quoque Diætam aliquam pro pace tenere non posse, postquam omnis spes de rehabendo Castro Marienburg sibi subtracta esset*, respondit.

& primario Kinsbergensium Ciues a Magistro securi percutiuntur.

Antequam autem ex Diæta, quæ in *Nerga*, pro prima die Mensis Augusti tenebatur, discessum esset, venit exercitus Regius, sub ductu *Pauli Iassienski*, in *Pomeraniam*, & suadentibus Consiliariis *Prussia*, Oppidum *Stbargard*, ad comprimendum aquitum impetum, & ferocitatem hostium, qui in frequentiori numero, sub ductu *Ioannis* de *Zal* & *Hoyerz*, præsidium obseruantes, & suburbana Oppidi *Gdanensis*, & arces regias *Gnyevv*, *Thsizovv*, & *Novve* vigesima prima mensis septembris die, duabus tantummodo bastis collocatis obsidere cœpit: Sub qua obsidione, dum obsessis, quoniam fera pares numero obsidentibus fuerant, liber ex Oppido pateret nocte & interdiu egressus die Martis, decima octaua Octobris sexaginta aquites ex *Stbargard* clanculo egressi, eos, qui intus remanserant, quasi hostes simultanee sub vesperum lacessebant. Cuius pugnæ specie (nam ex Ciuitate hostes egressi, pugnam cum propriis, ex condicto, quasi cum hostibus conferebant) *Paulus Iassyenski* in equo obequitans, doli omnis, qui struebatur, sibi expers, admiratus, mittit vnum de suis, interrogaturum qui essent. At illi, cum respondissent *se Thsizovienses esse, ex captis aliquot hostibus, ex terris hostilibus aduenissent. Paulus Iassyenski* vafræ eorum responsioni credens, congratulabundus, eis se miscuit, & illico ab eis, cum duobus satellitibus suis, qui illum associabant videlicet *Laurentio Sbrank*, & *Petro Schorca* capitur, & in *Stbargard*, deducitur captiuus. De cuius captiuitate hostes magnam exceperant exultationem, vt Campanis & tympanis, longo resonarent tempore: credentes omnem ad se deinceps victoriam Duce exercitus capto

Iassyenski Ductor gentium Regiarum

stratagemate hostili,

cum duobus familiaribus, circa Stbargard, capitur.

migraturam. Sed illico in locum eius *Gotbardus* de Domo *Tarnavva* successit, & hostes,
A vano gaudio exultantes compescuit.

Saturni die vigesima prima mensis Septembris, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, apud *Iunivvladislaviam* agentem, venerunt Nuncii *Henrici* Ducis *Stolpensis* & Episcopi *Camyenenensis*, & omnium militarium ac Ciuium terræ *Stolpensis*, videlicet frater Ordinis sancti *Ioannis* Commendator de *Slavvno*, *Ioannes Parchen*, Magister Ciuium, in *Stbargard*, & *Matthias Hunterzberg* de *Rabstin*, miles, petentes innouari & suppleri fœdera, dudum inter regnum *Poloniæ* & Ducatum *Stolpensem*, inita, & filios Ducis *Henrici* in contubernium filiorum Regis assumi. Hos *Casimirus* Rex benigne tractatos & remuneratos,
B beneque de omnibus, quæ petierant, sperare iussos, remisit, habita consultatione cum frequentiori Consiliariorum numero, fauorabile responsum editurus.

Stholpenses fœdera cum Polonis innouare intendunt.

Ex *Iunivvladislavia* autem in *Calisch*, pro die sancti *Michaelis* reuersurus, Diætam alteram, cum *Conrado* nigro Duce *Oliesschnicense* tenuit. Et post varias difficultates, vsque ad insectionem rei procedentes, ad supplicationem, & interuentionem *Iodoci* Episcopi *Wratislauiensis*, *Vilhelmi* iunioris de *Risemberg* & *Rabii* milites, qui ex parte *Bohemiæ* Regis, ad mediandum inter partes destinati aduenerant, hanc conclusionem finalem captauit, *vt videlicet Marga-*
C *retha, Semouiti, olim Ducis Masouiæ, filia, & Consors suus præfatus Conradus Dux Oliesschnicensis, omni iuri in terris Masouiæ & Belzensi sibi competenti, cedat & renunciet, & post mortem Annæ, relicta olim Wladislai Masouiæ Ducis, Conradus ipse dotem ad se deuoluendam, repetat nunquam. Casimirus autem Rex, præfata Margaretha Ducissa, & Consorti suo Conrado Duci Olyesschnicensi, viginti aureorum millia, intra annos quatuor danda, primo anno pro festo S. Leonbi, quinque millia, in aliis residuis annis tribus, quindecim, millia soluat.* Ex *Calisch* *Casimirus* Rex, *Posnaniam* veniens, & plures dies illic agens, *Conradum* Ducem *O-*
D *liesschnicensem*, cum Consorte sua Ducissa *Margaretha*, ad se venientem, & tam per literas patentes, quam voce viua, iuri, proprietati, & titulo terrarum *Masouiæ*, & *Belzensis*, renunciantem, plurimis donis honoratos, ad propria remittit: illuc veniunt ad *Casimirum* Regem Nuncii militarium *Prussia*, *Gabriel* de *Bayssen*, Palatinus *Chelmensis*, *Ioannes* de *Bayssen*, filius *Stiborii* Gubernatoris *Prussia*, & *Nicolaus Pilavvski*. Petentes *vt Castrum Marienburg potestati & regimini, Gubernatoris, & militarium Prussia committat, plenioremque confidentiam, quam hactenus de ipsis habeat.* His responsum est, *non posse Regem, nisi in Conuentione generali, tenenda,* quam

Conradus Olyesschnicensis Dux

viginti millium aureorum promissione a Casimiro Rege obtenta.

Ducatibus Plocensi & Belzensi renunciat.

1465. *quam primum pestis, in pluribus locis grassans, quieuerit, respondere. Nec conuenire, vt absque consilio Ciuitatum Prussia, de Castro Marienburgensi, debeat quicquam disponi, quorum opera maiori ex parte, Castri præfati prouenit coemptio.* Ex *Posnania* autem Rex *Poloniæ Casimirus*, die Veneris, quindecima mensis Nouembris egressus, pro die beatæ *Elisabeth*, in *Colo* aduenit. Vbi conuentu per dies quinque absoluto, die Solis in nocte, luna lucescente, *Lanciciam* aduenit, & exinde per *Radom*, & *Kozyenicze* in *Lithuaniam* processit, illicque tempus hyemis exegit.

Poloni obsidentes Sthargard non minus obsidentur ipsi ab hostibus.

Die lunæ, sedecima mensis Decembris, hostes apud *Sthargard* obsessi, itinera omnia, ne quid ad *Polonos* importari possit infestabant. Ex hoc obsidentium durior magis, quam obsessorum conditio reddebatur, famesque haud dubia, in Castris *Polonorum* imminebat. Quam auersurus *Gotardus* Capitaneus, ne res ad magis extremas difficultates & angustias perueniret, cum præstantioribus militibus in *Tczevv*, ad expediendum commeatus abiit. At cum illis, spes & animi, ex captiuitate *Pauli Iassyenski Laurentii Srank*, & *Petri Schorcz* creuissent, intelligentes se plures, quam qui obsidebant, esse, & viribus adeo superiores, vt repugnare & vincere apti essent, etiam in Campestri certamine, omnibus auxiliariis ex vniuersis præsidiis accersitis, inuadere ipsi obsidentes constituunt. Comperto deinde, per transfugam *Gdanensium*, quod *Gothardus* Capitaneus gentium Regiarum, cum præstantioribus armigeris versus *Tczevv*, ad conducendum commeatus pro exercitu, discessisset, trecentis equestribus, campestria obseruantibus, gentes Regias, in duabus bastis consistentes, eruptione facta, in frequenti peditum multitudine glomerati, inuadunt, pluribusque horis illos impugnant, non leui sed extrema impugnatione: rati sua multitudine, paucitatem *Polonorum* facile victuros, cum ex septem præsidiis, videlicet *Choynicza, Fridlanth, Hamersthen, Bithovv, Lemberg, Offyek*, & *Kischovv*, ad confudendum gentes regias conuenissent, donec multis cæsis, & pluribus multo lethaliter vulneratis, refugere in Oppidum sunt compulsi. Stans enim *Polonus* intra stationes, mœnia sua egregie tuebatur, non equitatu, sed nec peditatu emisso. Mirificumque accendebatur, inter vtrosque certamen, adeo, ut hostes magna multitudine freti, tabulata *Polonorum* iam conscenderent, & *Poloni* succisis ab imo tabulatis, illos deiicerent, & in tantam experientiam venirent, vt hostes ter repulsi, per fortunam experturi, *Polonos* inuaderent, et vix quarto repulsi, resilirent. Quapropter non parua interfectorum & vulneratorum, in parte hostili, congeries secuta est: aliquot plaustris in Oppidum *Polonis* non prohibentibus ad funerandum relata. Quamuis autem post hostilem repulsam, hostes ad opprimendum *Polonos* constaret omni conatu, studio, cura & ingenio adnixos (Nam *Polonos* longius a Castris, lignatum aut pabulatum, egressos, illico excipiebat hostis & repentino incursu, frequentius vexabat illorum Castra. Solis quoque mulierculis, nocturna victualium importatione, *Polonos* reficientibus adempto fere omnium rerum vsu libero, iustius *Poloni* obsidentes, obsidebantur ab obsessis.) Substitere tamen, & obsidionem continuare, etiam in tanta rerum penuria, & iniquitate, *Polonis* placuit: inita ratione, vt quod viribus deerat, perseuerantia, quæreretur. Itaque quoties occasio suberat, prælium æque pari impetu, quam perseuerantia committebatur ab hoste. Nec *Polonus* segnior fuit: tribuente necessitate vires.

in numero superioribus

& strages vtrinque editur.

Pontifex Romanus, & Imperator Fredericus, Eczigeri Scytham in arma contra Turcum per Antiocenum solicitant.

Antiocenus Patriarcha, *Ludouicus* de *Bononia*, frater Ordinis Minorum, in Comitiua duodecim equitum, per summum Pontificem *Paulum* secundum, & *Fredericum* Imperatorem, & *Austriæ* Ducem, ad *Tartarorum* Imperatorem Eczigeri, pro obeunda legatione missus, superatis *Pannoniorum* terris in *Strign*, & abinde per *Russiæ* terras, Regno *Poloniæ* subiectus sub conductu *Casimiri Poloniæ* Regis, transitum agens, decima mensis Augusti die, ad præfatum *Eczigeri* Imperatorem, & suum exercitum, statiua (vt moris illi genti est) in Campestribus, supra fluuium *Elze* agentem peruenit, qui paucis ante diebus, alterum Imperatorem *Tartarorum Chczimachmeth*, vltro *Volham* fluuium, habentem Imperium, maxima strage vtrinque ædita, profligauerat, & omnibus terris, Castris, Ciuitatibus, gentibus, vxoribus, & omni ditissima suppellectili, potitus fuerat. Apud quem comiter & benigne, & plusquam conueniret barbaro Regi, susceptus, exhibitis bullis, & oblatis, quæ secum detulerat muneribus, in vim legationis exponit. *Quales & quantas strages & clades, Machumetus Turcorum Cæsar, absque vlla causa Christianis intulerit, quam copiosum sanguinem frequentius Catholicum fuderit, & fundere nusquam cessauerit, quanta regna, regiones, & imperia, depulsis & exterminatis Catholicis, per vim & tyrannidem occupauerit:* rogans, *vt compassus tot malis, quæ generi humano, ab eodem Machumethe inferuntur, sua persuasione, atque denunciatione, ab effusione sanguinis, & occupatione terrarum Christianorum, illum coërceat. Quod si salubres suos monitus audire contempserit, bellum illi inferre, & ad eius exterminium, vires potentiarum suarum conferre, non postponat: habiturus ab omnipotente suffragium, & a summo Pontifice Paulo, & Imperatore Romanorum Frederico, sumptus necessarios in id bellum.* *Eczigeri* autem *Tartarorum* Imperator, plurimum super huiusmodi legatione exhilaratus, rem in deliberationem detulit, & post hebdomatas aliquot, ex statiuis campestribus, in Castrum suæ ditionis firmissimum *Kercher* apellatum, adueniens, præfato Patriarchæ *Ludouico*, respondendo, *dolere se primum de cladibus, quæ Christianis per Turcum inse-*

1465. *inferantur*, & *de occupationibus terrarum, fideli compasfione* deduxit. *Denunciationem autem, ad Turcum mittere, ne de cetero Christianos bello impetat, aut terras eorum occupet, neque sua ditioni, neque qualitati temporis conuenire. Denunciaturum autem se illi ex templo, ad illum Nuncius mittendis, vt a bello, tam Valachiæ, quam Regno Hungariæ inferendo, abstineat. Bellum autem, an debeat nec ne Turco inferre, non in sua tantummodo, sed & in Casimiri Poloniæ Regis, quem dudum in fratris, & Domini soleret loco, voluntate consistere: nec licere sibi, eo inconsulto, & re secum ad integrum non communicata, in vtramuis partem, quicquam dare responsi, sed omne arbitrium, a se mouendi Turco belli, Casimiro Regi permittere. Et ne quicquam simultatis, huic astimaret inesse responso, iret ad Casimirum Poloniæ Regem, & literas, responsionem & voluntatem suam, sed & literas suas rasas secum ferret, ab eoque mouendi in Turcum belli, decretum peteret, se illius permittens ordinationi, ex tunc in singulis staturum.* Protinusque, & scriptas literas, quibus id de se *Casimiro* Regi promittebot, & olias rasas signo suo signatas, quibus *Turco* diffidatio, & bellum intimaretur, Patriarchæ tradidit.

Qui se omnia acturum ex arbitrio Casimiri Regis promittit.

Lætus hoc responso Petriarcha, ex *Tartaria* discedens, & *Casimirum Poloniæ* Regem apud *Vilnam* in *Lithuania* offendens, responsionem *Eczigeri Tartarorum* Imperotoris, sibi insinuot: rogans, *vt Catholicis, Catholicus ipse princeps, postquam in eum omnis Tartarorum, relata esset potestas, succurreret, & opportunitatem, tam collatæ potestatis, quam temporis non negligeret. Abunde quoque se intelligeret fœlicem, postquam tam necessarii & Christiano populo valis belli, in se videret recidisse arbitria: ingratitudinem in Deum, & homines monstraturus, si se huius rei neglectorem gesserit.* Respondit autem *Casimirus* Rex *se quidem dudum stragem & exterminium Turci optauisse & optaturum semper fore, velut communis & priuati hostis, qui sua ditionis terris occupandis inhiat. Velle tamen rem ad Prælatos, & Consiliarios Regni Poloniæ, & ad Diætam Pyotrcouiensem, pro sedecima die mensis Martii tenendam, referre, atque ex eorum sententia respondere.* Tulit in acceptum Patriarcha *Antiocenus*, huiusmodi responsionem, atque a *Casimiro* Rege pulcherrimis ornatus muneribus, *Cracouiam* quindecimo Februarii peruenit: abinde ad summum Pontificem & Imperatorem *Romanorum* nunciaturus illi singula, quæ apud *Eczigeri Tartarorum* Imperatorem, & *Casimirum* Regem gesserat, rediit.

Casimirus Rex sententiam Eczigeri Imperatoris Thartarorum, per Ludouicum Patriarcham Antiocenum Legatum Apostolicum, ab eo venientem, de bello per ipsum Turco inferendo, sibi expositam in deliberationem & comitia futura reiicit

1466. Mansionis suæ tempore. *Casimirus Poloniæ* Rex, pro diebus hyemis, apud *Lithuanicam* oram stabilito, etiam sacrotos illic natalicii Salvatoris nostri dies, vna cum Consorte sua Regina *Elisabeth*, apud *Vilnam* exegit: rebus *Lithuanicis* prouidendo, & nonnunquam pertractondo ferarum venationes. Principumque orientalium & equilonarium audiendo legationes. Contigit interim causa & casus horrendus & immanis, cuius magnitudo & raritas, impulit me od scribendum, cui par a tempore susceptæ a *Polonis* sacræ fidei, per similitudinem, exemplum non reor apud eos contigisse. 1466. Et quanquam speciem præfati facinoris silere magis & supprimere quam proloqui delectet: in fauorem tamen iustitiæ, & in sceleris enormissimi, execrationem, mandabo illud literis, & annolibus. Lunæ enim die sexta mensis Ianuarii in Epiphoniorum festum cadente, *Iacobus Boglyevvski*, de Domo *Kozlyerogi*, miles insignis, dum in villa sua ex fortalicio *Lanczesiyce*, apud *Masouiam* sito, in lecto quiesceret, procurante vxore sua *Dorothea*, filia *Ioannis Rogalya*, de *Suchoczin* olim Polatini *Varschouiensis*, quam tenerrimo, & plus quam maritali diligebat affectu, & cuius esse facta publica & vulgaria, solus ipse, quamvis frequentius sibi a fide dignis relata, credere: sed nec insidias mortis, de quibus auisabatur, cauere renuebat, manibus quidem *Ioannis Pyeniazek* de *Vithonicze*, præsbiteri Archidiaconi *Gnesnensis*, & Deconi *Lanciciensis*, filii vero *Nicolai* de *Vithonicze* Subcamerarii *Cracouiensis* quamuis eiusdem essent genealogiæ, & armorum, tres hastas pro insigni, & proclamo Ielitha deferentium, adiuuantibus illum *Iacobo Ada Lesczyechowski*, de domo *Rylina*, Notario & familiori domestico præfati *Iacobi Boglyewski*, & duobus familiaribus suis, *Plubta*, & *Komaski*, in conspectu præfatæ *Dorothea*, cum qua idem *Ioannes Pyeniazek*, stupri consuetudinem ferebatur habuisse, miserabiliter quiescens, & in malis sibi comparatis Indormiens, lonceis, glodiis, & securibus, occisus est, & in plurimas partes, ita vt altera die, conditio eius, non posset dinosci, frustatim cæsus, oique sectus est. Quamuis outem die altera illucescente, germanus *Iacobi* militis occisi, *Nicolaus Boglyevvski*, Palatinus *Varschouiensis*, adueniens cum magno multitudine vicinorum militum, sponte, ad deplangendum huiusmodi scelus, confluentium, præfatom infœlicem fœminam *Dorotheam*, dicti *Iacobi* occisi relictam, & pedisequam eius, omnium actionum fœderum Dominæ suæ consciam, dictumque *Iacobum* notarium & familiarem, qui primus securi Domini sui caput diuiserat (*Ioanne Pyeniazek* Arcbidiacono, cum duobus familiaribus suis, *Plubta*, & *Komaski* nocte illa, per viginti prope miliario, versus *Lanciciam*, vt facilius scelus possent inficiari, diffugientibus) captiuasset, & iudicium contra illos instaurasset, damnationisque sententio & ex confessione facinoris, & ex literis, manu *Ioannis Pienyazek* Archidiaconi, præfatæ fœminæ *Dorotheæ* scriptis, & opud ipsam repertis, quibus omnis ordo interfectionis præfati *Iacobi* militis compositus significabatur, deberet proferri: *Nicolaus* tomen *Boglyevvski*, Palatinus præfatus, pietatis commiseratione, & precibus fratrum minorum, de obseruantia ex Monasterio sancti *Bernardini* de *Varschouia*,

Iacobus Boglevvski quiescens in lecto

manu quidem Ioannis Pieniazek Archidiaconi Gnesnensis, & Lanciciensis Decani, dolis vero vxoris suæ

minutim conciditur.

1466.

nia, incolumitatem fæminis saltem dari supplicantibus, motus: præfatam *Dorotheam*, & pedisequam eius virginem, a damnatione, quæ A viuæ in terram infodi debuerant, absoluit. Prædictum vero *Iacobum* notarium, sententia Iudicum damnatum, extractis viuo visceribus, in quatuor partes, vociferantem, ne quis suo extemplo, amore mulierum seducatur improbo, scindi mandauit.

Die Lunæ vigesima mensis Ianuarii. *Ioannes Grusczinski* Archiepiscopus *Gnesnensis*, in oppido *Lanticiensi* Prouinciali, tenuit Synodum. In quam cum tam ipse, quam *Iacobus Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, personaliter, *Ioannes* vero *Cracouiensis*, Episcopi, per Procuratores videlicet *Ioannem Dlugosch* seniorem, *Iacobum* de *Schadek*, & *Stanislaum* de *Kobilino*, Decretorum Doctores, cum B Capitulis suis conuenissent, tribos diebus de subueniendo *Casimiro Poloniæ* Regi, & reipublicæ, petentibus & instantibus Nunciis, videlicet *Sandiuogio* de *Lanscenicze*, Palatino *Siradiensi*, & *Michaële Lyassocki*, Capitaneo *Lanticiensi*, tractatus habiti sont, & tandem vniformi conclusione consensum, vt *Gnesnensis*, *Wladislauiensis*, & *Posnaniensis*, Ecclesiæ, & Dioeceses, cum suis Pontificibus, & clero, per vnum sertonem a marca, taxæ solitæ. *Cracouiensis* vero Pontifex & Clerus, qui taxas habent excessiuas, sex grossos a marca, pro releuanda republica, contribuendo, subuentionem faciant.

Clerici Gnesnensis, Wladislauiensis, Posnaniensisque Dioecesis per fertonem ab vna marca. Cracouiensis vero per grossos sex, Casimiro Regi & Reip. contribuunt in Synodo Lancicienst.

Deprompta est quoque in eadem Synodo *Lanticiensi*, organo *Sandiuogii* de *Lanschenicze*, Palatini *Siradiensis*, nomine *Nicolai Boglyevvski*, Palatini *Varschouiensis*, & omnium fratrum Domus suæ, funesta querela contra *Ioannem Pyeniazek*, Archidiaconum *Gnesnensem*, super nece crudeli, *Iacobo Boglyevvski*, in Domo sua irrogata; quam multi Ecclesiastici, publicis deplorabant lachrymis, & literæ originales, manu eiusdem *Ioannis Pyeniazek*, quibus occisio præfati *Iacobi* significabatur, ostensæ, & per multos recognitæ, totiusque Synodi concordi voto decretum, *vt Ioannes Gnesnensis Archiepiscopus, processu iudiciario summarie contra Ioannem Pyeniazek instaurato, si per depositiones testium, facinus allegatum* D *Ioannem Pyeniazek patrasse compererit, & beneficiis illum priuet habitis & habendis, & perpetuo carceri, acturum illic pœnitentiam sui reatus, includat: vt priuatione & damnatione sua, placaretur Deus, effusurus iram suam in Sacerdotum Principes, si non fuerit placatus, & vt tollatur scandalum, propterea inter militares, & populares, propter conditiones, facinus adiuuantes, exortum, & Pyeniazek ipse, in arctam tradendus pœnitentiam, saluus fiat.* Huic consultationi & decreto Synodali, cum & ipse *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, assensus fuisset, & decretum probasset: debitæ tamen illud mandare executioni dissimulauit, facinusque horrendum Clericale, & scandalum in sua Dioecesi, & Polonica Ecclesia, sub sui regiminis tempore, impune grassari permisit.

Facinus Ioannis Pyeniazek Archidiaconi Gnesnensis, & Decani Lanciciensis in occisione Boglevvski patratum Synodus Lanciciensis puniendum decernit:

Archiepiscopus tamen nullam facit decreti executionem.

1466.

Februarii mensis prima die, & sequentibus diebus, *Liuonitharum* gentes, quæ septingentorum equitum, & peditum explebant numerum per Magistrum *Liuoniæ*, *Ioannem de Menyede*, dictum *Osthovv*, expeditæ, terrestri itinere, quoniam nauali mari, ventis & hyeme prohibentibus, non poterant in *Samogithiam*, exinde in *Prussiam* transituræ, & obsessis, apud *Stargard* auxilium laturæ, adueniunt. *Samogitha* autem eorum aduentu comperto, de quo dudum erant Nunciis & literis, *Casimiri Poloniæ* Regis, & magni Ducis *Lithuaniæ*, auisati, contra illas egressi, ipsas incisis arboribos circumsepiunt, & pluribus diebus, illas obseruabant, inclusas, donec *Liuonitha* fame excruciati, versus mare procederent, vbi in foueas, quas dudum ante *Samogitha* effoderant, & sarmentis contexerant, cadendo in manus *Samogitharum*, sine prælio & Marte, viui venirent. Quos omnes, præter duos tantummodo vitæ reseruatos, gens *Samogithica* necauit: spoliis eorum, equis & pluribus concupiscibilibus, potita. Cæteri vero qui fouearum laqueos euaserant: dum auidius, mortem euasuri, lacum, quem fluuius miscendo se equori, conficit, glacie tunc gelatum, transilire properant, glaciebus disruptis absorbentur. Relatione autem duorum præfatorum captiuorum ex *Liuonia*, indicatum C est, quod paulo ante, quam hæc clades contingeret: quadraginta naoes, quæ militibus ex *Rheno* onustæ, subsidio Cruciferis in *Prussiam* processerant, vi tempestatis confractæ, perierunt.

Liuones Cruciferis Prussiæ subsidio missi

insidiis Samogitarum,

duobus tantummodo exceptis, pereunt

Vndecima die mensis Februarii, *Paulus Legendorff* Electus, & confirmatus *Varmiensis*, qui se temporibus, retroactis, neutraliter, quatenus bona Ecclesiæ magis pacifica remanerent, gesserat, videns Magistrum Ordinia *Luconicum*, & Commendatores suos, inaffectos esse ad pacem, deposita neutralitate, præfatum *Ludouicum* Magistrum, & Ordinem suum, improperata eis eorum ad pacem duricia, per literas diffidat. Gentes quoque Regias ex *Passenhen*, *Nidborg* & *Vormith*, & Capitaneos earum, videlicet *Adam Wilkanovvski*, *Georgium Tvvorkovvski*, & *Ioannem Zak* accersiit & illos in *Ressel*, *Brunsberg*, *Elsberg*, *Zeburg*, *Vartemburg*, *Bisovvsthen*, magnum *Holsten*, & *Freumborg*, arces, & Ciuitstes intromisit. Ipsos quoque ingrediendi illas, hostesqoe ex illis impugnandi, plenam potestatem fecit. Qua nouitate *Ludouicus* Magister intellecta, quantum res ipsa sibi nocitura sit, silendo vberrime ostendit. Et missis duplicibus literis, dum adhuc *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Lithuania* ageret, ad *Lithuaniæ* Barones, pacem precari, & de pace, tum primum, quam alias ostentui habuit, agere cæpit, precationemque ipsam, *Casimiro* Rege, ex *Lithuania* recedente, missis

Paulus Episcopus Varmiensis

vltro se atque sua dedens Casimiro Regi

Magistrum compulit, ad petendum pacem.

ad

1466.

ad Barones *Lithuania*, specialibus Nunciis repetiit. Sed & *Paulum Varmiensem* Electum, & confirmatum, quouis hostem, vt se pro pace conficienda interponeret, multipliciter, antequam durioribus inuolueretur, expetiit. Propter quod, ad *Paulum* Electum, *Ioannes Sapyenski*, resciturus, si Magister æquas conditiones, ad pacem afferat, fuit destinatus: ne in placitationem pacis simultaneæ consentiendo, ludibrium Rex fieret.

Die Solis quarta decima mensis Martii, In Dominicam Lætare, Quadragesimæ cadente, generalis Conoentio Regni *Polonici*, dudum instituta, teneri cæpta est, ad quam *Casimirus Polonia* Rex, intemperie aëris, & aquarum resolutione, nequicquam obstaote, tempestioe & celeri equitatu, eadem quarta decima Martii die, *Elisabeth* Regina, apud *Radom* relicta aduenit. In crastino vero magous Consiliariorum Ecclesiastici, & Secularis status, item Militarium Ciuiumque frequens numerua confluxit. Tractata est autem inprimis causa cum *Conrado Masonia* Duce, & genitrice sua *Anna*, & matertera sua *Catharina*, personaliter illic præsentibus, super terris *Plocensi*, *Vissuensi*, *Sochaczoniensi*, & aliis, quas occupant, & per dies septem, ad liquidum digesta. Vbi declaratum fuit, *siue ius feudi, siue ius successionis, Duces Masonia, in terris Belzensi, Plocensi, Vissnensi, Rauensi, Gosthinensi, Sochaczomensi allegent, non ipsos, sed Casimirum Polonia Regem contingere.* Omisso autem Duces *Masonia* tunc successionis iure, quod in aliis Conuentionibus, pro se quam maxime allegabant, cum scirent illud plenatie, per cessionem, & rennnciationem, *Margaretha* filiæ *Semonits*, hæredis vnicæ Ducatuum *Masouia*, Consnrtis *Conradi* nigri Ducis *Olyeschnicensis*, in *Casimirum* Regem, & Regnum suum *Polonia* recidisse, *iure feudi*, in quo se alias negabant extitisse, *denolutionem* petebant *terrarum*. Sed cum id quoque constitutum esset, ad petitiones versi, petebant *sibi ex fauore & gratia, terras omnes Masouia relinqui. Terra vero sola Belzensi Regem potiri.* Negauit id *Casimirus* Rex, asserens *id aequum non esse, vt terras, quæ ad illum legitimo iure reciderant, & pro quarum pacificatione, viginti millia aureorum Margaretha Ducissa consorti Conradi nigri Ducis Olyeschnicensis soluebat, deberet aliis donare. Offerebat se tamen terram Vissnensem, pro bono pacis Ducibus Masouia, si de Plocensi excederent, donaturum.* Sad cum oblatio ipsa, neque Duci *Masonia, Conrado*, neque Consiliariis suis grata esset, (ad magnam eoim deputabant ignominiam, Cathedram Episcopalem & arcem *Plocensem*, sibi ademptum iri) causæ ipsius processus, in aliam Diætam generalem Regni dilatus, & inscriptus est.

Conradus Masonia Dux, Plocensem cæterasq; terras, à Casimiro Rege Polonia repetit.

Tunc quoque per *Nicolaum Boglyewski*, Palatinum *Varschouiensem* de occisione germani sui *Iacobi*, contra *Ioannem Pienyazek* Archidiaconum *Gnesnensem*, audiente, & præsente patre, *Nicolao Pienyazek*, Succamerario *Cracouiensi*, sed nihil præter lachrymas opponente, ingeminata est, & vniuersorum concordi decreto conclusum est, *vt Ioannes Pyeniazek Archidiaconus captinatus per Regios Capitaneos, repræsentetur Gnesnensi Archiepiscopo Ioanni: recludendus carceribus, ad pœnitentiam. Dorothea vero, olim Iacobi Boglyewski consors, & pedisequa eius, non obstante libertate eis concessa, capiantur, & pro enormitate sceleris multentur.* Minus etenim crimine, licet teterrimo, quam absolutione deliquisse, indicatum est. Et ob id adultera corripi, & puniri iussa est, vna, & cum pedisequa. Quarum rerum priusquam fieret executio, *Dorothea* relicta, ad hostile in *Prussiam* præsidium *Dzialdow*, tutioni se *Bohemi Mazik* committens aufugit, & *Ioannes Pienyazek*, apud cognatos latitando, manus comprehensorum euasit. Archidiaconatu tamen *Gnesnensi*, & Decanatu *Lanciciensi*, per sedem Apostolicam priuatus est. Creditum est à nonnullis, & illi, & propter sua propria, & ob paterna scelera, quibus Capitaneatui *Craconiensi* præsidendo, durante scismate Ecclesiæ *Cracouiensis*, Sacerdotio, in persona & rebus, vim, probra, & spolia inferebat, qui & ipse, quod nunquam venturum sperauerat, de Capitaneatu *Cracouiensi* fuit destitutus, & tam ipse quam filius, qui Sacerdotium vexauerant, plagis pluribus percussi. Lentus quidem, sed certissimus humanarum præuaricationum vindex Deus, magno deterrendi cæteros exemplo, in caput decernentium, & exequentium Dei ministrorum exiliationes, expulsionesque immeritas regessit, vt iustissimo expiarent supplicio, quod per iniquas adinuentiones aut intulerant, aut inferri mandauerant, Sacerdotio, ab omni labe, vacuo, & alieno.

1466.

Nicolaus Boglewski Palatinus Varschouiensis, fratris sui Iacobi Boglewski, interfectorem Ioannem Pienyazek Archidiaconum Gnesnensem præsente patre accusat.

Ad res deinde *Prutbenicas*, ad quas promouendas, *Gabriel* de *Bayssen* Palatinus *Culmensis*, *Nicolaus Pilawski*, *Ioannes* de *Bayssen*, filius Gubernatoris, & Ciuitatum *Thorun*, *Gdansk* & *Elbing*, Nuncii aduenerant omnis cura versa. Pro quibus bene gerendis sancitum, *vt Casimirus Rex, cum Ecclesiasticis & Secularibus Consiliariis, & cum aliquot millibus gentium, equestrium & pedestrium in Prussiam vadat, & in Marienburg habitationem suam firmet, hostibus impressionem & bellum. Subditis vero, & auxiliaribus, animum & releuamen præstiturus.* Quod vt facilius perficere posset, *fertones ex agris, & molendinis, & nobilibus, Cmethones non habentibus, exactio vero duorum grossorum, & Czisa ad vnum annum duratura, item subsidium contributionis Ecclesiastica*, sibi decreta sunt. Qua conclusione ab omnibus approbata & accepta, conuentio *Pyotrcouiensis*, quæ diebus quindecim durauit, soluta est, & *Casimirus* Rex, vt facilius & me-

Tributum in bellum Prutbenicum decernitur, & vt Rex Casimirus Marienburgi habitet.

1466. lius rebus *Pruthenicis* prouideret, versus *Lantiam* & *Brzeſczye* ex *Piotrkow* proceſſit, & apud *Lanticiam* Paſcha Domini, cum Conthorali ſua egit. A

Melſchak oppidum, mensis Cruciferis Ioanne Skalski ex parte Regis Caſimiri intercipit.

Die Veneris, decima menſis Aprilis, *Ioannes Skalski* partium Regiarum apud *Pruſiam* maior Capitaneus, & in *Frumborg* tenutarius, coadunatis ſibi ex aliis præſidiis Regiis, ſequenti equite atque pedite, *Melſchak* oppidum partium Cruciferiarum, clam nocte ingreſſus, intercipit, & multis fortunis, quas illuc agreſtes ad tutandum inuexerant, atque oppido potitus, ſexaginta hoſtium armigeros, præſidium illic obſeruantes, (nox enim pauidiores hoſtes faciebat) captiuat. Agebant tunc apud *Kinsberg* hoſtium principales Capitanei & Ductores ordinum, moram, quippe vocati, a Cruciferico Magiſtro *Ludouico*, vt terram *Sambienſem*, B quam Claſſis *Gdanenſis*, populatura illam, ingreſſura erat, tutarentur, illuc conuenerant. Quæ nouitas ſuper interceptione *Melſchak* intellecta, non ſecus quam par erat, & Magiſtrum & ſuos turbauit, obſidionis enim inſtar, capta à Regiis gentibus *Melſchak*, intelligebat ſe apud *Kinsberg* preſſum iri. Et proinde *Henricum* de *Plawen*, quinta die poſt interceptionem (ratus milites regios ex *Melſchak* in præſidia ſolita deſiuiſſe, & *Melſchak* in languidato numero reliquiſſe) cum tribus millibus equeſtrium, & pedeſtrium in *Melſchag* mittit. Qui in *Melſchak* aduenientes, à media nocte, vſque ad meridiei horam, in quatuor partibus oppidum aggreſſi, illud adeo fortiter inuaſione impugnabant, vt vna C porta diſrupta, recuperaturos ſe, quod amiſerant exiſtimabant. Sed vtriſque pro victoria adnitentibus, hoſtium ducenti, in diſrupta porta, ſuperiorem ceſi, cæteri vulnerati, & nonnulli capti. *Henricus* de *Plawen*, Commendator olim *Elbingenſis*, magna ira & dolore perculſus, quod & eo prohibeote, impugnationem oppidi aggreſſi fuerant, & plures, quam pro numero, Regiis militibus ſaluis, ciciderant; grauiter vulneratus, ad Caſtrum *Holand* ſpe impletos, quod illud facile intereiperent, & temerariam cladem apud *Melſchak* acceptam, meliori victoria corrigerent, ducit. Sed fortuna cum loco mutata non eſt, Multo enim plures circa *Haland*, dum temerè ſimulantes ſe pauidos, & quaſi reſiſtere non auſos, milites Regios oppugnant, ceciderant, quam circa *Melſchak*, occiderant. Ita Magiſter *Pruſia Ludauicus*, vnum diſpendium ſatagens, reſcindere, altero, æque magno, obrutus geminum pertulit. D

& caſtrum Holand Regium deſiniſum.

Ioannes Iaſſyenski Caſtrum Oſſyzyek pro Caſimiro Rege capit, & hoſtes in ſuccurſum Caſtro venientes profligat.

Ioannes Iaſſyenski, Capitaneus Regii præſidii in *Nowe*, conſtructo in faucibus Caſtelli *Oſſyzyek*, quod ab hoſtibus tenebatur, propugnaculo, alias *Baſta*, graui obſidione eos, qui *Oſſyek* tenuerant premebat. Quibus ſuccurſuri ex *Czyrnicza*, & *Stargard* hoſtes aduenjunt. Sed cum *Ioanne Iaſſyenski* congreſſi, profligantur. Ex quibus in certaminis loco plures fuere deſiderati, cæteri apud villam *Czarnlyaſz* extincti & ſepulti, armis, equis, bombardis, hoſtium quæ fugiendo deſeruerant, Regii milites potiti. 1466. A Viſa autem hi, qui caſtellum *Oſſyek* obſeruabant, ſuorum clade, Caſtello *Oſſyek* incenſo, & Capitanei ſui cadauere, qui à gentibus Regiis fuerat per impugnationem interfectus, derelicto, vndis ſe credentes, mortis & captiuitatis euaſere periculo, Regii milites Caſtri *Oſſyek*, incendio facile reſtricto, etiam Caſtello facilius potiti ſunt. Sub idem tempus, gentes Regiæ ex *Reſſel*, cum hoſtili præſidio, ex *Vartbemburg* congreſſæ, pluribus necatis, cæteros aut comprehendunt aut in fugam vertunt.

Eliſabeth filia Caſimiri Regis moritur.

Die Veneris in craſtino Aſcenſionis Domini, *Eliſabeth* iunior filia *Caſimiri Poloniæ* Regis, pluribus ægritudinibus debilitata, in arce *noua* Ciuitatis *Korczin* diem obiit. Cuius corpuſculum *Cracouiam* relatum, in ſepulchro *Annæ* Reginæ conditum eſt. B

De ſua Marienburgum profectione, Rex conſultat.

Decima octaua menſis Maii, *Caſimirus Poloniæ* Rex in *Brzeſczye Cuiauienſe* adueniens, dies Pentecoſtes, & feſtum Corporis Chriſti, illic exegit: aſſidua cum *Ioanne Gneſnenſi* Archiepiſcopo, *Iacobo Wladislauienſe* Epiſcopo, Palatinis quoque & conſiliariis maioribus *Poloniæ*, qui cum ſua Maieſtate immorabantur, de ſuo in *Marienburg* & in *Pruſiam* progreſſu, agens conſilia, legationes nonnullas confecit, & legationibus reſpondit. Et quoniam intelligebat ſe ante diem ſancti *Ioannis* Baptiſtæ in *Marienburg* venire, iuxta conſtitutum non poſſe, frumentorum in hoſtili agro conculcationem, priuſquam in vrbes importari poſſent effecturus, à ſuorum vero conculcatione hoſtes coërciturus. *Adam Vilkanowski* Capitaneum in *Nidborg* cum quingentis equitibus, mercato conductis, in *Nidborg* præmittit: iubens illum, vt cum *Ioanne Skalski*, in *Frumborg* & *Ioanne Zak* in *Vormuth*, Capitaneis, illis quoque Regiis gentibus, quæ in *Paſſenhen* morabantur, & hoſtilia conculcaret, & propria tutaretur. Recenſens inſuper Legato Apoſtolico *Rudolpho* Epiſcopo *Lauantino*, apud *Wratiſlauiam* reſidenti, qui nomine Sedis Apoſtolicæ, obtulerat ſe, ſpecialiter eo miſſus, & iuſſus, pro pace, inter ſe & Cruciferos, fidelem operam, nauaturum, non ſatis plene reſpondiſſe, *Ioannem Dlugoſch* Seniorem Canonicum *Cracouienſem* ad illum tranſmittit. Qui *Wratiſlauiam* adueniens, verba apud Legatum omnibus arbitris excluſis, die Saturni, vigeſima prima menſis Iunii facit. Et *Regem quidem Caſimirum, optime ad acceptandam eum Cruciferis pacem qualificatum* diſſerit: *quamuis & armis, & fortuna ſuperiorem. Vereri tamen ſe ne & ipſe Hieronymi Archiepiſcopi Cretenſis, à Papa Pio ſecundo, ad eandem rem conſtituendam miſſi, æmuletur naturam, mores, & itinera. Qui quamuis non ſe aliter, quam ſi filius Regius foret, pro pace admiſſurum diprameret, ad Magiſtrum tamen Prusſia Ludauicum in Kinsberg, permiſſu & conductu Regio veniens calice aureo ab eo* C D

& ad Legatum Apoſtolicum Wratiſlauiam mittit, admonens: ne perfidiam Cretenſis Archiepiſcopi imitetur, Apoſtolici, in conficienda cum Cruciferis pace imitetur.

car-

1466. *corruptus, disparem se, & verum Cretensem gerere, atque in Diæta Brzestensi, pro pace instituta, quod primum, veluti pacis conclusionem infecturum, vitare debuerat, occupans, Militares & Ciues Prussiæ pro excommunicatis & interdictis habere, causamque Magistri, contra Regem aduocare capit: iubens seruari tunc interdictum, in Casimiri Regis dedecus & ignominiam, vel contumeliam, & solus ipse dissoluendæ pacis causas subministrans: cum potius euacuare debuerat materiam, homo callidus, & vafer, versutusque, quamuis eius actiones, parum sanas, nonnulli prudentiam vocitarent, qui bellum, quod extinguere venerat, accendit: quod fuisse se iactabat, in eam diem produxit: quieturum, nisi ipse præstitisset alimentum. Quicquid enim post eius discessum, vltro citroque sanguinis fusum, fundendumque est, quicquid telorum hinc inde volitat, quicquid irrum serpit, id totum ex illo, optimo non pacis, sed belli sequestro & accensore, scaturiuit in Sedem Apostolicam, quæ, ex suis operibus plus contumelia, quam honoris retulit, & in Cruciferos, quos maiori bello, vt literis eorum deprehensis, cognitum est, inuoluit, magis quam in Regem impius. Non recusaturum itaque Casimirum Regem, illum mediatorem, & Legatum Apostolicum, pro bello Pruthenico rescindendo suscipere, gratumque sibi in oras has aduentum suum fore, nec vlli quam sibi amplius de honore finiendi belli, & pacis conficiendæ fauere. Nosse tamen se & certificatum iri aute omnia velle, sequi & ipse vellet nec ne Crethensis Archiepiscopi, in eam diem fumantes ineptias.* Commendata Rudolphus Apostolicus Legatus, *Casimiri* Regis solertia respondit. *Factiones omnes Hieronymi Crethensis Archiepiscopi, quibus in re Pruthenica vsus est, & illis maiores, deterioresque probe sensisse, precarique mentem à Deo præstari sibi, quæ illarum inæmulator existeret, confecisse se parum inter Fredericum Romanorum Imperatorem, & Regem Pannonicum Mathiam* commemorabat, *& ab omni excusisse munere, licet sibi offerretur munus. Ab Imperatoreque incusatum, quod Almanus pro Hungaris contra Almanos plus fauerit. Gessisse insuper adolescentiam & virilem ætatem, cum omni integritate & absque omni corruptela labe, & iam in diebus suis profecisse. Non tempori & ætati dignitatique suæ nunc conuenire, vt quod adolescens fastidiebat amplecteretur senex. Se præterea à moderno summo Pontifice Paulo secundo admonitum esse, vt pacem Pruthenicam aggressurus conficere, osorem se non sectatorem munerum ostenderet.* Proinde certum reddebat Regem *Casimirum* & Nuncium Regium *Ioannem Dlugosch, nihil se minus, quam dona sectaturum, nihil magis quam offensionem partium euitaturum. Non habiturum milites & Ciues Prussiæ pro excommunicatis, remque Diuinam coram illis syncerè acturum. Daturumque breui suæ puritatis, si res in praxim venerit, experientiam, & non verbis, vt Crethensis, sed effectibus se vsurum.* Cum hac responsione *Ioannes* ex *Wratislauia* in *Brzesczye* reuersus, & *Casimirum* Regem & Consiliarios bona spe, de practicanda syncere a Legato, *Pruthenica* pace, impleuit, animosque nonnullorum consiliariorum, Legati aduentum, iuxta ac pestem execrantium, mutauit.

Ingenti anxietate & dolore, super oppidi *Melschak* interceptione, & suorum qui ceciderant ad illud interemptione, *Ludouicus* Magister *Prussiæ* excruciatus, omnem sui pectoris, & suorum bilem & indignationem, in *Paulum Varmiensem* Electum & confirmatum, quasi ex suæ discessionis culpa, hæc omnia illi accidissent, vertit: publice questus, *plura se ab illo, quàm à Casimiro Poloniæ Rege, cum quo tot annis bellũ gesserat, dispendia passum esse.* Quapropter iras, in eum conceptas, continere non valens, in principio mensis Iunii, cum sexingentis equitibus, & totidem peditibus in campum progressus, habens in suo comitatu *Henricum Plawenski* Commendatorem olim *Elbingensem Gerardum Melingrade Liuoniæ* Marschalcum, *Georgium Sliwienski*, & plures alios suarum partium auxiliarios, omnium frumentorum sata, vix dum in culmos pubescentia, circumcirca oppida Episcopi *Varmiensis*, videlicet *Brunsberg, Vormith, Elsberg, Ressel, Guthstad, Melszak* aut succidit, aut conculcat, & quod passurus ipse à gentibus Regiis fuerat pati Regias coegit. Ex quo secuta est a Ciuibus Ciuitatum prædictarum magna in *Paulum* Electum *Varmiensem* irritatio animorum, querentium *se ex adhæsione sua, regi facta, vastatum & perditum iri: qui sub neutralitatis vmbra, nisi præcipitatio Pauli Electi causam præstitisset, latere incolumes poterant*, adeoque grauius tulisse, frumentorum præfatorum destructionem ferebant, vt plerasque Ciuitates, nisi gentes Regiæ illas ingredi præoccupassent, deditionem Magistro facturas constaret, causa auertendæ suarum segetum conculcionis, *Paulum* quoque Electum *Varmiensem* satis puduit, quod & suorum criminationes, & probra pertulerit, & sui ac suorum defensionem iuxta constitutum à Regiis militibus, non accepit. Nutabant enim *Adam Vilkanowski, Ioannes Skalski, Ioannes Zak*, Capitanei Regiarum copiarum, nec tute posse se cum Magistro & suis decernere calculabant, cum propter Ciuium ambiguam & suspectam fidem plures & præsidium Ciuitatum relinquendo, tam equitatum suum, quam peditatum reddunt diminutiorem. Literis tamen & nunciis Regiis, ob huiusmodi nutationem carpti, tardiuscule processerunt in campum, cum quanto maioribus poterant Copiis, rem fortunæ, quam primum opportunitas daretur, commissuri. Verum *Ludouicus* Magister periculum ingens in summa rerum suarum, si congressione vinceretur, veritus, in oppidum ditionis suæ *Bartensthein*, cum omnibus suis, se recepit. Quapropter gentes Regiæ non faciente Magistro pugnandi

Magister Prussiæ

omnia ferè frumenta conculcant Diœcesis Varmiensis.

hostem Polonum in se...

1466.

ac sua etiam, vertit.

copiam, liberius & ipsæ conculcatione in frumenta, & igne in tecta hostilia sæuiebant.

Casimirus Rex acerbiore Prutbenorum sua partis legatione commotus,

Duobus prope mensibus, *Casimiro Polonia* Rege apud *Brzesczye* immorante, *Stiborius* de *Bayssen*, Gubernator *Prussia*, *Gabriel* de *Bayssen* Palatinus *Chelmensis* cum pluribus militaribus, & Ciuitatum *Thoruneusis*, *Elbingensis*, & *Gdanensis* Nunciis adueniunt, & de pluribus suis oppressionibus, grauaminibus, & extrema egestate questi, orant *vt Rex celerius, cum fortitudine copiarum suarum adueniat, belloque admodum diuturno, quo se & omnia sua, aut deletos, aut exinanitos, & ad exiguum numerum, exiguamquè substantiam redactos, astruebant, quandoque finem imponat. Futurum enim esse, vt si iuxta condictum, cum copiis aduenerit, & Magistrum cum Kinsbergensi oppido obsidione vallauerit, & aliquot Ciuitates hostiles iuxta pactum, secreto cum Gubernatore ictum, in suam potestatem dedictam, & pacem aquis conditionibus consecutum iri.* Orabant deinde, ingeminando,

qua Castra & Oppida sua fidei committi postulabant,

superiores preces, *vt & Castrum Marienburgense, & catera Castra atque Ciuitates, ditioni sua in Pomerania, & Prussia, eorum potestati permittat: Parum enim conuenire sua fidei atque honori, vt ipsis neglectis Prafecti exteri in arcibus Regis prasideant. Et segniter illas administrando, neque agris serendis, neque hostibus pellendis, dent operam. Superbeque sibi & indigne qui intriusectores, & magis fidi Regi esse debuerant, imperitent, assidueque fiscum Regis, paratum as expetendo, nihil ipsi prouidendo, rodant. Mirari se habere Regem tam inexhaustum ærarium, quod tanta rapacitati sufficiat. Conuenire vt post tam diuturnam moram, & ipsorum miserabilis status, & sui ærarii, nullatenus in tam effusam largitionem suffecturi, Rex rationem habeat, se diutius, quod hactenus tollerauerunt, toleraturos non esse, sed sibi vtrumque, si aspernatum iri preces suas viderint, prouisuros.* In hanc autem asperam legationem, etiam gestus, & vox aliquanto, quam apud conspectum Regis conueniebat tetrior, ipsam exasperans, à *Stiborio* de *Bayssen* Gubernatore, legationis Principe, & *Gabriele* germano suo Palatino *Chelmense* ædebatur. *Casimirus* autem *Polonia* Rex, etsi cum omnibus Consiliariis, indigne ferebat, aspera se legatione altera vice iam peti, ab his, in quorum liberationem, amplificationem, & defensam, plurimum sanguinis & ærarii effuderat, ius succensendi, atque iurgandi, in aliud tempus aptius differens, militaribus & ciuibus *Prussia*, benigne pro tempore respondet. Aliaque animo, alia ore voluens, edicit *se in Marienburg, quam primum conuenerint, tempestiue aduenturum, & tam de Castro Marienburg, quam cateris, iuxta eorum consilia opportune prouisurum. Neglectum transacta mora, non sibi aut suis, sed temporí imputari debere:* cuius caristia magna ac propemodum sine exemplo, tam voluntarios, quam mercenarios milites, secum in Marienburg transituros (penuria enim panis & pabuli plus solito vbique inualuerat) venire prohibebat. Assiduus quippe in anni transacti autumno, imbrium descensus inebriatis nimia humiditate terræ visceribus, frumentorum vniuersi grani abortiuos proiecit, potius quam ædidit fœtus. Ea spe Legatos impletos priocipalioribus donaris, remittens, & ipse noua die mensis Iulii ex *Brzesczye* egressus, *Iuniwladislauiam* decima Iulii peruenit: egressione sua milites, ad accelerandum, post se transitum, tractaturus.

1466.

Marienburgum proficiscitur.

Henrici Stbolpensis Ducis ad Casimirum Polonia Regem vafra legatio: subsidiu promittens contra Cruciferos.

Duo Nuncii *Henrici Stbolpensis* Ducis, *Henricus Schonebeken* præsbiter & *Nicolaus Maßowey* miles, ad *Casimirum Polonia* Regem apud *Iuniwladislauiam* offensum adueniunt. Summa legationis eorum hæc erat. *Ducem Henricum Regio aduentu exhilaratum, cum omnibus potentiis suis in armis esse: laturum Regi, siue in Marienburg, siue quocunque alias ierit personalia auxilia, si & Rex in persona ierit, sin minus. Copias suas, Copiis Regiis, in omnem vsum coniuncturus. Orare tamen, vt si Choyniczam, aut aliud oppidum hostile obsidendum Rex duxerit, donec conquirat, perseueret: ne consurgente exercitu Regio, ipse & sui apud hostes irritatos reddatur odibilior.* Quærebant deinde, *quid beneplaciti Regii foret, & an hostibus Choyniczam detinentibus soluere Dux Henricus octo millia florenorum, cum captiuis eorum, & possessionem ab eis Lemberg & Bitow, iuxta compactata, cum ad id suorum subiectorum, qui aurum contulerunt, stringatur prece, accipere ne an continere se debeat, astruentes continentiam, si per Regem optabitur, non posse fieri nisi abscissam.* Adiiciebat postremo in fine, quasi sermone perfunctorio, *vt tribuatur illi potestas, per Regem, de oppidis Stargard, Choynicza, & quibusuis aliis arcibus, vel oppidis, in hostium ditione consistentibus pactandi, & in suam illas facultatem, datis pecuniis, quod propediem fieri speraret, traducendi, & traductas, in sua proprietate retinendi: Saluo Regis & Regni obsequio & feudo.* Tulit & hanc legationem *Casimirus* Rex, cum suis omnibus satis indigne, vafram eam, & callidam, vt erat ratus, *Henricum Stbolpensem* Ducem, de vniuersa *Pomerania* occupanda, & in suam proprietatem, permittente se vendicanda, spem & ambitionem complexum, Nunciis nihil certi respondendo iniungit, *vt Ducem Henricum ad se post dies quindecim Bidgostiam, personaliter venire ordinent: de singulis, qua postulauerat, amico more cum Rege transacturum. Interim tamen summopere caueat, ne hostibus pactum, in reddendo captiuos, & aurum, seruet: dispendium potius non restituturam, munitionum Lemberg, & Bitow toleret, hostilem animum in Regem monstraturus,*

1466. *rat, si secus egerit.* Verebatur siquidem *Casimirus Poloniæ* Rex, & Consiliarii sui, ne sunto, a Duce *Stolpensi* eis reddendo, onuas ex A *Almania* copias, solutionem huiusmodi iam dudum in locis certis opperientes, hostes comparerent, & in *Prussiam* adducerent progressum rerum Regiarum, votiue prouenientium auersuri, & propterea tam stricta prohibitione, ne soluerentur aurum & captiui, Nuncios Ducis *Stolpensis* & Ducem *Stolpensem* onerauit.

Altero postea Lunæ die, videlicet vigesima secunda, Mensis Iulii, *Casimirus Poloniæ* rex *Iunivvladislauia*, comitantibus eum Nunciis Ducis *Stolpensis* egressus, *Bidgostiam* (iam enim haud contemnendæ copiæ ad illum conuenerant) vigesima tertia die mensis Iulii peruenit. Vbi illi velox quidem, sed parum lætus B nuncius allatus est, *Castrum suum insigne Slochovv, sub Georgio Dabrovvski eius Capitaneo, per Martinum Szczonicz, & eius germanos, Ioannem & Petrum, de Stolpensi Ducatu, interceptum esse.* Præfatus siquidem *Martinus Szczonicz*, in Domo sua, ab ipso Georgio *Dabrovvski*, & suis de Slochovv captus, & in vinculis tentus, cum inter suos opibus ceoferetur excellere, ad summam notabilem, pro liberatione sua soluendum, artabatur. Cuius solutionem elusurus, multa se comitate, & beneuolentia *Georgio Dabrovvski* infinuauerat. A quo indulgentius, quam sors captiui ferret, habitus est, & frequentius in Domum C repræsentaturus se viceuersa remissus: Duce *Stolpensi Henrico*, vel instigante, vel permittente, incertum est, occupare Castrum *Slochovv*, videns illud parum vigilanter custoditi, in animum inducit. Et quo id facilius perficeret, offert se ad repræsentationis diem, quatuor farinæ currus, pro Castro *Slochovv*, quod Caristia frumenti laborabat. *Georgio Dabrovvski* acceptante adducturum. Itaque ad constitutum diem, farinam in quadrigis adducens, cuilibet quadrigæ quatuor expeditos pedites adiungens, Castrum *Slochovv* ingressus, & cum Saxonibus, qui in obsequiis *Georgii* in Castro morabantur, proditionem pactus, facile occupauit. *Georgium*que *Dabrovvski* Capitaneum, & principaliores captos, fundo D turris retrusit. Turbatos *Casimirus Poloniæ* Rex hoc nouo, cum suis omnibus, primum vafriciem petitionis *Henrici* Ducis *Stolpensis*, qua se ad redemptionem oppidorum *Stargard*, & *Choynica*, & aliarum munitionum terræ *Pomeraniæ*, admitti perseueranter expetebat, intelligere cæpit, & Castri *Slochovv* interceptionem, sub generalitate petitionis latuisse. Accersitisque Ducalibus Nunciis (nondum enim *Bidgostia* recesserant) *non recte secum per Ducem Stolpensem Henricum agi, neque Henricum Ducem, sua linquisse callide ingenia* deducit: *cum Castrum Regium, a suis potioribus subditis sit interceptum.* Turbatos se Nuncii, & mæstos ostendunt, adnifurosque, vt quam primum reddatur Regi com-

Castrum Slochovv per Martinum Szczonicz subditum Henrici Ducis Stolpensis,

dolo intercipitur, & captiuatur Georgius Dabrovvski Capitaneus illius.

promittunt, veriti vt reor, ne pro eorum dolosa legatione, aliquid in eos extremius Rex consuleret. Mittit & ad *Henricum Stolpensem* Ducem, Rex *Ioannem Marczinkovvski*, Capitaneum in *Drachim*, questurum hanc iniuriam, restitutionemque Castri deposciturum. Mittit & ad *Martinum Szczonicz*, *Iacobum Czelbocz*, velut fecialem: pluribus verbis, quibus *Martinum Szczonicz* conuenire debeat, instructum, vt Castrum Interceptum restituat: Veniunt ad illum *Caspar Nostbrvnz*, *Ioannes* de *Zal*, Capitanei *Choynicenses*, Castrum *Slochovv* ab eo, certa pecuniæ quantitate, in promptu danda empturi. Venit & *Dmisch Fredrici* Marchionis *Brandeburgensis* præcipuus Consiliarius, in quadraginta equorum comitatu, astu & solertia, quibus pollebat, facile se eredens in Consortem Castri assumendum, & *Martinum* procedente tempore, ex illius possessione detruturum. Sed *Martinus Szczonicz*, Saxonica versutia & ipse refertus, & Regio Nuncio blandius respondens, offert *se, non pro alio, quam pro Poloniæ Rege idemptionem, cum suo Duce Stolpensi habente, Castrum seruaturum Slochouiensi*, cum bonaque spe remittens, in aliud tempus venire iussit. *Dmisch* vero *nullatenus egere auxilio, satisque se virium habere, ad Castri custodiam & defensam* respondit. 1466.

Perpendens *Casimirus* Rex *Poloniæ* a *Martino Szczonicz*, ambiguis responsis, se deludi frequenti coacto consilio, quid in tam periculoso casu agere expediat, consultat, multumque secum, & cum Consiliariis, secretissimo consilio voluit, in *Marienburg* ne, an alibi iter pergeret, tumque primum, quod dudum animo tacitus voluebat, propositum suum aperit, vt transitu in *Marienburg* omisso, *Choyniczam*, portum & ingressum hostilem vniuersæ defectionis, & omnis belli hactenus durantis, & ni conquiratur, duraturi, caput petat. Cuius rei superiori bello, vtilis & necessaria, tentata potius, quam executa occasio fuerat, & non sine publica pernicie intermissa, cuius tanto tempore sua temeritas impunita fuit, obsidione forti claudenda, auferendique ea obsidione hostibus frequentes, qui ex *Polonia* redduntur annis singulis, tam quæstus quam commeatus, conterendo fruges, quorum *Choynicenses* gloriantur vbertate, hostibus venturis omnis opportunitas, & spes adimenda. Terrendus & *Martinus Szczonicz*, Castri *Slochovv* interceptor, qui & ipsa *Choynicza* obsessa, iam se obsessum iri putabit tandem & in Clade *Choynicensi* obsessis & decus tunc acceptum, si aliud non vrgeret, abolendum de frontibus. Probant omnes Consiliarii, multifariis, suffragiis, hanc regis sententiam. Soli militares & Ciues *Prussiæ*, qui illuc ad consultandum acciti fuerant, auersionem a *Marienburg* & transitum in *Choynicza m*, & decretum Conuentionis *Pyotrkouiensis* & pollicitationem Regis, frequentius factam, temerarie improbant. Verum cum illis maior vtilitas ex obsi-

Omissa in Marienburg ex certis rationibus Casimirus Rex profectione fur,

1466. dione *Choynicze*, quam transitu in *Marienburg* deducta fuisset, allegantibus Consiliariis Regni *Poloniæ, transitum Regium in Marienburg parui* A *commodi, maximi vero dispendii fore, & ob caristiam commeatuum tam Regem, quam milites, nullo memorabili opere edito, ex Prusia dilapsuros, & si perseuerare illic velint, non aliam quam Kinsbergensis Ciuitatis obsidionem acturos, latus quoque terrarum maioris Poloniæ, hostibus Choynizam tenentibus, nudum, vt in illas igne & spoliis quantum velint, grassari possint, relicturos. Verum ex Choyniza obsessa, plurima commoda Regi, dispendia & terrorem hostibus prouentura, & si illam expugnari contigerit, vniuersam Prusiam de cetero clausam, & obsessam teneri, & facilius in pacem, & in Cruciferorum expulsionem, si pacem aspernabuntur, recepta Choyniza, posse perueniri, & maxime Castri Slochovv* B *restitutionem. Ob quod vnum rehabendum, si cætera non vrgerent, etiam Marienburgensis transitus negligendus fuerat,* facile etiam ab ipsis tantorum commodorum ratio suscepta est. Omni itaque respectu, omnique conatu, *Casimirus* Rex, iuxta id saluberrimum decretum, quod non tam ratione prudentius, quam euentu & fortuna, illud prosperiori comprobante, fuit fœlicius, ad obsidionem *Choynicæ*, animum intendens, primum copias mercenariorum militum, quorum ductor erat *Fœlix* de *Panyovv*, alias *Szczsni*, sexingentorum equitum militum explentium, ad maturandum, & inchoandum obsidionem *Choynicza* præmittit.

exercitum gentium stararum ad obsidendum Choyniczam transmittit.

Qui propter maiorem hostilem numerum, in Oppido consistentem, obsidionem principiare non ausi, in *Tucholya* se receperunt, donec *Casimirus* Rex hostium multitudine intellecta, copias aulicorum, præficiens eis in Capitaneos *Petrum Dunin* Succamerarium *Sandomiriensem*, & *Ioannem Sinovvyecz* transmisit. Die itaque Veneris vigesima quinta mensis Iulii, exercitus Regius, sub ductu præfatorum *Petri Dunin, & Ioannis Sinovvyecz*, quem *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, & *Iacobi Wladislaniensis* Episcopi, *Lucæ Posnaniensis, Sandiuogii Siradiensis*, Palatinorum, *Petri* de *Gay Calissiensis* Castellani, *Ioannis* de *Rytbvvyani*, Regni *Poloniæ* Marsalci, familiares coauxerant *Bidgosthia* egressus, & Copiis *Fœlicis*, mercenariorum Capitanei coniunctus, vigesima octaua die Iulii *Choyniczam* perueniens, eam obsidione, in vna tantummodo parte *Bidgosthiam* versus, spectante, obsidere cœpit. Res primum *Choynicensibus* parum credibilis & ludibriosa visa est. Dum vero sepibus, & fossatis, contra ac ipsi rati, se circumduci viderent, vanæ existimationi, vera successit, Bombardisque & operibus machinarum, tam frequenti proiectione, & ad dimicandum prouocatione, vsi sunt, vt nec nocte, nec interdiu quiescere obsidentes finerent, pluresque in dies de exercitu Regis, aut desiderabantur, aut vulnerabantur. Ducibus copiarum nulla castigatione suos, ne se pugnæ insererent, valentibus auertere: pudore quodam concitatis *Polonis*, quod maior inesset animus ad certandum obsessis, quam obsidentibus: studio pugnæ incensi, præcipitanter interdum ferebantur. Transmisit post hæc *Casimirus* Rex exercitum ex *Lithuanis*, & *Tartaris* comparatum, cuius *Iwaschko Chodkowicz* erat Ductor, ad augendam *Choynicæ* obsidionem, ad subitas obsessorum ex oppido eruptiones arcendas, opportunum. In furiam autem quantam & desperationem hostes, qui obsidebantur, versi, sagittis veneno interlitis, *Polonos* appetebant, pluresque ex thoxico moriebantur. Non tamen ea clades, quamuis crudelis & barbara constantiam *Polonorum* minuit. Sed non secus atque amentes & cæci, morte nihili pensa, in periculosas sagittas ruebant.

Vigesima tertia die mensis Julii, hostes a- B pud *Stbargard* longo tempore per gentes Regias obsessi, quamuis pru minori medietate, oppidum sepibus negligentius à *Polonis* absolutum esset, desperatione concepta, fame insuper excruciante coacti, ne in Polonorum manus viui venirent, haud ignari, quam languidos nacti essent in *Choynicza* propediē obsidenda defensores, sub mediæ noctis caligine, adeo silenti agmine, vt etiam obsidentes fallerent egressi, relictis bombardis, & quibuslibet operibus, relictis & captiuis, senem, & terciam iam obsidionem secum tolerantem, *Vlricum Eyssenowen*, magnum olim Commendatorem secum ducentes ex *Stbargard* diffugiunt. Et equitatus quidem in plures se turmas diui- C dens, celeri cursu *Choyniczam* contendit, parumque absuit, quin in manus *Fœlicis* de *Panyow* obsidionem *Choynicza*, iam tunc tentantis, incideret. Peditatus vero, retrorsum se egit, & in Ecclesiam *Santbir*, supra *Vislam* sitam, ab *Henrico Plawienski*, ad impediendum nauigationem, & cogendum agrestes de maiori insula, ad tributa, incastellatam, diuertit. Puterant vniuersæ illæ hostiles copiæ deleri, si *Polonus* fugientes & pauidos insequi perseuerasset. Sed & equi apud *Polonos* ex fame lassiores, & noctis obscuritas, persequendi opportunitatem ademerant. Altero die, vrbs ab oppidanis, defectionis insontibus (authores enim defectionis remanere non ausi, vna cum D hostibus perfugerant) *Gothardo* de *Radlin*, Capitaneo gentium Regiarum dedita est. Cuius deditionem, quamuis vltima necessitate expressam, aspernari non placuit, quo ad cætera belli munera ea æstate agenda, vacari posset licentius. *Casimirus Poloniæ* Rex, huius deditionis Nuncio, dum exercitum, *Choyniczam* obsessurum, extra portam *Bidgosthiensem* lustrando conduceret, accepto, laudes primum Deo in templo exoluit, deinde omnes has copias, quæ euicerant *Stbargard*, paucis pro custodia oppidi, cum *Gothardo* Capitaneo relictis, ad vrgendum *Choynicza* obsidionem misit. Quibus aduenientibus, à sex prope millibus gentium Regiarum *Choynicza* obsessa, maioribus difficultatibus vrgeri cœpit.

Stbargard deditur

acrius Choynicza obsidetur a Polonis.

Op-

1466. *Castrum Slochow paulo ante per Martinum Siczonicz interceptum*

Oppidi *Stbargard* deditionem, castri etiam *Slochow* recuperatio (cuius interceptio Cruciferorum animos plurimum erexerat, gloriantibus se Cruciferis, quasi *Slochow* in eorum potestate consisteret, plus ex adeptione *Sluchow* percepturos boni, quam ex amissiooe *Stbargard* passuros mali) secuta est. Die namque Martis, aotepenultima mensis Iulii, quadraginta equites, ex Castro Regio, per *Ioannem* Palatinum *Wladulauiensem* dicti castri Capitaneum transmissi ad *Slochow*, fortunam recuperandi Castri, aut si id non procederet, aliquid rapiendi, tentaturi, aduentabant. Quoa *Martinus Siczonicz* aduenire, a longe aspiciens cum suis omnibus Saxonibus, oullum veritus Castri discrimen, si illud vacuum relinqueret, contra illos, extra vltimam Castri portam prosiliit a proposito illos deterriturus. Erant io castro duo Sacetdotes, *Pomerani* genere, & Scholæ Magister, cum aliquut Clericis. Qui molestius ferentes *Casimirnm Poloniæ* Regem, fraude *Saxonica*, castro suo naturali *Slochovv* fraudatum esse, & animaduertentes *Martinnm Siczovvicz* cum *Petro* & *Ioanne* germanis, familiaribusqoe vniuersis ad opponendum, resistentiam peditibus egressum esse, claudunt portam castri superioris, & fracto ostio, turris carceralis, *Georgium Dabrovvski*, cum sedecim suis comitibus submissis velociter ferarum cassibus, vsque in fundum carceris, extrahunt. Castroque superiori potiti, in *Saxones* saxa superne iaciunt. Qui tam subito periculo & casu consternati, & quid primum agerent, peditesne propellerent, aut superius castrum repetere tentarent, ignari, conscensis quoque celerrime *Georgii Dabrovvski* & suorum, quos occupauerant, equis, seminudi, & discalceati, de inferiori Castro se euoluentes in *Scholpensem* regionem, Duci suo *Henrico*, qui de Castri *Slochovv* interceptione, & adeptione gloriabundus, parum sane exultauerat, casum suum narrando, diffugiunt *Georgius Dabrovvski*, vtroque castro potitus. *Casimiro* Regi, per vnum ex his, qui secum carcerales toleraoerant angustias, nouum id significat. Quem *Casimirus* Rex & Sacerdotes, Clericosque recuperati tastri *Slochovv* authores, nouis vestibus honoratos munerat.

opera Clericorum, in potestatem Polonorum rursus venit,

& oppida Fridlanth & Emersthen deduntur illis.

Oppida illico *Fridlanth* & *Emersthen*, obedienter se Regi dedunt, Capitaneosque & gentes illius, hostilibus eiectis, suscipiunt: quæ ob nimiam Seueritatem truculentiamque *Wladislai* Castellani *Naklensis*, credebantur a Rege desciuisse. Hæ res apud Magistrum & Cruciferos, hostesq; denunciatæ in summã rerũ illos desperationẽ traxere, & discrimen, castroq; *Slochovv*, quod Marienburgo par destinabant, io ditionem *Casimiri Poloniæ* Regis concedente, nihil sibi boni poterant amplius ominari.

Cruciferi angustiis rebus suis, vt

Die Veneris prima mensis Augusti, venit ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Bidgosthiam* *Bernardus* de *Schumborg*, Capitaneus in *Chelm*, & *Brodnicza*, obtentaque audientia, nomine *Ludouici* Magistri *Prussiæ* & Ordinis, pro Ca- A duceatore ad Regem missus, ad placitandum de pace petebat colloquium, colloquii quoque diem & locum. 1466. *solent à Casimiro Rege pacem petunt,*

Magister siquidem Cruciferorum, obsideri & impugnari *Choyniczam* fortius in dies, & *Slochovv* recuperatum, oppidaque *Emersthen*, *Fridlanth* & *Stbargard*, Regi dedita intelligens, Commendatoribus, omnibus & partis suæ Militibus, etiam mercenariis in *Kinsberg* conuocatis, quid facto opus esset, consulit, primus ipse sentenciam edisserens, maguopere pacem suadebat. *Nosse se ait Polonorum Spiritus, nosse animos ingentes, iam diu iras pro ademptis sibi terris Pomerania & Chelmensi in pectore voluentes, nec quietnros nisi recuperent.*

mutuo prius ea de re consilio habito.

Cæterorum omnium eo inclina- B bant sententiæ & preces, vt pax si posset, æquis, si minus, tolerabilibus conditionibus accipcretur. Angebant enim tam Magistrum, quam omnes suos, curæ ingentes, in vniuersum euentum summæ belli, distentum, hostibus terra marique vrgentibus, Ciuitatum suarum *Prussia* ne ad *Polonos* deficerent, magno fluctuabat pauore. Iam enim plerasque senserat nouandi res habere cupidinem. His etiam & alia anxietas non mediocris accesserat; quoniam omnes *Almaniæ* Principes, a se & auxilio sibi ferendo, desciuisse cognouerat, qui & ipsi propriis bellis inte nti, suffragium suum, quamuis frequentibus legationibus fatigati, nisi verbotenus illis præstabant: fauorem illis C intelligentes fortunæ non adesse. Distinebat & *Casimirum Poloniæ* Regem & Consiliarios, quale *Bernbardo Schumborski* colloquium, ad pacem conficiendam petenti, daret responsum. Nam & abnuere tam supplicem petitionem pro pace, ad quam se Rex & apud Legatum Apostolicum *Rudolphum* Episcopum *Lauantinum*, literis & Nuncio, & apud alios Reges & Principes Catholicos, beneuolum exhibebat, & decori Regio, & feliciter rebus gerendis, ne irritaretur Diuinitas, videbatur non conducere, neque Militares, & Ciuitates *Prussia*, diem & locum colloquli, ipsis inconsultis dando, negligere, & ex *Bidgosthia*, priusquam *Choyniczam* dedi vel expugnari contin- D geret, ad locom & diem placitandi, discedere, & opportuoitatem propellendi suos ab obsidione *Choynicza Almaniæ* Principibus, de ipsa obsidione frementibus, præbere: cum succurrendi suis, si qua necessitas, ex aduentu hostium ingrueret, in *Bidgosthia*, maxima ratione se locarit. Concludit inter hæc absque militarium & Ciuium *Prussiæ* consilio & assensu, neque colloquium, neque diem & locum colloquii dare, *Bernhardumque Sumborski* moleste id fereutem, cum ambiguo responso, certum post quindenam daturus remittit. Verum *Bernhardo* discedente, scrupulus magnus iniectus est, ne ea supplex *Bernardi* submissio, Militaribus & ciuitatibus *Prus-*

1466. *sia*, aduersum nitentibus, perinde ac vana euaderet, & conclusa exequi pergit, eo respectu, vt Militares & Ciues *Prussiæ* inficiandi, quod conclusum est, licentiam non haberent. Mittuntur itaque & ad *Bernardum Schumborski*, & ad Militares Ciuesque *Prussia*, *Ioannes Dlugosth* Senior Canonicus *Cracouiensis*, *Sepinski Ioannes* cum altero, diem & locum colloquii conclusuri, apud alteros, Regem & Consiliarios, quod transitui *Marienburgensi*, velut parum utili, obsidionem *Choynieza* prætulerint, excusaturi, & diem atque locum colloquii, quem concluserint significaturi. Hi dum apud *Swyecze*, quarta die mensis Augusti, cum *Bernhardo Schumborski* conuenissent, diem natiuitatis Dominæ nostræ beatæ *Maria* Virginis, & locum Ciuitatis *Thorunensis*, pro *Casimiro* Rege *Polonia*, *Chelm* pro *Ludovico* Magistro *Prussia*, pro pacis verò vtriusque partis tractatoribus, intercapedinem medium inter *Thorun* & *Chelm* distantem (*Swyecze* enim & *Elbing*, ad quæ *Bernhardus Schumborski* trahebat, videbantur Regi *Casimiro* parum accommoda) constituunt. Et conclusione *Casimiro* Regi, per literas significata, quatenus celerius, speciali Nuncio *Rudolphum* Apostolicum Legatum, ad diem constitutum venire hortaretur, ipsi *Marienburgum* contendunt, & Militaribus, Ciuitatibusque *Prussiæ* ad eos confluentibus, sub præsentia *Stiborii* de *Bayssen* Gubernatoris *Prussiæ*, causas obsessæ *Choynicza*, & neglecti in *Marienburg* transitus, conclusionemque diei & loci, pro pace colloquii factam, exponunt: iubendo illos hujusmodi colloquio interesse. Commendata est ab omnibus *Casimiri Poloniæ* Regis & Consiliariorum præsentia, lætabanturque admodum & *Choyniczam* obsessam & castrum *Sloehow* recuperatum esse: exhibentes se obedientes Diætæ futuræ, pro pace apud *Thorun* tenendæ, interesse. Solus *Stiborius* de *Bayssen Prussia* Gubernator, rem probare non videbatur dolens, apud plerasque Civitates *Prussia*, quæ deditionem, *Casimiro Polonia* Rege veniente in *Marienburg*, repromiserant, fidem suam non respondisse. Sed cum à Nunciis Regiis instructus esset *Choynieza* obsidionem, & futuram Deo propitio conquisitionem, omnibus Ciuitatibus *Prussiæ* præstare, & ipse sua sentencia retractata, in Regis *Polonia* & Consiliariorum sententiam transiit.

Georgii Bohemiæ Regis Copiæ ad expugnandum Wratulaniam missa

Sub idem tempus, *Georgius Bohemia* Rex, collecto ex pedite, & equite exercitu, vix mille numerum explente, præfecto illi *Stiborio* de *Towaczow* in Capitaneum, ad obsidendum *Wratislauiam* illum transmittit, dum eos, qui se fratres votant, & qui ex *Austria* pulsi fuerant, vt secum vna contra *Wratislauienses* irent, pellicere non potuit. Erat autem omnis ille exercitus pannosus, & tenuis, & ex colluuie vespillonum, & præda viuere assuetorum collectus. Erat & inter eos *Ioannes Buritan*, *Puklicza* minor de *Stbenberg*, *Puklicza Vilhelmi* nepos, non nullique alii, qui *Casimirum Polonia* Regem, sibi falso debitorem, nonnullarum summarum astruxerant. His morem gesturus, vel quoniam ita à *Bohemia* Rege *Georgio* iussus erat, *Stiborius Thowaczowski*, primum ad *Poloniam* applicat, & nulla diffidatione præmissa, oppidum & Monasterium *Czastachoua*, cum aliquot villis spoliat. Poterat Capitaneus *Cracouiensis Iacobus Dabienski* Regni *Polonia* Vicethesauratius, quem Rex *Casimirus*, ad Custodiam Regni, & partium *Cracouiensium* reliquerat, facillimè opprimere illum, utpote, qui de illius aduentu, non ab exploratoribus modo didicerat, sed & à nonnullis *Morauis* & *Slesitis* oppressionem suam affectantibus, qui copias gentium, pro sua obtritione sufficturas, ex propriis & mercenariis collegerat. Sed eas *Przeezlao* de *Demoschice* Capitaneo *Scepusiensi* committens, vt fulus ipse in *Osswyaczim* consillens, terrori hostibus foret, pulcherrimi triumphi palmam neglexit. *Przeczlaus* autem se magis cunctatorem, quam persecutorem agens, præda *Czastochouiensi* lætum *Thowaczowski*, & facile in villa *Dornyowicze*, apud quam, egressus de *Czastochoua*, nocturnabat, etiam robore centum equitum, oppressibilem (soporati enim ex itinere fatiga & Baccho omnes sui, velut ligati occumbebant) si quis fuisset, qui inuaderet, inuadere distulit. Propter quod *Stiborius* ipse nullam repressionem sentiens, liberius versus *Namislouiam*, cum præda Polonica contendit. Et *Wratislauiam* obsidere perosus, *Namislouiam*, diebus quindecim obsedit. Verum cum sensisset, non *Wratislauienses* tantummodu, sed & *Polonorum* copias congregari, (rogatus enim à *Wratislauiensibus* Capitaneus *Cracouiensis*, *Iacobus Dabienski*, suas illis conjungere copias fuerat pollicitus.) *Namislouiensi* Districtu spoliato, congressum veritus, versus *Velezin* se receperat. Abinde vero cum præda rapta, superato apud oppidum *Chrapkowicze*, fluuio *Odra*, in *Morauiam* rediit. *Wratislauiam* ideo obsidere non ausus, quoniam *Fredericus Brandeburgensis* Marchio, in auxilium illi, iuxta pollicitationem *Georgio Bohemia* Regi factam non veniebat. Misit illicu *Casimirus* Rex, his cognitis ad *Georgium Bohemia* Regem, tunc in *Kloczko*, pro die Sancti *Iacobi* Apostoli, conuentum agentem. Fecialem suum *Nicolaum Grzimala*, Iudicem Curiæ. Misit & Capitaneus *Cracouiensis*, *Iacobus Dabienski*, alium, *Simonem* Notarium, vterque de violentia & rapina, per *Stiborium Thowaczowski*, contra fœdus *Glogoniæ* initum, irrogata questus, accepit responsum. *Nihil suo iussu, sed iure Buriiam Puklicza, actum per Thowaczowski esse. Promde aut Poloniæ Rex refundat, in quibus Buriano Puklicza est obnoxius, aut si obnoxietatem abuuit, arbitrio suo decisionem quæstionis, aut saltem Baronum communium permittat.* Misso deinde *Casimirus Polonia* Rex, *Sbigneo* de *Gora*, Castellano *Malo*go-

Czastochouam & villas circum circa iacentes spoliant: Ioanne Burzian Bohemo instigatore & authore 1466.

1466.

gostbensi,vsque in *Pragam* non Regis *Bohemiæ*, sed cummunium Baronum, acceptat arbitrium. Diesque ob eam rem, pro festo Sancti *Andreæ* Apostoli venturo, in *Bithom* dicta est: ob grassantem pestem vsque in diem Sanctæ Trinitatis, anni subsequentis postea prorogata. Quæ etiam post nonos motus, iusto Dei iudicio, contra *Georgium Bohemiæ* Regem, per bellum ciuile, à Catholicis *Bohemis* exortum, abrupta est.

Die Solis decima septima mensis Augusti. *Henricus* Dux *Stholpensis* in comitiua, centum equurum *Bidgostiam*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem aduenit: Vbi audientia obtenta innouari secum vetera fœdera, supplici instantia expetiit. Quod cum beneuolo animo obtinuisset, obtulit *cum suis omnibus copiis, si Rex ant sui, Choyniczam obsidentes, à quoquam inuaderentur, se Regem adiuturum*, obtulit se deinde, *quoad liberet Regi, pecunias, pro Bithow, & Lemberg hostibus dandas, retenturum.* Obtulit se postremo, *Casparum Nosthwicz, Ioannem de Zal, & Hoyerz, Capitaneos Choynicensis oppidi, ad deditionẽ, extemplo Regi faciendam, de Choynicza, facili negotio pellicitvrum. Rogans vt filium suum natu maiorem, Casimirus Rex filiis suis seruiturum coniungeret.* Actæ sunt, & a Rege, & à Consiliariis Duci *Stholpensi* gratiæ, & filius suus applicandus Regiorum filiorum, obsequio & contubernio acceptus. Adiectumque in responsionis tenore, *oblationem Ducis Stolpensis, non nouam sed vsitatam esse, mens verò, vt nona cum opere sit, & oblationi ipsorum conueniat, id plurimum referre.* Quo nouam etiam mentem repromittente, sex pulcherrimis vestibus, pellibus subductis, peccuniis & equis in se suosque erogatis, donatus, & omnibus procuratus necessariis, quarta die, ex quo ad Regem venerat, *Bidgosthia* recedens, *Choyniczam* peruenit. Vbi non per se, sed per *Dinisch*, & Cancellarium suum cum Capitaneis *Choynicensibus*, colloquium perfunctoriè agens, & deditionem magis inficiens, quam promouens, iniquiori in loco causam Regis relinquens, quam si illam promouendam non accepisset, in suum se recepit Principatum. Vbi quiescere non valens, *Henricum Schonebeke* Præsbyterum, *Choyniczam*, breui oblitus promissorum, Regi factorum, ad Capitaneos hostiles, de dedenda, non Regi, sed sibi accepta pecunia à se in promptu danda, pacturum transmittit. Is tamen a Capitaneis Regiis, *Petro Dunin*, & *Ioanne Stuowyecz*, obiurgationem & repulsam passus, cum dedecore rediit. *Choyniczam* intrare propter simultates, & dolos, quibus vti Dux *Stholpensis* insueuerat, non permissus.

Henrici Ducis Stholpensis perfidus animus, & simulata in Polonos amicitia, per Capitaneos gentium Regiarum deprehensa.

Postquam itaque ex magna spe, *Casimirus Poloniæ* Rex, de dedenda *Henrici* Ducis *Stolpensis* opera, *Choynicza*, decidit (non enim Capitanei tantummodo *Choynicenses Caspar Nosthwycz, Ioannes* de *Zal* & *Ioannes Hoierz*, sed & cæteri ferè omnes, præter paucos *Almanos*, in præsidiis *Choyniczæ, Bithow* & *Lemberg* demorantes, *Slesitæ*, omnes deditionem spontaneam, Regi *Poloniæ Casimiro* fiendam, fuerant perosi, minaciter & ferociter, de destituenda, A in tempus diuturnum obsidione, loquebantur, magis inimice, quam Cruciferi, & *Almani*, cum quibus bellabatur, *Polonis* infesti, ne *Poloniæ* Regnum, cuius se vtero genitos meminerant sublimius *Bohemico*, cui se perperam addixerant, non sine sua contumelia relata, de Cruciferis victoria, emineret. Neque enim alterius gentis, aut regionis, tam prona contra *Polonos*, quam *Slesitarum*, ad inuidiam sunt ingenia, quod Regnum *Polonicum*, prosperatum iri dolent, vel quod generis proprii, atque linguæ, apostatarum more, magis quam alieni, bonum profectum oderint) maxima *Casimiri Poloniæ* Regem & Consiliarios eius, secum *Bidgosthiæ* demorantes, habebat cura intentos B ad hoc vnum, ne *Choynicza* obsidiu recideret, ad irritum, expugnationem illius, non tam Ignominiam cladis, apud illam acceptæ, obliteraturi quam quod porta, qua Cruciferis aduentare solebant, ex *Almania* terris exercitualia auxilia, clausa & obserata, egregiorumque militum manu submota, quæ & illam tuebatur, & animos cruciferis, eorumque adhærentibus, faciebat, liberior potiundæ *Prussiæ* facultas sequeretur. Vnde & omnium Ciuitatum, Villarumque & oppidorum *maiorum Poloniæ* & *Cuiauiæ* terris, operarios & rusticos, cum quadrigis & fossoriis, cæterisque instrumentis, conuenire ad *Choyniczam*, graui edictu iussit: sepibus fussatis, & vallis oppidum, quanto ce- C lerius, obstricturos. Paritumque est illico imperanti, & magna vis, frequensque numerus quadrigarum, & operariorum conueniens, sepium in vna parte oppidi, & fussatarum opus impigre exequebatur, obsessis magnum terrorem incutiens, quibus ante sepium ædificatio, tardius a militibus absoluta, audaciam præstabat. Agrestibus autem laboraotibus, nec Milites feriati stabant, quippe & ipsi ad opus expediendum, nunquam operam intermittebant. Accedebat & omnium rerum, auenæ præsertim & potus, grandis caristia, quæ illos & equus eorum, maxima maceratione vexabat. Tolerabilior quippe fuit oppugnatio a- D pud *Gniew* & *Nowe*, quam *Stbargard* & *Choynicza*. Non quod & apud has excitandas sepes lignorum in propinquo copia deesset, sed quod apud illos, præterfluebat *Vsla*, amnis ad omnia victualia, & quæque alia, comparanda, opportunus.

Choyniczam vallo & fossa cingit Polonus.

Tempore, quo *Thorunensis* Diæta, pro pace tractanda instituta, teneri debebat, appetente, *Casimirus* Rex, relicta *Bidgosthia*, mensibus prope duubus, in illa peste epidimiæ, quæ & *Cracouiæ*, & in pluribus Regni *Poloniæ* locis inualuerat illam quoque peruadente moratus, die Saturni, sexta mensis Septembris, comitantibus illum *Ioanne Gnesnense* Archiepiscopo, *Iacobo Wladislauiense* Episcopo, *Luca Posnaniense, Stanislao* de *Ostrorog, Calissiense, Sandiuogio* de *Lanzenicze Siradiense, Petro* de *Oporow Lanciciense, Ioanne* de *Kosczyelecz, Iuniwladislani-*

Thorunii de pace, eiusque conditionibus inter Casimirum Poloniæ Regem & Ludouicum Magistrum & ordinem Prussia, tractatur:

1466.

lani-

1466.

lauiense, Palatinis, pluribusque aliis Ecclesiasticis, & Secularibus Dignitariis, in *Nieschouam* peruenit. Et altera die, septima videlicet Septembris, honore magno, & gaudio populari immenso *Thorun* intrauit. Quo etiam die, sub vesperam, *Rudolphus* Episcopus *Lauentinus*, Legatus Apostolicus, *Wratislauia* veniens, *Lucam* Consularem *Wratislauiensem* secum ducens, honore processionum exceptus, ingrediebatur. Is in die Natiuitatis Dominæ nostræ, sequenti, in Minorum ecclesia, officium missæ solenniter, sub conspectu *Casimiri Poloniæ* Regis, Prælatorumque, Baronum, & populi, exegit, & in crastinum a Rege *Casimiro*, & consiliariis, in prætorii loco, auditus, pulchro sermone, & suam per summum Pontificem missionem, & operam fidam, pro consumatione pacis *Pruthenica* excluso omni ambitu, odio, & fauore interponendam disseruit: Regem *Casimirum*, ad pacem magnopere cohortans, & pacem longo sermone suadens. Quem Rex, respondendo certum reddidit, *vt quamuis victoriam in manibus habeat: pacem se tamen non abnuere, daturus vniuersis documentum euidentissimum, bella, quæ gerenda iuste susceperat, modeste se finiturum, atque æquis vsurum conditionibus, quamuis non parum sibi abstulisset fortuna, & superiorem se, & pene iam victorem norit. Nec aliud, quam naturales terras, per vim & iniuriam sibi & Regno ereptas, & aliquam Prussiæ portionem, in signum tituli & dominii (quamuis se vniuersam Prussiam propediem habiturum confideret) petiturum.* Tardius posthæc *Ludouicus* Magister *Prussiæ*, cum suis in *Chelm* aduenit: ratus *Rudolphum* Legatum Apostolicum, iuxta literas primas, sibi directas, propter obsidionem *Namslouiensis* oppidi, & belli *Wratislauiensis*, a *Gregorio* Rege *Bohemiæ* moti, ad Diætam *Thoruuensem* (quas tandem secundis, serius Magistro redditis correxerat) non venturum, multifarie a subditis suis, viaticum etiam (tanta pannositas habebat Magistrum *Prussiæ*) conferentibus, quatenus sine pacis conclusione, non rediret, rogatus. Et quoniam *Chelmza* ad conueniendum vtrique parti, locus electus, parum, propter diuturnam desolationem suam, aptus videbatur, tum apud *Nieszovvam*, per *Iacobum Wladislauiensem*, & *Paulum Varmiensem*, Episcopos, qui consecrationis munus, die Solis, quarta decima mensis Septembris, a *Iacobo Wladislauiense* Episcopo, in Ecclesia Sancti *Ioannis* Baptistæ Parochiali, sub præsentia *Casimiri* Regis, sibi impensum acceptat. Item *Lucam Posnaniensem*, *Stanislaum* de *Ostrorog Calissiensem*, *Sandinogium* de *Lanzenicze Siradiensem*, Palatinos, *Stiborium* de *Bayssen* Gubernatorem *Prussiæ*, *Gabrielem* de *Bayssen* Palatinum *Chelmensem*, *Ioannem* de *Ritvvyani* Regni *Poloniæ* Marschalcum, *Iacobum* de *Schadek*, Decretorum Doctorem *Ioannem Dlugosch* Seniorem Canonicos *Cracouienses*, *Thorunenses*, *Elbingenses*, & *Gdanenses* consulares, pro parte Regis *Casimiri* missos, & per *Gerardum Molingrode*, *Liuoniæ* Magistrum, *Vlricum Kinsberg*, Capitaneum in *Ilavva*, *Ioannem Vintbeklyer*, Decretorum Doctorem, *Georgium Skvvyenski*, *Ioannem Fomlar*, & *Michaelem Cromer*, Consules de *Kinsberg*, pro parte Magistri *Ludouici* directos, pacis tractatus, *Rudolpho* Apostolico Legato mediante, sub tribus papilionibus, in eam rem dispositis, gerebatur. Cauente Rege *Casimiro*, ne si apud *Thorunium* pacis tractatus fieret, seminarium fraudis, quod in superioribus Diætis hostes iniecerant, etiam in hac misceretur. Sub hoc quoque tempore hostes in *Sambir* consistentes, per *Petrum Rambielinski* Burgrabium *Marienburgensem*, & *Thouczouem* partim cæsi, partim fugati, & Ecclesia concremata est.

Rudolpho Episcopo Lauentino, & Sedis Apostolica Legato mediante.

Singulis fere diebus inter obsidentes & obsessos, apud *Choyniczam* certaminibus feruentibus, die Solis quarta decima mensis Septembris hostes, quasi fortunam extremam tentaturi, sub hora tertiarum in frequenti numero, ex oppido ebulientes, pugnam cœperunt conserere. Qui a Regiis victi militibus, & in oppidum secedere coacti, paulo post, *Polonis* prandentibus, maiori conatu, maiorique fremitu, pugnam resumunt. In qua, dum horis aliquot, neutra parte referente pedem, pluribus tamen hinc inde, aut cadentibus, aut vulneratis, tandem *Choynicenses*, iterum victi, terga vertunt, & *Polono* fugientibus instante, multi trucidati, nonnulli insuper in oppidum refugientes, portis clausis, ne & *Poloni* simul irrumperent, aut cæsi, aut capti, aut in fossata, aquis plena, præcipitati sunt. Tanta tunc clade fuerunt attriti, vt in dies aliquot, obseratis portis, feriatum silentium agerent. *Poloni* interim geminas longe lateque sepes & fossas, sub hostium oculis inter infesta illorum tela, sub humidissimo & pluuiali imbre, omnem subsidiorum spem, & importunitatem adempturi circumducebant. Quindecima deinde dies mensis Septembris, milites Regii, sub noctis caligine, frequenti ignitarum sagittarum proiectione, in oppidum usi, obsessis nequicquam ope magna in extinctionem adnitentibus (*Choynicensia* enim tecta constant ex culmis) oppidum incendunt. Ex quo quarta pars oppidi, cum commeatibus & substantiis conflagrauit: conflagraturum vniuersum, si modica vis venti illud infestare perseuerasset. Sub tempore autem huiusmodi conflagrationis, tantus obsessos pauor peruaserat, & formidinis cura omnium pectora, ne illa inflammatione absumerentur, & viui in potestatem *Polonorum* venirent, vrgebat, vt flexis genibus, precarentur rescindi incendium: deuouentes se quam primum de deditione oppidi pacturos, quod & in crastinum diem (victi tum demum suæ pertinacitatis, qua vti consueuerant, ferocia) executi sunt.

Poloni Choyniczam obsidentes, eruptione in se hostium, non sine eorum clade bis reuerti coacta,

tandem oppidum succendunt.

Lenta

1466.

1466.

Lenta tamen fuit tunc eorum pactatio, vt adumbrarent, non se illam vltima necessitata impulsos iniisse, donec parte media oppidi sepita, exercitus Regius, in partem se alteram sepienda transposuit. Ab inflammationis siquidem die, maior *Polonis* cæpit esse, ad præmendam obsidione *Choyniczam*, & ad incendendum iterum eius tecta pertinatia, quam obsassis pro illius defensione. Quæ inflammatio nisi interuenisset, non prius, quam consumptis victualibus, ipsa videlicet famis necessitate, & non aliter traditom iri *Choyniczam* sibi destinabant. Tunc enim & captiuitatis ludibrium, & fortunarum amissionem veriti, dom renunciatum eis esset, nullam, inferenda obsessis ope, spem habendam esse, *Vlricum Byssenowen*, magnum commendatorem, *Ioannem* de *Zal*, & nonnullos alios, de oppido dedendo, Nuncios, ad Capitaneos Regios mittunt. Quæ deditio, conditionibus deditionis compositis, quibus cauebatur, *vt obsessis incolumibus, cum fortunis & rebus omnibus propriis, relictis omnibus machinis & operibus abire liceat, in Regem Polonia, regnumque suum pro Cruciferis nunquam machinari hostilia*, solutis hinc inde, a parte vtraque captiuis, vbi etiam liberatio *Pauli Iassyenski*, *Petri Schorcz*, & *Laurentii Schrank*, quos in dura carceris captiuitate vinculis alligatos, vsque ad obsidionem *Choynicza*, detinuerant, secuta est. Die autem Solis vigesimis octaua mensis Septembris, in manus Capitaneorum Regiorum, oppidum machinas, bombardas & quælibet opera dedunt. Et in continenti ascensis equis, magna multitudine lachrymarum suffusi, in caput *Almania* Principum, qui eis promissa non tulerant auxilia, imprecati hostilia, offerentes se etiam in eorum exterminium, voluntaria suffragia, si quis illos impetere contendat, laturos, oppido excedunt. Et in verticem propinquiorem pergendo, aliquandiu versi fronte in oppidum, suæ mutabilitatem fortunæ spectaculo, vrbem execrati, tandem tuto, conducentibus eos militibus Regiis, in *Lemberg* perueniunt. De qua, & *Bitbow*, post dies quindecim *Henrico* Duci *Stolpensi*, receptis ab eo octo millibus florenorum, & relaxatis de pacto captiuis corom Nobilibus, quos in frequenti numero, dimicando ceperat, excedunt, in propriaque, & in varias oras dilabuntur. *Casimirus* autem Rex, deditionis *Choynicza*, nouitate accepta, in hymnos & supplicationes diuinas prorupit, & oppidanis *Ioannem Puschkarz* (insignem enim & pro *Choynicza* & pro *Schargard* conquisitione, constabat illum nauasse operam) pro Capitaneo præfecit. Exercitus omnis tam ex Aulicis, quam ex mercenariis militibus à *Choynicza*, victor ad *Casimirum* Regem in *Thorun* reuersus, vsque quo pacis durabant tractatus cum Rege mansit: ad veram meritorum æstimationem, à *Casimiro* Rege præmiatus.

& hostibus ex pacto incolumibus cum fortunis dimissis, per deditionem capiunt, & Paulum Iassienski cum sociis olim captum liberum dimittunt.

Choynicza dedita, Cruciferos apud *Nyeschowam*, de pace placitantes, magnus mæror affecerat, denunciationemque illius confictam, & ad terrendum se simulatam, donec Magistri literis certiores effecti, tenuerant. Nec dubium, quin recepta *Choynicza*, animos Cruciferorum, ad pacis, æquis conditionibus, subeundæ, respectum inclinatura videbatur. Stimulabant autem *Casimirum Poloniæ* Regem, & Consiliarios viris grauibus, & nonnullis exteris Principibus, id quoque suadentibus, iusta in *Choyniczam*, quatenus deleretur, ira, in nullam vnquam Ciuitatem, pro defectione, hostiumque receptione, & belli, prope in annos tredecim productione, iustius deponendam. Eius enim abrogatione, notam acceptæ cladis sublatum iri, & suis occisis, parentare suggerebant. Non potuit tamen Rex Clemens induci, vt etiam in maxime noxios, & defectionis authores animaduerteret, aut ruinis incendiisque, in tecta innocua sæuiret: indignanter ferentibus plerisque ei Ciuitati parsum esse, quæ sua defectione amplios deliquerat, quam vt ei debeat clementia Regia ignosci. Infestius enim in Regem, & Regnum *Polonia*, quam Cruciferi debacchata est.

Casimirus Rex non sine multorum indignatione adduci non potest, vt deditam Choynicza penitus comburatur.

Liuonia Marszalcus *Molingrade*, & sui complices, auditis conditionibus, quæ per partem Regiam, pro pacis perpetuæ confectione, petebantur, ad *Ludouicum* Magistrum *Prusia* suosque Consiliarios, in *Chelm* reuersi, expositis ex ordine singulis tractatibus, quæ conditiones acceptandæ, quæque refutandæ forent consultant, pacemque sub quibuscunque *Casimiro Polonia* Regi placent conditionibus accipere concludunt, haud ignari, quantum sibi virium ad omnia *Choynicza* euicta decessisset. Veriti insuper, ne circa se quoque in *Prusia* omnia ruerent, qui probe nossent ciuium suorum animos, & stipendiarios suos, ad exiguum numerum redactos, & hos ipsos in seditionem, & rebellionem, contra se spectare, ob non solutum illis annis multis stipendium, ac in omnem seditionem defectionemque, quam primum occasio subesset, serpturos. Victricia insuper *Polonorum* arma veriti, cumulatiori ordine in *Prusiam* deferri, & se ac suum ordinem desciscentibus Ciuitatibus, quarum singulas, constabat ad defectionem inclinatas, exterminatum iri, validiorem occupaturi gratiam, se Regi & Regno *Polonia* vnire & dedere perpetuo, sero quidem, sed prudentissimo consilio, constituunt: meliorem fortunam, conditionem, & Statum, dediti, quam hostes habituri. Rogatus autem *Rudolphus* Apostolicus Legatus, eorum speciali Nuncio, & literis ad ipsos in *Chelm* processit.

Cui

1466.

Cui *Casimirus Poloniæ Vincentium Kyelbasa*, Cancellarium *Posnaniensem*, Secretarium suum, sufficienter de admittendis, & reiiciendis conditionibus instructum, adiunxit: facilius illic in abscissiori numero, super omnibus pacis mediis, quam in *Thorun* transacturos. Plusquam gratus fuit, Magistro & suis, *Rudolphi* Legati, & *Vincentii Kielbasza* in *Chelm* aduentus, & per dies aliquot de principalioribus pacis capitulis, extitit concordatum. *Rudolphus* enim Apostolicus Legatus, ad componendum *Pruthenicum* bellum, totis viribus incubuerat, maximaque illi, dum suaderet à Magistro & Cruciferis, pro conditione sua, quod & *Alemanus*, & Apostolicus Legatus esset, habebatur fides, vt *Poloniæ* Regem *Casimirum*, *Pruthenico* bello extincto, ad suscipiendum *Bohemicum*, quemadmodum in sequentibus narrabimus, posset facilius pollicere. Compendinata deinde apud *Chelm* pacis conclusione, *Rudolpho* Legato Apostolico, & secum vna *Vincentio Kyelbasza* in *Thorun* reuertente, post factam, per eum conclusionis, de pace habitæ, relationem, nonnullis Consiliariis conclusio ipsa, parum habere videbatur, Militaribus, & Ciuibus *Prussiæ* firmitatis & crassitudinis, neque illam posse fieri diuturnam, *Pruthenici* Milites & Ciues (fere enim omnes, per eius conditiones in sortem & ditionem Magistri & Ordinis redierant) astruebant, nouaque grauedo & molestia, apud *Rudolphi* Legati, & aliorum, pacem summopere optantium pectus incessit. Aduenit post hæc *Ludouicus Prussiæ* Magister, *Henricus Plauienski* Hospitalarius, *Gerardus* Marszalcus *Liuoniæ*, *Guilhelmus* de *Epingen*, Commendator de *Osterode*, *Vlricus Kinsberg* in *Ilawa* Capitaneus, *Georgius Sliwinski*, *Bernardus Schumborski*, Milites, & plures alii partium Cruciferorum, de terra *Sambiensi*, & *Prussiæ* milites, nobiles, & terrigenæ, & Ciues in *Thorun*.

De pace perpetua inter Cruciferos & Polonos opera Rudolphi Episcopi Lauantini, & Apostolici Legati, conuenit.

Cum quibus per plures dies, *Rudolpho* Apostolico Legato, mediante, plures tractatus, sub diuersis, qui exiles putabantur, articulis, studiis partium, in magnam extimationem versi, habiti sunt, omnique difficultatum succissa radice, in summam pacis perpetuæ, deuentum est. Quam cum nonnulli, pauci tamen admodum *Poloniæ* Consiliarii, omnes tamen fere Militares *Prussiæ*, *Paulus Varmiensis* Episcopus, & *Prussiæ* Ciues carperent, floccique facerent, molestius ferentes, quam fat erat, *Prussiæ* Magistrum, & Ordinem, in omnem fere dominatum terræ *Prussiæ*, à qua facile, si Rex, post conquisitam *Choyniczam*, enixius bello instando, *Kinsberg* obsidione vallasset, repellendus fuerat admissum. Durius tamen ob id à Pontificibus, cæterisque consiliariis *Poloniæ* coargui sunt: differentibus, *ne, quod omnibus votis expetendum fuerat, & vltro offertur, fastidirent, nec occasionem, qua suberat negligerent: non* A *semper licere, quod nunc licet. Acceptandamque non aspernandam, tam fauorabilis fortunæ oblacionem, in stultorum computandi ordine, si quod superiori tempore, per arma & sanguinem, grauemque mortem petitum est, oblatum impediant suscipere*, tandem & ipsi sanioris maiorisque partis sententiam æmulati, in pacis conditiones, studio *Rudolphi* Legati Apostolici & limatas & digestas consentiunt. Qui caste sincereque in partem vtramque, duobus propè mensibus versatus, fructum est amplissimum suæ missionis consecutus: summa fide, probitate, continentia, puritate, modestissimisque moribus, partis vtriusque beneuolentiam & B extimationem obtinuit. Talem se in pace conficienda, talem in dirimendis difficultatibus, talem in dissoluendis, nodosis disceptationibus, talem insuper, in admonendo & persuadendo gessit, parti vtrique integritate gratissima, vt ad rem ipsam optimo fine componendam, diuinam illi affulsisse gratiam, non secus, quam pacis angelo mirarentur vniuersi. Gratias illi reddendo ingentes, quod bellum atrox horrendum, & diuturnum, consilio saluberrimo, integritate admiranda, & virtute eximia, incendia & sanguinis humani profluuia restrinxerit, disiunctissimosque populos, odiis prope maioribus certantes, quam viribus, ad pulcher- C rimam & conformem idemptitatem reduxerit, & solito consociauerit fœdere atque glutinio. Quem dum gratificationis studium, prorsus abdicasse partes viderant, faciliue illius persuasiones acceptabant. Sed & pax ipsa *Casimirum* Regem mulcebat, qui etsi se arbitraretur & iure & victoriis superiorem, in meliori tamen sua fortuna videns de pace agi, atque in secundis rebus, satius quam in aduersis, sapere solertissimum ducens, pacem acceptat. Eo à Rege & Consiliariis credita solidior, quo æquioribus conditionibus, Legato Apostolico dictante, composita est. Eo insuper, ad componendum notatus seruere ardore, vt quamuis pestis epidi- D mica, etiam in *Thorun* irrepsisset, & plures ex militibus suis, & interioribus consiliariis, cæterisque mortalibus, singulis diebus, caderent, *Sandiuogius* insuper de *Lanzenicze* Palatinus *Siradiensis*, posteaquam à peste inuasus, tertia die ceciderat. *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus periclitatus ægre euaserat: non se tamen torsit, quin quamuis suadentibus fugam Consiliariis, donec pax omnis ad extremum perfecta fuit, subsistere in *Thorun* perseuerauit, suoque huiusmodi mirabili duramento, Prælatos & Consiliarios fugam, pauore mortis assidue grassantis meditantes, ne abirent, circa se continuit, virumque se heroicum, luem pestie nihilipendendo, monstrauit.

Vi-

1466.

Hostis per milites Masoniae profligitur.

Vigesima quinta mensis Septembris, hostes ex monte *Huzko* quem *Wkra* abluit, prope *Szarnovv* incastellato, dum in *Masonia*, in numero quadraginta equitum spolia agerent, a *Dadzibog* de *Goladkovv*, genere *Iunosciba*, & Aulicis Ducis *Masoniae Conradi*, profligati sunt. Mons ipse, qui a *Miscibka*, & trecentia suis complicibus tenebatur, expugnatus, omnesque, qui illum tutabantur, a militibus *Masoniae*, aut occisi, aut capti.

Pax perpetua

Die Solis, decima nona mensis Octobris, pace perpetua in vniuersis articulis, conditionibus, atque punctis, per dies plures digesta, limata, concordata, & in Priuilegium perpetui foederis, sub latino idiomate eum subscriptione manus propriae *Rudolphi* Legati Apostolici, & trium Notariorum publicorum Sigillis, insuper *Casimiri Poloniae* Regis & *Ludouici* Magistri Ordinis *Prussiae*, Praelatorum quoque & Consiliariorum partis vtriusque, redacta, atque roborata, apud domum *Gyelda*, *Thorunensis*, vterque cum suis, Rex videlicet *Casimirus*, & Magister *Ludouicus*, in magna multitudine personaliter conuenit. Et post mutuas exceptiones, salutationes, & amplexus, tum primum a Rege in Magistrum, & vicissitudinarie factas, silentio indicto, *Rudolphus* Episcopus *Laurentinus*, Legatus Apostolicus, pacem inter *Casimirum Poloniae* Regem, suosque ex vna, & *Ludouicum Prussiae* Magistrum, & Ordinem suosque ex altera, partibus, foeliciter initam, consumatam, & conclusam publicat, & primum idiomate *Almanico*, cum *Polonicum* ignorauit, deinde per organum *Vincentii Kyelbassa*, Secretarii, in *Polonico*, singulos eius articulos ex ordine enarrat. Quibus a parte vtraque confessis, & approbatis, primum *Casimirus Poloniae* Rex, deinde *Ludouicus* Magister *Prussiae*, flexis genibus, in *Rudolphi* Legati Apostolici manibus, super lignum Crucis viuificae, iureiurando se astrinxit, pacem conclusam in omnibus clausulis, conditionibus, atque punctis, custoditurum. Idem fecerunt, *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, *Iacobus Wladislauiensis*, *Paulus Varmiensis* Episcopi, omnesque tam Regii, quam Magistri Consiliarii, Palatini, Commendatores, Officiales & Dignitarii, atque Ciues. Itum est deinde ex *Gyelda*, in sanctae *Mariae*, fratrum minorum Basilicam, & hymnus. *Te Deum laudamus*, cantatus, Missaque in honorem benedictae Trinitatis, *Rudolpho* Legato rem Diuinam explente, & sub praesentia *Casimiri* Regis & *Ludouici* Magistri, solenniter acta. Magister cum omnibus suis honore mensae a Rege exceptus, & splendide tractatus, diesque illa in magno gaudio, iucunditate, & exultatione absumpta est.

Vltro citroque iureiurando firmata: inter Polonos atque Cruciferos Thorunii consumatur.

Illo plane die, quantum omnipotens Deus, cum gente & natione *Polonica*, misericordiam suam mirificauerit, ostendit, dum & Prouincias insignes a Regno *Poloniae*, diuturno tempore scissas, & alienatas restituit, & hostem infestum pacatum & vnitum reddidit. De iratis beneuolos, de suspectis placatos, de ansteris mites, & de hostibus amicos, & vnitos, fecit. Bella tumentia sedauit, pacificauitoram *Prutbenicam*, *Pomeranicam*, & *Dobrzinensem*, caede & Ciuili sanguine madentem. Nulla in parte orbis, tam diu Ciuilis Cruoris rabies debacchata, fines sui propagauit imperii, & plurimis illud, apud longe & prope positos populos, nobilitauit, & extulit praeconiis, adeo, vt plerique *Almaniae*, & Cometanei Principes & populi super tam magnifica Regni *Polonici* Sublimatione, singulari torquerentur inuidia, & pacis calumniarentur conditiones. *Wratislauiensis* tamen populus, & Ciuitas, haud mediocrem fidem, gratitudinem, & deuotionem, in *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniae* tunc monstrauit. Quae, pacis conclusae nouitate, adse literis *Rudolphi* Apostolici Legati perlata, laudes Domino, per singulas aedes sacras, alto elamore, cum pulsu campanarum, cecinit, & in noctem sequentem ignibus extructis frequentius effusa, laeticia gaudioque carmina iubilauit. Maiorem ob id apud *Georgium Bohemiae* Regem, liuoris & indignationis contractura sarcinam, quem diuersum dolor, liuor, ira, maeror, quod se repudiato & neglecto, *Polonorum* Regis gratulabatur successibus, distrahebant, praecipiti, in alieno occupando Regno, gradiens via, & stabilem religionis nostrae ortodoxae deferens ordinem, peregrina & erronea sectatus dogmata, laetos non habiturus exitus, prosperitatis suae velocem cursum, quamuis, vt plerique rebantur, iniucundum & noxium, & excelsam suae potentiae machinam, repentino atque insperato tandem fine, amissurus. Illo insuper die, Diuinitas consuetudinem suam ostendit, quae non amouere initio pericula, sed multiplicare permisit. At tum demum confractis pene & exterminatis omnibus rebus, opem tulit, ac praeter omnem spem, mirabili suae prouidentiae benignitate, bellum atrox, & in annum prorogatum tredecimum, extinxit: in ipso necessitatis articulo, cum bella plus solito intumuissent, & bellantium rabies, crudelia quaeque & extrema moliretur, magnitudinem virtutis suae indicans, & mortalium tolerantiam clementer exercens. Vicitque tunc, licet multis saeculis caligine suffusa veritas, & id, quod Cruciferi multis ingeniis, coloribus, & astu, ambiguum fecerant, vtrius populi *Pomeraniae*, *Culmensis* & *Michalouiensis* terrae forent, illustratum est, terraeque ipsae, pro quibus annis Centum quinquaginta certebatur, iuris Regni *Polonici*, vt erant declaratae. Quarum recuperatione, *Casimirus Poloniae* rex contentus, moderigerum se Apostolico Legato *Rudolpho*, circa pacis confectionem gessit, ad caetera: ostendens se victoria non insoleuisse, & bello tam diu-

Terra, Pomerania, Chelmensis, & Michalouiensis, Regno Poloniae.

1466.

diuturno, non, nisi quæ sua erant, quæsiuisse. In hac autem re, Diuinum oumen mortalibus quibusque, aliena per iniuriam occupantibus, formidandum est, quod iniustos rerum alienarum inuasores, dum se magis tutos crediderint, solet vleisci seuerius. *Marienburgense* autem Castrnm, ideo in sua ditione *Casimirus* Rex consistere, & perpetuo Regno *Polonico* applicare voluit: veritus, voa cum Consiliariis, ne situs bonitate, & murorum magnitudine, ac robore, in potentiam formidabilem, sibique periculosam euaderet, & ex Castri iam celebris ditione, ac nomine, Ordo, quandoque, opportunitate conspecta, superbiret: Succisurus eo pacto ab ordine omnem hostilitatis atq; rebellionis occasionem, materiamque, vt fideles illos subditos, & adiutores perpetuos haberet: quos annis multis hostes infestos pertulerat. *Culmensis* insuper Ecclesia, suæ matrici, & metropoli *Gnesnensi* ecclesiæ reunita est, quæ a *Leschkonis* albi, *Cracouiensis*, *Sandomiriensis* & *Pomeraniæ* Ducis, ac *Polonorum* Monarchæ, vsque ad tempora moderni Regis *Casimiri* tertii, per annos circiter ducentos, ab Ecclesia *Polonica* abstracta, *Liuonica*, *Rigensi*, in rerum natura, dum *Chelmensis* fundaretur, nondum extanti, per longa, non terrarum modo, sed & marium spacia adiecta fuerat. Quo quidem callido & vafro ingenio, *Carolus* quartus *Romanorum* Imperator & Rex *Bohemiæ* in abstrahenda a *Gnesnense* Prouincia, Diœcesi *Wratislauiensi*, quasi quodam nouo præstigio visus est vti, vt iuxta ac Dominium abstraxerat, ita & Diœcesim appropriando nouo Archiepiscopatui *Pragensi* abstraberet, nisi eios molitiones *Casimiri* secuodi, *Poloniæ* Regis, scrupulosa cura repressisset. Conatus est insuper Magister *Prussiæ*, & Ordo Cruciferus, denarii sancti *Petri*, in Diœcesi *Chelmensi*, vetustam redditionem, negata per annos quatuordecim, sedi Apostolicæ debita eius solutione, & tolerando totidem annis censuras, extinguere, ius vetus, & liquidum, quod terras & regiones Regni *Poloniæ* quoties vsurpantur, iniuste detineri clamitat: existimantibus callidis coniectoribus, quod ius Regno *Polonico* & Prouinciæ *Gnesnensi* io terra & ecclesia *Chelmensi* competens, tot tantisque adumbrationibus tollere, & perpetuo obliterare potuissent.

& Archiepiscopatui Gnesnensi Diœcesis Chelmensis accedit.

Vaticinium diuæ Brigittæ, Sueciæ Reginæ, de exterminio Cruciferorũ.

Illo quoque die, beatæ *Brigittæ*, *Scotiæ* Reginæ, in secundo reuelationum libro, Capitulo decimo nono, versus finem, constat, verificata esse; quorum & exemplar subnectimus. *Ostendi tibi supra de apibus, quæ habent triplex bonum, de apiastro suo, Dico tibi nunc, quod tales apes, deberent esse illi Cruciferi, quos in illis finibus Christianorum posui, sed iam pugnant contra me, nam de animabus non curant, non patiuntur corporibus conuersorum ad fidem Catholicam, & ad me de errore. Opprimunt enim eos laboribus, priuant libertatibus, in fide eos non instruunt. Sacramentis priuant, & cum maiori dolore mittunt eos ad infernum, quam si starent in suo consueto paganismo. Etiam non ob aliud pugnant, nisi ut dilatent superbiam, & augeant cupiditatem suam. Ideo venit eis tempus, quo confringentur dentes eorum, manus dextra mutilabitur, & subneruabitur, dexter pes eorum, vt viuant, & se ipsos cognoscant, amen.* Ad prophetiam autem beatæ *Brigittæ*, etiam cœlestis numinis accedebat ostentum. Stella enim, vt in superioribus præmisimus, crinita per biennium exorta, quæ & bellum atrox diuturnumque, & Cruciferorum ex terris, quas occupaverant, portendebat amotionem.

Articuli seu conditiones initæ pacis perpetuæ inter Casimirum Regem Poloniæ, & Ludouicum

Conditionum autem perpetuæ pacis *Pruthenica* Summa a me abscissius, quo poteram compendinata, hæc est, *vt cessantibus omnibus bellis, rancoribus & infamiis, Rex & Regnum Poloniæ, terras suas naturales, Chelmensem, Michaloviensem & Pomeraniæ, iuxta veteres limites, cum omni integritate habeat. Magister & Ordo de illis, & earum iure, quomodolibet competenti, perpetue & in æuum, tribus villis duntaxat in Nerga exceptis, quas de speciali gratia Casimirus Rex Magistro & Ordini, ex terra Pomeraniæ, propter commodiorem piscaturam in Hab, venatione sibi totius Neriæ reseruata largitus est.* Item *Castra & oppida Marienburg, Schtum, & Cristburg, item Ciuitatem Elbing nouam, & veterem, cum suo districtu, & oppido Tolkmith, & suo districtu, & officio Valdaphi, & sex villis Castri Holand, & omnibus militibus vasallis, ad Regem & Regnum Poloniæ, perpetuo pertineant, & Magister & Ordo perpetuo illis renunciant,* item *quod tota terra Prussia cum suis Castris, Ciuitatibus, oppidis, militibus, & villis, (Marienburgensi, & Elbingensi Castris, oppidis & districtibus, exceptis)* & *cum iure patronatus, & ditione Episcopatuum Pomesaniensis, & Zambiensis, Magistro & Ordini perpetuo remaneat, in illorumque iure & dominio perpetuo consistat.* Item *quod piscaturarum Reuvtel, medietas cedat, Regi, & Regno, medietas Ordini & Magistro.* Item *quod Ludouicus Magister & quilibet suus successor Magister Prussiæ, sit Princeps & Consiliarius perpetuus Regni Poloniæ, & Commendatores principaliores, a Magistro pro tempore deputandi, sint Regni eiusdem Consiliarii, in Regis & Regni Poloniæ protectionem, subiectionem, & defensionem, perpetuo duraturam, assumpti, & ab eis affectione Regia tractandi, honorandi, & diligendi, & in iuribus eorum conseruandi. Tenebiturque quilibet Magister de nouo in Magisterium assumptus, Regi Poloniæ, cuilibet pro tempore, post sex Menses, in die assumptio-*

1466. *Magistrum Prusia.*

ptionis se personaliter repræsentare, & tam pro se, quam Commendatoribus, & terris Prusiæ præstare Regi & Regno Poloniæ iuramentum, A *de obseruanda præsenti perpetua pace, & nunquam petenda absolutione, aut relaxatione iuramenti, nec concessa, aut concedenda vti: in sinistra Regum Poloniæ habiturus locum primarium & sessionem.* Item, *quod Magister & Ordo, ac terra Prusiæ, & quæcunque alia per Magistrum*, & *Ordinem, sub barbaris conquirenda, sint perpetuo Regi & Regno Poloniæ connexa, iuncta, vnita, & inuiscerata, ita ut sint cum Regno Poloniæ vnum & indiuiduum corpus, vna gens, vnus populus in amicitia, fœdere, & vnione: nullum alium, quam Reges Poloniæ, præter summum Pontificem, pro Capite, & superiore recognituri.* Laturi *insuper illis contra omnes auxilia hostes, & nunquam illos in prosperis aut aduersis deserturi, nec sine eorum speciali scientia & consensu, celebraturi fœdera, aut bella Catholicis moturi.* Item *quod Chelmensis ecclesia ad suam matricem & primitialem Ecclesiam Gnesuensem redeat, & illi reuniatur: ex regulari in secularem transferenda, in ditione Regis & Regni Poloniæ perpetuo duratura.* Item *quod Ecclesia Varmiensis, cum suo Capitulo & omnibus Castris & Ciuitatibus, ditionem & ius Regis Regnique Poloniæ, perpetuo transeat: renunciantibus illis Magistro & Ordine.* Item *quod ad ecclesiam Chelmensem præfatam promoueatur Secretarius Regius Vincentius Kielbassa: habiturus & Pomesaniensem in commendam, ad vitam: Eius morte secuta, ad regularitatem & ditionem Magistri reditura.* Item *quod Castra, Ciuitates, oppida, Villæ, & qualibet loca Ecclesiastica reddantur per partem vtramque, eorum ecclesiis. Soluantur hinc inde omnes captiui, Strata veterem habeant vsum. Abstineatur ab omni impositione, omnium teloneorum, & depositoriorum. Ad Ordinem sanctæ Mariæ Theutonicorum prædictum, etiam de subditis Regni Poloniæ personæ assumantur, capaces ordinis, ita tamen, quod non excedatur medietas, & in distribuendis Commendariis, & officiis, Ordinis habeatur etiam ad illos respectus. Magister eligatur idoneus, absque demerito, & sine scientia Regis, & Regni Poloniæ, non amouendus.* D Item, *quod Rex, Regnum, Magister & Ordo, ad nullam Ecclesiasticam potestatem, vel mundanam recurret, & præsentis pacis solutionem petet, nec vtetur impetrata, vel motu proprio concessa.* Item *Castrum, Ciuitas, oppidum, munitio, in terris Regiis, Pomeraniæ, Chelmensi, Michalouiensi, quomodolibet intercepta, vel Magistro tradita, debet Regi & Regno Poloniæ restitui, aut cum assistentia Magistri expugnari, & e conuerso reddi.* Item *quod Castra, Ciuitates, ad Regem, & Regnum Poloniæ, & vice reciproca, ad Magistrum & Ordinem,*

1466.

ex fœdere pertinentes, in festo sancti Ioannis Baptistæ cuilibet partium debent consignari, & reddi, & Ciuium & subditorum, omnis hostilitas, & rebellio perpetuo obliterari vitaque eorum, & fortunis securitas, plena haberi. Et quod omnes donationes, venditiones, & alienationes, hinc inde in bonis quibuslibet, in partem alteram cedendi, sub bello facta, debeant cassum & retractatum iri. Omnes profugi & exules, militares duntaxat, & nobiles, ad bona sua reuerti, de illis pro beneplacito dispositurí, & omnis bonorum eorum alienatio irritari. Ciues vero exiliati, & profugi, in omnia æque bona, domos & agros, restitui, quæ non essent vendita, ante præsentis Diætæ inchoationem. Pro venditis quoque, licebit eis dare precium expositum, per emptorem. Item B *quod pacem ipsam omnes Episcopi, Duces, Palatini, Dignitarii, Commendatores, Militares, Ciues Regni Poloniæ, & Prusiæ, iurabunt seruare: renunciando omnibus exceptionibus iuris & facti.* Item, *quod Casimirus Poloniæ Rex, & Ludouicus Prusiæ Magister, etsi firmam, ratamque pacem præsentem, vel ex eo crediderint, quod a Legato Apostolico, Rudolpho Episcopo Lauantino, tractata, ordinata, approbata, & confirmata sit: pro maiori tamen eius subsistentia, & robore, per suos Oratores instabunt, vt præsens pax, fœdus & vnio, vltronee per partem vtramque celebrata, confirmetur, per Summum Pontificem, specialibus bullis, adiecta pœna Censurarum in transgressorem cum* C *suppletione omnium defectuum, quocunque authoritate firmatorum, & specialiter cum cassatione allegationis, quæ prætendi quomodolibet possit: cum & in Diætam vtraque pars sponte venerit, & concordiam, fœdus, & vnionem inierit vltronee, & initam, in singulis conditionibus & articulis, speciali & expressa voluntate emologauerit.* Sic bellum in quatuordecim annos protractum, spe omnium propter cunctationem solam Principis in rebus omnibus, serius finitum est.

Tali itaque, quem, vt præscripsimus, modo, ordine, & fœdere, Prusia vniuersa, postquam *Polonos* vario Marte, multoque cruore, & sudore, annis prope tredecim, exercuisset, *Polonico* Regno vnita atque dedita est. Cæpitque ex tunc area Regni *Polonici* diffusis oris protendi, & nominis sui illustre præconium dilatari, salubri consilio, salubri arte, & magis Diuina quam humana prouidentia, victores victis, & nigræ Crucis osores, cultoribus illius permixti, ac post cruenta & sanguinaria bella, viribus copiarum & ingeniis Callidis, terra marique gesta, post grauia odia, quæ annis tredecim sanguis fusus, vix explere potuerat, pax optima, solida, terra marique composita est. Cuius compositionis maximam partem laudis, atque æstimationis, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*,

1466.

Apostolicus Legatus tulit: quoniam illo authore, atque agente, ab infestis armis, quæ magnam turbationem Catholicis tantopere attulerant, fuit discessum. Qui priusquam *Wratislauia* ad *Thorunensem* Diætam egrederetur, oraculo deuotæ & religiosæ *Veronicæ* Virginis, de *Cracouia* ortæ, sed circa *Wratislauiensem*, multis iam annis demorantis, Ecclesiam, & frequentes habentis reuelationes, aliquidum edoctus, pacem *Pruthenicam* a se confectam iri: quemadmodum eidem *Veronicæ* per visionem, qua in conspectu altissimi Legatus ipse visus est, ab ea consistere, & acinacem ab vtraque parte acutum confringere, *Pruthenicum* bellum confringendum, ab eo Angelo interpretante monstratum est.

Veronica virgo vates, Legatum Apostolicum Rudolphum pacem inter Polonos, & Cruciferos confecturum, Georgio Bohemiæ Regi prædicit.

Et quamuis pax præfata, & ipsa sui natura, & optimis æquisque conditionibus, suis læta esset, desiderabilis cunctis, & iucunda, vniuersi quoque viri, pacifici & timorati, *Casimirum Poloniæ* Regem, & Consiliarios suos, *Rudolphum* Apostolicum Legatum, cæterosque authores illius, summis laudibus ad cœlum efferrent: *Georgius* tamen *Bohemiæ* Rex dolore ingenti, cadentis suæ ad irritum spei, angebatur, quippe qui *Polonos Pruthenico* bello, in multo longius tempus distineri, atque exhaustum iri optauerat, & per dissidentias cum Cruciferis, mutuaque bella, Regnum *Bohemiæ*, sibi & filiis male quæsitum, & quærendum, diuturnum fore crediderat. Qui, cum illam primum, ex rumore sonoro & præcipiti, confectam audisset, diu credere renuit, ne indolendum sibi vehementius foret, si crederet: asserens *ingenus suis abunde prouidisse, ne pacem Pruthenicam confectam iri, & immunia atque bellorum flammas, largo hactenus cruoris mutui imbre producias, lentescere contingeret.* Dum vero contra, ac ipse ratus, pacis *Pruthenicæ*, multorum relationibus, atque literis gloriosius confirmaretur exitus, stomachans & indignans, ac liuore sese excrucians, *stabilem & diuturnam fieri non posse*, apud suorum aures deducebat, *& ex impedimento, per Cæsarem, & Electores Imperii, Almaniaque Principes dando, vel ex eo solo, quod mercenarii milites, in parte vtraque, in emerito stipendio negligendi, illam infecturi forent.* Eoque vno respectu se & secum sentientes, in communi anxietate & liuore, quam maxime solabatur. *Lithuanis* quoque ipsa pax sciebatur parum grata, molestius ferentibus, quod *Polonos* bellis *Pruthenicis* occupatos facultatem nocendi nacti, bello pulsare, pro conferenda eis *Podolia*, & iure ac proprietate terræ *Lucensis*, quæ *Volhiniensis* antiquitus dicebatur, abdicanda, omiserint, & quod tempus expectatum amiserint, quæ *Polonos* & *Prussia* accessione, atque potentia auctos, & cæteris impedimentis vacuos, tam opportune iam aggredi non possent. Torsere denique se nonnulli Proceres *Poloniæ*, ex pacis præfatæ prospero atque inopinato euentu, cum, quod illis non adhibitis, fœdus ictum, deputabant ignominiæ, tum, quod republica bello exonerata, & ea, quæ amungere solebant, rapturi non essent, & quæ detinebant Regalia, Rege pecuniarum abundantiam consecuto, amissuri. Nitebantur etiam per cæcam inuidiam, qui pacem tractauerant, & confecerant, non sine manifesto & euidenti, propter pestem assidue grassantem, periculo, quod soli illa non assequebantur, honores corrumpere & premia: astruendo *potuisse confici pacem meliorem, pacisque condiciones feraciores, si præcipitatio non interuenisset, & rem integram, ad Conuentionem generalem in Pyotrkow tenendam, dilatum iri placuisset.* Ignari rerum humanarum, quæ fluxæ ac mobiles, in aduersa sæpe, quoties moderatio & æquitas illas non rexerit, Diuino nutu vertuntur: cum potius clementissimo Deo gratiæ immensæ ab vniuersis agendæ forent, quod ad pacem æquis conditionibus ineundam, parti vtrique, animos mentemque tribuerit.

Et quibusdam ex Polono Senatu

Mercenariis insuper militibus, pax ipsa cordi non erat, pacisque non probabat capitula: qui veluti belli instrumenta, sub pace, minus se pensum iri, & precium suæ æstimationis & militiæ, ea secuta, sciebant casurum.

ac militibus, atque exteris pax ipsa non placet.

De hac autem pace & victoria, *Polonis* neque superbiendum, neque gloriandum est, vtpote, quæ non eorum viribus, industria aut merito, sed sola peruenit propiciatione Diuina. Venerandumque ipsis, & assidue glorificandum nomen Diuinum, fortunæque expauescenda mutabilitas, & id maxime, & ante omnia intelligendum, sentiendumque *Dominia & regiones facile amitti, quas contigerit, aut occupari per iniuriam, aut iure & iustitia non administrari.*

Honoraturus *Casimirus Poloniæ* Rex *Rudolphum* Apostolicum Legatum, suum iam ex *Thorun* in *Wratislauiam* appropinquantem discessum & labores, quos in conficienda pace mensibus prope duobus pertulerat, præmiaturus, quatuor illi argenteas scutellas, & duas pelues, quadringentos florenos in auro, quatuor pocula deaurata, vestes multiplices Sabellinas, & mardurinas, purpura nobili contextas, equos pulcherrimos, & nonnulla alia magnifica dona iuxta meritum transmittit.

Rudolphus Legatus Apostolicus

Quæ pater ille, sua illa celebri modestia suscipere aspernatus, ne sibi probro haberetur, humiliter a *Casimiro* Rege expetiit, maius se donum ex recusatione, quam & natura sua, & Sedes prohibet Apostolica, quam susceptione ratus, ab ipsa Sede & Regis promotione, seruato cultu modestiæ, adepturum. Et quamuis ab insignibus, & grauibus viris, itidem & a *Casimiro* Rege ad illum destinatis, vt ex donis ipsis, saltem aliqua grata accipere in animum induceret, iterum atque iterum, cum multipliciter vexaretur, aspernatus est omnia & petitionis frequentem instantiam, & petentium

innata modestia, amplissima dona Regis Casimiri renuit.

1466.

1466. *Magister vero Ludouicus* tium dignitatem, manus suas, ab omni munere ioeestas seruauit. Extendit & in Magistrum *Prussia Ludouicum* suosque omnes *Casimirus* A *Polonia* Rex suæ munificentiæ dextram, & vestibus triplicibus Sabelliois, valde optimis, Magistrum vestiens, dat insuper pro viatico, trecentos florenos, duos scutellas, & duas pel- *cum suis principalioribus* ues argenteas, duos pulcherrimos equos. In *Henricum* vero *Plavienski* Hospitalarium, *Gerhardum Molingrade* Marszalcum *Linouia*, *Vilhelmum* de *Epingen*, Commendatorem de *Osterode*, *Vlricum* de *Kinsberg* in *Ilawa* tenuratium, duplicia vestimeota Sabellina, & mardurioa, florenos, & equos contulit. In *Bernhardum* deoique de *Schumborg*, Capitaneum *Chelmensem*, *Georgium Sliwienski*, milites, qui cum Magistro *Ludouico* aduenerant, simplicia Sabellina. In duos vero B fratres Cruciferos Magistro & Cubiculo assisteotes suo, qui appellaotur Compani, mardurina distribuit: oon computatis his, quæ in Magistrum & omnes suos, dum apud *Thoruneusem* diætam staret, per omne tempus contulerat. Nec his omnibus Rex optimus cootentus, nimia egestate & paupetie *Ludouici* Magistri cognita, quo sibi & Regno illum & Ordinem suum fideliorem efficeret, quindecim millibus floreno- *honoratur illa.* rum eum donat, quibus suis stipendiariis facilius soluat, & recedentibus mercenariis ex *Prussia* militibus, amœnitas pacis robustius vbique consurgat. Qua quidem liberalitate *Ludouicum* Magistrum *Prussia*, C & omnes suos adeo Rex deuinxit, vt pro custodiendo pacis fœdere, impensius etiam quam exigebatur, operam suam nauaturos repromitterent: pœnitentia graui afflicti, quod *Frederici* Imperatoris Ducis *Austria* & Electorum Imperii, vaois promissis delusi, io pacem perpetuam dudum ante, cum Rege & Regno *Polonia* venire tardauerint, nec vnquam alias priuatim, & publice ordo Crueifericus, *Polonico* Regno fuit coniunctior.

Legati Romam pro confirmando fœdere inter Polonum & Cruciferum ordo, mittuntur. Delegati posthæc Nuncii, ad Summum Pontificem, *Paulum* secundum in Vrbem à *Casimiro Polonia* Rege, videlicet *Vincentius Kielbassa*, ad Ecclesiam *Chelmensem* D nominatus & *Ioannes Ostroreg*, Iuris vtriusque Doctor, Castellanus *Myedzirzecensis*, à Magistro vero *Prussia Ludouico*, *Ioannes Vinkeler* Decretorum Doctor, sub vna comitiua ituri, & post præstitam præstandamque obedientiam, actas quoque in Papam gratiarum actiones, pru bello diuturno, opera sui Legati *Rudolphi* summoto, coofirmationem fœderis, de cer- *Petituri etiam vt Rudolphus author pacis Prutbenica* ta scientia, æquo tenore petituri. Quibus quoque & hoc iniunctum est, vt *Rudolphum* Episcopum *Lauantinum* in Cardinalem, pro suo merito, enarratis suis virtutibus, & exactissima, quam in procurande pace *Prutbenica* egit, cura, creari summo conatu exoptent & procureot. Quem *in Cardinalem creetur.* *Casimirus Polonia* Rex, dooa sua abnuentem, in perpetuum ipso acceptante, delegit Consiliarium, & ducentos florenos in *Cui ducentos florenos Casi.* Zuppis *Craconiensibus*, pro aonuo salario illi *mirus Rex* deputauit. *annui salarii in Zuppis assignauit.*

Orditurus autem apud *Casimirum* *Polonia* Regem rem fidei, & *Bohemicam*, (concretæ enim erant) *Rudolphus* Episco- *Casimirus Rex nomine Summi Pontificis rogatur,* pus *Lauantinus*, Apostolicus Legatus, grauia quarum principaliter, ad intercipiendum bellum *Prutbenicum*, omni conatu æstuaueras, petita à *Casimiro* Rege audieotia, in *Ioannis Gnesnensis* Archiepiscopi, *Iacobi Wladislauiensis* Episcopi, *Luca Posnaniensis*, *Ioannis* de *Rythwiani*, Regni *Polonia* Marszalci, præsentia, *Casimirum* Regem nomine Summi Pontificis, *Pauli* secundi, orat, rogat, requirit, & hortatur, *ne sacra fidei rem in Regno Bohemico ab* *vt Regnum Bohemia pro se ipso,* *improbo & callido hæretico Georgio Posdziebraczki, diutius in opprobrium totius orthodoxæ fidei conculcatum iri, & Regnum illud contra ius fasque detineri, ab eius iniusto occupatore, qui variis dolis, & vt fertur, etiam per venena, nobilissimo inter Principes adolescente, Ladislao Hungaria & Bohemia Rege, enecato, quæsiuerat, detineri finat: eo maxime attento, quod Regnum illud pene eiusdem linguagii & nationis cum suo Polonico sit, & nulli alteri, quam sibi, ratione consortis Regina Elisabeth, Regni illius ex patre, auo & proauo, vnica haredis, & filiis suis, quos Dei dono frequentes in spem Regni eiusdem progenuit, debeatur.* Addidit prætetea *esse in Regno illo plures insignes Barones, fideles, & orthodoxos, esse & plures numero Ciuitates, præsertim vero Wratislauiensem, esse, & Slesia Principes, dominatum suum, & susceptionem Regni Bohemia magnopere expectantes, & qui essent, non secus quam perniciosam pestem Georgium deserturi. Consurgeret itaque, & Regnum illud primum pro Dei honore, & fidei sancta exaltatione, deinde pro iure, sibi debito, & gentis, ac linguagii identitate, à monstris hæreseos, ac detentione iniqua, solueret: amplificaturus eo ipso præmium sibi apud Deum, & nomen apud posteros. Quod si forte regni Polonia, & cæterorum suorum principatuum, cura & charitas eum à suscipiendo distinerent, aut daret saltem pro Rege Bohemia filium suum Wladislaum na-* *vel aliquo filio suscipiat,* *tu maiorem, aut, si id quoque molestum esset, secundo genitum Casimirum, aut tertio genitum Albertum, & ad extremum, vltimo tunc genitum Alexandrum, tutissimam Regni sedem, apud Wratislauiam, donec cætera in ditionem accederent, habiturus, siue solus præsidere vellet, siue filium aliquem instituere mallet.* Neque enim

1466.

enim fas ducunt cæteri Principes, suscipiendi Regni Bohemici, & exterminandæ hæresis, sub Georgio plurimum virus suum diffundentis, Casimiro Poloniæ Rege, filiisque suis superstitibus, regimen assumere, Casimirumque Poloniæ Regem, aut aliquem filium suum, & non alium, tam summus Pontifex, & Collegium Cardinalium, quam omnes Reges, & Principes orbis, iustum & legitimum, ad assumendum Regni illius Diadema, destinant, facile Diuinitate propitia, & pestiferum ritum, & iniquam Georgii dominationem, obtriturum. Ad quam rem operosius expediendam, & summi Pontificis præstabuntur fauores amplissimi, & pecuniaria auxilia, & totius Slesiæ, ac Lusatiæ ego ipse plenam possessionem polliceor. Breui *Casimirus Poloniæ* Rex cum suis deliberatione capta, respondit Legato Apostolico, *Legationis suæ seriem, continere ardua, nec super illa angustia temporis, & ab ipso, & Consiliariis suis, rerum Pruthenicalium expeditione fessis, & in recessum, ob grassantem in Thorun Pestem, festinantibus, posse quicquam bene transigi. Proinde ad Diætam Pyotreouiensem, circa Principium mensis Maii, ab eo & frequentiori Consiliariorum numero tenendam, personaliter veniret: responsionem suæ legationis illic, fauente Domino, accepturus.*

Georgium Regem hæreticum, ac vna hæresim inde extirpaturus.

Omnibus apud *Thorunensem* Diætam, propicia Diuinitate, rite expeditis, mercenariis etiam militibus, fuit stipendii solutionem, in diem vsque beati *Ioannis* Baptistæ, prolongantibus, *Rudolpho* Apostolico Legato *Wratislauiam*, *Ludouico* vero Magistro, cum omnibus suis in *Prussiam* diuertentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, die Martis vigesima octaua mensis Octobris, de *Thorun Nyeschowam* egressus, per *Raczyasch Vukithi*, & loca villarum abstracta, vitando auram infectam, die Solis octaua mensis Nouembris, in *Kozyenicze* peruenit. Vbi extunc ordinandis, expediendisque plurimis rebus, nonnunquam etiam tractandis venationibus, intentus, vsque ad vigesimam nonam diem mensis Ianuarii, cum Consorte sua Regina *Elisabeth*, mansit. Sub idem autem tempus, mercenarii milites, tam Magistri, quam Regii, ne sui stipendii solutionem, sufferendo cassas ferias, viderentur agere, grege de duobus millibus, in vnum coacto, Duce *Ioanne Snink*, iniussu Regis, & Magistri, in *Stholpensem* terram, quæ ab *Henrico Stholpense* Duce tenebatur, transeuntes, oppidum *Pelcznicza* occupant, & omne tempus hiemis illic agunt: Regiis iussibus, non attentis, qui illos inde discedere, per *Ioannem Riczerz* Cubicularium suum, geminata voce, & iussionis efficaciam, iteratio testaretur. Interceptum & tunc fuit Castrum Regium *Drahim*, sub *Ioanno Marczinkowski Cassubita*, per vnum ex *Stholpensibus*, cuius erat *Pelcznicza*. Qua propter concordatum fuit, vt *Polonus* cederet de *Pelcznicza*, *Saxo* de *Drahim*. Et in hunc modum pax reintegrata est, inter *Sbnink* & Ducem *Stolpensem*, qui personaliter *Schninkum* & suos in *Pelcznicza*, cum quatuor millibus cinxerat.

Mercenarii miles otii impatiens

Pelcnicz am oppidum Stholpensis Ducis occupat.

Quod Castro Drahim Polonis restituto, illico reddit

1466.

Vndecima die mensis Nouembris, apud *Norembergam* generalis Diæta à *Frederico Romanorum* Imperatore instituta, ad prouidendum rebus fidei, & Catholicorum contra *Turcas*, in Catholicorum exterminium, & terrarum eorundem occupacionem, assidue grassantes, habita est. Ad quam licet summus Pontifex, *Paulus* secundus, Legatum suum *Fantinum*, Auditorem, & Imperator *Romanorum* Oratorem suum, misissent, venisset insuper frequens numerus Principum *Almaniæ*, & quadraginta quatuor Ciuitatum, & Communitatum Nuncii comparuissent, variique tractatus, ingenia, ad reprimendam *Turci* sæuiciam, sudassent, singulis suam operam, in opus tam necessarium, pollicentibus, Duce tamen idoneo, qui onus in se susciperet, & susceptum gereret, non extante, omnis illa solicitudo, perinde ac radice non subnixa, euanuit. Nuncii *Bohemiæ* Regis *Georgii*, *Albertus Kostka* & *Benedictus Rithimiler*, licet in apparatu ducentorum & sexaginta equorum numero, in Diætam huiusmodi, venissent: *Fantino* tamen Legato Apostolico, *Georgium* præfatum, pro non Rege, sed hæretico, a Summo Pontifice deposito, priuato, damnato, censurato, & interdicto æstimante, neque fuerunt auditi, neque in Colloquium, aut in consessum admissi sunt, sed per omne tempus Diætæ præfatæ conuersatione orthodoxorum eis negata, magno ludibrio habiti, licet Regem suum, cum omnibus *Bohemiæ* potentiis in *Turcorum* bellum, callido satis ingenio, non quod præstare possent, sed vt æstimationem Regis sui, apud ignaros efferrent, & facinus suæ hæresis adumbrarent, obtulissent. Qui deinde subnectendo petebant, *ne Rex eorum Georgius denunciaretur, vt priuatus, damnatus, & hæreticus. Sed Diæta altera instituta, in fidei causa daretur sibi audientia, & defensionis facultas.* Ad hanc autem ignominiam *Georgio* præfato, & suis alia accessit pernicies. *Ioannes Rokiczian*, *Bohemicæ* hæresis vertex, dolosus auriga, & scelestus artifex, subita paralysi apud *Pragam* percussus, loquendi vsum amiserat. Iustissimo Dei iudicio id perpessus, vt qui pestifera lingua plurimos in errorem & damnationem, scorpionis more lingendo, & virus infundendo, traxerat, in lingua ipse viuens adhuc mutilationis sentiret tormentum.

Synodus Noremberga frustra fit, pro reprimendis insultibus Turcarum.

Vnde Legati Georgii Bohemiæ Regis vt hæretici, turpiter excluduntur.

Ioannes Rokiczyana paralysi percussus.

Circa mediecatem Mensis Augusti, *Tartarorum* Imperator *Eczigeri* absumptus est, & vt nonnulli ferunt, à suis venenatus. Qui sub omni tempore sui Imperii, pacem opti-

Eczigeri Thartarorum Imperator moritur.

1466. optimam cum Regno *Poloniæ*,& terris *Prussiæ*, custodiuit & tenuit: humanus, ciuilisque, & bene agendi cupidus. Qui & suis potenriis A Christianos contra *Turcum*, dummodo *Casimirus Poloniæ* Rex id sibi imperasset, enixius se iuuaturum obtulerat, & *Thartaros* à prædis & rapinis abltraheus, agros colere, mechanicas artes agere, & elaborato, aut mercato coegerat viuere. In *Polonos*, qui frequenter apud illum agebant militiam, quod enixius in certaminibus, pro eo susceptis, operam suam pro victoria nauassent, & in omnes Christianos vndecunque ad se venientes, & in suo commorantes imperio, adeo humanus, ciuilis, & liberalis, vt nequaquam barbaro homini, & in ritibus *Mahumeticis* educato, qnamuis nihil attinet mores natione perpendi, conuenire videbatur, maiori Christianorum, quam suo damno ex- B tinctus est.

Polonorum & aliorum Christianorum amicus.

Depravati mores Polonorum recensentur.

Tempus apud *Polonos*, non in anni tantommodo præsentis, sed & transactorum, omni genere maliciæ, quodammodo fœcundum erat: siue ex diuturnitate vigentium assidue bellorum, siue ex cœlestium inclementia prouenicns. Capillum enim aduersantem frangere, & in circinos cogere, ad muliebres blanditias amictum expolire. Cæsariem peplis, foris & domi, nocte & interdiu obuoluere, mollicie corporis cum fœminis certare, capillo ex Cæsarie permisso illas vincere, pectoris loca fasciis splendoris, qood alias vix fœminis permittebatur, obooluere, illorum temporom grande extabat specimen, & peruersorum nequicia, per C dissolutam impunitatis licentiam, supra solicum exerescente. Sic in annis illis scelerum diluuium inundauit, vt omnes facinorum terminos, & metas transcendisse videretur. Plerique nullam habendo patrimoniorum æstimationem, effuso censu, in furta dilabebantur & rapinas. In nonnullis enim *Polonis*, notabatur auarus, tener & degener animus, iustissimis obluctans imperiis, & de ordine religionis Christianæ, & quod omnia superat facinora, de legibus Diuinis, & Ecclesiasticis male existimans, non se malebat, & præuaricationes suas emendare, sed superiores. Ex superiorum suorum factis, virtutibus, auc imaginibus superbiens, loquebatur grandia, totus D tumebat, quasi alta & heroica ipsemet fecisset, & sine cultu virtuosæ actionis, semper se in anteriora, ridiculus *Thrasonis* imitator extendebat. Itaque vt non de singularibus personis, sed de vniuersis lustius scribam. Leges Diuinas, & scita, contemnendo irridemus, & floccifacimus, nec fotis scripturarum comminationibus credimus, nec Diuina imperia aperto pectore haurimus, leuissimæqne venturæ vitæ, & saluationi perpetuæ, iuxta ac semper hic victuri, insistimus, neque ad mortem, & rerum omnium consumationem aspicimus, portum, vt nunquam recusandum, ita aliquando ingrediendum optimos insuper nos, & iustos, nostro, vel assentatorum, infatuati 1466. iudicio, rati existere, mutari & corrigi, dum A tempus est negligimus. In conferendis Magistratibus, & officiis, venalitas & mercatura, mutuas tunc exagitabant vices, nec plus honorato aut sensato, sed plus eroganti, Magistratus contingebant. Diuinam euacuare nonnulli, vt suum statuerent authoritatem, nitebantur: morituri, ob id scelus sine liberis, aut degeneres, & ignauos illos relicturi, in se finaliter aut in sobole puniendi. Multis denique eum statum, per vim & iniuriam Diuinam & humanam cepisse, qui diuturnus esse sine rerum mutatione non posset. Nec operiuntur cum tremore diebus ac noctibus, quas in solatiis deducunt, quod reddituri sunt tandem districtam, die nouissimo, de B minimo quadrante rationem. Quod non ex alio reor prouenire, quam quod non statim flagellum Omnipotentis Dei appropinquat eorum tabernaculis, nec cum hominibus verberari merentur aut flagellari, sed cum dæmonibus ipsis.

Annus hic apud *Polonos*, plurimum insignis & memorabilis, in quo, bellum *Pruthenicum*, annis prope tredecim, assiduo vigente Marte, extinctum est, & æquis conditionibus, firmata pace, terræ naturales, *Michalouiensis* videlicet *Chelmensis*, & *Pomeraniæ*, Regno *Poloniæ* restitutæ, *Prussia* cæpit esse subiecta & vnita, Epidimiæ peste, regiones *Poloniæ* fere vniuersæ, ora tamen *Pruthenica*, *Pomeraniæ*, *Russiæ* & *Masouia*, C excepta, quam grauiter vexatæ, & fere per vniuersum *Poloniæ* Regnum, in vicis, vrbibus, atque villis, discursione mirabili, dum nonnullas villas præteriret, cæteras inficeret, per nota & ignota Capita, late vis morbi peruagata est. Tractus enim cæli infectior pestem, longo durantem tempore, non quidem omnia peruadentem loca, sed hinc & hinc, & primum in vrbes, deinde in vicos, & rura se diffuodentem, causabat humiditate, & inopia frugum. Singulis enim Mensibus, frequentes desceodebant imbres. Insuper & hyeme calida, & fere sine exemplo, cuius caliditas pestem vehementius promouebat, & vsque in dies Quadragesimales produxerat, sub quibus propiciatione Diuina, D quieuit lues. Opportuuus & ipse annus, ad rescindendom bellum *Pruthenicum*, nec reconciliationis tempus aptius, eandem reserens astrorum reuolutionem, sub quibus bellorum stridor cæperat: & Astronomorum iudicio, nisi præsentis, rescissum fuisset bellum, in multos futuros producendum. Accedit his, quod ex Dominio suo, annis multis, super mortales continuato, Saturnus, discordiarum, bellorum, rixarum, & pestium sator, excessit, & Ioui, benigno Planetæ, Dominium reliquit.

Pestilens anno cum imbrium frequenti descensione, vehemens in Polonia grassatur: quam & hyemis nimia caliditas promouet.

Nec apud *Polonos* solum, sed & apud *Bohemos*, is annus insignem se *Georgii Posdzyebraczki* Regis *Bohemiæ*, depositione, priuatione perpetua, per summum Pontificem *Paulum* secundum fa-

Georgius Posdziebraczki hæreticus declaratus,

1466. facta, præstitit. Vbi enim ad liquidum, quod dolosa simulatione celatum iri sudauerat, cognitum deprehensumq; est, qualis, & quam va- A stra, quamque adulterina, iuramenti sui, in Coronacione, de tenenda fide ortodoxa, præstiti, series extiterit, ex qua professionis, & operis effectus, fœdus & sceleratus erupit, præfatus summus Pontifex, *Paulus* secundus, præfatum *Georgium Posdziebraczki*, omni honore Regio, Ducali, vt & taoquam hæreticum relapsum, vigesima tertia die mensis Decembris, *Romæ* priuauit, & omnes subditos Regni *Bohemiæ*, ab eius obedientia, & iurisdictione absoluit, ac ipsum, & filios suos ac posteros, ad consequendas quaslibet dignitates & honores, inhabilitauit.

per summum Pontificem Paulum secundum, Regno Bohemiæ abdicatur.

1467. Cepit & me scribentem præsentia annalia, non mediocris, super bello *Prutenico* finito, & restitutis terris abstractis, dudum: *Prussia* quoque B Regno vnita, voluptas, vtpote, qui molestius tuleram *Polonicum* Regnum à variis natiooibus & populis laceratum in eam diem fuisse; fortunatum me, & cæteros coætaoeos meos, ratus, quibus reintegrationem ipsam, post tot secula videre contigit: crediturus fortunatiorem, si *Slesia*, *Slupsensem*, & *Stolpensem* oras, in quibus tres Episcopatus, à *Boleslao* magno, *Polonorum* primo Rege, & patre suo *Myeczslao* fundati, *Wratislauiensis* videlicet, *Lubucensis* & *Camenensis* consistunt, reddi quoque & reuniri Regno *Poloniæ* per clementiam diuinam, me iospectante contingeret. Lætior enim ex hinc discederem, & in somno meo suauius, molliusque quiescendo accumberem.

Lætatur huius operis author, quod eo viuente, Prussia Regno sit Poloniæ vnita. Exoptans, vt Slesia quoq; Slupsensis & Stholpensis ora Poloniæ accedant.

In rure villæ *Kozyenicze*, in *Radomiensi*, supra *Vislam* consistente, districtu, *Casimirus Poloniæ* Rex, huius anni Saluatoris natalem, cum Regina *Elisabeth* egit diem: propter epidimiæ pestem facilius deuitandam. Die autem Iouis, prima mensis Ianuarii, sub noctis medio, in diem succedentem, quintus filius, se octaua proles, *Casimiro* Regi, per *Elisabeth* Reginam apud *Kozyenicze* productus est: fonte baptismi, à *Ioanne Cracouiensi* Episcopo, sub præsentia nonnullorum Baronum, in loco eodem regeneratus est: geminati aui, *Romanorum* videlicet Imperatoris, & alterius magni Ducis *Lithuaniæ*, *Sigismundi* cognominationem sortitus.

Sigismundus filius Casimiro Regi Poloniæ in Kozinicze nascitur.

C

Casimiro autem Rege feria quinta ante fe- D stum Purificationis sanctæ *Mariæ* virginis, ex *Kozyenicze* in terras *Lithuaniæ* processuro, *Paulus* Præpositus Monasterii *Schemdensis* in *Praga*, sacri Ordinis Dominici *Hierosolymitani*, de rubea Cruce, a Rege *Bohemiæ Georgio*, missus aduenit: Id in summam literis & voce à *Casimiro* petens, *vt Clericos suæ ditionis, rumores dissemiuantes, quibus Casimirus Poloniæ Rex Wratislauienses in suam protectionem suscepturus significabatur, cohiberet, certioremque Georgium Bohemiæ Regem faceret, obseruare velit ne an non fœdera, secum Glogouiæ inita.* Iam siquidem præfatus *Georgius* cognouerat, se a Summo Pontifice *Paulo* secundo, solenni processu instaurato, à Regno *Bohemiæ* depositum, & vt hæreticum relapsum, damnatum & omni priuatum honore habito & habendo. Iam senserat Legatum Apostolicum *Rudolphum* Episcopum *Lauantinum*, de suscipiendo Regno *Bohemico*, *Casimirum* Regem magna cura & conatu, Summi Pontificis nomine, solicitasse, & omoium Catholicorum, tam Baronum, quam Ciuium, & agrestium, in Regno *Bohemiæ* consistentium, quorum *Zdenyek Conopniczki* de *Sterbarg*, Burgrabius *Pragensis* erat Princeps, animos à se alienatos esse in bellum, illi publice mouendum, spectare. Propter quod *Casimiri* Regis, vafra satis, & callida le, atione, palpabat, explorabatque mentem. Literis insuper satis prolixis, & *Casimiro* Regi, & pluribus aliis Catholicis Regibus destinatis, processum depositioois, per Papam factum, infectum Causam vero suam iustificat um iri, contendebat. In quibus degenere & indecora vafricie, dum se purgare & nobilitare exæstuat, maiori fuscamentu deoigrat: nonnullorum suorum Consiliariorum, & signanter, *Gregorii* de *Hanberg*, temeritatem, & insaniam suam cassis nutrientium præconiis, ad vesanam mentem pertractus. Depositionis autem suæ literarum Apostolicarum tenor talis extat.

Georgius à Regno Bohemiæ depositus per Legatum suum à Rege Casimiro exquirit, an fœdera secum inita sit reseruaturus. 1467.

Paulus Episcopus, seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam Saluator noster Iesus Christus, vitis vera, & pater eius agricola, discipulos cæterosque fideles suos, in illis, instituens inquit. Si quis in me non manserit, mittetur foras & arescet. Cuius summi Doctoris & Magistri doctrinam imitantes, & eius mandata exequentes, nos, qui, licet immeriti, ipsius vicem gerimus in terris, palmitem, iam diu aridum & ab ipsa vera vite, quæ est Christus Saluator noster, à se ipso precisum in vinea Domini Sabaoth, Georgium alias Girzikum de Cunstath, & Poszdzyebrat, Regni Bohemiæ occupatorem, amplius ferre & inspicere non valentes, fama publica nobis ipsius Georgii hæreses & blasphemias, & sacrilegia referente. Causam inquisitionis, super his denunciatis excessibus. Venerabilibus fratribus nostris Vsarioni Tusculensi, Ioanni Portuensi, & in ipsius Ioannis absentia, Guilermo, Hostiensi, Episcopis, ac Bernardo tituli S. Sabinæ præsbitero, sacro Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, ex certa nostra scientia commisimus, examinandam & successiue coram ipsis, legitime constituto processu, citatione etiam personali decreta, cum prolixiori quam expediens fuerit, ex benignitate præfixione termini, ad comparendum, & se de prædictis criminibus, de quibus infamatus, & denunciatus fuerat, coram præfatis iudicibus excusandum, & ipsius non comparentis accusata contumacia, ac ipso ex nostra, & Apostolica sedis Clementia & patientia, si forte resipisceret, & ad cor rediret, etiam post lapsum, dicti prolixioris termini præfixi, de mandato nostro expectato, seruatis terminis, & prolixiori cautela iudiciaria,

Depositionis à Regno Bohemiæ Georgii Posdziebraczki literarum summi Pontificis Pauli secundi exemplum.

quam

1467. *quam ipsorum criminum euidentia & qualitas exigeret, & in ipsis terminis, singulis citationibus emissis, examinatis etiam diligenter, per alterum ex dictis delegatis iudicibus, testibus fide dignis, & ipsorum testimoniis, & attestationibus fideliter in scriptum redactis, & eorum omnium, quæ deducta, & probata sunt in processu, ab ipsis à nobis delegatis iudicibus, habita in præsentia, quam plurium doctissimorum, Venerabilium fratrum Archiepiscoporum, Episcoporum, & aliorum Diuini & humani iuris doctrina & experientia peritorum, plenaria relatione, & super his matura discussione, comperimus, præfatum Georgium Irzikum, fuisse & esse hæreticum pertinacem, euidentem, & in deterius semper prolabentem, hæreticorum fautorem, hæresiumque in generali Concilio Constantiensi damnatarum, defensorem blasphemum, periurum, Ipsumque in dictis iam diu damnatis hæresibus natum, nutritum, & educatum, Catholicorum in Regno Bohemiæ persecutorem, & vt talem, notorie & publice, à Christi fidelibus, ibidem & alibi existentibus, habitum, & pro tali seipsum publice profitentem. Idcirco nos, quibus ex officio curæ Pastoralis, hoc præcipue onus humeris incumbit, ab his delegatis, & aliis quibuscunque iudicibus, Causam ipsam ad nos harum serie aduocantes, de Venerabilium fratrum nostrorum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, & Archiepiscoporum, & Episcoporum, aliorumque Diuini & humani iuris Magistrorum, nobis in his assistentium, vnanimi consilio, & assensu, præfatum Georgium alias Irzikum, hæreticum pertinacem, hæreticorum fautorem, ac hæresum iam damnatarum defensorem, periurum, sacrilegum, fuisse & esse. Ipsumque dignitate Regia, Marchionali, Ducali, aut quauis alia, si qua præfulgeat, bonisque omnibus ac temporalibus, dominiis & iuribus, priuatum, & ab ipsis ammouendum, omnes & singulas pœnas & censuras, à iure contra relapsos in hæresim, periurium, ac fautores, & defensores eorum, incurrisse, in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Apostolica autoritate, tenore præsentium, decernimus, pronunciamus, & declaramus. Ac ipsum ab huiusmodi Dignitatibus, Dominiis & bonis, priuamus, & ammouemus, posterosque suos, filios, & liberos, inhabilitamus, & inhabiles fore declaramus, & à dicti Regni, Marchionatus, Ducatus, & cuiuscunque Dignitatis susceptione vel electione. Absoluentes omnes, & singulos Barones Ciues & Subditos dicti Regni, quoscunque, ab omni subiectionis, homagii & fidelitatis iuramento, vinculo & obligatione, quacunque. Actum Romæ in publico consistorio, vigesima tertia die mensis Decembris. Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Sexagesimo Sexto.*

Ludouicus Prussiæ Magister

Die Saturni quarta mensis Aprilis, alias Sabbato, ante conductum Paschæ, *Ludouicus* de *Erlichaussen*, *Prussiæ* Magister vigesimus nonus, stabilitis & compositis pulchro ordine Commendariis, & officiis ordinis, & in ipsas commendarias, & officia fratribus ex ordine, qui sedato bello superstites fuerant, suffectis, *Pomerania*, & *Chelmensi* ac *Michalouiensi* terris, in corpus Regni *Poloniæ* redeuntibus, nouas commendarias, & officia in terra *Prussia*, nouamque sedem pro Magistro apud *Kinsberg* creari & erigi oportebat, tactus infirmitate, quæ diebus quindecim illum macerauit, omnibus sacramentis potitus, Catholice & religiose apud *Kinsberg* moritur, & in Ecclesia *Sambiensi* sepelitur, cum annos decem & octo in Magistratu exegisset. Vir modestus, & linguæ latinæ aliquantulum gnarus. In Bachum tamen & Venerem, parum asserebatur temperatus. Miro affectionis amore, in *Casimirum Poloniæ* Regem, propter præstitam sibi à Rege in *Thorun* liberalitatem, & beneuolentiam, ardens, adeo, vt frequentius languens ingeminaret, *non ob aliud magis se propter imminentem è vita excessum, afflictum iri, nisi, quia diu statione Casimirum Poloniæ Regem frui non valeret.* Cui etiam grabato decumbenti, *Casimirus Poloniæ* Rex, pulcherrima & insignia munera, per *Stanislaum Visliczki* transmiserat. Quæ, cum maius vitæ desiderium in eo accendissent, suprema ad *Casimirum* Regem mandata dedit. *Et tu*, inquit, *Rex perpetua superum fælicitate floreas, ego, ex confecto fœdere, pacem ordini meo relicturus, abunde, cæteris lætus, hoc vno torqueor, quod præcipiti morte subducendus, diutius tua bonitate defungi non possum. Moribundus autem Ordinem suum, in tuam defensionem dedo.*

moritur

non sine tactus benignitate Regia, frui non valeret. Cui moris in Casimirum Poloniæ Regem fui.

Die Solis tertia mensis Maii Diæta *Pyotrconiensi* agi cœpta est, ad quam *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania* (in qua, vt in superioribus ostendimus, tempus hyemis absumpsit) per *Drochiczin* & *Radom* (Regina *Elisabeth* cum pignoribus & impedimentis, in *nouam Ciuitatem Korczin* remissa) aduenit. Et consiliariis tardius aduenientibus, in Legationibus audiendis, aliquot dies absumpti. Aduenerant etenim ex parte Cruciferorum, de *Prussia* Ordinis, *Henricus* de *Plawen*, Hospitalarius supremus, & *Conradus* de *Lichtenhaym*, Aduocatus in *Schtum*. Qui literas super pace perpetua in *Thorun* confecta, Sigillis Magistri, commendatorum, ordinis Militarium, & Ciuium *Prussiæ*, plenas, reuersales Regis & Regni *Poloniæ*, sub simili plenitudine Sigillorum exacturi, attulerant. Sub quorum præsentia, à Prælatis, Baronibus, & Ciuibus *Polonici* Regni, qui in *Thorun* adesse non poterant, iurisiurandi religio, de pace tenenda, præstita est. Venerant & Militares Ciuesque *Pomeraniæ*, *Chelmenses*, & *Elbingenses*, apud quos etiam, *Casimirus Poloniæ* Rex, Statu rerum permutato,

Acceptis & datis literis pacis inter se & Cruciferos facta.

Casimirus

1467.

Rex nouos creat in Prussia Magistratus.

tato, mutare officia, & nouos Dignitarios instituere, inductus est. Creatoque Palatinatu, & Castellanatu apud *Marienburg*, qui alias in *Elbing* creati fuerant, Palatinatum *Marienburgensem Stiborio* de *Bayssen*, qui se tunc Gubernatoris officio abdicauit: Castellanatum vero *Fabiano* de *Maal*, contulit. In Palatinatum autem *Gdanensem*, *Otham Machwicz*, in Castellanatum vero *Nicolaum Pilawski* suffecit. Contulit & Castellanatum *Chelmensem*, *Ludonico* de *Morthangyen*, in Palatinatu vero *Gabriel* de *Bayssen* erat adhue superstes.

Nurduwlad Thartarorum Imperator, exemplo Patris sui Eczigeri vita functi, amicum se fore Casimiro Regi & Regno Poloniæ declarat.

Aduenerat & noui Imperatoris *Thartarorum* vocati *Nurduwlad*, qui patri suo *Eczigero* in Imperio successerat, *Pyotrconiam* Nuncius. Qui *Eczigeri* morte commemorata, *hunc in Imperium, omnium Principum & Vlanorum vnanimi consensu, sublimatum, cæterisque fratribus prælatum* deduxit: offerens *illum in pari liga, amicitia & fœdere, iuxta ac pater suus Eczigeri manserat, cum Casimiro Rege & Regno Poloniæ, & Principatibus suis mansurum, & hostes & amicos Regios & regni, pro hostibus & amicis propriis habiturum, & contra quemlibet hostem, fidelia seruicia, Regi & Regno laturum.* Huic responsum est, *Casimirum Regem & Regnum Poloniæ, de morte Eczigeri sincere doluisse, & dolere. De filii vero sui, in Solium paternum & Imperium substitutione lætari conuenire: existimantibus illum, paternos mores, virtutes & vestigia sectaturum, & fœdus & amicitiam Regis & Regni Poloniæ, non secus, imo & enixius quam genitorem, custoditurum. Regem vero & Regnum Poloniæ, eius auxiliis, si res vnquam postulauerit, vsurum.*

Militibus, qui in Prussia militauerant,

Ad res denique publicas expediendas & milites, qui annis tredecim apud *Prussiam* meruerunt, soluendos, qui in frequenti numero cum coniugibus & pueris, pannosi *Pyotrconiam* aduenerant, gratia quorum Diæta ipsa principaliter noscitabatur instituta, omnis conuersio facta est, pluresque dies in inuestigando modo, per quem solui milites, cum ærarium nullum extaret, & priuatorum sumptus, superioribus annis, exinaniti, & inopes essent absumpti, adeo, vt Diæta ipsa in dies decem & septem protenderetur. Et quoniam in Conuentionibus particularibus, apud *nouam Ciuitatem Korczin* & *Srzoda*, decima octaua die mensis Aprilis tentis, de ferendo subsidio, maiori militum parte renitente, statui nôn poterat quicquam, Consiliarii quoque maiores, à decernendo suffragio crediderant satius abstinendum, ne irritatis militum animis, qui collaturi erant suffragium, rem infectam iri contigisset. Institutæ itaque sunt nouæ conuentiones, vna pro militibus *maioris Poloniæ* in *Colo*, pro die sancti *Iacobi* Apostoli, altera pro militibus *Craconiensibus*, pro festo sancti A *Laurentii*, in *noua Ciuitate Korczin*, quatenus ex *Colensi* in *noua Ciuitatem*. Cui solus *Casimirus* Rex præesse rogatus est, veniretur. 1461.

pars stipendii per Casimirum Regem soluitur.

In singulos deinde stipendiarios, duo aurei collati sunt, quatuor intra Mensem polliciti, quo æquius residui stipendii dilationem tolerarent.

Wladislaus de Domaborz Castellanus & Capitaneus Naklensis, de Domo Bipennium,

Wladislao de *Domaborz*, Castellano & Capitaneo *Naklensi*, imperatum est, quatenus fideiussores daret, ne seditionibus & bello intestino rempublicam turbaret. Solicitauerat enim stipendiariorum animos, quod & postea libere professus est, vt ex *Nakyel* & *Domaborz*, veteribus suæ possessionis Castris, ex *Wagrowiecz* quoque & *Pakosch*, de nouo incastellandis, bellum secum vna, qui sibi B *Casimirum Poloniæ* Regem in multis deberi, propter bellum, superioribus annis in Cruciferos gestum astruebat, Regno *Poloniæ* inferrent. Pace denique perpetua, vbique parta, ipse in armis erat, & *Sluchow* Castrum fraude intercipere vel vi expugnare adortus, quoniam secus eesserat, *Sluchouiensem* regionem pecore, *Naklensem*, tributo imposito, pecunia, multauit. Is eum, dissuadentibus sibi necessariis, dare vades negaret, tredecima die mensis Maii captus, & *Petro* de *Schamotuli*, Castellano, & Capitaneo *Posnaniensi* traditus, ac deinde in *Calisch* ab eo ductus, quatuordecima die mensis Maii, publico gladio, truncatus est, & gliscens seditio extincta. Singulorum enim iudicio, si solutus foret, non C dubitabatur ad sua ingenia reuersurus. Cæsum illum iustissimo iure lætabantur fere omnes, quod & superiori tempore *Sluchouienses* milites, ad eum, data securitate venientes palo infixerat, plerosque tormento, ex Castro proiecerat. *Gnesnenses* etiam milites spoliis afflixerat, sed & furtiuam multarum monetarum officinam asserebatur fabricasse. Non genus illi tunc suffragatum est, neque maiorum imagines, ex Domo siquidem *Bipennium* trahens originem. *Mathiam Iuniwladislauiensem* Palatinum parentem habuerat, sed nec splendidum Coniugium, quod cum filia *Venceslai* Ducis *Rathiboriensis* nactus erat. Quod si eadem iustitia in cæ D teros extenderetur malignos, benigniori oculo Deus *Polonicum* Regnum, & eius rempublicam intueretur.

capite plectitur ob seditiones & bella intestina, quibus Remp. Polonam frequenter exturbabat.

Ioannes Raeschowski Canonicus Cracouiensis & Capitaneus nouæ Ciuitatis à prædonibus capitur & spoliatur:

Captus est sub eodem die, quo & Castellanus *Naklensis*, *Ioannes Rzesowski* Canonicus *Cracouiensis*, & Capitaneus *nouæ Ciuitatis*, dum ex *Pyotrkow*, à *Casimiro Poloniæ* Rege, *nouam Ciuitatem* rediret, à vespillonibus & furibus stratas infestantibus, & multis pecuniis, vestibus & Clenodiis Regiis & suis exutus. *Ioannes Nyemiecz*, propter furta proscriptus, habens coadiutores, plures, furto & rapi-

1467.

rapina viuere assuetos, ex Regno, inter quos *Ioannes Wlosczowski*, de genere & Domo *Trzaski*, qui *Roch* deferunt, huius facinoris, asserebatur patrator. Captus tamen, ex manibus ducentium se, media die, circa villam *Konopiska*, prope *Czastochowam*, suffragio Diuino, & sanctæ *Mariæ* Virginis, ac sancti *Stanislai* patrocinio, quibus se frequenti oratione deuouerat, incolomnis, eodem fere, quo Castellanus *Naklensis*, truncatus est die, euasit: & qui vno die capti fuerant, vno die etiam pertulerunt destinata sibi a Deo stipendia, vnus liberationis, alter truncationis.

quorum capita erant, Ioannes Niemiec, & Ioannes Wlosczowski, de domo Trzaski, alias Roch, eandem liberatur.

Aduenerat, & in Diætam ipsam *Pyotrcouiensem*, *Georgii* de *Poszdziebrat*, pro *Bohemiæ* Rege se gerentis, Nuncius, *Ioannes Hiczinski* de *Sumberg Morauiæ* Baro. Qui obtenta audientia, orabat, *vt Casimirus Poloniæ Rex fœdera, apud Glogouiam inita, Bohemis & Regi eorum seruaret, neque fauorem rebellantibus sibi Baronibus, & Wratislauiensibus impenderet, ne se bellis eorum, factisque misceret. Si quibus iniuriis, damnis, prædisque Poloniæ Rex ex Dominiis suis lacessitus sit, curare velle, vt hæc singula propediem, tam restitutionem, quam reformationem accipiant, & omnis tam hostilitatis, quam inuasionis succidatur respectus.* Huic responsum est *Casimirum Poloniæ Regem fœdera apud Glogouiam icta syncere in eam diem seruasse, à Regno vero Bohemiæ, & suis, frequentius violata fore. Non abnuere tamen Casimirum Poloniæ Regem, stare fœderibus, si à Bohemis quoque, & eorum Rege, fuerint custodita, & spoliatis, atque læsis, debita satisfactio impensa.* Lætus hoc responso *Ioannes Hiczinski* ad Dominum suum *Georgium* assertum *Bohemiæ* Regem, redit: frequenti pollicitatione affirmans, *se singula pro voto Regis Poloniæ impleturum, & vniuersas transgressiones extemplo correcturum.* Multis siquidem & variis circumdatus bellis, & maioribus se circumdandum veritus, bellum, sibi à *Poloniæ* Rege mouendum, non secus, quam extremam status sui perniciem, exhorrebat, facile oppressurus cæteros, si duntaxat *Poloniæ* Rex quietus illi foret.

Legationes & Georgii Regis, & Senatus Bohemici, partis suæ, Casimirus Poloniæ Rex audit, petentis, vt fœdera, cum Regno Bohemiæ, Glogouiæ icta, seruet.

Quod se facturum Casimirus respondet, dummodo idem faciat ipse, & læsis satisfactionem impendat.

Conuentione *Pyotrcouiensi* dissoluta, Consiliariisque in ædes proprias redeuntibus, dum *Casimirus Poloniæ* Rex, expeditioni stipendiariorum militum intentus, apud *Pyotrcouiam* consisteret. Nuncius Baronum *Bohemiæ*, fidem Catholicam tenentium, quorum *Zdenko Conopniczki* de *Stemberg* Princeps erat, cum literis illi allatus est. Quibus rogabatur obnixius, *ne Rex ipse Casimirus in Regno Christiano Slauonici generis, quod nulli alteri, quam sibi, & natis suis, iure multiplici debetur, Georgium hæreticum hominem principari, & in fideles grassari, ac opprimere fineret, ferretque ipsis laborantibus auxilium*, quorum sex Castra *Georgius* ipse *Posdzyebraczki*, obsidione coartauerat. His rescriptum est, *abscessisse singulos consiliarios ex Pyotrkow, nec posse super re nodosa, non nisi illis accitis & consultis, decerni quicquam.* Cauebat siquidem *Casimirus* Rex, ne se quoquo modo bello *Bohemico*, quod *Pruthenico* sublato exarserat, misceret, quodque magnis vtrinque tam viribus, quam odii gerebatur, & aut dilationibus, aut ambiguis responsis, ad partem vsus vtramque, exitum rerum *Bohemicarum*, in quem finem casuræ forent, tacitus opperiebatur.

Nuncius Bohemorum Catholicorũ, quorum Zdenko Konopniczki de Stenborg Princeps erat, Casimirum rogat Regem, ne in Regno Bohemiæ, sibi & natis suis iure debito, Georgium hæreticum principari patiatur.

Iam enim *Wratislauienses* in armis erant, collectumque *Rudolpho* Legato Apostolico, ex mercenario milite, & vrbano populo, exercitum, in campestria deduxerant, atque cum illo loca, in *Slesia*, *Irzikoni* parentia, quo illum facilius distinerent, & ab obsidione Castrorum in *Bohemia* distraherent, vastabant, expugnabantque munitiones, & præsidia. Flagrabat & *Bohemia* intestino bello, cedibusque, igne & spoliis sese impetebat *Budzyeteuicze* primum post *Pragam* Oppidum, quinque Consulibus capite cæsis, in partem Catholicorum accesserat.

Contra quem iam Wratislauienses in campum exercitu emisso, loca illi parentia vastabant.

Singulis, quæ apud *Pyotrcouiam* agenda erant, *Casimirus Poloniæ* Rex, bono ordine compositis, feria secunda in crastino sanctæ Trinitatis, quæ fuit decima octaua mensis Maii, exiuit de *Pyotrkow*, & per *Przedborz*, & *Chaczini* feria quarta in Vigilia corporis Christi peruenit, ac inde in *nouam Ciuitatem Korczin*, vbi diebus quindecim exactis, in *Nyepolomicze* transiit, & exinde *Cracouiam* Sabbato ante festum Sanctorum, *Petri* & *Pauli* Apostolorum, quæ fuit dies Saturni, vigesima quarta mensis Iunii, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina intrauit. Interim autem dum *Wratislauienses* Oppido & Castro *Frankstein*, per expugnationem potiti, in illo se inclusissent. *Georgii Posdzyebraczki* exercitus aduenit. Quem *Wratislauienses* facile (superiores enim & robore & numero erant) si decernere non cunctassent, profligassent. Verum propter literas indemnitatis, confligere cunctati, creuit hostium robur. Nam & *Vilhelmus Missnensis*, & *Thuringiæ* Dux mille equites. *Albertus* vero *Brandeburgensis* Marchio quingentos (vterque enim propter affinitatem contractam, qua summo Pontifice per literas & Nuncios prohibente, filias suas filiis *Irzikonis* matrimonialiter coniunxerat) pro auxiliis transmiserat. Propter quod *Wratislauienses*, non ausi confligere, prope iustam obsidionem apud *Frankschten* tolerabant. Ad quam soluendam *Wratislauiensis* Ciuitas, nouum comparabat exercitum. Verum sub iisdem temporibus, sedicio sub noctis medio, quindecima die mensis Iunii, inter milites *Wratislauienses* apud *Frankschten*, ferocissima coorta est. Qua hostes excitati, Oppidum per scalas & muros irrumpentes, in obuios quosque debacchantur. Et euadente omni fere *Wratislauiensi* equitatu, pedites omnes, qui quatuor millia pugnatorum faciebant, per *Bohemos* cæsi, aut capti, &

Milites Wratislauiensium oppidum & Castrum Frankschten quod acquisiuerant, amittunt, & inde ob seditionem per gentes Irzikonis, auxiliis externis auctas, eiiciuntur cum cæde suorum.

1467. cam Ciuitate qoam arce, & omnibus spoliis, & præsertim sexingentis machinis & operibus, quarum vna cæteris præstabat, *Bohemi* potiti sunt.

Nuncii Casimiri Regis à summo Pontifice, cum ambiguis responsis de fœdere cum Cruciferis per Polonos icto, confirmando, domum redeunt. Romæ vero agens Vincentius Kielbassa, vnus ex Nunciis in Episcopum Culmensem, promotus est, & consecratus. Et translata ecclesia Culmensis de regulari in sæcularem Gnesnensi Metropolitanæ restituta.

Stante autem *Casimiro* Rege *Poloniæ* in *Nyepolomieze*, Regii Nuncii *Vincentius Kyelbassa*, & *Ioannes Ostrorog*, nulla re, pro qua fatigabantur, votiue disposita, redierunt. Summus enim Pontifex *Paulus* secundus, suspensiua responsione vtens, & pacis *Pruthenicæ* confirmationem, pro qua petebatur, & Censurarum contra militares & Ciues *Prussiæ*, latarum, sublationem, in quam iam ordo Crucifericus consenserat, *Rudolpho* Episcopo *Lauantino*, se commissurum respondebat. Promotus tamen fuit præfatus *Vincentius Kyelbassa*, dum *Romæ* ageret, die Mercurii, octaua mensis Aprilis in Episcopum *Culmensem*, alias *Thorunensem*, & Ecclesia *Culmensis* de regulari in capite & in membris in sæcularem, iuxta capitula pacis perpetuæ per Papam translata, Ecclesiæque Metropolitanæ *Gnesnensi* reddita. Ipse quoque *Vincentius Kyelbassa*, in Episcopum *Chelmensem*, *Romæ* in Parochiali Ecclesia sanctæ *Luciæ*, per *Ioannem* Episcopum *Brixiensem*, Vicarium Vrbis, die Solis decima octaua mensis Aprilis consecratus. Cui & tunc administratio Ecclesiæ *Pomesaniensis*, ad vitam fuit commissa.

Electio Casimiri Poloniæ Regis aut eius filii ad Regnum Bohemiæ per Bohemiæ Proceres Casimiro offertur,

Sabbato, ante festum sanctorum, *Petri* & *Pauli* Apostolorum, quæ fuit dies Saturni, vigesima septima mensis Iunii, *Casimirus Poloniæ* Rex, ex *Niepolomieze*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, *Cracouiam* intrauit, ad quem secunda die mensis Iulii venerunt, *Helias* Plebanus, de *noua Domo*, Ecclesiæ *Luthomisliensis* Administrator, vice & nomine Baronum *Bohemiæ* Catholicorum, quorum Princeps *Zdenko Konopuiczki* de *Stenbarg* erat, & *Ioannes Offman* Licentiatus in Decretis, nomine *Rudolphi* Episcopi *Lauantini*, Legati Apostolici, & *Lucas* Consul *Wratislauiensis*, nomine Ciuitatis *Wratislauiensis* missi. Qui audientiam sortiti, petebant, *vt Casimirus Poloniæ Rex Bohemiæ Regnum, sibi iure iusto, naturali & legitimo, & proli suæ, ratione consortis Elisabeth debitum, à quo Georgius de Posdzyebrat, sententia summi Pontificis Pauli secundi, depositus erat, vigore electionis de ipso, aut eo renuente, de filio suo, per Barones Catholicos,* cuius originale producebat decretum, *facta, acceptaret*, & plures causas, propter quas *Georgius* a Regno *Bohemiæ* depositus sit, subnectens, sed has præcipue, *quod fidei & religioni Christianæ, hostis infestissimus, & hæreticus, relapsus sit, ac Ladislaum Hungariæ & Bohemiæ Regem, tunc Dominum suum veneno sustulerit.* Venit deinde feria tertia post festum sancti *Iacobi* Apostoli, quæ fuit dies Martis, vigesima octaua mensis Iulii, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Apostolicus Legatus honore omnium processionum, & oratione organo *Ioannis Dlugosch* senioris, Canonici *Cracouiensis* pronunciata, dum *Cracouiam* ingrederetur, exceptus. Quem frater *Gabriel* de *Verona*, ordinis minorum hæreticæ prauitatis generalis Inquisitor & *Petrus Ereleus*, Decanus *Aquensis*, *Leodicensis* Diœcesis, Cubicularius Apostolicus, ex vrbe missi præcesserant: euitato maximo periculo, quod *Georgius* de *Posdzyebrath* illis, mandando vnumquemque trucidari, & promittendo, quatuor florenorum millia percussoribus, struxerat. Hi omnes, die Sabbati prima mensis Augusti, data audientia, variis dolis, iniquitatibus, astutiis, fraudibus, & mendaciis, quibus Ecclesiam Dei & summos Pontifices, *Georgius* de *Posdzyebrat*, circumvenit, fefellit, & decepit, enarratis, producto electionis decreto, petebant, *Pauli* secundi, Summi Pontificis nomine, *vt Casimirus Poloniæ Rex, iuxta vnanimem electionem de eo factam, per Barones Bohemiæ, de mandato Summi Pontificis celebratam, Regnum Bohemiæ, per se vel per filium susciperet: auxilia pro consequenda victoria, & Papæ, & Imperatoris, & omnium Principum Almaniæ item principum Slesiæ, item omnium Catholicorum Baronum Bohemiæ, Morauiæ, & Lusatiæ, qui Georgio Posdziebraiki, ad imperium Papæ deserto, Principatum Casimiri Poloniæ Regis ardentissime desiderant, habiturus.* Rogabant deinde, *vt Casimirus Poloniæ Rex, Georgium de Posdzyebrath, neque nominaret Regem, neque teneret. Sed relapsum hæreticum, & Censuras, contra eum decretas, exequi. Crucemque & passagium prædicari in Regno Poloniæ, & Dominiis ei subiectis permitteret.*

Pauli ac Summi Pontificis Pauli secundi, ad hoc ipsum per Rudolphum Legatum admonitio accedit.

Confirmationem Pacis Pruthenicæ & absolutionem à censuris contra Pruthenos, qui à Magistro desciuerant, emanatis inscriptis productam, eo quod illa Regnum Bohemiæ acceptare stringebatur, ægre fert Casimirus Rex.

Produxit & tunc *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Legatus Apostolicus, duas Apostolicas bullas. In quarum vna, sibi pacis *Pruthenicæ* Confirmatio, in altera Censurarum, & interdicti, contra militares, & Ciues *Prussiæ*, per *Romanos* Pontifices, quod ab obedientia Magistri, & Ordinis desciuerant, latarum, condicionaliter, si videlicet *Casimirus Poloniæ* Rex, per se vel per filium Regnum *Bohemiæ*, susciperet, aut suscipientem, effectualiter adiuuaret, mandabatur sublatio. Tulit moleste *Casimirus Poloniæ* Rex, & Consiliarii conditionem, in literis Apostolicis appositam. Intelligens ex illa & pacis *Pruthenicæ* ordinem turbatum iri, & se in bellum *Bohemicum*, vixdum *Pruthenico* perfunctum trahi. Quem tamen consilio permisit. De qua vt maturior captari posset deliberatio. Conuentionem generalem, pro die sancti *Laurentii* apud *nouam Ciuitatem Korczin* indictam, attendens loca vicina peste epidimiæ infecta esse, *Cracouiam* transtulit. Vbi & Consiliarios *maioris Poloniæ* ad illam venientes accedere

1467.

dere iussit. Qui, cum diutius præstolati, tredecima die mensis Augusti aduenissent, & super acceptando Regno *Bohemiæ* assiduum teneretur, prope mense vno consilium. Nec satis constaret, quali responso vtendum esset, per quod, nec *Casimirus* Rex, nec filii sui, a iure Regni *Bohemiæ*, exciderent, nec in manifestum belli, quod in acceptatione faciendа imminebat, veniretur discrimen, tandem die Veneris, vigesima octaua mensis Augusti, *Casimirus* Rex tali responso vsus est. *Agere se gratias immensas, Summo Pontifici, agere Baronibus Bohemiæ, de oblatione Regni Bohemici, suo iure Diuino & humano, debiti*, respondit. *Verum non conuenire sibi, neque rei, tam grauis, vt absque Prælatorum, Principum, & Baronum Regni sui, qui ad prosequendam Regni Bohemici susceptionem, laturi sunt auxilia, possit plenaria responsio dari. Sed dietam generalem oportere institui, & deliberatione apud illam sumpta, quod vniuersi comprobauerint, responderi.*

Et responsum de acceptando Regno Bohemico dandum in Conuentionem generalem reiicit.

Obtulit deinde se *Casimirus Poloniæ* Rex Nuncios notabiles extemplo missurum, videlicet *Stanislaum Osthrorog*, Palatinum *Calissiensem*, *Iacobum* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Vicethesaurarium, Capitaneum *Cracouiensem* & *Ioannem Dlugosch* seniorem Canonicum *Cracouiensem*, ad intercipiendum stridores belli *Bohemici*, & ad suadendum *Georgio*, vt ad vnitatem fidei reuersus, se summo Pontifici humiliet: exoptans, vt interim, neque publicatio censurarum contra *Georgium* fieret, neque prædicatio Crucis: quo innocentius & liberius Nuncii designati, Regia mandata exequi apud *Georgium*, nihil opponere habentem, possent. Cum eo responso Legatus Apostolicus *Rudolphus Wratislauiam*, *Petrus* vero *Erelous*, Decanus *Aquensis*, *Romam*, adiuncto illi *Ioanne Sapienski* milite, qui pacis *Prutbenicæ* Confirmationem, & Censurarum sublationem sollicitaret, remissi, & Nuncii designati in *Bohemiam*, sunt profecti.

Mittit Casimirus Rex Nuncios ad Georgium in Bohemiam ad intercipiendum bellum Bohemicum, & suadendum Georgio, vt ad vnitatem fidei reuertatur, & ne censura contra eum publicentur obtinet.

In *Prussiam* autem quoniam ire *Casimirus Poloniæ* Rex, personaliter, licet arduitas frequens negociorum, suam præsentiam magnopere efflagitaret, non poterat. *Iacobus Wratislauiensis*, *Vincentius Chelmensis* Episcopi, & *Ioannes Kosczyeliéczki*, Palatinus *Iuniwladislauiensis* transmissi, & singulas res, quæstionesque curaturi, & Ciuitates, ad ferendum subsidium pecuniarium, quo debitorum nexus & stipendia solui possent, pertracturi. Iam siquidem stipendiarii Regii, qui annis tredecim apud *Prussiam* militauerant, beneuolentia *Casimiri* Regis deuincti, eam conditionem acceperant, vt cuilibet equiti, pro merito stipendio, & pro singulis damnis, octo floreni in annos singulos, pediti vero medietas

In Prussiam Casimirus Rex ire nequiens tertos Barones mittit, obtenturus à Ciuibus pecuniarium subsidium pro stipendiis militibus soluendis,

soluеretur. Et calculo cum illis ex conditione facto, ducenta septuaginta aureorum millia, compertus est, *Casimirus* Rex illis debere. Quorum etiam solutio in semis & biennium protelata.

1467. *quibus 270000 millia aureorum debebantur.*

Die Saturni, antepenultima die, mensis Augusti, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Legatus Apostolicus, tristis, & vultu atque habitu, tristitiam præferens, quoniam acceptatio Regni *Bohemiæ* secus, quam ipse rebatur cesserat. Ciuitate *Cracouiense*, egressus, in *Wratislauiam* rediit, filiorum Regiorum sortem parum prosperam increpans, & tam *Casimirum Poloniæ* Regem, quam Consiliarios carpens, quod parum prudenter filiis ipsis, & Regno *Poloniæ* in futurum prospexissent.

Rudolphus Legatus Apostolicus ob non acceptionem Regni Bohemici, ad quam Regem Poloniæ Casimirum inducebat, tristis Wratislauiam Cracouia redit.

Penultima die mensis Septembris, *Nicolaus* Episcopus *Vilnensis*, paralytica valetudine, aliquando tempore vexatus, Nobilis *Polonus* de Domo *Wyenyawadum* annos prope quatuordecim, sedisset, moritur, & in *Vilnensi* ecclesia sepelitur. Cui *Ioannes Iaczowicz* Ciuilis *Vilnensis Lithuanus* Episcopus *Lucensis*, per translationem succedit. In *Luczensem* vero *Martinus*, dictus *Krzeczewicz*, genere *Lithuanus*, nobilis de Domo *Gryphonum*, prouisus per Papam *Paulum* secundum, succedit.

Nicolao Polono Episcopo Vilnensi mortuo. Ioannes Iaczowicz Lithuanus Episcopus Lucensis, huic vero ad Luczensem Martinus Krzeczowicz Lithuanus succedit.

Die Iouis, vigesima sexta, mensis Iulii, *Paulus Legendorff*, Episcopus *Varmiensis*, apud *Brunsberg*, vt communis ferebat opinio, de veneno moritur: in *Thorunensi* Diæta, quæ pro pace anno superiore acta est, toxicatus. Ab illo enim tempore languidatus, incolumitatem resumere non potuit. Sed & morte sua secuta, corpus exanime inflatum, & in latere, & in pede crepuit: in Ecclesia Parochiali in *Brunsberg* sepultus. Capitulares electione indicta, feria secunda, in die sancti *Laurentii*, *Nicolaum Thungen*, Ciuilis generis, de *Vormith* ortum, Decanum *Varmiensem*, & literarum Apostolicarum Scriptorem, *Romæ* pro tunc agentem, eligunt. *Casimirus* vero *Poloniæ* Rex electionem huiusmodi parum probans. *Vincentium Kyelbaska* Episcopum *Chelmensem*, Consiliariis Ecclesiasticis, & Secularibus id probantibus, suadentibusque nominauit. *Ioanni* quoque *Sapyenski*, Nuncio suo, in vrbem ituro, dat in mandatis quatenus illum ad Sedem *Varmiensem* transferri obtineat.

Paulus Legendorff Episcopus Varmiensis perit veneno, & sepelitur in ecclesia parochiali Brusbergensi, post cuius mortem Capitulum Nicolaũ Thungen eligit. Casimirus vero Rex Vincentium Kyelbassa Episcopum Culmensem nominat.

Iacobus Wladislauiensis, & *Vincentius Chelmensis*, Episcopi, cum *Ioanne* Palatino *Iuniwladislauiense*, in *Prussiam* ad petendum, pro exoluendis stipendiariis, pecuniale subsidium, & ad decidendum nonnullas quæstiones missi: *Casimirus* vero *Poloniæ* Rex, tribus mensibus apud *Cracouiam* commoratus, notabiles summas auro & mercibus in stipendia-

Partem stipendii emeriti militibus Casimirus Rex soluit, & partem se soluturum, ad cer-

1467.

tum tempus inscribit.

rios distribuit, residuas vero in biennium, a festo Christi computandum, anno vno & altero soluendas, ad ducenta millia aureorum florenorum, præter erogata, se extendentes inscripsit.

Ioannes Dlugosch liberis Casimiri Regis præceptor designatur.

Die Iouis, prima mensis Octobris. *Casimirus Poloniæ* Rex *Cracouia* egressus, *Ioanne Dlugosch* seniore Canonico *Cracouiensi*, filiis suis in Directorem, & Magistrum præfecto, per loca indirecta, & abstracta, pestiferam fugiendo auram, in *Lithuaniam* se cum *Elisabeth* Regina transtulit, & illic omne tempus autumni, hyemis & veris, mansit. Filii quoque Regii, ob suspitionem pestis, *Cracouia* educti, apud *Thinicense* Monasterium, vsque ad diem sanctæ *Apoloniæ* virginis, immorabantur. Consulebatur insuper *Casimiro Poloniæ* Regi, a notabilibus Consiliariis, vt ad *Varmiensem* Ecclesiam *Rudolphum* potius Apostolicum Legatum, id postulantem, quam *Vincentium Kyelbasska* promoueret: plurimis malis, quæ post secuta sunt, occasionem adempturus.

Legatorum Casimiri Poloniæ Regis authoritate

Regis *Poloniæ Casimiri* Nuncii, *Stanislaus Osthrorog* Palatinus *Calissiensis*, *Iacobus* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Vicethesaurarius, & Capitaneus *Cracouiensis* & *Ioannes* senior *Dlugosch*, Canonicus *Cracouiensis* *Pragam* vigesima prima die mensis Octobris ingressi, altera die legationem, apud aures *Georgii* & suorum, non solum senatu spectante, sed & plebe, ornate & grauiter exponunt. Cuius hæc summa erat, *vt pareret ipse, & gens sua, in singulis Romano Pontifici, & sublato inueterati dissidii errore, Regibus & Principibus Catholicis se in ritu & religione conformaret, nec aliter crederet sibi, & Bohemiæ Regno tranquillitatem prouenturam. Rescinderet item bellum, quod cum Principibus, Baronibus, & Ciuitatibus Catholicis gerit, obsidionem quoque arcis Konopisceze*, quoniam iam altera *Sternberg*, priusquam *Pragam* Nuncii Regii attigissent, fame & necessitate pressa, in ditionem suam concesserat, *dissolueret, & inunionem atque pacem rediret.* Plus *Georgio*, quam suis purpuratis, hæc oratio displicebat. Catholica enim illi audire insueto, ferotior aliquanto oratio Legatorum Regis *Poloniæ*, visa est, quam quæ deberet, apud suas aures exponi. Murmur quoque apud vulgum suboriebatur, nonnullis, pro varietate ingeniorum, legationem Regis *Poloniæ* cælotenus efferentibus, nonnullis improbantibus, quod illis denunciatio ipsa, nomine Regis *Poloniæ* proposita, in rebus, fidem, & ritum tangentibus, ius atque legem præscriberet. Frequenti deinde Legatorum Regis *Poloniæ* sermone, pectus *Georgii* durum, callidum, & difficillimum, forti & iusta persuasione emolitum est. Ædendo enim responsum, totum se Regi *Poloniæ*, & eius decisioni, atque arbitrio in his, quæ ad quietandum Regnum *Bohemiæ* spectant, permittebat: astruens *priscos Bohemiæ Reges, honorem tantum nulli vnquam Regi, sed nec Imperatori detulisse. In his vero quæ religionem contingunt*, deducebat se, licet fallaciter, *compactata obseruasse, nec ex obedientia Papæ vnquam excidisse, aut compactatis contraisse: correcturum se omnia* astruens, *quæ in compactata deliquerit.* Verum quoniam responsum suum conditione de Castro *Konopisceze*, sibi dedendo, constrinxerat, leui voluptate à Nunciis Regiis, susceptum est. Qui ne partem alteram neglexisse viderentur, in *Ilauam*, tribus de viginti miliaribus à *Praga* distantem se conferunt. Vbi apud *Zdenkonem Konopniezki*, Burgrabium supremum *Pragensem*, & *Ioannem* de *Hassemburg*, Iudicem Regni *Bohemiæ*, quos solos duos illic tantummodo offenderat, mandata Regia exponunt, pacemque multipliciter persuadent. *Casimirum Poloniæ Regem* edocent *impeditum, quod ex iustis & necessariis causis non possit Regnum Bohemiæ per se, nec per filium, hactenus suscipere, nec bellum Bohemicum in se, quod nondum respirauerat, transferre.* Duo autem Barones prædicti, non abnuebant *se, causam suam, dummodo, & cæteri societatis suæ Principes & Barones, conuentum apud Wratislauiam, pro die sanctæ Luciæ habendo, id probarent, in potestatem Poloniæ Regis deposituros*, asserentes: *nullum inter Reges orbis extare, cui fidentius, quam Polonorum Regi, Principi Christianissimo, illam committerent.* Addebant & ipsi exceptionem, singula elidentem, *vt videlicet arx Konopisceze foret libera, cætera quoque bona eis, & cæteris Catholicis ablata redderentur.* Decem enim & octo arces & Ciuitates ac munitiones ea æstate *Georgius* sub Catholicis conquisiuerat. *Arce autem Konopisceze, vel non soluta, vel expugnata, nullam restare de pace spem, sed nec de fœdere locum.* Cum denique Nuncii Regii *Ilauia Pragam* reuertissent, & operas suas, quamuis fideles, à parte vtraque viderent duris conditionibus circumlitas, magnopere contendere cœperunt, vt *Georgium* a proposito occupandi Castri *Konopisceze* detraherent, vt malum ingens, quod ex deditione sequi verebantur auerterent. Et quamuis *Georgius* iniquum asseueraret, & parum sibi honestum, vt hostilis arx, & eius obsidio, propediem in potestatem suam prouentura, & pro qua conquirenda copiosius sanguis certatim fusus est, & plurimæ impensæ emunctæ, solo sermonum vapore & fumo, de manu sua deberet rescindi: videns tamen animos Legatorum *Poloniæ* Regis infractos, & Castrum *Konopisceze*

inter Catholicos Bohemiæ Proceres,

atque Regem Georgium,

1467.

Sublato bello, fædus ictum est certis sub conditionibus.

piscze (quod apud plerosque durum videbatur & impossibile) obsidione soluit, & fœdus ad diem conuersionis sancti *Pauli* duraturum, firmatum Legatorum literis, accepit. Eius hæ erant conditiones, *vt fœdere durante, omnia cessent homagia & vituperia, captiui, ad sponsionem, dimissionem habeant. Castrum Konopiscze obsidionem non tolleret, sed nec propugnacula violet, aut plura victualia, quam quæ pro tempore fœderis sufficerent, inferat: subieurum, lapsa treuga, tum eadem personis & rebus, quæ fuerant in illo, obsidionem, si in Diata Wratislauiensi, pro die sanctæ Luciæ tenenda, induciæ vlteriores secutæ, & in Poloniæ Regem, per partem Baronum, iuxta ac per Georgium, compromissum non fuerit. Parem quoque conditionem Castrum Ostwald in Lusatia, à parte Catholicorum obseruabit. Catholicis autem in Poloniæ Regem compromittentibus, induciæ à die Cinerum, in annum vnum duraturæ, de nouo à Nunciis Regis inscribi debeant, & pro die Circumcisionis anni futuri, diffinitiua per Poloniæ Regem, absque renunciatione pronunciari. Nuncii quoque Georgii, ad roborandum prædicta, in Kloczko mitti.* Honorauerat autem *Georgius*, Regis *Poloniæ* Nuncios, donis magnificis in auro & equis, omnia tamen ab illis spreta, & *Georgio* remissa sunt: ne purissima eorum actio, aliqua sugillatione incrustari vel leniter potuisset. Pro qua re, & à *Georgio*, & a Catholicis, hæreticisque maxima illis laus, & commendatio tribuebatur, virtusque illorum ex huiusmodi continentia, & apud proprios, & apud exteros plurima fama & gloria præluxit.

Legati Casimiri Poloniæ Regis Wratislauiam Praga diuertentes, diuersis vrgentur persuasionibus, vt nomine Casimiri vel

Die sanctæ *Luciæ* adueniente, dum & *Casimiri Poloniæ* Regis Nuncii, *Stanislaus Ostrorog* Palatinus *Calissiensis*, *Iacobus* de *Dabno* Vicethesaurarius Regni *Poloniæ*, & *Ioannes Dlugosch* senior, Canonicus *Cracouiensis*, à *Zdenkone Konopniczki*, cæterisque Baronibus *Bohemiæ*, precibus deuicti, *Wratislauiam* aduenissent, & apud Pontifices, Principes, Barones, & Ciues Catholicorum videlicet *Rudolphum* Apostolicum Legatum, *Prothasium Olomuncensem*, Episcopum, *Nicolaum Oppoliensem*, *Henricum Glogouiensem*, *Balthasarum Zeganensem*, Duces, *Zdenkonem Konopniczki*, *Ioannem* & *Vlricum* de *Hassenburg*, *Swautoslaum Swanberg*, *Henricum Hradeczki*, cæterosque *Bohemiæ*, *Morauiæ*, *Slesiæ* & *Lusatiæ*, Barones, legationem Regiam, quam apud *Ilauiam* exposuerant, repetissent, omnium concordi instantia, diebus pluribus vrgebantur, *vt Regnum Bohemiæ, nomine Regis sui Casimiri, acceptarent, vel de acceptando, certos eos redderent, iuuarentque catholicos, pro consequendo Regno, qui viceè geminata, in spem dubiam consequendi Regni, annis superioribus hæreticos adiuuerant: consecuto Regno Bohemiæ, quod propediem sperandum foret. Austriam etiam, Hungariæ & Romanorum Regna, facile in potestatem Regis Poloniæ, & filiorum suorum accessura. Meminerint insuper, quinque filios Regem Poloniæ, non in vnius Regni sed in plurimorum Regnorum spem, generasse. Cauerent, ne intra vnius Regni fines, tot Principes concluderent, & hereditate iusta illos per negligentiam priuarent: Bellum Ciuile inter pariceet, proprios dum exterum detrectant, acceptari*, Regis *Poloniæ Casimiri* Nunciis ad singula modeste respondentibus, & legitima excusatione Regem suum, de non acceptatione Regni *Bohemici*, purgantibus, impetebantur rursum, *vt saltem primogenitus Regis Poloniæ Casimiri, illis, cum mille tantummodo equitibus traderetur: qui Coronatione apud Wratislauiam de manibus Rudolphi Legati Apostolici suscepta, summæ rerum prouideret.*

filii sui Regnum Bohemiæ accepient.

Quod cum facere renuunt Nuncii proprii id ipsum petituri ad Casimirum designantur.

Sed cum Legati Regii, *id quoque non apud se, sed apud Poloniæ Regem quærendum esse* ostenderent. Nuncii, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, id petituri decreti sunt. Legati vero Regii, ab vniuerso *Wratislauiensi* conuentu, rogati, *Pragam* iterum reuertuntur: pacis inducias, cum *Georgio*, ad festum sancti *Adalberti* ordinaturi. Quibus etsi, omnis ille *Wratislauiensis* conuentus, elegantia dona in argento & equis misisset: eadem tamen modestia apud *Wratislauiam*, qua & in *Praga*, vsi, ad acceptandum illa, nulla ratione poterant induci, maximam & singularem laudem, ob id ab vniuersis consecuti: satis se munerum accepisse rati, si eis authoribus, ab armis tam infestis foret discessum.

In negocio Bohemico, nulli Catholicorum Bohemorum, placet fieri compromissum in Casimirum Poloniæ Regem.

Nemini autem Catholicorum satis placuit, compromisso, in *Casimirum Poloniæ* Regem, facto, exortum dissidium finiri. Non quod de Rege *Poloniæ* ambiguitas esset, sed quod oporteret, ad id consensum summi Pontificis, cuius iussione bellum cœptum erat, adhiberi. Veniebat, & in considerationem, quod *Georgius* rebus suis magis mendaciis, & fallacia, quam æquitate, & iusticia, consulere censuerit, nec vsurum eum decreti conditionibus. *Pragam* autem Nuncii *Casimiri Poloniæ* Regis reuersi, licet plures difficultates, pars vtraque interposuerit: pacem tamen, ad Diem Ascensionis Domini duraturam conficiunt. Qua firmata, *Georgius* misso filio suo Victorino, cum gentibus, *Fredericum Romanorum* Imperatorem, & *Austriam*, graui bello vexare cœpit.

Pax tamen temporanea, per illius Nuncios, Pragam reuersos componitur.

Henricus Dux Glogo-

Die Martis, vndecima mensis Nouembris, *Henricus* Dux *Glogouiensis*, alias *Kozucho-*

1467. *zuchouienſis* apud *Kazuchow* moritur, & in Eccleſia Parochiali, *Kozuchaw* ſepelitur, vnicum relinquens filium, *Henricum* ſui nominis, & duas filias *Annam* & *Eliſabeth*, ex *Anna* filia *Conradi*, Ducis *Olieſchnicenſis*, ſuſceptas. Quarum *Anna* nupſit *Ioanni Rozembarski*, Baroni de *Bohemia*, *Eliſabeth* vero virgo extitit.

...uienſis moritur & ſepelitur in Kozuchow. Henricum, filium vnum, filias vero duas relinquens.

Iadoco Epiſcopo Wratislauienſi mortuo,

Die Martis, quiodecima Menſis Decembris in aurora. *Iodocus*, Epiſcopus *Wratislauienſis*, frater ordinis ſancti *Ioannis* ſepulchri, ſancti *Hieroſolymitani*, vir eloquentiæ & literaturæ, atque prudentiæ, ſingularis, ſtaturæ altæ, grandibus oculis, ac capite, corpore vero craſſus, nobilis de domo *Rozembergenſium* ex *Bohemia*, rubeam roſam, in campo albo deferentium, dum in Pontificatu annos decem, menſes ſex exegiſſet, in oppido B ſuo *Niſſa*, & in curia per ipſum ſplendide ædificata, religioſe & deuote, omnibus ſacramentis rite procuratus, ex calculo & crapula moritur. Et dum *Wratislauiam* relatus eſſet, Baronibus *Bohemiæ*, qui ad conuentum *Wratislauienſem* conueniebant, commitantibus illum, commune *Wratislauienſe*, pro eo, quia *Ioannem* Præpoſitum *Wratislauienſem* ceperat, aliquanto, ne intromitteretur, donec Præpoſitus in libertatem euaderet, obſtitit. Inductus vero, in eccleſia maiori in Choro, iuſta funeri, Baronibus *Poloniæ*, & *Bohemiæ*, ac Prælatis, & Canonicis *Wratislauienſibus*, illi perſoluentibus, ſepelitur. Die vero ſanctorum, *Fabiani* & *Sebaſtiani*, pro eligendo futuro Pontifice indicta, *Rudolphus* Epiſcopus *Lauantinus*, Sedis Apoſtolicæ, tunc C apud *Wratislauiam* Legatus, per viginti Capitulares in Capitulo electus, concordi voto, via ſcrutinii, poſtulatus eſt: precibus & perſuaſionibus, Nunciorum *Caſimiri* Regis *Poloniæ*, & omnium Baronum *Bohemiæ*, *Wratislauiæ* præſentium, expugnatos. In Pontificem enim futurum, *Przemislaum* Ducem *Opauiæ*, Decanum ſanctæ Crucis, & Canonicum *Wratislauienſem*, eligere animis deſtinauerant. Cuius poſtulationem *Paulus* ſecundus *Romæ*, die Lunæ, vigeſima quinta menſis Aprilis confirmauit, & annatam plenarie indulſit: Gratiſſimum habens, quod Nuncii, ab eo in pacificationem Prouinciarum miſſi, in Pontifices depoſcerentur. Vir D manſueti, periti, & religioſi ingenii, Decretorum Doctor, genere nobilis, ex oppido *Rukkerſchayn Moguntinæ* Diœceſis, de Domo & familia, quæ pro ſuperiori parte clypei, medietatem ſtellæ ſepticornuæ, in inferiori vero parte roſam albam in rubeo campo, & in medio planiciem albam defert. Ex patre *Henrico*, & matre *Catharina* ortus. Cuius genitor clarus inter *Rinenſes* habebatur. In anno vigeſimo quarto ætatis, Auditor Rotæ, breui poſt, Auditor Cameræ, factus: duorum ſummorum Pontificum, *Pii* ſecundi, & A *Pauli* ſecundi Referendarius, deinde Pontifex *Lauantinus*.

Rudolphus Epiſcopus Lauantinus, & Legatus Apoſtolicus, ad petitionem Legatorum Regis Poloniæ, & Baronum Bohemiæ, per Capitulum Wratislauienſe, concorditer in Epiſcopum eligitur.

Nicolaus *Labunski*, *Camenecenſis* Epiſcopus in *Podolia*, cum Cathedræ Pontificali, annis prope quatuordecim præſediſſet, tredecima die menſis Octobris in Caſtro Eccleſiæ ſuæ *Czarnekazyenicze*, de peſte epidimiæ moritur, & in *Camenecenſi* eccleſia ſepelitur, vir nobilis de Domo *Zagroba*. Cui ſuccedit in Pontificatu *Nicolaus Prachnicz-ki*, Canonicus *Przemislienſis*, genere nobilis de Domo & familia *Ciphorum*, quamuis *Nicolaus Golabek*, nobilis de genere *Gryphonum*, ad illam primum nominatus fuiſſet, ſed à furibus, dum ex *Sarzina* in *Lanzenko* B iter faceret, prius quam promoueretur, occiſus erat.

Nicolaus Labunski Epiſcopus Camenecenſis moritur.

Cui ſuccedit Nicolaus Prochniczki Canonicus Przemislienſis.

Deſtinati ad curandas res *Prutbenicas* Nuncii, *Iacobus Wladislauienſis*, *Vincentius Kyelbaſſa Culmenſis*, Epiſcopi, *Ioannes* de *Koſczyelyecz* Palatinus *Iuniwladislauienſis*, & Capitaneus in *Marierborg*, cum aliquot Conuentus in *Gdansk*, *Elbing* & *Marienburg*, cum militaribus & Ciuitatibus, quibus & *Henricus* de *Plawen* Hoſpitalarius Ordinis, & locum tenens Magiſtri, cum cæteris commendatoribus, & fratribus, ordinis interfuiſſet. Stipendiarii quoque, qui apud ordinem militabant, emerita ſtipendia, ſibi ſolui, importune exigerent. *Henricus* vero de *Plawen*, & commendatores, red-C di ſibi, ad ſoluendum ſtipendiariis quindecim millia, apud *Thorun*, circa pactum perpetuæ pacis, promiſſa requirerent. *Gdanenſes* vero & *Elbingenſes*, a Nunciis Regiis petiti, conferre huiusmodi, quindecim millia, ære ſe alieno & egeſtate grauatos, allegando, detrectarent. Iamque res iterum, ſtipendiariis Ordinis, ob negatam ſolutionem, furentibus, ad bellum ſpectare videretur, neceſſe quoque haberet Rex, iuxta ſeudus, tueri Ordinem, ſi a ſtipendiariis laceſſeretur, magna tandem Nunciorum Regiorum ſolicitudine & induſtria, *Gedanenſes*, *Elbingenſes*, & *Thorunenſes*, ad dandum duodecim millia florenorum, ſex quidem pro fe-D ſto Purificationis, ſanctæ *Mariæ* Virginis, alia vero ſex reſidua, in duabus, poſt feſtum Paſchæ hebdomadis, ſe, licet ægre ſubmittunt, ac ſic & Ordini ſponſio impleta eſt, & Stipendiarii Ordinis ſoluti, & bellum ſerpens extinctum eſt.

Animis militum mercenariorum in ſeditionem ſpectantibus,

Gedanenſes, Elbingenſes, & Thorunenſes, duodecim millia florenorum ægre iam plane exhauſti promittunt.

Tribus de Voieuodatu *Moldauiæ*, videlicet, *Stephano*, *Petro*, & *Berenden*, annis aliquot contendentibus, & ſe de proſapia Principum *Moldauiæ*, & ſignanter

1467. *Stephanus Palatinus Valachiae* ter *Alexandri*, descendissa, differentibus. *Stephanus*, quoniam astu, sactiuitate, ingenio & solertia, vigebat, facile, duobus aliis exclusis, apud *Valachos* obtinuit Principatum. Quos etiam sua seueritate & iusticia, nullum scelus, patiens esse inultum, pronos & obedientes, in omne suum imperium effecerat. Et non militares modo & nobiles, sed & agrestes, in arma cogerat: docens quemlibet patriae defensionem tueri. Si quem agrestem comperisset, non habere sagittas, arcum, aut gladium, aut in expeditionem calcariatum non accurrisse, absque vlla commiseratione capite damnabat. *per Casimirum Regem designatus.* Hunc etiam *Casimirus Poloniae* Rex, Praesidem *Valachis* fecit: neglectis aliis duobus *Petro* & *Berenden*, qui ad illum, vt in superioribus narrauimus, pollicendo plurima, si Rex illos, in sedem *Valachicam* restitueret, confugerant. *Matthiam Hungariae Regem, Berenden in Palatinum substituere conantem* *Matthias* itaque *Hungariae* Rex, qui *Berenden* ex *Polonia* discessionem facientem susceperat, & restituere illum in Principatum *Valachiae* spoponderat, moleste ferens, a *Stephano* in ditione *Casimiri* Regis consistente, se desertum & contemptum iri, congregato forti exercitu, *Berenden* habens in comitatu, & restiturus illum in sedem *Valachicam*, *Stephano* propulsato, iusque Principatus *Valachiae* Regi, & Regno *Poloniae* erepturus circa medium mensis Octobris, cum proprio & mercenario milite *Pannonias* egressus, *Ioanni Giskra* de *Brandisz Bohemo*, ordinatione exercitus & cura commissa, *Valachiam* ingreditur, & alpibus, siluisque, quas vulgo *Plonini* appellant, superatis, aduenit in *Chotrusz*. Quo exusto, & in praedam dato, ibat de prope alpes vsque in *Bakow*, *Romanowtarg*, & *Nyemiecz*. Quae omnia, & villas vicinas exurens, omnem terram possessam, & vtilem, caede, igne, & gladio, nulli parcendo aetati, conditioni vel sexui, vastabat. Et quamuis *Stephanus* Voieuoda *Valachiae*, cum gentibus & potentiis suis circa *Chotrucz* illi occurrisset, potentiam tamen suam (habebat enim *Matthias Hungariae* Rex, in exercitu suo circiter quadraginta millia) sed & suorum infida ingenia veritus, ob tyrannidem illi infensa, quod Primores fere omnes sustulerat, in totius pugnae discrimen venire non sustinuit, sed illum ex locis occultis insidiosis vehementer, per dies quadraginta lacessiuit, pabulationemque & vastationem longiorem compressit. Cum autem *Matthias Pannonicus* Rex, in oppidum *Banya* deuenisset, & vallis, fossatis, atque quadrigis, oppidum (irruptionem enim hostilem verebatur) communisset. *Stephanus* Voieuoda, qui se & exercitum suum, inter duos fluuios *Moldauam* & *Samusch*, locauerat, tempus opportunum ratus, quo cum paucis contra multos, congredi posset, equis & sarcinis, apud statiua relictis, pedester & expeditus in *Banya* aduenit. Et praemissis, qui oppidum in aliquot locis incenderent, flamma erumpente, in *Pannonios* prima vespera, quindecima die mensis Decembris irruit, & certamen vario Marte, vsque in diluculum extraxit. *profligat; Regi quidem inflictis tribus vulneribus,* Pluribus autem ex *Hungaris* cadentibus pluribus flamma deuoratis, Rex ipse *Matthias*, ne viuus in potestatem *Valachicam* veniret, tribus vulneribus, non tamen lethalibus, saucius, in lectica, ex loco certaminis elatus est. Pars maior exercitus dum in *Alpes* aduenisset, & arboribus praecisis, obstructum offendisset iter, quadrigis & aliis impedimentis crematis, quingentis vero bombardis in sabulum, ne hostes illis potirentur, immersis, fuga se saluauit: Beneficio vnius ex *Valachis*, ne *Hungariae* Rex aut caperetur, aut desideraretur, effectum: Quem *Stephanus* Voieuoda dolo comperto, capite truncauit. *exercitu vero illius occiso.* Decem millia eo praelio ex *Hungaris* occisa referuntur, signa militaria aliquot capta, & ad *Casimirum Poloniae* Regem, in *Vilna* agentem, in signum victoriae per Nuncios *Stephani* Voieuodae delata. *Stephanus* ipse & suus exercitus, magnis spoliis, tabernaculis, curribus, & bombardis potitus. Effugierunt autem cum Rege vna, fere omnes *Hungariae* Barones videlicet *Ioannes Lanthsloër*, *Quinque Ecclesiensis* Episcopus, *Michaël Ossak* de *Gruth* Regni *Hungariae* Palatinus, *Iob* de *Gara*, *Ladislaus* de *Canischa*, *Ludouicus* de *Valkew*, *Andreas Cuper*, *Ioannes Gukra* de *Brandisz*, *Hardulath*, & alii quam plurimi. Solus *Ioannes* de *Daroch* Voieuoda *Transyluanus*, ex maioribus, cum suo vniuerso comitatu, qui ad quatuor millia pugnatorum aestimabatur habuisse, occisus, & vsque ad internitionem deletus est. In *Pannonias* autem *Matthias Hungariae* Rex reuersus, *Henricum Diak* Gubernatorem sibi reconciliat. *Transyluanienses* autem militares, & ciues, quod ab eo discessissent, & *Ioanni* comiti se adiunxissent, in quadringentis millibus florenis, quae in auro parato, dare coacti sunt, multat. Ex qua pecunia nouum caepit & grandem, ex forensibus, magis quam propriis, apparare exercitum: in quo nullatenus *Poloni* se militaturos astruebant, si Regnum *Poloniae* aut eius feudales, & signanter *Valachiae* oram, vellet inuadere. Illam enim suspicione communi, pro detergenda ignominia, petere credebatur. Quapropter *Stephanus* Mol-

1467. *dania* Voieuoda, frequentibus Nuneiis, & literis, de ferendo sibi auxilio, *Casimirum Poloniæ* Regem interpellabat.

Pestilens aura

Annus hic in omnes ferre regiones, Regno *Poloniæ* subiectas, sed in regionem præcipue *maioris Poloniæ*, *Massouiæ*, *Russiæ*, & *Podoliæ*, sed & in partem *Slesiæ*, pestiferum epidiniiæ virus, vsque in Ianuarium mensem diffundens, multos mortales extinxit, & plures villas & oppida in solitudinem redegit. Annonæ insuper caritas, regiones *Polonicas* peruaserat, peruasura amplius, nisi plures homines, pestilentia absumpsisset. Eam insuper multitudo murium adiuuabat, qui siue ex hyeme callida & sicca, nullas niues, & paucos imbres fundente, siue ex Constellatiooe cœlesti, adeo ebuliuerant, vt frugibus, quæ in horreis condebantur, demolitis, in agros decurrerent, & hyemalia frumenta, in superficie & radice delerent.

atque fames, in plerisque Regni Poloniæ & Slesiæ partibus, acerbe grassatur.

Duobus autem malis prædictis, pernicies tertia, æque mala, in *Cracouiensi* duntaxat & *Saudomiriensi* terris, accesserat. Nam nonnulli Nobiles adolescentes ex insignibus parentibus orti, quorum *Ioannes Pyeniazek* olim Archidiaconus *Guesnensis*, primarius habebatur, absentia *Iacobi* de *Dabno* Capitanei *Cracouiensis*, eis subministrante audaciam, frequentibus furtis, & spoliis, regiones ipsas non in mercatoribus solnm, sed & in militaribus, affligebant. Patrimoniis enim suis, nonnulli corrosis, & effusis, suppellectilem tamen fulgidam & raram, in equis & vestibus ac familiaribus, ne aliis contemptibiliores, & inferiores, censeri possent, habere conati in varia furtorum facinora dilabebantur. Parens *Ioannis Pyeniazek* Præsbiteri, *Nicolaus Pyeniazek* Succamerarius *Cracouiensis*, filii turpitudinem, ne ad se quoque & genus suum, & cæteros oatos penetraret, rescissurus (sciebat enim illum, in omnia facinora, etiam dictu nefanda, & in blasphemias in Deum, & in profundum facinorum delapsum esse, & amplius delabendum) blanda vocatione ad se accersitum, vincit, & vinctum *Ioanni* Episcopo *Cracouiensi* tradidit. Virum se bonum & misericordem agens patrem; filium satagens, per arctam licet pœnitentiam, saluum tton perditum iri, & a generi suo notam turpitodinis aboleri. A *Ioanne* autem Episcopo *Cracouiense* in carceres, apud Castrum *Ilza* trusus, facinora sua annis tribus, mensibus sex in tetro carcere, & fundo obscuro turris expiabat. Captiuitas autem præfati *Ioannis Pyeniazek*, & Capitanei *Cracouiensis Iacobi* de *Dabno* ex *Bohemia* reditus, singulos fures terruit, & audaciam eorum restrinxit. Minabatur enim se præfatus *Iacobus* Capitaneus vnumquemque furum, nobilitate eorum non obstante, in patibulum acturum. 1467.

Ioannes Pienyazek olim Archidiaconus Gnesnensis,

per patrem suum captus, Episcopo Cracouiensi carceri coniiciendus, ob patratum homicidium traditur.

1468. Natali Domini nostri die, cum sequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum *Elisabeth* Regina, apud *Vilnam* celebrato, etiam reliquam partem hyemis, & principium veris, in *Lithuanica* ora exegit, aut legationes expediendo Principum, aut interdum tractando venationes. Pro diebus autem carnis priuii, *Henricus* de *Plawen*, Hospitalarius Ordinis Cruciferici, vices Magistri generalis tenens, cum commendatore de *Ragnetha*, vsque *Vilnam*, personaliter Regem *Casimirum* adiuuerat, & benigne susceptus, benigneque habitus, & tractatus, dies plures *Vilnæ* absumpsit. Sub quibus liberiorem audieotiam nactus, negocia Ordinis, quæ promouenda susceperat, votiue expediuit. Secreta delatione Ciues *Gedanenses* apud Regem insimulans, quasi eius ditione reiecta, in *Ioannis Burgundiæ* Ducis obedientiam, super quo copiæ literarum, per eos Duci *Burgundiæ* scriptarum ostendebantur, forent concessuri. Sed eam criminacionem *Gdanenses* magnum sui nominis, vt erat, dedecus rati, & extenuare & purgare non negligebant. Pluribus deinde donis, tam ipse *Henricus Plawienski*, qoam Comes suus Commendator de *Ragnetha*, à *Casimiro* Rege honoratus, in *Prussiam* rediit, Rumor de *Gdanensium* defectione, apud plures regiones vulgatus, apud nonnullos principes & Ciuitates, qui *Polonorum* fœlicitati inuidebant, hilaritatem causauit: quasi rebus nouatis, nouum etiam ordiri deberet apud *Prussiam* bellum. Sed *Gdanenses* frequentibus literis & Nunciis, ad *Casimirum* Regem missis, ostenderunt se efficaci testimonio & documento, *non solum in culpa criminationis non esse, sed & nec notam noxæ vnquam meditatos fuisse, & puro atque eodem tenore, in obedientia & fide Casimiri Regis, & Regni Poloniæ perseuerasse, & perseueraturos esse: rogantes fidem suam, non ex falsis relationibus, sed ex fidelissimis eorum actibus pensatum iri.*

Gedanenses defectionis accusati ad Ioannem Burgundiæ Ducem, per Henricum Plawienski secreto accusati.

se diligenter coram Casimiro Rege, & sufficienter purgant.

Linquens *Casimirus Poloniæ* Rex *Lithuanicam* oram in Regnum suum *Poloniæ* regrediebatur, & *Saudomiriam* quidem, pro Dominica Iudica, quæ fuit dies Solis, tertia mensis Aprilis, perueniens, aliquot diebus illic subsistit, & cum Consiliariis suis, qui illic ad suam excellentiam confluxerant, pluribus rebus publicis expeditionem dabat.

Casimirus Rex ex Lithuania

Diuer-

1468. Diuertens posthæc *Sandomiria*, itineribus solitis, Dominico Ramispalmarum, apud *nouam ciuitatem Korezin*, exacto, feria quarta ante festum Paschæ, quæ fuit dies Mercurii, tredecima mensis Aprilis, *Cracouiam* cum Consorte sua *Elisabeth* Regina aduenit, & rebus tantummodo salutaribus (altera enim die, duodecim pauperum, quos amictu induerat, pedes lauit, altera viaticum sumpsit) vacare cœpit, & dies Paschæ in arce *Cracouiense* solenniter egit.

cum consorte sua Elisabeth Regina Cracouiam aduenieus, duodecim pauperes, lotis eorum pedibus, nouis vestit indumentis.

Die Martis octaua mensis Aprilis, *Prothasius Olomuncensis* Episcopus *Cracouiam* aduenit. Qui die tertia audientia obtenta, *priuato officio, ad Casimirum Poloniæ Regem se venisse primum, & à Matthia Hungariæ Rege, Posonio egressum esse*, commemorans *præfatum Matthiam Hungariæ Regem, fidei causam pro Catholicis Bohemis, contra Georgium de Posdzyebrath, & sibi adhærentes hæreticos, mandato quidem Apostolico, sua vero admonitione & persuasione, inductum, suscepisse, & specialibus si literis*, quas originaliter producebat, *in bellum huiusmodi deuouisse, & iam cum copiis insignibus, ex equite & pedite collectis, in armis esse. Turcorum cæsarem, Nuncios ad illum cum donis amplissimis Agriam vsque misisse, & Nuncios reuersales, Hungariæ Regem, quorum Ioannes Gukra princeps erat, cum vicissitudinariis donis, ad conficiendum triennalem treugam, Turco remisisse. Fredericum deinde Romanorum Imperatorem, singularem exercitum, contra Irzikonem instaurasse, auxilia Hungariæ Regi præstiturum. Magnam deinde multitudinem, ex variis regionibus, Crucem, quæ contra Georgium prædicabatur, voluntarie assumpsisse, & propediem in subsidium Pannonico Regi Matthiæ venturam fore. Zdenkonem Konopniczki, Catholicorum Bohemorum Capitaneum, cum cæteris Bohemicis Baronibus, & suffragiis, iam in exercitu Regis Hungariæ consistere quem multifarie, non exercitatis solum gentibus, verum & bombardis, tormentis, equis, armis, quadrigis, & peritis Ducibus*, deducebat *fulcitum esse: eo maxime flagrante desiderio, vt sibi daretur opportunitas cum Georgio decernendi.* Rogans obnixius *Casimirum* Regem, *vt omni cunctatione omissa, cum suis potentiis consurgeret, & Regnum Bohemiæ, sibi & suis filiis, oblatum, ac hæreditario iure sibi debitum, à tyrannide Irzikonis, summi Pontificis, & tot Catholicorum Regum, & Principum, fretus auxiliis, solueret, & in Catholicorum ritum vendicaret: certus Mathiam Hungariæ Regem in suum, & filiorum suorum fauorem, quo celerius Bohemiæ Regnum illis accedat, arma induisse. Multiplex dispendium & dedecus in se & filiis incursurus, si per desidiam Thronum Regni Bohemiæ, alium prehendere permiserit.* Secretiori deinde audientia, ad quam non nisi quinque Consiliarii adhibiti fuere petita. *Mathiam Hungariæ* Regem, de pluribus virtutibus, magna laude efferens, suadebat persuasione multiplici, *vt Casimirus Poloniæ Rex data ei filia seniore Hedwigi, filio vero Frederici, Romanorum Imperatoris Maximiliano, iuniore Zophia, in Consortes, affinitatem insignem, & Regnis vtilem, ac necessariam cum vtroque, qui strictissimo fœdere sibi inuicem colligati sunt, iungeret: magno metu vtrumque liberaturus, cum vterque ea distineatur suspicione, ne Poloniæ Rex, Bohemiæ Regnum adeptus, vnum ex Pannonia, alterum vero ex Austria, iure filiorum naturali deturbet. Assumeret proinde Casimirus Poloniæ Rex ac meliorem duceret, certam per filias, in Hungariæ Regnum & Austriam, quam speratam per filios successionem, nec pluris penderet, hæreditare filios quam filias: æque ex filiabus ac filiis, nepotes in Dominiis prædictis habiturus, insignibusque filias locaturus viris, quæ ad alios nihilominus transitura sunt, & incertum, an ad æque insignes viros. Cogitaret insuper, non facile se Mathiam ex Pannonia, nec Fredericum ex Austria possessione, in quibus vterque, magna se soliduuit firmitate, detracturum. Sed sciret vtrumque aliorum quæsiturum affinitates, & auxilia, quibus se tutiores, siqua vis ingruerit, efficiant, si se spretum iri aduerterint. Fœdere potius, quam armis, rem gerendam persuadent: plures fructus omnis hostilitatis suspicione exclusa, habiturum: cum vterque Regum, per fœdus cauere contentus sit, vt prole eorum non extante, filii Casimiri Regis, in omnia Pannonica Dominia, & Australica, succedant. Nec in eam solum conditionem, sed & in quamcunque aliam possibilem, & Casimiro Regi beneplacitam Fredericum & Matthiam Regis, vltro consensuros. Hungaricis postremo consiliariis, id curæ esse* monstrauit, *ne inter Regna Poloniæ & Hungariæ, fœdus amicitiæ sinant senescere, sed nouis illud funiculis studeant roborare: quibus nihil gratius accidere posset, quam affinitatem huiusmodi, etiam si Primores, Polo-*

Prothasius Olomuncensis Episcopus Casimiro Poloniæ Regi, & Mathiam Hungariæ Regem, contra Georgiũ Bohemum delectum habere narrat,

& affinitatem cum Mathia & Frederico Imperatore iungendam suadet,

1468.

Histor. Polon. Lib. XIII.

nia

1468.

nia Rex Cracouiam conuenire iubeat, confectum iri. Consilio frequentiori aduocato, & redigesta *Olomuncensi* Episcopo responsum est.

ac quid ea in re retulerit responsi

Casimirum Poloniæ Regem, non abiecisse Regnum Bohemia, sibi à Papa, & Baronibus oblatum, sed deliberationem suam, ex optimis respectibus, in Diætam generalem, cuius pro die sancti *Bartholomæi* Apostolici appropinquabat celebratio, *suspendisse. Et non habita, & Principum & Consiliariorum suorum voluntate, non requisita nihil illum posse, in re tam grandi, in alteram partem responsi adere, nec tempori præfinito, & suorum consilio praiudicare. Si quis interim Regnum Bohemia, ad illum & filios eius multiplici iure pertinens, occupare contenderit: iniuriam suam in iusti Dei & fidelium suorum defensam commissurum, adnisurumque maxime, ne ei occupatio violenta, possit ei esse diuturna. Mathiam insuper Regem Hungaria communi fœdere Regnorum primum neglecto, deinde temerato, pluribus damnis, & hostilitate Regnum Poloniæ affecisse, vice geminata, terram Scepusiensem prædasse, recenter insuper feudalem regionem Regni Polonia, & eius Principem Stephanum Moldania diffidatione non præmissa, bello, & incendiis affecisse. Nec Casimiri Regis Polonia conuenire conditioni, vt tam notabilibus iniuriis neglectis, ex hoste generum legat. Si Pannonico Regi & Consiliariis suis cordi est, Casimiri Regis Polonia affinitas, intelligat non posse super ea quicquam agi, donec communium Regnorum Consiliariorum iudicio, Conuentu habito, singula ablata, reformata extiterint, & animorum irritatio succissa.* Ea responsione *Prothasius* Episcopus *Olomuncensis* accepta, donis insignibus à *Casimiro* Rege honoratus, in *Hungariam* molestus (magis enim super affinitate arbitrabatur, se votiuum responsum accepturum) regressus est.

Fredericus filius sextus Casimiro Regi nascitur.

Die Iouis, vigesima septima mensis Aprilis, post horam sedecimam, *Elisabeth* Regina in Castro *Cracouiensi* sextum filium, nonam vero prolem, parturiit. Qui in Ecclesia *Cracouiensi*, à *Ioanne Cracouiensi* Episcopo, ipso die Solis, octaua mensis Maii baptisatus, ad multiplices preces *Prothasii Olomuncensis* Episcopi, illum leuantis de sacro fonte, *Fredericus* appellatus est.

Legati Casimiri Polonia

Altero die, postquam *Prothasius Olomuncensis* Episcopus, ex *Cracouia* disgrediebatur. *Nuncius Georgii* de *Posdzyebrath*, *Bohemia* Regis, *Albertus Kostka* de *Postupicze*, aduenit. Qui sedecima mensis Maii die, à *Casimiro Poloniæ* Rege, sub frequentia Consiliariorum auditus, oratione extensa, *acta Georgii iustificans, & depositionem illius, à sede Apostolica factam extenuans, magnas in Casimirum Polonia Regem gratias, nomine Georgii, & Regni Bohemia cumulabat, quod in opportuno tempore Nuncios misisset insignes, qui exortum intercepissent bellum, & Regnum Bohemiæ grandi damno soluissent, syncere inter vtrasque partes versatos, commemorant, se fiducialiter in Casimiri Polonia Regis potestatem, causam suàm deposuisse. Nunc quoque quamuis induciis, à Nunciis Regiis confectis, & ad diem Ascensionis Domini duraturis, minus syncere à parte aduersa, seruatæ sint, intrepide depositurum. Orans enixe & suppliciter Casimirum Regem, ne tenorem beneuolentia erga Georgium Bohemia Regem ceptum, remittat. Sed missis nouis Nunciis, bellum atrox, quod à Mathia Rege in Bohemia geritur, intercipiat. Summoque Pontifici Paulo secundo, & Ecclesia Romanæ, illum reconciliet: cum Georgius data in loco competenti, ad quem ipse personaliter, accedere possit, audientia, se de singulis obiectis, purgaturum, & vniuersa, in quibus in sedem Romanam, & contra depactata, deliquisset, emendaturum vltro offerat, & beneuolentia magis, quam armis, in his, quæ ad fidem, & religionem, pertinent, cessurum. Georgium præterea prædictum, in eam qualificationem omnium Baronum, Ciuium, & Subditorum Bohemiæ, sibi parentium, prece, consilio, & persuasione, pertractum esse* deduxit, *& ita rem consumasse, vt filiis propriis exclusis, non alium, quam filium Casimiri Polonia Regis, in Bohemia Regnum ordinauerit, & disposuerit, se cessurum. Non quidem iure hæreditario, quod in successione Regni Bohemia propter libertates, eidem Regno datas, locum vendicare non possit. Sed sola Bohemorum in Regem Casimirum, & filios eius affectione & fauore. Mitteret proinde Casimirus Polonia Rex, Legatos in Diætam Regni Bohemia, futuram: sponsionem Georgii, & suorum, de succedendo filio, publice & solenniter accepturos.* Huic tam amicæ in verbis legationi, quam constabat magna necessitate expressam. *Georgium*, vt in sequentibus narrabimus, intimasse, altera die responsum est. *Amico animo, Casimirum Poloniæ Regem, & in Georgium & in Bohemia Regnum,*

1468.

Regis ad petitionem Georgii Bohemia Regis,

1468. *Regnum, pro bello Ciuili intercipiendo, & visum fuisse, & pro necessitate præsenti, vsurum esse, & eosdem vel alios Nuncios, si tamen illis præstabitur securitas, ad extinguendum bellum, missurum. Georgium & Bohemos solerter agere, & sua reipublicæ optime consulturos fore, si pro Rege Bohemiæ, non alium quam filium Poloniæ Regis assumpserint, in quem iusta illius cedit successio: multas commoditates, si perfecta fuerit, multa bella, si neglecta, secum latura.* Interpositionem quoque de reconciliando *Georgio*, summo Pontifici & Ecclesiæ, *Casimirum Poloniæ* Regem, syncero animo non recusaturum fore, si tamen *Georgius*, certa suæ puritatis in fidem Catholicam, monimeuta de se dederit, & facta errorum abdicatione, non (quemadmodum hactenus fecisse visus est) *Papam, & Principes orthodoxos iactauerit.* Alacer hoc responso *Albertus Kostka*, in *Bohemiam*, Regiis pulcherrimis donis, sibi in hospitium transmissis, neglectis, vt virtutem & modestiam Nunciorum Regis *Poloniæ Casimiri*, *Pragæ* & *Wratislaniæ* ostensam, & per ora virum celebratam, æmularetur, regressus est: maximo pauore liberatus. Verebatur enim ne robore fortissimo militum suorum & gentium, *Casimirus* Rex *Poloniæ* nudum aliquod latus Regni *Bohemiæ* inuaderet, & graui bello, à Rege *Hungariæ Mathia*, Regno *Bohemiæ*, & sibi moto, quod nunc expedire pergam, grauior hostis *Polonus* accederet. Nuncii pro intercipiendo bello *Bohemico*, priores, præter *Ioannem Dlugosz* seniorem Canonicum *Cracouiensem*, cui fas non erat, legationem eam perferre, & in cuius locum *Nicolaus Skop*, Castellanus *Osswyaczimensis* surrogatus est, decreti sunt.

pro intercipiendo bello, ex Hungaria illi unpendente mittendi decernuntur.

Victorinus filius Georgii Posdziebraczki Austriam graui bello vexans,

Hebdomadis aliquot, *Victorino*, filio Georgii *Posdzyebraczki*, *Austriæ* bellum graue, vt in superioribus commemorauimus, licet belli causæ non extarent, inferenti, & ex Monasterio *Pulyer*, ex quo Sanctimoniales eiecerat, & illud in arcis modum muniuerat, omnem oram *Austriæ*, vsque ad *Danubium*, prædis, spoliis, & igne, ita vt omnis agricultura, & mercatio conquiescerer, vexanti, aliquando tandem *Fredericus Romanorum* Imperator, & *Austriæ* Dux, suorum clamoribus & querelis expergefactus, collectum ex mercenariis militibus exercitum, pro expugnando & deiiciendo *Victorino*, & eius præsidio mittit. Quod *Victorinus* præsentiens, & tardum auxilium in patris aduentu ponens, vno die, priusquam Cæsareus exercitus ad illum pertingeret, locatis in præsidio, qui illud ab *Australibus* tutarentur, quingentis militibus, solus ipse, præsidio relicto, *Henrico* germano, qui cum aliquantis copiis, ne ab hoste insecutus caperetur, sibi laturus auxilium, se coniungens, in *Morauiam*, ad Castrum *Spelberg*, quod *Brunnæ* imminet, secedens, graodi se periculo euoluit. Capti usri tunc *Victorinus* ab exercitu Cæsaris, qui magnam partem Cruciferorum habebat, poterat, sed saluti fuit *Kiercher* miles, qui illius liberationem procurauit. Cæsariani autem milites, quorum *Graffnekkar*, *Sueuus* genere, Dux erat, Monasterium prælatum accedentes, quassatis per bumbardas propugnaculis, & muris, illud animose conquirunt. Et paucis *Bohemis*, præsidii defensoribus, vitæ reseruatis, cæteros omnes necant. Nec expugnare præsidium contenti, traducto in *Morauiam* exercitu, *Georgio* & suis bellum inferunt. Quorum paucitate *Victorinus* perspecta, gentibus ex *Bohemia* auctus, illos inuasurus, aduenit. Parumque abfuit quin illos occupaturus videretur, nisi illos *Zuojma* Ciuitas, contra ioduciarium fœdus, ad se intromissos, tutasset.

inde recedere in Morauiam per Exercitum Frederici Romanorum Imperatoris & Austriæ Ducis cogitur. 1468.

Matthias Hungariæ,

Matthias interim *Hungariæ* Rex vetus odium, quod in *Georgium*, ob depactationem, qua illi, vindicaturus se in libertatem, septuaginta millia florenorum vno die persoluerat, & quod per affinitatem (filiam enim *Georgii* in vxorem acceperat) credebatur extinctum. *Frederici* quoque *Romanorum* Imperatoris, confœderati sui, frequentibus Nunciis, ipsum ad id exhortantis, iniuriam satagens vltum iri, requisitionibus insuper Apostolicis, & precibus *Prothasii Olomuncensis* Episcopi, ac *Zdenkonis Conopniczki*, cæterorumque *Bohemiæ* Catholicorum Baronum, qui à *Georgio* opprimebantur, persuasus, exercitum ex merceoario milite, *Polono*, *Bohemo*, & *Hungaro*, collectum, curribus, bombardis, cæterisque bellicis apparatibus, sufficienter iostructum, in *Austriam* personaliter promoueret. Et circa oppidum *Austriæ Lawy*, prope flumen *Dia*, in loco paludinoso, & aquis septo, illum locat: *Morauiæ* & *Bohemiæ* exinde bellum illaturus, *Zdenkonem Konopniczki*, cum trecentis equitibus, & Cæsariaoos milites, pluresque alios *Polonorum* & *Bohemorum* belli peritos, habens secum, ex quorum sententia, singula in bellum huiusmodi subministrabantur. *Geor-*

& Georgius

1468.

Bohemia Reges contra se cum exercitibus pugnaturi procedunt, & positis non longe vtrinque Castris

gius Posdziebracki, nihil *Matthia Hungaria* Regis hostilitate, & aduentu deterritus, suos & ipse in arma cogens, exercitu haud A mediocri, qui tamen plus pedite ex agrestibus, quam equite ex milite refertus erat, satis celeriter & propere comparato, solus illi, quamuis grandi & excessiuo pressus abdomine, præstito Ducatu, ad *Lawi* venit, & haud longe a statiuis *Pannonicis*, *Matthiam* Regem *Hungaria*, & suum exercitum pabulatione prohibiturus, sua ponens, quadrigis & vallo communiuit. Quapropter quatuor & amplius hebdomadis, in tam propinquis Castris, vterque exercitus confidens, neuter in dimicationem (*Hungaricus* enim peditatum *Bohemicum*, *Bohemicus* equitatum *Hungaricum* verebatur) venit. *Bohemicus* tamen munitionem propinquam *Marthnicz*, in qua præsidium ex frequenti milite *Hungarus* locauerat, *Hungarico* exercitu inspectante, & nequicquam ferente opem, per deditionem, violentam conquisitionem deditione facta, præsidii milites auersuri, conquirit. Agitabantur post hæc per dies multos, de pace tractatus plurimi, & iam pax triennalis inter vtrumque conuenerat. Quæ mox, *Georgio* Castra, fortalicia, & bona, anno transacto conquisita, iustis dominis, cedere recusante, parte autem *Bohemia* Baronum, & signanter *Zdenkone Konopniczki*, qui plura amiserat, absque hac conditione, quamlibet pacem detrectante, fuit infecta.

de pace nequicquam tractatus fiunt. Georgio ablata Bohemis Catholicis restituere nolente.

Georgius ex statiuis in Posdzyebrath se recipiens, filium Victorinum apud oppidum Morania Trzebiczow Hungarorum lacessiturus reliquit. Quo Hungarus incenso, Victorinum inde fugientem in Monasterio op-

Fame deinde *Bohemum* premente, & equis plurimis, in suo exercitu labefactatis, aut mortuis (liberam enim pabulationem, exercitus *Hungaricus* magna ex parte illi ademerat) leuat *Bohemus Georgius* campum & nullo lacessente, nec inuadere audente, in *Bohemiam* rediit, & in Castro *Posdzyebrath* se locat, filium tamen *Victorinum*, cum insigni parte equitatus, apud oppidum *Morania Trzebiczow*, suæ ditionis, situ & munitione firmum, *Hungarum* lacessiturum, reliquit. Mouit & illico *Matthias Hungaria* Rex sua Castra, & oppido *Trzebicof* illa applicat. Pro illius autem conquisitione, omnem operam nauaturus, sub- D urbana incendit. Ex quo incendium vento validissimo ignem promouente, oppidum corripuit, & latius manare cæpit. Propter quod duplex periculum, incendii, & captiuitatis *Victorinus* euitaturus, cum duobus millibus, & quingentis equitibus, se propere euoluit, & in Monasterium, quod expulsis Monachis, diu ante ab hæreticis, incastellatum fuerat, oppido *Trzebiczow* imminens, se recepit. Ingens multitudo hominum, equorum, & armorum, conflagrauit eo incendio, adeo, vt nihil vorax flamma, a cruenda clade distaret. *Hungaria* Rex *Matthias*, milla quingentis captiuis, qui sequi *Victorinum*, igne & hostibus præoccupati, non poterant, potitus, *Victorinum* in Monasterio obsidere, & triplici sepe, prædam certam illum cum suis ratus, cingere cæpit: fame premente, in suam ditionem illum cum omnibus, non ambiens, propediem venturum. Sed *Victorinus*, turpe se & suos, dedere ratus, obsidionem, quamuis multiplici fame premente, carnes equorum, absque salis condimento coctas, manducans, & lympham cum suis omnibus bibens, in dies plures traxit. Sub quibus, B per quotidianas dimicationes, multi mortalium hinc inde cadebant.

1468.

pido imminente dura obsidione arctat.

Superuenit interim *Henricus*, alter filiorum *Georgii*, cum nouo *Bohemorum* suæ partis exercitu, quadrigis circumdato, & fratrem obsidione soluturus, in tam propinquo spacio ab exercitu *Hungarico* se locat, vt bombardæ, in alterutrum exercitum, facile pertingerent. Ex aduentu autem *Henrici*, plures difficultates, *Matthia Hungaria* Regi, & suis illico creuerunt. Nam & frequentiores dietim oriebantur hinc inde particulares dimicationes, & sepium consumatio intermissa, pabulatio quoque & victualium importatio, magna ex parte impedita. C Iam enim in circuitu cunctis vastatis, ab vtroque exercitu, non nisi, in sex miliaria & amplius, pabulationem, ab *Hungarico* præcipue exercitu, in quo frequentior eques erat, oportebat extendi. Hæc quoque non nisi laboriose & periculose, propter insidias hinc inde structas, poterat prouenire. Quapropter vterque exercitus, magna iactura, in equis tabefactis ex fame, suscepta, ipse quoque inedia laborans, carne deficientium, equorum grandem esuriem sustentabat: floreno enim vno, panes tantummodo quatuor a ditioribus emebantur. Aduenerat & Catholicis in auxilium, *Bauaria* Dux *Otho*, habens secum *Sueuos*, & *Suiceros*, cruce signatos, *Dobeslaus Swamberg*, *Henricus Hradeczki*, & *Burzianus*. Sed ii quoque per *Ioannem Rozemberski*, qui Catholicum se gerens, partes tamen *Georgii* & hæreticorum, enixius adiuuabat: & per *Michaëlem*, de *Mychalyecz* cæterosque *Bohemia*, partis *Georgii* Barones, & *Pragenses*, *Thaboritaque* fuere profligati. *Victorinus* interim perpendens, quod nec per

Victorino Posdziebraczki Henricus germanus.

Catholicis vero Dux Bauaria Otho cum aliis in auxilium venit.

Victorinus

1468. *obsidione pressus,*

per tractatus, qnos, personaliter petito colloquio, cum Rege *Hungariæ*, interponebat, & in quibus Rex *Hungariæ* conditio- A nem, per *Victorinum*, de tradendo castro *Spelberg*, si illum cum paucis suis abire permitteret, oblatam, respuens. *Victorinum* cum suis omnibus in deditionem exposcebat. Sed nec per aduentum fratris sui *Henrici*, liberatio sua & suorum poterat prouenire, extremis se circumdatum videns, in periculosam desperationem versus, extrema insuper aggredi, cogente necessitate ausus est. Nncte diem Pentecostes antecedente, quæ fuit quinta mensis Iunii, cum mille trecentis equitibus, qui omnes animos, aut ad vinceudum, aut ad moriendum destinauerant: ex arce (prn præsidio tamen illius, quingentos pedites relinquens) egressus, & hnstilem custodiam, quatunr millia armatorum habentem,

tandem per vim nactus viam,

disrumpens, obsidentium manus euadens, B in propria Castra *Henrici* confugit, & magna sui spe *Hungariæ* Regem, & suos, inescatos fefellit. Magnum insuper ausum suis ex fuga huiusmodi præbens, *Hungaricum* exercitum, in maiores difficultates coniecit. Et post paucos dies, *Hungariæ* Rege. non persequente, ad patris Castra, qui in *Polna*, quatuor miliaribus à *Trzebiczow* distante, & *Victorinus* & *Henricus* cum exercitu peruenit. Arx *Trzebiczow* illis discedentibus, Regi *Hungariæ*, eo pacto dedita, *vt liceret omnibus incolumibus, medietate armorum, & equorum relicta, discedere.*

ad patrem cum germano fugit.

non sine afflictione & concisione rerum Georgii ingenti.

Tam ingentem autem cladem *Irzik*, circa *Trzebiczow*, in viris, armis, & equis pertulerat, vt nunquam se potuerit, præmente C illum hominum & sumptuum penuria reparare. *Ioannee* deinde *Rozemberski*, eo deserto, Cathniicis se iunxit, & *Michaële* de *Michalyecz*, *Procopio Rabscheen* Cancellario Regni, & *Ioanne Thirczka*, morte absumpris, *Zdenkone* vero *Kosthka*, circa oppidum *Mogilnicza*, *Georgii* copias ducente, prnstrato, fugatoque, & ex vulnere mnrtuo. Tenebant autem vtrique exercitus, longo tempore, in campestribus statiua, explorandn enngrediendi opportunitatem. Et licet dimicationum particularium, aliquandn gerebantur præludia: in D vniuersæ tamen congressinnis sortem, nunquam vtraque pars venit. Clandestine deinde *Georgius*, per *Albertum Kosthkam*, eum *Matthia Hungariæ* Rege conuenturum se pactauerat, fuisset quoque reconciliatio ex huiusmodi priuato Connentu subsecuta, nisi Cnnsiliarii *Hungariæ*, periculo intellecto, Regem suum in *Olomunc* reuocando, ingens periculum, quod Catholicis, ex ea reconciliatione imminebat, auertissent.

1468.

Legati Casimiri Poloniæ Regis suadent Irzikone Bohemo,

Superuenerunt interea *Casimiri Poloniæ* A Regis Nuncii, *Stanislaus Ostbrorog* Palatinus *Calissiensis*, *Iacobus* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Thesanrarius, & *Nicolaus Skop*, Castellanus *Osswyeczimensis*. Et primum *Irzikone*, apud *Pragam* offenso, (pluribus enim diebus apud *Polna*, deinde apud pontem commoratus, & in pactis clandestine cum *Hungariæ* Rege *Matthia* delusus, dissoluto, ob famem magnam exercitu, *Pragam* redierat,) multifarie illi, vt se Summo Pontifici reconciliet, errores relinquat, nnmine *Poloniæ* Regis suadent. Tentant insuper, vt de Regno *Poloniæ*, alicui ex filiis *Poloniæ* Regis cedat. Ille cessionem Regni, interim dum viueret abnuens: à Consiliariis suis persuasus, *non filiis suis, sed Poloniæ* B *Regis, Bohemiæ Regnum se relicturum* pollicetur, *idque iureiurando & literis firmaturum. Orans, vt Oratores Poloniæ Regie, induciis bellum intercipiant, audientiamque apud Papam ordinent.* Illi *Olomunc* adeunt, qun & *Hungariæ* Rex *Matthias*, cum omnibus Consiliariis, copiisque,

vt se Summo Pontifici humiliet: erroribus relictis.

Is tandem à Rege persuasus vno ex filiis Casimiri, Regnum Bohemiæ se relicturum post mortem suam promittit.

& dun Legati Apostolici, videlicer *Laurentius Ferariensis*, & *Rudolphus Wratislauiensis* Episcopi, conuenerant. Vbi parum æquis auribus, pacem aut inducias persuadendo, auditi, re infecta, & animis multorum, & præcipue Legatorum, bellum contra *Irzikonem*, aut geri, aut finiri exoptantium, offensis, cassn labore reuertuntur. Castra duo *Spilberg* supra *Brunnam*, & *Hradzisczε* supra *Olomuncz*, diutius obsessa, C famem non tolerando, Regi *Hungariæ* deduntur. Deditur & castrum *Konopisczε*, *Irzikoni* fame vrgente, cui victualia *Zdenyek* inferre sæpius tentando, obstantibus propugnaculis, non poterat. *Wratislauienses* quoque *Frankschten* conquirunt, ruinantque nppidum: *Bohemis* ex *Szambiczε* diffugientibus. Ita omnia circa *Irzikonem* ruebant, fatalemque illum annum habuit.

Pacem tamen Legatis Casimiri, nequicquam eam obtinere nitentibus, ab Hungaro habere nequit, & aliquot castra amittit. Konopisczε vero conquirit.

Casimirus Poloniæ Rex

Hebdomadis decem, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouiensem* vrbem exactis, cer- D tificatis per *Ioannem Sapyenski* militem, qui nuper *Romæ* nulla re, pro qua fatigabatur, apud *Paulum* secundum Summum Pontificem nbtenta, redierat. *Pomeranis*, & *Pruthenis*, de suo propinquo aduentu, illum enixius deposcentibus. Missis quoque *Dobeslao Bischowski*, Castellano *Belzensi*, & *Stanislao* de *Thaczin*, *Ioannis* Castellani *Cracouiensis* filio, in *Valachiam*, qui animo bono, *Stephanum* Voie-

Nuntios ad Stephanum

uodam

1468.

Palatinum Valachiæ mittit: diem præstando homagio dicturos, auxiliaque contra hostē quemlibet promissuros.

uodam *Moldauiæ* esse iuberent, in omnia necessitatis suæ articulo, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, & quemlibet alium hostem, auxilia *Casimiri* Regis experturum: de præstando quoque *Casimiro Poloniæ* Regi, & sun Regno, per *Stephanum* Voieuodam, homagio, diem & locum dicerent, Sabbato in crastino sancti *Ioannis* Baptistæ *Cracouiæ*, cum Consorte sua Regina *Elisabeth* egreditur. Et *Vislicíam* perueniens, Diætam illic tenuit: deposcens pro soluendis stipendiariis sibi suffragium decerni. Qua re ad deliberationem reiecta, quamuis singuli militares, & nobiles, reipublicæ, necessitate calculata subueniendum decernerent. Conclusionis tamen decretum, in Diætam generalem *Piotrconiensem*, ne absque militibus *maioris Poloniæ*, in rem arduam præpropere assensisse viderentur, differebant. Ex omnibus deinde Districtibus, duos leguot Nuncios: potestatem ad consentiendum in modestum subsidium habituros. Die Veneris, prima mensis Iulii, *Casimirus* rex *Vislicia* egressus, per *Chaczini* cæteraque loca in *Colo* peruenit. Vbi aliam conuentionem, pro die sanctæ *Margarethæ*, cum Militaribus terrarum *maioris Poloniæ*, par ab illis deposcens suffragium, tenuit. Ibi quoque res, in alteram diætam, octo diebus, ante sancti *Michaëlis* festum, in eodem loco tenendam, extracta est.

Ipse vero petit subsidium pecuniale, indictis Conuentionibus.

Ad quæ Nuncii districtuum omnium leguntur.

Ex *Colo Casimirus Poloniæ* Rex, per solita loca *Bidgostbiam* processit, vbi diebus aliquot exactis, *Ioanne* Archiepiscopo *Gnesnensi* (valetudinarius enim erat, & paralytica ægritudine in latere sinistro, dum apud *Bidgostbiam* foret, percussus) in propria remisso, ipse cum cæteris Prælatis, & Baronibus, atque Militibus Regni, in *Prussiam* processit. Tertia die mensis Augusti, *Bidgostbia* egressus, *Elisabeth* Regina licentiata, & *Nyeszouiam* remissa, per *Nowe*, *Gnyew*, *Stargard*, feria quinta in crastino sancti *Laurentii*, tertiarum hora, cum magna gloria, & in populi sui maxima multitudine, Ciuitatem suam Regiam *Gdansk* ingreditur: processione duorum Episcoporum, *Iacobi Wladislauiensis*, & *Vincentii Culmensis*, atque omnium Ecclesiatum, plausuque & iubilo omnium *Gdanensis* Ciuitatis populorum, obuiam illi ad vnum miliare euntium, exceptus est, omnium victualium prouisione abunde administratus. Tenuit autem pro die sancti *Bartholomæi* Apostoli, vnam Diætam in *Gdansk*, alteram pro die Dominico post festum sancti *Ægidii* in *Marienborg*. Sub quo tempore, dum tertia mensis Augusti die, luna in domo Martis fuisset eclipsata, vis magna imbrium, nunquam antea visa, quæ mortales, eorumque segetes & pecora, multis affecit incommodis, secuta est, adeo intensa, vt oppidum *Stradomia*, cum suis ecclesiis, & domibus, alta inundatione compleret, & vsque ad muros prope *Cracouienses* grassaretur: aquas inundationes, piscinarum, adiuuante ruptura. Interponebantur autem Rege stante in *Gdansk*, per dies triginta, per Consiliarios Regis, varii tractatus, & suffragium pecuniale, pro soluendis stipendiariis, a Ciuitate *Gdanensi*, in summa notabili, petebatur. Quæ cum recusata fuisset, allegantibus *Gdanensibus*, se ære alieno in nongentis millibus teneri. Czissa annos octo, per vniuersas terras, & ditionis Regiæ Ciuitates, ad soluendum debita Regis *Casimiri*, & Ciuitatum consensu communi instituta est: ea conditione, vt per annos quatuor primos, *Casimirus* Rex, illius tres partes habeat, quartam Ciuitatibus tribus principalibus, *Gdansk*, *Thorun*, & *Elbing*, relinquat. In residuis vero quatuor annis, tres principales Ciuitates prædictæ, omnem pecuniam, in eorum Ciuitatibus ex Czissa prouenientem pro se tollant: omnium aliarum Ciuitatum & oppidorum Czissæ, pecunia in vsum Regium cedente. Reddidit & tunc Ciuitas *Gdanensis* Regi *Casimiro* tres Districtus, *Gdansk*, *Puczki*, & *Thsczow*: liberum faciens Regem de summis, in quibus illos fecerat *Gdanensibus* obnoxios, se quoque absolutam iri, impetrans, de triginta florenorum millibus: ad quæ per annos quindecim, bello durante, singulis annis, duo retinenda millia, soluenda obligabatur. Fecit & mutuum *Casimiro* Regi, de quinque millibus, in solutione Czissæ illa repetitura: Cuius summa pro parte Regia, ad quindecim millia florenorum ascensura credebatur.

Imbrium magna vis vbique decidit, adeo vt Stradomia vsque ad muros Ciuitatis Cracouiensis inundata sit.

Tributum pro soluendis stipendiis indicitur Ciuitatibus Prussiæ,

& tres Districtus obligati Regi restituuntur.

Feruebat & tunc inter *Cristinum Daciæ*, & *Carolum Sueciæ*, Reges graue bellum: contagione sua etiam *Gdanensi* Ciuitate Regiæ incommodum afferens. *Cristinus* enim *Daciæ* Rex, propria ad largiendum militibus non habens, *Anglicorum* nauigia cum mercibus, ad ducenta florenorum millia æstimatis, in *Gdansk* tendentis, rapuit, illisque donatiuum militibus persoluit. *Anglici* vero, cum in *Dacia* Regem sæuire non possent, in *Gdanenses* sæuitiam vertunt, & omnes merces eorum, apud se consistentes occupant, & arestant. Ad quas soluendas, *Casimiri Poloniæ* Regis sudabat labor & intentio. Agebatur, & inter *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, & *Henricum Stbolpensem* Ducem, rigidum bellorum diffidium. Supplicabatque *Henricus Stbolpensis* Dux

Casimiri Regis cura pro soluendis mercibus, Gedanensibus per Anglicos occupatis ob rapta per Cristinum Daciæ Regem Anglicorum nauigia, Gedanum tendentia.

1468\. Dux *Casimiro Polonia* Regi, primum per Nuncios, deinde per Consortem suam *Zophiam*, vsque in *Gdansk*, missos, vt sibi laboranti, memor fœderis, auxilium contra *Fredericum* Marchionem ferret: Potentior enim illo erat, propter auxilia, quæ sibi Dux *Missnensis*, Duces de *Mikyelburg*, Episcopus *Maydburgensis*, & Dux de *Brunszwik* tulerant. Sin parum fœdus duceret, homagium & subiectionem se facturum exhibebat. Dissoluisse autem *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem* campum, *Casimirus Polonia* Rex intelligens, duos Barones illuc mittit, *Sbigneum Bank* de alto monte, Castellanum *Rospergensem*, & *Stiborium Chelmski*, Iudicem *Posnaniensem*: bellum æquis conditionibus, sin minus tollerabilibus, ad extremum induciis, intercepturos.

Et eiusdem Casimiri studium, pro intercipiendo bello inter Marchionem Brandeburgensem & Ducem Stolpensem exorto.

Pluribus iudiciis factis, & rebus variis compositis, ex *Gdansk* feria quinta in die Natiuitatis sanctæ *Maria*, discedens, feria sexta in crastino *Marienburg* aduenit. Illicque, prope mensem, tenendo alium Conuentum, moratus. *Henricum* de *Plawen* Magistri generalis vicem tenentem, cum Marszalco & Commendatoribus ad illum venientem, benigno vultu excipiens, auditis, & magna ex parte impletis, eorum petitionibus, & necessitatibus illos remuneratos, & optime de se contentos, datis illis quinque millibus florenorum, & oppido *Nidborg*, quod in eam diem, à Prælecto Regio tenebatur: reddito remisit, hurtatus illos, vt successorem Magistro celerius deligerent. Cuius electionem tantopere propter *Almania* & *Liuonia* Magistrorum, qui de iure habent electioni interesse, absentiam, purgabant se distulisse: Quibus & tunc, ad illorum preces, saluus conductus concessus est, pro acceleranda ipsa electione. Apparuit & tunc Cometes, circa finem vrsæ, & in temone, inter orientem & septentrionem consistens. Quo post dies quindecim, quibus cursum suum continuauit, desinente, alius mox in occidente, ptiore splendidior, & facem largiorem portendens apparere cœpit. Qui etiam cursum suum, aliis quindecim diebus explebat. Quorum apparitio, plurimorum hominum mentem perterruit. Iam tunc aliquod malum, pestis, famis, & regionum mutationis, vel obitus Principum, annunciantium. Non à doctis enim tantummodo viris, sed & à vulgo stellæ crinitæ potestatibus summis, aut regionibus exitium putantur portendere. Consulti Commendatores, & Ordo, per *Casimirum Polonia* Regem, de Regni *Bohemia* acceptatione, suaserunt illius acceptationem, si absque bello prouenire poterit, sin minus ab-

Nidborg oppidum, muneratis etiam Cruciferis, Casimirus Rex restituit. Hortans illos, vt Magistrum eligere diutius non differant.

Duo Cometes apparent,

Consilium Cruciferorum de acceptando Bohemia Regno Casimirus exquirit.

stinendum: ne illius acceptatio vires & opes *Polonici* Regni extenuet. 1468.

Instituta est & tunc Diæta in *Elbingo*, pro die Purificationis sanctæ *Maria* virginis, quotannis tenenda, vt duodecim personæ, pro parte Regis & Regni *Polonia*, & aliæ duodecim pro parte Magistri, & Ordinis *Prussia* locandæ, singulas causas, querelas, & quæstiones, vtrinque definiant. Sub eodem tempore *Liuonia* Magister, & sui Commendatores, *Gerbardum* de *Melligrade*, Marschalcum *Liuonia* ab officio Marschalcatus, ablatis omnibus Castris deponunt, quod esset vir vegetioris ingenii, *Pruthenico*, & *Liuonico*, pro sua sactiuitate, dignus Magisterio, & qui ad pacem *Pruthenicam*, ardentius operam suam nauauerat, remque apud *Liuonitas*, vt & ipsi in Regiam ditionem concederent, versabat. Ob quæ, sibi illud malum *Liuonita* insimulabantur parauisse.

Sub tempore, quo Diæta Elbingi quotannis obseruanda instituta est, administrationem habendam, institueta fuerat, Liuonia Gerbardus de Melligrade, Marschalcatu Liuonia à suis, quod Polonis esset affectus, deponitur.

Creat deinde prioti creationi innitendo, *Casimirus Polonia* Rex in *Pomerania*, in *Chelmensi* & *Elbingensi* terris, nouos Magistratus, Dignitates & officia, videlicet Palatinatum *Marienburgensem*, quem *Stiborio* de *Bayssen*, Palatinatum *Culmensem*, & hunc *Gabrieli* de *Bayssen*, Palatinatum *Pomerania*, alias *Gdanensem*, quem *Otha Machwitz*, Castellanatum *Culmensem*, quem *Ludouico* de *Mortangen*, Castellanatum *Gdanensem* seu *Pomerania*, quem *Nicolao Pilyawski*, castellanatum *Elbingensem*, quem *Fabiano* de *Legendorff* Succameratiatum *Prussia*, quem *Ioanni* de *Bayssen*, Succamerariatum *Gdanensem*, quem *Heykoni* alias *Hugoni* de *Smolang*, Succamerariatum *Schlogouiensem*, quem *Georgio* de *Drabowa*, contulit. Iudicium *Chelmense*, cuius Iudicem de *Thargonsicze*, Iudicium *Marienburgense*, cuius Iudicem *Paulum* de *Vnscheyn*, Iudicium *Tisczouiense*, cuius Iudicem *Ioannem Reyman*, Iudicium *Swecense*, cuius Iudicem *Nicolaum Kawyecznski*, Iudicium *Slochouiense*, cuius Iudicem *Martinum Slesze*, Iudicium *Gdanense*, cuius Iudicem *Christophorum* de *Woynari*, constituit. Hisque & aliis pluribus rebus compositis, & terrarum *Pomerania*, & *Chelmensis* ordinato statu, ex *Marienburg*, Feria quarta in die sancti *Venceslai* discedens, & per *Grudzancz* in *Thorun*, terrestri itinere feria sexta in die sancti *Hieronymi* venit. Vbi aliquot diebus pausatis, per Oram *Cuiauiensem* & *Lanciciensem*, Die Dominico sancti *Dionysii* in *Pyothrkow* cum consorte sua *Elisabeth* Regina, aduenit.

Casimirus vero Rex nouis Magistratibus in Prussia creatis,

Piotrcouiam venertit.

Conuentione generali *Pyotrcouiensi*, pro die Solis nona mensis Octobris, per aduen-

1468.

Vxor olim Wladislai de Domaborz Castellani & Capitanei Naklensis iniustam viri sui necem queritur.

tum *Casimiri*, *Poloniæ* Regis, Prælatorumque & Baronum instaurata, dies aliquot in querela, per relictam olim *Wladislai* de *Domaborz* Castellani & Capitanei *Naklensis* proposita: adiuuantibus illam pluribus Baronibus & Consiliariis, quibus stricta cognatio fuerat, absumpti sunt: quasi iniuste fuerit occisus. Et licet singuli Consiliarii, occisionem suam damnarent, verbis, plerisque alíud mente, quam ore gerentibus: nemo tamen, qua vltione facinus suæ decapitationis plectendum foret, sententiam dixit. Castellanus autem *Posnaniensis Petrus* de *Schamotuli*, qui vel publico vel priuato incensus odio, illum præter sententiam Regis asserebatur damnauisse, præsenti se Conuentioni studiose subtraxerat, nec quicquam lege communi in absentem poterat decerni non citatum. Itaque post multas fatigas, quibus cognatio sua sudare visa est, citationem contra *Petrum Schamotulski*, Castellanum *Posnaniensem*, in qua dies illi, pro futura Diæta generali *Pyotrcouiensi* dicebabatur, recepit, & omnis interea motus quieuit, & querela.

Rudolphus Episcopus Wratislauiensis Legatus Apostolicus à Casimiro Rege permitti petit crucem in Regno Poloniæ contra Georgium Bohemum prædicari.

Auditus est post hæc *Balthasar*, Canonicus *Wratislauiensis*, qui, à *Rudolpho Wratislauiense* Episcopo, & Sedis Apostolicæ Legato, missus, petebat, *vt Casimirus Poloniæ Rex, censuras & crucem, contra Georgium Posdzyebraczki, in Dominiis suis prædicari permitteret.* Auditus etiam, & frater *Paulus*, Præpositus *Sderadensis*, in *Praga*, Ordinis sancti sepulchri *Hierosolimitani*, a *Georgio Posdzyebraczki* missus. Qui iustitia *Irzikonis*, qua fultus est, contra rebelles, & humili summissione, qua erga Papam vsus est, ad extensum commemorata, subintulit. *Res Irzikonis, à sua fœlicitatis cursu, retardatas & infectas fuisse per inducias, quas Irzik, motus precibus Poloniæ Regis, per Nuncios anno transacto factis, concesserat. Rogans Poloniæ Regem, ne pateretur Regnum amicum, & sui idiomatis Slauonici, conculcatum & direptum iri. Sed ferret illi auxilia, ac summum Pontificem Paulum secundum, faceret sibi reconciliatum: redditurum enim se omnium, quæ egit, rationem, si sibi concedatur licentia: Et singula, quæ Summus Pontifex iusserit, obedienter pariturum.* Vtrique Nuncio & *Rudolphi* Legati, & *Irzikonis* responsum est. *Nuncios notabiles ad Summum Pontificem missurum, Casimirum Regem Poloniæ. Qui in vrbem eundo, descendent ad Legatum Rudolphum Wratislauiam, & ad Irzikonem Posdzyebraczki in Pragam: intentionem Casimiri Poloniæ Regis, vtrique in eo negocio enodaturi:* Nominati autem ad id fuerant, Nuncii, *Iacobus Dabienski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarius, & *Capitaneus Cracouiensis*, & *Paulus* de *Glowna*, Decanus *Cracouiensis*.

Georgius vero postulat à Polono se conciliari Papæ.

Quo in negocio Nuncii per Casimirum nominantur Romam ituri.

Conuersi deinde erant, tam *Casimirus* Rex *Poloniæ*, quam Consiliarii ad quærendam viam, qua stipendia militibus possent persolui: ob quam vnam causam Conuentio ipsa fuerat instituta. Verum Nunciis ex parte Militarium & Nobilium missis, allegantibus, se, nullum mandatum, ad consentiendum in aliquot subsidium, accepisse. Ea allegatione, singulis nutabatis, cum nihil præsentes decernere possent, duæ Conuentiones, vna in *Colo*, pro terris *maioris Poloniæ*, pro die sancti *Nicolai*, altera pro die Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *noua ciuitate Korczin*: quatenus in illis consensus Militarium, de ferendo pecuniario subsidio, posset obtineri. Duæ & alteræ Conuentiones, in eisdem locis, pro die sancti *Viti*, pro decidendis differentiis, inter Spirituales, & Seculares exortis, institutæ.

Nunciis nobilium in Conuentione ad id instituta, allegantibus, nullum se mandatum à suis accepisse ad consentiendum in suffragium pecuniale petitum pro stipendiariis salariandis, alii Conuentus ad id ipsum, vt veniant, plenis cum mandatis indicuntur.

Feria sexta, ante festum sanctorum, *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, ex Diæta *Pyotrcouiensi*, *Casimirus Poloniæ* Rex discedens, per *Opoczno* & *Skrzin* venit in *Radom* & deinde in *Iedlnam* se conferrens, illic plus, quam vno mense, venationibus vacabat. Exinde pro die Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *noua ciuitatis Korczin* Conuentionem venit: visitato & adorato ligno viuificæ crucis in Monasterio *Calui montis*. Vbi conuenientibus *Ioanne Cracouiense*, *Iacobo Wladislauiense*, Episcopis, & Consiliariis ac Militibus, terrarum *Cracouiensium*, & *Russiæ*, præter *Ioannem* de *Thoczin* Castellanum, & *Ioannem* de *Pilcza* Palatinum *Cracouienses*, quos valetudo retraxerat, post multos & varios, deferendo *Casimiro* Regi, pro soluendis stipendiariis suffragio, tractatus, dum singuli, & Barones, & militares, de proprio censu, pro quo a Rege rogabantur, nihil vellent, allegando suas egestates & defectus conferre: Vix tandem cum magna difficultate in Cmethonibus fertones, Nunciis etiam *maioris Poloniæ* terrarum consentientibus, decreti, eà tamen conditione, vt medietatem fertonis, videlicet sex grossos, hæres & dominus villæ soluat, alios residuos sex grossos Cmetholaneum retinens, pendat. Rarus tamen ex militaribus eam conditionem seruauit. Sed omne onus solutionis in Cmethones redactum: qui & ipsi maxima pauperie, propter frumenta, quæ æstate transacta, ob imbres cadentes, steriliter prouenerant, & imbres ipsi, fereomnem in autumno impedierat sationem pressi, ægre illam adimplebant. *Casimirus Poloniæ* Rex rebus

Casimiro Rege venationibus intento

1468. rebus publicis, in præfato Conuentu *nouæ Ciuitatis Korczin* perfunctus, *Cracouiam* pro diebus Natiuitatis Christi, qui instabant, venire distulit: vexationes stipendiariorum, quibus pro festis Christi, solutio fuerat pollicita, & quorum iam multitudo *Cracouiam*, diem constitutam anticipando, conuenerat, euasurus. Sed apud *nouam ciuitatem Corczin*, vna cum consorte sua *Elisabeth* Regina, natalicium Christi egit. Annus hic, pluribus casibus raris, & effusione ampla sanguinis Christiani, insignis. Nam in singulis fere Regnis & regionibus, multiplicitate imbrium causante, & ea, quæ in frugibus prouenerant fuere corrupta, & omnium frugum satio hyemalis impedita: ex quo in plerisque regionibus annonæ caritas subsecuta est.

Miles mercenarius Cracouia expectat stipendiorum emeritorum solutionem.

Matthias Hungaria Rex,

In *Valachiæ* regionem, dum illam *Matthias Hungariæ* Rex, a proprietate Regni *Poloniæ* abstracturus, suæ ditionis facere conaretur, clade ingenti, à *Stephano* Voieuoda *Valachiæ*, vt præscripsimus, obrutus, plurimis de suis desideratis, in Regnum *Hungariæ* trepidus refugit. Mox autem *Valachicam* cladem, nouo bello correcturus. *Irzikoni*, damnato, & deposito a Regno *Bohemiæ* Regi, bellum inferens, circa oppidum *Trzebiczow*, & alios multos partis *Irzikonis*, igne & gladio extinxit, multos etiam ex suis desiderauit.

Valachicam cladem correcturus, Bohemiam igne & ferro vastat.

Burgundiorum Dux *Carolus*, defectionem *Leodii*, nobilis vrbis, quæ suos Præfectos aut extinxerat, aut expulerat, vlturus, in illius expugnatione, quam per dies tres, noctes duas, quadraginta millibus de suis amissis, conquirens, omnes puberes & impuberes, mares & fœminas, nulli parcens sexui vel ætati, occidit, & Ciuitatem, ac omnes munitiones, & domos eius, Solo æquando ruinauit, habitationemque illius mortalibus interdixit.

Leodium deficiens à Duce Burgundiorum solo æquatur.

1469 Exactis apud *nouam ciuitatem Korczin*, *Casimirus* Rex *Poloniæ* natalis Domini diebus, in *Nyepolomicze* descendit. Et ferarum multitudine capta ac primum in filios, deinde in Episcopos, *Cracouiensem* & *Wladislauiensem*, Barones, & Consiliarios, Capitulum, Vniuersitatem, ac Consulatum *Cracouiensem* distributa, feria quinta in vigilia Epiphaniarum cum *Elisabeth* Regina consorte sua, fœliciter *Cracouiensem* vrbem intrauit, à filiis suis quatuor, *Wladislao*, *Casimiro*, *Alberto*, & *Alexandro*, oratione pulcherrima, per organum *Wladislai* primogeniti & natu maioris, pronunciata, exceptus. Stetit autem *Cracouiæ*, hebdomadis tribus, sub quibus à Stipendiariis, qui ad percipiendum promissam eis solutionem conuenerant, induciis vsque in diem Paschæ, A fertones decreti, interim colligi possent, impetratis, in singula eorum capita, singulos florenos ad rationem debiti computandos, distribuit.

Wladislaus filiorum natu maximus, Regem Poloniæ Casimirum, Cracouiam venientem, fratrum suorum, natu minorum, nomine oratiuncula excipit.

Vbi Rex ipse, datu stipendiarius singulis florenis, reliqui stipendii militum solutio in diem Paschæ proximum reiicitur.

1469.

Cracouiam autem die Solis antepenultima mensis Ianuarii, *Casimirus Poloniæ* Rex linquens, in terras *Russiæ*, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, per solita loca & stationes processit, & apud *Przemisliam* carnis priuio exacto, *Leopolim* concedens. Quadragesimæ tempus illic mansit, homagium & fidelitatis corporale iuramentum, *Stephano* Vnieuoda *Moldauiæ*, quod se per frequentes B Nuncios & literas præstiturum obtulerat, recepturus. At ille variis causis & impedimentis, & signanter, ne illo Prouincia egrediente, *Turci* illam, *Hungari*, vel *Bessarabi* occuparent, allegatis, venire per notabiles Nuncios, videlicet. *Ioannem Mussilo*, Palatinum *Podoliæ*, & *Spitkonem* de *Iaroslaw* Succamerarium *Przemisliensem*, ad eum vsque missos, accersitus distulit. Et verbo quidem hostium inuasionem, pro sui excusatione opponebat, re vera autem captiuitatem verebatur: quam se incursurum, ex nonnullorum Consiliariorum Regiorum aoisamento, si veniret formidabat. Ne tamen *Casimirum Poloniæ* Regem in iustam C indignationem prouocaret, in manibus Nunciorum præfatorum, *Mussilonis* & *Spitkonis*, homagium sacramentumque fidelitatis præstitit: iureiurando se constringens, ad præsentiam *Casimiri Poloniæ* Regis in *Kamyenecz*, *Coloniam* vel *Snyatin*, dummodo duobus mensibus prius ante auisaretur, & solenne ac publicum homagium præstiturum. Aduenerant illuc etiam Imperatoris noui *Thartarorum Mengligeren* Nuncii: Cæsarem suum *Casimiro* Regi commendantes, & contra quemlibet hostem offerentes auxilia. Filium *Eczygeri* natu maiorem *Nardulab* expellunt, & fratrem eius *Mengligeren* substituunt: quem ægre illis *Caphenses*, apud quos tunc hospitabatur, D collisionem ingentem *Tartarici* Imperii veriti restituerant.

Stephanus Valachiæ Voieuoda sacramento præstito pollicetur præsentem se Casimiro Regi solenne homagium præstiturum.

Tartarorum vero Imperatoris Mengligereu Nuncii auxilia offerunt.

Romanorum Imperator *Fredericus*, quingentos equos, in Comitatu habens, per *Forum Iulii* & *Venetias*, vbi illi magnus à *Venetis* impensus est honos, *Romam*, in vigilia noctis Natiuitatis Christi, quinta hora, *Paulo* secundo Papa, iam tunc matutinum in ecclesia sancti *Petri* agente, soluendi voti gratia, quod, dum à germano *Alberto Viennæ* obsideretur, vouerat, aduenit, Expleto matutino, cum *Paulo* Papa

Frederico Romanorum Imperatore, voti reddendi causa Romam profecto,

1469. primum [pranſus in Palatio Papali quieuit. Celebritati miſſæ, quæ in veſperum tendebatur, in Imperialibus, *Paulo* Papæ, rem diuinam exequenti, aſſiſtens, Euangelium, *Exiit edictum*, ex more legit. Quindecim dies, apud vrbem commoratus, ſub quibus cum *Paulo* Papa, & Cardinalibus, Conſiſtoria ſecteta agens, in veſperam extrahebat. In quibus vulgatum eſt illum, duorum Regnorum, *Hungariæ* & *Bohemiæ* ſucceſſionem pro ſe & filio ſuo *Maximiliano* Confirmationem petiſſe, & ne *Pruthenica* pax confirmaretur. Summo Pontifice dilationibus vſo, magnopere deſudanre. Dum autem ex vrbe, quam plurimis donis, per Papam, *Venetos*, Ducem *Mediolani*, cæteraſque *Italiæ* communitates, & Ciuitates, onuſtus, regrederetur familiaris ſuus *Bamkkircher* à *Matthia* Rege *Hungariæ*, cui iturus *Romam* Imperator tutelam commiſerat, *Auſtriæ*, & quem filiali & honore & nomine compellabat, ſubornatus, aliquot arces & Ciuitates munitas, fraude, neglectum ſe in emerito ſtipendio allegans, intercipit, & in *Iudæos*, quos Imperator ſpeciali dignabatur fauore ſæuitiam exercens, omnes trucidat, fortunasque eorum, longo tempore, in quiete quæſitas, diripit, hisque gentes aduerſus Imperatorem conducit. Verum cum Imperator non ſecus, quam par erat, pro tam indigna iniuria motus, in *Bamkkircher*, & alios rebelles, videlicet *Groffiuker*, *Sigismundum Groff*, & *Ioannem Vtskowyeckz*, qui ſe illi coniunxerant, pararet exercitum, *Hungariæ* Rex *Matthias*, clandeſtinam hoſtilitatem amplius tegere, non valens, gentes ſuas illi in auxilium transmittit: *Auſtriam* vniuerſam ſuæ ditioni ſubacturus. Ex filio crudelem priuignum, & ex amico hoſtem infeſtum ſe conſtituens. Ex quo & *Auſtriæ*, & *Stiriæ*, *Carinthiæque* partes, grauibus cladibus, & bellis, fuêre inuolutæ. Rediit tamen poſtea *Hungariæ* Rex cum Imperatore in gratiam, & fidelibus auxiliis illum iuuare cæpit, verum paruo tempore in fide perſeuerauit.

atque ſucceſſionem Hungariæ & Bohemiæ Regnorum pro ſe & filio Maximiliano à Papa petente.

Bamkircher familiaris illius, arcibus aliquot in Auſtria ex ſubornacione Matthiæ Hungariæ Regis, interceptis, Iudæisque caſis ac ſpoliatis, bellum Imperatori facit

ab Hungaro adiutus.

Sub primo Veris tempore, *Matthias* *Hungariæ* Rex, exercitum, ex decem millibus equitum, mercede conductum habens, cum iam omnem fere *Moraviam* ſuæ ditionis feciſſet, in *Bohemiam* verſus montes *Kutne* venit, feratioresque agros & vicos, edacibus incendiis, per ſedecim millia in longum, & in latum, ad quadraginta villas, cum pecoribus, iumentis, & hominibus, in cinerem & fauillam redegit, nonnullaque fortalicia, diruit, & euertit. Quæ res tantum pauorem hæreticis incuſſit, vt ſuclamarent, *ſupremum diem, & malorum imminere: cum nulla hominum memoria in Bohemia tam ſæua calamitas, audita fuerit.* Habebat *Georgius Poſdzyebraczki*, haud longe in pratis Monaſterii *Syedlıecz* ſuum exercitum, ad quinque millia equitum, & decem & octo millia peditum, æſtimatum: congredi tamen, ne vna dimicatione conflictus, perpetua cum ſuis omnibus obrueretur clade, non auſus aperto Marte, ſimulque ſuorum dolos & callida ingenia, ne ab illis proderetur, veritus, quos in diuerſas voluntates eſſe dilapſos agnouerat, per *Albertum Koſthkam*, Internunciuum ſuum, *Matthiæ Hungariæ* Regis, colloquium expetiit. Quo impetrato, dum apud villam *Orſchicza* conuenisſenr, omnibus arbitris excluſis. Socer ſic ad generum fertur locutus. *Cur me mi nate tanta atrocitate inſectaris, quid me vita ac Regno priuare contendis, quod tantum meum in te facinus, qui multifariis beneficiis à me te exornatum inficiari non potes. Ex captiuo te in Regnum ampliſſimum remiſi liberum, filiam vnicam tuo connubio iunxi, omni te honore & affectione proſecutus.* Summi, inquit Pannonius, *Pontificis, & Cæſaris actus iuſſu, non priuato odio, bellum in te gero. Hæretica enim infectus labe, per ſummum Pontificem, velut putridum membrum in fide, omni honore & dignitate Regia priuatus, in Catholicos amplius debaccharis, adeo, vt neceſſe fuit, Chriſti Vicarium in te Principes concitare, Regium Thronum præter ſpem adeptus, religionem te Chriſtianam, non hæreſes conueniebat promouere. At ego* reſpondit Bohemus, *nunquam ſummo Pontifici obedire tergiuerſatus ſum, neque me hinc, ſine recta fide, migraturum ſpero, Proinde accerſe Legatos, ſpondeo tibi eorum pariturum me iuſſis, & Fidei ſatisfacturum præſcriptis.*

Cum Matthias Hungariæ Rex Moraviam fere omnem ſibi ſubiecisſet atque Bohemiam crudeliter vaſtasſet.

Georgius ad eum colloquium expoſcens admittitur.

In hanc ſponſionem bello inter *Matthiam Hungariæ* Regem, & *Irzikonem* ſuſpenſo, quarta dies Aprilis, ad placitandum de pace conſtituitur. Qua adueniente, cum duo Legati, *Laurentius Ferarienſis*, & *Rudolphus Wratislauienſis*, & fere omnes inſigniores *Hungariæ* Pontifices, Baronesque in *Olomuncz* accerſiti, ad Regem conueniſſent, cæpit, Socer, qui & ipſe in propinquo apud *Stbenbarg* agebat, cum genero ſuo, apud villam, inter *Olumuncz*, & *Stembarg* mediam, convenire. Et omnibus

Hungariæ & Bohemiæ Reges ac pace in Olomuncz agunt tractatus

1469. bus arbitris remotis, frequenti & diuturno tempore agere de pace. Neque enim tutum vterque ducebat, licet vtriusque copiæ haud procul distarent, belli experiri fortunam: cum *Pannonius* superaret equite, *Bohemus* in pedite triplo excederet, perpetuam vterque sui perniciem, & deiectionem secuturam ratus, quisquis ab altero vinceretur. Suspecta illico res, tam clandestine agitata, *Pannoniis* Consiliariis esse cæpit, Legatis suspectior. Vnde & taciti *se, & fidem Orthodoxam, & Sedem Apostolicam, à Pannonio proditam*, mœsti & corde consternati, *ad ludibrium quoque se accitos*, querebantur. Superuenerant & in *Olomuncensem* Conuentum, Oratores *Casimiri Poloniæ* Regis in vrbem destinati, videlicet *Iacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarius, & *Paulus* de *Glowina*, Decanus *Cracouiensis*, & *Hungariæ* Regem *Matthiam* & *Georgium*, ne quam conclusionem inirent, quam *Poloniæ* Rex pro præiudicato ferret auersuri. Gratus fuit singulis Legatis, præsertim Apostolicis, eorum aduentus, opperirique illos exitum rerum hortabantur. Sed dum conclusio pacis, ex dolosa industria protraheretur in longum, Oratores *Poloniæ* Regis *Casimiri*, ab Apostolicis Legatis, ne tam perniciosæ cunctationi interessent, admoniti *Romam* petière.

Quos nuncii Poloniæ Regis Romam destinati admonent, ne aliquid in præiudicium Regis Poloniæ concludant.

Ciuitas inter hæc *Olomuncensis* fortuito, insolentia ludentium, in alea io præsentia Regis nocte incensa, in sui medietate graue incendium, graueque spolium pertulit: dum non solum incensæ domus, sed etiam integre per vim à gentibus Regiis depilarentur: infaustum fatum suo ardore illo portendens & spolio.

Olomunyecz flagrat incendio.

Post varios deinde tractatus, non nisi induciæ, ad diem circumcisionis duraturæ, conclusæ sunt, & literis firmatæ. Tum demum *Matthias* Rex *Hungariæ*, à duobus Episcopis, *Rudolpho Wratislauiense*, & *Prothasio Olomuncense*, & aliquot Baronibus *Bohemiæ*, videlicet, *Ioanne Rozemberski*, *Zdenkone Konopniczki*, *Ioanne* & *Vlrico Zayacz*, de *Kosszthi*, *Swyatoslao Swambergo*, *Henrico* de *Hradecz*, & *Burziano*, in *Bohemiæ* Regem, die Mercurii, tertia mensis Maii electus, electionem de se factam, omni deliberatione circumscripta, acceptaos, *Olomuncz* egressus, *Wratislauiam* à Ciuibus & Ducibus *Slesiæ*, sumpturus homagium, die Veneris vigesima sexta mensis Maii, aduenit. Vbi cum magna gratitudine, & pompa, & processionum honore susceptus est, ac tertia deinde die, à Ciuibus homagio publico accepto, etiam fere omnes Duces *Slesiæ*, iam censuris, iam promissis, iam terroribus, ad præstandum sibi homagium conduxit. Comitabatur enim eum illuc *Laurentius Ferrariensis*, Episcopus, Apostolicus Legatus. Comitabatur & *Ioannes Lauantinus* Episcopus, ab Imperatore *Frederico*, cum vno comite destinatus. Archiepiscopus præterea *Strigoniensis Ioannes*, cum *Agriensi* Episcopo, & nonnullis *Hungariæ* Proceribus aderant. Quorum præsentia ad homagium, illi à Ducibus *Slesiæ* præstandum, conducebat. *Fredericus* deinde Marchio *Brandeburgensis*, dum inuitatus *Wratislauiam* aduenisset, de duobus à *Matthia Hungariæ* Rege rogatus, *vt videlicet illi procurat, vocem pro imperio daret*. Quod se facile Marchio, facturum respondit, item, *vt secum fœdus, contra quemlibet hominem iungeret*. Quod ille plane negauit: asserens *non conuenire suæ conditioni, in Polonia Regem, ob cuius præcipue respectum, fœdus illud petebatur, arma sumi: cum sui Principatus Regno Poloniæ cohærentes, sub breui tempore, & prius, quam illi à Rege Hungariæ posset succurri, totalem inciderent vastationem*. Abiens post hæc *Matthias Hungariæ* Rex versus *Lygniczam*, & *Swidniczam*, homagium ab illis & cæteris *Slesiæ* & *Lusatiæ* Ciuitatibus accepit, & *Wratislauiam* reuersus, diebus aliquot illic commoratus, atque hastiludia, nouis quotidie vacando, vt publice ferebatur, nuptiis, prospectans; donaque in plures largiens, quinta die mensis Iulii *Wratislauia* egressus, *Brunnam*, Conuentum illic acturus, & deinde *Austriam* contendit: laturus Cæsari, ab eo inuitatus auxilium: cuius pulcherrimæ & validæ gentes, ex *Australibus*, *Missnensibus*, *Bauaris*, *Sueuis*, donatiuo collectæ, à *Bramkircher* & *Groffonibus*, graui cæde, pridem fuere conflictæ, aut saltem bellum illud pacatione aliqua compositurus, quatenus si bellum cum Rege *Poloniæ* immineat facilius gentas ex *Almania*, cessante bello posset conducere.

Hungariæ Rex Matthias in Regem Bohemiæ eligitur

homagia à Ciuitatibus & Ducibus Slesiæ exigit,

& alia in rem suam

Ex *Leopoli Casimirus Poloniæ* Rex, post *Casimiri* festa Paschalia, die Martis vndecima mensis Aprilis egressus, iisdem itineribus, quibus illuc ierat, visis, die Iouis vigesima septi-

Rex Leopolis Cracouiam veniens,

1469.

à Casimiro secundo genito, vulgari oratione excipitur. Vbi stipendiorum partem soluit militibus, residuum postea soluturus.

septima Aprilis, *Cracouiam* aduenit: honore processionum, & oratione in vulgari *Polonico*, per organum secundo geniti sui *Casimiri* diserte pronunciata, exceptus. Vbi Consiliariis *Cracouiensium* terrarum, ad illum confluentibus, hebdomadis octo stetit. Sub quibus milites, qui apud *Prussiam* meruerant, in centum quadraginta millibus florenotum, dato pro medietate auri, panno, de pecunia sertonum, per Cmethones datorum, & Ciuili exactione, prorata prima persoluit, & dilationem longiorem, ad soluendam alteram & residuam partem, quæ ad annum integrum, à festo Natiuitatis Christi venturo, tenderetur, obtinuit.

Legatu Polonorum apud Casimirum Poloniæ Regem exponentibus, quod ob eius cunctationem, Matthiam Hungariæ, in suum Regem elegerint, & petentibus, vt cum illo fœdus ineat,

Veniunt ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Cracouiam*, sedecima die mensis Iunii, B *Prothasii Olomuncensis*, *Rudolphi Wratislauiensis*, *Episcoporum*, *Zdenkonis Conophniczki*, & *Ioannis Rozembarski*, cæterorumque *Bohemiæ* & *Morauiæ* Baronum Catholicorum, Nuncii, videlicet *Ioannes Zayacz*, de *Kosthi*, Regni *Bohemiæ* Cancellarius, & *Dobeslaus Czarnoborski*. Qui audientiam nacti, primum lacinus suum, quod *Poloniæ* Rege, & filiis suis, quos primum in *Bohemiæ* Regem elegerant, desertis, *Matthiam Hungariæ* Regem, pro Rege elegissent, pluribus causis cunctationem Regi *Casimiro* obiiciendo, & plures clades, quibus a *Irzikone Posdziebraczki* premebantur, allegando, diluebant. Rogabant deinde, *vt parti eorum Rex Polonicus fauorem daret, hæreticu subtraheret. Fieri enim posse, Poloniæ Rege Catholicis ferente auxilium, vt hæresis Bohemica facile finem accipiat: eum sit iam pro maiori parte attrita.* Rogabant insuper, *vt cum Rege eorum Matthia, amice se gereret: plura commoda ostendendo, ex eorum amicitia rebus fidei & Regnorum prouentura, seque & cæteros Bohemiæ Proceres omnigene adnisuros, vt inter Reges, stabilis amicitia, proueniat.* *Casimirus Poloniæ* Rex, quamuis variationem electionis de se & filiis, ad Regnum *Bohemiæ* factam, & in *Matthiam Hungariæ* Regem translatam, D moleste ferret, probeque nosset, vt *Wratislauiensis* & *Lusacensis* Ciuitatum, sed & omnium *Slesiæ* Ducum, qui in *Matthiæ Hungariæ* Regis obedientiam transiuerant, pectora terroris sui metu peruasisse, futurum & graue bellum à *Poloniæ* Rege & filiis suis eis inferendum, iam tunc ominantium, id insuper metientium, quod sera in *Hungariæ* Rege, *Turcorum* bello & aliis implicato, illis spes foret: Nuncios tamen benigne habitos, etiam vestibus pellicceis donauit. Ne quid tamen rebus suis, occasioni Regni *Bohemiæ* agendis, præscriberet, & legationem amicam flocci fecisse videretur. Respondit *se deliberacione Consiliariorum, quorum tunc copiam non haberet, sumpta, legationi eorum tempestiue responsurum.* Subibat tunc *Bohemorum* animos pænitudo, super electione, de *Matthia Hungariæ* Rege facta. Nec *Ioannes Zayacz* vnus ex Nunciis, continere se poterat, qui filiis Regiis conspectis, & eorum familiari commercio vsus, *dolere se* cum Lachrimis ait; *quod electio à filiis Regiis, veris Regni Bohemiæ hæredibus, in Matthiam Hungariæ Regem translata sit. Seque in illam, non ex suo ingenio, sed aliorum persuasione pertractum magis, quam spontaneum consensisse.* Illis autem nondum *Cracouia* excedentibus, venit rumor à vero non abhorrens, *Georgium Posdzyebraczki*, pro Rege *Bohemiæ* se tunc adhuc gerentem, & omnes partis suæ Barones, tam Catholicos, quam peste hæresecos infectos, Nunciis *Casimiri* Regis *Stanislao Marschalkowicz* de *Brzezye*, & *Georgio Lubranski*, quos sciscitatum ad illum, sub quibus conditionibus, pacem cum Rege *Hungariæ Mathia* confecisset, miserat, præsentibus, filium *Casimiri* Regis natu maiorem *Wladislaum* in *Bohemiæ* Regem, maxima gratitudine, conclamasse & delegisse. Lætior hoc rumore *Ioannes Zayacz*, quam molestior, suadebat, C *si Georgius Posdzyebraczki, fallere solitus, de Praga & Karsten, effectualiter excederet, electionem illam abnuendam non esse. Posse enim conditionibus, & præcipue connubio filiæ Regiæ, à prosequendo iure Regni Bohemiæ, Matthiam Hungariæ Regem auerti.* Electionem autem illam se viuente, ideo *Georgius Posdzyebracki*, etiam filiis suis, *Victorino*, *Henrico*, & *Hincone*, præsentibus, quibus successionem Regni maluisset destinasse, scitus est fecisse: quoniam & *Matthias Hungariæ* Rex clandestina pacta, quæ secum fecerat, & hoc præcipue vnum, gratia cuius in cætera se trahi permiserat. Vt *Georgio* & suis omnibus, vsum communionis vtriusque speciei, retinere liceret, confirmarique illum *Mathias Hungariæ* Rex à summo Pontifice *Georgio* & *Bohemis* obtineret, improbantibus Legatis Apostolicis, & pacta illa execrantibus, denunciauit se non posse implere, ex quo vno, cætera ruptum iri. Euenitque, vt pace firmata, ad irritum recidente, bellum inter socerum & generum grauiore odio, quam

interim Nuncius aduenit, filium Casimiri Wladulaum Bohemiæ Regem creatum & nominatum esse tam voce communi quam etiam ipsius Georgii Posdziebraczki.

1469. quam ſi nunquam interueniſſet, reintegratum.

Stephanus Voieuoda Moldauiæ Tranſyluaniam vaſtat,

Stephanus Voieuoda *Moldauiæ*, iniuriam ſuam vlcium iri ſatagens, dum *Mathias Hungariæ* Rex, apud *Wratislauiam* ageret, terram *Tranſyluanienſem*, cum mille octogentis equitibus tantummodo ingreſſus & rapido curſu, quaſi quædam tempeſtas, ſingula cæde & igne vaſtans, plura crudelia egit, & onuſtus præda rediit. Miſſis quoque tunc ad *Petrum* literis & muneribus, ſub nomine *Valachiæ* Baronum, vt veniret & Principatum *Valachiæ* acciperet, præfatum aduerſarium ſuum *Petrum* in Voieuodatu, qui patrem ſuum occiderat, & quem *Hungariæ* Rex *Mathias*, contra *Stephanum* fouebat, viuum intercipit, ac ad ſe vſque perductum, capite truncauit.

& Petrum competitorem ſuum dolo interceptum occidit.

Die Lunæ decima nona menſis Iunii, *Caſimirus Poloniæ* Rex *Cracouia* egreſſus, per *nouam ciuitatem Korczin* verſus *Radom* contendit, vbi pro die *Petri & Pauli* Apoſtolorum, priuatum Conuentum Conſiliariorum egit: de defenſione Regni, ſi aliqua ſubita vis, ab *Hungariæ* Rege ingrueret, prouiſurus. Illuc ad eum Nuncii *Georgii Poſdzyebraczki*, & *Bohemorum*, diutius expectati, videlicet *Stiborius Thouaczowski*, *Benedictus Vatnuller*, & *Paulus* Præpoſitus *Zderadenſis*, aduenerunt. Hi extenſiori ſermone vſi, per *Benedicti* organum, cuius facundiæ non conditioni a *Stiborio Thowaczowski* delatum eſt, in repetendo legationes & reſponſiones ſingulas inter Reges *Poloniæ*, *Hungariæ* & *Bohemiæ*, quomodo libet actas. Ad extremum declararunt, *Georgium & ſuos omnes, rerum qualitate, & Georgii imbecillitate, & craſſitudine prouenientè, penſata filium natu maiorem Wladislaum, Caſimiri Poloniæ Regis, in Bohemiæ Regem concorditer delegiſſe, ea tamen conditione, vt Georgius ſceptra Bohemica ad mortem teneat. Polonicus Rex illum à qualibet hoſtilitate defendat, audientiam ſibi à Summo Pontifice impetret, & ſi impetrare nequiuerit, illum in nulla neceſſitate deſerat, nec prius niſi morte ſua ſecuta, filius Caſimiri Poloniæ Regis, ſibi in Regnum ſuccedens, Coniugem ſuam Ioannam in iure dotis, & filios ſuos in iure Principatuum, Barones ſingulos in Magiſtratibus repulſis, & damnatis his, in quos Hungariæ Rex Mathias, Magiſtratus Bohemiæ contulerat, conſeruet & diſtracta reſtauret.* His ſuapte natura grandibus, vna alia conditio grandior, & quæ ſingulas alias fœdabat, clandeſtina ſubordinatione adiungebatur, *vt videlicet filius Caſimiri Poloniæ Regis Wladislaus, in Regem Bohemiæ promouendus & coronandus, filiam Georgii Ludmillam, vndecim annorum ſibi deſponſet: ſi renuturus huiusmodi connubio Regnum ſuum, electionem vel oſnam & omnia inde ſecuta, rupturus, ſi abnuerit.* Nulli enim ſatis præter paucos, hæc placebat conditio, vt Princeps nobilis, hæreticæ ſe miſceret fœminæ vtriusque parentis abdomen faſtidiendum redoliturae: Cum autem Conſiliariorum ſententiæ non congruerent, & ad euidens periculum, tam hæreſis, quam belli filium Regium pars maior mitti non probaret, pauci ſub oblatis conditionibus acceptandum *Bohemicum* Regnum cenſerent, in Pontifices quoque & eccleſiaſticos fremitus a laicis fieret, quod in præſentia præfatorum Nunciorum teneri interdictum decreuiſſent, licet illud poſtea metu periculi, *Ioannes* videlicet *Gneſnenſis* Archiepiſcopus, *Ioannes Cracouienſis*, & *Iacobus Wladislauienſis*, Epiſcopi, temeraſſent, noui Nuncii, videlicet *Ioannes Tharnowski Woynicenſis*, & *Stanislaus Vurobka Sandecenſis* Caſtellani in *Bohemiam* ituri, & conditiones graues, & eam præcipue, quæ matrimonium continebat, abrogaturi deſtinantur. Conuentio inſuper generalis, apud *Pyotrcouiam* pro feſto vndecim millium virginum, pro conditione rerum & temporis, his & rebus prouiſuris, inſtituta eſt. Legatique Regii ex vrbe, *Bohemiæ*, & Diæta *Hungaricali*, pro die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* virginis apud *Podolinum & Kyeſchmark* celebrata, reuertuntur.

Legati Georgii Bohemiæ Regis,

electionem de Wladislao factam, ad Regnum Bohemicum, eiusque conditiones apud Caſimirum Poloniæ Regem narrant.

A quo noui nuncii conditiones intolerabiles, & præſertim ne filia Georgii Ludmilla hæreſi infecta, Wladislao in matrimonium iungatur abrogaturi.

Duo Epiſcopi, *Iacobus Wladislauienſis*, *Vincentius Chelmenſis*, & *Petrus Duniu* Succamerarius *Sandomirienſis*, in *Pruſſiam* delegantur, iuſtum iudicium exhibituri, quærulantibus, & motus ſingulos qui orituri referebantur, oppreſſuri. Inſimulabatur enim Ordo *Pruthenicus*, *Frederici Romanorum* Imperatoris, & *Mathiæ Hungariæ* Regis ſuggeſtu, rupto fœdere, in bellum ſpectare. *Caſimirus* vero *Poloniæ* Rex, die Iouis vigeſima menſis Iulii ex *Radom* egreſſus, per *Lublinenſem & Chelmenſem* terras, in *Luczko* prima die menſis Auguſti deſcendit. Et abinde *Lituaniam* petens, conuentionem in *Grodno* pro die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis feria tercia celebrauit. In reuerſione *Bohemorum* ex *Radom*, interdictum Eccleſiaſticum apud *Cracouiam* tentum, *Cracouienſe* Capitulum, errorem, quem Pontifices in *Radom* admiſerant, correxit.

In Pruſſiam, quæ in ſuſpitionem defectionis adducta ferebatur, Caſimirus Poloniæ Rex Nuncios mittit, nouos motus compoſituros.

Sub *Mathiæ Hungariæ* Regis in *Morauiam*, *Mathiæ* aduen-

1469.

Hungariæ Rege Wratislauia discedente, Victorinus Georgii Posdziebraczki filius, à militibus eius dolo affinis sui *capitur.*

aduentu, bellum quod paululum, ipso *Wratislauia* degente, quieuerat, iterum cœptum est. A Etenim, quædam munitiones ab Rege *Mathia* obsessæ sunt. Quas dum expugnare contendit *Victorinus Georgii Posdziebraczki* filius cum mille equitibus in oppidum *Veszele* venit (Partium enim suarum erat, & ab *Henrico Lipski* Marszalco *Bohemiæ*, genero *Irzikonis* tenebatur) idque asse-curatus etiam a prælato *Lipski*, sororis marito: iam tunc in Partes *Hungariæ* Regis spectante. Quem illic consistentem *Hungariæ* Rex exercitu admoto circumuallat. Ac oppido in locis aliquot ex pacto incenso, dum *Victorinus*, negato sibi ab affine *Lipski* Castri, quod oppido imminet, introitu, angustiatum se videns, de oppido erumpere nititur, a gentibus *Hungariæ* B Regis, in ipsa eruptione, non sine suorum clade, captiuatur, octingenti de suis aut occisi, aut flammis in oppido exusti, aut aquis suffocati. Corpore *Victorini Hungariæ* Rex, quod vnum solum longo tempore quærebat, cum vnus solus ille patris strenuo gereret bella, potitus, ipsum in *Buda*, male ferentibus *Bohemicis* partis suæ Baronibus, quod *Pannonicam* fidem *Bohemicæ* præponeret, quo illic tutior esset transduxit. *Irzik* autem captiuitate filii audita non secus quam par erat, motus, exercitu non parum ex militibus, ciuibus, & agrestibus congregato. Castra tria *Ioannis Zayacz* de *Kostki*, in quorum vno ipse cum filio admodum C paruulo parens erat, dura obsidione constringit, & singola in expugnationem eorum, serotius administrando, *Ioannem Zayacz* capere liberaturus illo filium contendit. Sed *Ioanne Zayacz* euadente, Castra eius fortius obsidebantur. Sub iisdem diebus, *Stephanus* Voieuoda *Moldauiæ*, misso exercitu, in Regnum *Hungariæ*, cuius *Philippus Pop* ductor erat, terram *Transyluaniensem* vastando, vsque ad riuulum depopulatur: vbi duobus præliis *Hungaris* illum opprimere satagentibus, victor exercitum, onustum præda, in *Valachiam* traducit. Exercitus interim ex *Wratislauiensibus*, *Lusatiensibus* & sex ciuitatibus *Slesiæ*, D assidua prece *Ioannis Zayacz* pro suorum castrorum liberanda obsidione, iussu etiam *Matthiæ Hungariæ* Regis, collectus, in *Bohemiam* processurus, apud *Zithaniam* conuenit. Sed præsentiens *Bohemos* hæreticos conuenisse, & pactione cum his, qui obsidebantur inita, de dedendis castris, nisi sub certo tempore, illis feratur defensio, in multitudine quadrigarum montes, *Slesiam* à *Bohemia* disterminantes, superasse, pauidus in sua dilapsus est. Quo cognito *Bohemorum* exercitus, ex Ciuibus tantummodo & agrestibus, in duorum tantummodo millium numero, quorum maior A pars peditatus erat, aggregatus, *Zithaniam* oppugnans, post trinum insultum, igne molendinum obtinuit, & centum Ciuibus *Zithauiensibus* molendini delentoribus, captiuatis, duodecim trucidauit. Deinde circa *Laubin Slesiam* ingressus, duos habens Duces, *Samuelem Pragensem* & *Ioannem Czyarns Hradecensem*, Ciues, omnem regionem circa montes impune, nullo ferente auxilium, quamuis *Hungariæ* Rex frequentibus imploraretur Nunciis, igne, cædibus, & spoliis populatur: Et quamuis à militaribus *Slesiæ* rogatus, rura & ædificia ab igne tantummodo, & non à spoliis redimenti potestatem fecerit, & duodecim millia florenorum B à redimentibus emunxerit: bona tamen & rura Ecclesiastica (vehementius spiritualibus, quam secularibus, offensus, & callido ingenio odium inter illos serturus, nullo pacto absolui permittens) igne singula deleuit. Adeoque metus tam imbecillis manus cunctos peruaserat, vt *Wratislauienses* obsidionis timore, intra muros trepidarent. Parumque a grandi seditione abfuit: vulgo omni, omnem incensæ & depopulatæ regionis culpam in Episcopum *Wratislauiensem Rudolphum* & *Ioannem* Præpositum & Consulatum retorquente quod *Mathiæ Hungariæ* Regis, acceptandi, & in suam obedientiam transeundi, authores fuerunt. Mittit & *Matthias* Rex *Hungariæ* ad *Przemulaum* C *Thesznensem*, *Vinceslaum Ribnicensem*, Duces, auri mille florenos, pro conducendo milite: iubens, vt cæteros Duces *Slesiæ* cogendo in arma, Opauiam, ex qua altera ora *Slesiæ* vehementius à Præfecto *Irzikonis Ierka*, infestabatur, obsidione cingerent. At illi de duobus præfatis Ducibus, quod ipsis quoque aurum non mittebatur, zelo concepto, mandatis Regiis irrisis, contumaces se monstrauerunt. Exercitus interea *Bohemicus*, omni præda, in *Bohemiam* in pecore, cæteraque suppellectili relata, maioribus viribus auctus, sub ductu *Henrici* filii *Georgii Posdzyebraczki* in *Moraniam* oppidum *Hradiscze*, quod à gentibus *Hungariæ* Regis, longo tempore D obsidebatur, liberaturus aduenit, & in vicina quæque Regni *Hungariæ* circumcirca *Threnczin*, cœpit spoliis & incendiis grassari. Agebat tunc *Matthias Hungariæ* Rex, cum Primoribus *Pannoniæ* apud *Posonium* Conuentum, expostulans sibi, comulatiori auro, contra *Bohemos*, succursum iri. At *Hungari* assiduis tributis grauati, tyrannidem quoque eius, quoniam plerisque Castra, & substantias abstulerat, simul quoque & petulantiam perosi, de expellendo eo, variis studiis consultabant. Igitur dum popula-

latio-

1469.

Sed dum, ut suis laborantibus succurreret, ex Hungaria in Bohemiam aduenit, ab Georgio profligatus, cum paucis in Hungariam perfugit:

latioo em *Bohemicam Matthias* Rex perseotiens, primum in *Tarnaviam*, deinde in *Hungaricum Brod* accurrit, & exercito, qui tria millia pugnatorum implebat, contracto, contra *Bohemos* in expugnatione suorum, qoi *Hradiscze* per propugnacula obsidebaot, occupatos, persooaliter adoeoit, & die Martis vltima mensis Octobris, cum *Henrico Irzikonis* filio, & exercitu ejos congressus, victusque succumbit, ac trepidus, cum tribus tantummodo fugæ comitibus, io *Hungaricum Brad* perfugit, sed nec illic audens consistere, in *Skaliczam* se recepit. *Bohemi* insignibus tam spoliis quam captiuis potiti, inter quos erant *Johannes* Comes de *Besnik*, *Georgius* filius *Zdenkonis Conopniczki*, *Doberlaus Czarnochorski*, oppidum *Hradiscze* longa obsidione per gentes *Mathia Hungaria* Regis angustiatum & fatigatum, aliquibus propugnaculis expugnatis, soluere non poterant, & ab eo B tempore animis resumptis, superiores etiam successibus esse cæperuot.

Boluntates in se suorum simul cum fortuna commutant.

Desciuitque magna pars Batoουm *Bohemia* Catholicorum, a Rege *Hungaria*, videlicet *Burzyan Swanthoslans Swamberg*, & se *Irzikoni* cooiunxit. *Joannes* autem *Rozemberski*, & *Joannes* ac *Vlricus Zayacz*, quoniam publice desciere fas non putauerant, induciis vnios anni sibi duxerunt prouidendum.

Nuncii Polonia Regis frustra fatigam & sumptus hi faciunt, ad communem Conuentum, cum Hungaris constitutum proficiscentes: Hungaris in locum condictum & diem non venientibus.

Nuncii *Casimiri* Regis & Regni *Polonia*, videlicet *Joannes Cracoviensis* Episcopus, *Ioannes* de *Thaczin* Castellanus *Cracoviensis*, *Derslaus* de *Rithwyani Sandomiriensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calisiensis*, Palatini & *Ioannes Dlugosch* Senior Caoonicus *Cracouiensis*, quamuis ad Diætam, inter Regna *Polonia* & C *Hungaria*, pro festo Sanctæ *Maria* virginis tenendam, & per Nuncios graves frequenter condictatam, & conuentam, in *Podolyniecz* advenissent, ac sumptus magnos & fatigas fecissent: *Hungaria* tamen Prælatia, & Baronibus studiose, & ex proposito venire, moribus & levitatibus Regis sui offensis, dedignantibus, *Polonici* Nuncii, bis sub vnum aonum, de ageoda Diæta, illusi, frementes & indignabundi, quod nec illis evacuatio Diætæ intimata fuerit, revertuntur.

Casimiro Polonia Rege, apud oram *Lithuanicam*, cum *Elisabeth* Regina consorte soa agente, frequens *Tartarorum* exercitus, ex fugitiuis, prædonibus & exulibus, quos sua lingua *Kozakos* appellant, collectus, sob du- D ctu *Manyak* Cæsaris, vltra *Volbin*, terras Regni *Polonia* trifariam partitus irrupit.

Thartari prædam ex Lithuania agunt,

Et vna quidem pars, Districtus *Wlodamiriensis*, *Krzemeneczensis*, *Kuzminensis*, *Czudoviensis* & *Zitbomiriensis* graui captura hominum, ad decem millia æstimata, expleta, io propria, oihil læsionis passi, cum captiuis divertunt. *Lithuanos*, qui ad congrediendum cum eis expediti fueraot, defensionem noo facientibus, suæ paocitatis, & illorum multitudinis respectu, & agrestibus, cæterisque mortalibus, fugam & di- A uerticula non facientibus, in paludinosa, saltuosa, & abdita loca, ob diuturoam pacem, & frequeotem *Tartarorum*, perprius illis factam denunciationem, ad irritum recidentem.

in Poloniam, propter exercitum paratum, descendere non ausi.

Altera vero pars, cum versus *Trabowlya* cursum direxisset, cognito *Polonorum* exercitu, in propinquo stativa agere, raptis tantummodo quadraginta hominibus, festinato cursu, ne sequeretur abiit. *Casimirus* enim *Polonia* Rex de *Tartarorum* prætatorum irruptione, à Cæsare *Tartarico Cziswalbano*, *Megligeren*, filio *Ezzigeri*, amico & confœderato suo, tempestiue veloci Nuncio auisatus, omnes suos, tam de *Polonia* Regno, quam de *Lituania* Ducatu, tempestiua missione in arma coegerat. Quapropter singulæ terræ *Russia*, Regni *Polonia*, sub Ductu *Raphaelis Iaroslawski Leopoliensis*, & *Pauli Laszienski*, *Belzensis*, *Chelmensisque* Capitaoeorum, exercitu congesto, ad *Trabowlia* congregatæ, adueotum *Tartarorum*, decernere cum illis paratæ, obseruabaot. Residua autem *Tartarorum* pars in *Valachiam* dioertens, bis à *Valachis*, locorum iniquirate adiutis, profligata est.

Valachiam etiam populantur: filio Cæsaris sui amisso.

Quem, à patre minaciter repetitum.

Tertia tamen congressione victrix mancipia mortalium plura cepit. Filium vero, Cæsaris sui, *Manyak* viuum à *Valachis* captum, amisit: quem processu dierum *Manyak*, minis recuperare posse ratus. Centum Legatis ad *Stephanum* Vojeuodam *Moldavia* missis, superbè illi denunciat, ni filium suum libertati reddat, aut quicquam in eum grauius consulat, graui vltione illum multaturum.

Stephanus Vojeuoda in quatuor partes iubet diuidi: Legatis, vno tantum excepto, qui nuncianda rei super esset, palo infixis

Sed *Stephanus* Vojeuoda, iogentia spiritus vir, ea legatione irritatus, quæ forsitan alium terruisset, exprobrata fraude *Manyak*, quod indiffidato bellum ei intulisset, filium suum, sub Legatorum conspectu, in quatuor portiones dismembravit, omnes veró Legatos vno duotaxat excepto, cui naso abscisso, & ad *Manyak* remisso, vt factum illi, nunciaret, in palis suffixit, suorum sic vltos est manes.

Legati Casimiri Polonia Regis

Legati Regii, *Iacobus Wladislaviensis*, & *Ioannes Kyelbaszka Culmensis*, Episcopi, ac *Petrus Dunin* Succameratius *Sandomiriensis*, in *Pomeraniam* primum, deinde in *Prussiam* ingressi, apud *Gdansk*, & postea apud *Elbingum*, conventus aguot. *Stiborio* de *Bayssen* Palatino *Elbingensi*, ne se amplius pro Gubernatore *Prussia* gerat, interdicunt, villas quas in *Zolava* obtinebat, sibi adimont, & castro *Marienburg* reuniunt villas. Districtoom, *Gdanensis*, *Thsczoviensis*, & *Puczkoviensis* eis suadentibus per *Gdanenses*, quibus à Rege, *Polonia Casimiro* in certis summis obligatæ fuerant ultro redditas, partim in militares *Pomerania* & *Prussia*, qui fidem non mutauerant dis-

1469.

Lacum Druzno Elbingensibus auferunt, & tributum indicunt, ac pleraque alia constituunt negotia.

distribuunt, partim in Regium fiscum reservant. *Elbingensibus* lacum *Druzno* auferunt, multiplicitate piscium fœcundum, & castro *Marienburgensi* annectunt. Eisdemque *Elbingensibus* tributum, singulis annis pro *Polonia* Rege, & Regno pendendum, duo millia Hungaricalium aureorum, ultro ab eis acceptarum constituunt, jura querentibus reddunt, privatos Conventus singulis districtibus interdicunt. Rogati clandestinis precibus, ab *Henrico Plawyenski*, locum tenente Magistri, & a Marsczalco, ut *Casimirus* Rex ordini de proprietate castri *Marienborg*, & terrarum *Pomerania*, *Chelmensis*, & *Elbingensis* tributo annuo, per Ordinem dependendo, imposito, excederet, *Rem tam grandem non conuenire*, respondent, *suo, sed solius Regis arbitrio.*

Admoniti quoque tunc, ne paterentur diutius vacare Magisterium, die Veneris vigesima mensis Octobris, apud *Kineberg* Capitulo generali celebrato, sub præsentia Commendatorum a Magistro Almaniæ *** missorum, *Henricum* de *Plawen* Magistri in *Prussia* locum tenentem in Magisterium, semis supra biennium vacans, concorditer eligunt.

Henricus de Plaßen Magister creatur Prussia.

Vigesima prima die mensis Octobris appetente. *Casimirus* Rex *Polonia* ex *Lithuanica* regione tempestive reuertens, Regina *Elisabet* Consorte sua cum impedimentis apud *Radom* relicta, die Lunæ vigesima secunda Octobris, *Pyotrcouiam* ingressus est: generalem Diætam Regni acturus. Ad quam cum *Ioannes Gnesnensis*, *Ioannes Cracouiensis*, *Iacobus Wladislauiensis*, *Andreas Posnaniensis*, *Vincentius Culmensis*, *Paulus Chelmensis*, Pontifices, *Conradus Massonia* Dux, cæterique Palatini, & Magistratus Regni *Polonia*, in frequenti numero conuenissent, *Ioannem* tamen de *Thaczin* Castellanum, & *Ioannem* de *Pilcza* Palatinum *Cracouienses*, adversa valetudo distinuit, pluribus diebus non nisi in reddenda justitia querulantibus, vacatum est. Relatio quoque *Iacobi* de *Dabno*, Cancellarii Regni *Polonia* & Capitanei *Cracouiensis*, & *Pauli* de *Vaschosche* Decani Cracouiensis, ab vrbe reuersorum, de rebus â se *Roma* gestis audiebatur: Qui cum Oratoribus, *Matthia Hungaria* Regis, & *Zdenkone Konopniczki*, cæterorumque *Bohemia* Baronum, qui *Matthia* partes sequebantur, *Roma* offensis, ac confirmationem Regni *Bohemia*, & missionem Coronæ deposcentibus, frequenti iurgio, in summi Pontificis, & Cardinalium audientia, super Regni *Bohemia* iure habito, contendentes, tumidas illorum rationes se refellere fratre *Gabriele* de *Verona*, Ordinis Minorum, enixius partes Regis *Hungaria* adiuuante referebant. Petiisse insuper Regis *Polonia* Oratores pacis *Pruthenica* confirmationem, & de ecclesia *Varmiensi*, pro persona *Vincentii Kielbasza Culmensis* Episcopi,

Legationis apud Summum Pontificem nomine Regis & Regni Polonia habitæ in negocio Bohemico & Pruthenico relatio in Conuentione Piotrcouiensi fit, per nuncios Roma reuersos.

A provisionem, & accusationem de Rege *Polonia*, quasi favendo hæreticis, neque censuras contra illos, neque prædicationem Crucis admitteret purgasse. Ancipiti vero responso *Paulum* Papam vtrosque expedientem, respondisse, *se ad inspiciendum iura & merita vtriusque, Episcopum aliquem pro Legato missurum. Et Casimirus Polonia Rex instructionibus, & ordinationibus suis legitimis auscultauerit, pollicitum esse Papam singulis petitionibus Regiis condescensurum.* Sic oratores Regii, qui vulgaverant se omnia pro voto expedivisse, non nisi spem, & eam ipsam ambiguam pro re ostendebant.

Legati Bohemorum,

Secunda post hæc mensis Octobris, die Iovis, *Pyotrcouiam*, Regni *Bohemiti* Nuncii, ingrediuntur, in Comitiva ducentorum equorum, videlicet *Vilhelmus* de *Rischemberg*, & de *Rabye*, Camerarius Regni *Bohemia*, B *Ioannes* de *Thowaczow*, & de Boleslaw, *Albertus* de *Kotowrosh*, & de *Besdwschic*, *Slawnsba* de *Chelm* & de *Rozemberg*, *Benedictus* de *Vayshmieli*, Burgrabius Castri *Korsthin*, frater *Paulus* præpositus *Zderadensis*, & *Henricus* de *Smireczic*, item Nuncii, *veteris* & *nona Praga*, videlicet *Nicolaus* de *Schulycuicz*, & *Vintenberg*, *Martinus* Borzek de *Hradek*, *Czenko* de *Barchew*, *Bognszius* de *Drabobudzicz*, item Nuncii *Zathecz* & *Ponsensis* Civitatum. Hi cum in secreto consilio, die Iouis, quinta mensis Octobris, auditi fuissent, prioribus articulis, quos in *Radom* attulerant, enunciatis, id etiam singularius addiderunt, *vt Georgius Posdzyebraczki, plenum titulum ac Dominium Regni* Bohemia, *vsque in diem obitus obtineat.* C *Filius vero Polonia Regis Wladislaus, non nisi eo mortuo succedat, & pro qualibet ingruenti necessitate, suis copiis Irzikonem iuuet. In eam se fidem dare paratos esse & accipere.* Cum autem conditiones per eos propositæ, parum æquæ, parumque tolerabiles viderentur, responsum his per *Polonia* Regem est, *omnia se ex arbitrio Summi Pontificis, & nihil eius iniussu, in acceptatione Regni* Bohemia *acturum. Proinde* adiecit *se velle opperiri eius Legatum, & posthac rebus Regni* Bohemia *responsurum, & prouisurum negociis.* Donatos autem singulos vestibus Sabellinis & mardurinis, phialis, & equis, & per omne tempus, quo *Pyotrcouia* stabant, omnibus abunde procuratos necessariis, licet Ecclesiastico, propter eorum præ- D sentiam servato interdicto, mœstos quidem & molestos (lætius enim se rebantur responsum accepturos) remisit. Qui etsi destinassent rectiori via in *Bohemiam* reverti; visuri tamen filios *Casimiri Polonia* Regis *Cracouiam* diuertunt. Ibi quoque sub eorum præsentia, tento per dies aliquot interdicto, allocuti filios Regios, & primogeniti *Wladislai* prudenti responsione, & animosa ædificati superatis insidiis, quas illis *Matthias Hungaria* Rex instruxe-

Regnum Bohemia filio Casimiri Regis Wladislao ita offerunt, ut non prius Irzikoni, nisi eo mortuo succedat. Interim vero Irzikonem suis auxiliis in omni necessitate iuuet.

1469.

1469. ftruxerat, in *Bohemiam* revertuntur. Novi Nuncii in *Bohemiam*, videlicet *Stanislaus Vatrobka Sandecenfis*, *Nicolaus Skop Ofzwyaczimenfis*, Caftellani, ad Imperatorem *Romanorum Fredericum*, *Stanislaus Vifliczki* ad *Pannoniorum* Proceres, *Ioannes Vatrobka* Canonicus *Cracouienfis* in *Valachiam*, *Ioannes* de *Ritwyuni* Regni *Polonia* Marfzalcus ad *Tartarorum* Cæfarem *Zbobrowski* leguntur.

Fridericus Marchio Brandeburgenfis, & Henricus Stolpenfis Dux miffis Nunciis rem omnem Cafimiro decidendi, occafione feudi per Marchionem à Duce requifiti, committunt.

Aduenerant etiam ad præfatam Diætam *Pyotreouienfem*, *Frederici* Marchionis *Brandeburgenfis* Nuncii, ab vna, videlicet *Fredericus* Epifcopus *Lubecenfis*, *Nicolaus Pful* miles, *Laurentius* de *Schaumberg*, *Ioannes* Magifter Curiæ, *Sigismundus* de *Rothemburg* Advocatus in *Korus*, *Albertus Kliczink* Canonicus *Maydeburgenfis*, & *Henrici Stolpenfis* Ducis ab altera, partibus, vnicus Nuncius, fed callidus & vafer, *Dionyfius* de *Ofthen* miles: Statuti fuper omnibus differentiis, inter eos per bellum & arma dudum, occafione feudi, quod *Fredericus* Marchio *Brandeburgenfis* ab *Henrico* Duce *Stolpenfi* requirebat, exortis, *Cafimiri* Regis *Polonia* iuridico decreto, aut amicabili arbitrio. CumqueOratores *Friderici* Marchionis, plures fcripturas & priuilegia *Romanorum* Imperatorum & Regum, quibus feudum huiusmodi ftabiliebatur produxiffent, & *Dionyfius* miles conftanter illa refelleret: afferens *feudum terrarum Stolpenfium, nulli Principum, fed foli tantummodo Regi in Regno Polonia, à quo terra Stolpenfes primarie manarunt, conuenire*: res, ob illius nodofitatem, & ancipites probationes, in tempus diuturnius producta eft: Vt interim *Cracouienfis* Vniuerfitatis Doctores, vifis vtriusque partis iuribus, iuftum decretum Regem docerent ædere. Procati funt & tunc Nuncii *Brandeburgenfes*, filiam minorem, filio *Alberti Brandeburgenfis*, fecundi matrimonii, decenni & impuberi. Quibus etfi fpes bona de hac re facta fuerit: conclufio tamen in alium diem dilata. Procurauit & hos omnes Nuncios *Cafimirus Polonia* Rex fingulis victualium copiis, & veftibus nobilibus donatos remifit. Iungens illis *Stiborium Chelmski* de *Ponyecz* Iudicem *Pomanienfem*, qui Principes diffidentes, aut per viam fori componeret, aut bellum eorum fufferentia fufpenderet.

Fridericus infuper affinitatem cum Cafimiro nequicquam expetit, Rege vtrumque negocium in aliud tempus differente.

Henricus de Plawen Magifter Pruffia.

In fine autem huiusmodi Diætæ *Pyotreouienfis*. *Henricus* de *Plawen Prufsia* Magifter nouus generalis, cum duobus fui Ordinis fratribus, videlicet *Gieb* Commendatore de *Brandeburg*, & *Martino Gyebfadel* Commo *Pyotreouiam* aduenit, comiter à *Cafimiro* Rege habitus. Et fœderi perpetuæ fatisfaciens, iusiurandum corporale, de fidelitate & fubiectione *Polonia* Regibus præftanda, in manibus *Ioannis* Epifcopi *Cracouienfis*, fub frequentia Confiliariorum, prima die menfis Decembris præftitit: ad locum primum finiftræ manus Regis, ad omnia arcana Regni admiffus. Prudenti modeftia & inftinctu, fingula Regni negocia, ad confultandum propofita differuit. Et notabilibus muneribus a Cafimiro Rege donatus, in propria rediit. *Cafimirus* autem Rex fex hebdomatis in Diæta *Pyotrcouienfi* exactis, fecunda die Decembris inde egreffus, & in *Radom* perveniens in *Lithuaniam* cum *Elifabeth* Regina conforte fua tranfiit.

Sacramentum fidelitatis Cafimiro Poloniæ Regi preftat.

A B C D

1469.

Magifter Pruffia Henricus Plawienski

Die Solis, vltima menfis Decembris, *Henricus* de *Plawen* Magifter generalis *Prufsia*, dum ex Diæta *Pyotrcouienfi* reuerfus, apud *Morag* ageret, inter prandendum fubito apoplexia percuffus, à tabula in terram prolapfus eft. Et loquendi organis conclufis, die Martis fecunda menfis Januarii moritur, & in *Kinsberg* reductus, illic die Veneris, quinta Ianuarii fepelitur. Poft cuius mortem Henricus de *Richtenburg* magnus Commendator, ad tenendum locum Magiftri, donec iuftus eligeretur Magifter, fuffectus eft. Mortem autem *Prufsia* Magiftri Henrici, etiam mors *Bernardi* de *Schumborg*, poft dies quinque fecuta eft: veneno muliebri, vt plerique putauerant, procurata. Qui in *Chelm* fub tam magna obiit egeftate, vt funeri fuo nulla iufta foluta fint, & vt vulgo aiunt, mortuo rogus, & lectus funereus defuit.

& Bernardus Schumbersky moriuntur.

Hungariam & Auftriam Turca impunè vaftant: nemine illis refiftente.

Sub anni huius extremum tempus, cum hyems validior nivibus concreta, paludes, ftagna rigore magno glaciaffet, *Turcorum* ingens exercitus, terras *Hungarorum*, & *Slauonum* inuadens, vsque ad *Cilia* regionem, *Croatis* tranfitum eorum non impedientibus, nec *Hungaria* Rege *Mathia*, depopulatus eft. Sed nec Imperator *Romanorum Fredericus*, cuius regiones magna ex parte vaftabat, aliquam opponebat refiftentiam. Ex quo factum eft, vt prope viginti millia animarum de Chriftianis barbaries aut trucidauit, aut in miferabilem feruitutem fecum traduxit, & incurfiones poftea aliquot in eafdem terras innouauit: nullo mortalium refiftentiam opponente.

1470.

Cafimirus Rex Polonia Poloczko, Vitepsko & Smolensko inuifit,

Natalicii Domini diebus, *Cafimirus Polonia* Rex apud *Grodno* exactis, in *Throki* & *Vilnam* tranfiit, vbi parumper moratus, ad vifendum fuos Principatus *Poloczko*, *Vithewsko*, & *Smolyensko*, quos iam annis prope fedecim non viderat, vna cum *Elifabeth* Regina, Conforte fua, tranfiit: vniuerfis fere Proceribus & maioribus Lithuaniæ illum comitantibus, in numero frequenti. Quibus peragratis, & *Lithuanicarum* rerum compofito ftatu in *Lublin* pro Dominica Iudica, deinde feria fexta ante Dominicam Palmarum, quæ tunc fuit tredecima menfis Aprilis, *Sandomiriam* aduenit, ibique Pafcha Domini celebrauit. Ex *Sandomiria* in *nouam ciuitatem Korczin* tranfiit, illic ad eum Nuncius & Orator Apoftolicus *Alexander* Electus & Confirmatus *Forliuienfis*, vir non tam ætate, quam prudentia & modeftia infignis, venit. Id inprimis expofcens, vt *Cafimirus Rex Polonia in Georgium Potdziebraczki, hæreticum, & ecclefia Romana rebellem confurgeret, & tam illum quam Complices fuos,*

tandem Korczinum tranfit. Vbi contra Georgium Potdzycbraczki hæreticum per Legatum Summi Pon-

1470.

tificis instigatur, & vt affinitatem cum Matthia Hungariæ Rege contrahat, hortatur.

deleret de terra. Item, *vt cum Matthia Hungariæ Rege fœdus & affinitatem per filiam iungeret.* Nam etsi Pontifex maximus Papa *Paulus* secundus, filiis *Poloniæ* Regis, de *Bohemiæ* Re-A gno faueret plus, quam cuiquam alteri: fas tamen sibi ademptum dixit, vt *Hungariæ* Regem, optime de se & Ecclesia *Romana* meritum, qui toties *Bohemiam* cladibus contundisset, simpliciter à iure Regni *Bohemiæ* rescinderet. Subintulit & Papam eius fervoris ad *Casimirum Poloniæ* Regem fore, vt si res exigeret, descendere ad hæreticum *Irzikonem*, pro bene gerendis rebus *Poloniæ* Regis, in mandatis a Summo Pontifice accepisset. Cum omni autem benignitate & gratia Orator ipse Apostolicus *Alexander*, a Rege *Poloniæ Casimiro*, & filiis suis, habitus est. Qui illum in primo *Cracouiam* aduentu, geminata quilibet exceperunt oratione, ita ornata & diserta, ut eorum docile ingenium miratus, fletibus ora rigauerit: contestans *se* B *nunquam, tam benigne eruditos, & tam ingenuè constitutos pueros vidisse.*

Raphaelis Lieszczinski Frederici Imperatoris Romanorum Legati

Venit etiam in *nouam ciuitatem Korczin*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem imperialis Nuncius *Raphaël Lieszczinski*, genere *Polonus* miles, de stirpe familiaque *Wieniawa*, in pulchra Comitiua, annis pluribus in obsequiis Cæsareis, & familiaritate commoratus, & ob fidei atque virtutis specimen Cæsari inter paucos charus, magnis periculis ægré euitatis, quæ sibi *Hungariæ* Rex *Matthias*, in omnibus fere passibus & locis, tetenderat, & ob quæ nemo ex *Australibus* Baronibus, legationem ipsam assumere volebat Differens in summa, quod *Fredericus Romanorum* Imperator, licet se amicissimum *Matthiæ Hungariæ* Regi annis superioribus C gessisset, & res suas pro adipiscendo *Bohemico* Regno parum ducens, Nunciis & literis apud Sedem Apostolicam promouere personali etiam transitu in urbe, subinferendo in *Casimirum Poloniæ* Regem, & filios eius, quasdam obtrectationes, & dedecora adiunxisset. Conventu tamen personali pro die Purificationis Sanctæ *Mariæ* virginis in *Vienna* facto, in quo amicitia ipsa, per filiam Imperatoris *Cunegundim*, in vxorem *Hungariæ* Regi dandam debebat stabiliri, & in quo *Hungariæ* Regi cessionem iuris Regni *Hungariæ*, & tituli, restitutionem octoginta millium florenorum, quibus coronam materialem *Hungariæ* Regni ab eo redimerat, item restitutionem nonnullorum Regni *Hungariæ* castrorum, in quibus Cæsar Septuaginta millia D florenorum inscripta habebat, item restitutionem Castrorum, quæ Cæsar ab hoste sibi infesto *Baumkircher* oppugnatione abstulerat, & vt Imperator pro damnis eidem *Baumkircher* quadraginta millia aureorum supperadderet, petebat, adeo vtriusque animi irritati & offensi sunt, vt *Matthias Hungariæ* Rex, insalutato Cæsare, ex *Vienna* tumultuarié mane per *Danubium* vectus discessit. dedignatus etiam paululum aduentum opperiri Cæsaris, qui illum eques cum suis, humanitatem ostensurus, abeuntem sugabat: irritatus etiam priuato dedecore, quod eum in singulari hastiludio *Raphael Lyesczinski* miles Cæsareus præfatus, in publico spectaculo hastis ludendo, in fronte vulnerauerat. Is *Raphaël* nomine Cæsareo verba faciens, commemorata legatione *Stanislai Visliczki*, astruebat *Cæsarem, quanquam a multis Regibus, & Principibus Catholicis, in fœdus, amicitiam & affinitatem, peteretur, fœdus tamen, affinitatem & amicitiam Casimiri Poloniæ Regis, omniū Regum & Principum affinitatibus, & fœderibus, ex multis respectibus prætulisse.* Proinde instabat, *vt Poloniæ Rex Casimirus mitteret Consiliarios ad Cæsarem, pleno mandato suffultos, fœdus & amicitiam noua liga confirmaturos.* Subiecit & idem Orator, *quatenus Rex Poloniæ caueret sibi a Rege Hungariæ Matthia, & periculo suo Cæsareo attento, nunquam in fœdus & fidem secum veniret: dolis, astutiis, ingeniis, si secus ageret, illaqueandus.* Auditus est Cæsareus is Nuncius benignè, & liberalibus donis onustus remissus.

persuasione,

Nuncios causa fœderis & affinitatis contrahendæ mittit.

Remissi sunt & cum eo duo Palatini, *Derslaus* de *Rythwiani Sandomiriensis*, & *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*. His mandatum, vt sub æquis conditionibus, fœdus cum *Frederico* Imperatore *Romanorum*, affinitatemq; actiuè & passiuè iungant, dando videlicet filiam *Poloniæ* Regis Imperatori, si expetierit, aut *Maximiliano* suo vnico filio, & recipiendo filiam suam *Cunegundim Wladislao* filio *Poloniæ* Regis primogenito, vt quoq; Cæsar pro consequendis Regnis *Hungariæ* & *Bohemiæ* filios *Casimiri* Regis fideliter adiuuet, & de omni iure dictorum Regnorum excedat.

Legati Casimiri ad Irzikonem mittuntur, Coronationem, illo viuente, Wladislao Poloniæ Regis filio obtenturi, & reconciliationem Irzikoni cum Matthia Hungariæ Rege, qui armis superior videbatur esse, persuasuri.

C Ad *Georgium* insuper *Posdziebraczki*, à *Casimiro* Rege *Poloniæ* duo alii Nuncii, videlicet *Iacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Stanislaus Schidlowieczki*, Castellanus *Zarnouiensis*, in *Bohemiam* missi, persuasuri illi, vt primogenito Regio *Wladislao* de Regno *Bohemiæ* excedat, & cum se viuente coronari permittat. His etiam mandatum est, vt eos Barones catholicos, qui partes *Matthiæ Hungariæ* Regis sequuntur, alliciant, & persuadeant reconciliationem, postquam res armis, iam longo tempere gesta, parum prospere cesserat. Sed & *Georgius* ea tempestate superior armis videbatur. Comparato enim vno exercitu, qui octo millia peditum habebat, & duo millia equitum, & cuius Ductor erat *Grabanya Bohemus*, curribusq; D inclusos, mittit illum contra *Matthiam Hungariæ* Regem, in *Morauiam*. Sed cum is propter paucitatem sui exercitus (plures enim mercenarii milites ab eo, ob tyrannidem desciverant) decernere non auderet, exercitus ipse ad *Irzikonis* statiua reuersus, soluere longam obsidionem, oppidi *Hradiecze* aggressus, tribus propugnaculis expugnatis, oppidanis fame laborantibus, victualium copia illata in *Hungariam* versus *Tarnouiam* procedere disponebat. Sed Rege *Hungariæ Matthia* cum suo exercitu, ex

mer-

1470.

mercenariis militibus collecto, quem aliquorum Ducum & Ciuitatum *Slesiæ*, & *Lusatiæ* gentes auxerant superuenientes, vnus alterum clade obruere ex opportunitate occasionis aut loci iniquitate nitebatur: Vtrumque tamen ab altero fortuna seruauit incolumem, quoniam nec *Hungariæ Rex Mathias* inuadere *Irzikonem*, propter falcatos currus, nec *Irzik* sequi *Hungariæ* Regem in loca ardua & iniqua poterat.

Georgius Posdziebratzki Matthiam Hungariæ Regem, nec ad Duellum, nec ad vniuersalem dimicationem elicere potest:

Obtulit tandem per Nuncios & literas *Georgius Posdzyebraczkè Matthiæ Hungariæ* Regi, conditionem geminatam pugnæ, *quatenus aut secum, vtroque exercitu inspectante, pugna priuata contenderet, aut diem locumque pugnæ, quemcunque vellet, assumeret.* Quo vtrumque detrectante, *Georgius* ad vastandum *Slesiam* iturum se disponebat. Quem *Hungariæ* Rex *Matthias* distenturus solo equitatu contentus, in *Bohemiam* concito gradu procedens, plurimas villas, circa montes *Kuthnos*, & in circuitu flammis deleuit. Sed dum & a fronte nouo exercitu, per *Ioannem Irzikonis* consortem comparato, & à tergo per *Irzikonem* & eius exercitum, qui illum alio quidem, verum compendiosiori itinere insequebatur, omnifariam conflicturus, vrgeretur, syluæ insuper ad regrediendum, stipitibus succisis, à *Bohemis* magno studio clauderentur. *Matthias Hungariæ* Rex & sibi & suis metuens, tumultuario itinere & concito gradu ex *Bohemia* se euoluens, plures de suis, qui agmen fessis equis sequi non poterant, hosti trucidandos reliquit, ad suosque reuersus, exercitum & campum soluens, milites in præsidia locorum remisit, nec eo anno, ærarii obstante defectu, exercitum comparare potuit.

soluere tamen illum exercitum & campum auxilio Ioannæ vxoris suæ adiutus compulit.

Wratislauiensis insuper Ciuitas, cæteræque *Slesiæ* & *Lusaciæ* Ciuitates, diuturno exhaustæ bello, nec habentes, vnde deinceps donatiuum militibus soluerent, stipendiarios à se remittunt. Quod *Georgius Posdzyebraczki* perpendens quatuor millia equitum & peditum, quorum erat Ductor *Vilczek Vanyek*, in *Slesiam* immisit. Qui oppida *Lyesznicza*, in Ducatu *Opoliensi*, & fortalicio *Liubyeschowi* incastellatis, trans amnem etiam *Odra* alio Castello e regione *Liubieschowi* erecto, ponte amnem iunxerunt, omnem *Slesiam*, nemine defensionem opponente, aut grauibus tributis depactabant, aut flammis vrebant. Fumabant villæ, fumabant oppida mœniis non munita. Sed & suburbana munitorum igne torrebantur. Dum autem pro repellendo tanto malo, neque consilium neque spes subesset, missi ad *Hungariæ* Regem *Matthiam* Ducum & Ciuitatum *Slesiæ* Nuncii, quorum *Ioannes Lanthslaer*, Canonicus *Wratislauiensis* erat Princeps. Qui grandi malo, quo *Slesia* & *Lusatia* à *Irzikone Pozdzyebraczki* attereretur, ostenso, defensionem, aut licentiam pactandi cum *Irzkone Pozdzyebraczki* de pace aut sufferentia deposcerent. Et neutro obtento, extremam & imminentem internitionem suam, quin sibi vtcunque prouiderent, laturos non esse nunciarent.

Slesiam ob exhaustum ærarium stipendiariis vacuam, Georgius Posdzyebraczki vastat, nemine opponente resistentiam,

sed nec Hungariæ Rege ferente imploratum auxilium.

1469.

Casimirus Rex Stephanum Voieuodam Moldauiæ fidelitatis sacramentum præstiturum frustra Leopoli expectat.

Vndecim hebdomadis *Casimirus Poloniæ* Rex apud *nouam Ciuitatem* absumptis, die A Veneris tredecima mensis Iulii exinde egressus per *Tharnow, Pilzno, Robczicze, Przemisl*, in *Russiam* processit. Et *Leopolim* perveniens, nouem hebdomadis, prope tria millia militum secum habens, illic in caristia omnium victualium demoratus: *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ*, qui se illi pro festu Assumptionis sanctæ *Mariæ* virginis in *Camyenyecz* Ciuitate Regia pactus fuerat præstare homagium, frustra opperiebatur: Bello etiam finitimo cum *Radulone* Voieuoda *Bessarabiæ* occupatus, licet pluribus Nunciis Regiis, inter quos & *Ioannes* Palatinus *Podoliæ* ad illum fatigabatur, requisitus, venire distulit: asserens *periculum vbi & suæ terræ notorium, si abscederet, bello atroci per pacem vel inducias non composito imminere.* B Rex *Casimirus*, etsi illum verisimilia loqui videbat, à calliditate tamen ingenii excusationem prodire, & nulli illum partium, *Hungaro* videlicet, *Turco*, & sibi fidum ratus, omnifarie homagium ab illo exigere festinabat: denuncians *illum si aliter ageret, non pro feudali, sed pro hoste habiturum.* Ille prioribus Nunciis, *Stanczulone* videlicet & *Iustko Pusthelnik*, qui ad *nouam Ciuitatem* venerant, missis, summissa oratione placabat *Poloniæ* Regem & Consiliarios, suæ vafriciei quam maxime infensos. Mittitque per illos nouam Inscriptionem suo & suorum Baronum sigillis munitam, in qua, iureiurando astringit se, pro prima die mensis Maii, anni sequentis homagium Regi *Casimiro*, absque cuiuslibet difficultatis interpositione, C præstiturum: petens vt Rex bellum inter illum, & *Bessarabum Radul*, pace vel induciis extinguat. Rex autem *Casimirus* ad cætera publica negocia Regni expedienda festinans, ea conditione pollicitationem suam noua inscriptione reformandam suscipit, & pro arbitrio Regio, quandocunque homagium præstet, sex mensibus ante auisandus. Sed & Nuncios, qui pacem inter eum & *Bessarabum* conficiant, vetitus, ne *Bessarabus Turci* auxilio implorato superior contra illum euaderet, mittit.

Leopoli Casimirus Rex egressus Korczinum deinde Piotrconiam venit,

Sabbato in die sancti *Mauritii Casimirus Poloniæ* Rex *Leopoli* discedens, per *Betz, Lublin*, & *Sandomiriam*, *Elisabeth* Regina consorte sua ex *Lublin* in *Radom* remissa in *nouam ciuitatem Korczin*, die Solis, quarta decima D mensis Octobris venit. Vbi cum Baronibus & Militibus terrarum *Cracouiensium* celebrato Conuentu, animos eorum ad ferendum pecuniale suffragium, pro exoluendis stipendiariis, oratione sua inclinauit. Exinde in generalem Diætam *Piotrcouiensem* pro festo sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum tenendam aduenit. Et primum de instituto principali subsidio, videlicet pecuniali, pro soluendis stipendiariis, ferendo, rogationem apud Consiliarios milites egit. Magnæ in rem hanc continuo ingestæ sunt difficultates, quod & *Casimirus* Rex,

plusquam

1470. *Constantinopolim* duxit : ritui suo spurcissimn illns adiuncturus. Ciuitatem vero nobilem *Nigropontum*, & npulentam, solo dirutam æquanir. Quæ clades, nnn secus quam *Bizantina*, fatalis Cathulicis visa est: nauigarinnem Catholicorum in periculum vertens, & pluribus Ciuitatibus, atque Regnis, & præsertim *Italiro*, discrimen portendens. Quod Pontifex maximus *Paulus* secundus auersurus, Cathnlicos Reges & Principes, ad inferendum *Turco* bellum, Nunciis & literis incitabat, Auri, & argenti, gemmarum, cæterarumque manerierum quantitas maxima & stupenda illic reperta : nnn repressura snlum *Turcum* ab obsidione *Nigropontis*, si in militem fuisset erogata, sed etiam ex *Europa* eiectura.

diruunt, & multos cædunt ac abducunt captiuos,

Vndecima die mensis nctnbris *Turcorum* Exercitus, in satis debili & paruo numero congregatus, per Alpes & nemora surtiuis itineribus *Hungariæ* Regnum, & partem eam, quæ *Transylvaniensis* appellatur, omnibus præ nimio terrore, & subitn ingressu diffugientibus, nec vllam resistentiam nppnnentibus, ingressus, vaque ad *Zagrabiam*, & *Carvatiam* libere grassatus, patratis multis spoliis, & cædibus, decem millia captivorum vtriusque sexus, in miserabilem captivitatem deduxit. Quo maln inescatus, vice iterum geminata, circa festum Nativitatis Christi, *Pamonicam* nram, nullo opem miseris ferente, quamuis *Pannonicus* Rex *Matthias*, sub diebus ipsis, quibus hæc gerebantur, præsens fuerit, vastavit.

Transylvaniam primum deinde Pannoniam Turcus vastat, & multos captiuos abducit, nullo opponente resistentiam.

Matthia Hungariæ Rege, apud *Budam* agente, & Summi Pnntificis *Pauli* secundi, & Ducis, atque Dnminii *Venetornm*, illum adiere Nuncii: Qui elade ad *Nigropontum* à *Turcis* illata, exposita, rngabant illum monebantque, *ut suo milite Marte, atque auspicio, bellum cum Turco gerendum assumeret, gentesque quam freqnentiores posset, in sui auxilium donativo acciret: offerentes se, pro re bene gerenda, grandi illum pecunia, qua ad rem sufficeret, inuaturos: omnes Pannonicornm Reges ante se supergressurus, suo qnidem periculo, sed ære alieno, pro consequenda victoria, cum publica pro vniuersa christianitate, tum priuata Pannonico Regno, miserabiliter à Turco oppresso pugnaturus.* Re huiuscemudi ad consilium relecta, atque digesta, respondet *Matthias Hungariæ* Rex, *assumpturum se Turcorum belli onus, si ad condiciones oblatas Veneti quoque ex Dalmatia Regno, excederent, quod armis detinebant. Pannonicoque Regno illius vacuam facerent possessionem.* En responsn Legati perculsi, re magis infecta, quam conclusa, *Venetias* parum gratum referentes responsum, rediere. Pontifice autem maximo *Paulo* secundo instante, vt *Matthiæ Hungariæ* Regi, Id bellum mandaretur, resistebant *Veneti*: summa vi adnitendo, vt potius *Casimiro Poloniæ* Regi, fortibus rationibus, sentenciam suam adiuuando, legaretur. Cauebant enim, velut oculati viri, & futura habentes quasi præsentia in prospectu, ne *Hungariæ* Rex *Matthias*, auro eorum, in eam euaderet potentiam, quæ ipsis quoque fieret pestifera & periculosa.

Matthias Hungariæ Rex ad bellum Turcicum per Summum Pontificem & Venetos exhortatur.

Dalmatiam sibi à Venetis reddi poscit.

In *Radom* oppidn, *Casimirus Poloniæ* Rex, 1471.
cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, natalicio Dnmini celebrato, in *Lithuaniam* processit. Ibique venationibus operam dando, rempus reliquum hyemis, & partem veris absumpsit, & hebdomadis aliquot, apud *Grodno*, deinde apud *Throki* moratus, in Sabbatn Palmarum advenit *Vilnam*, ibique Pascha Domini celebravit. Et cum in *Lithuaniam* procederet, *Simeon Kiiouiensis* Dux, *Olyelkonis* filius, diem nbiit. Et moriturum se intelligens, Nuncins ad *Casimirnm Poloniæ* Regem misir; fidei suæ, Ducatum, Consnrtem, ac duo pignnra, maris & fœminæ, ex ea suscepta, committens, ac eqvum & arcum, quibus cum *Tartaris*, præliis secundis bellare snlitus erat, donans. *Lithuani*, ut Ducatus ipse, juxta ac cæteri *Rutenici*, in fnrmam redigeretur Provinciæ, summè ex optantes, pervicerunt *Casimirum* Regem, ut *Kiiouiensibus*, *Martinum Gasthawdi* in Capitaneum præficeret. Id adeò anxiè & mnlestè *Kiiouienses* tulere, quud & alterius titus, & illis par esser, & succedere *Michaëlem Simeonis* germanum, qui tunc apud *Novogrodenses* Præfectus Regius erat, exnptarent, ur illum vice geminata non admissum, remitterent: asserendn *se ad vnum morituros, & alium sibi Principem quæsituros, prinsquam Lithuano parerent, & capita sua illi subjicerent.* Rngabantque Regem, ut aliquem Principem *Græci* ritus, sin minus *Latini*, & si placeret, aliquem ex filiis illis præficeret. Hæc quoque contentio diutius Regem apud *Lithuaniam* detinuit, verentem, ne si re infecta ex *Lithuania* discederet, motibus nnvis *Lithuanicus* Ducatus, se absente, execrantibus se mutun *Lithuanis* & *Ruthenis*, & ob disparitatem cultus, & ob indignitatem suæ conditionis & habitus, quod *Lithuani*, olim *Kiiouiensibus* pendere tributa snliti, sibi imperarent. Tandem tamen *Kiiouienses*, arma Regis veriti, *Martinum Gastawdi* pro Capitaneo susceperunt.

Simeon Kiiouiensis Dux moriens Uxoris ac liberorum tutelam Poloniæ Regi relinquit,

Kiiouienses Lithuanum per Regem ipsis præfectum aspernantur.

Consurrexerant & quidam contra *Lithuanos* (ex *Livonia*) motus *Livoniæ* Magistro mortuo, & sedecim villæ *Lithuanicæ* à *Livonis*

Livonum & Lithuanorum contentiones

rie

1471. *post mortem Magistri Livonia secuta, comprimuntur opera noui Magistri Livonia.*

tis vastatæ. Sed hi in locum demortui nouo Magistro **** surrogato, quietati fuot. Hic enim missis, ad *Casimirum Polonia* Regem in *Throki* Nunciis, videlicet *Frederico Valtbusz* de *Herse Rigensi Heduardo Lappey* de *Ruer* io *Dimcborgk* Commendatoribus, *Leonardo Rothasze* de *Gendzyel* Decrerorum Doctore, & *Henrico Vogeller*, laceratam pacem, substantia eorum, qui violati fuere reformata, integrum restituit.

Regis *Polonia Casimiri* Nuocii, *Iacobus Wladislauiensis* Episcopus, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, & *Joannes* de *Koszyeliecz*, *Juni wladislaviensis*, Palatini, in *Prussiam* destinati, cum & in *Marienburg*, & in *Gdansk*, & in *Elbing* Conventua tenuissent, ius dicendo querentibus, & exorias discordias rescindendo: ut pro soluendis stipendiariis, pecuniario subsidio Rex iuuaretur. Id cum omnes, egestate allegata, abnuerent, io *Czissam* tamen pro Rege, in omnibus Civitatibus, vsque ad diem Sancti *Michaëlis* tolerandam consenserunt. Fecerunt & in *Kinsberg* ad *Prussia* Magistrum *Henricum* descensum: a Magistro præfato, benigne & comiter vbique habiti: exortas inter eum, & stipendiarios suos, nnodum solutos, discordias sedauerunt.

Prutheni negato Casimiro Rege Stipendio, Czyssam concedunt.

Slesia res & priuato, & publico bello,

In *Slesia*, funesto Marte res singulæ gerebantur. Nam & ex Castro *Ploczko* præsidium *Irzikonis*, & cæteris, quæ nomioauimus supra, locis plurimis, *Wratislavienses*, & vniuersam *Slesiam*, afficiebant spoliis, cædibus, & incendiis, & Duces, *Przemislaus Theschnensis*, *Venceslaus Rathiboriensis*, & *Janussius Gliuicensis* ab vna, & *Venceslaus Ribnicensis*, partibus ab altera, priuato & plus quam cioili bel- C lo, se mutuo coosumebant. Accessit ad hæc, amplior pernicies, mala nouæ monetæ, per *Matthiam Hungaria* Regem io *Wratislauia*, in latis grossis deformata cussio, quæ vilem ligam modicello argento æri superinducto, retinens, *Missnensem* monetam in latis grossis, qua tunc *Slesita* vtebantur, geminato pondere potiorem, eneruabat; cum inopes & agrestes, duos *Missnenses* granes, pro vno vili *Wratislauiensi* dare cogerentur. Ea res adeo pestifera visa est, vt frequenter a vulgo seditiones in Coosules *Wratislauienses* orirentur. Caperetque omnes sera pœnitudo, quod in ditionem *Matthia Hungaria* Regis, concesserint: querentes se & bello, & moneta pessundatos.

ac bilis moneta, per Matthiam Hungaria Regem, suffionis attrita.

Matthias Hungaria Rex rebus suis timens,

Matthias Hungaria Rex, *Bohemicum* bel- D lum, contra spem suam videns extractum iri, & vetitus tam ipse, quam suæ partes *Bohemi*, ne primo genito *Casimiri Polonia* Regis *Wladislao*, in *Bohemia* Regem assumpto, quod propediem *Georgius Poszdzyebraczki*, & omnes suæ obedientiæ *Bohemi*, effecturos se confidebant, non minus insuper *Hungaros* pertimescens, qui ob atrocitates suas & spolia, ad *Polonia* Regem deficere, & vni ex filiis suis, quemcunque illis daret, Regnum *Pannoniorum* tradere, noo tam clandestinis, quam apertis coniurationibus, magnopere satage- A bant. Cuius defectionis, *Joannes Strigoniensis* Archiepiscopus, & *Joannes Quinque ecclesiensis* Episcopus, principes erao r, ne validiori bello a fronte & a tergo per *Polonos* & *Bohemos* impereretur, conciliandos sibi *Bohemos*, qui partes *Irzikonis* sequebantur, quocunque pacto. Sed & *Irzikonem* ipsum, sine quo res ipsa confici non porerar, instituit: procellam grauem, contra se exortam, & exoriendam, sedaturus. Et plurimos *Bohemorum* auro corruptos, in suam partem perlicit. *Irzikoni* insuper Regnum *Bohemia* ad vitam integrum permittit. Filium suum *Victorinum*, quem apud oppidum *Veszele* ceperat eo anno, in libertatem emissum, rotius *Slesia*, aut *Moravia*, pollicetur se creare Marchionem, sibi in Re- B gno *Bohemia*, & cæteros fratrea suos, si pignus ipse non reliquerit successurum. Tenetur ob id, permitiente *Irzikone*, Conventus, ab vtraque parte in *Polna*. Quo cum *Prothasius* Episcopus *Olomuncensis*, *Zdenko Konopniczki*, *Albertus Kostka*, & cæteri factionis *Matthia* Regis *Hungaria*, cum *Bohemis*, partem *Irzikonis* sequentibus, quorum hi erunt principes, *Vilhelmus Rabi*, *Petrus Dulinyeez*, & *Byenyassius Weythmilner*, cooveoissent, commemoratis cladibus, in Regno *Bohemia*, stridentibus, orabant, *vt aliquando communi patria consulerent, & ne Casimiri Polonia Regis, primogenito VVladislao assumpto, funestiori Marte vastandum, illam exponerent, ac sub conditionibus, Polonia Regi, & suo primogenito* C *oblatis, Matthiam Hungaria Regem, morte Irzikonis secuta, sibi assumerent potentem, prudentem, & divitem Regem, gratiam Papa, & permissionem compactorum Basiliensium, facilius illis, quam Polonia Regem impetraturum.* Movit hæc oratio, ad *Pragensem* Cooventum relata, & *Irzikonem* & suos, & propensius in partem *Hungaria*, quam *Polonia* Regis, tot promissionibus, & largitionibus inescati, cæperant spectare. Eo maximè permoti, quod quieturum Regnum suum a bellorum stridore, *Hungaro* suscepto, rebantur. Jamque *Irzik* fratrem *Paulum* Præpositum *Zderadensem*, ad *Casimirum Polonia* Regem, in *Lithuaniam* pro diluendo concepto facinore, transmiserat, vt rebua suis quam opportune sciret D prouideret, se suorum clamore & cladibus constrictum, ad subueniendum illis languidum esse. Fuissetque res in Conuentu *Pragensi*, in die Sancti *Valentini* tento, pro *Hungaro* conclusa, nisi *Iacobus Dobienski*, Regni *Polonia* Cancellarius, *Romam* cum *Michaele*, Abbate Sanctæ crucis de *monte Caluaria*, missus, mature *Pragam* superuenisset: qui illos graui oratione, quod tam faciles ad sua promissa, & pacta rescindenda essent, arguena, rem

Georgio se reconciliare

sub conditionibus Casimiro Polonia Regi ferentibus discrimen in iure Regni Bohemia, instituit.

Et res fuisset conclusa, nisi Nuncii Casimiri Romam missi obstitissent.

1471.

rem omnem integram, vsque ad suum ex vrbe reditum, extrahi ægre obtinuit: desiderantibus *Bohemis*, quocunque pacto clades suas & bellum ciuile finiri.

Georgius Pozdzebraczki Praga moritur, & exenteratus in ecclesia sancti Venceslai inter sepulchra Regum Bohemiæ sepelitur. Cuius mortem paulo ante præcesserat Præceptor suus Ioannes Rokiczana.

Vixdum *Iacobo Dabyenski* Regni *Poloniæ* Cancellario, & Collega suo *Michaële*, Abbate sanctæ crucis de *Caluo monte*, *Bohemiam* egressis, *Georgius Posdzyebraczki*, morbo & inflatura pedum tam enormi, vt etiam ex pedibus in corpus transcenderit, grauatus, apud *Pragam* in Curia Regia die Veneris, vigesima secunda mensis Martii, diem obiit. Quem Præceptor & eruditor suus scelestus, & *Bohemici* populi erroneus seductor, *Ioannes* de *Rokiczyana*, quindecim ante diebus præcesserat: satis coniungendi, quos scelus & error coniunxerat. Cadauer *Irzikonis*, ne fœtore horrorem, & pestem mortalibus inureret, altero die exenteratum, Epar pro dimidietate corruptum, & in felle, lapillum, ouo columbino similem, & abdomen, quantitati palmæ par, habuisse compertum est: quod in subsequentibus diebus, in Ecclesia maiori sancti *Venceslai*, inter sepulchra Regum *Bohemiæ*, debili pompa conditum est: ex eo maxime a suis desideratus, quod in sanguine humano fundendo, non agebat se præcipitem.

Audita Morte Irzikonis Matthias Hungariæ Rex, celerrime ex Przesburg Bernam cum copiis suis venit: ratus se facile Bohemiæ Regnum occupaturum. Quo tamen potiri nequiuit: ob scissionem Bohemorum: diuersos sibi Principes eligere cupientium.

Irzikonis Posdzyebraczki morte *Matthias Hungariæ* Rex, veloci Nuncio dum apud *Przesburg* ageret, cognita, ratus se extemplo *Bohemiæ* Regnum, pacifice obtenturum, maturius, quam constituerat, ex *Przesburg* mouit, & cum Copiis omnibus (nouem millia pugnatorum habere creditus est) *Bernam* peruenit: præmisso *Zdenkone Conopniczki*, in oppidum *Bohemiæ Budzieschowicze*, cum equitatu duorum millium, qui & *Bohemis* suaderet, & renitentes, ad recipiendum illum, vi cogeret. *Bohemi* nihil cladibus superioribus moti, in plures factiones se sciderant. Quidam enim in *Casimirum Poloniæ* Regem spectabant, quidam in Cæsarem, quidam in *Hungarum*, quidam in *Henricum*, *Irzikonis* filium, & hi maxime, quibus hæretica labes potior, Catholica puritate videbatur: veriti Christiano Rege imperante, pestem suam hæreseos, exterminatum iri: quem *Albertus Brandeburgensis* Marchio, quod filiam suam, habebat pro consorte, enixe adiuuabat, quidam in *Franciæ* Regem *Ludouicum*, qui se Ecclesiastica & Regalia, ex pignore liberaturum offerebat, quidam in *Albertum* Marchionem *Missnensem*, quod erat vicinus Princeps, & filiam demortui *Irzikonis Posdzyebraczki*, in matrimonio habebat, quidam in *Ludouicum Bauariæ* Ducem, quod locuples in thesauris ferebatur: Stabat interim *Matthias Hungariæ* Rex apud *Bernam*: quietis conditionibus, non iam armis Regnum *Bohemiæ* obtenturus: plures ex *Bohemiæ* Proceribus, magno precio corrumpens. Qui sacra fame auri inescati, ad partem suam accedebant. 1471.

Pro eligendo Rege, Bohemi Pragæ Conuentum agunt, in præsentia Alberti Marchionis Misnensis Regnum ambientis.

Tenebantur ad eligendum nouum Regem, plures apud *Pragam* Conuentus. Et *Albertus Misnensis* Marchio, quo magis suæ prodesset parti *Pragam* se personaliter contulerat: habens in comitatu quinque millia armatorum: Specie quidem iuuandi *Bohemos*, si illis ab *Hungaro* impressio, in eligendo Rege fieret, re autem vera, quocunque pacto Regnum consequendi. *Poloniæ* interim Rex *Casimirus*, *Cracouiam* ex *Lithuania*, die Solis duodecima mensis Maii, adueniens, tribus Nunciis, videlicet *Paulo Balicki*, *Martino Wroczymowsky*, & *Dobeslao Kurozwoczki*, interpellatum, *Pragam* transmissis, & superiorum temporum qualitatibus commemoratis, monebat illos, vt pollicitationibus suis multifariis, darent virtutem, & primogenitum suum *Wladislaum*, sibi pro Rege assumerent. Agebatur iam vltimus, per *Bohemos*, ad eligendum nouum Regem, apud montes *Kutnos* Conuentus. Ad quem vtriusque factionis Proceres, quasi illic faciliorem concordiam habituri, *Alberto* Marchione *Misnense* apud *Pragam* cum suis copiis remanente, conuenerant.

Quo Praga relicto tum apud montes Kuthnos vltimum agerent Conuentum, illicque Matthiæ Hungariæ Regis adessent Nuncii,

Ad quem, cum & *Hungariæ* Rex *Matthias*, Speciales Nuncios, videlicet *Ioannem Agriensem* Episcopum, & *Czupur* Palatinum Transyluaniensem, præteritas suas crudelitates, in *Bohemos* actas, diluens, & multa illis beneficia se præstiturum repromittens, transmisisset, opportune quoque & *Dobeslaus Kurozwoczki*, *Poloniæ* Regis Nuncius, aduenit. Qui cum multa gratia, quamuis *Zdenkone Conopniczki* multipliciter impediente, auditus, omnium corda, animosque in *Casimirum Poloniæ* Regem & filios suos conuertit, & mutabilis fauor vulgi se circumegit. Extemplo enim *Matthia* Hungariæ Rege, quem veluti quandam pestem, & notorium Tyrannum, *Hungaris* grauem, sibi grauiorem futurum execrabantur, & cæteris Regni competitoribus reiectis, & repudiatis, omnis ille cœtus *Wladislaum Casimiri* Regis primogenitum, concorditer in *Bohemiæ* Regem, feria secunda post festum sancti *Vrbani*, hora duodecima, quæ fuit dies Lunæ vigesima septima mensis Maii, acclamauit, & elegit, præter tres Barones, videlicet *Ioannem Rozemberski*, *Zdenkonem Conopniczki*, & *Henricum Hradeczki*; qui partem *Matthiæ Hungariæ* Regis sequebantur.

eo & aliis Competitoribus reiectis, omnes fere præter tres Barones Wladislaum primogenitum Casimiri Poloniæ Regis, per Nuncios eius admoniti in Regem Bohemiæ vnanimi voto, eligunt.

Hic dum ex alta spe se præcipitatum agnouit, in furorem versus, igne, cæde, cæteraque id genus crudelitate, in *Bohemos* adeo debacchari cœpit, vt etiam ingenuas matronas captas, coram trucidari mandaret. Fortalicia & arces expugnatas dirueret, & in deditos captiuosque aut deuictos sæuiret.

Proceres Hungariæ Nuncios

Bohemiæ Proceres, nihil huiusmodi tyrannide *Matthiæ Hungariæ* Regis permoti, factum electionis suæ prosecuturi, *Stiborium*

1471.

Craconiam mittunt: significaturos Regi Casimiro, primogenitum suum Wladislaum in Regem Bohemiæ esse electum.

Thowaczowski Capitaneum *Morauiæ*, *Ioannem Thowaczowski*, *Henricum Smirziczki*, *Nicolaum* de *Lantbschen*. Notarium tabularum, fratrem *Paulum* ordinis sepulchri *Hierosolymitani*, Præpositum *Zderadensem*, *Bernhardum Byerka*, de *Nassile*, Capitaneum *Opauiensem*, *Benedictum* de *Ostromirze*, item vtriusque Ciuitatis, veteris videlicet & nouæ *Pragensis* Nuncios *Craconiam* transmittunt. Qui *Craconiam* die Solis, nona mensis Iunii ingressi, & die Iouis tredecima Iunii auditi, plurimis beneficiis, quæ in illos & Regnum *Bohemiæ*, *Casimirus Poloniæ* Rex contulerat, diffuse commemoratis, significant, *se filium suum primogenitum Wladislaum, in Bohemiæ Regem mira & vniformi concordia, præter suam, & omnium aliorum spem, singulis competitoribus abiectis, elegisse: rogantes humiliter, vt Regnum Bohemiæ, & electionem de se ad illud factam, Wladislaus primogenitus suus suscipiat, & pro suscipiendo Regio Diademate, defendendoque Regno, quanto celerius Pragam procedas.* Articulis deinde, sub quibus oblatio huiusmodi fiebat, debito ordine, altero die limatis, & nonnullis abscissis, die sancti *Viti*, patroni primarii Regni *Bohemiæ*, quæ fuit dies Saturni, quindecima mensis Iunii, primogenitus *Casimiri* Regis *Wladislaus*, electioni suæ prætatæ in Cubili Regio picto, secretum præbet assensum: quem die Solis, subsequenti, sedecima Iunii, in Conclaui maiori *Craconiensi*, intra officia Diuina, quæ tunc de Octauis Corporis Christi agebantur, Legationem suam Oratoribus *Bohemiæ*, repetentibus, *Wladislaus* electus voce sonora, & in oratione pulcherrima, & adeo diserta, vt etiam plurimis excuteret lachrymas, diffusius & crassius *Polonica* lingua, & sub præsentia Parentis sui gloriosissimi, *Casimiri* Regis *Poloniæ*, *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, *Iacobi* Episcopi *Wladislauiensis*, Baronum quoque, & Procerum, militum, & Nobilium, ac plebis multitudine copiosa, innouauit, Regnumque *Bohemiæ* ad honorem Omnipotentis Dei, augmentum fidei christianæ, & decus linguagii *Slauonici*, publico consensu acceptat: pollicens incauta sponsione per literas singula debita Regni *Bohemiæ*, quæ tenuis & moderati numeri crediderat, singulis se reformaturum.

Quam electionem Wladislaus ipse acceptat.

incaute pollicens debita omnia Regni Bohemiæ se soluturum.

Ea acceptatio, cum apud Regni *Bohemiæ* Proceres percrebuisset, *Albertus* Marchio *Missnensis*, qui apud montes *Kuthnos*, cum exercitibus suis, omnibus interim, à *Bohemis* spe optima inescatus, detinebatur, vt *Wladislao* filio, *Casimiri Poloniæ* Regis electionem de se factam, suscipere detrectante, succederet, omni spe frustratus, tristis discedit. Prius tamen, quam ex montibus *Kuthnis* discederet, contentione inter milites suos, & montium fossores, pro leui causa exorta, ingens periculum sibi & suis, vulgo communi ad necem suam & suorum certatim concurrente, videns imminere, vnam fossam ex argenti fodinis, incendens, ex grandi se periculo, aliquot notabilibus suis militibus desideratis, erupit, in *Missnamque* trepidus concessit, graues sumptus suos, gemens perditum iri. Quos etsi *Bohemorum* Proceres, astruebant futurum *Bohemiæ* Regem *Wladislaum* sibi refusurum, incendio tamen montium *Kuthnorum* offensi, etiam ab hac spe illum deiiciunt, *plus illum intulisse mali* astruentes *incendio, quam subsidio boni.*

Wladislao Regnum Bohemiæ acceptante, Albertus Marchio Missnensis, tristis spe decidit. Orsaque contentione inter suos & fossores Kuthnenses, se & suos periculo liberans, Bohemos magno damno afficit.

Die Iouis vigesima quinta mensis Iulii, *Wladislaus Bohemiæ* Rex electus, *Craconia* egrediens, versus *Bohemiam* ire cœpit. Et facto primo nocturno in *Skauina*, altero die in *Oswyaczim* conducente illum *Casimiro Poloniæ* Rege, parente suo peruenit. Vbi tribus diebus, vt interim sui congregarentur, commoratus, die Lunæ, vigesima nona Iulii, *Osswyaczim* linquens, genitore suo, circa villam *Charmazi* valedicto, aciebus, & curribus ordinatis, procedens, duodecimis castris in *Kloczko* peruenit. Erant autem in Comitatu suo tres Episcopi, *Nicolaus Camenecensis*, *Vincentius Culmensis*, & *Paulus Laodicensis*, item sex *Slesiæ* Duces *Przemislaus Thoschecensis*, *Vencesslaus Ribnicensis*, *Ioannes Rasiboricensis*, *Casimirus Theschnensis*, *Ioannes Gliuicensis*, & *Ioannes Zasboricensis*, item Barones Regni *Poloniæ*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, *Nicolaus* de *Kuthno Lanciciensis*, Palatini, *Ioannes* senior *Dlugosz*, Canonicus *Craconiensis*, *Paulus Iaszienski*, Dapifer *Sandomiriensis*, *Belzensisque* & *Chelmensis* Capitaneus, Ductor exercitus, *Ioannes Sinowyecz* Magister Curiæ, item hi milites *Petrus*, & *Dobeslaus* de *Kurozwaki*, *Ioannes Tharnowski*, *Thomas Trambczinski* Vicethesaurarius, *Ianussius Dlugosch* Magister Coquinæ, Magister *Paulus Gaskowicz*, Medicinæ Doctor, *Nicolaus Grabski*, *Petrus Kmitha*, & alii quam plures. Continebat autem ipse exercitus, equitum septem millia & peditum duo millia, hominum exercitatorum, & peritorum ad pugnam. Habente autem *Wladislao* Rege, statiua circa oppidum *Kloczko* die Saturni tertia mensis Augusti, literas diffidationis *Zdenkonis Konopniszki*, *Nicolai Czupur*, Voieuodæ *Transyluaniensis*, & *Francz* de *Hayn*, & plurimorum *Polonorum*, *Bohemorum*, *Hungarorum*, & *Slesitarum*, qui apud illos in Castris, *Matthia Hungariæ* Regis, prope oppidum *Morauiæ Lipnik* positis, militabant, *Wladislaus Bohemiæ* electus Rex, accepit. Quibus nihil deterritus iter suum, speculatoribus, vbique præmissis continuauit. Hostes enim, qui superbe diffidauerant, pauore perculsi, sibi ipsi diffidentes (magna enim inter illos erat Ciuium & Mechanicorum colluuies) propriis

Wladislaus electus ad Regnum Bohemiæ

cum notabili exercitu Craconia egressus, statiua circa Kloczko ponens, literas diffidationum à gentibus Matthiæ Regis Hungariæ accipit.

1471.

priis Castris egredi, nedum pugnam coose-rere dubitabant.

Cum autem die Saturni, festo sancti *Laurentii, Slesiæ* loeis, & periculis hostilibus superatis, montem, oppido *Kloczko* imminentem, & locum, in quo passio Christi, ex lapide fabricata est, & qui *Slesiam* seu *Poloniam* à *Bohemia*, iuxta assertionem *Bohemorum* confictam, disterminat (verus enim & legitimus limes *Polonos* a *Bohemis*, non mons ipse, sed sylua *Hercynia* post *Kloczko* sita, disterminat) Rex *Wladislaus Bohemiæ* Electus peruenisset, ab *Henrico* de *Kunstbath Frankstinense* Duce, filio olim *Georgii* Regia, item à Baronibus, item à Militibus, item a Ciuitatibus Regni *Bohemiæ*, deinde à processionibus ecclesiatum, & Clero atque populo oppidi *Kloczko*, specialibus orationibus, quibus modeste & prudenter respondebat, exceptus est.

Wladislaus electus Rex à Proceribus Bohemiæ in Kloczko excipitur.

Vbi de conseruandis iuribus, atque priuilegiis Regni *Bohemiæ* præstitit: in manibus Baronum, Militum, & Ciuium, corporale iuramentum. Biduo autem in castro *Kloczko* commoratus, octauis Castris per campestria gradiens *Pragã*, die Lunæ, decima nona mensis Augusti perueniens, honore summo omnium processionũ & omnium ordinum, atque statuum, pedibus illi, ad septimum lapidem, obuiam euntium, exceptus est, & vsque in Regiam deductus.

Quibus præstat de obseruandis eorum iuribus iuramentum. Indeque Pragam perueniens

Die tandem Iouis, vigesima prima mensis Augusti, in Ecclesia Metropolitana *Pragense*, per *Nicolaum* Episcopum *Camyenecensem*, alias *Podoliæ*, assistentibus sibi *Paulo Laodicensi*, & *Vincentio Culmensi*, Episcopis, cum ingenti fauore, & lætitia, Ducum, Baronum, Procerum, Militum, Ciuium, & vniuersæ communitatis Regni *Bohemiæ*, solennibus Nunciis, *Alberti*, & *Arnesti* Marchionum *Missnensium*, & *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis*, præsentibus, in Regem *Bohemiæ*, fœliciter coronatus, vnctus, & diuinissimo Eucharistiæ sacramento, sub vna tantummodo specie, religiose ac deuotissime procuratus est, & omnis dies illa, in magna lætitia totius populi expensa.

in Regem Bohemiæ coronatur.

Sequentes autem dies, vt debita, per *Irzikonem*, tricenta millia florenorum, in bello & pace contracta, soluerentur, absumpti, & omne onus debitorum in *Wladislaum* Regem retortum.

Sex hebdomadis, *Wladislaus Bohemiæ* Rex, apud *Pragam* exacto, numero, iuit in montes *Kuthnos*, & possessionem illorum, quam hactenus *Henricus* Dux, filius olim *Georgii* in tenutam vsurpabat, potenter apprehendit. *Benedictumque Veythmilner*, Burgrabium Castri *Carolisthen*, Magistrum monetæ constituit. Egit & pro die sancti *Galli*, generalem in *Pragæ* Diætam, in qua Castrum *Carolisthen*, suæ Maiestati resignatum, *Henrico* Duci *Posdzyebraczki*, & *Benedicto* militi *Veythmilner*, in tenutam committit. *Stanislaum* deinde *Ostrorog Calissiensem*, *Nicolaum* de *Kuthno*, *Lanciciensem*, Palatinos, *Ioannem Dlugosch* seniorem Canonicum *Cracouiensem*, & Aulicos omnes *Casimiri Poloniæ* Regis, a se in *Poloniam* remisit: Monitus ab illis frequentissime, vt fidei Catholicæ puritatem custodiens, vnionem etiam illius efficeret, Ecclesiastica & Regalia bona, nullatenus inscriberet, à veneno publice & priuatim caueret: quod sibi a pluribus ferebatur comparatum.

Wladislaus Bohemiæ Rex montium Kuthnensium possessionem ab Henrico Irzikonis filio accipit: dato illi ga & Benedicto Weyehmilner, castro Carolisthen,

sibi ab ipso Benedicto resignate, in tenutam, Polonosque in Regnum paternum remittit.

In hac autem Regni *Bohemiæ* adeptione, mirari mihi benignitatem Dei contigit, erga *Polonorum* gentes. Ex quibus, & in eundo, & in redeundo, nemo captus est, nemo læsus, nemo desideratus, nemo violatus. Exercitus enim *Wladislai Bohemiæ* Regis, quem *Gliwicz*, eum nouis gentibus, de exercitu *Hungarico* discedentibus, duplicauerat, adeo ordinate, pro omni tempore incidebat, vt omnibus, illius processum explorantibus, cederet in admirationem, hostibus vero in magnum terrorem. Responsio insuper, quam *Wladislaus Bohemiæ* Rex, *Hungaris*, *Polonis*, & *Bohemis*, illum, dum statiua apud *Kloczko* oppidum ageret, diffidantibus, per specialem Nuncium, vsque ad castra *Lipnik*, transmiserat, magnam in singulis formauerat varietatem. Rex quoque *Hungariæ Matthias* illa visa, fertur, ad suos dixisse, *hominem quidem illam sed spiritu cælesti dictasse.*

Dum ea, quæ præscripsimus, apud *Bohemiam* gererentur. *Hungari* Regem suum *Matthiam*, propter spolia, quæ Regno eorum, *Bohemicum* conquirens, intulerat, & exterminium, quod *Turcus* in *Hungariam*, *Matthia* Rege, defensionem eorum negligente, patrauerat, & propter fœditates plurimas, quas illis irrogauerat, perosi, frequentibus Nunciis, *Casimirum Poloniæ* Regem fatigant, vt illis secundo genitum *Casimirum* pro Rege, cum gentibus armatorum transmittat: offerentes *se omnes sumptus, in bellum præbituros. Sin id facere detrectaret*, minabantur, *se à Turco quæsituros auxilia, & barbaro potius, quam turpi Regi tyranno & violento, & cui violenter Regnum erat quæsitum, parituros.* *Casimirus* autem *Poloniæ* Rex, etsi sibi res ardua & multis periculis referta videbatur: *Hungarorum* tamen diuturna prece, & oblatione crassa, & locupleti, & signanter *Ioannis* Archiepiscopi *Strigoniensis*, *Ioannis* Episcopi *Quinque Ecclesiensis*, & *Reynaldi* de *Rozgon*, peruictus, secundo genitum suum *Casimirum* adolescentem ingenuum, taræ indolis, & memorabilis Mineruæ, plerisque Consiliariis *Poloniæ*, Regno potius natiuo illum reseruati fortissime, quam extero largiri suadentibus, in *Hungariam*, cum duodecim millibus equitum & peditum, inter quos erant mille *Tartari*, transmittit. Erant autem in exercitu suo hi præcipue Barones, *Derslaus* de *Rithwyany*, Palatinus & Capitaneus *Sandomiriensis*, *Io-*

Casimirus secundo genitus, Poloniæ Regis Casimiri filius, ad preces Senatus Hungarici tyrannidem Matthiæ Regis

1471.

Sui peroſi, ad Regnum Hungariæ occupandum mittitur.

annes de *Tharnow Woynicenſis, Stanislaus Vatrobka* de *Strzelcze Sandecenſis*, *Stanislaus* de *Schidlowyecz*, Magiſter Curiæ, & *Zarnouienſis* Caſtellani, Magiſtes *Ioannes* de *Lyathorzino*, Decretorum Doctor, *Stanislaus* de *Kurozwaki*, Canonicus *Cracouienſis*, *Petrus Dunin* de *Prawkouicze*, Succamerarius *Sandomirienſis*, Dux exercitus, *Spithko* de *Melſthin*, *Andreas* de *Olyeſchnicza*, *Ioannes* de *Czizow*, & alii milites, nobiles & inſignes. Omnis inſuper exercitus, qui *Bohemia* Regem *Wladislaum*, in *Pragam* conduxerat, officio ſuo perfunctus, mandato *Poloniæ* Regis *Caſimiri*, ſub ductu *Pauli Iaſſyeuski*, Dapiferi *Sandomirienſis*, & *Belzenſis Chelmenſisque* Capitanei, per *Morauiam* reductus, & *Sileſiam*. *Caſimiro* ſecundo genito, *Caſimiri Poloniæ* Regis ſe coniungebat.

Matthias Hungariæ Rex,

Senſit hoc tempeſtiue, *Matthias Hungariæ* Rex, quippe, nonnulli Prælati & Canonici *Strigonienſes* (Archiepiſcopus ſiquidem *Strigonienſis Ioannes*, vitam & mores *Matthiæ* Regis execratus, omnium eorum, quæ in *Matthiam* decoquebantur, cum *Ioanne* Epiſcopo *Quinque eccleſienſe* erat princeps) illum de periculis ſingulis, in eum comparatis, auſſatum fecerant, ex *Berna* celeriter mouens, *Budam* venit. Et maiori periculo, quam rebatur, cognito, omnium ſuarum gentium ex *Bohemia* & *Morauia*, copias ad ſe accerſiit.

Hungarorum animos à ſe auerſos, ſibi conciliat,

Conuentus etiam aliquot in *Buda* indicit. In quorum vno per plures corruptelas, & promiſſiones plerosque de maioribus, ſibi infeſtos, ad ſe pertraxit, & reconciliauit. Ex quo, & cæterorum animum, vt eſt natura gentis illius, ad varietatem procliua. Sed & Archiepiſcopi *Strigonienſis*, & Epiſcopi *Quinque eccleſienſis*, qui erant Duces aliorum, & Capitanei, propter tardom *Caſimiri* Principis, in *Hungariam* aduentum mutare cæpit. *Caſimirus* Princeps, ſecundo genitus Regius, die Mercurii, ſecunda menſis Octubris, comitante eum *Caſimiro Poloniæ* Rege *Cracouia* egreſſus, in *Sandecz* peruenit. Vbi à genitore ſuo valedictus, per *Lubowlya*, & *Podolinum* iter faciens, aliquantulum ibi ſubſtitit: Deinde cum *Caſſouiam* non mitteretur (iam enim illam *Nicolaus Czupur*, Vnieuoda *Tranſyluanienſis*, & *Emericus Diak*, Comes *Scepuſienſis*, cum gentibus *Matthiæ* Regis, in quibus maior pars erat *Polonorum*, occupauerat) prætergreſſus, per *Agriam* & *Czixow* in *Othwan* oppidum, die Veneris, octaua menſis Nouembris, ſaluus & incolumis peruenit, & Caſtra ſua fœlicia (*Peczki* enim oppidum, expulſis & translatis *Budam* oppidanis, *Matthias* Rex, ne eo *Caſimirus* Princeps potiretur, præſidio gentium, omnium mercede conductarum munierat) in *Othwan* poſuit. Ibi aliquanto tempore commoratus lignorum defectu preſſus, ad Monaſterium, & oppidum *Szak*, ſupra fluuium *Ren* caſtra tranſpoſuit, vbi illi materia & victualium & combuſtibilium ſuppetebat. Abinde mouens, in *Nitriam* venit, & tam in arcem, quam in Ciuitatem iuſſu *Ioannis* Archiepiſcopi *Strigonienſis*, qui *Nitrienſem* Epiſcopatum habebat in commenda, ſuſceptus eſt. Vbi primum *Ioannes Quinque eccleſienſis* Epiſcopus ad eum venit, in ducentis equis, & paucis diebus commoratus, *Strigonium*, vnda venerat, rediit.

& Caſimirus vocatus in Regnum Hungariæ, tarde iter ſuum continuans, à nonnullis Ciuitatibus accipitur, à nonnullis etiam non admittitur.

A

1471.

Hungari mutata fide contra Caſimirum Ducem, Matthiæ Hungariæ Regi adhærent.

Sub omni autem tempore belli, quod eo anno apud *Pannonios* per *Caſimirum* Principem geſtum eſt, nemo ex Baronibus *Hungariæ* ad *Caſimirum* Principem venit, nemo ſe ei coniunxit qui alias deprecabantur pro illio mori. Sed omnes fide variata, *Matthiæ* Regi ferebant auxilia. Qui ne meticuloſe, apud *Budam*, quæ à veteribus vocatur *Zambria*, à monte *Zambrio*, videretur deliteſcere, exercitum, & ipſe ſuum, da proprio, & mercenario milite comparatum, ad ſedecim millia æſtimatum, in quo magna pars erat agreſtium, in campeſtria, ſpeciem decernendi cum hoſte ſuis oſtendens, edoxit, & Caſtra, ad tria milliaria, ab exercitu *Caſimiri* Principis, poſuit. Villas & poſſeſſiones, *Ioannis Strigonienſis* Archiepiſcopi, & *Ioannis Quinque eccleſienſis* Epiſcopi, iraco poſtponentus eis, quod belli erant authores, vaſtabat. In conflictum tamen, quem omnis *Polonicus* exercitus deſiderabat (fraudem enim ſuorum magis, & quam arma hoſtilia verebatur) non veniens, diſſipato & licentiato, in propria *Hungarico* exercitu, cum mercenario tantummodo milite *Budam* rediit.

B

Confligere tamen cum eo poſtponentes bona authorum defectionis à ſe ipſo vaſtat.

C

Paulo ſecundo Papa mortuo

Die Saturni, vigeſima menſis Iulii, *Paulus* Papa ſecundus in camera ſua ſecreta, in Palatio ſancti *Petri*, apoplexia ſubito inuaſus, priusquam cæptam confeſſionem finiret, moritur, & in Eccleſia ſancti *Petri* ſepelitur: cum ſediſſet annos ſex, menſes decem, dies decem. Soluentes autem Cardinales iuſta ſuo funeri, Conclaue apud ſanctum *Petrum* in Palatio Ingreſſi, quarta die ab ingreſſu, die videlicet Veneris, nona menſis Auguſti, *Franciſcum* de *Szawona*, fratrem & generalem Ordinis minorum Theologiæ Profeſſorem, tituli ſancti *Petri* ad vincula Præsbiterum Cardinalem, in Papam concorditer eligunt. *Sixtumque* quartum appellant, natione *Genuenſem*. Qui die Solis, vigeſima quarta menſis eiusdem Auguſti, in Papam apud ſanctum *Petrum* conſecratus eſt, & Coronationem ſuam, atque aſſumptionem in Papatum, *Caſimiro Poloniæ* Regi ſpecialibus inſinuauit literis.

D

Sixtus quartus ſuccedit,

Ad intercipiendum *Pannonicum* bellum, quod parari, & nondum geri, inter Reges, *Caſimirum Poloniæ*, & *Matthiam Hungariæ*, *Sixtus* quartus Papa audiuerat, *Tilmanum Slechte*, Decretorum Docto-

Nuncium ſuum Tilmanum Slechte

1471.

Decretorum Doctorem,

ctorem, Canonicum *Coloniensem*, cubicularium suum domesticum, ad *Casimirum Poloniæ* Regem transmisit. Qui octaua Nouembris *Craconiam* adueniens, & altera die audientiam habens. Persuadebat *Casimiro Poloniæ* Regi, vt armis depositis pacem complecteretur, per viam æquitatis & concordiæ facilius illam, quam per arma habiturus. Annuit *Casimirus* Rex, huic persuasioni, & prælatum *Tilmanum* Apostolicum Nuncium, adiuncto ei suo Regio Nuncio, *Ioanne Votrobka*, Canonico *Craconiensi*, & Præposito sancti *Michaelis*, ad filium suum *Casimirum*, & ad Barones Regni *Hungariæ*, transmisit. Significans *se pacem per Consiliarios vtriusque Regni Poloniæ videlicet & Hungariæ, sub præsentia etiam Legati Apostolici, in loco idoneo, iuxta morem fœderum, tractandam, & æquis conditionibus componendam, nolle abnuere.*

pacem inter Casimirum Poloniæ & Matthiam Hungariæ Reges compositurum Sixtus quartus Papa mittit.

Interim *Almanicus* exercitus, qui apud *Casimirum* Principem merebatur, termino merendi expirante, dum donatiuum deficeret, discessionem fecit. Quem plures numero Aulici, *Casimiri Poloniæ* Regis, quamuis rerum omnium abundantia suppeteret, secuti, *Casimirum* Principem, in medio hostium deseruit, & in domos reuersi, à Rege & Consiliariis cognatis male visi, multiplices pertulerunt correptiones & opprobria. Quæ res negocia *Casimiri* Principis plurimum indifficultauit & corrupit. *Casimiro* enim cum residuo exercitu, in *Nitriam* castrum & oppidum, quod illi per *Ioannem Strigoniensem* Archiepiscopum apertum fuit, vt præmisimus, concedente, dum *Mathias Hungariæ* Rex cum nouo exercitu *Nitriæ* appropinquaret: circumuallaturos illum, ne cogeretur obsidionis perferre vituperium, ex *Nitria*, feria quinta, in die sancti *Stephani* Prothomartyris. nocte, cum Aulicis, *Paulo Iassyenski*, cum quatuor millibus armatorum, pro defensione *Nitria* relicto, egressus, tam præcipiti cursu, nullo persequente, in *Gilawa* Castrum suarum partium peruenit, vt sexaginta quadrigas, illum sequentes, nulla custodia relicta, ab agrestibus intercipi permiserit. Nominabo autem animosos milites, videlicet *Ioannem Tharnowski Woynicensem*, *Stanislaum Vatrobkam Sandecensem*, *Stanislaum Schidlowiecz* *Zarnouiensem*, Castellanos, *Paulum Iasyenski*, *Sbigneum* de *Melstin*, & *Sbigneum* de *Thaczin*, qui perseuerandum in *Hungaria* suadebant. Cæterorum pusillanimum, & priusquam hostem viderent, fugam meditantium, nec nomina quidam attingam.

Casimirus Princeps à suo milite inter hostes in Hungaria relictus,

retrocedit cum damno rerum suarũ, ac sui ipsius periculo

Die Saturni quarta mensis Maii, *Stiborius* Episcopus *Plocensis*, de Domo & familia, quæ *Prussi* appellatur, cum annis septem, mensibus etiam septem, & diem vnum sedisset, apud oppidum *Pultowsko* moritur, & in Ecclesia *Plocensi* tumulatur, vir alioquin bonus, sed bili plus, quam conueniret Pontifici, indulgens. Capitulum autem *Plocense*, die electionis, pro festo sanctæ Trinitatis, quod fuit die Solis nona mensis Iunii, instituta, per viam scrutinii, triformem, & monstrosam celebrauit electionem. Maior enim & sanior pars de duodecim votis *Stiborium* de *Byelsko* Archidiaconum *Plocensem*, minor *Casimirum* principem, filium *Boleslai* Ducis *Masouiæ*, & *Varschouiæ*, Canonicum *Plocensem*, in Diaconatus ordine constitutum, de sex votis, tertia *Emericum* alias *Andream* de *Oporow*. vtriusque iuris Doctorem, Archidiaconum *Gnesnensem*, & Canonicum *Plocensem*, pro quo & *Casimirus Poloniæ* Rex, velut patronus, misso speciali Nuncio *Nicolao Chrzastowski* milite, vexillifero *Craconiensi*, intercedebat, sex etiam vota sortitum, elegit. *Stiborius* autem Archidiaconus *Plocensis*, & qui potior in iure credebatur, de genere, & nobilitate *Proporzecz* minis peruictus & precibus, de iure suo *Casimiro* Principi cessit. Sed vt idem *Andreas Oporowski* faceret, *Casimirus* Princeps apud *Poloniæ* Regem *Casimirum* missis Nunciis, obtinere non potuit, & controuersia de iure electionis *Romam* deuoluta. Et licet tam *Paulus* Papa secundus, dum viueret, & succedens sibi *Sixtus*, quartus Papa, formalem voluntatem habuissent *Andream Oporowski*, pro quo *Casimirus Poloniæ* Rex intercedebat, ad *Plocensem* ecclesiam promouere, triplicibus tamen literis *Frederici Romanorum* Imperatoris, manu propria subscriptis, pro *Casimiro* Duce *Masouiæ* intercedentibus, *Sixtus* Papa permotus, *Casimiro* Duci *Masouiæ*, quamuis minorenni, & in anno decimo octauo ætatis constituto, de *Plocensi* Ecclesia, die Lunæ, sedecima, mensis Nouembris, *Andrea* vero *Oporowski*, vt *Poloniæ* Regi placuisse videretur, de ecclesia *Varmiensi*, *Nicolao Tungen*, dudum ad illam promoto, & consecrato, ad *Camenecensem* translato, eadem die prouidet: qui *Romæ* suscepit consecrationem, *Casimirus* vero *Plocensi* prouisus, ex patre *Boleslao* Duce *Masouiæ*, matre vero *Barbara Russiæ* Ducissa, literis Apostolicis non expeditis, nec annatam à suo solicitatore *Nicolao Mnischewski*, Canonico *Craconiense* promissam, soluens, administrare in spiritualibus, & temporalibus cæpit, annisque quatuor, absque consecrationis munere, & Pontificali ordine administrauit: sufficere ratus bonorum temporalium, sibi absque ordine vsum pacificum. Anno tandem, Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo, quinto, Magister,

Stiborio Plocensi Episcopo mortuo,

à Capitulo tres eliguntur,

Stiborio tamen electo, de iure suo Casimiro cedente,

& per Papam

Andrea Oporowski ad Varmiensem (translato inde ad Camyenecensem Nicolao Thungen) promoto, Boleslaus Episcopus Plocensis minorennis licet, renunciatur reiecta pro Andrea petitione Poloniæ Regis.

1471.

Matthias Stuebowyecz, Decretorum Doctor, Canonicus *Plocensis*, in vrbem missus, singulos defectus a *Nicolao Mniszewski* admissos A suppleuit, & literis Apostolicis expeditis, ab *Andrea Posnaniensi* Episcopo, in Ecclesia *Pultbowsko* ipse *Casimirus* die Solis, decima mensis Septembris, consecrationem accepit. Et qui ad regendum alios in Pontificem *Plocensem* assumptus fuerat, ipse à quodam tenui, & ignotæ sortis homine, *Ioanne* alias *Ianyecz* Sculteto laico de *Moschczina* regebatur, singula ad illius arbitrium, quem cæco amore diligebat, administrans. Dum autem vacatione *Plocensis* ecclesiæ, ex morte *Stiborii* præfati Episcopi accidente. Capitulum *Plocense*, ex more, Magistratum *Nicolaum* de *Myrzenyecz*, Decretorum, & Legum Doctorem, B Canonicum *Plocensem* in Administratorem, concordibus vocibus elegisset: ordinante Duce *Casimiro* electo præfato, & sua factione, de administratione, quasi suspectus, eiectus est, & in eius locum Magister *Matthias* de *Othoczno*, Canonicus *Plocensis* suffectus. Qui cum paucis diebus alterius occupasset suggestum, morbo epilepsiæ tactus, expirat: documentum non multæ ambitionis futurus, & Doctor *Nicolaus* de *Myrzenyecz* suam recuperat administrationem.

Ioanne Luthkonis mortuo.

Die Mercurii, vigesima prima mensis Maii *Ioannes Luthkonis* de *Brzezye* Episcopus *Cracouiensis*, in consilio Regno *Cracouia* residens, propter nimiam indignationem, & cholerام, qua tunc agitabatur apoplexia percussus, & aliorum manibus ex Regia elatus, vsu loquendi ex tunc amisso, solo olei sacramento, cum ad cætera parum esset idoneus, accepto, die Veneris vigesima quarta mensis Maii in Curia Episcopali *Cracouia*, diem obiit: cum annos sex, menses sex, dies viginti duos, in Sede *Cracouiensi* sedisset, & in Ecclesiæ *Cracouiensis* choro tumulatus, Visiuam habens debilem & luscam. In singulis agendis, cunctator præcipuus, & plurimum ambiens. In eo præsertim, quod perfidiam *Iudaicam Magdalena*, *Georgii Morschtin* consortis, nobiliter in se & filiis vulgatam, & D plures seducentem, & scandalisantem, rescindere dissimulauerit, frequentius à viris timoratis, & Zelum Dei habentibus, admonitus. Cautelosus in factis & moribus, singula adumbrare gestiens, laudis humanæ, & vulgaris auræ auidus, ad sumptus faciendos profusus. Æri alieno adeo obnoxius, vt impensa funeri, nisi illam Capitulum *Cracouiense* liberaliter præstitisset, defuerit. Propter quod, nec aureum Calicem, ex Statuto & iuramento debitum, longam sibi portendens vitam, Ecclesiæ *Cracouiensi* reliquit, castitate & pudicitia insignis, Mansionarium in ecclesiæ sanctæ *Mariæ Sandomiriensi*, *Ioanne* seniore *Dlugosch*, Canonico *Cracouiensi*, instante fundator. In pauperes & egenos benignus, Mediocris staturæ vir, faciem habens oblongam, in mento coartatam. Capitulum *Craconiense*, in die Assumptionis sanctæ *Mariæ* virginis, electione futuri Pontificis instituta, *Ioannem Rzeschowski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarium, scholasticum *Sandomiriensem*, & Canonicum *Craconiensem*, per compromissum, factum, in *Ioannem Pniowski*, Archidiaconum, *Ioannem* de *Dabrowka*, & *Stanislaum* de *Kobilino*, Decretorum Doctores, *Craconienses*, scisma abhorrens, elegit. Qui *Romam* missis Nunciis, videlicet *Adam* de *Dabrowa*, Decano *Posnaniensi*, & Canonico *Craconiensi*, *Arnolpho* de *Mirzeniecz*, Decretorum Doctore, Canonico *Plocensi* & *Marczissio* de *Wroczimowice* milite, confirmationem suam die Mercurii, tredecima mensis Nouembris, a summo Pontifice *Sixto* quarto, nullo impediente obtinuit, & deinde die Solis, vigesima nona mensis Ianuarii, in anno subsequenti, videlicet Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo, secundo, sub præsentia *Casimiri Poloniæ* Regis per *Iacobum* de *Syenno Wladislauiensem* Episcopum, assistentibus sibi *Paulo Chelmensi*, & *Antonio Naturiensi* Episcopis, vir nobilis, de Domo & familia *Polukosza*, caput Asininum pro insigni deferens, ex patre *Ioanne*, & matre *Anna*, ac ex vico *Przibischowka*, *Przemisliensis* Diœcesis, ortum ducens, citra sexagesimum ætatis suæ tunc agens annum, in Ecclesia *Cracouiensi* in C Pontificem *Cracouiensem*, consecratus est.

Ioannes Rzeschwowski Regni Poloniæ Vicecancellarius in Episcopum Cracouiensem sufficitur, nullo impediente.

Turcorum Cæsaris *Machumeti* Satrapa *Isabek*, alias *Isaac Boszna* Regnum tunc detinens, cum quindecim millibus equitum ex *Bossna* per *Croatiam*, siue *Liburniam*, in *Carniolam* transgressus, inopinatam excursionem ingerens, & omnia ferro & igne vastans, tribus mensibus illic absque omni reprehensione libere immoratus, viginti millia hominum, pecorum ritu in perpetuam seruitutem detrudenda abegit. *Frederico Romanorum* Imperatore, & *Austria* Duce, nullam super his prouisionem adhibente. Nulla denique mora facta, captiuis Catholicorum in arces, & Ciuitates ditionis suæ conductis, per eandem viam, qua venerat in *Carniolam*, cum decem millibus *Turcorum* regressus, & vsque in *Laybacum*, caput *Carniolæ* grassatus, alia rursus viginti millia animarum catolicarum in seruitutẽ impune abduxit. Cum vero sensisset *Fredericum Romanorum* Imperatorem, apud *Ratisbonam*, cum electoribus, & Principibus Almaniæ agere Conuentum, prioribus incursionibus inescatus, absentia etiam *Frederici* Imperatoris, tunc in remotis agentis, sibi subministrante vires & ausus, cum quindecim millibus equitum, mirabili celeritate per *Croatiam*, in crastino Pentecostes, circa occasum Solis, vsque ad portas & mœnia *Lyaibaci* venit. Cepissetque tunc *Laibacum*, nisi incensione villarum, quarum su-

Turca Carniolam, ter ingressi, populantur & nemine resistente, multa millia captiuorum in seruitutem perpetuam abducunt.

mus

1471. mus ex muris conspectus est se prodidisset. Postridie vero copias partitus, partem vnam per Alpes, qui *Carniolam* à *Stiria* diuidunt, in vallem illam præclaram *Sawa*, vsque ad *Ciliam* transmisit, & triginta millia animarum capta abduxit: alteram per *Sauum* in *Illyricum*, tertiam per *Transyluaniam*, vltra *Danubium*, cladibus omnia complens, egit. In mense autem Augusto sequente Marchiam *Slauonia*, & in Calendis Nouembris *Istriam*, & *Carsos*, vsque ad portas oppidi *Goricia*, funesta strage, omnia fœdando, vastauit.

1472. Saluatoris nostri Iesu Christi, anni præsentis natalem, & dies sequentes, *Casimirus Polonia* Rex cum Consorte sua Regina *Elisabeth*, apud *Craconiam*, turbationibus multifariis, in illum assidue grassantibus, egit. Nam & *Casimirus* Princeps, secundo genitus suus, aliquot dies, apud *Gilauiam*, & deinde in *Rozemberg* apud *Petrum Komorowski*, qui de Castris suis omnibus, quæ obtinebat, in *Hungaria*, videlicet *Rikawa*, *Rozemberg*, *Orawa*, & *Hradek*, cessurum se offerebat, immoratus, in *Polonia* Regnum, nulla re memorabili, apud *Hungariam* gesta, de quo in *Derslaum* de *Rutwiani*, Palatinum, & Capitaneum *Sandomiriensem*, omnis rejiciebatur ab vniuersis culpa, per *Mislimicze* rediit, & patre ordinante, in castro *Dobczicze* consedit. Et *Paulus Iassyenski*, aliquot particularibus pugnis, cum exercitu *Hungaria* Regis *Matthia*, qui illum apud *Nitriam* obsederat, egregie factis, mediante *Quinque ecclesiense* Episcopo *Ioanne*, per pacta & conditiones, ita vt *Nitra* in potestate *Casimiri* Principis, remaneret, relictis trecentis armatis in illa, pacem in quindecim dies confecta, versus *Turcz*, quatuor millia armatorum habens in Comitatu, ex *Nitria* discessit: non sine Baronum *Hungaria*, etiam eorum, qui cum Rege *Hungaria Matthia* militabant, & qui clade & morte illum obrui optabant perturbatione. Quem *Matthias Hungaria* Rex, pacto disrupto, insequi pergit: Facile sperans illum, quod superior esset, in gentibus oppressurum. Sed comperto *Pauli Iassyenski*, & sui exercitus forti proposito, ad vltimum videlicet casum, acie ad confligendum instructa, aduentum suum opperiri, mutato proposito, retrorsum abiit: pluribus *Polonis*, qui apud illum, parum honoris, sed potius auri cupidi, militabant, execrantibus eum, quod contra pacta faceret conflictum. Creditur autem exercitum *Polonicum*, parum prosperam fortunam, ideo in *Pannoniis*, tunc assecutum fuisse, quoniam in eundo neque sacris pepercit, neque humanis, sed Ecclesias Dei, & eorum ministros, spoliis & verberibus, Matronas vero & Virgines, ac puerperas, stupris, & contumeliis, vsque ad extinctionem, affecit: Ducibus exercitus, rem tam fœdam, ac tolerantibus, aut non castigantibus, nec vllam adhibentibus coertionem. Erat & alia turbationis, *Casimiri Polonia* Regis causa, quod pro rebus *Bohemicis* & *Hungaricis* bene gerendis, ærario suo omni expilato, & Regiis prouentibus fere singulis obligatis, in fundum debitorum, & defectuum multifariorum veniens, rempublicam Regni sui orbam & exanguem adeo effecerat, vt victus etiam quotidianus sibi & filiis suis deesset. Incastellaverant autem gentes *Casimiri* Principis, quorum principalia loca in *Hungaria*, videlicet *Gilauiam*, *Thurcz*, *Michalow*, & *Vbyeua*, sed à gentibus *Matthia Hungaria* Regis, aliquot hebdomatis obsessi, dum de suffragio illis, per *Casimirum Polonia* Regem ferendo, desperassent, pacti libertatem, res. equos, & arma, præsidia præfata dediderant. Quintum præsidium, oppidum, videlicet *Stropkow* quod *Nicolaus* de *Peren*, in potestatem *Polonia* Regis tradiderat, & in quo Rex egregios milites, quorum Ductor erat *Ioannes Eyali* locauerat, loca multifarie munito, in periculum obsidionis non venerat: probe existimante *Matthia* Rege *Hungaria*, si obsidere illud pergeret, succursum suis *Polonia* Regem *Casimirum*, propter propinquitatem loci, laturum. Inflatus ea fœlicitate *Matthias Hungaria* Rex, plura figmenta de suis tropheis, quasi exercitum *Casimiri* Principis, de quindecim millibus, acie profligasset, & pluribus clenodiis & vasis preciosis spoliatum, de *Pannonia* turpiter eiecisset. Summo Pontifici, & pluribus Regibus, & Principibus Orbis, gloriam de potentia suæ virtutis præscripsit. *Ioannem* quoque *Strigoniensem* Archiepiscopum, data illi securitate, per se & suos Consiliarios, sacramento firmata, contra iusiurandum, dum versus *Budam* procederet, cepit, & variis turpibusque minis & illusionibus vsus, ligari illum ad mediastinum, & sagittas contra illum à barbaris simultanee iaci, nisi castra Archiepiscopalia redderet, se inspectante ordinauit. Sed cum officiales Archiepiscopales, dicto Archiepiscopi, Castra tradi iubentis, non parerent. Castra, *Strigonium*, *Nitriam*, *Brzezniczam*, *Czyepliczam*, *Saudo* & *Trzeuiscze*, obsidione languida circumuallat. Quorum tandem aliqua sibi fuerunt dedita, ea conditione, vt à *Ioanne* Agriense Episcopo, ad fideles manus tenerentur, ne *Polonus* illis potiretur. Morte vero Archiepiscopi secuta, qui paralyticus, ex metu fuerat, vndis enim illum aliquoties mergere parabat rex, diris tormentis afflictum, in ditionem Regis reditura. *Ioannes* etiam interim, *Quinque ecclesiensis* Episcopus, dolore tribulationum pressus, diem obiit, vel vt quibusdam placuit, veneno intoxicatus.

Armigeri tam equites, quam pedites, qui apud *Pannonias* militauerant, in *Poloniam* reuertentes, dum stipendia illis tardius soluerentur, ob ærarii defectum, in *Hungaria*

bona

Casimiro Duce, nulla re memorabili acta, ex Hungaria cedente, & in Dobczicze deuertente.

Matthias Hungaria Rex per literas apud exteros Princ. pes, quasi exercitum Casimiri de Pannonia eiecisset, gloriatur & Archiepiscopum Strigoniensem contra sacramenti fidem captiuat.

Miles mercenarius, qui in Hungaria

1472.

militabat, & publice & priuatim impune grassatur praesertim in bona spiritualium, propter stipendium sibi non solutum.

bona Ecclesiastica, Diœcesis præsertim *Cracouiensis*, sæue & crudeliter, deinde in quoslibet obuios, grassari cæperunt libere, & absque vlla repreheosione, adeo quoque impunitate eos inescante, eorum truculentia ascenderat, vt quingentas villas Ecclesiasticorum, per suas prædas & spolia, graui pernicie damnareot. *Casimirus Poloniæ* Rex, ad rescindenda tanta mala, aliquod remedium adhibiturus, Diæta generali apud *Piotrcouiam*, pro die Dominica Iudica, quæ fuit dies Solis, quindecima mensis Martii, indicta, illuc ex *Craconia* descendit. Sub quo tempore *Casimirus* Princeps, secundo genitus Regis ex *Dobczicze*, die Iouis decima nona mensis Martii, *Cracouiam*, non sine profundo mærore & pudore, quod res suæ *Pannonicæ*, secus quam sperauerat cesserant, rediit. Et quamuis in Diæta *Piotrcouiensi* diebus quindecim agitatum fuit, de subsidio, pro soluendis stipendiariis, faciendo: nulla tamen efficax conclusio, ob disparitatem votorum, captari potuit. Quapropter omnis conclusio ad Diætas particulares, in *noua ciuitate Korczin*, & *Colo* tenendas, reiecta fuit. Ex *Pyotrkow*, *Casimirus Poloniæ* Rex die Mercurii, prima mensis Aprilis, post festum Paschæ, immediate sequente, discedens, in *nouam Ciuitatem*, die Solis, quinta Mensis Aprilis venit. Baronesque & milites, qui illuc conuenerant, de ferendo sibi pecuniario subsidio, magna prece & instantia solicitauit. Qui reipublicæ necessitate, diebus aliquot, ad dandum, de quolibet possesso laneo, vnum fertonem consenserunt. Idem fecerunt, & Barones *maioris Poloniæ*, Diæta apud oppidum *Colo* tenta. Clerus quoque omnis, quatuor Diœcesum, *Gnesnensis* videlicet, *Cracouiensis*, & *Wladislauiensis*, *Posnaniensisque*, notabile tunc contulit subsidium, dando taxæ medietatem, præter Clerum *Cracouiensem*. Qui ob taxæ grauitatem, nouem scotos à marca soluit. Sub omni autem tempore, quo Stipendiariis impendebatur solutio, non deerant plures ex eis, qui itinera publica obsidendo, quoslibet expilabant. Quibus etiam se nonnulli terrigenæ iunxeraot, & sub illorum colore prædas agebant. Sed ab hominibus, suas iniurias propellentibus, plures fuerunt necati, submersi, & vario genere mortis, Rege *Casimiro* vtrumque malum dissimulante, extincti.

Tandem Tributum singuli fere ordines conferunt, Casimiro Principe interea Cracouiam ex Dobczicze non sine pudore ingresso.

Cometes apparuit.

In principio mensis Ianuarii, anni præsentis, Cometes magnus, & qui appellatur ab Astronomis Dominus Ascoen, de sublimatione, & complexione Mercurii, paruus in stella, maximus in cauda, participans in natura & proprietate Saturni, in Regno *Poloniæ*, & aliis Regnis, & in vniuerso fere orbe apparuit, & duobus continuis mensibus in Cenit *Europæ* apparuit, Generatus iuxta opinionem astronomorum in Regno *Hungariæ*, & in Cenit illius Regni inuentus. Qui etiam supra Cenit, Regni *Poloniæ* vno die stetit: Sub tribus annis immediate se sequentibus, effectus suos pro- A ducturus. Prodigium malum Regibus, Principibus, & aliis illustribus & magnificis personis, cæteris vero mortalibus inferioris conditionis, anxietates, metus, commotiones, turbationes, fraudes, deceptiones, combustiones, populationes, & deuastationes, tempestates, grandines, tonitrua, fulgura, & terræ motum, in aliquibus partibus, ægritudines longas, cronicas, siccas, & acutas, vomitus fortes, frenesim, epidimiæ pestem, dolores, & tremores febrium, aborsum mulierum prægnantium significans. Motus eius fuit valde inordinatus & mirabilis, interdum à meridie versus Septemtrionem, interdum à septemtrione in occidentem & meridiem progrediens. Cauda etiam sua, diuersas mundi B respiciens partes. Quæ effectus suos sensim producens, & immature, primum in *Morauia* & *Hungaria*, deinde in *Cracouiensi* vrbe, & locis atque oppidis, circumvicinis, epidimiæ morbum diffudit. Quo, qui afficiebantur, nullo antidoto medicinali suffragante, paucissimis exceptis, cadebant. Serpsit & postea in *Bohemiam*, *Austriam*, *Carinthiam*, *Stiriamque*, & multam *Pragensibus*, ac *Viennensibus* Ciuibus, *Bohemiæque* Regno, & Ducatui *Austriæ* induxit orbitatem.

Cuius effectus recensentur.

Die Solis tredecima mensis Maii in meridie, apud *Cracouiensem* arcem *Elisabeth Poloniæ* Regina, quintam filiam, decimam ve- C ro prolem effudit. Quæ à *Ioanne Rzeszowski Cracouiense* Episcopo baptisata, *Elisabeth* nomen accepit.

Filia Elisabeth Casimiro Regi Poloniæ nascitur.

Stanislaus Vetrobka Castellanus *Sandecensis*, nomine Consiliariorum Regoi *Poloniæ*, pro quietatione, inter Regna *Poloniæ* & *Hungariæ*, belli exorti, ad Consiliarios Regni *Hungariæ*, destinatus, quinque hebdomadis per *Matthiam Hungariæ* Regem apud *Budam*, quamuis reniteretur, fuit retentus. Conclusa autem annali pace, cum vno ex Baronibus *Hungariæ*. *Nimphor* nomine sciscitatum misso, an *Casimirus* Rex *Poloniæ*, & Consiliarii sui pacem ipsam obseruare vel- D lent, reuersus, dum induciarum conditiones, neque à *Polonico*, neque à *Bohemico* Rege, & vtriusque Regni Consiliariis, satis probarentur, pax tantummodo in diem sancti *Ioannis* Baptistæ, ea conditione accepta est, vt Consiliarii trium Regnorum, Poloniæ, videlicet, *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, pro eodem die sancti *Ioannis* baptistæ, in *Olomuntz*, conueniant, & perpetuam pacem, inter Reges & Regna, aut saltem temporalem, sub æquis conditionibus firment. Omnibus etenim belligeratio inter Regna ipsa videbatur periculosa & molesta, propter *Turcorum* Cæsaris *Machmeti*, qui magna parte Regni *Hungariæ* occupata, iam non tantummodo *Pannoniis*, quantum

De pace Poloni cum Hungaris vltro citroque agunt.

Machumetus vero Imperator Turcarum

1472.

Taurinum obſidere parat, niſi per Cæſarem Perſidis Huſſenkaſſeben,

tum *Auſtria, Italia, Stiriæ, Carinthiæ*, minabatur atrox bellum. Qui etiam magnum comparabat exercitum: primo æſtatis tempore *Albam Regiam* in *Raſcia* quam *Taurinum* vocauere priores, per terram, & per vndas obſidendo, expugnaturus. Quam rem ſatis terribilem & periculoſam, ſola miſeratio Diuina, humanum præſidium intelligens defuturum, auertit. Venit enim alter *Turcorum* Cæſar ex *Perſide* & *inferiori Armenia*, vocatus *Huſſenkaſzen* (qui ex homine obſcuro, & vix per ſe ipſum noto, in virum maximum euadens, frequentibus victoriis, tenui manu obtentis, plures ſibi regiones ſubiecerat) contra eum ac filium ſuum *Mahumeth*, ſolus enim in caſum vniuerſæ dimicationis venire, ne æſtimatio ſua, in aduerſa fortuna leneſceret, metuebat, graui clade pugnauit. At filius Cæſaris, & ipſe *Turcorum* Cæſar *Mahumeth*, cladis ſuæ ruinam, & ignominiam reparaturus, maiori multitudine collecta, iterum contra *Huſchenkaſſen*, cum quadringentis millibus equitum, & magna multitudine peditum, venit. Qui auxilia *Caramanni*, & *Thartarorum* Cæſaris, conſanguineorum ſuorum, habens, omnem *Turcorum* exercitum, miſerabili ſtrage deleuit, & Ciuitatem in *Aſia Trapeſuntum* inuadens, quam Imperator *Turcorum Mahumeth*, ante annos aliquot occupauerat, Imperatore *Trapeſuntino Græco*, ſocio eiuſdem *Huſchenkaſſen* occiſo, cum toto *Trapeſuntino* Imperio cæpit, & ſocii ſui neci immeritæ parentauit. Exinde mirabili celeritate, Ciuitatem *Sinapolim*, in *Natulia* expugnatam, obtinuit, & verſus *Gallipolim*, obſeſſurus eam, inuocato *Venetorum* auxilio, ire pergit: Nuncios ſolennes, ad *Caſimirum Poloniæ* regem, circa medium menſis Iulii *Cracouiam* ingreſſos fauores ſuos & ſubſidia, contra *Mahumeth*, *Turcorum* Imperatorem expetens, mittit: qui ſibi non fuere denegati. Quæ omnia *Mahumeth* ſentiens, & parari ſibi ruinam videns, Zoldani *Babiloniæ* auxilio, ne quicquam fruſtra petito, omnes Ciuitates ſuas, & præſertim maritimas, munire cepit.

maxima clade eſſet affectus.

Bellum in Pruſſia indignatione Nicolai Thungen, quod de Varmienſi Pontificatu in Kamenyecenſem translatus, & Stiborii de Bayzen, quod a gubernatione depoſitus ſit, ortum,

Nicolaus Thungen, dolore ingenti perculſus, & in bilem abominandam verſus, quod à *Sixto* Papa, ex *Varmienſi* Eccleſia, in *Camyenyecenſem*, fuerat translatus, pernicioſam ſuam intentionem, quod parum fœlices ſucceſſus, *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Hungaria* retulerat, & *Stiborio* de *Bayſſen*, quod a gubernatione *Pruſſiæ* illum *Caſimirus* Rex *Poloniæ* amouiſſet, & nonnullis aliis Militaribus, ac Ciuibus *Pruſſiæ*, qui moleſte ferebant Pontificatus, & Magiſtratus *Pruſſiæ*, in *Polonos* demandari, ſpe inuita mulcentibus, ad arma conductis mercede quingentis armigeris, & pluribus agreſtibus, pollicitatione magna ſoloeitatis, conſurgit, & primum oppidum *Brunſberg*, portas oppidi oppidanis ſibi vltro & contra iuſiurandum, *Caſimiro Poloniæ* Regi præſtitum, aperientibus, deinde oppidum *Guthſtabath* capit, Eccleſiam deinde *Framborg* incaſtellatam, & Caſtrum *Reszel*, vi, non ſine occiſione multorum mortalium expugnat, & aliquot milites Regios, videlicet *Albertum Vincentii Kielbaſſa* Epiſcopi *Culmenſis* germanum, *Petrum Schwarz*, *Laurentium Srank*, *Ioannem Slowak*, diris vinculis, & carceri includit. Ciuitate deinde *Elsberg* ſe illi dedente, Caſtrum validum, vna cum Ciuitate *Szeburg*. Et dum arcem *Elsberg*, & oppidum *Szeburg*, per oppugnationem, aliquoties tentatam, conquirere nititur, plus quam quingentos homines, qui per illum, mero & cereuiſia inebriati, arcis oppugnationem aggrediebantur, tetcere amiſit. Id bellum, ne amplius ſerperet, miſſis in *Pruſſiam Iacobo Wladuſlauienſe* Epiſcopo, & *Nicolao Lanciciense* Palatino, conditionibus ſublatum eſt: arce *Elsberg* oppido *Szeburg*, in manus militarium *Caſimiro* Regi fidelium, traditis, donec Sanctiſſimus Pontifex, vnum ex contendentibus, verum Epiſcopum *Varmienſem* declararet.

per Nuncios Caſimiri Poloniæ Regis ſupprimitur.

Marcus Cardinalis Legatus ſummi Pontificis Sixti quarti

Sub hac tempore *Marcus*, natione *Venetus*, tituli ſancti *Marci* præsbiter Cardinalis, & Patriarcha *Aquilegienſis*, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, a *Sixto* Papa quarto miſſus, *Cracouiam* die Saturni, quarta menſis Iulii, aduenit: à *Caſimiro Poloniæ* Rege, obuiam illi perſonaliter *Wyeliczkam* verſus, cum *Caſimiro* filio, & Comitiua inſigni procedente, & a proceſſionibus omnium Eccleſiarum, magno honore, à tribus filiis Regiis, *Caſimiro*, *Alberto*, *Alexandroque*, tribus pulcherrimis Orationibus, ius ſuum naturale, quantum ad *Bohemiæ*, & *Hungariæ* Regna, deducentibus, altero vero die ſplendido prandio exceptus eſt, & audientia illi die ſequenti conceſſa, commemoratis pernicioſis diſcriminibus, quæ *Turcus* Catholicis Regnis, aſſidue impendens, inferre conſueuit, pacem cum *Matthia Hungariæ* Rege, multipliciter perſuaſit, obſecrans Regem *Caſimirum*, vt quæ armis quæſiturus erat, per conditiones ſuſciperet, & cum cæteris Catholicis Regibus, in *Turcum* ad arma prodiret. Ad quam pacem facilius obtinendam, inducias annales, & Conuentum, pro die ſancti *Michaelis* in *Nyſſa* Conſiliariorum ex tribus Regnis magnopere ſuadebat. Quæ ſingula, cum *Caſimirus Poloniæ* Rex, Catholicum ſe oſtendens Principem, liberaliter annuiſſet, Cardinalis ipſe, fratrem *Leonardum* de *Peruſio* ordinis Prædicatorum, Magiſtrum Palatii Apoſtolici, *Budam* ad *Matthiam Hungariæ* Regem, deſtinauit: pares induciarum literas, quarum exemplar ferebat, relaturum. At ille putans, *Caſimirum Poloniæ* Regem, & in ærario, & in milite mutilatum eſſe, morte etiam *Ioannis* Archiepiſcopi *Strigonienſis*,

inducias & pacem cum Matthia Hungariæ Rege, Caſimiro Regi Poloniæ perſuadet,

1471. *Ioannis Quinque ecclesiensis* Episcopi, & *Reynaldi* de *Wronow* militis, qui partes *Casimiri Poloniæ* Regis enixissime prosequebantur, quos ferebatur veneno sustulisse, & captiuitatem *Czupur* Palatini *Transyluaniensis*, & *Arnesti* Thesaurarii sui, pecunias ab eis exacturus, insolentior factus, inducias, quas alias magnopere petiuerat, abnuebat: quam tandem sumere persuasus, superbis & amplis verbis, se quidem efferens. *Poloniæ* vero Regem *Casimirum* carpens, in illius scriptura vti non erubuit. Sed nec Duci *Victorino* terminum, ad statuendum se in captiuitatem concedere, qui se sibi aut Centum florenorum millia, pro die sancti *Martini* soluturum, aut de arcibus in *Bohemia* habitis, cessurum, in dolo spospondera, credens se hac via *Wladislaum*, *Bohemiæ* Regem, a Regno exclusurum, quem etiam nouerat, quam patriæ factiuitatis, rarique & hebetis sermonis Rex esset, parum *Bohemis* gratum esse: confidens etiam in amplitudine pecuniarum, quas per tyrannidem à subditis emungebat, superiorem se armis & gentibus futurum, confidens & in gentibus, ex colluuione collectis, qui se fratres intitulabant, quas *Frederico* Imperatori nociturus, aliquali suffragio obligatos, in *Austriam* transmiserat, & quæ exinde fœde fuerant eiectæ. Verum *Casimirus Poloniæ* Rex, turpes inducias *Hungariæ* Regis *Matthiæ*, quas *Ioannes Thininensis* Episcopus, cum *Leonardo* de *Perusio*, Magistro Palatii Apostolici, *Cracouiam*, *Casimiro Poloniæ* Rege absente attulerat, perosus, reiecisset, tractatibus pacis disruptis, re infecta, *Thininensis* Episcopus rediit.

quam deinde turpi conditione oblatam, ab Hungaro reiicit Polonus.

Quindecem mensibus, *Casimirus Poloniæ* Rex *Cracoviæ* assidue exactis, tandem serpente in *Cracovia* epidimiæ peste, die Iouis vigesima mensis Augusti, *Cracouia* egreditur, Cardinale sancti *Marci*, *Cracouia* relicto, & in *Nyepolomicze*, vna cum consorte sua Regina *Elisabeth*, & omnibus natis transgrediens. Paucis illic absumptis diebus, die Mercurii, vigesima sexta mensis Augusti, in *nouam Ciuitatem Korczin* intrat. Ibi ad illum *Marcus* Cardinalis, & Apostolicus Legatus, die Solis, tredecima mensis Septembris aduenit. Vbi frequentibus tractatibus, de pace aut eius induciis, habitis, *Casimirum Poloniæ* Regem, ad omnem æquam pacem procliuum offendens, die Iouis, decima septima mensis Septembris, *noua ciuitate Korczin* discedens, in *Sądecz* diuertit: nouis studiis & laboribus, æquam pacem inter *Hungariæ* & *Poloniæ* Reges, consecturus.

Marcus Cardinalis Legatus Apostolicus Casimirum Poloniæ Regem adit: pacem inter eum & Matthiam Hungariæ Regem æquis conditionibus compositurus.

Casimirus Poloniæ Rex, octo hebdomadis, apud *nouam ciuitatem Korczin*, exactis, sub quibus, pro die sancti *Michaëlis*, habita terrarum *Cracouiensium* Conuentione, pro soluendis residuis stipendiariorum debitis, qui spoliis, prædis, furtis, & omnifario maleficiorum genere, & signanter bona Ecclesiastica, & decimas diripiendo, Regnum premebant, ægre subsidio per sex grossos, de laneo dandos, obtento, ad agendam Diætam generalem, pro die omnium Sanctorum in *Pyotrkow*, ex *noua Ciuitate Korczin*, feria secunda ante festum Sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, processit. 1472.

Tributum à suis pro soluendis diis, Regno Poloniæ stipendiarius varia damna inferentibus ægre impetrat.

In decem millium Militum festo, quod in diem Lunæ, vigesimam secundam mensis Iunii, cadebat, *Ioannes Dlugosz* senior, Canonicus *Cracouiensis*, ex Ecclesia parochiali sanctorum *Michaëlis* Archangeli & *Stanislai* martyris in rupella, *Ioanne à Sobyen* eius Plebano, duabus Præbendis, satis ventrosis, videlicet *Sandomiriensi*, & *Kielczensi* contentato, conuentualem, per *Ioannem Rzeszowski* Episcopum *Cracouiensem*, creari, & Monasterium fratrum hæremitarum beati *Pauli*, primi hæremitæ Regulam sancti *Augustini* profitentium, quod hi vitæ vtriusque, actiuæ videlicet & contemplatiuæ, vtendo exercitio, maximo forent ecclesiæ Dei profectui, fundari obtinuit: ratus, vt est, eratque, locum illum sacro sanctum, beatissimi *Stanislai*, martyris magnifici, cruore sacratum, negligentius hactenus habitum, per Diuinæ laudis, in horis diurnis, & nocturnis, concentum, & per virorum religiosorum sanctimoniam, prouidentiam & industriam, in frugem vberiorem, & saluberrimam, pro amplitudine laudis Diuinæ, & salute populi Christiani, propiciante clementia altissimi euasurum. Prouentibus etiam illius Ecclesiæ, præfatus *Ioannes Dlugosch*, Altaris sanctæ crucis, in eadem Ecclesia siti, prouentus, *Stanislao Byeczki*, eius Altarista, per aliud beneficium contentato, adiecit. Cuius primarius fuit, Prior, frater *Iacobus* de *Bogumilow* Prouincialis tunc *Poloniæ*, in ordine præfato, vir relucens singulari sanctimonia & probitate, rarissimo se munere beatum, fœlicitatumque glorians, quod ipsum & ordinem suum tam illustrem, & celeberrimum locum, quod aliis omnibus ordinibus, tanto tempore, datum non erat, hæreditarie præoccupare contigisset. Cui etiam medietatem Census *Barkracht* in Zuppa *Wyelicensi*, apud *Spithkonem* de *Melstin* coemens, perpetuo consensu Regio accedente, adiecit præfatus *Ioannes Dlugosch*, Canonicus *Cracouiensis*.

Monasterium in rupella, Casimiriæ cade diui Stanislai celebre, Ioannes senior Longinus Canonicus Cracouiensis fundat.

Omnium sanctorum solennitate aduueniente, cum *Casimirus* Rex *Poloniæ*, *Elisabeth* Regina consorte sua apud Monasterium dimissa, *Pyotrcouiam* aduenisset, frequens consiliariorum numerus illic confluens, nihil sibi antiquius agendum ducens, a Rege, vt Magistratus primarii, qui per bien-

Casimirus Rex generalem Conuentum in Pyotrkow celebrat,

1472. biennium iam vacauerant, diſtribueten-tur obtinuit: quorum diſtributio multorum animos, quaſi in parum dignos, eis neglectis, collati eſſent, à Rege alienauit. *Bohemia* Regis nuocii *Wladulai*, videlicet *Slawutha*, *Benedictus Weythmilner*, & *Ioannes* dictus *Marſchalcus*, ciuis *Pragenſis*, ſubſidium pecuniale, & in gentibus petentes, auditi, & *Ioannes Zyelienski*, cum quingentis armigeris e veſtigio deſtinatus, apud montes *Kuthuos*, qoos *Hungaria* Rex *Matthias* inuaſurus ferebatur, deſtructionem eorum, & occupationem prohibiturus, conſedit. Decem quoque millia nummorum aureorum, *Wladulao Bohemia* Regi decreta, ſubſidium ſex groſſorum, de quolibet laneo à militibus, & à Clero *Gneſuenſis*, *Wladulauenſis* & *Poſuanienſis* Eccleſiarum per fertonem à marca, à Rege *Caſimiro* petitum eſt. Sed io priuatos Coouentus dilata reſponſio.

& filio ſuo Wladiulao Regi Bohemia auxilia contra Matthiam Regem mittit.

Sub eo tempore *Marcus* Cardinalis, & Legatus Apoſtolicus, *Wratislauiam* tranſiit. Vbi degens, Diætam geoeralem apud *Nyſſam*, pro die Purificationis, ſanctæ *Maria* Virginis, inter Reges, *Polonia*, *Hungaria*, & *Bohemia*, perſonaliter illi interſuturus, & pacem inter tria Regna confecturus inſtituit. Sed dum *Matthias Hungaria* Rex, arrogantius ſe gerens, ſucceſſibus fœlicibus eleuatus, & ſignanter, quod cum *Frederico* Cæſare, per *Laurentium Ferarienſem* Epiſcopum Apoſtolicum Legatum, reconciliatus, in gratiam redierat, ſuſceptis omnibus pacis conditionibus, quas illi Cæſar propoſuerat, neque Prælatos & Barones *Hungaria* (ſciens eorum animos a ſe alienos eſſe) Prælatis & Baronibus *Polonia*, iam ex nomine deſignatis, numero & conditiooe pares, ſed quosdam leues & callidos homines, pacem inſecturos magis quam conſecturos, & ſignanter *Albertum Koſthka Bohemum*, labe hæreſeos *Bohemica* pollutum, cuius conſiliis in ſingulis agendis vtebatur, mittere diſponeret, appareretque illum, ita mentionem, de pace cum *Caſimiro Polonia* Rege, facere, quaſi bellum futurum eſſet, & omnia reſponſa dare adeo ambigue, vt futuro tempori innitterentur, quippe, qui *acceptururm ſe* dicebat *inducias*, *miſſurum Oratores*, *neſcio quos*, *ad Diatam*, *demonſtraturum*, *in Conuentu non oportere de Victorino Duce meminiſſe*, cæteraque id genus plurima, ex quibus nulla concluſio liquida poterat elici. Diætam præfatam *Niſzneuſem*, *Caſimirus Polonia* Rex & ſoi detrectabant. In huncque modum Cardinalis & Apoſtolicus Legatus præfatus *Marcus*, qui ſe argutum & religioſum videri ſatagebat,

Diata Niſſneuſis per Marcum Legatum Apoſtolicum, ob pacem inter Caſimirum Polonia, & Matthiam Hungaria Reges componendam, inſtituta

dilabitur.

nulla re memorabili in Regno *Polonia* geſta, apud *Wratislauiam* ſe inutiliter continebat. A Sed nec io alia Regna Apoſtolici Legati fuère fortunatiores, vi quadam ſyderum impediti, Cardinalis enim Epiſcopus *Hoſtienſis*, *Beſſarion Nicenus*, ad *Gallias* Legatos, à *Francorum* Rege minime ſuſceptus, nec ad interiora Regni admiſſus, ab ipſis finibus in vrbem rediit. Vicecancellarius Cardinalis, in *Cathelonia* Regi ſuo *Ferdinando* rebellanti, nihil compoſuit, fruſtraque laborauit, Cardinalis *Reatinus*, ab omnibus *Italis*, qui compoſiturus eorum ſimultates, & odia aduenerat, ſpretus. 1472.

Ex *Pyotreonienſi* Diæta, *Caſimirus Polonia* Rex, vota ſua & deuotionem in Deum expleturus, *Poſnaniam* diuertit. Exinde B adorata *Poſnania* Diuioiſſimo Saeramento, *Thorun*, reliquias belli inteſtini partium illarum, quod *Nicolaus Thungen*, pro Epiſcopatu *Varmienſi*, conſeiis, & conſentientibus ſibi Militaribus, & Ciuitatibus *Pomerania*, & *Pruſſia*, qui grauiter ſibi *Vincentium Kielbasza*, & quemlibet alium *Polonum*, dari Epiſcopum ferebant *Varmienſem*, ſedaturus, cum Prælatis, & Conſiliariis Regni *Polonia*, aduenit. Quo, eum & primores partium illarum confluxiſſent, multis tractatibus, per hebdomadas quatuor interpoſitis, nulla eonclusio elici poterat, flagitantibus Militaribus, & Ciuitatibus *Pruſſia*, vt omnes arces, noo niſi indigenis, *Caſimiro* Regi beneplacitis, & fidem ſibi, atque Regno *Polonia* ſeruaturis com- C mitterentur. id etſi *Caſimirus* Rex, non abnueret ſe facturum: collationem tamen pecuniæ ab eis exigebat, qua poſſet militibus, ea tenentibus, debita perſoluere, & ſtipendia emerita. *Nicolaus* inſuper *Thungen*, ad præſentiam *Caſimiri* Regis venire formidans, Nunciis miſſis, ad iura Epiſcopatus *Varmienſis*, omnem ſubiectionem, deuotionem, & fidelitatem repromittens, admitti ſe obſecrabat. Sed facile ab hac petitione repulſus à Rege *Caſimiro*, propter interpoſitam conditionem, vt Apoſtolicæ declarationi ſtaretur, quieuit. D Nulla igitur captata concluſione, res *Prutbenica*, in aliud tempus, feſtum videlicet Pentecoſtes ſunt dilatæ.

Caſimirus Rex Piotrconia egreſſus Monaſterium corporis Chriſti Poſnania viſitat. Indeque Thornniam tranſit: bellum ob translationem Nicolai Thungen, de ſede Epiſcopatus Varmienſis ad Camyenecenſem exortum ſedaturus.

Caſimiro autem *Polonia* Rege in *Thorun* agente, venerunt ad illum duo Nuncii, Doctor videlieer vnus, & alter miles, Regis *Dacia Chriſtierni*. Qui ſororem *Alberti* Marchionis *Braudeburgenſis*, neptem germanam ex ſorore, efferendo illam vehementer, de virtutum ſplendore, nobilitate ſanguinis, ſumma dotis, Copia affinium acci-

Caſimirus Rex Thorunii, Legatos Regis Dacia Criſtiini audit: Coniugem nobilem filio ſuo Wla-

1472. peret in Consortem, Ducum *Missnensium*, Marchionom *Brandeburgensium*, & *Mantuani*, item Cardinalis *Mantuani*, item multorum *Italiæ* Procerum amicitiam habiturus. Hæc persuasio oblatioque, etsi grate accepta fuerit: ad Regem tamen *Bohemiæ Wladislaum*, & suos suspensa & dilata est, vt eius, cuius principaliter interest, exploretur voluntas & intentio.

dislao Regi Bohemiæ offerentes.

Syriam & partem Italiæ Turca populantur

Æstate anni præsentis, *Turcorum* exercitus ex *Bossna* adunatus & egressus, per *Illyricum*, omnia circa *Sauum* fluuium, & *Marchiam Slauonitanam*, vastauit. In mense vero Septembre, in terras Patriarchatus *Aquilegiensis* à *Venetis* occupatas, descendens, & vsque ad Castellum sancti *Danielis*, excursiones in *foro Iulii* faciens, citra duodecim millia hominum, non secus quam pecora, in perpetuam seruitutem abegit. In mense deinde Nouembre, apud *Goriciam*, & per totam *Istriam*, mirabili clade, in sexum vtrumque sæuiendo, ferro & igne singula complebant: nullo Rege, nullo Principe resistentiam pro Catholicis opponente.

nullo resistentiam opponente.

Affligebatur insuper bello intestino, ab exercitu Acephalo ex colluuie variarum nationum qui se *fratres* appellabant, collecto, *Austriæ* Ducatus, quem *Matthias Hungariæ* Rex, dato illi donatiuo, & opem pollicitus liberationis si obsideretur, contra *Fridericum* Imperatorem *Romanorum* subornauerat, & qui cum nonnullis *Austriæ* Baronibus, dominationem Cæsaris execrantibus, item cum filio *Bankkircher*, cuius patrem Imperator necauerat, qui & ipse hostis infestus Cæsari erat, intelligentiam habebat. Quo malo *Fredericus* Imperator angustiatus, mediante *Laurentio Ferariense* Episcopo Apostolicæ sedis Legato, cum *Matthia* Rege *Hungariæ*, sub his conditionibus, fœdus pepigit. *Vt Imperator illi, pro festo sancti Georgii, Bohemici Regni confirmando Regalia, pro Imperii Electore & Pincerna illum teneat.* Item *conditionem, qua se illi Hungarus, nunquam vxorem ducturum, quo facilius Regni Hungariæ recideret in Cæsarem successio, obligauerat, soluat. Hungarus contra Austriam tyrannide & hostilitate fratrum, eius auspiciis illam affligentium liberet.* Minus cunctanter ab *Hungaro* quam à Cæsare id fœdus ictum est, qui nimio dolore & stomachatione, ad bellum contra *Casimirum Poloniæ* Regem & filium eius *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, æstuans, cæteros omnes sibi conciliabat hostes, fortius contra illos innixurus. Quorum alterum, *Bohemiæ* videlicet Regem ex *Bohemia*, alterum vero, nempe *Poloniæ* Regem, suapte caltum, amplius se decaluaturum, nec tacitus

Matthias Hungariæ Rex

icto fœdere cum Frederico Imperatore Romanorum, quem ad id bello in Austria gesto compulerat,

quidem, sed iactabundus apud suorum assentatorum prurientes aures destinabat. Liberata itaque *Austria* a tyrannide Acephali exercitus, omnes conatus suos, curas & studia, ad id vnum conuerterat, tributaque grauia per vim a *Pannoniis* exigendo, ad nocendum *Poloniæ*, & *Bohemiæ* Regibus, se totus cum mercenario milite armabat. *Casimiro Poloniæ* Rege, per præsidium, apud *Sthropkow* locatum, frequens & numerosum, cuius *Iannes Bially* Dux erat, illum & *Pannonios* grauiter premente. 1471.

in bellum Polonicum & Bohemicum totus spectat:

nec Casimiro Rege cunctante.

Sacrum Saluatoris, ac Domini nostri Iesu Christi, anni illius natalicium & dies sequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Thorun* peregit, & exinde, per *Gostinin*, *Sochaczow*, & *Varschoniam*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, in *Grodno* pro Festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis perueniens, quindecim dies illic absumpsit. Ex *Grodno* vero per *Berschthi*, cæterasque Ducales curias in *Throki* pro carnispriuio, *Vilnam* vero pro Quadragesima peruenit, & conuentu frequenti illic pro medio Quadragesimæ habito, subuentionem sibi generalem de vniuersis magni Ducatus *Lithuaniæ* terris, a quolibet arato sex grossos latos *Pragenses* dari obtinuit. Frequentibus vero Nunciis, & literis Cardinalis sancti *Marci* rogatus, Diætam pro pace in *Nissa*, pro festo sancti *Matthiæ* Apostoli, agi (licet id nonnullorum Consiliariorum improbaret dissuasio) astruente Cardinale, non leues sed graues personas, ex parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, illuc venturas, consensit. Ad quam, licet nouem personas ex Consiliariis ituras, nominasset: non nisi tamen sex, videlicet *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, *Ioannes Cracouiensis*, *Iacobus Wladislauiensis* Episcopi, *Stanislaus* de *Ostrorog* Palatinus *Calissiensis*, *Ioannes Dlugosch* senior, & Magister *Iacobus* de *Schadek*, Decretorum Doctor, Canonici *Cracouienses*, tardiuscule, ob tardam significationem venère: tres tamen, videlicet *Derslaus* de *Rythwyani Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, Palatini, & *Ioannes* de *Rithwiany* Regni *Poloniæ* Marschalcus, siue valetudine, siue alia causa, venire detrectauerant. De quo, & tardo aliorum aduentu, Cardinalis Legatus, & *Pannonici* Nuncii, videlicet *Gabriel Colocensis* Archiepiscopus, *Gabriel Albensis*, *Albertus Vespermiensis*, Episcopi, *Michaël Orschak* de *Gueb*, Palatinus *Hungariæ*, *Stephanus* de *Bathor*, Iudex Curiæ *Emericus* de *Palocz* Agasoonum Magister, *Albertus Kostbka* de *Postupicze*, Comes, de *Komarno*, *Wladislaus* de *Gara* Protonotarius Apostolicus, Præpositus *Budensis*, & *Volfangus* de *Eremburg*, vtriusque iuris Doctor, Cantor *Albensis*, qui hebdomadis tribus aduentum eorum apud *Nissam* opperiebantur, grauiter succensebant,

1473. *Casimirus Rex Poloniæ*

tributum Poloniis indicit.

Bohe-

1473. *Bohemia* Rex *Wladislaus*, qui & ipse nouem Oratores, pro parte sua mittere debuerat, vnum tantummodo *Byeniaszium Weytbmulner*, Capitaneum in *Karlichten* (tardissime enim sibi Diætæ ipsius celebratio innotuerat) transmisit, Cardinalis Legatus, vtrorumque aduentu exhilaratus, magnopere satagebat sperabatque, se concordiam inter Reges, aut conditionibus, aut parentela, confecturum. Exigebat enim à *Casimiri Polonia* Regis oratoribus, vt filia Regia *Heduigis Matthia Hungaria* Regi, data pro dote terra *Scepusiensi*, & *Morauia*, desponsaretur. Id cum constanter a *Polonicis* Oratoribus negaretur, super insufficientia quoque mandatorum, vtrinque difficultas iniecta esset, tractatus rerum principalium, vsque ad conductum Paschæ, qui in vigesimam quartam mensis Aprilis cadebat, protractus est. *Hungaria* Rex *Matthias*, vt suæ parti quam maxime prodesset, *Victorinum* Ducem *Monsterbergensem*, à captiuitate eo pacto soluens, vt illum pro *Bohemia* Rege recognoscens, Oppidum etiam *Colin*, in suam traderet potestatem. In quod *Hungaria* Rex extemplo mille equites, & octingentos pedites transmisit, possessione montium *Cuthnorum*, ex loci propinquitate, *Wladislaum* Regem *Bohemia*, primum spoliaturus, deinde ob egestatem Regno pulsurus, quorum Duces erant *Vilhelmus Perstenski*, & *Ioannes Cathar zinski*, se ipsum vero, cum quatuor millibus gentium armatarum, apud *Brunam* deposuit: exitum *Missnensis* Diætæ opperiturus. Solicitans graudi auto, & grandiori promisso, omnes *Bohemos*, *Wladislao* Regi fidos, & plerosque peruincens ad defectionem. Iussione insuper eius, *Victorinus Monsterbergensis*, *Przemislaus Theschnensis*, *Ioannes Rathiboriensis*, personaliter, cæterique *Slesia* Duces, videlicet *Nicolaus Oppoliensis*, & alii, item Episcopus *Wratislauiensis Rudolphus*, item Ciuitates *Wratislauiensis*, *Swidnicensisque*, & aliæ, exercitu collecto, *Venceslai Ribnicensis* Ducis, ob eius fera facta & insolentias, quæ in vicinos sibi Principes, velut demens & furiosus, diffundebat, circumsident castra, & omni vi illa expugnare, per tres menses contendunt. Sed vno tantummodo *Ribniki* expugnato, admoto ad oppidum *Zarki* exercitu, cum illud *Ioannes Cresa Polonus* egregie defenderet, ac magnam stragem assidue ageret in obsidentes, *Iacobus Dobienski* Regni *Polonia* Cancellarius, & Capitaneus *Cracouiensis*, cui per *Casimirum Polonia* Regem, demandata erat obsessorum munitionum tam defensio, quam euictio, in Castra Ducum præfatorum obsidentium descendens, terrore plurimo in obsidentes iniecto, ea ab obsidione pactis, in libertatem vendicauit, ita, vt oppidum *Zarki* obsessum, parte vtraque probante, In *Iacobi Dabienski*, *Ribniki* autem expugnatum, in iunioris *Kropacz* qui terrigena, & subditus Ducis *Ribnicensis* erat traderetur potestatem. Hæc tam fortia, tamque oportuna machinamenta, per vniuersam hyemem *Matthias Hungaria* Rex comparata, pro quassanda *Polonia* & *Bohemia*, quasi vtramque extemplo, pro suo libito vastaturus, diffundebat, omnique studio apparatum agebat ad bellum, pressurus *Poloniam* a fronte & à tergo. Ex eo maxime *Casimiro Polonia* Regi natus, quod gentes suæ in oppido *Hungarico Stropkow*, in frequenti numero consistentes, omnem oram *Hungaricam*, vsque ad trans *Caszouiam*, tributis & homagiatiunibus inuoluerant. Cui cum sumptus, ad tam ingens bellum non suppeditarent, tributa ab *Hungaris*, odio capitali illum, propter tyrannidem execrantibus, aconitumque quod secus cesserat, ingerentibus, per vim extorquebat. 1473.

Sub tempore vero Nissnensis Conuentus, Matthias Hungaria Rex Victorinum ex captiuitate soluit,

& Wladislai Bohemia Regis Senatum ad defectionem solicitat, ac Duces Ciuitatesque Slesia ad bellum ciet.

Exiguus apud partem alteram, *Polonia* videlicet Regem *Casimirum*, habebatur respectus, & apparatus ad bellum. Sed iactabatur in stipendiarios fiducia, quos, bona ecclesiastica, in Diæcesi præsertim *Cracouiensi*, anno cum dimidio deuorantes, ad hoc vnum, cum nonnullis Consiliariis dissimulando, non coërcebat Rex, vt essent, quos hosti suo *Matthia* Regi *Hungaria* venienti opponeret. Eadem, & tetrior, apud *Wladislaum Bohemia* Regem, in *Bohemia* rerum publicarum erat imago, quippe cum plures, & primores Barones, Milites que triginta millia se pro Rege soluturos, *Victorino*, *Henrico* & *Hinconi*, filiis olim *Irzikonis Poszdzyebraczki*; & aliis, stricta cauissent obligatione, & *Fredericus* Imperator *Romanorum*, de triginta duobus millibus, quæ pro dote *Elisabeth Polonia* Reginæ obligabatur, frequenter repromisisset, ad tempus, de quo finaliter Regem *Bohemia* certificauerat, non respondisset, fide iussores Regii fortunas suas & bona distrahere coacti, Regem improperiis incessendo, neque ad expeditiones ire, neque Regi parere, curabant, donec sortem Regiam omnes miserati, collatione in capita colonorum & ciuium facta, debitum huiusmodi pendissent. *Polonia* insuper Rex *Casimirus*, necessitati *Wladislai* Regis & Regni *Bohemia* succursurus, decem illi aureorum millia transmisit. Quibus Castrum *Hradek* alias *Krziuoklyethi*, bona habens insignia, ab *Henrico* Duce filio *Irzikonis*, redemptum est, & in sortem Regiam translatum.

Wladislaus Bohemia Rex difficultate æris alieni pressus,

& à suis tributum, & à patre Casimiro Polonia Rege decem aureorum millia accipit.

Mense prope vno cum dimidio, apud *In Prussia Nis-*

1473.

pace ad tempus facta, rursus pro pace, inter Poloniæ, Bohemiæ, & Hungariæ, Reges tractands, agrelicet per Legatum Apostolicum Diata Opauia indicitur.

Nissam exacto, dum & tempus in altercationibus & iurgiis frustra tereretur, & pars vtraque iuri suo innixa, nullatenus se de iure Regni *Bohemiæ* assereret cessuram. Apostolicus Legatus Cardinalis *Marcus*, nunc obsecrationibus, nunc precibus, nunc lachrymis, partes omnes, ad pacem inclinare magnopere satagebat, ne Regibus bello Ciuili occupatis, nudum *Hungariæ, Italiæ*, & *Dalmatiæ*, latus, *Turcorum* rables, ampliori feritate laceraret. Eo tandem deprecante, exhortante, & mediante, pax sub his conuenit conditionibus, *vt altera pro festo Assumptionis sanctæ Mariæ virginis, in oppido Opauiensi, ageretur Diata, cui Legatus & Cardinalis interesset, pro pace, per communes Regnorum Consiliarios, concludenda: venirentque ad illam pro parte Casimiri Regis Poloniæ, & totidem pro parte Matthiæ Hungariæ Regis octo, sex vero pro parte eiusdem Regis ex Bohemia, & sex pro parte Bohemiæ Regis Wladislai, Consiliarii, Reges vero ipsi in propinquo consisterent, Poloniæ videlicet Rex in Osswyaczim, Hungariæ in Olomuncz, Bohemiæ in Kloczko.* Quibus discordantibus, *Carolus Burgundiæ* Dux, assumebatur in Arbitrum: quo moriente, aut renuente, *Francorum* Rex deligebatur. In cuius firmitatem tam *Wladislao Bohemiæ*, quam *Matthiæ Hungariæ* Regi, imponebatur necessitas, *vt quilibet suæ partis Bohemos, à nexu iuramenti, & obedientiæ, solueret: liberius & Principi, cui adiudicaretur Bohemiæ Regnum, post sententiam parituros.* Addebatur, *vt & super damnis, inter Regna Hungariæ & Poloniæ commissis, iidem Arbitri decernerent, & pax perpetua iam inter illa intelligeretur restaurata, captiui vtrinque soluti. Ex Stropkow, Casimiri Poloniæ Regis præsidium deduceretur.* Quibus omnibus à tribus Regibus præfatis, tarde tamen & ægre paritum est: arbitramentum enim, contra se pronunciandum, singuli execrabantur, & missis ad *Burgundiæ* Ducem Nunciis, conciliare illum suæ parti quisque studebat.

Casimirus Rex conditionibus Conuentus, in Nyssa habiti, ex vno Legatorum suorum intellectis, minusque probatis,

Quadragesimali tempore apud *Lithuaniam*, Paschali vero celebritate apud *Brzesczye*, *Casimirus Poloniæ* Rex exacto, dum pro Conductu Paschæ, in *Lublin* aduenisset, *Bartholomaus Kielbassa*, Canonicus *Posnaniensis*, ex *Nissa* à consiliariis missus, singula illi & Baronibus, secum præsentibus, illic acta, & conclusa, exposuit. Quæ, cum omnes vehementer reprehenderent, astruentes, desormes, & inhonestas conditiones, Oratores Regios, parum prouide acceptasse, & multifarie illis propterea succenserent, minus tamen *Casimiro* Regi, vires suas, facultatem ac potentiam metienti, quam purpuratis suis, conclusiones illæ displicebant, instituto ob id generali, apud *Pyotrcoviam*, pro die sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apostolorum, Conuentu, cum primores, ex *maioris Poloniæ* terris, nulli vero ex *Cracouiensi*, & *Russia*, infensi *Casimiro* Regi, ob distributas, se neglectis, Dignitates, aduenissent, pro placandis eorum animis, altera Diæta in Oppido *Radom*, pro festo Pentecostes, indicta est. Ad quam, cum vniuersi conuenissent, quatuor integris hebdomadis illic *Casimirus* Rex in assiduis tractatibus, & consiliis commoratus, exulceratione animorum sanata, bilem etiam trium Procerum, *Dobeslai* videlicet *Kmitha Lublinensis*, *Ioannis Tharnowski Voynicensis*, & *Stanislai Vatrobka Sandecensis*, Castellanorum, hi enim plus cæteris iratiores erant, compescuit.

1473.

Conuentum propterea Piotrconiæ instituit. Quo cum non omnes Consiliarii Regi infensi venissent, alius pro placandis illis Radomiæ indicitur.

Conclusionibus deinde *Nissnensibus*, ibidem *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consiliariis suis, alios digestis, dum ex *Albricio*, *Sokolowski*, *Wladislai Bohemiæ* Regis Nuncio, agnouisset, *Bohemorum* vtramque factionem, habita in oppido *Bieniaschow*, pro die Ascensionis Domini, Diæta, illas laudasse, & vtrumque Regem, *Wladislaum* videlicet *Bohemiæ*, & *Matthiam Hungariæ* illas acceptasse, & ab obedientia, atque iuramentis, subditos, & feudales soluisse (licet solutioni ipsi, Ciuitates *Bohemicæ*, partem *Bohemiæ* Regis sequentes, fuissent aliquandiu refragatæ) & ipse illas acceptauit, munitionemque *Stropkow*, hæredi illius naturali, *Nicolao* de *Peren*, solutis militibus, qui in eius fuerant præsidio, reddidit. Consiliarios octo, ad Diætam *Opaniensem* ituros, designauit. Ad *Prussiæ* Barones, vt æquo animo absentiam suam ferrent, ratione reddita, intimauit. Ad Cæsarem *Fredericum*, qui eum à pacis conditionibus auertendo, in bellum multipliciter, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, inducebat, *Adam* Decanum *Posnaniensem* transmisit, significans *se tribus exercitibus, videlicet proprio vno, item altero Stephani Voieuodæ Valachiæ, item tertio Regis Bohemiæ Wladislai, Hungarum inuasurum, si & ipse certificando Regem factis, de assistentia, non nudis verbis, quibus hactenus vsus est, illum lactanisse, Wladislaum Bohemiæ Regem, titulo suo iusto, legitimo & naturali, ipse & sui Electores, tenebit & nominabit Regem Bohemiæ, quod hactenus differebat, feudumque ab illo, velut Electore Imperii, traditis sibi insignibus, suscipiet, & in propria persona cum Electoribus & Principibus Almaniæ, contra illum, à quarta parte, consurget: faciliter se de hoste suo infestissimo & qui illum, & naturali hæreditate Austriæ Ducatu, & acquisito imperio Romanorum, omnibus ingeniis & conatibus, spoliare nitu-*

Conditionibus Diætæ Nissnensis acceptis per Hungarum & Bohemum, & ipse Casimirus Rex satisfaciens

præsidium de Stropkow deducit, & ad aliam Diætam, Opauiæ pro concludenda pace occasione Regni Bohemici instituam, & ad Fredericum Cæsarem Nuncios mittit: petens vt Wladislaum iam tandem pro Rege Bohemiæ habeat, & vna bellum Matthiæ Hungariæ Regi, tanquam communi hosti, inferat,

1473.

uitetur, adiutore Polonia Rege Casimiro, vindicaturus, & pestem, vniuersis nociuam, aut oppressurus, aut ex Hungaria, Hungaris ipsis, illum capitali odio execrantibus, eiecturus. Vt quoque triginta millia & quatuor, ab annis viginti, Casimiro Polonia Regi, pro dote debita, & frequentissime per ipsum solui promissa, occasione quorum, dum ad prasinitum tempus Bohemia Regi non soluerentur, Rex ipse Bohemia in statu suo periclitabatur, ipsi Regi celerius soluat: cum etiam de propriis in tanta necessitate, tam clarissimo fratri, & consanguineo suo, debeat elargiri. His & aliis pluribus negotiis confectis, *Casimirus Polonia* Rex apud *Caluum montem*, crucis viuificæ ligno adorato, per *nouam ciuitatem Korczin*, *Cracouiam* transiit, Diætæ futuræ *Opauiensi* præparamenta ordinaturus.

Episcepo Kiouiense Clemente mortuo.

Die Saturni tredecima mensis Iunii *Clemens* Episcopus *Kiouiensis*, omnibus sacramentis apud *Kiouiam* religiose procuratus, annis viginti duobus in Pontificatu exactis, moritur, & in Ecclesia sua *Kiouiensi* sepelitur. Vir quidem obscuri & plebei honoris, sed notæ prubitatis. Cui successit *Albertus Narburthouiez* natione *Lithuanus*, de Domo *bipennium*.

Albertus Narburthouicz succedit.

Iuxta conclusionem Diæta Nissnensis Reges Polonie & Bohemia, in loca designata.

Assumptionis sanctæ *Maria* virginis festo, quod in diem Dominicum cadebat, proximante, frequens Prælatorum, Procerum, Militum, Baronum, Aulicorum numerus, ex *Polonia* Regno & magno Ducatu *Lithuania*, ad numerum sex millium æstimatus exercitus, inter quos erant milli *Tartari*, ad *Casimirum Polonia* Regem *Cracouiam* conuenit, quibus omnibus donatiuum *Casimirus* Rex erogauit: Regem in *Osswyaczim*, & quo necessitas posceret conducturus, Consiliarii insuper Regii octo, videlicet *Ioannes Cracouiensis*, *Iacobus Wladislauiensis*, Episcopi, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog*, Palatini, *Dobeslaus Kmitha* de *Visnicze*, Castellanus *Lublinensis*, *Ioannes* de *Rithwiani*, Regni *Polonia* Marschalcus, *Sbigneus* de *Oliesznicza*, Regni *Polonia* Vicecancellarius, & *Ioannes Dlugosch* senior Canonicus *Craconiensis*, *Cracouia*, in apparatu splendido egressi, tempestiue *Opauiam* perueniunt, & *Marcum* Cardinalem sancti *Marci*, Apostolicum Legatum, qui Diæta, apud *Augustam* per *Fredericum Romanorum* Imperatorem, pro prima die Septembris indicta, licet illam iussione Apostolica iubebatur adire, neglecta, item *Albertum Vespermiensem* Episcopum, & *Albertum Kostkam*, *Matthia Hungaria* Regis, duos tantummodo nuncios, iam *Opauiam* ingressos, offendunt. Veniunt & *Wladislai Bohemia* Regis Nuncii, videlicet *Henricus* de *Posdzye*-

Nuncii vero eorum Opauiam, pro pace constituenda, intrant,

brat, Dux *Monsterbergensis*, *Vilhelmus* de *Rizemburg* & de *Rabye*, Camerarius Regni *Bohemia*, *Girzmanus* de *Rasbaie*, *Nicolaus Switaczek* dictus Marschalcus de *Lausthen*, *Byeniassius Veytmilucr*, Capitaneus in *Karlisthen*, Magister monetæ, & *Samuel*, Succamerarius Regni *Bohemia*, in quorum Comitiua, *Stiborius Thowaczowski*, Regni *Bohemia* Cancellarius, *Boruta* miles, *Bobota Rababski* iunior, *Bernardus Berka*, *Vilczek Vanyek*, & *Petrus Dulipiecz* de *Ostromicze*: pro consultatione destinati. Rex ipse *Bohemia Wladislaus*, conclusionibus *Nissnensibus*, satisfacturus, apud *Kloczko*, cum frequentia aliorum suorum consiliariorum degebat: quorum tanta erga illum, sed & aliorum subditorum suorum post Diætam *Nissnensem*, erat deuinctio, & charitas, & præsertim dum illum, viderent probitate immensa fulgentem, pro pace Regni *Bohemia*, & iuris sui, de Regno *Bohemia* renunciationem, de quo omnes tenebat magna admiratio, & quæque alia, etiam difficiliora, facturum, vt prius quæque extrema, ipsam etiam mortem, subire, quam illum deserere, in animum induxissent. Hanc autem *Wladulai Bohemia* Regis probitatem adiuuabat illustrabatque *Pannonici* Regis *Matthia*, erga *Bohemos*, suæ partis, vehemens suspicio: qui illorum erga se fluxam fidem dinoscens, & præsertim dum illos à fidelitatis & iurisiurandi sacramento, in euentum futuræ sententiæ in *Opauia* per arbitros, aut per *Burgundia* Ducem, & *Francia* Regem ferendæ absoluisset, nouum iusiurandum, arctius priore, ab illis exigebat. Quibus recusantibus, primores eorum & signanter *Zdenkonem Konopniczki*, in capitis pœnam, si in manus suas deueniret, destinabat: non obscure illos viros perfidos, & fraudulentos compellans, sæpe numero ab illis deceptum, & nisi aliter prospiceret, amplius decipiendum se querebatur: Denuncians *Casimiro Polonia* Regi, per *Stiborium Thowaczowski*, quem ex infesto hoste, datis illi, quatuor millibus florenorum pacificum effecerat, & per *Ioannem Dlugosch* seniorem Canonicum *Cracouiensem*, *nullatenus se & causam suam, in manibus eorum, quorum fraude deceptus sit, Bohemicos* Barones suæ partis notans *depositurum*. Qui quidem sermo, adeo animos *Bohemorum* suæ factionis auertit, alienauitque ab eo vt nec dicto suo parere, nec in Diætam *Opauiensem* ire, nec illum accedere, etiam literis Cardinalis Legati persuasi, nullatenus poterant induci. Iamque tunc in *Wladulai Bohemia* Regis ditionem concedere secreto consensu decernebant. Baronibus itaque, *Bohemia*, per *Matthiam Hungaria* Regem designatis, ad Diætam *Opauiensem* accedere detrectantibus, & causam absentiæ, in Regem proprium deiicientibus, *Zdenkonem* etiam *Konopniczki*, per

Hungaria vero Rex Senatoribus suarum partium parum fidens

arbitrium eorum reiicit:

lire-

1473.

literas, Cardinali Legato directas, *Albertum Kostka* de *Postnpiecze* accusante, quod illum venenare statuisset, *Polonici* & *Bohemici* Consiliarii, apud *Opauiam* constituti, lætis animis exultabant, *Matthia* Rege *Hungaria* conclusiones *Nissnenses* non implente, Reges suos, videlicet *Casimirum Polonia* & *Wladislaum Bohemia*, ad nullum amplius arbitramentum, *Burgundia* Ducis, aut *Francia* Regis, obligari: Absentiam etiam Consiliariorum Regis *Hungaria*, qui tribus Hebdomadis venire tardauerunt, apud aures Cardinalis Apostolici Legati, quottidie accusabant.

Ad Diatam Opauiensem, Matthia Hungaria Rege, Nuncios mittere cunctante,

Serum nimis Oratorum, *Matthia Hungaria* Regis, in *Opauiam* aduentum, etsi Cardinalis *Marcus* Legatus Apostolicus, varia excusatione, purgare in animis Oratorum, *Casimiri Polonia* & *Wladislai Bohemia*, Regum, molestius eum ferentibus, cootendisset, nouasq; quottidie rationes, ad leniendos animos fastidiosos, & discessionem parantes, affertet: parum tamen Cardinalis Legati, rationes quadrabant, qui probe noscebatur, in partem *Matthia Hungaria* Regis, studio propensiori procliuus, ceperat insuper Oratores, *Polonia* & *Bohemia* Regum, verisimilis suspicionis coniectura, Oratores *Hungaria* Regis, dum intra dies viginti neque venerant, neque factores suos *Opauiam* miserant, nunquam esse venturos. Perspicax autem erat hæc & non inanis suspicio. Nam *Polonorum* quatuor millia stipendiariorum, paululum quam *Opauiensis* Diæta, debebat iniciari, qui se *fratres* nominabant, siue sua sponte, siue, quod magis crediderant, per *Casimirum Polonia* Regem & Consiliarios, persuasi, & leui auro suggelli. Sub Ducibus *Ioanne Byali*, *Ioanne Barzi*, *Ioanne Vilk*, *Petro Barczkowski*, & *Ioanne Suchodolski*, ex *Polonia* egressi, duos montes in *Hungaria*, vnum videlicet *Modragora*, alterum *Bukowyecz*, non longe a *Cassouia* incastellant. *Stbropkow* vero fortalicium, *Nicolaus* de *Peren*, *Hungaria* Bato, tyrannidem *Matthia Hungaria* Regis timens, illis accersitis, sponte tradit. Ex quibus illi, sub breui temporis interuallo, magnam partem Regni *Hungaria*, ad præstandum sibi tributa, igne & gladio cogunt. Eo malo *Matthias Hungaria* Rex perculsus, statuerat, Diæta *Opauiensi*, penitus omissa, incumbere ad eorum internitionem, gentesque & ex propriis, & externis, magno studio conquirebat. Verum cum de forensibus, paucos conquisisset, de propriis vero parum fideret, bellico apparatu, in *fratres Cassouienses*, omisso, Legatos suos *Opauiam* per conditiones pacis, bellum vel extincturus, vel suspensurus, transmittit, videlicet *Gabrielem* Archiepiscopum *Colocensem*, *Gabrielem* Episcopum *Albensem*, *Michaëlem Orsibak*, Palatinum Regni *Hungaria*, *Georgium* Comitem de *Pesznik*, *Stephanum* de *Bathor*, Iudicem Curiæ, *Vlricum Grossinker*, Australem, venerat & *Rudolphus*, Episcopus *Wratislauiensis*, cum tribus Consulibus ex *Wratislauia*, venerant & aliquot nobiles ex *Lusatia*, partes Regis adiuturi. Dies posthæc plures in succensendo & iurgando absumpti: *Polonis* & *Bohemis* culpantibus *Hungaros*, quod tarde venissent, nec Barones *Bohemicos* suæ partis, post tantam tarditatem adduxissent. *Hungaris* vero respondentibus, quod bello intestino, â *Polonis* subministrato, occupati. Castris & locis suis prouidendo, non poterant venire: & *Polonos* requirentibus, vt pacta, percussa in *Nissa*, seruando, fratres ex *Hungaria* deducerent, *Polonis* refellentibus fratres, ob priuatam iniuriam, arma in *Hungaros* priuatim sumpsisse. *Poloniaque* Regem *Casimirum*, extra omnem noxam violati fœderis esse.

gentes Polonorum Castrum Stropkow deditione acquirūt, & Hungaros in magna parte ad pendendum tributa cogunt. Quo malo Hungarus perculsus, Nuncios tandem pacem confecturos Opauiam mittit,

Post varios tractatus,

His tandem Communes Consiliarii Regum prædictorum omissis, placuit deputatos in numero truncato, ex tribus Regnis, in duodenaria videlicet sorte, Cardinali Legato Apostolico excluso, conuenire: pacem perpetuam tractatutos. Hi, cum apud Minores conclaue ingressi, post plures tractatus, vsque ad vesperam, ab exordio diei habitos, casso labore sudassent, restrictiori numero, videlicet octonario, vti placuit. Sed cum is quoque non magis, quam prior, commoditatis attulisset, castigatior adhibitus est, & rei summa duobus, videlicet *Gabrieli* Episcopo *Albensi*, & *Henrico* Duci *Monsterbergensi* permissa. Ab illis quoque nulla re memorabili conclusa, omnes conatus, tot virorum, tantorumque sumptuum, reciderunt finali ter in irritum. Inescatus siquidem, vel potius certificatus, *Mathias Hungaria* Rex, per *Ioannem* Archiepiscopum *Gnesnensem*, & *Byeniassium Veythmilner*, quod illi filia, *Casimiri* Regis *Polonia*, *Heduigis*, natu maior, in Consortem, cum terris *Morauia*, *Slesia*, *Lusatia*, *Scepusiensis*, & *Valachia*, deberet tradi (quamuis se vterque hanc oblationem fecisse graui execratione inficiaretur) graues conditiones ad pacem proponebat. Quarum prima hæc erat, *vt Wladislaus Bohemia Rex, Mattheam Hungaria Regem in patrem, ille ipsum in filium, adoptaret, Regimen Regni Bohemia, circa Hungarum consisteret præsentem, qui offer ebat se illud debitu omnibus exoneraturum. Quo ex Bohemia recedente, regeret Wladislaus, & non nisi morte Matthia Regis, sine liberis secuta, Wladislaus plenarie Regno Bohemia potiretur.* Secunda, *vt medietas sumptuum, in bellum Bohemicum per ipsum impensorum, qui se asserebat tres milliones in illud effudisse, quindecim videlicet centena millium, sibi per Wla-*

du-

eandem ex Opauia infecta pace,

quod Matthias Hungaria Rex duras conditiones proponeret,

1473. *dislatum Bohemiæ Regem soluerentur, ant auro non extante, Morauia, Slesia, & Lusatia partitis in quamlibet Prouinciam summus, in-dictis quindecim centenis millibus inscriberentur: reseruata Regi Bohemiæ potestate, dictas Prouincias quandocunque liberet, redimendi.* Tertia, *vt Matthia Regi Hungariæ filia Casimiri Regis Poloniæ Heduigis, desponsaretur, cum inscriptione debiti, & Prouinciarum præfatarum. Qui si sine prole decederet, medietas debiti intelligeretur extincta, & medietas Regno Hungariæ solueretur. Quod si Regina, prole non relicta moreretur, quinque centena mortua intelligerentur: ad millionem Rex Wladislaus Bohemiæ teneretur.* *Polonorum* & *Bohemorum* Legati conditiones oblatas, ex ingeniis callidis, & vafris ac dolosis, prodire intelligentes, re infecta discedunt. Eo, vel maxime exhilerati, quod Baronibus *Bohemiæ*, pro parte *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, ad Diætam *Opauiensem* venire detrectantibus, deuolutio amplior in Arbitrum, mira Dei prouidentis, erat penitus abolita & succisa. Addebatur & quarta conditio, *vt vterque Rex terras, in quarum possessione erat, pacifice possideret.* *Polonia* & *Bohemiæ* Oratores rogati, à Cardinale Apostolico Legato & *Hungariæ* Regis Oratoribus, quam viam offerrent, ad conclusionem pacis, proposuerunt viam iustissimam, & honestissimam, offerendo se *Matthiæ* Regi *Hungariæ*, si de *Morauia, Slesia, Lusatia* excederet, auxilia magnifica contra *Turcum* laturos. Sed dum hæc quoque oblatio ab *Hungaris* spreta esset, re principali reiecta, est tantummodo conclusio inter *Polonos* & *Hungaros* tunc accepta, atque stipulata est, *vt Regna Polonia & Hungaria fœdera sua vetusta custodiant, & pacifica inter se consistant.* Inflabant deinde, magno conatu *Hungari*, vt Cardinalis Legatus Apostolicus, velut æquus partibus Iudex, declararet causam, super Regno *Bohemiæ* & *Burgundiorum* Ducem, deuolutam esse. Sed *Poloni* & *Bohemi*, conatus eorum fortibus rationibus elidentibus. Cardinalis quamuis foret in partem *Hungari* propensior, se continuit, & tristior, quam pro causa & tempore, lachrymis etiam interdum indulgens, offereos tamen se pro omni loco & tempore, pro pace Regum & Regnorum, fideliter laboraturum, in Comitiua *Hungarorum* versus *Przesburg* contendit, vrbem exinde remeaturus.

discedit ur.

Stridora bellorum in *Bohemia* per inducias quiescente, rumor vulgaris, vbique diffusus, disseminabatur, veneni virus *Wladislao Bohemiæ* Regi comparatum esse. Hunc etsi singuli horrerent, Regiæque timerent vehementer valetudini: non tamen diligenter inuestigando, deprehendere poterant autorem tanti mali. Erupit tandem, prodente quodam homine, *Ruthenο* genere, &

Georgius

Georgius Luczki Bohemus lingua, apud montes *Kuthnos*, mandato Regio, captus (ille A enim tenuem & inopem aliena stipe ducens vitam, cum Coniuge & liberis degebat) confessus est, a *Matthia Hungariæ* Rege, viginti millibus florenorum, quorum duo accepisset, se per praxim & tractatum *Alberti Kostka*, ad patrandum tam abominabile scelus, subornatum esse, confirmabat. Id venenum in domo sua in *Kutnis*, in pixide stannea repertum, quod ipsemet *Luczki*, vsque in *Venetias* se defatigans, præsente præfato *Ruthenο* indice: pro ducentis quinquaginta florenis emerat, tam potenti rabie refertum, & non esum, non potatum, neque litum, sed in hominem tantummodo vaporatum aut insufflatum, quemlibet mortalem facile perimebat: quo se & ipse *Georgius Luczki*, beneficia *Wladislai Bo-* B *hemiæ* Regis in multis expertus, vt digna morte interiret, petebat extingui. Dabatur & coniectura perspicax, ex prodigo *Georgii Luczki* sumptu, qui ex inope factus diues, non solum viuebat opipare, sed & necessariis sorum mutuabat. Hic in castrum *Karlisten*, vt illic tutius seruaretur, deductus, & carceri horrido inclusus, vt scelestos dolos *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, coram *Frederico Romanorum* Imperatore, aut saltem Nunciis ab eo mittendis, depromeret, sumpto veneno, ne veritatem testari cogeretur, mortem sibi consciuit.

1473. L[...]czki Bohemus, qui Matthiæ Regis Hungariæ auro corruptus Wladislao Bohemiæ Regi venenum parauerat,

carceri inclusus, se ipsum veneno perimit.

Die Iouis decima mensis Augusti, *Hussenkaschen*, Persidis & inferioris *Armeniæ* Cæsar, pluribus victoriis illustris, instigante, & supplicante vxore sua *Catharina*, filia Imperato- C ris *Trapesuntini*, in fauorem & defensionem Christianorum, cum *Mahumeth Turcorum* Cæsare, in *Natulia*, solo *Turcorum* natiuo, prope *Euphratem* fluuium, & circa oppidum *Harsursan*, hora nonarum confligit. Et quamuis *Turcus* omnium suorum Principatuum gentes, in eam vniuersæ dimicationis, adeo, vt solæ fœminæ, senes, & impuberes, in sedibus remanerent, coadunasset: prælio tamen conserto, cessit *Hufshenkaschen* victoris. In quo de *Turcorum* exercitu cæsa sunt quinquaginta sex millia bellatorum, & centum quinquaginta *** Habens autem *Hussenkaschen* quadraginta quatuor millia exercitatorum, quorum vnum filius eius maior D *Vgurlimben*, alterum minor filius *Dzmal*, tertium *Baiandur*, magnus Satrapa, quartum ipse, ducebant. *Turcum* cum copiis centum quinquaginta millibus, in curribos & bombardis pugnantem circumdedit, & profligauit, & nox superueniens pugnam diremit, ac *Turco* spacium euadendi in *Constantinopolim* dedit. In ea pugna filius *Hussenkaschen Dzmal*, & decem millia de exercitu suo occisa. Omnes autem sui Proceres & Optimates, qui capti fuerant, seruati sunt, numero triginta quinque. Inter quos erat *Kaschmurath* magnus & potens Princeps. Apud

Turca ab Hussenkaschen, Persidis & inferiorum Armenia Cæsare, profligantur.

1473.

Matthiæ Hungariæ Regis exercitus in Austria extinctus.

Austriam quoque exercitus Matthiæ Hungariæ Regis, qui se fratres appellabat, clade à Barone Austriæ Eczinger profligatus, partim farina & sale, quibus calx mixta erat, extinctus, in pane. Reliquiæ autem eorum, desertis præsidiis in Pannonias ad Hungarum effugerant. Alius item exercitus Turcorum, qui Bossinam occupauerat, Carinthiam & Styriam, hostiliter ingressus, fere totam depopulatus est: infinitam hominum vtriusque sexus, & puerorum multitudinem, in captiuitatem, nullo repugnante, abigens. Districtus etiam Mszenyecz, prope Kiiow, à Tartaris tunc vastatus est, & septingentæ animæ in captiuitatem abductæ.

Turcæ Carinthiam, & Stiriam populantur, Tartari apud Kiouiam prædas agunt.

Decani Posnaniensis Adæ, Frederico Imperatori Romanorum, qui illum in Almania apud Ciuitatem Gaden offendit, plusquam gratus fuit aduentus, & suæ legationis series. Metuebat enim, ne concordia inter Casimirum Poloniæ, Matthiam Hungariæ, & Wladislaum Bohemiæ Reges, iuxta recessus Nissenses, Imperatori optime notos, secuta, totis viribus contra eum Hurga ia Rex incumberet. Solita tamen vafricie vsus, magna spe, Adam Decano Posnaniensi, per se & suos officiales, perque Albertum Marchionem Brandeburgensem impleto, nullum, ad legationem Casimiri Regis Poloniæ, per præfatum Adam Decanum Posnaniensem, responsum ædens, vtrique Regi, videlicet Poloniæ & Bohemiæ, per eundem Adam Decanum Pasnaniensem, denunciat, *quatenus, pro Diæta generali, per ipsum in ciuitate Augustensi, pro prima die mensis Septembris indicta, suos notabiles, cum pleno mandato, ad stabiliendum noua fœdera, transmittant Legatos*, pollicens *se in Diæta illa, finalem declarationem, vna cum Electoribus singulis, pro Wladislao Rege Bohemiæ facturũ*. Inescatus hac denunciatione vterque Rex, & existimantes se in Diæta præfata, cæsareo suffragio, de Hungariæ Rege, qui & ipse, illuc suos destinauerat Oratores, facile triumphaturos notabiles Legatos, in Diætam Augustensem, transmittunt. Et Poloniæ quidem Rex Casimirus mittit Paulum Lissyenski, Subdapiferum Sandomiriensem, Capitaneum Chelmensem & Belzensem, & Stanislaum de Kurozwaki, Canonicum Cracouiensem. Bohemiæ vero Rex Wladislaus, Burzianum supremum Cubicularium, Byeniatzium Kolowroth de Lipschten, & Iodocum Secretarium. Qui cum in locum Diætæ tenderent, intelligentes nec Fredericum Romanorum Imperatorem, nec Electores, ad Diætam constitutam, in Augustam venturos, in Alberti Marchionis Brandeburgensis regionem, in oppidum Tulderberg declinarunt. Ibique hebdomadis plusquam viginti fuerant immorati. Imperator siquidem Romanorum Fredericus, priuata malens curare, quam publica, in Rhenum diuertit, & cum Carolo Burgundiæ Duce Treueri conuenit. Vbi post longos & varios tractatus, super desponsatione filiæ Ducis Burgundiæ, pro filio Imperatoris Maximiliano, habitos, quarta decima mensis Nouembris, Fredericus Imperator Romanorum, non sine præiudicio & iactura Principum Almaniæ, & totius nationis Germanicæ, Carolum Burgundiæ Ducem Romanorum Regem creari, eligi, & in Aquisgrano coronari permittit: consignans sibi pro corpore & fundo Romanorum, Regni Leodium, & Episcopatum de Vtrich. In cuius beneficii recompensam, Burgundiæ Dux solenne homagium, iuxta ac Rex Romanorum, Imperatori Frederico, in Treueri præstat, & filium suam, quæ Wladislao Bohemiæ Regi procabatur, filio Cæsareo Maximiliano desponsat, & iure dotis sibi centum aureorum millia, & omnia Dominia, quæ in Sueuorum gente, & quæ in Elsacensi regione, partim obligata, partim vendita, à Duce Austriæ Sigismundo, & à Domo Austriæ, obtinebat, assignat, ea conditione interposita, *vt omnia illa Dominia, & omne dotale munus, in Austriæ domo, perpetuo remaneant, etiamsi filium Cæsareum, ex filia Ducis Burgundiæ, nullum pignus susceperit*. At mihi conditiones huius connubii reuoluenti, plurimum indecorum videtur, titulum Romanorum Regni & authoritatem, ex Germania in Gallos, ob priuatum quæstum translatum esse, & Catholici orbis Cæsarem, quasi nihil melius successori suo præstare posset, possessiones Deo dicatas condonasse. Ob quas res, vereor, & Regnum & connubium, in multifarios casus & infortunia, iusto Dei iudicio, casurum.

Legati Poloniæ, Bohemiæ & Hungariæ Regum inuitati à Frederico Imperatore, pro pace componenda in negocio Bohemico,

frustra ad Conuentum Augustæ indictum procedunt.

Imperatore ad Carolum Burgundiæ

Ducem diuertente.

Quem in Regem Romanorum eligi permittens,

filiam eius procante eam Wladislao Bohemiæ Rege, Maximiliano filio suo desponsat sub certis conditionibus.

Sub breui deinde interuallo temporis, Fredericus Romanorum Imperator cognito, quia Carolus Burgundiæ Dux, in conditionibus sibi ab Imperatore datis, confœderatum suum Matthiam Hungariæ Regem relinquere nullatenus consentiebat, omnem contractum rescindens, ex Treueri discessit. Cuius recessu, Carolus Burgundiæ Dux, se confusum plurimum dolens, magnos concepit ignes: assidue voluens, vt se de Cæsare vindicaret.

Affinitatis ratio inter Fredericum Romanorum Imperatorem, & Carolum Burgundiæ Ducem inita, dissoluitur.

Cæsar Fredericus, perditis multis sumptibus, & tempore longo inaniter in Rheno expenso, non nisi pro Dominica Septuagesimæ, anni proxime sequentis, quæ in tredecimam mensis Februarii diem ex anno cadebat, venit in oppidum Imperiale Rothemberg. Vbi Oratores Casimiri Poloniæ, & Wladislai Bohemiæ Regum, qui tanto tempore, per Albertum Marchionem Brandeburgensem, omnibus necessariis abunde & splendide tractabantur, in Comitiua Regis Daciæ, & præfati Alberti Marchionis, venerunt. A quo benigne suscepti, & Norembergam ardducti, quo & Cardinalis sancti Marci, Patriarcha Aquilegiensis, & Legatus Apostolicus, Electores-

que

1473.

Wladislaus per Fredericum Imperatorem Romanorum Bohemiæ legitimus Rex & Elector Imperii renunciatur. Matthia Hungariæ Rego reprobato. Contraquem & fœdus exterminaturi illum ineunt.

que Imperii, & frequentes *Almaniæ* Principes, conuenerant. Ibi Cæsar beneuolum se & amicissimum *Poloniæ* & *Bohemiæ* Regibus A præbens, & promissa sua effectu complens, de consilio Electorum & Principum suorum *Wladislaum* primogenitum *Casimiri Poloniæ* Regis, virum iustum, naturalem & legitimum *Bohemiæ* Regem pronunciat, diffinit, & decernit. Illumque ad Electoratus officium, *Matthia Hungariæ* Rege reporbato, admittit. Tempus vero ad præstandum sibi feudum, tanquam ab Electore, in sua potestate reliquit. Fœdus deinde nouum scribit, & init, vt omnes tres Reges, cum omnibus potentiis, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, simul consurgant, & pestem vniuersæ christianitati nociuam exterminent, non prius terminia *Hungariæ* B excessuri, donec destinata perfecerint. Oratores Regii, non nisi circa festum Paschæ, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, in *Lanciciam*, reuersi sunt: plurimum fœlices & magna laude digni, quibus & res maximas conficere tributum est, & ex regionibus peste epidimiæ infectis, in quibus periculosissime versabantur, redire incolumes.

Ioanne Grusczinski misere & turpiter mortuo

Die Veneris, octaua mensis Octobris, *Ioannes Grusczinski* Archiepiscopus *Gnesnensis*, vocationi Regis *Poloniæ Casimiri* parendo, *Cracouiam* dum venisset, paucis illic immoratus diebus, quamuis diem præcedentem, & vesperam, vsque in horam secundam, cum necessariis, lætus & iucundus absumpsisset, C post horam tertiam noctis, subito languore inuasus, ad extremum vero valido furore correptus, & in amentiam versus, familiaribus salubria monita, & Evangelicas lectiones, cæterasque exorcisationes, quasi energuminum curaturi, ne quicquam adhibentibus, adeo per noctem illam agitabatur, quousque spiritum in Domo Abbatis *Thinyecensis*, in qua hospitabatur, inconfessus & inuiaticatus, & omnis rationis expers, exhalaret: scandalosam & lubricam vitam, in tribus Pontificatibus ducens, inter Clericos & vulgum, & eos præsertim, quorum Antistes erat, plurimum infamis, vtpote qui nullius quantumcunque enormis patrati sceleris, nec remorsu, D nec conscientia, nec admonitione, omnia sibi ducens pro licito, tangebatur. Talem mortem sortitus, qualem vitam duxerat. Iustissima id consecutus lege, vt qui viuendo obliuiscebatur Dei, moriendo, iuxta beati *Augustini* sententiam, obliuisceretur sui. Creditum insuper est à nonnullis, tam terribili morte illum obiisse, quod post mortem *Thomæ Strzepienski*, Episcopi *Cracouiensis*, ecclesiam legitimo eius Episcopo, *Iacob* de *Syenno*, potestate Regia & seculari, per vim & iniuriam, exiliato primum, deinde, excluso, adiuuante illum *Ioanne Luthkonis* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Vicecancellario, qui sibi in *Wladislauiensi*, deinde in *Cracouiensi* ecclesiis, successurum (vti contingit) se sperabat, prauo ingressu occupauerat. Quapropter non sine admiratione multorum contigit, vt quorum, ad vexandam *Cracouiensem* ecclesiam, & eius legitimum sponsum, mens erat vna, par quoque foret obitus. Apud *Cracouiensem* enim vrbem, ambo Sacramentis Ecclesiasticis non perfuncti, subito morbo, & ære alieno obnoxii, obierunt: Documentum maximum mortalibus futuri, ne sedes Pontificales praua ambitione introeant. Rixa illico, furor, & contentio, inter germanos Archiepiscopales, *Bartholomæum* Castellanum *Calissiensem* ex vna, & *Nicolaum Koszmider*, Pincernam *Siradiensem*, partibus ab altera, pro bonis oppidi *Kozmin*, & villis ad illud pertinentibus, exorta est, quæ Archiepiscopus viuens, grandi pecunia, apud *Hinczam* de *Rogow* Castellanum *Sandomiriensem*, pro *Bartholomæo* fratre, spreto & neglecto *Nicolao*, coemerat, & *Nicolaus Koszmider* ea surripuerat, æquam sibi eorum, non secus, quam patrimonii, contra iura Regni *Polonici*, vendicaturus portionem. Funus Archiepiscopale, prosequente illud extra vrbem *Casimiro* Rege, & vniuersis processionibus vrbis, à nonnullis familiaribus suis, paucis tamen admodum, *Gnesnam* delatum est. Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, processionis honorem illi impendere dedignantibus, in *Gnesnensi* ecclesia parum iustis funeriis, & sepultura humatum. Nec immerito, plurimas enim & enormes, viuens Ecclesiæ *Gnesnensi* intulerat alienationes, tam in decimis, quam in villis. Administratore ad sedem vacantem *Vricle* de *Gorka*, Præposito *Gnesnensi*, & Regni *Poloniæ* Cancellario, electo, Comitiorum insuper die, festo videlicet sancti *Ioannis* Euangelistæ, ad eligendum nouum Pontificem instituto, adueniente, *Iacobus* de *Syenno* Episcopus *Wladislauiensis*, vniformiter a Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, quem Rex *Poloniæ Casimirus*, dudum designauerat, & quem *Lucas* de *Gorka* Palatinus *Posnaniensis*, *Ioannes* de *Rythwiani*, Regni *Poloniæ* Marschalcus, *Sbigneus* de *Olyeschnicza* Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, Scholasticus *Cracouiensis*, & *Matthias Mosinski*, Capitaneus *maioris Poloniæ*, nomine Regio *Gnesnam* missi, deligi expetebant, postulatus est. Ea tamen postulatio, parum vel nihil sibi contulit iuris vel momenti. Summus enim Pontifex *Sixtus* Papa quartus, literis Regiis rogatus, *Iacobum* de *Syenno*, anticipando Prælatorum & Canonicorum *Gnesnensium* electionem decem & septem diebus, die Veneris, decima mensis Decembris in *Gnesnensem* Archiepiscopum;

Ioannes de Syenno Episcopus Wladislauiensis in Archiepiscopatum Gnesnensem,

1473.

Sbigneus vero de Oliefchnicza in Wladislauienfem fuccedit.

Sbigneum vero de *Olyefchnicza*, Regni *Polonia* Vicecancellarium, pro quo etiam *Cafimirus* Rex, fcriptis fuis intercedebat, die Mercurii, vndecima Decembris, in Epifcopum *Wladiflauienfem*, Capitularem electionem prohibens, atque irritans, pronunciauit: non fine Capitularium *Gnefnenfium* grauì indignatione. Qui pronunciationem ipfam, a *Iacobo Wladiflauienfi* Epifcopo, & fuis fautoribus obtentam, priusquam ad poftulationem eius procederetur, præfenferant. Sedit autem *Ioannes Grufczinsky* in fede Metropolitana, annis nouem, minus decem diebus. In fratres germanos, in *Bartholomæum* tamen, Caftellanum *Califfienfem*, enixius lafciuus, quibus ftudio ardenti Ecclefiaftica, & Secularia, Dominia, Magiftratus, & beneficia procurabat. Hic, in fauorem *Cracouienfis* Ecclefiæ, in villa capitulari *Rzgow* ecclefiam parochialem, fub titulo *fancti Stanislai martyris* erexit, eique de menfa Archiepifcopali, confenfu Capitularium accedente, decimam manipularem in villa *Rakowska wolya*, in dotem perpetuam donauit. Fratrum minorum de obferuantia, in oppido *Lowicz*, Monafterium conftituit. Decimas noualium, de quadraginta laneis, in bonis *Pabianicenfibus*, Capitulo *Cracouienfi*, item ecclefiæ *Sandomirienfi*, decimas manipulares in villis *Pothworow*, *Pothworowska wolya*, alias *Kozyakali*, *Kaffow*, *Kaffowska wolya*, *Dlugi*, *Dluska wolya*, *Guthow Guthowska wolya*, & *Czarnoczin*, in clauc *Langonicenfi* confiftentes donatione perpetua donauit & infcripfit.

Matthias Hungariæ Rex, Modragora quam gentes, quæ fe fratres appellant, fub aufpicio & ductu Polonorum incaftellauerant, & prædas multas in Hungaria agebant,

Continuabant gentes *Polonica*, quæ fe *fratres* appellant, in duobus montibus, vt fupra diximus, *Modra* videlicet *Gora*, & *Bukowycez*, quos in *Hungaria* incaftellauerant, fuum incolatum. Augebanturque indies, & tam incendiis, quam prædis, & homagiationibus, in *Hungaria* Regnicolas graffabantur. Quam rem deteftabilem, cum omnes prudentes abominarentur: non deerant tamen hi, qui illam, vt pote fuo ingenio, fuoque fuggeftu conflatam, magnis laudibus gloriabundi efferrent. Verum etfi communes Regnorum Barones, rem huiusmodi, veluti peftiferam, & bellum atrox inter Regna creaturam, diffoluere æftuaffent, & conuentui apud *Kyesmarg* diem dixiffent. *Matthias* tamen *Hungariæ* Rex, paruam fpem in placitationibus reponens, collecto ex mercenariis, & *Hungaris*, *Polonis*, *Bohemis*, *Auftralibus*, & *Slefitis*, milite, qui non nifi mille ducentos armatos explebat, primum ad montem, qui *Modra* appellatur, circa feftum fancti *Nicolai*, hibernale tempus nihili pendens, venit, bombardisque raræ magnitudinis admotis, facile illum defenforibus, qui pauci in eo remanferant, fatigatis, cum Rex in fauciatorum locum integros fubmitteret, & folus cohortator adeffet, expugnat. Et Præfecto eius montis *Ioanne Suchodolski*, de armis *Ianina*, vel euadente, vel ex compofito dimiffo, cæteri omnes in captiuitatem venère. In hac oppugnatione *Nicolaus Czupur*, Voieuoda *Tranfyluanienfis*, qui magnum in *Polonos* hoftilem animum fertur geffiffe, ac frequentius ingeminaffe, *non fe pœnas inferni, fi tantummodo cladem Polonorum vidiffet, recufaturum*, obiit.

expugnat, & Præfecto elapfo, milites Polonos capiuntur.

Bukowiecz montem arte & natura munitum, omnibusque neceffariis pro toleranda obfidione prouifum.

Henricus Barzi, Matthiæ Hungariæ Regi

Eo mente *Modragora* conquifito, & præfidio illi impofito *Matthias* Rex *Hungariæ*, ad alium, qui appellatur *Bukowyecz*, tranfit, & exercitum ducit. Ibi expugnatio, quod in faxofo, arduo, & abfciffo loco, mons fitus eft, & arte multis propugnaculis munitus, fingulis infuper victualibus, quæ obfeffis ad vnius anni fpacium affatim fufficerent, optime prouifus, difficilior videbatur, manus etiam egregia trecentorum militum illum tuebatur. Verum *Henricus Barzi*, cum duobus fratribus germanis, videlicet *Petro* & *Nicolao*, nobilis de armis *Cyphorum*, montis prælati præfectus, iam pridem a *Mathia Hungariæ* Rege, duobus florenorum millibus corruptus, & montem & milites prodidiffe, & *Mathia Hungariæ* Rege, munitionem audaciffime oppugnante, bombardas, baliftas, & fagittas, cæteraque defendicula, aut occuluiffe, aut obferuauiffe, proditionem vero excufaturus, vt incolumibus militibus, cum fingulis tantummodo veftimentis, armis & equis relictis, abire liceret, pepigiffe, montemque dediffe, vniuerfaliter infimulabatur: Cuius deditione, parum contentus Rex *Mathias* in maiorem contumeliam deditorum, & fuam ampliorem laudem, omnia arma ad fe in Caftra ferre, & fibi præfentare iuffit, nec, enixius à nonnullis rogatus, vt illis gladios faltem relinqueret, deprecari potuit, quin etiam in dedecus amplius eorum, fuftem in manus tradens, ferre illos, cum hac obiurgatione iuffit. *Ite*, inquit, *in Poloniam baculati, non milites, fed Regis veftri infignes proditores, indigni, qui ferro fuccingi debeatis.* Præftantiores infuper eorum, ne vnquam contra fe militarent, iureiurando aftrinxit. Fraudem hanc *Ioannes Vilk* armiger Regius, natione hic *Pomeranus*, fed vir egregius bello & audacia erat, non ferens, apud Oppidum *Kroffuo* in *Ioannem Suchodolski* irruens, ipfum in fuo hofpicio gladio transfodit. Cuius rei gratia, dum fententiam damnationis capitis, per *Nicolaum Pyeniazek* Succamerarium *Cracouienfem*, & Tenutarium *Kroznenfem*, quod vi hominem indamnatum occiderat, excepiffet. Rex *Poloniæ Cafimirus*, miffo veloci Nuncio, illum ex mor-

1473. ex morte eripuit, *Henricum* vero *Barzi*, & fratres eius, cæterosque authores turpis deditionis captiuauit. Adeo enim turpem deditionem scriptura firmatam fecerant, vt se neque pro Rege suo *Poloniæ*, neque pro patria Regno *Poloniæ*, vnquam contra *Matthiam Hungariæ* Regem militaturos, sub fide & honore, iureiurando, literis & sigillis, graui & execranda pollicitatione inscriberent.

turpissimis dedit conditionibus.

Feruore & nimia siccitate annus insignis,

Annus hic fuit insignis, in omni *Europa*, & vniuerso Regno *Poloniæ*, sydere solari plus solito efferuescente, & nullas dante pluuias, Comete stella, quæ præcesserat, causante caumata, & penuriam aquarum, adeo vt perennes aquæ verterentur in aridam, & flumina *Poloniæ* principalia, vbique fuerunt permeabilia. Non solum enim circa *Cracouiam, Sandomiriam, Varschouiam, Ploczkam*, sed & circa *Thorun*, *Visla* erat vadabilis. Fumabant in vniuersis *Poloniæ* Regibus, syluæ, borræ, arbusta, saltus, irremediabili igne, nec ante rescindi flamma poterat, donec ignis etiam radicem arborum voraret. Ex quo vbique fragor ruentium saltuum audiebatur. Apum quoque & alueariorum arbores plurimæ deletæ, segetes exterminatæ siccitate. Et quadrupedum, quæ herbam simul cum sabulo carpebant, stomachum limo implente, mortalitas secuta. Incendia insuper crebra, in *Polonia* Regno, plus solito prouenerant. Nam & *Cracouiensis* ciuitas, dum Martis die vigesima sexta mensis Iulii, incendio in Stradomia exorto, cum ecclesiis & Monasteriis S. *Hedwigis*, sancti *Bernhardini*, flagrasset, altera etiam die apud sanctimoniales, sancti *Andreæ* igne consurgente, platea canonicalis, item Castrensis, & Monasterium sancti *Andreæ* cum ecclesia flamma consumpsit. Arx etiam *Cracouiensis* ægre defensa. Arserunt & oppida *Wieliczka, Conin, Belz, Chelm, Lubomlya*, item ecclesia *Lanciciensis*, cum omnibus curiis Archiepiscopali & Canonicalibus, item Monasterium *Claratumba*, alias *Mogila*, cum omnibus officinis, oppidum *Sandomiriense*, licet frequenter incenderetur, studiosa tamen cura incolarum defensum est. Præsumptum est *Hungariæ* Regem *Matthiam*, missis incensoribus *Polonis*, & aliquibus religiosis, auro corruptis, huiusmodi incendia effecisse.

item multorum locorum in Polonia conflagratione.

1474. Natalem & ortum Domini nostri Iesu Christi, & dies plures antecedentes, & subsequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex apud *Visliciam* oppidum, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, egit. Illuc namque ex *Cracouia* (quoniam *nona Ciuitas Korczin* peste epidimiæ infecta extabat) diuertens, aliquos Conuentus in ea, & in *Opatowiecz* tenuit: Subueniri sibi pecuniario subsidio, à militibus, ad manutenendum stipendiarios, pro reprimendo bello, quod indubie ab *Hungaro* incumbere annunciabatur, expostulans. Verum etsi in huiusmodi Conuentibus plura vtilia fuissent decreta, & signanter, vt quilibet miles, militem studiose, & ex proposito occidens, pœnam captiuitatis vnius anni, in fundum turris detrusus, perferret, & pro capite casualis homicidii, centum videlicet & viginti marcas lueret: ad rescindendum ausus temerarios militum, qui increuerant. Item vt milites, iuxta quantitatem bonorum hæreditariorum, in bello quolibet militarent. Vniuersi etiam ad perfunctoriam militiam, nullo metu eos coercente, cum Regem leui pendent, se restrinxerant. Item vt sex grossi, de laneo quolibet possesso Regi soluerentur pro subuentione. Omnia tamen hæc, & plura alia sana consilia, atque scita, per cunctationem Regiam, militumque inobedientiam non ponebantur in executionem. 1474.

Tributum pro bello, in quod Hungarus spectabat, reprimendo. Casimirus Rex à suis expetit. Legemque contra homicidas, & vt pro bonorum hæreditariorum qualitate militetur, constituit.

Interim *Matthias Hungariæ* Rex, hostiliter infestus *Casimiro* Regi, & Regno *Poloniæ*, effectus, quoniam frequenter ab eo affinitas, & amicitia postulata, & tentata, secus cesserat, sex millia armatorum clandestine per syluas, *Poloniam* ab *Hungaria* disterminantes, sub duce *Thoma Tharczi Hungaro*, hærede de castro *Siednilipi*, in Regnum *Poloniæ* mittit. Qui, quo amplius *Polonos* falleret (etiam nec tum curam aliquam aut custodiam sui faciebant: quamuis plurima de aduentu hostium ex *Hungaria* accepissent auisamenta) per turmas ingressi, & nocte intempesta oppidum *Zmigrod*, cum scalis aggressi, nullo negocio, oppidanis secure dormientibus, conquirunt. Arcem deinde bombardis quassatam, muro subruto, per deditionem accipiunt, & in vtraque receptaculum & nidum sibi constituunt: oppidu & arce nouis fossis & aggeribus, cæterisque propugnaculis, per se & agrestes, quos homagiauerant, communitis, siluis quoque præsidio forti pedestrium, ne concludi arborum deceptione possent, prouisis, in singulas partes in longum & in latum discurrendo impune, oppida *Iaszyel, Brzosthek, Koluczicze, Fristhad, Dąbowdzyal, Duklya*, & villas prope ducentas, incendio consumunt. Oppidum insuper *Pilzno*, populosum ea tempestate, & in diuitiis opulentum, prohibente Rege, ne se pactione, datis quadringentis florenis, ab hoste redimeret, incensum & solo æquatum: populus vtriusque sexus præfatorum oppidorum, impuberibus & senibus interfectis, in *Hungariam* Captiuus ductus, Oppidum *Kroszno* obsidione vallatum,

Irritatus negata affinitate Hungariæ Rex Matthias, Duce Tharczi, militibus missis

nocte Zmigrod oppidum & Castrum capit.

Ibique receptaculo sui instituto

exurit & vastat Montana: pluribus oppidis & villis prope ducentis incensis. Inter quæ & Pilznam, tunc oppidum diues & populosum,

1474. in ſpem proditorum, qui illius portas iam hoſtibus aperuerant, item & Caſtrum *Golyeſch*, ab hoſtibus nocte integra impugnata, à *Polonorum* militibus egregie defenſa ſunt. *Caſimirus Poloniæ* Rex tot malis permotus, vniuerſas terras ad arma conſurgere mandat. Verum illæ multorum annorum pace, deliciis, & mollicie languidati, hybernali inſuper tempore eos qualificante, tardiſſime in eam expeditionem conſurgendo, villas Eccleſiaſticas deuorare contenti, excluſis earum colonis, ſub tectis eorum lungo tempore deliteſcebant, & interim hoſtes libere, nullo repugnante, ad prædas, cædes & incendia circumquaque graſſabantur. Caſtrum etiam Epiſcopi *Cracouienſis Muſchina*, ab altero exercitu *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, ob paucitatem defendentium, pacto deditum eſt.

& Caſtrum Muſchina deditum Polonis reſiſtentiam opponere cunctantibus.

Priusquam autem bellum præfatum ſerpere cœpiſſet, Prælati & Barones *Hungariæ*, gliſcens malum ſedaturi, miſſis ad Prælatos & Barones *Poloniæ* frequentibus Nunciis, Conuentum deprecabantur. Quo impetrato, deſignati fuerunt ad illum per *Matthiam Hungariæ* Regem, qui conſtanter, ſed vafre, negabat ſe agro *Polonico* bellum intuliſſe, *Gabriel Tranſyluanienſis*, *Oſzwaldus Zagabienſis*, Epiſcopi, *Emericus Diak* de *Zapola*, Comes *Scepuſienſis*, *Ioannes Pancratius*, Palatinus *Tranſyluanienſis*, *Georgius Quinque eccleſienſis*, & *Caſpar Scepuſienſis*, Præpoſiti. Deputauit & *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſuos, videlicet *Iacobum* Archiepiſcopum *Gneſnenſem*, *Ioannem* Epiſcopum *Cracouienſem*, *Dobeslaum Kmitha* Caſtellanum *Lublinenſem*, & *Ioannem* de *Rithwyani*, Regni *Poloniæ* Marſchalcum. Sed dum *Pannonici* Oratores in *Luboeza*, vbi & *Matthias Hungariæ* Rex erat, & *Polonici* in *Sandecz* ſtando, de ſaluis conductibus, & eorum ineſſicacia, iurgando tempus tererent, multa mala, cædes, & incendia ſecuta ſunt, inſidiæque ſuſpectæ, Conuentum noſtrorum cum *Pannoniis* impediebant, quibus Barones *Poloniæ* nectendos, vulgus ſabulabatur. Interdum omnibus pariter, interdum ſoli Marſchalco, hoc malum minabatur. Sub quo tempore *Matthias Hungariæ* Rex, vnum ex Legatis ſuis, *Oſzwaldum* Epiſcopum *Zagrabienſem*, & pleroſque de his, qui in ſuo exercitu ducebant ordines, quaſi cum *Polonis* ſentirent, in *Luboeza* captiuauit. Tandem dum apud antiquam villam *Hungariæ* apud *Schramouicze Poloni* ex more conueniſſent, pax perpetua inter Regna reformata eſt, die Lunæ vigeſima prima menſis Februarii, captiui redditi, caſtra interrepta, videlicet *Zmigrod* & *Muſchina* reſtituta, damna hinc inde compenſata, cum *Wladislao* Rege *Bohemiæ*, & Regno, triennalis treuga inſcripta. *Poloniens* exercitus, tyrannide ſæua, in A ædes ſacras, & bona Eccleſiaſticorum debacchatus, nulla re memorabili geſta, ad proprios Penates, onuſtas habens ex præda pauperum Quadrigas, rediit.

Poſt varias altercationes tandem pax perpetua inter Matthiam Hungariæ, & Caſimirum Poloniæ Reges, eorumque Regna firmatur. Cum Wladislao vero Bohemiæ Rege induciæ triennales concluduntur.

1474.

In *Vislicienſi* oppido, *Caſimiro Poloniæ* Rege ſtante, venerunt ad illum *Stephani* Voieuodæ *Valachiæ* Nuncii notabiles, ſabbato poſt Epiphaniæ octauas, *Stephanus Thurkulacz*, & alii, per quos denuociabat, Voieuodam *Beſſarabiæ Radulonem*, hoſtem ſuum, *Turcorum* etiam ſubſidio auctum, ſe profligaſſe; vxoremque ſuam & duas filias, & omnem Theſaurum in caſtro *Dabronicza*, B in quo *Radul* confugerat, & inde clam effugerat, abſtuliſſe, & maiorem partem ſuorum Dominiorum poſſediſſe. In quorum omnium teſtificationem, viginti octo banderia, hoſti detracta, *Caſimiro* Regi die Solis, ſexta decima menſis Ianuarii præſentauit. Sed denunciationem tantæ denunciationis, & læticiæ, ſuperueniens poſt triduum Nuncius alter fœdauit, referens *Caſimiro* Regi, *Radulonem Beſſarabiæ* Voieuodam, auxiliantibus ſibi *Turcis*, & *Beſſarabiam* recuperaſſe, & Præfectos caſtrorum, quos *Stephanus* inſtituerat, Caſtris conquiſitis trucidaſſe, & agrum *Valachicum* in magna parte igne populaſſe: petens, vt *Stephanum* Vo- C ieuodam, rebus ſuis diffidentem, *Polonici* exercitus auxilio reficeret. Miſſus itaque extemplo, ad illius ſuffragium, *Podolienſis* terræ, ſub Duce *Michaële Buczaczki*, Capitaneo *Snyathinenſi*, exercitus, miſſi & alii duo Oratores, *Dobeslaus Biſzowski* Caſtellanus *Belzenſis*, & *Ægidius Suchodolski*, qui vtrumque Voieuodam, æquis conditionibus pacem accipere inducerent. Sin minus, induciis bellum ſuſpenderent; quo facilius Voieuoda *Moldauiæ Stephanus*, *Caſimiro* Regi *Poloniæ*, contra *Hungarum* auxiliaretur. Sed hi, *Stephano* Voieuoda *Moldauiæ*, apud Curiam *Waſzwli* offenſo, mandatis Regiis expoſitis, quæ illi fuerunt gra- D tiſſima, intelligunt illius mentem ad pacem cum *Radulone* ineundam qualificatam non eſſe, non quod æquas conditiones acceptare nollet; ſed quoniam *Radul Turcorum* manibus, omnibus Caſtris ſuis conſignatis, ex eorum arbitrio & nutu dependens, nihil ex ſuo agere poterat, aut audebat, in alieno iure conſiſtens, *Stephanus* Voieuoda, cum omnium gentium ſuarum copiis, apud præfatam curiam *Waſzwli*, nulla arte, aut naturali ſitu, munitam, cum vxore & filio filiaque conſiſtens, ne *Turci* cum *Radulone* terras ſuas irrumperent, forti reſiſtentia prouidebat: vxorem & filiam *Radu-*

Stephano Voieuoda Moldauiæ, per Nuncios Caſimiro Poloniæ Regi denunciante, quod Radulonem Palatinum Beſſarabiæ, auxilio Turcorũ auctum, profligaſſet, & duas filias cum vxore illius captiuaſſet, ſuperuenit alter Nuncius, Beſſarabum ſua recuperaſſe, & Valachiam vaſtaſſe nuncians. Mittitur itaque à Rege Caſimiro Valacho ſubſidium, vna cum Oratoribus pacem inter ipſos Palatinos compoſituris.

1474. *Radulonis* detinens, apud *Sochaczouiam*, in captiuitate.

Recedens ex *Vislicza Caſimirus Poloniæ* Rex, primum in *nouam Ciuitatem Korczin*, deinde in *Opathowyecz*, confluentiam exercituum ſuorum illic opperiturus, conceſſit. Vbi die Solis, ſexta Menſis Februarii, venerunt ad ſuam Serenitatem, duo *Venetorum* Oratores, videlicet *Paulus* dictus *Omnibene*, & *Antonius*, qui dono non contemnendo, Stamine Adamaſcino, aureis filis per totum intexto, Regi *Caſimiro* oblato, petita amicitia, & beneuolentia Regis, alter petebat ſe *Capham*, vt exinde *Huſzenkaſchen* adiret, res Catholicorum apud illum promoturus, alter *Moskwam*, quædam negocia ſummi Pontificis, illic apud Principem *Moſchouiæ* acturus. Vtrique mos geſſus, & comites ſecuritatis, conceſſi. Venit & ſub eo tempore *Catherinus Zeno Venetus*, vir induſtrius & nobilis, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, ab *Huſſenkaſchen Perſarum* Rege, cum legatione & literis, in *Chaldaico* ſcriptis, miſſus. Summa legationis & literarum hæc erat. *Vt Caſimirus Poloniæ Rex, contra Machumeth Turcarum Cæſarem, hoſtem fidei Chriſtianæ, à ſe aliquoties victum, cum cæteris Catholicis Regibus & Principibus, primo vere conſurgat: certus exiſtens ipſum Huſzenkaſchen, cum decem centenis millibus armatorum, pro Turci exterminio venturum.* Similem quoque legationem idem *Catherinus Zeno*, qui apud *ipſum Huſzenkaſchen* triennio Legatus *Venetorum* morabatur, & præſens erat, quando *Huſſenkaſchen Turcorum* Cæſarem, apud oppidum *Herſurſan*, in die ſancti *Laurentii* profligauit, ad ſummum Pontificem, item ad Reges *Franciæ*, *Napulea*, & *Hungariæ*, item ad Dominium *Venetorum* habuit. Quem *Caſimirus Poloniæ* Rex, honoratum & donatum, in *Hungariam* deduci procurauit. Habuit etiam idem ſecretiſſimam ad *Caſimirum Poloniæ* Regem legationem. *Habet*, inquit, *Cæſar Huſſenkaſchen, pulcherrimas duas filias, ex Catharina Trapenſuntium Imperatoris filia ſuſceptas, harum tibi maiorem natu offert vnam deſponſare filio, baptiſmo Chriſti per prius abluendam. Dotem vero cum ea offert omne Græcorum Imperium, non prius per te ſuſcipiendum, donec & Conſtantinopolim, & omnem Græciam tibi pacificam, & à Turco liberatam, effecerit. Offert inſuper contra Hungariæ Regem Matthiam, omnes ſuos ſumptus & potentiam, pacificum te & filios tuos, in Pannonico, & Bohemico, Regnis, quæ Matthias occupare iniuſte nititur, effecturus.* Hæc tam amiciſſima oblatio, nihil penſi habere, apud *Caſimirum Poloniæ* Regem, viſa eſt, nec aliud ad illam reſpondit, niſi *per proprios Nuncios ſe Huſſenkaſchen reſponſurum.*

Venetorum duo Nuncii alter ad Huſenkaſchen Perſarum Regem, alter ad Ducem Moſchouiæ eunt.

Huſenkaſchen vero per ſuum Nuncium Caſimirum, & alios Catholicos Principes, contra Turcam ad bellum ſollicitat: offerens ſe & ipſi eum potentia ſua venturum.

1474. A Hebdomadis aliquot *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ſtatiua apud *Opathouiecz* agens aduentum exercitus ſui, qui pigre ægreque, torporem & ſegniciem in vultu & factis præferens, procedebat, item aduentum *Tartarorum* ex *Lithuania* opperiebatur: At exercitus *Polonicus*, in villis & bonis Eccleſiaſticis ſe includens, adire Regem *Caſimirum*, licet frequentibus Nunciis requiſitus Regiis, cunctabatur, grandi & hoſtili tyrannide bona Eccleſiaſtica vaſtare, diripere, & funditus delere, contentus, nullam repreſſionem hoſtibus, aſſidua in ſpolia graſſantibus, adhibebat. Nonnulli etiam in domibus ſedendo, vicina bona eccleſiaſtica, & Cmethonum eorum, in ædes & Curias inferebant. B Ad ſanctimoniales quoque in *Busko* plerique, & ſignanter *Iacobus Snopkowski*, de Domo *Rawa*, *Nicolaus Sucbodolski* de Domo *Ianina*, & *Albertus Mantowski*, de Domo *Sulima* de terra *Lublinenſi*, irruperant, & ipſas multis ſpoliis & iniuriis affecerant, adeo, vt addubitabatur, plura ne mala hoſtes an proprii Regno *Poloniæ* inferrent. *Caſimirus* inſuper Rex, quoniam mala huiuſmodi nulla animaduerſione caſtigabat, pluraque millia ſtipendiariorum habens, ocioſus apud *Opathowyecz* ſedebat, & ſuggillabatur a propriis, & ab hoſtibus ludibrio habebatur. In *maiori* inſuper *Polonia*, omnia bona Eccleſiaſtica, milites, quamuis nec dum domo egreſſi, vaſtabant, ſpoliabant, & diripiebant.

Milites Poloni bona eccleſiarum ſpoliant ac vaſtant

grauius quam hoſtes Caſimiro Rege nullam animaduerſionem faciente.

Pace perpetua, apud *antiquam villam*, & C *Schramonicze*, ſiue reformata ſiue confecta, *Caſimirus Poloniæ* Rex exercitu licenciato, & ſtipendiariis ſolutis, in quos magna vis, nequicquam expenſa eſt, quoniam & ſtipendiariorum numerum non contemnendum *Stiborius Thowaczewski*, Regni *Bohemiæ* Cancellarius adduxerat, & ipſe perſonaliter cum ſuis in auxilium Regi *Caſimiro* venerat, in *nouam ciuitatem Korczin* venit, & caſtra *Zmigrod* & oppidum ac *Muſzſchina* ab *Hungaris*, Dominis eorum, iuxta fœdus ictum reſignata. Multi tamen ex *Raſcianis* & *Hungaris*, D dum reſignato præſidio *Zmigrod*, in *Hungariam* reuerterentur, ab agreſtibus in ſyluis violati, & obtruncati ſunt: inſimulati, quod pace confecta, nouis ſpoliis in *Polonos* fuiſſent graſſati. Hæc autem pacis inter Reges confectio, Primoribus terræ *Tranſylvanienſis*, qui vſque ad *Caſimirum Poloniæ* Regem in *Opathowyecz* venerant, ſe & terram *Tranſylvanienſem*, & omnia ſua *Caſimiro* Regi dedentes, amaras excuſſit lachrymas, & anxietates immenſas. Spe enim pleni aduenerant, auxilia gentibus & pecuniis laturi *Caſimiro* Regi, ſi in bello contra *Hungarum*, infeſtum illis tyrannum, perſeuerandum duxiſſet.

Pace inter Polonum & Hungarum confecta exercitus dimittuntur

cum dolore Tranſylvanienſium: qui ad Caſimirum Poloniæ Regem ſe & ſua illi dedentes, fruſtra venerant.

Bello

1474.

Petrus Komorowski, septem arcibus, quas in Hungaria acquisiuerat, amissis acceptisque octo millibus florenorum, à Matthia Hungariæ Rege, in Poloniã rediit.

Bello *Polonico Matthias Hungariæ* Rex exonoeratus, in *Petrum Komorowski*, genere *Polonum*, de nobilitate *Ciphorum*, quod sibi A semper videbatur, invisus & suspectus, & ad nouandum res, ad bella quoque intestina, in *Hungaria* excitanda (multos enim habebat in *Hungaria*, qui secum sentiebant) procliuus, & quod secundo genitum *Casimirum* Principem, Regis *Poloniæ Casimiri* enixe, dum *Pannoniis* relictis, in *Poloniam* reuertebatur, omnifariam adiuuaret, Castrisque & Commeatibus exciperet, omnesque arces suæ potestatis quas in *Hungaria* obtinebat, traditurum se vltro, *Casimiro* secundo genito offerret, arma mouit. Et fortaliciis *Rozemberg*, *Hradek*, *Sobinyecz*, *veteri castro*, & *sancti Miklusch*, acceptis, quæ sibi iussione *Petri Komorowski* aperiebantur, quasi ami- B co & Regi, castra *Likaua*, & *Oraua* vallauit: expugnaturus ea, quacunque arte, dolo, & ingenio. Quæ tandem *Matthia* Regi fuere (nullos enim, quamuis in arduis & excelsis montibus sita, defensores habebant) pacto dedita, *Petrus* enim *Komorowski*, qui se cum vxore & paucis in *Oraua* concluserat, veritus, ne viuus in *Matthiæ* Regis potestatem veniret, receptis, a *Matthia* Rege, octo tantum millibus florenorum, castrum *Oraua* dedidit, & cum omni suppellectili in *Poloniam* se reduxit: eadem facilitate, septem Castris insignibus, apud *Hungariam* amissis, qua illa quæsierat.

Inter Henricum Posdziebraczki Koslensem & Monsterbergensem, ac Venceslaum Ribnicensem, ardet bellum, & oppidum Plczina Ducis Ribnicensis, à Bielikone, per Matthiam Regem Hungariæ, Ribnicensi Duci in auxilium, vt petebat, quem postea repudiauit, misso, obsessum

Exarsit interim subito aliud bellum in vi- C cinia. *Henricus* enim *Posdzyebraczki* Dux *Kosleusis*, & *Monsterbergensis*, pluribus spoliis, & iniuriis, a *Venceslao* Duce *Ribnicense*, præter demeritum læsus, non valens sua, & suorum ferre damna, oppidum *Plczina* obsidione vallat, propugnaculis coarctat. At *Matthias Hungariæ* Rex bellum contra *Casimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, arte & ingenio concitaturus, a *Venceslao Ribnicensi* Duce, ad defendendum se, tanquam Ducem partis suæ, imploratus, *Ioannem Byelik Slesicam*, cum duobus millibus gentium, sibi in subsidium transmittit. Sed interim *Venceslaus Ribnicensis* Dux, pœnitentia acta, quod se infido Regi in tutelam tradidisset, *Bielikonem* in *Plczina* ve- D nientem, iuxta promissa non suscipit. Sed *Plczina* locata & prouisa, in *Osswyaczim* ad *Iacobum Dabienski*, Palatinum *Sandomiriensem*, & Capitaneum *Cracouiensem*, iuxta atque fidele diuerticulum, se contulit: *Byelik* autem se delusum videns, propugnacula tamen à gentibus Ducis *Henrici*, ob metum sui aduentus deserta, intrat, *Plczinamque* obsidere non secus, quam hostis, cœpit. Cui cum auxiliaretur nemo, & defensores carerent propugnaculis, quibus hostes arcere & propellere possent, *Plczina Byelikoni* eo pacto, *vt liceret Venceslao Duci Ribnicensi adire Matthiam Hungariæ Regem, & obtinere veniam, reconciliationem & Plczinæ restitutionem*, dedita. Ex qua, cum gentes *Byelikonis*, in numero trecentarum personarum, in *Osswyaczimensi* terra agerent prædas, a gentibus Regiis profligatæ sunt, & omnis præda erepta, centum capti, reliqui aut desiderati, aut fugati.

1474.

capitur. Cuius gentes prædas in Osswyaczimensi terra agentes, per milites Casimiri profligantur.

Ioannes Zeganensis Dux magna clade spoliisque & incendiis, non sine tamen suo malo, maiorem Poloniam afficit: authore & instigatore Matthia Hungariæ Rege.

Exsiit & aliud in *Poloniam maiorem* bellum. *Matthias* enim *Hungariæ* Rex, omnifariam *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ* lacessiturus, *Ioannem Zegauensem* Ducem, data pecunia, quantumcunque is petebat, in id bellum subornat: quem suapte sponte, & furiæ fratricidales, germanum enim proprium *Henricum*, conquisito sub eo *Zegano*, impius occiderat, & dementia naturalis, qua agitabatur, qui omnem patrimonii sui sortem, Ducatum *Zeganensem*, Marchionibus *Missnensibus* nuper vendiderat, impellebat. Is, collecta quatuor millium manu ex militaribus *Slesiæ*, inter quos erant cerdones, sutores, sartores, cæterique mechanici, ex *Wratislauia* illum secuti, & *Wratislauiensium* bombardis, iussu *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, sibi traditis, adiutus, *Odra*, apud *Stiuaniaz*, vado quodam, & per pontem superato, *Casimiro* Rege *Poloniæ* cunctante, & rem, vt vanam, licet sibi per suos amicos denunciabatur, vt sui moris est, contemnente, in oram *Wschouensem*, quasi propriam, contra *Poloniæ* Regem prosecuturus iniuriam, irrupit, & oppidum *Wschoua*, certus de proditione, vehementer ab omnibus partibus impugnare cœpit. Sub quo tempore, licet proditores ab eo subornati, oppidum *Wschoua*, in locis duodecim incendissent: prouidentia tamen Ciuium, incendium extinctum est, & hostes à muris strenue, cum magna sua clade, & ignominia repulsi. Quo dolore permoti, nec audentes vlterius progredi, consumptis igne Territorii *Wschouensis*, optimis & pulchre ædificatis villis, ad tabernam, quæ *Czartoua* dicitur, se reduxerunt, medio milliari a *Glogonia*. In qua castris positis, excursiones in *Poloniam* faciebant, & prædas in castra referebant, omnibus militaribus *maioris Poloniæ*, in metum & cunctationem versis, præter solum *Petrum Gnieczki* genere nobilem de Familia *Prussi*, qui solus & vnicus, cum triginta familiaribus, in trecentos hostes, spolia agentes, irruens, & omnem illam multitudinem, cum sua paucitate prosternens, in reliquum exercitum hostilem, qui in curribus se continebat, parum prouide irruens, conclusus quadrigis, & ab hostibus vndique circumuentus, gloriosam & notabilem mortem, paucis de suis euadentibus, oppetiit. Processu deinde dierum, dom *Ioannes* Dux *Zeganensis*, munitionem, vocatum *Kopanicza*

1474. *nicza* oppugnaret, temere flammis, quæ fortalicium vorabant, se ingerens, adeo vstus, vt vix per suos ereptus, & in castra sit semianimis reportatus, nunquam deinceps priorem valetudinem, recuperare potuit. Sed & omnis exercitus suus, Ducis sui casu, adeo perterritus est, vt repentino metu actus, non secus, quam lethargicus, ageretur. Et in fugam se proripiens, subitoque in loca varia diffugiens, dissolutus est. *Maioris Polonia* Barones, & milites, quorum *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calissiensis*, Palatini, & *Matthias* de *Mosyzn*, Capitaneus *maioris Polonia*, erant principales ductores, cum exercitum de duodecim millibus adunassent, & plures hebdomadas circa oppidum *Casthen* & *Wschowa* castra tenuissent, non tamen hostibus, sub eorum præsentia, villas Regni *Polonia* adeo, vt fauillæ in eorum vultus reciderent, longe lateque cremantibus, fecerunt aliquam resistentiam, vel oppositionem. Tanta eorum erat pusillanimitas, vt sexingentæ consumptæ sunt, & prædæ ingentes abactæ. Insimulabanturque Primores exercitus, clandestina cum hoste habere commercia: postquam vbique eorum villis ab hoste parcebatur. Sed & in exercitu *Polonico* stuprationes virginum & matronarum, quas propriis eripiebant Colonis, desolationes & spoliationes Ecclesiasticorum bonorum, cæteraque enormia scelera, nemine prohibente, committebantur. Ex quo nimirum factum est, vt exercitus ille, pluribus sceleribus fœdatus, nulla re memorabili gesta, propriis non alienis, aut hostilibus, vastatis, in pœnates proprios, ridendus a singulis, non hostilia, sed propria spolia referens, reuerteretur. Culpa omnis in *Lucam* de *Gorka Posnaniensem*, *Stanislaum* de *Ostrorog Calissiensem*, Palatinos, cæterosque primores Barones referebatur.

Nicolaus Thungen Sub eodem tempore *Nicolaus Thungen*, fauentibus sibi Militaribus & Ciuitatibus *Prussiæ*, & signanter nonnullis ex oppido *Gdansk* Consulibus, Tenutariisque Castrorum, *Elsberg* & *Scheburg*, corruptis, præfata duo castra re- *Castra Elsburg, & Scheburg,* fidua *Elsberg* & *Scheburg*, fraude & dolo, quamuis ea Ciues ad fideles manus vsque ad decisionem Papæ seruanda & custodienda susceperant, in suam redegit ditionem, to- *totumque* tumque Episcopatum *Varmiensem*, & eius *Episcopatum* Castra & ciuitates ex tunc occupauit, tuendo *Varmiensem* se a censuris, per *Andream Oporowski*, verum *sibi ademptũ* & vnicum *Varmiensem* Episcopum, & Pro- *occupat.* cessum Apostolicum, per subterfugia appellationum, vt eius temeritas, & audacia, ac contumacia, priorem Regni *Polonia* hitorem, de *Prussia* habitum, interpellando suscitaret, *Casimirus Polonia* Rex, etiam hoc vulnus curaturus, ex *maiori Polonia* in *Prussia* oram descendens, apud *Thornn* egit conuentum, Cuius præsentiam *Nicolaus Thungen* parti-

mescens, ex Castris nusquam discedere, nec ad Conuentum *Thorunensem*, etiam sub salvo conductu Regio, venire ausus. *Casimirus* vero Rex epidimiæ morbum, qui iam serpere notabiliter apud *Thornn* & in vicinis cœperat, quique postea vehementius se & illic, & in *Misouia* oppidis, & vicis plerisque diffuderat, vt dignum erat, perhorrescens, paucis illic compositis discessit, & pro die sancti *Viti* apud *Piotrconiam* Conuentionem Regni generalem tenuit. In qua auditis Nunciis filii sui *Wladislai Bohemia* Regis, videlicet *Stiborio Towaczowski*, *Bernardo Byerka*, & *Alberito Sokolowski*, qui & necessitates, defectusque quamplurimos Regis & Regni *Bohemia* exponebant, & assiduo grauique bello se à *Matthia Hungaria* Rege, per oppugnationem castrorum & ciuitatum in *Morauia* premi astruebant: petentes sibi auro & gentibus, subuentum iri. Audita itaque earundem necessitatum ingeminatione, per *Ioannem Rupowski* Magistrum curiæ facta, viginti quatuor millia aureorum, ad soluendum debita, filio suo misit. Vniuerso vero Regno *Polonia* generalem expeditionem, non filio tantum Regi *Bohemia*, & Regno, sed & *Frederico Romanorum* Imperatori, contra *Matthiam Hungaria* Regem, qui vniuersam *Austriam* cædibus, flammis, & spoliis compleuerat, sed & Imperatore Conuentum, apud *Augustam* agente, suburbia *Augusta* incenderat, nemine eum prosequente aut repellente, auxilia armorum laturus. 1474.

Casimirus Rex Polonia Wladislao filio Regi Bohemia, & viginti quatuor aureorum millia, & gentium auxilia contra Matthiam Hungaria Regem mittit.

Consummatis rebus publicis, apud *Pyotrconiensem* Diætam, cum magis libuisset, variatis sententiis, arma per ipsos tractare, vniuersis, quam collatione pecuniali facta, belli negocia in stipendiarios transfundere, ne ocio delitescentia corpora, in mollitiem & ignauiam soluerentur. *Casimirus Polonia* Rex, creato in *Lubliuensi* terra nouo Palatinatu, crescente illa Prouincia & latius se diffundente, *Pyotrconia* egressus, imperata vniuersis terris Regni sut expeditione, & vt singuli pro festo assumptionis gloriosissimæ virginis *Maria*, apud oppidum *Mslow* exercitualiter conuenirent, euocatis etiam in hanc expeditionem *Lithuania* Boiaris, Aulicis & *Thartaris*, solus ipse ad oppidum *noua Ciuitatis* diuertit: de necessitatibus futuri belli prouisurus. Interim illi tristis Nuncius, quinque vicibus *Martini Gastoltbouicz*, Capitanei *Kiouiensis*, allatus est, significans *Tartarorum exercitus, iniussu sui Cæsaris, sub Duce Aydor, filio Ectigeri, congregatos aduenisse: terras Regni, & Ducatus magni Lithuania, hostili animo irrupturos: petens sibi ad eorum repressionem, quam se oltronee exhibebat effecturum, gentibus & pecuniis subueniri.* At *Casimirus* Rex *Polonia*, vt semper erat animi ad dissimulandum & negligendum proni, denunciationi tam periculosæ

Casimiro Polonia Rege, delectum contra Regem Hungaria Mathiam habente.

1474. culosæ fidem non adhibens, illam pro ociosa duxir, vt non solum *Martino Gastoltbouicz* auxilia postulata non mitteret, sed nec *Podolia* & *Russiæ* terras, vt sibi à *Tartarorum* inuasione, fuga & latitatu consulerent, præmuniret. Itaque & militibus & agrestibus, in terris secure quiescentibus, & domestico labore messura videlicet frugum, occuparis, sub præfati *Aydor* filii *Eczigeri* ductu, *Tartarorum* vilis & contemnendus exercitus, vix septem millia geotium male armatarum habere existimatus, repente in terras *Podoliæ* & *Russiæ*, circa festum sancti *Ioannis* Baptistæ irruit, & cladem ingentem circa *Camienyecz*, *Halicz*, *Glinyani*, *Dunaiow*, *Golegori*, *Zberasziecze*, igne, cæde, & omni vastationis genere egit. Cuius tanta, sceleribus Deum prouocantibus, ferebatur magnitudo fuisse, vt per centum milliaria in longum, per triginta vero in latum fuerit, nemine defensionem opponente, protensa. Multa millia vtriusque sexus hominum, non solum de agrestibus, sed & de nobilibus, propter insperatum eorum aduentum, quem nec *Casimirus Poloniæ* Rex, licet tempestiue, vt præmisimus, quinque denunciationibus auisatus, nec Capitaneus *Kiouiensis Martinus Gastoltbouicz*, curauit notificare, in perpetuam seruitutem sunt deducta, & venundata. *Podolia* regio in singulis fere suis locis, ab homine vsque ad pecus, desolata, gemitus & ploratus in ea, & aliis *Russiæ* locis, suorum charorum mortes & abductiones, ab his, qui residui erant, deplangentium, & suos Principes atque rectores execrantium, vsque ad altissimi pertingens thronum, audiebatur. Interim iusta fortitan efferuens rabie, vt niterentur sibi de alio Principe prouidere, videntes, se non solum ab ope, sed etiam omni spe destitutos. *Gregorius Leopoliensis* Ecclesiæ Antistes, seipsum & suos nonnullos mercatores, qui à facie *Tartarorum* diffugierant, in oppido suo & arce Archiepiscopali *Dunaiow* ægre tutatus est. *Swinka* miles fortalicium suum *Pomorzani*, egregie, non nisi cum sex personis, defendit. Alia munitio *Lithwinow*, *Michaele Buczacki* consistere in ea non auso, à *Thartaris* incensa, castrum *Zberasz*, ab illis expugnatum, Ducissa capta, Dux ipse, *Iwan* nomine, videns arcis expugnationem, & coniugis suæ captiuitatem, *Samsonis* animo induto, in quo ipse cum suis omnibus, & plurimis *Thartarorum*, iam arcem & turres eius possidentibus, duobus tamen filiis, & duabus filiabus euadentibus, incendio conflagrauit. Captus fuit filius suus natu minor, sed vnus ex *Ruthenis* agrestibus, dum iam ad *Thartarorum* duceretur exercitum captiuus, captiuatore virili animo occiso, captiuum eripuit. De cuius occisione maximus illico fuit in castris *Thartarorum* (erat enim vnus ex Primoribus) gemitus & vlulatus. Insequebantur illos gentes terratum, *Podoliæ*, *Leopoliensis*, & *Belzensis*, cum suis Capitaneis, *Paulo* videlicet *Iasziensk*i Regni *Poloniæ* Vicethesaurario, *Belzensi*, *Raphaele*, *Iaroslawski*, Capitaneis, in non contemnendum exercitum coactæ, vltra *Camyeniecz*. Sed *Thartaris* id suspicantibus, de suis quoque viribus diffideotibus, & ob id peruicaci transitu diffugientibus, occidendo senes & imbeciles, adeo, vt cadaueribus iter constratum esset, & fœtor atque horror persequentes inuaderet. Cassus fuit omnis inuestigantium labor, præsertim postquam *Lithuanicum* exercitum, cuius Dux *Czarthoriyski*, & *Martinus Gastoltbouicz*, Capitaneus *Kiouiensis*, fuerunt Ductores, in propria *Polonis* non expectatis, dilapsum esse, & plerosque *Poloniæ* milites formidine perculsos constabat. Insimulabantur insuper *Lithuaniæ* Barones, eam cladem, misso *Glinski Rutheno* Duce, cum muneribus ad *Thartaros*, terris *Russiæ* & *Podoliæ* procurasse, & *Tartaris* dum reuerterentur, omnem beneuolentiam præstitisse. De quo etiam illos *Tartarorum* Imperator publice & notorie insimulabat. 1474.

Thartari ex Regno ingentes prædas agunt,

idque vt fertur authoribus Lithuanis.

Emersit illico & aliud æque grande malum, par quoque calamitas. *Turcorum* enim Cæsar *Mahumeth* omnes arces & munitiones in *Bessarabia*, & *Montania*, tradente sibi vltronee *Bessarabia* Voieuoda *Radulone*, occupans, & in suam potestatem redigens, in tantam subito arrogantiam se extulit, vt Nunciis ad *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ* missis, imperiose illum requireret, *quatenus illi Byalogrodum & Kiliam resignaret, tributum quoque neglectum, in præsens, & in futurum exolueret, pro hoste illum, si secus ageret, habiturus. Sciturus quoque illum propediem venturum, & loca ipsa potenter, eo inuito, conquisiturum.*

Turca arcibus Bessarabia accepts,

ad Stephanum Palatinum Valachia superbum mittit Nuncium.

Rex *Poloniæ Casimirus*, ad bellum contra *Hungariæ* Regem *Matthiam* gerendum in *Slesia*, singulis conatibus incumbens, die Veneris, duodecima mensis Augusti, ex *noua ciuitate* egressus, ad oppidum *Misthow*, Campum congregaturus, aduenit. Vbi primum, deinde ad *Czastochowa*, & *Klobuczko*, ad extremum circa vicum *Denkow*, ad fluuium *Isthwarta*, statiua habuit, per sex hebdomadas, opperiendo aduentum gentium suarum, quæ ægre, & pro suo quisque arbitrio, tarde procedebant, & frugibus illic, & in circuitu vbique deuotatis, villisque propriis per focos exterminatis, tempus omne optimum autumni inaniter absumpsit. Accesserat & altera retardationis causa, quod plerique milites de exercitu terrarum *Cracouiensium*, quorum *Stanislaus*, *Nicolaus*, & *Ioannes* de *Tlaczin*, germani, item *Spithek* de *Melsthin*, item *Ioannes Rabsthinski* de *Krasz-*

Casimirus Poloniæ Rex cum suo exercitu contra Matthiam Hungariæ Regem procedit.

1474.

Krasznik, erant capita, in militiam externam absque donatiuo ire recusabant. Quorum pertinacia a *Casimiro* Rege, non nisi post multos dies, partim obiurgationibus, partim lenimentis & persuasionibus, (commota enim multitudo non obseruabat modum) tandem ægre sanata, vigesima sexta mensis Septembris exercitum suum, *Lithuanis* & *Thartaris* illum augentibus, ad sexaginta millia pugnatorum æstimatum, in terras hostiles permouit. Et primum terram *Opoliensem* diffidationum literis præmissis, duobus oppidis *Kruczborg*, & *Byczina* conquisitis, & præsidio militum illic relicto, Ducem *Opoliensem Nicolaum*, & residuum eius Principatum, vastatione igne & gladio, ac omni hostili genere obterere cœpit: quod & is recenter boues quam plurimos mercatoribus *Poloniæ* abstulerat, & fecialibus ad se missis, illos restituere detrectabat. Frater insuper suus germanus, in cuius Principatus *Nicolaus*, eo abeunte, successerat, in oppido *Kruczborg* mercatores conclusos, ad millia marcarum æstimatos, exuerat. Ibat itaque *Casimirus Poloniæ* Rex, singula per circuitum igne & gladio consumens. Et *Odra* apud *Chroplowicze* vado superato, (tenues enim tunc habebat vndas) cum hoste *Matthia Hungariæ* Rege, qui cum sex millibus armatorum *Wratislauiam* ingressus, *Poloniæ* Regis *Casimiri* illic opperiebatur aduentum, decernere æstuabat. Sed magis id fieri placebat, quam expediebat, quomodo fieret: hoste non facientе copiam pugnæ, & cum suis se intra muros continente.

Et Slesiam igne & gladio vastans, aliquot oppida conquirit.

Matthias Hungariæ Rex triennales inducias frustra petit.

Venerunt interim ad *Casimirum Poloniæ* Regem Nuncii *Matthiæ Hungariæ*, & *Wladislai Bohemiæ* Regum, videlicet *Zdenyek Konopniczki*, *Vilhelmus Rabi*, *Venceslaus Czarnoborski*, petentes, vt bellum cœptum triennalibus induciis suspenderet. His responsum est, Rege *Bohemiæ Wladislao* adueniente, & non aliter de pace, & de induciis agi posse. Spiritus deinde discordiæ intrauit Castra *Poloniæ* Regis, & Consiliariorum eius. Proceres enim terrarum maiorum *Poloniæ* satius existimabant, *Wratislauiensi* ciuitati non appropinquare, ne hosti ad inuadendum terras Regni, *Slesiæ* vicinas, nudando illas, præberetur occasio: id aliis terrarum *Cracouiensium* improbantibus. In qua iurgatione aliquod diebus nequicquam absumptis, ad oppidum *Oppolye* peruentum est. Quod etsi facile expugnari potuit: *Casimirus* tamen Rex suorum militum veritus discrimen, in euentum vniuersalis dimicationis integros illos seruaturus, insultum contra *Oppolye* fieri prohibuit. Abinde vero motis Statiuis, ad oppida *Bregam* & *Olaniam*, inexpugnata ea relinquens, venit. Vbi ad suam serenitatem Marchionis *Missnensis Arnesti*, bellum intercepturi, Oratores, videlicet *Vilhelmus*, Comes & Dominus in *Herumberg*, *Hudoldus* de *Oliwicz*, superior Marschalcus *Missnensis*, *Theodoricus* de *Stormberg*, Magister Curiæ, & *Ioannes Szwek* Cancellarius *Missnensis*, explorato perprius apud *Wratislauiam Matthiæ Hungariæ* Regis animo, accedunt, pacisque tractatum sub induciarum typo & vmbra ordiuntur. *Casimiro Poloniæ* Rege a pacis Consiliis non abhorrente.

Casimiroque in vlteriora Slesiæ progrediente, Arnest Marchionis Missnensis veniunt ad eum Nuncii, bellum intercepturi æquis conditionibus.

Casimirus Rex Poloniæ haud exiguam manum Exercitus Matthiæ Hungariæ Regis, ad dolos se vertentis, apud Olauiam

Interim *Matthias Hungariæ* Rex, postquam aperto Marte ob paucitatem suorum nequibat, dolis vsurus, omnem equitatum, & peditatũ, de octo millibus, clam nocte in crepusculo *Wratislauia* emittit: *Casimiri* Regis *Polonici* exercitum, sub securitate induciarum consistentem, a latere, vt si possent in transitu fluminis *Nissa*, aut si id minus procederet, pabulatores eius inuasurum. Is tota nocte illa procedens, in Solis ortu, die Mercurii, duodecima Octobris, pabulatores exercitus *Polonici*, qui tunc adhuc prope *Olauiam* habebat statiua, iuxta villam *Sramowicze*, inuadunt, facileque illos fundunt. Quibus, cum tumultuarii milites, & *Thartarorum* cateruæ, subito tulissent opem, grandis instauratur pugna *Polonorum* pabulatoribus ex fuga in prælium reuersis. Quare apud *Poloniæ* Regem nunciata, banderium maius, quod Aulici, & *Lithuanorum* exercitus, sub ductu *Pauli Iassyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarii, laturum auxilium, præmittit: extemplo & ipse cum omni reliquo exercitu subsecuturus. Quod cum hostilis vidisset exercitus, terrore nimio exagitatus, terga vertens, in fugam se dedit: præsidio aliarum cohortium in insidiis locatarum audaciam & pugnam resumpturus. Verum cum hi, qui in insidiis erant, suos fugere vidissent, incredibili terrore correpti, turpiter, hoste non viso, fugere cœperant, neque fuga semel cœpta, nisi *Wratislauiam* ingressi, sisti poterat. Cædebanturque passim, & fugientes, & resistere ausi hostes, atque capiebantur. Eratque desideratorum mille, captorum insignium sexaginta, numerus. Poteratque tunc omnis exercitus hostilis, & omnis potentia *Matthiæ Hungariæ* Regis deleri, si *Polonorum* milites hostes, suapte sponte, & languide, absque ordine fugientes, insequi perseuerassent. Incredibileque dictu est, quam fœlix, fausta, & gloriosa dies illa *Casimiro* Regi, & militibus *Polonorum* fuisset, si collata à Deo prosperitate vti sciuissent. Verum *Ioannes* de *Rithwyani*, Regni *Poloniæ* Marszalcus, Castellanus *Sandomiriensis*, vniuersi exercitus *Polonici* Dux, veritus, ne *Poloni* præcipitarentur in insidias, ardentes *Polonorum* animos, & a persequendo, & à pugna reuocauit. De quo postea à plerisque, quasi id egisset auro *Hungarico* corruptus, grauiter & vulgare fictene an vere, in partem vtramque dicere non ausim, insimulabatur. Erat siquidem Marschalcus ipse ad pacis ne-

concidit, fugatque & capiunt plurimos.

Et nisi Ioannes de Rithwiani vniuersi exercitus Polonici Dux obstitisset, omnis potentia Hungari tum temporis deleretur.

1474.

gocia non inutilis, belli vero parum peritus, & ob id cunctator in singulis. Res vero tunc non tam consultandi, quam agendi celeritatem flagitabant. Nec sub eius ductu & auspiciis res belli *Polonici* prosperabantur.

Oratores Arnesti Marchionis Missnensis à Rege Casimiro honeste habiti, pace inter Reges non confecta discedunt: victoriam Casimiri admirantes.

Oratores *Arnesti* Merchionis *Missnensis* satis diu, ao *Casimiro Polonia* Regi cessisset tam subita victoria, de tam potenti Rege *Hungaria Matthia*, ambigebant. Cum vero captiuos notabiles, inter quos eret *Vilhelmus Persthenski*, *Petrus Hngwicz*, *Paulus Carwath*, & alios sexaginta, in Castra *Polonia* Regis duci vidissent, nec mora, in stuporem versi. *Nunc*, inquiunt, *coram videmus, aliis nunciantibus, nisi visus fidem faceret, discrediturí, quanto fauore Polonia Regem & populum eius prosequatur Diuinitas.* Peucis posthæc diebus in *Polonico* exercitu commorati, dum attendesent intempestiuum tempus ad pacem componendam esse, benigne è *Casimiro Polonia* Rege habiti, iosuper & munerati, re infecta *Missnam* reuertuntur. Id etiam gratiæ & muneris à *Casimiro Polonia* Rege obsecrando conseeuti, quod Ducatum *Zeganensem*, quem Marchio ipse a Duce *Ioanne* coemerat, vrere & vastere supersedit.

Wladislai Bohemia Regis exercitus cum Casimiri Polonia Regis coniunctus,

Die Lunæ vigesima quarte Mensis Octobris, *Casimiro Polonia* Rege adhuc statiua circa *Olauiam* habente, *Wladislaus Bohemia* Rex cum insigni suo exercitu, in quo maior pars erat peditum, tantopere expectatus, & in cuius auxilium omne illud bellum agebatur, aduenit: cum magna gratulatione parentis, & *Polonici* exerertus, exceptus, ad viginti millia ermatorum habere æstimatus. Exinde paucis diebus in consultando absumptis, & *Wratislauiam* coniunctis exercitibus itum est, & *Wratislauia* ab vna parte obsideri cœpta. Egressus *Wratislauia* cum suis omnibus *Matthias Hungaria* Rex, dum exercitus *Polonicus* & *Bohemicus* iuxta *Wratislauiam* incedebat, sub silentio ociosus speculabatur.

Wratislauiam obsidens, magnum terrorem Matthia Hungaria Regi & Wratislauiensibus incussit.

Quem eum vidisset viris, armis, & equis, ac quantitate conspicuum, capillos è capite decerpebat, clamans *se* & vociferans *infœlicem & miserum, ad quem exterminandum tot gentes, & tam exercitata conuenissent: quarum brachio, si illas sibi habere contigisset, facile se* aiebat *totum orbem, sub suum iugum missurum.* Locatis itaque castris particularia fiebant inter obsidentes & obsessos certamina, quæ harcze vocamus.

Parum securum ratus Matthias Hungaria Rex Wratislauia obsidionem Poloniæ ac Bohemia Regum tolerare, se extra eam circa Monasterium S. Vincentii locat, & locum fortiter munit. Casimirus vero & Wladislaus consilium de Wratislania conquirenda inquirit.

Hungaria Rex *Matthias* in *Wratislauiensi* Ciuitate consistere parum tutum sibi, oe quandoque interciperetur eb obsidentibus, ratus, circa monasterium sancti *Vincentii* se locauit, omnemque iuxta locum, in castelli modum, vallis, fossatis, pelisque communiuit: & pabulationem & excursionem in *Polonia* Regnum, ad vastandum illud, tutiorem habiturus. Suadebatur eutem vtrique *Casimiro Polonia*, & *Wladislao Bohemia* Regi, à belli peritis, vt in oppido *Olyeschnicza*, quibus ea potestas à *Margareta*, relicta *Conradi* nigri permittebatur, aliquot millia militum pro præsidio locarent, pabulationem hostilem prohibituri, vt eggerem, quo ex alueo suo veteri traductus est, & impulsus ad *Wratislauiam Odra*, rumperent, & veteri alueo redderent: *Wratislauienses* magno præsidio vndarum, & molendinis, nudaturi, famamque suæ potentiæ bellicæ, in singulas gentes per circuitum, & in multas ætates, non sine amplissima laude diffusuri, cum rupturam ipsam facile non per milites, sed per aurigas, biduo aut triduo efficereot, vt in partem alteram *Wratislauia* exercitus Regis *Polonia*, relicto præsidio exercitui *Bohemico*, se translocaret, amboque nocte & interdiu, ad sepiendum *Wratislauiam*, operas intenderent, aut vrbis conquisitionem, aut pacem, æquis conditionibus effecturi. Neque sinerent tam fortem & validom exercitum ocio mareescere & diffluere. Id consilium omni ex parte & genere solers & saluberrimum, & quo salus & consummatio totius illius belli includeretur, Regibus nequicquam meliora & vtiliora eligere dinoscentibus, Consiliarii vnius improbatione exsufflatum est, Consiliariusque, quoniam in eo cardo singularum agendarum rerum versabatur, notorie insimulabatur, quasi auro à *Matthia Hungaria* Rege & *Wratislauiensibus* corruptus, salubria & vtilia consilia eneruare studuerit.

Pabulatores plurimi Polonorum à Polonis nonnullis in exercitu Matthia Hungaria Regis contra Casimirum Regem suum militantibus dolo intercipiuntur.

Exercitus post hæc *Polonicus* & *Bohemicus*, longe lateque regionem *Slesiæ* igne, præda, & gladio populabatur, sed & populacionem ipsam, & pabulationem agebat, absque ordine & absque Dnce. Quapropter per omne obsidionis tempus multi *Polonorum*, dum pabulatum aut populatum irent, à *Polonis*, qui apud *Hungaria* Regem *Matthiam* contra naturalem Regem & patriam militabant, quorum hi fuerunt primores, *Iacobus Pyeniazek*, *Kruczlowski* de *Odrowasz*, *Nicolaus Pyeniazek Vithowski*, & *Petrus Pyeniazek*, *Marczynowski* de *Ielitha*, *Ioannes Lyasocki* de *Dologa*, *Stanislaus Zborzenski* de *Cygnis*, *Ioannes Ganrath* de *Sulma*, *Petrus Groth* de *Raba*, *Petrus Ludonski* de *Lodzya*, *Martinus Lopaczki*, *Ioannes Ternka* de *Syarza*, domibus, familiis & Clenodiis, tantam multitudinem pabulatorũ, propter noticiã *Polonici* idiomatis, dolose intercipiebãt, vt omnes turres, & omnia ergastula *Wratislauiensia*, captiuis *Polonorũ* impleta fuerint.

Exercitus Polonicus sine vlla disciplina viuens, fame, peste,

Emerserunt & elia duo in exercitu *Polonorum* & *Bohemia* Regum mala, Epidimiæ videlicet pestis, quæ in omni *Slesia* exorta, in exereitum Regum penetrauerat, ex contagione, & fames ac cereuisiæ, quam, intendendo molendina, soli sibi *Poloni*, cum singulis vsque ad neuseam abundare potuissent, sua improuidentie effecerant. Iacebant præterea aliquot curruum apud *Wyelun* onerate victualibus millia, quæ sola dissimuletione Rex, & discordia Ducum, non curauit misso equitatu & peditatu conducere: omnium sufficientiam habiturus. Malebatque vt sui fame tabescerent,

1474. rent, aut ære graodi eare emendo cereuisiam & panem, quæ ex *Bohemia* importabantur, se euiscerarent. Hine effectum est, A quod lue & inedia multi assidue io castria Regum absumebantur morrales, nemine ferente opem, nemine prouidente, nihilque consulebatur in medium: consiliariia pro suo arbitrio omnia agentibua, quorum pleriqua neque ad consilium porerant cogi. Er si quid statuebatur, nemo inueniebatur, qui vellet exequi obedienter mandata. Insoleuerat admodum *Polonicus* exercitua ab eo tempore, quo se *Bohemico* coniunxit, cum ante id fuerit castigatior, dum iussu Regis & Ducum trea notabiles *Poloni*, qui Ecclesias despoliauerant, Diuinissimumque sacramentum ex ecclesiis abstulerant, vniuerso spe- B ctante exercitu, fuerunt publico igne cremati. Tunc vero execrandas in Deum & ecclesias patrantes prædas, & in omne nefas resoluti, cum abominationea eorum puniret nemo, subiro vindex gladius Diuinæ vltionis aduenit, & in castris Regum, casuali exorto igne, vorax flamma, quam subito exortua augebat turbo & ventus vehemens, multos mortalea, plurimos equos, quingentos currus, cum omnibus facultatibua & victualibus, tanto exercitu nequicquam ferente opem, absumsit. Repertæque sunt in quadrigia semiustia pixidea, diuinissimum Eucharistiæ sacramentum continentes. Et C intellectum est ignem Dei fuisse, ignemque tabernacula corum, qui scelere abominandu tenebantur, deuorasse.

& igne diuitus immisso,

quod in ecclesias & diuinissimum sacramentu sauiret, grauiter premitur.

Videna autem *Matthias Hungaria* Rex, vtrunque Regem, *Casimirum Polonia* & *Wladislaum Bohemia*, cum toi gentibua ociutum esse, timiditate, quæ eum inualerat, deposita, gentes suas in terminos terræ *Wyelunensis* & *maioris Poloniæ*, intelligena latera illa nuda esse, transmittit: Quæ oras illas frequentibus incendiis, Rege *Polonia Casimiro* prope adstante, & nullam ferente opem luis, vastabant. Agrestes quoque, qui prope *Boleslawyecz* congredi cum eia aufi fuerant, *Ioanne Vazik* Notario territorii *Siradiensis* Duce D eorum runc absente, facile ab illis obtriti. Irrueraot & gentes *Nicolai* Ducis *Oppoliensis* in oppidum *Klobuczko*, sed ab Oppidania & agrestibus oræ illiua magna clade deuicti. *Caspar* insuper *Zak* de nobilitate, quæ aquilam albam in campo rubeo, cum capire gallinæ, & quæ se *Trach* nominat, pro insigni portat, & *Melchior Leber*, cæterique homines *Henrici* Ducis *Kozuchouiensis*, & terrigenæ *Glogouienses* scientes castrum *Polonia Myedzirzecz* (annis enim aliquot is *Casper* in *Petri* de *Schamotuli* Castellani *Posnaniensis*, qui illud tenebat, morabatur obsequiis) negligenter asseruari, gentibus a *Matthia Hungaria* Rege impetratis, *Sandiuogio* insuper *Zidowski* Burgrabio de *Myedzirzecz* (*Nalaczitha* hic genere erat) oppidum primum *Myedzirzecz* nocte intempesta conscenso, & incenso, arcem etiam nulla necessitate impellente, à A *Sandiuogio* deditam, auro, vt asserebatur corrupto, intercipit, & omnem illam oram, vsque ad *Posnaniensem* ciuitatem, incendiis, spoliis & prædis affligit. Et quamuis processu dierum, bello per induciaa intercepto, bona hæreditaria *Sandiuogii Zidowski*, traditoris patriæ, ad duo millia æstimata, *Casimirus* Rex *Polonia Fœlici* de *Panyow*, stipendiario suo, perpetuo contulisset. Castrum tamen *Myedzirzecz Andrea Schamotulski*, quod iustissime ad se deuolutum retinere debuerat, instigantibus eum duobus, quibus Rex fidebat, Consiliariis, auro ab *Andrea* corruptis, eidem *Andrea Schamotulski* restituit.

Terræ maioris Polonia ab Hungaro & Slesia Ducibus vastantur, Casimiro Rege nullam resistentiam faciente.

Castrum etiam Miedzirzecz per Sbigneum Zidowski Burgrabium proditur. Cuius bona Casimirus Rex Fœlici de Panyow stipendiario suo perpetuo concedit, & Andrea Schamotulski Castrum Myedzirzecz recuperatum restituit.

Grassantibua duabua pestibus, fame videli- B cet & epidimia, in exercitus Regios, quibus tertia dissenteria acesserat, coacti sunt ambo Reges, quamuis auram habebant suauem, & dulcem, siccitate & calore temperatam, ad fœdera, quæ ab illis à *Matthia Hungaria* Rege expetebantur, gentibus eorum vociterantibus, respicere. De quibus vt faciliua conueniretur, placuit communibus Consiliariis, & baronibus, Reges personalem facere in campestribus conuentum. Id etsi pauci probarent mortales, hostes infestos, non sedatis differentiis, Conuentus agere: feria tamen tertia ante festum sancti *Clementis*, quæ fuit vigesima prima mensis Nouembris, duo tantum C Reges, *Casimirus Polonia*, & *Mathias Hungaria*, duos Consiliarios quilibet habens, Rex *Polonia Sbigneum* Episcopum *Wladislauiensem*, Regni *Polonia* Vicecancellarium, & *Ioannem Rithwyensky* Regni *Polonia* Marschalcum, *Hungaria* Rex, *Gabrielem* Episcopum *Albanensem*, & *Zdenkonem Conopnteki*, in vultuum hilaritate; altera vero die, omnes tres Reges, conuenerunt. In secunda autem Conuentione offensio animorum, inter *Wladislaum Bohemicum*, & *Mathiam Hungaricum*, Reges, secuta est: dum alter alteri vultum hostilem & infestum, dextris etiam, auersis oculis, iunctis, ostendebat. Positis autem taber- D naculis, quilibet Regum cum suis seorsum consultabat. Verum cum eo die, propter breuitatem temporis, nedum calculari negocia grandia, & debite digeri, sed vix perfunctorie commemorari possent, placuit Consiliarios *Wratislauiam*, ad tractandum de conditionibua fœderum, transmitti. Missique sunt itaque, aliis recusantiboa, *Iacobus Dabyenski* *Sandomiriensis*, *Stanislaus Ostrorog Calissiensis*, *Nicolaus* de *Kutno Lanciciensis*, Palatini, *Andreas Roza*, præpositus *Lanciciensis*, & Collector Apostolicus, cum Nunciis *Wladislai Bohemia* Regia, videlicet *Vilhelmo Rabi*, *Byeniaszio Lubschtenski*, *Petro Dubinyecz* & *Samuele*, Succamerario *Bohemia*, qui aliquot diebus, cum *Rudolpho Wratislauiensi*, *Gabriele Albenso*, Episcopis, *Zdenkone Konopniczki*, *Vilhelmo Czarnohorski*

Casimirus Polonia, Matthias Hungaria, & Wladislaus Bohemia, Reges, necessitate famis, epidimia & Dysenteria, exercitus impetente, coacti, primum personaliter conueniunt, tandem per Consiliarios suos ad sesqui alterum annum fœdus

1474.

1474. *sub certis conditionibus ineunt,*

borski, habitis tractatibus, fœdus in anoum, cum dimidio duraturum, concluserunt sub his conditionibus, *vt castra & oppida, hinc inde, siue in Polonia, siue in Slesia occupata, dimittantur suis antiquis possessoribus, vt captiui omnes hinc inde soluantur.* Nicolaus insuper *Thungen*, in parte Regis *Hungariæ*, ad fœdera huiusmodi inclusus est, quo tradimentum suum & perfidia, in proprium Regem & naturalem, latius, quod hactenus latuit, emicuit: Monebatur *Mathias Hungariæ* Rex, ex induciis conclusis, à Baronibus *Poloniæ*, vt fœdera ipse custodiret scrupulosius. Non Regi & gentibus *Poloniæ* imponeret necessitatem iusta arma induendi, ad vlciscendum violatorum pactorum iniuriam. Hoc autem fœdus minus cunctanter à *Casimiro Poloniæ*, & *Wladislao Bohemiæ* Regibus acceptum est, verentibus Regibus, ne niuibus & frigoribus superuenientibus, bello non suspenso, recedere ex hostili terra premente necessitate cogerentur. Fœdere itaque concluso, & *Slesia* ferme vniuersa exosta & depopulata. *Polonia* & *Bohemiæ* Reges, datis inter se dextris, & muneribus, ad propria, nulla re memorabili gesta, discedunt.

postremo nulla re memorabili gesta, ad propria veniunt.

Nec mirum, dum enim singuli imperare, vt eorum staretur consiliis, gestiuot, documento fuere inutile esse bello. Tendendo enim quisque ad sua consilia, cum *Cracouiensibus* Baronibus aliud, aliud vero *maioris Poloniæ* videretur, aperuerunt occasionem hosti regnum *Poloniæ* inuadendi, & ludibria, de tam numeroso & forti exercitu, ferendi, in quo maxima iactura in hominibus, in armis & equis, cæteraque suppellectili, non virtute hostium, quæ tenuis & languida erat, nec ignauia exercitus, qui ad omnia pericula aggredienda se exhibebat vltroneum. sed discordia Ducum, vtinam non auaritia etiam Consiliariorum accepta est. Sed & principalium Ductorum, ne tantus & talis exercitus, aut aggerem rumperet fluminis, guttulumque in veteres alueum detruderet, *Wratislauiam*, cæterasque *Slesiæ* Ciuitates expugnaret, & aliquid egregium efficeret. Qui sacra auri fame a *Mathia* Rege *Pannonico*, & *Wratislauiensibus*, insimulabantur notoriis indiciis infecati. Infectionis quoque eiusmodi, vel potius corruptionis olida fama, longo tempore, in animis *Polonorum* eo ipso scelere exulceratis, durauit.

Bohemico Bello Casimirus Rex functus,

Bello *Slesitico*, in quo illud ludibrium, casus dederat an fortuna, magis numerosiores viros Ecclesiasticos vidimus præsentes affuisse, parum fœlicibus auspiciis terminato (aderant enim illic *Sbigneus Wladislauiensis* Episcopus, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, *Vriel* de *Gorka Gnesnensis* & *Posnaniensis* Præpositus, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Andreas Roza Lanciciensis* Præpositus, & Canonicus *Cracouiensis*, sedisque Apostolicæ collector, *Iacobus* de *Konyrczpolie*, Præpositus sancti *Floriani*, *Stanislaus* de *Kurozwaki* Canonicus *Cracouiensis*, *Creslaus* de *Kurozwaki*, Plebanus in *Bochnia*, & alii plures Ecclesiastici, & Seculares, Religiosique) *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex statiuis ante *Wratislauiam* inutiliter habitis cum suo exercitu discedens, apud *Goram*, *Odram*, iam tunc aquis per imbres inflatum, non sine periclitatione debilium quadrigarum, de quibus nulla fiebat prouisio, superat. Atque exinde licenciatis exercitibus, per *Posnaniam* transitum faciens, in *Lanciciam* deuenit. Vbi ad illum *Ludouici* senioris, & *Georgii* iunioris, Ducum *Bauariæ*, qui omni tempore belli apud *Wyelun*, licet peste Epidimiæ infectum, sumptibus Regiis procurati, illius opperiebantur aduentum, venerunt Oratores, filiam Regiam *Hedwigim*, natu inter alias filias maiorem, filio præfati Ducis *Ludouici Georgio* procaturi, videlicet, *Henricus* Episcopus *Ratisponensis*, *Fredericus* de *Helfensten* Comes, *Fredericus Mawerkyercher*, Iuris vtriusque Doctor, Præpositus *Erbingensis*, *Thesterus* de *Frawnbon* Miles, miles Curiæ Regalis. Quorum supplicationem *Casimirus Poloniæ* Rex cum audisset, & de nonnullis conditionibus, qualificantibus & formantibus matrimonium, cum illis concordasset. Natalis Christi festo apperente, traxit eos secum in *Radom*. Vbi residuis articulis concordatis, die Iouis penultima mensis Decembris, præfatam filiam suam *Hedwigim*, triginta duo millia aureorum intra annos quinque soluendorum pro dote secum laturam, seniori Duci *Bauariæ Georgio*, vnico patris sui *Casimiro* Refilio, annos tres & vigioti habenti, pro festo sancti *Michaelis* tradendam sibi, desponsat. Quam rem, cum *Mathias Hungariæ* Rex intellexisset, in merore & lachrymas versus, apud *Polonos*, secum militantes, pluribus verbis, se à Rege *Poloniæ Casimiro* spretum querebatur: licet omni hostilitate, quam hactenus minitans se omni hostilitate, quam hactenus perfunctorie exercebat, contemptum sui expiaturum. Vnde & confestim omni cunctatione rescissa matrimonium cum filia *Ferdinandi Napulia* Regis, missis Oratoribus, consummauit.

1474.

Casimirus filiam suam Hedwigim Georgio Bauariæ Duci desponsat.

Matthias vero Hungariæ Rex eo nomine contemptum se à Casimiro Rege arbitratur, minitatur hanc iniuriam à se vltum iri, si iamque Napulia Regis ducit in vxorem.

Venceslaus Theschnensis Dux, homo deuotus & religiosus, nulla prole relicta (*Ludouici* enim Ducis *Lyeghnicensis* relictam, & filiam *Frederici* Marchionis *Brandeburgensis*, antro-sam matronam, duxerat in vxorem) in *Byelsko* moritur & in *Theschin* apud Prædicatores sepelitur, anxietate omnia afflictus, quod germanum suum *Przemislaum Theschnensem* Ducem, ne cum *Matthia Hungariæ* Rege contra *Casimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ* Reges, Consanguineos suos propinquos, sentiret, ne quoque donatiuú, tria videlicet millia & quingentos florenos, ab ipso *Matthia Hungariæ* Rege acciperet, genus suum fœdaturus, magnis studiis laborans, reuocare non poterat.

Venceslaus Theschnensis Dux, nulla prole relicta moritur ex anxietate, quod germanum suum Przemislaum cum Mathia Hungaria Rege sentientem contra Poloniæ & Bohemiæ Reges bello renocare non potuit.

Die

1474.

Nicolaus de Blazeiowicze Episcopus, erector Chori Przemisliensis Ecclesiæ, moritur,

Die Mercurii, vigesima prima mensis Decembris, *Nicolaus* Episcopus *Przemisliensis*, ex familia *Odrowasz*, & ex villa *Blazeiowicze*, in Ducatu *Rathiboriensi* consistente, ortum ducens, apud oppidum sui Episcopatus *Brzozow*, dum eo die rem Diuinam, intelligens se languidum, per se explesset, lectum ingressus, per soporem moritur, & *Przemisliam* reductus, in ecclesia cathedrali, cuius ipse suis sumptibus chorum ex materia quadratorum lapidum, Ecclesia *Ruthenica* in arce *Przemisliensi* dissoluta, pulchra fabrica erexerat, sepelitur. Sedit annis viginti tribus, vir modestus, & in re diuina explenda assiduus. In regimine Pontificali peruigil excubitor. In aduersitatibus patiens, quæ illi à militibus bona Episcopatus iniustis limitibus occupare nitentibus interebantur.

& Capitularibus electio futuri Pontificis inhibetur per Casimirum Regem.

Capitulares *Przemislienses*, etsi pro electione futuri Pontificis diem vigesimam octauam mensis Martii dixissent; per *Casimirum* tamen *Poloniæ* Regem & Nuncium eius *Spithkonem* de *Iaroslaw*, Palatinum *Leopoliensem*, prohibiti, continuerunt se ab omni electione. Itaque sedes *Przemisliensis* aliquanto tempore, & vsque ad annum Domini Millesimum, Quadringentesimum, Septuagesimum septimum, vacauit.

Tardem successu temporis, Andreæ de Oporow Varmiensi Episcopo in Commendā Ecclesia Przemisliensis conceditur.

Sub omni illo tempore ab Administratoribus ordinata, & gubernata, donec *Andreæ* de *Oporow* Episcopo *Varmiensi*, ad intercessionem *Casimiri Poloniæ* Regis per *Sixtum* Papam quartum, quo fortius *Nicolao Thungen* intruso *Varmiensi* posset resistere, commendata est.

1475.

Contractu matrimonii cum Oratoribus Bauariæ Ducum inscripto, ipsisque remissis, Casimirus Rex pergit in Lithuaniam.

Natalis Christi dies cum *Casimirus Poloniæ* Rex cum Regina *Elisabeth* consorte sua exegisset, cum Oratoribus & Procis *Ludouici* & *Georgii* Ducum *Bauariæ*, sub præsentia *Iacobi Gnesnensis* Archiepiscopi, *Sbignei Wladislauiensis* Episcopi, *Dobeslai Kmitha* Palatini *Lublinensis*, *Ioannis* de *Rithwyani*, castellani *Sandomiriensis*, & Regni *Poloniæ* Marszalci, *Vrielis* de *Gorka* Regni *Poloniæ* Cancellarii, fœdere matrimonii icto, & inscripto, ipsis Oratoribus munifice muneratis, & in propria remissis, die Saturni, vltima mensis Decembris, ex *Radom* discedens, & primum nocturnum apud *Kozynicze* faciens, in *Lithuaniam*, cum paucis *Poloniæ* Aulicis, duobus tamen filiis *Casimiro* & *Alberto*, quos ex schola *Ioannis Dlugosch*, Canonici *Cracouiensis*, tum primum emancipauerat, pergit. Et primum apud *Grodno*, deinde apud *Bersti*, subsistens, illicque venationibus vacans, pro Dominica Iudica, quæ fuit duodecima mensis Martii, *Vilnam* peruenit. illicque Pascha, & dies subsequentes, publica negocia *Lithuaniæ* Ducatus curando, & Legationibus Principum respondendo, celebrauit.

Turcas, Valachiam in

Die Martis, decima septima mensis Ianuarii, *Stephanus* Voieuoda *Moldauiæ*, exercitum *Mahumeti Turcorum* Cæsaris, centum & viginti millia pugnatorum habentem.

1475.

magna multitudine populantes, Stephanus Voieuoda Moldauiæ, congressu pugna inito, fortiter vicit.

Cui & *Bessarabi*, quorum regionem primum ingressus illam sibi subiecerat, ferebant auxilia, *Valachiam* populantem, circa palum *Rakowyecz* & fluuium *Birlad*, proprio Marte, quinque tantum millibus *Siculorum*, quorum terram ab *Hungariæ* Regno abstractam in suam ditionem redegerat, magna clade, sed non incruenta suorum victoria, fudit. Acies enim omnes suæ primæ, in quibus & *Siculi* in fronte erant, a *Turcis* obtritæ, periculum ingens fecerant, donec ipse corpore proprio, in *Turcorum* acies, de victoria exultantes, medius se iniecit, & omnes catervas *Turcorum*, mirabili Dei potentia, vix quadraginta habens millia pugnatorum, in quibus maior pars erat agrestium, prostrauit. Nec in superbiam aliquam ex hac victoria elatus, diebus quatuor continuis ieiunium in pane & aqua egit.

Præclaramque victoriam ex hoste relatam soli Deo publico edicto adscribit.

Per vniuersam quoque terram suam bannum edixit, ne quis auderet sibi, sed soli Deo, illam victoriam appropriare: cum iudicio omnium die illius victoria ex vno eo stetit, ipseque triumphi eius laudem fere solus & vnus tulit. Omnis exercitus suus ex præda *Turcorum*, auro, & argento, purpuris & equis, cæteraque nobili suppellectili, ditatus est vehementer, & arcis *Bessarabiæ*, quæ ab eo ad *Turcum* defecerant, omnes illi redditæ. Plurimi agrestes ex peditum numero in equitum & peditum numerum militum translati. Paucissimis ex *Turcis* salus per fugam poterat quæri. Nam etsi qui fugiendo ad *Danubium* vsque peruenissent, illic a *Valachis*, recentiores equos habentibus, fere omnes aut trucidati, aut vndis foere suffocati. *Turcorum* equos, sed & ipsos *Turcos*, macies torserat, omnem enim regionem *Valachiæ*, per quam *Turci* ituri erant, longe ante *Stephanus* Voieuoda dederat in flammam: quæ res maximi sibi fuit ad victoriam momenti. Omnes fere *Turcorum* captiuos, præter principaliores, quos reseruauit, palis suffixit. Occisorum cadauera cremauit, ossium tamen illorum extant aliquot aceerui, tam insignem victoriam in ætatem diuturnam testaturi.

Manubias ex Turcis relatas Stephanus Poloniæ Regi, & summo Pontifici mittit: petens auxilia contra Turcam, cladem suo-

Quatuor *Turcorum* Duces principaliores, & triginta sex signa militaria manubiasque nobiles, *Stephanus Moldauiæ* Voieuoda, *Casimiro* Regi *Poloniæ* in *Lithuaniam*, per notabiles & primores suæ regionis Barones transmittit: contestans eum ne se desereret, neu tam fidelem seruum, tamque fortem athletam, periclitatum iri sineret, sed gentibus suis armis & pecuniis, cæteraque suppellectili bellica, contra *Turcorum* Cæsarem, cladem suorum vlcisci, omni conatu frementem adiuuaret:

1475.

rum corrigere parantem, & Casimiro homagium se praestiturum obtulit:

varet: Dignareturque appropinquare, in terras *Russia*, homagium, quod hactenus praestare distolerat, ab eo recepturus. *Casimirus* A autem Rex *Polonia* ex hac foelicissima nouitate, sibi & Regno, vniuersaeque Christianitati plurimum proficua, vti dignum erat, exhilaratus, gratiarum actiones, maximis hostiis & sacrificiis, in clementissimum Deum celebrauit: offerens se *Stephano* Voieuodae in suis per eum desideratis liberaliter & proprie subuenturum. Nec iniuria, videbat enim fortem hostem, & nouum aduersarium, cuius potentiam tunc vniuersus formidabat orbis, robore exiguo, & ipsius Voieuodae *Stephani* auspiciis, notabiliter contritum esse: qui in profundam pompam elatus, omnium vicinorum Regnorum ditionem facile sibi destinabat, qui Ducibus exercitus, taliter conflicti, ea B mandata dederat, vt *Valachia* terra subacta, & *Stephano* Voieuoda per barbariam ad se pertracto, apud *Camyeniecz* hybernaret in *Podolia*: primo vere iuxta *Leopolim* transituri in *Pannonias*, & se alteri suo exercitui, in quo & ipse affuturus erat, coniuncturi. Misit etiam ipse *Stephanus* Voieuoda, summo Pontifici *Romano Sixto* quarto, aliquos captiuos, & signa hosti erepta, suae sanctitatis deposcens auxilia, ad reliquam rabiem *Turci* contundendam.

Manubiis à Valacho Matthias Rex Hungariae acceptis, vendicans sibi victoriam de Turcis, per Valachum obtentam, falso scribit Papae, Caesari & aliis Principibus, se per gentes suas, Ductore Stephano Valacho, exercitum Turcicum profligasse.

Misit etiam ipse *Stephanus* Voieuoda, *Matthiae Hungariae* Regi pares manubias, ipsum quoque trahens in suum auxilium. At ille omnem huiusmodi triumphi pompam, sibi vsurpans, suamque propriam ducens, scripsit C Papae & Caesari, scripsit & aliis Regibus & Principibus orbis, sublimi iactantia, insignem se *Turcorum* exercitum, per gentes suas, quarum *Stephanus* Voieuoda *Moldauiae* Ductor erat, deleuisse: vanitate solita & impunita alienos sibi titulos vendicaturus, cum perspicuum & in vtroque Regno *Polonia* & *Hungaria* vulgatum fuerit, eum ipsum *Stephanum Valachiae* Voieuodam, quem *Matthias Hungariae* Rex suum & suarum gentium Ducem nominat, paulo ante, sex millia *Hungarorum*, terram *Valachiae*, ex praecepto Regis *Matthiae* vastantium, *Magerbalasch* Duce eorum aegre sibi per fugam consulente, vsque ad internitionem prostrauisse.

Missis donis Turco Stephanus queritur, se à quibusdam Turcorum latrunculis inuasum fuisse: nuncians se de eis obtinuisse victoriam, & competens, vt qui

Nec his legationibus *Stephanus* Voieuoda *Moldauiae* ad amicos contentus, ad ipsum D quoque infestissimum hostem suum *Mahumeth Turcorum* Caesarem, insignem legationem, dona non mediocria ferentem, mittit. Queritur *se à quibusdam Turcorum latrunculis & exulibus, temerarie, & praeter scientiam Caesaris, cum superbiam, fraudem, & hostilitatem tam inhumanam, in suo pectore suspicari fas non sit, lacessitum esse, illamque omnem furum & exulatorum manum, in manu Dei potenti, qui causae iustiori semper adstat, confecisse. Petebat, vt reliquiae huiusmodi latrunculorum, si qua in Dominia sua refugissent, sibi traderentur, pari supplicio cum caeteris poenas meritas soluturi.* Caesar legatione huiusmodi exasperatus magis, quam lenitus, legatos, iure gentium violato, corripiens, aliquandiu in ergastulo habuit, postmodum vero omni substantia spoliatos, pedites & pene nudos in *Valachiam* remisit. Per quos *Stephanus* praefatus Voieuoda certior effectus, furoris contra eum concepti, & quod Caesar *Turcorum* grandes contra illum copias, vnda & terris transituras, in quibus & illum proprio capite praedicant affuturum, comparat, intrepidus illum, confisus in diuino auxilio opperiebatur: O virum admirabilem, heroicis Ducibus, quos tantopere admiramur, nihilo inferiorem: B qui sub nostra aetate tam magnificam victoriam, inter Principes mundi primus, ex *Turco* retulit. Meo iudicio dignissimus, cui totius mundi Principatus & imperium, & praecipue munus Imperatoris & Ducis contra *Turcum*, communi Christianorum consilio, consensu & decreto, aliis Regibus & Principibus Catholicis in desidiam & voluptates, aut in bella ciuilia resolutis, committeretur.

1475.

aufugerunt, At sibi restituantur puniendi. Cuius Nuncios Turcus ipse captiuat. Tandemque spoliatos remittit.

Casimiro Rege in Polonia cum exercitu digresso,

Hungariae Rex *Matthias* quam primum *Casimirum Poloniae* Regem, cum suis exercitibus, de finibus *Slesiae* accepit egressum, in suos, & praesertim in *Wratislauienses*, apud quos aliquanto tempore immoratus est, de- C bacchari, saeuire, substantiasque ditiorum expilare coepit. Captiuauit & *Nicolaum Merbothi*, Decretorum Doctorem, Canonicum *Wratislauiensem*, virum egregium, eloquentiae studio clarum, & quasi cum *Casimiro Poloniae* Rege sensisset, diebus tribus & viginti, in obsoletis ergastulis damnatorum torsit hominem innocentem, & qui eius primarium in *Wratislauiam* ingressum luculenta oratione exceperat. Permisit & omnes stipendiarios suos in bona agrestium, quae *Polonorum* manus non absumserant, per plures hebdomadas grassari, & reliquias miserabiles *Slesiae* consumi, *Wratislauia* egressus, induciarum foedere contra ius gentium violato, tres munitiones in *Morauia*, videlicet *Odri*, *Straschicze*, & *Hradek*, fraude, & auro licitatis defensoribus, conquirit. Quartam *Forthesten* in *Slesia*, obsidere cum coepisset, à Curiensibus *Bohemiae* Regis *Wladislai* fere repulsus est. Circa egressum autem eius ex *Wratislauia*, non solum puellae sed & maritatae, relictis liberis & parentibus, in eorum dedecus, totiusque ciuitatis *Wratislauiensis* vituperium, per Regem & nonnullis ex Primoribus abductae sunt: Pacemum substantia direpta. Scripsit & ex *Wratislauia* Rex ipse, ad summum Pontificem, Caesarem, Regesque & Principes diuersos, extensas literas: potentiam exercituum

quem & filium suum Wladislaum Bohemiae

Casi-

1475.

Regem Matthias Hungariæ Rex delere se potuisse, nisi illis vt Catholicis Catholicus & ipse pepercisset, scriptis literis denunciat, plurimaque facinora in Duces Slesiæ, licet sibi quasi victori assentantes,

Casimiri Poloniæ & *VVladislai Bohemiæ*, Regum, multiplieiter extenuans, suam vero altissime efferens, astruens *exercitum hostilem, fame, peste, dyssenteria & igne vexatum esse, & moutes grauidos murem peperisse: facile a se deleudum, nisi illi miseratione catholica pepercisset.* Chartis triumphans: eum omnes scirent, armis *Polonicis* de ipso fuisse triumphatum. Egit & pro die penultima mensis Februarii apud *Rathiboriam* Dueum *Slesiæ*, cui & *Rudolphus* Episeopus *VVratislaniensis* adesse eoactus est, Conuentum, nouaque ab illis Iurisiurandi saeramenta & inscriptiones, de fide sibi seruanda, exegit. Ipsisque Ducibus *Slesiæ*, & cæteris purpuratis, solita vanitate actus suos inflantibus, & quod eos, a duobus potentibus Regibus, *Casimiro Poloniæ* & *Wladislao Bohemiæ* inuasione defendisset, per organum *Przemislai* Ducis *Thesznensis*, sibi gratias, assentando magis, quam ex animo agentibus, superba arrogantia respondit. *Potentiam Regum illorum parui semper æstimauisse, & ad vincendum illos, satu semper animi & viriumsibi fuisse.* Non intelligens Rex vanitati deditus, clade apud villagium *Swanowicze* accepta, & obsidione bimestri, quam in *VVratislania* pertulit, & vniuersæ *Slesiæ* dira, per ignem & gladium, cæteraque id genus vastatione, hanc suam arrogantiam fuisse damnatam.

& alios etiam exercens,

Ex *Rathibor* in *Morauiam*, *Olomuncz* videlicet & *Brunnam* diuertit: trahens secum *Ianussium Gliuicensem* Ducem, quem ad conuentum illum venientem, opposito sibi furticinii, & prædocinii titulo, ceperat, in vinculaque conieecerat: libertatem illi pollieendo, si de *Gliuicze* excessisset. Quam, cum Regi dedere illuc vinctus adductus, iussisset, responsum ex muro a suis est. *Non se Duci suo, nisi in libertatem vendicato, parituros.* Itaque cum Rex ex hac spe decidisset, in arctiores illum catenas coniecit. Disponebat & *Przemislaum Thesznensem* Ducem vallare. Sed intelligens præsidium gentium non paucarum ex *Cracouia* sibi missum esse, mutauit propositum. Non prius tamen *Ianussium* Ducem *Gliuicensem* a catenis absoluit, donec illi mediam partem *Gliuicza*, ad se pertinentē dedit. Deditio tamen nihil illi suffragata, captum enim vice altera, annis aliquot in ergastulis habuit.

aliquot castra contra fœdus ictum conquiris.

Cum insuper idem *Matthias Hungariæ* Rex accepisset filiolum Dueis *Henrici Monstherbergensis*, filii olim *Georgii* Regis *Bohemiæ*, diem suum obiisse. Cui virgo *Barbara*, filia *Conradi* nigri, a *Conrado* patruo suo, Duce albo, desponsata fuerat, ipsum de omnibus castris, fortalieiis, quæ ratione dotis possidebat, videlicet *Bithom*, *Swyrklienyecz*, *Kozlye*, *Olyeschnicza*, *VVolow*, & aliis exuit, & virginem *Barbaram*, filiam *Conradi*, in suam potestatem traducere nitebatur. *Venceslaum* etiam Ducem *Kibnicensem*, qui & fatuus appellatus est, capiens, fortalieio & oppido *Plczina* & tandem captiuitate diuturna, multauit.

Consentiente vtroque Rege, *VVladislao* videlicet *Bohemiæ*, & *Matthia Hungariæ*, Barones omnium terrarum Regi *Bohemiæ*, de vtraque factione, apud *Pragam*, duodecima die mensis Februarii agunt conuentum. In quo odiorum liuore deposito, cum de Republica Regni sui ad conformitatem traducenda, multiplices egissent tractatus, tandem has ædiderunt conclusiones,

Conditiones de Regno Bohemiæ per Matthiam & VVladislaū Reges possidendo, Praga captas

vt videlicet VVladislaus Bohemiæ Rex, vniuersam Bohemiam, cum vtroque Lusacia, & duobus Ducatibus Slesiæ Swidnicensi, & Iaurensi, Matthias Hungariæ Rex, omnem Morauiam, cum residuo Slesiæ, habeant. Si Hungarus non suscepto pignore, prior obierit, vniuersa ad Regem verum VVladislaum simpliciter reuoluerentur. Si vero suscepto pignore obierit, ducenta millia florenorum dabuntur filiis suis, & de omnibus tenebuntur excedere. Et eadem vicissitudo in Rege Bohemiæ VVladislao obseruabitur. Eo tamen excepto, vt Episcopus Olomuncensis, & Marschalcatus Bohemiæ, ad solum Bohemiæ Regem respiciant.

& Brunnæ perfectas, per Regni vtriusque senatum, Matthias ipse inficit.

Acta est & postea apud *Brunnam*, *Matthia Hungariæ* Rege præsente simul, in qua vniuersalis pax Regni *Bohemiæ*, differentia Regum, de Regno contendentium, sancita & stabilita, & *Stiborio Thobaczowski*, Regni *Bohemiæ* Cancellario, ab vtroque Rege onus Capitaneatus *Morauiæ* datum: vt prouideret, ne quid detrimenti respublica, quantum ad pacem spectat, pateretur. Laudabanturque conclusiones *Pragenses*, & Barones factionis vtriusque probabant: vt iuxta illas de pace inter Reges conueniret. Verum *Matthias* Rex *Hungariæ*, in ipsa *Brunensi* Diæta, notabiliter nutare cœpit. Et Baronibus *Bohemiæ*, illum de obseruantia conclusionum requirentibus respondit, absque consensu summi Pontificis, & consilio nonnullorum Principum, qui partes suas adiuuabant, non sibi licere illas acceptare. Itaque re in ambiguitate reiecta, Diæta alia pro festo sancti *Iacobi* Apostoli, apud *Prisburg* indicta est: quæ nullum habuit, *Matthiæ* Regis *Hungariæ* vafricie singulis scientibus, effectum.

Legatus Hussenkaschen Imperatoris Perfidis auxilium contra Turcam implorat a Casimiro Poloniæ Rege.

Casimiro Poloniæ Rege in *Lithuania* stante, Nuneius satis insignis *Isaac*, genere *Græcus*, de *Trapesunda*, sed secta *Mahumetus*, ab *Hussenkaszen*, in duodecim equis, ad eum venit: rogans, *vt primo vere dignaretur cum cæteris Regibus Catholicis, contra Turcorum Cæsarem consurgere, & sibi cum trecentis millibus, contra Turcum consurrecturo, auxilio esse, bestiamque illam exterminio dare: cum iam vis eius in magna parte elanguerit, omnibus suis melioribus pugnatoribus, in clade Valachica, deletis.*

Tandem ad Matthiam Hungariæ Regem, & summum Pontificem idipsum petens,

Hunc, cum *Casimirus* Rex benigne tractasset, & magnificis donis, illum honorasset, spe optima impletum, *Cracoviam*, quam videre cupide desiderabat, remittit. In qua cum mense vno immoratus fuisset, ad *Matthiam Hungariæ* Regem in *Brunnam*, deinde ad summum Pontificem,

1475.

cem, *Venetos*, cæterosque Christianitatis Reges & Principes transiit: similem legationem apud illos obiturus.

...ia... ...act igni.

Die Veneris vltima mensis Martii, hora octaua noctis, in *Cracouiensi* vrbe ignis de brasseaturie *Ioannis Gehan* erumpens, omnes domos a porta noua, vsque ad portam sancti *Nicolai* centum numero, inter quas & castellum *Tarnouiensium*, item duas turres ciuitatis optimas, & cum bombardis, item domos Altaristarum beatæ virginis, & Mansionariorum sanctæ *Barbaræ*, sua potenti flamma, quam magna multitudo frequenter tentando nequicquam restringere poterat, vorauit.

Casimirus Rex pro auxilio contra Turcam a Stephano Voieuoda Moldauiæ petitus,

Stephanus Voieuoda *Moldauiæ*, vigilantissimo studio explorans assidue, & omnium actionum, quas *Mahumeth Turcarum* Cæsar, contra illum comparabat, & moliebatur, progressum, & pro comperto ab exploratoribus habens, *Turcum* apud *Adrianopolim* agere, & omnium suarum cogere illic exercitum potentiarum, multiplicibus & variis nunciis, vnos alteros præuenientibus, *Casimirum Poloniæ* Regem, apud *Lithuaniam* agentem, solicitat, & magnitudine periculi, quod capiti suo & suis impendebat, demonstrata, petebat sibi quam celerrime succursum a Rege & militibus suis iri. Easdemque petitiones, ad Barones *Russiæ*, frequentioribus Nunciis & literis resumebat. Summa hæc petitionis erat, *vt Rex duo millia peditum, ad tuendum Byalogrodum & Kiliam, mitteret, Russiæ terras in armis esse, & circa Camyenyecz statiua agere iuberet. Solus ipse Rex ad succurrendum sibi, cum reliquo Regni Poloniæ exercitu aptatus subsequeretur. Ipsum illud assumpsisse propositum, vt nullatenus vniuersali dimicationi, contra tam fortem, & numerosum hostem, se committat: sed cedendo cum suis vsque ad Camyenyecz, hostem vallat, & distineat.* Petebat postremo Regem, *vt sibi & suis, in necessitatis articulo, ad Camyenyecz, liber ingressus pateret.* Quamuis autem *Lithuaniæ* Barones suaderent maxime, vt Rex quam celerrime, *Poloniæ* & *Lithuaniæ*, ac omnes terras moueret, *Turco* occursurus. Se ea mente præditos esse, vt mallint contra *Turcum* pro sociis *Valachicis*, quam *Lithuanicis* duellare, omnemque suam operam vltro pollicerentur. In id bellum fictum magis quam verum, per *Stephanum* Voieuodam, se *Casimirus* Rex trahi credens, optimum, & sufficiens tempus, cunctationi deditus & otio, inaniter apud *Lithuaniam* absumens, & nonnisi circa festa Pentecostes, ex *Lithuania* mouens, festo corporis Christi apud *Grodno* exacto, per *Brzeszcye*, die Lunæ, quinta mensis Iunii, in *Lublin* aduenit. Vbi etsi par dies quindecim, per omnes *Poloniæ* Consiliarios fuisset supplicatus & suasus, *ne tam insignem & illustrem sui Regni Principem & athletam, Stephanum Voieuodam desereret, sed cum omnibus potentiis consurgens, non tam sibi, quam vniuersæ Christianitati opem ferret: vno bello, & Turcorum, & Thartarorum bellum, non sine sui nominis celebritate perpetua, confecturus.* Rex tamen *Casimirus*, defectuum se, & in ærario, & in gentibus allegando, sperans illud bellum simultaneum, & ad irritum recidendum, rem adeo extrahebat, vt Primores Consiliarii, & signanter *Derslaus* de *Rythwiam* Palatinus *Cracouiensis*, & *Ioannes* de *Rythwiani* Castellanus *Sandomiriensis*, & Regni *Poloniæ* Marsalcus (vtrumque enim Magistratum, contra scita & laudabiles consuetudines Regni, tunc aliis esurientibus obtinebat) & plures alii in Regem mordacius inuehendo, exprobrarent

& a proprio Senatu

primum genitoris, deinde Germani sui, postremo suo inordinato, & negligentissimo regimine, nobile Poloniæ Regnum, nobiliter a Casimiro secundo institutum, ad extremum interitum & ruinam tinctum esse: Ampliori interitu, nisi se de torpore excusserit, moresque sui regiminis correxerit, propediem traducendum. Qui etiam inter Regnum Poloniæ, & Principatum Lithuaniæ, quæ vnire debuerat, ablata Luceusi tota, & Podoliæ parte terrarum, a Regno Poloniæ, & in potestatem Lithuanicam translata, mucronem horrendum inter vnitos populos, cognatas acies, morte sua secuta, collidendos, sciens volensque seruerit. Qui videns sibi & Regno suo ab oriente & occidente, austro & aquilone, impendere bella, pusillanimem se & ociosum monstrat. Ni sibi alter consulat, aut in locum suum alium surroget, quam celerrime per suam desidiam, & turpe regimen, etiam hoste externo non accedente, periturus.

inertiæ gnauitiæ accusatus,

Hæ inuectiuæ, etsi a singulis Consiliariis certatim probarentur, Regem tamen *Casimirum*, moribus suis deditum, non mouebant, neque ad meliora inclinabant. Capta est itaque in tam periculoso malo tenuis & languida deliberatio, & *Marczisius* Vexillifer de *Wroczimouicze* Subdapifer *Cracouiensis* linguæ *Turcarum* peritus, quam Ephebus, existens in captiuitate didicerat, captus in prælio, infeliciter per *Wladislaum Hungariæ & Poloniæ* Regem commissu, ad *Turcum* a *Casimiro* Rege mittitur, rogaturus & moniturus illum, *ne terram Valachiæ, quæ insignis portio Regni Poloniæ est, bello infestet, neue Casimiro Regi necessitatem imponat, arma contra illum induendi: quæ hactenus, quamuis a multis Principibus Catholicis rogatus, solicitatusque, induere distulerat, Stephanum Voieuodam Valachiæ sui iuris & potestatis esse. Et si in aliquo deliquit contra Turcorum Cæsarem, offerre illum ad debitam iustitiæ satisfactionem. Deponeret tantummodo arma & de iustitiæ oblatione con-*

mittit ad Turcam Legatum, vt potius transactione, quam bello, cum Stephano decernat.

ten-

1475.

tentus, amicum non lacesseret, diemque & tempus diceret, ad quem communes Consiliarii conuenirent, differentiam discordiamque amica transactione potius, quam cruento, iniquo & incerto bello finituri.

Theodosia alias Capha, tribus & viginti annis se defendens, proditione suorum, auro corruptorum, Turcis traditur, & proditores cum pignoribus atque aliis, nec non Menglingereu Imperator Tartarorum & duo illius germani captiuantur,

Die Martis vigesima mensis Iunii, *Casimirus Polonia* Rex ex *Lublin* egressus, cum in *Zauichost* vigesima Iunii peruenisset, certus illi Nuncius cum literis, a *Matthia* de *Lomza* Notario suo Regio, ex *Byalogrod*, quem Rex *Casimirus* ad *Thartarorum* Cæsarem *Menglingeren* cum certis mandatis destinauerat, allatus est, significans, quod *Turcorum* Cæsar *Mahumeth*, ab *Adrianopoli* soluens exercitus, ad *Capham*, insignem & famosam *Genuensium* ciuitatem, quæ se ab eius exitio per annos tres viginti, ex quo *Constantinopolis* capta erat, muris & fortissimis & altissimis munire non cessauerat, cum forti & numerosa manu, nauali & terrestri itinere peruenit; ipsamque sexta die mensis Iunii cum *Tartarici* exercitus auxilio, qui vnam partem obsidendo & impugnando mœnibus repulsus fuerat, sexta die per fraudem primorum ciuium, genere *Italicorum*, quam annis quinque, aliis ignorantibus, a *Turco* maximo auro corrupti, prædicauerant, dedentibus se Primoribus, cepit. Et ciuitate potitus, continuo traditores, cum vxoribus, pignoribus, & omni familia coniectis, ad classem suam deportauit. Vulgo communi pepercit, & in ciuitate illum degere permisit, medietate omnium substantiarum ablata. Quem tamen processu temporis inde remouens, in perpetuam captiuitatem sustulit, & non nisi *Turcos* illic locauit. *Tartarorum* etiam Imperatorem *Mengligereu*, qui tunc casualiter apud *Capham* agebat, cum duobus germanis cepit, & tam illos quam insigniores *Caphensium Constantinopolin* captiuos deduxit. Omnes insuper arces, quamuis altissimæ & munitissimæ, quæ in circuitu *Capha* fuerant, & ad *Capham* pertinebant, capta *Capha* in deditionem *Turci* venere. Singuli Nuncii & exploratores *Stephani* Voieuodæ, & vniuersi mercatores *Valachia*, numero centum sexaginta, apud *Capham* reperti, iussu *Turci*, gladio percussi sunt. Clades maxima, & cruentus gladius, in vniuersos ordines & ætates desæuiebat. Nec satis virium in me est, vt crudelitates innumeras quas vltionis diuinæ vindex gladius, ob immanissima *Caphensium* scelera, a barbaris illa die fieri permisit, possem ad plenum describere.

& exploratores Stephani Voieuoda Moldauia gladio percutiuntur.

Capham captam Turcus munit,

Turcorum Cæsar tam insigni victoria elatus, & *Capha* quam plurimum iratus, quod in ea a Catholicorum Regum & Principum Nunciis, ad parandum & inferendum sibi bellum, liberi fiebant conuentus, ipsam & mœnia eius longo tempore muniuit. Postea vero *Byalogrodo Valachia*, terris & vndis, accessione *Thartaricarum* virium auctus, imminere cœpit. Tum primum *Casimirus Polonia* Rex denunciationi fideli *Stephani* Voieuodæ *Valachia* creditum dedit, & quatuor diebus apud *Sandomiriam* immoratus, in *nouam ciuitatem Korczin* venit, illicque pro die secunda mensis Iulii, cum primoribus Consiliariis, tam Ecclesiasticis, quam Secularibus, conuentum, tardissime licet, tenuit: non tam iam *Stephano* Voieuodæ *Valachia*, terræque illius, quam terrarum *Podolia* & *Russia* succursurus. *Stephanus* enim Voieuoda *Valachia*, dum neque a *Casimiro Polonia* Rege, frequentibus Nunciis solicitato, neque a *Matthia* Rege *Hungaria*, quem ad ferendum sibi præsidium per *Stanczulonem* solicitauerat, sperata auxilia accepisset, & imparem se cum *Turco* ad dimicandum nosset, prudenti consilio vsus, Castris suis vtcunque prouisis & locatis, in montes, syluas, & cauernas, & se & populum suum condidit: tempori commodiori, in quo, *Turco* discedente, propriam recuperare posset, se & gentem suam seruaturus.

& contra Byalogrodū Valachia procedens

Septuaginta magnarum nauium classe maximarum opum moles, captiuorum quoque & præsertim traditorum frequens numerus, in *Constantinopolim Turco* traducebatur. Erat inter illas nauis vna, centum quinquaginta epheborum adolescentum cohortem, ex omni genere ciuium *Capha*, venustate præstantium, pro gratissimo munere, ad castrandum, vel abutendum, vehens. In qua cum ad regendum *Gracus* quidam substitutus esset, *Turcis* id non sentientibus, a reliqua classe se abstrahens, duodecim *Turcis*, qui erant in naui, sub dolo, pro aqua dulci emissis, residuis duodecim occisis, ad portum *Kilia* nauem appulit, & tam centum quinquaginta iuuenes, aut castrationi aut lupanari destinatos, quam ditissimam suppellectilem *Stephano* Voieuodæ *Valachia* tradidit. Qua re *Stephanus* supra modum exhilaratus, spem recuperandæ *Capha*, suapte sponte magnam, in animum induxit.

nauim centū quinquaginta epheborū, a classe Turcorum seductam, Gracus quidam Stephano Voieuoda Valachia tradit.

Die Lunæ, vigesima quarta mensis Iulii, & per tres sequentes continuos dies, apud *Cracouiam* & in circuitu eius, imbribus nocte & interdiu magna mola descendentibus, horrenda & nunquam visa inundatio, in flumine *Istula Cracouia* secuta est. Operuerant enim vndæ *Casimiriam*, *Stradomiam*, & omnia suburbia eorum. In ecclesiis sancti *Bernardini* & sanctæ *Agnetis*, vsque ad altaria aqua exundabat. Pontem maiorem, quo *Casimiria Cracouia* iungitur, & cæteros omnes pontes, circa *Casimiriam*, sed & plerasque domos in *Casimiria* fregit & euertit, hortorumque fru-

Incredibilem Vistula exsiccationem mira inundatio secuta est.

1475. ctus circumquaque *Cracouiam* infecit: fœtorem post se perniciosum relinquens, quo plerique mortales absumti, aut morbis languidati, nonnulli turgentia guttura ex aquæ potatione nacti. Et quamuis aqua ipsa plurima intulisset in frugibus damna; maxima tamen fuit in Regno *Polonia* vilitas anno illo annonæ. Et cum alias in singulis pene fluminibus desiderarentur aquæ, tunc primum vsque ad fastigium atque perniciem creuerant. Triennio enim prope integro, apparitionem Cometarum secuto, non solum cœlestes defuere aquæ, sed terra quoque *Polonica* ingenito humore egens, vix ad perennes sufficit amnes, adeo vt *Istula* fluuius (quod reor posteros falsum me scripsisse crediturος) fuerit apud *Thorun* tam pediti, quam equiti permeabilis, & apud *Ploecensem* ciuitatem *Istula* ipse exigua destituebat nauigia.

Matthias Hungaria Rex per Nuncium Apostolicum ad Fredericum Romanorum Imperatorem pro intercipiendo bello, quod cum Carolo Burgundia Duce gerebat, missum, frustra solicitat pro insigniis Bohemici Regni: offerens illi auxilia contra prædictum Carolum, licet suum confœderatum.

Non refriguerat, sed inflammabatur assidue *Matthia Hungaria* Regis hostilis & vafriciosa cura. Qui arma intelligens sibi tenuem attulisse profectum, ad ingenia & dolos se conuertens, per *Alexandrum* Episcopum *Forliniensem*, Apostolicum Nuncium, ad *Fredericum* Cæsarem, ad intercipiendum bellum funestum, quod inter Cæsarem & *Carolum Burgundia* Ducem agebatur, a *Sixto* Papa missum, solicitat Cæsarem, vt sibi Regni *Bohemia* consentiat tradere Regalia insignia, offerens se eum omnibus potentiis sibi contra *Burgundia* Ducem, quamuis secum confœderatum, auxilia laturum, & aliquot decem millia aureorum dono a summo Pontifice impetraturum. Verum Cæsar *Fredericus*, versutiam *Hungari* dudum comptam habens, tantam oblationem repudians, & intelligens *Hungari* amplitudinem, si procederet, in suum periculum redundaturam, Nunciis *Bohemia* Regis *Wladislai*, Regalia dudum promissa flagitantibus, respondet, aut in *Lipsk*, aut in *Berlyn*, si illic duo Reges, *Polonia* videlicet *Casimirus*, & *Bohemia Wladislaus*, conuenire secum velint, si minus in *Freysebtach* ciuitate, decem octo miliaribus a *Praga* distante, in suo ex *Rheno* in *Austriam* descensu, se insignia daturum. Pestiferum sibi & imperio ratus, quicquid bonitatis *Hungaro* impenderet.

Quæ se daturum Wladislao promittit.

Mittit cum muneribus Matthias Hungaria Rex Legatos ad Stephanum Voieuodam Moldauia, vt eum sibi reconciliet, & a Rege Regnoque Polonia auertat. Cuius fluxā fidem Casimirus Rex cernens, per Legatos suos nouum sacramentū fidei, & obedientia ab eo exigit.

Mittit & præfatus *Matthias Hungaria* Rex ad *Stephanum* Voieuodam *Moldauia* tres notabiles Nuncios cum muneribus: conciliaturus eum sibi, & a Regno Regeque *Polonia* auersurus, videlicet *Dominicum* Præpositum *Albensem*, *Casparum* de *Othwan* & *Michaëlem* de *Pesth*: pollicens sibi contra *Turcum* defensionem. Id etsi *Stephanus* Voieuoda *Valachia*, potentiam *Turci* perhorrescens, pro magno suscepisset: percussis tamen cum *Matthia Hungaria* Rege certis fœderibus, nullatenus induci, vel frangi potuit, vt se a Regno *Polonia* scinderet, aut se illi hostem (quod maxime *Hungarus* moliebatur) declararet. *Polonia* tamen Rex *Casimirus*, cauens sibi & Regno suo in posterum, *Stephani* fluxam fidem timens, strictius illum sibi obligaturus, *Stanislaum Vatrobka* de *Strzelce* Palatinum *Belzensem* & *Andream* de *Borzischowice* Præpositum *Lanciciensem*, Canonicumqoe *Cracouiensem*, in *Valachiam* pro festo Natiuitatis sanctæ *Maria* Virginis transmittit, qui noua a *Stephano* feudi & obedientiæ exegerunt sacramenta.

Casimirus Rex ad Diætam Hungaricam, super differentia terrarum Russia & Valachia per communes Regnorum consiliarios decidenda, frustra mittit:

Casimirus Polonia Rex sex hebdomadis apud *nouam ciuitatem Korczin* exactis, *Cracouiam* die octaua mensis Augusti venit, & Consiliarios suos in Diætam *Hungaricalem*, pro festo Natiuitatis Sanctæ *Maria*, in locis consuetis tenendam, videlicet *Stamouicze* & *noua villa*, super differentia terrarum *Russia* & *Valachia*, per communes Regnorum Barones, decidenda, videlicet *Ioannem Cracouiensem*, *Sbigneum Wladislauiensem*, Episcopos, & Regni *Polonia* Vicecancellarium *Dobeslaum Knitha* de *Visznicze Lublinensem*, *Spitkonem* de *Iaroslaw*, *Leopoliensem*, Palatinos, *Ioannem* de *Richwyani*, Castellanum *Sandomiriensem*, & Regni *Polonia* Marsalcum, *Ioannem Dlugosch* Seniorem, Magistrum *Iacobum* de *Schadek*, *Ioannem Liathoschinski*, & *Arnolphum* de *Mirzenyecz*, Decretorum Doctores, Canonicos *Cracouienses* transmisit. Qui cum tempestiue in *nouam Sandecz* aduenissent, & *Hungarorum* illic opperirentur aduentum. *Matthias Hungaria* Rex literas *Casimiro* Regi *Polonia*, & illis misit: significans se *Turcorum* bello impeditum, Diætam aliam pro festo S. *Martini* constituisse, quam *Casimirus Polonia* Rex fastidiuit suscipere.

Matthia se bello Turcorum impeditum esse allegante.

Locusta innumera multitudine ad instar exercitus tendentes Regnum Polonia depopulantur.

Sub huius temporis tempestate inauditum ouum in *Siradiensi*, *Lanciciensi* & *Masouia* Regionibus emersit. Locustæ enim ad longitudinem vnius digiti humani, capita ad instar vespertilionum habentes apparuerunt: quæ ex *Pannoniis* ferebantur per *Morauiam* & *Slesiam* prodiisse, circa *Siradiam* primum visæ, & abinde per *Lyuthomirsko*, inter *Lanciciam* & *Pyatek* progressæ, in *Masouia* itinere assiduo grassabantur. Longitudo congregationis earum, trium miliarium, & latitudo vnius cum medio miliarium erat. Volabant ordinatis aciebus ad instar bellantium, & interdum prælantium more cognatæ illæ acies mutuo congrediebantur. Et vna quasi Duce surgente, cæteræ ordinibus subsequebantur. Loca frugum & arborum, in quæ cadebant, deuorabant, nihil præter terram & fimum sordidum relinquentes. Densitatem earum vix Sol penetrare potuit. Si in syluas declinabant, arbores satis robustæ, mole earum pressæ, in terram retorquebantur. Interdum pellebantur a locorum incolis,

&

1475.

& vi repulsæ, in alia secedebant loca: volatu suo frigidam ingerendo vmbram. Omen aliquod perniciosum terris, per quas faciebant transitum, præsagiendo.

Virgo Hedwigis, filia Casimiri Regis Poloniæ Georgio Bauariæ duci desponsata,

Casimirus Poloniæ Rex, ordinatis singulis, quæ ad pompam dotis & nuptiarum pro filia *Heduigi*, *Georgio* Duci *Bauariæ* desponsata, in maximo splendore & abundantia esse credidit, & quæ centum millium florenorum summam excedere videbantur, sabbato in die Exaltationis sanctæ crucis, *Cracouia* cum Regina *Elisabeth* consorte sua egressus, per *Myechow*, *Andrzeiow*, *Piotrkow*, *Pabianicze*, cæteraque loca, *Posnaniam* aduenit. Quo illic stante noui Nuncii Ducum *Bauariæ*, patris *Ludouici* videlicet, & *Georgii* Ducum *Bauariæ* aduenere: petentes, vt sponsa promissa celerius duceretur. Itaque die Lunæ decima mensis Octobris illustrissima virgo *Heduigis* Regia filia, conducentibus illam parentibus, germanis & multitudine copiosa, ex *Posnania* salva & incolumis cum omni comitiua, videlicet *Stanislao* de *Ostrorog Calissiensi*, *Nicolao* de *Kuthno*, *Lanciciensi*, Palatinis, *Dobeslao* de *Kurozwaki*, Castellano *Rospergensi*, *Ioanne* de *Koczina* Succamerario, *Sbigneo* de *Thaczin* Gladifero, *Cracouiensibus*, *Ioanne* de *Czizow*, *Stanislao* de *Brze:ye* Magistro coquinæ, *Alberto Moniwid*, *Ioanne Tarnowski*, *Ianussio Dlugosch* de *Nyeschkow* Subpincerna, & pluribus aliis Aulicis, item *Anna* relicta *Boleslai* Ducis *Theschnensis*, *Dorothea* de *Syenno*, relicta *Ioannis* de *Konie.polye*, Regni *Poloniæ* olim Cancellarii, cæterisque matronis nobilibus, splendide comitata, primum in *Vitemberg*, vbi a Baronibus & gentibus *Bauariæ* Ducis suscepta est.

ducitur in Lanczuth, & nuptiæ cum summo gaudio præsente Frederico Romanorum Imperatore, celebrantur.

Dein in *Lanczuth*, per vnum & amplius milliare, pannis constrata via, ab armatis hominibus, in parte vtraque iter ambientibus, sponso suo *Georgio* Duce *Bauariæ* in singulari splendore illi occurrente, & posthæc a *Frederico Romanorum* Imperatore, qui cum mille equitum turma, ad septimum vt aiunt lapidem, cum *Coloniensi* Archiepiscopo, *Alberto* Marchione *Brandeburgensi*, *Ioanne* Duce de *M nch*, & aliis *Almaniæ* Principibus, occurrit, & in *Lanczuth* deduxit. Vbi eadem die fœdus matrimonii fuit impletum, & per plures dies ludi varii agebantur.

Quibus Wladislaus Bohemiæ Rex germanus virginis sæpius inuitatus, non sine dedecore, & rerum suarum iactura deest.

Derogauit huic tam celebri solennitati solus *Wladislaus Bohemiæ* Rex, qui & a Cæsare certificatus & inuitatus, qui se illic sibi Regalia daturum promiserat, & a Ducibus *Bauariæ* enixius rogatus, venire leuo sydere, quamuis genitor suus *Casimirus Poloniæ* Rex sumtus necessarios sibi misisset, distulit: omnibus amicis, & præsertim Cæsari illum vocanti, grauem inferens anxietatem & dolorem, hostibus vero fabulam & risum. Quapropter Cæsar fertur ad Principes dixisse, *Bohemiæ Regem sedendo ad epulas refectionem neglexisse: qui & rebus suis, alieno ære & sumtu vsus, potuit optime prouidisse, & sororis nuptiis maximum decus adiecisse.*

1475.

Expeditionem filiæ *Heduigis Casimirus Poloniæ* Rex persunctus, ære tamen alieno multipliciter grauatus, ex *Posnania* in *Pisdri* & *Konyn* egressus, *Siradiam* pro festo sancti *Martini* aduenit, & Conuentum illic Consiliariorum tenuit: sperans vniuersale subsidium, pro soluendo ære contracto, ab vniuerso Regno se obtenturum: Cuius in eroganda ampla pro filia dote fuerat effusio.

Non potest Casimirus Rex tributum petitum a suis obtinere: Consiliariis minoris Poloniæ a maioris ea in re dissentientibus.

Ibi cum pauci & infrequentes Consiliarii *maioris* duntaxat *Poloniæ* conuenissent, & in subsidium pecuniale de quolibet laneo per duodecim grossos dando, conditionaliter. Si & in quantum Consiliarii terrarum *Cracouiensis* & *Russiæ* id probarent annuerentque, consensum rogati dedissent. Consiliarii *Cracouienses* & *Russiæ* nullatenus ad conuentum illum, sed neque ad alterum, pro die sancti *Nicolai* institutum, non ignari ad quam exosum & fastidiosum singulis onus trahebantur, venire solicitati, voluerunt. Itaque spe Regia recidente ad irritum *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Siradia* in *Pisdri* reuersus, aliquot hebdomadarum illic exegit moram. Deinde ex *Pisdri* discedens in *Colo* venit, ibique natalis Christi diem cum coniunge sua *Elisabeth* Regina egit.

Deductores Heduigis Bauariæ Ducissa reuertuntur ad Regem Casimirum, nonnullis peste absumptis.

Vbi ad illum Barones & milites, matronæ & virgines, qui & quæ filiam suam in *Lanczuth* comitabantur, honestis muneribus a Ducibus *Bauariæ* honorati, reuersi sunt, & peste epidimiæ, quæ tunc & *Bauariam* & *Almaniam* vastabat, infecti, plerique ex eis, & signanter *Ioannes Czizowski* & *Albertus Moniwidt*, nullo relicto successore, in *Colo* mortui, magnum *Casimiro* Regi, ne infectio in cæteros & in se serperet, iniecerunt metum.

Puer Christianus a Iudæis necatur.

In ciuitate *Tridentina*, quæ versus Aquilonem sita, *Italiam* a *Germania*, fluuio *Laniso* interlabente, disterminat, ad proprietatem pertinens Episcopi *Tridentini*, *Iudæi* in ciuitate ipsa habitantes, quorum Duces erant *Angelus*, *Thobias* & *Samuel*, puerum insignem, *Simonem* nomine, ex pauperrimis parentibus, *Andrea* & *Maria*, die Veneris sexto Calendas Decembris, anno ab ortu Saluatoris nostri Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo secundo, in eadem ciuitate *Tridentina*, pontificante *Ioanne Hinderbach*, genitum, & nondum viginti octo menses natum, adeo formosum, vt portio in eo a decore vacaret nulla, die Iouis vndecimo calendas Aprilis, ante fores ædis paternæ ludentem, clandestine per *Thobiam Iudæum*, precio & promissis oneratum, corripiunt, & in atrio Syna-

1476.

ad eos deuolutas, ſibi appropriare Rex niteretur. Quibus Rex ipſe, proprio organo reſpondens, deduxit terras *Maſoniæ* ſingulas, & terram *Sochaczouienſem*, ex morte Ducis *Wladislai*, ad eum iuſtiſsime, & ratione feudi, & ratione emtionis, a vera hærede *Margaretha*, filia *Semouiti*, & conſorte *Conradi* Nigri Ducis *Olyeſchniczenſis*, facta, fuiſſe deuolutas, & Duces *Varſchouienſes*, nihil in eis habere iuris, tituli aut proprietatis. Quo reſponſo audito Duces præfati, *Ianuſius* & *Boleslaus* ad propria remearunt. Ex eoque tempore cœpit illam Rex *Poloniæ Caſimirus* & Regnum pacifice in Prouinciæ modum, poſſidere.

Pzrimam poſſeſſionem accipit.

Ex *Sochaczow Caſimirus Poloniæ* Rex, cum *Elisabeth* Regina conſorte ſua, & Curia, per *Goſthinin* in *Brzeſczye Cuiauienſe* peruenit: habens ſtipendiariorum, mercede conductorum, duo millia, ſatagens mature, cum robore Aulicorum & ſtipendiariorum in *Pruſſiam* ingredi, & res *Pruſſiæ* per abſentiam ſuam indifficultatas, & inuolutas, componere, *Nicolaum* quoque *Thungen*, arroganter ſe in ſpem auxilii, per *Matthiam Hungariæ* Regem ſibi ferendi, gerentem, euius ſe ſubiectum, & adhærentem, per publicas literas declarauerat, de ſede *Varmienſe*, & caſtris eius, deiieeret. Sed cum conſiliarii ex terris *Cracouienſibus*, quos Rex aſciuerat, tardiuſcule venirent, coactus eſt Rex cum conſiliariis *maioris Poloniæ*, tempeſtiue ad illum venientibus, in *Przeſczye* ſubſiſtere diutius, adeo, vt argentum omne datum ſtipendiariis, & tempus, ad quod mercati erant, efflueret.

Caſimiro Regi in Pruſſiã euntι, vt Nicolaum Thungen de ſede Epiſcopatus Varmienſis deiiceret.

Matthias interim *Hungariæ* Rex ſcribebat *Caſimiro Poloniæ* Regi, monens, vt fœderum & ſufferentiarum memor, ſubiectum ſuum, & commendatum, *Nicolaum Thungen*, quietum eſſe fineret. Nam cum potentia & armis nequiret, conabitur ſe chartis illi ſubuenturum.

Matthias Hungariæ Rex ſcribit, ne ſibi Thungen ſubiectũ contra illa fœdera vexet.

Elisabeth ſub idem tempus, *Poloniæ* Regina, cum eſſet ex *Caſimiro Poloniæ* Rege fœcundata, & tempus pariendi proximum ſentiret, ex *Brzeſczye*, *Caſimiro* Rege illic remanente, in caſtrum *Nyeſchowa* deſcendit. Et die duodecima menſis Martii, hora veſperorum, filiam quintam, prolem vero vndecimam parturiuit. Cui fonte baptiſmatis renaſcenti, *Annæ* nomen datum eſt, per *Vincentium Kielbaſſa* Epiſcopum *Culmenſem*, in eccleſia parochiali in *Nyeſchowa* baptiſmum eius exequente.

Anna filia quinta Caſimiro Regi naſcitur.

Hebdomadis aliquot in oppido *Brzeſczye*, *Nyeſchowo* & *Thorun*, *Caſimirus Poloniæ* Rex, inaniter conſumptis, defluxo tempore, ad quod aliqua millia ſtipendiariorum, nulli negocio operam dantium, ſed ocio & voluptate torpentium, mercede conduxerat, iterum illos in tempus longius conduxit, & ocioſe apud præfata oppida tempus triuit. Conſiliarios *Cracouienſes* expperiendo, qui tarde & pigre, & in pauco numero ad eum conuenerant: A conſiliariis *maioris Poloniæ* tempeſtiue aduenientibus. Sub quo tempore, venit ad illum, Magiſtri *Pruſſiæ* Marſchalcus *Vlricus*, apud *Thoruniam* agentem, atque ad perſuadendum compoſito ſermone, rumorem de perfidia Magiſtri, & Ordinis ſui, erga Regem & Regnum *Poloniæ* patranda, vulgatum, purgare niſus, etiam ad ſubeundum duellum, cum quolibet inſimulationis huiuſmodi authore, ſe obtulit: Subiiciens Magiſtrum velut Conſiliarium & Principem Regis obedienter ſingula facturum, & in poteſtate Regis futurum.

Caſimirus Rex cum mercenariis militibus opperiendo Cracouienſes, inaniter tempus in Brzeſczye terit, & illos in tempus aliud conducit, illicque audit Magiſtri Pruſſiæ Nuncium.

Tardius quam res exigebat Conſiliariis Regiis, Eccleſiaſticis & Secularibus conuenientibus. B *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Thorun* mouens, duos filios, natu maiores, videlicet *Caſimirum* & *Albertum*, item quatuor Pontifices, videlicet *Iacobum Gneſnenſem* Archiepiſcopum, *Sbigneum Wladislauienſem* & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, *Andream Varmienſem* & *Vincentium Culmenſem*, Epiſcopos, item *Stanislaum* de *Oſtrorog Poſnanienſem*, *Nicolaum* de *Kuthno Lancicienſem*, *Nicolaum* de *Roſczyliecz Iunewladislauienſem*, Palatinos, *Ioannem* de *Rithwiani*, Regni *Poloniæ* Marszalcum, & *Sandomirienſem*, *Ioannem Amor* de *Tharnow*, *Woynicenſem*, Caſtellanos, & alios Conſiliarios, multitudinemque Aulicorum, & mercede conductorum militum, habens in ſuo C comitatu, in oppidum & caſtrum ſuum Regium *Marienborg*, magno cum ſplendore, Die Iouis vigeſima quinta menſis Aprilis intrauit. Vbi ad illum ſinguli Palatini, caſtellani, officiales, & militares, ſingulæ quoque ciuitates *Pruſſiæ* conuenerunt. Venit & poſt dies octo, *Henricus* de *Richtemburg*, Magiſter *Pruſſiæ*, cum aliquot Commendatoribus, feria videlicet ſecunda, poſt feſtum ſanctæ *Zophiæ*, & per duos Pontifices, *Sbigneum Wladislauienſem*, *Andream Varmienſem*, item aliquot Palatinos, item omnes Aulicos Regios, ante ingreſſum, dimidio miliario, celebriter exceptus, & vſque ad locum hoſpitii conductus. Altera inſuper die, honore menſæ ſplendide & donis D magnifice & ipſe & ſui commendatores honoratus eſt. Poſtea dicendi licentia in tertium diem obtenta, reſumtis ſingulis, quæ per *Vlricum* Marſzaleum, Nuncium ſuum, *Caſimiro* Regi peroraoerat. *Verum & fidelem ſe Regis & Regni Principem, Conſiliarium, & ſubiectum, multis rationibus profitebatur. Nec vnquam ſe verbo, facto, conſilio aut conſenſu, pacis inſcriptioni, & ſacramenti iuramento, contrauenιſſe, aut quomodolibet contrauenturum eſſe. Spondens ſe etiam, cum noui iuriiurandi interpoſitione, in vniuerſis conditionibus, & articulis, pacem cum ſuo ordine cuſtoditurum. In deiectionem quoque Nicolai Thungen, auxilia & conſilia*

Marienburgum tandem Caſimirus Rex ingreditur. Apud quem Henricus de Richtemburg, Magiſter Pruſſiæ

1476.

filia opportuna, quæ ab eo per *Casimirum* Regem expetebantur, *communicato cum suis consilio, daturum.* Culpatus vero a *Casimiro* Rege, quod Nuncios *Matthiæ Hungariæ* Regis ad se admisisset, & cum illis clandestinos tractatus, in damnum Regis, & Regni Poloniæ habuisset, non est probe inficiatus, *Matthiæ Hungariæ Regis, apud se fuisse Nuncios, sed eorum improbæ legationi, rupturam fœderis studiose requirenti, expressum repudium dedisse.* A Rege tandem *Casimiro* ex *Marienburg* ad sua, in *Krolowgrod*, quasi promissa Regi impleturus, discedens, per *Othonem Machwicz* Palatinum *Gdanensem*, & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, Canonicum *Cracouiensem* & *VVladislauiensem*, ad eum missos, de ferendo contra *Nicolaum Thungen* auxilio, & consilio, dilationibus variis interpositis, per omne tempus, quo *Casimirus* Rex in *Prussia* stetit, rem omnem extraxit, nec vllam efficaciam aut virtutem verbis & promissis suis dedit.

præsens suspicionem defectionis purgans,

auxilium contra Nicolaum Thungen promissum negat.

Gliscebat sub hoc tempore, inter Consiliarios, & commune *Gdanense* seditio, Clericis quibusdam eiusdem oppidi grauatis, iure *Theutonico* in eorum patrimoniis iniqua sententia, ad sedem Apostolicam, de consensu Regio, recurrentibus, & iniuriatores suos, qui Consulares erant, sententia interdicti, quam Ordinarius *VVladislauiensis* admiserat, quibus commune fauebat, percellentibus. Sed illam quoque *Casimirus Poloniæ* Rex, missis illuc *Iacobo Gnesnensi* Archiepiscopo, & *Ioanne* de *Rythwiani*, Regni *Poloniæ* Marszalco, honesto moderamine extinxit.

Ortam Gedani seditionem

Casimirus Rex missis duobus Consiliariis extinxit.

Habita est tandem, post multas dilationes, & circuitus, Diæta generalis in oppido *Belbing*, in deiectionem *Nicolai Thungen* instituta, ad quam licet multi Consiliarii Regii, Ecclesiastici & Seculares, præter *Iacobum Gnesnensem* Archiepiscopum, singuli quoque militares, & Ciues *Prussiæ* conuenissent, & Magister *Prussiæ*, promissione temerata, ad illam venire detrectasset: per plures tamen dies, & frequentes tractatus, in Diæta illa, & nonnullis aliis, ad id institutis, Consularibus *Gdanensibus*, formaliter & aperte destitutionem, & deiectionem *Nicolai Thungen*, impedientibus, nulla conclusio efficax sequi potuit. Tunc quoque notatum est *Gdanenses* Consules, fluxam & parum syncaram erga *Casimirum* Regem ostendisse fidem, qui & hostem infestum Regis *Nicolaum Thungen* tutabantur, & pecuniale subsidium, a *Casimiro* Rege expetitum, aliis omnibus militaribus, & ciuitatibus *Prussiæ*, vltro consentientibus, soli denegarunt.

In deiectionem Nicolai Thungen, de Episcopatu Varmiensi, & in subsidium pecuniale, a Casimiro Poloniæ Rege expetitum, soli Gedanenses nullo modo consentire volunt.

Pannoniorum Rex *Matthias*, cum *Casimiro Poloniæ* & *VVladislao Bohemiæ*, Regibus, ac *Turcorum* Cæsare, bello per sufferentias suspenso, ad res familiares, animum conuertens. *Rudolphum VVratislauiensem, Ioannem Varadinensem* Episcopos, item *Ioannem Oppoliensem, Ianussium Ratiboriensem, Hinconem Monsterbergensem*, Duces, in comitiua sexingentorum equitum, in *Napuliam* mittit: qui *Ferdinandi Napuliæ* Regis filiam naturalem, studiis tamen & literis eruditam, nomine *Beatricem*, fœdere matrimoniali, a summo Pontifice *Sixto* sibi desponsatam, & centum millia aureorum pro dote secum laturam, adducerent: pro die Sancti *Galli* apud *Budam* diem constituens nuptiarum. Ad *Poloniæ* quoque Regem *Casimirum*, in *Prussia* adhuc agentem, Nuncium *Casparum* Præpositum *Stegpusiensem* mittit; ad solenoitatem nuptiarum, pro die constituto, inuitans. Siue studio Regem *Poloniæ* sibi conciliandi, siue (quod magis creditum est) contemtum sui expiandi: quasi nobilius & splendidius matrimonium, quam filiæ *Poloniæ* Regis conoubium, pro qua aonis pluribus superuacue instabat, sortitus sit. Cui responsum est, *de amica inuitatione Regem Regi gratias agere, Barbaricorum tamen bellorum expectatione, quæ illi, & regno suo Poloniæ, & a Tartarorum, & a Turcorum Cæsare, explorato sciebat imminere. Nec vno quidem diei articulo, regiones suas & Principatus, deserere posse.*

Matthias Hungariæ Rex,

ducens sibi filiam naturalem Beatricem Ferdinandi Regis Napuliæ in vxorem Casimirum Poloniæ Regem

frustra inuitat ad Nuptias.

Dum hæc in *Prussia* aguntur, *Mahumeth Turcorum* Cæsar, odio implacabili contra *Stephanum* Voieuodam *Moldauiæ* fremens, quod & illi tributum denegasset, *Kiliam* quoque, quam veteres *Clitomastum* vocauere, suis præsidiis deiectis, sibi vsurpasset, & exercitum suum anno transacto, centum viginti millia continentem, clade ingenti, circa palum *Rakowyecz*, & fluuium *Berlad*, deleuisset, omnibus suis potentiis, apud oppidum *Zophia* coactis, contra illum hostiliter ire cœpit. *Alexandro*, cuidam *Valacho*, qui se germanum asserebat *Stephani*, expugnatam *Valachiam*, & arces eius, sub tributo commissurus. Procedenti autem *Turcorum* Cæsari, in maximo & graui apparatu tam huminum, quam Camelorum, & bombardarum in id bellum. *Martinus Chorazicz* de *VVroczimouicze* miles, & Nuncius *Casimiri Poloniæ* Regis dudum ad *Turcum* legationem obire iussus, sed variis obstaculis impeditus, & præsertim, quod *Stephano* Voieuodæ *Valachiæ*, parum honesta, parumque (vt erat) vtilis videbatur legatio, apud *Varnam* oppidum *Bulgariæ*, fortuito obuiaus, facta potestate dicendi, vigesima secunda mensis Maii, amicitiis veteribus, quas inter se Reges *Poloniæ*, & *Turcorum* Cæsares habuerant, commemoratis, rogabat & requirebat, *ne Stephanum Voieuodam Valachiæ, tanquam feudalem Regis & Regni Poloniæ, bello inuadere contenderet, neu quoquo Casimiro Poloniæ Regi necessitatem imponeret, iusta arma contra se induendi.* At *Turcorum* Cæsar *Mahumeth*, cum duobus tan-

Turco apud Varnam reperto, & summis viribus in Valachiam tendente, Martinus Choraczicz de Wroczimouicze, nomine Casimiri Regis, ab eo nequicquam petit, ne Stephano Voieuodæ Valachiæ, feudali Poloniæ Regis & Regni, bellum inferat.

1476.

taotummodo Consiliariis, qui Baschæ in vulgari eorum appellaotur, legatione audira, & veste ex nobilissimis pellibus Sabellinis, in circumferentiis siogulis & fimbriis, margaritis & lapidibus preciosis, intexta, pro munere sibi missa, gratanter accepta, breoirer se absoluens, respondit. *Non abnuiturum se requisitioni, Regis Polonia Casimiri, pro veteri necessitate, morem gesturum, si Nuncius ipse Regius, apud Adrianopolim illum offendisset, & quamuis post sumens ingentes, a bello contra Valachiam, quieturum fuisse: Non licere autem iam sibi, in hostili pene limine constituto: Sponsionem suam Bessarabia Voievoda & Tartarorum Caesari, qui illum in id bellum suis legationibus & precibus pertraxerant, & accenderant, factam temerare. Non recusaturum tamen, temperaturumque se a bello, si Stephanus Voieuoda, tributum retentum & futurum, sibi pendere, Ki'iam quoque ad Bessarabia Principatum pertinentem & captiuos singulos restituere, consentiret.* Hæc cum Nuncio Reglo, *Martino Chorazicz*, conditiones pacis, parum æquæ, parumque honestæ, ut erant, viderentur, nullo pacto, per *Stephanum* Voieuodam *Valachia* acceptandæ, negotio infecto, & Cæsare *Turcorum* iam apud *Danubium* cum omoi exercitu constituto, & *Danubium* nauibus superante, quinque quoque pontes, ad quamlibet necessitatem ingruentem necessarios, in *Danubio* extrueote, *Stephano*que Voieuoda de omnibus, qoæ viderat, & audierat, certificato, ad *Casimirum Polonia* Regem, adhuc in *Marienburg* se contineotem, peruenit, & bellum ingens, a *Turcorum* Cæsare, non tam *Stephano* Voieuodæ & terris suis, quam Regi & Regoo *Polonia* motum, non ex auditu, sed ex certa scientia & visu, & suis Consiliariis, singula quoq; apud *Turcorum* Cæsarem gesta, & responsum, figmento magis, quam veritate refertum, denunciat: Sub idem quoque tempus *Thartarorum* numerosus exercitus, *Turco* laturus auxilia, in *Valachiam* iotrauit, & eam prius, quam *Turcus*, cladibus & vastationibus affligere cœpit.

Turco respondente,

iam id sibi facere non licere, in limine hostili constituto,

Thartarorum exercitum, Valachiam vastantem, & Turco auxilia ferentem, Stephanus Voieuoda

Nihil prorsus *Stephanus* Voieuoda *Valachia*, duorum fortissimorum hostium. *Tartarorum* videlicet & *Turcorum*, qui pene sub vno tempore (quoniam pro diuerso periculum veriti, non aodebant) dispartitis tamen exercitibus, *Valachiam* intrauerant, deterritus, sed mira & iocredibili animositate cor gerens, iucondum & indesessum, omnibus frumentis & victualibus, ne hosti cederent in pabulom, igne consumtis, in *Thartarorum* exercitum, quorum vires multo magis, quam *Turcorum*, verebatur, intrepidus irruit. Et suffragio diuino fretus, magna clade illum contriuit atq; deleuit. Tantoque ardore fugientes, persecutus est, vt plures occiderit io fuga, quam io pugna. Quo terrore fugientes perculsi, oon arma tantummodo, qoo ad fugiendum promtiores forent, sed & arcus & pharetras, sellas & amictus, vt saltem inermes & nudi effugerent, proiiciebant, & in fluuium *Dnyper*, non secus, quam furiosi insiliebant.

profligat fugatque, & fugientes persequitur intrepidus.

1476.

Ferocius deiode *Stephanus* Voieuoda *Valachia*, *Tartarica* victoria inescatus contra *Turcum* irrumpebat, & plures ex *Turcis*, qui primo *Danubium* nauibus superabant, confecit. Io particularibus quoque congressibus, per se & suos *Turcos* inuadens ex syluis, in quas se & suos profunde condiderant, præsertim cum frumendatum irent, victor & superior euadebat. Singulosque captiuos *Turcorum*, oullo respectu conditionis, aut ætatis habito, aut viuos excoriabat, aut io palos figebat, donec *Turcus*, multitudine abundans, exercito dispartito, illum & a fronte & a tergo circumdedit. Et nec sic quidem tunc aliquo pauore circumdatum, sed pugnam vltro appetentem, strenuissimeque cum suis pugnantem *Turcus* vicit, & non amplius, quam ducentos de suis prostrauit. Cæteri fere omnes sui aduersis vulnoeribus consternati. Sed & ipse *Stephanus* Voievoda, ad futura se reseruans, & meliora, quo quemque sors ferebat, fugierunt. Non tamen *Turco* incruenta fuit victoria. Tanta enim animositate, a *Stephano* Voieuoda, & suis pugnatum est, vt de *Turcis* triginta prope millia cecidisse referantur. Claudicare cœperat erga *Stephanum* Voieuodam *Valachia* suorum fides, fereque illum omnes *Valachi* deseruisse videbaotur. At ille nihil hac clade, aut vulnere motus, iterum se ad nouas pugnas, & prælia, quibus poterat modis, reparabat. *Casimiro* qooque Regi *Polonia* per frequentes & assiduos Nuncios supplicabat, vt duodecim gentium millia sibi in auxilium mittere non retardaret, certificans Regem, adiutorio gentium habito, sede *Valachia* *Turcum* turpiter fugaturum.

Turcus non incruenta de Valachis strenue pugnantibus potitus victoria, Valachiam igne & cæde vastat.

Pestis interim & fames, duo iotolersbilia mala, in exercitum *Turci* irrepserant, multique quottidie geminata lue de *Turcis* absumebantur. Vnum erat *Turco* & suis leuamen, quod *Bessarabus* Voieuoda *Moldauia*, cuius occasione & gratia *Turcus* in id descenderat bellum, omnibus gentibus suis, victualibos quoque, & cætera quaqoere, *Turcum* in qualiber necessitate adiuuabat. Vehementerque *Bessarabarum* execcirus, lioguam & mores eosdem cum *Valachis* habens, & terræ eorum secreta & interiora dinoscens, *Valachos* magis quam *Turcos* affligebat. Cæsar *Turcorum* iocertus & fluctuans, quid amplios ageret, flammis, incendiis & depopulationibus *Valachiam* cooterebat: ex quibus illi, & soo exercitui maior crescebat fames. Totaque fere *Valachia* depopulata, & in flammam data, etiam in *Podoliam* vertit manus, & aliqua illius ignobilia oppida & vicos igne absumpsit.

In Turcico exercitu pestis, & ex incendiis fames, quam tamen Bessarabus Moldauia Voieuoda, in cuius fauorem bellum gerebatur, victualibus leuat, & Podolia vastatur.

Soczawam deinde & *Choczim* arces expugnare aliquanto tempore *Turcus* aggressus, clade ingenti, circa vtramque arcem suscepta, turpiter resilire & alia moliri coactus est. Po-

A Castris Soczaua & Choczin Turcus repulsus,

1476.

turpiter fecedit, qui facile potuit vinci, si Rex Casimirus Stephano Voieuoda Valachia auxilium peditum tulisset.

terat tunc quidem *Turcus*, cum omni potentia sua, quasi fera in cassibus deprehensa, clade magna, & per potentiam *Casimiri Polonia* Regis, & suarum gentium, obrui & funesta *Valachia* vastatio, in illum retorqueri. Sed dum nemo esset, qui vincere hostem & iniquitate locorum, & fame pesteque fractum, vellet (siue occupatio illa fuerit, siue cunctatio Regis, & suorum, nam pusillanimitatem suspicari turpe iudico) bellua illa e manibus elapsa est, & perpetua gloria Regis & *Polonorum* neglecta. Ad quem vincendum, sola potentia Regis *Casimiri*, quam secum ex Aulicis, & mercede conductis militibus, habebat in *Prussia*, sufficiebat. Vbi nihil aliud tam memorabile gestum, & institutum est in fauorem militarium, quam quod veteri lege iuria *Sredensis* abolita, sexus fœmineus, virili deficiente, in parentum hæreditates, in morem iuris terrestris *Polonici* succederet.

Consternatione plurima de *Turcorum* in *Valachiam* hostili ingressu, & de cladibus incendiisque, per eos commissis, peiora ominans, committi *Casimirus Polonia* Rex, non secus, quem par erat, cum Consiliariis, secumque præsentibus, singulis fere diebus, nouis & recentibus Nunciis alia super alia mala, quæ diætim accidebant, nuncianitibus, commotus, rebus *Prussia* infectis magis, quam reformatis (nec enim illas reformare pertinacia *Gdanensium*, qui *Nicolao Tungen* fauebant, sinebat) ex *Marienburg* sorore sua *Elisabeth*, Ducis *Stolpensis Henrici* relicta, honorata eximiis insignibus, & filio suo *Bogusalo* balteo militari, suis quoque Proceribus initiatis, per quam plurima fraudum & dolositatum commenta, quæ per *Matthiam Hungaria* Regem contra se & statum suum, atque Regnum *Polonia*, cum Magistro & Ordine Cruciferorum ac plerisque mortalibus agitebantur, elucidata, ed liquidum egnoscens, ad *Nieschouiam* educnit. Vbi illum *Elisabeth* Regina, per totum tempus moræ suæ in *Marienburg* opperiebatur. Et exinde feria quarte post festum sancti *Laurentii*, quæ fuit quarte decima dies mensis Augusti, *Piotrcouiam* aduenit & conuentum illic generalem, rebus *Valachicis* prouisurus, tenuit.

Et Polonorum in auxilium Stephano a Casimiro Polonia Rege, contra Turcam missorum, aduentu,

Consurgunt itaque omnes terræ *Russia*, videlicet *Przemisliensis*, *Leopoliensis*, *Podolia*, *Belzensis*, *Chelmensis*, iussu suo regio ad arma, & circa oppidum *Camyenec*, sub ductu *Pauli Iaßyenski* Regni *Polonia* Vicethesaurarii, ac Capitanei *Belzensis*, & *Chelmensis*, campestria tenent, in omni necessitate, *Stephano* Voieuodæ *Valachia*, cui etiam & *Valachi*, e fide sua alienati & auersi, constantia sua & animositate perspecta, operas sues enixius, quam vnquam, intenderant, auxilia contra *Turcum* laturæ. Sed cassus fuit & ridiculosus, onerosusque terrarum *Russia*, ad meditullie *Podolia*, ingressus. Pluribus enim hebdomadis, in locis variis *Podolia* statiua habentes, proprios turbebant & deuorabant, non *Turcum*, maiores hostilitates, meioresque prædas, diebus singulis agendo in Ciues, quem in hostes. Et licet *Stephanus* Voieuoda *Valachia* illos, variis literis & Nunciis, ad succurrendum sibi solicitasset: clades suas, & oppressiones suæ gentis declarans, & torporem illis contumeliosis verbis exprobrans: non tamen illos trahere potuit ed aliquam subuentionem, qui aduentum *Casimiri Polonia* Regis, cum maximis copiis, quem illis frequentibus denunciabat literis & Nunciis, opperiebantur, neque progredi contra hostem, Rege inexpectato, neque redire iniussu Regis, honestum rati, in vnis statiuis consistebant. Interim classis *Turci*, quæ & supplementum militum, & machinamenta varia, ad conquirendas arces & vrbes, vehebat. Diuina prodente clementia, fluctibus pelagi, & tempestate deleta est. Quo Nuncio *Turcus* conterritus, cum & *Polonia* Regem sibi sentiret in dies imminere, *Valachia* relicta *Constantinopolim* rediit.

& classe cum bellicis tormentis amissa tempestate maris, Turca exterritus, tandem Valachiam deseruit.

Reuersionem autem *Turca*, *Matthias Hungaria* Rex, in suem laudem traducens, metu processus sui illum, scriptis suis, vulgauit non reuertisse, sed fugisse. Quepropter & Papa quartus *Sixtus*, & *Ferdinandus Napulia* Rex, & omnes Principes, & Communitates *Italia*, præter solum *Mediolani* Ducem, qui se ludificari non permisit, collatione facta, ducenta millia aureorum ad conterendum *Turcum*, sibi transmittunt: qui illis & victoriam de *Turco*, & illius perpetuum repromittebat exterminium.

Discessionem Turcorum ex Valachia Mathias Hungaria Rex, demissis circum circa literis, sibi adscribens ducenta millia aureorum a Pontifice Romano, ac quibusdam Ciuitatibus Italia emungit.

Sed interim copiosus *Turci* exercitus, ex *Bosna* Regno, insperate & subito, sexte decima mensis Octobris educoiens, omnem *Carneolam*, *Carinthiam*, & partem *Stiria*, graui clade (præsidiis in propria, quoniam illis conuenta merces non soluebetur, dilapsis) populatus est, *Salzburgensemque*, & *Bambergensem* Episcopatus, graui afflictione vexauit, & vsque ad montes *Italia* grassatus est. Multasque animarum Catholicarum cateruas in perpetuam seruitotem tunc abduxit, nemine resistente. Eo autem facinore non contentus, ad expugnandum quinque propugnacula fortissima, in littore *Istri*, in parte inferioris Castri *Smiderow*, a *Matthia Hungaria* Rege ex lignis fabricata, & præsidio quinque millium militum munita, ne obsidio castri *Smiderovv*, quam primo veris tempore facere intendebat, impediretur, gentes suas transmittit. Quæ nihil vel parom moratæ, propugnacula quatuor per vim, quintum per deditionem, conquirunt. *Turcus* ipse solus, cum potentiori exercitu consistebat in propinquo. Vbi gens sua, propter asperitatem hyemis, habebat locos, suis, si *Matthias* Rex *Hungaria* illos inuadere perseuerasset, celerrimum auxilium laturus. Quibus magis Papa *Sixtus*, Principesque & Communitates *Italia* cognitis, tum se primum a *Matthia*, *Hungaria* Rege, & a socero eius, *Ferdinando Napulia* Rege, magis intel-

Turca interim afflicta cladibus Carniola, Carinthia, & parte Stiria, quinque etiam propugnacula expugnat ad Istri ripas, iuxta Smiderouicam sita, Matthia Hungaria Regis.

lexe-

1476. *In vxorem Beatricem filiam Ferdinandi Napulia Regis, vxorem sibi adductam, in Reginam Hungaria coronari procurat. Peractis Comitiis, ad exquirenda consilia Turco resistendi institutis,*

lexerunt circumuentos, qui iam filiam suam *Beatricem*, *Frederico* Imperatoris *Romanorum* denunciatione non obstante, *Matthia Hungaria* Regi locauerat, & in fauorem Generi collectam huiusmodi cogebat, non tam *Italia*, quam *Hungaria* Regi profuturam. Quæ in *Hungariam* adducta, & feria quinta in die S. *Luca* Apostoli *Albam Regalem* deducta, coronata die Dominico sequenti, thoro Regio iuncta est.

Dum apud *Pyotrcouiensem* Diætam, tribus hebdomadis, nequicquam fuisset immoratum (nam exquisitis sententiis, licet fuisset per plures dies certatim disputatum: non tamen comprehendi poterat aliqua via, per quam potuisset hosti tam infesto & potenti, potentior resistentia, æstate iam ad hyberna declinante, & regionibus *Podolia* & *Valachia* & a proprio milite & hostili quassatis, fructuose opponi) discedens tamen *Casimirus* Rex *Polonia*, ex Diæta *Piotrcouiensi*, per solitas stationes, in *Radom* se contulit. Et exinde visitato Monasterio *calui montis*, & ligno viuificæ crucis suppliciter adorato, in Diætam particularem *noua ciuitatis Korczin*, a Proceribus *Cracouiensium* oratum, pro die sancti *Matthai* Euangelistæ tentam, venit. In qua, per quindecim dies, cum Consiliariis, & militibus, subsidium pecuniale per quatuor grossos de quolibet laneo, in defensionem terrarum *Russia*, quod & oræ *maioris Polonia*, se indilate collaturas, si in illud oræ *Cracouiensis* consenuirent, obtinuit. Quod quidem subsidium, a *Cracouiensibus* oris illico solutum, oris *maioris Polonia*, propter differentiam militum, non implentibus sponsionem, quod ægre ferrent. Capitaneatus *maioris Polonia* a *Matthia* de *Dmoschin*, Palatino *Calisiensi*, contra leges teneri. Ex Diæta autem *noua ciuitatis Korczin*, *Casimirus* Rex per *Sandomiriam*, & loca solita gradiens, peruenit in *Lublin*, vbi illius ex *Radom* aduenientis *Elisabeth* Regina opperiebatur aduentum. Itaque diebus quinque immoratus, in terram *Chelmensem*, & in loca *Krasnisthavv*, *Hrubjeschovv*, deinde in *Belz* processit. Vbi quindecim diebus immoratus, speciem resistendi hosti *Turco*, si in vlteriora Regni, ex *Valachia* grassaretur, ostendit. Sed ex causis, quas perscripsimus, *Turco* in propria diuertente. *Casimirus* & ipse *Polonia* Rex, voti sui compos effectus, in *Lituaniam* concessit, & magnam partem autumni & veris, totamque hyemem illic agens, venationes assidue tractabat, captata temporis opportunitate, quoniam copiosæ niues terram operuerant: assidua etiam & intensa gelua terram premebant. Et propter tam sæuam hyemis intemperiem, multi mortales venationibus intendendo, aut extincti cadebant, aut in nasis & naribus truncabantur.

tandem Casimirus Rex Belzi immoratus, cum Turco congressurus, si in vlteriora Regni grassaretur. Quo ex Valachia discedente, & Casimirus Rex redit in Lituaniam, & venationibus licet horrida hyeme existente dat operam. Fredericus Romanorum

Fredericus sub idem tempus, *Romanorum* Imperator & Dux *Austria* suspicatus vastationem *Turcorum*, per subordinationem *Matthia Hungaria* Regis, erupisse, dolore nimio permo-

tus sufferentiis pacis, quarum fœdus apud *Vratislauiam* in triennium ictum erat, reiectis, propriorum, & mercenariorum militum facto delectu, rebelles suos *Australes*, & eorum arces, qui cum *Matthia Hungaria* Rege habebant confœderationem & ligam, & aliquot castra fortia, & præsertim *Grosinkier*, qui aliorum rebellium erat Princeps, aut per oppugnationem, aut per deditionem conquirit. Cui etiam huiusmodi bellem agenti *Wladislaus Bohemia* Rex, disrupta & ipse pace, ad beneplacitum *Frederici* Cæsaris, quatuor millia fudorum *Bohemorum*, equitum & peditum, quo rum *Burzian* Capitaneus erat, transmisit, & quorum auxilio *Fredericus* Imperator & plures victorias de hostibus, & de eorum arcibus conquisitiones referebat. Summa autem intensioris contra *Matthiam Hungaria* Regem, gerendi ab Imperatore belli, in proximam æstatem differebatur. Sub quo quidem tempore *Fredericus* Imperator, *Casimiri Polonia* Regis, misso ad illum, vsque in *Lithuaniam*, *Raphaële Lyesizinski*, milite *Polono* aulico suo, item *Wladislai Bohemia* Regis, item Electorum Imperii, item Principum *Almania*, personale auxilium inuocabat. Et ne vetera *Polonia* & *Hungaria* fœdera essent obstaculo, *Ioannes Bakfisloer*, natione *Wratislauiensis*, Archiepiscopus *Strigoniensis*, qui tyrannidem *Matthia Hungaria* Regis fugiens, in *Austria* apud Imperatorem *Fredericum* exulabat, *Polonia* Regi *Casimiro*, per *Andream Oporovvski* Episcopum *Varmiensem* intimauit (quem *Polonia* Rex ex Diæta *Pyotrcouiensi* ad Cæsarem *Fredericum* transmiserat, rogando illum, ne se, bella *Tartarica* & *Turcorum* agentem, in bella sua traheret) æquissimo animo, si *Hungariam Polonia* Rex a tergo inuaderet, Proceres *Hungaria* laturos. Detexit etiam idem *Strigoniensis* Archiepiscopus *Ioannes*, per eundem *Andream* Episcopum *Varmiensem*, *Casimiro Polonia* Regi, personam & nomen vnius Baronis *Polonia*, ex Consiliariis Regis principalioribus, qui cum insimulare nonnullarum innocentium personarum (quoniam in illum nulla suspicio cadebat, & cadere poterat) *Hungaria* Regi *Matthia*, singula consilia & decreta Regis *Polonia*, & singulas senteneias suorum Consiliariorum, perscribebat.

1476. *Imperator, suis Australibus rebellibus domitis, cum Matthia Hungaria Regis infinitis, ruptis induciis triennium impetratis, eidem Matthia cum auxilio Wladislai Regis Bohemia parat bellum: Casimirum Polonia Regem ad ipsum exhortans. non inuito Hungarico Senatu, vnus Senator Polonicus consilia suo rum Regi Hungaria prodit.*

Videns autem *Matthias Hungaria* Rex, & ab Imperatore *Romanorum Frederico*, & Coadiutoribus suis *Casimiro Polonia*, & *Wladislao Bohemia* Regibus, item a *Turcorum* Cæsare, in angustiatum se esse, veritus quoque amplius, se angustiandum iri, præsertim cum de propriis gentibus *Hungaris*, oppido illi infestis, magna illum & assidua cura & suspicio distineret, vtcunque sibi & suo statui consulturus, ad versuta & callida se vertit consilia, & cum Magistro *Prussia Henrico* de *Richtenburg*, suoque ordine, & per Nuncios a Magistro & Ordine, ad solennitatem suarum nuptiarum, *Buda*, cum no-

Matthias Rex rebus suis consulturus, cum Henrico de Richtenburg Magi-

1476.

stro Prussia, inscio Casimiro Rege Polonia ferit clandestinum fœdus.

noua sponsa *Beatrice*, *Ferdinandi Napulia* Regis filia, clandestinum fœdus, dudum quidem per Internuncios decoctum, de violanda perpetua pace, & bello Regi, & Regno *Polonia* mouendo, conclusione finali consumat, & pro conducendis mercenariis militibus, in subsidium Ordinis & Magistri, quatuordecim millia florenorum, in manibus Consulum, in prætorio *Wratislamensi* reponit.

A Duce vero Thesibnense Przemislao, aut sumptus propter sese factos repetit, aut ex Ducatu eum discedere iubet.

Przemislaum Thesibnensem Ducem requirit, (qui licet stricta consanguinitate *Casimiro Polonia* Regi, ex sorore enim amitali germana genitus, coniunctus erat, partes tamen *Matthia Hungaria* Regis, fratre propinquo *Wladislao Bohemia* Rege deserto, enixius quam conueniebat sequebatur) vt pro damnis & sumptibus in *Slesia* apud *Wratislauiam*, & postea in fauorem, & ordinationem rerum suarum factis, auro numerato sibi satisfaceret, aut perpetuo excederet de terra & arce *Tuesznensi*. Quo ille nuncio deterritus, inopsque consilii quid ageret, & serius dolos *Matthia Pannonici* Regis perpendens, ad *Wladislaum Bohemia* Regem se contulit: eius se subiicens, quam ille tunc quoque aspernatus est, ditioni, & defensioni. Tribus quoque Nunciis, *Petrum Komorovvski* cum filio *Alexandro*, ad se accersitum, induxit, vt castris, *Oravva*, *Likavva*, *Skauina*, sancto *Nicolao Rozemberg* & aliis dolo interceptis, sibi restitutis, in *Bervvald*, *Zavvyecz*, & *Stechflars*, castrorum, illum mitteret possessionem.

Draculam Bessarabia Palatinum, ex vinculis dimissum, Matthias Rex Hungaria cum Stephano Voieuoda Valachia, contra Bessarabos communiter gerere iubet bellum. In quo Draculam fraude serui occidi tur sui.

Restituit idem ipse *Matthias*, *Hungaria* Rex, & *Wladislaum Draculam*, Voieuodam *Bessarabia*, annis prope duodecim in captiuitate tentum, & eum cum *Stephano* Voieuoda *Moldauia*, gentibus communibus, contra *Bessarabiam*, & Præfectum eius *Thotrusch*, à Cæsare *Turcorum* relictum, gerere bellum iussit: quo illum sibi contra *Polonia* Regem *Casimirum* strictius conciliaret. Qui etsi primo prælio *Bessarabos* fudissent, & castra omnia *Bessarabia* in suam redegissent potestatem: in altero tamen prælio, *Bessarabi*, *Turcorum* auxiliis adiuti, vtrunque fusum, de *Bessarabia* expulerunt. Quam tandem postea *Thotrasch Turcorum* Cæsaris Præfectus, repetiit, & in suam redegit potestatem. In ea tamen expeditione *Dracula* fraude serui sui occubuit.

Carolus Burgundiorum Dux

Carolus Burgundiorum Dux, & *Matthia Hungaria* Regis (pares enim animos & mores a natura sortiti erant) confœderatus, & ob id *Polonis* infestus, cladium suarum ignominiam, quæ illi nondum biennio elapso, a *Svvitensibus*, tenui robore secum certantibus, acciderant, vlturus. Duci quoque *Lothoringia Ludouico* quam maxime iratus, quod illum oppidum *Nusch* obsidentem, contra *Fredericum Romanorum* Imperatorem non iuuerat, frequenti suorum & mercenariorum militum delectu habito, habens pugnatorum quadraginta millia, & credens se Ducem *Lothoringia*, & omnem *Svvitensium* manum, non solum profligatum, sed insuper omne eorum genus & nomen exterminatum iri, in arma consurgit, & omnem *Lotoringia* facile occupat Principatum. Residuam quoque Ducis *Lotoringia* Ciuitatem dictam *Nansenia*, dum graui premeret obsidione, venit Dux *Lotoringia Ludouicus*, cum gentibus Ducis *Austria Sigismandi* & *Svvitensium* & aliis confœderatis, contra eum, nonnisi decem millia suarum gentium habens ipsum profligauit. Vbi superatus, & graui cæde cum suis obrutus, ad extremum, ne tam forti & numeroso suorum exercitu superesset, occisus in fuga a quodam ex suis *Burgundionibus*, qui tyrannidem suam, & iniustorum bellorum multiplicationem execrabantur, & apud cœnosam paludem, non nisi die tertia repertus. Manibus *Leodiensium* Ciuium interfectorum pœnas dedit: quorum excidium effecerat, pro eo, quod germanus suus, non legitimus, ad ecclesiam *Leodiensem* per Papam *Pium*, contra verum Electum, prouisus non admittebatur. In oppido *Nanse*, ante quod pugnatum est, sepultus. Victoriæ illius diei & pugnæ omnis gloria apud *Ludouicum* Ducem *Lothoringia*, quem alii titulabant *Brunszvvicensem*, & apud *Svvitensis* permansit.

1476.

fuso suo exercitu a Ludouico Lotharingia, alias Brunsvvicense Duce & Svvitensibus, in gentibus multo superior, & ipse in fuga a quodam suo milite occiditur.

Cladi tam memorabili aliud atrox & horrendum facinus subnectam. *Mediolanensium* Dux *Geleatias*, quandam ex ciuibus suis, nobili & magna domo ortam, non inuitus, pulchritudine formæ captus, adamauit. Cui maritus, ex spectabili quoque genere & domo antiqua, vel facilitate, vel Principis metu, vxoris amorem inconcessum tolerauit. Eius germanus generosioris animi, id moleste ferens, fratrem crebrius, vt vxoris famæ, & domui ipsorum honestati, consuleret, admonebat. Sed cum is mortis metum, sibi a Principe irrogandæ, opponeret, ille, gradatim Euangelicam doctrinam impleturus, glotem adiit, illamque ob generis sui nobilitatem, honestatemque, in familiam suam, genus & domum, adscitam esse, sperans illud domui eorum decori fore, commemorauit. Verum iam vulgatissimum esse, atque per ora plebis volitare, eam insano Principis amore deditam atque captam esse. Monebat deinde eam, vt consuleret suæ, atque vtriusque Parentelæ honestati. Mulier, vt fit, capta à crimine, correptionem leniri indigne ferens, rem Principi detexit. Qui indignatione percitus, & ira, non audens ciuem nobili genere ortum aperte perdere, calumniatores ei subordinauit. A quibus in iudicium vocatus, & de calumniosis viciis conuictus, per Principem morti addictus est. Frater id amarius, quam vxoris facinus ferens, statim fratricidii scelus in Principe vlcisci destinauit. Sed cum non facile sibi ad Principem aditus præstaretur, locum & tempus ob-

Adultera mulier, virum suum inprimis a Duce Mediolani Gsleatio, mœcho suo, falso calumniatum & damnatum,

1476.

deinde Ducem ipsum adulterum in ecclesia Mediolanensi, sub specie legationis à leuiro aditum

obseruauit. Et eum in die sancti *Stephani* Prothomartyris, in celeberrimo, amplissimo & ornatissimo, diuo *Ambrosio* dicato, *Mediolanensi* templo, quod ad instar sanctæ *Zophia Constantinopolitana*, ingenti structura fabricatum est, diuinis interesset, ciuis ille speciem legationis, & Nuncii præ se ferens, & manu literas tenens, Principem adiit: stipatoribus Ducalibus longius stantibus, & non suspicantibus aliquod malum. Cui facinora sua exprobrans, atque inter loquendum sicam, quam veste occuluerat, eximens, Principem pluribus vulneribus circa præcordia confodit. Eiolante deinde Duce, sui prosilierunt, atque ciuem membratim frustratimque concidunt. Dux in diem tertium viuens, facto testamento, quo suos hæredes Senatui *Venetorum* commendauit, mortem fœdam obiit. Mulier, lubricitati suæ indulgens, tres simul viros insignes, virum, leuirum, & adulterum contradidit. Sub eodem quoque tempore, Marchio *Ferrariensis Hercules*, naturalis & illegitimus à fratre legitimo *Nicalao*, cum fauore & auxilio aliquorum Ciuium *Ferrariensium* & Ducis *Mediolani* inuasus, fratrem inuadentem vincens, captiuat, & capite obtruncat: Annus hic insignis, sed maxime fatalis Ducibus.

& confossum, postremo etiam leuirum à stipataribus Ducis occisi, minutim concisum, vno fere tempore perdidit.

1477.

Casimirus Rex Polonia Frederici Rom. Imperatoris & Wladislai Bohemia Regis, atq; rumoribus certis permotus, ad Conuentionem Piotrcauiensem procedit: de bello Matthia Regi Hungaria inferendo consulturus

Huius anni natalem Domini diem, qui in diem Mercurii cadebat, & sequentes, *Casimirus Polonia* Rex, apud *Vilnam*, cum *Elisabeth* Regina, & cum duobus filiis, *Casimira* & *Alberto*, tempus quoque Carnispriuii, & dies Quadragesimales, in *Throki* exegit. Legatione autem *Frederici* Cæsaris *Romanorum*, per *Raphaëlem Liesczinski* militem, & *Wladislai Bohemia* Regis filii sui, vt contra *Matthiam Hungaria* Regem tempestiuius consurgeret, & communibus viribus aduersus illum gereret bellum, rumoribus etiam, quibus *Matthias Hungaria* Rex, *Polonia* Regnum inuasurus, non vulgarem stipendiariorum aggregauerat in *Slesia* manum, percitus, ex *Lithuania*, rebus illic vtcunque compositis, prius quam animo destinauerat, mouens, in *Lublin*, feria quarta, ante festum Paschæ, quæ fuit secunda dies Mensis Aprilis, venit, & Pascha Domini illic celebrauit. Tandem post dies octo inde recedens, *Pyotrcauiam* post conductum Paschæ, tredecima Aprilis aduenit: generalem Diætam diu indictam celebraturus, & rebus publicis prouisurus.

Georgius Archiepiscopus Leopaliensis

in cubiculo suo pronus, in crucis modum terra prostratus exanimis reperitur.

Vigesima nona die mensis Ianuarii. *Georgius Leopoliensis* Archiepiscopus, vir doctrinæ singularis, & in studiis humanitatis apprime eruditus, cum annos prope triginta in Pontificatu exegisset, & notabiliter, coëmtis aliquot villis, consensu Regio obtento, Archiepiscopatum *Leopoliensem* auxisset, apud oppidum *Robatin*, suæ ditionis, agens, nullumque dolorem sentiens, in crucis modum, in cubiculo suo, in terram facietenus prostratus, inconfessus & inoliaticatus, exanimis repertus est, & *Leopolim* inde reductus, in sua *Leopoliensi* Ecclesia sepultus. Vir Musis amicissimus, & tam in prosa *Pierica*, quam carmine, cæterisque humanitatis studiis, in declamationibus quoque ad populum, memorabilis. Cuius vita à *Philippo Callimacho, Italo Florentino*, egregie descripta est. Vacuitque sedes *Leopaliensis* ecclesiæ annis plus quam duobus. Morbone, incertum est, extinctus, an veneno à fœminis propinato, in quas intemperate se agebat.

Przemislaus Theschnensis Dux mœrore, quod illum Matthias Hungaria Rex affligebat, moritur.

Vndecima mensis Martii, *Przemislaus Theschnensis* Dux, tristitia & mœrore, vt aiunt, confectus magis quam morbo, in arce *Theschnensi* diem obiit, quod *Matthias Hungaria* Rex, cum quo sentiebat, & contra *Casimirum Polonia*, & contra *Wladislaum Bohemia* Reges (quamuis illis stricta consanguinitate, vtpote ex sorore amitali germana *Offka Casimiri* Regis *Polonia* genitus, coniunctus) illum de dimittenda arce & ciuitate *Theschnense*, aut de soluendis sumptibus in bellum *Slesiticum*, & eius liberationem expensis, & tribus millibus florenorum, quingentisq; florenis, eidem Duci gratuito donatis, graui molestatione requirebat. In monasterio autem fratrum Prædicatorum in *Theschin* sepultus est: vnam tantummodo filiam *Heduigim*, ex *Anna Boleslai* Ducis *Varschouiensis* filia, susceptam, relinquens superstitem. Qui moriens nepotem suum germanum *Casimirum*, filium *Boleslai* germani, testamento reliquit omnium Principatuum suorum hæredem, quos Principatus, *Praga* adueniens (in obsequiis enim *Wladislai Bohemia* Regis agebat) *Mathia Hungaria* Rege nequicquam obstante, & ad suam trahente, iure feudali, ditionem, est consecutus. Præfatus siquidem *Mathias Hungaria* Rex, transmissis primo Vere in *Slesiam* quinque stipendiariorum millib9 *Glogouiam maiorem*, *Sarnam*, *Swidniczam* & *Iawor*, cæterasque *Slesia* ciuitates intercipere, & occupare nitebatur. Verum; cum tantum exercitum & nulla ciuitas *Slesia* susciperet. Sed nec *Wratislauia* portis clausis, perniciem suam, si ingrederetur, verita, magnusque omnium victualium & pabulorum illum defectus affligeret, in bilem quandam & furorem conuersus, plus, quam hostiliter, sæuire in eos, quibus laturus erat auxilium, cœpit: depopulando agros, & villas, sacrasq; ædes & templa incendendo, imbellem sexum trucidando, virgines, mulieres, puerperasq; spoliando atq; deflorando. Superuenit & ex *Bohemia*, sub ductu *Ioannis Thouacawski*, quatuor millia gentium expeditarum habens, à *Wladislao Bohemia* Rege destinatus exercitus, quem *Hungaricus* veritus (decernere enim cum illo quam primum æstuabat) ex *Slesia* tumultuarie in *Hungariam* spoliis onustus suorũ rediit. *Swidnicenses* & *Iarienses*, ne alteram super alteram à *Bohemis* cogerentur, sub idem tempus, experiri vastationem, & cladem, paci suæ quam optime, cum *Ioanne Wladislao*.

relicta hæreditate de Casimiro Nepote sua ex fratre Boleslao, qui Ducatum Theschensem est assecutus: nequicquam iure feudi sibi vendicante Matthia Rege Hungaria,

cuius exercitus, timore militum Wladislai Bohemia Regis, ex Slesia discedit. Swidnicenses vero, & Taurienses deduntur

1477.

ne Thowaczowski, inito fœdere, consuluerunt, festo sancti *Bartholomai* Apostoli elapso, *Wladislao Bohemia* Regi, deditiooe repromissa. A

Id ipsumque reliqua factum fuisset Slesia, nisi Wladislaus ipse exercitum suum ex Slesia deduxisset Imperatori Romanorum opem laturus.

Factitasset hoc ipsum & omnis *Slesia*, ob clementes & ingenuos mores *Bohemo* affecta, ob truculentos vero *Hungaros* perosa, si diutius *Bohemia* Regis *Wladislai* apud eos immoratus fuisset exercitus: quem *Bohemia* Rex ad se reuocare coactus est. *Fredericum* Cæsarem contra suos, in *Austria* rebelles, à *Matthia Hungaria* Rege suboroatos, cui iampridem quatuor millia equitum & peditum sub ductu *Ioannis Burzyan* transmiserat, personali auxilio, & frequentiori, nouoque exercitu adiuturus. Electoratusque Imperii insignia, siue Regalia, à Cæsare suscepturus, pro quibus & *Hungaria* Rex *Matthias* multipliciter, vindicando sibi *Bohemia* Regnum, non tam per se, quam per summi B Pontificis & Cardinalium suffragia, instabat.

Auxilium Frederico Romanorum Imperatori

Generali Diæta apud *Pyotrcouiam*, pro tredecima die mensis Aprilis instituta, adueniente, id primum agere placuit, vt *Romanorum* Imperatori *Frederico*, & pro fœdere secum inito, & in fauorem *Wladislai Bohemia* Regis, quo celerius consequeretur Regalia, subsidium de quatuor millibus mitteretur exercituale. Et quamuis id factu optimum, omnium Consiliariorum probarent sententiæ, magis tameo, vt id fieret, quam quomodo impleretur, reperiebatur: propriis militibus tam remotam expeditionem recusantibus, collationem vero æris, qua mercenarii milites stipendiarii, ærario Regio nullo extante, possint magnopere execrantibus. Itaq; C & Nuncio *Bohemia* Regis *Wladislai*, *Ioanni Rupowski*, Magistro Curiæ Regiæ, in huiusmodi *Pyotrcouiensi* Diæta & postea *Raphaëli Liescinski*, militi & Nuncio Cæsareo, subsidium huiusmodi efflagitantibus, nullum efficax responsum dari potuit: opposita excusatione, quod *Casimirus Polonia* Rex, propriis, & maxime barbaricis bellis, contra *Tartaros* & *Turcos*, ac Cruciferos, item *Petrum Komorowski*, quæ nunciabantur imminere, intentus, exteris vacare non posset.

per Raphaelem Liescinski petitum,

Ad leniendum quoque animos, deposcentium, *Andreas Oporowski* Episcopus *Varmiensis*, ad Cæsarem, *Ioannes* vero *Drzewiczki* Notarius Regius, ad *Wladislaum Bohemia* Regem, spem pro re vtrique ostensuri, destinati. D Æquiori animo *Bohemia* Rex, eam excusationem, quam Cæsar suscepit: quod & morigerari illum parenti oportuit, & tria millia florenorum à patre sibi destinata, excepit.

& Wladislao Bohemia Regi à Rege Polonia Casimiro domesticis bellis implicato denegatur.

Non remiserant inter hæc Cruciferi de *Prussia*, pro reoouando, contra Regnum & Regem *Polonia Casimirum*, bello, aoimos, sed clandestinis tractatibus illud summopere gerere operis effectu exæstuant. Faciebat eis spes & animos, *Matthias Hungaria* Rex: qui ad id bellum gerendum, omnem impensam suam pollicitus, & operam, eos animabat & instigabat. Discurrebantq; frequentius Commendatores ex *Prussia* in *Hungariam*, ad *Hungaria* Regem *Matthiam*, conficiendo hincinde pacta cum Rege, modosque & fœdera, per quæ ille ipsos in suam assumebat protectionem & defensam.

Cruciferi de Prussia, contra Casimirum & Regnum Polonia arma resumere intentant, cum Matthia Rege Hungaria, variis promissis ab eo illecti, fœdus clam feriunt,

Faciebant autem transitum ex *Prussia* in *Hungariam*, per Regnum *Polonia*, in habitu dissimulato, quos *Nicolaus Komorowski*, de domo *Ciphorum*, *Polonus*, Regi *Hungaria*, post spolium castrorum in eum patratum, reconciliatus, in perfidiam, & rebellionem, & ipse contra Regem *Casimirum* & Regnum *Polonia* spectans, a *Matthia Hungaria* Rege, cui se iam totus addixerat, per se & per suos conducebat. Faciebant etiam eis animos aliqui ex militaribus & ciuibus *Prussia*, & signanter *Stiborius Marienburgensis*, *Ludouicus Chelmensis*, Palatini, *Philippus Bischow* Consul *Gdanensis*, qui ampliores largitiones & libertates, quam quæ erant illis satis amplæ a *Casimiro* Rege *Polonia* concessæ, ambientes, simulabant se, idque Cruciferis significabaot, in eorum ditionem, iurisiurandi funiculo temerato, transituros. Id cum primum rumore vulgatum, dein certis indiciis patefactum fuisset, literæ quoque Cruciferorum, quibus perniciosa eorum voluntas detegebatur, interceptæ, Rex *Casimirus*, magnitudine periculi motus, vt singuli tam fideles, quam perfidi, continerentur in fide, *Petrum Dunin*, Castellanum *Siradiensem* & Capitaneum *Lanciciensem*, cum sexingentis equitibus, & peditibus quadringentis, adiungens ei *Ioannem Byali* in subsidium in *Marienburg* transmittit: primiciis bellorum, quas propediem Cruciferi asserebantur excituri occursurum, donec Rex *Casimirus* cum ampliori, si id necessitas exigeret, subsequeretur exercitu.

& ad illud assumendum Duces Masonia nequicquam solicitant.

Solicitati insuper fuerunt *Masonia* Duces, *Casimirus*, *Boleslaus* & *Ianussius*, tam à *Matthia Hungaria* Rege, quam à Cruciferis, vt cum eis sentire, & contra *Casimirum* Regem & Regnum *Polonia* fœdus cum illis iungere vellent. Conuentusque aliquot Ducum *Masonia*, cum Cruciferis ob eam rem habiti. Procliuique erant Ducum *Masonia*, cum suis Consiliariis, ad tam perniciosum fœdus consentiendum animi, nisi illos metus Regis & Regni *Polonia*, paucorumq; Consiliariorum *Masonia* spectata virtus, a nefario opere reuocasset. Militares insuper & ciues *Prussia*, scelesto proposito Cruciferorum ad liquidum cognito, Diæte apud *Marienburg*, vltima die mensis Iunii celebrata, firmissime coniurant, a ditione & obedientia Regis & Regni *Polonia*, nunquam se desciturос: memores grauissimarum iniuriarum, quæ sub Magistro & ordine pertulerant, & respiciendo ad beatitudinem, felicitatemque, qua sub Rege & Regno *Polonia* pollebant. Vnde & in Diæta huiusmodi, quam primum bellum ingrueret, singuli milites se arma sumpturos, singulæ vero ciuitates, se armatorum certum numerum daturos, singuli quoq; agrestes quatuor, quintum expediturum decernunt, deuouentque. Militares etiã & ciuitates sub ordine consistentes, speciali conuentu habito, decernunt, temeritatem Cruciferorum, si bellum con-

1477.

contra Regem & Regnum *Polonia* grassati fuerint, nullatenus secuturos.

Martinus Trukses, Commendator Osterodensis, in Magistrum Prussia generalem ab ordine electus, ad bellū Casimiro Regi & Regno Polonia inferendum spectat.

Celebrauit & Ordo Cruciferieus, in *Kiusberg*, quarta die mensis Augusti, generale Capitulum, & sub præsentia Commendatorum, qui de *Rheno* ad electionem conuenerant, fratrem *Martinum Trukses*, Commendatorem *Osterodensem*, nouiter *Roma* reuersum, in Magistrum generalem eligunt. Qui & ipse, quamnis credebatur vir prudens, & modestus, furere cœpit, rescribens consulibus *Gdanensibus*, ligam & fœdus cum *Matthia Hungaria* Rege ictum, rescindere magnopere suadentibus, fœdus illud necessitate pressum, violante Rege *Polonia* suas inscriptiones, & nihil de his, quæ Ordini præmiserat, obseruante, pro Dei honore & Ordinis terrarumque suarum vastatione, confecisse. Abstinuit tamen ab omni hostilitate illa æstate, & bello, intelligens se vanis promissis à *Matthia Hungaria* Rege delusum esse, qui tunc bello contra *Fredericum* Cæsarem *Romanorum* in *Austria* gesto occupatus erat, intelligens etiam *Casimirum Polonia* Regem, cum omnibus suarum terrarum subditis, si quid mouere vellet, in arma paratum esse, intelligens & proprios subditos à se ad *Polonia* Regem defecturos. Concussus etiam cæsareis literis, quibus illi contra Regem & Regnum *Polonia* belligerare sub pœnis grauibus interdicebat.

Casimirus Rex Polonia, omnibus indignantibus confert Magistratus, contra leges Regni, cum fremitu omnium.

Negociis publicis apud Diætam generalem *Pyotrconiensem* ordinatis, & Castellania *Cracouiensis*, quæ summus Magistratus apud *Polonos* est, ex morte *Ioannis* de *Pilcza* vacans, in *Derslaum* de *Rithwyani*, *Craconiensem* Palatinum, collata est. Ipse item Palatinatus *Cracouiensis*, in *Ioannem* de *Rithwyani* Castellanum *Sandomiriensem*, & Regni *Polonia* Marszalcum à *Casimiro* Rege, postquam ex *Pyotrcouia* in *nouam ciuitatem Korcim* aduenit, & alterum conuentum illic, mense vno tenuit, collatus est. Pro quo fremitus ingens in Regem *Casimirum*, & in *Ioannem* de *Rithwyani*, à singulis statibus coortus, maximis sugillationibus vtrumque carpebat, rem perniciosam, contra ius fasque geri, facto, & sequela plurimum nocituram. Tres quoque Magistratus ab vno occupari indignabantur, instabantque id scelus nunquam alias in republica *Polonorum* practicatum, rescindi. Quo non impetrato, in Conuentus & Senatum ad consulendum nullo pacto accedere placuit.

Nicolaus Komorowski à Matthia Hungaria Rege per proditionem corruptus

Nicolaus interim *Komorowski*, à *Matthia Hungaria* Rege, & ipse, iuxta ac Cruciferi, pluribus largitionibus, maioribus promissis subornatus erat in rebellionem, assidueque de eius rebellione & hostilitate, non vulgares, sed veri afferebantur rumores, qui pectora singulorum conquassabant, quod ex tribus castris, quæ collata sibi a Rege *Polonia Casimiro* tenebat, videlicet *Berwald*, *Sephliari*, & *Zwyecz*, *Hungaria* Regno cometaneis, facile in offensam Regni *Polonia* grassari, facileque fodinarum salis introitus destruere potuisset. Missi ad illum plerique Nuncii, ægrum animum, & in proditio-

A nem rebellionemque spectantem, sanare non poterant. Missi postremo duo Palatini, *Spitko* de *Iaroslaw Leopoliensis*, & *Ioannes Vatrobka* de *Strzelcze Belzensis*, qui solutionem pecuniariam, quas in castris præfatis habebat inscriptas, & omnium damnorum, si quæ propter Regem & Regnum *Polonia* pertulerat, & arbitrium iustorum Iudicum, communiter à *Casimiro* Rege, & ab ipso eligendorum offerrent. Sed nec tam æquissimæ oblationi acquieuit. Iniecerat hæc res, & *Casimiro* Regi & Consiliariis *Polonia* maximam curam, ne per callidi hostis, *Matthia* videlicet *Hungaria* Regis, commenta, Regnum *Polonicum* duobus bellis, hinc à Cruciferis, hinc à præfato *Nicolao Ko-*

B *morowski*, premeretur. Itaque quam celerrime *Iacobus Dabienski*, Palatinus *Sandomiriensis*, & Capitaneus *Cracouiensis* à *Casimiro* Rege missus, exercitu de propriis & mercenariis gentibus comparato, consurgit, & castra præfata obsidione cingit, illaque sub septem hebdomadarum spacio, bombardis maximis quatiens, conquirit. Sub quo quidem tempore, *Casimirus Polonia* Rex, ex *noua ciuitate Korczin* egressus, *Cracouiam* aduenit, & illic quatuor mensibus mansit; defensionem *Iacobo Dabienski* Palatino *Sandomiriensi*, & Capitaneo *Cracouiensi*, contra impressionem quamlibet, quæ ferebatur ex *Hungaria* superuentura, celerrime oppositurus, *Berwald* castrum, deditione secuta, quam-

Castris, qua tenebat, per Iacobum Dabienski deiicitur

C uis spissum, & optimum murum, situm insuper munitum habuisset, iussu Regis *Casimiri*, vsque ad solum ruinatum est. *Ziwyecz* incendio deletum, *Sephlari Marco Ratholdi*, quod pecunias à Rege habebat in eo inscriptas, restitutum. *Nicolaus* ipse *Komorowski*, plerisque Consiliariis pro eo intercedentibus, ad præsentiam Regis *Casimiri* admissus, prodicionem suam extenuare nitebatur. Sed cum Rex singula refelleret, & ad miserationem nihilominus propter priora sua fidelia obsequia, in necessitatis articulo, Regi & Regno *Polon.* æ præstita, flexus esset, possessionesque aliquas, in terra *Chelmensi*, consignare illi consensisset, ille arrogantius, quam proditori & victo conueniebat, vlus, mi-

D sericordiam Regis contempsit, & furore concepto, ex *Cracouia* se euoluens, atque in *Hungariam*, *Budamque* ambiens, vindicare suam deiectionem, apud aures *Matthia Hungaria* Regis, illo ipsum simulatis promissionibus ludificante frequentius expetebat. Quo viso in *Poloniam* reuersus, per fortissimas intercessiones delicto suo expisto Regi *Casimiro* reconciliatus, oppidum *Krasnustbaw*, in *Chelmensi* terra, donari sibi à Rege in eorum, quæ amiserat, vicissitudinem, ægre obtinuit.

& in Hungariam fugatur spreta satisfactione à Casimiro Rege Polonia oblata. Tandem ipse reuersus, oppido Krasnistbaw accepto in recompensam amissorum, in gratiam apud Casimirum reponitur.

Bohemia Rex *Wladislaus*, fortius auxilium *Frederico* Cæsari, vltra id, quod Duce *Burzian* ante festa Paschæ transmiserat, contra *Mathiam Hungaria* Regem laturus, qui

Wladislaus Bohemia Rex, gentibus Matthia

arma

1477.

Hungariæ Regis apud montes Kuthnos profligatis, laturus Frederico Romanorum Imperatori contra Hungarum auxilium, personaliter cum maiori exercitu, quam antea per Burzuan transmiserat, Viennam venit: à Cæsare & Vniuersitate honorifice excipitur.

arma assidue conquirebat, accumulabatque, contra Cæsarem *Fredericum*, circa conductum Paschæ, cum notabili exercitu, ex pedite & equite collecto, ex *Bohemia* egressus, profligatis per prius gentibus, circa montes *Kuthnos*, quaa in *Bohemiam Matthias Hungariæ* Rex immiserat, ad distinendum eum, vastata etiam per *Ioannem Thowaczowski* ora *Swidnicensi*, in *Austriam* venit, certificatus per Cæsarem, de Regalibus, quam primum venerit, illi consignandis. Gratissimus fuit *Frederico* Cæsari eius, velut parum speratus, & valde necessarius aduentus. Vnde, adhuc longe positum, personali obuiatione excepit, & cum gratulatione nimia, & solennitate, vniuersis statibus, & vniuersa ciuitate *Viennensi*, ad excipiendum illum effusis, *Viennam* introduxit. Veniebat & Vniuersitas *Viennensis*, cum Doctoribus, Magistris, & Scholaribus, in obuium *Wladislao* Regi *Bohemiæ*. Rectorque Regem latina & diserta oratione excepit. Cui vicissitudinarium Rex ædendo responsum, ad singulos illustriores orationis locos, limate & tam ornate, respondit, vt singulos, in sui admirationem conuerteret, & plerosque ad fletum certatim celebrantes eius indolem, ingenium, & doctrinam.

Fredericus Imperator Romanorum insignia Regni Bohemiæ Wladulao confert, Summo Pontifice Sixto quarto repugnante, & pro Matthia Hungariæ Rege agente.

Quamuis autem *Sixtus* Papa quartus, *Fredericum* Cæsarem, crebris literis & Nunciis obsecrando solicitasset, vt potius in *Matthiam Hungariæ* Regem conferret Regalia *Bohemiæ* Regni, quam in *Wladislaum*, aut saltem à conferendis in vtrumque abstineret. Cæsar tamen, in sentencia sui animi iuxta quam responderat, perseuerans, altera die aduentus *Wladislai* Regis in *Viennam*, feria videlicet tertia, post festum sancti *Viti*, sub magna præsentia populi, in ecclesia sancti *Stephani*, Imperialibus indutus, Regalia *Wladislao* Regi contulit *Bohemiæ*, & tradendo vexilla *Bohemica*, ipsum de Pincernatu Imperiali inuestiuit, pluribusque diebus mensæ honore, & omnium victualium & necessariorum procuratione illum tractauit, insignibusque extulit muneribus; non minoribus officiis, à *Bohemiæ* Rege *Wladislao*, & ipse cultus. Hæc autem Regalium, per Cæsarem *Fredericum*, in *Wladislaum Bohemiæ* Regem collatio, omnes rebelles & imperium suum detrectantes, in *Morauia*, *Slesia* & *Lusatia*, deterruit, vt singuli, non de resistentia, sed de deditione cogitarent. Cruciferos etiam, & Ordinem de *Prussia* adeo concussit, vt iam actum de se & suo Ordine existimarent. *Matthias* vero *Hungariæ* Rex, in eam bilem excanduit, vt singula quæque extrema, ipsam quoque mortem, se perpessurum, aut ignominiam ipsam se vlturum, *Poloniæ* Regi *Casimiro*, aliisque Regibus & Principibus, per literas insinuaret. Sed & apud *Romam*, molestia singularis, metu subsecuto, pectora plurimorum Cardinalium, *Matthia Hungariæ* Regi fauentium, peruaserat. Missisque *Sixtus* Papa, ad Cæsarem *Fredericum* literis, illum de actu illo corripiebat.

Matthias Hungariæ Rex

Facibus vltionis, *Matthias Hungariæ* Rex, in *Fredericum Romanorum* Imperatorem exæstuans, quod & anni vnius inducias, quas *Sixtus* Papa quartus, inter ipsum ab vna, & *Fredericum* Cæsarem, duosque Reges, *Casimirum Poloniæ*, & *Wladislaum Bohemiæ*, ex altera partibus, per literas constituebat, abnuerat, & quod in *Wladislaum Bohemiæ* Regem potius, quam in se Regalia Regni *Bohemiæ* contulerat, & quod peticionem suam repudiatam doleret, qua per *Neapolitanum* Archiepiscopum instabat, vt de titulo & iure regni *Hungariæ* literis restitutis cederet, & sibi Regalia de nouo conferret. Itaque tempore opportuno seruato, quo videlicet & *Wladislaus Bohemiæ* Rex, susceptis in *Vienna* Regalibus, cum vtroque suo exercitu, longa iam militia fesso, & egestate grauato, in *Bohemiam* remeabat, & Imperator *Fredericus* (siue nullitas ærarii, siue vana spes, non intendandi sibi ab *Hungaro* belli, in causa fuit: tenacitatem enim & tristitiam, quam plerique in eo accusabant, in pectore suo ego suspicari non poteram) stipendiarios milites, ab *Hungaro* illico assumtos, remiserat, congesto *Matthias* Rex *Hungariæ* ex mercenariis militibus grandi exercitu, & maximas bombardas secum vehens, superato deinde apud *Pruburg Danubio*, vniuersis quidem Consiliariis *Hungariæ*, à tam impio bello, nequicquam illum auertere studentibus, nihil neque *Turcorum* inuasione, quorum sub Duce *Bosza* quinque tantummodo millia, haud longe a statiuis suis in *Hungariam* ingressi, in conspectu fere suo populabantur, neque Procerum & Baronum *Hungariæ*, eorum præsertim, qui à *Turcis* miserabiliter vastabantur, opem suam implorantium, vociferatione & clamoribus motus. Sed nouam insuper nuptam in suæ crudelitatis, & fortitudinis, ampliorem iactantiam, secum ducens, patriæ precibus & consiliis contemtis, & Catholicorum defensione neglecta, in *Austriam*, defensoribus vacuam, irruit, & rebellium *Australium*, quorum principalis *Lichtersternayr* erat, ad suum aduentum vires & animum resumentium, exercitui, magis ex agreste, quam legitimo milite, collecto, se coniungit. Interpellatus autem *Matthias* Rex, à Regina *Hungariæ Beatrice*, consorte sua, vt expugnationem arcis alicuius vel oppidi, nunquam ab ea visam, sibi spectare liceret, ad oppidum *Hamburg*, nec natura nec arte munitum, expugnandum exercitum admouit. Ibi triplici impetu, ab impugnatoribus, magno studio circumquaque oppidum facto, totiesque superne ab obsessis, strenue oppidum defendentibus, repulso, & magna impugnantium clades, *Matthia* Rege milites ad nauandum operam adhortante. & Regina spectante, & saluo oppido, & fœminæ leuitati facietas sanguinariæ cædis, successit. Grassari ex-

tempore opportuno nacto

totam Austriam vastat,

& Hamburg frustra obsidens, petente Regina Conforte sua spectaculum expugnationis, multos amittit,

ex-

1477.

exhinc repulsus cœpit in cætera loca, vrendo illa & spoliando, ignobilioraque expugnando oppida. Quapropter plurimum *Australes*, ne A bonorum suorum, nullo opem ferente, incensione secuta, suapte sponte & ipsi in Cæsarem irati, & offensi, ne in egestate corruerent, arces suas & oppida *Matthiæ Hungariæ* Regi dedebant. Omnem tandem *Austriam*, a montibus *Pannonicis*, vsque ad montes *Bauariæ*, peruagatus, omnia fere castra, oppidula & pagos, præter pauca, dedentibus se vltro illarum possessionibus, ne incendia suarum villarum ferre cogerentur, suæ ditionis fecit. Ad *Viennam* tandem exercitu admoto, terra & vndis illam obsidere & premere cœpit: habens non exiguam spem de eius deditione, propter nonnullorum Ciuium *Viennensium*, spem suam clandestine mulcentium, pollicitationes. Id periculum Imperator *Fredericus* aduersus, & *Viennenses* singulos, eos præsertim, quos suxe nouerat intentionis, in fide retenturus. Comitem *Haug*, virum industriosum, sibi fidissimum, cum quinque millibus pugnatorum pro defensione *Viennæ* præposuit. Qui plures eruptiones ex ciuitate in obsidentes faciens, multiriis cladibus illos affligebat: tantum habens captiuorum numerum, vt maximo numero eorum vndis suffocato, aut fame extincto, ergastulorum illos latitudo non caperet. Ad *Kremzam* autem accedens, dum illam audacius impugnat, pluribus notabilibus corruentibus, fœde ab illa repulsus est. *Grosinker* apud *Brug* præsidium Cæsareum agens, frequentibus periculis & damnis, nocte & interdiu af- C fligebat. Imperator interim *Fredericus* amicorum singulorum, & præsertim *Casimiri Poloniæ*, & *Wladislai Bohemiæ* Regum, per frequentes literas & Nuncios expetebat opem. Et *Poloniæ* quidem Rex *Casimirus*, cum iam & hyemis superuenisset intemperies, & *Poloni* in tam longam militiam detrectarent procedere, consanguineo suo & confœderato tum anxiato & afflicto subuenturus, per *Andream Rosam* de *Dvvorzischouicze*, Præpositum *Lanciciensem*, & Canonicum *Cracouiensem*, decem aureorum millia transmisit, quæ ab illo acceptata non sunt, veluti ab eo, qui iam totus in pacem & compositionem, cum *Matthia* Rege *Hungariæ* ineundam, spe- D ctabat.

Tandem Viennam obsidet,

vnde repulsus Kremzam cingit.

Tentata est via pacis & per Apostolicos, & per *Venetorum* Nuncios, & plures alios viros graues, per Pontifices etiam & Consiliarios *Hungariæ*, inter Cæsarem *Fredericum*, qui tunc in oppido suo *Slegii* degebat, & inter *Hungarorum* Regem *Matthiam*, qui apud *Cornberg* cum matre & vxore manebat & incendium illic casuale, sed periculosum, conflagratis multis sumptuosis clenodiis pertulerat. Quam pacem Cæsar astu pertrahebat, quo *Hungarum* maioribus damnis distineret, aliquas pacis conditiones, ab eo petitas, annuens, aliquas detrectans.

Fredericus Imperator Romanorum fœdus cum Rege Hungariæ Matthia primum nequicquam tractat.

Histor. Polon. Lib. XIII.

1477.

Petebat autem *Matthias Hungariæ* Rex, a *Frederico* Cæsare, Regni *Bohemiæ* Regalia, quasi data semel *Wladislao* Regi possent, ab illo ablata, sibi conferri. Petebat & cessionem iuris *Hungarici* & tam literarum, quam octoginta milia florenorum, restitutionem: offerens se omnia castra & oppida in *Austria* conquisita (onerosa enim plurimum sibi erant ad tenendum) dimissurum. Maior deinde horum omnium nexus inter illos interuenit. Nam neque Cæsar induci potuit, vt *Ioannem Lechtersterner*, & aliquos *Australes*, qui in suam obedientiam redire recusabant, ditionis propriæ aut *Hungariæ* esse sineret, vel aurum, vel Regalia, vel Regni *Hungariæ* ius cũ sua perpetua ignominia, sibi consignaret. At *Matthias Hungariæ* Rex admittebatur, vt *Ioannes Basloer*, *Strigoniensis* Archiepiscopus, & *Grosinker*, sub tutela Cæsaris rema- B nerent, qui *Hungari* dominatum execrabantur. Propter quod labor diebus triginta continuatus, magnis sumptibus, recidit in irritum. Et gelubus atque niuibus cadentibus coactus est in *Budam* remeare. Resumptis postea pacis tractatibus, pax sub turpibus conditionibus conclusa est, videlicet, *vt Fredericus Cæsar, a iure & titulo Regni Hungariæ perpetuo cedat, & se abdicet. Altera Regalia super regno Bohemiæ Matthiæ Regi det, & centum octoginta florenorum millia eidem soluat, & Hungariæ Rex Matthias interim castra & ciuitates in Austria conquisitas teneat. Ambo vicissitudinario auxilio se contra omnem hominem iuuent: solo Papa, & Rege Siciliæ exceptis.* Et licet *Fredericus* Cæsar duas conditiones impleuisset, a iure & titulo Regni *Hungariæ* recedendo, & dando altera Regni *Bohemiæ* Regalia: Centum tamen octoginta millium solutionem, quam in *Australes* reiiciebat, *Australibus* id onus horrentibus, & dominatum *Hungari* æquo animo ferentibus, implere non potuit.

tandem illud turpibus conditionibus hic descriptis feru,

concessis etiam eidem Regalibus Regni Bohemiæ, quæ iam Wladislao concesserat.

Magni vir animi *Stephanus* Voienoda *Valachiæ*, instaurata ex agrestibus in supplementum eorum, qui in clade *Turcorum* ceciderant, militia, ne ociose sedens segniter elanguesceret, circa sancti *Martini* diem *Bessarabiam* cum exercitu ingressus. Præsidem eius *Draculæ Radulonem* filium *Vlad Draculæ*, a *Turco* con- D stitutum, tradentibus sibi vltro illum ciuibus de *Braszow*, captiuat. Et omni *Bessarabia* in suam potestatem redacta, eiectis de illa *Turcis*, plerisque trucidatis, & constituto in illa vice sua Præfecto, *Czapulisza* nomine, ipsam sui iuris facit. Hostilem quoque *Turcorum* regionem *Thotrusz* ingressus, illam incendit, & magna emolumenta, quæ ex sale, cuius illic ferax est prouentus, *Turco* cedere solebant, eneruauit. *Casimiri* quoque Regis suffragia inuocat, non dubitans his, quæ præmisi, irritatum *Turcum*, in magnam choleram contra illum exarsurum.

Stephanus Voievoda Valachiæ Radulonem filium Vlad Turco in Bessarabia constitutum captiuat, & Bessarabia potitur, Turcorumque regionem vicinam depopulatur. Casimirique Regis Polonia contra Turcum implorat auxilium.

1477.

Turca exploratoribus Iudæis significantibus cognito bello, quod inter Cæsarem & Hungarum agebatur, Forum Iulii irrumpens devastat,

Intestiuo bello, quod inter *Fredericum* Cæsarem, & *Hungariæ* Regem *Matthiam* funesto Marte agebatur, *Turca* cognito (nihil enim illos, quicquid vbique terrarum agebatur, *Iudæis* esplorantibus, & *Turcorum* Cæsari mensibus singulis, per literas significantibus, latere poterat) cum triginta millibus armatorum, *Forum Iulii* hostiliter, circa festum sancti *Michaëlis* ingressi, omnem illius regionem, vsque ad *Cumanum* alias *Kinglianum*, ad nouem milliaria, a *Teruisio*, depopulati sunt. Triaque millia stipendiariorum, quos *Veneti* circa angusta, & clausuras *Alpium*, transitum *Turcorum* prohibituri, locauerant, facta impugnatione, & conquisitione loci, trucidarunt, omnemque sexum, iuxta ac pecora, captiuantes, impuberibus & senibus occisis, puberes, nullo ferente auxilium, io perpetuam captiuitatem abegerunt. Parturientibus proh dolor! tam horrendas calamitates, Catholicorum Regum & Principum discordiis, quæ *Turcis* animos & prosperitatem subministrabant. Non pepercerunt etiam tunc nostris Basilicis, sed illas ignibus, incendiisque, & ruinis tradebant, singulaque dabant diuina & humana exterminio.

& multos captiuos inde impune abducit.

Casimirus Rex nequicquam subsidium pecuniale a suis petit.

Tempore longo, a quarta die videlicet mensis Iulii, vsque ad vigesimam septimam Nouembris, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouiam* immoratus discessit. Et particulari, in *noua ciuitate Korczin* acta, cum terris *Cracouiensibus* & *Russiæ*, Diæta, cum nullum subsidium, a se petitum impetrasset, alia Diæta in eodem loco, pro Dominica Lætare, quæ in diem primam mensis Martii cadebat, instituta. In qua ægre sibi decreti fuere fertones. Ex *Korczino* versus *Radom*, visitato Monasterio *sanctæ crucis*, *Calamontis* aduenit, illicque mansionem suam, vsque ad festa Christi, continuauit.

Tandem alia Diæta ob eam rem Korczini instituta, ægre illud obtinet.

Boleslai & Conradi Ducum Masouiæ vanitas in vxoribus ducendis & repudiandis cum dedecore eorum.

Boleslaus Masouiæ Dux, cœco amore *Annæ* virginis *Hunovvska*, filiæ olim *Pauli* de *Hunovv*, Palatini *Belzensis*, de domo *Pravvdziarum*, correptus, ipsam accepit vigesima mensis Iulii die in vxorem. Celebratisque nuptiis, cum a fratribus & Baronibus propriis, pluribus improperiis lacesseretur, eadem facilitate, qua duxerat, repudiata, fratrem germanum *Conradum* in eligenda vxore secutus, qui obscuræ sortis ex *Cracouia*, matronem *Magdalenam*, vxorem *Simonis*, filiam *Stanislai Stavvroth*, amore eius infascinatus, a viro abstractam, legitimo sibi copulauerat. & aliquot eius annis infami vtebatur contubernio. Qua obeunte, funeriis illi Ducalibus celebratis, aliam æque sortis fœminam, filiam *Alexii*, thoro suo copulauit & facinoris prioris fœditatem, qua se euacuare poterat, ingeminauit.

1478.

Festo Natiuitatis Christi, & diebus sequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud oppidum Regium *Radom*, cum *Elisabeth* Regina consorte, & duobus filiis, *Casimiro* & *Alberto*, duabusque filiabus, *Zophia* & *Elisabeth* exactis, ad conuentionem generalem *Pyotrcouiensem*, quæ pro duodecima die mensis Ianuarii instituta erat, *Elisabeth* Regina, & cæteris impedimentis, apud *Radom* relictis; solo tantummodo *Casimiro* secundo genito assumpto, transiit, & in die constituta illuc venit. Pluribusque diebus, Consiliariis pigre venientibus, vacuus & anxius rebus publicis consulere nescius, stetit. Quibus in aliquali numero, non in pleno tamen (plerique enim valetudinarii aberant) conuenientibus, varii interponebantur, ad promouendum res Reipublicæ, tractatus, Consiliariis vero satis exquisitis, defectus æris, & sumtuum obstabat. Placebat singulis, vt in tam exangui reipublicæ egestate, instituerentur dandi per Cmethones fertones. Quorum cum institutionem, plerique militares recusarent, nulla certa conclusio captari potuit, & res ipsa io conuentus particulares dilata. In quibus, etsi vniuersæ terræ Regni *Poloniæ*, fertonum institutionem laudassent. Soli *Posnamenses* milites, quorum Dux & auriga, *Albertus Gorski*, Castellanus *Landensis*, & Capitaneus in *Wschovva* cum filiis *Luca* de *Gorka*, Palatini olim *Posnaniensis*, de domo *Lodzya*, *Ioannes*, alias *Iwan* de *Obiechovv*, Iudex *Calisiensis*, de domo *Wyeniavva*, & *Ioannes Czarnkovvski* de domo *Nalæcz*, cum aliquot aliis iuuenibus, erat, in Conuentu illos dare detrectarunt: & in Rempublicam patriæ, & in Regem suum, a quo exaltati fuerunt, & ditati, erudeles.

1478.

Nulla recepta in Conuentione Piotrcouiensi de solutione fertonum, obstantibus nonnullis de maiori Polonia, conclusa, in Conuentus particulares reiicitur.

Non paruit etiam in Diæta illa *Pyotrcouiensi*, Magister *Prussiæ*, *Martinus Thresser*, recenter in Magistrum *Prussiæ* electus: licet fuerit speciali Nuncio Regio, *Stanislao Vuluzki*, Canonico *Vuluciensi* vt veniret, & debitum fidelitatis iuramentum præstaret, requisitus. Sed nec per literas & Nuncios, iuxta ac spoponderat, Regiæ requisitioni respondit: iam tunc totus, in bellum, Regno *Poloniæ* mouendum, intentus. Ita re nulla memorabili gesta, ex Diæta *Piotrcouiensi*, *Casimirus Poloniæ* Rex, in *Lanciciam* venit. Vbi *Hungariæ* Baronum, secretus Nuncius, allatus est. Qui sola Regina *Elisabeth* conscia, & interpretante, rogabat auditus. Vt *Casimirus Poloniæ* Rex iterum consurgeret, & Regnum *Hungariæ* inuaderet: singulos *Hungaros* extemplo a *Matthia* Rege, ad illum defecturos. Huic legationi, nihil certi responsum est, ne in nouum bellum veniretur, præsertim cum *Hungari*, priores pollicitationes irritas fecissent, nec seruassent fidem.

Nouiter electus Magister Prussiæ, Martinus Thresser vocatus, præstare homagium Casimiro Poloniæ Regi totus spectans in bellum detrectat.

Et Hungari frustra petunt a Casimiro Regni Hungarici inuasionem, deficere a Matthia Rege volentes.

Ex *Lancicia* in *Brzesczye Cuiauiense*, *Elisabeth*, Regina, consorte sua, in *Radom* remissa, *Casimirus Poloniæ* Rex diuertit, tenuitque illic, præsentibus *Iacobo Gnesnensi* Archiepiscoᅳ

Rege Casimiro tenente in Brzesczye Conuentum,

1478.

scopo, *Sbigneo Wladulauiensi* Episcopo, & aliquot Palatinis, cum Baronibus, militaribus & ciuibus *Prussiæ*, pro festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis conuentum. Ad quem Magister *Prussiæ Martinus*, dum per Nuncium, & per Notarium Regis *Ioannem Choienski*, intelligeret, se etiam vocandum, ex *Kinsberg* propere versus *Ragnetham* abiit, ibique se occultauit.

Magister Prussiæ ad illum se vocandum intelligens se occultat.

Rex *Casimirus* rebus *Prussiæ* stabilitis, etsi bellum a Magistro *Prussiæ* immineret, compositis & prouisis, animisque omnium confirmatis, destituto *Ioanne Koszczyeleczki* à *Marienburgensis* castri tenuta, & castro ipso in gubernatione *Petri Dunin* de *Prawkouicze*, Castellani *Siradiensis*, commisso, *Sbigneum* etiam *Wladislauiensem* Episcopum terris *Prussiæ* in Gubernatorem præficit: ad quem in subitis necessitatibus haberetur recursus. Qui officium suum conuersurus in profectum, Diætam generalem in *Grudzancz*, feria tertia post Conductum Paschæ, quæ fuit vltima dies mensis Martii, instituit. Ad quam, cum vniuersi, dicto Gubernatoris sui parendo, ex terris *Pomerania*, *Chelmensi* & *Michalouiensi*, ac Districtibus *Marienborg*, *Schtum* & *Kyerzberg*, in frequenti numero, tam Barones & militares, quàm ciues conuenissent, vltroneè se nouo sacramento, *Casimiro* Regi & Regno *Poloniæ* syneceriter parituros, nec vnquam fidem suam variaturos, obligarunt.

Rex destituto Ioanne Koszczyeleczki, de Castro Marienburg, illud Petro Dunin committit. Gubernator Prussiæ, à Rege constitutus, Episcopus Wladislauiensis Sbigneus, nouum fidelitatis Sacramentum à militibus, & Ciuibus Prussiæ, nomine Poloniæ Regis exigit.

Ioannes Sapienski Poloniæ miles, & *Boiarski Pomeraniæ* miles, ex *Torun* vero, *Elbing* & *Gdansk*, tres ex Consulatu, ad *Martinum* Magistrum *Prussiæ* & Ordinem missi sunt; requisituri, vt iuxta fœdus, sacramento firmatum, fœdera in singulis suis conditionibus obseruent: commemoraturique, quod Magister primæ legationi Regiæ, licet promiserit, tanto tempore non responderit, & quod secundos Nuncios Regios ad se non admisit, & vt deputet locum ipsemet in Regno *Poloniæ* & tempus, ad quem irrecusabiliter veniat: fidelitatis iuramentum prædecessorum suorum more Maiestati Regiæ præstiturus.

Nuncii mittuntur ad Magistrum Prussiæ, vt ipsemet locum & tempus ad præstandum fidelitatis Regi Poloniæ sacramentū constituat.

Brzesczye Cuiauiensi relicta, ad aliam rursus *Brzesczye Ruthenicalem Casimirus Poloniæ* Rex ocyus se contulit, & cum *Lithuaniæ* Consiliariis aliam illic Diætam, pro die Ramispalmarum, quæ fuit quindecima mensis Martii, (neque enim prægnantes necessitates, à dorso relictæ, descendere illum *Vilnaz*, & ad interiora *Lithuaniæ* patiebantur) celebrauit, rebusque plurimis *Lithuanicis* illic stando prouidit. Et licet tunc *Lithuaniæ* Barones instarent magno studio & conatu, quatenus illis alterum ex filiis, tunc secum præsentibus, *Casimirum* videlicet vel *Albertum*, in suum Vicarium substitueret: precationes tamen eorum, licet alter ex filiis, *Albertus*, lachrymando tacitus illas adiuuaret, & patrios ante diem suspiraret in annos, multipliciter execratus, respondit, *se viuente, gubernacula Ducatus Lithuaniæ nullo pacto se alteri commissurum.*

Lithuanis magno studio instantibus, vt illis pro Duce aliquis filiorū Poloniæ Regis Casimiri daretur, & Alberto vno ex filiis id ipsum tacite lachrymis adiuuante, Casimirus abnuit.

Casimiro Poloniæ Rege in *Brzesczye Ruthenicali* agente, venit ad illum Cæsaris *Turcorum Mahumeti* Nuncius, *Turcisanus* nomine, *Tartarorum* etiam Nuncio comitatus. Qui magnæ importantiæ muneribus, videlicet scutellis, & vasis argenteis, flaminibusque axamenticis, adamascenis, & purpureis, auro & murice intextis, præsentatis, propria etiam non vulgaria munera adiiciens, data licencia dicendi, retulit. *Cæsarem Turcorum, ad omnem amicitiam & pacem, cum Casimiro Poloniæ Rege, Regnoque suo & Principatibus, seruandam, firmandam & inscribendam, optime dispositum & qualificatum esse, orareque Casimirum Regem, vt Nunciis vicissitudinarie missis pax & amicitia firmetur & inscribatur inter eos, & habeatur pro graui communi hoste, quicunque alterum ex eis inuaserit.* Adiuuabat hanc *Turci* legationem, etiam per speciales literas ingeminatam, *Thartarorum* Cæsaris *Nardulab*, vt cum Rege *Poloniæ Casimiro* fœdus & amicitiam iungeret, Nuncius: asserens *Tartarorum* Cæsarem induxisse ad eam *Turcum*. Ambobus Nunciis *Casimirus* Rex *Poloniæ* magnifice remuneratis, responsum illis est. *Gratum esse Casimirum Regem, suscepturumque singula, quæ voce & sermone offerebat, de beneuolentia, amicitia & fœdere Turcorum Cæsaris, eamque non abnuiturum. Et missis Nuncius latius se super his responsurum.* Quibus sic expeditis, & rebus *Lithuaniæ* ordinatis, discessit *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Brzesczye Ruthenicali*, & venit in *Lublin*. Vbi aliquot diebus consumtis, per *Radom*, *Opoczno*, cæteraque loca venit in *Pyotrkow*, conuentionemque generalem dudum indictam, illic pro festo Pentecostes, quod in decimam diem Maii cadebat, cum omnibus terris tenuit.

Turcorum Cæsar Mahumeth, per Imperatorem Thartarorum Nardulab inductus, amicitiam & fœdus Casimiri Poloniæ Regis ab eo non abhorrentis per Nuncium suum petit.

Interim dum hæc transigerentur, pro Dominica Ramispalmarum, quæ eo anno in quindecimam mensis Martii diem cadebat, conuentio specialis pro pace inter *Matthiam Hungariæ*, & *Wladulaum Bohemiæ*, Reges, ad pacificandum *Bohemiæ* Regnum, agi in *Brunna* cœpta est. Ad quam, cum ex parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, *Ioannes Varadiensis*, *Prothasius Olomuncensis*, *Rudolphus Wratislauiensis*, *Hinko* de *Poszdzyebrath*, Dux *Monsterbergensis*, *Stephanus Transyluaniensis* Voieuoda, cum aliis *Hungaris*. Ex parte vero *Wladulai Bohemiæ* Regis, *Henricus* de *Posdzyebrat*, Dux *Monsterbergensis*, *Ioannes Rupowski* Magister Curiæ, *Byeniaszius Weytmilner*, Capitaneus in *Karlisten*, *Petrus Dulinyecz*, cum aliis, tanquam arbitri, & *Stiborius*

Pax inter Matthiam Hungariæ, & Wladulaum Bohemiæ Reges, Regnaque eorum per arbitros communes

1478. Regni *Bohemiæ* Cancellarius, & Capitaneus *Morauiæ*, tanquam superarbiter ab vtraque parte electi, conuenissent & longo tempore his materiam digessissent, pax tandem inter Reges & Regna sub his conditionibus conclusa est, *vt Wladislaus primogenitus Casimiri Poloniæ Regis, tanquam hæres naturalis Regnum Bohemiæ possideat, & omnes Barones, & militares, castra & ciuitates, quæ in Bohemia consistunt, illi de cætero pareant. Matthias vero Hungariæ Rex illum de cætero Bohemiæ Regem titulet & scribat, & pro filio illum, & ipse eum pro patre teneat. Et ipse Matthias Hungariæ Rex Morauiam, Slesiam, & vtramque Lusatiam, in sua ditione habeat, donec sibi quadringenta millia florenorum, pro vna die, per Wladislaum Regem & Regnum Bohemiæ, persoluta fuerint: absoluendi Bohemi à solutione huiusmodi summæ, si Wladislao Bohemiæ Rege mortuo, Matthiam Hungariæ sibi in Regem assumpserint, Olomuncensis Episcopus, & Dubski Marsszalcus Regni Bohemiæ, vt cum officiis suis, quamuis in Morauia consistentes, ad solum Bohemiæ Regem Wladislaum haberent respectum, per conditiones pacis.* Arbitrantur hanc pacem, sub aliis & his conditionibus conclusam, vt & per vtrumque Regem custodiri, promissam. Quam si quis cum ea, quæ in Campo, ante *Wratislauiam*, sub æquissimis conditionibus offerebatur, quibus *Matthias Hungariæ* Rex *se omnem Morauiam, Slesiam, Lusaciam & omne ius & titulum Regni Bohemiæ, sponte dimissurum, & Casimirum Poloniæ Regem amplissimis donis honoraturum, eique, si eum data filia Heduigi in Consortem, in generum adoptaret, perpetuo seruiturum*, comparare iuste velit, reperiret profecto, pro honestissima pace, quam *Casimirus Poloniæ* Rex tunc, cum beneplacitis sibi conditionibus, & omnium suorum hostium deiectione & confusione, Regnique sui *Poloniæ* excellenti gloria & amplitudine dare poterat, turpem nunc & fœdam (quod *Elisabethæ* Reginæ, Consortis suæ, voluntati auscultaret, filiam suam originario homini tradi moleste ferenti, nec aduertenti, omnes nedum homines, sed & Reges ex stercore erectos esse) pacem accepisse: dedecorantem & suam, filiique sui, & vtriusque Regni *Polonici* & *Bohemici*, & honestatem & authoritatem. Gaudebat vniuersa *Bohemia*, *Slesia*, *Morauia* & *Lusatia*, de huiusmodi pace, quamuis onerosas conditiones secum traheret, ex eoque maxime exhilarescebant, quod videbant sibi virum, & naturalem & mansuetum Regem redditum esse, & illegitimo, violento, atque tyranno, cuius propter spolia & truculentiam execrabantur Principatum, se liberatos esse. Vnde collationem se argenti vltro facturos disponebant: quadringentos aureos *Matthiæ Hungariæ* Regi, quo citius ex sua ditione deciderent, soluturi.

firmata conditionibus hic insertis,

cum dedecore Regum, & Regnorum Poloniæ ac Bohemiæ,

ac gaudio Bohemorum

Matthiæ Imperium execratum, & Wladislai exposcentium.

1478. Sub hoc tempore, *Wladislai Bohemiæ* Regis exercitus cuius *Burzian* Baro Capitaneus erat, apud monasterium *Thoczischow* agens, à gentibus *Matthiæ Hungariæ* Regis, in *Pilszno* præsidium tenentibus, cuius *Plankyberk Australis* erat Capitaneus, dum pabulationes conaretur & incendia ac populationes prohibere, contritus est, & magna clade obrutus. Et quadringentis occisis, octingenti in manus hostiles cum equis & spoliis viui venere. Aliud quoque accidens, æque malum superuenit. *Varadiensis* enim Episcopus *Ioannes*, & *Stephanus Transyluaniensis* Voieuoda, habendo in suo comitatu *Hinconem* Ducem *Monsterbergensem*, confecta pace, in *Kadan* oppidum *Bohemiæ*, ex *Olomuncz* ad limina quatuordecim Adiutorum, qui ibidem feruntur clarescere miraculis, descenderant, abinde *Pragam* reuersi, dum familiares eorum sacramentum, ab hæreticis confectum, tunc processionaliter conductum, honorare detrectant, animantibus sacerdotibus populum communem, plerique ex *Hungaris* violati sunt. Et *Varadiensis* Episcopus *Ioannes*, & *Transyluaniensis* Voieuoda *Stephanus*, nisi celeriter Dux *Hinco* accurrisset cum ciuibus de *noua Praga*, omnes ad vnum fuissent turpiter occisi. Hanc nouitatem Rex *Bohemiæ Wladislaus* moleste ferens, Nuncios *Matthiæ Hungariæ* Regis, ad se in *Kutuos* montes venientes, plurimum honoratos & muneratos, de iniuriis eis illatis placauit. Mouerunt hi duo casus *Matthiam Hungariæ* Regem fecereque elatum. *Henricus* quoque *Monsterbergensis* Dux, cum Conciliator pacis esset, illum assiduis insusurrationibus ad bellum incendebat: timens in pace suam æstimationem diminutum iri: non fauente fortuna *Bohemis* de pace, & iustissimo Deo ostendente, quod nondum fuerant facinora *Bohemorum*, plures errores practicantium, abstersa. Itaque pace reiecta, pro qua reintegranda *Rudolphus* Episcopus *Wratislauiensis*, quamuis homo senex & decrepitus, ab vniuersis Ciuibus *Wratislauiensibus* rogatus & instigatus, iterum se *Budam* ad *Matthiam Hungariæ* Regem inexorabilem fatigauerat, bellum ex integro resumi cœptum est, & ipse *Matthias Hungariæ* Rex, per publicas suas literas, *Wratislauiensi* Episcopo, & Capitaneo, ac Ciuibus, cæterisque suis officialibus scriptas, instigante ad id illum fratre *Gabriele* de *Verona*, Episcopo *Agriense*, nuper in Cardinalem promoto, omnem conclusionem pacis reuocauit: asserens tractatores illius, vel potius fingens, nullum à se mandatum, ad concludendam illam, habuisse. Sed neque absque scientia Papæ, & sui Legati, fratris *Gabrielis* Cardinalis, & Episcopi *Agriensis*, deducebat se in pacem quamlibet posse consentire: indignatione magna ardens, quod per conditiones illius pacis *Wladislaus Bohemiæ* Rex verus & legitimus declarabatur.

Pace firmata exercitus Wladislai Bohemiæ Regis pabulationem & vastationem prohibere satagens, à gentibus Matthiæ Regis Hungariæ in Pilzno præsidium tenentibus profligatur. Et Hungarici Nuncii, dum sacramentum ab hæreticis Pragæ confectum honorare detrectant, à vulgo instigatione sacerdotum animato violantur. Ob id itaque pace reiecta, in bellum Rex Hungariæ spectare cœperat.

In-

1478.

Venenatores in Casimirum Regem Poloniæ Matthias Rex Hungariæ subornat.

Insimulabat insuper ipse *Matthias Hungariæ* Rex, virum innocentem & simplicem, *Poloniæ* Regem *Casimirum*, quasi illum veneno A extinguere conatus fuisset. Quapropter ipse *Casimirus Poloniæ* Rex per vnum ex Consularibus viris de *Wratislauia* fuit secrete auisatus, vt sibi a duobus venenatoribus, per *Matthiam Hungariæ* Regem clandestine in Curiam suam, videlicet a *Byentaskone Australi*, & *Nerbergo*, natione *Nurembergensi*, submissis, pro omni loco, die & tempore ac momento caueat.

Iterum de pace intermissa, aliis conditionibus inter Matthiam Hungariæ Regem Bohemiam per præsidium suum in Pilzno locatum vastantem, & inter Wladislaum Regem Bohemiæ conuenit.

In *Bohemia* autem per præsidium apud *Pilzno* locatum extendebantur populationes, flammæ, & incendia, late & passim, nemine resistentiam opponente, donec a *Wladislao Bohemiæ* Rege tractatores pacis, & pro parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, datos, *Matthiam Hungariæ* B Regem frequentibus probris & conuiciis de violatione fœderum carpentibus, pax inter Reges, & Regna, primum ad festum sancti *Iacobi* Apostoli, & exinde ad festum S. *Michaëlis* Archangeli, stabilita est, & varii tractatus ad formandam pacem interpositi. Quæ tandem conclusa, & literis vtriusque Regis firmata est, sub his conditionibus. *Vt vterque se Bohemiæ Regem scribat. Apud Wladislaum vniuersa Bohemia integre, & Electoriatus, & Episcopatus Olomuncensis, & Marszalcatus, apud Matthiam vero, Morauia, Slesia & Lusatia & sex ciuitates remaneant. Si prius Matthias diem obierit, Wladislaus teneatur Regno Hungariæ quadringenta millia florenorum soluere, & Morauiam, Slesiam, Lusatiam rehabere, & heres perpetuus Regni Bohemiæ existere. Si vero pignore non suscepto excesserit, Matthias in Regnum Bohemiæ succedet & Regnum Bohemiæ erit liberum a quadringentorum millium florenorum solutione.*

Tributum a suis Casimirus Rex Poloniæ ægre exigit,

In festo Pentecostes, quod celebrabatur decima die mensis Maii, acta est conuentio generalis apud *Piotrcouiam*. Ad quam cum Consiliarii aduenissent, post multos & varios tractatus, *Casimirus Poloniæ* Rex, fertones sibi ab vniuerso Regno, ad necessitates impendentes, expediendas, solui ægre in eum annum obtinuit, in quo adhuc annonæ vilitas continue D ascendebat. Item ad multiplicem instantiam Baronum *maioris Poloniæ* decretum est, vt fodina salis, ad cohibendum importationem Salis *Misnensis*, siue *Saxonici*, in *maiori Polonia*, apud villam siue locum, qui *Pinka* dicitur, aperiretur, & regimen illius sub vno perpetuis temporibus Zuppario *Cracouiensi* consisteret, ne vna alteram absorberet. *Wladislao Bohemiæ* Regi, Nunciis suis flagirantibus, decem millia florenorum, in suffragium contra hostes missa sunt.

& decem millia florenorum Wladislao Regi Bohemiæ in auxilium contra hostes mittit.

Ad Pontificem Romanum Casimirus Rex Nuncium mittit: accusaturum Apostolicum Legatum, quod se vt hæresis fautorem, Wladislaum vero Bohemiæ Regem vt hæreticum excommunicatum declarauit.

Ad summum Pontificem *Sixtum* quartum, *Ioannes Golubski* Decretorum Doctor, Canonicus *Posnaniensis*, de insania & insolentia *Balthasaris* de *Piscia*, Nuncii sui, apud *Wratislauiam* residentis, quod *Wladislaum Bohemiæ* Regem, vt hæreticum, *Casimirum* vero *Poloniæ* Regem, vt fautorem hæresis, & omnes fautores eorum, excommunicatos & interdictos, publicis, & stultis suis denunciaret processibus, questurus, & vltionem expostulaturus. Rogaturus quoque *Sixtum* Papam, quatenus prouisiones, & collationes beneficiorum, & cathedralium Ecclesiarum, ad instar & formam decretorum Concilii *Basiliensis*, restringeret. Iusta quidem petitio, sed intempestiua: tenues habitura profectus.

Elisabeth Regina Poloniæ duodecimam prolem, filiam vero sextam Barbaram Casimiro Regi parit.

Ex *Pyotrconia Casimirus Poloniæ* Rex discedens, in *Radom*, vbi illum *Elisabeth* Regina opperiebatur, processit. Et aliquot hebdomadis illic commoratus, *Sandomiriam* venit. Vbi illo immorante, *Elisabeth* Regina, quindecima die mensis Iulii, vterum grauidatum soluens, filiam sextam, prolem vero duodecimam, æquatura filias maribus, enixa est. Quæ a *Ioanne Rzeschowski* Episcopo *Wratislauiense*, in ecclesia sanctæ *Mariæ Sandomiriensi* baptisata, *Barbara* nomen accepit. Diebus autem purgationis exactis, *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Sandomiria*, Sabbato ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, egressus, *nouam ciuitatem Korczin* transiit. Vbi publicarum rerum expeditioni vacans, vsque ad duos menses mansit.

Magister Prussiæ, hostis Casimiro Poloniæ Regi ex professo

Prussiæ recens Magister *Martinus Truksēs*, totus iam cum ordine suo in rebellionem & bellum, contra *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ*, C *Hungariæ* Rege *Matthia* nouos & magnos spiritus, fictos tamen & simulatos magis, quam fideles sibi suggerente, prospectans, dum ad certa loca, sibi per *Casimirum* Regem designata, ad præstandum, tanquam nouus Magister, fidelitatis & homagii iuramentum, venire contempsisset, rebellionisque monstrasset vultum, bellum quoque Regi & Regno *Poloniæ* mouendum clandestine cum fratribus Ordinis (cum omnes subditi sui, tam militares, quam ciues, magnopere illud execrabantur) decoquebatur. Vnde & duas Ciuitates in terra *Chelmensi*, videlicet *Brodniczam*, & *Chelm*, & arcem veterem, quæ regiæ ditionis erant, datis pecuniis *Ioanni Schumborski*, fratri *Bernardi*, D & eius satellitibus, quas se asserebant sub tempore belli meruisse, quas se *Casimirus Poloniæ* Rex offerebat daturum, & quarum nobilem portionem præfatus *Ioannes Schumborski*, sexingentos videlicet florenos, a *Casimiro* Rege mendax & ganeo acceperat, inique occupauit: opportuna iam loca, pro inferendo *Casimiro* Regi & suis bello, habiturus. In campumque cum iusto exercitu, in quo tamen maior pars agrestium erat, sub tempore, de quo inter ipsum & *Matthiam Hungariæ* Regem conuenerat, processit, & pluribus diebus circa *Osthe-rod* statiua tenuit: Sed cum a *Matthia Hungariæ* Rege se vidisset delusum, qui nec vnum pedestrem in eius auxilium misit, sed intra *Bn-* dam,

Brodniczam & Chelm datis Ioanni Schumborski pecuniis, olim belli tempore meritis, quarum partem non contemnendam a Casimiro Rege acceperat, & aciem in campum frustra educit: dum promissum a Matthia Rege

1478.

Hungariæ auxilium nullum adesset.

dam, solatiis & choreis vacans, ac crapulis se continuit, cum magno rubore, & ignominia, campum soluere, & in tecta redire, cum suis omnibus, compulsus est. Omnesque suæ gentes, quas in præfatis locis posuerat, dilapsæ fuga, eo tamen proposito, vt auxilio *Hungariæ* Regis *Mathiæ* adueniente campum resumeret. Tanta fiducia, siue verius pompa, fretus, vt gloriaretur se, facili impeodio, absque gladio & armis, nmnes terras sibi abstractas resumpturum. Ponebatque maximam spem, non solum in *Mathia Hungariæ* Regis præsidio, sed etiaoı in aliquarum ciuitatum fictili pollicitatione, quas ad se sperabat moto bello extemplo defecturas, & in Principibus, Proceribusque *Almaniæ*, qui se in eius auxilium, moto quam primum bello, pollicebantur venturos.

Familia de Pacis, ægre ferens domum de Medicis longo tempore Florentiæ gubernaculis præsidere, conspiratione facta, in eam in ecclesia Diuinis intentam, irruit. Ob idque in seditione Archiepiscopus Pisanus suspenditur, & præcipitatus ex Prætorio frustatim conciditur, factioque de Pacis, ac multi alii insignes, aut occiduntur, aut captiuantur.

Die Solis vigesima sexta Mensis Aprilis, apud *Florentinam* Ciuitatem, domus & factio de *Pacis*, cuius Principes & capita eranc *Franciscus* & *Iacobus* de *Pacis*, grauiter & iniquo ferentes animo, alteram factionem de *Medicis*, cuius *Laurentius* & *Iulianus*, fratres germani, erant Duces, longo tempore in *Florentia* habere dominatum, contra illam coospirant, & fulti auxilio *Hieronymi* Comitis, *Sixti* quarti tunc Papæ nepotis, & Cardinalis *Gabrielis* sancti *Georgii*, ad velum aureum, filii eiusdem Comitis, & *Francisci* Archiepiscopi *Pisani*, in ecclesia sub diuinis, in eos irruentes, *Iulianum* de *Medicis*, vno ictu interimunt, *Laurentius* alter de *Medicis*, familiari eius ipsum brachio protegente, graui vulnere accepto, ægre saluatus est. Archiepiscopus *Pisanus Franciscus* parti suæ subuenturus, ad Prætorium accurrens, octo ciuitatis Præsides, illic consistentes, aut capere aut occidere nitebatur. Sed communitate tumultuante, & in factione domus de *Pacis*, & auxiliariorum eius, inter quos & *Iacobus Poggii*, Oratoris famosi filius, Orator & ipse non vulgaris computabatur, magna ira excandescente, capitur Archiepiscopus *Pisanus*, & facinus suum ore & propria apodixa confessus, suspenditur, & ex prætorio præcipitatur, in partesque conciditur minutas. Ambo fratres *Franciscus* & *Iacobus* de *Pacis*, & alii prope trecenti, qui cum illis conspirauerant, occiduntur. Cardinalis *Gabriel* captiuatur, & in carcerem truditur, seditio maxima passim in singulos, qui erant de factione *Pacis*, exercetur. Post plurimos conatus, Cardinalis *Gabriel* cum magna difficultate dimissus, *Romam* redit. *Sixtus* Papa, in quem huius cladis omnis congerebatur culpa, terribilissimas contra *Florentiam* fulminat censuras, & pœnas, ob necem *Francisci* Archiepiscopi *Pisani*, & supponit illam interdicto, & *Laurentium* de *Medicis* inhabilitat & priuat omni honore, vsque in quartam generationem. Oritur ab hoc ingens bellum, & vniuersa *Italia* in propria viscera arma conuertit, ciuilesque,

Vnde ciuile bellum in vniuersa Italia ortum.

stridente funesto Marte, aguntur clades. Summus enim Pontifex *Sixtus* Reges, *Napuliæ Ferdinandum*, *Hungariæ Matthiam*, & *Senensium* commune, *Florentini*, *Franciæ* Regem, *Venetos*, Ducem *Mediolanensem*, *Bononiensem* in suam societatem asciscunt. Frequentes inter partes interponuntur particulares conflictus, & vilipensis censuris, maximæ in Papam correptiones congerebantur.

Turcorum Cæsar Mahumeth opportunitatem temporis ex bello Italico nactus, ingenti exercitu in Carinthiam misso, eam misera clade & captiuorum abductione affligit: nemine opitulante.

Cladibus & bellis ciuilibus, quæ in *Italia* gerebantur, Cæsar *Turcorum Mahumeth* exhilaratus, tempus opportunum sibi præbitum non negligendum ratus, ingentem exercitum, circa festum sancti *Laurentii*, ex *Bossna* in *Carinthiam* transmittit. Qui, nullo obstaculo offensus, omoem *Carinthiam* ab oppido *Malburgetha*, vsque ad Villacum, & prope *Hracz*, celeriter transcurrens, cædibus, incendiis, rapinis & captiuitate barbarica, cuncta fœdauit, Et prope *Salczburgam* grassatus, cum ad fluuium *Drauva* peruenisset, mille trecentos homines, resistentiam illi pro ponte facientes, occidit. Et nisi pons disruptus, & *Drauva* vndis inflatus impediuisset, in vlteriora multo processisset. Neque enim clausuræ Alpium, neque concaua Piciarum, illis obstabant. Quo factum est, vt magna multitudo captiuorum a *Turcis*, in perpetuam seruitutem tunc luit oemine ferente opem, & terrore maximo animos singolorum occupante, depulsa.

Thartari oppidum Braczlau spoliatum incendunt, Podoliam inuasuri nisi Spitko de Iaroslau Leopoliensis, & Ioannes Odrowasz Podoliæ, Palatini, exercitu collecto obstitissent.

Thartarorum sub idem tempus exercitus, famem suam & inediam, quæ in eorum regione plurimum inualuerat, sedaturus, ad fioes *Podoliæ* perueniens, terras *Podoliæ* inuadere moliebatur. Sed comperto, quod *Polonorum* exercitus, ex omnibus *Russiæ* terris collectus, sub ductu *Spithkoui* de *Iaroslavv Leopoliensis*, & *Ioannis Odrowasz Podoliæ*, Palatinorum, consistens, eorum opperiebatur aduentum, dimicare cum illis paratus, retrocessit, & reditum simulans, in atra sylua recondidit. Postquam vero sensit *Polonicum* ad propria dilapsum esse, ex saltu, in quo per dies plures delituerat, clandestine egressus, ad oppidum *Braczlavv*, quod tunc a Duce *Czartoriyski* tenebatur, nocte peruenit, & illud, in arcem diffugientibus oppidanis, spoliauit & iocendit, regionemque illam circumquaque spoliis, & incendiis, & captiuitate mortalium affecit, parumque absuit, quin & arcem in *Braczlavv* caperent.

Casimirus Poloniæ Rex, exercitu in Prussiam misso, contra Nicolaum Thungen, occupare Episcopatum Varmiensem nitentem

Euidentibus signis, rebellionem contra iusiurandum & fœdus sancitum *Martino Threslar*, *Prussiæ* Magistro, cum ordine suo maturante, & *Matthiam Hungariæ* Regem in suam protectionem pellicente, *Casimirus Poloniæ* Rex id intelligens, exercitu de mercenariis militibus comparato, in *Prussiam* sub ductu *Ioannis Byali*, & *Ioannis Zieliezinski*, ad conterendum contumaciam *Nicolai Thungen*, qui *Varmiensem* occupabat Episcopatum, mandans, ne Magistro *Prussiæ*, & eius terris, aliquam vim inferrent, transmittit. At Magister *Prussiæ* succurren-

1478. rendum *Nicolao Thungen* ratua, in campum cum suis, & *Nicolao Thungen* egreditur pugnaturus. Sed cum *Ioannes Byali* celeriter procedens, vellet cum eo manum conserere, ipse dissoluto exercitu, cuius maior para ex agrestibus erat, & veritua suam & suorum cladem; nec videna, auxilia sibi per *Matthiam Hungariæ* Regem pollicita, procedere, in arces refugit, Episcopatusque *Varmiensis* igne & gladio vastabatur. Mittit & *Casimirus Poloniæ* Rex, *Stanislaum Vatrobka* de *Strzelcze*, Palatinum *Belzensem*, ad *Matthiam Hungariæ* Regem, hortans, *ne contra fœdus Poloniæ & Hungariæ Regnorum, dudum ictum, & recenter innouatum, de Principe & Consiliario Regni Poloniæ & terris Prussiæ, se intromittat. Non minus enim Casimiro Poloniæ Regi Prussiam, quam Cracouiam, curæ esse.* At Rex *Hungariæ Matthias*, spiritu elato respondit. *Non esse honestum sibi confœderatos suos* (Magistrum *Prussiæ* notans & *Nicolaum Thungen*) *relinquere.* Rogareque *Poloniæ* Regem *Casimirum*, per *Wladislaum, antiqua Budæ* Præpositum, cœpit, *vt si pacis auidus sit, bellum Prutbenicum interrumpat. Daturum se congruos modos, quibus nullatenus se teneri fœdere, Magistro Prussiæ in scripto doceat; & Magistrum & ordinem, ad obedientiam Poloniæ Regis reuerti, cogat.* Hanc quoque viam *Poloniæ* Rex *Casimirus* experturus, alios Nuncios, *Ioannem* videlicet *Dlugosch*, Canonicum *Cracouiensem* & *Stanislaum Marszalkowicz*, ad illum destinat, non abnuens *se à Prussia amoturum bellum, si modos illos synceros cognouerit: cum gentes Hungariæ Regis, pro comperto habeat, Slesiam, sub ductu Zielyoni ingressos esse, sub specie ferendi auxilii Ioanni Duci Zeganensi, contra Albertum Marchionem Brandeburgensem, faciliùs exinde, & cumulatiori Marte, in Prussiam traiecturas. Responsionemque suam Palatino Vatrobcze datam, contrario facto variasse.* Qui cum *Matthiam Hungariæ* Regem apud *Budam* non offendissent, in *Vischegrado* illum conueniunt. Quorum legatione audita, negat *se Hungariæ Rex modos scire, aut eò Poloniæ Regi intimasse, quibus Magistrum Prussiæ, ordinemque, & Nicolaum Thungen, Regi Casimiro conciliaret, nec licere sibi Magistrum Prussiæ, & Ordinem, & Thungen relinquere: etiamsi sibi de Pannonico Regno excedendum foret: quorum, mandante sede Apostolica,* asserebat *se suscepisse curam.* Delusos se & Regem *Poloniæ Casimirum*, Nuncii *Polonici*, per Oratorem *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, *Wladislaum* Præpositum *antiquæ Budæ*, intelligentes, quid vltra agerent, quo gradum verterent, non habebant. Compertum habebant, præfatum *Matthiam Hungariæ* Regem, quatuor exercitus, inuasuros *Poloniæ*

Matthiæ Hungariæ Regi per Nuncios denunciat, ne quid admittat contrarium ictis fœderibus.

Cuius hostilem animum erga Regem

Regnum ferro & igne, in quatuor partibus ordinasse, & quatuor illis Duces, videlicet *Victorinum* Ducem *Monsterbergensem*, filium *Georgii Posdzyebraczki*, *Ioannem Byelik*, *Ioannem Sroczinski* & *Tharczi Thomam Hungarum* præfecisse, stareque in armis paratos, ad Regnum *Poloniæ* irrumpendum. Quintum, de septem millibus armatorum, cuius *Zielyoni Bohemus* erat Ductor, vt *Pomeraniam & Prussiam*, quacunque via & arte posset, irrumpat, & Magistrum *Prussiæ*, & Ordinem, atque *Thungen* tueatur, & vt terras *Pomeraniæ*, restituat, mandasse. Qualificatione itaque rerum & statu, & sui Regis conditione, & temporis ratione pensata, impendens periculum à patria auersuri, cum *Matthia Pannonico* Rege, pactum conficiunt, non tam pulchrum, quam necessarium, *vt videlicet recedatur vtrobique, vsque ad festum Purificationis sanctæ Mariæ, ab armis, & pro die illa agatur in Olomuncz Diæta, in qua per Reges Hungariæ & Bohemiæ & eorum Consiliarios Poloniæque Regis, illuc mittendos, tractetur benigna vtrorumque reconciliatio, & iustus, vel saltem æquus finis, differentiæ rerum imponatur. Arces & loca in Episcopatu Varmiensi, armis quæsita, Poloniæ Rex, intra inducias, cum suis pertinentiis, teneat. Coacta ad homagium in libertatem soluat. Gentibus suis Episcopatum Varmiensem, relictis tamen quæ pro tuitione castrorum, ab eo quæsitorum, sufficiant, exarmet.* Molestæ erant hæ induciarum conditiones, & *Casimiro Poloniæ* Regi, & suis: minus tamen Regi, quam Consiliariis. Carpebantque sermonibus Nuncios, quod in illas consenserant conditiones, parum attendentes, quod bellum in *Prussia*, ob ærarii Regii defectum, amplius trahi, militibus discessum facientibus, non poterat, nec facile arces, & ciuitates Episcopatus *Varmiensis*, arte & natura munitæ, conquiri. Paritum est in omnibus fere conclusionibus, per Nuncios *Poloniæ* Regis *Casimiri*, cum *Matthia Hungariæ* Rege ictis, & Magister *Prussiæ* & Ordo, non impetebatur bello, *Varmiensis* tamen Episcopatus, & bello quatiebatur & armis, & aliquot arces & loca sub *Thungen* conquisita, Magister *Prussiæ Martinus*, & *Nicolaus Thungen*, bellum formidabilius veriti (iam enim copias *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, quas *Zielioni* ducebat, ipsis auxilia laturas, à *Ioanne* Marchione *Brandeburgense* vsque ad internitionem bis contritas senserant) tractare de pacis conditionibus, aut æquis aut tolerabilibus, cum *Sbigneo* Episcopo *Wladislauiense*, *Paulo Iaszyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurario, & *Petro Dunin*, Castellano *Siradiensi*, & Capitaneo *Marienburgense*, Præfectis Regia, cœperant. A quo officio illos fœdus, cum *Matthia Hungariæ* Re-

1478

& Regnum Poloniæ eum agnouissent,

iniussu Casimiri Regis; cum illo fœdus necessarium, licet minus honestum ad diem certam feriunt.

1478. Rege per Nuncios *Casimiri Poloniæ* Regis ictum auertit: veritos, ne *Hungariæ* Regis contra se accenderent indignatiooem.

Vincentius Kielbaska Episcopus Culmensis, & Ecclesiæ Pomesanensis seu Quidzinensis perpetuus Administrator, moritur, & in ecclesia Culmensi sepelitur.

Die Iouis duodecima mensis Nouembris, *Vincentius Kielbassa*, Episcopus *Culmensis* & Ecclesiæ *Pomesaniensis*, alias *Quidzinensis*, perpetuus Administrator, cum annis decem, mensibus septem, diebus quatuot, in sede Pontificali *Culmensi* sedisset, & plurima illius & *Varmiensis* Ecclesiæ nobilia clenodia, viuendo liberali & magnifico sumptu, distraxisset, apud *Lubawa*, Castrum Ecclesiæ, morbo paralytico absumptus, moritur & in Ecclesia *Culmense*, quindecima die mensis eiusdem sepelitur. Vir nobilis, de Domo & familia *Nałęcz*, staturæ iustæ, pilo glauco, parum subrufus, ex patre *Pełka*, alias *Fulcone*, & Matre *Margaretha*, ortus.

1479.

Casimirus Rex

Solennitetum natalicii Christi dies, cum *Casimirus Poloniæ* Rex apud Ecclesiam *Cracouiensem*, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, exegisset, feria tertia inter octauas Epiphaniarum, quæ fuit duodecima dies mensis Ianuarii, *Cracouia* egressus, ad tenendam conuentionem generalem *Piotrcouiensem*, pro octaua Epiphaniarum, quæ fuit tredecima Ianuarii, tardiusc ule per *Miechow*, *Andrzeiow* & *Przedborz* iuit. Vbi illi Regis *Hungariæ Matthiæ* Nuncius *Iaroslaus Czarnoborski* allatus est. Petens, *vt Diætam pro festo Purificationis sanctæ Mariæ virginis, apud Olomuncz indictam, in diem secundam mensis Maii differret*, obsecrans insuper, *vt illi personaliter dignetur interesse: multas commoditates & profectus, ex sua personali præsentia, & sibi Regnoque suo Poloniæ, filioque suo Wladislao Bohemiæ Regi, sed & facilem pacis Pruthenicam reformationem, effecturus. Dando etiam illi facultatem, vt si locus & dies parum grata Regi Poloniæ forent, pro suo libito, qua conducerent, eligeret. Interim quoque bellum Prussiæ cum Thungen actum suspenderet.* Et quamuis suspensio grauis & dispendiosa nonnullis Consiliariis videretur, habendo tamen respectum ad munificas conditiones, ad quas se *Pannonicus* Rex *Matthias*, & per *Ioannem Dlugosch*, Canonicom *Cracouiensem*, & *Stanislaum Marsaleovicz*, priores Nuocios Regios, & per *Stanislaum Czarnoborski*, exhibebat, missis ad *Matthiam Hungariæ* Regem Nunciis, videlicet *Raphaële Iaroslawski*, Regni *Poloniæ* Marschalco, *Paulo Lassyenski*, Regni *Poloniæ* Vicethesautario, & *Andrea Rosa*, Præposito *Lanciciensi*, denunciat *gratam sibi esse suam amicissimam oblationem, nec recusare conuentum, si foret necessarius. Magistro vero Prussiæ omnem culpam suam, quamuis grandem, ignoscimrum, & Nicolao Thungen alium Episcopatum daturum, Regis Hungariæ contemplatione.* Et filia *Zophia* virgine, quæ secum sexingentorum equorum comitiuam de Baronibus & militibus habebat, quorum *Andreas Oporowski Varmiensis* Episcopos, *Matthias* de *Dmoszin*, Palatinus *Lanciciensis*, & Capitaneus *maioris Poloniæ*, *Nicolaus* de *Kuthno*, Palatinus *Posnaniensis*, *Petrus Kurozwecki*, Marschalcus Curiæ, *Ioannes Sapienski*, Magister Curiæ, *Ioannes Łaka*, Vicethesaurarius, *Ianussius Dlugosch*, Magister coquinæ, *Ioannes Wronowski* subpincerna, erant principales, in *Francfordia*, cum splendido apparatu (dudum enim illam *Frederico*, filio iuniori *Ioannis* Marchionis *Brandeburgensis* desponsauerat) transmissa, ipse de *Piotrcouia*, omnibus negociis publicis expeditis, egressus *Lanciciam*, cum *Elisabeth* Regina consorte sua diuertit. Postea vero Diætæ, apud *Colo* habitæ, interfuit. Vbi iuxta, ac in cæteris Diætis, particulariter habitis, Cissa illi ab omnibus ciuitatibus Regiis, Ecclesiasticis & Militarium decreta est. Ex *Colo* in *Radom*, abinde vero in *Lublin*, *Brzesczye*, & postea in *Lithuaniam* processit. Apud *Francfordiam* virginis *Zophiæ* Regiæ filiæ, nuptiæ in magna egestate, die Solis, quarta decima mensis Februarii, actæ, adeo, vt Aulicis Regiis nulla darentur victualia, & Regii Consiliarii, atque milites, cæterique officiales Regii, qui cum noua sponsa aduenerant, tenuibus, & pene nullis honorati donis. 1479.

Diæta, per Nuncium Matthiæ Hungariæ Regis nomine petita, in Olomuncz tenenda

assentit.

Czissaque in Regno suo Poloniæ indicta, filiam Zophiam Frederico Marchioni Brandeburgensi desponsatam Francfordiam mittit. Vbi in egestate nimia, & inopia rerum Fredericus nuptias celebrat.

Die Martis, quarta mensis Ianuarii, *Andreas Bninski*, cum annis duobus & quadraginta, mensibus sex, in Sede *Posnaniensi* vixisset, plenus operibus bonis, & eleemosynis, cum magno Cleri & populi *Posnaniensis* desiderio moritur, apud *Posnaniam*, non aliqua quassatus ægritudine, sed naturali quiete & somno absumptus, & in Ecclesia *Posnaniensi*, in capella S. *Andreæ*, quam ipse, ab aliis fabricatam, insigni suppellectili & dote ornauerat, sub vrna ærea sepelitur.

Andreas Bninski Posnaniensis Episcopus vir pius, magno omnium desiderio Posnaniæ moritur & sepelitur.

Secutus est *Andream Bninski*, Episcopum *Posnaniensem*, *Paulus Grabowski Chelmensis* Episcopus, decima octaua die mensis Februarii, apud *Skyerbieschow* oppidum Episcopale, dolore calculi, cuius frequenti vexatione torquebatur, mortuus, & in Ecclesia sua *Chelmensi* sepultus, cum annis quatuordecim, mensibos septem, in ea sedisset. Vir humanus & frugi, staturæ mediocris, caluiciatum habens caput, expendere plura, quam potis erat, solitus. Singulos fere mortales *Polonos* stirpe sibi & cognatione coniunctos astruebat. In sumptus profusus plus, quam sorti suæ & conduceret, & conueniret.

Paulus Grabowski Episcopus Chelmensis Polonis amicissimus calculo moritur & in ecclesia Chelmensi sepelitur.

Non secuta conuentione *Olomuncensi*, pro festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, in-

Dum tempore elapso,

1479.

Diata Olomuncensi constituto, gentes Casimiri Regis omnes arces & Ciuitates Episcopatus Varmiensis, prater Elsberg, conquisissent, & Elsberg, in quo Thungen Nicolaus fuerat, obsedissent. Matthias Rex, quo minus ferret Thungen auxiliũ a Turco Hungariam vastante impeditur.

inter *Casimirum Poloniæ*, *Matthiam Hungariæ*, & *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, ad concordandum constituta, bellum nihilominus a gentibus *Casimiri Poloniæ* Regis, contra *Nicolaum Thungen*, in Episcopatu *Varmiensi* continuabatur. Festo Purificationis elapso, vt fœderi, cum *Matthia Hungariæ* Rege concluso, satisfieret. Interim vero totus ille Episcopatus per ignem, & prædas, desolatus est, & omnes ciuitates eius & arces, per gentes Regias, conquisitæ, & in potestatem Regiam redactæ, præter castrum & ciuitatem *Elsberg*, quæ & ipsa a Regio exercitu, ab vtraque parte Ciuitatis, obsidebatur. Molesta erat *Matthiæ* Regi *Hungariæ* hæc obsessio, iam enim res pene ad euersionem, & conquisitionem, Castri & ciuitatis peruenerat. Rex quoque *Hungariæ Matthias*, cum omni conatu, & studio, conabatur *Prussiæ* Magistro & ordini, & *Nicolao Thungen*, tanquam iussu a summo Pontifice subuenire, & gentes Regias ex campo depellere. *Turcus* tamen illi obstabat, qui Regnum *Hungariæ* vexabat frequenti vastatione.

Italia, Papa anthore, & interno & externo fremet bello, adeo vt Veneti cogantur, Turco Scutaliam Ciuitatem insignem, cũ aliis finitimis Ciuitatibus, pacto dare.

Italiæ quoque Principes motuo gladio se collidebant: huius collisionis *Sixtus* Papa erat vertex & princeps, quem adiuuabant *Ferdinandus Napoliæ*, & *Matthias Hungariæ*, Reges, & *Senensium* communitas. Pars autem altera erat *Florentinorum* & *Venetorum*, contra quos Papa *Sixtus* inutile agebat bellum, hos adiuuabat Rex *Franciæ* & Dux *Mediolani*, & multa mala regio *Italiæ* tunc tolerabat, adeo, vt *Veneti* cogerentur cum *Turcis* sub iniquis conditionibus pacem inire, & ciuitatem *Scutaliam* insignem, quam tanto tempore, non sine clade maxima *Turcorum*, defenderant, cum aliis aliquot ciuitatibus cometaneis, pacto & fœdere *Turcis* dare.

Magistro & Ordini ac Nicolao Thungen Matthias Hungariæ Rex a Casimiro Rege inducias obtinet,

Missis aliquot Nunciis specialibus, *Matthias Hungariæ* Rex, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, obtinuit inducias dari *Nicolao Thungen*, & Magistrum & Ordinem non impugnari. Quæ vt firmiora forent, misit *Poloniæ* Rex *Casimirus* tres Nuncios ad *Matthiam Hungariæ* Regem *Budam* vsque, videlicet *Raphaëlem* de *Iaroslaw*, Regni *Poloniæ* Marszalcum, *Paulum Iassienski*, Regni *Poloniæ* Vicethesaurarium, & *Andream Rosa*, de *Borzislanieze*, Præpositum *Lanciciensem* & Canonicum *Craconiensem*. Gratus fuit *Matthiæ* Regi *Hungariæ* eorum aduentus, grateque & fauorose a Rege *Hungariæ* excepti sunt, & tractati, & Regia munificentia donati. Et post plures tractatus inter eos habitos, suffragio Prælatorum, & Baronum *Hungariæ* accedente, qui bellum illud inter Reges agi, moleste ferebant, tanquam vicinos, & seipsos contra quoslibet hostes adiuuantes, ad has conditiones pacis deuenerunt, vt videlicet agatur conuentio generalis in *Siradia*, pro festo Pentecostes, quod tunc cadebat in vigesimam nonam diem mensis Maii.

& conuentio ad pacem tractandam, inter Regem Casimirum & Cruciferos Siradiæ pro Pentecostes festo indicitur.

Ad quam *Matthias* Rex *Hungariæ* teneretur mittere duos Pontifices & si posset commode, *Gabrielem* Cardinalem Episcopum *Agriensem*. Ille enim feruentior erat ad pacem componendam, propter *Italiæ* pacificationem, & duos Barones de corpore Regni. Tenebatur & Magister *Prussiæ* cum Ordine, & plena potestate, & *Nicolaus Thungen*, per Regnum *Hungariæ* accersendi, venire personaliter, & vtriusque Regni Prælatorum & Baronum tenerentur ambo stare reconciliationi, & præsertim *Nicolaus Thungen*, de quo talis facta erat conclusio, vt, vel duos Episcopatus, videlicet *Colmensem* & *Pomesaniensem*, morte domini *Vincentii Kyelbassa* tunc vacantes, pro sua contentatione susciperet, & de *Varmiensi Andreæ Oporowski*, suo vero Pontifici, cederet: attenta totius Episcopatus desolatione, vel *Casimiro Poloniæ* Regi, omnem impensam, ad bellum contra illum factam, solueret. Sub his conditionibus induciæ cum *Nicolao Thungen* initæ sunt, & a bello cessatum. De obsidione quoque arcis & ciuitatis *Elsberg*, ex quibus *Nicolaus Thungen*, metu captiuitatis & proditione ductus, ad Magistrum *Prussiæ Martinum*, non habens vbi requiesceret pes eius, diffugerat.

A conuentione autem *Piotreoniensi*, in qua consensus omnium Prælatorum, & Baronum *Poloniæ*, *Casimiro* Rege petente, ad recipiendum Czyssam in omnibus Ciuitatibus, Ecclesiasticis, & Militaribus, sibi fuit per Proceres *Craconienses* & *Russiæ* præstitus, tenuit *Casimirus*, Rex in *Lancicia* Conuentum. Vbi etiam a Proceribus *maioris Poloniæ*, de danda Czissa, consensum obtinuit. Relicta autem *Lancicia*, iuit *Casimirus* Rex in *Radom*, & ibi cum *Elisabeth* Regina consorte sua, mansionem satis longam, vsque ad tempora Pentecustes, expediendo causas Regni publicas, continuabat.

Proceres maioris Poloniæ in Czissam Casimiro Regi dandam consentiunt.

Festo Pentecostes adueniente, Prælati & Barones *Poloniæ*, videlicet *Iacobus Gnesnensis*, Archiepiscopus, *Ioannes Craconiensis*, *Sbigneus Wladislaniensis* & *Andreas Varmiensis*, Episcopi, *Vriel Posnaniensis* Electus, *Iacobus* Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis*, frequensque Prælatorum & Baronum numerus, ad Diætam *Siradiensem* conuenerunt.

Ad Diætam Siradiensem pro tractanda pace constitutam, Proceres conueniunt.

Capitulares *Posnanienses*, Pontifice suo, *Vriel de Andrea* de *Bnin*, orbati, *Vriele* de *Gorka*, Præposito *Gnesnense*, & *Posnaniense*, & Canonico *Craconiense*, in Administratorem assumpto, in Dominica Lætare, quæ fuit dies sancti *Benedicti*, & vigesima prima mensis Martii, ad Comitia futuri Episcopi *Posnaniensis* peragenda constituta, in frequenti numero constituti, præsente *Iacobo* de *Sienno*, *Gnesnense* Archiepiscopo, qui discordes eligentium animos, & vacillantes (plerique enim eorum, ad postulandum *Stanislaum* de *Kurozwęki*, Regni *Poloniæ* Vi-

Vriel de Gorka Regni Poloniæ Cancellarius,

Iacobo de Syenno Archiepiscopo Gnesnense præsente, &

1473.

vota Capitularium concordante in Episcopū Posnaniensem eligitur.

cecancellarium animos inclinauerant) & animauit & concordauit, præfatum *Vrielem* Administratorem, & sedis Apostolicæ collecto- A rem, ac Regni *Poloniæ* Cancellarium, concorditer in Episcopum eligunt: nobilem de Domo *Lodzya* ex patre *Luca* de *Gorca*, Palatino *Posnaniense*, & Matre *Catharina*, filia *Dobrogostii* de *Schamotuli*, Castellani *Posnaniensis*: quamuis iam fuerit dudum ante, in conuentiuue generali *Piotrconiensi*, pro octaua Epiphaniarum, quæ fuit tredecima mensis Ianuarii, tenta, per *Casimirum Poloniæ* Regem, iure suo Regio, in *Posnaniensem* Episcopum publice designatus. Cui etiam Rex ipse, ad petitionem *Lucæ* de *Gorka*, Palatini *Posnaniensis*, parentis sui, literas expectatiuas patentes, pro consequendo huiusmodi *Posnaniensi* Episcopatu, ante annos aliquot, asserebatur concessisse. Vir gracilis, B nigris oculis, statura mediocri, crispatam habens cæsariem. In consanguineorū promotionem procliuus, epilepsiæ, & aliis ægritudinib9 subiectus. Qui misso ad *Sixtum* Papā quartum, *Nicolao Sebastiani* Canonico *Posnaniense*, & aliis, electionē suam, die vigesima sexta menses Maii, confirmari obtinuit, annoq; eodē per *Iacobū* Archiepiscopū *Gnesnensem* consecratur.

Nuncios Regis Poloniæ apud Matthiam Hungariæ Regem exponunt legationem in Cruciferorum negotio,

Oratores Regis *Poloniæ Casimiri*, *Raphaël Iaroslawski*, Marschalcus *Paulus Iassyenski* Vicethesaurarius, & *Andreas Rosa*, *Lanciciensis* Præpositus, dum *Matthiam Hungariæ* Regem, apud *Budam* offendissent, verba legationis apud illum faciunt. Asserunt *non conuenire suo statui, & conditioni, vt bellum contra amicum, &* G *vicinum Regem, pro Cruciferorum Magistro, & subdito, & homagiali Regis, & pro Nicolao Thungen rebelli, assumat. Expetuntque, vt vtroque deserto, vetusta iura & fœdera, inter Regna facta, custodiat. Hungariæ* vero Rex *Matthias*, respondendo legationi. Multa de non obseruatione induciarum, & violatione *Thungen Nicolai*, & eius Episcopatus *Varmiensis*, questus est. Post multos tandem tractatus, in re ipsa habitos, conclusum est, *vt pro die Pentecostes, apud Siradiam teneatur generalis Diæta: ad quam Consiliarii vtriusque Regni conueniant, iniurias & Magistri Prussiæ, & Nicolai Thungen*, quas supra verum, supraque iustum extollebat, *aut discussuri, aut æquis con-* D *ditionibus extincturi. Ad quam & Prussiæ Magister, & Nicolaus Thungen, teneantur personaliter aduenire: iuditium Baronum communiū Regnorum subituri, & vt interim recederetur vtrobiq; ab armis.* Terruit hæc conditio *Prussiæ* Magistrum, & *Nicolaum Thungen*, & nisi militares *Prussiæ* vtrumque impulissent, Diætæ *Matthiæ Hungariæ* Regis, nullatenus paruissent. Venerunt tandem ambo *Siradiam*, sub saluo tamen Regio conductu, pro festo Pentecostes. Vbi etiam Consiliarii Regni *Poloniæ* plerique, Rege *Poloniæ Casimiro* cum aliis apud *Piotrconiam* consistente, conuenerant. Rex vero *Hungariæ*

& Siradiæ conuentionē communium Baronum cū eo constituunt ad pacē cum Cruciferis tractandam.

Ad quam

1479.

cum nec ipse Hungarus veniret, nec Consiliarios suos mitteret, Magister Prussiæ ab eo delusus, ad Casimirum Regem Poloniæ studio & amore pacis peruenit,

Matthias, dum nec ipse veniret, valetudine se excusans, nec consiliarios mitteret, sero facti A sui & stultitiæ Magister *Prussiæ* & *Nicolaus Thungen* pœnitens, seroque se a *Matthia Hungariæ* Rege ludificatum perpendens, Sabbato post octauas corporis Christi, post longam moram, in *Siradia* frustra habitam, vterque ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Pyotrconiam*, aduenit: Regem *Poloniæ Casimirum*, sua grandi iniquitate & culpa iratum, conciliaturi. Frequens tunc numerus, circa *Poloniæ* Regem *Casimirum*, Consiliariorum Regni *Poloniæ* erat, videlicet *Iacobus Gnesnensis* Archiepiscopus. *Ioannes Rzeschowski Craconiensis*, *Sbigneus Wladislauiensis*, *Vriel* electus & confirmatus, *Posnaniensis*, *Nicolaus Camenecensis* Episcopi, *Iacobus* de *Dabno*, Castellanus & Capitaneus *Craconiensis*, *Matthias* de *Dmossin*, Palatinus, & Capitaneus *Posnaniensis*, *Ioannes* de *Tharnow Sandomiriensis*, *Spitko* de *Iaroslaw*, *Leopoliensis*, *Ioannes Zaremba*, *Calissiensis*, *Nicolaus* de *Kutno Lanciciensis*, *Ioannes Odrowaz Podoliæ*, Palatini, *Ioannes* de *Tharnow Woynicensis*, *Ioannes* de *Ostroroe Posnaniensis*, *Dobeslaus* de *Kurozwaki Rospergensis*, *Andreas* de *Thaczin Sandecensis*, *Ioannes* de *Pycza Byecensis*, *Stanislaus* de *Schidlowiecz Radomiensis*, Castellani, *Raphaël Iaroslawski* Marschalcus, *Paulus* Vicethesaurarius, *Stanislaus* de *Kurozwaki*, Vicecancellarius Regni *Poloniæ*, & plures alii. Vacabant enim tunc plures Dignitates, & sperabant multi altiores Magistratus se tunc conse- G cuturos. Venerant etiam Militares, Palatini, Barones, & Ciues *Prussiæ*: quorum principalis erat *Nicolaus*, filius *Stiborii* de *Bayssen*, Palatini *Marienburgensis*, & Magistri ciuitatum, *Thornu*, *Elbing* & *Gdansk*. Et quamuis sex hebdomadis varii tractatus pro reconciliatione *Prussiæ*, Magistri & Ordinis, fuissent interpositi, nulla tamen conclusio efficax & finalis sequi poterat: temeraria & vana spe Magistrum & Ordinem mulcente, quam illi literæ, & Nuncii Regis *Hungariæ Matthiæ* offerebant, quasi extemplo Legati, & Consiliarii Regis *Hungariæ* aduenturi: dissidium debuerant tollere, & ea conditione interposita, vt *Matthias Hungariæ* Rex, *Morauia*, *Slesia* & *Lusatia*, *Wladislao* Regi *Bo-* D *hemiæ* resignata, libere *Casimirum Poloniæ* Regem, ad cedendum de omnibus terris *Prussiæ*, & de omni subiectione Magistri & ordinis, posset & deberet coarctare. Magistrum quoq; & Ordinem Cruciferorum, & in priscam libertatem, & statum, & in pacificam possessionem omnium terrarum Regno *Poloniæ* vnitarum, reducere. Tam vanam autem, & deliram spem Magistri & Ordinis, licet singuli irriderent, & flocci facerent: Magister tamen *Prussiæ*, pro suo insano cerebro, in ea perdurabat, non attendens *Hungariæ* Regem *Matthiam*, vafro consilio, tempus ea spe extrahere, vt interim rebus suis, cum Rege conclusis *Bohe-*

quam mox Matthiæ Regis Hungariæ literis illectus respuit.

1479.

bemia, in Diæta *Olomuncensi*, quam tunc personaliter Reges ambo pro festo Visitationis sanctæ *Mariæ* virginis agebant, prouidisset. Itaque *Casimirus Poloniæ* Rex sano vsus consilio, petentibus duobus Nunciis *Matthiæ Hungariæ* Regis, videlicet *Ioanne Byelik*, & *Zwolski*, in suspensionem belli, & dilationem ampliorem, cum *Prussiæ* Magistro & Ordine consensit.

Nicolaus vero Thungen, pacem supplex a Casimiro impetrat, & Episcopatus Varmiensis restitutionem & nouum fidelitatis Sacramentum præstat.

Nicolaum vero *Thungen* prostratum & humiliatum, facinus quoque suum multiplici lachrymarum effusione recognoscentem, ad gratiam, iuramento fidelitatis ab illo, & Prælatis, & Canonicis *Varmiensibus*, secum præsentibus, suscepto, & præstito tunc, & in castro *Marienburgensi*, in præsentia Palatinorum, Militarium & Ciuium, vice altera solenniter præstando, & eum Vasallis suæ Ecclesiæ & omnibus Capitularibus admisit, & ad *Varmiensis* Ecclesiæ possessionem illum restituit: eo reformato, & saluo, quod Prælati, & Canonici *Varmienses*, in qualibet dictæ Ecclesiæ vacatione, non debebunt eligere, nisi personam, Regi *Poloniæ* gratam, in Episcopum. Grauiter & animo iniquo *Matthias Hungariæ* Rex, reconciliationem huiusmodi ferens. *Nicolaum Thungen* per literas obiurgat; minitans illi depositionem, quod eo, vt tenebatur, deserto, in *Casimiri Regis Poloniæ* ditionem concesserat.

Nicolao Prochniczki Camenecensi Episcopo

Aduenerat etiam in præfatam Diætam *Pyotrconiensem* siue Conuentum, *Nicolaus Prochnicki*, Episcopus *Camenecensis*, ex *Podolia*: Archiepiscopatum *Leopoliensem*, ex morte *Gregorii*, sui vltimi Pontificis, anno vno supra semis iam tunc vacantem, ad quem obtinendum aliquorum Ecclesiasticorum, Aulicorum, aspirabat ambitio, a *Casimiro Poloniæ* Rege precario & ipse obtenturos. Esu autem anguillæ parum bene elixæ in itinere læso, & vitiato stomacho *Pyotrconiam* adueniens,

Pyotrconia

distributis in suffragatores sui propositi muneribus, in febrim incidit. Qua sensim ingrauescente, die Lunæ, vigesima prima mensis Iunii, in diuersorio suo, extra muros *Piotrconienses*, præter suam & familiorum suorum spem, non prouisa domo sua nec disposita, exactis in Pontificatu *Camenecensi* vndecim annis, moritur, & in monasterio *Vthoniensi*, Ordinis Præmonstratensis, *Pyotrconiensi* oppido vicino, altero die, videlicet Martis, vigesima secunda Iunii sepelitur.

mortuo, & in monasterio Vthonsensi sepulto,

Post cuius mortem *Casimirus Poloniæ* Rex *Camenecensem* Episcopatum more & iure suo Regio, in Notarium suum Regium, *Matthiam* de *Lomza*, Plebanum in *Bniko*, Canonicum *Leopoliensem*, genere nobilem de armis & cognatione *Ranitharum*, virum sensatum, factiuum, & eloquentem, mediæ staturæ, capillo nigro ex patre † † † & *Anna* matre genitum, quo facilius arcis & oppidi *Camenecensis* possi prouenire muralis fabrica, & fortificatio, contulit.

Matthias de Lomza Notarius Regius in Episcopatu illi succedit.

Histor. Polon. Lib. XIII.

Florentini

Florentini, quorum Princeps *Laurentius* de *Medicis*, & auro multo, ab eis affluente, & A assistentia *Franciæ* Regis, *Venetorum*, & Ducis *Mediolani*, animosiores contumacioresque effecti, contra summum Pontificem *Sixtum* quartum, indignatione dura concepta, bellum ex integro contra illum instaurant, & de castellis quinquaginta notabilibus, ad ius *Romanæ* Ecclesiæ pertinentibus, illum, intra paucos dies deiiciunt, suæque subiiciunt ditioni.

quinquaginta Castella, Summo Pontifici vi adimunt. Veneti autem cum Turco Scutara Ciuitate Albaniæ ei data perpetuum feriunt fœdus,

Accessit ad hæc vulnus crudelius. *Veneti* enim inito perpetuo fœdere, cum *Turcorum* Cæsare, ciuitatem illi *Scutaram* in *Albania*, quam multo & suorum Ciuium armigerorum sanguine, multoq; auro, longo tempore detenderant, cum suo & totius Christianitatis dedecore, & malo totius *Italiæ* tradunt. Legatus B *Turci*, ad continuam residentiam, in *Venetias* susceptus est, incredibilis honor & dignitas sibi exhibebatur: iam portus ad *Italiam* patentissimus est.

& Genuenses præstant obedientiam Romano Pontifici, quem vt belli domestici autorem Rex Franciæ per Legatum arguit.

In Consistorio publico, dum *Genuensium* communitas *Romano* Pontifici obedientiam fecisset, Oratores Regis *Franciæ*, multa maximaque contra *Sixtum Romanum* Pontificem proferebant, publice dicentes, *quod vbi pacis autor esse deberet, illic esset belli totiusque mali fomes, & incentiuum, quodque concilium generale quam maxime fugeret*, & alia multa, quæ vehementer pungebant. Verum *Romanus* Pontifex satis argute illis respondit dicens. *Quod dicitis me dissensionis esse autorem, a veritate est alienum. Scitis, quod dum inducias petistis, con-* C *sensimus vobis. Optastis censuras omnes suspendi, suspendimus & relaxauimus. Arma, vt posuissemus, & milites reuocaremus, petistis, obtemperando votis vestris, posuimus, & reuocauimus. Quotidie mercatores Florentinos, in vrbe nostra consistentes, suas mercantias exercere patimur. Vltra hæc omnia, semper paratissimi fuimus & sumus, vos in gratiam & gremium paternum suscipere, cum honestate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Concilium generale etiam non fugimus, quin imo vehementer desideramus. Hinc est, quod diuersos Legatos, etiam fratres nostros, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, ad omnes Principes maiores mittimus, vt sedatis bellis intestinis, & eis inter se ad fraternam vnitatem* D *reductis, vnanimiter, fortissimo, & sæuissimo Turco, validissime resistere possimus. Mittitur Legatus de latere, ad Matthiam Hungariæ, Wladislaum Bohemiæ, Casimirum Poloniæ, Reges, eorumque Regna, Ioannes de Aragonia, filius Regis Siciliæ, Hungariæ Regis germanus, qui mandatas, Legatis concedi solitas, habet facultates. Tantas enim habet, vt non de latere, verum cum vtroque latere Romani Pontificis proficisci dicatur.*

Hebdomadis pluribus in *Pyotrconiensi* Diæta *Casimirus*, *Poloniæ* Rex, commmoratus, missis ad *Matthiam Hungariæ* Regem, *Pauli Iassienski*, Castellano Sandomiriensi, & *Ioannem* de

Bayssen, Castellano *Marienburgensi*, Diætam *Stradiensem*, pro die sancti *Bartholomæi* Apostoli, agi, iuxta petitiones *Matthiæ Hungariæ* Regis per *Byelik*, & *Zvvoiski*, factas, & bellum interim, cum Magistro *Prussiæ* & Ordine suspendi, consentiens. Ex *Piotrconia*, die Mercurii vigesima octaua mensis Iulii recedit. *Martino Treslar*, *Prussiæ* Magistro, in *Pyotrconia* remanente, & Diætam *Stradiensem* illic præstolante. Et in *Radom* ipse Rex, vbi illum *Elisabeth Poloniæ* Regina, per omne tempus moræ suæ in *Pyotrconia*, opperiebatur, diuertit. Neque enim metu suorum *Prussiæ* Magister concussus, sine pace, ad propria audebat recedere.

Magister Prussiæ Martinus Treslar, sine pace ad suos redire non audens, Diætam Stradiensem Pyotrconia opperitur.

Agebatur sub iisdem temporibus *Olomuncensis* Diæta. Ad quam primum *Matthias Hungariæ* Rex, longo tempore expectatus, habens secum in Comitiua *Simeonem*, *Napuliæ* Regis *Ferdinandi* filium, & consortem suam *Beatricem*, eiusdem *Ferdinandi* Regis filiam, die Veneris secunda mensis Iulii, *Wladislaus* vero *Bohemiæ* Rex, die Martis, tredecima eiusdem mensis Iulii, habens secum mille quingentos equos, aduenerunt. Vbi habitis per aliquot dies amicabilibus tractatibus, die Solis, in festo sancti *Iacobi* Apostoli, hora noctis prima, pax perpetua, inter Reges conclusa, & firmata est: sub conditionibus priorum fœderum, *vt videlicet Wladislaus Rex Bohemiam habeat vniuersam. Matthias Hungariæ Rex, vniuersam Morauiam, Slesiam, Lusatiam vsque ad exolutionem quadringentorum millium florenorum, post mortem Matthiæ Hungariæ Regis Regno Hungariæ fiendam.* Magno de hac pace erant exhilarati gaudio, & præsertim *Prothasius*, *Olomuncensis* Episcopus, item Barones de *Rozemberg* & *Sternberg*, & alii singuli *Bohemi*, qui a subiectione *Matthiæ* Regis *Hungariæ* absoluti, in ditionem *Wladislai Bohemiæ* Regis concesserunt, omnibus fere maioribus, & primoribus *Morauiæ, Slesiæ* & *Lusatiæ*, imo & inferioribus, singulari molestia, quod nacti forent auarum & superbum Dominum, conturbatis. Discessit autem vterque Rex, die Veneris, penultima mensis Iulii ex *Olomuncz* ad propria, datis inter se muneribus magnificis. Sub quo quidem vniuerso tempore *Wladislaus Bohemiæ* Rex & sui omnes, splendide, opipare, & abundanter in singulis fuerunt prouisi & tractati, *Hungariæ* Regis *Matthiæ* munificentia & liberalitate.

Pax perpetua inter Matthiam Hungariæ & Wladislaum Bohemiæ Reges, præsentes Olomunciæ firmatur sub conditionibus his insertis.

Processit tandem *Casimirus Poloniæ* Rex, & venit in *nouam ciuitatem Korczin*, vbi illum, & *Martinus Truxes*, Magister *Prussiæ*, cum suis secutus est. Ibique aduentum Oratorum, *Matthiæ Hungariæ* Regis, pluribus hebdomadibus opperiebantur: qui tardiuscule, nam nonnisi secunda die mensis Octobris aduenerunt in *nouam ciuitatem Korczin*, *Stephanus* videlicet, Comes *Scepusiensis Hungarus*, & *Venceslaus Brzkovvski* de *Czarnigrod*, *Bohemus*. Et negligentia sui Regis *Matthiæ* excusata, quod bello barbarico cum *Turcis* occupatus esset, celerius missi non erant, diebus decem, pro reconciliatione Magistri *Prussiæ*, & sui Ordinis, apud *Casimirum Poloniæ* Regem & Consiliarios suos, in frequenti tunc numero congregatos, fideles suas operas nauabant. Exhibebat enim se magister *Prussiæ*, cum suis, grauem & difficilem, ad præstandum *Casimiro* Regi, & Regno suo *Poloniæ*, debitæ fidelitatis & subiectionis iuramentum: astruens, *quod Deo & homini* (notans per hominem *Hungariæ* Regem *Matthiam*) *contrariam fecisset pollicitationem*, nec se ad iusiurandum per illos decem dies induci patiebatur. Reconciliationis quoque spes, non sine amaritudine & dolore, & quadam desperatione, recidebat ad irritum. De quo sui omnes, & fratres de Ordine, & militares & ciues, qui secum aduenerant, multipliciter excruciabantur: destructionem suam videntes imminere, ad reconciliationem efficiendam, operas etiam suas intenderant. Erant autem hi, *Ioannes* de *Tupben*, magnus Commendator, *Stephanus Steyberg*, *Osterodensis* Commendator, frater *Ioannes* de *Lessen*, Cancellarius Magistri, Canonicus, & Electus *Pomesaniensis*, *Fabianus* Decretorum Doctor, Canonicus *Wratislauiensis* (quem *Matthias Hungariæ* Rex, vt Magistri & Ordinis parti consultando prodesset, peritus enim iuris, & practicus antiquus habebatur, suis sumptibus transmiserat) frater *Matthias Zebeburger*, frater *Kilianus Enttenberger*, frater *Fredericus Gebeschatel*, *Idurman*, alias *Adrianus*, Notarius Magistri, idem *Conradus* de *Egyelsztin*, *Daniel* de *Kunhein*, Iudex *Brandeburgensis*, *Ambrosius Pervvanth*, *Nicolaus Kavvther*, *Ioannes Proyke*, *Donatus Weythner*, militares, *Georgius Malschak*, *Paulus Hor*, *Nicolaus Kieyschelin*, Consules & Ciues de *Kinsberg*. Et quamuis Magister *Prussiæ Martinus* cum suis, iniurias graues & enormes, a *Casimiro Poloniæ* Rege, se accepisse allegassent: Propter quas, licitum sibi putabant, fœdus pacis perpetuæ temerare: articuli tamen grauaminis per eos in scriptis dati, post responsionem Regiam, ad illos factam, in grauem illos confusionem, & ludibrium adduxerant, palpantibus Oratoribus Regis *Hungariæ*, illos tenues, & paleas esse, denunciauerunt. Itaque Nuncii Regis *Hungariæ* denunciant, & *Fabianus* Doctor, & Consiliarius Magistro, Ordini, & suis, *ne de cetero aliquam spem, in subsidio & defensione Matthiæ Regis Hungariæ, bello barbarico, cæterisq; bellis, occupati, reponerent certi quoq; essent, ipsum Regem Hungariæ, propter patentem iniustitiam, & iniquitatẽ, ipsos & causam eorum deserturum.* Hac itaque denunciatione Magister *Prussiæ Martinus* & suorum partim precibus, partim terroribus, victus, implere iusiurandum, Regi *Poloniæ Casimiro* reconciliari, & fœdus pacis perpetuæ, quod violauerat reformare consensit. Itaque die Saturni, nona mensis Octobris, in festo videlicet sancti *Dionysii* & sociorum eius, in

Magister Prussiæ Martinus Truxes

partim suorum precibus vict9, partim denunciationibus Matthiæ Hungariæ Regis deterritus,

1479.

agrè licet, se cum suis omnibus, Casimiro Regi & Regno Poloniæ subiicit, & nouum fidelitatis iuramentum præstat.

in arce *nouæ ciuitatis*, & in stuba maiori, præfatus *Martinus Truxes*, Magister *Prussiæ*, Commendatores, Milites, & Ciues, post multa tractatus, & difficultates, quas, iurabat, dicens Magister, se pellem ex corpore prius exuturum, & in portiones minutas dismembrari illud passurum, quam id, quod iubebatur, facturum, omni pertinacia deposita, fecit & præstitit *Casimiro* Regi, & Regno *Poloniæ*, debitæ fidelitatis & subiectionis sacramentum corporale, cum suis omnibus, quos superius descripsimus, in manibus *Ioannis* Episcopi *Cracouiensis*, sub præsentia Consiliariorum Regni *Poloniæ*, tam Ecclesiasticorum, quam Secularium, & etiam Oratorum *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, astante magna præsentia, & multitudine militum, & Procerum Regni *Poloniæ*. Præstiterunt & tunc Barones Regni *Poloniæ*, ad vacantes Magistratus recenter assumpti, iuramentum, de seruando fœdere pacis perpetuæ: quod etiam omnes suos fratres, milites, Ciues, & subditos, qui nondum iurauerant, in *Prussia* terra Conuentu indicto, sub præsentia Oratorum Regiorum, præstituros Magister *Prussiæ*, & Castra, & Ciuitates, *Chelm* & *Brodnicam*, & *vetus Castrum*, pro quibus redimendis *Casimirus Poloniæ* Rex, octo millia florenorum, dono illi dedit, se à festo sancti *Martini* proxime venturo resignaturum astrinxit. Damna autem sub tempore belli, cum *Nicolao Thungen* Episcopo *Varmiense*, gesti, vtrinque facta, per quatuor Regios, & quatuor Magistri & Ordinis Arbitros, & nonum Superarbitrum, ab vtraque parte electum, quibus data est pro vtraque parte plena potestas, sub tempore competenti, decident. Quibus omnibus peractis, *Casimirus Poloniæ* Rex, ab Oratoribus *Matthiæ* Regis *Hungariæ* exoratus, Magistro *Prussiæ* & Ordini ac subditis eius, omnem culpam rebellionis, & pertinaciæ, quomodolibet contractam, liberaliter & gratiose indulsit, ipsumque dextra data, in amplexum suscepit. Datisque tam Magistro, & omnibus suis, quam etiam Oratoribus *Matthiæ Hungariæ* Regis, quos supra nominauimus, optimis, & insignibus sabellinis, & mardurinis, ex purpura & ostro contextis, stolis, equis, cæterisque muneribus, cum lætitia immensa vtrorumque, duodecima die mensis Octobris, recessus ex *noua ciuitate* factus est tam Magistri & suorum, quam Oratorum, *Matthiæ* Regis *Hungariæ*: qui omnibus necessariis, per *Casimirum* Regem, splendide & opipare fuere procurati. Affuerunt etiam huic actioni *Pomeraniæ*, & *Chelmenses*, *Prussiæque* Barones, sub obedientia Regia constituti, videlicet *Ludouicus* de *Morthung Chelmensis*, *Fabianus* de *Mgow Gdanensis*, Palatini, *Nicolaus Bayssen*, Castellanus *Gdanensis*, *Fabianus* de *Merken*, *Henricus* alias *Iendrischek*, milites, *Hannus Vinkiendorff*, *Hannus Schewle Gdanenses*, *Ioannes Scharor*, *Hermannus Helwad Thorunenses*, *Balczemsthorm*, & *Matthias Bretelnik*, *Elbingenses* Consules, vniuersisque dies illa pulcherrimum spectaculum præbuit. Vultus etiam *Prussiæ* Magistri & fratrum de ordine, ac subditorum suorum exhilarauit: amplius etiam eorum, qui in ædibus, vel laribus propriis, remanserant, exhilaratura. Me quoque iuuabat actui iurisiurandi duplici, Magistri videlicet *Ludouici* de *Herlichchaffen*, qui primus fœdus pacis perpetuæ, cum *Casimiro* Rege, & Regno *Poloniæ*, consecerat, & huic, qui quartus post illum, fœdus violauerat, interfuisse.

Cum Casimirus omnem culpam indignationemq; ad petitionē Oratorum Hungariæ Regis condonat

literaque vltro citroque fœderis vltro citroque restituuntur.

Coactusque est restituere, literas fœderis, Regi *Hungariæ Matthiæ*, quod cum eo pepigerat, & suas ab illo repetere, quæ in manus *Rudolphi Wratislauiensis* Episcopi, per *Ioannem Varadiensem* Episcopum, nomine *Hungariæ* Regis, ex parte vero *Martini Prussiæ* Magistri, per duos fratres Ordinis, apud *Wratislauiam*, sub præsentia *Ioannis Lyasoczki*, Scholastici *Gnesnensis*, Notarii & Nuncii Regii pro festo Purificationis sanctæ *Mariæ*, repositæ, & prius, quam ab aliquo alio viderentur, incisæ: prouidente *Rudolpho Wratislauiense* Episcopo, ne nouus bellorum inter partes illaberetur stridor. Parum enim lotæ erant, in circumcisis, & indignis verbis depromtæ. Ex quibus omnibus facile intelligis, vilem & damnatam conditionem mortalium, qui non aliter ad debitam trahi possunt obedientiam, nisi dum intelligunt, amplius iam se non posse aduersus superioris calcaneum calcitrare.

Miles ob non solutum emeritum in Prussia stipendium,

bona, præsertim vero spiritualium spoliat.

Exortum est illico, bello *Pruthenico* extincto, ciuile bellum ex gentibus Regiis, quorum colluuies erat, ex *Bohemis*, *Morauis* & *Slesitis*, mercenario ære in *Prussia* militantibus, *Prussiam*, adhuc feruentem bello deserentibus, dum in stipendio emerito, pro quo soluendo, consentiente vniuerso Regno, fertones Cmethonibus, exactiones vero ciuitatibus & oppidis, & suffragia Ecclesiasticis, imposita erant, ad tempora arcta, solui non possent, spoliis, prædis, violationibus & stuprationibus, ac quibuslibet calamitatibus, plures villas, oppidaque & signanter ad ditionem Spiritualium & Monasteriorum pertinentia, obruebant. Quapropter gemitus, & vociferatio pauperum hominum, à stipendiariis oppressorum, vbique audiebatur, quæ vsque ad Thronum altissimi Dei ascendebat, tam contra Ecclesiasticos, quam Sæculares, durum iudicium diuinum subituros, qui abrogato vetusto more patriæ, quo iusta bella, proprio milite agebantur, peregrinos milites, destitutis Aulicis & propriis militibus, illud gerere, & vniuersum Regnum intestino bello inuoluere, satius ducebant.

Iäckschicz, Paulus Xiacz & Batheystwan ductores exercitus Hungarici

Feria quarta ante festum sancti *Galli*, alias die Mercurii, quarta decima mensis Octobris, *Turcorum* exercitus maximus, ad centum millia æstimatus, quos etiam *Bessarabi* adiuuabant, in terram *septem Castrensem*, circa oppi-

1479.

audacissimi dum cum Turcis in septem castra irrumpentibus

dum *Sobinow*, quod *Teuthonici* vocant *Korn*, ingressus, quinque Capitaneos, quos ipsi vocant *Baschas* (ex quo etiam potest æstimari A *Turcorum* multitudo) *Hungari* vero tres tantummodo Capitaneos, habebant, videlicet *Batheystwan* vnum, secundum *Paulum Xyacz* Hungarum, nobilem quidem genere, sed diuitiis tenuem, & tertium *Laxicz*, genere *Rascianum*, virum audacissimum, & in armis magni pretii: qui diuisos habebant exercitus, & longe tunc à se erant, quando ex necessitate (*Turcis* irrumpentibus) *Batheystwan* coactus est, cum suo exercitu inire pugnant. Is videns imparem se hostibus esse, iurauerat, flexis genibus, mori potius, quam fugere.

fortissime manus conserunt,

Feruebat pugna horis fere tribus, & abundante multitudine *Turcorum*, *Hungarus* cœpit referre pedem, fugaque à ciuibus *septem Castrensibus*, quorum B quatuor millia numerabantur, cœpta est: quos vix *Batheystwan* increpatos potuit sistere. Interim vero dum *Hungari* reintegrata pugna ad prælium reuerterentur, subuenerunt duo Capitanei, partis *Hungarorum* præfati, *Xyacz Pawel*, & *Iaxicz* sub quorum ductu omnes Aulici Regii, & noningenti *Rasciani* erant: solicitati frequentibus Nunciis *Batheystwan*, et dimissa fronte hostili, in latus studiose irruerunt, magnamque stragem fecerunt in *Turcis*, & in fugam eos verterunt. Nec amplius fuit pugna, sed clades & barbarorum fuga. Multique *Turci* deleti sunt, & extincti, notabiles autem quinquaginta capti: malebat enim *Hungarus* occidere, quam captiuare. Maxi- C ma de hac victoria, in Regno *Hungariæ* habebatur exultatio, & iucunditas; quamuis *Hungaris* cesserit victoria non incruenta.

excepto Batheystwan, licet in acie aduerso pectore ceciderint: præclaram tamen victoriam de Turcis referunt.

Berystwan enim vnus ex Capitaneis, grauiter vulneratus est, licet non lethaliter. Duo alii Capitanei exercitus, *Xyacz Pawel*, & *Iaxicz*, multi quoque de *Hungaris* militibus & aulicis, pectore aduerso cecidere. Fuissentque *Turci* superiores, nisi præfati duo Capitanei, *Xyacz Pawel*, & *Iaxicz*, tempestiue aduenientes, & latus hostile inuadentes, illud acerrime contriuissent.

Casimirus Rex Poloniæ

Casimirus Poloniæ Rex, rebus *Polonici* Regni compositis, & expeditione stipendiariorum, *Ioanni* Episcopo *Cracouiensi*, *Iacobo* de *Dabno*, Castellano & Capitaneo *Cracouiensi*, & *Paulo* D *Iasyenski*, Castellano *Siradiensi*, commissa, die Mercurii, sedecima mensis Nouembris, alias feria quarta, ante festum S. *Elisabeth*, ex *noua ciuitate Korczin*, visitato etiam Monasterio *sanctæ crucis*, in *Lithuaniam*, cum omni curia sua, se contulit. In qua tempus hyemis, veris, & æstatis, venationibus vacando, consumpsit:

cum Moschis tractat de pace,

placitando cum *Moschouitarum* Ducibus, videlicet natu maiori *Iwano* & *Borziwogio*, *Andrea*, & pro regionibus, quas Ducatui *Lithuaniæ*, Duces præfati *Moschouienses*, Rege *Casimiro* absente, per iniuriam, vt asserebatur, abstulerant. Senior enim natu Dux *Iwan*, magni animi, & factiuitatis erat vir.

1479.

qui iugo duro Tartarorum excusso,

Qui etiam excusso iugo *Thartarico*, vendicauerat se in li- A bertatem, cum omnibus suis Principatibus, & terris, & iugum seruitutis, quo vniuersa *Moskwa*, à temporibus diuturnis, etiam a tempore *Alexandri Vithawdi*, magni Ducis *Lithuaniæ* premebatur, reiecit: quod adeo perniciosum fuit, durum & detestabile, vt Nunciis Cæsaris *Tartarorum*, nec Nunciis modo, sed etiam Nunciis, quantumcunque sordidis, & vilibus, in Curiam Principis, maioris natu, pro exigendo tributo, aut alia necessitate ordinanda, *Moskwam* accedentibus, Dux ipse *Moskwensis*, in equis sedentibus, pedes occurreret: poculum lactis equini supplex porrigeret, & cadentis lactis, per iubam equi, guttas, ore lamberet, lectorique *Thartaro*, legenti *Tartarorum* im- B peratoris literas, in *Ruthenicum* versas, vestem, pellibus Sabellinis subductam, quæ putaretur optima, pedibus supponeret, & tam ipse Dux *Moskwensis*, quam omnes alii inferiores Duces, & Boiari, Proceresque sui, genibus flexis, literas Cæsaris *Thartarorum* audire, abominabili deuotione, & in omne auxilium *Thartaro*, contra quoslibet Catholicos ire, cogerentur.

Nouogrodenses

Affligebat ingentis spiritus virum *Nowogrod*, terrarum *Russiæ*, & latissima & ditissima, quam sui iuris suæque ditionis, astruebat ademptam. Fremebatque animo, quod alioquin gens muliebris & effœminata, infinitis diuitiis, magis

potentes diuitiis,

aliquando, quam *Venetorum* Imperium onusta, suum imperium fastidiret, & sibi pro libito, C quos vellet, Duces & Ciliarchas, ad arbitrium Episcopi senioris & populi, constitueret, & destitueret. Quam cum à *Casimiro Poloniæ* Rege, & magno Duce *Lithuaniæ*, desertam neglectamque, quamuis sibi annis singulis centum

imperio etiam suo subiiciunt,

millia Ciclurum penderet, offendisset, protinus illam in ditionem suam redegit. Veritus deinde, ne terra marique, inæstimabilibus etiam diuitiis per multas ætates aucta, aliquando in rebellionem verteretur, illuc multo milite proprio & mercenario stipatus, celato animi sui

& opibus

proposito accessit. Pontificeque inæstimabili thesauro auri & argenti, multaque nobilissima suppellectili, qui a pluribus centenis annorum, per vnumquemque Episcopum, alteri D succedentem, & relinquebatur, & condebatur, spoliato, & trecentis Ciuibus, natu maioribus, ditioribusque capite damnatis, ac bonis eorum & thesauris Ducali potestati infiscatis, omnem Ciuitatem, & Ciues reliquos, duabus partibus auri, argenti, & lapidum preciosorum, cæteraque suppellectili tertia parte cuilibet relicta, quam constabat plus, quam decem *Venetos*, in

maioris æstimationis quam credibile est

thesauris possidere, depilauit, & quod dictum quoque apud posteros parum erit credibile, trecentos currus auro tantummodo & argento, margaritis, lapidibus pretiosis, & raris, exterisque id genus vnionibus, vsque ad os refertos, ante se, de spoliis *Nowogrodensium*, egit.

De

1479. De suppellectili vero nobilissima pellium, purpurarum, pannorum, variarum manerierum, post se innumeros curros egit. Hac igitur diuitiarum mole auctus, singulis gentibus per circuitum erat terribilis. Nonnullisque regionibus, Ducatum magnum *Lithuaniæ* exuens, cæteris imminebat. Contra quem dum *Lithuani* conarentur insurgere, auertebat illos *Casimirus* Rex *Poloniæ*: dissuadens prudenter & modestè, *ne tyrones ipsi non procurato sibi perprius exercitatorum militum ex Polonia auxilio, tentarent confligere cum Duce, pluribus victoriis & opibus aucto. Paruamque in Ruthenis sua ditionis, suique Ducatus, spem ponerent, quos sibi propter disparitatem ritus, suapte sponte infestos, nossent, nec tam pro victoria Lithuanorum, quam pro ruina, si dimicatio cum Moskwensibus fieret, admissuros.* Vera prædicere visus, & anounciare, æquis auribus à sensatis, & prudentibus audiebatur.

[margin:] ...exuunt, Lithuaniæque magnam partem adimunt.

1480. Celebritatem sanctam natiuitatis redemptoris nostri Domini IESV CHRISTI, ex venationum locis, Serenissimus Dominus, *Casimirus Poloniæ* Rex & Dux magnus *Lithuaniæ* reuersus, in quibus longo tempore immoratus fuerat, apud *Grodno* cum diebus sequentibus, cum Coniuge sua *Elisabeth* Regina & tribus filiis, *Casimiro, Alberto & Alexandro*, totaque Curia exegit. Post hæc, pro tempore Quadragesimæ, in *Lithuaniam* diuertens apud *Throki* aliquanto tempore mansit. Et inde egressus, Pascha Domini, cum hebdomadis sequentibus, in Cathedrali *Vilnense* Ecclesia celebrauit. Ibique mansionem suam, longo satis tempore, licet a Consiliariis *Poloniæ* frequentibus literis & Nunciis, quatenus ad Regnum rediret, accerseretur, continuauit: distinentibus eum *Lithuanis* & importune deposcentibus, ne illos desereret, aut ex filiis vnum, quod illi durum & molestum erat, surrogaret.

[margin:] Casimirus Rex diutius quam Senatus Polonus vellet in Lithuania moratur. 1480.

Multas interim *Germanicas* regiones, propinquas quoque & remotas, fama, non temere exorta, peruaserat, *Hungariæ* Regem *Matthiam* in oleo oliuæ, ex *Venetiis* ad vendendum illato *Budam*, aconitatum esse. Quæ tanto facilius apud vicinas nationes credita est, quanto ardentius interitus illius, à singulis, sed & à propriis *Hungaris* poscebatur: quos anno quolibet tributo quadruplici, sub colore, vt robustius *Turco* resisteret, reuera autem, Catholicorum, & præsertim *Romanorum* Imperatoris *Frederici*, quem ad iniuriam irrogandam opportuniorem videbat, & cuius Imperialem sedem sibi vsurpare nitebatur, derogabat. Premebatur siquidem podagrica sæua, & atroci infirmitate, à qua B contra spem & votum mortalium, peritia Æsculapiorum, facile fuit liberatus. Nec dum curatio ad integrum prouenerat, auro in mercenarios, equestres & pedites, quod *Pannonius* in suam defensionem contulerat, erogato, mittit exercitum, ex variis gentibus permixtum, sub ductu *Tarczi Thomæ Hungari*, *Austriamque* inuadit, & oppidum *Rakemburg* situ & arte forte, stratis per tormenta muris, expugnat. Admouet deinde ad arcem & oppidum *Gracz*, in æditiore loco situm, exercitum, & illud tormentis quatire cœpit. Sub id deinde tempus *Sixtus* Papa quartus, *Florentinis* petentibus pacem dedit: multatis perprius aliquot insignibus Castris, & Ciuitatibus & *Romanæ* Ecclesiæ forti & proprietati perpetuo insertis.

[margin:] contra spem omnium ex morbo conualescens Matthias Hungariæ Rex Austriam inuadit

[margin:] Pontifex interim Romanus Florentinis petentibus pacem concedit.

Finis Annalium IOANNIS DLVGOSCH Senioris Canonici Cracouiensis.

Laus sit DEO!

[margin:] Quantum laboris author huius operis in colligendis & scribendis Annalibus adhibuerit, declarat.

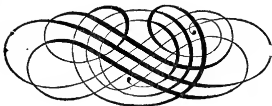
Post diuturnos & longos labores, post varia ingenia & meditationes, post transitus & itinera, quos & quæ faciebam, quærendo Annalia, & propria & aliena, post contumelias, & oblocutiones, post varias detractiones, & carptiones, cœpit me non medioeris voluptas, quamuis inter graues ægritudines, in grabato decumbentem, quoad ad finem præsentis operis peruenerim. In quo, etsi magis pro honore Dei & vtilitate patriæ, quam fretus ingenio, progredi vlterius voluerim, intelligens, quemadmodum in principio libri præfatus sum, rem omissam ab omnibus esse, fatis tamen prohibeor, suspicorque coniectura vehementi, sua tela dissoluturas *Parcas*. Iam enim per clementiam diuinam, ad communem omnium hominum ætatis nostræ periodum perueni: sexaginta enim quinque annos cursu meo transcurri, & meridianis horis transitis, ad ipsam vesperam humanæ mortalitatis, ad ipsumque æui cubile perueni: Regiam Solis ingressurus, & per gratiam æterni Imperatoris, speculum illud solare splendidissimum, quod illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum, visurus, æuoque sempiterno, cum sanctis omnibus fruiturus. Profiteor autem in hoc opere, vt dudum professus sum, non omnia me solida scripsisse, sed caduca, sed fragilia, sed tenera: aliorum relatione, aut mea aut aliorum suggestione deprompta, & per aspera dumeta, substrata, aut in aliorum codicellis & chartis reperta, aut ab aliis audita; credibile ducens, quod pro D vero asserebatur: Orans singulos, vt per alios pinguiorem Mineruam & dicendi peritiam sortitos, errorum nostrorum, & deformitatum rescindantur næui. Si quid autem incondite & inculte dictum legerint, vel si totum ita scriptum fore perspexerint, doctrinæ dent operam, linguæ meæ, & impetitiæ veniam. In tanta enim rerum copiositate, & varietate, Angelicum esset, singula ad liquidum, & ad rei veritatem perducere. Neque nos Euangelia, neque Epistolas Canonicas scri-

1480. ſcripſimus, vt ſanctiſſimi Apoſtoli, ſed pro exercitatione noſtri ingenii, ſcripſimus res humanas variabiles, & fluxas, quarum rerum veritatis A periculum, ne noſtræ conſcientiæ puritatem in aliquo exulceremus, in nos aſſumimus. Et licet infirmitatum noſtrarum cruciatus, plus, quam per annum integrum tenderetur: ſub omni tamen debilitatum & dolorum curſu, ſignare tempora, & deſcribere ſingula geſta fœlicia & aduerſa, vtcunque per dolores & anguſtias licuit, curauimus. Hoc autem conſecutum mihi in concluſione & fine operis mei, præfari finaliter liceat, quod pleroſque Catholicos viros videmus conſecutos. Nam cum per omne tempus vitæ meæ ſupplici, & aſſidua oratione mea, clementiſſimum obſecrarem Dominum, vt me per ſuam gratiam non prius hinc tolleret, donec ab omnibus facinoribus, propitiatione ſua, & ab omnibus reatibus euacuaret, & omnes ſordes meas, per tolerabiles ægritudines extergeret, aduenisſe tempus reor, in quo, non meo merito, ſed fauore ſuo & propiciatione, ſuæ viſitationis ventilabro, ſpero me defecatum. Adiicere & hoc liceat, quod in hoc opere conti- B nuus & aſſiduus ſcripturæ operam dedi, non ſolum articulis meis, ſed & meorum librariorum, & per annos prope viginti quinque, vt pernox & perdius, ad hoc opus ſumma cura, ſummoque ſtudio, & diligentia incumberem, & cæteris neglectis, ad hoc vnum promouendum, aſſidue lucubrarem. Comperta autem alia & alia, & tertia, & quarta, & quinta & ſexta veritate, rarus ſexternus poteſt in hoc Codice, comperto errore meo, deprehendi, quem de cæteris non ſuſtulerim, vſque ad ſextam, & ſeptimam vicem, in aliamque formam non verterim: ne cuiquam in ſcandalum vel errorem forem, in vita, vel poſt mortem.

Deinde Deo optimo maximas gratias de hoc absoluto opere agit,

Immenſas autem gratias ago, infinitasque & immortales, ſanctæ & immortali Trinitati, Patri & Filio, & Spiritui Sancto, & Dei genitrici, excellentiſſimæ Virgini *Mariæ*, ſanctæ Theotocos, & omnibus Angelis, Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Virginibus, omnibusq; cœleſtium virtutum ordinibus, præſertim tam beato *Michaëli* Archangelo, vtrique *Ioanni* Patriarchæ & Apoſtolo, beato *Stanislao*, *Venceslao*, *Adalberto*, *Floriano*, *Heduigi*, Patronis Regni *Poloniæ* glorioſis & beato *Vincentio* Martyri famoſo, & beatis Virginibus & Electis, *Annæ*, *Mariæ Magdalenæ*, *Dorotheæ*, *Margarethæ*, *Barbaræ*, & beatis Confeſſoribus, *Hieronymo*, *Auguſtino*, *Ambroſio*, *Gregorio*, *Baſilio*, *Benedicto*, & omnis ſanctis, quorum ſuffragiis & auxiliis, & interceſſione, credo me librum præſentem ſcripſiſſe & dictaſſe. Rogans & obſecrans denique omnes Eccleſiaſticos viros, Regulares & Seculares, Venerandos & Egregios viros, Doctores, Profeſſores, Magiſtros, Studentes, Scribas, in qualibet facultate alumnæ noſtræ, Vniuerſitatis ſtudii *Cracouienſis* generalis, vt & ipſi & quilibet eorum pro ſua virili ætate, poſt mortem mea ſecuta, Annalia præſentia, continuent, & illa defluere deficereque non permittant. Quin imo Doctores, Magiſtros, Profeſſores, Collegiatos, deprecor, obteſtor, & adiuro, vt vna collegiatura, de melioribus ſegregata, etiam Magiſtrum præcipuum, & ſtudiorum & literarum humanitatis peritum, illi iungant: qui ab omnibus operibus laboribusque & occupationibus vacans, Annalibus tantummodo ſe occupet, illa cogitet, illa amet, illis ſe oblectet, de illis tractet, de illis nocte dieque ſecum, & cum aliis loquatur. Commoditati quoque, vtilitati & decori patriæ, plus tamen honori Dei, & veritati prouideat. Supplicans cuilibet hanc Chronicam legenti vel lecturo, vt pro me, omnium peccatorum primo & vltimo, vnum *pater noſter*, & vnum *Aue Mariæ* flexis genibus, cum deuotione dignetur exorare: vt Dominus noſter IESVS CHRISTVS, intactæ virginis infans, per omnes ſuos cruciatus, pro me & illo, & quolibet mortali, mira charitate toleratos, dignetur me à tormentis liberare perpetuis, & temporalibus, & ad viſionem me perducere Trinitatis ſuæ benedictæ. Cui eſt honor & gloria, nunc & ſemper, per infinita Secula Seculorum, Amen.

& ne hoc ſuum opus intereat, imo, vt renideatur, & continuetur, omnes, præſertim vero Vniuerſitatis Cracouienſis ſtudioſos orat & obteſtatur.

VINCEN-

VINCENTII KADŁVBKONIS

EPISCOPI CRACOVIENSIS

HISTORIA POLONICA,

IVXTA EDITIONEM EXCVSAM

DOBROMILI,

IN

OFFICINA IOANNIS SZELIGAE,

ANNO DOMINI M DC XII.

DEDICATIO PRIORIS EDITORIS.

SVPERILLVSTRI, VENERANDO,

Summe Nobili & præstabilis sapientiæ Domino

HIERONYMO OSOLINSKI,

SODALIVM SACRORVM KOPRZYWNICENSIVM PRÆSIDI.

RATIONEM non existimo reddendam esse nobis, cur lucem *Kadlubkoni* & luci *Kadlubkonem* dedimus. Quis enim est Patriæ, quæ omnes charitates complectitur, ita non amans, vt non libenter & sciat maiores nostros multis ante seculis res præclaras gessisse, & legat ante quadringentos amplius annos fuisse viros summa virtute & dignitate præditos, qui eas literis mandarint. Habent hoc singulare omnes liberi homines, vt optimi quique & facere & dicere velint, nec minus sua ab aliis bene facta laudari, quam ipsi aliorum prædicare studeant. Nec satis scio, annon eadem fata sint libertatis & literarum. Video Assyrios, Medos & Persas nec libertatem nec literas gustasse, ideoque torrentis instar magni, sed turbidi. Hellada admiror, summum in vtroque studium, summum in vtroque splendorem, simul vtriusque casum & occasum. Romam cuius nomen terris fatale regendis credebant, qui id capiebant, ante oculos habeo: quid doctius? quid liberius? at cum eripuit vitam *Pompeio Iulius*, illi *Brutus* abstulit, hunc *Octauianus*, simulque illorum Martem & Palladem terra obruit; Illico res Curiæ rudiores, deteriores imperii: imbellia & impolitia vrbem, & ab illa orbem occuparunt. Francia, quo aliis Europæ oris francior, eo literarum cupidior. Superba Celtiberia mirum, vt ad omnem seruitutem comparata, ita politas has & politicas Deas ad se non aduocat; & illas amplectitur, quas magis gloriosum est non nosse. Veneta Respublica perfecti regiminis idea, diuinarum humanarumque scientiarum officina, Sol in solo, solum in cœlo, splendet in vtroque; summos magistratus non nisi summi in literis viri possident: ideoque illorum imperii eos, quos mundi, terminos putamus & optamus. In Germania non minus hoc apparet, quæ discerpta in partes non germanas, vbi libere viuit, præclara ingenia alit; vbi seruit, humi serpit. Musulmanni summo studio studia amplectuntur; sed illarum scientiarum, quas Ægyptus genuit, Astrorum & quæ ab astris: morum & honestatis ratio incognita illis plane: hinc fit, vt omnia metu, cæde, perfidia, plena sint apud illos. LECHIA nostra inclyta, Diuûm domus, DIAE LIBERTATIS templum altisono cardine septum, non diuersa à sibi similibus, semper libertatem & literas secuta, non semper assecuta. Exempla in numerato. Quo æuo vel docti, vel doctorum amantes (quamuis hoc seiungi nequit, quæ enim ignoti cupido esse potest?) publicæ rei præerant, res Patriæ meliores, nec minima mutatio sine publico damno fuit. Hæc quia videri poterunt in *Kadlubkone*, quidni gratum eum fore existimem? & virum magnum nunquam antea visum palam nunc cernere & cognoscere, quidni iucundum fiet? Senatorem amplissimum optime constituta Repub. se magistratu abdicasse & otio non otioso deditum res patrias æternitati consecrasse, quidni admiratione dignum fiet? Alios duos præterea summos viros cum optimo post homines natos CAZIMIRO principe suauissime viuentes, iisdem studiis occupatos fuisse, quidni vniuerso orbi exemplum esse possit?

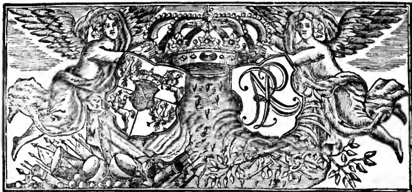
Eum tuo Nomini Superillustri plane deberi existimo. Nam cui iustius aut potius? Antiquissimæ Starzarum familiæ Viro, perantiquum ex Rosarum familia Scriptorem: virum Ecclesiasticum in summo honore constitutum, tibi Ecclesiastico in Patria digno summis honoribus: amantissimum Patriæ virum, qui vt scribere quietius posset, Episcopam Cracouiens. reliquit, (O aureum seculum!) & se claustro mancipauit, tibi, cui nihil esse Patria charius vniuersa Respub. est persuasa: denique hominem optimum, tibi, quo nihil maius meliusue terris, fata donauere, bo-

nique Dii. Quid? quod is ipse CAZIMIRVS autor *Kadłubkoni* scriptionis fuit, qui hoc tuum claustrum & instituit, & clausit? Sed satin'? Minime. Patere, obsecro, te hic veris depingi coloribus, vt sciat omnis posteritas, quare tu à nobis lectus & electus es cui grauissimum & vetustissimũ autorem dono demus. Quos tu non amicorum modo causa, sed quorumuis opem implorantium labores fers? quos tu sumtus generis humani plane causa facis? quid præstantius tuo diuino iudicio orbis iudicare potest, qui maximas totius regni lites domi tuæ discernis, qui finium regundorum difficultates summas breuissimo tempore determinas? Summus honor erat Romæ, imo honorum omnium cumulus, in ætate senili de iure, quod vocabant, respondere & in arbitrum frequenter eligi. Quid tibi honorum deesse potest, qui virili hac ætate amplissimæ huic Reip. fere vtrumque præstas? Tanquam sacram anchoram rebus dubiis te miser desiderat; certiorem tripode dubius te exoptat: iucundiorem ipsa iucunditate quisque amplectitur: Quid? omnibus officiis, qua grauibus, qua amœnis perfunctus, quid agis, cum te larem ad tuum confers, cum in te descendis, cum tecum habitas, cum, inquam, arcanam illam *Periandri* Corinthiorum sapientis principis meditationem, in qua ille totum esse positum verissime dixit, suscipis? Eam meditationem, de qua Africanus dixit, nunquam se minus solum, quam cum solus. Hæc idem diuinus *Plato* respexit: Si tyrannorum, inquit, mentes recludantur, facile videre est ianuas tyrannorum, splendent marmore: nec difficile est agnoscere illos, nitent auro: iucundum est aspicere, in fronte gemmæ, in vultu hilaritas: sed hæc omnia nihili sunt, si monstra illa cernere daretur, quæ in pectoribus alunt: Externa itaque tua satis omnibus placent; nam vbique Prudentia, grauitas, lepos, rarissimi comites. Sed multa homines simulare, multa dissimulare possint, sciunt. Sed hoc quærimus, quid agis, cum nihil agis, aut verius, cum nihil agere videris; cum semotis arbitris, parietibus tuis te includis? Ludicra fortasse aliqua aut inania, vel, quæ nunc tempora sunt, inhonesta, mentem tuam occupant? tum demum Pæana gentis nostræ BOGAROTZICA tibi concinitur, tum demum te quieti tradis. Heus tu, cum ego te satis bene noram antea, tamen tum primum te nosse cœpi, tunc ego cor meum tibi mancipio obstrinxi, tunc mihi venit in mentem, o si benignum Numen ope eiusdem sacrosanctæ BOGAROTZICE te Reipublicæ admouere vellet; qualem & quantum, DEVS bone, nobis Senatorem dares! At quo tempore? Si fines Reip. aspicis, vbique aut bellum, aut præparatio belli, aut infida Pax; si ipsam, graues Principum amicitiæ & arma & ignes supositi cineri doloso. Hæc tuo saluberrimo consilio iuuares, autoritate fulcires, opinione virtutis tuæ conseruares. Vale.

Tuus,
D. D.

PRÆFATIO PRIORIS EDITORIS.

LECTOR. Iam *Kadłubkonem* puto satis nosti; nunc vt ipsius mores noueris, non oderis, adloquendus mihi es. Latinitas non probatur, inquis? Sane & mihi. Cui cum eruendus esset ex antiquissimis iisque vitiosissimis exemplaribus, vix credas quantum molestiæ susceperimus. Sed quid vis? Vitium *Kadłubkonis* non est, ætatis est. Pone tibi præ oculis omnes omnium gentium circa annum Christi millesimum scriptores; statues nostrum inter illos Tullium esse. Vide etiam quanti apud *Długossum* sit ipsius eloquentia. Reuera illi ingenium non defuit & arguta verborum ac sententiarum compositio; loquebatur illa lingua, qua tunc omnes, elegantissime. Sed quid prohibet, vt te meam artem doceam? Nunquam ego ad illum legendum accedebam sine amuleto, nec recedebam sine antidoto. At quo? *Cicerone*. Idem tibi liberum est. Certe nisi *Leonem* Decimum Pontificem Maximum, & *Franciscum* Primum Galliæ Regem benignum literis numen dedisset, (o principes dignos meliore fortuna!) & nunc in iisdem tenebris vixissemus. Quid præterea? Adfert historias quasdam incertas, confusas, perplexas, quas nos, vt bona fide purum putum, quod aiunt, tibi daremus, nec attingere voluimus; quamuis aliter se rem habere sciremus. Forte aut lapsus memoria, aut librariorum, quod facilius credo, ignorantia. Sed cum certo sciam omnia nostra nobis, natura duce, placere, etiamsi incultiora sint, aliorum cultissimis; nec puto esse hominem tam insanum, qui ne poma Polonica edat, velit, deserta libertate patria in Hispania seruire, vt ibi pomo granatis vescatur. Longus hac in re non ero; hoc te solum moneo: mirari me, quod *Cromerus* summus reuera Patriæ nostræ mystes illum primum historiam scripsisse dicat, cum nos duos priores Gallum Anonymum, & *Baskonem* custodem Poznaniensem habeamus, tibique daturi, Deo duce, simus. Non ægre ego fero stylum; errores alios, amore patriæ ardens, condono: sed hoc mihi dolet, quod meminit aliorum ante se scriptorum, & eos non nominat; viros præterea maximos de libertate præclare differentes introducit, nominibus illorum suppressis. Commentator iste quis fuerit, scire non possumus, posteriorem tamen fuisse facile intelligimus, cum *Iagelloniorum* meminerit. Non ouum ouo similius, quod aiunt, eadem ratio & rerum & verborum. Tamen nec hoc terruit me, vt labore non paruo, sumtu non vulgari eos tibi darem, quod & te à legendis & ediscendis illis, si sapis, non terrebit. Vale.

VINCENTII KADŁVBEK,
EPISCOPI CRACOVIENSIS,
HISTORIA POLONICA,
IN EAMQVE
COMMENTARIVS.

Egenti mihi illas Illustris Epistolas *Cassiodori*, non parum disertas, *Theodorici* Regis, Reip. zelatoris, occurrit eloquium seu Elogium, quod vigorose perstrepit, tauto suo proposito, per suum Oratorem *Cassiodorum*, lib. Variarum secundo Epistola 35. sub his verbis redactum: *Acerbum est, nimis nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum Vrbium quotidie desideramus augere.* Quod cum memori mente digessissem, dignum fore reputaui, amore patriæ exemplo veterum, qui, secundum *Valerium Maximum* lib. 2. cap. 10. de institutis antiquis, magna charitate Patriæ tenebantur, pro nostri Regni Poloniæ inuictissimi incremento non modico, gesta vetustissima memoratu digna ab ipso exordio, in chronica *Vincentiana* verissime contenta, pro posse repetere, virtutesque ac vitia, verum etiam victorias cælitus Poloniæ concessas, ad modernorum notitias reducere: vt ad studia bonorum actuum prouocarentur vota ipsorum, & Polonorum inuitarentur corda sequentium. Succedaneorum enim omnimodæ strenuitatis experimenta, omnimoda honestatis insignia, ex Maiorum factis exemplaribus, veluti ex quibusdam speculis dignoscuntur resultare, teste *Ioanne Polycrato* in Prologo libri primi sic inquiente: A *Exempla maiorum, quæ sunt incitamenta & fomenta virtutis, nullum omnimode exigerent aut seruarent, nisi pia sollicitudo scriptorum & singularis diligentia eadem ad posteros transmisisset. Quis enim Alexandros sciret, aut Cæsares? Quis Stoicos aut Peripateticos miraretur? nisi eos insignirent monimenta Scriptorum. Quis Apostolorum & Prophetarum amplexanda imitaretur vestigia? nisi ea posteritati diuina litera consecrassent. Arcus triumphales tunc profuerunt illustribus viris ad gloriam, cum ex quibus causis & quorum sint, impressa docet inscriptio. Nullus enim vnquam constanti gloria claruit, nisi ex suo, vel scripto alieno.* Cui alludit *Petrus de Vineis* Epistola prima, sic inquiens: *Illos felices describit antiquitas,* B *quibus ex alieno præstatur cautela periculo. Sta'g namque sequentis paratur ex principio præcedentis. Vt impressionem cera recipit ex sigillo, sic humana vita formatur moralitas exemplo.* Sane animaduertens, quod deceat omnes gratanter impendere laborem Reipub. & vtilitates eius respicere, ipsosque suos decet incolas de augmento suæ patriæ cogitare, quoniam teste *Cassiodoro* libro primo, epistola vigesima prima: *Vnicuique patria sua charior est, quam supra omnia saluam fore quærimus, vbi ab ipsis incunabulis commoramur.* Et merito: quoniam secundum *Tullium* libro de officiis I. *cum omnia ratione lustraueris, omnium societatum nulla est gratior, nulla charior, quam ea quæ cum Republ. vnicui-*

cuique nostrum est. Chari sunt parentes, chari liberi, familiares & propinqui; sed omnes omnium charitates patria complexa est, pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere, si ei sit profutura. Ab ipsa enim patria, iuxta Venerabilem *Philippum de Pargamo*, in regiminis speculo parte V. præcepto XVIII. *multiplex nobis praparatur vtilitas. Parit enim nobis necessaria ad vita corporalis sustentationem alimenta; videlicet, quibus pascimur, indumenta quibus tegimur, habitacula, quibus ab imbribus, ventis, æstu & frigore tutelamur. Tribuit insuper nobis Patria vita necessaria, ad humani generis conseruationem; in Patria enim crescimus & multiplicamur, & genus humanum conseruamus. Largitur etiam nobis Patria vita necessaria ad vita moralis eruditionem; vt puta doctores, Rectores, iudices, per, quos in bonis moribus informamur, in scientiis erudimur, & vitiis natura humana infestis refrenamur.* Ideo *Cato* adscribit, dicens: *Pugna pro Patria non solum armis bellicis, verum etiam gestorum ipsius Patria commendationibus veridicis.* Quod quidem indubitanter potest quis ad effectum producere, dum Chronicarum seriem ad notitiam singulorum gestiat promulgare. De numero quarum aspectibus nostris offert se Chronica *Vincentiana* inter cæteras præcipua, in historiis verissima, in serie verborum prædiserta, aureas patriæ nostræ Poloniæ columnas, veras Patrum nostrorum effigies originaliter edisserens, ac tumultus belli diuina luce ordinatos scalatim enucleans. Circa cuius initium quædam generalia pro specialium notitia declarabo contenta. Si bene vis scire librum, prius ista require. Vtilitas, titulus, intentio, pars Sophiæ, quatuor causas rem totam perficientes.

Vtilitas coincidit cum causa finali scientiæ huius libri. Titulus autem sicuti aliquotiens in principio istius Chronicæ reperi, ponitur iste: *CHRONICA de gestis Principum Polonia; quam Lector scias esse editam a* Matthæo *quondam Cracouiensi Episcopo, in qua per modum Dialogi in colloquendo cum* Ioanne *Archiepiscopo Gneznensi tres libros ediderunt, quartum autem addidit* Vincentius *Cracouiensis Episcopus.*

Dicitur primo in titulo: CHRONICA, quo nomine vtuntur multi a *Chronos* græce, quod est *Tempus* latine, inde *Chronicus, chronica, chronicum*, & temporalia vel terrenus vel antiquus, & hæc *Chronica, arum*, scilicet tempora, vel temporum series, vel ordo, vel scripta, vbi tempora continentur, vel facta diuersorum temporum. Et corripitur.

Dicitur: *De gestis Polonia.* Vnde Polonia regnum speciosissimum a polo Arctico nominatur, quod in sequentia de S. Stanislao canitur: *Vt res gesta protestatur, verax nomine eloquatur. A polo Polonia.* Dicitur etiam Polonia a Castro *Pole*, quod in finibus Pomeraniæ situm fuerat antiquitus. Dicitur etiam Polonia alio nomine VANDALIA, a Vandalo primogenito *Negnonis*, qui ex nomine suo fluuium, qui nunc *Wisla* vulgariter nuncupatur *Van-*
A *dalum* censuit appellari: nam & mons, de quo fluuius prædictus oritur, ab eiusdem nomine vocatur. Hic *Negno* de stirpe *IAPHET* processerat. Eatenus Poloni sunt de stirpe *IAPHET*, qui fuit filius *Noe*. Cui cum Pater benediceret, hoc spiritu Dei instigante intonuit: *Dilatet Dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Canaan seruus eius*, Genes. 9. Hic *Iaphet* inter filios quos genuit, vnum habuit, cui nomen erat *IAWIN* quem Poloni vocant *IAN*, Rutheni vero *IWAN*. *Iawin* genuit *Alamphilarem*, *Alamphilares* genuit *Alay*, *Alay* autem genuit *Anchisen*, *Anchises* autem genuit *Æneam*, *Æneas* autem genuit *Ascanium*, *Ascanius* autem genuit *Almum*,
B *Almus*, qui primus Europam intrauit, genuit *Negnonem*, *Negno* autem quatuor filios genuit, cuius primogenitus fuit *Vandalus*, a quo Vandalitæ sunt nuncupati. Secundum computationem verisimilem fuit circa tempora sancti *Ioseph*, filii *Iacob* Patriarchæ. Sic enim *Ioseph* a computatione *Noe* fuit in tredecima generatione; sic & *Vandalus* per aliam lineam descendendo. Hic *Vandalus* multos habuit filios, qui generationibus suis vltra quartam partem Europæ per regiones & regna semen suum multiplicando, possederunt. videlicet Russiam vsque ad Orientem, Pomeraniam, Sueciam, Cassubiam, Sarbiam, quæ nunc Saxonia dicitur, Bohemiam Morauiam, Stiriam, Ca-
C rinthiam, Carneolam, Sclauoniam quæ nunc Dalmatica dicitur, Croatiam, Pannoniam, quæ nunc Vngaria nuncupatur, Bulgariam, & alias quamplures terras, quarum multitudo propter prolixitatem in quadam alia Chronica Poloniæ subdetur. Quæ gentes in regna multa & fortia post modum exercuerunt, & multas tandem nationes exterminantes, earum regiones sibimet vendicarunt. Sic etiam reperitur in Chronicis Romanorum, quorum regnorum omnium *POLONIA* terrarum maxima mater exstitit & Domina; de cuius dicetur postea ampliori claritudine. Dicitur etiam Polonia Vandalia a *Vanda* filia *Graci*, a qua successu temporis Vandalitæ sunt nuncu-
D pati; & de hoc manifeste habetur in Chronica præsenti. Polonia etiam *Lechia* nuncupatur, a qua Lechitæ suam sumpserunt originem, quæ a *Lech* seniore filio *Annonis* nomen accepit. *ANNON* enim legitur tres filios habuisse, *Lech*, *Rusz*, & *Czech*, de quo satis clare ponitur in Chronica Polonorum; verisimile tamen est, quod isti sibi inuicem succedentes, famamque post mortem suam habere gestientes, prouinciam suam suo intitulabant vocabulo. Sic etiam patet in titulatione Ierusalem, quod olim vocabatur Salem, deinde Iebus & tandem Ierusalem.

Dicitur in titulo: *PER MODUM DIALOGI*, vnde dialogus penultima correpta idem

est quod sermo dualis, videlicet qui versatuc inter duos & dicitur a *dia* quod est duo, & *logos*, sermo, i.e. duorum sermo.

Dicitur in titulo: A MATTHÆO & ibi tangitur Auctor huius libri & operis. Secundum autem alios (& videtur verius) ponitur iste titulus: CHRONICA VINCENTIANA, de gestis illustr. Principum ac Ragum Poloniæ.

Dicitur in titulo: VINCENTIANA; aiunt enim quidam *Vincentium* quondam Episcopum Crakouiensem huius operis esse autorem. Qui cum fuisset verus cultor humilitatis, nomen suum subticuit. Secundum vero alios iste ponitur titulus: *CHRONICA de gestis illustrium Principum & Regum Poloniæ, per* Ioannem *Gneznensem Archiepiscopum &* Matthæum *Cracou. Episcopum per modum dialogi edita.* Et hoc est verum luculenter quoad B primos tres libros, quos ipsi loquentes inter se per modum dialogi scripto tenus ediderunt. Reputo ego inter cætera verius, vt potest colligi processu istius totalis libri & successu temporum, quod Autores præsentis totalis operis fuerunt tres insignes viri: *Ioannes* Archiepiscopus, *Matthæus* & *Vincentius* Cracouienses Episcopi. Primi duo quoad primos libros tres in edendo: *Vincentius* vero, quoad formam in redigendo: ipse vero solus *Vincentius*, quoad quartum librum in componendo. Ea enim gesta, quæ ipsi retroactis in suis scripserunt temporibus, *Vincentius* in hanc formam posuit, & prooemium præmisit, motus instantia ac votis Ducis *Cazimiri*. De gestis vero suis tem- C poribus occurrentibus quartum librum compleuit, & illis tribus primis libris adiecit. De Autore autem huius Operis non est pertinaciter disputandum, cum secundum intentionem Venerabilis *Senecæ* libro quarto de virtutibus Cardinalibus: *Non audientem debet mouere dicentis autoritas, cum non quis, sed quid & quomodo dicatur, est propensius attendendum. Veritas* secundum *Damascenum, à quocunque proferatur, a Spiritu S. originaliter deriuatur.* Et in istis præmissis titulis non debet poni hoc verbum: INCIPIT secundum *Remigium*, ideo, quia titulus non est aliud quam nomen libri; hoc autem, verbum *incipit*, non est de essentia alicuius nominis. Cum enim quæritur: Quo- D modo ista Chronica intitulatur? male reddetur: *Incipit Chronica*, sed debet responderi simpliciter: *Chronica de gestis* &c.

INTENTIO est, dicta & facta memoratu digna priscorum Polonorum in scriptis seriatim redigere, & Polonos succedentes seu succedaneos ad res militares, strenuos, virtuosos & honestos prouocare. Subordinatur autem notitia præsentis Operis parti Philosophiæ Ethicæ seu morali; propter hoc enim veterum exempla strenua & honesta referuntur, vt postea ipsi suorum vestigia sequantur, iuxta illud *Catonis*:

Multorum cum facta senex & dicta recenses,
Fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse.

Teste enim *Ioanne Polycrato* in Prologo libri secundi *omnia cedunt in vsum sapientis, habentA que materiam virtutis exercendæ, quæcunque dicuntur aut fiunt; euentus laudabiles & ad virtutem animum addunt. Quicunque ad beatitudinem proficit, manu virtutum apprehendit; plenam enim nobis dant fiduciam præterita de futuris*, teste aorum *Petro de Vineis* parte quarta, Epistola LXXV.

CAVSAM autem materialem proprie dictam notitia præsentis operis non habet, cum sit simplex qualitas in anima: habet tamen caussam materialem improprie dictam, quæ dicitur materia circa quam, & est: Gesta memoratu digna illustrium Principum & Regum Poloniæ.

CAVSA vero finalis tractatus est Diuisio B totalis libri in quatuor libros partiales. Causa vero formalis tractandi est modus agendi prosaicus. Scripsit autem Autor opus præsens prosaice potius quam metrice ideo, quia, quamuis metrum delectat, tamen quia breuiter & imperfecte historiam explanat, igitur potius historias prosaico sermona Autor voluit perfecte describere, quam eas metrico stylo studiisque imperfectis dictare. Vnde *Policratus* in Prologo libri quarti: *Non solent*, inquit, *ad vnguem grandia sine mora lustrari. Nec facile est, Prouinciarum longitudinem & latitudinem in momento transcurrere. Sic res magna succincte quidem a sapiente proponitur, sed nunquam perfecte sub angustia sermonis nimia explanatur.* De cau- C sa efficiente seu Historiographo vel Chronographo dictum est in primo titulo. Causa autem efficiens mouens fuit illustrissimus Princeps *Cazimirus*, Zelator Reipublicæ Regni Poloniæ peroptimus, qui pro suo tempore bonum Regni Poloniæ per veterum gestorum relationem studuit permouere, & in futurum id ipsum pro posse suo adaugere.

Causa autem finalis intensiua est cognitio gestorum illustrium Principum & Regum Poloniæ; extrinseca vero est finis propter quem quis studet isti Chronicæ, vt propter vrbanitatem & eloquentiam, vel propter scientiam, per quam possit vitia repudiare & amplecti virtutes, per quas valeat deuenire in beatitudi- D nem, iuxta illud Psalmo 118. *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.* Et iste est finis optimus, teste *Gregorio Nazianzeno* in principio sui Apologi, sic inquiente: *Optimus ordo est, vt totius verbi vel operis a Deo nobis origo & in Deum consummatio referatur.* Non diutius hunc protraham Prologum, quoniam scribitur 2. Mach. 2. *Stultum est ante materiam effluere, in ipsa autem materia succingi.* Et merito; quoniam teste *Francisco Florentino* Poëta laureato, in procemio primi libri, de remediis vtriusque fortunæ: *Longior Præfatio libellum præueniens non aliud quam prægrande caput premit corpus exiguum. Nihil est enim sine mensura ac partium proportione formosum.* Ideo ad textum iam est accedendum.

VIN-

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER I.

PRÆFATIO.

TRes tribus ex causis theatrales oderunt Solennitates. Primi nomen *Codrus*, se- A cundi *Alcibiades*; tertii *Diogenes*. *Codrus* quia pauper & pannosus habitu: secundus quia specie præiosignis: Tertius quia & morum veoustate conspicuus, & animi erat grauitate fœcundus. Primus, ne ridiculam per se pauperiem omnium exponeret risui. Secuodus, ne formæ exciperet in se periculum. Tertius, ne castissimam prudentiæ Maiestatem scurrili prostitueret incestui: maluit enim *Codrus* aliorum sibi subtrahere spectacula, quam de se aliis præbere spectaculum. Quia oullum est inter purpuras & pannositates sodalitii sœdus. Elegit & *Alcibiades* potius domi delitescere ioglorius, quam formæ dispendio de forma gloriari; quia oihil tam naturaliter est conspicuum, quod lippientes oculos non fascinaret inuidiæ. Rursus censuit *Diogenes* vulgi consortia dedignari propter prudentiam: quia satius est in solitudine venerari, quam fami- B liaritare contemni. Et huius quidem pagellæ rudis macies; ieiuna ruditas; ab *Alcibiadis* est curiositate secura. Superstitiosus est enim fascium timor, nec habet despectus quod de formæ existimatione perdat. Sed nec *Diogenis* nos licet diuina vrget sententia, quibus nec stillantis guttulam gratiolæ prudentia indulsit. *Codri* duntaxat territamur imagine; cum publicis assidentium exposita insidiis nostra sit tenuitas, oec etiam pannosum, quo pudori consuleret, habeat amiculum. Non enim adolescentularum inter Musas collasciuire choris; sed sacri Senatus tenemur suggestui assistore; non vimbratiles palustrium cannarum arundines, sed aureas patriæ columnas; non puppas fictiles; sed veras patrum effigies, de sinu obliuionis; de ebore antiquissimo iubemur excide- C re; imo diuæ lampades lucis in arce regia arcemur appendere, & bellicis inter hæc tumultibus insudare. Sed aliud est, quod in circumspectiooe, præcipiti quadam ostentationis libidine; quod quæstus esurie præsumitur; & aliud quod imperatrix obsequelæ oecessitas infligit. Non enim ea me scribendi præsumtio exagitat, non ea gloriolæ instimulat ambitio, non lucelli rabies inflammat; vt post totieos expertas pelagi delicias, post toriens enatata laborum naufragia, rursus in eisdem delectet syrtibus naufragari. Non nisi namque asioi palato pro lactucis sapit carduus; nec nisi prorsus insipiens suauitate capitur insipida: sed iniusta est iustæ præceptionis declinatio. Intellexit nimirum strenuissimus omnimodæ strenuitatis experimenta; omnimoda hooestatis insignia, ex maiorum exemplaribus velut ex quibusdam speculis resultare. Certius siquidem iter capitur; duce prænio; luce præambula, ac venustior est effigies morum; quam venustas præfigurat exemplaris. Auitarum itaque virtutum posteris dilargiens participium, mihi scriptori, calamo fragili, ac si arundineo; humeris pigmæi onus imposuit Atlantis. Non alia forte persuasus ratione, nisi quod auri rutilantia, gemmarum nitor, artificis ruditate non vilescit: sicut & sidera teterrimis Æthiopum demonstrata digitis non nigrescunt: nec subtilis esse artificis, si ferrum purgatur à rubigine, si aurum eliquatur à scoria. Quia igitur stultum est luctari cum oocere; quod declinari non potest, enitar pro viribus; dummodo me talium consectetur comitiua, qui huius auspicium itineris dulci corculo consoueant, qui & casum in præcipiti & lapsum non mirentur in lubrico; quorum aggratulatione socia, nec onus sit oneri; nec dispendium videatur dispendio. In via enim incuoda societas est viæ vehiculum. Illud denique apud omnes precor esse impetratum; ne omnibus passim de nobis detur iudicium, sed eis duntaxat; quos ingenii elegantia vel vrbanitatis commendat claritudo; ne cui nos prius liceat despicere, quam perdiligentissime perspexisse. Non enim sapit Zinziber nisi masticatum: nec est aliquid, quod in transitu delectet: sed est inciuile re imperfecta de re iudicare. Qui ergo parce laudat, parcius vituperet.

COMMENTARIVS.

ISTE liber, cuius Subiectum est, gesta illustrium Principum & Regum Poloniæ, principali sua diuisione, diuiditur in duas partes, scilicet, in Prologum seu Proœmium, & partem executiuam, quæ incipit ibi. *Fuit quondam in hac Repub.* Prologus seu Proœmium in tres partes principales diuiditur. Secundum quidem Proœmium iuxta Philosophum in sua Poëtica tria debet facere: Debet enim Auditores reddere dociles per materiæ facilitatem, beneuolos, & attentos: Primo igitur autor in isto Prologo reddit Audito[res] dociles per materiæ facilitatem. Secundo beneuolos per materiæ dignitatem, ibi: *Non enim adolescentularum.* Tertio, Attentos per materiæ arduitatem seu necessitatem, ibi: *Sed aliud quidem in circumspectione pracipiti.*

Circa literam notandum est: *Tres tribus ex causis*, &c. Sensus est: Tres Philosophi oderunt theatrales ludos seu spectacula & solennitates ex tribus causis. Quorum primus fuit *Codrus*, qui odio habuit spectaculorum ludos, propter tres causas. Prima est, quia fuit pannosus, lacer ha-

habitu, de quo meminit pauper *Henricus* lib. I. Secunda causa; ne sic paupertatem suam omnium hominum exponeret ridiculo. Tertio *Codrus* elegit sibi subtrahere spectacula, ne aliis de se sic præbuisset despicabile spectaculum. Vnde si expers vestis nuptialis, de quo Matthæi 22. fuisset *Codrum* imitatus, non fuisset in tenebras exteriores missus: sed quia lacer venit ad conuiuiorum delectationes, ideo tanquam despectus & differens ab aliis, missus est in tenebras exteriores. Secundus *Alcibiades* dedignabatur ludos theatrales propter tres causas. Prima causa, quia speciosus & pulcher valde extitit, sic quod quasi omnes fœminæ rapiebantur eius pulchritudine, de quo refert *Valer. Max.* lib. I. *de Prodigiis* capite penultimo, *quod miserabilē exitum suum, haud fallaci nocturna imagine speculatus est: quo enim pallio amica sua dormiens opertum se videret, eodem interfectus, insepultus iacens, conspectus est.* Secunda fuit causa, ne sua speciositate quempiam scandalizaret. Tertio *Alcibiades* elegit domi manere inglorie, quam formæ dispendio, id est, cum damno formæ gloriari. Tertius vero *Diogenes* refutauit theatrales solennitates etiam propter tres rationes. Primo, quia moribus & virtutibus extitit plenus, & grauitate animi copiosus: leuium enim est spectacula intueri. Secunda ratio: ne prudentiam per spectacula aliquatenus prostitueret scurrili incessui, hoc est, confusioni. Tertia ratio: quia homines in theatro existentes non sunt digni, vt ipsis tales, qualis fuit *Diogenes*, conuersentur. In theatris enim viri prudentes contemnuntur, & vesani honorantur.

NON ENIM ADOLESCENTVLARVM &c. Hæc est secunda Pars Prologi: in qua autor reddit auditores beneuolos per materiæ dignitatem. Si illustris Princeps CAZIMIRVS *Vincentium* quondam Episcopum Cracouiens. induxisset, vt præsens opus compilasset, & in compilando solas Poëtarum voluptates ad lasciuiam prouocantes recitasset, *Vincentius* in hoc ipsum exaudire non debuisset, quod sua petitio non fuisset licita: Non enim Viris Catholicis licet in voluptatibus Poëticis ad lasciuiam prouocantibus se exercere, & tempus vitæ concessum Pœnitentiæ in negotiis vilibus & vanis consumere. Sic etiam, si princeps CAZIMIRVS *Vincentio* permisisset, vt præsens opus compilasset, negotiaq; ignobilia, obscura & plebeia in eo dictasset, *Vincentius* ipsum & in hoc non debuisset exaudire; quia sua petitio sine intentio porrecta de vanitate ac superstitione fuisset suspecta. Cæterum, si supplicatio Principis CAZIMIRI prætendisset, vt *Vincentius* aliqua figmenta dictasset, in his etiam *Vincentius* ad exaudiendum Principem CAZIMIRVM non fuisset obligatus, quia satis hoc adhuc sapit curiositatem. Quia vero illustris Princeps CAZIMIRVS suggessit *Vincentio*, vt imagines Patrum, tanquam Patriæ aureas columnas à radice obliuionis & ignorantiæ de ebore & osse Elephantico antiquissimo excidisset, ac perenni munitione posteris scripturæ testimonio reliquisset, ipsasque veluti lucernas diuinæ gratiæ inclyto regno Poloniæ appendisset, per tumultuum bellicorum relationem ad posterorumq; animationem, idcirco *Vincentius* ipsius petitioni, tanquam dignæ ac iustæ, acquieuit, huncque librum, in quo gesta memoratu digna referuntur, sic compilauit. Et hoc claret, quod Autor per literam præsentem reddit auditores beneuolos per materiæ dignitatem.

SED ALIVD EST &c. Tertia pars Prologi, in qua Autor reddit auditores attentos per materiæ arduitatem seu necessitatem. Primo ponit quadruplicem modum scribendi. Secundo, causam ineuitabilem ad scribendum ipsum impellentem, cum hoc labori se huic subiiciens, cum cautela, ibi: *SED INIVSTA EST* &c. Tertio captat beneuolentiam singulorum, precando de se cautum iudicium, ibi: *ILLVD DENIQVE APVD OMNES PRECOR* &c. vt videlicet, non omnes late & indifferenter de isto opere habeant iudicare, sed solum illi, qui Ingenii subtilitate ac excellentia sunt decorati, facieique elegantia existant illustrati; nec mox, viso tenore literæ, habeat quis statim præsens opus contemnere, sed prius stylum exacte perpendere. Cum enim exacte sic stylum perpenderit, vrbanitatem in hoc opere inuenire poterit; sicut patet per simile in Zinzibere, quod cum masticatur, sapor in eo inuenitur, si vero masticatum non fuerit, saporem nullum diffundit. Secundum simile: in motu enim delectatio non habetur, nisi ad quietem, quæ est terminus motus, perueniatur. Qui ergo in præsenti opere de ipso aliquod iudicium præferat, inhumanus & iniustus fieret, quia nihil baptizatur, nisi prius fuerit genitum. Præsens ergo opus, qui non vult laudare, non debet vituperare; quia reprehensibilis est nimia laudatio ac etiam immoderata vituperatio; illa quidem adulatione, hæc autem malignitate suspecta est.

EPISTOLA I.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

De Immensitate Regni Poloniæ, & de Victoria ex finitimis eius marinis & transmarinis nationibus obtenta.

Fuit quondam in hac Repub. virtus, quam velut quædam cœli luminaria non scripturæ quidem membranulis, sed clarissimis gestorū radiis, Patres conscripti illustrauere. Non enim plebei Aborigines, non vendicariæ illis principatæ sunt potestates; sed principes succedanei, quorū strenuitas licet nube ignorantiæ obducta videatur, mira tamen rutilantia tot seculorum tempestatibus extingui non potuit. Memini quidem collocutionis mutuæ virorum illustrium, quorum tanto fidelior est recordatio, quanto celebrior viget autoritas. Disputabant *Ioannes* & *Matthæus* ambo grandæui, ambo sententiis graues, de huius Reip. origine, progressu & consummatione. Cum *Ioannes*, quæso, inquit,

mi *Matthae*, sub quonam conceptam existimabimus nostrarum constitutionum iosantiam? Nos enim hodierni sumus, nec vlla hesternitatis est in nobis caoa scientia. *Matthaus*: Scis, quia in antiquis est sapientia & in multo tempore prudentia, me vero in hac parte infantulum fateor, vt etiam vtrum huius instantis simplex aliqua præcesserit portiuncula, prorsus non nouerim; quod tamen per veridicam maiorum narrationem condidici, non silebo. Narrabat itaque grandis natu quidam insandissimæ numerositatis manum quondam hic viguisse, vt tanti Regni immensitas vix vnius ab eis iugeris æstimatione censeretur. Ideo illos non dominandi ambitus, non habendi vrgebat libido, sed adultæ robur aoimositatis exercebat, vt præter magnanimitatem nihil magnum æstimarent, vt suorum accessiones virtutum nullis vsque in terminis limitarent: nec enim virtutes dignarentur limitum ergastulis includi. Hi etiam trans finitimorum fines suæ titulis victoriæ asculpserunt. Non solum enim cismarinas vndique nationes, sed etiam *Danomalchicas* insulas coniecerant ditioni, quarum non inualidas legiones prius naualibus fudere præliis, deinde intimis insularum præcordiis infusi, omnem clientulam subiiciunt nationem, Rege quoque ipsorum *Camito* in vincula coniecto. Quibus duorum data est optio, vel vectigales perpetuo recognoscant pensiones, vel cum mulieribus indifferentes habitu comas muliebriter promittant; argumentum scilicet imbecillitatis fœmineæ. Illi dum altercantur de altero, vtrumque suscipere coguntur: minor tamen erat obsequelæ recognitio, quam ignominiæ cauterium. Prudentius enim famæ consulitur quam parantur diuitiæ: diuitiæ siquidem in infamia possessæ nomen diuitiarum demerentur. Huius vero *Camiti* nepos auitam vlcisci volens iniuriam in ipsos transtulit vltionem. Extorquere non poterat: quia enim *Daci* prius cum *Polonis*, deinde cum Bastarnis male pugnauerant, ad vltionem segnitiei capturi somnum capita loco pedum ponere iussu Regis coacti sunt, & ministeria vxoribus, quæ viris antea fieri solebant, facere: donec igoominiam bello conceptam delerent.

COMMENTARIVS.

Ista est pars executiua huius operis, in qua iam autor in prologo, sua intentione præmissa, eandem prosequitur intentionem gesta inclyta Regni Poloniæ describendo; & diuiditur hoc opus in quatuor libros partiales. Primus liber in tot partes diuiditur, quot in eo epistolæ continentur. Circa literam est notandum, secundum *Isidorum* decimo nooo libro *Etymologiarum*: quod Respublica est sicut quoddam corpus, quod diuino munere animatur & regitur. Et hoc est quod tangit *Alimandus* in *Chronicis* lib. XI. quibus assentit *Polycratus* Lib. I. c. 2. sic inquiens: *Respublica est corpus quoddam, quod diuini muneris beneficio animatur, & summa æquitatis agitur nutu, & regitur quodam moderamine rationis. Princeps capitis in Republ. obtinet locum, verum subiectus DEO, & his qui vices illius agunt in terris, quemadmodum & in humano corpore ab anima vegetatur caput & regitur. Cordis locum Senatus obtinet, à quo bonorum ac malorum operum procedunt initia. Oculorum, aurium & linguæ officia sibi vendicant iudices & Præsides Prouinciarum ac oratores, officiales & milites manibus cooperantur. Qui semper assistunt principi, lateribus assimilantur. Quæstores & Comites rerum priuatarum ad ventris & intestinorum referuntur imaginem. Pedibus vero solum iugiter inhærentibus Agricolæ cooptantur.*

EPISTOLA II. MATTHAEI
Episcopi Cracouiensis,

De multis conflictibus Polonorum & triumphis ex Gallis & Romanis.

Fama est, *Gallos* pene totius orbis tunc regna occupasse, quorum multa millia multis hæ manus strauere conflictibus: reliquos diu afflictos, ad sodalitii fœdus compulere; vt si quid eis aut sorte aut virtute apud exteros accessisset, æqua vtrisque obtingeret portio. *Gallis* itaque vniuersa cessit Græcia; istorum vero hinc vsque Parthiam, isthinc vsque Vngariam, illinc vsque Carinthiam creuit accessio. Vbi post multos cum Romanis conflictus, post multorum multa bellorum discrimina vrbes occupant, præfectos constituunt, quendam nomine *Gracum* principem creant. Sed tandem illius gentis luxu segniter dissoluti, mulierum paulatim emolliti lasciuia, priores quidem veneno extinguuntur, cæteri iugo indigenarum substernuntur, sicque omnium armis inuicti paucorum segnitie vincuntur.

COMMENTARIVS.

Notandum est: *Gallus* est quidam fluuius Phrygiæ, de quo homines potantes ebrii & vesani efficiuntur. Inde Gallica est regio. Et sunt tres Galliæ: Comata, Togata & Braccata. Gallia comata est Lombardia: Gallia togata est Burgundia: Gallia vero braccata est Teuronia, à longis braccis. Et ideo per Gallos hic intelliguntur Germani seu Theutones.

Item notandum, quod fœdus, id est, pactum vel pax, quæ fit inter dimicantes, fuit ex quadam consuetudine pacem facientium, quod tenebant porcam inter se, & ipsam porcam percutiebant & turpiter interficiebant; quasi sic occidatur ille, qui à pace resiliret. Et ideo dictum est fœdus à porca fœda, id est, turpiter occisa.

EPISTOLA III. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua confirmantur gesta in prædicta Epistola contenta.

Nihil hic fictum, nihil simulatum, sed quicquid asseris verum ac serium ex antiqua

præſumitur hiſtoria. *Galli* enim, vt ait *Trogus*, cum eos patria non caperet, trecenta millia ad ſedes nouas quærendas miſerunt, ac ex eis portio in Italia conſedit, & Romam captam incendit. Alia per ſtrages barbarorum penetrans in Pannonia conſedit, vbi victis Pannonis cum finitimis multa bella geſſerunt. Veriſimile igitur ac certo certius eſt, cum hac gente eos concertaſſe. Non enim ſine colliſione conquieſceuot continuo fluctus oppoſiti, nec diu vicinari ſuſtinet Leo cum Tigride. Quippe

Non bene torrentes ripa voluuntur eadem,
Quos rapit oppoſito turbine vis eadem.

COMMENTARIVS.

Notandum eſt, quod hiſtoria dicitur viſio vel cognitio. Antiquitos enim nullus ſcribebat Hiſtoriam, niſi qui interfuiſſet, & ea quæ ſcribenda eſſent, vidiſſet. Et dicitur ab *Hiſteron*, quod eſt videre vel cognoſcere: quia diu præterita ad noſtram notitiam & memoriam reducit. Eſt enim hiſtoria res geſta, à memoria hominum propter vetoſtatem remota. Et inde hiſtoriographus & hiſtoriographia, id eſt, Deſcriptio hiſtoriæ.

Item notandum, quod a barba dicitur barbarus, & eſt crudelis, incultus, auſterus, ſtolidus; id eſt nomen crudelitatis. Vnde olim omnes gentes dictæ ſunt barbaræ præter Græcos & Latinos.

Item. Pannonia ſecundum quoſdam eſt mater & origo omnium Slauorum & earum nationum. *Pan* enim, ſecundum Slauorum ex Græco interpretationem, totum habens dicitur, vnde in Slauonico *Pan* dicitur Dominus, ſeu totum habens.

Item circa iſtas duas epiſtolas notandum eſt: qood alias Principem Polonia Regem habere non curauit vsque ad tempora Regis Aſſueri Heſter mariti, qui regnauit ab India vsque Æthiopiam ſuper centum & viginti ſeptem prouincias; cuius tempore trecenta millia Gallorum ad quærendum nouas habitationes exiuerunt, Romamque captam incenderunt, & cætera pene totius orbis regna occuparunt. Qood Poloni aodientes copioſum contra Gallos exercitum & Capitaneum ſeu Principem conſtituerunt, & ſic prædictos Gallos deuicerunt.

EPISTOLA IV. MATHAEI
Epiſcopi Cracouienſ.

De primi Regis videlicet Graci principis Regni Polonia Legislatoris felici promotione, ac Graci filii iunioris nefaria ſucceſſione.

EX tunc nonnulli dominatiuam ligurire cœperunt portiunculam, vnde à Carinthia rediens *Gracus*, vt erat ſententioſo beatus ſermonum agmine, omnes in concionem vocat, omnium ora in ſe conuertit, omnium venatur fauorem, omnium ſibi conciliat obſequia. Ait, ridiculum eſſe pecus mutilum, hominem ſine capite, acephalum. Idem eſſe corpus exanime, idem ſine luce lampadem, idem mundum ſine Sole, quod ſine Rege imperium. Aliam ſiquidem animoſitatis ſuggerit induſtriam; lux rerum illuſtrat circumſpectionem, Sol denique radios munificentiarum, beneficos & omnes docet expandi, quibus velut quibusdam gemmis Regii diadema capiti quam decentiſſime condecorat, vt in fronte magnanimitas, in occipite circumſpectio, in lateribus altrinſecus largæ ſtrenuitatis Carbunculus præfulgeat. Se non Regem, ſed Regni ſocium pollicetur; ſi ſe diligant. Non ſibi, ſed toti natum ſe credere mundo. Proinde Rex ab omnibus conſalutatur, iura inſtituit, leges promulgat. Sic ergo noſtri ciuilis iuris nata eſt conceptio ſeu concepta natiuitas. Nam ante hunc ſeruituti ancillari liberras & æquitas pediſſequari iuſſa eſt iniuriæ, eratque iuſtitia, quæ plurimum prodeſſet ei, qui plurimum poſſet. Licet autem iuſtitiæ rigor non ſtatim cœperit imperare, ex tunc tamen violentæ defuit ſubeſſe poteſtati; & dicta eſt iuſtitia, quæ plurimum prodeſt ei, qui minimum poteſt. Igitur Polonia florentiſſimis aucta per *Gracum* ſucceſſibus, ſtatuit prolem eius Regni ſucceſſione digniſſimam, niſi alterum filiorum eius fratricidii fœdaſſet piaculum. Erat enim in cuiusdam ſcopuli anfractibus monſtrum atrocitatis immaniſſimæ, quod quidam *Olophagum* dici putant. Huius voracitati ſingulis hebdomadis ſecundum ſupputationem certus numerus armentorum debebatur; quæ niſi agricolæ quaſi quaſdam victimas obtuliſſent, humanis totidem capitibus à monſtro plecterentur. Quam *Gracus* non ferens perniciem, vt erat clementior filius erga patriam, quam pater erga filios, elam filiis acceitis dirigit propoſitum, pandit conſilium. *Inimica*, inquit, *ſunt ignauia virtuti, canitiei deliramentum, iuuentuti ſegnities: Non enim eſt virtus, qua ignauia eſt; non canities qua delira; non iuuentus quæ ſegnis; imo fugienda eſt, etiam vbi nulla eſt exercendæ animoſitatis occaſio. Porro ſponte ſe ingerentem gloriam quis vnquam declinauerit, niſi prorſus inglorius? At vero defenſa ciuium ſalus æternales tranſcendit triumphos: nec enim propria indulgendum eſt ſaluti, quotiens de communi agitur diſcrimine. Vos itaque, vos, noſtra præcordia, quorum vtrumque noſtris educauimus virtutibus, vos in monſtri necem armari conuenit: vos in eius congreſſum præponi addecet, non exponi; vtpote noſtræ vitæ dimidium, quibus huius regni debetur ſucceſſio.* Ad hæc illi: *Imo priuignali, Pater, odio videremur intoxicati, ſi tantæ munus gloriæ inuidiſſes; penes te ſit iubendi autoritas, in nobis ſubſequendi neceſſitas.* Sæpe igitur apertam virorum audaciam, ſæpius nudos nequicquam experti virium conatus, induſtriæ tandem niti coguntur ſuffragio. Corrigia enim armentorum accenſa, plena ſulfure, loco ſolito

pro

pro armentis collocantur. Quæ dum auidissime gluit Olophagus, exhalantibus flammis intro suffocatur. Moxque iunior, tam victoriæ quam regni noo quasi consortem, sed æmulum fratrem occupat ac trucidat. Cuius funus crocodilinis prosequitur lacrymis; à monstro meotitur occisum; à patre tam gratulanter quasi victor accipitur. Sæpe namque mœror funeris gaudio vincitur victoriæ. Sic iunior *Gracus* paterno succedit imperio, hæres nefarius. Sed diutius fratricidio fuit fordidus, quam imperio insignis. Nam post, dolo deprehenso, piaculi deputatur supplicio, exilii perpetuitate damnatur.

COMMENTARIVS.

Crocodilus animal quadrupes, dicitur à *Crocus*, quia croceum habet colorem, & est in longitudioe vigioti cubitorum. Et dum ad tergum lapidibus percutitur non sentit propter sui oimium duritiem, & in aquis nocte, & io die humi requiescit. Vel crocodilus, quia *Crocos* & *dilus*, id est victus; vnde versus:

Herba Crocus, dilus metus, venit hinc Crocodilus:
Nam croceis maculis variatur, & est metuendus.

EPISTOLA V. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.

Confirmans gesta in præcedenti epistola contenta.

Nec enim lex iostior vlla est, quam necis artifices arte perire sua. Sed tam degenerem noo sperabam surculum, de tam generosa vitis propagine: Sæpe tamen vua detumescit io acinum, sæpe oleum vertitur in amurcam, sæpe aurum degenerat io scoriam. Quid igitur miri, si tristes habet tristis ambitio fines? quæ quanto est felicior, tanto miserior; quanto florentissimis vberior successibus, taoto atrocioribus proximior insidiis; quanto imperiosius aliis imperare studet, tanto subiectius aliorum seruituti adiicitur. Ambitionis enim est, omnes omnium ambire angulos, omnium auriculas lambere, ad omnium scabellum prosterni, donec, quod appetit, vtrinque assequatur. Sunt quatuor cupiditatis filiæ: Opum ingluuies, honorum ambitio, inanis gloriæ captatio, libidinis prurigo. Inter has natione cœlesti superbit ambitio: ideo humilium dedignata tuguria, superborum ac sublimium colla propria virtute calcauit. Quæ quantas in se habet delicias, prunis carbonibus subaccensis, mucrone subappenso, *Dionysius* familiari suo quam familiarissime demonstrauit. Sed numquid immortalia *Graci* beneficia sic emori debuerunt, vt nullum tanti patris superfit insigne?

COMMENTARIVS.

Causam reddit, quod iuoior *Gracus* fratricida à dominio Regni Poloniæ iuste est alienatus. Et primo ponuntur prouerbia: secundo admirationes motuum: tertio eorundem remedium. Videlicet *Gracus* iunior iuste perpetuitate exilii damnatus, suppliciоque deputatus a domioioque regni Poloniæ A alienatus, ideo, quod ex ambitione fratrem occidit & iugulauit; ergo merito a regno, a quo per mortem fratrem deiecit, ipsemet cum turpitudioe corruit. Quem enim fratri parauit laqueum, ipsemet in eum incidit, secundum *Guidonium* parte secooda, Prouerbiorum 10. *Si iniuste leuaberis, mox iuste cades & his fruies, qui tibi seruierunt.*

NOTANDVM. Ille *Gracus* primus Rex Poloniæ aote Christi incarnatiooem annis plus quam quadringentis floruit, & ante *Alexandrum* Macedonem aonis pene centum.

EPISTOLA VI. MATHAEI
Episcopi Cracouiensis.

B *De successu ac dominio Vandæ Reginæ, filiæ senioris Graci, & sororis germanæ Graci iunioris.*

Imo in scopulo Olophagi mox fundata est vrbs iosignis *Gracouia*, vt æterna *Gracus* viueret memoria. Nec prius ab exequialibus cessatum est obsequiis, quam muri vrbis consummatione clauderentur; quam quidam à crocitatione coruorum, qui eo tempore ad cadauer monstri aduolarant, *Cracouiam* dixerunt. Tantus autem amor demortui Principis Senatum, Proceres, vulgus omne deuinxerat, vt vnicam eius virgunculam, cuius nomeo *Vanda*, Patris imperio surrogarent. Quæ tam elegantia formæ, quam omoi- C moda gratiarum venustate omnibus adeo præstabat, vt non largam sed prodigam in eius dotibus naturam existimares. Nam & prudentum coosultissimi eius stupebant consiliis, & hostium atrocissimi eius mansuescebant aspectu. Vnde quidam Alemannorum tyraoous, dum proposito huius gentis populandæ grassaretur, dum quasi vacans rapere molitur imperium; inaudita quadam virtute prius vincitur, quam armis. Omnis enim exercitus eius, mox vt Reginam ex aduerso vidit, velut quodam Solis radio repente percellitur, omnes velut quodam iussu numinis animos hostiles exuti a prælio diuertunt. Asseruntque Sacrilegium a se declinari non prælium; D noo hominem se vereri, transhumanam io homine revereri Maiestatem. Quorum Rex, incertum est, amoris ao iodignationis, an vtriusque sauciatus languore, ait: Vanda *mari*, Vanda *terræ, aëri* Vanda *imperat, diis immortalibus* Vanda *pro suis victimet, & ego pro vobis, o mei Proceres, solennem inferis hostiam deuoueo, vt tam vestra, quam vestrorum successionum perpetuitas sub fœmineo consenescat imperio.* Dixit, & exerto incumbens mucroni exspirauit,

Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub auras.

Ab hac *Vandalum* flumen dicitur nomen sortitum, quod eius Regni centrum extiterit. Hinc homines sunt *Vandali* dicti, qui eius suffuere imperiis. Quæ, quia omnium spreuerat

uerat connubia, imo quia prætulit connubio cœlibatum, sine successore decessit, diuque post ipsam sine Rege claudicauit imperium.

COMMENTARIVS.

VANDA in Dominum & Reginam Regni Poloniæ & Polonos est assumta, propter patris sui *Graci* gloriosa & inclyta merita. De eius ineffabili pulchritudine, cum quidam Rex imo Tyrannus Alemannorum audiuisset, in matrimonii legalitatem ipsam habere postulauit; quam cum nec precibus, nec muneribus ad suum connubium acclinare potuisset, minis hostilibus, & exercituum suorum insultibus ipsam ad sua vota flecti cupiens, atque sperans, congregatis nouis exercitibus, terræ Lechitarum appropinquans, eosdem hostiliter inuadere conabatur. Cuius potentiæ *Vanda* cum suis occurrit exercitibus. Quam Rex præfatus cum suis turmis ferocissimis cernens aduenisse, consternatus fugam dedit, fugiendoque, Diis suis immolando, gladio vibrato insiliit. *Vanda* vero dextris Alemannorum fidelitatis & omagii receptis ad propria gloria cum ingenti rediens, seipsam pro tam magnifica gloria & prosperis successibus Diis victimans, in Wislam sponte saliens, humanæ naturæ debitum soluit, & ad inferorum limina descendit: vnde idem fluuius a *Vanda* sic in eo victimata, nomen *Vandalus* accepit, a quo etiam omnes Poloni *Vandalita* sunt nominati seu appellati.

Circa literam notandum: Poloni memoriam sempiternam *Graci* habere gestientes, Ciuitatem nobilem & famosam circa inferiorem rupem fundauerunt, quam a nomine ipsius *Graci Graconiam* intitularunt, nec prius obsequialibus cessauerunt, nisi ipsam muris clauserunt. Quam tamen alii *Craconiam* vocauerunt, propter coruorum multitudinem, qui tunc ad Cadauer Draconis occisi aduolauerunt. Quam ciuitatem *Alexander* Magnus fertur destruxisse, & sale conspersisse. Quæ quidem Ciuitas sub monticulo *Wauielnica* dicto, nunc autem *Skalka* vulgariter, fuit fundata. Vnde *Gracus* in monte maiori & superiori, tunc *Wawel* appellato, Castrum ædificauit, quod suo nomine *Grac* intitulauit. Poloni vero in ipsius memoriam, retro montem mioorem Wauielnica dictum Ciuitatem magnam & famosam erexerunt, quam suo nomioe *Graconiam* nuncuparunt. Cuius *Graci* corpus in loco eminenti, in monte, quem hodie tenet Ecclesia sancti Benedicti, sepelierunt. *Vandam* vero sic Diis immolatam, & ex aquis a Diis emersam, versus *Mogilam* in alio monte tumulauerunt.

EPISTOLA VII. IOANNIS

Archiepiscopi Gnesnensis.

Approbans prædicta per simile & per rationem.

Assyriorum Regina *Semiramis*, immaturo filio Regnum credere non audens, se filium simulat, sexumque mentita, Regno viri Æthiopiam adiicit, Indis bellum infert; quo præter illam & *Alexandrum* Magnum nemo vnquam intrauit. A Multæ quoque aliæ non modo fœminas, sed etiam viros, virtutibus antecessere. Ideoque non tam in fœmina virilem admiror industriam, quam in viris fidei spectatæ constantiam. Licet namque bonis videatur moribus dissonum, fœminam Principibus imperare; pietati tamen vitium est, & paternis prolem iuuari meritis, & mortuorum apud posteros non mori beneficia. Cuius virtutis species etiam Siculis exhibita est tyrannis. *Anaxillaus* enim Rex Siciliæ decedens, paruulorum tutelam probatissimæ fidei seruo *Micalo* committit. Tantusque Regis amor apud omnes fuit, vt parere seruo, quam deserere filios Regis mallent, suæque B obliti dignitatis, Reginæ per seruum ministrari dignitatem, Principes paterentur. Quid autem in huiusce nostri tempusculi tempestate? Fides non parit fidem; sed si concipit, prius abortit quam pariat; prius expirat partus, quam spirare incipiat. Si ad fidei pia vbera gemina pendent, viperarum catuli fugunt perfidi, a quibus non modo amici, sed & Domini plus dolo coluntur, quam fide. Negotiatio enim est, non amicitia, quæ ad commoditates accedit.

COMMENTARIVS.

Regina Assyriorum *Semiramis* propter filii sui immaturitatem & iuuentutem, fingena se fore masculum, Æthiopiam Regno ac dominio viri sui adiunxit, bellumque contra In- C dos faciens, Indiam potenter iotrauit: vbi tamen præter *Alexandrum* M. Macedonem & præter eandem Reginam nemo intrare voluit. Et hoc est argumentum a simili. Quoad rationem autem sic arguit: Illæ mulieres, quæ viros in virtute ac industria præcedunt, merito debent regnare. Sed multæ mulieres sunt huiusmodi, Ergo &c. Nota: quia homines intellectu & ratione vigentes natura sunt rectores & domini aliorum I. Politic. Multæ etiam mulieres viros in virtute præcesserunt. *Isis* enim Regina Ægyptiorum Ægyptiacas inuenit literas, vt ponit *Isidorus* lib. I. Ethicorum. Cammentorum Nympha, alio nomine *Lycostrates*, literas Italicas tradidit seu latinas: & *Regina*, soror *Tubal*, artes Mechanicas adinuenit: *Clitre* D quoque atq; Tiburtina aliæque Sibyllæ futura multiplici ratione descripserunt: prout narrat *Lactant.* 10. libro Sybillarum. Rursus, *Lybia* sua virtute & sapientia gloriosissime regnauit; ita, quod meruit, vt suo nomine regnum nuncuparetur. *Almathea*, quæ alio nomine dicta *Derphebes*, virgo fuit inclyta, & annis longæua, referentibus Poëtis, sua virginitate dignitatem & diuinitatem obtinuit; Vaticinia quoque plurima scripsit in Babylone, iuxta locum vbi dicunt suum fecisse oraculum. Quod quidem oraculum vsque in hodiernum diem intuentibus inducit admirationem. De hac refertur,

ferrur, quod per plurima ſecula vixit, & *Tarquinio Priſco* nouem libros, quos edide-rat, attulit, de quibus tres ipſa combuſſit, & reliquos Romæ cum magna diligentia ſeruare fecit. *M. repeſta* etiam ſua ſapientia & fortitudine Regna obtinuit, mammillamque dextram abſtulit, ne in ſagittationum exercitio impediretur. Inſuper *Iacob* per conſilium ſuæ matris *Rebecca* Patris benedictionem adeptus eſt, & ſuper fratres eius dominatum. Cæterum *Iuditha* ciuitatem de manibus *Holofernis* liberauit: & *Abigail Naabel* ab ira *Dauid* liberauit, quem ipſe *Dauid* occidere volebat. Amplius *Heſter* Iudæos cum *Mardocheo* in Regno *Aſſueri* Regis ſublimauit. Demum *Iabel Zezaram* occidit, *Canaan* humiliauit, & *Iſraël* plurimum exaltauit. Ergo.

Circa literam eſt notandum: Secundum *Tullium* in Rhetorica &c. *Prima pietas eſt virtus, per quam ſanguine iunctis & patriæ beneuolis officium & diligens cultus tribuitur.* Veteres ergo Poloni magna pietate extitiſſe approbantur; quia his qui patriæ beneficia exhibuerunt honorem & venerationem, nedum in perſonis eorum, verum etiam in ipſorum poſteris, vt puta, in filiis & filiabus tribuerunt. Mortuo autem *Graco* in memoriam ſempiternam Ciuitatem ab ipſius nomine nuncupatam vulgariter *Craconiam* appellatam erexerunt, filiumque in Regem præfecerunt: quo parricida comperto, filiam dicti *Graci Vandam* nomine, in Reginam adoptarunt, cui ex pietate non modica obſequia ſua, quanquam fœminæ, præſtiterunt. Quod pietatis opus & Siculi in paruulis *Anaxillai* exhibuerunt. Nam dicto Rege Siciliæ *Anaxillao* decedente paruulos ſuos militi ſuo cuidam fideliſſimo nomine *Micalo* in tutelam regnique adminiſtrationem eidem committente; Princeps vero ac totus Senatus Regni prædicti ſuæ immemores dignitatis, ex pietate, quam erga Dominum Regem *Anaxillaum* geſſerunt, per ſeruum *Micalum* ſic per Regem deputatum Regni adminiſtrationem ac gubernationem fieri admiſerunt, ipſumque ſibi paſſi ſunt principari. Sed proh dolor! moderni Poloni vix inueniuntur tantæ pietatis & probatæ fidei: plus enim attendunt vtilitatem, quam pietatem, tam diuque in ipſis amicitia & fides durat, quamdiu vtilitas & emolumentum perſeuerat. Talis enim amicitia, qua quis quem diligit, propter ſuum vtile & profectum, non amicitia, ſed mercatura dici quædam meretur.

EPISTOLA VIII. MATHAEI

Epiſcopi Cracouienſis.

De Polonorum triumpho ex Magno Alexandro.

Huius quoque Reipublicæ adminiſtratio humilibus nonnunquam & incertis ceſſit perſonis, nulla prorſus vel vulgi vel procerum ſugillante inuidia, vtpote quorum glorioſis etiam hodie gloriari delectat inſignibus. Nam cum famoſus ille *Alexander*, cuius nuper miniſti, vectigales ab eis exigere penſiones tentaret, aiunt legatis: *Legati eſtis tantum, an* A *alias regni cenſus quæſtores?* Qui reſpondent: *Et legati ſumus, & quæſtores.* Ad hæc illi: *Prius ergo*, inquiunt, *intemerata Legatis exhibenda eſt religio, vt magnifice ſuſceptos magnificis veneremur donatiis; quæſtoribus deinde quæſtus exſoluatur cenſualis: debetur enim Cæſari, quod Cæſaris eſt, debetur, ne læſæ criminemur Maieſtatis.* Legatorum itaque præcipui prius viui exoſſantur, deinde cutes eorum corporibus exutæ partim auro, partim alga farcinantur viliſſima, humanaque pelle ſed inhumane veſtitum metallum cum hac remittitur epiſtola: *Regi Regum Alexandro rerum imperatrix Polonia: Male alius imperat, qui ſibimet imperare non didicit. Neque* B *enim gloria dignus eſt triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat. Tuæ ſiquidem ſiti nullum eſt refrigerium, nullum temperamentum: imo quia nuſquam eſt tuæ cupiditatis modus, vbique tua mendicat paupertatis tenuitas. Licet tamen inſatiabilem tuæ voracitatis abyſſum mundus ſatiare non poſſit, tuorum ſaltem vtcunque refocillabimus eſuriem. Nec te lateat, locum apud nos non eſſe loculis: ideo præſentia Xeniola fideliſſimis tuorum capſidilibus commiſſa. Polonos autem animi virtute, corporis duritie, non opibus ſcito cenſeri. Non eſſe igitur ipſis vnde tanti Regis vel tantæ belluæ rapidiſſima poſſit expleri ingluuies. Abundare tamen eos vere theſauris* C *inuentutis non dubites, quibus anima non ſopiri, ſed tecum prorſus poſſit extingui auiditas.* Ocius, inquit Alexander, *ocius ad nos vſque protrahantur tanti commentores flagitii: exquiſitiſſimis ocius plectantur ſuppliciis imo ſtirpitus eos eradicari conuenit, ne aliis, auſum pariat temeritatis impunitas.* Quotquot igitur ad propulſandas proficiſcuntur iniurias, prælio commiſſo aut cadunt, aut occidunt; inter quos Regis quidam vinculis mancipantur. His auditis *Alexander. Multum*, inquit, *ſibi adiicit virtus laceſſita: hinc tandem dignum eſt, vt mea indignationis virga viſitentur.* Perinfinitis itaque hoſtium copiis vndique verſum Poloniam irre- D pentibus ipſe, præambula Pannoniorum obſequela, per poſticum ingreditur Morauiæ; alas exercituum expandit, victoriaque Cracouiæ ac Sileſiæ ſubactis prouinciis, perpetui operis mœnia ſolo proſternit, redigit in fauillas, ſulco diſciſſas vrbes iubet ſale conſpargi. Hinc dum vlteriores aggreditur prouincias, omnium armis inuictus ſimplicis aſtu homuncioli conficitur. Omnibus enim de ſalute deſperantibus quidam aurificii arte præditus galearum & clypeorum formas ex quouis ligno ſeu ſubere præcipit effingi, quarum quaſdam lithargyrio, alias felle ſuperliniuit, eaſq; ex oppoſito Solis, quo magis reſplendeant, in celſo montis erigit cacumine. Quibus

Argyraspida, inuictus *Alexandri* exercitus, visis, acies ordinatissimas eminere suspicantur. Itaque præcipites è castris euolant, passim diffcurrunt, hostes hinc inde quæritant, quos putant diffugio dilapsos. Illas namque armorum vmbras, ille ingenii artifex dudum flammis iniecerat, ne vllum doli deprehendi possit vestigium. Iusserat non paruam robustorum manum in insidiis delitescere. Proinde prima discurrentium portio incaute in insidias incidit, occupatur, prosternitur, occisorumque armis victores induũntur, se *Argyraspidarum* socios simulant, & quotquot ex *Argyraspidis* eis iunguntur, in ore gladii absorbentur, ne vnus quidem ex eis remansit. Cuius fiducia successus, sub eadem *Argyraspidarum* simulatione *Alexandri* castra ingrediuntur, insignia præferentes victoriæ. Credunt Alexandritæ suos de hostibus triumphasse: eminus præsalutant, venientes gratulantur, assaueni quasi sociorum triumpho. Sed inermes à Polonis obruuntur, & improuisi inter prælia Argyraspida Lechitæ signa proclamant. Nunciatur Regi non hostium impetum, sed inter suos seditionis esse tumultum. Quem cum increbrescere videret, non sedari, hostiles turmas coadunat suis, se credens *Argyraspidu* ferre subsidium. Sic in seditionem versi plures mutuis quam hostilibus concidere vulneribus. Vix tandem dolo deprehensò cum perpaucis *Alexander* euasit inglorius. Sic cessauit exactor, quieuitque tributum.

COMMENTARIVS.

Post decessum *Vandæ* multis annis, fere centum, Poloni Rege caruerunt, sed tantum Woieuodam & duodecim gubernatores eligebant, vsque ad tempora Regis *Alexandri*. Qui cum fere vniuersum mundum sibi subiugasset, Poloniam sibi subiicere attentauit & ipsam tributariam facere. Eius Poloni nuncios occiderunt, & ipsummet *Alexandrum* plus per industriam, quam per fortitudinem à finibus suis ignominiose eiecerunt: sic quod ipse vix cum paucis turpiter euasit.

Circa literam notandum, quod Poloni perpensa cupiditate Magni *Alexandri* dominari ipsum sibi non admiserunt, quoniam ipsum vitiosum cognouerunt. Vitiosus enim non est dignus vt imperaret & aliis dominaretur, nisi primum vitia a se remoueat, & virtutibus insistat. Vnde *Tullius* in Paradoxis, paradoxo quinto: *Laudetur*, inquit, *imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur. Quomodo aut cui tandem imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? Refrenet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam caueat, auaritiam coërceat, cæteras autem labes repellat, tunc incipiat aliis imperari.* Bene ergo Poloni *Alexandro* scripserunt: *Male aliis imperat, qui sibimet imperare non didicit; neque gloria dignus est triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat.* Sicut enim liberalitate in principibus nihil est gloriosius, sic auaritia seu cupiditate nihil est deterius, vt inquit *Tullius* lib. I. de officiis.

EPISTOLA IX. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.

Confirmans præmissa in præcedenti Epistola.

Rem miram, sed fidei plenam. Est enim liber epistolarum *Alexandri* ducentas pene continens epistolas, in quarum una scribit *Aristoteli* in hunc modum: *Ne de nostro statu semper sollicitum dubia distineat hæsitatio, noueris, nos apud Lechitas peramplissime prosperari. Est autem vrbs famosa Lechitarum, septentrionali Pannoniæ lateri coniunctissima, quam Caranthas dicunt, plus viris quam opibus, plus arte quam situ munitissima: de hac & contiguis pro voto triumphauimus.* In ea vero, quam rescribit *Aristoteles*, sic habetur: *Fama est de* Caranthis *Lechitarum te cum tuis triumphasse; sed hac gloria triumphi tui vtinam titulis nunquam accessert. Ex quo enim tributum ignominiæ tuorum infusum est intestinis, ex quo Lechiticos expertus es Argyraspidas, tui rutilantia solis apud multos deferbuit, imo tui visum est imperii mutasse diadema, quod vere verum fatear, de quibusnam hoc dicatur, nisi tuæ narrationis beneficio vsque hodie non intellexeram?* Sed stupenda prorsus virorum audacia non lacessita, non adeo vlla re læsa, ab *Alexandro Carantharum* ciuitas, cui dum aliæ ciuitates aperirent aditum, prima *Caranthas* clausit ab eo portas. Cui scripsit *Alexander*: *Si sapitis, valebitis; sin autem, non.* Illi autem sanguinei non inspecta reuerentia nuncios eius cruci affixerunt. Nec vero minus tam subtile viri mirandum artificium, quo tam aduertens ingeniorum artifex potuit circumscribi. Non minus etiam dissimilitet *Darii* copias idem *Alexander* elusit; quas dum suas longè videret disparès, iussit alligari ramos caudis & cornibus boum, vt etiam syluæ ipsum comitari viderentur.

COMMENTARIVS.

Refert duas epistolas, quarum prima est *Alexandri* ad *Aristotelem* de suo felici successu. Secunda est *Aristotelis* viceuersa ad *Alexandrum* responsiua, de suæ potestatis diminutione ac sui imperii & dominii cessione. Postquam enim *Alexander* per Polonos sic pudorose fuit deuictus, amplius à vastatione dominiorum cessauit, & vsque ad mortem in pace quieuit; quia ipsum nulla gens propter deiectionem sui, sicut prius formidauit, imo contemtui habuit; miraturque *Ioannes* de tam ingenti Polonorum fortitudine & audacia, per quam plus, quam per *Carantharum* confusa est, sic *Alexandri* claritudo. Miratur insuper de hoc, quod *Alexander* sic propulsus est per Polonorum industriam, cum non modica confusione extra Poloniæ confinia.

Sic enim ipsum *Leszko* ingeniose superauit, quem-

quemadmodum ipse *Darium* imperatorem per altum similem elusit, dum etiam cornibus & caudis ramos fecit alligari, vt ipsum sylux cernerentur coneomitari. Quod *Darius* videns *Alexandro* se subiecit & tributarium fecit.

Notandum, *Sanguinus, ni*, est quædam parua arbor cuius fructus & cortex est sanguinei coloris; vnde *Sanguinetum, ti*, locus vbi abundant Sanguini; vnde etiam *sanguinium, nii*, id est, signum Pacis. De Sanguine enim scriptum: Factum in signum pacis mittebatur.

EPISTOLA X. MATHÆI
Episcopi Cracouiensis.

De Leszkonis in Principem Sublimatione.

IDeo ille tam saloberrimæ artis Magister Patriæ, quam saluauerat, Princeps constituitur, nec multarum post virtutum coadiutus B meritis, Regiæ dignitatis celsitudine insignitur, estque dictus *Leszko*, id est, alius; eo quod alsu plures hostium confecerit, quam viribus.

COMMENTARIVS.

Leszko in Principem creatus & in Regem sublimatus propter sua merita, quibus Patriam industrie saluauit, & ab hoste protexit per suam artem saluberrimam.

Notandum, quod quemadmodum Regnum Romanorum & aliarum gentium tegna non semper principes genere aut nobiles seu insignes rexerunt, vt *Vespasianus, Adrianus*, & plures alii, de quibus refert *Franciscus* Poeta lib. 2. cap. vlt. qui non clari stirpe extiterunt, & tamen eximie Rempub. rexerunt: C sic etiam & Regno Poloniæ non semper Principes, vel de clara stirpe existentes, sed aliquando de stirpe hnmili, virtute tamen insigniti, præfuerunt. De numero quorum fuit *Leszko* primus, qui pro eo, quod solerter saluat Poloniam de manu forti, imo inuicta *Alexandri* Magni, in Principem fuit electus; & demum meritis sibi amplioribus cooperantibus in Regem fuit coronatus. Et merito: Nihil enim sic ad dignitates promouet, & attollit, sicut virtus. *Per illam enim, secundum Franciscum* lib. 2. cap. vlt. *tute ad supremos gradus ascenditur, cuius colle deserto, sciunt se Reges in tumulo stare.* Vnde & *Alexander* D Macedo hortulanum virtute insignitum in Asia Regem fecit, & fuit ex suis actibus laudatus.

EPISTOLA XI. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.

De Recommendatione Polonorum.

NEmo fontium scaturigines in imo stupet; nemo cedros in conuallibus admiratur: sed nec ego admiratione dignam duco in humili virtutem. Omnium enim est nutrix virtutum humilitas. Sed eas in humilibus sæpius reprimi solere, quam remunerari. Quippe quod virtus humilis Sol apud Antipodes, titilare tamen non desinit apud eos, quos animi generositas non relinquit. Vnde enim Zostenea, licet ignobilis, Dux factus est Macedonum? Hic enim Gallos exultante victoria compescuit, hic Macedoniam ab eorum populatione defendit; ob quæ beneficia multis nobilibus Regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipse præponitur. Qui cum Rex ab exercitu appellatur, ipse milites non in nomine Regis, sed in nomine Ducis iurare compellit. Quo in facto inuidiam potentiæ declinauit, non apicem dignitatis depressit.

COMMENTARIVS.

Polooi recommendati fiunt pro eo, quod exigentibus *Leszkonis*, licet plebeii, quia aurifabri, beneficiis & virtutum laudabilium meritis, primo in principem, deinde in Regem ipsum præfecerunt. Quanquam etiam apud nonnullos virtutes in plebeiis non præmiantur, sed supprimuntur; apud enim probos & virtuosos semper præmio virtutis dignificantur & præmiantur. Quales eo facto procul dubio fuerunt veteres Poloni, qui virtutes *Leszkonis* aurifabri industrii, benefici & virtuosi, dignis præmiis dotauerunt, cum ipsum in Regem præfecerunt. Sic etiam Macedones *Zostenem* plebeium propter sua beneficia, quibus Gallos vincens compescuit, & Macedoniam à depopulatione defendit, in principem elegerunt, & multis aliis nobilibus non ita meritis prætoptauerunt. Qui sic dignitate insignitus regia, humilis extitit; non enim se Regem, sed principem appellari fecit: & propter hoc multorum inuidiam euasit, & gloriam suam plurimum adauxit. Quod autem plebeii virtuosi perhibentur, multis exemplis hac in litera deducitur. Quoniam scaturigines fontium in locis decliuibus oriuntur, & cedri in vallibus generantur: sic & virtutes in plebeiis & humilibus fomentantur, quia humilitas est seminatium omnium virtutum.

Notandum. Cedrus est arbor, quam Græci *Cedron* vocant, eo, quod est ardentis humoris, & est imputribilis. Et secundum *Isidorum*, est iucundi odoris & diu durans, nunquam à tinea vel teredine, id est, ligno-rum verme extenuatur. Et nascitur in Creta, Africa, & Syria, & retinet virorem suum semper, & odor suus fugat serpentes & omnia venenata.

Item. *Antipes, dis*, est populus subterraneus, contra nos habens pedes, vt quidam putant. *Antipedos* etiam est genus monstri in Lybia, plantas habens versus crura, & octenos digitos in plantis.

EPISTOLA XII.
MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De Leszkonis secundi in Regem Poloniæ mirabili sublimatione.

FUit & alius post hunc eiusdem nominis princeps, sed alio pacto *Leszko* nuncupatus.

A.C. 804. tus. Orbata namque Rege Polonia, dum de Regis successione contenderet, seditionis pene obruitur tempestate, singulis primorum tyrannidem occupare ambientibus; diuque non sine prælio & periculo ea conflictione agitati, eligendi tamen censuram Principis, priuatorum deserunt arbitrio; vtpote, qoorum insuspecta videtur simplicitas, & a quibus relegata est omnis ambitio; seque iureiurando vtrique obstringunt: Eligentes quidem, ne fauore personali declinent; ne de via emolumenti exorbitent; ne atrocioris metu potentiæ distorqueantur, ab eo, quod poblicis perspexerint commodis expedire; reliqui vero, ne cui ab eligentium liceat arbitrio discedere. Et quoniam non facile se offert discordantium votorum concordia, multis quidem deliberatum, sed perpauculis responsum. Vitis, inquiunt, propagatissima petulantibus & maculosis equorum coriis exteratur. Vitis hoc regnum est: equi effrænes vestra elatio; in qua quot affectionum sunt contrarietates, tot maculæ. Eligatur ergo stadium, figatur meta, & cuius equus maculis distinctior primus omnium metam contigerit, eum Regem debete censeri. Conniuent singuli, affauent vniuersi, stat fixa omnium sententia; sed executio procrastinatur sententiæ. Videre horum studia, illorum solertiam per exercitamina currentium, vora diuersorum. Porro experiissimæ agilitatis plerisque sudantibus, quidam occulta ingenii nititur versutia, artis ope frerus Vulcaniæ. Omnem namque stadii planiciem ferreis conserit exigonis, modica intercapedinis semita, cautis annotationibus distincta; vt dum alios clam exigonorum concursu præpediret, ipse per semitam expeditior cursus brauio potiretur. Sed dolus, arsque doli, vincitur arte, dolo. Duo enim fortuna tenues, conditione humillimi iuuenes, de peditum celeritate altercantur; tanta pignoris quantitate se obligant, vt victus celeriorem nunquam nisi Regis nomine audeat salutare. Cumque inuicem collodio vacarent, Decet, inquiunt, vt pro nostræ coronæ victoria in campo Regii certaminis decertemus. Hic in primo consistunt ac subsidunt impetu, aculeis osse tenus plantas confixi. Qui post longam exigonorum admirationem astum coniiciunt, dolum semitæ deprehendunt, & diligenter quærunt insidias, omni prorsus dissimulata notitia. Et quia, vt assolet, Insperatæ appetitum rei sæpe suggerit occasio, vterque ambitum concipit, vterqoe suam secum versat industriam. Adest dies edicti, consedit sacri Senatus reuerentia, astat spectata procerum venustas, iuuenum arridet vernantia, inter cæteros imo præ cæteris ille doli magister, semitæ fidit subsidio, sed & cursorum alter spe non citerior, qui omnem equi calcem ferreo muniuerat tegmine. Nam reliquus longe à turba non solum exceptus, sed etiam auersus tacita meditatur suspiria. Ptimo itaque & iterato ac tertio dato signo, omnes ex directo prosiliunt, ille transuerso rapitur cursu, non sine quodam vulgi ridiculo. Cumque omnes exigonorum inuoluuntur periculis, ille longi anfractus emerso intuitu, metæ tandem accelerat, quam socius eius ante ipsum occupat, & Rex omine infaustissimo salutatur. Læsa enim vniuersitas, vt equi vidit ferramina, eum dixit doli esse aotorem. Et qoia dolus nolli patrocinatur, vltimis affectus suppliciis membratim discerpitur. Ille vero vulgo ridiculus, iudicio Magistratus regnum adipiscitur. A.C. 804.

COMMENTARIVS.

Postquam primus *Leszko* sine prole decessit, inter Regnicolas Lechitarum multa disturbia fuerunt suscitata, pro eo, quod multi nobilium Dominium Regni Poloniæ volebant occupare. Nobilibus tandem & communitate conoenientibus extitit diffinitum arbitrio eligentium, vt quicunque in equo prior ad statuam accurreret, siue ad metam, hic Rex ab omnibus haberetur. Vnus autem gubernacula ambiens regni, arte fabrili, campi latitudinem per quem cursus subiri debuit, ferreis exigonis caute suppleuit: vna tamen semita, per quam solus incederet, vacua dimissa. Duo tandem iuuenes agiles, ad statuam se currere obligant, vt victus præcursorem semper Regem nominaret. Comque ad metam per campum cursui deputatum currerent, statim exigonis eum occulte conspargunt. Adueniente itaque die deputato, quo equestres deberent currere, ille dolosus semitam, qoam non sparserat, attentat. Vnus vero iuuenum cursorum prius aculeis offensorum calces equi sui adeo sic muniuerat, quod aculeis ferreis lædi minime potuisset. Alius vero non valens currere cum equestribus in plano, non sine populi vehementi ridiculo, cursu rapitur per anfractus campi transuersos; qui tandem metæ appropinquat, quem socius suus cursor prius pedester, iam vero equester præambulat; vnde & Rex ab omnibus nominatur. Hi autem quorum equi ab exigonis fuerant læsi, considerantes equum præcurrentis babata integra in calcibus habere, dolum eius cognouerunt, quem *Leszkonem*, id est, dolosum appellauerunt, & tandem sententia per ipsum data membratim discerpitur: & ille pedester derisus per vulgum, correns per anfractus, loco sui per Proceres Regni & vniuersitatem populi in Regem assumitur, & Rex ab omnibus salutarur, *Leszkoque* secundus, nomine *Leszkonis* supplicio traditi ob omnibos nuncuparur.

Nota circa literam. *Stadium, dii,* est octaua pars milliaris, qua vtuntur Græci in metiendis viarum spatiis auctore *Hercule.* Qui

804. Qui dum esset fortissimus & nimii caloris, fertur vno anhelitu centum viginti quinque passus potuisse currere; & quia ibi finem currendi fecit, stadium a stando ideo nuncupatum est.

EPISTOLA XIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Qua approbatur Epistola antecedens, de mirabili Leszkonis in Regem electione.

SI latet, ars prodest; confert deprehensa pudorem.

Alter honoris onus fert sapius, alter honorem.

Sed ô Regem transfelicem! qui dum creatur, momento fit perpetuus, perpetuo momentaneus. O magnæ Vigilantiæ principem, cuius oculus somnium in principatu non vidit. Sed malim certe, vt ridiculo sim serius, quam serio ridiculus. Non sine cachinno quidem, hinnitu tamen equi *Darius* Regnum adquirit. *Stratonis* quoque, licet à multis derisa, profuit subtilitas. Serui namque Tyrorum factiose conspirant, dominos cum liberis omnes occidunt, lares dominorum occupant, Regem inter se creare intendunt, eum scilicet, qui Solem orientem primus vidisset. Vnus ex seruis domino suo iam seni & filio sua paruulo pepercerat. A quo seruus informatus, cum omnes in vnum campum processissent, cæteris orientem spectantibus, plus occidentem intuetur. Aliis ridiculum, nonnullis videri furor, Solis ortum in occidenti quærere. Vt autem primo dilucere cœpit, hic primus fulgorem Solis in summo fastigio ciuitatis ostendit. Tunc intellectum est, quantum seruilibus dominorum ingenia præstarent. Itaque dominum eius *Stratonem* Regem creant, post quem & filium, deinde ad nepotes eius regnum deuoluitur. Adeo sub quodam simplicitatis palliolo elegit delitescere prudentia, cum semper sit inimica virtuti ostentatio.

COMMENTARIVS.

Leszkonis electio, quod fuit mirabilis, confirmatur per duo similia. Primum, Quia *Darius* fuit ridiculose scil. per equi hinnitum in Regem electus. Secundum. Quia *Strato* fuit in Regem fortunate electus: Seruum enim suum, qui sibi & filio suo à morte pepercerat, qualiter Solem orientem prius omnium videret, edocuit. Sic etiam non est mirum, quod *Leszko* secundus per cursum pedestrem in Regem est sublimatus. Sapienter enim egit, quia artem suam & astutiam occultauit. Cuius socius in babatis equi integris astum suum publicauit. Quare *Leszko* eius dignitate regia insignitur, qua temporibus vitæ suæ & in filiis suis & nepotibus potitur: Socius vero eius eadem die, qua creatur in Regem, ignominiose deiicitur, ac membratim discerpitur. Vbi tantæ felicitatis extitit, quod, dum creatus est in Regem, momento fit perpetuus, & perpetuo momentaneus. Itemque 804.
ergo magnæ vigilantiæ fuit, quia oculus suus
A ipso regnante somnum non cognouit. Melius ergo *Leszkoni* euenit ex ridiculo, quam illi ex serio. *Leszko* enim deridetur, sed tandem in Regem electus perpetuatur; hic vero in Regem eligitur, sed cito turpiter deiicitur. Honorem *Leszko* suscipit, pro quo iste astute laborauit: & merito; quia iste astum suum prodidit, propter quod ei nocuit: *Leszko* vero abdidit, id est, occultauit, ideo sibi profuit. Astutia enim occulta prodest, cognita nocet, nec vnquam mala fides & fraus vtilis fuit.

Circa literam notandum. *Trogus Pompeius* scribit Lib. XVIII. hoc modo. *Cum serui Tyrorum dominos occiderent, domos & vxores eorum inuaserunt, vnus ex seruis misertus est domini sui. Et cum illi serui vellent ex se il-*
B *lum Regem esse, qui primus Solem orientem vidisset, ille seruus ad dominum suum* Stratonem *detulit, qui eum informat, vt cum in campum processissent, cæteris orientem spectantibus, solus occidentem intueretur. Et cum dies aduentare cæpit, fulgorem Solis in summo fastigio ciuitatis ostendit. Et quia non seruilis ingenii ratio visa est, requirentibus autorem, de domino confitetur: & tunc intellectum est, quantum dominorum ingenia seruilibus prastarent. Illi ergo serui,* Stratoni *ac filio suo concessa venia,* Stratonem *in Regem creauerunt; post quem ad filium eius, deinde ad nepotes regnum est translatum. Et quia celebre fuit facinus ser-*
C *uorum toti orbi; ideo* Alexander *magnus, vltor publica securitatis, omnes qui pralio superfuerunt, scilicet, quando eos expugnauit, ob memoriam veteris cadis crucibus affixit, eorum vrbe expugnata, genus tantum* Stratonis *inuiolatum seruauit, regnumque stirpi eius restituit.*

EPISTOLA XIV.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De Leszkonis secundi dominio ac regimine, eiusque moribus in eodem dominio obseruatis.

HVic vero tantum animositatis exercendæ fuit stadium, vt plerisque hostium robustissimis singulares indixerit confli-
D ctus; à quibus non solum vitam, sed & regna & fortunas extorsit. Cui dum hostis deerat existens, suos aut contra se, aut inuicem dimicaturos primus inuitabat. Tantaque illi fuit prodigalitas in omnes, vt sibi mallet ex virtute nasci egestatem, quam ex tenacitate abundantiam; vt se prius egere pateretur, quam egenis denegare subsidia, vel bene merentibus non dependere stipendia. Nec defuit illi soror honestatis, amica prudentiæ, Sobrietas. Huius enim mensæ, huius conuiuii hæc habita est circumspectio, vt nec vltra, quam natura iussit, nec citra, quam honestas imperauit, aut exigi liceret,

804. cetet, aut impendi. Solertior illi cura, plus animi placere dotibus, quam corporis. In quo illud inter cætera emicuit humilitatis in- A signe: quotiescunque namque regalibus eum insigniri, regia, vt assolet, poposcisset dignitas, originariæ non immemor conditionis, In habitu sordido prius onestram conscendit, regalem ornatum scabello pedum superponens. Subinde regiis decusatus insignibus, scabello insedit, illis extremæ paupertatis panniculis in supremo onestræ suggestu reuerentissime collocatis.

COMMENTARIVS.

Leszko iste secundus, quanquam ex stirpe humili processisset, magis tamen virtutum titulo clarescebat. Quadruplici autem virtute præcipua in litera recommendatur. Primo in fortitudine. Fortis enim adeo extitit, B quod multos hostes suos licet fortissimos superauit, a quibus regna & bona temporalia recepit; & dum hostibus caruit, cum suis regnicolis actus militares exercuit. Secundo commendatur de liberalitate. Maluit enim deficere ex liberalitate, imo verius prodigalitate, quam abundare ex auaritia seu cupiditate. Præelegit enim per se pati defectum, quam mendicantibus non exhibere profectus, & seruis non persoluere salaria & ipsorum quæstus. Tertio recommendatur de sobrietate. Sobrius enim fuit, quoniam in sua mensa vel conuiuiis nec plus nec minus patuit, quam honestas exigit; sic quod semper sibi cura & sollicitudo fuit, vt plus C virtutibus animi claruisset, quam virtus corporis splenduisset. Quarto recommendatur de humilitate, præ cæteris enim virtutibus humilitatis virtute erat insignitus: Nam quando in Regia Maiestate debuit residere, prius indutus vestibus vilibus onestram conscendit. Deinde induebatur vestimentis regalibus, iuxta se tantum vestibus vilibus suspensis & collocatis in memoriam status prioris, in signum vero humilitatis.

EPISTOLA XV.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua referuntur plura laudabilia de Leszkone secundo.

ET hoc sane perdocuit Regem plus humilitate decorum, quam purpura conspicuum, imo nec hominem censeri, nedum principem, quem ab aliis non secernit humilitas. Vnde Græcis diu fuit solenne, vt qua hora sufficiebatur imperator, in exciso locaretur mausoleo, priusquam in imperiali throno assedisset. Cuidam etiam Regum inter Epulas astans, crebro suggerebat paruulus dicens: *scire eu moras*, quod interpretaretur: *Domine in morirris*, quasi vtrique diceretur: Principem te elegerunt, noli extolli, sed esto quasi vnus ex ipsis. Memento, quia cinis es, & in cinerem reuerteris. Sic te stare putes, si stans cecidisse vereris. Sic re virtutes, si res virtute mereris. 804.

COMMENTARIVS.

Humilitas Regi permaxime est necessaria. Plus enim humilitas Regem decorat, quam purpura clarificat. Imo nedum princeps, sed nec homo iuste appellatur, qui non humilitate decoratur. Ideo Græci, quando Regem creabant, ipsum ad humilitatem inducendo primum in sepulchro collocabant. Apud eosdem Græcos consuetudo erat, quod Rege in conuiuio residente, puer clamabat: *Rex tu morieru*, per quæ verba ipsum ad memoriam mortis inducebat, & ad humilitatem habendam excitabat. Mortis enim memoria facit hominem se contemnere & humilem semper esse.

B circa literam notandum. Princeps superbus nomine Principis censeri non meretur. Etenim patet de *Nebuchodonosor*, qui dum eleuatus in superbiam fuit, corruit, sensum perdidit, & tanquam brutum cum feris vixit: humiliatus tamen postmodum in Regnum restitutus fuit. Eatenus Reges & Principes, qui debent esse præ cæteris clari, debent superbiam maxime deuitare, quæ est mater omnis obscuritatis & humilitatem prosequi, quæ est origo omnium virtutum. Vnde *Franciscus* lib. I. cap. 4. *Fundamentum vere*, inquit, *virtutu est humilitas, nec tanta claritas vlla est, quam elatio non obscurescat: Ille qui clarissimus creatus est, sequr ipsum efferent,* C *non obscurus tantum, sed princeps fieri meruit tenebrarum. Mutatus est enim ex angelo in diabolum; quod si illi accidit, quid alii de se sperent?*

Item notandum iuxta *Tullium* lib. I. de officiis & *Boëtium* de Consol. Largitas facit Reges famosos & claros, ideo refert *Polycratus* lib. 4 cap. 14. quod *Titus Vespasiani* filius, ratione liberalitatis factus fuit amabilis atque sui Patris auaritiam tanta liberalitate curauit, vt tota eius complacentia in largiendo foret, quod vltra posse dona committebat. Qui dum redargueretur, dicebat: *Nemo a facie Principis debet recedere tristis.* Vnde cum quodam die nihil contulisset, ait: *O amici* D *mei, totam hanc diem perdidi.*

EPISTOLA XVI.

MATHAEI, Episcopi Cracouiensis.

De tertii Leszkonis Regimine.

HVius item filius non tam patris imperio, A.C. 810.
quam paternis multa adiecit virtutibus. Qui *Iulium Cæsarem tribus* fudit præliis, qui *Crassum* apud Parthos cum omnibus copiis deleuit: cuius ori aurum infundens, *Aurum*, inquit, *sitisti*, *Aurum bibe.* Nam & Getis & Parthis ac Transparthanis regionibus imperauit. Huic tandem *Iulius* iure affinitatis gaudet fœderari; sororem nomine *Iuliam* eius matrimonio sociat, eique iure dotis a fratre

BAVA-

810. BAVARIA, donationis vero propter nuptias a viro Sambiensis coodonata est Prouincia. Hæc geminas fundauit vrbes, quarum vnam a nomine fratris *Iulius*, quæ nunc *Lebusz*, aliam a proprio vocabulo *Iulin* iussit appellari, quæ nunc *Lublin* nuncupatur. Quoniam etiam *Iulius* hoc ex pacto Romanorum Senatus in se cooflauerat inuidiam, qui quasi hostis, non quasi ciuis, Romani propagationem artauit imperii, hostium illectus amplexibus; & quos magis decuisset seruire, docuisset imperare: ea quæ nomine dotis dederat, a sorore nititur extorquere. Qua ex causa soror eius passa est repudium, paruulo filio, cui nomen *Pompilius* apud virum relicto. Pellex autem eius, quæ præsentem etiam æmulata fuit Reginam, loco Reginæ succedit. Hæc odio æmulæ ab amoris auspicio, quo Regem deuinxerat, prædictarum Vrbium nomina transmutauit. Ex hac & aliis thoris minus legitimis, viginti filios perhibetur *Leszko* suscepisse, quibus toridem principatus assignauit, quibusdam ducatus, aliis Comitias seu Marchias, nonnullis regna distribuens. *Pompilium* vero iure primogenituræ Regem omnium statuit: cuius nutu, non Slauiæ duntaxat monarchia, sed etiam finitimorum gubernata sunt imperia. In cuius deuotissimis obsequiis fratrum turba pio visa est contendisse certamine, quem taota reuerentia, taota coluere dulcedine, vt etiam paruulum eius filium paterni nominis *Pompilium* suffecerunt: nulla prorsus detractione, nullo liuoris zelo distorti.

COMMENTARIVS.

Leszko secundus est mortuus clarens insignibus virtutibus, vnico filio *Leszkone* nuncupato, derelicto. Cuius siquidem *Leszkonis Iulius Cæsar* Romanorum, Regna Slauorum suo subiicere contendens imperio, etiam fines Lechitarum inuasit. Cui præfatus *Leszko* cum suis Lechitis resistens pro viribus fortissimis ter cum ipso conflictum habuit, quibus ipsum superauit & maximam gentem ipsius prostrauit. Et de isto refert *Valerius* libro de vita Cæsaris. Hic etiam *Leszko* quendam Tyrannum *Crassum* Regem Pruthorum in Prussia prælio commisso deuicit, omnibus ipsum bonis expilauit, aurumque liquatum in os eius infundi fecit, dicens: *Aurum sitisti, aurum bibe.* Hic insuper *Leszko*, GETIS, id est, PRVTHENIS & PARTHIS, id est, RVTHENIS & aliis Regionibus, vsque ad orientem post Ruthenos imperauit. Videns igitur Cæsar *Iulius Leszkonis* potentiam, fœderauit secum amicitiam, sororem enim suam *Iuliam* in Slauiæ partibus existens, tradidit sibi in vxorem, terramque Bauariæ loco dotis sibi assignauit. *Leszko* vero *Iuliæ* pro donatione, loco deuirginationis terram Sambiensem sibi tradidit. Hæc *Iulia* duas ciuitates fortissimas de voluntate sui mariti construxerat, quarum nomen vni fratris *Iulius*, quæ nunc *Lubusz* in Saxonia, alii vero *Iulin*, quod nunc *Lublin* dicitur, imposuit. Hæc *Iulia* quando filium cum viro suo *Leszkone* genuisset, & fratri suo *Cæsari* nunciasset, *Iulius Cæsar* cum adhuc in Slauiæ partibus moram faceret, de ortu nepotis lætus effectus, *Pompilius* nomen sibi imposuit. Cum autem *Iulius* de Slauia cum Lechitarum gente ipsum concomitante Romam rediisset, & Lechitæ ipso sic conducto, ad propria reuenissent, Romani *Iulio* multum molesti extiterunt, pro eo, quod Bauariam imperio subiectam Romano, ditioni Lechitarum subdidisset. Ipse timore ductus donationem de Bauaria per ipsum factam reuocat, propter quod *Iulia* soror sua à *Leszkone* Rege Lechitarum repudium fuit passa, *Pompilio* filio paruulo apud *Leszkonem* derelicto. *Leszko* igitur vxore sua legitima repudiata, de aliis vxoribus seu concubinis viginti filios genuit, quibus Terras maritimas, Ducatus & Prouincias assignauit; quorum nomina sunt ista. *Boleslaus*, *Cazimirus*, *Wladislaus*, *Wratislaus*, *Oddo*, *Barnimus*, *Przybyslaus*, *Przemislaus*, *Iaxa*, *Stemianus*, *Semouitus*, *Semomislaus*, *Bogdalus*, *Spiczigneus*, *Spiczimirus*, *Zbigneus*, *Sobeslaus*, *Wissimirus*, *Czesemirus* & *Vislaus*. Ex his aliqui castra & ciuitates, quas fundauerunt, suis nominibus intitulauerunt. Quibus pater iuxta mare septentrionale, vsque ad Vestphaliam, Saxoniam, Bauariam, Duringiam, singulis singulos principatus assignauit. *Pompilium* vero primogenitum in Regem omnium constituit, atque coronari iussit. Terræ autem prædictorum principum fuerunt istæ. *Boleslai* Pomeraniæ inferior, *Cazimiri* Cassubia, *Wladislai* pars Vngariæ, quæ inter fluuios Cisam, Dacubium & Maclianam consistit. *Iaxa* Serbia, *Wratislai* Rama, *Przybyslai*, *Oddonis* Dituvonia, *Przemislai* Zgorzelicia, quæ nunc Teutonice Brandenburg appellatur, & cæteri cæteras terras & districtus in Slauia & Carinthia, quæ circa fluuios Orbeam, Odram, Bilauam dolosam, Vtram, Brzecznicam, Varnam, Haluiam, Sprovvnam, Hylam, Drzevvnam & circa alios dominio perpetuo possederunt; quorum duo *Vislaus* castrum dictum *Miedzyboze*, & *Sobeslaus* aliud Castrum, *Dalen* dictum, quod *Dalemburg* Teutonice appellatur, *Czesemirus* autem partem *Dituvoniæ*, quæ nunc *Olsacia* dicitur, & *Vissimirus* Castrum *Valen* dictum in ripa maris septentrionalis, vbi nunc ciuitas nomine suo *Wissimiria* sita est, fundauit. Fuerunt etiam Castra principaliora principum prædictorum versus occidentem & mare septentrionale vt *Brzemia* dictum, inde, quia pondus inimicorum, vt puta Vestphalorum, 810.

Vinc. Kadłubkonis Hist. Pol. Lib. I.

810. lorum & Frizonum & aliarum nationum sufferebat, sæpius ipsos inuadendo, eisque resistendo. Item Castrum *Lyma*, quod nunc *Limburg* appellatur: dicitur namque *Lyma*, quia petra latissima in medio camporum erupit. Vnde sicut Slaui splendorem Lunæ in nocte lucentis Lunam appellant; sic Castrum prædictum in camporum planicie splendens, *Lunam* appellant. Fuit etiam ibi ciuitas maxima, quæ *Baruik* vocatur; consuetudinis enim Slauorum, ciuitates vicos appellare. Vicus enim in Slauonico proprie dicitur ciuitas in qua forum exercetur. Nunc aliquando dicunt, transeamus ad ciuitatem, sed Vandalus ad *Wick*: & sic *Bawik* a fluuio, qui ibi fluit à vico, sic & *Szlegwik* a *Sledz*, qui in Slauonico halec dicitur. Item castrum *Pierszyn*, quod Castrum quidem Imperator sub rege Slauorum per fraudem accepit, & cuidam nobili *Micloni* nuncupato de *Dolewo*, aliis de *Dalemburg*, fertur donasse, & ipsum in comitem Seruiensinensem creasse. Quod castrum postea idem Imperator fraudulenter à filiis *Miclonis* accepit. Iste enim *Miclo* castrum quoddam in palude circa villam *Lubow* prope *Wismariam* ædificauit. Quod castrum Slaui olim *Lubeck* nomine villæ, theutonice vero ab ipso *Miclone Mickelburg* nominabant. Vnde ad præsens Princeps illius loci Micloonensis appellatur; Latine vero à camporum magnitudine Magnum Pole nuncupatur. Item castrum *Gilow*, item *Rostock* à desolatione aquarum, item castrum *Verla*, item *Szwanow*, item *Ostrow*, item *Trzebiofzow*, *Wologost*, *Czasni*, *Wolyniecz* & castra circa mare septentrionale sita fuisse scribuntur, quæ Poloni possederunt. Alia vero Castra Duces Saxoniæ, Marchiones Brandeburgenses, Duces Stetinenses possident; quibusdam tamen ex ipsis nouis nominibus, antiquis mutatis, quædam vero iuxta priorem impositionem nominantur.

Item notandum. Ex chronicis Romanorum elicitur, quod tempore huius *Lefzkonis* CHRISTVS de virgine Maria in Bethleem est natus. *Iulio* enim mortuo, *Octauianus* nepos suus sibi successit, sub quo Christus natus est. Imperante autem *Nerone* Romanorum principe, qui sanctum Petrum & Paulum Apostolos occidit, *Lefzko* felicissimus Regum Lechitarum in senectute carnis exsoluit debitum.

EPISTOLA XVII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Prouerbium commune ad concordiam viginti fratrum. Post obitum Lefzkonis, Pompilium, nemine contradicente, in Regem præfecerunt.

A.C. 815. RAra auis in terris fratrum concordia, Phœnix.

Rarior, vt socia nauiget aula rate. 815.

Ex lacu enim vaporans inuidiæ horrendum tempestatis naufragium, Regni socios inuoluit. Sed beata plusquam fraterna societas, apud quam plus pietatis valet religio, quam ambitus principandi persuadent. Cuius felicitatis gloria super omnes emicuit proles *Crocinii*. Hic siquidem *Crocinius*, cum Rex esset Arabum, septingentos filios, dictu pene incredibile, ex pellicibus susceperat. Quorum fiducia ex sanguinibus finitimorum magnum nomen comparauit, imo inuictissimos Regum insigni felicitate perdomuit. Quorum vtinam successibus nostri consensissent Pompiliadæ.

COMMENTARIVS.

Peractis deuoti *Lefzkonis* Tertii funeralibus, inter viginti ipsius filios tanta fuit concordia, vt filium eius *Pompilium* fratrem suum sine contradictione, ac quauis inuidia in Regem præfecerunt. Cum tamen concordia fratrum est auis rara in terris, Phœnice rarior, domus vero Regia concors & amica, nauigans in rate est rarissima, ideo quia propter inuidiam mutuam socii Regni non possunt esse amici: quilibet enim vult principari & nollet substerni: vbi igitur societas fraterna beata, imo plus quam beata censeri videtur & meretur. Hoc autem inter fratres habetur, cum plus reuerentia pietatis, quam desiderium dominandi intenditur, quod fuit in fratribus, filiis *Lefzkonis* viginti quatuor.

Notandum. Phœnix est auis Arabiæ, de qua dicit *Amb.* in Examerion: Phœnix quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atque ea vsque ad annos quingentos longæve procedit, quæ cum sibi finem vitæ adesse aduertit, facit sibi thecam de thure & myrrha atque ex humore carnis vermis exurgit paulatim atque adolescit, ac processu statuti temporis induit alarum remigia, atque in prioris auis speciem formamque reparatur.

EPISTOLA XVIII.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De Principatu nepotis Lefzkonis.

ELoquar an sileam? pudor est aperire pudorem;
Postulat in facie menda colore tegi.

Nam quali dignum putas memoria ignobile generis dehonestamentum, enorme pudoris prodigium? Ille siquidem meritorum regratiator beneficus, ille, inquam, Regum minor *Pompilius*, eximius cuiusdam Veneficæ debriatus illecebris, odiis gratiam, amicitias insidiis, cruore pietatem, fidem perfidia, tyrannide obsequia recompen-

815. pensans. Qui mulierum procacissima hosce sæpe supplantabat verborum flosculos: "Non est tranquillitati plurimum confidendum, quia intensior Solis serenitas in nimbos sæpius deferuescit repentinos, nec minus te tibi aggratulari conuenit, quasi iam portum securitatis teneas, qui nec dum fluctuum secessiones attigeris. Non vides prominentes vndique scopulos tuis comminari periculis? Beatum quidem te Regni facit sublimitas, securum pollicetur tui sanguinis murus inexpugnabilis. Dura loquor, sed vera tamen. Nec beatum dico, nec securum. Nulla est beatitudo, quæ suis languet viribus: nulla securitas, quæ suarum partium laborat fractione. Porro quot patruos habes, tot huius Regni minuta, tot quietis insidias. Dicunt enim decoratissimas orationes, volunt autem gloriam: nam sub rosa spinæ pungitiuum, sub graminis vernantia colubar delitescit. Patronos se asserunt non Patruos, non Patronos tantum, sed & Patres. Sentisne hæc, atque animo illabuntur tuo? Putas illos nuda nuncupatione delectari. Patruelitas certa nepotibus, Pupillis Patronatus, Filiationi paternitas poscit imperia: Hoc illorum imperium. Non vocali superficia signant, sed rerum priuilegiis ostendunt, nec vt illis imperares, te Regem creauerunt, sed vt interim quasi pendente imperio, quiuis illorum opportunitatem imperandi nanciscatur. Sæpe eamque pro tempore qualescunque inferunt stipites, vt surculus inseratur vtilior. Nec vero Regis te dignantur nomine, sed aut ludum te dicunt fortunæ, sed sui cuiusdam figmenti creaturam. Adde, quam crebro auitas tibi exprobrent virtutes, vt hostilibus expositum certius extinguant, non vt virtutibus exerceant; postremo te puerum esse nec quicquam nisi ludere oportera. Illi quidem quibusdam nugis velut seniorum te occupant consiliis; non vt prudentiorem reddant consulendo, sed vt occasiones contra te sucupentur cauillando, aut vt saltem tuæ vota iuuentutis retardent. Senes prorsus ridiculi, qui cum ipsi iuuenescant, adolescentes tamen quærunt decrepitos. Elige igitur seruus malis esse, an liber? tuus velis esse an alienus? semel beatus an semper miser? Scindi certe conuenit venam sanguinis prouidantiore sanitatis consilio. Non enim libera est vitis propagatio, nisi etiam rescindantur veri palmites, nisi falca omnino propagines amputantur." His & similibus ille persuasus, eadem iubente magistra se in lectum languoris ficte coniicit, amicos quasi consolandi gratia, seu consulendi necessitate iubet acciri; quibus & causam & diem sui obitus, quasi diuinitus relatum secretius insinuat, singulis quasi singulare secretum instillans: "De regni successore constituere vos conuenit, ma mea fata vocant, cui fatis fuerit remedii, vt sicut vestro regnauit munere, sic vestro videar immortalis beneficio. Mori namque omnino mihi noo videar, si vastra erga me viderim studia, si meas vobiscum concelebrauarias exequias. Nam quid ab eo spersuerim, qui, quod mortuo debet, viuenti nagaocrit?" Audires hinc veras, hinc fictas lamentationum voces, hinc suspiria, inde singultus, hinc planctus lugubres, inde horribiles vlulatus; hinc tunsio pectorum, inde palmarum sonat complosio, hinc torrentes manant riui lachrymarum, inde vix semitinctæ madent palpebræ; lacerant crinem virgines, matronæ vultum, habitum annosæ; auget omnium lamenta raginæ simulatricis eiulatus, quæ nunc virum, nunc singulos procerum luctuose amplexa, nescio qua dulci amaritudine, an amara dixerim dulcedine demulcet, vt iam non simulatis, sed lachrymosissimis omnes concutiantur singultibus; adeo vt ad lamentabiles illius modulationes fama sit imagines æreas fuisse lamentatas, & ad lacrymas eius statuas lacrymis manasse. Post funebres itaque superstitiones, quas etiam hodie in funeribus exercet gentilitas, lautissimis epularum excipiuntur delitiis, quos mero aliquantisper à mœrore solutos, Rex vt sese viserent postulat, & vicaria populorum adhortatione coram ipso blande consolentur; ex iucunda ipsorum confessione sui languoris nasci remedium, suaque vitæ extrema gaudio potius finiri, quam luctu occupari. "Quid, ait, ô Regina, quid mœstis madet fletibus? quid mœrore consumeris? viduitatem times? His certe viis ianuam viduitatis non es ingressura, imo in tot mei sanguinis superstitibus me semper puta superstitem; nunc patruorum præcipuos, amicissimorum intimos exhortatos esse velim, quorum velut siderum radiis recreor obtutibus, vt apud ipsos in te nostri viuat recordatio; vtpote, quoniam nostræ salutis reliquum, nostræ animæ nouerint esse dimidium." Iurant illi, se viuos prius velle sepeliri, quam eius infieiari beneficia. "Surrigatur, inquit Rex, poculum, surrigar & ego, vt omnes consalueri iubeam, vt valedictiuo inuicem fœderemur osculo, vt ex hoc dino nectare me præsorbitanta singuli delibent." Erat autem aureum poculum Reginæ ingenio artificiosissima elaboratum, in quo quantumlibet exiguus liquor ad summum ioundabat, & cum vix esset crater semidimidius, liquora sursum velut vaporaliter suspenso plenus videbatur. Idem oris seu narium spiritu afflatus 815.

815. flatus leuiore descendebat, sicut in bullientibus ollis ignea virtute contingit, donec certo fundo, certa quantitate consedisset. Eadem virtus Calciapario dicitur inesse. Huic tam insigni potus lethiferi eiusdem arte Pincernæ conditus infunditur, quem qui post Regem bibiturus erat, ori eius Regi applicari iubetur, ne quid sinistre possit, quasi Regem prægustante epotari. Credebatur namque non solum anhelitu decrescere, quicquid arte exundauerat. Quicquid vero potionis veræ ac pestiferæ fuit infusum, Rege exosculato, epotare iussus est, qui Regi poculum applicuerat. Sic elusos, sic intoxicatos secedere rogat, ex amica eorum collocutione insperatam asserens sibi quietem somni surrepere. Ebrii creduntur viri, quos veneni virus aut titubare cogit, aut humi prosternit; quorum vitam citra eiusdem noctis canticinium dolore extorsit. Quorum funeribus etiam sepulturam ille Tyrannorum atrocissimus denegat; probans cœlesti extinctos vltione, qui nepotem, qui Regem ex hesternis exequiis sepelire intenderint, eamque sub prætextu religionis impietatem statuerint, planctu seu fletu repentino, maleficorum interitu, desperata salutis gratia, multisque aliis argumentis detectam. At vero his occidentibus Patriæ sideribus omne decus occidit, & omnis Polonorum gloria in favillam collapsa extabuit. Illud namque illud mundi opprobrium, illa virtutum pestis, ille omnium spurcissimus illi scorti impudentissime gremio infusus luxu & ignauia totus dissoluitur. Nihil omnino beatius æstimat, quam voluptatibus effluere. Eratque illi hæc sententia celeberrima: Vngamur vnguentis optimis, repleamur vino, carpamus florem ne marcescat. Hic primus in fuga, postremus in prælio semper fuit, in periculis timidissimus sicubi metus fuisset afflatus: in virtutum vero acies hostis audacissimus, quas nunquam oppugnare destitit. In omnibus flagitiorum armis exercitatissimus, nullos prorsus haud expertus conatus, quos virtuti nosset contrarios, choros celebrius fœmineos, quam cætus coluit viriles. Igitur ob huiusce meritorum insignia, peste inaudita elanguit. Ex cadauerum namque corruptela, quæ inhumata iusserat abiici, mures insolitæ quantitatis nati sunt, qui eum trans stagna, trans paludes, trans flumina, trans etiam igneos rogos tam diu insectarunt, donec cum vxore ac duobus filiis turri eminentissime inclusos morsibus absumsere.

COMMENTARIVS.

Leszkone Tertio mortuo, filius eius primogenitus senior *Pompilius* successit. Quem *Pompilium* fratres sui viginti superius nominati promtissimis fuerunt prosecuti obsequiis, quod amore suo fraterno sanciati, cognoscentes ipsum languescere, festino cursu ad eundem visitandum *Kruszwiciam* concurrerunt, vbi ipsum mortuum inuenientes, filium eius *Pompilium*, nepotem autem ipsorum in Regem extulerunt. Quo in Regem coronato aliquandiu cum eo commorantes, omagia sibi præstiterunt, ac ad propria deinceps redierunt. Qui *Pompilius* iunior flagitiosissimus fuit. Plus enim choreas virginum, quam bella attentauit, & impudentissimo luxuriæ fluxu & ignauia dissolutus, primus in fuga, postremus in bello extitit. In omnibus flagitiosis conatibus exercitatissimus, tyrannide suorum fidelissima patruorum obsequia repensat. Ad suggestionem enim suæ vxoris impudicæ patruis suis, odio gratiam, insidiis amicitiam, crudelitate pietatem immaniter demonstrauit, qui se languidum & morti appropinquantem simulans, patruos conuocat, quos affatibus mellifluis simulatæ ægritudinis quiescendo demulcens, seque viuere non posse pronuncians, vt de Rege, qui sibi succederet, pertractarent, hortatur atque deposcit; quos postremo in potu valedictionis eis per suam vxorem propinato crudelissime mortificat. Quorum corpora Tyrannus potius quam Rex inhumata veluti diuinitus percussa iussit permanere, inquiens: quod hi herum, hi nepotem, hi regem hesternis exequiis sepelire viuum intenderunt. Iste *Pompilius* pessimus cognominabatur *Koszysko*, ex eo, quia paucos pilos & longos in capite habebat. *Koszysko* enim scopa dicitur. Vnde nec scelus ita nefandum in patruos commissum permansit inultum. Putredine enim cadauerum suorum patruorum per ipsum intoxicatorum, quos inhumatos permanere iusserat, mures inconsuetæ magnitudinis procreati, præfatum *Pompilium* inuaserunt, ita quod nec ferro nec fustibus, nec aqua, nec igne, nec aliqua celsitudine aut clausura poterant prohiberi, quando ipsum inuadebant, mordebant insequentes. Qui tandem ad quandam turrim altissimam in Castro *Kruszwiciensi* sitam fugiens, cum vxore sua ac duobus filiis per dictos mures comestus & diem vitæ viliter clausit extremum. 815.

Circa literam notandum. Principes debent sibi cauere à fœtore libidinis & luxuriæ, & onere gulæ & intemperantiæ. Dicit enim Scriptura; *Rex non habeat plures vxores, quæ alliciant animum eius.* In quo prohibetur libido luxuriæ & gulæ, quæ ei est annexa. Princeps enim debet esse Deo acceptus & gratus, in se honestus & ordinatus, suis amabilis & venerandus, hostibus terrificus

815. ficus & horreodus, quæ omnia libido aufert. Amor enim mulierum eneruauit potentiam *Samsonis*, infatuauit sapientiam *Salomonis*, fœdauit sanctimoniam *Dauid* Regis. Nullum enim imperium durabile, nullus Principatus stabilis, quando regnat in Principe libido luxuriæ. Vnde imperium Romanum exhaustum ac diuisum est *Nerone* imperante, cuius gula omnia deuorauit, maculauit libido, exhausit auaritia, fœdauit ignauia, luxuria cum superbia exinaniuit, vt refert *Polycratus*, libro quinto, capite 11. Nec mirum. Quando enim Princeps in libidinibus relaxatur, subditi licentius præcipitantur. Vnde *Gregarius* S. Moralium super 10. Vol. Iob, primo bibentibus vinum in domo fratris primogeniti &c. *Cum*, inquit, *amores voluptati deseruiunt, moribus lasciuiæ frena laxantur.* Vnde *Herodianus* concionans coram Augusto & loquens de Antonio, sic narrat *Egesippus* lib. 1. *Ille non victus est viribus tuis, sed magis victus est moribus suis. Vicit eum Cleopatra uxor, vicit eum Ægyptius amor, luxuria victus est; quia maluit vinci cum Cleopatra, quam sine ea vincere; vicit eum mulier infestior suis aduersariis.* Et de ista luxuria ac de nocumentis suis loquitur *Valerius* dicens: *Vollusiensium erat vrbs opulenta, moribus & legibus ordinata: postquam vero in luxuriam prolapsa est, in profundum turpitudinum decidit, vt seruorum insolentissimæ dominationi subiaceret.*

EPISTOLA XIX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Per quam confirmat in simili, & merita, quod mors inaudita accidit Pampilio, ex suo scelere nefario.

Sic Abdelitæ propter ranarum multitudinem patriam liquere: sic Philistini propter exitalium corrosionem cum hamis & muneribus aureis arcam filiis Israel remiserunt. Huic ergo pro singulari flagitio singulare inflictum est flagitium. Vnde beatus semper esse voluit, semel factum est, vt semper esset miser. Hoc enim iominea peractum est prudentia; hic fructus viros sequitur vxorios; hæc messis creberrime innascitur crebris mulierum contuberniis, quod in libro legit experientiæ, vir muliere corruptior *Sardanapalus*. Hunc namque *Arbactus* præfectus eius, cum inter scortorum greges muliebri habitu & lasciuo, aut pensa virginibus vidisset dispensantem; *Indignum* est, inquit, *viros ei parere, qui se fœminam esse malit, quam virum.* Ergo a suis ei bellum infertur, qui victus extructa pira, & se & diuitias suas in incendium mittit, hoc solum imitatus virum. *Arbactus* vero imperio potitur laude potius quam vituperio dignior, qui non principandi appetiit potestatem, sed miserabilem patriæ ruinam miserantibus humeris potius fulsit.

COMMENTARIVS.

Abdelitæ propter multitudinem ranarum patriam dimiserunt, & Philistini propter corrosionem extilium arcam filiis Israel receptam cum hamis & muneribus aureis remiserunt. Sic merito *Pompilius*, quis Patruos suos toxico morti tradidit, & eos insepultos turpiter proiici fecit, vili morte & inaudita a muribus de patruorum corporibus generatis interiit. Et quemadmodum *Sardanapalus* mulierum contuberniis ac illecebris deditus, per incendium suum obiit, vt refert Venerabilis *Ægidius* lib. 1. parte 2. cap. 16. sic & *Pompilius*, qui erat multis suæ veneficæ concupiscentiis illectus, merito turpiter occubuit, quoniam iuxta demeritum pro singulari peccato singulare Deus infligit supplicium; iuxta illud Deut. 25. Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et Apocalyps. 18. Quantum abundauit in deliciis, tantum date ei tormentum & luctum.

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER II.

Qvi quidem liber, in quo scilicet nouorum Regum ac Principum Regni Poloniæ noua nunciatur successio, diuiditur in duas partes: scilicet in Prologum, & Executionem. Executio incipit ibi: RADICE ITAQVE POMPILII: Prologus diuiditur in duos epistolas Procemiales.

EPISTOLA I. PROOEMIALIS

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua modum procedendi, & cur similes historias interserat, proponit.

Sed sinuosis longius euagari non conuenit anfractibus, vt propositi & suscepti cursus itineris debito carpantur compendio. Nemo tamen id nostræ imputauerit tentationi, quod quædam ex aliorum historiis principali inferuntur seriei, quæ ex industria iubentur non præteriri: tum quia similia gaudent similibus, tum quia identitas mater est societatis; vt etiam non omnino desit, in quo se se Lector exerceat. Nam quis vuas? quis ficus

815. ficus semitæ altrinsecus appensas, imo in sua sponte palato se ingerentes prorsus intactas prætereat? Addecet ergo talium hilarescere gustu, non opere sarcinari. Libet autem, vt ex integro tui vasculo promtuarii animæ sitienti aliud iucundius proponatur.

COMMENTARIVS.

Se & *Ioannem* Archiepiscopum excusat, de insertione similium historiarum principalibus accommodatarum; imo asserit, quod propter ipsorum abundantiam eas hic compelluntur necessario ponere, vt lector in hoc opere habeat se in aliquo exercitare, & per similia gesta similia cognoscere, ac in ipsis plus delectari quam grauari.

EPISTOLA II. PROOEMIALIS

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Mathæum, quod ipsum in historiarum positione non spreuit, gratiarum actionibus prosequitur.

IMo pronus regratiandi prosternor obsequio, quod meæ tenuitatis accesam oon fastidis acredinem. Et mihi quidem non esset pigrum, quod posteris foret necessarium, nisi detractans æmulato meo quoddam ori obiiceret silentii repagulum. Dicunt enim, haud facile depreheoditur mentiens in his, quæ nemo nouit; nec facile falsitatem vitare potest, qui de ignotis multa præsumit. Procul vero procul absistat a viro fallaci assertio, ne modicum fermenti totam massam corrumpat. Quippe verus homo falsus ficti per falsa meretur. Sic homo fit pictus, non homo, sic fit homo.

COMMENTARIVS.

Matheo & *Ioanni* gesta regni Poloniæ conscribentibus nonnulli detrahebant æmuli dicentes: Nun facile inuenitur mentiens, quæ quis non nouit, nec facile falsitatem vitat, qui de ignotis metam præsumit. Isti tamen viri excellentissimi, quia hæc, quæ scripserunt in veris scriptis, licet forte non ita promte ordinate & diserte redactis inueniont: ideo ipsi nullam falsitatem veritati miscuerunt. Quare ipsis iniuriosa inferebantur inuidiæ, detractiones, ac caninæ mordicationes. Hæc autem talia, vt præsumitur, faciebant, qui honorem Regni & incrementum non diligebant.

EPISTOLA III.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua noua successio Regum ac Principum Regni Poloniæ describitur.

A. C. 842. RAdice itaque *Pompilii* stirpitus excisa, noua Principum initiatur successio. Quorum celsitudo tanto porrectior, tanto credit sublimior quanto stipes dignoscitur fuisse depressior. Humillimi namque agricolæ filius *Semouit* nomine strenuitatem induit, adolescit industria, virtutibus parentatur. Qui suis, non suorum suffultus meritis, primus magister creatur militiæ, tandem Regia fungitur Maiestate, quod de ipso pene ab ipsius infantiæ crepundiis asserunt præsagium. 842.

A Fuit enim quidam pauperculus incola Kruszvviciensis, cui nomen *Piast*, & coniugi nomen *Rzepica*, ambo natura infimi, rebus exigui, existimatione nulli, sed purioris vitæ studio sublimes, æstuque misericordiæ adeo feruentissimi, vt eorum substantiola in se plerumque hospitalitatis nonnunquam ageretur impendio. Quis non miretur? quis non stupeat? vel augmento quid minui, vel diminutione augeri? Idem enim est, vel candore nigrescere, vel nigredine candidari. Rem tam exilem, rem pene nullam larga crescere fecit dapsilitas. A ianua namque *Pompilii* pulsi duo pusilli hospites, horum subingredi non

B dedignantur tuguria, quos domestici affectuose amplexos discumbere iubent, a quibus extremæ venia paupertatis postulata, obsoniolum braxati modicillum liquoris apponunt: orant, ne quid, ne quantum, ne a quibus, sed qualiter & quo exhibeatur affectu, considerent. Velle, inquiunt, nobis adiacet, posse non suppetit. Hæc pro initiando paruuli Cæsarie & pro delibandis tonsuræ primitiis, de spicis cadentibus compilata vestris vtinam desideriis accesserint. Quibus etsi dulcis desit sapor, saporosa tamen affectionis non desit dulcedo. Ad hæc illi: Affectus vester operi vestro nomen imponit: Nam quantum quis intendit, tantum facit, nec

C potest esse insipidum, quod sale charitatis conditur, quod fauo cordis instillatur.

Quid gratum? quid dulce? pium? quid grata Voluntas?
Nam paleas operis aurea mens operit.

Quibus consideotibus augeri liquor videbatur, epulæ excrescere, adeo vt vndique mutuata vasorum capacitas non sufficeret recepui, quæ ne imminui qoidem potuere longissimis quam plurimorum conoiuarum haustibus, quos eo cum Proceribus, cum Rege *Pompilio* iusserat hospites corrogari. Sub tanta igitur tantorum frequentia, *Semouit* ab hospitibus tonsuratur, & futuri Regis festiuitas miraculi consecratur præsagio; qui

D velut inter mortuos cineres gloriæ scintillam, non solum suscitauit, sed immortales Poloniæ titulos Zodiacæis pene signis inseruit. Hic enim non modo eas, quæ Pompiliana deseruerat igoauia, nationes reuocauit, sed & alias aliis intactas regiones suo coniecit imperio. Quibus Decanos, Quinquagenarios, Centuriones, Collegiatos, Tribunos, Chiliarchas, Magistros militum, Vrbium præfectos, primipilarios præsides, omnesque omnino potestates instituit.

COMMENTARIVS.

Stirpe *Pompilii* dicto *Koszysko* radicitus euulsa, Proceres Regni Poloniæ ad vrbem Kruszvvicienscm, quæ pro tunc inter vrbes maior & famosior, ac capitularis appellabatur,

842. tur, conuenientes, cœperunt de futuri Regis electione tractatum facere. Et quamuis aliquem de filiis intoxicatorum Principum eligere disposuissent, tamen diuersis in diuersos sua vota dirigentibus, in vnum ex ipsis non poterant concordare, proprium plus, quam bonum commune prætendentes. Decreuerunt itaque, aliquem infimæ & modicæ cognationis eligere, strenuum tamen & ex Lechitarum propagatum propagine. Fuit itaque quidam pauper agricola nomine *Piast*, & nomen vxoris eius *Rzepica* in vrbe Kruszwiciensi morantes, qui alias tempore *Pompilii* Regis *Koszyskonis* duos susceperunt hospites, qui creduntur fuisse angeli, secundum autem quosdam Ioannes & Paulus Martyres putabantur esse, quos ianitores præfati *Pompilii* Regis, a ianua eiusdem ipsis ingressum prohibentes, repulerunt. Qui cum apud ipsum hospitem consedissent, paratur illis refectio in cibo & potu, ex magno cordis affectu. Qui viso ipsorum cordis magno desiderio, & affectuosa intentione, impetrauerunt à Domino, vt tam epulæ, quam pocula adaucta & multiplicata sint in tanta copia, quod ea multiplicitas vasorum apud vicinos corrogatorum non poterat suscipere. Qui hospites iusserant & Regem *Pompilium*, vna cum suis proceribus ad conuiuium corrogare: in quo quidem conuiuio filium suum *Semouitum* in crinibus totonderunt, & in Magistrum militiæ creauerunt. Mortuo autem *Pompilio*, Proceribus in Cruszvviciam conuenientibus, ac de electione Regis tractantibus, duo hospites præfati ad dictum *Piast* redierunt, quem & miraculose in Regem eligi fecerunt. Nam cum tantæ multitudini inopinate ad electionem Regis collectæ potagia defecissent, at *Piast* in domo sua modicum cereuisiæ pro se ac sua familia braxauerat; in tantum liquor cereuisiæ abundabat, quod omnibus proceribus ac toti populo sufficientiam dedit. Quo viso proceres miraculo memoratum *Piast* in suum Regem vnanimiter elegerunt. Qui ob hoc *Piast* est nuncupatus, quia fuit statura breuis, sed robustus corpore ac decorus aspectu. *Piast* igitur regalibus decorandus insigniis, ex *Rzepica* coniuge sua filium vnicum suscepit, quem post annos primitiæ *Semouit* appellauit, qui quatuordecimo suæ ætatis anno patri successit in Regno.

EPISTOLA IV.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua dicta de electione plebeiorum videlicet Piast & filii sui Semouit confirmantur.

NOn est minimum in humanis rebus minima negligere. Sæpe namque de agrestium fruteculis cedrina surgit Proceritas; sæpius Margaretæ inter arenarum de-

Vinc. Kadlubkouis Hist. Pol. Lib. II.

litescunt minutias, sub cinere maximo viget virtus scintillarum, generosa quoque magna- 842.
A nimitas: nec turritas semper vrbes inhabitat, nec pauperum prorsus aspernatur tuguria.

Nobilitatur enim sæpe palmes, palmite vitis,
Nobilitat fontem fonte redempta sitis.

Nam vt nota de *Dauid*, de *Saule* & *Ieroboa* seruo *Salomonis*, aliisque quam plurimis, exempla prætercam; *Gordius* coaductis arans bobus, omnium genere auium circumuolitatur. Quærit augurium. Cui virgo eximiæ pulchritudinis, quæ illi casu occurrit, Regnum portendi respondit, polliceturque se tam matrimonii quam spei sociam. Inter Phryges oritur seditio: docent oracula Rege discordantibus opus esse. Rursus de per-
B sona Regis quærentibus, Regem iubentur obseruare, quem primum in templum Iouis cum plaustro euntem reperissent. Obuiat illis *Gordius*, statim eum Regem consalutant. Ille plaustrum quo aduectus erat, templo consecrauit.

COMMENTARIVS.

Non est mirum, quod *Piast* & filius suus *Semouit*, quamuis plebeii & pauperes in Reges Poloniæ fuerunt electi, quoniam & *Saul*, de quo habetur 1 Regum 16. ac *Gordius* arator, pauperes & humiles extiterunt, & tamen olim eximii Reges fuerunt. Et ratio est: Melius enim de agrestium fruteculis cedri
C magnæ oriuntur, inter arenas margaretæ occultantur, ac in cineribus ignes confouentur, nobilesque non semper habitant in ciuitatibus, sed sæpe in tuguriis agrestium. Possibile est ergo ignobilitatem generis, nobilitari opere virtutis, sicut palmes ex vite procedens nobilitat arborem, sic & aqua fontis sitim extinguens, nobilitat ipsum fontem. Nun est ergo æquum, in rebus humanis rem minimam & exilem omnino despicere.

EPISTOLA V.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua quatuor personas nominatim enumerat de humili genere, quæ in Reges fuerant
D *sublimatæ.*

DE hoc antiqua cecinere oracula: Si quis Gordii iugera soluisset, eum tota Asia regnaturum vtique. Capta enim vrbe Magnus *Alexander*, iugum plaustri requisiuit, & capita coriamentorum, scissis nodis inuenit. *Agathocles* quoque patre figulo natus, forma tamen & pulchritudine corporis egregius, Regi Siculorum *Dionysio* succedit. Rex item Asiæ *Aristonicus* de Cytharistæ filia susceptus etiam Romanos prælio fudit. At quid vero interest, vt quis *Datomio* exprobrauerit, quod operam locare ad puteos exhauriendos, hortosque irrigandos consueuit? Hic tamen insignis fuit præ cæteris Rex Sidoniæ ab *Alexandro* constitu-

842. tus multis spretis nobilibus, ne generis id dantis beneficium putaretur. Idem *Alexander* ex gregario milite virtutis causa *Ptolomæum* prouexerat, qui post eum Ægyptum, Africam, Asiam, Lybiæque partem obtinuit. Romani denique tales Reges habuerunt, quorum nominibus erubescant, aut pastores Aboriginum, aut auspices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut seruos vernasque Tuscorum, aut lupæ nutricios. Frustra igitur mihi degeneres de alti generis vmbra gloriantur, frustra de gigante natus pusillus de gigantæa superbit quantitate. De roseto siquidem & rosa nascitur & spinæ pungitiuum. Ignoras eiusdem esse vitis, vinum & acinum; nescis eiusdem venæ aurum & scoriam. Galeam constat in grano concipi, & granum in palea, imo tales esse debere Principes, qui B cum paupertate nolunt habere commercium; quia difficile est ei reuereri virtutes, qui semper prospera vsus est fortuna. Vnde cuidam a sapiente dictum est: Semper te puta miserum, quia nunquam fuisti miser.

COMMENTARIVS.

Illi principes sunt Reipubl. accommodi, qui paupertates & miserias vitæ sunt experti. De quorum commoditate & sublimitate refert late *Franciscus* lib. 2. cap. vltimo.

EPISTOLA VI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua dicta præcedentis Epistola confirmantur & quæstio ex præcedentibus mouetur.

ERrare eos penitus fateor, qui aureum nobilitatis thronum in lumbis fingunt non in pectore. Cur non nobilis, virtus quem sua nobilitat? sic cursu nuperrimo quendam offendi scrupulum, quem tuo munere rogo eximi. Nam vt ex ipso gentilitatis ritu præsumitur: si superstitiosa sunt tonsuræ libamina, cur superiore miraculo videntur consecrata. Cur fidelibus non solum non sunt inhibita, sed celeberrima hodie deuotione solennia? Quodsi feria, si vllius est mysterii talium institutio, cur ab eis, qui se incunabulis prudentiæ natos asserunt, cachinno ridiculo excipiuntur?

COMMENTARIVS.

Consuetudo tonsuræ processit ex superstitioso gentilium more. Quare Christi fideles in hoc Gentiles nedum sequuntur, sed tonsuram pro magna reuerentia venerantur: & sic, vt præsumitur, tonsura est alicuius vtilitatis & Sacramenti. Quare illi, vt puta Græci, qui dicunt, se sapientes tonsuram ridiculis suis detestando spernantur, prolixoque crine ornantur.

Circa literam notandum. Ex Epistola præsenti ac præcedenti duplex nobilitas potest elici. Quædam naturalis, quæ ex Genealogia patrum, auorum & antiquarum diuitiarum consurgit, & sic filii dominorum in 842.
A bona paterna succedentes nobilitate naturali dicuntur nobiles. De qua nobilitate Philosophus lib. 5. Politicorum dicit: *Ingenuitas est naturalis nobilitas. Diuitia antiquata & nobiles videntur, quibus existunt progenitorum virtus & diuitia.* Et idem secundo Rheticorum. *Nobilitas*, inquit, *est honorabilis progenitorum.* Et ista nobilitas est secundum quid & non vera. Vnde *Alanus* in planctu:

Quid tibi nobilitas, quid clarum nomen auorum,
Si seruus vitiis factus es ipse tuis?

Et pauper *Henricus*:

Non præsigne genus, nec clarum nomen auorum,
Sed probitas vera Nobilitate viget.

Et ratio, quia Nobilitas non nascendo quæritur, sed viuendo. Parentes enim nisi aliquid laude dignum egissent, nunquam nobiles fuissent. Origo enim omnium vna, est vnus parens humani generis, vnus fons, qui vicissim modo turbidus, modo nitidus ad vnumquemque peruenit. Talis igitur Nobilitas quodam modo est aliena, alieno autem gloriari ridiculosa est iactantia. Ille vero gloriatur de alieno, qui nobilitatem auorum reputat in semetipso. Auorum enim merita nepotum degenerantium sunt notæ. Alia est nobilitas formalis quæ, secundum *Seneca*
C *cam*, libro de moribus, est generositas animi ex operatione virtutum resultans. Et hæc est vera nobilitas. Vnde *Cassiodorus* lib. 10. Epistola 12. *Vere*, inquit, *dicitur nobilis, à quo probitas actionum non recedit.*

EPISTOLA VII.

MATHAEI Episcopi Cracoulensis.

In qua respondet ad quæstionem sibi propositam.

TEmerarium est, de incertis temerariam præcipitare sententiam. Vnde tui, si prudentes essent, discere potius didicissent incognita, quam deridere ignorata. Nec enim de ea
D loquor, cuius initium à Nazaræis imitatur Ecclesia, quoniam tondelæ rationem paucos ignorare puto. Sed si causam institutionis nouetis, nec superstitiosam, nec ridiculam nostri tondelam ritus agnosces. Instituta ergo est huiusce forma, & formæ solennitas; vt per eam adoptio haberet robur, ex qua propagatur quædam legalis cognatio, sicut ex Baptismo seu confirmatione spirituali. Sunt autem adoptionis duæ species. Arrogatio & simplex adoptio. Arrogantur, qui sui iuris sunt. Simpliciter adoptati dicuntur filii familias, qui in sacris parentum sunt. Et prius quidem adoptandi modus prior fie-

bat

842. bat principali rescripto, secundus vero imperio Magistratus. Nunc etiam non expetito principali oraculo celebratur apud nostros adoptio, dummodo legitima non defuerint testium instrumenta. Huius autem adoptionis cognationum, quæ per artificium iuris ciuilis est introducta, tanta religio, vt nec matrimonii prætextu possit violari. Sicut namque Spirituales filii, sic adoptiui non possunt iungi naturalibus, nec altero eorum emancipato. Vnde *Nicolaus: Inter fratres ob filios Spirituales, non potest esse legale coniungium. Vnde quidem nec inter eos, quos adoptio iungit, matrimonia contrahi leges permittunt.* Hinc in Digestis, titulo de Ritu Nuptiarum: *Per adoptionem quæsita fraternitas, quousque impedit nuptias, donec maneat adoptio. Ideoque quam pater meus adoptauit & emancipauit, potero ducere vxorem.* Similiter in Institution. titulo de nuptiis. *Si qua per adoptionem soror tibi esse cœpit; quamdiu quidem constat adoptio, sane inter te & eam, nuptiæ consistere non possunt. Cum vero per emancipationem dissoluta sit adoptio, poteris eam in vxorem ducere.* Quodsi in filiam vel neptem aliquam adoptauero, potero emancipatam ducere? minime; vt habetur eodem titulo. Itaque eam, quæ tibi per adoptionem filia esse cœperit, vel neptis, non poteris vxorem ducere, quamuis eam emancipaueris. In hac vero tonsione solenni, ambæ plerumque species adoptionis concurrunt. Nam qui tondetur incipit esse tondentis nepos per simplicem adoptionem, mater vero eius fit soror adoptiua per arrogationem. Non erit ergo celebre hoc adoptionis genus, quod tam legitima & causa procedit & ratione. Ideone dignum detestatione putabimus, quod hunc ritum & concepit & peperit gentilitas? Talium vero sunt emtio, locatio, mancipiorum obligatio & alii bonæ fidei contractus. Nam quod in quarto Codicis latam de adoptione & atrogatione sanctionem reseruari iubet Imperator, nec vlterius esse deferendas, pro illis dictum est, qui suos manseres adoptant, & libidinem illicitam quodam legis palliant colore, quod intelliges, si illum locum diligentius discusseris. Caueamus autem mouere talia, quibus ipsi vtuntur; irreligiosum enim est, ea non venerari, quæ non instituit, quæ deuota maiorum veneratur religio.

COMMENTARIVS.

Tonsura apud Christi fideles est instituta in signum & robur adoptionis legalis. Sicut enim ex baptismo & confirmatione fit cognatio spiritualis, sic ex tonsora soleuni fit cognatio legalis. Adoptionis duæ sunt species. Arrogatio & simplex adoptio. Arrogatio est, quando ille, qui non habet parentem, seu etiam qui emancipatus est, transit cum rebus suis in potestatem arrogantis; & A debet fieri autoritate Principis: Adoptio vero est, quando adoptatus est in potestate Patris, nec transit cum rebus suis in potestatem adoptantis; & debet fieri imperio Magistratus. Et sic adoptio est personæ extraneæ in filium vel nepotem. 842.

Circa literam notandum. Cognatio est triplex: carnalis, quæ dicitur Consanguineitas; sic Maria virgo fuit cognata Helizabet. Spiritualis, quæ dicitur Compaternitas. Legalis quæ dicitur Adoptio. Et ista habent tres species. Prima est Ascendentium & Descendentium, quæ attenditur inter Patrem adoptantem & filium vel filiam, & iste indistincte impedit matrimonium; B quoniam Pater non potest contrahere cum filia: vel nepte adoptiua, ipsa etiam emancipata. Secunda est collateralium, scilicet inter filium naturalem & adoptiuum. Tertia est quasi legalis Adfioitas, scilicet, inter Patrem adoptaotem & vxorem filii adoptiui, & e contra.

EPISTOLA VIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua monet Mathaeum Episcopum Cracouiensem, vt ei ius describat aliorum Regum & Principum gesta, successus & tempora.

IAm velut quadam hæsitationis soluta compede, celeriuscule solito cursitare liber, quo C & gressus rapit liberior & via delectat expeditior.

EPISTOLA X.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua declarat præclarum successum & merita Lefzkonis, quarti filii Semouit & Zemomysl Lefzkonis filii.

SEmouito itaque filius eius *Lefzko, Lefzkoni* vero filius eius *Zemomysl* succedit, quorum vtrumque animi generositas, robur corporis, felices ad omnia successus adeo redegere insignes, vt omnium pene Regum virtutes suis antecesserunt virtutibus. A. C. 897.

D De *Zemomysl* autem ille famosus *Miesko* cæcus gignitur, cæcus septennio educatur; qui anni exitu septimi diuinitus illustratur, visuque recepto, ætatem vicit industria. Sed tantisper lumine cassus ratione cæcutire visus est, quod septem scortis pellicum, quas coniuges nuncupabat, nocturnales variate vices consueuerat. His tandem repudiatis de Bohemia quandam *Dambrowkam* nomine matrimonio copulat, cuius felici consortio, glacies infidelitatis dissoluitur & nostrorum labrusca gentilium in veræ vitis palmites transmigrat. Huic enim Catholicæ fidei amantissimæ non prius nubere collibuit, quam A. C. 931. A. C. 966.

966. quam vniuersum Regnum Poloniæ cum ipso Rege Christianæ Professionis suscepisset characterem. Didicerat namque, quod dispar A cultus vnum erat impedimentum matrimonii. Primus itaque Polonorum Rex *Mieszko* gratiam baptismi suscepit.

COMMENTARIVS.

Semouito regnante, natus fuit ei filius cui nomen *Leszko*, qui Patris vestigia sequens in omnibus virtutibus existens præinsignis in statu adolescentiæ filium procreauit, cui nomen *Zemomysl* imposuit, quod interpretatur, terras præcogitans. Nam enim eodem filio terras dominio suo subiectas in pace gubernauit; sic, quod a nullo regnorum vicinorum molestias aliquas pertulit, sed pace tranquilla omnes nationes ditioni suæ subditæ, felicibus gaudebant successionibus. B *Zemomysl* autem de vxore sua genuit filium, qui cæcus natus per septem annos cæcus educatur. Quod Poloni cernentes, & quod alium filium intra septem annos Rex *Zemomysl* non procreasset, turbati sunt, & dicebant: Ecce iam in regno *Mieszko* id est confusio seu turbatio. Sciebant enim quod post decessum *Kosczyskonis*, quem mures deuorauerunt, multæ commotiones in Regno Poloniæ fuerunt exortæ; quas iterum valde formidabant, & ob hoc filium Regis cæcum *Mieszkonem* nominauerunt. *Zemomysl* autem Anno Domini 915. prout Annales Poloniæ narrant, Patri suo *Leszkoni* quarto in Regno successit Poloniæ. Anno vero Domini 931. Mieszkonem filium suum prædictum progenuit. Qui C *Mieszko* septimo ætatis suæ anno diuinitus lumine oculorum accepto, tandem Anno Domini 966. cum sua tota gente Lechitica diuina gratia disponente ac *Dambrowka* sorore S. *Venceslai* & filia Ducis *Wratislauiensis*, vt creditur, quam *Mieszko* cupiebat ducere in vxorem sibi, sacrum baptisma suscepit. De qua Anno 967. filium genuit, cui nomen Boleslaus in sacro baptismate imponi fecit. Anno vero 958. *Iordanum* in Episcopum Poloniæ & Præpositum Cracouiensem ordinare procurauit. Tunc Ecclesiæ & Episcopatus cæteri in Polonia per *Dombrowkam* D dispositi, ex quibus discitur, quod hæc Regina maxime Catholica fuit & magni meriti apud Deum. Fidem enim in Poloniam apportauit, nec zelo DEI connubia sua *Mieszko* non baptizaro habere voluit, nisi prius ipse cum sua gente fidem suscepit. Sciuit enim tanquam vera Catholica, quod dispar cultus vnum est impedimentum, quod impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum.

EPISTOLA X. 966.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Approbans dicta Epistolæ præcedentis.

OMnium omnino hic primus Regum fuit, ac Serenissimus, per quem huic patriæ noui iubar sideris est infusum, per quem fons gratiæ Baptismi ad nostri vsque seculi tempus manauit; cuius gesta non tam in cortice sunt dulcia, quam sacro interius veneranda mysterio. Illius enim cæcitas nostra fuit priuatio, quos veri luminis orbauerat carentia. Nam quid illius pueritiæ septennium, quoniam nostræ insipientiæ, nostri erroris vniuersitatem æstimabis. Septenarius enim ob multas causas vniuersitati deseruit. Vnde non dico tibi dimittendi septies, sed septuagesies septies; id est, vniuersam transgressionem. Similiter lauare septies, id est vniuersaliter de vniuersis, & mundaberis. Et in Tobia. Ego sum Raphaël de septem Spiritibus vnus, id est de vniuersitate Angelorum. Ille igitur septem annis infantiæ, nos vniuerso nostræ obstinationis tempore caligauimus. Illi anni fine septimi visus restituitur; nos in quos fines seculorum deuenerunt, septiformis lux gratiæ oritur. Vxor tandem illi copulatur; & nos vniter vnius, id est Ecclesiæ amplexibus fœderamur. Dictus vero est *Mieszko*, id est turbatio, quia cæco nascente, parentes turbati sunt, vel mystice: quia ab ipso initiata videntur belli spiritualis apud nos seminaria. Per illum enim insemioatum est bellum bonum, vt romperetur pax mala, aut forte, vt ait Evangelium: Non omnes chordæ in cithara resonant, nec quotquot in Mysticis ponuntur, Mysticum habent intellectum.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. Duplex est Pax, scilicet, bona & mala. Mala est duplex: Periculosæ malitiæ, hanc habet homo cum Diabolo eius suggestionibus consentiendo. De qua Sapientiæ 14. Et non suffecerat curasse eos contra DEI scientiam, sed in magno viuentes & nescientes bello, tot & tum me pacem appellant. Secunda pax mala est, dolosæ amicitiæ. Hanc habet impius cum proximo, Hieremiæ exemplo, capite 9. Vnusquisque se a proximo custodiat. Sic etiam Pax bona est triplex. Prima est affectuosæ concordiæ, hanc habet iustus cum iusto. Ad Ephes. 3. Solliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo Pacis. Seconda est virtuosæ iustitiæ, hanc habet homo cum DEO, suis mandatis obediendo, Isaiæ 48. vtinam attendisset mandata mea, facta fuisset sicut fluuius pax tua. Tertia est delitiosæ gloriæ. Hanc habent

966. habeot fancti æterna in gloria conuiueodo. Isa. 3. Sedebit Populus meus in pulchritudine pacis, & Sap. 3. Iustorum animæ in A manu Dei fuot, illi autem sunt in pace &c. Norandum. Lechitæ olim ob zelum in Deum & verbom Christi extrahebaot gladios dum Euangelium legebatur.

EPISTOLA XI.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De successu pii Boleslai, filii Mieszkonis roci.

A.C. 1000. POrro de tam generoso stipite surculus vegetatior, palma erupit fœcundior *Mieszkonides Boleslaus*. Qui adhuc tenellas fidei primitias, adhuc io cunis vagieorem Ecclesiam tam tenero amplexu, tam adulta fouit teneritate, vt geminam metropolim B instirueret, & debitas suffraganeorum Diœceses vtrique deputauit, ipsarumque Diœcesium distinctiones certis limitibus insculpsit. Nihil enim est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe. Nihil est quod tam nequeat occului subiacere, quam vera religio. Vnde ad cumulum religionis Patrem Sanctitatis ac Patronum Sanctum *Adalbertum* infinitis Bohemorum iniuriis actum, deuotissime suscipit, reuerentiam exhibet, omni studio veneratur. Quem Sanctus ad plurima paucis informat: Digna, inquit, C vox est, Maiestare regnaotis legibus alligatum principem se profiteri, adeo de autoritate iuris principum pendet autoritas. Ius vero diuinum humano præiudicat. Lex namque Domini irreprehensibilis, lex immaculata conuertens animas. Omnium igitur, fili, quæ agis, è diuinæ speculo iustitiæ formam mutuare; nam reuera omoi maius est imperio, legibus Ecclesiæ omnem submittere Principatum. Tam fidelem Eruditionis formam non infidelis ille auditor cordis sacrario impingit, tam se quam suos religionis scabello substernens, omnium de se à iuris non assentatoribus erigens censuram. D Et ne vllius possit circumspectionis argui, ne vllum in eo locum vlla inueniret leuitas, altis prudentum gaudebat occupari consiliis. Duodecim onoque elegerat summi consilii viros, quorom sacra iugiter sugebat vbera: de quorum pectoribus velut quibusdam diuis fontibus omnimoda virtutum eliciebat rudimenta. Hioc delinqoentium culpas & districte nouerat parcere & pie referare. Nam nec sine vltione fuit pius, nec sine pietate districtus. Adde ex iustitia & mansuetudine, quasi electri purioris cuiusdam temperati rutilabat in illo Serenitas, vt nec rigor esset rigidus, nec mansuetudo dissoluta. 1000. Tanta illi alienæ calamitatis fuit compassio, vt prius alieois quam propriis occurreret incommodis, & io causis oppressorum non iudicem se gessit, sed Patronum. Si quid tamen seuerius iusta in aliquem exegisset sententia, modicellæ precis interuentu expiabat, nonnunquam etiam a saeuiendo delinitus quietis amplexibus quietus mansuescebat. Quid plura? illi nihil defuit, quod naturæ amicum, quod virtuti assonum, quod honestati fuisset consentaoeum. Ideo Imperator *Otto* rufus, desiderio experiendi ea, quæ fama de *Boleslao* diffuderat, Poloniam ingreditur, quasi Beato Martyri *Adalberto* votiuam exhibiturus reuerentiam. Qui omnibus diligenter circumspectis: *Frustra*, inquit, *frustratorios de hoc viro suspicabar diuulgari rumusculos; frustra famam loquacitatis criminabar, quam nunc potius mutam dixerim & elinguem, inuidam ac tenacem, quæ plura, quæ maiora sepelit silentio, quam tuba veritatis praeconetur. Vnde hunc nostri amicissimum imperii non in partem vocari sollicitudinis, sed plenitudine addecet potestatis gloriari; vtpote in quo ipsa potestatum plenitudo gloriatur; non tam excelsis honoris gradibus, quam illius excellentia sublimis*. Imperiale itaque diadema detrahens, capiti *Boleslai* non sine reuerentia imponit. Suo ergo diadematte caput illius conuenustat. Et licet argenteas officinas, auream supellectilem, officiosissimos etiam officialium ornatus, licet omnia doceret admiranda; ipsius tamen virtutes non satis potuit admirari; quas dum velut in quendam sphæræ glomicellum in hunc solum & vidit & inuidit congestas.

COMMENTARIVS.

Boleslaus prius dictus magnus & animosus, qui Polonice *Chobri* nuncupatur, terminos Lechitarum ab aliis deperditos strenue recuperauerat, & sex Cathedrales Ecclesias: Posnaniensem quam primo fundauerat, in cuius medio Ecclesiæ tumulatus quiescit; Gnesnensem, post Masouiensem, quæ nunc Plocensis dicitur, Cracouiensem, Wratislauiensem & Lubiecinensem, Kuiauiensem, quæ nunc Wladislauiensis nuncupatur, fundat, & multa monasteria construxit & dotauit. Ipse quoddam tributum in Polonia, quod *Straza* dicitur, statuisse fertur ita; quod quilibet de aratro vnam mensuram siliginis & aliam auenæ ad Regis granarium singulis annis prestabat, militibus pro Republica certaotibus duntaxat exceptis; & hoc postea tributum currente tempore in

1000. Salarium duorum grossorum est conuersum. Ideo illud tributum *Stroza* dicebatur, quia hominibus in Castrorum custodia degen- A tibus, & præcipue in extremitate regni existentibus ad vsum ducebatur. Nam Rex præfatus *Boleslaus* cum metas Poloniæ in *Kyow*, quod est Metropolis Russiæ, in Cissam & Danubium, fluuios Vngarorum ac Carinthiæ, & Zulavvam fluuium versus partes Thuringiæ ad mare Septentrionale statuisset, vtiliter recuperando per suos progenitores deperdita, ædificauit castra plurima in extremitate Regni Poloniæ, pro conseruatione Regnicolarum & resistentia inimicorum; & præcipue in ripis fluuiorum *Zulawa*, in quibus statuas ferreas pro metis posuit, & *Al-* B *bea*, vltra quam Albeam versus Vestualiam quoddam Castrum dictum *Brzemia* ædificauit, cui de hoc nomen imposuit, quia omne terrarum onus sine pondus dicitur in vulgari. Hinc *Boleslao* gladius dicitur fuisse datus per Angelum, in quo omnes suos aduersarios cum DEI adiutorio vincebat, qui gladius vsque ad præsens in armario Thesauri Cracouiensis conseruatur, quem Reges Poloniæ ad bella euntes deferre, & semper triumphare de suis hostibus consueuerunt. Obiit autem dictus *Boleslaus* Anno Domini 1026. in Castro Posnaniensi, ibique in medio Ecclesiæ maioris tumulatus feliciter re- C quiescit. Gladius autem præfatus per Angelum de cœlo *Boleslao* datus *Sczyrbie* appellatur, pro eo, quia admonitione Angeli Russiam veniens portam auream, qua Castrum *Kyow* claudebatur, cum eodem percussit; ex qua percussione gladius modicam læsionem suscepit, quæ læsura in Polonico *Sczyrbie* vocatur, & ideo gladius ille *Sczyrbie* nuncupatur. Huius tempore *Otto* Imperator Tertius dictus *Rufus* gratia visitandi limina S. *Adalberti*, quem in vita valde dilexerat, Poloniam intrauit, quem *Boleslaus* honorifice suscepit & magnifice tractauit. Ipse vicem in bono rependens, *Boleslaum* consortem Imperii or- D dinauit, sibique cum magna reuerentia diadema imposuit, & *Mieszkoni* filio suo sororem suam consobrinam in vxorem desponsauit, & pro munere Beati Mauritii lanceam & clauum Domini *Boleslao* donauit. *Boleslaus* autem *Ottoni* brachium S. *Adalberti* Martyris in signum mutuæ dilectionis & ob reuerentiam dignitatis Imperialis inter cætera donauit & condonauit, & hoc anno Domini 1001. Licet hoc etiam habetur in CHRONICA Romanorum, vbi dicitur, quod tempore secundi Imperatoris *Ottonis* S. *Adalbertus* natione Bohemus floruit.

Hic primum Episcopus Pragensis, post reuelante Deo Pannoniam veniens primum Regem Vngarorum scilicet S. *Stephanum* cum multis aliis baptizauit. Deinde Poloniam veniens & eosdem in fide confirmans in Prussiam venit, & ibidem prædicando Martyrio coronatur. Et in sequenti CHRONICA Romanorum ponitur, *Otto* tertius visitans locum *in Polonia, vbi sanctus martyr ADALBERTUS* in Gnesna quiescebat, accepto brachio ipsius Romam est reuersus, locans illud in insula in Ecclesia, in qua modo dicitur quiescere S. *Bartholomæus* Apostolus. Exinde elicitur, quod Sanctus *Adalbertus* Polonos ad fidem Catholicam non conuertit, sed eos fideles inueniens, notitiamque singularem cum *Boleslao* habens, in Regno Poloniæ Archiepiscopus fuit, tanquam nouellos in fide roborauit & ipsis sic verbo & exemplo roboratis, versus Prussiam augendo fidem Catholicam processit, & ibidem Martyrium suscepit; & vt habetur in CHRONICIS Annalibus Poloniæ S. *Adalbertus*, postquam fides Catholica in Poloniam per *Dambrowkam* allata quasi 30. annis viguit, in Poloniam venit; imo prius fides Catholica in Polonia claruit, quam ipse in Episcopum Pragensem consecratus fuit. Fides enim Catholica anno Domini 966. Poloniam introiuit, ipse vero S. Adalbertus Anno Domini 987. in Episcopum ordinatus extitit, Anno vero Domini 997. Martyrium suscepit. 1000.

EPISTOLA XII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua roborat dicta de laudibus Boleslai.

NVnc tandem viri bona laudasti: omnia enim, quæ precio nitent, aliena sunt, omnia fortunæ bona sunt, non nostra, meas tamen putauerim gemmas, quæ in pectoris nascuntur armario. Vnde quidam ad Philosophum ingressus fuliginose situm mansiunculæ, supellectilis ariditatem, ipsum vero habitu pannosum, vultu squallidum, macie videt horribilem; nasum in rugas contrahit, omnia illi imperat, de omnibus illum obiorgat. Cui sapiens: *In aliena*, inquit, *mansione me hodie occupatum inuenisti; meam crastino si libet contemplare lautissimo excipiendus apparatu.* At ille: *Actum puta.* Die vero condicto inducit illum Philosophus in ædem quandam, in qua forte tunc quorundam prædiuitum sodalitium erat futurum. *Hic*, inquit, *habito; hic nostra splendor supellectilis, non ille squalor hesternus.* Locat illum sella eminentiore, amictu exornans purpureo: vernulas enim, vasa, vesti-

1000. vestimenta, a domino domus corrogauerat; apponit discum argenteum vacuum, & alterum cicutis partim integris, partim concisis refertum, dicens: *Vescere sodes.* Respondit ille: *Quodnam vescar? hoc inane, id horribile.* Cui Philosophus: *Tam plena, tam sapida sunt prudentibus diuitum deliciæ.* Offert illi duo pocula, vnum aureum, alterum fictile, fel in aureo, nectar in fictili. *Hoc*, inquit, *est, quod in diuitis fulgore admiraris, id in pauperis squalore fastidis. Æstima quid eligendum putes, in auri superbia fellis acrimoniam, an fauum in fictili nectareum.* Deinde iubet ex industria sellam, cui ille insidebat, clam succidi, à qua lapsus, de laterum queritur læsione. Tum nonnullis cachinno diffluentibus, ait prædictus: *Nihil hoc noui; talis enim est natura sublimium, vt quo fuerint excelsiora, eo magis ad ruinam prona. Familiare autem est sublimibus familiares habere casus. Et ideo collaterales illis esse debere laterum molestias, omnibus quod detractis induuiis ab aula eiicitur, afficitur contumeliis, flagris conciditur.* Aperit illi omnia aliena, docet alienis vti posse, abuti non debere, iucundioresque in paupertatis diuersorio, quam in domibus Regum esse delicias. Iucunda enim res est, læta paupertas: Sed Paupertas non est, si læta est. *Qui ergo*, inquit, *nostram domum intrauerit, nos potius miretur, quam nostram suppellectilem.*

COMMENTARIUS.

Omnia bona fortunæ sunt aliena. Bona autem mea sunt virtutes animum decorantes, de quibus homo merito debet laudari: quia secundum *Tullium* in Paradoxis, parad. vltimo. *Quantum vnusquisque particeps est boni, tantum & laudabilis: de bonis autem alienis nullus debet laudari.* Et hoc Dominus *Ioannes* declarat per exemplum in litera. In quo exemplo habetur quomodo quidam quendam iuuenem corripuit, qui bona exteriora laude digna solum reputauit, & Dominum ex domo laudare voluit.

Circa literam notandum: Cicuta est herba nociua, à recus dicta, quasi recuta, quia succus eius nocet oculis, vel quia in toxico nocendi modos habet occultos.

EPISTOLA XIII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis,

De amplioribus laudibus magni Boleslai.

VEreor autem, ne *Boleslai* facta assequi non possim, quibus & elinguis fit disertissimorum & laudatissimorum eloquentia obmutescit. Huius namque vniuersa supellex aut animi dotibus viguit, aut in armorum strenuitate resplenduit. Quibus Seleuciam, Pomeraniam, Prussiam, Russiam, Morauiam, Bohemiam suæ subiiciens ditioni, suis posteris reliquit vectigales; in vrbe Pragensi secundariam sibi sedem regni constituens. Hunnos seu Vngaros, Croacios & Mardos gentem validam suo mancipauit imperio; imo & Saxones indomitos adeo domuit, vt in Sala flumine columnam fixerit ferream, quasi quibusdam gradibus sui fines imperii ab oriente occidenteque disterminans. Nam ab oriente in aureis Kyovviæ valuis alteram metarum impegit, vbi mucronis ictu creberrimo vrbe capta velut quodam boiice signum in aurea Ciuitatis porta excidit; vbi quendam sui sanguinis Regem creat; ipso Ruthenorum Rege non prælii quidem sed solo ignauiæ metu profligato. Nam cum illi *Boleslaus* venire nunciatur, vt erat magis piscationum intentissimus, hamum cum regno abiicit, dicens: Eius hamo sumus intercepti, qui Siluros prendere non didicit. Quo vix dicto in fugam tremebundus conuertitur, fuga tutior, quam prælii congressu felicior. *Boleslao* siquidem triumphum de hostibus post felicem reportante, ac toto pene illius exercitu defluxo, iste fugiens iam vlris quam viribus collectis à tergo surrexit, ratus aut incautum insidiis inuoluere, aut prouidum obruere multitudine. Quibus eminus ille visis ait: *O socii puluis pecorum calcibus excussus, exiit à castris, illi temulentissimi & desides ante occasum occidunt, ante impetum succumbunt. Arcendi tamen sunt volatiles muscarum aculei, quia etiam contra ignauos molesta est torpedo, turpis est ignauia. Nec nos moueant inexercitata plebis centuplati exercitus, quia in paucioribus via liberior & circumspectior strennitas, nec multo est gloriosior vincens multitudo, quam victa paucitas. Igitur quia cum sartinis faciliter nemo enatat, ab ici conuenire præda occupamina. Iucundius enim est victoria iucundari titulo, quam prædocinijs imprægnari.* Adhæc illi animo inquiunt desideranti: *Mora est ipsa celeritas; cui ergo vacat, hostium capita computet legionum, nostri enses interim capitum supputent minutias.* Confertissimas itaque penetrant acies, ferrea ferro demetunt papauera, nec sanata est insatiabilis Leonum rabies, donec extrema rotata sunt cadauera, donec Buk flumen cruoris concretum est coagulo non angusto. Rursus decurso tempore *Boleslaus* Russiam, Rutheni Poloniam hostiliter ingredi gestiunt, & interiectu quodam fluminis, quod regna limitabat, castra ex opposito metantur. Cum barbarus ille non disiecta, quam despecta Polonorum paucitate, suorumque numerositate recensita, quodam excellentiæ fastu supra se capitur, neminem præ se hominem ducit, & inanis captiosus gloriæ, glorio- 1000.

1000. gloriofo mandat *Boleslao: Aper feclufus eft ab indagine, fus in volutabro deprehenfa; noftrorum caffibus inuoluitur, quam neceffe eft noftrorum exercitamina catulorum experiri & luctuofum de fe prabere fpectaculum.* Cui ille: *Vir vanus in fuperbia erigitur & quafi pullus onagri fe liberum natum putat; me aprum, me fuem vocat: nec fallitur. Hic namque fingularis Aper illum forfitan depofcet. Sus itaque robuftorum fœcundiffima, diuino vtinam vtique opitulamine fic illos canes exerceat, vt illorum fanguine debrietur. Sed armis dimicandum puto, non verbis.* Interea vtriusque partis clientuli fe mutuis prouocant contumeliis, vicariis laceffunt iniuriis. Tum caftrorum latrunculi caftra hoftium irrepunt, quorum quosdam obruunt quosdam diffugio impellunt. Qua re cognita *Boleslaus* acies ordinat, Caftra mouet, claſficum iubet inftrepi clamorem, hoftes infectatur, de omnibus triumphat. Nam & Rex cum primis procerum capti, canum inftar copulæ inuexi pertrahuntur; non iniuria, vtpote quos fuos princeps catulos nuncupauerat. Quod tamen egregius victor ægre tulit: *Miferum*, inquit, *eft, miferis infultare, quia nihil tibi de aliquo fortuna promittit, quod alii de te promittere non poffit.*

COMMENTARIVS.

Virtutes animi & fortitudo Magni *Boleslai* fic claruere, quod eloquentia difertiffimorum & commendabilium oratorum merita fua & virtutes enarrare non poffunt. Sic enim ftrenuiffimus exftitit, quoniam Silefiam, Pomeraniam, Ruffiam, Morauiam, Bohemiam fuæ ditioni fubiiciens fuis fuccedaneis reliquit tributarios, ac fubiugales. Hungaros etiam & Croatios paritetque Mardos, nec non Saxones fuo dominio fubegit. Vnde ita late regnauit, quod vnam ferream metam in Żulawa fluuio Saxoniæ pofuit; aliam vero in aureis oftiis Kyowiæ gladio Sczerbis inflixit, vbi fuum confanguineum in Regem creauit; Rege ipforum Ruthenorum de terra propulfato. Circa quod notandum, duos triumphos ipfum *Boleslaum* contra Regem Ruthenorum obtinuiffe. Primus fuit dum Ruthenis profligatis & Rege Ruffiæ creato ad propria cum præda magna remeat. Secundus, dum Ruthenus in Polonia vindicare intendens, circa fluuium regna limitantem penitus profligatur, & ipfe captus more canum cum aliis copulatus fuiffet.

Circa literam notandum: Claſſicum eft cornu vel tuba vel aliud inftrumentum caufa conuocandi factum. Claſſicum etiam dicitur fignum bellicum, vel fonus tubæ. Inde *Romulus* cum Remp. inftituiffet, Romanos in duas partes diuifit, fcilicet in nobiles & ignobiles, & vtramque partem claffem appellauit, à quibusdam claſſicis, quia tam ifti, quam illi fuum fignum habebant.

EPISTOLA XIV. 1003.

IOANNIS Archiepifcopi Gnefnenfis.

In qua quod merito magnus Boleslaus ex Regno Ruthenorum triumphabat, per fimile probat.

EXitus iactantiæ, cafus eft; finis humilitatis in gloria. Nihil enim difplicentius, nihil DEO ingratius, quam ceruicofus arrogantiæ tumor, qui multos fubuertit, qui nonnullos vertit in belluas. Idem faftus *Darii* copias nimbis obruit & graudine. Nam *Alexandro* bellum contra *Darium* geftiente, mittit ei *Darius* tria munufcula; pilam, qua ludunt pueri; fcuticam, qua corripiuntur; & aureos, cum hac epiftola. *DARIVS Rex Regum & confanguineus Deorum, ALEXANDRO Famulo fuo falutem. Puer es adhuc, reuertere ad Parentes, qui famuli mei funt. Pilam mifi tibi vt ludas, cum adhuc puer es: fcuticam, quia adhuc correctione eges; aureos, quia fcio te indigere. Et ego fi vellem, totam terram, qua vsque ad tuos pedes eft, poffem talibus confternere: & cum puer fis, non eft tecum confligendum armis.* Ad hæc *ALEXANDER Regi Regum & confanguineo Deorum DARIO. Munera qua mififti, longe aliter interpretor. Pila rotunditas fpondet mihi imperium orbis. In fcutica fentula, quibus te cum tuis vincam. Intelligo in aureis, quod omnis tuorum prodetur mihi ciuium poffeffio: & oportet armis pugnare, non verbis.* Cumque congregaffet *Darius* infinitos exercitus, facta eft tanta grando cum niuibus in exercitu *Darii*, quod putares Deum contra quem confligeret. Qui curru defiliens, cui cum vxore ac liberis infidebat, vix beneficio noctis euafit. Vxorem vero & liberos eius cum pluribus cepit *Alexander*, quos in regali habuit reuerentia, mortuos autem, qui audacter pugnauerant, magnifice fepeliuit. Sic namque fapiens vicit, vt victorem nemo fentiat. Sic *Philippus* Rex tacita hac lætitia dolorem hoftium temperauit, vt neque apud fuos victor exultaffe, neque apud victos infultaffe videtur.

COMMENTARIVS.

Simile ad *Boleslai* triumphos applicatum. *Alexandro* enim contra *Darium* bellante, quia *Darius* fuperbiam induerat, ideo per *Alexandrum* deuictus erat merito, quemadmodum clare patet in litera. Et etiam in Chronica *Alexandri.* Similiter accidit inter Regem Poloniæ *Wladislaum* & Cruciferos de Pruffia Anno Domini 1410. Cruciferi enim fuperbia afflati, *Wladislao* Regi Poloniæ cum *Alexandro*, alias *Vithoudo*, magno duce Lithuaniæ fratre fuo duos gladios cruentos ante congreffum miferunt, quibus ipfos necare intenderunt. Ipfi vero gladiis humiliter acceptis in auxilium

1003. lium Deo assumto, Magistrum generalem cum Marschalcone ac Commendatoribus ac aliis ipsorum complicibus centum millia, triginta millia & quadringentos occiderunt; quorum residui capti Cracouiam vincti & catenis ligati non pauci fuot appulsi, vinculaque grandia ipsimet sustulerunt, quibus Polonos cruciare voluerunt. Hoc innixit eis superbia, quæ metetur casum & ooo sublimia.

EPISTOLA XV.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua describit dominia duorum Regum, scilicet Miefzkonis filii Boleslai Magni, & Casimiri filii Miefzkonis.

A. C. 1027. IAm secundis vero *Boleslai* successibus filius eius *Miefzko* secundus non tam secundo successit auspicio. Quia enim voluit esse contentus gloria, quam ne attingere quidem, nedum transcendere quis poterat; nec ciuibus tam gloriosus, nec hostibus adeo visus est terribilis. Nam siqua cum quibusdam gessit prælia, necessitatis ea fuisse constat, non virtutis: coacta, non voluntaria. Non quod nulla illi strenuitas, sed quia diligentior conseruandi ratio, quam acquirendi inerat libido. Satis enim absurdum putabat, cum in habendo certus haberi modus debeat, acquisitioni tamen modum non ponere. Tamen etsi quæ vllius in bonis occupati concedatur auctoritas, ab omni tamen iure aliena est iuris alieni occupatio. Hic igitur ex imperiali *Ottonis* Tertii sorore, insignem genuit *Casimirum*, de quo diuersimodæ series texitur historiæ. Dicunt enim quidam, quod post *Miefzkonis* decessum, vxor eius filio adhuc immaturo regnum tradere non ausa, Regni suscepit gubernacula. Quæ quia æquo violentior visa est, imo quia Patriæ indigetibus, quantumlibet primis, quoslibet inquilinos & suorum lixas Theutonorum præponere cœpit, a ciuibus profligata in exilio consenuit, paruulo *Casimiro* sub fideli procerum tutela reseruato. Qui dum in virile pene robur euaserat, immerita exhæredationis pœna mulctatur. Timentes enim Proceres, ne maternas in ipsis prosequatur iniurias, ipsum quoque non dispari exilio propulsant. Aliis aliter visum. Aiunt enim huius matrem paruuli in partu exspirasse, ipsum vero inter ipsa crepundia alterum Herculem nouercales expertum delitias. Pater enim, vt assolet, nunc pueri exosculans oscillum, nunc tenerum demulcens pectusculum, crebris anhelat flammis, tacitis scinditur suspiriis, lacrymosis effluit imbribus, mortuæ licet vxoris cineres viuos gestat in pectore. Vultus enim filii speculum est matris eius: quod nouercæ aduertens versutia, dolos versat, instruit insidias, puero necem intentat, ne pellex in se mortua in prole videatur superstes, ne non sua soboles Regni tandem successione potiatur. Secreto igitur quendam 1027.
Secretarium lenocinatiuis conscribit sermunculis, sponsionum circumuenit blanditiis aureis, persuadet donatiuis, vt puerum exponat. Efficacissima enim est beneuolentiarum conciliatrix pecunia; nec est, quod non peroret, qui auro allegatiuas & ponderat & inaurat sententias. Vir tamen tam Deo, quam prudentia plenus, vt illum a morte redimat, in eius mortem verbotenus consensit: quem sub occisionis simulatione tollens, cuidam cœnobio committit alendum. Post modicillum vero tempusculi decedit pater, proscribitur nouerca, Regnum destituitur, patria desolatur, seditionantur ciues, grassantur hostes, vrbes, municipia, domesticis exuta præsidiis ab extraneis occupantur, dissipatione dissipatur terra, direptione prædatur. Cæterum ille fidelis non immemor depositi, quibusdam huius Reipublicæ amicissimis de puero suggerit, in quo vnicum tantæ desolationis solatium, singulare tantæ cladis remedium diuino ait prouisum munere, non sua seruatum industria. Erat autem robustorum collecta manus, quæ vnius tantum oppidi tuta præsidio contra omnium assultus hostium, iam non regnum, sed exiles regni reliquias defensabat. Horum igitur studio patriæ restitutus *Casimirus*, patriam ab hostibus eripit, vendicatas ab vndique potestates eradicat, à singulis circumquaque Prouinciis principes abigit abortiuos, & debitas reuocat obsequelas. Cumque omnes gratulatissimi ad illius nomen concurrerent, cum omnes eius adorarent maiestatem, sola Mazouiorum Prouincia non solum illi non assauet, sed atrocissime bellum infligit, quam quidam de sordido famulitii genere auo originario, sed vir & facundus & strenuus, nomine *Moslaus*, principandi ambitione occupauerat, decem exercitatissimorum cuspidariorum contra *Casimirum* armat exercitus, exceptis sagittariis, balistis, bipennalibus, spatariis, imo infinitissimis tam equitum copiis, quam peditum, qui eo spe questus illecti confluxerant, fortunam secuti non hominem. Quibus omnibus confectis a *Casimiro* non minores virorum rursus vires instaurat, quatuor maritimorum acies, totidem Geticas, nec non Dacorum ac Rutheorum larga adsciscens suffragia; quos nulla occisio, nulla remoratur difficultas, non vt amico morem gerant, sed vt hosticam odii rabiem, vt antiquam inuidiæ sitim cruore Polonorum expleant. Sed quoniam à voto procul sæpe hominum vota recedunt, nec semper feriat, quocunque minabitur arcus, res illorum in contrarium, atque sperauerant, relabitur. Omnes enim velut leuem stupæ fauillam noster ventilat vnicornis, omnes *Casimirus* turbine occisionis quasi procella fulguris inuoluit. Ambitionis autem ille Princeps ad Ge-

(Margin markers in the second column: A, B, C, D; A. C. 1041. beside "igitur studio patriæ restitutus *Casimirus*, patriam".)

1041. tas transfugit vbi celsiore dignitatis gradu sublimatur. Getæ namque non parua suorum cæde saucii, omnes in illum causam conferunt, omnium in eo necem vlciscuntur, quem post multa demum supplicia eminentissimo affigunt patibulo, dicentes: *Alta petisti, alta tene*; ne scilicet affectatæ fastiginm celsitudinis vel morienti deforet.

COMMENTARIVS.

Mortuo magno *Boleslao* Anno Domini 1027 filiua eius *Miefzko* secundus eidem in Regno succedit, qui solum sibi & non Reipublicæ vacat. Tempore enim suo nationes externæ ab obedientia sua recesserunt, & desidiam suam consideraotes tributa Patri suo consueta dari, soluere denegarunt, imo castra fortissima per *Boleslaum* patrem suum in ciuitatibus regni & præcipue in Albea constructa, Præiecti eorundem sibi vendicarunt, & suia posteris ipsa possidenda reliquerunt. Iste *Miefzko* de sorore germana Imperatoria *Ottonis* Tertii genuit filios, videlicet *Boleslaum & Casimirum*. Quo, scilicet *Miefzkone*, Anno Domini 1033. mortuo, *Boleslaus* filius eius primogenitua eidem successit, qui matri suæ multa opprobria intulit. Cuius opprobria mater sua ferre non valens, recepto filio suo *Casimiro* paruulo Saxoniam versua Brunsvvik ad suum patrimonium remeat, ibique puerum *Casimirum* literia imbuendum disponens, Monasterium Sanctimonialium intrauit. *Boleslaus* autem propter sæuitiam & immanitatem scelerum, quam exercuit diademate regio insignitus, vitam male terminaoit, propter quod nec in numero Poloniæ Regum numeratur. Post cuius obitum multæ commotiones & bella, tam intranea quam extranea in Poloniæ Regno sunt exorta. Cum autem Regnum Poloniæ fere annihilatum fuisset per bella redactum, versus Saxoniam ad Reginam pro suo *Casimiro* Poloni iter arripiunt. A qua cum didicissent, qualiter ipsum *Casimirum* versus Parisios studio artinm liberalium destinasset, in quo studio stans & considerana ordinem Sancti Benedicti in Monasterium Cluniacense ingressus fuit & ordinem suscepit. Ipsi festine properantes ipsum inuenerunt iam Diaconum ordinatum. Consilio autem Abbatis habito, Romam venerunt, & Domino Papæ *Benedicto IX.* obnixe supplicauerunt, quatenus ipsia eorum principem restitui mandaret, & dispensaret, vt vxorem ducere possit, ne Regnum Poloniæ careret hærede. Quorum dicta Apostolicus vir compatiens exaudiuit affectu & genti Polonicæ carenti Principe, Ducem *Casimirum*, qui in Saxonia *Carolus* & in monasterio *Lampertus* fuerat nominatus, ad tenendum regni gubernacula exire de monasterio concessit, sed & vxorem ducere vt possit, misericorditer dispensauit. Ratione cuius dispensationis Dux *Casimirus* cum gente sua Polonica pro luminariis S. Petri & fabrica Ecclesiæ eiusdem denarium de quo- 1041.

A libet capite se soluturos perpetuo se obligauerunt. Hic *Casimirus* de monasterio Saxoniam ad suam genitricem & ad Duces Saxoniæ auunculos suos veniens, cum ingenti gaudio est receptus, qui sibi non modicam armatam militiam associantes, ipsum in Regnum Poloniæ dedoxerunt. Qui multæ probitatis audacia viriliter assumta, hostibus hinc inde fugatis, Regnnm Poloniæ possedit in pace, duxitqoe vxorem filiam Romani Principis Russiæ, nomine *Dobrolcyca*, alias *Mariam* dictam, ex qua genuit quatuor filios, *Boleslaum* largum & bellicosum, interfectorem S. *Stanislai*, *Wladislaum* primum, *Miefzkonem* tertium, & *Odonem* primum.

B Iste Odo & *Miefzko* sine prole decesserunt. Huic *Casimiro* eodem tempore licet tota gens Polonica ac Slauonica grato assurgena animo ipsum in suum Regem accepissent, sola sibi Masouia resistere non expauit, prout latius patet ex litera.

EPISTOLA XVI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

De miris Casimiri virtutibus.

Hic Hercle verus Hercules Alcidæ virtutibus nullo fuit inferior. Nam de illo etsi multa vera, plura tamen fabulosa docentur narratione: huic vero viuaces meritorum suffragantur tituli. In quem Nouercæ ac Medeæ truculentia colnbrum iniecit inuidiæ,

C anguem ambitionis concitauir, tel draconum exspuit, virus euomuit vipereum, quem tot monstrorum generibus prostituit, quot in eius regno scandala peperit, quot hostium exposuit periculis? Nam quid eo monstro putes monstrosius, quod cum natura sit mutilum, sit capite amputato non solum corniger sed perulans cornupeta? Quid ea tetrius bellua, quæ cum non possit alienum, propria cauda proprium caput excerebrat?

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.
Cum premit indigno libera colla pede.

Vnde Scythis pecuniarum interuentu Regem

D ex seruo creaturis Regina ipsorum *Tomyris* matronarum primas ad se corrogat; cum quibus suæ viduitatis querulosæ defletis angustiis, non tam suam, quam illarum sibi molestam ait depressionem: non tam suæ deiectionis lædi periculo, quam seruili elatione perurgeri peuit; non vt suarum adeò miseriarum, quam sui, quam liberorum, quam suæ illas libertatis misereantur. Inter quos ætatis quædam grandæua: *In re*, inquit, *per se lacrymosa consilio opus est non lacrymis, quia nec flammis flamma extinguitur, nec mærore mæror exuitur.* Iubet ergo abiectos ancillarum filios purpureis adornari paludamentis

1041. mentis, & currum quo Reges vectari consueuerunt, conscendere, faleratissimis alios astorconibus assidere, adolescentes vero ingenuos, ac diuæ formæ virgines sordidis loramentis, instar boum, currui connecti. Reginam quoque cum paruulo filio, & se ipsas funereis deformatas induuiis ad eundem currum eodem pacto applicari, sicque verberiunculis ad trahendum eas pellentibus in concionem procedunt. Vbi coram magistratu prouolutæ, eos qui ad hoc enormitatis eas impulerant, non insimulat iniuriarum, sed læsæ Maiestatis iudicium petiuit. Nec vero suam, nec sacri Senatus, sed totius Reipubl. hanc esse querelam, non singularem vnius læsionem, sed commune vniuersitatis incommodum, non leuem sane, non breuem, sed mortalem huius vulneris languorem; cuius autores non seruos, sed ipsos seruorum dominos arguunt & conuincunt, qui suam & suorum generositatem, non modo venalem seruis exponant, sed ipso venalitatis veneno ipsam libertatem extinguunt.

A

B

Turpe viris, non esse viros, seruos trahcari,
Turpe teri ludeo candida colla iugo.

Tota igitur mouetur & constrepit concio, vt seruus ille iam non regno, sed vltimo expetatur supplicio; Reginæ autem filius, licet pene infantulus, Rex constituitur. Ex tunc solenne fuit apud Scythas fœminas concionibus acciri, Rege quoque Macedonum procul agente, inquilinus eius *Ipander* sordidissimi cerdonis filius arcem occupat, Regia sese iubet nuncupatione venerari. Cuius in fauorem vt populus esset propensior, censuales relaxat pensiones, amputat tributa, omne exactionis onus ait se Rege sopitum: nec defuit illi credulæ multitudinis simplicitas. Ad eius itaque consauoraneos Rex primo cum hac mittit sententia: *Ficus radice euulsa, aureis licet funiculis si carentissimo appendantur stipiti, florere possunt, annon?* Secundo cum hac: *Sicci à fonte riuuli, bibulo licet pleni sabulo, inundabunt alueu, ant non?* Tertio cum hac: *Ad singulos oscinum hiatus pullus hians hirundinis a murilego educabitur, an non?* Nouissime, humanam sine capite mittit effigiem & ex auro & gemmis artificiosissime expolitam, & asini caput coronatum cum hoc scripto: *Hæc imago vestra generositas gemmis virtutum distincta. Caput hoc Rex vester est. Asinus enim insessor, seruus coronatus.* Si ergo hæc membra huic bene conueniunt, bene vobis cum Rege vestro conueniat; sin aliter sit, aliter. His itaque persuasi Regem regno conciliant, qui *Ipandrum* in eadem arce carenis vinctum fame extinguit, naturæ arguens desertorem

C

D

Vinc. Kadłubkonis Hist. Pol. Lib. II.

naturalibus non indigere adminiculis. Cui lapidem pro cibo iniiciens minister aiebat: 1041.

Ne pete, quos natura vetat transcendere, fines.

Item cinerem pro potu spargens:

Ne pete quod isto pondere non trutiner. Naturam transscendisti, nullum tibi cum natura commercium.

COMMENTARIVS.

Casimirus Herculi Alcidæ dicto comparatur. Qui *Hercules*, quamuis virtutibus miris claruit, *Casimirus* tamen in eo dictis virtutibus inferior non extitit. Ideo, quia *Herculis* virtutes fabulose prædicantur; *Casimirus* vero recentibus historiis in rei veritate virtutibus insignitus, clarus declaratur.

Maslaus item reprehenditur. Qui motus inuidia, inflatus superbia, iracundia concitatus, rabie repletus *Casimiro* Regi ac domino proprio se opposuit, ac secum bella gerere præsumsit. Vnde ipse tanquam bestia pessima, non potens amputare caput alienum, gestiebat amputare caput proprium, abigendo a Regno *Casimirum*.

Reprehenduntur quoque Mazouitani exemplo Scytharum ac Macedonum, qui spreto Rege proprio, nobili & illustri, sibi *Maslaum* ignobilem & plebeium in Regem assumserunt, quibus quid accidit, & *Maslao* & Scythis & Macedonibus ab ipsorum regibus vindicatis latius ponunt in litera.

EPISTOLA XVII.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De Successibus & dominiis Boleslai primogeniti Casimiri.

Nec vero minus inandita post obitum *Casimiri* seruorum pestis ebulliit, quam, ne narrationis ordo à vero discrepet ordine, non indebito loco attingemus. Igitur *Casimiro* filius eius *Boleslaus* succedit: cui largitatis cognomen antonomasica priuilegiatum est excellentia. Qui sine largitate nullam æstimabat hominis liberalitatem, aut egere non posse, nisi cum dandi non suppetit occasio. Sic inquiebat largitas petitionibus & velocior & tardior: velocior, ne sit petitionum tarda præstolatrix, prius enim dari conuenit, quam peti, ne cuiuscunque petitione nostra nobis exprobretur tenacitas, ne gratiæ beneficium sine gratia impendatur: nec enim gratis obtinuit, quod quis prætario impetrauit: tardior esse debet, ne celerius euolet, serius euanescat largitio. Quia ideo celeritas illi non congruit, vt lentissi- A. C. 1068.

1068. tiſſimas etiam petitiones effugiat, nunc illas occupat, nunc ab illis gaudet occupari. Hic dum die quadam vectigales iubet diſpenſare theſauros, præſtantiſſima quæque, munificentiſſimè diſpargit. Quidam nunc exilem ſuæ tenuitatem fortunæ, nunc Regiæ Splendorem opulentiæ commentiens gemebundus infremit ſuſpiriis tacitis, murmurat labellulis:

Sola beans alios, ſoli mihi gratia Solis
Alget lucente Sole, ſolus tenebras patior,
Solus ego ſub Sole tuo ſolatia vera
Demerui ſolum demeruiſſe pudet.

Rex proinde cauſa ſuſpiriorum intellecta ſinuoſiſſime amictum chlamydis ſuæ detrahit, quam illius humeris deferens. *Tolle*, inquit, *auri quantum libet, tuiſque viribus metalli quantitatem compenſa. Malumus enim te tuam imualetudinem cauſari, quam noſtra liberalitatis videri anguſtias.* Tunc ille ſinum veſtis tergentiſſimæ infarcinans pſallebat:

Nemo ſtupet, ſi ſtipa perit, leuitate fauillæ;
Semina non pereunt tua, quæ metit iſte, vel ille.
Semine Dapſilitas largo pluit aurea fama,
Falx in meſſe ſonat, plus das mihi, plus metu a me.
Non locus hic loculis, non venter hydropicus arca,
Te premit imo urget tua copia cordis in arce.
Omnia large tuo fauus imbuit ora ſapore,
Nec ſine me laus tanta meo morietur in ore.

Hæc dum ſui oblitus canit. Dum autem pondus attollere conatur, pondere oppreſſus expirat.

COMMENTARIVS.

Hic *Boleslaus* largus in dando beneficia modum tenuit, nec non feſtinus, nec tardus in dando fuit. Non tardus, quia prius, inquit, conuenit dari, quam peti; ideo ne præuentio petitionis fiat in dante ſignum tenacitatis ſeu pareitatis. Hic idem *Boleslaus* largus citus fuit in dando munere, ne munus ingrate a recuperante retineatur; cuius liberalitatis habes exemplum in litera de quodam paupere.

Circa literam notandum, Tria ſunt, in quibus Rex debet alios excedere: Scilicet potentia, virtute & beneuolentia. Debet enim Rex eſſe potens, virtuoſus, & beneficus. Si enim Rex cupit vt ametur a populo, debet eſſe beneficus. Populus enim non percipit niſi bona ſenſibilia. Videns ergo Regem beneficum & liberalem, omnis mouetur in ipſius amorem. Reges enim liberales maxime ſunt amabiles. *Boleslaus* igitur volens ſe amabilem reddere his, qui in regno ſuo fuere, liberalitati inſiſtebat & ſuis 1068.
A ſubditis maxima dona condonabat.

EPISTOLA XVIII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua inuehit contra vitium auaritiæ.

NEſcio quem blandus flos rerum ſpirat odorem;
Si poſſis recte ſi non quocunque modo rem.

Ab inſano autem non diſtat, qui pecuniam vitæ præfert, non vitam pecuniæ. Quod vecordiæ genus quendam adeo deuinxerat, vt dum ambiguis in mari iactatur fluctibus, dum alii metu naufragii pretioſiſſima etiam ſupellectile nauem exonerant, ſe ſuis alligatum ſarcinis in præceps mitti iubet,
B potiorem aſtruens in morte opulentiam, quam in vita egeſtatem. Nec vero abſimilis opum incubus habendi auidiſſimus apud Regem Arabum erat, in quem innumeras opum facultates Regis munificentia congeſſit; Ætoam tamen cupiditatis non extinxit. Nam hic theſaurariam productus in penum, dum inæſtimabiles ſibi gemmas conſpiceret, velut improuiſo traiectus fulmine totus diriguit, morboque credulus languere repentino efferri iubetur. Cuius in gemmis omnis erat gemitus habendi gemmas. Cauſa denique doloris comperta gemmarum exquiſitiſſimas Rex illi uffert, quas ne cui præter ipſum aſſidera liceat, glutire nititur & meatu ſpiritus præcluſo ſuffocatur. Non ſic ille, non ſic, qui, vt curarum notrices ſemel am-
C putaret, ſuas opes in vnam maſſam conflat, in profluentem præcipitat: *peſſima*, inquiens, *ite peſſima diuitiæ, perdam vos, ne perdar a vobis.* Minor enim eſt rerum quam corporis iactura:

Damna monent rerum plus lædunt damna dierum.
Quiſque poteſt rebus ſuccurrere nemo diebus.

COMMENTARIVS.

Vitium auaritiæ eſt præcipue in illis, qui pecuniam plus quam vitam propriam dili-
D gunt. Qui certe a fatuis non differunt, eo quod minus magis bonum anteponunt. Ideo quia ſecundum Philoſophum in Regiminis ſpeculo parte 9. præcepto 18. dicitur: *Auaritia eſt bona fama denigratiua, propriis ſubiecti deſtructiua, & multi timoris cauſatiua.*

EPISTOLA XIX.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De glorioſis laudibus largi Boleslai.

ADeo perfunctoria *Boleslao* viſa eſt opum gloria, vt nihil in eis iucundum puta-

1068. potaret, prætermitti facultatem. Quarum potissimam ait custodiam, saccum pertusum, omnique omnino indignum principatu, qui se rerum sacciparium esse malit, quam Principem. Vnde Russiæ partibus, imperiose peragratis opibus illarum capi dedignatur, solo victoriæ triumpho contentus, donec auitorum limites signorum in valuis Kyowiensibus reformaret, ab omnium sopita rebellione, quendam sui suffraganeum Imperii Regem constituit. Qui vt eoram suis appareret gloriosior, Regi supplicat *Boleslao*, vt cum sui dignatione occursus amplectatur, auri talenta secundum numerum passuum accepturus. Indignatur à se peti *Boleslaus*, quod Regiæ celsitudini non competat absurdumque videri Maiestatem ad quæstus inclinari, absurdius esse gratiam venalitate censeri; precibus tamen victus nec pretio, factum ita spondet, gratiæ argumentum venienti exhibet. Quare Regis barbam venientis apprehendit, quam diuellicans creberrime concutit. *Hoc*, inquit, *est tremendum caput, quod vos contremiscere consuenit*. Item itemque vehementius concutiens ait:

Hic vir, hic est, nostro, quem nos dignamur honore.

Aspicis quantum gratiæ in *Boleslai* conspectu auri gratia meruit. Vngariam hinc adire parat, qui primos illi aditus armis obstruere conten[?]ant, sed corpora illorum plus impedimento fuere ingressuris, quam arma. Nam cruentus ianitor ensis ianuas introitus & aperiendo clausit, & claudendo aperuit. Trunci nobiles cadauerum gladio prostrati etiam vias fecere inuias, vt non' sine difficultate transmeandi pateret facultas. Videns autem Rex Vngariæ *Salomon*, tam sibi, quam suis prælii imminere discrimen, prælium deprecatur, pacis offert conciliamina, centum millia talentorum. Cui *Boleslaus*. *Polonos* inquit, *aurum habere non delectat, sed habentibus aurum imperare; turpiusque esse pretio vinci quam prælio succumbere: nec regibus conuenire instittoria taxare commercia, quibus armis opus est, non opibus*. Victus itaque *Salomon*, tam bello, quam regno excessit; cuius in locum alumnus Poloniæ *Wladislaus* nomine *Boleslai* sufficitur. Accidit interea instructissimas Austrensium & Bohemorum acies in campestribus Poloniæ castra metari. Quos Rex impiger a tergo præcipitans, omnem redeundi adimit facultatem. Cumque incautos occupare potuisset; *Absit*, ait, *ne nostra titulus victoriæ quodam insidiarum latrocinio fuscat*. Sese præsto nunciat, non improuidos esse iubet; crastino secum cominus conflicturus. At vero ille Bohemicus *Leo* mox à leonis feritate desistens, vulpina induitur astutia: *Indignum est*, inquit, *vt tanti Regis ad tam exiguos minetur indignatio, quin potius in suorum tranquillitate castrorum, crastinum à Bohemicis præstolari non dedignetur obsequium*. Noctis ergo Clypeo protecti fugam ineunt pro prælio. Quos trans Moraviæ fines insectatus, aper dente consequitur fulmineo, non ætati parcens, non generi, non conditioni, omnes aut morti mancipat, aut vinculis. Rursus Pomeranis e confinio Poloniæ prædam ac manubias agentibus, præceps aduolat *Boleslaus*, prædones spatiosi fluminis interlectu iam securos conspicatur, & rapidissimo inhæsitanter insiliens torrenti, *Amor*, inquit, *catulorum feras venabulis impingit*. Exclamant singuli:

Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui.

Multi ergo armorum pressi mole fluctibus inuoluuntur, perpauci vix enatant, & licet inermes de armata hostium multitudine triumphant. Fuit autem hic belligerandi tam studiosus, vt rarus in aula, continuus in castris, rarus in patria, semper apud hostes degeret. Quæ res Reipub. quantum commodi attulit, tantum ingessit discriminis; quantum in se honesti habuit exercitaminis, tantum in fide peperit insolentiæ. Rege siquidem perdiutissime nunc Ruthenicis, nunc vero pene Trans-Parthanis immorante regionibus, vxores ac filias dominorum serui ad sua vota inflectunt, quasdam expectatione maritorum fessas, alteras desperatione deceptas, vi nonnullas ad seruiles amplexus protractas, dominicos occupant lares, firmant municipia; Dominos non solum arcent reuersuros, sed & reuersis bellum infligunt, quos pro singulari temeritate singularibus Domini perdidere suppliciis vix expugnatos. Sed & fœminæ, quæ vltro ser uis consenserant pœnas iussæ sunt pendere non immeritas, atrocissimum & vnicum ausæ facinus, nulli prorsus flagitio conferendum. 1068.

COMMENTARIVS.

Antecedens epistola in quinque diuiditur partes. In primis quatuor partibus describit triumphos ex Ruthenis, Vngaris, Bohemis, Morauis, Australibus, Theutonicis obtentos. In quinta parte narrat actus bellicosos *Boleslai*, qui quantum Reipub. Regni Poloniæ fuerunt profutori ex parte vna, tantum attulerunt incommodi & damni parte ex altera. Vxores enim Dominorum in expeditioni-

1068. tionibus cum Rege existentium viros sibi alios duxerunt, cum quibus & dominica possederunt, quos postmodum hæredes cum magnis periculis à bonis hæreditariis ac suis vxoribus repulerunt. Pro quo est notandum. Post decessum *Casimiri* Monachi, *Boleslaus* largus seu bellicosus vel efferus filius eius senior & primogenitus Anno Domini 1038. eidem in regno successit. Hic fuit liberalissimus, nullam hominis reputans maiorem virtutem, quam liberalitatis excellentiam. Diademate vero regio insignitus, cœpit cogitare, qualiter Magni *Boleslai* sui proaui strenuitatem posset induere, & terminos Poloniæ, quos præfatus Magnus *Boleslaus* statuerat, recuperare, quæ successores Reges Poloniæ vsque ad sua tempora amiserant: sic, quod terras Russiæ potenter ingressus, ad Castrum Kyow multis præliis cum Principibus Russiæ commissis, omnibusque ex ipsis prostratis vsque peruenit. Quibus Principibus sic superatis ad alios fines Russiæ se transtulit, ibique plures annos vixit, Castra & municipia Ruthenorum fortiter expugnando, totiusque Russiæ partibus peragratis, ac omnibus rebellionibus sopitis, & Rege prælio occiso, quendam ex nobilibus suis, qui Russiæ præesset Principibus, nomine suo constituit. Post hoc Vngariam adiit, volens metas Regni Poloniæ in Danubio ac Cissaua nec non Moraua fluuiis rehabere. Cui Rex *Salomon* Vngariæ cum suo exercitu in montanis Russiæ ac Vngariæ occurrit, ad suum regnum volens prohibere ingressum: sed plurimis de suo exercitu primo progressu prostratis, ad castra profugit, se in ipsis concludendo, pacem precatur, centum millia talentorum auri offerens *Boleslao*, vt ab impugnatione sui desisteret. Cui Rex *Boleslaus* respondit, *Polonos aurum habere non delectat, sed habentibus aurum imperare. Turpius enim* ait *vinci pretio, quam prælio.* Victum itaque se Rex *Salomon* cognoscens, tam bello, quam parte sui regni inter fluuios prædictos consistente cessit, felicem se reputans in alia parte Regni vltra Danubium posse manere. Interea vero *Leo* Rex Bohemorum cum Morauis & Australibus fines Poloniæ inuadens, ipsos crudeliter deuastabat. Quod Rex *Boleslaus* intelligens, ad ipsum festino cursu properat, quem licet inopinate à tergo potuisset inuadere, noluit tamen, dicens: *Absit, ne titulus nostra victoriæ quodam latrocinio insidiarum infametur.* Indicauit igitur *Leoni* vt se promtificaret, & bellum cum *Boleslao* campestre committeret. *Leo* vero tanquam vulpes dolosa, *Boleslao* Regi intimat, indignum se asserens cum tam paucis tam magnifico Regi velle resistere, sed obnixe petit, vt sua obsequia cum tributis accipere dignaretur. Sed hæc intimans fugam nocte iniuit, nusquam in loco Regem *Boleslaum* præstolari præsumsit. Quem Rex *Boleslaus* studiose per fines Morauiæ insequitur, & insecutum nulli parcens, omnes aut morte trucidat, aut vinculis constrinxit. Tempore autem, quo in terris Bohemorum, Morauorum & Australium Rex *Boleslaus* deuastando moraretur, Pruteni & aliæ gentes Paganicæ de reditu *Boleslai* dubitantes, Pomeraniam hostiliter inuadunt. Quod cum ad noticiam *Boleslao* peruenisset, Bohemorum ac præmissarum terrarum impugnatione dimissa, ad propria conuolat, & hostes in Pomerania reperiens inuasit; quos fugientes per quendam fluuium grandem insequitur, ibique non pauci de suis non ab hostibus, sed armorum pondere pressi in profundum demerguntur. Et sic tunc fugati sunt hostes. Sed quia septimus annus ab exitu illorum ad prælia, iam finem dabat, in quibus septem annis tam *Boleslaus* quam Proceres sui vxores & pueros non viderant, interea vxores & filias ipsorum serui ad sua vota flectunt, municipia muniunt, & domos occupant dominorum. Comperta igitur fama tantæ perditionis & nefarii sceleris nobiles, qui cum Rege in expeditionibus fuerant, zelo nimio excitati, etiam Rege prohibente, ad propria sunt reuersi, seruosque de suis domiciliis tandem cum magno labore repulerunt; quibus expugnatis pro demeritis supplicia addiderunt. Vxores autem suas velut præuaricantes & adulteras pœnis diuersis crudeliter extinxerunt.

EPISTOLA XX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua inuehit contra incontinentiam Dominorum Regni Poloniæ.

SCythæ quindecim annis in Asia morati vix vxorum flagitatione reuocantur, nunciantibus, ni redeant sobolem à finitimis quæsituras, sicut quondam fecerunt Amazones; item trina expeditione in Asiam, cum annis octo à coniugibus abfuissent, seruili bello domini propulsantur. Nam coniuges eorum longa ex præstolatione fessæ seruis pecorariis nubunt, qui reuersos post victoriam dominos, quasi alienos prohibent; sed supplicia crucibus luunt. Mulieres quoque male sibi consciæ, quædam ferro, quædam suspendio vitam finiunt, vt has vel illos nec pœna dissimiles nec dispares fecerit sceleris immanitas, quos Mœchia necat, facinus quos inquinat, æquat: quosdam vero tantæ ani-

1068. animoſitatis intueor, vt non minus turpe putauerint viros conſtantia deſtitui, quam fœminas pudicitiæ pati diſpendia. Vnde Spartani cum in obſidione hoſtium annis decem damna parerentur & fœcunditatem vxorum viris abſentibus nullam eſſe, iuuenes remittunt, eisque omnium fœminarum permittunt promiſcuos concubitus, ne Reſpublica præſidii ſucceſſione orbaretur. Ex his nati Parthani vocantur. Tanti apud iſtos odium hoſtium, tanti amor patriæ, tanti fuit iuris iurandi religio. Execratione namque ſeſe obſtrinxerant, nolle reuerti, donec vrbem hoſtium expugnaſſent. Sic pietas iſtorum & turpis & irreligioſa fuit religio, quia nihil temerius, nihil ſordidius, quam iura matrimonii non modo non coli, ſed confundi.

Hæc ſpeciem pietas impietatis habet.

Igitur & virtus hic quædam fuit & macula non defuit virtutis.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. Bonum eſt conſuetudines Patriæ reſeruare, quia per hoc multa mala poſſunt euitari. Si enim Amazones opera virorum exercere non dimiſiſſent ex conſuetudine, nunquam domi manentes vitia adulterii incurriſſent, quæ tamen meruerunt, quia pecoraneos in viros adoptauerunt. Vnde ſecundum *Iſidorum* 8. Ethic. *Tria ſunt genera conſuetudinum bellum gerendi, ſcilicet Scytharum, vbi fœminæ & viri in pugnam ſimul tranſeunt; Amazonum, vbi ſola fœminæ pugnant.* Vnde ſic refert *Guido* in hiſtoria Troiana: *Mozonia eſt regio orientalis in qua ſolæ fœminæ degunt. In capite autem huius regionis eſt inſula, in qua viri morantur, & ſingulis annis fœminæ in Martio ad viros deſcendunt; cum quibus tribus menſibus commorantur, ſic quod plures ex eis impregnentur, & domum ad tecta ſua reuertuntur. Et dum naſcitur maſculus inter eos per triennium educatur, & poſtea ad viros tranſmittitur: ſœmella autem inter eos conſeruatur. Hæ autem fœminæ non niſi bellicis artibus inſudando ſe exercent. Quarum Regina* Penteſilea *cum decem millibus virginum in ſubſidium Regi* Priamo *dicitur aduenisſe.* Tertius modus bellandi eſt Romanorum, aliatumque gentium, vtpote Polonorum conſuatudo eſt, quod ibi ſoli mares pugnant eorumque vxores bonæ & honeſtæ ipſos, cum magnis lamentis in domibus degentes expectant. Aliæ in lectis non iacent, aliæ carnes non manducant, varie ſecundum varios modos fidelitatem obſeruantes ſe caſtigant.

EPISTOLA XXI.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua deſcribit multiplicem Boleslai truculentiam. 1068.

EX tunc in oleaſtrum olea & fanus verſus eſt in abſinthium. Intermiſſo namque ſtudio virtutum *Boleslaus*, in ſuos bellum ab hoſtibus tranſtulit. Fingit illos non iniurias in plebe vlciſci, ſed regiam in rege proſequi maieſtatem. Nam plebe remota Rex quid erit? Ait, non placere ſibi viros vxorios, quibus plus cauſa placeat fœminea, quam Principis obſequela. Queritur non ſe tam apud hoſtes deſertum, quam vltro hoſtibus expoſitum. Proinde præcipuos capitis accerſit, & quos aperte non poteſt, inſidiis aggreditur. Mulieres quoque quibus mariti pepercerant tanta ſectatus eſt immanitate, vt ad earum vbera catulos applicare non horruit, infantulis abiectis, quibus etiam hoſtis pepercisſet. Aſtruebat enim extirpari oportere ſcortorum ſcandala, non foueri. Quem ſacerrimus Cracouienſium Pontifex *Staniſlaus* ab hac truculentia cum reuocare non poſſet, prius illi regni comminatur excidium, tandem anathematis gladium intentat. At ille, vt erat in arcum verſus prauum, immaniore induitur veſania; quia lignorum tortuoſa facilius frangi poſſunt quam dirigi. Itaque prope aram, inter infulas, non ordinis, non loci, non temporis inſpecta reuerentia, corripi iubet Antiſtitem. Ad quem ſatellites atrociſſimi quotiens irruere intentant, totiens proſtrati manſueſcunt; quos Tyrannus indignatiſſime obiurgans, ipſe manus iniicit ſacrilegas. Ipſe ſponſum è gremio ſponſæ, paſtorem ab ouili abſtrahit. Ipſe patrem inter filiæ amplexus & filium in maternis pene viſceribus obtruncat. O luctuoſum, ô transfunebre funeris ſpectaculum! Sanctum profanus, pium ſceleratus, Præſulem ſacrilegus, cruentiſſimus innoxium membratim diſcerpit, ſingulos artus perminutiſſime diſſecans, quaſi à ſingulis membrorum partibus pœna exigi debuisſet. Totus autem ſtupore, totus quadam horripilatione dirigui, vt vix mente concipere, nedum lingua, nedum calamo posſim exprimere hoc in Sancto Saluatoris magnalia. Succumbit enim dicentis intellectus, intellectui ſermo, & rem vt eſt, verba non explicant. E quatuor namque mundi partibus quatuor aduolare viſæ ſunt aquilæ, quæ ſublimius locum paſſionis circinando, vultures, aliasque ſanguipetas alites à contactu martyris abegerunt. Cuius in cuſtodelæ reuerentia peruigiles diem nocti & noctem diei continuant. Noctem appellem an diem? Diem potius dixerim, quam noctem? Hæc enim altera nox eſt, de qua ſcriptum eſt: *Et nox vt dies illuminabitur.* Miræ ſiquidem rutilantiæ tot in ſingulis locis diuæ fulſere lampa-

1068. lampades, quot ſacri corporis diſperſa ſunt minuta. Vt ipſum cœlum ornatum ſuam terræ gloriam videatur inuidiſſe, quoniam quorundam decore ſiderum, & quibusdam putares Solis radiis diſtinctam. Hac vero miraculi alacritate animati, ac zelo deuotionis quidam Patrum accenſi, ſparſas membrorum minutias colligere geſtiunt; pedetentim accedunt, corpus integerrimum etiam ſine cicatricum notamine reperiunt, tollunt, aſportant, apud minorem S. Michaëlis baſilicam diu.s conditum aromatibus recondunt. Vnde vsque ad translationis diem, cuius cauſam ipſe non ignoras, iugis dictarum ſplendor lampadum non deſiit. Quo facto, truculentiſſimus ille exterritus, non minus Patriæ, quam Patribus inviſus in Vngariam ſecedit. Quem non malitiæ conſcientia facit humilem, ſed ſceleris audacia reddit contumacem. Rege namque Vngariæ *Wladislao*, cuius nuperrime præmemineram, deuotam illi exhibente reuerentiam, imo pedeſtri veneratione occurrente, *Boleslaus* tanto ſuper ſe faſtu rapitur, vt digno illum oſculo dignari contemſerit. *Iſte*, inquit, *noſtrarum opus eſt manuum: non autem competit opifici, vt ſuam colat aut veneretur creaturam, nec decet, vt vir fortis vel exulans miſerior vel caſu videatur deiectior.* Qui licet ægre diſſimulat, tamen *Wladislaus* ne fortunæ dicatur fuiſſe ſocius, non amicus, vereri ſe ait, ne ſibi quis minus vere improperet, quod quidam verba tractant amicitiæ, non opera; quod occaſiones quærit, qui vult diſcedere ab amico. Perimpium enim eſt, eum in aduerſis obiurgari, quem in proſperitate colueris, quia proſperitas amicos comparat, neceſſitas examinat. Itaque arrogantiæ ſupercilium non ſolum patienter tolerat, ſed perbenigne amplectitur, officioſiſſime excipit, omni ſtudet illi placere obſequela: omnem ſiquidem ſacri legis ſuſpicionem ille aſtutiſſimus à ſe adeo remouerat, vt non modo non ſacrilegus, ſed ſacerrimus ſacrilegorum vltor apud nonnullos cenſeretur. Nam quod mulieres ingenuæ ſeruili proſtitutæ ſunt inceſtui, quod coniugalis tam ſpurce inquinata eſt religio, quod factio ſeruorum in dominos conſpirata, quod tot capita ſuppliciis expoſita, quod Regis denique coniuratum eſt excidium, in ſanctum refudit Antiſtitem. Aſſeruit illum proditionis originem, totius mali radicem. Hæc, ait, omnia ex illa exitiali vena manaſſe. Et flagitioſiſſimus in vtroque, qui cuius vitam ſuſtulit, cum auferre non poſſit famam, contendit incruſtare, & quem rebus non poteſt, verbis proſequitur: Pontificem illum non Pontificem, paſtorem vocat non paſtorem: Præſulem a preſſura, non præſulem: Epiſcopum ab opibus, non Epiſcopum: ex ſpeculatore non ſpeculatorem fuiſſe: & quod pudor dici erubeſcit, ex rerum ſcrutatore rerum ſcortatorem. Ideoque illum aliorum libidini fræna laxaſſe, quia ſociis eiusdem criminis deeſt accuſator. Quid plura? omnem eius diſciplinam, omnium fuiſſe diſciplinam. *Quid ergo*, inquit, *admiſſum, ſi regni dedecus, ſi patria prodigium, ſi religionis ſubmotum eſt ſcandalum, ſi publicum Reipub. extinctum eſt incendium?* His licet figmentis apud ignaros aliquantisper derogatum ſit martyri, non tamen Sanctitatis abrogari potuit auctoritas. Sub nube namque Sol plerumque deliteſcit, nube nunquam extinguitur. Non multo poſt vero inaudito correptus languore *Boleslaus*, mortem ſibi conſciuit. Sed & vnicus filius eius *Meſzko* in primo pubertatis flore veneno emarcuit. Sic tota *Boleslai* domus Sancto pœnas *Stanislao* exoluit. Quia ſicut nullum bonum irremuneratum, ſic nullum malum impunitum.

COMMENTARIVS.

Notandæ ſex partes epiſtolæ deſcribentis multiplicem truculentiam *Boleslai*, quam primo exercuit in Nobiles Regni Poloniæ, qui eo derelicto in expeditione propter ſcandala vxorum ad propria redierunt. Secundo deſcribit truculentiam, quam exercuit in fœminas, quæ ſuperuixerant per ſuorum indulgentiam maritorum. Tertio deſcribit truculentiam ipſius quam fecit in S. *Stanislaum* Epiſcopum Cracouienſem. Quarto deſcribit ineffabilia DEI mirabilia, quæ circa corpus S. *Stanislai* occiſi acciderant. Quinto deſcribit exulatum & fugam *Boleslai*, ſuperbiamque ipſius, quam *Wladislao* Regi Vngariæ oſtendit in eo, quod reuerenter ipſum excipere renuit. Sexto Excuſationes *Boleslai* deſcribit. Vltimo oſtendit, quomodo *Boleslaus* propter tam nefandum ſcelus excuſabilis eſſe diu non potuit.

EPISTOLA XXII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

De Boleslai virtutum exordio, intermiſſione & Extinctione.

PRudentis eſt rerum exitus metiri, quia cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum. Nihil enim prodeſt in Pampinos germinare ſurculum, niſi proſit botros palmitis maturitate decerpi. Hic ſiquidem homo ab initio pretioſum ieciſſe viſus eſt virtutis fundamentum: Sed terra ſabuloſa dehiſcente, opus omne, quod in abyſſum corruit, illud in auras euanuit. Nam quod ſtrenuitatis in illo fuit, profundo flagitiorum inuoluitur; quod liberalitatis erat, vento ambitionis exflatur. Ambi-

1081. Ambitiosos enim liberales esse oportet. Cumque sapiens in principio sermonis accusator sit sui ipsius, cum bonarũ sit mentium, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est: in isto abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum suarum, qui cor suum declinauit in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Iustum enim est, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc. Sed vtinam a *Saule* saltem didicisset ad citharæ sonum curare vulnera cordis sui. Vtinam corde dulcedinem cordis, quam auriculis attentius attigisset: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et iterum dixi: Confitebor, & tu remisisti. Dic enim homo iniquitates, vt iustificeris.

Vis abolere nefas, aperi scelus, indica culpam.
Exuis & culpam lachrymosa professio culpa.
Culpa sepulta reum produ, rea prodita soluit.
Clausa cum virus nutris, aperta fugas.

COMMENTARIVS.

Notandum. Deus, qui non vult mortem peccatoris, est peccatori misericors in eo, quia non statim vt peccat, peccatorem interimit, sed ipsum expedit, vt se cognoscat, & pœnitentiam agat. Sic *Boleslao* Deus fecit. Non enim ipsum statim puniuit, vt S. *Stanislaum* interemit, sed sibi vitam procrastinauit, ipsoque Vngariam veniente beneficia sibi exhibuit quia *Wladislaus* Rex ipsum benignissime excepit. Ipse se tamen cognoscere noluit, pœnitentiamque agere minime curauit: & ideo in malitia manens, factus amens, seipsum interemit. Quanquam etiam nonnulli adstruant, quod *Boleslaus* pœnitentiam fertur egisse. De consilio enim *Wladislai* Regis Vngariæ Papam adiit, cui nefas suum exposuit. A quo suscepta pœnitentia, monasterium quoddam in finibus Vngariæ versus Austriam & Carinthiam subiit: & completa pœnitentia in domino obdormiuit. In cuius sepulcro est Epitaphium hoc modo: HIC IACET BOLESLAVS REX POLONIÆ OCCISOR S. STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS. Apud nos tamen talia non famantur, nec diuulgantur populo, ne facilitas veniæ faceret incentiuum delinquenti.

EPISTOLA XXIII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De pii & primi Wladislai successibus, ac ipsius illustribus & virtuosis actibus.

A. C. 1082. PRoxime autem regnauit frater *Boleslai* minor Casimirides *Wladislaus*, non minus strenuitate militiæ illustris, quam religionis deuotione insignis. Cui de humana nihil æstimatum est felicitate defuisse, hoc excepto, quod vxore sterili diu sollicitum prolis legitimæ anxiabat carentia. Qua ex re mœstissimus cum ab homine consolari non posset, di-

Vinc. Kadłubkonis Hist. Pol. Lib. II.

uino tandem releuatur solatio; quasi enim cœlesti eruditus oraculo, *Francone* Antistite A suggerente, auream instituit effigiem, quam cum Regiæ celsitudinis donatiuo beato Ægidio in Prouinciam delegauit, propositum delegantis hac exponente epistola. 1082.

Patrum Reuerendissimis cœnobii Wladislaus.

Dei gratia Rex Poloniæ, & coniunx regina Iuditha *filialis reuerentiæ deuotionem. Etsi vlla posset esse, perfecta esse nõ potuit humana felicitas. Nemo enim tam felix est, qui non cum aliqua suæ felicitatis parte vixerit. Et nos quidem de nostri generositate sanguinis, de corporis aut animi elegantia, de dignitatis sollicitudine, de fama gloria, & de omnimoda copia omnium gloriari non oportet. Non expedit enim. Sed illud nos humile* B *lacrymari conuenit, quod inter florentissimos rerum successus, quidam notabilis mœroris stimulus datus est nobis, qui nos colaphizat, sobolis infœcunda sterilitas, quæ non solum paternum tollit solatium, sed & graue quoddam ingerit orbitatis opprobrium. Proinde coram vobis, Patres sanctissimi, nostra prosternitur deuotio, vt hoc sterilitatis infortunium vestrorum meritorum tollat interuentus. Non enim est impossibile apud Deum vllum verbum.*

Tanta vtriusque Regum coniugum deuotione intellecta, sacer ille conuentus triduanum orationibus continuauit ieiunium, cum hac Psalmodia, ac primum constantiore vigilantia.

C
Spes vtriusque spei & sanus & sapor esuriei,
Crescit sæpe suo nectare nostra sitis.
Nux nuce nostra caret, Cedrus virentior aret,
Flos alit examen, flos sine flore tamen.
Anime cur hæres, tribulis datus est rubus hæres,
Corna parit Cornus cur sine stipite summus?
Anime ne soboles, ne desit mascula proles,
Vota precesque votes anime, namque potes.

Nec dum vero Cœnobitarum expleta fuit D oratio, cum Regina de conceptu iocundatur, nondum legati redeunt & Reginæ fœcunditas prædicatur. Oritur namque sidus rutilantissimum, aurea exsculpitur columna, tertius nascitur *Boleslaus*, cuius ex partu languore suscepto mater satis est intercepta, fuitque gaudium mœrore temperatum & mœror gaudio dulcoratus. In quo pater didicisse potuit, coniunx esse maluerit, an pater. Sed ne diu molesta illi esset iugalis viduitas, Regia Vngariæ *Salomonis* relictæ Tertii *Henrici* Imperatoris sorori coniugatur, de qua tres tantum suscepit filios. Et licet iam grandæuus corpore, noluit tamen ignauia torpere. Sed tamen hostium vndique rebellionibus militarem cre-

1082. brius exercitabat industriam. Et cum plerique consulerent, parcendum esse ætati, respondebat: *Animus mihi de senectute controuersiam facit, hunc au florem esse suum. Nam cum decrementa sentiam in corpore, in animo non sentio. Aurum antiquitate probari, virtutes senio augeri non minui; omniumque rerum exercitamina virtutis esse non ætatis.* Robusta igitur manu maritimas occupar Prouincias, quibus vt rebellandi amputaret facultatem tutissima illorum municipia concremari iubet; præfectis ibi propriis constitutis. Sed quia ceruix indomita, dorsum petulans, iugum detrectat, onus non sustinet; omnes Polonorum præfectos Pomerani hos excutiunt, illos interimunt, Qua ex re animosior *Wladulaus* seueriore dignos animaduersione reuisit. Quorum populosiores sinus depopulatus, cum præstantissima eorum supellectile reuertitur. Cumque iam pene in portu securitatis victores sibi blandiuntur, improuisæ Pomeranorum prosiliunt insidiæ, initur prælium luctuoso vtrinque dispendio, cædes hora diei tertia initiatur, vix noctis dirimitur caligine. Poloni tamen hostium dilapsis reliquiis campum victoriæ obtinuerunt; quos illic diutius immorari vetuit Dominicæ resurrectionis religio, licet quadragesimalium tempus feriarum minus religiose coluerunt. Vnde aliquantisper Poloni felicibus caruere successibus, vt etiam minima contra ipsos visa sunt dimicare. Cum enim vrbem *Nakel* obsidione cinxissent, quædam delusiones phantasticæ nocturnæ, quædam vmbræ vniuersos adeo territabant exercitus, vt hostium agitari crederentur assultibus. Ideo a castris armati eminus excubantes vmbras hostium insectantur, sæpe non hostes ictus inanes ventis ineutiunt stridentibus. Sic in cassum labor impensus est & impensa. Quod factum non hebetes tantum animos hostium exacuit, sed domesticos in *Wladulaum* erexit carduos, & femoris eius ensem in ipsum exercuit. Erat enim illi naturalis quidam, sed illegitimus filius: nam ex scorto susceptus; qui ob materni notam pudoris, vel ut nouercales declinaret, insidias in latebris exilii perdiutissime delituit. Qua ex causa *Zbigneus* est nuncupatus. Hic Achitophel consilio ducis, videlicet Bohemiæ *Venceslai* in paternum subordinatur excidium, vltru licet se ipsam omnibus insuadeat ambitio. Auget illi fiduciam pater decrepitus, frater immaturus; affluunt flagitii comites, sceleris incentiua, transfugæ atrocissimi: quorum quosdam inuidia *Setegii* alios truculentis faceret extorres. Iste siquidem *Setegius* cum Poloniæ Princeps esset, militiæ non satis æquabiliter pensa Reipublicæ dispensabat, qui non quid rectum, non quid virtus postulauerit, sed quid iusserit pecunia; non quantum quis meruerit, sed quantum dare potuisset, inspexit. Plures ergo huius odio, quam exulis amore vltroneum elegerunt exilium.

Et primus Sileucianæ Præses Prouinciæ, cui nomen *Magnus*, huiusce conuenitur pactione. 1082.
Nimis crudelis, nimis miser est, quam non solum depressæ sed amissæ libertatis non miseret, nec filius est, qui materni calamitates doloris sine dolore dissimulat. Neminem siquidem latet, quod monstrum, quæ bellua omnem patriæ sinum occupauerat, quoniam laceros vngues intimis omnium impegerat præcordiis vultur edacissimus, solus matris non vt materna sugens vbera. E quibus cum lac emulgere non potest, elicit sanguinem; qui cæteros velut abortiuos, aut procul omnino abigit, aut saltuoso supprimit potentatu. Quid? quod apex omnis, quid? quod decus omne sub illo prostat, & in quæstu pro meretrice sedet? Quis enim expediuit Psittaco suum Aue? Quis omnes docuit Maiestatis archimetricas conari rationes? Magister artis, ingenii largitor *Setegius*; qui falces, qui dignitatum gradus, qui graduum omnes minutias in artem redegit calculandi; qui tanti molem imperii in trutina venalitatis appendit. Proinde maturius tantæ pesti, tantæ cladi occurrendum. Cui enim ferendum est publica pernicies, publicæ honestatis opprobrium? At vero nutrix delirament ætas est decrepita, & ad omnia imbecillis infantiæ teneritudo. Ideoque nec Regi nec Reginæ infantulo id oneris competere, cum neuter consilio, neuter viribus vel sit vel videatur idoneus. Nec enim annosa quercus affluens carie in fabricæ columnam erigitur; nec lentisci virgulto, ruina maceriæ fulcitur. Talem igitur & explorari & implorari conuenit, talem votis omnium expetendum; in quo & rebus afflictis extet solatium & micantis firmamentum gloriæ solidetur. Cuius tam pereximiæ felicitatis superexcellentem te *Magne* autorem existima, si consa-voraneum ad nos animum inclinaueris; si Regis primogenitum *Zbigneum* in id propositi continueris; quem si perfecte nosse velis fidelissimum naturæ ac virtutis consule testimonium, quæ in illo dulci altercatione contendunt, vt incertum sit, natura virtutem, an virtus naturam antecellat. Itaque diu *Magnus* secum deliberat, deinde consanguineis deliberatum immurmurat & insuadet consilium, quod cuncti incunctanter amplectuntur, & Wratislauiæ principem *Zbigneum* constituunt. Quia vero id sine Patris conniuentia perfectum est, moueri pater non potuit, Regina & *Setegio* flammas indignationis aggerentibus. Ideo se coæquiuocum nominis Regem, Vngariæ, Morauiæ, ac Bohemorum Principes, nec non alias Thibianeorum copias in Sileucios contrahunt, quibus vnde imminebat excidium, inde accumolatior creuit gloria. Constantissime namque illorum resistente constantia, seu vrgente potius instantia, fœdus coactus est pacisci cum filio atque in ipso concordiæ vestibulo, in ipso pene pacis primordio expirauit.

1082. uit. Nam vt filialem erga ſe pater experiretur animum, extremæ valetudinis languorem ſimulat, filium quaſi quoddam fati ſolatium acciri iubet. Verum ille vera cordis, non diſſimulata lætitia, morbum inceſſu vultuque fatetur. Quippe qualis vultus erit, talia corda gerit. Cum enim humanum ſit etiam alienæ calamitati compati, nullum in iſto intellectum eſt vel fictum compaſſionis iudicium; imo in tympanis, tibiis, ſymphoniſtarum choris & diuerſis hiſtrionum præſtigiis mœrentem aulam ingreditur pompatice, vt ipſe arrogantiæ faſtus de ipſo præconari videatur:

Filius enim ante diem paternos ſuſpirat in annos.

Cognoſcit quidem Pater egregii affectum filii, ſed paterne ignoſcit, & omnes imprudentiæ arguit, qui ſcilicet de tam prudenti facto durius opinati ſunt; ait illum ex induſtria in rebus iucundisſimis non iniucundum patri attuliſſe ſolatium. Nec enim flamma flammis extinguitur, nec mœrore mœror exuitur, præſertim cum hilaritate medentis æger nonnunquam hilareſcat. Vt autem illius tumorem ſuperbiæ, ſi omnino explodere non poſſet, aliquatenus ſubuerteret, fiduciales illi alas amputat, robuſtisſima illius caute ſoluit præſidia. Nam primos Sileciorum, quos viribus ab illo ſequeſtrare non potuit, arte ſubducit. Vnde graſſantius in Patris iniuriam conſurgit: Wratislauia enim transfugit, excedens Kruſzwiciam ſe recipit; ſex Kruſzvvicienſium acies inſtruit, Pomeranorum non parua venatur & impetrat ſubſidia, cum ſuo patre congreditur, dimicat, ſuccumbit, & carceris ergaſtulo mancipatur. Hic tanta hoſtium proſternitur infinitas, vt non ſolum vrbis ſed campeſtrium amplitudn lacuum impleta ſit profunditas; adeo vt omnem inibi natatilis eſum longa ſucceſſione temporis nonnulli horruerunt.

COMMENTARIVS.

Diuiditur Epiſtola iſta, in duas partes principales. In prima deſcribitur ſuæ ſterilitatis opprobrium, & eiusdem opprobrii remedi- D um. In ſecundo deſcribuntur actus ipſius Wladislai illuſtres. Circa primam partem notandum. Fortuna humana nulli poteſt ad plenum prouenire Aliquis enim eſt, qui abundat ſufficientia pecuniarum, tamen ſibi deficit generis nobilitas. Alter autem eſt nobilis, ſibi deficit pecuniarum facultas, in tantum, quod mallet eſſe ignobilis, quam nobilis. Alter vero eſt, qui habet vtrumque, ſed deflet vitam cælibem, quia viuit ſine vxore & liberis, habens bona pro vxore & non poteſt: Alius autem habet vxorem & omnia bona prædicta: caret tamen hærede, & prole. Alius vero habet omnia prædicta, deplorat tamen delicta filiorum & filiarum. Ideo nullus poteſt cum ſua fortuna concordare, quando A in aliquo ab ipſa diſcordet & opprobria patiatur. Inter quæ opprobria prolis carentia Wladislaum Regem anxiabat.

Secundo notandum, orationis puræ magnam eſſe virtutem, velut enim fidelis nuncius mandatum peragit & penetrat, quo caro non pertingit, & maxime ſi humilis caſta & perſeuerans fuerit. Vacua enim tunc non redibit. Hoc animaduertens *Franco* Epiſcopus Cracou. *Wladislao* Regi conſuluit, vt ad Abbatem vna cum ſuis fratribus Monaſterii S. *Ægidii* pro obtinenda prole Maſculina humiliter ac deuote veniens; & B. *Ægidio* dona offerens, concurreret. Vnde vero huius ſanctæ Vni- B uerſitatis, Monachorum prolem maſculinam *Wladislao* Regi Polonorum expopoſcit. Et ideo *Wladislaus* piisſimus pro tam munere inſigni ad honorem S. *Ægidii*, Eccleſiam eiusdem in Cracouia fundauit, & eam præbendis ac bonis temporalibus dotauit. Hinc etiam ad honorem S. *Wenceslai* Martyris glorioſi olim Principis Bohemiæ Eccleſiam Cathedralem in Caſtro Cracou. primus fundauit, in qua viginti quatuor Canonicos inſtituit, & præbendis magnificentia regali condonat. Qui Anno Domini 1102. de hac luce migrauit: cui *Boleslaus* Krzyvvouſtus filius ſuus legitimus per preces monachorum obtentus ſucceſſit. Circa ſecundam partem eſt notan- C dum, ſecundum *Senecam* ad Lucullum Epiſt. 17. *Quemadmodum vitia non ſunt in rebus ſed in animo; ſic virtutes non ſunt in rebus, ſed in animo.* Actus ergo fortitudinis non dependent ex parte corporis, ſed ex parte animi. *Wladislaus* ergo, quanquam grandæuus fuit corpore, tamen vigoroſus fuit mente: quo vigore & militares actus exercuit, & rebelliones hoſtium compeſcuit, & præcipue partium maritimarum & Pomeranorum. Et merito: Teſte enim *Tullio* de Seneċt. c. 4. *Arma ſenectutis ſunt, artes, exercitationesque virtutum. Nihil enim eſt iucundius ſenectute ſtipata ſtudiis virtutum.*

Item notandum: Bonum eſt, vt Rex & Princeps habeat officiales Regni & ſui Dominii iuſtos, vnicuique quod ſuum eſt pro ſuis meritis reddentes. Sic enim & Rex à ſuis ſubditis diligitur, & regnum in facultatibus & regnicolis adaugetur. Secus ſi contingat, regnum in magna pericula perueniet; ſicut tempore pii *Wladislai* hoc accidit. Propter enim *Setegii* Principis militiæ mores, imbecillitatem & iniuſtitiam plures de Regno exulauerunt, & deinde adhærentes *Sbigneo* Regi in contrarium extiterunt; quod nunquam feciſſent, ſi *Setegius* æqualitatem & iuſtitiam in diſtribuendis penſis Reipub. in omnes habuiſſet, & non ſuos quæſtus ac pecuniam inſpexiſſet.

1082. *EPISTOLA XXIV.* 1082.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua praecedentem epistolam similibus comprobat.

Difficile est vt bono peragantur exitu, quæ malo inchoata sunt principio. Vix enim quod ab initio temporis non valet, tractu temporis conualescit: etsi nonnunquam in bonos vsus versum desinat esse vitiosum. Nam quæ salicto plantæ inseritur, salicti sapit radicem; vnde ille nescio quid inolitæ in se circumferens originis, non modo disciplina proteruior, sed paterna fit correptione arrogantior. Est autem arrogantia quædam superbiæ species, qua quis præ se neminem ducit hominem. Hinc omnis arrogans odiosus quæ pestis sacrilega nonnullos peperit parricidas; qui quibus hostes pepercerant, patribus non pepercere. Nonne enim Bactrianorum regem *Eucratidem* filius iam Regni socius non solum occidit; sed & non dissimulato parricidio velut hostem non patrem occidisset, per sanguinem eius currum egit, & corpus abiici insepultum iussit. Nonne Rex Solgobriorum *Naudes* patrem in aula obtruncat? cuius etiam sanguinem lingere non horruit, quasi nouo lethi experimento probans, non minus esse dulcem gustu paternum cruorem, quam aspectu. Iste ne solus videretur flagitio suspectus, adolescentes ingenuos muneribus inuitat, & in patris occisionem informat: non impune tamen. Nam cum huius parricidæ adhuc patre incolumi ad regnum suspensum, & procerum præcipuos studiosius inclinaret, respondent: facturos, dum paternam non deserat prudentiam. Quibus ille: Quænam est illa? modicis per inquam præstolare. Appelli iubeas duos greges, balantum vnum, alterum caprarum, & seorsim arietem & hircum; vtrius, inquiunt, gregum ducem eligas? At ille: Balantum. vter grex potior? respondet Balantum. Et illi: inscrutabilis est tui patris industria, & non poteris ad eam. Ille namque cum sciret similitudinem amicissimam esse naturæ, non prius nos dilexit, quam illi essemus etiam parricidio conformes. Et sic nos capris conformat parricidii ulocitas. Quibus ergo placere velis, similem fieri te oportet. Proinde cursu citatissimo patrem adiit, pugione confodit, Regnum petit, sed proprio iudicio a regno arcetur. Aiunt enim: quia ducem balantum elegisti & potiorem iudicasti hirco arietem. Recte quidem: sed cur tam repente ex ariete factus es hircus? hæc igitur feras, quæ hircina olacitate capiuntur. Nos deinceps nec esse capros petulantes, nec hirco subesse delectat. Is eorum exitus, qui sanctissima patrum munia ea colunt reuerentia. Taceo de illo, qui etsi non occiderat, quia tamen per eum non stetit, quo minus occideret crinibus æmulo fugiente. *Abstractus* miserabiles in ilice pendens pœnas parricidii excepit. *Malei* quoq; Carthaginensium principis filium prætereo, *Cartalonem*, qui ad patrem exulantem ornatus purpura & infulis fastuose venit; quem pater quia coram exulibus se habitu felicitatis iactauerat, cum ornatu suo in altissimam crucem Ciuitatis conspectu configi iussit; statuens exemplum, ne quis paternis miseriis post hoc illudat. Qua ex re liquide prospicis, cuius gratiæ sit apud alios arrogantiæ fastus, quem tanto pater dignum censuit piaculo. Attamen huius excessit medicina modum: nec enim debuit ipso grauior fuisse vulnere vulneris curatio.

COMMENTARIVS.

Notandum secundum *Philippum de Pergamo*, parte vlt. præcepto 45. Hominem angustiatum & infelicem, nullos debet subsannare & irridere. Eccl. 4. Non verearis proximum tuum in casu suo: quoniam cum scientia vel dignitate, vel potestate temporalis felicitatis proximum tuum excedas, non tamen ipsum irrideas. Ideo, quia quamuis ipsum per felicitatem ventuosam excedas, te forte ipse per felicitatis interioris beatitudinem excedit. Qui autem peccat tali subsannatione, dignus est correctione & disciplina; correctio autem est species iustitiæ. Ideo non debet esse maior pœna, quam culpa; alias enim non esset correctio, sed crudelitas; quæ secundum *Senecam* Lib. 2. de Clementia, est atrocitas animi in pœnis exigendis. Subsannatio enim vel derisio patris vel matris, morte puniebatur in veteri lege. Prouerb. 10. Populi qui subsannat Patrem, & qui despicit partum matris suæ, confodiant eum corui de torrentibus & comedent eum filii aquilæ.

EPISTOLA XXV.

MATHÆI Episcopi Cracouiens.

De amplioribus laudibus Regis Wladislai & successoris sui Boleslai.

A. C. 1102. Quanto autem ille in patrem atrocior, tanto in illum pater fuit pietate propensior, quem non solum carcere, sed & paterna potestate emancipat, cohæredem instituit, certam illi ab hærede legitimo regni portionem disterminat. Igitur *Boleslaus* licet adolescentulus, maturis illum virtutibus anticipat, gratissima morum venustate antecellit, vt ætas vlterior in mente adolescentis non immerito suam admiraretur canitiem, vt viros consulares canis albicantibus resparsos verticem ad eius consilia putares infantissimos. Quod quantum apud prudentes gloriæ, tantum illi apud mores improbos peperit inuidiæ, quia virtus sese diligit, aspernatur contraria. *Setegus* namque certis instructus prognosticis suæ in illo declinationem versutiæ luxisse fertur. Ecce hic positus est in ruinam multorum & tuam ipsius *Setegi* animam pertransibit gloria gladii. Itaque factionem contrahit seditionis, eli-

1102. elicit ſciutillam odii, flammas conflat inter Patrem & filios, diſcordiæ fouet incentiua; quæ *Boleslaus* non tantum ſedat, ſed & ſementiuam malorum eradicat originem. *Setegio* enim proſcriptioni expoſito, partes regni diſſidentes conciliat, & quas ſeditionis occaſione occupauerat Prouincias patri reſtituit. Non minus in paternam pius religionem, in patriæ quoque commoda propenſus; tantum enim virtuti, tantum paternæ deuotioni dependit, vt in aurea lamina nomen Patris inſculpſerit, quam aurea catena in pectus dependere iuſſit; vt quaſi patre ſemper præſente filialis iugum diſciplinæ, paternæ memoriam reuerentiæ, fugam vitiorum, virtutum cuſtodelam vbique ſecum circumferret, lamina crebro ſuggerente. Sic loquere tanquam Pater audiat, ſic age tanquam pater videat. Turpe ſiquidem eſt ſub Patris aſpectu aut agi turpia aut dici ſcurrilia. Tanta itaque ſe illi reuerentia aſtrinxit, vt non patrem coli, ſed numen crederes adorari. Quod pietatis illi non defuit etiam patre fatis intercepto, quem, vt aiunt, in veſte atra integro luxit quinquenniu. Et quoniam Virtus eſt habitus mentis bene conſtitutæ, habitus vero eſt qualitas difficile mobilis. Quod quid filiationis patri debuerat in fratrem transtulit, vt non minus ſinceritate deuota cuſtodiret fraternæ intemeritatis arcanum, licet illū ſuo noſſet inſidiari calcaneo. Nam vt e multis pauca perſtringam, imo vt ex paucis multa conieɛtes; robuſtum Pomerani iuxta *Zantok* extruxerant municipium, quod Zanthocenſium imminebat excidio. Quod cum expugnare contendit *Sbigneus* ignominioſe abigitur. *Boleslaus* veru non ſulum illud ſolo adæquat, ſed Miedzyrzecz & alias illorum vrbes euincit. Rurſus *Sbigneo* muliebriter illacrymante, Parthi Poloniæ ſines populantur, quos trans flumina tandem conſequitur *Boleslaus*, & hoſtes paſſim fundens, captiuos ſuos enſe redimunt & prædones in prædæ prædam conuertit. Quæ adoleſcentis tyrocinia cis annos aucta pubertatis, animo *Sbignei* fomitem iniecere inuidiæ. Vnde fraternis arrogatus intereſſe & præeſſe nuptiis, quæ putas ſpouſalia, quæ ſolatia, quæ ſodalitia, quos denique paranymphos architriclinari ſtuduit? Bohemiam ſuſcitat, inſtruit rabiem, vt *Boleslao* connubialibus feriante ceremoniis regnum eius graſſantius deprædentur. Sed nouus illos ſponſus vino cruoris inebriat; qui vt acrius hoſtilem compeſcat audaciam, tres delectorum turmas in Morauiam deſtinat. Hi dum infinitas prædiciniorum agunt manubias, ducem Morauiæ *Swatopelk* a tergo conſpicantur. Nec liquido claret; vtrumne tigridem orbatio catulorum vrgeat ſtimulantius, an Leones prædæ auiditas vrgentius inſtimulat. Lugendus tamen vtrinque conflictus, vix multo vtrorumque ſcinditur diſcrimine. His militiæ princeps *Wulaus* manu mutilatur. Pro qua ob virtutis inſigne, auream illi *Boleslaus* reſtituit. Quod æmulorum liuor & maxime non fraterna fratris mordacitas in ridiculi parabolam conuertit. 1102

COMMENTARIVS.

Epiſtola præcedens in tres diuiditur partes. In prima deſcribit pietatem Regis *Wladislai*, qua motus non ſulum *Sbigneum* de carceris ergaſtulo ſoluit, ſed etiam bona largiens ipſum emancipauit, hæredem fecit, certamque illi partem regni ab hærede legitimo videlicet ipſo *Boleslao* aſſignauit, licet *Sbigneus* apud Patrem ſuum hæc nunquam meruerat.

In ſecunda parte proſequitur de laudibus virtuoſis regis *Boleslai*, quibus licet adoleſcentulus ipſum *Sbigneum* ætate maiorem excellebat, & in admirationem multos viros deducebat. In qua quidem morum grauitate ſicut apud prudentes & bonos magnæ titulus gloriæ ſibi creuit, ſic apud inſipientes & prauos magnus ſibi cumulus inuidiæ redundauit. Ideo quia virtus diligit ſibi ſimilia, aſpernatur autem contraria.

In tertia parte deſcribit actus ſtrenuos *Boleslai*. Primo per ſe aduerſus Pomeranos, ſecundo aduerſus Ruthenos, tertio Bohemos, & quarto per Proceres ſuos aduerſus Morauos; inter quos *Wulaus* alias *Zeleslaus* princeps militiæ manu mutilatur, pro qua ſibi manus aurea per *Boleslaum* datur.

Circa primum eſt notandum. Nemo adeo ferus eſt, qui non manſueſcere poſſit, ſecundum *Horatium* in Epiſt. *Si modo cultura patientem commodet aurem.* Hic tameo ſecundum *Iacobum* in Zophilogio parte 8. cap. 7. *Quanto quis in gradu eſt ſublimior, tanto ad miſericordiam & ad clementiam exiſtere debet promtior*, iuxta illud *Ouidii* 4. Triſt.

Quanto quis maior tanto placidior ira;
Et faciles motus mens generoſa capit.

Rex igitur *Wladislaus* & conditione ſua regali erga *Sbigneum* filium ſuum naturalem, pium ſe exiſtimans, nedum pro ſuis demeritis ergaſtulo carceris liberatum emancipauit, ſed & partem Regni Ducatum videlicet Siradienſem, ſecundum quandam Chronicam & terram Glogouiæ aſſignauit, in hoc ſequens veterum exempla Regum, qui clementes & pii exſtiterunt.

Circa ſecundam partem notandum, ſecundum *Franciſcum* in Proœmio I. libro. Habet hoc proprium virtus, vt in amorem ſui bonos eligat, in ſtuporem malos. Cui conſonat *Tullius* libro de amicitia, dicens: *Nihil virtute amabilius, nihil magis allicit ad diligendum, quam virtus. Nam propter virtutem & probitatem etiam eos, quos nunquam vidimus, quodammodo diligimus.* Et merito, quia omnia bonum appetunt. I. Ethic.

1102. Circa tertiam partem notandum. *Boleslaus Krzywousty*, de cuius nuptiarum solennitate hic tangitur, duxerat in vxorem filiam A Ducis Haliciansf. de qua genuit *Wladislaum* secundum & vnam filiam, vt habetur in alia Chronica Polonorum.

EPISTOLA XXVI.

IOANNIS Archiepisc. Gnesnensis.

In qua præcedentis epistola materiam continuat.

Nihil adeo bene fit vel dicitur, quod non possit deprauari. Nam quid in lingua lusciniæ? Amœnitas. Quid in lingua serpentum? Sibilus. Quid in lingua canum? Latratus. Vnde cum dictum est sapienti: Male de te loquuntur homines. Et ille: Non B quod debent faciunt, sed quod solent. Gloriosum vero viro est forti, corpore mancum, virtute videri ambimanum, quod illum virum non latuit, qui multis in prælio fusis ab hoste tandem gressu subuernatur, à consociis deplangitur; quorum ille planctum ridiculo excipit, iucundum sibi gratulans accessisse hac in re commercium, vt singuli passus virtutum sint monimenta, non claudicandi opprobrium. Suum alii vnde libet mendicent gloriam, ego meam corporis cicatricibus insculpsi. Quidam enim, inquit, etsi claudicare videantur, non claudicant, sed vel virtutes computant, vel earum incrementa meditantur.

COMMENTARIVS.

Epistola hæc continet partes duas. In prima *Sbignenm* reprehendit virtualiter, qui *Wislaum* de opere virtuoso per vitium derisionis subsannauit, & opus eius bonum & virtuosum, quia forte per suam derisionem & detractionem deprauare voluit.

In secunda *Wislai* fortitudinem subiungit, qui manu priuatus in bello, propter bonum Reipub. *Sbignei* detractionem patienter tulit, & maluit esse ambimanus in virtute & mancus in corpore, quam ambimanus in corpore & mancus in virtute, quod probat cuiusdam fortis familiaris exemplo in litera posito.

Circa primam partem aduertendum est: D Tripliciter bona quæ fiunt vel dicuntur per aduersarios deprauantur. Primo adulatione, quæ blanditur cum pernicie, iuxta illud Isaiæ c. 3. (Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te deceperunt.) Et hoc significatur, per amœnitatem lusciniæ, id est, Philomelæ: & hoc significatur per serpentum sibilum. Serpens enim est animal proditiosum, in silentio mordet, tortuose incedit, & terram comedit. Sic detractor & proditor: illos enim mordet retro, qui dum sunt præsentes, adiuuare alias & venerari se simulat, nec detrahit, nisi vbi detractor timet, dum videt eum, cui detrahit. Tortuose etiam incedit, dum incipit a laude eius, cui vult detrahere. Rectitudinem etiam simulat intentionis, dicens: Se hoc non dicere animo detrahendi. Vt ei fides adhibeatur, dicit se eum diligere cui detrahit. Terram etiam comedit, quia quod infimum est in homine versat in ore. Tertio dissensionem & calumniam Eccl. I. calumnia turbat hominem sapientem & significatur per canis latratum. Hæc omnia fiunt per linguam, quæ secundum Iacobum in Canonica cap. 3. est inquietum malum, plena veneno mortifero: ideo quia peccata linguæ sunt 24. vt patet in summa de vitiis. 1102.

Circa secundam partem aduertendum est, secundum *Macrobium* lib. I. Fortis animi est, supra periculi metum agere, nihilq; nisi turpia timere, fortiter aduersa tolerare velut prospera. Est enim fortitudo rerum magnarum appetitio, rerum humilium contemptio & laborum cum vtilitate perpensio, quæ inquam perpensio est stabilis, quod hominem insuperabilem facit. Inde Seneca: *Facilius est gentem, quam virum fortem debellare.* Hæc autem fortitudo viguit in *Wislao* & in aliis fortibus viris multis, de quibus narrat in litera.

EPISTOLA XXVII.

MATTHÆI Episcopi Cracouiensis.

De amplioribus Regis Boleslai tertii dicti Krzywousty, successibus & gloriosis actibus.

C Tanta vero Boleslai vndique fama percrebuit, vt omnes illius animositatem hostes obstupescerint, vt Martis alumnus, Tygridis filius, Leonis rabies, Draco flammiuomus, ignis, ictus fulminis seu quouis alio feritatis vocabulo à diuersis nuncuparetur. Tantus illi animus, tantus belligerandi amor inerat, vt grauiorem putauerit otii torpedinem, quam morbi languorem. Nec minus illum domesticæ fratris exercuere insidiæ, quam hostis extraneus. Qui cum fraternæ virtutis odio, cum inspecto nocendi desiderio amorem simulat, fidei constantiam paciscitur, iurisiurandi execratione se inuicem obstringunt, neutrum sine altero de pace vel hostilitate cum quibuspiam decernere, vtrumque alteri salubritate consilii, auxiliorum promtitudine, quam fidelissime suppetere. Quorum animo illud imprimis vnanimiter insedit, vt maritimas occuparent prouincias, vt Pomeranorum retundatur improbitas. Itaqua locum, tempus, modumque contrahendi, ordinandi & educendi cohortes eligunt. Quod in ipso pene deliberandi auspicio proditionis ille princeps Pomeranis fertur prodidisse. Nam nec sponsioni condictæ præstitit nec suam aut suorum copiam collibito exhibuit. Imo fratris paratissimos tam amicos quam obsequiales, occulta persuasione a proposito distorsit. Inter-

1102. terea Pomeranorum latrunculi Poloniæ conterminia manu valida insiliunt, flammas iniiciunt, prædas abigunt. Igitur *Boleslaus* nihil A tale suspicatus, intrepidus tamen cum paucis aduolat, hostes aggreditur: quantus furor! quanta temeritas! octuaginta duntaxat viri cum tribus millibus committuntur. Sed quid hi sunt inter tantos? non frustratur tamen spicarum manipulis, exiguus licet igniculus inuoluitur; cæduntur quidem & cædi malunt, quam cedere Boleslaidæ; sed hostium strages decuplatur, nec cessat Leo rabidus turmas transgyrare, cuneos perscindere, donec genitalibus fusis, eius asturco procubuit. Tandem demum plures pedestri prosternens conflictu e campo certaminis non declinauit, sed virtute indefessa fuit hostibus hostis infestior. Nec vero sacri comes Palatii *Scarbimirus* instat B segnius, tanto acrior, quanto cruentior. Erat enim dextro lumine tenebratus. Sui quoque victores per omnia hostes cædunt & sternunt, quorum quidam non victi, sed vincendo fatigati inter stratorum cateruas hostium obdormiscunt.

COMMENTARIVS.

In hac Epistola facit tria. Primo describit fortitudinem *Boleslai*, ex quo inerat illi amor belligerandi, propter quod & hostes sui coram eu obstupebant. Vnde & filium Martis, qui est Deus belli, filium Tygridis, qui est ferox & velox. Leonem, qui audacium Princeps, C seu fulmen ipsum vocabant. Secundo describit insidias, traditiones ac fraudes per *Sbigneum* confratrem suum *Boleslao* factas; quibus fraudibus sponsiones fœderatas rupit & iusiurandum inter ipsos factum minime tenere curauit. Imo fœderibus non obstantibus amicitiæ, in malum fratris sui insidiose ae prodicinse laborauit: nec aliquod secum dictamen factum ad effectum deduxit, amicosque vbilibet ac defensores promtos in suum periculum non modicum sibi destruxit. Tertio subiungit triumphum, quem cum suis octoginta contra Pomeranorum tria millia obtinuit; in quo asturco seu dextrarius sibi interiit, & *Scarbimirus* comes oculum dextrum D amisit.

Circa primum est aduertendum. *Boleslaus* ita fortis extitit, quod animus belligerandi totus sibi affuit, vt grauiorem putaret otii torpedinem, quam morbi dolorem. Et ratio est, quia secundum *Senecam* ad Lucillum in vna epistola, *in omni morbo sunt grauia tria: metus mortis, dolor corporis & intermissio voluptatum. Otium vero* secundum *Senecam* ad Lucil. Epist. 68. *est viui hominis sepultura*, quæ est peior quam illa tria. Circa secundum notandum. Domesticæ inimicitiæ peiores sunt quam extraneæ insidiæ. Vnde *Boetius*: *Nulla Pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus.* Quia inimicus extraneus habet se sicut inimicus loquax, domesticus autem sicut tacens. 1102.

EPISTOLA XXVIII.

IOANNIS Archiepisc. Gnesnens.

In qua virtualiter commendat Regem Boleslaum de amore Patriæ.

QVod amore patriæ suscipitur, amor est non furor, virtus non temeritas. Fortis enim est vt mors dilectio; quæ quanto est meticulosior, tanto audacior. Nihil namque audacius in arma ciues prouocat, quam ciuilis timor discriminis: hoc est, quod *Solon* Athenienses exhortatus ait: *Non minus timidos vos esse velim quam audaces, quia timor circumspectionem suggerit, & circumspectio parit confidentiam, & confidentia gignit audaciam, qua homo sæpe fit seipso animosior.* Quid igitur *Machabæum* cum octingentis viris contra viginti duo millia Bacchidis illius viri impulit, vt sui oblitus, suorum potius meminerit quam vitæ? Amor patriæ. Quid quod *Saulides* in iugeris dimidii perexiguo spatiolo viginti viris cæsis tot Philistinorum legiones, solo comite armigero, & impegit & confudit? Aut vnde tantum animi *Eleazaro*, vt salubrius cedentibus aliis suffossi ruina Elephantis obteri elegerit? Quid trecentos Spartanorum contra Persas animauerat, vt quingenta hostium millia non horruerint? Vnde compluribus tanta moriendi voluntas? Amor patriæ. Nam vt alios sine inuidia prætercam, superexcellentem audi *Codri* virtutem. Dorenses enim contra Athenienses præliaturi oraculum consulunt. Quibus respondetur: Si hostium occiderint regem ipsi vincerentur. Quo cognito Rex Atheniensis *Codrus*, permutat habitum, pannosus castra hostium ingreditur, militem ex industria falce vulnerat & a vulnerato occiditur. Hostes corpore cognito sine prælio discedunt. Sic virtus Regis propriæ discrimine mortis patriæ salutem mereatur. Non est ergo alienum a virtute, priuato incommodo Rempub. saluare.

COMMENTARIVS.

Boleslaus tertius sic patriam dilexit, quod cum octoginta viris tria millia hostium inuadens prostrauit. Exemplo primo *Iudæ Machabæi*, de quo habetur 1. Machab 9. qui amore legis diuinæ & patriæ cum octingentis viris, Bachidem cum viginti duobus millibus inuasit & vicit. Secundo exemplo Spartanorum. Nam, vt refert *Valerius* libro vltimo, *Leonides* nobilis Spartanus cum trecentis ciuibus pugnat contra regem Persarum pro libertate Patriæ. Quos alacri animo est allocutus dicens: *Sic prandete commilitones mei, tanquam*

1102. *quam apud inferos cenaturi.* Cui omnes paruerunt intrepidi; denunciauit enim eis, nihil restare nisi mortem, & animat eos ad omnia patienter pro patria sustinenda. Tertio exemplo *Ionathæ* filii *Saulis.* de quo habetur 1. Reg. 14. qui cum adolescente armigero suo viginti viros in media parte iugeris prostrauit & reliquam multitudinem hinc inde dispersit. Quarto exemplo *Eleazari*, de quo habetur 1. Machab. vi. Hic enim vt liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum, visa vna bestia vltra alias eminente, in qua esset rex; cucurrit ad eam audacter in medio legionum interficiens à dextris & à sinistris. Et cadebant ab eo huc & illuc, & subiit pedes elephantis supponensque se eidem, & occidit eum; qui cadens super *Eleazarum* ipsum oppressit, & mortuus est illic. Qui videntes virtutem Regis, & impetum exercitus eius, diuerterunt à prælio. Quinto exemplo *Codri* Regis Atheniensium, de quo refert *Valerius* lib. 5. Cum enim Dorenses cum Atheniensibus fuissent bella commissuri, acceperant responsum a Diis, quod illi essent victores futuri, quorum Rex occideretur. *Codrus* hoc audiens, salutemque Reipub. & patriæ præ se ferens, in habitu pauperis ad hostes transiit, & ipsos iurgiis prouocando, militem studiose falce vulnerauit, & a vulnerato est occisus.

Circa literam est notandum secundum *Tullium* lib. I. de offic. *Omnium Societatum nulla est charior, nulla gratior, quam ea que est cum Repub. Vnicuique nostrum chari parentes, chari liberi, chari familiares & propinqui: Sed omnium charitates patria vna complexa est, pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere, si sit ei profuturus.* Imo & pro ea dulciter moritur. Plurimi ergo sunt inuenti, qui vitam pro patria dulciter fuderunt. Et ratio est; quia bonum patriæ excedit omnia bona singularia. *Parit enim nobis necessaria ad vita corporalis sustentationem, ad humani generis conseruationem, ad vitæ moralis eruditionem,* secundum *Philippum de Pergamo.*

EPISTOLA XXIX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De vlterioribus laudibus & actibus bellicis Boleslai Regis.

RVmore tandem prælii diffusius perstrepente, fit ad principem suorum vndique concursus: nec desunt qui proteruum, qui incircumspectum ac præcipitem dicant, quod inconsulto animi calore tanto sese periculo ingesserit, nec decere ducem examinis vspiam euolare sine examine. Alii egregie, animose actum videri cœlo tenus efferendum, aiunt, cotem esse debere Principem, qui suos exacuat, non obtundat, & inter hostium cadauera equi cadauer inspectantes: *ecce, inquiunt, ecce ille* Alexandri *Bucephalus, quem Rex Indorum* Porus *occidit, quemque inter hostes per caudam* 1102.
A *ad suos* Alexander *pertraxit.* Sed & comiti *Scarbimiro* effossi luminis à patre *Alexandri* mutuantur solatium, qualiter *Philippo* Montanam vrbem oppugnante sagitta de muris iacta regis dextrum oculum effoderit; quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior in hostes, nec moderatus tantum sed etiam mitis aduersus victos fuit. *Boleslaus* vero torrentis instar spumantiore impetu rapitur, fit obice torrentior, fit correptione animosior; cumque vltum ire auidus parat, *Sbignei* rursus dolo acciti Bohemi præ foribus nunciantur. Vtrum ergo eligendum? Vetus insectandus hostis, an nouo occurrendum? At hoc tutius, illud honestius; neutrom tamen negligit fi-
B delis Machabæorum imitator. Nam & quos Pomeraniam destinat, de Pomeranis victoriam referunt, & ipse de Bohemicorum millibus triumphat. Sic & iniuriam propulsat, & patriam conseruat. Est autem oppidum *Kozle* finibus contermimum Bohemiæ, quod non ab hoste, sed præsidiorum incuria igne neglecto concrematur. Veretur *Boleslaus*, ne ab hostibus muniendum occupetur: illo itaque ocius accelerat, fratris ope subsidiari postulat, cunctanti scribit: *Nimis delicatus est, qui honorem appetit sine onere. Nam etsi honesta fit, certe onusta est principandi solertia; & nos quidem eiusdem horti pariter capimus delitias, sed modo dispari hortum excolimus; cum ra-*
C *tio exigat, vt quem vtilitas delectat, difficultas non terreat. Decebat enim in publicis administrationibus, in Reipub. patrociniis eum principari præcipue, qui primogenitura præeminet principatu. Quodsi laboris sarcinam declinare potius eligis, meorum saltem ac meis confaue laboribus, quos omnium commodis intellexeris accommodatas. Pacis itaque te iubendi autoritas, pacis me sit obsequendi promtitudo. Turpe enim est luctari cum onere quod semel susceperis.* Adhæc ille sinistimus interpres stomachatur, consternator, legatos vinculis conuincit, occasiones contra se quæri queritur: Pomeranos, Bohemos, Morauos & Lemmanorum Duces in fratrem suscitat, vt illum à regno
D exterminent. Horret his auditis *Boleslaus*, & hæsitat, quos prius expectet, aut quos prius impetat hostes. Non imprudenter tamen prudentum secutus consilia Bohemicos sibi conciliat, fœdus ferit, fratri simul & dolos & vires amputat. Verum ille Parthico plusquam Parthos fugam eligit potius, & *Marii* exemplo in Mazouiæ carectis delitescit; quem *Boleslaus* omnibus eius municipiis interceptis vrgentissime insectator, donec humillime prouolutus, vix optimatum tandem impetrat interuentu, vt miles saltem fratris non Regni cohæres æstimetur. Illud quoque satisdatione pollicetur, ne quas *Boleslao* suspectas munitiones ac nouas erigat, aut dirutas resarciat. Sed

nec

1102. nec tunc inolitæ fomes perfidiæ in illo sopiri potuit, nedum extingui. Non enim est facile a consuetudine reuocari, cum sit consuetudo altera natura. Itaque sub amoris prætextu tendit laqueos, fodit pedicas, torquet pendilia, casses iacit, hamos inescat, armeota toxicat & omne dolositatis artificium experitur. Nouissime fellis acerbitatem, virus euomit pestiferum. Nam *Boleslao* in maritimam profecturo, cooperator ille diligens qua consueuit opera fratrem coadiuuat. Impietas enim sacrilega sacramento fidem, naturam priuat pietate, fratri suorum subtrahit adminiculum, hostium subsidio se ipsum impendit. Qui vti dolum tegeret, mutat arma, gregarium militem se simulat, fratris castra ingreditur, quibus noctu exploratis cum hostibus impetum facit. Erat interea *Boleslaus* extra castra suorum, diligenter explorans excubias. A tergo igitur hostes occupat, quibus fusis magister doli casu deiecta casside deprehenditur, capitur, coram magistratu Maiestatis insimulatur: *Ciuium castra cum hoste impegisti.* At ille: *Non inficior me cum hostibus uno ante hostes ingressum, quia impetum facturos præcurrere contendi.* Cumque rei & facti atrocitatem tota stupet concio, quidam Principis dignitati satrapa proximus exorditur.

„ *Eloquar, an sileam? dolor siluisse dolorem:*

„ *Vulnus enim geminat vulnere spina latens.*

„Sed etsi omnis lingua sileat, sua tamen hominis de homine non silent studia. Hic siquidem oon iocallidus homo, quo dolum tegat, habitum dissimulat, Regni ambitione se raptim ad hostes recipit, hostibus in excidium Patriæ subordinatis castra Ciuium noctu irrumpit, vt regni extincto lumine & tyrannidem occupet, & tyranoidem exerceat. Porro sub habitu ficto cum hostibus *Sbigneus* castra ciuilia conuenit. Mihi vt cum aduersario, quo animo id fecerit, induxerit ne illos, fecerit ne cum illis impetum, id in controuersia verti videtur. Et primo huius naturam hominis ante oculos ponendam; secundo, quæ illi disciplinæ fuerint studia, contemplari libet; tertii, quæ in ciues vel erga hostes affectio demonstrandum. His enim digestis, nec parua quidem dubitatio remorari potest condonationem. Huius itaque naturam nullum habere cum virtute consortium liquide constabit, si origo examinantius attenditur. Non enim facile planta conualescit, coius radicem vermis in ipso plantationis exordio cauteriat: Imo qui salici surculus inseritur, salicti insequetur saporem; & ex Pegaso conceptus Burdunculus matris asinariam exprimit ruditatem, non Pegasi prosapiam. Nam quid adulterinæ palmes propaginis propinare potest, nisi acerbissimum labruscæ propaginis stuporem? Pestilens enim est succus radicis pesti- 1102.
A feræ. Fama est leænam quandoque commisceri cum pardo, vnde Vnciam nasci dicunt; qua deprehensa Leo inuidia motus, cum Lupa commiscetur, hinc nascitur Leoxipus, qui vulgo lupus rabidus dicitur. Quam ergo aut iacere aut concipere sementem virtutis potest scorti seminarium, sed garrula ocellorum lasciuia, nonnihil suspicionis affert, & ipsa Slasantis linguæ teneritudo, nescio quæ tenero supplantat verba palato; sic mellificant fel dulce, Sirenes pyxide vipereum virus, in ore fauum. Est enim eadem istius natura, quæ basilisci, quæ cicutæ, quæ olophagi, quæ cerastis: nam & Basiliscus serenitate vi-
B sus enecat & extinguit; Cicuta qoo dulcior, eo nocendi efficacior; olophagus nunquam crudelior, quam cum simplicitate blanditur columbina. Cerastes vero quadam in cornibus maiestate Regem sese gerit reptilium. Horum non natura, sed deliramenta naturæ, sed virus atrocissimum huic perditissimo tam pertinaciter inhærere, vt ea nec relinquere velit, oec possit. Quarum testimonia rerum ex ante actis hac luce clarius enitescunt, quæ quasi vobis non incognita prætereo; quia in re per se perspicua tempos terere nihil ageo- tis est. Accedit adhæc egregiorum morum educatrix disciplina, ad cuius perfectio- nem nunc Theutones, nunc Praganorum
C perfectissimos continuis sudoribus vix tandem hic est assecutus. Quem latet Ambitio, fastus, cursusque fururis Theutonici? gerit hunc talis intus hic atque foris. Aut quis ignorat, quæ Praganæ sit Ethicæ præceptio? sis blandus, fili, pariter & insidiosus, quia nihil facilius, quam sub medici specie animam ægrotantis excludere. Gratiam finge in odio, non odium in gratia; quia

tuta frequensque via est per amici fallere nomen.

Vtilitate cole amicitiam, non fide; quia qood est sioe succo radix, quod sioe fructu folium, hoc sine vtilitate amicitia. Plura semper promittere promittas, quam præstare velis, quia multa promissio pau-
D cos obligat, multos exhilarat. Hinc est, quod in isto

Non fructus florem sequitur, non germen aristam.

Ponderis in trutioa pondere cuncta tarent. Si ergo vicinus diues cupiditates irritat, sit delicatus socius paulatim eneruat & emollit: si a conuictu mores formantur, cui mirum videatur, hunc talem talia prosumsisse? At vero acrius illum arguit, acrius exercita in Patriam atrocitas, cui tameo etsi aut occasio aut facultas quandoque defoerit, noceodi certe animus nunquam defuit. Cuius rei argumenta sunt non

1102. „tam vincula, quam carceris ergaſtulum, cru-
„entisſima temeritas, ſactio ſacrilega in pater-
„nam toties reuerentiam conſpirata. Nec A
„enim ipſi neſciris, quoniam non modo ciuilis,
„ſed & fraterni ſitentiisſimus ſanguinis ſem-
„per extiterit. Nam quid totiens etiam ho-
„ſtium in nos exceptæ vires, quid affinitates,
„quid ſodalitia, quid tam verſuta totiens verſa-
„ta cum hoitibus loquuntur ingenia, ne ſingu-
„lare cuiusquam, ſed publicum Reip. diſcri-
„men. Cui cum imperare ingenioſus non
„posſit, perdere contendit. Quid denique
„huius ſacti, de quo nunc agitur, circumſtan-
„tiis expresſius?

Scis, quem pileolo pileat iſte dolum.

„Hoſtes antecedit, arma ingerit, ſed inuita-
„ts. Scis, cur antecedit; vt ſi vincat, animaſſe B
„ſe hoſtes, glorietur, ſi vincatur, nuncii iacti-
„tet cauſam. Rurſus cur arma ingerit? vt
„vincat. cur mutata? vt ſi vincatur delite-
„ſcat; vt quorumlibet fati vergat alea, vtro-
„libet cadente non deſit alterum aut vincen-
„di fiducia, aut mentiendi induſtria. Eſt ne
„ergo, quo ille vel tenui tam nudum ſacinus
„operiet vllius ratiunculæ panniculus? Vir-
„tutem allegabis? at in illo nec ſimia fin-
„gi poteſt Virtutis. Dotes naturæ? at illa
„huic non modo non amica, ſed infeſta.
„Quid ergo? Fraterna, inquis, religio, Ci-
„uium amplexus, patriæ ſalus, publicæ de-
„nique honeſtatis iuſtitia, quem adeo deſpe-
„ratum modicum labi, ne dum in tam hor- C
„rendum flagitii piaculum incurrere patian-
„tur? At hominum hic omnium ſemper fuit
„hoſtis atrocisſimus. Ad naturalem itaque
„perniciem ſi oculus rationis flectitur, ſi ola-
„cisſimam huius morum corruptelam, cuius
„fœtore omnis aër inficitur, veſtræ diſcretio-
„nis nares non poſtponant cognoſcere, ſi atro-
„cior malignandi pertinacia, quæ iſti nun-
„quam defuit, in lance appendatur examinis,
„ſi omne circumſtantiarum pondus illum ob-
„ruit, nec omnino excogitari pro illo posſit
„vel emendicatum patrocinii ſuffragium, non
„eſt qui neget locum maleficii fuiſſe; imo quia
„multiplex funiculus difficile rumpitur, quia
„multiplici monſtrum hoc & vincitur catena, D
„& vincitur, non video quod ingenium, quis
„Protheus vel calculum damnationis transfi-
„guret, vel nodum ſupplicii diſſoluat. Nam ſi
„ab humanitate derelictus homo lætari, quod
„abſit, referat ſententiam, nulla res nusquam
„aut huic mederi poterit incommodo, aut er-
„ratum corrigere: nec enim poſt incendii fa-
„uillam ſuccurritur incendio, nec poſt nau-
„fragium naufragio conſulitur, præſertim cum
„voluntario ac deliberato facinori nulla ſit
„vſpiam expectatio veniæ. Imprudentiæ
„vero ſeu neceſſitudini etiam iuſtam depre-
„cationem eſſe paratam. Lex enim iubet, re-
„misſionem veniæ crimina niſi ſemel com-

miſſa non habere. Vix hic verba finierat, 1101.
eum omnis pene Concio cuſpides in *Sbigneum*
attollit, exclamant: Non modo illum confi-
gi, ſed morſibus debere amarisſimis diſcerpi.
Quorum vix tandem ſedato tumultu, iuris non
imperitus quidam inquit *eſt, vt mulcta ſenten-
tiam anticipet. Nos vero in quenquam ſenten-
tiam ferre non posſumus, niſi aut conuictum aut
ſponte confeſſum. Vnde Imperator* Conſtantius;
Iudex, *ait*, criminoſum iudicans, non ante
ſententiam proferat, quam aut res ipſe confi-
teatur, aut per innocentes teſtes conuincatur.
Audiſtis in ipſa litis conteſtatione reum excepiſſe.
Fateor, *inquit*, me cum hoſtibus, imo ante ho-
ſtes caſtra ingreſſum, nec impetum feci, ſed
impetum facturos prænunciare contendi.
*Exceptionis autem, ſi rationis robore nitatur,
audientiæ copiam negari iure non oportet. Ra-
tio ergo exigit, vt qui excipit conſtructiuas exce-
ptionis rationes non ſileat.* Sbigneus: Rem, «
Patres conſcripti, ſpectandam eſſe non homi- «
nem, quia facti cauſas ponderare conuenit, «
non hominis ventilari naturam. Principa- «
li etenim edicto in concionem profectus ho- «
ſtes caſu illabor, potentisſimis hoſtium in- «
ſidiis conſiſto, declinandi facultas veſtigia «
nulla, retrorſum vires experiri vetat virium «
diſparitas. Nam quod poſſe putas acinum «
torcularis prælo ſubimpreſſum? Quid er- «
go? Noctis & induſtriæ mox inſtructus «
oraculo arma mitto, collegam illorum ſi- «
mulo, in vos impetum facturos præſentio, & «
ſenſim erepens ab hoſtibus, vt rem ciuibus «
detegam, hoſtes e veſtigio ſubſequentes an- «
teuolo, arma imminere clamito. Sed in «
ipſis caſtrorum initiis, hinc ab hoſtibus, il- «
linc a ciuibus quaſi hoſtis occupor: Ciuem «
autem ad ciues licet confugere; ciuile opor- «
tere non celare diſcrimen, quis inficiari «
audeat? Sed malignandi non interceſſiſſe «
animum primo demonſtrari conuenit: de «
inde non aliud quam facinus iure fieri de- «
buiſſe. Supremo; in quibus pars aduerſa «
ſuæ robur allegationis ædificat & exſtruit, «
nihil ſubeſſe roboris euidentisſime declara- «
bo. Non eſt ratio, quæ nos in vos, nos & «
in noſtræ Reipub. perniciem inducere po- «
tuerit. Vipereum non humanum eſt, ma- «
ternum aluum concutere. Nam nec ea, «
de qua magis videtur, quam aduerſarius al- «
legat ambitus cauſa, ſtare poteſt. Nam «
ſi eſt, imo quia eſt ambitio vehemens ho- «
norum appetitus, quod quis ambit, ne- «
ceſſario appetit: Si appetit, deſiderio am- «
plectitur. Quo ergo pacto quis prudens e- «
ius rei ſuſpiret interitum, quam ſummi «
voto deſiderii fore mallet perpetuam? «
Cuncta etenim quæ vel modica fauoris «
hominem ſuauitate alliciunt, perteneri fo- «
uentur amplexu. Eum vero ea permaxi- «
me delectant, quorum dulcedine natura nos «
concepit, peperit, aluit, fouit, edu «
ca-

1102. „cauit. Si enim a nido hirundo murilegum,
„ſi fucum ab alueo, ſauigera vermiculus, ſi a
„formicinio denique arcet; formica, incen-
„dium; quo animo filius aut materno gre-
„mio flammas iniiciet, aut in ſacerrima
„patrum præcordia cruentos hoſtium gladios
„exacuet? Non eſt certe humanum, id ferita-
„tis hominum cuilibet atrociſſimo imputare.
„Eſt enim homo animal manſuetum natura.
„Si ergo pollicitus ſum me oſtenſurum, non
„interueniſſe rationem, qua inducti Reipub.
„machinaremur exitium, & ſi ambitionem
„quam præcipuam in nos cauſam conferunt,
„ſed & ipſam rerum & humanitatis naturam,
„animum malignandi pati non potuiſſe docui,
„non eſt dubium, quando confiteantur male-
„ficio locum non fuiſſe. Nec vero aliud quam
„geſſimus aut fieri decuit, aut eligi oportuit.
„Item quid decentius, quam quod pietate ac-
„cedentius, quam quod omnium neceſſariu
„ſalus poſtulabat? Aut certe diſſimulari de-
„buit præſcitus hoſtium incurſus, aut detegi.
„Si diſſimulari, habitum non iniuria transfi-
„gurandum duxi, ne ab hoſtibus index depre-
„henderer: ſi detegi; quam officioſiſſi-
„me hoſtes antecurri, ne inſuſpicatus ho-
„ſtis irremediabilem vulneris iacturam infli-
„geret: præuiſa enim iacula minus feriunt.
„Neque enim negligenter ferre potui, non
„tam vicini, quam domeſtici parietis incen-
„dium negligere. Namque eum poſſis per-
„turbare aduerſarios, non aliud eſt quam fa-
„uere; eum quibus quia viribus nequeo, ar-
„te confligo. Quippe dolus an virtus, quis in
„hoſtes requiret? Nihil enim rationi familia-
„rius, nihil iuri magis conſentaneum, quam
„vim vi repellere, ac inſidias inſidiis eludere;
„quia tam leges diuinæ, quam humanæ bonum
„dolum admittunt. Sed illud nos in ſuſpe-
„ctionem trahere videtur, quod pene vna cum
„hoſte caſtra ingredimur; ſed neminem iudi-
„cari conuenit ſuſpicionis arbitrio. Nam
„hoc partim imprudentiæ conuenit imputari.
„Imprudentes enim ab hoſtibus intercepti cur-
„ſu citatiore peruertere nequimus. Lege ve-
„ro cautum eſt: Negotium gerentes alienum,
„non interueniente ſpeciali pacto, caſum for-
„tuitum præſtare non compelluntur. Nam
„quod adſtruere conantur noſtram naturam
„non habere cum virtute conſortium, propoſi-
„to non attinet: nec enim de natura nobis con-
„trouerſia fuit, ſed de facti qualitate. Socii
„enim *Lucofrontis* modo Sophiſtico ad ea non
„incallide illabuntur, circa quæ idonei vide-
„antur argumentorum. Sed aſpicis ipſos ip-
„ſorum gladio incumbere. Nam ſi ad inſer-
„tionem inſpicitur, natura cuncta generoſita-
„tem ſurculi ſequuntur, non ſiluestrem trunci
„aut radicis propaginem. Cumque non ha-
„beant, quid in medium proferant, conſpicuas
„naturæ dotes has cauſantur: illas brutorum
„bruteſcere iubent, & quorum in ſe fortaſſe

virus gerunt, in alios transfundunt. Arri-“ 1102.
det proh dolor! effrons imprudentia,“
A impudentis linguæ procacitas, limpidiſſi-“
mam honeſtatis fontem illambere, quem latet“
imperio, fama, virtutis odore, flore, Lem-“
maniades moribus anteferre?“

Quos animi probitas probat, auget, nonne Pragitas?
Cui primis meritis par gloria, nonne Pragitis?
Virtutumque ſitis cui ſoli? ſola Pragitis.

Elicingo magiſtra diſcipliua,

Tam fructus florem ſequitur, tam germen ariſtam:
Ponderis in trutina ſingula pondus habent.

Cæterum quid paternæ nobis ſeueritatis vin-“
cula obiectant, & carceres? Candentis flos“
opinionis nec læditur, nec marceſcit. Nam“
B ſi iudex ſeuerior circa ſententiam infamiam“
ex his non irrogat, paterna quomodo corre-“
ptio infamem conſtituet; Audi legem: Infa-“
mia detrimentum minime tibi affertur, ob“
id ſolum, quod in carcerem coniectus es, vel“
vincula tibi iuſſu legitimi iudicis iniecta ſunt.“
Rurſus cum non cauſa cognita dictum eſt“
Sycophantis, ſed ad poſtulatum Patroni in-“
terlocutione iudicis rurſum fit, nequaquam“
hoc infamiam irrogat. Amplius nullam exi-“
ſtimationis infamiam auunculus tuus perti-“
meſcat, ictibus fuſtium ſubiectus ob crimen“
habita quæſtione, ſi ſententia non præceſſit“
ignominiæ maculam irrogans. Iam vero cæ-“
tera ſilentio dignius quam reſponſione confu-“
C tantur. Miramur tamen tantum aduerſariis“
indulgeri, vt non vindicariæ ſtatim ſeueritati“
ſubiaceant, qui plus iurgiis deberi putant,“
quam iuri; plus feris conuitiorum argutiis,“
quam vere arguere contendunt. Nam ſi“
quis, inquit lex, adeo procax fuit, vt non ra-“
tione, ſed probris putet eſſe certandum, opi-“
nionis ſuæ imminutionem patietur. Nec“
enim, ait, conniuentia commudanda ſunt, vt“
quisquam negotio derelicto in aduerſarii ſui“
contumeliam aut palam pergat, aut ſubdole.“
Quod ſi fecerit, duas auri libras publicis ra-“
tionibus præſtabit. Luce ergo clarius per“
locum a maiori liquet, & cauſam & maleficii“
locum defuiſſe, nec ipſam rerum aut homi-“
D num naturam conſentire maleficio potuiſſe.“
Illud ergo demonſtrandum eſt, quod non“
aliud aut pietas poſtulare, aut ratio potuit“
exigere; quod factum diſſimulatum officio-“
ſe detectum, non negligenter accuratum.“
Sed imprudentiæ caſum non obeſſe debere“
allegatum eſt; imo ſuo aduerſarius enſe con-“
foſſus expirauit. Nec paterna nos infa-“
mat correptio, vt omnes omnino partis ad-“
uerſæ paleæ in auras exſufflatæ ac triplex“
ille funiculus non hebete rationum con-“
ciſus nouacula. Sit ergo pro nobis Pie-“
tas; ratio & iura confligunt, ſi aduerſa-“
rios ob contumeliæ probra & infamiæ lex“
arguit & ad mulcta pœnam exigit. Non“

1102. „Non video quoque ingenium, quis Pro„teus vel nostræ calculum absolutionis transfi„guret, vel nodum supplicii amputet illis aut A „dissoluat. Commisereri tamen conuenit, „quia nihil aliud tam peculiare est imperiali „maiestati, quam humanitas, per quam sola „Dei seruatur imitatio. Igitur

Sit piger ad pœnam princeps, ad præmia velox,
Quo plus iustitiæ, plus pietatis habet.

„Quid ergo, mi *Ioannes*, absoluendum cense„am, an non? Nam vt ego coniicio:

Quidlibet incerti certum sit in ore diserti.

COMMENTARIVS.

Epistolæ huius partes sunt septem. In prima parte describit, quomodo Rex *Boleslaus*, B post triumphum cum octuaginta suis Polonis contra millia Pomeranorum obtentum a quibusdam Polonis ad ipsum concurrentibus corripitur, pro eo, quod inconsulte fecisset, quia de tanta multitudine inimicorum cum ita paucis suis se iniecisset; a quibusdam vero a signo naturali commendatur. *Scarbimirus* etiam comes, qui dextrum oculum in eodem prælio amiserat, exemplo *Philippi* Patris *Alexandri* consolatur. Ex qua quidem primorom procerum correptione aliorum etiam, ut puto, commendatione *Boleslaus* ad insequendum Pomeranos iam prostratos fortior efficitur; & cum ad vleiscendum de his apparatur, Bohemi fraude *Sbignei* vocati præ furibus nun- C ciantur. Propter quod ipse *Boleslaus* quasi perplectitur, an videlicet Pomerani essent insequendi, vel Bohemi a finibus regni propellendi. Insequi enim Pomeranos esset tutius, propellere vero Bohemos honestius. *Boleslaus* neutrum negligens *Scarbimirum* comitem insequi Pomeranos destinat, & solus de Bohemorum multis millibus triumphat: & sic iniuriantes Patriæ propulsat, & ipsam Patriam in pace saluat.

In secunda parte petitionem Regis *Boleslai Sbigneo* pro subsidio sibi ferendo, merito recitat. Qua *Sbigneus* audita & sinistre interpretata nuncios *Boleslai* vioculat, & in excidium ipsius Pomeranos, Bohemos, Morauos D & Lemmianos Teutonicos suscitat. *Boleslaus* sane fretus consilio, Bohemis ac aliis gentibus contra se suscitatis pacificatis & ad pacem redactis contra *Sbigneum* invehitur: qui fugam pro conflictu more Ruthenico elegit, & exemplo *Maru* consulis Romani in carectis Mazouiæ se abscondit. Quem Boleslaus captis eius municipiis, ciuitatibus & castris insequitur & comprehendit: qui comprehensus ad pedes *Boleslai* prouolutus vix per preces optimatum promouetur, quod miles de cætero *Boleslai*, & non cohæres efficitur, cum cautione fide iussoria pollicetur, quod inimicorum ciuitates, vel castra non debent noua erigere, aut confracta reædificare, sine consensu speciali Regis *Boleslai*. 1101.

A In tertia parte relapsum *Sbignei* describit, qui ex consueta sua perfidia, *Boleslao* aduersus partes maritimas præliante, amicos sibi deuinxit, hostibus se iunxit, & aduersus fratrem suum *Boleslaum* prius explorationes nocturnales, deinde impetum cum inimicis fecit. Quem *Boleslaus* captiuauit, & magistratui accusauit.

In quarta parte describitur cuiusdam satrapæ contra *Sbigneum* captum & se excusantem inuectiua.

In quinta parte ponitur cuiusdam iurisperiti interlocutio ac ipsius *Sbignei* a morte subita defensio. Nisi enim hic Iorisperitus fuisset interlocutus, mox *Sbigneus* fuisset ne- B dum interemtus, sed etiam diris morsibus frustatim discerptus.

In sexta parte ponitur *Sbignei* defensiua Responsio, ac contra replicationes Satrapæ sigillata duplicatio.

In septima parte quærit, an *Sbigneus* ista sua posita responsione diserta satis excusatiua debent mitti & absolui, vel non: dicit tamen, quod sibi videtor, ex ista responsione *Sbignei* factum licet in se sit incertum, quia tamen discrete deducitur, certum videri.

EPISTOLA XXX.

IOANNIS Archiepisc. Gnesnens.

C *In qua respondet ad dubium quæstionis motæ in fine præcedentis Epistolæ.*

NEscis quod mors & vita est in manibus linguæ. Nec enim ignoras aut geminum *Hermetis* colubrum aut somniferum *Mercurii* caduceum. Nam qui ambigua causarum facta dirimunt, lapsa erigunt, fatigata reparant: non minus prouident humano generi, quam si præliis ac vulneribus patriam parentesque saluarent. Vnde Imperator: *restituendæ*, inquit, *sunt clarissimis eloquentiæ luminibus sexaginta auri libræ. Nam omnibus reddetur, quod pro voto omnium priuatis indulgetur.* Quis autem ego, aut quando in bi- D cipiti saltem somniaui Parnasso vllam iuris scintillam, vt iudicialem a me calculum exigere debeas, cum ipsis iudicibus magis, quam partibus terribile sit iudicium. Si litigatores quidem sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore adhibito causas proferunt trutinandas, scituri, quod non magis alios iudicant, quam ipsi iudicantur: facile tamen ex vtrinque allegatis definitiua eligitur sententia; si ex vtroque latere nihil ex contingentibus fuerit omissum. Constat quidem, neminem condemnari posse, suspicionis arbitrio, nisi valida sit, nec elidi possit. Constat casum improuisum præstari non debere. Nam tutoribus siue

1102. siue curatoribus casus fortuitos, aduersus quos caueri non potuit, imputari non oportet; nec esse infamem ob carcerem & vincula, seu ob patris molestiam. Ea vero quæ pater testamento filios increpans scripsit, infames quidem filios iure non faciunt, sed apud bonos & graues opinionem eius, qui patri displicuit, onerant. Lex tamen de re militari hanc litem decidit: *Miles*, inquit, *sine licentia Magistratus, etiam si se bene gesserit, puniendus est, præsertim cum iste dolum & culpam præstare non possit, quia à procuratore dolum & omnem culpam præstare debere iuris declarat autoritas.* Minime ergo quis miretur, si torrens *Sbignei* succumbit facundia, cui iudicii tristitia cum pœnæ intimatione occurrit; quia medicus non semper sanabit, nec orator semper persuadebit; sed si nihil ex contingentibus omisit, sufficiens dicetur habere propositum. Hæc autem dixerim sine melioris præiudicio sententiæ.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. *Iupiter* plures habuit filios, priuignos *Iunonis*; *Iuno* autem nullum dilexit, nisi *Mercurium*, quem & propriis vberibus lactauit. Hic *Mercurius* fuit filius *Maiæ* concubinæ *Iouis*, tandem medicinæ expertissimus. Hic habuit virgam nomine caduceum, cum qua animas ab inferis educebat, & contra reducebat; & cum eadem somnum fugabat, & iterum dabat; cum eadem virga discordiam, eadem faciebat etiam pacem & somnum; inde Caduceator Legatus pacis inter aliquos.

Secundo notandum secundum *Persium*, Parnassus est mons, in quo fons Caballinus, qui mons etiam dicitur Helicon, habens duo capita seu Promontoria, in quibus habitabant duo Dii, scilicet, *Apollo* & *Bacchus*, qui Poëtis præsidebant. Iuxta ergo illum fontem Caballinum in monte Parnasso seu Heliconis Musæ habitabant, quæ scientias Poëtis ministrabant, si de illo fonte biberint.

EPISTOLA XXXI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis,

De Sententia Procerum promulgata aduersus Sbigneum.

SAne hoc ipsum censuræ Magistratui placuisse ipsa rei euidentia, & iudicati executio demonstrat. Nam ciuium ille hostis atrocissimus, ciuis Reipub. inutilis, Cræsana plectitur sententia, perpetuo proscribitur exilio. Non enim hæres esse debuit filius Ancillæ cum filio liberæ, quia sic filii quoque Galaad, quos ex legitima susceperat, dixerunt ad Iephte: Hæres in domo patris nostri non eris, quia ex adultera natus es, & eiecerant eum licet meritorum excellentia polleret.

COMMENTARIVS. 1102.

Circa literam notandum, de hoc, quod dicit textus Cræsana plectitur sententia. Venerabilis Boëtius 2. de consol. par. 2. meminit dicens: Nesciebas *Cræsum* Regem Lydorum, *Cyro* Regi paulo ante formidabilem mox demde miserandi rogi flammis traditum misso cœlitus imbre defensum, vbi talis tangitur historia: Cum *Cræsus* Rex Lydorum esset pugnaturus contra regem Persarum *Cyrum*, ipse consulit Apollinem, de successu pugnæ, qui respondit, cum hoc versiculo Regi *Cræso*:

Cræsus perdet Alim, transgressus plurima regna.

Alim autem est quidam fluuius. Quem versiculum *Cræsus* sic intellexit, quod *Cræsus* transgressus Alim fluuium perdet, destruet plurima regna ipsius *Cyri*. Apollo sic intellexit: *Cræsus* transgressus Alim amittet plurima regna sua; & hoc contigit. Nam ipse transgressus Alim, victus est à *Cyro* & in ignem positus; sed tanta inundatio pluuiæ facta fuit, quod ignis fuit extinctus, & euasit. De quo dum multum gloriabatur dixit filia sua nomine *Lina*: ô pater expecta vltimum diem, ante quam non est gaudendum. Quâdam autem vice vidit *Cræsus* in somnio, quod esset super altam arborem Iupiter cum rigabat & Phœbus siccabat; quod somnium dum retulisset filiæ suæ, illa respondit: Capieris à *Cyro* rege & suspensum ibi Iupiter id est pluuia te rigabit, & Phœbus, id est, Sol te siccabit; vt & contigit.

EPISTOLA XXXII.

IOANNIS Archiepisc. Gnesneosis,

Super materia præcedentis Epistolæ.

CVius illegitima Propagatio huic minime obesse potuit, si alias ad melioris vitæ frugem accommodatiore opera studuisset, vt idem *Iephta* ob insigniorum gratiæ studia iudex esse meruit in Israël. *Iero* quoque ex ancilla natus quasi dehonestamentum generis a patre expositur, sed humanæ opis egentem apes congesto circa iacentem melle multis diebus aluerunt. Huic aruspices regnum portendi canebant, ideoque Pater paruulum cum spe regni instituit: Huic adolescenti primo tyrocinio aquila in clypeo noctua in hastam consedit; quorum altero regia celsitudo, reliquo generis humilitas figurata est. *Sbigneo* ergo, non tam Natalium suspicio, quam flagitiorum obscure piacula. Nec enim foueri debet in plantario carduus, nedum aspis in gremio.

1162. *COMMENTARIVS.*

In ea Epistola duo facit. Primo destruit rationem Domini *Matthæi*, quem assignat, & exemplo probat super hæreditatione, videlicet quod *Sbigneus* merito fuit exhæreditatus, quia fuit spurius, vt quod illa causa non est sufficiens. Secundo idem confirmando adducit exemplum de *Ierone*, de quo etiam scribit *Polycratus* Lib. I. c. 13. *Iero summus postea Siciliæ fuit Magistratus, quod virtute promeruerit à patre nobilissimo viro expositus, eo quod de ancilla susceptus, dehonestamentum generis videbatur, & quasi probrosa clari sanguinis macula. Sed paruulum & indigentem opu humana, apes circa eum melle congesto plurimis aluere diebus, & sic consilio auspicum ei regnum portendi canentium, à patre agnitus, recollectus, & diligenter institutus est.* 1162.

Cum igitur quis vixerit virtuose quanquam genitus fuerit spuriose, non contrahit infamiam. Verbi gratia, & *Alexander* Macedo spurius fuit, & tamen Rex eximius extitit. *Constantinus* ex concubina genitus fuit, & tamen prælectus fratribus ad imperium venit. Similiter *Perses* Macedo, *Iugurtha*, magni Reges extiterunt, quanquam speciose nati non fuerunt.

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER III.

PROOEMIALIS

EPISTOLA I.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De imperfectione naturæ humanæ.

QVia igitur nemo nisi sapiens sibi displicere potest, cum & simiæ sua non informis videatur deformitas, vereor ne plus isto nobismet placere studeamus, timeo ne nimis ad inuicem assentemur, ne dum inepte nobis arrideremus, ineptior in nos displicendi subsannet occasio: etenim adulatione fatuitas, condictione fauetur prudentia. Amica tamen & discreta sit increpatio, quæ nunc errata pie corrigat, nunc increpando ignoscat, non præceps oblatret & impudica mordacitas, quæ nodum quærat in scirpo, & fissuram in integro. Quanto potius tam suæ, quam nostræ humanitatis meminerim, nihilque in humana esse circumspectione perfectum. Vnde quotiens *Zeuxis* præstantissimam voluit hominis exprimere naturam, tot semicirculis inclusit, quot laborare defectibus intellexit. Qui semicirculorum causam interrogatus, respondit: Quia in homine ipsa imperfectione nihil est perfectius. *Callisthenes* quoque quærente discipulo, quanto tempore perfectionem disciplinæ assequi possit, dat illi in dextram myrteum virgultum & sinistram laminam vitream, quæ semper ipse in quendam typum gestare consueuerat, & ait: *Cum hac lamina scopulis allisa contrustari non poterit, tum hoc myrteum sua proceritate aplanon attigerit, tunc demum perfectionem spera. Interim perfectus eris, si te hic perfectum esse non posse cognoueris.*

COMMENTARIVS.

In hoc tertio libro describuntur laudes *Boleslai* regis & suorum filiorum, videlicet *Wladislai* & *Boleslai* successorum, & diuiditur in tot partes, quot in eo ponuntur epistolæ. Quarum primæ duæ sunt Prooemiales. Prima *Matthæi* Episcopi Cracouiensis, secunda vero *Ioannis* Archiepiscopi Gnesnensis.

Circa literam primæ Epistolæ aduertendum secundum *Tullium*, de fine Bonorum & malorum lib. 5. *omne animal diligit se ipsum.* Vnde dicit *Seneca* de beneficiis lib. 2. *Dabo egenti, non vt ipse egeam. Succurram perituro, non vt ipse peream.* Vnde & homines magis diligunt opera propria, quam aliena, secundum Philosophum 4. Ethic. Et exinde venit, quod homo opera propria magis bona extollit, super opera aliena; multo magis bona propria, propter quod homo sui ipsius malus est iudex, quia oculus non videt seipsum. Ideo & simia videtur sibi pulchra, & quilibet homo sibi ipsi non displicet, nisi homo sapiens defectus suos perpendens sibi displicet & Deo placet.

Secundo notandum. Correctio fraterna debet esse discreta, affabilis & pia. Inde *Seneca* in libro de Ira. *Corrigendus est, inquit, qui peccat, & admonitione & vi, & molliter & aspere, meliorque tam sibi, quam aliis faciendus, non sine castigatione, sed sine ira.*

Tertio aduertendum est. Quamuis omnia animalia certos habeant defectus, homo autem non certos, sed infinitos defectus patitur, quod Deus sibi constituit, vt se humiliet, ad quam humilitatem perueniat, cum se imperfectum & defectibus plenum cognouerit, vt dicit *Anshelmus* in libro de similitudinibus; Et tunc perfectus erit.

PRO-

1102. 1102.

PROOEMIALIS

EPISTOLA II.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Praecedentis Epistola expressa corroborans.

ASsentior; nam in meis exiguis licet viribus aliorum vires experior, qui sub his, quos proferre cogor, clientelis & sudore totus effluo, & anhelus totus succumbo; nostri tamen dimidiatrix oneris tua societas sudorem siccat, robur suggerit, ac transmeandi auget fiduciam.

COMMENTARIVS.

In hac Epistola mutuam & beneuolam, seu placentem ipsis dictationem præbent de se, aliis derogando occasionem. Ex eo, quia pro suis scriptis licet exiguis & ab aliis receptis gestis Domino *Matthao* accommodis Dominus *Matthaus* adscribit Domino *Ioanni* laboris dimidium, animando ipsum ad continuandum & amplius prosequendum.

EPISTOLA III.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua describit virtutes & gesta Regis Boleslai, post exulationem fratris sui Sbignei.

IGitur peste seditionis excussa, hoste patriæ profligato, serenissimum *Boleslai* sidus rutilantiores virtutum radios expandit. Peramplissimis enim Pomeranorum municipiis his adactis, illis vltro sese dedentibus Albentes resistere contendunt; quos vrbi famosissimæ, quæ est Pomeraniæ centrum, inclusos obsidione cingit, & obsessis duo scuta ostentans, vnum album, rubrum alterum: *Vtrumlibet*, inquit, *eligitis?* At illi: *Album, quia hoc in se pacis blanditur candorem, illud terribilem cruoris minatur aspergine m.* Ciuibus ille: *Saue, si ergo Albam vultu esse albam, deditione candidetur. Sin autem nouum illi nomen inscribet cruor, non alba sed cruenta nuncupabitur.* Pertinaciore illi respondent contumacia: *Imo & alba & cruenta vocetur; vt albam prædicet nostra successus victoria, cruentam vero tuorum præconetur occidio.* Adhæc Boleslaus: *Papæ! Proceres audent isti Plagiosipi etiam probris contendere: video, quod talpa lyncem, quod limax tygridem, quod aquilam in conflictum prouocet Scarabeus. Sed armis viri, non verbis, opere opus est, non querela.* Proinde ante omnes euolat vallum aggeris, impetu transilit præcipiti. Inauditam audi viri audaciam. Non hostium multitudo, non tantus armorum fragor, non vis telorum terret illum, non saxorum moles obterit. Primus valuarum posticum perfringit, primus vrbem ingreditur, tot millium cohortes has cædit, illas eos fim diffugere cogit; omnes denique velut quodam terrore maiestatis perculsi, armis

A abiectis proni prociduot, non sibi sed paruulis ignosci postulant, illorum non suam necem deprecantur. Aiunt sese crucibus magis quam venia dignissimos. Cumque oec ætati esse indulgendum, nec sexui præcipuorum iuberet, sententia indulgentissima; tamen principis clementissima omnibus parcit, omnibus ignoscit. Iustiorem enim esse censuit piam humanitatis indulgentiam, quam districtam iustitiæ vltionem. Quæ res non modicum illi etiam apud hostes fauorem peperit. Sua etenim sponte tam Cholbregensium quam aliæ maritimorum prouinciæ, & cuncti prouinciarum præsides, non ceruicosi vt quondam, sed obnixis occurrunt ceruicibus & illius sese obsequela humillime prosternunt.

B

COMMENTARIVS.

Primo describit triumphos aduersus Pomeranos obtentos; Secundo subiungit *Boleslai* clementiam, post victoriam Pomeranis exhibitam, qua visa singuli humiliter se subdiderunt suæ ditioni.

Circa secundum est aduertendum, nullam rem magis Regi aut principi quam clementiam esse necessariam. Et de hoc exemplum ponit *Seneca* lib. I. de clementia: *Rex apum sine aculeo est. Voluit enim eum natura nec sauum esse, nec vltionem petere, telumque detraxit, & iram eius inermem reliquit.* Et merito. Thronus

C enim regis roboratur clementia, Prov. 2. Misericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius. Vnde & *ex Regis clementia plura bona possunt prodire quam ex eius iustitia*, vt inquit *Philippus de Pergamo* Parte 2. cap. 8. Quod aduertens Rex *Boleslaus* superatis maluit eis clementer parcere, quam in eos rigorem iustitiæ exercere. Quam clementiam alii maritimi dum cognouerunt, se ipsos *Boleslao* humillime subdiderunt. Similiter refert *Philippus de Pergamo* Part. 7. præc. 5. quomodo quidam Rex cum quandam ciuitatem obsederat & eam expugnare non posset, cogitauit, se saltem ipsam posse habere clementia & pietate. Fecit ergo machinas eleuari & intus

D pomum aureum satis ponderosum poni & in ciuitatem proiici. In cuius suprema superficie erat scriptum: *Detur amico Regis.* Sed nemo id ausus fuit eleuare timens, ne haberetur suspectus de traditione. Fecit igitur Rex proiici & secundum pomum & tertium & quartum, quousque ciues clementiam & beneficentiam agnoscunt, ianuas ciuitatis aperiunt, & ipsum in Regem suum susceperunt.

Secundo notandum secundum *Ægidium* libro de regimine Principum parte 3. cap. 13. dupliciter pugna in bello committitur, scilicet cæsim & punctim. Cæsim fit cum brachiorum extensione, vt percutiendo eum gla-

1102. gladio. Punctim autem fit cum brachiorum extrusione, vt cum hasta vel telo. Modus autem pugnandi punctim melior est, quam modus pugnandi cæsim propter quinque rationes. Scilicet exhibitione armorum, ex resistentia ossium, ex prouidentia vulnerum, ex fatigatione membrorum, & ex retractione percutientium.

Tertio notandum. Melior est pietas & clementia, quam vltio iustitiæ. Vnde *Franciscus* Lib. I. cap. 39. *Multos*, inquit, *clementia honestauit, vltio nullum. Et nihil tam necessarium inter mortales, nihil tam gratum, quam venia. Nemo est enim qui non peccat, nemo cui non misericordia opus sit: qua negata quis tam multos criminum & culparum exterminabit modos?*

EPISTOLA IV.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Regis Boleslai verum iustitiam virtualiter commendat.

NEmo tamen misericors, nisi iustus: nemo iustus nisi misericors. Nam iustitia sine misericordia crudelitas; & misericordia sine iustitia fatuitas est.

Mitibus est mitis capris. leo, tygribus asper.

Sed permira huius Leonis animositas, qui Leones ipsos non modo in Capras, sed in meticulosos vertit lepusculos, non secus ac *Alexander*, qui Ambrorum & Sicambrorum octuaginta millia peditum, & sexaginta millia equitum confecit, qui vrbis murum primus conscendit, & vacuum æstimans, solus insilit, hostibus ambitur, solus contra tot millia præliatur, dictu incredibile, vt solus tot legionum turmas occiderit & fugauerit. Hic vbi se obrui multitudine videt, trunco prope murum statim se applicat: cuius præsidio tectus, tam diu turmas irruentes sustinuit, donec periculo cognito amici ad eum desiliunt. Tandem muris deiectis omnis exercitus subuenit, tunc sagitta sub mamma traiectus, cum sanguinis fluxu deficeret, genu flexo, tam diu præliatus est, donec vulneris autorem occidit: & quanto vincendis asperior, tanto victis fuit clementior.

COMMENTARIVS.

Circa literam est aduertendum secundum *Senecam*, lib. 2. de clementia. Misericordia est ægritudo animi, ob alienarum miseriarum speciem, seu tristitia de alienis malis. Veritas enim secundum rigorem procedit, sed misericordia hunc rigorem seorsim mittit, remunerans supra meritum, vel puniens contra condignum. Hæc Regibus & principibus maxime est necessaria, iuxta illud *Cassiodori* lib. 2. Epist. 9. Benigni quippe principis est, ad clementiæ commodum transilire terminos æquitatum; quoniam sola est misericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant. Vnde ipsa tempe- 1102.
A rat iustitiam, quoniam, secundum *Senecam*, inde formula vitæ. Cum inimicum tuum habueris in tua potestate, vindictam puta vindicare posse. Scito enim magnum genus esse vindictæ, ignoscere: per hoc enim amicos multos sibi conciliant Reges & Principes, & inimicos ad conciliationem aduocant. Vnde refert *Seneca* lib. I. de clementia, de quodam, qui singulis diebus laborauit, qualiter vindictam de suo hoste habere possit, cum ipsum vincere non valuit, à sua vxore consilium petiit. Quæ respondit: *Fac more medicorum, qui dum vident, quod vna medela non proficit, contrarium tribuunt: sic tu cum potentia tentasti & hucusque nihil perfecisti, tenta ergo cum*
B *clementia, forte perficies:* quod & fecit, & amicum sibi fidelissimum obtinuit. Si vero de reconciliatione spes non habetur, tunc malitia hominum per misericordiam non releuetur, ne ex prætextu clementiæ delictorum impunitas augeatur. Quia secundum *Ambrosium* facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi.

EPISTOLA V.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De amplioribus Boleslai victoriis & triumphis, nec non actibus bellicis, quos occasione amicitiæ Regis Vngariæ Colomanni vulgariter nuncupati exercuit.

C

IMperator interea quintus *Henricus* Vngariam ingreditur, cuius copiis Rex Vngariæ *Colomannus* se longe videns disparem, *Boleslai* poscit fulciri subsidio, hacce delegata epistola:

Inuictissimo Polonorum ac Maritimorum Monarchæ Boleslao, Colomannus *Vngarorum Rex.*

Quicquid amicissimorum intimo ratio suadet, honestas postulat, vt communi conuenienter succurratur incendio.

Nam tua res agitur, paries dum proximus ardet.

Nec ob aliud Lemmanorum locusta vsque ad nos irrepsere, quoniam vt nostris, quod absit,
D *depastis vineis, vestris facilius insiliant oliuetis. Quia ergo res experta experimentis non indiget, non in nobis amicitiam, sed amicitiæ vires in hostibus nos conuenit experiri. Etenim nocte scintillat, nocte radiat, vera amicitia carbunculus.* Tum *Boleslaus: In mentem*, inquit, *veniunt illi familiares Pythagoræ, qui moriendi pro inuicem pio contendere certamine. Quorum dum neuter sibi parcit pro altero, parcitur vtrisque.* Pragitarum ergo vrbes aggreditur, prosternit, populatur, a quorum & adminiculis & studio prælia intellexit in Vngaros conflata. Sic ab amico in se hostem distorquet, vias occupat, redeuntes præstolatur intrepide, confligit, victoriose triumphat. Porro liuor inuidiæ, tantum

Bo-

1102. *Boleslai* gloriam, tanti splendorem triumphi, non ferens, discoloribus famam decolorat plumis, falsis inebriat rumorculis; quæ per maritimam diffulcans, Polonos mentitur cecidisse & hostium vinculis *Boleslaum* coniectum. Huius figmenti & autor & Magister fuit *Gnieuomir*, cui plurimum facundiæ, nihil inerat fidei. Cuius vitæ *Boleslaus* in Albensium obsidione pepercit, quem de sacro fonte suscepit, honoribus extulit, suffulsit opibus, Maritimæ præsidem constituit. Iste inquam, huius commenti dolo, Pomeranis defectionem persuasit, & Præsules *Boleslai* ab omnibus præsidiis & municipiis excussit. A

COMMENTARIVS.

Huius Epistolæ tres partes. In prima refert supplicationem *Colomanni* regis Vngariæ porrectam *Boleslao* Regi Poloniæ pro subsidio sibi debendo, in qua petit, se a potentia imperatoris *Henrici* Quarti protegi ac defensari; cui ipse solus propter inæqualitatem resistere non valuit. B

Insecunda, *Boleslai* certamina ac victorias subiungit, quas *Boleslaus* primo aduersus Bohemos, qui causa seditionis inter Vngaros & imperaturem fuerunt, deinde contra Lemmanos vna cum Imperatore *Henrico* Quarto obtinuit.

Tertio describit *Gnieuomiri* præsidis Pomeraniæ perfidiam ac ipsius maximam magnitudinem; qui ductus liuore inuidiæ *Boleslaum* vna cum suis Polonis diffamauit. Polonos enim cecidisse & *Boleslaum* vinculis coniectum ab hostibus per totam Pomeraniam passim promulgauit, ac Capitaneos *Boleslai* maritimos a castris & ciuitatibus destituit & expulit, omnibos ab obedientia *Boleslai* reuocatis & hoc pro beneficiis *Boleslao* retribuit; qui sibi in occidione Albensium iodulsit, de sacro fonte baptismatis illum leuauit, & maritimæ Prouinciæ Capitaneum generalem constituit. C

Circa primam notandum secundum Philosophum: Amicitia est mutua beneuolentia. Et habet tres affectus seu operationes, scilicet Concordiam, beneuolentiam & beneficentiam. Amici enim inter se sunt concordes, beneuoli & benefici. Concordia consistit in morum assimilatione, Beneuolentia in voluntatū vnione, Beneficentia in bonorum condonatione. Vnde secundum *Philippi de Pergamo* in speculo regimiois part. IV. cap 17. *Amicitia est morum assimilatiua, voluntatum vnitiua, & bonorum communicatiua.* Primo inquam, amicitia est morum assimilatiua, iuxta illud *Seneca* ad Lucilium, Epistola 9. *Quomodo*, inqoit, *amicus cito fit securus*; *Paria, inquit, faciamus.* Et subdit: *Ego tibi moustrabo amatorium hoc medicamentum sine herba. Si vis amari, ama.* Verus enim amor assimilat amantem amato. Vnde *Hugo de S. Victore*: *Scito*, inqnit, *anima mea, quod quicquid diligis, in eius similitudinem transformaris.* Ideo quidam interrogarus: quid esset verus amicus; respondit: *Alter ego.* Et idem dicit *Seneca* in libro de moribus. Vnde *Tullius* in Rhetoricis *Amicitia*, Inquit, *est Voluntas paritatem semper pratendens.* Secundo amicitia est voluntatum vnitiua. Amicorum enim est idem velle, idem nolle. Vnde *Tullius* libro de Amicitia: *Cum*, inquit, *amicus amico cor suum prabet, ea vis est amicitia, vt vnus quasi fiat animus ex pluribus.* In amicitia igitur debet esse communicatio cordium. Tertio est amicitia bonorum communicatiua: Veri enim amici cuncta ad inuicem communicant. Ideo cum *Socrati* diceretur de quodam paupere, qui cuidam diuiti amicus erat: *Cur ille diues, iste pauper?* Respondit: *Amicus non est, quia fortuna particeps non est.* Vnde *Valer. Max.* lib. 4. cap. 7. *Sincera*, inquit, *fidei amici præcipue in aduersis rebus cognoscuntur; in quibus quicquid præstatur totum, a constanti beneuolentia proficiscitur.* D 1102.

Circa secundum est aduertendum: *Fulgentius* ostendens verum amicum, describit ipsum admodum iuuenis, nudatum caput habentis; in fronte scriptum: *Hyems & æstas*: circa cor: *Longe & prope*; in vestimentorum fimbriis: *Mors & vita & fortuna.* Iuuenis denotat, quod veros amicus nunquam mutatur, sed semper permanet; caput discoopertum, quod verus amicus palliare nequit; hyems & æstas circa cor designat, quod verus amor in aduersitate & prosperitate perseuerat, & diuelli non potest.

EPISTOLA VI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

In qua inuehit contra perfidiam & ingratitudinem Gnieuomiri, pro beneficiis, a Boleslao sibi exhibitis.

VEre sapientis verbum, positis iuxta se contrariis, & maiora & minora esse perspicua. Quantum enim distat ortus ab occideote, quantum lux a tenebris, tantum iste a familiaribus *Pythagora*. Nam vt infidelitatis notam in huiusmodi homine nemo notauerit, cum talium fides sit ipsa perfidia; saltem ingratitudinis debuit periculum horruisse, quia ingratitudine nihil ingratius, quæ etiam emancipatos remancipat; potuit paternæ traditionis meminisse, accepti beneficii non esse immemor.

COMMENTARIVS.

Perfidia ipsius *Gnieuomir* in eo claret, quia terram Pomeraniæ, quam sibi fideoter ad regendum commendat *Boleslaus*, ab obedientia sua per sua mendacia conficta reuocauit. In-

1101. Ingratitudo vero eius in eo ostenditur, quia beneficia a *Boleslao* recepta nedum negauit vel dissimulauit, sed non reddidit, imo sibi A multa mala intulit, quia ipsum diffamauit, & gentem maritimam a sua obedientia reuocauit. Pro quo est aduertendum secundum *Philippum de Pergamo*, part. V. præc. V. Inter cætera quæ sunt Deo & hominibus gratiosa, seu quæ hominem reddunt Deo & hominibus gratiosum & acceptum, est Gratitudo; ad quam Gratitudinem inducit hominem quæuis creatura. Nam constat, quod mundus propter hominem est factus, & sibi seruit in omnibus suis partibus. Homini enim seruiunt omnia quatuor elementa, ministrantia sibi abunde vitæ necessaria. Seruiunt sibi omnes motus cœli, motus Solis, ortus & occasus. Sed proh dolor! homo de his B beneficiis est ingratus, imo cæteris animalibus est ingratior, & Deo & hominibus merito inde odiosor. Animalia enim bruta recognoscunt beneficia, vt refert *Philippus de Pergamo*, parte V. præc. 5. Quondam bestia crudelissima, ut quædam narrat historia, olim in quadam spelunca iuxta S. *Macharium* habitat, quæ dum cœcos filios peperisset, eos ad S. Virum adducens, rogabat signo quo poterat, vt lumen filiis daret. Quod sanctus vir aduertens filios cruce signauit & eos ad lumen adduxit. At illa cum filiis ad speluncam rediit, beneficiorum ingrata non fuit, sed ad memoriam ea reuocans, omnes pelles ouium, quas ei dudum adsportauerat, ad sanctum virum attulit, & eas omnes ad pedes dimisit, damna amplius non fecit. De secundo legitur in historia de septem philosophis, quomodo quidam miles habebat quendam leporarium. Eo tempore fiebat quidam ludus Romæ, ad quem omnes Romani currebant. Fuit autem ad eundem miles prædictus & vxor sua ascendit super tectum, videre talem ludum, dimisso leporario in domo & puero. Exiuit autem de crepatura muri, vbi puer erat, serpens terribilis cupiens deuorare puerum. Canis hoc videns, serpenti se opposuit, & prælium cum eo, & volutationes multas in camera fecit; ita quod cunam se euertit, & cadens puer sub ea coopertus, D illæsus permansit. Post multa vero certamina, canis serpentem occidit, quamuis vehementer ac satis vulneratus. Rediens Dominus, & videns canem sanguinolentum, credidit, quod ipse puerum suum comedisset, & sic eum occidit, post modum ad cunam iuit, & ipsa eleuata, filium suum sanum inuenit, respiciensque in camera, vidit serpentem mortuum & cogitauit, quod canis interfecerat serpentem, qui volebat deuorare puerum. Dominus item de interfectione canis multum doluit, quia amicum magnum perdidit. Ex his patet, quod iste *Gnieuomir* ingratior ac deterior canibus ac bestiis fuit. 1101.

EPISTOLA VII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua ostendit, quid Gnieuomirus pro sua ingratitudine ac perfidia a Boleslao reportauit.

Meminit quidem sed sero, sed coactus. Peramplissimis enim rursus instauratis copiis *Boleslaus* non circa inutiles prædocinio rum occupatus sarcinulas sed in accessibiles maritimorum vrbes, has occupat, illas euertit; plurimum tamen dispendii circa *Wielun* oppidum impendit, in quo ille *Gnieuomir*, quia de venia desperauerat, plus cæteris restitit. Cumque illi spes indulgentiæ, si dedere se velit, promittitur: *Maior est*, inquit, *iniquitas mea, quam vt veniam mereri possim; & satius est mortis iugum, quam seruitutis; gloriosiusque vitam exponi vulneribus, quam dedi suppliciis.* Quanto ergo pertinacius obsistit, tanto crudeliores in se animos ac vires prouocat, tanto crebrioribus illiditur assultibus. Qui tandem improbe deditioni subactus fuste capitalem excipit sententiam. Alii omnes in ore gladii absorbentur.

COMMENTARIVS.

Gnieuomirus in oppido Wielun maritimæ Prouinciæ obsessus, expugnatus, & tandem captus viliter baculo, pro suis demeritis perfidiæ, detractionis & ingratitudinis est decollatus, omnesque complices sui perierunt in ore C gladii.

Pro quo est notandum: *Gnieuomiri* superbia, per quam lapsus fuit in ingratitudinem, facile colligitur ex litera historiæ. Dabatur enim sibi gratia & venia, si se humiliare ac subiicere voluisset; ipse vero gratiam renuens in desperationem recidit. Maluit mori quam viuere, ideo superbuit: Dicit enim *Gregorius* 23. Moralium; Cæteris despectis singularem apparere & superbire. Merito ergo vili morte interiit.

EPISTOLA IIX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua commendat fortitudinem & Animositatem regis Boleslai, & ad fidem Catholicam Pomeranos reducit.

Laudo Animositatem, truculentiam non laudo, nisi forte zelo tullitiæ factum sit, nō odii animo, vel typo superbiæ. Non est ex officio homicem interficere, nec est reus homicidii miles, qui potestati obediens hominem occidit. Laudatur *Phinees*, qui cum Madianita confodit Hebræum, & *Matathias* idololatram & *Moyses* cum Leuitis per medium castrorum transiens manum consecrabat in sanguine propinquiorum. Imo quan-

1102. quandoque peccatum videtur, non occidere, vt quia *Saul* victis Philistæis, *Agag* regi pepercerat, ait Dominus ad *Samuelem*: pœnitet me fecisse *Saul* regem; Sed forte in *Saule* non tam indulgentia Domino displicuit, quam præceptionis diuinæ transgressio. Vnde a *Samuele* illi dictum est: Peccasti; nescis quia genus ariolandi est, nolle obedire. Verum non hoc nobis ad consequentiam trahendum, quia priuilegia paucorum generalem legem non faciunt.

COMMENTARIVS.

Circa literam est aduertendum: Primo, quod fortitudo est virtus laudabilis. Vnde *Iacobus* in Zophilatio lib. 1. parte 3. cap. 14. *Fortitudo* inquit, *est virtus, qua cæteræ virtutes solidantur, roborantur & moderantur, sine qua virtutes cæteræ nullæ sunt.* Vnde dicit ibidem; *Omnes virtutes sine virtute sunt, si fortitudo comes non fuerit.* Secundo habetur ex litera, quod crudelitas est vituperabilis, nisi fuerit amore iustitiæ. Tertio aduertendum secundum *Polycratum* lib. 1. cap. 12. Arioli sunt, qui circa aras nefarias preces, aut execrata sacrificia faciunt. In quorum ceruicibus est manus Domini, dicente Propheta. Ariolos & vagos non patiamini viuere.

EPISTOLA IX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De virtutibus & laudibus Venerabilium Pontificum, Alexandri & Simonis, totius Mazouiensis Prouinciæ.

HIc nimirum domus Domini zelus aureo inscribendus calamo, *Simeonem* & *Alexandrum* Plocensium Antistites armauerat, qui vtrosque hostes peruigili solertia studiosissime ab arce Dominica, arcere satagebant. Sicut enim nec minimum loci vel temporis punctum ab inuisibilium tutum est insidiis; sic Mazouiensibus visibilium nunquam defuit hostium incursus. Nunc Prussis, nunc Pomeranis nunc vtrisque hinc aperte, illinc subdole irrepentibus, quod non modicum illis, non modo animositatis, sed & industriæ sug- D gerit promtitudinem; vsus enim reddit magistratum, & ferrum non tam hebes, quam etiam scabrosum sine assiduitate exercendi efficitur. Ideoque Mazouiam & consiliis esse strenuissimam, & vernantissima militiæ florere Maiestate. Inter quos *Alexandrum*, summa dignum admiratione duco, qui tam diuersis ac summis rebus sufficere potuerit. Nam nostri ecce gigantes geniti sub aquis, & qui habitant cum eis. Res mira, idem agnus & Leo, idem Lupus & dux gregis, idem præsul & miles, simul armatus & deuotus, vt in-

ter iuges armorum excubias, nihil quod suum est deuotionis neglexerit, Ambrosianæ non 1102.
A immemor sententiæ: *Arma Episcopi lacrymæ sunt & orationes.* Magnus in præliis *Alexander*, in diuinis maior obsequiis. Nam vt extructas ab eo Basilicas cuiuslibet inuidia silentio sepeliat, sub modio tamen lucerna abscondi non potest, nedum ciuitas super montem sita. Indeuotus enim quo pacto æstimabitur, qui tam conspicuum Beatæ Mariæ Virginis templum a primis initiat fundamentis & consummat, cum pater Salomonis ne templum ædificet, a Domino prohibetur? Res ergo ipsa declarat, quam dilecta illi fuerunt tabernacula Domini virtutum: ipsa operis elegantia, formæ festiuitas, dulcissimo illum cordis palato indesinenter ostendit masticasse: Domine, dilexi decorem domus tuæ.
B Quam non tantum intrinsecis ac spiritualibus locupletauit studiis; sed etiam armis communiuit materialibus, necessariis vndique septam præsidiis, vt lectulum Salomonis & sexaginta ex fortissimis filiorum Israël intrinsecus, & trecenti ex electissimis loricatorum, extrinsecus custodirent, vt vere dici posit: Pulchra es & decora filia Hierusalem, terribilis, vt castrorum acies ordinata. Contigit autem *Boleslao*, & vniuersæ pene militiæ procul agentibus cruentissimæ prædationis impetu Mazouiam Pomeranos irrumpere, qui tota pene populata Prouincia, luctuosas surripiunt sarcinas, lamentabiles abigunt manubias. Concurrunt Mazouiensium perpau-
C culi, consequuntur, stat hostis arena maris numerosior. Nam congressum paucitas non præsumit, multitudo contemnit. Istis videtur temerarium, illis inglorium; cumque isti fugam, recessum illi meditantur. Adest Antistes *Simon* inscitis & infulis Pontificalium insignis, non tam luctu, quam precum & suffragiorum deuotione, miserabile spectaculum consequutus. Qui eminus exclamat: *Imo in vno tantum, filioli, spes est vincendi, non in multis est victoria, nec mortis metuendum est discrimen, maxime cum pro salute agitur proximorum: quia mors corporis hominem non extinguit, sed ad præmium virtutis admittit.* Quo dicto suos pugnæ, sese orationi committit,
D nec cessat donec omnes illa prædonum numerositas succubuit, paucis admodum fuga elapsis. Sic omni suorum excussa præda, sic hostibus prostratis, lætum cum suis reuehit tropæum. Imo postridie, vel amplius infelicis, imo feliciis belli reliquiæ cæcorum instar palpitant, quos a fœminis asserunt & comprehensos & in vincula coniectos.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola diuiditur in tres partes. In prima *Alexandrum* & *Simonem* Episcopos

1101. pos Plocenſes ex amore memoratu digno Eccleſiæ commendat, qui Eccleſiam Dei tam ab hoſtibus viſibilibus, quam inuiſibilibus prote- A gere velut veri paſtores ſatagebant.

In ſecunda parte deſcendit ad Dominum *Alexandrum* Plocenſem Epiſcopum ſpecialiter recommendandum, de ſuo erga Eccleſiam Dei amore, quam protegebat manuali fortitudine, ac ſua deuota oratione. Qui dum fortitudinem corporalem exercebat, orationes ſuas nihilominus non negligebat, ſed deuotiſſime complebat; cum quibus pro omnibus ſuis apud omnipotentem intercedebat. Quam quidem deuotionem in effectum deduxit, dum Eccleſiam ſolennem S. Mariæ Annunciationis; in Caſtro Plocenſi extruxit & cuſtodibus tutelauit, pluresque alias Eccleſias in honorem omnipotentis Dei erexit B & dotauit.

In tertia parte deſcendit iterum ad Dominum *Simonem* alterum Epiſcopum Plocenſem commendando de ſua fiduciali deuotione, ac erga eandem Eccleſiam Dei ſincero amore.

Circa primum eſt aduertendum ſecundum venerabilem *Ægidium* de regimine Principum lib. 3. part. 3. cap. 2. *Ad opus bellandi duo ſunt neceſſaria, ſtrenuitas & prudentia: qua conſiſtunt in hoc, quod homines bellantes debent eſſe ex regione media, nec nimis Soli propinqua, nec nimis a Sole remota; tales enim homines, cum prudentia, quam animoſitate participant.*

Circa ſecundum notandum: Dominus C *Alexander* Eccleſiæ S. Mariæ in Caſtro Plocenſ. fondator, aliarumque plurium Eccleſiarum erector & ditator, *Dauid* Regem in hoc exceſſit, quia Regi *Dauid* denegata eſt a Domino ædificatio templi, 2. Paral. 28. *Alexandro* autem Plocenſ. Epiſcopo, nedum vnius templi ædificatio, ſed etiam aliorum plurium templorum, extructio eſt conceſſa, vt dicit litera.

EPISTOLA X.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua Alexandrum & Simonem Epiſcopos Plocenſes in virtutibus comparat.

MAgnus quidem *Alexander*, ſed maior vt video *Simon Alexandro*, qui Patriarchæ & legiſlatoris in ſe virtutem expreſſit. Nec enim neſcis *Moyſe* orante cantamus Amalechitas confectos. Qui cum laſſas manus dimitteret, conualeſcebat Amalech, & cum erectas manus ſuſtineret, vincebat Iſraël. Nec ignoras, quod *Abraham Loth* cum animalibus & omnium profeſſione hoſtibus interemtis eripuit. Quibus ex factis intelligis non minimum prodeſſe, aut merita prælatorum aut proximorum ſuffragia, quorum exemplationibus inſtruimur quid Deo quis noſtrum debeat, quid ſibi, quid proximo.

COMMENTARIVS. 1102.

Circa literam notandum: Quod merita Prælatorum ſunt valde proficua ſubditis ipſorum. Ratio: quia talia merita Prælatorum tuentur ſubditos à nociuis, vt puta ſuggeſtionibus Dæmonum, vel verſutiis hæreticorum, ac oppreſſionibus inimicorum.

Secundo notandum: Quod proximorum ſuffragia, proximis ſunt valde vtilia. Ratio eſt, quia ſæpe ſuffragiis proximorum impetratur venia peccatorum, & deletio pœnarum.

EPISTOLA XI.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Virtutibus & meritis memoratu dignis, Venerabilis Patris Martini Archiepiſcopi Gneſnenſis.

VAlde peccamus, ſi aliorum bene geſta non laudamus. Sed nihil mercedis agimus, ſi ea in quantum poſſumus non imitamur. Nam cui non inuidus videar, ſi auream huius hominis regiæ columnam, ſi Patrem Reuerendiſſimū ex ſuis anteceſſoribus quendam muris labiis ſuppreſſero. Erat enim eiusdem Sanctæ Gneſnenſis Eccleſiæ, cui tu præſides, Archipontifex *Martinus*, cuius nutu, cuius arbitrio, totus huius Reipubl. cardo vertebatur. Huic percrebro Pomerani iuges tendere inſidias, nunc toxicatis poculis, nunc iugulo, ſeu quauis nece clandeſtinata: quia illis ritum inhibet idololatriæ, tum quia decimas & primitias ab eis exigit, tum vt eo ſublato Regni ſimul & conſilii caput amputent. Cumque diu dolōſam nequitiam effudiſſent, machinamina euentuum cuncta vir prudens induſtria declinabat. Diuinis tandem intentum obſequiis in Spicimirenſi oraculo comprehendere geſtiunt. Clamor attollitur, hoſtium impetus nunciatur in ipſis proaſciis. Quid ergo? Fugiendum? At ſtridens mucro coruſcat in ianuis. Bellandum? At nulla facultas, nullum adminiculum viribus tremulis, viris imbecillibus. Supplicandum? Sed quando cruentos luporum ictus agni balatus placauit? Verum vt erat ſurſum contemplatione porrectus, ſic & corpore in altum attollitur. Cu- D iuſdam enim ſcalæ beneficio conſcendens inter laquearia deliteſcit.

Sic ſeni vires, pedibus timor addidit alas.

Illi cateruati irrumpunt, ſacris non parcunt, ſancta diripiunt, quendam *Diocetem*, qui ſtupore totus diriguerat, proſtratum ſecus aram conſpicantur, Archipræſulem rati comprehendunt: non ſine tripudio aſportant, nec modo illum decimis ac primitiis abrenunciare iubent, ſed omnibus catholicæ fidei deierare muneribus. Immenſitatem inſuper metalli appendere ac pacis perpetuitatem arctatur polliceri. Cuius dum vita huiusmodi taxatur commercio, nihil horum annuit. Erat enim vir Deo plenus, fidu-

1102. dociam habens in Domino, non tam propriis præsumens meritis, quam de Antistitis suffragiis, cuius virtutes diligentem disciplinam latere non poterant. Præsul anteat lacrymarum torrentem pronus immergitur, & sanctuarium profanatum, & sancta manu contrectari sacrilega luctnose deplangit. Qui etiam deuotissimam complexus precum deuotionem, triduanam continuat inediam, necdum e sanctuario Pater venerabilis gressum dimouerat, cum, qui soluit compeditos Dominus vltionem libere egit. Quadam enim repentina tam ipsi, quam coninges & paruuli eorum correpti sunt vesania; vt sese inuicem nunc ferro, nunc saxis, aut stipite expeterent & suorum charissimos non modo vt incognitos, sed vt hostes à suis domiciliis persequaliter expulsarent. Qui dum alios contingere nequeunt, proprios artus aut vngulis dissecant, aut dentibus demordicant. Qua pesta non sine prodigioso rugitu, non sine horrenda iactatione plerique illorum expirant, tamque diu vexati sunt, donec supplicii causa intellecta & Sancta Sanctorum cum omni suppellectili Pontifici remittuntur. Et quanquam à *Diocete* poposcerant pecuniæ quantitatem, violatæ multam immonitatis pollicentur. Sed & Catholicæ characterem fidei reuerentius profitentur, & Ecclesiasticis sese muneribus obstringunt.

COMMENTARIVS.

Circa literam primo est aduertendum: C Quanquam viri boni & virtuosi laudibus priuatis non egeant secundum *Valer.* lib. 4. Virtuosos tamen parce & discrete congruit laudare, iuxta illud *Cassiodori* lib. II. epist. 25. Conuenienter namque honorum præstat augmentum, probitas accommodationem, nec decet differri, quæ frequenter efficacem contingunt approbari. Cui consonat *Tullius* in Paradoxis Parad. 2. *Vt quisquis*, inquit, *boni particeps est, ita & laudabilis, neque enim vllum bonum est, de qua u, qui habet, honeste non possit laudari*; & merito. Teste enim *Ouidio* lib. de Ponto.

Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet. D

Secundo aduertendum est: Pomerani Domino *Martino* Archiepiscopo Gnesnensi propterea insidiabantur, & in mortem suam machinabantur; Primo, quia ipsos à traditionibus gentilitiis, vt puta idololatria, abducebat, & ad colendum Deum ritu christianico erudiebat, & hoc ex officio boni Pastoris faciebat. Secundo quia ab eis decimas exegit, quas sibi Dominus in signum venerabilis Dominii reseruauit, & suis Seruitoribus deputauit. Vnde ex hoc elicitur, quod decimæ sunt dandæ fideliter atque grate. Et hoc autoritate veteris & noui testamenti approbatur. Dandæ ergo sunt decimæ, primo ex eo, quia per fidelem dationem earum, datur abundantia fructuum, Malach. 3. 1101.
Secundo, quia per dationem Decimarum consequemur redemtionem peccatorum. Tertio A retributionem æternorum præmiorum, Quarto dando quis decimas consequitur abundantiam fructuum.

EPISTOLA XII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Dominum Martinum suum Prædecessorem de Prudentia in periculis vitæ habita commendat.

ARcam pene fœderis & raptam ab Allophalis & superna quoque restitutam visione retulisti; longe tamen hic alius Pontifex ab illo *Heli*, qui cadens e sella fractis cruribus extinctus est. Nec vituperandum puto, quod quasi meticulosus, quasi mercenarius, non quasi pastor videns lupos sese subtraxerit. Immundum enim est animal, quod tametsi ruminat, scissam tamen vngulam non habet, quæ est discretio sanctorum animalium. Nam pedes eorum, pedes recti, planta pedis, planta vituli; pugillatoriæ siquidem peritis non magis impetendi, quam cedendi vtilis est industria. Quod in se Dominus prædocuit; in quem dum Iudæi tollerent lapides, ipse transiens per medium illorum ibat. Aut quis certe mortis metu non trepidet, cum ipsa vita vsque ad mortem paueat & tædeat; eo quod cautius vitæ prouidendum, quo vberior ex aliquo fructus decerpitur: ad quid sterilis enim ficulnea terram occupat? Hoc est, quod Apostolus optat, Anathema fieri pro fratribus à Christo; omisit enim melius, vt fratribus expedientius prouideret. Et licet platanis miricam videar inserere; dicam tamen; nec enim flosculus varia insculptus rugredine auri rutilantiæ disconuenit. Erant enim in eadē naui Philosophus & scurra. Oboritur tempestas, omnes cæca inuoluuntur caligine, strident fluctus, rugiunt procellæ, nauis nunc abysso fit proxima in præceps dehiscentibus vndis, nunc celsis vicinior nubibus, sæuo raptante turbine. Quid hic putas cuilibet animi fuisse, ipso etiam nauclero de salute desperante? Ducit alta Philosophus in altum suspiria mortis, vt crebro consueuerat, crebrius meditatur angustias, trepidat, ne post exitum vitam degat confragosam: nec enim corporis mortem veritus est, quam esse vitæ ianuam censebat. Scurra inter hæc metum non modo dissimulat, sed quodam lætitiæ vel vecordiæ dicam & histrionico membrorum gestu & fractæ modulamine vocis depromit & cachinno concutitur, oloris exemplo misera inuitans misterioris vitæ solatia. Quid plura? omnis tandem cessat quassatio, redit aura clementior. Aggratulantibus aliis inuicem scurra virum contumeliis afficit lacessitque: *O tu*, inquit, *larua Philosophe, qui habitum* au-

1102. *audes præsumere sapientum, qui nec vmbram geris prudentiæ. Sapiens enim est, vt sapientibus placeat, in quem nullus cadit affectus. Ego nec tristor, nec metuo, ac ut te cor exangue, fugit mæror, pauor occupat. A me, ergo, a me, a prudente disce prudentiam, in quem, vt vidisti, mediis in periculis nulla cecidit mentis trepidatio.* Cui Philosophus: *Dudum*, inquit, *tua tecum scurrilitas inuoluit naufragium, dudum immanissima stoliditatis catus te cum tuis absorbuit. Nihil ergo perditus timere potuit pro perditis, nihil scurra vereri debuit pro vita scurræ. Pauendum fuit Philosopho pro vita Philosophi.* Fortius ergo Pontifici pro vita Pontificis.

COMMENTARIVS.

Circa primam partem Epistolæ aduertendum est, sicut habetur 1. Reg. 4. Certantibus Israël cum Philistæis absque arca, cæsa sunt quasi quatuor millia virorum ex Israël, & reliquus populus est reuersus ad castra. Iterum accipiente Israël secum arcam, iniit cum Philistæis prælium, pugnauitque & cæsus est iterum Israël, itaque ceciderunt tria millia peditum, & Arca Domini capta est, duoque filii *Heli*, *Ophni* & *Phinehas*, sunt mortui. Cumque vir ex *Beniamin* ibi venisset & *Heli* sedenti super sellam nunciasset & inter cætera Arcam, quod esset capta, nunciasset, *Heli* cecidit e sella retrorsum, & fractis cruribus mortuus est. Prudentius vero Dominus *Martinus* Archiepiscopus Gnesnensis egit, qui cum per mortem suam prodesse omnibus se non sentit, non ex mollitia, sed ex discretione abstraxit & in posterum communi bono conseruauit.

Circa secundum notandum: Pastor non semper tenetur animam suam ponere persecutione se offerente. Circa quod aduertendum est: Dupliciter se offert persecutio; vno modo in populo, & sic pastor debet animam suam ponere pro eo, Ioann. 10. Alio modo persecutio offert se in sua persona, sic quod persecutio populo non indicitur, sed ipse Pastor solus quæritur, & sic non debet vitam suam ponere, sed aliquando cedere, vt Christus fecit, Ioan 8 aliquando fugere, sicut fugit Paulus, 2. Cor. 11.

EPISTOLA XIII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

Beneuolentiam mutuam Ioannis & Mathæi, & quæstiones duas propositas in se continens.

GRatulor impendio, quia non est penes te mutui redhibitio minor, aut tardior commodato; sed paullum quæso superroga, & tunc enim quidem meum retrogressum compedit & impedit progressum, vel dissolue, vel rumpe. Ecce enim a *Diocese* quæstionibus exigebatur metallum, & alia cum iurisiurandi religione. Id si coactus perstitisset, tenetur an non? Et hæc sponsio suppliciis extorta, obligat, an non?

COMMENTARIVS.

Quæstiones duas mouet. Prima est ista; An Archidiaconus quæstionibus tortus sic promisisset cum iuramento pecuniam tenere ad ipsius solutionem. Secunda quæstio: Vtrum aliquis tormentis tortus promittens pecuniam teneatur ad ipsius solutionem.

Circa literam notandum; Est quoddam artificium seu instrumentum lignarii recuruum, qua cauantur tabulæ domus, vt vna alteri connectatur. Isa. 43. Artifex lignarius extendit, non iam format id in permica, & deriuatur a runcare, quod significat herbas euellere.

EPISTOLA XIV.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua dupliciter soluit quæstiones in præcedenti Epistola motas.

HO, ho, non ridere possum. Sub sarcina gemis & vepres vltro ingrederis. Veruntamen in malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Iniqua est promissio, quæ scelere adimpletur: ad omnem ergo sponsionem, quam vel scelus vel etiam scandalum concomitatur, omnino non teneor. Sponsio vero pecuniaria obligat, nisi iustus metus intercesserit. Iustus autem metus non est, vbi mortis metus non est, vel cruciatus corporis, vel id quod pro his habetur, de quo non habetur. Quod metus causa fit, ratum non habetur. Vnde Treuerensis & eius Præpositus a prædonibus capti dare coguntur & iurare ne repetant. Cumque repetere trepidant, metu periurii absolnit eos Apostolicus & mandat, vt prædones persequantur, & Ecclesiæ bona repetant. Est autem vbi nec iusti metus prætextu rescindi potest obligatio, puta Christianæ fidem religionis, cum quispiam etiam coactus susceperit, tenere tenetur. Quamuis nemo sit cogendus ad id, quod inutiliter cogitur, quamuis coacta seruitia Deus aspernetur, quamuis non sit beneficium, quod ingeritur recusanti, nec sacrificium, quod exprimitur inuito, sæpe tamen inuitis beneficia præstantur.

COMMENTARIVS.

Notandum est secundum Beatum *Thomam* 2. secundæ qu. 89. Iuramenti, quod quis coacte facit, duplex est obligatio; vna, qua obligatur homini, cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promissum non soluatur, vel non seruetur. Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, vt Im- 1102.

1102. impleat, quod per nomen eius promisit. Et talis obligatio in foro conscientiæ non tollitur: quia magis debet quis damnum temporale A sustinere, quam iuramentum violare; saltem si est de re licita. Tamen secundum *Raymundum* quis sic iurauit, potest ab episcopo petere, vt cogat istum à iuramento absoluere. Si vero hoc impetrare non potest, soluat & postea repetat, quia licet iurauerit soluere, non iurauit non repetere. Quodsi etiam iurauit non repetere, denunciet Ecclesiæ secundum formam Ecclesiasticam, vt eum compellat ad restitutionem: Si videlicet iurauit, quod non denunciaret, tale iuramentum est illicitum, ideo non est obseruandum.

EPISTOLA XV.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Boleslai miraculoso triumpho, ex Pomeranis penes Ciuitatem Nakiel obtento; & de conductu Angelico nutu Dei ordinato.

A.C. 1113. NOn iniuste ergo *Boleslai* seueritas in sacrilegos idololatras incanduit, non iniuste vltionem adiecit vltioni. Vix enim illa Sacrilegii vltrix pestis quieuerat, cum nec sacræ fidei reuerentiam, nec pollicitis vllam tenuere fidem. Non timent impudici Apostatæ salutem fugere, nec abhorrent canes persordidi ad vomitum reuerti. Omne itaque suorum robur vndique contrahit, omnes omnium & acuit vires & ponderat. Surgunt castra contra Maritimam, & diuinam agi C causam non humanam primipilatius antecurrens prædocuit. Est enim beati viri Kruszwiciæ Basilica, in cuius pinnaculo quidam inæstimabilis habitu formæ visus est adolescens, cuius inedicibilis, vt aiunt, splendor non modo vrbem, sed vrbis quæque præascia illustrabant. Hic eo desiliens, cum aureo pilo turmas eminus antecedit, nec paucis claram nominis virtutem cernentibus & rei tantæ mysterium tanta veneratione stupentibus, donec ad vrbem Nakiel pilum quod gestabat, quasi vibrans disparuit. Hac ergo animatus fiducia *Boleslaus* obsidionibus vrbem includit, fundibulis circumuolat, tormentis concutit, arietibus pulsat, assultibus impedit, D nihil roboris non attentat, nihil ingenii non expertum relinquit. Vident suos vrbani, imo rarescere sentiunt sese, virtutibus destitui; qui dum virtute nequeunt, dolo tuti contendunt, treugas deliberandi orant & impetrant, suis interea intimant, & insidias parant, incautos occupent, vincula præsto habeant, quibus quos velint vinciant. Cumque sit post laborem quies gratissima, omnes pene quieti Boleslaidæ indulgent, quam & laborum suadent dispendia & præsens Beati Laurentii iubet Veneratio. Improuisa ergo de veprium densetis prosiliunt agmina; cauerant enim ne strepitu calcis aut hinnitu caballorum proderentur insidiæ & omni spe fugæ amputata, non minus pro salute quam A pro victoria pugnarent. Quorum numerositas trans numerum locustarum omne planum operit; impetere tamen trepidant, præcautas enim intelligunt excubiis insidias. Proinde consertim præporrectis vndique cuspidibus velut in quodam circulo prælium præstolantes consistunt. Tunc *Boleslaus* vultu serenissimo, mente tranquilla: *Capreas*, inquit, *Proceres video nostris non inuisas leunculis. Nam quis molestos æstimet aquilis murilegos, tygribus cornipetos. Si quid tamen virium habent, nota vobis illorum ignauia, nostri virtute primipilarii, & hodierni gloria martyris omne illud colliquescet, cum causa iustior & augmet exauipies, & meticu-* B *losissimis pariat audaciam.* Quo dicto hinc ipse assilit, inde militiæ princeps irruit *Scarbimirus*; aut leonibus famem animositas, fames animositatem irritat. Damis vero terror metum incutit, metus terrorem centuplat, & vtrumque plus altero, plus & exanimat, plus & eneruat. Dedignatur Leonum generositas gregis imbecillis sanguinem lingere, sola cadauerum strage delectantur. Turpe putant Lechitæ hostium occidione intermissa spoliis occupari sacrilegis. Quid ergo linguis omnium loquar? Nec tantæ cædis modum verbis assequar? quia numerum occisorum non aliter scire potes, quam si arenas maris aut cœ- C li stellas miseris in calculum. Super quo si vacat allegoristas consule siue Abacistas, quos calculandi agitat solertia. Huius rei fidem etiam hodie adstruunt aggeres instar montium ex inhumatis ossibus aceruati. Multa insuper millia suis vincta loramentis in Poloniæ colonias transuecta. Ex tunc ergo & *Nakiel* & aliæ quam plures illorum vrbes huic regno accessere.

COMMENTARIVS.

Anno Domini 1113. *Boleslaus* Nakiel & alia castra, nec non ciuitates Pomerano- D rum obtinuit. Et sic accidit: Rege, *Boleslao* extra confinia regni demorante ac pro tuitione regni laborante, tandem ad propria redeunte, regnicolæ sibi occurrentes nuntiant qualiter Pomerani rem nefariam aduersus venerabilem *Martinum* attentassent. Quod Rex præclarissimus intelligens, licet grauiter suscepisset, tamen motu animi sui prudenter temperans vltionem ad tempus suspendit; sed modico temporis interuallo, modeste progrediens ad ciuitatem Kruszwiciensem cum suis agminibus fortissimis vlterius versus Pomeraniam procedere cupiens peruenit, prout latius in litera patet.

1113. ## EPISTOLA XVI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua ostendit quod ministerio Angelico Boleslaus Nakiel obsedit & de ipsius tutoribus triumpho.

REx Ammonitarum *Timotheus* contra Machabæos conflicturus acies ordinat. Tum iuuenes permiri & vultus & splendoris, vnus à dextris, inde alter apparet à sinistris, & tres istis non dissimiles flammas iaciunt in castra *Timothei*. Quibus visis exercitus terga vertit, non sine suorum periculo; quorum viginti duo millia dum fugere gestiunt, succumbunt. Quem ergo aut illum *Boleslai* præcursorem, aut hos Machabæi iuuenes æstimare potes nisi summæ, nisi superexcellentis omnipotentis ministros? B Adeo illi suorum cura est, vt pro illis visibiliter nonnunquam cœlestibus pugnet virtutibus; à Domino fit hoc, & est mirabile in oculis nostris.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum: Domino semper est cura de suis. Vnde nec eo volente potest cadere capillus ipsis de capite, veritate attestante: sæpiusque oculo intuente corporali pugnat Deus pro suis virtute cœlesti. Vnde volente Rege *Sennacherib*, Rege Assyriorum, opprimere Regem Israël *Ezechiam* & Ierusalem Ciuitatem sanctam; egressus Angelus Domini percussit in castris Assyriorum centum octuaginta quinq; millia vt habetur 4. Reg. 19. Similiter *Iosue* pugnante cum Gabaonitis, misit Dominus super Gabaonitas lapides magnos de cœlo, & mortui sunt multo plures lapidibus, quam quos percusserunt gladiis filii Israël; vt habetur Iosue 10. Et de his, quomodo Dominus pugnat pro suis, innumerabilis est exemplorum copia, de quibus plura ponuntur in libris Regum Paralipomenon & Machabæorum.

EPISTOLA XVII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua per modum quæstionis miratur de eo, quod dæmones, dum suas idololatras à suis inimicis eripuerunt, miracula similia fecerunt.

EGo vero non tam hæc miror, quia non aliena sunt iustis iustorum consortia & Angelicæ vitæ hominibus etiam visibilia non desunt Angelorum admiņicula. Sed peruehementissime stupeo, infamis etiam idololatris huiusce prodigia obtingere. *Brennus* enim Dux Gallorum victa Macedonia, templa spolians Apollinis: *Locupletes*, inquit, *Deos largiri hominibus oportere; eos nullis opibus egere, qui eas omnibus largiri solent.* Templum itaque Delphis quod erat in Parnasso assilit, & habebat electa peditum septuaginta millia, Delphi non nisi quatuor millia: repente omnes templorum Antistites, & ipse vates cum insignibus & infu- 1113.
A lis in primam pugnantium aciem concurrunt, aduenisse Deum clamant, eumque se vidisse, cuius dum opem implorant, iuuenem insignis pulchritudinis & duas virgines comites armatas e propinquis Dianæ & Mineruæ ædibus occurrere conspicantur. Mox terræ motu portio montis abrupta Gallorum strauit exercitum, confertissimi cunei vulneribus dissipantur; insequuntur tempestas, quæ grandine & frigore saucios absumit. Dux ipse *Brennus* dolorem vulnerum non ferens pugione vitam finiuit. Quis ergo talia nec miretur, in talibus nec stupeat?

COMMENTARIVS.

Circa literam est aduertendum: Primo qui exercitum Romanorum apud fluuium Albam confecit, ipsamque Romam irrupit, cepit, & cæsis patribus & subacta Italia inuasit Græciam, vastans omnia vniuersisque terribilis vsque ad Delphum Apollinis templum, quod situm est in monte Parnasso, processit atque mansit triumphator semper inuictus, donec insurgere ausus est in Deos, ipsum Apollinis Delphicum inuadens templum, ipsiusque Apollinis appetens spolia, scurriliter iocans ait: Locupletes Deos largiri hominibus vt latius patet in litera.

Secundo est notandum: Quod boni bonis associantur & conuersantur, secundum illud Ec- C clesiastis 4. Cum sancto sanctus eris. Vnde Deus omnium conditor omnes sensus, vt puta aures, oculos, omnia quasi membra, venas & neruos & ossa plurificauit, vt quod vnum non posset, aliud suppleret, & virtus singulorum fortior redderetur, dum altero vniretur. Nullum enim in humano corpore membrum, quod altero non egeat: vt cor membrum nobilissimum, nisi ei de aëre pulmo subueniret, viuere non posset, nec etiam pulmo aërem respiraret, nisi ei viceuersa cor vitam & motum influeret, Et similiter de aliis.

Tertio notandum: Quod Angeli hominibus visibiliter suffragantur & adminiculantur. Dan. 10. Alius angelus custodit He- D bræos, alius custodit Persas, alii custodiunt Reges & Principes & Principatus, alii simplices homines, vt Angeli. Cuilibet enim homini vnus angelus ad custodiam & ministerium est deputatus. Et quamuis Angeli sint incorporei, non habentes corpora sibi vnita, tamen aliquando assumunt corpora ad implendum ministerium sibi commissum. In quibus corporibus apparent hominibus & obsequuntur, sicut patet in prædictis exemplis, & completo ministerio euanescunt, videlicet *Tobiæ* exemplo.

EPISTOLA XVIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua ad quæstionem admiratiue in præcedenti Epistola propositam respondet.

Stu-

1113. STupere te non stupeo, quia Dæmonum astutia nedum cogitari quidem, nedum eloqui, sine quadam stuporis horripilatione non potest. Sed mirari te miror, cum noueris principes tenebrarum & in Angelos lucis transfiguratos & lucis opera persæpe mentitos, vt in aureis poculis insuspectius misceant aconita. Num Magi *Pharaonis*, num *Simon Magus* à mente excidit? Quid illi qui dixerunt: *Venimus tibi nostrum autori præbere fulgorem*? Quid Ille, qui Diuinam mentitus Maiestatem, *quid vis*, inquit, *a me tibi dari Autori*? Innumerabilis est exemplorum copia, sed summopere nobis prouidendum est, neue Labyrinthum Dædali texere, vel turrim arguamur Gigantæam; quinimo diligentius carpe iositutum.

COMMENTARIVS.

Notandum, Dæmones suos idololatras ab inimicis suis protegunt & circa hæc miracula faciunt; quod prouenit ex Dæmonum astutia, ex inexplicabili, quam erga homines habet inimicitia. Talis enim dæmonum est fraus & dolositas, quod nedum eloqui, sed nec mente potest excogitari, qui quos possident, adiuuant, vt eos in posterum perfidia ac malitia fortificent. Vnde & ipsi in Angelos lucis transfigurantur, & lucis opera mentiuntur. Et patet in illusionibus, quas fecerunt *Antonio*, de quibus late in vita sua. Et homines quos occupant faciunt exanimes, videlicet de *Simone Mago*, qui se Deum faciebat, de quo habetur in vita Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum. Similiter *Ioannes* & *Mambres* Magi Pharaonis amentes fecerunt, de quibus habetur Gen. 7.

Circa primum est notandum secundum *Ioannem Polurmum* lib. 6. cap. 17. Non moueat quenquam io templo visum esse Apollinem adductum, inuicti audaciam coërcendi, delendique exercitum, qui, permittente Deo, exigentibus culpis, multas deleuerat nationes, cum etiam certum sit aëreas potestates plurimum nequitiæ suæ exercere in illis, qui sanæ fidei experti sunt, & religionis ignari, eis namque gratia subtrahitur, daturque maligois spiritibus licentia nocendi, cum nisi Domino permittente omnino nocere non possunt.

Secundo notandum, quod astutia dæmonum ad homines decipiendos nedum eloqui: sed nec potest excogitari. Vnde habetur in tractatu de fide, quod diabolus sic malum iugiter machinatur, argute loquitur, artificiose suggerit, callide decipit, insidiose inflat, venenatas cogitationes inflammat, mouet, bellat, nutrit odia, desideria carnis instigat, peccandi occasionem parit, & mille nocendi artibus corda hominum pulsat. Vnde *S. Antonius* cum quadam vice io spiritu raptus esset, totum mundum laqueis sese connectentibus plenum vidit, & ait: *O quis istos euadet?* & audiuit: *Humilitas*. Ideo diabolus serpens dicitur propter eius callidam decipiendi astutiam. 1113.

EPISTOLA XIX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Boleslai triumpho ex Imperatore Henrico Quarto obtento.

VTlibet, adhuc ergo vulnerum non detumuerat liuor, nondum siccatæ corporis erant aspergines; cum furotis impetus Lemmanici Poloniæ limitibus irrepsisse nunciantur. Tunc *Boleslaus: Hoc*, inquit, *viri plus virium, plus animi adiicit, quam incuttat terroris. Nam si meticulosi sunt, meticulosum quis timeat? si animosi, exanimis est, quem animosus non animat? Quippe virtus virtutem suscitat, & animositas animositatem exercet. Statua scilicet Gigantæ. Quid enim stat carethum humile? Cacuminatas vero pinus sita ipsa deiecit proceritas; plus enim habent ponderis ad ruinam, quo cæteris sunt altiora. Multitudinis sunt infinitæ. Certe non indebiles sunt, qui multitudine armantur, de se namque parum confidit, qui multorum eget consortio. Esto tamen, ferrei sint roboris. Gratulor: asperam enim non leuem esse conuenit cotem virtutis. Nonne in vobis noui? Noui vtique in vobis robustæ silicem pectoris, qui quanto crebrius ferro incutitur, tot præliorum retro transacta insignia, tot vestra insculpti manu victoriarum tituli, quot huius tam recentis gloria triumphi. Quid denique tam gloriosa vestrorum cruditas vulnerum? Aureis vos in hostes non tam vrgent stimulis, quam Griphonteis ad volandum alis attollunt. Cruentis enim leonum rictibus minus audacter occurrunt perexigua reptilium. Nam & læsione ferior & vulnere sæpe fit atrocior. Sed modestius viri; frenis, vt video, magis opus est quam calcaribus. Militaris enim ante omnia vos in omnibus non tam strenuitatis meminisse conuenit, quam disciplinæ.* Omnes etenim adeo belli furore anhelabant, vt nec vulnusculum ex conflictu, nec angustiolam ex vulneribus passi viderentur. Iam vero Imperator *Henricus* susceptæ non immemor iniuriæ, Bythomiense municipium multis conatibus attentauerat; quod quoniam & viris tutum, & situ vidit pene inaccessibile, circa vrbem *Glogow* copias explicat, ciues improuisos obsidionibus cingit, & quasi quibusdam torcularibus includit, obsides extorquet, deditionis diem constituit. Suas interim *Boleslao* & exponunt, & deplangunt angustias; obsides præstitos, non tam dedendi animo quam differendi remedio. Quibus rescribit *Boleslaus: Imo nihil ignarius, nihil mitius vermiculoso fauigena, vterque tamen iste ab alueo, ille a fucinio arcet vespadios.*

1113. *Potius itaque obsidibus quam libertate carendum. Tutius enim est paucorum saluti non parcere, quam pusillanimitatis ignauia plurimos in discrimen adducere.* Huius mandati Glogouienses informantur fiducia, vires colligunt, vrbem hi muniunt, ruinas illi resarciunt.

Sed Cæsaris castra inde ciues, illinc *Boleslaus* continuis sollicitant incursibus. Nam qui castrorum inuigilant excubiis, qui Poloniæ sinus explorant, qui Boleslaidis vndelibet tendunt insidias, qui prædo cernia gaudent aucupari, seu qui vitæ vspiam venantur stipendia, omnes vel vinculis coniecti *Boleslao* exhibentur, vel mortis mulctantur dispendio. At Cæsar fragoso vrbem turbine inuoluit, molibus tormentorum circumtonat, nimbis telorum obruere contendit, saxea tempestate grandinat, fulminibus ignium coruscat, quæ illi aut industriæ studio declinant, aut in Cæsaris damna retorquent. O vera viriles! o ferreos animos! o transmiræ viros constantiæ! quos nec auri splendor demulcet, nec Imperatoriæ numen inclinat Maiestatis. Non hostium terret illos impetus, non laborum frangit asperitas, non ipsa paruulorum pietas emollit. Quia enim patres obliti filiorum acerrime rebellant, nunc machinis eorum paruuli alligantur, & saxis ac spiculis parentum exponuntur, nunc omni tormentorum genere paterno sub aspectu tentitantur, sed in cassum. Stat enim inconcusso fixa robore patrum sententia: tutius esse patres prole defungi, quam patria ciues exui; & honestius libertati quam liberis consulitur. Frustratis igitur viribus, arte nimis indigna in Sileucii Prouinciam signa surgunt bellica, sed omine infaustissimo & aliter fausto. Illa enim, illa Sileuciana strenuitas, quæ clarissimis vbique triumphis enituit, quod magno quondam *Alexandro* tributum non soluit, eadem & Lemmano. Qui ægre ferentes tantum hostem suæ incumbere Prouinciæ, orant *Boleslaum* ne prælium differat, quia mora trahit in se periculum; & satius esset semel cadere, quam semper pendere: Agat intrepida; modum aiunt indubitatæ reperiisse victoriæ. Mandat igitur Imperatori Boleslaus Rex, paratus sit ad prælium & differens suæ testis est ignauiæ; Tributum exigis, (exigebat enim cruentum in crastino tributum) præstolare. Nam quid a quo exigere debeas, meo cras munere condisces. Vt ergo primum dies illuxit, præcurrunt hinc inde velites, vt numero, sic animositate dispares. Ex aduerso acies consistit; & quantum Lemmanos auget numerositas, tanto Polonos animosior acuit audacia. Interea Silenciorum non pauca manus a targo prosilit, non paucos ex hostibus in se conuertunt, fugam ex industria simulant, a terminis illos eliciunt, longius prouocant, in prouocatos reflectuntur & obliquato cuspidum vibramina, præporrectas illorum lanceas simul repellunt & feriunt. Quibus prostratis aduolant alii subsidio & occiduntur: rursus alii item itemque alii, donec omnes pene extremorum exercitus conuertuntur. Vnde non tam mediæ, quam primæ turbantur acies, quæ cum tumultus causam ignorant, suos fugere non persequi autumant & fere diffugio dilabuntur; quos hinc pudor inde *Boleslaus* consistere impellit. Vt ergo erant, primæ Pragitarum phalanges, primo congressu succumbunt, deinde illæ Gigantææ Lemmanorum legiones, hæc a *Boleslao*, illæ a Sileuciis prosternuntur; alii cursu dubio inter pugnantium acies incerti quid agant; quibus ferant auxilium, cateruatim hac illac reptant; nonnulli toxicatis Plancorum sagittis depereunt. Quibus primipillariæ Imperatoris cohortes in pedestre coguntur descendere certamen, caballis in ipso ictu virtute toxici cadentibus. Sic gloriosus Dominus gloriose magnificatus est; Equum enim & ascensorem proiecit in mare. Exiles tamen & confractas eorum reliquias, mœsta recollegit Lemmania: qui vitam Cæsaris pro munere & fugam coluere pro triumpho. Superest argumento loci appellatio, ad quem tanta canum confluxerat numerositas, qui tanto cadauerum esu in quandam feritatem prorupere lymphaticam, vt nullis illo pateret commeatus. Ideoque caninum Campestre locus ille nuncupatur. 1113.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola in tres diuiditur partes. Primo, suos Polonos adhuc aliquos vulneribus sauciatos in prælio Naklensi multifarie animat ad prælium. Secundo, suos ciues Glogouienses per Imperatorem obsessos, admonet ad resistendum, quod vtique Glogouienses fecerunt, imo resistendo nec liberis suis pepercerunt. Tertio refert prælii commissi modum, & gloriosum triumphum. Quod quidem prælium commissum est prope Wratislauiam in campo, qui modo Campus caninus appellatur, anno Domini 1110. Quæ omnia latius patent ex ipsius historiæ litera.

EPISTOLA XX.

IOANNIS Archiapiscopi Chesnensis.

In qua probat per simile mirabile in præcedenti epistola relatum.

SIc ex Ambronum & Sicambrorum illa cæde, quam non longe ante memini, omnes etiam per mansuetæ bestiæ humanum sanguinem sitire didicerant, vt non modo latratiles, quorum natura sua sponte fera est, sed & cati soricibus omissis in homines vltro procurrerent. Ex eorum quoque cruore fama est ad talparum quantitatem formicas ebullisse,

quæ

1113. quæ domiciliorum penetralibus infusæ, non minorem illis cladem inflixere, quam *Alexander*. Quorum vix tandem pauci herbæ cuiusdam beneficio seruantur, quæ *Alexandro* per somnium contra toxicatos Abigei sagittas monstrata. Hanc illis *Alexander* contra formicas ostendit.

COMMENTARIVS.

De occisione Ambrorum & Sicambrorum nedum canes, sed etiam mures & formicæ humanum sanguinem bibebant; & post modum homines inuadebant, ac ipsis mortem inferebant. Sic etiam illi canes sanguinem humanum dulcem consuescentes bibere, & carnes dulces vorare, mordebant homines; sic, quod dudum illuc nemo ausus erat iter arripere, nisi per *Boleslaum* regem super morte illorum canum prouisione facta. Sicut & *Alexander* suis Ambris & Sicambris remedium cuiusdam herbæ præbuit, cuius beneficio a clade formicarum instar talparum ex corporibus generatarum, vnusquisque residuorum licet paucorum se conseruaret.

EPISTOLA XXI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De dispositione ac crebra ordinatione Ducatus Bohemiæ per Boleslaum Regem Poloniæ, ac dedicatione Terræ Russiæ, per Petrum Comitem de Lausz strenuissimum.

PORRO Ducem Bohemiæ *Zeth* indilato impetu a Regno exterminat, quem quondam a suis propulsatum, humanissimo *Boleslaus* excepit amplexu, piis ablactauit vberibus, quem prius Olomucensium Principem, demum Pragitis ducem constituit: Tantas autem vices, tanti beneficii retribuit; vt cum in se maleficio diffideret, Imperatoriam in *Boleslaum* hostilitatem exasperat, sed suæ fructum perfidiæ non infideliter demessuit. Quidam enim ex suis de consueta illum obiurgans perfidia, pugione transfigit. Cuius in locum Dux *Borzywoy* munere *Boleslai* sufficitur, quem suorum quoque prodidit inuidia, imo fraterna perdidit ambitio. Ideoque rursus in Bohemiam regreditur *Boleslaus*, cruentum fratricidam expulit, & minorem eius fratrem Principatu insigniuit. Quod illi apud Lemmanos plurimum conflauit inuidiæ, quod imperatoriam sibi vindicaret quasi maiestatem, cum in regnis contiguis arbitratu proprio, quos mallet potenter deiiceret, quos mallet excellenter sublimaret. Et iam pene cuncta finitimorum regna suo coniecerat imperio, iam etiam transfinitimos, vel gratiæ serenitate, vel quadam stuporis reuerentia deuinxerat, vt qua vix *Boleslai* nomen attigisset, numen eius coleretur. Non deerant tamen garrula quorundam suspiria, tacitæ loquacitatis singultus, plerique magistri subiectionem detrectantes; quorum præcipuus, vt erat fortunæ impatientissimus, alienæ Russiæ Princeps *Wladarides*, conuenit singulos, sollicitat vniuersos, omnes iubet suæ ingenuitatis meminisse; docet, quam sit infame tituli genus seruitutis cauterium: adiicit, minus miserum esse nasci seruum, quam fieri, cum sit illud inclementia naturæ, istud naufragium ignauiæ, cui perfacile quis innatat, sed non sine difficultate emergit, multoque honestius esse mortis compendium, quam confragosæ vitæ dispendia. Eligant ergo, vestem debere rumpi, an iugulum. Ex occupationibus itaque *Boleslai* tempus defectionis paulatim aucupantur. Omnes vnanimiter ab illo desciscunt, omnes in illum conspirant, omnes quasi commune incendium *Boleslai* gloriam extinctum ire sacramento astringunt. Sed flabris concitari flamma immensior potest, non sopiri. Tam inuicti siquidem columna roboris, tantis licet impacta vndique fragoribus, ne concuti quidem potuit, nedum conuelli. Senatum tamen consulit, viribusne huic malo potius occurrendum, an alios ingenii quadam industria, & a quo prius ordiendum? Cunctisq; quod opus facto videatur, tacite percontantibus, quidam alti sanguinis Princeps & Principis dignitati proximus vir magnanimitatis generosæ, tam strenuissimus manu, quam pectore industrius; ille famæ celeberrimæ *Petrus Wlostides* hæsitationis nodum non rumpit, non scindit, sed salubriter dissoluit. *Non insipienter*, inquit, *a sapiente dictum est: Sapientiam clamitare in plateis. Facillimum enim est homini viam nosse prudentiæ, si se ipsum homo ante cognouerit. En siquidem in homine duo sunt; scilicet, anima & corpus. Ad quid Anima? industriæ saniori: ad quid Corpus? Virtutum vehiculo. Tolle alterutrum, hominem interimis. Quemlibet ergo vel solo virium conatu, vel ingeniosa duntaxat sine viribus nitentem versutia non modo mancum; sed omnino nullum existimo. Non enim ala sine altera sufficit in volatu; non rota sine reliqua vtilis est in biga; nec vero stante stipite in ramusculis decet occupari. Quod quanto facilius, tanto minus conducibile, imo ad radicem ponenda est securis, ab ipso seditionis capite mittandum: siccato enim fonte riuuli facilius euanescunt. Ipsum ergo* Wladiridam *ante omnes appetendum; & licet inaccessibilis nostri videatur consilii difficultas, leonum rugitu constrepente in sanuus Boleslai*, (multi enim nostrorum erant iam illius corrupti donariis) *sperandus tamen est salutaris exitus etiam in difficillimis. Non solum enim semitam, non solum viam virtus inuenit in inuio, sed & regia strata vbique animositati substernuntur. Malo ergo successum votis deesse, quam experimenta virtutis. Etenim virtute, vel etiam vltimo in mortem proficisci præclarum.* Proinde suorum dilectorum cum assueta manu 1113.

Vinc. Kadlubkonis Hist. Pol. Lib. III.

1113. Ruſſiam ingreditur, titulum transfugæ ſimulat, principis truculentiam ſe ferre non poſſe ait, iniuriis actum queritur, dulciores aſſerit viro forti exilii anguſtias, quam domeſticas delitias. Aggratulatur *Wladarides* tanti ſibi viri acceſſiſſe vires, gratulatur & ſuis quaſi diuinitus miſſo tanti commilitonis ſodalitio. Actum dicunt de *Boleslao*, actum de Lechitis. Et quoniam gloria principum eſt, celare verbum; nulli *Petrus* verbum detegit ſuorum ante rem. Quibus exilii cauſas percrebro quærentibus: *Non eſt*, inquit, *partus vitalis, nec vtile conſilium, ſi ante diem prodeat in lucem.*

Non bene, non tute teneris auis euolat alis:
Icareum per me, cur iteretur iter?

Simul itaque & propoſitum aperit & ingreditur inſtitutum; extemplo inter conuiuas, inter epulas occupat *Wladaridem*, crinibus abſtrahit a menſa, humi proſternit, proſtratum vincit, vinctam aquila gallinam aſportat, non ſine multa pullorum cæde. Vmbras vrget, pro maternis alis pluribus amplexis; principali tamen deeuſatum ornatu præinſigne præſtimonii munus *Boleslao* præſentat. Sic ſeditionis caput amputat, ſic ſuæ ſalutis diſpendio patriæ ſalutem mercatur, ſic omne *Boleslai* Regnum tranquillitati conciliat. Cui *Boleslaus* in Senatus facie feſtino regratiandi aſſurgit amplexu, offert, ingerit omnia, omnino recuſanti etiam præſtantiorum potiſſima; tum quia magnanimitas quantumlibet magnis capi dedignatur, tum ne commercium quæſiſſe videretur non virtutem.

COMMENTARIVS.

Epiſtolæ huius duæ partes. In prima ctebram Ducatus Bohemiæ per *Boleslaum* Regem Poloniæ diſpoſitionem & ordinationem deſcripſit. In ſecunda Terræ Ruſſiæ reductionem, ipſiusque ad regimen Poloniæ vnionem, per *Petrum* ſuum comitem de *Xiaſz* deducit, prout omnia latius in litera ponuntur.

Notandum ſecundum Philoſophum 4. Ethicorum, & venerabilem *Ægidium* de Regimine Principum lib. 2. part. 1. cap. 3. ſpectat ad magna, nimium eſſe plangitum, nec bonorum exteriorum deprecatiuum. Magnanimus enim parum aſpicit eateriora bona, & multum appreciatur virtutum opera. *Petrus* igitur tanquam verus magnanimus, dedignabatur a Rege *Boleslao* munera & bona exteriora, tanquam bona minima, & voluit eſſe contentus in magnanimitate, tanquam in bono excellenti & precio incomparabili. Magnanimus enim eſt ſicut bonus Tetragonus, qui nunquam deiicitur. Similiter ſi honoratur, etſi magna infortunia ſibi occurrunt, non deiicitur. Similiter ſi honoratur, & magna ſibi fortuna eueniat, non extollitur, nec pecuniis, nec aliis muneribus vincitur; quia maxime in actibus virtutis, propter quam ſingula facit, delectatur; quia ſecundum *Senecam* lib. de Clementia, *Recte factorum*, id eſt, virtuoſorum, *verus fructus in ipſis eſt, nec vllum pretium illis condignum extra ipſos inuenitur.* 1113.

Circa vocabula notandum. Icaria, riæ, Inſula. Item ſecundum *Iſidorum* 15. Etymologiarum. Templum eſt generale; pro locis enim quibuscunque magnis, antiqui templa dicebant, & dicta ſunt templa, quaſi tecta ampla; ſed & locus deſignatus ad orientem ad contemplationem templum dicebatur; cuius erant quatuor partes, ſcilicet antica ad orientem, poſtica ad occaſum, ſiniſtra ad ſeptemtrionem, dextra ad meridiem. Quod autem dicitur templum, quaſi Dei platea. Hic autem in præſenti litera *ex templo* dicendum eſt, & non *ex timplo*; tractum eſt enim ex conſuetudine antiquorum, quibus reſponſa dabantur in templis. Quo officio peracto Sacerdos clamabat ad populum clara voce: *Ex templo*, id eſt, ite de templo. Et quia voce audita ſtatim exibant: inde vſus inoleuit, quod extemplo valet tantum, ſicut ſtatim vel confeſtim.

EPISTOLA XXII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis,

Super materia præcedentis epiſtolæ.

NOnerat vt video vir prudens in dandis accipiendisque muneribus, etſi deſit commercium, vmbram commercii non deeſſe. Virtus autem venalitate cenſeri non poteſt: quod ſi poſſet, non haberet emtorem. Quia vt ſcientiæ ſic virtutis nulla eſt æſtimatio; ideo promtum non eſt huius virtuti ſimile aſſignari. Legiſſe me tamen memini, cum Babylonii a *Dario* deceſſiſſent, nec eſſet ſpes recuperandi, *Zopyrus* ſe verberibus afficit, naſum, aures, labia ſibi præcidit. *Dario* ſoli conſilium pandit, transfugæ titulo Babyloniam adit, de *Darii* crudelitate fingit querelas, iubet illos ex domeſticis exemplum capere, quid ſit hoſtibus cauendum. Nota eius nobilitas & virtus; Dux conſtituitur, multa in paucis prælia ſecunda facit, Perſis vltro cedentibus: tandem & vniuerſum ſibi creditum exercitum & vrbem *Dario* tradit. Sed hoc eſt ſimile, per multum difficile. Nam in *Zopyro* ſimulatio fallaciæ, in *Petro* ſimulatio cautelæ. At illa prohibetur, iſta permittitur. Illa enim de dolo malo nata, iſta de dolo bono profecta, quam crebro audis admitti. Cum enim iuſtus bellum ſuſcepit, vtrum aperte pugnet, an ex inſidiis, nihil ad iuſtitiam intereſt. In *Petro* ergo adeps & nucleus, in *Zopyro* cortex fuit & palea Virtutis.

COMMENTARIVS.

In hac Epiſtola facit tria. Primo indu-

ſtrium

1113. strium *Baleslaum* Regem Poloniæ de liberalitate commendat. Secundn industriam strenui *Petri* Comitis *Boleslai* per simile declarat. *Zopyrus* enim miles strenuus, *Darii* Babylonis simile fecit, & ipsna cum ipsorum ciuitate *Dario* tradidit. Tertin dolum simillum nstendit. Quanquam enim vterque simulationem finxit, tamen *Petri* simulatio est cautelnsa, & processit ex dolo bono, quem admittunt tam sacra Scriptura quam nnstra Canonica. Cum enim princeps bellum suscepit, licet sibi vti insidiia & dolis bonis; *Zopyri* vero simulatio, fuit fallax & fraudulenta, processitque ex doln malo, quæ prohibetur & nullatenus permittitur.

Circa primum aduertendum secundum venerabilem *Ægidium* lib. de regimine Principum 2. part. 2. cap. 18. *Decet Reges & Principes plurimum esse retribuuuos; quia quanto sunt in altiori gradu quam filii, tanta in operibus virtutum & in retributionibus deberi superare alios.* Et secundum eundem cap. 18. *In retributionibus Reges & Principes debent tria attendere: scilicet, quomodo dent gratiam, cui dent, & quantum dent.* Attendens igitur Rex *Boleslaus*, tanquam vir sciens & prudeoa, quod in *Petro* Cnmite suo, pro sua magnanimitate, quæ secuodum *Senecam* cum sit virtus, caret pretio.

Circa secundum, Historiale patet in textu. Circa autem tertium notandum, mota ita quæstione, vtrum in bello iusto licitum sit vti insidiosis simulationibus, vt puta: simnlare fugam, timorem, audaciam, vel aliquid simile. Huic quæsito breuissime respondet S. *Thomas* 2. secundæ Quæst. 40. dicens: Quod insidiosæ simulationes ordinantur ad fallendum. Potest autem aliquis ex dicto vel facto alterius falli dupliciter. Primo ex eo, quod dicitur ei amicus; vel non seruatur pronissum, & istud semper est illicitum & nullus debet fallere hostes: sunt enim hæc iura bellorum & fœdera, & etiam inter ipsos nbseruanda, vt dicit *Ambrasius* in lib. de officiis. Secundo, potest aliquis falli ex dicto & facto nostro, quia ei propositum vel intentum nostrum noo aperuimus. Hoc autem facere semper noo tenemur, quia in doctrina sacra multa occultantur, maxime iofidelibus, ne ea irrideant, iuxta illud Matthæi 10. Nnlite sanctum dare canibus. Vode multn magis suot occultanda ea, quæ portamus ad impugnandum inimicoa.

EPISTOLA XXIII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Proditione vrbis Wulicensis.

A. C. 1136. VTinam *Boleslao Zopyri* nnta fuisset notitia! Et nota quidem fuit, sed sero; satius tamen sero discitur prudentia, quam nunquam. Nam huius *Wladarii* filina in se parcus, in Patrem prodigus, omnes priuatæ supellectilis ac fisci thesauros in eius redemtinnem appendit, 1136. præponderare docens religionem pietati, pietatem diuitiis; sed paternn peramplissime saucius vulnere, cum aperta non pnsset remediari vltione, in hostem dolnre, in medin dolum comminiscitur. Quendam siquidem Pannoniorum tam sanguine, quam dignitate insignem promissis attentat muneribus, allicit, auro persuadet, non absimilis fugæ seu transfugii fictinnem subornat. Hic nno tam veras quam verisimiles sui causas exulatus non incallide componit. Hanc dat inter præcipuas: quod semper huius Reipublicæ amantissimus coadiutor exstiterit: quia suæ machinamenta gentis vel extenuare studuerit vel declinare docuerit. Adiicit æmulna calumniandi studio contra se incendisse, & fictis ac hnstilibus instrumentis nb sacræ crimen Maiestatia in se latam capitis sententiam. Malle se malum declinare immeritum, quam innnxium caput indebitæ nnxæ submittere. Astruit Pannnniam sese Polonorum ditioni subacturum. Igitur non vt transfugam, sed quasi suæ patriæ geminum excipit *Boleslaus* glnriosa Wisliceusium vrbe, vrbis præfectum constituit. Nnn siccis oculis, cnrde amarissimn, vix paucula nedum singula, vix esingultire quen. Miserum pecuale tygridi cruentissimæ, lupo caularum præsidium committitur. Principia enim oactus absentiam *Leodaridem* clam accit, accelerare iubet, ne mora trahat in se periculum. Hostes Itaque præ foribua imminere præconantur; principali edicto imperat, qui extra vrbem delituerit renm esse Maiestatis, omoi supellectili fisco accessura, tuendam esse omnibua & vrbis & populi salutem. Proinde inclusaa muris legiones, cruentia leonum rictibua infundit, teterrimis prædonum votis deuouet, in quorum cruore, quam inhumane debathata sit impia barbaries, piget meminisse. Extemplo *Leodarides* tot animarum, tanto sanguine plus irritata, quam satiata rabie, reuertitur. Illum autem, proditinnis patrem, perditinnis filium, alumnum perfidiæ primo quidem excellentissimis munerum veoeratur primitiis, quadam gratiarum actionis pompa inebriat, vernantissimis collasciuit amplexibus, ac præcelsæ dignitatis apice sublimat. Cæterum prodicore oihil in sinistrum suspicante, vt improuisum iaculum grauius feriat, vt celsior gradus celsiua præcipitet, eodem peoe momenti puncto & extnllit & deiicit & deiectum orbat lumine, lingua priuat, genitalibuaque eneruat. Absit, inquiens, ne de radice eolubri, ne de prodigio perfidiæ, prodigium propagetur.

COMMENTARIVS.

Epistolæ huius sunt tres partes. In prima describit, quomodo *Leodarides*, vt vindictam in *Boleslaa* rege Poloniæ acciperet, sub dolo, in quo vindicare se nnn potuit fortitudioe, quendam Vngarum eonuenit, qui fraude *Bales-*

1136. *leslaum* circumoenit, vt & vrbis famosissimæ Wisliciensis præfectus esse meruit. Secundo Proditionem eiusdem cioitatis desetibit ac lu- A gubrem vltionem a Barbaris seu à Paganis illatam fidelibus condolet, tangit. Tertio reptæmiationem illius Vngari proditoris subiungit, ac eiusdem repræmiationis causam annectit.

Pro quotom confirmatione notandom: In regno Lechitarum a vetustissimis temporibus erat vrbs famosissima, mutorum altitudine circumsepta, nomine *Wislicia*, cuius princeps adhuc tempore Paganismi fuit *Vislaus* decotus, qui ex hac stirpe exierat oriundus. Huic vrbi munitissimæ Rex *Boleslaus* illum Pannonium exolem putatiuum, quem non vt profugum, sed vt pure alumnum benigne susceperat, & charitatiuo modo pertractans; Præfecturæ B officio instituerat. Principis ergo *Boleslai* Pannonius ille nacta absentia, qui ad interiora regni descendens, regalia negotia dispositurus moram faciebat, *Leodaridem* Principem Russiæ festine accelerare iubet, absentiam diutinam nuncians *Boleslai*. Hostes itaque Wisliciæ oppropinquant, & appropinquasse nunciantur. Imperat denique proditor ille, vt omnes belligeri & cuiuscuis status homines, vtriusque sexus, ad vrbem tuendam confluant, ac se & sua conseruent, ne vt rei crimine læsæ Maiestatis notentur, & bona immobilia & mobilia Regio fisco ascribantur. Omnibus vero populis tam salutis conseruandæ, quam vrbis tuendæ C gratia in vrbe conclusis proditor perditus valuas aperit, populumque Christianum paganicæ nationi feriendum exposuit. Sicque Anno Domini 1136. Idus Februarii, Wislicia destructa & Christianus sanguis moltum profunditur. In cuius quidem populi occisione & sanguinis effusione, *Leodarides* non humanitet debriatus, sic impie sæuit, quod eius crudelis sæuitia, plus humano cruore irritata, quam rabie sacrata existens, ad propria reuertitur sine omni læsione. Illum autem Pannonium perfidi proditoris filium vtroque lumine priuat, linguam præcisam eneruat, genitallaque resecat, ne de radice colobri & de perfido perfidum quid pestilens nascatur. Naturale enim est simile ex simili generari, secundum Philosophum D 2. de Anima.

Secundo est aduertendum. Quod bonum est prudentiam discere & in prudentia eruditi, & præcipue Regi & Principi & cuiuis præsidere gestienti; & merito: Teste enim *Polycrato* lib. 6. cap. 12. sine prudentia non modo Respub. non procedit, sed nec minima domus consistit. Vnde in commendatione *Vlyssis* *Homerus* in omnibus illi docet prudentiam affuisse, quam more Poëtico Mineruam nuncupauit; qua adiutrice demeauit ad Inferos: Scyllam nauigauit, intrepidus Charybdin transiuit, non detentus est; ad Lomethones accessit, nec remansit; Syrenes audiuit, nec accessit. *Ioseph* etiam non diuitiarum multitudine sed per prudentiam obtinuit, vt dominaretur in omni terra Ægyptiis. Gen. 42. Ideo iuuenes non debent esse duces, quia non constat eos esse prudentes, vt dicitur 3. Ethicorum. Nam prudentia facit rationes dominari, vt loquit *Polycratus* lib. 7. *Ratione*, inquit, *viguerunt, quam diu literati fuerunt, sed ex quo virtus literarum in eis languet, ex tunc manus arefacta infirmata est & cecidit Principatus.* Quoniam Sapientia ait: Per me Reges regnant. Prouerb. 8. Et hinc est quod *Aristoteles* in secretis secretorum præcepit *Alexandro*, vt studia in suis ciuitatibus haberet, vt sui homines haberent prudentiam & literarum scientiam. Subiungens: *In hoc tuum honorabitur imperium, decorabitur totum Regnum & illuminabitur curia, Annales & gesta regalia melius commendabuntur memoriæ. Quis enim Regnum decorum sublimabit? Quis eorum gesta per totum orbem vtiliter affirmabit, nisi proles Sapientum; qui præter modum dilexerunt scientias, & propter illas ad summum fastigii gradum conscendere meruerunt.*

EPISTOLA XXIV.

IOANNIS Archiepiscopi Guesnensis.

Super præcedentis Epistolæ materia.

SPonsor fidelis repræmiatur; circumspectos, qui & amico morem gessit, & fidem pollici- C tus, nec proditoriæ messis frugem neglexit. Nec enim decet proditores titulo proditionali esse conspicuos, quos tristissimum est, ab periniquum præmio perfidiæ prosperari. Vnde *Alexander* eos; qui *Darium* in eius operam vel gratiam occiderunt, extremis iussit interire suppliciis. A cognatis enim suis prius aureis vincitur compedibus; qui vt *Alexandro* placeant, *Darium* vita priuant; quibus *Darius* & regna dederat & vitam. Sed *Antigonus* eiusdem *Alexandri* Argyraspides perfidiæ munus e vestigio rependit, qui cum sui ducis *Herminii* contemnunt imperia, ab *Antigono* superantur, nec solum gloriam tot bellorum cum coniugibus & liberis, sed & præmia longe partæ militiæ perdiderunt; D quæ vt saltem perfidia repararent, Ducem vinctum *Antigono* exponunt pacta omnium suorum restitutione. Hic protensa eum catena manu: *Cernitis*, inquit, *milites ornamenta ducis vestri; quæ mihi non hostium quisquam imposuit; quod vos me ex victore victo victum, ex imperatore fecistis captiuum. Dii periuriorum vindices dent vobis tales duces; quales vos vestris ducibus dedistis: Deuorent vos arma vestra, quibus plures vestros, quam hostium duces absumsistis.* Sed miseros non decent conuitia; vinctusque cepit ad *Antigoni* castra procedere, quem A culiooibus assignauit transactioni, fidem suam non amputat, omnibus quidem omnia restituit, sed

ta-

1136. tamen restitutis illos orbis domitores suis sub hasta distribuit, perfidiæ cauterio frontibus impresso. Cuius quis apud prudentes fuerit exitus, ex his vides; quamuis lucifuga hæc inter volucrum reges sub luce volitat, plausu discolore, quam nonnulli hodie non modo noo reprimunt, sed virtute profligata præmiis inuitant. Quia vero manibus occisorum visus est parentasse, quia de atrocissimo Polonorum proditore suscepit supplicium, potuit *Leodarides* iram *Boleslai* aliquatenus demulsisse. Omnis enim animositas, licet ioexorabilis, ad multam tamen vindictam mansuescit.

COMMENTARIVS.

In hac epistola facit tria. Primo *Leodaridem* commendat ex merito, quia illi proditori Vngaro condignum præmium exsoluit; pro admirabili enim seruitio, iuxta promissa, beneficia honorum & munerum impendit, & pro proditione, iuxta sua demerita, oculis excæcauit, lingua priuauit, & genitalia resecauit. Secundo rationem præmii subiungit, quia non decet proditores titulo proditionis esse conspicuos, imo tristissimum est ac periniquum, proditores ac inimicos præmio perfidiæ prosperari. Et hoc probat exemplo duplici. Primum exemplum ponitur in historia *Alexandri*. In vltimo enim bello quod *Alexander* gessit cum *Dario* Rege Persarum, *Darius* se in fugam conuertit, & in ciuitatem Persepolim fugere voluit; quem duo consanguinei scilicet *Besso* & *Crisolanes* consilium inter se facientes comprehenderunt, & ipsum catenis ligauerunt, vulnerauerunt & semiuiuum in campo reliquerunt. Qui, licet ipsis supplicauerat, ipsi tamen minime pietate moti sibi parcere voluerunt, imo eo relicto recesserunt, *Alexandroque* supplicauerunt. Quod audiens *Alexander*, quia *Darius* à suis propinquis compedibus est constrictus, persequi eos statuit, & ipsemet cum sex millibus equitum prosequens eos, inuenit *Darium* in itinere solum derelictum, & magnis vulneribus afflictum: quem cum vidisset, misericordia motus de equo descendit, & exuens se chlamyde ipsum cooperuit & amplexatus est vulnera eius, cœpitque amare flere & dicere: *Surge, Domine Dari, surge, & sicut aliquando fuisti Dominus totius imperii tui, sic esto & nunc & recipe Diadema Persarum, estoque gloriosus sicut aliquando fuisti. Iuro enim tibi per potentissimos Deos, quod veraciter abrenuntio Imperio tuo, & opto frui tecum cibariis tuis, sicut filius cum patre suo, quia nullus imperator debet gaudere de tristitia alterius, cum ab eo fortuna recesserit. Dic mihi, Domine* Dari, *qui fuerunt interfectores tui, vt vindictam in eis de te exerceam.* Hæc cum plorando dixit, *Darius* extendens manus suas, amplexatus est eum & osculatus illius manus & pectus dixit ei: *Fili* Alexander, *non eleuetur obsecro meus cuam superbiam, propter victoriam quam habes, & si operatus fueris tot mira, quod Dii operati* A *sunt, & manus tuas vsque ad cælum extenderis, semper recordare nouissima tua, quia fatalis gloria non est data soli Imperatori, sed cui eam prouidentia fati concesserit. Intuere me qualis hesterna die fui & qualis sum modo, quia miserrime humiliatus sum vsque ad pulueres, qui fui fere Dominus totius mundi, & nunc memetipsum in potestate non habeo; sepeliantque me benignissime manus tuæ, veniant ad exsequias meas Persæ & Macedones & à modo regnum Persarum atque Macedonum efficiatur regnum vnum. Sit tibi commendata* Priagone *mater mea, vt tibi sit in memoriam matris tuæ, & nota sit pietas vxoris tuæ:* Inxonem *filiam meam tibi accipias in vxorem, quia ex bonis parentibus nati filii decet vt in vnum iungantur.* B Cum ergo hoc vidissent Interfectores *Darii*, turbati sunt, nihilque dixerunt ad *Alexandrum*, volentes cognoscere voluntatem eius. *Alexander* itaque reuersus Persepolim mirabatur de ipsius miris structuris, & ibi sedens pro tribunali misit literas sub Maiestatis suæ sigillo, vt quælibet terra suis vteretur iuribus. Demum præcepit omnibus dicens: *Viri Persæ, audite, qui ex vobis fuerunt interfectores* Darii *hostis nostri, ad nos veniant, vt videam illos, & eis honorem condignum rependam. Nihil dubitent, ad me veniant, quia seruitium nobis fecerunt occidendo inimicum meum. Per Deos potentissimos iuro & per dilectissimam matrem meam* Olympiadem, *& per salutem* C *eius, quia præclarissimos eos faciam atque potentissimos.* Tunc omnis Persarum populus siluit, iniquissimique homicidæ *Darii* astiterunt, & voluntarie coram eo dixerunt; *Maxime Imperator, nos sumus.* Tunc præcepit eos ligatos apprehendi & duci super sepulchrum *Darii*, & decollari. Illi autem cœperunt clamare & dicere. *Maxime Imperator, tu iurasti iureiurando nobis per potentissimos tuos & matrem tuam* Olympiadem, *quod velis nos facere præclarissimos atque omnipotentissimos pro nece hostis tui.* Quibus *Alexander: Non me decuerat vobis loqui propter populum qui circumstabat aliter quam dixi. Nam manifestatio vestra nullatenus fieri potuisset,* D *nisi tale iuramentum fecissem: Cogitatio enim animi mei talis fuit ab initio, vt quicunque homicida illius inueniretur statim decollaretur. Nam qui proprium Dominum, imo & suum proximum occidunt, alieno quid facerent?* Hæc dicente *Alexandro* Persæ cœperunt vociferare, benedicentes *Alexandrum*.

Secundum exemplum est de *Antigeno* & *Herminio* Principibus & *Alexandri* Argyraspidis; quomodo Argyraspidæ pro sua perfidia cauterio frontibus impresso sunt puniti, et hoc exemplum patet late in litera.

In tertia huius Epistolæ parte duas causas ponit. Primam, quia manibus occisorum 1136.

1136. rum post multam stragem per *Boleslaum* in Ruthenis commissam *Leodarides* parentauit, hoc est, sacrificauit. Id est, quia *Boleslaus* se extemplo in Ruthenis vindicauit. Secundam causam: quia ipsemet *Leodarides* illum Vngarum proditorem Polonorum crudeliter puniuit. Istæ causæ poterant mouisse *Boleslai* animum super *Leodaride* ad miserandum, quia omnis animositas cum viderit vindictam, mouetur ad misericordiam.

EPISTOLA XXV.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De vltione ac vindicta Ruthenis per Regem Boleslaum illata.

IMo, vti erat iniuriarum indignantissimus in dilatas *Leodaride* pœnas intorsit; qui non arte, non dolo, sed iullo fulminis impetu apro frendentius ad ipsum vsque hostem Russiam penetrat. Vnde ille male sibi conscius quadam repente sibi metamorphosi in capream sese transfigurat, lustra nemorum insilit, inter saltus & lucos ferarum delitescit. Quo non reperto Boleslaidæ truculentius eruentantur, amarius inter desertos greges desæuiunt, quam leones, quam tygrides partu orbatæ: Non enim ipsi gregum ducibus, non feris indulgent nec fœtui, adeo totius gregis, non tam cruore, quam in strage gloriantur; non vrbibus, non burgis, non municipiis, non pagis parcitur; nec ætas vlli patrocinatur aut sexus infirmior; nullum dignitatum sublimitas, nullum sanguis generosior à calice sanguinis redemit. Obnixe supplicat superba auri rutilantia, frustra preces accumulat toga prætexta; cyclus purpuram, seu stragulam antecellit: Calcepasius Carbunculum, Carbunculus Topasium. Topasius lacrymis inundans; *quid tu*, inquit, *miser ô victime? quid tu miser Amathyste gemus inter gemmas? vides quibus, quantis non parcunt. Qui mihi non parcit, tibi quomodo parcet?* Adeo vindex gladius, hæc ore patulo absorbet, illa voragine flammarum infauillat. Nam torrenti, dum in cursu est, frustra plumas obiicis & furenti gladio frustra supplicatur. Sic vltione centuplata *Leodarides* & fidelis ille Pannonius doli ac perfidiæ non immeritas *Boleslao* pœnas pendere.

COMMENTARIVS.

Pro istorum, quæ in epistola continentur fortiori confirmatione iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ est aduertendum, *Boleslaus* prout erat iniuriarum vltor atrocissimus, audita tali proditione, ac gentis suæ non modica læsione, mox Russiam ingreditur, *Leodaridem* iubet perquirere. Sed *Leodarides* male sibi conscius repente vt capra syluestris lustra nemorum penetrat, inter saltus & lucos ferarum se occultat. Quo non inuento Boleslaidæ leonibus truculentiores in populum Ruthenicum grauiter desæuiunt, non Castris non ciuitatibus etiam parcunt, nec vlli ætati aut sexui aut generositati aut nobilitati suffragia conferre gestiunt, quoniam omnem qui reperitur viuere non permittunt. Sic *Boleslaus* in *Leodaride* facta centuplata vltione, ad propria reuertitur cum honore. 1136.

EPISTOLA XXVI.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua reprobat Regem Boleslaum de facili credulitate.

CAueat ergo prudens vir, omni credere spiritui. Nam vtrumque vitium & omni credere & nulli: sed alterum tutius, reliquum honestius. Etenim credulitas incircumspectionem, incircumspectio negligentiam, negligentia parit ignauiam, ignauia proximo gradu consanguinea fatuitatis est, quæ soror est fœditatum, mater discriminum. Vnde quibusdam prudentum docentibus, nihil sciri præter hoc ipsum, *nihil debere credi*; quod circumspectius corrigens *Eudemius: Non nihil*, inquit, *sed pene nulli debere credi; prater, si quis hoc ipsum dicat, pene nulli debere credi; esse tamen vbi nec semper nihil, nec semper nulli.*

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum: Ad Prudentiæ virtutem spectat, non facile credere, ex eo, quia prudentia animum omni credulitati retrahendum inducit. *Viri enim prudentis est* (vt ait *Seneca* de 4. Virtutibus) *prius examinare consilia, & non cito facili credulitate ad falsa prolabi: quia qui cito credit, leuis est corde.* Vnde secundum eundem *Senecam* ad Lucil. epist. 3. *Quadam enim amicis committenda sunt, quædam etiam legitimorum conscientiam reformidant, neutrum ergo faciendum est, vtrumque enim vitium est, & omnibus credere, & nullis. Tutius tamen est nulli credere, plurimum enim credulitas fallit:* idem ait Seneca. Inde legitur de *Ottone* Imperatore, qui (vt refert *Philippus de Pergamo* part. 5. præc. 35.) credens accusationibus vxoris quendam militem iniuste occidit. Comperto autem processu, quod fuisset iniuste accusatus, multum de eius offensa & morte doluit, ita quod vxorem suam, quæ minus iuste militem accusauerat, comburi fecit, & seipsum vxori militis interfecti in manus totaliter dedit. Non ergo immerito dicit *Cato: Nil temere credas.*

EPISTOLA XXVII.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Vngarorum perfidia, testamento Boleslai ac successione sui primogeniti Wladislai.

Omnium

1136. Omnium inuictissimus fuit *Boleslaus*; quem tamen arma vincere non potuerunt, sola semel vicit credulitas. Quendam enim stirpis regiæ a Rege Pannoniorum adactum exilio, solito *Boleslaus* excipit & exhibet affectum, ac non modo patriæ, sed & regno restituere parat. Quo intellecto Pannonii, dolo credulum circumscribunt. Rege siquidem dolum subornante, Primatom primi ex parte Seoatus ac vniuersi Magistratus legatorom vices gerunt. Primo asseruot, omne regnum deuotis gratiarum obsequiis ad scabellum *Boleslai* prouolui; qui serenissimum ipsorum lumen, quod vnicum Pannoniæ remedium, tam sereno amplexu collegerit. Secuodo vultu deiecto pronis ceruicibus querelas, callidissima commenta astutia, deplangunt, & inexorabiles odii causas io Regem conferunt. Tertio subsidiari orant, vt regem propulsent, exulem restituant, nec multo laborandum subsidio, suas illi copias instituto peoe suppetere. Vtramque tamen Maiestatem & *Boleslai* & exulis flagrantissime suspirant, vt hæc examen colligat, abarceat illa vespadium. His ergo Prioceps persuasus cum paucioribus proposito Pannoniam ingreditur; occurrunt illis Pannoniorum cateruæ, multa successiue accrescunt millia. Omnes exulem Regis nomine consalutant, omnes paulatim trans postremas acies telabuntur. Rem tacito *Boleslaus* coniectat, *Wszeborium* accersit, qui princeps erat militiæ: *Suspicaris*, inquit, *Wszebori quod suspicor*? Qui respondit. *Quidnam suspicor? Cernis*, ait, *omnes pene in caudam relabi, quorum causa hic agitur.* At ille: *Cur metum aut insidias illorum, aut vtrumque dissimulem?* Cui *Boleslaus*: *Quid ergo? Non est mora libera, nobis turpe viris non esse viros. Qui prauenit in tempore, praualet in causa. Ictu qui prauenit ictum, victoriam anticipat.* *At ille: Pernota nobis huius aleæ conditio, damno negligitur iactus anterior.* Tum vero quidam alti vir consilii

Tam subito subitos non competit esse peritos.

Difficiles aditus quisque subit subitus.

Furentis enim suum in se telum conuertere. Sed cum opera pretium, nec vnde lac speramus tuis vnguibus sanguinem vltro emulgeas, ne dubium adhuc amicum hostem indubitatum reddideris. Dum hæc inuicem altercantur, immensas eminus cum Rege turmas conspicautur. Aiunt Pannonii Regi nouo adminicula suorum accedere, multorumque multa veneratione Regiam debere coli Maiestatem. Quid plura? Concurrunt acies, & pila minantur pilis. Geminus Boleslaidas hostis vrget; hic a tergo, ille a syncipite. *Eia viri*, clamat *Boleslaus*, *vt bene pugnetur, bene pugnans effecit hostis, vnus quinque fugauit, mille duodecim millia;* & exerto mucrone, quem gruem vocant; *Didicit*, inquit, *grus noster, ampliora cruoris flumina e ferreis elicere scapulis & siccare.* Igitur noo ægidos moltitia, non callum thoracas, non A loricas trilix, non chalybs defendit galeas, non iogenii robur, nullum roboris ingenium, instar fauillæ cuncta ventilat. Quorumlibet quantumlibet corpora, dictu incredibile, quotquot vno pertingit vibramine, nun scindit, sed transuolat, adeo vt quosdam illæsos putares, donec aut suo pondere, aut aliorum impulsu, in diuersa scissim dilabuntur. Audies cæsorum capita, nescio quid horreodum rotatim circuiendo balbutire horrens; capitibos multorum truncatis cadauera præ concepto impetu concurrere videres; non paucos loripedes, mancos, semiuiuos, plus vulnerum iotendere angustiæ, quam prælio. Nec vero minus acriter iostat animosus *Wszeborius*, qui suos non minus viribus, noo minus manu a- B oimat, quam verbis. *Viriliter*, inquit, *commilitones, viriliter dies in splendoribus exorta gloriæ, in gloria fulget semper elucata virtutis; serenior est meridie, nec scit occasum. Arctamur? Virtus vtique in arcto vires colligit, in arcto explicat, in arcto experitur. Premimur? Palma stipes eo surgit procerior, quo sub grauiori mole radix gemit depressior. Concutimur? sic augetur constantia. Exploratum enim est columnas concussione stabiliri & paleas a grano secerni. Alterimur; alterimmum enim est hac natura, vt integra minus excidimus habeamus; crebrius alterita sentiri acriora. Sed curnam fuga? Fallor viri, non fugitur, sed hostis insectatur. Orsum omnes orsum; vincimus college, non* C *vincimur.* Fugiebat enim quidam non parnus aot honoribus aut genere, sed animo degener, eius nomen verbo *Demosthenes*, opere *Thersites.* Per hunc, proh dolor! filii effreni intendentes arcum, mittentes sagittas, conuersi sunt in die belli; cuius ignauia, cuius fuga, non tam victoriam victoriose ademit *Boleslao*, quam titulum victoriæ nube quadam obduxit, aut vt verius dicam, Solo Solem illustrauit. Nam ad hunc vsque diem inæstimabilis *Boleslai* virtus tametsi crebro audita fuit, non adeo tamen credita Pannoniis. Cuius dum asturco, labore ignoro an vulnere, succumbit, pedester non segnior cooflictu dimicat & prosterD nit; quem nonnulli hostium quasi fulminis impetum studio declinant. Tandem non victus sed vioceodo fatigatus tot millibus cæsis a prælio diuertit; quem originarius quidam suo equisero suppeditans: *Memento*, ioquit, *mei Domine, cum veneris in Regnum tuum*, sileat ergo Pannonia, suæ fraudis illam pudeat meminisse, nec victi nomen iactitet, ne ignominiose frustra glorietur triumpho, quem tot suorum cruore milirum cernit purpurari, quem tot capitum dispendio merc.mur. Miserum eoim est circumscriptionis solatium, quod pluris emeris & minoris emisse mentiris, aut quod prælio plus confinxeris; 1136.

1136. inutile fuiſſe æſtimare ſatius æſtimo, ſæpius circumſcribi, quam ſemel mentiri. At vero non indignis illum fugæ principem donariis donat *Boleslaus*. Nec enim irrepræmiatam diſsimulare virtutem, aut impunitam volnit negligere ignauiam. Tribus illum donat muneribus, colo, penſo & leporum pellicea. Colus fœminam, penſum verſutum, lepus meticuloſum ſignat. Quibus ille intellectis in oratorio proprio campanæ loramento ſuſpenſus, miſerum permiſere ſpiritum exhalat, & ſic in colo patibulum, in penſo laqueum, in lepore fugam ſpiritus intelligo. Illum autem illum originarium ob libertatis inſigne ſeruitute emancipat, emancipatum locupletat, locupletem equeſtrium prætexta nobilitat. Nihil itaque *Boleslao* vel induſtriæ defuit aut virtutis, ſi credulitati parcius laxaſſet babenas. Cuicunque prudentiam dux referant oſtiariæ innocentia & confidentia, quia etiam purior conſcientiæ radius nihil intro de ſe ſuſpicit, nihil extra ſuſpicatur, & animus generoſior res etiam impoſsibiles ad poſsibilem redigit facultatem. Vnde nihil timens, omnia præſumens ſurrepit credulitas, quia innocens omni credit verbo, ſed honeſto. Nec enim de ea loquor credulitatis ſpecie, quam delatio parturit, lactat aſſentatio; hæc ſiquidem humano capiti ceruicem pingit equinam & aſininas excreſcere iubet auriculas. Quæ peſtis licet regia, licet omni compta venuſtate, ſiquando ad huius ſores principis tranſitauit, mox procul abſiſtere iuſſa eſt perturpi confuſa repudio. Ad ſummum itaque de ſummo *Boleslao* id accipe: Alter *Alexander*, alter *Cato*, *Tullius* alter, non minor *Alcida*, ſed agilior hic vir *Achille*. Qui dum fatale munus iam a ſe exigi ſentiret, teſtamentales mandat conſcribi codicillos, in quibus & auitarum vices virtutum, & regni ſucceſſionem quatuor filiis legat, certos tetrarchiarum limites diſterminans, ceterus, vt penes maiorem natu & Cracouienſis prouinciæ Principatus & autoritas reſideret principandi; de quo ſiquid humanitus obtigiſſet ſemper ætatis maioritas, & primogeniture ratio litem ſucceſsionis decideret. Suggeritur ei de quinto filio adhuc infantulo, cur illius non meminerit, cur nulla illum legatorum portione ſubſcripſerit? Quibus ille: *Imo*, inquit, *longius præmemini & legam*. Stupentibus illis quænam, quanta poſsit eſſe portio inter quartas, quidam oeſcio iocula-riter an ſerio, ſubintulit: *Non cernitis quatuor tetrarchis, quadrigam tetrarchiæ ſabricatam; ſic iſti paruulo quinta in quadriga rota legatur ſucceſsio*. Cum de inofficioſo teſtamento pater arguitur, ait: *In pupilla oculi video quatuor ex hac lacryma manare flumina, & fluctibus collidi oppoſitis; quorum quadam in ipſa ſui vehementiſsima inundatione repente ſiccantur. Continuo ex aurea ſiſtula fons aro*-

matum erumpens eorundem alueos fluminum gemmis præſtantibus ad ſummum mundat. Ceſ- 1136.
A *ſat ergo inofficioſi querela; æquum enim eſt, partes pupillares tutoribus debere mandari, non pupillis. Iam vero iam ingredi iubeor, quo nemo ſine ſaluberrimo accingitur viatico*. Salutati ergo ſumto antidoto, felicem ſunctus eſt diem princeps felicisſimus, pater felicior: de quo incertum eſt pacis ſerenitate proſperior, an belli fuerit glorioſior triumphis. Succedit ergo patri *Wladilaus*, tam A. C. 1140.
primogenituræ priuilegio inſignis, quam regni ſucceſsione ſublimis, ſed ambitioſus altero, reliquo faſtuoſus. Qui eo triſtius imperauit, quo iucundius vxoris indulſit amplexibus. Non enim facile de vxore triumphatur, quæ ſemel triumphaſſe permittitur. Nec
B enim viciſſe contenta eſt victricis animoſitas, niſi quæque inuictisſimorum colla ſuis ſuppeditet imperiis. Vocat ergo virum ſemiprincipem, imo ſemiuirum, qui quarta vnius iugeria contentus portiuncula, tot pluſquam principes muliebriter ſuſtineat. Quia vero ſine difficultate perorat, qui imperat promtiſſime, viri animum inclinat. Itaque princeps in ſe humanisſimus vxoris atrocitate ab humanitate deſciſcit. Nam fraterna exuta pietate hoſtibus animos induit, & fraterculos adhuc impuberes cruentisſima rabie inſectatur, eorumque vrbibus occupatis, ipſos exhæreditare inſtituit; qui prona ſupplicatio-
C ne proſtrati, numen muliebre inexorabile placare ſtudent & plus lacrymis, quam linguæ beneficio perorare contendunt. Sed Erebi millies manſueſceris inferias, quam fœmineam ſemel exoraueris truculentiam.

COMMENTARIVS.

Epiſtola in tres diuiditur partes. In prima Vngarorum perfidia deſcribitur; in ſecunda mora & teſtamentum Boleslai; in tertia ſucceſſus ſui primogeniti *Wladislai*. Et pro iſtorum omnium fortiori conſiliatione, iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ eſt aduertendum: Poſt huiuſmodi ſæuam *Bo-leslai* vltionem, Ruthenis, vt præmiſſum eſt,
D aſperrime inflictam, Ruthenorum princeps aliarum circumiacentium Prouinciarum Principum communicato conſilio, cum aliter ipſis populoſitas adeſſe minime videretur, quæ potentiæ *Boleslai* reſiſtere poſſet, Halicienſem Regem, Regis *Boleslai* generum de Regno eiiciunt. Qui ad regnum ſoceri ſui *Boleslai* confugiens apud ipſum cum vxore aliquamdiu fuerat commoratus. Ruthenorum ergo Principes inuaſionem *Boleslai*, quem ut fulguris impetum abhorrebant, transferunt aliter, dolum credulo intermiſcent, vt quem armis vincere non poſſunt, ſaltem credulitate vincant. Poſt omnium ergo Principū ſibi adhærentium ac barbaricæ gentis multitudinem armatorum flu-

1140. studiose primitus recollectam, Primatum primos ex parte totius Regni Haliciensis Procerum ac vniuersitatis ad *Boleslai* præscotiam in legatione dirigunt, offerentes se ipsos cum natis ipsorum & omne regnum deuotis obsequiis, ad *Boleslai* scabellum prouolui, si Regem ipsorum fraterno collegerit amplexu. Pannonii quoque Haliciensi regno contigui, & de Ruthenorum astutia non ignari, querelas callidissima astutia commendatas deplangunt, subsidiari deprecantes vt Regem propulsatum regno restituat, suasque illi copias armatorum subsidio promittunt: vtramque tamen Maiestatem & *Boleslai* & exulis flagrantissimis precibus exoptant. Talibus igitur persuasionibus deceptus Princeps *Boleslaus*, Haliciensem Prouinciam paruo exercitu ingreditur. Cui quædam Pannoniorum cateruæ & demum Ruthenorum amici in mira numerositate confecti alternatim succrescunt, Regem exulem honorabili voce suscipiunt, & *Boleslaum* consalutant; omnes tamen successiue in postremas acies relabuntur. *Boleslaus* itaque rem tacite considerat, quam Principi militiæ *Wszeborio* apponere festinat. *Suspicaris*, inquit, *Wszebori*, *quod suspicor?* Qui respondit: *Quid suspicaris?* Qui ait: *Cernisne omnes hos pene in caudam relabi, quorum causa hic itur. Quid ergo? Non est mora libera: Nobis turpe viris non esse viros.* At ille:

Tam subito subitos non competit esse peritos,
Difficiles aditus quisque subit subitus.

Dum hoc illi inuicem altercarentur, ecce innumeras Ruthenorum & Barbaricas turmas eminus venire prospicantur. Sic itaque concurrunt acies & pila minantur pilis. Geminus *Boleslai* exercitum vrget hostis, vnus a tergo, alter a syncipite fortiter impugnans. Clamat igitur *Boleslaus*: *Eia Viri eia, pugnare nam conuenit, non segniter a prælio diuerti.* Quidam autem vir Boleslaides magnus genere, sed degener animo & paruus, fugam de prælio init; cuius ignominiosa fuga non tam victoriam victorioso *Boleslao* ademit, quam titulum victoriæ, quasi quadam nube obduxit: aut vt verius dicam, Sole Solem illustrauit. Nam huc vsque ad hunc diem etsi crebro *Boleslai* virtus tam inæstimabilis audita fuit, non tamen Pannoniis audita, & Ruthenorum gentibus notabiliter extitit inaudite manifesta. Cuius equus tam labore quam vulnere, dum fatigatus succumbit, *Boleslaus* pedester eum hostibus confligit, dimicat & prosternit, quem quidam originarius de proprio equo prolapsus illũ conscendere facit. Et tandem *Boleslaida* non victi sed vincendo fatigati, funesto a prælio diuertunt, prout latius in textu patet.

Circa primam partem huius epistolæ est aduertendum: Quanquam *Boleslaus* de pluribus posset commendari, vt de incredibili fortitudine corporali, præcipue tamen de duobus commendatur, videlicet de prudentia ingeniali, & de virtute morali. Vnde dicit textus, quod nihil *Boleslao* industriæ defuit, aut virtutis. Vnde ipse vnicuique retribuebat iuxta merita & demerita; merita virtutum non dimisit irrepræmiata. Vnde illum, qui ipsum suo equifero suppeditauit seu promouit, seruituti emancipauit, emancipatum locupletauit, locupletem militem cinxit. Demerita etiam non dimisit impunita, ideo illum profugum tribus, colo videlicet, penso & pellicea leporis, in signum ipsius ignauiæ condonauit. Vnum tamen sibi defuit, quia nimis creditiuus fuit, quæ nimia credulitas ipsum decepit. Hanc autem credulitatem in ipso causauit primo ipsius innocentia, quia sicut in se innocens & fidelis fuit, sic eandem innocentiam & fidelitatem fieri in omnibus existimauit: secundo confidentia, quia generosus animus etiam res impossibiles redigit ad possibilitatem & facilitatem. Credulitati tamen delatoriæ vel adulatoriæ ipse *Boleslaus* aurem non apposuit, sed eam penitus a se cum ad eum veniebat repudiabat. Et merito. Non enim omni spiritui credendum, 1. Ioan. 4.

Circa quod est aduertendum secundum *Philipp. de Pergamo* part. 7. documento 24. Quanquam personis grauibus dicta vel facta referentibus, minime est credendum. Primo laudatoribus seu adulatoribus. Vnde *Cato: Cum te aliquis laudat, iudex tuus esse memento.* Secundo non est credendum simulatoribus & callidis. Vnde *Cato: qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus.* Tertio non est credendum blanditoribus. Vnde *Cato: Noli homines nimium blando sermone probare, Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.*

Quarto non est credendum detractoribus & bilinguibus, Vnde 1. Ioan. 3 omnis qui detrahit fratri suo homicida est. Quinto minime est credendum inimicis. Eccl. 12. Non credas inimico tuo in æternum.

EPISTOLA XXVIII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

In qua confirmat mulieris truculentiam saeuiorem esse omni seueritate.

CVidam sapienti natus filius: *gratum*, inquit, *munus ac beneficium natura; sed cauere iubeo, ne vnquam lac fugat, nisi ab vberibus atrocissima belluarum.* Dicit ei: *Quærenda ne est lupa? Ait: Minime. Nunquid Leæna? Non. Tygris? Absit. Olophagus? Nequaquam. Quod ergo animantium est omnium atrocissimum?* Respondit: *Quod omnium mansuetissimum est*, fœminam signans. Est enim omnis mansuetudo fœminea omnium seueritate truculentior, omnium truculentia seuerior.

1140.

COMMENTARIVS.

Circa literam eſt aduertendum. In libro de animalibus dicitur : In omni genere Animalium fœmioæ ſunt mollinres, quam maſculi, præter vrſam & Leopardam. Mulieris tamen ira eſt maxima & periculnſisſima. Eeclefiaſt. 15. Non eſt caput ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris. Audax enim eſt ad omnia quæcunque amat vel odit fœmina, & artificinſa cum oocere intendit. Quod tali probatur exemplo: *Philip. de Pergamo* parte 8. documento 22. Quædam mulier cum eſſet in magna tribulatinne & turbatione cum marito, & ipſum valde odio haberet, quandam contra eum cogitauit malitiam, vt ab eo ſeparari poſſet. Tandem quadam vice dedit ei potatinnem ex quibusdam herbis veneooſis confectam; qua aſſumta non tamen ebrius videbatur, ſed velut inſanus iacebat in lecto, huc atque illuc vnlutabatur ſpomans, nec ſolum rationem amiſerat, ſed etiam loquelam. Vxor cuncurrit ad monachos, clamans & ciulans : *Domini*, inquit illa, *per Deum veritatis, maritus meus moritur, iam amiſit loquelam, nihil petebat niſi fieri monachuſ, dum adhuc loqueretur. Nolo quod propter me ſalus animæ impediatur. Vnde promittere volo caſtitatem quamdiu ipſe viuet, etiamſi Deus ipſum vellet reſtituere ſanitati. Sed pro Deo cito veniatis & cuculla induatis eundem, quia proximus eſt morti.* Tantum penes eos inſtitit, qund dicti mnnachi aduenerunt & eum rotunderunt & magnam coronam ei fecerunt. Maoe autem facto eum euigilaſſet & ebrietas tranſiſſet, & ſuum caput tetigiſſet, & ſe decapillatum taliter inueniſſet, & mnnachalem habitum ſe iodutum reperiſſet, de his non modicum mirabatur. Et cum ab vxore quæſiuiſſet, quid hoc eſt, quis eum ſic præparaſſet, illa quaſi flendo clamabat : *Marite charisſime, non recordaris tui, qualiter in iſta infirmitate factus es monachus? Nihil aliud petebas, quando dolorem vehementisſimum ſuſtinebas. Charisſime ergo pro ſalute animæ tuæ promiſi caſtitatem, videlicet me ſolam manere & quaſi viduam deſolatam.* Cumque ille vellet ſe monachum denegare, & velle ſe manere cum ea, ſicut prius de iure debebat, illa: *Nullo modo volo. Ego votum meum tue peto, tu es monachus. Nolit Deus quod monachus iuxta latus meum iaceat. Miſer nonne erubeſceres, ſi tuum votum non compleres. Si ad ſeculum redires, totus mundus de vocaret apoſtatam.* Et ille miſer tum propter pudorem, cum propter mulctam Monaſterium eſt ingreſſus, eique domum cum ſupellectilibus dimiſit. Sed ne longo diſpendio te ſuſpendam, lege aureolum *Theophraſti* & Medeam *Iaſonis*, & vix modica inuenies mulieri impoſſibilia.

EPISTOLA XXIX.

1140.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Diſcordiis & conflictibus crebris inter Wladislaum Boleslai primogenitum, & fratres ſuos pupillos, Boleslaum & Mieſzkonem.

O infauſta belli conditio! quem paterna colunt reuerentia, hoſtem ſuſtinent, a quo patrocinium ſe parari debuit, prælium infligitur. Veruntamen ex ipſo vulnere nata eſt vulneris curatio. Ob importabile namque vulneris eiusdem iugum, ob inexorabiles odii cauſas Archipontifex *Iacobus* cum Procerum præcipuis ad pupillos deſeterunt: qui ſub principe militiæ cuius non longe præmemini, *Wſzeborio* ſæpius non improſpere contra *Wladislaum* confligerunt. Horum freti conſilio, non iam lacrymis indulgent pupilli, ſed armorum ſtudiis animoſius inſiſtunt. Eſt enim omnium artium vbique Magiſtra, eſt rudium ſemper eruditiua necesſitas. Proinde ſuorum aliquaotisper minus fidens *Wladislaus*, exterorum turmas contrahit; quos illi manu perpaucula fudere; vt fama ſit eorum cruore flumen Pilciæ, iuxta quod conflictum eſt, ripas altius inundaſſe. Rurſus ergo numeroſiores imo innumeras barbarorum legiones quasdam prece allicit; quasdam pretio conciliat, nonnullas poteſtatis cogit imperatu, omnes in fraternum graſſari iubet excidium. Quid faciat agniculus rabidis vndique luporum circumſeptus excubiis? Nam quod fugæ conſilium, quod conſilii beneficium, quod beneficii tandem remedium, vbi tanta vndiq; ſtuporis atrocitas, & iam omnibus pene dirutis aut præſidiatis illorum municipiis? Iam quaſi voti compos circa Poſnanienſ. vrbem, quæ ſola reſtabat ſub eorum præſidio, in quam ſuas, in quam Libianeorum congeſſerat copias, iam obſidionum omne ingenium, omne robur explicuerat per gyrum, tanto ſecurior, quanto milite copioſior. Delituerant interea pupilli ex induſtria, cum paucis quidem, ſed armorum exercitatisſimis, vrbi ſecretius deliberantes ſubſidium. Inter quos *Mieſzko*, vt erat & animo promtior & ſermone torrentior: *Satius*, inquit, *viri rebus quam verbis rerum conſulitur anguſtia. Nam & ſecuri via ſecura eſt in inuio, & ſtrata publica in dumetis. Nonne planum eſt falci iter in carecto? Nec ſtrictus erit enſi curſus in deſtricto? Quis imbelle ſcabrorum vulgus, quis falſas locuſtas horruerit? Libeat quæſo tam fortunæ munus, quam virtutis robur experiri.* His dictis paulatim in hoſtem procedunt, ſenſim ſurrepunt, excubias hoſtium procul a caſtris occupant, in vincula conjiciunt, ſecreta caſtrorum fateri iubent; agnoſcunt, nil ſuſpicari & inter epulas laſciua ſecuritate torpere. Sed ciues eminentisſime ſcuto e muris exerto, euidens opportuni-

1140. nitatis argumentum suggerebant. Adhuc ergo erant escæ in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. Epulantibus insiliunt, incautos A obruunt, stupidos obtruncant, erumpunt valuia patulis vrbani, euolant ex vrbe præsidiarii, cateruas hostium hinc inde ventilant, tardiusculos premunt, spiculantur fugientes & quasi leones inter caprarum greges passim debriantur. Cæterum eis, qui fuga nisi sunt prosperari, longe miserior occurrit calamitas. Nam cui forsitan gladii seueritas pepercisset, inundans vndarum impetus non pepercit. Nec enim pauciores torrens profluentis fluctibus inuoluit, quam fulmen ensis absorbuit; adeo vt pleraque illius reptilia fluminis cruore cadauerum asserantur suffocata. Nec absimiliter in hoc prælio *Wladislao* successit, quam naufrago institori, qui vix nudus emersit naufragio. B Munitissime tamen præsidiatis vrbibus, imperatoriam adit serenitatem, cuius erat sorore vxorius, à quo subsidiari supplicat, & quæ emendare nequit, emendicare studet suffragia. Cracouiam interim vallis obsidionibus vallant, non iam pupilli, sed principum strenuissimi, *Boleslaus* & *Miesko*, illamque tygridem, quæ vrbis defensabat præsidia, deditioni accedere iubent; quæ vix vrbe tandem excussa & opibus virum sequi compellitur, quo cum in exilii calamitatibus contabuit.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola diuiditur in duas partes principales, secundum duo bella præcipua inter C ipsos commissa, in quorum vtroque pupilli triumphales extitere. Pro quorum fortiori confirmatione iuxta intentionem alterius Chronicæ Polonorum est aduertendum. *Wladislaus Boleslai* primogenitus non motus fratrum lacrymis nec Poloniæ procerum precibus instantissimis, exercitum fortem tam de Russia, quam de aliis circumuicinis partibus congregat. Et primo *Henricum* de Sendomiriensi deinde *Boleslaum* de Mazouiensi ac de aliis terris fugam inire compellit, & eorum dominiis pene omnibus improbe occupatis, ipsos omnimode exhæreditare proponit, cum quo *Wszeborius* Princeps militiæ vice pupillorum sæpius non improspere conflixit. Cuius facti confidentia D Princeps, paruuli lacrymas omittunt, & armorum studiis animosius insistunt. Proinde *Wladislaus* de suis minime confidens, extraneorum turmas attrahit nationum, quas in fraternum iubet grassari excidium; qui tandem de nulla virtutis potentia amplius præsumentes ad Posnaniensem vrbem, quæ sola iam restabat præsidio, cum fratre *Miefzkone* conflixerunt, circa quam *Wladislaus* omne robur sui exercitus explicuit, & obsidionia ingenium animose gessit, tanto securior, quanto militiæ, seu militie copiosior existens. Et dum a quanto tempore *Wladislaus* in obsidione Ciuitatis Posnaniensis moram facit in terris Poloniæ per barbaricam gentem sui exercitus necem crudelissime inferendo, *Iacobus* Archiepiscopus Gnesnensis ad stationes exercituum accedens, papilionem seu tentorium *Wladislai* in suo curru paruulo intrauit, ipsumque sub obtestatione diuinæ vindictæ obiurgando monuit, vt à fratrum persecutione cessaret, & super effusione christiani sanguinis, stupratione virginum ac violatione matronarum, quæ incessanter barbarica gens sui exercitus nefarie exercebat, clementer compatiens, ad propria placatis fratribus studeat declinare. Qui dum more Pharaonis corde indurato sacri Præsulis monitionibus parere contempsit, ipsum Archipræsulem veluti contemtorem, & Christianæ fidei inimicum, ibidem mox anathematis vinculo innodauit. Quo facto eum de papilione exire faciens, statuam papilionis seu tentorii casu inopinato vector currus cum curru confregit, quæ cadens cum parte tentorii *Wladislaum* fere oppressit, præsagium futuri mali *Wladislao* demonstrans. Nec ob hoc Archiepiscopo fuerat indignatus: sed casum huiusmodi fortuitum sustinuit patienter, propter quod dubium non est, prolem suam partem Regni Poloniæ post ipsius decessum possedisse. Denique Sandomiritæ, Mazouitæ & Kuiauitæ & Poloni Dominos suos pupillos feruentissimo affectu insecuti, frequenter *Wladislai* exercitui parant insidias, incautos trucidant, capiunt & in vincula coniiciunt, & tandem cum pupillis industriose deliberantes stationes *Wladislai* caute inuadere deliberant. Ita signo de tunc castri extrinsecus dato latentibus, in stationes *Wladislai* vno momento, & hi de castro, & hi de latibulis irruere non pauescunt. Interea quidam pabulana miles strenuua quosdam de castris *Wladislai* occupat, atque capit pabulantes, vt patet latius in textu.

EPISTOLA XXX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua per naturale exemplum declarat Wladislai interitum condignum.

Est quoddam volucrum genus, quos nonnulli *Vranices*, alii vero *Seponas* vocant. Earum est natura, vt omnium oscinum, etiam suæ naturæ, nisi tempore conceptus, dedignentur consortia, & quot pullos quælibet educatura est, tot nidos in diuersarum cedrorum cacuminibus ædificat, & in singulis singula oua ponit. Vnde *Sepona*, quasi seorsim ponens dicitur. Alias volucrum ad conandum cogit, sicut cuculus carucam. Porro pulli simul nascuntur & euolant, imo stupendæ pernicitatis volatu montium & arborum superant suprema, & celsis emensis nubibus, quia in humili aspernantur quiescere, sub ipsius ætheris puritate, alto m con-

1140. confinio soporantur. Vnde *vranices*, id est cœlestes dicuntur. *Vranos* enim græce, *cælum* latine. Sæpe vento prohibente, ad ima non possunt descendere: & sic instar fulicarum in aëre fame dispereunt. Sic sua istum Sepona, hoc est, vxor transfigurauit in Seponam, qui dum cedros occupare studuit, alienas in auras vranices euanuit. Qui turbine ambitionis obstante, ad se redire non potuit, & fame id est concupiscentia alienorum interiit. Sæpe siquidem carentia proprii appetitum gignit alieni. Vnde lucra sectantes accessoria non modo sua, sed & seipsos nonnulli perdidere. Illius transmarini vulturis exemplo, qui dum vmbram pede captat, in gurgite, aspergine gurgitis madefactus simul præda excutitur, & vita. Hoc est quod filiis Israël præcipitur, quod si quenquam sibi regem crearent, non alienigenam sed contribulem, qui opum pondera non multiplicaret, qui terminos terræ propriæ vel alienæ non mutaret. Non enim procul est vt leges transscendat, qui metas terrarum transmutat. Longe itaque satius est malle defungi proprio, quam insidiari alieno.

COMMENTARIVS.

In hac Epistola sunt tres partes. Circa primam notandum est, secundum *Philippum de Pergamo* in speculo regiminis parte 5. præcepto 54. Duplex concupiscentia in scripturis reperitur: Prima est virtuosa, quæ dicitur actus voluntatis, da qua Sap. 6. Concupiscentia ad regnum perducit æternum & perpetuum. Alia est concupiscentia vitiosa, quæ est actus sensualitatis. Et illa triplex reperitur. Prima est honorum & hæc prohibetur. Sacunda potestatis quæ abhorretur. Tertia diuitiarum, & illa est duplex. Prima consistit in acquirendo, & hæc propeie dicitur cupiditas, & prohibetur: Secunda consistit in retinendo, & ista dicitur auaritia, quæ etiam prohibetur, & Deus offenditur, & proximo iniuria infertur, & omni malo seminarium præstatur 1. ad Tim. 6. Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes à fide errauerunt, & inseruerunt se doloribus multis.

Circa secundam aduertendum. Dicit textus: *Appetitus alieni facit carentiam proprii. Ideo quia lucra sectantes accessoria non modo sua sed & seipsos nonnulli perdidere.* Dicitur enim 1. Ethic. Quod propter diuitias multi pereunt, & hoc maxime contingit ambitiosis, qui ambientes principatum alienum, & ipsis principari inuidentes, principatum proprium amittunt & mortem meruerunt. Exemplo Saulis, de quo habetur 1. Regum vltimo.

Circa tertiam notandom. Habetur Deuter. vltimo. Dixit Moyses Israëli: Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaoerisque in illa, & 1140.
A dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit da medio suorum, non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, vt habetur in textu. Ex quo tres conditiones insinuantur. Prima, quod homines non assumant sibi regem alienigenom seu extraneum, sed hæredem & succedentem per hæreditariam innationem. Et hoc etiam venerabilis *Ægidius* de regimine Principum 3. part. 2. cap. vlt. intendit & triplici via ostendit. Prima sumitur ex parte Regis, secunda filii, tertia Populi. Primum sic patet: quia Rex considerat,
B quod filius suus in regimen Regni succedat. Secundum patet sic: Filii in vices Patrum succedentes non inflantur neque elati efficiuntur vt in tyrannidem conuertantur. Tertium patet sic: quia populi facilius filio Regis, quam vni extraneo obediunt ex consuetudine, quæ est altera natura. Secunda conditio. Quod Rex opum pondera non multiplicet, secundom *Polycrat*. lib. 4. cap. 5. *Et aurum sibi Reges thesaurisant, cum ex calumnia questum, de paupertatibus aliorum abundantiam, de rapinis diuitias quærunt, & singularem sibi beatitudinem in calamitatem multorum statuunt.* Tertia conditio: Quod Reges terminos terræ propciæ vel alienæ non mutent. Non enim decet, secundum *Ægi-*
C *dium* lib. 3. part. 2. cap. 9. Regem per vsurpationem & iniustitiam dilatara suum dominium. Nam vt dicitur in Polit. *Dum bilius est regnare super paucos, quam super multos, quod maxime verum est, si huiusmodi multitudo ciuilis potentia acquisita sit per vsurpationem & iniustitiam.*

EPISTOLA XXXI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Successibus Boleslai Crispi Fratris Wladislai.

HVius religionem sententiæ pene superstitiose coluit frater & successor *Wladislai* A. C. 1146.
Boleslaus. Nam etsi familiare sit Adæ filiis lucra sectari, consultius tamen iste sibi consuluit
D cupiditatum causas amputare, quam occasiones ambitus aucupari. Igitur suæ Dignitatis primitias erga fratres plus quam fraterno consecrat affectu. Non ea tantum deferens, quæ ratio successionis postulasset, sed impertientes quoque Prouincias, sacra indultione collargiens *Mieszko* videlicet & *Henrico*. Nam *Casimirum*, vtpote adolescentulum, quasi filium familias in domo sua aliquamtisper habuit, non vt vlli gratiam participii prorsus inuideret; sed ne tenellum vitis palmitem sine paxilli adminiculo vento leuitatis exponeret. Nemo enim ex insipientibus sibi est relinquendus, quia quod est flammæ oleum, hoc adolescenti libertas. Vnde

qui-

1146. quidam: Byssinas, inquit, infantiæ fascias natura texuit, aureas adolescentiæ catenas prudentia fabricauit. At vero *Wladislaus* sui A non immemor, cum sufficientem sese vlciscendi non haberet facultatem Regem Pragiarum vtcunque sibi conciliat, cuius ope rursi flammas Draconis contra *Boleslaum* sollicitat, causam affinitatis pro se cogentissimam sanguinis rationem pro vxore & liberis apud Imperatoriæ culmen Maiestatis allegat; præsertim cum in ipso sit asylum refugii, portus naufragantium, desolationis solatium, vnicum desperationis remedium, totius denique calamitatis subsidium. Proinde non tam allegationibus persuasiuis, quam importunis illius ineptiis processus Imperator *Boleslaum* crebris legatorum interpellationibus fatigat; vt fratrem non regno, sed patrimonii consortio re- B stituat. Qui quanto pertinacius monitis parere detractat, tanto acrius animositatem in se Imperatoris exasperat: quia nec impune contra stimulum calcitratur, nec secure contra torrentis impetum nauigatur. Igitur omne imperii robur in vnum virum coniurat: manus omnium contra *Boleslaum*, manus *Boleslai* contra omnes. Bicorne illi Diadema proponitur, aut regno cedat, aut campestrem belli conflictum non declinet. Sed vtrumque vir industrius de die in diem procrastinans, sine bello confligit, sine prælio triumphat. Amputat enim ac intercludit omnia vndique versum pabulorum subsidia. Vnde in castris hostium paulatim increbescente rerum inedia, C illud inuictissimarum robur legionum, illæ famosissimorum phalanges virorum famis peste contabuerunt. Non parui denique temporis interiectu, exule vltimum functo diem, non minus insistit Imperator; sed precibus non armis instat, sed gratia, vt sicut in fratre delinquente districtus extitit, sic in reliquiis eius non impius appareat, vt saltem ipsius orphanorum ipsum misereat. Nec enim æquum est paternæ acerbitatem vuæ gingiuas filiorum obstupescere. Quia vero natura pietatis est imperatrix & pietas gratiæ collactea, *Boleslaus*, qui ab Imperatore vinci non potuit, naturæ non dedignatur obedire imperio & gratuito amplexu fraternos ab exilio excipit (quorum D nomina adultioris *Boleslaus*, minoris *Leszko* siue *Mieszko Loripes*, minimi *Conradus*) eosque sacra Silesii donat Prouincia, tam ob gratiæ insigne, quam ob orbitatis solatium. Nam tertium nomine *Conradum* cuidam cœnobio coniecerat nescio propria professio an paterna deuotio. Quia vero quasdam illius Prouinciæ vrbes, ad abundantiorem cautelam donationem exceperat; multorum ea res malorum peperit occasionem, & fouit incentiuum pœnæ. Siquidem in ipso ingressus vestibulo non donationis, non beneficii titulo, sed hæredibus vt pote legitimis successione legitima dictam sibi accessisse Prouinciam asserunt

Wladislaidæ; imo ad similitudinem postliminio reuersorum iure postliminii restitutionem 1146. petunt. Submouetur illorum intentio transactionis exceptione. *Renunciastis*, inquit Princeps, *hac in parte iuri vestro, cum sit iuris exploratissimi, omnibus licere, qua pro se indulta sunt, renunciare.* Probationem illi exceptionis non exigunt, sed replicant: *Renunciasse nos fatemur, sed exspoliatos, sed coactos, ideoque eius restitutionis nobis competere; qui pendente nolunt pendere, sed expoliatorum iure poscunt restitui, ne quod ius non patitur; inuiti agere cogantur.* Vrgentioribus interea occupato Principe, occupant illi municipia, arte muniunt, roborant præsidiis; quod pius princeps æquanimiter tulit, asserens nihil honoribus, nihil vtilitati Reipubl. hac in re detractum, si quæ sunt aliena reddantur. Nam frondium, inquit, robur est gloria stipitis, & robur stipitis gloria frondium. Sed non desunt artifices; quorum ingenio quorum arte lux in fumum degenerat; Sol furnescit in tenebras. Hi per crebro candentes admouent suggestionum prunas. *Non vides*, inquit, *prima Nepotum auspicia, iam nunc iure patrissare gestiunt. Nam quid de radice paliuri, nisi spinacius? Quando sine aculeis nascitur ericius? Cognati saporis esse constat lupinum cor, & lupini cordis brodium.* Quibus ille non monetur quidem; nec enim suæ plantationis surculos eradicare studuisset; sed vt consulentibus morem gerere videretur, motum animi simulat, nec qualia potest, sed qualia cogitur illis prælia infligit. Quouis autem animo gesta fuerint, non vulgaria credas Wladislaidas taxasse commercia, qui totiens tot principum conatus non solum exsufflauere, sed in paruo probatæ militiæ glomicello, de tot exercitatissimorum millibus persæpe numero triumphauerunt. Sic leonis catuli tygridum atrocitatem nonnunquam examinant. Præcipuum vero industriæ studium in populandis Getarum prouinciis *Boleslaus* impendit, quos non tam personis, quam animabus constat esse infestos. Quorum quibusdam vix tandem post multa bellorum discrimina subactis, hoc edicto iussit promulgari, vt qui Christianæ characterem religionis elegisset, absolutissima donatus libertate, nullum in personis, nullum in fortunis pateretur dispendium: qui autem sacrilegum gentilitatis ritum deserere neglexisset, vltimo capitis infortunio indilate plecteretur. Sed ad modicum parens vapor illorum religio fuit; tanto videlicet breuior, quanto coactior. Mox etenim fallax illa ranunculorum lubricitas in apostasiæ resilit gurgitem, inclytis idololatriæ sordibus obscurius immergitur. Quod scelus quanto segnius, quanto interpellantius propulsarum est, tanto grauiori Poloniam adegit discrimine. Sufficere siquidem sibi arbitratus est *Boleslaus*, si quod

Prin-

1146. Principis est, dependetur Priocipi, licet quod Dei est, denegetur Deo. Non enim vlla exigitur apostatici vltio piaculi, dummodo salua sit tributalium reuerentia pensionum. Sed qui salutis fidem, qui salutare fidei rescindere fœdus animo horruit, coactæ seruitutis pactum qua obsecro deuotione custodiuir? Omnis namque seruitus in sacro miserabilis est, in purpura miserabilior; nec solum tributa non dependunt, sed contingentia quæque occupant, occupata dirumpunt, dirupta luporum instar asportant. Vnde factum est, vt quem zelus Dei molliter torpentem non mouit, durior saltem tribulationis ictus stertentem excitaret. Itaque in globum coacta exercitarissimorum numerositate Geticas parat irrumpere Prouincias, nulla prorsus arte munitas, sed situ inaccessibiles. Est autem lucus in ipso transmeatus vestibulo, desertis vndique consertus rapsalibus, in quo limosi abyssus bituminis sub quadam graminis vernantia delitescit. Asserunt exploratores ac Duces exercituum, transeundum lucum exploratissimum reperisse compendium: erant siquidem & hostium corrupti donatiuis & amicorum insidiis subinstructi: ac omnium electissimorum primæ certatim ruunt acies per angustum semitæ limitem, cum es insidiis altrinsecus hostes ebulliunt, nec venenatis, vt alias assolent, iaculantur spiculis, sed quasi cuiusdam torcularis impressos prælio, comious confodiunt, ipsis vltro in cuspides more aprorum, his vlciscendi animo, illis succurrendi studio ruentibus. Maiorque numerositas proprii mole impetus occidit, quam occidione corruit; nonnullos armorum pressos pondere dehiscentis abyssi profundum absorbuit; quidam ramalium nexibus ac veprium intercepti obtruncantur, omnes repentinæ caligo mortis inuoluit. Sic arte proditoria ceciderunt arma bellica, sic bello imbecilli virtus inclytorum emarcuit; quorum oomina, personas, generositatem, prosapiam, dignitates, strenuitatem, industriam, fortunas, vt superficietenus quidem cursim attingere, nec dum differendo exequi omnis disertissimorum sufficeret facundia; quos lamentationum varietates a diuersis diuersimode deploratæ, vsque hodie lugubriter deplangunt. Ex tunc tam in semet, quam in filiis bellici *Boleslaum* deseruere successus; quorum natu maior paterni duntaxat hæres nominis, obitum patris obitu suo antecessit. Minor vero, cuius nomen *Leszko* Mazouiensem, & Cuiauiensem Prouincias huius legati testamento hæreditat. Leszko *filius meus Mazonia, simul & Cuiania vnicus in solidum hæres esto. Frater meus* Casimirus *pupillares gerens interea vices, non tutorio procuret officio, sed paterno foueat amplexu. De* Leszkone *si quid humanitus obtigerit, idem frater meus* Cazimirus *earundem Prouinciarum vnicus in solidum hæres esto.* Iam siquidem emancipatus *Cazimirus* fratris demortui *Henrici*, non absimili testamento Principatui successerat. Dis- A cessit autem *Boleslaus* ætate matura, non decrepita, & appositus ad numerum Patrum suorum. 1146.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola diuiditur in sex principales partes. In prima describit *Boleslai* pietatem erga fratres suos, *Mieszkonem* videlicet & *Henricum* & *Cazimirum* exhibitam; quibus non solum partes hæreditarios testamentaliter per patrem ipsis assignatas tribuit, sed terras alias ad eos non spectantes hæreditarie condonauit. *Cazimirum* vero, qui infantulus fuit, quasi filium nutriuit, & nutriri commisit, & partem hæreditatis suæ & dominii vsque ad ætatem B maturam conseruauit.

In secunda parte industrium triumphum *Boleslai* aduersus fratrem suum *Wladislaum*, & omnem fortitudinem Imperatoriam contra *Boleslaum* in vnúm collectam ostendit; in quo dictus *Boleslaus* sine prælio mirabili modo conflixit & absque bello triumphat.

In tertia parte eiusdem *Boleslai* naturalem pietatem explicat, qua pietate naturali, mortuo fratre suo *Wladislao* exule, motus *Boleslaus*, filios dicti fratris sui mortui *Boleslaum* videlicet, *Mieszkonem* loripedem, *Conradumque* ad se aduocat & grate excipit; quibus prouinciam Sileuciam gratiose ad consolationem orbitatis certis cum ciuitatibus sibi exceptis condonauit. C Minimus vero ipsorum, videlicet *Conradus*, forte paterna ductus deuotione, Monasterium subintrat.

In quarta parte discordias & bella inter præfatos filios *Wladislai* exulis, videlicet *Boleslaum* & *Mieszkonem* loripedem parte ex vna, & *Boleslaum* Regem Poloniæ parte ex altera prosequitur. Quapropter dictarum ciuitatum in Sileucia, ad abundantiorem cautelam per *Boleslaum* exceptarum, à possessione nepotum ortum babuerunt. Quas ipsi habere gestientes, prædictas discordias & bella *Boleslao* crebrius inflixerunt, & tandem ipsas ciuitates exceptas, *Boleslao* circa magis ardua occupato, obtinuerunt.

D In quinta parte *Boleslai* diligentiam præcipuam circa Getarum seu Pruthenorum subiugationem determinat; quos *Boleslaus* post multa bella cum eis commissa subiugauit, & ad fidem catholicam conuertit. Qui in ritum paganicum cito post hoc recidiuantes, *Boleslao* in suo regno multa mala infidelium oppressione ac rapinarum more luporum direptione & asportatione fecerunt. Contra quos iterum dum *Boleslaus* bella mouit, per fraudes & dolos ipsorum miserabiliter succubuit, & ideo ab illo tempore *Boleslaus* bellare cessauit. Et merito, *Boleslaus* enim gentibus recidiuis in sua perfidia dimissis, voluit duntaxat tributo gaudere, & non fidem Catholicam pro diuino honore dilatare.

In

1146. In sexta parte describit *Boleslai* obitum, & suo filio *Lesskoni*, ac fratri proprio minimo, videlicet *Cazimiro*, cuius ipse *Boleslaus* tutor fuit, testamentum factum.

Circa quod aduertendum est, secundum intentionem Philosophi 1. Rhetoricorum, & venerabilem *Ægidium* lib. de Regimine Principum, 1. part. 4. cap. 2. *Sex sunt mores Iuuenum vituperabiles. Sunt enim iuuenes ventibiles, in agendis modum non habentes, passionum sectores, creditini, contumeliosi, & mendaces.* Primo, inquam, sunt ventibiles, & merito. Anima enim sequitur complexiones corporum. Sicut igitur in corporibus iuuenum humores sunt in magno motu, sic ipsi habent voluntates, & concupiscentias valde ventibiles. Secundo iuuenes sunt modum non habentes; omnia enim faciunt valde. Vnde dicitur Rhetoricorum 2. quod iuuenes amant valde, oderunt valde. Hoc autem ideo est, quia sunt acutæ iræ & habent vehementes concupiscentias iræ. Iuuenes igitur, quia magis viuunt passione, quam ratione, ideo bonum est, ne libertati propriæ committantur, sed potius frenis & catenis habenarum seu obedientiæ compescantur. Ideo *Boleslaus Cazimiro* iuueni tanquam insipienti & passionum insecutori, ventibili & modum in suis actionibus non habenti Regni partem non tribuit, nec ipsum libertati propriæ commisit, sed ipsum sub obedientiæ suæ manibus fouit & educauit. Iuueni enim libertas est nocina & obedientia proficua.

EPISTOLA XXXII. 1146.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua super materia totius operis nonnulla refert.

Par erat non absimile nos tibi debere conuiuii apparatum & aliquo appetitus fomentario hoc etiam inconditi saporem obsonii palato persuadere. Sed & te somnus vrget & nos naturæ dormitionis hora premit; imo tantus in me sopor somni irruit, vt citra gratiarum actionem linguæ officium amputetur. Ideoque, quod superest, erratorum venia, ineptiarum indulsione à conuiuis expetita obdormiscamus in Domino.

COMMENTARIVS.

In hac epistola facit tria. Primo suum morem solitum à principio huius operis hucvsque obseruatum exponit. Hunc enim modum hi Patres venerabiles seruauerunt, quod ambo super eadem materia dictauerant. *Matheus* materiam principalem disseruit, & *Ioannes* gesta similia adduxit, vt magis lucide explanassent rem gestam per similem materiam ad propositum adductam. Secundo causam adiicit se retrahentem, scilicet fatigationem nimiam virium, quæ & officium linguæ sibi impediuit, & gratiarum actiones referre ipsum non siuit. Tertio de erratis veniam ac indulgentiam à legentibus hoc opus petit, & demum huic operi finem imponit, dicens: obdormiscamus in Domino, per secula seculorum, Amen.

VINCENTII KADŁVBEK
DE GESTIS POLONORVM
LIBER IV.

CAPVT I.
PROOEMIALE.

De Munere periculoso & difficili in conscribendis Regum & Reipublicæ gestis.

Aderat autem quidam vernaculus atramentarium gestans eum calamo, ac sumantem demum gerens faculam. Hic vniuersas conuiuii pensiones fideli-sime compendio cautionis annotauit. Cuius supputatione solertius dispecta præses epulantium, ait: *Euge frugi, euge vernacule, qui tam cautionandi cales industria, vt nihil de commisso tua dispensationi stipendio aut deperire sinas, aut in sinu obliuionis relabi permittas; res ad præsens postulat & ratio exigit, rationalitatis officio te debere insigniri. Esto deinceps vnicus ac singularis huius Reipubl. rationalis. Quisquid igitur instantis propositi personis, dignitatibus, officiis, negotiis, æstimaneris concedere, tuo munere dispensetur, tuis cautionibus annotetur.* Totus diriguit ille clientulus tanta rerum pro- pulsus maiestate, imparemque sese obsestans causis vndique subterfugii aucupatur. Qui vix tandem imperio magistratus effractus: *Arctor,* inquit, *nimis, nec vlla est mihi hac in re desperatio dissplicendi. Nam hinc veritas odium parit, indignatio minatur supplicium. Nam quis horrentes quasi tribulos nudo pede impingere non horruit?* Quodsi aliquid aut fauore, aut metu ex cognitionibus furtim suppressero, fraudati census non effugio cauterium. Sed longe aliud messoris est munus, aliud officium agricolæ: spinetis occupetur agricola; nostri sudoris est spicas, licet sparsas, vnam in messem colligere.

COMMENTARIVS.

Istius quarti libri de reliquis gestis illustrium Principum ac Regum inclytissimi Regni Poloniæ propriè Autor fuit *Vincentius Kadłubek* Episcopus Cracouiensis. In quo libro non per modum dialogi vt in libris tribus præcedentibus progreditur, sed modo simplo ma-

1146. materias gestorum differendo exequitur. Non ergo per Epistolas in hoc libro per Dominum *Vincentium* gesta Regni Poloniæ differuntur, sed per capitula explanantur. Ideo Princeps *Cazimirus* committendo Domino *Vincentio* Rationalitatis officium appellat ipsum Rationalem huius Regni Poloniæ singularem ac vnicum; videlicet in præsenti procemio. Et diuiditur iste liber in tot partes, quot in eo gesta Regni Poloniæ personalia & memoratu digna Dominus *Vincentius* describit: quorum omnium ordo & numerus in processu patebit. Præcipue autem iste liber diuiditur in duas partes, scil. in partem procemialem & executiuam. Executiua incipit ibi: *Defuncto itaque Boleslao &c.* Procemium autem diuiditur in quatuor partes personales.

In prima parte Dominus *Vincentius* autor huius operis, causa humilitatis nomen suum subticendo, refert se fuisse fidelissimum ac studiosissimum conscriptorem ac notarium gestorum Regni Poloniæ.

In secunda parte refert item Dominus *Vincentius*, Rationalitatis officium sibi per Principem *Cazimirum* commissum propter suæ fidelitatis & industriæ chirographum. Deinceps enim *Cazimirus* visa Domini *Vincentii* Episcopi Cracouiensis diligenti ac studiosa breuique ac vtili Negotiorum Regni Poloniæ conscriptione, qua nihil deperire sinebat, aut obliuioni tradi permittebat, sed singula gesta Dignitatum, officiorum, negotiorumque conferebat, prece multa dicto Domino *Vincentio* supplicauit, quatenus illa gesta sic scriptis redacta ordine collegisset & gestis in tribus libris præcedentibus adiungeret.

In tertia parte Dominus *Vincentius* causas allegat, & assignat, quæ ipsum ab hoc officio scribendi potuissent excusare. Quarum prima fuit insufficientia *Vincentii* ad hoc officium excelsum peragendum. Istam causam ipse ratione humilitatis suæ allegat. Dum enim *Vincentius* attenta difficultate in gestorum regni conscriptione plurimum pertimuit ac dissimilem seu insufficientem se reputans ad officium Rationalitatis tam excelsum possidendum & peragendum causam subterfugii quæsiuit, qui tandem vix imperio optimatum regni Poloniæ deuinctus & compulsus cum displicentia non modica hoc opus chronicographicum est aggressus. Secunda causa excusans, quam allegauit, fuit displicentia non modica ex gestorum Regni veridica conscriptione. Cum enim in scribendo gesta regni veritas mera refertur, plures concitantur in odium & concitati in odium scribenti & vera gesta referenti minantur supplicium. Teste enim *Terentio* in Andria, hoc tempore

Obsequium amicos veritas odium parit;

quem allegat *Tullius* lib. de Amicitia, & subiungit dicens: *Molesta est veritas, siquidem ex ea nascitur odium, quod est amicitia venenum.* Si vero chronicographus ex timore aut fauore veritatem inficiatur, dignus est velut fur & latro, vt cauterio furum plectatur.

In quarta parte procemii causam ponit, quæ ipsum ad opus exercendum alliciat; scilicet facilitas gestorum dispersorum in vnum colligendi. Non enim hic Dominus *Vincentius* aliquid dicit se adinuenisse, sed solum gesta hinc inde sparsim conscripta in vnum librum ordinate reposuisse. Facilius enim est parata colligere, quam aliqua ex proprio ingenio inuenire. Multa enim sunt, quæ per doctrinationem habemus, modica vero quæ per inuentionem acquirimus.

Circa literam præsentem & epistolam præcedentem est aduertendum: opus præsens chronicorum conuiuii nomine transsumtiue nuncupatur. Vnde secundum *Polycratum* lib. 8. cap. 10. ad Philippum de Pergamo part. 5. præc. 46. *triplex reperitur conuiuium, scilicet plebeium seu vulgare, ciuile, & philosophicum.* Primum conuiuium est quod non temperatur philosophi arbitrio, & sæpe prodigalitatis aut auaritiæ nota est. In his homines se poculis ingurgitant & distendunt, & donec horream rabidam excutiant, aliquid festiuitatis aut amicitiæ credunt esse subtractum. Ad tale conuiuium homo non habet properare, quia non solum fit gratia refectionis, sed aliquando causa perditionis. Tale enim conuiuium parauit *Absalon* fratri suo Amon, in quo eum interfecit, 2. Reg. & similiter *Boleslaus* Beato *Venceslao*, & in tali conuiuio *Herodes* decollauit *Ioannem* Baptistam. In isto conuiuio vrgent vanitas & voluptas, ideo sine graui peccato sæpe non contingit. Secundum conuiuium est ciuile, & hoc est medium inter Philosophicum & Plebeium, & secundum *Polycratum* vt supra: *Ciuiliter conuiuari est hilari vultu, larga manu, diligenti officio conuiuium emanare,* id est, dulcorare, & quod in vsum suppetit, habita ratione personarum, loci & temporis, singulis dispensare non ex tristitia, nec ex necessitate, cum hilarem datorem & Deus diligat. Maxime enim secundum *Polycratum in hoc conuiuio amœnitas & vultus hilaritas exigitur.* Quicquid enim in olla fuerit, & in mensa splendet insipidum & insulsum est, si non hilaris vultus saporem augeat charitatis. Vnde *Æsopus:*

In tenui mensa satis est immensa voluptas.
Nobilitat viles frons generosa dapes;
Commendat cibos, conditque clementia vultus,
Conuiuium satiat plus dape frontis olor.

Tertium conuiuium est Philosophicum, & hoc omnino est castigatum & suis regulis limitatum. Sobrium enim est & omni luxuria priuatum. Non enim tale conuiuium impedit societatem, non reuocat memoriam rerum gestarum, non excutit, nec aliquis a quocun-

1146. cunqoe virtutis officio retardatur. Qui enim verſantur in talibus conuiuiis, poſſunt nulla cibi potusque impediente moleſtia ſuis officiis A inſiſtere. Et merito. *Philoſophia enim ſecundum Alphorabium* lib. de diuiſione Philoſophiæ, *eſt humanarum diuinarumque rerum cognitio cum ſtudio bene viuendi coniuncta. Ipſa enim eſt, quæ vniuerſis præſcribit modum, vnde & nihil rectè procedit, niſi ſeipſam rebus aſſerat, quod verbis docet. Quid enim prodeſt, verbis, manibus ventilare in ſcholis virtutis officia, ſi non actibus ex vita ſolidentur?* Opus ergo Chronicorum & conſcriptio geſtorum regni in notitiam futurorum nomine conuiuii ciuilis & Philoſophici nuncupatur ploribus ex cauſis. Primo, quia ſecundum *Polycrat.* lib. 8. c. 10 *ſicut in conuiuiis, hoc eſt in iucundo conniuantium cœtu omnia debent eſſe* B *nuda & in amore & in fide nihil debet eſſe abſconditum, ſed ſi fieri poſſet, oculos in pectora ſua inuicem e mutuo transferrent conſpectu: ſic negotia in Chronicis digeſta debent eſſe nuda & manifeſta, fideliter ex charitatiuo affectu expreſſa.* Secundo, ſicut *in conuiuiis* iuxta *Valerium Maximum* lib. 2. cap. 2. de inſtitutis, *Antiqui maiores natu ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant; vt ad ea imitanda iuuenum virtutem alacriorem redderent*: ſic in geſtis chronicorum priſcorum virtutes & geſta referuntur, vt ſuccedanei ad virtutes & geſta laudabilia ſimiliter facienda prouocentur. Tertio quia ſecundum eundem *Valer.* lib. 2. c. 1. *Conuiuium* C *ſolenne maiores inſtituerunt, cui præter cognatos & affines, nemo interponebatur*; ſic in chronica ſolum geſta regni principaliter debent explanari: quanquam & geſta poſſunt adduci aliorum, deſeruientia tamen ad principale propoſitum. Quarto, quia ſicut in conuiuiis homines debent eſſe modeſti & pauci loquaces, iuxta illud *Catonis*:

Inter conuiuas ſic ſis ſermone modeſtus,
ne dicare loquax, dum vis vrbanus haberi;

ſic geſta in chronicis contenta debent compendioſo & vrbano ſermone comprehendi & perſtringi, ſicut ſe *Vincentius* feciſſe atteſtatur in principio huius Prooemii. Quinto iuxta *Polycrat.* lib. 8. cap. 10. *In conuiuiis obſeruan-* D *dum eſt, vt inſtituenda familia & domus regenda cura & ſeruilis obſequii moderatio vni alicui demandetur, ne quid ineptum & intemperatum appareat, ne quid ſtupendum aut erubeſcendum emergat.* Sic & geſta cum per chronicas explanantur vni alicui perito & conſulto conſcribi demandantur, per quem officia, dignitates & negotia ſingularum perſonarum commodiſſime deſcribuntur. Et hoc perhibetur feciſſe ſtrenuiſſimus Principum *Cazimirus*, filius *Boleſl ii Krzywouſty*, Princeps Poloniæ, qui Præſes epulantium in litera appellatur, de cuius vita in libro præſenti tractabitur. Ipſe enim viſa diligenti geſtorum conſcriptione Domini *Vincentii Kadlubkonis* Epiſcopi Cra- 1146.
A conieoſis, commiſit ſibi tanquam periro literato & cooſulto officium Rationalitatis vt eadem geſta cooſcriberet, & vnicuique quod ſuum eſt, diſpenſando attribueret, vt textus prooemii atteſtatur.

Secundo notandum circa hoc quod dicit textus, *Vix tandem Imperio Magiſtratus effractus &c.* Hoc Imperium Magiſtratus id eſt Principis *Cazimiri* & optimatum ſuorum fuit deuota ſupplicatio ipſorum, quæ magiſtratus petitio habetur pro imperio.

CAPVT II.
EXECVTIVVM.

In quo Vincentius proſequitur geſta & negotia Regni Poloniæ.

B DEſuncto itaque *Boleſlao* ſucceſſit frater eius tertius *Mieſzko*, qui ſicut erat natu fra- A. C. 1174.
tri proximus, ſic non interpellata Regni ſucceſſione continuus. Aſtupebant illi contingentes Prouinciæ, adſauebat vndique remotiſſimorum Principum ſublimitas, aſſurgebat omnis dignitatum gloria, arridebat omnium fortunarum elegantia; nunquam illi aut votorum ſucceſſus aut bellorum defuere triumphi; in omnibus par beatiſſimis, ſi qua tamen dici poteſt caducorum beatitudo, ſuper omnia beatorum vota transſcenderat. In vtroque ſexu numeroſæ prolis ſubſtantia & maſculina quidem prole omnibus terribilis, fœminea vero cunctis C gratioſus, vtrorumque affinitatibus quamplures mundi partes deuinxerat. Dux Bohemorum *Boleſlaus* gener eius, Dux Lotharingiæ *Fridericus* Imperatoris nepos eius, Marchio *Dedonides* gener eius, Dux Maritimæ *Bugiſlaus*, Ducis eiuſdem filius gener eius, Dux Galitiæ ſocer filii, Dux Pomeraniæ ſocer alterius, Dux Rugianæ ſocer tertii. Nam quidam filiorum eius inconiugati deceſſerunt. Sunt autem nomina filiorum eius, *Odo, Stephanus, Boleſlaus, Mieſzko, Wladiſlaus*, quorum duos videlicet *Odonem & Stephanum* ex filia Regis Vngarorum, reliquos ex filia Regis Ruthenorum ſuſceperat. Quid amplius? Nihil prorſus illi viſum eſt humanæ felicitatis ad cumulum defuiſſe; quamuis nemo tam ſit felix, qui non cum aliqua ſuæ feli- D citatis parte rixetur. Acceſſit ad hæc, imo ſuper hæc tantæ celſitudinis apex ſumma Regum exæquans faſtigia. Sed ſummum ſæpe infortunium ſumma parit proſperitas; præſertim cum omnis gloria quo ſublimior eſt, eo ad lapſum proclitior. Iſte ſiquidem tot prærogatiuorum fretus priuilegio, cuiusdam, proh dolor! ſecuritatis inſolentia, in quendam incircumſpectionis torporem prolabitur, cum nulla ſit in ſummo tranquillitas. Quod ſi illa eſt, breuiuſcula eſt; ipſa ſui ſerenitate proximum pronunciat tempeſtatis naufragium. Surrexere ſiquidem viri Belial, viri peſtilentes, perſequentes pietatem, ſubuertentes iudicium, nihil æquum iudicantes, niſi

1174. nisi quod impium, nihil pium consulentes, nisi quod iniquum. Audi consilium. *Non est*, inquiunt, *Princeps, qui meticulosus est: porro quis* A *eo meticulosior, qui etiam timet, ne timeatur. Si ergo imperare vis, timeri te oportet, non timere.* Rursus: *Devote coli Princeps conuenit, non fastuose contemni: vbi autem est deuotio, ibi reuerentia; vbi reuerentia ibi timor. Est enim reuerentia cum pauore mixta dilectio. Ergo timore sublato, nullus deuotioni, nullus reuerentiæ locus relinquitur. Quapropter, ne populus insolescat, instanter causa insolentiæ amputanda. Ideoq; in fortunis eos mulctari oportet non rerum luxu dissolui. Est namque nouerca reuerentiæ mater contemtus rerum lasciuia.* O prudens prudentum Consultatio! Nec enim absimili persuasus consilio *Salomonis* filius Israëlitarum consultationi respondit: *Minimus digitus meus* B *grossior est dorso Patris mei. Meus pater cecidit vos virgis, ego cædam vos scorpionibus.* Quo terrore scissæ sunt à tribu Iuda & Beniamin decem tribus & creauerunt regem sibi seruum eius Ieroboam. Cognitis ergo consiliis consequens est vt agnoscas eorundem iudicia. Vrsum in nemore occidisti? O quam piaculare flagitium perpetrasti! sacram enim indaginis immunitatem perfregisti. Non irrationabiliter tamen allegas ab eadem fera mellifices tuos demembratos, quosdam penitus extinctos, absorpta mellificia, greges armentorum interemtos. Sed ponatur, omnem omnino eadem spirante bestia, hominum securitatem exspirasse; sunt quidem hæc vltione digna, sed non sine pote- C statis autoritate abs te vlciscenda. Non enim nescimus, quid in propriarum vltores iniuriarum iura censeant. Contemta itaque iuris dignitas, iudiciariæ indignationem seueritatis habet vltricem. Nec dispari passu instantis atrocitatis sceleris ambulat cum crimine læsæ Maiestatis. Non est ergo quod septuaginta mulcta talentorum hinc in casu remoretur, cum omnium similium in eo, quod similia, idem sit iudicium. Alius aduenam seu peregrinum obsequio suscepit. Trahitur in ius Plagii; accersitur hic aduena. Seruus est aut ingenuus? Si liber est; qua fronte liberum caput seruituti mancipasti? Nec enim inficiari potes, quod tui luce clarius declarat calliditas ingenii; reum te D euidentissime conuincit ipsa rei euidentia. Si seruus est, alienum possides mancipium, nec iusto titulo, nec bona fide, cum neutrum probare possis; eas namque instrumentorum seu attestationum rationes, quas asseris, nostri disciplina temporis non patitur. Igitur plagii conuictus, nomine pœnæ septuaginta compone. Amplius: Iudæum scholares casu percusserunt; iidem pœnæ ab eisdem iudicibus tanquam sacrilegi adiiciuntur. Vicinum pecus penes te professus es, abigeatus conuinceris; infer fisco septoaginta. Sed humanissime tecum agitur, si numerata pecunia possis absolui, cum ad pondus fisci exploratissimo debeas iute in metallum

potius condemnari. Æstimat ille minus onerosum, numerata exonerari quantitate, quam instantissime prouisam offert, numerat, gratiam ebolitionis postulat. Inspicit thesaurista, considerat apocrypharius, consternatur, proclamat: *Papa! Vnde tam repente vobis tam nouus histrio ridiculo nos prostituit; nebulo prorsus ridiculus, qui squaminis ac paleis æris cuiusdam abiectissimi nos circumuenire contendit.* Quibus ille; *Nonne currentis monetæ mulctam debeo?* Dicunt ei: *Sane vtique numisma principis numera, non paleam.* At ille: *Trapezitarum est ea culpa, non mea.* Aiunt illi: *Caue stultiloquio profundius impingas; Trapezitas ne nominaueris, ne falsariis numismatum temet ipsum condemnes, quia bestia, quæ montem tetigerit, grandinabitur.* Quibus ille: *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: obsecro tamen, quid me iubetis facere?* Suffocant eum; *Redde quod debes.* Respondit: *quidnam reddam? Numeratum debeo, numerare contemnitis?* Habebant autem solidos aliquos ex argenti vena puriore nuperrimi numismatis & recenter eorum arte fabrefacti. Illud vnum & vnicum instantis esse temporis numisma & asserunt & exigunt: *Es vero, qua te absolui æstimas, exautoratam esse monetam & iam pridem abiectam non dubites.* Non deest illis malitiæ societas callide subornata; iurant omnes, imo peierant numismate non modo reorum quosdam absolutos, sed plurima militum depensa stipendia. Quid tandem? Tortoribus mancipator, catenis constringitur, ergastulo includitur, quicquid est in personis, quicquid in fortunis aut prædiis fisco deputatur. Qui ad extremam assis exenteratus vnciolam, imo ad extremum vnciolæ minutum quæstionibus districtissime perurgetur, se esse soluendo confiteri. Fama est etiam emeritos sacri ministros altaris inter istorum fascinas pædagogorum & inter ipsa ærepondia exspirasse. Isti sunt tui Iudices, isti sunt tui Consules Cracouia. De his dictum puta: Consilium sua de te iniqui est toxicum in pyxide medicantis; iudicium in lingua impii est gladius in manu furiosi. Multa præterea silentio prætereo, quia non tam vera, quam ab æmulis conficta existimo. Nec enim super Principes prudentia præditus princeps hæc aut ignorare aut dissimulare potuisset, sciens quod latentes proreta scopulos periculose ignorat, prominentes vero periculosius dissimulat. Enimuero tam crassa tam supina ignorantia in virum tam probatæ circumspectionis cadere quomodo potuit, præsertim cum oppressorum vndique lacrymosior vt aiunt eiulatus querulosis perstrepit vagitibus, sanctissimo Cracouiensium antistite, cuius nomen aureo insculpendum est calamo, *Getkone* tuba exhortationis iugiter præconante ac maleficos crebrius à maleficii pertinacia dehortante? Nec enim negligere aut silen- 1174.

1174. lentio fepelire pius paftor quievit tam ærumnofam fui cladem gregis, abfque fuæ falutis difpendio. Hic matronam ex induftria quandam habitu lugubri, vultu mœftiore præfidis confiftorio eminus asfiftere iubet, vt quod fibi accufationis competere putauit, intrepide proponat. Quæ accedens & pro matronali reuerentia conquieuifcens ait: Habebam ego ancilla tua, Domine, gregem tonforum non mediocrem. Hoic pafcendo filius meus mercenarios conduxit, quorum negligentia grex totus luporum fæuis morfibus occubuit. Ait præfes: *Quisnam eft filius tuus?* Qui refpondit: *Ego feruus tuus fum, & filius ancillæ tuæ. Qui funt mercenarii?* Refpondent: *Præfto fumus: audientia copiam expetimus.* Tum præfes: *Quantum libet.* At illi: *Gregem fub noftra fuiffe cuftodela non inficiamur; fed per nos deperiffe non iniuria diffitemur. Huius namque matronæ priuignus, quem fruftra filium vocat, venandi auidisfimus canes non tam atroces quam rabidos vbique fecum circumducit, quorum rabies non folum a nobis, fed a viris illuftribus creberrime illi eft exprobrata. Iftorum canum turba gregem fecus viam pafcentem infilit, lacerat, nobis nequicquam vociferantibus fternit & interimit.* At contra, iuuenis lupos afferit effe in caufa: *Cafu,* inquit, *confpicor lupos gregi cominus imminentes, canes copulis denudari iubeo, lupos cum canibus per opaca nemorum vna vobifcum infector, reuerfa interim pars luporum gregem defertum fundit & exanimat. Veftra igitur id effe negligentia, qui gregem deferuiftis, non mea culpa, qui lupos abegi, omnibus eft perfpicuum.* Adhæc Præfes: *Vtriusque quidem partis verifimillima narratio eft, fed neutra decifiuam fententiæ rationem, feu rationis robur allegat. Neutra enim teftibus aut aliis munitur adminiculis; viderentur quidem Mercenarii innoxii, quia nemo cogitur cafum præftare fortuitum, nifi aliquid fpecialius conuenerit. Sed quia culpam feu dolum præftare non poffunt, nec exceptionem quam de canibus proponunt, fidem afferunt, æftimationi gregis quis neget obnoxios? Videtur nobis iufta fententia,* Proceres refpondent, *quid aliud fententiari posfit non videmus.* At ille: *Imo diuerfum quidem ratio iuris imperat. Nam quod iftis probandum erat, ex aduerfarii confesfione liquide conftat. Rabidos namque a fe foueri canes diffiteri nequit, cum illud fit omnibus euidentisfimum; fed ex fua iusfione fecus gregem denodatos non infitiatur in iure. Quid aliud quæfo cruenta latrantum fecerat atrocitas, inter balatus innocentulos, cum fit omnis rabies innocentiæ inimica? Cum itaque tam valida fit præfumtio, vt nec probatione contrarii, nec alia præfumptione posfit elidi, ftandum eft præfumtioni; nec enim eius fabella, quam de lupis inepte allegat, vel exilem proponere valet affertunculam. Proinde qui damni occafionem dedit, damnum nouercæ feu matri refarciat; eius exemplo, cuius bos cornupeta, feu caballus calcitrofior quempiam damnificet.* Hæc placet fententia: acclamant omnes: *Placet.*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in quatuor principales partes. In prima parte, *Miefzkonis* tertii filii *Boleslai Krzywoufty*, fenis vulgariter nuncupati, in inclyta fuccesfione poft deceffum fui fratris fenioris *Boleslai Crifpi* defcribit, & fucceffus fuos profperos in votis, amicitiis ac triumphis viiliter depromit, beatumque beatitudine humana, fi talis aliqua eft in hac vita & præcipue in prole mafculina & fœminea aftruit, ex qua fibi partes mundi plurimas in amicitiam confœderauit & dignitates ac beatitudines vniuerforum Regum excesfit & fuperauit.

In fecunda parte oftendit, quomodo hæc fumma profperitas forte occafio extitit, quod poftmodum ifte *Miefzko* fenex, propter inftigationem tantum fuorum paucorum confiliariorum ac officialium, ad Tyrannidem multiplicem fe conuertit. Propter quam tyrannidem finalem nedum a patria, verum etiam a regno eft propulfus & in perpetuum profligatus. *Cazimirus* vero frater eius minimus, ille, cui pater portionem teftamentaliter non delegauerat, & *Boleslaus Crifpus* frater eius ipfum tenerrime fouerat, in Principem Cracouienfem per multas preces eft receptus, & iuxta Prophetiam Patris fui *Boleslai Krzywoufty* Dominus totius Poloniæ factus.

Hic enim *Miefzko* dictus fenex ob grauitatem morum, propter omnium profperum fuccesfum, torpore incircumfpectionum fe refoluit, ac nefariis animum fuum inclinauit ipfosque in eorum periniquis confillis [?]icultauit, in tyrannidem infuper profiliit, fuos regnicolas calumniis fpoliauit, inhumaniterque oppresfit. Quas calumniofas ac tyrannicas oppresfiones ferre non potentes, præmisfis *Getkonis* Epifcopi Cracouienfis piis ac paternis hortamentis; quas tum fequi renuit, ipfum *Miefzkonem* de regno eiecerunt & fratrem fuum *Cazimirum* Ducem tunc Sandomirienfem in Principem Cracouienf. ac totius Poloniæ Dominum receperunt. De numero iftarum tyrannidum quinque in litera fpecialiter exprimuntur. Quarum prima, quæ ibi tangitur: *Vrfum in nemore occidifti*, &c. eft ifta. Tunc enim in Polonia fyluis ac nemoribus, nec non feris in abundantia exiftentibus, liberum erat vnicuique feras venari, & præcipue feras nociuas euellere & occidere, vt puta vrfos, qui mellificia & aluearios deuorabant & euacuabant, mellifices vero alios dilaniabant, alios mortificabant, gregesq; pecorum fæpius interimebant. *Miefzko* igitur fuis regnicolis malignando & tyrannidem in eis exercendo fi quem cognouit, quod vrfum fibi nocentem oc-

1174. occidit, ipſum mulcta ſeptuaginta talentorum argenti pœnauit, & easdem ab ipſo rigoroſe extorſit, dicens: *Grauiter peccaſti, violentiam enim mihi vrſum occidendo feciſti, ac facta violentia theſaurum meum tibi vſurpaſti. Et quanquam tibi nocumenta intulit, non tamen debuiſti autoritate propria in vrſo te vindicare, ſed auxilium principis implorare. Ideo quod me Principem contemſeris, pro illo facto merite punieris; hoc enim crimen proximum eſt læſæ Maieſtatis.*

Secunda tyrannis calnmnioſa, quæ ibi tangitur: *Alius aduenam ſeu peregrinum obſequio ſuſcepit;* &c. fuit de homine ad ſeruiendum ſuſcepta. Si enim quispiam regnicolarum hominem pauperem ad ſeruiendum ſibi ſuſcepir & ordinauit, per officiales eiusdem *Mieſzkonis* ad iudicium eſt tractus & examinatus: An ille homo per ipſum ad ſeruitium ſuſceptus eſſet liber vel ſeruus? Si reſpondit: *liber;* punitus mulcta ſeptuaginta talenrorum argenti, quia liberum hominem ſeruituti mancipauit, & ſic crimen plagii incurrit. Eſt enim plagium crimen, quod quis committit, quando liberum hominem ſcienter vendit vel emit. Si vero reſpondit: *Seruus eſt, vel ſeruilis, conditionis eſt;* eadem pœna ſeptuaginta argenti talentorum punitus, quia alienum ſeruum nec bono titulo, nec bona fide ſibi ad poſſidendum vendicauir, & ſic etiam crimen plagii incurrit. Et ſi ralis ad probandum ſe obtulir, quod talem ſeruum bono titulo & bona fide poſſedit, dicti officiales probationes ſuas oon admiſerunt, ſed ſimpliciter ipſum ſic tyrannice ac minus iuſte punierunt. Tertia tyrannis calumnioſa, quæ rangitur in litera ibi: *Amplius Iudæum Scholares caſu percuſſerunt* &c. fuit illata Scholaribus. Vno enim tempore ſcholares Iudæum ex caſu percuſſerant, qui ſcholares per eosdem officiales ad iudices ſunt citati & veluti ſcelereti grauiter ſunt puniti. Et ſi propter defectum ſolutionis non poterant ipſos punire in ære, tanto grauius punierunt eos in corpore. Quarta tyraonis calumnioſa, quæ tangitur ibi in litera: *Vuinum pecus* &c. inſerebatnr omnibus qui pecora vel pecudes errantes vicinorum inuenientes conſeruabant & retinebant, quousque Dominus legitimus ipſorum conſtarer, & ſic ad ſe eadem reciperet. Tales pecorum conſeruatores dum iudices & officiales iniqui *Mieſzkonis* Principis ſciebant, ipſos adaccerſitos reos criminis Abigeatus aſſerebant, & ſic eos mulcta ſeptuaginta talentorum argenri puniebant, quos non ſolnm in poſſeſſionibus & in pecuniis, verum etiam in corpore acerrime punierunt. Quinta tyrannis & crudelitas, quæ rangitur ibi: *Fama eſt etiam emeritos* &c. inferebatur miniſtris ſacri Altaris, hoc eſt Sacerdotibus. Officiales enim iniqui domos ſacerdotum latenter ſubintrabant, & ſic ipſos ſacerdotes in lectis dormientes ipſorum lectiſterniis ſuffocabant, & quicquid reperiebaet de pecuniis & poſſeſſiooibus, ſibi auferebant. Ecce quanta maliria iſtorum officialium fuit, qui nedum in laicis verum etiam in clericis ac ſacerdotibus tyrannidem exercuerunt, tam etiam nobiles, quam plebeios tyrannice oppreſſerunt. Quorum malitiam quia *Mieſzko* ad pia *Getkonis* hortamenta non compeſcuit, neque caſtigauit, ideo merito a principatu eiectus & expulſus fuit. Dicit enim *Polycr.* lib. 8. c. 21. *Finis tyrannorum eſt confuſio ad interitum, ſi in malitia perſeuerant, nec reuocantur ad veniam. Nam & ipſis flagello paratur incendium, cum in correctionem ſic proceſſerint filiorum.* 1174.

In tertia parte capituli, plurimum tyrannidum ac malitiarum per eosdem officiales *Mieſzkonis* principis factarum a poſitione & narratione ſe excuſat, quia æſtimat talia facta magis conficta & excogitata, quam in rei veritate ad executionem deducta. Primo ex eo, quia non eſt veriſimile quod tales malitias, ac alias plures tyrannides, imo deteriores, quæ referebantur de *Mieſzkone* ac ſuis officialibus, idem *Mieſzko* princeps prudens aliosque principes excedens in prudentia, in ſuo Dominio fieri & exerceri permiſiſſet, aut diſſimulare vel ignorare potuiſſet; eo quod tales tyrannides ac malitiæ latere non potuiſſent, vergebantque in ſui Dominii vilipendium & decrementum, fuiſſetque in ipſa craſſæ ignorantiæ indicium, cui tamen dictabat ratio, quæ ſemper deprecatur ad optima. Secundo ex eo, quia tales tyrannides & innumeroſas oppreſſiones populi Dei lacrymantes & in cœlum pro vindicta Dei clamantes, venerabilis Pater *Getko* Epiſcopus Cracouienſis, pater pius & pater verus, fieri nullatenus permiſiſſet, qui aſſidue prædicabat & maleficos a maleficiis ipſorum paterne reuocabat. Sicut & has tyrannides, quæ referuntur in litera, non ſuſtulit, ſed ipſum *Mieſzkonem* velut alter *Nathan* propheta *Dauidem* pro ſuis ſceleribus ac tyrannidibus crebris exhortationibus monere ſtuduit, vt animi feritatem erga Regnicolas deponeret, terram velut matrem filius, non vt filius nouercam, fauoribus gratuitis confoueret; hortabaturque vt officiales rabidos compeſcuiſſet, qui modis diſciplinæ penitus abiectæ in populo regni ſæuire debacchabantur, laceratoque grege ipſius cruore debriabantur.

In quarta parte operam ſtudioſam venerabilis Patris *Getkonis* Epiſcopi Cracouienſ. ponit; quam quidem operam idem *Getko* erga ſuum gregem paſcendum habuit, *Mieſzkonem*que parabolice ſeu fabuloſe de malitia ſuorum officialium ac oppreſſione Regnicolarum caſtigauit. Ex qua parabola ſeu fabula idem *Mieſzko* contra ſe ipſum ſententiam tulit ac promulgauit, ut litera ſatis clare deducit.

Cir-

1174. Circa primam partem iſtius capitis aduertendum: Iſte *Mieſzko* ob grauitatem morum ſenex appellatus, Anno Domini 1145. Abbatiam Landenſem ordinis Ciſtercienſium adhuc in iuuenili ætate exiſtens fundauit & eundem de ſuis bonis ſufficienter donauit. In Caliſz vero Eccleſiam in honorem S. Pauli de lapidibus dolatis ſundauit & conſtruxit; in qua Præpoſitum & aliquot Præbendarios inſtituit & dotauit. Eccleſiæ quoque Gneſnenſis partem externam cum plumbo tegere fecit. Hic *Boleslao Criſpo* in regno ſucceſſit in omnibus par beatiſſimis fuit; ſi quæ tamen dici poteſt caducorum beatitudo.

Circa ſecundam partem aduertendum, quod ſæpe in Principio Dominii magna fortunia ſunt infortuniorum in fine eiuſdem Dominii fomenta atque ſeminaria. Vnde *Franciſcus* lib. 1 c.16. *In Regno*, inquit, *a fortuna inchoato incertum principium & finis incertior. Nonne vides, vt res hominum turbinum more voluuntur, & quietum mare tempeſtas turbida, lucidum mane nubilum veſper inſequatur? Vt inter initia planum iter in confragoſum deſinit: ſic proſperas inſolentias, improuiſas calamitates & lætiſſima curſum vita inceſta mors claudit, & ſæpe primordio diſſimillimus finis eſt. Vide igitur vbi deſinas: vita omnis a fine deſcribitur & in finem. Plane ſenties qui principium non ſenſiſti.* Secundo notandum, ad bonum principium ſpectat prudentia, cuius filia eſt cautio, ideo oportet principem eſſe cautum. *Eſt enim cautio*, ſecundum *Philipp. de Pergamo* in Regiminis ſpeculo part. 5. præc. 31. *Virtus per quam inſtruimur, qualiter bonum a malo, verum a falſo diſcernere valemus.* Hæc autem inſtructio diſcernendi ſeu valor maxime poteſt a bonis conſiliariis haberi. Ad quos quidem *conſiliarios*, ſecundum eundem *Philippum* vt ſupra, *tria requiruntur, quæ debent habere, & tria quæ debent cauere. Debet namque bonus conſiliarius habere Sapientiam ipſum dirigentem.* Vnde *Ambroſius*: Quis ſe committit ei, quem non putat plus ſapere, quam ipſe ſapiat? Neceſſe enim eſt vt præſtantior ſit, a quo conſilium petitur, quam ille qui petit. *Secundo debet habere iuſtitiam ipſum roborantem, vt ſcilicet non* D *timore vel captiuitate in conſiliis dandis moueatur.* Vnde Eccleſ. 38. Ante omne actum Concilium ſtabile: Illi enim ſunt ſtabiles & firmi conſiliarii, qui ſunt amatores veritatis. Mali vero conſiliarii ſunt, qui proponunt commodum temporale & proprium vtilitati communi, vel factum hominis facto Dei. De quo ſapiens: A malo conſiliario ſerua animam tuam. *Tertio. Conſiliarius debet habere experientiam ipſum cautelantem.* Debet enim eſſe experientia multiplici perſpicax & induſtria. Et ideo merito eliguntur ſenes conſiliarii ſecundum D. *Ambroſium* Homil. 1. in Exaëmer. quia ſenectus eſt in

conſiliis vtilior. *Tria etiam ſunt a bono conſiliario vitanda. Primo feſtinantia ſubita.* Ideo
A conſiderandum eſt diu, quod faciendum eſt ſemel, quia dicit *Seneca: Diu delibera, cito fac. Secundo vitanda eſt ira, quia impedit animum, ne poſſit cernere verum, vt dicit Cato*: vnde *Gregorius* in Regeſtro: *Ira*, inquit, *ſi ſemel mentem poſſidere cœperit, iuſtum eſſe deputat. Tertio vitanda eſt crudelitas. Nunquam enim eſt vtile, quod crudele*, inquit *Tullius* de officiis cap. 11. 1174.

Circa tertiam partem notandum: Duplex eſt ignorantia. Quædam voluntaria, quædam non voluntaria. Ignorantia voluntaria eſt duplex: quædam formalis, alia virtualis. Ignorantia formalis quæ dicitur, affectata eſt, quam quis habet de agibilibus, vo-
B lens non ſcire Dominium eorum vt liberius peccet: Sicut adulter non vult ſcire grauitatem adulterii, vt peccet liberius. Ignorantia virtualis fit quatuor modis. Primo, quando quis vult aliquid, quod ſequitur impedimentum rationis. Secundo, quando vult aliquid, quod non tollit vſum rationis, ſed ſolum ex propria proteruia vult eſſe ſui capitis. Tertio, quando vult aliquid, quod non tollit vſum rationis, ſed ſolum impedit ab illo, quod deberet ſcire. Vt ſi quis deberet præcepta diuina audire, & illo tempore vellet inſiſtere ludis, ille ignoraret tali ignorantia. Quarto, quando aliquis non affectat ignorare, ſed propter ſui mobilitatem & pigritiam non facit
C tantum, quantum poteſt & debet facere. Et illi duo vltimi modi dicuntur ignorantia neglecta, & vocatur ab aliis negligentia craſſa & ſupina.

Circa vltimam partem ſciendum: Quando partes litigantes deficiunt in probatione, tunc ſtandum eſt præſuppoſitione, vt de hoc late habetur in iure Canonico. Et hoc etiam legitur feciſſe *Mieſzko*, qui ex præſuppoſitione tulit ſententiam dicens: *Qui damni occaſionem dedit, damnum nouerca reſarciat*, innixus diuinæ legi de boue cornupeta ſeu caballo qui, ſi alicui damnum intulit, ad damnum ſoluendum poſſeſſor eius obligabatur, vt de hoc habetur Exod. 17.

CAPVT III.

In quo Epiſcopus Cracouienſis Getko Regem Mieſzkonem monet & corripit cum ſuo periculo.

TVm demum Deo plenus Antiſtes pleniore nacta dicendi opportunitate ait: *Diuinum ad modum, Præſes glorioſe, ſententiaſti oraculum, Diuinæ conſtitutionis promulgaſti ſententiam. Eatenus, cum tuas habere robur conſtitutiones noueris, ſi tuis ipſe conſtitutionibus vlla contrarietate non deroges. Audi obſecro, quorſum reſpiciat, quam ipſe tuliſti ſententiam? Tuum de te patienter excipe iudicium. Hæc Matrona Cracouienſis eſt* Pro-

1174. *Prouincia, tu nisi dissimulare velis, tuus filius. Grex tonsarum est Populus Prouinciæ. Huic pascendo non pastores, sed hostes instituisti, qui* A *ea, quæ sua sunt, non quæ gregis, quærunt. Vnde merito non iam filius, sed priuignus appellaris: Priuignali enim hostilitate induitur, qui calamitatis materna non miseretur. Tu canes rabidos, id est officiales truculentissimos, non in copula districtionis circumductis sed disciplinæ iussione solutos, passim vtique finis debacchari. Hi atrocitate cruenta, morsibus virulentis in gregem penitus confractum incessanter desæuiunt: nec aliud sentire videntur, quam vt gregis lacero iugulo & gregis cruore debrientur. Tuam igitur violasti sententiam; quia in quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Vnde verendum nobis est districtioris Iudicis examen districtius. Nam Sanctus Dauid non* B *opprimi, sed numerari iusserat populum, diuinæ tamen indignationis offensam incurrit, quam nihilominus eiusdem contritiunculæ momento prorsus expiauit. Dic ergo, fili, dic vna cum Dauid: Ego sum qui peccaui, ego inique egi. Dic iniquitates tuas, vt iustificeris; alioquin dum securis ponetur ad radicem, absportabere, quod absit, sicut gallus gallinaceus.* Sed silici frustra inseritur oliuæ surculus, nec eget sal infictuatum imbre prudentiæ. Maiores namque odii causas in Præsulem præses euocitat, asserens talia, non zelo pietatis de se prolata, sed inuidiæ typo de principe ablatrata. Nec enim dolore caret, seu prurigine, quantumlibet lenissimus contactus. Vnde C tam de Præsule, quam de aliis vltum ire patar, quasi de Principe durius aliquid sussent opinati. Et præsuli quidem occultius proscriptionis meditatur excidium, aliis vero finitum capitis infortunium, aut cuiuslibet mutilationis dispendium. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Nam Antistes omni sapientiæ probatur industria, & ipse illius declinat machinamenta, & alios declinare docet: nec minus paternæ admonitionis instat proposito, non animo nocendi, vt illi autumant, sed studio corrigendi. Nulla enim est apud perfectos in malo mutui redhibitio.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in duas diuiditur partes: In prima parte ponitur *Getkonis* paterna correctio, in secunda parte *Mieszkonis* obduratio, ac in pœnis conuersio.

Circa primam partem quatuor facit. Primo Venerabilis Pater *Getko*, volens vt *Mieszko* ab eo paternam suscepisset correptionem, captat ab eo beneuolentiam, commendando ipsum Deo, quod protulerit iustam ac diuinam institutionis sententiam, de qua habetur Exodi 21.

Secundo captata beneuolentia præmittit vnum documentum principi necessarium, qui gestit, vt suæ constitutiones habeant robur, & per alios deducantur in effectum, scilicet A vt iura Regni & constitutiones suas teneant, conseruent, & custodiant. Tertio, fabulosam parabolam applicat ad propositum & *Mieszkonem* castigat de truculentia & tyrannide suorum officialium, quos vt abiiciat & compescat, sententiam, quam ipsemet tulit, allegat more Prophetæ *Nathan*, vt habetur 3. Regum 12. Quarto, vt *Mieszka* tantocius suos officiales truculentos compescat, grauitatem sui sceleris a minori ostendit. Maius enim fuit scelus *Mieszkonis* quò opprimebat populum, quam *Dauid* Regis qui fecit computari ipsum.

Circa secundam partem tria facit. Primo *Mieszkonis* obdurationem ac in peius conuer- B sationem ponit, qui sui patris monita paterna renuit & tam in eo quam in Regnicolis vltionem sumere cogitauit. Secundo ponit Præsulis *Getkonis* industriam, qua sibi a tyrannide *Mieszkonis* cauit & regnicolas cauere auitauit. Tertio ponit eiusdem Præsulis in corrigendo paternæ monitionis perseuerantiam, quia homines perfecti non reddunt malum pro malo. Vnde ad Rom. 12. Nulli malum pro malo reddentes. Circa quod aduertendum secundum *Cassiodorum*: Sex sunt gradus Retributionis: tres pertinentes ad malos. Primus non reddere bonum pro bono, sicut Nabal Dauid 1. Reg. 25. Secundus, reddere malum pro malo, sicut Ioab Aboer. 2. Reg 3. C Tertius reddere malum pro bono, sicut Iudæi Christo. Alii tres gradus pertinent ad bonos. Primus est reddere bonum pro bono, sicut latrice Sauli 1. Reg. vltimo. Secundus non reddere malum pro malo, sicut Dauid Sauli 1 Reg. 24. Tertius, reddere bonum pro malo, sicut Elizeus militibus Syriæ, 4. Reg. 6. Quorum de numero fuit *Getko*; quem etsi *Mieszko* persequi non cessabat, ipse tamen *Mieszkonem* paterna correctione castigare non dimittebat, imo magis & magis perseueranter instabat, vt tyrannidem ab eo remouisset, & animam eius ad viam salutis reduxisset. Ideo *Getko* capta dicendi opportunitate, *Mieszkonem* paterne corripuit, ac discipli- D nauit. Hæc autem virtus, puta disciplina secundum *Philippum de Pergamo* suscipienda est patienter propter tria. Primo propter castigationis dilectionem. Heb. 12. qui est filius, quem non corripit pater. Secundo propter peccatorũ correctionem; tertio propter tentationis deiectionem. Scribitur enim de lapidibus; quod si maritus ponat magnetem sub capite vxoris dormientis, poterit experiri an sit adultera vel fidelis. Si adultera, statim se eiiciet de lecto, ac si manu hominis exportata esset. Si fidelis conuertet se dormiendo ad virum & deosculabit ipsum. Sic moraliter anima, quæ est fidelis sponsa Christi, suscipit patienter correctionem: quæ vero est adultera, tenetur corrigi.

Si-

1174 Similiter Princeps, qui gratuite suscipit paternam correptionem in principatu obtinet diuturnationem; qui vero correptionem aspernatur, eiicitur, vt *Mieszkoni* accidit.

CAPVT IV.

De consilio per optimates Cracouienses contra tyrannides præmissas Mieszkonis facto.

SEd ad vocem sapienter cantantis aspis obsurdescit & ad tonantis cœli minas quasi contra cœlum pugnaturus in setas ericius exhorrescit, imo tanquam in proprii iugulum capitis coniurassent, tanquam vltro in Principis factionarentur excidium, pressuras iniuriis augent, & iniurias pressuris accumulant. Quæ res inexorabiles odii causas in principem congessit. Nam deliramentum capitis membra sæpe luunt, membrorumque lapsus in capite nonnunquam redundant; quasi enim consentire videtur, qui cum prohibere possit, non B prohibet. Proinde primi Prouincialium & Consulares viri secreta secum deliberatione disceptant. *Turpe*, inquiunt, *est factiosos videri, sed turpius ignauos existere. Indignum est ingenuitatem ancillari, longe indignius reginam Prouinciarum inter scorta prostitui. Durum quidem tot calamitatibus premi, sed durius in tanti Maiestatem Principis impingere. Estne vllum remedium, rebus tam confractis, ampullis vitreis inter malleum constitutis & incudem?*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in tres diuiditur partes. In prima effectum ex correctione procedentem facit. Nam aliqui ex correctione emendantur: alii vero ex correctione deteriorantur. In secunda parte ponit, quomodo *Mieszko* cum suis officialibus à consularibus paternam correctionem venerabilis Patris *Getkonis* non sunt secuti, sed in deteriora sunt prolapsi. Post *Getkonis* enim paternam correctionem oppressiones iniuriis adauxerunt, & iniurias oppressionibus accumulauerunt. Et inde est quod causas inexorabiles odii, quod ad pacem exorari seu nullis precibus flecti potest, apud Regnicolas contra Principem *Mieszkonem* coaceruauerunt. In tertia parte consilium optimatum Cracouiensium ponit, in quo tria grauia & tria grauiora disceptantur contra deliberantes, & sibi mutuo in abdito consulentes remedium quæsierant. Circa primam partem aduertendum. Qui corrigitur aliquando ex correctione emendatur, sicut *Pollemus*, de quo refert *Polycrat.* lib. 8. c. 9. Hic enim cum e conuiuio, non post occasum Solis sed post ortum surrexisset, domumque rediens *Xenocratis* philosophi patentem ianuam vidisset, vino grauiter delibutus, serto caput redimitus, perlucida veste amictus, scholam eius intrauit, nec contentus tam deformi introitu consedit. Quem *Xenocrates*, cum conspiceret, omissa re, quam disserebat, de modestia ac temperantia loqui cœpit, cuius grauitate sermonis resipiscere coactus. Aliquando vero hic, qui corrigitur, per correA ctionem deterioratur, sicut *Alexander*, quem cum *Callisthenes* discipulus *Aristotelis* ab eo missus exultantem obiurgaret, & mores eius componeret, ipse eundem *Callisthenem* occidit, vt refert *Polycr.* lib. 8. c. 14. Sic etiam fecit *Mieszko* cum suis officialibus, & iudicibus, quia ad correctionem sui Præsulis *Getkonis* maiorem vesaniam induerunt, ac in deteriora deciderunt. Circa secundam partem notandum secundum *Polycr.* lib. 3. c. 13. Consentientes esse, qui notum errorem, reticent, aut corrigere cum possent, dissimulant. Ideo eorundem malorum participes existunt. 1174

CAPVT V.

In quo remedium in capitulo præcedenti quæsitum, videlicet Mieszkone de Regno Poloniæ proscripto per electionem Cazimiri Ducis Sendomiriensis ad effectum deducitur.

TVm quidam virorum illustrium præinsignis: *Est*, inquit, *non procul hinc oliua quædam generosioris inter ligna fructifera propaginis, frondibus amœnissimis propagator, virore perpetuo festiuior, olei non tam stillans irriguum, quam speciosis vndique balsami profluentibus inundans, qui omnibus est notissimus, cunctis tamen est incognitus, omnibus domesticus, cunctis peregrinus, fructus elegantior omni gemmarum præstantia. Nec enim latere vos arbitror, quæ aut quantæ sint* Cazimiri *virtutes, quæ fama virtutum omnium* C *pigmentaria suauitate redolens, omnem odoraminum fragrantiam transscendens. Nam extrinsecis ipsius corporis dotibus occupari non conuenit, quæ ipsa sui venustate intuentium obtutus quasi quibusdam Solis radiis perstringunt. Supergenerosissima enim tam forma quam lineamentorum elegantia mediocriter staturam transcendens, mediocrinn ipsa statura proceritas, blandus ille aspectus, quadam tamen Reuerentia Maiestate conspicuus, pudicus semper sermo, quadam tamen acrimoniæ festiuitate conditus. Cui vero tam inscrutabile pectoris armarium, præstantissimum cordis thesaurum, tam inæstimabilem animi supellectilem aut natura fundauit aut gratia stabiliuit? Incertum est, vtrum in illo* D *natura gratiam vincat, an gratia naturam: adeo sororia inuicem altercatione colludunt, vt vtraque vincere studeat alteram, neutra tamen alteri munus inuideat victoriæ. Nam Politicis illum virtutibus natura ornauit, purgatoriis vero gratia diligentia expoliuit. Quicquid enim ad naturalem seu Politicam iustitiam, temperantiam, fortitudinem, prudentiamue spectare dignoscitur, & verbo præceptionis aperit, & operis exemplo demonstrat. Nemo siquidem, vnicuique quod suum est, fidelius dispensare nouit, nec in aliquo vnquam infallibilius viguit, aut æquitatis virtus, aut indignationum ratio. Nam quod querulantium*

1174. *strepitu nonnunquam offenditur, quod causidicorum importunitates ægre fert, duo sunt in causa: odium scilicet calumniæ, & amor concordiæ. Vnde multis ob calumniam sæpe impressum; est in fronte cauterium, multi naso, lingua, nonnulli capillati, ad insigne videlicet confusionis perpetuæ. E contra concordes gratiæ amplexu, ad pacis perpetuitatem inuitat: quorum alterum opus est iustitia, reliquum vis temperantiæ. Est enim iustitia calumniarum vltrix, temperantia concordiarum imperatrix, quæ quanti sit penes hunc, eius probat modestia, astruit mansuetudo, docet humilitas. Qui sua interdum quasi oblitus dignitatis, minimorum sese ingerit & contemperat consortio. Non leuitatis prurigine, sed beneficio virtutis, liberalitatis studio limites temperantiæ penitus excedit. Nec enim, vt plerumque moris est, aut inhiat acquirendis, aut incubat acquisitis: sed instar Tagi fluuii, quo largius effluit, eo vberius arenis inundat. Est enim auro præstantior liberalitatis largitio. Iam vero dotes fortitudinis eius licet attingere. Iugis illi laboris exercitatio; raro nisi seriis, nunquam nisi honestis intenta. Est enim vita strenuorum semper actuosa, est ignauia torpor ipsa quiete tædiosus. Cui quoties extrinseca desunt bellorum occupationes, venandi exercetur studiis, quia non paruum est virtutis seminarium otii declinatio, nec minima seriorum excitamina vir fortis interdum eliciit ex ludicris. An ignoratis Regem Ponti* Mithridatem *cuius futuram celsitudinem etiam cœlestia signa prædixerunt. Nam & eo, quo genitus anno, & eo, quo regnare cœpit, stella Cometes per vtrumque tempus illuxit quadraginta diebus, vt cœlum omne flagrare videretur; quæ in ortu siue in occasu quatuor horas consumebat, per quod probatur sextam cœli partem magnitudine occupasse. Puer insidiis tutorum, veneno vinci non poterat; venandi studium elegit, quo septem annis neque vrbis, neque ruris tecto vsus est, sed per siluas diuersis montibus regionum pernoctabat, ignaris omnibus, quibus in locis mansitaret. Quibus rebus & insidias vitauit, & corpus ad omnem patientiam durauit, hinc de augendo deinde regno cogitauit. Itaque Scythas inuictos perdomuit, qui ducem Magni* Alexandri *cum triginta millibus deleuerunt; qui* Cyrum *Regem Persarum cum ducentis millibus trucidarunt; qui* Philippum *Regem Macedonum ceperunt; Pontumque & Asiam occupat: inde Asia exploratis Bithyniam transcendens opportuna quaque victoria sua meditatur. Quia vero virum fortem, non tam robur corporis, quam animi commendat integritas, non minus pectoris monstra, quam nemorum bestias studet* Cazimirus *domuisse. Eius quanta sit magnanimitas, quanta constantia, quæ animositas, quæ in ipso etiam animositatis torrente patientia, non est promtum expedire. Audire vultis ridiculum, sed insigne patientiæ exemplum: Quidam ad aleæ duellum hunc principem sollicitat, congrediuntur, confligunt; iacet in medio pignus victoriæ, argenti quantitas immensa. Vacillat aliquandiuper belli fatum, & fluctuat in talorum ambiguo. Pauet ille, suspirat, ac trepidat, totus inter spem ac timorem, stupidus totus, exanimis. Tandem iactus fatum duelli dirimit, & calculum victoriæ Principi sententiat. Tum lusor quadam doloris correptus vesania, pugnum exerit, contorquet summo vibramine, maxillæ Principis incutit, & noctis beneficio de manibus circumstantium elapsus in fugam conuertitur: qui vix tandem repertus consistorio præsentatur, & a cunctis reus vtpote Maiestatis carptim dismembrandus appetitur. Quo de se nihil nisi crudele mortis ludibrium præstolante, ait Princeps:* Ne moueatur, Proceres, vestra grauitas, quia leuitatis est, causis ex leuibus indignari. Digna enim non est eius indignatio, cuius animus intra se tranquillior causas indignandi non ponderat; imo iniquum est examen cuius trutina iactatur in turbine. Quid indignatione dignum? quid quæso indignum pauper Ioannes admisit? *(hoc enim erat nomen eius)* Quid si fortunæ tecum causetur iudicium? Nonne certa est, quæ in causa non dispari causam pauperis supprimit, & potentis potentiam extollit. Iniqua in vtroque, crudelis in paupere, adulatrix in potente. Non iniuria ergo vltionem iniuriæ, quam a fortuna exturquere non potuit, a filio fortunæ vt potuit, exegit, quin, vt verius loquar, lucrum lucro addidit, & fortunam in me vicit munere. Illa nummos, quibus abundabam contulit, iste aureum prudentiæ gestamen, quo Principes carere non debent fabricauit: quia meminisse me docuit, periculosum esse Principi ludibriis intendere, periculosius etiam in nummis lubrico fortunæ submitti. Prudentia enim principandum est principibus non fortuna. Grates ergo ingentes Ioanni, cuius gratia nihil modo leuitati, nihil casibus vltro fortuitis de me vlterius promitto. *Sic iniuriator ille Principis amplexibus excipitur & Principatus, quam largissime donariis afficitur. Omnia in viro forti, tam patientia constantia, quam prudentia industria; qui accepta probri iniuria non solum æquanimiter fert, sed gratanter ignoscit. Non imprudenter excusat, gratia rependit, muneribus repræmiat. Sed vnde hæ omnes omnium virtutum filiæ? omnis earum familia? Quicquid operis, quicquid officii exerceant, ad prudentiæ refertur iudicium. Verbi gratia: Gestat patientia, quæ est filia fortitudinis, tres in eadem sarcina massas: massam languoris, massam laboris, massam contumeliarum seu iniuriarum. Quam videns prudentia: Quid, inquit, fers, filia? Ad quam* 1174.

illa

1174. *illa gemens sub onere: Accelera mater: exonera turgentem, ad te sarcinam tua soror hanc proferri iussit. Cui prudentia: Agnosco mea sororis delicias, consueta nosco munuscula; sibi nos ancillari iubet, tibi tamen ò patientia compatimur. Sustine modicullum, faciam, quod hortaris. Rudes itaque massas mittit in caminum desideriorum, conflat, excoquit, examinat, & in laminas producens ductiles, miro artificio aureos effingit ornatus. Sic prudentia magisterio ex obiecta infortuniorum materia fabrefiunt virtutum insignia. Claret hoc in filio prudentia, de quo mihi sermo est. Qui cum sit princeps consiliis strenuus, prodigus, prouidus, cautus, circumspectus, cum vndique prudentia fulciatur industria, inter simpliciores tamen simplicissimus videri studet, tum vt arrogantia periculum declinet, tum ne humilitatis palea deserat vestigia, tum vt de simplicitatis palea vberius eliciat grana sapientia. Prudens enim virtutis fructum in conscientia metit, minus perfectus in ostentatione. Vnde* Liuius: prudentia nihil simplicius, simplicitate nihil prudentius. *Nam quis nescit commessationum assiduitatem virtutibus esse inimicam. Nec enim sicaria, nomen & speciem liberalitatis mentita, virtutes innitat, inebriat, intoxicat. Ex industria tamen sub quodam simplicitatis vmbraculo, conuiuiorum celebritates non solum non declinat, sed celeberrimos ac prodigos crebrius instaurat apparatus, causas ob multas. Quarum prima est, vt quod sibi virtutis desit, ex infatuatis aliorum sensibus condiscat. Est enim prudentia experimentum fatuitatis, sicut fatuitas eos est virtutis. Stulto siquidem in stultitia deprehenso sapiens sapientior erit. Secunda causa est, vt aliorum de se agnoscat iudicia. Liber enim dicitur Bacchus, & liberam de hominibus promulgat sententiam. Tertio vt secretius contra se fabricata machinamenta, qua a sobrijs elicere nequit, ab ebrijs extorqueat. Furtim enim ebrietas animi sacrarium irrepit, & patentius sobrietatis arcanum. Nemo prudens nectar infundit vasa rimosa, quo totum effluit. Ideoque vir sapiens opera preteium habet, eorum non imprudenter experiri prudentiam, quibus penitiora consiliorum arcana committit. Infusus namque liquor sine difficultate rimas inuenit in fictili. Postremò diligi maluit pius princeps quam timeri. Amore siquidem Regem suum examen apum sequitur, non timore. Gratia autem conciliandæ gratie, quia communis est apud omnes conuiuendi ratio, conuiuiorum honestati pro tempore indulget. Eatenus tamen, vt nihil ebrietati de se licere permittat, vtpote quem sæpe comes indiuidua non deserat animi sobrietas. Scitis quo pacto stipatur interim literatissimorum lateribus altrinsecus, quorum tam sobrietas, quam scientia, paucis est incognita.*

Vinc. Kadlubkonis Hist. Pol. Lib. IV.

Cum his nunc sanctorum exempla Patrum, nunc virorum gesta illustrium vicaria relatione retractat. Interdum organicis præcinens aut succinens concentibus, cælestis meditatur harmoniæ dulcedinem; theologicis nonnunquam exercetur inquisitionibus, vtramque partem quæstionis vtrinque argutissimis vrgens rationibus, rerum subtilium indagator sagacissimus. Si ergo quicquam delator ex inuidia temulentum asserit Cazimirum *temulentorum consortio, cur prudentem non adscribis iugi prudentum exercitio? Habes liuor edax, quo doleas, etsi reperire non queas quod carpas. Nunquam enim haec oliua sine fructu fuit, quem vel foueret gratia, vel carperet inuidia. Proinde sub huius vmbra nos auram quietis captare conuenit, vt eius oleo nostri tumor doloris salubriter fomentatus detumescat. Alioquin illa filij Gedeonis nos arguet Parabola, qua docetur, qualiter ligna regem creatura ficum vel oleam, vt eis imperarent, hortata sunt; quibus abnuentibus carduum elegerunt, à quo ignis egressus omnia penè absumsit.* 1174.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte recommendationem Principis *Cazimiri* ponit, laude dignam, per quoodam virum præinsignem factam; quia ipsum commendando primo etiam præmittit corporis formositatem staturæque mediocris commoditatem. Et merito, vt ait *Ægidius* de regimine Principum: *Omnes gaudent habere Principes pulchros & formosos.* In secunda parte commendat ipsum *Cazimirum* idem vir præinsignis virtutibus Politicis ac purgatorijs redimitum, quæ in eo reflorebant, vt dubium extitit, an virtutes Politicæ Purgatorias excellerent, vel viceuersa, Purgatoriæ Politicas superent. In ipso tamen illæ virtutes sic refulgentes sub inuicem non inuidebant, sed se mutuo coadiuuabant & promoouebant. Et primo ipsum ostendit virtutibus Politicis fulcitum, vt puta Iustitia, Temperantia, Fortitudine & Prudentia. Hæ enim sunt quatuor columnæ, quibus thronus Principis roboratur. Inter quas quatuor virtutes primo ipsum commendat de iustitia, quæ in ipso verissime viguit, & in hac similem quempiam sibi non habuit. Qua quidem suffultus iustitia, pluribus calumniosis cauterium in fronte impressit, multis linguam, nasum copulauit, eo quod iustitia est vltrix calumniarum. Secundo commendat ipsum de secunda virtute Politica seu cardinali, scilicet temperantia, qua insignitus multos concordes fecit. Quasi enim suæ oblitus dignitatis, pluries suorum iocetiorum consortio mansuetudine, modestia & humilitate adhibita multos concordauit, & ad pacis perpetuitatem reduxit, quia temperantia est imperatrix concordiarum. Et quan-

1174. quanquam sic adornatus extitit temperantia, adornatior tamen fuit liberalitate, cui natura ab infantia modum dandi & abundandi non posuit. Tertio commendat ipsum de tertia virtute Politica, scilicet fortitudine, quæ fuit semper in vtili ac necessaria nec non honesta exercitatione. Etsi bellis non intendebat Domioum suum tuendo, quia forte non opus erat; tamen venationibus occupabatur, ocium seu torporem ignauiæ deuitando, exercitaminaque vtilia ac necessaria, in his venationibus sibi eliciendo, more Regis Ponti *Mithridatis*, qui septem annis morabatur in nemoribus & siluis, vt patet in litera. Et oon solum præfatus vir præinsignis commendat ipsum in genere de fortitudine, sed etiam de qualibet sua specie, vtputa magnitudine, constantia, animositate & patientia. Præsertim in ipso tamen commendat patientiam refloruisse; quam in effectu ostendit, cum circa ludum aleæ per quendam militem maxillatus fuit *Ioannem*, vt etiam patet in litera. Quarto commendat ipsum de prudentia, quæ in ipso cum suis speciebus, videlicet prouidentia, ratione, cautione, circumspectione sic refloruit, quod omnes alias virtutes direxit & gubernauit, vt exemplum in litera deducitur. Quinto commendat ipsum virtutibus purgatoriis redimitum, vt puta fide, spe, charitate. Viris enim literatissimis sobrietate ac scientia refulgentibus se semper stipabat, ac tractatus saluberrimos ad honorem Dei & salutem suam spectantes tractauit, & in diuinorum meditatione sæpe pro loco & tempore permansit. In tertia parte præmissa hac multiplici recommendatione animos omnium Regnicolorum admonet atque hortatur, quatenus visis suis virtutibus principatu dignis ipsum in Principem Cracouiens. ac Dominii totius Poloniæ suscipiant, si gestiant *Mieszkonis* tyrannidibus truculentis obuiare, & in dulcedine pacis tempora sua deducere, minas transumtiue subiungendo, vt patet in litera.

Circa primam pattem aduertendum. Quid vir præinsignis, de quo loquitur in litera, præmissa *Cazimiri* pulchritudine & formositate statoræque mediocris commoditate addit decorem ipsius in gestibus eius corporis; & primo in aspectu. Dicit enim *Ægid*. lib. 1. de regimine Princip. 2. par. a. cap. 10. *Eos qui principari debent & dominari, etiam ab ipsis infantia sunt admonendi de modo viuendi, vt mature se habeant circa eleuationem oculorum & videndi modum, vt non habeant oculos vagabundos: nam ex hoc iudicantur leues corde, paruifici & pusillanimes.* Vnde talia de *Cazimiro* non sunt prædicata, sed quod blandus & iucundus erat illi aspectus quadam tamen reuerentia ac maiestate conspicuus. Secundo superaddit decorem eius in sermone; secun- 1174

A dum enim *Ægid*. vti supra, homines in sermooe peccare tripliciter, scilicet loquentes lasciua, falsa & impræmeditata, quæ in *Cazimiro* non sunt reperta.

Circa secundam partem est aduertendum iuxta venerab. *Ægid.* de regimine Principum, tam *Macrobius* quam *Plotinus* quatuor gradus virtutum distinguunt. Nam quædam sunt Virtutes Politices, quædam Purgatoriæ, quædam purgati animi, & quædam exemplares. Exemplares virtutes sunt in ipso Deo; Virtutes Politicæ sunt acquisitæ, per quas homines tantum se habent in rebus humanis, vt Prudentia, Iustitia, Fortitudo, &

B Temperantia: Virtutes vero purgatoriæ & purgati animi sunt, per quas quis tantum se habet ad diuina. Nam aliqui sunt tendentes in diuinam similitudinem; & tales dicuntur habere virtutes purgatorias. Aliqui vero sunt iam assecuti illam similitudinem & tales dicuntur Virtutes purgati animi. Princeps igitur *Cazimirus* his de virtutibus Politicis & Purgatoriis est recommendatus, ex quo colligitur multiplicibus bonis fulcitus fuisse. Fuit enim perseuerans, quia modica tentatione imminente non cecidit. Fuit etiam continens, quia non solum modica tentatione super ipsum cadente non cecidit, sed etiam contra fratris fortes

C passiones se opposuit, & petit. Fuit semper temperatus, quia in benefaciendo delectabatur. Fuit etiam & Heroicus, id est, valde bonus, quia contemplationi diuinæ intendebat.

Secundo notandum. Virorum strenuorum vita debet esse laboriosa, iuxta illud *Seneca* ad Lucillum Epist. 31. *Generosos*, inquit, *animos labor nutrit.*

Tertio aduertendum. Quanquam expediat cuilibet ludos alearum fugere, maxime tamen conuenit hos Principibus summopere deuitare propter peccata plurima tales ludos comitantia. Ideo dicit *Seneca* lib. l. c. 5. *Aleator quanto in arte doctior, tanto nequior.* Nihil enim est, quod tam hominem desormet

D & dehonestet, sicut ludus aleæ.

Quioto notandum, secuodum *Ægid.* vti supra: *Prudentia*, inquam, *est virtutum moralium directiua.* Virtutes enim morales se inclinant in finem sibi conuenientem, vt temperantia inclinat ad sobrietatem. Sed sufficit inclinari ad finem debitum temperantiæ, nec in finem aliarum virtutum moralium, nisi sciamus, quomodo possimus consequi talem finem, quod fit per prudentiam. Ideo *Prudentia*, secundum *Ægid.* *est bona qualitas mentis directiua in finem virtutum moralium*; quomodo etiam Prudentia est virtutum intellectualium præceptiua, vt ibi require.

Quinto

1174. Quinto notandum, *Ioannes Valensis* in tractatu de quatuor virtutibus Cardinalibus, quatuor species Patientiæ ponit, tamen Dominus *Vincentius* tres ipsius Patientiæ species distinguit, scilicet Patientia contumeliarum & iniuriarum. Sexto notandum, secundum Diuum *Hieronym.* super Ozeam. *Prudentia absque simplicitate malitia est, & simplicitas absque prudentia stultitia nominatur*; hæ enim virtutes sic se ad inuicem habent, quod vna alteram temperat; & hoc Saluator in Euangelio imminebat vel innuebat dicens. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Eatenus vir *Cazimirus* prudentissimus simplicitate exstitit decoratus, qua quidem simplicitate nihil fuit in eo prudentius, & prudentia nihil simplicius, vt dicit textus. Sciendum est septimo, circa hæc commendat *Cazimirum* de vera conditione prælati, qua ipse floruit, in eo quod maluit diligi, quam timeri. Quomodo autem faciendum hoc sit, docet *Ægidius*. Debet enim Princeps tria in se habere, vt a populo ametur; scilicet, quod sit beneficus & liberalis, magnanimus seu fortis, iustus seu æqualis. Vulgus enim non percipit, sensualia nisi sint bona. Octauo sciendum: Commendat *Cazimirum* de Indultione Conuiuiorum. *Cazimirus* enim honestis conuiuiis aliquando inhiauit, per quæ sibi multorum gratiam conciliauit; nunquam tamen in his ebrietatem incurrit, sed semper sobrietate pullulauit more *Traiani*, de quo *Polycratus* lib. 5. cap. 8. Nono aduertendum: Commessatio nimia est virtutibus inimica. Vnde *Hieron.* in Canon. Distinct. 44. *Ventris ingluuies ad luxuriam facile pronocat, & omne bonum opus dissoluit.* Vnde venter & genitalia sunt sibi vicina & ex vicinitate membrorum consideratio integratur vitiorum, quod pulchre probatur figuratiue 1. Reg. vlt. in Regno Nabuchodonosor.

Circa vocabula aduertendum, *Sobrietas*, secundum *Ægid.* vti supra, *est virtus reprimens nutrimentales delectationes.* Est autem hæc virtus Prælatis præcipue principibus necessaria. Primo propter dignitatem officii; secundo propter subtilitatem iudicii; tertio propter vtilitatem Christi. 1. Timoth. 2. quarto propter expectationem præmii. Ex quibus elicitur. Quod etsi *Casimirus* conuiuia ciuilia celebrauit, in eo tamen gestus Philosophicorum conuiuiorum gessit. Nam scientificorum virorum consortium habuit, cum quibus salutaria documenta & sanctorum exempla pertractauit & ad Musicorum cantum, meditatione diuinorum se occupauit, iuxta ergo legem diuinam se rexit.

NOTA.

Getko Episcopus Cracouiensis, à Lucio Papa tertio petiit corpus S. Floriani, & impetrato eo Ecclesiam S. Floriani in Kleparz fundauit; Cazimirus iustus nuncupatus. 1174.

Idem Cazimirus Monasteria in Sulcziow, Ploczko, & Koprzywnica fundauit.

CAPVT VI.

De Cazimiri nuncupati Iusti, Ducis Sandomiriensis in Principem Cracouiens. ac Dominium totius Poloniæ susceptione.

His itaque omnes persuasi, tum *Casimiri* fauore, tum adipiscendæ studio libertatis, *Cazimirum* suspirant, conueniunt, erant, sollicitant, vt si Regni dignitate non capitur, misericordiæ supplicatione inflectatur; si regnare non appetit, misereri non contemnat. Ad quos ille: *Antiqua*, inquit, *imo antiquata penes nos est huius tentationis cauillatio. Nec enim tam repente à nostra potuit excidisse memoria, qualiter primi Principum, Aiax & famosus ille Snatoslaus, cuius gloriosa hodie viget prosperitas, & cuncti pene proceres me licet renitentem ad idem regnum pertrahebant, vt propulsato piissimo principe fratre nostro Boleslao, infausta vendicatione securius imperarem. Sed malui fraterna pietatis amplexum omnium præferre imperio. Nam qui fratrem odit, sui homicida est, quia fraternum in se cor amputat, propriis semetipsum præcordiis exenterat. Quoniam igitur tunc puer innocentiæ fonte laui pedes meos, quomodo in sanguine rursus fraterno inquinabo illos? O! quam egregii ad principatum gradus; in me homicidium, in fratre fratricidium, in fratricidio parricidii temeritas. Quo namque pacto in eius exterminium consurgam, qui me plus quam fraterna fouerit teneritudine, quem plus quam filiali deuotione semper coluerim? Periculum prorsus est iniquis prosperari commercio.* Instant illi: *Sane*, inquiunt, *Princeps Serenissime, Boleslai parendum erat pietati, quia tunc nulla honestas causa intercessit, solo factionis impetu contra illum perstrepente. Nunc alia ratio pactum reformat, cum omnes extrema vrget necessitas: quibus nisi tua succurrat miseratio, nisi tam obstrangulatæ Reipub. relaxetur per te spiraculum, suffocari necesse est, cum nulla sit aliorsum transmigrandi facultas.* Vix, itaque tam creberrimis instan- A. C. 1178.

1178. tiarum importunitatibus, quam amicissimorum impulsus consiliis, Cracouiam cum perpaucis adic cauens, ne violenta magis ipsius A occupatio videatur, quam vltronea ciuium electio. Occurrunt illi alacritate indicibili exercitus numerosi cateruatim, vndique turmæ prosluunt, exultant, gratulantur; Saluatorem proclamant, aduenisse. Omnis illum ætas amplectitur: omnis adorat concio, dignitas omnis veneratur. Valuæ quoque Ciuitatis licet inuictissimis instructæ præsidiis, vltro patesiunt, vltro ab arce desiliunt, quos *Miesko* vrbis præsidio præfecerat, cunctique prona ceruice scabello *Cazimiri* aduoluuntur. Omnium itaque concurrunt vota omnium coniurant studia & princeps ab omnibus adoratur.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in quatuor diuiditur partes principales. In prima parte ponitur omnium Cracouitarum ac Regnicolarum in *Cazimirum* mentis directio. Qui persuasi commendatione præcedenti cuiusdam præinsignis viri, tum fauore *Cazimiri*, tum studio adipiscendæ libertatis, & euitandæ tyrannidis *Mieszkonis*, intentiones suas in *Cazimirum* direxerunt, ac ipsi studiose supplicauerunt, vt si Regni culmen non ambiat, nec regnare appetat, petitioni tamen ipsorum benigne annuens, misereri non contemnat.

In secunda parte ponitur *Cazimiri* ad petita ipsorum responsiua excusatio, quæ procedebat ex fraternæ charitatis spontaneo præcordio. Quemadmodum etenim prius eiusdem Regni principatum sub fratre suo *Boleslao Crispo*, per eosdem Regnicolas petitus renuit accipere; sic vniformiter sub *Mieszkone* recusat idem regnum suscipere fraterna suffultus charitate. Quam quidem fraternam charitatem si abiiceret, ipsemet sui homicida fieret, in fratre fratricida, & contra in fratricidio patricida, vt litera deducit.

In tertia parte ponitur regnicolarum instantior supplicatio, causæque ac necessitatis legitimæ per eosdem allegatio.

In quarta parte ponit Regnicolarum importunas instantias, ac amicorum rationes consultiuas *Cazimiri* consensus, ac in Cracouiam cautus iucundusque nec non felix ingressus; quo omnes ipsum in Dominum susceperunt, & constantissime pro illo se morituros corporali mediante iuramento vnanimiter spoponderunt.

Circa primam partem notandum. Duplex causa in litera tangitur, qua regnicolæ sunt moti pro susceptione *Cazimiri*. Prima est fauor regnicolarum erga *Cazimirum*. Cum enim *Cazimirus* Regnicolis fuit sic multipliciter virtutibus Politicis & purgatoriis commendatus, mox animis eorum fuit amicabiliter affectus. Et merito. Teste enim *Tullio* lib. de Amicitia, *Nihil est virtute amabilius; nihil quod magis alliciat ad diligendum. Nam propter virtutem & probitatem est, quos nunquam vidimus, quodammodo diligimus.* Secunda causa est affectus libertatis adipiscendæ. 1178.

Quilibet enim homo libertate afficitur. Vnde secundum *Polycrat.* lib. 7. cap. 17. *nemo est, qui non gaudeat libertate, & qui vires, quibus eam tueatur, non optet.*

Circa secundam partem aduertendum, *Cazimirus* excusando se de regni susceptione allegat & præfert charitatis fraternæ amplexum, ne per eiusdem regni susceptionem incurrat eiusdem fraternæ charitatis contrarium, videlicet odium perpessimum charitatis fraternæ atque Dei expulsum. Consistit enim fraterna charitas iuxta *Hugonem* in Paradiso animæ, in quatuor; vt puta, si quis proximo tanquam sibimet bonum in anima, bonum in corpore, bonum in honore, bonum in rebus exterioribus cupit prouenire. Si ergo aliquis in aliquo istorum quatuor deficit, charitas in eo non est, sed odium, & hic sui ipsius homicida est, quia scribitur 1. Ioan. 3. Omnis qui odit fratrem suum homicida est. Quia ergo sub altero principatum ambire non est charitate roboratum, ideo digne *Cazimirus* principatum renuit, nec ipsum sub fratre suo *Mieszkone* accipere attentauit.

Circa tertium est aduertendum. Sæpius quæ fieri non debent, multoties vtilitatis ac necessitatis aut honestatis causa legitima interueniente licite admittuntur, salua affectus bonitate. Vnde *Polycrat.* lib. 1. c. 4. *Causa*, inquit, *actum poteris decorare, si aut necessitate subsistat, aut ingenii vtilitate, aut honeste splendescat, cum ex affectu mentis tota valeat Substantia operis colorari. Affectus enim operi nomen imponit.* Ergo iure *Cazimirus* non debuit principatum Cracouiensem & dominium totius Poloniæ acceptare, causa tamen legitima nunc interueniente, scilicet regni salute, potuit hoc facere.

Circa quartam partem aduertendum. Secundum *Petrum Blesens.* Epistola 32. *Ea est lex amicitiæ & conditio charitatis, vt amici intimi in necessitatibus suos interiores affectus exteriori opere prosequantur*, eo quod secundum *Tullium* libro de amicitia: *Amicorum est idem velle.* Sic ergo *Cazimirus* legitur fecisse, qui ex se principatum Cracouiensem, nec non totius Poloniæ renuit accipere, votis inuictus amicorum eundem principatum tandem curauit suscipere. Non est enim dolus qui feruit fidei & militat charitati. Secus autem est, si Domini Poloni fidem & sacramentum Religionis sibi spopondissent, quia ibidem subiungit *Polycratus* dicens: *Hoc tamen cauendum docent historiæ,*

1178. *ſtoriæ, ne quis illius moliatur interitum, cui fidei & ſacramenti religione tenetur aſtrictus. Nam & Sedechias ob neglectam fidei religionem legitur captus & excæcatus; & ſubiungit: Sed nec veneni, licet videam ab infidelibus aliquin vſurpatum, vllo vnquam iure indultam lego licentiam; non quod tyrannos de medio tollendos eſſe non credam, ſed ſine honeſtatis religionisque diſpendio.* Magna igitur pietate Domini Poloni tam erga Patriam quam erga Principem *Mieſzkonem* tenebantur, quia & Patriæ Salutem reddiderunt, & principem profligatum de regno non occiderunt, vt ſcilicet reatum ſuum cognouiſſet, & pro peccatis pœnitentiam congruam egiſſet, animamque ſuam in via ſalutis poſuiſſet. Impletum eſt ergo in eo dictum *Polycrati*, quod ſcribit libro 1. cap. 21. dicens. *Finis tyrannorum eſt confuſio, & ipſis flabello parantur incendium, cum ad correctionem proceſſerint tyrannice ſiliorum.*

CAPVT VII.

De Mieſzkonis Proſcriptione, ac ipſius de Regno mirabili eiectione.

HIs imperterritus *Mieſzko* ſummæ magnanimitatis Princeps ſuorum conſilia, fidem, animos & robur explorat. Sed ſero; quia neglecto diu languori non facile ſuccurritur. Nec eſt in maris fundo conſultatio naufragii. Eodem namque momento, quo iuriſiurandi religione illi ſeſe obſtrinxerant, pro illo conſtantiſſime morituros, & fidei obliuiſcuntur & Principis. Sed & chariſſimi eius, tantorum prorſus beneficiorum immemores ab eo dilabuntur. Inter quos Dux *Odo*, cuius primogenitus, hoſtis atrociſſimus proprii radicem ſtipitis eradicare contendit, in proprium verticem flammas congerit. In patris excidium pertinaciſſimus, non vt quendam Bactrianenſem, quod abſit, imitetur parricidam; ſed vt nouercæ filios, quibus pater poſt ſe ſucceſſionem ſpondebat, a regno arceret. Regem ſiquidem Bactrianorum *Eucratidem*, cuius ſupra meminimus, filius iam Regni ſocius a Patre factus ambitu interfecit; qui quaſi hoſtem iam patrem occidiſſet, per ſanguinem eius currum egit & corpus inhumatum abiici iuſſit; ſed non ſine vltione. Huius enim parricidæ vnicus paruulus aui morte anxiatur, anxius ignaris cuſtodibus nemus ingreditur, dolorem anxietatis morſibus ferarum optat finire. Qui diebus aliquot per luſtra vagabundus fungis & radicibus laboranti ſtomacho ſuccurrit. Nouiſſime cuiusdam guſtu radicis peſtiferæ in languorem proſternitur; quo fatigatus quaſi animam exhalaturus oſcitare cœpit. Oſcitantis ori ſerpens illabitur, cognita forſitan ſuæ peſtilentiæ radice illectus. Hic introreptans herbas crudas indigeſtas, ad os ſtomachi reuucat, & ad vomitum impellit. Pater interea venatibus indulgens diutiſſime quæſitum ac deſperatum, ſic tandem vomitantem invenit: qui cum rugitu per adoleſcentulum prouoluitur, lacrymas effundit, ad os moribundi os applicat, & hiantem oſculis fatigat. Illico ſerpens oſculantis labio morſum impingit; quo læſus pater ac territus, repente reſilit, & ſerpentem vix cum parte labii abſtrahit & obterit, paruulumque ſemianimem ad ſuos reportat; & in breui redditur ſanitati adoleſcens, omni veneno euomito. Patrem ex vulnere ſerpentis inſuſum virus in veſaniam vertit, qua ſæuiſſime agitatus, cum alios oppetere non poſſet, linguam, labia mordicatim ſibi detruncans abſorbet; ſic propria membra dimordicans vix tandem expirauit. Agnoſcisne hic diuinitatem vltricem? Nam adoleſcentis pietatem idem ſerpens medendo remunerat, & parricidii nefas parricidam occidendo vlciſcitur; quorum ex altero penſandum, quantum gratiæ mereatur filialis deuotio, ex reliquo autem, quantum ſupplicii timere debeat contempta parentum religio. Igitur *Mieſzko* non tam fraternis eiicitur armis, quam ſuorum perfidia, qui pene ab omnibus deſertus patria ſimul excidit & regno. Finitimo vero cum tribus contentum filiis oppidulo, circumdederunt illum vndique infortuniorum agmina. Nam gener eius *Sobeſlaus* principum ſtrenuiſſimus a Regno Bohemorum profligatur; alter gener dux Saxonum & Bauariæ ab hoſtibus circumquaque impetitur: imo a quibuscunque ſolatium ſperari debuerat, propriis adeo neceſſitatibus vrgentur, vt nec modicillum ſubſidii polliceri poſſent. Omnes quoque maritimorum præſides non ſolum obſequelis renunciant, ſed hoſtilitatis arma in illum capeſſunt; omnes *Caſimiri* gaudent ſubeſſe imperio.

COMMENTARIVS.

Circa literam aduertendum, ſecundum Philoſophum in Ethic. Filii parentibus non poſſunt æquiualens reddere, nec poſſunt eis ſufficienter recompenſare, ratione triplicis boni ab ipſis recepti ſcilicet nutrimenti, doctrinæ, ſeu naturalis educationis, & informationis. Ratione quoque ad tria filii parentibus obligantur, ſcilicet ad reuerentiam, vitæ neceſſaria, & obedientiam. Vnde Eccl. 7. Honora Patrem tuum & gemitus matris tuæ ne obliuiſcaris. Hæc reuerentia fieri debet tripliciter; ſcilicet ore, corde, & corpore. Primo corde, vt ipſos de toto corde diligant, ſuper omnia poſt Deum. Dicit enim *Auguſt.* ſuper Cantic. *Ordinauit in me charitatem; amor parentum eſt præponendus amori filiorum.* Secundo ore, vt nec diris nec aſperis verbis cum ipſis contendant, ſed blandis verbis ipſis reſpondeant, & ipſorum reprehenſiones patienter & humi- 1178.

1174. humiliter sufferant, iuxta illud *Catonis*. Patientia vince parentes, quod est contra illos, qui parentibus maledicunt,& ex hoc diuinam maledictionem incurrunt. Exod. 2. Qui maledixerit Patri vel matri, morte moriatur. Tertio corpore, vt si debiles sunt corporaliter, quod portentur & eis manualiter seruiatur. Eccl. 3. Fili suscipe senectam patris tui & ne despexeris eum in vita illius. Ad hanc reuerentiam sic exhibendam inducunt nos nedum sacra Scriptura, sed etiam natura & acerba pœna; naturaliter enim secundum *Polycr.* lib. 5. cap. 4. Parentes veneramur. Et hoc tali exemplo deducitur, quod scribit *Phil. de Pergamo* part. 5. præc. 52. "Quidam Paterfamilias de vxore sua adultera tres filios "videbatur habere, quorum solus vnus ei fuit "legitimus; quem dum scire cupiebat ab "vxore, non potuit exquirere. Moriens tamen illum hæredem constituit, qui suus legitimus filius extitit. Cum vero quilibet "diceret se legitimum hæredem, trahuntur "ad iudicium. Iudex autem protulit, vt quilibet eorum in corpus Patris defuncti iace"ret sagittam,& qui melius percuteret, in medio cadaueris hæreditatem perciperet. Cumque eorum duo sagittis valde percussissent, "qui verus erat filius dicit, se nunquam per"cussisse patrem suum, & si quando cæteri "percuterent, non dimitteret nefas,& hæc di"cens flebat. Iudex iudicauit eum esse verum filium & per consequens hæredem, quia "natura ad hoc faciendum compellit eun"dem." Ad reuerentiam etiam parentibus exhibendam debet nos inducere pœna acerba, quam multoties infert Deus parentes maledicentibus. Vnde *August.* de Ciuit. Dei refert, quod quædam nubilis mulier de *Gezariad* habuit tres filias & septem filios. Quæ cum nuper defuncto suo viro tristaretur, & tunc a filiis commolestaretur maledixit, qui in vesaniam ac tremorem membrorum sunt conuersi, & ob suam nobilitatem ciuium aspectum non ferentes per mundum vagabantur: quorum pœna cunctorum videntium terrebat aspectum. Duo autem ex ipsis, *Paulus* & *Paladias*, cum intrauerunt Ecclesiam S. Stephani ob merita ipsius sunt curati. Illi autem, qui parentibus reuerentiam non exhibent, sed eos maledicunt, aut manus violentas iniiciunt, timeant ne executionem DEI grauem incurrant.

CAPVT VIII.

De ordinatione Poloniæ per Cazimirum, ac de ipsius totali gubernationis adoptione.

CVi dum omnes vrbes, Prouinciæ ac municipia sine bello gratulanter patefiunt; Sileuciana visa est rebellare Prouincia. Cuius principatum *Miefzko* Wladislaides, fratre abacto Doce *Boleslao*, rapuerat. Hanc non minimis extortam conatibus *Boleslao Cazimirus* restituit; sed & fratris eius strenuitatem, eiusdem videlicet *Miefzkonis*, quorundam largitione oppidorum obstringit, fratremque ipsorum *Conradum* Glogouiensis Marchiæ principem fecit; *Odonem* vero Posnaniensi principatu insignit. *Lefzkoni* autem prouincias paterno relictas testamento confirmat. Præsidi earundem omnibus prædito virtutibus Principi *Sironi* eius curam committit: Eiusdem *Sironis* nepoti *Samborio* Gdanensi Marchia instituto, quendam quoque cui nomen *Boguslaus* seu *Beodorius* maritimis ducem constituit. Nam Gnesnensem Prouinciam, quæ est omnium apud Lechitas metropolis, cum suffraganeis vndique municipiis proprii principatus corpori connectit. Sed & Russiæ nonnullos, iubet accedere Prouincias, Przemisliensem cum oppidis contingentibus, Wladimiriensem cum Ducatus integritate, Brzesczie cum omnium suorum incolatu, Drohiczin cum suorum vniuersitate. Sic itaque *Cazimirus* fit monarcha Lechiæ, sic quatuor fratrum *Wladislai*, *Boleslai*, *Miefzkonis*, *Henrici* quarti Principatus in solum *Cazimirum* confluxerunt, sicut pater longe prædixerat, de quatuor loquens fluminibus, per quæ quatuor Monarchias figurat, per alueos quatuor Principatus, *Cazimirum* per auream fitulam, virtutes eius per fontem aromatum significans. Igitur seruitutis loramenta dirupit, & exactoria iuga dissipat, dissoluit tributa, vectigalia relaxat, onus non tam alleuiat, quam penitus exonerat, angarias ac perangarias expiare iubet. 1174.

COMMENTARIVS.

In hoc capitulo ostendit: Primo, quomodo Sileuciam rebellantem subegit sibi, & inter fratres scilicet *Boleslaum Longum*, *Miefzkonem Loripedem*, & *Conradum* filios *Wladislai* exulis distribuit.

Secundo. Quomodo Posnaniens. Principatum *Odoni* primogenito *Miefzkonis* fenis assignat & donauit.

Tertio. Quomodo *Lefzkoni* & nepoti suo, filio *Boleslai Crispi* Mazowiam & Kuiawiam testamentaliter sibi per fratrem, & auum assignata donauit, & literis testimonialibus confirmauit; cui propter iuuentutem tutorem quendam nobilem *Sironem* dedit.

Quarto. quomodo *Samborium* eiusdem *Sironis* nepotem, Gdanensi Marchiæ præsidem fecit.

Quinto, quomodo *Boguslaum* Marchiæ inferioris ducem constituit; Gnesnensem vero Prouinciam cum suis suffraganeis ciuitatibus ac Cracouia, Siradia, Lencicia, Sendomitia, Lublin, nec nonnullis Russiæ Prouinciis, scilicet Przemisliensi, Wladimiriensi, Brzestensi, Drohicensi, cum castris, municipiis & oppidis ac earum appendiis suo annectit imperio. Sic itaque *Cazimirus* fuit Monarcha Lechiæ secundum Prophetiam sui patris *Boleslai*,

1178. *lislai*, factam in agone mortis suæ, vt habitum est de hoc, lib. 3. Epistola 27.

Vltimo ostendit, quomodo patriam liberauit & oppressiones, seu quæuis grauamina, à suis regnicolis relaxauit & omnino amouit.

CAPVT IX.

De Regni Poloniæ Constitutionibus ac antiquis consuetudinibus earundemque cassationibus.

FVit autem huic genti ex antiquo persolenne & quasi consuetudinis autoritate approbatum, vt quisqoe potentum, quorsumlibet pompatice vergens, pauperum non tantum paleam, fœnum, stipulam, sed annunam horreis ac tuguriis perfractis prædatiue diriperet, nec tantum depascenda, quantum caballis pes conculcanda profunderet. Erat & aliud non absimili temeritate antiquatum. Quotiens a potente aliquid vel exilis legatiunculæ ad quemlibet esset instanter perferendum, iussi sunt satellites veredis pauperum insilire & vnius horæ momento infinitissima stadiorum millia cursu citatissimo transuolare. Quæ res multis multo fuit periculo, quorundam caballis irremedibiliter eneruatis, quorundam penitus extinctis, nonnullis, cum probati essent, irreuocabiliter abductis: vnde latrociniorum, nonnunquam homicidiorum obrepsit occasio non modica. Fuit præter hæc a principibus pertinaciter vsurpatum, vt bona decedentia Pontificum quasi quodam prædocinio diriperent, aut a principali fisco inferrent: quod quia diuini iuris est, nullius in bonis est. Quod autem nullius in bonis est, occupanti conceditur. Sed Deus non irridetur, nec irrideri debet vllius phantasiæ riticulo. Igitur ne talia de cætero fiant, iubet æquitatis Princeps sub anathematis interminatione inhiberi. Addunt sacris institutis infulati octo sacri Antistites, *Sbislaus Gnesnensis* Archiepiscopus, *Getko* Craconiensis, *Siroslaus* Wratislauiensis, *Cherubin* Posnaniensis, *Lupus* Plocensis, *Onolphus* Kulauiensis, *Conradus* Pomelanienfis, *Gaudentius* Lubucerum. Est autem octenarius primus solidorum numerorum inter pares & numerus beatitudinum, quod signat solidas esse debere constitutiones & beatos fore ipsorum cultores. Omnes itaque vna voce pronunciant:

Qui pauperum Annonam aut vi aut quolibet ingenio acceperit, aut accipi iusserit, anathema sit.

Qui legationis occasione cuiuslibet angariauerit, aut angariari iusserit quadrupedem, anathema sit; excepto vno casu, quando videlicet hostes alicui Prouinciæ imminere nunciantur. Nulla est enim iniuria, si tunc vtcunque saluti Patriæ consulitur.

Rursus, qui demortui bona Præsulis inuaserit, aut inuadi iusserit, siue Princeps ille fuerit, siu qualibet illustris persona, seu quauis officialium sine omni exceptione anathema sit. Sed & quia spoliatum susceperit Pontificium sine sublatorum integra restitutione aut certa restitutionis sponsione, tanquam sacrilegii eiusdem consentaneus, eiusdem innodetur anathematis participio.

Approbant vniuersi & cunctis gratissimas asserunt sacrarum prohibitionum sanctiones, quibus intemerata ex eo accedit perennitas, quod Apostolico *Alexandri* III. priuilegio roboratur: diuino cuius oraculo principatus *Cazimiri* confirmatur, ne paterna illi voluntas vllum pariat præiudicium, qua cautum fuerat, vt penes maiorem natu principandi resideret autoritas, vt in principatu litem successionis ratio primogenituræ dirimeret.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in duas partes principales. In prima consuetudines malæ antiquitus in Regno Poloniæ solitæ ponuntur. In secunda parte ad instantiam *Cazimiri* principis præclarissimi per Archiepiscopum Gnesnensem *Sbislaum* cum suis septem suffraganeis dictæ consuetudines singulatim cassantur, & sub ex communicationis pœna prohibentur, nec non per omnes, tanquam sacræ & omnibus vtiles constitutiones approbantur, & *Alexandri* Papæ tertii priuilegio roborantur. Qui tertius *Alexander Cazimirum* in Principem Poloniæ sic electum confirmat non obstante Patris dispositione, qua cautum fuerat, lib. 3. epist. 26. quod senior semper fratris Principatum & regnum obtinere debeat. Informatus enim fuit per regnicolas Dominus Apostolicus de *Miefzkonis* multiplicibus tyrannidibus, ob quas ipsum a principatu sic abiectum non reuocauit, sed *Cazimirum* electum confirmauit, & gratiose roborauit.

Circa literam est notandum, secundum *Boëtium & Ioannem de Sacro Busto* in tractatu de radicum extractione, triplex est numerus, scilicet linealis, superficialis, & solitus. Linealis est, qui consideratur penes vnicum processum, scilicet non habens respectum adductionum numeri in numerum. Sed superficialis est, qui prouenit ex ductu numeri in numerum semel, etsi eiusdem numerum in semet ipsum, vt bis duo sunt quatuor, fit numerus quadratus; numerus vero solidus est, qui prouenit ex duplici ductu numeri in numerum, & si eiusdem numeri in eundem numerum vel suum quadratum fit numerus cubicus. Et sic corpus solidum dicitur firmum & numerus beatitudinum, de quibus Matth. 5. sic istæ constitutiones ab octo episcopis factæ foerunt firmæ quia a regnicolis acceptæ & priuilegiis *Alexandri* Papæ roboratæ.

CAPVT X.

De Miefzkonis senis supplicatione Cazimiro porrecta, pro sui ad principatum restitutione.

1178. FRater interea fratrem obnixa supplicatione fatigat, non interpellata precum instantia sollicitat. Ponit illi ante oculos tremulæ senectutis defectus, luctuosum nurus eiulatum, funebria neptum lamenta, crebros nepotum singultus, quibus melius esset occisis gladio, quam interiml fame, cuiusdam ergastuli angustiis inclusis. Satiusque agit finitiuo semel intercipi articulo, quam guttatim infortuniis destillare. Meminisse illum rogat, qua teneritudinis dulcedine apud ipsos eius fota sit adolescentia, quo studio, quo amplexu educata iuueotus, quo demum fauore, qua solertia, quibus, nisi dissimulare velit, eorũ beneficiis, non solum patrimonii primitias, sed & principandi fuerit assecutus auspicia, quam filiales quoque, quam deuotæ, quam intimis erga ipsos semper feruentes præcordiis affectiones extiterint. *Vbinam*, inquit, *illa tam gratuita sponsionum vbertas? vbi tam intemerabilis illa fidei perennitas? Si vlla igitur adhuc superest tanta scintilla dulcedinis, si viuit vlla tot gratiarum scintillula, summo nobis erit beneficio patria restitutio. Minus enim miserum est, domestico teri iugo, quam exilii calamitatibus tabescere. Imperandi siquidem onus & Regia celsitudo Maiestatis viris decrepitis, viribus imbecillibus non conuenit. Nam nec lentisci virgultum, nec stipitis annositas carientis molibus congruit fulciendis; imo prouidentius agi cum hac Republica non potuit. Cui non peregrinus, non barbarus, non prædo quispiam insultat, sed princeps imperat legitimus: cuius incunctanter imperium factio proditionalis, naturalium odio Principum hostibus prostituere intendebat, eodem forsitan proditionis ingenio circa te militatura. Tutius ergo est, & magis honestati consentaneum, te tuorum fulcire nepotum obsequiis, quam stipari proditorum insidiis. Alioquin illud verendum est Sapientis:* Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuamen.

COMMENTARIVS.

Mieszko senex cum iam exilii tædio fuisset affectus, humili qua potuit *Cazimiro* prece supplicauit, vt ipsum non principatui, sed tantum paternæ ditioni restituere dignaretur. Cuius preces vt facilius *Cazimirus* dignaretur exaudire, allegat sibi tum propriæ personæ miserabile senium, tum nurus flebilem eiulatum, tum etiam lamenta nepotum ac beneficia in ætate tenera eidem *Cazimiro* per ipsum exhibita, atque erga ipsum Regnicolarum proditionalem industriam, vt sic timens citius ipsum assumat. Denique sapientis dictum adducit Eccl. 4. vt in textu.

CAPVT XI.

In quo Cazimirus petitionem fratris sui examinat, & exanditione dignam iudicat.

AD hæc *Cazimirus*: *Ingratitudo*, inquit, *est accepti dissimulatio beneficii, cuius comites sunt repræmiationes, odium & arrogantia supercilium. Quorum societas aut societatis contagium nunquam nobis in animo fuit; imo fateor, ac semper fateri velim, fratris ac nurus me immortalibus obnoxium beneficiis. Nec iniusta enim est eorum postulatio, quæ non nisi debitam patrimonii restitutionem continet. Nam principatum forsitan repetendi nullum illi ius competit, quia priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate; si tamen pertinaciter abusum fuisse constiterit. Expedit enim Reipub. ne quis re sua male vtatur. Quod autem ab efficacissima hæreditatis portione illum retardare videatur: prorsus non video.* Suboritur exinde murmur & increbescit seditionis tumultus inter Proceres. Aiunt enim: *En! quod verebamur, accidit. Raro coruus coruum exoculat: Raro frater fratrem stirpitus exterminat. Nostrum hic agitur discrimen, nostrum euidentissime periculum. Huius enim restitutio nostrum est exterminium; quia non differet, cum tempus acceperit, atrocissimam iniuriarum vltionem exercere, imo truculentissimam vltionis tyrannidem. Geminus profecto nobis hostis imminet, &* Mieszko *propter suas*, Cazimirus *propter fratris iniurias. Quid ergo? Eodem certe surculo amputari conuenit, eiusdem surculos propaginis. Frustra enim exstirpatur carduum interea fotis manente radice.* Intellecto autem *Cazimirus*, tam discriminosæ seditionis exitum ad se deuolui, asserit, non animo restituendi fratrem hæc a se dicta, sed studio experiendi animos ipsorum, acceptissimamque sibi esse eorum erga se constantiam.

COMMENTARIVS.

Circa literam aduertendum est secundum *Franciscum* lib. I. cap. 91. *Duo sunt beneficentiæ vulnera, Exprobratio largientis & recipientis obliuio, vtraque mater ingratitudinis est beneficii nouerca.* Illa ingratitudinem parit in altero; hæc in se, & hæc quæ parit ingratitudinem in altero, fit quatuor modis. Primo iuxta *Senecam* de benef. *Ingratus est, qui se accepisse negat, quod accepit, ingratus qui dissimulat, ingratus qui non reddidit.* Secundo: quia obliuiosus nunquam videtur esse gratus, quia non permisisset labi beoeficium de memoria. Vnde *Cato*: *Accepti beneficii memor esto.* Tertio: quia obliuio præcludit viam redeundi ad gratitudinis virtutem.

Secundo notandum secundum *Cassiodorum* lib. 9. Var. Epist. 19. *Rerum causæ semper in semine sunt, quia illam læsio remedetur, cuius origo non tollitur.* Et hinc est, quod domini Poloni, cum viderent fauorem *Cazimiri* pro *Mieszkonis* reuocatione, timentes de periculis ex hoc euenturis, cogitabant etiam *Cazimirum* de Regno eiicere, quia sublata Causa aufertur & effectus. Ipse enim dictorum periculorum ipsis imminentium causa fuisset, per

1178.

1178. per hoc, quod *Miefzkonem* ad Regnum Poloniæ admisisset.

CAPUT XII.

De modis per Miefzkonem quæsitis, quibus potuisset Cazimirum à Principatu Poloniæ destituere.

At vero *Miefzko* ad Imperatoria coouertitur suffragia, querulose coram Imperatoris *Friderici* Senatu deplangit, hoc modo: *Nullo actore, nullo iudice, nullu attestationibus, aut instrumentorum adminiculis, non citatum, non conuictum, non confessum, exui primogenitura priuilegio, Principatus destitui prærogatiua, patrimonii denique possessione per vim excuti & arceri. Cui non iuris allegatio, non dicendi acrimonia, non amicorum interuentus, non precum instantia, non sponsionum fides patrocinari potuit.* *Cazimiri* licet absentis virtutibus in contrarium allegantibus. Nam nec Polonis eligendi Principem posse adimi potestatem, quia nihil interest, inutilem habeant, an nullum, neque *Cazimirum* sola virtutum inuidia debere defungi principatu Imperatoriis apex sententiæ. Sic *Miefzko*, vnde sperauerat solatium, retulit infortunium; qui nondum sui penitus oblitus etsi minus honestum, salutare tamen reperit consilium. Cuidam enim suorum quondam quæstori per maritimam vectigalium filiam matrimonio copulat. Cuius ope non obsequelam quidem, sed amicitiam ac fauorem maritimorum assequitur. Horum fiducia cum aliquantulis armatorum nocte subrepit, Metropolin diluculo circumsilit, expugnat, victor ingreditur. Qua perfidiata, omnes patrimoniales; quam breiuiuscule munitiones, eadem pene facilitate, qua perdiderat, recuperat, fratre, vt aiunt, occultiorem illi recuperandi opportunitatem suggerente. Quia vero minorum successu spes maiorum sæpe concipitur, venit illi animus principatum repetendi; diuque inter ipsos nunc verbis, nunc armis altercatur. Sed *Miefzko* longe viribus inferior, plus ingenio, plus arte contenderat; Nam quoties iotentius arma videt imminere; iurat patrimonium sibi sufficere, deierat Principatum. Cum autem arcus belli remittitur, ait: Coacta iuramenta robur non habere. Interdum illa nititur industria, de qua legitur apud *Demosthenem*: Lupi eum pastoribus de inimicitiis iurgantur: Ad quos pastores: *Cur nobis molesti estis?* Dicunt lupi: Quia cum inimicis nostris fœdus pepigistis. Si ergo de pacis perpetuitate nobiscum pacisci vultis; hostes nostros, id est, canes abigite; Similiter eum canibus paciscuntur, vt ab eorum hostibus, scilicet a pastoribus abscedant pacem cum ipsis habituri. Quo facto in strage gregis liberius debacchantur. Ait itaque *Miefzko* ad fratrem: *Nescis Wladislaidem Boleslaum hostem nobis communem? Hic namque nostram Lemmanis venundare gestit libertatem; quatenus aliorum tributis suam aliquantisper apud illos alleuiet seruitutem. Hic semper insidiatur nostro calcaneo; Tum vt paternarum à nobis iniuriarum exigat vltionem, tum vt nobis radicitus euulsis, vacantem, quod absit, solus occupet Principatum. Hunc est, quod cantius inter nos aut seminat discordias, aut seminatorum fouet incentiuum. Hunc igitur si deseris, cedo querelæ ac omni primogenitura iuri omnino renuncio.* Quem dum *Cazimiri* repudiat credulitas, astus *Miefzkonis* mox in amicitiarum sibi iura compaginat. Huius consilio filium gratiæ reformat, Lemmanorum principes ac Procerum præcipuos rursus circumuolat, per quos ab imperatore venia contra *Cazimirum* impetrata, plurimos sibi conciliat & in fratris corrogat excidium. Quorum primi dum in eminentiore cuiusdam aulæ fuggestu de *Cazimiri* exterminio deliberant & coniurant, omnem illis consultandi seu nocendi facultatem repentinus amputat interitus. Aula namque licet roboris perpetui, nulla vi, nulla turbine impacta, sed occulto numinis iudicio repente conuulsa pene omnes obterit, quosdam exanimat. Sic inimicorum eius animositas emarcuit. Nec mirum, cum eius innocentiam eodem fere miraculo Dominus clarescere voluit, quo matris suæ partum dedicauit. Romani siquidem, ad propagandam suæ gloriæ perpetuitatem, quoddam templū in honorem Apollinis extruxerant, non minus admirabile artificio, quam robore. De quo consulentibus oraculum, quamdiu permanere seu stare debeat, respondetur: *donec Virgo par.at.* Qui hoc arbitrantes in perpetuum obtingere non posse, vtpote de natura impossibile, vocarunt illud templum Apollinis æternum. Sed eo momento, quo Beata Virgo peperit; æternitatis illa fabrica vltro collapsa est, & redacta in cinerem. Vides igitur, *Cazimire*, quid Creatori, quid eius matri debeas; qui te, non tam defensare, quam irradiare tanto dignati sunt miraculo.

Vinc. Kadlubkonis Hist. Pol. Lib. IV.

COMMENTARIUS.

Capitulum hoc in tres diuiditur partes secundum tres astus siue modos. Primus modus fundabatur super Imperatoris coërcitione: *Miefzko* enim cernens beneficium restitutionis in fratre *Cazimiro* non esse, ad Imperatorē *Fridericum* primum confugit, sibique suæ destitutionis modum minus iustum reposuit; suffragiaque super sua restitutione postulauit.

Secundus modus fundabatur super amicitium sibi per affinitatem conquisitione. Cum enim *Miefzko* apud Imperatorem suffragia non obtinuit; ad quendam *Boleslaum* olim per maritimam Prouinciam Quæstorem; quem iam *Cazimirus* Iudicem inferiorem Pomeraniæ creauerat, se conuertit. Cui filiam suam matrimonialiter copulat, amicitiam maritimorum exinde non modicam sibi adoptans &c. vt in textu patet.

 Tertius

1178. Tertius modus: *Mieſzkonis* aſtus fuit Poeticus, vbi fingit hominem loqui cum brutis. Hic inquam modus fundatur ſuper amicorum à *Cazimiro* diſtractione, & eorundem in ſui amicitiam confœderatione; per quod *Cazimiri* poteſtas videbatur diminui, & facultas *Mieſzkonis* augeri, vt in textu patet.

Circa literam ſciendum ſecundum *Iacobum* in Zophilogio par. 2. cap. 4. Duplices ſunt fabulæ. Quædam ſunt Æſopicæ, quæ fingunt animalia muta loqui. Aliæ ſunt Lybiſticæ, quæ fingunt homines loqui cum brutis, & de hoc ponitur exemplum in litera.

CAPVT XIII.

De alio dolo aduerſus Cazimirum per Mieſzkonem ſenem facto.

NOn minus tamen Inuicti robur culminis ſubuernare nititur inſidians æmulatio. Eiusdem namque arte ingenii fideliſſimorum illi latera ſubducuntur, qua *Boleslaus* paulo ante deſciuerat. Ex alieno etenim infortunio æmuli eius propriæ fortunæ aucupantur auſpicia. Æger ſiquidem, imo ægrotatiuus erat Mazouiæ Princeps *Leſzko*; ſed probata ſuorum ſtrenuitate robuſtiſſima, quibus vt æſtimaret ſubductis modicillum roboris ſupereſſe *Cazimiro*. Aiunt ergo: inter ipſum & fratrem intemeratiſſimum fœderis pignus reperiſſe vnicum duntaxat; fratri non abnuat campeſtrium Kuiauiam Prouinciolam, quæ *Leſzkone* decedente cognationis ratione illi competeret: *Leſzkonis* enim erat, cuius languorem non principatus deinceps deceat, ſed miſerioris qualecunque vitæ ſolatium. Hoc pacto iniiſſe vniuerſæ controuerſiæ intrant finem. Cæterum *Cazimirus* deliberatoriis reſponſum iudiciis ſuſpendit. Interim illi *Leſzkonis* Procuratorem, ac militiæ Principem, cuius prouidentia totus illius regebatur Principatus, ſecreta collocutione conueniunt, rem quaſi ratam à *Cazimiro* habere detegunt; mentiuntur *Cazimirum* ægrotantis nepotis poſſeſſione fœdera fratris mercari: *Delibera*, inquiunt, *quid eligas? Nam ſi conſentis, quod abſit, conditione pupilli ſeu adulti contra ius deteriore facta, te ipſum ipſo iure a tutela ſeu cura ſubmoues. Si autem renuis, inextricabili hoſtilitatis labyrintho te apud* Cazimirum *inuolues. Nam* Mieſzko *tam iniqua horret taxare commercia eius. Si ſapis, patrocinio tutus eris de vtroque.* Igitur *Leſzko* ſuaſu procuratoris cum vniuerſitate ſui potentatus in patrocinia *Mieſzkonis* transmigrat, & *Mieſzkonidem* permiræ tam induſtriæ, quam elegantiæ iuuenem *Mieſzkonem* ſui ſucceſſorem Principatus teſtamento inſtituit. Sed iuuenis, expectationis victus tædio & ſuimet impatiens principem ſeſe mox gerere cœpit. Quod *Leſzko*, licet æger, ægre ferens ad *Cazimiri* pedes pœnitentia reductus, pronus aduoluitur: *Peccaui*, inquiens, *Pater in cœlum & coram te, nec ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum ex mercenariis tuis.* Quem princeps humaniſſimus cum lacrymis exoſculans, exceſſum A defectionis ignoſcit. Nam & mulier, vt ait lex, breui reuerſa, nec creditur diuertiſſe. Tum *Leſzko* paterni religionem teſtamenti pia veneratione confirmans propriæ quoque teſtationis robur adiicit, quo *Cazimirum* ex integro ſibi ſucceſſorem pronunciat, quod ſupremæ voluntatis arbitrium die ſupremo concludit. Vnde nimirum priore teſtamento, ſeu codicillo, nihil egiſſe viſus eſt, quia prius legatum virtute poſterioris expirat. Nec enim creditur conſenſus, niſi duret conſenſus. 1178.

COMMENTARIVS.

Mieſzko ſenex inimicos *Cazimiri* ſubordinauit, qui ſe ſeruituti fideliſſimæ *Cazimiri* præſtiterunt. Quam fidelitatem aſtruentes *Cazimiro* B conſuluerunt, vt Kuiauiam *Leſzkonis* Ducis Mazouiæ ſui nepotis, tunc ægrotantis fratri ſuo *Mieſzkoni* ſeni iam Ducatum Gneſnenſ. occupanti litem redimendo traderet: Qua donatione facta amplius inter eos quæuis controuerſia & pax ſempiterna perduraret. Super qua dum *Cazimirus* deliberat, illi mentientes *Sironi Leſzkonis* tutori, hæc quaſi rata referunt, eidemque *Sironi* conſulunt, vt ſi vellet & *Leſzkonis* obtinere tutoriam & *Cazimiri* non timere inimicitiam ad *Mieſzkonis* ſe deberet conuertere tutelam. Cui, dum ipſorum conſilium *Leſzkoni* conſulit, vt ad *Mieſzkonis* tutelam committat, Kuiauiam à ſe abſtrahere per *Cazimirum* non permittit. *Leſzko* igitur cum conſilio *Sironis* ſui tutoris ſequitur inten- C tionem *Mieſzkonis*, *Mieſzkoni* ſe committit, & filio *Mieſzkonis* iuueni, *Mieſzkoni*, Mazouiam & Kuiauiam poſt ſui deceſſum teſtamentaliter tradit. Qui *Mieſzko* ductus ambitione victusque expectationis diutinatione adhuc *Leſzkone* viuente cœpit ſe principem gerere. De quo *Leſzko* dolens, dolum inter ſe & *Cazimirum* ſeminatum reperit. Pœnitentia igitur ductus ad *Cazimirum* recurrit, & gloria ipſius obtenta *Mieſzkonem* eiicit, *Cazimirumque* ſuum patruum ſucceſſorem legitimum Ducatus Mazouiæ & Kuiauiæ facit. Et hoc vltimo die vitæ ſuæ in morte concluſit, iuxta teſtamentum per Patrem ſuum *Boleslaum* conditum, vt habetur ſupra lib. 3. epiſt. D 31. Et ſic per teſtamentum poſterius priori derogauit: meliorisq; roboris prius teſtamentum effecit. Conſtitutio enim poſterior derogat priori, & teſtamentum quod fit in morte, efficaciſſimum eſt, & omnibus derogat.

CAPVT XIV.

De Cazimiri miranda ac ſtupenda victoria per bellum admiratione dignum obtenta.

SIc fratrum non ſopita ſed aliquantiſper interpellata diſcordia, hoſtem natura aſſerens otii torporem, ad exteriora ſeſe applicat virtus *Cazimiri* patriæ dedignata limitari ergaſtulo. A. C. 1182. Qui Ruſſiam ingreſſus primam Breſtenſiam vrbem aggreditur, tam viris,

quam

1182. quam arte ac loci ſitu munitiſſimam obſidionum vndique arctat anguſtiis; quam ſororis ſuæ primogenito à fratribus per errorem eiecto reſtituere inſtituit, matre ob clandeſtinas odii cauſas filium non eſſe mentiente, ſed prolis deſperatione ſuppoſitum. Quæ res etſi veritati præiudicium non pariat, apud plurimos tamen eius opinionem grauare viſa eſt; vnde ciues, indignum aſſerentes quendam ſpurium Principibus debere principari, acerrime rebellant: ſed & exercituum duces plurimum in illo ſcandalizantur. Cuius occaſione ſeditionis fremitus cunſtrepit & in ſacri Palatii Principem, ſummæ virtutis virum, *Nicolaum* attollitur. Indignatur enim eius veſania non conſilio, tanti maieſtatem Principis in id inſipientiæ deſipuiſſe, vt manſeri cuiusdam contra filius cauſam, non nepotes, elegerit aſſumere, vt vilis lucelli gratia Lechitarum gloriam tantam diſcriminoſis tam ſordidis proſtituerit commerciis. Nec deſunt, qui pertinaciſſime aſtruant illum cum hoſtibus de prodendo exercitu pepigiſſe. At vero vir fortis ac induſtrius quædam illorum prudenter dicta exterminat, quædam æquanimus tolerat, nonnulla diſſimulat, ne ſeditionarius magis videatur communis coadiutor propoſiti. Aduolat interea quidam velitum, qui non pauca hoſtium agmina, non pronunciat quidem, ſed cominus imminere indicat & deiurat. Adeſt namque Dux Belziæ *Vſeuoldus*, cum principibus Laodomirienſium, cum Halicienſium præcipuis, cum electis Tibianorum turmis, cum Parthorum millibus vrbis ſubſidio. Videre videor prominentium nemus lancearum, illa Barbarica Beltarum inſignia, illam armorum rutilantiam, ordinatiſſimas agminum acies, adeoque modeſtos, adeoque tranquillos, acierum proceſſus, vt immobiliter moueri videantur, quatenus caſtris obſidentium ſenſim irrumpant, aut inſtructione prælii diſciplina gloriam victoriæ nanciſcantur. Quorum occurſui mox belli claſſicum inſonare iubet *Cazimirus* arma capeſſit, Bucephalo impiger inſilit, in hoſtem non ſuffucatum intrepidus ac impauidus progreditur ſuorum quibusdam obſidionis ſtudio intentis, nonnullis in vrbis exploratione occupatis & aliis cauſis paſſim vndique diſparſis. Stupenda prorſus audacia, ne dixerim temeritate, in manu tam perpaucula, ſuis pene omnibus ignaris, cum tot hoſtium millibus pene ſolus congredi non formidat, cum partitarum nimbi ſagittarum grandine denſius, horrentibus vndique ſtridonibus, occurrant. *Non difficulter*, inquit, *ſocii veſparum examina diſſipat Veſparius; imo ſolus Griſalionis aſpectus imbecilles miſeriunculorum turmas diuentilat.* Findentis igitur inſtar fulminis, primæ partis aduerſæ acie fuſa, muros armorum ferreos cuſpide tranſcerebrat, ense diſſecat, hoſtes quaſi agni fœnum humi proſternit. O rem non minus fidei quam ſtuporis plenam! Non illum tantus robuſtorum impetus obruit, non tanta incurrentium moles obterit, non A tanta mucronum acies tranſuerberat, non tam denſa telorum ſpicula confringunt, non torquentium preſſura torcularium exanimat, ſed frendenti nefrendo perſimillimus, quos canum aſſequitur, quosque propria rabies impellit, dente tranſuolat fulmineo. Qui non victus nec vincendo fatigatus, frementes in ſe fluctus hos excipit, illos modo ſcopuli retundit & obterit, cuius alliſione omnis procellarum rugitus, omne pyraticum robur colliqueſcit. Quippe vincit conflictu lapis ollam, quo icta, 1182.

Quæ cum rupe gerit prælia teſta perit.

Tum demum longius perſtrepente belli diſcrimine ſucceſſim accelerant *Cazimiridæ*, propriæ ſidus gloriæ quaſi iam extinctum lu- B gent. Qui victricis viſo aquilæ ſigno, per medios cadauerum ſtrages gratulabundi penetrant, tantoque victorioſius inſtant, quanto hoſtis ſuo cadit ictu. Petra ſtat inuicta, feriens feritur olla; quod glorioſius conſpicantur Principem triumphaſſe; adeo vt de tot millibus hoſtium, vix Pegaſi agilitate ſolus illorum Princeps euaſerit. Omnes autem ſatur cruoris gladius abſorbuit, aut inundatior fugientes vndarum torrens inuoluit, aut victor ſupplicantes vinculis mancipat iuxta prognoſticon auguris ipſorum. Qui pridie, quando bellum eſſent ingreſſuri, ſuper belli exitu ab eis conſultus, lugubre tore portendi exitium, in extis C phiſiculantibus fuerat auguratus. Quod illi hoſtibus portendi non ſibi arbitrantes in id diſcriminis prolabuntur, eodem nimirum auolandi ſcelere, quo Saul Samuelem à Pythoniſſa reſuſcitatum conſuluerat, Iſrael inclyti & arma bellica in montibus Gelboe ceciderunt. Sic tam vrbe potitus, quam victoria, quem propoſuerat Principem inſtituit. Sed modico tempuſculi interiectu, Princeps inſtitutus veneno a ſuis propinato extinguitur. Extincti Prouincia fratri eius Duci Laodomiriæ *Romano*, ratione obſequelæ indulgetur a *Cazimiro*.

COMMENTARIVS.

Bellum hoc *Cazimiri* ſic accidit. *Boleslaus Krzywouſty* duas vxores legitur babuiſſe. Pri- D mam filiam cuiusdam Principis *Vonſcii*, inter Nobiles Ruthenorum, de qua *Wladislaum* exulem, & vnicam filiam generauit. Poſt cuius deceſſum *Henrici* quarti Imperatoris Romanorum ſororem ſibi in vxorem ſociauit; de qua quatuor filios, ſcilicet *Boleslaum Criſpum*, *Mieſzkonem* ſenem, *Henricum* primum & *Cazimirum* ſuſcepit. Illam filiam de Ruthena genitam *Boleslaus Colomanno* Regis Hungarorum filio matrimonialiter copulat: cui nomine dotis Caſtellaniam Geluſenſem aſſignat: & Rex Vngariæ ratione donationis nuptiarum vxori filii ſui terram Przemislienſ. donat. Et nihilominus eundem *Colomannum* Rex *Boleslaus*, vna cum Rege Vngarorum, Halicienſibus in Regem præfecerunt. Quæ filia *Boleslai*

Vinc. Kadlubkonis Hiſt. Pol. Lib. IV.

1182. cum eodem *Colomano* Rege Halicienſium vnum filium habuit. Defuncto autem dicto, *Boleslaus Criſpus* frater Reginæ Halicienſis A prædictæ, ipſam cuidam Principi Ruſſiæ tradiderat in vxorem, de qua plures filios procreauit in Halicienſi regno exiſtens. Et dum ille primogenitus nepos Regis Pannoniorum Regnum Halicienſe a fratribus ſuis & a vitrico poſtulauit ſibi reſtitui, ad ipſum pertinens ratione primogenituræ &ex paterna ſucceſſione, mater eius ad iuſſum viri, vt creditur, negabat ipſum filium eſſe ſuum, aſſerens ſuppoſitum gratia complacendi viro ſuo primo: & ob hoc ſucceſſio ſibi in Regno Halicienſi negabatur. Qui primogenitus ad auunculum ſuum *Cazimirum* recurrit, & ſuas ſibi inimicitias & confuſiones expoſuit. *Cazimirus* igitur auunculus B eius dictis ſororis incredulus nepotem ſuum regno reſtitui curauit, propter hoc bellum, de quo agitur, mouit: etiam vt omni naturæ contrarium & deſtructiuum enitaſſet & DominiumRegni Poloniæ dilataſſet. Ad quod quidē bellum, Anno Domini 1182. proficiſcens, primo Brzeſtenſem Ciuitatem eſt aggreſſus, circa quam quoſdam obſides, quoſdam vero exploratores relinquens, alios autem hinc inde prout expedire videbatur dirigens, ſolus cum perpaucis Haliciam procedere voluit. Cui *Vſenoldus* Dux Belziæ cum PrincipibusLaodomirenſibus, & Primatibus Halicienſibus electorumque Tibianeorum & Parthorum in mirabilibus turmis occurrit, bellumque campeſtre, de ſua multitudine confidens, cum *Cazimiro* C geſſit. Quorum primas acies *Cazimirus* impetuoſe ad inſtar fulminis transuerberauit, vt litera deducit, & tandem de omnibus feliciter triumphat. Quod inquam bellum Cazimiricum prædictisPrincipibus ſe perſimile habuit, ſicut bellum ollæ cum lapide. Quanquam enim lapis ſit paruulus, tamen magnam ollam concutit, & ſolus manet illæſus. Sic *Cazimirus* locum& morem lapidis gerens Ruthenos locum & morem ollæ gerentes occidit & penitus ſuperauit, & in nihilum redegit, vt clare litera deducit. Poſt quorum victoriam Vrbi Przemislienſi ac Regno Halicienſi primogenitum ſororis ſuæ eiectum eiſdem præfecit, & Dominum ipſorum inſtituit. Qui poſt *Cazimiri* receſſum auunculi ſui veneno, a ſuis ſibi propi- D nato eſt extinctus. Poſt cuius mortem *Cazimirus Andrea* dicto Romano, Principi Laodomiriæ fratri eiuſdem primogeniti, ſuo ſimiliter nepoti, Regnum Haliciæ ratione obſequelæ contulit, & donauit.

Circa literam aduertendum. Duplex cauſa in principio tangitur literæ, quare *Cazimirus* contra Ruthenos bellum mouerat, & ad ipſos ſic expugnandos conſurrexerat. Prima, propter torporem ocii deuitandum. Vnde *Polycr.* lib. I. cap. 8. *Exercitatio ſiquidem parit & alit, præſtabitque quietis gratiam, quæ otii continuatione, & quodam inertiæ ſuæ marcore perimitur. Vtrumq; in deſideriis eſt omnibus ocioſis, cum & omnis ocioſitas inimica ſit animæ, & de domicilio omnia ſtudia virtutis dimittat.* Secunda cauſa, propter virtutem exercendam; *Virtus enim*, ſecundum *Guidonium*, *terminis non clauditur, quæ ſi terminis non clauderetur, iam virtus cenſeri non meretur.* Virtus ergo *Cazimiri* patriæ limitibus dedignata limitari ad exteriora ſeſe explicat, vt litera docet. 1182.

Secundo notandum, Deut. 18. Si ſurrexerit in medio Propheta, aut qui dicit ſe ſomnium vidiſſe, & prædixerit ſignum atque portentum, & veniret quod locutus eſt; Non audias Prophetam aut ſomniatorem. Ex qua lege diuina plane habetur, quod illa, quæ ab auguribus ſeu diuinatoribus dicuntur, non ſic accipienda ſunt, vt fiant, quæ præcipiuntur ab eis, aut quæ coluntur ab eis, quia non ſecundum Deum talia dicunt, vt fiant, ſed magis ſecundum Diabolum mendacem & deceptorem. Vnde ibidem inquit Dominus: Ariolos & Magos ne patiaris viuere.

CAPVT XV.

In quo Cazimirus Laodomiro fugato, Romanum Principem Regem Halicienſem inſtituit.

Quem ob meritorum inſignia, Regno quoque Halicienſium *Cazimiri* liberalitas inſignit, Rege ipſorum *Laodomiro* in exilio profligato, qui a *Bela* Pannoniorum Rege teſtitutionis implorat ſubſidium. Illico Rex non tam exulantis commiſeratione, quam Regni ambitu Regem ſubſtitutum propulſat, Regnum occupat, filium inſtituit exulem, ne ſit impedimento vinctum ergaſtulo in Vngaria includit. Qui cuſtodia muneribus illecta clanculum tandem elabitur, & vix demum per plurima iactatus laborum diſpendia in ipſo confragoſioris vitæ periculo, vt Syrtis vertebatur, portum ſalutis reperit. Vnde conceptus eſt languor, inde natum eſt languoris remedium. Hic ſiquidem quodam temeritatis impetu limites *Cazimiri* cum latrunculis quondam irrepſerat, & raptas illuſtrium fœminas trans vltima Barbarorum exterminia iure prædocinii diſtraxerat: defloratos taceo virginum floſculos, quoſdam etiam immaturos, proſtratam fileo matronarum pudicitiam, ſanctuarium profanatum, ſacrificii miniſtros inter ſacra in ſacris inſulis à cornu altaris pertractos, ſæuiſſimi fœdatam religionem temporis, imo Reginæ cœlorum ignominiam. Sacro Aſſumtionis die tam execrabile flagitium ſacrilega non horruit; irreuerendiſſime calcare reuerentiam eius tanta impietas; quam ob cauſam idem ſceleris auctor in exilium eſt à *Cazimiro* actus. Non iniuria igitur ſeueriorem eius indignationem trepidare debuit, in cuius maieſtatem curſu tam temerario impegit: quia tamen ad piiſſimum *Cazimiri* numen ſupplex confugit, deſperatæ licet veniæ, ſucceſſus illi non defuit. Non ſolum enim temeritatis indultioni, ſed & conſolatricis beneficium gratiæ, apud ſacrum Principis oraculum aſſequitur. A principali namque ſerenitate miſſus

1182. missus est Palatii Princeps *Nicolaus* ille famosissimus, & filium Regis quod cunctis videbatur orientalibus impossibile, cum omnibus Pannoniorum pompis, ac potestatibus potenter eradicat & exulem Regno restituit. Sic manus eadem huic vulnus opemque tulit. Vnde cuncta orientalium regna tantus horror concussit, vt omnes ad *Cazimiri* nutum plus quam tremulum folium contremiscerent.

COMMENTARIVS.

Cum post mortem primogeniti sororis *Cazimiri*, *Cazimirus Romanum* Principem Laodomiriens. fratrem eius, nepotem suum, Regem Haliciensem instituit, *Laodomirus Romanum* de eodem Regno expulit. Quo audito *Cazimirus* potenter Russiam ingrediens, *Laodomirum* de Regno Haliciens. fugam inire coëgit. Quo fugato *Romanum* viceuersa sororis suæ filium de secundo viro genitum Haliciorum Regem instituit, & subacta Russia ad propria feliciter remeauit. *Laodomirus* vero a Rege Pannoniorum restitutionis implorat auxilium. Rex vero Pannoniorum *Bela Laodomiro* minime compatiens, sed potius Regnum Haliciens. ambiens *Romanum* eiecit, Regnum vero Haliciens. occupauit & filium suum regem in Regno eodem constituit: *Laodomirum* vero exulem, ne filio suo noceret, victum ergastulo includit. Qui carceris squaloribus nimium angustiatus, custodibus munera promittens captiuitatem euadit, & ad partes Russiæ furtim rediens, bonis tantum patrimonialibus contentus fuit. Quadam tamen temeritatis audacia assumta limites Regni Poloniæ cum quibusdam latrunculis inuadens raptas illustrium fœminas & vasa sacrilega intra barbarorum regiones vltimas transtulit, vt latius in litera patet.

CAPVT XVI.

In quo, quomodo Craconitæ derelicto Cazimiro Miefzkonem senem in Principem susceperunt, & quomodo idem Cazimirus Principatum Craconiensem & totius Pol. Regni recuperauit, ostendit.

A. C. 1191. POrro tam superexcellentis gloria tituli, quantum ille gratiæ concepit, tantum peperit inuidiæ. Quidam enim, quod in se virtutis assequi nequeunt, in aliis insectantur. Adeoque infremuit olim conceptæ seditionis virus, vt septuaginta satrapæ in huius columnæ coniurauerint excidium. Cuius quasi cuiusdam Solis occasu, suas æstimant vmbras posse clarescere. In quem ne gratis, ne sine causa factionari videantur, cum nec veras, nec verisimiles habeant rationes, quasdam nugaces, secundum non causam vt causam, congerũt. Ineptias allegant; per ipsum omne huius Regni decus pessundatum, omne decoris firmamentum eneruatum asserunt, Regis Pannoniorum fœdere soluto, prorsus huius Regni securitatem expirasse aiunt; Galliciensis hostis restitutione omnem Lechitarum gloriam declinasse, quem potius deceret patibulo suffigi, quam Regno sublimari. Addunt, illius fastum arrogantiæ a nemine ferri debere, qui Senatus non inspecta 1191. A reuerentia, qui celsiorum non tam superata, quam suppressa celsitudine ac deiecta suam cœlotenus efferre contumaciam minime erubescat. Cæterum spectata illius erga Rempub. diligentia, experta fidei constantia, probatissima strenuitas & omnibus non incognitæ innocentiæ virtus omnia illorum figmenta in auras exsufflant, solo vtpote inuidiæ fremitu conflata, nec aliquo probabilitatis pondere subnixa. Nihilominus tamen, quod vi nequeunt, dolo peragere insistunt. Nouerant enim stante *Cazimiro* illum cadere non posse. Vnde subtilius aggressi propositum, clam in *Cazimirum* proditione conspirata ipsum conspirationis caput Cracouiensium præsidem sub quadam defectionis occasione ad *Miefzkonem* transmigrare B iubent, aptum proditionis tempus cautius aucupantis. Itaq; remotioribus Principe occupationibus intento, nece interemtum fingunt, varias necis causas simulant, cum *Miefzkone* præsidem aduolare suggerunt, vrbem amicis exhaustam *Cazimiri* occupare intendunt. Cui præsidium Venerabilis Cracouiens. Antistes *Fulco* cum paucis amicissimorũ anticipat, quo constantissime proditoribus rebellante, proditorium tandem flagitium perpetratur. Traditur ciuitas, produntur municipia; fasces, præfecturas, tribunatus, consulare decus ac Senatorias Dignitates, omnesq; magistratuum potestates, proditionalia monstra vsurpant. At vero sidus, occidisse quod mentiti sunt, ea tem- C pestatis caligine rutilantius emicuit. Nam etsi vir fortis quandoque langueat viribus, nunquam tabescit virtute; duabus etenim ab oriente accitis aquilis, edaces arcet vultures *Cazimirus*, & coruos abigit perfidiæ.

Audito siquidem *Cazimirum* reuixisse, imo cum Duce Laodomiriæ *Romano* & Principe Belziæ *Vsewoldo* cominus imminente, nectis compendio fugam ineunt Miefzkonidæ: quibus inuicti Bohemorum Ducis *Conradi* copias occurrere fame crebro intentans nonnihil formidinis incusserat. Hic enim tantus ac tantæ Virtutis princeps fuit, vt eius nutu Romani cardo verteretur Imperii, vtpote quem vi- D ctoriosus Romanorum Imperator *Fridericus* in atrocissimum Dominici sepulcri hostem Zoldanũ proficiscens, Imperialis coadiutorem celsitudinis filio suo Regi *Henrico* præ cæteris Principibus deputauerit. Qui cum esset frater iugalis *Cazimiri*, nullo pacto amicissimorum intimi aut negligere debuit, aut dissimulare potuit iniurias. Quo tantum pro necessitatis Imperii detentionibus perplexo, nec fictas nectente moras, *Cazimirus* Cracouiam intrepidus adit, quam eo, quo obsidionibus cingit, momento recuperat. Non vides clementissimam, *Cazimire*, Numinis præsentiam? En vrbem tot electorum tuentur præsidia, omnibus adminiculorum studiis instructissimam, omnium copiarum inundatione

1191. vberrimam, omnes roboris exercitatisſimi, omnes coniurati, omnes animoſitate frendentes, omnes vnanimiter in necem proni, omnes vna in *Cazimiri* perniciem armati. Auget illis robur hinc Mieſzkonides præſidiorum Princeps, inde conſiliorum ille artifex vrbis præfectus; ſtimulat illum regni ambitus, armat iſtos pugio malitiæ, omnibus rebellandi ſuggerit animum penes *Cazimirum* veniæ deſperatio. Tum vero lixarum quidam quaſi quodam leuitatis exercitio è caſtris obſidionum euolans vallum tranſilit, aggerem ſuperat, muroque annixus exerit tuniculam, Vrbis imitatur incendium: ſubito ingens ab excubiis clamor attollitur vociferantibus vndique vrbem flagrare incendio. Vbi nunc illa, ô viri, ſtrenuitas? Vbi tàm nuper feruens animoſitas? Vbi plus quam leonum frendens illa atrocitas? Omnes repente attoniti, omnes tanquam fulminis ictu percuſſi, tanquam flammarum denſiſſima inuoluti caligine, cum nihil omnino agatur periculi, vltro in manus hoſtium e muris præcipites iactantur, nonnulli valuis patulis paſſim in vincula proſiliunt. Ingenioſus ille artis magiſter e Baſilica, in quam ſe tremebundus contecerat, ſemiuiuus protrahitur, aquilarum auiditati exponitur, quarum vnguibus in Ruſſiam, inde in Pannoniam per miſeras exilii vices deſertur; quod ſanctiſſimus olim *Getko* ſpiritu prædixerat Prophetico. *Alioquin abſorptabere*, inquit, *ſicut gallus gallinaceus, qui modo matrem arcet, a nido pullos fouens alienos.*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in quatuor partes principales. In prima oſtendit, quomodo Cracouitæ ducti inuidia, comitem *Nicolaum* virtutibus relucentem conabantur de Regno fallaciter eiicere. In ſecunda parte oſtendit, quomodo nedum *Nicolaum*, ſed etiam & *Cazimirum* nitebantur a Regno alienare. In tertia parte oſtendit, quomodo *Cazimirus* Principatum & Regnum nutu Dominico acquiſiuit, & in principem traditionis Prophetia adimpleta fuit. De quo ſatis euidenter in textu.

Circa literam notandum: Quanquam ſecundum Philoſophum 2. Ethic. & *Tullium* in Rhetor. Virtus ſit habitus, quo quis bonus exiſtit & opus ſuum bonum reddit; imo ſecundum *Polycr.* lib. 3. c. 9. *Virtus eſt quaſi quidam radius ſolaris, in vſum omnibus datus, qui omnia, quo attingit, claritate ſua facit eximia.* Nihilominus tamen ſecundum *Iacobum* in Zophilagio parte III. c. 1. *Ipſius virtutis comes eſt inuidia.* Africano ſiquidem induſtria dedit virtutem, virtus gloriam, & gloria æmulos comparauit. Vnde dicit textus: *Quidam* vtpote inuidi, *hoc quod in ſe aſſequi virtutis nequeunt, in aliis inſectantur.* Quapropter ſi inuidi haberent oculos & aures, in omnibus ciuitatibus, de omnibus felicitatibus, torquerentur. Quot enim ſunt felicium gaudia, tot inuidorum gemitus & lamenta. Narrat *Valer. Max.* lib. 7. Quod cum *Fabius* Regem *Antiochum* claſſibus priuaret. Sed per hoc quid ſibi profuit? Nunquam melius fuiſſet, ex quo Victor erat, ſi pactum proſpere tenuiſſet. Hoc tamen inuidia fieri non permiſit, quæ nullum bonum permittere poteſt; ſicut nec Dominos Cracov. permiſit virtutibus *Nicolai* Comitis fauere, ſed eos inflammat virtutes eius odio habere. Qua quidem inuidia ſtimulati, nedum dictum *Nicolaum* perſequi & de regno eiicere ſunt conati, ſed & principem ipſorum Sereniſſimum *Cazimirum* alienare, & *Mieſzkonem* tyrannum aſſumere ſunt impulſi. 1191.

CAPVT XVII.

In quo oſtendit, quid Cazimirus fecerat cum his, quos vrbe acquiſita cum toto Regno in captiuitatem acceperat.

NAm Nepotem cum omni ſuorum Vniuerſitate captiuitate emancipat, commeatibus inſtruit, fratri quaſi peculiare munus remittit, vrbe ac municipiis, quæ frater occupauerat, receptis. Plurimum vero liberandis profuit viri clariſſimi oratio præinſignis *Petri* Archiantiſtitis. Cum enim omnibus pene fixa ſtaret ſententia, vel exiliis diſtrahi, vel ergaſtulis captiuos debere includi, aut exquiſitis exponi expluuiis, aut certe tolli ſeditionum ſeminaria. *Non ſic*, inquit Petrus, *filioli, non ſic. Iniquum eſt, vt iura Pietatis impia vendicet ſeueritas; præſertim cum ſit honeſtior beneficii exhibitio, quam vltionis occaſio. Audire quaſo libeat præclara huiusce honeſtatis inſignia. Victorioſus Rex Epirotarum* Pyrrhus *victis Romanis ducentos captiuos milites gratis Romam remiſit, vt cognita viri virtute liberalitatem eius agnoſcerent. Magnus* Alexander *cum rege* Poro *congreditur, vincit,* Porus *capitur, qui victum ſe adeo doluit, vt cum veniam ab hoſte accepiſſet, nec cibum ſumere voluit, nec vulnera curari paſſus eſt. Quem* Alexander *ob virtutis honorem in regnum incolumem remiſit. Decet enim, vt vir fortis & animoſitate vigeat & pietate non langueat. Heracleenſium quoque non minus pietas fuit, quorum agros dum aduecti Athenienſes populantur, omnes naues repentino tempeſtatis turbine diſpereunt. Itaq; cum nec à mari nec a terra cum tam pauca manu reuerti poſſent, Heraclienſes eos cum vincere aut omnino extinguere potuiſſent, communitos beneficiis adminiculorum remittunt; vt quos habuerant hoſtes, redderent amicos. Si non ſapit forſitan veſtro palato ſylueſtris labruſca, & gentilitatis acerbitas, inſipidum tamen eſſe nequit ſancti exemplum* Helizei. *Rex namq; Syriæ ſæpe in conclaui ſecreto diſponebatur contra Regem Iſraël. Quod* Helizeus *per Spiritum Domini videns reuelabat Regi Iſraël. Sic eo docente capti ſunt multi exploratores. Quo Rex Syria agnito iratus miſit exercitum ad obſidendam*

1191. *dam Dotagim ciuitatem, in qua habitabat* Elizeus, *ot captus adduceretur. Mane autem facto puer* Helizei, *filius, vt quibusdam placet, Sunamitis, quem suscitauerat, videns milites circa ciuitatem, stupidus venit ad* Helizeum, *dicens:* Pater, obsessa est ciuitas a Syris. Cui Helizeus: Noli timere, quia plures nobiscum sunt. *Et puer:* Nequaquam Domine. *Tunc orauit* Helizeus *ad Dominum, vt aperiret oculos pueri; quo orante, vidit puer currus ignitos, & milites in montibus multo plures quam essent Syri, & ait:* Vera sunt Domine, quæ dicis. *Iterum orauit* Helizeus, *ot hostes cæcitate Dominus percuteret, non ot viderent, sed quadam insensibilitatis specie, qua dicitur accisia siue adocchia, qua percussi sunt Sodomita, Angelis hospitantibus apud* Loth. *Ad quos egressus* Helizeus *dixit:* Quem quæritis? *Et illi non cognoscentes eum, dixerunt:* Nihil aliud nisi Helizeum. *Et ille:* Sequimini me, & inuenietis eum. *Illi autem sequentes venerunt ad Samariam. Qui cum essent in medio Ciuitatis, nec cognoscerent, vbi essent, orabat rursum* Helizeus, *vt aperirentur oculi eorum; & videntes se in medio Ciuitatis inter hostes, timuerunt valde. Dixit igitur* Ioram *Rex Israël ad Prophetam:* Interficiemus eos? *Qui ait:* Nequaquam. Nec enim tu adduxisti eos in arcu & gladio, sed Dominus in potentia sua. Imo detur eis ad comedendum & remittantur, quod & factum est eis. *Viros quoque captiuos non absimili cæcitatis caligine Dominus inuoluit, illacrymante plusquam Propheta, cum omnium Ecclesiæ suæ de institutione, sacro Cracouiensium Antistite. Quis enim non cæcus euidenter istorum cæcitatem non videat? quibus illic flagrare visa sunt incendia, vbi nulla prorsus erant incendiorum vestigia. Eorum ergo captiuitas diuini muneris est, non vestræ humanæ virtutis. Ideoque pium diuinitatis munus, pietate repræmiari conuenit, non cruenta impietatis vltione.* Omnes itaque cum omnium suorum incolumitate pius *Cazimirus* remittit. Quæ res *Mieszkonis* animum tanto deinceps erga fratrem amore deuinxit, vt omnium omnino iniuriarum oblitus, fraternis gratularetur confoueri amplexibus. Vidit enim *Vincentius*, qui scripsit hæc, & scimus, quia verum est testimonium eius, non credula solum & fidissima inter illos colloquia inuicem, sed iucunda & præcordialissimæ plena dilectionis conuiuiorum solennia. Fuit autem huius Autor concordiæ ac funiculus, imo aurea catena, vir omnium virtutum, omni scientiæ, omni sapientiæ quadratus industria, omnium morum venustate conspicuus, non minus prosapiæ, quam animi generositate præinsignis idem *Petrus* Archipontifex. Cuius, etsi me rupero, merita dictis non assequar.

Quippe aplanon axe tero scribens Cato par-
uus Homero.
Est Petra namque Petri celsior arce metri. 1191
Psallant centrimetro, tot vatum secula Petro,
Claudicat omne metrum, non capit omne Petrum.
Vis bene nosse virum cœli circumspice gyrum
Dispice quosque solo, solus his absque dolo.
Nectare fons plenus, sol sidere blandus amœnus
Sidere nectareus, nectare sidereus.
Non bene te noscis, bona siqua forinseca poscis,
Omnibus omnifluo diues in orbe tuo.
Te genus extollit, beat ordo, potentia dicat,
Nobilius oritus te tua nobilitat.

COMMENTARIVS.

In hoc Capitulo *Cazimiri* clementia erga captiuos describitur. Cuius quidem tantæ clementiæ autor fuit venerabilis, omni industria, virtutum, sapientiæ & scientiæ imbutus & suffultus, omni venustate prosapiæ & generositatis præclarus *Petrus* Archiepiscopus, Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ, qui studiosissime suppliciter Regem exorauit, quatenus in eisdem captiuis non vltionem faceret, sed pietatem ostenderet. Vt autem præfatus vir prædictam petitionem suam posset effectuare, animumque illustrissimi *Cazimiri* ad eandem petitionem exaudiendam flectere & ad clementiam declinare, adducit sibi similia gesta & exempla, tum per scripturam Poeticam, tum etiam per scripturam sacram exhibita. Primum exemplum de clementia Regis erga *Porum* ostensa. Secundum de clementia erga Romanos exhibita. Tertium de Heracliensium pietate & clementia. Quartum de pietate *Ioram* Regis Israël, 4. Reg. 6. vt patet in textu. Vnde in oratione ista ponit tres conclusiones. Prima est ista: *Melior est pietas quam seueritas.* Circa quam notandum secundum *Valensem: Siue enim seueritas pro vitio truculentia sumatur, est vitium clementiæ oppositum: siue seueritas capiatur pro virtute, vtique pietas potior est quam seueritas.*

Secunda Conclusio est ista: *Melius est inimico bene facere, quam in ipso vindicare.* Circa quod sic patet. Cautius enim homo facit parcendo, quam iniuriam debito supplicio coërcendo. *In constituendis enim pœnis* secundum *Senecam* lib. 2. de clementia, *tutius est plura proponere, ne vna finitio rem comprehendat, & vt ita dicam formula excidat. Hinc est quod sapiens parcit, consulit & corripit & recte facit. Aliquem verbis tantum admonebit, pœna non afficiet, ætatem eius emendabilem intuens.*

Tertia conclusio: *Vir fortis non solum debet animositate vigere, sed etiam pietate pollere.* Circa quod aduertendum: Si enim in eo est animositas absque pietate, non animosus,

1191. imosus, sed crudelis censetur. Sicut enim iniustitia sine misericordia crudelitas,& misericordia sine iustitia fatuitas; sic animositas sine pietate crudelitas,& pietas sine animositate mollities est.

CAPVT XVIII.

De Concordia Polonorum & Vngarorum.

REgis quoque Pannoniorum fœdera idem, qui eadem dissoluisse arguebatur, Palatii Princeps *Nicolaus* cum semper memorato Cracnuiensium Præsule *Fulcone* ad perfectum redintegrant, iuxta Sanctorum instituta, Regis videlicet beati *Stephani* & Sanctissimi Polonorum Patroni *Adalberti*, communiter debere coli vtriusque regni amicitias, communiter alterius hostilitates insectari, communes fore prosperitatum successus, ad indirimentes necessitatum succursus.

COMMENTARIVS.

Nicolaus Princeps militiæ illustrissimi *Cazimiri* & Venerabilis *Fulco* Episcopus Cracouiensis, viri excellentes, profunditate suffulti consilii, Reges videlicet Vngariæ & Poloniæ ad certum locum comportare studuerunt. Et ipsis sic conductis pacem inter ipsos firmauerunt perpetuam, ipsamque ex assensu vtriusque partis, munimentis sub pœna anathematis roborauerunt. Quam etsi quæ pars infringere præsumsret, Omnipotentis Dei & Sanctorum *Adalberti* & *Stephani* Patronorum indignationem incurreret. Caueant ergo Domini Vngari & similiter Domini Poloni dictam pacem iuxta instituta Sanctorum Patronorum vtriusque Regni factam & per multa tempora obseruatam infringere aut quouis modo violare, ne indignationem Dei aut Sanctorum dictorum Patronorum incurrant, desolationemque suorum faciant; quoniam vicinos contra vicinos pugnare malum est: sed potius vna pars alteram fauoribus atque auxiliis, fideque integra prosequatur, & ab æmulis sinceriter tueatur.

CAPVT XIX.

De eo, quomodo Cazimirus Pollexianos ditioni suæ subegit & vitæ suæ terminum clausit.

COmpos itaque Regni *Cazimirus*, certus amicorum, sed incertus amicitiarum, Gethicos magnanimiter sudores aggreditur. Quorum contiguis pernimium afflictis & per creberrima vix adactis prælis, in Pollexianorum ceruicosam feritatem animosus accingitur, nullius hactenus bello vel virtute attentatam. Glorioso enim *Cazimiro* visum est inglorium, paterna videri gloria contentum. Sunt autem Pollexiani Getharum seu Prussorum genus, gens atrocissima, omnium ferarum immanitate truculentior, propter vastissimas intercapedines, propter concretissimas nemorum densitates, propter bituminata inaccessibilia palustria. Horumque latrunculos quidem Ruthenorum Drohicinensis Princeps fouors clanculo consueuerat,qui primos indignationis excipit aculeos. Vrbs siquidem, 1191.
quæ sui caput est principatus, quam *Drohy-*
A *czyn* vocant, inclusis obsidionum perurgetur angustiis, non tam deditionis legibus accedere, quam perpetuæ seruitutis conditioni subesse. Illa subinde incommeabili eremi vastitate trium naturalium dierum cursu citatissimo vix emensa, iubet quarto antelucano Catholicus Princeps omnem exercitum salutaris hostiæ ante omnia sacramento confoueri, sacri ministro sacrificii viro Reuerendo Plocensium Antistite. Dicebat enim contra Soladimistas, contra sacræ professionis hostes, contra spurcissimos idololatras pugnaturos, plus in armis fidei confidere, quam in materialis armaturæ fiducia. Itaque intrepidi bellum quærunt; diu quæsitum nusquam reperiunt,cunctis hostium in delubris ac speluncis delite-
B scentibus, non tam timoris pusillanimitate, quam cautelæ industria. Sicut enim in arte exercitatissimi, sed in plano nulli, plus arte quam viribus, plus audaces temeritate, quam animi virtute. Quibus non repertis, ne nihil agere viderentur, operosiorem populationem dant operam Lechitæ, fana, burgos, pagos, cellas ædium fabricas, cum spicariis horrea flammis inuoluunt, quia municipiorum nullus apud illos vsus: eosdem enim vrbium habent muros, quos & feræ. Horum princeps *Pollexius* dolo ad *Cazimirum* accedit, victum se fatetur, misereri suorum postulat, famulitio suscipi obsecrat, tributaria sese obsequela ob-
C stringit. In fidei pignus vades aliquot seu obsides exhibet, plures exhibiturum pollicetur. Exercitus obsidum securitate soluuntur, Pollexiani prostrati interim nemore omnem remeatum præcludunt, pactioni renunciant. Aiunt obsidum salutem non debere ferre libertatis impedimentũ, satiusque esse filiorum vita defungi,quam patrum libertate destitui,quos profecto mors honestior honestioribus est intuectura natalibus.Est enim omnium Getharum communis dementia exutas corpore animas nascituris denuo infundi corporibus; quosdam etiam brutorum assumtione corporum brutescere, quos instantis quoque facti subtilitas à brutorum ruditate non se-
D cernit. Nam quis vnquam grex hædorum secum lupos caulis incluserit? Quæ talpa tam cæcutiens proprio murilegum cauo inserere studuit? Quæ vnquam noctua loramentorum fuit sollicita? Quibus implumes pullorum suorum nidos aquilæ commodarent? O perbruta simplicitas; quæ mansuetam natura leonum generositatem quadam sæuiendi necessitate astringis. Eadem namque arte capitonem Regem suum proditori propter ingluuiem gobiunculi dispereunt. Etenim capitonis deleti pæne voracitate, ipsum delere intendunt; a Siluris & auxilium & consilium implorant. Responderunt Siluri: simili sese proprii tyranni peste labora-
re;

1191. re; lupum enim in regem creauerant; procrastinari tamen, sed celari placet deliberationis inducias. Cætus interim prædæ auiditatem secutus, proprio sese impetu in arentia sabula propellit, repenteque resilientibus vndis vires in arido explicare tanta bellua non poterat, ab exiguis reptilibus & appetitur & extinguitur. Quæ res & viam & audaciam videtur suggessisse consilii. Quendam enim sinum nullius omnino profunditatis, latitudinis aliquantæ, sed in maris contiguitate angustissimum explorant & eligunt: aiunt aptissimum esse perdendorum Regum suorum proposito, vtpote qui innumeras rostrorum capiat legiones & regibus omnium virium amputet fiduciam. Neque gobiones aut siluros minimis esse minores reptilibus; neque lupum siue capitonem cæto grandiores. Illic vniuersorum congesta infirmitate, vtrumque Regum concilio corrogant, quos aliquantisper quasi renitentes crebris incursibus sollicitant. Proinde lupus vipore proteruior intro irrumpit, capitoni remeatum obstruit. Sic imbellis illa pisciculorum plebicula aut lupi dente discerpitur, aut capitonis faucibus absorbetur. Non minus ergo fatua Pollexianorum fuit prudentia, quam gobionum simplicitas. In arcto enim constituti Cazimiridæ grassantius in hostes deseuiunt, animosius gobiunculos dentibus cuspidum præscindunt, aut ensium ac flammarum faucibus absorbent, donec omnium pene conflagrata prouincia, tam Princeps illorum, quam Magistratuum potestates ad *Cazimiri* scabellum pronis ceruicibus prosternuntur, tam suam quam reliquorum salutem deprecantes. Ad quorum calamitates Serenissimi Principis pietas mox animi compassionem inclinat, donisque nomine obsequelæ ac tributorum cautione suscepta, cum triumpho ad propria reuertitur; vbi non sui victus torpore, sed suorum persuasus lassitudine aliquantisper otio indulget. Fuit autem semper illi solenne, sanctorum venerari solennia: vnde cum beati *Floriani* diem, nunc in diuinis officiis, nunc in orationibus, nunc in gratiarum actionibus totum Domino impendisset, solennes in crastinum Principibus ac satrapis & primis Regni epulas instituit. Suggerunt illis multa super epulas lætitiam. Primo de hostibus vndique triumphus, secundo post tanta bellorum discrimina Principis incolumitas, tertio tam propria quam amicorum securior tranquillitas. quarto & rerum & temporum festiuior amœnitas. Nec deerat omnibus deliciis suauior Serenissima Principis alacritas, omnibus exultandi animos exultantius infundens. Cumque omnimode vox exultationis inter omnes cœlotenus attollitur, tantæ gloriæ serenitas repentina subito tempestate obruitur. Nam tanti extrema gaudii proh dolor! imo & media luctus occupat, & mœror iucunditatem capit & opprimit, in sinum concatenat ancillarum. Omnibus enim vndique versum exultantibus illud vnicum & singulare sidus Patriæ, cum quasdam de salute A. C. 1194.
animarum quæstiones Pontificibus proponeret, permodico haustò poculo humi prolabitur & expirat. Morbo, incertum est, extinctus, an veneno.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in duas diuiditur partes. In prima parte triumphus *Cazimiri* aduersus Pollexianos obtentus describitur. In secunda parte terminus vitæ *Cazimiri* lamentabiliter ponitur.

Circa primam partem duo sunt. Primo, quomodo *Cazimirus* Gethas vicinos Poloniæ superauit, quibus superatis contra Pollexianos processit. In quo processu quendam Principem Drohicinensem, eorundem Pollexianorum conseruatorem, ditioni suæ subegit, & perpetuæ seruituti subiugauit. Secundo, quomodo eosdem Pollexianos, aduersus quos principaliter processit, suæ ditioni subdidit.

Circa literam est aduertendum, secundum *Polycrat.* lib. 2. c. 26 *Quod nulli Ducum nisi de manu Domini exercituum contingit victoria. Non enim in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est, quoniam facile est concludi multos in manus paucorum.* Ideo Princeps bellaturus debet se Deo committere, & illum orare, vt dignetur sibi cœlitus victoriam tribuere. Sic enim Theodosium in historia Romanorum legimus fecisse; qui cum se vidisset a suis hostibus circumseptum orationibus vacare cœpit, & signo Crucis ante posito victor fuerat. Sic & noster *Cazimirus* Princeps Christianissimus aduersus Pollexianos pro fidei Catholicæ maiori dilatatione bellaturus, fidens plus in virtute Dei, quam in potentia sui brachii se ac omnes suos committens Deo, eius corpus sanctissimum suscepit ac venerandæ suæ passionis memoriam faciens, aduersus eosdem paganos prælia mouit.

Secundo notandum: Quanquam variæ sunt opiniones de anima, ad præsens tamen refertur opinio triplex, quæ etiam tempore prædicationis Christi viguit inter Iudæos. Prima fuit Saducæorum, qui negabant resurrectionem, putantes animas simul cum corporibus interire. Secunda fuit Essæorum, qui dicebant omnes animas ab initio creatas & corporibus pro temporibus infundendas. Tertia fuit Pharisæorum qui dicebant defunctorum animas in alia corpora vsque ad resurrectionem transire. Pollexiani ergo in parte sectabantur opinionem Pharisæorum, qui dicebant aliquas animas denuo infundi corporibus hominum, & alias corporibus brutorum animalium.

Tertio notandum secundum *Ægidium* lib. de Regimine Princ. 3. part. 3. cap. 12. *Acies constructa in forma rotunda vtilis est ad sustinendum: in forma vero forficulari vtilis est ad circumdandum & concludendum,*

cum

1194. *Arguitur de crimine,*
Inscribitur ex nomine,
Adiicitur innoxia.

Inuoluitur caligine
Sine viri examine,
Punitet tot supplicia.

MOEROR AD IVCVNDITATEM.

Nos veteris lege viri
Sui luxu Cazimiri
Tentat ac lasciuia.

Sed nec vires demoliri
Neque viros emoliri
Fas est petulantia.

Crudam gesto cicatricem
Si mutui reddo vicem:
Quænam est iniuria?

Verba verbis cur intricem
Par est nosse contemtricem
Contemtricis præmia.

Rogis rogo cetus ille,
Cibus esto nec fauilla
Vlla fuit vestigia.

Paranymphis licet mille
Sint Charybdes, sint & Scylla,
Promta promptuaria.

PRVDENTIA.

Furor furum cur hoc suades?
Mero cur sic mœror mades?
Cesset truculentia.

Cedant lites, cedant clades,
Det amoris amor vades,
Præside prudentia.

Anceps omnis est hinc inde,
Fortitudo sed exinde
Fortibus dat fortia.

Pacta fidemve rescinde,
Odit nouum ius proinde
Veterum repudia.

Sic venenum, fel, cicuta,
Ars veneno texit scuta
Contra venefícia.

Sic salute res exuta
Ad salutem reddit tuta
Duce temperantia.

Ad nos ergo vos redire
Lites, probra consopire,
Imperat iustitia.

Is qui nolit obgrunnire
Iubet strictum compedire
Pectorali fascia.

Probris nunquam desipies
Si te probus eripies
Miti patientia.

* *Vinc. Kadłubkonis Hist. Pol. Lib. IV.*

Quadam dulcis temperies
Innascitur si socies
A *Contrariis contraria.*

IVSTITIA.

Dulce canit hæc fistula,
Hic subtilis auicula
Te sibilat ad retia.

O quam dulce Syrenula
Necis vocat ad pocula
Mens abhorres sobria.

Vita mors est contraria
Morte vitam inebria
Mœsta matrimonia.

Dic obsecro prudentia,
Prudens cum socordia
Suntne contubernia?

B *Quod si quando vult ratio*
Vt consona sit vnio
Inter dissonantia.

Est magistra proportio
Vt muneris ministratio
Disparia sint paria.

Proportio quod consulis
Vincis nodos in scopulis,
Referas scrutinia.

Virus inest his poculis,
Mors in olla, his osculis
Sunt exitus exitia.

Quam sis prudens met declarat
C *Quam prudenter littus arat,*
Lauans lateritia.

Sceno gemmas da præclaras,
Sacras iunge porcis aras,
Proterit Sanctuaria.

O laborem sic impensum,
O delira mentis sensum
Manceps delirantia.

Versa colum, versa pensum,
Vbi nullum scis consensum,
Nulla scis commercia.

COMMENTARIVS.

Vincentius describens hanc iucunditatis
D querimoniam contra mœrorem factam vtitur vno modo prolongandi materiam, qui secundum *Gausfredum* in Poetica vocatur Prosopopœia, & est modus loquendi attributus impotenti loqui ad passionem, vel ad iocum prouocans Auditorem. Committitur enim, quando orator causa prolongationis materiæ introducit res tanquam loquentes, quæ ex materia loqui non possunt, & tunc potest prouocare ad iocum vel ad compatiendum.

1194. CAPVT XXI. 1194.

De Leszkonis Albi in Principem Craconien- A *sem ac totius Poloniæ electione.*

Sidere igitur *Cazimiri* occidente ortum est quasi quoddam chaos, & quædam rerum ac personarum confusio, quibusdam de tam inopinato euentu super se stupentibus, aliis quasi extra se raptis, multis velut quodam fulminis ictu ad terram doloris prostratis. Videres plurimos imaginum instar prorsus exanimes, nonnullos vberibus lacrymarum imbribus inundantes: videres de vultu matronarum, virginum quibusdam sulcis vnguium crebra cruoris proscindi flumina, B allisos quosdam ad statuas propriis pene ictibus excerebratos; alios ferro præ mœroris angustia sese oppetentes. Omnibus illo moriente vna & eadem commoriendi voluntas. Non desunt tamen eodem horæ puncto quidam tacita ducentes suspiria, qualiter principes vel satrapas ad sua vota inclinent, vel vacantem occupent principatum; sed in suis cogitationibus euanescunt. Nouit enim Dominus cogitationes hominum quoniam vanæ sunt; cui nec pupilli cura vnquam defuit, neque viduæ. Igitur exequialibus rite peractis, venerabilis ille Cracouiensis Antistes *Fulco*, primo cum Primatibus de Regni successione tractatu habito in C concionem omnes vocat, & vix tandem strepitu semisopito, ait pius: *O Proceres, dolor est, sed impia doloris atrocitas. Pie quidem doletur, sed impie sic dolore desipitur. Nec enim est desipientior vsquam desipiendi modus, quam crudo vulneri minime consulere, quam de profundo naufragii nolle cum possis emergere. Ob quam quæso causam examen sæpe apum defluit; ac prorsus deperit, nisi quod in locum demortui Regis alium subsistere vel ignorat, vel negligit? Vnde quædam reptilia, quæ stellionem habent Regem, eo vix defuncto alium mox in eius locum creant, qui primus pro Regis nece lacrymis immaduit. Multis* D *etiam est hodie persolenne, prius alium eligere, quam defunctus Rex funeretur, vt successor sui decessoris funus quodam humanitatis honore solennius prosequatur. Quamuis enim in se* Cazimirus *mortuus videatur, in suis tamen facile mori non potuit, in quibus immortalibus vixit & perpetuis est victurus beneficiis: nec vitis creditur subcisa imo propagata, quam vini ac vinidi palmites viuere protestantur. Duæ namque oliuæ duo semper sunt luminaria, duo filii* Cazimiri Leszko *&* Conradus, *licet ambo paruuli, ambo inter pupillares constituti annos. Dignum ergo est maiorem natu paterna dignitate insigniri.* Tum vero quidam vir insignis: *Sane*, inquit, A *pater venerande, omnibus est amplectenda sani salubritas consilii; maxime in his, quæ dilationem non capiunt. Periculosa est mora & in se trahit periculum. Ideoque in subeligendo principe nulla sit cunctatio; sed de persona Principis omnium obsecro expergiscatur vigilantia. Non enim cano vertici mentum conuenit impuberis, imo puerile est, vt prudentibus puerilis præsit imprudentia. Cum verbum sit sapientis:* Væ terræ, cuius Rex puer est, *præsertim, cum principem discretum, serenum, cautum & industrium esse in omnibus & ad omnia conue-* B *niat. Nam si in minimis, puta in familia, domus, nauis, in vnius vel agricolæ vel nautæ regimine periculose negligantur, quanto periculosius in Repub. regenda, clausis, vel dixerim cæcis, oculis hæc seponuntur.* Hæc autem adstruebat, vt *Mieszko* senex, vel nepos eius *Mieszko* iuuenis princeps substitueretur. Ad hæc vir zelo Dei plenus Antistes idem respondit: *Hæc à te, vtpote viro prudente, non ineleganter sunt allegata. Sed in præsenti articulo prorsus locum non habent, vt quæ tum demum vera sunt, cum de eligendo agitur, non de iure successionis disceptatur. Prorsus enim aliud ha-* C *bet iuris electio, aliud ius successorum. In illa enim est liberrima deliberationis libertas, ac in ista vrgentissima iuris necessitas: ab illa omnes citra legitimam ætatem relegantur, ab ista vero nec infantuli nec posthumi excluduntur, qui etiam omni solenni solennitate velatum reprimit testamentum. Sed & id quidem, quod de regimine ac periculo Respub. tetigisti, paruulis istis non officit. Nam si Respub. iuris testimonia instar habet pupilli, constat idem esse iuris in vtroque, quia vbi eadem est ratio, eadem est iuris censura. Aut ergo pupillis omnem omnino tutelam auferas, aut etiam Reipublicæ tutores non* D *negabis. Nec enim per se principes Rempub. administrant, sed per administratorias potestates. Ideoque perimpium, periniquum est dissimulare, nedum impedire, quod ratio dictat, quod poscit vtilitas, quod iubet honestas, quod suadet pietas, quod iuris denique imperat necessitas: Nec impedit auita institutio, qua cautum erat, vt penes maiorem natu semper sit principandi auctoritas, quod per Papam* Alexandrum *&* Fridericum *Imperatorem, quamvis ius non habent apud nos condendi leges, est consultum, quando vtroque superstite seniore scilicet* Mieszkone *in eodem est principatu* Cazimirus *& constitu-*

1194. *ſtitutus & confirmatus. Non eſt igitur, quod principum conſenſum, quod fauorem Procerum, quod vota auium vel populi hac in parte poſſit remorari.* Proinde vnanimis omnium cœlotenus alacritas attollitur: *Viuat, viuat Princeps* Leſzko *in æternum:* omneſque tanta ſerenitas lætitiæ quadam feſtiuitate perfudit quaſi præteriti nullam doloris pertulerint anguſtiam. Tanta illius dulcedo, tantus amor, tanta omnibus affectio amoris erga pupillos, vt non furor, non odium, non tribulatio, non gladius, non quæſtus, nec vllius occaſionis penitus neceſſitas ipſos ab ipſorum latere ac obſequio diſtringit. Propter quod Eubogionum primus ille comes *Nicolaus* ſumme omnibus regratians, omnes de conſtantia, de forma fidelitatis admonet & inſtruit, omneſque, ne cui ſuam in contrarium liceat mutare voluntatem, iuriſiurandi religione conſtringit. Nouerat enim vir prudens, volatile ſemper eſſe mentis vehiculum, petulantes eſſe, ac in lubrico glaciati animi affectus.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in ſex partes. In prima parte ponuntur diuerſa ſupplicia, quæ homines *Cazimirum* dolentes fatigabant. In ſecunda, quomodo nonnulli vacantem Principatum occupare ſatagebant, ſed DEO diſponente minime proficiebant. In tertia parte, quomodo exequiis *Cazimiri* peractis, venerabilis Pater *Fulco* Epiſcopus Cracouienſis omnes Regnicolas in concionem vocauit, & cum ipſis de ſucceſſu Ducatus & Dominii tractauit, inducens illos exemplis naturalibus. In quarta cuiuſdam inſignis viri ponitur contraria perſuaſio, non de more ſeu dilatione, quia nulla fuit periculoſa, ſed de Perſonæ electione, qui intendebat, vt non *Leſzko* ſed *Mieſzko* ſenex, tunc occupator Ducatus Gneſnenſis, vel nepos eius Dux Opolienſis in Principem Cracouienſ. & Dominum totius Poloniæ reciperetur. In quinta parte vice verſa, Dominus *Fulco* prædicto viro inſigni replicando rationem aſſignat, cur *Leſzko* in Principem eligi debeat, vt eius argumentum contra electionis argumentum factum ſoluit & caſſat, imo modum regendi regnum per tutores dat. In ſexta parte omnium regnicolarum conſenſus & adhæſio in Principem *Leſzkonem* ponitur.

Circa literam aduertendum. Pro iſtius literæ declaratione tres ponuntur concluſiones. 1194. Prima eſt iſta: *Expedit in-* A *colis Monarchiæ, habere ſemper Principem Monarchiæ directorem*, quæ concluſio eſt Venerabilis *Ægid.* lib. de regimine Principum, c. 2. Part. 24. & probatur ratione multiplici. 1. Quia ſic incola Monarchiæ principem habet, ſeruituſque ab eiſdem incolis tollitur, & libertas creſcit & multiplicatur. *Viuere enim ſine freno & fine*, ſecundum dictum *Homeri eſt eſſe magis beſtiam quam hominem.* Secunda ratio; Quia ſic pax & tranquillitas regno & incolis procuratur, & abundantia exteriorum bonorum multiplicatur.

B Secunda Concluſio: *Incolæ Monarchiæ, filio Principis non exiſtente, debent ſibi per electionem Principem forenſem aſſumere, beneficentia, potentia, ac virtute relucentem.* Et iſta Concluſio eſt de intentione *Ægidii* lib. 3. part. 2. c. 5. Probatur quoque ratione multiplici. Prima ex parte Principis populum regentis. Si enim Princeps videat, ſe debere principari non ſolum ad vitam, ſed etiam per hæreditatem in propriis filiis, magis reputabit bonum Regni eſſe bonum ſuum & ardentius ſollicitabitur circa tale bonum; imo quia tota ſpes Patris requieſcit in filiis, & patres nimio ardore mouentur erga filiorum di- C lectionem. Secunda ex parte ſuccedentis, ad quem pertinet ſuſcipere curam Principatus & Dominii. Tertia, ex parte populi, qui debet per tale regimen gubernari. Conſuetudo enim eſt quaſi altera natura, propter quod regimina ex conſuetudine quaſi naturalia efficiuntur.

Tertia concluſio: Incolæ Regni Monarchiæ filio Principis exiſtente, debent ipſum in Principem ſibi potius, quam forenſem quempiam, cæteris paribus adoptare.

Secundo notandum: Differentia eſt in- D ter Regnum & Ducatum, quia Regnum libere ſibi eligere debet Regem & Dominum prudentia & virtutibus redimitum; & filii Regis nequicquam habent ſucceſſorii iuris. Ducatus vero tenetur filios ſui Principis in Principes & Dominos ſuſcipere: habent enim filii Ducum in Dominiis ſuorum Parentum ius ſucceſſionum: nec geniti ſolum, ſed etiam pupilli & poſthumi, qui naſcuntur poſt humationem vel obitum Patris.

CAPVT XXII.

Qualiter Mieſzko ſenex Leſzkonis ſui nepotis ſubli-

fublimationem deplangit, & fe in Principem Cracouienf. & totius Poloniæ eligere præcepit.

A.C.1195. COnfternatur ille fenex *Miefzko* his auditis & indignationis dolore humi profternitur, air, non fuum apud illos dolere contemtum, non tam viam primogenituræ confufam, quam fuperexcellentem tantæ digniratis mentem fcurtili ludibrio proftratam. Audire piget rem prorfus inauditam, rem non minus lugubrem quam ridiculam. Non enim fine ludibrio diffimulari poteft tam defipiens tam fapientum virorum infantia. Infantum enim eft cum infantibus

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Doloris quoque non difpar eft ratio: *Quis enim fratre meo* Gazimiro *huius regni Coro-* B *na ceciderit, eam non vtcunque fubleuare, fed in cœno & in cuiusdam lacu miferia Remp. hoftibus exponere ftatuerunt. Nam quis luporum gregi fine paftore pepercerit? Secundo, quis non gemat, quis non doleat, adeo toxicata in fe fpicula torqueri? quis demum æquanimiter foluat non incalida calidiffimorum ingenia. Infantem Principem creant, vt eo prætextu ipfis ipfi Principibus principentur, vt Regia ftirpitus eradicata ftirpe libero tandem potiantur imperio, vt pro vno capite tot vt ex ipfis fuccrefcant Reges, quot capita; veftri nempe, non mei me miferet, o mea pignora! Veftra me, o Proceres! non* C *mea monet calamitas, commune omnium hic agitur difcrimen. Eis vos obfecundare oportet, quos vobis præeffe decuerat.* Eisdem verbis, eadem verborum acrimonia ducem *Boleslaum* & fratrem eius *Miefzkonem* crebro follicitat, & ad fuum votum inclinat, aliorumque tam huius Regni, quam exterorum vndique venatur fubfidia; prætérea precibus precio tenetur & ambit. Scit bene murilegus, cuius genu lambit. Gracouienfis deinde magnatibus Prouinciæ mandat, vt refipifcant, ne arundineo innitantur baculo, vt *Lefzkonem* Principatu excedere iubeant, vt fefe Principem recognofcant, & caput fuo non congruere vniuerfo: Eligere igitur ipfos D iubet, aut pacis gratuito mereri obfequio, aut gladii furorem prælii experiri periculo.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte oftendit, quomodo feuex *Miefzko Lefzkonis* fui nepotis fublimarionem deplangit, & caufam principalem fui planctus & doloris ponit, fcilicet ridiculofam, imo periculofam ac fatuam Regni conditionem per huiusmodi *Lefzkonis* iuuenis in Principem electionem. In fecunda parte Proceres Regni ad fuos nepotes, videlicet *Boleslaum* Principem Wratislauienfem & *Miefzkonem Loripedem* Opolienfem, ac alios intraneos & extraneos Princi- 1195. A pes, & alios nobiles ad fe allicir, & fubfidia contra Cracou. ab eis petit. Quos quidem & fignanter Regnicolas, vt celerius alliciat, incommoda ipfis imminentia prænarrat; & præcipue feruitutem & illibertatem, quam quilibet naturaliter faftidit, qui libertatem naturaliter diligit. In tertia parte Oprimatibus Cracouienf. Prouinciæ mandauit, vt *Lefzkonem* à principatu deftituant, & femet *Miefzkonem* in Principem accipiant, eiusque gratiam fic obtineant. Secus enim fi fecerint, prælium contra fe mouendum fciant, per quod pericula magna timeant, ne incurrant.

CAPVT XXIII.

De prælio inter Miefzkonem fenem & Cazimiridem, circa Andrzeiow in Mosgawa commiffo, Anno Domini 1195.

AD hæc illi: *Pauidas mina damulas exanimat, meticulofos etiam rubi lepufculos terror exagitat; at leoni plus animofitatis indignatio fuggerit, plus tygridem fragor ad vires exafperat. Acutius enim ferrum exacuit cotis afperitas, nec dici poffes gratuitum, quod minaci ftrepitu extorquetur. Promtus ergo efto: promtos ad refiftendum inuenies.* Pondus ineft verbis, & vocem facta fequuntur. Proinde augent illius partes Wladislaitæ, non tam eius amore, quam Regni ambitu & odio pupillorum. Adeft parvulorum fubfidio Ducis de *Wladimir Romani* pia miferatio, non cum parua Ruthenorum numerofitate. Meminit namque idem *Romanus*, quanta erga fe *Cazimiri* fuerint beneficia, apud quem pene a cunabulis educatus, eodemque quo fungitur ab eo principatu eft inftitutus. Sciebant enim illis excifis fuæ radici fecurim imminere: Hinc a *Miefzkone* fi vicerit, illinc a Principe de *Kyow*, cuius filiam repudiauerat. Eft autem in Cracouienfi prouincia locus nomine *Mozgawa* dictus, Andrzelouienfi cœnobio non longe diftans. In eo loco pineti fiue rubeti cuiusdam interiectu

Confundunt acies, ftant hinc, ftant inde Phalanges,
Stant vt nemora, ftant pila minantia pilis.
Quorfum quæfo viri, quorfum miferanda iuuentus?
Non furor eft iungi, vel amore fuo
Inter arma ruis, in te tua tela refoluis,
In te luxuriat feditiofa fitis.

O facrilegia, o prophanata, o luctuofa congreffus eiusdem fpectacula! Non hic filiatio paternitati reuerentiam exhibet, non filiationi paternitas ignofcit, non fraternitatem, fraternitas, non fanguinitas confanguinitatem, non affinitatem affinitas, non neceffitudinem neceffitudo, nec illa fancta fpiritualis cognatio femet-

1195. ſemetipſam agnoſcit. Omnes inuicem ſine omni delectu promiſcua ſeſe cæde interimunt. Hinc Mieſzkonides *Boleslaus* cuſpide transfixus expirat: hic inclytorum gloria proſternitur, hic *Mieſzkonem* quidam gregarius miles vulnerat, quem cum occidere vellet, ille detecta caſſide ſe eſſe Principem declarat; quo ille cognito, veniam imprudentiæ petit, eumque ab aliorum impetu conſeruans, prælio declinare facit. Sed & Dux *Romanus* non ſine magna ſuorum cæde, plurium deſtitutus auxiliis, non paucis nec leuibus ſauciatus vulneribus, tum anguſtia vulnerum, tum deſperatione victoriæ cogitur diuertere. Nam in principio congreſſus ſuorum pars maxima Ruthenorum terga fugæ dederant, quod partæ victoriæ ademit triumphum, quorum plurimi non prælio intendunt, ſed Ruthenos inſectantur fugientes: Quidam auiditate prædæ, quidam indignationis animoſitate. Adeſt iterum ſuis ſubſidio Wladislaides *Mieſzko* cum nepote filio *Boleslai Iaroslao*, qui nemine pene in loco pugnæ reperto, quia iam ambæ partes diuerterant, quaſi victorioſe campum obtinuiſſent certaminis, gratulantur & ſigna victoriæ illinc extollunt. Cum quibus licet in manu pauca Comes *Gonoricius* congreditur, confligit, & frendentis inſtar fulminis impetum vna cum viribus nequicquam effundit. Diſpari namq; hoſtium numeroſitate tandem fatigatus non ſine gloria quadam ſuccumbit, capitur, captus abducitur, & captiui nomine diu tentus, vix demum a captiuitate amicorum interiectu abſoluitur. Porro iam ſæpe dictus Præſul *Fulco* inter ſpem & timorem anxius pendet, orationi propenſius intentus belli exitum in loco ſemoto præſtolatur. Qui cum quendam reuertentem vidiſſet, ait: *Bonum nuncium, bonum, proſpere nobiſcum agitur, quod eſt verbum quod factum eſt?* qui reſpondit: *Noſtros nunquam deſerat hoſtes hodierna noſtra proſperitas. Cecidit* Romanus, *primorum primi proſtrati, quidam capti, nonnulli diffugio dilapſi, totus populus noſtri exercitus mox in auras euanuit.* Cui Præſul: *Vnde ſeis* Romanum *cecidiſſe?* At ille, *Papæ!* inquit, *ego funus commilitonis patris mei non nouerim? Illud certo certius accipe, Senem* Mieſzkonem *cum triumpho, ſpoliis occiſorum onuſtū Cracouiam proficiſci.* Vix hic finierat, & ecce alius, itemque alius proferens mendacii aliud commentum. Vnde præſul tam ſe, quam ſuos aliquantulum conſolatur, dicens: *Non eſt ratio cur huic, quam ſecundo vel tertio magis credendum eſſet: aut ergo cuilibet horum creditur, aut nulli. Sed quomodo tam dicta diſſone conueniunt? Supereſt igitur, vt alicuius noſtrorum ſagacitate rem diligentius perſcrutemur.* Dicit quidam: *Præſto ego ſum, Domine, mitte me.* At ille: *Tria verba tene: impiger, diligens, cautus eſto: Angelus Domini tecum.* Ille igitur habitu clericali ſepoſito, (clericus enim erat) ſeſe ſcurram & curſorem ſimulans pedeſtri curſu ad prælii locum transuolat, rem diligenter explorat, nunc ab eis, quos adhuc ſemiuoces reperit, nunc ab iis qui prædiemiis erant occupati. Qui cum omnia exploratiſſime didiciſſet, quanto citius reuertitur, cuncta ordine Pontifici pandit, ac digerit: *Senem* Mieſzkonem *ſub duplici onere prædæ gementem ad patria remeare, ſub onere videlicet mœroris pro morte filii, ſub onere doloris pro vulneribus in ſe ſuſceptis.* Romanum *vulneratum, non tamen lethaliter.* Quem Pontifex noctis per opaca impigre aſſequitur, aſſecutum reuocare ſtudet: ne forte ſenex *Mieſzko* ad maiorem iniuriam in iram magis incandeſcat, & viribus inſtauratis, vel per ſe vel per *Wladislaum* Regni caput occupet. Cui *Romanus: Sane Pater chariſſime: Sed gemina me vt vides impedit debilitas, vna in me ipſo corporis ob vulnera, altera in meis ob militia carentiam, quæ partim prælio corruit, partim fuga diſparuit.* Tum præſul: *Quid ergo conſulis?* Cui ille: *Tuam non latet prudentiam, prudentia ſerpentis, quæ maxima eſt in capitis cuſtodia. Caput ergo & cuſtodiri, & defendi conuenit, donec noſtrorum liuor vulnerum detumeſcat. Piſcis enim quorſumuis ſequitur, ſi illius filo branceam teneas.* *Romano* itaque ad propria remeante, primi procerum, vt craſtinus primum illuxit dies, cum paucorum quidem exercitatiſſimorum manu hoſtes quærunt vndique; quibus non inuentis, an Senem *Mieſzkonem* perſequantur, an Wladislaidas, diligentius deliberant. Sed præſulis conſilio neutrum faciendum; docet impiam eſſe tam afflicti ſenis perſecutionem. Miſerum enim eſt, miſerabile cuiuslibet infortunium ſectari; calamitas enim Senis inſectando in ſeipſa contabeſcit. Sed & ambos proſequendi nulla eſt ratio, vbi labor immenſus, fructus quaſi nullus, infructuoſiſſimam eſſe operam operis minus fructuoſi & fruſtra quispiam temporis terit in palea. Iubet ergo ad ſedem Regni properare, ne quis Regiam quaſi vacantem in turbine anticipet; nam piſcium omne genus facilius deprehenditur in turbido, ſub nubila maxime impetus cauet accipitue;

Rixantes vendunt aquilæ morticinia coruis,
Corrixans alius dat canis oſſa cani.

Sic perſuaſi, animoſitate repoſita, non animo, Cracouiam cum pueris libere adeunt, & ſolennius quam ab initio ſolennitates inſtituti principis inſtaurant. Itaq; mater puerorum, tam in conſiliorum induſtria, quam rerum prouidentia, mulier ſuper muliebrem ſexum prudentiſſima pupillorum ad ſe tutelam ſuſcipit, donec maior adoleſcat, qui proximus erat pubertati. Ad huius mulieris nutum pro meritis cuiusq; faſces diſtribuuntur dignitatum; hi ſubmouentur, illi ſubſtituuntur, vt nec tribunitiæ ſine ipſius arbitrio, nec minimæ omnino concertetentur poteſtates. Tanta omnibus erga illam reuerentia, vt ſuæ proceres obliti dignitatis, obſecundare mulieri, ac muliebres non turpes, tamen diſſimulare vel ferre mallent inepti- 1195.

1195. as, quam pueros deserere. Non potest enim, quantumlibet prudentissimus, esse quandoque sine lapsu imprudentiæ. Vnde imprudentia facilius apud prudentes veniam impetrat, quam apud imperitos. Cæterum sæpe nominati viri, Præsul *Fulco* & Palatinus Comes excellens *Nicolaus*, cum quibusdam procerum Reipub. curam suscipiunt, cuius administratione idoneis ac fidelissimis potestatibus distribuunt, siluitque aliquantum terra & pacis aliquantisper facta est tranquillitas.

COMMENTARIVS.

Capitulũ hoc diuiditur in sex partes. In prima ponitur Cracouitarum responsio *Miefzkoni* seni facta, contra quam responsionem vna pars contra alteram se cum suis amicis cœpit armare, *Miefzko* senex cum Wladislaidis, scilicet *Boleslao* Duce Wratislauiæ ducalis, parte ex vna, & Cracouitæ cum *Romano* & aliis Ruthenis parte ex altera. In secunda parte, autores belli, videlicet *Miefzko loripes* Dux Opoliensis & *Iaroslaus* Ducis *Boleslai* Wratislav. filius adducuntur, cum quibus *Gouorsius* vir strenuissimus ex parte pupillorum congressum fecit, viriliter pugnauit, propter inæqualitatem tamen vincere non potuit, captus abducitur, & tandem interuentu amicorum suorum à captiuitate vix liberatur.

In quarta parte ponitur per *Fulconem* finis prælii expectatus & tandem certitudinata exploratio.

In quinta parte exitu belli cognito, ponitur *Fulconis* de pueris a *Romano* consultatio, quid cum eisdem agere debeat, quam *Romanus* caute informat, vt ipsos diligenter velut serpens caput custodiat.

In sexta parte ostendit, qualiter tractatum regimen ac tutelam matris *Lefzkonis* Cracouitæ ferre non potuerunt. Ideo ne inter regnicolas & Principes diuisio aut seditio fuisset, *Fulco* cum *Nicolao* comite Principe militiæ tutelam Regni susceperunt & administrationem fidelibus ac idoneis regnicolis distribuunt, & sic terra aliquantulum in pace quieuit.

CAPVT XXIV.

Qualiter Lefzko in Halicia Romanum instituit.

PОrro dux *Lefzko* ætate proficiebat & industria, venaticis vtpote adolescens studiis sese ad iuuenile robur exercens. Iam iamq; in his exercitatior armorum vsum aspirabat, qui nec dum tyro, nec miles gloriosa in se militiæ protulit insignia: ex quibus illud vnum ad gloriæ cumulum sufficit. Qui super omnes Russiæ Principes licet adhuc adolescentulus quasi quidam Sol micuit. Eo namque temporis in fata concesserat Dux Galiciæ *Wladimir*, hærede nullo relicto legitimo: vnde Principes Russiæ quidam vi, quidam arte, nonnulli vtroque modo vacantem student rapere principatum. Inter quos Dux *Romanus*, quanto loco vicinior, tanto spe proximior, & sic ambitu solertior, sed quia sese aliis viribus videt disparem, Duci *Lefzkoni* obnixe supplicat, vt eum perpetuo famulatu sibi obliget, vt eius obsequio cunctis 1195. Ruthenorum Principibus ac Parthorum per A ipsum partibus imperaret, dummodo ipsum non principem Galiciæ, sed procuratorem ibi suum constituat; alioquin indubitatum sibi hostem imminere non ambigat, quicunq; aliorum illic sedem fixerit. Sed friuola visa est quibusdam eius petitio, tum quia tutum non est parem creare de populo, tum quia res magna, res vtilis per se possidetur longe vtilius, quam alteri substituitur, nec nisi raro extraneum extraneo certum vinculum fœderis astrinxit, quia qui causa vtilitatis assumitur, tam diu placebit, quam diu vtilis est. Cæterum alii: *Duo*, inquiunt, *probant nec nostro Principi, nec nobis esse* Romanum *extraneum. Nam quo pacto ex-* B *traneus dici potest, cum quo secundus consanguinitatis gradus reperitur? Qua obsecro ratione de hoc viro ambigi potest, qui huius Reipub. semper coadiutor & quidam quasi Pædagogus extiterit? Nam quid aliud docet, tempore Ducis summi* Cazimiri *examinatissima in omnibus sua fidei constantia? Horrendum certe nefas est, vel in consanguineo pietate destitui & mutui debitum proximo non reddi.* Igitur affluunt cohortes, instruuntur acies, mouenturq; Galiciam castra. Sed ætatem cauent Principis, non Principem, vtpote bellis nondum idoneam. Ideoq; satius ipsum interim domi iocis indulgere, quam intempestiue belli illaborare sudoribus. Ac vero adolescens pene illacrymans, C *proh dolor!* inquit, *o Proceres; me fœmineum a vobis æstimari non principem. Parum enim distat a fœmina, qui semper cœtus colit fœmineos: modicum audio roboris habere exercitum acephalon. Inutilis ego, fateor. Certe pila fixa stat in prælio, nec dimicat; omnes tamen præsentibus principibus animosius dimicant. Vnde fama est quosdam sine Rege confectos, quo in cunis tandem in prælio posito de hostibus triumphasse. Non ergo vt Princeps, sed vt signum Principis vestra castra non deseram; alioquin vel solo comite vestra sequar vestigia.* Gratulantur omnes, virilis tantum habere animi adolescentem, mirantur singuli intra spicæ florẽ in tam spica tenella tantæ maturitatis grana, stupent nucem nondum teste vestitam soliditate im- D maturali oueis præferre saporem; ac in Duce dulcedinem Ducis indicant apiculæ, non ætatem. Nec dum Russiam milites attingunt, tum Galiciæ Primi pronis illi ceruicibus occurrunt, omne obsequium, omnem clientelam omnem sudorem ac fidelitatis subiectionem, perpetuitatem cum omni satisdatione pollicentur, ipsum Regem suæ salutis præsidium adoptant & eligunt. *Eligere* inquiunt, *dignetur vestræ discretionis dignatio in vestri persona nobis imperare velitis, an in substituta. Nihil enim aliud quærimus, quam vt vestri gloria nominis innotescat super nos, quia non possimus ferre iram terræ; principum fastus, seditiones, inuidiam.* Hæc illi, sed in dolo, vt quasi securos & incautos occuparent; nam dolum

1195. lum subesse, mox ipsa res prodidit. Prima siquidem ipsorum oppida non ditione supplicant, sed rebellione contumacius resistunt; qui tandem contriti & subacti ad Galiciam bello contumacius resistunt. Quibus tandem contritis progrediuntur vltra, sed arenæ instar hostilium numerositatem ibi conglobatam & glomeratam inuenerunt. Quibus Dux *Lesżko* in beri per suos iubet, vt mox finibus accedant, Galiciæ autem prælium præstolentur; qui responderunt: *Prælium in instanti*. Sed hæc illorum atrocitas vapor fuit ad modicum parens. Nam vbi primum fere Polonorum effulserunt acies, tota illius multitudinis animositas penitus contabuit, nec vlla prælii apud illos meditatio; sed fuga in instanti belli, tum dilationem pacis deliberandi prætextu postulant & impetrant. Quibus deliberatione suspensis Galicienses principes primi ad scabellum Ducis *Lesżkonis* prosternuntur, nec iam fictæ sed summæ deuotionis votis principem sibi creari efflagitant; quia suorum Principum iures, in quorum infinitate vixerunt, fiduciam penitus emarcuisse prospiciunt, & quem initio plusquam fulgur horruerant, Ducem *Romanum* suscipere coguntur. Nouerant enim hominis astutissimi super eos super omnes ingeniosissimam tyrannidem, qui tam atrocitatis impetu, quam ambitionis studio nemini suorum parceret. Sunt angustiæ illis vndique, nam nulla spes rebellandi, omnibus pene suorum subsidiis noctis beneficio dilapsis. In huius tyrannissima tyrannide terrentur, quia nemo prudens horrendis rictibus Leonis impingit. Quid ergo? Proceres precibus accumulant, argenti, auri talenta, munera, gemmas, vasa & vestes generis exquisitissimi, omne sericorum omne præstantissimarum genus rerum offerunt, & propensius illaturos pollicentur, ne Rutheni iugo subesse compellantur, cuiuslibet conditionis obsequium omne, tributorum perpetuitatem promittunt; dummodo huius declinent imperium. Quid enim de acerba vua, nisi stupor? Quid de malo sperauerís, cuius succum vt virulentū expertus in deliciis? Sed in alium destinari non potest hoc beneficium, nulla gratiarum deuotione, nulla facultate: omnium Lechitarū in *Romano* fixa sententia. Omnibus itaq; Ruthenorum primis ac præcipuis omnino renitentibus *Romanus* Princeps Galiciæ per Ducem *Lesżkonem* constituitur; quomodo vero Polonis repēdere studuit, suo loco docebitur. Nam formam fidelitatis erga omnes pari coluit perfidia, in suos maxime crudelis: vix enim dum *Lesżko* pedem cum suis dimouerat, tum Galiciensium Satrapas & Iubagionum florentissimos incautos occupat & trucidat, quosdam viuos terræ infodit, quosdam membratim discerpit, alios excoriat, multos quasi signum ad sagittam figit, nonnullos prius exenterat, quam interimit, omne genus supplicii in suis experitur, grauior ciuibus hostis factus, quam hostibus. Nam quos palam apprehendere non potuit, pene cunctis ad alias prouincias metu dispersis, donis, blandimentis & quibus plurimum viguit, ingeniis prouocat, amplectitur, honorat, sublimat. Mox quibusdam insimulando figmentis immeritos præcipitat, præcipitatos tormentis iubet inexcogitato interire; siue vt fortunas interemtorum eripiat, siue vt finitimis terrorem incutiat, siue vt potentioribus de medio sublatis securius imperaret. Vnde solenne illi erat quasi prouerbium: *Melle securius vti apum non posse, nisi penitus oppresso non rarefacto examine, nec sapere species, nisi creberrime pilo concussas*. Aliorū ergo aduersitate imo sua prosperitatus breui creuit in immensū, vt omnibꝰ pene Russiæ Prouinciis, ac principibus potentissimis imperaret. 1195.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in duas partes. In prima parte *Romani* in Principem Haliciens, consentientibus omnibus Polonis, dissentientibus vero omnibus Ruthenis institutio. In secunda parte, eiusdem *Romani* contra Ruthenos truculenta persecutio. Circa quod aduertendū secundum *Ægid. L. 3. c. 10. Quanquam plures sunt conditiones Tyranni, quibus nititur se in suo dominio conseruare; inter tamen alias hæc est vna, quia laborat excellentes perimere. Cum tamen tyrannus non diligat, nisi bonum proprium, excellentes & nobiles existentes in suo dominio non valentes hoc pati, insurgunt contra ipsum*. Tyrannus autem, ex quo talem se esse agnoscit, non cogitat, nisi quomodo posset excellentes perimere, ne sibi essent contrarii. Vt hoc fecit *Romanus*: qui nedum propter hoc excellentes perimebat, quia suæ electioni fuerunt contrarii, sed etiam ne tandem contra ipsum insurgerent.

CAPVT XXV.

Quomodo Miesżko senex tertio & quartò Cracouiam cum dolo adipiscitur.

Sed nescio, quid sibi velit senum ambitio, quorum ætas, quanto decliuius in se vergit, tanto celsius per ambitum supra se attollitur; quanto grauius mole premitur decrepita, tanto leuius ambitiosæ pennis leuitatis rapitur trans aëra. Nam cum omnia pene monstra vitiorum senex in se domet, eum omnibus pene dominetur, duo illi dominantur, Ambitio & Cupiditas. Vnde quidam sapientum: Nescio quid sibi vult senilis parcitas, quia quo minus restat viæ, plus quæritur viatici. Siue ergo his duabus instimulatus causis, A. C. 1200. seu iuste persuasus ductu rationis, principatum repetere *Miesżko* senex instituit: quod quia viribus assequi nequit, viris ac robore impar, industriæ beneficio rem aggredi meditatur. Sæpe namque omnibus maiores viribus vires habet industria. Ideoque maiorum prius animos quadam benignitate prætentat, conciliat, & ad suum consuadet propositum. Sed quia omnes amor adolescentum adeo demulserat, vt omnium animi ipsorum ex matris animo

1200. pendere viderentur, eam sæpe numero tum
scriptis, tum nuociis, nonnunquam munerum
importunitate sollicitat; ait, noo principandi
capi gloria, sed pro regni tranquillitate, imo
pto ipso & filiorum eius tranquilllore statu se
esse sollicitum, nec aliud se ad præsens optare,
quam vt sese superstite omnium discordiarum
fomite prorsus extiocto, nullum io posterum,
quamuis occasione oriatur inceotiuum. Quod
astruit aliter fieri non posse, quam hoc pacto:
*Cedat mihi filius tuus principatu, quem ego in
filium adoptem omnique consequenter militiæ
cingulo a me insignito eundem restituam, ipsum
hæredem legitima solennitate instituam; vt
Craconiensis dignitas, imo totius Poloniæ Prin-
cipatus in tua stirpe perpetua successione solide-
tur: quia momentaneum esse nequit, quod Prin-
ceps constituit, quod Principali autoritate robo-
ratur, nihil momenti habere, quod vulgi strepi-
tu conclamatur; a quibus, quod summa vix
difficultate construitur, facillime dissoluitur.
Vix enim populi ad honesta contrahitur consen-
sus, qui tanto est ad seditionem tumultus pro-
clivior, quanto numerosior; præsertim cum pe-
ne semper sit venalis fauor popularis. Quibus
tam diu placebis, quam diu vtilis eris, tam diu
imperabis, quam diu supplicabis. Nec perpe-
tuus, nec salubris liquor, qui de humilibus ca-
vellis ac palustris eliquatur; quando etiam ru-
dis brutorum natura magis naturalem fontium
sitit puritatem. Excute igitur non coronam sed
luteam testam, ridiculum capitis gestamen, arte
figulorum & compositum & impositum. Au-
reum decet principes diadema, non fictile; ma-
xime quod natura suo fabrefecit beneficio; quod
tuis & in præsens & in posterum liberis nostra
decreuit dulcedinis liberalitas.* Et quoniam
credula est mulierum facilitas & cerea virgul-
torum ioflexio, his inebriata mater ac filii ce-
dendum esse censent ad tempus principatu:
tutius patris loco fore patruum venerari, quam
hostem perpetuo sustinere; satius esse patrui
segnare munere, quam ex vulgi semper pende-
re arbitrio. Iusiuraodum proponitur; in me-
dio iurat senex, iurant vtriusque partis proce-
res intemeratissime tenendam præscripti pacti
formam: quam qui temere tentauerit vel con-
suluerit, seu quouis modo consuerit, per Me-
tropolitaoum, & omnes huius Prouinciæ pon-
tifices anathemate innodetur. Itaque *Miejzko*
solennibus dignitatis non sine solennitate po-
titur, cuius desiderio nec pacti, nec iuris iuran-
di visus est meminisse. Si quando enim ratio-
ne persuasus vel nepotis mansuetudine deui-
ctus, meminit, aut formam pacti vbi potest
dissimulat, aut vbi dissimulare nequit, eius ef-
fectum procrastinando frustratur. Rogat Dux
Leszko in principem insigniri, rogat, instat, ra-
tam fore patrui spoosionem & se Cracouiæ
hæredem in solidum institui: factis priuatis
ius publicum conuelli non posse. Conuellitur
autem, si Reipub. conditio sit deterior; quod
fieri quis dubitet, si regni regimen adolescen-
tis imperitiæ committitur. Decentius enim 1200.
adolescentia obsequitur, quam imperat; quia
A vtilius paxillo palmes astringitur, quam liber
luxuriari permittitur. Explorati enim iuris est,
non esse pacta inuita; inuitum autem putari,
qui consensisse non probatur. Qua ratione ve-
ro gratuitum quis iudicet, quod periculo est
exortum præliorum? aut quis consensus est ense
iugulo imminente? Qui ergo tenet, teneat,
dooec de medio fiat; breuiuscoli tamen quie-
te gaodet, auaritia ipsum expulsante, quoniam
seoibus prædominari maxime diximus. Quia
enim opibus & facultatibus aliorum inhiari
ac insidiari cœpit, vt eas quocunque sibi colo-
re applicaret, impatientia Ciuium a Cracouia A. C. 1201.
expellitur, & Dux *Leszko* recipitur. Sic ergo
tam iorisiurandi quam pacti contemti pœnam,
quasi quadam depressionis confusione depen-
B dit. Ille tamen non immemor suæ artis ex parte
rursus ope nititur, ad matrem adolescentum,
cuiusdam ingenii passibus recurrit, eiusque
consilium & auxilium explorat & implorat.
Prius tamen perfidiæ suspicionem extenuat &
amouet; ait, pactum esse summa religione cu-
stoditum, sed ab æmulis impeditum se fuisse ac
præuentum; nec sua fuisse responsa, quæ sua
dicuntur, sed eorundem iouidia æmulorum
conficta. *Nunc ergo vester duntaxat non de-
sit fauor, fides nou deerit a me pollicitis; non
modo Cratouiam vobis perpetuo hæreditan-
dam protestor & conscribo; sed etiam Cuiauien-
sem restituo Prouinciam:* occupauerat enim
illam idem senex, qoamuis ad se minime
C pertineret. *Vnum*, inquit, *vnum peto,
vt hostis omnium communis exilio proscriba-
tur, nec de principibus a modo faciat ludi-
bria, quando vult Principes creans, quan-
do vult & præcipitans.* Hoc autem de
comite significabat *Nicolao*, quem noue-
rat eidem fœminæ tunc temporis exosum,
quamuis alias, vtpote virum discretum ac
strenuum, per omnia & omnium amicissi-
mum non modicum dilexerit. Inuido-
tum tamen falsificante dolo causas odii con-
tra illum conflat, & quasi veras cum illo
atrocissime prosequitur. Ideoque ad vo-
ta senis omnium consensum inclinat,
vt vir innocens exilii perpetuitate damne-
tur. Rursus iterum hac ratione paci-
D scuntur, vt Cuiauiam in instanti restituat, A. C. 1202.
in Cracouia ad finem vitæ regnet; Du-
ce tamen *Leszkoue* ex illius institutione suc-
cessuro. Sciens autem *Nicolaus* exilii si-
bi imminere periculum, gratiam sæpe ac
sæpius Ducis *Leszkouis* ac matris eius mul-
tis modis prætendebat, quæ humillime quæ-
sita, nec inuenta, nec sine dolore cum plu-
rima amicissimorum societate ad senem
transmigrat. Quorum accessione senex
alacrior Cracouiæ principatu ingreditur;
qui eandem fidei religiooem posteriori ex-
hibuit facto vt primo. Nam nec hære-
dem instituit *Leszkonem* Cracouiens. oec
vt spo-

1202. vt ſpopoderat Cuiauiam reſtituere curauit; imo quædam Nepotum caſtra videlicet Wiſliciam & alia caſtra occupanit, aſſerens illa Cracouienſis eſſe prouinciæ, nec debuiſſe a capite membra reſcindi; quæ magnis maiorum conſiliis ac ſtudiis vix tandem ſunt reparata & Cuiauiæ reſtituta. Sic *Mieſzko* ſenex Cracouiæ potitur, breui tamen in pace factus eſt locus eius, & in Sion etiam vtinam habitatio eius!

COMMENTARIVS.

Capitulum iſtud in duas diuiditur partes principales. Prima pars eſt de *Mieſzkonis* ſenis recuperatione doloſa principatus Cracouienſis; ſecunda, de eiuſdem tertia cum dolo adoptione principatus Cracouienſis.

Circa primam partem eſt notandum: Secundum *Ægid.* lib. I. par. 4. cap. 3. *Senum ſunt ſex mores vituperabiles: ſunt enim increduli, ſuſpicioſi, timidi, illiberales, malæ ſpei, & inuerecundi.* Tamen hic Dominus *Vincentius* ſolum tangit duos mores vituperabiles ad propoſitum ſibi deſeruientes. Sunt autem ſenes primo ambitioſi, quia alios contemnunt, & ſe tam in ſcientia, quam in aliis operibus vltra omnes extollunt. Vnde *Maximianus:*

Tu me ſola ſibi ſubdis miſeranda ſenectus,
Laudas præteritos, præſentes deſpicis annos &c.

Secundo, ſenes ſunt auari, ſeu parci vel cupidi. Vnde *Polycrat. Monſtro ſimilis eſt auaritia ſenis.*

CAPVT XXVI.

Qualiter Mieſzko Albus Cracouienſem recipit Principatum.

Cracouienſium namque primi Legatos ad ducem *Leſzkonem* mittunt, & fideliſſima illi obſequia & principatum offerunt. Sed quiddam inhærebat fermenti, quod totam maſſam corrumpebat. Erat enim vir quidam proſapia generoſus, moribus inſignis, conſiliis ſtrenuus, omnium virtutum ſtrenuitate conſpicuus, *Gouoricius* nomine, qui tunc apud Ducem *Leſzkonem* Palatina fungebatur dignitate, imo dignitatum omnium cardo ipſius vertebatur arbitrio. Inter hunc & comitem *Nicolaum* neſcio quod infortunium inexorabiles coniecerat diſcordias, ſuſurronum forſitan ingenio fabricatas, quorum ſtudium eſt virtutibus inuidere, ac promere triſtia, ſuperſeminare Zizania. Non aliter ergo *Nicolaus* ſuum ſpondet obſequium, nec ſuper principatu in ducem *Leſzkonem* conferendo ſuum accommodauit aſſenſum; niſi comitem *Gouoricium*

A à ſe repellat, & expellat. Ait enim nec fidelitati nec obſequii locum eſſe inter diſcordias, omnemque Rempub. tranquillitate gaudere, non rixis. Neſcit dux *Leſzko* & hæſitat, & ſui quid eligant, ignorat; Cracouia careat, an virum tam vtilem, virum immeritum expellat, ſed primum damnoſum, ſecundum criminoſum. Quibus conſtantibus, *indignum eſt,* inquit Comes *Gouoricius*, *in re tam perſpicua veſtram pendere diſcretionem. Nam quis ambigit multorum commoda modicillo mercari diſpendio? Quis neſciat cuiuslibet perſona potius carendum eſſe, quam vniuerſitate? Quis ignorat minus malum eligendum, maxime cum*
B *publica vtilitas præferenda ſit priuatæ? Quomodo ergo vitam obiectabit pro amico, qui exilium horret pro Domino? Nec exilium dixerim, quando quis, licet exul, non amicos deſerit nec ab amicis deſeritur. Felix exulatus, quem proſequitur gratia, non odium perſequitur. Tum quiddam fabuloſum videtur quod concepi; ſed conceptum quis teneat ſermonem, quia granum eſt in palea. Tam volucrum quam quadrupedum Gripho Rex dicitur, cuius animoſitatem horrentes volucres in ramalibus ilicis cu-*
C *iuſdam latitabant. Vnde Gripho viſa, auiditate forſan prædæ vel indignatione animoſior, ramis eiuſdem arboris iterum & iterum quodam impetu impingit; credens vel arborem ictibus proſternere, vel ramalia concruſtare, ſuo magis quam ilicis periculo. Ala enim in feriendo enodata humi non ſine dolore prouoluitur: fero, quia in ſe didicit, quid impietas in alium perſuadeat. Cumque remedium vndelibet quæreret, adeſt vulpecula, pedetentim accedit. Quid artis magiſtra non nouerit? At ille:* Da operam regiam,
D ſecunda eris in regno. *Tunc illa:* Si me medicantis operam expectas, opus eſt, vt vulnus detegas. *Qui ait:* Alam enodaui. *Et illa:* Inæqualitas alarum eſt in cauſa cur volare non poſſis. Deſcendat ala ſuperior ad ſtatum enodatæ, quæ ad ſuperiorem reduci non poteſt, redditaque mox æqualitate alarum, reddetur quoque volandi facultas. Approbo, *inquit ille,* quia probabilitate nititur, quod aſſeris. *Iubet ergo vulpecula, vt alam quæ eliſa eſt inter duas arbores vſque ad aſcelum infigat, & ſummo conatu in anteriorem partem toto pectore proſilire* 1202.

1202. *prosilire, ala sed inter arbores non mota.* Audacter age, ne trepida: Salus tua in manu tua. *Credit ille, vtque iussus est, cum* A *impetu sese interius iacit, & alam non eruit, sed minuatim confregit. Sic itaque vtraque carens, fame contabescit, & a vulpibus & reptilibus corroditur.* At hæc Dux *Leszko: Tu hanc ita proponis parabolam, quasi mei sit animi quocunque pacto votum ambitionis explere: sed omne absit a Principe nugationum genus: inhonesta procul absit honestorum commentio. Quid enim offerunt, qui hominis innocentissimi pretium quærunt: cum luctuosa plena sit euentuum* B *dignitatum venalitas, & liberi capitis nulla sit æstimatio? Alium ergo, quam ducem* Leszkonem *quærant Cracou. qui conditionibus ipsorum conueniat.*

Quo intellecto, quasi de nullo adhuc eligendo habuissent tractatum ad *Mieszkonem Wladulaum* transmittunt. Asserunt fidelitatem patri promissam filio se debere ac dependere: nec multum distare, quod ad hunc articulum, attingere personam filii à persona patris. Ideoque in ipso locum electioni non esse, quem ad paternam vocat successionem iuris ratio, & exigit. Quibus optime gratias agit *Wladislaus; gratiora sibi, ait, tanta fidelitatis obsequia ipso* C *principatu. Sola enim fides est quæ claudit & aperit, propagat & arctat, firmat & conseruat imperia. Hæc sola non solum regna, sed & ipsos Reges non minus regere quam regi docet: hæc sola est lucerna in obscuro, radius in sereno, tranquillitas in turbine, securitas in tranquillo: hæc est regalium fundamentum, regii capitis diadema, diadematis gemmarum gemma omnium præstantissimorum præstantissima, omnium præinsignis insignium. Hac extincta omnis amicitia, societas omnis, omne fœdus, omnis* D *obsequela, omnis gratia, omnis denique omnium virtutum & decus & robur languet & expirat. Sine fide viuit, quisque nullus est, quia iustus ex fide viuit: quæ hodie quanto est rarior, tanto gratiosior. Vestræ itaque fidei constantiam super omnia gratantissime amplector, paucis in præsentiarum regratior, totis gratiarum viribus regratiaturus in posterum. Sed magnis in rebus non paruis innitendum consiliis: satius enim velo tranquilliore nauigare, si seditionum ac inuidiæ declinantur naufragia; quorum fluctus & procellæ subito surgunt; de subita rerum nouitate maxime cognosci solent ex indeliberatis & improcuratis maximorum euentibus. Et quidem rem aggredimur arduam arduis egentem tam virium, quam consiliorum adminiculis. Æquum autem est consortem fore consilii, quem oneris vis habere participem. Si ergo placet, imo quia placere omnibus debet, fratri nostro Duci* Leszkoni *nostrum pandatur propositum, quatenus non sine effectu vestra laborat intentio. Ipse namque Dominus & impedimento esse potest, & profectu. Nam frater iunior Dux Mazouiens.* Conradus *per omnia sequitur arbitrium; sed & Wladislaides eius nutum sequi non ambigo. Quorundam enim etsi magnum non sit habere fauorem; operosum tamen est non habere inuidiam.* Proinde per legatos ordine rem exponit: & hanc dirigit epistolam:

Postquam animæ suæ dilecto Duci Leszkoni *Dux* Wladislaus, cum salute vitæ.

Vniuersum status rationis non patitur sana statum a sementis diffidere, vel in semet corrixari. Quippe quæ mens, quæ ratio dissidet ipsa sibi? Diffidentiam enim vix admittit identitas animorum. Porro idem in nobis anima eiusdem indiuiduum & naturam confabricat & perpetuitas dilectionis concatenat: quæ res parem in nobis gignit voluntatem, consonum in omnibus consensum. Et quoniam Cracouiensem vos respuisse principatum certo certius agnouimus, omnium in nos vota super eo noueritis concurrere. Quod ad propositum tanto confidentius ingredimur, quanto minus de vestra dulcedine dubitamus; non quod illo perpetuo potiamur, sed vt promptior, cum vestro insederit arbitrio, ad illum vobis per nos paretur facultas. Hoc igitur in facto non est nostra promotio, sed vestri prouentus honoris; alioquin negligere, cum possis augere, non aliud est, quam minuere.

Mente huius intellecta epistolæ ac tenore, quicquid studii in se vel in suis Dux *Leszko*

1202. *Leſzko* habere viſus eſt, fraternis deſideriis accommodat contra Pontificem, contra Primatum ac prudentum conſilia. Cernebant enim ac gemebant ſucceſſionem filiorum Ducis *Cazimiri* in illa vlterius dignitate hoc ex facto expirare ipſumque contra ſuum commodum laborare. Vnde frater eius dux *Conradus* vix tandem quaſi coactus eorum voluntati ſuperficieteuus viſus eſt accedere. Itaque ſub totiua Poloniæ conſpectu principum Satraparum conſenſu omnium a caligato milite vſque ad ſupremum Princeps Cracouienſis Dux *Wladislaus* conſtituitur, qui tam acceſſibilem, tam fauorabilem, tam benignum, tam dulcem & ſuauem prudentiæ, ideo ne aliorum crederetur affectus contemnere, imo potius ne de propriis videretur arrogans virtutibus, ſeſe offerebat cunctis affabilitate præſtabilem.

COMMENTARIVS.

Capitulum, hoc in nonem diuiditur partes. In prima parte ponitur *Leſzkonis* ad Principatum Cracouienſ. per regnicolas condirionata vocatio, quæ conditio obiecta totum negotium infecit, ſic quod propter hanc conditionem nec *Leſzko* Principatum Cracouienſem ſuſcepit.

In ſecunda parte ponitur *Leſzkonis* ſuper eiusdem principatus acceptione conſultiua, ac quodammodo perplexa deliberatio.

In tertia parte ponitur militis *Gouoritii* ſuper acceptando principatu perſuaſiua conſultatio per fabulam, quaſi oppoſiti intentio per hoc, quia *Leſzko* principatum Cracouienſ. acceptando ſubmitteret ſe periculo.

In quarta ponitur *Leſzkonis* ad propoſitionem *Gouoricii* reſponſio & Principatus Cracouienſ. abiectio.

In quinta parte ponitur Cracouitarum ad *Wladislaum* directio ac eiusdem ad principatum Cracouienſ. ex ſponſione Patri eius videlicet *Mieſzkoni* ſeni facta, necnon ex iure ſucceſſorio vocatio.

In ſexta parte ponitur *Wladislai* reſponſio Cracouitis facta: in qua præmiſſa gratiarum actione de tanta fidelitate ſibi exhibita ipſos conſulit, vt *Leſzkonis* conſenſum quærant, ne ſibi in ipſius aſſecutione dictus *Leſzko* noceat.

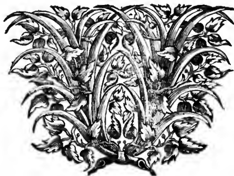
In ſeptima parte ponitur *Wladislai* ad *Leſzkonem* directio, ipſiusque *Leſzkonis* con- 1202.
A ſenſus poſtulatio ſuper ducatus Cracouienſ. adeptione, nec eiusdem ducatus ad *Leſzkonem* formali reductione.

In octaua parte ponitur *Leſzkonis* conſenſus in *Wladislai* promotione, quamuis eum Primatum ac Pontificum diſſuaſu, atque cum fratris ſui *Conradi* Principis Mazouiæ impulſiuo conſenſu. Sic enim terras *Leſzko* cum *Conrado* inter ſe diuiſerant: *Leſzko* tanquam primogenitus Cracouiam, Sandomiriam, Syradiam, Lanciciam & Pomeraniam poſſidebat: *Conradus* vero tanquam iunior totam Mazouiam & Cuiauiam pleniſſime ſortitus fuerat. *Con-*
B *radus* vero primus Princeps Mazouiæ, à quo moderni Principes Mazouiæ ortum traxerunt, tres genuit filios: ſcilicet *Semouitum*, *Boleslaum* & *Cazimirum*. Quorum *Semouitus* & *Boleslaus* totam Mazouiam obtinuerunt, *Cazimirus* vero Cuiauiam poſſedit. Cui patruus *Leſzko* a bus miſertus, terram Siradiæ & Lanciciæ reddidit. *Boleslao* autem ſine prole mortuo, *Semouitus Cazimirus* medietatem dedit. Quorum *Cazimirus* quinque filios genuit. 1. *Leſzkonem nigrum* cui Siradiam aſſignauit. 2. *Sembionem*, cui Wratislauiam legauit. 3. *Wladislaum Leſzkonem*, cui
C terram Breſtenſem donauit. 4. *Cazimirum*, qui Lanciciam poſſedit. 5. *Semouitum*, qui terram Dobrzinenſem accepit.

In nona parte ponitur *Wladislai* in Principem Cracouienſ. conſtitutio, ac eiusdem honeſta atque ſagax erga omnes exhibitio. Hic enim *Wladislaus* nedum glorioſum ad omnia regnicolis ſe exhibuit, verum etiam munera pro his omnibus dare ſtuduit. Cito poſt hoc eſt defunctus, ſubito principatui Cracouienſi idem *Wladislaus* cedere eſt coactus, & *Leſzko* viceuerſa in principem Cracouienſ.
D & Dominum totius Poloniæ per vniuerſitatem nobilium honorifice eſt acceptus. Quo Anno Domini 1207. vita functo, *Boleslaus pudicus* filius eius ſibi ſucceſſit: Sub quo ſanctus *Stanislaus* Canonizationem Anno Domini 1275. ſuſcepit. Quo ſine prole defuncto, *Leſzko niger* Dux Siradiæ ſucceſſit. Quo iterum vita functo *Henricus* Dux *cum barba* Wratislauienſis, maritus S. *Hedwigis* Anno Domini 1288. principatum Cracouienſem obtinuit. *Henricus* autem licet *Przemyslaum* Ducem Poznanienſem poſt ſe inſtituit, tamen *Venceslaus* Rex Bohemiæ dictum Principatum

1202 tum Cracouienſem ſibi reſignari, apud eundem *Przemislaum* doloſe diſpoſuit. Deinde Poloniam fortiter ingrediens, ſeipſum in Gneſna fortiter coronari fecit. Qui & Cracouiam ex integro fundauit. Anno Domini 1307. defuncto *Wladulao*, *Leſzko* Dux Brzeſtenſis Rex Poloniæ efficitur, & per *Iaroslaum* Archiepiſcopum Gneſnenſem coronatur.

Poſt mortem ipſius, filius eius *Cazimirus* in locum ipſius ſuſcipitur. Poſt *Cazimirum Ludouicus* Rex Vngarorum. Poſt *Ludouicum Iagello* ſupremus Dux Lithuaniæ, quem *Bodzanta* Archiepiſcopus Gneſnenſis in Eccleſia Cracouienſi baptizauit, Anno Domini 1386. Quo defuncto Anno Domini 1434. filius eius *Wladulaus* ſucceſſit, quem Reuerendus Pater dictus *Iaſtrzebiec* Archiepiſcopus Gneſnenſis cum ſuis Coepiſcopis, videlicet *Sbigneo* Cracouienſi & *Stanislao* Plocenſi, *Wladulao* Wratislauienſi, *Ianuſſio* Przemyslienſi, cunctiſque exultantibus in Regem Poloniæ, in Eccleſia Cracouienſi coronarunt. 1202.

STANIS-

STANISLAI SARNICII

ANNALES,

SIVE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS

POLONORVM

ET

LITVANORVM

LIBRI VIII.

PRIOR PARS HORVM CHRONICORVM HACTENVS OMISSA ET NEGLECTA AB ALIIS AVTORIBVS, INCIPIT AB ASARMOTH CONDITORE SARMATICORVM POPVLORVM, ET CONTINVATVR AD LECHVM IPSVM, RERVM ORDINE SECVNDVM TEMPORVM SERIEM SERUATO,

ET TANDEM A LECHO AD NOSTRA TEMPORA QUID IN ISTIS TERRIS ACTVM SIT FIDELITER EXPONITVR.

PRIMVM IMPRESSVM

CRACOVIAE

ANNO DOMINI MDLXXXVII.

SVMTIBVS IPSIVS AVTORIS.

DEDICATIO AVTORIS.

D Inclytum & Amplisſimum Senatum Regni Poloniæ, magnique Ducatus Lithuaniæ videlicet Reverendisſimos Sacrati ordinis Præſules, Stanislaum Karnkovium Gneſnenſem, Demetrium Sulikouium Leopolienſem, *Archi-Epiſcopos*: Petrum Myskouium Cracouienſem, Hieronymum Roznazouium Wladislauienſem, Georgium Radiuilum Wilnenſem & Cardinalem, Lucam Koſcielecium Poſnanienſem, Petrum Dunin Volſcium Plocenſem, Albertum Baranouium Premislienſem, Melchiorem Gedrocium Samogitiæ, Laurentium Goſlitium Camenecenſem, *Epiſcopos*: Ad Illuſtres ſpectabiles & Magnificos Dominos, Andream à Theczyn Cracouienſem, Stanislaum à Gorka Poſnanienſem, Chriſtophorum Radiuilum Vilnenſem, Stanislaum Safranecium Sedomirienſem, Euſtathium Volovvicz Caſtellanum Vilnenſem, Joannem Alebovvicz Trocenſem, Albertum à Lasko Siradienſem, Nicolaum Chriſtophorum Radiuilum Caſtellanum Trocenſem, Joannem Kiska Capitaneum Samogitiæ, Conſtantinum Ducem Oſtrogiæ Kiiouienſem, Stanislaum Zolkieuium Ruſſiæ, Januſium Ducem Oſtrogiæ Volynenſem, Joannem Tarlo Lublinenſem, Nicolaum Radiuilum Nouogrodenſem, Nicolaum Moniuid Dorhoſtaiski Polocenſem, Stanislaum Pacz Vitepſcenſem; Paulum Pacz Mſcyslauienſem, Nicolaum Sapieha Minſcenſem, Januſium Zbaraſium Braclauienſem, *Palatinos*: Stanislaum à Tarnovv Sendomirienſem, Joannem à Theczyn Woynicienſem, Joannem Talvoſz Samogitiæ, Joannem Sienienium Leopolienſem, Martinum Lesniovvolski Podlaſenſem, Nicolaum Tirleum Rauenſem, Nicolaum Pacz Mſcyslauienſem, Pacum Minſcenſem, Nicolaum Ligeza Viſlicienſem, Nicolaum Firleum Biecenſem, Georgium Mniſeck Radomienſem, Raphaëlem Leſczinium Sremenſem, Joannem Miſcouium Zarnouienſem, Chriſtoph. Landtskoronium Malogoſtenſem, Martinum Vrouecium Chelmenſem, Stephanum Grudentium Naklenſem, Chriſtoph. Komorouium Oſvviecimenſem, Stanislaum Goſtomski Sochaczouienſem, Droicinium Lubaczouienſem, *Caſtellanos*. Ad Officiales vero magnos, Andream Opalenium Marſchalcum Regni Poloniæ, Albertum Radiuilum Marſchalcum Lithuaniæ, Joannem Zamoſcium Cancellarium Regni & exercituum ſupremum Præfectum, Andream Zborouium Marſchalcum Curiæ Regni Poloniæ, Stanislaum Radiuilum Marſchalcum Curiæ Lithvvan. Leonem Sapieha Pro-Cancellarium Lithvvan. Joannem Dulſcium Theſaurarium Regni Pol. Theodorum Skomin Theſaurarium Lithvv. Ad ſtrenuos & generoſos Equites Polonos quorum nomina inferius in Chorographia noſtra ordine, honoris & dignitatis cauſa expresſimus, alios vero charta capere non potuit.

Nec non ad Vrbium Metropolitanarum Cracouienſes, Vilnenſes, Gedanenſes, Elbigenſes, Rigenſes, Poſnanienſes, Leopolienſes, Sedomirienſes, Lublinenſes, Thorunenſesque Pro-Conſules & Conſules.

Hi Ordines ſupra nominati nunc faciem Reip. in hoc celebri conuentu electionis repræſentant, quibus in hoc ſacro ſancto actu à DEO Optimo Maximo Spiritum ſalutaris conſilii & lætum ſucceſſum precamur & obſequia noſtra officioſisſime commendamus.

Cum

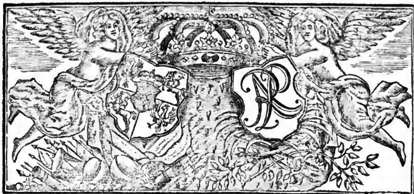
Um viderem Germanos, Italos, Hungaros atque Hiſpanos ab ipſo diluuio maiorum ſuorum res geſtas ſcribendo auſpicatos eſſe, Illuſtres & Magnifici Domini, ſæpe mirabar, ac fere ſtomachabar, cur noſtri Hiſtorici gentium tantarum earumque ampliſſimarum tam vile & a tam brevi temp re exordium ſumpſerint. Ita enim asſueuerunt, vt cum aliquid breuiuſcule & raptim de iis rebus præfati fuerint, ſtatim ad Lechum delabantur, atque ibi deſiderium ſuum complentes mox ſtudium remittunt: quaſi vero gentes Linguæ Slauonicæ quæ à Ponto ad Oceanum occidentem verſus, ab Adriatico ad Glaciale in Septentrionem tendendo antea in mundo non fuerint, & nunc primum ante hos octingentos annos veluti ab ovo excluſæ in lucem prodierint. Negari ergo non poteſt, nos acephalam & imperfectam Hiſtoriam hactenus habuiſſe. Exſpectabamque ego & cupiebam, vt aliquis fertiliore ingenio & feliciore vena prodiret, qui ab hac infamia noſtram Remp. eximeret, exſpectationique eruditorum hac in re ſatisfaceret. Sed nemo apparuit qui nobis præiret: ego quæ in meo Muſæo habeo, dum vita ſupereſt, emittam. Fateor equidem magis hæc alicui ex iis, qui in Academiis & Monaſteriis inter Muſas habitant, conveniſſe, quam mihi; cui ſi quid ingenioli eſt, in medio laborum Oeconomicorum exaruit. Vtcunque tamen ſe res habet, tanto maiore venia apud probos & humanos iudices dignus ero, quanto plura argumenta excuſationis mihi ſuppetunt. Sed quod rem tanti momenti nouamus, putabunt forſan aliqui nos ſub Vaticano, aut potius Vauello monte videlicet arcis Cracouienſis, noua aliqua Chronica plumbeæ arcæ incluſa cereiſque inuoluta, vt Cicero alicubi de libris Sibyllinis inquit, reperiſſe, atque ita præiudicio nos grauantes clamabunt, rem impoſſibilem factu nos moliri. Sed iſti cum perlegerint hoc noſtrum opus, rem multo mirabiliorem & prodigioſiorem nos auſos eſſe deprehendent, quam ſi in viſceribus terræ defoſſum librum reperiſſemus. Nam ſicuti Medeæ oſſa diſperſa recolligere, & vt rurſus coaleſcant in vnum corpus componere impoſſibile videtur, ita lacinias huius hiſtoriæ conſuere eamque redintegrare impoſſibile videri poteſt. Nam quanta varietas hic ſcriptorum eſt dum originem noſtram explicant: alii nos ad Paphlagonas & Henetos orientem verſus referunt: alii ad Germanorum Tuyſconem in occidentem: alii ad Illyrios in meridiem: alii ex Roxolaniæ ſolitudinibus arctois nos educunt. In tanta inquam turba & varietate ſententiarum, cum animaduerterem natalium noſtrorum originem in dubium vocari, cememremque patrum patriæ noſtræ, Medeæ exemplo crudeliter diſſecta & diſiecta membra per campos æquora & montes, manibus & digitis meis reuerenter recollegi, & quæ erant male cohærentia coaptaui, ac veluti in vnum corpus vt rurſus coaleſcerent, feci. Non auſim quidem promittere ſeriatim non interrupto ordine, ſingulos hoſce Monarchas me potuiſſe enumerare; hoc enim propter progresſiones & multiplices migrationes gentium, variaſque mutationes Rerumpublicarum, impoſſibile factu videtur: ſed tamen pro virili conatus ſum omnia redintegrare complanareque, ad regulam chronologicam ac coſmographicam ſingula examinando, ſeruata interea maieſtate vniuerſalis hiſtoriæ, quæ veritas eſt. Interim eliciendæ purioris ſententiæ cauſa contuli vetera cognomina gentis, montium, ſyluarum, & fluuiorum cum narrationibus Hiſtoricorum; & quæ videbantur veritati reſpondere, ſtudioſe conſignaui, maxime vbi circumſtantiæ rebus ancillari videbantur. Adhibui narrationes maiorum, quæ videbantur per manus eſſe traditæ, quaſque etiam aliarum gentium extranearum autoritas ſuo calculo comprobare videbatur. Hos itaque tres teſtes elaborando huic operi cumprimis mihi depoſco. Non damnantur hic aliorum labores, quin potius laudem cuique ſuam tribuere æquum eſſe duco: Dlugoſſus materiam nobis ipſam tradidit, Miechouius rudem illam & indigeſtam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatisſimam ex thalamo cincinnis verborum & ſententiarum veſtitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit. Sed quorſum iſta omnia ſi fundamentum malum & ruinoſum? Quicquid ſuperſtruxeris corruet; dicebat ille. Ego igitur incunabula noſtræ gentis explicans, & ante aduentum Lechi per ſpacium temporis quatuor monarchiarum ſucceſſiue hiſtoriam Sarmaticam texens, fundamentum ſolidius inueni, quod hiſtoriæ Polonicæ ſubſterno. Ne quis autem exiſtimet, me mordicus velle mea tueri, iudicio eruditorum omnia ſubiicio. Corrigant illi & meliora efficiant, poſtquam eis primam glaciem fregi. Interim meo inſtituto & laboribus faueant & admodulentur precor. Certe volui prodeſſe patriæ;

 vetuſta-

vetustatem nobilitatemque natalium eius & originem, non ex fabulis petitam, vt hactenus factitatum est, sed genuinam demonstraui. Maiores nostros non aduenas, nec inquilinos in terra aliena, sed indigenas, a seculis regiones has incolere ostendi, Sarmatiamque semper Sarmatiam ad montes Sarmaticos fuisse. Adhæc historiam quæ erat deprauata, redintegraui caputque ei augustius cum facie venerabili adieci & applicaui, ita vt si quis hæc nostra historiæ Miechouiensis, & D. Cromeri adiiciat & accommodet, vno intuitu omnes Duces nostrarum Gentium, non à Lecho tantum, sed ab ipsis primordiis, veluti exercitum speciosissimum in clypeo Achillis exsculptum cernere queat. Hos ergo labores meos cui dedicem & offeram in hac orbitate Reipubl. post ereptum mihi Patronum STEPHANVM sacratæ memoriæ Regem, neminem video magis idoneum, quam vos, Reuerendissimi, Illustres & Magnifici Domini mei, vt dum de nouo Rege creando ancipiti consilio distinemini, habeatis, quo mentes vestræ occupentur, exempla interregnorum superiorum ad vsum modo reuocantes. Sed multo alia nunc facies rerum, quam fuit Lesci Primi & Secundi temporibus, cum pro adipiscendo regno cursu equorum in suburbio Cracouiensi ad Pradnicium decurrebatur. Multo nunc subtiliores cæci illi styli vafro consilio excogitati, ambiguis promissionibus conuestiti, apparatu veluique sabulo tecti via regia currentibus, & de salute incolumitateque huius Reipubl. deliberantibus obiiciuntur. Adde quod ab orientali Monarcha adferuntur suspecta consilia, qui sub specie amicitiæ id potissimum agit, vt potentiam suam & autoritatem in septentrionem vsque proferat. Quare vos, ô Patres, magis oculatos esse decet ne quid vos lateat, ne vobis quid imponat, neue quis sero vocem illam in viro sapienti turpem exprimat: Non putaram. Dum priuata publicis anteferuntur, ruentibus publicis etiam & priuata in periculum deueniunt: dicebat quondam Hannibal ad suos Carthaginenses. Sed quid? Nec admodum mirari, nec indignari potestis iis, qui interdum talia excogitant, & in electionibus, perficiendis compendiis talibus, laborant: quandoquidem nec definitionem eligendi Regis, cuias & qualis esse debeat, nec modum præscriptum nec formam electionis celebrandæ habet hæc Respubl. per tot centurias annorum, ex quo stetit; sine quibus necessitas ipsa, etiam bonos viros, interdum cogit ad tales artes confugere. Alioquin enim in infinitum, tempus electionis, nullo effectu, cum grandi autem periculo, extraheretur, & tot voluntates hominum fere semper inter se variantes ad vnum scopum impossibile est sine arte reducere. Respicite, reuoluite annales nostros: vix vnum exemplum, exacte loquendo, liberæ electionis inuenietis, cui aliqua vis aut ars non admixta fuerit. Nec modo hoc in Polonia vsu venit, sed in omnibus propemodum nationibus, vbicumque modus certus & proportio quædam certis numeris absoluta non est, tanquam ex cera effornata: at vbi hæc eadem est legibus sancita, res ista quanquam est per se perplexa & operosa, tamen cito, tuto, & prospere expeditur; & omnes isti cæci styli, omniaque suspecta consilia vno impetu corruunt. Collegeram ego ante decem annos exempla & formulas electionum, Pontificum nimirum Romanorum, Imperatorum, & ducum Venetorum, excusaque typis ad hunc vsum Reipubl. in lucem edideram. Non contemnatis quæso prudentissimorum virorum consilia, nec sinatis amplius casu hanc Rempubl. regi, nec permittatis dubiæ aleæ res, in quibus vita & mors, salus & interitus, ad limen sedent. Aut vnam formam ex istis tribus eligatis, aut si potestis, aliam accommodatiorem excogitetis, qua & vos nunc & postea successores non sine gratiarum actione pro re bene gesta, in tali casu vti possint, vestrosque conatus collaudare, & ad sydera extollere, quod eos magna sollicitudine & periculo toties liberastis, quoties Reges ex hac vita contingit decedere. Respicite quæso ad præcedentia tempora: intra hos duodecim annos, iam tres Reges mortui, tres electiones celebratæ. Possunt autem & sæpius vel peste vel bello eripi, vt sunt hominum res instabiles. Placet ne spectare toties Rempubl. in periculis versari? Placet ne dubiis fluctibus iactandam toties obiicere, quoties repetitis vicibus Reges nobis eripiuntur? Recordemini quæso vocis Regis mortui, quando in medio senatus ante biennium veluti iam supremam diem mortis sibi instare præuidens ea de re disserebat: Cohorresco, inquit, toto pectore, quoties mecum recogito interregnorum superiorum pericula. Respondistis vos tum, de Rege, viuente Rege, nolle vos deliberare. Ecce ergo nunc illud tempus aduolauit, & quidem difficilius, ni fallor, quam superiora interregna. Igitur, omissis comperendinationibus, nolite amplius rem differre, nec patiamini hanc nauiculam amplius fluctuare. Sanciatis aliquam amplissimam legem, quam siue Capturum, more patrio, perpetuum, siue auream bullam vocare licebit, Germanos

in hoc

in hoc imitati, qui huiuscemodi voce talis sanctionis volentes laudes amplificare, nomen ei ab auro imposuerunt. Et verè aurea lex talis: nam nos à periculo absolvit, metu liberat, præterita corrigit, præsentia confirmat, futuris prospicit &, quod maximum est, reuera liberos facit, cum antea nomine tantum hac in parte liberi essemus, res autem ipsa nescio vbi exularet. Absque quibus rebus nomen ipsum electionis liberæ male sonat, pessimeque expetitur: ita vt feliciores esse videantur populi illi, vbi nascuntur non creantur reges. Sed ego forsan vlterius prouectus sum, quam mihi conueniebat. Ignoscite quæso, si iusto dolore periculorum patriæ communis impulsus prudentioribus ansam vberius & exactius disserendi de iis rebus præbeo. Vos ipsi dicere soletis, sub interregno licere apud nos cuiuis nobili viro sententiam in medium proferre. Dicta igitur mea sententia de iis rebus, quas ad salutem Reipubl. conducere putaui, orationem meam ad vos conuerto, librumque hunc vna cum Typo ipso Chorographico Sarmatiarum vestris Celsitudinibus in manus offero, & rogo vt mei meorumque laborum & impensarum, quæ certe non paruæ fuerunt, ratio habeatur. Ita enim nuper promisistis in Varsauiensi conuocatione, non prius vos ad electionis actum accessuros, antequam priuatorum grauamina sustuleritis leuaueritisque. Testes sunt oculi cæcutientes, perspicilla hæc & propemodum orbitas, visus quam contraxi, volens laborem mihi a Regia Maiestate impositum sedulo & gnauiter absoluere. Rex est mortuus; sed vos mihi superstites estis, quibus gubernacula regni concredita sunt. Potestis regnum ipsum deferre cui vultis, & mihi possessionem aliquam attribuere non potestis? Ego vobis patriam vestram, Sarmatiam integram, hoc typo ad viuum expressam præbui, vos mihi particulam eius denegabitis? Merces detenta laborum & oppressio pauperum vtrumque istorum est detestabile apud Deum, & vtrumque in peccatis mortalibus & clamantibus ad cœlum à Theologis reponitur. Si nunc benignitas vestra mihi deerit, postea ope vestra non indigebo. Si nunc terræ funiculum mihi non præbetis, postea non nisi vna terræ vlna in latum, & tribus in longum indigebo. Beroso, Josepho, historicis pro merito erga Rempubl. simili, quale ego Poloniæ præstiti, statua aurea à suis donata fuit; vos mihi cespite terræ non respondebitis? Sed & apud nos Cadlubko, Dlugosso, episcopatus opulentissimi donati sunt pro historico opere; & vos me exhaustum seruitio, quod Reipubl. impendi per annos decem, ita consenescere patiemini? Illi argumentum vulgare & tritum repetierunt, ego rem à nemine tentatam aggressus expediui. Illi à Lecho h. e. à tempore Iustiniani imperatoris incipiunt: ego à primordiis, ab aureo seculo exorsus seriem historiæ per illa præcipitia & mutationes Rerumpubl. vsque ad hæc nostra tempora continuo. Illi tractationem de accisis limitibus Sarmatiæ, de eiusdem tributis, de conuitiis quorundam scriptorum in patriam nostram infamiam olentibus, aut sicco pede transierunt, aut leuiter attigerunt; ego depulsis maleuolorum criminationibus inopiæ, solitudinum, syluositatis, barbariei, quæ patriæ nostræ impingebantur, fines veros veteris Sarmatiæ ostendi, ac vindicaui: ego lineam originis, vt consueta apud nos ratione loquar, gentium nostrarum ostendi ac deduxi: ego maiores nostros ex densa caligine, veluti ex lymbo tenebricoso Patres veteris legis eduxi, res gestas illorum illustraui, & ita illustraui, vt cum fortunatissimis populis merito æquari queant. Quare non miremi, nisi complures Illustres viri inter vos pro me demissa oratione apud vos intercedunt, &, ne ingratæ patriæ fumus oculos meos lædat, ad antidora mihi præstanda vos cohortantur. Video hic eos, qui strenue se in militia gesserunt, qui legationes obierunt, qui consiliis iuuerunt, etiam extraneos, etiam plebeios, à vobis præmiis dignis affici & ornari, & rectè. Nam vbi in Republ. præmia virtuti negantur, ibi virtus languet, probitas friget. At ego, qui istarum omnium rerum officinam informatricem, & magistram trado, vitam memoriæ, lucem veritatis (sic enim Cicero vocat historiam) resque vestras immortalitati consecro, ero ne neglectus & irremuneratus? Nunquam hoc visum in Rebus quidem pub. bene moratis. Nec sane de vobis mihi id in mentem venit. Nam bonitas vestra me meliora sperare iubet, hilaresque erga me vultus vestri me consolantur. Sunt enim complures hic inter vestras Magnif. qui, adhuc viuente Rege, me ad subeundum hunc laborem & verbis & litteris suis cohortabantur: sunt qui etiam pro me apud eum intercedebant, testesque meæ cum eo transactionis fuerunt. Jam vero cum in eorum ipsorum manibus, quibus antea voluntas non defuit benefaciendi, facultas quoque nunc posita sit, tanto meliora de illis me mihi polliceri licet, quanto plura in dies argumenta habui eorum æquitatis, bonitatis, ac beneficentiæ. Valete quam optimè heroes & Domini mei summi, summa cum obseruantia colendi,

STANISLAI SARNICII
ANNALIVM POLONICORVM
LIBER PRIMVS.
IN QVO EA, QVÆ ACTA SVNT CVM CONDITORIBVS SLAVONICORVM POPVLORVM AB ASARMOTH (A QVO SARMATÆ) VSQVE AD ALEXANDRI MAGNI TEMPORA, TRADVNTVR.

CAPVT I.
De Temporibus Divisionis Gentium sub Principe Pelek & Asarmoth.

Anno ab orbe condito 1790.
Anno à diluuio, quo diuisio gentium facta est 133.
Anno ante Christi domini aduentum ferè 2210.

Anno Mundi 1790.

IDENTVR illi bono consilio vti, qui conscripturi gentium res gestas, primò originem earum inuestigant, antequam ad vlteriora progrediuntur. Nam stirpe & origine, vnde prodiit quæque gens, malè inuestigata, necesse est historiam tota via aberrare. Ego tamen ne scrupulosa disputatione in ipso limine lectoris delicatas aures præfationibus longis, & non rarò lectori molestis offendam, eam tractationem in alium locum commodiorem reiicio. Interim ne suspensum animo lectorem diutius teneam, in tanta varietate opinionum, dum nos alii his, alii aliis gentibus, vt adscriptitios accommodant, nil tutius esse iudico, quam postposita pomposa illa & fastuosa natalium suorum a diis deabusque iactatione, sequi diuinorum oraculorum testimonia longè verissima. Tradunt autem scripturæ sacræ diuinitus inspiratæ, tres fuisse filios *Noë*, *Sem*, *Chamum*, & *Iaphet*. *Iapheto* quidem tanquam minimo natu patria ipsa cessit, hoc est, cum *Asia minore Armeniæ* montes, qui post mille pericula, quæ toto propemodum anno periclitando in vndis experti sunt, primum hospitium & recreationem eis præbuere. Adhæc omnes insulæ *Epeiri*, *Chersonesi*, *Cyclades*, *Sporades*, *Symplegades*, & quibus tandem vocentur nominibus, per quas *Italia* & *Græcia* cum vicinioribus regionibus intelligenda est, quod & illæ similitudinem insularum referunt: adiecta insuper *Asiæ* septemtrionali parte, quæ supra *Meotbidem* iacet, & dominio mediterranei maris.

Anno Mundi 1790.

Gentium origines ex sacris literis petenda.

Cham accepit pro se & pro posteritate sua meridionalem plagam. in qua *Africa* cum vicinioribus regionibus *Babylonem* versus intelligenda est.

Semo cessit *Asiæ* maioris reliquum, hoc est, omnia campestria à *Messa* monte (siue *Moschinos*, siue *Messiæ* montes mediterraneos intelligas) quæ quasi spina dorsi totam carinam corporis, *Asiam* & *Europam* per medium, ab ortu ad occasum vsque diuidunt. Atque hoc

tun-

A. M. 1790.

fundamento posito non possumus scriptoribus plerisque *Germanorum* assentiri, qui gentem *Sarmaticam* cum *Germanica*, *Tuisconem* suum cum *Asarmoth* commiscent, & has gentes, vt appendices *Germaniæ* faciunt, cum lingua, moribus, vestitu denique prorsus à se differant. Expressè autem *Moses* dicit non semel sed iter repetendo, quòd Deus diuisit cunctas natiooes secondum linguas & familias suas. Non possum etiam cum *Dlugosso* & *Hageco Boemo Illyriis* eos substernere ac neque ex *Ionia* & *Paphlagonia* in *Europam* per *Henetos* deducere, nisi prius de terminis temporum, & aliis quibusdam circumstantiis inter nos conueniat. Distinxit ergo & dislimitauit diuina scriptura humanum genos, regionesque à regionibus dispescuit, & qoid ad quas gentes pertineat, non modò verbis ge- B ographicè ad motem *Ptolomæi* depinxit, sed etiam signis quibusdam vnum ab alio distermioaolt & distinxit.

Vsus fluminum, alvium & syluarum.

Hinc ropes ab architecto mundi fabricatæ sunt, montes, valles, maria, flumina, solitudines, syluæ, quibus veluti aues in ornitoboscio parietibus & macerie ioterseptæ nidificarent, ne gens gentem, natio nationem, armis, bello, tam facilè lacesseret, sedquælibet in suo nido, velnti illa fera animalia in arca *Noë* concamerata sese contineret. Et hic est vsus alpium, montium, paludum. Adeo verum est philosophi dictum: Deus & natura nihil agunt frustra. Sed quid? Profuitne nobis autoris mundi consilium? Nequa- C quam. Roimus in vetita, cupimusque negata. Aspice quæso, *alpes*, *montes Lunæ*, montes *Pyrenæos*, aut hunc nostrum *Carpatum*, qui nobis impendet, quibus veluti signis incurrentibus in oculos, *Italiam* à *Germania*, & alias nationes disgregauit, non tamen hæc profuere. Transcenduntur turritæ rupes, soperantur lintribus & nauigiis flumina, & maris vastitates sulcaotur, penetrantur syluæ & immensæ solitudines, & alter alterum ferro ac igni persequitur, mouentur bellorum tumultus exitiosi, & alter alterum veluti anser anserem per cancellos impetit, suggillat. Hinc ilias malorum, hinc lites, hinc bella parricidalia, & periclitando armis vario Marte dubium laudis decus quæritur. Sed omissa deplora- D tione calamitatum generis humani, ad oostram historiam reuertamur. Reliquit ergo *Cham* successores suos, reliquit *Iaphet*, reliquit etiam *Sem* posteritatem veloti municipes portionis suæ, *Pelek* & *Iactanum*. Ac per *Pelek* quidem Principem, sub quo diuisio gentiom facta est, benedicti seminis *Messiæ* stirpem enumerant dioini scriptores.

Sarmata à Patriarcha Asarmoth.

Ab *Iactan* vero cum alii, tum progenitor *Sarmatarum Asarmoth* descendit. Nec ego *video* quo pacto se *Europæi Sarmatæ* ab *Asiaticis* & vtrique à necessitudine patriarchæ huius homooymi *Asarmoth* seiungere debeant, & si illi cum pro conditore & autore suæ gentis agnoscant, nostri qualiter eis renuncient non reperio. Sed de hac re paulo inferius. Fuerunt ergo sta- A tim à primordiis rerum *Sarmatæ*, in istis, quas nunc incolunt regionibus, nec in aliorum sedes irruerunt, & alios inde vi hæredes eiecerunt, nec se quoque à quoquam eiici passi sunt. Ioterim quæ ex *Ptolomæo* & *Tacito* de *Henetorum* huc ex *Asia* commigratione quidam adserunt non repudio, vt suo loco latius hac de re dissertur, quin potius mysterium illud diuini vatis mecum reuerenter recogito, qui prophetico spiritu fore prædixit, vt aliquaodo *Iaphet* mansurus sit in tabernaculis *Sem*. Cum igitur *Henetorum* maxima gens veniens, magna spacia inter *Borysthenem* & *Istrum* habitare cœperit, magnamque *Europæ* partem occuparit, vt *Ptolomæus* & *Procopius* testantur, reipsa comprobatum est, quod antea multis seculis prædictum fuit, Iaphet in tabernaculis *Sem* habitaturum, id est *Henetos* io *Sarmatarum* regionibus.

Commentitia gentium origines.

Hæc mihi originis ratio simplicior & magis natiua videtur, quam fabulosis & ementitis titulis se ornare. Cuius commenti finis & exitus huc recidit, vt detecta fabulositate narrationis turpiter & cum rubore assertam sententiam deserere, & apatores, id est, sine certo patre & propagatore gentis remanere necesse sit.

Hæc generatim dicta sunto: quod si quis rem ad calculum reuocet, & ad particularia C descendere velit, hac via mecum procedat. Inprimis ad sacra Biblia recurrat. Postea ad *Babylonicam* historiam, quam se *Berosus* sacerdos Babylonius publica fide & sententia senatus conscripsisse fatetur, deueniat. Istis duobus testibus mundus nihil habet antiquius, quo res suas fulciat. Ex his duobus fontibus *Diodorus Siculus*, *Philo*, *Iosephus*, *Eusebius*, & cæteri posteriores omnes hauserunt. Quanquam autem historiam *Babylonicam* cum historia sacra non confero, tamen cum *Iosepho* historico inter scriptores prophanos priorem ei locum hac in re tribuendum censeo.

Sarmatas esse gentem peculiarem.

Quod igitur ad *Mosem* attinet, is primo ponit *Noë*, secundo *Sem*, tertio *Arphaxat*, quar- D to *Selach*, cuius filius est *Eber*, & mox addit: Ipsi quoque *Eber* nati sunt duo filii, nomen vnius *Peleg*, quia in diebus eius diuisa est terra.

Argument I. ex Genes. c. X.

Hebraice sic: פלג כי בימיו נגלתה הארץ Et nomen fratris eius *Ioctan*, qui genuit *Elmodat* & *Saleph* & *Asarmoth*. Et mox eodem capite decimo. Isti sunt filii *Sem*, secundum familias suas, secundum linguas suas in terris sois, in geotibus suis. Istæ itaqoe sunt familiæ filiorum *Noë* per generationes suas in gentibus suis, in terra, post diluuium. Primum itaque argumentum quo probatur, *Sarmatas* gentem esse pecoliarem, & nequaquam aliarum veluti appendicem quandam, verissimè

pe-

A. M. 1790. petitur à diuisione linguarum. Nam si singulis linguis attribultur suus Patriarcha, quomodo lingua *Sarmatica* aut *Slauonica* proprio Patriarcha destituetur vnde sit propagata? cum sit lingua copiosissima, & in tot dialectos scindatur. Manifeste autem hic affirmat scriptura diuinitus inspirata, non semel sed ter in vno capite, diuisionem illam gentium secundum numerum linguarum factam fuisse, quæ linguæ septuaginta numerantur.

Argum. II. ex Deut. 32. Memento dierum seculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios *Adam*, statuit terminos populorum secundum numerum filiorum *Israelis*. Ex hoc loco, secundum argumentum assumitur. Nam si illa fatalis diuisio gentium facta est secundum numerum filiorum *Israelis*, vt hic aperte dicitur, ab *Asarmoth*, *Sarmatas* deriuare necesse est. Nam si *Iauan Iones*, *Tubal Hispanos*, *Tuiscon Tudescones Germanos*, *Gomer Cymbros* condidit, quomodo *Sarmatarum* origo ad *Asarmoth* referenda non erit? Si inquam hoc argumentum *Græcis*, *Germanis*, *Hispanis* & aliis nationibus seruit, quid causæ est, vt etiam *Sarmaticis* populis seruire non debeat? Præsertim cum historia *Babylonica* etiam *Sarmaticorum* populorum historiam complectatur, vt mox clarius patebit.

Argum. III. ex Act. XVII. Nec manibus humanis colitur Deus indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & halitum & omnia: fecitque ex vno sanguine omne genus humanum, vt inhabitaret per vniuersam superficiem terræ, definitis temporum opportunitatibus, quæ præstituit, & positis finibus habitationis eorum. Inde tertium argumentum sumere licet, nempe a limitum & finium durabilitate, quibus semel ab initio circumuallatæ sunt nationes in suis territoriis: ideo addit, finibus habitationis eorum. Inhabitare fecit, inquit, genus humanum per vniuersam superficiem terræ. Quæ verba prorsus ab Apostolo deprompta esse videntur ex *Mosis* Deuteronomio superius adducto, vbi dicit: Quando separabat filios *Adam*, statuit terminos populorum, secundum numerum filiorum Israelis, ita vt illa descriptio finium cuiuslibet regni in *Strabone*, *Ptolomæo* & aliis vetustioribus ac recentioribus scriptoribus & cosmographis, non aliquo fortuito casu constare, sed diuinis oraculis firmata esse videatur, & ob eam causam certa & inconuulsa esse debet. Nam sicut *Babylonica* historia *Sarmatiam Europeam* ad *Tanaim* extendit: ita postea *Alexandri* temporibus idem repetitum est, ac demum *Augusti* seculo, *Traiani* ac *Theodosii*, idem confirmatum esse reperitur, videlicet, quicquid est intra mare *Sarmaticum* ab occidente, & *Meotbidem*, *Tanaim*, *Pontumque Euxinum* ab oriente, à meridie vero circumcirca montes *Sarmaticos*, id nomine *Sarmatiæ* censeri debere, vt luculentius inferius demonstrabitur, vbi peculiaris tractatio de finibus vetustis *Sarmatiarum* instituetur. Ac quod in laudem diuinæ prouidentiæ in asserendis & tuendis finibus Sarmatiarum dictum est, hoc etiam de *Italiæ*, *Germaniæ*, *Hispaniæ*, *Galliarum*, aliarumque vetustarum nationum, dictum esse putemus, quas quantumuis Cæsarum vis ab animi impotentia profecta aliquoties conuellere tentauit, tamen Deus, qui est supremus regundarum finium magister & tutor, suum decretum incassum abire non est passus. *A. M. 1790.*

Annotatio vtilis de filiis Noe. Nolo hic molestus esse lectori illa quæstione, *Semne* an *Iaphet* fuerit maior natu, vt plerique putant, ideo quod capite 10. v. 21. dictum est: Ipsi quoque *Sem* natus est: etiam ipse est pater omnium filiorum *Eber*, fratre *Iaphet* maior. Sed alia versio magis probatur, eo quod clarius hunc nodum soluit, inquiens: De *Sem* quoque nati sunt, patre omnium filiorum *Heber*, fratre *Iapheti* maiore: Et scriptura ter quaterue eo ordine eos enumerat, proinde & eodem ordine nati esse credantur. Quod autem *Moses* primam sortem *Iapheto* tribuit, trahunt hoc quidam, & non inepte, ad comprobandam & illustrandam illam ciuilem legem: Maior diuidat, minor eligat.

Sic & illud quod eidem *Iaphet* cessit patrium solum, montes inquam *Armeniæ*, qui eis post diluuii incommoditates primum hospitium præbuere, eo detorquent, vt herciscundis filiis familiæ, minimo natu patrium habitaculum debeatur. Maiores enim propter maiorem ætatem magis pronidi esse solent, iuniores autem, vt imbecilliores non item.

Per *Babel* intelligunt *Babylonem*, sed epitheton ei additur *Sinear*, ad differentiam alterius *Babylonis* quæ in *Aegypto* fuit. Per *Sephar* montem Indiæ intelligunt. Per *Mes* optime possunt intelligi montes *Sarmatici*, eo quod *Nysiis* adiacent, & totam *Europam* per medium secant, quibus si addas *Parthicos* & *Emodios* montes, videbis quasi cingulum, quod totam habitabilem per medium ambiens cingit. Sed iam potito totius operis solido fundamento ex diuinis oraculis, ad *Babylonicam* historiam descendamus.

CA-

CAPVT II.

De Temporibus Seba, Nimrod, viuente adhuc Principe Asarmoth.

Anno Mundi 1810.
Anno à diluuio 157.
Anno à diuisione gentium ad Babel 25.
Anno ante aduentum Christi domini 2190.

A.M. 1810. IAm ab eo anno historia *Babylonica* mentionem *Sarmatarum* facere incipit, dicitque a *Tuiscone Sarmatas* maximos populos fuisse fundatos.

Moschi Sarmata. Quia autem & *Moschi Sarmata Riphai* in eadem historia *Babylonica* vocantur, & eadem lingua vtuntur, etiam initia regni eorum in idem tempus reiecit, ita vt duo simul Patriarchæ, quasi ex condicto, vnius dominii fundamenta iecisse videantur. Ita enim dicit: *Moschus* dux missus ab eodem *Saturno*, fundat *Moschicum* regnum. Duplicis autem *Moschouia* meminit, *Asiatica* & *Europea* sicut & *Sarmatia*. Omitto disputationem illam, quomodo *Moschi* in septemtrionem concesserint, cum antea in *Capadocia* vicina *Paphlagonibus* nostris *Henetis*, tanquam gens consimilis linguæ habitationem sibi delegerit, ibique vrbem a suo nomine appellarit, quæ vsque ad *Claudii* tempora *Mazaca* vocabatur. Ille enim tractus passim tum lingua *Slauonica* tam in *Capadocia* quam in *Paphlagonia* vtebatur. Tandem *Claudius* hanc vrbem Cæsaream vocauit, sed Iulianus apostata hoc cognomen eidem postea abrogauit. Hæc de initiis regni *Sarmatici* dixisse sufficeret, nisi plerique scriptores *Germanici* ad amplificandam supra modum gloriam sui *Tuisconis* abuterentur loco citato *Berosi*, ideo hic submonendum lectorem putaui, nomen *Germania*, *Scythiæ* & *Sarmatia*, apud scriptores latissime & large patere, ita vt aliquando nomen *Sarmatia* transeat vsque ad *Germanos* ad *Rhenum* habitantes, vnde a *Beroso* expresse *Rheni Sarmata*, illi incolæ ad *Rhenum* vocantur. Et *Plinius Scytharum* nomen in *Sarmatas* vsque & *Germanos* eadere affirmat.

Sarmata vtrum à Tuiscone? Quæ igitur *Berosus* de fundatione regni *Sarmatici* à *Tuiscone* attulit, caute sunt accipienda. Alioqui si quis *Berosi* phrasim vrget, nos vicissim ei diuina oracula opponimus, quæ expresse reiiciunt confusionem originis nationum, & asserunt diuisionem gentium secundum numerum linguarum & patrum illorum factam fuisse, ita vt singulæ gentes à singulis patriarchis deriuentur. Nec video, quo pacto sarta tecta *Berosi* authoritas permaneat, nisi tropice eum per catachresin quandam *Germaniam*, *Sarmatiam* vocasse fateamur. Fere enim est vsitatum in omnibus linguis, vicinitatis ratione alteram pro altera nominare nationem. Sic *Germanos* ad *Rhenum* nulli *Gallos* vocauere, & vice versa. Et *Sarmatas* vocant *Scythas*, eo quod viciniæ ratione in quibusdam altera alteri communicet. *A.M.* 1810. Sic & nos *Radomienses* & *Podlasios*, *Masouios* vocare solemus, qui etsi *Masouii* non sint, tamen viciniæ ratione, eos solemus afficere hoc cognomine. Et eum eam appellationem indignius à nobis ferunt, per modum cuiusdam vrbanitatis solemus regerere non sine ioco: Etiamsi vestri, *Masouii* non sunt, tamen pro igne ad *Masouios* frequenter decurrere solent. Sic & *Russos*, *Lublinenses* subinde vocari nouimus. Sed & in conciliis œcumenicis generalibusque hoc idem vsu venit, sicut in illo *Constantiensi* & *Basiliensi* alias seruatum esse ex actis conciliorum patet, vbi in ferendis sententiis *Germanica* nationis Episcopi cum *Polonicis* iungebantur, vt quicquid illi referrent, id dictum esse *Germanorum* nomine putaretur. Hæc dicta sint de catachresi illa, qua *Berosum* vsum esse etiam aliis in locis manifestum est. Et *Ptolomæus* montes, qui cingunt *Germaniam* ad *Danubium Sarmaticos* simili ratione vocauit. Affirmant alii *Chaldæo* homini non fuisse septemtrionem cognitum, aut male versum, aut ab aliquo adulteratum, vt non raro accidere historicis, exemplo *Eutropii*, *Iornandis* & ipsorum etiam Euangelistarum probari potest, quos *Erasmus Roterodamus* aliquibus in locis corruptos esse conqueritur, quod si ne hac quidem solutione contentus esse aliquis velit, ei priuilegium illud diuinum diuisionis vniuersæ habitabilis trium fratrum opponimus. Quod si ne scripturæ quidem testimoniis stare velit, mirari nos oportebit, eos qui alias scripturæ authoritatem aliis scriptoribus iure anteponunt, in ea causa, vbi de prærogatiuis nationum agitur, scripturæ authoritati sententiam *Berosi* præferre. Sed nos clarissimæ genti ornamenta & quæuis præconia libenter fauemus, modo *Berosus* sobrie intelligatur. Nam non desunt alii, qui quidem priuilegii istius, vtpote a Deo lati, authoritatem agnoscunt, sed tamen per tyrannidem patres quosdam multa sibi permisisse prætendunt, ex quibus habetur illud, quod *Tuiscon* præsumpserit *Sarmatarum* regnum sibi vendicare. At priuilegii istius ea vis, est & verborum sensus, vt Deus in eo expresserit non modo, quid fieri vellet, sed etiam quid deinceps in sequentibus ætatibus accidere debuit fatidico spiritu prædixerit. Cuius prædictionis inuariabile decretum si in dubium vocatur, & reliquarum quoque prophetiarum, quæ in Bibliis extant, non reperio quo pacto certitudo constare possit. Adde quod illa ipsa historia *Berosi* nequaquam absolutum dominium *Tuisconi* vendicat, quin immo eum *Iani* seruituti obnoxium facit, eumque ad occidentem ab ipso missum esse prædicat, quo ibi ipsius permissu auspicaretur regnum. Viciniores autem sunt multo *Sarmata Ionia*, vbi *Ianus* sedem ha-

habuisse prædicatur, quam ipsi *Germani*. Maluisset igitur *Ianus* eos suo imperio subiicere, si quid in eos iuris habuisset, quam occidentem versus nescio cuius alterius dominio ipsos implicare. Sed si de rebus tam vetustis licet libere loqui, *Ianus* ius dominii non potuit alteri resignare, vbi ipse ne ad plantam quidem pedis possessionem habuerit.

CAPVT III.

De Temporibus Nabor & Iani.

Anno à mundi creatione 1896.
Anno a diluuio 240.
Anno à diuisione gentium 108.

A. M. 1896. ITerum eadem historia *Babylonica Sarmatia Europea* mentionem facit his verbis: *Araxa* cum filio *Scytha* paulo ante creato omnium gentium *Sagarum* rege *Sabatio Saga*, ipse occupauit omnem partem occidentalem ab *Armenia* vsque in *Sarmatiam Europeam* &c. Vnde liquet *Beroso Asiaticam Sarmatiam* notissimam fuisse. Quia ad differentiam huius vocat *Sarmatiam Europeam*. Hæc ideo addo, quod quidam authoritatem huius scriptoris hoc nomine conuellere nituntur, quasi fines *Europea Sarmatia* ponendo ad *Tanaim*, ignorarit *Asiaticos Sarmatas*. *Massagetarum* etiam, qui a *Mysiis* & *Getis Sarmaticis* populis dicuntur, in id tempus origo reiicitur.

An Beroso nota fuerit Sarmatia Asiatica.

De Massagetarum origine.

CAPVT IV.

De Temporibus Nini, Beli Filii,
qui fuit tertius Rex Assyriorum.

Anno ab orbe condita 1910.
Anno à diluuio 258.
Anno ante Christum 2090.

A. M. 1910. *Sarmatarum legislator.* TErtio iam & quidem magis significanter *Sarmatarum* mentionem facit historia *Babylonica*. "*Tuiscon*, "inquit, *Gygas Sarmatas* legibus format apud "*Rhenum*: & addit: id ipsum agit *Tubal* a"pud *Celtiberos* & *Sarmothes* apud *Celtas* &c. Apparet hinc ante politiam *Mosis* apud *Germanos, Gallos, Hispanos*, leges fuisse politicas promulgatas. Sed quærerem hic: Quid opus erat *Sarmatis* ad *Tuisconem* & quidem *Gygantem* proficisci, petitum leges, cum *Sarmatia Europea* propior fuerit multo *Græcis*, vbi *Ianus* regnabat, cui ipse *Tuiscon* subiectus fuit. Nam *Berosus* aperte dicit, *Tuisconem* a *Iano* in eas oras fuisse missum, vt veluti vasallus quidam Iani fuisse videatur. Quod autem *Sarmata* littus *Ponti* tum inhabitarint, eiusque dominii possessores fuerint, ex sequentibus liquet. Dicit enim: *Barzanem Sabatii* filium regnasse vsque ad *Sarmaticum Ponti* littus. Vnde euincitur illo tempore sicuti mare ad ostia *Istula*, occidentem versus, ita ad orientem, *Euxinum Pontum* mare *Sarmaticum* simili ratione vocari solitum fuisse, sicuti & *Ouidius* vocare solet. Quo fundamento posito ineuitabiliter concluditur: quicquid intra hæc duo maria est, id veteribus *Sarmatia* nomine dici. Sed quid maria dicimus? cum etiam hic & incolæ *Rheni Sarmata* vocentur a *Beroso*, quos ille legibus assuefaciebat. Quod autem eo loci *Sarmatas* illos, *Scythas* nonnulli recentiores vocant, illud in *Beroso* non habetur. Nisi forte iuxta *Plinii* phrasim, etiam in *Germanos*, *Scytharum* nomen cadere putemus. Nam diligentius excutienti monumenta veterum liquet, in triplici potissimum significato nomen *Sarmatiarum* accipi. Primo *Riphaos Sarmatas* vocabant, vbi nunc *Moschouia* est: qui autem *Germanis* permisti erant, illi *Rheni Sarmatorum* nomine censebantur. Porro qui in meditullio habitabant, nimirum inter vtramque *Sarmatiam* & montes *Sarmaticos*, illi absolute *Sarmata* vocabantur. Informabat igitur legibus *Tuiscon* suos *Germanos*, non homines nostros. Nam *Germanorum* politia toto cœlo differt a politia nostrarum gentium, quæ *Lacedæmonorum* politiæ similior est. Quod autem quidam, appellationes illas oppidanorum ad *Margemburgum*, quæ patrum nostrorum memoria abolitæ sunt, ad confirmandam *Tuisconis* in ferendis legibus, autoritatem adducunt, id ridiculum est. Potius ergo putarim illum morem reliquum mansisse ex gubernatione veterum *Polonorum*, qui fines suos ad *Albim* vsque fluuium quondam extendebant, sicut a *Dlugosso Miechouiensi*, & a D. *Cromero* euidentissimis documentis probatum est, & a nobis vberius infra probabitur. Contigerunt autem hæc, quæ dicta sunt de legislatione *Tuisconis*, ante *Abrahamum* natum, propemodum 40. annis, quando *Germani* adhuc rudes erant, & ad erudiendum alios minus apti, vt *Strabo* de eis testatur libro 7.

Habitatio.

A. M. 1910.

Triplex Sarmatiarum significatum.

CAPVT V.

De Temporibus Abrahæ.

Anno ab orbe condito 1964.
Anno à diluuio 358.
Anno ante Christum 2036.

QVarto, fit præterea alia mentio *Sarmatarum* in *Beroso* his verbis: "Anno 6. *Semiramidis*, apud *Rhe*"*ni Sarmatas* regnauit filius *Tui*"*sconis Mannus*, & apud *Ianigenas Razennos*, "*Vesta* vxor *Iani* sempiternum ignem custo"diendum tradidit, &c. Ex *Diodoro Siculo* transferantur huc de regno *Semiramidis* Reginæ *Assyriorum*, quomodo iis temporibus floruit, & quibus modis ad regni fastigium perue-

A.M. 1964. ueneri. Fuit hæc vxor *Nini* Regis, fœmina magni nominis. Et videtur seculum illud occulto sidere fœminis fauisse. Nam eodem tempore *Isis* illa regina *Ægypti*, quæ postea *Osiridi* nupsit, famam suam mirabilibus auxerat factis. Testatur hoc Epitaphium ipsius, cuius *Diodorus Siculus* meminit: EGO, inquit, SVM ISIS REGINA ÆGYPTI A MERCVRIO ERVDITA: QVÆ EGO LEGIBVS STATVI, NVLLVS SOLUET: EGO SVM VXOR OSIRIDIS: EGO SVM PRIMA FRVGVM INUENTRIX: EGO SVM OSIRI REGIS MATER: EGO SVM IN ASTRO CANIS REFULGENS: MIHI BVSTIA VRBS CONDITA EST, GAVDE, GAVDE ÆGYPTE, QVÆ ME NVTRIS. Addendum etiam hic putaui, quæ afferuntur de antiquitate & celebritate duarum vrbium in *Europa*, *Treuiri* & *Tigurinorum* vrbe, vt facilius intelligi possit, quis tum status *Europa* fuerit, & quam habitabilis. *Marianus Scotus*, qui *Fulda* floruit circa annum domini 1060. in Chronicis suis ad annum *Abraba* 16. hæc ad verbum annotauit: "Hoc anno "*Trebeta* filius *Nini* a *Semiramide* expulsus ex "regno, *Treuirim* condidit, vrbem in *Gallia*, "ante *Romam* conditam annis 1250. Reliqua de *Treuiri* & *Tigurinorum* vrbe ex quodam *Germanico* scriptore adiiciam. *Tigurina* vrbis Chronica vetustissima perhibent, primis illis seculis *Treuirorum* vrbem, *Tigurinorum* arcem ac ciuitatem vocauisse & agnouisse sororem. Etenim testantur, 30. annis à *Treuirorum* vrbe condita, & quidem *Abraba* temporibus extructam esse, a Principe quodam istius tractus *Thurico*, in colle ad *Limagum* fluuium, vbi e vicino euoluitur lacu, arcem insignem & munitam, quæ a conditore dicta sit, *Thuricensis*, & *Thuricum* castrum. Populos certe eius tractus constat ex historiis & geographis, temporibus vetustissimis *Tigurinos* fuisse. Vnde postea ipsa ciuitas ad arcem extructa, & *Thuricensis* ab arce, & *Thuregum* denique & *Tigurum*, vtpote quæ *Tigurinorum* erat metropolis, est appellata, Germanice vero dicta *Zurich*, voce a *Thurico*, (quem *Thurich* etiam nominare possis) modice deflexa. Itaque iuxta *Mariani* supputationem, *Thuricensis* arx ante extructam *Romam* condita esset annis 1220. aut circiter. Ante natum Christum circiter annis 1975.

De antiquitate duarum vrbium Europa Treuiri inquam & Tigurinorum.

Capvt VI.

De Temporibus Semiramidis.

Anno ab orbe condito 2000.
Anno à diluuio 341.
Anno ante Christum 2000.

A.M. 2000. Hic Chronologi primæ ætatis a condito orbe finem faciunt. Iam enim 2000. anni sunt præterlapsi. Circa hæc tempora *Noach* exantlatis laboribus multis, visa iniquitate seculi, quod præcessit, diluuium, satiatusque formidine, pauore & periculis, quæ ipsi euenerunt, periclitanti in diluuio, vitam cum morte commutauit. Hoc etiam tempore *Osyris* rex *Ægyptiorum* cum sorore adolescentula inuenit aratrum & artem agriculturæ, quam per vniuersum propagauit orbem. Hæc vera esse inscriptio columnæ cuiusdam in *Ægypto* inuentæ indicat: PATER, inquit, EST MIHI SATVRNVS. SVM VERO OSYRIS REX, QVI VNIVERSVM ORBEM IN INDORVM ET VSQVE AD ISTRI FONTES, ET ALIAS PARTES VSQVE AD OCEANVM PERCVRRI, NEC FVIT IN ORBE LOCVS, QVO NON PERVASERIM. *Diodorus* libro primo. Hic quidem expresse non fit mentio *Sarmatiæ*, sed quia *Istri* mentionem facit, additque nullum locum in orbe reperiri, quo tunc non peruaserit ars illa agriculturæ, necessario inde elicitur, etiam in has regiones hanc artem tunc introductam fuisse, quia *Ister* fuit limes *Sarmatarum*. Agnoscant igitur nostri & recognoscant, beneficium se accepisse a meridionalibus populis, quod inde ad eos propagata est scientia agriculturæ. Sed vicissim meridionales acceptam ferre debent, septemtrionalibus scientiam curulem. Tradunt enim, quod *Gomerus* superiori seculo docuit suos *Italos* castra vel vrbem ex curribus componere. Et idcirco vrbs in *Italia* ab eis *Vey* appellata est, vocabulo *Sago*, qui, *Veias* plaustrum appellant. Notum est autem, vocabulum *Vos* currum sonare in lingua *Sarmatica*. Non ergo *Gomerus* ab alia natione castra metandi scientiam ex curribus, accepisse credendus est, quam a *Sarmatis*, qui hic *Scytha* catachristice appellantur. De origine œconomiæ & quæ ad œconomiam pertinent, expresse sic *Diodorus*: *Osyris* peragrando vniuersum orbem docuit ea, quorum inuentor fuit, tauros domesticare ad aratrum, arare, serere, plantare vineas & vinum conficere, & cereuisiam, vites adiungere palis & putare, vt Poeta

Vncique puer monstrator aratri
Prima Ceres ferro mortales scindere terram
Instituit &c.

A M 2000.

inuentio agriculturæ.

Propter eam igitur subtilitatem ingenii, quod rex *Ægypti* domationem boum inuenit, bos *Ægyptis* fuit sacratus & pro Deo cultus, quem apim vocauere. Cuius instituti æmulatione ducti *Iudæi*, cum in deserto essent, vitulum sibi conflauerunt, memoriale scilicet deorum *Ægyptiorum*, quos isthic manendo viderant & eis asueuerant.

Deus Ægyptiorum bos.

Orosius cereuisiæ *Ægyptiaca* confectionem sic describit, vnde nostræ dissimilem fuisse constat. Vltimo inquit, omnes subito duabus portis eruperunt, larga prius potione vsi non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum a calefaciendo cœliam vocant. Suscitatur enim illa

Confectio Cereuisiæ Ægyptiacæ.

A.M. 2000. ignea vis germinibus madefactæ frugis, ac deinde siccatur, & post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermento sapor austeritatis adducitur. Qua de causa recitat scriptura sacra, ocium, saturitatem panis, vagas libidines hoc tempore in mundo maxime regnasse. Et eam saturitatem magno prouentu prodiisse existimandum est, quod eo tempore primum agricultura & cultus vinearum inuentus fuit, vnde homines impinguati & locupletati insolescere cœperunt. Hac etiam ætate regnauit *Aralius* apud *Babylonios*, apud *Gallos Drius*, a quo *Druida* illi sacerdotes instituti, apud nostros vero vicinos *Tuiscones Hermion*. Hac etiam ætate *Amraphel* ille *Assyrius*, floruit cum quo *Abraham* conflixit *Lotum* vindicaturus, Genes. 14. Hunc *Ambraphalem* putant eo loci *Zamcim Niniam* vocari a *Beroso*. Postea *Gyugaon*, qui cum *Sarrone Celtarum* rege literarum studium, ad reprimendam hominum ferociam, in parte occidua primus instituit: hic quidem *Gallos*, iste vero suos *Tuiscones* docuit. *Peleg* etiam ille sub quo diuisio gentium facta fuit, hac ætate moritur cum esset annorum ducentorum triginta nouem.

Capvt VII.
De Temporibus Iacob.

Anno à condito orbe 2110.
Anno à diluuio 510.

A.M. 2110. IMperitabat tum apud *Babylonios Baleus Xerxes*, id est triumphator: apud *Tuiscones Marsus*. Iam hic desinit historia *Babylonica Sarmatarum* meminisse expresse. Hoc tempore tribus in locis *Italiæ* arsisse dicitur, vnde de *Phaëtonte* fabula nata est, qui tum apud *Ligures* regnabat. Istis temporibus *Iacob* Patriarcha vixit & *Iob*, quem Deus laudat vehementer. Nonus rex *Babylonis* fuit *Amatritus*; decimus *Belochus*, quo tempore etiam *Gambriuium* apud *Tuiscones* regnasse fertur, qui a corona nomen *Gambri* habere dicitur. Primus enim hic inter reges *Tuiscounum* coronatus esse dicitur. Vndecimus *Babylonis* rex *Baleus*: apud *Tuiscones* seu *Germanos Sueuus*. Nauium vsum tunc inuentum esse ad maria transfretanda prædicant. Sed *Noe* periclitatio tempore diluuii, antiquiorem fuisse arguit.

Capvt VIII.
De Temporibus duodecim Patriarcharum: ante Mosen centum annis, post mortem Iacob duodecim annis.

Anno à condito orbe 2269.
Anno post diluuium 569.
Anno ante Christum 1701.

HIc quoque *Sarmatarum* nomen expresse non ponitur, sed tamen princeps eius stirpis *Vandalus* nomine commemoratur. Ab hoc quidam *Germani* ci scriptores *Slauonicæ* gentis oationes deducunt. Ex quibus quidam non postremus in hoc genere, ad eum modum scribit: "*Vandalus* apud *Tuiscones* regnauit hoc tempore. "Hinc *Vandalorum* gens, quæ lingua *Slauonica* vtitur, denominata est, ex quibus nunc "multæ maximæque gentes diuisæ sunt, *Poloni, Boemi, Slauoni, Croaci, Vandali* ad *Marchiam Brandeburgensem*. Hæc ille; quæ si vera sunt, iam triplici modo stirps nostrarum gentium a *Iaphet* deduceretur. Primo per hunc *Vandalum*, quem ex *Tuiscoris* posteritate esse volunt: & hoc ante *Mosen* cucunit. Deinde per *Paphlagonas*, qui secuti sunt *Antenorem* post bellum *Troianum*. Tertio per *Alanum*, quem dicunt nonnulli nostratium primum ex *Asia* colonias deduxisse ad nostros homines, sed tempus eius rei non assignant. — A.M. 2265 *Vandalus, nostrum Sarmatarum Conditor.*

At iam aliquoties monstratum est, hanc opinionem non posse cum scriptura consentire, quæ affirmat diuisionem gentium factam esse secundum numerum patrum, nepotum *Noe*, & secundum numerum linguarum. Potius igitur dicemus, hunc *Vandalum* fuisse regem peregrinum, accersitum a *Tuisconibus* ex gente *Sarmatica*. Nam liquet ex *Beroso*, cum iam ad inclinationem spectaret regnum *Tuisconum*, peregrinos reges accersitos fuisse, idque iam ex *Sarmatis*, iam ex *Græcis*. Mox enim subiungit *Marsum* etiam, & *Herculem* ipsis imperitasse, quæ nomina indicant hos principes *Græcos* fuisse, aut vtramque gentem *Teutonicam* & *Sarmaticam* alternatim, iam ex *Teutonibus* sibi reges delegisse, iam ex *Sarmatis*, vt ex æquo imperitare viderentur. Ad extremum propter dissidia ciuilia *Græcos* extraneos accersiuisse, quæ res postea regno eorum exitium & finem accelerauit. Nam *Berosus* statim post commemorationem istorum, historiam huius gentis texere desiit, tacite innuens ob exilitatem non fuisse dignos qui amplius enumerarentur.

Huic enumerationi *Tuisconicorum* regum, opponunt scriptores rerum *Polonicarum* suum Catalogum priscorum regum *Slauonicæ* gentis: *Philaram*, inquam, *Alanum, Anchisen, Pamphilum, Reasilinam* & *Alanum* Secundum, quem primum ex *Asia* in *Europam* commigrasse ferunt, vt iam dictum est, eique quatuor filios fuisse ferunt, qui nomina gentibus certis dederunt, ita vt a *Vandalo Vandalorum* gens, a reliquis *Russi*, *Bohemi* cognominati sint. Sed quid sentiendum sit de hac traditione antiquorum, inferius lectorem admonebimus. — *Series principum Sarmaticorum antiquissimorum.*

CA-

CAPVT IX.

De Sarmatis & eorum origine.

A.M. 2269. Dixi de *Sarmaticis* rebus sparsim superius, nunc earum anacephaleosim faciam. Nullum est dubium populos nostros, ac omnes eos qui *Slauonica* lingua vtuntur, *Sarmatas* vocari a veteribus.

Etymon vocis Asarmoth. Vocis autem etymon non eodem modo omnes deducunt. Quidam *Sarmatam*, ducem altitudinis exponunt, quia montium istorum altissimorum legitimus possessor statim ab initio fuerit, vel quia regiones septemtrionales incoluerit, quibus Mathematici altitudinem supremam adscribunt. Alii viperinum aspectum ex Græco interpretantur. *Græci* enim non *Sarmatas* sed *Sauromatas* vocant; σαῦρ@· autem eis viperam significat, eo quod terrifico aspectu præditi erant, quodque perculerunt fortasse quondam metu & formidine belli *Græcos* homines. Sed *Sauromatas* verius dixerim vocari *Asiaticos Sarmatas*. Nam nostri homines iudicio omnium, nequaquam improbo aspectu præditi sunt, sicuti de Asiaticis populis vt plurimum id verum esse creditur. Originem autem *Sarmatarum*, ab *Asarmoth* deducere sacris literis compellimur. Sed & *Iosephus* gentium origines exemplo *Mosis* describens, affirmat singulas gentes è singulis Patriarchis cognomina sua trahere. Et postea latius hoc idem explicat, tempus originis earum statim ab illa fatali diuisione & dissipatione, quæ contigit ad turrim *Babel*, efferens.

Laus Sarmatarum à circumstantiis loci & temporis. Quæ si omnia simul conferantur, amplam materiam suppeditare possunt, encomia gentis nostræ canere volentibus. Nam si tempus spectes, temporibus aurei seculi *Saturno* scilicet apud *Babylonios* regnante orti sunt: si Patriarchæ dignitatem, ille ex stemmate *Sem* maioris natu prodiit, per quem saluatoris genealogiam ducere spiritus sancti consilium fuit: si capacitatem & amplitudinem regionis, fluminum, & maris, portuumque multitudinem, certe commoditates tantæ reperiuntur in iis terris, vt cum omnibus præcipuis gentibus certare posse videantur. Quod vero attinet ad cœli clementiam, certe vbi *Polonia* & *Boëmia* est, eam talem esse experimur, vt nec frigoribus supra modum intensis, nec caloribus *Africanis* obnoxia sit, sed mediocritate gaudet tali, qualem sibi & ad euendam valetudinem, & voluptates concessas retinendas quispiam optare possit. Iam politiam si quis expendat, hæc non tam est ad delitias comparata, quam ad eum finem, vt quam diutissime durare possit, habeatque semper militem exercitatum, durato corpore, agilem ad tractanda arma, non delicijs diffluentem, sed semper agrorum cultu & venationum sollicitudine ita assuefactum, vt tempore belli inediam, labores militares, ferre possit. *A.M. 2269.* Fuerunt in mundo Monarchæ & domitores orbis, *Cyrus*, *Darius*, *Alexander*, postmodum *Romani*.

Nullus Imperator Sarmaticus dictus. Nullus tamen horum quicquam iuris vnquam habuit in *Sarmatiam*, nullus est dictus *Sarmaticus*, sicuti a deuictis aliis gentibus non raro sunt denominati, Vnde cognomina nata sunt, *Asiaticus*, *Africanus* & etiam *Germanicus*. Sarmaticum autem qui sese diceret, nunquam est inuentus. Rationem eius rei malo verbis *Nasonis* explicare, de *Sarmatis Getisque* ita dicentis:

> *Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat*
> *Roma, nec Ausonii militis arma timet.*

Hæc ad laudem politiæ *Sarmatiarum*, quæ *Lacedæmonum* simillima est, referantur. Interim fatemur, nullam politiam in mundo reperiri posse, quantumuis laudabilem, quæ careat suis næuis.

Diuisio & partes Sarmatiarum. Partes *Sarmatiarum* a regionibus & cognominibus possunt enumerari. Nam alia est *Sarmatia Asiatica*, alia est *Europæa*. Rursus *Europæorum* alii fuerunt *Rheni Sarmatæ*, vt *Berosus* vocat, alii *Riphæi Sarmatæ*, alii *Tyrigetæ Sarmatæ*, vt *Ptolemæus* vocat, alii *Iazyges Sarmatæ*, vt *Strabo*, alii *Acarocantæ*, qui in aula *Constantini* fuerunt, alii *Regii*, forsan *Mithridatis*. Quanquam & antiquos *Sarmatas* reges habuisse suos, testantur scriptores non obscuri vt infra parebit. Peculiariter autem quidam ex eis *Sarmatæ* absolute absque adiectione cognominis dicebantur. Qua ratione nostros, qui ad montes *Sarmaticos* habitabant vocatos non raro reperias. Vtrum autem *Asiatici* a nostris an nostri ab *Asiaticis* orti sint, differit primarius scriptor *Polonicæ* historiæ.

Cromerus in Prolegomenis. Et videtur in eam sententiam inclinare, vt credat nostros ab *Asiaticis* prodiisse. Et rationem eius rei adfert: quia, inquit, omnes coloniæ deductæ sunt ex *Asia* in reliquas orbis partes.

Sarmatæ Europæi non sunt orti ab Asiaticis. Sed eius sententiæ reclamat *Berosus*, qui cum *Tuiscone* statim a primordiis eo delatos fuisse *Sarmatas* affirmat. Reclamat & *Diodorus Siculus*, qui asserit, ab *Olbio* quodam postea, temporibus videlicet *Gedeonis*, fundatam fuisse *Asiaticam Sarmatiam*. Vnde *Ptolemæus Olbiæ* mentionem facit in *Sarmatia Asiatica*.

Sarmatas non esse Germanos. *Sarmatas* non esse stirpis *Germanorum*, erudite *D. Cromerus* demonstrat, & euidentissimis argumentis potest demonstrari ex *Cornelio Tacito*, dictis argumentis a moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia, sicuti ex annotatione inferius parebit.

Sarmatas non esse Scythas. *Sarmatas* etiam non debere confundi cum *Scythis*, iisdem argumentis probari potest, ductis a moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia & authoritatibus antiquitatis, finiumque descriptione. Nam regiones a *Tanai* vsque ad *Rhenum*, *Sarmatæ* non *Scythæ* posside-

debant, vt ex *Beroso* & aliis historicis, & Cosmographis liquet.

CAPVT X.
De Temporibus Mosis.

Anno ab orbe condito 2375.
Anno à diluuio 775.
Anno ante Christum circiter 1625.

A.M. 2375.

A Principe *Polek* sub quo diuisio gentium facta est, ad *Mosen* vsque numerantur 628. anni. Intra hoc spacium temporis iam genus humanum multiplicatum fuerat, & coloniæ in vniuersum orbem deductæ. Iam *Aegyptii* auspicati erant suum regnum. Iam *Nimrod* ille cœperat esse potens in terra, feceratque fundamenta vrbis & imperii *Babylonici*. Iam *Zoroastres* princeps ex stirpe *Sem* filii *Noë* maioris natu, non modo B regnum *Bactrianorum* sibi stabilierat, sed etiam *Nino* regi de finibus bellum mouerat. Huius principis mentionem libenter facio, non ea tantum de causa, quod vicinus fuit nostris gentilibus *Sarmatis Asiaticis*, & de stemmate nostri Patriarchæ *Sem*, sed etiam quod fuerit inter principes ætatis illius facile princeps. Antiquior est hic *Mose*, nam fere quadringentis annis præcessit eum. Hic primus fuit Mathematicorum studiorum inuentor & doctrinarum physicarum, vt autor est *Plinius*. Adde quod etiam *Iapheti* posteritas iam regna sua dilatauerat. Nam vt cæteros taceam, de *Tuiscone* conditore gentis *Germanica* ferunt, quod iam ad occidentem proces- C serat, & vrbes aliquot in *Galliis* & *Germania* excitatæ erant. Consimilia *Berosus* scriptor peruetustus de *Sarmatis Polonia* inhabitatoribus prodidit, quod iam eodem ipso tempore occidentem versus progressi erant, finesque regni sui incipientes à flumine *Tanai*, *Rhenum* versus extenderant. Sed de *Beroso*, eiusque descriptionibus *Germania* pariterque *Sarmatia*, infra luculentius suo loco dicetur. Diuini *Mosis* testimonium ea de re merito nobis maioris authoritatis, quam cuiusquam alterius, esse debet. Cum enim is nominet nepotes *Noe*, illos inquam heroes antiquos *Heber*, *Misraim*, *Nimrod*, & alios, id ita intelligendum est, ac si nominasset regna ac populos, qui ab eis iam deriuati & propagati erant, & hoc D potissimum intelligi velim de regnis, populisque homonymis patronimisque, seu quæ nominibus suis referunt resonantque Patriarcharum suorum appellationes. Cum enim enumerasset filios ipsos, & nepotes singulos secundum cognationes suas, concludit: ab istis, inquit, diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. Quæ, inquam, verba cogunt omnino lectorem, vt sicuti *Assyrii* ab *Assur*, *Chananai* à *Chanaan*, *Iones* à *Ianan*, *Tudescones*, id est, *Germani* ab *Ascanetz* appellantur, ita *Sarmatas* ab *Asarmoth* dictos esse fateatur, & habuisse incrementum effectu dignum regni sui iam ante *Mosen*, illo inquam interstitio temporis, à diuisione gentium vsque ad *Mosen*. Ne- A que enim *Moses* ita de iis gentibus locutus est, quasi antea fuissent, postea autem esse desierint, sed quarum antea ita durabiliter iacta erant fundamenta, vt ad eius vsque ætatem pertigerint, quæque erant ita conspicuæ, vt à quouis demonstrari digito possent. Et hoc præcipue de *Sarmatis* intelligendum est, quorum & ante *Mosen* statim *Berosus*, & post *Mosen* *Mantanes Aegyptius* historiam complexus est. Atque ita iam habemus historiam continuatam de regno *Sarmatico* ab ipsa diuisione gentium vsque ad *Mosem* per annos septingentos & aliquot, qua, etiamsi breuis sit, debemus esse contenti. Cætera quæ id tempus referenda sunt ex annotatione cognoscentur.

Zoroastres.

Sarmatarum incrementa.

Genes. 11.
Deut. 32.
Actor. 17.

A.M. 1375.

Prologus apologeticus ad Lectorem.

B Fateor quidem, cum ab initio hoc opus scribere instituissem, me ex authoribus tantum materiæ adepturum nequaquam existimasse, quantum negotii istius magnitudo requirebat: sed postea præter spem multa occurrebant, quæ ad illustrandum hoc totum negocium seruiebant quæ mihi omittenda non videbantur. Proinde ne lectorem expectatione sua fraudarem, per modum annotationum quædam subiicienda duxi. Abhorreo ab omni ostentatione styli. Proinde non elaboraui, vt me stylo aliquid valere demonstrarem, sed vt seriem historiæ *Polonica* tanquam filum per vniuersas vicissitudines temporum verissime extenderem.

Annotationes quadam.

C Temporibus *Mosis* apud *Babylonios* regnabat *Sparetus*, apud *Aegyptios Cencbres Pharao*, de quo *Berosus* ita dicit: in *Cencbre* finierunt reges magni *Aegypti*, qui cum *Hebrais* de magica pugnauit, & ab eis submersus fuit. Eodem tempore apud *Italos* *Blascon*, cuius vxor *Roma*.

Circa eadem tempora fertur regnasse apud *Celtas Lugdunus*, à quo *Lugdunum* est cognominatum. *Inachus* vero apud *Athenienses*, *Cecrops* apud *Lacedæmonios*. De *Zoroastre Bactrianorum* rege mouent hic quæstionem annalium annotatores, an sub *Nino* regnauerit, ac bellum propemodum primum in mundo cum eo acerbum & funestum duxerit, vt vult *Diodorus Siculus*, *Iustinus*, *Orosius* & pleri- D que: an vero cum *Ninia Nini filio* hoc gestum sit, vt vult vnus inter omnes *Berosus*, iudicium hic lectori permittitur. Potior tamen pars cum *Beroso* sentit, vtpote cui omnium perspectissima erat historia patriæ suæ. Hoc tempore lucorum plantandorum superstitio gentilis nata est, *Crano Ianigena* primo eius rei autore, *Abrahami* nimirum tempore. *Zoroastris* istius quædam scripta hactenus celebrantur. Ne autem cui mirum videatur apud *Scythicas* gentes instituta historiæ prius floruisse, quam in aliis gentibus. *Cato* certe de originibus in secundo fragmento

Quæstio de ætate Zoroastris.

Lucorum origo.

affirmat

A.M. 1375. affirmat *Scytharum* annales vetustiores fuisse, quam aliarum nationum. Ideo *Berosus* Chronica *Scytharum* allegat, inquiens: iuxta id in nostra *Chaldaica* & primordiali historia *Scythica*, fideli memoria conseruatum ast.

Mercurius Trismegistus quando?

Anoo *Mosis* circiter sexagesimo floruit A *Mercurius Tritmegistus Aegyptiorum* Philosophus admiraudus. Extant adhuc quædam eius scripta, quæ fuisse eum diuinarum & humanarum scieotiarum peritissimum demonstrant. Sub idem tempus frutex oliuæ primum *Athenis* in arce, & forsan in tota *Europa* ortus esse prædicatur.

CAPVT XI.
De Temporibus Iosue.

Anno ab orbe condito 1495.
Anno exitus ex Aegypto 40.
Anno ante Christum 1505.

A.M. 1495. IAm hic deficit historia *Babylonica*, sed ta- B man ex *Mose* supplere defectum oportet ne filum historiæ rumpatur. Nam sicuti post exitum ex *Aegypto* dixerat, diuisionem gentium factam fuisse iuxta numerum linguarum & septuaginta patrum, ita moriturus sub finem vitæ suæ eandem historiam diuisionis repetens inquit:

Deutero. 32.

"Memento dierum seculi, „ intellige annos generatioois, interroga pa„ trem tunm, & annunciabit tibi. Quando di„ uidebat altissimus gentes, quando separa„ bat filios Adam, statuit terminos populo„ rum secundum numerum filiorum *Israelis*, „ positis finibus habitationis eorum.„ Ad quæ verba si addas verba illa *Dauidis*: Terminum posuisti eis, quem non transibunt, tunc apparebit diuisionem geninm & fundationem C nationum durasse totu en tempore, vsque ad illam metam quando *Iosue* supremum adiit magistratum, adnumeratis quadraginta annis peregrinationis in deserto, quibus *Moses* præfuit populo Dei. Ergo sicut aliarum nationum, ita & *Sarmatarnm* limites in suis metis, temporibus Iosue durauerunt. *Moses* eoim hæc verba protulit sub mortem suam, quando scilicet *Iosue* ad gubernandum populnm Dei inauguratus fuit. Esse autem verissimam hanc demonstrationem regni *Sarmatia*, etiam prophanorum scriptorum autoritate comprobari potest. Scribit enim *Manethon Aegyptius* in sua historia in supplemento *Berosi*, sub idem tempus apud *Celtas Gallatam* iuniorem regnasse, qui, inquit, *Sarmatas* depulit. Sic D *Diodorus Siculus* libro sexto eadem de re tradit, illiusque belli rationem latius describit, quod statim sub tempora *Iosue* fuisse perhibetur, quanquam alii ad tempora *Gedeonis* illud reiiciunt. Sed de supputatione temporum fateor me minus sollicitum fuisse, propter occupatiooes, quibus necessario distinebar. Satis autem mihi erit, vt iam toties repetii, si seriem historiæ *Sarmatia* ac proinde & *Polonia* inuestigauero. Sed dum *Europea Sarmatia* recorder, neque *Asiatica* omnino obliuisci possum, quam *Diodorus Siculus* hoc ipso tempore aut paulo post fondatam fuisse ab *Olbio* patre *Gallata* affirmat. Commemoratur autem nomen *Olbia* in descriptione *Asiatica Sarmatia* a *Ptolomaeo* Geographo. Si quis autem & res addat, quæ sub hæc tempora apud vicinas gentes euenerunt, non medioeriter adiuuabitur ad intelligendum eius temporis statum rerum *Sarmaticarum*. Hoc etiam tempore non multo post, terræ istæ occiduæ & prouinciæ, *Sarmatia* nomen consecutæ sunt ab *Europa* illa, quæ ab *Ioue* compressa esse fertur. Sed non nouum est gentibus, scortatiooes, stupra, & alias inconcessas libidioes regum, *Iouis* titulo tegere. Eodem tempore apud *Turenos*, id est, *Tuscos Italos Oscus* regnauit, cuius insigne serpens fuit. Insigne est hoc maternum gloriosissimæ fœminæ reginæ nostræ, vxoris *Stephani* primi, a quo *Osco* fortsan originem & antiquitatem suorum insignium osteodere potest. Hoc eodem tempore *Illus* regnauit apud *Troianos*, a quo *Ilion Troia* vocata. Nam tempore *Iosue* regnum illud ioitium habuit.

A.M. 1495.

Diodorus Siculus lib. 6.

Sarmatia Asiatica.

Regina Polonia materna insignia.

CAPVT XII.
De Temporibus Samsonis.

Anno ab orbe condito 2790.
Anno ab exitu 337. Iubileo 6.
Anno ante Christum 1210.

ARgonauticam expeditionem præcipuorum priocipum *Gracia*, omnibus ætatibus apparet fuisse celeberrimam. Hæc refertur ad tempora *Samsonis*, qui fuit coëtaneus *Herculis*. Eratque illud æuum ferax fortissimorum virorum, & ingeniorum, ad bellum & ad artes idoneorum. Nam sub illud tempus floruit *Samson* & *Hercules*, viri fortissimi, floruit & *Linus* præceptor *Herculis*, & *Orpheus* clarissimi & antiquissimi Poetæ, cuius opera & auspiciis literas & artes transtulit *Cadmus* rex ex *Phœnicia* & *Asia* in *Graciam*, adeoque vniuersam *Europam*. Sic *Phineas* Poeta clarissimus eodem tempore floruisse apud *Henetos*, ex quibus gens *Polona* originem ex parte ducit ab *Apollonio* prædicatur. Et erant quidem ante hanc expeditionem alia bella *Gracorum*, bellum nimirum *Atheniensium* cum *Thracibus*, duce *Erichtao Atheniensi*: bellum *Persei* cum *Persis*, quo nomine & imagine cœlesti donatos est ab antiquitate, eo quod *Gorgonas* interfecerit in *Lybia*. Sed hoc *Colchicum* fuit clarissimum intar illa, eo quod præcipuum *Gracia* robur, isthic collectum fuit, & à clarissimo Poëta *Orpheo* carmine decantatum, sicut & illud bellum *Titanum*, quod conforme illi est, quod in sacris literis de ædificatoribus turris *Babel* proditum est. Sed de illis bellis non ita refert nos commemo-

A.M. 2790.

Argonautica expeditio.

Viri eo tempore celebres.

Expeditio Colchica vnde celebris reddita.

A.M. 2790.

memorare, sicut de hoc *Colchico*, cuius narratio reuocat nobis in memoriam, gentes pariterque & regiones, quæ ad nomen *Sarmaticum* legitimo iure pertineot. Imo & *Colchis* ipsa inter regiones *Sarmatiæ Asiaticæ* conoumeratur à Geographis. Quod autem in hac historia interdum non ex professo gesta recitaotur *Sarmaticorum* populorum *Europæ*, de eo iam præfatus sum, me videlicet interdum optimo iure velle etiam vicinarum gentium gesta attingere, vt nostrarum rerum commemoratio inde magis elucescat & auribus gratior reddatur, iuxta illud: Quæ singula non iuuant, coniuncta multa iuuant. Quanquam in eodem carmine *Apollonii* duarum etiam gentium *Sarmaticarum* fit mentio, *Henetorum* ioquam, qui postea in supplementum *Sarmatis* cessetunt, & principis *Moschorum*, qui eadem lingua vtuntur, qua & *Sarmatæ*, & fines nostri a Mediterraneo mari vsque ad occidentale & *Venedicum* sinum finibus eorum cohærent.

Consilium autorn in describenda hac historia.

Quin & regiones, quibus antea imperitabant, & quibus nunc eum imperio præsunt, antiquitus teste *Ptolomæo* & aliis Geographis ad *Sarmaticum* nomen pertinebant. Vocatur enim illa gens *Riphæi Sarmatæ*. Nam sicuti *Germaniæ* nomine inclunduntur multa regoa, & ducatus, *Francones*, *Heluetii*, *Sueui*, *Saxones* &c. Ita *Sarmatiarum* nomine comprehenduntur omnia dominia, quæ intra & vltra montes *Sarmaticos* & mare *Sarmaticum* continentur. Et sicuti ea quæ priuato nomine egerunt vel *Sueui*, vel *Francones*, aut etiam *Saxones*, merito sibi vendicant *Germani*, eodem iure omnino ea, quæ nationes *Slauonicæ* linguæ vnqoam in historiis patrasse scribuntur, merito *Poloni* ad se pertinere & de iis gloriari possunt. Non video igitur, quomodo a possessione eorum, quæ in *Colchica* historia siue de *Henetis* siue de *Moschis* dicuntur, excludi possimus. Sed est aliud, quod nos excitauit ad refricandam memoriam expeditionis *Argonauticæ*, nimirum, quod plures Coloniæ ex *Colchis* ipsis deductæ sunt in regiones *Sarmaticas*. Fuit quoodam vrbs notissima, *Nasonis* Poetæ carminibus & exilio celebris, *Thomos* nuncupata: non procul ab Insula *Paucen* in ipsis ostiis *Istri*, quæ ideo sic dicta, quod in eo loco *Medea* regina dissecuit membratim fratrem suum *Absyrtum*. Hæc olim a *Sarmatis* & *Getis* inter quos *Ouidius* exulabat, inhabitata fuit. *Chilia* nunc forsan vrbs eo in loco inædificata est. De hoc miserabili reguli *Colchorum* casu *Naso* carmine commemorat. Inde *Thomus*, (inquit) locus est dictus, quia fertur in illo, membra soror fratris consecuisse sui.

Moschi cur Riphæi Sarmatæ dicti.

Thomos vrbs.

Sic *Polam* celebrem vrbem in *Illyrico* vel *Istria*, ab iisdem *Colchis* colonias suas deduxisse historici memoriæ prodiderunt, a qua *Pola* tandem *Polonorum* ducem *Lechum* prodiisse, nomenque suis dedisse plerique putauerunt. Sed non modo *Polam* vrbem, sed totam fere *Istricam* gentem ab iisdem ortam esse *Stephanus* author est. Fama enim tenet *Aëtam* regem ad *Argonautas* persequendos *Colchicum* exercitum misisse, qui vt a *Ponto* ingressi sunt Istrum, nec raptores aurei velleris inuenissent, siue tædio longioris periclitatioois in mari, siue illecti amænitate loci, sedes istic suas fixerunt. At non modo prouincias & vrbes, sed etiam ipsos duces & Reges gentium *Geticarum Sarmaticarumque* palam gloriatos esse, se ortos ab illis progeoitoribus, inferius docebitur, vbi de *Amelfreda Vandalorum* regis vxore historia recitabitur.

Pola vrbs Colchica.

A.M. 2790.

CAPVT XIII.

De quatuor gentium Historia, videlicet, Getarum, Illyriorum, Amazonum, Moschinorumque: & an ad Sarmaticæ historiæ negocium illustrandum commode possint, circa tempora Samsonis, adaptari.

GEtas, qui postea dicti sunt *Gothi*, *Sarmaticam* gentem fuisse, linguaque *Sarmatica*, quæ eadem est cum *Slauica*, vsos esse probauimus certissimis argumentis, vbi de origine *Gothorum* tractatum instituimus adductis argumentis tot & tantis, quæ nulla sophistica conuelli possunt. Et vnde nam error ille promanarit, quod *Scandiæ* populi gloriantur se non modo esse *Gothos* verissimos, sed etiam *Gothorum* progenitores ibidem declaratur, ita vt ea de re deinceps nullam fore dubitationem sperem. Sic de *Illyriis*, consentienter tradunt Historici, *Lechum* ad redintegrandas *Sarmatiæ* ruinas vna secum colonias adduxisse, *Venedorumque* nomine illas sicuti & nos appellari. Clarum ergo & maoifestum est nos in illos, & vicissim illos in oos aliquid iuris habere, sicuti paulo superios demonstratum est, & infra vbi tempora *Mithridatis* persequemur, latius commonstrabitur. De *Amazonibus*, cum hæ *Asiaticorum Sarmatarum* vxores fuerint, & *Capadociæ* regiones, vbi *Moschinorum* sedes fuerunt, inhabitarint, nemo non videt, quod earum commemoratio in rem historiæ *Sarmaticæ* plurimum faciat. Moostrantur etiam in *Boëmia* finibus arces quædam, quæ *Dziewczyhrad*, id est, puellares arces vocantur, vbi sedes quoque suas habuisse feruntur: quæ mulieres siue veteres *Amazones* fuerint, siue veterum progenies, testantur saltem nomina illa, eas etiam in istis regionibus suas colonias habuisse. De *Moschis* vero an in *Sarmatiarum* numero collocari debeant mox apparebit. Redeamus iam ad consignationem historiæ *Sarmaticæ*, quæ in *Getarum* gestis notior apparebit. Narrat igitur *Iornandes* *Sesostrim* regem *Aegyptiorum* bellicosissimum

Gothi Sarmatica gens.

Illyriorum cognatio cum Sarmatis.

Amazones Sarmaticæ.

Tannasi Regis Getarum

isto

A.M. 2790. *bella cum Sesostri Ægyptio sub idem tempus.* isto tempore *Getarum* regi *Tannasi* bellum mouisse, in eiusque regnum irruisse: sed qua audacia irruerat, eadem non modo repulsus est, sed etiam fugatus vsque in *Ægyptum*, & nisi amnis intransmeabilis fluenta obstitissent, *Sesostris* in suo ipsius regno oppressus fuisset. Attamen *Parthorum* regnum & alias prouincias, quas armis *Ægyptius*, in potestatem suam redegerat, *Getæ* in reditu depopulati sunt, maioremque *Asiæ* partem occuparunt, de qua *Getarum* expeditione etiam *Valerius Flaccus* meminit. Nomen *Sesostris* latine est, ponens exactores, vel direptor: sub hoc enim rege *Ægyptii* regni potentia valde creuerat. Hic multas vicinas gentes domuit & late in *Asia* regnauit, & nauigiis lustrauit maria, insulas & littora, quorum cognitio initium fuit do- B ctrinæ Cosmographicæ. Quo successu

Sesostris arrogantia facta. rerum gestarum insolentior factus, etiam reges captiuos ad currum triumphalem, vt eum traherent, iungere solebat. Is etiam consilium cœpisse narratur, vt iungeret *Oceanum meridionalem* cum *mari mediterraneo*, & iam fossam grandem ad eam rem præparate ad mare *Erythræum* inceperat, nisi consilium eius temerarium DEus auertisset. Quam autem spectabilis & venerandus apud suos fuerit, testatur responsum illud Sacerdotis *Ægyptii* ad regem *Darium*. Nam cum *Darius* vellet statuam suam collocare ante *Sesostris* statuam, a *Sacerdote* prohibitus est, hac ratione adiecta: quia *Sesostris* magnitudinem rerum gestarum nondum adæquasset. Hanc libertatem Sacerdotis *Da*- C *rius* collaudauit. Hæc ideo refero, vt quanto magis *Sesostris* in cœlum vsque a suis laudibus effertur, tanto conspectior fama *Sarmaticorum Getarum*, qui eum vicere, redditur. Sub hoc idem tempus *Samsonis*, *Argonautarum* illa celebris expeditio a quibusdam, magno argumento refertur, quæ, inquam, expeditio suscepta fuit caussa adipiscendi aurei velleris, ac ex istorum ducum *Argonauticorum* stirpe originem suam *Gothorum* principes illi, qui armis suis *Italiam* attriuerant, deducebant, quo nomine Annales *Hunorum* cognomen sibi indiderant, ex qua etiam stirpe domus D *Austriaca* originem suorum natalium ducit. Ex *Gothis* enim qui in *Hispania* post illa *Italica* bella hæserant, etiam ipsi prodiisse narrantur, de qua re inferius luculentius narratio hæc absoluetur. De *Illyriis* iam quædam dicta sunt, & infra vberius dicetur. Iure enim sibi vendicant originem stirpis *Colchicæ*, in id multis & præcipuis autoribus consentientibus. Iam quod ad *Amazones* pertinet, etiam harum origo in id tempus reiicitur, de quibus apud *Iustinum* multa digna notatu leguntur.

Victoria Ad eadem tempora referenda puto ea, quæ

Diodorus Siculus libro 2. capite 11. de victoria *Sarmatarum*, parta de gente *Scythica*, eorumque regno subacto refert. Cum enim de origine eorum complura attulisset, exposuisset que quomodo *Scytha* dux primus natus fuit ex *Ioue* & virgine, quæ fuit vmbilicotenus homo, reliquum vero eius viperæ speciem retulit: hanc matrem *Scytharum* ex terra suapte sponte natam fuisse tradit. Tandem subiungit: "Sub his, inquit, regibus, *Saca* nimirum, & "*Massageta*, ex prouinciis a se bello subactis "coloniæ deductæ sunt: sed duæ maximæ: altera ex *Assyriis*, inter *Paphlagoniam* ac *Pontum* posita, ex *Media* altera ad *Tanaim* flumen, cuius populum *Sauromatas* appellarunt. Hi multis post annis imperio late diffuso, magna ex parte vastata *Scythica*, eam penitus desertam cultoribus reddiderunt. A.M. 2790. *Sarmatarum de Scythis parta.*

Moschorum nomen dicunt significare extendentem arcum. Hos populos *Ripheos Sarmatas* scriptores vetusti vocant. Et hac lege puto eorum descriptionem plurimum etiam pertinere ad complementum historiæ *Sarmaticæ*. Adde quod *Moses* describens origines gentium, etiam *Mosoch* filii Iapheti, nepotis *Noë* & aui *Asarmoth* mentionem facit, cum ex quo forsan nepos scilicet eum auo suo occupauit has regiones. Sic in libro Paralip. eiusdem mentio repetitur. Et lamentum *Dauid* in Psalmis: *Hei mihi quod exulo in Mesech*, eodem detorquent quidam, ac si feritas gentis his verbis a propheta notaretur. De prophetia *Ezechielis*, vbi hoc nomen *Mosoch* quoque commemoratur, inferius dicemus. At non modo sacræ literæ, sed & prophani scriptores huius gentis mentionem faciunt circa eadem tempora *Samsonis*. *Apolonius* enim in carmine *Argonautico*, cuius *Orpheus* poeta antiquissimus autor esse dicitur, mentionem facit *Moschinorum*, eosque non sine nota barbariei commemorat, innuitque eos dictos esse *Moschinos* a casis ligneis, quarum nomen fuit μοσσύνοι, forsan quod virgeas casas habitabant. Sed verbis poetæ si addas expositionem *Strabonis*, tunc melius vim nominis de quo dicimus intelliges. "Quidam, inquit *Strabo*, eo "rum in arboribus aut turriculis habitant, quæ "cum *Mosyni* dicantur ipsis *Mosynacorum* appellatio inde obtigit." Iam sicuti *Sarmatia* duplex ponitur, ita *Moschouia* quædam septemtrionalior, & quædam meridionalior, ad flumium *Thermodontem* in *Cappadocia*, statuitur. Hæc *Mazaca* dicebatur, vsque ad *Claudii* tempora, qui eam *Cæsaream* deinceps vocari voluit. Sed & hoc nomen ei iterum ademptum fuit ab Imperatore *Iuliano*. Meminit & *Strabo* & *Ptolomæus* montium *Moschinorum*, quod & in tabulis eius videre est in descriptione *Cappadociæ*: sed quia *Strabo* prolixius huius gentis mores & habitacula describit, adscribere hic eius verba non me piguit: *De Moschis luculentior narratio.* *De Mosoch De sacris literis.* *De Paralip.* *Moschinorum etymon.*

A.M. 3337.

optima; ratione subministrat. Numerantur autem quatuor monarchiæ, quarum prima *Babylonica* fuit, cui sub hæc tempora *Nabuchodonosor* rex cum imperio præfuit, quo etiam regnante *Iudæorum* regnum destructum, & *Iudæi Babylonem* in seruitutem adducti sunt, sicuti sacræ literæ de huius principis amplitudine luculentius tradunt. Hoc etiam regnante scriptor historiarum *Berosus* sacerdos Chaldæus floruit, qui de initiis regni *Sarmatici*, tum etiam de finibus eiusdem non contemnenda reliquit, quemadmodum a nobis commonstratum est. Fuisse autem *Sarmatarum* populos maximos ante *Nabuchodonosorem*, & iam tum late dominatos esse, contextus verborum *Berosi* indicat. Neque enim *Berosus* de iis rebus loquitur, quæ quidem ante fuerunt, at postmodum esse desierint, sed quæ a suis initiis tanquam carceribus egressæ usque ad eius seculum pertigerunt. Quod autem quidam illa verba *Berosi*, cum *Sarmaticas* gentes a *Tuiscone* conditas esse affirmat, ad elenandam & minuendam amplitudinem nominis *Sarmatici* detorquent, hoc minime ex iis verbis colligi posse existimo. Nam si condere gentes idem significat, quod legibus informare, vt ex *Beroso* & aliis idoneis autoribus liquet, certe isti citius ex pumice aquam extorserint, quam id quod volunt, inde obtineant. Nam *Sarmatiam* appendicem *Germaniæ* esse, & legum instituta ad imitandum assumere, multis parasangis a se differunt. Accepimus nos a *Iudæis* quoque leges; non tamen hoc nomine ad ipsos pertinemus. Accepit & ipse *Tuiscon* leges cum iure dominii ab ipso *Iano*, vt idem refert *Berosus*, non tamen ideo fuit oriundus ex *Iano* ipsisque *Græcis*. Verum *Mosis* autoritas sufficere nobis debet, qui affirmat *Iaphetum* in tentoriis *Semi* habitaturum, non *Semum* in *Iapheti*. Citius ergo *Germania Sarmatiæ* quam *Sarmatia Germaniæ* aliquid debere ex iis verbis intelligetur, cum *Sarmatæ* ex stemmate & funiculo *Sem* ea, quæ habent, habere credantur, *Germania* vero territorii beneficium tanquam soboles *Iaphet* recognoscere debeat.

Berosus.

Num Sarmatæ sint pars Germanorum.

Iam quia *Ezechiel* propheta synchronos *Berosi*, aut certe non longo spacio temporis ab ipso remotus fuerit, non incommode eius descriptionem, *Berosi* descriptioni subiiciemus, vt scilicet de hac gente, quod iudicium fuerit illius ætatis, melius intelligi a quouis possit. Inquit igitur propheta cap. 38. Fili hominis pone faciem tuam contra *Gog Mosoch*, & *Thubal*, vaticinare contra eum &c. *Eusebius Cæsariensis*, *Theodocion*, & *Symmachus* per *Rosch* non simpliciter caput intelligit, vt aliqui volunt, sed principem. Hallucinatur tamen in eo, quod *Romanum* principem notari putat. Locus enim hic non potest intelligi, nisi de principibus septemtrionalibus, quia additur: qui habitant latera *Aquilonis*. Ad hæc *Roma* tunc nondum innotuerat: Nam *Ezechiel* temporibus *Iechoniæ* Regis vixit, hoc est anno mundi 3354. Olympiade quarta, ab vrbe autem condita duntaxat anno 136. iuxta supputationem quorundam. Itaque & propter vrbis nouitatem, & propter splendorem monarchiæ *Babylonea* non potuit esse ita celebre nomen *Roma*, vt suspicionem cuiquam mouere deberet, euasuram ad eam potentiam. Sed & tautologia capitis seu *Rosch* principis esset molesta & aspera. Possibilior & amabilior expositio erit, si contextus intelligatur de aliquibus principibus septemtrionalibus, qui inhabitarunt latera ista Aquilonis. Et quia tria illa regna, *Roxolanorum*, *Moschorum*, & *Colchorum* celeberrima tunc erant *Aquilonem* versus, a quo orbi terrarum omne malum impendere solebat, ideo de *Rossorum* principe opportunior videtur esse expositio. Nam & ipse *Strabo* scribens: An autem vltra *Roxolanus* habitet, septemtrionem versus, prorsus ignoramus, facile indicat quam late tunc imperabant istæ gentes. Sed si quis cognomen *Rosch* eludat, certe *Mosoch* eludere non potest, quin de principe septemtrionali prophetam loqui fateatur. Celebre est autem in scriptura nomen *Mosoch*. Facit eius mentionem *Moses* Genes. 10. Facit & scriptor libri *Paralip.* c. 1. quibus etiam hic propheta adstipulatur: Sed de *Moschorum* origine superius a nobis dictum est, de quorum vicinitate cum Sarmatia Lucanus meminit, inquiens:

Sæuisque affinis *Sarmata Moschis*.

De Gog Magog.

Magog principem significat, qui nomadicis legibus viuit sub tentoriis, qua pabula innitant, & sequentis fugientisque hostis temeritas, vt *Pomponius Mela* definit. Tales erant *Pontici Sarmatæ*, & plerique *Germanorum*, quod vitæ genus *Scythæ* hactenus sequuntur.

De Roma.

Romulus tum natus est ex meretrice, cui nomen fuit *Lupa*, vt vult *Plutarchus*. Vnde lupanaria esse dicta volunt. Sed facinus tantum, fabula de Lupa animante crudeli obumbratur. Sub quali autem aspectu & constellatione hæc vrbs fundata fuit, docet *Sempronius Gracchus*.

Rubigalia festa.

Paulo ante instituta erant a *Numa* festa *Rubigalia*, qualia etiam nunc plerisque in locis celebrantur circa festum *Marci* Euangelistæ. Nomen ipsum indicat, quod supplicationes populus tum faciebat ad Deos, ne fruges rubiginis vitio corrumperentur.

A.M. 3400. A.M. 3400.

CAPVT XVI.

De Temporibus Cyri Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 3400.

Olympiade 56.

Anno ante Christum 600.

Quis fuerit *Cyrus*, & quam clarus princeps, multi historici memoriæ prodiderunt. Hoc duce à *Babylonis* transiit imperium ad *Persas*, cuius etiam famam & heroica facta complures loci celebres, ab eius nomine nuncupati, referunt. Memorantur vrbes celebres, *Cyra*, *Anticyra*, memoratur & flumen quoddam non procul à *Colchide*, *Cyrus*, ab eius clade & occidione dictum. Ibi enim cum *Tomyri* regina fataliter confligens interiisse prædicatur. Fuit autem *Tomyris* regina *Massagetarum*. Hi antiquitus ad nomen *Sarmaticorum* populorum referuntur, vt inferius docebimus. Et vocantur hi in crimen, accusanturque crudelitatis à scriptoribus *Romanis*, sicuti & ipsi *Sarmatæ*. Sed nescio quomodo verum fit illud dictum: quo sese fortuna inclinat, eo & fauor hominum; addiderim ego, & stylus scriptorum. Nam autores non raro gnatonisando suis Romanis, adulatorum officia præstant, & quantum septemtrionalibus populis detrahunt, tantum se suis adiecisse putant. Cum autem *Massagetas* populos *Sarmaticos*, fuisse constet, existimo eadem ratione appellatos, sicuti & alios eorum cognatos, *Getas*, γείτων enim Græcis vicinum significat. Itaque qui Græcis vicini erant, habitabantque vltra *Istrum* versus *Thraciam*, *Getæ*, id est, vicini *Græcorum*, qui vero ad flumen *Tyram*, *Tyrigetæ*, qui ad *Tibiscum Tisigetæ* ab *Herodoto* vocantur, id est vicini & accolæ illarum regionum, qua permeabant illa flumina. *Arsigetæ*, id est, bellicosi. Nam *Aris Martem Græcis* significat, quem *Getæ* pro Deo colebant. Sic *Massagetæ*, id est, vicini *Moschinorum* montium, vel potius populi mixti ex *Getis* & *Mysiis*, vt *Strabo* vult. *Gelones* vero videntur dicti à regionibus, vbi niue, gelu, pruinis & glacie omnia rigent, qui & picti dicuntur à Poëtis, quod vestibus vermicularu opere acu pictis gaudeant, quarum vestium D vsus apud *MOSCHOS* crebertimus adhuc est. Cum autem *Massagetæ* vicini semper erant *Sarmatis Asiaticis*, non desunt autores, qui existimant, quod commigrantibus ex *Asia* in *Europam Sarmatis*, *Massagetæ* iuncti eis ad eas regiones peruenerint, nomenque *Masoviorum* nostrorum ediderint. Neque incredibilia admodum narrare videntur, præcipue si ista conferantur cum iis, quæ de commigratione populorum occidentalium ex *Asia*, scriptores prodiderunt. Sicut enim *Henetos* ex *Paphlagonia* orientali, *Romanos* à *Troianis*, *Hispanos* ab *Hyberis*, *Moschos* à *Moschinis Capadocibus*, *Mysios* à *Mysiis Asiaticis*, *Pannonas* ex *Paeonia*, sic *Masouios* à *Massagetia* colonias deduxisse, & in eas oras cum *Sarmatis* peruenisse autumant. Et sicuti illis in *Asia* cohabitabant, ita etiam eo locorum tnsimul habitasse, eisque sese coniunxisse opinantur. Certe isti nostri, robore corporum & virtute militari non degenerarunt ab illis, qui duce fœmina *Cyrum* cum innumeris exercitibus ad internecionem deleuerunt. Scio quæ nostri Chronologi de *Masouiorum* origine a *Massao* Tyranno, cuius castra secuti erant contra regem *Polonorum*, scripserunt. Sed mihi incredibile videtur, gentem tam præclaram & animo excelso præditam ab hoc vili homine, & quidem tyranno nuncupationem suorum natalium petiuisse.

Tomyris Massagetarum Regina. *Massagetæ populi Sarmatici.* *Getæ vnde dicti.* *Gelones qui.* *Moschinorum origo.* *De Masoviorum origine.*

Massagetas olim Indiam versus collocatos scimus, sed successu temporis progressos esse occidentem versus credibile est. Scribunt autem autores, dictos esse *Massagetas*, quod ex *Getis* & *Mysiis* vnam Rempubl. sibi constituerint. Porro *Tomyrim*, cum qua *Cyrus* conflixit, Reginam fuisse *Getarum* diserte ex *Trogo Iornandes* demonstrat, & in signum victoriæ vrbem *Thamyrim* in *Mysia* seu *Gothia* de suo nomine ædificasse narrat. Scribit etiam, quod cum ad fluenta *Araxis* infesta ripa transitum ei intercludere potuit, tamen elegit armis eum vincere, quam loci beneficio submouere. Meminit & victoriæ eius de *Parthis* adeptæ, opimæque prædæ ab eis ablatæ. Ibi, inquit, primum gens *Gotthorum* serica vidit tentoria.

Annotatio de Massagetis. *De Tomyri Regina.*

Solinus capite septimo: "Cum olympiade" octaua & quinquagesima victor *Cyrus* in-" trasset *Asiæ* oppidum *Sardis*, vbi tunc *Crœsus*" latebat, *Athys* filius *Crœsi* mutus ad id vsque" temporis, in vocem erupit vi timoris: ex-" clamasse enim dicitur: *Parce patri meo Cyre,*" *& hominem te esse vel casibus disce nostris.* "

Athys filius Crœsi.

Zeleucus legumlator apud *Locros*, crebro sermone celebratur. Hic legem de adulteriis tulit, vt quicunque in adulterio comprehensus fuisset, vtroque oculo priuaretur, quam legem, quia filius eius violauit, patet hac pœna eum afficere voluit, sed populo intercedente pro filio iuuene, misericordem se exhibere voluit, ita tamen ne vis legis a se latæ immlnueretur, itaque sibi vnum oculum & filio vnum erui iussit. Hoc exemplum rarissimum est, apud nostrates legumlatores, aut earundem custodes. Ita maiestatem legum custodierunt prisci Reges.

De Zeleuco.

CAPVT

A.M. 2840.

Henetorum cum Sarmatis cognatio.

modi, inquit, rebus probabili coniectura par est esse contentum. Quod autem texentibus nobis historiam vetustam de origine & antiquitatibus gentis *Polonæ* sermo delapsus est ad commemorationem *Henetorum*, qui a *Iaphet* descendunt, nemini mirum videri debet. *Asarmoth* enim nepos *Noë*, fuit præcipuus autor, conditor, plantator, & pater gentium *Sarmaticarum*: *Henetorum* vero gens suo honore fraudari non debet, cum ab eis non parua accesio, tum supplementum & decus profectum sit post tempora belli *Troiani*, sanguini *Sarmatico*. Quod vel ipsius principis Poetarum *Vergilii* autoritate comprobari potest:

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus &c.

Antenorem autem ducem, *Henetos* in *Europam* tum duxisse autor est *Iustinus* historicus, *Strabo* & alii. B Vnde *Polybius*, qui castra sequebatur *Scipionis iunioris* in *Africam*, scribit suo æuo totum sinum *Illiricum* eiusque incolas *Venetos* appellatos fuisse. Et in *Liuio* historico occurrit sæpius mentio exercituum *Venetorum*, cum multis post seculis demum vrbem & Rempub. *Venetorum*, quæ nunc floret, excitatam fuisse inter omnes constet. Siue igitur *Antenore* duce, siue aliis occasionibus appulerint in *Europam Heneti*, certe pro multis vnus *Ptolomæus* grauissimus autor nobis luculentus testis eius rei esse debet, qui affirmat *Henetos* populos, qui iidem sunt cum *Venetis*, maxima *Sarmatiarum* spacia in Europa complexos esse. Quod autem aliis quoque occasionibus *Henetos* asperioribus fortunæ casibus actos in eas regiones se contulisse prædicatur, non debet absurdum videri, C cum etiam nostri historici eus cum *Vandalo* secundo huc venisse affirment, hoc est, ad suos populares eadem lingua vtentes. Hæc ergo omnia, quæ allata sunt ex historicis & poetis, si in vnum conferantur expendanturque, non debet in posterum cuiquam mirum videri, si inter maiores nostros & conditores harum gentium, non modo *Asarmoth Semi* nepotem, sed etiam *IonumGræcorum* principem, qui a *Iaphet* descendit, recensuero. Si quod autem adhuc dubium hac de re lectorem male habet, reseruet aures integras vsque ad illum locum, vbi inferius ea de re ex professo instituemus tra- D ctationem. Interim nemo miretur, quod tam numerosæ gentes, quas cernimus, ab iis duobus principibus a nobis commemoratis propagatæ sunt, cum ab vno *Tuiscone* littus *Oceani occidentalis* innumeris *Germanorum* populis completum esse videamus. Quanquam historici præter *Asarmoth* & *Iauanum*, *Alanum* quoque & *Mosech* nepotes *Noe* iis gentibus attribuunt, a quibus variæ gentes eorum nominibus conformes propagatæ esse creduntur, quæ tandem vno cognomine *Sarmatæ* iustis de causis, aliis non inuitis ap- A pellari cœpere.

Ptolomeus libro 3.

De Getis vel Gothis, populis Sarmaticis.

Scribit *Dion* historicus, persequens historiam suam, cui titulum *Getica* imposuit, & eandem historiam *Iornandes* repetit, quod apud *Getas* in *Messia* sub bellum *Troianum Telephus* regnauit. Fuit is *Herculis* ex *Ange* sorore *Priami* filius, vir bellicosus, procerus corpore, sed plus vigore animi terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans. Is igitur tum *Danais* bellum intulit, *Thessandrum Græciæ* ducem occidit, *Aiacem* & ipsum *Achillem* fudit & profligauit. Vulneratus is quoque fuit *Achillis* iaculo in femore, tamen non prius e pugna discessit, quam finibus hostes eiecisset. Hoc eodem tempore *Hercules* pater in morbum pestilentem incidit, & ob remedium doloris in flammas se coniecit, & ita vitam finiuit, quod in exemplum regibus in medium obiter adfero. Nam *Sigismundus rex Poloniæ*, vt a magnis viris audiui, cum a medicis moneretur, vt *Sendomiria*, grassante ibi tunc peste, discederet, respondisse fertur: nullum regem posse adduci, qui vnquam pestilentiæ sæuitia absumtus esset.

Reges an debeant timere pestilentialem contagium.

De Cimbris.

Cimbrorum ad *Oceanum occidentalem* antiqua est mentio. Meminit *Strabo* eorum. Sed multo antiquior est historia illorum, qui ad *Meothidem* manserunt ad *Bosphorum Cimmericum*. *Homerus* enim de iis commemorat, quod ipsius ætate, a *Bosphoro* incursiones C in omnes regiones ad *Ioniam* vsque fecerint. Ac non modo nominis eorum meminit, sed naturam quoque regionis, quam incolebant, situmque eius (*Strabone* hunc locum eius exponente) significat. De caliginibus enim *Cimmeriis* sic canit:

Hos aër nebulaque tegunt, nec splendidus vnquam
Illustrat radiis illos & lumine Titan,
Sed tristes noctis sese extendére tenebræ
Desuper.

An autem *Bosphorini Cimbri* a *Chersonesiis* occidentalibus, vel occidentales ab orientalibus orti sint, non ita facile diiudicare possumus. D *Bosphoranos* quidem antiquiores esse certum est. Verum si ab occidente inprimis processerant *Meothidem* versus, tum in *Sarmatarum* stirpem tam longo spacio iam degenerasse eos oportuit. Nam a bello *Traiano* ad *Cimbrorum* expeditionem propemodum mille anni numerantur. Certum est tamen eam gentem piraticæ & rapinis intentam fuisse, vt *Strabo* testatur. Et vsitatum est illis populis, qui ad *Borysthenem* manent, in vndis spaciosi fluminis naualem fortunam ten-

A.M. 3453.

CAPVT XVII.

De Temporibus Darii Regis Persarum.

Anno ab orbe condito 3453.

Olympiade 67.

Anno ante Christum 547.

Sarmatæ Asiam depopulantur.

SIcuti *Cyri* ita & *Darii* imperium non fuit tutum à gentibus *Sarmaticæ* stirpis. Semper enim infestis armis infundebant se in regiones *Asiaticas* easque vastabant ac depopulabantur. Ideo *Ezechiel* vehementer conqueritur, & denunciat eis malum exitum. Sed & *Herodotus*, ab illis temporibus autor non valde remotus, quænam illæ gentes fuerint, quæ tum armis grassabantur per *Asiam*, refert, & nominatim exprimit *Getas* vicinos *Thraciæ* ad *Bosphorum*, sicut & nomen ipsum viciniam, vt supra monuimus, indicat. Nominat & *Cimmerios* populos, nempe illos, a quibus *Cimbri* illi, qui *Italiam* inuaserant, originem ducunt. Cum his *Sarmatas* iungit. Apparet igitur non modo ex *Berosi* ac ipsius *Mosis* testimonio, sed etiam ex *Herodoto*, gentem hanc plurimum consilio & armis tum valuisse. Neque enim imbellis ac mediocris fortunæ Principis fuit, non tantum sumere arma, sed etiam lacessere tantos Monarchas, *Cyrum*, *Darium*, ad quorum nomen *Græci*, *Aegyptii* adeoque totus orbis terrarum attonitus metu & formidine concutiebatur. *Nabuchodonesor* certe tam late & longe regnum suum extenderat, vt etiam in *Hispaniam* vsque peruaserit, vrbesque eius oppugnarit.

Cyrus igitur obiecit se furori harum gentium, vt illarum exercitus *Asiam* intrare tentantes arceret. *Darius* vero iam ingressos & omnia tumultibus miscentes, vt eiiceret, longius processit. Sed *Dario* difficilior fuit fortuna, iam enim priore successu elati animo ob profligatum *Cyrum*, maiore spe & audaciore animo contra eum ferebantur & intumescebant. Itaque *Darius* mutato consilio, metuens *Cyri* fatales casus, ab eis pedem retulit: cum *Getis* vero in redito pacem sanxit. Ad *Amyntam* vero regem *Macedonum* cum acerbiore mandato legatos misit, imperiose præcipiens, vt terram & aquam traderent, si pacem habere vellent. Res illa durior Regi tum videbatur, sed tempori seruiendum fuit. Nam collatis copiis suis cum *Persarum* viribus, *Darium* robore & numero militum superiorem facile perspiciebat, proinde ad quietiora consilia decurrit, placide respondet, legatosque illos ad conuiuium inuitat: sed legati inter conuiuandum obliti officii, minus verecunde pro ingenita *Persis* procacitate sese gerebant. Nam fœminis nobilioribus arridere & adblandiri inter conuiuandum cœperunt, immo vlterius proiecti etiam basia eis dare & impudice attrectare libidinosum genus hominum cœpit, quam petulantiam coniunctam cum insigni contumelia Rex aspiciens dolenter tulit, sed tamen iram firmius compressit, in aliud oportunius tempus vindictam differens. Interim filius regis *Alexander*, patrem hortatur, vt se dormitum è conuiuio conferat, quo discedente simulat hilaritatem *Alexander*, ac paulo post rogat legatos vt concedant mulieribus a mensa surgere, promittens mox redituras. Vbi discessissent, iubet adolescentes totidem forma venustos, & animo generoso præditos vestibus mulierum induere, ac succinctos gladiis sub chlamide in earum loca succedere. Cumque *Persæ* nihil de solita lasciuia remitterent, attrectareque pergerent, iuuenes abditos gladios expediunt, & subito ad vnum interficiunt omnes. Hanc historiam attexere volui, quia commemorata *Darii* expeditione, facinus hoc, quod in se complectitur lasciuiæ pœnam, transiliri non potuit, præsertim cum hæc eodem tempore acciderint, quando transactio de pace cum *Sarmaticis* populis in reditu ex septemtrione ab eodem rege *Persico* facta fuisse prædicatur. Fuit autem hic *Alexander* *Alexandri Magni* proauus. In idem tempus refertur ab eruditis quod *Herodotus* refert de auxiliis, *Lacedæmoniis* missis ab hominibus nostris, quos illi *Viridomirim* machimotatas id est bellicosissimos vocant. *Athenienses* perculsi metu ex aduentu nostrorum, detrectabant descendere in arenam.

Darius pacem sancit cum Getis. Macedones durius habiti.

Sarmatæ auxilia mittunt Lacedæmoniis.

Bellum Darii periculosum.

Vbi *Darius* adiit periculum, dum se ad conflictum cum gentibus istis præparat, describit *Strabo* istis verbis: "Inter mare *Ponticum* ab *Istro Tyram* versus, *Getarum* iacet solitudo campestris tota, & aqua carens, in qua *Darius Hystaspis* filius destitutus, quo tempore *Istrum* transgressus in *Scythas* duxit, in periculum venit, siti cum toto exercitu pereundi, ac sero intellecta re reuersus est."

De causa belli Parthis. Orosius lib. 2. cap. 8.

Darius Antyro regi *Scytharum* hac maxime de causa bellum intulit, quod filiæ eius petitas nuptias non obtinuisset. Incredibili igitur apparatu, hoc est cum 700000. armatorum *Scythiam* ingressus, ac non facientibus iustæ pugnæ potestatem, insuper repentinis incursibus extrema copiarum carpentibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte fluminis negaretur, amissis 80000 bellatorum trepidus refugit.

De pontibus & apparatu belli, fugaque Darii.

Deinde *Darius* rex *Persarum Hystaspis* filius, *Antriregiri* regis *Gotthorum* filiam in matrimonium postulauit, rogans pariter atque terrens nisi suam perageret voluntatem. Cuius affinitatem *Gotthi* spernentes, legationem eius irritam reddiderunt. Repulsus igitur ac furore inflammatus *Darius* octoginta millia armatorum contra ipsos eduxit, nauibus-

A.M. 3453. nauibusque peoe à *Chalcedonia* vsque ad *Bizantium* instar pontium contabulatis, petit *Thraciam* & *Masiam* ponteque rursus in *Danubio* pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus excursionibos hostium, in *Taphis* octo millia perdidit armatorum, timensque ne pons *Danubis* a suis aduersariis occuparetur, celeri fuga in *Thraciam* rediit.

Capvt XVIII.
De Temporibus Xerxis Regis Persarum.

Anno ab orbe condito 3470.
Olympiade 73.

A.M. 3470.
De expeditione Xerxis. Iornandes de rebus Geticis.

POst *Darii* discessum iterum *Xerxes* filius eius paternas iniurias vlcisci cogitans, trecentis millibus armatorum, rostratis nauibus septingentis, & onerariis tribus millibus contra *Gotthos* profectus est ad bellum. Sed vt venerat, ita absque aliquo certamine suo cum rubore recessit.

Lingua cultior apud Sarmatas. Herod. lib. 4.

Circa hæc tempora tradunt, *Sarmatas* elegantiæ sermonis studendo, vt aliquid supra *Mysios* suos *Homoglottos* & supra *Scythas* haberent, genus sermonis elegantius & magis ornatum inuenisse. Aliquid tale etiam apud *Græcos Solonis* tempore euenisse narrant. Hinc apparet etiam illis temporibus magnam fuisse differentiam in moribus & sermone inter *Sarmatas*, & *Scythicam* gentem. Potest & illud ad eadem tempora adiici, quod de *Pausania* narratur, quod propriis oculis vidit, thoracem *Sarmaticum* admirando opere concinnatum. Fuit is coaptatus ex vngulis equinis & squamis Draconis, & tantæ duriciei, vt nequaquam armis *Græcorum* inferior appareret.

Pausanias in Asiaticis. Thorax Sarmaticus.

Capvt XIX.
De Temporibus Artaxerxis Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 3520.
Olympiade 84.

A.M. 3520.
Francorum origo à Scythis.

TRithemius narrat, quod *Germanorum Francorum* non contemnenda pars sub hoc tempus à *Scythis* originem duxerit, idque ex ea occasione. *Antenor Scytharum* ad ostia *Danubii* rex, à *Gotthis* in bello cum multis cohortibus cæsus est: huic successit filius *Marcomirus*, qui populum, cui præfuit, in *Germanorum* fines ad ostia *Rheni* perduxit, & ibi nouum regnum inchoauit, ex quo tandem vtraque *Francia* regna propagata sunt. Regnauit *Marcomirus* annos viginti octo. Si cum *Trithemii* historia conferas *Herodotum* libro quarto statim ab initio, de vna re videntur loqui. Dicit enim quod tum temporis *Scythæ Cimmerios* regione cedere coëgerunt. Non desunt tamen, qui dicunt hunc *Antenorem* non *Scytham* fuisse, sed *Gotthicæ* gentis. Neque enim *Scythæ* ad ostia *Danubii* tum habitarunt sed *Getæ*. Et nomen filii *Antenoris Marcomir* indicat *Geticam* linguam, quæ eadem est cum *Sarmatica*, *Polonicam* redolens. *Mir* enim nostris pacem significat. Et multa nomina eandem vocem retinentia apud nos hactenus reperias. *Cazimir, Wladimir, Ludomir,* &c. Quod autem ad ostia *Rheni* consederit, existimo quod ei prior habitatio in patria ad ostia *Danubii* perplacuerat. Ne qua igitur parte inferiorem aut dissimilem priori locum post commigrationem suam capesseret, pro ostiis *Istri*, ostia *Rheni* sibi delegit, ibique gentem nouam auspicatus est, quam *Germani Neumagon* vocant, quod sonat, noui cognati. Vocati sunt postea *Sycambri* à regina quadam *Britannia*, cui nomen *Cambra* fuit. Vnum hic quæreodum puto, videlicet cum isti, *Scythæ* aut *Gotthi* fuerint, cur sibi & suis liberis nomina *Troianorum* imponebant. Ordine enim successionis reges ex illa *Troianorum* stirpe vocabantur, *Antenor, Priamus, Helenus*, &c. Quod ideo commemoro, ne cuiquam absurdum videatur, quod veteres quoque, *Polonorum* Chronicam texentes, seriem antiquæ stirpis ducum *Polonorum* nominibus exoticis cognominarunt, videlicet *Philaram, Alanum, Anchisen, Aeneam, Ascanium, Pamphilum, Reasniam*, & consimiles. De qua re superius quoque iniecta mentio fuit. Sed hic quoque occasionem prætermittere nolui. Nam si *Getarum* regibus aut *Cimbris* quos *Scythas Trithemius* vocat, licuit *Troianorum* nomina in vsum suum conuertere, eorumque nominibus insignire suos, non video causam, cur idem *Polonorum* maioribus non licuerit, præsertim cum *Iornandes* testetur vsu illis temporibus, principibus venisse, vt *Romani Macedonum*, *Græci Romanorum*, *Sarmatæ Germanorum*, *Gotthi* plerumque *Hunnorum* nomina mutuarentur. Hæc ideo recito, quia posteriores scriptores pro summa prudentia ducunt ob eam causam propinare risui, & etiam flagellare illos bonos *Dlugossos*, *Miechouios* antiqui moris homines, quod in seriem regum *Poloniæ* principes introduxerint nomina *Troianorum* referentes.

A.M. 3520.
Marcomir.

Sarmaticæ gentes cur Troianorum nomina sibi imponebant.

Libro de rebus Geticis, ab initio.

Capvt XX.
De Temporibus Philippi Regis Macedonum.

Anno ab orbe condito 3605.
Olympiade 105.
Anno ante Christum 406.

EX historiis non difficulter colligi potest non tantum ante octingentos annos, sed etiam *Darii* & *Alexandri* temporibus *Illyrios* lingua *Henetorum* hoc est, qua *Slauones* vtuntur, vsos fuisse. Ad quam rem astruendam non desunt nobis argumenta. Nam si *Heneti*

A.M. 3605.
Lingua Heneta apud Illyrios ante Alexandrum Magnum.

præci-

A.M. 3605. præcipuas ſedes & portum ſuorum malorum quærentes cum *Antenore* profugerunt ex *Aſia* poſt bellum *Troianum* in *Illyridem*, ibique domicilium ad tempora illa, quando *Polybius* vixit, fixerunt, certe linguam eorum ſparſam iſtic fuiſſe nemo eſt, qui inficias eat: aut monſtrent, quomodo & quando iſthinc expulſi fuerint *Heneti*. Relinquitur igitur eſſe verum & minime dubitandum, illos *Henetos Illyrios*, cum *Henetis* ſeu *Venetis* noſtris, & vtroſque cum *Sarmatis*, cum quibus mixti erant, cognatos & ὁμογλώττας fuiſſe. Quod cum ita ſit, res *Illyriorum* ad noſtras gentes iure propinquitatis & neceſſitudinis merito pertinere videntur. Nec abs re fuerit, ſi bellorum, quæ cum *Macedonicis* regibus geſſeruot, hic mentionem fecero. Traditum eſt ergo *Amyntam* regem *Macedonum*, paulo ante *Alexandrum Magnum* captum fuiſſe in prælio ab *Illyriis*, ſed deinde *Philippus* vltus eſt iniuriam fratris & talionem reddidit. Nam victis *Athenienſibus Pæonas* aggreſſus eſt, & *Bardyllam* regem Illyriorum intercepit. Trucidata tum ſeptem millia *Illyriorum* feruntur, & poſt victoriam potitus eſt aliquot oppidis *Illyriorum*, quæ antea *Macedonibus Illyrii* ademerant. Hæc procul dobio digna ſunt cognitione eorum, qui cupiunt ſcire, quid cum *Sarmatis Sarmatarumque* cognatis in iis terris actum ſit inter illas viciſſitudines rerum & mutationes temporum, quando Monarchæ Monarchis ſuccedebant, & quando à *Perſis* ad *Macedones* imperium transferebatur, appetentibus iam *Alexandri Magni* temporibus. De *Philippi Macedonum* regis matrimonio, quo pacto *Medopam Gothilæ Getarum* regis filiam in vxorem acceperit, vt tali affinitate roboratus *Macedonicum* regnum ſibi ſtabiliret, lege *Iornandem* de rebus *Geticis*.

Amyntas rex Macedonum victus ab Illyriis.

Bardyllus rex Illyriorum.

Eadem tempeſtate *Philippus* inopiam pecuniæ paſſus *Vidiſitanam Maſiæ* ciuitatem inſtructis copiis vaſtare deliberat, quæ tunc propter viciniam *Tomyris*, *Gotthis* erat ſubiecta: vnde ſacerdotes *Gotthorum*, illi qui pii vocabantur, ſubito patefactis portis, cum cytharis & candidis veſtibus ipſi obniam ſunt egreſſi, paternis diis vt ſibi propitii eſſent, ac *Macedones* repellerent, voce ſupplici modulantes. Quos *Macedones*, ſic confidenter ipſis occurrere contuentes, ſtupeſcunt, & ſi dici fas eſt, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie ſoluta, quam ad bellum inſtruxerant, non tantum ab vrbis excidio deſtiterunt, verum etiam quos foris erant iure belli adepti, reddiderunt, fœdereque inito ad ſua reuerſi ſunt. *Atheas* à *Strabone* nominatur, Rex *Sarmatiarum*, qui cum *Philippo* tunc conflixit.

De obſidione Vidiſitanæ Vrbis in Maſia; ex eodem Iornande & Dione.

CAPVT XXI.

De Temporibus Darii, vltimi Regis Perſarum.

A.M. 3630.

Anno ab orbe condito 3630.

Olympiade III.

Anno ante Chriſtum 370.

DIxi de iis, quæ acciderunt gentibus *Sarmaticis* ſub *Dario* primo; dicam & de iis, quæ euenerunt ſub *Dario* vltimo. Apparet omnino; tum etiam ſummæ opinionis viros fuiſſe populos *Geticos*, vtpote, qui non modo ad *Iſtrum*, ſed etiam vſque ad *Thracas*, extenderant fines regni ſui. Scribit enim *Herodotus*, quod *Darius* rex ſummis laudibus eos extulerit, maximique fecerit, cumque in conſpectum eius veniſſent, vocat ἀνδρειοτάτας καὶ δικαιοτάτας θρᾳκῶν: & videtur *Darius* concordare cum *Homero*, & alludere ad illas laudes, vbi noſtras gentes ex *Ionis* ſententia vocat, *Lactimoros Abios*, his non eſt iuſtior vlla, gens hominum &c. Apparet ergo eos à barbarie fuiſſe remotiſſimos, virtuteque militari plurimum excelluiſſe, quaodoquidem tam inſigni præconio eos ornat. Sed cum eos *Thraces* vocat, videtur *Græcis* potius quam *Germanis*, vt noonulli recentiorum volunt, adnumerare eos voluiſſe. Iam enim tum traiecto *Iſtro* & ſuperatis *Myſiæ* finibus *Thraciam* attingere incipiebant, præſertim *Alexandri Magni* temporibus. Ideo & nomina Græcorum ſuis regibus accommodando, ſe genti *Thracum*, ab ea captando beneuolentiam, attemperare cœperant. Nam *Dromichetes*, de quo inferius dicetur, Græcum eſt prorſus vocabulum, à velocitate curſus, vel qood in rebus bellicis celeritati, in qua omnia ſita ſunt, ſtuduerit, dictus. Sed & *Theodoricus* Græcum eſt nomen, illius inquam principis *Gotthorum* ſeu *Getarum*, qui *Romam* totamque *Italiam* temporibus *Honorii* armis ſubegerunt. Miror ergo, vndenam quibusdam in meotem venerit, quod *Gotthos Germanos* fuiſſe aſſerere volunt, ex eo quod ne vnum quidem nomen Principum *Gotthicorum* monſtrari poſſit, quod aliquid commune cum lingua *Slauonica* habeat (verba ſunt Hiſtorici *Polonorum*.) Poteſt autem paruo admodum negocio monſtrari, & *Theodorici* nomen & *Dromichetis*, *Græcorum* fuiſſe cognomina, quæ tum apud *Ruſſos* in frequentiſſimo vſo erant, & etiamnum eſſe non deſiernnt, vt ii, qui in iis regionibus verſati ſunt, teſtari poſſunt. Sed & illa nomina filiorum *Theodorici*, *Vallamir*, *Theodomir*, & *Vindemir*, prorſus reſonant *Slauonicum* idioma. *Mir* enim pacem ſignificare noſtris, nemo eſt, qui neſciat. Sed & hactenus plorima oppida in *Ruſſia Polonica* reperias, quæ huiuſcemodi cognominibus ab eorum conditori-

Homeri & Darii teſtimonium de gente Sarmatica.

Iliados h.

De cognominibus Gotthorum, cur ea à Thracibus & Græcis mutuati ſunt.

A.M. 3630. diroribus appellaotur, vt *Wolodomir*, *Cazimir*, *Sedomir*, *Skarmir*, *Lubomir*. Sed & in *Germania*, *Vismaria* vrbs celebris, ideo ſic appellata, quod eam à *Polonorum* duce *Vismaro* filio *Lechi* extructam fuiſſe inter omnes conſtat. Sicut igitur *Getæ* non erant *Thraces*, quamuis inter *Thraces* à *Dario* oumereotur, oiſi forte per figuram, viciniæ ratione; ita neque *Vandali Germani* eraot, qoamvis a *Plinio* inter *Germanos* vicinitatis haud dubie & commerciorum cauſa reponantur. Sed quia inferius ex profeſſo hæc quæſtio vberius a nobis tractabitur, ideo lectori hic moleſtus eſſe oolo, ne prolixioribus digreſſionibus indulgendo, continuam ſeriem hiſtoriæ inſtitotæ cum tædio lectoris, abrumpere videar. Igitur poſtquam a oepotibus *Noë* incipiendo, ad *Alexandri Magni* vsque tempora hiſtoriam noſtram perduximus, finem hic libro primo imponamus. A.M. 3630.

LIBER SECVNDVS.

IN QVO EA, QVAE ACTA SVNT IN IIS TERRIS, AB ALEXANDRO MAGNO VSQVE AD POMPEIVM MAGNVM ET IVLIVM AVGVSTVM, COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

Titulus ipſe libri indicat cauſam cur hic ſubſiſtendum lectori, & in medio quaſi curſu reſpirandum cenſuerimus. Tunc enim Babylonicum imperium à Perſis ad Græcos translatum B *fuit, vnde grauiſſima bella ſecuta ſunt, & vniverſa gubernatio in orbe terrarum immutata ſunt. Durauitque circiter annos 300. Vocantur autem hi Principes, Magni per excellentiam, non tantum ob res bellicas, quanquam & hæ magna ſunt, ſed à rebus actis & auctis, domi, foris, pace & in bello, hoc eſt quod excelluerunt virtutibus œconomicis, politicis, bellicis, adde & eccleſiaſticis, pietate inquam, & iuſtitia. Tales merentur dici inter Chriſtianos: Conſtantinus Magnus, Carolus Magnus, Ottho Magnus, Cazimirus Magnus Rex Poloniæ. Inter gentes vero, Cyrus, Iulius, Alexander Magnus, qui tale meruit præconium: Prouocauit, inquit, vt ſtrenuus, æquiparauit vt me-* C *ritus, ſuperauit melior, ſolusque ſine æmulatione clarus, adeo vt nemo virtutem eius ſuperare, vel optare ſaltem fortunam eius, auſus fuerit.*

CAPVT I.

De Temporibus Alexandri Magni Regis Macedonum & ſummi in orbe monarchæ.

Anno ab orbe condito 3630.
Olympiade 111.
Anno ante Chriſtum propemodum 350.

MOoet nos temporum ſeries continua, vt ea, quæ temporibus *Alexandri Magni* D cum gente ooſtra acta ſuot, recitemus. Sed commemorato nomine regis *Magni*, forſan etiam aliquid magnum, quod ad rem propoſitam faciat, a nobis expectabit lector. Et hauddubie io ea expectatiooe non hallucinabitur. Iam enim iode a primordiis maiora iocrementa rerum ab iis geſtarum, maiorem etiam & ampliorem noſtræ hiſtoriæ ſuppeditabuot materiam, vsque quo tandem ad *Vandalorum* & *Gotthorum* res memorabiles tam in *Africa* quam in *Italia* geſtas perveniemus. *Alexander* igitur *Magnus* cum in *Achaia* aſſenſo & faoore Græcorum dux belli contra *Perſas* declaratus fuiſſet, dedit omnem operam, vt nihil, domi aut foris prætermitteret, quod ad expeditionem Aſiaticam pertinere videbatur, & quod ad augendam expectatiooem, quam de eo vniuerſus orbis conceperat, facere iudicabat. Et quia de *Getis* gente vicina eorumque virtute militari iocrebuerat fama, audiueratqoe eos a ſuo hoſte *Dario* prenſari, vtque ſe ei adiungerent præmiis iouitari, cupiuit & ipſe eos quacunqoe ratione ſibi deuincire. Facile enim proſpiciebat, ſi ſe *Dario* adiunxiſſent, abſente præſertim ipſo ob Aſiaticam expeditionem, multum damni eos Græciæ ob vicinitatem inferre, eiusque curſum victoriam interpellare poſſe. Proinde *Syrmum* regem Getarum & inſulæ *Peucen*, vbi *Getæ* præcipuum domicilium habebant, primo exquiſitis artibus ſollicitandum putauit. Cumque hoc noo ſucceſſiſſet, etiam bellum ei, antequam contra *Perſas* iret, indixit. Vario euentu res geſta eſt; ſed tandem vtriqoe è re ſua iudicabant, ad pacis conſilia decurrere. Nam & *Macedo* Aſiaticam expeditionem in animo verſabat, & *Syrmus* vrgente *Alexandrum* Perſico bello, facile magnum quid ab eo ſe extorſurum opinabatur. Itaque occaſione viam pateſaciente, & ipſe pacem non abhorruit. Sancitur itaque pax, ineunt fœdus, percutiuntur victimæ. Nec regem *Syrmum* opinio, quam conceperat, feſellit: ab vtrisque enim tum aliquid emunxit. Allata ſunt a rege Perſico muoera & miræ pollicitationes: ab *Alexandro* vero præter honores delatos & virtutis teſtimonium inſigne, etiam finium ampliſſimi regni ſoi acceſſionem non paruam adeptus eſt. Vidi ego priuilegium quoddam genti Sarmaticæ ab *Alexandro Magno* donatum, quo ei omnia regna & prouincias, quæ intra hos duos maximos fluuios, *Boryſthenem* nimirum & Iſtrum

Alexander M. ambit amicitiam Syrmi Getarum Regis.

Bellum inter eos & pax inſecuta.

Priuilegium ab Alexandro Magno gen. ab. Slauonicæ ſtirpi Alexandria datum.

A.M. 3630.

Istrum, attribuit, talemque eminentiam iusque absolutum eis inscribit, vt omnes populos gentesque, cuiuscunque stirpis illæ fuerint, quæ in ea plaga orbis terrarum intra hos fines nominatos manerent aut mansuræ sint, eis obnoxios tributariosque decernat. Inuentum & hoc priuilegium in Archiuo Boëmorum regni, & postea in monasterio quodam non admodum procul à *Cracouia* asseruatum fuit. Mirabarque ego, & sæpe ea de re cum doctis viris conferebam, quanam occasione & quo tempore ex munificentia *Alexandri* tantam beneuolentiam consecuti sint populi *Sarmatici* simul & *Getici*: sed verisimile est hæc sub illos tumultus belli Persici accidisse, quando *Macedo* profecturus ad bellum Asiaticum itineri se accingebat, & metueret ne *Darii* partes auxiliis missis *Syrmus* augeret, ideo tam liberaliter cum eo transegisse, quod ex sequenti historia belli *Dromichetis* cum *Lysimacho* gesto clarius apparebit. Non me etiam latent ea, quæ à nostris historicis memoriæ prodita sunt de bellis *Lechi* primi Polonorum ducis cum eodem rege *Alexandro Magno*, sed quid ea de re sentiam, in *Lechi* huius historia apparebit. Memoria etiam digna sunt, ea quæ literis *Miechouiensis* de stirpe *Alexandri* mandauit, & quod originem eius à gente *Slauonica* deriuat. Hocque autoritate & testimonio *Philopolensium* confirmare nititur. Affirmatque constanter eius rei non modo scripta nuda, sed etiam columnas & imagines hoc ipsum repræsentantes eosdem *Philopolenses* hactenus habere. Sed hæc veritati an sint consentanea, & quo pacto conueniant cum serie eius progenitorum, quæ inde ab *Hercule* vsque ab *Herodoto* deducitur, inferius suo loco dicemus. *Strabo* tamen refert, libro septimo, *Philippum* patrem *Alexandri*, *Getarum* reginam in matrimonium duxisse. Illa etiam *Ptolomai* descriptio de aris *Alexandri* ad Borysthenem locatis, ad confirmandam narrationem superiorem de priuilegio *Alexandri Magni*, multum facere videtur. Si enim signis & monumentis incurrentibus in oculos fines harum gentium veluti quibusdam gadibus confirmare, & ratos habere non dubitauit, omnino nec absurdum erit relatu, etiam ad signa, hoc diploma eum addidisse. Sed quidam contrarium sentientes dubitant an *Alexander* illas aras erexerit, cum non appareat ex historicis, quod ille tantum temporis habuerit, vt illi vacaret arctoas regiones inuisere. At parum refert, per se ipsum id fecerit, an per quempiam alium. *Iustinus* tamen historicus libro tricesimo sexto affirmat eum per *Zopyrona* quendam illa bella septemtrionalia cum *Massagetis* administrasse. Quod si autem in dubium vocare aras illas licebit, licebit & de ponte dubitare, quem super fluenta *Araxis* erexerat, eumque *Augustus* Cæsar instaurare suo æuo curauerat. Vtraque enim tam ara, quam pons non longo interuallo loci a se distant.

Cognatio Alexandri magni cum nostris populis.

Philippi Regis Macedonum matrimonium cum Regina Getarum.

Ara Alexandri.

A.M. 3630.

De duobus priuilegiis Alexandri Magni.

Ad illustrandas res Slauonicarum gentium proferuntur duo priuilegia *Alexandri Magni*: alterum quod *Bulgari* producunt in suis antiquitatibus ac etiam *Croata*, cuius exemplat aureis literis in pargameno *Alexandria* scriptum, inter Thesauros *Turcorum* hactenus pro magna gaza asseruari constanter affirmant, dicuntque illud eo tempore in manus *Turcorum* incidisse, cum *Mahomet* eorum Imperator *Constantinopolim* expugnaret: huius exemplum inferius a me subiicietur. Aliud veru priuilegium, quod à me adductum iam est, ad *Slauonicas* nationes proprie pertinet. Ideo a *Boëmis*, qui etiam a *Slauonibus* oriundi sunt, *Slauonica* lingua descriptum asseruatur. Extat eius exemplar in quodam peruetusto libro Chronicorum Bohemicorum. Cogitans autem, quando & quibus occasionibus emanarint hæc priuilegia donationum *Alexandri*, incidi in *Strabonis* librum septimum, vbi describit *Alexandri Magni* expeditionem in *Triballos* vsque in *Istriam*, quidque rei habuerit cum *Syrmo* rege Sarmaticorum Getarum ibidem annotauit, quod negocium, vt melius a quouis intelligatur, ipsius autoris verbis illud explicabo:

De Alexandri M. expeditione contra Syrmum; ex Strabonis Lib. VII.

" *Alexander Magnus Philippi* filius in ea expeditione quam in *Thraces* supra *Aemum* habitantes fecit, impressione in *Triballos* facta, quos ad *Istrum* vsque & sitam in eo insulam *Peucen* pertingere videbat, vlteriora autem fluuii a *Getis* teneri, eousque progressus dicitur. Et in insulam quidem ne intraret, nauigiorum fuisse impeditum penuria (eo enim confugisse ante *Syrmum Triballorum* regem aggressoque intrare obstitisse vi) ideoque in *Getas* traiecisse, captaque eorum vrbe celeriter reuertisse domum. Hoc eodem tempore *Celta*, qui ad *Adriam* incolebant, amicitiæ & hospitii iungendi causa *Alexandrum* conuenerunt. Quos Rex comiter exceptos inter pocula interrogauit, ecquidnam esset, quod maxime metuerent; expectabat enim hanc responsionem, se ab ipsis maxime timeri; ii vero responderunt, nihil sane, nisi forte ne cœli ruina obruerentur, interim se tanti viri amicitiam maximi pendere. Hæc quidem simplicitatis barbarorum indicia, quorum ille non passus *Alexandrum* in insulam venire, dona tamen misit, amicitiamque iunxit: hi nullius metu se teneri, magnorum tamen virorum amicitiam plurimi se facere responderunt. "

Colloquium Alexandri cum Adria incolis.

Quem dolum (hoc est *Philippi*, qui sub specie affinitatis prouincias *Getarum Sarmaticorum* inuaserat) randem post longum tempus reminiscens egregius Gotthorum ductor *Sitalcus*, centum millibus virorum congregatis,

Bellum Perdicca Macedonis cum Sitalco Gottho.

A.M. 3630.

Iornandes de rebus Geticis.

gatis, *Atheniensibus* intulit bellum aduersus *Perdiccam*, Macedoniæ regem, quem *Alexander* Atheniensium principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio A cum hoc inito, *Gotthi* superiores inuenti sunt, & sic pro iniuria, quam illis in *Mæsia* dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes cunctam *Macedoniam* vastauere. Circa eadem tempora *Gotthi* fines *Saxoniæ* vastarunt, vt *Trithemius* narrat. Existimo hoc factum tribuendum esse nostris *Gethis* occiduis, qui *Visigotthi* dicebantur. Nam tum *Gotthi* orientales implicati erant bello *Macedonico*, quod cum *Perdicca* illis fuit. Adhæc nostri *Visigotthi* multo viciniores sunt *Saxonibus*, quam *Ostrogotthi*. Scribit etiam *Hypocrates*, Sarmatarum bellicosum ingenium depingens: "Hac in parte, inquit, non modo mares sed „etiam mulieres ipsorum, vsque adeo arti „militari vacabant, vt etiam legibus apud eos B „cautum fuerit, nullam fœminam ad matri„monium admittendam, quæ tres viros in „bello non interfecisset.„ Apparet ergo hoc seculo *Sarmatarum* nomen, quod attinet res bellicas, celebre fuisse. Nec immerito *Paulus Orosius* de iis gentibus in eorum laudem memoriæ prodidit: "Hos, inquit, Alexander „euitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, „Cæsar etiam declinauit."

Saxonia vastata a Gothis occidentalibus.

Orosius lib. 1. cap. 16.

Diploma Alexandri Magni datum Illyriis, ex Græco in Latinum conuersum, * extat in libro *Dominici Cyllenii* Græci de veteri & recentiori scientia militari ad *Emanuelem Philibertum* ducem Sabaudiæ, impressum Venetiis apud Franciscum de Portonariis Anno 1550. C

Diploma Alexandri M. Illyriis datum.

"Nos *Alexander* Philippi Macedonum „Archos, Monarchiæ ac Græcorum Impera„tor, Magni Iouis filius per Arthemium nun„cium Allocutor Brachmanorum, & Arabum, „solis & lunæ conculcator, Persarum ac Me„dorum domitor, dominus ab ortu solis vs„que ad occasum, à meridie vsque ad septem„trionem, Illustri prosapiæ Illyriorum popu„lorum, Dalmatiæ, Liburniæ cæterarumque „eiusdem idiomatis & linguæ gentium ad „Danubium, & medias regionum sedes in„colentium, gratiam, pacem atque salutem a „nobis & successoribus nostris succedentibus „nobis in gubernatione nostra mundi. Quo„niam semper nobis affuistis veraces in fide, „in armis strenui, nostri coadiutores bellicosi D „atque robusti, damus & conferimus vobis „libere & in perpetuum totam plagam terræ „ab aquilone vsque ad fines Italiæ Meridio„nalis, vt nullus valeat ibi manere aut resi„dere, seu ibi locare, nisi vestrates: & si quis „alius inuentus fuerit morari, sit seruus ve„ster, & postea sint serui posterorum vestro„rum. Datum in ciuitate nostra noua Alexan„drina fundata super magna Nili flumina, „Anno XII. regnorum nostrorum arridenti„bus magnis Diis, Ioue, Plutone, Marte & " maxima Dea Minerua. Testis huius rei" Achetas, Lexis, Legatichas & alii principes" A XI quos nobis sine prole decedentibus relin" quimus nostros hæredes & totius orbis ter" ræ.„ Conrigerunt hæc ante aduentum Christi Saluatoris circiter trecentis annis.

A.M. 3630.

CAPVT II.

De Temporibus post Alexandrum Magnum, Lysimacho dominante.

Anno ab orbe condito 3650.
Olympiade 116.
Ante Christum 350.

A.M. 3650.

DIrepto dilaceratoque imperio a morte *Alexandri Magni*, pro se quisque agebat, obuia quæque sibi vendicans. Igitur Rex Getarum *Dromichetes*, ne interea temporis sibi quoque deesse videretur, vnum ex successoribus eius *Lysimachum*, qui thesauris in vrbe *Pergamo* ab *Alexandro* præpositus fuit, bello adortus est. Et aliquanto post *Lysimachus* a *Dromichete* acie victus in deditionem venit, cumque de conditionibus pacis laboraretur diligenter, non ita multo post ab eo liberaliter dimissus. *Lysimachus* tandem motus illa clementia Regis Getarum, gratitudinis ergo concessit, vt *Getæ* in posterum ad *Istrum* sedes haberent suas, immo & filiam suam Regi in vxorem despondisse narrat *Pausanias*. Inde factum esse credo, quod *Getæ* inter *Thraces* ab historicis subinde connumerari sunt, nominaque propria suis regibus a Græcis accepta indere cœperunt. Inde etiam factum reor, vt non modo noti fuerint Græcis, sed paulatim *Græciam* versus fines dominii sui protenderint. Conferantur hæc, quæ de concessis a *Lysimacho* prouinciis *Gotthicis* populis retulimus, cum illa donatione *Alexandri* & diplomate vel priuilegio per eum nationibus linguæ nostræ concesso: existimo quod & ratio & postulatorum, & æquitas concessorum, habet in se magnam verisimilitudinis notam, vt illam narrationem de transactione inter nostras gentes & *Alexandrum Magnum* nequaquam absurdam ac minime fabulosam esse putemus. Sunt enim quidam ita morosi, vt malint suis commentitiis narrationibus, quas ipsi sibi in suo cerebro exsculpserunt, locum dari, quam ea quæ ex classicis scriptoribus eruta sunt, admittere. De bello Lysimachi cum Dromichete Getarum rege Strabo hæc habet: Postea autem temporis *Lysimachus* Getis, eorumque Regi *Dromicheti* bellum inferens, non discrimen duntaxat adiit, sed viuus in hostis potestatem peruenit, salutemque barbari humanitate adeptus est, vti supra commemorauimus. Duo ergo principes *Alexandri Magni* in deditionem nostrorum Getarum deuenerunt, *Perdiccas* inquam & *Lysimachus*.

Lysimachus à nostris captus.

Lysimachi filiam ducit Dromichetes.

CAPVT

A.M. 3735.

CAPVT III.

De rebus Illyriorum & de bellis Cimbricis Mitridaticque, quantum spectat ad præsens negotium.

Anno ab orbe condito 3735.
Olympiade 137.
Ante Christi aduentum 265.

Illyrii Polonis obnoxii triplici de causa.

IVuabit etiam non mediocriter lectorem, cupientem sibi comparare notitiam rerum Sarmaticarum, nosse quid cum *Illyriis* gentibus actum sit ante Saluatoris aduentum. Diximus enim *Illyrios* duplici de causa obnoxios esse *Polonis*: & quod maiores nostri stirpis *Henetæ*, præcipuas sedes apud ipsos duce *Antenore* habuisse prædicantur, tum etiam quod *Lechus*, *Czechus*, Reipub. nostræ conditores ab eis prodiisse, & colonias secum duxisse in eas oras magno omnium consensu B perhibeantur. Addam & ego tertiam rationem, quæ me adducit vt credam, illis temporibus lingua etiam nostra vsos fuisse. Reperio enim apud veteres Geographos, Ptolomæum inquam & alios, nomina montium & fluuiorum, quæ prorsus Polonicum idioma resonant.

Mons Curuanca.

Sic mons notissimus, quem vocat *Curuanca*, qui Noricum ab Illyrico dislimitat. Sic *Ocra Psari* villa, vnde progenitores nostri, *Lech* inquam, & *Czech*, huc aduenisse perhibentur. Postquam igitur non mediocre stabilimentum nostri homines suæ Reipub. ab *Illyriis* acceperunt, merito dixi non parum conducere ad illustrandam historiam nostram res eorum, quæ illis tam cum *Græcis* quam etiam *Romanis* intercesserunt nosse. C Commemorantur autem ab vrbe condita quatuor potissima bella *Illyrica*.

Quatuor bella Illyriorum.

Primum, quando ab vrbe condita 525 Romani consules *Fuluium* & *Posthumium* miserunt contra *Teucam* Illyriorum reginam, quod bellum ab eis ob violatos legatos susceptum fuit. Secundum bellum fuit *Persicum*, quod cum *Perseo* Macedonum Rege gestum fuit. Tertium *Macedonicum* dictum, quod cum *Gentio* Rege Illyriorum gesserunt Romani. Captus tum fuit Rex *Gentius* & in triumpho vna cum *Perseo* Macedonum Rege ostentatus. Quartum bellum Illyriorum numeratur, quod duce *Cn. Cæsconio* contra eosdem populos D administratum est.

Lingua eadem vtebantur veteres Illyrii, qua hodierni.

Licet autem varias mutationes *Illyrii* experti sint, propter varia bella iam cum Regibus Macedonicis, iam etiam cum Romanis, tamen multa adhuc cognomina extant peruetusta, quæ moustrant veteres *Illyrios* eadem lingua vsos fuisse, qua & nunc vtuntur. Nam quod quidam eius rei causam in *Russos* & *Roxolanos* reiiciunt, quod quondam vagabundi depopulati sint eorum terram, & quod ab eo tempore linguæ nostræ vsus apud eos inualuerit, id non videtur consentaneum.

A.M. 3735.

Ptolomæus enim Geographus longe ante *Russorum* hæc bella vixit, A immo etiam ante *Lechi* ipsius ad eas oras aduentum. Nam *Mauricius* & *Phocas*, quorum temporibus *Roxolani* penetrasse Europam prædicantur, multis post seculis vixerunt. Adde, quod illis *Roxolanorum*, quæ non diu durarunt bellis, incredibile est tam fortes impressiones factas fuisse, vt potuerint tot regna longe & late a fundamento immutare. Longius spacium temporis & diuturnius intercessit, cum *Gothi Vandalique* Italiam concusserunt, *Hunni* Pannonias debellarunt, *Francones* Gallias oppresserunt, & tamen nec linguam eorum, nec vestitus rationem poterant in illis gentibus ad nostra vsque tempora ita abolere, vt nullum vestigium patriæ linguæ, morum, & lineamentorum in vultu remaneret in ipsis, sicuti B in *Illyricis* gentibus videre est, ita vt etiamsi alia argumenta eius rei nobis deessent, vel hoc solum sufficeret, linguam hanc, qua vtuntur, eis non esse adsciticiam & peregrinam, sed multis seculis hæreditario iure ab ipsis possessam.

Annotata de Illyriis.

De factis Illyriorum memorabilibus.

Teuca Regina Illyriorum, Romaoorum legatos interfecit. *Titus Liuius* io sua historia prolixe hac de re.

Pleuratus Thraciæ, *Scerdiletus* Illyriorum Reges ac Ætoli, fœdus cum Romanis faciunt contra *Philippum* Macedoniæ, eique bellum indicunt. *Liuius*. Illyrii Macedoniam populantes ab *Antigono* victi. *Polybius*. *Philippus* Illyricos Macedonia expulit.

Ab orbe condito 2747.

C *Paulus Æmilius Dimalem* Illyrii ciuitatem vi cœpit: vrbes ceteræ in Romanorum fidem acceptæ. Illyriorum rex in Macedoniam expellitur.

Histri populi ad Illyricum Romanos fugarunt. *Marcum Licinium* cum suis militibus oppresserunt, hinc *Manlius* Regem temulentum vicit.

Æpulo Istriorum Rex dum compotationi indulget, capitur, qui captioum se esse non sensit, donec mane discussa crapula a somno expergisceretur: tota regio tandem Romanis se dedidit. *Liuius* decade quinta.

Gentius Rex Illyriorum bello captus, & in triumpho vna cum vxore ostentatus a *Luc.* D *Anicio*. Eodem tempore Illyrium subactum, *Scodra* capta. *Liuius* lib. 4. *Florus* 2. capite 13. *Eutropius* 4. A.M. 3792.

Bellum cum *Dalmatis* vicinis eorundem Illyriorum. *Martius* parum prospere primum, hinc feliciter contra Dalmatas pugnat. Tandem a *Nasicca* consule domiti Illyrii. A.M. 3810.

Circa eadem tempora accidit insigne pietatis exemplum, quod Romæ editum est. Humilis in plebe & ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum ad eam, & ne quid cibi inferret prohibita, de-

A.M. 3735. deprehensa est vberibus suis matrem alere. *Plinius* libro septimo capite tricesimo sexto.

Romani quando primum ad Danubium penetrarunt.

C. Scribonius vicit *Dardanos* vicinos Illyriorum transalpinos, *Mysiam* superiorem versus, & ad *Danubium* usque primus Romanorum penetrauit, ob quod factum triumphum meruit. *Plutarchus* in Lucullo.

Augusti bellum cum Illyriis.

Circa hæc tempora difficillimum bellum *Augusti* Cæsaris cum Illyriis gestum describit *Florus* libro quarto capite duodecimo.

Illyrii quoque sub Alpibus agunt, imasque valles & quædam quasi claustra custodiunt, abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipse sumsit, fierique pontem imperauit. His se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ascensum militi scutum de manu rapuit, & primus tunc, agmine sequente, cum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus ac cruribus, speciosior sanguine, & ipso periculo augustior terga hostium cecidit. De iis vulneribus etiam *Suetonius* meminit: "In bello, inquit, *Dalmatico*, "(sed *Dalmatiam*, *Illyricam* regionem vocat) "vulnera excepit: vna acie dextrum genu lapide ictus: altera autem & crura & vtrunque "brachium ruina pontis consauciatus." Quam ergo hoc Illyricum bellum periculosum ac difficile fuerit *Augusto*, vel hæc vulnera testari possunt. Neque enim recordor aliis in bellis sauciatum fuisse. Proinde absolutis iis bellis cum tres triumphos simul egisset, non immerito scriptores, primi triumphi causam assignant, de *Illyriis*, secundi de *Antonio* post victoriā *Actiacam*, tertii de *Cleopatra* profligata.

Vulnera Augusti.

De rebus Pæonum, Boiorum, Gotthorum, Cimbrorum.

Dixi de rebus Illyriorum post *Alexandri* tempora vsque ad *Christum*, dicam & de *Pæonibus*, *Boiis*, *Gotthis*, *Cimbris*, *Sarmatis*. Nam ad intelligendum statum illius temporis, quia fuerit in iis regionibus, apprime est necessarium cognoscere historiam illarum gentium. Cum *Romani* hoc tempore negocia habuerint potissimum cum illis populis, & historiæ nihil memorabile hoc æuo afferunt, quod non attingat res gestas *Boiorum*, *Gotthorum*, *Cimbrorum*, & aliorum quorum iam meminimus, de iis quoque vtilia adferemus ad nostrum argumentum.

A.M. 3605. *Origo Pannonum.*

Agis Pæonum rex moritur, *Pæones* a *Philippo* subiugantur. Et forsan tunc *Pæones* ad Danubium vsque transierunt, ex quibus volunt *Pannonas* ortos esse.

A.M. 3637.

Gotthi Sarmatici, quos *Visogotthos* vocant, hoc est ii, qui ad *Vistulam* sedes habuerunt, fines *Saxonum* vastant. *Trithemius*.

A.M. 3685. *Versio LXX. viralis.*

Ptolomæus Philadelphus septuaginta interpretes ad instar septuaginta patrum, a quibus ad turrim Babel secundum septuaginta linguarum genera gentes diuisæ sunt, congregat: isti sacra Biblia vertunt. Idem rex bibliothecam, cui hactenos par non inueniebatur, comparat. Huic præfecerat *Demetrium Phalereum*.

A.M. 3735. *Argenti signati origo.*

Hucusque *Roma* scandulis tecta fuit, *Plinius* lib. 16. cap. 10. Hoc etiam tempore primum argento signato vti cœperunt *Roman.*

A.M. 3740. *Boiorum historia quomodo in rem nostram faciat.*

Æmilius Boiorum agrum populatur deque *Gallis* triumphat. Iidem *Boii* in deditionem accepti. *Polybius*.

Harum gentium mentionem facio, eo quod antecessores nostrorum *Boëmorum* esse dicuntur, aut iidem cum eis erant, vt plerique volunt. Erant autem vicini *Gallis* istis, qui proximi erant *Rheno*. Ideo eis commilitant.

A.M. 3745. *Gotthi Saxoniam iterum ingressi.*

Gotthi secundo ingressi *Saxoniam* vastant, quod de nostris *Visogotthis*, id est, *Vistulæ* accolis, qui non procul a Saxonibus distant, intelligendum est. *Lucius Furius* de *Boiis* & *Gallis* triumphat. *Merula* Boios superauit. Tertio *Scipio Nasica* eosdem Boios superat, & castra eorum capit.

Boiorum nomen quid significet.

Marcellus consul a Boiis oppressus magnam exercitus partem amisit. *Liuius* lib. 3. Si vim nominis Slauonici inspicias, hac voce *Boii* dicuntur bellatores ab eis, vnde vox *boiowac*, *boiarin*. Et certe multa facessebant negocia Romanis, vt videre est ex hac consignatione. *Marcomirus* Sicambrorum rex regnat ad Rhenum.

Bastarnæ cum Romanis bellum gerunt.

Gens *Bastarnarum* Istrum transire volens submersa est. *Eutropius* lib. 4. sed & *Orosius* eam pugnam sic describit lib. 4. cap. 20. Bastarnarum gens ferocissima, autore *Perseo* Philippi filio, prædarum spe sollicitata, & transeundi fluminis cupiditate, sine vlla pugna vel aliquo hoste deleta est. Nam tunc forte *Danubius*, qui & *Ister*, glacie superstratus, pedestrem facile transitum patiebatur. Sed cum improuide toto & maximo simul agmine inæstimabilis hominum, & equorum multitudo transiret, enormitate ponderis & concussione gradientium cōcrepuit gelu, & glacialis crusta dissiliit, vniuersumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus victa tandem & comminuta destituit, atque eadem rursus fragmentis impedientibus superducta, submersit. Pauci ex omni populo per vtramque ripam vix concisa euasere visceribus.

Vniuersus exercitus Danubio submissus.

Post *Antenorem* iterum *Clodomirus Sicamber* Galios vicit, & ingenti clade affecit. Dum *Sicambrorum* mentionem facio, recordandum, quæ de origine *Sicambrorum* a *Getis* aut *Cimbris* supra retulimus. *Trithemius* autor, & *Strabo* lib. 7. *Bastarnæ* in mediterraneis *Tirigetis* confines sunt: quod de *Podgoriis* quidam intellectum esse volunt, & quidem non inepte, vt mox apparebit. De *Bastarnis* hoc refero, quod & ipsi Sarmatica gens fuere, quamuis originem eorum ad Germanos plerique retulerunt, sed iam transierant in gentem Sarmaticam. Commemorat etiam *Strabo* quod ante hæc tempora *Cimbri* ab occidente prædones vagi venerunt ad *Meotidem* tympanis ex coriis humanis vsi.

Bastarnæ, gens Sarmatica.

Duo

A.M. 3735.

De bellis Cimbricis.

Duo etiam *Cimbrica* potissima bella hoc tempore commemorantur eum *Italis*: alterum quando obuius eis missus fuit *C. Papyrius Carbo* consul, qui eos fudit, fugauit, castris exuit: alterum quod duce *M. Manilio* Cos. gestum est ad Rodanum, vbi Romani ita victi & attriti sunt a *Cimbris*, vt decem tantum homines euaserint, qui triste hoc nuncium Romam reportarunt.

Clades horribilis Romanorum.

Cæsa tunc fuerunt Romanorum supra centeoa millia, simul cum sociis nominis Latini, tantusque metus & luctus *Romæ* obortus fuit, quantus *Hannibale* deuastante omnia, vix fuisse creditur. Legatur *Orosius* lib. 5. capite 16. qui fusius hæc persequitur. Primi hi fuerunt, qui viam & aditum Europæis populis ad *Italiam* monstrarunt. Adoumerantur in ea victoria Cimbris *Teutones*. Sed ex hac narratione *Orosii* & *Velleii* apparet, historicos voluisse simpliciter *Cimbros*, *Germanos* appellare.

Cimbrorum origo.

Nam inquirentibus gentium otiginem, offert se *Strabo*, qui *Cimbris* nomen fuisse inditum affirmat a *Cimmeriis*, quos supra *Thraciam* habuisse sedes, nomen *Cimmerii Bosphori* indicat. Horum nominis & stirpis reliquiæ, illi populi sunt, quos hactenus *Circasios* vsitate vocamus. Certe hi robore militari & animi celsitudine non sunt dispares illis Italiæ vastatoribus. Nam & auorum nostrorum memoria virtus illorum & dexteritas in bellis obeundis ita enituit, vt *Ægyptii* principale robur, & stabilimentum sui regni eius stirpis homines esse voloerint.

Ægyptiorum Reges ex Circasiis.

Longoque tempore apud illos illa lex durauit, vt oemo in regem assumererur, nisi ex *Mamaluchis*, hoc est bellatoribus illis, qoi creti erant sanguine *Circasio*. Vltimus ex ea gente Rex Ægyptiorum fuit *Assymbeius* ille a *Selimo* Turcorum Imperatore crudeli genere mortis affectus. Sed inuestigatores antiquitatum accuratiores constanter affirmant *Cimbrorum* illorum veterum patriam fuisse eandem, vbi nunc *Circasii* nostri sedes habent suas, & ex eo sanguine cretos, tandemque in Germaniam concessisse, sedesque suas in illam regionem transtulisse, quæ modo *Cimbrica Chersonesus* dicitur. Sed non ita facile inuestigari potest, quonam tempore hæc acciderint. Nam sunt complures in ea sententia, quod tunc primum relictis prioribus sedibos a *Meotbide* palude recta in Italiam contenderint, ac in profectione *Teutones* sibi adiunxerint vna cum *Tigurinis* ae *Gepidis* nostris, ac tandem aucti copiis & commeatu, Romanis intulerint bellum funestum, quo demum finito reliquiæ illius exercitus attritæ, post varias iactationes in Germania in illa *Chersoneso* habitationis locum delegerint. Alii vero iis a *Cambra* regina quadam nomen impositum ferunt. Quapropter optarim ego, vt posteriores historici in euoluendis antiqoitatibus veterum scriptorom integritatem imitentur, & quid cuique genti tribuendum sit, absque præiudicio tribuant. A Non inuidere debemus nostris vicinis res memoratu dignas, quas ipsorum antecessores peregerunt. Sed quæ etiam *Sarmaticis* populis propria sunt, malignitate vero scriptorum interuersa, liceat nobis rursus vindicare.

Cimbri ad Sarmatas pertinuere.

Cimbros veteres ad Sarmatas pertinuisse nemini est dubium, & nunc illas regiones pertinere ad ditionem regum Poloniæ manifestum est. Nam & præfecturam illam Dux quidam magni nominis *Visnoueccius* summa cum laude, commendatam a Rege Poloniæ administrat. Quod eo libentius commemoro, qoia hoc anno, quo hæc scribebam, vir ille strenuus duos exercitus *Scytarum* dissipaoit, duosque *Caros*, hoc est, duces belli præcipuos sanguine imperiali natos intercepit. Fuerunt isti B vel fratres vel filii summi eorum Monarchæ. Hæc propter illos addenda putaui, qui hic somniant veterem Germaniam, qua *Borysthenes*, *Tanais*, *Tiras* & *Danubius* exonerans sese miscet *Ponto*, de qua re inferius plura.

Gepidæ populi Gotthici.

Gepidas fuisse *Gotthicos* populos certum est. Habitabant ii etiam *Carione* attestante, vbi nunc est *Scepusium* ad flumen *Visclam*, *Vislok* nostri vocant. *Strabo* etiam vltra Danubium *Gepidas* collocat Istriam versus, sed oescio an isti *Gepidæ Strabonis* iidem sint cum *Gepidis Sarmaticis*, qui cum *Cimbris* stabant in acie ad aquas sextias, de quibus modo a nobis tractatum est. Adducitur autoritas *Cilicii* Cimbri, quod ille affirmet lebetem æneum *Augusto* C Cæsari dono a *Gepidis* in Hispanias missum, sub illud tempus, quando in Hispaniis legati regum, ei, petitum amicitiam occurrerant.

De lebete Gepidarum Augusto oblato.

Sed recordor me legisse apud *Strabonem* libro septimo, quod *Cimbri* tum lebetem obtulerint, qui apud ipsos sacerrimus habebatur, non *Gepidæ*. Idem *Strabo* ibidem laudat *Posydonii* sententiam, qui coniectura colligit, *Cimbros* foisse homines prædones ac vagos, armisque ad eum lacum osque progressos fuisse: ab iis *Cimmerium Bosphorum* denominatum quasi *Cimbricum*, cum Græci *Cimbros Cimmeriorum* nomine afficiant.

A.M. 3870.

Gotthicus rex Borobista Germaniam inuadit.

Fere centum annis aote Christum *Borobista* D rex Gotthorum in *Teutones* irrumpit, contra quem conspirarunt tres reges, & coadunatis copiis eum vicerunt, videlicet *Cassander*, *Sicamber*, *Arathius* Saxo Dornigiorum Hamer. Hunc quoque *Borobistam* Visogotthum fuisse nullum est dubium.

A.M. 3885.

Hac ætate, id est tempore Syllæ, *Sitalcus* rex Gotthorum, Germanorum terras depopularus est. De qua re *Iornandes* in rebus Geticis, ad eum modum: "Deinde, regnante in Gotthis *Sitbalco Boroista*, *Dicenæus* venit in Gotthiam, quo tempore, Romanorum

"Syl-

A.M. 3883. Sylla potius est principatu, quem *Diceneum Boroista* suscipiens *Sitbalcus*, dedit ei pene regiam potestatem, cuiua consilin Gothi Germanurum terras, quas nunc *Franci* obtinent, depopulati sunt. Hæc ante Christum fere septuaginta annis acta sunt. *Dicineus* hic fuit consiliarius & doctur, qui Philosophiam & Theulogiam docuit *Sarmaticos Gotthos*.

Dicineus Philosophus.

Circa hæc tempora illa expeditio *Thracum* Italiam versus est collocanda, quam *Luc. Florus* libru tertiu capite quarto recitat. Inuaserant *Thraces Thessaliam* & in *Dalmatiam* vsque ad Adriaticum penetrarant, & in mare contorta tela miserunt, quus, vbi resciuerunt, persecuti sunt Romani duces, sed dispari euentu: *Didius* vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. *Drusus* vlterius egit, & vetuit transire Danubium. *Minutius* toto vastauit Hebro, multis quidem amissis, dum per perfidum glacie flumen equitatur. *Piso* Rhodupen Caucasumque penetrauit. *Curio* Daciam tenus venit, sed tenebras saltuum expauit. *Appius* in Sarmatas vsque peruenit. *Lucullus* ad Tanaim.

Dani an fuit Cimbri veteres.

Dacos occidentales non *Dacos* sed *Danos* dicendos esse, ostendit *Iosephus Meletius* Ptolomæi interpres. *Germanos* autem aduenas esse in *Daniam*. Plebeios autem, qui isthic sunt & alia quam Germanica lingua populariter loquuntur, esse stirpem antiquorum Danurum. Regem tamen Daniæ non posse plus quam uctodecim millia militum habere ad bellum. Tam angustam illam regiunem esse, & ideo *Cimbros* illos veteres, qui trecenta millia eduxerunt, non potuisse ex incolis illius insulæ tantum exercitum conscribere.

Mithridatis tempora.

Commemoratis autem *Cimbris* & *Roxolanis* e vestigio in medium se profert *Mithridatis* Regis Ponti historia, qui eodem fere tempore floruit, quu *Cimbri* claruerunt. Præsertim eum in eius histuria expresse fit mentio *Sarmatarum Bastarnarum* & *Cimbrorum*. Mouet atrox & diuturnum bellum Romanis *Mithridates*, quorum potentiam vt citius frangeret, a frunte & a tergu eos aggressus est. Ipse quidem in Asia sæpius cum *Pompeio* & aliis eorum ducibus conflixit. *Sarmatas* vero beneficiis & muneribua deuinctos ab alia parte cuntra eosdem concitauit. Hanc historiam *Iustinus* & *Valerius* tibi latius suppeditabit. Non recordur autem me legisse de alio bello *Sarmatarum* cum Romanis, isto præsertim tempure, nisi hoc quod *Cimbri* gesserunt. Vnde colligere licet *Cimbros Sarmatas* vocari ab historicis. Quod ne cui mirum videatur, subire debet in memoriam, quud *Cimbri Bastarua* & *Sarmata* tum temporis cunsioes erant, & vnam patriam, tractum nimirum litturis *Ponti* & *Meothidos*, incoluarunt. Itaque non est mirum, si scriptores alternatim hæc cugnomina interdum confundunt. Sub hoc tempus, quæ gesta sunt in *Sarmatia Pontica*, disserit *Strabo* lib. 7. describens tabulam *Sarmatia* & *Thracia*. Et optarem vt lector iterum & iterum relegat illas descriptiones *Strabonis*. Quis enim status & qui mores tum harum gentium fuerint, facile ex illo loco colliget. Cum enim mores, bella, politiam eorum descripsisset, epilogum in fine subdit istis verbis: "Talis ergo est vniuersa portiu Europæ extra *Danubium* inter *Rhenum* & *Thanaim*." Propterea hortator fui, vt relegatur hæc pars *Strabonis*. Inde enim non modu *Sarmatarum* mores *Ponticorum* qui fuerint, discet attentus lector, sed etiam omnium gentium illarum, puta, *Getarum*, *Vandalorum*, *Bastarnarum*, *Gepidarum* & etiam *Germanorum*. Dicit enim a *Rheno* incipiens ad *Tanaim*, vnam regulam viuendi & mores tenuisse, ita vt possit hic illud vsurpari: Ex vnu disce omnes. Inprimis ergo situm loci describit, deinde nominat gentes, quæ tum illa loca incoluerunt, nominat *Getas*, *Roxolanos*, *Vrgi*, quorum plerique *Nomades* sunt, *Iazigas*, *Sarmatas*, *Regios*, forsan *Mithridatis Magni*, *Tirigetas*. Nominat & reges eorum prouprios, qui littus *Meothidis* Tauricam vsque ad ostia *Tira* fluminis guberoabant, videlicet *Leuconem*, *Sagoram*, *Palacum*, *Parisiadem*. Hi, inquit, tyranni vocabantur, quanquam plerique iuste imperabant. Fuit hoc primum liberum regnum, & nemini obnoxium erat. Sed *Mithridates* Rex Ponti cum a principio belli Romani, vires crescerent, eo res eorum adduxit, vt ei tributum pendere cogerentur, & primu quidem perpusillum & tolerabile, sed postea laborans inopia sumptuum in bellom Rumanum, coactus est admodum intolerabile & unerosum imponere, qua de causa primo ei bellum mouerant. Verum ne mole negocii opprimerentur, seruierunt tempori, & vltro illis prouinciis cesserunt: tandem victo *Mithridate* omnia in Romanorum venerunt potestatem, & Romani postea Regi *Bosphori* cuncta donarunt. Fuit illud territorium ad ostia *Tira* admodum fertile & vbere gleba. Proinde *Leuco* rex, Atheniensibus ex illa regione frumenta quotannis mittebat, quem morem *Venetorum* Respub. cum puar essem reducere suum ad vsum volebat, miserantque Oratores ad *Sigismundum* senem regem *Polonia* rugatum, vt exemplo hoc veteri regum *Sarmaticorum* & etiam *Kazimiri Magni* supra ducentos annos, vellet in eum vsum terras easdem, & purtus concedere, vt *Cyprior* suos inde subleuare possent frumento. Adhuc enim tunc *Cypri* regnum sub potestate *Venetorum* erat. Tributi nomine illi veteres reges *Mithridati* CXXC. millia medimnorum pendebant & 13. talenta argenti. Facit etiam falsamen-

Hoc tempore rex Sarmatarum Palaco vel Polaco.

Taurica Chersonesus & septemtrionalior a quando & qua de causa & occasione Romanis subiecta fuerunt, sed non possessa tamen. Veneti portum borysthenicum à Regibus Poloniæ obtinere cupiebant.

A.M. 3877.

A. M. 3735.

Salſamenta.

mentorum mentionem, quæ ex illa regione in totam Græciam mittebantur, piſces forſan vſiooes aut lucios, quales ounc ex Ruſſia vſque ad occideotalem Oceanum paſſim traosmittontur.

Fertilitas agri ad Tiam.

Ager, inquit, ibi quocunque foſſore ſciſſus tricuplum ceddebat. Poſt moniana, inquit, vrbs ſequitur *Theodoſia* campo prædita fertili & portu vel centum nauibus recipiendis apto. Hic olim limes fuit *Boſphorianorum* & *Taurorum*. Sed & noſtri hacteous, qui ex illis regionibus veniunt, mirabilia de illa fertilitate, & piſcium copia & mellis abundantia oarrant.

Potentia Sarmatarum temporibus illis.

Facit etiam ibidem *Sarmatarum* potentiæ mentionem. "Oſtenium eſt, inquit, "migrationes populis contingere, vbi finitimi "in imbecilliores impetum fatiunt, ſicuti qui "ſunt trans Iſtrom *Sauromatæ* ſæpe præua-"luerunt, pulſiſque aliis in eorum loca im-"migrarunt.

De frigoribus illarum regionom narrat, & pro ioaudita re ponit, in Boſphoro vites ſub hyemem deſodi.

Phyſica ratio cur caleant regiones ſeptemtrionis.

De caloribus vero intenſis, quibus interdum regiooes illæ aduruotur, phyſicam rationem & quidem peculiarem adducit. "Sed & æſtus, inquit, ibi ac-"cidere tradunt iogentes. Siue id fiat quod "corpocibus æſtus eſt inſolens, ſiue quod craſ-"ſus aer tanto magis incaleſcit." *Meotidem* vocat putrem paludem, & vix inquit ſutilibus poteſt nauigari cymbis. "Veoti enim, inquit, "facile cœnoſa loca denudanc, & ſcopulos in-"tra aquas latentes." Talibus ſutilibus cymbis haſtenus *Boryſthenici Kozaki* vtuntur. Templi dicti *Parthenii* etiam mentiooem facit, forſan phaoum illud Diaoæ, de quo infra. De cibis loquens facit mentionem condimenti ex lacte, quod apud nos hactenus io vſu eſt, & vocatur Campuſt:

Lactis condimentum.

"Acido, inquit, lacte v-"iuntur pro condimento, certa quadam arte "præparato, ideo inquit, *Homerus* eos vocat "*galactiphagos* ſeu lactiuoros;" verba ſuot *Strabonis*: "Stipendia, inquit, non ſoluunt "aliis regibus, viribus ſuis confiſi.

Equi caſtrati.

Caſtrant "equos, vt eo habeant eos ad equitandum "manſuetiores. Sont enim parui, verum acres "admodum & contumaces. Habent, inquit, "etiam aoimal, quod ab iis *Colos* dicitur, ma-"gnitudine ioter ceruum & arietem media, "album, curſu quam illa velocius, quod nari-"bus aquam io caput haurit."

Colos animal.

Ego exiſtimo *Strabonem* de Alcibus loqui, qui lingua noſtra voce ſimili *Los* vocantur, tantum ſyllaba *co* adempta. Nam iſti naribus ſolent aquam in ioſecutores ſuos eiaculari. "Ruſtici, ait, "etiamſi humiliores videotur, tamen latroci-"niis non abſtinent in mari." Hoc etiam hactenus inter eos reperias. Poſtremo etiam bellorum ab eis geſtorum mentiooem facit.

Bellum Roxolanorum.

Primum *Roxolanorum*, de quibus ſic dicit: "*Ro-*"*xolani* etiam contra *Mithridatis* legatos pu-"gnauerunt, *Taſio* ipſos ducente, vt ſuppetias "ferret *Palaco*. Et creditum eſt eos eſſe bellico-"ſos. Sed aduerſus compoſitam probeque ar-"matam phalangem quæuis barbara natio & "leuis armaturæ exercitus parum habet virium "&c. Vtuntur galeis de crudis boum tergori-"bus & toracibus, *kaphtan* puto. Arma iis ha-"ſta, gladius, arcus, &c." Hæc de moribus *Sarmatarum* ex *Strabone*.

A.M. 3735.

In compoſita acie quantum ſitum ſit.

Bellum Mithridatis & Sarmatarum.

Secundum bellum fuit *Mithridatis* cum ſe aduerſus Romanos pararet contra *Scythas*, qui *Scyturo* & *Paleco* fratri parebant. Etiam illo tempore immiſcebant ſe *Sarmatis*. Vocat eorum prouinciam *paruam Scythiam*. Tertium bellum *Mithridaticum* fuit ad *Eupatorium* vrbem, quam io memoriam nominis eius *Diophantes* dux exercitus condiderat in Cherſooeſo. Et optarim, vt viri bellicoſi artem illam veterum expugnandarum munitionum, qua ibi *Mithridatici* milites vſi ſunt, expendant. Deſcribit hanc idem *Strabo* eodem in loco. Et certe talis eſt, quæ conferri poſſit cum recentiorum ingenioſis iouentis. Ex his *Mithridaticis* bellis nata, puto, erant illa bella Romanorum contra gentes *Sarmaticas*.

Mithridates concitat Sarmatas contra Romanos.

Nam *Iuſtinus* tradit, quod *Mithridates* eo tempore ſollicite *Sarmatas* exaſperabat & coocitabat cootra Romanos, vt eis mouerent bellum, quo vndique eorum viribus diſtractis occaſionem opprimendi eos nanciſceretur. De hac re ſupra iam dictum eſt.

Huc referatur inuaſio illa *Gotthorum* duce *Comoſico*, qui fuit rex & ſacerdos gentis. Contra hunc, cum continuis decem annis Germaniam affligeret, deuaſtaret, & depopularetur, coacti ſunt *Teutonici* populi fœdus perpetuum inire, vt quæque regio, ſi opus eſſet auxilio, adiutum veniret, communemque cauſam defenderet. Et ob eam cooſœderationem, ac veloti fraternitatis cuiusdam cognationem Germaoos dictos eſſe *Germanos* plerique putaot, cui ſententiæ etiam *Cornelius Tacitus* & *Strabo* aſtipulari videtur affirmaos Germanos a Gallis Romæ *Germanos* ſeu fratres fuiſſe compellatos, & inde origo cognominis GERMANVS deducitur.

Germanorum nominis etymon.

Sed aliis *Beati Rhenani* ſententia magis placet, qui Germanos dictos affirmat a vocabulo *gar* & *man*, quaſi *garman*, id eſt ex toto vir.

Gepidarum ſitus illo auo.

Gepides, *Dalmatæ*, *Pannonii* in poteſtatem *Cæſaris* tum redacti, ſed *Gepidarum* ſedem *Strabo* ponit ad *Danubium* ſub *Albio* monte, non in *Lithwania*, vt quidam ſcripſerunt. "Hi, "inqoit *Strabo*, armatura Gallica ſe munie-"baot, notis compuncti corpora in more reli-"quorum *Illyricorum* & *Thracum*." Sed de iſtis inferius, vbi de Cimbris agemus, cum quibus in acie ſtetiſſe io pugna ad aqoas Sextias feruntur.

Strabo lib. 7.

Anno 3939. hoc eſt, ante Chriſtum natum ttiginta annis, iidem *Gotthi*, quos *Viſogotthos*,

A.M. 3735.

id eſt *Viſtula* accolas exponere licet, vi & potentia illius confœderationis Germanicæ ex Germania expulſi erant.

Statio alia Gepidarum.

De gente *Gepidarum* lege *Procopium* lib. 3. de bello Gothico. Habitabant iſti etiam *Procopii* tempore ad *Syrmium* & *Dalmatia* partem occupauerant, de qua re controuertebant coram Imperatore *Iuſtiniano*. Apparet etiam ex rebus actis poſt mortem *Attila*, eos hic alicubi manſiſſe, vt ſupra dictum eſt. Cum enim filii *Attila* inter ſe de ſucceſſione circiter triennium diſſiderent, *Ardaricus* rex *Gepidarum* bellum mouit aduerſus *Hunnos*, & trucidatis triginta millibus *Hunnorum* & filio *Attila Ellac* maximo natu, potitus eſt regno *Pannonia*. Sed de iis inferius.

Ardaricus rex Gepidarum illo anno.

CAPVT IV.

De Temporibus Iulii Cæſaris.

Cenſura adhibenda legendis autoribus.

FVerunt illis temporibus & paulo poſt complures ſcriptores, ſed in eruenda & elicienda ex eis veritate magnus delectus adhibendus eſt, conſiderandumque quo quis eorum animo & tempore ſcripſerit. *Strabo* grauis ſcriptor inter Geographos: ſed quia deſcribere ſitum orbis terrarum eiusque partes, recens argumentum fuit, nec adhuc expolitum, non ita ad amusſim potuit omnia efformare: & ſicuti ei vel prouinciarum præfecti Romanorum, vel oratores qui in variis partibus mundi legationes obibant, per manus tradiderunt, ita Ipſe ſuis libris memoriæ prodidit, multa poſteris expolienda relinquens. De hoc paulo inferius.

Strabo.

Beroſus.

Beroſus multo vetuſtior *Strabone*, ſed homo Chaldæus de occidentalibus prouinciis non potuit exacte omnia noſſe, propter longisſimam diſtantiam locorum. Proinde a ſcriptoribus occidentalium regionum fabuloſus vocatur. Veteres tamen magis reuerenter de eo ſentiunt. Vide *Ioſephum* contra Apionem lib. 1. Ego etſi non ſum is, qui mihi ſumam iudicium de tantis viris, tamen quia ad ſubmonendum lectorem res eſt admodum neceſſaria, hunc ſcopulum tranſilire ſine nota negligentiæ cuiusdam non poſſum. Dico ergo, reuerenter de hoc viro ſentiendum, quia ſe ea quæ ſcripſit, publica fide ſcripſiſſe fatetur. Adhæc ne omnia acta rerum humanarum prorſus in dubium vocentur, habendos eſſe in honore veteres ſcriptores, qui de antiquitatibus mundi, tanquam de ſuis rebus videntur loqui: tamen ſicubi eos contingat a ſacroſanctæ ſcripturæ teſtimoniis aberrare, deſerendi ſunt. Huic regulæ & *Beroſi* hiſtoriam ſubiiciendam iudico, & maxime vbi originem *Sarmatarum* & *Tuiſconum* confundit. D. *Cromerus* cum in eo aliquid ſuſpectum offendit, aut adulteratum aut ex Chaldæo in Græcum male verſum eſſe putat. Nec mirum eſt interdum ſcriptores adulterari, quod exemplo *Eutropii* de legatione Philonis ad Apoſtolos, & aliorum hiſtoricorum probari poteſt.

Eutropius adulteratus.

Diodorus Siculus.

Diodorus Siculus Iam *Beroſo* hac in parte inferior cenſetur. Bibliothecas aliorum hic voluit coaceruare in ſuos libros, & fabulas Scythicas aſpergit.

Strabo.

Strabo Auguſti militiam ſequebatur, proximusque fuit ætati Chriſti domini. Res Ponticæ videntur ei fuiſſe non incognitæ. Nam ſubditus fuit *Mithridatis* regis Ponti ex vrbe *Amaſia*, & hinc non procul natus, *Tiramnone* grammatico vſus fuit præceptore. Vbi *Polybius* deſiit, inde veluti a calce narrationes ſuas texere incipit. Fuit maximus Homerici ingenii admirator, eiusque carminibus tanquam diuinis oraculis ſua ſcripta cohoneſtare nititur, eumque a criminationibus *Eratoſthenis* Geographi ſtrenue defendit, in hoc tamen ab Homero diſſidet, quod *Cimerios Boſphoranos*, qui poſtea cum Romanis bella geſſerunt.

enta, ab occidentalibus, qui ad *Cherſoneſum* delati erant, ortos eſſe docet, cum *Homerus* antiquisſimos Incolas fuiſſe *Cimerios* teſtetur. Et ſcriptura ſacra docet occidẽtales populos ab orientalibus ortos, non contra. Adde quod ipſemet ingenue teſtatur occiduas regiones, quæ vltra *Albim* ſitæ erant, ſibi incognitas fuiſſe. Fieri tamen poteſt vt exercendæ pyraticæ cauſa etiam ex *Germanis* multi diſcurrerint vſque ad pontum Euxinum, & *Cimeriis* veteribus ſe adiungentes in *Kozakorum* artibus ſe exercuerint, quod & hactenus factitari ab *Hungaris*, *Germanis*, *Lithwanis* & aliis gentibus, quæ ſe eo, vſu recepto, conferunt, experientia docet.

Liuius.

Liuius vero hiſtoricorum princeps dicitur. *Gaius* tamen *Cæſar* ſiniſtre de eo ſentit, neque *Liuium*, ſed liuidum vocandum ſuadet. Adhæc verboſum & negligentem: ideo ex bibliothecis publicis putauit eiiciendum. *Stephanusque* Rex S. Polonorum, me coram aſtante dixit, eum quod attinet ad inſtructionem exercituum, complura ſcripſiſſe, quæ nunquam in vſu erant. Sed quis eſt quæſo hiſtoricorum, cui labi & errare non contingat: ſecure interdum dormitat *Homerus*, dixit ille. *Tacitus Cornelius*, quia pleraque ex *Beroſo* deſumſit, etiam apud eosdem neotericos eadem nota aſpergitur, quique apud multos eloquentiæ laudem obtinuit, a *Tertulliano* non ſimpliciter eloquens, ſed mendaciloquentisſimus vocatur. Vixit is ſub imperatore *Traiano*, *Plinii* Iunioris æqualis, cum quo etiam vixiſſe familiariter prædicatur. Ea tamen de quibus ſcripſit non contigit ei propriis oculis videre, ideo non raro hallucinatur. Scripſit is *Germanos* alionde non veniſſe, ſed ibidem ertos eſſe. Dicit ea ſe quæ de *Germanis* ſcripſit, ex carminibus & cantilenis eorum accepiſſe, quod vnum, inquit, apud eos memoriæ & an-

Iudicium de Liuio Stephani Regis Polonia.

Corn. Tacitus.

Germani an aliunde venerint.

A.M. 3735. annalium genus est. De origine cognominis Germanorum cum *Strabone* consentire videtur. Quod si aliunde non venerunt, contrarius ergo est *Cornelius* sententiæ eorum, qui veterem Germaniam ad *Euxinum Pontum* & in *Asia* statuunt, ex illisque locis delatos longo spacio temporis post commigrationem *Tuisconis* hic consedisse. Codicem quoque *Cornelii* corruptum fuisse, testatur duplex lectio, quæ in marginibus annotatur.

Plinius. *Plinius Scythis Germanos & Sarmatas* adnumerat, quod ego excusandum per figuram catachreseos iam ostendi.

Aristoteles. Sed quid miramur istos? cum & in philosophis hac in parta desideretur fides. *Aristoteles* problemate 15. scripsit & memoriæ prodidit, TRACES, qui in vicinia nostra erant, ita esse rudes & nihili, vt numerare etiam nesciant nisi ad quatuor. Sed quid miramur alienos, cum etiam nostri non veriti sint balbutire, alienis erroribus admodulantes, affirmando pro re certissima, ante quadringentos annos pecuniam incognitam fuisse *Polonis*, sed corigio, inquit, loco pecuniæ vtebantur, cum ex legibus appareat illis temporibus non modo Reges, sed etiam Episcopos facultatem cudendæ pecuniæ apud nos habuisse.

Pecunia loco an corigio usi Poloni ante 400. annos.

Ita dum alius supra alium noui aliquid adferre vult, futilia mendacia sparguntur. Non sunt immunes etiam viri graues interdum a specie quadam vanitatis, dum extollere suam nationem quisque satagit. Cum adolescens essem, & in *Germania* operam literis darem, quidam vir summæ autoritatis, & quidem Theologus, cum hilarius conuiuaremur, & de *Lithwanis* mentio iniecta fuisset (aderant autem tum etiam quidam, qui hæc audiebant ex ducali stirpe,) Quid, inquit, si eos nostri *Germani* non docerent, etiam liberis operam dare nescirent. Ecce vides vsque adeo verum esse illud: *Suum cuique est pulchrum.*

Ptolomæus. *Ptolomæus* posterior istis, apparet omnibus diligentior fuisse. Similiter tamen prout alii, ea quæ scripsit alienis oculis vidit. Et vocabula rerum nationibus vsitata, Græcæ elegantiæ & proprietati phrasis cum esset nimium addictus subinde corrumpit. In quod etiam vitium pleriq; nostratium incurrerunt, dum scribentes historiam delicatis Romanorum auribus nimium placere student, & ex Polonicis nominibus illas sissisuriones tanquam minus conditas & barbaras, vt illis videtur, elidere conati, ex bonis Polonicis male latina reddiderunt. Ita scilicet vitia quædam vitando in contraria incurrimus. Cautior hac in re *Ouidius* videtur. De hoc enim genere versionis peregrinorum vocabulorum prudenter ad eum modum scripsit:

Peregrina nomina elegantia causa non licet corrumpere.

Hic ego si vitiis ausim corrumpere nomen
Ridear, & merito pectus habere neger.

Et *Augustus* Cæsar testante *Suetonio* in vita Augusti perinde scribendum ac loquendum existimauit. *Numeri latitudinum & longitudinum in Ptolomæo corrupti, non sine maximo damno studiosorum.* Etiam & hoc eidem *Ptolomæo* perfamiliare est, quod describendo remotiores regiones, nomina earum propria omittit, sed loco eorum aut prænomina aut cognomina eis imponit, quæ ipsemet confinxit, vt *Ichtyophagi*, id est piscium voratores. *Galactophagi*, quia lacticiniis vescebantur. Sic *Agatyrsi*, *Anartophracti*, *Iazyges*, *Tissigeta* etiam, *Tirangitæ* & consimiles. Neque enim credibile est eo pacto aliquas gentes vsu recepto antea vspiam vocatas fuisse: sed quia aut cibo tali, aut exercitio consimili occupabantur: vel ad flumina sic vocata habitabant, ideo ab illis locis sic dictis, & vsu rerum eis recepto nomenclaturas eis imponit. Inde factum est, cur in eo autore pauca nomina Polonica & Germanica inuenire liceat, quæ posterius seculum a maioribus eis tradita constanter retinuit.

Iornandes. *Iornandes* iam de rebus Geticis certiora narrat quam alii; sed exordium eius adulteratum & suppositicium esse videtur. Non enim constat sibi, & principium cum fine non cohæret. *Getas* ex parua illa insula *Scandia*, quam vaginam gentium vocat, educit, & postea, quasi oblitus sui, eos bella ingentia cum *Sesostri* rege Ægyptiorum & postea cum *Thessandro*, *Achylle* & aliis, duce & rege suo *Thelepho* ex *Hercule* prognato gessisse. Quæ si vera sunt, vt quidem ea verissima esse series historiæ monstrat, tunc omnino eam ipsorum transmigrationem in *Sarmatias* ex *Scandia*, ante bellum *Troianum* & forsan etiam ante *Colchicum* fuisse necesse est. Nam *Sesostris* ante bellum Troianum, *Telephus* autem tempore belli Troiani vixit. Si igitur *Ostrogotthi* & *Visogotthi* nostri ex *Scandia* ab occidenta prodierunt, necesse esset eos anta Christi aduentum plus mille & trecentis, aut certe quadringentis annis id fecisse, quod cum temporum ratione minime consentit. Nec autoritate alicuius historici vetustioris fulciri id potest. Et propterea dixi principium esse suppositicium, aut ab illo *Ablauio* historico, quem sequitur & quem allegat, hac in re deceptum fuisse puto. Sed & paulo post, veluti oblitus sui, tradit eos ex *Scythia* ortos, & stationes eorum profectionis describit, folio sexcentesimo sexto.

Geta virum ex Scandia egressi.

Procopius. *Procopius* Medicus, velut quidam volunt, Imperatori a commentariis. Hic quia castra *Bellisarii* sequebatur, dum *Gotthicum Vandalicumque* trahitur bellum, veriora præ aliis tradidisse creditur. Ea tamen, quæ in castris acta fuerunt, melius nouisse videtur, quam illa quæ domi, & in patria illarum gentium antiquitus contigerant.

Schaffnaburgensis. *Schaffnaburgensis* ante quingentos annos vixit,

Helmoldus. *Helmoldus* Presbyter ante quadringentos,

Gallus & Cadlubcus. *Gallus* & *Cadlubcus* fere synchroni regi *Crinoustio*.

A.M. 3735. *Blondus* Forolimensis decades scripsit. Affirmat autem is, *Slauos* iam dudum sedes in *Polonia* habuisse, indeque primum *Illyricum* petiisse, & ex *Illyrico* iterum cum *Lecho* repedasse. *Blondus.* Acedine

Dlugossus. *Dlugossum* Delium natatorem vocat D. *Cromerus.* Hæc breuiter.

Ouidius. *Ouidii* Poetæ descriptiones, quod *Iulii* temporibus adscripserim, etiamsi *Augusti* tempore exulauerit, causa est quod eius narrationes seculum *Iulii* respiciunt. Miror autem recentiores, qui de *Getis* & *Sarmatis* vetustioribus sententiam suam ferre, historiamque eorum complecti conantur, cur eum prætererint, cum ille solus id præ aliis scriptoribus, quos nominaui, peculiare habet, quod in exilium ad *Getas* missus, ea quæ per aliquot annos familiarius inter eos versando vidit, verius narrare potuit, & literis mandare, quam illi, qui alienis oculis percontando, ea quæ non viderunt, B posteris legenda reliquerunt. Ego igitur de rebus *Geticis Sarmaticisque* scripturus, autorem hunc diligentius nunc examinandum perpendendumque statui. Et quia Geographi describentes aliquam regionem, hanc vt plurimum methodum seruant: Primum tradunt situm regionis, deinde fines eius, quæ illi latera vel orientis vel occidentis, septemtrionis & meridiei vocant, randemque ea quæ intra illos fines continentur depingunt, hoc est, vrbes, vicos, & munitiones celebriores, quæ sitæ sunt ad loca nobiliora, fluuios qui regionem præterlabantur, syluas item & paludes, quæ putantur esse notabilis quantitatis; hæc omnia quoad fieri licebit, ex *Ouidio* illustrare

Situs Sarmatiarum. conabimur. Ac situm quidem *Sarmatiæ* ponit C ille ad *Pontum*, cuius etiam partem maximam *Sarmaticum* mare aliquoties vocat in carmine suo.

Crede tamen, nec te causas nescire finemus,
Horrida Sarmaticum *cur mare duret hyems.*

Ex hoc testimonio poetæ demonstratur, quod isti populi mare proprium a suo nomine *Sarmaticum* dictum antiquitus habebant non modo ad occidentem qua *Ist*u*la* in Oceanum se Sarmaticum exonerat, sed etiam ab oriente qua patet *Meotis* & *Pontus* ad ostia *Istri*. Ibi enim tum *Sarmatæ* præcipuas sedes habebant.

Fines Sarmatiarum a mari ad mare Sarmaticum. Proprie igitur loquendo *Sarmatia* nobis erunt populi illi omnes qui intra duo illa maria ab occidente & oriente, & montes Sarmaticos, qui meridiem respiciunt, continentur. Nominat tandem & describit iis versibus præcipua flumina, quæ ad has terras pertineant. Ac de *Borysthene* sic:

Flumina Sarmatia.

Borysthenes. *Cumque* Borysthene *liquidissimus amne Dirapses.*

De Danubio:

Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius *se tibi Nile negat.*

Inter hæc duo maxima fluminа, veluti inter duos limitaneos fines, alios complures describit, quos tam frequentes memorat, vt etiam affirmet præ vbertate aquarum, quibus irrigatur Pontus, immutari naturam maris illius, vt dulcedine fluuialium aquarum nitrositas & salsedo maris alteretur. A.M. 3735.

De *Hypani*, quem *Bozek* multi putant: *Hypanus.*

Hunc Lacus, hunc Sagaris Peneusque Hypanusque *Cratesque.*

De *Tyra*, quem *Nestrum* vocant Poloni: *Epitheton Tyra.*

Labitur & nullo tardior amne Tyras.

Sed hæc descriptio minime conuenit nostro Niestr. Vocat enim tardissimum, cum constet *Nestrum* celeritate sua & rapiditate multa flumina antecellere.

De mari Sarmatico, id est, de *Ponto* iterum: *Celebris mentio maris Sarmatici.*

Horrida Sarmaticum *cur mare duret hyems.*

Et alio in loco:

Sed non Sarmatico *tingitur mari.*

Quod terras *Geticas*, vnde *Gotthi* tum prodierunt, vbi & *Thomos* vrbs fuit, *Sarmatiam* vocet: *Ouidius in Sarmatia vixit.*

Nec mea Sarmaticum *contegat ossa solum.*

Inter hæc flumina varias gentes collocat, eisque sedes attribuit suas. De *Bessis*: *Gentes in Sarmatia.* *Bessi.*

Sarmata cingunt fera gens Bessiq; *Getæque.*

Extant adhuc appellationes *Biessi* & *Beszczadi* montes ad *Sambor*.

De *Corallibus*: *Coralles.*

Littora pellitis nimium subiecta Corallis.
His mea cui recitem nisi flauis scripta Corallis.

Manserunt autem in illis oris & *Græci*. Sed hi vt plurimum mercatores erant. Manserunt *Bastarnæ*, quos *Podgorios* plerique putant, & hi magna ex parte *Germani* erant, sicut & nunc inter *Podgorios* complures reperias. Manseruut etiam & *Gallæ a Mysiis* immixti, quos *Scordiscos* alii vocant. Sed hi omnes inquilini erant. Nam quia per *Istrum* prono flumine commoda nauigatio tum erat, ideo moris erat omnibus accolis *Istri*, sed & *Gallis* & *Germanis* siue militiæ, siue mercaturæ causa, ab occidente *Græcos*, vtpote celebriores & ditiores populos nauigationis beneficio inuisere. Submittebantur etiam non raro & auxilia *Græcis* a *Celtis*, hoc est, *Gallis* & *Germanis*, vt ex historia *Brenonis* & *Gallogræcorum* apparet. Et quia facilior est nauigatio prono quam aduerso flumine, ideo post bella confecta sæpius contingebat tenuiores peregrinos ad ostia *Istri* desperato redito, terras & *Mysias* multiplici colluuie gentium illo tempore repletas fuisse, iodeque *Mysos* vocatos, id est, *mieszany miesząni*, ex diuersis gentibus. Sed tamen apparet ius dominii penes Sarmatas Getasque fuisse. *Bastarna.* *Scordisci, Galli.* *Occasio cur variæ gentes ad ostia Istri habitabant.* Dius regionis capessere. Inde existimo *Geticas* *Mysiorum etymon.*

Quod *Sarmatæ* frequentiores, & stabilimentum Reipublicæ illius erant.

Sarmaticæ *maior* Geticæque *frequentia gentis*
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo qui non Coryton *& arcum*
Telaque vipereo lurida felle gerat.

Vox

A.M. 3735.

Vox fera, trux vultus, verissima mortis imago.
Non coma, non vlla barba refecta manu.

In hac descriptione gentium non audimus nominari *Germanos*, sicuti quidam veterem ibi imaginantur *Germaniam*, sed tantum *Sarmatas Getasque*, penes quos militaris ordinis decus manebat, quod ex hac hypotyposi liquet, cum eos equis vehi, habitu & apparatu militari, & quidem numero frequentiores, aspectu truci, coryton & arcum gerentes, euntes & redeuntes equis, ob oculos ponit. Neque *Sarmatas* separat a *Getis*, sed qualem nunc necessitudinem inter *Podolios*, *Russos* & *Polonos* esse videmus, cum *Poloni* isthic fere semper militiam profiteantur & præfecturas administrent, talem quoque tunc statum inter *Sarmatas Getasque* & alios populos fuisse ex ea descriptione liquet.

Temperiem cœli sic describit:

Si numeres anno soles & nubila toto
Inuenies nitidum sæpius isse diem.

Frigora intensissima & genus curriculi quod *Colasam* vocant, stridulum.

Nec mare concrescit glacie, nec vt ante per Istrum
Stridula Sarmaticus *plaustra bubulcus agit.*
Ipse vides onerata ferox vt ducat laxis
Per medias Istri *plaustra bubulcus aquas.*

Religionem eorum sic describit, & quod *Dianæ* potissimum addicti erant. Et conferantur cum illis ea quæ Chronologi nostri *Dzienoma* seu *Diana* cultu veterum Polonorum scripsere.

Nec procul à nobis locus est, vbi Taurica dira
Cæde Pharetratæ spargitur ara Deæ.
Templa manent hodie vastis innixa columnis
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cæleste fuisse,
Consortem Phœbi gens colit illa Deam.

Mores eorum in bello, & quod soli, Romanorum arma despiciebant:

Maxima pars hominum, nec te pulcherrima curat
Roma, nec Ausonii militis arma timet.
Strimona venisti Marticolamque Geten &c.

Pax incerta apud eos:

Pax tamen interdum est, pacis fiducia nunquam
Sic hic nunc petitur, nunc timet arma locus.

Incursiones & refugia ad vrbes. Omnes consuetudines istæ in illis oris fere hactenus durant. Duella, lites:

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Datur & in medio vulnera sæpe foro.

Sterile solum Poloniny vocant hactenus Valachi.

Sterile solum ad *Istri* ostia non in Podolia ipsa.

Tristia deformes pariunt absynthia campi
Terraque de fructu quam sit amara docet.

Vestitus ratio hybernalis:

Pellibus hirsutis arcent mala frigora bracchis
Oraque de toto corpore sola patent.

De decoratione eorum & longis capillis:

Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu.

Conferantur hæc quæ Chronologi nostri de tonsura capillorum, eorumque prolixitate inter gentes *Polonicas* commemorant. Solebant enim veteri more alere comas *Poloni* vsque adeo, vt etiam ad morem mulierum conuoluere eas moris erat. Quem morem etiam *Sigismundum* primum regem Poloniæ seruasse & in peplo ambulasse vidimus, & alii antiqui moris homines idem faciebant. Destinatum autem festum quoddam habebant primæ tonsuræ capillorum, vt ex *Miescoviu* historia liquet. Addantur huc illa quæ de Pontifice *Benedicto* primo referuntur, qui eum *Cazimiro* primo Monacho relaxasset votum, vt regiam dignitatem liceret ei adire, hanc legem genti *Polonæ* imposuit, vt illum morem prolixos capillos gerendi tanquam gentilem abiiceret. Sed tamen mos alendi capillos Sarmaticus non prius fuit abrogatus, quam post quandam cladem, *Buconiensem* dictam, vbi complures ex Polonis inuenti erant capillis ex arboribus suspensi. Et tunc primum nauseæ cœpit esse illa comatio *Polonis*, quæ olim decori & elegantiæ seruire putabatur. Hæc prolixius de vestitu & de decoratione Polonorum dicere placuit, vt si descriptiones historicæ non sufficiunt ad probandum, *Sarmatas Geticos* non fuisse *Germanos*, (qui ab istis consuetudinibus, omnibus ætatibus remotissimi fuerunt) at hæc sola vestitus ratio, & decorationis mos, tum denique consuetudines eorum tam in pace quam in bello, non modo nobis ostendant, sed etiam reipsa ante oculos conspiciendos statuant primos nostros progenitores. Pinguntur nunc *Lechi*, *Czechi* & *Boleslaorum* imagines a pictoribus & typographis, quæ prorsus referunt antiquissimam ideam veterum Polonorum. Et cum artifices illi diuexantur arguunturque à curiosis, ob licentiam fingendi quas vellent imagines veterum heroum, affirmant se hæc probare posse non modo ex traditione veterum, sed etiam Phænomenis magicarum artium: aiuntque circulatores & nigromantas veteres ita fuisse harum rerum peritos, vt possent ex veteribus bellatoribus, quos vellent, arte malignorum spirituum, a pulueribus excitare, in proprioque habitu & forma visendos demonstrare. Quod & nostro æuo de quodam *Fausto* Germano Nigromanta, ab iis qui hæc viderunt certo affirmatur, quod videlicet quodam tempore, expetentibus ab eo Norinbergensibus, *Aeneam*, *Achillem*, *Hectorem* ac *Herculem* & alios heroas equis insidentes, propriosque & natiuos vultus & vestitus habentes, spectandos in suburbio ante portas & mœnia cunctis visendos statuerit. Et quia veteres *Cracouienses* municipes præ aliis, his artibus dediti & implicati erant, itaque constanter affirmatur de iis, quod ministerio eiusdem artis, tales euocauerint vmbras heroum Polonicorum, quales

Festum primæ tonsuræ.

Benedicti Papæ transactio cum Polonis.

Magica Phænomena.

Faustus Nigromanta.

A.M. 3735.

A.M. 3735.

De œconomia Sarmatarum & inprimis de domiciliis eorum.

quales *Ouidius* depingit, & quales postea typis mandare, & in compitis pingere cœperunt.

Gentes hasce sparsim habitasse autor est *Procopius*, ob idque *Sporos*, id est sparsos fuisse vocatos. *Vandali* iam magis cultas domos habebant. Sicuti & nunc *Poloni* elegantia ædium *Russos* & *Podolios* antecellunt. Ac in eo genere politiæ *Procopius* præfert *Vandalos Slauis*: sed illo æuo etiam apud *Germanos* idem fere mos ædium extruendarum fuit teste *Strabone* lib. 7. " Casis, inquit, habitant, structura in vnum diem constantibus, nomadibus quas in curru circumuehunt similes."

Oeconomica mulierum sic traducit:

———— Palladis vti
Arte Tomitana non didicere nurus,
Fœmina pro lana Cerealia munera frangit,
Suppositoq; grauem vertice portat aquam.

De potu eis vsitato:

Nos habeat regio nec pomis fœta nec vuis.
Et fermentatis imitantur vuea sorbis.

Hoc genus potionis ex pasta farinæ subacta, & quantum satis est fermentata aqua calida, & herba aliqua, videlicet, vrsibranca, vel pampinis vitium adhibitis. Quod genus potionis in deliciis est adhuc apud gentem Russorum, at Germanis hactenus incognitum. Quod autem dicit nec vinum nec poma habere istas regiones, hoc condonandum forsan est poetæ, qui vt citius flecteret ad commiserationem sui Romanos suos, interdum amplificat suas miserias. Nisi malimus credere, vetustioribus temporibus caruisse vitibus illas regiones ad Istrum.

Lingua *Sarmatica* & *Getica Ouidio* ita cognita fuit, vt loqui ea & scribere potuerit.

Cumq; ego de vestra nuper probitate referrem,
Nam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Ah pudet & scripsi Getico sermone libellum.
Structaq; sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, cœpique poëta
Inter inhumanos nomen habere Getas &c.

Getæ veteres quonam sermone vsi sint.

Qui veterem *Germaniam* (ea enim phrasi vtuntur) ad Pontum statuunt, & *Getas Germanos* fuisse affirmant, vt hoc hominibus probent, in eo potissimum elaborant, vt doceant *Getas* sermone *Germanico* omnino vsos fuisse. Nescio enim quomodo verisimile videatur, vt credamus illos populos eiusdem stirpis gentisque esse, qui eandem inter se linguam communem habent. Volunt autem suum axioma hoc fulcire autoritate *Strabonis*, quam tamen non adducunt, nec locum vbi nam quærenda sit monstrant. Sed iam dictum est, in confirmandis huiusmodi rebus, delectum adhibendum in scriptoribus. Qui narrata narrant, nec propriis oculis ea viderunt, tales etiam in foro ad probandas res dubias non admittuntur. Poeta hic, cum iam longo tempore inter eos vixerit, merito inter scriptores eius argumenti primum locum habere debet. Dicit autem hic & gloriatur se in lingua *Sarmatica* & *Getica* ita profecisse, vt posset non modo communia obiter transigere, sed A etiam *Getica* poemata ad captandam apud eos hoc modo beneuolentiam, fundere. Nequaquam autem patiuntur circumstantiæ, vt putemus *Geticum Sarmaticumque* sermonem duas linguas inter se dissidentes fuisse, sicuti *Germanicam* & *Polonicam* discrepare videmus: vel si admittamus duas, tum sibi admodum affines credibile est fuisse, sicut modo *Russorum* & nostram, cognationem magnam habere videmus, ita vt etiamsi vna ab altera dialectis dissideat, tamen natura vtrarumque & sonorum ratio eadem est. Apud me omnino nullum dubium relinquitur, quin credam, quamuis rerum magna vicissitudo fuerit, tamen regiones illas, quæ etiamnum lingua *Slauonica* vtuntur, longe ante nos retroactis seculis eaB dem vsos fuisse. Nimirum *Mysiam* inferiorem, quæ nunc *Bulgaria* est, *Paones* ad *Strimonem* & *Axium* vbi nunc *Bosfini*, *Lyburnos* vbi nunc *Croata*, ac demum *Illyrios* & *Dalmatas*, adeoq; omnes populos, qui Græciæ impendent, incipiendo ab *Istro*. Nam etiamsi historia testatur, postea subiisse quosdam populos Septemtrionales in illa loca, tamen veteres colonos, reliquos aduenticios ac simili lingua vtentes auertisse huius suæ linguæ vsu credibile est. Vbi enim postea & quando abolita & abrogata illa lingua istarum gentium fuerit, non reperimus. Et certe incredibile est, ex quo subintrarunt gentes *Slauonicæ* in illa loca, tam breui tempore ita adulterare potuisse eorum C linguam, vt a fundamento conuellere & suam de integro inuehere possent. Considerentur saltem celebriorum locorum cognomina, quibus vsa fuit vetustas. Insula illa notissima antiquitus *Peuca* dicta. De qua Lucanus sic libro quarto:

Cognomina celebriora apud veteres.

———— *Et barbara* Cone
Sarmaticas vbi perdit aquas sparsamq; profundo
Multifidi Peucen *vnam caput abluit Istri.*

Peuca insula.

Hæc inquam *Peucen*, *Miedza* etiam vrbs, quæ & *Strymon* dicta, & à *Paonibus* quondam inhabitata, nonne aperte *Polonicam* dialectum sapit? Sic in Illyride mons quem *Curuanka* D *Ptolomæus* nuncupat. Hæ, inquam, appellationes, si eas expendas, manifeste referunt sonum & inflexionem linguæ nostræ. Et adhuc in Polonia complura reperias nomina nobiliorum locorum & cognomina familiarum, quæ *Pelconum* nomine vocantur. Vnde & peruetusta illa vocabula prodiisse credo, *Swatopelka*, *Iaropelkao*, quibus præ aliis Pomeranorum duces non ita pridem appellari desierunt. Sed & illa prouincia propinqua Pomeranis *Paluki*, inde nomen traxisse putatur. Sic altiora promontoria, ea quibus speculari solent aduentum hostium, *Russi* hactenus *Curhani* vocant, quæ appellatio

prorsus

A.M. 3735.

prorsus conuenit cum cognomine montis illius *Curuanka*, qui *Noricum* ab *Illyride* distterminare à Geographis veteribus perhibetur. Sic *Miedza* vrbs, *Strymon Ouidio* dicta significat nostris metam, qua fundorum dominia distermioantur. Nam sicuti vrbs illa *Meris* à meta est dicta, quod Germaniam a Galliis dirimere dieitur, ita regio *Strymonis* cum suis illis altissimis montibus, *Hamo* inquam & *Rhodopen*, has vniuersas Slauonicas gentes ab vniuersa Græcia dirimebat: vt quicquid *Istrum* versus vergeret *Slauonum* esset, & quæ ad *Aegeum* mare & *Propontidem* spectarent, ad *Gracos* pertinerent. Sic *Bessi* populi antiquissimi ad eundem *Strymona*, ab eodem poëta toties celebrati, Polonicam quoque appellationem prorsus olent. Et nescio an montes *Etesczady* nuncupati, qui confinio Traosylvaniæ sunt, aliqua cognatione cum illis non participent. Adde istis montes *Krepak*, qui ab ipso *Ptolomao Carpatus* vocatur. Et multa alia iis consimilia adduci possent, sicuti inferius, vbi *Traiani* tempora persequemur, adducentur. Ac tandem, vt meam sententiam brevius iterum declarem, mihi sane incredibile prorsus videtur, in tam amplas & vastas regiones, quæ forsan maiorem partem Europæ complexæ sunt, & ab *Adriatico* ad *Glaciale* mare extenduntur, fortuito, aut bellorum iniuriis, vt aliqui voluot, linguam *Slauicam*, vt peregrinam & ascititiam à sexingentis & octingentis annis dispersam ac disseminatam esse. Cuius rei etiam paulo superius rationes à me adductæ suot. Sed quid opus est istis hic cornutis argumentis à signis, ab antecedentibus, a consequentibus, a rei adiunctis, ab vnitate linguæ, cum autoritas *Procopii* historici ad dissoluendas istas omnes contentiosas concertationes sit ita aperta, vt nihil apertius in ea causa dici potuerit. Eius vero hæc sunt verba: "*Gotthica* gentes multæ quidem & "aliæ prius fuere quam nunc, omnium ma"xime ac potissimum *Gotthi* & *Vandali* & "*Visogotthi* & *Gepida*, iamdudum *Sarmata* "& *Melanchlani* appellati." Non igitur amplius mirabitur lector, quod *Sarmaticam* historiam texentes, persequendo tempora *Darii*, *Alexandri*, *Gepidicorum* & *Ostrogotthicorum*, ad constituendum integrum corpus historiæ mentionem sæpe fecimus, cum omnes istas gentes aperte in nomen & titulum *Sarmaticum* coartarit *Procopius*, his enim postea subiungit: "Sunt & qui *Geticas* has "gentes vocent, quæ omnes nominibus qui"dem inter se differunt, cætera conueniuot. "Nam & albi sunt omnes corpore, flaui, pro"ceri quoque & aspectu probo, legibus item "eisdem vtuntur. Similiter omnes *Arriana* "fidei, lingua vna *Gotthica* appellata vteo"tes, & vt mihi sane videtur ex vna omnes "gente procreati, nomina postea ab eorum "ducibus varia sortiti. Ii autem populi, loca "supra *Istrum* iampridem incoluere (nota ha"bitationem *Sarmatarum* ad *Istrum* iampri"dem.) Deinde *Gepides* loca circa *Singidum* "& *Syrmium* tenuerunt." Hactenus *Procopius*. Non diuersum *Plinius* lib. 4. cap. 12. de iis tradit. "Has omnes gentes, inquit, "alias *Sarmatas*, alias *Getas*, alias *Scythas*, "alias *Dacos*, alias *Amaxobios* vocatos, varie "littori, Istri scilicet, apposita tenuere." Hinc est quod *Ouidius*, sicut & *Plinius*, in suis Poëmatis varie has gentes nominat, iam *Getas*, iam *Sarmatas* &c. Eo quod sicuti ad *Vistulam* ita ad ostia *Istri* mixtim & indifferenter habitabant.

Miedza vrbs.

Geta seu Gotthi, Vandali, Gepida, Ostrogotthi Sarmatarum nomine continentur.

Plinii autoritas.

Quod autem *Strabonis* autoritatem quidam prætendere volunt, certe non contemnendum testimonium attulissent, si locum vbi hæc scripserit *Strabo* citassent. Sed nihil tale apud *Strabonem* reperio, nisi quod expresse dicit: ὁμόγλωττοι δ' εἰσὶ οἱ Γέται τοῖς Δάκοις: vnilingues autem vel eadem lingua vtuntur *Geta* cum *Dacis*. Cum autem *Ouidius* testetur se didicisse *Getice Sarmaticeque* loqui, non duas sane linguas didicit, præsertim iam senio confectus. Nec duarum linguarum tanquam diuersarum mentionem facit. Nullum ergo dubium est, *Getarum* & *Sarmatarum* vnam fuisse linguam, vt ex *Procopio* aperte probatum est. Non est autem paruifacienda autoritas vtriusque istorum tam *Ouidii* quam *Procopii*. Nam etsi *Procopius* in istis regionibus non mansit, vt *Ouidius*, tamen in exercitu *Bellisarii* cum *Gotthis* & *Vandalis* conuersando, de omnibus rebus istis certior reddi potuit, ita vt præ omnibus aliis scriptoribus, qui narrata ab aliis narrant, isti duo in ea causa merito sibi primum locum vendicare possint. Nemo igitur deinceps obstrepat, nec contendat *Gotthos Germanos* fuisse, nec *Germaniam* veterem ibi statuat, vbi antiquitus erant sedes gentis *Sarmatica*.

Vnilingues.

Ouidius, Procopius, cunctis aliis autoribus sunt anteponendi.

Palynodia, in qua Ouidius retractat, quod acerbius interdum has gentes traduxerit:

Talia succensent propter mihi verba Poeta
Iraque carminibus publica mota meis.
In loca non homines verissima crimina dixi,
Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.

Apologia pro Sarmatica gente.

Occurruot quædam in lectione huius Poetæ, quæ perperam & affectate dicta esse putantur. Sed non difficile erit ea dignoscere. Nam vbi petit reuocari ab exilio, calamitates suas supra modum amplificando regionis intemperiem accusare solet, ac interdum etiam gentis mores traducit, vt ita *Augustum* citius ad misericordiam flectat. Adhæc quia perspectos habebat mores gentis suæ, quod perlibenter audiebant criminari & in odium adduci illas gentes, quæ potentiæ & dominationi eorum resistere poterant, itaque criminationibus calumniatoriis indulget aliquando. Omnibus enim propemodum Monarchis,

Dua causa cur apologia sua Poeta mendacia admiscet.

qui

A.M. 3735. qui virtute militari vnquam excelluerunt, quasi ingenitum esse videtur, aduersarios suos non modo regnis & opibus exuere, sed quod maius est, existimationi eorum insidia- A ri, famaque bona & autoritate expoliare. Cuius rei ratio in promptu est. Milites enim eorum in eos maxime feritate & rabie militari ferebantur, qui populariter contumeliis & probris supra alios apud eos traducebantur. Proinde *Ouidius* in omnes partes oculos circumferens, & quid quaque parte geratur, vnde causam suam fauorabilem redderet, sollicite circumspiciens, nomini *Sarmatico Geticoque* non parcit, & criminando mores, accusando cœlum, vituperando terram, amplificandis suis calamitatibus, nimis multus est. Ex eo genere & illud est, quod eo amentiæ interdum prouehitur, vt conuicium barbariei interdum eis impingat, & quæ ipse retractauit B reuocauitque, eis non veritus est obiicere. Principes ergo, si nomini suo apud posteros optime consultum volunt, vel hoc exemplo moniti, literatos viros maiore in pretio habeant, ne dum eos minus digne tractant, vitreoli indelebilibus maculis ab eis aspergantur. Vnus homo *Ouidius* quantum nocuit gentibus nostris, eorumque opinionem quantum læsit, exemplo esse potest. Sed receptui canamus. Redeundum est, vnde digressi sumus. Si autoritatibus certandum est, maioris autoritatis apud quosque *Darii* magni regis Persarum esse debent testimonia de gentibus nostris, quam *Ouidii*, qui cum hæc effutiret, rem priuatam agebat. Retulimus autem paulo superius, *Darium* hoc testimonio gentes C nostras ornasse, ἀνδρειοτάτας καὶ δικαιοτάτας τῶν Θρᾳκῶν vocando. Similiter & *Homerus* ex sententia *Iouis* eosdem vocauit, *Galactophagos Abiosque* his non est iustior vlla gens hominum. Hoc testimonium de maioribus nostris nulla vnquam malignitas hominum abolere poterit: atque hoc quidem præconium *Ouidio* obiicimus, qui impatiens exilii, homo Italus lactuca & aliis condimentis palato seruientibus orbatus furiose indignatur & subinde diis deabusque suis, in crimen vocando cunctos, non parcit. Quanquam postea furore poetico mitescente ad se redit, & ea quæ petulantius exciderunt recantat, affirmat-

Homeri testimonium de Getis nostris ex sententia Iouis.

que se loci & regionis inclementiam potius A.M. 3735. accusasse, quam homines ipsos, vt manifeste ex carmine a nobis citato liquet. *In loca*, inquit, *non homines verissima crimina dixi.* Et abutuntur quidem non pauci versibus istis *Ouidii*, sinistri nescio quid de istis gentibus sentiendo. Sed si hac in re vnius alicuius testimonio niti volunt, Germanos certe *Plinius* inter *Scythas* etiam reponit. Et *Ouidium* etiam ipsum quamuis latine loquentem, *Getæ* barbarum vocabant, vt ipse de se testatur. Sed & *Cato Græcis* indignatur. Etiam, inquit, & nos vocant *Græci* barbaros & spurios. Sed quid? Dum de huiusmodi popularibus conuitiis disceptatur, eo fere res deuenit, vt *Anacharsis* apud Athenienses *Scytha* fiat, & vice versa *Athenienses* apud *Anacharsen*. Ac barbaros quidem *Romani* vocabant, quicunque eis imperia præstare nolebant. Tandem vocabulum adaptatum est omnibus, qui vitam suam feritate, asperitate & inciuilitate morum infuscarent, teste *Cicerone* de claro Oratore. Tandem posterius seculum barbaros cœpit vocare omnes illos populos, qui Christiani non essent. At cum gentes nostræ multis attestantibus, humanitatis virtute permultos alios populos superent, certe barbari non nisi à barbaro & immani homine vocari possunt, vt interim non confugiamus ad legum præsidium, quæ determinant, neminem hominum, qui Christianæ professionis sit, deinceps vocari posse barbarum.

Quis sit barbarus?

Humanitas Polonorum.

Causam exilii *Ouidii* referunt editionem libelli illius de amoribus. Nam Romani etiamsi gentiles fuerint, tamen honestatem matrimonii coluerunt. Dicunt autem insidiatum esse thoro *Augusti*, sed cum exulans fuerit propemodum sexagenarius, non puto ob ætatem, obnoxium fuisse vsque adeo illicitis amoribus, præsertim cum ei coniux fuerit. Viuus Epithaphium sibi scripserat: & vir quidam ex *Russia* spectatæ nubilitatis, dixit se reperisse lapidem quendam in planicie quadam ad oppidum *Asau*, cui hoc carmen incisum fuit, quod venam *Ouidii* refert.

De Ouidii exilio.

Epitaphium Ouidii.

Hic situs est vates, quem diri Cæsaris ira
Augusti, patria cedere iussit humo.
Sæpe miser voluit patriis occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

LIBER TERTIVS,

IN QVO EA, QVAE ACTA SVNT IN IIS TERRIS, AB AVGVSTO VSQVE AD CONSTANTINVM MAGNVM, COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

QVod librorum nostrorum distinctionem Imperatoribus iis tribuimus, qui non sine præ[r]ogatione honoris, Magni vocantur, causa est quod regnantibus ipsis maximæ mutationes in mundo fiebant, quæ cursum huius historicæ narrationis abrumpunt. Ideo hinc iure auspicabimur librum tertium, cum Pompeius Magnus statim præcessit hæc tempora. Maior tamen Pompeio fuit Iulius, qui ab eo fuit superatus: sed vtrisque Maximus est Saluator noster, quod ille fuerit domitor cœli & terræ. Ideo et ab angelo nomen Magni inditum fuit. Et tunc mutationem longe maximam mundus expertus est.

CAPVT

A.M. 3963.
A. Chrısti 1.

CAPVT I.
De Temporibus Augusti Cæsaris.

Anno ab orbe condito 3963.

Anno Christi saluatoris, qui propter nos & propter nostram salutem descendit de cœlis, 1.

Aduentum Christi quæ mala præcesserunt.

IAm peruenimus ad annum 3963, nobilem aduentu Christi saluatoris nostri. Multæ & maximæ mutationes acciderunt istis temporibus, hoc est, ante & post annum natalis Christi. Nam orbis terrarum concussus bellis *Iulii Cæsaris* & aliorum Romanorum ducum, vnam post aliam cateruam malorum secum trahebat, & quod in annua cœli conversione sub tempora messis, sole ad summum apicem ascendente fieri solet, vt mota sidera tum maxime tonent & post illa tonitrua ac tempestates serenitas vt plurimum consequi solet, sic in humani generis conuersione mundus tum intremuit bellis & rumoribus bellorum, denuntians nobis serenitatem futurorum bonorum. Nam Deus, miseratus vicem generis humani, mundo plus satis tot & tantis malis desatigato, donauit saluatorem, qui sua morte pacificare debuit omnia, quæ in cœlis & quæ in terra. Donauit & principem clementia & bonitate spectabilem *Augustum* Cæsarem, sub quo rursus recreatus aliquo modo mundus a bellorum tumultibus tequieuit. Neque hæc statim acciderunt, postquam adiisset imperium. Nam vt taceam alia bella, quæ ab eo in diuersis mundi partibus gesta sunt, de iis tantum necesse est nos loqui, sine quorum commemoratione enarratio historiæ nostrarum gentium consistere nullo modo potest. Tria igitur præcipua bella numerantur, quæ gessit *Augustus* cum Vltramontanis, vt vocant, regionibus, & omnia propemodum ad Danubium. In *Rhetia* quidem & *Vindelicis* ad caput fluminis ipsius per *Drusum Germanicum*. In medio hoc est, *Pannonia*, per se & *Tiberium*. In inflexione vero, vbi iam *Ister* vocari cœpit, & ad ostia properat, quo sese exoneret in Pontum, hoc est in *Mysia* inferiore, per *M. Crassum*. Et Germanici quidem belli initia *Germanis* fuere lætiora. Nam tribus legionibus, quas duxit *Varo* profligatis, & *Druso* ex læsione cruris mortuo, Romani admodum consternati fuere, nisi *Tiberius* rursus eorum res erexisset. Cum enim *Pannonios* & *Noricos* edomuisset, promouit castra in Germaniæ interiora, laturus suis auxilia. Et aperto quidem m[illegible] nihil tentandum sibi duxit. Nam *Harm*[illegible] maximi tum Germanorum ducis, fortunam reformidabat. Consilio ergo addit dolum, conductis enim & concitatis *Harminii* cognatis, domi eum interfici curauit. Interim ipsemet Imperator *Augustus*, vbi fuerit & quid gesserit, sic *Suetonius* in vita eius describit: "Reliqua, inquit, bella per legatos administrauit, vt tamen quibusdam *Pannonicis* atque *Germanis* aut interfuerit aut non longe abfuerit." Erga *Sarmatas* autem *Augustus* mitiorem se præbuit. Nam cum Oratores *Sarmatarum* ei occurrissent, & de pace mentio fieret, facile hanc eis annuit, & superiorum cladium acerbitatem obliuioni tradidit, adiecta tamen conditione, ne deinceps limites *Istri* transirent, *Mysiaque* abstinerent, vnde liquet quod initium *Geticorum* bellorum cum *Augusto* & Romanis fuit de finibus concertatio. Cum enim *Romani* in hoc semper incumberent, vt quam latissime & longissime proferrent suos fines, itaque *Getas Istri* ripas transire prohibebant. Et vt durabili præsidio eorum conatus infringere possent, semper more suo præsidiarios in finibus illis *Mysiæ* tenebant. Meminit Poëta *Ouidius Flacci* cuiusdam præfecti copiarum illarum, quæ apud Romanos tum merebant stipendia. Habentur hæc lib. 5. elegia 9.

Harminii mors.

Tria bella Augusti cum Vltramontanis.

Transactum Augusti cum Sarmatis.

Causa belli cum Romanis defensio finium.

Flaccus dux copiarum.

Præfuit his Græcine locis modo Flaccus & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas *gentes in pace fideli,*
Hic arcu fisos terruit ense Getas.

Narrat etiam de eodem *Flacco*, quod vrbem *Troezen* a *Getis* captam recuperauit, quæ tamen longius ab *Istro* Græciam versus distabat. Existimo autem *Flaccum* fuisse hunc, ad quem *Valachi* nostri originem suam referunt. Sed quæ narrant *Valachorum* historiæ, pugnare videntur cum serie vniuersalis historiæ: nondum enim tum Romani ripas *Istri* transcendere cogitabant, nedum vt legiones transmittere, vbi nunc est *Valachia*, possent. Quod ex hac transactione *Getarum* cum *Augusto*, cuius modo mentionem fecimus, satis clarius cerni potest. Sed de *Valachis* inferius luculentius, vbi tempora *Traiani* Imperatoris persequemur.

Quæ adferenda erant ex Poëtis & historiis, iam attulimus, veniamus iam ad sacros scriptores. *Paulus* dicit ad Romanos cap. decimo quinto, se prædicasse Euangelium nostris hominibus, quodque incipiens ab *Ierusalem* & circumiacentibus regionibus vsque ad *Illyricum* impleuerit Euangelii Christi munus. Constat autem & *Dalmatas Illyriorum* appellatione non raro comprehendi. Ad Titum autem capite tertio, testatur se in vrbe *Nicopoli* ad *Danubium* sita hybernaturum, eoque ad se *Tichicum* discipulum properare iubet, vnde etiam epistolam illam ad Titum scribit. Ostensum est autem *Gothos* tum habitasse ad vtramque ripam *Istri*, & *Sarmatas* & *Gepidas* ad *Syrmium*, vt ex *Ouidio* probatum est, hoc est in *Mysia*, vbi hactenus *Rascii* & *Bulgari* lingua nostra vtuntur. Vbi & *Philippolensium* mœnia, de quibus in *Alexandro Magno* retulimus. Inde fit, quod *Russi* hactenus gloriam-

Testimonia ex sacris literis.

Nicopolis est Bulgariæ metropolis.

Paulus Russis an prædicauerit?

A.M. 3963. A. Christi 1.

gloriantur, & passim iactant quod *Paulus* ipsis prædicauerit Euangelium, eosque illo sacro edulii genere pauerit, quod *Cuchiam* illi vocant. *Petrus* etiam Apostolus priorem suam epistolam, ante alios dirigit ad ecclesias *Pontum* inhabitantes, vbi primariæ *Sarmatarum* sedes erant. Sed & de Apostolo *Andrea* Græcorum historiæ & *Rusi* multa prædicant, & quod sedis *Constantinopolitana* conditor fuerit, sicuti *Petrus* Romanorum, affirmant. De eius etiam indefesso studio in promouenda Euangelii prædicatione mira narrant, affirmantque eum zelo prædicationis ita prouectum, vt etiam *Sarmatiam* totamque *Rusiam* & intima *Moschouia* penetrauerit Diuus *Andreas*, inuectusque ostia *Borysthenis*, *Albam Rusiam*, ac tandem totum septemtrionem peragrarit, peruaseritque ad caput vsque sinus *Venedici*, vt etiam in picturis Geographorum passim eius imago annotatur: inde mare *Botnicum*, *Suedicum*, *Liuonicum*, *Balticum*, sinum *Godanum* ac denique *Oceanum* ipsum *Germanicum* sulcasse, ac demum emenso illo circulo, qua Oceanus lambit Germaniam, ostia & portum *Herculei* freti intrasse, sicque nauigando vsque *Epirum* in Græciam rediisse, isticque crucis morte crudeliter a rege illius oræ affectum esse, in quam sublatus tridui spatio ad extremum vsque halitum non desiit viam salutis annunciare cunctis astantibus. Hæc si vera sunt, *Paulo*, qui gloriatur se supra alios Apostolos laborasse, videtur non fuisse inferior, exantlatis tot laboribus, vigiliis, & forsan etiam naufragiis.

Eusebius lib. 3. cap. 1.

Andreas sedis Constantinopolitana fundator.

Collatio laborum in ecclesia Dei, Andrea, cum Apostolo Paulo.

Cogitans quidnam populus Romanus in regiones, quæ ex hac parte Danubii sunt, iuris habuerit, & causam totam diligentius expediens, nihil amplius inuestigare potui, nisi quod Romani affirmant deuicto *Mithridate* Rege Ponti, iure belli omnia, quorum dominus erat *Mithridates*, ad se deuolui. At ostendi potest, quod ne ipse quidem *Mithridates* legitimo iure aliquid hic possederit, excepta *Taurices* parte aliqua, itaque neque Romani aliquid hic sibi vendicare poterant. Nam cum attriuisset *Roxolanos*, & circumuenisset Reges *Taurica*, *Palaco*, *Scyturumque* eius filium, insinuare se aliquo modo in possessionem huius ripæ citerioris cœpit. Itaque Romani tribus ingentibus bellis superato *Mithridate*, felicitate *Sillæ*, virtute *Luculli*, & magnitudine *Pompeii*, totam *Ponticam* regionem credebant iam esse sui iuris. Hinc est quod *Pompeius Pontum* in prouincias redegit, & postea regibus *Bosphori* omnia attribuere voluit. Sed nihil tum nisi verbis actum est, ad rem ne deueniret negotium, totius Aquilonis conspiratione refragatum est & nostrorum viribus, ita vt tonante & fulminante septemtrione omnes nubeculæ illæ Romanorum discussæ esse videantur. Sed ex sequente consignatione temporum tota hæc controuersia clarior reddetur.

Ius Romanorum in regiones vltra Danubium.

A.M. 3963. A. Christi 1.

Consignatio temporum sub Augusto.

3846. *Lucius Cecilius* bellum cum *Thracibus* gessit. *Florus* autor.

3852. *Portius Cato* male contra *Thraces* pugnauit & *Scordiscos*.

3854. *M. Liuius Drusus* aduersus *Scordiscos* gentes a *Gallis* oriundas in *Thuria* feliciter pugnauit, magnumque honorem tulit. *Florus*.

3892. *Scribonius* Procos vicit *Dardanos*, & ad *Danubium* vsque primus Romanorum penetrauit, triumphumque meruit.

3890. Hinc excitatæ gentes septemtrionales, coadunato ex omnibus gentibus exercitu, ac sicut *Romani* ad *Danubium*, ita illi ad *Adriaticum mare* vsque progressi sunt. Discedentibus illis Romani illos insecuti sunt. Tunc *Lucullus* ad terminum gentium *Tanaim* delatus est, *Appius* in *Sarmatas*, *Curio* versus *Daciam* venit, sed tenebras saltuum expauit, vt superius dictum est. De his *Florus* libro 3. cap. 4.

Ita exasperatis vtrinque animis exarsit *Mithridaticum* bellum. Nam *Mithridates* rex *Ponti* non amplius differendum negocium ratus, attrectari terminos suos a *Nicomede* vt causam belli prætendit. Spem ac fiduciam dabant ei Romanorum vitia, quod tunc ciuilia & socialia bella inter eos exarserant.

3891. Primus *Sylla* cum *Mithridate* concurrit, post ciuilibus bellis auocatus negocium *Lucullo* committit. *Plutarchus* in Luc.

3894. *Lucullus* secundus dux, fugato *Mithridate Armeniam* populatur, *Tigranem* in regnum redire cogit. *Lacherem* in amicitiam recepit. Fuit is filius *Mithridatis* rex *Bosphori*. Hoc bello immensos thesauros ad illas delitias, quibus post se dedidit, comparauit, *Apollinemque Capitolinum* ex *Bosphoro* secum Romam asportauit. Potuisset autem *Lucullus Mithridatem* superare, sed eum militum seditio retinuit.

Tertius dux *Pompeius* in *Mithridatem*, nocte commilitante luna & lumen præbente irruit. Post vltimam victoriam in prouinciam *Pontum* redegit, tandem Romæ triumphum splendidissimum duxit. *Plinius* septimo.

Conquieuerunt postea hæc bella pontica, per triginta & aliquot annos vsque ad *Augusti* tempora, quando in Hispanias post *Acciacam* victoriam sese contulerat. Tunc etiam *Crassus Thraciam* in officium reduxit. Iam enim antea domiti desciuerant. Interim *Sarmatæ* [illegible]itum conscribunt, iamque ad *Danubii* ripas peruenerant, sed *Augustus* ad *Lentulum* scribit, vt ad ripam *Istri* transitum eis impediret.

Et quia fatale Dei decretum ad pacem sanciendam cunctas gentes orientales occidentalesque vrgebat, vt aduentus Messiæ pacis beneficio clarior redderetur, etiam ipsi *Sarmatæ* missis

A.M. 3963. A. Christi 1. missis legatis ad *Augustum* Cæsarem amicitiam absque muneribus, quod nemini antea contigit, facile impetrant. Hæcpax durauit per annos 30. vsque ad tempora *Tiberii*, quando *Mysiam* prouinciam iisdem Romanis vi eripuerunt *Sarmatæ*. *Florus lib. 4. c. 12.*

Quidam vir doctus historicus nostri seculi pulcherrime de Augusto ad eum modum: " Deus hunc iuuenem, qui non erat præliator, " mirabiliter texit, & adiuuit, & per eum imperio restituit pacem. „

Albis Romanorum limes occidentalis. *Suetonius* in vita *Augusti*: " Germanos, inquit, ad *Albim* fluuium, summouit, ex quibus *Sueuos* & *Sicambros* dedeos se traduxit in Gallias &c. „

Sabellicus in verba *Suetonii* sic: " *Albis* fluuius est, qui in duo spacia *Germaniam* dirimat, & autor est in primo lib. *Strabo*, qui in septimo quoque libro tradit, Romanos non transcendisse fluuium *Albim*. „

Et *Lucanus* in secundo:

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos,
Albis & indomitum Rheni caput.

Hæc de occidentali limite Germanorum. De orientali vero quod *Danubii* ripa diuidebat *Sarmatas* à *Romanis*, testatur *Augusti* scriptum ad *Lentulum*, cui præcipiebat, vt ripam tantum defendat *Danubii*. *Florus* lib. 4. Et *Ouidius* de *Flacco*, *Hoc duce*, inquit, *ripa tuta fuit*. *Danubius limes orientalis.*

Scytharum & Sarmatarum potentia. De *Scythis* vero *Suetonius*: " *Scythas* audi- tu modo cognitos *Augustus* pellexit ad amicitiam populi Romani vltro per legatos petendam. „ Sed *Strabo* non sine sale risit *Scytharum* potentiam, de qua tamen gloriatur: " Gens *Scytharum*, inquit, aduersus exteros " inuicti sunt, atque inexpugnabiles, quod " nihil, inquit, habeant, cuius causa seruitutem sustinere velint. „ Hæc ille lib. 7.

De *Sarmatarum* viribus, temporibus *Augusti* sic inquit *Strabo*. *Berebistes* natione *Geta*, cum imperium in suam gentem suscepisset, eam crebris bellis afflictam bellis refecit, tantumque exercitatione, sobrietate ac diligentia profecit, vt intra paucos annos magnum constitueret regnum, finitimasque plerasque gentes, *Getarum* imperio subiecerit, quin & *Romanis* iam cœpit terrorem afferre, *Istrum* audacter transiens, *Thraciamque* ad *Macedoniam* vsque & *Illyricum* populans, idem *Celtas Thracibus* & *Illyriis* permixtos vastauit, *Boios* qui sub *Critasiro* erant prorsus deleuit, itemque *Thauriscos*, vt suæ genti tanto maiores essent facultates.

Cotiso Rex Gotthorum. *Cotisonem* tanti fecerat *Augustus*, vt eum affinem sibi fecerit. De *Cotisone Horatius* lib. 2. Carminum:

Occidit Daci Cotisonis *agmen,*
Medus infestus sibi, luctuosis
Dissidet armis.

Si quis autem luculentius nosse velit historiam horum temporum, & scire quid actum sit Iesu Christi temporibus in istis terris, legat de *Arminio* Duce Germanorum, bellicosissimo, qui solus tum opponebat se potentiæ Romanorum. Passim hæc occurrunt. Legat etiam de *Marobudo* rege *Morauorum*, qui fuit gente *Sarmata* de stirpe *Quadorum*. Habentur hæc apud *Cornelium Tacitum*, *Suetonium*, *Strabonem* lib. 7. & *Velleium Paterculum*. Tempori tum seruiebat *Marobudus* hic: videbat enim fatis quibusdam Romanorum potentiam in immensum crescere. Itaque consilio magis quam armis *Augusti* vires auertebat. Coluit quidem pacem cum Romanis, sed ita, vt ostenderit sæpius, si lacessitus fuisset ab eis, & voluntatem & potestatem resistendi sibi non defuisse. Ideo Romani considerata hominis prudentia & dexteritate in rebus agendis, blande eum eo egerunt. Quin potius eum contra *Arminium* acerrimum ipsorum hostem concitabant, vt ita inferendo ei arma, *Germanorum* vires a tergo reuellerentur. Quod vt magis strenue ageret, auxilia etiam ei mittebant, non militum quidem, nam id ob loci distantiam vix præstare potuissent, sed magna vi pecuniæ ei missa, consiliisque suppeditatis per internuncios res gerebatur. Itaque ad *Albim* vsque tum fines dominii sui *Marobudus* extenderat. Sed in senectute eum dissidia domestica exceperunt, ita vt patria relicta in *Italiam* abire cogeretur, vnde postea, astutia Romanorum detentus redire non potuit. *Batus* Rex *Dalmatarum* synchronus etiam *Marobudi* fuit. De quo vide in Descriptione nostra Poloniæ. A.M. 3963. A. Christi 1. *Arminius & Marobudus.*

CAPVT II.

Post tempora Augusti, regnante Tiberio.

Anno ab orbe condito 3979.
Anno Christi 17.

Augusto regnante Sarmatogetæ, seruientes tempori, aliquo modo conquieuerant, sed deinde succedente *Tiberio* ad ingenium redierunt, armisque veteres sedes repetere cœperunt, & *Mysiam* quæ Pannoniæ iungitur, ad Pontumque vsque cum Danubio decurrit, infestis armis ingressi occupabant, Imperatore siue arma tam bellicosæ gentis reformidante, siue negligentiæ vitio laborante & conniuente. De qua re *Suetonius* ita scribit: *Armeniam à Partis occupari, Mysiam a Rege, Dacis, Sarmatisque, Gallias à Germanis vastari neglexit* &c. Hæc *Suetonius*. Quod autem nomen regis inculco, facio ideo vt seriem regum antiquissimorum, qui istis gentibus imperitabant, aliquo modo instaurari & recolligi ex historicis possit. Si autem addatur hic rex illis duobus, quorum mentionem feci persequens *Alexandri Magni* tempora, habebimus iam tres reges Geticos: *Syrmum* principem, à quo *Syrmium* vrbs, celebris propter conci- A.M. 3979. A. Chr. 17. *Reges Getarum veteres.*

A.M. 3979.
A. Chr. 17.

concilium illod isthic agitatum, extructa fuit, & *Dromichetem*, qui postea *Lisimachum*, ducem *Alexandri Magni* ceperat, & tertium hunc *Varfestum*, qui *Augusti* & *Tiberii* tempota artigerat, & *Cotisonem* de quo *Horatius*.

Varfestus rex.

Sarmatas & Getas fuisse gentes coniunctas.

Argumentum 1.

Mirari autem quis posset, cur & Poëta *Ouidius*, & hic *Suetonius* quoties *Getarum* meminit subinde & *Sarmatas* eis admiscet, & indifferenter hoc vel illo nomine vtrosque appellat. Si autem *Sarmatarum* regnum procul fuit â *Getarum* prouinciis, nec *Geta* includuntur *Sarmatis*, quanam de causa *Sarmata* non necessaria sibi pericula attrahebaot, & belligerando contra Romanos non necessario se implicabant bello? Vnde quæso intercesssit eis cum *Getis* tam atcta oecessitudo, vt se non dubitarint multooes pro eis eorumque iniuriis in manifesta pericula coniicete, si Geticæ prouinciæ ad Sarmaticam Rempub. non pertinebant? Et cur *Ouidius* inter *Getas* manendo optat sibi & precatur, ne sepeliatur in tetta *Sarmatica*, si forte isthic ei contingat moti?

Argumentum 2.

Est & *Valachia* ditinnis Polonorum, arma ptouinciæ eorum vel insignia sunt caput Bubulinum, quod in corona insignium, quæ propria sunt regni, insculpitur. Adhæc sempet iusiurandum conceptis verbis ex formula ad id præparata præstant Voieuodæ eorum Polonis, promittuntque solenniter coram Rege vel Oratoribus eius, se in fide & clientela Sarmatici nominis petmansuros, licet subinde hoc nomine cogantur experiri arma Turcicæ tyrannidis. Sed illo tempore *Getas* atctius obnoxios fuisse *Sarmatis*, credibile est. Nam siue œconomiam tespicias, agricolas *Getarum* *Sarmatas* vocat *Ouidius*; siue mercaturæ commercia, oegociationes eotum tanquam inter conciues communes eis fuisse cum nostris apparet. Quid militiam commemorem? tanta alacritate tantoque atdore animorum rem gestam a Satmatis in causa Getatum apparet, vt vnam Rempub. vnos fines, vnamque causam eis fuisse, pro qua pugnare solebant, non sit difficile iudicare. Quod ex illis versibus *Ouidii* apparet:

Sarmatica maiar Geticaque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias:

Irruptiones Satmatarum *Suetanius Tiberii* tempotibus, istis vetbis describit: *Armemam inquit a Parthis accupari, Mysiam a Dacis Sarmatisque: Gallias a Germanis vastari neglexit: Tiberium* iotelligit. *Eutropius* vero addit, & Panooniam a Sarmatis tum vastatam: *Resolutis* inquit, *artibus militia, Armenia per Parthos, Mysia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direpta sunt.*

Pannonia a Sarmatis petita illo tempore.

Notandum & illud quod *Helius Spartianus* Getas dici Gotthos affirmat. Vnde Diasyrticus, hoc est dubius locus emersit in *Antonium Caracallam*, qui cum *Getas* deuicisset, & fratrem nomine *Getam* trucidasset, a *Pertinace* fuit festiuiter traductus. Etenim mordaciter *Getici* nomen inter alia cognomenta *Antonia* ascribendum esse censuit, vtrunque innueos, & quod *Getas* vicerit, & quod fratrem *Getam* crudeliter necarit.

Plinii locus de Sarmatia ad Istrum.

Sed & *Plinius* lib. 4. expresse ostium tertium Istri formosissimum omnium, *Calostomos* nuncupatum dicit, & insulam ibidem *Sarmatis* ttibuit, & Sarmaticam insulam eam appellate non dubitat.

Series regum Gotthorum.

Enumerat Reges Gotthorum *Iarnandes*, qui intetmedii sunt inter *Tiberium* & *Domitianum*. Temporibus Augusti aote Tiberium fuit *Cotison*, de quo *Horatius* lib. 2. Carminum. Secundus *Diceneus* qui & Philosophiam Ethicam & Logicam & Mathematicas artes eos docuit & Theologiam. Hæc omoia non barbarorum sunt instituta. Etiam instituit ordines sacerdotum, quorum alios pileatos, alios capillatos vocauit. Post *Diceneum* enumerat *Comosicum*, non imparem solertia *Diceneo*. Tertium *Corillum*, qui per 40. annos *Daciam*, inquit, *rexit, forsan vsque ad DVCEBALVM, qui cum DOMITIANO & TRAIANO diuturnum bellum gessit*, & ne error in Daciæ nomine vetsetur, describit fines Daciæ qui erant illo tempore: *Hanc* inquit *ab oriente Roxalani* (nora temporibus Tiberii & Christi Roxolanos non procul a Daonbio mansisse) *ab arcasu Tamazithes, a septemerione Sarmata & Bastarna* (prorsus Podgorios Bastarnas nominat, vt supra quoque aliquoties dictum est,) *a meridie amnis Danubii fluenta terminant* &c.

Roxalani illo tempore non remote a Danubio habitarunt.

Bastarna.

Dicitque eam corona montium cingi, & doos accessus habete taotum: vnum per Bontas, alium per Thebas. Ex qua descriptione apparet, Daciam tunc fuisse eam, quam nos vocamus Ttansyluaniam. Et *Iornandes* suo tempore, hoc est cum Gotthi vastabant Europam, Gepidas ibi sedes suas habuisse, Gepidamque illam regionem vocatam fuisse testatur.

Dacia vbi nunc Transyluania.

CAPVT III.

Temporibus Claudii fratris Drusi.

Anno ab orbe condito 4015.

Anno Christi 50.

A.M. 4015.
A. Chr. 50.

QVod attioet ad politica, nihil tale habemus de Sarmaticis populis; sed quantum ad teligionem, refert *Eusebius*, quod *Euangelium* eo tempote ad eas regiooes annunciatio Euangelii Iesu Christi perlata fuit. Nam post illud concilium Apostolicum, in quo abrogata fuit circumcisio, Apostoli ex mandato Christi, & concilii illius iussu, veluti datis dextris inuicem per vniuersum orbem terrarum dispersi sunt. Et ex eis Diuus Andreas

Euangelium Christi Sarmatis annunciatio.

A.M.4015. A. Chr. 50. Andreas, per oſtia Boryſtheois ingreſſus Arctoas regiones, ad illam cœoam domioi magnam vocat, prædicatione Euangelii, Roſolanicas gentes. Et poſt quinquaginta ſex annos Apoſtolus *Paulus* gentilibus noſtris Dalmatis, Illyriis, & Nicopolenſibus ad Danubium (regia Bulgariæ illa vrbs fuit) iubilæum remiſſionis peccatorum, gratiam & pacem, ſonora tuba apoſtolica prædicauit vna cum *Timotheo* & *Tichico* diſcipulis ſuis. De qua re ipſemet teſtatur ad Romanos 15. 2. Timoth. 4. ad Titum cap. 3. Tum temporis etiam diuus *Petrus* Galatis, Capadocibus, *Thomas* Parthis vel Brachmanis, *Bartholomæus* Indianis, & ſic alii aliis prædicarunt. Hac de re *Euſebius* loco ſupra citato, & *Sabellicus*. Ab illo tempore ferunt Chriſtianiſmum durare apud *Piecziborios* Scythas, quos forſan *Penticapeos Strabo* vocat.

CAPVT IV.

Galba dominante.

Anno ab orbe condito 4035.
Anno Chriſti circiter 73.

A.M. 4035. A. Chr. 73. REgnaotibus aut potius de ſceptro imperii inter ſe digladiantibus Imperatoribus, trium aut quatuor gentium Sarmaticarum fit mentio, Sarmatarum inquam *Alanorum, Roxolanorum* & *Iazigum*. De Sarmatis *Ioſephus* libro ſexto capite vndecimo, conſulto recitat hiſtoriam, quomodo tranſeuntes Danubium, in Myſiam impetum fecerint, & illatis *Fonteius interfectus.* magnis damnis præſidia cum eorum duce *Fonteio Agrippa* interfecerint, prædamque opimam ſecum agentes abduxerint, quos poſtea *Rubrion* Gallus miſſus a *Veſpaſiano* diſſipauit, & diſpoſitis fortioribus præſidiis ripam Danubii aduerſus eorum incurſiones tutatus eſt. Et hinc apparet, fines Romanis Danubii alteram ripam fuiſſe, alteram vero a Sarmatis defenſam. *Alanorum* vero Sarmaticarum gentium idem *Ioſephus* libro ſeptimo capite decimo nono geſta recitat, ſed eos ibi vulgato errore *Scythas* vocat. Expeditionem iſti fecerunt in *Pacorum* regem Medorum, cuius ditionem vſque ad fines Armeniæ deuaſtauerunt, vxoreſque eius abduxerunt. Sed primum Hircanorum regem attriuerunt armis, eo quod eis tranſitum negauit in Mediam per illas anguſtias montium, *vbi*, inquit, Alexander Magnus *portam ferream excitauerat ad arcendas gentes Arctoas & vectibus ferreis eam obdiderat*. Huius loci cum rex Hircanorum tum dominus fuit, eos illac tranſmittere noluit. Sic & *Teridates* Rex Armeniæ non minus periculum adiit eodem tempore, & parum abfuit, quin viuus in eorum manus deueniſſet.

Sarmatæ Myſiam inuadunt tempore Galbæ.

Alani.

De Iazigibus.

De Sarmatis *Iazigiis* qui ſuppetias laturi *Vannio* regi Sueuorum iuerant, cum a *Ligiis* ſeu *Sylleſiis*, vt aliqui volunt, oppugnaretur, lege *Cornelium Tacitum* libro duodecimo; vbi recitat quo pacto *Claudius* a Domitio fuit adoptatus. Meminit eorum & lib 19. Et apparet magnæ tum reputationis eoſdem *Iazigas* fuiſſe. Nam inter ſe armis diſceptantibus *Vitellio* & *Veſpaſiano* vtrique prenſant gratiam *Iazigum*, vt eos in commilitium adſciſcant, & alter aduerſus alterum eorum cohortibus ſe muniat. Plurimum enim vim equitum eorum reformidabant, *qua*, inquit, *etiam illa ætate plurimum valebant.* A.M. 4035. A. Chr. 73.

Roxolanorum vero prælia libro 1 n. idem *Tacitus* commemorat, *Othonis* acta perſequens. *Eo audentius*, inquit, Roſolani *Sarmatica gens priore hyeme caſis duabus cohortibus, magna ſpe ad Myſiam irruperant: Nouem millia equitum, ex ferocia & ſucceſſu prædæ magis, quam pugna intenti.* Poſt hanc victoriam etiam & cladis eorum meminit, quæ poſtea ſecuta eſt & cauſam cur ab eis male pugnatum ſit, non in ipſos ſed in aeris temperiem aduerſam refert. *Sarmatæ*, inquit, *diſperſi aut cupidine prædæ graues onere ſarcinarum & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate velut vincti cædebantur. Nam mirum dictu, vt ſit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipſos. Nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum: vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obſtiterit eis. Sed tum humido die & ſoluto gelu, neque contis, neque gladiis, quos prælongos vtraque manu regunt* (horum gladiorum, & noſtra adhuc ætate vſus fuit) *vti potuerunt, lapſantibus equis ex cataphractorum pondere, ſimul altitudine & mollitie niuis impediente.* *Sarmatica gens Roxolani vocantur.* *Sarmatarum robur in qua inſtructione exercitus conſiſtit.* *Gladii Polonici veteres.*

CAPVT V.

Domitiano regnante.

Anno ab orbe condito 4045. A.M. 4045.
Anno Chriſti 83. A. Chr. 83.

VEriſſimum eſt vetus dictum: Bellum incipere, in cuiuſuis poteſtate eſt, ſed finem ei imponere, non niſi eorum eſt, qui a Deo adiuuantur. Ita Romanorum bellum cum Sarmatis Gutthiſque ſeu Getis ſeſe habet. Sub *Auguſto* quidem inceptum, ſub *Tiberio* inflammatum, ſub *Domitiano* vero ardere cœpit, & tandem Gothis Italiam inuadentibus in flammas inextinguibiles vel potius cineres verſum eſt. Huius belli apud multos hiſtoricos & poetas deſcriptionem habemus. Et *Suetonius* quidem in vita *Domitiani* ſic: *Violatis deinde paulo poſt Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces* Opius Sabinus & Cornelius Fuſcus *vltum miſſi, ambo vnus poſt alium cum exercitu & legionibus caſi ſunt.* Claruit tunc inter eas gentes princeps fere omni laude ſuperior, & in rebus bellicis Romanorum ducibus præcipuis comparandus Ducebalus, quem *Oroſius Diurpa-* *Belli Getici fortuna.* *Ex Suetonio.*

A.M. 4045. A. Chr. 83. panerum Panorum Polonorum, id est, dominorum appellationem præ se ferentem vocat. Hoc duce potissimum hæ gentes visæ sunt in eo bello. Alter scriptor *Dion*, huius belli A mentionem faciens, in laudes eius regis tali digressiuncula prorumpit: *Is erat*, inquit, *in cognoscendis rebus bellicis perspicax, in agendo solers, promptissimusque ad inuadendum & ad regrediendum, si res ita postulabat. Nouerat enim optime insidias facere, prælium committere, optime uti victoria, & acceptam cladem ferre moderate.* Sed *Suetonii* verba ipsa de hoc bello & de Domitiano adscribere placet: *Expeditiones*, inquit, *partim sponte suscepit, partim necessario: sponte in Cattos; necessario autem vnam in Sarmatas, legione cum legato simul cæsa. In Dacos duas: primam* Opio Sabino *consulari oppresso; secundam* Cornelio Fusco B *præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiserat.* Laborat hic *Iustus Decius* scriptor rerum Polonicarum, volens probare Getas fuisse Sarmatas. Sed hæc res labore tanto non indigebat, cum res per se sit plana. Cuius negocii euidentissima documenta a me adducta sunt, & adhuc inferius adducentur. Ex *Paulo Orosio* consimilia de eodem bello. *Bellum aduersus Germanos & Dacos per legatos iussit administrari pari Reip. pernicie. Nam quanta fuerint* Diurpanei *Dacorum regis cum* Fosco *duce prælia, quantaque Romanorum clades longo textu euoluerem, nisi* Cornelius Tacitus *de reticendo interfectorum numero &* Salustium Crispum *& alios autores quamplurimos sanxisse,* C *dixisset. Domitianos tamen prauissima elatus iactantia sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit* &c.

Orosius lib. 7. cap. 10.

Ex Eutropio.

Eutropius vero de iisdem expeditionibus *Domitiani* ad eundem modum sic scribit: *Expeditiones quatuor habuit: vnam aduersus Sarmatas, alteram aduersus Cattos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream vsurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatis legio eius cum Duce interfecta est, & a Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus præfectus prætorii, cum magnis copiis occisi sunt.* Meminit & *Statius* eiusdem cladis:

Rhenus & attoniti vidit domus ardua Daci, D
Et coniuratos deiectos vertice Dacos.

Ex Iornande.

Quia hic *Statius* meminit coniurationis Gotthorum contra Romanos, exponit hæc *Iornandes*, commemorans fœdus quoddam, quod cum aliis principibus pepigerant Gotthi: Huius confœderationis mentionem facio ad illustrandum consilium Slauorum, qui simile fœdus aut idem contra eorundem Romanorum potentiam fecerunt. Et tunc Slauorum nomen sibi imposuerant: de qua re *Iornandem* iam audiamus: *Domitiano* inquit, *regnante eius auaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gotthi soluentes, ripam Danubii iam longe possessam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus, vastarunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam præerat Pompeius Sabinus* (de *Agrippa* hoc a Sarmatis occiso, supra ex *Iosepho* memini): & mox: *Apud Gotthos autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gotthi Romanis deuictis Pompeii Sabini capite abscisso multa castella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris, publice depredarunt; qua necessitate suorum Domitianus adductus cum omni virtute sua in Illyrium properauit & totius pene Reipub. militibus ductore suo prælato cum electissimis viris amnem Danubium consertis nauibus ad instar pontis transmeare coegit super exercitum Dorpanei. Tum Gotthi haud segnes reperti arma capessunt primoque armati conflictu mox Romanos deuincunt, Fuscoque duce extincto diuitias de castris militum despoliant, magnaque potiti victoria iam proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines sed Anses vocauere.*

A.M. 4045. A. Chr. 83.

Pompeius Sabinus deuictus.

Fuscus deuictus.

De pseudotriumphis *Domitiani* autem vera *Dionem* scripsisse apparet, eo quod constat inter omnes *Domitiano* Cæsari ita formidabilem fuisse *Diurpaneum*, vt ne aspicere eum, nedum accedere aut conferere manus cum eo ausus fuerit. Ideo *Sabinum* & *Fuscum* magni tum nominis duces ei opposuit. Sed & ii fusi fugatique cum exercitibus toties victoribus, deleti trucidatique sunt. Veritus igitur *Domitius* infamiam apud suos, simulque ne adiret periculum capitis, vana & futili iactantia & pseudotriumphis negocium corrigeodum sibi statuit: poetis dat negocium celebrandi sua bella, trophæa passim collocat victoriarum, triumphosque de trucidatis legionibus peragit. Interim vero ne *Diurpaneus* victoriam prosequatur, pacem redimit, falsamque gloriam aucupatur, non modo de Getis & Dacis, sed etiam de Sarmatis. Fatetur tamen, ne in toto mendax appareat, minus se interfecisse de Sarmatis, proinde hac de causa lauream tantum *Ioui Capitolino* donat, vt *Suetonius* tradit.

Pseudo-Triumphi Domitiani.

Ac eius quidem regni memores etiamnum Valachi nostra memoria ante quindecim annos, extimulati fama veteri rerum gestarum, cogitabant hoc ipsum regnum situ iam & puluere obsitum instaurare, ac quendam Despotam de stirpe veterum Despotarum, vt ille ferebat, reglo diademate insignire: sed tota illa res breui in inuidiam versa, tandem ipsimet Despotæ interitum accelerauit. Paulo post enim a *Thomsa* quodam Satrapa, palatii sui magistro obtruncatus fuit, quo nomine de eo-

Dacorum regnum denuo restauratum.

Despota Valachia.

A.M. 4045.
A. Chr. 83.

eodem interfectore ab *Augusto* Rege Poloniæ tanquam supremo Daciæ domino supplicium sumtum fuit. Leopoli enim metropoli Russiæ in foro cnoctis spectantibus præcisum ei fuit caput. Noneram ego hunc Despotsm, & familiariter eo vsus sum non exiguo tempote. Et videbatur homo esse religiosus & bonus. Sed vt postea ferebatur, successu fortunæ deprauatus superbire cœperat, amicitiamque cum Barooibus Poloniæ rescindere, quam si diutius coluisset, & ipse incolumis hactenus regnare potuisset. Sed vere dicitur: *Luxuriant animi rebus plerumque secundis*; Et: *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.* Verius autem ad Transyluaniam gloria regni *Dorpanei* iure successioois pertineret, quam ad Valachum, cum sedes Dacorum & *Dorpanei* præcipuæ fuerint, vbi nunc est Transyluania, cuius rei a me mentio superius est facta. *Orosius*, vtpote latinus, regem hunc *Dacium Diurpaneum* vocat, at Græci *Decebalum*, sicut apud *Dionem* videre est.

Causa interitus Despotæ.

Anses vel Bobatiri.

Post deuictos Romanos, taota gratulatio oborta fuit Dacibus, vt etiam suos belli duces, *Anses*, id est, semideos, qoos Russi *Bobatiras*, latini *Heroas*, Germani *halbe götter*, vocare inciperent. Ex his Heroibus originem ducit *Iornandes*, & familia clarissima *Amalerhuorum*, de qua paulo post dicemus. Post illa bella existimo monetam Romanam cum imaginibus & inscriptione *Traiani* in Poloniam inuectam, quæ a rusticis etiamnum arantibus agros reperitur effoditurque. Hæc vero est, alia bigata, alia quadrigata. Nam olim ab Imperatoribus pecunia cum talibus imaginibus in triumphis spargebatur.

Occasio monetæ Romanæ in Poloniam inuecta.

CAPVT VI.
De Temporibus Traiani Imperatoris.

A.M. 4065. *Anno ab orbe condito* 4065.
A. Chr. 105. *Anno Christi* 105.

Daci subiguntur a Traiano.

QVia durabili præsidio Romanorum bella administrabaotur, ideo quantumuis robur exterarum gentium sese eis pro tempore obiiciebat, omnes tamen aut vi aut mora, extrahendo tempus conflictus, debiliores reddebant. Sic bellum Diurpaneicum, cum sedecim annis durasset, ad extremum tandem Rege extincto debilitari cœpit, & paulo post ab Imperatore *Traiano* finitum est. Occasio renouati belli erat memoria recens interfectorum Ducum cum exercitibus sub *Domitio*, & qnod recens *Iazigas Metanastas Diurpaneus* vi & ferro, vt desertores communis belli & communis periculi hostiliter persequebatur. Manebant *Iazyges* in vicinia Dacum, Tibiacum versus. Itaque Romani vsitato sis prætextu defeodendi vicinos, (præsertim qui oppressi esse videbantur) aduersus vim potentioris regis expediunt arma. Positus victoria

A.M. 4065.
A. Chr. 105.

A *Traianus* ob perennem memoriam rei bene gestæ triginta columnas, vt essent veluti termini & gades imperii, io Istrum iniecit. Expulit & magna ex parte veteres colonos ex Dacia, illectusque soli fertilitate veteranis suis eam attribuit, hoc nimirum consilio, vt essent velut antemurale & propugnaculum contra viteriores Sarmatas. Vtque celerius & magis expedite a legiooibus, quæ ad tutandos fines Mysiæ erant, iuuarentur, & ipsi vicissim re ita exigente legiooes illas iuuare possent, pontem admirando opere & impensis magnis per Istri vastam amplitudinem excitat, non procul a *Nicopoli*, vbi quondam *Paulus* Apostolatu fungebatur, vbi etiam postea copiæ Christianorum quas contra Turcam *Sigismundus* Cæ- B sar ante centum annos eduxerat, a Turcis oppressæ sunt. Per eam occasionem proditum est memoriæ ab historicis, quod Valachi initium sui dominatus in illis oris iecerunt. Sed quia Valachorum obiter mentionem feci, non abs re fuerit, si luculentius de eorum origine, quid sentiendum sit, ex monumentis veterum retulerimus.

Narrat *Eutropius* lib. 8. quod profligatis *Dacorum* copiis *Traianus* Imperator illam regionem io formam prouinciæ redegerit, Romanoque Imperio adiecerit, siue vbertate soli illectus, siue eo proposito, vt haberet vnde militibus stipendia merita compensaret. Quod autem ipsi *Valachi* iactant se ortos a *Flacco* qnodam Romaoorum principe, non omnino C hallucinantur, habentque quendam eius rei prætextum. Poeta enim *Ouidius* in suo carmine facit mentionem eius rei, vt supra quoque commemoratum est. Sed *Flaccus* hic *Augusti* temporibus adhuc in Mysia inferiore in vlteriore ripa Istri militabat, nec sese Romani adhuc in eam regionem citeriorem insinuare poterant. Vera ergo sunt hæc, quæ ex *Eutropio* afferuntur. Sed consilium Imperatoris, occupandi alteram ripæ partem, poterat ad acquirendam laudem ipsimet prodesse, sed Romanis valde triste & exitiale fuit. Traiecto enim Istro, illa finium turbatio & pontis extructio seminarium fuit postea illorum diuturnorum bellorum Gotthicorum. D Nam ob illam temerariam & imperiosam Romanorum audaciam omnes hæ gentes ita exasperatæ sunt, vt totus tunc contra eos septemtrio tonare videretur. Facta enim conspiratione & confœderatione inter sese, toto animo contra eos ferebantur. Huius coniurationis Poeta etiam meminit: *Et coniuratos deiecit vertice Dacos* &c. Sed narrata occasione rei, ad propositum redeamus. A gente *Getica Valachos* primam originem ducere, præter documenta alia illud argumento est, quod vigorem animi ad eam

De Dacorum & Valachorum vera origine.

vsque

A.M.4065.
A.Chr.105.

vſque diem eundem retinent, & bellis appri- me delectantur, ita vt eodem epitheto Marti- colas cum poeta eos merito vocare posſimus: aſpectum trucem præ ſe ferunt, & in fronte hyrcum militarem gerunt. Lingua eis cum Getis quondam communis fuit. Nam *Strabo* teſtatur, ſuo tempore vtroſque & Getas & Dacos vnius linguæ fuiſſe. Quod autem ve- ſtigia linguæ Italicæ inter eos ſparſa ſunt, exi- ſtimatur ab illis legionibus Italicis factum eſſe. Sed tamen Sarmaticæ linguæ vſus apud eos quoque hactenus ita perfamiliaris fuit, vt etiam regulum ſuum *Vaivodam* lingua noſtra voca- re non deſierint. Quin & ipſum nomen, quo gens vocatur, a noſtris hominibus eſt eis im- poſitum. Nam cum noſtræ linguæ homines eos *Valachos*, hoc eſt a Valachis vel Italis ori- undos cœperunt appellare, mox vicinæ quoque gentes noſtro exemplo, id eſt Germani, Lith- wani, ac demum & ipſi Itali, ſimiliter aſſuene- runt eosdem cognominare. Sed & in Græ- cis hiſtoriis *Blachos*, *W* litera in *B* mutata e- osdem vocari reperimus. Hi *Multani* etiam ſubinde vocantur, vocabulo ad illos ſaltem de- torto, qui ſuperiorem Daciam inhabitant. Sunt tamen alii, quibus inferiorem prouinciam po- tius ita appellare placet. Puto autem *Multa- nos* a multitudine gentium, quæ eo confluxe- rant, temporibus Romanorum, & varietate confuſioneque linguarum ſic appellari. O- ſtenſum enim eſt, præter antiquos Getas & Da- cos etiam Græcos & Italos & Slauos iſthic ha- bitaſſe. Et *Ptolomæus* Ciſtobocas & alias pleraſque prouincias Daciæ a Sarmatis vlteri- oribus inhabitatas fuiſſe affirmat. Quin & ad Tyram populi Sarmatogetæ ab eodem po- nuntur. Temporibus autem *Honorii* & *Ar- cadii* Gotthos iam poſt illam expeditionem I- talicam hanc regionem recuperaſſe, autor eſt *Iornandes* & *Procopius*. Ab hac igitur mul- titudine gentium *Multanos* vocatos eſſe, ſicu- ti *Syleſiam*, eandem ob cauſam nomen ſuum ſortitam res ipſa indicat. Mores gentis ſunt magna ex parte ad aſtutiam inclinati. Id- eo principes finitimi, etiamſi deierauerint millies, non admodum eorum pactis fi- dunt. Sed & *Cornelius Tacitus* aliquid ſi- mile vetuſtatem de eis ſenſiſſe prædicat: *Nota*, inquit, *Dacorum gens, nunquam fi- da, tunc ſine metu abducto ex Myſia exer- citu* &c. In hiſtoria Latina prima eorum fit mentio ab anno 1330. In Græca au- tem a temporibus *Iſaaci Angeli*. Fuit *Wna- bia* dux belli ſtrenuus ex hac gente tempo- re *Honorii*. Fuit & *Ætius* ille popularis Valachorum, non diſpar huic, qui medi- us ſteterat cum ſuis copiis in illa grauisſima pugna triduana, Vandalorum inquam, Hun- norum & Gotthorum ad Toloſam.

Blachi.

Multani vnde dicti.

Tyragitæ Sarmatæ.

Mores Valachorum.

Forma pontis in Danubio.

Formam pontis illius admirandi a *Tra- iano* in Danubio extructi *Dion* deſcribit in *Traiano* ad eum modum: Eius pontis pi- læ ſunt 20. ex lapide quadrato, ſingulæ abſque fundamentis, altitudine pedum 150. latitudine 60. Diſtant inter ſe in- teruallo 180. pedum, ſuntque cum forni- cibus coniunctæ, cuius operis ſumptus li- cet ſit incredibilis, tamen plus admiratio- nis habet, quod hæc in fluuio gurgitibus pleno, limoſoque alueo facta ſunt, quod- que fluxus eius fluminis alio auerti non po- tuit. Neque vero latitudo ipſius idcirco a me dicta eſt, quod permagna ſit: nonnun- quam enim duplo triploque magis inundat, ſed quod tanta ſit in eo loco anguſtisſimo, quo tamen nullus erat ad pontes faciendos accommodatior. Quo in loco, quanto magis flumen ex lato anguſtum fluit, rur- ſumque ex anguſto fit latius, tanto rapidius fertur, altiusque eſt, vt id pontis faciendi difficultatem augeat maxime. Ex quo *Tra- iani* magnitudo animi intelligi facile poteſt.

De *Buriis* Sarmatis, qui tunc commilita- bant, *Dion* ibidem. Poſtquam *Traianus* in Dacos exercitum duxit, nec longe abfuit ab iisdem locis, in quibus Burii hoſtes ca- ſtra poſuerunt, fungus ingens ad eum al- latus, in quo ſcriptum erat latinis literis: *Burros* ſociosque omnes a Traiano petere, vt pace facta domum reuerteretur. Sed *Traianus* nihilominus conflixit &c. De *Bu- riis* ſupra dixi. Erant ii populi ad ripam Iſtulæ, fere eo locorum, vbi nunc *Varka* aut *Varſauia*. Vide *Ptolomæum*. Circa e- adem tempora Gotthi noſtri ſeu *Viſogotthi* Germanorum fines attrectant: ſed a Du- cibus Germanis *Richimero* Francorum & *Ermanaricho* Turingiorum reprimuntur. Ger- mania enim toties a Gotthis vaſtata, vi confœ- derationis illius excita, intenta erat ad infrin- gendos conatus Gothorum. In decurſu et- iam eorundem temporum referunt hiſtorici *Sauromatas* a *Traiano* Imperatore fuiſſe in fidem acceptos, quod de Aſiaticis Sarmatis intelligendum puto. Nam hæc ſub tempus ex- peditionis illius acta prædicantur, quando *Tra- ianus* in orientem profectus erat cum exercitu, quo tempore magnum diſcrimen vitæ adierat. Tempeſtate enim illius terræ motu, qui Antio- chiæ acciderat, parum aberat quin obrueretur, niſi ſe confeſtim inde proripuiſſet. Iam quod *Da- nos* a *Dacibus* iſtis ſiue Valachis quidam dedu- cunt, non videtur vero conſentaneū eſſe. Plinius enim iam ſuo tempore inſulam illam, vbi nunc eſt regnum Daniæ vocat *Dunos*. Ideo proprie Poloni eos non Dacas, ſed *Dunos* vel *Dunczik* vocant. In qua ſententia eſt etiam *Melius Pto- lomæi* interpres, qui magis proprie vocandos cenſet Danos quam Dacas. Hos alii *Multanos* vocant, quod ex multis generibus hominum con-

Sociale bellum.

Burii qui.

Gotthi Germaniam vastant.

Terra motus Antiochiæ.

Dani num a Dacis ducant originem.

A.M. 4065. A.Chr. 105.

Multanorum Mysiorum, & Syllesiorum nomen.

conflati erant, quo etiam *Mysiorum* nomen od zmieszánia iezyká respicere videtur. Illa enim confusio gentium constare videtur ex aduenis & indigenis, hoc est, potissimum ex Roxolanis Romanisque, sicut & *Syllesiorum* voce quasi conuenarum globum quendam instar Euripi tumultuantium vocatum putant, licet alii Syllesiorum nomen Slauonum nomen respicere, cum eoque cohærere putent.

Capvt VII.

Post tempora Traiani, regnante Adriano Imperatore.

Anno ab orbe condito 4080.
Anno Christi 118.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

ADrianus *Traiano* soccessit; qui quanquam optime consultum nomini sui consobrini & patroni voluit, cuius ope ad decus imperii peruenerat, tamen com animaduerteret eius consiliis non respondere effectum, quin potius contrarium accidere, itaque pontis illius per Danubium machinam superbe & multo sumptu extructam deiicit. Nam cum hæc eo fine excitata & excogitata essent, vt magis expedite harum gentium incursiones a Mysia arceri possent, contrarium accidit. Instrato enim ponte & via patefacta, quoties libuit, silenti agmine & aperta vi infundebant se & adoriebantur ditiones Romanorum prædasque liberius agebant, oblata & transcendendi flumen & redeundi tam commoda occasione. Ita non raro accidit mortalibus, vt quæ putant ipsis prodesse, sæpe obesse soleant. Pontem igitur illum primus *Traianus* extrui curauit, hunc post eum *Adrianus* diruit & detecit. Rursos eundem *Iustinianus* nouis ad hoc institutum causis eum impellentibus instaurari curauit. Et hoc anno quo Serenissimus rex Poloniæ in Moschouia absuit, fama fuit sparsa, Turcam velle omnino exemplo superiorum Imperatorum denuo eundem excitare.

Traianus pontem erigit, Adrianus pontem diruit. Iustinianus restaurat eundem.

Occasionem pontis illius a *Traiano* fabrefacti describit *Dion* historicus inquiens, quod *Traianus* pontem hunc fecerat, metuens ne Danubio conglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumen essent bellum inferrent; quod si eoeniret, vt posset per eum copias facile traducere. *Adrianus* contra metuens, ne Sarmatæ oppressis custodibus pontis in Mysiam facile transirent, superiores partes eius disturbare iussit, ita vt pilæ eius tantum ostentationis caosa supra vndas eminerent, constaretque nihil tale reperiri, quod humano ingenio & insano sumptu effici non possit. Meminit *Orosius* belli Sarmatici cum Imperatore *Adriano* lib. 7. cap. 13. Ante *Traianum* etiam pontem extructum fuisse legimus a *Domitiano*, sed ille fuit ligneus, nauibus contextis innitens, vt supra etiam meminimus. Ante *Domitianum Darius* etiam in eodem Istro ad Zeugma Ieron pontem erexerat, *Strabo* lib. 7. *Cazimirus Magnus* rex Poloniæ longe post, ibidem *Seuerinum* oppidum locauit, vt esset arx belli. *Cromerus* lib. 13. Vbi *Iouius* quoque hunc pontis locum fuisse affirmat.

Ante Traianum idem pons erat ligneus.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

Capvt VIII.

De finibus vetustis & limitibus Sarmatiæ Europeæ tractatio iucunda & vtilis.

QVia hic sæpius incidit sermo de limitibus, quibus Sarmatiæ a regionibus Imperii Romani distinguebantur: Præterea quia *Ptolomaeus* Mathematicus iisdem temporibus floruit, qui præ aliis, luculentius de Sarmatiis earumque situ & finibus memoriæ prodidit, non potui sicco pede transire hanc rem, præsertim cum ea tractatio non modo seruiat delectationi, sed etiam vtilis sit, & digna auribus Principis & cuiusuis nobilis Poloni. Est præterea res iucunda homini liberaliter educato, nosse in qua regione patria sit ipsius sita, in qua enutritus & educatus ad societatem humanam, cui etiam hoc nomine vitam & fortunas suas debeat. Audiuimus autem iam aliquoties quo modo *Moses* diuinus, cum esset eruditus in omni genere scientiarum Ægypriacarum, trium filiorum *Noë* legiones exacte ac propemodum Geographice distinxerit ac dislimitauerit, vt putares eum regendorum finium perfectissimum Magistrum fuisse. Nam & consuetudinem mathematicorum & phrases sequitur. Sicut enim *Ptolomaeo* est consuetudo, latera regionum primum describere, ita & Prophetæ, ductorem suum *Mosen* secuti, laterum aquilonis, in quibus *Mosoch* regnauit & alii septemtrionales principes, sæpius meminere. Existimo igitur principia artis Geographicæ ab illis sanctis patribus profecta fuisse, ex quibus artem postea integram coagmentarunt insignes artifices. Babylonica ergo historia, describendo fines Sarmatiæ Europææ, affirmat hos populos illo tempore vetustissimo regnasse a Tanai vsque ad ipsum Rhenum. Nec mirum videri debet, quod *Berosus* tam late diduxerit fines Sarmatiæ. Credibile est enim etiam illo tempore vsitatum fuisse, Sarmatarum nomine vocari omnes gentes, quæcunque lingua Slauonica vtebantur, puta: Polonos, Roxolanos, Getas, Vandalos, & Moschos, & alios populos, apud quos hactenus in vsu est lingua Slauonica, qui illa loca inhabitarunt. Sicut autem Babyloniorum regum temporibus, ita quoque & *Alexandro Magno* regnante tam longe & late Sarmatas regnasse, tenuisseque vtramque ripam Istri probari potest. Quod ex transactione *Alexandri* cum Getis, & diplomate concesso, cuius non ita pridem libro secundo men-

Principia geographica a patribus accepta.

Berosus lib. 4. & 5.

Temporibus Alexandri Magni dislimitatio Sarmatia.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

incipere *Ptolomaus* ab ostiis Tyræ fluminis, tandem flexionem facit ad ipsam aciem & angulum montium Sarmaticorum per Dacicos montes, quos a Thraciæ montibus *Tatros* nominatos puto, donec emergit ad montem Carpati, a quo lineam mathematicam ducit vsque ad mare Sarmaticum. Quam lineam *D. Cromerus* ducendam putat a capite Istulæ, quam ex Sarmaticis ditionibus oriri nemo negare potest, vbi nunc est *Strumenum* oppidum, a scaturigine ex qua Istula profilit, dictum. Nam lingua Polonica scaturigines riuorum *strumen* vocare solemus. Hanc ergo Ptolomaicam lineam *D. Cromerus* incipiens a montibus Sarmaticis ducit per summitates fluminum Istulæ, Vartæ, Viadri vsque ad conterminium Oceani Sarmatici & Germanici. Alii vero non contemnendi autores dirigunt hanc lineam ab extremitate montium Sarmaticorum per ditiones antiquorum Gothorum, Offorum, Buriorum, qui iuxta *Cornelium Tacitum*, Marcomanorum Quadorumque terga claudunt, septemtrionem Istulam versus tendendo, & applicant ad iugum Boëmicorum montium huiuscemodi dens, quos *Dion*, *Seueri* Imperatoris temporibus viuens, Vandalicos vocat. Dicit enim expresse Albim oriri ex Vandalicis montibus; aliteam possessionem Hermunduris tribuunt. At *Iulius Capitolinus* non modo Marcomanos sed etiam Hermunduros vocat, quos *Dion* Vandalos vocare videtur. De Quadorum sedibus lege *Ammianum Marcellinum*, non pœnitenda ibi reperies. Vt igitur hanc rem in pauca conferam: Hanc lineam Ptolomaicam eruditi ducunt a iugo Boëmicorum montium hiulco, descendente per loca metallica vsque ad Sarmaticos montes. Et nominant loca & oppida, vbi hodie metallifera vrbes sunt Cremnicium, Semnicium, Sala vetus & noua. *Ptolomaus* loca illa vicina σιδηρωρυχεῖας vocat, quod ferrum nobile territoria illa tum suppeditabant: sed nunc non modo ferraria, sed etiam auraria, argentaria, æraria & plumbaria ilthic inueniuntur. Et existimo temporibus illius belli funesti Romanorum, quod in iis locis cum Sarmatis & Quadis, Marcomanisque duxerunt Duce *Antonino Pio*, causam præcipuam fuisse thesauros metallicos, quorum vena admodum dives illo tempore tithio reperiebatur. Neque enim in tam remotas regiones legiones Romanorum ex stationibus suis progressæ essent, si de lana caprina actum fuisset. Sed quia de auro & argento res agebatur, quorum inexplebili cupiditate ardebant Romani, ideo tam remotum tamque periculosum bellum suscipere eos non piguit. Sed ad propositum reuertamur. Monoimus iam caute hic Ptolomæum legendum, nec per omnia eius topographica probanda. Nam,

Tatri montes.

Strumen oppidum.

Linea Ptolomeana.

Causa belli ab Antonino suscepti contra Sarmatas admonites Carnutanos.

Qua in Ptolomao caute legenda sunt.

vt Daciam recenter ablatam Romanis suis vendicet, adiungit eam & confundit cum Mysia, recedendo a transactione illa *Augusti* Imperatoris, videturque sam ad Tyram detrudere. At notum est ex *Ouidio*, quod *Tomos* vrbem & alias regiones illas Sarmatarum maior pars tenebat. Et *Plinius* ostium Istri Caloflomon dictum expresse dicit Sarmatas possedisse. Quin & ipsi & Getæ & Daces Sarmaticæ gentes erant. De Iazygibus nullum est dubium. Nam & ii cum Iazygibus Sarmatis iidem erant, nisi quod montes Sarmaticos transcenderant & Danubii ripam citeriorem Tibiscum fluuium versus possederant. Ideo *Metanastæ* a *Ptolomao* vocantur. Nisi igitur *Ptolomaus*, *Traiano*, *Adriano* suis principibus complacere voluisset, proprie & legitime limitem meridionalem cum *Iornande* ducere debuisset ad ripam Istri, & tandem montes Sarmaticos & Marcomannos & Quadcs versus. *Cornelius Tacitus*, etsi etiam Romanis suis adblandiebarur, tamen non ausus fuit dicere, quod Istula Germaniam a Sarmatia dislimitet, sed satis ei dixisse fuit, Germaniam a Dacia & Sarmatia sepa rari montibus Sarmaticis & mutuo metu. Ex quibus verbis liquet tum maximos & incredibiles motus fuisse excitatos inter istas gentes ob violatos limites, ad id extimulantibus Germanos Romanis, qui postquam ademissent Germanis nobilissimas regiones, detrudebant eos ad ditiones Sarmatarum, qui ibidem habitabant, ad Istulam nempe, vbi & nunc habitant. Recte igitur *Munsterus* hæc verba *Cornelii* exponit: *Illo*, inquit, *tempore non lingua Germanos a Sarmatis diuisit vt nunc, sed mutuus metus, nam ac si in horas venturi essent, ita omnes timor occupabat.* Et certe si septemtrionalem ripam Sarmatæ tenuissent, Germanos non ita metus distinuisset. Nam antequam fluenta istulæ transirent, fama velox eos præmonuisset. Sed de istis rebus per occasionem necesse erit reiterare sermonem.

Metanastæ Iazyges vnde dicti.

Magis pro banda fides Cornelii Taciti quam Ptolomai.

LATVS OCCIDENTALE. Etiam hic *Ptolomaus* caute legendus. Nam sicuti describendo latus meridionale Daciam Sarmatis detraxit, ita hic sedem fere recentioris Sarmatiæ carpit. Nam quia illis temporibus in iis potissimum duobus locis maxima bella gesserunt Romani cum gentibus nostris, in angustum eas redigendo, vt mox apparebit ex descriptione belli Quadorum, Vandalorum cum *Antonio*, ideo fines Romanorum proferre nititur, spatia illa maxima Istulam versus, Germaniam vocando. Magna ex parte enim tum Romani Gennaniam interiorem accisam reddiderant. Itaque quantum eis ad Rhenum ademerant, tantum Istulam versus ablata compensando damnum præstare voluerunt. Facile enim est, vt ille dicebat,

Latus occidentale.

ex alte-

A.M. 4080. A.Chr. 118. ex alieno largiri. Verum si quis terminos Sarmaticorum montium & Oceani Sarmatici inter sese comparet, & a margine vnius ad marginem alterius lineam ducat, facile apparebit quam magna spacia regionum Sarmatiæ obuenient Viadrum versus & nouam Marchiam. Non igitur probandi sunt illi, qui sub prætextu *Ptolomæi* descriptionis, alteram ripam Istula tenus, vbi est Cracouia, Germaniæ vendicant, ac de ripa identidem occinendo vltra Istulam Sarmaticas gentes deturbant, Germanis vero Maiorem Poloniam imo & vmbilicum ipsum totius Poloniæ, vbi est Petricouia, attribuunt. Hoc prætextu Ptolomaicarum picturarum etiam nostri historici, (dico de recentioribus quibusdam) lapsi sunt, affirmantes Germanos in Polonia habitasse ante tempora *Constantini Magni*. Ac posset sane concedi, eos hic mansisse, vt inquilinos iure precario, non autem iure hæreditario. Notum est enim per se, quanto tempore & quam immania bella gesserint Romani eum Germanis, itaque veteribus sedibus exuentes eos necesse erat magnam vim hominum recedere, & opem hospitiumque a vicinis Sarmatis petere. Ita magis credibile apparet, Germanos in Sarmatarum sedes tum successisse, quam Sarmatas & Slauos in Germanorum, prout quidam nostratium non veriti sunt talia asserere. Alter error est tabularum Ptolomaicarum, quod gentes Sarmaticas collocat ad ripam septemtrionalem Istulæ, quod nullo modo rerum natura patitur. Sunt illa loca vt plurimum inhabitabilia, sterilia, inculta, arenosa, syluosa & lapidibus ita referta, vt mirentur prætereuntes vnam aristam solum illud producere posse, vt credibile non sit tot & tantas gentes illud territorium alere potuisse. Verisimilius est ergo, eos habitasse & coluisse alteram partem ripæ meridionalem. Nam & nomina gentium minorum, quæ isthic hactenus manent, valde respondent & sunt conformia nomenclaturis Ptolomaicis. Nam *Carodunum* respondet *Cracouia*, vt quidam volunt, ita *Auarini*, vbi est *Varka*, *Burii* vbi est *Varsauia*, B litera in V more vsitato versa. Sic *Sobocii* vbi est *Sobota*, *Geitones Gedanenses*, vt doctis nostri seculi placet.

Tertius error Ptolomaicarum topographiarum est, quod Germaniam describendo Istulam non e montibus Carpati deriuat, vt res ipsa testatur, sed ex *Gabreta* sylua vel Sudeti montibus aut nescio quibus locis, qui Danubium magis respiciunt. Itaque non est mirum, quod populos Germanicos, qui illa campestria inhabitabant, incolas Istulæ facit. Nam vno dato inconuenienti alia inconuenientia subsequi necesse est. Sed si a iugo vltimo Carpati montis Sarmatici ad terminum maris Sarmatici lineam duxisset, omnino ex Sarmatia non effecisset Germaniam. Etenim pro principio Geographico tenendum est semper, quicquid est intra vtraque maria Sarmatica, & montes Sarmaticos, tanquam legitimos & vetustos terminos, id totum, auctoritate scriptorum, qui floruerunt ante controuersiam excitatam inter Romanos de finibus Germaniæ & Sarmatas, ad Sarmatiam pertinere. Cur autem *Ptolomæus* & secum ipse dissideat, & cum aliis dissideat, eiusque picturæ Germaniæ cum picturis Sarmatiæ pugnent, inuenio duas causas, alteram quod ipse narrata narrauit, & prout ei ex Romanorum castris topographia missa fuit, ita eam œcumenicæ descriptioni accommodauit. Alteram quod hac in re a suis dominis Romanis dissentire tum difficile tum periculosum ei fuit. Nam Imperatores quod Sarmatis tam remotis a se populis, nihilque vnquam male de se meritis bella mouebant, hoc prætextu excusabant, quod se dominos totius Germaniæ iure belli profitebantur. Itaque cum penes illos summa rerum esset, non erat eis difficile ex non Germania Germaniam facere, vt quantum eis detraxerint a Rheno, tantum adderent a septemtrione.

Disconuenientia tabularum Ptolomæi.

LATERIS ad PONTVM descriptio sic se habet: *Borysthenis ostia*, *Hypanis fluuii ostia*, (non *Bozek*, quia ab illa parte Asiam versus ponitur,) *Nemus Dianæ*, quod *Sagori*, id est, sanctus mons dicitur, *gora* enim montem Polonis significat. Nam prisci Sarmatæ *Dianam* præcipue coluerunt, quam *Dzienoniam* vocabant. In cuius honorem templum hoc erectum fuit, & nemus quoddam consecrarant, & promontorium ei dedicarant. Existimo id factum ab eis ad imitationem templi illius Asiatici, quod olim Magnæ *Dianæ* dicatum fuit. *Mysaris* promontorium fuit Mysiam versus. *Careiniti* ostia, credo *Kazibemium* portum esse. Ostia *Eycen Buges* a *Plinio*. *Agarum Sagarum* vocat. Quod autem *Ouidii* lacum *Vidoue iezioro* quidam esse volunt, fieri potest; at non propterea, quod ibi locus exilii eius fuerit, sed quod aliquo fortuito casu eo delatus fuerit.

Latus ad Pontum.

Hypanis non est Bozek fluvius iuxta Ptolomæum.

Sagarum, id est s'więta gora.

CAPVT X.

De iis quæ caute legenda sunt in Ptolomæo, breuius.

IN vocabulis & nominibus locorum prima difficultas est. Nam quædam nomina de industria Romani in suam linguam conuerterunt, vetera abolentes: putabant enim in omne æuum suam monarchiam duraturam: quædam vero ipsi autores corruperunt. Vide & expende tecum solum nomen *Vistulæ* quomodo in eo autores varient? *Mela* Villnlam vocat, *Plinius* Vistillum, alii Iuslulam alii Vandalum fluuium. Sic Boëmiæ regnum, *Velleius* Boiohemum, *Strabo* Bubienium, *Tacitus* Boiemnm. Præcipue vero *Ptolo-*

A.M.4080. A.Chr.118. extenderunt, ab illa parte Gallia erat, ab hac vero Boemia, versus Sarmatiam.

Ad *Ptolomæi* descriptionem & *Solini*, addatur etiam illa *Iornandis*, qui *Iustiniani* temporibus statim sub Lechi tempora vixit. Nam & is non dissimilia de finibus Vandaliæ memoriæ prodidit: *Vandali*, inquit, *ab oriente Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermeduros, à meridie Istrum habent.* In quibus verbis tria debent obseruari: Primo quod *Gotthos, Burios, Quados*, & *Ossos* in *Vandalis* reponit. Nam si cum Marcomanis vsque ab occidente fines habuerunt Sarmatici Vandali, Gotthini autem, Ossi, Burii, terga Marcomanorum iuxta *Cornelium Tacitum* claudunt Istulam versus, tunc necessario in Vandalorum partem non Germanorum transeunt. Secundo notandum, quod hic a possessione ripæ Istri Vandalos non remouet suo æuo. Tertio quod confines eis Hermunduros facit. Et notum est etiam attestante autore supplementi *Carionis*, Hermunduros habitasse in aditu montium Sudeti, quos Vandalicos montes *Dion* vocat. Ergo apparet vtrumque, *Dionem* inquam & *Iornandem*, consentire in eo quod Vindæ seu Vandali iam illo tempore ad Albim sedes suas habuerunt, a quibus certe *Sorabi* non possunt diuiuogi, vt etiam mox ex *Caroli Magni* historia eadem res clarius illustrabitur. Affirmant autem nostri historici, *Dlugossus*, inquam, *Miechouiensis*, *M. Cromerus*, & luculenter declarant, *Caroli Magni* temporibus, quo etiam *Lescus* tertius apud Polonos regnauit, fines nostrarum gentium vsque ad Albim & vltra Albim prolatos fuisse. Quorum narrationem etiam autor ipse supplementi *Carionis*, homo alioquin Germanus, & historica professione nemini secundus, suo calculo comprobat: Cuius verba hæc sunt: *Terminarunt ergo Germaniam, versus ortum & gentem Henetam Caroli Magni temporibus, Albis fluuius & montes Boëmici.* Sic & autor supplementi eiusdem *Carionis* Marcomanos dictos esse affirmat, quod Germaniam a Sarmatia olim disterminabant. *Mark* enim fines significari dicit lingua Germanica. Et *Buguntas*, quos ad Albim ponit *Ptolomæus*, indicat esse colonias Burgundionum, quos inter Sarmatas collocat, sicuti & nunc incolæ illorum locorum sunt stirpis Polonicæ. Sed versus occasum non reperio &c. Sed & ipsius *Theodosii* temporibus (quod iam multo ante fuit) fatetur Saxonicos & Turingicos exercitus collocatos fuisse in illis partibus ad tuendos limites contra Sarmaticos &c. Hæc temporanea defensio finium in ordinariam abiit. Nam postea temporibus *Carolorum*, *Otthonum* constituti sunt Marchionatus, hoc nimirum consilio & ad eum finem, vt essent semper parati ad tutandos & defendendos illos limites, non expectato illo comitiorum publico senatus consulto, quod & expositio ipsa nominis eorum indicat: *Marchiones* enim quasi limitanei custodes dicuntur. Nam sicut Marchionis Antuerpiensis officium erat fines aduersus Gallos, ita Tyrolensis aduersus Slauos, Austriaci aduersus Pannonas, Duringici aduersus Danos, Saxonici vero & Misnici aduersus Sarmatas defendere. Vel igitur ex hac sola Marchionatuum ordinatione, officioque eorum qui hunc magistratum gerunt, ac ex ipsa vi nominis liquet, qui fines olim fuerint Germaniæ, & qui Polonorum. Nam si Germania vlterius ad septemtrionem protenderetur, vsque ad Albim & Salam, sed ad Viadrum & Vistulam constituti fuissent, sicuti postea satis constat ex bus Polonorum ob direptum & diuisum regnum per principes Regiæ sobolis, Brandeburgensis instituta est vltimo noua Marchia. Quod si autem aliquibus adhuc ista, quæ attulimus non satisfaciunt, saltem confidetent scripta eorum, qui etiam tempora consignarunt, quando & a quibus iæ Slauonicæ prouinciæ Poloniæ detractæ sunt. De *Lusacia* & *Syllesia* enim vtraque chronicon Germanicum sic annotat: *Sub Henricho*, inquit, *Boemia Lusaciæ accessione vtriusque aucta in fidem & clientelam contulit se Cæsaris.* Et mox: *Hæc & per quos res causam dedit, vt principes Syllesiæ orti à Ladislao, vt dixi, dolore repulsæ & contemptus sui, à Polonis discederent.* Et postea: *Mox sese duces Syllesiorum ex certa & tuta libertate in seruitutem coniecerunt, priore duriori conditione infeliciter mutata. Inuitati enim & connexi his dissidiorum domesticorum occasionibus, ad concupitam iamdudum & tentatam sæpe Syllesiam Boemici reges*, Ioannes *patre* Henrico VII. *Imperatore natus, vir astutus, &* Carolus *filius, auctis inter dissidentes principes odiis, non magno negocio perfecerunt, vt aliqui sponte, aliqui expugnati minis vel precio, plurimi blandis capti pollicitationibus, libere colla obuio iugo subdiderint. Hoc intestinarum discordiarum motu redacta sub iugum Syllesia, parnit deinceps regibus Boemiæ.* Et paulo post: *Hoc nuptiarum fœdus*, hoc est *Iagellonis* & *Hedugis* reginæ Polonorum, *inter vtramque gentem Polonicam & Lithwanicam bella diremit, & Polonia adaucta accessione Lithwaniæ ac finitima Russia, iacturam auulsæ Syllesiæ compensauit.* Eadem scripsit *Dlugossus* Polonus, & *Martinus Cromerus* de occasione ademptæ Syllesiæ, Lusariæ, Pomeraniæ & aliarum prouinciarum Albim versus, a regno Poloniæ. Sed malui non meæ gentis hominis testimonium adducere, ne de re per se manifesta postea quis-

Consensus Iornandis & Dionis Historici & neotericorum.

Lib. 4. à principio.

Buguntæ Burgundiones sunt.

A distinctione Marchionatuum argumentum.

Syllesia quando auulsa à Polonia ante 200 annos.

Vltimi & postremi Sudaticienses à Polonis auelluntur, Cromerus autor.

A.M. 4080.
A.Chr. 118.

A.M. 4080.
A.Chr. 118.

Ptolomaus longius pra aliis discedit a natiuis nominibus locorum.

Ptolomaus homo Græcus elegantiæ sermonis studendo remotisſime omnium diſcedit à veteribus nominibus & prænominibus. Retinuit tamen quædam veterum Sarmatarum vocabula, vt Carodumum, vbi eſt *Craconia*, Sidones vbi nunc *Szidlowiec*, *Szidlow*, Burii vbi nunc *Varká*, *Varſzauia*, Sobocium *Sobota*, Geitones *Gedanenſes*, Caliſſium *Caliſz*, Carpatus *Krepak*, Caluſium flumen Albim verſus, a *cáluza*, quod cœnoſum puteum & lutulentum ſignificat. Hæc reperiuntur in *Ptolomao*, quæ adhuc veluti ſcintillæ micant inter rudera abolitorum nominum Sarmaticorum & nouorum introductionem. Tertio numeri altitudinum & latitudinum, magna ex parte corrupti in eo ſunt, non ſine maximo damno ſtudioſorum, quod experientia per inſtrumenta aſtronomica comprobauit.

Ptolomaus latera Germania deſcribens prouehitur vsq. ad extraneas gentes, vt euitet reiterationes.

Quarto inſtituens Germaniæ tabulam intra ſuos fines deſcribere, pergit & euagatur vsque ad regiones ſeptemtrionaliſſimas, forſan vsque ad Elicen vrſam & ipſum polum. Exiſtimo autem id hoc conſilio eum feciſſe, vt vna expeditione vel occaſione & Germanici Oceani ripam, & Sarmatici Balticique maris ſpacia tranſulcaret. Hinc eſt quod illam phraſim repetit: Extenſio prima, extenſio ſecunda, ſicut in deſcriptione quoque Danubii fecit, flexiones & diuertigia illa Danubii enumerans, quæ cum ſimpliciores legunt, putant Germaniam eousque extendi debere, & ad orientem prouehendo credunt eum impinxiſſe eius fines in Pontum, & vna cum Danubii profluente in ipſius Euxini Ponti ripas immergi. Sunt alia, in quibus attentus lector cauere debet ne aberret, quæ ægre defendi poſſunt. Verbi gratia: Montes altiſſimos Venedicos ponit, vbi nunc eſt Lithuania vel Samogetia, qui nunc non viſuntur, forſan terræ motu dehiſcuerunt.

Error Ptolomai de ortu Boryſthenis.

Alios quoque montes ſtatuit, ex quibus Boryſthenes oriri deberet, quos *Peucinos* vocat, & iſti quoque euanuerunt. Nam conſtat ex illorum teſtimonio, qui habitarunt in illis locis, Boryſthenem ex ſtagnis iiſdem oriri, ex quibus & alia maxima flumina, Duna, Narua, & aliquomodo Volha Latine Rha dicta. Sed quid miramur veteres, cum *Cornelius Tacitus* tradat, quendam celebrem locum in ſeptemtrione reperiri, ex quo orientis ſolis ſtrepitus & fragor veluti rotarum inter ſeſe colluctantium exaudiatur. Hunc locum Sueciam quidam putant eſſe. Taceo reliqua miracula ſeptemtrionalia quæ Latinos quoſdam ſcriptores poſteritati tradere non piguit. Sed illud eſt nocentiſſimum quod *Ptolomaus* tradens Germaniam Iſtula tenus finiri, mox tamen vltra Iſtulam progreſſus, Scandias, Dacias, Norduegios, Chedinas, Phænonas reponit, quæ an a paraphraſtis *Ptolomai*, an vero ab ipſo autore aſperſa chartis ſint, non ita liquet, ſed magnam partem exiſtimo adſutam eſſe a Neotericis. Caute enim *Ptolomaus* dicit, nec vocat iſtos inſulas Germaniam, ſed *Germania*, inquit, *adiacent inſula, iuxta Albis fluuii oſtia* &c. quas tandem enumerat. Sed quantaſcunque autoritates autorum quis obtendat, ego in eo argumento certius puto eſſe plus tribuere experientiæ & rationibus quam teſtimoniis ſcriptorum. Vere enim & ſobrie dixiſſe videtur *Annius Viterbienſis* ſcriptor eruditus & vetuſtatis indagator non contemnendus: *Autores*, inquit, *quandoque fallunt & falluntur, non autem nomen impoſitum. Ideo argumentum a nominibus vetuſtis gentium & locorum eſt validius quocunque autore.* Et mox exemplo id comprobat. *Ideo*, inquit, Liuius *in quinto ab vrbe condita, quanquam multos haberet autores aſſerentes Thuſcos imperaſſe toti Italia, ſolo tamen nomine Turreno impoſito toti circa Italiam mari, pro validiore, quam autoribus argumento vſus eſt dicens*: „ Mari ſupero & „ infero quibus Italiæ inſula modo cingitur, „ terra marique Thuſci quantum potuerint, „ nomina ſuot argumento, quod alterum „ Thuſcum vocabulo gentis, alterum Adria- „ ticum vocauere Italicæ gentes.„ Exiſtimo ex ſupra dictis attentum lectorem optime intelligere poſſe, quid ei hac in re ſequendum ſit. Obtendant alii prætextus quorundam autoritatem, apud me illud principium Geographicum toties a me repetitum plus ponderis habet. Quod, quicquid eſt terrarum inter duo maria Sarmatica, Euxinum, inquam, Pontum & Oceanum Sarmaticum, & montes Sarmaticos, id totum nomine Sarmatiæ cenſeri oportere. Huc addantur nomina linguæ Slauonicæ, quibus vſus eſt *Ptolomaus* in deſcribendis regionibus ſitis ad Viſtulæ ripam meridionalem, quæ paulo ante a me recitata ſunt.

Qui ſcriptores eſſe debent ſuſpecti in talibus cauſis.

Non repudio interim & teſtimonia ſcriptorum, ſed eorum potiſſimum, qui res ſibi probe compertas tradiderunt, nec linguam venalem habuerunt. Audiuimus iam ex *Procopio* & *Iornande*, & adhuc audiemus, Vandalos, Gothos fuiſſe gentes ſtirpis Sarmaticæ, & ad Iſtulam habitaſſe, noſtraque lingua Polonica vſos fuiſſe. Hi vero vbi nunc eſt Cracouia, Maior & Minor Polonia, habitabant. Quid ergo noſtra refert, quod Romanorum ducum ſcriptores interdum loquuntur ea, quæ intelligunt ipſis profutura ad extendendam famam maiorum ſuorum.

Romani armis & ope ſcriptorum eloquentiſſimorum emerſerunt e tenebris.

Falluntur certe qui exiſtimant Romanos ſolo ferro armisque & non etiam ſcriptorum fauore eruditorum profeciſſe, perueniſſeque ad ſummum culmen & faſtigium opinionis in mundo. Habebant illi multos ſtrenuos milites, ſed certe non laborabant inopia virorum eloquentiſſimorum, quorum opera & famam & imperii ſui fines pariter volebant

A.M. 4080. A. Chr. 118.

bant immortalitati consecrare. Ita vtroque stylo, ferro nimirum & penna, tantum valuerunt, vt ad eam diem res eorum immarcescibiles esse videantur. Quare cum agitur de A fama & de finibus, non admodum nostri scriptores *Ptolomæis* & *Cornelijs* fidant, alias a scopo aberrabunt. Historia Babylonica Rheni Sarmatas ad Rhenum vsque prouehit, & nostri scriptores vltra Istulam & forsan ad Roxolanos eos detrudunt, ex patria sua Germaniam faciendo. Sed nihil facilius est, quam ex alieno liberalem esse. Liquet autem ex scriptoribus, Bructeros seu Brunsuingos & Zenones fuisse quondam accolas Rheni, sed bellorum iniuria a *Germanico* Duce Romano fuisse reiectos ad interiora Germaniæ. Necessitas igitur adegit eos, vt quantum eis isthic adimeretur, tantum hinc eis accederet. Præterea, quod Romani gloriabantur de Ger- B maniæ possessione, id tam apud suos quam apud extraneos profuit eis, vt ex Germania Europam fere facerent, & vt deuicta ad tempus Germania pro dominis totius septemtrionis sese venditarent. Noti sunt *Domitiani* Imperatoris Romani de Sarmatis & Dacibus pseudotriumphi, qui cum deuictus esset, & turpiter se dedisset, tamen victorem se palam non est veritus gloriari. Sic & *Commodus* Imperator de Germanis nondum victis triumphum egit. Hoc sane & aliis forsan vsu venerat; sed res sæpius male gesta scriptorum bonorum eloquentia corrigebatur. Quod si maiores nostri tales & tam fa- C cundos adepti fuissent aduocatos, hauddubie res suas illustres multo illustriores clarioresque reddidissent.

CAPVT XI.

De Temporibus Antonini Pii.

Anno ab orbe condito 4102.

Anno Christi 140.

A.M. 4102. A.C. 140.

ANte mille & quadriogentos annos *Antoninus* successit *Adriano*, qui princeps multis laudibus a scriptoribus celebratur. Hic etiam Dacorum & Alanorum armis lacessitus fuit, nullum tamen memorabile prælium tum factum fuisse memoratur. Satis enim fuit ei si quoquo modo a limitibus Romanis D eos amoueret & propulsaret. Nam irritare animos bellicosæ gentis nequaquam e re & vtilitate Reip. iudicauit. Dicere enim hic solebat, malle se vnum ciuem seruare, quam mille hostes interficere.

CAPVT XII.

De Temporibus Aurelii Antonini.

Anno ab orbe condito 4125.

Anno Christi 163.

A.M. 4125. A.C. 163.

DIxi paulo superius, & meminerunt etiam mediocriter versati in historiis, in eo limite, Minorem Poloniam versus, qua itur Vienna Cracouiam, bella difficilia Romanos gessisse cum populis Sarmaticis, quod vel ex bello *Marci Antonini*, quod Biennium durauit, contra Sauromatas & Germanos finitimos manifestum esse potest. Malo autem rem gestam ipsorum historicorum verbis exprimere, cum ea de re non modo scriptores historiarum, sed etiam ecclesiastici *Tertullianus* & *Eusebius* memoriæ prodiderint. *Marcus Antonius*, inquit, *cum in Germanos & Sarmatas expeditionem mouisset, & exercitus siti afflictaretur, in rerum desperatione fertur fuisse. Milites vero legionis, quam Melitinam vocabant, genua in ipsa acie contra hostes ad terram vsque curuasse, sicut & nobis orandi consuetudo est, & ad supplicandum Deo esse conuersos. Cum autem hostibus* B *spectaculum hoc insolens appareret, ferunt aliud quiddam insolentius subsecutum, fulmen videlicet, quod hostes in fugam impulerit, & imbrem ad refocillandum exercitum, qui iam totus siti afflictaretur*: Addit *Apollinarius*, quod legio illa, cuius precibus factum fuerat hoc miraculum, ex eo tempore peculiarem appellationem ab Imperatore obtinuerit, vt Romana lingua fulminea, Græce κεραυνοβόλος vocaretur. Hoc exemplo probatur vtrumque, & quod militia sit concessa a Deo Christianis, & quod infidelibus propter religiosos & Deum timentes supremus moderator rerum opituletur, qui est exercituum C dux, & vltimum refugium mortalium. Notum est autem Melitenses fuisse ex insula vicina Siciliæ, pro cuius possessione cum Turcis etiam nostra ætate Christiani atrocia bella mari & terra gesserunt. Isti erant Christiani, apud quos *Paulus* Apostolus, dum nauigaret Romam, dicturus causam coram Cæsare, prædicabat Euangelium, eiusque opera ad fidem Christianam fuisse conuersos non sine graui coniectura multi credunt. Cuius rei quoque superius mentio facta est. In eadem historia fit quoque mentio *Squadorum* & *Marcomanorum*, qui etiam Romanis cum Sarmatis sese opposuerant. Qui autem fuerint *Suadi* & vbi locorum tunc habi- D tarint, varie de hac re doctiores sentiunt, nec tamen multum inter se differunt. Sunt in Maiore Polonia quæ *Quidzinum* & *Squidzinum* vocantur, cognomine admodum proxime ad Squadorum appellationem accedente. Est etiam in Prussia *Quidzinum* oppidum ad flumen Ossam, non procul à Rogozno. Iam Quadi, Ossi, Gothi contermini sibi erant olim. Forsan igitur reliquiæ eorum illic consederant. Alii ex eleuatione altitudinum & latitudinum Geographicarum deprehendunt, locum eorum incidere eo, vbi nunc est Petriconia. Sed non cohærent ista cum *Taciti* descriptione, qui dicit Ossos, Burios claudere terga

Sarmatarum cum Romanis bella sub M. Antonino.

Melitenses qui fuerint.

Squadorum locus & sedes.

A.M. 1425.
A.Chr. 163.

terga Marcomanorum & Quadorum. Citius ergo credi lerim Offos ibi mansisse. Expresse autem *Eusebius* dicit gestum hoc bellum fuisse cum Germanis & Sarmatis : . at Sarmatis A sane nihil negocii cum Romanis fuisset, si vltra Istulam, Russiam versus habitassent, vt picturæ *Ptolomæi* indicant. Sed quia hoc prælium ad fines Boëmiæ fuisse scribitur, ad syl-

Montes Sudeti.

vam Gabretam & montes Sudeti, fines igitur Sarmatiarum contiguitatem quandam isthic habuisse creoibile est. Nam & appellatio montium Sudeti omnino dialectum Ruthenicam sonat, sicut & sylua Gabreta, qui inquam montes non multo post Vandalici sunt appellati *Dione* autore. Ponuntur etiam populi Sudini in Sarmatia à *Ptolomæo*, in illa ora vbi

Ex Orosio.

est Prussia. Verum illustrandi huius negocii causa adhuc *Orosium* de eodem bello ad eum B modum scribentem audiamus: *Nam cum insurrexissent gentes immanitate barbara, multitudine innumerabiles, hoc est Marcomani, Qualii, (secundum alios Quadi,) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & omnis pene Germania, & in Qualos vsque progressus exercitus, circumventusque ab hostibus esset, & propter aquarum penuriam potius sitis quam hostium periculum sustineret, ad inuocationem nominis Christi, magna fidei constantia quidam milites conuersi sunt, subitoque tanta vis pluuiæ effusa est, vt Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterreret, complures eorum occideret, in fugamque cogeret, quorum terga Romani vsque ad internecionem cædentes gloriosissimam victoriam, & omnibus fere antiquorum* C *titulis præferendam, rudi paruoque militum numero, sed potentissimo Christi auxilio reportarunt.* Hactenus *Orosius*. *Eutropius* locum

Pugna Carnutana & causa eius.

pugnæ nominat: *Ingenti ergo*, inquit, *labore & moderatione cum apud Carnutum iugi triennium perseuerasset, bellum Marcomanicum confecit.*

Nominat hic *Orosius* locum pugnæ in finibus Squadorum, quorum domicilia erant hic alicubi inter Cracouiam & Wratislauiam, vt doctiores tradunt, regio tamen & fines eorum protendebantur Morauiam & Boemiam versus. Et quia Sarmatis Vandalos coniungit, venio in eam sententiam, vt putem *Ptolomæi* temporibus partem Vandalorum ibidem prope Sudeti montes habitasse. Nam *Dion* historicus, qui statim est *Ptolomæum* D subsecutus, Sudeti montes Vandalicos vocat. Si autem Vandali, etiam & Sorabi eis coniungendi erunt. Quod si Sorabi, ergo & Sarmatæ. Fatentur enim Germanici scripto-

Sorabi & Sarmatæ iidem erant autore supplementi Carionis.

res Sorabos gentem esse Sarmaticam, nomenque Soraborum & Sarmatarum non longe syllabis etiam a se differre scribunt. Mores autem, studia simillima & lingua etiam testantur Vindas illos & Sorabos ex vna stirpe

A.M. 4125.
A.C. 163.

proficisci, & pariter iunctos in illis oris ad Albis ripam consedisse. Hæc de Antonii temporibus, qui post eam pugnam in Pannoniam castra promouerat, ibique vitam cum morte commutauit. Sæpius autem in illis limitibus bella fuisse agitata, vel illud documento esse potest, quod Romani isthic coacti sunt tres

Stationes legionum Romanarum.

legiones continuo asseruare, quarum stationes & territoria annotat *Ptolomæus*. Legio Germanica decima ad Passauiam. Legio Germanica 14. ad flumen Rab. Legio prima auxiliaria ad Salam flumen Aenipontis.

Bellum Carnutanum quam celebre fuerit & formidabile.

Quia hoc bellum fuit stupendum & miraculo insigni cœlitus confirmatum, ideo ab omnibus scriptoribus, præsertim vero Christianis celebratur. Præterea duo Imperatores Romani illud administrabant, cum *Antonio Aurelius Commodus*. Ideo terror tantus vicinos reges ob Romanorum apparatum formidabilem incesserat, vt cum ad Aquileiam exercitum promouissent, plerique reges pœnitentia moti belli ducti, tumultus autoribus cæsis veniam deprecarentur. In hoc bello quia Quadorum mentio fit crebra, ideo operæ pretium est nos aliquid de eis dicere; vt stirpè & loco habitationis eorum cognito, circumstantiæ historiæ clariores reddantur.

Quadi vbi habitauerint.

Designat patriæ locum *Quadorum Ptolomæus* lib. 3. cap. 11. *Sub sylua*, inquit, *Hercynia sub Orcino nemore Quadi. Sub quibus ferri minera & luna sylua.* Syluam autem Hercyniam denotat. Inprimis nominat montes Sudeti Bambergensis; nunc sub montibus Sudeti ponit syluam Gabretam, prorsus è regione montium Sarmaticorum vltimi iugi. Inter ergo prædictam syluam & Sarmaticos montes syluam ponit Hercyniam, id est, resinæ abundantem, piceam. Sub sylua hac statim Quados ponit, *Sidirorichias* ibidem, id est, ferri mineras. Si nunc altitudinum & latitudinum numerum inuicem conferas, locus non remote capitis Oderæ aut paulo superius veluti

Locus pugnæ inuestigatur.

digito designatur. Nam *Cornelius Tacitus* affirmat Gotthinos populos claudere terga Marcomanorum & Quadorum Istulam versus. Quæ descriptio prorsus respicit *Bregam* vel *Wratislauiam*. Nam ibi Gotthorum sedes fuisse apparet. Ideo Oderam *Gutalum Plinius* vocat, à Gotthis puto dictum, sicuti à Varta Varinos vel Burios, à Vandalo flumine vel Vistula, Vandalos, Sueuos à Sueuo flumine, quæ nunc Sprea dicitur, & in Odram non remote à Stetino incidit. Et expresse *Strabo* dicit: Gotthorum fines cum finibus

Fines Getarum iuxta Strabonem. Cornelii sententia verior.

Sueuiæ coire: *Getarum*, inquit, *fines à finibus Sueuiæ porriguntur.* Sed diligentissime obseruandum & notandum, quod dicit *Cornelius Tacitus*: *Gotthini*, inquit, *tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt.* Ex quibus verbis liquet, illam totam regionem Sarma-

A.M. 4115. tiam fuisse, & ditionis Sarmatarum. Cur A.Chr. 163. enim Gotthos alienigenas vocat, si indigenæ isthic Sarmatæ non essent. Cur imponunt tributum & exigunt Sarmatæ à Gotthinis, Osiis, & Buriis, si domini & hæredes non sunt illorum locorum, vbi Gotthi metalla effodiebant? Dicit enim *Tacitus*: *Gotthini quo magis pudeat ferrum effodiunt.* Cur denique præcipue molem belli istius contra *Antonium* Marcomani & Sarmatæ & Quadi sustinent, si non pro patria pugnabant? Atque hic iam clausos manibus tenemus *Ptolomæum* & Ptolomaistas qui vltra Istulam Sarmatas ex patria ipsorum expellunt, qui Germaniam ex Polonia faciunt, qui denique cum Ptolomæo Germaniam Istule tenus terminari fingunt, & inde vbi est & fuit sedes & vmbilicus Maioris & Minoris Poloniæ, Polonos vt exules in exilium eiiciunt. Cur enim alienigenas Gotthos faceret *Tacitus*, si indigenæ non essent Sarmatæ? Cur tributum imponunt Osis, Gothis, vt inquilinis? Cur Vandalos Sarmatas ab occidente cum Marcomanis limites habuisse *Iornandes* narrat? Cur tam difficilimi belli aleam sustinent? Cur idem *Iornandes* dicit Gotthos in Vandaliam quondam se insinuasse cum venirent aliunde? Cur *Iulius Capitolinus* Hermunduros, qui ad caput Albis habitabant & Marcomanos Sarmatis adnumerat? Cur *Dion* dicit Albim ex Vandalicis montibus oriri, sub quibus hoc bellum gestum prædicatur? Nam Vandali tum proprie Sarmatæ vocabantur, quos *Ptolomæus* maximas gentes vocat Sarmatiam incolentes. Ante ergo bella Vandalica & Gotthica illas regiones occuparunt Boëmi, Vandali ad Albim, vbi nunc Vendæ & Sorabi manent. Sed de Vandalorum & Gotthorum origine paulo inferius dicturi sumus, ideo ad illum locum reliqua reiicimus. *Annius* scriptor refert Quados primo ad confluentem Danubii & Narrabonis, qui Rab hodie dicitur mansisse. Et ex *Eutropio* lib. 6. apparet eosdem etiam in Heluetia aliquando habitasse, aut saltem eis commilitasse. *Strabo* etiam libro 7. dicit: In illo tractu ad Danubium Boemorum regem *Marobudum* regiam suam habuisse, illucque Marcomanos ὁμοεθνεῖς, id est, gentiles & conterraneos suos transtulisse. iam quia Marcomanos Sarmatis iungunt scriptores plerique, non est difficile coniectare Boëmos illos veteres sicut & Quados cognatos sibi inuicem fuisse.

Ptolomæi sententia.

Fortissimum argumentum.

Quando processerint Boëmi & Vandali ad Albim.

Capvt XIII.

De Temporibus Pertinacis & Seueri, Gordiani, Philippi Arabis Imperatorum.

Anno ab orbe condito 4034.
Anno Christi 225. & 247.

A.M. 4034. A.C. 225. & 247. Pertinax nihil memorabile cum iis gentibus gessit, nisi quod mediocri cum laude Mysiam & Daciam rexit. Visu autem iam receptum fuit eo tempore Romanis lectissimos viros ac fere ab Imperatoribus secundo loco habitos Sarmaticis gentibus opponere. Itaque aut per seipsos aut per viros opinione sibi pares incepta bella continuare cogebantur. SEVERVM Imperatorem, quod post Pertinacem posuimus causa est: Reminisci enim debemus eorum, quæ ex *Dione* de Vandalis & Vandalicis montibus supra retulimus. Nam *Dion* hic, qui ista memoriæ prodidit, vixit imperante *Seuero*. *Gordiani* vero temporibus iterum bella hæc Gotthica recrudescere cœperunt, inualescere tamen non poterant, quod vtrinque leuioribus præliis periculo virium facto, ad pacificationem deventum fuit. *Philippi Arabis* temporibus, *Philippus* qui post *Gordianum* imperabat, primusque *Imperator* religionem Christianam cum magna animi humilitate amplexus erat, iterum ad ingenium reditum erat. Nam Gotthorum sollicitationibus tota Sarmatia excita vna cum Dacibus & aliis ferocibus populis petiuit Romanos bello, ac exercitu trecentorum millium conflato & conquisito Mysiam Thraciamque multis seueritatis exemplis editis, nulli sexui parcendo clade maxima affecit. Interim *Decius* eum exercitu, maxime tunc nominis Dux promoniti castra, & paulo post cum imperii honores adiisset, ab Imperatore *Philippo* eis oppositus fuit. Sed aliquot præliis superatus & victus, infecto bello, nulloque operæ pretio facto reuersus est. Administrabat is tunc prouinciam in Illyrico, sed interfecto tandem *Philippo* machinationibus *Decii*, illi bellorum tumultus excitati deferuescere cœperunt. Habemus iam Sarmaticæ historiæ seriem deductam post aduentum Christi ad annum 250.

Philippus Imperator Christianus.

Capvt XIV.

Decii Imperatoris Temporibus.

Anno ab orbe condito 4215.
Anno Christi 282.

A.M. 4215. A.Chr. 282. *Iornandes* eius temporis sic texit historiam: *Caius*, inquit, *secessum* Decius *Imperator cognoscens, & ipsi vrbi subsidium ferre gestiens, iugo montis transacto ad Beroam venit. Ibique dum equos, exercitumque lassum refoueret, illico* Cniua *dux cum Gotthis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbauit, vbi tunc* Gallus *dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectoque tam ex inde, quam de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem.* Cniua *vero diu obsessam inuadit Philopolim, prædaque potitus,* Priscum *ducem qui ibi erat, confoederauit, quasi cum Decio pugnaturum, venientesque ad conflictum, illico Decii filium* *sagitta*

Cniua dux Gotthorum.

Imperator Decius cum filio perit.

A.M. 4215. A.Chr. 282. *sagitta saucium crudeli vulnere confodiant. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos militum animos dixisse fertur*: Nemo tristetur, perditio vnius militis, non est Reipubl. diminutio: *tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem aut vltionem filii exposcens, sed circumseptus à Gotthis & ipse interficitur, imperii finem vitaque terminum faciens.*

CAPVT XV.

Sub Valeriano Gallieno & Claudio Imperatoribus.

Anno ab orbe condito 4217.
Anno à Christo 256.
Ante annos 1400.

A.M. 4217. A.Chr. 256. COpiis *Decii* in Illyrico per Sarmatas attritis, Romanorum ille ardor & libido mouendorum bellorum mitescere & tatiscere cœpit. Et conquieuerunt illi aliquantisper, & fœdus cum Gotthis eodem tempore renouarunt. *Asiam Sarmatæ vastant.* Sed Sarmatæ fortunam sequuti Pannoniam populabundi vastant, ac tandem exercitu transportato in Asiam, Nicomediam propemodum deleuerunt, Bythiniam vastarunt, Macedoniam & Thraciam longe lateque populati sunt. *Imperatoris Valeriani calamitas.* Non parum autem conatus eorum adiuuit calamitas *Valeriani* Imperatoris. Is enim tum anno imperii sui quarto in orientem contra Persas expeditionem susceperat, tandem victus captusque a rege Persarum *Sapore* in extrema senecta à ceruite ad pedes excoriatus est. Multa etiam alia crudelitatis in eum exempla edidit. Nam ad maiorem Romani nominis contumeliam, quoties equum conscendit, pedem ceruici *Valeriani* imponebat, ac pro scabello eo vsus est. Tanta est humanarum rerum vicissitudo, vt ille, qui in culmine rerum sedebat, humi repere & conculcari se, caputque subiicere cogatur; & rursus alternante fortuna, qui fortunæ successu exultare videbatur, ad extremam miseriam redigatur. Interim *Gallienus Valerii* filius voluptatibus deditus Bacchanalia viuebat. *Triginta tyranni.* Adde quod triginta illi Duces, qui a suis exercitibus creati, pro Imperatoribus se gerebant, partim inter se dimicando, partim ab aliis extraneis petiti, imperii vires non mediocriter tum labefactarunt. Hæ tres causæ Sarmatarum Getarumque successus in vastandis illis regionibus non mediocriter adiuuerunt. Verum cum aliquantisper eis fortuna indulsisset, liberiusque soluta disciplina militari per Achaiam agendo prædas vagarentur, a *Machario* quodam dissipati oppressique sunt. Altera vero pars exercitus eorum Asiatici, qui vt dictum est, Bythiniam & Nicomediam occuparat, promouit castra Ephesum vsque, illicque templum celeberrimum, quod totius Asiæ sumptibus extructum, & longo temporum æuo locupletatum *Templum Dianæ Ephesinæ combustum.* fuerat, vno momento ab eis igni absumptum est, forsan æmulatione quadam ad hoc inducti, qualis animos religiosorum pari studiorum propensione inter se certantium, suaui quodam delirio non raro afflare solet: vel potius ita persuasum habebant, suæ Deæ *Tauricæ* templum non posse ad eam celebritatem & famam emergere, nisi *Diana* Asiatica, æmula eius, ab ipsis è medio tolleretur. At Deus, qui sacrilegis est fuitque semper infensus, amplius illam eorum insolentiam coniunctam cum auaritia non tulit. *Claudium* namque vt cum copiis eis obuiam iret concitauit, qui cum numerosiorem exercitum haberet (trecentis enim fere millibus constabat) eos consequutus partim cædit, partim capit, classesque eorum dissipat, & nauium ad duo millia alias mergit, alias ad deditionem cogit. *Locus pugnæ Claudii ad Tyram.* Fuit hoc prælium ad flumen Tyram, quem Nestrum vocamus, fere in conspectu *Dianæ* ipsorum & templi Taurici, quod forsan spoliis ditare cogitarant. Quanto in metu & trepidatione tum fuerint Romani, detexit eorum gaudium incredibile in quod eruperunt, cum de *Claudii* successo & victoria reportata audissent. Viuentem enim adhuc præconio admodum fauorabili ad eum modum ornarunt: *CLAVDI AVGVSTE, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu princeps.* Mortuo vero aliquanto post, clypeum aureum, in quo imaginem eius exsculpserant in Capitolio collocat. Acciderunt hæc ante mille & quadringentos circiter annos.

CAPVT XVI.

Aureliano Imperatore regnante.

Anno ab orbe condito 4235.
Anno Christi 274.

A.M. 4235. A.Chr. 274. POst illam dimicationem quieuerunt aliquantisper Getæ & Sarmatæ, ita tamen vt semper de vlciscendis iniuriis & vindicandis finibus, pellendisque ex Dacia legionibus cogitarent. *Canabus dux Sarmatarum.* Tandem sub hoc Imperatore, duce *Canabo* regeque suo Romanis bella intulerunt, sed re male gesta, Rege amisso fortunæ cesserunt, seruantes se melioribus temporibus. Desiderati sunt multi ex eis, ita vt Danubium cum quinque tantum millibus traiiciendo domum dilapsi sint. Habuit *Aurelianus* Imperator summam peritiam bellorum Sarmaticorum Geticorumque, quam sibi comparauerat tempore *Claudii*, a quo præcipuus dux belli & magister equitum contra Gotthos designatus fuerat. Cum igitur multo vsu habitum sibi acquisiuisset, nil eum latebat, quisquid etiam machinarentur hostes, & in promptu occurrebant ei artificia, notat quid sequendum, quidue vitandum ducenti bellum cum gente bellicosa. Narrat *Iostus* vir clarissimus qui compendium

A.M. 4235. A.C. 274. pendium quoddam historiæ Polonicæ paulo ante nostram ætatem conscripsit, quod in ea pugna quædam fœminæ bellicosæ interceptæ a Romanis & in triumpho ostentatæ fuerint, A quæ ex numero Amazonum antiquarum fuisse creditum sit. Videtur autem ad *Zenobiam* illam Palmyrenorum reginam alludere. Sed hæc fuit ex veteri stirpe Ptolomæorum oriunda, non ex Sarmatico sanguine. Hæc inquam cum aliquoties feliciter signa cum exercitu Romano contulisset, tandem ab *Aureliano* capta fuit, dum inter crepitus gladiorum ad securiorem locum se recipere pararet. Perducta demum Romam in quodam admirando ornatu, stupentibus cunctis in illa pompa præ admiratione maiestatis in fœmina lectissima. Hæc vna cum filiis & filiabus ante triumphalem currum Imperatoris ostentata fuit. B Felicior certe *Cleopatra Antonii* tum reputabatur, quæ præuidens hunc euentum, serpentibus vberibus admotis perire maluit, quam se asseruare ad triumphorum & triumphantium ludibrium spectaculorumque se præbere materiam. Hic iterum vicissitudo rerum cogitetur. Quæ fuit victrix regis *Saporis* & triumphatrix clarissima, ipsa demum ludibrium fortunæ experta est, dum Romanæ plebis etiam vilissimis quibusque spectanda proponitur. Creditum est a multis alteram *Semiramidem* fuisse, dum in se oculos cunctorum conuerteret. Nouitas hæc Imperatorio triumpho magnam & raram accessionem fecit. Fuit & aliud bellum *Aureliano* ab altera parte occidentem versus cum gentibus stirpis Sarmaticæ, Boemis inquam & C Marcomanis, qui nunc Morauі vocantur. Hi ingressi Italiam, similem Cimbrico, vrbi Romanæ terrorem incusserunt, multique vtrinque trucidati sunt. Sed tamen fortuna a partibus Imperatoria stetit. Scio doctorum sententiam de gente antiquorum Boemorum, qui *Ptolomæo* Boii dicuntur. Sed sicuti Germanis parum detrahitur, eo quod ii, qui nunc Germani nominantur, olim Celtæ vocabantur, ita Boemi licet Czechorum accessione, aliqua ex parte renouati sunt, tamen ideo, id quod antea fuerunt, esse non desierunt. Adiecta autem illa obseruatione de Vandalis & Vandalicis montibus, quod iam ante *Aureliani* tempora, illa spacia, vbi est Boemia occuparint, omnino nullum absurdum restabit, si Boemos illos & Morauos, qui D Italiam inuaserant, & contra *Aurelianum* in acie steterant, progenitores horum Boemorum, qui gentiles nostri sunt, vocauerimus.

Mulieres Amazones.

De hac re lege Lucium Florum.

Boemorum origini a Boiis veteribus nihil detrahitur, etiamsi postea Czechi eis admisti sint.

CAPVT XVII.

Imperante Probo Augusto.

Anno ab orbe condito 4240.
Anno Christi 281.

A.M. 4240. A.Chr. 281. SVb hoc Imperatore Romani denuo exercitus duxerunt in regiones transalpinas, & Germaniam Galliasque vastando, hominum ad 40. millia trucidasse feruntur, de qua re *Orosius* legatur. Et quia Sarmatis minime formidabilia erant arma Romanorum, iam enim multo vsu eis assueti erant, ideo non expectando dum ad fines eorum pertingerent, illos auerterunt, transmissisque exercitibus intima Illyriæ petiuerunt, legiones Romanas ad arma prouocantes: pugnatum est vario Marte, tandem repressi esserunt. Irritati Romani a Sarmatis, furorem suum in Getas populares Sarmatarum effuderunt, ad deditionem eos cogentes. Vnum est, quod notandum venit. Illis temporibus inter alias pœnas, quibus victores victos multabant, illa non postrema fuisse memoratur, quod Pannonils interdictum fuit, vt à vinearum cultu prorsus abstinerent. Et videtur quidem in speciem res ista minoris momenti, sed tamen beneficiis Dei quæ exhilarandis mortalium animis seruiunt, frustrare humanum genus, & pariter ægrotos cum sanis, bellatores cum imbellibus incommodo tanto indiscriminatim afficere, videtur iniquum. Liquet igitur edictum hoc ab impotentia animi profectum fuisse. Fertur etiam nunc, Turcam Christianis quibusdam regionibus, quæ quondam generosissima vina producebant, vinearum cultum interdixisse, sed alio respectu, nimirum, quod id ex præscripto superstitiosæ religionis facere se prætendit. Sed *Probus* Imperator nequaquam improbe fecit, quod edictum illud relaxans, iterum militibus in Sirmio vites plantare permisit. Vnde vini origo est, quod nostri *Seremskie vino* vocant. Hæc *Eutropius*.

Sarmatæ Romanos lacessunt.

Vinearum cultus interdictus Pannoniis.

Sirmiensia vina.

CAPVT XVIII.

Sub Caro Narbonensi Imperatore.

Anno ab orbe condito 4248.
Anno à Christo 286.

A.M. 4248. A.C. 286. QVoad *Probus* vixit, virtutis eius & dignitatis habuerunt rationem gentes nominatæ; at illo in Asia fato horribili præter opinionem, cum se iam accingeret bello Getico, sublato, Sarmatæ rursus Pannoniam repetierunt, Thraciamque irrumpentes inuaserunt. Hos *Carus* repressit multis captis aliisque trucidatis, quorum 20. millia fuisse creduntur. Mirandum est, tot funesta & atrocia bella has gentes cum Romanis reintegratis viribus gessisse, multoties vtrinque exercitibus concisis, & tamen recollectis viribus, & resumpto animo denuo noua & continua bella ciere potuisse. Miramur Veientum, Samnitum bella *Liuium* legentes, toties repetita & toties sopita, cumque infinitæ myriades ex ea gente a Romanis iugulatæ tradantur, quomodo vel vna anima post illas clades ex illa stirpe superstes manserit. Sed si res Samni-

Collatio bellorum Samnitum cum bellis Sarmaticis & Gothicis.

A.M. 4248. A.Chr. 286. Samnitum sunt admirationi, conferantur cum eis prælia Sarmatica Geticaque vsque ad vastatam captamque ab eis & Vandalis vrbem Romam, & inuenientur tot trucidata cadauera, vt eorum molem & numerum vix ipse orbis terrarum supportare posse videatur. Incipiendo enim ab *Augusti* temporibus vsque ad vastatam Italiam, per annos 400. hæc laniena durabat. Et vocatur quidem Tigris flumen fatalis Romani Imperii limes, quod ibi *Crassus*, *Carus* & alii complures clarissimi duces Romanorum ceciderunt.

Compendium Chronologicum Rerum Sarmaticarum per hos sexaginta annos gestarum ad Constantinum vsque Magnum.

Maximi Imperatoris stupenda fortitudo. Anno 240. *Maximus* patre Gottho *Mecca*, matre Alana, quæ *Ababa* dicebatur natus. Is cum esset stupendæ & fere plusquam Herculeæ fortitudinis, in Imperatorem Romanum fuit electus. Scribit de eo *Iornandes*, quod solus sedecim milites superauit. Imperatorem in equo varie flexus rotantem & procurrentem cursu adæquauit, ita vt equus fatigaretur, ipse interim ita infatigatus remanserit, vt statim in gratiam Cæsaris septem lectissimos recentes & valentissimos milites certando, luctando superaret. Multa etiam alia de eius fortitudine vide ibidem.

Decius. Anno 252. *Decius* Imperator vna cum filio a nostris profligatus, filius sagitta traiectus, pater mortem filii vlcisci volens in Abricio flumine Thraciæ submersus. *Iornandes* de rebus Geticis, *Cassiodorus*, *Orosius*, *Eutropius*. *Iornandes* ad Philopolim locum pugnæ illius fuisse scribit.

Romani tributarii Gothis. Anno 254. *Gallus Hostilianus* cum nostris gentibus fœdus iciit, non sine Romani nominis ignominia tributum eis pendens, sicuti olim quoque hoc idem tributum pendebant vsque ad *Traiani* tempora. *Pomponius* & *Blondus*.

Anno 257. Gotthi in Asiam irruperunt, omnia longe lateque igne ferroque vastantes. Et Ephesinæ Dianæ templum incendunt. *Iornandes*.

Anno 261. *Regilianus* a Mœsis Imperator factus: is cum Sarmatas vicisset, tandem a Roxolanis Sarmatis occiditur.

Anno 262. Græciam, Macedoniam, Pontum, Asiam, & alias prouincias nostræ Gentes deuastant, hæc *Cassianus*, *Blondus*, *Trebellius*, *Iornandes*. A.M. 4248. A.Chr. 286.

Sarmatarum expeditiones in Pannonias quot fuerint & quanto tempore. Anno 266. Sarmatæ & Quadi Pannonias occuparunt, *Eusebius*. Et reuocandæ hic in memoriam expeditiones Sarmatarum pro obtinenda Paonomia. Prima sub *Tiberio*. Secunda sub *Antonino Philosopho*, tempore belli illius famosissimi ad montem Carnotum. Tertia hæc sub *Gallieno*, tandem sub *Constantino* & *Valentiniano* de quibus postea. Hic videant illi, qui dicunt Germanos habitasse, vbi nunc est Polonia, ante tempora *Constantini Magni*, cum Sarmatæ tunc non modo vbi est Polonia, sed etiam vltra Danubium regnum suom extenderint, vt liquet ex istis tribus eorum expeditionibus in Pannonias. Trita autem eis via fuit, quod Poloni *Slak* vocant, Pannoniam versus, per vallem ad flumen Sola, Vag, Rab, quem *Ptolomaus* Narbonem vocat. Illac traiectus eius fuit trans Danubium. Ergo regio illa ex ea parte Danubii, vbi est Cassouia & Pestum, pro Pannonia non reputabatur a veteribus, sed fuit regnum *Marobudi* regis Marcomanorum, de quo supra ex *Strabone* & *Cornelio Tacito*. *Traiectus Sarmatarum & via trita in Pannoniam. Marobudi regia Buda.*

Anno 271. A *Claudio* Gotthi victi cum Illyricum vastarent.

Anno 273. Sarmatæ & Sueui a *Valeriano* victi in Paonouia, & *Canabus* dux Gotthorum trans Danubium interemptus. Quasi enim ex composito inter istas gentes res gerebatur, Ostrogotthi Illyricum, Visogotthi Pannonias vastabant, Marcomani vero Mediolanum, quo etiam tempore 15. millia Germanorum ad laeum Beoacum cæsa esse prædicantur, Lege *Vopiscum*, *Tritbemium*.

Transitus Ostrogotthorum, Visogotthorum per Marobudi regis & Romanorum. Ostrogotthi seu Gotthi per Mysiam ad pontem Traiani transmittere exercitus solebant: Visogotthi seu Sarmatæ ad confluentem Danubii & Narbonis, quem *Rab* hodie dicimus, per prouincias *Marobudi* regis Marcomaoorum: Romanis veteribus trita via fuit per mare Adriaticum, flumen Benacum, stagnum *Scutari* dictum, & tandem per Sauum & Drauum. Aut ex Thracia recta in Mysiam inferiorem penetrabant.

LIBER QVARTVS,

IN QVO EA QVÆ ACTA SVNT A TEMPORIBVS CONSTANTINI MAGNI AD TEMPORA CAROLI MAGNI COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

HOc tempore commigrante CONSTANTINO Constantinopolim, à Romanis ad Græcos imperium translatum fuit. Vnde eo tempore maxima mutatio secuta est. Ergo hinc librum quartum auspicabimur. Quidque secum hæc commigratio attulerit, mox apparebit.

CAPVT I.

De Constantini Magni Temporibus.

Anno ab orbe condito 4270.
Anno Saluatoris 310.
Abhinc anno 1275.

 Con-

A.M. 4270. A.Chr. 310.

Constantinus Magnus ad tantum fastigium honorum euectus, inuenit imperium non modo turbatum, sed etiam Sarmaticis Geticisque bellis ita languefactum, vt etiam Imperatores Romani Scythis pendere tributa, pacemque ab eis redimere cogerentur. Ideo *Constantinus Magnus* coactus fuit Roma Constantinopolim sedem imperii transferre, vt ibi arcem belli erigens contra Sarmaticas gentes (nominatim enim hi exprimuntur) propiore opportunioreque loco eorum insultus commodius reprimere posset. Nam toties in Græciam ire, Romam redire & rursum reuerti, quoties buccina ex specula signum hostilis aduentus daretur, secumque tentoria, machinas & alia impedimenta bellica trahere, minime ex re & vtilitate Reipub. Romanæ iudicabat. Sed res comprobauit, consilium illud fuisse minus salutare, & medicinam illam morbo fuisse deteriorem. Nam cum cernerent Vandali & Gotthi aliæque gentes Sarmaticæ exhaustam Italiam ducibus belli & milite strenuo propter illam imperii translationem, quam præcipuus flos nobilitatis Romanæ secutus erat, nacti hanc occasionem, vniuersam belli molem exemplo *Hannibalis* in Italiam transtulerunt, vt ita hostem suum tanquam beluam in sua arena & latibulis citius conficere possent. De quibus rebus inferius locupletius dicetur. Narrant & aliam causam eius instituti *Constantino* fuisse, nimirum vt ex vna fidelia vtrumque parietem dealbaret, hoc est, vt ipsemet vtroque imperio tam orientali quam occidentali potiretur. Nam quantas difficultates & pericula illa distractio Imperii, abunde testatur exemplum socialis belli cum *Licinio*, cum quo aliquoties admodum periculose dimicauit. Quænam autem aliæ causæ occultiores Imperatorem mouerint impulerintque ad eam commigrationem, cum omnis mutatio sit periculosa, curiose non disputo. Satis tamen constat, quod locus ille Bosphori instar portæ fuit septemtrionalibus & orientalibus gentibus, quo superato intima imperii penetrare, prædas agere, & singula exeutere quoties libuit semper poterant. Ideo in illis angustiis durabile præsidium collocare ad perpetuandam firmandamque maiestatem Romani Imperii plurimum referre intelligebat, & hac specie consilii oblata ad perficiendum institutum animum adiecit. Sede autem translata Constantinopolim, non statim *Constantinus* ab initio, sicuti nouus hospes, volebat vicinos asperioribus bellis aggredi aut fatigare, ne videlicet concitatis in se animis omnium, omnium etiam simul arma experiri cogeretur. Itaque prius consiliis quam armis rem conficere tentat, & Scythas quidem primo legationibus mansuefacit, deinde vbi iam satis deuinctos sibi intelligebat, cum Sauromatis eos inuicem committit, vt scilicet inter se digladiando mutuis vulneribus labefactati citius conciderent. Tale consilium olim Romanis & nunc Turcis non inusitatum in difficilibus arduisque rebus fuit. *Eusebii* verba sunt: *Cum Scythæ contra Sauromatas insurgerent, Sauromatæ domini seruos ad vlciscendum hostes suos Scythas armarunt, qui cum victores euasissent, inflati successu, scuta sua contra dominos leuarunt, ac cunctos à suis sedibus pepulerunt, ita vt expulsi & deserti in fidem & clientelam Imperatoris* Constantini *confugere cogerentur.* Scribit deinde *Eusebius*, quod Imperator eodem tempore magnam partem Sarmatarum in milites delegerit, aliis vero agros ad colendum diuiserit. *Hoc consilium prudentissimi*, inquit, *principis bene eis cessisse & ipsi fatebantur. Nam postea siue beneficentia illa Imperatoris mansuefacti, siue metu perculsi, præsidia armata contra se Constantinopolim adducta ceruicibus suis semper parata cernentes, intra fines suos se continuerunt, fœdusque cum Imperio renouatum annis fere septuaginta vsque ad tempora* Valentiniani *inuiolata fide tenuerunt & custodierunt.* Subiiciam & hypotyposim, in qua describit habitum, vestitum & ordinem quo ante Imperatorem stare solebant, vt ex ornatu etiam externo progenitores nostros cognoscere queamus: *Ex ordine*, inquit, *stantes coram Imperatore vidERes, quibus stola erat peregrina, ac varia habituum species, & coma cum capitis tum barba admodum prolixa, ac aspectus facierum rigidus* &c. *Corporum etiam statura excellenter magna, & alii vultu erant rubicundi, alii niue candidiores, alii colore temperato.*

Romani tributarii.

Cur sedes Imperii à Constantino M. fuerit translata.

Artes regiæ in Constantino Magno.

Habitus Sarmaticus.

Anno Christi 336. Romani Gotthos in Sarmatarum regno vicerunt. Hæc tradit *Hieronymus*, *Pomponius*, *Eutropius*, & Ecclesiastica historia. Sed ex *Orosio* huius belli descriptionem adscribam: *Mox*, inquit, *Gotthorum fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbarici soli sinu, hoc est Sarmatarum regione deleuit Constantinus* &c. Ex quibus verbis liquet, quod aliquoties iam monstratum est, Gotthos in Sarmatia mansisse, iamque in eorum stirpem transiisse. Nam de Visogotthis hoc intelligendum puto, qui hic ad Cracouiam & Gedanum habitabant. Nam quidam eorum metallicas mineras ad Sarmaticos montes effodiebant, vt ex *Cornelio* probatum est, quidam vero electrum ex mari Baltico colligentes inter Germanos distrahebant, vt ex *Plinio* quoque monstrauimus. Quo nomine *Tacitus* eos Sarmatis & Quadis tributarios fuisse aperte testatur. Sed tempore *Constantini* iam eos in tantum

Lib. 7. cap. 28.

Rebellio Gotthorum

A.M. 4270. A.Chr. 310.

tkorum contra Sarmatas,

tum excusfisse iugum Sarmatarum liquet, vt etiam ferro cum eis decernere non dubitarent. Forsan inflati fiducia thesaurorum, quos ex metallicis rebus apud suos benefactores sibi comparararant, de viribus suis tantum præsumpserant. Huius victoriæ de Vandalis seu Sarmatis partæ historism *Iornandes* late prosequitur libro de rebus Geticis. Describit primo *Gebericbum* regem, ex patre *Ouida* prognatum, id est, ex linea hæredibusque aurei velleris. Describit & *Visimsrum* regem Vandalorum, quem ex stirpe quoque noo minus clara *Asdingorum* processisse affirmat. Fuit etiam postea rex Polonorum *Lechi* filius *Visimir*, quo nomine apparet delectatum esse *Lechum*, quod id meminerat in vsu fuisse apud maiores suos Vaodalos etiam bellicosissimos. Describit & locum illius pugnæ, in sedibus scilicet Gepidarum ad flumen Marissiam noo procul a Viscla, existimo vbi nunc Scepusium. Subiungit tandem diu durasse illud prælium inter Gotthos & Vandalos, ad extremum tandem a partibus Gotthorum stetisse fortunam, quo casu attriti Vandali reliquiæ eorum in Pannoniam commigrarunt, quam a *Constantino* Imperatore tuoc impetrarant. In cuius etiam possessiona postea fuerunt, vsque ad tempora *Honorii* & *Arcadii*, per annos nimirum centum triginta, & ex illa prouincia tandem euocati a magistro militiæ in Gallias & Hispanias abierunt. Annotat etiam *Iornandes* inter alias causas translatæ sedis ex Italia Constantinopolim, hanc non postremsm fuisse, nimirum, quod mire delectabatur *Constantinus* habitatione loci talis, qui nondum vlla gentili Idololatria prophanatus esset, sicut fuit oous Constantinopolis.

Visimirus Vandalorum rex.

Marissia flumen nunc forsan Marussa dicitur, non remote ab eo loco vbi oritur Viscla.

Capvt II.

De Valentiniani Temporibus.

Anno à condito orbe 4330.
Anno à Christo 368.
Abhinc anno 1300.

A.M. 4330. A.Chr. 368.

POst hos 70. annos Sarmatæ beneficiis & prudentia *Constantini* deuincti, sanctæ fœdera pacis retinuerunt vsque ad *Valentiniani* tempora. Quanquam autem *Constantium* Imperatorem filium *Constantini* cum Sarmatis quoque dimicasse commemorant, sunt tamen illa prælis quasi obiter facta, nec digna, vt eum sequentibus bellis compararentur, quæ partim ad Coostantinopolim, partim ad vrbem Romanam, vtriusque scilicet imperii sedes occidentalis & orientalis, gesta sunt. Sarmatæ enim cum quibus sopita & non extincta arant semina belli, ruptis Romanis finibus Pannoniam iam antea aliquoties tentatam, & a *Constantino Magno* donatam inuadunt, quam iniurism *Valentinianus* vindicaturus, raptim negotiis in Gallia compositis cum exercitu occurrit, & ad Brigionem oppidum consedit. Sarmatæ audito Imperatoris aduentu, & quod magna A contentione apparatuque ingenti administrandum hoc bellum decreuisset, vt eius primos impetus quoquomodo eluderent, Satrapas suos viros animi magnitudine & corporis proceritate conspicuos mittunt, qui eum hortentur vt depositis armis meliora de ipsis speret, & ad pacis studium eum inclinent, quos ille ad se ingredi iubet. Cumque præter opinionem spectatæ grauitatis vultu oculos eius perstrinxissent, Imperator ipsorum augusto aspectu motus interrogat, an cuncti Sauromatæ tales essent: Illi mirati procacius interrogatum, quod tempori & Imperatoriæ Maiestati minus conueniens apparebat, ad B eius interrogata directe respondendum non censuerunt, sed tantum dignitatem suam tuentes, & Imperatoris leuiusculam percontationem perstringentes, quadam suffulti animi præsentia grauius respondent, Optimates Sarmatarum ad ipsum venire, nec amplius. Quibus quatuor verbis ita animum eius pupugerunt, vt præ iracundia Imperator in furorem propemodum versus vociferando seipsum lacerarit, & venam ruperit, & paulo post exagitatus intemperie affectuum, ebulliente sanguine, vitam cum morte commutarit. Oratores vero illi cum se ita despicabiles & contemtos cernerent, ea quæ viderunt & audierunt, ad suos renunciant. Ita vtrinque animorum exacerbatio illa propemodum fortuita, occasio fuit illorum fatalium C bellorum, quæ Gotthica vocantur, eaque tam orientem quam occidentem versus. Commonefaciendum hic lectorem putaui de Sauromatis tum temporibus Pannoniam vexantibus, quos nonnulli dissimulato eorum nomine *Quados* vocant, speciem pro genere ponentes. Sed qui sint populi Squadi, quæ regio & fines eorum, & quod Sarmatis omnino adnumerandi sint, libro 3. cum sententiam *Ptolomæi* de finibus Sarmatiarum & Germaniæ explicaremus, puto me abunde docuisse. Si autem alicui adhuc ea in re minus satisfactum videtur, fruatur opinione sua. Interim eius opini- D oni tres sacræ historiæ scriptores opponimus, *Rufinum*, inquam, *Socratem*, & *Sozomenum*, qui bellum hoc describentes, legatos hos Sarmatas fuisse, & bellum illud a *Valentiniano* tum directe contra Sarmatas institutum fuisse demoostrant. Vnde irrefragabiliter, id quod supra quoq; ostensum est, sequitur Squados illos, qui de finibus cum *Antonio* bellum gessere, Sarmatas fuisse. Hæc acta sunt ante mille & 300. annos.

A.M. 4330. A.Chr. 368.

Legatio Sarmatarum ad Valentinianum.

Capvt III.

De Valentis Imperat. Temporibus.

Anno ab orbe condito 4344.
Anno à Christo. 382.

In-

A.M.4344. A.Chr.282.

INterim dum hic ab occidente futuri belli semina iaciuntur, ab oriente aliud emergit, quod præsens exitium Romanis copiis attulit. Et si res humanas æstimare licet, nihil A est esseque potest in Rebuspub. mortalium tam elaboratum, & tam sublime tamque firmum, vt fatis viam sibi inuenientibus vltrices pœnæ ingenii humani consilia non superent. Getæ seu Gotthi Sarmatici populi, dum in Thracia & Pannonia militiæ vacant, ab *Hunnis* gente septemtrionali sedibus antiquis sunt pulsi. Res apud multos admirationi erat, quod genti bellicosæ & præpotenti ea acciderent, quæ imbellibus tantum metuenda sunt, cumque veluti ludibrio fortunæ expositi aliquantulum secum quid esset agendum in eo casu, quodue consilii genus arripiendum deliberarent, vicit plurium sententia, qui suadebant, potius Imperatores Christia- B nos placandos, quam cum hostibus gente bellicosa, iam ad prælium parata, & dimicationem exposcente, Marte iudice, ferro decernendum & de possessione littoris Pontici, in vnius diei fortunam summam rei conferendam. Nec male consilium illud eis cessit. Nam præter expectationem id, quod optabant, *Valens* Imperator eis concessit & votis eorum annuit, habitareque eos siue in Mysia vellent, siue in Thracia permisit. Illi gratitudinis ergo religionem Imperatoris nempe Arrianam se amplexuros recipiunt & re ipsa amplectuntur, qua re *Valentem* ita sibi deuinctum reddiderunt, vt eorum virtutem in bellicis rebus, Romanis suis præferret. Iamque complures milites Romani quasi despici C se cernentes vacationem militiæ ab eo petebant & abiectis gladiis manus buri & vomeri applicabant agriculturæque se totos tradebant. Interim vero Getæ strenuam operam in arcendis hostibus defendendisque finibus ei liberaliter & prolixe promittunt. Imperator eis ita fidit, vt neque fœdus cum eis sanciret, neque adimeret arma, vt in tali casu antea moris fuerat: quicquid vero liberet & placeret eis magno suo & imperii totius malo permitteret. Militabant tum inter eos duo duces, quorum alteri *Athalarichus*, alteri *Phritigires* nomen fuit. Ferunt & Turingicos quosdam ex Germanis tum inter Gotthos militasse. Et vt ego existimo, tunc tempo- D ris primum, per illam conuersationem, Getarum vetus cognomen in Gotthorum transformatum & germanisatum, hoc est, luxta dialectum Germanicam deprauatum fuit, vt postea pro *Getis Gotthi* passim appellari cœperint. Omitto hic quæ de ecclesiis Gothicis & earum Episcopis, deque Gotthicarum literarum inuentione scriptores tradiderunt. Apud scriptores ecclesiasticos talia legendo lector desiderium suum implere poterit. Redeo igitur ad bella eorum. Gotthi tunc duorum maximorum ducum ciuilibus bellis implicati erant. Sed *Athalarichus* maiorem potentiam acquisiturus auxilia Imperatoris implorabat; itaque adiutus eius copiis *Phritigerum* superat, solusque regno potitur. Fuerunt tandem aliquantisper eorum res in pace. Sed cum non longe post Romanorum Ducum auaritiam cernerent, subindeque improperiis eorum & contumeliis irritarentur, pax eorum quo magis diuturnas ferias habuit, eo maiorem in flammam semel violata amicitia erupit. Nam aliquoties interpellati, cum imperia eorum ferre non possent, præsidia eorum adoriuntur ac *Lupicinum* simul & *Maximum* duces eorum obtruncant. Nec contenti hoc facto maiora aggrediuntur; Mysiam & Thraciam armis sibi subiciunt, subactisque tributum imperant; ad extremum cunctis Romanis, qui tunc istic erant, formidolosi esse cœperunt. Susceperat tum expeditionem *Valens* contra Persas, quibus repressis contendebat Antiochiam, sed sæpius querulis Thracum & Græcorum vocibus enocatus ac propemodum extimulatus, relicta Antiochia in Europam duxit. Gotthi aucti Sarmatarum copiis, quas in Pannonia tempore *Valentiniani* militasse superius diximus, aduenanti occurrunt, nec pugnam detrectant, tandemque signis collatis equites Romanos proturbant, & loco dimouent: ita legiones nudatæ præsidiis nullo negocio soluuntur, & in fugam præcipites vertuntur, quibus sese Imperator ipse fugiens immiscet, mutatoque vestitu eum sese euoluere conaretur in potestatem hostium deuenit. Nam cum inclusus turri aut domunculæ cuidam, euentum negocii sollicite expectaret, a prætereuntibus qui equis vehebantur, agnitus obiter fuit, cumque prodire nollet, igne circumiecto combustus. Hic fuit finis bellorum magno ardore animi susceptorum, Romanis fines imperii sui proferre satagentibus, & Sarmatis Getisque patrios fines propugnare annitentibus. Accidit hæc clades ante annos mille triginta. Quæ autem in occidentali imperio acta sunt interea temporis, postea dicetur.

Gotthi ab Hunnis patria pulsi.

Tempus primi aduentus Hunnorum, ad eas regiones.

Valens Gotthis concedit in Thracia sedes.

Valentis securitas & credulitas male cessit.

Geta abhinc Gotthi dicti.

Bellum inter

A.M.4344. A.Chr.282.

Duces Gotthorum.

Romanos prælio superant.

Gotthi cum Sarmatis.

Valentis Imperatoris tragicus casus & tristis euentus.

CAPVT IV.

De Temporibus Theodosii Primi Imperatoris.

Anno ab orbe condito 4345.
Anno à nato Christo 383.
Anno abhinc 1181.

TEmporibus etiam *Theodosii* motæ erant lites non paruæ de finibus inter nostros populos Germanos. Proinde Saxonici exercitus & Turingici collocati erant inter Albim & Viadrum ad defendendos limites & arcendas gentes Sar- ma-

A.M.4345. A.Chr.383.

Præsidia ab Albim.

A. C. 383.

Controuersia de finibus cum Saxonibus.

maticas. Rurfus cum Gotthis, qui iam relictis prioribus fedibus Myfiam & Thraciam inhabitabant, acerbiores erant controuerfiæ. A Nam licet obnoxii iam cœperant effe orientalibus Imperatoribus ob beneficium recens acceptum, tamen eum regem & regimen proprium haberent, viresque eorum indies affurgere viderentur, tam propinquum femper impendere ceruicibus eorum hoftem molefte Romani ferebant, præfertim cum mors *Valentis* recordatioque præteritorum bellorum cruciaret Imperatores. Gotthos autem ad cauendum fibi in pofterum ob recens patratum facinus, confcientia exacuebat, itaque vtrisque venenum alentibus conflatum fuit denuo bellum. Cumque ad arma conclamatum effet, & Gotthi non per omnia paratos fe animaduerterent, præeunte *Athalaricho* rege ad pacis B fe ftudium confeftim conferunt. Ad quam tem duo eos inuitabant: primo incommodum belli quoddam nuper acceptum, quodque de clementia *Theodofii* omnia læta audiebant, alterum quod ipfemet, vt ad fe venirent, eos inuitabat. Nec fefellit Gotthos coniectura. *Theodofius* enim profpiciens turbulentum vndique rerum ftatum, pericula ad orientem, pericula ad occidentem, quæ Romano imperio impendebant, & alia maiora metuens (nam ex Italia ad eum quotidie perferebantur noui rumores) fummo iure cum Gotthis non egit, quin potius ad clementiæ & facilitatis confilia decurrit, *Conftantinum Magnum* imitatus pientiffimum pariter & prudentiffimum principem, qui paulo ante absque gladio Sarmatas & Gotthos confimilibus confiliis manfuefecerat. Accidit interea, vt *Athalarichus* poftquam rediiffet in gratiam cum Imperatore, moreretur ibidem: hunc *Theodofius* honorificentiffimo apparatu & pompa funebri exportari iubet, multis ducibus Romanorum & præfectis copiarum funus eius deducentibus. Gotthi eum ordinem gubernationis, feriem Senatorum & ducum, deducentium funus viderent, principisque iuftitiam manfuetudine fumma temperatam perfpexiffent, qui vi & ferro perrumpi non poterant, bonitati & pietati cedunt, libenterque fe victos fatentur, dixeruntque fe agnofcere hoc Imperium à Deo effe ordinatum, nec fore felices, qui illud euertere conarentur. Itaque fœdere icto cum Imperatore fidem & operam fuam ei promittunt, militiamque profeffi fub eius fignis militarunt. Erant autem ferè ad viginti millia, ac Romanorum res deinceps tantum abeft vt turbarent Gotthi, vt etiam quantum in eis fuit, auxerint. Cumque Imperator pacatis rebus orientis ex Thracia in Italiam rediiffet contra *Eugenium* & *Arbogaftum* ducens exercitum, Gotthorum quoque decem millia fibi adiungit, quorum magna ex parte virtute & conftantia Gallorum exercitus in illis anguftiis

Gotthi fœdus ineunt cum Theodofio Imp.

Virtute Gotthorum inter Alpes Theodofius victor.

bello difficillimo & valde periculofo expugnati fuerunt. Stetiffetque integrum & inuiolatum illud pacis fœdus quod *Theodofius* magis neceffario, quam optato confilio cum ea gente pepigerat, nifi *Stiliconis* artibus, a *Gildone* filiis *Theodofii* trucidatis, interuerfum fuiffet, & ftipendia merita cum commeatu eis dari folita denegata fuiffent; vnde noui motus ftatim orti funt. Nam iterum hac iniuria recenti Gotthi exafperati Thraciam fuperantes Pannoniæ interiora inuaferunt, de qua re luculentius dicere neceffe erit. Iam enim Gotthorum erga Romanos & Romanorum erga Gotthos ita inflexi erant animi, vt Imperator *Gratianus* prætorianorum cohortem, ad cuftodiam propriæ falutis ex eis fibi adlegerit, qui honor & prærogatiua ab Europeis regibus hac noftra ætate folis potiffimum Germanis deferri folet. Quod autem & *Theodofius* eis plurimum fifus fit & eorum viribus operâ non pœnitenda peregerit, inde apparet, quod *Stilico* cum effet ftirpis Sarmaticæ, dux magni nominis præcipuos honores apud ipfum confecutus eft, ita vt præcipuus dux belli ab eo fit defignatus, penes quem fummam rei totius effe voluerit. Quin & illud quod fupra de præfidiis ad Albim fyluasque Hercynias difpofitis, ad defendendos limites contra Sarmaticas gentes diximus, eius inftinctu eiusque confilio factum fuiffe prædicatur. Nouerat enim *Stilico* mores gentis, cum & ipfe C effet eorum conterraneus & popularis, & ne quid à milite contra difciplinam militarem defignaretur, ipfemet legiones quæ ab eo difpofitæ erant obequitabat, ac præuaricatoresque edictorum à fe latorum grauiter animaduertebat.

Filii Imperatoris trucidantur

Fidelitatis honos Germanis habitus.

Compendium Chronologicum hiftoria rerum Sarmaticarum à Valentiniano ad Theodofium, per annos circiter triginta.

Anno 362. Imperator Gallus, vt exiftimo, qui ad orientem electus erat, Sarmatas, & Quados fuperat, illisque *Zizam* vel *Dziezam*, vt Polonice loquamur, præfecit.

Anno 363. *Honorius* primus, Conftanti- D nopolitanus Imperator Sarmaras rebelles fertur domuiffe. *Amianus* libro 19. Ego exiftimo intelligendum hoc de illis Sarmatis, qui Pannonias occuparant, non de vniuerfa gente. Hoc enim circumftantiæ nequaquam patiuntur, Nam quantum negocii *Valentiniano* ipfi poftea dederint, mox annotabimus.

Anno 367. Hunni vaftata Alanorum regione Gotthos aggrediuntur. *Amianus* lib. 22. 23. 24. Habebant ergo tum Gotthi à tergo & à fronte hoftes; & quidem potentiffimos, hinc Romanos inde Hunnos. Non eft igitur mirum eos ab aduerfa fortuna indignius tractatos.

Anno 368. *Ermanarichus* Gotthorum rex potentiffimus, ille quem *Alexandro Magno* tom-

A. C. 383. comparat *Iornandes*. Hic 20. fere nationes subiugarat, in quibus & Germanos numerat idem autor. Et existimo Hunnos, vbi audirent de successu aduersarii, inuidia incitatos eius patriam à tergo agressos esse & vastasse.

Anno 370. Vandali nostri æmulati hanc Gotthorum suorum cognatorum laudem, etiam ipsi ad ripas Rheni consederunt, qui postea Burgundiones dicti. Nominat *Ptolomæus* inter Venedicas gentes *Phrugundiones* à Septemtrionali ripa Istulæ. Isti itaque qui ad Rhenum consederunt, hac de causa & Vandali & Burgundiones dicti sunt. *Crantius* autor.

Anno 371. Gotthi Istrum transeuntes Thraciam peruastarunt. Tripartita historia & *Ammianus* libro 31.

Anno 378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Et hoc tempore *Valentinianus* præ iracundia mortuus, vt supra narratum est: eodem anno *Ermanarichus* rex Gotthorum nobilissimus a duobus nebulonibus interfectus, *Bonfinius* autor.

Anno 380. Hunni iterum Gotthos aggressi patriam eorum occuparunt, ita vt coacti fiot nouas sedes trans Danubium a *Valente* Imperatore in Pannonia petere. *Orosius* lib. 7. cap. 31. Tripar. histor. lib. 8. capite 12. Hoc tempore *Thorismundus* Ostrogotthorum, *Athanarichus* Visogotthorum rex vixit.

Anno 381. Gotthi ob auaritiam *Maximi* annonæ præfecti, fame coacti rebellant, Thraciam, Thessaliam, Epirum vastant. *Iornandes*, *Diaconus*, *Orosius*.

Responsum Diurpanei Traiano.

Dion historicus de *Diurpaneo* illo Gotthorum rege dicit, quod cum à Romanis interrogaretur, cur fœdera cum *Traiano* inita violarit, respondisse fertur: *Quia auaros mittebant præfectos*. Eandem causam rebellionis Gotthi optime poterant reddere *Valentiniano*. Non enim amplius ferentes *Maximini* annonæ præfecti auaritiam, ad extrema remedia confugerunt.

Anno 382. Vandali sedibus suis relictis terras alienas inuadere cœperunt, rege *Modigilo*, qui eis triginta annis præfuit.

Anno 383. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos qui remanserant duce *Iborea* & *Alone* vicerunt. *Prosper* in Chronico. Non *Roxolani* ergo in Vandalorum sedes successerunt, vt quidam volunt, sed citius Longobardi, si vera dicit *Prosper*. Apparet & ex hoc loco, non ita ex his regionibus Vandalos populariter egressos fuisse ante aliquot annos, vt ex eis ne vnus homuncio in patria tum remaneret. Quidam enim affirmant *Roxolanos* Vandalorum vacuas sedes occupasse discedentibus ipsis in Hispanias, sed falso.

Anno 384. *Theodosius* Gotthos multis præliis superat, & ex Thracia pellit, cum *Athanaricho* eorum rege fœdus icit. *Blondus* decade prima lib. 9. Is *Athanarichus* Constantinopolim venit, ibique post paucos dies moritur. A. C. 383.

Anno 398. Gotthi sine rege sub imperio Romano stipendia faciunt annis octodecim, post *Athanarichi* mortem. Commemoratur hic illud *Theodosii* prælium in angustiis Alpium, quando miraculose ventus excitatus in faciem hostium puluerem impulit, atque ita victoriam *Theodosio* patefecit. Laudatur ibi virtus Gotthorum. Ac de hoc bello Poeta *Claudianus*:

Theodosii victoria miraculosa.

O nimium dilecte Deo! cui militat æther
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Gotthorum tunc erant decem millia in exercitu *Theodosii*, in quorum vexillo depingere iusserat Imperator istas literas, X. P. Σ. quæ significant nomen Christi. Accidit hæc victoria miraculosa ante annos 1181. Septembr. 17. die, anno Imperii *Theodosii* 17.

CAPVT V.

De Gotthis & eorum Republica.

Celebritas gentis Gotthicæ.

GOthorum gens quia fama rerum gestarum alias nationes non paucas supergreditur, & prima omnium cunctarum gentium vlta est & vindicata iniuriam aduersus Romanos, & vtrumque Imperium, videlicet orientale & occidentale, debellauit, Romam aliquoties cœpit, vastauit, in thronoque Imperiali prima sedit, *Valentem* viuum igne combussit, *Decium* aquis submersit, filium sagitta traiectum interfecit, & alia infinita patrauit, ideo multæ nationes eam sibi vendicant, sicut & Vandalos, propterque rerum amplitudinem ab vtraque gente gestarum & stupendos ausus, eos sibi tanquam consanguineos adiungunt. Eoque res deuenit vt sicuti olim duodecim vrbes Græciæ inuicem rixabantur & iure contendebant singulæ, sigillatim sibi *Homerum* vendicantes, quælibetque earum apud se natum fuisse iactitabat, propter famam celebrem diuini vatis; si mili modo Vandalos Gotthosque multæ nunc nationes tanquam suam progeniem sibi appropriant propter famam nominis & magnitudinem rerum gestarum, quas ante mille annos vtrique isti populi ab vna stirpe & vna gente, ediderunt. Quapropter operæ pretium me facturum putaui, si de eorum origine & rebus gestis ex professo tractationem instituerem, eorumque historiam magna ex parte deprauatam extricarem, & in apertum producerem. Iam quidem complura sparsim de eis à nobis dicta sunt, sed tamen si rem in pauca conferam, vtile erit lectori. Tradit autem *Helias Spartianus*, & rerum gestarum series indicat, Getas & Gotthos vnam gentem fuisse. Antiquiorem tamen appellationem Getarum esse quam Gotthorum constat. Et appellatio videtur ex re ipsa sumta. Nam γείτων Græcis vicinum significat. Ideo celebriorum fluminum & *Getæ vnde dicti.*

alio-

A. C. 383.

aliorum locorum vicini aut potius incolæ Getæ vocabaotur. Nam qui ad flumen Tyram Sarmatæ habitabant, *Terigeta* vocabantur, A qui ad Tibiſcum *Tiſſigeta*, qui ad montes Moſchinos *Maſſageta* ſeu *Samogeta*, qui ad flumen Iſtrum *Iſtrogeta*, vnde *Oſtrogotthos* vel *Oſtgotthos* poſtea dictos eſſe puto ab eo, quod ad oſtia Iſtri ſeu Danubii inhabitabant. Et *Ptolomæus* iam *Arſigetas* iam *Gyngiuonenes*, vbi nunc Polonia eſt, ponit. Qui vero vltra Iſtrum habitabant propinquiores Græciæ *Gitonas* abſolute vocat. Inde factum reor vt poſtea Getarum nomen obtinuerint. Ne quis autem hos Sarmatas fuiſſe ex eorumque ſtirpe originem ſuam ducere dubitet *Ptolomæum* conſulat. Is cette lib. 3. cap. 10. *Ty ſigetas Sauromatas* expreſſe appellat. Non deſunt qui etiam *Oſtrogotthos* ab vrbe nobili in Volinia *Oſtrog* dicta, patria ducum *Oſtrouiorum* B cogoominatos eſſe putent, indeque illas gentes oriundas & poſtea progreſſas affirmant. Sed illi forſan ad Alanos potius veteri more referuntur. Quæ omnia ſi in vnum conferas, ad euodem ſenſum, & vocis ſignificatum, de quo iam diximus, & nomen Getarum nos ducunt. Regia autem vel metropolis Getarum quæ fuerit, non ita facile eſt colligere, credibile tamen eſt eam, quam *Zarungetuſſam* vocant, fuiſſe. *Zarum* enim lingua Heneta principem vocat, *Getuſſa* autem nomen geutem illam Getarum indicat. Sed illud eſt dignum conſideratione, quod cum appellationes Tyrigetarum Tiſſigetarum inueniamus, C quo autem cognomine in vniuerſum eorum patriam vocemus non ita liquet. Nam vbi Germani habitant Germaniam vocamus, vbi Galli Galliam, Gotthiæ autem nomen non ita frequens imo inſolens reperitur. Cauſam eius rei nullam aliam reperio, niſi quod in vniuerſum Sarmatiæ nomine iſtæ prouinciæ [illegible] appellabantur. Quando autem & [illegible]nam occaſionibus vox Getarum in no[illegible] Gotthorum commutata ſit, ſuperius dum *Theodoſii* tempora proſequebamur diximus. Nam illo tempore quando ex bonis gentibus mali Chriſtiani facti fuerunt, ſacramentoque baptiſmi ab Epiſcopis initiati, exiſtimo iſtam permutationem vocum factam fuiſſe, Germa- D nis ad eam rem anſam præbentibus, qui iam tum Getis admixti communem cauſam contra Romanos defendebant, iunctiſque viribus non modo iugum eorum excutere, ſed etiam par pari reddere ſatagebant. *Gotth* enim & bonum & Deum ſignificat, qui autem lauacro baptiſmi irrigantur ſacriſque ioitiantur, iam quaſi diuini facti videntur. Alii vero eos fataliter *Gotthos* vocatos arbitrantur, quod inſtar flagelli Dei Romanis fuerunt. Itaque hiſtorici inflexo oonnihil vocabulo ad ſooum & dialectum Germaoicam pro Getis paulatim Gotthos appellare cœperunt. Erant enim reuera Romanis eorumque prouinciis flagellum duriſſimum, ita vt contuſo & fracto eorum Imperio vrbi non pepercerint, imo deuaſtata & propemodum deleta, etiam nomen ipſum Romæ *Adulphus* filius *Alarici* abolere & in Gotthicum conuertere commutareque decreuerit, niſi vxoris interceſſiooe crebriſque & demiſſis obſecrationibus Deus inſtitutum eius auertiſſet. Hoc vero facinus exemplo Romanorum ipſorum facere volebat, qui hunc morem habebant, vt deleto regno aliquo & in prouinciam redacto etiam veteres appellationes abolerent, & antiquarent, nouas vero è ſua lingua tribuerent. Hinc eſt quod in *Ptolomæo* ægre inueniuntur cognomina priſca tam in deſcriptione Pannoniæ, quam etiam Myſiæ vtriuſque. Ideo nata ſunt cognomina in Hungaria, Corona, Alba regalis, Prætoria, Auguſta &c. Et in Germania Colonia Agrippina, Auguſta, Argentina, Baſilea, Spira, Aquiſgranum & alia infinita huiuſcemodi. Liberum enim eis hoc erat, ſemel Germania in ſuam poteſtatem redacta & ſubiugata auita nomina pro libidine abolere & quadrata rotundis miſcere. Generatim de Gotthis iam aliquid diximus, ne quid tamen ſicco pede tranſiiſſe videamur, neue quiſpiam nos aliquid lectorem celare voluiſſe opinetur, methodicè rem eandem ex probatiſſimis autoribus trademus.

Oſtrogotthi.

Oſtrog arx ſedes ducis Baſilii in Volinia.

Regia Getarum.

Zarungetuſſa vrbs Dacia in Ptolomæo.

Ex Gotthis Geta quando.

A. C. 383.

Mos Romanorum in commutandis nominibus vrbium.

I. De nomine Getarum.

De nomine Getarum iam ſupra diximus. Addam tamen rem dignam ootatu de nomi- C nibus iſtis ex *Dione* hiſtorico, qui ſic dicit: *Porrò eam gentem Dacos appello, nam ita ſe ipſi nominant, eodem nomine à Romanis appellantur. Etſi non ignoro eos à quibuſdam Græcis Getas eſſe dictos, quod an rectè factum ſit, neſcio. Helius Spartianus, Dion, Oroſius, Iornandes,* & alii Getas Gotthos eſſe dicunt. Sumunt alii eocomia ſuarum gentium, Saxonas à *Sais* deriuando, & Dacos a *Dais*, quarum gentium laudes ex *Xenophonte* libro 5. in Pædia Cyri recitantur. Sed perpuſilla admodum acceſſio laudum inde petitur. Nam ſi tanta vis eſt argumenti ab etymo vocis, poſſent etiam Daoi à tribu *Dan* Iudæorum D deriuari. Poſſent & Poloni à *Pelek* illo patriarcha, abnepote Noe deriuari, aut ab Apoloniis, aut etiam a *Palaco* illo rege, qui ante tempora Chriſti vixit, & cum *Mithridate* conflixit. De qua re ſuperius ex *Strabone* oonnulla allata ſunt.

Ab etymo cognominum non ſemper valent argumenta.

II. De origine Gotthorum.

De origine Gotthorum duæ ſunt ſententiæ authorum. Alii eos ex Scandia nauibus profectos & ad Iſtulæ flumen delatos eſſe aſfirmant, interque Vandalos vi & armis ſedes ſibi paraſſe. Alii à Mæothide palude profectos ad Iſtrum & Danubium conſediſſe memoriæ prodiderunt: ſed ſiue hoc, ſiue illo modo de illis ſentiamus, vtraque ratione

A. C. 383. Sarmatæ erunt. Nam & Scandia & alii insulares populi septemtrionem versus à Sarmatarum iure secerni non possunt. Siquidem A in Sarmatico mari illæ insulæ innatant, & vltra Istulam exporriguntur. Magis tamen consentaneum esse videtur, eos ex Asia, sicut & alias omnes gentes occidentales, colonias post illam diuisionem gentium deduxisse. Nam quod *Iornandes* eos ex Scandia venisse cum rege *Beria* affirmat, hoc iam superius est confutatum libro 3. nec potest cum chronologica ratione consistere, & a Biblica veritate alienum est, quin & sibi ipsi hac in re contrarius est, aut principium eius adulteratum est, cuius rei supra mentio facta est.

III. *In quas gentes proprie diuidantur Gotthi.*

Alii vocantur *Ostrogotthi*, alii *Visogotthi*, B alii *Gepida*, alii *Daces Tirzugitæ*, alii *Gitones*, alii simpliciter *Getæ* vel *Gotthi*. *Ostrogotthorum* nomen Gothos indicat, & etymon vocis respicit cognomen Istri. Ergo Ostrogotthos dicemus Gotthos illos ad Istrum habitantes, id est orientales. Nam & Ister ipse ad orientem vergit, vbi in Euxinum mare illabitur. Quapropter quod *Aucutinus* de *Ostersze meer*, & de *Vuestersze meer*, id est orientali & occidentali mari tradit prætereo. Alii *Visogotthos* dictos putant à *fest Goth*, quasi ipsissimos Gotthos, quod ab iis alii vt a patribus processerint. Visogotthos *Iornandes* vocat Gotthos, qui occidentem spectant, hoc est, qui ad Vislulam manebant. Nam & Vi- C stula è Sarmaticis montibus exurgens, vt *Iornandes* tradit, in Sarmaticum Oceanum sese abscondit, occidentem versus. Vocat autem *Iornandes* aperte Vestgotthos parentes Ostrogotthorum: *Gepidarum* nomen significat Gotthos, qui ad Viselam manebant (nostri illud flumen vocant *Vislok*,) vbi nunc Scepusium est. Et etymon vocis *lepida*, exponit *Iornandes* pigrum, *Iepanda* enim Geticè significat tardum ingenio. Quoniam igitur isti tardioris ingenii reputabantor, ideo eos afficiebant cognomine hoc Gepidarum. *Daces* à latinis sic Gotthi appellabantur, sicuti à Græcis Getæ, a Germanis Gotthini: inde flumen Gutallus a *Plinio* vocatur, quod per eorum ditionem permeat, & D apud illos oritur. *Tyrangita*, *Tissigeta* a fluminibus accolæ Gotthorum appellantur. Qui ad Tyram habitabant Tyrangitæ, qui vero ad Tisam Tissigetæ, qui ad Raban, vbi est Bochna Arsigetæ, quin & Tanaitæ à *Ptolomao* ad Tanaim ponuntur. *Piengitas* eosdem puto à *Ptolomao* vocari, quos modo Gepidas diximus. Post quos *Biessi*, a quibus hactenus montes *Bieszczadi* vocantur. *Procopius* vsque adeo dilatat nomen Gotthorum vt etiam Alanos & Elios homines nostræ linguæ Gotthinos vocet, & hos vnius stirpis fuisse prædicat, vt vere Gotthia idem ei sit quod A. C. 383. Sarmatia, sicuti rursus Sarmatia pro Gotthia non raro accipitur.

Ostrogotthorum nomen.

Visogotthorum nomen.

Gepidarum nomen.

IV. *De stationibus Gotthorum.*

Post illam diuisionem gentium primam stationem eorum fuisse ad Mæotidem & ad montes Sarmaticos tradunt, secundam in Thracia, tertiam in Pannonia, quartam in Italia, quintam in Hispania, postquam expulsi erant ex Italia opera *Bellisarii*, & vltima vice *Narsetis* eunuchi. Nobilissimi erant isti duo duces Imperatoris *Iustiniani*. Ostrogotthorum sedes fuit *Zarmigetussa*, & *Thomos* vrbs ad Istrum, *Peucen* Insula Istri, qua de causa Ostrogotthi dicti sunt. Regiones illas, vbi colebant agros Getæ *Besarabiam* a duce vocant nostra ætate. Et quanquam illas legiones Italicas, quas *Traianus* in Daciam olim introduxerat, *Aurelianus* postea reduxit, tamen coloni & alii qui œconomiam iam auspicati erant istic remanserunt, qui linguam Slauonicam corruperunt vsu linguæ latinæ introducto qua Valachi corrupte hactenus vtuntur. Visogotthos ad fontes Gutali suum domicilium primarium habuisse iudico, quam per vniuersam Sarmatiam sparsos fuisse Cosmographi annotant. Vbi est Gedanum *Ptolomaus* Gitonas ponit. Sicuti autem ad Istrum Sarmatæ & Getæ mixtim habitabant, vt ex *Ouidio* aperte liquet, ita etiam ad Istulam & Sarmaticos montes sparsim inter Sarmatas degebant, erantque veluti prouincia ipsorum. Notum est vbi ponant *Ptolomaus* Sidirorichias. Ibi eos metalla effodisse *Cornelius Tacitus* testatur. In eadem sententia sunt & neoterici scriptores, *Eberstein*, *Tilemaus*, & *Carion* ipse, qui diserte dicit, quod Gotthi ad vtramque ripam Istulæ habitabant.

Visogotthorum sedes.

V. *De finibus & limite Gotthorum.*

Limites minorum gentium, sicuti Gothos, Ossos, Burios *Ptolomaus* sic vocat, difficilius est dignoscere ob nomadicam consuetudinem. Nam hodie hic erant, & post aliquod tempus alio commigrabant. Sicuti de hoc genere vitæ nomadico *Strabo* dicit: *Rebus*, inquit, *suis curribus impositis facile cum pecore suo abeunt quo visum fuerit.* Gotthorum tamen vtpote nobilioris gentis *Strabo* regionem sic describit: *Latus autem Germania meridionale Sueui tenent. Post hos Getarum regio arcta primo, qua iuxta Austrinam partem secundum Istrum protenditur, & è regione finium Hercynia sylua partem montium ipsa quoque complectens. Deinde versus septemtrionem dilatatur vsque ad Tyrigetas.* Et mox: *Hi Geta ad vtramque partem Istri accolebant*, &c. Ideo *Iornandes* plurimos sinus maris Pontici & plurima flumina in illa eorum regione fuisse commemorat. Similiter *Cornelius Tacitus* regionem Visogotthorum describens ait: *Gotthini, Ossi, Burii terga*

Marco-

A. C. 383. *Marcomanorum Quadorum clauduut. Omnesque hi populi pauca campestria, caterum saltus & vertices montium iugumque insederunt. Dirimit enim scinditque Sueuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes, ex quibus Ligii* &c. *Guthones quo magis pudeat & ferrum effodiunt.* Similiter & *Orosius* de iis. Ex quibus descriptionibus liquet, Gotthorum seu Getarum, vt *Strabo* ipse ista nomina coæquat, fines incipi a limitibus Sueuorum. Sueuorum autem sedes indicat fluuii nomen Sueuos, qui nunc *Sprea* a quibusdam scriptoribus Germanicis vocatur. Sed veterum sententia magis placet, Albim versus Sueuos habitasse. Ideo rectius ille amnis qui prope Calusium flumen est Sueuus vocatur, hoc est inter Albim & Viadrum, Cimbricum Chersonesum versus. Hunc *Plinius* Gutalum vocat a Gotthis, qui sedes suas isthic tenebant, & extendebantur vsque ad montes Sarmaticos, ex quibus hic quoque Gutalus oritur, & tandem montes Sarmaticos insederant, nonnihil in campestria descendentes Cracouiam & Niepolomiciam versus. Nam illæ syluæ Niepolomicianæ etiam Hercyniæ vocantur a *Ptolomao.* Ideo *Strabo* dicit: *E regione*, inquit, *finium Hercynia sylua, ac ita demum omnes montes Daciam versus occuparant, & tandem vsque ad Istri Ostia & Tyra, vbique permixtim cum Sarmatis habitantes*, vt *Strabo* eodem a principio eiusdem libri dicit. Et cogitanti mihi quæ causa sit, cur potissimum in Cracouiensi terra & apud Podgorios non eodem modo nobilitatis nomina finiantur; nam alia in *ski* desinunt, & hos puto de stirpe Vandalica originem ducere: aliqua vero simpliciter, prout casus fert, hos Gotthorum sanguine cretos intelligo. Nam tales potissimum hucusque sedes suas ad radices illorum montium tenent, quorum nomina & catalogum per ordinem Alphabeti hic placet adiicere.

Sueuorum sedes.

Sylua Niepolomiciana.

Strabo lib. 7.

Fines Sueuis contigui erant cum finibus Gotthorum.

Series Gotthicorum nominum.

Bal	Herboth
Barzy	Iaxa
Dembrodes	Iordan
Dersniak	Klosas
Ciolek	Kula
Firley	Niemsta
Fredro	Ozurylo
Frykacz	Plaza
Farurey	Rozen
Gamrath	Szary
Gutthouie forsan	Szafrániec
& nomen ipsum	Svvidvva
à Gotthis ha-	Smolik
bent.	Sirzala
Gárnisz	Tárlo
Harinek	Talaphus
Hinek	Zareba.

Gutthouum familia in terra Sedomiriensi & Premisliensi sedes habet suas.

Hos omnes ex stirpe Gotthorum prodiisse, vt diximus, credibile est. *Dembrodes* significat gentis *Dębno* progenitorem. Nam *Dębno* signi eorum militaris est nomen. *Rod* vero seu *rodzay* patria lingua significat genealogiam. Quod autem quidam hunc *Dembrodem* Scytham fuisse prædicant, inde factum esse reor, quod Getæ ipsi a plerisque per abusum Scythæ vocantur. Quomodo autem successu temporis *Dembroti* posteritas in Sędomiriensem terram veniens fidem Christi sub *Boleslao Pudico* susceperit & monasterium Calui montis fundarit, postea dicetur. *Szafaract* etiam Gotthi strenuissimi & ducis mentionem facit *Iornandes* ante mille annos. Hic eum *Fritigero* & *Alateo Theodosio* Cæsari se opponebat, & forsan ipsorum opera *Valens* Cæsar ille viuus igni combustus fuit & victoria gloriosa de eo parta. Fuit & *Balta* dux Gotthorum. Nescio si *Barsonum* gens & *Balorum* aliquid commune cum eis non habeant. Virtute certe militari, & togatis virtutibus nequaquam ab eis degenerauit *Stanislaus Safranecius*, qui modo agit summa cum laude Palatinum Sędomiriensem. Sed ad propositum redeamus.

Száfrach Gethus.

Balta Gothus

VI. De moribus & vestitu Gotthorum.

Gotthi non erant ea leuitate prædiri, vt in gratiam Italorum, vbi tunc manserant, mutarent patrium morem sese vestiendi. Nam & crinigeri & pelliti incedebant, de qua consuetudine eorum *Claudianus* Poeta ad eum modum:

Crinigeri sere patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix,
Et tremulos regit hasta gradus, & nititur altis
Pro baculo contus, non exarmata senectus.

Apparet ex iisdem carminibus Geras ad extremum vitæ hastis longis, quibus gradum fulciebant, vsos fuisse, quibus quasi symbolis significare voluerunt, se ad vltimum halitum militiam profiteri, in eaque professione se mori velle. Ideo dicit Poeta *non exarmata senectus.* Hæc de vestitu senatorum. Militum vero consuetudinem ex *Ouidio* depinximus, qui eos vsos fuisse corito & arcu testatur. Scribit *Tacitus* Ostrogotthos equitatu potissimum valuisse. Et alibi inquit: *Omnium harum gentium insigne rotunda scuta erant & breues gladii*, quos nos *szabla* vocamus.

VII. De lingua Gotthorum veterum.

Cornelius Tacitus videtur Gotthis Gallicum sermonem tribuere, aut saltem accentu Gallico vsos fuisse. Non desunt enim, qui ita *Cornelium Tacitum* exponendum putant. Et probant Gallos olim alio sermone vsos fuisse, quam nunc vtuntur. Et credibile est. Nam hunc, qui est latino sermoni affinis, quo nunc vtuntur, *Iulii Cæsaris* temporibus inuectum fuisse historiæ prædicant. Porro antiquos Gallos Græcis characteribus vsos

Gallos olim alia lingua & alia scribendi forma nempe Græca vsos.

A.C. 383.

fuisse ad tempora *Caroli Magni*, lingua autem Celtarum veterum locutos ostendunt autores. *Plinius* commemorat aliquot voces Celticas ex quibus *marcha* equam vel equum vilem & valde malum macilentumque sonat. At istis qui sinistre *Cornelium* exponunt opponimus tres autores. Inprimis *Strabonem*, qui dicit Getas cum Dacis ὁμογλώττους fuisse. Et *Ouidium* qui gloriatur se intra paucos annos didicisse Getice Sarmaticeque loqui. Sed & *Procopius* de bello Vandalico statim ab initio libri, fatetur Gotthos, Vandalos & Melanclienos, quos nos *Czern* vocamus, eodem sermone vsos fuisse, vnamque gentem fuisse, licet nominibus diuersis, *cætero*, inquit, *conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arriana omnes fidei, voce vna Gotthica appellata vtentes.* Hæc *Procopius* aperte. Est autem testimonium istorum trium maioris faciendum quam aliorum complurium. Nam isti vt vocant oculati sunt testes. *Ouidius* inter Sarmatas & Getas mansit aliquot annis ibique mortuus est. *Procopius* castra *Bellisarii* secutus, multoties cum eis est conuersatus. *Strabo* etiam non procul a Gotthis natus fuit in regno *Mithridatis*. Meminerunt scriptores *Orosius* & *Procopius* aliquot nominum Gotthicorum. *Radagisus*, Polonica lingua est, *co rad bywa goſciom*, id est hospitalis, *Arbugostus*, *Dobrogostus*, & consimilia. Sed non miror quosdam recentiores Germanicam linguam Gotthis tribuere. Nam dato vno inconuenienti alia inconuenientia sequuntur. Quia ab ea parte australi Istulæ, vbi est ipsa Polonia, Germaniam fuisse affirmant, ideo ratione concomitantiæ compulsi GOTTHOS & QVADOS dixerunt fuisse Germanos. Quia autem Germanos fecerunt, necessario tertium commentum eis affingere oportuit, vt eos lingua Germanica vsos fuisse comminiscerentur. At Quados Sarmatas fuisse iam demonstratum est. Sed quia Regulis Sarmatarum post mortem patrum sors illa cesserat, itaque dominio distracto, vt fit, aliam Rempub. sibi erexerant, sed non aliam stirpe aut origine. Quod autem *Iornandes* ex Scandia ortos prædicat, non videtur consentaneum. Nam mox idem veluti sibi contrarius ex Scythia *Ouida* ortos narrat. Affirmat autem Scythas *Ouim* vocare terram Scythicam. Et nescio an vox illa *owczina* inde non deriuetur, aut certe aurei velleris occultam significationem repræsentat. Gotthorum enim principes *Anses* & *Amata* & *Ouida* dicebantur, eo quod ad raptores aurei velleris suam originem referrent. Et etiamnum Austriaci principes aureum vellus symbolo ouis repræsentant, quia stirpem originis suæ ad Gothos referunt. Sed iam ordine reges inde a Syrmio recitemus. Vetustiores qui fuerunt ante & post bellum Troianum iam superius commemoraui.

Getica Sarmaticaque lingua eadem fuit.

Ouidii, Procopii, Strabonis testimonia veriora.

Amata.

VIII. Reges gentis Getarum.

SYRMVS rex, qui cum *Alexandro Magno* conflixit, *Peucen* insulæ rex nominatur. Ponit autem *Ptolomæus* populos Sarmaticos Peucinos ad montes *Peucen* Sarmatiæ, isthic alicubi ad montes Borysthenis. Nescio an non Polocenses illi sint, aut vbi est Smolensko. Nam πεύκη pinum pingoem significat, nos *Smolna* vocamus. Prorsus autem Borysthenes alluit Smolensko, & inde oritur non procul, estque locus pinetosus. Et sunt vicina loca illa a quibus coloniæ deductæ sunt ad illam insulam *Peucen* quæ est obiecta Istro. Fieri quoque potest, vt *Paluki* populi ab iisdem oriundi sint, cum Boruscis vicinis, & sicuti isthic insimul manserunt, ita postea progressi insimul in confinio consederint. *Syrmi* autem appellatio non remota deriuatione cum Sarmatarum cognomine congruere videtur. Condiderat *Syrmus* Rex vrbem nobilissimam Syrmium, vbi concilium illud Syrmiense dictum, Nicœno contra Arium ab Arrianis celebratum fuit.

DROMICHETES. Hic post *Syrmum* cum *Lysimacho* successore *Alexandri* dimicauit, eumque cum cepisset, absque redemptione dimisit; cuius beneficii memor, & habitandi facultatem in Mysia & Thracia ei concessit, vtque magis solida spes pacis in posterum inter eos fieret, filiam suam in matrimonium ei despondit. *Pausanias* narrat.

VAREESTVS. Hic temporibus *Augusti* cum Romanis bellum gessit. Meminit eius expresse *Strabo*. Bellorum autem ducis *Fusci* ex parte Romanorum ad Danubium *Ouidius* de Ponto meminit. Nam ibi tum quoque exulabat.

COTISON fuit rex Getarum, etiam temporibus *Augusti* tantæ opinionis, vt *Augustus* filiam suam *Iuliam* ei desponderet, & rursus eiusdem filiam in matrimonium sibi copularet. De hoc lege *Suetonium* in vita *Augusti*. Meminit & *Horatius* huius *Cotisonis*: *occidit*, inquit, *Daci Cotisonis agmen* &c.

DZIVRPANEVS quem alii *Decebalum* vocant. Sedecim hic integros annos, incipiens a *Domitiano* vsque ad *Traianum*, produxit bellum cum Romanis. Idem aliquoties Romanorum maximos exercitus fudit. *Fuscum* consulem vna cum legionibus trucidauit, & amplissimas victorias retulit, ita vt ab eo *Domitius* pacem redimere cogeretur. Donec tandem artibus *Traiani* Imperatoris & indefessa perseuerantia superatus furori aduersæ fortunæ succubuit. Mitifice hic laudatur a *Dione*.

IX. De veteri Germania ad Pontum, Borysthenem & Tanaim.

Quanquam autem *Dziurpaneus* rex Dacorum vocetur, tamen & Getis imperitabat. Nam Getæ & Daces gentiles sibi erant. Hos fundamento posito non difficile erit inuestigare, Sarmaticæne genti an Germanicæ debeant adnumerari. Quod commemorare placuit

A.C. 383.

A. C. 383. cuit propter quosdam recentiores, qui secuti autorem supplementi *Carionis*, hic ad Istrum & Borysthenem, qua patet littus Ponticum, vbi Getas & Dacos *Ptolomaus* ponit, Germaniam veterem sibi fingunt & imaginantur, ex qua Danos, Gotthos & alios Baltici maris accolas, itemque Mysios Saxonas oriundos, eosque Germanica lingua vsos etiam tum, firmiter asseuerant: quin etiam ad Constantinopolim & in Taurica etiamnum inueniri prouincias, vbi reliquiæ priscorum Gotthorum passim Germanice loquantur. Et Transyluanos Germanos, quos *Siebenbürger* vocant, affirmant eorum Gotthorum posteritatem esse. Hæc in nouo *Carione* aperte leguntur. Qui liber, quia est omnibus ob recondiram in eo eruditionem gratus, & ab omnibus passim manibus teritur, multis Germanis, Gallis, & aliis nationibus rem ita se habere persuadet. Res profecto ista magna est, & digna cognitione etiam maximorum virorum qui Reipub. gubernationi præsunt. Nam huiusmodi disputatione non modo possessio & fines Sarmatiæ petuntur, sed etiam fama & res fortiter feliciterque gestæ pro salute & incolumitate patriæ ab vna gente in aliam transferuntur. Existimo igitur me rem dignam nobili Polono facturum, si hæc posteritati discussa enucleataque relinquam. Et si verum vetus illud dictum est, quod bona fama est alterum patrimonium, certe vbi hæc euicero, & propugnando declarauero, tam me promeritum gratiam apud patricios Polonos totamque Rempub. putabo, ac si pro finibus patriæ dimicando aliquid laude dignum patrassem. Inprimis ergo quod attinet Transyluanos Germanos, ex eorundem testimonio res sciri potest, qui interrogati de origine sua, de Gotthis nihil respondent, sed se Saxones dicunt, quemadmodum etiam ab Vngaris aliisque vicinis ita vocantur. Et si ingenium militare Gotthorum & mores, lingnam, vestitum spectes, nihil in istis reperies, quod veteres Gotthos repræsentet. Probabilior ergo prior editio *Carionis*, quæ sensit eos esse reliquias exercitus *Caroli Magni*. Et miror ear nouus *Carion* a veteri *Carione* ea in re desciuerit, sibique ipsi non constet, præsertim cum non solus *Carion*, sed etiam cum eo complures de hac gente in ea sententia sint. Quod vero ad Tauricanos & alios accolas Ponti attinet, ego quæsiui a plurimis nobilibus, qui legationes regis Poloniæ in Turciam obeunt, & ab Armenis Leopoliensibus, qui in illis regionibus continenter negociantur, & illis istic omnia perinde nota sunt, atque in Polonia, an aliquid tale istic reperiant, sed nihil tale affirmant, quin potius fatentur tam in illis littoribus, quam in aula Turcici Imperatoris passim vsum esse linguæ nostræ, quam Slauonicam vocari vsus obtinuit. Et Polonutii illi & Alani ad Constantinopolim hactenus eadem lingua vtuntur. Quare ista missa faciamus. Qui hic veterem Germaniam tempo-ribus Romanorum fuisse somniant, obliti sunt quod *Cæsar* ex professo commentarios suos scribendo, de rebusque Germanicis prolixe tractando, nullam mentionem Germaniæ alicuius facit: quod omnino prætermissurus non erat: si quidem iam illo tempore Getarum Sarmatarumque mentio celebris erat, & iam de finibus Istri cum eis contentio oriebatur. Secundo qui hic Germaniam statuunt, prorsus limites Sarmatiarum a fundamento conuellunt, & ea quæ Babylonii, *Cyri*, *Darii*, *Alexander Magnus*, *Lysimachus*, *Augustus* & alii monarchæ de distinctione horum dominiorum decreuerunt, & scriptis, signis, columnis, arisque consignata esse voluerunt, illi quantum in eis est irrita & cassa esse volunt. Præterea *Ptolomeus* ipse describens has regiones cum minima quæque excuteret, peculiari terque Sarmatiæ limites depingeret, nullam tamen huius veteris Germaniæ in illis oris mentionem facit. Sic & *Strabo* & *Ouidius*, sic & alii, qui eius tempora sunt secuti. Commemorantur quidem Alani, Corales, Getæ, Daces, Paziriacæ, Roxolani, Hunni, (nam & hi inter Sarmatas ponuntur) commemorantur Antæ, Massagetæ & Cimbri, quos *Strabo* inter Sarmatas ponit, & alii, sed Germanorum hic nulla fit mentio. Nisi forte Bastarnas nobis obiiciant, quos Germanos fuisse *Strabonis* sententia confirmare volunt. Esto vero Bastarnas fuisse Germanos, at illi suam prouinciam vt inquilini possederunt, non vt hæredes. Arauerunt hic agros, vaccas mulserunt, equorum greges pauerunt, aliaque œconomica administrarunt, sicuti & nunc Pedamontanæ regionis incolas, quos *Podgorion* vocamus, ingenium, mores, originem veterum Bastarnarum prorsus referre videmus. Et oras illas incolunt, vbi *Ptolomaus* Bastarnas ponit, & œconomicissimum est genus, & lineamenta ingeniumque priscæ gentis referunt. Tribuitur autem hoc Bastarnis, quod præ aliis gentibus œconomiam accuratius exerceant. Nam & Bastarnarum nomen idem quod *Feslarnen* innuere videtur, vt volunt Germanici scriptores. Sed quid sunt ista si conferantur cum iis, qui pomposo & sublimi orationis genere veterem nescio quam hic Germaniam comminiscuntur? Aliud est coloniam aliquam ex Germanis huc deductis conficere, aliud Germaniæ fines vsque ad ipsum Pontum proferre, ex Sarmatia Germaniam facere, & omnia confundere. Scriptores veteres & historici pro magno miraculo narrant, quod tempore quodam, duce *Brennone* Græci viderint Celtas seu Germanos, sulcantes mare mediterraneum, Atheniensibus forta contra *Philippum* suppetias laturos. Hæc, inquam, pro miraculo a veteribus narrantur. At sane miraculum nullum hic esset, si iamdudum

Germani in Transyluania an sint Gotthorum reliquiæ.

Vetus Carion probabilius de Transyluanis.

Germanos non habitasse ad Pontum.

A. C. 383.

Argumentum 1.

Argumentum 2.

Argumentum 3. ab autoritate.

Bastarnarum gens.

Argumentum 4.

A. C. 383.

dum in vicinia cum Thracibus, Mysiis & Macedonibus his conuixissent, & tempore longo eis immixti fuissent. Quod si autem ea ratione Germaniæ fines angusti videntur, si à capite Danubii ad Rheni profluentem & ostia in Germanicum cum *Solino* extendat, rixari debent cum Romanis & *Ptolomæo*, eique litem cum *Bilibaldo* consiliario Cæsareæ maiestatis intendere, quod Germanis Germaniam tanquam iniquus regundorum finium magister accisam reddiderit, dum conniuentibus oculis, Germaniæ Vltrarhenanæ Galliam versus, quam Belgicam Galliam vocant, oblitus, tantum a ripa Rheni Germaniam respiciens extendit. Sed quod Germaniæ fecit, idem quoque Poloniæ facere non neglexit, dum Germaniam Istula tenus terminat, vt quantum ei à meridie Galliam versus amputauit, tantum ei a septemtrione in Sarmatiam intendendo cursum redderet. Sed de his rebus nolo esse prolixior, cum etiam lib. 2. sub finem mentio sit iniecta, vnde si quæ adhuc desiderantur, petet lector.

Bilibaldus in libro de vocibus regionum Germaniæ.

X. Series Regum Gothicorum continuata.

CANABVS. Is contra *Aurelianum* Imperatorem mouerat bellum, cumque Gothi primi imperii fines inuasissent, à Romanis vltra Danubium erant reiecti, in quo prælio fusa esse quinque millia Gotthorum dicuntur, ipsumque cæsum esse regem. Necesse autem est, vt scriptoribus Romanis eorumque testimoniis nitamur, quandoquidem hæ gentes propriis historicis carent, quos si haberent, multa possent corrigi, quæ in historia Latinorum desiderantur. Quid enim Græci præter fabulas de Sarmatia scripserunt? Romani vero quoniam vbique fere propriæ laudi studuerunt non tam gesta sua maximis extulerunt laudibus, quam incommoda, quæ à Sarmatis, Getis & Vandalis acceperunt callide suppresserunt.

Ob inopiam scriptorum Sarmatia multum decedit.

ATANARICHVS: qui cum fratre *Fritigero* intestinum bellum gessit, & à fratre ope Romanorum auxiliorum, quæ impetrauerat, superatus fuit. Quo fratrum dissidio audito, Hunni eos armis aggrediuntur, ambosque sedibus patriis pellunt. Confugiunt tandem ad *Valentem* Imperatorem, qui eis Mysiam cum Thracia attribuit, istucque eos commigrare facit. Paulo post irritatis vtrinque animis bellum acerbum motum fuit. Constantinopolis ab eis obsessa, suburbia flammis absumta, & ipse Imperator incendio conflagrauit, de qua re superius iam dictum est. Tandem *Athanarichus* cum de renouandis fœderibus ageret, euocatus Constantinopolim, ibi moritur, vbi & sepultus est, multis eum desiderantibus & collachrymantibus.

ALARICHVS. Hic se Theodosio in Italiam ducenti exercitum adiunxerat, præfectusque fuit copiis Gotthorum, quæ decem millibus constabant. Tandem confecto bello cum exercitum domum reduxisset, ob non soluta stipendia occupandi Pannoniam autor fuit, & deinde a *Radagiso* accersitus, cum exercitu qui biscentena millia armatorum continebat, in Italiam contendit. At cum magna pars exercitus illius ob rem a *Radagiso* male administratam, virtute *Stiliconis* dissipatus & fame confectus esset, *Alarichus* reliquias militum in Pannoniam reduxit, vbi postea a Gotthis in regem electus est, & adiunctis Sarmatarum & Dacorum viribus denuo in Italiam expeditionem molitus est, vt posterioribus factis priorem ignominiam aboleret. Cumque iam fines Italiæ ingressus esset, cum *Stilicone* ingenio & viribus pariter decertauit. Et *Stilico* quidem, vt cum ab oppugnatione Romæ auerteret, ductare eum persuasionibus, & falsa spe maioris commodi cœpit, vtque in Gallos nouandis rebus studentes iret, hortatur. Cuius ille simulat se consilio acquieturum, confestimque Gallias ingreditur, cumque iam ad Alpes peruenisset, quidam Iudæus *Saul* dux copiarum, instinctu *Stiliconis* in eum irruit magnoque detrimento eum affecit. Sed ille instaurato exercitu rursus superior euasit. Ac detecta fraude, cum didicisset a quo illa consilia consuta erant, dedit operam, vt artem arte vlcisceretur, illæque machinationes in caput autoris reciderent. Itaque statim *Honorio* Imperatori persuadet *Stiliconem* ambire imperium, olere regem, vtque sibi ab eo caueret & per literas & per legatos monet, indicatque eum omnino de abrogando ei imperio, & ad se transferendis honoribus cogitare, hocque quibuscunque documentis potest ei probatum facit. Et quia suspicio ex media rei natura deprompta solet esse persuasibilis, maxime quando de summa rerum agitur, itaque iuueni adhuc imbecillis iudicii, id quod vult, facile persuadet. Nec potuit *Honorius* vlterius præstolari vt inuestigaret, veræne an confictæ essent illæ criminationes. Sed iubet *Stiliconem* vna cum filio *Eucherio* interfici. Ita Gotthus perducto consilio eo quo volebat, cum videret Italiam tanti nominis duce orbatam, erectus animo, sublatis signis Romam libere pergit, omissaque Gallia cum biennio vrbem obsedisset, Calendis tandem Aprilis anno Christi 410. anno ab vrbe condita 1166. eam capit. Ita Roma cum esset caput mundi dominaque orbis, corruit & mundi desiit esse caput. Hanc cladem Sybillæ ante multa secula prædixerant. Quin & vultures illi 12. qui Romulo fundamenta vrbis iacienti præteruolando apparuerant veluti τοπικῶς hos mille & 200. annos, quibus durauit, id est 12. centurias annorum innuisse videntur, vt Varro ex sententia antiquitatis hoc mysterium exposuit. Hæc acta sunt ab hinc anno 150. supra millesimum. Sæuitum deinde est in vrbe, & miles nihil omisit, quod fieri solet in tam lugubri & miserabili casu, nisi quod multitudini,

Expeditio Alarici in Italiam.

Ita Roma capitur Stilicone interfecto.

Alii ad deuastationem quæ sub Totila accidit Sybilla prognosticon detorquent.

quæ

A.C. 383.

quæ in Christiana templa confugerat, parsum est, præcipiente *Alaricho*. Nam Gotthi religionem Christianam, quam semel amplexi erant, semper reuerenter coluerunt. Inter prædam, quæ ex templis thesaurisque publicis & priuatis congesta erat, (fuit autem maxima) *Placidia Galla*, soror Imperatoris *Arcadii* & *Honorii* fuit, quam tandem filio *Adulpho* iuueni *Alarichus* desponsauit. Nam *Alarichus* ipse iam senex erat. Post eum successum rerum non quieuit *Alarichus*, sed prosecutus est victoriam, duxit exercitum vlterius, vt Italiam occuparet, peragratisque celebrioribus locis, Campaniam, Lucaniam, & Brutios, Siciliæ quoque regnum depopulatus est, ac in vltima Italiæ ora, vnde & *Hannibal* vale vltimum Italiæ dicens soluerat anchoram, mortuus est. Eodem tempore tradunt quidam scriptores, extructam in Italia fuisse à gentibus nostris vrbem *Asidonem*, quanquam alii eam iam antea destructam, a Sidonibus vero nostris paulo post sub *Desiderio* Longobardo restitutam tradunt. De hac gente Sidonum autor *Anius* Italus diligens antiquitatum inuestigator, sic scribit libro de antiquitatibus Etruriæ: *Sidones*, inquit, *non procul à Vistula fluuio Polonia ii vocantur quos nunc Polonos dicimus, quorum metropolim CRACOVIAM idem influit fluuius Vistula, quem Visclam vocant. Hi victis Longobardis Italiam occuparunt, & sub Desiderio Cossas reparantes seu Asidoniam prolatione sua Prosidoniam dixerunt.* Nomen Sidonum veterum in Polonia videtur hæsisse in illo territorio, vbi est Szidlow & Szidlovviec oppida. Nam & nomen non longe degenerauit a prima nomenciatora Sidonum, & situs loci quem *Ptolomæus* ponit videtur conuenire cum situ isto um oppidorum.

Placidia capta ab Alaricho.

Asidone seu Cossa vrbs in Italia à Polonis extructa.

ADVLPHVS filius *Alarici* & nouus gener Imperatorum *Honorii Arcadiique*, rex creatus est & patri successit. Is Romam reduxit exercitum hoc consilio, vt eam deleret. Sic enim ei Duces Gotthique consulebant, sed tandem vxoris *Placidia* humillimis precibus placatus sententiam mutauit, ac potius inito fœdere cum *Honorio*, in Gallias abiit, & inde in Hispaniam. Ibi cum Vandalos offendissent, quomodo se erga suos populos gesserint, & inuicem ab Italicis ducibus commissi quam horribiles conflictus fecerint, suo loco enarrabimus, cum ad illam metam perueniemus. Inde iam Chronologi Polonorum, historiam nostræ gentis texere incipiunt. Sub istud enim tempus *Lechi* & *Czechi* aduentus ad istas regiones cadit, vt docet *Vapouius*, *D. Cromerus*, & Boëmorum quoque scriptores. Et iam non sine quadam voluptate attentus lector oculos suos delectatione satiabit, cum seriem Gotthicorum & Vandalicorum regum cum serie Polonorum regum veluti ad confluentem duorum amplissimorum fluminum prospiciet in vnum coincidere, & tempora *Lechi* cum vltimis regibus Vandalorum coalescere. Res enim ipsa testabitur, siue reges Gotthorum siue Vandalorum in frontispicio regum Poloniæ in chronicis præponas, vtrumque mirificè quadrare, ac inuicem ita coalescere, vt postea ne vestigium cicatricis apparere possit. Cum enim vtræque hæ gentes, hoc est tam Gotthi quam Vandali assueti essent aquam nostræ Vistulæ bibere, & pecora sua inde adaquare, certe tam de Gotthis quam de Vandalis nulla gens iustius potest gloriari præ ipsis Polonis; vt etiam *Iostus Decius* idem, licet & ipse Germanus fuerit, fatetur. Redeo ad hunc *Adulphum* regem Gotthicum, qui quam gratus gener fuerit affinibus *Honorio* & *Arcadio* exitus mox docebit. Nam cum Vandali & Gotthi vario ingenio de Hispaniæ possessione disceptarent, misit *Honorius* cum exercitu ducem quendam insignem *Constantium* Patricium Romanum, qui vt tanto fidelius & magis strenue contra vtramque gentem, Gotthorum, inquam, & Vandalorum rem administraret, bene eum sperare iussit; promissis onerauit, animoque erexit, adiecta hac conditione, vt si *Placidiam* vindicaret ab illo mœsto matrimonio, sanamque reduceret, eam omnino se ei nuptum traditurum, quodque maius est, etiam consortem imperii effecturum. Pulchrum erat brabium, & dignum tanto athleta & etiam ipso agonotheta. Proinde *Constantius* vt voti compos fieret, summa diligentia & fide in illo negotio versabatur, præsertim cum ad eius institutum viam ei fortuna patefecisset. *Adulphus* enim interea cum tres annos in Hispania degisset, interficitur, itaque submotis Vandalis ex Narbonensi Gallia *Placidia* ei reddita fuit. Cum autem partim propter religionem Christianam, quam Gotthi sequebantur, partim propter cupiditatem adeundæ Hispaniæ inter Vandalos & Gotthos grauis contentio insurgeret, *Constantius* cum Gotthis simulat amicitiam, seque cum eis sentire non obscure significat, idque ob duas potissimum causas: tum quod Christiani essent & ipsi, tum quod metuebat, si eos offendisset, ne recenti successu victoriarum in Italia partarum inflati, & gloria rerum gestarum bullientes, iterum patriæ maiora mala accumularent. Nec eum iudicium fefellit, vt ex sequente historia patebit. Itaque *Constantius* ex animi sententia negotio confecto Romam reuersus vtrumque consecutus est, & ad gubernacula imperii admissus, & viduam *Placidiam* in vxorem duxit, ex qua tandem suscepit filium *Valentinianum* tertium. Vltimus hic fuit Imperator occidentis. Quanquam alii vltimum *Augustulum* esse volunt, quod ita in fatis erat, vt imperium quod virtute primi *Augusti* ab initio partum esset, hoc idem in *Augustulo* eius nominis vltimo desineret.

Gotthica & Vandalica historia quomodo in harmoniam reducatur.

A.C. 383.

Adulphi regis historia continuatur.

Augustulus vltimus occidentalis Imperator.

A. C. 383.

Theodoricus Rex Gotthorum.

THEODORICVS rex Gotthicus, qui Paononiam possidebat, missus à *Zenone* in Italiam, quam tenuit annos triginta, eum adhuc A adolescens esset, fuit loco obsidis apud *Martianum* & *Leonem*. Ibi Romana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnum remissus, socius Romani imperii fidelis fuit. Hic habuit tres filios, *Walamir, Theodomir,* & *Widmir*. Inter hos primus regnauit *Walamir* maximus natu, cumque *Attila* filios aliquot præliis superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, quæ nunc est Austria, periit. Deinde regnauit *Theodomir*. Hic pater *Theodorici* huius, quem nominamus Veronensem, fuit, & victores Suenos & Alemanos è Pannonia depulit. Tertius frater *Widemir* duxit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. B Quia vero *Theodoricus* absente patre Sarmatas, qui Gotthorum & Romanorum terras populati fuerant, repulerat, *Zeno* Imperator eum ad se vocat & facit eum patricium & consulem. Ae misit enm in Italiam contra *Odoacrum* Rugianum. Potitus Italia vrbem Romam senatui regendam commendauit. *Theodoricus* habuit sororem vxoris suæ *Amelfredam*, quam despondit regi Vandalorum in Africa. Noodum enim ex vtrorumque animis necessitudinis priscæ, & amicitiæ vinculum prorsus exoleuerat. Habuit & filiam Amalosiuram. Id nomen fuit familiæ *Theodorici*, quæ sic à vellere *Isonis* dicta est. Gotthi enim olim ex Colchica in Europam progressi fuerant. *Amalosuntha* autem nominis etymon esse volunt quasi *Amalorum schönheit*. Hanc *Theodoricus* despondit *Eutarico W.derici* Hispanici regis filio, qui etiam ex familia *Amalorum* fuit. Sed recordandum est eorum, quæ ex *Iornande* attulimus, quod illo seculo visus obtinuerat apud Gotthos, nomina Germanorum sibi imponere.

Walamir, Theodomir. Widmir.

Odoacer Rugianus.

De nominibus Amelfreda & Amalosbuta.

THEODATVS regnauit duos annos post necatam *Amalosuntham*, auarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cum bellum ei inferret *Iustinianus* propter *Amalosuntha* necem, initio trepidus Italiam se ei traditurum promisit. Sed cum in Illyrico dissipstus esset *Iustiniani* exercitus, elatus noua spe legatos *Iustiniani* retioet inclusos carceri.

1 VITIGES quartus rex Gotthorum regnauit annos quinque. Huius temporibus moles totius belli Gotthici Italiam attriuit, ad quam liberandam cum *Bellisarius* missus esset ab Imperatore, multa perseuerantia & maximis conatibus adnixus est reprimere Gotthorum potentiam, sed exercitus *Vitigis* constabat centum & quinquaginta millibus Gotthorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi quodam tempore cum vidissent *Bellisarii* copias egressas ad spectanda hostium castra, contempta paucitate prælium cient, & quod cognoscebatur equus *Bellisarii* ex colore quod giluus esset, & albo capite, Gotthi non inepte iudicantes, duce interfecto facilem victoriam fore, itaque se cohortantur, vt quam primum conglobati impetu facto in vnum hunc irruerent: ac vbi emicando eis sese in conspectum obtulisset, sublato clamore hac voce Gotthica eum iam adesse insonant: *Vala vala*. Itaque omissis cæteris in *Belisarium* solum tela cooiiciunt, ac eum acrius consectantur, lanceis ensibusque petunt, ita vt præferuidi animo iam eum comprehensuri erant, nisi armigerorum illius & satellitum opera, inprimisque veri Dei prouidentia liberatus fuisset. Dum hæc agerentur, bellumque acre indies iooalesceret, res memoratu digna contigit. Samnites pueri noonulli cum pecus pastum educerent, per lusum, vt assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine ac specie præstantiores, quorum alterum *Belisarium* vocitant, *Vitigem* alterum, & hos colluctari inuicem iubent. In ea colluctatione, qui *Vitigis* nomen fuerat sortitus, in terram victus prolabitur. Hunc statim puerilis illa & inconsideratior turba, illudendo simul & increpando, de proxima arbore suspendunt. Lupo deinde interueniente conspecto exterriti omnes fugam capessunt; qui vero suspensus pendebat, à cæteris destitutus interiit. Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere, sed ex his, quæ acciderant coniectando collegerunt, victorem omnino *Belisarium* fore. In C hunc *Vitigem* adductum Constantinopolim *Iustinianus* nihil aspere constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reuerentiam regii nominis fecit eum patricium.

A. C. 383.

Vala quid.

Lusus puerilis ominosus.

TOTILA penultimus rex Gotthorum, regnauit annos 10. Res Gotthicas singulari virtute & felicitate rursus erexit, etsi tandem ipsius etiam fortuna conuersa est, sicut & *Benedictus* Abbas ei prædixerat inquiens: *Multa mala facies, Romam ingredieris, 9. annis regnabis, decimo morieris.* Ac flexisse eum *Benedicti* adhortatio dicitur, vt minus crudelis in victoriis fuerit. Initio ad Placeotiam vicit Romanum exercitum duplo maiorem suo insigni stratagemate. Cum intellexisset D *Iustinianus* Gotthos iterum superiores viribus in Italia, secundo misit *Belisarium*, sed neque accedere ad vrbem obsessam *Belisarius* potuit, nec exercitum parem habuit hostibus. Durauit illa obsessio Romæ biennium, simul & alibi multæ vrbes iam à *Totila*, iam à *Belisario* alternante fortuna occupabantur. Placentiæ tanta fames inualuit, vt pater, qui multos filios habebat, spectantibus multis sese de ponte in Tybrim præcipitem dederit videns filios petentes cibum se sequi. Maluerunt itaque Romani Gotthos in vrbem iotromittere quam extrema incommoda pati. Gotthi ingressi vrbem passim obuios interficiunt; direptiones,

D. Benedicti prædictio.

Fames in obsidione grauissima.

A. C. 383.

Totila expeditio contra Romanos formidabilis.

nes, incendia ædificiorum ſpectantur. Iubet & *Totilas* muros dirui, totamque vrbem deleri; ſed *Pelagius* Pontifex cum demiſſe inter- A cederet, *Totilas* cædes, & incendia prohibuit, ſubinde tamen Romanos conuiciis inceſſit, proditionem ipſis obiiciens in ſeipſos & patriam, & quod a Gotthorum maximis viribus diſcedendo ad Græculos homines, qui ipſis præſidio eſſe nequeant, confugerint, cum antea ex Græcia neminem in Italiam viderit aduentantem, qui eis auxilio eſſet, præter Tragædos & Mimos & Nauticos quoſdam prædones. Ad quam exprobrationem nemo ex Romanis auſus eſt ei quicquam reſpondere. Etſi autem fuit Roma ab *Alarico* & *Genſerico* Vandalo capta & direpta, tamen ita miſere deſtructa non fuit, ſicuti in tertia hac expugnatione. De qua etiam Sybilla prædixit. *ῥώμη μεν ῥύμη ἔσεται καὶ δῆλος ἄδηλος.* Hæ pœnæ erant ſæuitiæ Romanorum aduerſus Chriſtianos. Acciderunt hæc anno Romæ 1296. Anno Chriſti 546. iam poſt finitum regnum Vandalorum in Africa. Anno ab Auguſto 504. Anno poſt deſtructionem Carthaginis 700. De hac vaſtatione etiam *Scipio* ille incendium Carthaginis aſpiciens ac illacrymans dixiſſe ſcribitur: Se cogitare ſimile fore aliquando excidium Romæ: & augurium duodecim vulturum in ea deſolatione completum fuiſſe quidam tradunt.

TEIAS vltimus rex Gotthorum a *Narſete* victus. Eunuchus is fuit in aula *Iuſtiniani*, tanta vero induſtria eius fuit, vt poſtea ſummus dux in Italia factus ſit. In Campania C vterque exercitus conflixit, vbi magno prælio ad Nucenam victi ſunt Gotthi, poſthacque vires Gotthorum plane collapſæ ſunt. *Teias* ipſe prælians interfectus eſt. Reliquiæ præſidiorum quæ Cumis erant, dimiſſæ quidem ſunt, & vita conceſſa, ea tamen conditione adiecta, vt reliquiæ Gotthorum ex Italia diſcederent.

XI. De reliquiis Gotthicæ gentis poſt Vittigis captiui abductionem.

Iornandes cum deſcripſiſſet captiuitatem *Vittigis* regis Gotthorum, & quo pacto proditus a *Beliſario* Conſtantinopolim perductus eſſet, tandem elegiam canens cum dolore intrinſeco finem ſermonis ſui ita facit: D *Hucusque*, inquit, *Getarum origo, & Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi hoc eſt Iuſtiniano Imperatori ceſſit.* Narrat etiam reliquias Gotthorum in ſuas terras abiiſſe, agminaque illa vrſi ſigna in vexillo prætuliſſe. Idem narrat in quas regiones abierint gentes, diſſipato exercitu. *Mortuo Attyla Gotthorum*, inquit, *pars Hunnorum terras in Pannonia occuparunt, Sarmatæ & Cemandri in Illyrico ad caſtrum Martenam ſedes datas coluerunt:* alios vero, quos iuniores Gotthos vocat, dicit cum ſuo Pontifice *Valtzila* Mœ-

ſiam petiuiſſe. *Scyri* quos Alanicam gentem facit, inferiorem Scythiam minorem & A Myſiam petiuiſſe; in quibus locis & nunc ab iis, qui Conſtantinopolim ire ſolent, viſuntur. *Miechouienſis* etiam Polonutios reliquias Gotthorum facit, quos in illis partibus hucusque ad ſuam ætatem permanere affirmat. Rugios vero etiam cum Gotthis rediiſſe dicit Scandinopolim vsque. Hæc vrbs forſan ab inſula Scandia dicta, ad oſtia Iſtulæ, vbi quoque vetus eorum domicilium fuiſſe dicitur. Ideo Rigam in Liuonia vrbem a Rugiis iſtis quidam dictam eſſe putant: Gotthorum vero partem poſt commigrationem illam, nomen inſularibus populis in Suecia dediſſe non male quidam opinantur. Nam veteres inſulas libenter occupabant. Ac tan- B to magis credibile videtur, hos qui multum terris iactati & alto, multaque perpeſſi, portum ſuorum malorum & quietem quærentes eo ceſſiſſe. Hæc hiſtoria de regibus Gotthorum ex *Iornande* allata eſt. Sed ſcriptor hic extremum actum & interitum regis *Teiæ* & commigrationem Gotthorum ex Italia non eſt complexus. Nam hiſtoria eius finibus in *Vitige*. *Procopius* vlterius progreſſus etiam *Totilæ* & *Teiæ* bella deſcribit, & iter quod arripuerat illud agmen Gotthorum, quod mille viris conſtabat, non prætermiſit deſcribere, ad eum modum inquiens: *Dum hæc agerentur, mille numero è caſtris abeuntes, Ticinum ad vrbem locaque cætera huic circumiecta trans Padum fluuium agmine vno contendunt.* C Ex qua directione itineris credibilius eſt eos rediiſſe ad priſcas ſedes à ſeptemtrione Iſtulam verſus, vt ibi nouum regnum *Lechi*, de quo haud dubie audiuerant, ſuo aduentu ſtabilius redderent. Nam illa via per Padum vſitatior eſt arripientibus iter in Poloniam. Et neſcio ſi hic alicubi non hæſerint, vbi eſt Chelmenſis prouincia, cum hactenus hæc pars Poloniæ pro ſigno authentico inſigne vrſi præferat, quo & Gotthi illi vtebantur. Hoc eodem ſigno vrſi & Kiouienſes hactenus vtuntur; & forſan in vno comitatu tunc ſocii erant. De Hiſpanicis Gothis, qui iamdudum antea poſt Vandalorum in Africam emigrationem in eorum ſedes ſucceſſerant, ſuis locis per oc- D caſiones in ea hiſtoria mentionem faciemus. Florebat enim & durabat eorum regnum vsque ad *Caroli Magni* tempora, & vlterius, recitanturque fere 30. Gotthicæ ſtirpis reges in hac ſerie.

A. C. 383.

Scyri cum Gotthis.

Rugii cum Gotthis abeunt.

Chelmenſe ſignum Vrſi.

Miramur autem ſcriptorem Italicum *Carolum Sigonium* virum eruditum, quod, cum hiſtoriam ordine per reges Romanorum ab inclinatione Imperii Romani texere incepiſſet, cur præteritis regibus Gotthorum noſtrorum, qui in Italia plus quam 70. annos ordine regnarunt, primique iniuriam totius orbis vlti ſunt, cur inquam ab *Albuino*, & aliis Longobardis regibus inceperit hiſtoriam

A. C. 383.

suam. Notum est autem primam inclinationem Romani imperii inceptam fuisse a Gotthis. Facile fuit victos vincere Longobardis. Adde quod & hoc æuo nostro qui in reges Romanorum creantur ex eadem gente Gotthica, de qua dicimus, originem suam deriuant. Ideoque signum aurei velleris pro symbolo quodam gerunt, significantes se ab illis Gotthis lineam originis suæ ducere, qui descendunt ab *Amalesbutis*, id est, raptoribus aurei velleris. Post expulsos enim Gotthos ex Italia, in Hispaniis cæteri longo post seculo vsque ad *Caroli Magni* tempora regnarunt, ad quos Hispani ac proinde & Austriaci originem suam referunt.

CAPVT VI.

De Vandalis & eorum Republica.

RES à memoria hominum remotissimas commemoraturus sententiam tantum autorum aperiam, quam tamen præstat sequi quam coniecturas & nouas, opiniones fingere, præsertim cum illi autores quorum testimoniis nitimur, in ea causa rationibus & maxima verisimilitudine non destituantur. Gentes Vandalorum maximas fuisse non modo series historiarum, sed & numerus exercituum, qui trecentorum millium fuisse narratur, argumento esse potest. Vandalicæ autem gentis conditorem *Vandalum* nepotem *Noë* affirmant fuisse. Commemorant & ex autore carminis Argonautici, quod sub tempus expeditionia Argonautarum, hoc est ante *Danidem* temporibua *Samsonis*, *Phineas* vates Tirius floruerit inter Henetos, ad eosque anni definitionem eiusque computandi rationem ex Tiro & Sidonia, qui vicini erant Iudæorum, attulerit. Quod omnino verisimile est, quia & Græci scriptores affirmant sub illud ipsum tempus, hoc est quando *Cadmus* apud Phœnicas regnauit, ad Græcos fuisse characteres literarum ex Asia translatos. Adducunt & ex *Homero*, quod illi ipsi Heneti militabant in Troianorum bello, de qua re superius lib. 1. à nobis luculentius est tractatum, nunc summam rei tantum proponimus. Addunt etiam & confirmant eadem autoritate antiquitatis, hoc est, *Herodoti*, *Vergilii*, *Polibii*, *Iustini* & aliorum, quod iidem ipsi populi post Troiam vastatam cum *Antenore* in Europam transiuerint, repleuerintque littus Adriaticum in Illyrico, vnde & Henetum mare illud à quibusdam vocatur. Et postea quoque multos alios eiusdem gentis homines subsecutos comitatosque fuisse varios duces in Europam, variis causis eos impellentibus; ex quibus memorant nostri Chronologi *Alanum* secundum. De hac commigratione etiam & posteriores autores meminerunt. Narrat *Cornelius Tacitus* inter Borysthenem & Istrum gentes quasdam vagas oberrare, Henetos intelligens. *Plinius* etiam lib. 4. & 13. Vandalos Sarmatas vocat, & dicit eos ad Vistulam cum Scyris & Hyris populis habitasse suo tempore. Et *Dion* scribit, Albim fluuium oriri ex montibus Vandalicis. *Polybius* etiam scribit suo æuo totum littus Adriaticum Venetias vocatum fuisse. Scribunt etiam *Antiochi Hieracis* temporibus Galatas occupasse in Asia patriam veterem Henetorum. *Ptolomæus* quoque libro 3. capite 5. iis verbis scribit: *Habitant autem Sarmatarum maximæ gentes Venedæ per totum Venedicum sinum.* Si igitur Vandali tum ibi habitarunt, etiam & Sorabi illi, qui sunt ad Lubecum, cum vnam gentem statim ab initio fuisse Vandalos cum Sorabis, mores, cognatio, & lingua eadem indicet. Adde istis *Ptolomæi* sententiam & picturas, & montes Vandalicos & mare Vandalicum & populos Vandalicos, quos ibidem fere ponit, vbi & *Plinius*, vlterius versus septemtrionem sedes eorum dilatans. Vistulam etiam veterea appellasse Vandalum testantur, affirmantque à flumine Vandalo fuisse appellatos; & rursum flumen Vandalum à Regina *Venda* quæ se ad Cracouiam de ponte præcipitem dederat exoluendi voti causa, appellatum esse. Sed verisimilius est flumen a populis Venedicis fuisse appellatum, & non modo flumen ipsum, sed etiam illud mare & montes illius prouinciæ, eo quod istic consederant. Venetos vero dictos ab illis Henetis Asiaticis, qui huc commigrauerant, & ipsa cognatio appellationum & vocis similitudo indicat. Exigua enim mutatione, vsuque recepta litera H. pro V. Venetos pro Henetis appellare cœperunt. Et tandem à vicinis Germanis paulatim ad sonum linguæ Germanicæ voce, vt moris est, inflexa, pro Venetis vel Vandis, Vandali sunt nuncupati, *Wandeln* enim Germanice est peregrinari. Istæ enim gentes sæpius vagatæ nouas sedes quærere solebant. Et certe res ipsa & verisimilitudo indicat, vtrumque vocabulum tam Gotthorum quam Vandalorum esse à Germanis ad eorum Grammaticam deflexum. Nam Germanis sicuti ex Getis Gotthos, ita ex Venetis Vandalos facere non est difficile, nec violentum. In appellatione tamen sinus Liuonii maris antiquum & incorruptum vocabulum permansit. Non enim Vandalicum Dialectico Germanica sed Venedicum sicut olim ita & nunc appellatur. Quod propter illos addendum putaui, qui, differentiam quæritando inter Vinidas Venedosque, Vandalos hic ad ostia Istulæ statuunt, Vinidas vero Mæothidem versus & pone montes Sarmaticos transferunt. Cum iuxta eorum ratiocinationem potius hic Vinidas, ve vicinos Venedico mari & Vandalos istic Mæothidem versus ponere oportebat. Id vero faciunt propterea, vt se non dissentire a sententia *Iornandis*, quam ipsimet adducunt, ea ratione testentur. Ita enim inquiunt, & *Vandali an*

istis

Magnitudo gentis.

Phineas Vates.

Herodotus & alii autores Henetos ex Asia venisse affirmant.

Strabo lib. 7.

Heneti s.

A. C. 383.

Vandali ad Vistulam.

A Getis Gothi à Venedis Vandali sunt, vtraque voce à Germanis detorta.

A. C. 383.

fuerint Germani?

istis verbis ex cunctis vetustioribus autoribus epilogum de origine & progressionibus Vandalorum illorum, qui Romam & Romanas prouincias dilacerarunt, elicere volunt: *Facile*, inquiunt, *est deprehendere ex Iornande, Procopio & aliis scriptoribus, quid de Vandalorum sedibus sentiendum, qui à Maothide profecti versus occidentem solem ad Vistulam in extrema ora Germaniæ consedisse & Germanos & Francos vexasse dicuntur. Deinde vero ad meliores sedes in Pannoniam indeque in Galliam, Hispaniam & denique Africam commigrasse.* Hæc illi de patria & origine & progressione Vandalorum tradiderunt. Et postea quasi obliti sui secumque pugnantes, tradunt Vandalos illos orbis debellatores Germanos fuisse, habitasseque ad sinum Venedicum. Quæ si vera sunt, quomodo a Mæothide superius produisse eos astruunt? An vero Germani vnquam ad Mæothidem habitarunt? Aut qua de causa, cum essent Germani, gentiles suos tam crudeliter persecuti sunt? aut cur ad Venedicum sinum habitarunt, cum Istulam limitem Germaniæ ipsimet faciant? Cum igitur hæc sententia pugnet cum consensu historicorum, & sibi ipsi contraria sit, quærenda est nobis alia verior & solidior, quæ cum testimonio antiquitatis & traditione veterum, & circumstantiis rerum conueniat, & quæ non inuite coalescere possit cum testimoniis classicorum autorum. Si igitur ex autoribus recitatis in vnum conferantur expendanturque rite sententiæ, colliget lector quatuor locos celebriores illo seculo a Venedis inhabitatos fuisse: ad Pontum & Mæothidem, ad Istulam ad eiusque ostia, & Venedicum sinum, ad Albim, & ad Istrum quoque in Pannonia, vnde expeditionem illam pararunt in Hispanias. Et omnes istos Sarmatas fuisse, ex eademque stirpe originem ducere mihi nullum dubium remanet, nisi quod illi Venedi & Vinidæ, prisca appellatione non vsque adeo deprauata, isti vero vt Germanis viciniores, Vandali à Germanis appellabantur. Quod autem tam magna spacia compleuerint, vt fere eosdem fines, si non maiores, quam Polonorum prouinciæ sunt, occuparint, nemini mirum esse debet. *Ptolomæus* enim eos describens, Maximam gentem Venetorum fuisse vocat, nec frustra. Ideo enim à Græcis *Spori*, id est sparsi vocantur. Nam sicut illæ insulæ, quæ Sporades dicuntur, ab eo quod hinc inde sparsæ mare compleuerint, ita & huius gentis homines prouinciatim, alii ad orientem, alii ad occidentem hinc inde habitarunt. Ideo *Procopius* à Mæothide prodiisse eos, *Iornandes* pone montes Sarmaticos habitasse, *Dion* ad Vandalicos montes in Hermunduris consedisse memoriæ prodiderunt. *Ptolomæus* vero vsque ad sinus Venedici oras eorum fines protendit. Sed nescio sane vndenam hæc illi acceperint, qui scripta prodiderunt, quod Gotthi irati ob stipendia a *Theodosio* non soluta, relicta Thracia Pannoniam inuaserint, eamque Vandalorum manibus eripuerint, cum a *Constantino Magno* donatam hactenus possederint. Scio quæ ex *Iornande* adferontur de Rege *Geberico* Gottho, quod Vandalos profligarit, cum ad paucitatem redacti a *Constantino Magno* in Pannonia nouas sedes impetrassent, vnde postea in Hispaniam & Africam concesserint. Sed ista dum mecum reuoluo, incidi in illam historiam apud *Eusebium* de Sarmatis, quomodo temporibus eiusdem *Constantini* lacessiti bello a Scythis seruos suos contra eos armarint, & tandem serui victoria potiti contra dominos suos arma sustulerint, ac sedibus propriis pepulerint, qui tandem necessitate compulsi ad *Constantinum* Christianum Imperatorem confugerunt: *quos*, inquit, *tanquam saluandi gnarus omnes in Romanorum terram suscepit, & ex illis sibi idoneos milites collegit*, &c. Et mox: *alias ad colendum agros dimisit, ita ut calamitatem à seruis acceptum bene sibi cessisse confiterentur.* De hoc, inquam, genere Sarmatarum mihi cogitanti, quinam fuerint, & per quam occasionem in gratiam Imperatoris se insinuarint, res verissima apparuit eos Vandalos intelligendos esse, ad quos postea & Gotthi ex Thracia tanquam ad suos populares accesserunt, quique sicuti olim ad Pontum, ita & nunc cum eiadem littora Istri in Pannonia inhabitarant. Tandemque cunctis viribus suis recollectis, & ex vniuersa Sarmatia corrogatis auxiliis, & adiunctis Sueuorum vicinorum aliorumque Germanorum copiis, ex quorum re erat communem causam communibus auxiliis excutiendæ seruitutis gratia contra Romanorum potentiam tutari, ex Pannonia soluentes anchoram bipartito agmine prouincias hostiles aggressi sunt: Gotthi, inquam, in Italiam abierunt, Vandali vero in Gallias, Hispanias, & vsque in Africam peruaserunt, rursusque ex Africa Romam petiuerunt, cuius historiæ summam hic quoque methodice absque longis ambagibus enarrare statui, sicuti de Gotthis quoque paulo superius feci.

Sarmatas fuisse adstruitur.

Ptolom. lib. 3.

A. C. 383.

Conciliatio autorum.

Sarmatæ Caragnini dicti à Constantino excepti.

Tractatio methodica de Vandalis.

I. De origine Vandalorum & cognominis ratione.

Alii Vandalos a rege Tuisconum *Vandalo* deriuant, quem dicunt vixisse *Altadis* tempore, regis Babyloniorum, longe ante natalem domini, & isti hoc consilio id faciunt, vt progenitores nostrarum gentium in arbore consanguinitatis Germaniæ ponant; sic vt nos quibusdam conditionibus & parentelæ ratione iuris sui faciant. Alii vero, vt *Orosius*, a Gallis Venetos huc venisse affirmant. Sed verior est & solidioribus nititur fundamentis *Virgilii* sententia,

Tres sententia de origine Venedorum.

qui

A.C. 383. qui vult dicere post bellum Troianum *Antenorem* cum Henetis profugisse, Achiuos per Illyricos sinus, vt supra meminimus, in qua A sententia est & *Plinius*, & autorem eius rei grauissimum citat *Catonem*: *Venetos*, inquit ille, *à Troiana stirpe ortos autor est Cato*: verba *Catonis* sic se habent: *Venetia est omnis ora circum sinum maris post Histriam vsque ostia Padi*. Et mox: *Venetis cunctis prima origo Phaëtontea est, qua Gracis occasionem mentiendi de Phaëtonte & Eridano prabuit. Posterius mixta his nobilis stirps Troiana à quibus Patauia suo conditore inclyta*. Vixit autem *Phaëton Iacobi* & *Esau* temporibus 2102. annis ab orbe condito. Post quem *Vandalus* apud Tuiscones 160. annis regnasse dicitur. Omnia hæc sunt antiquissima, situ & puluere B obsita. Merito igitur dixi sententiam illam nobis sequendam esse, quæ nobilissimorum autorum nititur fundamento, videlicet *Catonis*, *Virgilii*, *Strabonis*, *Iustini*, *Plinii* & *Sempronii*, qui dicit, Venetias primo Phaetontei postea Troiani eisdem mixti coluerunt. Fieri autem potest vt post illam cladem Heneti duces & alii veluti ex communi incendio sese eripientes in eas oras deuenerint, sicuti nostri historici *Alanum* secundum ex Asia stipatum cohortibus venisse in eas oras tradunt. Aperte autem *Ptolomeus* sic dicit: *Tenent Sarmatiam maxima gentes Veneda, per totum Venedicum sinum*. Huius rei nobis fidem facit etiamnum appellatio sinus Venedici maris ad C Prussiam & vlterius. *Iornandes* vero Vandalorum sedes describens dicit per vniuersam regionem, vbi nunc colonia eorum est, sparsos fuisse. Ita enim Vandaliæ limites describit: *Vandali*, inquit, *ab oriente habent Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septentrione Hermundnros, à meridie Istrum*. Et alio in loco: *Ad Vistulam flumen Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclauini & Antes nominantur*. Ne autem aliquis in nominibus Vandalorum, Vinidarum, Venedorum ludat, *Procopius* nobis suo testimonio luculento omnem scrupulum eximet, *Gotthica*, inquit, *gentes multa quidem, & alia prius fuere quam* D *nunc, omnium autem maxima ac potissima Gotthi & Vandali & Visogotthi, & Gepides, iam dudum & Sarmata & Melanchleni appellati. Sunt & qui Getieas gentes has vocent, qua omnes nominibus quidem inter se differunt, catera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque, & aspectu probo, legibus item eisdem viuunt, similiter & Arriana omnes fidei* &c. *Plinius* etiam Vandalos Sarmatas expresse vocat: *quidam*, inquit, *hac habitari ad Vistulam vsque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris & Hyris tradunt* &c. Ideo Vandali fortiter lege Symmachiæ cum Quadis contra *Antonium* Imperatorem in illa pugna dimicarunt, quæ accidit ceotum & aliquot annis post Christum natum. Quod si autem alicubi remote sub arctoa regione habitassent Sarmatæ, non video causam, quæ eos ad pugnam tam asperam impulisset cum Romanis.

Cato, Plinius, & Virgilius de gente Veneda.

Lib. 3. Cosmo.

Plinius lib. 4. cap. 13.

II. De nominibus Vinidarum, Venedorum, Vandalorum, & stationibus eorum.

Illa subtilis distinctio, in qua rima quæritur, vt elabantur contrarium sentientes, iam superius est à nobis discussa. Autores Græci & Latini diuersis vocalibus istarum georum nomina exprimunt, consonantes tamen easdem retinent. *Iornandes* dicit Vesogotthos, *Procopius* Visogotthos. Quos Græci Getas vocant, Germani Gotthos, *Plinius* Gutones, *Ptolomaus* Gitones, alii Gutas. Sicuti nunc alii Polakos, alii Polonos, alii Lechitas nostram gentem vocant; sic & illo tempore alii Venetos, alii Vinidas nostram gentem vocarunt, Germani vero Vandalos. Quos Vendilos *Procopius* vocat, hos *Iornandes* Vandalos. Certum est tam *Procopium* quam *Iornandem* de vna gente loqui. Nam eandem historiam texens illorum bellatorum Vandalorum, sedem eandem eis tribuit. Et quos a Mæothide progressos *Procopius* dicit, eosdem & *Iornandes* ad fontes Istulæ ponit. Puerile enim est cogitare in tanto exercitu trecenrorum millium, tantum Cracouiense territorium fuisse & Sedomiriense. Haud dubie ibi etiam à Mæothide & ab occidentali mari populi erant, vt de Alanis expresse annotatur, qui eis commilitarunt.

II. De progressionibus & stationibus Vandalorum ac exertitus conscriptione.

Sicuti Vandali cum Quadis, Gotthis, lege Symmachiæ steterunt multoties in acie, contra communes hostes: ita in illa maxima expeditione Vandalorum in regiones meridionales haud dubie etiam eædem nationes eos non deseruerunt. Et forsan hic conscribebatur exercitus ad Istulam, qui fuit transmissus ad illos, qui tam Pannoniam antea per centom annos possedebant. Prima igitur statio eorum fuit hic in Polonia, quo populi a Mæothide & mari Baltico accorrebant, alii sponte, alii fame pulsi, vt *Procopius* de Vindilis a Mæothide procedentibus tradidit. Affirmat autem Alanos in vicinia Vandalorum habitasse. Secunda statio fuit in Panoonia, vnde soluentes in illas regiones cootenderunt. Iam autem ad Rhenum illi Vandali, quos & Burgiones *Ptolomaus* vocat, confederant antea, forsan vt veluti anteambulones sedem, belli illic eis in tempore præpararent. Tertia statio eorum fuit in Hispania, vnde per fretum Gaditanum cum lectissimis traiecerunt. Quarta Carthagini in Africa, vbi regna opulentissima

A. C. 383. Vandali ad Albim.

sima nacti nonnihil quieuerant, de quaⁱre inferius. De illis autem, qui ad Albim sunt, Vandalis, inquam, & Sorabis & Vuiltzis aliud est iudicium; illos enim ego cum *Borobista* rege Gotthorum processisse puto circa annum ab orbe condito 3870. quando contra hunc regem Gotthorum tres reges Germanici coadunatis copiis conspirarant, videlicet *Cassander, Sicamber, Arathius* Saxo-Doringiorum *Hamer*. Quanquam & ante aliquoties in mediam Germaniam progressos fuisse Gotthos ante *Iulii* tempora ostendi. Et quia Vandali Gotthi Sarmatis Symmachiæ nexu semper deuincti erant, credibile est eos illo tempore in illis regionibus hæsisse. Et nisi hoc concedatur non video quo pacto *Dionis* locus ille saluari possit, cum dicit Albim oriri ex Vandalicis montibus. *Dion* autem vixit *Seueri* tempore ante annos 1383. B Sed de his superius iam dictum est & forsan per occasionem adhuc dicetur.

IV. De lingua Vandalorum.

Vergilius decimo Aeneid. de suis Mantuanis sic canit:

Mantua diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex populi sub gente quaterni
Ipsa caput populis, vires de sanguine Thusco.

Quod inquam *Vergilius* de sua patria dixit, hoc & mihi explicanti originem gentis Polonæ dicere licet. Nam sicuti illi triplices populi in quarto, videlicet Mantuanorum consummantur, ita hic Vandali, Gotthi & Quadi in Sarmatarum tanquam protopatorum nomine coaugmentantur. C Quod *Procopius* fere totidem verbis explicans sic inquit: *Gotthicæ gentes multæ quidem & aliæ plures fuere quam nunc. Omnium autem maximæ Gotthi, Vandali, & Visogotthi Gepidesque, iamdudum & Sarmatæ & Melanchleni dicti*, Quare hæc carmina *Vergilii* possent ad eos eo modo detorqueri & accommodari.

Lechia diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa (id est Sarmatia) caput populis, vires de sanguine Vandlo.

D

V. De Vandalorum consuetudinibus in bellis ducendis.

Vsitatum fuit Vandalis omnem spem victoriæ in campestri pugna locare. Ideo vrbibus non delectabantur, exceptis fortioribus aliquot locis, reliquas munitiones diruebant. Hunc quasi ingenitum morem à maioribus Vandalis hodie quoque Poloni in vsu habent, eumque speciosis verbis iactant. Quod institutum an laudandum sit, Vandalorum ipsorum exemplo cum essent in Africa patebit. Quam historiam malo *Procopii* verbis explicare: *Gizerichus*, inquit, *post hæc ad Africæ statum conuersus, ciuitates omnes præter Carthaginem mænibus nudauit, vt neque ipsi Afri Romanorum agentes prædas haberent quo se reciperent, neque Romani, si ab Imperatore in Africam* A *mitterentur, discedentes munitas præsidiis relinquerent, negotium præterea Vandalis facerent. Quod quanquam bene ab initio succedere videretur, tempore tamen procedente Belisarius loca sic discincta & immunita paruo negotio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est visus, qui, quod optimum ei videbatur consilium, in stultitiam damnumque versum vidit.* Sicuti autem in curulibus castris eorumque munitione Poloni nunc multum præsidii collocant: ita etiam olim. Nam quatuor menses *Belisarius* in castris abditos oppugnauit. Vsque adeo ars castrorum metandorum antiquitus in ea gente floruit.

Quæstio. An vrbes multas munitas habere sit vtile?

A. C. 383.

VI. Refutatio eorum quæ contra hanc sententiam adferri possent.

Sed quia de cognominum Vandalicorum vocibus iniecta est mentio, non alienum fuerit a re, si eorum rationem paulo plenius examinemus. Non enim desunt, qui probare conantur Vandalos illos Germanos fuisse origine, ex eo quod duces & principes ipsorum nominibus Germanicis appellabantur. Quod genus ratiocinii an in se aliquam vim & efficaciam habeat dispiciendum venit. Inprimis autem negatur, illa nomina Vandalicorum ducum fuisse Germanica. Nam *Genserici* nomen prorsus idem est, quod Poloni vocant *Gasiorek*, vt iam dictum est, quanquam in huius appellatione variant. Nam alii *Honorichum*, alii *Honorificum*, secundum *Procopium*, vocant. Ideo vel ex hoc exemplo patet, in ea causa syllabis cognominum non esse vsque adeo fidendum. *Trasimundi* nomen magis Græcum est audaciam insignem in duce designans; *Thrasos* enim audaciam significat. Sed largiamur reperiri inter eos quædam nomina Germanica, non tamen statim obtinebunt, quod volunt. Nomina enim Principibus viris ex occasionibus nouis imponi nemini dubium est: vel ab euentibus, vel quia sic cognatis arridet, vel vicinis sese accommodando, vel quia apud commilitones suos hac re captant beneuolentiam. Sic nomen *Theodati* Imperatoris orientalis compositum est ex Græco & Latino, vt ea ratione exercitui qui potissimum ex Græcis & Romanis constabat commendabilior redderetur. Inter nomina regum Poloniæ varii generis nomina reperiuntur. Inuenias Italica, *Gracchus, Popilius* seu *Popielus*, plurima Germanica, vt *Henrichus*, *Lodouicus*, *Conradus* &c. Euocantur etiam interdum extranei reges, qui secum & peregrina nomina inuehere solent. Sed ex *Iornande* hunc nodum dilucide soluere placet, dicit enim hoc pacto: *Nec quis dicat, hoc nomen a lingua Gotthica omnino peregrinum esse. Nemo est qui nesciat vsu plerumque nomina gentes amplecti, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum,*

Nomina Vandalorum.

Sarmatæ peregrina nomina sibi imponebant.

Gotthi

A.C. 383. *Gotthi plerumque Hunnorum.* Ficulneum itaque argumentum est eorum, qui Vandalos Germanos ideo facere volunt, quod pleraque Germanorum cognomina inter eos reperiantur, cum hic expresse dicat *Iornandes* tantum studium inter utramque gentem, Germanos nimirum & Sarmatas fuisse, ut etiam Sarmatae nomina Germanorum passim assumerent. Et ob hanc necessitudinem puto plerosque scriptores lapsos esse, quod Vandalos Germanis connumerandos duxerunt, ut *Plinius* & *Cornelius Tacitus. Plinius* quidem Vandalos inter Germanos ponere quodam in loco videtur: *Cornelius* autem *Tacitus* coaetaneus eius dubitat, inter Germanos ne an Sarmatas eos reponere debeat. Autor autem *Caroli Plinii* sententiam quae fuerit explicans affirmat eum non de Vandalis loqui, qui ad Vandalum siue Istulam habitabant, sed de illis, qui ad Albim & Vandalicos montes sedes habuerunt. Nam quia altercatio vetus fuit inter istas gentes de finibus, Sauromatis Vandalicos montes & Albim tanquam limitem suum defendentibus, Germanis contra resistentibus, itaque possessoribus inter se discordibus, necesse est scriptores quoq; discordes dubiosque fieri. Negari sane non potest veteres scriptores dū septemtrionales prouincias describere volunt, subinde errare. Nam idem *Plinius* Germanos inter Scythas connumerat. *Iulius Caesar* in commentariis flumen in Germania Scaldam in Mosim dicit influere. *Strabo* Lupiam & Visurgim in Amasim deferri refert, sicut *Pomponius Mela* in Istrum Istulam influere affirmat. *Ptolomaeus* ipse de ortu Borysthenis hallucinatur. Quin & de Istula secum dissentit. Nam in tabula Germaniae ortum eius prope Danubium ponit. Itaque censeo non admodum esse fidendum passim in omnibus rebus scriptoribus antiquis. Et multi inter illos mentione facta vltramontanarum regionū Germanos tantum velut vicinos & sibi magis notos intelligunt caeteros ignorant. Quin & nunc multos reperias inter Gallos, Italos, qui Polonos Germanos esse credunt. Imo in conciliis superioris aetatis, Constantiensi inquam & Basiliensi, quoties autoritate quatuor nationum, videlicet Italicae, Graecae, Germanicae, Polonicae patres illi siquid decernere volunt, fere semper Polonos cum Germanis coniungunt & amborum suffragium pro vno reputant. Quare & illa *Methodii* epistola, in qua se Vandali Germanos profitentur, vel ficta est, vt alia pleraque eius generis, vel de Vandalis, in quorum exercitu Germani complures militare consueuerant, intelligenda. Nam sicuti nunc Poloni raro militiam exercent absque Germanis, ita & olim; praesertim cum communem causam tutabantur contra Romanos: vel per tropum catachrisios, ratione viciniae, vt supra demonstratum est, exponenda. Haec de autoritate *Methodii* & Papae *Gregorii*. Sed quis rem cominus agunt, nobis quoque argumenta contra eos expedire liceat. *Ptolomaeus* autem Venedos inter Sarmaticas gentes ponit, & in tabulis pingit, nec ad lacum Mysianum diuersos esse ab istis. At occidentaliores Venedos insigniores fuisse celebrioresque orientalibus credibile est, & ideo inde exordium illius expeditionis magnae factum fuisse testantur scriptores, quod ibi regiam forsan habere consueuerant, & comitia sua celebrare. Nam rebus florentibus in Graecia ipsi etiam conferebant se ad Ponti ripas: rursus occidentem versus translato imperio ipsi quoque libentius ad confluenta Istulae commorabantur: Imo successu temporis & regiam huc transtulerunt. Adde quod *Iornandes* saepius Slauos, Antas, Venedos, ex vna stirpe Venetorum prodiisse, triaque nomina edidisse fatetur. Ergo non ex Germanis. Nec illa distinctione proficient, qua alios Venetos & Vinidas faciunt a Vandalis, cum hos Germanos fuisse, illos vero Sarmatas fateantur. Nam si se ita res habet, dum declinando vnam plagam, alteram grauiorem accipient. Nimirum illos, qui duce *Genserico* admiranda gesserunt, Germanos non fuisse, siquidem Vandalos in Germania collocant vltra Istulam: qui vero Romam vastarunt à Maeothide prodierunt, & Vinidae Venetique appellabantur non Vandali, & inde prodiisse dicuntur. Haec aperte fatentur scriptores. Hic & finis litis, dum alterum extorquere voluerunt, vtrumque amiserunt. Commonstratum autem est à nobis, melius ea de re sentire *Crantium* & *Irenicum*, qui Vinidas, Venetos, Vandas, Vandalos vnam gentem fuisse docent, ac licet syllabarum accessionibus & detractionibus voces istae differant, re tamen ipsa eas minime differre tradunt; quod *Iornandis* autoritate comprobari potest. *Vinidarum*, inquit, *natio populosa consedit, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slaui & Antes nominantur.* Ego existimo eum de hac mutatione & detiuatione nominis loqui, quod ab aliis Vandali, Vindae & Veneti tum vocabantur. Sic & nunc a Germanis hae gentes partim Vindae, partim *Venden* & *Vinden* vocantur. Nec modo istos qui ad Albim manent, ita vocant, sed etiam Illyricos incolas, vt *Melius* in *Ptolomaeum* annotat. Quod propter eos addo, qui quasi obliti sui fatentur quidem Slauos illos ad Albim à Germanis *Vindas* dici, sed excipiunt non esse haereditarium nomen, sed priscarum gentium Germanicarum, quarum sedes post *Gregorium Magnum* occuparint: idque vsitato more aliis quoque gentibus, sicuti Czechi Boëmos se quoque appellari volunt, quod Boiorum sedes occuparunt. Fuerit autem ita vt ipsi volunt. At si non stirpis sed nationis nomen esse volunt, quā de causa

Marginalia: *Errores cosmographiae Latinorum.* — *Methodii epistola.* — *Cur Sarmatae Germanis admiscentur saepe.* — *Autores qui nobiscum sentiunt.* — *Vendi num diversi a Vandalis.*

A. C. 383.

Vinden appellant Germani non modo istos ad Albim, sed etiam Illyrios.

causa erga Slauos, Illyrios, totamque illam oram Germani *Vindas* vocant, si illius regionis Germanicae in Lusatia tantum nomen est & non stirpis totius, quae vsque ad Venetos refertur? Mihi sane vsus cognominandi has gentes Vindas ad Germanos demanasse videtur ab illa consuetudine peruetustissimi illius seculi, quando *Polybius* vixit, qui fatetur omnes illos populos ad mare Adriaticum suo aeuo Venetos fuisse appellatos. Adde quod Germani non modo populos, sed linguam quoque nostram Vandalicam vocant. Quod si ita est, non ergo eo respectu Vindas suos vocant Vandalos, quod Vandalorum sedes occuparunt, & in eorum sedes successerint: Sed quod prognati ex Vandalis Vandali ipsa lingua patria & haereditaria, Vandalica nimirum, vtantur. Nec temere puto obrepsisse illam consuetudinem Chronologis Polonis peruetustis, adeoque toti generi, vt se Poloni ipsimet Vandalos esse glorientur, cum ea res etiam ad sacra & templa ex traditione peruetusta peruaserit. Citat enim & allegat ad eam rem confirmandam non inepte *Miechouiensis* peruetustam formulam orationis publicae quae antiquitus in templis huius regni in festo Alberti a sacerdote cantari solebat ad hunc modum: *Benedic dominum regem cunctorum conuersa gens Vandalorum.* Quod cum ita sit, mirum non est Polonos in defendendis antiquitatibus & praerogatiuis gentis suae pertinaces esse, vtpote quae non modo ex scriptis patrum accepta, sed etiam per manus tradita sunt. Male igitur illi, qui ista in dubium vocant contra tot historicorum autoritates non modo Graecorum, Latinorum, sed ipsorum Germanorum etiam, ac denique ipsarum ecclesiarum ac templorum authentica testimonia, quae instar oraculorum habenda erant.

Autoritas ex ecclesiasticis monumentis.

VII. *Decem & nouem argumenta confirmantia de Vandalis veterem traditionem & auitam sententiam.*

Ea quae prolixius narrantur, non ita a rudibus mente concipi possunt, ideo breuiter & distincte rem vniuersam comprehendemus. Refutauimus argumenta impugnantia traditionem patrum de origine Polonorum a Vandalis, nunc rursus argumenta, quae pro affirmatiua propositione faciunt, recitabimus.

PRIMVM argumentum sit ab authoritate scriptorum, quos in tres classes diuidemus: vetustiores primo, deinde recentiores, qui autem in media aetate floruerunt, in medio etiam collocabimus. Ex vetustioribus qui dilucide de istis rebus scripserunt, est *Ptolomaeus*, qui dicit: *Tenent autem Sarmatiam maxima gentes Veneda* &c. *Plinius* vero: *Quidam vero haec habitari ad Vistulam flumium a Sarmatis, Venedis, Scyris, Hyris tradunt. Ablauius* historicus antiquus Gottborum, ex quo *Iornandes* suam hausit historiam, dicit, Gotthos in Vandalos impetum fecisse, eorumque sedes ad A Vistulam occupasse. Mediae aetatis scriptores sunt *Iornandes* & *Procopius*, cuius autoritates pagina superiore iam produximus, nec opus est iterum eadem repetere. Tertiae aetatis recentiores autores sunt praecipuarum nationum, Italiae, Hispaniae, Germanorum, Boëmorum & Polonorum. Italus *Annius Viterbiensis* non ignauus antiquitatum indagator, multoties fatetur Vandalos esse Polonos. Sic & historia Hispanica eius testimonium *Miechouiensis* citat in ipsa praefatione. Ex Germanis plurimum *Carioni* tribuo. Is multoties hoc idem fatetur, sed ex commentario in *Cornelium Tacitum*, verba eius producam: B *Equidem suum cuique iudicium permitto*, inquit, *sed tamen Ptolomai descriptione moueor, & ipsa appellationis vetustate, vt Vandalos gentem Sarmaticam esse existimem, quos vocamus* Venden. Et *Funceius: Vandalorum gens qua lingua Sclauonica vtitur, nominata est* die Wenden, *e quibus nunc multa & maxima gentes diuisa sunt, Boëmi, Poloni, Sclanoni, Croatii &c.* Et Melius enarrans *Ptolomai* scripta, fatetur Germanos in vniuersum vocare gentes Slauonicas, *die Wenden.*

Ablauius autor historica Gottborum.

SECVNDVM argumentum ducitur a nomenclatoris vetustis montium, fluminum, vrbium, gentium, quod fortius argumentum esse volunt, quam authoritates historicorum. Montium item nomina huius postremae aetatis, quae in *Ptolomao* reperiuntur: nimirum C Carpatus, Bieszczady, Vandalici montes &c. Vavvla, Lasotinum, *Rekawka, Nogawka.* Horum posteriora in *Ptolomao* non repetiuntur, sed antiquissima esse liquet. Tertio fluminum, vt Vistula, quam alii vocant, Vandalum, Vattam, Gutalum, Chalusam. Affirmant autem scriptores, fluminum nomina omnium maxime durabilia esse & retinere primaeuam appellationem vetustatis. Quarto oppidorum & gentium, puta Calis, Sobocii, Carodunom, Gutones vbi est *Gedanum*, Variorum vbi *Varea*, *Varsauia*, Sidonum vbi *Szidlow*, Ducleotae vbi *Ducla*, Starogardia sive *Starygrod.* Credibile igitur est veteres incolas harum regionum fuisse nostrae gentis, & D nostrae stirpis, quandoquidem nostra aetas & gens hactenus vocabula ista retinent. Et protsus naturam Polonici sermonis sapiunt.

TERTIVM argumentum a proprio linguae nostrae vsu. Contra cognomina locorum nobiliorum nihil Germanicum redolent, nec syllabae illae, veluti sunt, *Rad, Hart, Bring, Mund, Old, Win, Rich.* Ergo Germanos hic haeredes fuisse olim non est credibile. Extarent etiam vestigia hic politiae, oeconomiae & morum Germanicorum, sed nihil tale reperies.

QVARTVM argumentum. Si Roxolanica populi nationes in Illyrico Boëmiam & Poloniam, Russiam, & alias inundassent, vnde tot & tanti

A. C. 383. & tanti inhabitatores venissent, & quis locus antea eos capere potuisset? Hunnorum erant aliquot centena millia, & tamen vix Pannoniam replere potuerunt: qui vero tanta latifundia implerent, vnde quæso prodiissent?

QVINTVM argumentum. Non agant coniecturis, sed ostendant aperte ex historicis, quando post tempora Vandalorum, Gotthorum, terras Polonorum Roxolani occuparint. Si hoc præstare non possunt, ergo figmenta sunt & imaginationes quæ narrant.

SEXTVM argumentum. Ab impossibili ducitur argumentum, quo probatur nequaquam Germanos fuisse cunctos illos populos, qui ante mille annos processerunt in perniciem Romanorum. Nam si Vandalorum exercitus constabant trecentis millibus, Gotthorum similiter, Longobardorum, Sueuorum B non paucioribus, item Francorum in Galliis: cum *Odoacer* etiam Rugianus magnas copias habuerit, quas in Italiam duxit, quomodo credibile est ex vna natione eodem tempore potuisse educi tot & tantos exercitus, tantamque vim populorum. Nunc Germania est magis habitata, & magis dilatata, & tamen centum millium exercitum *Carolus Quintus* vix potuit ex ea conficere, quando ad Viennam duxit exercitum contra Turcos ante quadraginta annos.

SEPTIMVM argumentum. Cum historici res Germanorum & Vandalorum referunt, cur eos sibi inuicem opponunt diametraliter: C Vandali, inquiunt, sic & Germani sic: Fecerunt hoc Germani, fecerunt hoc Vandali: si non sunt diuersæ gentes. Et cur Vandali in Germanos & rursus Germani in Vandalos tam inexplebili odio ferebantur, vt alii alios occiderent cum possent, terras etiam alii aliis eriperent, & iuris sui facerent? Quod nequaquam tam infestis animis, nec ita durabili odio fecissent, si vtrique stirpis Germanicæ essent.

OCTAVVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur extra limites Germaniæ manebant, hoc est alii ad Mæothidem vicini Alanis, alii ad Venedicum sinum in Sarmatia, vt *Ptolomæus* inquit. Nam scriptores illos populos, qui montes Italicos transcenderant, aperte dicunt fame pulsos à Mæothide discessisse. D

NONVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur diuersa vtebantur lingua, Sarmatica nimirum, quam & Gothicam *Procopius* vocauit, non Germanica sicuti *Procopius* ab initio libri de Vandis aperte testatur. Sed & *Ouidius* vnam linguam intelligens, dicit se didicisse Getice Sarmaticeque loqui.

DECIMVM argumentum. *Cornelius* dubitat an Venetos Germanis adnumerare debeat, tamen eos discernit politia, moribus, & vestitu, & inde probat gentem aliam fuisse Germanos à Sarmatis, hoc est Vandalis. *Nam Sarmatæ*, inquit, *sub plebeia libertate viuebant, Germani sub arctiore disciplina. Sarmatis & Vandalis coniugia mixta erant, Germanis non. Sarmatæ laxa veste vtebantur, Germani sago & veste stricta, & singulos artus exprimente.* A. C. 383. A Quem morem etiam nunc Germani seruant, nec ex eo quicquam remiserunt.

VNDECIMVM argumentum. Vandali ex Paphlagonia in eas regiones peruenerunt. Germanos autem *Cornelius Tacitus* indigenas ac propemodum autochtonas fingit, minimeque aliarum gentium aduenas, & hospiciis mixtos, quæ in Vandalos cadere non possunt.

DVODECIMVM argumentum. *Cæsar* cum Germaniam describit nullam Vandalorum facit mentionem, quod nequaquam omissurus erat, si Vandali ad Germaniam pertinuissent.

DECIMVM TERTIVM argumentum. Si Vandalia est Germania, vbi quæso erit Sarmatia meridionalis? vbi Slauonia? Siquidem regiones montium Sarmaticorum Vandalis adscribit *Iornandes*.

DECIMVM QVARTVM. Consensus Chronicorum Boëmicorum, Polonicorum, Russicorum veterum & recentium non est contemnendus. Nam pro deposito quodam veluti per manus tradito hæc narratio in gentibus istis durauit & permansit ad hunc vsque diem, nimirum quod Vandali sint Poloni. Si autem Germani hic ante *Constantinum Magnum* habitarunt, cur montes isti supra Cracouiam non sunt dicti montes Germanici? Vocantur autem ab omnibus scriptoribus Sarmatici montes.

DECIMVM QVINTVM argumentum. Annotamenta quæ in ecclesiis hac de re repetiuntur sunt magnifacienda, præsertim cum etiam in publicis precibus hæc res exprimatur. Memini autem superius testimonium ecclesiasticum, & precatiunculam publicam adieci, quæ sic se habet: *Benedic regem cunctorum conuersa gens Vandalorum.*

DECIMVM SEXTVM argomentum. Germanorum cognomen temporibus Cæsarum primum natum fuit attestante *Strabone* lib. 7. & *Cornelio Tacito* de Germania. Sarmatarum autem nomen & Venedorum longe antiquius est. Et si Germani Celtæ vocabantur, certe Vandali Sarmatæ, Celtæ non erant.

DECIMVM SEPTIMVM argumentum. Affirmant quidam Roxolanos Vandalorum vacuas sedes occupasse dum Vandali in Hispaniis bella gererent. Ad *Prosper* historicus affirmat post discessionem, Vandalorum Longobardos nihilominus hic vbi est Polonia dimicasse cum Vandalis. Non igitur ita populariter inde emigrerunt Vandali, vt multi ex eis hic non remanerent.

DECIMVM OCTAVVM argumentum. Adhæc experientia comprobat, vbicunque aliquando vi aut consiliis in potestatem redactæ sunt aliquæ gentes à monarchis, ibi duas linguas in vsu esse, alteram penes consulares & mili-

A. C. 383.

militares viros, alteram inter plebeios & agricolas, vt in Dania, Ruſſia, Pruſſia, Italia, Græcia, & etiam in Vngaria: veteres enim coloni patria lingua in villis vtuntur: in aulis vero & prætoriis exotica lingua, quam ſecum fortior pars attulit, publica tractantur negotia. Huius rei ne veſtigium quidem in Polonia appaiet. Sed omnes ad vnguem vna lingua patria vtuntur tam in aula & prætoriis, quam in templis. Quod ita ſtricte ſeruatur vt ne quidem in montibus, fluuiis, ſyluis ſignum aliquod extet mutationis. Ex quo liquet aborigines eſſe gentes Polonas & linguam Sarmaticam antiquitus retinere, quæ nec in prolatione nec in conſtructione vllam contaminationem adulterationemue paſſa ſit.

DECIMVM NONVM argumentum. Sarmatæ etiam vocantur a veteribus Moſchi, Roxolani & Iazyges. At iſti noſtra lingua vtuntur. Ergo & iſtæ terræ ad Sarmatiæ complementum pertinent. Sicut & *Lucanus* poeta teſtatur: *Sauis affinis Sarmata Moſchus.* Prudenter autem ab eruditis deprehenſum eſt, nullam eſſe gentem ſub cœlo, quæ priſcam ſimplicitatem, mores & linguam inde à temporibus patriarcharum per illos bellorum tumultus fidelius ſeruarit, quam Moſchos. Nam ad illas terras niue & glacie rigentes nec *Darius*, nec *Alexander* Macedo, neque *Iulius*, neque *Auguſtus* arma penetrare potuerunt. Ac ne quidem id forſan optabant etiamſi potuiſſent. Proinde Moſchi non poterant eſſe obnoxii cauſis illis, quæ alterationes gentibus inducunt.

CAPVT VII.

De Gandaricho Principe Vandalorum.

Anno ab orbe condito	4374.
Anno à nato Chriſto	412.
Ante annum	1150.

A. C. 412.

Modigilus Rex.
Vandali Galliam vaſtant.

GAndarichus corrogato exercitu ex Vandalis, Alanis, aliisque Sarmaticis populis, quorum numerus ab aliis centies quater millium, ab aliis trecentorum millium refertur, relictis ſuis ſedibus ducit exercitum vna cum patre ſuo *Modigilo* ſene admodum per Germaniam Rhenum verſus, quo ſuperato Treuirim vrbem Galliarum petit. Et quia iſtic paulo ante Francones conſederant, maximamque partem Galliarum in ſuam poteſtatem redegerant, ideo hos, conſilium ei præbente *Stilicone* Romanorum duce, cuius perſuaſionibus ex Pannonia euocatus erat, aggreditur & fatigatos armis ex Galliis abire cogit, quos vbi ſubmouiſſet, libere tandem longe lateque nemine prohibente Galliam vaſtat & populabundus quoquo verſus diſcurrit. Ac vbi iam cædibus & prædis ſatis indultum eſſet, & à gentibus extraneis vindicata Gallia ac Romanorum deſiderio & iræ ſatisfactum eſſet, ipſi in Hiſpanias vlterius contendunt, Burgundiones vero populares eorum, qui & ipſi tum ad Viſtulam in vicinia cohabitabant, ac etiam Sueui, illecti amœnitate regionis & cœli clementia ſedes ibi figunt, prouinciasque Heduorum, Lingonum, Veſutiorum, Cabilonenſium ſibi vendicant, quam poſtea *Burgundiam* a ſuo cognomine appellarunt.

Burgundia.
Vandalia.

Vandali tamen nihilominus Burgundiis & Sueuis commilitonibus deſtituti non quieuerunt, ſed ſuperatis Piræneis montibus interiora Hiſpaniarum petierunt, & iſtic Beticam armis ſubactam a ſuo nomine *Vandaliam*, ſicut ab Alanis *Catalaniam* cognominarunt. Sed quid accidit? Cum ad ſummum culmen fortunæ peruenerunt, *Gandarichum* ducem ſuum amittunt. Subita is tum morte eis ereptus videbatur, non ſine ſuſpicione grandi irati numinis, quod templum theſauris & celebritate pernobile Hiſpalis vrbis, quam interea temporis vi cœperat, diripere ſtatuiſſet. Hæc acta ſunt ante 1150. annos.

CAPVT VIII.

Genſericus II. Princeps Vandalorum.

Anno ab orbe condito	4390.
Anno Chriſti	428.

A. C. 428.

MOrtuo *Gandaricho* ſucceſſit *Genſerichus* filius, quod nomen Polonicum eſſe apparet ea ſono & dialecto ſermonis noſtri, ſignificatque idem quod noſtri *Gaſiorek*, id eſt, anſerem vocant. Et ſi conferas vocem *Genſericus* & *Gaſiorkus* exilis admodum differentia relinquetur. Romanos interea diuerſi affectus ac velut contrarii raptabant, & propter ſucceſſus Vandalorum in diuerſum agebant. Quod proſpere gentes Romano nomini infeſtas ex Galliis Hiſpaniisque expulerant, gratum eis erat: quod vero vires & fama eorum in tantum creſcebant, vt vix à Romanis, ſi maiora auderent, retrahi poſſent, hoc eos male habebat.

Bellum inter Gothos & Vandalos

Proinde ad artes ſolitas confugiunt, vtque vtriusque gentis, hoc eſt Gothorum & Vandalorum robur diminuerent, vtroſque *Stiliconis* opera inuicem committunt, & de Hiſpaniæ gubernatione armis diſceptare faciunt. Sed Deus Romanorum conſilia, fortuna eorum ad imum ruente, alio diuertit. Cum enim vario Marte inter ſe dimicaſſent, ne vlterius ſociale bellum inter eos creſceret, noua res emerſit.

Africa vniuerſa Genſericus potitur.

Regebat tum quidam *Bonifatius* Africam, dux *Valentiniani*, quem cum Imperii hoſtes armis vndique vrgerent, nec auxilia ad compeſcendos eorum furores ei reſtarent, *Genſericum* ex Hiſpaniis quamprimum precibus & muneribus inuitat, multa ſpe eum onerando, vt ei præſto adſit. Nec ille detrectat, eo quod iam bellum ſociale in Europa cum Gotthis peroſus eſſet: morem igitur ei gerit, & quinquaginta millia lectiſſimorum virorum transportat per illud Gaditanum fretum, primoque Hipponem, deinde

A. C. 428. Carthaginem contendit. Ac vrbe in potestatem redacta, Africa vniuersa ab eo pacem petit fascesque Imperii defert. Animo erectus *Gensericus*, magna cum tentasset, maiora adhuc meditatur. Confecta tunc variis bellis Italia ingemiscebat & a tyrannide *Maximi* oppressa suis minime confidens auxilio exterorum indigebat, itaque opem *Genserici*, qui tum fama rerum gestarum spectabilis erat, implorat, eiusque fidem sequitur. Gratum tum *Genserico* hoc nuncium fuit, ac quod duas gentes & duas vrbes Romam & Carthaginem dominas videlicet orbis terrarum Imperio suo adiungere easque armis sibi subiicere, ad nominis sui gloriam plurimum referre iudicabat. Itaque rebus in Africa ex tempore compositis, primo Corsicam, deinde Siciliam, via *Hannibalis* petit. Cumque Hetruriam armis tentaret, ab *Eudoxia* Romam accersitur. Ille plenus animi mox se sistit, & de *Maximo* Tyranno supplicium capit. Digna tunc mors Tyranno iudicata est, vt ille qui omnium libertatibus insidiatus fuerat, ab omnibus quoque lapidibus obrueretur: hoc decretum ab eo latum fuit. Ne vero & sibi interea deesse videretur, *Eudoxiam* & filiam eius *Eudociam* vna cum *Placidia* secum in Africam auehit, & paulo post matrem sibi, quod senex iam erat, & filiam *Honorio* in matrimonium desponsat. Nec diu matrimonium illud stetit. Nam breui ipse moritur, filio *Honorio* in Imperio relicto. Fuit *Gensericus* vir astutus, & ad varias fortunæ occasiones intentus, didiceratque cum hoste non tantum viribus, sed & industria certare. Volebat ille pactorum conuentorumque custos fidelissimus videri, sed eventus non semel docuit, eum pro temporis opportunitate fœdera & seruasse & violasse. Cumque aduerso Marte aliquoties pugnasset, iterum se arte & consilio erexit, & cum in profundum delapsus esset, iterum ad summum emersit. Proinde *Sertorio* ob eam causam à quibusdam non inepte confertur. Fuit tam elaro & excelso animo, vt si vitam ei superi prorogassent, etiam Babylonem petere, & exemplo *Alexandri Magni* Orientis Imperium sibi armis vendicare cogitaret. Videbatur enim se hoc nomine fortuna *Alexandri Magni* conferre, quod sicut *Alexander* 40. & aliquot millibus orientem sibi subegerat, ita ille pari numero copiarum 50. nimirum millibus, Africam domuerat, quodque fata *Alexandro* negauerant, Romam, Senatum videlicet orbis terrarum, vt *Cicero* loquitur, in suam potestatem redegerat.

Carthaginem & Romam duas mundi dominas Vandali capiunt.

Genserici virtutes.

CAPVT IX.

Honoricus II.

Anno ab orbe condito 4437.
Anno Christi 476.

A. C. 476. *Tyrannis Honorici.* Secundus rex huius ætatis Vandalorum numeratur *Honorius Genserici* filius, cuius natura & mores erant ad tyrannidem composita. Namque vtriusque sexus homines tam viros quam mulieres persequebatur. Et viros quidem igne ferro & aqua è medio tollebat, virginum vero corpora admotis facibus vrebat, mammillisque & brachiis præcisis ad *Arrii* dogma amplectendum cogebat. Fuit quoque *Augustinus* Episcopus Hipponensis spectator aliquomodo harum calamitatum, sed Deo illi parcente, septimo mense post Hipponem a Vandalis obsessam mortuus est. Huiuscemodi crudelitatis exempla securæ sunt pœnæ. Afflixit Deus illam gentem fame & grauissima pestilentia, & ipse rex phthiriasi consumptus, non sine grauissimis doloribus & tormentis decessisse scribitur. *Eudoxia* filia *Valentiniani* Imperatoris, & mater *Hilderici* pii regis, vxor vero huius regis *Honorici*, prætextu religionis & voti suscepti adeundæ Hierosolymæ, à marito se eripuit, nec postea, auersata illam mariti sæuitiam, ad eum rediit, sed in precationibus lachrymisque, & aliis quæ ad exercitia Christiana pertinent, magnam partem sui æui transegit. Regnauit hic annos octo. A. C. 476.

Eudoxia pietas & crux

CAPVT X.

Gundabundus.

Anno ab orbe condito 4446.
Anno Christi 485.

Fuit & hic *Gundabundus* Arrianus & sæuiit aduersus Christianos, nec fuit filius *Honorii*, sed frater & *Gonsage* patruo ipsius & Germano fratre *Genserici*: Ideo *Gundabundi* nomine patronymico fuit appellatus. Puto hunc *Gonzagen Gonzagarum* nomen in Hispaniis reliquisse, quorum hactenus clarissima familia in Hispaniis extat. A. C. 485.

CAPVT XI.

Trasimundus III.

Anno Christi 495.

Hic 27. annos regnauit, vir præclaræ indolis & sapiens, omnesque maiores suos animi magnitudine excelluit, vt *Procopius* de eo tradit. Erga Christianos astute se gessit, non pœnis corporis, aut suppliciis velut alii, sed præmiis & honoribus ad suam fidem eos inuitans. Erat enim Arrianus. In gratiam huius *Fulgentius* rogatus, de mysteriis fidei Christianæ scripsit. Et ab eo emollitus postea non ita sæuiit in Christianos. A. C. 495.

CAPVT XII.

Ildericus V.

Anno Christi 523.

Svnt qui *Ildericum* hunc antecessisse Trasimundum scribunt, de qua re litem alicui mo- A. C. 523.

A. C. 523. monere non est mei instituti. Fuit *Genserici* nepos, *Honorici* varo filius, quem ex *Eudocia* susceperat, eratque non male institutus in religione Christiana. Nam sacramento adactus, vt quoad viueret inimicum se præberet orthodoxis, promissis non stetit, nec in re natura turpi fidem datam fallere turpe putauit. Omnes enim orthodoxos in exilium missos reuocauit, eisque fauit, & ecclesias orthodoxorum in Africa restituit, quo nomine suis fuit inuisus & contemptus. Et quia minus idoneus videbatur ad bella gerenda, a *Gilimero* è viuis sublatus est.

CAPVT XIII.

Gilimerus VI.

Anno Christi 530.

A. C. 530. Gilimerus fuit abnepos *Genserici*, cuius etiam magna ex parte mores & naturam retulit. Fuit enim valde rei militaris peritus: sed fortuna & successu in rebus gerendis dispar, quod exitus eius mox declarabit. Concitata multitudine per seditionem *Ilderico* regi insidiæ struuntur, & pericula creantur. *Ildericus trucidatur.* Erat enim plebi inuisus hac de causa, quod nihil commune cum Arrianis habere volebat. Itaque eum cum filiis & eis, qui ei addicti erant, in vincula coniiciunt, ad extremum & necant. Sed Deus vindex sceleium non diu tulit hoc detestandum facinus. C Cum enim sæpius querulæ voces Africanorum ad aures *Iustiniani* Imperatoris deferrentur, defensionemque contra crudelem regem *Gilimerum* ab eo peterent, misit Imperator exercitum in Africam cui *Belisarium* præfecit virum impigrum, ingenio tali in quo nihil ex quatuor illis virtutibus defuit, quæ in duce belli omnibus numeris absolute requiruntur. *Belisarius.* Nam siue peritiam rei militaris, siue felicitatem coniunctam cum modestia, & opinionem, quæ requiritur in bono duce, spectes, nihil in eo desiderabatur. Proinda cum veteribus Imperatoribus, *Scipione* inquam, *Paulo Aemilio*, *Fabio*, merito confertur. Is vbi cum exercitu Africanis apparuisset, castraque castris contulisset, *Gilimerus* conscientiæ metu perculsus trepidare cœpit, ac primo prælio victus nec erigere se deinceps nec animum resumere potuit. D Tandem *Belisarius* profligato hoste cum castra contra Carthaginem promouisset, ciues se ei dediderunt, vltroque vrbem aperuerunt, & ipse *Gilimerus* fame compulsus, cum se de vno loco in alium transferret & iam vix sustentare vitam posset, nec ei per solitudines vaganti spatium respirandi daretur, ad manus eius deuenit, quando se & omnia sua *Belisario* dedit. Confecto bello A. C. 530. *Belisarius* victor Constantinopolim deuenit A & in triumpho Regem captum ostentat. Fertur cum extremam suam calamitatem videret, in ea verba prorupisse: *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* *Exitus Gilimeri & regni Vandalici in Africa.* Hic fuit regni Vandalici in Africa exitus postquam durasset annos quinque supra nonaginta. Causas commutationis fortunæ Vandalorum varii varias referunt. *Cur aduersa passi Vandali?* Dicuntque ab illo tempore collabi eorum res cœpisse, postquam virtus Vandalica & indoles, quam secum ex Europa attulerant, in eis degenerare cœpisset. Et est quidem aliquid quod isti dicunt. *Gilimer* enim iam Afer erat, & exercitus eius non iam ex Vandalis constabat, quorum vix eo tempore vnus ex iis, qui ex Europa venerant, superstes erat. Sed verius ratiocinantur illi, qui B deletos eos ob crudelitatem affirmant. Nam Deus Tyrannos detestatur & vehementes motus in homine deprimere solet. Sed quia Vandalorum gens in Afros transiens Sarmatarum esse desiit: adhæc Afro Vandalorum regum finis incidit in exordium principum Polonorum quando *Lechus* & *Czechus* ex Illyride vel Croatia in eas oras peruenit, ideo Vandalicis rebus, quas in Africa gesserunt, valere iussis ad Polonicas bono omine iam accedamus. *Finis regni Vandalorum & initium regni Polonorum.*

CAPVT XIV.

Lechus.

Anno à diuisione gentium 4512.
Anno Christi 550.

Cum igitur hæ gentes de exitu tristi suorum cognatorum Vandalorum in Africa audissent, & Getarum etiam popularium suorum in Italia res ad interitum spectarent, A. C. 550. (*Belisarius* enim dux belli tum quoque *Vittigem* regem eorum captum Constantinopolim secum abduxerat) valde mœsto animo faciem & statum miserabilem Reipub. suæ contemplabantur. *Occasio aduentus Lechi & noue gubernationis.* Metuebant sibi à Romanis, ne filiorum rebus collapsis in patres animaduerterent, & in Italia & Africa conuersis rebus Gothorum Vandalorumque de vltione in eos, a quibus emissi erant, ne aliquid durius statuerent: sicuti morem hunc Romanis fuisse non vno exemplo comprobari posse meminerant. Itaque vt se aduersus futuros casus melius munirent, de alia forma Reipub. suæ cogitare cœperunt, præsertim cum se opportunos & aliarum quoque gentium incursionibus cernerent, eo quod iam Vandalicis Gotthicisque expeditionibus satis milite opibusque exhausti essent. Accessit huc noua difficultas, quod hactenus veteri more gentis sub polycratia viuentes, non habebant

A. C. 550.

vnum principem, cui salus Reipublicæ curæ esset, quique eis cum imperio præesset, resque eorum turbatas moderaretur. Itaque de accersendo principe secum deliberant. Mittunt igitur in Illyricum accersitum *Lechum* & *Czechum*, quod ii tunc magni nominis duces essent. Accessit & persuasio quædam, quod præ aliis cunctis gentibus ipsis vtiliorem fore principem iudicabant ex illis nationibus, quæ ob veterem cognationem, & vnius linguæ vsum, ab vna stirpe Venetorum eandem cum ipsis originem agnoscerent. Præterea opinionem prudentiæ de eis concipiebant, quia viciniores erant Græcis & Italis, & terras inhabitabant quas Solis radii magis perpendiculares serenant & illustrant. Sed quo melius res intelligi queat, quonam tempore hæc acciderint perpendendum est. Status denique regni Poloniæ ex statu Reipub. Europææ, qui tunc erat, metiendus est nobis. Imperabat tum *Iustinianus, Iustini* ex sorore nepos, in oriente; Occidentale vero imperium primo per duces, quos in Italiam mittebant Cæsares, demum per Exarchas administrabatur. *Seuerus* Campanus Pontifex tunc sacris Romæ præerat, qui fuit in exilium missus ob eam causam, quod occulte cum Gotthis sentire putabatur. Constantinopolitanam vero sedem tum *Antemius* regebat. Desierat iam regnum Vandalicum in Africa capto *Gilimero* rege eorum: in Italia etiam Gotthicum nutabat. Paulo ante partim propter Vandalorum & Gotthorum vastationes, partim propter *Attylæ* Hunnorum ducis violentas irruptiones, viginti & aliquot oppida antiquorum Venetorum, qui cum Vinidis & Vandalis Anthenoridæ, id est ab *Anthenore* orti vno nomine iure vocari possent, vrbis Venetiarum in toto orbe admirandæ fundamenta in maris Adriatici sinu iecerunt. Et post illos bellorum motus veluti post diluuium quoddam Respub. eorum, sicuti & Polonorum instaurari cœpit: Vt sicuti quondam gentes Venetæ cum gentibus Vandalicis vnum principium habuerunt, ita & instaurationis eorum periodus veluti ab vna meta & carceribus suæ felicitatis initia sumeret. Tempore iam certo definito, & domicilio *Lechi* antiquo reperto, iam velum ad nauigandum & vlterius prouehendum explicabimus, methodum aliorum ea in re secuti. Viuentibus igitur istis gentibus sub polycratia & libertate populari, ac ducum imperio contentis, qui fere singulis regionibus, sicuti adhuc apud Russos fieri videmus, imperitabant, vnius principis creandi, qui ex æquo omnibus iura daret, cunctorum animos studium inuasit. Creabant quidem & illi antea vnum principem, sed tantum tempore belli, exemplo veteri Lacedæmoniorum. At nunc ex illa pluralitate dominorum summis incommodis acceptis, & adhuc maiora metuentes, vnum euocandum, vnum creandum LECHVM, penes quem & pacis & belli tempore summa rei esset, vno ore conclamant.

Status rerum christianarum Lecho adueniente quis fuit.

Polonorum & Venetorum Respublica.

A. C. 550.

Qui cum ad eas oras multis laboribus exantlatis peruenisset, inuenit quidem solitudines, ruinam munitionum, & magna ex parte syluas, non tamen ita, vt plerique putant, quod tantum à Satyris hic locus inhabitatus fuerit. Liquet enim ex *Ptolomæo*, populosam fuisse hanc regionem, inhabitasseque eam Gitones, Burios, Burguntas, Arsigetas, Auarinos &c. Quin & *Carion* docet ex sententia *Plinii*, Vandalos tunc habitasse in Pomerania ad Megelburgenses. Et licet multi *Genserici* signa & fidem secuti, non modica agmina hominum secum primo in Pannoniam, deinde ex Pannonia ad meridionales regiones eduxerant, tamen senes, agricolas, sacerdotes, fœmineum sexum cum paruulis quæ Sarmatici sanguinis veterem originem conseruabant, hic remansisse credibile est. Attamen *Lechus* exercitu iustæ magnitudinis secum abducto, & coloniis quibusdam deductis ea quæ deserta erant repleuit, diminuta auxit, & quæ ruinam minabantur instaurauit. Regiam etiam in aliquo loco natura munito vt erigeret, absque mora consilium cœpit. Proinde *Gnesnam*, olim iuxta quosdam *Lemisaletum* dictam ad hoc deligit, cui & *Vismariam* adiungit. Gens Illyrica ad mare Adriaticum valde amœnum locum iamdudum possedit, quod & nomen eius Græcum vt puto indicat, & nauigationi maris assueta fuit, & spacia illa oræ maritimæ ad mare Sarmaticum Germaniam versus, qua situs Cimbricæ Chersonesi paret, ad flumen Caluzam, adiuncto sinu Venedico, vbi *Ptolomæus* veteres Venetos ponit, longe lateque complexa est. Et gentes quidem Sarmaticæ iamdudum veteri more patrum recepto, non admodum illis superbis & ad luxum comparatis ædificiis delectabantur: totum suæ Reipub. stabilimentum non in murorum celsitudine, sed in dextris & robore militum exercitatorum collocantes. Sed tamen complura oppida excitant, vbi mercatoribus tantum & opificibus eorumque officinis locum tribuunt: ipsimet, vt commodius venationibus ac agriculturæ laboribus tempore pacis corpora militum durare & exercere possint, in pagis habitare malunt. Attamen & ipsi aulas satis splendidas habent, vt cuique videre licet. Et si Græcorum & Italorum more, equestris ordinis homines prouinciatim in vnum locum cuncti aulas suas comportarent, haud dubie multas etiam Florentias, multas Basileas, multas Norimbergas in Polonia haberemus. Et fatendum est eos, qui in vrbibus habitant, vinum lectissimum, carnes recentes, poculenta, & alia id genus quæ seruiunt voluptati & gulæ, citius habere posse: sed maiores nostri deligentes militi habita-

An habitabilis fuerit Polonia tempore Lechi.

Regia Gnesna.

Cur Poloni magnas vrbes non ament.

A. C. 550.

bitationem, non quid magis voluptuosum, sed quod ad retinendum robur & vigorem militarem magis condueeret, Lacedæmoniorum exemplum secuti, quæsiuerunt. Illud etiam obseruandum puto, quod quando Persarum, Græcorum, Romanorum monarchiæ & Respublicæ ad orientem magis florebant, regiam quoque Sarmatæ suis principibus ad Istrum & Pontum, sedesque sibi deligere malebant. Ideo *Ouidius* potissimum orientalium Sarmatarum mentionem facit. Quia tum florentibus rebus Romanorum & ipsi eodem oculos suos dirigebant. At rursus quando occidentalis monarchiæ & Respub. transferri cœperunt, & ipsi a Mæothide ad Oceanum occidentalem, sedes suas vna cum regia transferre maluerunt. Quo consilio & *Lechus* maiorum exemplo inniaus domicilio suo locum hic deligit, vrbes ædificat, regiam exciiat, quam *Gesna* nomine, id est, nidum appellauit. Nam sicuti nidi sunt auibus in refugium tempestatis tempore, ita & illi Gnesnam veluti nidum id est refugium & arcem belli esse voluerunt. Nam quod aliqui originem aquilæ, quod est amplissimum huius regni insigne, magis concinne explicare volentes, *Lechum* eo loci cum venisset, multos aquilarum nidos reperisse tradunt, indeque ominis boni auspicio accepto, pro signo authentico aquilam albam expansarum alarum diducto rostro, vsurpare cœpisse, mihi omnino verisimile non est. Nec puto tantum principem re tam exili ad tam sublimem cogitationem tum excitatum fuisse. Fruantur tamen qui volunt hac sua contemplatione. Mihi victricia signa Polonorum eorumque mysterium explicare volenti magis probabile videtur, Polonos hac in re Romanos veteres imitatos fuisse, quibus aquilæ signum in bello præferebatur. Notius est quam vt a me commemorari necesse sit de argenteis aquilis in vexillo temporibus *Iulii* & *Augusti* portatis. Aut igitur Romanorum est, vt dixi imitatio, aut *Gensericus* Vandalorum rex, *Gratiano* duce in Africa victo, aut vrbe Romana capta thesauros excutiendo Romanos, inuentum *banderium*, vt vocant, cum tali imagine, vt esset memoriale victoriæ, ad proceres, qui hic remanserant in eius veteri patria, transmisit: vel posterioribus temporibus, quando Romani Pontifices ecclesiasticam Hierarchiam, hoc est concatenationem & consensum regum Reipub. Europææ sancientes, dato & accepto iureiurando cum axiomate regio, etiam vexillum cum insignibus veterum Romanorum transmiserunt regibus Poloniæ eo fine, vt firmius recordarentur se esse & debere manere propugnatores defensoresque catholicæ fidei, & dignitatis Reipub. Christianæ aduersus barbaras gentes. Iudicium tamen hic liberum cuiuis de hac re permitto.

Vnde aquila Polonorum.

Vide Ciceronem contra Catilinam.

Iam quod attinet formam Reipublicæ, moderato & æquabili imperio *Lechus* ab initio contentus fuit: sed quod quidam ita simplicem & deiecto animo tam Sarmaticum populum quam Vandalicum sibi imaginantur, vt opera rustica regi suo nauasse, & pecuniæ ignaros fuisse affirment, mihi id non videtur verisimile, nec existimo hoc cadere potuisse in illos, qui orbem terrarum peragrando commoda aliorum regnorum decerpserant, & marsupia plena auro & argento Gallico retulerant. Sed & nunc non raro videmus in variis Polooiæ partibus purissimi argenti monetam cum imaginibus *Iulii*, *Trabani*, *Vespasiani*, & aliorum Imperatorum in catinis æneis defossam reperiri sæpe & exatari. Vnde ratiocinari licet non vanis argumentis illud priscum seculum non fuisse indigum pecuniæ. De bellis *Lechi* cum Germanis & Danis non est mei propositi proliziorem narrationem instituere, nec ea, quæ *Martinus Cromerus* eleganter memoriæ prodidit, videar retexere. Quæ *Vapouius* prodidit memoriæ de duello, vel singulari certamine *Lechi* cum quodam regulo Germanico non sunt in dubium vocanda. Neque enim hæc scripsisset ille, nisi autores eius rei habuisset. Illud, quod quidam tradiderunt, tunc primum regni fines Bremam vsque & Visurgim prolatos fuisse, mihi non videtur per omnia cum serie vniuersalis historiæ quadrare. Ostensum est enim supra ea *Dione* & *Plinio*, illis temporibus iam Vandalicos populos istic ad Albim habitasse. Nisi forte quæ negligentia maiorum amissa erant, *Lechus* tum bello illo recuperare voluerit, aut tantum de possessione illius regionis, quæ Albi & Visurgi interiecta est, dimicarit.

A.C. 550.

Forma Reipubl. Polonica sub Lecho.

Fines regni Lechi.

CAPVT XV.

Vissimirus.

LEchi posteritas, vt ab autoribus magno consensu annotatum est, post mortem Lechi eius ad annos centum quinquaginta durauit. Fere hoc idem æuum compleuit, quod domus *Iagellonidarum* postremo hoc seculo in Polonia feliciter regnauit. Attigit ergo posteritas *Lechi* tempora *Leonis* eius nominis secundi Imperatoris. Condidit *Vissimirus* duas vrbes maritimas, vnam Albis ostia versus, quam à suo nomine *Vismariam* vocauit, & alteram *Gedanum*, quæ quia ex Dacibus vel Danis constabat, vel Getis vel Gitonibus, Gedanum est appellata, vt placet doctis. Nam *Ptolomæus* ad illa ipsa ostia Vistulæ Gitones Sarmaticam gentem, quæ cum Gotthis eadem est, collocat. Reliquias autem Dacorum isthinc traiectum in Daniam habuisse affirmant.

Posteritatn Lechi cum posteritate Iagellonis eadem periodus.

Supputatio chronologica. Vur ad annum 550. refertur aduentus Lechi.

Sed

A. C. 523. Sed alii tradunt Danos *Lecho* & *Vissimaro* eius filio, nauali prælio ita fuisse attritos, vt tributum etiam pendere *Vissimaro* cogerentur. Quia enim Illyrii naualibus prœliis assueti erant, cum ad mare sedes suas haberent, ideo Dacis, qui nondum vsum earum rerum ita acquisiuerant, *Lechus* & ii qui eius fidem secuti erant, terrori fuerunt. Confecto autem bello illi Dani qui a *Vissimaro* Rege capti erant, ciuitate tum donati sunt, vtque confidenter Gedani habitarent & negociari possent, concessum est eis. Ex hac accessione vrbs illa non mediocriter fuit aucta & locupletata, ita vt nunc autoritate regum Polonorum suffulta, & commerciis Polonorum adiuta, splendore & opibus certet cum emporiis præcipuis in Europa. Cætera de hoc filio *Lechi* apud alios autores inquirito. Sed tamen illud de significatione nominis *Vissimiri* huius prætereundum non putaui, nomen *Vissimir* cum nomine illorum Visogotthorum, qui fere circiter eadem tempora in Pannonia belligerarunt, admodum conforme esse, & significare iuxta nostrum sermonem *studiosum pacis*. *Mir* enim pacem apud nos significat. Consimile quid etiam *Saiphrid* apud Germanos denotat. Commemorantur autem tres fratres illi Visogotthorum in Pannonia, *Theodomir*, *Widmir*, & *Wladimir*, quorum vnus fuit pater illius *Theodorici* Gotthi qui Rauennas dicitur. Cuius virtutem & res gestas admirata est Italia, laudauit Gallia, scriptis etiam poëmatis celebrauit Germania. Horum ergo principum nomina si expendas, & cum nomine huius *Vissimiri* filii *Lechi* componas, videbis gentile nomen illo æuo vsitatum, indicare *Lechi* posteritatem, & cum illis Visogotthorum principibus vnam gentem fuisse, & ab vna stirpe demanare. Adde quod ex eadem ratiocinatione elicitur, Polonicam linguam illo seculo in Polonia in vsu fuisse. Siquidem nomina ista *Vissimir*, & *Wladimir* Visogotthica ad vnguem dialectum & sonum Polonicum resonant. Quod propter illos addendum putaui, qui affirmant temporibus expeditionis illius Gotthorum & Vandalorum, Germanos in Polonia habitasse, vsum vero linguæ qua nunc vtimur, cum Roxolanis postea introductum fuisse, cum iam sole clarius demonstratum sit, & *Lechum* ipsum Slauicæ gentis hominem ante Roxolanorum expeditionem, quæ ad tempora *Mauricii* refertur, iam ad eas regiones habitatum appulisse, quod etiam ex illorum commentariis euidenter monstrari potest.

Dani attriti à Vissimiro.

Gedanensium urbs.

Nomen Vissimir quod notat.

Nomina Gotthica.

CAPVT XVI.

Interregna.

Si ab ea meta, id est ab anno domini quingentesimo quinquagesimo per annos centum 50. *Lechum* cum sua posteritate regnasse in Polonia præsupponimus, vt quidem præsupponere nos necesse est, tunc subducta ratione temporum ad calculum Chronologicum, aut paruum aut nullum tempus istis interregnis relinquetur. Et puto nostrates historicos (de vetustioribus dico) interregna hæc excogitasse, quod eos parum exercitatos in Chronologica supputatione apparet fuisse. Nam si anno quinquagesimo supra quingentesimum initium regni Polonorum statuimus, eisque annos centum quinquaginta, quibus posteritas *Lechi* regnauit addiderimus, exurgent anni septingenti. Restant ergo tantum centum anni ad *Lescum* secundum synchronum *Caroli Magni* Imperatoris, qui inquam centum anni quinque regibus Polonorum, *Graco* videlicet, *Lecho secundo*, *Venda*, *Premislo*, & *Lesco secundo* tribuuntur. Quia tamen Chronologi veteres propiores erant illis seculis, tandem est aliquid eorum autoritati, quia veluti de suis rebus & quidem probe cognitis loqui videntur. Sed vt dixi, breuia illa interregna fuisse credibile est. Eorum autem hanc occasionem fuisse existimo, quod graue erat assueta relinquere. Assueta erat hæc gens teste *Procopio* sub plebeia & antiqua libertate viuere. Itaque forsan superioribus mandatis vel potius iniuriis superiorum principum oppressi & grauati, tanto alacrius recordabantur secum libertatis qua olim vsi erant in polycratia, ideo iam laudando vnius principatum iam vituperando hæsitabant: quid fugiant non ignorantes, sed quid sequantur addubitantes. Ad extremum tamen necessitate compulsi duodecim Palatinos, quos nos *Voieuodas* vocamus eligunt. Sed propter ademptam à Germanis Sylesiam & Lusaciam puto iam vix septem aut octo Palatinatus veteres restare ex illis duodecim. Suppletus est tamen eorum postea numerus, & etiam auctus. Sed termini eorum prisci sunt mutati. Significat autem nomen *Voieuoda* seu Palatinus idem ac si tu diceres belli dux, & æquipollet prorsus cognomini *Hethman*, quod a Germanis petitum est. Hoc tempore nondum Episcopi in Senatu locum habebant, Quia nondum Poloni Christiani erant facti.

A. C. 523. Obseruatio supputationis interregnorum.

Creandorum Palatinorum 12. causa.

CAPVT XVII.

Anacephaleosis historiæ Vandalicæ per annos 180. hoc est, ab illo tempore quando armis Europam & Africam concusserunt, vsque ad Lechi in Poloniam aduentum.

370. Vandali ad Rheni ripas consederunt, primo ii Burgundiones dicti. Ponit autem *Ptolomæus* Phrugundiones ad Istulam. Sunt ergo illi ex gente Vandalorum. De hac re *Albertus Crant.* Sed meminisse hic oportet quod ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit eis à *Constantino Magno* possessio Pannoniæ. Serui eorum post victos Scythas arma in ipsos conuerterant,

A.C. 550.

378. Sarmatæ Pannoniam vastant. *Amianus* lib. 30.

382. *Modigilo* duce Vandali terras alienas inuadere cœperunt, sedibus suis relictis. Præfuit autem eis annos 30. Nomen *Modigili* in vsu adhuc fuit apud Lithuanos non ita pridem.

382. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos *Iborea* duce & *Alone* vicerunt. Prosper in chronico. Non fuit ergo Polonia penitus deserta a Vandalis, etiamsi potior pars eorum abierat in Hispaniam & Galliam, quandoquidem sequente anno conflixerunt ii qui hic remanserant cum Longobardis.

411. Vandali & Alani Gallias intrauerunt, biennio ante Gotthicam obsidionem Romæ, *Honorii* anno 16.

412. *Gandarichus* Vandalorum rex Hispaniam occupat. Regnat annis 15. *Cranz.* lib. cap. 26. Ibidem in exercitu apud eum *Modigilus* pater moritur.

413. Franci Rhenum transeuntes à Vandalis Burgundionibus repelluntur ad sua. *Blondus.*

414. Quindecimo anno *Honorii Carolus* Vandalorum rex assensu Germanorum cum magna multitudine Gallias inuadit, multas vrbes populatur. Anno altero captus & extinctus est & succedit ei *Gotgisich* rex. Tripartir. Chronicon Polo. Isti forte Germanicè loqui didicerunt, vnde *Gregorius* & *Methodius* occasionem sumserint vt Germanos esse existimarent.

426. *Constantinus* cum exercitu aduersus Vandalos Hispaniam vastantes missus.

428. *Gensericus* Vandalorum rex annis 48. belligeratur. *Gensericum* fuisse dictum putant Polonico sermone, acsi dicas *Gąsiorek*. *Cotisonem* vero Getarum regem *Kotek*.

431. Vandali euocati a *Bonifacio* Africæ præfecto Hispaniam relinquunt, in Africa sedes figunt. *Cigaineros* illos vagos populos per Poloniam nonnulli putant esse reliquias Vandalicæ gentis ex Africa redeuntis post illa bella.

433. Visogotthi eam Hispaniæ partem occupant, quam Vandali reliquerant. *Iornandes.*

434. *Gensericus* Hyponem obsidet. *Gensericus* dolo Carthaginem capit.

439. *Gensericus* pacem cum *Valentiniano* Imperatore facit, finesque imperiorum suorum constituunt. Vbi postea Vandali 95. annos regnant.

444. *Gensericus* Siciliam affligit. *Sebastianus* Africam inuadens *Giezericum* retrahit vt cogatur Carthaginem redire.

445. *Theodosius* Imperator bellum in Vandalos mouet: sed longis cunctationibus negotium differens Siciliæ magis oneri quam Carthagini auxilio fuit. *Procopius* & *Diaconus.*

446. Cum *Giezerico* pax à *Valentiniano* Augusto confirmata, & iterum Africa certis spaciis inter vtrumque diuisa est. Hæc *Cassianus.*

459. Roma duce *Genserico* à Vandalis capta, omnibus opibus & ornamentis Imperatoriis in Africam translatis. Certo certius est aquilas eius imperii signa fuisse, quæ forsan huc transmissa occasionem Polonis dedere, vt eodem signo vti inciperent.

472. *Marcellinus* vir potens in Illyrico, dum Sardiniam & alias maris insulas iussu *Leonis* Imperatoria à Vandalorum iugo liberare conatur, in Sicilia occiditur.

473. Vandali ab *Heraclio* ad Tripolim incommodum accepere. *Procopius* de bello Vandalico lib. 2.

474. *Gensericus* in Italiam traiicere volens a *Basilio* incommodo affectus est.

476. *Honoricus* Vandalorum in Africa rex annos 7. regnat. *Victor* Episcopus de persequutionibus.

484. *Gundabundus* Vandalorum rex annos 12. persequitur Christianos.

492. *Gundabundus* Burgundiorum rex qui etiam ex Vandalica stirpe erat, intrat Italiam, & magna præda onustus domum redit. *Blondus* autor. Affirmant autem Polonos signa gentilicia à Burgundionibus suis popularibus accepisse.

495. *Thrasimundus* Vandalorum rex in Africa 27. annos rerum potitur.

505. Bulgari Slauonica gens Thraciam vastant, eo tempore quo *Trasimundus* Vandalis in Africa imperat. Iamque confœderatio illa symmachiæ inter gentes Slauonicas emergere & patefieri cœperat.

523. *Hildericus* Vandalorum in Africa rex annos 7. Pius hic fuit ac orthodoxus, & à patre in exilium pulsos reuocauit.

523. Prima mentio Slauorum in historiis, etiamsi antea gens ista fuit.

524. Annus hic notandus, quo bellum sociale inter Antas & Slauos ad Istrum fuit cum *Hildibio* illo bellicoso principe. Nomen *Antarum* natum esse tradit *Procopius* libro 3. de bello Gotthorum, ab eo quod anteriorem partem ripæ fortiter dimicando in conspectu Romanorum occuparint.

530. *Gilimer Hilderichum* captum carceribus inclusit, regnumque ei eripuit fraude.

534. Octauo anno *Iustiniani Belisarius* finem Vandalicis bellis in Africa facit.

550. Hic annus nobilis aduentu *Lechi* ex Croatia in Poloniam. Accidit hoc 26. annis post finitum regnum Vandalorum in Africa, adhuc *Totila* Gotthorum regnum in Italia acriter defendente, quod postea decem annis sequentibus cum *Teia* extinctum est. Qui euentus tristis gentes Slauonicæ linguæ ad confœderationem illam excitauit, præbuitque occasionem Polonis accersendi *Lechum* ex Slauonia ad eas regiones.

CAPVT XVIII.

Cracus.

Anno à condito orbe 4665.
Anno Christi 700.
Anno ab hinc 885.

A. C. 700. VSu edoctos Polonos quantum malorum occurrat Reip. vbi eam absque ordine multi regunt, veluti pœnitere cœpit consilii. Rursus igitur vt vnus eis eum imperio præesset consilium inierunt. Et erat quidem graue, præsertim antiqui moris hominibus, libertati cui assueuerant valedicere, eumque modo singuli sibi reges videbantur, honorem tantum in vnum conferre, & ad vnius nutum deinceps viuere. Erat, inquam, graue, sed necessarium, & propter intestina dissidia coercenda, & propter repellendos hostes, qui B celatum bene ad eam diem odium ac dolorem amplius dissimulare non poterant, nomenque Sarmaticum deletum cupiebant. Itaque post varias consultationes, virum opinione virtutis clarum, opibus & clientelis bene munitum eligunt, cui summam belli & pacis committunt. *Craci* nomen huic erat. Habitauit is tum ad radices montium Sarmaticorum, vnde Istulæ flumen demanat cum ingenti strepitu, euomens fontes aquarum: decem & tribus milliaribus à Cracouia ab incolis monstratur locus. Fuerit iste Romanus an Sarmata non disputo. Et licet *Tiberius Gracchus* ante aduentum Saluatoris 140. annis fuit, tamen cum in summam acerbitatem odiorum gens illa Gracchorum apud suos Romanos incurrerat ob leges illas agrarias non suo ordine, nec suo tempore latas, ita vt ne conspectum quidem patriciorum ferre posset, fieri potuisse arbitror quod huc subducendo se ab illo incendio odiorum commigrarint, eorumque posteritas ad eam diem latuerit. Nec mihi ignotum est à *Ptolomæo* vrbem hic quoque statui, vbi nunc est Cracouia, aut non admodum remoto istinc spacio, quam CARODVNVM ille vocat, voce non remota ab appellatione Cracouiæ: sed, vt iam dixi, connellere veterum scriptorum sententiam, qui quasi de suis rebus & probe compertis videntur loqui, non arbitror esse conueniens. Apparet sane prudentissimum virum fuisse, qui tam idoneum, tam pulchrum, tam munitum natura locum, tamque omnibus rebus ad victum necessariis refertum, ædificandæ tantæ vrbi delegerit. Huic pergendo ad septemtrionem par non reperitur vrbs. Itaque sedem regiam Cruscia transtulere maiores nostri ad eum locum. Huius vrbis figuram testudinis musicalis formæ quidam comparant. Nam si mœniorum versus occasum rotunditatem oualem spectes, & postea quomodo Istulã versus ad orientem instar manubrii strictius sese contrahit, ac tandem assurgendo veluti caput erigit, & attollit ea parte, vbi est mons Vauelo, supra quem arx admirando opere excitata est, non ægre

Cracus an Romanus fuerit vel indigena.

Figura mœniorum vrbis Cracouiensis.

omnino figuram testudinis repræsentabit. A. C. 700. Verum qui concinnius vrbis huius effigiem A exprimere vellet, magis scite eam aquilæ expansarum alarum, quod est insigne regni huius comparauerit, vt corpus vrbis per circumferentiam corpori alitis conferatur, suburbia ab vtraque parte alas expansas repræsentent. Caput vero alitis excelso monti seu rupi Vauelo, quod paulatim assurgit, conferatur. Ex hac figura vrbis primariæ veluti archetypo vrbs Lublinensis & Posnaniensis postea exemplum & formam sumsit distingnendarum platearum & arearum suorum mœniorum, ita vt trium istarum vrbium conformitas tanquam triorum germanarum simillima esse videatur. Bella gessisse Cracum complura memoriæ B proditum est. Et habent quidem Poloni alias voces, quibus hoc genus promontoriorum appellare solent, puta, *gura, gurka, pagorek, curban*; sed quia Romanus fuit *Cracus*, igitur Romano more suum funus peragi voluit, & collem illum paucis litteris immutatis *Mogilam* pro *molle* latina voce appellauit, vnde postea exaggerata promontoria appellari *mogila* cœperunt.

Erexit arcem habitationis suæ in expedito colle Vauelo, supra fluuium Istulæ sito, & ei ciuitatem adiecit atque fundauit, de suo nomine Cracouiam appellando, felicem agris & rebus secundis, nisi Olofagus quædam belua, (vt aiunt Draco) plurima impedimenta intulisset. Rapiebat è specu montis egres- C sa, iumenta & homines incaote oberrantes, rictibus horridis voracissime deglutiendo. *Cracus* afflictæ Cracouiæ condolens tria corpora iussit quotidie Olofago exponi. Nam his contenta, alia non requirebat. Sed & hoc onerosum erat, propterea suapte industria excogitauit vt corporibus quæ obiicienda erant, sulphur & cauma ignitum ex cera & pice includerentur atque occultarentur. Cumque belua tum naturali rabie, tum voraci esurie exagitata sine delectu oblatam prædam raperet atque voraret, sensim debilitata & tandem extincta est.

De Olofago ex Chronico Miechouiensi.

Æneas Syluius, & *Hagecus*, non hunc sed alium *Cracum*, siue *Crocum* tunc apud Boëmos regnasse volunt, & Cracouiam siue D *Crocoueciam* arcem in Boemia extruxisse, morientemque eo fere tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse, è quibus vna *Libussa* saga paternum regnum suscepe- rit, assumpto sibi in societatem thori & principatus *Premulo* rustico homine, quem missi equites in ferrea tabula, hoc est, in vomere aratri prandentem repererant: eorumque posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boemis præfuisse.

De origine Craci ex Crocmero.

Libussa.

CAPVT XIX.

Lechus Secundus.

INcidit *Lechi* regnum in illa tempora, quando inter principes Romanos creuerat illa lame-

A.C. 700. laniena crudelis. Ita enim consuetudo obtinuerat, vt raro aliquis Imperator dignitatem adire posset, nisi prius antecessorem suum è medio sustulisset. Sic *Mauricium* cum vxore & liberis *Phocas*, *Phocam Eraclius*. *Iustinianus* auribus dissectis nasoque in Chersonesum relegatur. *Leontius* similiter ab *Absimaro* naso mutilatus (sicut & nunc apud Valachos consuetudo inoleuit) ineptus ad capessendos imperii honores redditur, & tandem custodiæ mandatur. Rursus *Iustinianus* vocatus ad imperium *Leontium* & *Absimarum* educens è vioculis spectante populo interfici curat. Ac deinceps *Philippicus* Imperator factus vtrumque & patrem *Iustinianum* & filium eius *Tiberium*, vt liberius dominaretur, sustulit. His fere temporibus *Lechus Secundus* natu minor, curato patris Graci funere in regnum soffectus est: & quia maiorem natu fratrem obstare sibi ad retinendum regnum putabat, vitæ eius insidiatur, cumque per speciem venationis obtruncat, imitatus videlicet *Romulum* gentilem suum, (nam & *Gracus* Roma oriundus erat) vel potius corrupti illius seculi tot exemplis parricidiorum deprauatus, vt iam meminimus. Sed Deus iustissimus iudex, qui exerta manu parricidis minatur, tantum scelus non tulit. Non quidem derepente eum è medio sustulit, sed quo longiores ei ferias indulsit, eo magis tarditatem grauitate pœnæ compensauit, vt diutius cum suis ærumnis luctando grauius torqueretur, lenta morte eum excarnificando. Detecto tandem scelere, regno est deturbatus, & in exilium missus, ac tandem intus pauore, foris sollicitudine eum excruciante, paulatim contabuisse fertur, nullosque liberos post se reliquisse. Viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante scelus patefactum est, vt ait *Vincentius Kadłubek*.

A Lecho secundo interficitur frater.

CAPVT XX.

Vanda.

Anno à diuisione gentium 4712.
Anno Christi 750.

A.C. 750. *Lex Salica.* LEge quidem Salica cautum est, ne ad tale fastigium honorum fœmineus sexus admittatur. Sed Slaui partim opinione virtutis moti, partim quod recordabantur meritorum Craci erga Rempub. ipsorum, magno consensu *Vandam* ad hoc culmen honorum euehunt, eique regium officium committunt. Forsan etiam non immemores erant exemplorum antiquorum. Nam *Semiramidis* quondam, *Tomyris* & *Zenobiæ* fœminarum bellicosissimarum gubernatio salutaris fuit Rebuspub. quibus præerant. Quanquam nostra hoc nomine illis anteferenda est, quod laudem victoriæ non sibi nec suæ industriæ deberi, non modo verbis nudis sed etiam sacrificio inaudito testata est. Nam cum *Rithigerus* Dux Germaniæ hac de causa ei mouisset bellum, quod in nuptias iuuenis intempestiuo amore accensi non consentiret: illa commisso prælio & victoria ex eo parta stupenda morte in victimam seipsam Deo veluti triumphans immolauit, ex ponte Cazimiriensi in profluentem Istulæ se præcipitem dando. Cuius corpus vorticibus aquæ ablatum, à principibus regni ad confluentem duorum amnium Dlubniæ & Vistulæ, quarto ab vrbe lapide sepelitur; in cuius rei fidem & sempiternam memoriam ingens tumulus fere è conspectu vrbis excitatur. Nam mons Vauello, cui est arx inædificata, & ab altera parte Istulæ collis *Graci*, collatus cum mole sepulchri *Vandæ*, quod nos *Mogilam* voce semilatina vocare solemus, fere triangulum æquilaterum efficiunt. Disputationem illam omitto, rectene virgo fecerit, quod sibi mortem consciuerit, Republica sine gubernature relicta. Sed Heroum facta non semper cadunt sub regulam iudicii communis, præsertim si iuxta normam religionis, in qua vixit, factum hoc examinetur. Quæritur etiam hic de hoc *Rithigero* cuias fuerit. Borussus esse non potuit, vt vult *Hagecus*, eum & ipse *Ptolomæus* Venedicas gentes istic collocet, & appellatio sinus Venedici hoc idem attestetur. Borussi autem subiecti tum erant *Vandæ* Reginæ. Quæstio etiam illa, an *Vanda* a Vandalo flumine, vel Vandalus à *Vanda* hoc stupendo facto denominatus sit iudicio lectoris decernenda relinquitur. Acta autem hæc sunt anno ab hinc circiter octingentesimo tricesimo tertio, de imaginibus tollendis controuersia tum Rempub. exercente & Pontificibus cum Gallis de Imperio transferendo consilia agitantibus.

A.C. 750.

Locus sepulchri Vandæ.

Renunciant Oratores duci suo eximiæ puellæ pulchritudinem & sapientiam, & animum ad belli dimicationem quam ad nuptias paratiorem: adhæc permagnas & instructissimas armatorum copias. Quibus auditis labascere Teutonum animi cœperunt, & monere & orare ducem suum non destiterunt, ne se exercitumque suum propter intempestiuum amorem, atque cupiditatem suam coniiciat in periculum. Inglorium esse viro cum fœmina certamen, etiamsi exploratam habeat victoriam.

Rithigerum dehortantur subditi à bello contra Vandam.

Epitaphium Vandæ Reginæ, statuæ incisum, quæ in tumulo collocata fuit à morte eius.

Hic iacet in Tumba rosa mundi non rosa munda,
Non redolet sed olet, quæ redolere solebat.
Graci regis nata, benè Vanda sit vocitata.
Vt nam hamus piscem trahit ab æquore captum,

A. C. 750. *Vanda sic formosa omnes traxit speciosa*
Illius in amorem, & insanorias vigorem.
Hac per decorem Almani vicit furorem,
Nam eo quod spreuerat hominum connubia cuncta,
Calibem hac obtulit Dis mersa flumine vitam,
Quam mox arripuit Deorum non floridus hortus.

CAPVT XXI.

Premislaus.

Anno ab orbe condito 4721.
Anno Christi 760.

A. C. 760. SApienter institutam hanc Rempub. fuisse etiam illis priscis temporibus inde liquet, quod ad vtrumque casum, siue moriente siue viuente rege, optime ei prospectum fuit. Ac superstite quidem rege gubernatio solet esse facilior & magis expedita, sed priuato principe bono, omnibus periculis obnoxia relinquitur. Proinde maiores nostri illo æuo ad eos casus in promptu habebant Senatum duodecim Palatinorum, qui tempore interregni munus regium obibant. At insurgentibus bellis difficilior fit regiminis ratio. Verum est enim Philosophi axioma: Vbi pariter omnes Rempublicam curant, pariter omnes negligunt, dum non apparet vnus aliquis in quem culpa reiiciatur. Non libenter tum inferiores parent superioribus: non libenter se periculis obiiciunt, nec libenter contribuunt ad vsus Reipub. cum diuersorum studiis occupata & obfuscata, vbi nam eius facies lateat, vbi caput, discernere non fit facile. Proinde ille duodecimviratus inter bellorum tumultus vnum aliquem insigniorem virum è medio sui eligebat, quem vniuersis copiis veluti dictatorem præficiebat. Sic *Vanda* fatis erepta, Palatini contra Morauos & Hunnos infestis armis fines Poloniæ diuexantes *Premislaum* eligunt ac hostium conspirationi opponunt. Ducem hunc fuisse animo excelso & industria singulari nomen ipsum indicat, & stratagema peculiare, quo vsus est tempore difficili, testatur. Cum enim sentiret imparem numero se habere exercitum, non desperat de victoria, sed artem adhibet, galeas bene defricatas litargirio inungit, easque è conspectu hostium in locis syluosis appendit, vt repercussione splendoris & micatione crebra oculi hostium perstringantur & inopinato ingentem aliquem exercitum adesse cum apparatu bellico inusitato suspicentur. Sic rebus extempore præparatis, intentus ad omnes occasiones, quid facto opus sit sollicite considerat. Si hostes pergerent, ille paulatim relato pede è conuallibus & densis rubetis hosti insidiabatur. Si vero consternati retrocederent, tergoribus eorum cædendo è vestigio insistebat. Nec fefellit eum iudicium. Cum enim hostes minime suspicarentur, subito eos prima vigilia inuadit, cumque correctis galeis litargirio illitis appropinquarent, & splendore noctis tenebras discuterent, speciem densissimarum phalangum hostium oculis exhibuerunt. Interim ipsemet ab alia parte, qua minimè putabatur, cum suis prætorianis, & aliis delectis equitibus latus eorum aggreditur. Hostes consternati trepidere & mox soluere acies cœperunt. Contra ille tergoribus instare & victoriam persequi non prius desiit, donec se victos faterentur. Fuit hæc victoria *Premislo* & ad illustrandam famam valde opportuna & hostibus formidabilis, præsertim cum illucescente die cernerent se & viribus & ingenio superatos. *Premislus* autem sopita controuersia de finibus, ad instaurandam disciplinam, & œconomiam dominii sui reparandam se conuertit, ac tandem foris & domi prospere rebus compositis fatis concessit.

Interregnorum status miserabilis.

Stratagema regis Premisli.

CAPVT XXII.

De origine, incrementis & decrementis Reipublicæ Slauonicæ gentis.

INuestigaturi nomen & originem Slauorum methodo vsitata & quidem ex media rei natura deprompta procedemus. Notum est nominari gentes à quatuor causis, vel occasionibus, vt in præliminari præfatione diximus. Aut a ducibus, vt Sarmatæ, Tuiscones. Secundo à situ locorum nominantur gentes, vt Pomerani Cisalpini, Pædomontani, Transpadani, Transalpini &c. Sed neque hac ratione Slauorum nomen explicatur, cum id nobis nihil tale denotet. A prioribus etiam incolis non raro reperias quasdam gentes vocari: sic Troiani Itali sunt dicti, eo quod ab Italis hospitio sunt excepti. At in iis regionibus ante *Iustiniani* tempora, gentem quæ Slauorum nomine vocaretur non reperimus. Non igitur mutuare nomen poterant ab iis, qui in rerum natura non erant. Quartus modus restat quo etiam gentes cognomina assumunt, nempe ab euentu, & a studiis, vt Nomades dicti sunt illi, qui ad morem pastorum vitam ducebant, sæpius vertendo solum. Hic attentus lector nobiscum subsistat. Nam cum Slaui nostri, neque a ducibus dicti sunt, neque à situ locorum, neque à prioribus incolis, consequens est, non à studiis & euentu rerum sic dictos. In his omnibus conuenit nobiscum historiæ Polonicæ scriptor præcipuus. Sed nondum finem adepti sumus, nec rem acu tetigimus. Varia enim & multiplicia sunt studia & rerum euentus. Ille enumerat victorias Roxolanorum partas ex Dacibus, Pannoniis, Dardanis Lyburniæ populis, Illyriis, Dalmatis, Thracibus. Ad extremum & Græciam eos ita potenter diuexasse narrat, vt etiam linguam Græcorũ, sæpius eos armis exercendo, penitus corru-

Nomina imponuntur gentibus quatuor modis.

Inquiritur vnde dicti Slaui.

A. C. 760. corruperint, rebusque tam feliciter gestis *Slauorum* siue *Slauinorum* nomen à gloria sibi sumserint. Hæc ille. At hæc sententia non A potest & secum ipsa & cum serie historiæ vniuersalis cohærere. Si enim ab earum rerum claritate sibi nomen imposuerunt, quas enumerat, tunc nomen Slauorum posterius oporteret istis omnibus factis esse, quæ enumerauit. At Slauorum nomen longe ante Græciam armis Slauonicis attritam, & ante linguam Græcorum immutatam, *Iustiniani* temporibus emersit. Alius ergo euentus & alia studia eorum nobis quærenda sunt, a quibus Slauini & Slaui, id est, celebres dicti sunt. Scriptor quidam Chronicorum Germanus ex sententia *Trithemii* & *Beati Rhenani* Germanorum nomen ex confœderatione quadam prodiisse affirmat, vnde tempore *Augusti*, vt *Strabo* & *Cornelius Tacitus* docent, Galli eos fratres seu Germanos, id quod nobis *pobrátym* Germanis vero *bruder* significat, à similitudine morum vocarunt. Ita sane eodem exemplo Sarmatici populi, id est, reliquiæ Vandalorum & Antarum Alanorumque, quæ post expeditiones illas Africanas in istis oris remanserant, symmachia inter se sancita initoque solenni fœdere nomen Slauorum quod essent ὁμόγλωττοι, id est eiusdem linguæ & loquelæ sibi imponunt. Cum enim audissent Romanos eis minitari, eo quod Vandalorum exercitus sobolem suam, veluti examina apum, in eos & eorum prouincias paulo ante ex suo gremio emisissent, ne imparati ac veluti scopæ dissolutæ inter se dissilientes inuenirentur, omnes in vnum conspirant: ad quam rem eis calcar non mediocre addidit fama de Vandalis Africanis ad eos perlata, quod eorum res ad inclinationem interitumque non obscure spectarent. Nec nouum est hoc gentibus in extremis casibus ad simile remedium confugere. Sic olim contra Gothos, tres principes Germaniæ præcipui coadunatis copiis fœdus inierant, *Cassander* nimirum Sicamber, *Arothius* Saxo, *Hamer* Doringiorum. Sic postea contra Romanos Getæ, Daces, Burii coniurant. De quo & Poëta: *Et coniuratos deiecit vertice Dacos.* Sic & nostra memoria contra Turcas, Itali, Germani, Hispani vna cum Venetis eadem ratione fœdera inierunt. Ne vero altera natio præ altera aliquid ea in re priuatim aucuparetur, non iam nomen, quod partis erat vel vnius nationis, toti multitudini imponunt: nec iam Polonos, Boëmos, Bulgaros, Bosnenses, vel Rascios Croatasue aut Roxolanos se vocant omnes. Hoc enim inuidiam intestinam concitaret. Sed nomen tale quod ex æquo omnibus quadrat, & de energia initi fœderis cunctos semper commonefaciat magno omnium consensu sibi adaptant, *Slauos* se cognominantes, hoc est, populos multos & varios, sed tamen ex vna stirpe originem ducentes. De quo fœdere Romani cum audissent pauore turbabantur. Tamen ne trepidationem suam coram vulgo proderent, vimque illius confœderationis apud plebem suam, quantum in eis fuit, eleuarent extenuarentque, non iam Slauos, id est, maiorum suorum studiosos sed *Sclauos*, id est, seruos per antiphrasim eos appellauerunt. Sed an Romanos hæc subtilitas & cauillatio in vocibus iuuerit, tempora sequentia patefecerunt & effectus monstrauit. Cum enim eos maxima clade toties affecissent, imperiumque eorum dilacerassent, senserunt postea reipsa *Sclauine* an Slaui fuerint illi, quorum ferro & sagittis petebantur, quosque non sine contumeliæ nota pro Slauis *Sclauos* id est seruos appellare voluerunt. Non assentior illis, qui a conditione loci, ab vrbe seu B ciuitate noua vel stagno Roxolaniæ dictos esse putant Slauinos. Non enim tam exile nomen tamque angustum titulum gentes tam celebres passæ essent, nec inde illi, qui ex æquo nomen hoc sibi veluti certatim adaptarunt, materiam aliquam tantopere gloriandi habuissent; non modo reges Polonorum inquam & Boëmorum, sed etiam Constantinopolitanorum, sicuti est *Ziemiska* Imperator. Aut quæ regiones tam spatiosæ esse poterant, quæ tot & tantas gentes, quas vix maior pars Europæ sustentat, alere potuisset? Si a loco veteris habitationis sic nuncuparentur?

Germanorum nomen vnde ortum.

Ziemiska orientalis Imperator.

Non assentior illis etiam, qui ad *Lechum* C ita originem Polonorum astringunt, vt ab eo quasi *Adamo* totum genus Polonicum prodiisse putent. Confirmauit *Lechus* res Polonorum, non autem ipse eas fundauit; stabiliuit, non primus instituit; dissipatos vt aquila sub alis suis recollegit & recreauit, non quasi antea non fuerint in mundo, produxit, nec in noua radice, vt Iurisperiti loquuntur, vnquam fundamenta regni iecit, sed eis, qui multos antea regulos sparsim habebant, vnum se regem cunctis præbuit. Vocatus enim huc erat ex Croatia. Quod si vocatus, erant igitur hic incolæ, qui eum vocabant consilio inter se inito. Turba autem illa, quæ illum secuta erat, non potuit alterationem in tota gente talem facere, quæ D deleret & aboleret auitum eorum nomen Vandalorum aut Sarmatarum. Venit & nunc cum non contemnendo comitatu ad capessendum regnum Poloniæ *Stephanus* rex ex Vngaria, nec tamen alterare potuit hic manipulus hominum gentis veterem stirpem. At talis videtur esse istorum opinio, ac si quis cogitaret vna gutta aquæ fluuialis in mare immissa totam maris naturam posse transmutari. Vere igitur concluditur, nostram gentem non aliunde venisse, sed hic iamdudum vt hæredes mansisse. Nam licet *Lechus* & *Czechus* aliunde cum suis venerit, tamen, vt

Poloni non ad Lechum originem referant.

A.C.760. dixi, plures hic, quam ſecum attulit, incolas veteres, Vandalos inquam, & Sarmatas inuenit, quorum reſpectu & intuitu nos non eſſe aduenas prædicare poſſumus. Laudo certe *Matthiam Miechouienſem*, licet antiqui moris hominem, quod vehementi percitus zelo, vt verus & ingenuus Polonus, inſurgit contra illos, qui ad Germanos & Roxolanos ſub prætextu defenſionis noſtri, transferunt auitos Poloniæ honores. Cum enim compluribus verbis hac de re diſputaſſet, tandem ita concludit: *Cum multis teſtimoniis huiuſcemodi ſententia vallata ſit, Polonos & Vandalos eoſdem eſſe, & quidem ex antiquiſſimis, quique ante Chriſtum propaginem duxerunt: erubeſcat inſulſus oppugnator temerarie & non vere ſuas chartas non probatas oſtentans. Tu autem, mi* Andrea Crici, (Epiſcopum Cracouienſem alloquitur) *antiquitatum diligens perſcrutator tales aggredere & confuta. Nam quia Polonorum & Boëmorum hiſtoria ab initio huius operis poſita in toto diſcrepat, reiicienda & ſalua reuerentia tanti hiſtorici pro non vera habenda eſt.* Hæc ille. Tertio non probo etiam illorum ſententiam, qui Slauorum gentem temporibus *Iornandis* vel potius *Iuſtiniani* prodiiſſe in lucem affirmant. Negari forſan non poteſt primam mentionem nominis Slauorum factam eſſe in hiſtoria *Procopii*, illis nimirum quibus vixit temporibus: ſed quod antea hæ gentes non fuerint in iiſdem prouinciis, quas & nunc incolunt, hoc certe probare non poſſum. Relegatur hiſtoria *Auguſti* Cæſaris, quam ſuperius conſignauimus: relegantur & illa, quæ a *Cornelio Tacito* in *Othone Syluio*, qui octauus poſt *Caium* Cæſarem apud Romanos numeratur, de Slauorum Roxolanis ſcribuntur: *Roxolani*, inquit ille, *Sarmatica gens priore hyeme caſis duabus cohortibus magna ſpe ad Mæſiam irruperant.* Proinde nec *Grammaticum Saxonem*, nec *Blondum* tam ſeuere obiurgandum cenſerem, eo quod Caſſubios & ipſam gentem Slauicam ante Chriſtum natom extitiſſe, bellaque cum quibuſdam Germanis geſſiſſe memoriæ prodidere, ac etiam cum Danis & Sueeis eorum finitimis ſigna contuliſſe. Quo etiam reſpectu exiſtimo quod *Dlugoſſus* ſequutus eundem *Grammaticum* & *Blondum* hiſtoricum, *Odoacrum* Rugianum, *Slauum* Sarmatam facit, *qui Italiam*, inquit, *ingreſſus magnum terrorem eodem tempore, quo & Gotthi in Italia regnarunt, Romanis incuſſit.* Rugiis enim à Ptolomæo ea regio & locus natalis aſſignatur vbi nunc Caſſubii degunt. Recte & *Miechouienſis* exemplum *Hieronymi* adfert, qui fuit homo noſtræ gentis Slauonicæ, & literas, quæ à Ruſſis *Buiunica* vel *Asbuka* vocantur, genti ſuæ reliquit. Recte & de diuo *Martino* adfertur ab eo exemplum, qui cum eſſet Sla-

Apoſtrophe Miechouienſis ad Cricium.

Caſſubii ante Chriſtum.

nus, ſtipendia merebat in exercitu *Iuliani* Cæſaris. *Iulianus* autem fuit ſtatim poſt *Con-* A.C.760.
A *ſtantinum Magnum* longe ante *Iuſtiniani* tempora. Sic & Diuus *Cyrillus* non minus appoſite in exemplum adducitur, qui erat Slauus & Slauicas literas inuenit quas *Czurulica* vocant. Teſtatur autem *Cario*, in bibliotheca *Reuchlini* Erfordiæ hactenus reperiri librum *Cyrilli* ſcriptum contra *Iulianum* apoſtatam lingua & characteribus Slauonicis. Quapropter merito poteſt probari *Miechouienſis* ſententia cum ea moderatione, quæ ſuperius à nobis relata eſt. Non enim pugnant hæc: nominis Slauorum primam quidem mentionem factam eſſe à *Procopio* & *Iornande*, & tamen hanc gentem iamdudum antea ſuis geſtis ſatis
B conſpicuam fuiſſe. Sed quo res Polonorum in Slauorum hiſtoria magis conſpicuæ reddantur, ſicuti ſupra de Gotthis fecimus, ita nunc Slauorum res geſtas chronologice & breuiter percurremus, vt poſtea lector recurrendo ad autores citatos latius ibi omnia cognoſcat.

CAPVT XXIII.

Anacephalæoſis hiſtoriæ Slauonicæ cuius prima pars eſt à Chriſto ipſo ad aduentum Lechi in Poloniam: ſecunda à Lechi aduentu ad Caroli Magni tempora per annos ducentos quinquaginta.

C NOn commemorabo vetuſtiora. Incipiam ab *Auguſti* temporibus, cuius ætate *Strabo* ſcriptum reliquit: *Vltra Roxolanos an aliquis habitet neſcio.*

Prima pars Hiſtoria Slauica à Chriſto nato.

50. Quæ *Paulus* ſcripſit gentium noſtrarum faciens mentionem, hoc loco in memoriam reuocentur. Vide ſupra cum *Auguſti* tempora deſcriberemus.

73. *Othonis Syluii* temporibus cohortes & duces Romanorum à Roxolanis cæſos eſſe meminit *Tacitus*.

360. *Iulianus* vixit, in cuius exercitu Diuus *Martinus* militabat. Hunc fuiſſe Slauicæ gentis tradunt. Et *Cyrillum* tradunt ſcripſiſſe contra *Iulianum* lingua & characteribus Slauonicis, quod exemplar aiunt reperiri adhuc
D Erphordiæ in Bibliotheca *Reuchlini*. Ego tamen vereor ne hoc ſcriptum ſit illius *Cyrilli*, qui cum *Methodio* longe poſt Bulgaros prædicauit Euangelium. Moueot tamen ea re quod contra *Iulianum* dicitur ſcripſiſſe. Nam in operibus *Cyrilli* illius antiquioris extant ſcripta nobiliſſima contra *Iulianum*.

386. Diuus *Hieronymus* vixit hac ætate, quem hominem noſtræ linguæ fuiſſe affirmant, & quod Biblia noſtra lingua verterit ex Hebræo, & genus literarum, quod *Bucunica* vocant, primus tradiderit, ſicut illas à Cyrillo *czirulica*.

420. Noſtri antiquitatum indagatores adferunt hiſtoriam, quod Slauicæ gentes duce

A. C. 750. duce *Bardilo* Dacos expulerint ex Dacia.

Secunda pars historia Slauonicæ ab aduentu Lechi. Iam venio ad illos ducentos quinquaginta annos ab aduentu *Lechi* ad *Craci* tempora, quos scriptores nostri tantum *Lecho* & *Vissimiro* tribuunt: reliquum gubernationis tempus Palatinis & aliquot regibus. Videtur igitur hic aliquomodo hiare historia, quem hiatum vt supplere queamus, historia Slauonica nobis vtendum erit. Abolitis enim rebus Vandalorum, Gotthorum, Antarum, Burgionum, nomen hæserat in Slauonibus, idque potissimum ob confœderationem illam populorum istorum, de qua in præfatione præliminari ex modo diximus.

528. Prima mentio expresse fit circa hæc tempora à *Iornande* de rebus Gotthicis. *Introrsum*, inquit, *Dacia est ad corona speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, ab ortu Vistula fluminis per immensa spacia Vinidarum natio populosa consedit, quorum nomina, licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur.* In quo testimonio *Iornandis* vtrumque notare licet; & quod Slauini origine Vinidæ seu Vandæ sunt ipsissimi, & ex ipsis nati, & quod præcipuas sedes habuerint ad caput Istulæ ab vtraque ripa, vbi nunc est Cracouia, nec aliunde à septemtrionali astro huc venerint vt quidam tradiderunt.

Agnoscunt autem contrarium sentientes à *Iornande* ipsos Slauos Vinidas seu Vandalos dici, sed arte quadam plagam declinare volunt. Regerunt enim, ratione sedium, quas post Vandalum occuparunt, Vinidas ideo dici. At *Iornandes* significanter hic dicit: *Vinidarum natio ad Vistulam consedit*, & eosdem qui consederant, non qui in eorum loca successerant, Slauos dici. Adde quod Vandali nostri ex Pannonia, vbi antea diu manebant, abierant in Hispaniam, non ex Polonia, licet hic supplementa exercitus eos accepisse credendum sit. Non igitur Roxolani hic vacuas sedes poterant reperire. Nam & cum Longobardis postea illi, qui hic remanserant dimicarunt, vt supra ostensum est. Sed addatur his locus ille nobilis ex *Procopio* de bello Gotthico statim ab initio: *Gotthica*, inquit, *gentes multæ quidem & alia prius fuere, quam nunc. Omnium maxima ac potissimæ Gotthi ac Vandali & Visogotthi, & Gepides & Sarmatæ, & Melanchleni appellati* (paulo autem inferius & Alanos Gotthicam gentem vocat.) *Sunt & qui Getica has gentes vocent, qui omnes nominibus quidem inter se differunt, cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aspectu probo. Legibus item eisdem vtuntur, & vna lingua Gotthica appellata. Et vt*

Gotthicæ gentes vocantur Vandali, & lingua nostra Gotthica appellatur.

A. C. 750. *mihi sane videtur, ex vna omnes gente procreati.* Sic ex vtroque autore ambobus locis collatis rem planam habes lector.

531. De Slauorum veterum ingeniosa & insidiosa arte intercipiendi captiuos, quod nostri vocant *ięzyka dostać*, quæ industria hucusque in hac gente viget, ex *Procopio* quædam adiiciam. *Cum Belisarius*, inquit, *sollicitus esset, vt adipisci posset aliquem ex Gotthis nobilem virum, qui ei posset patefacere consilium Gotthorum, cuiusnam rei fiducia tam grauia bella tolerarent: id* Valerius *intelligens ex Imperatore, operam ei mox ea in re pollicetur. Esse namque sua in coborte Slauinorum quosdam, qui vel angustiore rupe arbustoue delitescere consueuissent, eoque pacto ex hostibus quem vellent arriperent, cuius rei cum ad Istrum flumen, vbi sedes ipsi haberent, tum Roma in barbaros alios periculum fecissent.* Belisarius *itaque, cum sibi hæc dicta perplacuissent*, Valerio *statim iniunxit, id vt negocii diligenter curaret. Tum ille delectum ex Sclauinis aliquem, qui corporis magnitudine multis præstaret ac robore, vtque acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se vt deduceret misit, promissisque hunc onerauit, si modo factu id exequeretur. Sclauinus itaque ille mox abiens antelucano tempore, eum in collem euadit, in quo pro pabulo desecando quotidie certabatur, ibique humi prostratus ruboque & sentibus obtectus delituit. Tum simul ac dies illuxit, vir Gotthus quidam eodem aduenients herbas mox legere, nec ex rubo quicquam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despicere, cauereque item, ne quis in se hostium adueniret. Tum repente Sclauinus exortus barbarum à tergo inuadit, complexusque medium & simul elatum Romanorum in castra mox intulit* Valerianoque *in manus tradidit.*

Ars & astus Slauorum in comprehendendis hostibus.

Addatur hic & illa legatio *Iustiniani* ad gentes Slauonicas, qua hortatur eos, vt sedes veteres incolerent in Historia ad vrbem *Turrem Traiani* dictam. Ex quo loco apparet, dudum gentes nostras habitasse in Illyrico ante *Iustinianum*. Sed vocatos fuisse non *Slauos*, nam nondum confœderatio illa fuit ita celebris, sed *Sporos*. Expresse enim dicit, *Antas* illos & Slauos vnam gentem fuisse, sed inquit, à priscis vocatos fuisse *Sporos*. Verba sunt *Procopii*, quod quidam Rossos non inepte, id est, dispersos exponunt. Habetne adhuc de quo dubitet aduersarius? Et describit tandem capita religionis eorum & politiam. Certe hæc sunt non nouorum hospitium: dicit enim libro primo statim ab initio: *Is autem*, inquit, *populus loca supra Istrum iampridem incolebat, qui Antiani ab* Appiano Alexandrino *vocantur & inter gentes vetustissi-*

Ad Turrem Traiani sedes vetus Sclauorum.

Sporus cognomen Russorum.

A.C. 760. *iustissimas & Illyriorum Dardanos & Lyburnos nominantur.*

Conflictus Slauorum cum Hildibio.

530. Alia mentio Slauorum fit in historia, vbi pugnam describit Slauorum & Antarum ad flumen Istrum cum *Hildibio* illo bellicoso principe, qui in illa ipsa pugna cadit & Romanorum res collabuntur, vt postea nostri libere Istrum flumen traiicere & Romanos insanabilibus malis afficere inciperent. Verba sunt *Procopii*. Hæc acta sunt quarto anno *Iustiniani*.

547. Slauini Illyrios vsque ad Epidaurum vastant. Epidaurus est in Græcia cuius *Homerus* vites laudat.

530. Slauini iterum Illyricum & Thraciam vastant. *Procop.*

565. *Liuba* & *Lymba* Gotthorum rex in Hispania regnat, & fratri postea regnum tradit. Hæc ideo addo, vt quis fuerit status Gotthorum post accersitum *Lechum* in Poloniam, intelligi melius possit. Istis etiam temporibus ille *Belisarius* victor iam senex & præ senio incuruatus Hunnos Græciam infestantes vicit & cecidit.

Slauorũ iam dudum cum Hunnis amicitia.

585. Hoc tempore, id est anno regni *Lechi* tricesimo quinto Sclauini instinctu Hunnorum regis *Chaiani*, quem *Caganum* alii vocant, Thraciam diripiunt.

594. *Blondus* dicit: *Altera Slauorum pars Mauricii temporibus in Dalmatiam Illyricumque migrasse dicitur: qui vero manserunt, paulo post mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boëmos nominauere.* Hæc *Blondus* libro primo Decade prima historiæ. Ex quo testimonio liquet, duas causas confœderationis Polonos habuisse: Primam, quod potentiores erant: secundo quod hic Slauorum domicilium erat, qui postea in Illyricum commigrarunt. Liquet & ex eodem loco istis gentibus vsitatas tum fuisse commigrationes ex Polonia in Slauoniam, & rursum ex Slauonia in Poloniam, quod & *Czechi Lechique* ad eas oras aduentus comprobat.

Eodem anno Christi, *Lechi* vero quadragesimo quarto, *Priscus* dux *Mauricii* Sclauinos cædit, *Musacium* regem eorum (*Muzik* nostri vocant) temulentum capit in regia fratris funus peragentem.

595. Sequenti anno Slauos Sorabos, qui cum *Czecho* fratre *Lechi* Boëmiam occupauerant, *Tbassillo* Bauarus vicit, *Trithemio* id referente. Hæc iam propius accedunt ad res Polonorum & Boemorum.

600. *Gregorius* cognomento *Magnus*, eius nominis primus, Pontifex maximus, qui aliquanto post *Iustiniani* tempora *Mauritio* imperante post sexcentesimum annum à Christo nato Ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: *Equidem de Slauorum gente, qua nobis imminet, & affligor vehementer & turbor. Affligor in his, qua in vobis patior, conturbor, quia per Istriam iam in Italiam intrare cœperunt.* Hoc etiam tempore controuersia illa de titulo principatus in ecclesia inter *Gregorium Magnum* & *Ioannem* Constantinopolitanum Pontificem excitata fuit. Nam *Ioannes* cum audisset *Gregorium* dici vocarique *Magnum*, ipse se primatem supremumque voluit nominari. A. C. 760.

610. Slauini Boemici & Polonici *Garibaldum* filium *Thassilonis*, qui iam mortuus erat, ad Moguntum vicerunt & regnum eius vastarunt. *Diaconus* scriptor. Hæc acta sunt *Vissimari* filii Lechi temporibus anno septuagesimo post aduentum *Lechi* & *Czechi* in eas regiones. *Phoca* vero Imperatoris se primo.

641. Slauini regnum Austriasiæ (sic enim tunc Austriam vocabant,) infestant, & *Sigibertum* eorum regem profligant. Sed postea anno sequenti a *Dagoberto* nostri Slauini & Vinidæ seu Vandalorum reliquiæ victi sunt. Saxonum enim exercitu adiutus erat Austriacus. Ob rem prospere gestam quingentos boues eis loco stipendii remisit. *Trithemius.*

650. Anno, hoc est temporibus *Craci*, Slauini Italiam inuadunt & cum *Atone* principe & *Rodoaldo* Samnite vario Marte dimicant.

658. *Constans* Imperator nepos *Heraclii* contra Slauinos orientales exercitum ducit, eosque magnis incommodis afficit. Annal.

680. Bulgari Slauicæ gentes, quarum & *Iornandes* iam suo æuo meminit, Thraciam inuadunt, & Imperatorem tributa dare cogunt. Hos Vulgaros magis proprie debere dici quidam tradunt, eo quod à flumine Volga orti prodierint.

680. Anno Christi, statim ante *Craci* tempora, in sexta Constantinopolitana synodo celebris Slauorum mentio fit, in suggestione actionis quartæ: *Expectauit*, inquit, *totius concilii seruilis nostra suggestio omnes adunare, ne si tantum pars, quod ageretur, agnosceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium tam Longobardorum quam Sclauorum plurimi consamulorum nostrorum esse noscuntur, qui de hoc curiose satagere non desinunt*, &c. Apparet ex hoc loco Slauos adhuc illo tempore auersatos fuisse imagines. Nam ad illud concilium, quod pro imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere, ne ad subscriptionem cogerentur. Hæc sub ipsum tempus *Craci* & vrbis Cracouiensis fundationem acta sunt. De prærogatiua illa, quod intercedente *Cyrillo* & *Methodio* Slauis Slauonica lingua sacra peragere concessum fuit, annotant & Chronologi nostri.

689. *Iustinianus* secundus Bulgaros aliosque Slauos bello aggreditur, & cum alias gentes Slauicas profligasset, à Bulgaris fugatur, ac vix fuga salutem acquirit.

707. *Iustinianus* auxilio Bulgarorum regis *Terbellini* imperium recepit & regnat. *Iornandes*

A.C. 760.

nandes autem Bulgaros Slauos vocat. Et *Suidas* de Sclauis. Σκλάβηνοι ἔθνος τὸ πρόσεν τῷ ἴστρῳ. Ibi enim & Bulgares tum erant.

713. Bulgari totam Thraciam populantur, Constantinopolim ad auream portam vsque omnia deprædantes. Securi tandem domum tedeunt. Recte ergo recens Chronologus Polonicus exclamat: *Tunc*, inquit, *vere dicebantur Slanaci ob res praclare gestas, at nunc inquit, Slabaci potius possunt dici, id est, imbecilles, minimeque potentes.* Annal.

718. Circa hæc rempura defecir regnum & nomen Gotthorum iol Hispaoia, & Æusturum regnum cœptum est vocari, occasionem præbentibus ad eam rem moribus obscœnis & turpibus regum Gotthicorum. Iam enim In Hispania mores degenerarant. Vnde *Redericus*, vltimus Vestgotthorum nostrorum in Hispania rex, *Iuliani* comiris & legati filiam cum stuprasset, à Mauris a *Iuliano* sollicitatis bello in acie occiditur. Hoc etiam tempore *Muchania* Saracenus Christianorum prouincias infestat.

Reges Gotthorum defecerunt hoc tempore, id est, regnante Craco apud nos.

744. In Pannonia cum *Snatoplugo* rege Poloni sedes fixerunt. Inde *Panorum* oomen est nobilitatis Polonæ. Recte autem *Carion* de Pannonibus dixit: *Pannonia olim Paonia dicta. Estque nomen hoc*, inquit, *vetusta nobilitatis indicium.* Circa eadem tempora Hunni septem itineribus, totidemque exercitibus è Scythia egressi Pannoniam *Attyla* titulo repetunt.

Hunnorum aduentus.

748. *Wratislaw* Boëmiæ rex circa hæc tempora tegnauit. Nomen eius à Slauis est dictum, sicuti & Polonici reges affectabanr omnium maxime sic vocari. Inde nomina regum Poloniæ *Boleslaw, Chobriboleslaw, Waclaw, Wladislaw.* Alii vero heroes Polonici, *Zalislaw, Iaroslaw, Bretnlaw, Miroslaw, Boleslaw, Przybislaw, Zaslaw* &c. Nam Polonici principes præcipui tutores confœderationis illius esse volebant, ideo honoris causa illo nomine libenter se insigniebant, à qua dictione etiam nobiles Poloni *Slachcice* vt quidam volunt vocantur. Sicut enim *Carion* de Pannonia dicit: *Pannonia est vetusta nobilitatis indicium:* ita quoque nostræ nobilitatis decus in Polonia florebat. D Vnde *Slachcic* ab eadem Slauorum denominatione veterbus est dictum. Slaoaci autem dicebantur, quod famam maioris facere soliti erant quam aurum, argentum, & quæque preciosiora: vel quod pactorum conuentorumque custodes A erant fidelissimi. Hinc phrasis est vsitata nostris *Aza ia Czech stowo dzierzec.*

A.C. 760.

759. *Constantinus* Slauinos penes Macedoniam subegit. Dicunt autem Oratores regum Poloniæ, qui ad Turcam mittuntur, multoties audiuisse se à Slauis illis, qui circumcirca Constantinopolim degunt, quod affirmant, se non aliunde eo venisse, sed ibi antiquitus mansisse. Ideo narrant se esse Venetos, vel Paphlagonas veteres. Inde fit quod in Turcica domo lingua Slauonica passim hactenus vtuntur. Sicuti olim apud Aegyptios Soldanos temporibus Mamaluchorum eadem vsi sunt Aegyptii.

760. Constantinus a Bulgaris victus no- B biles multos amisit.

763. Bulgari occisis principibus *Zeletim* ducem faciuot, qui graui bello à *Constantino* victus a suis occiditur, & *Paganus* ei sufficitur. Annal. Coostant.

774. Imperator dolo Bulgaros inuadens magnam in eis cædem facit.

775. Imperator Bulgaros classe inuadens naufragium passus inglorius recessir. Annal. Eodem anno *Thelericus* Bulgarorum rex, astu proditores suos ab imperatore expiscatur, quos vbi cognouit, medios secuit.

784. *Stauratius* Patricius Slauinos in Thessalia & Græcia subegit.

789. *Carolus* nondum Magnus nec Imperator dictus Slauis Bohemicis, qui *Vilzi* di- C cebantur, bellum infert, eosque conditionibus quibusdam iuris sui facit. *Abbas.* Hic idem paulo ante Magdeburgum Germaniæ nobilem ciuitatem ampliat, & hoc nomine donat, cum antea Parthenopolis diceretur. Fere etiam istis temporibus *Leo* coronam Imperatoriam ex ecclesia Constantinopolitana cum raperet, & capiti imponerer, subito in capite eius enati carbunculi, & mox febre accedente valida, morte moritur. Hæc in annalibus Constantinopolitanis narrantur, qui ad annum hunc 814. perducti desierunt. Ex hac igitur historia aliquo modo interregna illa In historia Polonica possunt farciri. Nam illæ narrationes collatæ cum historia tegum Poloniæ, statum rerum nostrarum qui tum fuerir tam cum orientalibus, quam cum occidentalibus Imperatoribus, illustrat & declarat.

LIBER QVINTVS.

IN QVO COMPREHENDVNTVR EA, QVÆ ACTA SVNT IN IIS TERRIS A TEMPORIB. CAROLI MAGNI, AD OTTHONEM MAGNVM.

PROOEMIVM.

Continetur in hoc libro historia regum Poloniæ, qui interiecti sunt inter Caroli Magni & Otthonis Magni tempora. Dixi autem supra, hunc omnium aptissimum ordinem ad memoriam iuuandam & fastidium ex lectione leuandum. Imperatoribus enim regnantibus qui Magni dicti sunt, magna aliqua mutatio-

Stanisl. Sarnicii Annal. Pol. Lib. V.

nes in Rebuspublicis eueniebant, vt iam dictum est. Sic Carolo Magno imperante, Imperium Romanum translatum est à Græcis ad Gallos vel Francos, quod sane absque magnis motibus fieri non potuit.

CAPVT I.

Lescus Secundus.

Anno ab orbe condito 4765.
Anno à Christo nato 804.

A. C. 804.

COmprehendere volens in compendio historiam *Lesci Secundi*, primo dicam de eius electione & inauguratione, mox quomodo se gessit in bello, tertio quis fuerit tempore pacis: quarto de eius exitu & morte, quinto mores, & ingenium eius exponere vtile erit. Hanc enim methodum hactenus seruaui, & deinceps seruabo. *Lesco* igitur mortuo eius nominis primo, ad præcludendas occasiones rixarum de principatu, inuentum fuit nouum genus electionis, nouum quidem genti nostræ, sed apud exteros non inusitatum. Nam apud Persas cum Cyri regis stirps defecisset, inter Satrapas septem pactum fuit, vt cuius equus primum hinniret, is in regem eligeretur. Itaque *Dario* ea præfixa lege regnum obuenit, eo quod equus eius primus hinniuisset. Cum enim suo magistro equorum modum futuræ electionis narrasset, eumque, vt arte & industria se iuuaret, hortatus esset, astutus Persa in eodem loco huic rei destinato de nocte equum equæ admisit. Ita diluce scente die equus *Darii*, cum candidati processissent in campum, desiderans equam, primus hinniuit. Hoc forsan exemplum Poloni imitantes inter se sanciunt, vt duo equi duorum candidatorum in campum educantur, & vtrius equus cursu alterum superet, ille in regem eligatur. Res quidem periculosa initio visa est, negotium tanti momenti fortunæ & aleæ committere, sed tamen ad sedandos & sanandos ambitiosorum animos valde apta. Itaque ad condictam horam & locum educuntur equi extra vrbem, Pradnicium versus, vbi & meta procurrentibus designata fuit. Agminatim spectatum vtriusque sexus homines vrbe sese effundunt. Incitati sunt à carceribus equi. Sed *Lescus* consilio dolum adhibuit. Stylos namque ferreos sabulo inspergens, qua equus antagonistæ currere debebat, abdiderat, vt quamuis cursu velocior esset, inter procurrendum subinde impeditus retardaretur. Ipse prudentem insessorem habuit, quem ante submonuit, patefacto consilio, vt via, quæ libera erat a stylis, equum duceret. Arrisit ergo fortuna *Lesco*, vt equus eius prior metam attingeret. Sed mox subdolum consilium in eius caput recidit. Nam, detecta fraude, statim trucidatur. Non enim antiqui moris Poloni vafros ingenio regali fortuna dignos æstimabant, sed qui probitati prudentiam, fortitudini animi iustitiam apte coniunxisset, hunc demum tantis honoribus aptissimum statuebant. Ne autem plebiscitum illud, in quo electionis illius formula continebatur, prorsus irritum fieret, eligunt regem quendam, cui nomen etiam *Lesci* imponitur, hominem plebeium & priuatum, qui tantum spectaculi causa vrbe exiuerat, cumque illud par candidatorum cursu equorum decertaret, ipse quoque per iocum pactus cum socio, vter ipsorum rex esset, pedum cursu incitatus apud proceres obequitantes decertabat. Commendabant hunc *Lescum* dotes corporis, videbaturque eis alter Hercules aut maximus Imperator. Nam non modo pedum cursu socium cum quo pactus erat vicerat, sed etiam equites illos serio contendentes cursu pedum adæquarat, præterea opinio probitatis, prudentiæ, & animus nequaquam vilis & humi repens eum commendabilem reddebant, quæ omnia accuratè contemplantibus vel ipsa lineamenta corporis in eo significabant. Adde quod ipse primus dolum illum alterius *Lesci* deprehendens, nihil tale subesse putantibus detexerat. Igitur magno consensu & applausu cunctorum ordinum, sed potissimum plebis, quod ex plebeiis oriundus erat, Rex salutatur, *Lescus*que, vt dictum est, nominatur. Erectus ad hos honores, dedit omnem operam ne opinionem de se conceptam falleret. Nam iustitiam cum probitate coluit, adeuntibus facilem, egentibus liberalem se præbuit, & si quos potentiorum vi & iniuriis premi audiret, statim se acerrimum vindicem, nisi ad saniorem mentem redire vellent, interponebat. In cultu & victu corporis non fuit nimius, nisi si quando in publico dare aliquid splendori atque maiestati cogebatur, maxime exterorum hominum causa. Vt tamen prioris fortunæ non obliuisceretur pannos illos felices & lacinias tunicæ, qua olim vsus fuerat, præ oculis sibi appendi iussit. Quid multa? Nihil iuris in eum prorsus habuit illud vetus dictum: *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.* Cumque durius bellum sibi instare cum magno Imperatore, & peritissimo rerum bellicarum præuideret, omnem dedit operam, vt militem sibi exercitatissimum peritissimumque rei militaris redderet. Proinde quando ei aliquid ocii a rebus seriis dabatur, id in exercenda iuuentute consumebat. Martium campum exemplo Romanorum instituit, ibique varios ludos militares & simulachra conflictuum, qui in bello accidere solent, edebat, quoque hæc maiore cum alacritate animorum agerentur, decertantibus honorifica præmia proponebat, quæ ipse in medio residens veluti agonotheta liberali manu singulis pro meritis distribuebat, neminem suis laudibus defraudando. Intelligebat enim optimus princeps fundamentum rei bene gerendæ in eo potissimum esse situm, si militem legionarium, non tyronem neque gregarium, aut agrestium turbam in aciem

Methodus in describendis rebus gestis singulorum regum.

Lesci dolus.

A.C. 804.

Lescus Secundus.

Lescus memor prioris fortunæ.

A.C. 804.

aciem produceret. His igitur eius virtutibus plane regiis Bohemi etiam inuitati, honores ei regios, modo non dedignetur, decernunt, precibus etiam sdditis. Quibus de rebus vbi ad *Carolum Magnum* perlatum est, audiens tantam huius regis virtutem, tantaque Bohemorum erga eum studia, veritusque eius potentiam, bellum ei ad Saxoniæ fines confestim indicit contraque eum *Carolum* filium cum exercitu prævalido mittit. Sed *Carolus* cum reperiret hostes & ducem exercitatum, & exercitum instructissimum habere, non ausus est prælio decernere, neque infecta peruastatis modo finibus, inglorius domum rediit. Referunt quidam *Lescum* hunc in ea expeditione occubuisse. Sed isti nullius autoris idonei testimonio id probant, nisi *Abbatis*. At *Lechonem* ille vocat, qui iam dudum mortuus fuerat. Refert tamen *Sabellicus* Slauorum, Polonorum, & Bohemorum legatos imperatori cum muneribus Aquisgranum tum occurrisse. Nam maiores nostri haud dubie ea prudentia & modestia præditi erant, vt licet fines suos constantissime propugnarent, tamen Imperium Romanum Dei opus esse agnoscerent. Nec iudicabant fœlices illos futuros, qui temere manus nouandis rebus inicere vellent. Interim potentiorum principum, si quando arrogantius impeterentur, vim vi repellebant, *Marobudi* illius, regis Marcomanorum ex Quadis seu Sarmatis oriundi exemplum imitati, qui *Augusti* temporibus florebat. De quo sic *Velleius Paterculus* memoriæ prodidit: *Marobudus genere nobilis, natione magis quam ratione barbarus, finitimos omnes domuit bello, aut conditionibus iuris sui fecit. Disciplinæ militaris exemplum ad formam Romanorum retinebat. Aduersus Romanos sic se gerebat, vt bello eos non lacesseret, sed tamen ostenderet, si lacesseretur superesse sibi vim, voluntatem & facultatem resistendi.* Hæc acta sunt ab hinc annos circiter 787. postquam Imperii honores ad Gallos seu Francos transferri cœperant. In eadem enim tempora incurrit ingressus *Caroli Magni* Romam, qui à Pontifice ad templum euocatur. Cumque in illa solennitate ducibus comitibusque astantibus in throno consedisset, ad orandumque se comparasset, a Pontifice Leone nil sperante tale *Carolo*, renunciatus est Imperator Romanorum, choro acclamante: *CAROLO AVGVSTO à Deo coronato Magno, & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria.* Dicitur Imperator offensus ea re respondisse: *Si hoc scivissem, nunquam in templum venissem.* Volebat enim Imperator testatum, se ius imperii adeptū esse non liberalitate Pontificis, sed iure belli, & quod per transactionem cum Imperatoribus Græcis ius omne in eum deuolutum esset Græcis omne ius suum, quod in Imperium occidentis habuerant, *Carolo* concedentibus.

Expeditio Caroli Magni contra Polonos.

Polonorum propensa voluntas erga Romanos Imperatores.

Carolus M. renunciatur Imperator Romanorum

CAPVT II.

Lescus Tertius.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno à Christo 810.

A.C. 810.

LESCVS Tertius filius Secundi *Lesci* in nomen patris & regnum successit. Multa hic bella cum finitimis gessit, ac cum imperatore *Carolo* præsertim. Qui cum audisset, quod ex pactis & formula confœderationis, cuius supra meminimus, gentes linguæ nostræ veluti conspirantes contra eum adornarent bellum, ipse quoque pro remedio ad idipsum, quo petebatur, confugit. Ideoque inter illa tria regna celeberrima, hoc est Italicum, Gallicum & Germanicum, fœdus similiter conficit, vt ita conspirationi conspirationem, & confœderationi confœderationem opponeret. Itaque in tribus locis fere eodem tempore grauissimum exoritur bellum, sed omnium maximum in Pannonia, quod octo annis durauit, ita vt *Caroli* exercitus isthic consenuisse dicatur: ad extremum reliquiæ eius in Transsyluania domicilium sibi delegerunt, ibique sedes fixerunt. Horum esse posteritatem Germanos illos, qui in Transsyluania visuntur, plerique putant, vt affirmat prior editio *Carionis*, sed recenter editus *Carion* negat, potiusque eos esse posteritatem Gotthorum illorum vetustorum ex coniecturis docet. Sed eo consilio hoc facere videtur, quod priorem sententiam mutauit, vt videlicet cunctis probatum faceret, id quod de veteri Germania ad Pontum Euxinum promulgare voluit. At omnes scriptores quicunque Gothos a Getis ortus esse tradunt, contrarii sunt huic sententiæ. Sed de rebus istis iam superius aliquoties disseruimus. Redeo iam vnde digressus sum. Dum igitur vtrinque magno animorum ardore administratur bellum, aduenit & ipse *Lescus* adiutum suos gentiles Slauos, collatisque signis, vt *Dlugossus* refert, prospere dimicauit. In istis enim bellis semper nomen Polonorum cæteris celebrius fuit, quos velut præcipuos in hac confœderatione alii socii esse volebant. A celebritate autem huius fœderis manauit mos ille, vt Polonorum reges, *Boleslaui, Mieceslani, Venceslaui* ab istis Slauis nomine composito denominarentur. Secundum bellum *Carolo Magno* fuit cum Sorabis ad Albim & Salam, gente Slauica, quod vario Marte administratum fuit, nec tam facile finitum. Huc enim spectant peruastationes & depopulationes, quæ secutæ sunt, quarum meminerunt scriptores. *Blondus* dicit & *Bonfinius*, eo tempore Albi & Salæ fluuiis præsidia contra Sorabienses Slauos (sic enim loquitur) a *Carolo Caroli Magni* filio imposita fuisse, viuente adhuc patre. *Vitichindus* etiam bellorum meminit, quæ Francones, Turingii & Saxones cum Slauis eius regio-

Caroli confœderatio contra confœderationem Slauonicam.

Prima editio Carionis cum posteriore pugnat.

Secundum bellum Caroli Magni.

A. C. 810. regionis incolis eodem tempore gessere. Sic & *Crantius* & alii. *Einhardus* autem *Caroli Magni* alumnus scribit, quod tum temporis A Sala fluuius Turingios a Sorabis, qui & ipsi Slaui erant, diuidebat. *Carion* vero volens ostendere Sorabos reliquias esse Sarmaticæ gentis, etymon nominis Sorabrorum à nomine Sarmatiæ deriuat. Videntur igitur *Venda* isti Sorabi, & *Vilci* adhuc cum Guthis ante *Augustum* eo processisse, & oram illam ad Albim subegisse. Vide *Trithemium* de bellis Gothorum ante Christi aduentum cum Saxonibus, aut cum *Marobudo* qui fuit genere Quadus, qui Senones, Augusto regnante, & alias nationes ad Albim armis & conditionibus iuris sui fecerat, interim Rhenum versus Sueuis, vt *Suetonius* narrat, ab *Augusto* translatis. De *Marobudo* vide *Strabonem* & *Tacitum* & *Paterculum*. Nam cur *Dion* Van- B dalicos montes vocasset ex quibus Albis oritur, si negatur Vandalorum istic fuisse sedes?

Vendæ Sorabi vnde orti.

Tertium bellum Slauorum.

Tertium bellum eiusdem gentis Slauorum exortum fuit eodem regnante *Carolo Magno*, ad Orientem cum *Nicephoro primo*, Orientis Imperatore, quo tempore etiam Bulgari & ipsi Slaui Myssiam deuastarunt, exercitus deleuerunt, Imperator ipse necatus est, & amputato eius capite, cranio pro poculo ad bibendum vsus est Bulgarorum princeps. Missa erant etiam eò auxilia a Polonis. Nam certatim cuncti Slaui tum temporis contra Imperatores laturi suppetias, tanquam ad extinguendum commune incendium vndique accurrebant. Non deterruit eos itineris longitudo, C ac perinde eis erat ex Pannonia Constantinopolim ducere exercitum atque Occidentem versus ad ostia Albis, vbi Sorabi intrepido animo *Carolo* se opponebant. Redeo iterum ad res Polonorum. *Lescus* complures filios reliquit, exque legitima vxore *Popielum* suscepit, penes quem summam rei esse voluit, nec prius cæteris possessiones attribuit, donec sacramento adacti promiserint ea omnia, quæ pater de *Popielo* & vniuersa hercifcunda sua familia statuisset rata & firma se habituros, nec nouis dissidiis eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerunt, ad hunc modum inter eos partitus est prouincias cum vrbibus.

Lescus diuidit inter filios regnum.

Forma diuisionis Prouinciarum inter filios Lesci tertii, quæ diuisio ruinam fecit maximam Sarmatici Dominii.

Serbia cessit *Iaxa*. Myssia *Vladislao*. Zgorseletia, quæ nunc Brandeburgum est, *Premislo*. *Bogdano* Rugiani, Pomeransi cum Cassubiis. Vissimiria *Visimaro*, olim à Lechi ædificata filio.

Lipa nomen arboris cum sit, prorsus mirumur, quomodo fluminii illi, quod Rhenum est versus, inditum fuerit. Sed & Myssiæ vrbs celeberrima, quam nostri *Lipsko* vocant, eandem cognominis sui naturam & originem referre videtur. Si autem hæc incredibilis esse videntur, etiam illa videri debent, quæ de *Daia*, *Sau* & *Carmanu* a scriptoribus Germa-

Saia, Daia, Carmani.

nis memoriæ prodita sunt: pari enim fundamento nituntur. Nam si iden veterem Germaniam ad Euxinum Asiam versus excitare licet, quod ab *Herodoto* ea de ora loquente meotin fit istorum nominum, certe *Lechus Lecho* & *Lipa Lipa* ita syllabis & literis est conformis, vt Dani *Daia*, Saxones *Sau*, Germani *Carmanu*, nec vtrisque fucus historicorum deerit, cum *Berosus* Sauromatarum fines vsque ad Rhenum, cuius ostia Lech vocant Germanicè, proferat. Sed quæ in statu coniecturali versantur, non sunt commiscenda cum iis, quæ de limitibus Imperii Sala & Albi temporibus *Caroli Magni Blondus*, *Bonfinius*, *Vitichundus*, & istis antiquior *Einhardus Caroli* æqualis memoriæ prodiderunt.

A. C. 810.

Argumenta quæ ab etymo nominum petuntur quo in loco sunt habenda.

Ex filiis *Popielum* in spem principatus liberaliter educatum successorem sibi viuens designauit, cæteris sacramento vt Popielo parerent adactis. Occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios ad Oceanum Sarmatias spectantem inter eos partitus est. Alii vocant Oceanum hunc Germanicum illud vero mare ad Iodanum, Oceanum Sarmaticum: sed quomodo Oceanum hunc vocent ipsi viderint. Nam Oceanus, qui non ambit contineotem, Oceanus non est.

Lesci Tertii consilium in designando successore, ex Dlugosso.

CAPVT III.

Popelus Senior.

Anno ab orbe condito 4780.
Anno Christi 815.

HÆ autem prouinciæ quomodo postea Germanicæ ditionis esse cœperint, & quo pacto a Polonorum regno auulsæ & abreptæ sint, inferius per occasiones dicemus. Sed certe ignauia successorum in causa fuit, quod *Popieli* filii *Lesci* exemplo mox comprobatum est, qui de se iudicio patris & expectationi minime satisfecit, nihilque memorabile prorsus præstitit, nisi quod sedem regiam Cracouia Crusficiam transtulit. Oppidum illud est situm in ora Cuiauiensi inter paludes ad lacum Goplo. Cuius instituti multæ causæ referri solent. Sed illa potissima fuisse creditur, quod homo meticulosi & desidis animi quæsiuit antrum, vbi remotior ab Hunga- D ris & Germanis, remotior a fratribus, à quibus sibi cumprimis metuebat, securius viueret, & à negotiis Reip. alienatus indulgeret ventri, & iis, quæ sub ventre sunt. Sed non diu animi proposito frui concessum ei fuit. Priusquam enim ad illam amplitudinem honorum euectus est, & fratribus visendi sui copiam fecit, in morbum incidit, ac ita demum non longe post lenta ægritudine & solicitudine conseruandæ vitæ consumtus est. Vsque adeo nihil est durabile in hac caduca & mortali vita. Vere igitur eum alloquitur Poeta noster.

A. C. 815.

Sedis regiæ translatio Cracouia Crusficiam.

Succes-

A. C. 815. *Successisse etiam patris te laudibus aequum, Non tantum vitiis Imperioque fuit.*

De more Popeli se execrandi, ex Miechouiensis historia.

Morem se execrandi habuit *Popielus* vt saepissime huiusmodi verba pronuntiaret; ô vtinam à muribus corroderer; quod quanquam non ipsi, filio tamen eius accidit, vt referunt scriptores.

CAPVT IV.

Popelus Iunior.

Anno ab orbe condito 4792.
Anno à Christo. 830.

A. C. 830. IVstis funeri *Popeli* senioris persolutis, iunior concordi optimatum suffragio & patruorum assensu in regem eligitur ac inauguratur, datoque & accepto iureiurando rerum potitur, cunctis ipsi se subiectos fore promittentibus. Et vere quidem dictum est: *Non domus dominum, sed dominus domum cohonestare debet.* Sed *Popelus* Crusficium ignobile oppidum inhabitans vita sua etiam ignobilius reddidit. Statim enim primum iuuentutis florem nequitiis contaminauit & ingluuie. Designati ei erant tutores; sed puer perditissimus arbitratu suo viuendo iugum eorum mox excussit. Nihil iuuit cum autoritas procerum ei adiunctorum. Haec conciliauit ei vxorem; sed remedium cessit ei in deterius. Nam quae ante vitia contraxerat permanserunt, & quorum adhuc expers fuit, veteribus noua adiecit: compotatio, choreae, crapula, amplexus puellarum, cum aequalibus consilia capere, in multam diem stertere, haec iamdiu ei in vsu erant: porro auaritiam, fastum, crudelitatem, haec ab vxore Germana primum didicit. Adeoque prioribus suis quasi priuatis vitiis publica etiam addidit. Decreta & honores vendere, distributiuam iustitiam susque deque habere, quos videbat conformes suis moribus magistratua commendare, dignos & idoneos praeterire, crudelitate principatum sibi stabilire moresque isti in vsum ita iam abierant, vt, qui secus sentiret, ab assentatoribus aulicis pro turbatore haberetur. Haec autem omnia faciebat, vxore in eo vitia alente & quotidie nutriente. Cum autem in eo praeter has animi labes, etiam desormitas corporis appareret, (fuit enim distorta facie, raro capillo, imberbis, improbo aspectu) ipsa vxor eo despecto ad augendam rem priuatam sese conuertit. Omnia munia regia ad se callide & sensim attraxit, ita vt maritus rex quidem nominaretur, & pro rege se gereret: sed iustitiae administratio, fisci potestas penes vnam mulierem esset. Ideo vsus iam obtinuerat in aula eius, vt emergere nemo posset, qui vera virtute niteretur, sed adulatores, mimi, histriones, compotores, lenones, vnice ab eo colebantur. In dies autem iis vitiis in ea muliere inualescentibus cum *Popelo* patrui & alii boni viri aegerrime talia ferrent, eique sese opponerent, ercauit eis pericula, quodque peius est, nouum & adhuc in Polonia inauditum consilium de tollendis eis aggressa est, vinumque veneno mixtum eis propinat ac ita eos enecat, idque non modo consentiente, sed etiam adiuuante, proh scelus! marito.

Popeli iuuentus.

Priuata eius vitia.

Publica.

Persona Popeli distorta.

Mores aulae Popeli demuti.

A. C. 830.

Quanquam autem liuores corporum, & effusa praecordiis viscera, manifestum veneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum aperte deplorare ausus est, metu tyranni. Sed non finit inulta esse diu diuinum numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inusitatae magnitudinis, impium parricidam cum scelerata vxore atq; liberis fugientē cum horrendis sibilis quoquo versus per aquam flammamque persequuntur; nam terrae iniecto igne propellere eos volebant aulae serui, sed non poterant: nec claustra prosunt aut abigentium satellitum praesidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, absumptis prius filiis, deinde vxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte consumitur in arce Crusficia. Ita non in cassum ceciderunt patris eius imprecationes. Iuxta illud Poetae:

Est Deus est scelerum vindicta & poena malorum
Vnde putes minime posse venire venit.

De morte Popeli & vxore eius a muribus absumptis ex aliquot historicis.

Narrat Miechouiensis Arnolphum regem Galliae consimile quid olim passum fuisse.

Haec euenerunt circiter annum 830. Vt autem priuata illa delicta priuatae poenae, sic publica publicae sunt secutae. Non enim haesit in iis, quae commemorauimus, vitio Dei, grauiora sunt secuta: pestis, fames & istis adhuc deterius interregnum turbulentissimum, quo non modo res Polonorum in deterius verti coeperunt, sed vniuersae Reipub. Slauorum status a summo illo culmine ad imum procumbere coepit. Nam mox deinde orientalium Slauorum exercitus trecentorum millium, vna cum duce vel rege eorum *Suedislao* victus est, & rex ipse a Rossinia oppressus fuit. Bulgari quoque, qui & ipsi Slauorum gens erant, per id tempus, aut non ita multo post à *Basilio* Orientis Imperatore magno praelio debellati sunt, & nouo crudelitatis exemplo, si modo in historico fides non desideratur, quindecim millibus captiuorum oculos eruit, in singulis tantum centuriis vno monoculo relicto, qui sociis reuertentibus ad suos vnde venerant, dux itineris & monstrator viae esset. Haec in oriente acciderunt. Ad occidentem vero, Historico *Mutio* referente, inter duces Polonicae siue Slauonicae gentis, filios existimo *Lesci Tertii*, quibus ad Albim flumen possessiones pater attribuerat, ciuilia bella secuta sunt, ita vt postea de principatu contendentes, eum summa infamia Slauicae gentis, arbitrio extranei principis *Ludouici Pii Caroli Magni* filii rem totam subiecerint, coramque eo strepitum iudiciorum experiri non erubue-

Slauorum Respublica quando coepit collabi.

Basilii Imperatoris crudelitas in Slauos.

Slauorum occidentalium dissidia.

A. C. 830. erubuerint. Sed illa, quæ dicta sunt de Slauorum calamitatibus ad orientem, posteriora fuisse existimo. Tempore nimirum interregni, de quo mox dicemus, aut regnante *Piasto*, hoc est circa annum 860.

CAPVT V.

Interregnum.

INterregnum hoc longius fuisse prioribus existimo. Durasse enim illud supra vigesimum sextum, vel septimum annum opinor. Nec difficile est coniectare deficiente rege, quæ & quanta mala statim obrepserint. Nam præter alia detrimenta, quibus hæc Respub. affecta est, illud sane non postremum fuit, quod inter se neminem inuenirent cum autoritate, cui concrederent controuersiæ illius decidendæ munus, quæ inter Principes suos Germanos oborta erat. Igitur Francofurtum vsque proficiscuntur, vtque causam cognosceret, Imperatorem appellant. Interim Germani ipsi nacti occasionem dum pro se quisque ageret, fines carpere, prædas agere ex ipsis non desierunt. Quibus malis fatigati ac fere non consumpti Poloni indicunt Crusficiæ comitia, ac tandem vt modus malorum illorum inueniatur, inter se deliberant. Sed ambitiosis magnas post se trahentibus factiones, vtque diutius interregni licentia possent abuti, rem totam corrumpentibus, infecto negotio disceditur. Duplicatur igitur malum, & prioribus maiora damna accumulantur. Quibus visis ii, qui meliua sentiebant, pene obstupefacti diutius hæserunt, donec ab infimis mediocres, & à mediocribus sublimiores partim probris, partim minis impellerentur, & extimularentur, vt priuatorum compendiorum obliti de creando quamprimum rege absque mora consultarent. Itaque necessitate compulsi comitia rursus eodem in loco id est Crusficiæ indicunt. Non deerant & tum maleuoli pestes Reipub. qui obliti communis parentis suæ, Reipub. inquam, secum minime expendebant, quod publicis commodis neglectis, etiam priuata ægre sustentantur. Et perrexissent haud dubie isti vterius inflare simpliciores, & extendere in longum consultationes, quæ in medium adferebantur, nisi Deus præter opinionem ad eligendum *Piastum* hominem plebeium mentes fluctuantium extimulasset. De qua re iam oobia dicendum erit. Quod autem non ita cito, vt boni viri desiderabant, electus fuit rex, haud dubie irascentis peccatis supremi numinis potentia obstitit. Sed alia propior causa non latebat prudentiores, nimirum, quod modum eligendi futuri regis in promptu non habebant, qui mudus quoniam hactenus per septingentos hosce annos non est inuentus, licet aliquo modo delineatus, profecto peccatis nostris imputandum est. Et

Priuata studia tempore interregni.

Causa cur tardè & difficulter regum electiones perficiantur & absoluantur.

B sæpius bonos viros audio querulis vocibus deplorare hanc nostram incogitantiam & securitatem, qui experientia edocti sapere tamen nolomus. Nec videmus grauissimam iram Dei nobis hac de causa impendere, quam veluti in vagina patientissime diu reconditam habet. A.C.830.

CAPVT VI.

Piastus.

Anno ab vrbe condito 4804.
Anno à Christo. 842.

REbus Polonorum laborantibus & ad interitum spectantibus Deus Optimus Maximua succurrit, datque regem illis oppidanum illius ciuitatis, nempe Crusficiæ, cui nomen fuit *Piastus*. Pater eius fuit homo tenuis fortunæ admodum, nec reperiebatur quisquam hominum, qui crederet, aliquando limen ædium eius tantos honores posuisse intrare. Et certe quicquid euenit, Deo est imprimis acceptum referendum, sed si vlteriora respiciaa, hospitalitas cum liberalitate ei viam patefecit, vt sententia cunctorum idoneus ad capessendos fasces amplissimi regni iudicaretur. Cum enim esset homo praeliberalis non modo obuios quosque placide & peramanter in ædes suas prensando recipiebat, sed etiam opimatibos ædes & penna eius patebat, hoc vero cum alias, tum maxime, quando comitia causa eligendi regis celebrabantur, faciebat. Comprobauit autem Deus tribus signis eius regnum. Primum signum fuit miraculum noo vulgare. Nam cum ex ingenita bonitate cuncta è penu suo & cella largiretur affatim, nullum tamen detrimentum nec diminutionem vasa & penus eius senserunt, quinimo quo largiore manu cuncta cunctis depromebat, eo largius ei omnia affluebant plenaque nihilominus vasa teperiebantur, & mactra depsita pasta redundabat. Secundum est documentum regnum eius ex Deo fuisse, quod posteritas eius semel amplexa religionem Christianam durauit fere quingentis annis vsque ad *Cazimirum Magnum*, quin ad extremum reliquiæ eius mi- D cant ad hue in progenie Tessinensium Ducum in Syllesia & Bregensium, Lignicensiumque. Fuit non ita pridem hic in medio nostrum *Anna* filia *Conradi* Ducis Masouiorum, cuius filia nupsit primo *Ioanni Tarnouio*, deinde *Kostka* Palatino Sedomiriensi, qui ex ea duas suscepit filias. Fœmina hæc fuit lectissima religionisque cumprimis studiosissima, omnibusque bonis merito laudata. Diu ergo durauit posteritas *Piasti*, sed & ipse ad multos annos produxit vitam & reghum suum. Nam pro certo affirmatur, eum vixisse viginti supra centum annos, sapienterq; ac clementer subiectos sibi populos imperio rexisse. Quæ res nobis pro tertio documento esse, potest, eius regnum diuino fauore & auxilio

A. C. 842.

Liberalitas Piasti.

Piastus diuinitus rex constitutus.

C

Reliquiæ posteritatis Piasti.

A. C. 842. auxilio cœptum & ad extremum defensum. *Prosopographia Piasti.* Fuit homo staturæ mediocris, vasti tamen corporis, figuræ, vt loquuntur, quadratæ. A Mores eius simplices, compositi tamen & amabiles. Hic sedem Crusficia parricidiali sanguine à *Popelo* defœdata Goesnam iterum transfert, ibique domicilium suum figit. Finis eius regni in annum 895. incidit, quo anno Slaui orientales, *Vararius*, *Ruricus* & *Tubor* iecisse fundamenta Kiouiæ amplissimæ vrbis dicuntur. Porro eodem *Piasto* regnante *Lodouicus secundus* Imperator ad occidentem sedem tenuit, quo imperante *Lodouicus Balbus* contra Slauos bellum gessit, eorumque ducem *Rasdlic* dictum, vt *H. Mutius* refert, excæcauit. Imitatus scilicet tyrannide *Basilium* Imperatorem orientis, qui simili quoque pœna exercitum Slauorum, vt supra retulimus, affecerat. Hæc de Slauis solemus a- B scribere, vt exordium & progressus regni Slauici, & quibus in rebus regno Poloniæ conferri possit, melius conspici queat.

CAPVT VII.

Ziemouitus Primus.

Anno ab orbe condito 4857.
Anno à Christo nato. 897.

A.C. 897. PIasto filius successit *Ziemouitus*, qui antea patri supra modum senio confecto veluti socius regni adfuit. Hic cum esset impigro animo, ea quæ erant *Popelorum* negligentia amissa, recuperare satagit. Nec eius conatibus fortuna defuit. Slaui enim tunc meridionales duce *Suatoplugo* ex Pannonia & Morauia progressi Germaniam vehementer afflixerant, contra quos *Arnolphus* Imperator Hungaros euocat, qui Slauos profligarunt, & *Suatoplugum* regem eorum, qui recens Christianam religionem amplexus erat, *Suatoplugi mors.* interfecerunt. Sed rursus, cum merita stipendia imperator non persoluisset, conuersis animis iram suam in Germanos effundunt, magnaque clade afficiunt. Dum igitur isti vario Marte inter se decernunt, Polonus occasione nacta, sua de Morauis facile recuperat, præsertim cum *Suatoboius* filius *Suatoplugi* per ætatem rebus labentibus succur- D rere non posset. Atque hic est ille *Suatoboius*, qui *Methodium* Slauorum primum a- *Suatoboi exitus & regni Pannonici periodus.* postolum supplicio affecerat, & ob id Diis & hominibus inuisus in auia & syluas concesserat, tandem in monasterium se abdens, pœnitentiam agendo, finem vitæ suæ & regno Slauonico in Pannoniis & Morauia imposuit. Lætus hoc successu *Ziemouitus* rursus ad occidentem exercitum contra Prussos & *Popelonidas*, qui iam magna ex parte ad Germanos defecerant, exercitum duxit, iisque domitis, & a Prussis rebus & prouinciis vindicatis, placide animam efflauit regnauitque triginta duos annos. Habemus iam historiam complectentem finem regni Slauorum Pannonicorum. Sub idem etiam A.C. 897. tempus *Constantinus Monomachus* Orientis Imperator dicitur Roxolanos Slauos nauali prælio vicisse, & reliquiis eorum Bosnæ domicilium dedisse. Bohemici etiam regni concursio facta est sub illud tempus in *Thassillo* rege. *Bosnenses sedes fixerunt.* Vandali etiam & Sorabi occidentem versus ad Germanos magna ex parte transitionem fecerant. Soli Poloni Dei beneficio, qui erant *Slauonicæ* præcipui tutores illius confœderationis Slauonicæ, intrepido animo vsque ad eum diem *confœderationis cunctis gentes attritæ*, ac deinceps permanserunt. Et licet res eorum *Polonia ex-* Germaniam versus accisæ sunt dissidiis Ducum, qui primo a *Lesco Tertio*, deinde a *Bolcslao Crimoustio* oriundi erant, tamen postea cum fœnore septemtrionalibus prouinciis aucti detrimentum acceptum resarciuerunt. *cepta, qua fuit præcipua tutrix Slauonica confœderationis.*

CAPVT VIII.

Lescus Quartus.

Anno à condito orbe 4854.
Anno Christi 902.

HIc princeps merito inter bonos gubernatores numerari debet: sed obitus superiorum regum antecessorum suorum, qui Slauonicæ confœderationis præcipui tutores videri volebant & reuera erant, principibus Slauonici nominis, qui ripas Albis spectabant, cum grauissimo vrgerentur bello ab Imperatoribus Romanis, ferre auxilia neglexit. Itaque a rege & tutoribus cum opem frustra im- C plorassent, feruientes tempori tributum pendere coacti sunt, vnde factum est vt *Sgorzelecia* siue Brandeburgum in Germanorum ditionem cesserint. Commemoratur hic a quibusdam atrox prælium ad Lechninum, in quo gentis Slauonicæ ad bis mille periisse dicuntur. Commemoratur & aliud *Lesci* bellum sociale contra Pomeranos. Nam etsi *Lescus* fuit prioceps otii quam bellicæ gloriæ amantior, tamenne dominio maris prorsus excluderetur, cum alias prouincias viciniores Germaniæ defendere neglexisset, hanc tamen negligere nequaquam voluit. Vsque adeo tum Poloni magnifaciebant possessionem maris, & nauigationis commoditates, vt mallent multorum ducatuum, qui regno conferri possunt, & infinitarum vrbium & vicorum iacturam pati, quam se a maris dominio excludi & nauigationis commodis priuari. Tenebant enim omnium veterum hominum consilium, qui insulas & littora maris libentius occupabant: quod à Germanis vicinis nostris sedulo obseruari hactenus videmus. Nunc malumus campestria curare, agros stercorare, arare, occare & quæ magno sudore & labore congessimus aliis distrahenda cum magno damno & infamia nostra permittere. Maximi tunc motus in tota Europa insurrexerunt. Nam translatio Imperii à Francis & Gallis

A. C. 902. *Lescus pacis amans.* *Brandeburgum Germanis reliqui tur.* *Dominium maris pluri mi faciebant veteres Poloni.*

A. C. 901. Gallis ad Germanos magnos secum tumultus & bella trahebat. Sub id etiam tempus, Bohemis regnum abrogatum, Slaui vicini Albis ripæ ad Germanos defecerunt. A Germanis præfecturæ limitaneæ institutæ sunt.

Marchionatuum institutorum finis.

Marchia Brandeburgensis Henetis opposita est, contra Sorabos Marchia Landsburgensis, contra Polonos Sylesios Marchia Mysnensis, contra Danos, Marchia Schleuicensis in Cymbrica Chersoneso. Necesse est igitur *Lescum* fuisse synchronum *Ludouici quarti*, & *Conradi* vltimi, qui prodiit ex prosapia *Caroli Magni*. Ac fortassis etiam attigit annos temporum *Henrici Saxonis*, qui *Auceps* dictus est, cui hoc inuentum instituendorum Marchionatuum tribuitur. Fessa enim Germania continuo bello cum Slauis, cum de defensione limitum deliberaret, minus incommodum visum est defensores limitum seu Marchiones constituere, amplis prouinciis eis attributis, quam, vbi datum signum esset de aduentu Polonorum, totum Imperium commoueri, aut saltem sumptibus totius Germaniæ ingentes exercitus in finibus contra illorum incursiones alere.

CAPVT IX.

Ziemouitus Secundus.

Anno à condito orbe 4883.
Anno à Christo. 921.

A. C. 921. PAuca admodum de rebus gestis huius regis traduntur, & fere omnia in historia *Miecislai* filii eius comprehendi poterant. Vt tamen filum historiæ non abrumpatur, & chronologica ratio dilucidius explicari possit, non piguit huic etiam principi suam paginam attribuere. Hoc enim vel ob id iure à nobis illi debebatur, quod nobis procreauerit filium *Miecislaum* illustrem principem, cuius auspiciis Polonia Christo nomen suum dedit. De cuius miraculosa a cæcitate sanatione, in qua natus erat, historiam prætereo.

Institutum autoris.

Neque enim mei instituti est, ea, quæ alii prolixe & eleganter tradiderunt, repetere, aut cum eis stylo contendere. Satis me functum officio putabo, si originem veram nostrarum gentium explicauero, huicque explicationi ex subsequenti historia, quam tradiderunt Chronologi nostri, eiusque circumstantiis lucem adiecero, præteritaque cum consequentibus quam apte & concinne sibi cohæreant, demonstrauero. Ideo & vicinorum res sæpe commemoramus, & quæ interea tam ad occidentem quam ad orientem euenerunt, atteximus, vt compositis componendis, totum corpus historiæ quam solido fundamento nitatur cerni queat.

CAPVT X.

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ.

REsumens res actas à *Lescone Secundo* vsque ad *Miesconem*, sub quo Polonia Euangelio nomen suum dedit, hoc est, à *Carolo Magno* vsque ad *Otthonem Magnum* Imperatores Romanorum per 140. annos. A. C. 921.

805. *Lescus Secundus* cum exercitu *Caroli Magni* dimicat, & in pugna illa occumbit, vt quidam affirmant: sed id nullius idonei autoris testimonio comprobant, nisi *Abbatis*, qui tamen non *Lescum* sed *Lechum* hunc Slauum nominat. Notum est autem ex historia, quæ præcessit, *Lechum* ducentis annis ante morti naturali ex hac vita decessisse. *LESCVS II.*

807. Hoc anno cum *Chumoid* dux Rhodum vastaret, asserunt eum à diuo *Nicolao* naufragio punitum, vnde mos canendi inoleuit: *Sancte Nicolae, tu nos ad portum trahe.* Sed hoc tempore de nullo sancto *Nicolao* quidquam legimus. Forsan igitur hæc reiicienda sunt in aliud tempus.

809. Hoc anno, mense Augusto, *Nicephorus* Constantinopolitanus Imperator, contra Persas bello infeliciter gesto, in Bulgaros mouet, emuncturus ab eis argentum, quo pactam pecuniam dissolueret. Sed acie victus & cæsus est, cum imperasset annos nouem. In eodē prælio *Stauratius Nicephori* filius vulnus accepit.

810. Bulgari ad Strimonem fluuium Romanos vincunt, multosque eorum duces occidunt, Sardicam capiunt. Volunt autem Bulgaros dictos a flumine Bolga, quasi Roxolanos Volgæ accolas.

810. Hoc tempore in Polonia *Lescus Tertius* regnabat. *LESCVS III.*

812. *Michaël Curopalates* cognomento *Rangabe* Imperator rem infeliciter aduersus eosdem Bulgaros gessit; ita vt postea desperatione ductus in monasterium se abdiderit vna cum filio. In eo prælio robur exercitus Romani periit, qui auxilio Græcis venerat. Periit & *Asbaldus* dux copiarum viuus igni crematus ab hostibus. Qui tunc etiam Bosnam, Dalmatiam, & alias regiones vsque Iustinopolim metropolim Istriæ Italicæ prouinciæ, quæ nunc Venetis paret, dominio suo subiecerunt. Volebat tum *Algimundus* rex Longobardorum illa vrbe eos depellere: sed & hunc cum exercitu ad internecionem propemodum deleuerunt, ipsumque interfecerunt. Vnde postea Epeirum (Albaniam nunc vocant) totamque maritimam illam oram Imperio suo adiecerunt. Vocantur nunc illæ vrbes, *Lublantec*, *Suuatigrod*, *Laice*, *Lysa*, *Mokra*, *Bielogrod*, *Dobra*, *Kruis*, &c.

814. *Leo Armenius* Imperator Bulgaros magnis cladibus affecit. Iam hic annales Constantinopolitani deficiunt. *Finis annalium Constantinopolitanorum.*

821. *Michael* cognomento *Balbus* Imperator ex Amorio Phrygiæ oppido veritus fortunam Bulgarorum cum eis triginta annos inducias pepigit, eorumque opera *Thomam*, qui affectabat imperium, profligat, captumque brachiis & pedibus truncatum interemit. Hæc & sequentia acciderunt *Popelo* seniore in Polonia regnante. *POPELVS Senior.*

823. Hoc

A. C. 921.

823. Hoc anno *H. Mutius* refert duos fratres Slauonicæ gentis de principatu paterno coram *Lodouico Pio* Imperatore Francofurti A contendisse, quodque is minori natu regnum detulerit, subditis hunc præferentibus, & ad regnum inuitantibus. Conqueruntur hic scriptores Germanici de difficultate historiæ temporibus *Caroli Magni* & laborant in inuestiganda annorum supputatione; sed & Polonicis idem accidit. Dubitant enim quot annos *Lesco* primo & secundo tribuant. Tandem ex autoritate *H. Mutii* finem vitæ *Lesci tertii* in annum 823. reiiciunt. De qua re consule *D. Cromerum* in historia eiusdam *Lescii tertii.* Aliud dissidium emergit de ætate *Suatoplugi* illius clarissimi Panoonum regis. Quidam enim ad annum 744 referunt, quidam vero eum circa annum 805. periisse tradunt. Sed de hac re in *Ziemouiti* historia latius.

Historia difficultas & perplexitas istis temporibus.

824. Hoc anno Bulgari ad *Lotharium Ludouici* filium Imperatorem occidentalem Aquisgranum comitia habentem veniunt rogatum vt inter Francones & eorum ditiones terminos definiat. *Abbas* autor.

828. In Vasconia in Galliis quiddam pluit de cœlo frumento simile. Annotant autem scriptores Vasconiam olim Rutheniam vocatam fuisse, esseque Vascones reliquias Russorum qui cum Gothis & Vandalis Galliam & Hispaniam penetrarunt. Sed alii negant Russos Ruthenos debere dici. Hoc vero eo consilio faciunt, vt hominibus probent Russos nouam gentem esse in his regionibus, nec antecessisse illa tempora, quando ex Roxolania in C Poloniam huc venisse Slauos, Germanis pulsis, persuadere volunt. Hactenus indiscrimioatim Ruthenos & Russos *Rasciot* vocarunt. Sed de iis rebus postea.

Interregnum

840. In hunc annum incidit interregnum illud post obitum *Popeli* iunioris regis Poloniæ, quando aliquoties comitiis habitis ob priuata studia & domestica odia, nouo rege non creato, proceres discessere. Et nisi Deus collabenti Relp. adiutricem manum suam supposuisset, actum fuisset de rebus nostris.

845. *Michaël Theophili* Imperator cum Bulgaris pacem facit reddita regi sorore, quam bello Græci ceperant. Hæc cum esset in Christiana religione recte instituta, persuasit fratri D vt pro ethnica Christianam fidem amplecteretur. Hac occasione Bulgari peruenerunt ad cognitionem Christi. Et mirum est quo pacto ad eam rem adiecerunt animum inter illa dissidia acerbissima de imaginib9, quæ maxime hoc tempore vigebant. Nam quas *Theophilus Balbi* Imperator, qui hunc præcesserat, confringendas curauerat, easdem filius eius *Michael Theophili* restituerat, reuocatis ab exilio Episcopis, qui pro imaginibus retinendis pertinacius patri sese opposuerant.

Dissidia ob imagines in templis.

856. Russi classe ad pontum Eusinum comparata, primum in limites Græci Imperii irruerunt, sed res eis non successit. Hæc ex historia Constantinopolitanorum annotantur. Nam quæ Russorum Annalistæ annotant, de tempore non conueniunt, vt suis locis annotabitur. Hoc tempore etiam annotant Russos inita pace cum Imperatoribus, regionem illam occupasse, vbi Triballorum sedes erant. Hæc demum *Rascia* est appellata. Nostri vocant *Racouie.*

A. C. 921.

860. Annotant hoc tempore, hoc est sub finem regni *Piasti*, *Lodouicum Lotharii* filium prospere pugnasse cum Slauis, principemque eorum *Rastiz* ob rupta fœdera exoculasse. Nomen ipsum *Rascia* Germanisatum indicat fuisse vnum ex illis posteris *Lesci tertii*, qui iam ad Germanos defecerant ob eam causam, quod circa inaugurationem *Popeli* eorum ratio non fuit habita, sicuti sperabant.

PIASTVS

Rastiz princeps Slauorum.

B 859. *Nicolaus* Pontifex plurimum elaborauit, vt Bulgaros ad fidem Christianam orthodoxam & obedientiam Romanæ ecclesiæ missis legatis viris idoneis, reduceret. Qua in re morem gesserunt Pontifici. Nam eiectis Græcis sacerdotibus, qui vocabantur *Formiani*, à quibus antea in eorum sententiam pertracti erant, partes Romanæ Ecclesiæ secuti sunt. Ac eorum conuersionem recentem Deus gloriosissima nomini Slauonico victoria obsignauit, statim enim post suam conuersionem, cum audissent Saracenos Gallias vastasse, Hispanias debellasse, iamque in Italiam pedem inferre & Garganum montem in Apulia tanquam arcem belli occupasse; illi nil morari classibus & copus comparatis voluntarie terra marique eos aggrediuntur & oppressos contrucidant. Scribunt ad triginta millia iugulatos fuisse ex Saracenis. Nam euadendi occasio eis præcisa fuit, cum eorum triremes & naues antea mirando artificio, igne Græco, aquas nihil timante, eis immisso, absumptæ fuissent.

Bulgarorum conuersio

Slaui Saracenos vincunt.

861. Ab hoc anno Russorum genos annales suos de conditoribus suis auspicatur.

861. In hunc annum etiam expeditio Russorum illa, de qua multa magnifice prædicantur, refertur. Ferunt, tunc eos classe instructissima comparata, Constantinopolim Duce *Olechone* petiisse. Vbi post obsidionem vrbis arctissimam Imperator auxiliis subsidiariis destitutus in gratiam *Olechonis* confugit, eiusque fauorem ingentibus donis aucupatur. Placatus igitur *Olechus* mutato consilio obsidionem soluit, ac in memoriam eius expeditionis, arma sua, equum currentem clypeo insculptum, quo hactenus pro insignibus Magnus dux Moschouitarum vtitur, ad portam appendit, qui hactenus depictus in eadem porta, quam Galatinam vocant Constantinopoli visitur, & à Constantinopolitanis inter antiquitates vrbis illius aduenis monstratur. Originem signi istius ad equum, quo plurimum hic *Olechus* delectabatur, referunt, dicuntque, fatidicos Russorum Kiouiensium huic Duci paranti se

Origo equi quem pro insignibus Moschorum Dux gerit.

A. C. 921.

ad bellum denunciasse, eum eousque superstitem mansurum, quoad equus ille superstes esset. Sed equo mortuo, & caluaria eius ad pedes abiecta, cum vatum illorum artem friuolam traduxisset his verbis: *Vtinam vero Sagis idem fatum accidat, quod meo equo*; Ecce interim, dum cranium pede protrudit, dira vipera ex eo prosilit, & pedem eius lædit, quo vulnere accepto, breui contabuit & expirauit. Hæc Annalistæ Russorum annotant, quos *Latopisos* illi, id est per annorum seriem historiam ducentes lingua sua proprie admodum vocant.

Annalistæ Latopisi dicti.

862. Circa hæc tempora Slauis etiam in Morauia Euangelium a *Cyrillo* annunciatur, autore *Michaële* Imperatore Constantinopolitano, adhuc superstite *Piasto*, sed sene iam tum admodum. Non est autem existimandum hæc dici de illo *Cyrillo* Hierosolymorum episcopo, qui aliquot ante sæculis *Iuliani* Imperatoris temporibus floruit, seu de illo Alexandriæ episcopo, qui *Theodosio* iuniore imperante vixit, & aduersus eundem Imperatorem *Iulianum* scripsit, sed de quodam alio, de quo magna erat opinio, gentili Slauorum, quem Pontifex vna cum *Methodio* Romam euocauerat, quo eos moneret, quo pacto erga gentem istam se gerere deberent. Ac inter colloquendum cum Pontifex quodammodo expostulasset cum eis, quod absque ipsius consensu lingua vulgari Slauonica sacra tractarent, *Cyrillus* respondisse fertur adducta sententia ex Psalmis Dauidicis: *Omnis spiritus laudet dominum & omnis lingua confiteatur ei.* Ac cum multi multa in hanc & in illam partem disputarent, atque eam quæstionem sedulo versarent, tandem communi assensu itum est in hanc sententiam, vt Slauicæ gentis hominibus, ob linguæ illorum latissimum per varias nationes & dialectos vsum, patria lingua liceret sacrum peragere. Cuius moris vestigia paulo ante patrum nostrorum memoriam in suburbio Cracouiensi in templo sanctæ Crucis extabant, sacerdote istic populari lingua sacrum peragente, magistratu id non modo ferente, sed etiam autoritate sua & legibus illam institutionem protegente. De hac re lege *Æneam Sylnium* in Chrono. Polon. libro primo, capite decimo tertio. Permanserunt nostræ gentis homines in fide Christiana ad hunc vsque diem; sed Bulgari offensi quibusdam institutis ecclesiæ Romanæ prætulerunt Constantinopolitanam sedem, cui vna cum Russis hactenus parent, & obediunt.

Cyrillus Morauorum Apostolus.

Disputatio Cyrilli cum Pontifice de vsu linguæ Slauonica

869. *Basilius Macedo* Imperator Orientis Russis iterum nutantibus in religione Christiana persuasit, vt penitus valere iusso Ethnicismo, religionem Christianam sancte & constanter colerent.

886. *Leo Philosophus* dictus Bulgaros, cum pace violata deficere cœpissent, suis & Turcorum armis confisus repressit: tamen postea eundem licet *Philosophum* simulatæ pacis conditionibus delusum ex improuiso circumueniunt & magna clade afficiunt. In hac historia fit prima Turcorum mentio.

Prima Turcorum mentio.

906. *Ziemouito* apud nostros, *Constantino Leonis* f. in orientali Imperio regnante, Bulgari quaternis expeditionibus vrbem Constantinopolim obsederunt. Adrianopolim bis ceperunt, & diripuerunt. In vltima expeditione, Thracia peruastata, in Macedoniam vsque penetrarunt.

ZIEMOVITVS II.

Habes hic historiam Slauonicam per annos centum quinquaginta, ex qua & res gestæ Polonorum illustrari possunt, & interregna, quibus historia nostra claudicat, suppleri. Ad hæc quæ gens stirpis Slauonicæ vbi hæserit, & quo tempore, cognosces. Nam alio tempore Croatæ, alio Rascii, Bulgari, Sorabi, ingressi variis occasionibus, occuparunt terras sub cognatis suis, aut Pannoniis aut Dalmatis aut Illyriis. Quod si cui plus ocii & virium suppeteret, posset eam historiam, nostram methodum sequendo, locupletare. Et faceret hoc plurimum ad illustrandas res nostrarum gentium. Probatur autem mihi illud argomentum eorum, qui affirmant Slauos non esse dictos ab vna gente aliqua, aut ab vrbe, aut a stagno, vt quidam scriptis prodiderunt. Neque enim ex æquo omnes hoc modo se eodem cognomine appellari passi fuissent. Multo minus audiendi sunt illi, qui verbositatis vitium genti nostræ ex hoc cognomine Slauorum affricare volunt; quorum vanitatem hac in parte irridere, est satis confutare.

Slauorum nomen non esse ab vna gente vel vrbe, vel a stagno deductum, vt quidam putant.

LIBER SEXTVS.

IN QVO COMPREHENDITVR HISTORIA REGNI POLONIÆ A TEMPORIBVS OTTHONIS MAGNI VSQVE AD CAZIMIRI MAGNI REGIS POLONIÆ TEMPORA.

PROOEMIVM.

Assignaui & posui terminos Historiæ huius præstantissimos illos sex Principes, qui Magni sunt dicti. Et iam confecimus historiam Regum, qui interiecti erant inter tempora Caroli magni & Otthonis Magni. Restat perficiendum a temporibus Otthonis Magni ad Cazimirum Magnum, hoc est, per annos 290. Tunc enim rursus Imperium a Gallis ad Germanos translatum fuit, tunc Hungari duce Geisa magnos motus ediderunt, tunc Poloni & cum his Pannonii aliaque Slauonica nationes religionem Christianam sunt amplexa. Iamque appetit finis millenarii ab aduentu Saluatoris.

A. C. 962.

CAPVT I.

Miecislaus Senior.

Anno a condito orbe 4924.
Anno Christi 962.
Anno post aduentum Lechi in Poloniam 415.
An. post Cracum & Cracouiam restauratam. 265.

VEre dictum est: Conueniunt rebus nomina sæpe suis. *Miecislaus* enim iuxta nostræ linguæ proprietatem perinde sonat, quasi dicas Gladio laudem acquisiturus. Atqui hic re-uera gladio sibi laudem quæsiuit. Nam & primus nostrorum regum & summo animi ardore amplexus est verbum Dei, quod gladius a spiritu Dei vocatur præacutus, & suscepta fide Christiana, e vestigio hoc ipso gladio omnia idola gentilicia iugulauit, contregit ac ex tanis ethnico more instructis eiecit. Merito igitur hoc nomen est sortitus. Commeruit profecto hac de causa laudem immortalem, & inter omnes reges Poloniæ, quotquot erunt, veluti sidus radians refulgere debet, ac vt *Cicero* de Poëta *Homero* dicebat, quod ille Græcos & Troianos *Achillem*, *Aiacem*, *Hectorem*, *Æneam* dimicantes præliantesque ita viuis coloribus depinxerit, vt cum ipse esset cæcus & visu orbatus, nos qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit, idem de hoc rege merito dicere possumus. Nam cæcus & hic erat natus, sed ita, vt nos, qui videmus & oculis præditi sumus, videre fecerit arcanum Dei consilium de gubernando & liberando genere humano. Nec modo ipse tam masculo animo hoc gladio contra Satanam dimicauit, sed & subditi eius, (vt vere dictum sit: *Regis ad exemplum totus componitur orbis*) exemplo domini moti, & testimoniis verbi eruditi ita in Euangelio profecerunt, vt inter sacra, sacerdote Euangelium clara voce recitante, strictum gladium e vaginis educentes sursum extollerent, nec prius reconderent, quam recitatio eius finiretur. Quo ritu procul dubio innuebant se & totam gentem Slauonicam ita acres defensores Euangelicæ professionis futuros, vt mallent quiduis perpeti, vitam & opes suas profundere, quam sinere vnum apicem ex mandatis Euangelicis sibi e manibus eripi. Hinc est quod Bulgari & ipsi Slauones circa annum octingentesimum quinquagesimum nonum, baptismo iam accepto, cum audissent triste nuncium, Christianos eorumque loca a Saracenis in Italia ferro & igne absumi, atque vastari statim coacto exercitu in Apuliam transfretarunt, & in Gargano monte cum Saracenis ita atrox prælium commiserunt, & sua pectora pro incolumitate fidei ita opposuerunt, vt triginta millia interfectorum prostrauerint, exceptis iis qui fuga dilapsi erant. Sic & Poloni post susceptam religionem primo duce *Miecislao* deinde filio eius *Boleslao Chobri* multa insignia facinora ediderunt. Nam Borussi, Pomerani, Iazyges, Samogitæ, Liuones & aliæ gentes armis eorum edomiti nomen suum Christianis adiungere coa-A ēti sunt, & quod postea Cruciferorum ordines introducti, & expeditiones Principum Germaniæ, Regum & Imperatorum ipsorum cum magnis impensis dubio Marte belligerando præstare vix potuerunt, hoc illi officium summo cum ardore pro Christianis adimpleuerunt. Ex hoc ergo eorum serventi animo apparet ipsos fuisse vere asseclas Christi domini, meritoque Euangelicos appellari debere, quandoquidem eos non puduit Euangelii, ita vt & signis, id quod erant, designaret, & quod signa significabant, re ipsa præstare contenderint. Hæc ideo libentius recito & commemoro, quia hodie proh pudor & dolor! pessimo exemplo, Christiani populi inter se diuisi ita infestis ani-B mis de quæstionibus legis dimicant, vt putes fideles cum gentibus, circumcisos cum incircumcisis, Turcos cum Christianis de summa rerum dimicare. Et cum vtraque pars magno consensu vnam confessionem fidei retineat & confiteatur, hoc est, tria orthodoxa symbola, tamen ita implacabili odio alii contra alios feruntur, vt Euangelici Catholicos, & Catholici Euangelicos conuiciis mutuo afficere, & non sine opinione quadam contumeliæ, nominibus ipsis Catholicorum & Euangelicorum alteri contra alteros abuti non desinant. Et tamen sicut Catholicorum nomen, quod hæresi opponitur, fuit & est maximi faciendum, ita Euangelicorum etiam in pretio semper fu-C it. Apparet certe maiores nostros, veteres inquam Polonos, hoc nomen adeo non erubuisse, vt etiam, dum a sacerdote Euangelium recitaretur, omnes se nudato capite erigere, & quemadmodum dictum est, gladios e vaginis expedire pro magna laude duxerint, imitati scilicet exemplum *Constantini Magni*, qui codicem Euangelii sibi præferri publice voluerit. Et *Paulus* Apostolus vas electionis palam de hoc cognomine gloriatur, inquiens: Non pudet me Euangelii. Sed iam ad historiam redeo. Cum igitur *Miecislaus* ad Deum se conuertisset, Deus etiam ad eum se conuertit, eique successum in rebus gerendis dedit. Nam & Russos cum ei bellum ciuile D mouissent (pro cognatis enim a nostris agnoscebatur) coërcuit, & Bohemos Regem suum agnoscere nolentes, quod esset puer, ad officium reuocauit. Regnauitque triginta quinque annos prospere & satis feliciter. Ergo hic princeps vere gloriam Slauonici nominis consummauit, dum non modo regna & prouincias ad eorum imperium adiecit, sed & Satanam, ne tantum sibi contra eos virium sumeret, repressit. Tunc enim regnum Dei vim magnam patiebatur, iam Bulgaris, iam Pannoniis, iam denique Bohemis & Polonis regnum Dei intrare contendentibus certatimque fidem Christianam amplectentibus.

Homero cæco confertur Miecislaus.

Circa Euangelii recitationem inter sacra gladios euaginabant Slaui.

A. C. 962.

Euangelici qui.

Dissidia in religione Christianorum deplorantur.

35. annos Miecislaus regnat.

A.C. 962.
Historia de Holba Imperatrice Russorum.

Ad *Mieciʃlai* tempora referendum puto ea quæ Ruʃʃorum Chronicarii de ʃua *Holba* vel *Helena* narrant. Fuit hæc fœmina lectiʃʃima, & mariti ʃupra modum amans. Cum enim *Dreulanis*, id eʃt populi, qui ʃylueʃtrem regionem inhabitabant, maritum eius trucidaʃʃent, hanc iniuriam ʃtupendo auʃu vlta eʃʃe fertur, cuius ʃtratagematis nec in Græcorum nec in Latinorum hiʃtoria quicquam ʃimile legimus. Primo igitur quos potuit comprehendit & viuos terra defodit, alios igne circumiecto cum in balneis ʃe lauarent, combuʃʃit. Sed nondum ʃatiata tali vltione, vrbem eorum admodum arcta obʃidione cinxit, & preʃʃit. Cum autem ea potiri non poʃʃet, erat enim partim natura loci & rerum opportunitate, partim induʃtria humana inʃigniter munita, ad fœmineam aʃtutiam decurrit. Miʃit in vrbem tali cum legatione oratores ʃuos: *Iam*, inquit, *ʃatis indultum eʃt iræ, iam ad ʃatietatem ʃatis ʃuperque vlta ʃum mariti necem; a veʃtris tamen munitionibus ʃtatui non diʃcedere, donec tributum mihi contuleritis, quod quidem perexiguum erit; nimirum vt vicatim detis mihi & ad caʃtra mittatis ternos columbos & ternos paʃʃerculos ad redimendas vitas veʃtras, & vt hoc pacto teʃtemini me eʃʃe legitimam Imperatricem oræ ʃeptemtrionalis.* Suʃcipiunt conditionem obʃeʃʃi, nec mora, mittunt ei aues, quas expoʃcebat nomine tributi. At illa ellychnia pice illita & ʃulphure, inʃuper ʃomite adiecto iusʃit illis columbis & paʃʃerculis alligari & rurʃus in aëra dimitti, quod vbi factum eʃt, quælibet auis ad ædes vbi nidum & domicilium habuit è veʃtigio reuolauit, exitium toti vrbi ferens. Nam vbi in ʃuis nidis conʃedere, ignis ʃtatim & incendium vrbis in mille locis ʃimul & ʃemel ab ellychniis illis alligatis exortum eʃt, atque ita tota vrbs intra paucas horas in cineres & fauillas redacta eʃt. Mox igitur auditur clamor ciuium & eiulatus mulierum, & lactantium, diʃcurritur paʃʃim per vrbem, & ad incendium extinguendum, an vero hoʃti armis occurrendum dubii per vrbem diʃcurrunt. Interim *Holba* militem in vrbem introducit, & paʃʃim occurrentes contrucidat nulli ʃexui parcendo. Ita mariti necem vlta ʃama tanti facinoris non modo Ruʃʃiam ʃed & vniuerʃum orbem impleuit, tandemque plenam victoriam adepta, Kioniam cum triumpho rediit. Quomodo autem eadem Conʃtantinopolim cum valido exercitu adierit eamque obʃederit, ac demum cum *Ioanne Zumiʃzka* Imperatore Orientis induciis factis in gratiam redierit, hæc in annalibus Moʃchorum, Ruʃʃorum & Polonorum abunde deʃcribuntur. Illa ʃane expeditio per occaʃionem hoc effecit vt & ipʃa *Holba* & tota Ruʃʃia baptiʃmi ʃacramento accepto religionem Chriʃtianam amplecteretur. Ille fuit exitus illius expeditionis & atrocis belli.

In eiuʃdem *Mieciʃlai* ætatem incidit victoria vel potius tyrannis *Baʃilii* Imperatoris Græcorum, qui dicitur deuictis Bulgaris quindecim A millia eorum exoculaʃʃe, in ʃingulis centuriis vno tantum monoculo relicto, qui eis dux itineris domum redeuntibus eʃʃet. Sed Ruʃʃorum annales referunt Imperatorem iʃtum aut eius ʃucceʃʃorem a *Suetoʃlauo* Ruʃʃorum Monarcha, qui fuit *Holba* filius, acerrime profligatum, totamque Græciam debellatam. Poʃt illam glorioʃiʃʃimam victoriam ferunt præcipuos Græciæ duces ad Ruʃʃorum caʃtra confugiʃʃe ferentes munera, auri magnam vim, argentique ʃignati & non ʃignati, pacem & veniam rebellionis deprecantes. Sed *Suetoʃlauus* omnia illa munera ʃpreuit ʃolis armis, hoc eʃt gladiis, haʃtis, iaculis & alia ex ferro ʃuppellectili bellica, quam Ruthenici ʃcriptores *Pannadocmi*, B vocula Græca appellant, pro ʃe retenta. Qua animi celʃitudine & heroico facto ita ʃe commendabilem toti Græciæ fecit, vt eum ʃibi palam pro principe deligi poʃcerent, & qui armis vix debellari poterant, virtute illa bellica delectati ʃubditos ʃe ipʃius libenter faterentur, poʃcerentque ʃibi geʃtiendo talem Principem dari, qui magis armis, quam auro delectaretur. Hæc in annalibus Ruʃʃorum habentur.

A. C. 962.
Baʃilii tyrannis.
Suetoʃlauus Græcos vincit.

Ingreʃʃus Romam Otthonis magni.

In eadem tempora incidit ingreʃʃus Romam *Otthonis Magni.* Commemorantur hic tranʃactiones eius ab hiʃtoricis, quas habuit cum *Ioanne* eius nominis duodecimo, atq; etiam cum *Leone* Octauo. Nimirum de iure conferendi iuris patronatus Epiʃcopatuum per annulum C & baculum, vt vocant. Mittebant enim olim Imperatores hæc inʃignia iis, qui Pontifices fieri volebant. Fecitque idem Imperator tunc Ordinationes quaʃdam, quæ ad modificandam poteʃtatem Pontificum pertinebant. Sed antequam ea perfeciʃʃet interceʃʃerant antea non parui tumultus, & etiam captiuitates duriʃʃimas Pontifices pertulerant. De quibus rebus *Platina* & alii ʃcripʃere.

CAPVT II.

De Religione Vandalorum & Slauonicorum Nationum, inter quas & Polonorum.

D QVæ ʃcriptores rerum Polonicarum in hoc argumento attulerunt, non vitupero, nec obʃeruationes eorum contemno; tamen meas quoque, ad illuʃtrandum hoc negotium perpaucis adʃcribam. Dixi ʃuperius his vocibus, Sarmatæ, Vandali, Slaui, & Poloni vnam gentem indicari, quæ tamen varie mutabatur iuxta rationem euentuum & temporum viciʃʃitudines. Ideo *Blondus* Foroliuienʃis ʃic ait: *Populi iʃti non diu Slauorum nominationem tenuere: ʃed cum eorum pars Mauricii Imperatoris temporibus in Dalmatiam Illyricumque immigraʃʃent, qui manʃerunt domi paulo poʃt mutarunt nomina, & partim ʃe Polonos, partim Bohemos nominauere.* Cum igitur Sarmatæ vocaban-

A. C. 962.

Cultus Dianæ

bantur, impense *Dianam* colebant, de eius templo, quod habebant in Taurica Chersoneso, superius dixi, dum *Iulii Cæsaris* tempora complecterer. Postea persequens *Claudii* tempora dixi quædam de eius templi celebritate, nimirum quod ex spoliis Ephesini templi illud locupletare voluerunt. Hæc si coniungantur cum iis, quæ *D. Cromerus* attulit de cultu *Dianæ* seu *Dzieuonia* Ephesinæ à Polonia exhibito, non parum altera res alteram illustrabit. His addantur ea, quæ attulimus *Augusti* tempora persequendo de diui *Pauli* Apostoli & D. *Andreæ* laboribus in conuertendis ad Deum istis gentibus. Tandem de D. *Martino* & D. *Hieronymo* viris summis; qui cum essent homines eiusdem generis, fieri non potuit, quin & ipsi laborarint de promouendo euangelio apud suos populares. Nauauit etiam operam suam B eis *Cyrillus* & *Methodius* & *Theophylactus*, qui in Mæsia, id est inter Bulgaros docuit. Extant Slauonica lingua opera eius. Fecit autem is *Chrysostomi* operum compendium. Sic ex duplici literarum Slauonicarum figura, quarum altera *Bukouica*, altera *Cyrulica* apud eos vocatur; & ex epitaphio Romæ Reginæ Bosnensium, quod extat in sacello templi magni, characteribus magnis descriptum. Ex iis (inquam) omnibus apparet, plerasque prouincias Slauonicæ gentis statim post tempora apostolorum amplexas fuisse religionem Christianam. Neque enim temere gloriari puto clerum Russorum magnoque consensu affirmare, C se opera Diui *Pauli Andreæ*que Apostolorum conuersos esse ad fidem Christianam. Reuocanda autem sunt in memoriam, quæ superius ex actis Apostolicis & ex Epistolis ad Timotheum & ad Titum de iis rebus adduximus. De Gothis constat, quod ante expeditionem illam Italicam amplexi erant Euangelium. De Vandalis etiam liquet ex *Vigilii* ad *Trasimundum* Regem Vandalicum, & ex plerisque scriptis Diui *Augustini*, quod iam tum Vandali connumerari se volebant inter fideles. De Slauis etiam, qui sunt propago Vandalicæ gentis, constat ex concilio Constantinopolitano sexto, quod & ipsi iam tum ecclesias suas & Episcopos habebant. Legatur subscriptio synodi illius, quam suggestionem vocant. Fuit D autem hæc synodus celebrata anno sexcentesimo octuagesimo. Ante vero D. *Albertum* annis 320. Quæ igitur de Bohemorum Pannoniorum duce *Suatoplugo*, Polonorum Bossinorumque *Mieczislao* & aliarum gentium Slauonicarum ab historicis conuersione ad Christianismum referuntur, intelligenda puto de publica & vniuersali ab omnibus ordinibus doctrinæ Christianæ susceptione. Interim negari non potest, eos longe antea habuisse initia non contemnenda Christianarum institutionum, vt ex hoc epilogo rerum à me commemoratarum liquet. Iam vero cum sub ethnica religione vixerunt, non admodum absurde sensisse videntur. Vnum enim DEVM vt colerent, legibus sancitum apud eos fuit, quod ex *Procopio* de bello Gothorum liquet. *Slauinorum*, inquit idem, *nationes non ab homine aliquo vno reguntur, sed ab antiquo plebeia communique libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtiles sunt, vel forte difficiles in commune consilium deducunt.* Ista hactenus à Polonis sancte seruantur. Vnde legem illam sæpius allegant: *Nihil in nos absque nobis rex statuere potest.* Apparetque hinc non obscure eos isthic consedisse temporibus *Iustiniani*: quandoquidem vetera eorum Reipubl. instituta non sine quadam admiratione recitat. Ideo addit: *Sed ab antiquo plebeia communique libertate viuunt.*

Dzieuonia, Dzieuona Diana etymon respiciunt.

Paulus Apostolus de Russis bene meritus.

Slauis semper nil preciosius libertate fuit.

De Bohemorum Conuersione.

D. Cromerus ex sententia *Blondi* Bohemorum conuersionem in annum 990. reiicit. Et ego eius sententiæ subscribo, licet plerique post *Boriuoium* annum 929. huic rei assignent.

De Polonorum Conuersione.

Polonorum conuersionis annum assignant 965. Antiquiora sunt quæ de Slauorum conuersione adhuc tempore concilii Nicæni secundi retulimus. Antiquiora etiam ac vetustiora sunt quæ de Vandalorum Christianismo in Africa diximus. Omnibus autem antiquissima sunt, quæ de Mysiorum, Dalmatarum, & Illyriorum conuersione ex scriptis Diui *Pauli* attulimus. Hi omnes ad cognationem Polonorum pertinent.

De Russorum Conuersione.

Etsi *Zonaras* historicus Græcus scribit, Russos amplexos fuisse dogmata christiana temporibus *Basilii Macedonis*, hoc est anno 863. tamen credibile est eos postea resiliisse. Nam de clarissima Imperatrice Russorum *Holha*, seu *Helena* conuersa ad Christianismum referunt id factum esse circa annum 963. Quare prior illa Russorum conuersio fortasse publica non fuit. Quod vero *Lambertus Saffnaburgensis* circa annum 960. affirmat Russos ad Othonem misisse Oratorem, vt sibi Episcopus christianus mitteretur ab eo, hunc Oratorem existimo vnum fuisse ex illis quos *Wladimirus* in omnes partes mundi miserat exploratum, quæ religio esset possibilior ad credendum. Aut de Rugiis non de Russis id exponendum, vt D. *Cromerus* demonstrat. Sed & ipse ita sentio, certiora esse illa de Russorum conuersione, quæ ipsimet memoriæ prodiderunt, nimirum eos circa annum à creatione mundi 6497. secundum vero nostrum calculum 4940 suscepisse euangelium. Numerant enim Russi, Græcos secuti, a creatione mundi annos circiter 1550. præter eos, quos nos numeramus. Sed si ab anno Christi aduentus tempus conuersionis eorum numeres consentiunt ipsi anno 980. id accidisse. In ea enim sententia sunt plures & potiores autores, quod præeunte eis *Wladimiro* ipsorum principe publice amplexi sunt religionem christianam. Hic *Wladimirus* fuit filius *Suatoslai* illius bellicosi principis, nepos

Wladimirus per Oratorem inquirit, quæ religio in mundo optima.

A. C. 962. vero *Helena*, qui subacta Russia tota orientali, occidentali, meridionali, septemtrionali interfectisque denique omnibus fratribus Monarcham se Magnum totius Russiæ voluit dici. Quo titulo magnus dux Moschouiæ hactenus vtitur, eumque ab isto *Wladimiro* accepit. Et, si Sauromatæ cognomen ex Hebræo exponatur, Dux altitudinis, vt doctiores volunt; tunc isti duo tituli, Sauromata inquam & Magnus Dux eodem respicere & idem innouere videbuntur. Nam quam nunc Moschouiam vocamus *Ptolomæus* & alii Sarmatiam Asiaticam vocant. Quod etiam linguæ Slauonicæ idem apud Moschos qui apud Polonos vsus indicat. Hic etiam *Wladimirus* ex Nouogrodia magna, sedem Kiouiam transtulit. Hic primo legatis exploratum missis, quæ sit religio in mundo, quæ melioribus fundamentis nitatur, amplexus est dogma christianum ritusque & ceremonias ecclesiæ Constantinopolitanæ, in qua sententia hactenus gens ista perseuerat. Tradiderat autem mihi quidam ante aliquot annos exemplum literarum, quas Oratoribus suis tradiderat ablegans eos per varia nationes exquisitũ de religione, vt iam dictum est, & certo affirmauit se ista descripsisse ex antiquitatibus Monasterii Præmislienfis. Has literas in Poloniæum exemplar inferam, vbi Deo volente hoc opus patria lingua versum fuerit. A. C. 962.

Ante annum quidem 1009. Hungaros conuersos fuisse ad fidem Christianam tradunt; sed certum est *Stephanum* regem paulo antecessisse hoc tempus. Is autem bellũ gessit cum auunculo *Dziula* ob susceptam Christianam religionem. *De Hungarorum Conuersione.*

Schema quomodo successiue istarum gentium alia post aliam consensit in Christianam fidem.

Bohemi anno 900.	*ante annos 683.*	
Poloni anno 965.	*ante annos 618.*	*post Boemos 65.*
Russi anno 980. Ergo	*ante annos 603.*	*post Polonos 15.*
Hungari anno 995.	*ante annos 598.*	*post Russos 15.*

CAPVT III.

Capita religionis Slauonicarum nationum antequam suscepissent regulam Christianæ fidei.

Pyoruuum Idolum Polonorum His præterea (inquit) *in lege cautum est & à suis maioribus proditum, inter Deos aliquem vnum, qui fulminis fabricator est, rerum omnium dominum ac solum esse vt credant, illisq; boues & hostias mactent, &c.* Verba sunt *Procopii.* Hunc Deum fulminum *Pyorunum* fuisse vocatum à veteribus Polonis Chronicarii nostri fere omnes scribunt, quem *Pyorunum* à Moschis etiamnum maximi fieri, coli, & iugiter ei ignem accendi testis est *Sigismundus Erberstenum* & Guagninus de Moschouiticis rebus. Habent enim Idolum quoddam & delubrum celebre in Nouogrodia magna, quod ciues illius vrbis præ aliis summe suspiciunt, de quo sic *Guagninus: Hoc idolum à Nouogrodensibus præcipuo cultu latria adorabatur. Habebat autem formam hominis lapidem ignitum manu tenentis similem fulmini. Nam* Perun *Ruthenis & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quercubus, qui perpetuo die nocteque ardet, construebatur. Quod si negligentia ministrorum ad hoc officium obeundum designatorum ignem extingui contingeret, tum capitis pœna plectebatur &c.* Existimo huius ignis eos morem ex *Mose* traxisse, per quem Deus iuge sacrificium instituit. *Ignis meus*, inquit, *semper ardebit in altari*, in Leuitico.

De prouidentia vero Dei sic *Procopius* ibidem tradit Slauos credidisse: *Fortunam vero, nihil tribuunt.* *Fortuna nihil tribuunt.* *quit, nec sciunt quidem nec aliis vim aliquam in homines habere fatentur. Sed posiquam sibi sine domi morbo correptis, siue in prælio constitutis è propinquo mors imminet, iubentur quidem si incolumes forte euaserint Deo consestim pro anima sacrificium facere. Vnde quamprimum mortis illud discrimen desugerunt, sacrificium ex voto & promissis absoluunt, & putant ferme hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse, &c. Habitant autem incondita tuguria & longo inuicem intervallo, callidi tamen siue malefici minime sunt, sed in populando ac rapiendo Hunnicam seruant consuetudinem &c.* Verba sunt *Procopii:* Dicit mox, vtramque gentem iam Antas, quam Slauos, vnam gentem esse, *quos*, inquit, *Sporos prisci vocabant &c.* Ideo Russorum nostrorum nomen idem significare putant. Nam Rossia idem est quod Græcis σποράδην. Sparsim enim hinc & inde, id est, sporadis habitabant, casasque habitant plerumque virgulteas plectili opere confectas. *Habitandi mos & tuguria.* *Anta qui. Spori.*

De literis Hlaolicis, quod à Bulgaris eas acceperint, & Bulgari à Græcis caute est legendum. Nam Græci non modo Slauonibus sed & Romanis gloriantur se litteraturam tradidisse. Sed *Cato* refutat eorum sententiam vociferaturque contra eos. Ostendunt Galli litteraturam introductam fuisse apud ipsos ante *Cadmi* in Europam ingressum, idque opera Druidarum sacerdotum Gallicorum, qui antiquitus floruerunt apud Gallos & Germanos. Nam & Germani ostenduot litteraturam ad se inuectam adhuc ab illis Regibus, qui post *Tuisconem* enumerantur in historia Babylonica. Ideo in *Diodorum Siculum* & *Laërtium* inuehit *Annius*, quod sparserint illam narrationem de Græcis, quasi ab eis ad Latinos & alias Europeas nationes literæ allatæ essent. Propterea dixi caute esse talia legenda. Vereor enim ne eodem modo glorientur Græci se Hlaoticas literas Bulgaris misisse. Constat enim ex historia quod *Zamolxis* olim Magus vel Pythagoricus ad Getas literas attulit. Meminit & *Strabo Berebistem* regem Getarum tempore Christi &. *De litteris & simulachris Slauorum.* *Littera apud Gallos ante Cadmum.*

Ce-

A. C. 962.

Viri literati apud Slauos ante annos 1000.

Ceneum Magum ficuti olim *Zamolxem* artes ad eos liberales attulisse. Getæ autem iisdem in locis, vbi Bulgari postea dicti, sedes habue- A runt. Fuit autem hic *Ceneus* philosophus tantæ autoritatis apud has gentes, vt cum suaderet vites exscindendas, ei paruerint. Ideo *Ouidius* conqueritur, se in illis regionibus viuere, vbi vites non coluntur. Vide ea de re *Strabonem* libro 7. *Berebistes* rex vsus est oraculis *Dianæ*,

Dianæ cultus Slauis

quæ ex antro edi aiebat, vt ita sibi dicto audientes subditus redderet. *Strabo* etiam lib. 7. montes sacros fuisse ipsis pro templis & delubris testatur. Inde *Sagori* mons à *Ptolomæo* in Sarmatia nominatur, id est, *święta gurá*, eo quod *Dianæ* illi dicatus fuerit. De religione *Nabarualium Elysiorum*, quos Syllesios esse volunt, sic *Cornelius Tacitus* memoriæ prodidit: *Apud Nabaruales antiqua religionis lucus ostenditur.* B *Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romani Castorem Pollucemque memorant.*

Simulachrũ Alcis apud Syllesios.

Eius numinis nomen Alcis, nulla simulachra, nulla peregrina superstitionis vestigium, vt fratres tamen venerantur, &c. Hæc ad verbum descripta ex *Cornelio Tacito*. Hos

Castor, Pollux

fratres *Castorem* inquam & *Pollucem* Poloni cum summa alacritate & tripudio in conuiuiis & compotationibus innocabant, de quo ritu & consuetudine sic *Martinus Cromerus* Episcopus Elpergensis scribit: *Hi Polonis Dii fuerunt. Sunt qui his addunt* Lelum Polelum, *quos in conuiuiis & commessationibus appellari adhuc audimus, eosque* Castorem *&* Pollucem *esse autumant.* Hæc verisimilia es- C se videntur. Et descriptioni Cornelianæ valde conformia, vbi traditur Elysios vel Syllesios, qui pars Poloniæ erant, plurimum oblectatos esse memoria *Castoris* & *Pollucis*, vt iam audisti.

Carmen de Polonorum conuersione ad fidem Christianam.

Christe sub hoc ad nos venisti principe ab hoste,
Possessas stygio commiseratus oues.
Cesserunt idola tibi, Mars, Leda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iuppiter, [illegible], Venus.
Fœmina te nobis ostendit prima, Bohemo
Sanguine, prima crucem nos docuitque tuam.
Sic tu prima quidem nobis es caussa salutis
Ipse Deus, mulier caussa secunda fuit.
Illa tuo tingi Miesconem fonte maritum
Effecit, terra est tota secuta ducem.
Plurima tunc data sunt tibi templa nouemq́; Cathedra,
Et quas sacrifici dilapidamus opes.

CAPVT IV.

An Berebistis regis Getarum factum laudandum.

A. C. 962.

SEd quia *Berebistæ* Regis nostrorum popularium Getarum mentionem feci, eiusque A astutum factum in moderandis populis dominio eius subiectis commemoraui, non abs re fuerit per digressionem de hoc facto inquirere. Nimirum rectene vetustas senserit, Magistratibus ad retinendum vulgus in officio conducibile iudicans, fabulis ad astutiam compositis & in vulgus sparsis conscientiis mortalium compedes iniicere, vt ita videlicet ad parendum Imperio commodius trahi, duci & reduci possint. Videtur sane res plausibilis & speciosa sine gladio & armis homines effrenes & indomitos veluti vrsum circulo in rostrum iniecto, quo lubet ducere & pertrahere. Et exempla non desunt. Nam complures legiferi ita fecerunt: apud Græcos *Pisistratus*, apud Roma- B nos *Numa* cum sua Nympha Egeria &c. Quin & autoritates complures ad eam rem comprobandam adduci possunt. Nam *Plato* & ante *Platonem Pythagoras* aliique Italicæ philosophiæ sectatores Rempublicam legibus tanquam ex cera formantes, hoc idem suaserunt. Sed animaduertendum est in ea quæstione discutienda, non omnia omnibus ætatibus conducere. Multa nunc obsunt quæ olim profuerunt. Multæ medicinæ prosunt in ætate iuuenili, quibus si in senecta vtare plurimum obsunt & interitum minantur. Iudicabant olim rei militaris periti pro re vtili clypeis vti oblongis in bello & loricis, at nunc contenti armis ferreis in aciem prodeunt etiam contra sagitti- C feros Scythas. Ita & seculo illo rudi & tenero quando adhuc sapientia omnis inter reges & paucos quosdam eorum necessarios ac familiares sedem & domicilium suum habuit, facile fuit plebi imponere, superstitiones alere. At nunc quando tot Collegia doctrinarum sunt instituta, scholæ oppidatim erectæ, typographiæ denique prius ignotæ passim tandem receptæ, & alii mille modi inuenti sunt, quibus inter homines omnis generis scientiæ propagatæ sunt, & mortales vsu rerum maiore edocti ad arcem scientiarum vsque peruaserunt, alia nunc sunt tempora, alii mores. Dies diem docet, vt est in prouerbio. Nunc quid sit Deus & quomodo in hæc inferiora agat, etiam & pueri D volunt scire. Pro te certa narrant non obscuri autores, olim in Polonia tota tantum tria bibliorum volumina reperta fuisse; apud Regem inquam, apud Archiepiscopum & *Ostrorogorum* familiam. Itaque si nunc *Plato* à mortuis resurgeret & videret non in sua Academia tantum, sed etiam in compitis & plateis à quouis de Deo disputari, certe illam suam sententiam retractasset, & alio modo de Repub. scripsisset, & alio modo cum plebe agendum suasisset, quam olim rudi illo seculo suaserat. Nam si nunc diceret, vt dixit in libro de Iusto: *fingamus*, inquit, *nos fratres esse, quia nos vna mater terra progenuit. Ideo alii ex hominibus sapiunt naturam ferri, alii naturam auri, alii argenti, alii*

A. C. 962. *alii inquam sunt nobiliores natura, alii non ita*, & occurrens tacitæ obiectioni inquit: *At homines narrationi simplici non credent?* Ac respondet: *Si hoc, nunc non credent verum esse, at posterius seculum, quod nobis succedet, credet.* Iubet tandem ut per obstetrices & prudentes didascalos talia puerorum animis a teneris annis instillentur. Omnioòque suadet vt Principes alant superstitionem in populo. Certe si nunc inquam talia *Plato* doceret, palam ab omnibus exsibilaretur. Propterea alia nunc ratione dixerim persuadendum hominibus vt morigeros obedientesque se præbeant magistratibus. Præterea oracula sacra inquiunt: *Non eget Deus vt pro illo loquamini dolos.* Itaque vt verum fatear, mihi magis huius seculi philosophia hac in parte placet quam Græcorum. Præstat enim syncere cum populo agere. Nam semel in suspicionem magistratu apud plebem adducto, semper insidias sibi strui putabunt. Sunt enim alii modi & argumenta non decurrendo ad mendacia, quibus plebi certo persuadere possumus vt placide magistratui obtemperet; primo quia Dei voluntas est: secundo quia turbatores ordinis destruit Deus, nec fore felices statuit, qui ordinem politiæ petulanter & temere turbant: Tertio ab honesto, ab vtili & a necessario. Sed longiore inquisitione omissa, ad historiam nostram redeamus, postquam lectorem desatigatum continua lectione historiæ tædio iam leuauimus.

CAPVT V.

Boleslaus Chobri.

Anno ab orbe condito	*4960.*
Anno Christi	*1000.*
Abhinc annos	*585.*

A. C. 1000. MAximum decus gentis Polonæ regem *Boleslaum Chobri* fuisse apparet. Nam ex regibus qui præcesserunt alii fuerunt bellatores, alii autem œconomi, alii in prudentiæ laude excelluerunt. Hic autem omnia in se vno coniunxisse videtur. Bellatorem quidem eum fuisse testantur bella Russica. *Bella Russica* Cum enim hæc gens ante quingentos annos prætextu Slauonicæ confœderationis veluti aditum suos D geotilea ad eas regiones pernasisset, & tandem successu elata bellorum gestorum contra Græcos & Bosnenses duce *Wladimiro*, regiones Polonorum occupasset, nec satis ei esset, quod intra fines veteris Sarmatiæ ingressa Vandalorum patriam depopularetur, Kiouiam quoque vrbem prorsus in vmbilico ipso regionis extruere cœpisset, & maiora aggressa intima Poloniæ scrutari cœpisset, Rex certior factus ad Auiacum flumen, quod nos *Bog* vocamus, contra eos ducit exercitum; sed *Iaroslaus* eorum Princeps seu Rex, cum vim exercitus Polonici ægre se sustinere posse perspiceret, receptui canere iubet, & intra paludes se recipit. *Boleslaus* castra castris admouit, eaque diripit: cumque Russos pugnam A detrectare animaduertisset, Kiouiam vrbem eorum primariam atque eximiam obsidione cingit. Fuit Kiouia vrbs tunc amplissima, id quod ruinæ, solitudines & rudera eius hodie testantur, ibique Russorum duces regiam suam esse voluerunt. Hanc Polonus cum arctiore obsidione pressisset, per deditionem capit, & tandem Borysthenem versus contendit, ibique exemplo *Herculis* fines vetcrea Sarmatiarum occidentem versus ad confluentem Zula fluuii, & Borysthenis tribus ferreis columnis erectis firmauit. Iniecit & Tubos quosdam flumini æneos artificiosissime ad hoc præparatos, vt sono suo perenni nomen eius resonarent, & vt in omne æuum duB raret, stabiliuit. Alii propter cauitatem quandam, quæ in rupibus est, gigni illos sones qui a longe audiuntur, prædicant. Confectis iis rebus, *Boleslaus* domum est reuersus triumphans, vbi pro victoria reportata vota exsoluit, complura splendida templa in honorem Dei omnipotentis erigens, quibus adiecit & peculiaria dona quædam ex manubiis de hoste partis. Fuit secundum eius bellum non minus celebre contra Saxonas & Bohemos aliasque Germanicas gentes, adeptaque ex eis victoria pari successu, vt in Russia fecerat, tres columnas locat ad confluentem Albis & Salæ ad confirmandos limites veteres sui regni, quo tempore & Budisinum ab eo comC bustum fuit. Tantus tunc metus & formido cunctam Germaniam inuaserat, vt ne custodes quidem limitum quos Marchiones vocant, auderent in conspectum eius se offerre, aut quicquam hiscere. Nec multo post, siue necem Diui *Alberti* vlturus, siue patrias sedes recuperaturus (eam vbi nunc sunt Prussi, Venetos *Ptolomæus* ad sinum Venedicum & Chronum flumen ponit, quos Moschi Venetos, Varingos, & mare ipsum Balticum *Variuskoie* mare vocant,) in Prutenos expeditionem facit, eoque tertiis aut quartis castris peruenit. Cumque pauore perculsi nemo ex eis ad pugnam prodiret in Ossam flumen nemine repugnante simili modo tres ferreas D columnas quarto a *Rogozno* lapide iniicit. Locus ab accolis hactenus monstratur. De limitibus meridionalibus nulla tunc controuersia fuit. Nam flumen illud in Morauia non longe ab oppido *Granice*, quod limitem nostra lingua significat, pro limitibus Sarmatiæ habebatur. Atque ita prouinciarum maxima parte recuperata, quæ negligentia amissæ erant, vniuersisque controuersiis sopitis ad studium religionis se, vt decet probos Principes, conuertit. Extiterat per id tempus Diuus *Albertus* vir zelo pietatis illustris, & amore sedulitateque in prouehenda religione Christiana admodum celebris. Is in Pannonia feliciter ministerio suo defunctus baptizato

aut

Margin notes: *Wladimirus princeps Russorum Kiouiam aggreditur.* — A. C. 1000. — *Columnæ Boleslai.* — *Sonitus quidam in Borysthene a longe exauditur.* — *Bellum cum Germanis* — *Aliæ tres columnæ ad confluentem Salæ & Albis.* — *Tertio columnæ tres ad flumen Ossa.* — *Boleslaus fine imposito bellis ad religionem se conuertit.* — *De S. Alberto.*

A. C. 1000. aut confirmato, vt aliqui referunt *Stephano* rege Hungariæ, in Poloniam se contulerat, qua peragrata, in Prussiam perrexerat annuncians euangelium & remissionem peccatorum credentibus. Sed homines idolis dediti surdis auribus hæc audiuerunt, eumque crudeliter obtruncarunt. Cuius constantia & indefessum studium in propagando regno Dei cum Romam relatum esset, absque vlla dubitatione in numerum diuorum fuit relatus. Audiuerat ea de re *Otho tertius* Imperator; itaque fama sanctitatis eius & miraculorum celebritate motus voti exoluendi causa, quo se obstrinxerat, periculoso morbo laborans in Poloniam ad eius sepulchrum contendit. Quod autem aliis diuis prætermissis ad hunc se contulit, existimo hoc ei calcar addidisse, quod eius subditus fuit. Nam Magdeburgensem fuisse tradit *Helmoldus* presbyter, qui ante quadringentos annos Slauonicam historiam conscripsit. Et credibile est eius opera potissimum fuisse apud Pontificem effectum, vt hic vir sanctus cum esset eius popularis in album diuorum referretur. Nam tum temporis Romæ Imperator sedandis *Crescentii* seditionibus commorabatur. Fuit illa commoratio Romæ Cæsari huic exitiosa. Sublato enim *Crescentio* cum eius vxore consuesse dicitur, ad extremumque eam sibi vxorem fore fertur ei promisisse, quod quia non præstitit venenum ei in chirothecis, quas Roma discessuro donauit, mulier ista obiecit. Aculeo igitur veneni læsus Imperator confidebat se opem a diuo *Alberto* tanquam suo populari & domestico numine citius relaturum. Itaque Gnesnam, vbi erat sepultus, contendit, de cuius aduentu *Boleslaus* cum audisset, ipsemet amplissima procerum frequentia stipatus ei obuiam it. Mira Posnanienses ciues, cum istic iuuenis agerem, de hac pompa ingressus Imperatorii narrabant, quomodo videlicet viæ ad septem vsque miliaria Posnania Gnesnam instratæ erant, qua Cæsar nudus pedes ob reuerentiam Diui *Alberti* gradiebatur, quem rex ipse summo cum honore deducebat. Ibi cum satis esset datum religioni, secretiora consilia habituri conclaue intrant, ibique de multis rebus, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se conferunt, reliquum tempus conuiuiis destinatur. Ac tandem, cum satis indultum esset cibis, potui, & aliis ludicris ad recreandum tanti hospitis animum, honoratum amplissimis donis in Germaniam dimisit. Quod autem rex tam exquisito apparatu & solenni pompa accepit Imperatorem, id factum puto vel exhibendæ modo humanitatis causa, quæ innata esse huic genti prædicatur, vel vt grati animi signis tantam erga se regnumque suum propensionem adæquaret Imperatoris, qui nouos honores, regium videlicet decus in *Boleslaum* conferendo secum in Poloniam attulerat. Iam, si quis conferat ea, quæ dicta sunt, cum iis, quæ autor supplementi *Carionis* hoc loco narrat de tributo ab *Othone* imposito Polonis, minime gentium hæc inter se cohærere animaduertet. Nam principem tanti nominis, tot victoriis plane gloriosum pro exhibita illi nuper beneuolentia tributo onerasse, nequaquam verisimile videtur. Miseris hæc belloque attritis conueniunt non victori, qui Russis formidabilis, Germanis reuerendus, Bohemis & Borussis metuendus, Pontifici vero summo ita charus & spectatus erat, vt eum in numerum diuorum ob insigne pietatis studium retulerit. Fuerit sane hæc causa quædam externa vel potius prætextus aduentus Imperatoris in Poloniam; nimirum vt inuiseret sepulchrum Diui *Alberti*, sed ex circumstantiis aperte liquet, aliam latentem & secretiorem causam fuisse. Videlicet vt bellicosum virum, quem ferro auertere non poterat, dum in Saxonia bella gerit, beneficio aliquo placatum sibi redderet deuinciretque. Nam non temere in historia additur, quod, absoluta ceremonia coronationis, conclaue secretioris consilii intrauerunt; ibique multa de iis, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ, inter se contulerunt. Sepultus est *Boleslaus* in Basilica Posnaniensi in medio templi, cuius sepulchro Epitaphium est inscriptum, paruum quidem, sed ob reuerentiam antiquitatis valde iucundum. HAC IACET IN TVMBA REX PIVS GLORIOSA COLVMBA BOLESLAVS CHOBRI. Literæ sunt vetustate pene consumptæ sicut & ipsum sepulchrum; vtcunq; tamen possunt legi. Est autem dignum obseruatu, quod & Germanorum imperii, & trium regnorum, hoc est, Polonorum, Hungarorum, & Bohemorum in vnam ferme eandemque ætatem exordia incidunt. Nam translato à Gallis ad Germanos imperio circiter tempora *Othonis Magni*, non ita multo post reliquæ tres prouinciæ ad hoc culmen regii honoris euectæ sunt, Imperatoris ne autoritate, an vero Pontificis non disputo. Illud tamen pro certo historia Calui montis astruit, Pontificem Romanum *Benedictum* eodem tempore iam tum in suo Senatu decreuisse vt Dux Poloniæ *Chobri* in Regem coronaretur, & iam coronam ex purissimo auro paratam ad hoc habuisse, vt si forte *Boleslaus* vellet, eam ei mitteret, sed vbi audiuit *Boleslaum* maluisse ab Imperatore, quam a Papa coronari, admonitus ab angelo, STEPHANO diuo Regi Hungariæ eandem misit. Hæc leguntur vt dixi in historia Calui montis.

Venenum obiectum Othoni tertio.

Commentum de tributis refellitur.

Boleslai Epitaphium.

CAPVT VI.

Miecislaus Iunior.

Anno ab orbe condito	*4987.*
Anno a Christo.	*1025.*

A. C. 1025. IN frequenti procerum & equestris ordinis conuentu *Miecislaus* regiam dignitatem iamdudum sibi decretam adiit. Erat tum

Vvv tuma

A. C. 1025. tum trigiota annorum & quinque cum Gneſ- oæ voa cum vxore *Rixa* die Peotecoſtes coronaretur. Et quia præſidiorum Polonicorum, A quæ arcibus Ruſſicis impoſita eraot a rege *Boleſlao*, ad nooum regem de Ruſſis querelæ ſubinde adferebantur, quod ioquieti nouos motus cierent, Kiouienſeſque lenta, ſed tamen moleſta obſidione premerent, tandem contra eos ducit exercitum nulloque oegotio eorum ioſolentiam reprimit, & captiuos, qui in deditionem veoerant, per arces cuſtodiendos diſtribuit. Sed vix hoc ſopito bello, aliud cum Bohemis erupit. Infeſtabant ii Morauiam, quæ ditionis Polonorum tum erat, præſidiaque noſtra munitioo ibus exturbabant, ac tributa ſibi a *Boleſlao* impoſita pendere recuſabant. Hæc inſtinctu *Vlderici*, qui Bohemis tum præerat, eos feciſſe ex certis coniecturis non obſcure ap- B parebat. Negabat ille quidem, ſeque minime conſcium eſſe iſtorum probatum facere volebat, ſed circumſtantiæ rei eius vafrum animum ad aſtutiamque compoſitum detegebant, & res ipſa loquebatur, eum filium ſuum *Prediſlaum* impigrum iuuenem clam concitaſſe ad violanda pacta conuenta. Itaque Rex vlturus hanc perfidiam contra eum conſcribit exercitum & obuiam ei procedit. Oderat quidem rex bellum, ſemel eius incommodis deguſtatis, cum eſſet in expeditione Ruſſica, tamen extimulatus multitudinis conuitiis, qui puſillanimitatis probrom obiiciebant, officio deeſſe non potuit. Cumque iam ſe in conſpectum hoſtium dediſſet, Bohemi primo cauſam de- C negati tributi prætexunt, quod auxilio Polonorum deſtituti pecuniam debitam in ſumptus belli erogarint. Sed deinde regis tenero animo & imbecilli iudicio perſpecto, aperte rebellionem faciunt, itaque vario Marte inter eos decertatur. Bohemorum exemplum Lubecenſes & Camenecenſes ſecuti ſimiliter Polonorum iugom excuſſerunt: cum iis & vrbs Lubeca hoc idem facit. Et cum ſolita ſtipendia denegarent, penſionem tamen quam vocant S. Petri, vſu iamdudum recepto, ad ærarium eccleſiaſticum in Poloniam mittunt, vt deinde vna ſumma congeſta, ſummo Pootifici nomine Polonici regni mitteretur. Quo ſolo argumeoto reniti poſſunt illi, qui negant, illas terras vnquam fuiſſe ditionis Polonorum. Se- D cundiore & feliciore deinde ſucceſſu contra Pomeranos adminiſtratum eſt bellum. Nam & iſti ad defectionem ſpectabant. Cum ergo, recollectis ſuorum viribus, Hungarorumque auctus copiis, quas *Bela* frater *Stephani* ſecum adduxerat, in campum *Mieciſlaus* prodiiſſet, non ſegoiter Pomerani conſeruot ſigna. Sed mox funduotur & profligantur, & dux eorum in prælio occumbit. Multi in poteſtatem tum deuenerunt. Defectionis ſuaſores capitis ſupplicium pertulerunt; ac multitudini parſum eſt. Ita ignominiam acceptam rex ex Bohemicis certaminibus poſterioribus ſucceſſibus abſterſit, & præterita damna cum fœnore compenſauit. Anno autem milleſimo triceſimo quarto A vita defunctus Poſnaniæ ſepelitur. Confutationem falſarum narrationum, quas hic hiſtorici affinxerunt, vltro prætereo. Nam res commenticiæ ſeipſas quales ſunt produnt. Qualis hic fuerit Princeps, & quales ſpiritus pectore habuerit, non eſt difficile ex hiſtoria recitata colligere. Synchroni *Mieciſlai* erant in occidente *Conradus* Imperator, io oriente *Romanus*. Hoc etiam tempore duæ illæ factiones Guelphorum & Gibellinorum inſtitutæ in Italia erant, Guelphis dignitatem Pontificiam defendentibus, Gibellinis vero Imperatoris celſitudioem protegeotibus. Nam de ſuprema dignitate retinenda tam Pontifices quam Imperatores ſolicitudo verſabat. Magna deinde illis B malorum ex harum factionum conſpirationibus conſecuta eſt. Nam Germani Imperatores in Italia aſſidue degere non poterant. Ne igitur Pontifices Imperatores abſentes proſcinderent, eorumque vitæ, famæ & facultatibus inſidiarentur, omnino videbatur e re Imperatorum eſſe, aliquem globom hominum in Italia habere ibique relinquere, qui, ſiue adeſſet, ſiue abeſſet, Imperatoris partes tuerentur, atque hoc conſilio Gibellinorum quaſi ordo inſtitutus eſt, & ſtipeodia eis ex reditibus Imperatoris ſuot deſtinata, aliis certos fundos, aliis portoria & cenſus donatos poſſidentibus. Ex horum ſtirpe ii, qui ounc vocantur Columnæ, Scaligeri, & alii prodieruot.

Bellum Ruſſorum. *Bellum Bohemicum ob tributa negata, & fines violatos, de quibus ſupra in Chobrio lege.* *Defectio Vandalicarum prouinciarum ob tributa negata.* *Contributio S. Petri.* *Bellum Pomeranum.* *Mieciſlaus moritur A. C. 1034.* *Factiones Guelphorum & Gibellinorum.* *Columna, Scaligeri, Vrſini, ordines imperii.*

CAPVT VII.

Interregnum.

Capita tantum conſigoabo, vt ſaltem ſeries hiſtoriæ ooo interrupto ordine ab omnibus legi poſſit & tamen lector, quæ per id tempus euenerunt, non ægre intelligat. Motus in Republ futuros prædixerat viuens Rex *Boleſlaus*. Sed & terræ tremor inſolens, qui tum acciderat, idem portendebat. Quorum motuum cauſa fuit regina *Rixa*, quæ omnia exactiooibus permiſcebat, & contemptum gentis eum nequaquam in ſe celare poſſet, omnia ſuſque deque habebat. Ad extremum cum theſauris regno profugit, quibus, cum veniſſet Brunſuigum & Magdeburgum, ſibi poſſeſſiones emit. Ad ea mala acceſſit deterius, nimirum ruſticorum contra ordioem equeſtrem tumultus, qualem etiam *Conſtantini Magni* temporibus inter eas geotes fuiſſe ſupra meminimus. At etiam eccleſiaſticis non fuit parſum. Plebeii enim recordati prioris ſtatus cum viuerent in gentiliſmo, & conferentes cum eo mala, quæ eis acciderant tempore interregni, beatiores ſe fuiſſe cum idolis ſeruient, noo obſcure prædicabant. Inde factum eſt, vt Epiſcopis manus fere ioiicerent. Acceſſit *Maslai* Pocillatoris regii tyrannis, à qoo Maſouios dictos eſſe quidam affirmant. Non deſuot autem qui

Motus in Polonia poſt mortem Boleſlai. *Calamitas publica redundauit in eccleſiaſticos.* *Maslaus.*

A. C. 1025. qui eos a veteribus Massagetis oriundos putent, Rusii deinde ab oriente, Bohemi ab occidente vt lacerarent Poloniam nihil omiserunt. Cum enim ipsi imperio se obnoxios reddidissent, in manifestamque seruitutem coniecissent, facile apparebat eis summe cordi fuisse si socios pœnarum sibi adiunxissent. Hæc fuse ab historicis nostris commemorantur. *Rixa* interea profugiens non cessauit *Conradi* Imperatoris animum sollicitare, iam muneribus, iam blanditiis in suam sententiam pertrahendo, vt iunctis viribus Polonos persequeretur, illatamque ipsi iniuriam, vt ipsa putabat, armis vindicaret. His malis fatigata Polonia de Comitiis habendis tandem cogitare incipit, vtque de creando nouo rege decretum promulgetur, sollicite vrget. Nec mora, indicitur conuentus Gnesnæ; vbi cum sententiæ aliquantulum variarent, communi tandem consensu in eam sententiam decurrunt, vt in Gallias mittant ad *Cazimirum* reuocandum. Viuebat iste Cluniaci inter Monachos, voto sacerdotali iam obstrictus. Itaque proceres, electis oratoribus, eis mandant, vt si aliter fieri non posset, ne in Galliis cessent, sed Romam contendant & Pontificem *Benedictum* rogent, vt vicem huius regni commiseratur, votumque futuro regi *Cazimiro* relaxet; quod & obtinuerunt. Educitur ille monasterio, & ad regnum adducitur potissimum ea in re adiutus *Henrici* Imperatoris eius nominis tertii autoritate, qui sexcentos cataphractatos, honoris & securitatis causa eum Cracouiam vsque regiam gentis, a quo maxime ipsi videretur, deducturos ei adiunxerat. Quam autem hilari & læto animo a cunctis ordinibus exceptus sit, vix dici potest.

Cazimirus inter monachos.

CAPVT VIII.

Cazimirus Primus.

Anno a conditu orbe	*5005.*
Anno a Christo	*1041.*

A. C. 1041. GNesnam igitur tanquam ex alio orbe venienti & quasi rediuiuo *Cazimiro* cuncti obuiam procedunt; vbi etiam omnibus ei impense gratulantibus & legatis exterorum celebritatem illam cohonestantibus, patrio regno inauguratus est; gubernationisque suæ initium a depositione suadenda intestinatorum simultatum est auspicatus; quibus feliciter sublatis, externa circumspexit. Et quia cum Rusiis acerbissimum bellum sibi instare præuidebat, gentem, quæ ferro vinci non poterat, consilio edomare aggressus est. Inprimisque fœdus societatis contra quosuis hostes cum eis pepigit; vtque ea res stabilior & firmior esset, *Iaroslai* principis sororem in matrimonium ducit. Fuit hæc ex stirpe Constantinopolitanorum Imperatorum progenita, ex sorore inquam ipsius Imperatoris nata. Mox contra *Maslaum* tyrannum exercitum ducit, eumque assecutus superat. Nec iuuerunt *Mas-*

laum copiæ Masouiorum, neque auxilia, quibus confidebat, Prussorum, & Iazigum. Fuerunt A. C. 1041.
A autem *Iaziges* populi sparsi hinc inde per Sarmatias, & a Mæotide incipiendo extendebantur Prussiam versus, medii inter Poloniam & Lituaniam; ad quorum differentiam illi, qui ea loca incolebant, vbi nunc est Transsyluania, & Tibiscus flumen, Metanastæ vocabantur: hos vero, qui a *Cazimiro* lusi fugatique fuerunt, inter Masouios mansisse & Lituanos, credibile est. Ab hoc *Maslao* Masouios & Plocenses appellatos quidam asserunt; sed mihi nequaquam credibile est gentem tam generosam a latrone, quem Iaziges in crucem gratificaturi *Cazimiro* egerant, cognomē sibi quæsiuisse. Potius mihi probatur sententia illorum, qui eos & originem & nomen a Massagetis antiqua gente
B traxisse affirmant. Referunt hic scriptores belli *Henrici* Imperatoris cum Bohemorum populis, quos tunc debellatos ab eo tradunt. Referunt etiam eodem tempore regem Bohemiæ dignitatem electoratus adeptum esse ad eum scopum re detorta, vt si aliorum sententiæ in eligendo Imperatore minime conuenirent, sed bifariam numero pares diuiderentur, vtri patri ille veluti censor assipularetur, hæc ipsa præualeret suffragio. Verum hic desideratur fides historicorum. Nam Bohemorum gens nondum regiam dignitatem adepta erat. Ac bella tam cruenta cum Imperatore gerere, & tamen honores ab eodem hoste sibi infensissimo consequi, videntur secum pugnare. Ad *Ca-*
C *zimirum* nunc redeo, qui domi forisque negotiis apte compositis, rebus humanis exemptus est, desiderium sui non modo apud suos, sed etiam apud extraneos relinquens. Ante mortem rite sacris procuratus fuit, & certis quibusdam proceribus, tanquam tutoribus fidelibus, filios commendauit. Fuit *Cazimirus* proceroris staturæ, forma liberali, neruosus, & robore militari præditus, capillo denso, promissa barba, literis mediocriter eruditus; hoc nomine tamen gratus. Quod vero D. *Cromerus* nouiter hæc tunc contigisse regibus Polonorum prædicat, ego quidem *Boleslaum Chobrium* illiteratum fuisse nequaquam existimo. Hic fundauit Tinecense monasterium ordinis eiusdem
D societatis, apud quos in Galliis vixit.

Iaziges qui?

Masoui an a Maslao.

Regnum Bohemiæ electoratum adipiscitur.

Cazimirus primus inter reges Poloniæ literatus.

CAPVT IX.

Boleslaus Secundus.

Anno ab orbe condito	*5030.*
Anno a Christo.	*1068.*

HIc magno applausu & fauore populi in sede patria consedit, & a principio speciem boni viri & regis boni præbuit: sed adulatior factus, secundisque rebus & successu continuarum victoriarum elatus, impotentius dominari cœpit. Primum bellum eius fuit cum W'ladislao Bohemo, qui infesto exercitu Poloniam intrans, cuncta flammis & ferro repleuerat; cui A. C. 1068.

Victoria Boleslai de Bohemis, Prussis, Hungaris, Germanis, & Rusiis.

A. C. 1068.

cui *Boleſlaus* tumultuaria manu celeriter occurrit, eumque ſuperat. Secunda expeditio eius contra Pruſſos fuit, qoos cum ſecuros & nihil tale opinaotes aggreſſus eſſet, confeſtim trucidat opprimitque. Fuit hoc ad Oſſam flumen Pruſſiæ poſterioris limitem. Nam antiqua Pruſſia nullos limites Sarmatiam verſus habuit, cum eius pars olim fuerit. Tertium progreſſus eſt contra *Andream* Hungariæ regem; quem vbi ad portas Moſouienſes aſſecutus eſt, ita attriuit, vt eum mori cogeret; cæteros ei confœderatos diſſipauit, ex quibus *Wladiſlaum* Bohemiæ ducem excæcauit, Germanorum vero duces partim necauit, partim comprehenſos detinuit. Poſt victoriam hanc partam *Belam* Hungarum Albæ Regiæ in ſede regni collocauit, victoremque exercitum pro nauata opera a *Bela* & aliis proceribus Hungaricis remuneratum proſpere domum reduxit. Narratur & aliæ victoriæ eius de Ruſſis reportatæ; ſed illa quæ ſeptē annis durauit, quo diuturnior eo celebrior fuit. Tunc enim fere vniuerſam Ruſſiam in poteſtatem ſuam redegit, ampliſſimamque victoriam de *Veſſolodo* reportauit; Kiouiam etiam obſedit; ac tandem arctioris obſidionis incommodis cum eorum pertinaciam fregiſſet, in deditionem accepit.

Kiouia obſeſſa.

Boleſlaus igitur magni nominis tunc & bellator egregius magnam gloriam conſecutus eſt. Sed vna re vniuerſum fructum laborum ſuorum eliſit; quod præſulem digniſſimum diuum *Stanislaum* ad moderatiora conſilia eum retrahere conantem interfecit.

Boleslaus D. Stanislaum occidit.

Vnde factum eſt, vt a Pontifice ſummo excommunicatus cum aduerſus infortunium diu obluctaretur, tandem cunctis inuiſus & a fortuna deſertus in Illyricum profugerit. Quod autem apud Illyrios ſecitius recreandum ſperaret quam apud alias gentes, exilliмо hac ratione adductum fuiſſe, quod apud ſuos gentiles & populares, ex quibus maiores ipſius *Cechus* nimirum & *Lechus* prodierant, nondum memoriam excidiſſe ſuorum cognatorum facile diuinabat, ſeque tanto gratiorem hoſpitem ibi futurum perſpiciebat, quanto ipſum fœdius a fortuna depreſſum, & a ſummo faſtigio ad imum tam repente decidiſſe intelligerent.

Cur ad Illyrios Boleslaus maluit confugere

Nec arbitror ab innata aliqua malitia hanc ferociam ei inhæſiſſe, ob quam truculenti carnificis nomen mereretur; ſed adulatorum & aliorum ſycophantarum aulicorum delationibus exaſperatum fuiſſe contra ſacratum virum reor. Aut ſane latis vrgentibus ad eam amentiam prolapſus eſt; iuxta dictum: Vehementes motus animorum odio habet Deus. Videtur autem & ſuperius ſæculum, occulto quodam ſidere, admodum infenſum fuiſſe clero. Nam vt complures ſuperiores Pontifices partim in captiuitate mortuos, partim veneno ſublatos, partim alia ratione miſerabiliter extinctos hoc loco non commemorem; quæ hoc eodem tempore *Henricus Quartus* Imperator cum *Gregorio Septimo* Pontifice egerit, & quis finis illius tragœdiæ fuerit, omnes norunt.

Eccleſiaſtici ordinis calamitates huius temporis.

A. C. 1068.

Non eſt igitur mirum, ſi vir ſacratus *Stanislaus* a *Boleſlao* tunc temporis tam grauia eſt paſſus. Nulla enim re animi mortalium citius deprauantur, quam peſſimis exemplis, quæ tanto magis agunt, quanto ſuperiores ſunt illi, qui ea edunt. Cum igitur inter Pontifices prærogatiuas ſuas defendentes & Cæſares iura imperialia propugnantes tam immania & atrocia exempla parricidiorum homicidiorumque paſſim ederentur, non eſt mirum ſi hoc contagium etiam Poloniam peruaſit, animumque regis corrupit, qui forſan Epiſcopo iniiciens manus nequaquam putauit talem nubem tanta tonitrua edere poſſe, quanta poſtea edidit. Vſus fuiſſe fertur rex in tollendo Epiſcopo opera *Iaſtrzebiorum* Strenuiorum, qui propterea milites *Boleslai* etiamnum a quibuſdam vocantur.

Iaſtrzeborium gens.

Miror tamen cur *Vincentius Cadłubkus*, qui non ita multo poſt vixit, temporibus videlicet *Kriuouſtii* eiuſque hiſtoriam conſcripſit, hoc adeo inſigne factum adhuc recens non ſcripſerit, nec vllam mentionem eius rei fecerit, vel ſi *Vincentius*, qui Epiſcopus Cracouienſis erat, laudem hanc anteceſſori ſuo *Stanislao* inuidebat (ſunt enim non pauci, quorum cor inuidia laborans in arctum contrahitur, cum vident æquales ſuos præſertim populares opinione probitatis, vel aliqua eruditione ipſis anteire) Gallus tamen quidam rerum Polonicarum nec non *Lambertus Saffnaburgenſis* rerum Teutonicarum ſcriptor, qui per hæc tempora vixit, rem tam dignam notatu & pupillam oculorum omnium maxime ſua fama ferientem ſicco pede præterire non debuit. Sed interim dum hæc ſcribo, oblatus eſt mihi liber hiſtoriæ Polonicæ domini *Matthiæ Stricouii*, in qua commemorat nobilem quendam virum Polonum D. *Valentinum Kuzborzki* affirmantem, quod in Carinthia in quodam monaſterio Oſſiæ non procul ab vrbe *Feltkirchen* repererit ſepulchrum huius regis *Boleslai Audacis*, vbi poſt ante dictos exantlatos labores monachus vixit; nec prius a ſodalitio, quis eſſet, agnitum, quam poſt mortem inter ſuppellectilē ipſius repererint literas quaſdam, quibus maximæ res continebantur, & alia inſignia regalia. Tunc veluti ſtupefacti vehementer mirari cœperunt, eiuſque corpus ſumma reuerentia ſepelierunt, ſuperque caput ſtatuam marmoream inſtar equi ephippia geſtantis collocarunt, addito hoc epitaphio, ſeu inſcriptione: BOLESLAVS REX POLONIÆ OCCISOR SANCTI STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS, &c. Hæc ſi facta fuiſſe reperiuntur, non abſurda videri debent cætera, quæ hæc hiſtoria de D. *Stanislao* complectitur.

Epitaphium Boleslai Audacis.

Eſt & alter ſcrupulus, quem inter colloquia multi ſolent iniicere. Quærunt enim, quæ cauſa tanta fuerit, quidue pontificem ſummum *Gregorium* eius nominis ſeptimum impulerit, vt iram & indignationem ſuam

non

A.C. 1068.

non modo in patratorem criminis regem *Boleslaum*, sed etiam in vniuersum regnum effuderit, & regnum Polonis abrogarit. Sunt qui

A

dicant, vehementer fuisse motum regis vita scelesta, & atrocitate quadam ipsius homicidij; quippe cum non solum viro innoxio violentas manus iniecerit, verum etiam eum membratim dissecandum iusserit. Alii raferunt, motum fuisse sanctitate tanti viri, qui tanto zelo præditus erat & timore Dei, vt cum videret Archiepiscopum Gnesnensem, cuius plus intererat, quasi per transennam regis fœdam vitam aspicere, ipse se acerrimum censorem interposuerit. Magnæ sunt hæ causæ & vtraque probabilis. Sed videtur mihi tertia addenda, quæ licet à scriptoribus, aliisue commemorata non fuerit, tamen circumstantiæ illius temporis produnt, eam non postremam fuisse.

Causa occulta dissidii inter Imperatores, & Pontifices.

B

Vehemanter tunc statum rerum Christianarum perturbabat illa contronersia exorta inter Pontifices & Imperatores de conferenda dignitate regia. Imperatores enim iactabant, imperatorum esse reges creare, Pontificum vero sanctos canonizare, vt voeant; contra Ponrifices nitebantur exemplis Politiæ veteris Testamenti, vbi Pontificum erat eos confirmare, qui ad munus regium subeundum aptissimi viderentur.

Cur regia dignitas adempta est Polonis hoc tempore.

Notæ sunt controuersiæ & bella *Henrici quarti* Imperatoris cum aliquot Pontificibus; qui ità tum illa ætate afflictus erat ob huiusmodi controuersias, vt multi iam fasces Imperii aliorum periculo deterriti suscipere detrectarent. Iam vero quie *Otho tertius* decus regium Poloniæ paucis an-

C

te diebus contulerat, ipseqoe Gnesnam veniens, vt supra narrauimus, *Boleslaum Chobri* regem Poloniæ, inuito, aut saltem inconsulto Pontifice, coronauerat, ideo Pontifices exasperati semper occasiones quærebant hanc Imperatorum potestatem minuendi, aut certe irritam reddendi. Et quia *Boleslaus audax* suo enormi facto fenestram & aditum ad perficiendum vetus hoc consilium Pontificibus patefecerat, idcirco nulla mora interposita *Gregorius septimus* fulmen hoc ignitum primo in *Boleslaum* torquet, eumque de regni solio deiicit; deinde sancit nouo edicto proposito, ne Episcopi quemquam iniussu suo regem inungant, aut coronent. Quamquam *Lambertus Saffna-*

D

burgensis res imperatorias cohonestans, ait Imperatores Romanos ita fuisse commotos contra reges Poloniæ anno Christi 1070. vt eos dignitate regia priuarint, & causam tantæ indignationis annectit: *Quia*, inquit, *dux Polonorum, qui per multos annos Teutonibus tributarius fuerat, cuiusque regnum olim Teutonum virtute subactum atque in prouincias redactum fuit, repente in superbiam elatus regiam dignitatem, regiumque nomen sibi vsurpauerat, diadema imposuerat, atque ipso die Natalis domini à quindecim Episcopis in regem fuerat consecratus.*

De dignitate regum Polonia dissidium

Desideratur hic fides huius historici. Primum enim Poloni nunquam obnoxii fuerunt Germanis Imperatoribus, vt non minus vere, quam solidis rationibus, enincit D. *Cromerus*.

A. C. 1068.

historicorum.

Deinde quindecim Episcopi in Polonia tum non reperiebantur. Adde quod Poloni circiter octoginta annos ante hoc tempus regem habebant, & quidem fauore *Othonis tertii* Imperatoris.

Num Poloni Germanis tributarii fuerint.

Quem etiam absoluisse Polonos ab omnibus tributis & obsequiis *Guagninus* affirmat. Qui tamen dum maxime se fauere Polonis testatum vult facere, tum maxime peccat in Polonos, affirmans videlicet aos absoluros fuisse ab obsequiis & tributis ab *Othone tertio*, tempore inquam illius inaugurationis ed regnum. At Poloni nulla vnquam obsequia ex pacto, multo minus tributa Imperatoribus pependerunt. Nulla itaque absolutione ab eisdem indigebant. Cæterum hie *Saffnaburgensis*, & *Monachus Herueldensis* imposuerunt *Sebast. Munstero*, qui autoritatem istotum secutus labitur in eundem ettorem, iuxta dictum: *Cacus cacum ducit, ambo in foueam cadunt.* O nos miseros! siquidem ita est, vt affirmat *Saffnaburgensis*. Idem enim nobiscum agitur, quod Poeta inquit:

Si fortuna volet, fies ex Rhetore consul,
Si volet hac eadem, fies ex consule Rhetor.

Verba *Munsteri* sic se habent: *Otho secundus sublimauit Ducatum Poloniæ in regnum. Sed rex eius paulo post, cum rebellis esset Romano Imperio, iterum degradatur, & ex rege fit dux sub tributo seruiens.* Hæc ille. Obseruet lector quomodo scriptores isti scindunt sese in contraria. Qui res Rumanas illustrare volunt, Papæ id attribuunr, quod offensus *Boleslai* crudelitate ob cædem diui *Stanislai* regnum ei abrogarit. Isti contra, qui in partibus Imperatoris sunt, sibi ipsis Polonos regios honores vendicasse, tributaque denegasse aiunt; proinde, degradatur, inquit, ab Imperatore, & ex rege fit dux. Sciebant probe imperatores & eorum scriptores, regios honores Polonos non sibi priuata autoritate vsurpasse, vt dicit *Saffnaburgensis*. Sed cum ad Pontifices confugerent recuperaturi denuo regium decus, Imperatores ea re offensi nolebant eos pro regibus legitimis agnoscere. Eo quod derelictis ipsis Imperatoribus, à quibus ab initio autore *Othone* id obtinere antiitebantur. Itaque exasperati crimen læsæ maiestatis eis impingebant. Hanc puto causam ea in te dissidium inter historicos illos peperisse.

CAPVT X.

Wladislaus Primus.

Anno ab orbe condito	*5044.*
Anno à Christo	*1082.*

A. C. 1082.

POloni *Wladislaum Hermanum* fratrem *Boleslai* regem designant; quod munus ipse diu subire detrectauit: cunctis tamen instantibus recusare non potuit. Tergiuersationis huius duæ causæ referuntur; altera quod fra-

A.C.1085. trem adhuc rediturum sperabat: altera quod interdictum illud Pontificium aliquid noui propediem editurum suspicabatur. Recens A enim exemplum seueritatis in *Henricum* à Pontificibus editum cunctorum regum animos vehementer pupugerat. Itaque cum esset Princeps pacis, quam belli amantior, dubium decus armis periclitando quærere nequaquam volebat. Sed vbi vrgeri se Pomeranorum incursionibus vidit, ope diuina confisus expeditionem contra eos adornat, signisque aliquoties collatis, ipsos ad deditionem compulit. Tradunt autem eum fuisse religioni ita deditum, eiusque cerimoniarum ita pertinacem, vt certis diebus festiuis, more Machabæorum, pugnam inire detrectaret, malletque quoduis periculum subire, quam solennitatem festi contemerare. Qua tamen in re animi potius pius affectus quam ipsum factum laudandum videtur. Inter reges porro felices *Wladislaus* numerari posset, cum propter victorias celebres, tum propter filium *Boleslaum Criuoustium*, cui vix parem inter reges Polonorum reperimus, nisi ad extremum instabilis fortuna ciuili bello eum implicasset. Nam cum aliud consilium ei non restaret, nec multorum cohortationes & admonitiones quantumuis humillimæ profuissent, cum filio suo Sbigneo ad Crusficiam populosam tum vrbem & celebrem ita cruento bello conflixit, vt aqua vicini lacus sanguine tincta propemodum rubesceret. Victus filius & postmodum patri reconciliatus vtcunque in fide permansit: sub finem tamen vitæ C suæ simulatam iram suam celare non potuit. Pomeranos etiam idem rex ad *Drzuuaczam* fluuium profligauit. Habuit autem tunc *Sieciechum* virum impigrum manu & consilio, quem copiis præficiebat. De cuius moribus *D. Cromerus* multa tradit. Tandem *Wladislaus* placida morte anno 1102. quiescit, & in basilica Plocensi sepelitur. Quod attinet res exteras, huius ætate Constantinopolis suburbia Turcæ primum inuadunt; quos tamen *Iohannes* Imperator cum præda reuertentes vna cum Bulgaris excipit & opprimit. Huius quoque ætate Croatæ gens Heneta, sicut & Bulgari, progressi vsque ad regiam vrbem populabundi, prædas agunt ac tandem in Liburnia se- D des suas figunt. Quod ideo commemoro, vt series historiæ Slauonicæ & conuersionis dominii eorum in Europa continuari & melius animo concipi possit. *Alexius* etiam orientis Imperator à Bossinis bello petitus & victus, fœdus cum eis pepigit pacem mercatus: parteque ditionis ad Moglennam eis concessa mulctatur. Alani etiam eiusdem stirpis Henetæ populi consederunt eadem ætate ad Constantinopolim, vbi ad hanc diem manendo reliquias ecclesiæ Christianorum, & ipsum Patriarcham ita sustentant, vt merito soli patroni eius prædicentur ab illo electo Græcorum. Ita imperium orientis Henetorum armis attritum & Turcorum subdolis artibus labefactatum ægre se tum intra muros sustentabat.

Expeditio in Pomeranos.

Bellum cum Zbigneo.

Vladislai mors & sepultura Plocia.

Croata in Liburnia hæserunt, quando.

Bosini ad Moglennam.

Alani ad Constantinopolim.

A. C. 1082.

Hic rex *Wladislaus Henrici quarti* Imperatoris Romanorum, qui cum Pontificibus Romanis vario euentu plus satis conflictatus est, filiam viduam (nam antea Hungariæ regi *Stephano* desponsata fuit) duxit, ex qua filias tres suscepit. Hæc propter illos addo Historicos Germanorum, qui hac ætate Germanos Imperatores durius se gessisse, quam antea vnquam erga Polonos & Poloniæ reges memoriæ prodiderunt; quod nequaquam circumstantiæ rerum patiuntur. Nam hic *Henricus* supra modum implicatus tunc erat discordiis cum Romanis Pontificibus. Præterea cum affine viro præclarissimo non est verisimile eum inimicitias quæsiuisse.

B *Wratislaus* primus Bohemiæ rex coronatus est 17. Calendas Iunii ab *Engelberto* Archiepiscopo Treuirensi in Ecclesia Pragensi, anno 1086. quinto vero huius *Wladislai* regis Poloniæ. *Æneas Syluius* vno anno variat. Liquet igitur, regnum Bohemicum longe posterius Polonico cœpisse, idque Pontificia autoritate extitisse, non autem Imperatoria, vt Polonicum.

Wladislaus gener Henrici.

Refutantur qui Polonos obnoxios imperio faciunt.

De initio, & origine regni Bohemiæ, nam & hi Slauones sunt.

CAPVT XI.

Boleslaus Criuoustus.

Anno à condito mundo 5056.
Anno à Christo nato. 1103.

A. C. 1103.

OB celebritatem & amplitudinem nominis tanti regis cuperem, si modo possem, omnia acta eius clarius comprehendere; sed vt dixi non est mei instituti singulis immorari. Tamen nequid reticeatur eius præclare factis, imitabor methodum *Suetonii*, qui, vt exactius describeret historiam suorum Imperatorum, singulis ætatibus, & insignioribus eorum gestis, suum caput, & paragraphum attribuit. Hoc igitur & ego faciam in describendis rebus gestis huius *Boleslai*.

Boleslaus nomen, vt similia alia, declarat veterem conatum & institutum regum Poloniæ, qui cum præcipui tutores essent Slauonicæ confœderationis, eo quod præcipuam arcem belli in Polonia Slaui sibi erexerant, & ex hoc loco meridiem versus, attestante *Blondo*, ad alias remotiores regiones processerant, Slauorum appellatione ita delectabantur, vt ab illa nomen sibi & suis liberis libenter imponerent. Hinc igitur nomeo quoque *Boleslai* originem ducit. Diutius autem huius parentes absque posteritate, ac matrimonii fructu permanserunt; ita vt iuxta persuasionem priscorum ad *Ægidii* Abbatis subsidia recurrere, ad illudque monachorum sodalitium donaria afferre impetrandi huius nati causa coacti fuerint. Tum demum eorum pias & deuotas preces exaudiuit Deus, huncque filiolum eis donauit. Quod vero *Kriuoustius* vocatur, ferunt eum aliquo mo-

De nomine Boleslai Kriuonstii.

mo-

A. C. 1103.

modo retortum os habuiſſe, eiusque ſymptomatis vlcus quoddam cauſam fuiſſe.

De pueritia Boleslai.

Anno decimo tertio regni *Wladislai* decretum eſt bellum contra Bohemos, qui nouo titulo regio elati, quem ante nouem annos adrpti erant, iam obliuiſcebantur cognationis & ſtirpis veteris Polonorum, pleraque vetera pacta conuenta violabant. Rex ipſe *Wladislaus* ob aduerſam valetudinem ad eam expeditionem proficiſci non poterat, ſed *Sieciechum* vniuerſis copiis præficiens mandata iam adornanti iter, quo pacto ſe gerere deberet, dabat. Aderat *Boleslaus* filius nonum agens annum, attentoque animo omnia haurirbat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamnum vnguibus laniatu tamen iam gaudet, generoſum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impendio exardeſcrbat; neque diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, oſculis & blanditiis eum exorat, vt cum *Sieciecho* ad id bellum mittatur. *Sieciecho* itaque pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum eſt, puer ſingula quæ fiebant curioſius obſeruarr, verſari inter ordines, omnibus arridere, vigilias cum *Sieciecho* obequitare, aliaque multa præter ætatem facere, ſerroque ita, vt indoles illa ſtudiumque pueri futuram eius magnitudinem non obſcure portenderet.

Indoles Krziuoustii.

Cum eſſet duodecim annorum iuuenis patrem obnixe cum lachrymis ſollicitat, vt ſibi copias ad arcem quandam recuperandam committeret, cuius audaciam, prouidentiam animoſitatemque rex admirans, legionem vnam, certis adiunctis rectoribus, illi commiſit; cætero exercitui *Sieciechum* Palatinum Cracouienſem præfecit. Arcem itaque obſeſſam fortiter oppugnarunt; ſed quia in loco munitiſſimo ſita erat, ideo incaſſum laborabant. Qua de cauſa dux exercitus obſidionem ſolnere ſuadebat; ſed *Boleslaus* regius filius à propoſito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriola circa arcem hyemis tempore imminente, erigere iuſſit, vt videretur arcem per hyemem oppugnare velle. Qua re conſpecta, Pomerani obſeſſi ad *Boleslaum* cum muneribus ſupplices veniunt, ſe & ſua ei offerentes, quos ille liberos dimittens arcem recuperat, prudentiaque ſua omnia damna a Pomeranis illata reſarcit, ad patremque cum ingenti præda ouans reuertitur.

De adoleſcentia Boleslai.

Anno 1103. ætatis vero eius decimo octauo poſt mortem *Wladislai Hermanni* patris regni gubernandi habenæ ipſi traduntur, quem ſtatim bella Morauica & Bohemica exceperunt. Et vix Bohemicis ſopitis, Pomeranica aggreſſus eſt. De eius autem pugnaci ingenio & animo ſtrenuo ſcriptores multa tradunt.

Bellicoſum ingenium Boleslai.

Ex quibus *Guagninus* ad hunc modum: *Accidit autem, dum poſt inſignem victoriam in feſto dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebraret, recreationis gratia centum duntaxat equitibus cinctus venatum proceſſit, vbi in tria millia Pomeranorum inſidiantium incidit, in quos ipſe rex veluti leo rugiens primam impreſſionem fecit, tribusque interfectis, ſuos animoſiores reddidit. Quidam vero Pomeranus in ipſum regem collimans equum ſub eo transfixit, attamen à perſequendis hoſtibus altero equo nacto haud deſtitit, donec multo cum labore à tam obſtinata audacia vix retractus fuerit, victorque ad ſuos conuiuantes profligatis hoſtibus redit.*

De bello Germanico quod à Boleslao Krziuoustio cum Henrico V. Imp. A.C. 1109. geſtum eſſe prædicatur.

Noſtri hiſtorici cauſam iſtius belli explicantes narrant, quod Poloni Hungaros hoſtes tunc Imperatoris auxilio & commeatu iuuabant, militesque Bohemos ei obſtrictos ad ſua caſtra pelliciebant: ſed hæc occaſio belli potius dicenda eſt. Ipſam autem cauſam veram tam funeſti belli aliam fuiſſe rerum circumſtantiæ detegunt: nimirum quod reges Poloniæ contra *Henricos* Imperatores in illis diſſidiis cum Pontificibus Romanis non obſcure ſentire videbantur. Vehementer igitur Imperatores ringebantur & Polonis indignabantur, quod tam cito, veluti obliti beneficii accepti ab *Othone tertio* Imperatore, qui hanc gentem regni titulo patrum eorum memoria inſigniuerat, ad Pontificum partes tranſiiſſent, ab eiſque ex eorum manibus reſtitutionem dignitatis regiæ tanquam à legitimis diſpenſatoribus tantorum honorum, duce *Wladislao Hermanno*, præteritis & poſthabitis Imperatoribus Romanis, mendicaſſent.

Cauſa cur Imperatores inſenſi Poloniæ Regno.

Mutius refutatur.

Propterea *H. Mutius* referens cauſas huius belli, primam narrat fuiſſe, quod tributum Imperatori debitum dare recuſauerint, regemque ſibi elegerint, ipſique coronam impoſuerint. At Poloni vt ante dictum eſt, nulla vnquam tributa Imperatoribus pependerunt. Coronam etiam non ipſimet ſibi, vt ait *Mutius*, ſed *Otho* tertius eis impoſuerat. Neceſſario igitur hæc intelligenda ſunt de illa repetitione & recuperatione regiæ dignitatis, quam *Wladislaus Hermannus* magno ſudore & ſumptibus à *Gregorio ſeptimo* Pontifice conſecutus eſt. Exercebat igitur dolor ſtatus Germaniæ, ſibi ius hoc & prærogatiuum quaſi e manibus eripi & regium decus ab iis & adimi & reſtitui, quorum minime intererat ſe huiuſmodi rebus implicare. Hinc eſt quod poſt modum prædictus *Mutius* addit: *Quæ*, inquit, *ſummus contemptus erat Imperatorum.* Vtrum autem hoc deliberato conſilio fecerint Poloni, non eſt meum tanta de re iudicium ferre. Addam tamen deplorationem & querelas cuiuſdam Germanici ſcriptoris neoterici, ex quo quilibet intelligere poterit, quam valde offenſi fuerint & etiamnum ſint Germani depoſitione eius amicitiæ, quam cum *Othone tertio* & gente Germanica ante 600. annos Poloni inierunt.

Cauſa diſſidii inter Imperatores & Pontifices.

Eleuata eſt, inquit ille ſcriptor, *& in contemptum adducta apud vicinos reges autoritas Imperatorum, & incitati ſunt hi, vt illis cum rabie Pontificum conflictantibus*

pau-

A.C. 1103. *paulatim sese ab obedientia & veterum pactorum legibus subducerent, & ab Imperio auellerent, cui certis conditionibus ita paruerunt* A *hactenus, vt annua tributa subiectionis testificandæ causa pendere sint coacti. Hac tributa Imperatoribus detracta, & controuersias omnes inter vicinos reges, Pontifices ad se, tanquam supremum Christiani orbis iudicem, transtulerunt, quod non solum opum causa, sed multo magis autoritatis Romanis profuit & regibus libertatis nomine gratissimum. Imperare enim regibus Monarcha, & consensum atque coniunctas vires orbis Christiani augescenti potentia Pontificum opponere amplius non poterant.* Addit postea: *Sed & regibus noui compedes & noua sunt vincula iniecta, qui quærentes, vt metu Imperatorum essent soluti, in grauiora pericula inciderunt.* B *Nam & postea iidem reges commissi sunt cum Imperatoribus, & vt secum ipsi digladiarentur effectum est. Nam extenuata & eleuata Imperatorum autoritate, reges, cum non haberent quem reuererentur, autores fuerunt bellorum intestinorum. Sed & solutio hac Hierarchiæ elisit multoties conatus optimos Imperatorum, qui magno apparatu belli studebant infringere potentiam Turcorum, &c.* Sed digressiuncula hac omissa litteras *Henrici* ad *Boleslaum*, & *Boleslai* ad *Henricum* prius præfigemus, vt ex eis intelligi possit vera causa sequentis belli, ad quod describeodum mox accedemus.

Controuersia inter Reges.

Literæ Henrici Cæsaris Glogouia ad regem Boleslaum missæ.

Henricus *Cæsar* Boleslao *Duci Poloniæ gratiam & salutem. Tanta probitate comperta meorum Principum consilio adquiesco, & trecentas marcas recipiens hinc pacifice remeabo, hoc nisi satis, sufficit ad honorem, si pacem simul haberemus & amorem. Si autem tibi placuerit hoc approbare in sede Cracouiensi, cito me poteris expectare.*

Ad hæc ita ei respondit Boleslaus:

Henrico *Cæsari* Boleslaus *Dux Polonorum. Pacem quidem, sed non in spe denariorum. Vestra quidem Cæsarea potestatis nutu consistit manere vel redire; sed apud me præ timore* D *vel conditione nullum potestis vilem obolum inuenire. Malo enim omnem Poloniæ regni salua libertate perdere, quam semper pacifice cum infamia retinere.* Ex iis litteris apparet *Henricum* nouo exemplo & antea inaudito tributum a rege extorquere voluisse. Quod antequam concederet *Boleslaus*, extrema quæque pati paratum se declarat. Iam ad ipsum bellum explicandum veniam. *Henricus* ergo *Quintus* coniunctis viribus cum *Suatopolugo* rege Bohemiæ validissimas copias contra *Boleslaum* in Syllesiam duxit, Lubasaque ciuitate expugnata Glogouiam vrbem frustra acerrime oppugnauit magna suorum militum strage.

Pugna ad Glogouiam.

Boleslaus autem, cum ad eum expectata auxilia confluxissent, propius hostem A accedit; nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus suis, faciebat, sed è latebris & insidiis hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alios quauis causa egressos per submissos milites excipiebat ac trucidabat. Sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat; excubias aut opprimebat aut è stationibus depellebat, nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuarie adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem se rursus persequi. Exurebat etiam circumiacentes villas; obsidebat itinera; sæpe reuertentibus prædam excutiebat. Celebre his rebus erat *Boleslai* nomen inter hostes, totaque castra laudes & virtutes eius compositis etiam B ad id carminibus personabant. Angebatur Cæsar, cumque vndique vrgeretur, obsesso quam obsidenti similior erat. Tentata fuit per legatos pacificatio, sed Cæsarem præposteri affectus trahebant. Cum enim conditiones, quas Cæsar proponebat, vt indignas nostri auersarentur, ille, arca aperta, thesauros suos eis monstrabat, additis his verbis; *Hic*, inquit, *Polonos perdomabit*. Cui *Scarbicus* vnus ex Oratoribus regiis, notans iactantiam Cæsaris, respondit, annulo, quem in digito gestabat, in illum ipsum thesaurum proiecto: *Auro*, inquit, *adiiciam aurum*. Quo scommate Cæsar intellecto, gratias egit, inquiens lingua Germanica, Hab danck/quod significat Gratias ago. Vn- C de familiæ nomen *Habdanckorum* mansit, & insignia eorundem, quæ hanc figuram referunt, W, adhuc Hab danck à Polonis vocantur. Cum igitur Cæsar nec periculis, nec conditionibus iustis ad tranquilliora consilia perduci posset, *Boleslaus* instructa acie in diluculo ei occurrit, collatisque signis, impetum in eum facit. Committitur atrox pugna, quæ ab ortu Solis vsque ad horam pomeridianam durauit. Tandem, cuneo iuxta militarem scientiam instructo, cum latera Cæsarianorum inuasisset, subito solui eorum acies cœperunt. Dilabebantur demum cuncti, nequicquam eos Cæsare reuocante. Qua re animaduersa & ipse Imperator sibi consulens salutem quæsiuit, vno duntaxat D seruo comitatus. Ita Poloni exultantes, & exuuiis interfectorum ditati, victoria ouantes receptui canunt. Fuit hæc pugna commissa in campis Vratislauiensibus miliare vnum ab ipsa vrbe; quem locum hactenus accolæ *Caninum campum* vocant, eo quod isthuc post cladem illam multitudo canum ad cadauera confluxerat; & longo tempore ob eorum rabiem vix prætereuntes tuti transire poterant. Rediit tandem *Henricus* ad mentem meliorem. Nam commissurus se itineri Romam versus *Boleslaum* demisse & perblande rogat, vt certis conditionibus, habita Imperatoriæ dignitatis ratione, animum suum ad pacem faciendam flectat. Conuentum est Bambergam; mutant animos

Scarbicus.

Habdanci.

Caninus campus.

Expeditio Henrici in Italiam.

A. C. 1103.

mos hostiles; scribuntur conditiones pacis. Obseruabant tunc prudentiores in Cæsare, an post illa sæuissima bella & tonitrua irarum animus eius integre placatus esset, an signo aliquo animi dolorem testaretur, anque externa membra sensibus interioribus in eo obtemperarent; sed omnia integra reperta sunt, omnia sanata. Imperator enim prorsus amicum se *Boleslao* declarat; sororem suam *Adleidem* ipsi, filio vero eius filiam suam *Christinam* in matrimonium desponder. Ita post bellorum tumultus omnia læta esse, omnia serenascere cœperunt.

Finis belli matrimonium & auxilia exprimere.

Meminerant Russi paulo ante à Rege *Boleslao*, non sine maximo probro, stratagemate quodam plagiario *Laropelcum* ducem Haliciensem opera *Vlostouocii* Comitis Xiaznensis abreptum & ad regem vsque in Poloniam deductum. Igitur, vt par pari referrent artemque arte compensarent, sollicite quærebant. Mittunt igitur cum perblanda & verisimili narratione nuncium inuitatum regem, vt in Russiam quamprimum veniat reducturus restiturusque ad sedes suas principem Haliciensem, qui gratitudinis ergo pollicetur se deinceps in potestate eius permansurum. Additi sunt alii colores, quibus veluti suco postulata sua, vt verissima viderentur, colorarunt. Rex *Boleslaus*, vt erat natura apertus & credulus, dictis fidem adhibet, aliquotque cohortibus stipatus venit ad condictum locum. Interea Russi obuiam procedunt tamquam congratulaturi honoris & officii causa. Interim regem cum eius comitatu circumfundunt & hostiliter inuadunt. Rex autem astutia Russorum animaduersa, milites suos, qui pauci erant, ad resistendum hosti fœdifrago facunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouiensis admonitione regia minime motus, cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex vero aliter fieri non posse videns, strenui militis & Imperatoris officium agit. Primo cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenue repressit & prostrauit. Viribus deinde resumptis cum validis Ruthenorum copiis manus acriter conseruit; iamque Ruthenorum acies inclinabantur, cum recentes copiæ auxiliares validiores, Polonos vndique circumdederunt viresq; eorum perfregerunt. Equus sub rege ipso ita confossus est, vt intestina ex eo profluxerint; alium tamen equum, qui ipsi aderant, suppeditant, sicque vix à suis non tam persuasus, quam compulsus, illæsus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum insidias, quam Palatini Cracouiensis perfidiam turpissimam execrans; cui reficiens pelliceum leporinum & colum, id est instrumentum, quo mulieres fuso fila ducunt, linique fasciculum & restim misit, indicans eum lepori in fugiendo similem fuisse, & quod non dignus esset pro viro sed pro muliere haberi, resque muliebres non autem viriles tractare, suspendiumque, quod resti indicabat, esset commeritus. Palatinus itaque iste desperatione adactus, in campanili, vbi oratorium suum habuit, fune campanæ sese suspendit; cuius nomen ad posterorum dedecus vitandam in Chronicis reticerur. Attamen posteriores historici nomen eius inuestigarunt; vocatumque fuisse *Wsibor* scriptis iam patefecerunt.

Bellum cum Russis.

Credulitas Boleslai.

Fuga Palatini.

Quietem igitur nactus *Boleslaus* Basilicam Cracouiensem humilem etiamtum & neglectam in augustiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera eius adiunctis. Supellectilem quoque eius veste pretiosa, auroque & argento facto maiorem in modum auxit. Postbæc quamuis magnis in ornatum templorum & in alimenta sacerdotum, atque egenorum impendiis atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aspero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veste vtens, & cinere sese aspergens, ægrotorumque mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in *Sbigneum* fratrem facinus sedulo expiaret, aliisque satisfacerer, tamen ipse sibi minime satisfaciebat, nisi & laborem longæ & molestæ peregrinationis voto conceptæ adiiceret. Itaque solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua gustandis, cilicium indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad *Ægidii* tutelaris diui sui sepulchrum peregrinationem priuati hominis habitu suscepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus confecit; nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, nullum denique sacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatem & munificentiam suam in eum declararet. Quindecim dies apud diui sepulchrum ieiuniis & supplicationibus vacans commoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, vere proximo in Hungariam ad diui *Stephani* sepulchrum alteram peregrinationem ex eodem voto instituit, eaque religiose & pedestri item itinere peracta, & quidem non sine molestia, propterea quod splendide & supra modum honorifice contra animi sui sententiam à *Stephano* rege, genero suo, & à primoribus Hungaris acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam eiusdem voti exoluendi causa adiit, vt videret diui *Alberti* reliquias, quas paulo ante *Iacobi* Archiepiscopi opera in propatulum prolatas è latebris sciuerat. Nam diu post captum & vastatum à Bohemis id oppidum, paucis rei consciis, delituerant. Adhæc octoginta pondo auri & multas gemmas in vrnam eiusdem diui tunc simul contulit.

Liberalitas Boleslai erga ecclesias.

Signa pœnitentia.

D. Ægidius pro patrono habetur.

Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officii causa vndique conuenerant, & quatuor filiis astantibus de concordia apud eos verba fecit, partitusque

Moriturus ecquonam modo disposuerit domi sua.

A. C. 1103.

omnia, quæ runc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes *Wladislaum* natu maximum constituit, cæteros eius autoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiore anno natus erat, præterierat. Id proceres eum obliuione fecisse existimabant. Itaque admonent, vt ne illum exortem patrimonii relinquat. Respondit princeps; Iam illi quoqoe portionem suam esse designatam. Admirantibus cunctis, *non aduertitis*, inquit, *in curru inter quatuor rotas quintam esse partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem a rotis sustentatur atque portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisque suo tempore succedet.* Diuinitusne id, quod futurum erat, præsciuerit, an vt solent homines instante morte alienati mente diuinare, an vero discerpere in plures principatum voluerit, dicere non habemus. Nec ita multo post sacris Christianorum mysteriis rire procuratus vita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio, cum regnasset post patrem annos triginta sex, vixisset quinquaginta tres. Funere Ploscum solenni pompa elatus est, & iuxta patrem sepulcro conditus.

Kriuonstius in Plosco tumulatus.

De habitudine corporis eius.

Fuit autem *Boleslaus* hic habitudine corporis satis firma, vegeta & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri. Os ei carbunculus ab ineunte adolescentia distorserat, atque inde *Kriuonstii* cognomentum habuit. Animo vero excelso fuit, & periculorum contemptore; iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremum exitii causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cum in omnes, tum præsertim in eos, qui in re militari præstabant, promptus: modestia & clementia singulari, laudis & gloriæ cupidus, pacis artium non expers, verum belli studiis longe præstantior: ad quæ a teneris, quod aiunt, vnguiculis toto animo ferebatur. Itaque omne fere sui regni tempus bella gerendo exegit, miles strenus & audax, dux prouidus, solers, animosus, & felix.

Addo res notatu digniores exterarum gentium, quæ incurrunt in eius seculum. Lotarius Imperator eodem anno est mortuus aut certe vno tantum anno anteuertit *Boleslaum*. Eodem tempore *Calo Ioannes* orientis Imperator memorabili exitu vitam finiuit, manu in venatione ad digitum minimum venenatæ sagittæ illapsu leuiter læsa, quam vna cum aliis aper ab eo sauciatus subito infirlu pharetra excusserat; ex læsa parte veneno celeriter in omnes corporis partes discurrente. Vir hic eximius fuit, qui aliquo modo Græcorum nomen instaurauit, & celebrius reddidit, Tartaros, qui hac ætate Europam vallabant, submouit, Hunnos ad Istri & Saui confluentem profligauit. Locus ille Francis etiam fatalis fuit, eos enim Hungari ibidem deleuerant vnde Φραγκοχώριον in historiis, ob Francos in eo profligatos is locus dicitur.

Calo Ioannes Imperator.

A. C. 1103.

Phrancochorion.

Eiusdem *Boleslai* temporibus *Suasopelcus* Monarcha Russorum Kiouiensium, socer *Boleslai* mortuus est anno 1112. Multas & præclaras victorias per id tempus Russi ex Polouuciis, qui Gothorum reliquiæ esse censentur, reportarunt. Sed omnium nobilissima illa prima censetur, in qua ad viginti duces Polouutiorum interfecti sunt. Accidit autem hoc anno Christi 1103.

Eiusdem regis nobilissimi temporibus non minus claræ, quam nobiles gentes in Polonia effloruerunt. *Labecciorum*, qui pro insigni cycnum gestabant, ob fidem & summam animi propensionem erga Poloniam & Poloniæ reges, cum ipsi essent origine Dani. De his lege latius in historicis Polonicis. Secunda stirps, quæ honoribus est aucta, fuit *Habdanckorum*, ob legationem ad *Henricum* Imperatorem, quam tum summa cum dexteritate & gloria nominis Polonici eius stirpis princeps obiuit. Tertia ea est, quæ vocatur *Woyna* ob bellicam virtutem, quod regem *Boleslaum* a Russis circumseptum cum summo discrimine vitæ suæ plane e faucibus hostium liberauit. De qua re est superius annotatum. Insigne huius gentis est compositum ex cruce & ansa aheni.

Tres gentes nobilitata hoc tempore.

In huius tempora incidit *Henrici quinti* ingressus Romam, vbi veniens duos Pontifices vi cepit, & cum Cardinalibus sede deiecit. Sed tandem excommunicatus, cum fulminis vim sustinere amplius non posset, oneri succubuit. Iura enim Romanis remittit, & patrimonium sancti *Petri* concedit, vt *Carolus Sigonius* in sua historia refert. Adhæc iurat Pontifici idem Imperator, vitam, membra, honorem, regalia sancti Petri tueri. Hæc cum Vormatiæ io magna hominum freqoentia publicara essent 1122. Anno, Nono Calendas Octobris, magnus applausus consequutus est in plebe ob spem futuræ tranquillitatis. Sed episcopi valde territi erant. Timebant enim, ne qui per baculum & annulum inuestiti erant, beneficiis priuarentur.

De cessione iuris Imperatoris ab Henrico quinto.

Hunc casum scriptor historiæ Germanicæ istis verbis ita deplorat: *Ita ergo constituta sancitaque a* Carolo Magno *iura Imperatorum, & annos trecentos conseruata ac defensa, seditio domesticorum & Pontificum conspiratio vno momento elisit & euertit*, &c. Alius etiam Germanicus scriptor *Ioannes Leuenclaius* de bello Moschouitico scribens inuehitur in Pontifices, vocans eos non sacros, sed execrandos, quod æmulatione laborantes paulatim tum temporis reges & maxime Poloniæ regem ab obedientia Imperii abduxerint: vt ita eos obedientiæ suæ subiicerent, conditionibusque quibusdam iuris sui facerent, legibus certis circumscribendo.

Hic

Hic quinquaginta pugnauit pralia, signis
Collatis, casu non variante fidem.
Pugnauit quoties toties & vicit eorum
Nomina, quos vicit quod breue claudat opus.
Cesaris Henrici magnas fudisse cohortes
Sat sibi, deessent catera, laudis erat.
Mærore interiit, quod prorsus inermis ab hoste
Fædifrago victus fraude doloque semel.
Imodo, Pompeii numera mihi Roma triumphos,
Nos Boleslai præ ta, maior vter?
Pompeium Cæsar bello prostrauit aperto:
Fraus potuit nostrum vincere sola ducem.

CAPVT XI.

Wladislaus & Boleslaus Crispus.

Anno ab orbe condito	5101.
Anno à Christo	1140.

A. C. 1140. BOleslaus cum quinque filios reliquisset vni ex eis *Wladislao* regnum cessit. Verum is, cum sibi arrogantius in reliquos fratres sumeret imperium, pecuniamque eorum subditis imperasset, & mel, oua anseres, & triticum eos ad sua granaria deferre cogeret, nec se a quoquam ac ne Senatoribus quidem a suo instituto deduci pateretur, vna cum vxore Christina motus est regno, cumque aliquantulum restitisset Senatusque consultum spreuisset, profligatus mox in perpetuum abiit exilium. Egit posthæc apud *Conradum* Imperatorem, egit & apud *Barbarossam*, vt quam sibi illatam putabat, vlciscerentur iniuriam, regiæque sedi ipsum restituerent. Sed oblata capita accusationis facile, qui successerat, *Boleslaus* diluit, & Imperatoribus satisfecit. Fuit postea regnum Polonorum tranquillius vsque ad annum 1173. Iam quæ domi & foris euenerunt, dum isti fratres regni gubernacula tenebant, non abs re fuerit paucis consignare. Istis temporibus increbuit & inclaruit fama illius in toto orbe terrarum celeberrimæ expeditionis, quæ vocabatur: *Pro recuperatione terræ sanctæ.* Qua fama excitatus *Henricus* Dux Sedomiriensium frater regis *Boleslai*, etiam ipse se Germanicis & Gallicis Argonautis illis adiunxit, excitatusque & expergefactus paternis virtutibus vna cum eis ire perrexit. Hunc secutus est quoque vir magni nominis *Iaxa* de Gente Gryfiorum, qui postea principatu Pomeraniæ potiti sunt. Qui cum in bello strenuum militem se præbuisset, domum quoque reuersus non minorem laudem pietatis & moderationis meruit. Ne vero nudis verbis, qualis esset, ostenderet, etiam rebus ipsis id testatum fecit. Duo cœnobia erexit alterum Miechouiæ cuius oppidi situs persimillimus Hierosolymitano prædicatur alterum Andreiouiæ, lu-

Wladislaus motus regno.

Expeditio pro terra sancta.

Iaxa.

re quidem suo gloriari possunt Germani & Galli ob recuperatam terram sanctam, sed A non soli. Aderant ibi & nostri, qui pars magna laborum fuerunt: Proinde suis meritis fraudari non debent. Hos autem conatus Christianorum adiuuit etiam *Boleslai Proceri* virtus, qui etiam *Fridericum Barbarossam* Imperatorem cum alias, tum circa oppugnationem Mediolanensem sub signis eius militando non mediocriter adiuuit. Laudatur *Friderici* ipsius factum, quod armatus & equo insidens flumen ad Mediolanum traiecerit, meruitque ob id φιλοκίνδυνος vocari. Laudetur, inquam, *Fridericus*. Sed & *Boleslai Proceri* factum non est dissimulandum. Nam cum eques quispiam vasto corpore, gigantea mole, prodiens vrbe Mediolano identidem B Cæsarianos ad singulare certamen vociferans, contumeliosis verbis prouocaret, & cuncti propriæ cuti, vt dicitur, cauendo, post principia starent: ipse non ferens totius exercitus ignominiam, inconsulto licet Imperatore, prouocatorem aggreditur, in oculisque cunctorum, qui ab vtraque parte spectatum prodierant, vt euentum duelli viderent, equo deiecit, desiliensque confestim obtruncauit. Redit tandem ad suos spoliis, quæ hosti detraxerat, sibi impositis, & ab omnibus cum summa gratulatione & applausu, vt fieri solet in tali casu, excipitur, vniuerso exercitu *Boleslai* virtutem ad sidera efferente. Quo quidem eius heroico facto Cæsar ita fuit dele- C ctatus, vt eum *Torquato* illi Romano, qui primus hoc nomen inuenit, perblande compellans compararuerit. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & eum alia documenta suæ beneuolentiæ erga eum dedit, tum in restitutionem eius, reconciliationemque cum fratribus, maiore studio, confecto Mediolanensi bello, incubuit. *Et quando egressus sylvis vicina coegi*, vt Poeta loquitur, *Petri* quoque *Dunini* probitas & calamitas, simul, quam expertus est, fortuna aduersa, commemoranda essent. *Verneri* etiam Episcopi Plocensis mors miraculis quibusdam insignis enarranda esset, nisi leges breuitatis, quas mihi ipsi semel imposui, D transilire nollem. De Sylesiæ etiam nomine cum alii hic loci inquirant, mihi quoque aliquid dicendum esset, nisi superius iam hoc præstitissem. Addam tamen hic annotatiunculam quandam ex Chronico Wratislauiensi, quam cum ibi hospes essem, in summo templo inueneram descripseramque. *Walterus*, inquit, *bonus Episcopus Wratislauiensis, ordinatus est anno Domini 1148 & tempore huius Episcopi Polonia Canonici, & sacerdotes habuerunt vxores legitimas Et facti sunt generosi & soceri nobilium. Et erat magna inter clerum & nobiles concordia. Tempore dicti Episcopi dedicata est murata ecclesia sancti Iohannis Wratislauiæ.* Hæc ad verbum bona fide descripta sunt

A. C. 1140.

Boleslai Proceri virtus ad Mediolanum.

Verneri Plocensis Episcopi.

Status Ecclesiæ sub hoc rege.

A. C. 1140.

De regno Bohemorum sub annum 1154.

Fridericus Barbarossa, pace facta cum Polonis, anno sequenti expeditionem in Italiam persequutus est (vbi cum *Alexandro tertio* Pontifice, quid negotii Venetiis habuerit, passim tradunt autores) Bohemorum & Polonorum auxiliis adiutus. Ratisbonæ autem in ipso procinctu *Wladislao* Bohemorum Principi regium diadema imposuit, & pro nigra aquila, leonem album duplicata cauda, vt posthac hæc insignia eius essent, dedit. Erant antea Reges Bohemi coronati, sed a Pontifice. Innouatio autem coronationis & insignium mutatio respiciebat eo, vt Pontificibus adimeretur ius coronandi Reges. Id enim sibi proprium vendicabant Imperatores, & hæc fuit non postrema causa belli & dissidiorum inter Pontificem *Alexandrum* & Imperatorem. In hæc tempora incidit illud bellum atrox in Bauaria & expugnatio oppidi *Vaisberg*, vbi cum Imperator *Fridericus* edixisset, vt *Velphus* cæterique equestris ordinis viri victi in custodiam traderentur, oppidum a militibus diriperetur, ciues vitam ac libertatem redimerent: tunc mulieres quæ fuerunt in vrbe, antequam portæ aperirentur, petiuerunt vt sibi saluis abire liceret, portantibus de suis rebus quantum vnaquæque posset, quod cum a generosi animi victore facile impetrassent, capiunt consilium pium & memorabile. Nam cum hostes aurum eas ac gemmas mundumque muliebrem, aut pecuniæ aliquid secum ablaturas putarent, ille omnibus his rebus militum prædæ relictis, maritos suos in humeros sublatos, & paruos liberos in sinu atque amplexu tenentes, vrbe asportarunt. Imperator ingeniosa pietate mulierum mirifice delectatus, omnibus conuiuio exceptis, clementer ignouit.

Mulieres maritos ex urbe portantes.

De transitu *Conradi* Imperatoris per Poloniam, cum exercitum duceret in Asiam pro recuperatione terræ sanctæ, ex Miechouiensi: *Boleslaus Crispus* eum Germanis *Mieczlao* & *Henrico*, in metis ei personaliter occurrentes, eum magna veneratione præfatum Romanorum regem & ipsius exercitum per Poloniam conducentes, omnes sumptus & expensas liberaliter tribuerunt, pontes & passagia refecerunt, ad extremumque Constantinopolim versus deduxerunt. *Henricus* autem vnus ex filiis illis *Krziuoustii*, Dux Sedomiriensis & Lublinensis, refutatis nuptiis, quoniam cœlibem vitam elegerat, cum voluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu ad tuendam terram sanctam (quoniam illa tempestate a regibus Christianis ipsius quærebatur recuperatio) profectus est. In profectionis articulo, ecclesiam parochialem in villa *Sagosc*, ad fluuium *Nida* cum bona dote fundando, & terras Sedomiriensem & Lublinensem *Boleslao Crispo* ad gubernandum commendat, postque vnius anni lapsum, sospes in patriam rediit, militibus suis nonnullis morte & periculis absumptis, Ducibus Poloniæ aliquot annos tranquille & sine bellis vitam agentibus.

Antiquitus humanitas maxima in regibus Poloniæ.

A. C. 1140.

Quo pacto Emanuel Comnenus Imperator orientis Conradum Imperatorem occidentis cum toto exercitu Christianorum hospitio exceperit.

Fuit *Emanuel* affinis *Conradi*, propterea fiducia amicitiæ securius se, transmisso Hellesponto, Asiæ commisit. At ille insigni perfidia, pene grauius hostibus ipsis afflixit eius exercitum, ferro, fraude, ad extremum & veneno copias eius populatus est. Magnam enim partem militum eius perdidit, submissis panibus, qui parati erant ex farina, cui gypsi tenuissimus puluis commistus erat. Sed hanc perfidiam *Rogerius* Siciliæ Rex cito vltus est, Corcyra, Ætolia, Acarnania, Corintho, Acrocorintho, aliisque locis ac prouinciis *Emanuelem* exuendo. Postea classem regiæ vrbi admouit, & impetu in eam facto, suburbia flammis iniectis exussit. Ægre sese cum Imperii titulo intra mœnia Imperatore conseruante, quin & ipse non ita multo post fatis concessit, cum attigisset annum tricesimum octauum Imperii sui. Imperii finem hoc versu prædictum ei tradunt.

ἀλλ᾽ ὁπόταν σε κεχάδηται λαβῇ λόγυ, quem versum ego sic verterem:

Verum rapit te nominis pars vltima.

Postremæ enim literæ nominis Εμανουὴλ Græcis triginta octo significant. Multa de curiositate eius naturæ differunt historici. Cum enim ingenio valeret & eloquentia, delectabatur monstrosis opinionibus, & ostentatione ingenii, in disputationum conflictibus. *Conrado* mortuo, *Fridericus Barbarossa* Imperator in Poloniam est ingressus, vt ira subsidiaria auxilia a *Boleslao* extorqueret. Quia vero videbant Poloni institutum *Friderici* esse honestum, nequaquam difficiles se in ea re præbuerunt. Statim enim *Boleslaus*, dictus proceræ staturæ, qui filius *Wladislai* maioris natu erat, se ei adiunxit & præclarum illud virtutis suæ specimen, quod ante commemorauimus, in exercitu ipsius apud Mediolanum edidit, exercitu *Boleslai* virtutem ad sidera efferente.

Emanuelis nomen.

1161. Bellum Vandalicum cum Danis, in quo *Henricus Leo* Danis auxilio fuit. *Crantius* quinto & octauo capite.

1165. Item Vandalicum bellum cum Danis renouatur. Belli Vandalici cum Danis, meminit etiam *Cromerus*.

CAPVT XIII.

Miecislaus Senex.

Anno ab orbe condito 5076.

Anno Christi 1174.

A. C. 1174.

Miecislaus spem fefellit.

Senatus cunctique ordines cum persoluissent iusta *Boleslao Crispo* ad *Miecislaum* regnum deferunt, partim eam ob causam quod maior natu esset, partim quod morum peculiari quadam grauitate apud eos commendabilis erat. Sed is iudicium senatus & opinionem cito fefellit. Nam grauitas morum, quæ præter ætatem in adolescentibus elucere videtur, sensim in tyrannidem vt plurimum degenerare vertique solet. Hoc verum

A. C. 1174. rum esse exemplo quoque *Miecislai* experientia docuit. Nam cum omnia sibi permitteret, monentes contemneret, & omnia pro A libidine agere cœpisset, redargutus est priuatim a *Gedeone* Archiepiscopo. Sed ille admonitione deterior factus, in vitia Reipub. noxia indies magis ruebat. Proinde cum priuatis admonitionibus nihil profecisset, publice etiam expostulare cum eo aggressus est *Gedeon*, assistentibus & gestu annuentibus cæteris. Modeste is quidem, vt is, qui quomodo arga reges sese gerere cum regibus agere deceat, probe nouerat, sed tamen non absque aculeis. Materiam orationis ei subministrauit occasio mulieris cuiusdam, quæ contra priuignum coram Rege querelas protulerat. Aderat enim tunc forte *Gedeon*, & exemplo Prophetæ *Natan*, qui ficta narratione de oue erepta, *Danidem* criminis conuicerat: ipse quoque vt sese Rex agnosceret, & resipisceret, efficere est co- B natus. At meliore euentu *Natan* id confecit. Is enim effecit, vt *Dauid* pœnitentiam seriam ageret. Sed *Miecislaus* nullum fructum receptæ admonitionis edidit: imo in vetita magis ruebat, negataque concupiscebat. Itaque cum neque priuatis, neque publicis admonitionibus quicquam profecissent, lege *Traiani* Imperatoris contra eum agunt. Electus hic ad imperium strictum gladium Romanis porrexerat, vt si male imperasset, eo contra ipsum vterentur. Et iurisconsulti quidem illam legem magis castrensem esse volunt, vbi dux in C tyrannidem ita notoriam prolaberetur, vt res nec probatione nec vllo teste indigeret. Nam in castris in puniendis admissis comperendinationes locum non habent. Vtut tamen se res habet, exponaturque lex vt lubet, certe Senatus amplissimus regni huius satis prudenter & longanimiter se gessit erga Principem suum, præeunte Archiepiscopo *Gedeone*. Quamquam postmodum cum seditiones & bella ciuilia metuerent, & admonirionibus nihil plane profici viderent, ad consilia acerbiora eos decurrere necesse fuit: *Miecislaum* igitur regem summo magistratu mouent, & *Cazimirum* Sędomiriensem fratrem iuniorem, licet inuitum, & moras nectentem in locum eius surrogant, ac per *Stephanum* Palatinum Cracouiensem regem nominant. Ita *Miecislaus* cum vniuersum negotium proteruia sua D coniuncta cum ferocia corrupisset, regno priuatus est. Libertas hæc senatus Polonici prudentia temperata, eo magis est laudanda, quod adhuc sub illa seruitute viuentes, cum auenam pendere regi, & gallos gallinaceos, ouaque apportare annuatim cogebantur, aperte tamen se pro Repub. opponere non reformitauerint, maxime cum nullum aliud remedium eis restaret, contra hominem obstinato animo in præceps ruentem. Diligentissime tamen cauendum est ea in re, nequid nimis. Extremum enim hoc debet esse remedium.

Lex Traiani Imperatoris fueritne castrensis & an tenenda.

Nominatio regis noui perquem.

CAPVT XIV.

Cazimirus Secundus.

Anno a condito orbe 5140.
Anno Christi 1178.

CAzimirus, fratre exautorato, nequicquam exterorum auxilia implorante, rerum potitur. Defectio autem a *Miecislao*, qua magistratu supremo summotus, & ex rege extorris factus fuit, a filio maiore natu *Othone* initium sumpsit. Labenribus enim rebus parentis, *Otho*, ne sibi deesse videretur, inuaserat in possessiones patris, maioremque Poloniam occupauerat. Vtque tutius ei sic esse liceret, missis ad *Cazimirum* legatis, se fore in potestate eius & deinceps imperata facturum promittit. Obtinuit a patruo rege id quod optabat, maiorisque Poloniæ principatum adipiscitur, Gnesna excepta, quam ad retinendam amplitudinem nominis, autoritatemque tuendam, vt pote priscorum regum domicilium antiquius & augustius, sibi vtilem fore iudicabat. *Othonis* exemplum Pomerani secuti, similiter se *Cazimiro* dedunt, quos in fidem & clientelam recepit, eisque *Boguslaum* de gente Gryfiorum præficit, cuius opibus & clientelis posteri confisi, excusso iugo nomen sibi principis vsurpauerunt, cum antea præfecturæ nomine tantum imperitarent. Nunc pro clientibus regum Poloniæ aliqua ex parte se gerunt, tantum ratione Bitouiæ arcis & Lauemburgi. Conatus est *Miecislaus* recuperare priores fortunas, & regi *Cazimiro* magna ex parte persuadet. Iamque aliquoties in frequenti senatu mentio horum facta fuit, instinctu *Cazimiri*, sed nullo profectu. Ipse demum Rex cum acrius intercederet pro eo, oratio eius a senatu non obscuro murmure excepta fuit. Cum ergo aperte nihil profecisset, clam ei per internuncios indicat, se non aduersaturum, si aliquomodo saltem se posset insinuate absque magno rerum tumultu. Nec moratur ille, primoque Posnaniam paucis post diebus ipsam Gnesnam intercipit. Interea *Cazimirus* de legibus quibusdam, quæ abrogandis quibusdam moribus barbaris seruiebant, ad Senatum & ordines rogationem facit. Quam rogationem cuncti ratam faciunt, vtque in maiore autoritate leges illæ haberentur & retinerentur firmius, etiam a Ponrifice summo *Alexandro* illo, qui *Barbarossa* Cæsaris Venetiis ceruicem pede pressit, eas comprobari petit & impetrat. Commemorantur hic *Cazimiri* victoriæ de Russis partæ. Expugnauerat tum is Chelmensem Belsensemque & Brestensem, Droiciensemq; tractum, & in prouincias redegerat. Primus hic Russis talionem reddidit pro illa perfidia, qua vsi sunt erga *Boleslaum Kriuoustium*, cum eius exercitum toties victorem non virtute, sed fraude vltimo dissipassent. Hæc apud *Vincentium Cadlubkum* eius synchronum,

A. C. 1178.

Otho filius Miecislai defectionis principium capit.

Boguslaus Gryfius, non a rege tantum, sed a regno deficit.

Lauemburgum & Bitouia.

Cazimirus non syncere agit cum Senatu.

Statuta regni Pontifici confirmanda offeruntur.

A. C. 1178. num, nam ei a commentariis fuit, latius reperies. Sicut enim *Polybius Scipionem*, *Procopius Bellisarium*, sic *Cazimirus secundus Cadlubkum* voluit esse rerum a se gestarum, a commentariis. In hæc fere tempora incidit expeditio *Barbarossæ*, quam susceperat Hierosolymam, ad vindicandam terram sanctam. Nam hæc causa, huic instituto prætexebatur.

Expeditionis pro Hierosolyma recuperanda aliquot causæ.

Sed qui intimos eorum sensus explicare poterant, aliam occultiorem huic rei subesse obseruabant: nimirum regnum & prolationem regni & imperii, videlicet vt Cæsar & Pontifex Romanus recuperata Hierosolyma, in Asia non modo occidentis, sed etiam orientis deinceps reuera vocaretur hic Pontifex, ille vero Monarcha. Nec amplius duo Imperatores, sed vnus, non quatuor patriarchæ, sed vnus & summus Pontifex diceretur, cui vtrumque imperium pareret. Et hæc est causa cur Græci Imperatores aduersabantur huic expeditioni. Non quod nollent barbaros a Christianis quam longissime arceri, sed quod defendenda Hierosolyma se per latus peti, sibique ipsis pericula creari ægerrime ferebant. Hinc est quod aliquando Gallos, & Germanos, Italosque cruce signatos orientem petentes, vi & armis adoriebantur, quod gypsum farinæ immiscebant, fontes veneno intoxicabant, vt si videlicet aperto Marte non possent, occulte tamen eorum quam maxime institutum impedirent. Nostri tamen Poloni syncere Christianos in eo consilio adiotos eupiebant. Nam eodem tempore imperata pecunia, ex decimis colligebatur, mittebanturque subsidia. Sed quod nostri pio consilio factitabant, instar eleemosynæ liberrimæ ad eum vsum pecuniam contribuentes, hoc illi & eorum scriptores sinistre interpretati sunt. Affirmant enim, tum Polonos ex pacto tributum Imperatori solitos fuisse pendere. Quasi vero Princeps felicissimus *Cazimirus*, qui aliis tributa imponere solebat, tributum sibi imponi passus fuisset. Vixit *Cazimirus* annos quinquaginta sex, regnauit septemdecim. Post illa bella reliquum vitæ tempus legibus, & emendandis ciuium moribus insumpsit. Fueruntque isti *Cazimiri*, & ille primus, & hic posterior principes salutares Reipub. & homines frugi. Testantur hoc bella vtriusque & opera pietatis, quæ dum viuerent, erga indigos exercuerunt.

an Polonia ex necessitate subsidia Christianis Imperatoribus mittebat.

An. 1181. *Alexius Comnenus alter* orientis imperio præerat, sed hunc *Andronicus* patris frater patruelis oppressit, cum vix annum attigisset decimum quintum, neruo arcus gutture eliso immaniter strangulatus, impositumque arcæ plumbeæ in mare demersit, acclamantibus cædis sociis illud Homericum: *Imperitare malum multos, rex vnicus esto.* Vltus est autem Deus breui tantum scelus atque iniuriam *Alexio* illatam. Nam a *Wilhelmo* Siciliæ rege vindicante iniustam cædem prælio victus est *Andronicus*. Et cum ob immanem sæuitiam publico flagraret odio, dum fugam parat, a multitudine comprehensus est, abscissaque altera manu & oculo effosso camelo insidens, facie ad caudam versa, per vrbem circumductus, vulgique vneis & harpagonibus, frustulatim concerptus fuit. Ita pœnas dedit parricidii. Hæc euenerunt quinto fere anno regni *Cazimiri*.

Supplicium per neruum arcus Andronici Comneni tyrannis.

A. C. 1178.

De Pontificii legati aduentu in Poloniam ex Miechouiensi, lib. 3. cap. 4. Anno 1189. *Iohannes* Cardinalis cognominatus *Malabranka*, *a Clemente* Papa tertio missus, in Poloniam venit. Et habita synodo Cracouiæ propter reformationem cleri, tam Episcopis, quam vniuerso clero pro recuperatione terræ sanctæ decimam imposuit.

Malabranka Legatus Pontificis.

Friderico primo Imperatore in Asia pro recuperanda terra sancta bellum gerente, & Ptolemaidem obsidente, ciues Lubecenses & Bremenses multa pietatis officia præstiterunt militibus, qui aut telis icti, aut alia ratione vulnerati ab hostibus erant, aut relicti a sociis in castris oberrabant. Horum enim opera isti sub papilionibus ex velis nauium in terra expansis, reficiebantur ac recreabantur. Accidit vero vt Imperator *Fridericus* deambulans per castra hanc eorum beneficentiam cum pietate coniunctam videret, qui collaudata eorum virtute, suspiriis ex imo corde ductis, dixisse fertur. *Ciues hi beneficentia & pietate omnes principes, qui adsunt, longe superant. Hoc enim officium, erat omnium, qui alios facultatibus antecellunt.* Arreptaque inde occasione rem totam ad comitia castrensia defert. Fuitque autor, vt ordo Germanorum militum ex nobili prosapia electorum institueretur, quorum officium inprimis esset curam pauperum in terra sancta existentium gerere. Erant tunc confirmati Templariorum & Ioannitarum ordines. Ex horum institutis medium quiddam eligitur, vt esset norma addicentium sese huic regulæ. Placet hoc cunctis Imperatoris consilium, conceditúrque eis ex regis largitione domus hospitalis Hierosolymis. Effectumque est, vt Pontifex *Celestinus tertius* qui nuper Pontificatum inierat, hoc institutum ordinis huius confirmaret, qui dedit eis vestem albam, nigra cruce insignitam, vt dignoscerentur. Concessit etiam eis facultatem creandorum equitum Auratorum, vt vocant, qua autoritate ipsis quodammodo regibus sunt comparati. Hi quomodo in Prussiam fuerint delati, quidue negotii cum nostris gentibus habuerint, suis locis annotabimus. *Georgius* etiam *Sabinus* mihi quondam coniunctissimus iis de rebus aliquid conscripsit. Hic autem ordo institutus est anno quarto ante mortem *Cazimiri Iusti* regis Polonorum.

De origine Cruciferorum ordinis Teutonici

Cazimirus vt milites ad prælium incuri- dum

Modus in-

A. C. 1178. dum incitaret, commemorat breuiter ante paucos annos, in iisdem locis ad Haliciam cæsos milites patris *Kriuoustii* non virtute, sed dolo A ac proditione, quibus vt perfidiosorum hostium sanguine parentare velint, hortatur & monet. His animatos verbis in aciem educit, & sinistro cornui Palatioum Cracouiensem præficit, ipse vero dextrum administrandum suscipit. Nec mora, signo dato, pugnandi potestatem facit. Explicant & Russi suas acies, concurritur infestis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittariis, nec iam satis suos seruabant ordines. Ibi *Cazimirus* re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit. Atque adeo ipsemet, vt scribit *Vincentius*, magno suæ vitæ periculo succurrit, & inclinatam aciem vix restituit. Reprimuntur ergo feroces Russi, & B mox, commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis & trepidantibus, & cohortati sese mutuo in fugam eos coniiciunt. Quo animaduerso, cæteri, qui dextrum cornu nostrum adhuc sustinebant, terga vertunt & ipsi. Persequuntur nostri, maiorem longe in fugientibus, quam dudum in resistentibus stragem edunt, permultos viuos capiunt, duces hostium commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri castra opulenta diripiunt. Haliciensos mox deditionem facere. *Cazimirus* autem magnam rationem habuit expeditionis Hierosolymitanæ, nec summo iure est vsus contra suos hostes Hungaros ad C Haliciam, sicenim *Platina* in *Clemente tertio*: *Poloniæ autem rex saluti Christianorum consulens, Hungaris pacem dedit, quo omnibus facilius proficisci ad tantam expeditionem liceret.*

De morte Cazimiri ex Cromero. Ad quartum nonas Maii anniuersaria diui Floriani celebrabantur. Ibi *Cazimirus* totum eum diem rei diuinæ in æde diui & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod fere omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temere eos lusibus & conuiuiis contaminabat. In sequenti die grande conuiuium instruxit, proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & feli- D citatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animæ, atque cœlitum beatitudine non inepte in medium protulit. Erat enim ab ineunte ætate non pessime educatus & institutus. Deinde haustlo mediocri poculo, subito concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitusne morbus eum inuaserit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum fuit.

Conclusio. Habent apud scriptores suas laudes *Chobrius* & *Kriuoustius* reges Poloniæ; sed *Cazimirus* secundus, etiamsi laudatur, tamen cur non ita alacriter commendetur à nostris historicis, valde miror. Pomeranos siquidem hic in ordinem redegit, Podlastos domuit, Prutenos gloriose subegit, Russos potenter bis debellauit. Cum his quatuor hostibus illi duo bellatores cruenta bella gesserunt; non tamen eorum maxillis fræna ita iniecerunt, vt rebellare postea non possent, quod omnino præstitit hic iustus, hic pius princeps, exteris admirabilis, suis reuerenter amandus. Et, si *Kriuoustium* cum *Cazimiro*, patrem cum filio componere licet, *Kriuoustium* compararem *Iulio Cæsari*, vi & robore militari conspicuo, *Cazimirum* vero Cæsari *Augusto* conferre possem. Hic enim forsan natura non fuit bellator, sicuti & de *Augusto* referunt; sed tamen fortuna vbique à partibus eius stetit. De hoc enim proprie dici potest, quod solus suo æuo post illas victorias celebres, cum finitimis pace firmata & longa quiete stabilita, Iani templum occluserit. A. C. 1178.

CAPVT XV.

Lescus Albus.

Anno ab orbe condito	*5157.*
Anno à Christo.	*1195.*

POluni meritorum *Cazimiri* patris memores, *Lescum* eligunt in regem. Aderat quidem *Miescus* senex, aderant SYLLESII, & Opolienses duces, qui iure quodam suo ad principatum adspirabant. Sed tantus amor patricii regis tunc cunctos tenebat Polonos, vt non dicam Germanum aut Italum, sed ne Syllesium quidem, ac neque *Miesconem* ex maiori Polonia vellent eligere. Cunctorum enim tum persuasio hæc occupauerat animos, nequaquam ex re atque dignitate Cracouiensis & Sedomiriensis conuentus fore aliunde sibi principem accersere. Licet autem lex naturæ atque etiam diuina suadeat, ex sua gente eligendum principem, tamen exemplo hoc demonstratum est, electionem domesticorum regum ciuilia bella facile concomitari, maxime si candidati complures sint, qui æquum ius suæ ambitioni prætexentes per factiones & inconcessa media rem agant. Cum enim audiuisset *Miesco*, se neglectum esse, statim accurrit, corrogatoque vndique exercitu, ita atrox ciuile bellum & mox prælium ad Mozgauam flumen, septem à Cracouia, quatuor vero ab Andreiouia miliaribus distans, excitat, vt de salute Reipubl. admodum dubitaretur. Et iam fusi fugatique Miescouiani erant, cum, superuenientibus Wratislauiensibus Opoliensibusque, denuo instauratur pugna. Fuit hoc cruentum & funestum prælium. Periit in eo *Boleslaus Miesci* senis filius: ipse saucius domum lectica reportatur. Ab altera parte *Romanus* Russus, pluribus vulneribus acceptis medio è prælio excedit. Palatinus vero Sedomiriensis *Gouoricius* viuus capitur. Dum æstuat Polonia ciuilibus bellis, venerat huc Cardinalis Capuanus, elabora- A. C. 1195.

Ad Mozgauam ciuile bellum.

Cardinalis Capuani ad-

A. C. 1195.

uentus in Polontam.

tauitque sollicite in abrogando rescindendoque matrimonio sacerdurum, quod ad eam diem in vsu retentum fuerat, Autor est *Dlugossus*, *Lambertus Saffnaburgensis*, ac etiam ipse *Martinus Cromerus* id multis verbis adstruit. *Miechouiensis* id de concubinis intelligi vult, sed dominus *Cromerus* & de vxoribus legitimis adiecit, idque ex sententia *Dlugossi*, qui expresse vxores nominat. Quod verum esse chronicon Wratislauiense comprobat superius à me adductum.

Helena credula Miesconi seni regnum denuo reddit.

Miesco quarto postquam apud Mozgauam male pugnauerat, anno Christi 1195. Anno ab orbe condito 5157. Cuiauiensem oram *Lesconi* tum iuueni eripit, mox maiora ausus, vbi pollicitationibus credulæ matris *Helenæ* animum expugnat, & proceres in suam sententiam pertrahit, regiam ipsam vi & armis occupat, nec tamen ea, quæ liberaliter promiserat, exoluit. Transactionem enim cum *Helena* & proceribus huiusmodi fecerat: Si regem se nuncupari paterentur, filio *Helenæ*, vbi adoleuisset, regni habenas rursus se daturum. Cum autem animos Cracouiensium sæpius offendisset, nec vlla spes restaret, eum pactis conuentis, quæ eum matre *Lesci* sanxerat, staturum, cuncti veluti signo sublato contra eum conspirant, *Lescoq;* debitum & olim destinatum ac delatum regnum arcesque deferunt. *Miescus* vbi minime rem ioco agi vidit, ad solitas artes confugit, instructusque variis verborum blanditiis *Helenam* accedens, eamque affinem suam carissimam appellans, *non tam mihi*, inquit, *est hoc imputandum, quam tuis clientibus, &c.* Atque ita crimen hactenus ei non præstitæ fidei amouere a se nititur, totamque culpam in *Nicolaum* Palatinum Cracouiensem reiicit, quem seditiosum hominem vocat, eique notam illam inurit, quod illi vsitatum sit principes pro libidine instituere, & rursus destituere; vtque ipse sub alieno nomine dominaretur, hoc semper spectare. Vbi finem sermonis fecisset, mulierem suis artibus pedetentim ab instituto deducit, seque ad regnum iam tertio insinuat. *Nicolaus* Palatinus considerata leuitate mulieris insanabili, profectus Posnaniam ad *Miescum* regem, tempori se accommodat, transitionemque facit. Interim rex vario successu fortunæ defatigatus, cum iam ageret septuagesimum tertium annum, inopinata morte opprimitur, Calisiæque sepelitur in templo Pauli Apostoli. Verum postea vrbe in alium locum translata, sepulchrum eius in suburbio relictum est. Ita qui viuus variis tempestatum casibus iactabatur, etiam post mortem desertus, & ludibrio fortunæ expositus remansit, dum sepulchrum eius ab iniuriis cœlestibus minime liberum, tecto concamerato, more aliorum regum, non dignatur. Commisereri eius sane debuit vel ipsum Vagrouiense monasterium, quod ipse erexit & opibus locupletauit. Res admodum exilis erat, sui patroni ossa, si non exornare, at saltem contegere, vt se memores beneficiorum acceptorum hac ratione testarentur.

Miescus blanditiis Reginam circumuenit.

Mors Miesconis.

A. C. 1195.

Polocenses Reges.

Temporibus huius regis historia mentionem facit quoque regum Polocensium, ex quibus celebratur *Volodomir*. Quod ideo annotaui, quia creberrima hodie fit mentio Polocensis expeditionis, quando rex Stephanus summa vi & virtute militum illam arcem expugnauit, & totam prouinciam in potestatem suam redegit.

CAPVT XVI.

Wladislaus Lasconog.

A. C. 1230.

ELectio *Lasconogi* præ aliis est admirabilior, quippe in qua non armis, non technis, sed virtutis & mansuetudinis excellentia inter principes decertatum est, dum singuli regios honores cum iniuria alterius capessere detrectant. *Nicolaus* Palatinus leuitatem *Helenæ* iamdudum auersatus, etiam ad eius filium *Lescum Album* principatum deferre tergiuersabatur primo, tandem, reliquis consentientibus, & ipse in eorum sententiam concedit, ea tamen lege, vt prius *Gouoricium* Palatinum Sedomiriensem æmulum suum in exilium mittat. Fuit enim ei ita infensus, vt licet aliquoties reconciliatio inter eos tentata & in speciem perfecta fuerit, tamen eum nunquam, quoad vixit, amare potuit. At *Lescus*, cum vidisset sibi leges præscribi, & quasi compedes iniici, potius quam *Gouoricium* fidum consiliarium & sibi amicissimum prodere velit, ipsos regios honores suscipere dedignatur. Contra *Gouoricius*, qui vnice *Lescum* suum dominum diligebat, ne sua commoda negligat hortatur, se licet senem imbecillum libenter in exilium iturum, & quidem alacriter, modo occasioni ipse ne desit, regnumque sibi debitum in alienam familiam transferri non patiatur. Non commotus est *Gouoricii* oratione *Lescus*, sed quanto efficacius documentum beneuolentiæ ipsius erga se considerat & admiratur, tanto pertinacius in priore sententia persistit; proinde alium sibi Cracouienses Proceres illis legibus regem quærant, denunciat. Quem nuncium ab animo excelso *Lesci* profectum dum Proceres examinant, *Wladislaum Lasconogum* regem renunciant. At is quoque se declarat non esse ita regnandi cupidum, vt principatus causa ius & vinculum consanguinitatis violare velit, debitumque regnum fratri interuertere. Interim *Lescum* de Senatusconsulto Cracouiensium certiorem facit, nihilque se aduersus animi ipsius sententiam pacturum promittit, modo sibi deesse nolit; id quod non modo hortatur, sed etiam iubet. Vides priscos homines de re tanti momenti, vbi non datur bis errare, rarissimo exemplo sinceritate & integritate decertantes. Quod si nunc aliquid

tale

A. C. 1203.

tale eueniret, certe a nuperis hominibus is, qui ita se gereret, tanquam intempestiuus virtutis cliens irrideretur, & nisi fallor etiam exibilaretur. Enimuero pro honoribus non satis est, hac tempestate igne & ferro decertare; confugitur ad illicita media, propinantur & toxica, obiiciuntur venena sensibus tactus, gustus, visus, superstitibus & adhuc spirantibus, qui aliquo munere præfecturarum funguntur, iam noui gregales, non secus ac vultures de successione solliciti, conuolant. Talem tantamque animi in *Lescone* modestiam Deus comprobauit illa victoria celeberrima ei concessa, de principe Russo *Romano*, quem ad Zaichostiam debellauit. Monstratur insula illa, vbi est traiectus nobilis in flumine a nautis, vbi pars exercitus Russorum dissipati & compulsi sese receperat, plurimis post pugnam desideratis. Regiam etiam dignitatem, cuius adipiscendæ spem sibi iam ipse præcidisse videbatur, iterum recuperat. Commemoratur hoc *Lasconegi* tempore, Liuonum conuersio ad fidem Christianam, de qua in nostra historia rerum ecclesiasticarum fusius tractatur. Commemoratur & victoria eius Russorum de Lituanis parta.

Liuonum conuersio

CAPVT XVII.

Lescus Albus.

LEscus tertium rex creatur. *Cadlubkus* primus scriptor historiæ Polonorum præmium laborum & eruditionis Episcopatum Craeouiensem consequitur. Fuit autem synchronus *Innocentii* Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, seu Galatiæ regnum instituitur, cuius regem idem *Cadlubkus* primus inaugurat. Sed euentus breui docuit, hoc regnum non bonis auspiciis institutum fuisse. Rex enim *Colomanus* victus a Russis cum *Salomea* vxore, sorore *Lesci* capitur, & annum in custodia asseruatur. Qua re Poloni audita, indignabundi vndique confluunt & mox talionem reddunt, de Russis insigni victoria reportata. In ea pugna decem Duces insignes Russi capiuntur, & adducuntur ad regem *Lescum* viui. Incidisse etiam in hæc tempora narratur primus Tartarorum in Russiam aduentus, & clades ab eis illa recitatur, quam Cometes inusitatæ magnitudinis prænunciauit. Libertates etiam & immunitates, exemptionesque ecclesiastici ordinis tum auctæ sunt: elaborante ea in re maxime omnium *Henricho* Archiepiscopo. Hoc etiam tempore Cruciferorum nomen in his oris innotuit. Vocati erant hi ad ferendum auxilium, tandem pro dominis se gerere cœperunt. Imitati sunt forsan in eo facinore Turcos. Nam & isti eadem prorsus occasione vocati a *Marco* orientis Imperatore, nimirum vt ipsi opem ferrent, mutato consilio Græciam occuparunt. *Lescus* hic a Pomera-

Regnum Galatia.

Libertates Ecclesiastica.

Cruciferi.

Turci a Marco Imperatore euocati.

nis dum balneat securius, interficitur, exemplum relinquens mortalibus, quam verum sit dictum Philosophi: μέμνησο ἀπιϛεῖν.

CAPVT XVIII.

Anacephalæosis historiæ chronologica usque ad Boleslaum Pudicum.

QVia hic series historiæ perplexa est, ob *Miesis* Senis & *Lesci Albi* trinam, aut quaternam resumtionem principatus, ideo seriem historiæ in ordinem chronologicum hoc modo redegimus.

1185. Valachi *Isaaco* Oricotis Imperatori rebellant, cum quibus is infeliciter congreditur. Prima hic mentio fit Valachorum, quos Græci scriptores Blachos vocant. Dixi autem *Traiani* acta persequens de Valachorum origine. Sed non desunt, qui potius a Genuensibus Italis, qui ad ostia Danubii consederant in vicinia, vel in ipsa sede Valachorum, eorum linguam immutatam esse putant. Cuius rei tres rationes non contemnendas habent: Primo, quod Valachi in sua lingua non tam Latinorum, quam Italorum sermonis corruptelas habent. Verbi gratia: *Passa* pro *transeat*, *Curtiani* pro *cortigiani*, id est aulici, & consimilia. Quorum omnium expers erat ætas *Traiani*, quæ adhuc incorruptam liguam habuit. Secundo, quod illæ coloniæ *Traiani* Romanorum, ab *Adriano*, & aliis reductæ rursum fuerunt ex Dacia in Italiam. Tertio, quod si reliquiæ essent exercitus *Traiani*, non obliti fuissent historiæ Romanæ scriptores eos vocare ex corrupto nomine Italicorum, Valachos seu Blachos. Sed nusquam per mille annos fit mentio Blachorum, nisi ab illo tempore, quando Genuensium coloniæ *Kilian*, quæ *Achy.ea* etymon redulet, occuparunt. Compone hæc, quæ nunc dicuntur, cum illis, quæ in *Traiano* a me sunt commemorata, & rem planam habebis. Nec desunt, qui eiusdem generis Italos hac via in Litvvaniam ab ostiis Danubii per Valachiam transiuisse affirmant, & tales parui faciunt illam narrationem de *Libone*, qui in Litvvaniam aduenisse dicitur. De *Columnensium* autem aduentu ad illas regiones inferius dicemus.

Causa cur non a latinis sed ab Italis, qui post corruptam linguam latinam in iis regionibus versati erant, Valachi oriundi.

1194. *Nicolaus* Palatinus cum fratre Episcopo Cracouiensi in tutorem *Lesconi Albo* designatus, iuramentum ab ordinibus Poloniæ eiusdem modi, sicuti & regi præstare solent exigit. Metuebant enim fluxam fidem plebis, suspectamque habebant leuitatem multitudinis, ne ab eis aliquando vel ad *Miesium* senem, vel ad Opoliensem Ducem deficerent.

1195. Mozgauiense bellum ciuile sic *Miechouiensis* describit lib. 3. cap. 27. Habet enim interdum gratiam antiquus stylus, quo vsus est *Miechouiensis*. *Ad Mozgauam fluuium a cœnobio Andrzeiouiensi quatuor*

Ciuile bellum a Mozgauam

A. C. 1203.

ex Miechouienſi.

tuor milliaribus diſtantem, cum Sędomirienſes, Lublinenſes, Breſtenſes, ſupra Bug, Mazonia, & Romanus Mſcislauicz *princeps Wladimiria, quæ Lucenſis appellatur, ſororinus Ducis Kazimiri nouiſſime mortui, ad Mozgauam applicuerunt, progreſſum* Mieczlao *impedituri. Ordinatiſque aciebus anno domini 1195.* Nicolao *Palatino Cracouienſi dextrum cornu,* Romano *duce Wladimiriæ ſiniſtrum tenente,* & Gouoritio *Sędomirienſi in ſubſidiis relicto cum* Mieſcone *ſene conflixerunt, mutua ſe cæde obtruncando, perinde ac ſi inter infeſtiſſimos & perpetuo diſſidentes bellum gereretur, neutraque parte gradum referente, ſtrages horrenda cadauerum vtrinque edita eſt. Ad duces quoque ipſos clades peruenit.* Boleslaus *ſiquidem filius* Mieſconis *ſenis in conſpectu patris lancea traiectus, ex equo delapſus occubuit.* Mieſco *ſenex a quodam milite gregario impetitus, morti deſtinabatur frequenti illum ingeminatione, ni magno clamore ſe ducem* Mieczlaum *aſſeruiſſet, & caſſidis detractione veneranda caniciæ militem terruiſſet, quapropter miles educens illum ex acie, ne ab aliis violaretur, fugere conſuluit.*

1198. *Wladimiro* Halicienſi mortuo, *Romanus* memor meritorum ſuorum, quo pacto Polonis & *Leſco Albo* implicatis ciuili bello ad Mozgauam inter maiores & minores Polonos nauaſſet operam, Halicienſem principatum ambit, eumque depoſcit. Abhorrebant autem Halicienſes a *Romano*, crudelitatem eius veriti. Itaque decreuit frequens ſenatus, vt *Romanum Nicolaus* cum exercitu eo deduceret. Ibi *Leſcus* orare, vt ſibi cum exercitu proficiſci illo liceret. Pertæſum ſe iam eſſe mollis & otioſæ vitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegiſſet. Cupere ſe deinceps armatum inter armatos viros verſari, & quæ principis eſſent munera, vſu condiſcere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum ſe vſum in exercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præſtarent. Quod ſi non impetraret, tamen vel eum vno comite caſtra ſecuturum ſe eſſe.

Leſci Albi alacritas ad bellum.

Educatio muliebris.

1199. Quarto anno *Mieſco* ſenex, poſtquam male pugnauerat ad Muzgauam, vt ſibi præſtrueret viam ad principatum Poloniæ, Cuiauiam *Cazimiri* filiis præripit ac præoccupat. Ita primum terrore iniecto, tandem cum *Helena* matre & cum iis, qui ei fauebant, vulpina induſtria tractat de conditionibus pacis. Negat *Leſcum* principem rite creatum, aut ſe inuito, certum ſtabilemque principatum obtinere poſſe. Non deeſſe ſibi conſilia, & auxilia externa, *Leſcum* puerum eſſe, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clam ſecum ſentire. Verum ſi ſibi principatum concedat, redditurum ſe eſſe Cuiauiam filiis eius. Se ſane ſenem eſſe, nec diu viuere & regnare poſſe. Interim *Leſcus* fieret princeps, ſe in ordinem, & politiam meliorem redacturum regnum.

Mieſco ſenex Cuiauiam occupat.

1200. His inducta & perſuaſa credula mulier, annuentibus ſororibus, cum eo tranſigit: iureiurandoque die Diui *Bartholomæi* memo- A riæ dicato tranſactionem confirmat. Deinde vna eum filio Sędomiriam ſecedit, *Mieſco* potitur rerum. Tunc ſecundo regnaſſe dicitur.

1200. Quod attinet res exterorum, Anglia & Hybernia inſulæ Romano Pontifici tum vectigales factæ ſunt. *Alexius* orientis Imperator pulſus Haliciam ad *Romanum*, qui Polonorum opera princeps factus fuerat, confugit. Hic, credo paulo poſt ab *Alexio Duca* cognomento *Murziphlo*, ob coniuncta ac veloti oculis imminentia ſupercilia, ſic dicto, plebi inſanienti obiectus, periit tumultu. Tyrannus autem ipſe *Murziphlus* deinde alibi com- B prehenſus, poſt effoſſos oculos, Conſtantinopoli de turri præcipitatus fuit; promiſcua plebs in cadauer ſæuiit.

Alexius Murziphlus.

1201. Monachi Ciſtercienſium e Portenſio monaſterio euocati in Poloniam, delicatum genus malorum ſecum attulerunt, quæ etiam nunc deporta vel deporti vocantur.

Ciſtercienſes Monachi.

1201. *Miecislaus* promiſſa non ſeruat, cumque *Leſci* mater importunius inſtaret, fidemque datam in eo requireret, & iusiurandum præſtitum ei obiectaret, nihil diſſimulans, reſpondit, pactis & iureiurando contra ius gentium ſe minime teneri. Ita *Helena* dimiſſa, ingenti animi ſui dolore, credulitatem ſu- C am damnare, procerum ſuorum dicta & conſilia, licet ſero, probare cœpit. Offenderat iam *Miecislaus* non leuiter animos procerum, & equitum, propterea quod nonnullos poſſeſſionibus certis & antiquis deturbarat, easque quibusdam e maiore Polonia aſſeclis donarat; quodque eisdem magiſtratus mandabat, indigenas prætereiens. Itaque quaſi conſpiratione facta, *Mieſco* cum ſuis principatu deiicitur. *Nicolaus* omnia ad matrem & pupillum iure tutorio transfert.

Honores præpoſtere diſtribuit Miecislaus.

1202. Irrequieto animo *Mieſcus* exiſtens, tertio molitur dolos, & quidem propius admotis technis rem agit. Quod promiſſa non D impleuerit, dicebat non per ſe, ſed per *Nicolaum* Palatinum ſtetiſſe, qui ſubolfaciens, quod filios *Cazimiri* adoptare in animo haberet, ſe a tutorio munere excludendum ratus, nihil omiſit, vt eum in ſuſpicionem adduceret. Cæterum illum vt ſeditioſum hominem amouendum; vt pote qui ſe erga teneram *Leſci* ætatem palponem aulicum, & erga ſe, qui paterno animo & matri & filio faueret, iniuſtum cenſorem præſtaret. Probe enim intelligebat *Miecislaus*, eum fuiſſe maximum obicem & aduerſarium conſiliis ſuis, quem reliquus conuentus Cracouienſis ſequeretur. Itaque his artibus elidere eius conſilia ſatagebat. Nec in caſſum cadere conatus eius videbatur. Iam enim labefactauerat animum mulieris, maxime inuidis æmuliſque Palatini animum eius irritantibus. Itaque re tota intellecta *Nicolaus* Poſnaniam ad *Miecislaum*, quamuis inſenſum

Nicolai Palatini conſilium & tranſitio.

ſibi

A. C. 1203.

sibi hostem magnis itineribus contendit, ac saluti incolumitatique suæ prospecturus, vlturusque ingratam mulierem, ei omnia, quæ prodesse, quæue obesse eius instituto videbat, aperit. Quare erectus animo senex ad solitas artes suas refugit, & aperte iam postulata *Helena* refutat, seque opera *Nicolai* adeptum esse principatum gloriatur. Toto autem negotio iam in hanc, iam in illam partem titubante, *Miescum* inopinata mors oppressit, cum ageret annum septuagesimum tertium. Inter fundationes (quas vocant) eius, illud inuentum fuit ipsius magis peculiare, quod Wagrouiensi monasterio instituto, sanxit, vt non nisi Germani, iique Colonienses, in illud cooptarentur. Causam instituti addunt, quod quondam honorifice habitus esset a Coloniensibus, cum eo adolescens religionis ergo venisset.

Mors Miesci Wagrouiense monasterium pro Coloniensibus instituitur.

1202. Comitia Cracouiensia eligendi regis gratia indicuntur; in quibus detecta sunt vana studia hominum & contentiones potissimum inter *Nicolaum*, & *Gouortium* Sędomiriensem Palatinos, interque *Lescum Album*, & *Lesconogum* regulos. Et illud quidem par maleuolentia, istud vero reuerentia & honestate inter se decertabat. De qua re in historia iam dictum est. Ad extremum *Wladislaus Lesconogus* eligitur; quem a gracilitate pedum sic dictum esse putant. Laudat hunc *Miechouiensis* a peritia artis pugillatoriæ, peritissimumque in ea arte ab ineunte ætate fuisse ait, dum in Germania commoraretur.

Lasconogi corporis dotes.

1205. *Lesconis Albi* ætatem ac principatum plurimum ornauit victoria de *Romano* duce Russorum parta, quam *Miechouiensis* ita describit: *Itaque ingressus* Romanus *cum copiis pugnatorum, primo æstatis tempore Lublinum obsedit, & cum non prosperaretur, probe enim a Polonis defendebatur, in terras Sędomiria grassando descendit, & flumine Istula superato, circa Zaichost consedit. Principes vero* Lesco Albus & Conradus, *ex omnibus terris suis Sędomiriensi, Lublinensi, Mazouia, & Cuiauia bellatores ex nobilibus & plebeis circa Sędomiriam collegerunt, & eis* Christinum *Comitem Palatinum Plocensem præfecerunt, qui industria & astu, decima nona Iunii oriente, appropinquauit Russorum exercitui.* Romanus *vero vix tumultuarie suos ordinauerat. Sagittarii Polonorum in necem ducis Romani fidefragi conspirarunt, globoque militum facto, in ducem* Romanum *& eum protegentes insiluerunt. Equo igitur sub ipso telis confosso & eum deiicere satagentibus, ad ripam Istulæ per medias acies cucurrit, dextrarioque cadente, ac fœta equa sibi administrata, Istulam tranauit. Et gratus equæ de salutis ministerio, inter alios dispersos & fugientes, pedes promiscuus cucurrit. Ab insecutoribus Polonis miles gregarius existimatus, occisus est, in Sędomiriamque relatus, a duce* Lescone *fuit sepultus. Vnde post a Ruthenis & proceribus Wladimiria mille marcis argenti & restitutione omnium captiuorum Polonorum redemptus, in Wladimiriam ductus est, ibi tumulandus.* Cromerus autem libro septimo hæc scribit: *Fertur item, idem* Romanus *nocte ea, qua prælium consertum est, somniasse, multitudinem passerum a longe minore numero acanthidum, ab ea parte, qua ad Sędomiriam vergit, aduolantium dilaniatam esse. Idque somnium cum amicis mane narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali ominis visum esse.* Dies, quo apud Zaichostium pugnatum est fuit 13. Cal. Iulii. *Miechouius* causam istius belli refert, quod *Romanus Lesconi* dare negarit tributum; aitque suscepturum eam expeditionem in Poloniam, copiisque ex vniuersa Russia contractis, ad suæ religionis Episcopum, quem *Wladicam* vocant, dona misisse, vt sibi in Poloniam inuasuro, eamque triennio vastaturo, autoritate Pontificia benediceret. Qui, spretis eius donis, benedictionem, tanquam ad iniquum & execrabile properanti facinus, denegauit, inquiens, Iniusta bella mouentes in patriam non redire viuos. Comminatus autem ei erat *Romanus* tyrannus concussionem, si ei benedictionem denegasset, &c.

Lesci albi victoria de Romano ad Zaichostum

A. C. 1203.

Somnium Romani.

1205. Hoc tempore Litvvani a Russis victi. Quam victoriam *Cromerus* sic describit: *Post hoc tempus Litwani, gens syluestris & obscura Russorum agros prædis agendis infestare cœpit; cruento prælio victi, subera, restes, & fasces frondeæ, quibus ea gens in balneis sudorem pronocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt.*

1205. Hoc anno ordo Gladiferorum fratrum in Liuonia cœpit, autore *Alberto* Rigensi Episcopo. Vestem albam, rubenti gladio cum stella insignitam, gerebant. Regula eis cum templariis communis erat. Priuilegia a Papa *Innocentio* adepti, vt omnes, quas in Liuonia & circum circa, terras subigerent, possiderent. Horum virtute magna pars Liuoniæ subacta. At, cum Cruciferi fratres ordinis Teutonici in Prussia potentes fierent, deposita sua regula, Pontifice annuente, Teutonicis sunt vniti (Chron. ord. Teut.) Apud Plescouienses tum *Vnoldemarus* regis munere fungebatur, cui etiam Liuones tunc parebant, & tributa pendebant.

Ordo Liuoniensium.

1206. *Lescus Albus* ad principatum reuocatus, *Wladislao* modestissime id non modo ferente, sed etiam, cognito consensu conuentus, discessione sua Polon[iam], approbante. Hoc anno & *Nicolaus* Palatinus mortuus est. Ideo *Lesconis* negotia, tanquam obice sublato, prosperius succedere cœperunt. Eodem anno *Fulco* seu *Pelka* Episcopus Cracouiensis vita excessit, qui sibi, & suis successoribus, prærogatiuam loci & suffragii secundum Archiepiscopum Gnesnensem ab *Innocentio* tertio impetrauit.

Mors Nicolai.

1206. Eodem tempore sacrum collegium, liberam Episcopi liberis suis suffragiis electionem principibus non immiscentibus sese huic rei, a Pontifice per *Iohannem* Archidiaconum im-

A. C. 1203.

Cadlubeii historia.

impetrat: Et hoc modo · *Vincentius Kadłubkus* genere *Roseus*, vir doctus, vt tunc tempora ferebanr, electus est a collegio quamuis ipse præsens non adesset. Hic primus, cum regeret ecclesiam Cracouiensem, Polonicam historiam gentis suæ conscripsit. Quam ita incipit: *Tres tribus ex causis theatrales odere solemnitates*, &c. Hæc ita non sine traductione quadam *Miechouiensis*, vt is, qui elegantiorem se scriptorem esse putabat, refert.

Iudicium Miechouiensis de stylo Cadlubeii

Moxque de eius stylo iudicium fert: *Plura*, inquit, *de exteris, quam Polouorum gestis, nodose & inuolute in primis libris perstringens*, &c. Præfuit is ecclesiæ aliquot annis: tandem abdicans se episcopatu, in monasterio Andreiouiensi professus, ex bono factus est optimus. Sic autem de eo *Miechouiensis*: *Tandem post quinque*, inquit, *annos ergastulo carnis solutus, in domino quieuit, in monasterio Andreiouiensi sepultus est.*

1206. *Colomanus Andreæ* regis Hungarorum filius, Haliciensem principatum adeptus est; vbi & solenni pompa inunctus est, coronatus & rex Galatiæ seu Haliciæ appellatus a *Cadłubeo* Episcopo Cracouiensi, assistente ei *Iuone* Cancellario Poloniæ, gente *Odrouasio*.

Coronatio Regis Haliciensium.

Quid vero isthic egerint isti duo, disserit *Cromerus* ibidem.

Concilium Lateranense VII.

Circa eadem tempora Concilium Lateranense septimum celebratur, in quo 412. Archiepiscopi congregantur. In eo Concilio, cum immensa moltitudine monachorum mundus laboraret & in dies nouorum monasteriorum fundationibus, insanisq; ob eam causam profusionibus Respub. exhauritentur, marsupiaque locupletiorum exinanirentur.

Canon de nouis Ordinibus monasticis non instituendis.

Itaque statutum fuit, Canone 13. *Ne quis de cætero nouam religionem seu regulam monachalem institueret, sed quicunque voluisset ad religionem conuerti, vnam de approbatis assumeret.* Præuidebant enim tum Patres, si seculum diutius staret, & quoties nouæ hæreses, sicuti dominos eas futuras ad finem mundi prædixit, orirentur, nouæ quoque societates monachorum profligandis eis instituerentur, facile futurum, vt per eam occasionem maior pars orbis sub potestatem & ditionem ecclesiasticorum deueniret, atque ita medicina morbo ipso esset deterior. Ideo non ita multo post illud Concilium *Conradus* Dux Mazouiorum, autoritate huius sacri conuentus, & disputationibus illius seculi, quæ tum passim ea de re ferebantur motus, caute & circumspecte Culmam, Toruniam & alias possessiones suas, Cruciferis donat:

Cruciferi donantur possessionibus

non quidem videlicet iure sempiterno, ne quid menti Concilii derogaretur, sed ad tempus, quoad nimirum hostes Christianorum septemtrionales debellarentur, quibus sublatis, alia ratione cum ipsis Cruciferis transigere ei liceret: hoc minus est adhuc quam ius feduciarum, seu feudi. Huic exemplo ii, quibus nunc cordi est nouas regulas monachorum introducere, deberent insistere. Nam si idcirco eas introductas fuisse ductas fuisse volunt, vt hæreses subingressæ confutarentur, conuictis & resecatis hæresibus gladio verbi Dei, possessiones illis datæ, ad priores possessores deberent iterum redire, aut ad alios publicos vsus conuerti, iuxra alium canonem, illi autem professioni alicui iam antea receptæ se addicere. Si inquam, hoc incommodum euitare vellent, quod solerter tum illud Concilium præuidebat.

1211. Circa hunc annum Hungari a Russis victi, *Colomanus* rex cum vxore captus. Poloni quidem, qui Hungaris commilitabant, Russos primo superarunt; sed eum onusti præda domum redirent, a Russis excepti sunt & trucidati. Nam cum nostri cedere cœpissent, Russi vexillum nostrorum captum erexerunt, ad quod conuersi Poloni acurrebant. Interim Polouucii cum Russis prosiliunt, obuios quosque interficiunt.

1211. Elati victoria Russi, adiunctis etiam sibi Litwanis, crebris incursionibus Poloniam vexarunt. Quo facto motus *Lescus Sulissauum* eum expeditis copiis mittit, qui, collatis castris, Russos magna clade profligarunt. Et quinque duces captos bello ad *Lescum* adduxerunt. Ita compensata fuit Hungarorum & nostrorum clades superior.

Tartarorum prima incursio in istas terras.

1212. Secundum alios 1188. Tartari, Scythica gens, cum antea vltra Caspium mare habitassent, in eas oras primo peruenerunt, & Russis Polouuciisque bellum intulerunt; sed Russos, quos Tartari non dissiparant, Polouucii ipsi excepere.

Polouuciorum origo.

Differunt hic *Miechouiensis* & *Cromerus* de Polouuciorum origine & consentientes tradunt fuisse eos Gothorum veterum reliquias. Et mox *Cromerus* de lingua Polouuciorum differens, asserit eos locutos fuisse Russorum lingua non valde diuersa a Polonica. Hæc refert libro 7. in Lescone Albo. Quæ si ita sunt, argumentum haud leue habemus, Gothos veteres liogua Slauonica vsos fuisse, quandoquidem Polouucii, eorum scilicet posteritas, eadem hactenus vtitur. Hæc adieci ad illustranda ea, quæ superius de Gothis a nobis dicta sunt. *Sigismundus* vero *Erberstinus* Polouucios a Poloczko, vbi sedes habuerunt, vocatos esse putabat.

1114. Post hanc cladem Russi debellati & sobacti sunt, ita vt non modo tributa penderent, & iussa facerent, sed etiam seruis prædæ essent. Hac *Cromerus*.

1217. Inuisente *Lesco* cunctas regiones ditioni suæ subiectas Pomeranis, ne longius a principe dissiti, quererentur se patrocinio destitui, *Suetopelcum* præficit & amplissimam potestatem & iurisdictionem, etiam in Palatinos, qui tum duo erant, nempe Gedanensis & Suecensis, & in cæteros magistratus concessit. De reditibus autem totius Pomeraniæ mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco principis Polonorum, vt penderet, constituit.

1220. Cum ageret duos de triginta annos,

ro-

A. C. 1203.

Pudicus & Salomea Lesci nati.

rogatu procerum vxorem duxit *Grimoslauam* Russam, ex qua *Boleslaum Pudicum* in arce Corcinensi editum, deinde *Salomeam*, suscepit.

1220. Circa eadem tempora *Henricus Barbatus* Dux Wratislauiensis ex *Heduigi* vxore filia *Bertholdi*, Ducis Cariuthiæ & Marchionis Morauiæ, *Henrichum* & *Conradum* suscipit. Hæc *Heduigis* postea inter diuos relata est.

1221. Hoc anno *Balaklei Soltanus* Princeps Zauologensium Tartarorum, inuitatus dissidiis domesticis Ducum Russiæ, eorum terras inuadit. Cecidit etiam tunc *Olba*, atauus Ducum Prunsciorum, quorum origo descendit indubitato tramite a *Iaroslauo*, qui fuit vnus ex duodecim filiis *Wladimiri* monachi dicti, quos Russi augusto nomine *Bobatiros*, id est heroas vocitant. Et tunc arces illæ tres *Czapczakley*, B *Ossam* & *Balakley* de nomine ipsius Ducis dictæ a Tartaris ad Borysthenem & Bohum excitatæ sunt. Harum fundamenta tantum hodie visuntur. Vlti sunt non ita multo post Russi eam iniuriam vna cum *Skirmuto* Duce Litvvaniæ, fuso fugatoque ipso *Balaklieio* ad Koidanouum. Cuius belli causa fuisse narratur, quod Litvvani legatos Scythicos tributum eis nomine Ducis volentes imponere, amputatis nasis & auribus, non sine grauissima contomelia ad dominum ipsorum remiserunt.

Origo Bobatirorum, qui vere Bobatiri ob susceptam Christi fidem & heroica facta vocari debent.

1222. Ærarium Basilicæ Cracouiensis tactum de cœlo conflagrat; vbi & supellex vniuersa *Cadlubci* absumitur. Itaque Episcopatu Cracouiensi se abdicat aduersante Principe C & dissuadente collegio sacerdotum (incompatibile tum fuit, vt annotant, monachum & Episcopum esse) & in Andreiouiensi monasterio reliquos quinque suæ vitæ annos exegit.

Ærarium ecclesiæ Cracouiensis conflagrat.

1222. Diuus *Hyacinthus* inter diuos relatus. *Iuo* Episcopus parœciam Cracouiensem ad templum primarium in foro vrbis fundat. Nam antea Trinitatis templum loco parœciæ erat. Sed ea translata, cum sodalicio Dominici commutatio illa facta fuit.

1226. Idem *Iuo* Kaciense monasterium Cisterciensium Mogilam paternum rus; locum *Vandæ* reginæ sepulchro nobilem, transferi & magnifice locupletat. Eodem tem- D pore ptochodocium sancti Spiritus dictum fondatur.

Henrichus Archiepiscopus Gnesnensis, *Theodorici* ducis Bernensis ex *Eudoxia* Polona filius, bonam & ipse in hoc pietatis studio nauauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate sua, vt Principis, atque omnium ducum, procerumqoe Polonorum consensu, & vniuersi conuentus constitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cum ascripticiis etiam & subditis suis ab omnium profanorum iudicum, etiam ducum, atq; adeo ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber esset, ita vt ne per exceptionem quidem vllam, aut reconuentionem

De immunitatibus, & libertatibus ecclesiastici ordinis.

pertrahi ad vllum profanum siue laicum (vt vocant) forum possent. Eamque constitu- A tionem Pontificis maximi & sedis Apostolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes vero omnes ex decreto Synodi à se conuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, post edictum legati Pontificii abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit á sede Apostolica Archiepiscopis Gnesnensibus perpetuæ legationis munus. Hæc ex *Miechouio*, qui idem sic scribit: Wladislaus *ergo*, inquit, Othonis, *tota maiori Polonia possessa, diuinam miserationem & sui sublimationem recolendo, libertates, & priuilegia binis cathedralibus ecclesiis sui principatus, Gnesnensi, & Posnaniensi contulit, villas ecclesiarum, & earum incolas ab omni seruitute & contributione,* B *quæ olim cameræ Ducis soluebatur, absoluendo & ab omni iurisdictione ordinaria Palatinorum Castellanorum, & castrorum officialium. Donauit item vtriq; Pontifici autoritatem in bonis ecclesiæ venandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit* Paulo *Posnaniensi Episcopo & eius successoribus villas: Sulkoniam, & Krobiam, ratione suæ & patrum suorum sepulturæ.* Hæ libertates fere se æquant Ducum potestati. Sed quo maiores libertates consecuti sunt ecclesiastici, eo res tota magis in odium & inuidiam tunc fuit versa, *Miechouio* sic referente: *Occasione itaque*, inquit, *harum libertatum edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ peruasit, & clandestinis contra* Wladislaum Othonis C *qui &* Piwacz *dictus est, machinari cœperunt insidias.*

A. C. 1203.

Laicum & profanum forum opponitur ecclesiastico.

Cælibatus inuectus.

Si moneta à sacerdotali ordine cudebatur, quomodo quidam pecuniam tunc incognitam fuisse Polonis dicunt?

1226. Punitiones Dei epidemicæ consecutæ sunt. Fames intolerabilis, pestisque acerrima quæ fere triennio grassata est. Anarchia quoque & bella ciuilia, in quibus & ipse *Lescus* princeps periit. Creditumque est a multis hæc accidisse ob illa diuortia & diremptiones matrimoniorum in statu ecclesiastico, cum mariti cogerentur abdicare coniuges legitimas, iureiurando de non repetendis vnquam illis per vim præstito. Ita diuulsi à parentibus filii, & matres abiuratæ, lamentis omnia implebant. Fieri enim non poterat hæc discessio ac separatio absque lachrymis & suspitiis ab D imo pectore profectis.

Commendatur hic summe pietas *Iuonis* Episcopi Cracouiensis, qui in illis pestis & famis calamitatibus memor, se non dominum, sed dispensatorem esse bonorum creditorum, plurimos subleuauit, multisque eius liberalitas saluti fuit.

Liberalitas Iuonis Episcopi Cracouiensis.

1227. *Conradus* Mazouiorum Dux, cum Pruthenorum excursionibus cohibendis per se ipse par non esset, cruce signatos Teutonici ordinis, quos nostri Cruciferos nominant, per quendam monachum sectæ Cisterciensium vndique in subsidium euocat Prussisque opponit, datis & concessis eis possessionibus in finibus Mazouiæ & Prussiæ. Hoc tempore *Toruma*

Occasio introductorum Cruciferorũ. Cruciferi per monachos introducti.

ab

A. C. 1213. *Torunia, Tarnonia.*

ab eis excitatur olim *Tarnouia* dicta, *Quidzinum*, quod illi *Rissenberg* postea dixerunt, *Paponia* item quod *Dobrinum*. Atque ita illa A ora prorsus eis conceditur, quæ interiecta est inter Mazouiam & Prussiam, vt essenr, si diis placet, desensores aduersus ineursiones.

1227. Comitia habentur Gansauiæ in maiore Polonia prope Znenum (villa est Abbatis Tremesensis) quorum eausa prætexebatur, vt componerenrur intestina dissidia Ducum maioris Poloniæ. Reuera autem ideo habebantur, vt *Snatopelcum* præfectum Pomeraniæ, qui tributa negarat, horum occasione evocatum, sine armis & bello opprimerent. Sed ille, consilio principum explorato aliud eogitat, occasionemque rei gerendæ obseruat, vt id, quod animo proposuerat perficere posset. Itaque, cum post illas graues deliberationes *Lescus*, & *Henricus* se ad balneum conferrent, B ipse cum expedita suorum manu adest, & in diuersoria temoriaque proxima irrumpens, obuios quosque rei nouitate attooitos, facile aut obtruncat, aut propellit, & ad balneum, vbi eos esse aeceperat, conteodit. Resciuerat iam *Lescus* de hoste, itaque exilit, equumque nactus cum paucis fugæ se mandat, sed hostibus eum assecutis, cum aliquandiu inermis eum armatis, vnus cum multis contendisset, fortiter dimicans apud Marcinouum pagum occubuit.

Lescus in balneis.

Aulicus cui nomen Peregrino Henricum seruat.

Henricus autem, qui ætate grauis fugam desperauerat, sauciatur in balneis, & nisi euoi aulicus quidam, cui *Peregrino* cognomeo fuit, supra eum prostratus protexisset, idem, quod & *Lesconi*, ei haud dubie aecidisset. Sed vtcuoque C reprans ad suos euasit, ac in lectica *Wratislauiam* delatus est. Ex eo tempore *Snetopelcus* pro Duce ac domino Pomeraniæ se gerere cœpit. Chronologus quidam Germanus non postremæ autoritatis, describens hunc casum principis *Lesconis*, *Snatopelcus* inquit, *Pomerania præfectus defecit, Pomerania ducem se constituit, regeque bello occiso, ducatum confirmauit, qui hodie à Polonia regno auulsus.* Mirari satis non possum hominis leuitatem. Comitia, o bone, tum rex celebrabat, non bellum. Adde, cum præfectum eum ipsemet nominet, quodnam bellum inter regem & præfectum, inter dominum & seruum esse potuit? In balneisne bellum geritur? Aut D quem autorem eius commenti de hoc bello habuit? sed breuitatis causa iam missum hoc faciam.

De Suatopelci ducatu commentum cuiusdam historici.

CAPVT XIX.

Epitome Chronicorum Lituanicorum, Russiæ, Prussiæ, Mazouiæ & Liuoniæ, vbi discutiuntur quædam dubia occurrentia in eis. Ita autem res vtriusque gentis collatæ inter se melius, vt purpura iuxta purpuram, dignoscentur.

A. C. 1203.

(Charactere Italico à reliquis distinguere voluit auctor, quæ de rebus Litoanorom & Cruciferorum hoc & sequenti libro subinde iotermiscet Polonicis.)

Scriptores belli sacri pro liberando sepulchro domini expeditiones omnes Christianorum Principum, quæ decem fuerunt, enumerant. Optime sane illi; sic & ego hic enumerans eorundem militum expeditiones in Prussiam Lituaniamque contra gentes septemtrionales, in re simili opera pretium me facturum putaui. Quum regnum Polonicum nondum diuulsum inter filios regum esset, totam molem belli contra Pomeranos, Prussos, Lituanos, Iazygas, Tartaros, & alias idololatricas gentes, quæ in circuitu erant, sustinebat, vt testantur bella regum Kriuoustiš *&* Chobrii, *qui vindicaturus cædem Dini* Al- B berti, *grauiter in Prussos animaduertit. Quo nomine apud populos Christianos valde se commendabiles reddebant, & merito quidem. At regno hoc diuiso, & in aliquot tetrarchias & satrapias scisso, vires eius fatiscere cœperunt. Vnde &* Conradus *Mazouiorum Dux, destitutus solito præsidio & auxilio, coactus est Cruciferos in has regiones euocare. Iam enim gens Borussa patriam eius Masoniam ita vastauerat, vt Plockam etiam sedem eius sæpius tentaret atque adoriretur.*

Prima expeditio.

Conradus *igitur per Cistereiensem Monachum* Christiernum *Cruciferos vndique conuo-* C *cat, quibus Ducem Syllesiorum* Henrichum *& Wratislauiensem, Lubeeensemque Episcopum adiungit & præficit. Commissum est atrox prælium. Sed eo remoti, non sublati sunt hostes è medio. Hic ergo procinctus expeditio prima à nobis vocabitur.*

Secunda expeditio.

Vt durabili stabilique præsidio bellum illud duceretur, accersitur ex Liuonia & aliud genus Cruciferorum, quos Albertus *Archiepiscopus miserat. Commissum est prælium acerrimum, quod duobus diebus durauit: & fusi profligatique sunt Liuonii, Cruciferi, & ad paucos ita redacti, vt ex illis tantum quinque domum repedauerint.*

Tertia expeditio.

Post illam cladem appulerunt huc & alii Cruciferi Mariani *dicti, Romæ vsque à* Gregorio *nono missi, duce* Hermanno de Salicen, *quibus Culma, & Torunia cum amplissimis territoriis, iure propemodum feudi, ad tempus tamen, attribuuntur. Sed conditiones certe non absurdæ huius donationis apud scriptores reperiuntur, quæ si cum alterius generis Monachis seruata fuissent hoc seculo à nostris, non ita oneri Reipub. illi essent. Tunc duæ arces illæ ad Toruniam Rogouia, & alia eo in loco, vbi Cathedralis est parebat.*

Torunia Mazonia prouincia fuit tum, Episcopoq; Plocensi parebat.

A. C. 1203. *est ecclesia, à Prussis extructæ erant. Sed* Pipinus *Dux eorum extractis intestinis atque exenteratus, crudeli morte necatus fuit à Cruciferis.*

Quarta expeditio.

Hac Marianorum inaudita in Pipinum *crudelitate, præsertim in ipsis initiis eorum aduentus commissa, fortuna mutata est, & exasperatæ vicinæ gentes: Curlandi, Lituani, Samogitæ & Prussi (omnes tum gentiles, & ab eadem stirpe orti, vt quibusdam placet) atrox bellum excitant ad S. Georgii arcem in Curlandia.* Mindocus *tunc apud Lituanos regnabat, qui Pontificis Romani autoritate in regem creatus erat. Nam spem fecerat se religioni Christianæ adhæsurum. Sed cum promissis non stetisset, perfidiæ pœnas non ita multo post luit. Noctu enim dormiens nihilque tale prorsus suspicans à* Troinata *filio suo oppressus & iugulatus fuit, haud dubie quod res diuinæ lusui & ludibrio ipsi essent. Mariani igitur confisi auxiliis regis Daniæ, & Liuoniensium Cruciferorum copiis, quas sibi tum recenti fœdere, & imitatione ritualis vestis, insignique permutatione adiunxerant, contra tot gentes procedunt, sed aliquoties fusi, fugatique de retinendo suo statu valde desperant. Tunc etiam Lituani post victoriam* Hirchum *illum militem strenuum Magdeburgensem, in oblationis hostiam Diis suis armatum, ita vt in equo vitali (vt vocant) in prælium descenderat, captusque ab eis fuerat, igni flagranti subiecto, equo subsultante & hinniente, viuum vna cum armis ipsisque calcaribus cremant. Valde tum luctuosum tempus fuit Cruciferis. Nam præter alia, quæ amiserunt, illud fuit damnum irrecuperabile, quod opinionem virtutis militaris, de qua tantopere gloriabantur, prorsus apud vicinas gentes perdiderunt. Vnde illa verba Duisburchii, qui res illorum conscripsit:* Tres, *inquit*, vel quatuor hostes centum Christianos tum, cum magna verecundia, fugabant. *Proinde fideli animo ingeminabant orantes illa verba Psalmi, veluti cum Deo expostulantes: Ecce, domine, quomodo confortati sunt inimici nostri, &c.*

Simili quoque genere oblationis paulo post Sambiensem præfectum, viuum, pariter equo feudali (vt loquuntur) insidentem iidem Lituani post victoriam combusserunt. Simile quid de Germanis ipsis apud Cornelium Tacitum *legitur, sicuti eis* Locticus *rex Poloniæ descensurus in prælium cum eis ad* Plawno *pagum exprobrat:* Humanas hostias, *inquit*, quondam Diis offerre soliti. Ecce tibi legem *Radamanthi.* Si quis, *inquit*, talia patitur, qualia fecit, pœna iusta putanda est.

CAPVT XX.
Boleslaus Pudicus.

Anno ab orbe condito	*5190.*
Anno à Christo nato.	*1226.*

TVtorium (vt sic loquamur) regnum seu potius interregnum quindecim annos A. C. 1226.
A durauit. Quæ autem mala interuenerint interea, per annorum seriem enarrare magis commodum erit. Septem fere annorum erat *Boleslaus*, cum est patre orbatus, ideo principatus eius gubernationem ad se rapiebant propinqui. Vnde bellum ciuile inter *Henrichum Barbatum* Wratislauiensem, & *Conradum Mazouium* exarsit. *Bella Conradi ad Skalam.* Conflictus fuit primus ad Skalam, in quo *Conradi* filius *Pramislus* cecidit. Itaque *Conradus* receptui iubet canere, & pro victo abit. *Ad Wrocirysum alter conflictus.* Secundus ad Wrocyrisum pagum. Sed & ibi profligatus *Conradus* cessit ad syluas proximas, & inde Mazouiam. Paulo post *Henrichum* in villa Spitcouiensi diuinæ rei vacantem capit. Sed *Heduigis Henrici* pia coniux eum
B liberat, & parricidiale illud bellum sapientia componit. *Henrichus* tutela & regni administratione se abdicauit, iureiurando interposito.

1218. *Boleslaus Pudicus* adoptatur à *Wladislao* Duce maioris Poloniæ, quamquam incertum an a *Lesconogo* potius, vel *Sputatore* sic dicto, qui multas possessiones & illas prærogatiuas ecclesiæ Gnesnensi & Posnaniensi donauit. Vacationem nimirum omnium laborum, immunitatem pensionum, facultatem cudendi monetam, venandi in syluis, ad hæc ab omni quarumuis personarum, præfectorum, Palatinorum, atque adeo ipsorum principum iuris- *Moneta cudendi facultas.*
C dictione. De hac re D. *Cromerus* libro octauo.

Non ita multo post, cum *Conradus* Dux Mazouiæ, &c. concedente & abdicante se *Henrico*, quemadmodum superius narrauimus, pro tutore & priuato se gerere cœpit, *Iuo* Episcopus Cracouiensis siue *Henrici* voluntate, siue sua sponte & metu, odioque *Conradi*, cui aduersatus erat, sedulo profectus ad Pontificem maximum *Gregorium* eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniuncte & familiariter vixerat, acceptusque ab eo Parisii honorifice, relaxationem per vim exacti iurisiurandi *Henricho* impetrauit. Et proximus iam erat pubertati *Boleslaus* & à *Conrado* patruo alienus, in *Henrichum* prono
D studio pariter cum matre ferebatur: atque adeo iam iuris sui esse cupiebat. Hæc vbi ex obscuris indiciis & signis intellexit *Conradus*, *Boleslaum* vna cum matre per speciem colloquii capit, Cirskumque, quæ arx est in Mazouia, asportat, ac de necando puero cogitat. Deinde, mutata sententia, suasu *Wladislai Sputatoris* & *Marci* Palatini Cracouiensis opera, in Seciechouiense monasterium, quod in tractu Sędomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. *Thorunium* & *Culma* Prussiæ vrbes primum fundantur à Cruciferis. *Conradus* Prussiam longe & late igni vastat.

1234. Fratres Cruciferi cum *Henricho* Mar-

A. C. 1226.

Marchione Misnensi Pruthenos ad fidem compellunt. Et *Gregorius* Pontifex Polonos ad delendos Pruthenos instigat.

Circa hæc tempora *Boleslaus Pudicus* cum matre *Grimaus*, inebriatis & sopitis custodibus, effugerat: quem *Henrichus* Wratislauiensis reducit, Sędomiriensemque ei Palatinatum attribuit. In loco vbi templum diui Andreæ est munitionem castelli statuit *Conradus* & arcem Cracouiensem obsidet.

Henrichus Barbatus maritus D. *Heduigis*, dum curam agit *Boleslai Pudici*, Opatouiam Lubuisensi Episcopo donat, Boreumque, & Cazimirium. *Iuonis* Episcopi Cracouiensis de loco cum Laurentio Wratislauiensi Episcopo, qui postea ex rosarum odore decessit, contentio exorta. Basilica Cracouiensis, fortuito incendio in turri, quæ ex testamento *Iuonis* B plumbo tecta erat, excitato, conflagrauit, quam *Vislaus* postea instaurauit, & aliam turrim excitauit.

1237. Fratres Gladiferi Liuoniæ cum fratribus Cruciferis Teutonicis vniti. *Hermannus Balbi* primus Liuoniæ Magister. *Elbinga* etiam Prussiæ ædificata.

1238. *Henrichus Barbatus* rediens ab obsidione Gnesnensi Crosnæ grauiter ægrotare cœpit. Nec multo post, hoc ipso anno diem clausit extremum. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab *Henricho* filio, cui *Pis* cognomen, ditum est. Nam *Heduigis* vxor in ipso monasterio degens, neque ægrotum visere, neque mortui funus deducere, aut ei ob- C uiam prodire voluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam, cæteris viris iuxta ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderate coniunctissimi mariti mortem tulit, impium esse voluntati diuinæ aduersari sæpius affirmans. Ac ne viuentem quidem illum sæpe adiit, nisi forte, vt egenis & iniuria affectis opitularetur. Communi enim consensu totos fere triginta annos disiuncti, & continentes vixere. Ex quo tempore *Henrichus* barbam promisit, atque inde *Barbatus* vocitatus est. Eodem anno dissidia inter Pontificem & Imperatorem *Fridericum secundum* arsere. Pontifex voluit eum regno exuere, D ille Cardinales, Episcopos, & Abbates, qui petebant Romam, itineribus præclusis, cœpit, & alios mari immersit, alios in carcere detinuit.

1239. *Boleslaus Kunegundam Belæ* filiam in vxorem ducit, puellam moribus & sanctimonia vitæ nobilem. Dos eius quadraginta millia marcarum fuit. Tali autem coniugio beatus *Boleslaus*, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Imo, confirmata religione, postea mutuo consensu ambo perpetuam vouere continentiam, hinc *Boleslao Pudici* nomen inditum fuit.

Ioannes Cza-

1240. Circa hæc tempora *Ioannes Czapla* Scholasticus Polocensis iuris peritus, Wratislauiensis atque Ducalis Cancellarius, & mode- A rator pueri *Conradi*, quasi aliquorum consiliorum conscius, a *Conrado* Mazouiæ Duce in patibulum actus vna cum Dominicano monacho. Excommunicatus ab Archiepiscopo Gnesnensi Louitium ei sempiterno iure donat ea conditione adiecta, vt libram siue marcam auri Duci Mazouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Atque ita à *Gregorio vndecimo* absolutus est. Hoc eodem tempore diui *Francisci Assisiatis* nouo tunc instituto viuentibus monachis cœnobium Cracouiense à *Boleslao Pudico* fundatur. Per eadem tempora illa fatalis controuersia reuixit de dignitate Pontificali & potestate Imperatoria, inter Pontifices Romanos & *Friderichum II.* Impe- B ratorem. Scripsit *Petrus Vinea* tum librum pro potestate Imperatoris, cui respondet *Innocentius quartus*. Lege *Volaterr.* Post lites verborum etiam ad strepitum armorum recursum est. Nam factio Guelphorum pro Pontifice, Gibellinorum pro Imperatore sese opponebat acriter.

A. C. 1226. pla in patibulum actus.

1241. Tartarorum sexcenta millia, duce *Bathi*, in Poloniam Russiamque venientes, vtramque regionem crudeliter vastabant, ciuitatibus villisque succensis, indeque captiuos educebant. Rex igitur *Boleslaus*, cum & *Henrichus* Dux maioris Poloniæ, cæterique principes contra Tartaros vnanimiter progressi, prælium cum eis acre commiserunt. Iamque Tartarorum in- C clinabantur acies, sed quidam Vexillifer Barbarorum cum vexillo processit, in quo erat scripta græca littera tali modo X. superius vero in cuspide hastæ erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum & efformatum, ore fumum vaporemque sordidum in Polonos euomens, quo velut peste quadam & incantationibus infascinati vires amiserunt. Sicque funditus a Tartaris non secus atque à grandine segetes prostrati sunt. Pugnæ huius rationem & instructiunem amborum exercituum qui volet scire, inueniet inferius in libello campiductoriæ graphice rem descriptam. Pugna hæc fuit acerrima: nec incruenta Tartaris victoria cessit, ita vt fracti viribus pedem retulerint, nec D vlterius progredi ausi sint. Atq; ita fortitudine Polonorum ducum Germania defensa fuit, vt incolumis remaneret. Sicut olim Græcia à trecentis Lacedæmoniis aduersus exercitum *Xerxis*. Periit in eo prælio *Henrichus Pius Heduigis* & *Barbati* filius: quem deductum ad alterum arcus iactum a loco conflictꝰ, incondito clamore sublato Barbari capite plectunt. Corpus eius agnitum fuit ex sexto pedis digito. Nam caput fuit abscissum à Tartaris. Periit ibi & Magister Cruciferorum Prussiensiū, & alii quam plurimi.

1243. *Boleslaus Pudicus* rerum potitus, ex Hungaria, quo ob Tartarorum irruptionem fugerat, reuocatus eo anno. Ita enim *Miechouiensis* dicit: *Quapropter vox & clamor tribula-*

A. C. 1226. *latorum ascendit, quod post miseras Tartarorum clades miserabilius & grauius a propriis opprimerentur*, *a* Conradi *videlicet exactoribus. Missique extemplo in Hungariam & Morauiam crebri nuncii*, vt Boleslaum Pudicum *quærerent, quo afflicta patria subueniret, tanquam hæres, qui non est reuersus vsque anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo tertio*, &c. *Heduigis* eodem anno moritur, *Cromero* sic referente: *Altero post maritum anno obiit* Heduigis, *qui a Christo nato* 1243. *Septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum, dum vixit, propter rationem victus duram atque tenuem, assiduaque ieiunia fuerat, post mortem insolito splendore coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ, & pietatis eius.*

1246. *Daniel* Russorum dux, filius *Romani*, qui ad Zaicholtium perierat, a legato Apostolico coronatus, in sede *Colomani* Hungari sedet.

1248. Litvvani victi a Cruciferis cum *Mendaco* eorum duce, qui postea rex creatus fuit. Et *Curetes* populi auxiliares pariter cum eis conciderunt. Eodem fere anno *Swatopelcus* Pomeranus ille *Gryfius* occisor *Albi Lesci*, Prussis se ducem adiunxit, & omnes Cruciferos potestate exuit. Hic etiam, vt stabiliret suum principatum, Bohemiæ principis filiam duxerat. Magister tunc prouincialis vel Marschalcus, vt illi vocant, Cruciferis præfuit. Eodem tempore Magdeburgum a Cruciferis arx in Prussia excitatur munitissima & admiratione digna, quanquam Annales Cruciferorum & *Miechouiensis* ad annum 1280. id referunt.

1249. *Conradus* Dux Mazouiorum prælium cum *Boleslao* ad Iarosinum commisit, in quo *Boleslaus*, & Sedomirienses in magna trepidatione erant. Mox prosequens victoriam *Conradus* Cracouiam ducit exercitum. Cumque copiam pugnandi *Boleslaus* ei non dedisset, arcibus duabus excitatis, vna ad *Thinec*, alia ad *Zelow*, domum reuertitur. Atque ita, cum multas turbas in vita sua excitasset, & bella non necessaria cum cognatis, extremum vitæ diem clausit. Hoc anno hic, vt dictum est, Cruciferos in suam & totius Poloniæ perniciem primus, animalia, inquam, illa in iis terris nondum visa adduxerat, cum quibus quam atrocia bella gesserit *Lochicus* rex, *Wladislaus Iagello*, & *Casimirus* postea dicetur.

1250. *Guelphorum* & *Gibellinorum* factiones, a Pisis initio facto, in singulis fere vrbibus excitantur. Nam altera pars sequebatur Pontificem, altera Imperatorem. Ita magna laniena secuta est, sed hoc Chronicarii Germanici in annum 1238. reiiciunt. Sensit & Polonia huius dissidii incommoda. Venerat enim legatus Pontificis *Innocentii* in Poloniam, habitaque Synodo Wratislauiæ, imperauit Episcopis quintam partem redituum dari Pontifici, quo iam debilitatas vires suas aduersus *Fridericum* Imperatorem inde confirmaret. Pro hac vero intempestiua humanitate, vt vocant, Polonorum relaxauit eis ieiunii magni vinculum. A. C. 1226.

Vetus quadragesima.

Nam, cum nouem hebdomadis, veteri Pontificum instituto, vulgo seruaretur (& a Russis hactenus seruatur) indulsit, vt esset deinceps hebdomadarum tantum sex & dimidiæ. Hinc natum est nomen, *Stary miesopust*, sicuti & nunc post reformatum anni cyclum vetus natale, & vetus Pascha vocatur, abscissis nimirum decem diebus currentis anni 1582. quo hæc accidit Kalendarii reformatio.

1252. Salinæ Bochnenses repertæ. Id beneficium *Kingi* vxori *Boleslai* pietatique eius acceptum referunt. Exinde damna sarcit, quæ ei Tartari intulerant.

1252. Sacer *Stanislaus* inter diuos relatus, reclamante Hostiensi Cardinali, & in Fastis seu Martyrologio exinde connumeratur.

1255. *Mindacus* dux Litvvaniæ magno astu a Cruciferis persuasus, ad religionem Christianam perducitur. Cum enim armis ab eis esset attritus, vt etiam domesticis inuisus redderetur, ob nouam videlicet religionem, eum (si sic loqui fas est) christianisans. Vt ita foris & intus conuulsis eius viribus, magis obnoxius eorum iniuriis redderetur. At non ita multo post, re animaduersa, ad sua idola resiliit. Meminit tamen historia, Litvvanos iam tunc ante *Iagellonem* aliqua initia habuisse religionis. Iamque ante aliquot annis Episcopi Litvvanorum, *Gerardus*, inquam, & *Vitus*, in illa festiuitate aderant, quando D. *Stanislaus* in numerum sanctorum ascribendus promulgabatur, hoc est septuagesimo & quinto anno post eius mortem. Anno autem Christi 1253.

1256. Poloni Morauiam & Opoliensem terram vastant. *Hageki* errorem hic nostri scriptores confutant. Vide D. *Cromerum*. *Othocarus* Bohemorum dux (nec dum enim diadema regium acceperat) Prussiam perdomuit. Tum *Kunsberga*, id est regius mons ad sinum maris Balthici excitatur, & a regis nomine, *Othocari* videlicet, sic est dictus. Detegit etiam hic triplicem errorem D. *Cromerus Æneæ Syluii*, qui, vt captaret beneuolentiam apud Bohemos, fingit, contra consensum historicum, hunc *Othocarum* debellasse has regiones inter Bohemiam & Regium montem. Secundo quod dicit, ab eodem Tartaros debellatos. Tertio, quod asseuerat id suis viribus eum confecisse. *Aut*, inquit *Cromerus*, *ostendat quando Bohemi eas terras amiserint, tunc credetur ei, quod eas subiecerit. Sed si hoc non potest ostendere, neque igitur eius narrationi relinquitur locus.* Brandeburgum etiam in Prussia in memoriam Marchionis Brandeburgensis excitatum fuit sub idem tempus. Eodem seculo fit mentio oppugnati *Raciazy* oppidi a *Swatopelco* illo detectore, qui primus in eas regiones artificium inuexit veterum Romanorum, testudinis ex clypeis conficiendæ, vt milites sub tali propugnaculo tutius possent versari, & mœnia aggredi

A. C. 1226. atque subire. Et hoc artificio in expugnando *Naclo* vsus est. Ibi ei exprobratum fuit defectionis illud scelus. Tum ex arce audita fuit vox, quæ ad aures eius vsque peruenit: *Plures*, inquit, *adsunt, qui a fraudulentis victoribus pœnas expeturi sunt.*

1257. *Richardus* rex Angliæ, rex Romanorum pronunciatus priuilegium Teutonico ordini conficit. *Hyacinthus* etiam hoc tempore ab exilio huius vitæ in domum cœlestem commigrauit. Verba sunt historici. Eodem tempore *Boleslaus Caluus* excommunicatus ob captum & ad subuculam vsque exutum *Thomam* Episcopum Wratislauiensem. Describunt hic historici nostri modum cruciatæ emittendæ, hoc est diplomatis, qua cruce signatis permittitur reges ac duces vna cum eorum regnis diripere, sicut acciderat huic *Boleslao* B *Caluo*. Ad hunc videlicet modum: *Scripsit*, inquiunt, *Pontifex magnus* Alexander quartus *ad Archiepiscopum Gnesnensem, vt coadiuratis Cruciferis Polonis, concitaret eos contra* Boleslaum. Eodem modo traditur ad Magdeburgensem Archiepiscopum mandatum dedisse, vt a Germanicis quoque Cruciferis idem curet fieri. Ita *Boleslaus Caluus* distractus, dum in hanc & in illam partem oculos dirigit, a fratre per dolum capitur.

1258. Bella ciuilia in maiore Polonia inter duces, qui 24. tunc numerantur fuisse. Prædicatur *Boleslai Pii*, ducis Calisiensis audacia, quomodo cum aulico comitatu exercitum C magnum hostium dissipauit ad Opatkouicam. Extremis enim perturbatis & primos impellentibus, omnibus maior, quam erat, visus est numerus copiarum, propterea quod sylua longiorem prospectum adimebat, clamantium verò hominum ampliorem sonitum reddebat. *Daniel* etiam Russorum Dux arcem Lublinensem capit, & monasterium Zaicholtense, vbi pater eius perierat, diripit, Sędomiriam incendit, vna cum Tartaris, quibus se ducem præbuerat. Cracouia ab eisdem incensa, ita vt *Boleslaus* iterum cogeretur profugere in Hungariam. Sed alii hanc Sędomiriæ incensionem in annum 1260. referunt. Ideo Sędomiriæ ad eum vsque diem illa martyrum strages anniuersaria celebritate postridie Calendas Iunii magno populi D concursu recolitur. Ita *Daniel*, se illa perfidia vltum esse cladem *Romani* patris, quam ad Zauichostiam acceperat, gloriabatur.

1260. In hoc etiam tempus nostri scriptores, quanquam in vigihti annis circiter discrepant, *Danielis Romanidis* coronationem referunt. (*Daniel Romanides.*) Dicuntque eum, postquam satiatus esset cædibus & effusionibus sanguinis Polonorum, quas Tartari passim ediderant, subiugasetque magna ex parte Russiam Australem, spe erectum ab *Opisone* legato apostolico in Polonia tum agente per nuncios petiisse, vt sibi & successoribus suis titulum regium impetraret; ipsum vero sancte promisisse, se cum vniuersa gente sua ad Romanæ & ecclesiæ catholicæ societatem siue vnitatem accessurum, & christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus christianis incusserant, defensorum. Dissuadebat id *Opisoni* legato *Predota* Episcopus Cracouiensis, & nonnulli alii, sed nihil profecerunt: obtinuit *Daniel* quod petebat. Sed quod contra promiserat, non seruauit, quin potius fidei & iurisiurandi religionem violauit, & pristinæ religioni pertinacius postea adhæsit, christianos vero non modo non defendit, sed etiam cum Tartaris, pariter infestauit. Cum Litwanis etiam contra nostram gentem sensit, eisque commilitauit. Cur autem Pontificibus vltra Poloniam tot reges creare in mentem venerit, nunc non disputo. Quidam dicunt, hac ratione voluisse eos sedis Romanæ maiestatem condecorare, tribus regibus simul adiectis præter eos, qui iamdudum regum nomine appellabantur. Alii dicunt hæc facta esse in barbam (vt vulgo loquuntur) Imperatoribus occidentalibus. Negabant enim Imperatores, Pontificem habere potestatem creandi reges. Contra Pontifices, vt & reipsa & verbis demonstrarent, sese & velle & posse reges creare, tres breui tempore inaugurant, Haliciensem videlicet, Litwanicum, Mindacum, & Polocensem *Wladimirum*; quorum nunc regna a rege Poloniæ tenentur, & in prouincias redacta sunt. Et, si multitudine regnorum gloriari liberet, vt plerique Monarchæ faciunt, certe Polono non deessent occasiones titulum suum augendi, & infarciendi regnorum nominibus, vt ita rex quinque magnorum regnorum: Poloniæ nimirum, Lituaniæ, Haliciæ, Polociæ, Kiouiæque, diceretur. Cuncta enim hæc dominia a Pontificibus regiis titulis sunt cohonestata insignitaque, ceremoniis solennibus adhibitis, & priuilegiis ad id traditis. (*Principatus Poloniæ quinque regna.*) Sed quis tandem effectus fuerit multiplicationis tot regum, non est difficile cognitu. Barbaræ quidem gentes, Scythæ, inquam, & Turcæ, qui iam satis exasperati erant, ita vt istas regiones vastarent, & catervatim sæpius sese in eas infunderent, certe regum ista institutione non parum commoti sunt ad res nouandas. (*Malus exitus consilii de augendo numero regum.*) Timebant enim, ne istæ duæ res nouæ, nimirum crucesignatorum exercitus, qui orientem versus sæpe procedebant, & regum nouorum inauguratio aliquod ipsis exitium accelerarent.

Dixi, circa hæc tempora, quando videlicet differunt historici de clade Sendomiriensium & coronatione *Danielis*, discrepare inter se in 20. circiter annis. Quod accidit puto propter bella & turbulenta tempora illius ætatis. Vnde fit vt & historia eius æui plerisque in narrationibus erroris suspicione laboret. Conqueritur etiam hic domus amplissima *Scenichiorum, Olesnitiorum, Przowiorum* & aliorum, qui signo vtuntur *Debno* nominato, de Monachis sodalicii illius, qui vitæ institutum sequuntur cœnobii S. Crucis. Nam volentes historiam suæ socie-

A. C. 1226. tatis speciosiorem magisque figuratam reddere, multa confinxerunt, quæ pugnant cum historia familiæ eorum, quam per manus a maioribus suis traditam accepere. Certum est autem, & pro confesso tenendum, *Dembrotem*, qui signum sanctæ Crucis reduxit, *Polonucium* fuisse; qui *Polonucii* ab illis Gothis Italiæ vastatoribus originem ducunt: habitasseque in eadem plaga Russiæ, vbi nunc est solitudo, & coloniæ nonnullæ ipsorum. Et credibile est, ideo ipsum ac *Polonucios* omnes Tartaros vocatos fuisse, non quod Tartari essent: sed quia cum Ducibus Russorum *Leone* & *Romano*, qui vindicaturi clades superiores venerant a Polonis acceptas, duces itineris Scythis in Poloniam se præbuerant. Inde, inquam, factum esse reor, vt per inuidiam Tartari vocarentur. Præsertim cum etiam in vicinia Tartariæ habitarent. Nun minus aptem scite, quam vere, a *Ptolomæo* dictum est: Finis vicius rei participat de appellatione alterius. Quam ob causam, confinii videlicet ratione, Sarmatæ, atque etiam Germani interdum ab autoribus Scythæ appellantur; de qua figura sermonis luculentius libro primo huius operis a nobis disputatum est. Sed & aliæ coniecturæ non desunt, quibus docetur eadem res. Neque enim alioqui, si *Dembrotes* Tartarus seu Scytha fuisset, signum sanctæ Crucis per eum remissum fuisset. Nam ad primum conspectum a Sendomiriensibus fuisset discerptus, & illi, qui cognatos suos non ita pridem crudeliter ab eo trucidatos meminerant, cupiditate vindictæ, sanguine eius suis parentassent. Sed quia eum & generis Gothici antiquitas, & religionis vnitas, linguæq; Rusiicæ vsus commendabilem apud nostros, vt ipsius populares, reddebant, ideo hunc præ aliis idoneum putabant, qui tuto & commode ad suos veluti contribules sacrum istud signum ferre posset. Et virgo *Adleida Debmades* ideo in nuptias eius facilius consensit, quod hominem suæ religionis esse, nec ita multum a se dissidere perceperat. Præterea (pace sodalitii illius dixerim) apparet hanc historiam minime secum consentire. Nam si año 1260. sub *Boleslao Pudico* fuit crux relata, & rursus sub *Cazimiro magno*, anno 12. vbi latebat, demonstrata, quomodo ab eodem reportata & demonstrata credetur, quandoquidem prius tempus a posteriore propemodum 100. annis differt? Per quod temporis spatium tres reges intercessērant: *Premislus* nimirum rex, *Venceslaus* Bohemus, & *Wladislaus Lotticus*, & bona pars regiminis *Cazimiri magni*. Iam autem, cum Sendomiria vastaretur, dux cohortum nuncupatus est, & agmen ducebat. Ideo 40. aut paulo minus annos is tunc natus fuisse coniicitur. Sed coniectura hac omissa, ad institutum reuertamur.

Origo Dembrotiorum inter quos frequentiores Stenieni habitant.

Circa hæc tempora vrbs Cracouiensis iure Teutonico, quod & Sredeose vocatur, vti cœpit. Condonet lector, quod breuiter & succincte capita rerum enumeramus, neque enim nostrum propositum est ea, quæ alii prolixe tradiderunt, largius prosequi: satis est, quod primam partem historiæ nostræ ab aliis neglectam tradidimus. Porro capita rerum in hac secunda parte tantum proponere sufficiat, vt saltem complementum historiæ habeat lector. A. C. 1126.

1260. Circa hæc tempora *Michaël Paleologus* Græcorum Imperator auxilio *Guilelmi* ducis Genuensium occupat Byzantium; inde inuasit imperium Orientis, *Balduinum*que cum Gallis expulit. Huius progenies Constantinopolim obtinuit annis fere ducentis. Interim Bulgari, Rascii, Serui, & aliæ gentes Slauonicæ suis parebant regibus, & Despotis. Et qui antea amici aut confœderati Constantinopolitanis erant, mox hostes facti, assiduis incursionibus Thraciam & Macedoniam infestant.

1263. *Boleslaus Pudicus*, cum videret Iazygas, gentem ferocem, sæpius ipsius terras infestare, regionem eorum agmine composito semperque instructo, 22. mensis Iulii ingreditur. Sciebat enim gentem indomitam, atque aut mori, aut viuere animo obfirmatam, ad pugnā quamuis iniquissimam accursuram. Nec eum opinio fefellit. Nam statim illucescente Sole, vbi se nostri in conspectum eis obtulerunt, magna alacritate ad eos contendunt. Producit *Boleslaus* suos in aciem; Concurritur infestis armis. Cumq; aliquot horis Marte dubio pugnatum esset, tandem instantibus nostris, ad paucos rediguntur Barbari, ducemque ipsum *Cunbatum* inter primos pugnantem amittunt, & tamen pedem non referunt. Ita fortiter dimicantes occidione occisi sunt, & qui remanserant ex militari ordine, religionem Christianam, capitali pœna proposita, suscipere sunt coacti. Tametsi autem de Iazygum origine plerique hæsitant, tamen Sarmatas fuisse nemini dubium est; Sarmaticaque lingua eos locutos, vel inde euinci potest, quod hactenus tam hi, qui in Podlasia habitant, quam illi, qui ad Tibiscum in Hungaria hactenus manēt, lingua Slauonica, licet paulo difficiliore, quam Russi, vtuntur. Et hic dux eorum *Cunbatus*, de quo modo diximus, nomen prorsus Rusicum habuit. De iis autem quum iam aliquoties diximus, superuacaneum est de iisdem luculentius disserere. *Tapia* eodem anno in Prussia excitatur.

Iazygum origo.

1263. Ecclesiam parochialem Mariæ Magdalenæ Posnaniæ fundatam *Miechouiensis* tradit.

1264. Monasterium in Brzescie Cuiauiensi fundatur.

1264. Rusi & Tartari fusi & profligati a Polonis ad Pietam campum. Dux autem Russorum erat *Suarno*. Nam *Daniel Romanides* paulo ante mortuus erat, licet *Miechouiensis* mortem eius in annum 1266. referat. Victoria hæc accidit Iunii mense eadem die, qua ante ad Zaichostiam a nostris prospere pugnatum fuerat. Res primo eminus scorpionibus, & arcubus gerebatur, sed dum Scythæ in eo genere pugnæ exercitatos se declarant, Inuehuntur nostri in acies eorum, & cominus hastis atq; gladiis res ge-

A. C. 1226. geritur. Referunt pedem hostes, instant nostri. Nitebatur *Suarno* restituere suorum aciem: sed, eum nihil ageret, in fugam se coniicit, atq; A ita vniuersa acies hostium conuertitur, & mutuo sese impellit & impedit. Ita nostri plena potiuntur victoria. Existimatum est tum piis precibus principis *Boleslai*, & religiosæ coniugis *Kunegundis*, impetratam fuisse illam victoriam, magis quam humanis viribus, cum numero hostes quadruplo nostros excederent. Nam certo narratur, *Kungi* Reginæ astitisse tum duos candidatos angelos, qui futuri belli euentum ei prædixerint. Vnde videre licet, vt iam aliquoties dictum est, regna primordialia magis peculiari cura tutelaq; a Deo cœlitus defendi, quam ea, quæ proximis seculis suppullulasse creduntur. Numerantur autem iuxta Mosem a Lytano 73. vt sunt Iberorum, Celtarum, Tuisco- B num, Sarmatarum, & consimilia.

1264. Hoc anno Cometes dirus & luridus arsit, in occasum sese porrigens, durauitque tres menses, quo etiam tempore *Vrbanus* Papa, vt *Miechouiensis* refert, festiuitatem corporis Christi instituit. Eodem tempore, *Boleslaus* Dux Calisiensis, atauus *Cazimiri Magni* priuilegia & libertates indulsit Iudæis, quas scriptores historiæ Polonicæ & *Prilusius*, vt legibus contrarias, reprehendunt. Quod cum ego senioribus Iudæorum aliquoties obiicerem; ad hunc modum responderunt: *Si hæc ita se haberent, vt* Prilusius *dicit, certe nos non indulsissent Reges, non modo per hosce trecentos annos, sed ne per tres menses quidem.* Adiecerunt que, se habere C confirmationes suarum libertatum & priuilegiorum non solum a regibus Poloniæ, qui ordine alter post alterum vixerunt, sed etiam ab Imperatoribus, ipsisque denique summis Pontificibus Romanis, quorum exemplo Dux *Boleslaus* maioris Poloniæ & *Cazimirus Magnus* cæterique Reges easdem confirmarunt, corroboraruntque.

Quinta expeditio.

1263. Dux Brusfinga, & Margrauius Morauia cum filio, & Landgrauius Turingia magnam vim militum contra Prussos adduxerunt, vt vlciscerentur mortem Helmerici *Magistri, quem in Lubusouiensi terra cum exercitu fere oc-* D *cidione occiderant. Superiore autem anno Wilanum arcem, a Regio monte triginta millibus passuum sitam, Lituani, adhibitis variis bellicis machinis, magna contentione oppugnant.*

1266. *Predota* Episcopus Cracouiensis mortuus est.

1266. Arcem Cracouiensem, totum montem complectendo, *Boleslaus Pudicus* restaurat. Circa eadem tempora *Salome* Haliciensis Regina, *Boleslai Pudici* soror, vxor vero *Colomani* in Zaichostiensi monasterio vixit, deinde in Skalensi vitam exegit. Funus eius Cracouiam ad D. Francisci templum illatum est.

Sexta expeditio.

A. C. 1226.

1266. *Nec minus etiam celebris fuit* Othocari *regis Bohemiæ expeditio in Prussiam hoc anno. Erant enim in illo exercitu Poloni, Bohemi, Syllesii. Sed & Russi eodem tempore* Nadrouitas, & Scalouitas, *annis 60. ante aduentum Marianorum, ex veteribus ipsorum sedibus, vbi est nunc Ragenta, eiicere contendunt. Cumque isti arctiore obsidione in arce quadam premerentur, interrogati, quonam pacto inediam tam diu sustinuerent: responderunt, se viuarium quoddam in area arcis habere, quod illis piscium copiam suppeditet. Subiungit* Duisburchius *historiæ illius scriptor atque exclamans:* Mirum est, *inquit;* cum gentiles possessores illius arcis essent, viuarium illud tantam copiam piscium B illis affatim producebat, nunc postquam Christiani potiuntur isto loco, tantum ranis illud viuarium scatet. *Sed tandem inquit,* iudicia Dei sunt inperuestigabilia. *Demonstrauimus autem in chorographia nostra, illius regionis antiquissimos fuisse possessores Slauinos, ideo etiam nunc Slauonia illa prouincia vocatur, unde &* Ptolomæus *Venedicum sinum mare illud appellat. Ideo à* Nadrouitis *Prussis Russorum Principes tam enixe eam vindicare contendunt. Hoc tempore etiam Regiomontana arx fuit excitata, & ad conseruandam memoriam huius expeditionis* Otthocari *regis Bohemiæ Mons regius est vocata. Hoc quoque tempore apud Lituanos regnabat* Troinata, *qui* Mondocum *patrem* C *vna cum duobus filiis* Rukla & Repikascha *auxilio* Doumantis *iugulauerat. Sed & ipse non ita multo post à* Woysilkone *comprehensus in venatione excarnificatus fuit. Fuit* Woysilko *filius etiam* Mondoci, *sed monasticam vitam professus in Vronscensi monasterio ad Pinsko primum vitam religiosam ducebat. Hunc proceres Lituani diu renuentem cunctantemque precibus & inuitationibus sollicitantes ad gubernacula Reipubl. suæ, in tanta rerum perturbatione, euocauerunt. Kiernoniaque solenni ceremonia inaugurauerant. Euectus ad eam dignitatem, nihilosecius voti sui memor, vestem ritualem monasticam seu cucullum supra Ducalem habitum superinduebat. Sed hunc non ita multo* D *post,* Leo *Dux Russorum per speciem comitialium consultationum ad intertoni Russiæ, Wladimiriam illam vicinam nobis in Volhynia, euocatum post conuiuium quoddam manu sua interficit. Iam enim à conuiuio* Leo *& reliqui conuiuæ Duces ad sua diuersoria abierant, cum mora parua interiecta,* Leo *ad curiam* Woysilkonis *rediens in cubili dormientem excitat, & quasi adhuc comessatiuncula indulgere volens, elicere conatur. Bibemus adhuc* Kumie, *sic enim Russi affines suos blandiuscule vocitare solent. At vbi non pareret ille, euaginato acinace, caput eius diffecuit, ita vt cerebro partes proximus aspergeretur. Ita* Woysilko *miserabili morte vitam simul, & posteritatem perfidi* Mendoci *Woysilko interfectus crudeliter.*
pa-

A. C. 1226.

patris, adeoque stirpis antiqua Centamorum *ab insignibus auitis dicta finiuit: continuataque tamdiu successio in principatu, in aliam familiam* Columnarum *dictam, electo* Vithene *& sede ducali Nonogrodiam translata, isto tempore transiit. Delati ad commemorationem istarum duarum familiarum celeberrimarum Lituanorum, paucula hic, historicos Lituanicos submonituri, adiiciemus. Germani scriptores viri eruditi, & in historica lectione versati*, Columnarum, Vrsinorum, Scaligerorum, *& aliorum consimilium familias à Germanis non à Romanis veteribus deriuant. Romanos quidem esse fatentur, sed posterioribus temporibus ab Imperatoribus Germanicis Romæ collocatos iusq; ciuitatis adeptos, in eum finem, vt istbic manentes, tanquam Imperatorum clientes, & alumni (nam reditibus certis & portoriis ab iisdem aucti erant) autoritatem ipsorum aduersus indignationem Pontificum, si quando oboriretur, tuerentur. Hac igitur ratione familia Lituania* Columnarum & Centamorum *à Romanis originem suam trahere potuerunt. Sed hæc transmigratio vt longe posterioribus temporibus acciderit, necesse est; quando nimirum* Guelphorum & Gibellinorum *factiones extiterunt & per Italiam Germaniamque sunt sparsæ. Ex prædictis igitur causis & per prædictam occasionem has gentes ex Germania in Italiam traductas fuisse tradunt. Neque hoc absurdum videri potest. Nam rerum Romanarum antiquiores scriptores* Columnarum *ac* Vrsinorum *nullam mentionem faciunt. Fieri autem potest, vt cum Cruciferis, qui expeditionibus frequentibus, terra marique viam ex Italia septentrionem versus aperuerunt, & ab vrbe Roma veteri ad Romam nouam, ad litus Balthicum sitam (sic enim portus ille Curlandiæ ad imitationem comparationis Roma Romulea cum Roma Constantinopolitana, quæ etiam κατ' ἐξοχὴν Ῥώμη vocabatur, antiquitus nominatus est, & ibidem Pontifex etiam gentilis*, Kriuei Kriueto *dictus, sedem suam habuit primariam) huc aduenerint. Qui demum insinuauerunt se in amicitiam Lituanorum, primo socii, demum & domini gentis esse cœperunt. Hanc verisimiliorem originem* Columnarum *Lituanicorum esse puto. Nam &* Dorsprungii *nomen &* Prosperi *magis est cognatum sono Germanicis nominibus, quam Italicis. De* Libone *Nauarcho* Pompeii *speciosior narratio videtur. Sed ego de rebus vetustis iudicium hic cuique suum relinquo: meliora adferentibus subscribam & cedam.*

Origo Columnarum Vrsinorumque.

1268. *Suatopelcus* decrepitus iam, mortuus est, & recordatus defectionis suæ, moriturus filiis mandat, vt Pulonos duces omni ratione & beneuolentia sibi deuinciant. Quod quia pustea obliti sunt facere, magnis se calamitatibus implicarunt.

1270. *Ludouicus von Balderhem* Magister prouincialis Prussiæ (erant enim alii Generales) vna cum Liuoniæ Magistro Plescouiam obsidet, & Russos ad faciendam pacem cogit.

A. C. 1226.

1271. *Paulus* Episcopus Cracouiensis ob raptum sacratæ virginis ex Skalensi monasterio, qua abusus esse fertur, Syradiam iussu vel permissu *Boleslai* ab *Othone* & *Zegota* iuuenibus *Toporum* familia ortis, deportatur, ibiq; mensem vnum seruatur. Hic diuinitus quadam die de cœlo ob sua scelera increpatus fertur huiusmodi verbis: *Væ tibi*, Paule *Episcope*. Rursus ferunt, talibus dictis eum in cubiculum compellatum: *Ne timeas*, Paule *Episcope, age quod lubet, septimo deinde anno morieris.*

Paulus Episcopus Cracouensis.

1273. *Boleslai* victoria contra defectores in hunc annum incidit. Huius belli concitator fuisse fertur idem *Paulus* Episcopus. Ipse tamen *Boleslaus* non prorsus immunis à culpa fuisse fertur. Nimirum, quod indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare pateretur; quibus etiam hactenus impune laborant causidici nostri seculi. Neque prorsus incorruptus iudex fuisse ferebatur: onerosus item nobilitati propter crebras venationes. Nam tunc ferunt adhuc nobiles subuectiones præbuisse, principibus. Itaque mutatione plerique principis, nouoque domino creato, sperabant se liberatum iri istis malis. *Paulus* tamen autor fuit conuenticulorum aduersus Principes, semina iaciendo futuri belli.

1279. Hoc anno *Boleslaus Pudicus* ad quartum Idus Decembris fatis concessit. Cracouiæ apud diuum *Franciscum*, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est in choro templi à sinistra parte. In cuius sepulchro tale epitaphium legitur: ANNO DOMINI MCCXX. OBIIT ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS & DOMINVS BOLESLAVS CRACOVIENSIS, &c. Sed inscriptio tempore variat a calculo chronologorum nostrorum. Benignus & religiosus Princeps fuit. Cuius illa extant in Cracouiensem Episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, quibus sacerdotes, eorumque adscripticios ab omnibus pensionibus & teloniis liberauit, ab omni item iurisdictione magistratuum suaque ipsius exemit (quod ab Archiepiscopo etiam quodam effectum fuisse supra meminimus) Episcopumque omnino Ducali iure in bonis suis esse voluit. Adhæc potestatem fecit Canonicis Cracouiensibus senos ex nobilitate aut duodenos ex plebe, quos vellent, ab expeditione bellica eximendi. Condidit etiam sancti Marci monasterium Cracouiæ. Ciuitatem Cracouiensem iure Saxonico siue Magdeburgensi, quod etiam Sredense & Teutonicum vocatur, vti iussit, constituitque. Quinquaginta duos annos post mortem patris *Kinga* vxor virgo permansit, mortemque mariti moderate tulit. Distractisque cunctis facultatibus in vsus egenorum, diui Francisci professioni & instituto vitæ sese addixit. Postremo Sadeciam commigrauit, ibique reliquum tempus vitæ in monasterio peregit. Non multo post

Epitaphium Boleslai.

Immunitas Cleri.

A bellica expeditione tunc primum clerus exemptus.

S. Marci monasterium.

Kinga Regina & Ducissa.

A. C. 1216. *Pudicum* mortuus est *Boleslaus Caluus* Legnicensium Dux *Rogatka* dictus.

De origine Ducum & Archiducum Austriæ. *Rudolphus Albertum* filium Augustæ Vindelicorum, in conuentu principum Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellanit, à quo originem duxerunt ii, qui deinceps illis regionibus præfuere vsque ad nostra tempora, & *Carolum Quintum* Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac *Ferdinandum* Cæsarem, regem Romanorum, Hungarorum, & Bohemorum, fratres germanos, ac liberos eorum inclytos.

CAPVT XXI.

Lescus Niger.

Anno ab orbe condito 5345.
Anno Christi 1279.

A. C. 1279. SVccessorem *Boleslaus* accepit *Lescum Nigrum* Siradiensem Ducem. Hunc enim viuus adoptauerat: præterea ex fratre patruele nepos ei fuit. Patri igitur adoptiuo *Lescus* iustis persoiutis, nemine ex cognatis aduersante, rerum potitur. Inter extraneos Russi primum duce *Leone Danielis* filio & *Romani* illius Haliciensium nepote, adiunctis sibi Tartaris, primo Lituaniam, deinde & Poloniam aggrediuntur. Cum illis Palatini duo ad Goslice pagum altero à Sendomiria milliatio temere quidem, vt qui multo pauciores, sed tamen euentu prosper concurrunt, commissoque prælio, tertia die Februatii eos fuderunt. Nam, cæsis primis, magna trepidatio cæteros inuasit. Sic, abiectis armis, terga verterunt. Cæsa feruntur in eo prælio hostium octo millia, capta duo, militaria signa septem. Nostri victoria potiti, mox Russiam vastant vsque Leopolim. quæ vrbs ab hoc duce conditore nomen tunc accepisse dicitur. *Prælium Gozlicense.*

1281. Bellum cum *Henricho* Wratislauiensi nomine tantum & non re ipsa, *Probo* dicto, ob Duces tres captos. Quo anno etiam Siculi Gallos vna hora, dato campanæ ad vesperas signo, per omnes vrbes ex composito trucidant. Hinc in prouerbium abiit: *Sicula vespera.*

1282. Ius tum *Lescus* dicebat Cracooiæ, cum audiisset Lituanos & Iazygas subita excursione Lublinensium regionem tripattito agmine depopulari. Itaque sepositis omnibus negotiis, armis correptis, magnis itineribus ad eos contendit. Sed hostes iam præda onusti recesserant. Itaque cum lassus animo angeretur, sopore eum inuadente, diuinitus consolatur a quodam, qui speciem diui Michaëlis referebat, in somno ei apparente: qui ei sponsionem certæ victoriæ faciebat, si non desisteret, & persequeretur hostem. Paruit ille. Nam, cum somnium hoc militibus mane exposuisset, dici non potest, quam eos alacres ad persequendos hostes reddiderit. Itaque cum recentibus hostium vestigiis insisteret, 13. Octobris ad Naruam & Nemen flumina eos consequitur. Perculsi aliquo modo metu, cum se iam euasisse sperarent. Sed tandem ad arma ventum, Iazygibus *arma arma* acclamantibus. Modum pugnæ & instructionem exercitus habes a me in libello Campiductoriæ expressum. In summa, victoria nostri potiti sunt gloriosa. Nam & canes nostratium, quos secum iam docebant Barbari, vt lætiore vlulatu nostris quodammodo gratulabantur sic sæuis morsibus Barbaros ipsos impetebant. In eo prælio reliquiæ Iazygum equestris ordinis, qui a suscepta religione defecerant, penitus extinctæ sunt & deletæ. *Lescus* victor in Poloniam rediens diuo Michaëli, qui sibi in somnis victoriæ spem fecerat, Lublini templum eius rei mnemosynon condidit. A. C. 1279.

Septima expeditio.

Tunc Liuonici Ensiferi totis viribus suum robur in vnum conferentes Lituaniam ingressi, cum Doumante *prælium acerrimum committunt in campis Vidiminsciis* Gedrociorum, *duobus milliariis à stagno nobili* Kiamento *dicto. Ibi robur Liuonum concidit, totusque illorum exercitus deletus est. Vnde campus ille hactenus* Caulis *vocatur, quod significat bellum lingua Lituanica. Inueniuntur illic hactenus à colonis fragmenta framearum, sagittarum, & pilis hastarum. Celebratur etiamnum ab agrestibus cantinunculis hic* Doumantes, *qui tandem seditione, ciuiliumque bellorum incommodis patria extorris & extrusus ad Plescouienses profugit, à quibus etiam in Principem fuit electus. Hic primum Plescouiam muris cingere cœpit. Vnde Plescouienses Moschi quandam suorum manorum partem, parietem* Doumantis *hactenus vocant. Sed quia ambiens principatum Lituanicum ad necandum* Troidenum *Ducem subornauerat rusticos, qui redeuntem à balueis nihilque tale suspicantem fustibus interemerunt, ideo à* Laurasio *filio eius prælio victus & trucidatus est. Fuit igitur* Laurasius *filius* Truideni *Reguli Lituanorum, qui, vanitate gloria huius mundi spreta, in monasterium sese abdiderat. Sed ob cædem patris grauissime commotus, cucullo abiecto ad tempus, & correptis armis* Doumantem *persequutus est, exercitumque eius fuso, eum interemit. Postea, vbi ira sua satisfecisset, ad institutum regula redit, designato in locum suum Lituanis principe* Vithene. *Ab hoc se libertates accepisse, gloriatur Lituania. Sed forsan mala fide a principibus, qui Laurasio successerunt, seruata, aut ab ipsismet negligenter curata & defensa sunt. Vsque enim ad* Cazimirum *Poloniæ regem & forsan ad* Augustum, *ingemiscebant conquerentes, se oppressos seruitute, populi Lituania. Hac per modum compendii cuiusdam de rebus Lituanorum percurruntur.* *Campus Caulis.*

1283. *Suctopelcide* Duces Pomeranorum Cruciferis sua donarunt. At donationes illas legatus Pontificius *Philippus* Episcopus Fir-

A. C. 1279.

Donationum rescindendi ius penes legatum Pontificis.

Firmianus, qui tum ax Hungaria male ibi tractatus venerat, rescidit. Gnieuense tamen territorium eis concessit; in quo mox arcem condiderunt, præsidioq; firmarunt. Eodem anno *Lescus* præliatus est cum Lituanis ad Lukouiam, qui tum Sędomiriensem agrum vastabant. Laudatur hic pietas *Lesci*, qui initurus prælium, suos milites ad humiliandum se Deo cohortabatur, & sacrosanctæ Eucharistiæ vsu, peccatorumque confessione se comunire iubebat. Addidit & cohortatoriá orationem, qua eis ob oculos posuit, honestissimum esse pro patria mori, gloriæ, quam vitæ, bonos fortesq; viros cupidiores esse debere. Irent ergo alacres, cæsorum hostium sanguine suis parentarent, & captiuos opem lachrymis & eiulationibꝰ implorantes liberarent. Instructionis huius hypotyposim in Campiductoriæ meæ libello reperies. Apparuit hinc sum̃a fortitudo nostrorum hominum, qui, quasi firmo muro obiecto, denso agmine acies hostium disiecerunt. Post debellatos hostes in *Paulum* illum Episcopum Cracouiensem animaduersum est, qui captus, in Syradiam iterum à satellitibus est deportatus. Creditum est enim eum memorem prioris captiuitatis, quum apud *Lescum* detineretur, per quosdam nobiles ex Sędomiriensibus Lituanos ad illas incursiones Poloniæ concitasse. Magnas enim necessitudines & clientelas habuit *Paulus* in tractu Sędomiriensi; quibus confisus semper rebus nouandis studebat. Illo ipso tempore *Lucardis* mors condolenda, vxoris *Præmisli* maioris Poloniæ Ducis, accidisse fertur; quæ à pedissequis suis iugulata fuit. Nec expers huius culpæ *Præmislus* est habitus; eo quod ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset. Vulgari igitur carmine notatus est, quod carmen sua ætate *Dlugossus* vulgo cantari solitum esse memorat. In hac elegia, vel cantico, oratio *Lucardis* miserabilis expressa fuit, quæ maritum pro coniugali amore & honore, quem illi semper habuisset, supplex orabat, ne vitam sibi adimeret, sed vel vna subucula tectam in domum paternam remittat; Causa vero huius parricidii *Præmislo* ea fuisse fertur, quod nullos ex ea susciperet liberos. Sed non inultum id scelus tulit *Præmislus*. Nam etiam post secundas nupcias prorsus absq; mascula prole decessit. Erat illud seculum corruptum, & Principes pleriq; illicitis libidinibus dediti erant. Narratur fere per idem tempus, *Alberti* Comitis Turingiæ, cum insigni eiꝰ vxoris calamitate ac miseria exemplum damnatæ libidinis. Duxerat iste *Margaretam Friderici II.* Imperatoris filiam, ex qua duos filios susceperat, *Fridericum* & *Ticemanum* generosissimæ indolis adolescentes. Sed ea non contentus, exarsit amore pellicis tanto, vt etiam vitæ coniugis insidias strueret. De quibus illa certissimis indiciis edocta, vt cederet furoribus & sceleri mariti, & vitæ consuleret, hortantibus amicis prudentibus ac fidelibus, consiliũ de fuga cœpit. Ostenditur adhuc locus in arce Isenacensi, vbi non est alta magnitudo à scopulo extra arcem & fenestram ex qua domina cum quinq; comitibus de- A missa fuit. Nocte cum migratura esset, priusquam à filiis discederet, assidebat ad lectulos, & calamitatem suam deplorabat, cumq; consiliariꝰ senex & matronæ eam comitantes hortarentur, vt properaret; tandem valedictura filiis auellebatur inuita, quod eorum pericula sciret non leuiora suis, *Fridericum* natu maiorem, lachrymis & eiulatu, materni doloris magnitudinem ostendens, osculis crebris complexa, postremo mirabili motu genam eius mordicus prehendit ac læsit. Vulneris cicatricem Princeps quoad vixit, retinuit, & cognomentum inde *Admorsi* consecutus est. Mater tandem Francofurtum euasit, vbi in monasterio virginum B com̃orata, ne procul à filiis abesset, post paucos annos mortua est.

Lucardis mors miserabilis.

Exemplum inti principis erga Episcopum.

In istud etiam tempus miserandus casus Episcopi Wratislauiensis refertur, cuius causa hæc fuit: Imperauerat quandam contributionem ordini ecclesiastico *Henrichus Piꝰ* Wratislauiensis, quæ cum non daretur, ille bona episcopalia occupat, ob quam causam ab Archiepiscopo *Swinka* Gnesnensi excommunicatur. Et quia excommunicatio secum trahebat interdictionem à sacris, & ceremonia religionis plebi adempta & sublata, murmur, odia, & querelæ excitantur. Itaque ille, vt illum Gordianum nodum semel præcideret, iratus Episcopum & Sacerdotes omnes ditione sua eiecit, ne scilicet C vulgus dum ociosos Sacerdotes perambulantes videret per vrbem nec sacra peragentes, aspectu eorum magis ad detrahendum ei irritaretur, studiaque in contraria, vt fieri solet, scinderetur. Perlata hæc res fuit vsque ad concilium Lugdunense: sed iam prius aures patrum falsis criminationibus *Henrichus* per legatos occupauerat. Itaque *Thomas* in quintum vsq; annum exilium pertert apud Ratiboriensem Ducem, à quo honeste habitus fuit: sed & Ratiboriensem Ducem bello eá ob causam *Henricus* persequitur, agrosq; eius diripit, nilq; omittit, quod ab irato hoste in eo casu fieri solet. Cum igitur obsidione aliquãtulum Ratiboriensis premeretur, ne aliqua sibi D maiora incommoda ab *Henricho* accerseret, ipsemet Episcopus indutus Pontificia veste, cum Sacerdotibus ad *Henrichum* prodit. Attonitus *Henrichus*, & quasi numine afflatus de papilione exiliit, & obuiam prosiliens ad pedes Episcopi sese abiecit: consecuta est demum reconciliatio. Nam animo ita compunctus erat *Henrichus*, vt etiam Wratislauiam ipsam vrbem cum territorio sempiterno iure ecclesiæ, & ipsi donaret: sed Episcopus pius eã donationem abnuit & refutauit. Deus tam prudentes & mansuetos procul à maleuolentia Episcopos huic seculo deprauato largiatur. In minore autem Polonia *Paulus* telam, quam texere cœperat in perniciem *Lesci*, perfecit. Ita enim ei odia & pericula procreanerat, vt etiam ægre se Cracouiæ cum vxore sustentaret & defenderet, cunctis contra eum insurgentibus. Nam & ii,

Episcopi mansuetudo qua fregit pertinaciam Principis.

qui

A. C. 1279.

qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, veriti ne sibi fraudi esset, à publico vniuersi conuentus consensu, A qui contra *Lescum* agitabat consilia, diffidere. Cracouia sola tum in fide *Lesci* permansit: ipse cum vxore in Hungariam profugerat. Requisiti tandem Cracouienses à cunctis ordinibus, responderunt: Non licere sibi iusiurandum *Lesco* semel datum violare. Gratus fuit postea *Lescus* & memor tantæ beneuolentiæ, quam in duriore fortuna à Cracouiensibus expertus est. Ideo Teutonibus solis regimen vrbis tunc attribuit, habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, ostendens quanti eos faceret. Hæc anno 1285. gesta sunt.

Fides Cracouiensium in Lescum.

Ac re semel in deterius vergente multæ calamitates tum in Poloniam & Poloniæ principem *Lescum* coniurasse videbantur. B Gostinum à *Cazimiro* surreptum, Ploscum à *Wladislao* interceptum, & Sochaczouia. Prussia tum vermes caudis cancrorum consimiles produxerat, qui, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Dobrinum a Prussis incensum. Mazouia Cirnensis à *Lesco* vastata. Tartari Poloniam depopulantur, à quibus Cracouia ægrè sese defendit. Syradienses fusi & præda exuti a Mazouiis, contra Mazouia à Syradiensibus. Tartari tum Sandecensi monasterio, pauore, vt creditum est, diuinitus perculsi parcerunt. Tanta autem tum præda è Polonia à Tartaris abacta esse dicitur, vt cum eam apud Wladimiriam recognoscerent & C partirentur inter se, vnum & viginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur.

Calamitates quæ præcesserunt Lesci mortem.

Lescus igitur his aduersis rebus & suggillationibus hominum afflictus ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo tanquam igne deustus & tabefactus vltima die Septembris vita hac misera defunctus, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorifice sepultus est. Cui epitaphium tale est inscriptum: HIC SEPVLTVS LESCO NIGER DVX CRACOVIENSIS ET SENDOMIRIENSIS, QVI DIEBVS VITÆ SVÆ HVNC LOCVM ORNAVIT. OBIIT ANNO MCCLXXXVIIII. Bonus & frugi princeps fuit, si vltima prioribus respondissent. Donauit hic Episcopo Cracoui- D ensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuscunque solo reperirentur.

Lesci mors.

CAPVT XXII.

Interregnum.

ORbata tunc Polonia legitimis dominis erat, cuius principatus in medium positus erat; quem alii adhibebant iure cognationis, vt *Wladislaus Loctkus* frater Germanus *Nigri*; alii gratia populari, vt *Boleslaus* Plocensis; alii & potentia, vt *Henrichus* Wratislauiensis; qui omissa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra *Venceslaum* inita, inuitabatur, clam accersitus a ciuibus Cracouiensibus cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, inter quos lanii maxime pollebant potentia, portam vrbis aperiunt. Quod vbi *Boleslaus* resciuit, Cracouia se, nequicquam eum retinentibus proceribus, proripuit. *Wladislaus* vero *Loctkus* apud Syradienses quiescebat: sed cum videret quemque pro se agere, indignum putans alienum fratri suo *Lesco* successorem in principem quæri, exercitum cogit, & ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias cum *Henrici* copiis signa confert. Occurrit tum ipse *Henrichus*: sed Opoliensis suis copiis alium ducem copiarum præfecerat. Committitur itaque prælium multis vtrinque cadentibus: sed *Wladislaus* victor euasit, Opoliensisque saucius ab eo captus est. Victor Cracouiam profectus apertis portis omnium consensu & acclamatione renunciatur, plerisque equitibus fidem eius sequentibus. Sed & hic non diu principatum retinuit. *Henrichus* enim minime deiectus Seueriensi clade, nihil ad celeritatem reliqui sibi faciens, nocte intempesta Cracouiam accessit, eamque in potestatem redegit.

Intestina & socialia bella.

A. C. 1279.

At *Wladislaus* inopinato tumultu perculsus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionem metuens ad Franciscanos sodales se recepit; vbi suos passim per vicos palantes cædi & se quæri audiens, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit. Grassatum est deinde per vrbem in eius familiares. Interim Wratislauiensi tum mortuo, *Wladislao* ad recuperanda amissa ianua patefacta est; nisi *Gryphina Lesci Nigri* vxor conatus eius elisisset. Nam hæc de sua dote sollicita, ius suum principatumque Poloniæ, confictis ad id diplomatis *Venceslao* Bohemiæ donat: qui cupidus proferendi Imperii cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Cui *Pramislus*, deducto præsidio, Cracouiam tradidit. Videbat enim cum acri hoste ipsi impendere inimicitias. Ne igitur duplici bello pariter distineretur, validiorem hostem ei obiecit. Bohemus igitur, Cracouia accepta, Sędomiriam pergit, & in itinere Oblecomum, arcem prope Vistulam sitam, vi capit. Ad Sędomiriam vbi venit, à *Wladislao*, multis cæsis & plurimis vulneratis, repulsus est. Itaque *Gryphina* secum abducta, veritus ne sententiam mutaret, in Bohemiam abiit. At *Wladislaus* re ad Sędomiriam ex animi sententia gesta erectus, Wisliciam deiecto hoste, nullo negotio recuperat. Inde Cracouiam populabundus pergit.

Loctkus ad sodales Franciscanos se recipit.

Octaua & nona expeditio.

1290. *Commemorari hic possent infinita particularia bella Cruciferorum, & vastationes certaminaque terrestria, naualia & glacialia cum istis gentibus. Multos mortales hæc absumpserunt, adeo vt pro maxima & stupenda expeditione censeri possent.* Vithenes *per dies octoginta Prussiam vastat: sed postea à Cruciferis in angustias compulsus cum suo exercitu adeo profligatur, vt ipsemet in Lituaniam ægre euaserit.*

In

A.C.1296. In sequenti anno Libenteile Commendator Ragnetanus Austechiam prouinciam maritimam & municipium Romanouo, clarum gentilicia religio- A ne, euertit. Ibi enim sedes primaria fuit religionis idololatricæ, & gentium summi Pontifices isthic habitabant. Hos Kriuei kriueito vocabant. Quod facinus pro scelere nefando ducebant eius secta homines. Ideo Lituani, Samogitæ, & alii eius farina multa certamina, vt pro aris & focis, terra & mari eis mouerant.

Nouedomani audax facinus.

Memorabile sane & audax facinus commemoratur hic Lituani cuiusdam militis, cui nomen Nouedomano fuit, qui, vt classem Cruciferorum in flumine Nemen ad nocendum paratam facilius delere posset, mulieris miserabilis habitu se ornauit, sedensque ad fluminis ripam supplices manus nauigantes versus in cœlum attolle- B bat, dolenter lamentando, operamque implorando, applicarent ad ripam, misererentur afflictæ, vellent eam a popularium suorum vi & tyrannide liberare. Hæc lingua Polonica, cuius peritus erat, cum singultu & lachrimis identidem implorans opem, clamore reiterabat. Illi miserati, applicant classem ad ripam, recepturi eam. Interim ille, rudente manu fortis correpto, nauem primam, & cum hac totam classem ei adnexam retinet. Ibi exclamantis signo audito ii, qui in proxima sylua insederant, adiutum accurrunt. Ita atroci certamine orto, circumuenti hostes ad vnum contrucidantur. Circa eadem tempora Osilia insula a Lituanis oppugnata multos C mortales perdidit. Consimile & illud memoriæ mandatum est de illa instructissima inusitatæ amplitudinis trireme, quam eodem in flumine Mariani extruxerant, diciturque per ambitum transtrorum pinnacula habuisse. Ex hac, obseruata occasione, ad hanc aut ad illam ripam, prout videbatur, applicantes, ad prædas agendas prosiliebant & si quis in eos irruebat, iterum naui a litore reducta, ad alteram partem se transferebant, aut in medio gurgite, iaculantes in hostem, sistebant nauem. Ex hac cum sæpe Lituaniam infestarent, Lituani diu, quonam eam modo arcerent, deliberabant. Nam, etiamsi sexaginta scaphas milite instructas obiiciebant ei, nihil proficiebant, D donec rudentem arte quadam nacti cum anchora abscinderent. Ita illa machina fluctibus abrepta & demum rectore destituta primo per alueum fluminis fluctuans, tandem in ipsum salum delata depressa mergitur, & cum milite in abyssum Acheronta petit.

1288. Sub idem tempus arcem Carius ad ostia Treidera fluminis, qua se mari sociat, Vithenes expugnauit, vbi etiam Brunno Magister Liuoniæ cum 1500. armatis prostratus periit. Eodem anno Strasburgum seu Brodnitium Lituani inuaserunt, & sacra pariter ac profana euerterunt, ac defœdarunt. Et quidam ex eis scelestus etiam in fontem sacrum aluum expurgauit. Sed Schak quidam strenuus miles ipsos assecutus, mores eos docuit honestiores, fusis, ac profligatis eorum copiis. Schakones, Bazynii, Schorcii adhuc Patruii remanserunt ex veteribus familiis quæ in Prussiam concesserant. Fuit Venceslaus Schakus ex eadem puto stirpe, Cancellarius Ducalis Prussiæ, qui complures legationes cum laude obiit ad reges Poloniæ. Cum hoc ego aliquot annos exegi in academia & aula Ducis Prussiæ Alberti Senioris. Fuit Vithenes supra alios infestior Christiano nomini, multaque petulantius egit aduersus Christianos. Nam & in Polonia tunc Cathedralem Ecclesiam Lęciciensem spolians, multis editis exemplis contumeliosis in sacratum ordinem. Et anno 1311. magnis copiis Prussiam ingressus, omnes eius prouincias vsque ad Brassergam ferro & igne euertit. Cumque infinitas cateruas captiuorum secum abduxisset, hierothecam, in qua mysteria sacra Romano ritu asseruantur, arripiens, coram nobilium virginum captiuarum comitatu manibus suis confregit, pedibusque conspuendo conculcauit, addita exprobratione: Quid sibi vult Deus iste, qui nec vos, nec se ipsum è manibus meis vindicare potest? Sexta tandem Maii in aurora ipsa, ab Henricho de Plock, legato vel succedaneo Magistri Prussiæ fusus fugatusque fuit. Multi tunc mortales conciderunt, multi in deditionem accepti, quorum alios Cruciferi laqueo strangulatos suspenderunt, alios in flumina & stagna viuos præcipites dederunt, ita vt ex illo Vithenis numeroso exercitu paucissimi euaserint. Quin & ipse duobus tantum comitatus capite vulneratus, ad suos euadens ægre vitam seruauit. Huius victoriæ memoriale monasterium virginibus sacris ipse Plock Toruniæ muratum excitauit. Tales multæ clades illatæ & acceptæ Vithenis temporibus enumerantur, quem Regem Lituaniæ Duisburchius vocat.

A. C. 1296. Venceslaus Schak Cancellarius Ducalis Prussiæ.

1292. At Bohemus in sequenti anno, coacto exercitu, Poloniam intrat, & in Syradiensem ditionem primum impetum facit. Habebat quidem Wladislaus exercitum; sed nunquam tamen ad iustam aliquam dimicationem veniebat, sed obequitans, hostem continuis incursionibus exercebat, e latebrisq; subito prosiliens offerentes se excipiebat; ita vt ii nusquam postea castris absque forti equitum præsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita hostes fatigati, combusta tamen Syradia, ad sua dilabuntur.

1292. Annus hic nobilitatus est morte Kunegundis Boleslai Pudici vxoris, quæ in monasterio Sądecensi, plus duodecim annis post mortem mariti exactis, duram vitam ducens, extremum diem clausit. Hanc Paulus Cracouiensis, quem Improbum historici vocant, consecutus est; sed forsan ad sepulchri tantum foueam, non etiam cœlestis patriæ ianuam, qui cũ aliis studiis minime dignis Episcopo, tum venationi sic fuit deditus, vt venatorem, quod feram imprudens cassibus repulerat, venabulo transadegerit. Accepit autẽ successorem Procopium de gente Cussonum, & Gryphinæ propinquum, quæ in Bohemiam abducta fuit. Circa hæc tempora etiam ac-

A.C. 1296.

accidit,vt *Luticus Pacoslai* filius *Henrichum* Legnicienſem Ducem dominum ſuum balneantem dolo caperet. Erat hic *Luticus* ex intimis A *Henrici:* ſed patrem eius *Pacoslaum* gratia & fauore principis inſoleſcentem,*Henrichus* capite plecti iuſſerat; quod is homicidii reus,crimen, fruſtra diſſuadentibus amicis,gloriabundus,ſateretur. Lenierat tamen eum *Lutici Henrichus* dolorem,poſtea collatis in eum plurimis beneficiis. Sed male curatum ipſi vulnus videbatur, cum ei refricaret cicatricem *Conradus* Glogouienſium Dux, ſummus *Henrici* ob interuerſum Wratislanienſium principatum,inimicus. Hic itaque, cogitans eum in aliquod præſentisſimum periculum præcipitare, *Luticum* ad facinus ſollicitat; efficitque vt apud eum plus valeat vetus dolor, quam tot recentia beneficia. B *Henrichum* igitur in balneo corpus curantem,ac nihil tale ſuſpicantem *Luticus* ex balneo extrahit,& vili palliolo tectum atque equo impoſitum,continuato nocte dieque curſum, Sanduoithum, quod in ditione *Conradi* erat, aſportat. Inde vinctus Glogouiam perducitur,& in anguſto vaſe ferreo concluditur; in quo duo parua foramina erant alterum quo cibum ſumeret,alterum quo aluum purgaret. In eo ſex menſes aſſeruatus dimittitur: ſed tamen vires recolligere non potuit, verum, tribus exactis annis, paulatim contabuit. Ita vides, quod ne vetuſtas quidem, quæ nobis ſimplicior fuiſſe videretur, a dolis & malignitate humano ge- C neri innata, libera fuit.

Vithenes ad Sochaczouiam

1293. Anno hoc a Lituanis,duce *Vithene*,maiori Poloniæ & præſertim Lęcycyenſibus clades illata & depopulatio ingens edita; ita vt ex abductis captiuis viginti capita in ſingulos hoſtium cederent. Commiſerat prælium cum *Vithene Cazimirus* dux, frater *Loctici*,ad Sochacouiam vadato Bſura amne, magnamque ſtragem in Barbaris ediderat: tandem,cum in confertisſimos hoſtes incidiſſet, interfectus victoriam hoſti conceſſit. Nam ducis caſu conſpecto,commilitones eius victoriam proſequi non poterant. Eodem anno Cruciferi,obliti beneficii Mazouiorum, Viſnam arcem eorum ex- D pugnant. Exinde pro defenſoribus hoſtes eis redditi, cauſabantur ſe id iure feciſſe, quod dux Maſouiorum receptaculum Lituanis eorum hoſtibus præberet. *Troideni* enim ducis filiam in vxorem ſibi acceperat. Itaque indulgendo Lituanis, ſuis præſens exitium creauit. Sed iam ad *Præmislum* veniendum eſt.

Prætextus cur in Patronos ſuos Mazouios Cruciferi ſæuierint.

CAPVT XXIII.

Præmislus Rex.

PRæmislus, *Præmisli* prioris filius poſthumus, vir excelſo animo,nihil niſi magnum cogitans, cum eſſet dux maioris Poloniæ, animos totius Poloniæ, ſua dexteritate in rebus agendis in ſe conuertit, cogitareque ſecum cœpit de reſtituendo regno Poloniæ, quod iam ducentis & quindecim annis intermiſſum in obliuionem venire cœperat. Ad eam rem perficiendam præter id,quod regio ſtemmate natus, in A maiore Polonia,hoc eſt,ſede *Lechi* primaria,dominii ſui fines latius protulerat, iuuabat eum quod etiam ab *Henricho* Wratislauienſi teſtamento Cracouienſis & Sędomirienſis Princeps nominatus fuerat. Igitur his opibus & titulis fretus,cuncta ſibi prona inſtituto perficiendo, & minime impoſſibilia factu putabat. Igitur indictis Gneſnam vetuſtam totius Poloniæ ſedem Comitiis,anno Chriſti 1295. rex creatur,& a *Iacobo Swinka* Archiepiſcopo Gneſnenſi tricesſimum octauum annum agens inungitur adſtantibus *Ioanne Gerbiſco* Poſnanienſi, *Ioanne Ronca* Wratislauienſi, *Goslao* Plocenſi & *Conrado* Lubeſenſi. *Vislaus* vero Wladislauienſis B Antiſtes, & Culmenſis,habebant legitimas cauſas abſentiæ ſuæ. De *Procopio* narratur,quod æger & propinquus morti erat; ſed Culmenſis laborabat inuidia,quod iam Cruciferis Rigenſiq; Epiſcopo addictus eſſet. De Wladislauienſi ignoratur,quid eum detinuerit. Sed forſan his omnibus conſilium Præmisli durum videbatur, cum ſinguli ſua ſtudia aliis Principibus obſtrinxiſſent. Ideo poſt principia ſtare & euentum rei domi malebant expectare, iuxta illud: *Minus gaudebis & minus dolebis.* Suſcepto regno Præmislus mox cogitationes ſuas intendere cœpit, vt Poloniam vniuerſam pacatam redderet,& in concordiam priſtinam vnumq; C corpus omnes Palatinatus,qui tunc pro Ducatibus erant, redigeret. Ac primum ob præſumptum a ſe regnum cæterorum Ducum animos blandis ac modeſtis legationibus demulcere cœpit,& ad ſopienda odia ſedandaque disſidia cohortari cæteros non deſiit. Et quoniam Cruciferos de occupando Gedano conſultare cœpiſſe,vtq; illud fructuoſius,quam cum in manib9 Polonorum eſſet,redderent,cogitaſſe ſubolfecerat, idcirco Gedanum munire cœpit,propter euitandas Cruciferorum machinationes,& (quod multo periculoſius prudenter præuidebat) ne videlicet mundo iam ad deteriora prolabente, claſſes aliquarum gentium,portum illum ſecundo vento inuectæ de occupanda Po- D merania & Pomeraniæ adiacentibus prouinciis conſilium neſarium inirent. Interim,quum animus eius magna meditatur,mors inopinata eum ſeptimo aut octauo regni ſuſcepti menſe perimit, Marchione Brandeburgenſi operam ad eam rem ſuam,vt creditum eſt,conferente. Habuit is de Sateccenſi territorio, quod Polonis pridem ſurripuerat,cum eo controuerſiam: ſed forſan magis metuebat potentiam principis nouis acceſſionibus auctam & cumulatam. Itaque, obſeruata occaſione, quum Liberalium, vt fertur,ſeu ipſo Bacchanalium die genio indulgeret,eum ſecurum nilq; tale opinantem opprimit. Strenue quidem ille, vt decuit fortem virum,hoſtes reprimebat. Sed cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, ad extremum ſuccubuit.

A. C. 1296.

Deliberationis initium de reſtituenda regni Poloniæ monarchia.

1295. Comitia generalia.

Otho

A. C. 1195. *Quo tempore, & per quam occasionem Pramislus trucidatus fuit ex D. Cromero.*

Otho Longus elector Marchio, cum *Othone* altero, & *Iohanne Conradi* fratris filiis ex *Constantia Pramisli* sorore susceptis, & valida suorum manu, nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus, qui circum regem erant, longa vigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negotii fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen tumultu *Pramislus* subita & inopinata re primo consternatus, cum paucis, qui euigilarant, in hostes ad se venientes, nesciens, quinam quamque multi essent, insiluit, & multis strenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Volebant hunc Saxones equo impositum secum abducere. Sed cum agitationem nullam ferre posset, pugionibus immaniter confossum reliquere.

CAPVT XXIV.

Wladislaus Locticus Rex designatur.

A. C. 1296. COmitia Posnaniæ ad Kalendas Maii, qui dies diui Alberti memoriæ apud Polonos dicatus est, vbi de nouo rege creando proceres cum nobilitate conueniunt. Ibi eligitur *Locticus* propter multas causas. Præcipue vero, quod peritiam rei militaris multo vsu sibi comparasset, & non parum roboris habere videretur. Omnes eum pro rege se agnituros iurant, arciumq; & munitionum omnium possessio ei traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, coronationem; inunctionemque nec Regis nomen, sed Hæredis regni Poloniei vsurpauit. Interea profectus Pomeraniam in ordinem redegit, *Vonslaum* quendam ei præficiens. Syllesiam autem longe lateque depopulatus est. Cuius prouinciæ vrbs primaria Wratislauia aut tunc, aut paulo ante obsidione ita fuit pressa, vt conditiones accipere cogeretur, & mœniorum vrbis altitudinem ad quatuor cubitos demoliri. Sub idem tempus *Boleslaus* Dux exactiones ante eum diem in Polonia inauditas inuexit, vt nobilitas ex censu pro magnitudine possessionum & redditUum descripto militaret; cum viritim antea id facere solerent. Proditum est tunc memoriæ de *Conrado Gibboso* Sinauiensi Duce, qui præpositus Wratislauiensis fuit; quod, cum ad Archiepiscopatum Salisburgensem vocatus esset, & in itinere apud Viennam accepisset, cereuisiæ vsum illa in regione non esse (laudabili enim olim cereuisiæ Suidnicensi assueuerat) repudiato Archiepiscopatu domum reuersus sit. Vituperatur hac de causa & stoliditatis reuincitur, quod ei in mentem non venerit, artifices cereuisiarios eo deducere, si tantopere cereuisiæ desiderio tenebatur. Me-

Iuxta quantitatem redituum sub Lottico ordo militat equestris.

rito igitur reuertens a fratre compedibus coërcitus est. Sed & *Wladislaus Locticus* rex nouus amplitudine honorum, vt sæpe fit, mox deprauatus, libidinibus indulsit, & latrocinia militum non coercuit. Qua de re admonitus ab Episcopo Posnaniensi cum non resipuisset, excommunicatur, & omnibus sacris interdicitur. Et quamuis satisfecisset Episcopo, tamen homines odium semel in eum conceptum concoquere non poterant. Proinde post tertium annum regnum ipsi abrogatur & *Venceslaus* Bohemus, aliis multis indigenis Ducibus præteritis, creatur, quod nemo potentior iam hosti obiici *Wladislao* potuerit; qui munitiones quasdam in terra Craconiensi ad eam diem retinuerat. Euenerunt hæc anno 1300.

A. C. 1296.

Decima expeditio.

Pro expeditione decima oppugnationes, propugnationesque arcium, vrbium, insularum computari possunt. Nam si respiciat Occidentem, & Septemtrionem, nulla fere arx est, qua non sit oppugnata ab hoc ordine Crucifero: Vscie *arx in finibus Pomeraniæ adeo acriter fuit oppugnata, vt cum omnibus orientalibus vrbibus, quæ obsidionem a Saracenis sustinuisse dicuntur, conferri possit. Quia enim repentina inuasione inexpugnabilis videbatur, tria castella per circuitum in propinquo eius excitata sunt, vt ita lenta obsidione & continuis vexationibus ad deditionem compelli posset. Vineæ etiam, turresque ambulatoriæ sunt paratæ ac constructæ. Sic quoque* Santocum *infelix sæpius repentis vicibus oppugnatum, sæpe inuictum, sæpe etiam concussum fuit, ad extremum expugnatum est. Vtque semel omnis præcideretur pro eo digladiandi occasio, funditus dirutum, euersumque fuit. Sic Dremum, sic Valcium, sic Sluchouum. Quid referam Dodecapoleos seu Marchiæ nouæ vastationes? Dersauia item, Choinicii, Magdeburgi in Prussia, & aliarum infinitarum vrbium, ad extremum ipsius Gedani? De qua vrbe* D. Cromerus *sic:* Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse prædicatur ab vllis Barbaris, quam tunc a religiosis illis, & Polonorum beneficiariis. *Quid oppugnatio Suiociæ arcis? vbi duo patibula e regione arcis excitata erant. Ipse vero* Ziffridus *Commendator, vt lictor sanguine madens quotidie compluribus funibus, atque restibus equi ephippio impositis, se ipsum denouebat non prius sumpturum cibum, quam omnes illos funes, atque restes in suspendendis captiuis insumpsisset. Transeo ad fines Lituaniæ. Illa execranda Velona sæpissime oppugnata, tribus etiam castellis, vt de Vscie arce supra retulimus, excitatis coangustata, quot absumsit mortales? Vbi & ipse Mag. Dux* Gediminus, *dum periculoso exemplo ipsemet & ducis, & militis officium in procurandis machinis obit, ictus globo sub muris arcis concidit. Sic Kovvna, sic Gartena, ipsa denique Vilna caput gentis. Sed harum calamitatum descriptio-*

A. C. 1296. nes breuitatis causa abrumpam. Hac ergo excidia & discrimina tam Lituanica, quam Polonica, alud nihil inuexit, nisi illud infelix consilium de mittendis huc Roma & transferendis Cruciferis.

CAPVT XXV.

Venceslaus Rex.

A. C. 1300. VEnceslaus accitus, Gnesnæ coronatus, Rixæ Pramisli regis filiam in vxorem ducit, vt sibi eo firmius stabiliat regnum. Omnia, quæ in ditione Wladislai erant, in potestatem suam redigit. Interim Russi nacti occasionem, Sendomirienſ. tractum longe & late vastant, arce Corcinensi, quæ lignea etiam tum erat, incensa: prius fere, quam, omnibus peractis, ad regem de excursione eorum nuncius perferretur. Sed tamen Venceslaus malebat Wladislaum persequi, quam Russos. Wladislaus tunc in eam miseriam deuenerat, vt nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes suspectos habere cogeretur: veritus, ne quo modo in cassides venantium incideret. Itaque in syluis latitare, & locum subinde etiam, quem vesperi ceperat, media nocte mutare cogebatur. Tentare quidem animos procerum non desiit. Sed, cum omnes pauere, consensum ordinum metuere, decretumque Comitiorum aspernari nolle animaduertit, in Hungariam profugit; & ex Hungaria Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Interim Venceslaus Bohemiam rediit, Bohemis suis re vniuersa in Polonia commendata. Obtulerat tum filium suum duodecim annorum Hungaris in regem. Nam multis displicebat exemplum, regem a Pontifice accipiendi. Ideo non omnes Hungari, Caroli Galli Neapolitani regis filium Martellum, ab eo Roma missum, pro rege agnoscebant. Interim Poloni Russos cum Tartaris & Lituanis profligarunt, magnamq; stragem in eis ediderunt; arcemque Lublinensem, quæ septem & quinquaginta annos in Russorum potestate fuerat, recuperarunt. Sadecia a Venceslao rege condita; Biecz possessio Episcopo Cracouiensi adempta; parœciæ tantum conferendæ potestas penes Episcopum relicta. Non vidit postea Venceslaus Poloniam, eo quod occupatus fuit bello Hungarico. Obtrudebat is filium, vt dictum est, Hungaris in regem, sed non adiuuit fortuna conatum eius. Ideo, repudiato regno, ex Hungaria filium reduxit & tandem Pragæ veneno appetitus lenta morte absumtus est. Eius morte cognita, Wladislai res in Polonia meliore loco esse coeperunt. Nam & Bohemos Cracouia depulit Wladislaus, Alberto Aduocato autore, & aliorum voluntates postea facile sibi adiunxit. Fecit quidem anno sequenti Venceslaus Iunior expeditionem in Poloniam, vt patri succederet. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucii meridiano tempore in cubiculo quiescens, interfectus est. A suisne, an ab alienis subornatis ab Alberto Cæsare, ne tum quidem in recenti scelere certo sciri potuit. Ex eo tempore Bohemi exteros reges habere coeperunt. A. C. 1300.

Lottici calamitates.

Causa cur Hungari Carolum Martellum Gallum pro Rege nolebant agnoscere.

CAPVT XXVI.

Wladislaus Lotticus iterum.

Anno 1305.

COmitia Cracouiæ noui regis gratia habentur, in quibus Wladislaus magno omnium consensu Rex creatur, excepti a Posnaniensib. & Calisiensib. Hi enim verebantur, ne grauius in eos animaduerteret, quod eum prius eiecissent. Maluerunt igitur se subdere Henricho Glogouiensi, qui ex sorore Pramisli natus erat. Qua de causa Wladislaus Henricho bellum statim intulit. Verum, illo nusquam in aciem prodeunte, motus illi conquieuere. Coronatio tamen Wladislai minime tum perfici potuit; quod diadema, ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur. Et Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici erat. Hæc de potestate Archiepiscopi in coronando rege totidem verbia ex D. Cromero sunt desumpta; ne quid meis verbis detractum ordini cuipiam quis esse putet. Quamquam tunc vacasse sedem Metropolitanam Gnesnensem idem autor testatur. Pomerania etiam in ordinem redigitur a rege Wladislao. Gedano præficitur Iudea Pomeraniæ. Sicque, iureiurando a Pomeranis accepto, quod in potestate ipsius semper futuri essent, putabat se clausisse templum Iani, & pacem semper duraturam sanxisse: sed mox ad ingenium rediere. Autor nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione æstuabat. Et, cum repulsam passus esset a Wladislao in quibusdam postulatis, consilium nefarium cœpit prodendæ patriæ Marchionibus; qui ingressi cum exercitu facile omnes munitiones regionis capiunt, adiuuante Petro. Gedanum cum castra admouissent, portæ ei oppidi a Germanis aperiuntur: cum magna iam ex parte Teutones ibi essent. Arx a Bogusso Iudice, & Nemira honestissimo equite defendebatur, donec Wladislaus subsidia auxiliaria eis submitteret, quod quia cito perfici non poterat, & indies incommodis obsidionis vrgebantur, Cruciferos interea adiutum sibi Poloni, annuente rege, euocant. Hi enim amicissimos se Polonis, vt iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Statuuntur conditiones, vt dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum vnum suis sumptibus arcem a Saxonibus defenderent. Deinceps vero post exactum annum, quæcunque impendia facerent, eis præstarentur; nec prius arce decederent, quam exoluta illa sibi essent. Omnia hæc semina erant futurorum bellorum Crucifericorum, quæ Poloniam exercuerunt, satis sic ordinantibus. Repressi quidem sunt hostes,

A. C. 1305. stes,& vindicata à Saxonibus mœnia. Sed cum superiores iam se Pomeranis Cruciferi esse animaduerterent,ferocius se gerere,& sæpe cum illis iurgari, atq; rixari,ad extremum totam arcem sibi vendicarunt,PrimoresPomeranorum, ipsumq; præfectum arcis *Bogussium* in carcerem coniecerunt. *Bogussius* tempori seruiendum sibi ratus,totam arcem ipsis concessit,quam ad primam postulationem promittebant se reddituros,vbi pro impensis eis satisfactum esset. Facile quidem de exitu rei diuinabant nostri. Sed quid facerent,cum extrema quæq; illi minarentur? Itaque cuncti arce excesserunt. Hæc vbi audisset *Wladislaus*, cœpit eum pœnitere consilii. Videbat enim lupis se ouem commisisse: non sublatum,sed duplicatum sibi bellum,duosque se pro vno hoste sibi conciliasse. Accedebat ad eas calamitates,quod arxCracouiensis,quæ tum lignea erat,non ita pridem vna cum templo primario conflagrarat; cum ab ea parte vrbis,quę circum ædem omnium sanctorum est,ex fortuito ibi enato incendio carbo ardens vento delatus,in tecto Basilicæ plumbeo inhæsisset.Et hæc est causa, cur superiorum principum sepulchra in arcis templo nun apparent; sed tantum posteriorum regum,qui post hoc incendium vixerunt. Sed Basilica,dirutis eius veteribus muris, in eam,quam nunc obtinet, formam & amplitudinem post quartum decimum annum reædificata est ab *Hankero* Episcopo Syllesio,nobili gente,*Oxio*. Sed ad Cruciferos redeamus;quorum Magister *Henrichus*,& rex *Wladislaus* conueniunt in Graiouice pago,in tractu Cuiauiensi definituri de arce Gedani,quam hypothecæ nomine tenere se prætendebant Cruciferi. Paratos autem interim se reddere eam declarabant,si impendia persoluerentur. Æquum eum postulare Rex ait, & expensarum omnium summam iubet iam proferre. Ibi ille conceptum animo dolum deregit,ac centies mille marcas latorum grossorum poscit. Genus est hoc numismatis, quod vna cum *Wenceslao* Bohemo rege in Poloniam non ita pridem inuectum fuerat, & quarta parte nostratem grossum excedit. Ferunt enim,ante hunc *Wenceslaum* signato auro aut argento Polonos in emendis rebus minime vsos fuisse,sed tantum permutationem rerum vsurpasse. De inopia autem & nummo Polonico ex pellibus aspergillorum, nescio quid Poëta *Ianicius*,& alii tradiderunt: quibus ego conquerentibus de tanta inopia veterum non possum assentiri. Quæ res supra iam demonstrata est,& adhuc demonstrabitur. Negat igitur *Wladislaus*,iustam eam esse æstimationem,bonorumque virorum arbitrio in eo se stare velle ait. At magister id recusat: subsecuta sunt deinde alia mala: Lituani enim Calisiensem & Syradiensem tractum vastant.

Moneta.

1310. Cruciferi cum Marchionibus fœdus ineunt. Pomerania Polonica bello petitur à Cruciferis. Gedanenses nundinæ in prædam cedunt vrbem inuadentibus & populantibus.

Cruciferorum plusquam barbarica crudelitas.

Nec in vlla cuiuspiam munitionis expognatione plus sanguinis effusum esse prædicatur à A Barbaris, quam tunc à religiosis illis,& quidem beneficiatiis gentis nostræ. Gedano potiti Derszauiam,quod *Tschouum* à nostris vocatur,petunt,eamque perfidiose iuris sui faciunt; *Cazimiro* regis filio non sine contumelia excluso. Choinicium; deinde Swere arcem adoriuntur, & capiunt. Vbi *Siffridi* commendatoris (præfectos arcium sic vocant) præ aliis plusquam barbarica hostilitas apparuit, qui quotidie compluribus funibus atq; restibus in equum impositis,seipsum deuouebat non prius sumpturum cibum,quam omnes funes illos atque restes in suspendendis Polonis insumpsisset. Atqui huius nefariæ impietatis breui pœnas dedit. Quadam enim die,cum ad focum staret, furiis derepente B exagitatus,in ignem se coniecit. Ita diuino iudicio, qui permultos iniuste perdiderat, iuste periit. Paulatim tandem Cruciferi prouecti, tota Pomerania potiuntur. Ne autem id absque prætextu iuris iustitiæque titulo fecisse videantur, rem totam tali fuco tegunt: Pomeraniam emunt a Marchionibus Brandeburgensibus decies mille marcis latorum grossorum, eamque emptionem ab *Henricho* Cæsare sibi, & ordini suo confirmari curant. Tali fuco probatos se fortasse coram Dei iudicio & apud bonos viros fore putarunt. Nec dissimili scelere Liuonienses Cruciferi eodem tempore Rigam vrbem atque territorium Episcopo, à quo ante centum & quatuor aut quinq; annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eri-C puere. Qua de re cum Romæ contestata lis plus octoginta annis ducta esset, tandem *Bonifacius IX.* Rigam ordini Cruciferorum, quindecim millibus aureorum acceptis,addixit. Per idem fere tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples,per vniuersum orbem Christianum quasi dato ex Viennensi concilio à Pontifice signo,deletus est,ob nefanda quædam scelera,& prauas de religione opiniones; bonaque eorum Rhodiensibus D Ioannis militibus attributa. Dogmata Templariorum,quæ antea Valdensium fuerant,expressa sunt in Concilio Lateranensi sub *Alexandro III.* Papa,parte prima. Sed nos ad nostra reuertamur. Quod autem *Wladislaus* D non statim præbuerit se vindicem iniuriarum, quas à Cruciferis Prussiensibus ditiones eius patiebantur,motus Cracouiensiû in causa fuerunt. Nam eius vrbis ciues,qui non ita pridem *Henrichum* Wratislauiensium Ducem opera laniorum in eam introduxerant, Poloniæque pro Principe obtruserant, *Boleslaum* Opoliensem eodem exemplo ad eosdem honores euehere moliebantor; *Alberto* Aduocato,& *Muscata* Episcopo eis consilium præbentibus. Sed in vtrosq; animaduertit *Wladislaus*. Episcopum enim captum ab eo referunt,& in custodiam traditum Aduocato autê reditus peramplos è molis,macellis atq; tabernis ademit. Reliqui ciues, qui defectionis capita erant,vna cum Aduoca-

Siffridi commendatoris barbarica atrocitas.

Bonifacio venalis iustitia. Sic & Polonis cum Prussis accidit.

Templaris deleti.

 to

A. C. 1305. to *Boleslaum* in Syllesiam secuti sunt, ibiq; exularunt. Iam enim antea Ducem hunc Opoliensem acciuerant, promittentes eis arcis facillimam deditionem, illis ipsis quos commemorauimus, adiutoribus. Sed cum spe excidissent, propugnatoribus in fide *Wladislai* permanentibus, domum Aduocati in ipsis mœnibus propeportam, quæ à diuo *Nicolao* nomen habet, eminentem, pro arce *Boleslaus* occupauit. Sed com imminere iam *Wladislaum* cum exercitu audisset, præmonitus a Rege, non sine quadam expostulatione seueriore, paruit monitis, deductoque præsidio domo Aduocati, vrbe excessit. Ei9 defectionis suspicio serpserat etiam ad præpositum Miechouiensem. Ideo huic quoq; irrogata pœna est, ademto ei pago Lenkouice satis luculento, quem *Albertus* Aduocatus præpositi frater tum possidebat. Acciderunt hæc circa annum domini 1313.

Conspiratio contra Wladislaum Episcopi, Aduocati, & Præpositi Miechouiensis & ciuium Cracouiensium

A. C. 1313. Per id tempus *Henrichus* Imperator vi veneni in Eucharistia dati extinctus fuit. Fames autem in his regionibus talis & tanta extitit, vt nullo quantumuis fœdo edulii genere ac ne cadaueribꝰ quidem humanis *Dlugosso* referente, vulgo abstineretur, ita vt etiam parentes in filios sæuirent. Quam famem pestis, & pestem Crucifera bella secuta sunt. Hæ igitur calamitates *Wladislaum* retrahebant, ne tam cito, vt sperabant alii, exerta cum gladio manu in Cruciferos animaduerteret. Interea Cruciferi veteribus nouas iniurias adiecerunt, clero etiam non parcentes, cum tamen & ipsi in clero numerari vellent, vsurpatis sibi decimis, & suppressis sacerdotiis, eorumq; prouentibus in priuatos vsus conuersis. Magna postea contentione & strepitu iuris in Consistorio Romano de iis rebus à Polonis & Cruciferis litigatum est; & præsertim coram *Ioanne* Pontifice eius nominis 22. Quo etiam Oratores a Rege, adeoq; vniuerso clero missi sunt, vt Cruciferis omnes eorum nefarias impietates exprobrarent, deque omnibus regis & regni iniuriis tam ecclesiasticis, quam secularibus eis litem intenderent; simulq; autem vt *Wladislao* diadema & nomen regium impetrarent. Existimabant enim inauspicato id sibi *Premislum* sumpsisse, Pontifice inconsulto. Meminerant enim honorem hunc Polonis interdictum fuisse statim post cædem diui *Stanislai*. Cruciferi autem vbi hoc subolfecerunt, mittunt & ipsi Oratores cum plenaria potestate, D hoc est, saccis auro argentoque plenis, vt, quam maxime possent, conatus *Wladislai* irritos redderent. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia, Pomeraniæ toti binos grossus imperarunt in singulas marcas, quas quisq; in bonis haberet. Ad hæc eiectas naufragio merces lege Rhodia vsurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, vt toto fere quadriennio nihil aliud imperraret *Gerardus* Pol. legatus à Pontifice, quam vt cognitio causæ in ipsa Polonia Archiepiscopo Gnesnensi, Posnaniensi Episcopo, & Abbati Mogilensi delegaretur.

Coronationis Quod vero ad regnum attinet, Pontifex, vt Poloni iure suo pristino vterentur, permisit. Nam aperte *Wladislao* regnum decernere noluit, ne A *Ioannem* Bohemiæ regem, & socerum eius *Philippum* regem Franciæ offenderet; secreto tamen voluntatis suæ significationem *Gerardo* dedit. Cum igitur Pontificis mentem & voluntatem *Wladislaus* perspectam haberet, comitiis indictis Cracouiæ ad vicesimam diem mensis Ianuarii, vna cum vxore Heduigi in Basilica Cracouiensi coronatur, anno Christi 1320. Atq; ex eo tempore ius coronandi regis atq; ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam translata sunt. Nec multo post Elizabetham filiam *Carolo* Hungarorum regi bis viduo in matrimonium collocat. Interim delegatorum à Pontifice iudicium Cruciferi detrectant, appellationemq; interponunt: sed reiecta appellatione damnati sunt.

A. C. 1313. *ius recuperatum ex Pontificis consensu.*

A. C. 1320.

B Itaque Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expensa numerare iussi sunt. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita vt nusquam, iis præsentibus, sacra fieri liceret. Dum hæc ita geruntur, Lituani Mazouiam depopulantur, & Duces Syllesiæ parricidialibus bellis labefactati, prædæ *Ioannis* Bohemiæ sese exposuerunt. De cuius astutia & inexplebili auaritia dicerem nunc, nisi prius id fecissem, idque non meis verbis, ne quis rem esse fictam putet, sed præcipui nostra ætate Chronicorum Germaniæ scriptoris, qui *Carion* dicitur. Ad interuertendum Ducatum Syllesiæ partim vi, partim C astutia præbuerunt occasionem fratrum germanorum *Wladislai* & *Henrici* dissensiones atq; improbitas. *Wladislaus* latrocinia exercebat, diuexans Bohemiam & Syllesiam. Comprehensus à rusticis, ab *Henricho* fratre qui Dux Wratislauiensium erat, in carcerem conicitur. Ita, vna labe aliam trahente, ambo eo sunt perducti, vt regi Bohemo se subderent, suaque illi venderent. Ad extremum autem *Wladislaus*, qui Glogouiensium Dux dicebatur, veneno sublatus est, ne amplius hominibus iniurias, stirpi vero suæ ignominiam inferret. Augebat inter fratres hæc dissidia Rex *Iohannes* & souebat, committens eos inter se, vt sibi hoc modo obnoxios magis redderet. *Henrichus* tamen patentem suam Poloniam venerabatur, *Wladislaiq;* Poloniæ regis fidei se, ac suum dominatum omnem tradebat; sed *Wladislaus* vir bonus, vbi hostem eius propulsauit, *Henrichum* sua sibi habere iussit, vt sorores nubiles inde nuptum posset locare. Id vbi cognouit *Iohannes* rex, qui iam de Wratislauia propemodum desperat, noua spe erectus, dolum adhibet. *Henrichum* per speciem ardoorum & arcanorum negotiorum accitum blanditiis, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris inducit, vt Wratislauiensi dominatu cederet. Ita adiutoribus vsus proceribus, & maxime ciuibus Wratislauiensibus pecunia corruptis, effecit vt ipsi ius suum venderet *Henrichus*, & quod effla-

Syllesia ad empta quibus occasionibus.

Iohannis regis Bohemorum perfidia & auaritia.

A. C. 1320. flagitabat adipisceretur. Wratislauia igitur potitus est *Iohannes*, & non longe post Goltbergense & Hanouiense territorium, quod A Wratislauiensis Senatus hypothecæ nomine a *Boleslao* possidebat, per iniuriam ei ademit. Expostulauit cum eo de erepta sibi Wratislauia *Boleslaus*, iusiurandumque & fœdera commemorauit, atque obiecit; quodque difficillimo tempore se eiectum à Bohemis omni ope destituisset, exprobrauit. Sed ea expostulatione hoc tantum profecit, vt *Iohannes* responderet ei: *Propinquiorem se sibi esse, quam cuiquam alteri.* Simili ratione & Legnicium occupauit. Sed quid dico simili? cum illa precibus potissimum, hoc vero minis additis extorserit. Quare metu *Boleslaus* perculsus imperata fecit, & eo redactus est inopiæ, vt filios quoque ad extremum Wratislauiensibus mercatoribus oppi- B gnoraret. Posthæc reliqui Duces, nempe Glogouiensis, Zaganiensis, Olesniciensis, Steinauiensis, & Falkembergensis vltro in ditionem Bohemi regis deuenere, & partim timore potentiæ *Iohannis*, partim inuidia *Wladulai* regis, libertatem suam Bohemis prodidere. Militium ad extremum Episcopi Wratislauiensis arcem idem rex *Iohannes* per vim iuris sui fecit. Quamobrem diris à *Nankero* Episcopo & anathemate deuotus fuit, & ipse eum omnibus præsbyteris & Monachis Wratislauia excessit; nec tamen arcem recuperauit. Solus Suidnicensis Dux, & post eum filius eius vnicus in fide *Boleslai* & societate Polonorum permansit. Retinet etiamnum pleraque omnis C Syllesia vestigium vetustæ originis suæ à Polonis deductæ, pensionem, quam S. Petri nummum vocant. Quæ quidem per illa ipsa Syllesicæ defectionis tempora eo redacta est, vt nummus tantum æreus, quem obolum vocamus, in capita quotannis penderetur; cum antea tres oboli, & cribrum auenæ in singulas familias pendi solerent. Sed iam ad *Wladulaum* à Syllesiis redeamus, quem maxime sollicitum reddebat erepta à Cruciferis Pomerania, quibuscum & Bohemi iam sentire incipiebant, vtpote quod vtrique rapto viuere ex Polonis assueuerant. Accedebant & eo Lituani, quos domare difficile erat, cum secum pugnandi copiam non facerent, sed, rapta præda, fugerent & domi ob- D iectu syluarum & paludum latebris ac denique incultarum solitudinum interiectu tuti essent. Fluctuante igitur *Wladulao* rege, nec satis explicante, quænam via sibi ad euadendum ex iis difficultatibus potissimum ineunda esset, tandem hanc sententiam frequens senatus comprobauit. Cum *Gedimino* Duce magno Lituanorum (hunc titulum à Russis eum principatu eorum ad se Lituani transtulerunt) sanciendam esse cum primis amicitiam ad quam rem vt sibi viam præstrueret, legatos mittit, qui fœdus cum eo feriant & filiam eius *Cazimiro* filio suo vxorem petant & rogent, vt captiuos Polonos liberos dimittat; idque sibi loco dotis gratissimum futurum pollicerentur. Non grauatim *Gediminus* legatorum postulatis annuit sponsamq; e vestigio cum eis mittit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atque ætatis captiuorum caterruis comitata, veniens Cracouiam, religionem Christianam à *Nankero* Episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, *Anna* nomen accepit, & ritu solenni *Cazimiro* sextum decimum annum agenti nupsit, anno Christi 1325. His rebus ex animi sententia a *Wladulao* rege peractis, occasiones rei bene gerendæ vndeque sese ei postea offerebant. Nam Mazouios cum exercitu, peruastata eorum regione, à societate Cruciferorum facile auulsit, & in Marchiam progressus eum infesto exercitu, debiliorem ad res moliendas reddidit; cunctosque Cruciferos metu non mediocri perculsit. Lituani, qui regem iam sequebantur, maxime omnium, nondum exuta barbarie, in hostes desæuiebant. Victus est tunc *Wladulai Pramuli* mortem de Marchionibus: reduxitque secum 6000. captiuorum. A. C. 1320.

Commemorsrur in ea expeditione præclarum monachæ cuiusdam facinus, quæ capta à Lituano quopiam, eum ad stuprum traheretur, rogauit eum, ne sibi vim faceret, mercedis autem loco promisit, se illum edocturam esse, qui corpus eius vulnerari nullo vnquam ferro posset. Quod cum edíscere ille percuperet, dixit illa, quid faciendum esset, idque in suo corpore primum fecit; dein iugulum ei fortis puella præbuit, vt in ipsa eius rei periculum faceret. Credulus ille, stricto gladio, caput eius amputauit. Ita illa Barbari libidinem elusit, stuprumque honesta morte euasit. *Facinus cuiusdam monacha memorabile.*

Igitur *Wladulaus* tali rerum suarum fundamento iacto, non putauit sibi diutius differendum esse bellum cum Cruciferis; qui ne Pontificis quidem Maximi autoritate, vt ipsi Pomeraniam redderent, commouebantur; quin etiam fastu turgidi subinde potentiam suam, vt insuperabilem, iactitabant. Itaque in sequentem annum expeditionem toti Poloniæ contra eos ad Chrezini oppidum indicit; à *Carolo* rege Hungariæ genero suo non contemnenda auxilia impetrat; à Russis, à Lituanis similiter obtinet. Cum quibus omnibus fines hostium ingressus, omnia agit hostiliter, vt Crucesignatos elicere in aciem posset. Sed illi in munitionibus se diligenter abdiderant. Quia autem Poloni rudes esse videbantur in oppugnationibus munitionum, ab hoc genere pugnæ in initio aliquantisper abstinet. Cum autem Mazouiam nostri infestare cœpissent, prodeunt Cruciferi cum Mazouiis & Cuiauiam petunt, quo eum propere nostri accurrissent, collatis signis, funduntur hostes. Mazouii quidem erubuere tum cognatos Polonos: sed Cruciferi plusquam pro sepulchro domini dimicantes fortiter ad internecionem vna cum Commendatore Toronensi cæsi sunt. Hoc anno *Nankerus* Episcopus Cracouiensis, vt qui Syllesius esset, ad Wratislauienses *Bellum cum Cruciferis.*

A. C. 1320. *Iohannes Grotus Slupecius.*

ſes tranſiit, & *Iohannem Grotum Slupecium* ſucceſſorem habuit, hominem gratum Pontifici, eo quod adoleſcens cum eo familiaritatem contraxerat.

Vndecima expeditio.

1329. *Rex Bohemorum* Ioannes *cum Magiſtro Pruſſiæ Samogitiam vaſtat, & depopulatur, vt iam in Polonica hiſtoria monſtratum eſt.* Kumererk *Comes & Baro de* Egerburg *cum maximis copiis à Rheno vſque progreſſus, agmina maxima ducens in Pruſſiam venit. Adiunxerat ſe iſtis promiſcua multitudo, ex qua contracta phalanx vocabatur vſitate Peregrinorum exercitus. Sed iſti modico opera precio facto, in hyberna conceſſerunt. Tanta enim tum ſæuitia hyemis fuit, vt arbores etiam iniuriis cœli & intenſiſſimo gelu perſtricta vix ad ſe poſt aliquot annos* B *redierint. Subſequuta ſunt tandem vaſtationes terræ Dobrinenſis, & oppugnatio arcis Gedimini a nomine Ducis appellata.* Fuit Gediminus *Dux Lituaniæ bellicoſus, qui Cruciferis ita cœperat eſſe formidabilis, vt etiam Pontifex, ad mitigandum eum, legatos ſuos miſerit. De hoc ſparſa fuit fama a Cruciferis, quod propoſuiſſet in animo ſacro baptiſmo initiari. Sed ille hoc reſciens, miſit oratores ſuos Rigam, per quos oratione perampla palam in corona omnium expurgauit ſe ab eo rumore. Cuius orationis exordium tale fuit :* Miſſæ ſunt, *inquit*, quædam literæ à ſacerdote Romano Papa, quibus dominus meus infamatur baptiſmi ſuſcipiendi: Sed dominus meus iurauit per Deorum fortitudinem, ſe perſeueraturum in religione patrum ſuorum, &c. *Fuit autem* Gediminus *hic Magiſter ſtabuli apud* Vithenem *Magnum Ducem Lituaniæ, vir ambitioſus & excelſi animi, qui interfecto domino ſuo principatum inter ſuos arripuerat, & late propagauerat, ſubacta magna parte Ruſſiæ. Nam domitis Cruciferis,* Wladimirum *Ducem ad Wladimiriam vicit, promotis caſtris Luſcum, Luceenſium Ducem eadem felicitate ſubmouit & profligauit.* Staniſlauum *Kiouienſium Monarcham acerrimo prælio ad profluentem Piernam, quatuor milliaribus ab ipſa vrbe, cum cæteris Ducibus ſuperauit, Seueriamque ſuo imperio ſubiecit. Non contentus ea victoria, etiam Tartaros aggreditur, eosque vincit, ſuperat, & vltra oſtia Tanais pellit, ac ſubmouet. Rediensque poſt eas victorias ad ſuam regiam, de hoſtibus deuictis ac debellatis triumphauit, ciuibus vrbe effuſis eum cum manuum applauſu excipientibus. In his fere omnibus noſtri hiſtorici cum Lituanicis Annaliſtis conueniunt, eo excepto, quod eum negant fraude adiiſſe poſſeſſionem Magni Ducatus Lituaniæ. Stabuli enim Magiſtrum fuiſſe pernegant, ſed potius filium* Vithenis *legitimum aſſerunt. Noſtri quidem hiſtorici,* Dlugoſſus, Miechouius, & Cromerus *in aula regum Poloniæ,* Gedimini *ſeu* Gedeonis *nepotum, vixerunt, eisque ab intimis ſecretis fuerunt. Exiſtimo, quod non paſſi fuiſſent reges noſtri eos in hoc errore verſari, ſuumque progenitorem indigne hac tanta macula ab ipſis aſpergi, ſi,* A *inquam, à rei veritate eos aberraſſe vidiſſent. Adde quod quidam ex noſtris iſtis ſcriptoribus, quo viciniores illis temporibus fuerunt, eo certiora ſcire & nobis tradere potuerunt. Magnum tamen eſt, fateor, id, quod opponitur, nempe conſenſus Latopiſciorum ſeu Annaliſtarum : niſi forte metu* Gedeonis *tantum eius ſcelus occultarunt. Sed ſuum cuique hic iudicium relinquo, malintne eos, qui veluti publica fide ſcripſerunt, ſequi, an illos, quos ſui ſæpius falſi accuſant. Bellis his confectis* Gediminus, *& pacata Lituania, ad decorandam patriam ſeſe conuertit, ſedemque, quæ primo Nouogrodia Kiernouiam translata fuerat, rurſus amœnitate loci inuitatus, Kiernouia Trocos veteres transfert. Locorum* B *ſitum non deſcribo, nam in Chorographia noſtra id cuiuis videre licet. Poſt aliquot annos, cum venatum procedens delatus eſſet ad loca, vbi nunc eſt vrbs Vilna, vrumque animal eximiæ magnitudinis propria manu venabulo in monte, vbi nunc eſt arx, confeciſſet, res ipſi & cæteris applaudentibus boni ominis eſt viſa. Acceſſit eo ſomnium, eidem rei conſentaneum. Vidit enim eodem in loco illa ipſa nocte per ſomnium lupum cataphractum, in quem alii centum lupi terribiles vlulatus edebant. Magno igitur conſenſu creditum eſt, non fuiſſe fortuitum ſomnium : ſed admoneri diuinitus, vrbem iſtic præclaram ſtatuendam, quod & poſtea fecit, ſedemque eo Trocis ex augurum ſententia tertium tranſtulit. Lo-* C *cus ille inter duo proxima flumina Viliam, & Vilnam, ante præter ſolitudines & prata amœna nil habuit. Ibi vero corpora mortuorum Ducum more ac ceremonia cremabantur, qui lingua patria* Suuintorolia, *non longo interuallo à latino ſono & ſignificatione, quaſi* ſanctus rogus *diceres, vocabatur. At poſtea vrbs ibi condita, atque vna cum ea Reſpubl. Lituanica paulatim ad eam celſitudinem, quam modo videmus, creuit. Rex Poloniæ* Locticus *audiens, quod ſtabili pede fortuna fauceret* Gedimino, *filiam eius locari in vxorem filio ſuo* Cazimiro *expetit, & facile obtinet. Hocque præludium quoddam fuit vnionis illius duarum iſtarum gentium, quæ poſtea facta eſt temporibus* Iagellonis. D *Adducitur nupta Cracouiam, deducentibus eam mille viris, hirſutis pellibus vrſinis amictis, quo terribili ornatu non minus tunc cunctorum in ſe oculos conuerterunt ſpectatorum Lituani, quam olim Imperator* Otho Magnus, *cum, ducens ingentem exercitum, ſub muris Pariſiorum in Gallia conſtitit, cunctis militibus eius à maximo ad minimum ſtramineos pileos capite gerentibus. Atque vterque hic ornatus etiam à pauperrimis hoc delicato ſeculo riſu & cachinnis exciperetur.* Locticus *igitur &* Gediminus *poſt illam affinitatis coniunctionem feliciter adminiſtrarunt vterque ſuam Rempubl. ſed diſpar vtriuſque fuit exitus. Nam* Wladislaus *morte naturali fatis conceſſit,* Gediminus *autem, cum* ipſe-

A. C. 1320.

A. C. 1320.

ipsemet ceu miles gregarius machinas mœnibus arcis Vielona admoueret, a milite Mariano globo bombardæ, tum primum in Germania inuentæ, nec dum Lituano militi visæ, traiectus fuit. Itaque extinctus Vilnam ab exercitu deportatur, & in prato bustorum Suuintorolia, *vitali seu fiduciali equo, vt vocant, impositus, cum nobili quodam armigero viuo, qui tunc ei dilectissimus fuit, ritu gentis recepto, duobus herodiis vel falconibus, duobus vertagis, & duobus pedibus vrsorum vngulatis adhibitis, armatus comburitur. Illi quidem corpus ipsum vna cum flamma in cœlum deferri opinabantur. Christiani vero corpus terreum terra mandari, animam vero, vtpote cœlestem, cœlitum consortio iungi credunt & confitentur.*

1329. Insequenti anno *Iohannes* rex Bohemorum euocatus a Cruciferis, cum grandi exercitu, vere ineunte, in Prussiam venit, Dobrinumque & Wladislauiam expugnat. Tandem Maznuiam pariter cum Cruciferis ingressus, eo adegit Ducem gentis, vt se ipsi *Iohanni*, quasi iusto Polonorum regi subiiceret. Tandem Cruciferi, ne iniuste ac per vim Pomeraniam sibi vsurpasse dicerentur, perfecerunt precibus, & precio apud *Iohannem* (aut ex composito res ita agi videbatur) vt sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret; Dobrinum autem quatuor millibus & octingentis sexagenis (vt vocant) Pragensibus venderet, venditionemq; obsignatis literis testaretur. Omnia hæc perficiebantur artibus *Iohannis*, qui Syllesiorum Duces Syllesia priuare iamdudum statuerat. His peractis, reduxit *Ioannes* exercitum, & stulta vanitate de subactis & ad religionem compulsis Barbaris triumphauit.

1330. Æstate sequenti maturescentibus segetibus denuo Cruciferi illi cum Liconibus, fratres videlicet cum fratribus, egressi, Vissogrodum, Naclum, Racianum, & alia pleraque ditionis suæ faciunt. Wladislauiam vbi accesserunt, acceperunt aduentare Regem cum magnis copiis, Hungarorum, Austriorum, atq; Lituanorum. Itaque dilapsi, ad sua defendenda redierunt. Postquam vero *Wladislaus* fines hostium attigit, populationes longe lateque exercere iussit. Nec vllum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In transmittenda Deruancia flumine aliquantulum difficultatis fuit. Nam vada huius fluminis caudicibus ac sudibus per longum spacium hostes impedierant: sed rex citato equo retro fluuium traiecit. Grauioribus equis vtebantur hostes, itaque non potuerunt in tempore ad vadum nostris occurrere. Aduentantium vim ii, qui primi de nostris copias transmiserant, fortiter sustinuere; donec omnis exercitus traiecit, & ad suos ordines rediit. Hostes inopinata re perculsi cedunt; nec nostris pugnandi copiam faciunt, sed ad petendas conditiones pacis delabuntur, vbi rex non difficilem se præbuit. Induciæ ad annum factæ, ea lege, vt Dobrinum arcem Cruciferi traderent. De Pomerania vero *Carolus* Hungariæ & *Ioannes* Bohemiæ reges arbitri delecti. At *Carolum* Regem tum aduersus casus perculit, de quo sic accipe:

A. C. 1330.

De Caroli Regis Hungariæ quodam casu.

Felicianus quidam de *Zaachorum* familia stricto gladio in cœnaculo *Carolum* Regem adortus: sed frustratus ictum, dextram modo eius leui ictu perstrinxit, Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit, filios vero pædagogi accurrentes obiectu corporum suorum protexere. Mox parricida a *Iohanne Patocio*, nobili iuuene, prostratus, concursu satellitum membratim dissectus est. De causa sceleris variant autores. Nonnulli eum affectasse tyrannidem volunt; alii stuprum Claræ sorori suæ a *Cazimiro* Reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice, illatum vlcisci eum voluisse, memorant.

Cruciferi ad ingenium redeunt.

Cruciferi præsenti metu liberati nihil de conditionibus impleuere. Itaque paulo post sequenti anno Comitia habentur & in Comitiis rex *Wladislaus* bellum decernit. In quibus etiam iturus ad bellum Rex more Persico *Wladislaum* filium viginti annos natum toti Poloniæ præficit; vt fama nominis eius non tam se facile Saxones & Bohemi commouerent. Ad hæc vt regnum is retineret, si quid aduersi in Prussico bello accideret. Sed ob ademptionem præfecturæ *Vincentius Samotulius* plurimum offensus, ad Cruciferos transfugiens, multa pericula creat regio exercitui: Cruciferiq;, ipso ductore, pleraque oppida in Polonia occupant, ita vt parum abfuerit, quin *Cazimirus* ipse Pisdris oppido caperetur; sed præmonitus, porta confestim se eiecit. Legniciensis arx demum capta, Gnesna, Znena, & alia pleraque intercepta, incensa, & vallata. Cum igitur *Wladislaus* angeretur, spectans patriæ incendia, ad aliud consiliũ decurrit. Cognouerat id fieri *Vincentii* consiliis; itaq; *Vincentium* sibi rursus reconciliandum satagit; nec sibi indecorum ducit etiam subdito se, vbi res exposcit, demittere. Nam talis demissio confertur pugillatorũ saltationi, qui, quo magis ad humum sese acclinando prius demittunt, eo altius neruis adnixi, sursum feruntur postea saltu & attolluntur. Mittit igitur secreto ad *Vincentium*, vt eum ad sese pelliceret. Ille, vt est Polonorum nobiliũ natura minime obstinata, Regi morem gerit, veniensque ad regem, veniam supplex petit; communicatoque cum rege consilio, qui ei impunitatem promittebat, proditione proditionis maculam eluere & obliterare tentat, adhortaturque regem ad conferendam cum hoste manum. Docet, in tanta multitudine plurimam esse fæcem imbellium hominum; si impetum in eos facerent, vim nostrorum nequaquam sustinere eos posse, quantumlibet glorientur de robore cataphractorum, & phalangum suarum; sibi vero eas partes sumit, vt hostem ab omni suspicione prælii abductum fallat, ac deinde iterum in castra Cruciferorum reuertitur; quibus percontantibus respondet,

A. C. 1333.
Persarum consuetudo.

Vincentius Samotulius.

Cazimirus vix euasit manu hostium.

A. C. 1333. nihil a Polonis periculi esse. Regem pauidum & cooscium exiguarum suarum virium diutius exercitum tenere non posse. Ita confirmati Crucife:i incœpto persistebant, magis populationibus dediti, quam ad pugnam capessendam alacres. Interim Rex contemplatur locorum condiriones, & vbi committendi prælii idoneæ occasiones arripi possent. Est Pagus Plouuice prope Radeiouiam, vbi late patens est planities; ita vt opportunior locus ad prælium nostris equitatu maxime valentibus rum non offertetur. In hoc igitur totus eratRex, vt omnia ex præscripto artia militaris fierent, cuius peritissimus erat. Non putabant autem Crucesignati, rem vniuersam dimicationi Regem commissurum; sicuti *Vincentius* eos securos reddiderat. At, vbi hinoitus plurimus equorum audiri cœptus est, & strepitus aduentantium increbuit (nam conspectum densa nebula adimebat) runc illi quoquouersum cursitare, dissonum clamorem edere & alia argumenta pauoris ostendere cœperunt, quæ omnia Regem, & regium exercitum plurimum confirmabant. Ita enim hæc clara erant, vt etiam digito rex suis, quo magis eos sponte pugnare exposcentes, ad prælium animaret, ostenderic. Orationem protrepticam non est mei instituti hic, vbi breuitati studeo, explicare. Inueniuntur ista luculenter apud alios. Conllat tamen Regem maxime incubuisse, vt æquitatem causæ suscepti belli suo militi demonstraret, calamitatem captiuorum, ploratus & eiulatus miserabiles amplificaret, quos fere ab exercitu exaudiri affirmabat. *Adsunt*, inquit, *prope propinqui nostri, qui fidem vestram implorant.* Contra vero hostium immanitatem, & truculentiam amplificabat. *An vos latet*, inquit, *an vos fugit gentis immanitas, hunc vas bestiis olim diuos placare solita? Ego, ne virtuti vestra diffidere videar, si vos diligenter in hostem tam trucem incitare instituerem, amplius non loquar. Re ipsa commonstrate, vos esse non degeneres parentum vestrorum, qui non numerare hostium multitudinem, sed necessitatem pugnæ ineundæ ponderare solebant.* Hæc quasi paruus puer (Nam perpusillæ staturæ erat; inde & *Loctecus* dictus est) in medio virorum proceritate corporis conspicuorum & armis fulgentium, ore flammiuomo, ocelis micantibus, voce ardua & excelsa, perorando explicabat, non sine vehementiore totius corporis gestu, præsertim vero manuum, brachiorumque crebra motatione; seueritatem quandam militarem in fronte corrugata præseferens. Nam prorsus Martialis naturæ erat. Insusurrauit etiam compluribus, ac secreto concredidit consilium *Vincentii*, de hoste a tergo aggrediendo; quæ res plurimum faciebat, ad muniendos & confirmandos suorum animos. Explicat igitur acies ac prima de quinque, cohors aulicorum, magno impetu in hostem inuehitur. Excipiunt illi, qui contra constiterant. Non impigre deinde aliæ cohortes concurrunt, exceptis subsidiariis. Pugnatur vtrinque summa contentione, neque quisquam refert pedem. Adest omnibus locis *Wladislaus* suos animans, & defessis integros submittens, ipse indefessus, quamuis effœto iam & senili corpore. Feruescente autem prælio, cum *Vincentius* adhuc nusquam appareret, subuereri iam Rex cœperat, ne quem is dolum necteret. Circumspiciebant & alii memores promissorum Regis. Tum ille a tergo hostium clamore sublato, cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi vero turbati illi, reque noua perculsi: primi etiam, exaudito clamore & tumultu, respicere, & sciscitari inter se, quidnam id esset. Instant nostri acrius respectantibus, & remissius pugnantibus. Nec mora; iam cæsis duabus, vniuersas acies perterrefactas in fugam conuertunt. Fit longe maior fugientium strages, quam quæ duoum pugnantium fuerat. Adeo namque dolori, & iracundiæ Poloni indulgebant, vt neminem viuum seruarent. Iamque debellatum nostri credebanr, cum ecce longiore interuallo nouas hostium copias effuso cursu aduentare aspiciunt. Erant ii, qui, præmissi ad capiendam Brestam, ibi hæserane, at certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias fatum suis accurrebant. Aliqui autem ex ipsis cum inter nostrorum ordines se inserere cœpissent, renouato prælio, repulsi sunt a nostris, nec vim nostrorū recenti victoria ferocientium sustinuere. Erant enim & longo cursu equorum defatigati, & armorum nimio pondere prægrauati. Cæsa feruntur his duobus præliis hostium quadraginta millia, *Dlugosso* referente. Triginta vero tantum de promiscua nostrorum multitudine, ac duodecim de nobilioribus rum cecidere. Inter quos insigniores fuere *Zgota Morawcius* Cracouiensi, *Christinus Ostrouius* Sędomiriensis, signiferi, *Swincius* Castellanus Zarnouiensis. Dies, quo hæc gesta sunr, fuit 17. Septembris. Et quoniam fere ad vesperam pugnatum erar, reliquum illius diei & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postera die cæsorum strages recognita est & spolia lecta. Inter quæ rex ipse obequitans, conspicatus est quendam iacentem multis vulneribus affectum & admiratione cæteris prostratis digniorem, cui nomen *Florianus Sarr* fuit. Cuius historiam carmine redditam, vtpote rem memorabilem hic adscribere volui.

Plouucense prælium.

Compendium & capita orationis adhortatoria ad fortiter pugnandum.

Victoria memorabilis Polonorum de Cruciferis ad Plouuce pagum.

A. C. 1333.

Tempus erat, quando nostros inuaserat agros
Gens fera, de nigra qua cruce nomen habet.
Huic Wladislaus *Lotek occurrit in armis,*
Fudit & hostilis fortiter ense manus.
Nec mora, cæsorum squalentia corpora lustrat.
Postera cum cæli fulsit ab axe dies.
Ecce iacet miles viridi resupinus in agro,
Milleque vulneribus debilitatus erat.

Ita-

A. C. 1333.

Iliaque intrepidus manibus cohibebat amicis,
Vulnera ne forsan per geminata fluant.
Vidit vt hac dux, ad proceres sic voce locutus:
Illius o ingens est dolor, atque labor.
Miles ad hac: Maior dolor est vicinus in aruis
Pessimus, expertus, dux generose, loquor.
Subiicit his Princeps: Isto te fasce leuabo,
Ne dubita, vitam dent modo fata tibi.
Hinc miserum tollit, spaciosaque, vulnera sanat,
Et totum pagum donat habere viro.
Stemmaque virtutis transuersas insuper hastat
Tres dedit: huic Sario nomen eratque viro.

Ex hoc stemmate nunc claret *Ioannes Zamoscius* regni Poloniæ Cancellarius & supremus Copiarum præfectus.

CAPVT XXVII.

Reliqua rerum Lithuanicarum.

Duodecima expeditio.

Sequitur duodecima expeditio, & ea non postrema, contra Wladislaum Locticum *Regem Polonia, a quo magna clade tum profligati sunt, vt iam in Polonica historia pluribus ostensum est, sed propter res Lituanicas iterum breuiter mentionem eiusdem rei nos facere oportuit. Quam autem irato numine tum ordo ille depugnarit, ex numero casorum intelligi potest,* D. Cromero *sic referente:* Cæsa, *inquit*, fuerunt his duobus præliis hostium viginti millia, de nostris vero quingenti; vt apud alios reperio, triginta.

Tredecima expeditio.

Gedimino *successit* Olgerdus, *qui vlcisci volens mortem patris* Gedimini, *Prusfiam ingressus longe lateque eam vastat, ita vt superiores vastationes collata cum hac posteriore, nihil esse videantur. Eodem tempore* Eberhardum Schorc, *phalangem Saxonum ducentem deleuit. Non ausi tunc sunt prodire ad certamen Cruciferi, sed tantum ex tectis prospiciebant, spectantes penatum suorum incendia. Vastatio igitur Locticiana, qua accidit anno 1327.* Gedimino *& Hungaris auxilia sua in hoc conferentibus, si coniugatur cum ista, tantam effusionem sanguinis efficiet mortalium, vt ad eam ex Apocalypsi illa pradictio adaptari possit:* Ab his, *inquit*, tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & ex fumo & fulphure, *&c. Magister Prusfia* Rudolphus *Dux Saxonia* Lutterus, *Generalis (nam iam Venetiis sedem suam huc transtulerant) audita & visa clade suorum, in rabiem & amentiam versus, pra dolore moritur. Pracesserunt hac vastationes & miracula. Accidit tum tremor terra in Prusfia, illis terris antea inauditus, A aliquot vicibus, haud dubiè prænuncians eas calamitates. Hoc successu* Olgerdus *elatus, exercitum victorem duxit contra Tartaros, patris* Gedimini *virtutem imitatus. Non debet autem latere lectorem de Tartaris, quod ii tempore interregni Polonici, hoc est, regno diuulso, & inter regulos in partes & prouincias scisso, occasione arrepta, non modo Russiam sed & Podoliam, & ipsam Poloniam sæpe armis infestarunt, & attriuerunt; Podoliamque vectigalem sibi, magna ex parte, reddiderunt. Vnde* Bacota, Balakley, Czapczakey, Kuczmien, Kaczibey *& alia prodigiosa nomina minutarum arcium Podolicarum Scythicam phrasim & feritatem resonantia, qua pulsis Tartaris ad hunc diem per-* B *manent. Deus igitur miseratus Polonia, Hungaria, Germaniaque calamitates, excitauit* Olgerdum *Lituanum, qui, etiamsi gentilis erat, tamen omnibus Christianis Europæis egregiam tunc nauauit operam. Progressus enim cum suis copiis vsque ad Boristhenem & ostia eius, totum robur Tartarorum, & tres duces eorum* Kadlubachum, Demetrium, *&* Kaczibeium, *a quo portus ille* Kaczibeius *vocatus est, armis suis attriuit, profligauit, & disiecit, ita vt alii eorum vltra Tanaim fluuium, alii vltra Tyram, ad Dobrucenses vsque campos, a quibus Orda Dobruciorum vocata est, fuga dilaberentur. Attriuerat iam hos quoque antea* Demetrius *Moschorum Dux. Sed successu victoria elatus, securiorque factus,* C *cum* Olgerdo *inimicitias sibi vltro attraxit. Missis enim ad eum legatis, imperat ei tributum: quare exasperatus Lituanus legatos eius penes se detinet & absque vlla mora collecto exercitu, primo Witepskum, deinde Moschouiam vsque contendit, nec prius cessauit, donec vrbis ipsius Moschouia muenibus exercitum admouisset, in monteque adorationis (vt ipsi vocant) e conspectu arcis ante ipsam vrbem constitisset. Nouum hoc erat apud* Demetrium *& instar portenti cuiusdam stupendum. Acciderunt hac anno 1331. die ipso Pascha, cum* Demetrius *iret ad* Cirkievv. *Ecclesias enim suas Russi ita vocant. Cum itaque ritu solenni deduceretur, per legatos denunciat ei bellum* Olgerdus *& mittit non absque* D *contumelia ouum vermiculato opere variatum (mos est enim patrius Russis in ea festiuitate puerulis suis ludentibus ouum variis coloribus distinctum donare) loco tributi, quod exactum oratores suos ad ipsum paulo ante miserat. Addit & fomitem cum silice & chalybeo excussorio minaturque conflictum & incendia, ni sibi ex tempore capiat consilium. Vnde apud Lituanos de bellatoribus vigilantibus in prouerbium abiit:* Si vis ouum variatum coloribus hosti donare, surge mane & lucem anticipa. *Hac a me ex sententia Annalistarum Lituanicorum & pracipue D.* Stricouii *viri de Lituania optime meriti narrantur.* Demetrius *ergo, cum in prasentissimum periculum videret se coniectum elata illa & teme-*

A. C. 1333.

Occasio, quando irrepserunt Tartari in Russiam.

Olgerdo hac tribuuntur non Vitoldo.

A.C. 1333. loto expeditionis maxima censeri possunt? Nil iuuit apud Cruciferos, quod per ea tempora Neophyti Christiani facti erant Lituani; non profuit, inquam, illis quidquam quod nomina sua Christo dedissent. Amota tamen causa debuit cessare effectus. At illi, baptisato Iagellone, alios colores & prætextus belli inuenerunt. Et situti Moschus, nostro tempore, ansam belli contra Stephanum Regem quæritans, venditare sibi Pomeraniam, Prussiam, & Liuoniam cœpit ratione cuiusdam iuris successionis post Prussum Ducem progenitum suum, quem finxit Claudii Imperatoris fratrem fuisse. Ita tum illi destituti iusto prætextu belli, Primo dixerunt, sibi Lituaniam donatam fuisse a Mendoco illo, qui à Pontifice Rex nominatus fuerat. Secundo Samogitiam sibi venditabant, quasi à Kiestuto ipsis donata fuisset. Tertio Marchiam nouam pariter vendicabant, quasi ipsis à Marchionibus venditam aliquot millibus grossorum Pragensium; quam venditionem prætendebant ipsis confirmatam fuisse ab Imperatore. Qui nulli rei impensius studebant, quam malignitati, rapinæ, ventri & iis quæ sub ventre sunt, obliti interim Hierosolymæ, cuius defendendæ voto tenebantur: nec eis ea vrbs in memoriam redibat vnquam, nisi quando post commessationes & prandia, animi causa, per eius figuram terræ insculptam decurrebant. Vsu enim illis receptum erat vbique in Prussia, in collibus editioribus prope arces nobiliores figuram quandam labyrintheam & intricatam terræ insculpere, quam Hierosolymam vocabant, vt Grudenti & alibi etiam nunc videre est. Hanc ipsi, vel serui ipsorum totam eis, hilaritatis ergo, post pocula & crapulas percurrebant, & hoc pacto religione se solutos putabant, si pro defensione veræ Hierusalem à Saracenis oppressæ, fictam ludibundi percurrerent. Hanc vanitatem illorum & otium traducens Cazimirus tertius haud illepide in eos iocatus est, missa legatione ad Pontificem Pium secundum antea Æneam Syluium vocatum, rogans vt istos suos milites in insulam Tenedum in orientem deportandos curaret, defensuros ibi Christianos a Turcis, vt Regula illorum postulabat; quandoquidem iam, prudentia senatus Polonici, Septemtrio Baptismo sacro initiatus esset, manusque Christo dedisset. Nihil profuerunt hæc. Immo cum aperte non posset Pontifex, clam tamen per submissos oratores Cruciferos istos in nostram gentem exacuebat. Sigismundus itidem rex Hungariæ & Imperator quomodo vntriuerit illa dissidia inter Polonos, & Cruciferos, ex historia liquet. Nam Griualdici belli ipse fuit præcipuus faber & deinceps, quoad vixit, nihil aduersum nos de sua malignitate & hypocrisi remisit. Qui cum apud Hungaros captiuus detineretur & opem a Wladislao Iagellone imploraret, Iagello, quo eum officiis suis sibi deuinciret & deprauatum animum eius sanaret, de liberando eo satagit & pecuniæ non exiguam vim mutui nomine ad eum mittit.

Sed is tamen ea re minime fuit placatus. Proinde vt par pari fratres Iagello & Vitoldus A referrent, Bohemicos tumultus contra eum concitauerunt, misso nepote Coributo, qui se Bohemis aggregando ducem se illis præbuit. At Sigismundus ad conuiuium euocatus Luccoriense, rursus machinatur mala. Nam vt Vitoldum cum Rege fratre committeret & ab eo euelleret, coronam illi promittit, & titulum Regis Lituaniæ. Ita vtrinque & Marte & Mercurio, & ferro & ingenio decertatur. Expostulante enim Sigismundo, quod Coributum Rex Wladislaus in Bohemiam submisisset, Vitoldus non à Rege, sed à se submissum fuisse prædicabat. Rursus ad Vitoldum conuersus & rogans, cur inique igitur ipse secum egerit: Vitoldus in ipsum culpam reiicit, quod nimirum infideliter amiciti- B am coleret. Ita ille vicissim rogatus, quare committere & collidere vtramque nationem Polonicam & Lituanicam intempestiua honorum delatione satagerit, negauit id palam; sed tamen clam inter suos iactabat, se inter istos duos canes, Vitoldum nempe & Iagellonem, os iniecturum esse, cuius vterque arrodendi cupiditate inuicem sese mordendo deuorarent. Merito igitur cum turpiter sæpius maleuolentiæ exempla erga nostras gentes edidisset, à Bohemis pro hoste nationum linguæ Dalmaticæ declaratus fuit. Sed & Pius Papa non dissimili ratione, vt diximus, in nostras gentes peccans, à scriptoribus historiæ nostræ eiusdem malignitatis accusatur. Sed iam, quia nobis legem breuitatis imposuimus, omissa descriptione prolixiore expeditionum istarum C per seriem decem sequentium comitiorum, incipientes à coronatione Iagellonis, res Lituanicas summatim scribemus.

Insequenti anno Cruciferi, aucti numero militum, ex Germania Cuiauiam populatum eunt. Breste autem obsident. Contra quos bonus Sencio iterum exercitum ducit. Videbant tunc Cruciferi oppida & pagos incensos, & vbiuis incendiorum flammas collucentes. Ideo irritatus Magister Lutherus Cruciferorum, prælio cum Rege decernere voluit. Sed à Commendatoribus ab ea temeritate retractus fuit. Caduceatore igitur misso, à credulo Rege annuas inducias impetrant. Ne tamen Rex nihil egisse cum illo D exercitu videretur, vt Syllesios vlcisceretur, qui superiore anno Poloniæ terrorem armis incutere voluerant, copias duxit. Vbi, cum omnes pauore consternati in arcibus latere vellent, quinquaginta & amplius munitiones eorum cepit. Reuersus ab eo bello Cracouiam, donatis ac dimissis auxiliariis, languere cœpit, ac sensim inualescente morbo, vbi imminere mortem sibi sensit, ritu christiano sacris mysteriis confirmatus est. Deinde, quæ disponenda restabant in gubernando principatu, peragens, Cazimirum filium ad colendam iustitiam hortatur; eumque proceribus assidentibus languida voce commendat, vtque eum post se Regem creare velint, rogat. Post hæc in Martio, qui men-

A.C. 1333. mensis senibus exitialis esse solet, extremum diem clausit, & in Basilica Cracouiensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Sed inscriptio in eius sepulchro nulla apparet; sicuti nec in *Cazimiri Magni*. An quia contempserit honores istos caducos, an vero quod intus in monumento incisum sit aliquid, quod doceat, cuius illud sepulchrum sit, ignoto. Regnauit post coronationem suam annis tredecim, & paulo amplius, Princeps singulari prudentia, patientia, mansuetudine animi præditus, adeuntibus perfacilis, statura pusilla, sed animi celsitudine petamplus. De quo rectissime scriptum est: Fuisse eum animi magnitudine tanta vsque ad decrepitam ætatem & virtute adeo excellente, vt cum maximis regibus recte comparari possit, & eo quidem magis, quod turbulentius & mutilatius regnum accepisset. Præcessit hunc paulo *Vincentius* ille *Samotulius*, qui & hostilitatis & commiserationis erga patriam suam exemplum in se reliquit. Non tamen impune ei cessit illa præuaricatio aduersus parentem suam Poloniam. Nam, licet posterioribus ausis superius ab se patratum facinus obliterasse se iam crederet; tamen commemoratio incendiorum patriæ & iustus dolor ad eam diem seruatus ob amissos sanguine iunctos & rei familiaris detrimentum eius opera acceptum, ita quosdam contra eum extimulauerat, vt sibi aliter satisfactum iri nequaquam persuaderent, nisi eum tanquam autorem illarum belli superioris calamitatum è medio tollerent. Plus enim apud offensos seruatus & continuatus dolor præteritorum malorum, quam præsentium beneficiorum & meritum obsequiorum, valere solet. A.C. 1333.

LIBER SEPTIMVS.

IN QVO COMPREHENDITVR HISTORIA POLONICA INCIPIENS A TEMPORIBVS CAZIMIRI MAGNI REGIS POLONIÆ, VSQVE AD STEPHANI PRIMI TEMPORA, SVB QVO HÆC IN LVCEM EDVNTVR.

PROOEMIVM.

Iam omnes videre possunt, quam apte hæc distinctio librorum huic historiæ quadret. Quod autem à Cazimiro Magno septimus liber incipiatur, causa est, non modo quod Polonia regnum ad interitum spectare incipiens, ob domesticorum pluralitatem, eorumque discordiis distractum, & in multas portiunculas diuisum, rursus in vnam monarchiam reunitum est: sed etiam quod ab hoc rege legibus reformatum, pacis artibus recreatum, muris & variis munitionibus instauratum fuit; quo nomine, Magnus vt vocaretur, meruit Cazimirus.

CAPVT I.

Cazimirus Magnus.

Anno ab urbe condito	*5295.*
Anno Christi	*1333.*

CAzimirus Rex cum vxore coronatur; etiamsi *Heduigis Cazimiri* mater, se regina superstite, negabat eam debere coronari. Sed hic scrupulus statim exemptus est, exorata matre à *Cazimiro*. Quæ, vt nihil dubii relinqueret, Sadeciam antiquam secessit, diui Francisci institutum professa. *Ioannes Melstinius*, *Iauenilium fcus* dictus, Regi iuuenilium consiliorum moderator est datus. Nix hoc anno sub finem Aprilis, quæ 5. diebus durauit, magnam fertilitatem præter expectationem omnium attulit. Locustarum enim etiam vis magna in Poloniam postea aduolauerat. Cum autem Cruciferi sententia lata à regibus Hungariæ & Bohemiæ, eiusque conditionibus non starent, missus est legatus ad Pontificem *Iohannes Grotus Slupecius* Episcopus Cracouiensis, qui apud *Benedictum duodecimum* perfecit, vt duos Prælatos mitteret, qui Polonorum Regi Cuiauiam, & Dobrinum redderent, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent. Cruciferi vero, ne arbitrorum decreto, aut Pontificis mandatis parendi necessitate tam feruide vrgerentur, perfecerunt apud *Lodouicum* Cæsarem, vt is Cruciferis, & Magistro ordinis *Theodorico*, pœna adiecta, interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquam de iis terris, quas ab Imperio haberent, cuiquam concederent, neue apud vllos iudices de iis disceptarent præter assensum ipsius. Indignabantur enim Imperatores & ægerrime ferebant, iura Imperialia à Pontificibus attingi. Sed optime excipi poterat, nihil hic in Imperatorem peccari, cum eas terras, de quibus lis erat, non ab Imperatoribus, sed a Poloniæ Regibus haberent. Consederunt tandem iudices Wratislauiæ, & *Cazimiro* adiudicarunt Pomeraniam, Cuiauiam, Dobrinum, Culmense & Michalouiense territoria. Pecuniamque pro damnis maximam ei Cruciferi dare sunt damnati; & quia iudicatum non præstiterunt, anathemate percussi sunt. Dimicatum est postea, alternante fortuna victorias. Habitaque sunt Comitia Cracouiæ; in quibus *Carolus* rex Hungariæ successor designatus *Cazimiro* & declaratum est, Syllesios defectione sua ad Bohemos sese hoc honore successionis indignos reddidisse. Sequentem annum Rus-

Moderator iuuenilium Casimiri consiliorum Iasfius Melstinius.

Iura Imperialia & Pontificialia.

A. C. 1333. Russia Meridionalis subacta & ad Palatinatuum formam redacta insignem facit. Cumque Leopolim *Cazimirus* in suam potestatem A redegisset, hoc vnum Russi sunt pacti, vt retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri, argenti, gemmarum, vetusta Russorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta est, in qua insignes erant duæ cruces aureæ plurimis & pretiosis gemmis distinctæ; adhæc duo diademata cum sella & veste auro gemmisque
A. C. 1343. rigente. Hæc omnia *Cazimirus* secum in Poloniam asportauit. Hi autem successus animum eius postea deprauarunt. Nam, ablegata Zarnoucciam vxore legitima *Heduigi*, Hessorum Principis filia, totum se libidini tradidit, ita vt etiam conditiones pacis iniquas à Cruciferis, solis Episcopis reclamantibus, acceperit; quo sic ociosus liberius voluptatibus in- B dulgere posset.

1345. *Iohannes* rex Bohemiæ ille, qui Syllesiam nostris detraxerat, Poloniæ intulit bellum tanto ardore, vt cum senio, laboribusque confectus esset, ac alterum quoque oculom iam amisisset, tamen libenter se moriturum tum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu victrice palpasset; sed eum spes fefellit, exercitu eius a Polonis partim dissipato, partim profligato. Cecidit in eo prælio ex Bohemis *Zagliz Praszck* & *Alzo Snamberg:* capti quamplurimi. Palma rei bene gestæ *Pradota Galca*, gente *Odrenazia*, data, & *Toporo Hinconi*, qui ita dictus fuit ab *Hincone* Bohemo spectatæ nobilitatis viro, quem in conflictu ceperat. C *Ioannes* ipse Rex paulo post in bello Anglico in Gallia interfectus occubuit.

1346. Comitia illa Visliciensia celebrata, quibus Palatinorum, & iudicum infinita potestas certis cancellis coërcita est; vt non ex moribus aut libidine sua, sed è scripto iure deinde iudicarent. Certæ etiam mercedes eis & aliis administris iudiciorum constitutæ sunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigerent, mulctæque, quas iudices arbitratu suo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc sublatus mos barbarus iurisiurandi conceptis verbis dandi, in quo si quis vel verbo lapsus esset, atque adeo si titubasset, causa, quantumuis iusta, cadebat. D

1346. *Cazimirus* nouum oppidum Cracouiæ iunctum condidit & de suo nomine *Cazimiriam* appellauit; cum antea *Banolus* pagus diceretur.

1349. Russicum bellum, in quo *Cazimirus* magna felicitate vsus est, vna æstate expugnatis, Lusco, Wladimiria, Breste, Chelino, Volinia omni, Belzensi, Brestensique tractu. Hæc sibi *Lubartus* & *Keistutus*, ductis vxoribus stirpis Russiæ ducum, vsurpauerant. Postea *Ludouicum* Hungariæ regem successorem in regno sibi designauit. Hungariei vero reges iure suo in Russiam, quod adhuc somniabant post *Colomanum*, cesserant. Reuersus ex Russia *Cazimirus*, secundis rebus laudibusque hominum elatus, rursus damnatæ libidini se tradidit, palam concubinas in arce Cresłovv & Opoczno alendo: ob quam rem *Martinum Bariczkam* vnum de Vicariis Cracou. missum, vt regem de ipsius facinoribus admoneret, vix id facere ausum statim in profluentem Vistulæ demergi iussit. Et mirum est, quod in album martyrum non fuerit relatus. Propter quod nefas Regis pœnæ epidemicæ consecutæ sunt; Pestis præsertim exitialis, quæ miseros mortales passim absumebat & in quintum diem prolata, carbunculis & apostematis enecabat. A quibusdam creditum est, eam à Iudæis, infectis veneno fontibus, effectam fuisse. Non modo autem in ipsa Polonia, sed in aliis quoque prouinciis eadem lues inualescebat. Tartari etiam aliquoties Russorum terras infestàrunt. Et vix Tartaris cessantibus, Lituani idem aosi subingrediuntur, transmissis copiis per Illulam, vadum eis monstrantibus nostris. His tot calamitatibus edomitus *Cazimirus* rediit ad se & crimen necati sacerdotis agnouit missoque legato ad Pontificem absolutionem & decimas omnium decimarum in subsidium aduersus Barbaros sibi impetrauit.

A. C. 1343. — *Barizka Vicarius Ecclesia Craconiensis.* — *Lituani.* — *Decimas rex non audet sibi vsurpare sed à Pontifice impetrat.*

1353. Cum Martius, Aprilis & Maius vltra medium, verno ac pene æstiuo calore ad calamos & aristas segetes perduxisset, coorto derepente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terras operuit & in sextum vsque diem durauit. Et cum omnes iam existimarent segetes corruptas, vbertas frugum præter spem tanta coorta est, quanta vix vnquam alias fuit.

1355. Missi ad *Ludouicum* Regem Hungarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se, neque posteros suos vllum tributum, aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque sacro neque profano, imperaturum, neque iter facientem cuiquam oneri omnino futurum. Præterea damna ac detrimenta in expeditionibus, quæ fiunt vltra fines, accepta, omnibus compensaturum. Hæc sunt, quæ ordini nobilium Rex *Ludouicus* ante regnum initum concessit. Accessit eodem anno Mazouia ad societatem cæteræ Poloniæ & regiæ autoritati sese subdidit. Veniens enim Calissiam *Ziemouitus* Dux Mazouiorum vna cum prouinciæ cunctis ordinibus, ad sextum calendas Ianuarii publice vexillum ad pedes Regis proiecit & in verba eius aliorumque deinceps regum Poloniæ iurauit. Ad hæc obsignatis tabulis subiectionem suam testatus est. Eodem tempore ex Germania coloni in Russiam à rege acciti, oppidis & pagis in Pedemontana regione seu *Podgorze* ad imitationem Germanorum nomina imposuerant, qualia sunt *Lemburga*, *Landeschutum*, *Pislna*, *Gerlica*, *Freistadia*, *Hicinum*, *Ticinum*, & consimilia. Superius autem monstratum est, Bastarnas iisdem in lo-

A. C. 1355. locis protsus consedisse, quibus etiam hæc palma tribuebatur ante mille annos, quod reliquis Sarmatis diligentiores patresfamilias essent. Cum ergo hanc laudem auitam atque antiquissimam hic angulus Sarmatiarum habuerit, non est mirum, quod nunc toti Poloniæ abunde equos, pecora, linum, copiam butyri, caseorum & similium rerum suppeditet. Amauit hic princeps supra modum ordinem ciuium & agrestium, ita vt vulgo Rex rusticorum vocaretur. Nec ipsos modo Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgensi vti permisit; sed suisquoque Polonis id ipsum indulsit. Quoniam vero ab iis iudiciis ad Magdeburgense tribunal in Germaniam vsque prouocabatur, non sine quadam ignominia Poloni nominis & magno dispendio litigantium, sustulit eam prouocationem *Cazimirus* & in arce Cracouiensi supremum & prouinciale iudicium Teuthonicum constituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus subselliis ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præsidet peritus eius iuris Aduocatus vna cum septem Scabinis (sic enim appellari quæstorem cum iudicibus vsitatum est,) quos magnus Procurator arcis deligit, ab eoque iudicio ad Regem prouocatio permittitur. Sed, quando causæ cognitio binis sex oppidorum siue ciuitatum decurionibus seu consulibus delegatur, ab iis prouocatio nulla est.

Tribunal ciuilium causarum constitutum, quemadmodum nunc Petricouiæ & Lublini causæ nobilium iudicantur.

Compositio inter status.

1356. *Heduigis* Regina, cum Zarnoueciam Castellum ablegata quindecim annos ibi, honeste tamen & laute habita, vixisset, ad extremum à patre, nemine prohibente, domum reducta est.

Borcouicius Palatinus Posnaniensis biennio post mortem reginæ *Heduigis* in Olstinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia vitam finiuit, cuius exemplo conterriti homines malefici, ac prædones, non mediocriter coërciti sunt.

1358. Nec diu cunctatus *Cazimirus*, tertio vxorem ducit, *Heduigem* & ipsam *Henrici* Glogouiensis Ducis filiam.

1359. Hoc anno Rex & *Iaroslaus* cogoomento *Bogoria* Archiepiscopus Goesnensis inter nobilitatem Cracouiensem Sedomiriensemque & *Bozentam* Episcopum Cracouiensem de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicum, de nouis parœciis instituendis, de moderandis immunitatibus Clericorum, & consimilibus controuersiis agunt, atque componunt, ipsisque libertatum suarum patrunis abusus suos, excessusque amice modificantibus, concordiam conciliant. Nondum desierat Ira Dei grassari ob delictum Regis, etiamsi cum Pontifice Romano *Cazimirus* in concordiam iam redierat. Nam à Valachis Poloni ignominiose sunt profligati stratagemate quodam, quod compedes *Vegetius* vocat. Id fit in hunc modum: Inciduntur ab agrestibus robora in syluis, ita tamen, vt

Compedum struendorum modus.

A. C. 1359. truncis suis adhuc vtcunque cohæreant. Vbi vero iam eas syluas agmina hostium ingrediuntur, tunc agrestes plane succidunt extrema ipsisque citima robora, eaque impellunt, vt sic reliqua omnia deinceps sese impellant ac mutuo collidant. Ita ruina obruti, qui ingressi fuerint, pariter imbelles cum fortissimis concidunt, & ex illa maxima strue lignorum, tanquam capones ex corte educti mactantur. Effodiuntur etiam scrobes in orbitis viarum & cespitibus adoperiuntur, vt currus & alia impedimenta vna cum rotis deprimantur retardenturque. Adiiciuntur & terriculamenta quædam, quibus ductores exercitus, sublato clamore, facile in pauorem & trepidationem impelluntur.

Hoc accidit nostris, iisdem fere in locis; primum, vt dictum est, sub *Cazimiro Magno* & postea etiam *Iohannis Alberti* Regis temporibus, quando prioribus cladibus attriti, cautiores esse nolebant. Iam nunc nostri experientia edocti prudentiores sunt. Etenim transmissuri exercitum præmittere solent exploratum aliquot turmas equitum leuioris armaturæ, qui occupant loca in illis syluis natura magis munita, &, si viderint aliquod periculum, recurrunt ad suos vel in tempore præmonent vniuersum exercitum. Si vero aliqui interim ex Valachis occurrerint, sustinent eos leuioribus certaminibus, donec auxilia submittantur. Ac ita secure transitus exercitui patet. Redeo iam ad historiam. Ad hanc externam cladem nostrorum accesserunt & domesticæ strages: pestilentia nimirum tanta, vt in sola vrbe Cracouiensi nondum ita frequenti, vt nunc est, viginti millia mortuorum censa esse dicantur. Magis autem in nobiles & locupletes, quam in vulgus grassata est hæc lues, cum alioquin, quemadmodum experientia docet, sæpius eueniat, vt in bello quidem nobiliores, in peste vero plebem Deus ad pœnam exposcat.

1364. *Cazimirus* Rex missis Auenionem ad Vrbanum quintum Pontificem oratoribus duo impetrauit: Alterum, vt in Russia cathedra metropolitica erigeretur: alterum, vt Cracouiæ noua Academia exemplo *Caroli* Imperatoris, qui idem Pragæ in Bohemia non ita pridem præstiterat, institueretur. Vtrumque, inquam, impetrat & mox perficit. Quanquam Academiæ cœptum opus morte *Cazimiri* intermissum fuit, vt tam pii & tam sancti instituti atque operis *Iagello Wladislaus* postea particeps, Deo sic præstituente, redderetur. Eodem anno, visitando ecclesias Archiepiscopus *Iaroslaus*, controuersiam veterem de decimis, tanquam vlcus prius male sanatum, curare vult & cicatricem obducere tentat, per compromissum litem dirimens. Eodem anno Wratislauia fortuito incendio conflagrat. Fames etiam Poloniam inuasit, quæ cura ac diligentia Regis mitigata est. Horrea enim sua

Visitatio Archiepiscopalis.

&

A. C. 1364.

& granaria referta aperuit in gratiam plebis. Sic alii commutatione rerum, alii opus faciendo, qui vero ditiores erant, pecunia emendo sibi facile annonam comparabant. Itaque hoc tempore complures arces in Polonia & oppida muris, vallis, atque fossis munita, piscinæ, aggeres & aquæductus mulus in locis facti. Ex quibus est ille, qui Bochnam vsque per quinque milliaria duci est institutus; quo deriuata & immissa aqua ex Vistula, sal, ligna. ac cæteræ merces vltro citroque nauibus, vel ratibus deportarentur. Præbuit ergo *Cazimirus* sequentibus regibus exemplum, vt non modo in solio diademate & aliis regni insignibus ornati sederent, nec tantum Martis cruenta facta meditarentur; sed etiam œconomicis factis aliquando vacarent, vtque non modo exactionibus & teloniis, sed etiam emolumentis suo ipsorum ingenio partis se viuere merito gloriari possent. Hoc sane præstiuit *Cazimirus*, qui tali sua industria effecit, vt anno sequenti, conuiuium memorabile illud celebrando, splendorem gloriæ suæ auxerit, exteris regibus id spectantibus, & non sine admiratione contemplantibus. Pontifex autem maximus *Vrbanus*, mitigatis tum regum animis, non modo pacem inter inimicos, verumetiam affinitatem conciliauit; effecitque, vt *Carolus* Imperator neptem *Cazimiri* Regis Elizabetam *Boguslai* filiam, vxorem quartam duceret. Tertiam enim *Annam Bernardi* Svvidniciensis Ducis filiam acceperat; ex qua *Wenceslaum* filium susceperat. Cum hac Svvidniciensem dominatum supremum Syllesiæ spolium Poloniæ detractum, sibi acquisiuit. Conuenient inuitati a *Cazimiro* Reges, *Ludouicus* Hungarorum, *Sigismundus* Gothorum siue Danorum, & *Petrus Cypriorum*, Ponto & aduerso Histro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Russiam Cracouiam aduectus. Præterea Duces, *Otho* Bauarorum, *Ziemouitus* Mazouiorum, *Boleslaus* Svvidniciensium *Bernardi* defuncti frater, *Wladislaus* Opoliensium, & *Boguslaus* cum sponsa filia. Ad extremum venit *Carolus* cum splendido comitatu. Cui venienti omnes principes, atque reges cum *Cazimiro* Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti sunt & non modicum spatium pedibus progressi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amice inter se consalutarunt. Cum autem ibi appropinquarent, *Carolus* sponsam cum patre, & magna puellarum & matronarum caterua obuiam habuit, deductusque cum ingenti pompa, in arcem, *Cazimiro* petente, diuertit. Cæteris in vrbe hospitia distributa. Omnes hi principes aduenientes, in extremis Poloniæ finibus *Cazimiri* iussu comiter & perhumane accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissime habiti sunt, durantibus vsque in vicesimum diem nuptiis & conuiuiis. Et cum abunde omnia ad sumtum suppeditarentur hospitibus, regiorum procuratorum atque dispensatorum prouidentia; tamen, ne quid magnificentiæ desideraretur, magna dolia in foro vrbis collocata sunt; alia vini, alia auenæ plena, vnde sumerent, quantum quisque vellet. Præerat autem procuratoribus, ac dispensatoribus omnibus regiis *Verincus Germanus* Consul Cracouiensis, quem *Cazimirus* propter singularem industriam; atque dexteritatem in rebus agendis thesauro suo præfecerat & omnium consiliorum suorum non modo participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur, cum esset ditissimus, non habuit satis nuptias illas regio nomine quam splendidissime administrare; sed, vt suam quoque magnificentiam Poloniæ adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & proceribus eorum domi suæ conuiuium magno apparatu dedit & ampla munera omnibus largitus est. Inprimis autem Regi suo *Cazimiro*; ita vt, quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æstimata esse dicantur. Nuptiis rite peractis & fœdere sempiterno inter Reges icto, ac iureiurando firmato, & missis inter se vltro citroque amplissimis muneribus, domos quisque suas discesserunt, ad fines vsque regni a Polonis proceribus deducti. Post hanc *Cazimiri* cum regibus solenniter initam amicitiam, omnes vicini, depositis armis, cum prensabant & se fidei eius committebant. Ex quibus *Gregorio* Belzensium Duci, cum se imperata facturum promitteret, concessit, vt ditionem suam retineret. Quin & Chelmensem arcem de Lituanis captam *Cazimirus* ei adiecit. Eadem expeditione, quam in Russiam susceperat, Luscum, Wladimiriam, Olescum arces in iurisdictionem suam redegit. Cruciferi etiam, cum in Prussiam suscepisset iter videndi *Magdeburgi* gratia, vt ad eius, aliarumque vrbium exemplum Poloniam magis cultam redderet, perhumaniter & honorifice eum acceperunt; ac mansuetudine & prudentia eius victi, submissionem erga eum testati sunt tantam, quantum antea armis nullus regum Poloniæ sibi apud eos conciliare potuit.

Nuptiarum descriptio ex D. Cromero.

Ceremoniæ Regum & Principum obuiam euntium Imperatori.

Georgius dux Belzensium.

1370. Sic igitur ad summum gloriæ culmen *Cazimirus* regno perducto & sibi æterna fama acquisita, anno 1370. Predboriæ, cum venatum die festo ad proximam syluam, frustra dissuadentibus aliis, abiisset, fugientemque ceruum insequeretur, equo, quo vehebatur, cum impetu labente ipsius corpus, cum carnosum esset, conquassatum est. Relatus est Predboriam, & postea Sędomiriam, indies febri inualescente, præsertim cum iam frigida aqua, iam mulso vteretur, nec a medicis præscriptam sibi victus rationem seruaret. Cracouiam deinde delatus, quærit ex medico *Matthao*, num iam Cracouiam peruenisset, tacite admonens promissorum, quibus ei Cracouiæ certam sanitatem medici polliciti erant. Quæsiuit postea, an aliqua spes eius valetudinis superesset. Cumque animaduerteret, medicos mo-

A. C. 1364. more suo bona spe ægrotantem ductare, testamentum condidit, in quo multa multis largitus est, & præsertim Gnesnensi & Posnaniensi A ecclesiæ. Cracouiensi vero crucem alteram insignem auream ex duabus, quas Leopoli deportauerat. Executionem testamenti *Iohanni Strelcio* Decano Cracouiensi & Cancellario regni, *Suchmilko* dicto, commisit. Ad extremum in Christiana religione, vt Christianum decet, mortuus est, & in Basilica Cracouiensi ad dextram aræ maximæ honorifice sepultus, sub imagine sculpta in marmore. Vixit sexaginta, regnauit annos triginta septem: pacis artibus clarus, sed & bellicæ laudis non expers. Nam Mazouiam, Russiamque regno adiecit & quæ alii bellis cruentis præstare non poterant, ille consiliis salutaribus commode B perfecit. Oppida cinxit muris triginta, arces fere quadraginta: monasteria complura. Academiæ Cracouiensis fundamenta iecit, aquæductus & piscinas extruxit, quamquam hæc cura posteriorum regum potius fuit. Sed & hanc ipse non est aspernatus, iuxta illud: *Quæ singula non iuuant, coniuncta multa iuuarint.* Tabernæ mercatorum & propolium in foro Cracouiensi eius est opus. Sed quod maximum vallum est Reipub. & firmamentum fortissimum, leges egregias promulgauit & laqueos earum, & alia barbarica instituta summa cum dexteritate resecuit. Adeuntibus facilis; querimonias etiam infimorum, vbi ipsi tenuiores homines difficiles se præbere solent, ille C constanti temporis spatio ad id constituto, perbenigne audiuit. Tenuiores a potentiorum vi & iniuria sedulo vindicabat; ita vt æquior plebi, quam nobilitati esse videretur. In moribus elegans. Poloniam bellis & aliis calamitatibus vastatam & infrequentem, populosiorem reddidit. Cæterum in vita domestica non deerant ei sua vitia. In cibo & potu intemperans; & inde in libidines ruebat. Nam præter greges concubinarum asseruabat Bohemam quandam *Rechecanam* captus eius pulchritudine: qua cum aliter potiri non posset, conceptis verbis vxorem eam se ducturum pro- D misit: confirmante id Abbate Tincensi, quem mulier illa cum vidisset tiara ornatum, Episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed & hanc cum deinde caluam & scabiosam comperisset, eiecit & Iudaæ cuiusdam *Hester* consuetudine vsus est. Itaque iusta Dei pœna, nulla mascula prole, exceptis nothis, relicta, decessit. Sacerdotes tamen continentes, licet ipse incontinens, singulari fauore prosecutus est. Statura fuit procera, licet paruulo patre natus, eaque corpulenta, capillo denso & crispo; promissa barba; voce sonora: sed balbus aliquantulum. Quæ forma & corporis habitus *Cazimiri Magni* prorsus cum *Cazimiri primi* forma corporisque habitu conuenit, ita vt isti duo principes, vt nomine, ita & persona simillimi inter se fuisse videantur.

Leges Cazimirianæ.

A. C. 1370.

CAPVT II.

Ludouicus Hungarorum & Polonorum Rex.

Anno ab orbe condito 5332.
Anno Christi 1370.

QVia non vitas regum Poloniæ, sed Polonorum res gestas iuxta annalium normam describere ab initio proposuimus, ideo a *Ludouici* rebus gestis in Hungaria abstinebimus: immorabimur autem iis tantum rebus, quæ ad Poloniæ regnum spectare potissimum videbuntur. Magno tunc dolore Polonos occupatos fuisse, nemo est qui non videat. Nam iis, qui indigenis regibus antehac parere didicerant, nunc externo regi se subdere graue & onerosum erat. Accedebat eo, quod Mazouii ad prædas accurrebant; Sotocum & alia sibi vendicando. Lituani etiam, rati se nactos commodam occasionem, Volinia capta, progrediuntur ad Istulam & tandem vsque ad intima Poloniæ, vbi est Lissecense monasterium omnia diripiunt. Itaque Poloni, cum aliunde nihil opis sperandum restaret, mittunt oratum *Ludouicum*, ne cunctetur, sed quamprimum, ad capessendum iam sibi destinatum regnum veniat. Quod cum & proceres Hungari instantes suaderent, respondisse fertur: Non satis intelligere, neque hos, quid suadeant, neque illos, quid petant. Prospiciebat enim e re neutrorum id fore. Nam sicuti duobus gregibus non expedit vnum pastorem habere; ita duas Respub. vix vlla ratione sine alterius incommodo ab vno administrari posse existimabat. Venit tamen ad nos. Cui frequentes Poloni ad Sandeciam obuiam progressi, eũ excepere. Rogatus publice a *Iohanne* cancellario, an testamentum regis *Cazimiri* ratum esse iuberet, præcipitanter assensus est. Nam immodicæ donationes mortui regis sine magno damno Reipub. præstari non poterant. Ideo postea ipsemet de iis, quæ nothis filiis *Cazimirus* legauerat, apud terrestres iudices (vt vocant) disceptandum esse censuit. De eius coronatione a maioribus Polonis scrupulus iniectus est. Hi enim contendebant, vt Gnesnæ veteri more fieret: sed *Ludouicus* proximorum regum *Wladislai* aui, & *Cazimiri* auunculi exemplum ea in re secuturum se esse dixit. Coronatus est itaque Cracouiæ ab Archiepiscopo Gnesnensi decimo septimo die Nouembris. Nec tamen desiderium *Cazimiri* defuncti regis ex animis hominum Rex nouus euulsit; imo plus etiam auxit, cum non modo (in quo valde dissimilis *Cazimiro* erat) aditus ad eum difficiles essent; sed ne adiri quidem a nostris sine interprete posset. Nam tum lingua Latina non ita fuit, vt nunc, vsitata Polonis. Commemoratur autem, quod circa eius coronationem a *Wladislao* Opoliensi, & *Cazimiro* Stetinensi Duce iusiurandum acceperit, quod perpe-

Terrestres iudices inter regem, & posteros Cazimiri iudicant.

Stetinensis & Opoliensis ducis iusiurandum.

tuo

A. C. 1370.

tuo in potestate ipsius & regum Poloniæ deinceps futuri essent. Vide *Dlugossum*. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo apparauit; vbi infinita pene hominum multitudo lachrymis, planctu, eiulatu, ingens defuncti regis desiderium testata est: præsertim, quod vna cum eo successionem regum suorum vetustissimorum iam inde a *Piasto* hactenus deductam & continuatam, abruptam atque extinctam esse cerneret. Hoc cum *Ludouicus* probe animaduertisset, veritus ne aliquam filiæ *Cazmiri* nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Hungariam & constituto ibi iudicio perfecit, vt non ex iusta vxore natæ, ideoque hæreditatis paternæ incapaces pronunciarentur.

Ingratitudo Ludouici regis pœna Cazimiri libidinum.

Quod sane ingrati hominis facinus ex iusta diuini numinis vindicta extitisse videri potest, vt filiæ *Cazimiri* paternarum libidinum & stupri ingenue puellæ *Feliciani* filiæ oblati in eodem pene loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Abiit postea *Ludouicus* ex Polonia, *Elizabeta* reginæ matri administratione regni commissa. Ad *Golucbouius* postmodum motus est præfectura maioris Poloniæ & *Otho P.-lecius* contra leges ei substitutus. Sequenti anno *Iaroslaus* cæcus abdicauit se Archiepiscopatu.

Iaroslai Archiepiscopi facta.

Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus, quod, cum iuuenis adhuc Bononiensis Academiæ Rector esset, transtulit inde Academiam sua authoritate, propter Britannum siue Anglum quendam scholasticum a magistratu vrbis capite plexum, nec prius eam restituit, quam pro cæde illa Angli satisfactum esset. Fertur autem *Iaroslaus* mandasse moriens vt cadauer suum non ostio, sed pertuso pariete in Basilicam sepeliendum inferretur, quod non rite, neque legitime Archiepiscopum se factum esse diceret.

Capita libertatum a Ludouico concessa.

1374. Leges quædam & libertates a *Ludouico* ordini nobilium datæ. Primo, vt vectigalis nomine subditi nobilium non nisi binos grossos in singula iugera quotannis darent; cum antea duodecim dare consuessent. Secundo vt nobiles a reliquis pensionibus & oneribus deinceps liberi essent, eorumque subditi perpetuam vacationem & immunitatem haberent. Tertio ne rex vllum magistratum perpetuum siue honores aboleat, neue extero homini cuiquam conferat; ac ne præfecturam quidem arcis cuiusquam, aut oppidi: addunt quidam expositionem: Quæ iurisdictionem adiunctam haberet. Easdem præfecturas nemini ex Ducum illustri genere orto se daturum promittit. Hæc Cassouiæ *Ludouicus* Rex sancit, ordinibus cunctis Poloniæ assentientibus. Tametsi Episcopi ne eos quidem binos grossos concedere volebant, defendentes se *Boleslai Pudici* remissione. Hæc ille cum præstitisset, Poloni vicissim annuerunt eius votis, vt alterutra filiarum eius post ipsum in Polonia regnaret.

A. C. 1307. Wladislaus ex genere Piasti Endiuionis in monasterio.

1375. Secuti sunt motus quidam in regno, quorum caussa fuit *Wladislai* Cuiauiensis Ducis in Poloniam reuocatio. Hic enim non contentus fortuna sua, abdiderat se in monasterium Endiuioni. Cuius recordati quidam ex Polonis, cum angerentur supra modum ob dominatum externi regis, hunc, vtpote qui solus ex legitimis successoribus *Piasti* remansisset, ex monasterio reuocant. Veniens igitur molitus est nonnulla: sed quia inuitis fatis hæc fiebant, nequaquam ei eiusque asseclis consilium successit. Rediit igitur Endiuionem, spreta Abbatia, quam ei *Ludouicus* homini gratificaturus in Hungaria dederat, ibique denuo cucullum sumpsit. Narrauit mihi vir Magnificus quidam ex maiore Polonia, illustri loco natus, se illic vidisse monumentum *Wladislai* illius (quamquam ipse putabat esse *Boleslai Audacis*) cui Epitaphium tale inscriptum fuit: WLADISLAVS REX POLONIÆ HVC DELATVS ET MORTVVS HIC SEPELIRI VOLVIT, &c. *Elizabeta Ludouici* mater ex Dalmatia reuersa in Poloniam, cum ei de Lituanorum incursionibus referretur, muliebri leuitate laborans, quietos & securos omnes esse iubet, inquiens: Filium suum tam longis grauibusque esse manibus, vt solum nomen eius non modo Lituani, sed cunctæ circumcirca nationes contremiscant. Interea ipsa musicis & choreis erat dedita. Tunc etiam ille tristis casus accidit, cum aulici *Elizabetæ* Hungari, diripientes fœnum ante portam Veliceusem, contentione cum ciuibus exorta, *Lassum Kmitam* præfectum Cracouiensem sagitta emissa interfecerunt; post vero ex ipsorum numero centum sexaginta prostrati ciciderunt. Triduo arx fuit occlusa & ab armaris obsessa. Quo casu *Elizabeta* perculsa in Hungariam mœsta reuersa est. Hoc etiam tempore in Græcis Turcæ vrbes nobiles cepere. Itaque Pontifex, oratore misso, binos grossos de vnaquaque ex prouentibus marca ad subsidia ferenda Christianis a Polonis exigit.

Ingens pecuniæ summa exigitur & Romam ex Polonia exportatur.

Quoniam autem *Pradislaus Pogorelicius* Episcopus Wratislauiensis paulo ante vita excesserat, relicta magna pecunia, ideo ex eius hæreditate legatus triginta millia aureorum adiunxit illi summæ. Insuper octo alia millia annua pactus est Pontifex, donec aliquis *Pradislao* successor daretur. Cuius approbationem ob id Pontifex in septimum annum distulit. Motus eo exemplo *Ludouicus* Rex, suscepturusque bellum contra Lituanos ab Episcopis subsidia ad tam pium bellum contra Barbaros petit; sed nihil impetrat. Verebantur enim Episcopi, ne munifica ac voluntaria ipsorum contributio in morem & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequitur institutum bellum contra Lituanos *Ludouicus*. In qua expeditione orto inter Hungaros & Polonos iurgio, *Petrus Safranecius* in faciem ab Hungaro quopiam vulneratus fuit. Cumq; res ad seditionē specta-

A. C. 1370. re videretur, *Petri* dolorem Rex leniens, donat ei territorium cum arce *Pieszkowwaskálá*. Septem vexilla Topororum familiæ in illa ex- A peditione fuisse feruntur. Sub idem tempus cathedra Præmisliensis & Wladimiriensis instituta, *Gregorio* Papa annuente. Porro Archiepiscopalis sedes in Russia Haliciæ constituta fuit. Hæc *Ludouicus* ideo faciebat, quod iam inhiaret Russiæ, quæ ei ob fertilitatem soli supra modum placuerat; & propterea eo expeditionem antea ipsemet susceperat. Nam Archiepiscopo Haliciæ, in sede nimirum veteri *Colomani* Hungari regis, vt supra commemoratum est, residente, facile omnem Russiam, quam iam animo conceperat, dicto obedientem sibi fore pollicebatur; si, inquam, Archiepiscopus istic ex ipsius sententia resideret. Suspecta ea res fuit Polonis, quod attinet Rus- B siam. Sed mussantur fere principum & potentiorum iniuriæ. Adiecit & aliud enorme, quo magis exasperatos Polonorum reddidit animos, quod *Wladislaum* Opoliensem se absente gubernatorem regno præfecit. Negarunt Poloni se homini externo, quem ipsi sibi principem non constituissent, parituros esse. Eo accessit & ecclesiastici ordinis murmur. Nam, cum liberatos se a *Boleslao Pudico* ab omnibus contributionibus sæpius allegarent, *Ludouicus* tamen absens, vt aliquid ab eis emungeret, consilium illud est secutus: *Magnum petas, vt æquum obtineas*: Imperauerat enim eis dimidium veteris exactionis; hoc est senos grossos in singula iugera, vtque ita exige- C rentur, quæstoribus edixerat. Cum illi iniuriam sibi fieri quererentur, respondit, se gratiam illis fecisse, non iniuriam. Nam cum duodecim grossos veteri instituto cogerentur numerare, ille dimidium tantum exigebat. Cum autem immunitatem ab eo donatam, regno datis diplomatis, vrgerent, respondit, eos eam gratiam tum, cum hæc generatim omnibus donarentur, refutasse. Ita vltro citroque commutatis verbis, eo res recidit, vt ex duobus malis minus eligendo, maluerint duos grossos vna cum reliquis ordinibus contribuere, quam, nouis artibus circumscripti, ad grauiora onera pendenda cogi. Nam *Pudici* priuilegia & immunitates, quæ sacro ordi- D ni concessæ fuerant, non admittebantur; eo quod ille fuisset princeps partis Poloniæ, non totius: itaque coronati Regis locum minime tenuisset. Aliam autem faciem rerum subsecutam esse. Quare nouum casum nouo remedio indigere. Hi colores tum excogitati fuerunt.

Prorex vel gubernator Regni.

Ecclesiasticus & politicus ordo offensus.

1380. Post hoc tempus macchinam æneam, quæ a sono terribili *Bombarda* vocatur, Germanus homo apud Venetos excogitauit. *Ludouicus* Polonis Budæ Comitia indicit ad medium quadragesimæ. Erat hæc res noua, multaque secum incommoda trahebat; ad exteras oras per tanta locorum interualla Senatores euocare, veris præsertim tempore. Constituti tunc sunt Triumuiri, penes quos A. C. 1370. summa rerum in Polonia esset.

1380. *Zauissa* Episcopus Cracouiensis in prædio suo Dobrouoda, seu repentino & vehementi morbo, seu de scala lapsus (variat enim fama) cum accruum forte ad constuprandam rusticanam puellam ascenderet, extinctus est. Et cum funus eius pompa militari efferretur ab amicis, auditæ sunt voces dæmonum vociferantium: *Proficiscamur meretricatum*. Auditi sunt tum & strepitus & hinnitus equorum. Post hunc *Ioannes* Gnesnensis Archiepiscopus, homo præcipiti iracundia, & in ecclesiasticos homines dictis & factis contumeliosus, decessit. *Ludouicus* Rex cum languere se & sensim destitui viribus sentiret, indictis Comitiis Zwoleni in Scepusio, frequenti se- B natu Mariam filiam natu maiorem, & vna cum ea *Sigismundum* sponsum eius, Marchionem Brandeburgensem, successorem in regno Polonorum designat. Sed *Sigismundus* non suo ordine, & ante tempus agens negotium, magnum obicem in hoc adeundo regno sibi ipsi posuit. Interim *Ludouicus* Tirnauiæ, vbi cum Hungaris Comitia celebrat, 13. Septembris moritur. Regnauit in Polonia duodecim annis. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis, atque labris; capillo, barbaque crispa; sereno vultu, humeris parum incuruis, moribus temperatis, in supplices clemens, maleficio iuxta ac beneficio se superari haud patiens. Nihil vnquam inconsulta astrologia faciebat; C in homines doctos fuit propensior. Illud habuit peculiare, quod nonnunquam, dissimulato habitu, vicos & oppida perlustrauit, vt cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se denique vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaque ex horum sermonibus in se suisque correxit, ac castigauit. Bulgaros, Bosnenses, Serbios, Croatas, eos denique, in quibus solis nomen Slauorum hæserat, ad officium ipsi parendi reduxit. Ita dominante eo Polonia & Poloniæ adiacentibus dominiis coniunctis, iterum, quasi postliminio, gentes illæ, quæ quondam ad Slauonicam confœderationem pertinebant, veluti oues in v- D num ouile compulsæ, & rursum coactæ in vnum corpus coaluerunt.

Ioannes Gnez. Archiepiscopus.

Slauonicæ gentes sub Ludouico in vnum corpus coagmentatæ.

CAPVT III.

Interregnum.

Sigismundus Marchio Brandenburgensis a *Ludouico* socero designatus, iam se propemodum pro Rege Poloniæ gerebat. Sed tribus rebus voluntates Polonorum a se alienauerat: Primum quod *Demaratum*, morosum hominem, præfectum Posnaniensem, vt amoueret rogantibus nobilibus, surdis auribus audiebat. Deinde quod eiici & remoueri ex cœnaculo Polonos cibum sumpturus patiebatur. Postremo quod sacerdotium quoddam

in

A. C. 1370. in Polonia, repudiatis procerum precibus, homini Bohemo contulerat. Itaque maiotis & minoris Poloniæ nobiles causa eligendi noui Regis in oppido *Radomsko* iudicunt Comitia. Vbi concluditur de stirpe *Ludouici* regem creandum; sed talem, qui in Polonis per se ipse regnum administraturus esset. Quo quidem verbo facile *Maria* filia cum *Sigismundo* eius viro excludebatur, *Sigismundus* enim Hungariam simul obtinere cupiebat. In Wislicienſibus vero Comitiis, vbi ipse adfuit, apertius repulsam passus discedit. Et cum Cracouiam diuertere voluisset, exclusus est. Verebantur enim, ne dolo, vel accitis ex Hungaria militibus, eam in potestatem suam redigeret. Rediit ergo in Hungariam. Somptus tamen ei de publico suppeditati sunt, dum per Poloniam iter facit. Ibi eum turbæ excepere. Inuenit enim *Carolum* Neapolitanum ab *Hornato* præfecto Croatiæ opera Reginæ interfectum esse. Polonia quoque maior tum à tumultu non erat liberata, ob *Demaratum* præfectum; qui etiamsi in Vislicienſibus Comitiis satisfacturum se omnibus receperat, tamen responsum retulit: Non aliter satisfacturum esse, quam si magistratu abiret. Itaque publico placito nobiles ei parere detrectsbsnt. Secutæ sunt deinde cædes & prælia inter *Suidusm* & *Demaratum*, interque *Ziemouitum* & eos, qui *Elizabetæ* partium erant. Nam Archiepiscopus *Bozenta*, priuato consilio ad *Ziemouitum* transiens, regem eum Leciciæ renunciauerat. Et nisi exercitum ad sedandos motus ex Hungaria Elizabeta misisset, maior Ilias malorum & calsmitatum adhuc secuta fuisset. Præstitisset tamen, si ipsamet venisset. Quod quia non fecit; missus est ad eam *Seduuoius Szubinius*, vt maturaret suum aduentum. Sed, cum videret, se ambiguis verbis ab *Elizabeta* ductari, quodque peius est, ne rediret in Poloniam, vetari, ipse clam sese Iadera vrbe eoluens, fere intra viginti quatuor horas sexaginta milliaria bene longa, vt sunt Hungarica, crebro mutando equos, emensus, Cracouiam lassus peruenit, vt de omnibus Polonos certiores faceret. Sancitum est igitur postea (& statura dies octaua Maii) vt *Heduigis* altera *Ludouici* filia se sisteret, si regnare vellet: ni faceret, aliter sibi prouisuros esse. Sed neque hac via aliquid perfectum esset, nisi iterum *Szubinius*, quem angebat nobilium iuuenum retentio, in Hungariam priuatim profectus fuisset, vbi perfecit, vt *Heduigis* in Poloniam rediret. Venit itaque comitata *Demetrio* tituli sanctorum quatuor coronatorum præsbytero Cardinali & Archiepiscopo Strigoniensi, aliisque Proceribus Hungaris. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres, vsque ad Sadecium profecti sunt. Ducta Cracouiam honorifice, cum perampla ac splendida aurea & argentea stragulæ vestis suppellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, die sanctæ *Heduigis* Legniciensis ipsa *Heduigis* coronatur à *Bozenta* Archiepiscopo magna omnium lætitia & fausta acclamatione. Ita lenitum foit in animo Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores *Heduigis* Reginæ cum verecunda modestia, prudentia, decentique suauitate coniunctis: quarum virtutum non vulgare condimentum erat forma corporis eximia. Noua deinde cura procerum animos incessit de adiungendo Reginæ marito. Et iam quidem *Vilhelmus* Austriorum dux, quem à pueritia in aula sua educauerat *Ludouicus*, designatur ei maritus. Sed *Iagello* Lituanus huic antepositus est à Polonis. In ea deliberatione habita est ratio inprimis incrementi fidei Christianæ, tum & accessionis magnæ prouinciæ ad regnum Poloniæ. Promittebat enim *Iagello* summa cum alacritate se & permissurum, vt ipse primum, deinde suus populus initiaretur sacris Christianis per baptismum & Lituaniam regno adiecturum, si ei *Heduigis* in matrimonium daretur. Verumtamen nihil citra senioris reginæ sententiam his de rebus statuere iussum est. Ad quam ipsa *Heduigis* quoque prouocabat, cum procerum postulationem aliter recte refutare non posset. Sed illa optatum responsum Polonis dedit. *Si, inquit, è re vestra publica hoc fore existimatis, non remoratura sum vestra commoda, neque religionis Christianæ incrementa præcisum.* Interim *Vilelmus* Austrius, certior factus de statu rerum Polonicarum, ac de propensa *Heduigis* Reginæ erga se voluntate, cum splendido comitatu & apparatu, magnisque diuitiis Cracouiam inopinatus venit. Sed arcis ingressu prohibitus est. Illa tamen eius videndi causa, luce clara, stipata suo aulicorum & puellarum comitatu, in cœnobio diui Francisci conuenit. Fama etiam, siue vera, siue falsa, vulgatum est, eam confirmandi matrimonii causa prius, quam *Iagello* appropinquaret, eo venisse. Sed quicquid erat, suasu *Demetrii Goraii* regni Thesaurarii verentis, ne quid tale fieret, nihil actum est. Intelligens autem *Vilelmus* sibi Polonos palam aduersari, simul de aduentu *Iagellonis* certior factus, aliquanta interiecta mora, clam se Crscouia euoluit. A. C. 1370.

1386. Aduenit tandem *Iagello* Cracouiam 12. die Februarii vna cum Ducibus Russis & Lituanis, habens etiam secum fratres aliquot ge[illegible]nos, & *Vitoldum* patruelem. His comitatus *Iagello* est ingressus in thalamoque ipso *Heduigem* Reginam, magna cum admiratione eximiæ formæ eius, salutauit. Postridie autem ei dona perampla per *Vitoldum* & *Borissum* & *Swidrigelonem* misit.

CAPVT IV.

Wladislaus Iagello.

Anno ab orbe condito	*5348.*
Anno à Christo nato.	*1386.*

 Quis

A. C. 1386.

QVia omnibus in Polonia, qui ad regium munus efferri & coronari debent, aotiquus mos est idemque pius & religiosus, vt antea per modum præparationis cuiusdam peccata confiteantur sua, sacrosanctæque Eucharistiæ sumptione obsignentur: ideo cum *Iagellone* idem mos est seruatus, idque eo magis, quod *Wladislaus* antea gentilis erat. Nam & tota Lituania more gentium ignem pro Deo colebat atqoe serpentes nihilque alienum in eis à gentilismo erat. Hos igitur errores, Catechumenus eom esset *Iagello*, priusquam eum *Heduigi* matrimonium iniret, vna cum fratribus abdicare iussus, 14. Februarii à *Bozenta* Episcopo sacro fonte ablutus est; Christianæque religioni initiatus *Wladulai* oomen accepit, ac tum demum matrimooium solenni ritu cum *Heduigi* regina contraxit, Lituaniamque omnem vna cum Samogitia & ea parte Russiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit & in vnum corpus redegit; iurciurando inrerposito & obsidibus datis ipso *Vitoldo* & *Lubarto*. Nam veteres tametsi ad eam perfectionem sapientiæ exquisitam noo perueuerant, de qua præsens seculum gloriatur, ita tamen cauti erant, vt vnice cauerent, ne Respubl. quoquo modo decepta, detrimentum aliquod irreparabile pateretur, neue sub specie religionis deciperetur, haud facile persuasi, quantumuis noui hospites demisse ad aram starent, & suspiria docerent (forsao ad conspectum formosissimæ virginis) liberaliterqoe multa de se deierantes pollicerentur. Quarto autem die post, inunctus ab Archiepiscopo diadema regium nouum suscepit. Nam verus, in Hungariam à *Ludonico* asportatom, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in vrbem solenni pompa deductua, solio in foro posito collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus & oppidanis de more accepit. Postea indultum est cooiuiiis & choreis. Per eos dies Cruciferi ab *Andrea*, fratre *Iagellonis*, qui apud Russos religionem Christianam professus erat, concitati, Lituaniam hostilirer inuadunt. Sed dedit postea *Andreas* temeritatia pœnas toto triennio Checinensis careeris squalore confectus. *Iohannes* etiam *Venetius*, gente *Polomenius*, iudex Posnaniensis, qui propter iniusta iudicia, & scelera

Iudex cruentus Damon vocatus.

perpetrata cruenti dæmonis cognomen meruerat, a Posnaniensi coouentu confiscatiooe bonorum & carcere multatus est. La[illegible]tur hoc tempore pietas *Heduigis* reginæ; quæ, eum videret, Regem maritum ecclesiasticorum booa, barbarico adhuc more, pignoris nomine occupasse ac cepisse, ob negatam ei stationem vt vocant, eum vt pignus dissolueret deprecata est. Cum igitur ille pignora capta reddi iussisset, ibi illa suspirans: *Pignom quidem reddimus*, ioquit, *agrestibus; caterum lachrymas quis eis reddet?* Pium Reginæ dictum, & sempiterna memoria dignum. Profectus est deinde Rex cum Regina in Lituaniam. Vbi Apostoli & Euangelistæ officio functus, ita elaborauit in promouenda fide Christiana, vt etiam ipsemet eis interpretatus sit symbolum Apostolicum. Cum autem immensi esset laboris singulos sacro fonte tiogere, nobilioribus tantum hic honos habitus est, reliquum vero vulgus cateruatim distributum aqua sacra à sacerdotibus aspergebatur; vnumque nomen cuique cateruæ, tam virorum, quam molierum, imponebatur. Ad quod diuinum opua vt alacrius eos Rex inuitaret, pannos laneos nouos, & calceos eis largiebatur, cum ad eom diem istis carerent & peronibua, vt historia testatur, magoa ex parte vterentur. Vilnæ demum Basilicæ extructæ & Episcopatus institutus est. Reuertens *Iagello* in Poloniam Leopoli *Petrum* Palatioum Moldauiæ, seo Valachiæ cum proceribus ipsius, solenni iureiurando adactos in fidem & clientelam suscepit.

A. C. 1386.

Primus Conuentus.

Dixenm superius, me deinceps res Lituanorum, per seriem Comitiorum, instar epitomes, consignaturum; hoc iam nunc præstandum est. Nam historici varia methodo texere solent historias; alii per Pontificum vitas; alii per Imperatorum mutationes; alii per Regum ætates procedunt: nos hic per comitiorum, seu conuentuum celebrationes rem totam edisseremus. Iagello *igitur Magnus Dux Lituania, fessus & fatigatus tot calamitatibus, tam à Cruciferis, quam a fratribus illatis, qui coniurasse videbantur in eius patria perniciem, de* Heduige Ludouici *regis filia ducenda consilium capit; vt ita amplissimi regni amicitia munitus, hostes suos, tam extraneos, quam domesticos, facile contemnere ac compescere posset. Senatus Polonici hic summa prudentia & prouidentia commendatur; quod conficiendis nuptiis istis, non modo priuatas vtilitates, & bella Crucifericà tolli posse iudicarunt, sed etiam Septemtrionales gentes, qua etiamnum ethnica superstitioni mancipata erant, ad religionem Christianam conuerti posse sperarunt. Et sane, qua Pontifices cum Imperatoribus tot bellis & impensis præstare non poterant, hoc salutari eorum consilio perfecta sunt. Pax restituta, Christianorum res aucta ac propagata, & omnes bellorum causa tandem sublata. Quod quibus modis, quibusue mediis confectum sit, ex breuissima suo ordine ac per temporum seriem descriptione decem comitiorum, qua in ea causa coacta sunt, iam patebit. Fuerunt quidem & alia postea expeditiones, & bella Grunualdica & Choinicensia, nec statim hoc vlcus sanari potuit; sed describentes acta comitiorum celebriorum, expeditiones etiam istas in transcursu breuiter consignabimus, ostendemusq́; quando & per quos hac bella finita fuere & templum hoc Iani occlusum. Nam hoc plurimum facit ad amplificanda merita nationis nostra*

A. C. 1370. *stra apud omnes Principes Hierarchici ordinis. Sicut enim antea Christianos proficiscentes ad bella Orientalia contra Saracenos nostri inue-* A *runt; ita hac Septemtrionalia ante Cruciferorum huc aduentum humeris suis ipsi sustinuerunt & post deiectos Cruciferos Septemtrioni pacem ideoque omnibus Christianis restituerunt. Primus igitur conuentus fuit in negotio vnionis circa coronationem* Iagellonis. *Quid autem ibi tractatum & conclusum fuerit, ex conditionibus inter Polonos & Lituanos, in priuilegiis & Chronico Lituanorum expresse liquet. Quarum prima & pracipua fuit, vt ipse* Iagello *cum suis fratribus & dominiis Christianus fieret. Secunda, vt ipse cum omnibus dominiis suis statim se vniret, incorporaret, inuisceraret (sic enim priuilegia loquuntur) ad regnum Polonia, ita* B *vt pro vno denique dominio reputentur; & ea, qua Lituani rapuerunt & auulserant à regno Polonia, restituantur; hoc est arces ciuitatesque & pracipua Russica prouincia, nec non & Podlasia; captiuique inde abducti liberi dimittantur. Tertia, vt terra Syllesitica, Prusthenica & Pomeranica à regno Polonia tempore interregni, videlicet post diuisionem inter posteritatem Regum, auulsa omnino recuperentur. Quarta, vt* Iagello *thesauros omnes suos, quos habet & habere poterit, in Reipubl. vtilitatem conuertat. Cum his conditionibus totidem fere verbis expressis Poloni cum Lituanis ad* Iagellonem *sunt dimissi. Quas vbi ille ex-* C *presse ac luculenter comprobauit, relatumque est, ipsum nec breuem statura esse, nec deformem, sicuti in vulgus & potissimum apud Reginam ab aduersa factionis hominibus sparsum fuerat, quin potius vtrumque commodius reperiri, cuncti hoc nuncio, & Regina ipsa exhilarati sunt. Conscripta sunt deinde transactiones, iusiurandum datum & acceptum, oades & sponsores interpositi, sicuti latius apud alios, & in hisce annalibus nostris descriptum habetur. Passim autem ad commendandum Principem suum paranymphi* Iagellonis *iactabant*, Iagellonem, *quod multis principibus viris petentibus hactenus negauit, id eum* Heduigi *& matrimonio* D *eius daturum esse, vt se Christianis mysteriis initiari sit curaturus.*

1390. Antequam Rex iret in Lituaniam, intercesserat simultas quædam inter Regem & Reginam. Delata enim fuerat Regina apud Regem & probri insimulata, ac si, illo adhuc absente, *Vilelmum* Austrium clam Cracouiam venientem ad se admisisset: sed Regina ea de re iureiurando Regi satisfecerat & delator, cum documentis destitueretur & se dixisse, negare non posset, mentitum se esse, clara voce latratu de more sub scamno edito, professus erat. Est vero apud Polonos antiquitus ea grauissima & plena dedecoris pœna. Ita amor coniugalis postea inter eos redintegratus fuit. Absente Rege, *Elizabeta*, exercitu comparato, in Russiam perrexit & Leopolim aliasque vrbes in potestatem suam redegit, Hungaris & Sylesiis deiectis, quibus præfecturæ à *Ludonico* commendatæ fuerant. Eodem tempore *Lancaster* Anglorum Regis filius & Francones, Teuthonesque opinione piæ militiæ contra Barbaros à Cruciferis illecti, cum triplici exercitu in Lituaniam hostiliter veniunt. Aduersus quorum vim *Nicolaus Moscoronius* cum aliis Polonis ægre arcem Vilnensem defendit. Non erat tunc ita absurdum, idque ob vim arctæ illius vnionis vtriusque gentis, in Lituania præfecturas Polonis commendari. Nam & post *Moscoronium Iohanni Olesnicio* gente *Debino*, præfectura Vilnensis à Rege commendata fuit.

Præfecti Vilnenses ex nobilitate Polona.

1391. Per idem tempus Croatæ, Bosnenses, Bulgari, Valachi, atque Transalpini imperium mulieris, & externi regis *Sigismundi* aspernati, ad defectionem propendent & *Heduigem*, vt veram hæredem Hungariæ, agnoscunt. Sic Bazarabiæ Palatinus cum ditione sua in fidem, & clientelam *Wladulai* regis *Heduigisq;* reginæ concedit. Quæ ideo adnoto, vt melius res Slauonicæ, quo in statu fuerint, etiam post mortem *Ludouici*, cognosci possit. Et existimo, in gratiam & fauorem harum gentium, sub idem tempus sacra Slauonica lingua Cracouiæ in templo ad sanctam Crucem ab eadem *Heduigi* prudentissimo consilio instituta fuisse. Nimirum vt commeodabiliorem se eis hoc pacto redderet. Hoc ministerium & cantus Slauonicus retentus fuit vsque ad tempora *Dlugossi* Historici; quod idem attestatur autor. Russiæ pars & cum ea Belzensis præfectura sub idem tempus *Ziemonito* Mazouiorum Duci, assentiente Regina, donatur.

1392. *Wladulaus*, vt se molestia belli Lituanici liberaret, cum fratres germani ignaui & venationibus tantum dediti essent, *Vitoldum* patruelem Lituaniæ Ducem declarat, qui fidelitatis iuramentum ei præstat.

Lituania Dux iuramentum præstat.

1394. *Vitoldus* iure precario à *Wladulao* Rege Cameneciam impetrat in feudum. Nam *Cazimirus Magnus* iamdudum vna cum Russia eam possederat.

1396. *Sigismundus* Rex Hungariæ, ne sibi à Turcis Bulgariam Rasciamque auferri pateretur, coacto exercitu ex variis nationibus, infeliciter cum *Baiazete* Turco pugnauit ad Nicopolim. Nam Galli, cum sibi, honoris causa, primum agminis locum in eo prælio depoposcissent atque impetrassent, vbi se eis in conspectum Turcici præcursores obtulissent, non-expectatis phalangibus Germanicis, & equitibus Bohemicis, Polonicisque, à *Baiazete* lunata acie (vt fert eorum consuetudo peruetusta) partim cæsi, partim capti sunt. Hoc infelici casu perculsi cæteri, diffugerunt, & ipse *Sigismundus* exutus castris & omnibus spoliatus ornamentis regiis, in parua nauicula vix euadens incidit in classem Venetorum, quæ eum reduxit. Hæc acta sunt ad Nicopolim Bul-

A. C. 1396.

Bulgariæ metropolim. Laudatur in eo prælio animositas *Scyboris* Poloni, qui fuit gente *Stoius*. Hic sequens fugientem Regem, cum nauiculam ingredi non posset & Turcæ imminerent, ita vt erat armatus in Danubium se proiecit & enatauit, charusque postea Sigismundo fuit. *Baiazetes* autem paulo post apud Stellam montem celebrem victoria *Pompeii* de *Mithridate* memorabili prælio victus est à *Tamerlane* Scytharum Imperatore & in ferrea cauea in modum feræ per Asiam circumuectus. *Vitoldus* etiam cum *Fled*i*ga* Scytha *Tamerlanis* legato eodem tempore infeliciter pugnauit: Vbi fortiter pugnans *Melstinius*, cum euadere posset, occubuit. Cum enim ei, quod timidus esset, commilito quidam *Sciuconius* obiecisset, eumque illectum venustæ vxoris amore terga daturum in pugna augurarus fuisset, eo quod pacem *Melstinius* suaderet *Vitoldo* ineundam cum Tartaris, ipse quidem augur ex pugna retulit pedem, aufugitque, *Melstinius* autem inter consertissimos hostes, vt optabat, maluit occumbere. Annotatur autem hic, quod paulo ante à *Vitoldo* Scythæ illi Lituanici fuerant traducti & supra Vaccam collocati non procul a Viloa.

Locus ille Cossonasi à Turcis vocatur, hoc est anserum campi, quod id genus volucrum statis anni temporibus eo conuolent, vt totis agminibus in Europam commigrent.

Melstinii mors heroica.

1399. Per idem etiam tempus *Heduigis* Regina circa partum mortua est. Hæc mirifice ob id laudatur, quod Reginis Poloniæ exemplum ducendæ vitæ perfectissimum reliquerit. Fuit namque *Heduigis* pietate & sanctimonia vitæ prædita; ab omni fastu, leuitate, & iracundia aliena; ocii iuxta ac alienorum a suo sexu atque dignitate negotiorum fugiens. Tempus omne suum, vel in diuino cultu, aut lectione eorum, quæ ad pietatem, moresque formandos pertinerent, vel audiendis & leuandis viduarum, pupillorum & aliorum miserabilium querimoniis & calamitatibus impendebat. Pragæ domum peramplam Lituanis erudiendis condidit. Academiæ Cracouiensi perficiendæ multa legauit. Ieiuniis aliisque exercitiis Christianis vacauit. Præter autem alia signa sanctitatis eius, illud memorator, quod, Cruciferis in quodam conuentu ferocientibus & iustas conditiones pacis aspernantibus prophetico spiritu cladem illam, qua postea illorum vires fractæ conciderunt, prædixerit, inquiens, se quidem viuente pro ea audacia nihil aduersi eos passuros; post mortem vero suam maximis cladibus illa omnia expiaturos.

1400. Iustis Reginæ peractis, *Wladislaus* mœstissimus de retinendo regno dubitabat, mortua hærede. Neque enim ignorabat, se externum hominem, propter vxorem apud liberrimam gentem regnasse; sed à Senatu recreatus & meliora sperare iussus, acquieuit sententiæ eorum.

Secundus Conuentus.

1401. *Conuentus secundus in negotio eiusdem vnionis fuit Vilnæ celebratus, quo* Wladislaus *se contulit, vt promissa pactaque conuenta cum* Vitoldo *& Lituanis suo Polonorumque nomine renouaret. Vbi promissum & litterarum monumentis cautum est, vt si* Vitoldus *absque liberis decederet, in Regis & regni Poloniæ potestatem venirent omnia, quæcunque is possedisset, vna cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodia cum quatuor prædiis quæ* Sigismundo Vitoldi *fratri cedere debeat. Ea tamen lege vt Regi & regno Poloniæ sit subiectus. Exceptis etiam bonis dotalibus* Annæ *vxoris* Vitoldi, *quæ post eius demum obitum ad Regem & regnum deuolui deberent. Hæc acta esse anno 1401. litteris ea de re tunc conscriptis & obsignatis confirmatum est. Deplorant hic quidam scriptores & conqueruntur, Lituaniam fuisse tunc hac transactione circumuentam, erratumque hoc, vt illi vocant, in Senatorum Lituanicorum simplicitatem reiiciunt. At mulier, si pudica est, minime dolere debet, quod aliquando vni nupserit. Floret pace, opibus & gloria nihilominus vt Poloniæ regi paret, magnus ille Ducatus, & gratulari sibi debet, quod hac vnione tandem Dei Optimi Maximi beneficio liberatus sit ab illis Crucifericis, ne dicam tartareis furialibusque bellis, incendiis, vastationibusque, quæ eam Lituaniam circiter ducentos annos exercuerant, ac vexauerunt miris modis; &, quæ res peior erat, à ciuilibus bellis, & intestinis laniенis Regulorum suorum. Certe* Vitoldus *non fuit humilis animi: si circumscriptum se sensisset, erratum hoc in Hrodlensibus Comitiis correxisset, quod tamen non fecit, imo firmiori assensu & solenni ratihabitione confirmauit ac roborauit vna cum aliis; vt inferius patebit. Quod autem ex Latopiscis seu Annalistis, qui millies errorum grauissimorum conuicti sunt, de conuentu Premisliensi commemoratur, scriptores, qui veluti publica fide nobis historiam tradidisse videntur, nihil ea de re nobis reliquerunt.*

A. C. 1400.

1401. Secundæ nuptiæ *Wladislai* cum *Anna* Ciliciæ Comitis filia, quibus nuptiis *Anna* mater sponsæ, *Cazimiri* regis filia interfuit. Non statim vero post sponsalia hæ nuptiæ fuerunt; sed sponsa prius octo menses linguam Polonicam didicit. Eodem anno Academia Cracouiensis excitatur. Per hoc tempus *Venceslaus Caroli* Imperatoris filius, qui post patrem annos viginti duos imperium tenuerat, ab eoque tandem propter ignauiam remotus fuerat, totus compotationibus deditus; adeo vt cum aliquando accepisset de quadam arce sua omnium, eam conflagrasse, non quidem de rebus maioris momenti, quomodo se haberent quærit; sed tantum de vino sollicitus, an cella vinaria incendio superfuisset evestigio interrogat.

Altera vxor Iagellonis.

1402. *Wladislaus* Rex templum corporis Christi Posnaniæ erigit. *Quod*, inquit, *istic corpus Christi in pratis Posnaniensibus repertum fuit.* Referunt autem ciues Posnanienses,

tunc

A. C. 1386.

tunc Regem ipſum Poſoaniæ fuiſſe, cumque eodem in templo die Aſcenſionis imago reſurrectionis ſurſum ſuoibus iuſta morem aoitom eius feſti traheretur, interrogaſſe fertur, cuius eſſet ea imago. Reſponderunt, Dei. Tum ille, *Detis ei*, inquit, *candelam.* Cum vero Diabolus in ſpecie Draconis deiiceretur ex ſummitate templi, rurſus interrogauit, quid ſibi hoc vellet. Reſponderunt, eſſe Diabolum cœlo deiectum. At ille, *Detis ei duos cereos.* Interrogatus quid ita? Reſpondiſſe fertur Polonico idiomate: *Służ Bogu á dyablá niegniewáy*, id eſt: *Deo ſeruias, Diabolum ad iram ne concites.* Quanquam id de Diabolo iniquiſſimo illo iudice Poſnanienſis prouinciæ dictum eſſe quidam putant. Eodem tempore *Wladulaus*, cum eſſet Toruoiæ, dum obequitat, vt videret ſitum & munitionem vrbis, à muliercula quapiam ſeu caſu, ſeu data opera ſordibus perfuſus fuit. Et cum morti ob delictum illud deſtinaretur muliercula, ipſe impunitatem ei impetrauit. *Raſtrale* (vt vulgo appellant) ſeu agratia cootributio, decem nimirum groſſi io ſingula iugera, imponitur, ex quo ceotum millia marcarum collecta eſſe memorantur. Tanta tunc fuit quæſtorum fidelitas. Hoc etiam tempore particularia comitia inſtituta fuiſſe, memoriæ proditum eſt. *Wladiſlai* item cum *Venceslao* Rege Bohemorum Wratislauiæ conuentus, non ſine admiratione Bohemorum & cunctorum hoſpitum, celebratur. Nam cum Marſalcus regius præceſſiſſet Regem, comitatus ſexcentis haſtatis: Rex Bohemiæ ratus, iam ante vrbem adeſſe Regem, prodiit.

CAPVT V.

De bello Grinualdico Polonorum Lituanorumque cum Teutbonibus ordinis Cruciferorum, & cauſa belli.

CAuſa belli magni Pruthenici liquet ex legatione & colloquio Archiepiſcopi Gneſnenſis, quod habuit cum Cruciferis. Cum enim Archiepiſcopus dixiſſet, Regis, non *Vitoldi* proprium & hæreditarium eſſe dominatum Lituaniæ & proinde deſinerent Lituaniam infeſtare: Magiſter excandeſcens ad hæc verba, feroci vultu & ore tremulo ſtatim ſe arma Lituaniæ illaturum minatur. Cui Archiepiſcopus non ferens Magiſtri ſuperbiam: *Deſinas*, inquit, *nos bello terrere: ſi arma contra Lituanos ceperis; viciſſim arma noſtra domi ſenties.* Ad hæc regeſſit Magiſter: *Cum ita dicis, caput ergo potius petam.* Ex hoc colloquio liquet, Lituaniam fuiſſe præcipuam cauſam ſuſcepti belli; quod eam infeſtare & diripere Cruciferi non deſinerent. Sed *Venceslaus* Rex Bohemiæ, arbiter huius controuerſiæ electus, eandem auxit & maius belli excitauit iocendium, dum oulla habita ratione iuſtitiæ & æquitatis, pro Cruciferis fert ſententiam, qui inſuper ineptiſſime, quæ extra

Archiepiſcopus pro conciliatore pacis Fecialem agit, edicens ante tempus bellum.

Iniquum regis Bohemi arbitrium.

controuerſiam erant, adiungit; vt Poloni ſcilicet non niſi ex occidentalibus oris regem ſibi deinceps peterent. Deſperata igitur æqua pace, *Wladislaus*, dimiſſis in omnes partes literis, reſtibus de more alligatis, expeditionem cunctæ Poloniæ edicit. Incidit tunc quæſtio in Senatu, an mercenarii milites externi deberent aduocari ad hoc bellum. Sed *Zbigneus* ſoluit hunc nodum: *Si*, inquit, *vicerimus, non nos, ſed hoſtes eis ſtipendia praſtabunt. Sin vero victi forte fuerimus, an erunt, qui pro caſis captisque ea petant?* Atque ab eo tempore conſilium hoc *Zbignei* a ſenatu regio comprobatum, in eiuſmodi caſu locum obtinuit. Laudatur etiam hic Polonorum factum, poſſeſſiones peramplas in Hungaria a *Sigismundo* habentes, cum intelligerent, eum ad violandum fœdus cum ipſorum Rege pronum eſſe, raro exemplo & memorabili, omnibus bonis ſuis in Hungaria valere iuſſis & *Sigismundi* pollicitationibus ſpretis, patriæ ſuæ auxilia laturi accurrerunt: quibus *Wladislaus* liberalitate & gratitudine poſtea reſpondit. Ituri ad bellum, Archiepiſcopum tum gubernatorem Poloniæ ac veluti interregem aliquem reliquerunt. Poloni, *Vitoldus* & Lituani ad Cernecenſe monaſterium cum regio exercito conueniunt, nauali poote iuncto. Cruciferis interea conſilia agitantibus, omnes bellum paci anteponunt, excepto Comite Vendenſi; qui propter vſum rerum & annos prudentior, diſſentiebat ab aliis pacem ſuadens & communem eſſe Martem dubiumque euentum belli, dictitans. In quem *Varnerus* Commendator inuectus. *Potius*, inquit, *cum iſthoc animo domi manere & ægrotorum fratrum curam gerere*; At ille, *ego*, inquit, *quæ recta & vtilia iudico in medium conſulo. Verumtamen, ſi aliter aliis videbitur, ita me Deo propitio geram, vt genere meo dignum erit. Tu vide, ne ſis dictis, quàm factis, fortior.* Intercepit rixam Commendatorum *Sciborius*; pacemque enixius ſuadere cœpit. Sed eum quoque, licet tum oratorem, Magiſter increpuit, inquiens: *Polonus cum ſis, rem Polonorum agis.* In exercitu porro regio cum ex Lituanis quidam prædas in Polonia agerent, ædiculamque ſacramenti alicunde abſtuliſſent, ipſumque ſacramentum prophane abieciſſent, clamare ac fremere cuncti cœperunt, niſi plectantur latrocinantes & ſacrilegi, militiam ſe deſerturos eſſe, nec in caſtris ſic impiis commoraturos: quo clamore & fremitu commotus Rex, autores ſceleris perquiri iuſſit. Inuenti duo Lituani, *Vitoldi* iuſſu, ipſi ſibi patibulum excitant & ſuis vterque manibus barbaro, ſed patrio tamen more, ſeſe ſuſpendunt, obiurgantes interim ſe mutuo, quod ſua cunctatione iram Principis in ſe magis accenderent; quaſi is morte atrocius etiam aliquid amplius in eos ſtatuere poſſet. Interea dux belli ſupremus cum imperio, *Zindramus Maſcon-*

A. C. 1386.

Deliberatio de externo milite.

Primatus vtilitas tempore belli & interregni.

A. C. 1386.

Zindramus Mascouius supremus Dux belli.

scouius Ensifer Cracouiensis, ortus ex familia, cuius est insigne Sol, declaratur. Erat is statura parua, sed ingenti spiritu & rei militaris A admodum peritus, homoque plane industrius. Prius igitur passim proceribus inter se deliberantibus & tantum munus suscipere detrectantibus, ille tandem ad se omnium consensu delatum cunctans & summa modestia alios præferens, suscepit. Deus det huic seculo tam prudentes & ab omni ambitione & labe alienos viros. Adiungitur Duci supremo belli consilium castrense, in quo, tanquam in comitiis, de summa rerum statuebatur. Tertio edictum publicum conscribitur & promulgatur, cuius capita longum esset hic referre. Verum in libello nostro Campiductoriæ hoc, & alia complura huius belli descripta reperies. Ibidem, causæ quoque explicatæ, cur ante conflictum B illi Teuthones præmissi sint cum tibicine ad exercitum regium cum illis duobus gladiis, quos, cum Regi offerrent, is vt boni ominis rem ab eis accepit. Tali autem ad Deum oratione non sine lachrymis & suspiriis excitasse suos ad prælium fertur: *Deus Optime Maxime*, inquit, *non modo factorum, atque dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor. Tu mihi testis es certissimus, me inuitum ad hoc bellum cum Christianis, vtcumque licet Christianis, gerendum descendere. Tu etiam nosti consilia pacis me nunquam defugisse. Sed quando nihil apud istos mansuetudine profeci, arma sumere coactus sum, tuisque auspiciis vexillum hoc nunc* C *explico. Tu, quæso, iustiori causæ faueto & Christianum sanguinem, quos bellum vtrinque absumet, ab illis, qui bello causam dederunt, expetito.* Hæc Rex, collachrymante omni exercitu. Abstersis tandem lachrymis, carmen patrium, cuius autorem Diuum *Albertum* fuisse referunt, cecinere. Interea à *Zindramo Mascouio* & *Vitoldo* ducibus belli acies instructæ erant. Læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuerunt; eo quod Sagittiferorum dexteritatem plus iuuat ad dextram esse. Quinquaginta fuere signa Polonica; Lituanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & veterani milites collocati. Iamque signum pugnæ à Rege poscebatur & iam bini ex acie- D bus procurrentes cum pari numero hostium manus conseruerant. Rex, peractis sacris, armatus in aciem prodibat, cum ecce duo aliunde progressi, intacti ad Regem perducuntur. Hortantur illi ne cunctanter & meticulose pugnam incat duosque gladios offerunt, alterum Regi, alterũ *Vitoldo*. Ne autẽ inter nemora cogerentur latere, promittunt etiam vias & spacia se dilataturos & ampliaturos regiis aciebus. Dumq; illi obnixe orant, vt fides dictis ipsorum habeatur, non modico interuallo retrocedunt hostium acies. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens, ingemuit dicens: *Quamuis armis omnigenis abundo, attamen hoc munus, quod præsagium victoriæ (Deo fa-*

Oratio Regis ad Deum ante conflictum.

uente) videtur, libenti animo accipiam. His dictis classicum vtrinque canitur. Inde maximo clamore infestis signis concurritur: Tartari & Lituani arcubus suis, creberrimo sagittarum iactu æthera obumbrant. A Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati sunt. In quorum locum Poloni armis munitiores & viribus recentes successerunt. Hi tandem Pruthenas acies perfregerunt & vndique circumdatas ad internecionem funditus prostrauerunt. Cæsa feruntur in eo prælio quinquaginta millia. Magister autem Generalis, & Commendatores omnes (quos trecentos fuisse affirmant) capti sunt. Captus item *Conradus Albus* Olesnicensis & *Cazimirus* Stetinensis Duces. Nec mirum cuiquam videri debet id, quod dixi de numero cæsorum. Nam centum quinquaginta millia hostium fuisse cæsa quidam scriptores tradunt. Tota Germania tum conspirauerat. Verba sunt D. *Cromeri*; cuius sententiæ cæteri omnes hac ætate historici præcipui subscribunt. Huic bello nullum simile legitur in historia harum gentium. *Zarnouius* Bohemus, qui cum cohortibus Bohemorum, bello feruescente, secesserat, ob id infamia ita fuit notatus, vt ne vxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Attamen ista secessio Bohemorum nostris tum fuit bono. Nam *Nicolaus Traba*, qui eos latitantes obseruauerat, acriter obiurgando nomine Regis tunc iubet eos redire, cum adhuc plurimum in debellando restabat laboris. Hi ergo reuertentes in aciem noui exercitus speciem hostibus præbuere terroremque addidere. De captiuis non est sumptum supplicium, nisi de duobus, *Marquato Salsbergio* commendatore *Brand*, & *Schimbergio*; nequicquam *Vitoldum* deprecante Rege. Nam in colloquio quodam prope *Kaunam* matri *Vitoldi* probrum obiecerant & capti nihil de fastu suo remiserant. Fuit autem Mater *Vitoldi Biruta* nomine fœmina adeo honesta, vt etiam pro sancta a gentibus illis, dum virginitatis voto obstricta viueret, haberetur. Non temere igitur tantopere iratus est *Vitoldus* iis, qui eam probro afficiebant. Testatur *D. Stricouius*, se in Samogitia Polondæ ad mare vidisse eius idolum; quod *Suiętos Byrutos* à Samogitis & Curlandis vocatur. Narratque, illuc, quæstus causa, statis temporibus, Sacrificulos confluere in eiusque honorem cereos & alia hactenus offerre & sacrificare: cum tamen illa ethnica fuerit & ritu ethnico virginitatis votum vouisset. Huius patrem nomine similiter *Birutum Iagello* pro *Voidilone Kiestuto* strangulato ira feruens in monte ante Vilnam suspendit. Insequenti die post victoriam solennes gratiarum actiones cum hymnis, & aliis solennibus ceremoniis Deo omnipotenti exoluuntur. Hinc cæsorum funeribus cura impensa est. Inuentum est corpus Magistri *Vlrici* Comitis Vendensis; qui ita, vt prædixerat, fortissime dimicans occubuerat.

Ante prælium initum visio quædam in cælo apparuisse fertur, monachi cucullati luctantis cum Rege. Sed victus monachus cælo deiicitur. Quæ res tum pro omine futuræ victoriæ acceptα fuit. Qua de re vide apud alios.

Alia

A. C. 1386. Alia corpora curribus impoſita Magdeburgum deuecta ſunt; Rege mortem hoſtium, ſimulq; rerum humanarum viciſſitudinem piis ſuſpiriis & lachrymis proſequente. Vexilla hoſtium, & aliæ exuuiæ ad perpetuam memoriam Cracouiæ in Baſilica arcis poſita ſunt. De numero cæſorum ex Polonis ſic *Cromerus* libro ſeptimo. Et affuit Polonis ſane non obſcure diuinum nomen in eo prælio. Nam præter Tartarorum, Ruſſorum, Lituanorum ſtragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonorum cecidere, inter quos *Iacubouius* gente *Roſcus* & *Imbranius Ciulieius* gente *Cerinius* maxime inſignes fuere.

1414. Eiuſdem *Iagellonis* temporibus *Sigiſmundus* rex Hungariæ, frater *Venceslai*, *Caroli quarti* filius Imperator, pacem Eccleſiæ reſtituere cupiens, plurima regna obiuit, vt concilium Conſtantiæ eorum quoque aſſenſu conuocaretur. Fuit apud Gallum, apud Anglum, apud Polonum regem; Romæ quoque apud Pontificem. Ad hoc autem Concilium venit *Iohannes vicesimus tertius* Papa. Imperator ipſe *Sigiſmundus* noctu die natalis Domini eodem aduenit & in miſſa eiuſdem diei nocturna Euangelium illud ipſemet, vti Diaconus, cantauit: *Exiit decretum à Cæſare Auguſto*, alludens ad ea quæ ibi agebantur; cum eius cura & ſolicitudine conuocatum fuiſſet vndique concilium illud. Aderant autem ibi à Polonis quoque miſſi legati, & honorificentiſſime ab omnibus ſunt habiti. Pii tunc affectabant eſſe principes. Nam idem ipſe Imperator amictus veſtitu clericali Euangeliũ cantauit vt Clericus: *Iagello* vero Poloniæ Rex Lituanos propria voce in religione erudire in templo non erubuit.

Poſt talem & tantam victoriam Poloni modeſte ſatis ſuperque ſe geſſerunt erga Cruciferos. Nam præterquam quod ex captiuis Nobilioribus tantum de *Marquato* commendatore & *Schimbergio* ſumptum eſt ſupplicium, idque, vt dictum eſt, à *Vitoldo* iuſtiſſime illis irato, ne quicquam interim pro eis deprecante rege; muneribus etiam infinitis ii, qui Polonis ſeſe adiungere non recuſarunt, ſunt honorati. Nam & ciuitas Gedanenſis dimidium omnium emolumentorum molæ farinæ agrumque vnius milliaris ſpacio circum vrbem, in mari etiam piſcationem per duo miliaria conſecuta eſt. Kiosberga, Torunia, Elbinga tunc in ditionem Regis venerunt, & aliæ à Cruciferis poſſeſſæ vrbes quamplurimæ, paucis exceptis. *Plauenius* tunc nobiliſſimus inter Cruciferos orationem habuit valde argumentoſam & meditatam, cuius ſumma erat: *Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.* Quem verſum inſcriptum aureis litteris in porta arcis Regiomontanæ ipſe vidi. Fuit & alia tum victoria Polonorum de Cruciferis ad Coronouiam celeberrima. Alia etiam ſub Golubio, quarum deſcriptiones infra habebis.

Tertius Conuentus.

1413. *Comitia Grodlenſia celebrata fuerunt*

poſt reditum Regis ex Hungaria; vnde Coronam veterem, ſceptrum, pomum, & Boleslai *gladium regni inſignia reportauerat. Horum cauſam hanc fuiſſe putant: vt videlicet cum maiore & celebriore ſolennitate renouarentur repeterenturq; denuo pacta inter Lituanos & Polonos. Nam illi conuentus ſuperiores, etſi fuerunt celebres ſatis, tamen ſi conferantur cum iſto, priuatum quiddam ſapere videntur. Ideo hic & diplomata iiſdem de rebus ſunt confecta, & ob maiorem ſolidioremq; coniunctionem inſignia proſapiarum Polonicarum proſapiæ Lituanorum pro ſe quaqua ſpeciatim acceperunt; ita vt in poſterum non tanquam ſocii nominis Poloniæ, ſed tanquam populares cenſerentur. Sed quid dico populares, quandoquidem & gentiles & cognatos atque adeo fratres, propterea quod iiſdem ſignis militaribus ab vno quaſi adoptati, vnum aſſem, (vt ſic dicam) participent, dicere poſſumus. Nam hoc verba illa priuilegiorum huius coniunctionis teſtandæ cauſa confectorum,* Incorporamus, inuiſceramus, vnimus, appropriauimus, *innuere videntur. Quæ, inquam, verba ter & quater in iis priuilegiis repetuntur; ne forte caſu ἕρκος ὀδόντων, vt* Homerus *ait, effugiſſe viderentur; vt in poſterum nulla differentia inter Lituanum & Polonum relinqueretur. Ideo & electio Regis, vt poſthac vna foret Lituanorum iuxta ac Polonorum, ſtatuitur. quod vtiq; in prioribus conditionibus quodammodo ſuppreſſum fuerat. Tunc vero Lituania vere liberam ſe factam fuiſſe profiteri potuit. Nam & bona terreſtria (quæ vocant) tunc ipſis ſempiterno & hereditario iure à Rege attributa donataq; fuerunt, ita vt ea vendendi, commutandi, & donandi facultas eis permitteretur: neq; poſt mortem patrum poſſent deinceps eiſdẽ à Principe priuari. Forſan enim antea precario à Principe ea poſſidebant, eiſq;, quoad illi placuiſſet, fruebantur: ſicuti apud Aſiaticos hactenus fieri audimus. Item conceſſum, vt iure dotis vxoribus poſſeſſiones obnoxias facere poſſent. Hæc Comitia vocantur Polonica lingua ob ſummam celebritatem* Wálny Seym, *hoc eſt, comitia firmiſſima, quaſiq; vallo quodam munita. Alii, vt rem minime vulgarẽ tum accidiſſe exiſtimetur, Gallico vocabulo* Parlamentum, *vbi videlicet omnia ad vnguem excutiuntur, vocant. Siue enim ſpectes hominum frequentiam, ſiue verborum formam in contractibus ſeruari ſolitã, ſiue cautiones, ſiue ſolennitates, nihil reperiri poſſe puto, quod ibi ad perfectionem addi poſſit. Qui in arcem illam Grodlum veniunt, videre poſſunt ibi picturam in quodam pariete, in quo* Wladislaus *ipſe, &* Vitoldus *expreſſus eſt. Epiſcoporum etiam ibi depictus eſt ordo, quo alter alteri aſſidebat; tum etiam procerum aliorum dignitateque aliqua praditorum ſubſellia. Ducum quoq; & equeſtris ordinis conſeſſus. Nam nunciorum terreſtrium (quos vocamus) vſus nondum tantopere, vt nunc, obtinuerat. Subcamerarii enim, Iudices locorum, Vexilliferi, & alii officiales vulgo dicti eorum munus ſupplebant. Eodem an-*

A. C. 1386. *no Rex, veniens Pasuaniam,* Petrum *Episcopũ Posuaniensem in delubrum seuacauit, & in genua procumbens, culpam ab ea deprecatus est,* A *quod eum sede Craconiensi deturbasset : qua res per se vera virtutis plena, ac pietatis, dignitatem regiam & autoritatem minime diminuit aut eleuauit ; imò commendabiliorem reddidit.*

1418. *In hunc annum incidit expeditio 15. cantra Cruciferas (quas expeditiones supra texere inceperamus) regis Palonia, regis Dania, Succia, Noruegia, Ducum Pomerania, qui omnes, cum in castris essent, fœdus inierunt contra Cruciferas.*

Quartus conuentus post mortem Vitoldi.

1451. *In rebus humanis nihil est ita firmum ac stabile, vt commoueri nequeat. vt in hoc exemplo videre licet. Diximus de Gradlensium comitiarum autaritate ac celebritate in negatio vnionis inter Polanos & Lituanos. Nunc quid max euenerit, consideremus. Martuo* Vitoldo, *cum Rex in Lituaniam ire instituisset,* Svvidrigelo *frater ipsius, non expectato aduentu eius, vt à Lituanis in* Vitoldi *locum inauguretur, & curat, & perficit : quad ille fecit, vt vnionis illius quasi structuram à fundamentis nana exempla dirueret. Adiecit & alia nefanda. Adartus enim Regem in consessu verbis asperis, caniciemq; eius nihil reueritus, vix manus ab eo abstinuit. Palanis etiam, qui reliqui penes Regem manserant, catenas & Siculas vesperas minabatur, hanc insolentiam eius Lituanis fouentibus, aut saltem in ea conniuentibus. Largitionibus enim maximis* C *eorum voluntates sibi adiunxerat. Nec rex ipse prorsus immunis ab ea culpa esse prædicabatur; siue quod præ senio vigorẽ iudicii iam amisisset; siue quod impensius* Swidrigeloni *fratri faueret, vt ei in Lituania Ducatu succederet. Quod vt facilius agi & confici posset, maiorem partem Senatus Polonici, & in iis* Zbigneum *Episcopũ Cracauiensem, à se amandauerat. Igitur, cum hoc triste nuncium in Poloniam perlatum esset, complures Regem insultantes criminabantur ac dictitantes : Condigne hac Regi accidere quod suo iumento, vt dicitur, sibi periculum attraxisset. Pro innato amare Polonis erga dominos suos fremere cuncti cœperunt. Inde delectum exercitus pro vindicando Rege agunt, vtq; ad candictum tempus cuncti se sistant ad ripas Vsepri fluminis ad pagum Kiany in Lublinensi prouincia,* D *edicunt. Liberatur interim Rex, qui quodammodo captiuus in Lituania detinebatur & placationis loca mille siclis à* Svvidrigelone *leuatus, dimittitur.*

CAPVT VI.

Wradislaus Tertius.

Anno ab orbe condito 5396.

Anno Christi 1434.

A. C. 1434. Nouem fere annorum erat *Wladislaus* cum Rex declaratus est. Proinde eius coronatio turbas quasdam dedit. Quidam enim contendebant propter teneram ætatem iusiurandũ eum rite præstare non posse, & idcirco coronationem differendam omnino suadebant. Verum hic scrupulus exemptus est, producta tabella à *Zbigneo* è Cracouiensi Basilica, in qua effigies *Cazimiri Magni* electi Regis impubis adhuc depicta erat. Proinde contradicentes refutati, rationibus destituebantur. Interim tamen nectentes moras, vt præteriret dies, plures ex nobilitate ad se pertrahere conantur. Quod vbi animaduersum est, Marsalcus *Olesnicius* iubet, vt, quibus placeret coronare *Wladislaum*, ad dextram concederent, qui aliter, ad læuam. Ita lis dirempta, cum omnes magno consensu *Wladislaum* coronandum clamarent; iuramentum tamen tunc ab eo non exigendum, sed ad maturiorem ætatem id differendum. Interim autem placuit, vt *Sophia* mater B & primores pro eo fideiuberent, eum non prius ad regni gubernacula accessurum, quam iusiurandum rite præstitisset.

1438. Vix ea sopita controuersia, alia emersit inter ecclesiasticos, & ordinem equestrem. Equestris ordinis homines *Iaroslai* constitutiones vrgebant de decimis ex campis nouallibus. Sed tandem illud tantũ obtinuerunt nunc patroni ecclesiarum, ne obstringerentur conuehere curru suo decimam, neque delectum in frumento sacerdos haberet; modo ne data opera vitiosum ei daretur. Hoc tempore Podlasiam Polonis ademptam fuisse annotatur. Paulo ante dissidia in religione inter Bohemos *Sigismundus* Rex & Imperator curauerat sanari, introducta constitutione concilii Basilien- C sis, qua permittitur vsus Eucharistiæ sub vtraque specie Laicis, vt vocant.

1440. *Alberto* Rege atque Imperatore mortuo, Hungari proceres assiduis precibus ad regnum Hungariæ suscipiendum *Wladislaum* inuitant & obsecrant. Re in consultatione Senatus posita, variabant sententiæ Senatorum, dissuadentibus multis difficultatemque duorum amplissimorum regnorum administrandorum & Turcici belli magnitudinẽ exaggerantibus, aliis Reipub. Christianæ negotium id requirere contendentibus & rem gloriæ plenam non esse parui pendendam ac præstabilius esse, Polonos Hungarorum armis atque periculo contra Turcorum vim sese tueri, quam, il- D lis proditis & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi & difficillimi belli molem sustinere. Aderat forte *Amuratus* Turcarum Imperatoris legatus, pecuniamque & centum millia armatorum *Wladislao* offerebat, vt contra Hungaros susciperet bellum. Interim nuncium allatum est ex Hungaria, *Elizabetham* posthumum ex *Alberto* Cæsare peperisse. Et iam Rex abiecerat omnem de suscipiendo eo regno cogitationem; sed tamen victus est legatorum perseuerantia. Hoc tempore fames maxima occupauit Poloniam; ita vt vulgus tenerioribus foliis & frondibus arborum & radicibus herbarum vesceretur. Atsmen, rebus ita exposcentibus, in Hungariam iter Rex instituit; veniensque Budam, vrbem

A. C. 1434.

vrbem illam in suam redegit potestatem. At quia iam *Ladislaus* posthumus infans præcipitantia matris coronatus erat, Rex *Wladislaus* in Poloniam omnino constituerat redire, nolens esse Hungaris causa ciuilium bellorum. Verumtamen Hungarorum perseuerantiæ cessit. Renunciatur ergo, attollitur, vt vocant, & coronatur Rex. Interim *Amurates* non ignarus Hungaricorum dissidiorum, ciuilisque belli, Bielogrodum obsederat; ad quem Rex *Wladislaus Lucam Gorcanum, & Ostrorogum* oratores suos mittit, postulās, vt ab obsidione discedat, pacemq; ac fœdus dudum vltro expetitum secum sanciat. At ille ferox continuauit obsidionem in septimum vsque mensem, nec nisi strage suorum adactus, ab ea discessit.

Lucas Gorcanus, & Ostrorogus legati ad Turcam.

Secutæ sunt tres de Turcis victoriæ amplissimæ; vna ad Bielogrodum, altera in Transyluania, tertia ad Vascapum, vbi à regiis copiis magnis cladibus Turcæ sunt affecti. Capta est etiam à *Wladislao Sophia*, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuisse volunt. Profligata etiam ac ad internecionem vsque postrata sunt ad Morauam flumen Turcorum triginta millia; capta quatuor. Subacta est etiam Bulgaria. Fuit & ille præclarissimus Regis *Wladislai* conflictus pridie natalis Christi cum *Carambeio* duce Turcarum, præfecto Natoliæ siue Asiæ; qui ibi fusus & superatus in deditionem Regis venit: vbi fortiter dimicans Rex, aliquot sagittas aduerso pectore, vt refert *Callimachus*, excepit. Fuerunt etiam alia prælia *Wladislai* cum Turcis, partim ipso assistente, partim administrante per *Hunniadem* & alios, quæ semper fortuna, consiliis & auspiciis nobilissimi Regis felicissime ex animi eius sententia confecta sunt. His successibus in vniuersum orbem christianum celeri fama vulgatis, frequentes ab omnibus Principibus & Rebuspub. atque etiam à Constantinopolitano Imperatore *Ioanne Paleologo* legationes venerunt ad *Wladislaum*; qui tam insignes victorias gratulabantur & ad prosequendum inceptum eum hortabantur pollicentes auxilia. Veniunt etiam ex Polonia congratulatum & rogatum, ne omnino despicatui & derelictui haberet Poloniam; rediret & quæ per eius absentiam neglecta erant, redintegraret. Veniunt & ab ipso *Amurate* pacem postulantes & fœdera; redempturiq; *Carambeium*, quinquaginta millia nummum aureorum numeraturos se promittunt. Rex *Wladislaus* & Hungari tam honestam & gloriæ plenam pacem non abhorrebant. Sed quo facilius in suas conditiones pertraherent oratores *Amuratis*, in augustum amplissimumque Hungarorum & Polonorum consessum perduci eos, ibique a *Wladislao* audiri curant, vbi pacem petentibus induciæ tantum decem annorum sunt datæ. Paucis interiectis diebus veniunt à Venetis & præfecto classis eorum nuncii, adferuntque litteras, quibus nunciatur, *Amuratem* omnes fere copias suas in Asiam ad bellum Caramanicum traduxisse; mare ab ipsis & sociis, classium præsidio teneri; hortanturque Regem, vt contra Turcam expeditionem paret, eamque acceleret &, hac occasione arrepta, toti Christiano orbi operam nauet. Vbi nuncii siue oratores iam commemorati perorassent, tum *Iulianus* Cardinalis, qui etiam Basiliensi concilio interfuerat, nomine Pontificis Romani verba facit: orsus eodem modo, vt nuncii Venetorum, atque initi fœderis vinculum dissoluere tentat. Inducias illas & fœdus necessitate quadam factum ait, & a Rege expressum: tempori Barbaros seruire, mox pacta violaturos. Argumento esse, quod, lapso iam tempore, non impleuerint promissa. Priora item esse cum Pontifice, Venetis, Genuensibus, Burgundione fœdera & societatem belli initam magis valere oportere. Quod, si qua religione Rex teneatur, ne iusiurandum Barbaris datum violet, illo se eum Pontificis Maximi autoritate prorsus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando, perpulit Regem iuuenem, vt contra sacramentum iurisiurandi aliquid sibi permitteret; assentiente etiam *Hunniade* Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc Regis de violandis pactis consilium proceribus Poloniæ; sed curiosos se in aliena Repub. diu obluctando, nolebant præbere. Itaque post medium Septembris Rex Segedino castra mouit, non satis alacer, nec spe optima; quasi conscius periurii videretur. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderant, sicuti in pactis constitutum fuerat. Traiecit autem Danubium apud Orsanam tertia Nouembris & ad Nicopolim vicesimo sexto die peruenit. Cui *Dracula* Palatinus Moldauiæ occurrit; visaque paucitate exercitus regii, in quo via quindecim millia equitum, & peditum longe minus erat, reditum Regi suadet. Cum autem nihil profecisset, quatuor millibus suorum hominum, duce filio, exercitum eius auget. Ipse vero domum redit, duobus in aduersum belli euentum velocissimis equis Regi donatis. Vbi præclarum inprimis eximiæ virtutis specimen duo Poloni equites *Ioannes Tarnouius & Lescus Bobricius*, vel Hungaricorum Annalium testimonio, edidere; dum alter Sumeni arcis portas duobus vulneribus acceptis effringit, alter Petressi murum primus ascendit. Interim *Amuratem* cum octoginta millibus, *Iouio* teste, ex Asia traiecisse, conniuentibus, aut mercede corruptis iis, qui nauali exercitu se prohibituros transitum Barbaris receperant, relatum est; nec tamen hic nuncius Regem ab incœpto deterruit. Cum ad Varnam esset, post ortum Solem hostes adesse ab exploratoribus nunciatum est. Laborare ex apostemate cruris Rex cœperat: itaque *Hunniades*, militibus prælium poscentibus, ad hunc modum aciem instruit. Dextrum cornu montibus contignum Despotæ, Transalpinis, *Iuliano* legato, & Episcopis *Instructio* conce-

Clades Turcicæ tres.

A. C. 1386. *exercitus ad Varnam.* concedit, *Bobricio* iis adiuncto cum paucis Polonis. Sinistrum ipse sibi desumpsit. Regem A in media acie cum cæteris Polonis & Hungaris aulicis collocauit. Castra curulia præter morem remotius reliquit, noua ratione inductus, quod, inquit, intra ea multorum ignauia facile latere soleat. Aciem vniuersam formam hemicicli (alii arcuatam, alii lunatam aciem vocant) habere iussit. Fere consimili more Turcici Imperatores nostro æuo acies instruere solent. Ita acie instructa, ex illa valle sita inter montes, qui ad Varnam terminantur, vbi aciem *Hunniadi* instruere placuerat, prodeunt & ad duo millia passuum hostibus obuiam eunt. Ibi signis defixis, ad tres horas hostes expectati. Accidit interea, vt sæua tempestas tranquillo tempore derepente coorta signa concerperet, & ardor atque alacritas præliandi in nostris iam fame ob expectatum diutius ho- B stem pressis, Turcis ob id ipsum data opera tempus præliandi extrahentibus, tepesceret & aliquo modo obtusior redderetur. Apparent tandem hostes ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec impetum eorum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectum & odorem non ferentibus, sustinuerunt. Fusi per montosa Galatam versus ad decem fere millia passuum fugantur. Meliore vero euentu a Rege & *Hunniade* ab alia parte pugnatum est. Nam Barbari, nostris in eos validis copiis ruentibus, ad quatuor millia passuum non sine cæde, instabili fere genere pugnæ vtentes, submoti sunt. Inde reuertitur Rex ad opem ferendam suis, qui C reliqui in dextro cornu cum *Iuliano* & *Francobano* ægre vim Barbarorum sustinebant. Impetu igitur hic quoque non dissimili facto hostes obstinate pugnantes in fugam egit; ita vt dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi iam vniuersus eorum exercitus deletus fuisset. Iamque fuso ac fugato, & à sinistris, & à dextris vniuerso equitatu Turcico, videbatur Regi tantum restare pugna cum Ianiceris, qui nudati præsidio equitum non diu victoris vim laturi existimabantur. Itaque temere & cum paucis Polonis in eorum phalangem inuectus, contra opinionem omnia duriora reperit. Ibi enim ipse *Amurates* erat qui- D busque fortissimis stipatus. Ibi Asiaticus Bassa, qui cum plerisque orientalibus eo sese ex fuga receperat. Itaque Rex pedem referre turpe ducens & genere suo indignum, nec eius esse, qui bellum infert, fugere; cum magnam, inter consertos hostes pugnans, stragem edidisset, Asiaticumque Bassam, quemadmodum *Bonfinius* memorat, interfecisset, ad extremum iam sub vesperam in Ianicerorum confertissimam cohortem irruit. Sed quia isti dolo scrobem seu fossam, cespite instratam, ex instituto artis militaris illis vsitato, sibi circumdederant, ideo, impetu in eos facto, equus ee spire cedente vna cum Rege in scrobem corruit. Itaque illi accurrentes Regem armis opprimunt & obtruncant; Principem longiore vita & immortali gloria dignissimum. A. C. 1386. Alii paulo aliter hæc A referunt. Ego autem tritam viam ingressus sum remque narraui quemadmodum exceperunt veteres nostri ex ore duorum maximi nominis Polonorum, qui euaserant viui ex illo prælio & in Poloniam redierant, *Ioanne*, inquam, *Ressonio*, qui postea Episcopus Cracouiensis fuit, & *Georgio Sanocio*, artium Magistro, qui præmium strenue nauatæ in prælio operæ Archiepiscopatum Leopoliensem consecutus est. Poterant autem omnium fere optime omnia isti nosse, cum magno omnium consensu celebratum sit, Polonos a latere Regis nusquam tunc temporis discessisse. In *Iulianum* porro Cardinalem declamitant potissimum omnes, eumque consilii mali notabiliore morte diuinitus pœnas exoluisse referunt. Cum enim B vna cum loculis auro impletis, quos secum attulisse dicitur, ad traiectum fluminis delatus esset, narrant a nauiculario fuisse interfectum & in profluentem nudum deiectum. *Callimachus* vero scribit, eum in deuio saltu seminudum & saucium a *Georgio Sanocio* Polono, cuius modo mentionem fecimus, conspectum & exprobratione perfidiæ increpitum ibidem periisse. Vtcunque est, certe de hoc potest illud Vergilianum vsurpari:

cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in aduersos telum qui miserat hostes.

Amurates ipse & totus tunc exercitus, si qua re animatus est ad sustinendum vsque ad finem illud prælium, certe illa animabatur, quod certo sperabat, Deum non inultam relicturum il- C lam Christianorum nominis diuini in vanum assumptionem. In annalibus Turcorum annotatum referunt, *Amuratem* tunc, cum iam prælium incalesceret, accitis suis ducibus, in equo residentem expandisse magnum vexillum, quo imago crucifixi saluatoris depicta fuit, hisque verbis suam orationem exorsum fuisse: *Christe crucifixe, si deus es, vt Christiani credunt & nos non repugnamus, tam claram tamque euidentem contumeliam nominis tui nunc vlciscere & vindica hanc perfidiam.* Et non ita multo post, eum effatus esset hæc verba, incepisse nostras acies inclinare. Mirum est, quanta fama & celebritas sit istius pugnæ: vt fere nullus sit D historicus, nullus poëta, nullus iurisconsultus, nullus denique theologus, qui huius nobilissimi Regis vicem querulis vocibus non deploret & lugeat. Fuit *Wladulaus* hic proceræ staturæ, facie fusca, honesta tamen ac dignitatis plena, capillo nigro, laboris & inediæ patientissimus, iustitiæ & religionis cultor eximius. Commissa hæc pugna fuit anno 1444.

CAPVT VII.

Cazimirus Tertius.

Anno mundi 5409.
Anno Christi 1447.

CAzimiro hoc nullus Regū nostrorū, quod A. C. 1447. sciam, diutius feliciter regnauit. A coronatione enim

A. C. 1447. enim eius ad mortem quadraginta quinque annos habemus. Itaque regnum eius longam historiam continet, & *Longolius* noster siue *Dlugossus* prolixe eam descripsit. D. autem *Cromerus* octo libris perpetuis eandem complexus est. Ego vero fessus & visu debilitatus quid faciam? Mediocritatem sequar, vel potius adhuc infra mediocritatem me continebo. Singulis tamen huius regis annis aliquid (nam hoc proprie annalistam decet) adscribam, quod vtile nostro æuo vel ad constituendam Rempub. vel ad formandos mores, vel ad bella tractanda iudicabo. Nam ita & superius me gessi, non nisi ea commemorans, quæ profutura huic nostro seculo iudicaui. Cætera non ita necessaria vel prorsus omittens, vel obiter tantum attingens.

1447. Hoc anno 25. Iunii *Cazimirus* coronatur. Tertia post die, Castellano Cracouiensi coronam præferente, Palatino sceptrum, Posnaniensi Palatino pomum, Sedomiriensi vero gladium, in vrbem solenni pompa deductus & in foro in solio posito collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus de more accepit. Interregni tempore, antequam coronaretur, morosa & forsan etiam imperiosa admodum cunctatione, cum ad regnum inuitaretur, est vsus. Cuius cunctationis causas alii alias ponunt. Sunt, qui dicant causam fuisse, quod præ aliis pollens Regis *Iagellonis* tenerrime patriam suam Lituaniam adamarit: alii Senatui magni illius Ducatus rantam moram tribuunt, quasi illi aut Polonis dominari, aut nihil officii vnquam eis præstare in animo habuerint. Erga hunc eius barbaricum fastum (hoc enim nomine historicus quidam hoc vitium in eo notauit) Polonicus senatus ita prudenter, ita modeste, ita longanimiter se gessit, constantique patientia omnia vitia in eo tolerauit, expectans, vt suos corrigeret mores, vt merito nunc, sicuti & tunc, palmam togatæ prudentiæ promeruerit, cum omniumque fortissimorum regnorum senatu conferri hac in parte, atque etiam multis præferri possit. Per idem tempus Comes *Gorcanus*, huius Palatini Posnaniensis *Stanislai à Gorka* tritauus, & *Petrus Samotulius* Castellanus Calisiensis ad Pontificem missi impetrarunt Regi decem millia florenorum in subsidium contra Tartaros, quæ ordo ecclesiasticus conferret. Decimæ vero decimarum quas petebant, negata sunt eis.

Quam longanimiter se gesserit senatus Poloniæ in tolerandis næuis suorũ dominorum

Gorcanus Comes.

Decimas ex subditis impetrare à Pontifice Rex conatur.

1448. Hoc anno legatus Pontificis *Eugenii* Cracouiam venit. Cui academia Cracouiensis nollum honorem venienti exhibuit, eo quod Basiliensi concilio omnia tribuebat, necdum de cessione *Felicis* innotuerat, qui ad Pontificatum ab eo concilio promotus fuerat.

Quintus conuentus Lublini.

1448. Cazimirus tertius, *siue aliquorum consilio inductus ad capessendum Ducatum Lituaniæ Sedomiria discesserit, siue clam de muro se demiserit, vt scribassus Latopisciorum tradit, certe hac re omnes ordines regni, ipsumque* Wladislaum *fratrem plurimum offendit; cuius* A *rei, quia Lituani autores fuisse perhibebantur, dissidia ea de causa inter Polonos & Lituanos toto tempore dominatus* Cazimiri *ab his comitiis Lublinensibus gliscebant: vbi cum in conspectum vtrique venissent, acerbius Poloni cum Lituanis expostulabant. Demonstrabant Lituani, se sic fecisse, quod aliter fieri nequibat, nisi incurrere periculum magnum voluissent propter sublatum* Sigismundum *Ducem ipsorum. Regesserunt Poloni, periculum istud vitari potuisse, si gubernatoris, non Ducis titulo* Cazimirus *Lituaniam administrasset. Contra illi, Si titulo ducis vix effugi id poterat, multo minus gubernatoris. Ita, dum vtrique sese carpunt acerbius, Rex monuit Polonos, vt ita attempe-* B *rarent verba sua, ne Lituani acrius irritati alienentur. Responsum est clarius: hac commodiorem viam ad retinendos eorum animos nullam restare, quam si Lituani Russique omnes, abrogato suo ipsorum principatu, Polonorum regno atque nomine censeri se deinceps velint. Quod cum illi nequaquam vellent, responsum datum est tale: Intentionem autoris hac in re spectarent; pacta conuenta seruarent; priuilegia Grodlensia non posse eos rescindere, nisi prius libertates suas, adeoq; ius nobilitatis sua in dubium vocent. Hac stare incolumia non posse, si semel illa labefactata corruant. Quare prudenter se hic gererent, ac cauerent, ne effugientes Charybdim, in Scyllam inciderent: Quod attinet Podoliam,* C *hanc à* Cazimiro Magno *fuisse partim iure belli, partim iure propinquitatis Poloniæ regno adiunctam & postea ex Ludouici & post Ludouicum ex eius præfectorum manibus vendicatam. Nam & Camenecium, Bacotam, & alias arces à* Cazimiro *fuisse exstructas & firmatas. Hæc erat summa controuersia. Quod si quis altius rem repetere vellet, inueniret etiam ipsum* Ptolomæum *ante mille quadringentos annos, incolas Podoliæ vocasse Sarmatas Tirangitas. quod tunc & postea Tira seu Dnestri vtriusque ripæ hæredes erant. Imo &* Strabo & Ouidius *totam ripam Euxini & Mæotidos Sarmatarum patriam facit. Et postea* Chobrius *Rex Poloniæ &* Audax Boleslaus, *vt existima, hac de causa atrocia ac cruenta bella pro illis terris ad Kio-* D *uiam, nec non &* Criuoustius, Cazimirusque secundus *post eum gessere, ita vt & Borysthenet sanguine intumescere & terra ipsa rubescere videretur. Itaque etiamsi quis Rubeam seu Rubram Russiam vocatam eam regionem aliam ob causam concedat; tamen hac etiam de causa Rubra merito vocari potest, quod Polonorum, aliorumq; sanguine sæpius irrigata fuerit. Testantur hoc cippi & sepulchreta heroum Poloniæ per vniuersam eam sparsa. Hinc illa columna area iniecta sunt fluminis Borysthenis à* Chobrio *& alia monumenta posita. Quodsi Scytha tempore interregni, hoc est, cum Polonia scissa in multas Satrapias a suis Regulis esset, occasione nacta, ferro omnia vastarunt, id non iure belli sed latro-*

A. C. 1447. latrocinantium more factum censeri debet. Lituania porro si Tartaros superiori auo propulsauit & aliquot prouincias à dubiis possessoribus vindicauit, hac impendia posterioribꝰ temporibus à legitimis dominis & possessoribus reparari sibi ac compensari sensit. De quibus rebus priuilegia & transactiones monstrantur clara. Ideo Cazimirus Magnus illis temporibus ita confidenter pro possessore se Podolia gessit, vt etiam Tira secundo flumine inde Cyprius frumenta nauibus submiserit, ipsumque Regem Cypri ad Caroli Imperatoris nuptias & conuiuium illud celebre Cracouiam versus contendentem, illac potissimum deducendum curarit. Quin & Wladislaus Iagello in gratiam Constantinopolitanorum idem, quod Cazimirus in gratiam Cypriorum per Borysthenem à Cacibaio portu fecisse scribitur. Nemo autem ringi aut mirari debet, si Deus primaua regna, qua illo adhuc aureo seculo post diluuium statim extiterunt, quale est inter alia regnum Sarmaticum, peculiari quadam prouidentia tuetur & ornat. Hac ideo addenda putaui, vt lectis chronicis Lituanicis, aliisq; cum eis coniunctis, habeat quisque in promptu, quid statuendum hic sit; ac tandem, demonstrata veritate, aquabiliore & magis pacato animo veraque gens Polona & Lituana coniunctionis mutua hoc vinculum, vt maximum Dei donum, veneretur, Deumque inde celebret. Sub idem tempus Duces Seuerienses pacta conuenta cum Vitoldo olim inita, cum Cazimiro Vilnam venientes, confirmant. Qua de re diploma extat, cuius exordium est tale: Ego dux Michaël Ioannis Nouosiedlensis & Odoiouiensis, cum fratre suo duce Fedoro & cum nepote duce Ioanne Basiliade, &c. Et paulo post modus componendarum litium inter eosdem duces & magnum ducem Moschorum, magnumque ducem Pereclauiensem, & magnum ducem Prunscensem describitur. Videlicet, vt si quid tale accideret, commissa reali (ita vocant) iudicio tota res permitteretur. Quod si quisquam istorum trium magnorum ducum re iudicata stare nollet, Rex spondet, sese tanquam patronum, Seueriensium causa non defuturum. Hinc autem colligere licet duces Prunscenses tunc in illa regione absolute imperitasse. Adaquatur enim hic dux Prunscensis Moscho & Pereslauiensi, qui sine dubió habuerunt absoluti iuris dominium suum.

Ducum Seueriensium transactio.

1449. Comitia Petricouiensia, in quibus contentio de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum mota, non tamen tum sedata fuit.

1450. Cazimirus Rex hactenus iuramentum regno non præstiterat. Itaque conuentum est inter proceres, ne pro iusto Rege Cazimirus haberetur, quoad is iusiurandum, quod sæpe petitum fuerat, præstitisset.

1451. Comitia Petricouiensia, in quibus controuersia illa de loco inter Cardinalem & Archiepiscopum prudentissime sopita fuit hoc modo. Archiepiscopus principem locum haberet: Sancitum verò, ne quis Cardinalatus honorem deinceps, Senatu inconsulto, peteret, aut vsurparet. Videbant enim prisci homines, iuramenta, quæ fieri consueuerunt in Romano consistorio, cum iis, quæ regno à consiliariis præstari solent, non per omnia conuenire. A. C. 1447.

Sextus conuentus Parcouiæ, & septimus Bresta.

1451. Parcouia conuentum agunt cum Lituanis Poloni; vbi eadem cantilena recantatur. His datam fidem, pactaque conuenta vrgentibus; illis ad metam constitutam progredi detrectantibus. Sed iam vehementius istic egisse videntur Poloni. Angebantur enim & pro ludibrio reputabant, quod ad insignem sublimitatem & quasi ad culmen res Lituanicas perduxissent, eorum Principes ad tantam maiestatem extulissent, thalamoque sua regia filia admisissent, per vniuersum orbem rem vniuersam sparsissent, bellum cruentum ad Grunualdum eorum causa sustinuissent, ad extremum autem res eo redacta esset, vt non nisi labores, sumtus, pericula & tumultus comitiorum pro tantarum rerum gestarum fructu & emolumento haberent. Cum igitur se spe deiectos & propemodum expectatione frustratos ludificatosque perpenderent, paulatim flamma odiorum ita succensa inter vtramque gentem erant, vt Lituani senatores absque fide publica ad comitia illa venire renuerent; qua tamen eis denegabatur, ne quid fœderibus hac re derogaretur. At illi durius quid suspicati, ad comitia venire detrectabant. Emanauerat enim fama, vt asserunt annalista Russi, acsi clam conclusum fuisset in senatu Polonorum, vt, si venissent, captiui tamdiu detinerentur, donec fidem datam liberassent, pactaque conuenta adimplessent. Venerunt tandem: sed vrbem non ingressi extra munia castris positis locum ceperunt. Verum cum munitioni non satis fiderent, noctu tertia die solis absque seruis in fugam se vsque Brestam coniecerunt; relicta suppellectili & aliqua manu suorum in castris. Hac vbi nunciata essent, rei nouitate perculsi Polonorum quidam, castra relicta visum accurrunt. Vnde coniectura coniecturam & suspicione suspicionem augente, ex illo leui argumento in opinione semel concepta confirmantur. Nam & serui eripientes se fuga, rumorem inuulgatum pauore suo comprobarunt. Ab eo tempore, ob illum euentum fortuitum, occupauit animos Lituanorum erga Polonos latens quoddam odium; ita vt eos posthac vt debitor suum creditorem solet, intuerentur. Nam & insignia militaria, qua paulo ante in signum vnitatis confirmanda acceperant à nobilitate Polona, non sine fremitu tunc eis remiserunt; vt quidem referunt Latopiscii. Solutis comitiis Rex per speciem venationis in Lituaniam raptim se expediens abiit; idque, quemadmodum aiunt, & verisimile est, vt offensos Lituanorum animos consolaretur, melioraque de se & Polonis

lonis

A.C. 1434. lonis spernere iuberet. Laudatur in iis comiciis oratio Zbignei, quam habuit in causa istius vnionis.

Octauus conuentus Syradiensis, ex D. Cromero ad verbum.

1452. In comitiis vero eadem, qua pridem, cautilena à Lituanorum legatis superbe & non sine minis repetita. Eique modeste à nostris responsum est. Cum Rege de iureiurando & confirmatione importunius actum. Itaque is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliariis secretum consilium habuit: & cum asseueraret, non posse tunc se sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum postulatis Polonorum satisfacere, annum vnum impetrauit; vt interea Luscum, & primarias munitiones Lituaniæ in potestatem suam redigeret, thesaurumque Lituanicum in Poloniam transueheret. Tametsi admonebat Palatinus Sedomiriensis Olesnicius, videndum esse, ne Rex Polonos vana spe & pollicitatione lactaret: eoque syngrapham siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & Regis, ac omnium illorum signis obsignatum Archiepiscopo asseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus est.

Nonus conuentus Parcouiensis, ex D. Cromero.

1453. Mense Iunio Rex apud Parcouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verum ad ea tamen Lituani proceres non adfuerunt, insidias nescio quas caussificantes: Legationem modo misere, quæ vsitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaque Podolia & Volynia cautilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoldi & Suidrigellonis & suis ipsorum argumentis Lituanos refellebant; quod ii dicerent oppignoratam Vitoldo a Iagellone Rege Volyniam & Podoliam quadringentis millibus aureorum fuisse. Vel inde enim liquido constare, eas terras Polonici iuris esse &, mortuo Vitoldo, vna cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima successione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue Regem, siue Pontificem Max. seu quem alium principem vellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, vt intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à Rege & nonnullis consiliariis, vt in aliud tempus res tota adhuc reiiceretur; sed negarunt Poloni. Commemoratur hic oratio Zbignei Episcopi, quodque cum maxima libertate perorarit. Extenuans enim Lituanorum minas, fidem & obsequia Polonorum erga Reges amplificabat: contra Lituaniæ proceres in odium inducebat & suspicionem. Etiamsi, inquit, fortuna paginam verteret, Poloni nihil de suis erga Regem studiis mutabunt vnquam.

Diluitur argumentum de Podolia & Volynia.

Stanisl. Sarnicii Annal. Pol. Lib. VII.

Audiuit hæc Rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ex Dlugosso & D. Cromero. A.C. 1434.

Decimus conuentus Petricouiensis.

Parcouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem D. Ioannis Baptistæ indicta iium est. Ibi fortassis acta sunt ea cum Rege & à Rege, quæ Dlugossus Parcouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab Archiepiscopo Regis promissio diplomate consignata; postulatumque a Rege, vt ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare; daturum tamen, sed vti modo Regem Polonorum, non etiam vti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, eiusmodi iusiurandum visum est. Itaque instare proceres vna cum Sophia Regis matre, vt captione illa Rex abstineret &, commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam Rempub. per se ipse diligentius administraret, Lituanos à suo contubernio amoueret, quatuor de primoribus Polonorum senatoribus publice declarandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret decerneretque. Quæ vero præter sententiam ipsorum acta vel decreta forent, irrita vt essent; stationes & subuectiones vti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius se non expectaturos; sed sibi reique suæ publicæ aliter prospecturos. Dictaque facta adiecerunt, nam data & accepta fide mutuo sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos se esse patriæ reique publicæ. His tandem tam importunis postulatis, atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera omiserunt postulata, siue in aliud tempus reiecerunt, veriti ne ægrotum Regis animum exacerbarent, simul sperantes, eum tempore sanatum iri. Hæc sunt illa nouendialis comitia quæ videlicet in nonum tantum durauere diem: quod quidem veluti nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Nunc, siue quod liberius sententiam suam explicare cuique licet, siue quod senatu Lituanico & nunciis aucta est frequentia comitiorum, adiiciuntur secundo & tertio alii nouem. Vel quia methodus & compendium tractandi negotia publica sæpe impeditur ac tollitur intempestiua quorundam facundia. Non ita multo post Zbigneus Cardinalis moritur, maximus Lituanomastix, vt vulgo, & potissimum à Lituanis, existimabatur, eo quod impensius & acrius vrgeret negotium hoc; ne videlicet illud fœdus coniunctionis & amoris mutui inter vtramque gentem, quod maximum Dei donum esse censebat, in cassum abiret. Fuerat enim præsens cum ab initio pacta illa fierent, ideo melius, quam plerique alii, iudicare poterat de vniuerso illo negotio.

Reformatio regiorum consiliariorum & aulicorum extra comitia.

Zbignei mors.

A.C.1434. *negotio. Sed de his hactenus. Et quia* Cazimirus *iureiurando ab eo toties efflagitato, extremam manum illis transactionibus tum imposuisse est visus, nos quoque huic epitome historia rerum Lituanicarum finem faciemus.*

1452. *David* Turca Amuratis fratris filius, polsus olim a patruo Sędomiriam ad Regem venit. *Sachmates* etiam Imperator Tartarorum a suis fugatus ad Regem in Lituaniam fugit: sed hic captus Caunæ ad finem vitæ suæ in carcere retinetur. Eodem anno Hungari, Bohemi & Moraui *Fridericum tertium* Imperatorem in noua ciuitate vrgent, Regemque suum *Ladislaum* ab eo obsidione extorquent. *Ludouicus* Magister Prussiæ primus Regi fidelitatem iurat. *Isidorus* Kiouiensis Episcopus qui in Florentino concilio multa erudite disserens de religione Christiana inclaruerat, à Russis pulsus, eo qood in Latinorum religionem concesserat.

1453. Tartari in Volyniam excursionem faciunt, vbi nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prædam fecerunt. Hos sunt insecuti, qui Podoliam inhabitant, Poloni cum præfectis regiis, inter quos *Lascius* Zincouiensis, & *Ioannes Niemiec* laudantur. Hi noctu securos aggrediuntur & magna strage profligant prædamque omnem illis excutiunt. Trecenti tantum ex eis euaserunt, qui nostrorum paucitate animaduersa, postero die cum nostris, viribus resumptis, manus conserere volebant: sed paruo negotio fusi fugatique sunt. Hoc anno Constantinopolis a Turcis capta.

1454. Prussi se & suas munitiones Regi Polonorum dedunt. Nuptiæ *Cazimiri* Regis cum Elizabetha *Alberti* Cæsaris filia celebrantur. Hoc eodem tempore *Capistranus* Franciscanus homo eloquens in Bohemiam venit, vt omnes ad religionem Romanam perduceret. Tandem in Poloniam Cracouiam à *Zbigneo* Cardinali aduocatur. Hic primum in ipso foro, deinde in æde virginis M. quotidie per interpretem conciones ad populum habebat, quibus Rex & Regina adesse solebant. Is cum ludos, aleam, choreas & alia eiusmodi prohiberet, talem sibi opinionem breui conciliauit vt pro sancto haberetur. Episcopi Prussiæ hoc tempore Regi, iureiurando interposito, se addicunt & abiecto cultu Cruciferorum, veterem habitum, qui diui *Augustini* profitentium regula dicitur, resumunt. Pacificatur tandem Prussia, Rege eis magnas prærogatiuas ex sua liberalitate concedente. Nam cum antea Cruciferis è Gedanensi ciuitate sexaginta aureorum millia quotannis prouenirent, vt *Vapouius* scribit, ipse pro his omnibus duo tantum millia auraorum imponit. Eodem anno male pugnatum a nostris ad Choinicium. Primam quidem alam Cruciferorum Poloni perfregerunt, funditusque profligarunt & *Baltazarum* Ducem Zeganensem occiderunt, *Bernardumque Sunnburg* Ducem ceperunt: sed tandem, cum se acies nostrorum frequentes ob angustiam loci explicare non possent, alii cæsi, alii dissipati sunt, & Rex, dum restituere pugnam conatur, in periculo fuit. Eius cladis culpa referebatur in eos, qui minus commodum prælio locum delegerant & leuiorem equitatum, ex præscripto militaris disciplinæ, ad turbandos & perrumpendos hostium ordines, non præmiserant, sicuti antea Polonis consuetudo fuerat. A.C. 1434.

1456. Comitia Petricouiensia; in quibus tributum antea & post inauditum sancitur; quod sic describitur: Placuit vniuerso conuentui, vt Rex pariter & ecclesiasticus equesterque ordo vniuersus dimidium annorum censuum conferrent, ne bonorum quidem & magistratuum fructibus exceptis; oppidani vero immobilium iuxta ac mobilium bonorum æstimatione facta, vt binos grossos pro quolibet marca penderent. Agrestes vero singulos grossos in capita marium & fœminarum numerarent. Cæterum equestres homines, qui nullos haberent agricolas & adscriptitios census, singuli vicenos quaternos grossos. Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi Basilica à Rege importune flagitatum; sed ab Episcopo constanter negatum est. Cui cum Rex irasceretur, placatus est quinque millibus florenorum Episcopi & sacri collegii fideiussione à mercatoribus mutuo acceptis, vt tamen Rex ea postea solueret. Eodem anno a *Iohanne Hunniade* maxima clade Turcæ affecti apud *Nandor Albam*; vnde ipsius *Mahometis* Imperatoris Turcarum fuga consequuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum opera, qui à monacho *Capistrano* euocati erant ex Polonia.

1456. *Ladislaus* filius *Hunniadis* perduellionis insimulatus, cum insidiatorem suum *Viricum* Ciliciæ Comitem interfecisset, capitis pœnam luit, & *Matthias* frater eius iunior natu Viennam abductus est. Hic postea à *Podebracio* Rege Bohemorum, quinquaginta millib. aureorum numeratis, redemptus, Rex Hungariæ declaratur.

1457. Comitia Petricouiæ & inde ad prouincialem Colensem conuentum Rex ipse ire non neglexit. Impetrauit autem a nobilitate eius oræ, vt susciperent in se munus defendendarum trium arcium: Slochouiæ, Suecæ, ac Thucholiæ, quoniam pecunia deerat in stipendium mercenariis militibus, qui pro præsidio in his arcibus collocarentur. Erat hæc noua inuentio & compendiosa ratio muniendi arces. Gedanum deinde est Rex progressus; vbi *Carolus* Danorum Rex exul pedestri comitatu ei occurrit, eumque salutat. Eodem tempore Magdeburga arce potitus est Rex, persoluto stipendio militibus, quibus eam Magister Prussiæ hypothecæ nomine do- *Carolus Danorum Rex obuiam it Cazimiro cum pedestri comitatu.*

nec

A.C. 1434.

Gedanensium merita erga Cazimirum.

nec id solueret, tradiderat. Erat autem summa quadringentorum septuaginta sex millium. Commendatur hic Gedanensium erga Regem & regnum beneuolentia & officiositas; maxime vero, quod ad exoluendam eam pecuniam triginta millia denuo extra ordinem collecta contribuerunt. Commendantur & maiores Poloni, quod tempore difficili subierint sponte, non coacti, onus tale, vt in centenas marcas annui census singulos hastatos equites mitterent. Hastati autem singuli apud veteres Germanos tres equites intelligebantur: nempe hastatus reuera vnus grauioris armaturæ vna cum duobus sagittariis. Nam & auratum equitem olim Dritter Germani vocabant, quasi Tertium; quia videlicet duobus aliis sibi adiunctis militabat. Sed postea Ritter, adempta littera D, nominare consueuerunt, vnde nostrum Polonicum nomen *Rycerz*, quo strenuos viros appellare solemus. Per eadem tempora latrocinia innumera in finibus minoris Poloniæ exercebantur; ita vt tota Polonia minor contra eos latrones expeditionem generalem fecerit: quam valde numerosam tum fuisse tradunt, ita vt sexaginta bellatorum millia in iis castris censa fuisse *Vaponius* memoret. Eodem anno *Gizonius Iohannes* ob ingrauescentem ætatem præfectura motus fuit; sed sui aliam eius rei rationem reddunt: nempe quod Pontifex maximus id apud Regem clam per internuncios curauerit, eo quod *Zisæ* Bohemo auxilia submittere *Gizonius* solebat.

Hastatus quid apud veteres Germanos significat.

1458. Hoc anno expeditio fuit in Prussiam; ex qua Rex reuocatur ab vxore; quæ cum *Cazimirum* filium peperisset, supra modum coniugis absentis desiderio angebatur. Ad eam igitur cum Rex reuersus esset, ibi legatos *Georgii Podebracii* noui regis Bohemorum audiuit. Petebat is fœdus cum eo & ingentia auxilia contra Cruciferos ei promittebat.

1459. Hic annus nobilitatus est insigni victoria de Cruciferis & eorum clade. Nec multum absuit, quin *Ludouicus* Magister eorum viuus in potestatem nostrorum veniret. Ingens præda reperta apud victos, ita vt viceni aurei in singulos milites diuiderentur. Wratislauia autem & reliqua Sylesia dedebat se Regi; sed rationem *Podebracii* Rex habere voluit. Comitia postea Petricouiæ indicta sunt, ad quæ nuncii Cracouienses non nisi fide Regis veniunt & per *Ritnanium* hominem magni animi & eloquentem de multis rebus cum Rege expostulant. Præfectorum eius tyrannidem is accusat, nominatque *Iohannem Kuropatwam*, qui *Senicium* & *Laticinium* nobiles Chelmenses indicta causa spoliarat & omni contumelia affecerat. Commemorat & merita Polonorum in familiam *Iagellonum*, & opes quas ad Lituaniam iuuandam toties profuderant. Exprobrat Regi monetæ, quam cudebat, leuitatem, & non coërcitam licentiam importandi adulterinam. Quod item vectigalibus Poloniam onerari pateretur. Sed A & alia consimilia tum proponebantur Regi ob oculos; quæ ego adscriberem, nisi scirem *Ritnanii* orationem etiamnum sæpius & domi & in comitiis commemorando iterari. Lecti sunt deinde viginti viri, qui de constituenda & reformanda Republ. sententiam suam dicerent: Regis autem arbitrio omnia deinde subiicerentur. Iugeralis contributio duodenorum grossorum tum imposita est agricolis. Ab ecclesiastico vero & equestri ordine octaua pars censuum promissa Regi in stipendia militum. Eodem anno *Iohannes Albertus* filius *Cazimiro* natus.

Capita orationis Ritnanii, qui post mortuum Zbigneum Regem liberius redarguere consueuerat.

A.C. 1434.

Viginti reformatores Reip. eliguntur.

1460. In hunc annum incidunt illæ dissensiones non tam inter *Iacobum Sienienninum* & *Iohannem Grusczinium*, B quam inter Regem & Pontificem maximum; quod patrocinium hic *Sieniennis*, ille *Grusczinus* susceperat: quæ dissensio paulatim incensa ita efferbuit, vt aliquid magnum breui pepcrit. Nam *Sieniennius* eam ob causam regem ita irritauerat, vt Rex ipsi & eius asseclis extrema quæque non modo minaretur, sed etiam iam reipsa inferret. Itaque *Sieniennius* Pinczouiæ in arce patria obsideri iussus, in eam angustiam redactus fuit, vt cogeretur in Melstinum arcem se recipere; vbi a *Iohanne Melstinio* receptus vna cum *Dlugosso* totum annum se continuit; nequiequam prohibente Rege, ne perduellem suum & hostem publicum *Mel-* C *stinius* seruaret. Pauci quidam ex ordine ecclesiastico tum Pontificiam autoritatem regiæ anteposuerunt. Et ii quidem à Rege durius sunt tractati. *Crizanouius* ab apparitoribus per mediam vrbem foras eductus est, eo plane vestitu, quo Canonici in templo vtuntur, ita vt populus aspiciens eius vicem commiseraretur. *Dlugossius* reditus adempti; & alii acerbitatem Regis experti sunt. Iis vero, qui cum Rege sentiebant, si Pontificiis interdictis grauabantur, regio iussu & minis a Pontificiis decretis ad concilium futurum vniuersale prouocabant. Meminerat enim Rex, in Basiliensi concilio paulo ante conclusum fuisse & magno consensu sancitum, vt Pontifices deinceps sententiæ concilii subiicerentur. Quam D conclusionem & ipse *Nicolaus* Pontifex approbauerat eique subscripserat. Ad hoc igitur præsidium Rex, exemplo aliorum Regum, Ducum, Imperatorum, in omnibus controuersiis cum Romanis Pontificibus tanquam ad tutissimam arcem confugiebat in illo dissidio.

Sienienii controuersia cum Grusczinio sen potius cum Rege.

1461. Iudicium regium in Cracouienses ciues de cæde *Andreæ Tencinii*.

1462. *Ziemonitus* & *Wladulaus* Mazouiorum Duces veneno sublati & de successione in Mazouiæ & prouinciæ Belsensis dominatum controuersia. Pacta & conuentiones inter Regem *Cazimirum* & *Georgium* Regem Bohemiæ. Qui vtriusque Regis consensus, cum Ge-

A. C. 1434. *Georgius* in religionis negotio suspectus esset, minime probabatur Pontifici, cumque exaspe-robat contra *Cazimirum*. Conuentus item eorundem regum Poloniæ & Bohemiæ, in quo splendor Polonicarum opum talis tantusque enituit, vt nunquam *Cazimirum* ad conuiuium inuitare ausus fuerit *Georgius*; ne scilicet proderet paupertatem suam.

1463. Capha a Turcis capta. Magnus tunc Poloniam inuasit timor. De Cruciferis aliquot celebres victoriæ terrestri & nauali prælio partæ. Proinde continuis cladibus debilitati, ad extremum tantum legati Pontificii autoritati confidebant, qui tamen nihil profecit. Nam aliquoties legatus prodiderat suum consilium, quod videlicet plus faueret Cruciferis, quam iustitiæ. Et aliquando, cum eo inuito ciuitatum Prussiæ nuncii publice introducti essent à Polonis, mox roti oppido interdixerat sacris. Causa autem huius excommunicationis fuit, quod cum Rege sentirent, aduersante Pontifice. Cum autem nostri, per speciem supplicationis ob rem bello bene gestam, campanas pulsare cœpissent, legatus ita irritatus fuit, vt etiam mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdixerit, quo maritos à fide Regi data eitius auellere posset. Quæ res etiam tum risum omnibus mouit. Scribunt & illud: Cum Rex in quodam colloquio priuato a legato exasperatus dixisset, malle se regno excidere, quam *Sieniennium* pati, se inuito, fieri Episcopum, legatus vociferari cœpit: Præstare, vt tria regna pereant, quam vt ius & autoritas Pontificis perturbetur aut diminuatur.

Polonorum victoria de Turcis ad Sauum, qua se plurimum *Mathiæ* Regi commendabiles reddiderunt; ita vt postea opera eorum libenter vsus fuerit in militia. Numerus Turcarum erat quatuor millium. Polonorum quinquaginta tantum.

1464. Iudæi direpti Cracouiæ. Cruciferorum clades apud Golpergam. *Pii secundi* Pontificis Maximi mors.

1465. *Cazimiri* autoritas & opinio apud Christianos creuit & apud Barbaros ex hac occasione: Pontifex Romanus & Imperator per Patriarcham Antiochenum apud *Ezigerum* summum Tartarorum principem egit, vt Turcis bellum inferret, quo eos a bello Christianis inferendo auerteret. *Ezigerus* respondit, in eo postulato se ex voluntate *Cazimiri* fœderati amici sui pendere velle. Demum igitur Pontifex cum Imperatore Antiochenum Patriarcham ad *Cazimirum* mittunt, petitum vt Christianos adiutos vellet ea in re; quandoquidem ipse Christianus communi religioni id deberet. Sed Rex eam deliberationem ad comitia distulit. Sub idem tempus quidam ærarii milites ob non soluta sibi stipendia, coacto iusto exercitu, contra ipsum Regem quædam machinantur. Angebat ea res supra modum Regem, quod sibi a bellis non concederetur respirare. Et maxime dolebat ei, quod didicerat eam ob rem Cruciferos resumere spiritus, cum iam antea satis attriti animum ferme despondissent. Itaque statuit milites illos tanquam perduelles bello persequi. Quo comperto, accepta fide, in rem præsentem conueniunt, & pœnam publice deprecati, ad pedes Regis sese abiiciunt. Hac igitur demissa deprecatione tandem non modo veniam impetrarunt, sed etiam pecuniam emeritam consecuti sunt. *Ira & clementia Cazimiri.*

1466. Polonorum victoria de Cruciferis ad Osiecum. Venit interea Legatus à Pontifice ad componendas lites; quemadmodum ad Regem antea se ... ferat. Cui Rex per *Dlugossum* indicauit, se pacem non abnuere; modo ille bona fide pacificatorem se interponeret; neque imitaretur *Hieronymum Cretensem* legatum superiorem, qui Regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum postea ad Cruciferos peruenisset, donatus ab eis calice aureo, ipsis non obscure fauebat; Et *Cretensis*, vt est in prouerbio, *cretizauit*. Interceptæ enim fuerant literæ legati & ad manus Regis deuenerant, in quibus calicis huius mentio fiebat.

Celeberrima pugna Polonorum ad Choinice; vbi & oppidum captum fuit ibique non modo abolita est illa infamia acceptæ quondam cladis, sed etiam multis modis compensata. Ad medium igitur Septembris, cum ex oppido erupissent hostes, commisso cum nostris prælio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo post, prandentibus nostris, rursum erumpentes, cum aliquot horis strenue dimicassent, multis amissis, terga verterunt. Instabant nostri fugientibus. Hostes vero veriti, ne cum suis nostri simul in oppidum irrumperent, celeriter clauserunt portas permultus suorum excludentes: qui partim cæsi, partim capti, partim in fossam plenam aquæ armati sese præcipitantes submersi sunt. Nec multo post nostri sagittis ignem iaculati, noctu oppidum incenderunt; ita vt quarta pars eius vna cum frumento conflagrarit. Quo casu tandem victa est hostium pertinacia, & missis in castra *Vldarico Eisenoneno* magno Commendatore, & *Iohanne Zabo*, vitam fortunasque pacti, nunquam contra Polonos arma se sumpturos esse, sancte iurarunt. Redditis itaque, receptisque vicissim captiuis, inter quos erat *Paulus Iasenius*, oppidum cum bombardis & omni apparatu & instrumento bellico ad quartum Calend. Octobris dediderunt, & lacrymantes Bambergam profecti sunt. Post hanc Cruciferorum cladem pax perpetua sancita fuit, Cruciferique in fidem & clientelam Polonorum recepti & Magister eorum Princeps renunciatus ac consiliarius *Secundum bellum Choinicense, & victoria Regis.*

A. C. 1434. rius regni. Ab eo tempore Pomeraniæ Ducatus, Michalouienſis quoque & Culmenſis terra recuperata regnoPoloniæ adiungitur; pro quibus Poloni centum & octoginta annis cum Cruciferis armis decertarant.

Pomerania & Michalouienſis Culmenſisque terræ Poloniæ adiungitur.

1461. *Sigumundus Cazimiro* natus.

1462. *Iohannes Dlugoſſus* regiis liberis præceptor deſignatur. Nuncii etiam prouinciarum inſtituuntur, vt bini ſcilicet è Palatinatibus ſeu Satrapiis mitterentur ad comitia; qui videlicet eſſent veluti cuſtodes communis libertatis, & medium quoddam, quo poſſet facilius & placidius ſumma poteſtas cum inferioribus ordinibus coaleſcere. *Sylla* quidem Romæ ſuſtulerat Tribunos plebis in gratiam Senatorii ordinis; at *Pompeius*, quia Reipub. vtiles videbat, eosdem reſtitui curauit.

Nuncii terrarum inſtituti. In hunc annum reiicitur nunciorum terreſtrium (quos vocant) prima inſtitutio: quamquam antea Rituanius, & alii, Cracouienſis terræ legati ad Comitia delecti fuerant.

1470. Hoc anno venit ad *Cazimirum* legatus *Friderici* Imperatoris *Raphael Leſcinius*: eques quidem Polonus, verum complures annos in miniſterio Imperatoris verſatus, eique inter paucos charus. Is conatus eſt *Mathiam* Regem apud *Cazimirum* in ſuſpicionem adducere; vtque ab eo ſibi caueret, tanquam homine vaſro, ſedulo præmonuit.

1471. *Georgii* regis Bohemiæ mors. *Wladislaus Cazimiri* filius Rex Bohemorum creatus.

1472. *Cazimirum* regem Pontifex, atque etiam ipſe Perſarum Rex per oratores ad ſuſcipiendum bellum contra Turcas adhortatur. Sed *Cazimirus* tunc bellis Pruſſicis, & expeditione duorum filiorum in Bohemiam & Hungariam ita fuit exhauſtus, vt ne in quotidianum quidem victum ſumptus ei ſuppeterent. Eo factum eſt, vt militibus ſtipendia non perſoluerentur. Hinc extiterunt plurima latrocinia. Nam mercenarii milites, vnde ſe alerent non habentes, vias publicas quodammodo obſederunt & alia extrema conſilia ceperunt.

1473. Turcæ bis collatis ſignis cum *Huſancaſſano* Perſarum Rege inſigni ſtrage victi. Ad quinquaginta ſex millia cæſa militum & centum quinquaginta tribuni, quos Subbaſſas vocant, tum perierunt.

1475. Subacta Bazarabia à Turcis, quæſita eſt ad littus ponti Euxini intra oſtia Tiræ & Danubii, pauor ingens & trepidatio mentes noſtrorum hominum inuaſit; non ſecus ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſſia vaſtaretur.

1479. *Sophia Cazimiri* regis filia *Friderico* Marchioni Brandenburgenſi nupta: ex qua natus eſt *Albertus* ille Dux Pruſſiæ, princeps ſempiterna memoria dignus; patronus etiam meus olim clementiſſimus.

1479. Mortuo *Bninio* Poſnanienſi Epiſcopo, duo competitores eius Epiſcopatus fuerunt; *Vriel Gorcanus Lucæ* Palatini filius, Gneſnenſis & Poſnanienſis præpoſitus & Cancellarius regni, & *Stanislaus Curozuacius* Procancellarius regni. Sed *Iacobo* Archiepiſcopo interueniente, collegium Poſnanienſe regiam autoritatem in eligendo *Vriele* ſecutum eſt; qui *Vriel* etiam promiſſum Regis aliquanto ante habuiſſe dicitur. Fuit autem & alius *Lucas Gorcanus* Palatinus Poſnanienſis & poſtea idem Cuiauienſis Epiſcopus, pater *Andreæ*, quem Poſnanienſem abſolute ob nominis eius celebritatem Poloni vocabant.

1489. *Cazimirus* fœdus icit cum *Baiazete* Turcarum Imperatore, per oratorem ſuum *Nicolaum Firleum*, gente *Leopardinum*; qui poſtea Caſtellanus Cracouienſis, & dux exercitus Polonici fuit.

Nicolaus Firleius Dux creatus.

1492. Mors *Cazimiri* ſubſecuta eſt; qui Vilna profectus cum Trocos vnius diei itinere perueniſſet, feſſus, ex nimia agitatione languere cœpit & inualeſcente morbo, vbi animaduertit ſupremum vitæ diem ſibi inſtare, teſtamentum condidit, quo *Wladislaum* filium exhæredauit. Deinde ſacrɇ ſanctis Chriſtianæ religionis myſteriis perceptis, menſe Iunio animam exhalauit. Inde in Poloniam ſolenni pompa elatus in baſilica Cracouienſi ſepultus eſt ad dextram in ſacello ſacræ Crucis, vbi & *Elizabet* vxor *Cazimiri* ab *Alexandro* ſepulta fuit. Extatque ibidem epitaphium eius, vel potius delubri eius inſcriptio characteribus Slauonicis:

Cauſa mortis Cazimiri.

Kuebwale imienia nayvyſſſobo Bohá oycá wſemohuſcɇobo, pobudowankoſcioly ſieid kaplicá, powielenim wielkobo à preſlawnobo Korola, proſwietnobo Kazimiráz Boskoy mitoſti Polskobo y wielkobo Kniáz'iá Litowskobo, Trockobo, y Zomoitskobo, y Kniáz'iátiá Pruskobo, Pánd y dedicz'á tych y inych mno bo z'iem Hoſpodará. y iebo Korolowey pronaiáiaieyſzy pániey Elizábety z pokolenia Czárskobo prodká prenáiáiaieyſiobo Zygmontá Pándz'iemie Rákuskoy, Czeskoy, y Vborskoy. Poletu ná rozcuia Boz'obo pierwſobo, ii emdz'ieſiatobo cytiqcnobo, á dokoncz'áll ſieiá kaplica Mieſiáca Octob. 12. *dniá.*

Eodem anno Mathias Rex Hungarorum ex apoplexia moritur.

CAPVT VIII.

Ioannes Albertus.

Anno ab orbe condito	5454.
Anno Chriſti	1492.

Cazimiro ſepulto ad medium Auguſti A. C. 1492. conuentus agitur Petricouiæ noui Regis creandi gratia. Minus pacata fuit illa electio; ſicut fere fit, vbi certus modus electionis incipiendæ, dirigendæ & perficiendæ præſcriptus non eſt. Marſalcus regni, & *Tenczinius Sigismundo*, vt eligeretur, fauebant. Idem ſentire videbatur *Zbigneus Oleſnicius* Archiepiſcopus

Incommoda incerti electionis modi.

Eeee 3

A.C. 1492. scopus Gnesnensis, tametsi creditum est, eum clam Mazouio fauisse, cum quo tum fixit in patenti campo tentorium. Insolentius autem & ferocius sese gerebant Mazouii; vt, si non impetrarent, vi exprimerent id, quod petebant.

Zbigneus aperte Sigismundo fauebat, clam Mazouio.

1493. *Albertus* coronatur *Zbigneo* Archiepiscopo mortuo, *Fridericus* Cardinalis, Archiepiscopus & Cracouiensis Episcopus creatur. Venetorum legati gratulantur regnum regi atque occulte eum contra Turcam concitant. Nam ipsis Dyrrachium eripuerat. Turcæ vero legatus, peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat. Verebatur enim Turca ne pluribus simul bellis implicaretur. *Fridericus* Imperator interim moritur. Apud Visnoueciam in Volynia nostri à Tartaris superantur. Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum; quem locum *Cazimirus Magnus* Gymnasio destinauerat.

1495. *Iohannes* Mazouiorum dux obiit. Plocensis ditio Poloniæ adiuncta est.

1496. *Barbara Cazimiri* filia *Georgio* Duci Saxoniæ à fratre *Ioanne Alberto* in matrimonium collocatur. *Philippi Callimachi* mors Polonis non ingrata. Nam idem ei acciderat, quod omnibus exteris, qui modeste secunda fortuna non vtuntur. Increbuerat fama, eum ad tyrannidem incitasse Regem, decretaque eius venumdare solitum fuisse. Et difficulter quidem inuidiam & obtrectationes hominum vitant, qui se in gratiam regum insinuant; sed tamen meminisse debent consilii illius diuini: Exaltatus es supra alios, sis quasi vnus ex eis. *Iouius* scribit *Callimachum* misere apud pistorem vitam finiuisse; sed refutatur epitaphio, quod Cracouiæ sepulchro eius, in ædibus S. Trinitatis, inscriptum ita legitur:

Callimachi epitaphium.

PHILIPPVS CALLIMACHVS EXPERIENS, NATIONE THVSCVS, VIR DOCTISSIMVS, VTRIVSQVE, DOCTRINÆ ET FORTVNÆ EXEMPLVM IMITANDVM, ATQVE OMNIS VIRTVTIS CVLTOR PRÆCIPVVS, DIVI OLIM CAZIMIRI ET IOHANNIS ALBERTI POLONIÆ REGVM SECRETARIVS ACCEPTISSIMVS, RELICTIS INGENII AC RERVM A SE GESTARVM PLVRIBVS MONVMENTIS CVM SVMMO OMNIVM BONORVM MOERORE ET REGIÆ DOMVS ATQVE HVIVS REIPVB. INCOMMODO ANNO SALVTIS NOSTRÆ M CCCC XCVI. CALEND. NOVEMBRIS VITA DECEDENS HIC SEPVLTVS EST.

1494. *Iohannes Albertus* Rex cum fratre *Wladislao* Bohemiæ & Hungariæ Rege in A Liuocz conuentum agunt, consultantes, quomodo coniunctis viribus cædem crudelissimam *Wladislai* patrui sui vlciscerentur, propositumque suum nemini reuelant. Ideo *Iohannes Albertus Creslaum Curosuantium* Cancellarium & Episcopum Wladislauiensem, qui ipsum ab instituta expeditione, quam Bucouiensem vocant, reuocare conabatur, immanius obiurgauit, inquiens, sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere debere: se autem vel indusium suum concrematurum esse, si id consilii sui conscium esse sciret. Non desunt alii, qui adhuc occultiorem causam illius belli suscipiendi præter hanc habuisse Regem affirmant, quam ei *Callimachum* insidiose inspirasse in perniciem equestris ordinis haB ctenus Poloni autumant. A.C. 1498.

Alii de Sigismundo fratre in Palatinatu Valachia constituendo consilium habuisse prædicant.

1496. Expeditio belli, quam Bucouiensem vocant. Hanc fatalia quædam signa, vt tum existimatum est, præcesserunt. Equus generosus in quodam paruo torrente iuxta Leopolim sub Rege succubuit, pauculaque aqua obrutus est. Eques item Polonus *Szrobski*, cum esset insanæ mentis, clamabat vociferans: *Nostri in suum malum proficiscuntur.* Fulmen quoque quendam equitem cum duodecim equis interemit.

Bucouiensis expeditio.

Præludia & occasio inimicitiarum inter *Stephanum* Moldauiæ Palatinum & *Ioannem Albertum* Regem hæc erant: Promiserat MolC dauus se Regi cum vniuerso exercitu commeatum pabuli suppeditaturum: quod quia non præstitit, Rex plurimum ei indignabatur. Socauiamque exercitum admouit, quæ cum venienti portas occlusisset, quaternis castris positis, oppugnare eam instituit. Habuit autem Rex tum exercitum numerosum. Nam octoginta millia bellatorum habuisse dicitur: curruum fere triginta millia. Aderat etiam cum eo *Sigismundus* frater. Aderant & Magistri Cruciferorum *Ioannis Tieffen* legiones: sed ipse Magister Leopoli mortuus erat. Verum, cum recordarentur Poloni se eductos ex patria ad alia maiora, quam ad Socauiæ opD pugnationem, tædio moræ dimissionem à Rege petunt. Et iam *Wladislaus* Rex Hungariæ inter Regem & Palatinum inimicitias per legatos composuerat. Fœdere itaque firmato facile Rex suorum votis annuit; præsertim cum valetudinarius esset. Interea in redito, iam nihil tale nostris opinantibus, cum syluam Bocouiam ingressi essent, *Stephanus* fœdifragus tam à fronte, quam à tergo, eos aggreditur, magnamque stragem in nostris edidit, complures captiuos secum abegit: Inter quos *Gabriel* Comes à *Thecin* erat. Et narrant ii, qui

Gozdziec sylua illa à Gottis veteribus dicta, qui illa loca olim habitabant.

A. C. 1492. qui cum Palatino Syradiæ Magnifico *Alberto a Lasko* Despotam Valachiæ anno 1562. deducebant, se vidisse in illis syluis ossa illorum, qui tum fraude circumuenti & interfecti a Valachis fuerunt. Sed existimo & ipsorum Valachorum ossa ibi reperiri. Nam & in ipsis nostri, Regis præsertim aulicus exercitus, magnam cladem fecerunt; ita vt prorsus pro victis ab illo conflictu Valachi discesserint & plures multo ex eis perierint, quam ex nostris, exceptis Mazouiorum cohortibus, quæ illo syluestri genere pugnæ illis incognito, Valachis autem vsitato, concisæ sunt. Sed mox, vbi ad littora Pruti ventum est, iterum virtute Polonorũ commissa pugna, Valachi fusi fugatique in syluas se abdiderunt, magnam stragem nostris in eis edentibus.

1498. Turcæ Russiam vastantes, hyberna tempestate deleti. Periisse tunc eorum supra quadraginta millia tradunt. Multi postea reperti, qui, interfectis equis, in eos exenteratos & adhuc calentes tum se illatebrauerant: sed frustra; statim enim calor artus vita & sanguine destitutos deserebat. Reliqui, cum sese vtcunque tandem explicassent & in Moldauiam euasissent, à *Stephano* Palatino & Valachis primo excepti sunt. Sed cum Polonorum insequentium habitum mentirentur, diuexati sunt ab iisdem & contrucidati; ita vt vix decem millia ex toto ipsorum maximo numero, qui nostras regiones inuaserant, Istro transmisso, salua domum redierint. In religionem hæc res cessit Turcis; ita vt sibi persuaderent, gentem Polonam atque Russam diuinitus defendi. Eo quod irati cœli pruinis & niuibus tum deleti fuissent.

1500. Opatouia a Tartaris exosta, Zichostum etiam, Bresta Lituanicum, Turobinum. *Petrus Myskouius* capitaneus Leopoliensis copiis tum mercenariorum præfectus erat. Tunc etiam *Slupecius* tantum vno vase cremati vini (quod vocant) seu aquæ vitæ in campum educto, Barbaros placauit, ne ædes, quas in villa patria *Slup* habebat, incendio traderent, adeo insigni artificio fabrefactus, vt etiam cum omnibus structuris horum temporum, quando omnia subtilius fiunt, comparari possit. Mihi certe illa domus videtur insigne monumentum antiquitatis.

1501. Adornante iter in Prussiam cum exercitu *Ioanne Alberto* rege, mittit ad eum *Stephanus* Moldauiæ Palatinus legatos, deposcens, vt sibi *Eliam Petri*, qui ante ipsum Palatinus fuerat, filium profugum traderet; causam prætexens, quod is affectare dominatum diceretur. Traditus quidem non est ei *Elias*, verum capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniuste id factum esse existimaretur, vulgatum est crimen falsi in litteris regiis eum commisisse. Mittuntur postea legati ad Magistrum Prussiæ. Sed dum eunt & redeunt legati, *Ioannes Albertus* rex apoplexia vitam Toruniæ finiuit, ætatis suæ anno quadragesimo quarto. Regnauit octo annis totidemque mensibus. Corpus eius Cracouiam reuectum & in Basilica arcis sepultum. Vbi hoc epitaphium marmori incisum legitur:

Elias Palatinides Valachiæ.

A. C. 1492.

IOANNES ALBERTVS REX POLONIÆ
SVCCESSIT PATRI DIVO CAZIMIRO,
DE CHRISTIANA REPVB. NEDVM DE
REGNO, BENEMERITVS. PACE ET
BELLO CLARVS, INGENIO MAGNO,
ANIMO INVICTVS ERAT REI BELLI-
CAE MILES, EIVS INGENII CONSVL-
TOR TESTIS FVIT. NOVEM ANNIS
AVITVM ET PATERNVM REGNVM
TENVIT, ANNVM AGENS QVARTVM
ET QVADRAGESIMVM TORVNIAE
XVII. IVNII. ANNO DOMINI MD IM-
MATVRA MORTE PERIIT, RELICTIS
POST SE FRATRIBVS, MAGNO WLA-
DISLAO HVNGARIAE ET BOHEMIAE
REGE. ALEXANDRO POLONIAE SVC-
CESSORE. REGINA MATER EX LON-
GA STIRPE IMPERATORVM, QVAE FI-
LIA REGIS, VXOR ET MATER ERAT,
CHARISSIMO FILIO ET BENE ME-
RENTI CVM ALTERO FILIO SIGIS-
MVNDO DVCE HOC SEPVLCHRVM
POSVIT.

CAPVT IX.

Alexander.

Anno mundi	5463.
Anno Christi	1501.

A. C. 1501.

COmitia noui regis eligendi gratia indicuntur Petricouiæ; vbi heroës Polonici adeoque omnes ordines conueniunt. Ibi alii *Vladislaum* Bohemiæ & Hungariæ Regem, alii *Sigumundum* Glogouiensem Ducem; alii vero *Alexandrum* Ducem Lituaniæ, regem exposcebant. Sed cum illud diploma amplissimum viginti quinque signis procerum Lituanorum obsignatum legati *Alexandri* in medium produxissent, omnis dubitatio sublata est. Non deerant tamen, qui consilio dolum addere volentes spargebant rumorem, *Alexandrum* omnino cum exercitu aduentare. Sic enim fit, vbi certus electionis modus non extat. Aderat autem in illis comitiis ipse *Fridericus* Archiepiscopus, filius *Cazimiri* Regis: tamen liberum populum libere consultare permisit in præsentia sua de rebus, quas vtiliores fore iudicarent conseruationi Reipub. Polonæ. Speciosa quidem fuit oratio eorum, qui *Wladislaum* proponebant. Nam paternum & auitum regnum duorum regnorum Hungariæ & Bohemiæ opibus & autoritate munire, erat certe aliquid, quod oculos hominum facile perstringere posset. Tamen ad mentionem Lituaniæ & necessitudinis cum Lituanis iamdudum contractæ, omnes illos titulos

A. C. 1501. tulos quantumuis suo splendore coruscantes, sicuti & antea quoque tempore *Wladislai Iagellonis*, spreuerunt Poloni, & Lituanorum amicitiam cunctis alijs rebus prætulerunt; vt eos hoc modo & ratione tanto magis sempiterno iure non tam sibi amicos, quam secum membra & viscera vnius Reipub. redderent. O prudentissimum vetustatis consilium, quod postea & ipse *Wladislaus* per nuncios collaudauit, & *Sigismundus* præsentia sua factum cohonestauit, approbauitque. Itaque coronatur *Alexander* Cracouiæ. *Helena* vero vxori eius diadema denegatum est: eo quod mordicus Græcorum religioni adhæreret. Nec filia meliorem spem da se dabat, ab institutisque Romanæ ecclesiæ prorsus abhorrebat. Eodem tempore *Sachmates* Zauolgensium Tartarorum princeps à præfectis regijs captus Vilnam transmittitur, & eum aliquoties euadere conatus esset, ex fuga retractus est.

1502. Tartari Taurici Opatouiam, Lagouiam, Belzum, Iaroslauiam diripiunt, & incendunt. Tunc fuit secunda Opatouiæ conflagratio.

1503. Hic annus memorabilis *Friderici* Cardinalis morte. Erat *Fridericus* aspectu decoro ac dignitatis pleno; sed animi mœrore cito consenuit. Cruciabatur enim, quod fortuna eum fratribus non æquasset, regios honores ei denegando. Ideo veluti despondens animum, inertiæ sese dediderat, in compotationibus turpique luxu ac sordibus cum quibusdam suis marcescens. Ad extremum morbo Gallico confectus moritur, vt *Methouiensis* refert. Epitaphium eius sepulcbro tale inscriptum legitur: HOC OPVS FRIDERICO CARDINALI CAZIMIRI FILIO, QVI QVINQVE ET TRIGINTA ANNIS EXACTIS, M D III. MARCI XIV. OBIIT, FRATRI CHARISSIMO DIVVS SIGISMVNDVS REX POLONIAE PIENTISSIMVS POSVIT. Ei *Andreas Rosa* in Episcopatu succedit. Eodem tempore *Vincentio Prarebio* Episcopatus Præmisliensis defertur. *Iohannes Lascus* a secretis & annulo Regem in Lituaniam sequitur, bene exercitatus in negotio Cancellariæ. *Conradus* Mazouiorum Dux moritur & filijs in feudum Mazouia conceditur, vt mascula proles hærediiare eam obtineret, orbi vero inter se succederent. Laudaturque hic liberalitas *Alexandri*, qua cæteros fratres superasse dicitur. Valachus prouinciam ad montes Sarmaticos sitam iuris sui facit, de sua ditione iniuste prius detractam dictitans.

1505. *Motus in Lituania non omnino leues, dum Senatus* Gliniscium *&* Gliniscius *Senatum apud Regem accusat. Fuit* Gliniscius *magni animi vir. Hic adolescens adhuc in Germania apud* Albertum *Saxoniæ Ducem, dum in Frisia bellum gerit, strenue se gessit, ac per omnes militiæ gradus magnum sibi nomen peperit. Itaque, rediens ad suos, vt fit, multa sibi* A. C. 1501.
permittebat, alios despicatui habens. Quamobrem cuncti eum elati animi hominem iudicabant; dabantque ei vitio, quod potentia sibi parata & opibus, alios in odium apud principem adduceret, plerosque etiam falso criminaretur. Ita alij Palatinatu moti, alij Senatus ingressu exclusi in acerbo dolore versabantur. Vilna cum muro primum cincta. Mechmet Kierei *Tartarorum Dux, ad Minsko castris positis, quoquouersus cohortibus dimissis, Lituaniam vastat; dumque reprimitur impetus hostium, Prunscius Dux* Hlebus *multitudine armis opprimitur. Sed quia delati sumus ad commemorationem huius strenui Herois, mouet me occasio, vt altius repetam historiam huius stirpis.* *Ducum Prunsciorum historia.* *Post mortem* Wladimiri Monomachi *nuncupati, Monarchæ Kiouiensis adeoque totius Russiæ, vnus ex filijs eius* Iaroslaus *occupauit Rezanensem Ducatum: vnde cognominari voluit Magnus Dux Rezanensis atque instituit, vt posteritas ipsius pro insignibus vteretur viro loricato in equo decurrense, cum stricto gladio. Ipsi, inquam, hoc inuentum tribuitur. Hic,* A. C. 1145.
confecto curriculo & vita & dominatus sui in Rezanensi Ducatu anno 6652. vt Russi ab orbe condito numerant, duos filios reliquit; quorum maiori natu Iacopelko *Ducatum Rezanensis forte cessit.* Sueroslaus *vero iunior in Ducatu Prunscensi sedes suas fixit, titulo similiter Magni Ducis sibi vsurpato. Etenim fuit vir magni animi, non obscure referens indolem illorum duodecim Heroum, vel vt Russi vocant* Bohatirorum, *a quibus originem ea gens ducit; vt annalistæ Russorum memoriæ mandarunt. Hic moriens reliquit* Georgium *filium ex filia* Olhæ *Ducis Branskij.* Georgio *defuncto anno 6687. successit* Ihorus *&* Iaroslaus. Ihorus Hlebo *Rezanensium Duci cum auxiliares copias adduxisset, in conflictu belli equo delapsus & grauiter vulneratus, in itinere dum reuerteretur, mortuus est; relicta filia* Olha, *quæ postea Duci Quatuorecclesiensi nupsit.* Iaroslaus *autem filium habuit* Wladimirum, *qui ex* Olha *coniuge Restouensi Ducissa* Olham *&* Wsenolodum *filios suscepit. Horum* Olha *anno 6727. à Tartaris, qui Duce* Balakleio *(a quo propugnaculum illud ad Borysthenem nomen accepit) Russiam vastabant, interfectus est.* Wseuolodus *autem ex Ducissa Sudaliensi filium habuit* Mscislaum, *mortuusque est anno 6737. Huius* Mscislai *temporibus, iuxta annalistarum Russorum sententiam, anno à condito orbe 6747.* Batti *ille princeps famosissimus Tartarorum cum valido exercitu progressus, deuastauit patriam sedem istorum Ducum,* Prunsko *vocatam. Ipse* Mscislaus *in Quatuorecclesiensem principatum profugiens, ægre vitam seruauit. Fratres tamen, nepotesque eius, adeoque omnes eius ditionis vna cum arcibus mole belli tum oppressa & deleta fuerunt. Post mortem* Mscislai Georgius *filius ex Ducissa Iaroslauiensi*

A. C. 1501. *uiensi habuit filium* Suetoslaum, *cuius aeuo inciderunt illa bella Russica* Gedimini *Magni Ducis Lituaniae, à quo etiam* A Stanislaus *Kiouiensium Monarcha principatu exutus & deturbatus*, Prunskum *ad hunc confugiens, portum suorum malorum reperit. Recreatus demum Rezanum concedens ad Ducem Rezanensem, filiam eius vxorem accepit & ibidem vitam finiuit.* Demetrius *filius* Svvetoslao *successit, qui Tartarorum Zauolgensium Circassiorumque continuis incursionibus fatigatus, anno 6861. fatis concessit; filio relicto* Rossislao, *qui ex Ducissa Turensi progenuit* Demetrium *filium & tandem anno 6892. mortuus est.* Demetrius *nobiles inimicitias & bella gessit cum Duce Rezanensium, quoad vixit; ideo quod auxilia ferens Duci Moschouiae, ditiones eius attriuisset, ac debellasset.* B *Hic, relictis duobus filiis*, Georgio *&* Michaële, *mortuus est anno 6929. De cuius morte cum ad Moschorum ducem fama peruenisset, misso Duce Iaroslauiensi, consolatur eos, beneque sperare iubet ac veluti memor necessitudinis, quae ei cum patre eorum intercesserat, beneuolentiam eis suam vltro offert, hoc agens insidiose & modis omnibus persuadere ten*C*tans, vt se eius tutelae & defensioni vtpote minores iusta aetate permitterent. Erat hoc speciosum consilium, ac tempori illi & eorum aetati imbecilli conueniens. Sed praemoniti de humanitate Moschi insidiosa, nequaquam eius legationi assentiuntur. Offensus ille vehementer, cogit contra eos exercitum.* Georgius *in tempore monitus auxilia Tartari Pracopensis, missa in stipendium militi pecunia, implorat. Hinc aliquot millia expeditiorum Tartarorum* Carus *Princeps mittit; quibus suorum tria millia* D Georgius *adiungit. Cum hac manu Moscho, iam appropinquanti cum exercitu occur-*

A. C. 1423. *rit. Committitur praelium atrox. Sed dux immatura aetatis multitudine circumfusus profligatur; ita vt fuga se committens aegre ad Pracopensium Ducem incolumis euaserit. Acta sunt haec ab orbe condito anno 6930. iuxta annalistas Rus-*

A. C. 1427. *sorum. Postea Dux Moschouiae, contracto exercitu, obsidione cingit arcem Prunsko & vi eam vna cum orphano* Michaële *capit, quem secum in Moschouiam abducit; vbi possessiones ei attribuit, arci vero capta praesidium validum imponit, ac omnem Ducatum in prouinciam redigit, quae hactenus ditioni eius subest. Fuit principatus iste opulentissimus, felicitateque soli nulli prouinciae, quae Moschis parent, excepto Rezanensi Ducatu, cedens. Ideo Magnus Dux libenter eum titulis suis adiungit; cuius rei monumenta Archiuii Regii documento esse possunt. Habuit autem illa prouincia milites strenuos. Nam sita est in loco obuio ferocissimis gentibus inter profluenta Duna & Dunec ripamque Maeotidos, non longe a portu Azow; vt in Chorographia nostra expressum cernis, loco fere illo, vbi ara* Iulii Caesaris *inter antiquitates monumentum celeberrimum, sita esse a* Strabone *&* Ptolomaeo *Geographis perhibentur.* [Ara Iulii Caesaris in Ducatu Prunsciorum.] *Quia vero* Batti, Balakleius *& alii clari duces Tartarorum quibus cis Volgam habitatio est, illac exercitus suos duxarunt, ideo per hanc prouinciam via expedita & transitus in Europam Tartaris incommodior patet. Itaque est illa eorum iniuriis valde obnoxia. Ad quorum tamen transitus prohibendos* Helena *mater* Ioannis Basilii *Ducis Moschouiae, anno salutis 1537. arcem muro & turribus frequentibus muniuerat, praesidioque firmo imposito, armorum omnis generis apparatu referserat. Cuius rei oculatum testem habuimus in Polonia virum non postremae autoritatis apud illam gentem, Ducem* Andream Krupski, *qui ex mandato Magni Ducis Moschorum* Ioannis Basilidis *nuper mortui, praefecturam illam tum imperio militari administrauit, idque per 12. annos, sed Moschi tyrannidis metu deinde perculsus ad Regem transiit; cui praefectura Kovvlensi in Volhynia prospectum fuit: vbi etiam vitam finiuit. At vero* Georgius, *de quo ante diximus, cui facies decora ac principali stirpe & ipsius genere digna, apud* Carum *Pracopensem gratiam conciliauerat, interim obtinuit, vt ad recuperandas patrias sedes remitteretur, adiunctis ei duobus* Cari *filiis cum exercitu non contemnendo:*

A. C. 1501. *ea lege, vt, vendicata sibi patria, annuum tributum Precopensi penderet, pecuniamque in militum stipendia expensam numeraret. Accidit autem dum ille prosequitur iter, vt* Carus *ipse iam senex moreretur: quo nuncio accepto, ex itinere domum reuertuntur milites omnes,* Georgio *secum vincto reducto, & in custodiam tradito. Non enim cernebat gens illa rationem, qua sibi de expensa pecunia cauere posset. Itaque illic vndecim annos illam captiuitatem pertulit, donec benignitate* Iagellonis *est liberatus; qui etiam missis duobus magnæ autoritatis viris, quorum alter & quidem præcipuus Holsanensis Dux fuit, cum aduenientem in finibus benigne excipi & honorifice in Poloniam deduci iussit, anno 1434. Hic* Georgius *postea* Sigismundi *Ducis Lituaniæ tyrannidem veritus, vxorem duxit Ducissam Slucensem, ex qua filium* Ioannem *suscepit, qui vna cum matre breui fato concessit. Orbitatem igitur suam consolaturus secundo adiunxit sibi vxorem filiam Solomirecensium Ducis, ex qua* Hlebum *filium procreauit anno 1462. verum, sex annis exactis, subsecutus est priorem vxorem. Fuit vir comitate morum & mansuetudine cum aliis, tum ipsi* Cazimiro *Regi filio* Iagellonis *maxime commendatus, qui erga eum signum fauoris & beneuolentiæ non vulgare edidit, curia Bresta ipsi donata & ampla possessione* Comoneicka *vocata, quam antea* Rinuntouuith, *& ipse vir clarus, loco præfecturæ rexerat.* Georgii Hlebus *filius vir acer in armis fuit, staturæ procera & conspicua; ideoque se seruitiis Reipub. totum addixerat & temporibus* Iohannis Alberti *&* Alexandri *regum Poloniæ aulicus fuit primo, deinde Magister cohortum effectus, copias duxit. Duxit is vxorem, filiam* Tiuonis *Vilnensis Trocensisque* Porbipiatham *nuncupatam; ex qua duos filios suscepit,* Fridericum *&* Andream, *filiasque aliquot, quarum vna peperit* Ioannem Zinouicium *Dapiferum Magni Ducatus Lituaniæ, qui & capitaneus vt vocant, Trabscensis fuit.* Hlebus *tandem anno 1513. ad Minsko a Tartaris, cum multa opera strenui viri ac bellatoris edidisset & tum contemptu etiam vitæ suæ egregie dimicasset, interfectus fuit. Vir decora facie, & suaui ingenio præditus: ideo cunctis; & potissimum ordini equestri desiderium sui moriens magnum reliquit. Ab omnibus ergo solenni pompa eius funus deducitur, & mole ex terra in altum egesta honoris causa sepelitur, qua ad hunc diem in Lituania Magnus tippus Ducis* Hlebi *Prunscii vocatur.* Fridericus Hlebi *filius Palatinus Kiouiens. & Præfectus multorum capitaneatuum fuit. Matrimonio autem iunxit sibi* Theodoram *filiam* Bogusii Zglouiczinii, *de quo obiter pauca. Fuit* Bogusius *vir toga clarus thesaurique terrestris (vt vocant) Lituaniæ præfectus. Duxit is vxorem Ducissam* Sanguskouiam *ex qua tres filias habuit, quarum maior natu fuit* Anna, *quæ nupsit* Stanislao Tenncinio *Palatino Cracouiensi; cui peperit* Ioannem *illum* Baptistam *Palatinum Belzensem, Præfectumque Lublinensem, virum maximæ expectationis; nisi mors immatura transmarinam peregrinationem peritis tantem peremisset; & Catharinam fæminam lectissimam. Hæc primo nupsit* Georgio *Duci. Slucensi, peperitque ei tres filios, qui nunc in luce hominum versantur. Tandem* Christophoro Radiuilo *Palatino Vilnensi secundo matrimonio est copulata.* Iulia Bogusii *minima natu filia* Hornostaio *nupsit.* Theodora *autem tradita fuit* Friderico Prunscio *Palatino Kiouiensi, vt iam dictum est, ex qua duos suscepit filios & duas filias. Horum liberorum eius duo,* Georgius *&* Maria *immatura morte sublati sunt.* Elizabeta *vero alia filia iuncta est matrimonio* Ioanni Zborouio, *Castellano Gueznensi, aulæ regiæ copiarum præfecto, Odalanouiensi, Grudecensi, Vendensi, Volstinensi, Dubisciensique capitaneo, cui peperit filiam* Annam *anno 1576. quæ viuit; mater vero fatis concessit. Porro* Alexander Friderici *filius qui Kiouiæ anno 1553. natus est, vnus superest. Hic, vt Reipub. melius inseruire possit, in exteris nationibus magnam partem ætatis suæ variis studiis*

cc

A. C. 1501. *occupatus exegit. In Germania sub praeceptore* Sturmio, *viro insigni, studiorum suorum primum cyrocinium fecit. Tandem profectum suorum studiorum vberiorem reddere volens, Lutetiam Parisiorum concessit. Inde in Angliam & in Galliam Belgicam, vbi Cantabrigiæ Louaniique, veluti mercaturam bonorum studiorum professus substitit. In Hispaniam tandem & postremo in Italiam, impulsus desiderio videndi variarum Rerumpublicarum formas & militaris disciplinæ instituta, nauigationem & peregrinationem molestam suscepit. Quæ res ei postea vsui fuit. Nam, cum Respublica Polona & Lituana de eligendo in regem* Henrico *Gallo deliberaret, ille, quamuis adhuc adolescens, Magni Ducatus Lituaniæ nomine, ex sententia Reipublica illius, vna cum* Nicolao Radiuilo *Palatii Magistro oratorem in comitiis egit. Et postea, confirmata iam ætate,* Stephano *regi ad famam benignitatis eius & aliarum maximarum virtutum excitus, suis sumptibus sponte, seu voluntaria (quam vocant) militia militauit. Commemoratur iam & a scriptoribus laudibus extollitur eius equitum ala, ob decorem eximium, equos egregios, armorum copiam &, quod maximum est, lectissimorum iuuenum numerosam manum. Hic nunc cohonestatus Dapiferi Lituaniæ titulo, Luteoriæ, vbi olim sedes Ducum Russiæ fuit & conuiuium illud multorum regum toto orbe decantatum, Præsidis munere fungitur. Sed ad patrem eius* Fridericum *redeo; cuius inter alia in Rempub. merita illud non postremum a viris militaribus sæpe commemoratur, quod arcem celeberrimam in aditu & finibus ipsisque faucibus Scythiæ, vltra Kiouiam,* Bialacerkievv *dictam excitauit efferamque illam gentem transitu ad nos, quoad fieri potuit, prohibuit. Certe summa eius industria vel ex loci illius ad construendam arcem delectu patet. Est enim ille locus veluti Pharos & specula totius Russiæ, vnde primum & certissimum nuncium de Barbarorum aduentu affertur. Sæpe ibi videas Tartaros sub mœnibus arcis, tanquam canes in culinam prospectantes. Quod si lateant aut fallant excubias aliquandiu, magnus & inemendabilis error statim sequitur. Cum vero tempestiue obseruantur, fama tandem de eorum irruptione ab vna in aliam arcem defertur, donec ad Campiductorem & inde ad Palatinos Regemque ipsum peruenit. Significat autem apud nos Campiductoris nomen simile quid eius, quod apud Gallos Admiralii appellatio declarat. Nam, vt ille a maris custodia sic vocatur, ita hic a campis amœnissimis & a solitudinibus, quæ per centum & amplius milliaria nostratia Scytiam versus patent, nominatur. Horum enim illi custodia & tutela veteri instituto committitur. Potest igitur hic heros inter principes fortunatos connumerari, quod gratia & beneuolentia maximorum & minimorum sibi comparata, ex hac luce decesserit; fortuna cum eo semper blande, quasi ei obstricta esset, agente. Mortuus Vilnæ anno 1555. sepelitur in templo monasterii sodalitii Bernardinorum.* A. C. 1501.

Campiductor] quid proprie apud Polonos.

1505. *Elizabeta* regina, pientissima fœmina, quinque filiorum ad tantam sublimitatem honorum euectorum aspectu satiata, moritur.

1506. In Polonia in Senatu motus quidam oriuntur. Certatum enim est inter politicos & ecclesiasticos de ordine & ratione sedendi in Senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, vt Episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum, vel dextrum, ipsi tenerent; deinde, vt bona ecclesiis addicta, perinde ac Nobilitatis bona, publica belli onera sustinerent. Tuebantur Episcopi prærogatiuas suas; quod regio lateri ab vtraque parte assidendi ius haberent & militiæ vacatione ecclesiastica bona antiquitus gauderent. Post longam altercationem Rex tandem controuersiam ita diremit, vt Episcopis & ecclesiis suæ prærogatiuæ saluæ manerent.

Per idem tempus duo *Strusii* fratres, adolescentes strenui & bellicosi, a Valachis oppressi occubuerunt. De quibus etiam nunc elegiæ, quas *Dumas* Russi vocant, canuntur, voce lugubri & gestu canentium se in vtramque partem motantium, id, quod canitur, exprimentes; quin & tibiis inflatis rustica turba passim modulis lamentabilibus, hæc eadem imitando exprimit. Strusii.

A. C. 1501.

Moschorum potentia aucta amicitia Valachorum.

Hoc anno *Ioannes* magnus Moschorum dux cum *Stephano* illo magno Valachorum Palatino affinitate & amicitia contracta, Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Hungarorum progenitores, Bulgaros Asiaticos, Suecos, Linonos, partim subiugauit, partim tributarios sibi fecit & Lituanis septuaginta arces ademit. De hac re vide *Herbersteinum* Slauum oratorem apud Moschum Maximiliani Imperatoris. Eodem anno Lituani Tartaros ad Kleczko oppidum ingenti clade prosternunt & contrucidant. Laudatur in eo prælio virtus *Stanislai Kiska* Lituani, quem copiis rex præfecerat. Laudatur & dexteritas *Glincii* aliorumque. Sed & *Czarnconii Sediuoij* Palatini Posnaniensis animus & prudens ex tempore captum consilium prædicatur. Is enim Vilna accurrens cum trecentis ex aulico Regis comitatu hastaris, in primo agminum congressu e propinquo colle Tartaris se ostendit; eumque armis fulgentem frontem aciei suæ latius diduxisset, ac tympanis atque tubis vehementius insonare iussisset, Lituanis quidem animum, hostibus vero terrorem non mediocriter auxit, cum longe maiorem, quam pro numero, speciem exercitus vtrisque subito ex loco opportuno monstrasset. Itaque statim Tartari territi terga dedere & Lituani alacres eos persequi non desierunt, donec omnes ad vnum cruenta clade fudissent. Quæ victoria cum Regi iam animam agenti nunciaretur, sublatis in cœlum manibus suspirans & collachrymans, tacitus, amisso iam vsu linguæ, gratias agere Deo est visus, omnibusque circumstantibus manum porrigens ad superos commigrauit anno ætatis quadragesimo quinto Vilnæ, vbi & sepultus quiescit. Quatuor annis & mensibus octo Poloniæ regni sceptra tenuit. Cæsa referuntur tunc Barbarorum viginti millia, totidem equi capti & præda omnis excussa. Admodum autem industrie tunc Lituani reliquias exercitus Scythici deleuerunt. Nam non contenti post primam & secundam impressionem victoria, conferebant se ad statiua hostium, quæ *Koß*, hoc est calathus, vocantur. Ibi taciti manentes opperiebantur, donec cæteri hostes, qui prædatum longe lateque excurrerant, casus suorum ignari, ad statiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Ita cunctos, qui post tertiam aut quartam diem turmatim reuertebantur, vt quique primi venerant, excipiebant & aggressos magna strage concidebant: ex qua qui euadebant, a militibus interficiebantur, quos *Glincius* in eum finem, quacumque suspicabatur Tartaros in fugam se coniecturos, antea disposuerat. Ita & castra repetentes, & fugæ inde sese committentes, vtrique ad vnum occidione occisi sunt.

Alexander sub finem felicior Alberto. Contra Albertus ab initio felicior.

CAPVT X.

Sigismundus.

A. C. 1507.

Anno ab orbe condito 5469.
Anno Christi. 1507.

CVrato sumptuose funere *Alexandri*, *Sigismundus* frater eius Dux Glogouiensis, & Opauiensis Capitaneus generalis, Magnus Dux Lituaniæ, Petricouiæ Rex Poloniæ eligitur & Cracouiæ ab *Andrea Rosa* Archiepiscopo Gnesnensi 24. Ianuarii coronatur. Sequenti vero die eques, coronam in capite gestans, in vrbem de more descendit & ibi iusiurandum a magistratu vrbis Cracouiensis, & claues vrbis accipit. Ad regium igitur munus & potestatem euectus, statim dedit operam diligenter, vt omnes ordines & magistratus regni ad officia eorum legitima reuocaret constitutaque bene Repub. hostes regni coërceret. Cum autem neruo belli Respub. Polona ob immodicas largitiones *Alexandri* nuper mortui regis destituta esset, *Sigismundo* hac de causa valde solicito peropportune *Ioannes Bonerus* vir prudens & diues præsto fuit. Nam præter id, quod pecuniæ ex propria arca magnam vim ei contribuit ac numerauit, eas etiam ditiones & bona, quæ erant hactenus alieno ære obstricta, vt liberari possent, effecit. Qua de re ex *Ludouico Iusto Decio* in vita Sigismundi, sic accipe: *Comitatum Scepusiensem ex manibus* Iohannis Iordan *duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Oswiciensem & Salinas Russia a* Paulo Nigro *Cracouiensi ciue quatuordecim millibus aureorum exemit. Proschouiam oppidum a* Georgii Lang *haredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieschouiensem arcem e manibus* Stanislai Koscielecii *nouem millibus redemit. Item paulo post inter Cracouienses vrbis mœnia, ad præfecturam pertinentia; præsertim molendina, custodiam piscium, macella, & quædam alia plus duodecim millibus redemit. Salinas Cracouienses censibus plurimum grauatas, iis, magna pecuniarum summa erogata, leuauit; quibus tunc, in initio regni* Iohanne Iordan *mortuo*, Andream de Koscielec *præfecit. Ilkusiensis plumbi Olboram a* Seuerino Bethmano *quinque florenorum millibus exemit. Præterea Syradiam quinque millibus, Gostiniam duobus millibus, Miedzirzecz duobus millibus trecentis, Radomiam tribus millibus, Sochazouiam septem millibus, Piotrkouiam mille ducentis, Drohobicz quinque millibus, Rabstinensem arcem mille quingentis, Arcem Ritter mille, Lublinense teloneum mille quadringentis, Slochouiensem arcem quatuor millibus, Tucholam vndecim millibus, Sandz quatuor millibus, Iuno Wladislaniam quinque millibus, teloneum*

Prima cura Regum recens electorum.

Iohannis Boneri prudentia & diuitiæ.

Bona regalia alieno ære obstricta liberantur.

A. C. 1507.

neum & pontale Thorunienſe decem millibus florenorum, ex diuerſorum manibus eruit. Atque hæc omnia in ipſis ferme regni initiis cum aliis multis regio ærario adiecit. Interim Moſchus, *Glincio* duce, qui *Zubrezinio* per idem tempus interfecto, ad eum transierat, exercitum in expeditionem contra nos educit.

Glincius.

Firleius dux belli contra Moſchum.

Cui *Sigiſmundus* copias ſuas, Duce *Firleio*, opponit. Moſchicus exercitus, qui ſexaginta millium fuiſſe certo aſſirmatur, potentiam *Sigiſmundi* & induſtriam ducis belli reformidans, illa nocte, quæ conflictum diremerat, nequicquam eos ex fuga retrahente *Glinſcio* per ſyluas & paludes dilabitur. Sub idem tempus *Glinſcius*, per *Georgium Rechemberg* equitem Germanum ſummæ tum authoritatis apud Regem, reconciliari cupit. Non abhorret *Sigiſmundus* a viro; imo nobilem quendam iuuenem Polonum *Trepkam* ad illum in Moſchouiam ablegat; qui vt commodius mandata Regis exequi poſſet, perſugam ſe ſimulauit. Sed, aduerſante ei fortuna, a Moſcho capitur & mox ad quæſtionem abripitur ac torquetur. Laudatur in eo iuuene, quod arcanorum domini ſui tam pertinax fuit cuſtos, vt etiam grauiſſime tortus, ſicuti Moſchi in hoc excellunt, tamen mandatum perferendum ſibi concreditum non reuelarit. Laudant Athenienſes ſuam Leænam meretricem, quæ, cum tormentis adigeretur, vt conſilia eorum proderet, qui contra *Hipparchum* tyrannum conſpirauerant (nam amica fuit eorum) linguam dentibus ipſa ſibi amputauit. At *Trepka* noſter linguam integram habens, ingenita ſibi virtute tacuit; ac maluit quæque extrema ſubire, quam aliquid contra decus nobilis Poloni committere.

Rechemberg.

Trepka veru allgatus & ad lentum ignem toſtus ſecretum ſibi commiſſum non pandit.

Leæna meretrix

1509. Moſchorum magno Duce iam pulſo, ac propemodum profligato, Valachus iterum cum Polonis in harenam deſcendit. Ad vrbem Leopolim is & magnam partem Ruſſiæ penetrauerat, theſaurosque inde non exiguos exportauerat. Quem Poloni inſecuti, cum aſſequi non poſſent (nam in profundis ſyluis ſe abdiderat) Dorochimam, Sczepanouice, Czarnovvczice, Botuſzaniam, Chocymiamque ceperunt & Sochauiam grauiter oppugnarunt. Ita, vniuerſa regione peruaſtata, ad ſuos ſpoliis onuſti, graui agmine reuertuntur. Interim, cum noſtri Tyram ſeu Neſtrum traiicere vellent, Valachi, nactos ſe rati eorum profligandi occaſionem, e ſyluis ad pugnandum eosque fluminis tranſitu prohibendos inſtructi erumpunt. Cum quibus equitatus aulæ regiæ, qui in ea, vbi hoſtes erant, fluminis ripa remanſerat, prælium acre commiſit, tranſmiſſisque clam a tergo aliquot cohortibus Polonorum, omnem exercitum *Bogdani* Valachi fuderunt. Captiui fuerunt in eo prælio inter alios primores aliquot Palatini

Bellum Valachicum.

& multi equites; quinquaginta autem ſecuri percuſſi; vt ſcilicet compenſaretur mors mer- A catorum Polonicorum, quos *Stephanus* pater iſtius captos Trebovvliæ, in oppido Podharce concidi iuſſerat. Triginta porro captiui inſignes Leopolim deducti ſunt, in his *Logophetus* minor, id eſt Procancellarius, quem *Golofetum* noſtri corrupte vocant.

Logophetus Valachia.

1511. Lubecenſes Gedanenſium portum inuadentes, multa damna eis inferunt, æs, cuprumque (quod vocant) Phocarorum inde abripientes. Per idem tempus *Laskovvskius* genere Sarmata a Turcarum Imperatore legationem obit. Quod exemplum eſt veteris inſtituti illorum principum. Legationes enim transfugis libentius, quam ſuis, mandant. *Vitus de Fuerſt* legatus Imperatoris *Maximiliani* B *Piſonem* Oratorem ſummi Pontificis in ſenatu ſede & loco priore deturbat. Interrogatus quid ita? reſpondet & demonſtrare conatur, in rebus politicis potiorem locum deberi Imperatori, quam Pontifici. Hæc autem promanabant ex veteri diſſidio inter *Henricos Fridericosque* & Pontifices de Cæſarchia (vt ita loquar) & Hierarchia, vtra alteri præferenda ſit.

Laskowski Turcicus legatus.

1512. Cum *Sigiſmundus* iam expertus eſſet arma Moſchorum & Valachorum, tertio Scythæ contra eum arma mouent, quibus *Conſtantinum Oſtrouicium* cum Lituanicis copiis, & *Nicolaum Camenecium* cum Polonicis ad C Viſnouetiam opponit. Sed antequam vidiſſent hoſtem, concertatio quædam nobilis de principatu loci inter vtrosque oborta fuit. *Conſtantinus* enim dextrum cornu ſibi deposcebat, eumque honorem ſibi deberi contendebat, quod longo vſu hoſtium copiæ ſibi ſuisque optime cognitæ eſſent, contra vero *Nicolao* & ſuis incognitæ; itaque verendum eſſe, ne inſuetis militibus pugnæ mala facientibus initia, aliquid triſte conſequatur. Contra Poloni, eorum auſpiciis rem geri clamabant; neque ex vſu fore tam exiguum exercitum in multas cohortes diuidere. Conſultius igitur eſſe, vt adæquatis honoribus & viribus iunctis, tanquam vnius corporis vniusque Rei- D pub. membra, quam Deus dare vellet fortunam expectare, de eaque maſculo animo, viribus cum hoſte contendere. Interim dum in hanc & in illam partem commutantur ſermones, anteambulones hoſtem iam prope adeſſe renunciant. Itaque, altercatione poſthabita, raptim acies ad hunc modum inſtruuntur. *Conſtantinus* cum Lituanis dextrum latus occupat, quod Poloni antea aliquoties ob arcuum commodiorem vſum eis ſponte concedebant, (nam vſu compertum eſt maiore dexteritate dextram tenentes e pharetra iacula depromere & eiaculari) Polonis autem mercenariis ſiniſtrum cornu tutandum ceſſit. Acies media ex no-

Deſcriptio prælii cum Tartaris ad Viſnouetiam, cuius pictura cernitur Cracouia apud Franciſcanos.

Altercatio, vtra pars dextrum cornu tenere debeat.

A. C. 1507. nobilibus patriciis, ac veteranis confecta fuit, ita vt isti in medio, illi vero cum mercenariorum aliquot cohortibus veluti antemurale A eoram eia constiterint. *Constantinus*, vbi animaduertit, media acie instructa, honori suo Polonos prudenter cauisse, copias fuas aliquot parasangis seorsim à Polonicis aciebus, ad collea quosdam abducit. Interea præter spem hostes, acie directa, agminatim suo more tripudiantes, in *Constantini* aciem statim irrumpunt; vt ita repentina audacia maiorem ei terrorem incuterent. Susceptum est vtrinque magna spe victoriæ certamen. Iamque magua ex parte mixtæ erant cohortes Lituanorum cum Barbaris, cum *Constantinus* paulatim retulisse pedem dicitur; vt ita ipsum suis sequentibus, procellam Tartarorum, quæ ei imminebat, in Polonicas copias induceret. At vix Polonicas acies attigerat, ecce clamor à tergo coortus, significans, Lituanos Barbarorum insultus, atqua pertinacem pugnam, telorumque ingetitem vim ampliua ferre non posse. B Perculsusque *Constantinus*, cum suorum fugam videret, Polonos, vt subueniant quam primum, hortatur. Hæc ferè ad verbum ex *Iusto Decio* retuli. Scio alios tradere, quod *Constantinus* consulto secesserit, vt hac rationa hostem pugnandi auidum post se eliceret; ac ita dum ipsum longa acie hostes vrgerent, latera eorum hastatorum nostrorum cuspidibua obiiceret. Sed *Iustus* illius seculi scriptor, contrarium tradit. Præfectus itaque Polonicarum copiarum videns Lituanos à fortuna mulctatos, *Sampolenskio* & *Bernardo Pothocio* strenuis militibua negotium dat, vt actutum subsidia laturi accurrant. *Constantinus* etiam suos fugientes sistit. Itaque redintegratis viribus, pugna atrox committitur. Mutata fortuna, qui paulo ante fugere cœperant, intrepidis animis hostem fugere cogunt. Interea Tartari, laborantibus suis, omnes, pau- C cis exceptis, qui custodiendis captiuis relicti erant, ad ferendam opem accurrunt. Polonorum quatuor cohortea in eoa immissæ ita iam se insinuauerant, vt vndique circumseptæ, in mediis aciebus non apparerent. Submissæ deinde aliæ post alias continuatia vicibus; quæ tamen hiatum illum in summo ardore conflictus explere non poterant. Rediit ergo res ad illam mediam aciem; atque ita vniuersus exercitus vtrinque pugnare cœpit. Dum autem pertinaciter inter vtrosque certatur, vna ex nostris cohortibus, inter confertissimos hostes penetrando, à primis peruasit vsque ad nouissimos, vbi captiui nostri præsidio Tartarorum tenebantur. Quibus conspectis, statim vincula manibua paucorum demunt: hi A. C. 1507. A soluti, alios quoque soluunt ac liberant; atque ita, sublatis manibus in cœlum, ope diuina implorata, arreptis securibus, verutis, & quæ casua offerebat, mox ex captiuis milites fiunt & perrumpentes aciea hostium, secant, confodiunt, laniant. Itaque Tartari animaduerso infortunio suo, viribusque & consilio destituti, terga vertunt, & quo quemq; casua ferebat, ao per campos diffugiunt; fugientes nostri persequuntur, sternunt ac conficiunt. Gloriosa hæc victoria fuit & incruenta. Nam, cum ex hostibus viginti quatuor millia ceciderint, ex nostris vix centum perierunt. Hoc prælium penicillo adumbratum habes Cracouiæ in Peristylio monasterii Diui Francisci. Lateranensa concilium celebratur, ad quod *Iohannes à Lasko* Archiepiscopus & *Stanislaus Ostrorog* Calissiensis mittitur. Extat tertio tomo conciliorum Regis *Sigismundi* edictum, quod vna secum illi B in concilii consessum attulerunt. In hoc concilio pragmatica sanctio olim in concilio Basiliansi sancita abrogatur damnaturque. Iam enim plerique regea & principes à Pontificiis decretis ad concilium generale prouocare assueuerant. Ideo & *Cazimirus tertius* Rex Poloniæ exortis quibusdam inter ipsum & Pontificem controuersiis, conquerentibusque subditis eius de iniuriis, quibus supra modum grauabantur à iurisdictione Papali & decretis eius, iussit & edixit, vt ad concilium generale omnino prouocarent. Sed & Academia Cracouiensis Basiliensi concilio tunc adhærens, necessario hanc ipsam sanctionem pragmaticam approbauerat. Timens igitur *Leo decimus* * Papa, ne ratione hac autoritas pontificia collaberetur & da singulis cum singulis in concilio tantus monarcha litigare causamque dicere cogeretur, hanc sanctionem pragmaticam, quæ pontifices censuræ C concilii subiiciebat, hoc conuocato concilio, abrogari & condemnari curat. Itaque in hoc concilio *Martinus* quoque *Luterus* condemnatur, propterea quod & ipse ab initio cum suia accusatus & comparere iussus, eodem modo ad concilium prouocauit generale. Commemoratur hic, quod, cum *Ioannes à Lasko* Archiepiscopus Romam proficiscens Venetias diuertisset, orandiqua in Senatu facultata ei data, multa de meritis gentis Polonæ erga Rempubl. Christianam in sua oratione disseruisset, Dux Venatorum *Lauredanus* exceperit: *Nostri quoque*, inquiens, *terra marique multa bella gerunt.* Cui *Lascus*: *Longe*, inquit, *Serenissime Princeps, dissimile Venetis*

46

* *Ipse Auctor in fine erratorum prioris editionis hac addiderat: Pro* Leo decimus, *legendum est* Iulius secundus. *Quanquam sciendum est, sub Leone decimo reuera Pragmaticam Sanctionem Basiliensis Concilii abrogatam fuisse.*

A. C. 1507. *ac Polonis belli studium hactenus fuit, dum alteri pro gloria, pro rerum suarum amplitudine & plerumque pro ipsius dominatus atque imperii amplificatione, bella ipsi non pauca aliis sua sponte intulerunt. Alteri vero, multo suorum sanguine, pro Republ. Christiana Barbarorum eruptiones sustinent & tanquam muro abiecto, sistunt ac cohibent, ne transcensis ab his ipsorum finibus, intima Christianorum in periculum deueniant.* Quibus addere potuisset, Polonos varias terras centum milliaria nostratia in longitudinem & latitudinem patentes, quas Prussi, Iazyges, Lituani veteres, & Samogitæ colunt, ad fidem Christianam & veri Dei agnitionem armis compulisse. Quare, sicuti alii ob similes causas Christianissimi, alii vero Catholici, sic ipsi (si ita loqui licet) Dei colentissimi vel potius Apostolici merito dossunt vocari; & locum omnium dignissimũ in quouis Hierarchico consessu eorum rex tenere aut debet aut certe potest. Nam sicuti Apostolus *Paulus* plus se aliis laborasse iure gloriatur, ita hoc ipsum de illis haud iniuria prædicare licet.

Ducis Zatoriensis mors. 1513. *Helena Alexandri* Regis vidua moritur & *Ianussus* Zatoriensis Dux dum *Myskouium* virum militari disciplina insignem, vt *Iustus* refert, variis iniuriis afficit, ab eo, dum venationi vacat, interficitur. Occasio illidii inter eos fuit riuus aquæ admodum paruus, vt ipse vidi, quem Dux arbitratu suo auertebat.

Pugna ad Orsam cum Moschis. 1514. *Sigismundus*, cum accepisset triste nuncium, Sindensko arcem nominatissimam in finibus Lituaniæ dolo & astu *Glinscii* à Moschis captam, exercitum triginta quinque millium contra *Basilium* Moschorum Ducem mittit, & Lituanis quidem *Constantinum* *Ostrouium*, virum illa ætate peritia artis militaris cunctorum existimationem sua fama obscurantem, præficit, Polonis vero *Swierczouium* celsitudine animi nemini secundum.

Ostrouius Dux Constantinus.

Insigniores ex patriciis Polonis in hoc exercitu commemorantur *Tencinius, Pilecius, Zlotouius, Myskouius & Kmita*. Moschi, iam superato Borysthene, ad nostros contendunt; sed deinde data opera retrocedunt, vt nostros ob fugæ speciem, quam ipsi præ se tulerant, exultantes, ad iniquiorem illis locum secum pertra herent. Iam enim inter proficiscendum locum certamini peridoneum, vt eis tum videbatur, ex sententia cunctorum delegerant. Itaque ad eum, qui trans Borysthenem erat, remeantes, in vlteriore ripa nostros opperiebantur. Poloni cum Lituanis, vbi ad Borysthenis fluenta peruenissent, difficultate transeundi obiecta, pollicentur, se Moschorum voto parituros copiamque pugnandi daturos, modo patiantur ipsos flumen traiicere. Moschis perplexe ea in re agentibus respondentibusque, Poloni subitario opere flumen ponte instet- A.C. 1507.
A nunt, peditatumque per eum transire iubent; ipsi cum toto equitatu, summa alacritate, in Borysthenis profluentem sese coniiciunt; feliciterque, non nisi vno milite amisso, traiiciunt. Borysthenes flumen est, quod cum Rheno & Danubio confertur, sub arce tamen Orsensi, vbi eum superarunt, angustior paulo esse videtur. Nunciabatur interea *Iohanni Celadino* summo copiarum Moschi præfecto, iam partem exercitus regii flumen traiecisse; suadebantque, vt eam partem inuaderet, quæ tranauerat. At ille barbarico fastu plenus: *Si*, inquit, *hanc exercitus partem profligauerimus, cum reliquis quid tandem faciemus*? Etenim suis viribus tantopere fidebat, vt per iocum dictitaret, se non tam pugnando, quam flagris abigendo, de nostris victoriam relaturum.
B Semel autem victoria adepta, totam Lituaniam se occupaturum animo iam conceperat. Vbi nostri aliquo modo post tranatum in aurora Borysthenem sese recollegerunt & madorem nimium ex aquis contractum desiccarunt, ad tertiam diei horam acie instructa in medium prodeunt, tanta alacritate & tam excelso animo, ac si partam iam manibus tenerent victoriam. Itaque tubarum clangor, equorum hinnitus, militum animosus cooritur clamor, manus denique conseruntur. Lituani, vbi primam impressionem fecissent, de industria paulisper ceduni ad locum vbi tormenta collata erant, quæ in Moschos insequentes magno fragore & reboatu displosa sunt. Interim rursus Li-
C tuanici equites in hostes irruentes, ad extremos penetrant & cum illis conserunt manus, quos in insidiis in valle quadam a Moschis collocatus, vt a tergo nostros adorirentur, nouerant. Moschi, qui in prima acie stabant, cum detectas viderent suas insidias, inexpectato genere pugnæ conterriti, libenter terga vertissent; sed media acie vndique septi, qua euaderent, cernere non poterant. Vbi tamen, mucrone lateri adacto, multi passim sternerentur, reliqui quoquo versus dilabuntur. Excepit media acies prælium pari infortunio. Nam ecce interim clamor nostrorum a postremis aciebus oritur & peruadit vsque ad Moschos, quo significabatur hostem fugere.
D Quare iamdudum ad fugam parati, paratiores, ea voce audita, redduntur cunctique fuga salutem sibi quærere conantur. Sed frustra. Nam Poloni & Lituani effusis copiis illos insecuti, passim eos cædunt, sternunt & contrucidant: reliqui aquis obiecti cuiusdam fluminis, cui *Cropiwa* est nomen quodque Orsam & Dubrowam interlabitur, ita in ipsa fuga absorbentur, vt demersi cursum fluminis impedirent. Tanta autem strages spacio quatuor milliarium est edita, vt, tanquam manipuli in messe, per campos vbique prostrati & vngulis fer-

A. C. 1507. ferratis equorum protriti iacerent. Magno consensu ab omnibus traditur historicis & ab ipso *Sigismundo Erbersteino* denique idem A comprobatum fuit, vniuersum Moschorum exercitum tunc constitisse octoginta millibus equitum. Solus *Ionius* à *Demetrio* oratore Moscho corruptus & deceptus, hac in parte eleuans Moschicæ stragis magnitudinem, quadraginta millium tantum mentionem facit. Sed eius sententiam puto à nobis optime confutatam esse in libello Campiductoriæ. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti & consiliarii; hique ad Regem missi. *Iohannes Celadin* supremus Dux exercitus cum duobus præcipuis viris Vilnæ in compedibus ferreis est detentus. Ex Polonis & Lituanis tantum trecenti desiderati sunt; & ab eo tempore Moschorum Dux campestre præ- B lium non audet cum Rege Polonorum committere. Nostri, castris opulentis direptis, domum redeunt captiuisque Moschis omnes vrbes, oppida & angulos villarum replent: vt ad extremum victum talibus mancipiis suppeditare eos tæderet.

Paulo vberius hæc à D. Stricovio narrantur: ex illo igitur reliqua disces.

Vnum adhuc, quod in eo bello accidit & miraculi instar refertur à *Sigismundo Erbersteino*, præterire non possum. Dicit se militem, *Perstinski* vocatum, in reditu ex Moschouia vidisse ad mensam *Szidlouecii* sedentem, de quo id, quod mox audies, & *Szidlouecius*, & alii complures, qui id viderant, comprobabant. Nimirum, cum ab equo rabie correpto in medium flumen Borysthenis abreptus excussusque esset C & diu non comparuisset, ac plane pro perdito & deplorato haberetur (fuit enim armatus ex ære tenus) subito ex aquis in ripam egressum esse, tribus fere hominum millibus id inspectantibus. Qui interrogatus ab *Erbersteino* ad eandem mensam, vt dictum est, cum eo accumbente, quomodo meminisset quid secum ageretur, cum in ipso alueo fluminis lateret. Dixit, se, postquam equo excussus in flumen fuisset, ter elatum esse supra aquas; atque ibi sibi venisse in mentem, quod ante dici audiuisset: pro perdito habendum esse eum, cui non succurritur cum tertio emergit. Itaque se oculos aperuisse, atque alteram manum sustulisse, ceu signo dato, vt ei subueniretur, hacque ratione progressum enatasse. Addebatque se D bis plurimam ex flumine aquam hausisse, & tamen diuinitus conseruatum esse.

Militis Perstinski casus. Videntur hæc priore bello cum iisdem Moschis accidisse. Rex enim dicitur spectator fuisse, cum Perstinius enataret. Atqui hoc posteriore bello Rex non adfuit.

1515. Mense Iulio *Sigismundus* Poloniæ & *Wladislaus* Hungariæ Bohemiæque rex, fratres germani cum *Maximiliano* Imperatore Viennæ in Austria conueniunt; insigni plane ac splendido apparatu; auro siquidem & gemmis stragulaque veste certatum quodammodo est inter hos reges. Sed *Sigismundum* apud Italos, Germanos, Hungaros, cunctisque Christianos, qui aderant, spectabilem supra modum victoria Orsensis nuper de Moscho parta A. C. 1507. reddebat. Ita vt, quacumque veheretur equo, A cunctorum oculos in se conuerteret. Ibi etiam constitutæ sunt nuptiæ inter ipsum *Sigismundum* & *Bonam Iohannis Galeatii* quondam Ducis Mediolanensis filiam. Hunc conuentum nostri Prisporcensem vocant, eo quod Posonii primum fratres conuenerant, cumque eis *Ludouicus Wladulai* filius.

Sigismundus primum, paulo post *Wladislaus*, & post *Maximilianus* Cæsar, suis quisque comitatus, ad pyrum quandam arborem in campo accessere. Missi sunt aliqui hinc inde legati, simulatque in ipsa planicie omnes fuere, antequam mutuo congrederentur. Igitur, magna fide, vtrinque pacatis animis, Cæsar ad Reges fratres lectica vectus substitit. Ibi B *Ludouicus Wladulai* filius primo loco Cæsarem, vti patrem ac dominum, salutauit. Secundo loco *Anna* eius soror eundem salutatum accessit. *Wladislaus* inde tertio loco ad ipsum verba fecit. Postremo Cæsar *Sigismundum* humanissime excepit. Ferturque hæc verba tum protulisse: *Hæc est dies, quam fecit Dominus. Lætemur & exultemus in ea.* Ad hæc *Sigismundus* latine (vt singularis erat eruditionis) respondisse perhibetur: *Serenissime Cæsar, vtinam hic conuentus noster sit felix ac faustus nobis, subditis nostris & toti Reipublicæ Christianæ.* Expleto salutandi munere, interuallo perbreui facto, alii, qui aderant, illustrissimi cuiusque nationis Principes Cæsaris & C regum dextras amplexi sunt. Mirum est autem, quantopere *Maximilianus* regibus fratribus & alterius filio credebat sese, atque in medio eorum magna cum fiducia versabatur. Laudatur hic Mathematicorum Academiæ Cracouiensis solertia, quod videlicet vere prædixerint horam, diem & successum congressus tantorum regum.

Modus & ordo, quo se inuicem hi reges excepe-runt.

1516. Tartarorum incursio in Podoliam, quos *Martinus Camencius* cum paucis copiis ad Trebowlium feliciter pugnando superat, & alio in loco quingentos eorum equites ad vnum occidione occidit. Sed ante initum prælium more suo Tartari immanissime captiuos iuuenes & puellas trucidant.

1517. Mense Februario quatuor scelerati viri, & quidem sacerdotes, qui Cracouiæ *Albertum Fontinum* prouincialem minoritarum occiderant, permittente summo Pontifice, sui sceleris dant pœnas. Duo ex his sacris de more prius exuti atque exautorati capite truncantur, quorum alter concionator erat. Reliqui perpetuis carceribus addicti.

1518. *Sigismundo* Regi Ducis Mediolanensis filia *Bona* sponsa Cracouiam adducitur. Cui cuncta Polonia cum splendido apparatu obuiam procedit. Fiunt nuptiæ & coronatur *Bona*.

1520.

A. C. 1507.

1520. Eadem filium *Sigismundum Augustum* parit.

1523. *Iacobus Vinckelblochius* Gedanensium concionator seditionis accusatur. Cuius rei gratia Rex Gedanum petit; vbi supplicio afficiuntur multi.

1525. *Albertus* Marchio Brandeburgensis Magister generalis ordini Teutonici Cruciferorum, post plurima bella & dissidia, quæ illi cum Poloniæ regno intercesserant, tandem *Sigismundo* reconciliatus cum eo in gratiam redit ab ipsoque primus Dux Prussiæ creatur & abiecto habitu rituali Cruciferorum filiam Friderici Regis Daniæ vxorem ducit. Suspectum hæc res reddidit Regem summo Pontifici, quod abrogato videlicet in homine ab ecclesia Romana dissentiente monachatu antiqui sodalicii Cruciferici, cum eo ita benigne egisset. Ideo *Iusto Decio* mandatum a Rege fuit, vt ipsum ea de re apud Pontificem excusaret atque purgaret. Extant literæ *Iusti* ad Regem, quibus docet, quo successu hoc negotium Romæ gesserit. Cæterum reuera nescio, an vlli ex Principibus Germaniæ qui eam susceperunt, Lutheri doctrina tantopere vtilis fuerit, quantopere regi Poloniæ *Sigismundo* fuit, qui eam est abominatus. Nam si ordo ille monasticus Cruciferorum in Prussia perdurasset, potuissent adhuc, vt pili in barba abrasa, iterum atque iterum illa bella funesta & diuturna renasci. At vbi ducalis Prussia Augustanam confessionem amplexa est, & propterea Dux eorum, exuta veste Crucifera, vxorem duxit, iam bella illa & semina bellorum a radicibus imis abscissa funditus corruerunt atque extincta sunt.

1526. *Ludouicus* Hungariæ Rex, seposito consilio *Sigismundi* amantissimi ac prudentissimi patrui & ferociorum quorundam consiliis abreptus, bellum contra Turcorum Imperatorem *Solymanum* mouit, quo se & Hungariam propugnaculum non postremum Christianorum perdidit. Miserat *Ludouicus* ante expeditionem istam ad *Sigismundum Trepkam* nobilem Polonum, rogatum, vt ipsum visendi sibi facultas daretur, quo cum eo de ratione suscepti belli contra Turcam conferre posset. Sed *Sigismundus* Prutenica expeditione occupatus, ei hac in re morem gerere non potuit. Discedens igitur *Trepka*, veluti fatidico spiritu instinctus: *Iam ergo*, inquit, *o Rex, fratris tui filium nunquam videbis, nec legationem ab eo audies.* Et ita accidit. Nam paulo post nunciatum est, *Ludouicum* Regem atque vna cum eo ipsum *Trepkam* armis Turciris in pugna Muchacouiensi cecidisse. Credunt autem plerique *Sigismundum* offensum fuisse, quod ei *Ludouicus* ab initio dissuadenti hoc bellum non obtemperasset. Eodem anno Duces Mazouiæ *Stanislaus* & *Iohannes* immatura ætate decedunt, sicque ducatus Mazouiæ Poloniæ regno plene cessit.

A. C. 1507.

1530. *Sigismundus Augustus Sigismundi* filius Rex Poloniæ eligitur ac coronatur, ac deinde vna cum patre 18. annos regnat.

1531. Bellum cum Valachis, quod nostri Oberstinense vocant, cuius occasio hæc fuit: *Petrus* Palatinus Valachiæ infestis armis in Pokutiam irruit coloniamque Sniatinum & vicina quæque cædibus & incendiis replet; contra quem *Sigismundus* exercitum, duce *Iohanne Tarnouio*, mittit. Posuerat is castra ad Oberstinum pagum loco natura munitissimo, *Petrus* autem colles editiores occupauerat; vnde sese visendum præbuit nostris. Habuit autem numerosum exercitum, id est militum ad quinquaginta millia. Nam Turcos & Hungaros quosdam sibi adiunxerat. Instructio aciei exercitus Polonorum singularis plane fuit & artificiosissima, ingenio atque industria *Tarnouii* excogitata, cuius descriptionem & typum in lib. nostro Campiductoriæ expressum habes. Præcipua tamen causa nostris victoriæ fuit illud, quod non ab ea parte, qua sperabant Valachi, pugnæ copiam prudentissimus noster campiductor dedit. Sperabant illi, vt plerumque solet, a fronte concursuras acies; & iam, patefacta in latum castrorum porta, in armis refulgentes stabant, prætensis hastis, & gladiis strictis, tanquam iam prælium inituri. Verum, ne quis pedem ferre extra castra auderet, antequam dux copiarum iuberet, grauissime interminatum fuerat. Igitur Valachus cunctatione Poloni in prælio ineundo animaduersa, ratus metu id nostrorum fieri, castra eorum per auersam portam adoriri decreuit. Qua in sententia susceptoque consilio vt eum nostri confirmarent, iubet *Tarnouius* cohortes, quæ in extrema acie, quam vallarem vocant, stabant, in eum expedire arma & vires experiri. Prodeunt *Balicius*, *Matthias Wloacius*, *Sienauius* & alii. Pugnant vtrinque acriter; isti confisi virtuti, illi multitudini. At vbi Valachi primos conatus suos, qui fortiores esse solent, in illam partem contulissent & ita latera sua anteriori portæ phalangum suarum obuertissent, nostri nacta occasione, exoneratis machinis bellicis, destinatis ictibus ita eorum latera petunt, vt etiam ipsa bombardarum maiorum orificia & rotas, quas secum trahebant, attingerent ac perfringerent. Itaque exorta in medio eorum maxima conturbatione, cohortes illæ firmissimæ, quæ a fronte sese illis ab initio opposuerant, in eos medios iam insiliunt iamque eorum vmbilicos petunt. Ita & a fronte, & a tergo excitata pugna, atque in medio lateribus reuulsis, trepidare & in metu versari cœperunt Valachi stratagematis nostrorum artificium admirantes. Ita vndique magis ac magis in nostris inualescente fu-

A.C. 1507. furore bellico, planè turbantur hostes, sternuntur atque in fugam vertuntur. Cumque iam, solutis ordinibus, nec caput nec cauda exercitus eorum amplius agnosceretur, a nostris passim contrucidantur. Ipse Palatinus vulneratus vix euasit. De Logopheto & numero cæsorum Valachorum Turcorumque, deque captiuis ac triumpho, quo fuit exceptus *Tarnouius*, apud alios luculenter scriptum reperies.

1546. *Martinus Lutherus* moritur. Cuius mortem statim consequutum est bellum *Caroli V.* cum principibus Germaniæ. Sed non est mei instituti exterorum res gestas conscribere. Post illud bellum rediens *Albertus* Dux in Prussiam per Poloniam & transiens Posnania, secum accepit viros doctos Euangelicos: *Martinum Glossam* Magistrum studii Cracouiensis, *Ioannem Seclucianum*, & *Samuelem* monachum Dominicanum. Isti Regiomonti commorati, libellos complures lingua Polona per Poloniam de religione sparserunt. Et hæc fuit origo ecclesiarum reformatarum in Polonia.

1548. *Sigismundus primus* Rex Poloniæ iam vitæ & gloriæ satur, non dico moritur, sed ad beatiorem vitam, regnumque melius, imperio Poloniæ pacatissimo relicto, ipso die Paschæ hinc lætus migrat. Vixit 81. annos regnauit fere quadraginta duos. Moriturus admonuit grauiter circumstantes, qualiter se gerere deberent in gubernanda Repub. Sed *Sigismundum* Augustum filium potissimum quomodo allocutus sit, placet adiicere. *Tibi quidem, mi fili*, inquit, *deinceps mater & sorores & maxime Respub. cura esse debebunt. In te spes omnes omnium sitæ sunt, quas frustrari te æquum non est. Nonnihil quidem nobis debet Polonia: sed nos illi multo plus. Quippe quo nos maioresque nostros posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus & forsasse etiam potentioribus, sibi reges assumpsit & summa fide, studio, obsequioque coluit. Te autem, quemadmodum ipse nosti, adhuc puerulum regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem & dignitatem vicissim te voluntatem tuam, studia & conatus omnes adiungere inprimis æquum est. Id vero ita demum recte facies, si omnibus te affabilem, familiarem vero non nisi grauissimis & sapientissimis quibusque prabueris: si nullius ius & innocentiam neque gratia, neque odio cuiusquam opprimi siries.* Hæc vbi effatus esset, cunctis plorantibus, animam expirat: sepeliturque in delubro Basilicæ Cracouiensis, quod vocant regium sacellum. Quis & quantus fuerit hic, ex epitaphio monumento eius inciso cuiuis cognoscere licet. Id autem tale est: DIVVS SIGISMVNDVS IAGELLONIVS POLONIÆ REX, ET LITHVANIÆ DVX MAGNVS, SCYTHICVS, VALACHICVS, MOSCHOVITICVS, PRVSSICVS VI- A.C. 1507.
A CTOR AC TRIVMPHATOR, PATER PATRIÆ IN HOC MONVMENTVM A SE MAGNIFICENTISSIME ERECTVM ILLATVS REQVIESCIT.

CAPVT XI.

Sigismundus Augustus.

Anno ab orbe condito 5510.
Anno a nato Christo. 1548.

Sigismundus *Augustus* porrectum a Diuo A. C. 1548.
patre sceptrum regium accipit, vel potius olim datum secumque communicatum solus tenet. Cumque rogata prudentia maxime excelleret, sapientissime, quoad vixit, regnum administrauit. In matrimo-
B niis tamen non fuit felix. Nam *Elizabeta Ferdinandi* Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis filia, quam duxerat, nulla prole relicta, sequenti anno qui fuit 1545. mortua est. *Barbaram* deinde Lituanam, ex stirpe *Radziulorum*, quæ primum *Gaslardo* nupserat, in matrimonio habuit. Sed & hæc non diu superstes fuit. Eam autem inuita regina *Bona* matre & proceribus aduersantibus duxerat. Mortua Vilnæ in ecclesia D. *Stanislai* honorifice tumulatur. Tertio vt, si fieri posset, prolem haberet & amicitiam cum Ferdinando redintegraret, aliam filiam eius *Catharinam*, quam *Franciscus* Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam sororem *Elizabeta* in matrimo-
C nium sibi consociat. Nuptiæ anno Domini 1553. Cracouiæ cum magna omnium ordinum hilaritate & applausu celebrantur. Sed tandem, cum nulla spes ex ea suscipiendæ prolis superesset *Maximiliano* fratri Romanorum Imperatori in Germaniam eam honorifice remisit. Non ita multo post, quam eam duxerat, Regina *Bona* eius mater in Italiam, aduersante Senatu, discessit, non sine magno mœrore filii & filiarum eius. Ita enim ei valedicere videbantur & complexu eius lachrymabundi hærebant, ac si eam postea nunquam visuri essent. Affirmabat quidem illa & sancte promittebat, curata valetudine, se reuersuram; sed paulo post in Italia est mortua, thesauris magnis relictis,
D quos postea magna cum difficultate a *Philippo* Hispaniarum Rege vindicabant successores. Discessura mater annulum filio donauerat, cum gemma admodum pretiosa, quæ stella vocabatur.

1552. Gedanum Rex *Augustus* splendido comitatu & pomposo apparatu proficiscitur, quo etiam Dux Prussiæ *Albertus* Marchio Brandeburgensis venit. Venerunt & proceres Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lituaniæ: inter quos *Iohannes* Comes de *Tarnow* Castellanus Cracouiensis, *Ioannes Kotta* Palatinus

tius

A. C. 1548. nus Cracouienfis, *Nicolaus Radiuinus* Dux in Olika Palatinus Vilnenfis, & alii complures. Habitæ funt deinde deliberationes de A rebus Pruthenicis & ipfius Reipub. Gedanenfis meliore adminiftrationis forma & forfan Liuonici belli,quod poftea fubfecutum eft, ibi quædam probuleumata facta funt. Magnifice Rex *Auguftus*, vt rarus hofpes,dominus & hæres, habitus eft Gedanenfibus; nec abfque muneribus amplisfimis ipfe & eius fenatus dimiffus fuit. Tandem abunde honoratus in Lituaniam abiir per Regium montem; vbi fimiliter cum fumma alacritate ab *Alberto* duce Prusfiæ fene venerando honorificentisfime exceptus, & tractatus eft. Periculum tamen vitæ magnum tum Rex adiit. Nam,cum more Germanico magno bombardarum reboatu falutaretur, cafu quodam, aut ignoran- B tia artificis,cum igniram pilam tubus mortarii euomiffet, ea fere ipfum attigiffet, nifi, DEO fic prouidente, equus illius ex loco fuo opportune paululum deceffiffet; armigero tamen eius *Vifnouecio*, qui eum pone fequebatur, caput pila volans abfterfit. In gubernatione Reipub. hic rex mira dexteritate vfus eft, cuius rei multa documenta produci poffent, idque inprimis, quod ipfo regnante rarus fuit ex principibus Chriftianis,regibus & Monarchis,qui fluctuante mundo ob controuerfiam in negotio religionis Chriftianæ aliquod naufragium non fit paffus. *Carolus* ipfe *quintus* Imperator prudentisfimus fuit & tamen in C Germania & Hifpania multum vidit effufum fanguinis Chriftiani, fi non ipfo imperante tamen eerte conniuente. Sic in Anglia quot quantæque perfecutiones, in Galliis item quot quantæque lanienæ & bella parricidialia extiterunt! Hoc incommodum nec *Ferdinandus Caroli* frater euitare potuit, quin in Bohemia & Auftria eius rei triftisfima aliquot exempla ipfe ediderit. Solus *Sigismundus Auguftus* inter Chriftianos Principes ea in re palmam meruit. Nam, cum totus fere orbis Chriftianus, vt dictum eft, furenter nomine religionis quateretur, ille tamen Poloniam & Lituaniam fanguine ciuium fœdari non eft paffus. Minabatur ille interdum, a legatis Pontificis exagitatus; fed tamen interea inter D alia Ducem Prusfiæ & vrbes eius prouinciæ ex præfcripto confesfionis eorum viuere paffus eft. Quin & Polonis fuis a Romana ecclefia deficientibus ea in re moleftus non fuit & non modo confesfionem fidei ab eis exhibitam amanter manibus fuis fufcepit; fed etiam concionatores eorum interdum audiuit & in aula feruauit. Ex quibus fuere *Ioannes* quidam, *Cofminius* & *Laurentius Prafnicius*. Er profeffus quidem eft ille, fe Romanæ Ecclefiæ obfequentem effe; tamen incentores facrorum bellorum & præfertim concionatores afperius clafficum canentes ciuiliaque bella eientes pe- A. C. 1548. ius eane & angue odio habuit eosque fæpe A feueriter increpauit. Meminerat enim prudentisfimus princeps maiorum fuorum mores & inftituta, qui malebant femper cum Tartaris experiri aleam cruentisfimi belli, quam communem parentem patriam vndique a ferocisfimis Barbaris per circuitum feptem, ciuilibus & parricidialibus bellis implicare. Hic etiam Princeps duas res maximas in Repub. effecit id eft Poloniæ & Lituaniæ vnionem & legum executionem: quæ ita imposfibilia ad præftandum cunctis in Polonia maioribus noftris videbantur, vt etiam multi fenatores prudentisfimi rerumq; peritisfimi fæpius dictitarent; eum vnio Poloniæ Lituaniæque & executio legum fiet, permiffurosfe, vt fibi la- B queus collo iniiciatur.

1563. Warfouiæ comitia indicuntur, in quibus poft multas deliberationes priuilegia ea de re antiqua & potisfimum Alexandri regis explicantur & diligentisfime declarantur.

1569. Lublini vnio illa Magni ducatus Lituaniæ cum regno Poloniæ executioni demandatur. Reclamabant quidem huic rei quidam ex proceribus Lituaniæ, vtque præfentia fua id non confirmarent, valedicentes Regi difcefferant. Sed abfentia illorum non obftante Rex in confcientiæ foro non fore prius fe liberum dixit, nifi ea, quæ maiores fui folen- C niter promiferant iureque iurando confirmauerant, reipfa præftitiffet. Itaque fempiterna memoria dignisfimus princeps antiquæ poftulationi & pactioni fatisfaciens quasdam Lituanorum prouincias, ad Poloniam fpectantes, a *Cazimiro Iagellone* filio aliisque principibus auulfas, regno Poloniæ adiunxit, vniuit, atque,vt fic vfitate loquuntur, incorporauit.

1568. Comitia fiunt magno omnium ordinum concurfu, vbi alterum adynaton, feu imposfibile iudicatum & incredibile idem *Auguftus* perfecit; executionem nimirum legum & maxime earum, quæ de occupatione bonorum regalium fancitæ funt. Misfi funt ergo reuifores & poftea luftratores, (his enim ap- D pellationibus ifti ab iis, qui Regi a commentariis erant, nominabantur) per vniuerfas prouincias regni, qui iureiurando obftricti cogebantur omnia fideliter oculis fuis perluftrare, perluftrataque Regi deferre: perlata autem Rex autoritate fua totiusque regni,executioni mandabat. Ibi etiam quarta pars redituum omniom Regalium fifco Reipub. eft applicata & annatæ Epifcopales eidem deftinatæ; vt inde exereitus ad delen[illegible]das prouincias Rusfiæ, aut aliam quamuis ob caufam, vbi necesfitas efflagitaret, aleretur. Multa funt & alia prudenter & circumfpecte ab hoc Rege fancita: fed hæc

A. C. 1548. hæc erant præcipua. Cum enim videret *Sigismundus Augustus*, se absque posteritate ex hac vita decessurum, loco posteritatis hoc fore duxit, vt memor paternæ admonitionis, sub finem ipsius patris vitæ, charissimam patriam ordini bono restitutam relinqueret. Quapropter omnem dedit operam, vt ea, quæ proauus eius *Wladislaus Iagello* sancte eum regoo pactus erat, *Cazimirus* auus confirmauerat, *Sigismundus* vero pater & patrui *Iohannes Albertus* & *Alexander* stipulatione quadam interueniente promiserant, id ipse reipsa præstaret & perficeret. Duas germanas suas sorores *Sigismundus Augustus* in matrimonium collocauit; alteram Suecorum Regi, alteram vero Brunsuicorum Duci. Tertia virgo lectissima prouidentia diuina asseruata fuit, vt temporibus difficillimis præsidium patriæ esset. Hanc enim tandem *STEPHANVS primus* Rex Poloniæ in matrimonium duxit.

Descriptio Reipub. Babinensis exhilarandi lectoris gratia.

Per idem tempus res faceta & plena iucunditatis a quibusdam nobilibus in terra Lublinensi excogitata fuit. Instituerant illi societatem quandam, quam Rempnb. Babinensem vocabant: eo quod loci euiusdam *Babin* dicti dominus & possessor is fuit, quo autore potissimum illa Respub. stabilita florebat. Significat autem vox *Baba* patria lingua anum & *Babine* id, quod ad anum pertinet. Iam iocos lususque, aniles nugas vulgo vocare solent. Itaque locus ille vetustate neglectus ac pene deletus prætereuntibus risus materiam non tam sua exilitate, quam appellatione, sæpe large suppeditabat. Homines igitur lepido & amœno ingenio præditi, occasione arrepta a loco & loci possessore Rempub. Babinensem, id est sedem principalem omnium qui miscentur sermonum facetorum, istam societatem appellarunt. Vt autem hæc societas magis conspicua redderetur, imitati ii, ex quibos ipsa constabat, ipsius Reipnb. Polonæ constituendæ rationem, Regem & Senatum sibi deligunt: Archiepiscopos, Episcopos, Palatinos, Castellanos, Præfectos oppidorum & militiæ, Cancellarios & alia id generis munera gerentes ac magistratus sibi designant & creant. Deferendi autem has dignitates & munia imponendi hunc morem tenebant. Quemcumque in conuiuiis & conuentibus celebrioribus obseruassent in aliquo genere dictorum aut factorum præter modum ac decorum excellere, eum maxime idoneum ad ubeunda munera ei rei consentanea censebant. Verbi gratia: Multus erat quispiam in sermone de sublimibus rebus & eius conditioni minime conuenientibus, hunc aut Archiepiscopum aut aliquem magnum Satrapam faciebant. Si quis vel sermone lapsus, vel aliam ob causam paradoxon aliquid seu perdifficile creditu in medium attulisset; hunc aut rhetorem, aut cancellarium Reipub. suæ constitnebant. Si A. C. 1548.
A quis Thrasonice gloriabatur, quod fortiter & audacter se gessisset in aliquo conflictu, aut de rebus bellicis supra modum non suo tempore, nec suo loco garriebat; hunc præfectum copiarum, aut equitem auratum creabant literasque super ea re confingebant, cera & sigillo obsignatas, quas non contemnendis viris, sibi tameo similibus deferendas tradebant; qui assurgentes eas accipiebant & quadam cum reuerentia ad eum ad quem scriptæ erant, deferebant. Is autem cogebatur officium illud suscipere; vel, si illud dedignabatur, ab omnibus risu excipiebatur. Et quo morosius se gerebat quis renuendo ac recusando eiusmodi honores, taoto magis ab illis irridebatur, &
B festiue aolicis dicteriis ex composito tam diu exagitabatur traducebaturque, donec edomitus collum submitteret. Quare ad mores corrigendos, ad sermones caute miscendos, ad ciuilitatem modestiamque in iunioribus formandam iocus & vrbanitas illa plurimum pertinebat. Et erant ita nasuti censores vitæ ac morum illi optimi duces huius societatis, vt nullus physicus affectus humanos & potentias animæ ita exacte definierit, nullus ethicus professor de vitiis & moribus ita explicauerit, nullus physiognomus ex vultu, gestu, incessu & intuitu ita hominum naturam cognouerit, vt illi (sic enim eos hoc loco vocare libet) diuini patres. Et cum aliquis eis nouicius per iocum in societatem offerebatur, tunc,
C veluti deliberaturi, tardius eum recipiebant. *Proloquatur*, inquiebant, *detque primum specimen aliquot suæ indolis, tum videbimus ad quod officium erit maxime idoneus.* Nam & ad inferiora quædam ea res descendebat. Si quis enim de canibus, de feris, de falconibus, non tempore suo, aut loco paulo fusius verba faciebat, hunc statim aucupem & venatorem Babinensem faciebant. Si quis autem de religione supra modum ad mensam disserebat, mox eum concionatorem Babinensem pronunciabant. Si quis ex sententia Romanæ ecclesiæ, aut cuiuspiam alterius sectæ, supra modum zelo flagrabat, aut etiam acerbius ea de
D causa in alios inuehebatur, mox eum inquisitorem hæreticæ prauitatis Babinensem declarabant. Si quis de equis & eorum proprietatibus verbosius disserebat, si de œconomicis rebus, admixto præsertim mendaciolo aliquo, vt fit plerumque inter comessandum, curiosius loquebatur, mox eum vel magistrum equitum, vel regium œconomum Babinensem, ad exemplum magni procuratoris Cracouiensis creabant assurgentesque interdum, in ipsa mensa honores illos eis deferebant. Vsque adeo autem illa ludicra Resp. inualuerat, vt rarus esset in ipso regni senatu, in clero, inter aulicos, in-

A. C. 1548. inter alios ordines regni, cui non aliquid tale aspergeretur. Sic alios capitaneos; alios copiarum ductores; alios infantes Hispaniæ, alios Fac totum, alios turbines Babinenses vocitabant. Res ista denique ad *Sigismundum Augustum* regem perlata est; de qua non sine magna delectatione sæpius multa audiuit. Et cum iniecta esset mentio aliquorum procerum qui insigniti erant eiusmodi honoribus, interrogauit, an etiam Regem in ea Republica haberent. Cui respondisse fertur ipse capitaneus Babinensis, qui præ aliis supra modum vultu, aspectu ipso & sermone facetus erat: *Absit*, inquit, *a nobis cogitatio ista vt, te viuente, serenissime Rex, & superstite, de alio rege eligendo cogitemus aliumque creemus. Tu & hic, & apud nos Rex esto.* Risit placide humanissimus & benignissimus Rex, B nec vllum signum indignationis dedit; imo verbis, quæ addidit, risum omnium auxit. Cæterum, cum aliquando quidam paulo grauius de regno *Alexandri* magni, deque Persarum, Babyloniorum & Romanorum monarchia in consessu horum hominum dissereret. Tum quidam ex eis sermonem excepit. *Quid*, inquit, *antiquitatem iactas & amplitudinem illarum monarchiarum? Nostra Babinensis antiquior & Græca & Persica & denique omnibus est.* Quia *Dauid* de ea dixit: *Omnis homo mendax*; & hoc est fundamentum atque essentia eius. Ergo in ea *Darius, Alexander magnus* & totus mundus includitur. Cunctis sese inuicem intuentibus, hic sermo ab omnibus cum C applausu exceptus est. Iactabant autem, se habere priuilegia a regibus & Imperatore, atque etiam summo Pontifice, quibus eorum Respub. confirmaretur. Tum si quis acerbe aliquod verbum in alium torsisset, aut mendacium cum damno alterius & læsione dixisset, hunc nequaquam idoneum ad capessendos honores in sua Repub. iudicabant. At qui vrbane absque damno cuiusdam aliquid comminiscebatur, hunc non modo laudabant, sed etiam officio aliquo cohonestabant. Locum porro comitiorum suorum locosa vocabulo GELDAM appellabant, a Gedanensibus mutuata voce, qui popinam suam GELDAM vocant. Sed apud nos inconditum garritum multitudinis congerronum ea vox significat. D Et erant homines illi, qui duces erant illius societatis, prudentes & magnæ existimationis apud quosque bonos & apud ipsum Regem. Imo *Petrus Cassouius* officium iudicis terrestris Lublinensis iam longo tempore summa cum laude sustinuit & nomine prouinciæ Lublinensis in nuncium terrestrem ad comitia generalia non semel electus est. Duo autem potissimum ex hoc numero, hic videlicet *Cassouius*, qui Cancellarius & *Psomka*, qui præfectus Babinensis vocabatur, adeo amabi-

Nomen loci comitiorum Babinensium.

les erant, ut etiam in deliciis a plerisque principibus viris haberentur. Nullaque conuiuia, nullæ nuptiæ iudicabantur felices & iucundæ, quas illi beati senes sua præsentia non cohonestarent. Viuit adhuc alter eorum *Cassouius*: *Psomka* vero ante biennium mortuus est placida & Christiana morte. De quo eiusque morte cum in celebri quodam conuiuio mentio fieret, poeta quidam haud vulgaris, a proceribus inuitatus, Epitaphium mortuo, & quidem ex tempore, scripsit, quod tale est. A. C. 1548.

Epitaphium D. Psomkæ fundatoris societatis Babinensis.

Plurima si cuiquam debet Respublica, Psomkæ
Debet, in hac viridi qui requiescit humo.
Namque sodalicium sanxit, fundamina cuius
Consicti absque dolo sunt fuerantque sales.
Cresce sodalicium; quod si tibi nostra probantur
Carmina, me gremio, iungito, quæso, tuo.

1557. Pontem Varschouiæ exemplo *Traiani* Imperatoris, qui quondam in Istro simulo quid fecerat, *Augustus* Rex in Istula miro, ac pene Dædaleo opere fabricat. Cui ne incendium fortuitum nocere posset, idue accidere, quod ante sexcentos annos ponti *Caroli Magni* in Rheno acciderat, *Anna Regina* soror *Sigismundi* & vxor *Stephani primi* regis Poloniæ propugnaculum ad alteram ripam ex viuo lapide erexit, einsque portæ Epigramma tale inscribi curauit, quod nobilitatem stirpis eius & ipsius *Augusti* admodum efficaciter exprimit:

ANNA IAGELLONIA POLONIÆ REGINA,
MAGNORVM REGVM: CONIVNX, SOROR, FILIA,
HOC OPVS, &c.

Tametsi autem, & ante, & post susceptum ab eo regnum *Sigism. Augustus* mauortium se, vt filium patris, fortunatissimi bellatoris, decuit, demonstrauerat & multum militaribus viris & instrumentis ad bellum pertinentibus delectabatur, armamentariumque plenum machinis fusilibus vt haberet, sollicite curauerat: tamen, quia vetus dictum est: *Virum, qui enim cum tribus vxoribus egit, Martem iam non habiturum socium*; ideo suam famam extendere alia via aggreditur; nimirum *Friderici tertii* Imperatoris exemplum imitatus, qui, cum animaduertisset infelicem se bellatorem esse aduersus *Matthiam Huniadem* Hungariæ regem, pacis artibus & industria malum illud corrigere & compensare sategit. Nec tamen etiam in bellicis rebus sua laude fraudari debet *Augustus*. Commemorabo igitur ex-

A. C. 1548. expeditiones eius bellicas, & victorias eius auspiciis partas.

1557. Aduersus *Guilelmum Furstembergium* magistrum Liuoniæ ordinis Teutonici bellum iustissimum hoc anno suscepit, centenisque millibus equitum & peditum lectissimis tam Polonorum, quam Lituanorum Russorumque comitatus in Liuoniam, ipsum se ducem belli præbens, descendit; eo quidem animo, vt omnino prælium cum hoste committeret, quo Archiepiscopum Rigensem consobrinum suom, à potentia Magistri liberaret. At *Furstembergius* sibi consuluit. Cum enim tantam & ducis, & exercitus alacritatem & pugnandi quasi ardorem animaduertisset, supplex veniens ad Regem, vna secum Archiepiscopo adducto, pacem efflagitat præliumque deprecatur & se vna cum vniuerso ordine & prouinciis suis in fidem & clientelam Regis dedit. Ita rum *Augustus* intra vnum mensem maximum bellum & incepit, & confecit. Productum fuit bellum vario Marte inter Prussiacum Magistrum & Polonos fere per ducentos annos multumque sanguinis cruentus Mars ibi fudit infinitæque animæ ad Orcum sunt missæ. At *Augustus* Dei beneficio cum Liuoniæ Magistro æque potente vt Prussus fuerat hoste, plura etiam latifundia in suo principatu possidente, breuissimo tempore bellum omne absoluit, vel potius extinxit. Causa belli erat, vt dictum est, oppressio Archiepiscopi Rigensis, quem Rex liberare decreuerat. Huius autem oppressionis causæ fuerant literæ quædam interceptæ, quasi ab Archiepiscopo scriptæ de dissipanda illa colluuie Cruciferorum, eo quod dignitatem domus Brandeburgicæ in ipso Archiepiscopo Rigensi neglectui haberet, omnia sibi munia arrogando. Ita intempestiua de prærogatiuis concertatio formam illam Reipubl. hominum terricorum immutauit. At *Furstembergius* postea sibi pericula attraxit; quo in captiuitatem abducto, *Gottardus Ketelerus* Westfalus equestri genere natus, in eius locum surrogatus fuit. Hic cum aduersam fortunam antecessoris sui & tyrannidem Moschi reformidaret & nulla spes auxiliorum eum ab imperio af- D fulgeret, Regi Poloniæ fidelitatis sacramentum ea lege præstitit, vt ipsum contra Moschum & alios hostes defenderet. Nam Curlandiæ & Semigaliæ Dux fuerat pronunciatus. Duxit autem is postea vxorem *Annam* Megelburgensem antiqua stirpe regum Obotritorum progenitam.

1558. Inuidit Moschus hanc gloriam Regi *Augusto*. Itaque hæreditarii cuiusdam iuris prætextu numeroso cum exercitu Liuoniam armis tentat. Torpatumque arcem Episcopalem & alias plerasque suæ ditioni adiungit. Cuius superbiam *Sigismundus* non A. C. 1548.
A ferens, armis eum domare constituit. Hinc bella Moschouitica orta sunt; quæ vsque ad hæc tempora durarunt. Hoc eodem anno Rex Crasnostauiam, expediendorum quorundam consiliorum causa, ex Lituania venerat. Hoc etiam anno *Albertus Nouicampianus* professor Academiæ Cracouiensis moritur; qui qualis fuerit, & quam dignus, vt eum nostris annalibus celebremus, ex eius epitaphio, quod Cracouiæ in templo indiuiduæ Trinitatis visitur, cognoscere licet. Habuit autem Poloniæ regnum sub *Sigismundo Augusto* viros eruditos plures ac præstantiores, quam sub vllo alio Rege. Inter quos digni potissimum memoria sunt, ex
B theologis quidem & historicis, *Stanislaus Hosius*, & *Martinus Cromerus*. Ex oratoribus & optimarum artium scientia prædiris *Stanislaus Orichouius* florido genere scribendi præstans, & *Andreas Fricius*, qui de Republica librum eruditum scripsit. Ex poëtis vero & mansuetioribus Musis deditis *Ioannes Kochanouius*, *Andreas Tricesius* & *Iacobus Prilusius* iuris terrestris peritissimus: qui parens omnium, qui nunc causas in Polonia agunt forenses, merito dici potest.

Viri eruditi sub Augusto.

1562. Sub tempus Carnispriuii (vt loquuntur) seu Bacchanalium, die Febr. 23. Moschus Dux æstuans ob felicitatem Regis,
C coacto exercitu trecentorum millium Poloczkam obsidione cingit, ac partim formidine, partim consiliis ad astum compositis per deditionem capit, thesauris incredibilibus inde asportatis. Iudæos quos ibi inuenit, omnes baptismum abhorrentes in glaciem profluentis Dunæ compellit, crustaque glaciei circumsecta, ibidem eos demergere iubet. Polonis autem honos quidam est habitus. Vbi huius rei fama Varsauiam ad Regem comitia tum celebrantem delata est, iustus dolor cunctorum animos occupauit, & communi consensu decretum est, vt detur opera ne impune tyranno cedat.

1563. Expeditio ad Neuelam. *Florianus Zebridouius* supremus dux copiarum fuit. *Stanislai* vero *Lesnouolscii*, *Stanislai Zamoscii* & *Ioannis Zborouii* summa virtus & fortitudo animi corporisque innotuit. Nam cum agmen tantum mille quingentorum ducerent, tamen exercitum Moschouiticum qui quadraginta millibus constabat, fortiter represserunt & magna ex parte, dextra victrici profligarunt dissiparuntque. Postea anno domini 1564. Magnus Dux Moschouiæ detentis diutius oratoribus Lituanorum in Moschouia, exercitum celeriter conscripsit, quem, ab-

A. C. 1548. absolutis oratoribus, in Lituaniam populabundum misit. Hic exercitus diuisus est in duas partes: quarum vna Duce *Srebny*, A qua Smolenskum itur, altera Duce *Souki*, qua Ploczkam, tendebat: qui *Souki* in campis Czasnicienfibus ad Vlam fluuium castra metatus est. Quod cum *Nicolaus Radiuilus* Palatinus Vilnensis, Dux exercitus Lituaniæ supremus & *Gregorius Chodkieuiceus* campiductor ab exploratoribus resciuissent, hos statim aggrediuntur, magnaque ex parte trucidant ac confodiunt; reliquos fugant: quorum multi per syluas & agros palantes, partim à colonis cæsi, partim aquis submersi sunt. Triginta autem millia in ipso conflictu occisa esse compertum est. Ibidem *Petrus Souki*, supremus Dux exercitus Moschouitici vulneratus, fuga euadens à rustico quo- B dam securi (magno cum dolore Lituanorum, quod viuus captus non fuisset) occiditur. Vilnam delatus honorifice in Ruthenorum ecclesia primaria sepelitur. Altera porro exercitus pars, quæ Smolensko ad Orscham cum Duce *Srebny* contendebat, audita suorum cruenta clade, metu perterrita, omni bellica ipsaque copiosissima supellectili abiecta, in pedes sese coniecit turpique fuga suæ saluti consuluit.

Eodem anno 1564. in ipso festo diuæ Margaritæ, præfectus copiarum *Stanislaus Pacz* Archidapifer magni Ducatus Lituaniæ, ac locum tenens (vt vocant) tunc temporis C Palatini Vitepscensis, collegit ex Vitebliensi Palatinatu exercitum, adiuncta curia sua & duobus centurionibus, aliisque cohortibus, quibus ipse præfecerat *Isidorum* Signiferum Viteblienfem & *Ioannem Swiporod* Tenutarium item Viteblienfem, vt vsitatas appellationes vsurpem. Isti cum duobus millibus equitum leuis armaturæ contra hostem Moschum, qui tunc temporis *Iezeriskam* tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, processerunt, manusque acriter conseruerunt & hostium perrupta acie, tormentis potiti sunt. Inde viteriorem exercitum, qui fugam ceperat, insequuntur. Assecuti, sternunt ac contrucidant, nonnullos capiunt. D Octo millia Moschorum cæsa: cæteri, armis abiectis, quacumque potuerunt, fuga saluti suæ prospexerunt. Nostri vero omnem supellectilem & vniuersa hostium arma tormentumque quoddam magnum, tela ignea, vexilla, bombardas & id genus alia abstulerunt, sicque Dei benignitate incolumes ac spoliis onusti, paucis ex suis in conflictu desideratis, Witepskam redierunt. *Georgius* autem *Towmak* Dux exercitus hostilis vix euasit; qui postea, viribus resumptis, tandem arcem Iezieriska acerrima oppugnatione & igneis telis expugnauit.

1567. *Ericus* Rex Suecorum cum sex millibus Suedis in campis Kirempensibus ab exercitu Regis Poloniæ *Augusti* profligatus fuit. Qua in re laudatur industria & virtus *Nicolai Taluosii* Castellani Samogitiæ. Huius suorum cladis nuncio accepto *Ericus* in rabiem quodammodo versus, multa tyrannice fecit. Nam & *Ioannem* fratrem Ducem tum Finlandiæ, cui nupta erat *Catharina Augusti* Regis Poloniæ soror, noctu in arce Amboten in Finlandia capit, & aliquot annos in vinculis tenet. Laudatur hic *Catharinæ* fides coniugalis, quæ memor mandati diuini in calamitate extrema marito non defuit, imo vilissima quæque seruitia in captiuitate ei præstitit. *Ericus* tandem ambiens matrimonium Reginæ Angliæ, cum passus esset repulsam, impotentia animi actus & dolore victus, duxit Stocholmiensem fœminam, multaque insolenter agens solio deiicitur & in eius locum frater eius *Ioannes* captiuus surrogatur. Circa eadem tempora *Ericus* Dux Brunsuicensis cum viginti peditum signis, turmis aliquot equitum adiunctis, in Prussiam contendit, Gedanumque frustra obsedit. Cumque vlterius castra promouere vellet, à Duce Prussiæ *Alberto* Marchione traiectu Istulæ, sicuti ei à Rege iniunctum fuerat, prohibetur. *Christophorus* vero *Megelburgius*, qui post *Guilelmum* Brandeburgensem Rigensis Archiepiscopus designatus fuit, ab eodem rege *Sigismundo Augusto* in vincula coniicitur. Creditum est, Regem subolfecisse, vtrumque istorum turbas quasdam dare cogitasse & agitasse consilia quædam noxia de Prussia. Memoria autem proditum est, Megelburgios duces originem suam ducere ex stirpe veteri Obotritorum regum geotis Slauonicæ; quorum postremus *Pribislaus* nominatur.

Ericus Dux Brunsuicensis.

Christophorus Megelburgius.

Postea aliquot annis cum Moscho vario Marte decertatum est, magnis & paruis conflictibus: arces quoque vtrinque tentatæ sunt. Dux quidem *Sanguszko* præfectus copiarum Lituanicarum Vlam & Susam arces Moschorum infestauit ipsorumque hostium vires debilitauit sæpiusque parua manu ingentes eorum copias fudit.

1572. Tandem vero Rex *Augustus*, firmato fœdere & stabilita pace cum Moschorum Principe, recordatus se hominem esse & casibus mortalium subiectum testamentum condit & cum aliquantulum langueret, medicorum variorum opera est vsus. Tandem Iulii mensis die octaua Knisini in confinio Lituaniæ & Poloniæ moritur, obdormiens cum patribus suis, vt pagina sacra loquitur. Corpus eius primo Tykocinum; demum post

De causa eius mortis varii varia narrant & vix creden- da.

A. C. 1548. post annum Cracouiam deportatum fuit. Vbi in eodem delubro cum patre sepelitur. Eius autem monumento epitaphium tale est inscriptum:

SIGISMVNDO AVGVSTO POLONIAE REGI, ET MAGNO LITVANIAE ET RELIQVAE SARMATIAE DVCI AC DOMINO. PRINCIPI CONSILIIS PROMPTISSIMO, FACTIS LENTISSIMO, MORIBVS PIENTISSIMO. VITAE BENIGNISSIMAE. ANNA INFANS REGINA POLONIAE, FRATRI BENE MERENTI, SVO SVMPTV POSVIT, ET SVIS IPSA LACHRYMIS CONSPERSIT. A. C. 1548.

LIBER OCTAVVS,

IN QVO CAPITA RERVM POST SIGISMVNDVM AVGVSTVM GESTARVM CONSIGNANTVR.

A. C. 1572. QVæ acta sint post mortem *Sigismundi Augusti*, & præsertim sub *Stephano primo*, breuiter, comitiis celebratioribus describendis, ostendemus. Nam latiorem harum rerum expositionem, propter certas causas, in aliud tempus reiiciendam putauimus.

1572. Mortuo *Sigismundo Augusto* Rege, Knisini mensis Iulii die 8. ibidem primus proceruin conuentus est habitus & consultationes de statu interregni. Eodem anno generalia comitia procerum & equitum habita sunt prope Varsauiam in loco Camennio dicto, causa eligendi Regis. Vbi aderant oratores Pontificis & Imperatoris Romanorum, Suecorum Regis & aliorum Principum. Vbi etiam confœderatio inter Catholicos & Euangelicos sancita; hoc est, lex, qua prohibetur, ne alter alterum nomine religionis iniuriis afficiat, aut in Reip. muniis, siue palam, siue occulte posthabeat: (nam hoc *Pœnandi* verbum, quod ibi legitur, significat) sed vtrique in mutua pace viuant & politica concordia, expectantes donec tempus id, quod iustius erit, detegat. Hæc autem sapientissime excogitata, nempe vt vitari possent motus & bella parricidalia, de quibus etiam nunc in Galliis sudimus, sancte & sine dolo sibi inuicem spoponderunt &, vt Reges quoque futuri, cum inaugurarentur, idem iureiurando comprobarent, constituerunt. Vnde verba illa in formula: Inter dissidentes de religione pacem manu tenebo. Ideo & *Henricus* Gallus, & *Stephanus primus* hoc ipsum, cum inaugurati sunt, præstiterunt.

1573. *Henricus* Regis Galliæ frater, Andium Dux, nouus Poloniæ Rex electus mense Maio. Oratores in Galliam missi adducendi in regnum noui Regis gratia.

1574. Aduentus *Henrici* noui Regis Cracouiam, ibidemque coronatio mense Ianuario. Discessio eiusdem Regis e regno, audita Regis fratris morte post menses quatuor. Expostulatio Polonorum cum eo acerba, quod tacite & occulte discessisset. A. C. 1574.

1576. Comitia Cracouiæ; ad quæ *Stephanus Batorius* Transsyluanorum Princeps, stipatus comitatu spectatissimo veteranorum venit &, quemadmodum superiore anno in conuentu Varsauiensi Rex electus & postea in Andreiouiensi confirmatus fuerat, ita hoc anno in Cracouiensi inauguratus fuit. *Comitia Cracouia 1576.*

1576. Comitia Toruniæ magna eum celebritate aguntur; vbi potissimum de Gedanensibus agitantur consilia; qua ratione possent ad officium reduci. Sed cum aut fiducia opum, aut verius à consiliariis Imperatoris deprauati, nihil de consiliis semel initis remitterent, criminis læsæ maiestatis damnantur & proscripti, seu, vt vulgo loquuntur, banniti pronunciantur & paulo post, decreto bello, animaduersio est in eos constituta. Victoria Regis & clades illorum ad Dersauium descripta est à *Lasicio* & aliis. Reconciliati postea Regi & regno ducenta millia florenorum numerarunt, & conditiones oblatas acceperunt. Plurimum eos iuuit deprecatio pro ipsis apud Regem principum Germaniæ & quod complures ex eis viri graues demonstrabant, procella vulgi ciuium tumultuantis compulsos se & alios non paucos deterioribus consiliis adhærere necessum habuisse. *Comitia Torunia 1576.*

1578. Postquam ventum est Varsauiam ad generalia totius regni comitia, primo ipso comitiorum die Moschi Principis & Tartari iniuriis expositis, bellumne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat Rex. Cum Moscho bellum iussum: cum Tartaro dilatum. Iu- *Comitia Varsauia 1578.*

A. C. 1578. Iudicia item tribunalia ante ab *Augusto* expetita, ab *Henrico* vero permissa, a *Stephano* tum instituta fuere: nimirum vt A tota Respublica ex suo corpore constitueret sibi iudices, qui causas vltimæ instantiæ, vt vocant, iudicarent ac definitiua sententia lites dirimerent. Hæc res nouo ferme adhuc Regi publici fauoris & beneuolentiæ plurimum conciliauit & iis, qui intimi Regi à consiliis erant, gratiæ sunt actæ, quod non dissuasissent Regi rem, quæ saluti Reipubl. futura erat. Introducti demum & auditi sunt legati exterarum gentium & *Georgius Fridericus* Marchio Brandeburgensis valetudinarii agnati sui *Alberti Friderici*, *Alberti* senioris Ducis Prussiæ filii, curator constitutus fuit: qui mox fidelitatis solenne iuramentum Regi B præstitit. Aderant ibi & Pomeraniæ Ducum legati, qui Principum suorum nomine in Bithomensem Leoburgensemque tractum ius imperiumque Polonici regni agnoscebant; earumque ditionum literas inuestituræ (quas vocant) à Rege acceperunt. Reliquum tempus deliberationi de bello iam decreto administrando tributum est.

Comitia Varsauiæ 1579. 1579. Quo anno Poloria recepta fuit, eodem paulo post comitia Varsauiæ sunt celebrata. Rex inde rediens magna cum lætitia exceptus, sed non eadem tamen de ipso omnium sententia fuit. Varii enim varie eius consilia & illustria facinora in- C terpretabantur. Creditum est autem, suspiciones quasdam de illo sparsas fuisse à quibusdam, qui vrbanæ vitæ assueti, pacis tantum artibus præstabant. Hi siquidem animum iam desponderant, nec se emersuros vnquam sperabant; quod viderent, passim eos, qui militiam sequebantur, prouehi ad honores. Quæ res cum fuisset obseruata, eam suspicionem Rex per Cancellarium oratione luculenta ex animis omnium eximere conatur. Hac igitur ratione diluta sunt omnia capita criminationum: ostensumque, togatæ vitæ hominibus, qui vera virtute niterentur, more patriæ recepto D semper reßare aditum ad consequendos honores & præmia: nec opus esse confugere ad illicita & inconcessa consilia ac labefactare fundamenta iacta rerum bene gerendarum. Hac oratione blanda placati esse fuot visi animi omnium itumque est in eam sententiam, non agendum esse morosius cum Principe, nec animum eius ferenum & plenum spe felicis exitus incepti belli acerbioribus expostulationibus turbandum, vt, quo ardore animi rem inceperat plenam gloriæ & ad salutem incolumitatemque Reipublicæ inprimis spectantem, eodem in ea perficienda pergeret. Adornatur igitur expeditio iterum contra Moschum. Interim autem cum Rex Vilnæ subsistit, *Nassolimus* legatus Moschi cum *Georgio Oscilio* quædam consilia suspecta habet; quæ res pessime *Oscilio* cessit. Nam, patefactis consiliis, ad supplicium rapitur. Ibidem Vilnæ *Paulus Vrbanius*, qui apud summum Pontificem oratorem egerat, reuersus ensem Regi notis ceremoniis dedicatum à Pontifice obtulit. Dirigit deinde Rex iter suum Czasnicium ad delectus habendos inde ad oppugnandum Velisium; tum vero Lukos, postremo Zauolociam. Tres istæ munitissimæ arces opera *Ioannis Zamoscii* præfecti copiarum, consilio autem ac felicitate Regis expugnantur. Nec cæterorum interea supprimo labores, pericula & cum contemptu vitæ suæ heroicos ausus; quorum etiam nomina in Chorographia nostra expressimus. Situm porro horum locorum, adeoque totius illius regionis, tabula expressum habes in eadem Chorographia nostra: quam tabulam literis ipsius regiæ maiestatis requisiti, ac iussi, nec non ab eius internuncio inuitati, superiore anno exarauimus. Eodem anno sub autumnum nouus quidam morbus, quique veteribus medicis & recentibus incognitus dicebatur, Europam eodem fere tempore peruagatus est. *Nouus morbus.* Quanquam non desunt, qui affirment, idem morbi genus bis non ita multo ante, id est anno 1557. in æstate & anno 1562. in autumno, bonam similiter Europæ partem occupasse. Hunc igitur morbum & exercitus, & Rex ipse, dum ex Moschouia reuertitur, sensit. Natura morbi fuit talis, vt ab ima parte spinæ (quam vocant) cum rigore exorsus totum corpus perreptaret, supra modum debilem, quem inuasisset, ex grauedine potissimum, reddens: tandem in febrem, nisi cito mitesceret, desinebat. Sed & curatio eius difficilis. Nam ad incisionem venæ non cedebat & medicamentis purgantibus materia copiosior ad pectus attrahebatur. Vnde ei medici, sicut nec nomen proprium, sic remedium vllum certum non inuenerunt. Ita Deus nouit humanum genus solo flatu oris sui prosternere; adeo vt nihil ratio atque humana tunc opitulari queat.

Comitia Varsauiensia 1581. 1581. Redeunte Rege ab expeditione Wielkolukana effusa est ei tota Varsauiæ ciuitas extra portas & maius gaudium obortum, quam antea. Vbi descendisset in templum, exceptus fuit solenniter cleri nomine ab *Andrea Patricio* oratione erudita & memorabili, qua testatus est incredibile gaudium vniuersorum; adeo vt etiam ad-

A. C. 1581. aduentum eius campanæ in locis sublimioribus appensæ imitatæ vocem humanam sono suo nomen eius modulantes exprime- A rent. *Stephane, Stephane, Stephane.* Per eosdem dies alii oratores, historici, & poëtæ varios ingenii partus edidere. Ego vero tradidi ipsi Regi *Triumphum*, hoc est libellum, in quo victori vario poëmatum genere efformaueram & more priscorum Romanorum etiam consecraueram aras, columnas, Pyramides & arcus triumphales, exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus. Elucubraueram etiam commentarios, quibus totam scientiam rei militaris in artem redegeram, quam variis exemplis historicorum & schematis pulcherrimis illustraueram. Hic liber per me regiæ ma- B iestati fuit traditus; non tamen est typis mandatos: quamuis ex regio mandato à deputatis reuisus approbatusq; & maiestatis regiæ testimonio diplomateque solenniter comprobatus fuerit. Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio instructionis exercituum, quæ profanare neutiquam consultum iudicaui. Sed ea quotaonis magna cum diligentia adhuc artificiosius illustro atque expolio, adhibito consilio magnorum virorum, qui diu inter strepitus armorum versati sunt. Huius libri copiam qui sibi fieri volet, sciat eum apud me, dum vixero, & post mortem meam apud hæredes meos futurum, à quibus id facile C impetrabit: adhibita tamen quadam sponsione & cautione, ne temere euulgari possit. Et iam pluribus viris illustribus, ab ipsis requisitus, eum ipse euraui describi.

Sequentibus diebus, cum inciperentur haberi comitia, similiter à prouincialibus nuntiis excipitur Rex amplissima oratione, qua pro re bene gesta nomine totius Reipubl. ei gratias agunt. Gratitudo hæc quidem non displicebat Regi, veruntamen hortabatur & monebat, vt non lætarentur tantum victoria, sed ea etiam vterentur eamque continuarent. Itaque, cum Duces belli conquererentur, Regem annuis D expeditionibus & regressionibus impediri ac distrahi, milites confici & hosti spacium respirandi dari, quo perpetuo bellum duci queat, in biennium tributum sciscitur. Præterea distincte conscribuntur decreta, quæ spectant ad emendationem regiminis in toto regno: delecti etiam deputantur, qui, quæ vtiliora essent, cognoscerent. Tandem, confectis conficiendis, nuncii prouinciarum valedicentes & omnia fausta precantes Regi, duo rogant ab eo, rationem in posterum eligendi Regis & compositionem inter status. Rex testatus est, se cohorrescere, quoties ei in mentem veniret tumultuum electionum præteritarum & expauescere ad ea, quæ dissidia inter statum ecclesiasticum & politicum trahere secum possent. Sed in vtraque re magnas se difficultates perspicere. Curaturum tamen, quantum in se esset, vt in his Reipublicæ laboranti subueniatur prospiciaturque. Hortaturque, quemadmodum & antea facere solebat, vt, ipso absente, paci & tranquillitati publicæ pro se quisque studeat. Fausta tandem quæque ac felicia precatur, tam iis, qui domi mansuri essent, quam qui in bellum ituri, vt mox lætabundi vtrique in mutuos complexus ruerent. Ad quam rem tantus plausus à circumfusis excitatus est, vt plausum ipsum tanquam omeo læti futuri successus ac non diuturni belli plerique viri graues acceperint. Etsi autem deliberatio de modo eligendi Regis multa secum pericula trahit, præsertim si minus syncere tractetur; tamen reipsa periculosius est chaos illud informe & anarchia, qualem superioribus electionibus vidimus oculis nostris. Quare, omissa occasione maximi huius incommodi tollendi, metuendum est, ne in nos postmodum illa quadrent ac merito iactentur: *Sero veniunt Israëlita ad colligendum manna post ortum Solis; sero afferuntur falces post messem, cum iam non nisi spicilegium restat: sero pulsant fores quinque fatuæ virgines: sero conantur intrare pigri per portam clausam:* quando videlicet iam inter occidentales & orientales dominos distractum scinditur studia in contraria vulgus. A. C. 1581.

Electionis inordinata incommoda.

Calendarii renouatio.

In iisdem comitiis promulgata fuit ab Ecclesiasticis correctio Calendarii, quæ Roma transmissa fuerat à *Gregorio* eius nominis XIII. Pontifice Max. Veteri instituto ac decreto sacrorum conciliorum ab Alexandrinis, quod ibi antiquitus Mathematica studia florebant, anni supputationem Romani & alii petebant. Ex horum ergo sententia anno constituto, æquinoctium vernum 21. die Martii iam habebatur, eo quod nulla præmonitio facta esset de quinta circiter parte horæ; quæ, cum singulis annis ad explendas sex horas illas desideretur, propter quas quarto quoque anno dies vnus intercalatur, intra centum & viginti plus minus annorum spatium, vnum diem conficit. Vnde res eo deducta erat, vt, iam decem diebus à Concilii Niceni tempore confectis, iisque in anno redundantibus, Pascha, & consequenter festa alia omnia, quæ mobilia vocantur quæque Christianis celebratissima sunt, sæpissime spatio aliquot septimanarum tardius haberentur, quam ipsius

A. C. 1581. ipsius Niceni concilii, in quo de tempore Paschatis Christianorum constitutum est, mens fuerat. *Gregorius* igitur XIII. Pontifex Romanus, hunc errorem sublatum volens, æquinoctium vernum, à quo mathematici annum incipiunt, ad 21. mensis Martii diem reiecit, decem diebus ex anno expunctis & amputatis; ita vt præterea solstitium hybernum semper cum festo natalis Domini concurrat; quemadmodum ab initio non fine causa excogitatum ac statutum fuerat. De hac redintegratione anni magna pars hominum bene sentit & plerique Mathematici Academiæ Cracouiensis eam absolute ac perfecte traditam scribunt. Eam & ego probo, quanquam video (si tamen iudicium extremum humano generi B vsuram huius seculi prius non abruperit) rursus post centum & viginti annos vnum diem in anno redundaturum. Nam adhuc integer dies quarto quoque anno intercalatur, cum tamen, vt paulo ante attigimus, non sex horas integras singulis annis, sed quinque tantum cum quatuor circiter quintis vnius horæ partibus, præter trecentos & sexaginta quinque dies, quibus ordinarius annus expletur, Solis cursus continet. Ratio quidem huius correctionis solido fundamento nititur & est necessaria miramurque, cur Græcæ Ecclesiæ homines & nostri Russi huic sanctioni contradicant. C Sed Græcos missos faciamus, qui mordicus sua placita iamdudum retinere ac tueri didicerunt. De Germanis plerisque miror magis, quod huic rei refragentur: cum ante promulgationem Calendarii illius vbique per Germaniam viri literati expeterent correctionem hanc, vt testantur complures ab eis ea de re libelli editi. Imo patrum nostrorum memoria vir quidam Germanus in *Ptolomæi* doctrina excellentissimus, *Ioannes Regiomontanus*, hac de causa Romam fuit euocatus, vt Pontifici ea in re nauaret suam operam; vbi ab inuidis æmulis veneno fertur sublatus fuisse. Sed D ego coniicio, Germanium non tam ob renouationem Calendarii angi, quam quod rem tanti momenti arbitrio vnius, vt ipsi aiunt, suscipere debeant. Nam veterum concîliorum canonibus cautum fuisse demonstrant, nihil tale tentandum, nec annum reformandum, absque concilii legitimi cognitione.

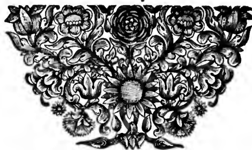
Eodem tempore ordo militiæ pedestris, exemplo legionum Romanarum, in Polonia institutus fuit. Nam veteres Poloni, quia campestria incolebant, equis potissimû gaudebant. Porro munia pedestrium apud eos extraneus miles, non fine magnis ipsorum sumptibus, obibat. Vt igitur hoc incommodum vitari posset, missi fuerunt ad A.C. 1581. regias possessiones, qui ex robustissimis vicesimum quemque in militiam legerent, & qui A ita in militiam venissent, ab oneribus rusticis ipsi & posteri eorum immunes redderentur. Cautionem tamen hac in re à prudentibus audio desiderari, ne hoc aliquando fraudi Reipublicæ esse possit.

1582. Vbi proxime præterita desierant *Comitia Varsauia 1582.* comitia Varsauiæ, inde hoc anno initium sumserunt: hoc est à consultatione de ratione eligendi Regis & de compositione inter status. Addita etiam erat deliberatio de correctione vel modificatione tribunalitiorum iudiciorum & de Liuonia ordinanda. Sed quia tum suspicionum spineta inter status supra modum creuerant, non videbatur commodum inter illa aspera carecta semina rerum bonarum iacere, & rem tanti momenti dubiis mentibus obiicere. Inuecta est demum de euocationibus ad forum incompetens altercatio, quæ tam multum temporis absumsit, vt quæ prius erant proposita, ad alia comitia differre necesse fuerit.

Verum is etiam qui in initio anni 1585. *Comitia Varsauia 1585.* Varsauiæ celebratus fuit conuentus, eundem exitum ferme habuit.

1586. Biennio fere exacto, iam tempus sequentium comitiorum appetebat & iam literæ, quibus indicebantur proxima comitia, per omnes partes regni perferebantur, probuleumataque prouincialium comitiorum in palatinatibus iam magna ex parte habebantur & nuncii terrarum deligebantur, cum subito de ægritudine simul & morte Regis verissima fama spargitur. Vsque *Mors Stephani Regis.* adeo inopinanter accelerauit finis vitæ eius. Causa mortis referebatur in exsiccationem domiciliorum cerebri, ob cogitationes vehementes & sollicitudines de proximis comitiis, quibus sarcire satagebat incommoda superiorum comitiorum; in quibus parum aut fere nihil effectum fuerat. Contra alii, exsiccationem domiciliorum cerebri lenium morbum esse ostendebant; subitam autem mortem eius indicium esse acuto morbo correptum eum fuisse. Sed quæcunque tandem fuerit eius mortis causa, certe non modicas turbas & pericula Reipublicæ hæc mors secum affert atque denuntiat. Sed vt de tanti Regis morte aliquid singularius memoriæ prodamus, cum magis ac magis in horas inualesceret morbus & permodica spes de eius vita sese ostenderet, interrogatus à circumstantibus, quo pacto se haberet, respondisse fertur: Licere sibi nunc vti verbis illis diui

A. C. 1586. diui Tertulliani: *Quinquaginta quatuor annos peregi: scio quales dies fuerint; quales vero futuri sint in posterum, ignoro.* Admonitus tum ab hominibus religiosis, vt mysteriis sacris de more procurari se pateretur, primo ne impediretur admonuit; deinde ad crastinam diem negotium distulit. Interim ob morbi vim prostratis iam viribus & hora mortis instante, verbis illis ex Dominico in cruce Eptalogio, ipsum Dominum imitatus, animam suam Deo reddidit: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum:* die 12. mensis Decemb. occidente iam Sole. Fuit vir tam in pace, quam in bello excelso & forti animo; iudicii magni, præsertim vbi ab affectibus liber erat; in victu & amictu parcus, ab omni iactantia & ostentatione alienus; eruditione insigniter tinctus; sermonis latini valde studiosus & prorsus Terentianus. Quod attinet constitutionem corporis, fuit quadratæ staturæ ad proceritatem assurgentis; facie dignitatis plena; capillo nigro; ore venuste restricto; colore fusco simul & rubente; dente adeo albus, vt parem non viderim; quæ res eum meo iudicio valde amabilem reddebat; naso sublimo, atque, vt breuiter dicam, *Attilæ* primo Duci Hungarorum simillimus, vt ex *Procopii* historici descriptione liquet. Natus est anno Domini 1533. sexto Calend. Octobris. Vixit ad annum ætatis suæ quinquagesimum quartum: regnauit annos decem, menses septem, dies duodecim. Cum autem tres pœnæ epidemicæ a Theologis numerentur: fames, pestis, bellum & his deterior quarta addatur, turbatio ordinis in Republ. (nam ordine publico integro permanente, sæpe illis tribus occurritur: at soluto in Republ. glutino ordinis, primo bellum, deinde fames, ad extremum & pestis in immensum grassari solet) horum malorum nullum, regnante hoc Rege, Rempubl. Polonam, Dei beneficio, attriuit. Nisi quod in publico ordine & iudiciis comitialibus iampridem quædam desiderabantur. Cui incommodo ipse haud dubie prospexisset, si ei vsuram vitæ huius supremus Rex regum & Dominus dominantium longiorem concessisset. Sed iam ad finem vitæ eius narrationem perducta, finem quoque hic historiæ nostræ faciemus. A. C. 1586. *Caue tibi Polonia.*

ANNALES

ANNALES STANISLAI ORICHOVI, OKSZI.

ADIVNXIMVS

VITAM

PETRI KMITAE.

JUXTA EXEMPLAR EXCUSUM

DOBROMILI

IN

OFFICINA IOANNIS SZELIGAE

ANNO DOMINI MDCXL.

Aaaaa DEDI-

-❀)o(❀-

DEDICATIO PRIORIS EDITORIS SIGISMVNDO GRVDZINSKI, SVPERILLVSTRI PALATINO RAVENSI.

Vtari homines, mores eosdem manere, experientia docet, antiquitas probat, hi Annales, quos tibi sacramus, non obscure notant. Nec a longe hic circulus ducendus. Nondum aureus sol centenarium cursum peregit, cum tu videbis eadem, quæ nuper omnes vidimus: quæ cur id ita se habeat? dicerem ANAKYLISIN, quam multi obseruarunt, Polybius optime expressit, sed non satis hoc tam breui tempore omnia constant: potius genium & ingenium huius Reipublicæ nosco & agnosco, quæ nulla re a fine suo impediri potest, & quæ similis, diluit, diruitque obstacula, quæ impediunt naturæ illius vim, tam lente, vt vix animaduertas; sed tam fortiter, vt obsisti non possit. Nec ignoro nullibi plura quam apud nos, bona & mala venena nasci. Nondefuere aliqui, omnibus seculis, quibus CONSVS in corde & ore: sed nec deerant, nec desunt plures, qui malis consultis animos dilacerarent, vt corpora verberibus, quod diuinus *Plato* dixit. Vidit hoc ante me *Dlugossus*, qui in ipso vestibulo historiæ suæ, dum se DIVO SBIGNEO, viuus mortalis, mortuo immortali insinuat, nullam in orbe gentem inuidiæ obnoxiam magis queritur, idque cœlo & astris adscribit. Bene vidit, sed, pace magni viri dictum esto, male iudicauit. Innidia & adulatio vermes sunt fimo infimo nati, nil illis cum cœlo & Polo. Opes ingentes in manibus horum, quibus adulari solet, faciunt, vt his qui dant adulatores: illis qui accipiunt inuidi, non desint. Prætulit mihi facem *Miechouiensis*, vt hoc videam, sentiam, dicam. Officiales nunquam permutari, inquit ille, communi bono postposito, priuatis commodis inhiant. Vbi priuatæ spes, & vnius in manu publicæ res, qui fieri possit, vt assentatio summo, inuidia æquali, vtraeque Reipublicæ, non noceant? Nec latuit hoc Antiquitatem. Nam *Dlugossus* circa annum trigesimum quintum supra millesimum quadringentesimum, & suffragiorum nobilitatis ad Magistratus, & successionis in magistratibus meminit; quod, vti alia bona, eadem pestis pessumdedit. Sperare, vti licitum est, ita nil impedit, fore tempus, quo hæc melius habeant. Nunc ad te, & de te paucula. Quidni? iustam ad causam tria verba satis sunt. Ad te de *Oricbouio*. Negari non potest, & multos & præstantes historicos habere gentem nostram: tamen & id concedi mihi debet, eos, qui loco inferiore nati, & angustius educati, licet doctissimi fuerint, ea non habere in scriptis, quanquam nec dicere in Concilio, nec in Republica operari, quæ Illustres simul & docti. nunc de historicis. In hac classe sunt, *Bernardus Vapovius*, *Herbultus* Castellanus Sanocensis, & *Stanislaus* hic *Oricbouius*, qui cum spem honorum nullam habet, rapidius fertur, & plura, vt sic dicam, saxa evoluit, non tam sibi, quam lectori commodus. Planeexiguus illius hortulus POLITICON copiosius fert, quam aliorum ingentia prata & arua. Nam quibus videtur non debere nos esse priscæ virtutis, ô sol quod tu genus hominum nunc adspicis! Saltem videant patrum suorum mores; eorum si se filios esse nolunt, vt cedunt virtute, cedant patrimoniis, desertores virtutis paternæ. De te quid? Familia natus amplissima ita te comparasti, vt animum virtute, vultum modestia, vitam honestate ornares. Sic priuatus optimi ciuis, Senatoris vero integerrimi publice nomen adeptus es. Crede mihi, cum hanc præclaram & à multis desideratam historiam in lucem darem, percurrisse me animo; quis libro honori, & cui liber ornamento esse posset. Nemini detractum volo, tibi tamen hoc monumentum, ære perennius, dicandum venit. In te omnia solida, & supra dubitationem, vident hi, qui recte vident. Quidni enim tu libro honori! Accessisti ad Rempublicam vt vir optimus, durasti vt Senator integerrimus, tulisti quæ maximi, expectas, quæ summi: Quidni tibi liber ornamento! *Oricbouius* eam habet nominis claritatem, vt in vniuerso

erso orbe ipsius scripta desiderentur & complectantur, in hoc vero opere seipso maior est, nec illi aliud quam longior historia deest. Alia ipsius opera summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus dicta sunt; hoc praeclarissimum & legibus moribusque nostris pernecessarium tibi optimo & amantissimo Reipublicae Senatori dicatum esto. Sed nos de maximis tuis virtutibus olim clarius & amplius, nunc te Patriae saluum, nobis tecum Patriam salvam optamus. Vale.

Tuus nexu & usu.
D. D.

DEDICATIO AVCTORIS.

SIGISMVNDO AVGVSTO

DEI GRATIA

POLONIARVM, LITHVANIÆ, RVSSIÆ,

PRVSSIÆ, POMERANIÆ, MASOVIÆ, LIVONIÆ, SAMOGITIÆ, VOLHINIÆ, KIOVIÆ, PODOLIÆ, MAXIMO REGI.

Nihil minus conuenire videbatur, quam me in hac mea priuata, rusticaque vita, ea ad M. V. scribere, quae nobis diuinitus offeruntur, quaeque in Polonia sub M. V. iustissimo atque Clementissimo REGE, diuinitus aguntur. Nam si DEVS dispensator est temporum, vti certe est, quis non reprehenderit, consilii mei causam, rationemque ignorans, me opera Dei diiudicare, & ea sub grauissimo M. V. nomine posteritati velle tradere? Itaque diu multumque cogitabam, primum, num haec scripta mittenda M. V. forent, ne curiosum me rerum suarum inquisitorem esse existimaret. Deinde vero metuebam Deum ipsum cum viderem me illius prouidentiae parem orationem non afferre. Sed cum M. V. vt illa ederem, imperaret; Diuini verò numinis clementia, vt generi humano bene consultum sit certo constaret, omni cogitatione & metu levatus fui. Statui ergo nos duas res in hac mortalitate nostra praestare oportere. Vnam, vt omnis vita nostra, ad summum illum omnium bonorum finem Deum pertineat: Alteram vero, vt qui qualesue fuerimus, generatio etiam altera cognoscat, & accessi ad res novissimorum dierum conscribendas, in quibus notandis ac tradendis, & ad M. V. gratiam me perventurum, & à Deo Opt. Max. culpae indulgentiam, pro mea voluntate impetraturum confido, cum hos novissimos dies. ad hanc solam regulam exigam, vt ex ipsorum cursu intelligam, quam longe absimus à Deo, & quo exemplo erimus futuris temporibus. Haec causa, haec ratio, etiam est horum scriptorum meorum. Non enim haec scripsi, vt vel M. V. vel cuiuis alteri me vendicare aut innotescere vellem. Sed quoniam tubam illam Evangelii Diuum Paulum, tantâ autoritate canenrem audieram, nouissimos esse hos dies, instareque tempora periculosa, scire volebam, quantum hoc illius sanctissimi viri praeconium ad nos quoque Polonos attineat. Atque huius mei instituti, amplissimum cepi fructum. Nam non ita in speculo apparent rerum formae, quam in rebus praesentibus Polonicis cum Paulo promissa tempora apparere mihi sunt visa, quae mihi fidem fecerunt verissimè praedixisse Paulum, Dies autem, id est, Nos malos esse, quibus ira pro meritis imminet diuina, quae omnium successum à nostris consiliis excludit, quae effundit contentionem super nos, & quae aperte clamitat, inter nos versari Anathema illud, quod occulte pestem atque perniciem Poloniae Regno molitur. Sapientissimi illi ac sanctissimi veteres, quoties publica illis non succedebant consilia, toties dicere solebant tristes: Non est in medio nostri Deus, nec alter Moses, Iosue, Dauid, quique cum potestate antiquitus erant, qui iram leniebant diuinam. Ex rerum nostrarum incerto cursu, ad horum sanctissimorum virorum exemplum inferar M. V. oculos, in res Polonicas praesentes; dicet profectò in medio nostri Deum non esse. An ego Deum inter nos esse dicam, cum videam, nullo certo exitu consilia publica terminari: cum tot quaestiones Comitiorum sine fine, quot annos numerem; cum illam parendi atque imperandi proportionem dissolvi quottidie magis ac magis sentiam. Profectò, Serenissime Rex, haec rerum nostrarum horribilis forma perterruisset sanctissimos illos veteres, vt in cinere & cilicio poenitentiam agerent, & rebus obviam irent, ac se suosque ante interitum corrigerent. Velim autem M. V. mihi ignoscat, si de com-

communibus malis, communi more ad M. V. ſcribam, quod non facerem, niſi me ad id impelleret, conſcientia, vt ad M. V. ſcribam, in cuius manibus tot gentium, atque nationum vitam atque mortem Deus apud nos collocauit. Mitto autem hos Annales meos ad M. V. quemadmodum M. V. iuſſit, quos ego adhuc cum nemine communicaueram. Nam ipſe mihi hæc commentabar, vt haberem propoſitam ceu Tabellam, domi, in qua voluntatem Dei erga nos aſſiduè depictam viderem. Dignos vero puto, qui à M. V. legantur, non propter Orationem, quæ nimium rudis ac barbara eſt, ſed propter res ipſas diuina prouidentia ad nos permiſſas, quæ ſi ponderibus ſuis examinentur digna videbuntur eſſe, quæ veterum Oratorum ac hiſtoricorum ſtylo celebrentur. Reliqui Annales ſunt duo apud me domi, quos ad conuentum Lublinenſem ac inde ad profectionem M. V. in Lithuaniam deduco. Hos retinui, quod turba moleſtus eſſe M. V. nolui. Illos quoque mittam, cum id velle M. V. intellexero. Benè ac feliciter valeat S. ac Sereniſſ. M. V. REGIA, cui me, ſtudiaque mea, ac res meas tenues ſupplex commendo. Datæ ex Zurovicze meo Paterno rure municipii Præmislienſis. Vigeſima quartâ, Menſis Septembris, Anno Filii Domini noſtri 1554.

S. ac Sereniſſimæ M. V.

Fidelis Subditus

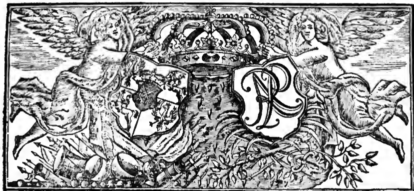
STANISLAVS ORZECHOWSKY. OKSZYC.

PRÆFATIO AVTORIS.

Annalium ratio hæc eſt, ne res geſtæ memoria dignæ ex hominum vita abeant neglectæ, vtque actarum rerum præſcriptio acuat poſteros, ad idem vel fugiendum, vel expetendum, vt futurorum ſpem augeat, præteritorum confirmatio. Ac fuerunt in Polonia multi, qui ab incunabulis noſtræ gentis Polonicæ, maiorum res poſteris tradiderunt, & eas usque ad Sigismundi tempura deduxerunt, ex quibus magna exemplorum copia ad vitam degendam, in vtramque partem ſumi poteſt. Qui cum opere defuncti, vel hac curâ leuati quieſcant, ſuccedendum mihi putaui, ac derelicto ab illis operi ſuccurrendum, quamuis non eodem ingenio, quo fuerunt illi, fide tamen ſimili & voluntate, ne res in Polonia eorum ſtudio conſecutæ ac memoratu dignæ maneant in ſilentio, ac obliuione ceu nocte jaceant, ſepultæ. Itaque ab eo quo deſierant illi, res Polonorum geſtas literis ſeruabimus, & eas non ſolum poſteritatis memoriæ ſed etiam ſcribentium induſtriæ trademus, vt habeant à nobis, quod adhibito maiore orationis ſono, exædificent, ac locis, temporibus, conſiliis, actis atque euentis diſtinguant ac expolliant: quod nos præſtare voluimus, ſed neſcio an potuimus, contenti certe materiem rerum memorabilium in unum conferre ac comportare; Vnde ii, qui harum rerum deinde volent ædificium conſtruant hiſtoriæ. His itaque commentariis ſtatui omnium rerum, quæ SIGISMVNDO. Auguſto Rege in Polonia acciderunt, breuiter ac fideliter, vti religioſum teſtem decet, memoriam cumplecti. Quod etiam veteres Romanos factitaſſe legimus apud M. Ciceronem: Pontifices maximos res omnes ſingulorum annorum mandaſſe literis, contuliſſeque in album ac propoſuiſſe tabulam domi, vt poteſtas eſſet populo cognoſcendi, quid quoque anno actum Romæ geſtumque fuerat. Hunc ego morem ſequar, vt proponam meis ciuibus res nudas ordine, quas vel ipſe vidi, vel cum fierent probè audiui. In quibus proponendis illa prima & ſumma lex mihi erit, vt ne quid falſi ſcribam, deinde ne quid veri prætermittam, nec gratiæ aut ſimultati aliquid dem. QVOD cum ſim præfatus, Annus nos excepit Chriſti Dei noſtri 1548. quo Sigismundus Rex Cracoviæ mortuus eſt ipſo ſacro Paſchæ die, Anno regni vno & quadrageſimo, Ætatis verò ſecundo & octuageſimo. Ac de hoc quidem Rege ſcripſerunt multi non tantum hiſtorico, ſed Retorico etiam more. Erat enim vir ille abundans exemplis ac omni laude Rex illuſtris. ſed qui, genus quodnam eſſent Poloni, quibus Rex ille præfuit, pro eo ac res poſcebat explanarent, haud ſcio an fuerint vlli; cum tamen par eſſet, eos qui de *SIGISMVNDO* Rege ſcripſerunt, de regno quoque illius, cuiusnam gentis eſſet, ſcribere, neque pati homines errare, qui, dum de origine Polonorum ambigunt, obſcuram eſſe gentem Polonos putant, quorum vt tollatur error, operæ pretium videor facturus, ſi Annalium meorum initio docuero, quod genus hominum, aut quibus ab oris venerunt Poloni, atque in his regionibus conſederunt, in quibus nunc Regnum poſſident, diues & armis potens.

STA-

STANISLAI ORICHOVI OKSZI
RERVM POLONICARVM
AB EXCESSV
D. SIGISMVNDI I.
ANNALIS PRIMVS.

De origine Polonorum ex Slavis

Olonos multi ex *Scythis*, non nulli ex *Germanis*, plerique autem ex *Slavis* ortos credunt: at *Scythas* Polonos non esse, neque *Germanos*, refellit Polonorum Patria instraque vox, in qua nulla prorsus apparent *Scythici* atque *Germanici* Sermonis vestigia. Nihil enim gentibus est tam intimum, tamque proprium, quam linguæ vis, atque commercium, quæ tametsi multis modis infici potest, evelli tamen funditus e nobis non potest, quin semper stirpem atque originem suam redoleat. *Italos, Gallos, Hispanos*, diuersas gentes esse scimus non finibus tantum, sed etiam moribus, omnique cultu inter se differentes; quorum tamen os & verba latino fonte oriri, ac in varios ceu riuos deduci palam sentimus; vnde de primogenia illorum origine existimari potest. Ad quem modum cum in Lingua Polona neque *Scythici*, neque *Germanici* generis vestigium vllum insit, Polonos neque *Scythas* neque *Germanos* esse pro certo proponemus. *Slaui* igitur Poloni sunt, quo nomine ab amplitudine laudis omnes eæ gentes sunt dictæ, quæ intra *Illyricum, Macedoniam, Dalmatiam*que incolunt. Et quoniam hi populi præter ceteros habiti sunt bellicosi, vtpote qui *Philippo Alexandro*que Ducibus orbem Terrarum sub iugum miserant, ideo *Slauos*, hoc est, fama celebres & gloria plenos, ipsi sese voce patria appellitarant; *Slaua* enim idem *Illyriis* est, quod gloria Latinis, atque huic nomini ad hæc vsque tempora genus illud *Slauorum* magnificum atque bellicosum respondet. Non alio enim milite *Solimannus* Turcarum Rex orbem nunc domat, quam *Slauonico*, qui illi ex *Macedonia* & *Dalmatia* cæteroque *Illyrico* comparatur. Ab iis ergo *Slauis* orti sunt Poloni, id quod eadem Lingua declarat, quam nunc indicem sequimur, quæ *Bohemis, Polonis* atque *Rutenis*, variatis licet modis, cum *Slauis*, hoc est cum *Macedonibus, Dalmatis*, vt cum eiusdem generis reliquis *Illyriis* est communis. Quæ docet omnes has gentes ex *Slauis* ortas esse. Has cum patriæ sedes non caperent, vel propter inopiam soli, vel propter motum belli, qui mortuo *Alexandro* ingens in *Slauis* fuit, ex *Slauonica* gente ceu ex vna familia proseminatæ sunt, quæ omnes ad septemtrionem profectæ domo, pars in ea loca venerunt, quæ ad *Tanaim* ac mare glaciale spectant, vbi nunc *Moschouia* est; pars ad mare *Baltheum* montemque *Carpatum* *Istulam*que flumen, Duce *Lecho* consedit; quæ quondam *Lechia* vulgari more, nunc vero *Polonia* dicta, non à *Pole*, hoc est planitie, quemadmodum quidam nugantur, sed ab eo, quod, quoniam durius

Argumento a lingua ducto

fuerat prolatu, pro *Polachia*, *Polonia* commodiore nomine est appellata. Denique Slavorum pars *Lechum Lechi* fratrem secuta ducem, *Morauiam* atque omnem *Bohemiam* possedit. Eodem casu *Ruteni*, quos *Roxolanos* rerum Scriptores appellant, à *Slavis* profecti, amplissimas in Sarmatia Europæa regiones tenuerunt.

item a Privilegio Alexandri M.

Atqui non solum index lingua ortum nobis prodit nostrum, verum etiam *Alexandri* Macedonis Priuilegium Annalibus Boemorum vetustis posteritati traditum, quo sane Priuilegio attribuuntur ab *Alexandro* fidei ac victoriæ ergo maioribus nostris omnes hæ regiones quas nunc cum *Boemis* partitis provinciis obtinemus. Et quoniam ex iis, quæ demonstrauimus, constat, maiores ex Slauis *Cecho* & *Lecho Roxolanoque* Ducibus in hos oras venisse: fateamur *Cechum* atque *Lechum Roxolanumque Alexandro* Rege fortes ac præclaros Duces in re militari fuisse, atque has nationes in Sarmatia Europæa reliquisse, quibus *Macedonia* atque *Dalmatia* certissima verissimaque patria est. Qui Duces quod egregia virtute erant cogniti posteris, non tantum regionem, sed etiam nomen *Sarmatarum* dederunt, vt non solum *Poloni* ac *Roxolani* à *Lecho Roxolanoque*, sed etiam *Sarmatæ* à deuicta ab illis *Scytica* gente appellarentur. Pari ratione *Cechi* regiones subactas, tam imperio, quam nomine possiderunt. Quamobrem imperium *Sigismundi* atque illius regnum (nam de hoc agimus) amplissimum latissimumque fuit, tanta sane magnitudine, vt nullius regnum Christianorum cum hoc finibus conferri queat, quod *Borysthene* amne atque *Hypane* atque *Tyra* fluminibus, monteque *Carpato* ac *Odera* flumine terminatur, vt *Borysthenes* ad septentrionem, *Tyras* & *Hypanis* ad orientem, mons *Carpatus* ad meridiem, *Odera* verò ad Solis occasum Regni Poloniæ sini fines; quod constat ex *Polonis*, *Lituanis*, *Ruthenis* ac *Prutenis*. Ad hunc ergo modum *Slauonicam* gentem in septentrione propagatam esse propalam est; Polonam vero non solum ex *Slauis* ortam, sed etiam *Slauorum* præstantissimam ac florem totius *Slauoniæ* esse, in qua vis *Macedonum* ac virtus *Dalmatarum* palam cernitur. Quod quam vere scribam res gestæ huius inuicti Populi declarant. Hæc igitur sunt cunabula gentis Polonicæ, ut Poloni ad *Slauonicum* hoc est ad *Macedonicum* atque *Dalmaticum* gloriosum referantur genus.

Origo Slavorum a Græcis

Sed hoc non est satis, neque enim Poloni ortus sui autores supremos ponunt *Slauos*, esse, habent enim & illi superius ad quod pertineant genus, ac parentes ipsi agnoscunt suos, ad quos eadem lingua, quæ nobis indicio nunc est, Slauos quoque deducit. Nam cum

Argumentum a lingua.

vel in ipsius Christi Dei nostri titulo, quem is pro se tulit in cruce, trium Linguarum genus proponatur, *Hebraicum*, *Græcum* & *Latinum*, quod hæ linguæ tres in summa omnes linguas contineant, quibus Christus Rex omnium gentium mirifice renunciatur, rectè A quæri videtur, *Slauorum* Lingua cuinam ex his tribus linguis subiungatur. Vt hac via verum ac supremum genus reperiant *Poloni*, omnes adsentientur, qui græce norunt, *Slauos*, inprimis autem *Polonos* appello, verba græca verbis Polonis comparata proferre, sed non fracta nec mutila ac diminuta, neque hiantia quasi dextra sono, atque more currentia. His profecto obscuris licet, certis tamen vestigiis, *Græcam* linguam in *Polona* deprehendent, vt inde facilis fiat existimatio *Polonos* esse natione *Slauos*, gente verò *Græcos*. Jam

Ab ingenio

ingenium, mores atque omnem vitæ cultum in *Polonis*, quo eum facilius compares, quam cum *Græcis*? Idem enim est naturale vtrius- B que stirpis bonum, eadem solertia, idem acumen, par humanitas ac consimilis interdum cum leuitate morum coniuncta facilitas, tum vero comessationes, atque ille mos certandi poculis ac bona inter potandum precandi in *Græcia* natus, atque inde in *Poloniam* a *Slauis* est importatus. Quæ res aperte docent, *Græciam Slauis* & *Polonis* ab illis profectis, Patriam esse, non *Scythiam*, neque Germaniam, vt falso quidam existimarunt. Nam *Scytha* ad *Arabes* pertinent, qui originem suam ad *Ismaëlem* referunt autorem. Germani quoque, in quorum lingua, leuiter licet, vt in corrupto solet, sermo tamen recinit latinus, vt linguam ita genus cum Polonis non habent commune. *Scythas* ergò ad *Hebræos*, *Germanos* verò relegemus ad *Latinos*, ipsi nostra C damus *græcis*, quorum vt ferimus vitia, ita virtutes quoque imitemur, vt *Græcorum* artibus eruditi, virtutibus vitia compensemus, & ad prudentiam rerum fortitudinisque laudem, quibus præstat gens nostrum temperantiam, grauitatem, consiliumque addamus, vt ex *Athenis* doctrinam atque eloquentiam, ex *Sparta* vero grauitatem & constantiam deportasse in Poloniam videamur. Atque hunc in modum Parentes suos reperit Polonia; in qua cum longo tempore SIGISMVNDVS regnasset, regnum decedens tradidit SIGISMVNDO AVGVSTO filio, qui tum agebat annum octauum & vigesimum. Qui tametsi puer Rex designatus esset, nullam tamen partem Regni vivo patre attigit; quo mortuo Regnum accepit, quod illi vt patrium ita auitum fuit. Et quoniam res maximè memorabiles, quæ hoc Rege mox quam Regnum iniret, in Polonia acciderunt, scripturus sum, admonet me res ipsa, vt pauca de summa illius vitæ decerpam, & ea præsertim, quæ hisce D Annalibus adferent intelligentiæ lumen.

Sigismundus Augustus Rex.

Ortus eius & educatio.

SIGISMVNDVS Augustus, natus fuit *Bona Sphortia*, Bari Duce, *Sigismundo* Patri, Calend. Augusti, Anno Christi DEI nostri, millesimo quingentesimo vigesimo, a quo etiam mense parentum omine nomen traxit. Erat hic diligentia matris à puero

doctus

1548. doctus, & doctrina puerili eruditus, habuitque exquisitum ex Sicilia *Andream* Magistrum, qui iis artibus illum erudiuit, quas illa capit ætas, sed impeditum tempus illud ingenii formandi *Augusto* fuit.

Matri diutius adhæret.

Meter enim hunc puerum hebuit indulgenter, nec facile patiebatur illum e suo latere, etiem cum esset grendior, discedere. Qua ex re ille habebet non paruam vulgo inuidiem, quod cum magnem spem regni in illo homines collocassent, ac iem tum primo Dux *Lituaniæ*, deinde Rex *Poloniæ* designatus esset, diutius temen mulierum contuberniis adhærescerer. Qua de re & in Comitiis per Senatores, & in expeditione contre *Dacos* apud *Leopolim* per equites Polonos cum *Sigismundo* Petre expostulatum fuit, perfici tamen non potuit, ut is de cura matris, ante decem & septem annos exiret. Tum enim demum segregatus â metre, vixit in curà hominis prudentis & nobilis *Petri Opalenski* Goesnensis Castellani. Quo magistro ille vsus in cognoscenda R. P. ac in perspiciendis hominum moribus, summam spem de se & Petri & Regno debat. Et cum ætete speque procederet, Lituaniæ Senetores agente & procurante *Nicolao Radziuilio*, summo studio contenderunt, quo illi pater *Lituaniam* traderet, summe rei penes se relicta.

Lituaniam accipit.

Igitur SIGISMVNDVS Augostus Lituanie â Petre accepte & *Elisabeta* filia *Ferdinandi* Romeni Regis vxore ducta, ceste integreque vixit, ac cum magne iustitiæ laude *Lituaniam* edministreuit.

Matrimonium cum Elisabeta,

Sed vt sunt res hominum fluxæ & caducæ *Elisabeta Vilnæ* moritur, summo cum dolore ec moerore omnium. Nullius enim Regis in Polonia matrimonium fuit, neque genere ipso gloriosius, neque pecunie copiosius, neque beneuolentia hominum iucundius, quam hoc erat cum *Elisabeta* SIGISMVNDI *Augusti* Regis. Virgo ipsa vultu venustissima, moribus honestissima, *Carolo* autem Cæsare Petruo & *Ferdinando* Rege Petre gloriosissima fuit. Et cum summe gretie ille esset epud omnes, epud Socrum temen, quod illæ natura oderunt nurus, minime, vti ferebatur, gretiose fuit. Iteque *Elisabeta Vilnæ*, cum Rex epud Patrem *Cracouiæ* esset, mortua est, & e Rege *Vilnam* ebeunte emplissimo cum funere elete, regaliter est sepulta.

Obitus Elisabethæ.

Regis amores clandestini.

Verum enim vero Res matrimonio solutus ac liber, vt sunt edolescentium multi variique cesus, vitare non potuit, quin in ille vitie, quæ fert adolescentie, præceps rueret. D Cum enim Pater in *Polonia* abesset, & illi in *Lituania* liberius vivendi fuisset potestas, facile in summo loco & otio adolescentia persuasit, vt emori indulgeret, qui tum illi primus offerebatur *Vilnæ*. Eret in *Lituania* summo loco mulier in *Radziviliorum* antiquissime familie ex *Gregorio* Castell. Vilnens. nata, *Babara* nomine, forma atque vultu edeo venuste, vt ex inuidià formæ pudicitiæ fama leboreret. A Hæc cum *Stanislao Gastoldo* Trocensi Paletino prima nupte fuit, quo breui tempore mortuo, mansit aliquandin florens & illustris vidua. In que cum summa essent omnia, & genus, & ætas, & forma & fortuna, tum morum comitas etque fecilitas, multos procos hebebat, cupientes sui, quos illa dedignata meritos, non facile reperiebat, cuinam nuptum a matre patri superstite dari vellet. 1548.

Rex intereà iuuenis, & ipse forma & ætate præcellens, cum *Barbaram Vilnæ* manere, ec omnium sermonibus celebreri eudiret, primo fema impulsus, deinde espectu commotus, emare henc cœpit ac enixe cupere. Sed cum mulier pudica suspicionibus femem suam lædi nollet, cessit emori Rex, victusque manus dedit, ac clam petre vxorem hanc duxit.

Matrimonium clandestinum cum Barbara Radziuilia.

Quod Regis factum celatum primo est, ac bene dissimulatum, quo- B ad Peter viveret, vt tenui suspicione tectum id homines colligerent, priusquam rem aperte noscerent. Perre vero mortuo Rex *Barbaram* publicè vxorem declaret, ac illam *Vilnæ* in regium thalemum propalam introduxit, sociemque thori fecit. Quæ res illi vituperationi fuit, quod priuete libidine, non publica autoritete vxores à Regibus duci, vulgo homines non probebant. Erant tamen plerique æquiores Regi, qui *Samsonis*, *Dauidis* ac *Salomonis* exemplis factum excusabant Regis, quos mulieres perdomuissent, ec sub iugum misissent.

Sed hoc loco, quasi in cursu inhibeo stylum, neque vlterius vitam huius Regis persequer, C quod quidem mihi multorum scriptorum esemplo, quos eutores habeo, licet facere, qui de viuis Principibus aut non scripserunt, aut quam parcissime de illis scripserunt, ne vel turpiter edulerentur, vel greviter illis aduersarentur, qui potestate & rerum successu sublati, ampliores etiam humano fastigio à scriptoribus affectarent honores: qualis in *Calisthine Alexander* Macedo fuit. Quere vtar ea moderatione, vt quæ bona, quæue mala in hoc Rege fuerint, eliis post me memoranda relinquam. Illud tamen non prætereundum videtur, vnde de omni illius vita existimandi copia scriptoribus detur, me duas in hoc Rege virtutes vulgo laudari, & duo itidem vitia re- D prehendi enimaduertisse.

Binæ virtutes Regis & vitia totidem.

Virtutes enim illæ duæ diuinæ & egregiæ in hoc Rege ferebentur esse: primò Petientie incredibilis, deinde Clementie ita facilis, vt & contumelias & iniuries obtrectetorum, ac si Rex non esset, peteretur ec ferret, & eos, quos pro potestate vlcisci læsus posset, beneficiis afficeret. Sed illa etiam duo ex contrario opponebantur his virtutibus vitia, quorum

vnum

1548. nenſi Archiepiſc. *Samuel Macieiovius*, Epiſcopus orationem habuit, in qua & civilia & bellica *Sigismundi* Regis ſtudia ſummatim expoſuit, genus item, atque mores non ſine gravi A ipſius Concionis motu. Qua in re illud tamen fuit moleſtum, quod Polonice *Samuel* verba fecit, quaſi ea oratio ad ſolos Polonos, nec etiam ad alienos, qui aderant, pertineret, ſed *Samueli* ita tum fuerat viſum, ut Polonum Regem apud Polonos ſermone laudaret Polono. Non deerant tamen, qui funebres laudationes *Sigismundo* latine ſcriberent, ut *Martinus Cromerus* Becen. & *Stanislaus Orichovius Okrzyus*, qui etiam Apologiam pro illius exequiis ſcripſerat.

Epulum ſolenne, ubi carnes in menſa regia die Mercurii tum primum appoſita.

REX, juſtis Patri ſolutis, die Mercurii, Legatis ac Regulis, cæteriſque Principibus epulum largiſſimum præbuit, quo in epulo carnes tum primum in regia menſa illo die ſunt viſæ, quod ante in Polonia acciderat nunquam. Offenderat ea res multos, quod Poloni patrio more quarta feria (ut vocant) carnibus non veſcantur, quod ea die Chriſtum pro peccatis noſtris a Juda venditum fuiſſe Judæis recordantur. Quod factum excuſavit Rex convivarum Germanorum reſpectu, apud quos ut dies ita cibi eſſent pares, neque quicquam apud Germanos inter piſcem atque feram die Mercurii intereſſet. Quibus tamen ita morem gereret, ut iis etiam, qui religione ejus diei tenerentur, piſces apponeret, ut quiſque ederet, unde vellet. Ad hunc modum obtrectatoribus epuli ſatisfaciebat Rex.

De collocandis ſororibus Regis diſceptatur.

Actum deinde eſt, de Regis ſororibus collocandis, quarum petebant alteram Dux *Pruſſia*, B alteram vero *Brandeburgenſis* Marchio. Qua de re in Senatu non idem omnes cenſebant. Quidam enim recte illas dari, quod & proci eſſent clariſſimi viri, & affinitas illorum futura eſſet decori regno. Cui Sententiæ ab Epiſcopis vehementer fuit reclamatum, quod non recte dari filias Regias deſertoribus Romanæ fidei contendebant; quare redirent in fidem Romanam illi prius, deinde virgines, ſi illis videretur, in matrimonium peterent. Hæc Sententia vicit, quod eo accedebant pacta quædam atque conventa *Sigismundi* Regis, in quibus hoc quoque erat præſcriptum, ne *Sigismundus* Pater, neve filius virgines regias nuptum alicui daret, inconſulto *Carolo* Cæſare. 1548.

Diſceſſus Legatorum & Principum.

Abſoluto funere, Legati & cæteri Principes, a Rege liberaliter dimiſſi *Cracovia* diſceſſerunt, nec multo poſt, *Albertus* Pruſſiæ Dux uxorem duxit *Brunſuicenſ.* Ducis filiam, quæ cum ex *Saxonia* in *Pruſſiam* ad illum ornatiſſime comitata duceretur, excepta fuit honorifice *Poſnania* ab *Andrea Gorkono* comite, Poſnanienſi Caſtellano, ac majoris Poloniæ Præfecto, triduumque magnifice ab illo habita, ad virum eſt profecta.

Bona Vidua Regia Maſoviam dotis loco ſibi conceſſam occupat.

Bona etiam Regina mox a funere viri *Cracovia* diſcedens *Varſaviam* cum filiabus in *Maſoviam* properavit, ut eam provinciam, quam dotalem illi vir fecerat, primo quoque tempore in ditionem ſuam acciperet. Cum enim ægre ferrent Poloni, tantam Provinciam dotalem *Bonæ* permitti, de illius dote alio transferenda, ſæpe egerunt eum *Sigismundo* Rege, quod verebantur, ne quo caſu *Maſovia* à Polonia ſepararetur, ſi dotalis *Bonæ* tota eſſet. Quare *Bona* Regina Rege ſepulto multum intereſſe arbitrata, quamprimum *Maſovia* potiri, quod ſæpe in commutatione regnorum parvis momentis magni caſus intercederent, non diſtulit tempus, ſed e veſtigio cum filiabus tribus *Varſoviam* proficiſci maturavit, ne quid mora poſſit illius obſtare doti. Ita Poloni, quod incolumi *Sigismundo* acerrime negarant *Bonæ*, id, illo mortuo, non gravatim illi conceſſerunt. Tanta apud Polonos valuit vel memoria Regis mortui, in quo ægro curando ſingulari *Bona* fuerat officio atque fide, vel prudentia ipſius Reginæ, qua in tractandis optimatibus Polonis ſumma ſemper fuerat oſa, ut Id poſt concederetur viduæ, quod prius petente viro obſtinatius illi fuerat negatum. Interim Rex ipſe *Cracovia* manſit, ubi de conſtituenda R. P. quæ agitari videbatur rationes inibat. Et quoniam in Polonia nihil a Rege abſque Senatu & abſque equeſtri ordine de R. P. agi poteſt. Ideo conventum Regni Rex *Petricoviæ* indicit, ad *Lucæ* ferias. Et quamvis dictum diem & Rex & cæteri ordines Regni obirent, tamen extrahebatur tempus ad calend. Januar. Anni ſequentis quo anno de R. P. magno rerum & animorum motu eſt actum.

Rex comitia indicit Petricoviæ.

ANNALIS SECVNDVS.

1549. COmitia habente SIGISMUNDO AUGUSTO Rege, Legati & Senatus frequens *Petricoviam* ad edictum veniunt. Cum autem hoc eſſet in more poſitum, ut novi Re- A ges publice ſalutarentur, data erat *Joanni Sirakowski*, Siradienſis municipii Legato, cauſa Regem ſalutandi, qui in corona Legatorum apud Regem orationem habuit, cujus mentem ponam, nam ob prolixitatem ad verbum illam ponere conſilium non erat. SIGISMUN„DUM AUGUSTUM ſuffragio non extor„to, ſed libero à Polonis ideo creatum eſſe Re„gem, quod *Jagellona* familia ſummam ſemper habuerit iuſticiæ & bellicæ laudis opinio„nem, quam ſecuti Poloni eum & familiam &„hominem probaſſent, eum quoque præter„cæteros, defuncto Sigismundo Patre, apud„ſe regnare voluerunt, ut ad ejus arbitrium„judiciumque ſumma omnium rerum conſi„liorumque potiſſimum in Polonia rediret,„qui ab illis viris fortibus & ſapientibus Re„gibus in eadem familia procreatus eſſet. Pro„inde illius officii rem eſſe, providere ne ſpe„ſua laberentur Poloni, quod facile præſtaret, ſi„illis quam ſimillimus eſſet, a quibus ortum„duceret. Memor ergo eſſet & quibus ſucce„deret„ 1549.

Oratio ad Regem ſub initium comitiorum.

1549.

deret, & quale Regnum a majoribus traditum acciperet, quam dives opibus, & quam viris, armis ac victoriis potens. Neque vero alia re in tantam magnitudinem Poloniam venisse crederet, nisi quod in ea Reges nun- A quam plus legibus possent. Quorum ejusmodi semper fuissent imperia, ut non minus ipsi parerent legibus, quam hominibus imperarent. Hac animi æquitate regnum in Polonos antiquitus tenuisse, cum priscos illos Reges, quorum meminit vetustas, tum hos *Jagellonos* recentes, qui omnes exempla prodidissent bene & sapienter administrandi Regni. Horum vestigiis insisteret Rex, si in Polonia Principis viri personam sustinere, neque quidquam, quod ipso aut regno esset indignum, vellet committere. Cohortatus etiam Regem est, ut memor esset, illum non cujusvis, sed Polonicæ gentis Regem esse, cujus cum incomparabilis esset libertas, ei rei præcipue studeret, in idque potissimum incumberet, quo Polonis libertatem bello & pace præstaret. Ad quam rem adjumenta de- B monstravit illi quamplurima. Docuit enim qua sapientia Senatum, qua præstantia equestrem ordinem, & quanta copia præditum Regnum hodierno die à Polonis acciperet. Postremo quæ Regum Poloniæ opes, & quæ illorum essent vires, ostendit, quæ non pecuniis, neque aliis ejusmodi incertis fortunæ bonis continerentur, sed illis ingentibus invictisque opibus, fide nempe & benevolentia suorum; quibus duobus subsidiis facti Poloniæ Reges nihil sibi unquam arduum neque invictum putabant.,, Et ut in pauca orationem illam conferam, eo spectabat tota, quo Rex novus sciret, ,,ministrum communis libertatis in Polonia se esse, non dominum, regnaretque legis præscripto, non libidinis arbitrio, quæ ne plus in Polonia lege posset, cum omni alia ratione, tum jurejurando ac fide Regum, Polonis sancitum & cautum esse.,, In hanc C sententiam vir ille peroravit, cui Rex per *Samuelem Maziejovium* Episcopum & Cancellarium respondit, ,,se nulla in re defuturum, majorum moribus atque exemplis, daturumque se operam, ut in omni suo munere Regio justitia illius, pietas ac erga Rempub. fides ita appareat, ut neminem merito sui pœnitere oporteret.,, Hæc a *Samuele* ut ab homine docto pro Rege dicebantur amplissimé. Salutato in hunc modum Rege, cum ille de Repub. referret ac quonam modo consultum Reipublicæ in præsentia vellet, per eundem Cancellarium pronunciaret, Legati negarunt prius referri de ulla re oportere, quam de omni statu Regio esset relatum; de quo cum Rex decesD sisset, ante omnia providendum esse, ne ea res detrimento Regni foret. Itaque gravis illa & vehemens a legatis introducta fuerat de uxore ,,quæstio, oporteret ne ejus mulieris matrimonium ratum haberi, quam Rex inconsulto Senatu ac clam Regno duxisset? Neque enim ferendum esse sine autoritate Senatus, uxores a Regibus duci, periculosum esse affines & propinquos Poloniam habere, non quos ipsa vellet, sed quos Regum nuptiis habere cogeretur. In hanc sententiam commemorabantur exempla, quibus docebatur, Regum nuptias privata libidine susceptas perniciosas regno sæpe fuisse, nec expeditiorem viam ad exitium haberi, quam Regum connubia, si absque autoritate illi, aut cum inimicis, aut cum regnandi cupidis, aut cum indignis hominibus conjunctionem & affinitatem inirent. Quare summo studio agebant Legati, ut illud matrimonium comitiis irritum esset, quod & uxor par non esset Regi, & nihil emolumenti secum adferret; Opus autem esset Polonis tali connubio, quod illos in discrimine & opibus juvaret, & adfinitatibus novis ornaret; quorum nihil in illo matrimonio inesset, qood mulier summo licet in Lituania nata loco, & magnæ cognationis, subjecta tamen Regi parem Majestati Regiæ affinitatem non adferret.,,

Responsio Regis.

Acta hæc res sæpius Legatorum nomine a pluribus apud Regem est cum tanta rerum verborumque motu, ut perorante *Petro Boratynski*, Equite Ruteno, Legati ad pedes Regis sese abjicerent, ac fidem illius implorarent, illumque per Majestatem Regiam ac per salutem Regni orarent obtestarenturque, quo hanc uxorem dimitteret, & de alia sibi pari cogitaret. Commotus supplici oratione Rex erat ita, ut & assurgeret, & aperto capite, diem se sumturum ad deliberandum, responderet. Quod ille tum fecisse dicitur, non quod illi certum, quod vel statim responderet, non esset: sed, cum tam submisse sibi supplicatum videret, ut Legati quod post hominum memoriam in Polonia visum non est ad pedes illi jacerent, cogitandum sibi etiam atque etiam putabat, quonam modo tam supplicibus suis posset satisfacere. Itaque re deliberata cum iis, quibus communicare de maximis rebus consueverat, ea illi sententia potior est visa, datam fidem uxori servare. Quare die constituta causæ dictionis, Senatus & Legati in curiam veniunt. Summa expectatio erat omnium, ecquidnam ad illas summas legatorum preces responsurus esset Rex, qui non per interpretem, ut Regibus mos est, sed ipse, ,,Non sibi vitam clariorem esse quam Rempublicam, respondit. Sed, cum vobis Respublica fide (inquit) mea stet, salva, quonam modo ea fides firma nobis erit, si uxori jussu vestro fidem fregero? Non est, quod me vobis fidelem speretis fore, Regem, si vir uxori fuero infidelis. Quare ut fidem jurejurando firmatam à me vobis præstari vultis, ita non debetis velle, ut ejus fidei Sacramentum, quod uxori DEO teste dixi, vi ita audere violem; præsertim cum à Domino Jesu palam dicatur, ac ita scriptum legatur: (tum aperto recitavit illud ex libro), *Quid prodest homini, si totum Mundum lucretur*,

Legatorum supplicatio humillima.

Regis ea de re gravis oratio.

Disceptatio vehemens de matrimonio Regis.

1549.

1549. 1549.

„cretur, animæ autem suæ detrimentum faciat? Quapropter cum legitimum mihi sit „cum uxore connubium, vitam prius, quam „uxorem deseram. Si quid autem in eo peccavi, quod sine consilio vestro uxorem hanc „duxi, id sane fide in me vestra corrigi, ac ne „fiat in posterum poterit provideri. Nunc „vero id agamus, cujus causa huc convenimus, „has autem de matrimonio disputationes mis„sas faciamus. Nam ego res omnes uxori post„putavi, quam retinebo, quoad non solum hæc „vestis, qua amictus sum, sed etiam ipsa super„fuerit vita.„

Inique fertur ab secus sentientibus. Gravis hæc Regis oratio fuit Senatui, Legatis etiam acerba, ut desperatione pleni omnes e Curia discederent. Senatus certe autoritatem negligi querebantur, quod Rex ipse sibi Dux & Autor vellet esse. Cogitur ergo identidem eâ de re Senatus: adsunt legati: dicuntur Sententiæ graves: fit expostulatio, Princepsq; *Nicolaus Dzirgovius* Gnesnensis Archiepiscopus sententiam rogatus dixit: „Non sibi respon„sum Regis dignum libero Regno videri, „quod in Polonia exemplum proderet ad imi„tandum perniciosum, uo Reges privato con„silio res, quas vellent susciperent, ut eas pro „potestate, defenderent. Censuit ergo, dimit„tendam esse mulierem illam, quod clam „Regno, fide privata duceretur, uxor Regi non „esset. Quod si quid peccati in dimittenda „illa muliere contraheretur Regi, illud se di„visurum, ut viritim peccati Regii partem, „quisque in Polonia pro salute communi ferat.

Nicolaï Dzirgovii sententia Regi contraria.

Jo. Dziaduski idem sententia accedit. Hanc sententiam *Joannes Dziaduski* Præmisliensis Episcopus solus ex Episcopis secu„tus est, qui illud matrimonium in arcano se„cretoque contractum, clandestinum, etiam per „summam contumeliam appellare non dubita„vit, ideoque irritum esse censuit, quod illi jus „tam divinum, quam humanum adversaretur. „Denique etiam si fides illa rata esset Regi, ta„men frangendam esse Regni causa vel *Euri„pide* Poeta teste, cujus hos ille de *Phœnissis* „versus recitavit. *Nam si violandum est jus, „regnandi gratia violandum est. In cæteris pie„tatem colas.„* His versibus vir ille suadebat divortium. Quæ sententia quamvis *Eteoclis* immanis tyranni fuisse dicatur: tamen ab illo Episcopo, quia populariter dicebatur, eum vulgi laude usurpabatur; quasi vero ullius rei causa jus violare Regibus aliquando sit fas, aut idem omnino liceat Polono ac Christiano Regi, quod licuit homini impio & tyranno *Eteocli*. Sed habent hæc populares motus, ut falsas & impias sententias in turba, modo sint turbulentæ, faciie pro veris ac piis amplectantur. In horum episcoporum sententiam iverat maxima pars Senatus, quorum Principes fuere *Petrus Kmitha*, Cracoviensis, *Joannes Tenczynski* Sandomiriensis, *Martinus Sborowski* Calissiensis, *Nicolaus de Brudzovo* Lanciciensis, *Raphaël Lesczynski* Brzestensis Palatini, tum *Andreas Gorkanus* Posnaniensis Castellanus & majoris Poloniæ Præfectus. Nam hi præter ceteros rem ad divortium deducere studebant, tanta contentione animorum atque rerum, ut *Johannes Tenczynski* optabilius sibi videri diceret, Solimannum Turcam Cracoviæ potiri, quam hanc reginam in Polonia haberi. Fuit sane vir ille sapiens & magnæ autoritatis, sed quam sapienter dictum hoc ab illo fuerit, sine sententia mea æque in medio existimantibus pono.

Qui alii idem senserint.

Ex contraria parte *Samuel Macziejovius* Cracoviensis Episcopus suo loco dixit, „Non sibi quidem factum Regis probari, sed tamen„ non constare, quomodo illud possit mutari,„ præsertim approbante Rege factum, ac ma„trimonium sibi legitimum esse eum uxore pa„lam affirmante. Scio, inquit Samuel, me„ omnia Reipub. causa debere: sed tamen DEo,„ plus debeo, cujus de Sacramento nunc agitur.„ Si enim matrimonio Respub. læditur, pro„videndum censeo, ne illo irrito amplius,„ a nobis lædatur DEus, qui matrimonia Re„gum cum matrimoniis privatorum pari,„ honore æquavit, ac ita Regibus illa ut pri„vatis rata esse voluit. Quapropter ego nefas,„ hoc Regi suadere nolo, ut hanc legitimam,„ uxorem abjiciat, cui fidem coram DEo se de„disse confitetur. Episcopum ego me esse me„mini cui non licet peccata Regum viritim di„videre, quæ nunquam a Regibus admitteren„tur sine exitio publico. Denique cum in hoc„ consilio nos Episcopi ideo sedeamus, ut Reli„gionem in Polonia defendamus, autores esse„ neque Regi neque privato cuiquam debemus,„ ut Sacramentorum religio in Polonia ad nu„tum popularem violetur. Quare feramus id,„ quod mutari jam non potest, erratumque Re„gis, quod reprehendimus, corrigamus, quan„tum possumus universi. Neque illud jam tan„ti putemus ut jam de salute Regni actum esse„ arbitremur. Ego autor Regi, ut hanc duce„ret, non fui, sed quoniam duxit, vivat cum il„la, quandoquidem est illi complacita, modo„ jus æqualiter dicat, ac Regnum fortiter defen„dat. Mihi sane cum hac Regina, sat bonus is„ Rex erit. Itaque non multo secus faciendum„ censeo, cum de hoc facto Regis disputo, ac„ censerem si esset mihi de pede nuper luxa„to dicendum. Dicerem enim, me auto„rem Regi non fuisse, ut is æqui causa luxaret„ pedem; sed quoniam id jam accidit, curan„dum esse Regis pedem, non præcidendum„ censerem. Similiter nunc de uxore lo„quar Regis, non dissolvendum esse matrimo„nium semel initum, id enim vetat religio &„ Sacramentorum jus, sed moderandum illi a„ nobis esse. Quod quâ ratione consici possit,„ dicam cum de eâ re rogatus fuero.„ Hanc sententiam ex Principibus fuerunt secuti *Andreas Zebrzydowski* Cujaviensis, *Johannes Drohoiowski*, Chelmensis, ac *Leonardus* Camenecensis Episcopi; dum *Joannes Tarnovius* Cracoviensis Castellanus vir primus post Episco-

Sam. Maciejovii pro Rege Oratio.

Qui alii in hanc iverint sententiam.

1549.

pos in Polonia sententiæ. Cum autem neque
Rex uxorem dimitteret, neque majori parti
Senatus absque Rege coactus.
Senatus ea de re pareret, postulaverant a Rege
Legati, quod illis arcane cum Senatoribus col- A
loqui, semoto Rege liceret. Rex primo recu-
sare, quod causa non esset, cur colloquio abesset.
Deinde exoratus, Senatum secreto Legatis de-
dit, in quo deplorarunt casum atque orbitatem
Joann. Sirakowskii oratio liberrima.
„Reipub. quod illi consilium Senatus & auto-
„ritas ita deesset, ut Rex de omni statu Regio
„ipse per se, quæ vellet, statueret, ac si ille vel
„homo privatus, vel Rex solutus in Polonia es-
„set. Cui quoniam ab initio non obstarent Pa-
„tres conscripti, facere illos contra fidem da-
„tam Regno, & contra jusjurandum, quo illo-
„rum quisque arctissimo vinculo obligaretur
„Reipublicæ.„ Dicebantur hæc à *Joanne Sirakowski*, cujus supra mentionem fecimus,
„tanta orationis libertate, ut Senatores in illo
„consensu sibi non videri diceret, quorum au-
„toritates apud Regem nihil valerent. Polonos
„non uni homini, neque soli Regi Rempubl.
„commisisse, sed Senatorum etiam fidei. Qui
„cum sint socii & administri reipublicæ ge-
„rendæ, indignum videri a Rege quid- B
„quam publice absque Senatu geri. Proinde
„docerent Patres conscripti Legatos, quonam
„abiisset illa Senatoria autoritas, aut si adhuc
„salva maneret, cur illa pro salute Reipublicæ
„tanto in discrimine Reipublicæ non uteren-
„tur, quo Rex novus posset a principio discere,
„Regem in Polonia subjectum legibus & au-
Senatorum responsio.
„toritati ordinum esse debere.„ Senatus Le-
gatis satisfecit: „ Nunquam neque consilium
„suum Reipublicæ neque fidem defuisse. Quod
„autem de uxore Rex obstinate in sententia
„maneret, id culpa fieri ipsius Regis, cui ex-
„torqueri uxor non posset. Et quoniam omni
„conatu tentatint Regem, nihilque sibi reli- C
„quum fecerint, præter supplicum preces, illis
„se adhuc usurum Senatus dixit.„ Itaque post
multas & irritas actiones, atque preces datur
Andr. Gorkani Oratio ad Regem.
causa *Andreæ Gorkano* Posnaniensi Castellano
Regem nomine Senatus orandi, quo ipse
sibi matrimonium illud volens ac lubens ab-
rogaret, ac de alio cogitaret. Qui paucis in-
terpositis diebus, magna omnium ordinum fre-
quentia orationem habuit ad Regem, illa audi-
entia dignam; „ Precatus enim primo DEUM,
„Opt. Max. est ut Regis mentem sensusque
„in vota atque preces suorum inflecteret. Post
„multa de libertate Polonicæ gentis disseruit.
„Postremo multis exemplis docuit, quam sum-
„mæ semper fuerit virtutis atque solertiæ, in
„tuenda Majestate Regni Polonicum genus,
„cohortatusque Regem est, ut & præteritorum
„meminisset & misereretur præsentium, sci-
„retque mutatis personis idem genus in suo
„Senatu esse, quibus mens & animus ad defen-
„dendam Rempub. idem esset. Neque vero Se-
„natum adhuc illum ita cogere dimittere uxo-
„rem, quam majores nostri coegissent *Casimirum* Regis avum hanc eandem ducere, sed
precibus ac precario cum illo agere; petere,„
denique & orare, ne tam supplices preces &„
Senatus & Legatorum, qui illi ad pedes jacu-„
erunt, aspernaretur, neque tam pertinax vellet,„
esse & voluptatem exigui temporis sempiter-„
næ dignitati anteferret. Scire ac meminisse,„
Senatum, quam acres semper fuerint Poloni,„
pro dignitate sui Regni; quibus cum *Wladislaus Jagello*, proavus Regis privilegium ad-„
versum irrogaret, illi strictis gladiis in Senatu,„
coram Rege, illud consciderunt. His exemplis,„
majorum contra Regem patres conscriptos,„
nondum uti, sed suppliciter agere ac precibus,„
non minis, contendere, quo a Rege levetur,„
infamia Polonorum genus, quam illi dispar,„
connubium Regis inferret.„ Hæc *Gorkanus*
nimium apte ornateque dicebat, fuitque illius
oratio maxime jucunda; erat enim quam pluri-
mis rebus instructa. Sed acta agebantur. Rex
Rex Petrum Kmitham dicentem interpellat.
enim perstabat in sententia, adeo ut cum *Petrus Kmitha* Cracoviensis Palatinus & sceptriger
Regni, vir summæ autoritatis suo loco quoque
bene ingrederetur in causam ac diceret, erran-
tes Reges simillimos Soli deficienti. Ut enim
Sol, defectu rerum conturbat naturam, sic Rex
errore conturbaret Rempub. Quæ cum diceret
Kmitha, Rex hominem interpellat, desineret
porro molestus esse, se enim tam acrem disci-
plinam amplius non ferre. Qua interpellatio-
ne & *Kmitha* conticuit, & cæteris silentium
fuit, magnoque dolore omnes affecerat illa in-
terpellatio. Vim enim inferri Senatoriis sen-
tentiis putabant & speciem habebat minime
Reprehenditur ob id a Raph. Lesczyńskio.
liberi Regni. Quare *Raphael Lesczyński*, Brze-
stensis Palatinus, homo peradolescens, & a quo
nihil minus tum expectabatur, quam illa plena
autoritatis vox, quæ habebat liberam incusa-
tionem & querelam, suo loco est questus, in li-„
bera Repub. Senatoribus vocem eripi. Jam„
vero clarissimum virum ac Principem Senatus,„
interpellatum esse, hoc novum esse & non se-„
rendum. Oblitus enim (inquit) mihi videris,„
esse, Serenissime Rex, quibusnam hominibus„
imperes. Polonis, inquam, si forte nescis; in-„
terpellas Clarissimos viros, ac si tuo arbitratu„
sit nobis de Repub. & dicendum & tractan-„
dum. Patre tuo fuerunt nobis sententiæ libe-„
ræ, & ut te quoque Rege sint, Respub. provi-„
debit.„ Affecerat gravis hæc incusatio Regem,
partim quod fuerat liberior, partim vero quod
Rex hominis peradolescentis illa incusatione
Rex factum excusat.
violari se, non moveri putabat. Quapropter
D confestim excusavit Rex factum, ac se non ideo
Petrum Kmitham interpellasse respondit, quod
libere sententias dici nollet. Sed cum toties te-
stificatus jam esset, se adduci non posse, ut ab
hac uxore divellatur, & alia concludatur; quor-
sum tandem attineret frustra niti contra, ac ver-
ba fieri, quibus res nulla responderet.

Judicium autoris de toto negotio.
Hæc cum Rex tanta autoritate dixisset, fi-
nem attulit huic quæstioni, quam excitaverat,
atque hoc tempore vacaverat, non tam Reipubl.
ac judiciis, quam his magnatibus, qui plurimũ
pollebant;

1549.

1549.

pollebant; qui dum se novo Regi quam essent potentes ostentant, per causam uxoris rem ad interregnum deduci studebant hunceque prætextum turbarum habebant. Nam ni ita esset, nunquam hæc invidiosa uxor, quæ tantos in Polonia his Comitiis faciebat clamores, anno insequenti, summa adversantium sibi prius voluntate, Reginæ nomen, Regnique nacta esset coronam. Ac mea quidem sententia uxorem hanc præterire omnino fuerat satius, quam aut attentatam postea deserere, aut illius causa animos hominum ad futuras etiam seditiones incendere. Qui ita tum fuerant incitati, ut nisi *Samuelis Maczieiovii* Episcopi & *Jo. Tarnovii* Castellani, qui principes pro Rege steterunt, opes & autoritates obstitissent, rem ad bellum civile illa contentione deduxissent. Nam & Senatores infensis animis veniebant in Curiam, & vulgo Legati interregnum jactabant. Rex certe quidem ipse quamvis multis & clandestinis & publicis vexaretur ob uxorem molestiis, ita tenax tamen fuerat propositi, ut Polonia facilius cum uxore excedere, quam sine hac ibidem manere vellet. Habuisseque in animo dicebatur, Regno in Comitiis deposito, in Lituaniam proficisci; quod ne faceret, summa *Samuelis* Episcopi & *Joannis Tarnovii* Castellani contentione, ægre ab illo impetratum fuisse: quod certe sine exitiali Poloniæ casu non poterat fieri.

Bona Regina contentionum causa. Non modicam etiam materiem huic controversiæ *Bona* Regina suppeditasse putabatur, cum se sperni existimasset. Subjecerat enim in Senatu homines potentes, qui matrimonium illud omnibus rebus, quibus possent, distraherent, & impedirent. Sed veteri proverbio, *non facile extorquetur clava Herculi.*

Vincit tandem Regis pertinacia. Nam Rex partim ferendo, partim indulgendo, partim dando, facile postea vicit, ut certatim homines malevoli illi, illam mulierem, paucis exceptis, non multo post & Patronam Poloniæ appellarent, & Regni DIADEMA illi imponerent. Tantum fuit in hac contentione non nullis studium Reipublicæ, tanta cura fuit. Sed nos ad institutum revertamur.

Legati omnem Regi potestatem adimere conantur. Legati perseverantia Regis fracti, & ea pars Senatus, quæ pro Legatis magno studio steterat, eo rem ducebant, quo Rex nihil de Repub. suo nomine ageret, neque jus diceret, neque bellum moveret, sed cuncta in Republ. autoritate præsentis conventus ageret, quoad ab Senatu & ab Equestri ordine Reipublicæ esset provisum. Quod ut ratione postulari videretur, eas conditiones in medium proferebant, quibus *Sigismundus* Pater Filio *Augusto* Regnum post se tradebat, inter quas illa quoque erat perscripta, ut non prius *Sigismundo Augusto* jus in Polonos esset, quam is *Lituaniam, Prussiam* & *Satoriam* cum Polonia conjungeret. Huic conditioni cum nondum satisfecisset Rex, debere illum pro suo jurejurando abstinere ab omni administratione Regia. Hæc quæstio gravior multo, quam illa de uxore fuit. Illa enim uxorem, hæc vero Regi ipsum adimebat regnum. Habuit autem hæc causa eosdem in Senatu Patronos, qui contra matrimonium Regis steterant: quorum sententiæ reclamarūt illi iidem, qui Regis matrimonio impedire Rempub. noluerunt.

Jo. Tarnovii pro Rege Oratio. Quorum Princeps *Joan. Tarnovius* Castellanus, vehementissime in eam causam invectus, "Mirari se dixit, quonam modo SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Rex à Polonis appellaretur, si illi in Polonos nullum jus esset? Ita ne tandem perturbare placet omnia, ut is, quem vivo Patre Regem appellavimus & salutavimus, & quem hoc eodem defuncto in majorum suorum loco collocavimus, cujus etiam vocatu huc convenim9, verbo non re nobis Rex fit? ut eo semoto partes in Regno fiant, & plures pro uno Rege in Polonia existant, ut tam pace quam bello incerta omnia nobis fiant. Etenim quæro ab iis, qui remoto Rege, autoritate hujus conventus, Rempub. geri volunt, qui status regni, quæ ratio pacis, quæ belli apud nos erit? Præsertim, cum & in Senatu unius sententiæ conclusioni nobis standum sit, & in bello uni alicui parendum. Quis quæso Rege excepto, unus is erit, cujus autoritate domi & foris nitamur? Equidem id agi video, ut neque Senatus autorem, habeat, neque bellum Ducem, quam rem quid aliud consequatur, quam rerum omnium perturbatio non Hercle certe intelligo. Quare ego hanc sententiam vehementer repudiandam censeo, neque ullo modo committendum, ut Regia potestas vel punctum temporis a suo cesset munere. Quantum vero ad conditiones, Regi præscriptas attinet, illas ego interpretandas ita censeo, ut expedit Reipublicæ. Quod ut expleat Rex opus illi est idoneo ad agendum tempore, neq; subito coeunt regna, ac in unum quasi corpus redacta coalescunt. Opus ad eam rem est & tempore & actione, non minus accurata, quam longa. Agendi prius sunt conventus, vocandi Lituani, conveniendi sunt Pruteni, accersendi *Satorii*, denique orandi, monendi ac omni ratione ad id omnes, sunt appellandi, ut consentire ad communem, salutem velint cum Polonis, ad idem esse gente atque lege cum illis. Quæ res neque unius, diei est, neque unius actionis, neque hujus, nostræ sessionis, ut tantæ res dicto citius a Rege confici queant. Equidem hac mente conditiones illas a *Sigismundo* Patre de Senatus sententia *Augusto* Regi datas fuisse memini, ut, si is nollet hanc curam suscipere, quo illius divisum imperium quasi unum existat corpus, tum ea primo ab illo animadvertenda injuria foret. At cum is summo studio ad id quod promisit, incumbat, ad eamque rem tempus petat, quis tandem illum conditiunculæ prætextu, removendum a Repub. & in aliud tempus differendum putat? Est hoc quidem in conditionibus, fateor, præscriptum, ut Rex ante omnia, juvet imperium: sed tamen ita intelligendum, est id, quatenus illi ad eam rem suppeditaverit, non voluntas solum, sed etiam facultas. Libera enim *Lituania* est, habet suas leges *Prus-*

sia,

1549. omnium Sanctorum est, Scholastici Ephebi, ex ejus ædis Schola, qui mendicato victum quæritant, cœperunt ad id alludere & lenam lacessere. Lena probris ac contumeliis commota, quod alias crebro idem illi ab Scholasticis illis usu evenerat, questa esse dicitur familiaribus *Andreæ Czarnkowski*; qui quod Præpositus ædis erat, domum juxta ædem habebat. Hujus famuli Lenæ querelis permoti arma capiunt, ac inermes Scholasticos, intro in Scholam refugientes persecuti, alios interficiunt, alios vero vulneribus exanimatos relinquunt. Postridie mane re divulgata fit concursus ad ædem, adsunt e Scholis atque ex Gymnasio omnes Scholastici, facinus indignum conclamant, ac cuncti Regem in arce petunt; nec jam familiam, sed ipsum *Czarnkovium* cædis reum faciunt. Exoritur in arce clamor, ut in turba, & loco & Rege indignus, cum sibi quisque Dux viæ & autor sermonis esset. Quorum clamore exciti *Nicolaus Grabia* Vice-Cancellarius, & *Stanislaus Maczieiovius*, *Samuelis* frater ex atrio prodeunt, tumultuantes Scholasticos supprimunt, ac illos objurgant, officiique admonent, vellent meminisse intus Regem esse, a quo si quid vellent, reverentia adhibita peterent per silentium. Scholastici repulsi ad cæsos revertuntur, sublatos in humeros tollunt, ac in forum proferunt, testificantur cædem, ac per præconem de more conclamant, autorem cædis ipsummet *Andream Czarnkovium*. Pleno foro res agebatur, miserabili cum ejulatu. Postremo ad vesperam interfectos sepeliunt, moxque a funere ad domum *Nicolai Szatkowii* Gymnasiarchæ contendunt; instant precibus atque minis, vellet cum Collegis causam illam suscipere, neque tam crudelem cædem pateretur abire inultam. Adesse vindicem Regem facelerum; *Samuelem* etiam Episcopum, Scholæ Patronum præsto adesse, agerent modo libere, Deum ipsum huic cædi non defuturum. Quod si cunctentur aut gratiam *Czarnkovii* sequantur, se consilium capturos, ac *Cracovia* discessuros, Gymnasio ac scholis relictis. Gymnasiarcha rem ad collegas desert, ab illis consilium petit, quid fieri vellent, sed dum illi cunctantur, Rex publica vociferatione scholasticos in arcem vocat, ac illis potestatem dicendi apud se facit. Queruntur per unum universi, quam indignis modis pridie rejecti fuissent, nec ad Regem admissi. Denique orant, & obsecrant, ne Rex pro sua justitia jus libertatis scholasticæ immunitatis pateretur abire inultum. Aderat *Czarnkovius*, qui vehementer se purgabat Regi, testesque in rem dabat, se domo absuisse, dum cædes fieret; cœnasse foris apud sacerdotem certum, nihil actum esse suo scitu neque jussu. Erat hic *Czarnkovius* honesto loco natus & magnæ cognationis, comis item atque doctus ac magna cum *Samuele* Episcopo familiaritate conjunctus, tum anno quinto post Posnaniensis Episcopus. Hic ergo cum premeretur suspicionibus, ac invidia communi Sacerdotum ardet,

Scholastici importuniores ex arce repelluntur.

Rex scholasticos convocat.

Czarnkovius inculpatus se defendit.

1549. et, petiit a Rege, quo Rex inquisitores in eam rem daret, causamque delatione certa cognosceret. Rex Scholasticis respondit, sibi illorum factum displicuisse, quod obliti officii se illo clamore petiissent, apud quem faciles essent infimis etiam hominibus aditus; quo esset facti, cur exclusi & non admissi fuissent; nunc se scire ac rem cognoscere, & ne impunita esset, magnopere providere. Sed quoniam *Andreas Czarnkowski* in collegio Sacerdotum esset, judicio illum Regio non teneri. Idcirco eius facti quæstionem integram se permittere in præsentia *Samueli* Episcopo, cujus jurisdictionis *Andreas Czarnkovius* esset. Recipit cognitionem causæ *Samuel*, Gymnasium accersit, ac ut scholastici adsint, edicit. Adsunt cum Gymnasiarcha collegæ, e scholasticis vero nemo; qui per literas, cur non adessent, causas perscribunt. Sed tamen eo non venisse dicebantur, quod familiaris reo judex illis non placeret. *Samuel*, ut erat homo firmus & patiens, condonare se adolescentiæ imperitæ dixit, quod ad edictum non venerint. Interea autem Inquisitores in *Andream Czarnkovium* dat, ac pro ratione juris omnia administrat. Fit inquisitio, omnibus rebus acerrime inquiritur, testes ac judices dantur, tum locus atque tempus cum conjecturis conferuntur. Consul etiam cum Senatu urbano cædis autorem quærit, juramentoque testes adigit; ad summum, nihil, quod ad inquisitionem acerrimam attinet, prætermittitur. Quæ delata ad *Samuelem* fidem illi fecerunt *Andream Czarnkovium* extra noxam videri. Porro familia illius eadem illa inquisitione cædis rea deprehenditur; qua delatione autores fuerant a rege comprehensi ac in custodiam dati, ut certo accusatori pœnas cædis darent. Cæterum scholastici, quoniam semel reum cædis *Czarnkovium* conclamarant, in falsa inquisitione perseverantes, vinctos a Rege arguere nolebant, & quoniam illis non satis fiebat, ad deserendam urbem, Gymnasia atque Scholas, ad unum omnes conspirant. Fuit hic ingens motus, nec æqui *Andreæ Czarnkovio* homini copioso cum illa mendicitate contentio. Quando enim ille magis præstabat nobilitate, opibus, gratia, tanto majore vulgo premebatur invidia. Scholasticis vero illa misericordiam conciliarat miseria. Cum ergo in summa invidia esset, non solum *Andreas Czarnkovius*, sed etiam *Samuel* Episcopus, & cum scholastici urbem jam desererent, *Tarnovius* Cracoviensis Castellanus, qui casu tum aberat, ruri proximo, dat illi Rex negotium, motus componere ac Scholasticos retinere, qui jam ab urbe maturabant proficisci. Scholastici edicto convocantur in æde Francisci, adsunt cum Gymnasiarcha atque collegis universi. Episcopus etiam ipse cum Sacerdotibus venit. Habetur a *Joanne Tarnovio* concio gravis, quo illis suadebat, ut a pertinacia desisterent, simulque illos est cohortatus, ne hujusmodi consilia inirent, quibus Majestas Regia lædi posset, non fore impunitam cædem, teneri cædis autores, lege

Causæ cognitio Samueli Episcopo permittitur.

Czarncovius absolvitur; famuli ejus rei deprehenduntur.

Scholastici ad deserendam urbem conspirant.

Rex eos retinere conatur.

1549.

lege modo agerent, & quiescerent, idque curarent, cujus causa a parentibus *Cracoviam* missi essent. Inflectere *Tarnovius* juvenum sensus videbatur, quod illis cohortandis laudem reprehensioni prudenter admiscuerat. Sed cum *Samuel* orationem *Tarnovii* subsecutus cædem elevaret dicendo, auxit illorum dolorem, ut commotis similes, sese ex æde proripuerint, ac domum scholastico more conclamantes profectionem in crastinum confirmarent. Bene

Scholastici universi abeunt.

igitur mane cum prima luce adsunt, una universi colloquuntur, profectionem parant, cives etiam, ut quisque notos ac familiares habebat, adeunt flentes, salutant ac valere jubent. Postremo magno comitatu egrediuntur ex urbe, illud carmen solenne concinentes: *Ite in orbem universum.* Plena erat urbs lamentatione atque fletu, honesti etiam cives, matronæ atque homines ingenui, pro familiaritate ac hospitio viaticum offerebant tenuioribus, quos cum capsis, manticis ac ollis illis, quibus victum quæritabant plenissimis viis vidisses abeuntes. Majores natu negant miserabilius quicquam hominum memoria in Polonia accidisse. Conticuerant enim Gymnasia, squallebant collegia, obmutuerunt templa, ac omnes urbis partes afflictabantur illorum discessu. Neque enim ex illa frequentia manserat forte quisque, qui in templo Presbytero, vel in Gymnasio scholave Magistro operam daret. Igitur *Cracovia* egressi, in Floriani venerunt ædem, cujus templum in Clepariano est. Hic sacrificatum magno contentu, ac illud sacrum ab illis est decantatum *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Inde digressi inter initia viæ, humi strati unanimes cecinere illud quoque: *Contere domine fortitudinem Ecclesiæ tuæ inimicorum.* Post flentes e complexu divulsi inita via patriam suam quisque repetiit, ac patrios revisit lares. Pars etiam in Germaniam, pars in Prussiam atque Bohemiam profecti, partes *Lutheri* auxerunt, sectamque illius quoque reversi in Poloniam confirmarunt. Erant enim plerique illorum liberaliter instituti ac doctrinis exculti. Turpe hoc ac acerbum spectaculum fuerat

Revocantur quidem a Rege.

Regi, quem fortuna spectatorem fecerat tantæ calamitatis, tantæque turpitudinis; quare proficiscentes jam ex itinere mandato nonnullos illorum revocabat. Verum paucis ad diem reversis, reliqui omnes magno animo cœptum sequebantur iter, causam illius sangvinis innoxii vindici permittentes DEo; certi, vindictam illam cædi nunquam in Polonia defuturam. Atque dici memini, nullam rem ab hac cæde in Polonia bene adhuc & feliciter nobis evenire, daturamque hujus cædis pœnam Poloniam viri sapientes augurantur. Quorum divinationem quam assidua mala, quæ patimur, probent, ordo rerum docebit. Sed cum & Scholastici abirent, & illi qui citati comparuerant, absoluti ad socios redirent, captos quoque ob cædem Rex dimisit, ac liberos abire jussit. Sed hoc loco prætereundum non est, quomodo intra finem alterius anni vertentis apparuerit ira numenq; divinum.

Vindicta divina.

Regina enim, *Strelimusse* filia, (nam & scorto illi cujus causa cædes fuit facta id erat nomen) matrem lenæ suasu interfecit, quod illam mater scortari vetaret. Itaque damnata parricidii ac insuta in cutem pro parricidarum more, præcipitata in Istulam est. Lena etiam forcipibus laniata in idem flumen est abjecta. Ita DEus a facinorosis tanto crudeliores pœnas exigit, quanto illis homines parent magis. Atque hic fructus legendis historiis est vel amplissimus, ut vicissitudine temporum ac varietate malorum & mutatione rerum agnoscamus iram vindicis DEi, & moniti cavere & admissa deplorare peccata sciamus, quoniam Deus judex est Psalmo teste.

Arcis incendium.

Hanc cædem incendium arcis mox consequitur, cujus dimidiata pars meridiem versus arsit, quo sane incendio periclitabatur Arx tota cum æde Stanislai albo tecta plumbo inspectante Rege, ac nimium cum *Barbara* uxore intus trepidante. Sed atriensium concursu ac Regis præsentia, quæ urgebat enixius opem ferre, sedata flamma, & arx defensa fuit. Triste rerum futurarum omen id esse videbatur, cum homines continuari mala & alia ex aliis gigni ac nasci viderentur. Nam & incendium anni præcedentis, & comitiorum motus, & scholasticorum cædes conjecturam faciebant, hoc arcis quoque casu moneri nos divinitus. Jam vero post tot infelices casus, res consimiles consecutæ ducebant ad suspicandum, fata Poloniæ tot casibus portendi.

Scytharum invasio.

Hoc enim anno Scythæ extremis Septemb. diebus Russiam invadunt, prædas agunt, ac omnia ferro & igni vastant, & cum Respublica eo anno absque præsidio esset, quod neque stipendio, neque expeditione comitiis Reipub. fuerat provisum, subsidium nullum erat, contra illam incursionem paratum. Non deerant tamen strenui viri, qui ultro manu facta carperent Scytharum ac impedirent agmen. Quorum duces erant *Bernardus Pretvicius, Joannes Herbultus, Alexander* & *Procopius Sieniavii* fratres. Verum cum hi nec viribus, nec copiis, hostibus pares essent, sustinere non poterant. Quare Scythæ cum sibi armis non obsisteretur,

Peredmirki Castelli obsidio.

Peredmirkum Castellum obsident, in quod *Visnoviecius* cum uxore ac cætera agresti turba ex fuga sese receperat. Defendebatur primo in summa castellum; sed cum obsessis spes subsidii non esset, *Visnoviecius* desperata salute deditionem pollicetur; jussus excedere prodit, ac se suamq; uxorem onustam auro, quo videlicet gratior esset, captus Scythis tradit,

Visnoviecii deditio.

quem illi deditum, mox compedibus vinxerunt, uxorem autem ad libidinem servarunt. Interim autem, dum *Visnoviecius* deditur, reliqui portas castelli claudunt, ac oppugnationem fortissime sustentant. At Scythæ cum ex *Visnoviecio* capto cognovissent, in castello pleno ac referto propugnacula pauca, ac infirma haberi, spe prædæ incitati in castel-

lum

1549. lum terebantur, & cum expugnare non possent, straminibus atque sarmentis subiectis castellum incendunt, ac magna parte prædæ, quæ superfuerat incendio, potiuntur. Qua ex re in spem venerant omnis Russiæ vastandæ & percurrendæ. Et sane fecissent, nisi *Joannes Tarnouius* Cracouiensis Castellanus ex præfectura sua Sendomiriensi hostis incursione nunciata, e vestigio exercitum fecisset execuocatis clientibus ac obæratis suis, ac cum hac manu ad Tarnopolim oppidum suum accurrisset. Qui adventu atque nomine suo insolentem hostem victoria repressit, ac vlterius progredi vetuit. Nec vero *Petrus Kmitha* Cracoviensis Palatinus, qui id temporis quoque in sua Præmisliensi Præfectura casu erat, Reipub. defuit; raptim enim & ipse manu facta Præmisliæ opem laturus, *Joannem Tarnovium* erat subsecutus. Sed cum *Visna* certior fieret, hostes repressos, ita cum præda domum rediisse, vt profectio illorum similis fugæ videretur, causam justam habuit ad receptum. Atque Russia hoc anno clade ac vastitate opera *Joannis Tarnouii* liberata fuit, qui licet senex & annis grauis esset, nihil sibi tamen ad celeritatem reliqui fecerat, quin diem nocti jungendo periclitanti Reip. opem ferret.

Io. Tarnouius Scythas reprimit.

Hoc incommodo accepto dolebat Equester ordo, multumque habebat in ore & *Visnouecium* captum & *Peredmierkam* exustam & abjectam prædam, querebanturque passim homines aperte, nullum esse regnum, nihil certe neque ordine fieri, Rempub. sine præsidio direptioni propositam esse atque incendio. Quas ob res flagitare conuentum, ac comitia poscere, quibus aliquando Respub. verteretur in commodiorem statum; quæ & foris vexaretur ab hostibus, & domi esset sine vllis legibus. Cum enim legati proximis comitiis vt supra ostendi, neque de vxore, neque de iustitia à Rege quicquam impetrassent, cum hac testificatione discessserant, vt neque Regem, neque judices illius in prouinciis jus vellent dicere, quomodo fiebat, vt judicas, cum jam consedissent, ab Equitibus judiciali loco submouerentur. *Stanislaus Matthæus* certe *Stadnicius* de *Zmigrod* illius testificationis fiducia in *Lelowo* oppido, cum in illum iudex Cracoviens. dioecesis *Petrus Demsinski* de *Petricouice* sederet, illa exceptione forum declinauit, quod Regis autoritas Equestri ordine nondum rata esset. Plena erat huiusmodi testificationum Polonia, dum passim per prouincias Judices in judicando interpellarentur. Quo nomine Majestatis Regiæ pierique fiebant rei; inprimis autem ipse *Stanislaus Stadnicius*, qui tamen defendente *Martino Zboronio* Calissiense Palatino socero fuit absolutus. Igitur cum agitaretur Respublica, comitia cuncti efflagitabant. At Rex neque conventus agera naque comitia habere volebat, quod in illis Regia consilia ad arbitrium eluderent, conventumque pro theatro haberent, in quo se jactare ac ostendere consuessent; hisce se neque conventum, neque comitia daturum respondebat. Et cum in summis Reipub. periculis cunctaretur Rex, *Nicolaus Dzirgovius*, Gnesnens. Archiepiscopus, Regni Primas Cracouiam venit, Regem adit & monet, hortaturque quo agat conuentum, ac comitia habeat; quodsi cunctetur, aut si quid aliud sequatur, sibi esse in animo Reipublicæ non deesse. Cui Rex duriter respondisse fertur, non comissurum esse, vt se inuito comitia haberi possint. Archiepiscopus cum obstinatius manere in sententia Regem videret, Cracovia discessit, neque comitia vti denunciauit suo nomine habuit, siue Regis gratiam respiciens, siue motum Regni timens, qui futurus erat certus, si quidpiam ille inuito Rege de Republica egisset. Hæc initia Regni SIGISMVNDI AVGVSTI fuerunt.

Equites Conventum flagitant.

1549. Incommoda ex abrogata Regi juris dicendi facultate.

Rex comitia dare renuit.

ANNALIS TERTIVS.

1550. ANni præteriti motus admonebat Regem, vt comitiis tempus produceret, quod verebatur, ne se consimiles turbæ alteris comitiis exciperent, quales erant primis. Qui vero comitia flagitabant, respondebat, se nolle conventus pro ludo instituere, in quibus certi homines plausum Populi malo publico captare consuessent. Mansit ergo Rex in sententia, neque adduci potuit, vt comitia indiceret. At *Joannes Tarnouius* Cracoviensis Castellanus, cui Rex summam omnium rerum fidem tum habebat, cum Rempub. labi viderat, egisse cum rege dicitur ac illi suasisse, ne tantum animo indulgeret, vt priuatas suas injurias publicis Regni offensionibus anteferret; tenuis ac infirmi animi videri Regem, succumbere injuriæ ac eam malo publico vlcisci velle. Quod si quid ex illa libertate agendi molestiæ in comitiis Rex caperet, consolaretur id cum charitate Patriæ, tum dignitate liberrimæ gentis, cui in Polonia præsideret; sedatiora etiam in posterum speraret sibi fore cætera, cum Poloni non solum sapientem Regem, sed etiam patientem se habere perspicerent, qui & prouideret vtilia, & ferre adversa patienter nosset. Hoc levissimo admonitionis genere *Tarnouius* vsus, deduxit Regem de sententia, perpulitque vt Rex adolescens plurimum de animo remitteret, ac *Tarnouii* suasu ad quartum Nonas Maii comitiis diem ediceret, quam de more prouinciales conventus anteibant, in quibus mos est ab Equitibus Polonis ad comitia & Legatos legi, & postulata edi. Acti igitur sunt conventus longe diversa ratione, quam anno acti erant superiore. Nihil enim turbate ab Equitibus in iis actum fuit. Quin vero illa vxor, ob quam turbæ fie-

Joannes Tarnouius Regem ad edicenda comitia permouet. 1550.

1550.

fiebant ſuperiores, in ſummam obliuionem
omnibus conuentibus erat adducta. Jlla
mandatorum Prouincialium ſumma fuit: vt A
Leges omnes exſequeretur Rex, quarum lon-
go abuſu maxima pars incommodo publico
Comitia Petricouiæ habita.
fuerat antiquata. Cum iis mandatis Legati
ad Regem *Petricoviam* veniunt, ac die prima
comitiali Rex per *Samuelem* Cancellarium de
more proponit, quanto io diſcrimine verſa-
retur, Polonicum regnum, cum aliud comi-
tiis agatur, atque Respub. poſtularet, monere,
orare etiam, vt cuncti ad Rempub. pariter
incumberent, quam propter domeſticum mo-
tum absque præſidio eſſe, quam eſſet pernicio-
ſum, accepta nuper in Ruſſia calamitas doce-
ret. Regem eo animo eſſe, vt nulla in re de-
futurus eſſet Reipub. quamcunque tandem in
partem a Senatu vocaretur. Secundum hoc
propoſitum Regis rogabantur Patres ſenten- B
Nic. Dirgouius litteras Regias carpit.
tiam, quorum princeps *Nicolaus Dirgouius*
Archi epiſcopus ſententiam ſuam ab hoc pro-
poſito auertit, & ad illius ſcripti inuidiam re-
tulit, quo ſe Regem purgaſſe publice de co-
mitiorum motu ſuperiore Annali oſtendi-
mus. Cuius ſcripti aculeus ad contumeliam
Senatus cum pertinere videretur, Archiepi-
ſcopos de Repub. interrogatus, reſpondit.
„Non ſibi eam rationem in Repub. probari,
„quæ regnum vltra detrimentum, publicâ
„etiam infamia afficeret; parum ſuiſſe viſum
„proximis comitiis; nullam partem Reipubli-
„cæ eſſe conſtitutam, niſi etiam Regis literis
„Senatus notaretur ad Infamiam: quæ quod
„latine eſſent ſcriptæ, exteros etiam homines
„domeſticæ diſcordiæ teſtes facerent. Hor-
„tabatur itaque Regem, vt a talibus ſcriptis C
„deinceps abſtineret, altero commodiore ſcri-
„pto prioris ſcripti aſperitatem mitigaret, quo
„& gratia exulcerata domi ſanaretur, & foris
„nulla daretur de nomine Polono detrahen-
„di copia.„ Hunc multi e Senatu fuerunt ſe-
cuti, inprimis autem *Andreas Gorkanus* Poſ-
Andreas Gorkanus Samuelem ſtringit.
nanienſis Caſtellanus, qui non obſcurè ſen-
tentia ſua *Samuelem* petebat, quod ex illius
quaſi officina illa ſcripta prodierant, quibus
aperte illius potentia notari videbatur ad in-
vidiam. Cui criminationi breuiter *Samuel*
reſpondit, quem etiam Rex ipſe ſubleuauit,
ſeque autorem ſcripti profeſſus a *Samuele*
crimen remouit, ac in ſe illud deriuauit;
quod tam verum eſſet, vt illud corrigi altero
Jo. Tarnouius literas Regias probandas cenſet.
ſcripto minime vellet. *Joannes* quoque *Tar-
nouius* ſua ſententia hanc gratiam habuit Re- D
gi, quod non alio remedio, quam illo ſcripto,
præteritorum comitiorum vulnera ſanarentur.
Cuius ſcripti mens & ſenſus is eſſet, vt otium
& tranquillitatem polliceatur omnibus Regia
ditione atque dominatione deuinctis, quæ
ſcripta eſſe habenda cenſebat obſidum loco,
fidei atque clementiæ Regiæ. Proinde non
modo reprehendendum Regem non eſſe, ſed
etiam vehementer laudandum, qui illa Rei-
publicæ detrimenta non Regia poteſtate,
ſed oratione manſueta ſanaret. Ita ſubie-
uatus ac defenſus *Samuel* illorum ſcripto-
rum inuidiam vitauit, quorum vtique au-
tore Rege ipſo ſcriptor fuit, cuius rei in-
dicio eſt oratio ipſa. Valuit enim vir ille
ſcribendo, habuitque elegans latinè dicendi
genus.

Legati iurisdictionem Regis fruſtra inhibere conantur.

Abſoluto ſcripti crimine actum deinde per Le-
gatos eſt de illis ipſis condirionibus præſtandis,
de quibus etiam ſuperioribus comitiis actum
fuit, quas quoad expleret Rex, tantiſper a jure di-
cendo abſtineret. Quibus Rex reſpondit; æquum
ſibi non omnino videri, ob eas conditiones ju-
ſtitiam non fieri, in tantis præſertim hominum
injuriis; quare velle ſe inſtituto ſuo cauſas
Majeſtatem ſuam appellantium cognoſcere. In-
terea tamen relaturum etiam eſſe ad Senatum ſe
de conditionibus præſtandis. Legati cum nihil
proficere, neque his neque proximis Comitiis
ſua poſtulata apud Regem viderent, & cum id
incuria atque negligentia Senatus fieri puta-
rent, cum Patribus conſcriptis amoto Rege,
per colloquium hanc iniuriam expoſtulare vo-
lebant. Rex primo ſecretum colloquium re-
Legatorum cum Senatoribus amoto Rege colloquium.
cuſare, deinde cum Legati inſtarent vehemen-
tius, poteſtatem colloquii ſecedens cum Sena-
tu Legatis fecit. In quo illi per *Nicolaum Si-
ennicki*, Chelmenſ. Municipii Legatum, queſti
ſunt “Patres conſcriptos, quantum de offi-„
cio remiſiſſent, tantum etiam de autoritate„
amiſiſſe. Circumſpicerent Patres conſcripti„
vicina Regna, quæ breui tempore conuulſa au-„
toritate Senatoria corruerunt, in quibus dum„
reges absque Senatu omnia poſſunt, Rempub.„
C afflixerunt. Magnum & periculoſum opus„
eſſe, vni mortali multorum credere ſalutem,„
tum etiam vnum in Republica pati, qui plus„
poſſet, quam omnes, eſſe hominum nihil co-„
gitantium de ſalute communi, ex hac enim„
ratione exiſterent Tyranni, qui Respub. ſuas„
prædas ducunt eſſe. Cuius rei exempla vel ex„
proxima vicinia ſumi poſſent, vbi cum Reges„
præter autoritatem Senatus, ſimulant ſtudere„
Reipub. ex magnis minimas fecerunt. Quæ„
cum ſcirent, ac meminiſſent Patres conſcri-„
pti, facere illos inconſiderate, quod non ob-„
ſtarent Regi pro arbitrio regnare volenti.„
Atque ex omni memoria exempla ſumi„
poſſe, vnum hominem, qui potiatur rerum,„
inimicum eſſe libertatis reliquorum. Ita na-„
tura corrupta inter homines comparatum„
D eſſe, vt is, penes quem ſumma rerum eſt, ſub-„
lata interceſſione in Repub. cupiat excellere.„
nec æqua parte contentus eſſe. Quæ cum„
ita ſint, Patres conſcripti adeſſent animis, &„
autoritatem Senatoriam integram retinerent„
contra potentiam Regis, quam ſi ſemel con-„
temneret Rex, nunquam poſtea ne cupiente„
quidem Senatu in poteſtate Patrum illum„
fore ſperarent.„ In hanc ſententiam *Nicolaus
Siennicki* verba fecit, cuius oratio admodum
proba-

1550.

probabilis fuit; quadrabat enim rebus, tum etiam Germanica atque Bohemica exempla, quæ oratione Legatorum designabantur, perterrefaciebant Senatum. Quare de communi Senatus sententia responsum est Legatis: „ Senatui placere, nulla in re Reipub. deesse, hoc „se vnum tamen postulare a legatis, vt Regem „judicare æquo paterentur animo, neque conditionibus illis dudum præscriptis, illum in „judicando interpellarent, neque judicia illius impedirent, fore aliud tempus conditionibus explendis magis idnoeum. Nunc iniquum videri, in tantis iniuriis, quibus Rex „judicando mederi posset, homines destitui.

Petrus Kmitha partibus Regiis accedit.

Hoc pro Senatu respondit *Petrus Kmitha* Cracoviens. Palatinus, idem ille, qui superioribus comitiis contra Regia judicia acerrime senserat, vt & legati illo autore testificati ex Comitiis re infecta discederent, & ob eandem causam Polonia non multum ab interregno abesset. Quare cuncti, qui aderant, fremebant, & indignabantur illud factum, quod idem ille *Petrus Kmitha* repente mutaretur, vt eandem rem his comitiis vehementer suaderet, quam proximis maximo conatu dissuaserat. Et certe, (neque enim silentio est prætereundum) plurimum de existimatione sua veteri hac mobilitate sententiæ amiserat, quod ab eo factum fuisse constabat, vt haberet ad Regis gratiam receptum, a quo cum aperte ob vxorem impugnatam negligeretur, ob eamque rem gratia illius vulgo vilesceret, sententiam mutare potius, quam autoritatem amittere *Kmitha* maluit, quæ parua illi tum averso ab illo Rege restabat. Quare vt autoritatem recuperaret, qua teouloribus dominaretur, omni rationi his comitiis sese Regi dabat, ac illi studebat.

Judicia Regi permittuntur.

Legati cum viderent, summa voluntate Senatus judicia Regi permitti, destitutos se per *Joan. Syrakowski* queruntur, ac frustra hæc eadem in senatu iterant. Cæterum cum soli essent, ac nihil proficerent, orandi finem fecerunt, neque molesti verbo judiciorum nomine Regi posthac fuerunt.

Judiciis autoritate Senatus Regi permissis Legati, de integro rem commouerunt noua disputatione dignam. Egerunt enim: de executione Legum, cuius rei nomen cum non minus ambiguum, quam capriosum esset, alii alium instituebant exequendi modum, aliis enim exequi placebat, solas leges ab *Joanne Alberto* & ab *Alexandro* regibus profectas, alii vero omnes in vniuersum exequi oportere censebant. Summa contentione legatorum & Senatus pugnatum est, horum qui potior esset exsequendi modus; hoc enim certe quisque censebat, quod in rem suam fore videbat. Qui enim Principium exsequendi â *Joannis Alberti*, & ab *Alexandri* legibus ducebant, id inprimis spectasse dicebantur, vt *Samuelem* Episcopum Cancellariatum *Joannem* vero *Tarnouium* Castellanum Sandomiriensem Præfectura deiicerent, quod his duobus summa apud Regem gratia summaque autoritas magnam vulgo inuidiam conciliarat.

Legum exsequendarum unde initium faciendum.

Itaque cum lex in Polonia illis Regibus lata esset, ne Cancellarius Regni ex maioribus Episcopis sit, non licere *Samueli* cum Cracoviensi Episcopatu Cancellariatum contra eam legem obtinere legati censebant. Quæ lex nulla mihi quidem ratione niti videtur. Cum enim Cancellarii grauissimum sit in Republica munus, in eo non solum dignitatem, sed etiam fortunam spectare puto oportere, qua adjutus ad tantum munus sit ille instructior. Nihil enim Cancellariatus aliud est, quam Vigilia Reipub. aut officina quædam ingenii atque doctrinæ, ad quam administrandam multis opus est Cancellario adjumentis, non solum ingenii, verum etiam fortunæ, vt quam plurimos idoneos ad tantum munus gratia & largitione habeat obstrictos. Nam in tenui re, vt fides est angustior, ita & facultas administrandi muneris fit infirmior. Et cum tantum in Cancellario sit positum, recte in Germania Princeps publici Consilii Moguntinensis Archiepiscopus Romani imperii est Cancellarius. Idem fit Romæ, idem in Gallia & in Anglia, ac in cæteris bene constitutis Ciuitatibus. Memoria etiam nostra in Polonia, contra hanc Cancellarii fuerunt, multi clarissimi viri, vt *Petrus Tomicius*, & *Joannes Choinicius*, qui in Episcopatu Cracoviensi summa cum dignitate Regis, magnoque cum emolumento Regni Cancellariatum gessere. Quod tamen in illis homines non moleste ferebant. Tum enim Reipub. leges non legibus Respub. seruiebat; at nunc fit secus, quando in perpetua Regni pace ac diuturnitate otii, turbulentæ quæstiones, ac linguæ certamina conqueruntur de industria, quod in *Samuele* accidisse videmus.

Cancellariatus num recte cum Episcopatu Cracouiensi fuerit coniunctus.

In quo cum summa essent omnia, tamen tantum in otio potuit inuidia, vt certi homines ad aliquem indignum atque infimum hominem amplissimum illud munus mallent peruenire, quam pati illum summum virum ac rebus omnibus excellentem illo fungi munere. Quare cum *Samuel* & magnam inuidiam ex matrimonio Regis, pro quo proximis comitiis steterat, haberet, & illum homines tantum præstare nollent, lege illa de Cancellario inutili & tot exemplis antiquata Cancellariatum illi abrogabant.

Cancellariatus Samueli abrogatur.

Similia malevolorum vitia, in *Joanne Tarnouio* his comitiis extiterunt. Qui cum bello maximo *Daciam* perdomuisset, ac *Moschouiam* maximis cladibus detrimentisque affecisset, *SIGISMVNDVS* Rex, victoriæ beneficentiæque ergo Sandomiriensem illi præfecturam ad vitam attribuerat. Quod tametsi adversus illam legem erat factum, qua cavetur, vt illa præfectura omni obligatione libera arbitratu obtineatur Regio; tamen cum *Joannes Tarnouius* maximis hostibus periculosissimisque bellis sæpius Patriam liberasset, videtur ipsius Patriæ concessu ex æquo & bono contra legem obtinere illam præfecturam potuisse, vt

Jo. Tarnouius quo jure Præfecturam Sandomiriensem obtinuerit?

1550.

1550.

vir ille vnica spes, dubiis Regni temporibus, hoc Priuilegio & Patrimonium suum afflictum, ac continuis bellis exhaustum reficeret, detrimentaque illius resarciret, & hoc eodem cum alacrior, tum etiam copiosior redderetur, ad pericula pro patria subeunda. Sed invidia æquum & bonum non videt: quæ cum *Joannem Tarnovium* eius præfecturæ nomine vrgeret, vehementius, *Tarnouius* non tam aliorum, quam ipse sui victor, tanquam alter *Epaminondas* ille Thebanus coram Rege breviter in corona exposuit sua in Rempub. merita, ob quæ illi præfectura illa fuerat a *Sigismundo* Rege attributa. Quod si quid in eo peccasset, poenam se legis capitalis non recusare. Cæterum petere a Rege, & a Senatu Equestrique ordine, vt tam peccatum quam meritum compararentur simul inter se, quo sciri posset, plusne mali ille obtinenda Sendomiriensi Præfectura quam boni tot devictis hostibus ex ea Præfectura Patriæ attulisset. Ita *Tarnouius*, vir simillimus illi *Epaminondæ* Thebano, cuius exemplum tum vsurpauerat, docebat, se in legem nihil peccasse; sed ne quid obstare legibus videretur, Præfecturam deposuit, quam vtique summa Regis Voluntate poterat retinere, quæ anno post altero *Joanni* filio ex Germania a *Ferdinando* Rege redeunti attributa fuerat, libero suffragio, vt patri debitus honos ad filium potissimum beneficio regio perveniret. Ad hunc modum inuidiæ populari a *Joanne Tarnouio* satisfactum fuit. Memorabile sanè exemplum, Principibus viris, vt rejiciendis potius quam appetendis honoribus velint esse in R. P. illustres. *Samuel* etiam Episcopus Priuilegio Cancellariatum tuebatur, quo illi comitiis *Sigismundus* Rex Cancellariatum cum Episcopatu Cracouiensi permiserat.

Tarnouius præfecturam deponit.

Cum *Samuel* Episcopus & *Joannes Tarnouius* Castellanus legibus satisfecissent, docuissentq; inuidiam nihil in illorum parte moliri posse, executionem ad initium legum summa contantione referre studebant. Quorum autoritatem secutus Rex aduersæ parti respondit, se suscepto regno non jurasse in has vel illas leges, sed generatim in omnes, secundum hoc jusjurandum se leges executurum ostendit. Verberauerat ea res pauore magno eam partem, quæ ceu laqueo captabat executionem: vt desistere Regem executione illa pletique cuperent. Multi enim Senatorum & Equitum fuerunt, qui veteribus legibus erant obnoxii, quas si exequeretur Rex, poenam damnatos sequi oporteret, vt infames essent. Ea enim mulcta præscribitur eis qui Comitiis deponere, quæ contra leges obtinerent, admoniti e vestigio nollent. Verum enim vero veteres illas ac perantiquas leges, si Rex in Polonia exequi vellet, totum illi Regnum necessario esset retexendum. Nam vt mores aliarum ætatum alii sunt, sic leges aliorum temporum aliæ videntur esse; & quemadmodum ridentur pueri, cum parentum calceos suo aptant pedi, ita jure sunt irridendi, qui vetustas leges nostro aptant tempori, quas partim vsus coarguit, partim aliquis Reipub. status inutiles fecit. *Joannes* certe *Tenczyński* Palatinus Sendomiriens. vir natura peracutus & prudens acerrimus erat huius executionis impognatori, qui sella ob senium illatus in Curiam cum eadem de re sequentibus comitiis quoque ageretur, hæc præter cætera locutus fertur. "En jam morior, rapite me dum licet ac vi-,, vum sepelite, si huius executionis quam insti-,, tuistis principium vllum ante exitum inve-,, neritis. Non sentis, Rex, leges veteres cum,, moribus abiisse veteribus, & mores nouos,, a legibus gubernari nouis. Placet exequi,, leges veteres, placeat etiam de pœna nihil,, recusari veteri, quam leges irrogant iis, qui,, contra illas commiserunt. At cum ita poscan-,, te Repub. multi multa consuetudine longa,,, cui lex cedit, contra leges veteres accepimus;,, Credo ego fuisse aliquando in Polonia tem-,, pus, quando lex illa de Magistratibus & pos-,, sessionibus regiis rebus erat vtilis regno;,, sed casus consecuti, qui in Repub. multum valent, tacite illam legem antiquarunt, & etiam moribus sanxerunt, perfecerunt que vt ne ea,, res fraudi esset, si ego aut quispiam alius in,, aliqua provincia magistratum contra legem,,, in qua incola non sum, obtineam, aut si,, possessiones regias a veteribus Regibus meis,, majoribus obligatos habeam, salua existima-,, tione & pecunia mea. Quapropter cum sem-,, per tempori cedat lex, & legem vsus coar-,, guat, censeo, vt ad *Joannem Albertum* & *Ale-*,, *xandrum* patruos tuos te referas, & ab illo-,, rum legibus initium exequendi ducas.,, His verbis vir acerrimo ingenio executionem a capite legum dissuadebat, & ad leges a *Joanne Alberto* & *Alexandro* legibus latas terebat. Quæ illius postrema fuit oratio. Nam cum comitiis vt dixi, insequentis anni eadem hæc moribundus repetiisset, paucis diebus interpositis excessit e vita. Ita illa executio, quam initio omnes flagitabant, in dubium venerat, vt qua parte suscipi posset, non liqueret. Legati certe plus sibi ac Equastri ordini ab illa, quam patribus cavendum putabant, quod verebantur, ne illa executione in dubio illorum possessiones essent. Et quoniam, vt mihi quidem videtur, non tam publicum, quam privatum commodum illa contentione quærebatur, ideo hæsit hæc executio ad metas, nec quo digitum proferat, adhuc reperit, vt dictum *Joannis Tencziński* sapiens tempus ipsum comprobaret. Ac de executione quidem & de cæteris rebus his comitiis ita tum actum fuit, vt inchoata multa, nulla vero essent absoluta, cum contentionis causæ, in priuatorum cupiditatibus inclusæ, vtilitatem communem a publico consilio excluderet.

Rex omnes ab initio leges vult exequi

Graui oratione id impugnat Jo. Tenczyński.

Inter disceptationum magnarum publicas curas intercessit res parua dictu, sed quæ studiis

Clericorum potentia minuitur.

1550. diis partinm in magnum certamen postea excesserat, magno detrimento maloque publico. Cum enim ob hæresim magna inuidia arderet Sacerdotalis ordo, his demum comitiis illa vehemens inuidiæ flamma erupit. Nam cum sacerdotum neque Zelum quorundam, neque potentiam omnium homines vulgo ferrent, ex longo tempore occasiones quærebant, quo & vim eneruarent eius ordinis, & illum ad pristinæ vitæ officium redigerent. Quod cum obstante SIGISMVNDO Rege, qui ei ordini & indulserat præcipue, & propter opes confidebat maxime, homines exequi non possent, SIGISMVNDO AVGVSTO demum Rege, occasionem sibi oblatam putabat, invadendi eum ordinem. Cuius rei magnam præbuit facultatem *Joannes Dziaduski* Jelito, Premisliens. Episcopus, qui cum laudis esset cupidus, nec ad eam aliis artibus posset peruenire, eam inibat ad laudem viam, quo ex Lutherana causa, cum apud vulgus Sacerdotum, tum apud summum Pontificem cresceret. Quo sane consilio ille multos præstantes ingenio viros in Dioecesi reos fecit, plerosque sacerdotiis exuit, non nullos etiam proscripsit, e

Jo. Dziaduski Stanisl. Orichouium prohibet matrimonium inire.

quibus *Stanislaum Orichouium* Rutenum eximium habuit, quem vexaret, ac Dioecesi Præmisliensi exterminaret. Erat hic *Orichouius* a puero magnopere Philosophiæ deditus, tum etiam religionem non fucatam, sed veram & integram priuatim ac publice coluit ac docuit. Quod cum *Joannes Dziaduski* non ferret, asper in *Orichouium* sæpe & acer fuit. At *Orichouius* cum neque Episcopum neque coelibatum sacerdos ferret, de amicorum sententia statuerat repudiato sacerdotio, quo erat in Ecclesia Præmisliens. complures annos functus, vxorem ducere, vt liber importuni hominis collegio, caste in matrimonio viueret. Quam rem ille palam præ se ferebat, ita, vt *Visna* in conventu rogatus ab Episcopo, vxorem ne duceret? ducturum propediem se responderet. Quo responso Episcopus ita exarserat iracundia, vt aqua & igni per tabellionem in eodem conuentu publice *Orichouio* interdiceret, si is vxorem contra interdictum duceret. *Orichouius*, cum & vxorem palam ambiret, e Gynæcio *Petri Kmitha, Sophiam Strasz onis* filiam, & Episcopus ob eam rem infensus admodum illi esset, causam hanc ad comitia Regni defert, ac in

Orichouius rem ad comitia defert.

concilio Legatorum interdictum Episcopi recitat, petitque, quo causam illam reciperent Legati, ac ne paterentur Episcopos in bona atque caput hominum tam atrocibus sævire interdictis. Legati cum iniuria *Orichouii*, tum periculo communi causam suscipiunt, ac Regem adeunt, agunt ac orant vniuersi, ne Rex episcopos jus regium sibi vsurpare in Polonia pateretur. Soli Regi convinctos rerum capitalium licere proscribere ac illorum bona publicare, præterea nemini. Quod si tantæ Episcoporum potestati Rex non obstaret, equitibus Polonis consilium contra Episcoporum vim non defuturum. Dicebantur hæc ad Regem in corona a Legatis, quorum præcipui fuerunt *Petrus Boratyński, Nicolaus Krzycki* & *Joannes Sirakowski*, ad quorum accusationem & querelam tacuerant Episcopi forte ex admiratione accusationis liberæ. Tum enim primum Equites Poloni ausi sunt contra ordinem Ecclesiasticum liberam vocem publice mittere, quod ante hanc diem in Polonia factum nunquam fuit. Orabant etiam Regem, quo *Orichouium* suam causam conquerentem audiret; quod ægre, obstantibus Episcopis impetratum a Rege fuit. Cui potesta- 1550.

Orichouius causam coram Rege dicens ab Episcopis interpellatur.

te dicendi facta, cum ille pro matrimonio dicere exorsus, attento & benevolo Rege bene profecisset, ac ad eam partem venisset, qua de cœlibatu illi dicendum erat, Episcopi commoti ex sellis prosiliunt, hominem interpellant, ac ne Rex audiat, orant. Indigna res videbatur in libero regno, coram Rege vocem hominibus eripi, nulla reuerentia Maiestatis, neque ratione libertatis adhibita, quare cuncti, qui aderant, fremebant, vt ad veterem inuidiam plurimum odii illa interpellatione ordini sacro accederet. Cum ergo interpellarent Episcopi, ac *Orichouium* loqui prohiberent, Rex misit in consilium, ac de consilii sententia per *Petrum Kmitham* pronunciat: *Orichouius* ita causam diceret, vt ne verbo Episcopos læderet. Steterat in præcipiti res *Orichouii*. Paratus enim venerat, vt intercepta oratione nihil possit ex præparato dicere. Itaque conticuerat, nec, quo se verteret habebat. At cum pone stantes amici eum cohortarentur, adesset animo, neque mentem sibi tanto in conuentu effluere pateretur. Ille erectus cohortatione, de integro initium dicendi fecit, & ex tempore orationem habuit, in qua breuiter vitam atque studia, quæ in privata vita coleret, exposuit, quorum illa summa esset, "vt bono Rege, bonus ipse ciuis esset, vt merito ab Episcopo interdicto illo infami notari non debuerit. Petebat ergo a Rege, quo ille suo decreto interdictum Episcopi tolleret." At Rex de senatus sententia tantisper distulit cognitionem illius interdicti, dum alias quoque quæstiones, quæ contra Episcopos afferebantur, cognosceret. Interea Episcopi, quod verebantur ne sublato per Regem interdicto, illorum minueretur autoritas, *Orichouium* ad

Orichouius ad colloquium vocatus venit comitatus veris amplissimis.

colloquium vocarunt, ac illi cum sex comitibus in curiam Gnesnensis Archiepiscopi potestatem veniendi fecerunt. Sed cum genus comitum illi non præscriberent, *Orichouius Andrea Gorkani* adiutus autoritate & gratia amplissimos viros sibi comites parauerat, vt *Nicolaum Radziuilium* Vilnens. *Martinum Zboronium* Calissiens. *Nicol. Brudzouium*, Lancicien. *Raphaëlem Leszczyński* Brzestinens. Palatinos, ac ipsum *Andream Gorkanum*; quem duo filii *Lucas* & *Andreas* fuerant subsecuti. Hi privatorum hominum habitu, vti erat imperatum, intro in Curiam Archiepiscopi

1550. piscopi cum *Orichouio* ad colloquium venerunt. Res admiratione digna fuit, amplissimos viros pro *Orichouii* causa priuatorum A hominum personam suscipere. Tantum illi tum gratiæ apud summos viros inueterata inuidia ordinis Ecclesiastici conciliauerat. Interea loci Archiepiscopus cum Episcopis accum multa Sacerdotum cuiusque generis turba se congregauerat, nihil de aduentu illorum virorum suspicans, sed solum *Orichouium* cum paribus aduentantem expectans. Quem cum præter spem aduenire cum amplissimis viris Episcopi viderent, attoniti re insperata, vix tandem recuperata voce dixerunt: Nolle se quicquam in illa turba cum *Orichouio* de rebus sacerdotalibus agere. Hic *Gorkanus*, vt erat in summa modestia vir acerrimus; quid tandem, inquit, obstat, quo minus agatis nobis præsentibus, quos sex tantum, vt imperastis, adesse *Orichouio* videtis? Tum Archiepiscopus, non tales, inquit, iusseram. Quales vero, inquit *Gorkanus*? An non videmur vobis idonei, qui adsimus homini necessario? An vobis licebit interesse no- B stris rebus, nobis vestris non licebit? Dum hæc aguntur, concursus fiebat, ac vulgo homines introrumpebant, vt obsisti a ianitoribus non posset. Quo quidem tempore mirificus fuerat *Joannes Dziaduski*, qui plenus confidentia *Gorkano* iurganti respondit illud Pauli: *Honorabile connubium in omnibus*, in Clericis locum non habere. Sed cum Episcopi nihil agere cum *Orichouio* vellent, qui venerant, grauiter offensi, nulla salute reddita discedunt, ac palam se indignè habitos esse ab Episcopis queruntur. Legati hac Episcoporum voluntate cognita, primarios duodecim viros e collegio ad Archiepiscopum miserunt, qui illi denunciarent, equites Polonos *Orichouio* contra Episcoporum vim non defuturos, C neque passuros, Episcopos in Polonia vitæ ac fortunarum dominos esse. Magnus is motus fuit, vt ex priuata contentione, publica causa existeret, magno non solum religionis, sed etiam Reipub. detrimento, vt post apparebit. Cæterum *Joannes Tarnouius* Castellanus, cum instare Legatos assiduè pro *Orichouio* apud Regem videret, cum pro consuetudine sua, tum pro amicitia, quæ illi cum *Samuele* Episcopo summa fuit, mandato Regio vocat causam ad sese, ac adhibito *Petro Kmitha* Palatino, exclusa multitudine apud *Samuelem* domi pacem inter *Orichouium* & *Joannem* Episcopum, tali conditione conciliat. Vt *Orichouius* non prius vxorem duceret, quam Pontifex Romanus eius ducendæ autor fieret, atque ita discessum fuit, bona cum vtriusque D gratia. At Episcopi, vt spem vxoris *Orichouio* funditus adimerent, a *Petro Kmitha* contenderunt, ne virginem e Gynæcio vxoris suæ nuptum *Orichouio* daret; quod etiam est factum. Qua spe frustratus *Orichouius*, alio animum & amorem suum contulit, quæ res illi præter spem feliciter euenit. Nam cum

Hac re attoniti Episcopi colloquium detrectant.

Jo. Tarnouius rem componit.

Orichouius alio amorem confert.

Andreas Gorkanus & *Martinus Zborowski* Palatinus *Orichouium* cœpto desistere nollent, 1550. diligenter cum *Joanne Chelmio* Cracouiensi municipii Equite honesto & nobili per literas egerunt, quo ille vnicam natam suam *Magdalenam Orichouio* vxorem daret; quod etiam obtinuerat. Id, quoniam ad sequentem annum pertinet, sequenti quoque planum fiet annali.

Rex dimisso conuentu, nulla re constituta *Petricouia* discedens, iter ad vxorem habebat, quem officii causa erant secuti complures Senatorii ordinis, quorum Princeps fuit *Petrus Kmitha* Palatinus. Cracouiam vbi est ventum *Barbara* vxor obuiam Regi alacris procedit, ac illi in æde Stanislai adventum gratulatur, hilarior multo, quam dudum, quod & comitiis secunda illi erant omnia, & coram adesse eos cum Rege viderat, qui illi prius adversabantur maxime. Hanc vicissim Rex quam potest officiosissime salutat. Post hunc illam venerantur Episcopi. Tum *Petrus Kmitha* sua in illam studia commendat, ac in clientelam ac fidem se illi dat. Idem faciunt cæteri. Gratum & iucundum spectatu hoc studium fuerat Regi, cum videret vxorem suam, tanto esse in honore apud eos, qui illam ne vxoris quidem prius loco habebant. Eadem omnium Senatorum pars, quæ rebus dubiis *Barbaram* grauissime erat detestata, secunda illius fortuna laudibus illam tum ferebat. Illi atiam, qui quod in familia illius erant, vt contaglo quædam vitabantur, tum numero Patronorum habebantur, vt inuicem infimis summi propemodum clientes essent. Tantum valent Regum opes, vt facile immutent homines, vt non cognoscas eosdem esse. Denique *Bona* Regina, quæ nequaquam illam volebat, mirum, cum videret firmas omnium consensu filii jam esse nuptias, *Varsauia* & ipsa *Cracauiam* salutatum nurum miserat, ac filiam appellauerat, studia illi pollicens materna, amorem item atque curam; cæteraque, quæ liberis parentes promittunt. In hunc modum conuersæ erant huic mulieri res; nec vero soli, sed etiam generi ipsius; *Nicolaa* autem *Radziuilio* inprimis fratri illius patrueli, qui quod eius matrimonii conciliator fuisse putabatur, summo apud Polonos odio fuerat. At cum abiisset illa tempestas, tanto in honore in Polonia postea hic vir fuit, vt Principum multi illum Patronum adsciscerent, nonnulli etiam ita illi inseruirent, vt in equum adscendentem sublevarent, vt serui dominum. Igitur cum tempus illius inuidiæ omne abiisset, *Barbara* autem summa gratia apud Regem & summo honore apud omnes esset, quod per illam aditus sermonis & gratiæ faciles ad Regem erant, pro se quisque officiis ad illam certabat. *Petrus* certe *Kmitha* e *Wisnicze* cum vxore regem ac *Barbaram* salutatum in *Niepolomicze* aduenerat, quo in loco in venationibus Rex erat. Gratus Regi adventus *Kmithæ* fuit, tanto hercle gratior, quanto illius vxor *Barbara* Reginæ pro-

Rex ad Reginam proficiscitur, cum pluribus Senatoribus.

Omnes Reginam exosam antea venerantur.

Cognatio inter Reginam & Kmithæ vxorem.

1550. propinqua cum esset, turbulento tamen illo tempore pro voluntate viri animo ab illa fuerat alieno. Nam tres filias suas illustris vir A *Kola* de *Dalcow* Palatinus Russiæ & exercituum Regni Dux nuptum dederat: Vnam *Radziuilio*, quæ *Barbaram* Reginam; alteram *Herbulto Dobromilski*, quæ patrem *Barbara* itidem *Herbulta* vxoris *Kmitha* (iode *Kmitha* vxor fratris consobrioi Reginæ filia fuit) teniam *Seniauio*, quæ hunc, qui nunc viuit, Palatinum Russiæ genuerant. Ergo benigne habitus a Rege *Kmitha*, inuitat Regem, ac *Visnicium* cum vxore vt veniat, orat. Condicit Rex, ac se venturum feriis Bartolomæi pollicetur. Ad condictam itaque diem Rex cum vxore *Visnicium* ad *Kmitham* venit. Aderat vna *Nicolaus Radziuilius*, Reginæ, vt dixi, patruelis frater. Quo quidem tempore magnifica liberalitate vsus fuisse *Kmitha* memoratur. Nam cum totum triduum largiter Re- B gem apud se habuisset, & cum illum amplissime cum vxore & *Radziuilo* munerasset, tum vero ex Satellitibus Regis non fere quisquam ab illo indonatus abiit. Quà saoè ille munificentia omnes superioris temporis offensiones abolere conabatur. Et vt cumulatius augeret, ac Regi declararet, suam erga illum obseruantiam, omoia, quæ in rem erant Regis, ac in honorem illius vxoris administrabat. Sed cum Rex nihil æque cuperet, quam vt aliquando vxorem coronatam haberet, ad eam rem studium & operam illi *Kmitha* præstabat. At cum non auderet comitia illius corooationis causa instituere, aliam viam invenit. Mos est in Polonia Regulos addictos Regoo de integro cum nouo Rege fœdera facere, & fidem suam C jurejurando obstringere, & certis conditiooibus accipitur a Regulis imperium. Quarum illæ sunt præcipuæ, vt eosdem hostes ac amicos cum Rege Polono habeant, & ipsi sub umbra Poloniæ Regis se latere, ac in tutela ac præsidio Regni jure fœderis positos se esse agnoscant. Quod jus cum a morte SIGISMVNDI oeque Pomeraniæ neque Russiæ Duces ab AVGVSTO Rege vsurpassent, hanc occasionem Rex nactus indicit repetendis fœderibus diem, vt conuocatis Senatoribus, non solum fœdera faceret, sed etiam vxorem præsentibus illis coronaret. Ad hunc diem magoa pars Senatorum convenerat; D nonnulli tamen, cum aliud agi aliud simulari præsentiscerent, inventà causà aberant, neque adesse illi coronationi, vt propositum tenerent, volebant. Cum jam coronatio esset decreta, neque Senatus consultum de ea re vllum fieret, *Joannes Tencynski* Sendomirieos. Palatinus, & *Andreas Gorkanus* Posnaniens. Castellanus perennes huius mulieris inimici aberant, ex Principibus autem fœderatis aderat nemo. Nam per legatos illi diem edicti obibant. Itaque ad V. Idus Decembris, nullo decreto, neque scito publico vxorem Regis Cracouiæ in æde D. Stanislai frequenti Senatu *Nicolaus* Archiepiscopus coronauit. Ita hic 1550. Archiepiscopus, qui superioris aoni comitiis A *Barbaram* sua sententia repudiauit, peccataque illius repudio contracta viritim diuidebat, hoc anoo ipsam hanc, non vxorem tantum Regis appellauit, sed etiam Reginam Poloniæ unxit, coronauit & declarauit. Hae via ad Reginæ nomen, Regnique coronam *Barbara* peruenerat, quæ tametsi jam tum langueret, tamen infirmitatem corporis, voluptate tanti honoris sustentabat; dicere etiam solebat, se non curare, vt vna die plus coronationi superesset. Quæ eius oratio omen fati fuit, neque enim fefellit spes illam. Nam mense a coronatione sexto, graui morbo, cui cancer nomen est, decessit. Postridie eius diei Rex in forum descendit ac pro Tribunali ante curiam regio more consedit, fœderaque cum principum legatis fecit, spectante Regina ex aduersa curiæ B domo *Jordani Spithkonii de Zakliczino*, Regni thesaurarii, vnde in forum despectus facilis est.

Kmitha Regem cum vxore conuiuio excipit.

Coronatio Reginæ.

Mors Reginæ.

Dum hæc Cracoviæ aguntur, dies a rege dicitur *Nicolao Olesnicio* viro Patrio Sectæ Zwinglianæ nomine, quod is inexpiabiles religiones in Rempub. induceret. Erat hic in *Sienensium* familia natus, vnde multi clari viri in Polonia fuerunt, ex quibus *Sbigneus* Cracouiens. Episcopus, & vrbis Romæ Cardinalis, vt cæteros prætermittam, patruoi memoria fuit, vir acerrimo ingenio, præstanti etiam doctrina, in tuenda vero Republ. libertate tanta, vt CASIMIRO Regi huius Augusti auo noua quædam & perniciosa Reipub. molienti, non vt Senator Regis, sed vt Regoi pater resisteret. C Cuius illud præter cætera facinus memoratu dignum fertur. Cum eoim CASIMIRVS bellis exhaustus ex æde S. Stanislai sanctius ærarium vellet auferre, & jam ad Sacrarium accederet, *Zbigneus* indutus lintea, religiosaque veste, obuiam illi e sacrario prodit, ac irruentem sustinet. "Quo tandem, ioquit, ruis," Rex? Sacrane vasa pergis eripere? non pa-" tiar equidem; quod si tu propterea *Boleslaum*," ages, en tibi ego adsum *Stanislaus*, sed a vasis," abstineto." His verbis vir ille refutauit iratum admodum Regem, ac illum a pecunia illius sani avertit. Multa sunt huius viri prodita exempla, non solum à Polonis sed etiam D a Romaois scriptoribus. Is igitur *Sbigneus* huius *Nicolai* patruus maior reliquerat posteris cum bonis exemplis abuodantem, tum vero opibus floreotem familiam, in qua natus *Nicolaus* ac liberaliter institutus nulla in re patrio decori defuit. Verum cum is doctrinæ quoque studio teneretur, Magistros nactus in Zwingliaoam sectam inciderat. Cuius Sectæ illa sunt decreta: "In sacrificio publico non cor-" pus neque sanguinem Saluatoris Christi, sed," panem atque vinum merum proponi. Sacer-" dotium nullum esse. Missam idololatriam," esse, ceremoniam Baptismi extra aquæ vsum," ludum atque jocum esse. Jam jejunia, mo-"

Nic. Olesnicius Zwinglianos fouet.

Sbignei, patrui eius majoris in patriam merita.

Nicolaus quomodo in Zwinglianos inciderit.

nachos

1550. „nachos ac Diuos non minus impie quam stul„te elenabant, & quæ sunt modi istius cætera. Ad huiusmodi prava decreta *Nicolaus Olesnicius* Zwinglianis magistris docilem se præbuerat. Cum enim *Franciscus Stancarus*, vir Italus, damnatus huius sectæ in *Lipovicio* Castello, vbi Episcopalis carcer est, versaretur, ab *Samuele* episcopo vinctus, inde vero delapsus per funem ab *Stanislao Lasocio* Lancicensi Subcamerario, & ab *Andrea Tricessio* nobili adolescente armatis sub castello exceptus fuit, & ad *Nicolaum Olesnicium* Pinczouium deductus; Quo loci cum se recepcerat, cœpit errorem instaurare *Zwinglii*, In idque operam dare, vt abduceret *Olesnicium* a religione paterna, & persuaderet illi religionem externam. Cuius ad præscriptum imagines e fano tolli, cœnam pro vsitata peregrinam institui, Sacra, quæ monachi in eius oppidi fano religionibus vetustis administrabant, explodi jubet. Erat hoc fanum cum adiuncta monachorum domo munificentia *Zbignei*, cuius supra mentionem fecimus, operute exstructum, ac liberaliter ditatum, quod profanare *Stancarus* properabat, cuius consilium cum *Olesnicio* videretur periculosum esse, nequid inconsiderate faceret, vocat amicos ac consilium adhibet; in quo variatis sententiis, illa postremo vicit, vt imagines, cum reliqua suppellectili, saluæ in fano manerent, monachi etiam veteri instituto sacra facerent, quod nihil earum rerum mutari tum posset impune: adesse Regem in proximo, Episcopos etiam Cracouia nondum discessisse, fore hisce rebus mutandis aliud tempus magis idoneum. In præsentia placere cœnam institui, idque fieret in arce privatim, non in fano publice, quod in oppido subiectum est arci. Secundum hanc sententiam permittunt *Stankaro* nouæ cœnæ modum præscribere, ac illius vsum docere. Tum homo nefarius æque diuina ac humana contemnens, ceperat illorum adolescentium mentes, quorum erant plerique potentes ac nobiles, ac rerum nouarum cupidi; qui quod infensi erant Romanis Sacerdotibus, autore *Stankaro* in Zwinglianas partes concesserant. Ita post Christi Religionem à Polonis susceptam eo loci primum externa Religio Poloniam incessit, adeoque popularis error is est factus, vt non secreto modo intra parietes, ac postes priuatos contemnerentur antiqui ritus; sed in publico etiam ac foro aulaque palam exagitarentur, nequicquam prohibentibus episcopis. Quorum autoritas *Orichouii* causa, licet longe diversa, vulgo cœpisset vilescere, prohibere non poterant, quin longius serperet hic amor, & animos hominum occuparet, magno cum totius Regni discrimine. Igitur cum naturale illud *Olesnicia* familiæ stirpis bonum in *Pinczovia Stankarus* vitiasset, primo secrete bonorum indignationes exaudiebantur, deinde ad paries etiam & ad publicam querimoniam excessit res. Incusabantur gra-

Franc. Stancarus.

Stancarus nouam religionem primus in Poloniam inuexit.

uiter a Senatoribus Episcopi, quod sectis paterentur infici Regnum, quorum officium A talibus malis occurrere ac impiis religionibus populum liberare. Obierat jam mortem *Samuel*, *Joannes* autem *Przerembski* Proepiscopus in Cracouia erat, cui negotium ab Gnesnensi Archiepiscopo datur, quo *Nicolaum Olesnicium*, evocaret, ac illi diem diceret. Adest ille ac diem cum multa familiarium & cognatorum turba obit. Aulici etiam frequentiam illi præbent. In quem cum Proëpiscopus cum sacerdotum collegio judex consedisset, ac multitudinem, quæ aderat, amoueri e judicio jussisset, multis exagitatus probris, haud procul absuit, quin violaretur. Vbi autem potentius jam esse id malum Proëpiscopo apparuit, quam vt per illum sedari posset, judicio destitit, ac rem integram B cum Episcopis ad Regem detulit. Queruntur apud Regem Episcopi, quam indigne contemneret judicia ordinaria, quamque immodestus in judicio Proëpiscopi *Nicolaus Olesnicius* fuisset. *Andreas* etiam *Zebrzydovius* Cuiauiens. Episcopus hunc accusat grauissime, "orat & obtestatur Regem, ne is pro maie„state Regni pateretur, pietatem patriam inex„piabili religione commutari. Respiceret„ Germaniam, quæ quam diu Romanam fidem„ coluerat, tam diu nullum civile bellum vidit.„ At polluta hac fide & repudiata veteri, cum„ in Germania non plebs sacerdoti, non sacer„dos Episcopo, non episcopus Papæ paret im„perio, nec Cæsaris etiam dicto audientes esse„ Germanos. Ita à Deo comparatum esse, vt„ C Regia potestas, ex sacerdotali potestate depen„deat, qua sublata res regnaque stare non pos„se, cum præ licentia nemo Regis, nemo sa„cerdotis verecundiam habeat. Proinde orabant„ Regem, vt cum vestigio tolleret quam pri„mum malum hoc; quod si negligeret, suam„ vicem magis quam Episcoporum pertimesce„ret. Religionem enim DEI promisso, in„ omni Regni statu, penes homines salu„ti destinatos, saluam mansuram; at re„gna prauis opinionibus semel sedibus suis„ convulsa, nunquam instaurari, neque restitui„ in antiquum posse.„ Stabat cum *Andrea Zebrzydouio* perorante episcopalis maiestas, ac senatorum fauor, qui ex oratione illius magnum casum regni miserabantur. Comme- D moraverat enim magno silentio *Zebrzydouius* singula, quæ in DEum ac in illius sacerdotes *Olesnicius* admiserat, "vt artem sacrificandi„ conscriptam a *Stankaro* haberet, vt nec sacrifi„caret, nec precaretur Deum patrio more, vt vasa„ sacra ex fano tolleret, vt sacerdotes eius fani„ vexaret, vt pro illis sacrificulos fugitiuos & ali„vnde pulsos reciperet, vtque ad contemtum le„gum atque magistratuum in regno cæteris exem„plo esset.„ Audiebat hæc pauore plenus *Olesnicius*, pro quo verba fecit *Nicolaus Reius Oxa*, vt in tanto *Olesnicis* periculo satis, vt videbatur, pro re. Conferebat enim crimen in monachos, quorum

Olesnicius in judicium vocatur, ab Episcopis.

Andreæ Zebrzydouii Oratio ad Regem.

Capita accusationis Olesnicii.

Defensio ipsius.

1550.

quorum ſceleratam atq; flagitioſam vitam cum homines in oppido non ferrent, mirum non eſſe, ſi inde prorugiſſent, ubi durare præ conſcientiæ teſte non poſſent. Juſſus *Olesnicius* exce- A dere, Rex ſingulorum ſententias exquirit; & quoniam idem fere omnibus viſum erat, eam ſententiam ponam, quam *Joannes Caſtellanus* priſcæ ſeveritatis vir dixiſſe fertur; in hac enim mens quoq; apparebit reliquorũ. Hic enim cenſuit, "occurrendũ eſſe quamprimum huic tantæ „confidentiæ, inprimis autem eos homines „coercendo, qui pravis religionibus captas „mentes, velut furialibus ſtimulis agerent ad „omne nefas. Rem mali eſſe exempli, cœtus „occultos fieri, conventicula privatim inſtitui, „ac res comparari contra humanum ac divi„num jus. Quod ne fieret, majores, inquit, no„ſtri legibus cavebant, qui neque comitia, ne„que concilia ulla cœtusve coire volebant, abs„que edicto regis, quod nullum facinus ſit, B „quod in multitudine diſſoluta non reperiatur. „Vides, Sereniſſime Rex, quonam procedat li„centia. Homines adoleſcentes coeunt, de re„bus in ſecreto ipſi per ſe in occulto ſtatuunt, „Religiones novas inſtituunt, veteres depo„nunt, ac ſpecie fallaci religionis pravæ legiti„mos epiſcopos contemnunt. Quod ſi fers, & „pateris, Germaniæ caſum expecta, quæ nunc „talium ſectarum dat pœnas, quam prava *Lu*„*theri* religio implevit bello & ſangvine civili. „Nusquam in diſpari religione ſtabilem fi„dem Reges in ſe deprehendent. Fidei enim „erga Reges fundamentum pietas in Deum „eſt, quæ ubi vacillat, ibi quoque fides Regibus „incerta eſt. Id metuens Pater tuus & ipſe cu- C „rabat, & cæteris mandabat magiſtratibus, ut „ſacra externa fieri vetarent. Sacrificulos hære„ticosque regno prohiberent, illorum libros „conquirerent, comburerentque, ac commu„nem diſciplinam, DEum colendi præterquam „more ſolito, abolerent. Videbat enim pru„dentiſſimus vir, nil æque diſſolvendæ R. P. eſ„ſe, quam ubi non patrio, ſed externo ritu DE„us colitur. Habes domeſticum exemplum, „quod te hortetur, ut religionem, quam a ma„joribus per manus traditam accepimus, omni „ratione nobis præſtes. Quod ſi qui ab illa de„fecerint, & coiiſſe aut conveniſſe cauſa ſacro„rum externorum deprehenſi fuerint, habes in „hos leges, quibus hæretici afficiuntur, ac illo- D „rum errores, quibus nomen divinum conta„minatur, vindicantur. His adſtringe & com„prime licentiam, neque patiare illam vires „ſumere, tibi tuoque regno adverſos.„ Eadem ſententia *Petri Kmithæ* Palatini & cæterorum, ut jam dixi, fuit. Sed cum nimis graves a Principibus cõntra *Nicolaum Oleſnicium* ſententiæ dicerentur, *Valentinus Dembinski* Biecenſ. Caſtellanus, vir mitis & prudens, cum leges, quas *Tarnovius* citabat de hæreticis, acerbiſſimas ſciret eſſe, magnopere cenſebat, „ut Rex daret „hoc clariſſimæ Familiæ, ignoſceret errori, mi„ſereretur adoleſcentiæ, non legibus, ſed uſita„ta clementia cum *Olesnicio* ageret, neve *Sie*„*nenſium* præclaram gentem eximiam habe„ret, nec illi primo in Polonia hiſce legibus„ infamiam irrogaret.„ Ita hic e minori ordine Caſtellanus ſeveram *Joannis Tarnovii* ſententiam miti oratione temperaverat. Rex mediam ſecutus eſt, quam per *Joannem Tarnovium* pronunciavit, qui advocato *Nicolao Olesnicio*, nihil de ſeveritate ſententiæ ſuæ remittens, docet, "quid meritus ille, quave pœna dignus fuerit, ſi Rex manſvetudinis ſuæ vellet„ oblviſci. Tum ad ſeveritatem addit leges„ contra quas ille commiſiſſet, quas aperto vo„lumine recitavit. Et quamvis illius facinus„ animadvertendum eſſet, tamen in præſentia„ Regem clementiæ ſuæ meminiſſe velle, in„ poſterum vita et offenſiones, *Franciſcum*„ *Stancarum* ab ſe removeret, Deum patrio„ more coleret, a ſacris peregrinis abſtineret„ Monachis & illorum ſacris in illo oppido non„ obeſſet, id mille aureorum vadimonio præſta„ret.„ Additum deinde amplius a Rege de hæreticis eſt. Edicit enim, ut qui viri, quæve fœminæ ſectæ alicujus deprehenſæ fuiſſent, de illis ad legum præſcriptum municipiorum præfecti ſumerent ſupplicium. Porro *Nicolaus Olesnicius*, uti erat imperatum, confeſtim *Stancarum* ab ſe ablegat; qui profugus Regium Montem petivit; quo in loco cum plurimi eſſent ſectatorum autores, quibus nulla convenientia Religionis erat, in hisque *Andreas Oſiander*, ſectæ autor ſuæ, *Franciſco Stancaro* ob diverſam ſectam eſſet infeſtus, admonitus a Principis uxore inde profugit, quod Princeps *Oſiandri*, uxor vero *Stankari* hæreſin tuebantur. Quare cum inſidiæ ab *Oſiandro* fuerant *Stankaro*, ipſe ſibi conſuluit fuga. Verum enim vero pulſo & *Pinczovio Stankaro*, ſucceſſerunt in illius locum fugitivi, quorum opera illa ſecta ab *Stankaro* importata, latius ſerpendo in multas honeſtas familias propagata fuerat. Horum præcipuus fuerat *Martinus Crovicius*, qui multis annis procurator bonorum *Petri Kmithæ* Palatini fuit. Hic ſacerdos cum in Diœceſi Præmislienſ. Eccleſiam Visnenſ. adminiſtraret, in Zurovicio rure apud *Stanislaum Orichovium*, hoc ipſo tempore, dum hæc Cracoviæ agebantur, uxorem duxerat *Magdalenam Stanislai Pobiedzynski* filiam; ob quam rem pulſus a *Joanne Dziaduski* Epiſcopo *Pinczovium* profugerat, & vagus ac exul cum eſſet, repudiata Religione, quam *Viſnæ* oppido Ruſſiæ colebat, Zwinglianas partes ſecutus, ſacramentariam ſectam Pinczovii *Stankari* inſtituto docebat. Nec vero illud ſeminarium Zvvinglianum in Polonia unquam defuturum eſt. Cum enim ſummus Pontifex alias res agat, Epiſcopi autem amiſſa propemodum autoritate ſectis non obſtent, non eſt, quod quis ſperet, alio ſtatu Poloniam fore, quam quo nunc eſt Germania.

Sed nos in hoc ſpatio rerum penè prætermimus *Samuelis* epiſcopi, memorabilis viri, mortem;

Sententia Joannis Tarnovii,

Temperatur a Valent. Dembinski.

1550.

Regis definitio.

Stancari exilium.

Mart. Crovicius Stancari ſectator.

Vita & Mors

1550. *Samuelis Maciejovii Episcopi Cracoviensis.*

tem; Et quoniam nostræ ætatis cujusque generis exempla colligimus, referamus nos ad eum virum, qui in omni privato publicoque munere poterit esse exemplo. Itaque, ne vir memoratu dignus expers partis sit nostræ historiæ, commemoremus breviter illius vitam atque genus. Hic ergo gente *Vitulina*, familia vero *Macieiovia*, *Beruardo* patre, in municipio Lublinensi natus fuit. Qui pater, qua nocte uxor parturiebat, cum domo abesset, per somnium admonitus esse dicitur, ut eum infantem, quem uxor ederet, *Samuelem* nominaret. Somno pater excitus, memor uxoris gravidæ ac partui vicinæ confestim ad illam mittit, qui nunciaret, ut si filium peperisset, *Samuelem* appellaret, uxor simul & filium parit, & nuncium audit viri, & illius jussu natum *Samuelem* appellat. Hæc ego de illo a *Bernardo* Patre, quem colui senem, sæpe audivi, atque huic Prophetico nomini hujus viri vitam ordine video respondisse. Qui cum a puero diligentia patris *Bernardi* doctus adolevisset, ad *Petrum Tomicium* Episcopum Cracov. se contulit. Cujus consvetudine cum magnam spem de se quotidie daret, ac multum æqualibus præstaret, Patavium ab illo Episcopo fuerat missus, qua in urbe *Romulo Amaseo* Rhetori operam dedit, ac cæteris Philosophiæ magistris. Quorum doctrina eruditus in Poloniam rediit, ac ejusdem *Tomicii* hortatu ad Rempub. accessit, *Sigismundoq;* Regi pro more Poloniæ, magnus Secretarius fuit. Et cum nulla res apud *Sigismundum* esset tanta, quam ille autoritate tueri & consilio regere non posset; primo Ecclesiæ Cracoviens. Decanus, deinde Chelmensis Episcopus ab illo Rege creatur. Et cum ætate procederet, industriaque illius magnarum rerum procuratione vigeret, Rex Procancellarium illum Regni fecit. Cujus muneris nomen, verbo deficiens, re in Polonia cum Cancellario idem est. Quod munus ille pro majestate Regis & pro dignitate Regni, cum administrasset, majoribus a Rege dignus fuerat honoribus habitus. Itaque ex Episcopo Chelmensi Plocens. Episcopus creatur, Cancellariatusque contra leges, summa omnium ordinum voluntate una illi a *Sigismundo* attribuitur, unde mortuo *Petro Gamrato* Cracoviens. Episcopus, ab eodem Rege est factus. Igitur cum in tantum honorem ascendisset *Samuel*, talem se gessit, ut sanctitate inter Episcopos, facultate vero inter Cancellarios præstaret. Vita enim ante omnia fuit pudica, tranquilla & temperata. Huc accedebant culti & expoliti mores, in quibus nulla sermonis importunitas, furor nullus, nulla inerat atrocitas. Adhæc patiens contumeliæ fuit, victor & nequaquam ultor invidiæ; quam acceptam ita dissimulabat dolens, ut eos qui læserant, comiter ac si non læsissent, appellaret, ac illis benigne interdum faceret. Quæ virtutis atque ingenii vis in illo, cum alias sæpe, tum vero in illa invidia Regii matrimonii apparuit, quod *Samuel* illius autor fuisse putabatur, quod tamen vel ipso Rege teste fuerat secus. Quare cum immerito ille ob eam rem a malevolis dictis atque scriptis laceraretur, & cum autores nosset, nunquam tamen cuiquam eorum propterea fuit infensior: ita hic vir omnia popularis auræ incommoda frangebat patientia, ac modestia levabat: hæc privata in illo; illa autem erant publica. In concionibus gravis, in judiciis mitis, in aliorum vitiis indulgens homo fuit, Lutheranæ factionis homines magis perterrefaciebat minis, quam suppliciis afficiebat. Qua ex re nonnulli, aluisse illum in diœcesi hæresin *Lutheri* affirmant, quod tamen non est, neque unquam probari potuit. Neque enim quicquam probabat eorum, quæ distant a recta fide. In summa sanctus hic vir in Episcopatu & memoratu dignus fuit. In Cancellariatu quoque talem se præbuit, ut parem, haut scio, an aliquando superiorem, in eo munere in Polonia haberet neminem; sive illius fidem, sive prudentiam, sive eloquentiam consideres. Quibus rebus ille tantum præstitit, ut quidam soliti essent dicere: Si in DEorum cœtu Mercurius pro Jove loqueretur, non alio modo neque lingua, quam *Samuelis Macieiovii* loqueretur. Fuit enim vultu & gestu, at omni cultu in dicendo aptus & concinnus. Interpretem sane Regum meliorem, cum hunc audires, non requireres; latine certe dicendo atque scribendo ita excelluit, ut *Hieronymus Gyantius* Cardinalis Senens. vir ingenio & judicio præstans, qui tum erat Romæ Præpositus Signaturæ (ut vocant) sancte affirmaret, non aliunde litteras latiniores Romam mitti, quam a Rege mitterentur Polono; quarum utique scriptor hic Cancellarius fuit. Non auderem id ponere historiam scribens, nisi ex illo, in cujus familia Romæ eram, ipse audissem. Et tamen cum tantum præstaret ordine ac munere; non se extulit, neque illa facultate, ad invidiosam potentiam est usus, cum & apud *Sigismundum* & apud *Augustum* Reges primum gratia & autoritate valeret, ita, ut facile posset in illo ambitionis curriculo, ante alios sumere sibi partes priores, a quo tamen tantum absuit, ut omnem suam apud Reges gratiam, communicaret cum cæteris sui ordinis viris, quos ad pacem amplectebatur universos; ex quibus duos summæ autoritatis viros *Joannem Tarnovium* Castellanum & *Petrum Kmitham* Palatinum Cracoviens. capitali dissidentes interdum odio, magno conatu reponebat in gratiam, quod eos magno Reipub. damno dissidere dolebat: qui quoque hunc honorem huic habuere tertio, ut illo judice cœptis desisterent, ac in gratiam sæpe redirent. Quod si quando illi ad reconciliandum difficiliores erant, *Samuel* neutram in partem propendens fixus manebat, salva utriusque gratia. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ inter eos versari, ac usum & benevolentiam utriusque retinere, qui quasi in acie infestis armis in Repub. concurrunt. Quare cum *Samuel* utrique parti

1550.

1550. parti acceptiſſimus eſſet, ferendo ac obſequendo perfecit, ut illos duos amiciſſimos ſibi viros, inter ſe conjunctiſſimos hinc decedens relinqueret. Hac igitur fama virtutum incredibilium cum *Samuel* floreret, nomenque illius miris laudibus admirabile eſſet, hoc anno *Petricoviæ* comitiis infirmari cœpit, ac eum inde langvens Cracoviam rediiſſet ex valetudine in hydropen lapſus, cum neque quicquam prodeſſent medici, Sacramentis pie religioſeque ſumtis deceſſit Anno Chriſti 1550 ætatis ſecundo & quinquageſimo; conditus Cracov. in eo ſacello, quod in æde Stanislai ipſe ſibi vivus deſignaverat, & quod illo mortuo familiaris ejus *Andreas Przeslawski* Cracov. Canonicus abſolverat. Sic ergo vitam finit *Samuel Macziejovius*, cui ut conſimiles epiſcopos & cancellarios habeamus, optare ſane debemus. Huic ſucceſſere in Epiſcopatu *Andreas Zebrzydovius* Raduanus, in Cancellariatu vero *Joannes Ocziesk*i Jaſtrzebicius. Fuit hic *Ocziesk*i in familia equeſtri ac privata, & ne inter populares quidem ſatis nota, a paupere patre generatus. Cui cum generis ſplendor deeſſet, in virtute illi omnis ſpes fuit, qua tantum profecerat, ut dignitate mu'torum in Polonia obſcuraret genus. Solertia enim ſumma fuit, tantaque eloquentia

Joannes Oczieski Samuelis ſucceſſor.

ſive latinam ſive Polonicam res poſceret, ut ampliſſimas legationes Turcicas, Italicas, atque Germanicas ingenii & eloquii commendatione obiret. Hic, ut dixi, a parvis initiis fortunæ ac generis profectus in familia & diſciplina *Chriſtophori Szydlovicii* Cracov. Caſtellani, ſingularis viri, ita adoleverat, ita ſe paraverat, ut nulla humani officii pars eſſet, in qua ille non excelleret. Nam inter juvenes comis, inter ſenes gravis, inter literatos doctus, inter diſertos facundus, inter facetos urbanus, denique inter agreſtes ruſticus homo fuit, ut facilitate ingenii *Alcibiadem* illum græcum certa vitæ parte in Polonia nobis referret. Cum ergo is ad omnem vitæ partem aptus, primum *Sigismundo* Patri, poſt *Auguſto* ejus filio, multis tam domi, quam foris ingenii documentis probatus eſſet, *Samuele* defuncto, hujus anni comitiis in cancellariatu fuerat ſuffectus; *Joanni Przerembski* Cracovienſ. Præpoſito Procancellariatu relicto, bono item viro, docto atque induſtrio, ut Samuelis diſcipulum poſſis agnoſcere. Ita hoc geminum in cancellariatu par *Samuelis* defuncti levabat deſiderium, cum homines viderent, duobus ſummæ induſtriæ viris, poſt *Samuelem* ampliſſimum illud Cancellariatus munus a Rege eſſe mandatum. 1550.

ANNALIS QVARTVS,

Qui in exemplaribus Typis impreſſis maximam partem omiſſus ex ipſo Autoris ſcripto Exemplari hic reſtituitur.

A. C. 1551. Hic annus inſignis erit privatorum hominum periculis. Cum enim rei gerendæ, & uxoris humandæ cauſa Rex in Lithuania abeſſet, Comitia in Regno non erant, de quibus aliquid in hos annales referam. Privata igitur ſequar, non quævis, ſed quæ publica attigerunt moveruntque; quorũ cauſa Romani Pontifices fuerunt; qui cum de rebus omnibus cenſerent ſtatuendi jus in Eccleſia penes ſe eſſe, multa hominibus gravia & difficilia impoſuerunt. Huc acceſſerunt artes illæ, ad exhauriendas opes exquiſitæ, quibus Romani quæſtui habent Eccleſiam Dei; quæ avaritia, regno gravis, perſvaſit tandem Polonis, Romani Pontificis poteſtatem negligendam eſſe, quum vulgari corrupto odio, tueri non poterant, urbis Romæ ſaneita contra divinum & humanum jus. Itaque cum avaritia fœda, luxuria etiam turpi affligaretur ſacerdotalis ordo, & cum calix ademptus plurimum momenti ad Religionis veteres ritus repetendos faceret, Poloni vitam pudicam cum Religione antiqua a Sacerdotibus repoſcebant, quorum cupiditati adjuncta ſpes excitaverat animos illorum, ut nihil penſi haberent pro his rebus contra Papam facere & dicere. Ad quam rem patrandam multum adjuvabant Germaniæ exempla, quæ uxorem civili bello, calicem vero multo ſangvine vindicavit. Talibus exemplis cum exarſiſſent Poloni, haud ſecus quam diu clauſtris retentæ feræ,

Dominatum Pontificum excutere conantur Poloni.

hoc demum anno erumpunt in Papam, atque in illius Romam. Et cum initum illud Papæ odium ſuperioris anni Comitiis vulgatum per Poloniam nudaſſet voluntatem hominum, diverſæ in Polonia ſectæ atque factiones fuerunt; cum amoto metu Pontificiæ poteſtatis, æque bonorum & malorum tolleretur diſcrimen. Cui malo non modicam materiam præbuit præter cæteros *Joannes Dziaduski* Jelitko, Præmislienſis Epiſcopus, qui vexato *Stanislao Orichovio*, ut ſupra demonſtravimus, occaſionem Equitibus Polonis dedit ad contemnendam Pontificiam poteſtatem, qua ſola pax & tranquillitas inter homines continetur. Quamobrem ut intelligatur, quam noceat humanis traditionibus divinas tolli, & ab Epiſcopis homines contra jus violari, ponam hujus rei exempla; *Stanislai* autem *Orichovii* imprimis, in quo id evidenter apparuit. Qui cum ſtatuiſſet uxorem ducere, idque comitiis proximis Petricoviæ teſtatum feciſſet, cum illi ea non daretur virgo, quam a *Petro Kmitha* Palatino petebat, eam Bacchanalibus hoc anno duxit, quam illi *Andreas Gorkanus* cum *Martino Zborovio* Palatino Caliſſienſi apud *Joannem Chelmski* Cracovienſis Municipii Equitem conciliaverant, *Magdalenam*, ejus ipſius *Chelmski* filiam, re & nomine virginem. Hæc *Orichovio* data eſt in matrimonium in Lſczino rure, Andrejovio vicino, apud *Remigianum* il- A. C. 1551.

Matrimonium Orichovii.

1551. lius fratrem; quæ quasi ex pacto ad minuendam Pontificis potestatem cum *Orichovio* daretur, plurimum momenti adversus cælibatum secum afferebat, quod cælibatum partim super- A be sacerdotibus imperando, partim hunc eundem crudeliter ab illis exigendo, Papæ Regnum summæ arrogantiæ & non ferendæ potentiæ esse vulgo existimabatur. Quantæ est enim illud arrogantiæ naturæ jura conari humanis decretis commutare? Quantæ vero potentiæ, appetitum procreandi sacerdotibus non concedere, & usum illius pœna capitis interdicere? Quapropter contra hanc tantam vim, qua divina & humana jura violabantur, tanquam machina quædam comparatur hæc *Orichovii* uxor, quæ eo genere fuit, ut inter primarias in Polonia familias paucas habuerit alienas: maternum enim genus illi gens *Zarembia* fuit, Nobilis & Patricia, paternum vero Domus *Chelmia* Equestris. His adventitiis copiis ad- B jutus *Orichovius* cum suo nomine, tum uxoris genere, adeo sacerdotium commoverat, ut illius connubio labescere hic ordo videretur. Cum tota Polonia harum nuptiarum nomen esset celeberrimum, illud perenne in sacerdotes Romanos odium magnam flammam invidiæ hisce nuptiis adjecerat, cum per se quisque sacerdotibus scortationem exprobraret, factum *Orichovii* ostentaret, ac illum laudibus efferret, quod in Polonia primus ausus sit contra Papæ cœlibatum libere pro matrimonio sentire, ac facto præclaro docere, Antistité turpis vitæ Papam esse. Hujusmodi jactabantur vulgo in circulis per fora & compita summo cum ludi-

In judicium vocatur Orichovius. brio sacerdotii Papæque. Et cum hoc *Orichovii* facto obstupuissent sacerdotes, vix tandem *Dziaduski* Ielitho Præmisliensis Episcopus diu multumque ab inimicis sollicitatus, diem illi C dixit, quartam feriam post Paschæ conductum. (Usus sum, rei explicandæ causa, istis verbis & usitatis dierum ac feriarum nominibus;) Exigui spatii ea dies fuit, utpote tridui; adhæc locus incertus in edicto erat adscriptus, quod eo consilio Episcopus fecerat, ut ne quod spatium posset intercedere *Orichovio* & sui colligendi, & Advocatos, amicosque in judicium conducendi, cum & in quem locum se reciperet, nesciret, & angustia temporis minus multos secum adducere posset. Ad diem vero *Orichovius* cum sciret sibi rem esse cum judice gravi & acerbo, in omnes illius impetitiones intentus fuit. Quare certiores facit necessarios suos, quorum magnum numerum habebat, uti, ubi locorum cognoverint Episcopum ad eum diem so- D re, ut eo sibi præsto forent. Et cum Episcopus pro die dicto Radimevvo excederet, ac Brzozovium magno itinere contenderet, sperare tque *Orichovium* loco delusum & tempore exclusum ad judicium non adfuturum, *Orichovius* ab exploratoribus edoctus illum consequitur, ac in Dinovium oppidum pernoctatum proficiscitur, quo in loco multi illi occurrerant, qui rumoribus vestigia tergiversantis Episcopi secuti, eo loci *Orichovium* exspectabant. Hic non est omittendum, quomodo suos tuetur in omni fortuna & consoletur Deus. Cum enim *Orichovius* beneficio apud *Stanislaum* & *Andream Vapovios* honestissimos adolescentes, ejus oppidi Dominos, cum amicis cœnavisset, ac inde digressus sub noctem sollicitudine plenus quievisset, & secum reputavisset, quam magnum, quamque periculosum ausus fuisset facinus, tum etiam cogitaret, summam Episcoporum vim in Polonia esse, cui pareat Regia potestas, quam etiam horreat Senatus & Equestris Ordo, cui plerique talia ausi cessère, *Joannes* autem *Lascius* imprimis, qui ob uxorem in Germania ductam Polonia concedere exilii causa fuerat coactus, hæc animo *Orichovius* secum volutans, pavidꝰ quieverat. In quiete videt Episcopum horribili specie, qui astans visus est illi multis saxis quiescentis caput appetere; & cum vani omnes ictus essent, nihilque terribile in visum, quam habitus rusticanus instantis Episcopi esset, *Orichovius* ictus declinans, cum specie tetra & aspera exhorruisset, de strato sese proripuit, ac semisomnis fugere inde cœpit; quem circumstrati amici commotum tenuerunt, nec de manibus quoad vigilasset dimiserunt; quibus ille ad se se rediens narravit somnium, quo exterritus fugeret. Omnes bono animo esse jubent, vanas impetitiones Episcopi somnio portendi, & præter spem omnia meliora fieri. Buccina signo dato cæteris per diversoria divisis, equos inscendunt, ac Brzozovium cum prima luce agmine veniunt. Episcopus dum in exspectatione adventus *Orichovii* esset, trepidans pontes dejici, portas claudi, & omnes aditus Episcopalis Curiæ intercludi jubet; neque certum inveniri poterat, excludendine *Orichovii* causa id fecerit, quo simulatare, absentem pro contumaci condemnaret, an inopia tutioris contra errorem consilii aditus impedierit? Brzozovium ubi est ventum, *Orichovius* apud amicos oppido plenos, injurias Episcopi commemorat, docet, "se nullam, „ extraordinariam Religionem appetiisse, sed, „ ea fuisse contentum, quæ omnibus Christia-„ nis pateret; in qua, cum præcipuum uxor sit, „ Sacramentum, eam se duxisse, ne quid indi-„ gnum Christiana professione in se admitteret. „ Patientiam proponit suam, qui multo tempo-„ re injurias suas omnes atque contumelias Epi-„ scopi pateretur ac ferret, acerbitatem etiam, „ illius demonstrat, quod is eum in collegiis, „ omni dignitate & honore dejicere vellet, nec, „ posset; causam nunc ex nuptiis caperet, per, „ quam illum pro hæretico ex Diœcesi exter-„ minaret. Injuriam ejusdem in contumeliosis, „ interdictis, ac crudelitatem in circumscriben-„ da die prædicat. Pro quibus rebus orat & po-„ stulat, ut sibi adesse in judicio Episcopi contra, „ vim velint, quo absque vi metuque & inter-„ rogari & refelli, ac a judicio abire libere illi, „ liceat. „ Conclamant cuncti sese paratos esse, municipis sui causam injuriasque defendere, & si vis 1551.

1551. si vis adferatur in judicio receptum præstare. Hæc apud suos concionante *Orichovio*, sacerdotes interveniunt, cum edicto ab Episcopo missi, quorum alter *Stanislaus Strachocina* Parochus *Orichovio* inquit: "Mandat Episcopus „missa turba ad judicium ut venias, ac meminisse velis, te sacerdotem Episcopalis juris esse." Ad hoc Edictum clamor undique exoritur, nullam adesse vim, pacatos venire, æquum non esse in occulto judicia rerum capitalium facere, palam ageret, neque conspectum fugeret. Inde omnes ad Episcopum tendunt, *Orichovio* in diversorio relicto, hoc quidem consilio, quo per colloquium præoccuparent Episcopi animum, ut meliore illo in judicio uteretur. Episcopus cum hoc solum spectaret, quo *Orichovium* everteret, nullam rationem illorum dicit, omnes excludit, verba etiam contumeliosa addit, quid sibi illi vellent? Quidve illis negotii secum esset? suas res agerent ac aditu abstinerent. Colloquio frustra tentato, *Orichovium* ex oppido accersunt, ac illum ante curiam statuunt, testificati reum adesse, ac nullo Comite intus ad Episcopum adire velle. Ipse etiam *Orichovius* vociferabatur, præsentem se, uti absentem neque judicari, neque condemnari oportere. Sed cum nihil prodessent, neque testificationes, neque preces, ad vesperam in oppidum redierunt, cum ab horâ tertiâ perusti Sole, omnes frustra tentassent aditus. Postridie mane missi erant *Herburtones*, ac *Dunitonis*, *Joannes* etiam *Starzechovius*, cum *Nicolao Orichovio* fratre germano, qui de scripto testificabantur, *Stanislaum Orichovium* diem dictum obivisse, neque contumacem fuisse, quod si pro absente ab Episcopo condemnaretur, illum appellare superiores potestates. Sed cum illi non admitterentur, neque testificatio a scribis Episcopalibus reciperetur, *Orichovius* de amicorum sententia Sanokum petivit, ac coram ejus oppidi Præfecto *Petro Zborowski*, Sendomiriæ Castellano, testibus rei gestæ datis, vim & iniquitatem Episcopi testificatus, singula in acta præscribi curat. Quod eo consilio fuerat factum, ne judicium Episcopi alioquin sibi fraudi foret. Episcopus, ut statuerat, *Stanislaum Orichovium* excommunicat, Hæreticum pronunciat, ac confiscat, honoribusque privat, ac Diœcesi exterminat. Dici non potest, quanto dolore tum exarserit Equestris Ordo. Publicata enim hac Episcopi sententia, quasi in ipsius regni incendio, desperationeque omnium salutis, ruebant omnes, ac consilia conferebant, nemoque erat, qui illius temporis calamitatem alienam esse arbitraretur. Si enim hoc jus in Polonia Episcopis esset, ut damnatos ab illis per fallacias, gravissimas pœnas sequi oporteret, quidvis satius esset perpeti, quam in tanta acerbitate immanitateque homines versari. Jam non de *Orichovio*, sed de se & fortunis homines extimescebant. *Orichovius* certior factus, sententiam Episcopi Præmisliæ publicari die Solis, quæ lux 10. a judicio Episcopi fuit, in templum cum caterva amicorum sacrificio intervenit, cui execratos interesse fas non est. Quem simul ac in templo sacrificuli conspexissent, conticuerunt omnes, ac sacrificium intermiserunt; e quibus sacrificulus quidam, *Martinus Gallus*, prodit, cujus vices erant, execratos sacris arcere, orat, ut templo excederet, neque sacrum impediret, quod illo præsente agi fas non esset. Hic *Orichovius*, ac si nesciret, quæ tandem illa, & cujus esset execratio, rogat? Renunciat Episcopalem esse, quam etiam ex formula execratoria recitat. Tum *Orichovius* nihil moratus, altius subsellium conscendit, ac primum a Deo precatus veniam, quod ejus templi gravissimam ceremoniam violarit, circumfusam turbam obsecrat, ne id, quod a se fieret, de industria factum crederent, se scire quam execrationes etiam iniquæ observandæ essent, sed cum nullo unquam crimine, neque judicio convictus esset, licere sibi putabat templum ingredi, ac sacris interesse communibus. Tum multa concionabundus de iniquitate Episcopi, multa, quam commune esset illud periculum, conquestus est. Postremo cum perorasset appellatione pro suggesto proposita templo excessit, ac arcem conscendit, ubi præconibus & testibus datis rem gestam ordine, in acta præscribi curat. Sub id tempus *Nic. Dzirgovius* Gnesnensis Episcopus Petricoviæ concilium sacerdotum habebat, cum quibus magno conatu contra sectas conjurabat, adeo ut præter usitatum Episcoporum jusjurandum, novum etiam adjiceret, quod inter ipsos etiam Episcopos multi essent, sectis suspecti, quo fiebat, ut illa etiam minuta ita adjurarent. "Tu credis aquam benedictam, invocationem Sanctorum, „& consecrationem liberorum efficacem? „Credis purgatorium, Papam, missam, jejunia, „vota atque cælibatum? In hæc verba Sacramento Regali Episcopo respondebant: Credo. Quarum rerum, adjurationumque libri prodière, Autore quidem *Nicolao* Archiepiscopo, sed scriptore *Stanislao Hosio*, Varmiensi Episcopo. Quoniam vero in illo concilio consultum decretumque fuit, Episcopis cum hæreticis plane indictum bellum gerere, pecunia grandi sacerdotibus imperatâ, Regem sibi principio conciliare statuunt, certi mulctam, quam Episcopi alicui ob sectam divisissent, pœnamve injunxissent, eam exacturum Regem à condemnatis ad leges patrias: ad hoc tam incensum inimicitiis, tamque infensum hæreticis concilium *Stanislaus Orichovius* cum appellatione mittit familiarem suum *Josephum Slepowronium*, qui cum incommodo concilio intervenisset, offendit Archi-Episcopum & reliquos, paucis exceptis, *Orichovio* infensos. Quæ appellatio non tantum lecta est, sed ultra etiam Archi-Episcopus, nulla satisfactione accepta, de concilii sententia pronunciat, recte & ordine *Orichovium* a *Joanne* Episcopo condemnatum videri, & ne qua *Orichovius* forte elaberetur morâ, Episcopum Regi pro Hæretico illum deferri 1551.

Veniens non admittitur cum comitibus.

Excommunicatur ab Episcopo.

A sacris arcetur.

Conjuratio sacerdotum contra hæreticos.

ferri jubet; ipse etiam pro autoritate instat per literas apud Regem, quo nomen *Orichovii* recipiat, in delatumque animadvertat. Recipit delationem nominis Rex; ac ex Lithuania per literas *Petrum Kmitham* Palatinum Cracoviensem & Præmisliensem Præfectum in delatum lege agere jubet.

Rex in Orichovium jubet lege agere.

Inexuperabilis fuit hujus temporis procella *Orichovii.* Nam & Archi-Episcopus a Coronatione *Barbaræ* in Regis gratiam redierat, & *Petrus Kmitha* privatim *Orichovium* oderat, ob liberius quædam in se dicta, atque scripta. & Episcopus ipse gravis adversarius assidue apud *Kmitham* instabat, ut quam primum in *Orichovium* pro mandato Regio animadversionem institueret. Propræfectum etiam *Kmitha Uladislaum Diebuski*, quibus potest rebus ad idem impellit, ut eum *Kmitha* Cracovia abesset, ille ejus nomine lege ageret, nec ullam moram supplicio interponeret. Dum hæc aguntur *Orichovius* ignarus edicti, tamque atrocis mandati Regii, casu in convivio fuerat apud spectatum hominem *Joannem Pienaskonem* Equitem, hilarem in modum ab eo habitus, quo loci exemplum edicti Regii, secundum quod dare pœnas *Orichovium* oportebat, a Propræfecto missum, illi redditur. Qui tantam rerum suarum habebat fiduciam, ut cœteris atrocitate insperati edicti exanimatis, ille vultum secundæ fortunæ ferens, nihil neque de animo neque de convivio remitteret. Itaque Propræfecto e vestigio rescribit, "nihil ducta uxore commissum esse, „quare illud edictum timeret, neque etiam sine „causa timendum putaret, ageret modo pro „justitia sua Præfectus *Kmitha*. a ferocique Epi„scopo rationem judicii exposceret, quod si se „recte & ordine se condemnasse reum docue„rit, causam *Kmitha* justam fore animadverten„di." Cum exigua spes vitæ superesset *Orichovio* & cum Episcopus apud *Kmitham* Præfectum noctesq; diesque instaret, quo *Orichovium* interficeret, *Kmitha* tamen vel iniquitate judicii vel misericordia Rei permotus, oblitus offensionum, mora dies extraxit, causamque illam omnem ad comitia sequentis anni produxit.

Kmitha rem protrahit.

Erat *Kmitha* sicut adversantibus asper, ita, si crederes, idem placabilis, neque unquam hujus viri inimicitiæ alio exitu, quam ignoscendo, finiebantur, satisque habebat is in minis docere, quam ulcisci læsus posset; raro ille alias repetebat pœnas. Dum *Joannes* Episcopus *Orichovium* hunc in modum prosequitur, ceu æstu quodam abreptus in eum fuerat delatus duplicis odii scopulum, ut non solum privatam suam gratiam, sed etiam publicam Episcopalem affligeret. Cum illo judicio infami, quo *Orichovium* circumveniret, illius autoritas in Diœcesi fieret quotidie infirmior, ne quidquam illo prohibente sectæ perniciosæ cœperunt in Diœcesin Præmisliensem sensim irripere.

Secta in Diœcesi Premisliensi.

Quarum illa fuit capitalis, quæ profecta ex *Martini Lutheri* fontibus, ac deinde *Zwinglianis* aucta erroribus in Germania labefactarat, quicquid erat in ea gente divini, & humani juris. Hanc in Poloniam importaverat *Franciscus Stancarus* Italus, Mantuâ fugitivus, quam etiam Pinczovii apud *Nicolaum Oliesnicium* severat, magno cum veteris Religionis detrimento.

Franc. Stancarus.

Quo homine edicto Regio inde sublato, *Martinus Krowicius, Francisco Stancaro* ab *Oliesnicio* suffectus, hanc eandem hæresin ibidem aluerat, atque inde hæresin, tanquam noxium virus, in alias illustres familias disperserat. Quæ latius serpendo dum vires sumpsisset, in Russiam quoque, nullis ante contactam hæresibus, penetraverat, ac in *Dubiecium* oppidum autore *Alberto*, quodam ignobili hæretico, influxerat, qui opibus *Stanislai Stadnicii* illius oppidi Domini contra Episcopalem vim tectus, errores Sacramentarios impune intrepideque serebat, perfeceratque, ut *Stadnicius* liberos suos justa uxore editos baptizaret Sacramentario ritu.

Stanislaus Stadnicius Albertum fovet.

Idem etiam ejusdem sectæ præscripto *Alberti* Magistri sacrificium publicum in cœnam Helveticam commutaverat, Papam, Episcopos, jejunia, Divos, & qui sunt antiqui ritus, communiter contempserat, idque in oppido licenter agebat, exaudiente & pene inspectante & proximo Brzozovio *Joanne* Episcopo: cui ut stomachum facerent, non quo illi sacra præstarent, plerique apud *Stadnicium* sæpe agitabant cœnas illas Sacramentarias. Et cum Episcopus neque autoritate neque potestate a Diœcesi inhiberet tantum nefas, *Stadnicium* tamen, qua posset, aggredi statuit, qui nihil ejusmodi ab Episcopo exspectans mali, a Dubiecio Proszovium ad conventum edicto Regio fuerat tum profectus. Hunc absentem Episcopus aggreditur, ac edicto, Dubiecii pro concione absentem, per Sacrificulum citat, illique diem ex eo die tertium Brzozovii dicit.

Citatur ab Episcopo & damnatur absens.

Incredibilis fuit hæcce festinatione homo nobilis, ingeniosus & Dominus, si dies longior fuisset dicta, ex itinere vocatus causam præsens diceret, & interrogatus lege coram ipso responderet. Ubi dies causæ dictionis advenit citari Episcopus absentem *Stadnicium* jubet, prodit vilis accusator. Nobilis Rei Instigatorem vocant, attentat diem, ac reum citatione haesit, pro quo cum respondet Dubiecii oppidi Procurator; dicit herum Reipub. causa abesse, exiguitatem temporis conqueritur, ac brevitate diei circumscriptum adesse non potuisse testatur; orat proferret tempus, nihil fore periculi in morâ si Episcopus causam in reditum heri rejiceret. Episcopus regerit, cum hæreticis breviter agendum esse, dignos qui amplientur non esse, absint, sive adsint, missis ambagibus condemnendos, tollendos, ac proscribendos hæreticos esse. Procurator mirari se ajebat, quomodo herus suus, vir Patricius, Episcopi judicio in illis Brzozoviensibus latebris famam Patriam atque fortunas esset amissurus. Ad hæc Episcopus tace, inquit, nescis Decretales nostras? Ego, inquit Procurator, quid Decretales sint nescio, sed quid infamia sit, scio. Tu

abi,

1551.

abi, inquit Episcopus, nos jure agimus. Tum citari jubet reum: quem, eum non compareret, pro contumaci hæretico condemnat, excommunicat, infamem pronunciat, honoribus privat, ac bonis publicatis proscribit. Judicio tam tristi tamque atroci afflictus Procurator ad uxorem heri sui redit, quanto in periculo res sit, docet. Mulier atrocitate sententiæ exterrita, mutatis ad celeritatem jumentis certiorem maritum de Episcopi judicio facit. Deprehensus in itinere *Stadnicius*, insperato ictus malo, nihilominus Prosovium pervenit, ex uxoris literis refert ad Conventum,

Stadnicius rem ad conventum defert.

“qua arte petitus ab Episcopo per do-
„lum atque insidias fuerit, tum etiam docet,
„quanto in periculo versetur communis liber-
„tas, quæ cum jam pateret ad omnes Episcopo-
„rum contumelias, nihil spei reliqvum foret,
„si etiam Rex executor ad illorum judicia ac-
„cederet. Condemnatos esse arte consimili in
„Diœcesi Præmisliensi multos strenuos viros,
„ut *Martinum Oxoczinensem*, *Martinum Kro-*
„*vicium* anno superiore, nuper etiam *Stanisla-*
„*um Orichovium*, qui confictis magis crimini-
„bus, quam ullis eorum meritis, ab illo Episco-
„po capitis essent damnati. Postremo se eisdem
„dolis appetitum, absentem ab Episcopo con-
„demnatum esse, ac Regno proscriptum. Hæc
„vos feretis, inquit, Equites? Adeo Episcopis
„animæ viles nostro permissu erimus, ut in ex-
„istimationem vitamque nostram grassentur
„isti suo arbitratu? Parum videtur sacerdoti-
„bus stupris, atque probris nefandis vicos atq;
„oppida nostra ab illis contaminari, nisi etiam
„in existimationem nostram irruant? nisi nos
„honoribus ac fortunis exutos Regno proscri-
„bant, ac executori Regi mactandos tradant?
„De hostibus externis propulsandis consiliis
„proximis Petricoviæ deliberavimus: scilicet
„hostes nobis desunt, quos longe acerbiores
„domi in visceribus nostris ferimus, quam ulli
„sunt foris Turcæ aut Scythæ, qui nostris bonis
„fructibusque Regni satiati, quasi nimiò cibò
„distentæ belluæ incurrunt in nos altores
„suos, ac nostrum nomen omnibus injuriis
„atque contumeliis dilaniant. Hic obsisten-
„dum est omnibus quibus possumus modis &
„opibus. Sit antiquior apud nos ratio existima-
„tionis retinendæ, quæ nobis fraude Episcopali
„eripitur, quam ejus deliberatio, quæ nobis ad
„deliberandum a Rege proponitur. Et eum
„sic a majoribus instituti simus, ut infamiam
„non tantum servitute, sed etiam morte ipsa
„pejus malum ducamus esse, quod servitus ha-
„beat conditionem miseri hominis, infamia
„autem ad extremum perditi. Quod eum
„prudentissimi viri majores nostri vidissent,
„judicium capitis atque existimationis ne Re-
„gi quidem soli sed publicis Comitiis, Baroni-
„bus etiam Regni, præsidente Rege mandan-
„dum esse voluerunt, ut nemo privato judicio
„vitam atque famam in Polonia amitteret. Ad
„hunc majorum morem in hac Episcoporum

A B C D

audacia tanta receptum habeamus Equites.„
Legatis etiam nostris, secundum Privilegium„
Jagellonis, postulata edamus, quo disserte ca-„
vetur, ne quis Eques Polonus, bona, vitam, at-„
que famam amittat, nisi prius publico Comi-„
tiorum judicio, præsidente Rege, legitime,„
a Rege fuerit condemnatus; ut hoc Privile-„
gio & Episcopi redigantur in ordinem, seque„
suarum rerum finibus contineant, & judicia„
illorum contra hoc Privilegium facta, sint ex„
ejus autoritate irrita.„

Hac oratione *Stadnicii* terror in conventu obortus mentes omnium convertit, & res ad illam deliberationem redegit, quo illorum Legati nihil prius in comitiis haberent salute & libertate communi, quæ judiciis illis Episcopalibus tolli palam videbatur. Quod tanto impensius Equites Cracoviensis conventus Legatis dederunt in mandatis, quanto proximo Octobre (nam hæc agebantur Mense Decembri) consimile judicium de *Conrado Krupka Andreas Zebrzidovius* Cracoviensis Episcopus, ejusdem sectæ nomine fecerat; sed tamen ratione longe diversa. Præstituerat enim *Zebrzidovius Krupke* ad causam dicendam certam diem, justum tempus, ac judicium legitimum, in quo nulla inerat festinatio, vis, neque temeritas ulla. In consilium *Zebrzidovius* sacerdotes publicos, ac Collegium Philosophorum, Theologorum ac JCtorum adhibuerat: bis ampliatum, tertio condemnavit Reum, circumstante corona eruditorum hominum, Episcopale Tribunal. Addiderat etiam *Zebrzidovius* lacrymas, quibus dicebat, se invitum illo judicio fungi; quorum omnium nihil in *Joannis Dziaduski* judicio fuit, apud quem erat tertia domus solitudine, desertum Tribunal, judicium destitutum omni humana frequentia, aliquot male vestiti heruli, & cum his pauci inhonesti sacrificuli, qui nomina deferebant, delatosque accusabant. Et cum in illo Episcopo nocendi esset summum studium; ideo in judiciis agebat omnia raptim, atque turbate, neque quomodo errantes sanaret, sed quomodo, quos oderat, male haberet & caperet, cogitabat. Quare accusatis de hæresi, neque periculi deprecandi, neque resipiscendi, neque etiam superioris judicii appellationem retinendi spatium dabat, sed in eodem perseverabat. Et quamvis *Andreas Zebrzidovius* legitimo judicio *Conradum Krupkam* condemnaverat, tamen indignum videbatur cunctis, quamvis nocentes reos, Episcopalibus judiciis infames fieri. In eandem flammam invidiæ is quoque Episcopus *Krupca* judicio fuerat conjectus. Illud etiam adaugebat *Zebrzidovio* odium, quod suam Episcopalem curiam Cracoviæ armato præsidio muniverat, ac portis clausis, unam januam perangustam reliquerat, qua *Krupca* dabatur potestas cum paucis in jus eundi; qui cum secum in judicium induceret multos illustres Viros,

Conradi Krupca condemnatio.

1551.

Marti-

1551. *Martinum* videlicet *Zborovium*, Palatinum Calissiensem, imprimis acrem & vehementem in agendo virum, indignum visu fuit in illo hominum splendore delectum ab Episcopo A haberi, quare aut omnes, aut nemo cum Krupka introiret. Stantes ante curiam flagitabant; *Martinus* etiam Palatinus per *Stanislaum Stadnicium* & per *Hieronymum Ossolinium*, Generos suos, diligenter monuit Episcopum, „primo, ut remotis armatis liberum præstaret „*Conrado Krupce* judicium; deinde, ne de „jure Regio sibi ille quicquam illo judicio „arrogaret; capitis enim & existimationis „judicium juris Regii esse; denique si quid„piam ille expeteret magno illi id detrimen„to, Ordinique illius fore.„ *Zebrzidovius*, quoniam in Synodo Petricoviæ inter Episcopos ita convenerat, & audito Palatino, *Conradum Krupkam*, cum ad nomen non responderet, de concilii sententia contumacem hæreticum pronunciat, execratur, confiscat, & Diœcesi exterminat. Idem facit *Nicolaus Dzirgovius* Gnesnensis Archi-Episcopus in Nobili adolescente *Christophoro Lassocio*, atque in *Jacobo Ostrorogo*, Viro antiquissima familia nato, quem in Isnicrovio exclusum, præ Comitum Nobilium turba, ejusdem sectæ reum condemnaverat. Ita Episcopi dum in Equites Polonos quasi signo dato impetum faciunt, incredibili tumultu Poloniam perturbarunt, adeo, ut cum Rex Petricoviæ ad Calend. Februarii Comitia ediceret, conventusque in Provinciis per Legatos suos de more priùs ageret, nullus conventus fuerit, in quo de minuenda Pontificia Potestate postulata non ederentur. Circumibant enim circa conventus homines ab Episcopis oppressi, fidem Equitum Polonorum implorantes, *Stanislaus* certe *Orichovius*, qui calamitate ante alios insignis fuit, Visnæ in conventu, cum ibi adesset *Petrus Starzechovius* Leopoliensis Archi-Episcopus (ejus Provinciæ Præmislia est) afflictus luctu, flens conventum circumit, Equites appellat, "ac ne se Episcopo ad supplicium tra„dant, obsecrat, adesse jam Mandatum Regi„um, quo sui interficiendi potestas *Kmitha* „Præfecto fieret: nisi celeriter subveniatur, „dandum esse carnifici jugulum, ac suppici„um immerito subeundum.„ His lachrymis Archi-Episcopus excitus pro eo, ut senex & urbanus erat, respondit: "Sibi quidem talia Epi„scoporum judicia non probari, sed tamen re- D „scindi in præsentia non licere, quæ superiori„bus potestatibus jam rata essent, attamen da„turum se operam, ut *Orichovii* causa ad Co„mitia Regni integra deferatur.„ Aderat internuncius a *Johanne Dziaduski* Episcopo, cum literis & mandatis ad conventum missus, nam ipse invidiam veritus aberat. *Stanislaum* etiam ex Strachoim Parochum, ad absentiam excusandam miserat ad conventum. Hic oppressus clamoribus cum prope viola-

Res in conventibus agitatur.

retur, vix explicata fuga furiim ex convente excesserat. Equites Rutheni electis Legatis diligenter *Orichovii* salutem commendaverant, & ut nulla de re in Comitiis prius ageretur, quam ut judicia Episcoporum ex autoritate abrogarentur, eisdem mandaverant. Consimilia postulata in aliis conventibus ab equitibus Polonis edebantur, & in incensis hominum animis Comitia Regia expectabantur. 1551.

Quicquid hoc anno Religionis causa turbatum fuerat, unum in locum conjecimus; nunc alias ejusdem anni res sequemur ordine. In quibus princeps *Barbara* Reginæ mors est; quæ mox a coronatione ægrotare eum cœpisset, ex diuturno labore morbi, cui cancer nomen est, ab umbilico pube tenus affecta, ægre vitam produxit ad octavum Idus Maji, quæ dies S. Stanislao sacrata apud Polonos est. Quo quidem tempore summa observantia SIGISMUNDI AUGUSTI in præstanda fide conjugali fuit. Cum enim uxor pestifero af- B flictaretur morbo, magnaque pars illius putris esset, ille noctu & interdiu contra vim gravitatemque morbi nunquam destitit boni fungi officio viri, & cum illa loci tædio anxia esset, Rex latum currum fieri imperaverat, quo ægram *Niepolomitium* transportaret. Quem cum portæ urbis non caperent, pandere illas destinaverat, fecissetque, nisi id agentem uxoris mors occupasset. Quæ cum gravi morbo correpta jam fœteret, ac omnes Rege excepto fastidirent ægram, in Regia Cracov. vi morbi oppressa alto meridie decessit, quam eadem fide Rex curaverat mortuam, qua coluerat vivam. Humari illam Cracoviæ non placuit, quamvis multi censerent, quod sepulturam sibi Vilnæ fieri moriens mandaverat, sive quod id religiosum plerisq; est in patrio condi solo, sive quod C funus in inimica ad extremum sibi Polonia nollet fieri. Rex pro eo ac rogatus fuerat, die quinta & vigesima Mensis Maji medius & inter *Petrum Kmitham* & *Spitkonem* Palatinos, quam amplissime illam supremo die Cracovia Vilnam extulit, multisque ornamentis mortuam decoravit. Tanta vero observantia funeris in proficiscendo fuit, ut Rex nusquam a loculo discederet, semperque præeuntem sequeretur tristis, & si quem in vicum aut in oppidum fuerat ventum, de equo descenderet, ac funus pedes comitaretur mœstus, nec ullo ab hoc officio impeditus est imbri. Denique summa mœstitia, magno comitatu, pie religiosеque in Lithuaniam funus deportavit, ac Vilnæ in æde S. Stanislai apud paternos illius manes uxorem humavit. Insigne est documentum Regibus hæc mulier, quam non deceat eos pro rebus caducis æternas subire offensas. Quanto enim conatu hanc uxorem retinuerit Rex, supra est ostensum, tanto tamen certamine tem expetitam una illi eripuit dies, multo seminario dissensionum in Polonia relicto.

Barbara Reginæ morbus & obitus.

Hoc

1551.

Helias Walachia Palatinus a Christo deficit ad Mahometum.

Hoc anno *Helias*, maioris Daciæ, Walachiam nunc vocant, Palatinus *Petri* filius, a Christo D. defecerat, & ad Mahometum impium transierat. Cum enim is nihil sibi tutum in Dacia reliquisset, quod multos de Primoribus Dacum interfecerat, multos extorres fecerat, tam manes mortuorum, quam minas vivorum trepidus pauebat. Et cum cruciatu timoris angeretur, accersitum se a *Solymanno* Turcarum tyranno simulat, nihil vlli quid mente agitaret communicans, conuasataque omni paterna gaza, simulatione officii Constantinopolin ad tyrannum proficiscitur, Dacia *Stephano* minori fratri relicta. Exceptus a *Solymanno Helias* benigne fuit, & cum aduentus sui causas, quas initio dissimulauerat, edidisset, *Solymannus* hominis aduentu gauisus est, quod ante eum diem tam clari nominis princeps nemo erat, qui *sponte* a Christo deficeret, ac vltro nomen Mahometo daret. Ita circumduci illum per aulam frequentem iubet, ac palam ad ludibrium Christi ostentari. Ad extremum de tyranni atrio inter duos Bassas, qui illius latera tegebant, prodit, ac aula in media ingenti gratulatione militum Christi nomen deponit, & Mahometi assumit, pro *Heliaque Mahometes* acclamatione militari salutatur. Et ne videretur Turcis esse suspensæ dubiæque fidei, crucem ligneam pedibus subiectam ter inspuit, ac totidem vicibus conculcatam pede ab se vt execrabilem remouit. Dicitur abiurato Christo cum in cubiculum concessisset, secreto sese afflictasse, effuseque in occulto fleuisse. Id ego factum credo. Quomodo enim ille in tam immani scelere poterat obliuisci paternam hanc, quam prodebat, fidem eius? Iam conscientia irrequieta, quibus tandem vulneribus non cruentabat hominis impii mentem? quæ tanto cœcata scelere, cum ad omnes stimulos obduruisset, præcipitem illum etiam reluctantem agebat in omnem vecordiam. Et quoniam *Helias* vltro *Solymanno* sese dederat, ideo Sahmate honorem ob illo perfidiæ præmium tulit. Qui honos vt merito ad illum delatus videretur, comparato ex Scythicis militibus exercitu, perfugam Ducem nactus, cui *Mormura* nomen fuit, cum insitatis itineribus exploratores elusisset, *Bratislaniam* oppressit.

Bratislaniam expugnat.

Erant in eo oppido fortissimi veterani, qui hostem prius visum quam auditum in mœnibus cum haberent, trepidi ad arma discurrunt, ac irruentes agmine Scythas intra vallum sustinent. Postremo multa cæde vtrinque edita, vt pauci a multis ita imparati a paratis victi ad vnum cæsique omnes sunt. Oppidum etiam ad solum a Scythis exustum est: grave monumentum ignauiæ nostræ. Magnam enim calamitatem incuria nostra hoc anno Polonia accepit, non tam oppidi, quod jam a *Sigismundo Augusto* instauratum est, quam militum, quibus non facile Respub. cito habebit pares. Erant enim illi viri strenui & militia ac magnis victoriis Scythicis clari, tantumque vsum rei militaris habuisse putabantur, vt figulis singulos exercitus maximis bellis tuto committeres. Scythæ oppido potiti, partaque victoria læti. Erat enim Russia absque præsidio, Rex etiam in Lituania aberat, qui præsens contra illam incursionem subitam subsidio fuisset; & nisi sapiens vir ad coniecturam rerum futurarum *Spitko Jordan de Zakticzyno* Regni Quæstor *Joannis Tarnowii* Castellani hortatu mutuas pecunias in rem militare sumsisset, hocque stipendio exercitum ex obviis militibus conduxisset, Scythæ victoria impulsi geminassent cladem, ac longius progressi eandem hanc iterassent. Hoc principium perfidiæ in Mahometis sectam concedens *Helias* nostro malo dedit, quod tamen non diu ille tulit impune. Nam cum suspecta in Mahometen *Solymanno* illius esset fides, sublatus breui de medio ita Constantinopoli, vt illius neque viui neque mortui index esset.

E medio tollitur.

Ad hunc modum Polonia hoc anno vexabatur, tam domi, quam foris. Ad hæc mala accesserat fœda etiam fames, quæ multos mortales in Polonia & Lituania absumsit, tantaque fuit annonæ caritas, vt modius siliginis Cracouiæ ad tres florenos perveniret.

Fames & annona caritas.

Eodem anno *Andreas Gorkanus* Posnaniensis Castellanus ac maioris Poloniæ Præfectus, Octobri mense Posnaniæ moritur. Vir memorabilis, in quo multa naturæ bona gloriæ splendor æquauit.

Andreæ Gorkani maiores, virtutes & obitus.

Huius familia antiquitus equestris fuit, *Vriele* autore, qui primus in eam familiam Posnaniens. Episcopatum intulit. Inter patricias gentes relata magno rerum successu creuit. Cum enim *Vriel* Episcopus *Lucam* fratrem Episcopali pecunia auxisset, facile illius ad Posnaniens. Palatinum adiuuit petitionem. Huic eiusdem nominis *Lucas* nascitur filius, *Andreæ* Pater, qui paternos honores adeptus auxerat patrias opes, mira benignitate Fortunæ. Cum enim e *Schamotulana* familia nobili & patricia, vnicam Posnaniensis Palatini filiam vxorem duxisset, vnam fecit ex duabus domum, *Schamotulanumque* in *Gorkanum* cum omni re & nomine infudit genus. Et cum ille solertia adiuuaret fortunam, augebat rem, cum honesta rei familiaris cura, tum *Andreæ* filii nuptiis, cum quo vnicam natam *Kurozuantii*, magni patrimonii hæredem, collocauerat. Et cum studium in illo augeretur habendi, vxore defuncta, Episcopus Cuiaviensis a *Sigismundo* Rege factus, ingenti pecunia & patris & patrui & filii & suas pristinas opes cumulauerat, quas decedens *Andreæ* filio reliquit, qui scienter & moderate iis vsus, magno ornamento Poloniæ fuit, Patrique in Posnaniensi Castellanatu, & maioris Poloniæ præfectura succedens, illum orbem senatorium absoluit, sine quo nemo in Repub. vir magnus habendus est. Fuit enim primo vir sapiens, post patriæ amans, tum eloquens, postremo diues, ob quas res elucebat in omni illius priuata & publica vita decus,

decus, houestas, laus, atque dignitas. Huc accedebat facile populare studium, non solum priuatis beneficiis, sed publicis etiam largitionibus A collectum; quibus ille rebus ad omnem opportuoitatem gloriæ, domi & foris hominum voluntates adiunctas habebat. Nam & apud exteros gratia, & apud suos sententia plurimum potuit, adeo vt nouis rebus studuisse crederetur. Statura fuit mediocri, forma apta & temperata, & in omni ætatis gradu venusta. Erat colore caodido, vultu tranquillo & blando, oculos habuit cæsios, in quibus tamen inerat quidam Senatorius vigor. Caput tondebat, submittebat barbam, quam cani condecorabant multi, vestitu atque omni cultu elegans & concinnus fuit, vt nullius lenocinii in habitu, qui quidem viro videretur dignus, negligens esset. Studia liberalia exercuit cupide, ingeniosos ac B doctos, militares etiam viros, omnibus modis fouit, denique ambitione, libertate, & splendore vitæ Senatoriæ cæteros antecessit. Moritur anno ætatis plus minus quinquagesimo, multo sui desiderio in Polonia relicto. Reliquit tres filios, *Lucam, Andream* & *Stanislaum*, omnes Ephœbos; quorum adolescentiæ pro spe de illis concepta, ne quid officiat rerum copia, optandum est. In demortui locum Rex *Petrum Czarnkonium*, Posnaniens. Castellanum, *Joannem* vero *Koscielecium* maioris Poloniæ Præfectum suffecit.

Cardinalis Georgii, Episcopi Varadiensis, gesta & crudelis obitus.

Etsi initio suscepti operis animus nonerat, res externas scribere, cum ad domesticas vires non sufficiant; tamen cum se in cursu offetant, quæ Poloniam attingunt, illa quoque C prætereunda non sunt. Cuiusmodi est crudelis atque miserabilis mors *Georgii* Varadiensis Episcopi, vrbis Romæ Cardinalis & Vngariæ Quæstoris, quem vulgo Thesaurarium vocant; qui obscuro ortus loco, magnam ætatis partem in familia Diui Pauli Eremitæ transegerat. Vnde ad maiora rerum initia ducentibus satis egressus, io Regia *Joannis* maximas res Quæstor administrauit, cui tantam fidem rerum omnium Rex illa habebat, vt moriens & *Isabellam* vxorem, & *Joannem Sigismundum* filium illius mandaret ac committeret fidei; quorum impense curam ille gesserat, perfeceratque, vt inter *Solymanni* & *Ferdinandi* arma positus magnam partem in Vngaria tot cladibus direpta atque dissipata *Joannis* filio D vxorique illius conseruaret, ac proditoris nomen ob fidem ferret, quod duobus infestissimis inter se hostibus *Solymanno* & *Ferdinando*, dum fidem mortuo Regi præstaret, modo huic modo illi deditum se esse simulauerat, cum vtrique clam capitalis hostis esset, nihil nisi vxorem & filium defuncti Regis ad suam fidem pertinere existimans. Quos dum tuetur, fallere promissis *Ferdinandum*, eludere autem dolis *Solymannum* jus esse fasque putabat. Quare, mirum dictu est, pro fida JOANNI Regi data, qua arte vtrumque tractauerit, & prout res se daret, modo harum, modo illarum esset partium. Quæ illius ars in fallendo incredibilis quam esset efficax, tum potissimum apparuit, cum *Ferdinandus* Budæ ioclusam *Isabellam* cum filio annum circumsideret. Cum enim *Georgius* voa inclusus vim *Ferdinandi* non ferret, frustraque fidem *Sigismundi* Poloniæ Regis *Isabella* Patris imploraret, ad *Solymannum* Turcam receptum habuit, quem æquis & iniquis conditionibus sibi concillat ac magnis pollicitationibus ad auxilium ferendum impellit. Cuius aduentu exterriti Germani obsidionem dimittunt, & a Buda discedunt; quorum discessu Reginam quidem *Georgius* & Regulum oppugnatione liberauerat, sed Budam cum reliqua Vngaria amiserat.

Solymannus Budam per dolum potitur.

Solymannus enim cum nullum præmium nisi *Budam* pro liberata Regina cuperet, eius potiundæ hanc rationem instituit. Filium *Joannis* pro hospitio & amicitia Patris ad se in castra afferri, ac vna cum illo Senatores Ragni adesse jubet, vt in exercitu victore, ac illius seruatore incolumitatem gratularentur præsenti. Mater misera ac luctu perdita frustra diu Vngaris adversata, tandem atrocitate temporis coacta filium Tyraono, ovem videlicet lupo, per *Georgium* in Castra mittit, verita ne id illi negaret, quod mox ille auferret. *Georgius* ac cæteri Senatores, qui propter ætatem pueri in procuratione erant Regni, magnum ac optatum munus ad Tyrannum deferunt, Regulumque parvulum nutricis de sinu depromtum in manus *Solymanno* tradunt. Quem ille obviis vlnis amplexus jussis omnibus de Tabernaculo excedere, eum nutrice multa familiarius, quam Tyrannum decuit, de rebus Reginæ communicasse dicitur. A colloquio nutricem saluo præter spem puero per causam honoris Præfectum Janiciorum, (Agam Turcæ vocant) reducere in vrbem imperat, retentis Senatoribus in castris, quos Regulum ex vrbe in castra fuisse secutos demonstratum est. Quorum vnus *Valentinus Turcus*, qui longe omoes Vngaros belli gloria & virtute superabat, in Turciam fuit deportatus, ibique annis aliquot post in vinculis verberibus (vt fertur) necatus. Aga, vti erat imperatum, cum Janicerorum manu filium ad mœstam & pauidam matrem defert, quæ iam conclamauerat, nihilque minus quam filium reducem a Tyranno expectauerat. Aga in transitu quo ibat vrbem præsidiis occupat, ac magno beneficio viuum matri filium reddit; at illi confestim vt vrbe excederet *Solymanni* verbis imperat, quod hæc illam contra vim *Ferdinandi* non posset tueri; *Solymannum* autem pupilli tutorem suum munus arbitrari, pro fide data Patri, non solum Budam, sed cunctam Vngariam integram pupillo præstare debere. Regina vt jussa fuit, Buda excedit ac Lippam proficiscitur. His dolis bonus ille tutor Budam suam fecit. Ac ita perpetuo habeot successum doli. *Georgius* enim quibus artibus Budam seruare volebat, iisdem illam amisit, nec tantum Vngariam, sed cæteras quoque nostras prouincias possedit.

1551. fedit. Verum enim vero capta Buda *Solymannus* cum in possessionem Vngariæ venisset, nec de ea pupillo cederet, *Georgius* pœnitentia facti versare se ac consilia inire cœpit, quo *Solymanno* pulso Vngariam de integro recuperaret. Itaque repetit *Ferdinandi* gratiam, ac parta venia cum illo init consilia, conspirat, ac huc evadit, vt *Isabella* Regina diadema Regni *Ferdinando* traderet, Vngaria cum filio excederet, ac *Ferdinando* possessionibus filii paternis, quæ amplissimæ fuerunt, cederet. Pro quibus ac pro dote sua Opoliensem Ducatum a *Ferdinando* caperet. Quibus de rebus eum ita convenisset, data vtrinque fide *Isabella* cum filia ex Transylvania Cassouiam proficisceretur, vt quemadmodum convenerat, pactis conventisque staret. Quod & facit. Nam Cassoviæ *Georgio* præsente & Diadema *Joanni Baptista Ferdinandi* exercitus Præfecto tradit, & Vngaria cedit, ac inde in Poloniam, vt Opolium mature perveniat ad *Sigismundum Augustum* Fratrem parat proficisci. At *Georgius* cum videret, hac quoque vice spe sua se lapsum esse, *Ferdinandumque* nec pactis stare, neque exercitus pro eo ac promiserat in Vngariam contra *Solymannum* mittere, & cum collegam quoque *Joannem Baptistam Gastaldum* sibi in exercitu æquari moleste ferret, redit ad ingenium & ad extremum vertit omnia. Iterum receptum habet ad *Solymanni* gratiam, quem adversus *Ferdinandum* de integro, magnis jacturis & pollicitationibus impellit, consilia *Ferdinandi* aperit, ac veniam præteritorum petit. Deprehensus conjecturis primo *Georgius*, deinde literis est, quæ interceptæ ad Italum collegam deferuntur, qui apud Vnitium cum *Georgio* in exercitu pari potestate fuit. Oppidum hoc ab Alba Iulia in Transylvania miliari abest. Italus re cognita ac bene dissimulata *Ferdinandum* certiorem facit, quanto in discrimine res sit, docet *Ferdinandus* suis rebus timens dat *Joanni Baptistæ* Negotium *Georgii* silentio interficiendi; qui astu par Vngaro, tres Hispanos, promtissimum ad tale facinus patrandum genus, ad interficiendum *Georgium* clam mittit. Ab his liberaliter *Georgius* appellatus, & illa non insolita Hispanis reuerentia productus, in cubiculo interficitur; post a cervice caput abscinditur ac *Ferdinando* refertur, reliquum corpus ferro laceratum ibidem abiicitur, ac aliquot diebus inhumatum negligitur. Cubicularii duo arma expedientes pro domino vulneribus tardantur. Milites ne quam vim facerent, re insperata occupantur, ac præsidio ab Italo prohibentur, qui interea, dum nox transigitur, edito signo, quod convenerat, tormenti intus editæ glandis, paratus cum cohortibus ad subsidium erat. Hic exitus illius viri fuit, quem fortuna ex humili loco ad Regium pene fastigium cum pronexisset, hoc anno ante Christi natalem, gravissimo casu conflictum, subito ex summo honoris & potentiæ gradu deiecit, cunctis seculis documento summis & infimis futurus, quam ipsa se detegat atque impediat fraus, & quam se illa suis induat & capiat laqueis. Cum hoc tamen viro amissa Vngariæ recuperandæ spes est, quod principibus de medio sublatis, nemo vir in Vngaria restet, nomine & meritis gravis, cum quo se reliquum vulgus ad auxilium & ad spem futuri temporis congreget. Hæc domi & foris gesta eo anno sunt. 1551.

Vngaria Ferdinando Imperatori traditur.

Georgius interficitur.

ANNALIS QVINTVS.

A.C. 1552. IAm comitiorum tempus appetebat, cum Rex ad calendas Februarii Vilna pro eo ac dixerat Petricouiam advenitaret, non ignarus, quantum turbarum se absente in Regno sibi contractum esset. Prouidebat igitur animo, qui comitiorum motus se excepturi essent, quod omnibus conventibus per omnes Regni prouincias Equites Polonos acerbissima postulata, edidisse cognouerat. Itaque Petricouiam venit, eodem ad dictum Senatores Legatique conveniunt. Summa expectatio erat, quarumnam partium in districto regno futurus esset Rex. Erant solliciti Pontifices de jurisdictione, Equites vero de libertate, ad quamcunque partem Rex accessisset, eam cum detrimento alterius partis victorem fore. Pontifices pietate, Equites libertate fidebant, quorum vtrique sibi cum moribus, tum legibus cautum putabant. Taliter incensis animis amplissimorum ordinum Rex Comitia auspicatur, sacrificiumque pro salute & concordia Regni de more Pontifices habere imperat. Hi Abbati Vitouiensi rem diuinam jubent facere, qui frequenti ac pleno templo die Purificationis Mariæ coram Rege sacrificauit. Quo quidem tempore apparuit, quam sacrosanctæ etiam res vilescant ipsorum hominum contemtu. Cum enim pro more & religione veteri verum integrumque Christi corpus in sacrificio abbas attolleret: ad illudque sublatum Rex cum Senatu & cum cætera turba venerabundus procumberet, complures palam obuertebant ora. *Raphaël* certe *Lesczynski*, qui proximis comitiis Brzestensem Palatinatum deposuerat, per summum diuini Sacramenti contemtum steterat ante Regem pileatus. Quæ res offenderat multos, querebanturque vulgo homines in conspectu omnium magistratuum Regni numen violari, ac contaminari diuinum. Rex in hunc modum auspicatus in concilio per *Joannem Ocziesk*i Cancellarium proponit, quibus causis adductus comitia indixerit, demonstrat vicinos Scythas, Turcas & Dacas, adversus quos nudatum esse præsidiis regnum docet, *Bratislauiam* quoque commemorat, cujus exusti ignominiam deprecatus, in dissensionem publicam ciuilem culpam confert. Denique hanc jubet deliberationem esse, quo adversus vim & incursiones hostium regnum tutari A.C. 1552.

Comitia habentur Petricouia.

Propositio Regis de expeditione in Turcas.

1552.

tutari poſſet. Secundum hoc propoſitum Legati deliberent, ac in commune conſulant. Qui ſumto ad deliberandum ſpatio ſtatuunt, A non minus de externis hoſtibus propulſandis, quam de domeſticis moribus ſedandis agendum eſſe. Quare de domeſticis rebus prius eum Rege agendum eſſe, quam de ullis externis.

Legati mala domeſtica prius corrigi volunt.

Et quoniam poſt Poloniam conditam grauiſſima illa cauſa fuit, qua ampliſſimi ordinis Maieſtas conuellebatur, quo maiorem autoritatem res haberet, communi legatorum ſententia *Raphaël Leſzczynski* illi cauſæ Patronus deligitur, qui quod præter aliorum morem legibus parens e Senatorio ordine ad Equeſtrem redierat, opinionem virtutis habebat, ac præter cæteros amans patriæ & vir bonus ferebatur eſſe. Qui de ſcripto, (vt erat in conſilio Legatorum deliberatum) id mandantibus eunctis,

Oratio Raphaelis Leſczynski.

"orat obteſtaturque Regem, vellet „meminiſſe ſuæ fidei regnum commiſſum eſ- B „ſe. Cuius a magnatibus eum violaretur „libertas, debere illum pro ſua ſalute poſtpo„nere res omnes. Non vim externam Polonis „metuendam eſſe, ſed intus incluſum malum „eſſe, quod in ipſis Reipublicæ hæreret viſceri„bus, quod a Rege neglectum vires ſumeret, „ae libertate communi violata, multos tyrannos „pro vno Rege in Polonia inſtitueret, qui auda„cia & impunitate ſubnixi Regiam poteſtatem „ſibi arrogarent. Intermittendam ergo eſſe o„mnem de aliis rebus deliberationem, huc vero „incumbendum, quo ex autoritate maleficium „domeſticum cum veſtigio quamprimum tol„latur.„ Et quoniam magnam autoritatem ad dicendum attulerat, audientiamque ſibi re noua & inuſitata compararat, multa animoſè C & acerbè de ſcripto, magna orationis libertate, pronunciat. "Nos te, Auguſte Rex, liberis „ſuffragiis Regem creauimus, tuæ fidei, quic„quid diuini & humani juris erat in Polonia, „mandauimus, tuæ ditioni poteſtatique Re„giæ vitam, exiſtimationem, fortunasque ſub„ſubiecimus noſtras. Huius poteſtatis Regiæ „nullum mortalium te habere ſocium volui„mus, neque adeo volumus; idque te autore „& Duce perficiemus. Cum hac ſpe & fido„cia miſſi a fratribus noſtris huc aduenimus, „vt Regiam tuam Poteſtatem integram nobis „præſtes cum nomine communicatam. Et „vt magnatum poteſtas ex autoritate publica „intra ſuos fines per te his comitiis redigatur, „reprimaturque, quæ ad ſalutem hominum & D „ad conſeruationem inſtituta, ſubito ſe ad eius „peſtem perniciemque conuertit. Hæc ſum„ma legationis noſtræ eſt, vt Tibi ſoli pareant „Poloni, præterea nemini. Hæc mandata „nobis exhaurienda ſunt, priusquam vllam a„liam Reipub. partem attingamus.

Tarnouii integer in Rempl. animus.

Eadem *Tarnouius* pro ſalute Populi, minime populariter agebat. Erat enim hic vir re magis quam oſtentatione popularis: raro aliquid coronæ ille dabat auræque populari, ſpectabatque non hoc, quod populus probabat, ſed quod populo vtile erat, malebatque de populi fauore periclitari, quam ſecunda illius fama, rem male populi gerere. Ideo alienus ab omni ſimulatione oſtentationeq; ſæpe pro re populi contra ipſum populum ſenſit ac dixit. Multa ſunt huius rei exempla in vtramque partem; ſed memoriæ cauſa vno & altero erimus contenti. In expeditione apud *Leopolin* contra Dacos, incredibili tumultu res exarſerat adverſus *Sigismundum* Regem, ita vt illum equites propemodum exautorarent. Quam rem cum peſtiferam regno futuram *Tarnouius* videret, ſic pugnauit, ſic multitudini a quibusdam concitæ reſtitit, vt illius temporis ſolus procellam ſuſtineret magno cum periculo. Cum enim vehementius equitibus reſiſteret, infeſtoque armatis campo, ingenti animo, non tam Regis quam regni cauſam ageret, minimum abfuit, quin periret concurſu & indignatione turbæ militaris. Conſimile exemplum idem edidit virtutis & conſtantiæ in *SIGISMVNDO AVGVSTO* Rege. Huic enim cum multitudo ob vxorem irata omnem vim ac poteſtatem regiam adimeret, vt ſupra demonſtratum eſt, impetum illum multitudinis ſumma cum inuidia ſuſtinuit, non vxorem, quam illo inſcio Rex duxerat, ſed ipſum tutatus regnum, quod corruere bello ciuili fuerat neceſſe, ſi ille tum multitudini laxaret habenas, ac pro multitudine contra tenacem propoſiti Regem ſtetiſſet. Ita hic dum multitudinem ſeruabat, fauorem multitudinis cum vitæ jactura repudiabat. At viciſſim cum res poſcebat, ſtabat cum populo, nullique ad gratiam cuiusque ſeruato receptu, ſic populum defendit, vt nihil aliud quam populi cauſam noſſe videretur. Quod vel inprimis in hac cauſa acciderat, in qua Populus Polonus cum Epiſcopis de libertate & Religione, duobus Reip. fundamentis, his comitiis certabat, Inſigne optimatibus exemplum, vt non ſimulatione neque gloriæ oſtentatione, fictoque ſermone atque vultu, ſed veritate, fide, iuſtitia, atque vtilitate ſeſe multitudini vendit ent, vt pro re communi modo cupide progredientem populum comprimant, modo timide regredientem quaſi claſſico ad officium revocent, ne videlicet populus aut ſuperbia obedientiam excutiat, aut humilitate iniuriæ ſuccumbat.

Cum aſperè & acerbe a patribus & a legatis Epiſcopi vexarentur, vehementer illos iudiciorum pœnitebat, aliter enim, quam ſperarant, evenire videbant. Solus tamen *Joannes Drobojowski* Cuiauienſ. Epiſcopus ſplendebat aliorum Pontificum contumelia. Hic enim in Petricouienſi concilio, de quo ante dictum eſt, ſolus inter Epiſcopos mitius agendum eſſe cum equitibus Polonis, & ab illis tam atrocibus iudiciis, quorum tum inibatur ratio, abſtinendum cenſuerat. Cuius facti cauſa multi illi honores ab equitibus Polonis habiti, gratiæque illi ſunt actæ, quod rationem duxerit eius ordinis,

Jo. Drobojowski Ep. Cuiav. mitius cenſet quam cæteri Epiſcopi.

vnde

1552. vnde & ipse erat ortus. Cæteri Pontifices lacerabantur passim conuitiis, inprimis autem ipse *Joannes Dziaduski* Præmisliensf. Episcopus, cui *Joannes Tarnouius* salutandi causa ſeadeunti domi ſuæ, non vt Senatori & amico, ſed vt hoſti & priuato dextram porrexit, grauiterq; illum propalam increpauit, quod in Præmisliensf. diœceſi hominibus liberis ſeruitutem, probis infamiam, ingenuis exitium inferret, idque ſolutius faceret, quam parem cum cæteris deceret. Epiſcopus meritis pulſatus conuitiis directo ad *Nicolaum Dirgouium* Archiepiſcopum tendit, qui interea ſtele domi cum Epiſcopis collegerat, queritur, quam indigne a *Joanne Tarnouio* fuerit habitus, & addidit, ſeſe indigna hæc vnum pro omnibus pati. Cui Archiepiſcopus commotus: Tu pro nobis pateris hæc? qui tantum malorum nobis peperens, unde hæ in nos ortæ ſunt turbæ?

Jo. Dziaduski Premisl. Ep. increpatur a J. Tarnouio.

Orichouius Petricouiam proficiſcitur.

Dum hæc aguntur, *Stanislaus Orichouius* Rutenus certior factus, *Joannem* Premisliensf. Epiſcopum judiciorum publice Petricouiæ dare pœnas, & cum illo vna cæteros in ſumma inuidia eſſe Epiſcopos, occaſionem rei bene gerendæ dari ſibi ratus, non dimiſit tempus, præſensque Epiſcoporum odium ad ſuam ſalutem conuertit, profectionemque Petricouiam inſtituit, & vt præſenti animo & ad agendum parato Epiſcopi illum ſcirent venire, literas præmittit ad Epiſcopos libere ſcriptas, quibus quam inique circumuentus fuerit a Præmisliensſi Epiſcopo, conqueritur; tum teſtatur, ſe niſi coactum ab Epiſcopis ad illorum adverſarios non tranſiturum. Has ille literas in hanc ſententiam latine conſcriptas Petricouiam præmittit; ipſe paucis interpoſitis diebus conſequitur. Sed cum protectionem illius multa tenerent, impeditumque inſtdus illi iter eſſet, *Herbultu* ſe coniungit, quorum egregiam fidem ac ſingularem in ſe voluntatem omnibus periculis cognouerat. Fuerunt autem hi, *Stanislaus* Caſtellanus, *Joannes* Sub-Camerarius Leopoliensf. *Valentinus* item Cracov. Canonicus & *Nicolaus* fratres. Cum iis aderant & alii complures nobiles viri, qui iter Petricouiam ad conuentum habebant. Horum præſidio contra occultam Præmisliensf. Epiſcopi vim fretus *Orichouius*, cum *Joanne* Patruele fido fratre pauitans, ac inſidias vitans, Petricouiam proficiſcitur, hoc conſilio, vt aut ab Epiſcopis infamia judicii leuaretur, aut omnia poſtrema coram Rege in comitiis experiretur. *Suleiouium* oppido Petricouiæ vicinum vbi eſt ventum, de amicorum ſententia, flectit iter *Wolborium*, & ad *Joannem Drobojowski* conſobrinum, Cuiauiæ Epiſcopum diuertit, ad quem Petricouiam ſcribit, certioremque illum de ſuo aduentu facit, orat ac petit, quo pro neceſſitudine & cognatione penelitantem exciperet, auxilioque & conſilio in tam neceſſario tempore juuaret: *Herbultos* etiam ad *Petrum Kmitham* Cracov. Palatinum ablegat, quod cum illo *Herbultorum* fuerat nupta ſoror

Kmitham ſibi conciliat.

literaſque ad illum dat, ſupplicater ſcriptas. Res illico percrebuerat, ac ſermo manauerat, *Orichouium* adeſſe, materiamque præſenti turbæ non modicam afferre. Agitant rem inter legatos *Petrus Boratinski*, *Hieronymus Oſſolynski*, *Joannes Pieniasko*, & *Adam Siemuszowski*, qui cauſam ſua ſponte incenſam inter legatos vehementius inflammant. Interim cum *Joanni Drobojowski* Epiſcopo ſatis jam calere videretur res, *Nicolaum Dirgouium* Archiepiſcopum adit, ac illi *Orichouium* ſuo iuſſu *Wolborium* ad ſe deuertiſſe nunciat, hoc conſilio, ne quid de improuiſo ille adueniens, de integro ad turbas adderet. Archiepiſcopus collaudato *Drobojouio* Epiſcopo jubet, vt comiter *Orichouium* apud ſe habeat, & Petricouiam accerſat. Facta poteſtate *Orichouius* accerſitur, ac fraterne ab *Joanne Drobojouio* excipitur, Cui Archiepiſcopus de conſilii ſententia fidem publicam vltro per *Joannem Drobojovium* in ſcripto miſerat, manendi Petricouiæ & res libere agendi, quoad Archiepiſcopus aliter cenſuiſſet. Hanc fidem *Stanislaus Orichouius*, veritus primo omnium exiſtimationis jacturam, deinde ne quam opinionem timoris illa recipienda daret, per *Joannem* fratrem patruelem, & per *Joannem Pieniaskonem* Archiepiſcopo remittit, cum his mandatis, ſe innocentia fretum Petricouiam veniſſe, nihilque commiſiſſe, quo vel magiſtratus reformidaret, vel illorum judicia horreret. Hæc fides cum mandatis Archiepiſcopo in Epiſcoporum cœtu redditur, quo quidem tempore *Andreas Zebrzydouius* Cracov. Epiſcopus, quem ſibi antea per literas *Orichouius* conciliauerat, cauſam *Orichouii* diligenter egit, monuitque Epiſcopos, multis collectis exemplis, ne *Orichouium* ſupplicem ſuum aſpernarentur. Commemorauit etiam, quanto detrimento ordini eſſet futurus, ſi ille ad adverſarios eum illa tranſiret cauſa. Qua oratione permoti erant epiſcopi, tranſegiſſetque en die *Zebrzydouius*, niſi ex minoribus Sacerdotibus quidam factum impediſſent, ac indignum facinus apud Archiepiſcopum conclamaſſent, Cœlibatum *Orichouii* cauſa tolli, ac magnam feneſtram ad licentiam aperiri, dum deſpecta poteſtate ordinaria ingrederetur vitæ viam quam quiſque vellet. Huiuſmodi ſententiis impedita & extracta res illi fuit. *Orichouius* vbi videt de judicio Premisliensf. Epiſcopi nihil mutari, ſed omnes Sacerdotes ad ſuam inſtructos eſſe perniciem, cum frequentibus amicis, inprimis autem cum *Joanne* Cujaviensf. Epiſcopo *Joannem Tarnouium* adit, cui cauſam & calamitatem proponit, ac ſe in Polonia deteriore conditione, quam nocturni eſſent fures, apud illum conqueritur, quorum nemo indemnatus daret pœnas, ſe impetrare ab Epiſcopis non potuiſſe, vt ſibi lege condemnato interire liceret: non ſe veniam delicto orare ullam, ſed juſtitiam ac judicium, vt ſi quo, vrore ducta, ſe obſtrinxiſſet ſcelere, eas pœnas in legitimo judicio daret, quas leges jubcrent,

1552.

Amice ab Epiſcopis excipitur,

Fidem Publicam vltra ſibi oblatam remittit.

Sacerdotes quidam minores ſpem eius intervertunt.

Orichouius cauſam ſuam Tarnouio commendat.

1552.

jubereat. Orat ac obsecrat *Joannem Tarnouium*, vt pro sua justitia atque clementia illum in fidem ac clientelam suam contra vim Epi- A scoporum acceptum tegat. *Tarnouius* bono animo hominem jubet esse, ac desperare vetat, ac plenum spe ab se dimittit. Ipse ad cœptum certamen redit, qui cum totus mente & animo in Episcopos instaret, *Andreas Zebrzydouius* Cracov. Episcopus in jurgio quærebat ab illo: Quo ergo, inquit, loco, *Tarnouie*, in Polonia fuero, si de hæresi Episcopus non iudicauero, Præconisnè an vero Episcopi? Cui *Tarnouius*: Aeqoius vero fieret, *Andrea Zebrzydouie*, te præconem in Polonia fore, quam me seruum. Hanc tantam *Joannis Tarnouii* in agendo vim & constantiam adjuuabant multi primores Patrum, in iis *Joannes Latalicius* Posnaniens. Palatinus senex & magnæ in Senatu autoritatis. B Et cum multa ad eam sententiam dixisset, illud etiam magna autoritate addidit. "Venerat, inquit, proxi- ,,mis comitiis ad te qoestum *Stanislaus Orichouius*; tria vix protulerat verba, cum obmute- ,,scere cogeretur; quo quid calamitosius dici ,,potest, quem tuo subdito causam apud Te Re- ,,gem in calamitate proloqui non licere? Hæc ,,non sunt Poloni moris, Serenissime Rex, neque ,,sunt veteres administrandi Regni Poloniæ ar- ,,tes, sed sunt Italicarum versutiarum & exter- ,,næ calliditatis. Polonis Rex iuris & iudicio- ,,rum æqualitate est constitutus, vt omnes ex ,,æquo audiat & causa cognita in legitimo iu- ,,dicio vel condemnet vel absolvat. Et cum C ,,pares sint vna lege & communi Rege nobis- ,,cum, hoc tamen plus sibi sumunt, vt paribus ,,dominari, regnumque in nobis cupiunt obti- ,,nere. Quæ res cum libertatem & societa- ,,tem regni tollat, prouidere debes, vt ne quem ,,socium juris tui Regii babeas, neque pote- ,,statem tuam Regiam cum aliquo communi- ,,ces, vt tibi Præsidi atque Regi æqualiter omnes ,,subiecti simus, qui non solum finibus, sed ,,etiam legibus eisdem in Polonia contine- ,,mur.

Tarnouii cum Zebrzydouio jurgia.

Jo. Latalicii in Episcopos oratio.

Episcopi cum se clarissimorum virorum autoritatibus acerrime premi viderent, varia consilia tuendæ dignitatis inibant, quæ illa contentione admodum imminuebatur. Itaque sollicitudine ac formidine pleni, neque retinendæ, neque amittendæ jurisdictionis facultatem habebant. D In qua illarum trepidatione *Andreas Zebrzydouius* Cracov. Episcopus causam habuit, non jam ad hortandos, sed ad objurgandos liberius Episcopos, quod *Stanislaum Orichouium*, subsidii de industria aduersariis traderent, qui calamitate sua incitamento esset Senatui Populoque Polono ad oppugnandam Pontificiam dignitatem. Quare censuit *Orichouium* quamprimum recipiendum; quod nisi facerent, sero illos nequicquam postea recepturos. Magnum pondus habebat *Zebrzydouii* apud Episcopos oratio: peropportune enim afferebat, congruebatq; cum tempore & cum re ipsa. Quam consecuta *Petri*

Episcopi ad recipiendum Orichouium a Zebrzydouio & Kmitha persuadentur.

1552.

Kmitha autoritas perpulit tandem Episcopos *Orichovio* æquiores esse, qui partim insita clementia, partim *Herbultorum* precibus adductus, quos ad illum, vt supra docuimus, *Orichouius* ablegauerat, quantum conniti autoritate potuit, tantum apud Archiepiscopum oblitus offensionum contendit, ac illum monuit, "ne *Orichouii* v- ,, xore Rempub. perturbari, ac sacerdotalem or- ,, dinem periclitari vellet; se initio vidisse, quas ,, turbas datura esset vxor *Orichouii*, ideo man- ,, suete cum illo in Præfectura sua egisse, neque ,, delationi episcopali paruisse, neque pro edicto ,, Regio pœnas ab *Orichouio* exegisset partim, ,, quod hominem ob matrimonium interficere, ,, cuius nullum aliud facinus esset, crudele puta- ,, ret, partim, quod illum Reipub. conseruare hu- ,, manum factum censeret. Idem ergo facien- ,, dum Archiepiscopo suadebat, fore id illi vtile, ,, eum ad multos Ecclesiæ vsos, tum vero ad ,, præsentes Regni motus componendos.,, Hæc pro *Orichouio* vir clemens in afflictos & misericors in supplices magno conatu agebat *Kmitha*. Et quoniam his comitiis ille pro Episcopis contra hæreticos acerrime senserat, ideo illius pro *Orichouio* plurimum apud Episcopos valuit autoritas. Itaque cum & *Andreas Zebrzydouius* pro *Orichouio* laboraret, & autoritas *Petri Kmitha* eodem accederet, datur in concilio causa *Joanni Drohoiouio* Episcopo *Orichouium* reuocandi, & in concilium conducendi. Et quamvis ille post tot frustra tentatos aditus obfirmasset ad Episcopos non reuerti, tamen *Joannis Drohoiowski* consobrini sui suasu in Gnesnens. Archiepiscopi fidem redierat. Itaque die præstituta, frequenti concilio in cœtum Episcoporum *Orichouius* venit, ac potestate dicendi facta, cum multa de sua erga Rom. Pontificem obseruantia disseruisset, confessionem fidei edidit, in qua, quam pie Deum coleret, & qua fide erga Rom. Ecclesiam esset, articulatim descripserat. Attente auditus *Orichouius*, vehementer placebat Episcopis, quod in tanta atrocitate temporis, perturbationeque Religionis, optimo exemplo sese submitteret Pontificiæ potestati. Et cum ille spe sua maiorem beneuolentiam Episcoporum sibi conciliasset, in crastinum fuerat reiectus. Interea loci Archiepiscopus in Concilio Episcoporum deliberat, ac culpam *Orichouii* cum pœna Episcopi comparat, multis partibus visa est pœna culpam excedere; præterea Confessio ab illo edita relegitur, diligenterque ad Ecclesiæ normam ab omnibus exigitur. Nihil in ea alienum communi religione reperitur, vel ipso *Joanne Dziaduski* Premisliensi Episc. teste. A quo quærit *Andreas Zebrzydouius*, quam tandem causam habuisset in judicio ad tam atrocem sententiam. Vxorem, respondit ille. Nihilne præterea? Nihil vero ait Episcopus. Tum *Zebrzydouius* cum indigne factum quoque ferrent cæteri, "At vxorem, inquit, Sacerdotem ducere, culpa quidem est, ,, sed hæresis non est, neque iisdem poenis tibi, ,, sacerdotem conjugem, quibus hæreticum, ,, homi-

Orichouius redit ad Episcopos.

Confessionem fidei illis tradit.

1552.

Oricbouius absoluitur.

hominem afficere licuit." Postremo cum nullum vestigium ullius sectæ in confessione *Oricbouii* appareret, Episcopi de consilii sententia, *Oricbouium* absoluendum esse, decernunt, ac illi in Concilio per *Andream Zebrzydouium* Episcopum benigne respondent. Qui vt erat in dicendo copiosus sententiam dixit ornatissimis verbis, multa commemorans, "quæ in *Oricbouio* fuerint bona, generis, ingeniique ac doctrinæ, quæ tanti Archiepiscopus faceret, vt nollet pro suo jure cum illo agere, quin vero illius audax facinus curaret in præsentia quo maximo posset remedio. Quoniam vero talium causarum jus summum cognoscendi penes Pontificē Rom. esset, hoc plus Archiepiscopum in præsentiarum non posse, quam vt absoluto illi spatium detur culpæ apud Rom. Pontificem deprecandæ, quod placeret fieri annuum. Ipse ad Archiepiscopum mane adesset, postridie absoluendus." Pronunciata hæc est sententia grauiter ornateque a *Zebrzydouio* multo cum verborum honore. Aderat *Joannes Dziaduski* Episcopus Premisliensis, ad quem omnium spectabant oculi, quanam fronte ille ferret, atroces suas sententias in tam placita decreta ab Episcopis commutari. Postquam *Oricbouius* secum præter spem agi videt, Archiepiscopo & cæteris episcopis quam maximas agit & habet gratias, seque illorum beneficii memorem & gratum fore ostendit, vt in loco ab illis positum esse videatur, daturum se operam pollicetur, nominatim etiam culpam a *Joanne Dziaduski* deprecatur, siquam in illum illo contentionis tempore admiserit. Qui tristis capite demisso, terram intuens, nihil ad supplicem orationem *Oricbouii* respondet, sed in eadem tristitia permansit, siue quod dolorem & iracundiam silentio tegere, quam eloquio prodere malebat, siue quod tanto sub oculos omnium accepto autoritatis detrimento pudorem fronte sustinere non poterat. Postero die mane, vti erat pronunciatum, cum frequentibus amicis *Oricbouius* Archiepiscopum adit, ac sese illi ad genua supplicum more, in corona submittit, quem Archiepiscopus lintea religiosaque veste indutus, absoluit, & cætera perficit, quæ eius sunt moris. Denique hunc eundem reconciliatum jam Ecclesiæ, prandio adhibet, ac liberaliter habitum ab se dimittit.

Kmitbam salutis suæ autorem agnoscit.

A prandio *Oricbouius* lætus rerum suarum insperato successu, ne ingratus videretur recenti beneficio, recta ad domum *Petri Kmitba*, cum *Herbultis* & aliis necessariis suis pergit, quem vir mirificus *Kmitba* frequenti domo est complexus. Cui *Oricbouius* amplissimis verbis agit gratias, quod adeo in vita fortunisque illius continens fuisset, vt cum jure posset, abstinuisset tamen ab illo, moramque elabendi ex tot laqueis parcendo maxime illi dedisset. Ad extremum apud Archiepiscopum & apud cæteros Episcopos deprecator illius salutis fuisset. Confitebatur ergo coram, illius se beneficio viuere; daturumque operam pollicebatur, vt omni sua vita, vti æquum est, salutis suæ autorem *Petrum Kmitbam* coleret. Dicebantur hæc in conuentu ab *Oricbouio*, non sine multorum qui aderant, & hæc audiebant, lacrymis. Memorabile exemplum omnibus iniquis iudiciis circumuentis proditum in *Oricbouio* est, vt non desperent inique damnati, semperque illud teneant ac habeant in promtu: *Non vidi justum derelictum.* Nemo patrum auorumque memoria in maiore periculo desperationeque salutis, quam *Oricbouius* in Polonia fuit; & tamen tot malis jactatus seruante DEO, præter omnium spem, ex magna jactatione in tranquillum portum fuerat ad extremum electus, magnoque rerum successu recuperabat pristinæ vitæ decus. Nam cum Premisliens. episcopus non solum vita atque fortunis, sed etiam Sacerdotio *Oricbouium* exuisset, vt antes ostensum est, Archiepiscopus tamen perendie, quam absolutus erat, restituerat in ordinem *Oricbouium*, ac inter Sacerdotes suo loco illum collocauerat, jusseratque deliberationi illi interesse, qua inibatur ratio juris Sacerdotalis tuendi: quæ quanto præter optata *Oricbouii*, & præter episcopi judicata acciderant, tanto magis notatu memoratuque digna omnibus videri debent.

Recipitur in Concilium Episcoporum.

Episcopi Consilia pacis ineunt.

Cum magna vulgi inuidia arderent Pontifices, *Nicolaus* Archiepiscopus Concilium aduocat, ac summo silentio clausa Archiepiscopali Curia deliberat, ecquidnam de jurisdictione remitti Equitibus Polonis posset, qui eo rem trahebant, vt nemo ob hæresin in Episcopali judicio reus causam diceret; in qua quoniam vitæ atque existimationis contineretur certamen, Rex cum Senatu comitiis de illa cognosceret, pro his legibus, quæ de capite Equitis Poloni solius Regis judicium in Polonia jubent esse. Quæ leges cum legibus Pontificum aduersarentur, magna non disceptatione solum, sed etiam altercatione, vtraque pars pro suo jure comitiis diu multumque apud Regem contendit. Cum ergo Episcopi in consilio statuissent, omni ratione jurisdictionem tueri, dant *Andreæ Zebrzydouio* Cracov. episcopo negotium eius causæ apud Regem perorandæ. Qui cum dignitate atque ingenio præstaret, satis idoneus pro hominum studio illi causæ futurus videbatur Patronus. Qui dum Sacerdotibus ab Rege Senatu primo conqueritur "in nouissima tempora, quæ periculosa fore tanto ante vaticinatus erat Paulus, quæ eam vim haberent, vt Religio quoque Christi hominum afflictaretur malitia. Qua in re illud tamen molestissimum esset, quod ipsorum hominum odio, res etiam sacrosanctæ vna vilescerent, quibus rebus cum summa contineretur vitæ, dubium non esse, illis sublatis humanas quoque res dilabi atque tolli. Neque enim superesse spem vllam, sublata religione vllum jus humanum in Polonia mansurum, quod exstinctis rebus sacris profanas quoq; res extingui sit necesse. Qui, enim negligeret DEVM sacrarum rerum autorem,

Andr. Zebrzydouius pro eis coram Rege perorat.

1552. „rorem, nunquam idem profanarum ducem
„reverebiturRegem,neque illius jorisdictionem
„pertimesceret,qui diuinam contemnere didice- A
„rit.Quodsi propter Sacerdotes malos neglige-
„rentur res divinæ,quomodo stabunt res huma-
„næ propter Reges malos? Qui enim Sacer-
„dotes contemnit,quia mali sunt, idem conte-
„mnit Reges, quia boni non sunt. Neqoe enim
„Deos,sed homines hominibus voluit DEVS
„præesse, sæpe summum ius malis in bonos tri-
„buens. Itaque hanc pœnam inter homines
„peccati esse, vt justis iniusti sæpe dominen-
„tur, fortibus imbecilles, modestis flagitiosi.
„Qoare si vitia spectes, neque Reges idoneos
„putabis esse, quibos cœtus hominum & regna
„committas; ab vtrisqoe enim arror, enlpa &
„fallacia abesse non potest. Quanquam non
„se intelligere diecbat *Zebrzydouius*, vt præter
„cætaros homines in Polonia vitiosissimi ha- B
„beodi essent Saeerdotes. Si enim genus spe-
„ctes, pares esse genere cum cæteris; si viram,
„contantum debere esse Regem, si tantum illi
„assequantur,quantum homines possunt; st mo-
„res, satis illos probari, si ab iis absit scelus, cæ-
„tera pro communi vita in iis ferenda esse.
„Quod vero doctrinam attinet, illam non pro
„Regum, neque pro multitudinis imperitæ
„arbitrio, sed pro Ecclesiæ placito episcopos
„præstare debere. Rem Episcopalis iudicii es-
„se, quæ vsurpanda in Ecclesia DEI, quæ con-
„tra essent repudianda.„ Et quoniam non
orationes,sed Annales scribimus,in quos multa
in pauca pro historiæ lege conferuntur,his ca-
pitibus præmissis oon alienom fuerit ponere re-
liquam eius orationis partem, quam ille Epi- C
scopus egit moderate, & offensione animi non
acerba. “Agitur causa ooram Te, Serenis-
„sime Rex, novo judicio, nouâ forma. Nos
„enim episcopi causam apud te dicimus, qui
„aliorum judices à DEO constituti sumus. Ac
„quomodo aecusemur, audiuisti. Nulla in ac-
„cosando reuerentia Maiestatis tuæ, nulla ob-
„seruantia dignitatis nostræ, ab hominibus di-
„tioni tuæ subiectis & nostræ curæ commissis,
„oratione adhibita fuit. Si obliuisci volebant,
„nos esse Episcopos suos, at certe meminisse de-
„bebant, nos esse Senatores tuos, qui præci-
„pua pars tui Senatus sumus. Sed cum ne-
„que vt Senatores, neque vt Episcopos de-
„cuit, nos illi tractarint, vides in oratione il-
„lorum quanta sit facta labes, primo iniustitiæ,
„quia violarunt dignitatem nostram; dein- D
„de impudentiæ, quia offenderunt maiestatem
„tuam, cum nos episcopos suos, Senatores au-
„tem tuos modo hypocritas, modo lupos, ta
„audienta, appellare non dubitrunt. Quod-
„si id illis jam de nobis licet, triste id quidem
„impunitatis exemplum in nobis coostituetur;
„sed nemini magis, quam tibi, pertimescendum.
„Nostra enim causa nobis etiam cadentibus
„ipsa per se stabit; nititur enim illa non vlla
„humana vi, sed DEI prouidentia, qui Ec-
„clesiam suam cum omni administratione

illius in Petra solida, hoc est in se ipsu, col-„ 1552.
locauit. De te tibi plorimom cogitandum„
est, ac multum in posterum prouidendum,„
ne tua Maiestas, quæ voluntate etiam hu-„
mana continetur, ab iis negligatur, qui re-„
uerentiam erga Ecclesiam DEI & erga nos„
illius ministros io too conspectu fuoditus„
repudiarunt. Germania documento tibi sit,„
ad omnes tales casus, in qua non prius bel-„
lum exarsit ciuile, non prius Cæsar agita-„
ri, pellique inde est cœptus, quam ex Germa-„
norum animis reuerentiam omnem erga Epi-„
scopos extirpasset *Lutherus*. Qua sublata ser-„
psit deinda res, quæ procliuis ad perniciem„
vna cum ipso Cæsare labitur. Acerbioribus„
quotidie casibus nostræ celebrantur aures:„
Nunc in Germania vrbes expugnari, nunc„
publicas & res priuatas a seditiosis æstimari„
Fana diripi, vltro citroque coniurari, ac passim„
ad arma iri. Vnde hæc Germaniæ noua„
rerum facies? Non aliunde, quam ex con-„
versione religionis & ex contemtu Pontifi-„
ciæ Dignitatis, quæ pacis & tranquillitatis„
causa inter homines diuinitus est constituta„
Quæ quia in illa nobili & Christiana quon-„
dam gente iam nulla est, quæ mala per hos„
annos Germania non vidit? quas Republi-„
cas & priuatas non amisit? quod diuinum &„
humanum jus retinoit? quam spem deni-„
que suarum rerum habet illa meliorem? Hor-„
ribilia sunt hæc, quæ commemoro, sed tibi„
nisi occurris, eadem sunt expectanda. Ia-„
cta sunt fundamenta consimilium malorum„
hisce comitiis in Polonia: Explica Legatorum„
orationem & excute illam diligenter, quem„
tandem timorem DEI aut quem hominum pu-„
dorem io illa reperies? Recordare etiam, quid„
nuper in sacrificio ab nonnemine (*Rapha-*„
elem autem *Leszynski* dicebat) admissum sit„
cum exhiberetur solenni rito corpus Seruato-„
ris Christi DEI nostri, tuque venerabundus„
ad illud procumberes, ille solus per summum„
Numinis Diuini contemtum stabat te spectan-„
te ante aram pileatus: contemsit hic simul„
& Christum Regem cœli, & te Regem Terræ„
tum Angelos occultos aræ ministros, ac homi-„
nes corpus illud sacrum palam vna tecum ve-„
nerantes. Hæc sunt initia in Polonia malo-„
rum omniom; quæ nisi prouides, tuum ra-„
gnum pessundabunt. Sed hoc loco opponi-„
tur nobis dulce ipsius libertatis nomen, qua-„
si vero ista sit libertas, & non potios summa li-„
centia, io qua modus nullus inest, quæ hu-„
manas res contemnit, diuinas vero fastidio„
atque contumelia evertit, in qua jurgia, ma-„
ledicta, contumeliæ, seditiones, ac bella insunt„
ciuilia. Vera eoim illa & integra libertas„
immodesta non ast, neque immanis, nequa„
superba, sed est modasta, morigera, atque„
mitis. Quare non libertatem isti, sed exitio-„
sam licentiam flagitant: Quid enim sibi
aliud volunt, dum Pontificum jurisdictionem„
tollunt, quam vt Rom. Pontifice ac„
nobis

1552.

„nobis remotis de medio, nemo sit, qui sacra „tueatur, & qui sectis infici regnum non patia„tur. Denique ut hi, qui petunt, aliis graves, „sibi vero ipsi effrenati sint, & præcipites, ut „denique in tuo Regno nemo sit pietatis autor, „& pacis nemo. Si enim nos exterminabimur, „ne tu quidem ipse tuto hic permanebis. Nam „si is ordo, qui te Regem unxit, ac te Regio sa„cramento inter Christianos reges tulit, jus „suum amiserit, noli sperare tibi in Polonia „quicquam salvi fore. Judicare te de hæresi „volunt, quid quæso aliud agunt, quam ut „munus tuum Regium amittas, & nostrum „Pontificium non retineas? Consimilibus con„siliis Rex ille Hebræus ad adolendum thura „in sacrificio fuerat adductus, qui tamen repu„diatus cum impio sacrificio ab ipso DEo le„pra fuerat percussus. Hujus Regis casum, quæ„sumus, extimescas & inter lepram & lepram, „metu illius Regiæ lepræ, sacerdotum finito „esse judicium, inter quos summus ille Sacer„dos est Romanus Pontifex, cujus autoritatem „æternis pœnis DEus sancivit, ut qui illius „non obedierit imperio, sive magistratus ille, „sive privatus fuerit, exterminandus sit, Mose „ipso teste, de populo DEi. Cum quo si parti„tas habueris in Polonia provincias, & si de il„lius nihil appetieris munere, teque intra tuum „munus & officium continueris, bene & feli„citer regnabis. Hæc te cogitare, & ante oculos „proposita habere decet, pro nomine tuo Re„gio atque pietate tua Christiana.„ Longior *Zebrzydovii* fuerat oratio, multoque fuit argumentis & exemplis instructior, utpote, quæ in concilio eruditorum hominum ante fuerat instituta, habitaque est ab illo Polonice. Sed ego dum latinis auribus servio, mentem illius ad formulam latinam breviter adstrinxi.

Rex primo cunctatur.

Rex cum primæ sententiæ Senatores in concilio dissidere videret, magna difficultate afficiebatur, quam sententiam pronunciaturus esset. Nam si Pontifices de hæresi judicare nollet, privilegium se eripere amplissimo ordini intelligebat, cum jurejurando, tum etiam fide sua interposita firmatum, eique ordini mandato DEi attributum: Si vero summum de hæresi judicium Pontificium pateretur esse, cum in hæresi omnia publica insint crimina, verebatur, ne vel honorem suum cum Pontificibus partiretur, vel communibus legibus aliquod detrimentum inferret, quæ Rege excepto in Polonia neminem de capite, de fortunis, & de existimatione Equitum Polonorum volunt judicare. Cum ergo in consilio capiendo nimium anxius & dubius esset, proferebat tempus spatiumque interponebat, quo aliqua ratione concordia a partibus ultro iniri posset, & duos fere menses patiebatur intercedere, quo hac mora dissensionem partium sanaret. Qui dum remedium quærit, assensum cohibebat, ac sententiam dissimulabat, partes etiam ipsas ad concordiam summa animi æquitate vocabat. Sed cum diu multumque agitando ac differendo, neque Pontifices de jure suo equitibus Polonis concederent, neq; equites Pontificibus quicquam præter leges de se licere vellent, Rex vix tandem aliquando per *Joannem Oczieski* Cancellarium pronunciat, de hæresi Pontificum esse judicium arbitrari, atque id sibi pro pietate & pro antiquis Poloniæ legibus æqvum videri. Hac sententia pronunciata reverentia quidem majestatis conticuerant Legati, & ii qui pro illis steterant Patres conscripti; sed tantus tamen dolor incesserat omnium animos, ut non secus ac certamine victi ex consilio omnes discederent, querebanturque passim homines Poloniam ad cædem, ad direptionem Pontificibus a Rege propositam esse. Legati enim universi ad Pontifices publicè venerant, oratum, ut ne pro decreto Regio judicia confestim exercerent, sed spatium darent Equitibus consilii de concordia capiendi. Hæc in curia Archiepiscopi per *Petrum Boratynski* legati supplices egerunt; quorum precibus adducti Pontifices annum jurisdictione vacuum passi sunt intercedere, ut interea nemo ex equitibus Polonis sectæ reus fieret, spatium deliberandi liberum illis esset, ut re communicata cum equitibus in conventibus Regni deliberarent publice, quonam modo leges Poloniæ cum legibus Pontificiis possent convenire, ut sine præjudicio Patriæ legum obediatur a Polonis Pontificiæ potestati. Quod tametsi esset impetratum, multo tamen acerbioribus infensioribusque animis ex comitiis discessum fuit, quam eo fuerat ventum. Illa etiam inveterata sacerdotum contemtio ita augebatur dolore, ut a Comitiis & sectæ ad opprobrium sacerdotum ab autoribus proseminarentur, & Pontifices id fieri paterentur impune, cum ne decreto quidem Regio satis se tuto adversari posse multitudini concitatæ intelligerent. Ita cum autoritas Pontificia in summam contemtionem venisset in Polonia, pietas primum antiqua corrumpi, deinde illa reverentia cœpta est vitiari, qua Regum etiam ipsorum inter homines firmæ habentur opes. In exitu Comitiorum communi scito pecuniæ fuerant stipendio imperatæ, nec aliud dignum memoria his comitiis erat actum.

1552.

Deinde sententiam pro Episcopis pronunciat.

Episcopi ab Legatis exorati per annum unum a jurisdictione abstinent.

Iisdem temporibus *Isabella* Regina regno per pactiones *Ferdinando* Regi tradito, de quo supra est demonstratum, Hungaria excessit, & Cracoviam Februarii mense cum *Joanne Sigismundo* filio advenit; quam *Sigismundus Augustus* germanam uti decuit sororem per *Joannem Bonerum* Chelmens. Castellanum ac summum civitatis Cracov. procuratorem excepit, compluribusque diebus lautiis ac muneribus amplissime habuit. Quam inde *Crepicium* versus Oppolium profectam Rex intermisso *Petricoviæ* conventu Bacchanalibus adierat, ac illi coram ex tot periculis in Patriam reduci, incolumitatem gratulatus fuerat. Et cum illi Oppoliensis Territorii fructus ad rationem a *Ferdinando* redditam non responderet, esset-

Isabella tradita Ferdinando Hungara in Poloniam venit.

1552. que angustior, quam qui tanti nominis Reginam cum filio sustentaret, Rex inopiam sororis de sua copia sublevaverat, ac complura territoria necessarii victus illi attribuerat, ut *Sanocum* in Russia, & *Crepicium* in Siradia. *BONA* etiam mater de suo *Wielunium* illi addiderat, eoque subsidio annonæ solitudinem filiæ nepotisque aluerat. In hac autem Regina subitam commutationem fortunæ videre licuit. Cum enim esset *Joanni* Vngariæ Regi in matrimonium a *Sigismundo* Patre data, non multo post & virum & tegnum amiserat, ad eamque inopiam pactionibus *Ferdinandi* Regis atque *Georgii* Quæstoris sui venerat, ut nisi Rex frater subvenisset, illa hominis ad miseri morem omni nudata ope, victu etiam necessario caruisset. Quã illius sortem, priusquam Cracovia ad virum discederet, vulgo homines præviderant animo, ut cum *Sigismundus* Pater omnium judicio propterea teprehenderetur, quod illa ætate, illa forma atque dignitate, filiam incerto Regi ad incertas nuptias traderet. Scurra quidam Polonicus, valetudine mentis liberius dicax, cui etiam ad opprobrium vitæ *Stanczyko* nomen erat, carpens Regis factum, *Sigismundum* monuerit, ut antequam filiam in Vngariam extruderet, cauponam illi Cracoviæ repararet, in qua mox illa rediens Cauponariam faceret. Atqui hæc illius scurræ dicacitas omen fati fuit. Nam *Joannes* Rex diu multumque *Ferdinandi* peragitatus armis, non longo tempore illi matrimonio supervixit, & uxorem cum parvo filio reliquit, dote ac regno cassam. Quæ amissis rebus omnibus se in Poloniam hoc anno tece perat cum filio; illa misericordia avunculi regis digno. De quo illud dignum memoria prætermittendum non existimavimus. Cum enim ex pacto, ut ante dictum est, Regina diadema regni *Joanni Baptistæ, Ferdinandi* Exercitus Præfecto Cassoviæ traderet, illudque evolveret, crux ex Diadematis fastigio, incertum quo casu, imprudentibus omnibus delabitur, ac ne ab inquirentibus inveniri possit, supprimitur. Itaque ad *Ferdinandum* Diadema cruce mancum aufertur. Hanc parvus filius nactus, vacuam ab arbitris matrem ludibundus adit, ac cur illa esset mœsta, rogat. Cui mater: quia tibi miserrimo Regi ac mihi item miseræ matri, ne diadema quidem Vngariæ reliqvum feci. Adhæc ille: "Tace, obsecro, mea mater, ac lacrymis abstine, tenemus enim & nos adhuc diadematis partem, ac cum hoc dicto celatam crucem de sinu profert & addit: "Noli desperare mater, ad hanc crucem teliquas ejus partes aggregatum iri, ut apud quem hæc crux erit, ad eum quoque congregentur & partes olim huic cruci subjectæ quæ fuerunt." Singularis fuit in hoc puero ad virtutem indoles, quem cum videres, & vultu, & sermone, & forma, & incessu omnique cætero cultu facile Regis filium esse diceres, magna quædam de se mirandaque promittentem. Ac videtur hic puer adservari rebus a DEo fatalibus. Sed sinamus fata Regum in occulto esse, neque conjecturis res in sinu DEi abditas scrutemur, neque illas judicemus ante supremum fatorum diem.

Varia Isabella Reginæ fortuna.

Memorabile factum infantis Regii.

1552. Conventu Regni confecto, multis de causis Rex statuit, sibi Gedanum esse adeundum, quarum illa fuit justissima, quod videret civitatem & ab Germaniæ fisco palam sollicitari, & pristinæ animadversionis recordatione clam incitari. Ideo huic tei prævertendum existimavit, ne tanta & tam conjuncta nobis civitas aliquo motu novis tebus impetiisque studeret. Accessit etiam Patrum controversia cum plebe. Non ignorans ergo, quanta ex dissensionibus incommoda oriri consvevissent, eo sibi maturandum existimavit. Sed cum sola aulicorum manu ad urbem tam amplam & plenam proficisci, cum neque satis tutum esse arbitraretur, neque suæ dignitatis esse statueret, evocaverat ad officium itineris amplissimum quemque, ac equitatu delecto se instruxerat, circiterque Idus Junias ex Gostinio cum hoc præsidio Gedanum profectus fuerat. Quæ copiæ etsi nunquam essent tantæ, ut eis contra vim intra urbem confideret, tamen magnum Regium nomen apud suos autoritatem habere existimans, infirmioribus etiam auxiliis proficisci non dubitaverat, atque omnem sibi civitatem tutam fore, existimabat. Neque aliter evenit. Cum enim appropinquaret urbi, omnis sese multitudo ad salutandum effudit. Magistratus etiam præfinito equitum peditumque numero magna cum reverentia majestatis, prolatis subjectorum more clavibus, & se & civitatem in fidem & potestatem Regis permiserunt, summaque fide receptum habuerunt, dispositis adversus populares tumultus per urbem custodiis, quibus erant aulicorum stationes additæ. His præponebantur Senatores, qui vigilias nocturnas cum præsidiis invicem obibant. Diverterat autem Rex posthabito prætorio in domum *Joannis a Werden*, qui eo tempore longe nobilissimus & ditissimus apud Gedanenses fuit. Cæterum cum suspensa metu agitaretur civitas, quod & prætetitorum reminisceretur, & ex animi conscientia timore occuparetur, *Joannes Tarnovius* Cracov. Castellanus *Joannem a Werden* de principibus nactus quadam notitia sibi conjunctum, cum hoc secreto colloquitur, ac per illum levare metu civitatem nititur, ne qua aut rumoribus, aut pollicitationibus, aut falsis nunciis commutatio fieret voluntatis. Itaque multa humanitate complexus hominem, in occulto illi proponit, "Gedanenses quam libera potestate instructum habeant Poloniæ Regem, in quo neque vis, neque contumelia ulla inesset in subjectos. Tum etiam addit, Poloniæ Reges Gedanensium civitatem, quam semper aluissent, omnibusq; rebus ornassent, ac pari libertate cum Polonia esse voluissent. Ita factam esse & illorum fide, & Polonorum commercio, in Poloniæ regno florentissimam, opulentissimamque, ut habeant civitatem, cujus

Rex Gedanum proficiscitur.

Gedanenses metuentes sibi a Rege in majorem erigunt fiduciam.

1552.

„jus fortunam, cum qua tandem Germaniæ „civitate comparare vellent. Neque enim con„ferendam esse Gedanensium libertatem cum „calamirate Germaniæ præsenti, neq; hunc sta„tum cum illo comparandum. In illo enim ho„mines subjecti & vasalli appellarentur; in hoc „fideles, dilecti æqualitate juris ac communio„ne utilitatis cum Polonis conjuncti, a quibus „in parem juris ac libertatis conditionem semel „recepti, nunquam alio quam fratrum & amico„rum loco haberentur. Quod secus Germanis „accidat, in quos omnia exempla & cruciatus „eduntur, si quæ res ab illis non ad nutum aut „ad voluntatem præsidum facta sit. Jure igi„tur liceret illis gloriari, eos in optima Repu„blica vivere, in qua positi nihil facerent invi„ti. Quæ cum ita sint, adessent animis, neque „alia consilia aut homines respicerent, pertina„cia etiam desisterent, neque justiciam Regis „contumacia potius, quam obedientia tenta„rent. Magnam esse vim, magnum nomen, in„tra & extra urbem armis atque legibus arma„ti Regis. Denique urbem positam in gremio „Poloniæ Regio imperio ita contineri, ut nus„quam contra nutum regis sese posset commo„vere. Idcirco repudiarent inquietorum homi„num improba & seditiosa consilia, huc vero in„cumberent universi, quomodo æquo & faven„te Rege libera civitate atque pace & otio frui „possent, quandoquidem prætet hanc alia causa „Regii adventus ad eos non esset.„ Ab his hæc dicta cognovi, qui sermoni interfuerant. Hac oratione confirmatus Senator ille *Joanni Tarnovio* agit gratias, pollicetúrque id, quod de illo audierat, reliquis se libenter narraturum, factaque potestate discedit, habuitque post hoc colloquium Rex faciliorem civitatem. Nam

Offensiones privatæ inter cives & aulicos.

ante quamvis publice in Regem civitatis constaret fides: tamen privatim multæ quotidie offensiones & contentiones ab illis ad nostros afferebantur, ex quibus quo illi essent animo sciri poterat. Nam neque decima quæque domus erat relicta armato absque milite, neque ad illorum præsidia tutus dabatur nostris receptus, ita ut cum casu *Anzelmus Gostomski* florentissimus aulicorum a cœna rediens in stationem Germanicam incidisset, compluribus amissis, ipse vix armis primo, deinde fuga evaserit. Quo sane tempore nisi *Petrus Boratynski Petri Kmitha* Magister qui fuerat familiæ, stationis præfectum tumultuantē repressisset, magnum periculum illa nox attulisset. Nam Præfectus postridie eo nomine ad Regem vocatus, & quâ tandem fiducia nocte præterita fuerit interrogatus animo præsenti responderat: Sibi à Magistratibus nocturnam curam civitatis mandatam esse, hac conditione, ut si ipse non sustineret, campana signum per stationes faceret, ut civitas ipsa ad auxilium concurreret; quod ne acciderent, in ipsa turba maxima, quam aulici noctu dedissent, domum se *Petri Kmitha* Sceptrigeri abiisse, ac illum per *Petrum Boratynski* diligenter monuisse, ut is reprimeret aulicos & urbem ab illorum contumeliis injuriisque prohiberet, ne civitas incitata jus suum armis tueri necesse haberet. Hæc confessus abiit, factumque illud impune tulit, ex cujus confessione constabat, Gedanenses eo animo fuisse, ut armis tegerentur, si a Rege tuti non essent. Hoc totum incommodum *Joannes Tarnovius* colloquio vertit in bonum, perfecitque ut Rex tranquillissime controversias civitatis dijudicaret. Cum enim prægravaret Patrum autoritas plebem, civitasque nimiam potentiam magistratuum minui vellet; Senatus prolatis privilegiis, quæ antiquitus autoritatem Patrum adversus plebem muniebant, rem obtinuit. Rex enim decreto interposito Magistratum secundum privilegia potestatem obtineri jussit, & privilegio novo magistratui de eadem potestate cavit, nimium conquerente & indignante plebe, jure ne an injuria, nescio. Rex dijudicatis controversiis ac vectigalibus urbanis ordinatis rationibusque ærarii inspectis, etiam consuluit, quomodo civitas ab Germania & ab Fisco imperiali tuta esset, neque præter Regem Poloniæ, ullius alterius ditioni atque imperio pareat. Interim autem, dum Rex Gedanenses res componit, ingens variarum gentium in urbem confluxit multitudo. Venerat etiam *Albertus* Prussiæ princeps, ac *Nicolaus Radzivilus* Vilnens. Palatinus, Olicæ Dux, qui navibus cum *Joanne Tarnovio* Castellani filio secundo Istulæ flumine transierat; cui portum subeunti obviam prodierant pedibus tam Regius quam urbicus Senatus, amplissimeque exceptus in urbem publicis gratulationibus fuerat introductus. Et cum urbs maritima hominum cujusque generis plenissima ac refertissima esset, Rex multis spectaculis visendum se ac cognoscendum præbuit, in quibus erat vetus ille Trojæ ludus, quem ante urbem lusit, turmis duabus nobilissimorum juvenum, in quarum altera Rex ipse cultu equo atque concursu insignis fuit, tricenisque equitibus hinc & inde commissis ipse *Martinum Herbultum* equitem Rutenum Antagonistam habuit, quem æquore peragitavit toto, ac in campos patentes acer effudit, non sine militari gloria, & acclamatione circumfusæ per montem turbæ, qui leniter à summo declivis imminebat ludo, ac in latitudinem patens theatro locum præbebat. Rebus Gedanensium ex sententia compositis, cohortatus est cives, ut majestatem suam comiter conservarent, & ut libertate moderate uterentur, neve sibi illam præcipitem, reliquis vero civibus gravem facerent.

Rex Gedanensium lites componit.

Spectacula edita.

Hinc conversus ad res Lithuaniæ ordinandas discessit, ad XV. Calend. Septembr. ab *Albertoque* Prussiæ duce invitatus Regiomontem ex itinere petivit. Quam urbem cum adiret, & cum ante urbem princeps illi adventum militari more gratularetur, accidit, ut e mortario cupa per incendium tæda ac pice referta elideretur, ac projiceretur in sublime artis ostentandæ gratia; quæ cum & artem & oculos omni-

Rex Regiomontum abit.

Vita discrimen salvus evadit.

1552.

um fefelliſſet, neque ignem e mortario concepiſſet, raro decidens caſu, cum Rex parvo momento exceſſiſſet, Regium armigerum oppreſſit, penes Regem ſtantem, ita ut caput disjectum Regem cerebro reſpergeret: Ita mirabili fortunæ beneficio periculum Rex vitavit, hicq; caſus tantum terrorem Polonis injecerat, ut niſi ſumma cum in omnes mortales, tum præcipuè in Regem Poloniæ illius Principis fides omnes conjecturas a ſuſpicione removiſſet, id, quod caſu factum erat, ex præparato fuiſſe factum poterat ſuſpicari. Quem caſum princeps ille ægerrimè tulit, morteque magiſtri artis errorem, niſi Rex obſtitiſſet, corrigere voluit. Ne quid tamen de illa voluptate & gratulatione fortuna diminuiſſe videretur, humanitate Regis fuerat perfectum. Qui ut doceret, quantam fidem principi rerum omnium haberet, ſumma voluntate Regiomontem ingreſſus largiſſimo gratiſſimoque Principis hoſpitio triduum lætatus eſt.

Walachorum deditio.

Cum eſſet Rex in ulteriori Pruſſia, nec dum Regiomonte diſcederet, literis *Nicolai Sieniavii* Belſenſis Palatini, qui exercitui præerat, certior fiebat, omnes Dacos in deditionem poteſtatemque ſuam eſſe redactos. Hi erant ex Italis Romanisque procreati, qui Duce *Lucio Valerio Flacco* cum Daciam occupaviſſent, in hisque Regionibus uxores duxiſſent, ac conſenuiſſent, hos Dacos reliquerunt, qui eorum lingua *Romini* a *Romanis*, noſtra *Walachi*, ab *Italis* appellantur. *Wloszy* enim Polonis idem eſt, quod *Itali* Latinis; quorum Regio Moldavia, quaſi major Dacia vulgo nominatur. Hi natura, moribus ac lingua non multum a cultu Italiæ abſunt, ſuntque homines feri, magnæque virtutis; neque alia gens eſt, quæ pro gloria belli & fortitudine anguſtiores fines cum habeat, plures ex propinquitate hoſtes ſuſtineat, quibus continenter aut bellum infert, aut illatum defendit. Habet ab ortu Mœſiam, ab occaſu Ruſſiam, a meridie Tranſylvaniam, a ſeptentrione Scythiam. Tantæ autem ſunt virtutis, ut cum omnibus his gentibus, quorum fines attingunt, eodem tempore ſæpe prælio contenderint, victoresque fuerint. Nam *Stephanus*, qui patrum noſtrorum memoria Principatum in Dacia obtinuerat, una propemodum ætate & *Bajaſetum* Turcam, & *Matthiam* Vngarum & *Joannem Albertum* Polonum bello magno devicerat, magnamque calamitatem victis intulerat. Hi tamen præ multitudine hoſtium, & præ anguſtia finium, non magis virtute, quam dolo contendunt, aut inſidiis nituntur. Nulla apud illos religio juris jurandi eſt, nulla promiſſorum neque pactorum fides; quibus illi rebus magis ad ſpeciem utuntur, quam ad aliquam neceſſitatem. Ad hancque rem, ubi in anguſto ſe vident, decurrunt, ut ſpatium elabendi habeant, quo a fraude auxilium petant. Itaque ſæpe compertum eſt, eos fidem ac jusjurandum finitimis invicem dediſſe, ut conjurati eorundem ſocii & hoſtes eſſent:

Hujus populi genus & ingenium.

nec vero foris ſolum hoc illi ſunt ingenio, ſed domi etiam conſimili perfidia conflictantur, quæ illi generi hominum innata eſt maxime. Non illi fidem principibus præſtant, non principes illis juſte imperant, ſuſpenſa inter illos, incerta ſuſpectaque ſunt omnia: ob quam etiam cauſam multos noſtra, plures patrum memoria tyrannos illa gens tulit; nec mitiores nec humaniores veteribus Siciliæ tyrannis, quorum eſt præter cæteros nobilitata crudelitas. Inter quos *Stephanus*, ejus *Petri* filius, quem *Joannes Tarnovius* ad *Obertinum* vicit, ac *Helia* frater, quem ad *Mahometem* deſciviſſe ſupra eſt oſtenſum, ſingulari crudelitate fuit. Qui a fratre accepto imperio mox in omne crudelitatis genus erupit, nulla materia, neque occaſione ad crudelitatem prætermiſſa. Cujus ſingulatim crudeliter facta exequi longum eſſet; illud ſummatim ſatis ſit ponere, tanta hunc tyrannum immanitate fuiſſe, ut inter genera pœnarum mortem leviſſimum duxerit eſſe ſupplicium. Nam ut prætermittam hominibus innocentiſſimis præſectas aures atque nares, effoſſos oculos, exciſas lingvas, ſpoliata ac divaricata membra, & alia inaudita ad diuturniorem dolorem ſupplicia, excogitaverat etiam inter genera cruciatus plumbum fervens; quo in adverſum os conjecto affligerentur homines, tanta peſte intus concepta, ut ne cum præoptarent quidem ſtatim poſſent emori; & cum quotidie augeret intenderetque ſævitiam, nullumque modum crudelitati in ſuppliciis adderet, neque tempus vacuum ſupplicio dimitteret, diffugerant paſſim ex Dacia homines, compluresque Senatorii ordinis elapſi fuga in Poloniam venerat, ac ſtipendia in exercitu regio fecerant; quos omni conatu tyrannus ut illorum ſuppliciis exſaturaret animam, recuperare ſtudebat. Erat miſſus hoc anno ad renovandum fœdus a Rege ad Solymannum Turcam vir fide ac ingenio excellens *Valentinus Dembinski* Biecenſis Caſtellanus. Hic quamvis dehortantibus multis uſitato noſtris Legatis in Turciam itinere per Daciam ſtatuerat proficiſci, quod & illac compendium itineris ſciret eſſe, & nomen ipſum legati ſanctum inviolatumque apud omnes gentes apud fœderatos, præſertim magnam autoritatem habere putaret, apud tyrannum etiam. Hunc *Stephanus* ſibi objici a fortuna ratus illum in itinere aggredi & excipere ſtatuit, nec prius dimittere, quam a Rege illi redderentur omnes ad unum profugæ. Jam vero cum apud tyrannum nulla eſſet ſecreti fides, hæc illius conſilia emanaverant ad vulgus, ac ad aures ipſius etiam Legati venerant. Qui cum ſibi tanta perfidia iter incluſum eſſe videret, interea deſtitit, ac Cracoviam ſalvus intermiſſa legatione rediit. *Stephanus* ubi ſua ſequi eventum non vidit, deſperatis rebus ſtatuit ad extremum reliquis Senatoribus, qui remanſerant, interfectis, repudiata fide catholica, exemplo fratris, in *Mahometis* ſectam concedere ac Turcis Daciam prodere.

Occaſio defectionis Walachorum, Stephani tyrannis.

Stephanus Legatum Regis Poloniæ intercipere conatur.

Ad

1552.

Ad eam impietatem desperationemque salutis, certos ex Turcia magistros, duas etiam Turcicas meretrices assidue circum se habebat, a quibus aversus a Christo & depravatus ex tyrannide in *Mahometi* fidem ibat proclivis. Cæterum Senatores ac reliqui de tyranni consiliis judicantes conjectura adeunt ad *Nicolaum Sieniavium* exercitus regii in Russia præfectum per illos, quos ex Dacia profugisse ac in exercitu regio illo Præfecto meruisse docuimus; ab illo petunt "auxilium, ut maxime necessario tempore Daciæ subveniret, ac cum exercitu ad Tyram flumen, qui Russiam a Dacia dividit, propius accederet; fore ut interfecto propediem tyranno omnis Dacia in ditionem atque potestatem Regis Poloniæ veniret, si *Sieniavius* vel autoritate sua atque exercitus, vel nomine regio reliquos Dacos deterreret, ne alium principem præter eum, quem Rex Poloniæ daret, reciperent, ejusque nomen & autoritatem sequerentur: orare atque obsecrare, ne supplices aspernarentur, neve bellicosissimam provinciam, pro qua Poloni multa & gravia bella gesserunt, repudiaret, quam sine vulnere ditionis Polonicæ in præsentia posset facere; unum se petere ac deprecari, ut si ille pro clementia ac mansvetudine Regis sui statuisset, Dacos esse recipiendos, ne illis aliũ Dominum imponeret, præter eum, quem apud se in castris haberet, *Petrum Dacia* Pincernam gente & natione Dacum.,, Hæc exules Daci secreto ad pedes projecti in occulto, magno fletu à *Sieniavio* petebant.

Walachi auxilium Polonorum contra tyrannum implorant.

Expeditum Sieniavii consilium.

Sieniavius tametsi intelligeret suas partes esse omnia agere ad præscriptum, & ad summam rerum consulere Regium non suum munus esse, tamen ob exiguitatem temporis, cum ex tanto intervallo adeundi ad Regem potestas illi non esset, veritus, ne si spatium intercederet, commutatio aliqua apud Dacos fieret voluntatis, & ipse occasionem rei bene gerendæ prætermitteret, re in consilio communicata cum primorum ordinum centurionibus, facturum se esse omnia pro majestate Regis sui, quæ in rem illorum forent, pollicetur. Ipse ex eo loco cui *Jarmolince* nomen est, fiducia rei bene gerendæ castra movet, ac ad Tyram (Dnestrum nostri vocant) idoneo castra loco ponit. Interea de *Sieniavii* voluntate certiores a suis facti Daci, cum his Dacis, qui in castris nostris erant, tempus interficiendi Tyranni constituunt, & quam occultissime illius adınaturant necem, accelerantque, ne qua rumoribus consiliorum fieret proditio. Huic non defuit fortuna consilio. Tyrannus enim cum hanc instituisset perdendorum Senatorum viam, ut ad VI. Idus Septembr. vocatos ad convivium omnes interficeret, illi diem prævertunt, ac illius anticipant consilia. Noctu enim ad flumen *Prut* solitarium Tyrannum nacti, qui ut animi causa cum meretricibus navigaverat, ita ad idem flumen posito tabernaculo, cum iisdem quieverat, cum septem & decem Satellitibus, quos custodiæ causa circum se habebat. In hunc de tertia vigilia cum indulgentius servaretur, impetum faciunt, ac telis tyrannum introrsus petunt, qui somno clamore custodum excitus, arcu atque sagittis Dacorum impetum ex tabernaculo fortiter sustinuit ac pugnavit, cum diffugissent custodes, ita acriter, ut a forti viro in extrema spe salutis contra multitudinem pugnari debuit. Et cum tabernaculum plurimum illi momenti ad salutem afferret, triginta fortissimi Dacorum de equis desiliunt, ac pedibus tabernaculum diripiunt, tyrannumque invadunt. Hic tyrannus cum vis fieret, miserando cum ejulatu ex ira in preces versus, supplex deprecabatur necem, identidemque clamans; Parcite, parcite, veniam date, ac me servate, aurum quod adest, capite. Et cum nihil orando proficeret, Dacique telis moribundum conficerent, in hac voce defecit: Ergo occidite. Hujus abscissum cervici caput de integro trunco adsuitur, ac ita ad paternum sepulcrum mittitur, illucque illatum nulla funebri pompa, ut tyrannum decuit, sepelitur.

Tyrannus interficitur.

Interfecto tyranno, tantaque peste hominum levata, CCC. de primoribus Dacum ad *Sieniavium* in castra venerunt, seque in ditionem recipiat petiverunt, ac omnem Daciam in fidem & potestatem regiam permiserunt, unum modo petentes deprecantesque, quod etiam prius fecissent, ut ne quem alium illis principem attribueret, præter eum *Petrum Pincernam*, qui in castris apud illum esset. *Sieniavius* cum videret rem jam ad extremum perductum esse casum, ne quod spatium genti mobili ad aliud consilium capiendum daret, statuit e vestigio Daciam recipere, quæ illi manibus propemodum ipsius fortunæ offerebatur divinitus. Itaque producit hunc, quem poscebant, *Petrum*, ac illum in conspectu nostri exercitus Daciæ principem declarat, summamque in Dacos potestatem obtinere jubet. Hunc Daci tam hi, qui advenerant, quam qui in castris confectis stipendiis erant, ad pedes projecti ingenti gaudio atque fletu Dominum ac Principem Daciæ salutant, illique se in fidem ac potestatem dant. Erat enim hic vel ipsius *Sieniavii* testimonio vir bonus, justus ac pius, & qui ex deterrima servitute in optatam libertatem Daciam posset transferre. Interea Senatores, qui reliqui erant in Dacia, quorum principes erant *Sturdza* magnus Daciæ Procurator, *Mogila* Magister Equitum, illos CCC. qui in castra venerunt primi & ipsi subsecuti, ne ultimi novum principem salutare advenisse viderentur, ad *Sieniavium* adventabant, certioremque illum de suo adventu faciebant. *Sieniavius* ut pro dignitate sua & exercitus ac Regis sui administraret, *Paulum Seczygniowski* magnæ virtutis adolescentem cum cohorte una equitum honoris causa obviam illis misit, adjunctis illi CCC. equitibus Dacis, qui tyranni fuga stipendia in exercitu nostro faciebant, iis præficit *Mosochum* fortissimum Dacorum. Interea dum *Sturdza* ac *Mogila* & reliquorum

Sieniavius Dacos in ditionem recipit.

Petrum Pincernam eis dat Principem.

1552.

1552. Daciæ Senatorum adventus in expectatione apud *Sienavium* est, mater Tyranni interfecti, sive nece filii permota, sive tyrannide delectata, illos depravat & ab itinere avertit, hucque eos impellit, ut posthabito *Petro*, *Zoldam* quendam, cum quo erat nupta Tyranni soror, Principem Daciæ facerent, neque illum *Petrum*, qui ab *Sieniavio* dabatur, reciperent; quod etiam, ut ad perfidiam Dacorum mobilis mens est, faciunt, *Zoldamque* Daciæ principem constituunt. In magnis angustiis res posita fuit, quæ expediri nisi summa celeritate non potuit. *Seczygniovius* ubi alias res sperasse, aliis se occurrisse videt, cum *Mosocho* substitit, neque illos, quibus obviam erat missus, adit, quin verò ad eos quatuor nobiles Dacos mittit, causam quæsitum, undenam hæc subita exstitisset commutatio voluntatis, ut ex hospitibus hostes subito existerent, aut cur in deligendo principe voluntati unius mulierculæ potius privatim obtemperarent, quam publice Poloniæ Regis autoritatem sequerentur; atque reliqua addit, quæ ad eorum sanandas mentes pertinere videbantur. Quos cum illi domi apud matrem tyranni in vico *Schipot* dicto conspexissent, conclamant, speculatum ad se venisse, conantes loqui prohibent, ac in catenas conjiciunt. *Seczygniowskius*, quique cum illo erat *Mosochus*, ubi nihil ab illis, quos miserant, referri vident, id quod erat, rati, suos nuncios captos ac retentos esse, ne mora hic casus res plures acciperet, albente jam cœlo vicum ac ædificium summa vi invadunt egregio opere munitum. Quod fortissime pugnantibus illis, qui intus erant, cum expugnare non posset *Paulus Seczygniowski*, horreum adjunctum jubet incendi, quo incendio necessario conflagrandum fuerat, qui intus erant, omnibus, cum eodem tempore neque ignem neque impetum ferre possent. Itaque præsenti malo coacti, priusquam flamma domum occupavisset, foras egressi, & se & *Zoldam Seczygniovio* dediderunt, quos ille custodiis ac catenis vinctos ad *Sienavium* in castra pro hospitibus hostes victos ducebat. Interim *Sieniavius* expectatione adventantium Dacorum suspensus, ac qui casus *Seczygniovium* cum *Mosocho* excepissent incertus, cum *Petro* principe designato, transiit Tyram. Nam adhibitis in consilium inprimis docto ac pio viro *Leonardo* Camenecens. Episcopo, quem toto hoc tempore in castris stativis secum habebat, postea *Matthia Wolodkone* Camenecens. municipii Præfecto, qui rei militaris peritissimus habebatur, tum reliquis centurionibus formulam componit, secundum quam *Petrus* Princeps designatus cum omni senatu suo Poloniæ Regi fidem ac jusjurandum daret, priusquam principatum iniret, cujus capita hæc erant: " ut „pacem ac fidem & obedientiam Polono Regi „præstaret, ut eosdem hostes & amicos cum „Rege haberet, ut præsens ipse, si qua graviora „bella inciderent, auxiliis atque opibus sustentaret, ut ad quotidianos belli usus equitum septem millia Regi submitteret, ut nulla pri-„ vata, neque publica pacta atque fœdera incon-„ sulto Polono Rege faceret, ut promissa Polo-„ niæ Regno antiquitus ab Daciæ Principibus„ rata haberet, ut mox inito Principatu, coràm„ legato Regio ad id misso, eadem hæc juraret.„ Huc addit obtestationem gravissimam, ut si fidem hanc fallerent, ut ne salvi servatique sint cum liberis, parentibus ac uxoribus suis. Conscripta, hæc formula de consilii sententia in conspectu exercitus nostri *Petro* ac reliquis Dacis de scripto recitatur, qui num in hæc verba jurare vellent, rogati omnes, juraturos se esse responderunt, ac proposita solenni more sacra cruce omnes cum *Petro* Principe procumbunt, ac in hæc verba jurant. Hac sanctissima Polono Regi data fide *Petrus* Princeps a *Sieniavio* postulat, quo se Regis Poloniæ juratum clientem cum præsidio Polonico in Daciam quam primum mitteret. Quod si faceret, & *Petri* autoritatem apud omnes Dacos amplificaret, & Poloniæ etiam Regis opinionem confirmaret, tantas videlicet esse illius facultates, ut non solum in fidem clientes recipere, sed etiam tueri receptos possit. *Sieniavius* vir magni consilii, magnæque virtutis, ne ullo negotio tam secundis rebus deesse videretur, ex omni exercitu fortissimos centuriones cum equitum cohortibus deligit, quibus imperat, ut *Petrum* deducant, illique præsidio in Daciam sint. Hi autem fuerunt *Stanislaus Tarlo*, *Zamoyski*, *Bernardus Pretvitius*, *Nicolaus Sieniavius* filius. His adjungit *Antonium Muram* Hispanum, cum peditum delecta manu. Cum hoc præsidio *Petrus* facta potestate ingressus Daciam, iter Socaviam habebat, quo loci gentis principalis sedes est. In transitu fit ei obviam *Paulus Seczygniowski* cum *Zolda* æmulo, & cum illis civibus, quibus jussus obviam ierat, & quos expugnata domo captos ad ludibrium propemodum fortunæ ducebat, ut quos hospites honorifice adducturus erat, eos ignominiose hostes duceret, atque in ea re strenuam Reipub. operam navaret. Hos in potestatem *Petro* dat, quos ille supplices pro justitia & elementia sua omnes conservavit. Hocque principium in Daciam adveniens mansvetudinis suæ dedit solo *Zolda* ad infamiam affectati principatus naribus mutilato, quod ita notati apud Dacos infames habeantur, ut ad principatum nequeant adspirare. Hæc deditio a *Nicolao Sieniavio* Regiomontem Regi nunciata parum grata illi accidit, secum reputanti, quam ad omnem motum fortunæ gens illa esset mobilis, quæ necessitate coacta non ulla voluntate addicta ipsius fidem esset secuta. Tum etiam quod illam gentem Turcis sciret esse vectigalem, verebatur, ne illa recipienda Turcicum bellum ultro accerseret, aureoque hamo piscaretur; quo *Augusti* Cæsaris proverbio improbantur minima commoda non minimo emta discrimine. Nec verò Rex solus hoc nuncio ita affectus fuit, sed nonnulli etiam Senatorii ordinis, cum quibus consensit

Daci animum mutant.

Sed vi ad deditionem compelluntur.

Juramentum fidelitatis a Walachis præstitum.

Petrus præsidio instructus Daciam ingreditur.

Rebelles benigne suscipit.

Regi ingratus est is nuncius.

1552. consensit turba omnis, insolens belli, diuturnitate otii. Itaque exaudiebantur etiam illæ voces, dedendum Turcis *Nicoalum Sieniavium*, si quid illius ope grave regno accideret, citabanturque ex Romana vetustate *Spurius Posthumius* & *C. Mancinus*, quorum deditione consimilis audacia Romæ olim fuerat expiata. Contra vero censebant alii, inprimis autem summus bello vir *Albertus* Prussiæ Dux, qui exhilaratus nuncio, cohortatus esse Regem dicitur, ut benignitatem fortunæ agnosceret, quæ illi ne optanti quidem sponte sua tantas res confecisset, eamque gentem in ditionem ejus redegisset, quam majores sui armis redigere nunquam potuerunt. Fore hanc rem Poloniæ saluti, ac præsidio adversus omnem vim Turcicam. Habendam ergo gratiam DEo censebat, qui potius a nobis, quam contra nos tam potentem armis gentem stare voluit. Perfidiam etiam gentis excusavit Tyrannide fera & immani, quæ cum ipsa natura omni fide sit cassa, mirum non esset, si in ea positi homines omni ratione ad libertatem contenderent, cujus omnes appetentes sumus, conditionem autem servitutis odimus; qua ut liberemur dolus & virtus ejusdem momenti res apud nos sunt: fore Dacos æquo & favente Domino fideles & immobiles subjectos. Postremo omnes opes, ac facultates suas, se ipsum denique ad omnes usus tuendæ ac retinendæ Daciæ Regi obtulit. Adesset modo Rex animo, pristinæque virtutis majorum suorum memoriam retineret, Daciamque divinitus sibi oblatam fortissime sustineret, ac hæc bona eundem qui obtulisset servaturum DEum speraret. Hæc ego dicta ab Aulicis ut accepi, ita posui, quæ vulgo sequebatur militaris favor: *Joannes* certe *Tarnovius*, qui signa cum hac gente contulerat, victorque fuerat, agnoscebat, donum illud Regi Polono oblatum esse divinitus. Cæterum *Nicolaus Sieniavius*, exercitusque illius consenescebant mœrore, cum viderent suam operam ingratam accidisse Regi, tantoque dolebant magis, quanto illorum obtrectatores apud Regem eos criminabantur, ac si dedissent damnum aut malum. Postremo Rex hoc animo Regiomonte in Lithuaniam discessisse ferebatur, ut qui se Daciam neget dediticiam habiturum. 1552.

ANNALIS SEXTUS.

seu potius

CONSILIA ET CONCIONES

anno 1537.

in maximo totius Poloniæ conventu apud Leopolin de Republ. habitæ.

LECTOR. Si temporis ordinem sequi voluissemus, hic Sextus Annalis præponi debuit. Præcesserunt enim gesta illius excessum D. SIGISMUNDI annis undecim, a quo Orichovius *priores quinque Annales incepit. Nam hæc anno Christi 1537. acciderunt SIGISMUNDUS vero inter Divos relatus anno 1548. Sed quod Autor ea, quæ operibus præmitti solent, ante illos quinque priores collocavit, huncque seorsim nacti sumus, non visum est, ejus rationem turbare. Denique, bonum ubique in loco, ut vetus verbum est. Vale, fruere, similis esto.*

A. C. 1537. *Poloni convocantur ad bellum Valachicum.* REX bello Valachico decreto, comitiis absolutis, trina de more literarum significatione Polonis, ut ad diem visitationis Mariæ apud Trebowla oppidum Russiæ armati adessent, edixerat. Verum, cum per legatos, qui componendæ pacis gratia a *Ferdinando* Romanorum Rege ad Valachum missi fuerant, Rex diutius Cracoviæ detineretur, ad constitutum diem & locum cum exercitu venire non potuit. Itaque pace infectà, legatis dimissis, ipse summis Julii mensis caloribus, hoc est, sexta Julii Cracovia discedens Leopolim profectus est; Quo in loco omnibus coactis copiis nil potius habebat, quam ut primo quoque tempore ad hostem tenderet. Sed hæc consilia illius multi graves variique in Repub.

Turba interna expeditionem impediunt. motus fefellerunt. Cum omnia laberentur in deterius, non princeps subditis, non subditi principi certis legibus ac firmo benevolentiæ vinculo conjungerentur, idque non legatorum opera, neque Senatus diligentia in comitiis corrigi posse nobilitas animadvertisset, non jam de gerendo bello, sed de constituenda Republica deliberationē suscipere cœpit, ita ut non prius hosti occurreretur, quam omnia contra leges commissa in integrum restituerentur. Fremere cuncti contra patres, in eos culpam omnes conferre, quod eorum negligentia in tantas difficultates Respubl. devenerit, durum præterea imperium, intolerabilem dominationem Regiam sibi videri, Deos hominesque testari, se in bellum non prius ituros, quam scirent, pro qua re pugnaturi essent, Regnum esse sine jure, sine lege, A. C. 1537.

nihil

1537.

nihil valere fas moremque majorum, sed omnia potentiorum libidini esse subjecta. Nihil esse quod exspectarent, nihil quod amplius libertate amissa sibi adversus externum hostem defendendum putarent His atque talibus querimoniis incensa & exagitata Nobilitas, omnem de gerendo bello, ut dixi, cogitationem deposuit, & ad eam partem accessit, qua nitebatur salus Reipub. Quare privatim & publice cum Rege & Senatu ipso causam communem tanto studio egit, ut nullum esset in Repub. tempus, quo majoribus motibus res aliqua agi putaretur. Modo Senatum in campum extra urbem educens, modo in oppido cogere, orare, obtestari, minari denique, ut labenti Reipub. succurrerent, & ne quid caperet detrimenti, providerent. Itaque cum res incensis inimicitiis in publico universæ Poloniæ conventu a prudentissimis hominibus ita concionibns publicis esset exagitata, ut vetus defendendæ Reipub. exemplum revocatum ad veterem illum Græcorum Romanorumque morem videretur. Visum est non inutile fore, si summorum virorum fides, prudentia ac singularis in tuenda Repub. constantia mandaretur literis, ne negligentia obliterata interiret. Quare seruata illorum sententia latinè sicut acta sunr, fide bona singula sunt reddita.

Nobilitatis pro emendatione Reip. studium & diligentia.

Primus conventus ante urbem.

PRimus apud Divum Georgium ante Leopolim in campo nobilitatis cum Senatu congressus fuit, in quo multa de summa Reipub. dicta & acta sunt. Verum ea a nemine excepta & notata interciderunt. Reliqua vero, quæ subsecuta, diligenter literis servata sunt. Cum enim in hoc primo congressu multa postulata Nobilitatis a Senatu fuissent ad Regem relata, Nobilitati vero ad ea per Castellanum Posnaniens. qui nomine Regis responderat, non satis esse factum videretur, petierunt a Senatu, ut in campo apud villam Boiska ex urbe prodire vellent, in eo de Republ. deliberaturi. Senatus æqua petenti Nobilitati annuit, & ad locum & ad tempus constitutum se affuturum benignissime promisit. Die 22. mensis Augusti, ut erat constitutum, Senatu cuncto in campum vocato, frequentissimo omnium conventu *Petrus Zborowski* Castellanus Malogossensis nobilitatis nomine ita locutus est.

Secundus conventus ante urbem.

Oratio Petri Zborowski.

„Etsi sciam, me oneri ab universa regni No-
„bilitate mihi imposito imparem esse: tamen
cum illa instaret, subterfugere illius manda-,,
tum neque volui, neque potui. Vereor enim,,
ne si illius studio non essem obsecutus in dif-,,
ficillima Reipublicæ causa tardior ad eam sub-,,
levandam esse viderer. Cum ergo rem tantam,,
neque ingenio eomplecti, neque facultate sus-,,
tinere possem, hac tamen sola ratione fidem,,
meam erga Rempubl. & debitum studium,,
atque observantiam testari volui, si ea, quæ u-,,
no omnium consensu mihi mandata sunt, vo-,,
bis referrem. Sæpe id a vobis per legatos ve-,,
stros cum alias, tum maxime in comitiis pro-,,
ximeCracoviæ habitis, petiimus, ut pro vestra,,
in Repub. fide daretis operam, ne libertas no-,,
stra firmata legibus, ac omni recta ratione,,
communita, aliqua vi lædi ac violari possit.,,
Quod a vobis impetratum non esse, Legati,,
nostri in vos culpam omnem, vos contra in,,
Legatos transfertis, cum & illi libere de Re-,,
pub. vobiscum se agere non posse, & vos plu-,,
ra ab illis, quam esset illis a nobis mandatum,,,
exigere velle dicant. Qua ex re quantum de-,,
trimenti respub. capiat, videtis. Itaque non,,
jam per Legatos, ut ante, vobiscum de liber-,,
tate & legibus nostris egimus, sed ipsimet in,,
hunc locum convenimus, ut non amplius Se-,,
natus de Legatis neque Legati de Senatu ju-,,
re posse queri videantur. Quare agimus nos,,
ipsi causam nostram, cujus nuper Senatu fre-,,
quenti, magnoque omnium ordinum con-,,
ventu, in arce apud majestatem Regiam præ-,,
clara jecimus fundamenta. Qua in re illud ta-,,
men miramur, non ad omnia postulata Domi-,,
num Castellanum Posnaniens. nomine Regio,,
nobis respondisse. Itaque cum hæc ad sum-,,
mam Reipub. pertinerent, repetenda apud,,
vos duximus, ut quis esset vester in Repub.,,
sensus, scire possimus. Ac primum illud le-,,
gibus ac libertati nostræ maxime necessari-,,
um esse videtur. Bellum suscepimus; reli-,,
cta privata domesticæ rei cura ad Rempub.,,
propugnandam parati hic adsumus; sed cur,,
adesse opus fuit nondum certe videmus. At,,
enim hoc Regiæ Majestati universa nobilitas,,
debet, ut periclitante Repub. quandocunque,,
vocata sit, necessario adcurrat & hostiles a re-,,
gni finibus arceat insultus. Esto sanè. Sed,,
cum hoc tempore fines imperii nemo occu-,,
pet, nemo nobis hostiliter immineat, an bel-,,
lum indici debuerit videte. Scitis profecto,,
hoc unicum remedium contra difficillimos,,
Reipub. casus a majoribus nostris semper esse,,
servatum, ut bellum publice nunquam decer-,,
neretur, nisi cum potentior aliquis hostis Re-,,
gnum invaderet; cui, si aliter defendi non,,
possit, tum ad illud confugiendum est, quod,,
Lex concedit & fundet necessitas, ut bellum,,
decreto publico suscipiatur, illudque tam diu,,
geratur, quam diu hostis intra fines regni fu-,,
erit. Fugato verò & pulso hoste lex nos a bello,,
gerendo liberat; illud tamen gratiæ causa ac,,
singularis erga principem suum fidei majores,,
nostri addiderunt, ut si Rex extra regnum,,
bellum

1537.

1537. „bellum gereret,quinis marcis in singulos ha-„statos datis bellum publice susciperetur & ita „adversus regni hostem extra fines Poloniæ u-„na cum ipso Rege egrederemur. Hæc sunt duæ „legitimæ belli gerendi causæ, sine quibus „nullum tempus esse debet,quo bellum decerni „aut expeditio indici publice possit. Quare „cum hostis intra Regnum non sit, pecunia „de more non numerata,dubitare nemo potest, „bellum sine causa esse decretum. Nos maxi-„mis sumtibus&magno rerum nostrarum dis-„pendio huc profecti sumus, atqui in tantis „injuriis R. P. æquiore animo essemus, si æ-„qualiter omnes hæc incommoda ferremus; „verum quibusdam Palatinis & nonnullis Ca-„stellanis, multisque ex ordine nobilium im-„munitas contra leges data, eum a publica ex-„peditione liber esse nemo debeat. Neque „eos illud excusare potest, quod Dominus Ca-„stellanus Posnaniensis respondit, eos tantum „immunes videri, quibus immunitas diplo-„mate Regio data sit. Nos vero majestatem „Regiam nemini legitime id dare potuisse ar-„bitramur, cum neque ipsi abesse lex permit-„tat, neque ægrotos atque senes aliter bello „liberet, nisi alios habeant, qui eorum no-„mine publicam expeditionem bellicam „obire possint. Itaque palam est, neminem „immunem esse debere, neque Regem Lex „abesse permittit,neque ægrotis atque senibus „omnino immunitatem concedit. Quare „cum jam constet, istos præter jus & æqvum „abesse,nulla tam justa causa esse potuit, quæ „illos a bello excusare possit. Nam quod Do-„minus Castellanus Posnaniensis ideo domi „manere jussus est, ut majoris Poloniæ fines „ab Germania defenderet, non satis hæc justa „ac legitima causa manendi visa est. Quo e-„nim pacto exiguus ille militum numerus il-„lam Poloniæ oram tuebitur? cum illi ipsi, qui „illa loca incolunt, eum domi præsentes sint, „ab Germanicis excursionibus illam Poloniæ „partem se tueri non posse dicant. Vide-„bitur jam profecto, quod leges mosque „majorum in hoc bello gerendo cessarunt, „nihilque legitime factum, nova & inso-„lita omnia. Nam quo in bellum profecti „sumus, alii jam pridem ad diem locumque „constitutum adsunt, alii domo vix egressi „sunt; nos verò eorum adventum expectan-„tes,hic cum magno detrimento & incommo-„do nostro atque amicorum nostrorum, quos „frumento & rebus necessariis exhausimus, „consedimus. In Regem ejus culpam trans-„ferunt, quod is missis in Provincias literis „multos a profectione remoratus sit, cujus „rei testes in nobis sunt quam plurimi. No-„vo modo, inusitato more hæc fiunt; quibus „nisi occurramus, nihil est quod Remp. sal-„vam diu putemus fore. Quid enim est,quod „eam conservare possit,si nihil valebunt le-„ges, nihil constituta Majorum, si bellum „nulla necessitate publica indicetur. Alii

A immunitatibus bellicis, alii dilationibus, a bello sibi abesse licere putaverunt, &„ Rempubl. nudatam suo præsidio hosti reli-„ querunt. Ita fiet, ut Rempub. quam jam,„ vix tenemus,nullam omnino habeamus. An„ in hoc solum & non in aliis violatam esse li-„ bertatem nostram queri possimus? Quid il-„ lud,quod multis per vim bona & fortunæ ad-„ emtæ sunt? certe si in jure publico nulla„ fortunis nostris spes relicta est; quid est,quod„ amplius sperare debemus? Rescinduntur de-„ creta,violantur privilegia; indicta causa da-„ mnamur, bonis nostris pellimur, sola Regii„ mandati autoritate fortunis omnibus priva-„ mur. Sed in tantis injuriis & publica Regni„ Poloniæ querimonia, quem potissimum een-„ sebimus, in quem culpam omnem confere-„ mus? Præter vos habemus neminem. Vos„ enim in his sedibus honorum & dignitatis„ tutores suos Respub. constituit. Vos patro-„ B nos legum & majestatis suæ autores voluit.„ Quare spoliata Respub. vestro patrocinio„ oppressa verò Senatoria autoritate in tantas„ miserias devenimus. Ideo rogamus ut pri-„ stinam dignitatem & Senatoriam autorita-„ tem resumatis, & dignitatem Reipubl. cum„ libertate nostra defendatis. Eximite nos ex„ his laqueis, quos nescio quod fatum Reipub.„ in nos nostrasque fortunas induit. Metrica„ quam vocant,est inventa, ut hoc colore no-„ stris bonis æquius exuti videamur esse. Re-„ gia majestas non Metricam sed regestra Can-„ cellariæ,ut sunt appellanda putat; nos quo„ nomine vocetur, non quærimus, sed eam„ certe hactenus nocentissimam experti sumus.„ C Testis est *Bolleſtraszycki*, qui ne bonis patriis„ atque avitis spolietur, in optima sua causa„ misere metuit. Quid de *Kietlinski* dicam?„ & multis aliis, quorum possessiones ac for-„ tunas hæc Metrica reddidit dubias. Quare„ cum undique tantis difficultatibus Rempub.„ circumdatam esse videatis,expergiscimini ali-„ quando,ut patriam præsenti & futuro pericu-„ lo liberetis. Hæc jam mala, quæ dixi, nostra„ videt ætas; sed illa etiam futura timere & in-„ primis providere debemus. Successor Regiæ„ Majestatis electus & coronatus Serenissimus„ Rex futurus est: in hoc educando & ad futura„ regni gubernacula instituendo summa cura„ & diligentia adhibenda est. Plurimum enim„ interest,quibus cum adolescens vivat,quo do-„ leat,quo gaudeat, quibus delectetur studiis.„ D Dubium enim non est, eum talem in guber-„ nando regno futurum, qualis educatio præ-„ cesserit. Atque utinam is ad hunc exercitum„ deductus fuisset a Patre, cognovisset profe-„ cto, in qua Repub. esset regnaturus, quibus„ artibus eam esset conservaturus: hos sub-„ ditos, hoc robur Reipublicæ suæ, hic„ aperte & palam conspexisset, quod satius„ fuisset, quam in mulierum cœtum & puella-„ rum grege Cracoviensibus choreis & cantic-„ bus indulgere. Quam ob rem petimus a vobis„ 1537.

1537. cuncti, ut detis operam, quo sua Majestas dignis bono rege artibus & honesta disciplina ita instituatur, ut dignus tanto regno, & idoneus summo imperio esse videatur. Scitis, A quæ mala per improbas educationes Principum in multas Respub. invecta fuerint, quot nationes, quot integræ gentes corruptis moribus Principum interierint. Unam ex multis proferam Vngariam vicinam, quæ educatione juvenis *Ludovici* Regis funditus corruit. His exemplis moniti prospicere debemus, ne quid nobis simile accidat. Sed jam juvenem regem honestis artibus bonorum in convictu ita muniamus, ut paratus ad Rempub. accedat; illam paternis atque avitis artibus gubernet. Quodsi hæc neglecta fuerint, verendum est, ne ea mala re ipsa experiamur, quæ ex vicinis ipsi audimus. Quare toto conatu in Rempub. incumbite, omnes partes ejus circumspicite, ea quæ paucorum annorum læsit negligentia, integra nobis restituite. Ita fiet, ut optimis legibus constituto atque firmato B regno, in tranquillitate mutuaque benevolentia cum Serenissimo Rege nostro vivamus, ejusque successorem, dignum tanto Patre filium, dignum hac repub. regem expectare possimus, quod ut quam primum fiat, petimus.

Cum *Petrus* Małogostensis Castellanus, finem dicendi fecisset, juxta circumstans multitudo clamore ita se de Repub. sentire significavit. Hunc secutus *Xieski* ita locutus est:

Oratio Xieskii. ,,In quanto Respub. versetur discrimine, *Petrus Zborowski* copiose graviterque exposuit, qua in re illud mirandum minime est, si his incommodis ex commutata Reipub. ratione affecti sumus. Nam Patrum memoria, quod ego longioris ætatis beneficio me- C minisse debeo, horum omnium malorum, quæ nostra videt ætas, jam tum in Republ. spargebantur semina. Peregrini influebant mores, disciplina mosque primus externis nitebatur institutis. Quare jam tum divini illi viri, Princeps Senatus *Tarnovii*, *Kmitha* aliique ex primoribus familiis metuebant casus Reipub. Hæc mala omnia tanquam aliquam tempestatem futuram videbant, & ne acciderent, summis viribus obsistebant. Quæ ego ideo commemoravi, ut eorum exemplo ad defendendam Patriam libertatemque communem vos paratiores & promptiores redderem. Potestis, inquam, majorum vestrorũ sustinere gloriam, quam illi vobis ceu amplissimum quoddam virtutis suæ D patrimonium reliquerunt. Hanc enim illi præcipuam laudem putabant, ut in libera morerentur Patria, & ut eam vobis quam florentissimam rebus omnibus relinquerent. Hæc autem nil vos moverunt, sed victi avaritia atque luxu, quæ semper maxima everterunt imperia, deseruistis Rempubl. & eam Senatorio Patrocinio orbatam reliquistis. Hæc nisi corrigatis, nisi omnes cogitationes vestras ad Rempubl. conferatis, verendum nobis profecto est, ne illa amissa nos stare diu incolumes possimus. Quare relicta privatorum cura inferte oculos in Rempub. atque omnes ejus partes introspicite. Videbitis in ea salvi nil, publica violata, privata erepta esse reperietis. Vos his malis mederi debetis. Vos jura, leges, libertatemque denique nobis restituatis oportet & hanc esse summam laudem putate, quam ex conservata Repub. habebitis.,, 1537.

Cum *Xięski* breviter perorasset, *Valentinus Dabieński* surrexit, & in hanc sententiam verba fecit:

,,Etsi qui ante me dixerunt, ita de summa Republicæ locuti sunt, ut eorum oratio singula notaret vulnera, & quomodo his medendum sit, ostenderet; tamen hoc ipsum amplissimus equester ordo per me repeti voluit, ut illud ipsum, quod ante sæpe in conventibus coram, & in comitiis per Legatos â vobis petebat, nunc præsens ipse a vobis impetraret. Pollicebamini publicè & privatim vestro patrocinio Rempub. nunquam carituram, nullum tamen adhuc est vestrum factum, quod preces nostras aliquid momenti apud vos habuisse testari possit: imo quasi omnium rerum ignari nihil vos videre, quod in Repub. corrigendum sit, aperte confessi estis. Hoc quorsum pertineat, nondum sane perspicimus. Illud quidem negari non potest, Rempub. a vobis negligi. Nam ni ita esset, non sic de Repub. sentiretis. Vobis solis ignota sunt mala nostra; vobis tantum in Polonia peregrinantur aures. An etiam illud vobis incognitum & inauditum esse dicetis, quod viro clarissimo & nobilissimo ordinis vestri *Stanislao Odrowas* Palatino Podoliæ videntibus sentientibusque vobis bona erepta sunt? Quæ gens, quæ natio tam remota fuit, ad quam illius facti fama non pervenerit, quæ hoc facto non ingemuerit, quæ communi humanitatis sensu non indoluerit? Vestræ tamen nostras miserias non capiunt aures; vos soli ex omnibus estis reperti, qui nullum in Repub. peccatum corrigendum esse putetis. Huc accedit, ut jura, leges, bona fortunasque nostras tacentibus conniventibusque vobis amittamus. Neque illud dici potest ob admissum in Regiam Majestatem delictum Palatinum Podoliæ bonis fortunisque exutum. Si enim is deliquisset, lueret justas ac debitas Regi pœnas; sed non ea ratione, qua publica violata est libertas. Ita enim illius jus cum nostro conjunctum est, ut unum sine altero nec stare, nec ruere possit; cui rei si vos autoritate Senatoria obstitissetis, nunquam in has miserias devenissemus. Sed hoc malum a vobis neglectum latenter serpendo totam invasit Rempublicam, pervertit Leges, Privilegia discerpsit; *Lithyńskich* fortunis omnibus exuit, *Kasanowskich* indicta causa ejecit.

Oratio Valentini Dabieński.

1537. „ejecit. Missos facio cæteros, quibus pestem „exiliumque certum minatur. Dicite mihi, si „potestis, salvam esse Rempub. & in ea nihil „corrigi oportere. Quid? anne illa quidem ad A „perniciem via satis idonea vobis videtur? Re„galem Majestatem multa bona regalia rede„misse scitis. Quos Præfectos, quos magi„stros urbibus atque oppidis redemtis præ„fecit? Homines partim peregrinos, par„tim nobis incognitos, partim ad eas præ„fecturas gerendas, qui in illa Provincia non „tantum possessionis habent, quantum liceat „illis pedem ponere; quo fit, ut ad inferen„dam nobis injuriam promtiores sint. Quid „enim facias illi, qui præterquam quod in„possessionatus sit, nil citationes tuas, nil „jus publicum metuit, causam omnem ci„tatus ad Regalem Majestatem rejicit? ita „autoritate suæ Majestatis interposita, multi „voluntare persequendæ litis cum spe obtinen„dæ amittunt, & in optima sua causa litem B „deserunt. Sapientissime id a majoribus con„stitutum fuit, ut nemo ex genere Ducali ali„quid in Regno Poloniæ possideret. Time„bant enim illi, ne multitudo Principum in „angustum redigeret libertatem nostram. „Videatis, cum a veterum sententia discedi„mus, quæ pericula adeamus. Duces in Re„gno majores nostri, quo liberiores essent, „ferre non potuerunt; nos peregrinos homi„nes, Præfectos ignotos feremus? Regem „illi & Senatum legibus obedire volebant; „nos istos homines novos oppidorumque „Præfectos solutos legibus ac supra leges esse „patiemur? Neminem illi nisi possessiona„tum præesse Præfecturis volebant; nos ege„nis atque alienis regnum in oppidis ac Pro- C „vinciis nostris concedimus. At in hac bo„norum regalium redemtione non tantum „hæc incommoda, quæ commemoravi, pati„mur, sed vel maximo damno Respub. affici„tur. Regia Majestas bona redemit eorum no„mine, qui facere idem nobiscum debebant; „at nil hoc tempore videmus. Nemo enim „in hac expeditione est, qui suæ Majestatis „nomine pro bonis redemtis in hoc bellum „profectus sit. Hoc exemplum cæteri bono„rum regalium possessores imitati, manserunt „domi quamplurimi; nos miseri domo, conju„gibus & liberis nostris relictis, agris pro „armis oppignoratis, huc profecti sumus; do„mi interea illi manentes, rei suæ studentes, pe„cuniam colligunt, hoc consilio credo, ut nos D „omnibus rebus in bello exhaustos egenos ac „miseros domum redeuntes excipiant, & id, „quod relictum fuerit ex bello, emungant. Hæc „an æqua sint, an etiam legitima, judicate. Qua„re cum videatis, quid corrigendum, quidve à „vobis restituendum sit, suscipite aliquando „causam Reipublicæ; vim legum, autoritatem „judiciorum defendite. Præfecti oppidis & „Provinciis ut digni & integri sint, curate; nos „fortunasque nostras in Senatoriam curam suscipite. Nolite pati, nos servire alicui, ni„si legibus, quibus volumus & debemus.„ Dixi.„ 1537.

Cum *Dabieński* finem fecisset, *Joannes Sirakowski* ita secutus est:

Oratio Joannis Sirakowski. Etsi omnia, quæ de Repub. dici debebant,„ per eos, qui ante me dixerunt, vobis palam,„ & aperte exposita sunt: tamen cum unius„ cujusque nostrum in Repub. nota vox esse,„ debeat, ego quoque in hac corona surrexi, &„ ut ea, quæ de republica sentirem, & ea quæ„ jussus essem, dicerem. Omnibus prioribus„ concionibus id unum a vobis petiimus, ut si„ quid sit commissum contra leges, id opera ve„stra in integrum restituatur. At quo pacto„ quaque ratione id fiet, cum in ipso Senatu, in„ ipsa Curia, quam arcem legum & domici„lium libertatis majores nostri esse volebant,„ violatum jus publicum esse videamus? A„ quibus, si quæritis? A vobis, qui publi„ci consilii autores & tutores Patriæ es„se debuistis. Vos, ne quid de liberta„te nostra diminueretur, ne quid contra„ leges fieret, providere par erat. At nune,„ tantum abest, ut aliorum vim a legibus no„stris repelleretis, ut etiam ipsi in his gravissi„me offenderitis. Magistratus multos, pro„vincias non paucas contra leges obtinetis„ Quo pacto aliorum audaciam comprimetis,„ cum vos ipsos regere non potestis? Quo„modo legibus alios obedire præcipietis, si vos„ ipsi legum præcepta & monita contemnitis?„ Vobis hanc legem prius præscribatis, secun„dum quam alios vivere vultis. Malum„ esse dicitis, non parere legibus; & recte pu„tatis; quod omnis oratio, si effectus dis„senserit, vana & inanis habetur. Corrigen„dum esse, si quid erratum esset, concedi„tis; recte sane. Sed vos ipsos, ut prius cor„rigatis, oportet. Bona ademta nobis restitui„ putatis, & quæ vos Patriæ ademistis, non„ restituetis? Palatinatus, Castellanatus, Præfe„cturæ, Cancellariatus, jura, leges, possessio„nes, hoc totum patrimonium Reipublicæ est,„ quæ vos contra jura obtinetis. Quare si„ Rempubl. salvam esse vultis, hæc illi restituta„tis necesse est, quæ illi contra leges ademistis„ Quod, si non feceritis, nihil est, quod Remp„ corrigi posse putetis. Quare vos oramus &„ obtestamur, ne hanc Patriam vestram com„munem ornamentis suis denudetis. Hos ma„gistratus, quos vobis pro meritis tribuit, ca„pite. Si quid vero injusta alicujus autoritate„ vel gratia vobis datum est, id illi ultro restitui„te, neq; illam cogite ad illud postremum con„fugere remedium, quod illi majores nostri li„teris, Syngraphis, ac sigillis suis consignatum„ reliquerunt, illudque vernacula lingva *Kaptu rek* appellarunt. Quod credo ab illis excogi„tatum fuisse, ut nemo tam ignavus, tam illo„rum dissimilis in Repub. inveniretur, qui illo„ fœdere, si lis in Repub. oriretur, ad tuendam„ libertatem communem non invitaretur. Sed„ nos

1537. „nos persvasi sumus, nihil esse, quod nobis justa & æqua petentibus a vobis negari possit. Itaque nunc jam accedemus ad Rempub. ut creata atque recreata vires suas & ornamenta bonorum & dignitatis suæ recuperare possit. Sed vos incipite, ut dixi, & ea, quæ non legitimè possidetis, illi reddite. Hac ratione optime Reipublicæ consuletis. Dixi.

Orationem superiorem *Pardzniczewski* taliter subsecutus est:

Pardzniczewskii Oratio.

„Non jam per legatos, sed ipsi uno ore universi a vobis petimus, ut nobis sensum de Repub. vestrum aliquem aperiatis. Delectatne vos Reipub. status, quem vos oculis vestris subjectum & explicatum esse videtis? Equidem si hac mente vos esse sciremus, victi abiremus hoc ex campo, neque in diversissimis vestris sententiis locum esse ullum precibus putaremus. Quid dissentimus, aut cur non mox communi opera Rempub. ex his difficultatibus & periculis liberamus? Veniat vobis in mentem majorum vestrorum, qui hæc tanta reddiderunt concordia. Hac una ratione, quam illi certam vobis reliquerunt, nostra, si necesse erit, omnia, quæ amisimus, facile recuperabimus. Itaque si quid ante erratum sit, si quid commodi privati amor fecerat, illum hoc jam tempore deponamus, & obliti omnium, solam Remp. hoc tempore curemus. A Regia Majestate unanimi consensu petamus, ut nostra studia adjuvet, & expleat, Remp. legibus gubernet, jura libertatemque nostram foveat & conservet. Hoc pacto & nobis & Reipub. a vobis satisfactum esse videbitur. Dixi.

Oratio *Gomolińskii*, Notarii Siradiensis:

Oratio Gomolińskii.

„Si damna ac incommoda vos latebant Reipub. si de his antea dubitabatis, nunc omnem dubitationem sublatam & omnia explorata vobis videtis. Nihil jam vos excusare poterit; nec erit, in quem alium culpam teferatis. Quicquid enim de libertate nostra detractum est, id evidentissimis rationibus & testibus planum vobis fecimus. Et ne vobis vires in Repub. defendenda desint, nos hic adsumus, omnem operam, curam, diligentiam in juvanda Repub. deferimus. Quid restat igitur? Illud certe, ut sumta Senatoria gravitate nobiscum una in Rempub. incumbatis, idque palam vos velle declaretis. Hoc tempore a Regia Majestate petamus, illi jura, leges, privilegia nostra monstremus, ut quanta minutio omnium horum facta sit, videat, & id, quod detractum sit libertati nostræ, restituat nobis: quod ille non gravatim faciet. Quid enim hoc Rege mitius? quid clementius? quid sanctius unquam fuit? Verum, quo res commodius confici possit, deligatis vos ex ordine Senatorio aliquot, nos etiam hoc ipsum faciemus, ne turba Regi molesta sit. Per hos, paucos ex omnibus ordinibus delectos causam suæ Majestati nostram exponemus. Nam, A quod ad proxima Comitia trahi putetis, causa non est. Cur enim id per Legatos nostros curabimus, cum id ipsum nos transigere commode possimus? Aut cur meo legato charior rerum mearum cura, quam mihi ipsi, esse debeat? Quamobrem id, quod omnes vos attingat, excutiamus primum, & id, quod saluti Reip. obstat, recuperemus. Constituite ergo primo domi Rempub.; hoc si feceritis, ducite nos in hostem, quem vultis; has hastas, hæc arma, salva domi libertate, viros habere dicetis.„ Dixi. 1537.

Cum *Gomolińskii* breviter perorasset, *Thaszycki* prudentissimus & disertissimus senex, magno omnium silentio ita exorsus est:

Oratio Joannis Thaszycki.

B Respub. si loqui posset, hac voce uteretur, qua nos superioribus concionibus usi sumus; sed cum id non potest, nos illius mentem ac sententiam vobis retulimus. Collectis enim omnibus provinciis, eundem omnium sensum in Repub. invenimus. Neque illud dici potest, non omnium hanc esse sententiam: circumstant nos undique, ut videtis, audiunt singula, quæ nostræ fidei ab illis commissa sunt. Verum enim vero in hac perturbatione rerum omnium illud nobis acerbissimum accidit, quod uno eodemque tempore in has molestias Serenissimus Rex inciderit senex. Hostis & Respub. hunc conquiescere non finit. Hic quidem arma, illa leges ab eo postulat. C Quibus rebus tam diversis, tanquam mutuo dissidentibus, uno tempore satisfacere difficillimum est. Si enim senectuti parcimus, armatum hostem metuimus: si in hostem tendimus, Rempub. deserimus. Qua in re etsi, quod deligendum est, statuere non sit facile, in hoc tamen nobis dabitur venia, si charitatem Patriæ anteponamus. Fatemur illam infamiam calamitate superiore sociorum & amicorum nostrorum *Pokuciensi* conceptam, non esse ferendam; indignamur servum nostrum, ruptis servitutis ergastulis, arma impia adversus nos induisse: tamen etiam illud dolendum magis. Audiet enim hostis dissensiones nostras, Regem non bellandi animo Cracovia profectum esse intelliget. Qui enim peditatus, quæ turmæ militum, quæ arma, quæ tor- D menta Regem proficiscentem comitata sunt? Adhæc Palatinos Castellanosque plurimos domi manere jussit, hac causa, ut Poloniæ fines ab Germanis custodiant. Quodsi illi senes præsidio impositi satis muniti sint, cum constet Valachum in Vngariam partem sui exercitus misisse, causam non videmus, cur ab Germania Respub. quam ab Vngaria tutior esse debeat. Sed ut demus, præsidio illam Poloniæ oram indiguisse, hoc certè Regia opera privata esse debuit. In hoc enim sunt Præfecturæ Regiæ a Republ. datæ,

1537.

,,datæ, vt inde Rex præfectis suis fines Regni
,,communiat. Sed vt ad rem redeam, quo,,
,,animo hostem futurum putatis, vbi ab explo- A
,,ratoribus, quorum hic magnus est numerus,
,,cogoouerit, Regem ita in hoc bellum esse
,,profectum, vt nihil sibi hoc tempore metu-
,,endum sit? In quibus angustiis Respub. con-
,,stituta sit, videtis. Hinc hostes, hinc patria
,,nostra operam postulat nostram; ibi armis,
,,milite, copiis res gerenda est; hic legibus,
,,libertate ac Judiciis Respub. constituenda est.
,,Igitur cum ambas res sufferre simul non pos-
,,sumus, incipiamus ab ea, sine qua neque fo-
,,ris, neque domi recti quicquam esse potest.
,,Rempub. collapsam erigamus, erectam opti-
,,mis legibus, atque maiorum institutis con-
,,firmemus. Tum demum pro illa arma, for-
,,tunas, vitam postremo nostram, si opus fue-
,,rit, hosti obiiciamus. Quid enim sibi hæc B
,,arma, hi equitatus, quos oculis cernitis,
,,volunt, quam vt Reipub. arceamus hostem?
,,Quamobrem curate prius atque efficite, vt
,,sit id, quod defendendum sit. Nam si domi
,,salui nihil sit, omnes nostri impetus foris ina-
,,nes censendi sunt. Dixi.

Oratio *Martini Zborowski* Pincernæ Cracouiensis:

Martini Zborowsky Oratio.

Vetus & pervulgata est hæc Reipub. que-
,,rela, sic in ea discrepare omnia, vt nullis
,,legibus nullo modo contineri videatur. Si
,,enim in eam diligentius introspiciatis, pertur-
,,batam peregrinis consiliis invenietis: in
,,ea nihil posse leges, sed omnia ita mutata,
,,vt non legitimos Magistratus, Palatinos,
,,Castellanos, Præfectos, habeamus; sed eos C
,,coacti feramus, quos nobis sors & fortuna
,,dederit. Itaque hac consuetudine intro-
,,ducta, in hac publica expeditione exercitus
,,nostri sine ductore, sine Capitaneo sunt. Et
,,adhuc quidam nos reprehendunt, quod in
,,his malis Reipub. extinctis atque sublatis le-
,,gibus, nos vivere spiritumque liberum du-
,,cere audeamus. Verum, qui hoc dicunt, in
,,medium prodeant, leges nostras inspiciant,
,,nos doceant, quid iniquum, quid contra le-
,,ges petamus. Nulla nostra in Repub. vox
,,vnquam fuit, quæ non ex ipsis Legum no-
,,strarum fontibus educta esse videatur: Vt
,,Reipub. leges, quæ violatæ sunt, restituan-
,,tur, Magistratus contra leges mandati red-
,,dantur, hoc nos petimus, hoc a vobis & a Re-
,,ge summis precibus contendimus. Hoc D
,,jam si iniquum, etiam iniquum sit in Re-
,,pub. viuere. An Sutoribus, fabris, & vilis-
,,simis hominibus libertate frui licebit?
,,huic militiæ, quod robur & firmamentum
,,Regni Poloniæ est, leges suas saluas præsta-
,,re non licebit? Soline nos in Repub. servie-
,,mus? Soli legibus & libertate carebi-
,,mus? Quis unquam peregrinus in sua Pa-
,,tria tam contemtus fuit, qui in Polonia
,,principem locum non tenuerit? qui in Ma-
,,gistratus & sacerdotia nostra non invaserit?

Maiores nostri Palatinatus, Castellanatus,,
Præfecturas vice patrimonii nobis relique-,,
runt; tamen ex his pulsi ab Italis, eiecti a,,
Germanis in minima Patriæ nostræ parte, si-,,
ne jure, sine legibus consedimus, & inferiores,,
peregrinis reputati sumus. Harum rerum,,
nulla eos tangit misericordia, quod in libera,,
patria peregrinis subjecti sumus, quod illi,,
nobis anteponantur, quod libertate & legi-,,
bus eversis in publicis Reipubl. miseriis illi,,
dominantur soli. Rempub. virtute maiorum,,
partam amisimus, quam nisi recuperemus,,
hæc Respub. diu stare non potest vllo mo-,,
do. Nam adhuc quocunque modo erratum,,
est, vobis volentibus facile corrigi potest;,,
verum si neglectum hoc malum longius ser-,,
pendo vires sumserit, nullum nocendi finem,,
faciet. Jam ergo audistis quid in Repub. cor-,,
rigendum sit; notata & explicata a nobis sunt,,
singula. Viam & modum ad ea restituenda,,
demonstrauimus vobis ita, vt si vos adnixi fu-,,
eritis, jura, leges, magistratus, omnia orna-,,
menta sua Respubl. facile recuperabit.,,
Dixi.

Senatores rogantur quisque sententiam.

His omnibus dictis & actis videbatur adesse tempus, vt Senatus, quid ad ea postulata Nobilitatis respondendum esset, consuleret; vt re in Senatu priuatim deliberata publice nobilitati responderetur. Verum Nobilitas tempus venisse arbitrata, quod quid quisque Senator de Repub. sentiret, scire possent, vt publice rogati sententias dicerent, orant. Cui sententiæ primum reclamatum est: erat autem, vt Senatui videbatur, iniqua & noua: tamen cum tota circumstans multitudo instaret, tergiversandi non erat locus.

Joannes Tarnouius primus dicit.

Primus *Joannes Tarnouius* Castellanus Cracouiensis rogatus, summum studium & tantam Nobilitatis in Rempub. consensionem singularibus collaudat verbis. Summa istius Orationis erat, *Non esse ad eam rem tempus vt dimisso bello & neglecto hoste, nunc de legibus, judiciis ac priuatis controuersiis disceptetur. Ridiculum esse inter castra, inter arma, de statutis & huiusmodi rebus differere.* Itaque rem omnem ad comitia trahebat proxima, & omnium animos adversus hostem transferebat. Longa fuit Oratio hæc & copiosa, sed sæpius interpellata, sæpius intercepta fuit; rectene, an secus, nescio. Hoc certissimum est, perturbatis hominum mentibus persuadere & consulere, difficile esse. Nondum dicendi finem fecerat, cum ingens subito coorta est tempestas. *Petro Kmitha* Palatino Cracouiensi, qui secundus in ordine in dicenda sententia fuit, vix dicere incipienti tanta vis nimborum ingruit, vt nobis cœlum concionemque nostram ex oculis eriperet. Turbata concione, soluta corona senatoria, in illa obscurissima nocte & grauissima procella, facile illud malum diu celatum & animis multitudinis clausum tum erupit. Equis multi in mediam insiluere. Primores e Senatu jactati in turba

Petrus Kmitha tempestate ingruente inhibetur.

 fuerunt

1537.

Senatores male habentur a multitudine.

fuerunt, taotamque tempus licentiam dabat, vt si famæ credendum sit, multi nudatis gladiis in turba discurrerent. Quosdam prin- A cipes Senatus armati vocabant. Verum illa ipsa sævissima tempestas, quæ ad facinus nonnullos firmabat, Dignitatem Senatoriam tutata est, indurique Senatores, cum se aliquando ex tusba illa evolvissent, equis, quos fors & fortuna dabat, conscensis, in vrbem se celeriter receperunt. Res mira profecto & mirabilis, vt statuere facile non possis, bonine an mali plus illud tempus Reipub. attulerit. Postridie nobilitas nuncios ad Regiam Maiestatem & ad Senatum mittit, rogans, vt in eundem campum regrederentur, & quod heri tempestate disturbatum esset, continuarent.

Tertius conventus in vrbe.

Senatus, quod hesternam concionem suspectam habuit, egredi oolebat, sed vt die sequenti nobilitatis Legati in vrbem convenirent, B petiit; quod Nobilitas facile suscepit. Die itaque 24 Augusti, Senatus & nuncii ad ædem S. Francisci collecti inter columnas, qua porticus magna fontem cingit, consederunt, in quibus primus *Petrus Zborowski* Castellanus Malogostens. Nobilitatis nomine ita exorsus est.

Oratio Petri Zborowski.

"Si quando a Diis immortalibus petiistis,
,,vt esset aliquod tempus, quo Senatoriam pru-
,,dentiam, autoritatem, fidem demonstrare
,,possetis, id vobis hoc tempore diuinitus da-
,,tum atque oblatum esse videtis. Neque enim
,,nunc rem aliquam vilem & abiectam, sed
,,Rempub, & libertatem nostram, in fidem &
,,autoritatem vestram contulimus. Hic enim
,,campus amplissimos & honestissimus vobis C
,,datus est, in quo vos omoes vires virtutis
,,& industriæ vestræ ostendere possitis. Quæ
,,enim alia Senatoris boni laus esse potest, quam
,,si is in difficillimo Reipub. tempora Rem-
,,pub. juvarit, defenderit atque conseruauerit?
,,Hae mente vos esse, ac semper fuisse, tum su-
,,perior tum præsens concio indicat. In qua
,,vos vna nobiscum solliciti, periculum a Re-
,,pub. legibus & libertate nostra repellitis.
,,Grata oobis est in malis nostris hæc singu-
,,laris vestra erga nos voluntas, quæ hoc effi-
,,cit, vt in summa rerum omnium desperatione
,,aliquid jam sperare incipiamus. Ostendistis
,,enim nobis nuper in campo præclaram reti-
,,nendæ Patriæ dignitatis & libertatis nostræ
,,opam. Cum enim vir clarissimus *Joannes* D
,,*Tarnouius* studium collaudaret nostrum, &
,,postulata nostra justa & æqua concederet,
,,hunc eundem sensum esse vestrum omnium
,,in Repub. dubitare nemo debet. Et si illa du-
,,bitatio tollatur, neque nos a vobis vlla in re
,,dissentimus. Cum enim in campo hoc a
,,vobis contendissemus, vt daretis operam, vt
,,omnia, quæ justa & legitima a vobis postu-
,,laremus, ea a se benignissimus Rex exorari
,,pateretur; tum *Joannes Tarnouius* hac de
,,re ita disseruit, vt cum nobis omnia fere con-
,,cederentur, tamen ad ea transigenda idone-
um tempus adesse negabat. Verum si nulla,,
alia dubitatio in hac causa præter hanc est, ea,,
a vobis diligenter cognoscenda: vt neque,,
temere a vobis in re probata dissentiamus,,
neque vos in optima nostra causa alienum a,,
dignitate vestra nobiscum sentire putetis. Si,,
enim tempus causæ nostræ obstare credere-,,
mus, neque locum esse in angusto tempore,,
postularis nostris putaremus, taceremus. Ve-,,
rum, cum nihil sit, quod vel ab opportuni-,,
tate temporis, vel ab commoditate loci con-,,
cedi oportuit, qnod hoc tempore concessum,,
nobis non sit, nescio cur aliam occasionem,,
constituendæ Reipubl. quæratis; præsentem,,
vero prætermittere nolumus. Sic enim ego,,
censeo, in re quæ celeriter transigi & cito con-,,
fici debet, tria inesse oportere; breuitatem,,
facilitatem, & temporis opportuoitatem.,,
Qualia in hac causa sint, breviter considere-,,
mus: Et vt da breuitate post dicam, quis est,,
qui neget, proximis comitiis ita acta & clau-,,
sa esse omnia, vt pauca supersint, quæ dere-,,
licta & in aliud tempus esse rejecta videntur?,,
nisi forte illa Comitia fuisse quis neget. Re,,
perti enim sunt quidam, qui hoc affirmare,,
non dubitarent; quibus satisfaciet res ipsa.,,
Quis enim neget, illa demum comitia vere,,
dici oportere, quorum acta & decreta sunt,,
sortita suum effectum? Ideo cum sciamus,,
comitiorum decreto susceptum esse bellum,,
& monetam qui probarent, electos, & alia,,
permulta rata & firma esse, quæ nunquam,,
fuissent, nisi illa comitia præcassissent, cumque,,
ita maximam partem pustulatorum nostro-,,
rum autoritate comitiorum terminaverimus,,
hæc quæ restant, pauca & modica sunt, & vo-,,
bis volentibus factu facillima. Quid enim,,
negotii est, quæ inique ademeris, restituere; &,,
quæ violaueris, reficere? Neque ad eam rem,,
judicio & longa disceptatione opus est, sed,,
verbo vno, & nutu Regio. Neque est, quod,,
aliud tempus alium cognoscendæ rei locum,,
magis idoneum quæramus. Hic est Rex,,
hic Senatus, hic rei, hic judices. Quæ omnia,,
si contemnimus, verendum nobis est, ne,,
non incommodum tempus, sed causam ju-,,
stam & æquam contemsisse videamur. Su-,,
perest jam, vt tempus ipsum inspiciamus.,,
Nemo Rempub. leges, libertatem, in sum-,,
mum periculum adducta esse nescit. Nonne,,
videtis, nondumne sentitis, qnot & quantis,,
malis circumuenti simus? Quis enim est, qui,,
possessionum suarum dominum se dicere au-,,
deat? qui aliquod præsidium innocentiæ suæ,,
in legibus habeat? Euersa & sublata sunt o-,,
mnia: indicta causa plectimur, possessioni-,,
bus nostris ejicimur, & ea quæ habemus vici-
nitate Reg. Majestatis angustiora possidc-,,
mus: & adhuc vos tantis Reipubl. curandæ,,
incommodis tempus noo adesse, contendi-,,
tis? Et certe si vos amor Patriæ & aliqua,,
Reipub. tangeret misericordia, hanc causam,,
non prius e manibus dimitteretis, quam,,
omnia

1537.

1537. „omnia Reipub. vulnera sanareris. Verum „si toto conatu in Rempub. incumbetis, bi„duo vobis ad hanc rem opus est. Si enim no- A „stræ leges adhuc aliquid valent, facile in pri„stinam vindicabuntur libertatem. Ex qui„bus omnibus illa omnium saluberrima & „cœlitus delapsa lex est: vt omnes æqua„les in Repub. simus, & vt vicini nostri æ„qualitate juris, vt concives colligati inter se „sint. De genere Ducum nemo in nobis sit, „nihil in hac Repub. possideat. Sapienter hic „maiores nostri viderunt, malam esse in Re„pub. pluralitatem principum, sed eam esse „Rempub. optimam, in qua vno legitime & „secundum jura nostra imperium tenente, „cæteri obediunt, & inter se æqualiter vivunt. „Itaque hac eadem moderatione & continen„tia Regum vxores in hac Repub. vivere so„lebant; & sic ingrediebantur in Poloniam, B „non vt in ea regnarent, sed vt consortes re„galis thalami fierent. Nulla penes has „publica potestas, regimen publicum nullum; „& breviter: hæc illarum summa erat Philo„sophia, vt ira commotum Regem contra sub„ditum placarent, & eum ad misericordiam „deducerent. Sed nostris temporibus omnia „secus eueniunt. Tantum Regina potest, „quantum vult; tantum vult, quantum lu„bet; nullis certis finibus Philosophia eius „circumscripta est. Sed totam Rempub.com„plexa nullis terminis definit jus suum. Huc „accedit, vt metuendum sit, loco Regis plu„res duces propediem nos habituros: quod „ne temere prædixisse videamur, hinc futura „colligite. Regina quatuor habet, ni fallor, C „filias; hæ, vt illarum dignitates postulant, „Regibus & Principibus dabuntur nuptum. „An putatis has bonis, quæ nunc possident, „cariturus? Hæc ergo vos differenda, & in „aliud tempus rejicienda putabitis? Exper„giscimini per Deos immortales, & angustias „temporis aliquando incusare desinite. An „ad res priuatas temporum nobis satis est, „ad constituendam Rempub. ad depellendam „seruitutem tempus nullum habebimus? „Itaque jam videtis ad restituendam liberta„tem & constituendas leges opportunitatem „temporis nunc esse maximam. Hanc nos „accipiamus quam primum, & ea dum adhuc „licet, vtamur. Charam habemus patriam; „tueamur leges, & siquid in eis erratum sit, D „non dimittamus tempus, sed illud quam pri„mum corrigamus; ne, dum tempus ex tem„pore quærimus, prius Respub. pereat, quam „illi medicinam adferamus. Dixi.

Cum *Petrus Zborowski* finem dicendi fecisset, eius oratione Senatus commoueri visus est. Ita enim apposite erat locutus, vt oratio eius cum ratione temporis consentire vehementer videretur. Hunc sequutus *Thaszycki* senex, qui ob singularem prudentiam & maximarum atque plurimarum rerum vsum, magnam in concionando autoritatem, & in consulendo vim habebat; Hic ita loquutus est. 1537.

Oratio Joan. Thaszyczki. Quibus incommodis prematur Respub „ ex *Petro Zborowski* aperte intelligere potui-„ sti. Et certe nisi quamprimum labentibus„ legibus succurrimus, nullam Rempub. habe-„ bimus. Quis enim ignorat, legem animam„ Reipub. esse, qua sublata Respub. salua esse„ non potest? Hac enim vivit, hac regitur, ab„ hac eius omnes deriuantur sensus. Quare„ inuenti sunt reges, delectus Senatus, consili-„ arii judices, qui ne leges vacillent in Repub.„ ne violentur, ne titubent, caueant. Legum„ enim patroni sunt Reges, legum custodes Se-„ natus, legum ministri judices. Et quo ma-„ jor Reipub. res est, eo pluribus indiget custo-„ dibus. Nemo unquam fuit tam sapiens cun-„ ctis seculis repertus, vt solus in Repub. suffi-„ ceret, vt eam sine aliorum ope recte gubernare„ posset. Quis enim, qui & Rempub. variis„ motibus agitari & sævis impelli negotiorum„ fluctibus videat, eam sine ingenii & industriæ„ viribus tueri, & sine aliorum adminiculis gu-„ bernari, posse putet? Proinde sapientes v-„ num quidem in Repub. regere, sed plures ju-„ vare Rempub. volunt. Quibus nos similes„ in custodienda Repub. esse debemus. Vide-„ tis quæ negotia, quam varii casus & ancipi-„ tes in hac Repub. oriantur; ita vt solus sa-„ pientissimus Rex totum onus vix aut ne vix„ quidem sustinere possit. Itaque, quod etiam„ priori concione a vobis postulauimus, idem„ nunc etiam efflagitandum duximus, vt Re-„ gia Majestas talem habeat Senatum, qui Rem-„ pub. regere possit; quod ille facile assequetur„ si in comitiis idonei viri in Senatum legentur„ & his magistratus mandentur, quorum spe-„ ctata virtus & industria bonorum virorum„ testimonio comprobata sit. Verum cum nul-„ lum regnum inuenire liceat, quod vacuum„ opere publico sit; e Repub. videretur, si tres„ Senatores & tres ex equestri ordine elige-„ rentur, qui integritate, fide, pruden-„ tia, vigilantia Rempub. assidue sustinere pos-„ sent, & tanto oneri pares & idonei forent;„ qui quotidianis Regis consiliis ex Senatus sen-„ tentia & consensu adhiberentur; qui Regi præ-„ sto adesse deberent; hos præclaros legum„ nostrarum custodes, & Rex idoneos in Re-„ pub. gubernanda socios & consocios habe-„ ret. Illis scientibus tota gubernaretur Res„ pub. hos custodes legum, hos tutores liber-„ tatum, hos procuratores justitiæ, & æquitatis„ nostræ haberemus. Et si diligentes in Re„ pub. fuerint, procurationes cessabunt & que-„ relæ, & nostras omnium fortunas liberabunt„ metu; ita vt tam in publicis, quam in priua-„ tis rebus Respub. illorum firmata præsidio„ jus ac libertatem suam & dignitatem facile„ retineat. Itaque rogamus & monemus vt„ cogitationes vestras ad Rempub. conferatis„ illi soli hoc tempore seruiatis, leges illius„ omni ex parte muniatis, eas legitimis Sena„ tori-

1537. ,,toribus,idoneis magiſtratibus deſeratis.Quod
,,ſi feceritis, ſaluam & omnibus rebus flo-
,,rentiſſimam præſtabitis Rempub. Quod vt A
,,quamprimum fiat, rogamus. Dixi.

Sic loquutus *Thaſzycki*, nemo fuit qui ab eo
diſſentiret, ita vt faciliorem dicendi locum
Martino Zborowski relinqueret, qui poſt eum
ſic loquutus:

Oratio Martini Zborowski.

,,Si quis forte legum & conſuetudinis no-
,,ſtræ gnarus miratur, qui fiat, quod hæc Res-
,,pub. quæ quodam tempore florentiſſima fuit,
,,nunc tota comminuta ſit; is niſi horum cau-
,,ſam rationemque cognouerit, culpam o-
,,mnem in vos conferat, neceſſe eſt. Si enim
,,in Senatum inſpexerit, Palatinis, Caſtellanis,
,,Cancellariis, Marſchalcis repletum Senatum
,,videbit. Vos de bello, de pace cernere, vos
,,dare jura, leges diſpenſare, & breuiter nihil
,,in Repub. ſine autoritate veſtra ſtatui & de- B
,,cerni audiet. Quamobrem, ſi quid in Re-
,,pub. erratum ſit, præter vos accuſabit nul-
,,lum. Quis enim eſt, qui, cum ſciat, vos ex
,,omnibus Prouinciis delectos eſſe, ideo, vt
,,Rempub. opera & conſilio juvetis, vos culpa
,,carere dicat, ſi in Repub. viderit aliquid eſſe
,,titubatum? nullum enim in Repub. factum
,,aut decretum nolentibus aut neſcientibus
,,vobis eſſe debet. Ita, vt ſi quid unquam contra
,,leges fieri videatis, hoc omnibus veſtris vi-
,,ribus prohibere debeatis. Hoc enim munus &
,,officium Senatoris eſt, noſſe Remp. tueri leges,
,,æquitatem tenere, libertatem communem,
,,ne fluctuet & labatur, ſuſtinere, vigilare præ-
,,terea. Multæ enim inſidiæ legibus, multi liber-
,,tati noſtræ tenduntur laquei; ita vt merito C
,,vos ſoli ex bene geſta Repub. laudem, & ſi quid
,,ſecus acciderit, reprehenſionem reportetis.
,,Neque vos huius culpæ partem Regiæ Maje-
,,ſtati imputare poteſtis. Nouimus conſuetu-
,,dinem Regii conſilii, manſuetudo & æquitas
,,optimi Principis nobis nota eſt. Nihil ille invi-
,,tis, nihil inconſultis vobis ſtatuit; ita vt ſi quid
,,ad Senatum de Repub. referatur, vobis anti-
,,quo more ſententiæ dicendæ concedat locum,
,,& inde collectis omnium veſtris ſententiis, ipſe
,,poſtremus, quam ſequatur & quam reiiciat o-
,,ſtendat. Ex quo palam eſt, Sereniſſimum Re-
,,gem ſummam autoritatem ſuam veſtris tem-
,,perare ſententiis. Nam ni ita eſſet, fruſtra
,,ſententias veſtras exquireret, ſi eo animo in
,,concilium veniret, vt nulla in re vobiſcum D
,,conſentiret. Quare illud nobis conceda-
,,tis oportet, vt ſi quid alicui ademtum eſt,
,,ideo ademtum eſt, quia vos adimi voluiſtis.
,,Quare violatum eſt aliquid? Quia vos vio-
,,lari paſſi eſtis. Quare leges ſunt collapſæ?
,,Quia vos eis non ſuccurriſtis. Quare nunc
,,nos ſerui ſumus? Quia liberos nos eſſe no-
,,luiſtis. Hinc jam, vt videmus, illæ noſtræ
,,oriuntur miſeriæ. Nihil valent in Senatu
,,noſtræ preces: legati noſtri in Senatu con-
,,temnuntur, comitiorum decreta conſcindun-
,,tur: quæ vultis, nobis conceditis, quæ vul-
tis, negatis. Quæ & quot decreta in præte-,, 1537.
ritis comitiis facta ſunt? Quid proferre po-,,
teſtis, præter leuiſſima quædam, quæ ſuum,,
ſortita ſunt effectum? Vnum ex multis pro-,,
feram. Magiſtratus & Sacerdotia contra leges,,
ne cui mandentur, decretum eſt. Hoc decre-,,
tum, quam vim, quem effectum habuit? Obſer-,,
uatumne per annum? Minime. Menſe vno?,,
Nequaquam. At ſaltem triduo? Ne id quidem ,,
Vix dum extra Cracouiam noſtri protulerant,,
pedem, cum ſummi Magiſtratus, ampliſſima,,
Sacerdotia contra leges & decreta data & con-,,
ceſſa ſunt. Sileamus hoc tempore de magi-,,
ſtratibus; videamus, quibus opima ſacerdotia,,
poſt illa comitia promiſſa ſunt. Alicuine de,,
Repub. vel optime merito, aut nobilitate ge-,,
neris, aut doctrina claro? Nullo modo. Sed,,
fiſtulatores, tibicines, tympaniſtæ diripue-,,
runt hæreditatem patrimonii noſtri, decreta,,
publica violarunt. Nos contemta turba &,,
abjecta, nobis noſtra ſeruamus decreta. Vos,,
dico aperte, horum omnium malorum eſtis,,
cauſa: nam ſi vos voluiſſetis, manſiſſent ſalua,,
comitiorum decreta, neque vlla tam magna,,
vis eſſe potuit, cui vos per autoritatem Sena-,,
toriam reſiſtere non potuiſſetis. Et adhuc ad,,
malorum noſtrorum cognitionem præſens,,
non ſufficere tempus, ſed longiori opus eſſe,,
contenditis. Quod tempus, quæ eſt iſta co-,,
gnitio? An non omnia plana, ita ſunt aper-,,
ta, vt non oculis cerni, ſed manibus tangi,,
poſſint? Quis enim ignorat ademta multa,,
violata eſſe non pauca, commutata omnia?,,
Vos ad hæc reſtituenda tempus eſſe non pu-,,
tatis, ſed nobis pro legibus literas, pro liber-,,
tate promiſſa neſcio quæ oſtenditis. Verum,,
quid literis, quid promiſſis in re apertiſſima &,,
vetuſtiſſima opus eſt? Diplomate enim Re-,,
gio res nouæ, vt diuturnæ ſint, indigent;,,
hæc vero decreta vetera & majorum ſunt in-,,
ſtituta, & nulla re alia indigent, niſi vt ita in,,
Repub. vivamus, quemadmodum veteres,,
præcipiunt leges. Hoc enim illorum præ-,,
ceptum eſt, vt vnus ſit Rex, vt ſint legitimi,,
magiſtratus, vt juſte judicetur, & ſuum cui-,,
que reddatur, vt liberi ſimus, vt ſeruiamus,,
nemini. Quare non literas, ſed libertatem,,
noſtram juxta legum præſcriptum, a vobis,,
repetimus. Cur hoc, quod hodie reſtituere,,
debetis, alio tempore a vobis expectabimus?,,
cum ſemper ſit tempus, quo nos liberos in Re-,,
pub. eſſe conveniat. Rempub. ergo talem no-,,
bis hoc tempore reſtituatis, qualem in fidem,,
& curam veſtram accepiſtis. Vos enim, vt ſapi-,,
enter *Thaſzycki* diſſeruit, cuſtodes libertatis,,
noſtræ; ſi nobis & Reip. ſatisfacere vultis, hæc,,
nobis reſtituite, quæ negligenter amiſiſtis. Dixi.

Cum *Martinus Zborowski* peroraſſet, omnis
circumſtans multitudo rogabat Senatum, vt
quid quisque ſentiret, palam & aperte oſten-
deret. Itaque *Joannes Tarnouius*, etſi non
rogatus, reſpondit, ſe non aliud de Republica
ſentire, quam quod nuper in campo oſtendiſſet.

Qua-

1537. Quapropter causa non erat, cur bis de eadem re diceret. Quæ vero ejus sententia fuit, superius ostensum est. Itaque omnes in *Petrum Kmitham* Palatinum Cracouiensem oculos conjecerunt; qui magna expectatione & summa omnium attentione sic exorsus est:

Oratio Petri Kmithæ.

„Si mihi nuper in campo de Repub. loqui
„licuisset, hoc biduo meam in Rempub. vo-
„cem vos expectare passus non essem; Quod
„enim tempus magis idoneum Senatoria de-
„monstrandæ diligentiæ esse potuit, quam il-
„lud, quod tota audiente Polonia, quæ esset
„mea in Repub. mens & sententia testari po-
„tuissem? Verum hunc laudis fructum sæva
„præripuit temporis procella, quæ nos non in
„illa hominum frequentia, sed in his nunc co-
„lumnis & tectorum angustiis de rebus ma-
„ximis sententiam dicere coegit. Qua in re B
„ma tamen consolatur, quod etsi non eadem
„frequentia septi sumus, idem tamen studium
„in Rempub. omnium vestrum esse videamus.
„Quare in optimam spem venio, nos ita
„hodierno die acturos de Repub. vt eadem no-
„bis pacem & tranquillitatem, & ex hoste cer-
„tam victoriam allatura sint. Duas enim ad-
„huc controversiæ nostræ animadverti partes
„esse; ex quibus, vt ego puto, cum multa con-
„cedi, nonnihil etiam remitti possit, causam
„non reperio, cur insanabiles hoc tempore dis-
„sensiones nostras esse putemus. Nam cum
„altera controuersiæ nostræ pars invidia bo-
„norum ademtorum videatur: altera vero acta
„præteritorum comitiorum autoritate Senatus
„& Legatorum vestrorum sancita rata esse cu- C
„piat: vtrique rei, quoniam me loqui voluistis,
„satis facere conabor. Qua de re ita loquar, vt
„vobis satis constet, quam de libertate fortu-
„nisque vestris sententiam feram; eam videli-
„cet, quam de me vos ferre velim. De hac
„enim libertate, de his legibus hic quæritur,
„quibus nos quoque sumus assecuti, quod in
„hac Repub. aliquid esse nostrum dicere pos-
„sumus. Hanc æqualitatem juris, quam vos
„defenditis, non oppugnabimus, cum extra
„hanc nobis nihil salvi possit esse. Nam etsi
„dignitate Senatoria superiores; libertate cer-
„te communi pares vobis sumus. Iisdem
„enim legibus, vno necessitudinis vinculo v-
„trique adstricti sumus. Itaque desinite pu-
„tare, aliud esse vestrum commodum, aliud
„vestrum periculum: nihil est, quod de vobis D
„statuimus, quod in nos ipsos non redundet.
„Vos potestis dolere, nos ne simili doloris sen-
„su afficiamur, oportet cauere. Quamobrem
„cum ita nobis omnia communia sint, acce-
„damus ad Rempub. & eius omnem partem
„collustremus oculis, & si qua laborare videtur,
„illi præsentem medicinam communi opera, si
„possimus, afferamus. Qua in re hanc tamen
„adhibete moderationē, vt, quod sapiens sua-
„det, tempori nos accommodemus, illique in re-
„bus omnibus pareamus, sine quo nihil in Rep.

sanctum nihil diuturnum decerni aut consti-„ 1537.
tui potest. Quod si sequamur, facile has dissen-„
A siones animorum vitabimus. Nam & huc per-„
commode cadit, quod multi dantur ad mutu-„
am beneuolentiam reditus. Si enim æquo ani-„
mo rem nobiscum æstimare volueritis, inve-„
nietis multa profecto esse, quæ animos ve-„
stros placare, & vobis, imo nobis satisfacere„
debeant. Quis enim est, qui non recte conten-„
dere vos putet in educatione serenissimi Re-„
gis junioris salutem esse positam Reipub.?„
Ex hoc enim Respub. & nostra tota depende-
bit libertas: hinc nostras hauriemus leges:„
hinc fluent judicia: istis fontibus justitiæ vis,„
& æquitas benignitasque continetur. Ita-„
que quo major Regiæ benignitatis est excel-„
lentia, eo nobis incumbendum est diligentius,„
vt serenissimus Rex junior optimis artibus &„
B disciplinis regalibus a puero imbutus, dignus„
sapientissimo patre filius, & idoneus summo„
imperio esse videatur. Juvenes enim cum me-„
tu & disciplina soluti in Voluptatem prolap „
si fuerint, finem delinquendi non cito faciunt.„
Habemus sapientissimum, prudentissimum fi-„
lii patrem; is dies atque noctes nihil aliud„
cogitat, quam vt post se talem relinquat fi-„
lium, qui majorum suorum respondeat vir-„
tuti. Ideo dubitare nemo debet, Regiam Ma-„
jestatem in educando filio ita diligentem esse,„
vt hæc spes, quam ille incredibilem de se a-„
pud omnes excitat, non fallat. Quis adeo„
stupidus est, qui vos justa postulare negare au-„
deat, cum Metricam, quam vocant, non abo-„
lendam quidem, sed sic obstruendam cense-„
C tis, ne eam autoritatem, quæ omnibus jam„
metuenda esse cœpit, amplius habeat? & ne„
cui in re vlla aliquo sit nocumento aut in-„
commodo, sed tantum Regiæ Majestati in-„
ventarii loco sit. Sed majus vos quidem animo„
complexi ita Regiæ excellentiæ præstantiam„
ornandam & adjuvandam putastis, vt Se-„
natum legitime electum consilio adesse veli-„
tis. Et certe recte imperare, bene Rempub.„
gerere, jura dare, æquitatem tueri, res ardua„
& omnium difficillima. Quare inventus„
est Senatus, vt in gravissimis Reipub. feren-„
dis oneribus hos socios & consortes gloriosi„
laboris Rex habeat. Itaque quales Senatores„
Respub. habeat, plurimum interest. Quem„
enim incuriam introducere, quem autorem„
publici consilii esse velitis, eius vita tibi inspi-„
D cienda prius. An tu hunc Rempub. gerere„
posse dices, qui se ipsum regere nesciat?„
Quamobrem ne nullis artibus instructi, nul-„
lo vsu rerum præditi, sed rudes atque iner-„
mes, hanc ad Rempub. accedant, operæ pre-„
tium fore videtur, vt quemadmodum postu-„
latis magistratus non nisi in comitiis man-„
dentur. Tum etiam Regia beneficentia de„
vita & moribus, quem legere voluerit, edo-„
cta, certius Magistratus mandare & in loco„
beneficia sua collocare poterit. Sic enim fiet„
vt boni viri meritis ac debitis afficiantur ho „

1537. ,,noribus, & indigni ad honores obrepere non
,,audeant. Neque illud etiam reiiciendum
,,esse censeo, sed inprimis admittendum, quod A
,,Majestatem Regiam nusquam solam esse
,,vultis, sed illi tres Senatores, tres ex equestri
,,ordine adjungitis, vt hi nunquam a latere e-
,,ius discedant. Vetus enim & pervulgatum
,,est; vbi multa consilia, ibi esse multam salu-
,,tem. Quare hoc modo probe constituto
,,concilio, quis negabit ita perfectam esse Rem-
,,pub. vt eas res cum dignitate & mutua bene-
,,volentia merito juvare debeamus; neque il-
,,lud impeditur. Quod ad Regiam Majestatem
,,attinet, hoc ipsum pro summa sua præsen-
,,tique in hanc Rempub. clementia, curabit, ne
,,merito quis de ea queri possit. Præterea Se-
,,reniffim. Rex hoc metu nos liberat; ne quid
,,detrimenti ex ea parte Respub. capiat, proui-
,,debit. Videtis jam profecto causas, cur dis- B
,,sentire velimus, nullas esse; si omnia, quæ
,,tempus patitur, benignissime nobis Ragia
,,Majestas concedat. Nam & ea, quæ in co-
,,mitiis & Senatus & Legatorum nostrorum
,,sententia sunt acta, vestræ permittit volunta-
,,ti. Hæc oratio vobis munificentiæ Regiæ
,,argumento est, cum magna significatione
,,egregiæ voluntatis. Idcirco, vt videtis, acta,
,,transacta, concessa sunt vobis omnia. Et
,,quo hæc nobis cautiora sint, diplomate
,,Regio hæc confirmata habebimus. Nam
,,hac in re a vobis vehementer dissentio, quod
,,hoc diplomate vos egere non putatis; quod
,,& ipse concederem, si Sereniss. Rex perpetuo
,,nobis staret incolumis. Verbum certe illi-
,,us magnum & firmum nobis esset priuile- C
,,gium; Regis enim verbum non retrocedit.
,,Sed quo incertior est omnis vita, eo, dum
,,licet, Benignissimam Regis in nos benefi-
,,centiam perpetuam esse cupere debemus.
,,Quare his opus esse censeo, vt eo pacto &
,,cautiora nobis sint omnia, & optimi princi-
,,pis liberalitas perpetuis illustretur monu-
,,mentis. Quamobrem jam aliquando queri
,,desinamus. Nam quod ad libertatem nostram
,,pertineat, ab optimo Principe nihil non ex-
,,orauimus; concessa sunt omnia, quæ concedi
,,poterant; ita, vt si quid hoc tempore a Sere-
,,nissimo Rege impetrare non potuissemus, id
,,jam non voluntati Regiæ, sed tempori tri-
,,buendum est. Quis enim tam improbus
,,est, vt bona contra æquum ac bonum adem-
,,ta restituenda esse neget? Fatemus, concedi- D
,,mus, ita esse oportere; sed hic exoritur illa
,,grauis & ardua quæstio, rectene an injuria
,,ademta dicantur, quod judicibus, legibus,
,,actisque publicis expositum est; ad quam rem
,,longo tempore tranquillo ac quieto animo
,,opus est. Silent enim leges inter arma.
,,Igitur cum Respublica nos alio vocet, nunc,
,,cujus gratia huc ventum est, hoc agamus. Ho-
,,stis adest, ardet Russia, Respub. sine præsidio
,,sine milite relicta est, cui primo quoque tem-
,,pore succurrendum est. Annon audistis ge-

mitus sociorum & amicorum nostrorum?,, 1537.
qui amissis conjugibus ac liberis, pulsi ex pa-,,
tria, miserrimi omnium vobis supplices ma-,,
nus tendunt: a vobis conjuges, liberos, pa-,,
triamque repetunt. Vos autores suæ salutis:,,
vos vindices libertatis esse clamitant. Non,,
æquum est eos dissensionibus nostris esse cala-,,
mitosos & miseros. Liceat illis armis vestris, si,,
conjuges, si liberos non possunt, saltem sepul-,,
tam cinere excitare patriam, & eam integram,,
cum non liceat, exustam & adhuc fumantem,,
intueri. Hoc vos facere æquum, hoc a vobis,,
fraternitas nostra communis impetrare debet.,,
Secure in hostem ibimus, & si concordes eri-,,
mus, vicimus. Eo pacto victores & amicis Pa-,,
triam restituemus, & Remp. defendemus, ho-,,
stem vlciscemur; hanc postremo nouam Pa-,,
triam & novis triumphis cumulatam redde-,,
mus, vnde nomen gloriamque perennem &,,
Patriæ & regi comparabimus. *Dixi.*

Cum Palatinus Cracoviensis perorasset, nemo fuit, qui non præclaram ejus orationem diceret fuisse; quare majori omnium silentio audita est. Et hæc prima fuit, quæ perturbatas Nobilitatis mentes placauerat, & perfecit, vt in sequentibus Conventibus placabiliores essent eorum animi & tractabiliores. Nihil est enim, quod claros in Repub. viros populo concilies magis, quam facilitatis erga inferiores, æquabilitatisque gratiæ simulatio, quod in eius oratione facile apparuit. Cum ille enim incitatos nobilitatis animos accepisset, summa in dicendo modestia & mansuetudine vsus, sic causam communem egit, vt & Senatorio ordini autoritatem & suæ orationi compararet fidem. Hæc itaque placuit omnibus, vt eum frequens Senatus secutus esset. Verum cum res ad vesperam esset extracta partim concionibus, partim postulationibus, quæ vltro citroque in conventu agitabantur, actio tota ad diem VII. & XX. Mensis Augusti rejecta est; qui cum illuxisset, ad Diui Francisci ædem Senatu convocato, in æde illa magna omnium ordinum frequentia alter nostris temporibus Nestor incipit:

Quartus conuentus intra vrbem.

Oratio Joan. Thaszycki.

Nisi nuper præcipitatus oppressisset nos,,
Sol, nullas vt puto reliquias haberemus. Sic,,
enim jam in causam publicam ingressi fui-,,
mus, vt pristinæ recuperandæ libertatis ratio,,
optime nobis constare videretur. Nam cum,,
publice postulata nostra recitarentur, in mul-,,
tis nobis assensi estis, & illa, quæ disceptatio-,,
ne accuratiore indigere videbantur, in tem-,,
pus magis commodum reiicienda putastis. Ve-,,
rum cum nos existimemus, nullam rem tam,,
esse arduam, tam difficilem, quæ difficilis sit,,
volentibus: rogamus, ne dimittatis tem-,,
pus, sed statim singulis postulatis nostris ex-,,
plicatis, satisfaciatis Reipub. Qua in re ita,,
faciles & obsequentes nos vobis præstabimus,,
vt nulla in re præsertim æqua a vobis dissen-,,
tiamus,

1537. ,,tiamus,& breviter singula proponam, in qui-
,,bus dissentire videbamur. Ac primum salu-
,,berrima illa Reipub. lex de mandandis ma-
,,gistratibus audiatur. Hæc depravata consve- A.
,,tudine nostrorum temporum penitus abro-
,,gata lex est, quam nos in comitiis ita revoca-
,,mus,ut nemini deinceps aliquid contra leges
,,mandetur, & cui mandatum fuerit, abroge-
,,tur. Quare si alia comitia autoritatem habere
,,vultis, qui aliquid contra hoc decretum obti-
,,net,quod lex cogit,id ultro restituat. Tamen
,,ut amore Reipub. non cupiditate adductos,
,,hanc causam agere nos existimetis, de his ad
,,comitia differri patiemur, in quibus quod li-
,,ceat,cognoscetur, & id statuetur,quod lex &
,,æquitas postulat. Qua in re illud a vobis pe-
,,timus,ne secus, quam lex loquitur, sermo le-
,,gis accipiatur. Simplicitas enim legibus ami-
,,ca est,leges enim aperte nostræ nobiscum lo-
,,qvuntur, hæ vulgari intelligentia contentæ
,,sunt: cavillos exquisitos, interpretes subtiles
,,& abditos sensus fugiunt consulto. Quanto B
,,enim major est subtilitas, tanto minor est ve-
,,ritas. Quare hoc sensu vulgari eos loquentes
,,audiamus, & optimi eorum erimus interpre-
,,tes,si sic ut illi præcipiunt,vivemus. Itaque
,,sic de Magistratibus leges intelligantur, ut
,,verba & simplicitas legis expostulat. Sed jam
,,accedamus ad hæc, quæ vehementer premunt
,,Rempub. Vectigal novum est constitutum,
,,nulla autoritate publica, decreto publico nul-
,,lo, & ita factum, ut nullum prorsus emolu-
,,mentum ad Rempub. inde perveniat. Etsi
,,verum quærimus, omnia hæc vectigalia pu-
,,blica sunt privata præda certissima. Multas
,,isti hujus aucupii concinnarunt arcas,invene-
,,runt scripturas, constituerunt cameras, ita ut
,,nulla mercatura tam sordida sit, quæ illorum
,,effugiat laqueos; de cepis, rapis, anseribus, C
,,gallinis penditur vectigal; omnes illorum
,,vectigales sunt, rapiunt hospites, mutilant
,,suos,accolas,incolas,parcitur nemini. Nam in
,,lis scripturis, quas vulgus cameras appellat,
,,vectigalia exercent homines ut plurimum e-
,,geni,avari,prodigi,qui summa rapacitate,bre-
,,vi tempore ad amplas pervenerunt fortunas,
,,ut subito ex inopibus copiosos, ex egenis di-
,,vites,ex pannosis purpuratos factos esse vide-
,,as. Hi onusti præda & spoliis opimi convi-
,,vantur,potantur,scortantur,atq; ut eis sumtus
,,suppetant etiam de injustissimis quibusdam
,,rebus ut dixi vectigalia exigunt. Quibus
,,Respub. commota incommodis, his vectiga-
,,libus exonerari se cupit. Si enim ad publi-
,,cam utilitatem vectigalia instituuntur, meri-
,,to etiam,si illi noceant, abrogantur. Verum, D
,,cum ob singularem Regiæ Majestatis in nos
,,clementiam, observantia erga illam nostra
,,omnibus modis testata esse debeat; hoc illi
,,vectigal permittimus ut vita illius superstite
,,illo utatur: ita tamen,ut & modus exigendo-
,,rum vectigalium Publicanis præscribatur, &,
,,quibus de rebus pendendum sit, ostendatur.

Stanislai Orichovii Annalis sextus.

Deinde, ut ea quæ domi suæ quisque educat,,, 1537.
sint libera. Hoc nobis concedi æqvum est,,,
nobis inquam, qui armis,virtute,consilio sus-,,
tinemus dignitatem & salutem Reipublicæ.,,
Videtis, in quibus possumus, quam æqui &,,
faciles sumus. Cum tam multa vestræ per-,,
mittimus voluntati, vos quoque nostris flecti,,
precibus æqvum est. Multis bona sine cita-,,
tione, sine judice, sine jure ademta. Hic me-,,
tus universam conturbavit Rempub. hoc me-,,
tuunt, hoc trepidant omnes. Unum nobis,,
jus,una libertas, unum societatis nostræ vin-,,
culum est; quod parum est,ex qua parte solvi,,
incipiat. Nam undecunque solvatur,reliqua,,
dissolvi necesse est. Itaque hæc differenda,,
non sunt,sed danda opera, ut dissoluta colliga-,,
tur libertas. An non sentitis nostrarum le-,,
gum salubritatem, quam colere, quam admi-,,
rari decet? Has enim aliæ gentes expetunt,,,
his sese submittunt,illis vivere cupiunt. Ma-,,
zovia nostra Provincia, & quæ novo societa-,,
tis jure nobis adjuncta est, petit a nobis, quo,,
liceat illi vestro beneficio Polonis legibus li-,,
bertatem tueri suam,& ut hoc vos illi a Sere-,,
nissimo Rege impetretis,postulat. Quare quis,,
hanc pulcherrimam Rempubl. sanctissimas,,
leges,non ex omni ratione defendendas pu-,,
tabit, quas suspiciunt externæ gentes,cupiunt,,
socii, complectuntur omnes? Nolite quæso,,
pati rapinis vestris & injuriis tam sanctam,,
contaminari Rempub. & ejus clarissimum,,
nomen apud omnes nationes tanta turpitudi-,,
ne notari. Curate ergo,ut hæc fama quæ pul-,,
lulat opprimatur, & ne extra fines Poloniæ,,
evolet,providete. Nam si hoc neglexeritis,,,
cognoscent finitimi Reipub. nostræ gemi-,,
tus, & lacrymæ nostræ permeabunt Ocea-,,
num. Dixi.,,

Oratio *Petri Zborowski:*

Quantas percipiamus molestias ex hac Rei-,, *Petri Zborowski Oratio.*
pub. causa,neminem vestrum ignorare arbi-,,
tror; & certe nos, qui huic causæ omniū con-,,
sensu præfuimus,nihil curamus magis, quam,,
ut redire in gratiam cum equestri ordine pos-,,
sitis,& ut sublatis omnibus dissensionibus in,,
concordia & mutua benevolentia vivamus,&,,
hanc adhibeamus disciplinam, ut & vos pro,,
vestris meritis gradus honoris & dignitatis,,
vestræ retineatis: & nos libertatem nostram,,
commodissime recuperaremus. At, dum ad,,
hanc rem omni conatu incumbimus,in suspi-,,
cionem desertæ causæ venimus. Quod multi,,
nos,adducti generis aut utilitatis specie, re-,,
missius causam agere publicam putarent, im-,,
prudentiam nostram accusabant, quod nos as-,,
sentiremus; vos dedita opera rem protrahere,,
diutius,de bello nihil curare, lacrymis & pre-,,
cibus non commoveri, & breviter,nos vobis-,,
cum colludere, existimabant: quorum nos a-,,
nimos licet graviter commotos, ita tractavi-,,
mus,ut & fidei nostræ, quam illi in gravissi-,,
mis causis habent spectatam & cognitam, o-,,
mnia tribuerent, & his, quæ a vobis diceren-,,

1537.

„tur, crederent. Itaq; hoc perfecimus, ut vectigal M. R. & vobis Magistratibus hoc equidem modo, quo *Thaszyki* disseruit, permitterent. Itaque facite, ne quid de fide & diligentia vestra suspicari possint. Quod ita assequemur, si ea pro quibus tanto studio laboravimus, impetraverimus. Præterea, ne animi nostri diutius suspensi sint, jam hodiè nobis, cur hic convenimus, causam ostendite. Jam diutius enim durare hic non possumus, lacrymis sociorum & amicorum hinc ejicimur, quos re frumentaria exhausimus. Quo circa finem jam his disceptationibus nostris imponamus, & recuperata libertate, legibus salvis, constituta Repub. de hoste & bello cogitemus. Dixi.

Cum jam *Thaszycki* & *Zborowski* perorassent, silentium est consecutum. Deinde cum unus in alterum oculos injiceret, Senatores inter se capita conferunt. Quid ad hæc nobilitatis postulata responderent, non habebant. Nam adhuc dubitabant, utrum Regia Majestas hoc modo vectigal sibi concedi vellet, & num ad ea, quæ sibi statim reddi nobilitas postulabat, satis paratus esset Regis animus. Quamobrem quosdam Senatores ad Regem, qui tum in arce, quæ muro oppidi cingitur, fuit, mittunt, ut quid ad ea respondendum esset, Senatui diceret. Inter quos princeps fuit *Spitko Tarnovius* Regni Poloniæ Quæstor. Interea dum illi redeunt Senatus cum equestri ordine in æde Divi Francisci solliciti exspectabant. Ubi tandem tempore interjecto Senatores redeunt, & magna exspectatione hæc responsa per *Spitkonem* referunt.

Senatus Regem rogat sententiam.

Responsio Regis per Spiskonem Tarnovium.

„Neminem esse in Repub. neque esse debere, qui major patronus legum & diligentior libertatis publicæ custos sit, quam Regia Majestas; inde facile omnes intelligent; quod Regia Majestas id nobilitati concedat, de quo nuper inter Senatum & nobilitatem convenerat. Et ut hoc grato suscipiant animo R. M. velle. Verum quantum ad vectigalia attinet, hisce se privari, æqvum sibi non videri, præsertim cum hoc multis Senatoribus testibus planum facere possit, sibi illud vectigal datum & ab omnibus concessum esse. Quapropter cum Regia Maiestas, ea quæ semel alicui dederit, nunquam postea revocet, æqvum esse, ut ille quoque ea, quæ illi a Repub. data sunt, possideat. Gravirer autem hoc ferre Regem, quod sine causa alieno tempore tantis afficiatur molestiis. De bonis vero ademtis hoc tempore transigi non posse respondit. Verum commodiori Reipub. tempore omnia æqua ac legitima futura promittit. Quantum verò attinet tabulas actorum, quas vulgo *Metricam* vocant, ita Regiæ Majestati videri, ut quæ in ea continentur aventica sint, sed deinceps nulla publica acta ac decreta in eam referri. Summa Responsi Regis hæc fuit.

1537.

Equises vehementer irritantur.

Hæc cum nobilitas accepisset, subito exarsit, ita, ut jam non, ut ante, murmuraret, sed asperis clamoribus suum significaret dolorem, se aperte circumveniri; Regia voce libertatem tolli. Cum enim nuper Senatus Metricam hanc, quam metuebant omnes ut plurimum, nullam habituram autoritatem promitteret, vix triduo interposito omnia Senatus promissa Regia voce sublata esse. Atque ita tota concio commota fuit, ut in circulis occasum legum & orbitatem Reipub. passim deflerent, nihil cum Senatu stabile constitui, nihil se certi in Repub. possidere, sed omnes fortunas suas hac metrica in dubium esse revocatas. Irritati ergo denuo omnium animi, & quos preces & Senatus benignitas placaverant, eos in tantum Regis responsum exacerbaverat, ut veluti turbulentum mare novis ventis commoverentur violentius. Sic tum Nobilitatis animi, Senatorum prudentia aliquantum mitigati, denuo commoti erant. Re ergo in summam contentionem adducta Nobilitas per *Thaszycki* questa est vehementissime; “sibi aperte illudi, cum Senatu nil posse certi statui, cum id, quod decernerent, irritum redderet Majestas Regia. Frustra se agere conventus, frustra Senatum vocare, frustra ad Senatum de Repub. referre. Cupere se, ut jam nobilitati ostenderet, quid de Repub. speraret, & quam ob causam essent Regis literis ad hoc bellum evocati.„ Senatus cum arderet invidia, precibus, cum aliter non posset, flectere nobilium animos conatus est, “ne quid secus, quam oporteat, de benignitate Regia existimarent,„ rogabat. Se publicæ causæ Patronos apud Regiam Majestatem futuros, Senatores omnes polliciti sunt; crastinam diem modo exspectarent, ut causa cum Majest. Reg. communicata in concilio benignius quam modo nobilitati respondere possit.„ Quapropter suspensi nova spe omnium animi, & Senatus est dimissus, & inde discessimus. Postridie mane convenerant in ædem Divi Francisci, ubi Senatus tenebatur ad meridiem fere expectare multitudinem. Ubi cum consedissent Castellanus Cracoviens. ita ad nobilitatem locutus est.

Equites Senatum incusant.

Senatus Equises placare conatur.

Quintus conventus intra urbem.

Joannis Tarnovii Oratio.

Tempore hoc toto, quo hac de re agi cœptum est, Senatores omni opera apud Majestatem regiam adnixi sunt, ut preces & postulata vestra apud Majestatem Regiam locum haberent. Heri graviter questi estis, quod Senatus negligentius vestram causam apud Maj. Reg. ageret: Nos certè non solum hac suspicione, sed alia quacunque liberi apud vos esse, cupimus. Neque enim in hoc ordine aliquis tam improbus inveniri potest, qui rem communem aliquo fuco aut colore deteriorem reddere velit; præsertim cum ita omnes leges scriptæ sint, ut nemo calumnia aut aliquo astu his nocere possit. Idcirca ea omnia, quæ a Reg. Maj. in transactis comitiis petebatis, & quæ vobis Majestas sua negaverat, ea omnia nunc

appro-

1537.
,,approbat, pro communi vestro consensu, &
,,petitionibus vestris. At vero,cum res novas
,,intulissetis,quæ longiore tempore & accura-
,,tiore deliberatione egent, mirum non est, si A
,,tanta nos afficiant sollicitudine,ut conquiesce-
,,re facile non possimus. Etenim res,quæ æter-
,,nitatem suam habere debent, firma ini-
,,tia necesse est habeant: in quibus constituen-
,,dis,si hominum variæ sunt mentes & senten-
,,tiæ, minime mirandum esse arbitror, cum de
,,rebus magnis & præsertim novis, liberi ho-
,,minum debeant esse sensus, & ut id, quicquid
,,in deliberando profertur,boni & æqui consu-
,,lamus,& multorum prolatis sententiis in eam
,,potissimum descendamus, quæ nobis una ex
,,multis & verior,& certior esse videatur. Ita-
,,que hoc a vobis petimus, ne quid secus de no-
,,bis,quam nostra erga vos fides & summa be-
,,nevolentia postulat, suspicemini; sed ita exi-
,,stimetis de nobis, ut par est de his, qui & B
,,dignitati Reip. & utilitati vestræ quam maxi-
,,me consultum esse velint; præsertim cum
,,hæc res nobis vobiscum sit communis, in
,,qua nos sine magno nostro malo peccare nul-
,,lo modo possumus. Quod verò postulata ve-
,,stra attinet,cum eo approbante Senatu ea ita
,,confirmat,ut etiam ea quæ in comitiis non es-
,,sent finita, hic suum sortiantur effectum.
,,Præter hæc sunt etiam nonnulla, quæ etsi in
,,legibus descripta non sunt; verum quia ad di-
,,gnitatem Reipub. pertinent, ea Regia Maj.
,,non rejicienda putat, sed inprimis admitten-
,,da: ut est educatio Sereniss. Regis Junioris.
,,Nam tametsi sua Majestas putat, se ita edu-
,,cationem filii sui instituisse,ut ea Principe di-
,,gnissima esse videatur; tamen siquid adhuc
,,corrigendum sit, id communicatis consiliis
,,significandum sibi postulat. Studium verò C
,,vestrum,& erga suam Majestatem hæc præ-
,,clara voluntas R. M. gratissima est. Quantum
,,vero ad limites,& ad alia hujusmodi attinet,
,,in quibus nobilitas injuriam sibi fieri putat;
,,etsi Regia majestas id fieri minime vellet;
,,tamen siquid actum aut admissum sit, id sua
,,Majestas emendabit. Quod vero ad vectigal
,,attinet, de quibus rebus iam sæpe inter nos
,,disceptatum est,quod a suaMajestate intellexi-
,,mus, id paucis referam. Regia Majestas sic
,,existimat,omnia sua vectigalia, omnes deni-
,,que proventus Reipub. esse,quia inRege tan-
,,quam in capite Reipub. merito includuntur.
,,Deinde verò cum semel id suæ Majestati da-
,,tum & concessum ab omnibus sit, id sine cau-
,,sa adimi justum non videtur. Nam id suæ D
,,majestati datum fuisse inde sciri potest. Cum
,,enim coacto in Piotrkow conventu R. M.
,,totum Senatum juramento adigeret,ut libere,
,,non oratum esse vectigal se meminisse fate-
,,retur, hoc ita sancte dixerunt jurati. Nam
,,quod ejus rei nullam notam, nullas denique
,,literas accepisset, hanc causam attulit. Si, in-
,,quit, ejus rei literæ mihi accipiendæ erant,
,,aut meo, aut illorum sigillo eas communiri

oportebat. Si meo, poterat esse suspicandi,, 1537.
occasio, literas non Senatus,non Nobilitatis,,
voluntate,sed mea esse consignatas. Præter-,,
ea, res mali fuerat exempli, si Rex suo sigillo,,
quicquam sibi tribuat. Eorum vero sigillis,,
opus non erat,cum præter usitatam consvetu-,,
dinem ageretur. Itaque maluit juramento,,
consiliariorum esse contentus, quam fidem,,
vestram sigillis in dubium vocare,ac rem ma-,,
li exempli in Rempub.inducere.Præterea Re-,,
gia Majestas sic putat vectigalia multis æter-,,
no tempore dedisse se, & semel data nunquam,,
revocare. Cur itaque quod a vobis semel da-,,
tum est,& concessum,ademtum Reipub. esse,,
velitis,causa non est. Depecoribus,quæ quis-,,
que domi educat, & boum censum,qui voca-,,
tur *Powolosczyzna*, admittit R. M. liberum,,
esse. Nam quod omnia nobilitatis mercimo-,,
nia telonio liberantur,id jam non adRempub.,,
sed ad privatorum commoda videtur pertine-,,
re. Neque enim negotiantur omnes, publi-,,
cum vero id existimatur,quod ad omnium u-,,
tilitatem pertinet. Itaque hoc ut simus con-,,
tenti, Regia Majestas postulat. De Metrica,,
vero sic suaMajestas respondit: majores suos,,,
Patres, fratres hac usos fuisse, in qua multa,,
non solum,quæ ad privatas personas,sed etiam,,
quæ ad Rempub. attinebant,referebant, mul-,,
ta illic ducatus Prussiæ, multa Mazoviæ,,
descripta sunt; quæ si cassarentur, ruere hæc,,
cum illis possent. At cum Respub. æqualita-,,
te juris præcipue contineatur, providendum,,
est,ne hæc res aliis prosit,aliis noceat. Illo,,
vero inani metu, omnes vos liberat, quod in,,
bonis regalibus cognoscendis aliquam auto-,,
ritatem habeant signa, quibus regales posses-,,
siones cognosci possunt; ut sunt bellicæ ex-,,
peditionis onera, & alia multa, quæ bona re-,,
galia esse indicant. Itaque curandum est, ut,,
nemini noceat, at utilis sit æque omnibus.,,
Itaque sua Majestas,quod ad privatorum bona,,
attinet, ea uti non vult, sed ex ea privatorum,,
bona hæreditaria ne sint,judicabuntur, ut in,,
legibus est descriptum. Quantum verò hæc,,
Metrica valeat,aut quid illi tribuendum sit,id,,
de communi Senatus sententia & nunciorum,,
in proximis statuetur comitiis; & ne cui,,
noceat, in omnes partes providebitur. Si,,
enim ita providebitur,ut aliquid illi tribuatur,,,
æqvum est,illa uti; sin minus, sane rejiciatur,,,
dummodo communis sit omnium sententia.,,
Illud verò, quod postularis, ut limites ea ra-,,
tione fiant, qua postulastis, sua Majestas re-,,
spondit: etsi confirmatio Regia inutilis esse,,
non potest,quin potius necessaria; tamen cum,,
hoc ita placeat,negare se nolle, & hoc volun-,,
tati cujusque permittit,ut utatur confirmatio-,,
ne,aut non utatur ut voluerit. Hæc sunt,quæ,,
per nos a Regia Majestate impetrata vobis,,
sunt; de aliis vero,ut de injuriis privatorum,,,
de his exactiore cognitione opus est. Itaque,,
hoc ad comitia proxima sua Majestas rejici-,,
endum esse putat; & præsertim de *Odrowaz*,,,

1537. „cui pollicita est ad conventum generalem „cognitionem causæ, & Dominus *Odrowaz* „respondit: se esse contentum. Quod rogatis „de nobis, ut vobis indicaremus, quam ob cau- A „sam huc convenimus, causa non videtur, cur „id quæratis. Nam id a biennio scitis, dissolu„tam esse provinciam, vastatos agros hostili in„cursu. Hostis cognoscit ab exploratoribus, „sibi hoc tempore a nobis nihil metuendum „esse; de quo ut vindicta sumi potuisset, co„mitia præterita erant instituta; in quibus eum „de defensione contra injuriam hostis præcipuè „deliberabatur, etiam ad extremum bellum de„cretum erat. Itaque rogamus vos, memores „laudis & gloriæ, quam majores nostri nobis „reliquerunt, deleamus istam maculam, supe„riore amicorum nostrorum calamitate nomi„ni nostro impositam. Verendum est, si inju„rias nostras hoc tempore persecuti non fue„rimus, ne cæteri ad inferendam nobis inju- B „riam promtiores sint. An neque vos illa com„movent, quod cum magno gemitu hic desi„deamus, bona illorum exhauriamus, domos „exinaniamus, & hostilem in modum amicos „& fratres nostros spoliamus? At fortasse ca„lamitatem hanc æquiore ferent animo, si hac „re illorum saluti provideri possit, si ex hoste „illorum & nostro pœnas debitas sumsisse nos „conspexerint. Itaque hac in re, hanc adhibe„te diligentiam moderationemque, ut seniores „prudentia sua Reipub. consulant: juniores „vero illorum sequantur sententiam; ita fiet, „ut domi Respub. optimè constituatur, & foris „ab hostium impetu fortissime aut saltem ut„cunque defendatur. Dixi.

Quamvis autem Castellanus Cracoviensis C tali orationis lenitate asperitatem pridiani Regii responsi mitigare & placatiores Nobilitatis animos reddere laboraret: tamen cum Rex vectigalia possideret, metricam non abrogaret, adempta in præsentia non restitueret, ademtas multorum fortunas pernicioso & inusitato jure teneret; graviter eam rem Nobilitas tulit. Et cum angustiæ templi capere totam Nobilitatem non possent, ita ut commode audirentur orationes; in campo apud Divum Georgium de Repub. agi voluerunt, ut ita liberius & commodius omnes sentire ac loqui de Repub. possent. Quamobrem ad tempus præscriptum locum conventus constituerant, in quo soli, sine Senatu, quid facto sit opus in medium conferrent. Die itaque penultimo Augusti in campum conveniunt, loca illa, quæ circa sunt, maximo hominum concursu complentur. Unde cum tanta multitudo D adesset, ut commodè res tractari non posset, tota Respub. in provincias est divisa, & electi sunt ex singulis provinciis, viri consilio & autoritate præstantes, qui in æde Divi Georgii, exclusa multitudine, seorsim in illo secessu de Repub. deliberarent, & ad singulas provincias quidquid decrevissent, referrent, ut illorum decreta sic demum rata essent, si autor populus fieret. Res biduo summa contentione acta est. Variæ sententiæ, variæ defendendæ Reipub. rationes inveniebantur. Quo tempore illa A præclara & propria Polonorum laus claruit magis, nullas ita magnas injurias, nullum tam altum esse dolorem, qui hujus sanctissimæ gentis a suo principe alienare possit animos. Nam qua moderatione animi & quâ fide in publico mœrore & communi omnium gemitu fuerint, facile ostendit illorum plebiscitum, quod ultimo mensis Augusti ex campo recta in arcem inferiorem profecti, Regi obtulerunt. Quod ego latinè ideo non verti, ut oratio & virtus hujus sanctissimæ gentis ex vernacula lingva cognosci melius & intelligi possit. Sed jam hoc Plebiscitum audiamus.

Nobiles ante urbem absq; Senatu conveniunt.

[*Cum Polonica hic inseri ob characterum Polonicorum in typographeis nostris defectum non potuerint, eadem latine ad verbum reddita* B *exhibemus.*]

Nobilitatis Scitum per Generosum Martinum Broniowsky Notarium terræ Leopoliensis.

Rex Serenissime atque Clementissime. De articulis, de quibus convenire nos inter & Senatores & in Comitiis & hic loci non potuit, qua de re veniam a V. R. M. ut Domino nostro clementissimo rogamus humillime, satis jam actum est cum Senatoribus per propositiones & declarationes. Nil aliud, quam damnum afferunt propositiones & declarationes & exactiones mire augent. In articulum de novo vectigali contra leges & immunitates nostras nos ut fideles subditi V. R. M. ut legibus nostris, libertati & privilegiis, quibus detraxit novum vectigal, satisfie- C *res expeditius, consensimus ut V. R. M. illo uteretur quoad vixerit. Audivimus responsum V. R. M. inprimis per Castellanum Cracoviensem, nempe V. R. M. confirmatum id cupere contra jura & libertatem nostram, neque in eo, quod concessimus, velle acquiescere. Utrum id a nobis legatisque fuerit constitutum ex Statutis patet; in quibus de novo hoc vectigali refertur, id solummodo V. R. M. & Senatum auctores agnoscere. Opponimus ipsi Statutum Regis Alexandri B. M. fratris V. R. M. cap. XV. Et quia id a V. R. M. & a Senatu modo, sine nobis nostrisque legatis est constitutum, neque nos in id consensimus, etiam illud pendere non tenemur, nec id a nobis, nec a subditis nostris exigi potest. Qui vectigal hoc imperavit, id imperavit subditis suis, non nobis nostrisque subditis: sicut id cognoscere licet ex Statuto isto, quod vectigal per V. R. M. & per Senatum V. R. M. non debeat* D *exigi, nisi a subditis V. R. M. & a Senatu: id quod etiam superioribus factum est comitiis, cum V. R. M. cum Senatoribus vectigal constitueret & imperaret suis subditis, quod etiam soli subditi V. R. M. dant, nosque pendere non tenemur, saltem secundum jura, Privilegia & immunitates nostras. Statuto isti novo* de transgressoribus *atroci & severo, quod a V. R. M. & a Senatoribus latum est per nos & legatos nostros ut ratum habere-*

1537. haberetur, nolumus nos ipsos nostrosque subditos subjicere ac si id in nos & per nos foret latum. Item quod ad Metricam attinet, quemad- A modum a V. R. M. Domino nostro clementissimo petiimus vt authentica non foret vt antea, nec ullius nostrum bona a V. R. M. redderentur dubia, neque litera in prajudicium cujusquam scriberentur, ita id etiam a V. R. M. nobis jam est per Castellanum Posnaniensem promissum, vt, sicuti petiimus, V. R. M. jam constituerit, ne Metrica vlterius haberetur pro authentica: de quo V. R. M. gratias tum diximus. Verum nunc denuo ex responso nobis reddito intelligimus V. R. M. rem istam de Metrica ad Comitia differre velle. Grave id videtur incommodum nobis fidis V. R. M. subditis, quod res ista ad finem perduci hic non debeat, cum facile definiri queat, imo jam terminata fuerit pro- B missio & sententia Regia V. R. M. Nam si hac Metrica autoritatem habere debeat, erit ea dispendio juribus, privilegiis & immunitatibus nostris. Non rogamus vt V. R. M. eam velit abolere, quia V. R. M. est necessaria ad res Prussicas & Mazowicas & ad prouentus Regios, sed vt V. R. M. ea non velit vti, sicuti fecerunt antehac parens & frater V. R. M. Nam alteri expediuntur litera, alteri minime, cujus rei fecimus experimenta vice plus simplici. Dignitates & officia Regni quod concernit, rogamus vt mandarentur secundum jura & immunitates nostras in Comitiis generalibus & qua quis teuet contra leges & privilegia vt iis cedat juxta hunc articulum. Senatoribus, Consiliariis, antiquissimo nobis amicitia vinculo junctis id indulsimus vltra ju- C ra & privilegia nostra, vt gradus honoris & officia, qua contra jura obtinent, retineant vita illorum superstite aut ad excessum Regis; quibus stetissemus promissis, si immunitatibus nostris privilegiisque iis in rebus, vbi iis detractum fuit & in fraudem earum actum, satisfactum esset, vt nempe Senatores eo avidius & ardentius pro executione legum nostrarum suarumque intercederent apud V. R. M. Sed cum non videamus neque assequi mente possimus qua causa sit Senatoribus, cur executioni legum nostrarum non invigilent, praterea que negotia nuspiam expediantur, animus est etiam non fecedere a juribus & privilegiis nostris, qua hic obstant promissis. Venimus ad ea qua commissa sunt contra privilegium Vladislai Iagellonis, quod nemini Ducum & ex genere Ducali ca- D stra, & descendenti civitates pro tempore & in ævum non conferemus. Regina Serenissima redimere vult bona V. R. M. arces & vrbes, & posset ea sibi retinere quanquam non in ævum, tamen quoad vivet vt audivimus: id tamen juribus & privilegiis nostris directo adversatur, quod ipsius R. M. ea velit retinere quoad inter mortales superfuerit. Non sine causa hac lex a maioribus nostris & a maioribus V. R. M. est constituta. Fortasse magni viri principesque persona valde divexati fuerunt a majoribus nostris vicinisque sibi aequalibus & magis affecti forte injuriis cum insigni dolore rerumque suarum dispendio bona sua relinquere & negligere sunt 1537. A coacti; alius in favorem cujuspiam, alius ob egestatem, alius verecundia ductus, vel quod rerum suarum nullum videret facturum se compendium. Oramus itaque precibus humillimis, vt antehac etiam petiimus, ne Regina Serenissima vllum deinceps redimat fundum, vtque id, quod jam emerit, relinquat V. R. M. & V. R. M. id retineat, Capitaneique possessionati vt alibi praficiantur. Nam post mortem Regina Serenissima multa possent oriri incommoda in Republ. quod quilibet facile mente concipere potest, per alienationem juris alicujus personæ.

Multa alia leges & privilegia sunt, Rex Serenissime, & Clementissime, qua executionem B requirunt, de quibus monuimus & in Comitiis & hic a tempore non exiguo; quemadmodum etiam nihil agimus aliud, quam quod scribimus atque cum reuerentia sententiam nostram declaramus. Simplicissimus autem idemque atate minimus, si modo loqui sciret, ea aperet quorum nos ignaros esse cupiunt. Nolumus pacta vlteriora responsaque multiplicare prius quam cuilibet quastioni debito modo fuerit responsum. Id vnum saltem nos subditi fideles V. R. M. humillime rogamus vt jura & privilegia nostra omnesque immunitates integra nobis conseruentur & defendantur. Nam multa nobis infertur vis & injuria juris defraudatione per capitaneos, publicanos aliosque prafectos V. R. M. & Senatorum V. R. M. Rogamus & C obtestamur, vt vi fiat justitia, praterea que ne vlterius cum his malis conflictari cogamur. Oramus itaque V. R. M. vt V. R. M. velit nos contra has injurias & afflictiones defendere, neque permittere, vt ista nobis accidant contra jura & privilegia nostra. Jura enim nostra ita pracipiunt, nos iis, qui contra jura nostra possident quicquam, aut committunt, nullam debere obedientiam. Ad Conventum generalem quod attinet, quem instituere V. R. M. placuit, quemque nos vt fideles subditi V. R. M. obedientia ducti celebrauimus, V. R. M. vt Dominum nostrum Clementissimum, quemque pro Domino nostro agnoscimus, rogamus, vt V. R. M. nobis velit aperire atque significare, num V. R. M. hostes in Regno habeat expeditionemque facere velit: nos jam dudum D sumus parati, ituri cum V. R. M. si pecunia nobis detur in vrbibus pracipuis prouincialibus, quod V. R. M. non fecit; nihilominus nos vt subditi obedientes nos huic negotio subtrahere nolumus promtissime ituri cum V. R. M. si hic V. R. M. pecuniam solvere nobis voluerit secundum privilegia nostra. Igitur V. R. M. rogamus, ne nos vlterius morari velit, verum id facere, quod V. R. M. placet. Nam non sumus obstricti, secundum leges & priuilegia nostra hic commorari tanto nostro & eorum in quorum fundis constituti sumus, dispendio, petimusque V. R. M. vt tandem his rebus V. R. M. finem

1537. *finem imponere velit. Nam nos quidem nullos amplius conuentus instituere volumus, sed iuribus & privilegiis nostris insistemus, nec vlla in re ab iis fummus dicessuri.*

Hoc Plebiscito Regi dato non videbatur consultum, vt sine deliberatione Nobilitati responderetur. Quocirca responsum dilatum est. Itaque ad diem septimam res in Senatu agitata est. Ad extremum vocata multitudine & Rege in gradibus, quibus ad illius arcis partieulam scanditur, sedente, Castellanus Cracoviens. Regiæ Majestatis nomine ita exorsus est:

Responsio Regis per Jo. Tarnovium.

„Neminem esse arbitror, qui sine causa „rem sæpius exagitatam repeti & iterari putet; „quod ob aliam causam sua Maiestas facit, „quam vt omnes suspiciones non bene admi„nistratæ Reipub. fugiat. Et hoc vnum sua „Maiestas semper studuit plurimum, vt in cus„todienda & augenda Repub. Regum eorum, „qui ante se regnauerunt, inferior esset nemi„ne. Multis enim tum bellicis tum dome„sticis laudibus Ita juvit Rempub. vt nulla in „re neque domi, neque foris, regalis sapien„tia & defendendæ Reipub. diligentia digna „tanto Rege, desideraretur. Quod eum ex a„liis multis, tum vel ex hoc colligi potest, „quod non morbus, non infirmitas retardare „poterat, vt aliquando eius in Repub. opera & „cura desideraretur. Sed in lectulo ægritudi„ne correptus jus dicebat; ita vt nullum tem„pus in Repub. esset, in quo regium officium „desiderari aut requiri posset. Hac mente si„cut semper in Repub. fuit ab initio, ita in ea„dem ad finem imperii sui permanere voluit, vt „animos subditorum benevolentia & æqui„tate imperii sibi adjungeret. Quid enim aut „Regali Celsitudine aut subditorum commo„do aptius esse potest, quam æquitate Princi„pis & subditorum obseruantia, vtrioque con„ciliata beneuolentia? In hac sententia Maie„statem Regiam eum omni retro acto tempo„re, certum est perseverasse, tum hoc præsen„ti maxime. Nam eum quædam præteritis, „sua Maiestas temporibus vobis permisit, „nunc etiam quantum ratio temporis, & le„gum autoritas permittit, inprimis vobis sa„tisfacere cupit; vt ita quisque facile intellige„re possit suam Maiestatem legibus gubernare „Rempub. legum se patronum & defensorem „profiteri. Quod vt liquido apud omnes „constare possit, sua Maiestas, quæ postulata „vestra fuerint, quæ deinde a sua Maj. impetrata „breuiter & aperte vobis referre jussit.

I. Primum Postulatum vestrum fuit, quod Rege Poloniæ mortuo denunciatio Interregni vniversalis fieret more maiorum, vt eo modo omnes & Regem mortuum esse intelligant, &, quem in locum mortui sufficere vellent, eogitent. Hoc eum de Repub. & ad publicam dignitatem pertineat, sua Maj. approbare dignata est.

II. Præterea insolitis exactationibus vos onerari in villis & oppidis questi estis; & alias responsum fuit, priuilegia, quibus id liceret, eognosci oportere; tamen hac re Maiestas Regia tam diu vos liberat, quam diu in comitiis proximis, quomodo id fieri debeat, cognitum fuerit.

III. Illud etiam postulatum est, ne moneta diutius in Russiæ provinciis eudi permittatur, & quæ vbique excusa sit, quam proba sit, examinetur. Regia Majestas jam eudi eam vetuit, & eam, quæ excusa est, probari jussit; vt inde facile, quæ proba, quæ improba fuerit, sciri possit.

IV. Quantum vero ad illud pertinet; ne cui nisi jure victo bona adimantur; id cum justitiæ ratio & legum sanctio postulet, ita sua Majestas fieri promittit.

V. Illud vero, quod ad redimendum bona regalia attinet, ita placet, vt non nisi datis & numeratis pecuniis bonorum fiat cessio.

VI. De citationibus ita rectum esse videtur, vt in qua provincia Majestas Regia fuerit, in ea legitime fiant, modo ab hac constitutione comitia fiant libera.

VII. Quod a Regia Majestate petiistis, vt res, quæ spirituales, quæ seculares fuerint, clarissimis notis & signis describerentur; videtur Regiæ Majestati, hanc rem egere cognitione accuratiore, quare ad comitia proxima rejicienda est.

VIII. Petiistis etiam, ne aliqua contrarietas in nostris legibus sit; etsi hæc legum natura sit, vt vna non deferat alteram, tamen ne aliqua sit in jure suspicio, sua Maiestas providebit.

IX. De Abbatiis vt Polono nobili aut Polono saltem, si nobilis defuerit, conferantur, sua Majestas id confirmat & approbat.

X. Scribæ terrestres vt secundum quod lex jubet ipsi in judiciis & actis publicis intersint, æquum est; vicarios autem habeant bonos viros, nobiles possessionatos, ita Regiæ Majestati, vt petiistis placet.

XI. Sæpe hoc in Comitiis, sæpe in Senatu agitatum est, nunc etiam commemoratum: Prælatos & Sacerdotalis ordinis homines expeditionibus bellicis teneri. Hæc res ne illorum jura & privilegia violet, eonsiderandum est. Itaque hac de re nihil certi sciri potest, nisi prius immunitates spiritualium, quales fuerint, cognoscantur.

XII. Præterea iniquum vobis videtur, bona secularia adtribui spiritualibus; quare sua Maj. hac in re ita, vt vultis, statui jussit; vt si spiritualis bona secularia possideat, jure secularium expeditiones bellicas obeat, & si absens fuerit, illa amittat.

XIII. Fraternitates quas *Cechy* vulgo appellant, in præsentia dimittere æquum est, cum de his non cognitis illorum priuilegiis nihil statui potest.

XIV. Latitudo viarum & descriptio vt fiat in

1537. in oppidis & ciuitatibus, mandatum est, & io conventu mandabitur amplius.

XV. De captivo Nobili in oppido, si Capitaneus cum civibus non consenserit, vt is in castro detineatur, & liber sit a civili carcere, atque ea pœna puniatur, quam Regia Maj. decernet. Nam quod petitis, vt si a Maj. Regia fuerit cognitum, innocentem esse captum, vt cives temeritatis luant pœnam, in hac re considerandum est, ne audacissimis hominibus quidvis faciendi licentiam demus, & hac ratione illos ad omne nefas armemus. Itaque deliberandum est, ne ebrii & intemperantes homines hac ratione audaciores fiant. Quare in comitiis amplius deliberandum est, vt hæc res prosit omnibus, noceat oemini.

XVI. Quantum vero ad literas Prussiæ & ducatus Zatoriensis & Ofwiecieosis pertinet, vt illi quoque nobiscum expeditiones bellicas obeant: hac in re nihil sua Majestas statuere potest, nisi prius causa illorum cognoscatur, quare sibi hanc immunitatem vendicant.

XVII. Inhibitiones in judiciis ne fiant, id ita placet, vt non dentur, oeque seruentur, & si cui concessæ fuerint, ne judex iis teneatur.

XVIII. De Mulieribus nobilium & ignobilium ne in oppidis judicentur, sed in jure nostro, id placet.

XIX. Vt Palatini fungantur suo officio, Magistratus ita, vti præscriptum administrent: Regia Majestas hoc idem vult. Quodsi noluerint, citentur secundum quod statuto cautum est.

XX. In conventu generali, ne quid novi statui sine autoritate Senatus & Nunciarum terrestrium possit, suæ Majestati placet.

XXI. De Vice-Cancellario & Cancellario eligendo in proximo conventu statuendum est.

XXII. Quod postularis ne plebei in Ecclesiasticos status & dignitates admittantur, consentit Regia Majestas.

XXIII. Ciues bona terrestria possidentes ita sua Maj. Regia possidere vult, vt mortuis illis hæredes bona illa nobilibus vendant iotra biennium; quod si facere neglexerint, illa amittant.

XXIV. De Vectigalibus siue Teloneo satis jam dudum dictum est, qua ratiooe id sua Majestas possideat. Vos contenti esse debetis, vt pecora & armenta cura vestra educata absque tributo, quod *Powolosczyzna* vulgo dicitur, sint libera.

XXV. De Magistratibus & officiis, vt petiistis, ita suæ Majestati, vt in conventu generali conferantur, placet. Sed hoc in ordine spiritualium, ut recte fiat, providendum est. Nam aliquo spirituali mortuo, quatuor menses sua Majestas ad conferendum liberos habet, quibus exactis Pontificis Maximi in conferendo jus succedit. Quare vereodum est, ne propter diuturnitatem temporis, quo comitia abessent, beneficia externis hominibus a summo Pontifice conferantur.

XXVI. Extraneos & peregrinos ita & arces & oppida quæ possident, sua Majestas possidere permittit, vt demum illis ipsis mortuis, oulli peregrino id liceat. 1537.

XXVII. Judæi in oppidis Nobilium degentes a Palatinorum jure sint liberi & Priuilegio communi vti illis, si veliot, sit liberum.

XXVIII. De Terminis agrorum, quos vulgus *Granicies* vocat, sit ita, vt vultis, confirmatum; tali modo, vt sit lo arbitrio cujusque vti, vel non.

XXIX. De *Metrica* illud suæ Majestati placuit, vt nullius deinceps bonis hæreditariis oo- ceat, neque in bonis regalibus cognoscendis aliquam autoritatem habeat. Verum cum multi sint, qui eam abrogandam, multi qui retinendam cupiant; in ista animorum diuersitate, quid statuendum sit, videre difficile est. Itaque ex Repub. esse videtur, vt id ad comitia rejiciatur, ibique de consensu omnium statuatur, quid illi tribuendum & quid derogandum sit.

XXX. De bonis Reginalis Majestatis, contra Privilegia & statuta nostra ea a sua Majestate possideri vobis non placet. Regiæ Majestatis hæc bona suam Reginalem Majestatem, vita illius superstite, possidere vult; qua defunctæ ad Rempub. devolui & regno restitui dubitare nemo debet. Nam si hoc Majestati suæ non licebit, vtiliusne Reipub. fore putatis, si pro his bonis quæ habet, in Italia bona potius, quam in Polonia sibi compararet? vos statuite. Quæ res ne alicui, noceat, sic sua Majestas cauit, vt his bonis possessionati capitanei præficiantur. Quantum ad arces pertinet, quos Reginalis Maj. possidet, omnibus præfecti sunt hi, qui in nomen Regiæ Majestatis juraverunt, & de eius nomioe illas arces possident.

XXXI. Referendarii non judicabunt amplius, sed tamen cum opus fuerit, querelas audient; Spirituales iterum a secularibus abstinebunt judiciis, nisi forte causa illis pro aliquo spirituali in judicio dicenda sit.

XXXII. De *Cortisanis*, in hos nova pœna statuenda non est, sed veteribus legibus temeritas illorum coercenda.

XXXIII. Pensiones sine consensu Patrum raras fieri sua Majestas assensa est; si vero qui fuerint, qui contra fecerint, in eos lege Cortisanica vt advertatur, æquissimum esse videtur.

XXXIV. Privilegia bonorum hæreditariorum quisque, cum ita opus fuerit, exhibebit, quod in statuto præscriptum est.

XXXV. Præterea quod postulatis, vt in comitiis singulis hebdomadis duos dies successivos habeat Regia Majestas, quibus causis & privatorum controversiis præsit Regia Majestas; id ita se facturum promittit.

Hæc sunt quæ vestra postulata ad Regiam Majestatem fueruot, partim in veteribus præscripta legibus, partim nova. In quibus omni-

1537. ,,bus ea æquitate animi fuit Regia Majestas,
,,vt aut omnia vestro arbitrio permiserit, aut
,,pauca excepta ita moderatus fuerit, vt eorum A
,,partem cum sibi sumeret, eam etiam ipsam
,,concederet; vt hac ratione, seditiones de
,,medio tollantur, & vos sibi omnes beneficen-
,,tia hac Regia liberalitateque conjungeret.
,,Et si quis æquus judex, & cui publica tran-
,,quillitas & amor cordi est, rem secum dili-
,,gentius reputare voluerit, inveniet profecto,
,,nihil a sua majestate Regia prætermissum,
,,quod dignum optimo Rege, & benignissimo
,,Principe esse videatur. Vobis etiam con-
,,venit, tantam erga vos benevolentiam gra-
,,tumque Principem vestrum complecti a-
,,nimo. Veniat vobis in mentem majorum
,,vestrorum, qui eam libertatem, qua nunc
,,fungimur, ea jura quibus nunc vivimus,
,,omnia fide, benevolentia, cura à Regibus Prin- B
,,cipibusque suis observaverunt. Testatur hoc
,,Privilegium *Ludovici*, alias *Loys*, in quo
,,eam, quam nunc habemus libertatem ma-
,,joribus nostris dedit. Ait enim se ob singu-
,,laria in Rempub. majorum nostrorum me-
,,rita, & in se liberalitatem illam dare in fœ-
,,dus & testimonium erga gratos subditus. Re-
,,galis munificentiæ sempiternum. Sed quid
,,vetera repeto? Patrum memoria *Jagello* Rex,
,,Auus Serenissimi Domini nostri, multis con-
,,cessis priuilegiis, singularem majorum no-
,,strorum erga se testatus est fidem. Quare,
,,com tot eximia sunt, quæ nobis majores no-
,,stri pro documento reliquerunt; turpe no-
,,bis videri debet, ab illorum consuetudine dis-
,,cedere, sed gloriosum & vtile si domesticis C
,,admoniti exemplis, fide debita ac perpetua
,,benevolentia, & nos principi, & nobis prin-
,,cipem conjunxerimus. Cuius rei cupidis-
,,simam suam Majestatem semper fuisse nemo
,,ambigere debet. Quid ille a vobis inuitis
,,extorsit? Quid est, quod ille nobis rogan-
,,tibus sibi sumserit? Sic toto sui tempore
,,Regni vixit, sic se erga vos gessit, vt beni-
,,gnitate potius quam imperio vteretur. Te-
,,stis est nudius tertius suæ Majestatis ad vos
,,de defendenda Repub. relatio. Nihil per se
,,sine voluntate vestra agendum putavit; sed
,,rem omnem ad vos detulit, vosque auto-
,,res & principes hujus consilii esse voluit.
,,Cum enim hoc anni tempore opera vestra
,,commtuni se Rempub. juvare ita commo- D
,,de non posse videret, necessario alia defen-
,,dendæ Reipub. ratio invenienda est. Nam
,,re infecta domum discedere, videre, quan-
,,ta infamia, quam denique vobis pernicio-
,,sum sit! Verendum enim est, ne si in hoc
,,bello nulli fuerimus, reliqui nominis nostri
,,hostes contra nos audaciores sint. Audis-
,,tis, quæ jam excursionibus in montanis acta
,,sunt; multæ villæ domino *Stadnicki* exu-
,,stæ, multæ populatæ sunt. Itaque Valachus
,,exussit Prouinciam, vastauit agros fratrum

& amicorum nostrorum; nos hæc conte-,, 1537.
mnimus, hæc æquo animo feremus? Si idem,,
A Prussiæ, idem Poloniæ accidat, negligemus?,,
Verendum profecto est, ne si ita omnia con-,,
temnimus, simul & omnia amittamus. Si,,
enim initiis non obstiterimus, postrema quo-,,
modo defendemus nescio. Quare Regia,,
Majestas Deos hominesque, vos denique ipsos,,
testatur, se nulla in re deesse neque defuturum,,
Reipub.; monet præsens, & omnes calamitates,,
inimicorum demonstrat, quæ quo minus de-,,
pellantur non per se stetisse; quibus id ra-,,
tionibus fieri possit, se ostendisse. Etenim,,
memoria tenemus bello Prussico, cum exer-,,
citus ejus regno collectus amplius durare,,
propter anni tempus non posset, tributo per,,
nos concesso & impetrato pecuniario Rem-,,
pub. esse defensam. Nunc etiam quid expe-,,
B ctamus amplius? An vt omni nudatam Pro-,,
vinciam præsidio relinquamus? Nihilne,,
vos gemitus fratrum, nihil infamia nominis,,
mouet? quæ dolenda vobis profecto est, si,,
quid est vobis patriæ virtutis & ordinis; Ne-,,
que illud dici potest, vos iniquitate imperii,,
Regii ad extinguendum incendium tardiores,,
esse. Si enim sua Majestas semper, vt vim,,
inferret nemini, laboravit, sed ea tantum po-,,
tentia vteretur, quam illi & lex & mos ma-,,
jorum dabat; hac mente eum semper fu-,,
isse & esse velle, vt vos omnes sciatis & cæ-,,
teris, qui absunt, narretis, postulat. Quod,,
si quis tam iniquus, tam impius inveniatur,,
qui turbare Rempub. alienare ab optimo,,
principe animos nostros non dubitet; vide-,,
C at quid agat, quid incœptet consideret. Quid,,
enim non faciatis, qui omnem conjunctio-,,
nem & necessitudinem, qua vobis princeps,,
vos principi conjuncti estis, violare aude-,,
at? Hæc vos cogitate, hoc vt fiat provide-,,
re æquum est. Nullum enim Regis com-,,
modum, nullum subditorum malum pri-,,
vatum est. Sic enim in bene constituta Re-,,
pub. omnia connexa ac conjuncta sunt, vt,,
quicquid partem in vnum accedat, id in al-,,
teram redundet, necesse est. Monuit nuper,,
sua Maj. hostem erectum victoria & dissen-,,
sionibus nostris confirmatum imminere to-,,
ti Russiæ; quem vt armis pellatis, fratres,,
& amicos vestros ab incendio & vastitate,,
aliquando liberetis, sua Maj. diligenter ad-,,
D hortata est. Cujus rei spes nulla est in hac
pecunia ciuitatibus ab oppidis a sua Maj.,,
imperata. Nam hoc stipendium magnum,,
exercitum alere non potest. Tria millia, quin-,,
genti pro defensione Reipub. conscripta sunt,,
quibus hæc pecunia per novem mensium,,
spatium sufficere non poterat; ita vt de,,
suo quoque triginta millia Regalis sua Maj.,,
addere coacta sit. Quare moveat vos fratrum,,
nostrorum miseria, moveat impendens cun-,,
ctæ Russiæ calamitas: & cum omnes nunc,,
subvenire labefactatæ Reipubl. commode

non

1537. ,,non potestis, aliquid saltem conferatis, quo
,,Respub. defendi possit. Neque id a vobis pro
,,imperio sua Maj. exigit, sed hoc totum, ut
,,cum gratia a vobis impetret, postulat. Illud A
,,verò, quod ad crimen læsæ Maj. pertinet, pau-
,,cis accipite. Iniquum vobis videtur, vos Juri
,,Cæsareo, præsertim cum vestras leges ha-
,,beatis, aliquibus in rebus subjacere; etsi id
,,quidem verum sit, in illo ipso jure esse sum-
,,mum jus & summam injuriam; tamen ita,
,,ut vultis, sua Maj. assensa est. Nam & nos le-
,,ges habemus, in quibus de crimine læsæ Maj.
,,diligentissime cautum est; quæ minimè ab-
,,rogatæ sunt, & præterita crimina latis jam le-
,,gibus, non ferendis, puniuntur. Si verò postea
,,videbitur, ut illis aliquid derogetur, id de
,,communi omnium consensu statuendum e-
,,rit. Questi estis, multos Palatinos, plures
,,etiam Castellanos in hac expeditione deside-
,,rari: Regia Maj. ita respondit: Quicunque
,,domi manere jussi sunt, eos non sine justa & B
,,legitima causa mansisse. Nam cum nunc o-
,,mnes domo absimus, providendum erat, ne
,,Respub. & in aliis partibus aliquod detrimen-
,,tum caperet. Si qui verò sunt, qui sine privi-
,,legio & Regiæ Maj. consensu in hac expedi-
,,tione non sint; causa non est, cur non secun-
,,dum leges in eos adnimadvertatur. Hæc sunt,
,,quæ vobis referre Regia Maj. jussit.

Equites secedunt & de responsione deliberant.

Cum finem dicendi Castellanus Cracovien-
sis fecisset, Nobilitas a Rege postulat, quo con-
cedat, Nobilitatem secedere, & quid ad hanc
rationem respondendum sit, deliberare. Quod
cum Regia Maj. concessisset, inter columnas,
quibus fons Monasterii illius cingitur, conse-
derunt. Quo in loco quibus modis exagitata
res sit, referant alii; mihi satis est, quæ publicè
ad Regiam Majestatem reversi, qui in loco su- C
pra dicto operiebatur, dixerunt, ea referre.
Quare *Splawski*, cui negotium cum *Thaszycki*
datum erat, ut Nobilitatis nomine ad Regem
loqueretur, sic incipit.

Oratio Splawski nomine Equitum.

,,Etsi, Serenissimè Rex, per magnificum
,,Castellanum Cracoviens. nudius quartus Ma-
,,jestas tua denunciare dignata est, quod terere
,,tempus deliberationibus & hujusmodi con-
,,troversiis non velit; tamen videmus, no-
,,vam rem in conflictationem adductam esse,
,,nempe ut de defendenda Repub. deliberare-
,,mus. Nos, ut sæpe Maj. Tuæ retulimus, illius
,,aliam nescimus rationem præter hanc, ad
,,quam hic decreto Majestatis Tuæ convocati
,,sumus. Proinde obnixe petimus, ne diutius
,,Majestas Tua nos hic desidere patiatur, & no-
,,bis hodie, quid tandem facto opus sit osten-
,,dat; cum durare diutius hic nullo modo pos- D
,,simus. Quantum verò ad postulata nostra at-
,,tinet, quibus Majestas Tua pro singulis sua er-
,,go nos subditos fideles clementia, benignis-
,,sime assensa est, ingentes agimus & habemus
,,gratias. Illa autem, quæ Majestas Tua ad con-
,,ventum generalem rejiciendam censuit, quæ-
,,sumus, ne & his aliqua fiat dilatio. Nam nos

ab illo scripto nostro quod Majestati tuæ nu-,, 1537.
per porreximus, nullo pacto discedere volu-,,
mus. Habet in illo Majestas sua totam sum-,,
mam descriptam, & conclusam; quam ut cle-,,
mentia & gratia Majestas T. excipiat, roga-,,
mus.,,

Oratio *Nicolai Thaszycki.*

Nic. Thaszycki Oratio ad Regem nomine equitum habita.

Intelleximus, Serenissime Rex, ex Domi-,,
no Castellano Cracoviensi, quo animo & qua,,
clementia erga nos subditos tuos Tua Majest.,,
sit; a quo nemo dissentit. Fatemur enim la-,,
boribus, sumtibus, consiliis suis adjutam &,,
semper conservatam Rempub. Quamdiu hoc,,
Regnum steterit incolume, tam diu in illud,,
tuæ Majestatis immortalia exstabunt benefi-,,
cia. Illustrasti regnum, auxisti Rempub. nos,,
ita ornasti, ut in hac re omnes, qui unquam,,
regnarunt, facile viceris. Quare, quod ea di-,,
gnitate, eaque gloria apud omnes gentes su-,,
mus, hoc tibi debemus, hoc tibi acceptum,,
ferimus. Verum enim vero qua Tu in nos &,,
in Rempub. propensione animi fueris, tales,,
nos semper etiam præstitimus; in quibus,,
Tu merito omnes vires Regalis munificen-,,
tiæ Tuæ ostendere possis. Quæ bella unquam,,
tam aspera, tam periculosa gessisti; quis hostis,,
tam potens bello Te lacessivit, in quo Tu fidē,,
laborem, constantiam denique nostram singu-,,
larem non cognoveris? Testis est Valachia,,
quam tu gravi & difficillimo bello afflictam,,
virtute & armis nostris tibi subjecisti. Testis,,
est Prussia, quæ, qua erga Te fide & observan-,,
tia fuerimus, experta est. Multa præterea &,,
diversa genera bellorum facile declarant, &,,
tuam erga nos præstantem clementiam, &,,
nostram erga te fidem excellentissimam. Nam,,
quod Magnificus Dominus Castellanus vir-,,
tutem majorum nostrorum singularibus or-,,
naverit laudibus, meritò ille quidem; sed nos,,
inferiores illis nunquam, sed pares & virtute,,
& animo fuimus. Et ut unum ex multis pro-,,
feram: Prussiam præter leges & majorum in-,,
stituta, sumtibus militiæ, nostris denique cor-,,
poribus tutati sumus. Quod cum facieba-,,
mus, non Prutenis, sed tibi Domino nostro,,
præsto fuimus; Te armis cervicibusque no-,,
stris, obliti legum Patriæ nostræ ac libertatis,,
in eo bello defendimus. Hanc virtutem nobis,,
tanquam amplissimum patrimonium a majo-,,
ribus nostris relictam, ita ad hunc usque diem,,
semper retinemus; ut in fide nostra, & tua,,
erga nos clementia omnia & Reipub. & li-,,
bertatis nostræ præsidia posita habeamus; &,,
si facultates nostræ ferrent, ad omnia impe-,,
rata sua obsequenter nos præstaremus. Can-,,
dida enim erga Te corda gerimus, nulla infu-,,
cata malevolentia. Idem animus est, qui sem-,,
per fuit; Te Regem & Principem nostrum,,
confitemur. Hujus fidei erga Te nostræ obsi-,,
dem dedimus, qui Serenissimum filium tu-,,
um Tibi successorem nobis post Te Regem,,
esse voluimus. Si quis vero inter nos est, quem,,
aliquis dolor ex aliqua re læserit, id facile cle-,,

1537. ,,mentia&tuaRegia liberalitate mitigari poteſt;
,,noſtrum verò erga te ſtudium & hanc animo-
,,rum conſenſionem, ut benigno & propitio
,,ſuſcipias animo, rogamus. Dixi.

His dictis & actis Concio dimiſſa eſt. Regia verò Majeſtas, cum concionibus amplius tempus terere nollet; publice per Caſtellanum Cracovienſem dixit: Se ſingulos Palatinos ad ſingulas Provincias miſſurum, qui Nobilitati, quod Rex eos facere vellet, indicarent. Quapropter triduo interjecto, poſtquam hæc acta ſunt, literis per ſtativas dimiſſis, omnibus Provinciis, cuilibet ſeorſim, loca ſeparatim ad quæ convenirent, præſcripſit. Ad quos cum Palatini veniſſent, moouerunt Nobilitatem, ut deRepub. conſulerent, tempus gerendi belli deeſſe, Rempub. ſine milite, ſine ſtipendio eſſe; & ne quid Respubl. detrimeoti caperet, providerent. Verum, cum in omnibus Provinciis unus eſſet ſenſus, ad nullam rem Nobilitatis animi adduci poterant. Se veniſſe ajebant, non ut tributum darent, ſed ut cum hoſte pugnarent. Si libertatem, leges, Rempub. integram habereot, eorum operam fortem & cônſtaotem Reipub. hoc tempore non deſuturum. Hoc reſponſo ab omnibus provinciis accepto, Palatini in oppidum ad Regem redierunt. Rex vero cognita Provinciarum ſententia, cum aliud non poſſet, de ſolvendo bello cogitare cœpit. Accerſitis ergo per literas omnibus provincìis; eis in arce jam dicta ex loco ſuperiore his verbis commeatum abeundi domum dedit. Regis autem nomine, Caſtellanus Cracovienſ. ita locutus eſt:

Rex Palatinos ad Provincias mittit.

Sed nihil efficitur.

Rex Comitia diſſolvit.

,,Sereniſſima RegiaMajeſtas, cum ſciret, ho-
,,ſtili incurſu vaſtatam eſſe Provinciam, vaſta-
,,tos agros fratrum & amicorum veſtrorum,
,,opem alia illis ratione ferre non potuit, quam
,,ut vos omnes ad tuendos Regni fines, & de-
,,fendendum fratres & amicos noſtros convo-
,,caret: ut ita & damna accepta reſarciret, &
,,infamiam ab ignobili hoſte nomini noſtro il-
,,latam virtute & armis veſtris repelleret.
,,Quam ſpem conſiliorum & cognitionum
,,ſuarum, neſcio quod Reipub. fatum impedi-
,,vit. Cum multa huc veniens præter opinio-
,,nem inveniſſet, quæ turbare Rempub. vide-
,,rentur; illis ante omnia providendum eſſe
,,putavit. Neque enim domi perturbatis re-
,,bus, foris laude aliquid dignum geri poteſt.
,,Itaque hoc toto tempore, quo Leopoli ſu-
,,mus, in id incubuit, ut Rempub. prius domi
,,conſtitueret, quam illam ab externo hoſte de-
,,fenderet. Quà ex re nullam laudem atque
,,utilitatem privatam ſibi ipſi quærebat; ſed ut
,,regnum à majoribus ſibi traditum, in eàdem
,,exiſtimatione ac concordia, qua ſemper fuit,
,,conſervaret. Hac re commotus ad vos retu-
,,lerat, cum hoc tempore expeditioni publicæ
,,commodè non poſſimus vacare; conferendo
,,ſaltem aliquid Reipub. ſubveniremus. Ne-
,,que hoc pro imperio a vobis exigebat, ſed ut
,,miſericordia adductus ſuccurreret afflictis
,,ſociis veſtris atque amicis; quorum miſeria
& calamitas Rempub. ſingulari infamia no-,,
tavit: cui ut ſua pietate ſuccurreret, fecit, quæ,,
potuit omnia. Quod ſi vos tantæ benevolen-,,
tiæ minus grati eſtis, (ſic enim jam dicendum,,
eſt) Deo ipſi Opt. Max. cum hominibus non,,
poteſt, egregiam ſuam voluntatem relinquit,,
teſtatam. Dies hic nonus & quadrageſimus,,
eſt, cum altercando tempus conſumimus.,,
Oportunitatem gerendi belli conterere vo-,,
luimus; quod eſt jam factum. Reliqvum,,
omoe tempus ad bellandum minime eſt a-,,
ptum. Nam frigora, imbres & aliæ hiemis,,
tempeſtates imminent, quæ & ipſe Tartarus,,
duriſſimus miles, fugiens ſe jam colligit, ne-,,
que hoc jam tempore arma movet. Quod Re-,,
gia Majeſtas animadvertens, aliis ſibi opibus,,
& conſiliis ad defendendam Rempub. opus,,
eſſe intelligit. Itaque cum jam propter anni,,
tempus, ut dixi, hac publica expeditione ju-,,
vare non poſſit Remp. vobis omnibus com-,,
meatum abeundi dat, & domum vos redire,,
jubet. Ipſe dignitatem hujus regni, quæ ſem-,,
per apud omnes gentes floruit, & exiſtima-,,
tionem tuebitur; ita ut res & facultates ipſius,,
ferent. Satis conſtat in hoc regno Regi ve-,,
ctigalia eſſe parva, nec eſſe tanti, ut ſine opera,,
veſtra Rempub. defendere poſſit. Itaque Re-,,
gia Majeſtas omni ope & opera veſtra deſti-,,
tuta, ſic ut poterit, reſiſtet. Vos jam, ut dixi,,
hoc bello liberat: hoc tamen pacto, ut ſi ma-,,
jor aliqua vis & periculum Rempub. invaſe-,,
rit, prima literarum præſentatione ad diem,,
dictam & locum conſtitutum præſto ſitis.,,
Atque illud poſtremum à vobis ſuaRegia Ma-,,
jeſtas petit, ut in redeundo, ita modeſti &,,
continentes ſitis, ut eum adventus veſter mul-,,
tis calamitati fuerit, reditus noceat nemini.,,
Nam vaſtare agros, in bona amicorum noſtro-,,
rum irruere, & in ea hoſtiliter ſævire, hoc,,
vobis licere jure non putetis. Regia tamen,,
Majeſtas ita, ut decet, quibus tantæ injuriæ eſ-,,
ſe factæ dicentur, opem & auxilium legiti-,,
mum pollicetur. Dixi.,,

Thaſzycki miſſus ut gratias pro data commeatu Regi ageret, nihil cunctatus, hoc modo exorſus eſt:

Thaſzycki gratias agit pro commeatu, nomine equitum.

Quod nobis, Clementiſſime ac Sereniſſime,,
Rex, tam benigne commeatum domum ab-,,
eundi dederis, ingentes agimus ac habemus,,
gratias; & quod noſtra in hoc noſtro com-,,
meatu poſtulata clemens ac libens quidem,,
comprobaveris; quædam verò, quæ hic tranſi-,,
gi non poterant, ad comitia futura rejeceris;,,
id totum nos abs te principe ſapientiſſimo fa-,,
ctum æqui ac boni conſulimus. Sic enim no-,,
bis de tua in nos, & in Rempub. clementia per-,,
ſuaſi ſumus, ut commodis neque noſtris, ne-,,
que Reipub. unquam ſis defuturus. Quare,,
illud enixe à tuà Majeſtate petimus, ut tu ipſe,,
cauſam noſtram defendas, atque ita in comi-,,
tiis futuris tractes; ut ea pro quibus tanto ſtu,,
dio a tua Majeſtate contendimus, ſuum ſorti-,,
antur effectum. Quod attinet ad expeditio-,,
nem

1537.
„nem bellicam, illud ante omnia opus eſt, ut
„hos milites, quos cernis, robur & firmamen-
„tum Regni exiſtimes. Hoc illud eſt ærarium
„inexhauſtum imperii tui: hi nervi pietatis A
„tuæ; quos ita diſpenſabis, ita denique tracta-
„bis, ut eos conjungas, quantum potes, maxi-
„me, nunquam autem ſepares. Quis enim i-
„gnorat diviſio imperii in quantum Reipub.
„nocuerit? Quâ in re ſatis nobis exemplo ſit
„CASIMIRUS pater tuus; qui quod Regni vi-
„res disjunctas habuerat, quanta calamitate, a-
„pud *Chonice* victus, afflixerit Rempub. non
„commemorabo hoc tempore. Recens exem-
„plum Vngaria nos admonere poteſt; quæ
„quantis quotidie jactetur malis, relicta ſtupris
„& incendiis, ſine lege, ſine jure, tua Majeſtas
„ſecum ipſe recordabitur. Cui non tantum ab
„hoſtibus armatis fuit periculum, quantum a
„circumfuſis ubique ſeditionibus: in quas mi-
„ſerias nunquam illi deveniſſent: ſi æqualiter
„pace & bello vixiſſent. Itaque cum tam do- B
„meſtica quam externa nos moneant, ut æqua-
„liter in hâc Repub. ſi eam ſempiternam eſſe
„cupimus, vivamus; illud ut fiat a tua Majeſtate
„obnixe petimus. Iniqvum enim videtur, alios
„in caſtris verſari, alios domi in luxu & otio
„degere. Ita fit, ut alii in otio fiant beati, com-
„moda ſua augeant; alii in caſtris ſint miſeri,
„vitam & fortunas ſuas omnes pro communi
„ſalute in diſcrimen adducant. Quæ res qua-
„lia in Repub. odia excitare poſſunt, tua Maj.
„intelligit. Hoc enim a natura omnibus ani-
„malibus tributum eſt, ut ſibi melius malint,
„quam alteri. Mures pro parvo grano frumen-
„ti ſæpe certant, & alia ejusmodi multa. Quo
„enim animo eum putemus, cui id oneris,
„quod omnibus ferendum eſt, uni ſoli impo-
„nitur? Neque in auriga id laudamus, ſi uno
„equo onuſtum trahat currum, alterum verò
„otioſum ducat. Hæc ideo a me tam copioſe
„commemorata ſunt, ut tua Maj. intelligat, C
„nos disjunctos debiles, conjunctos vero for-
„tiſſimos futuros. Quare una voce petimus,
„ut omnes vires Regni diſſolutas in unum col-
„ligas, easque augeas; ut & illos, qui ſe a com-
„muni Repub. tuenda eximunt, ad ejus feren-
„da onera adducas. Ita erit, ut communem
„Rempub. conjunctis viribus, & auxiliis for-
„tiſſime defendamus. Jam tandem valeat tua
„Majeſtas, ſit nobis diu felix, & incolumis;
„& tempora Regni tui ut DEus Optimus
„Maximus quam longiſſima eſſe velit, omnes
„precamur. Dixi.

Equites quo animo abierint.

Bello ſoluto, Poloni mœſtiſſimi omnium, domum redierunt. Nam cum pro libertate omnibus viribus fruſtra, ut illis, videbatur, con- D tendiſſent; re infecta in hac expeditione domum diſcedere, acerbe graviterque ferebant. Qua in expeditione illud mirabile acciderat, quod una mens eſſet omnium, & omnes in bello durare, nec re infecta domum redire vellent. Nihil illa valebant, quæ omnibus ſolent eſſe chariſſima; ſed conjuges & fortunas omnes tum contemſerunt. Nihil eos vaſtata & ardens Ruſſia, nihil ſordidati ſocii, nihil lacrymæ & luctus Provinciæ movebant. Nulla horum mentio, ſermo nullus de his: libertatem, jura, leges, omnia ſtrepebant colloquia: in circulis, compitis, Eccleſiis publice & privatim Rempub. eſſe amiſſam dolebant. Et cum ita armati atque inſtructi adeſſent, ut omnibus exercitibus omnium Regum & Imperatorum pavori eſſent, tamen illos invictos viros ita tum dolor movebat, ut illos non tubarum ſonitus ad pugnam, ſed ad legenda ſtatuta & privilegia cognoſcenda gallorum excitarent cantus. Mane non haſtas, ſed leges; non ſcuta ſed ſtatuta circumferri videres; concurſare in oppido, conventus agere percrebro: præterea primores partium Senatum ingredientes, eisque patriam, conjuges, liberos, fortunas omnes committere. Quid ego nunc commemorem, quam ſollicita, quam ad omnes rumores eſſet erecta Nobilitas; in mutuis ſalutationibus primum quærebatur, quid actum in Senatu ſit, quid decretum in conventu; num bona ademta reſtituta, num contra leges commiſſa abrogata ſint. Cum vero rem totam ad comitia trahi alter alteri referret; ſic metu exanimati ſunt, ut actum eſſe de legibus & libertate dicerent. Quod enim ipſi à Rege impetrare non poſſent, ſuos legatos nihil minus effecturos ſperabant. Quo circa hoc nuncio mœſti erant pueri, dolebant juvenes; quem ſi deſcribere pergo, ſuccumbam oneri, neque minima ex parte illud conſequi potero. Quare hoc ipſum faciam, quod ille pictor in immolanda Iphigenia fecerat; ut cum Agamemnonis luctum penicillo imitari non poſſet, celandum caput ejus putavit, ut ſecum quisque quantus ſit dolor ille exiſtimaret. Sic & ego etiam involvam dolorem communem, aliisque judicandum relinquam; quo in dolore fuerint hi, qui ſervire nemini, imperare omnibus didicerant; cum vocem legum extinctam, libertatem eſſe omnem oppreſſam dicerent. Sic enim tum ea jactabantur in populo; verè ne, an contra, neſcio. Ego certè, cum præcipuam hiſtoriæ laudem veritatem eſſe ſciam; non quid factum ſ. *rectum*, ſed quid in bello actum ſit, attendere debeo. Dolebat itaque Equeſtris ordo, & omnes ut victi ex acie, ſic ipſi ſpe fruſtrati, a Leopoli diſcedebant. Præterea ad hunc dolorem ſummum ille incredibilis acceſſerat; quod illa ſcuta, illas haſtas, illa agmina, quæ timebat Germania, formidabat Aſia, metuebat Scythia, ſine effectu domum redirent. O miſera & infelicia tempora! Centum & quinquaginta lectiſſimorum virorum millia citra vel ultra ad Leopolin (ſic enim dicebatur,) eo ſplendore atque apparatu fruſtra conuenerunt. Hi enim fortiſſimi Equitatus, hæc enim fortiſſima bello corpora fuerunt; ut poſt hominum memoriam nullus exercitus inſtructior aut apparatior fuerit. Neque me hac in re fallit amor patriæ, ſi ea refero, quæ a prudentiſſimis & eruditis viris tam exteris, 1537.

 quam

1537. quam civibus acceperam. Verum is talis ac tantus domesticus exercitus, remoratus discordia, apud Leopolin consedit. Et dum leges sibi restitui, libertatem reddi postulat, ita duobus mensibus in Russia mansit; ut non inde discederent, quam alter alteri confirmaret, se ita leges libertatemq; tutaturos, ut si aliter non possent, vitam potius, quam leges libertatemque desererent. Sed hæc fuissent tolerabilia, si illa ferri aliquo modo possent. Cum enim Valachum majores nostri servum hæreditarium nobis reliquissent, & cui afflicto & prostrato illas ipsas compedes, quibus se exuerat, induimus; nunc rursus nostræ solverunt dissensiones, aut eum in nos civilis armavit error. Sed querelæ facessant, cum nihil prosint; quibus ego ideo utor liberius, quia mihi doleo, mihi ipsi scribo. Verum si forte aliquo casu hæc in manus hominum pervenerint, ab omnibus hanc petam veniam, ut me has conciones sic tractasse existimer; ur nihil neque falsi affinxerim, neque veri detraxerim. Præterea scio, hoc onus impar meis viribus fuisse; & in suo tractando, divina illa *Ciceronis* laborasset eloquentia. Quo circa ab omnibus postulo, ut multo magis de his viris, quam a nobis eloquentes introducti sunt, suspicentur. Neque enim hoc mihi sumo, ut subtilitatem *Petri* A *Zborowski*, modestiam *Thaszycki*, vim in dicendo *Martini Zborowski*, aut ingenio complecti, aut imitatione consequi possem. Quid dicam de duobus Principibus Senatus? quibus in turbulentissimo tempore prudentior & constantior nemo fuit: ita ut diversa ratione summam & ingenii & prudentiæ adipiscerentur laudem. Alter enim submissa modestia, facili & benigna oratione omnes populares sedabat; ventos & gravissimas Reipub. placabat procellas. Alter vero toto conatu incumbens, cum secundis navigare non posset, adversis ventis vela tulit; & quo non succedebat velificatio, vi & impetu orationis portum petebat. Quare ignoscant mihi omnes, qui hæc legent, si eloquentissimorum virorum in dicendo præ-B stantiam mea ad amussim non indicat oratio. Nam non Eloquentiæ, sed veritatis laudem hic quærimus. Deinde vero hæc congessi, non ut in vulgus ederem; sed ut tempus fallerem, & hac meditatione, otio & inertia langventem animum exercerem. 1537.

Protestatio Autoris de studio veritatis

VITA
PETRI KMITHAE
de Wisnicze
Palatini Cracoviensis.

Præfatio ad Lectorem.

HÆC vita Kmithæ ab Orichovio *scripta non est; sed tamen à viro non malo, & non usquequaque indocto scriptam ipse cognosces & agnosces: certè, quod maximè in historia quæritur, veritas & libertas hic tibi patebunt. Si quid improbare, mi Lector, volueris, tuo jure & more facias, per me licet: ego nec intercessor nec deprecator ero. Satis sit mihi ea te non celare, quæ te doctiorem & meliorem facere possent. Adjunximus illam Annalibus* Orichovii, *quod* Kmitha *toto hoc tempore, quod* Orichovius *descripsit, Republica non interfuit solum, sed præfuit, & rerum quæ laudari & quæ culpari debent, pars magna fuit. Vale.*

VITA
PETRI KMITHAE.

CAPUT I.

De Virtutibus Kmithæ.

PETRUS KMITHA de Wisnicze, *Kmitharum* generis ultimus, de familia *Srzeniavitarum*, quæ flumen cum cruce pro insigni gentilitio defert, *Stanislao Kmitha* Patre, *Catharina Tarnovia* matre genitus fuit. Literis latinis & varia lectione doctus, primos ætatis annos in Germania & apud MAXIMILIANUM Cæsarem in militia, in morum cultu, & Germanica lingva perdiscendâ exegit. Inde ad aulam SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ se A contulit. Is cum & proceritate staturæ, & oris dignitate, & animi magnitudine, & dicendi copia ac industria præstaret, Marschalcus curiæ Regiæ creatus est, post ad magnum Marschalcatum Regni evectus, utrumque ex sua, Regis & Regni dignitate gessit. Cæteros Magistratus,

tus, videlicet Caſtellaniam Voinicenſem, poſt Palatinatum Sendomirienſem mox Cracovienſem vna cum ejus Capitaneatu ordine cepit. Præfecturas etiam Scepuſienſem, Golenſem, Præmislienſem, eum poteſtate juris dicendi obtinuit.

Majorum ſuorum, qui ab initio usque per multas ætates magnis in Regno honoribus perſuncti ſunt, rebus etiam geſtis clari fuerunt, virtutes ac fortia facta imitatus Reipub. contra omnes caſus hoſtilesque incurſus præſens ſemper affuit; hoſtesque a Regno communibus eum cæteris viribus repreſſit. Quam ad rem ordinem equeſtrem ſumma benevolentia ſibi conciliavit, viros fortes fovit, doctos amavit, matrimonii honeſtatem ac fidem pudice ſervavit, in amicos officioſus, adverſantibus aſper, cedentibus placabilis, graves offenſiones minima deprecatione condonans, pudore & temperamento linguæ duriſſimos inimicos frangens & molliens. Hæreſes quæ multiformes ac prodigioſæ ex Germania in Poloniam invaſeront, execratus eſt. Ipſe in vna ſancta Catholica Apoſtolica fide, rituque veteri Eccleſiæ Romanæ, cæteris etiam Magnatibus ad hæreticos deſciſcentibus immobilis permanſit. Gaudebat videri & eſſe pius, religioſus, Catholicus, ejusque rei ſigna aperta dedit. Nam & jejunia ab Eccleſia inſtituta ſervavit, Deum pie caſteque coluit, Sanctos DEI, quo par eſt honore, eſt proſecutus, omni quadrageſima pœnitentiam diligenter egit, ſe ad ſacram communionem digne ſumendam magna cura præparando, Miſſas & omnia diuina officia attente ac religioſe audivit. Templom in *Wiſnicz* ex muro ad honorem & laudem DEI Opt. Max. extruxit, manſionarios dotavit; vaſa ſacra & veſtes, ad decorem illius templi donavit, arcem etiam illic nouis muris reſtaurauit, ædificiis, habitaculis, picturis, Regumque ac majorum ſuorum imaginibus illuſtrauit, turribus, bombardis, machinis, armis munivit.

Legationes publicas ad Cæſarem *Carolum*, ad *Ferdinandum*, ad *Joannem* Regem Vngariæ, ad conuentus imperiales, ad Duces & principes Germaniæ multo comitatu obiuit, pacem & fœdera procurando, multo verborum ornatu ſuadens, vt compoſitis bellis ſuis domeſticis, arma ac vires ſuas non in viſcera ipſorum, ſed in Chriſti nominis hoſtes, facta generali expeditione converterent, Regno Poloniæ auxilia ferrent, Vngariam & amiſſa regna Chriſtiana recuperarent, hæreſes exterminarent, & in ſancta catholica Apoſtolica fide conſtanter perſeverarent.

Controuerſias, injurias, hoſtilitates inter confines Poloniæ, Vngariæ, Bohemiæ Regum Populos pro finibus, furtis, cædibus, damnis, exortas, Regis & Regni nomine diremit, pacemque & gratiam vtrinque reconciliauit.

Graſſatores Polonos plebejos & nobiles, qui ſumto habitu & nomine Vngarico confinia Poloniæ & Vngariæ latrocinio ſcelerato prædabantur, facto diligenti ſcrutinio capitis ſupplicio affecit, & oram illam pacauit.

Scepuſium intra bellum *Joannis* & *Ferdinandi* de Regno Vngariæ contendentium, ab invaſione & prædis integrum & incolume conſervavit, *Joanni* Regi Vngariæ contra Regem *Ferdinandum* in contentione de Regno Vngariæ fauit. Quæ tamen res non ex ſententia ſucceſſit, nam ex *Scepuſio*, cujus ille Præfecturam obtinuit, cum *Antonium Rinconem* *FRANCISCI* Regis Gallorum oratorem, pecuniam, tormenta bellica, & aliquantam militum manum ad Regem *Joannem* ducentem & per Regis *Ferdinandi* ditionem clam perrumpere ſatagentem deduceret atque adjuvaret, Cives Caſſouienſes & Bardejouienſes (Almani hi ſunt) eductis armatis cohortibus in anguſtiis locorum *Rinconem* & *Kmitham* hoſtiliter adorti ſunt. Sed hi ferro iter ſibi aperientes periculum euaſerunt, amiſſis tamen e ſuis aliquot viris militaribus & tormentis bellicis. Quæ cives illi vna cum equo *Kmithæ* ademto per forum in triumpho cum clamore & ſcommatis, tanquam re bene geſta circumduxerunt. Cæterum cum hi ipſi Caſſovienſes & Bardejovienſes ad mercaturas & negotiationes ſuas domo egredi ac venire in Poloniam ob metum *Kmithæ* non auderent, reconciliationem per Regem *Ferdinandum* apud *Sigismundum* Regem Poloniæ, & apud *Kmitham* quæſierunt. Ad quam tamen, cum ea per *Sigismundum Erberſtain* Conſilianum *Ferdinandi* inchoaretur, cum Proceribus Polonis *Kmitha* non venit: remittens tamen nonnihil de ſeveritate animi, in gratiam Regiam per *Joannem Taſzycki* Judicem terræ Cracovienſ. & per alios honeſtos homines ſuique ſtudioſos, rem illam tranſegit. Arbitri ciues illos ad ſacienda damna, & *Vernerum* Magiſtrum ciuium cum nonnullis aliis primariis ciuibus ad carcerem condemnarunt. In quo vna die duriter habiti, poſt emiſſi, ſupplices ad pedes *Kmithæ* proſtrati veniam rogarunt, & ad ſua abierunt.

Conuiuia crebra, ſumtuoſa, ſed ebria egit. In his delectabatur convivas vino obruere ebriosque facere, paribus eum eis certans poculis. Inter quæ donare ſolebat militaribus viris equos, veſtes, annulos, torques, pecuniam & cætera id genus donaria, quæ orationis ſuæ jucunditate acceptiſſima illis faciebat.

Hominibus calamitoſis & injuria preſſis, conſilio & ope, cum apud Regem, tum in judiciis ſubveniebat, pauperibus, egenis, monachis, hoſpitalibus, ſcholis Eleemoſynas largiter donabat.

CAPVT II.

Avaritia Kmithæ.

HAs tantas virtutes ingentia vitia æquabant, vel ſuperabant, Odium, aſperitas animi, cupiditas, crudelitas, legum Regni praya interpretatio, & ad Rempub. ſub prætextu boni

boni publici perturbandam, cum factiosis conjurationes, propter quas nulla comitia omnino habita, nulla consilia Regum in bono or- A dine & defensione constitui poterant.

Decimas Ecclesiis jure divino & humano debitas invitus ac maligne dabat, pecuniam probis conventam, aut non solvebat, aut diu retentam exiliter solvebat.

Villas monasteriorum conductas tenuit, ex quibus fructu amplissimo percepto non quod pactum fuit, sed quod & quantum cupiditas permisit, ægre misereque solvebat.

Apud Ecclesiasticos & apud cæteros creditores, qui vel verecundarentur, vel non auderent suam repetere pecuniam, inteotione non solvendi commodatam sumebat; quos postea vel ducendo tempus, vel jocando & mulcendo eludebat.

Judæos deplumabat, commotis & concita- B tis in eos in comitiis Regni clamoribus nunciorum equestris ordinis, vel ad restringendum eis mercaturæ licentiam, vel ad furta inhibenda & publicanda, vel ad usuras minuendas ac tollendas, vel ad ferenda bireta & signa in vestibus glauci coloris.

Ad hæc avertenda Judæi collata in commune pecunia ingentia ei munera afferebant.

Hac eadem ratione mercatores Cracouienses emongebat, proposito ac promulgato rumore de permittenda ex totius conventus decreto libera Judæis omnis generis mercatura, quod scilicet Judæi paruis lucris contenti merces suas minoris, quam Christiani mercatores vendere solerent. Hinc hi ipsi mercatores rebus ac lucris suis metuentes munera magna *Kmithæ* C dabant, quo vetus mos mercandi conservaretur & Judæi in pristina eorum restricta mercatura continerentur.

Similiter in comitiis fecit, ut instante universo regno Judæi e Polonia ejicerentur, propter furta & fraudes eorum in Christianos, mox christiani mercatores ut pellerentur Judæi; Judæi contra ne expellerentur utraque pars munera dabant, *Kmithæ* quidem majora, cæteris consiliariis & nunciis equestribus minora: quibus ille veluti instrumentis ad hujusmodi nequitias & sycophantias utebatur. Et hoc est illud ex eadem fidelia duos parietes dealbare.

Ad eundem modum ciuitatem Cracouien- D sem vindemiabat. Nam omni anno aliquos e plebe in Senatum ac in numerum consulum eligebat, in eo non spectans nec honestatem generis, nec industriam, non usum rerum, non virtutes, non conditionem status, sed qui plus numerarunt, sellularios, sartores, sutores, pistores, lanios, caupones, homines idem versutos & sibi addictos ad dignitatem consularem, ac Senatoriam, pro pecuniis promouit. Cum quibus honesti consules non sunt dignati in Senatu sedere, sed aut subtrahebant se ab illorum consortio aut officio Senatorio abibant, renunciabant: ne cogerentur illorum acta probare, aut iis reclamantes, odium & persecutionem subire *Kmithæ*.

Senatum etiam ipsum Cracoviensem coëgit, partim blanditer, partim minis ac terrore, donare sibi nunc aurum & argentum, nunc cuppas & pecuniam ac monilia preciosa. Nonnunquam etiam per speciem crediti non parvam ab eis pecuniam mutuatus est, quam nunquam tamen eis postea reddidit.

Adhæc cum nonnulli ex ciuibus præcipue Cracoviensibus quæsitas haberent a Nobilibus villas ac possessiones in jure militari fundatas, ex quibus pro jure Regni expeditio bellica Reipublicæ debebatur, hos *Kmitha* volens despoliare commovit contra eos hos istos equestris ordinis nuncios, qui magno clamore in comitiis institerunt, ut iidem cives, viri probi, possessionibus illis ex decreto conventus privarentur: scilicet quod hi ipsi ciues cum ex mercatura viverent, vina potionesque amphoris, & merces suas cubitis venderent, alioqui non essent, qui cum nobilitate una militare, & in acie contra hostes dimicare deberent, quos quæstus, voluptas, ignavia, pusillanimitas timidos fugitivosque arguerent.

Quæ res cum invidiam civibus illis peperisset, ferveretque contentio illa, tenuiti cives ad comitia ob id vocati, quisque pro se dona ac pecuniam *Kmithæ* & cæteris insidiatoribus obtulerunt, & obturatis oribus clamantium absoluti discesserunt. Sic hi lupi tondent oves miseras.

CAPUT III.

Servi ac Domestici Kmithæ.

AVla, clientes, seruitores, ministri iniquissimi fuere. Erant enim qui se illi addicebant, nobiles ac plebeii homines egentes, aleatores, potatores, prodigi, temerarii, homicidæ, qui in malis causis severitatem legum metuentes, apud eum delitescebant, & ob solam impunitatem nulla ei mercede serviebant. Quod licet *Kmitha* pius ipse ac religiosus esset, catholicumque se exhiberet, hæreticosque execraretur, ipsos tamen hæreticos, quod opera eorum uteretur, aliquandiu apud se fouit. *Stanislaum Orzechowski* Sacerdotem Decanum Præmisliensem ac Plebanum, *Jacobum Jessouitam Przyluski* Notarium Plebanum, *Martinum Kiowicki* Notarium Plebanum uxoratos, falsarios, ac perjuros homines, qui uti oves morbidæ non solum aulam ejus, sed multos in terris Cracoviæ, Sandomiriæ, Russiæ nobiles ac plebejos nefaria Picardorum hæresi infecerunt. Quos ipsos sacerdotes postea *Kmitha* ipse a se expulit, & persecutus est. Sed habebat insuper in curia sua alias seculares homines, Atheos, multis vitiis contaminatos, *Jurkum, Album Petrum, Baranowskium, Kumelskium, Broniewskium, Odolinskium, Sczerbas, Pelkas, Dambicias*, Judices, Subjudices Rabularum gregem versutos quidem illos ac malitiosos

tioſos prævaricatores, cæterum ſpecie aliqua probitatis veſtitos dolisque ad perterrendos ac emungendos homines, ad turbas contra Re- A gem excitandas, & ad cauſas prave judicandas, inſtructiſſimos.

CAPVT IV.
De Injuſtitia in Magiſtratu.

JVſtitiam in Magiſtratu, quemadmodum voluit, adminiſtrabat; quam licet aliquando non tam ſummo jure, quam æquitate pro tenuioribus contra potentiores temperaverit, eam tamen non ſemper, non vnicuique, non eodem tenore adminiſtravit.

Functio ejus Capitanealis in terra & Præfectura Præmislienſi & omnis vicinia ejus ſæva tyrannis erat. Nam cædes & homicidia clientum ſuorum & cæterorum nobilium hominum contra leges occiſorum B funera arbitraria habuit, quanti ea voluit, æſtimavit, nec meritis pœnis homicidas illos aſſerit. Occiſus eſt in domo ſua *Drobo-iewski* per *Pelkam* ſcelere ac invaſione nefaria, cui poſt cædem & fugam ad ſe reverſo fauit *Kmitha*, & pœnam capitis ac honoris, interpoſita legitimo judicio mora, avertit, & ad compoſitionem pecuniarum reduxit.

Occiſus eſt *Laurentius Wojakowski* Judex Præmulienſ. cliens *Kmithæ* à *Joanne Rozborski*. Eum homicidam exulem infamem judicio damnatum *Kmitha* in integrum reſtituit, ac ſibi adjunxit. *Nicolao Orzechovio* Sylvas excidit, vſum *Sani* fluminis per vtramque bonorum ejus ripam fluentis vi ademit, C matri ejus *Bronisſiæ*, item *Kraſicio*, Sliwnicio, Oſtrowscio eundem fluvium *Sanum* a bonis eorum avertit, & piſcatoribus Præmislienſibus certa pecunia locauit.

Stanislaum Jaskmanicki, *Joannem Starechowski*, *Andream Krukiennicki* a ſylvarum Regiarum vſu contra eorum Privilegium prohibuit.

Drojowſciis campos ſementarios per vim ademit. *Venceslaum Sliwnicki*, & *Jacobum Krasnicki* ferro ac igne perſecutus bona ac fortunas eorum vexauit, vaſtavitque.

Catharinam Czaſzynska primariam fœminam, alienis perlucris, hisque a *Petro Brzeſcianſki* efflagitatis, ſævo judicio bonis paternis atque avitis exuit, ſed & plures D alios ejusmodi perlucris acerbe afflixit, ac proſcripſit.

Moſciſcenſium & *Nizankovienſium* Oppidanorum jus ac libertatem oppreſſit. Villicos etiam ac bonorum ſuorum procuratores ac Vicecapitaneos duros homines habuit, qui vicinos quoscunque gravibus injuriis ac damnis afficiebant.

Hac ejus tyrannide cuncti nobiles terræ Premislienſis averſi *Kmitham*, quem ante amarunt, poſt inviſum habebant.

CAPVT V.
De Turbis in Repub. contra Regem.

QValis autem in adminiſtranda Repub. fuerit, aut quantum ei intempeſtivo ſtudio & ſtultitia profuerit noeueritue, tam ex ſupra ſcriptis, iam ex his, quæ ſequuntur, actionibus ejus facile judicari poteſt; Creditus quidem eſt publicæ rei amator eſſe; ſed ab his, qui turbulento, vt & *Kmitha*, ingenio fuerunt, & quicquid Respub. ſit penitus neſcierunt. Et ſub priſcis illis Senatoribus *Petro Tomicio* Epiſc. Cracov. & *Chriſtophoro Szydloviecio* Caſtellano Cracov. qui ambo erant cancellarii, duo lumina Regni ad Reipub. gubernacula ſedentibus ſtatus eiusdem Reip. ſi non optimus, in illa plebis inobedientia tolerabilis tamen erat. Hi enim duo ſapientiſſimi conſiliarii Regi aſſidentes tranquillitatem Regni cuſtodierunt, homines quietos in Senatum elegerunt, Plebem vero furere & publicam rem turbare non permiſerunt. Verum his Rectoribus vita defunctis maxima mutatio facta eſt. Nam vt *Tarnovius*, *Kmithæ* ipſo turbulentior, nunc ominatur, *Kmitha* ad ampliſſimos regni magiſtratus per Reginam evectus Ducem ſe omnibus factioſis præbuit, equeſtremque ordinem vti leviſſimum ac ſtultum, ita in Repub. inquietum ad ſe traduxit, & per ejus temeritatem, quæ voluit, tum priuatim, tum publice in omnibus comitiis Regni fecit, & rem eo deduxit vt ex Repub. non mala peſſimam reddiderit. Ipſi vero equeſtri ordini tantam potentiam quæſivit ad omnia publica negotia turbanda & confundenda, vt his obſtantibus nec Rex, nec lex, nec jus, nec fas, nec publica honeſtas aliquid etiam nunc valeat; nec regnum ordinari nec defenſio certa conſtabiliri, nec judicia exerceri, nec comitia concludi poſſint.

CAPVT VI.
Statuta Regni a vitiis correcta & abrogata.

IS igitur *Kmitha* in comitiis regni Anno Domini milleſimo, quingenteſimo trigeſimo quarto *Petricouiæ* absque Rege (Vilnæ tum Rex erat) actis leges ac ſtatuta Regni quæ perplexa & pugnantia inter ſe erant, judicibusque varios ac incertos ſenſus juxta verſutas Rabularum interpretationes ad decernendum afferebant, ea, inquam, ſtatuta ex ejusmodi errore & perplexitate per præcipuos iuris peritos, ſpirituales ac ſeculares ex toto Regno delectos a longo tempore magno Regis ſumtu maximo equeſtris ordinis rogatu ac deſiderio correcta & in æquabilem juris formam redacta, *Kmitha* cum aliis idem ſecum ſpirantibus voto ac ſententia ſua ſuſtulit, per-

suasitque, vt communi totius illius conuentus decreto abrogarentur, priora vero illa originalia statuta, vt erant, in suo tenore permanerent. A Id quod ea intentione hic insidiator justitiæ alienæ fecit, vt causas & contrarias justitias & injustitias de jure litigantium pro affectu, & pro muneribus veteribus his statutis vtens judicaret, ac versaret prout vellet. Quam abrogationem legum huiusmodi correctarum approbarunt & cæteri consiliarii & nuncii terrarum, quorum *Petrus* & *Martinus Zborowski*, factiosi homines, antesignani fuere. Visa sunt enim illis statuta illa vetera rebus eorum vtilia, atque accommodata.

Sed & alia multa indigna in eo ipso conventu, & privatim in domibus Magnatum sub illa absentia Regis a Regno compracticata fuerant in Reipub. & in Regis perniciem, B quorum effectus in sequentibus unni 1536. Comitiis Cracouiensibus & in castris ad Leopolin in bellica totius Regni expeditione apparuerunt, *Kmitha* per plebem, instigante Regina, etiam veluti turbine ac dæmone quodam Regno Poloniæ infesto, sese his insanis practicis immiscente & occasionem majorem his malis præbente. Hæc enim mulier mortuis *Tomicio* & *Scydlouecio* duobus sapientissimis Rectoribus Regni, statim totam Potentiam imperandi & confundendi omnia ad se transferens, Episcopatus, Palatinatus, Castellanatus, & cætera Regni officia vendere cœpit, fenestramque hominibus ambitiosis malis artibus præditis, Reipub. ignaris, nihil de Republica meritis, sibi Regique ignotis, patefecit ad Magistratus invadendos, C ac a se petendos, viris probis, meritis, prudentibus, spretis & rejectis. Hæc *Lataticium* vanum ac temulentum hominem, *Gamratum* adulterum, *Buczacium* fornicatorem, *Lucam Gorkanum* avarissimum fœneratorem, *Izbienskium* homicidam, *Branickium* rabulam, *Noscouium* mercatorem *Dzierzgovium* stupidum, & telluris inutile pondus, *Leonardum Ciffram*, *Drojeuium* hæreticum, *Vchanium* fantasticum ardelionem ac hypocritam, pestem perniciemque Ecclesiæ ad Episcupatum promovit. Hæc peregrinos externosque Italos, *Alphonsum Palamedem*, *Andream de Valentinis*, *Alexandrum Annibalem*, *Scipionem*, *Carolum Metellum*, *Vittos*, *Franciscos*, Scortatores, Sodonitas, D cinædos, atheos, epicuros, & cæteros impuros mercatores ac Simoniacos, qui Regnum ante exsuxerunt ad Ecclesias Cathedrales & Collegiatas, ad Plebanias ac ad reliqua opulenta facerdotia & eorum pensiones introduxit. Non dissimiles his & seculares Consiliarii, quos Regina promouit, fuerunt, quorum piget sentinam commovere.

Hæc mulier odia inter proceres, opibus, clientelis, autoritate vigentes inflammabat. Alterum exacuens in alterum quemadmodum id vidimus inter *Kmitham* & *Tarnouium* magno Reipub. malo.

CAPUT VII.

De motu graui propter Cancellariatus.

Secuta sunt sub finem Anni Domini 1536. generalia Regni Comitia ad diem Sancti Martini Cracouiæ indicta, ad perjuria & falsa testimonia, ad homicidia sistenda, ad juramentum a Rege juvene per subditos accipiendum, ad consultandum de vlciscendo Valacho, qui paulo superiori tempore Russiam igne & ferro populatus est, ac ad pecuniam in exercitum ab omnibus conferendam. In his comitiis *Kmitha* una cum aliis turbulentis res & negotia publica stulte tractans, gravissima in regem odia fœdosque ac ignominiosos Regoo motus suscitauit. Quibus initium & causam ambitio Cancellariatuum Regni tum vacantium præbuit. Vacarunt enim post mortem *Tomicii* & *Szydlovecii* ambo simul Cancellariatus, qui sunt magnæ in Polonia reputationis, & non nisi in magnis Regni comitiis ex præscripto statuti conferuntur. Conferuntur autem seu conferri debent, alter Ecclesiastico viro ad id idoneo, vni ex Episcopis minoribus, aut Camenecensi aut Chelmensi aut Premisliensi, seu alicui ex ordine Canonicorum, homini docto, industrior, prudenti, eloquenti, fideque ac probitate prædito: alter vero Cancellariatus datur alicui ex secularibus viris, præter Palatinos & Castellanos majores, cujus industria, prudentia, fides & probitas spectata sit & probata. Sed non facile est invenire, etiam in maximo cœtu hominum, viros ad hæc officia gerenda idoneos, justos & non avaros. Qui enim sunt avarissimi, hi hos magistratus maxime ambiunt, & per factiones plebisque subordinatos clamores rapere conantur. Hos Cancellariatus tum vacantes ambiebant multi, clam alii, alii aperte, sed plures ex secularibus. *Kmitha* eodem ad id stimulante & quiritante apud illos, quod hos toto præterito tempore, primarii Episcopi, & summates Palatini, aut Castellani contra leges Regni gesserint, ac in sua ipsorum potestate detinuerint. Venisse jam tempus, quo jus regni & lex de Cancellariis lata, & cum cæteris legibus violata, in jus tandem ac in executionem reducatur. Igitur varii varias hac de re practicas pro se quisque faciebant. Erat eo tempore *Joannes Choiński*, Episcopus Plocensis, Juris vtriusque Doctor in literis diuinis & humanis egregie doctus, ac eloquens, promti ingenii & exacti, vir judicio, vultu, vita, morum honestate ac religione conspicuus, justitiæ amator ac custos. Is per illud tempus, quo Rex in Lituania ab Anno Christi 1528. ad annum vsque 1536. commoratus est in curia Regia, agens Vice-Cancellarium *Tomicii* & *Szydlovecii* in Regno degentium, obiens

obiens negotia omnia externa ac domestica, quæ tum magna ac difficilia eveniebant, egregie uti alter *Tomicius* expediebat & ob id gratus Regi erat: Reginæ contra, quod & clarus A & magnanimus esset, & quod eo ad cupiditates suas uti non poterat, invisus fuit.

Sed & *Cricius* Archiopiscopus Gesnens. invidit *Choinicio* famam prudentiæ & nominis claritudinem. Similiter *Kmitha* cum factiosis, quod metuerat, ne Rex *Choinicium* ipsum Cancellarium crearet, summa vi ipsi *Choinicio* adversus fuit. Hi igitur invidi, Regina, *Cricius*, *Kmitha*, cum suis dabant operam, ut *Choinicium* non finerent obstantibus Regni constitutionibus Cancellarium creari; sed eum ipsum Cancellariatum ad *Petrum Gamratum* Episcopum Premisliens. deferri contendebant.

Erat autem *Gamratus* ex terris submontanis Patre plebejo ortus, sed qui possessionibus coëmtis a nobilibus & uxore ducta nobili, nobilis est reputatus. Is initio *Erasmi Ciolek* Epi- B scopi Plocensis Romæ diu degentis Marschalcus erat, nullis literis imbutus, corpore vasto ac procero, in sacerdotiis aucupandis fortunatus ac prodigus. Ex Italica, Cortisanorum disciplina, prava conscientia, imposturis, adulteriis, stupris famosus. Hunc talem hominem Regina coostellatione genethliaca inter eos congruente, inconsulto quodam impetu, *Kmitha* eum promovente, omnibus fortunis ornandum sibi desumserat, & paulò ante Premisliensem Episcopum a se factum, Cancellarium regni creare instituit, quod eum sibi in hoc officio ad nutus suos obsecuturum esse existimaret. *Cricius* etiam in gratiam Reginæ, cui se addixerat & odio *Choinicii*, quo is a cancellariatu repelleretur, hasce de *Gamrato* creando practicas cupidè amplexus est, & in curia Regis neglecto Archie- C piscopatu præsens ipse *Cricius* manere semper decreverat, à quo *Gamratus* omnem scribendarum literarum rationem, legationes, ac responsa dictata a *Cricio* veluti ex fonte atque a Pædagogo hauriret.

Sic re de *Gamrato* constituta; Regina, *Cricius*, *Kmitha*, crebro Regem pro sigillo *Gamrato* dando fatigabant. At Rex cum nec verbo, nec signo eis annuens rem tacitus duceret, Regina rursus cum ipsa per se, tum per *Cricium* & *Kmitham* instigabat nuncios equestris ordinis, quo a Rege contenderent, Cancellariatus secundum statuta regni minoribus consiliariis, nominatim verò *Gamrato* conferri, alioquin comitia illa conclusionem non habitura, cum non consentirent, nec ad contributionem exercitui ad ulciscendum bello Valachum conferendam, nec ad juramentum a filio Rege juvene D subditis præstandum. Id quod a Regina nuncii turbulentissimi illi homines cupidissimè arripuerunt. Cum autem Rex hanc nunciorum petitionem solito silentio duceret, eo quod *Gamratum* hoc officio non dignum videret, mox odium in regem coortum est, & *Kmitha* Reginaque rem exasperante colligi ac scribi cœpta sunt in aliis Cracoviensibus comitiis, & Regi exprobrari gravaminá, quæ Regnum a Rege contra Rempub. pateretur. Quorum hæc præcipua fuere: Scilicet, quod jus & privilegium eligendo Regi in electo Sigismundo Augusto Rege juvene Regis filio violatum sit.

De telonio novo Regi adimendo.

De teloniis novis Nobilitati & civitatibus concessis.

De teloniatoribus Regiis impossessionatis.

De gravaminibus & rapinis teloniatorum.

De ademtis bonis Nobilium jure prius non victorum.

Quod citationibus Regiis ad curiam homines citarentur.

Quod Abbates & Præpositi Monasteriorum plebeji crearentur.

Quod Sculteti spiritualium bellum non serviunt.

Quod bona terrestria seu militaria Ecclesiæ immunitati sunt adscripta, per quod servitium bellicum est diminutum.

Quod fraternitates Civitatum noxiæ sunt Nobilibus.

Quod nobiles pro delictis in civitatibus captivantur.

Quod terræ Prussiæ *Zator* & *Osviecim*, ex quibus Rex tributa percipit, bellum cum regno non serviunt.

Quod Rex inhibitionibus suis judicia perturbat.

Quod Rex ad bellum Nobilitatem educit, cum hostis nullus est.

Quod cives & plebeji ad Ecclesias Cathedrales inducantur.

Quod cives & plebeji homines, bona militaria possident.

Quod Cancellariatus magnis Dominis contra statuta conferuntur.

Quod plerique Palatini & cæteri officiales plura simul officia incompatibilia contra jus publicum obtinent.

Quod arces & Præfecturæ peregrinis conferuntur.

Quod literæ ac privilegia ex libris Cancellariæ descripta, non faciunt fidem de bonis & possessionibus regiis.

Quod Regina multa bona regiæ mensæ ademit, ut ea restituat, & dote sua sit contenta, & deinceps bona regia a Nobilibus non redimat.

Palatinatus Russiæ datus *Stanislao de Sprowa*, homini in Russia impossessionato, Castellaniæ Leopoliensis Belzensis Polanecens. datæ hominibus illic impossessionatis; Præpositura Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis, data Italo, *Andrea de Valentinis*, Medico regis; Canonicatus Cracoviens. & Præpositura Pultoviens. data *Carolo* Italo, Plebania in Prussovice data *Alexandro* Italo Cithacœdo.

Stanislao Odrowasz Palatino Podoliæ Capitaneatus Leopoliens. ademtus contra privilegium ad vitalitatem.

Contra *Kazanowski* Judicem Lucoviensf. vadia triplicata imposita.

Zarembie oppidum Grabow ademtum.

Nicolaus Chorazycz Kielinski, *Boleſtraſzycki*, *Dorniak*, *Bielinski* pro bonis citati; *Litinskim* villa Litina ademta.

Crimen læſæ Regiæ Majeſtatis latæ per interpretationes extenditur, prout in Caſtellano Biechovienſi accidit, qui *Lubranskium* nuncium cum legatione, ad conventum, in via occidit.

Multæ præterea querelæ de injuriis privatis a Capitaneis conſiliariis, ab officialibus, a civitatibus, ordini equeſtri illatis conſcriptæ fuerunt; ſed ſumma omnium in his quatuor articulis ferebatur, ut Rex Telonio privaretur, ut Regina bonis regiis, per eam ex oppignoratione redemtis privaretur. Ut officiales Regni ex eorum officiis ac magiſtratibus deponerentur, ut *Zborowski* & *Gamratus* Cancellarii Regni crearentur.

Cumque ea contentio de his articulis ſupra ſcriptis, prope jam condicta, compoſita ac ſedata videretur, in illis comitiis, Rege ad cætera omnia conſentiente, cum ad hos ultimos quatuor articulos conſentire nollet, ſubito vehemens ira ac indignatio veluti turbo quidam nuncios illos in rabiem, ut quæ jam concordata ac compoſita fuerant, irrita omnia fierent. Quos etiam nuncios vehementius exagitavit judicium de *Odrowaſz* factum, & Cancellariatus præter ſpem *Joanni Choinski* Epiſcopo Plocenſi datus, ita ut nec juramentum a Sereniſſimo Rege juvene filio Conſiliariis præſtitum audire, nec de ulciſcendo Valacho hiſcere voluerint, ſed concitato curſu, honeſtatis ac officii ſui erga Regem Dominum ſuum obliti, ira furentes & minas ſpirantes, non Regi valedicto nec conventu concluſo diſceſſerint.

De quo quidem *Odrowaſſii* judicio & diſtributis cancellariatibus, quoniam horum mentio eſt facta, quo res ut acta eſt, ſciatur, attingendum hic breviter videtur.

Perſuaſum certumque Regina cum ſuis habebat, quod Rex ad aſſiduas ac importunas ejus preces Cancellariatum regni daturus fuiſſet *Gamrato*, qui ſpei jam indubiæ plenus popoſcit a *Choinicio* Cancellariæ perito libros Cancellariæ, Notarioſque ac Scribas peritos, quos illi *Choinicius* liberaliter ſe daturum obtulit. Nam non putabat, hoc officium mandari ſibi debere, eo quod & ſtatutum & Reginam & alios plurimos præcipue verò terrarum nuncios obſtare ſibi videret; At Rex tacitus, cognitam habens *Choinicii* doctrinam, magnitudinem animi, prudentiam in conſilio, & rerum magnarum uſum, hunc ipſum Cancellariatum illi ſervabat. Adveniente itaque die diſtribuendorum officiorum, frequens cum adeſſet Senatus, *Petrus Kmitha* Palatinus & Capitaneus Cracovienſ. Regni Marſchalcus aſſurgens Regis juſſu verba hæc cum

faceret: ſacra Reg. Maj. Dominus noſter clementiſſimus, ſciens hunc morem, a majoribus ſuis Sereniſſimis Regibus Poloniæ obſervatum, ut præcipua Regni officia, uti
A ſunt Cancellariatus, Marſchalcatus, Campiductoratus, Theſaurariatus, quoties vacarent, non niſi in comitiis Regni conferrantur, noluit ſua Maj. in hac præſenti Cancellariatuum diſtributione contra hunc vetuſtum ac a ſe ſervatum morem novi quidquam admittere; cui ſatisfaciens etiamnum Cancellariatus in præſens vacantes in his comitiis regni conſiliariis ſuis, quos dignos ad id judicavit, diſtribuere conferreque decrevit. Cognitam itaque habens Maj. ejus regia doctrinam, juriſprudentiam, rerum magnarum uſum, eloquentiam, fidem ac integritatem, veſtræ Reverendiſſ. Dominationi (ad hæc verba aſſurgit *Gamratus*, eredens illa ad ſe dici, Rege illi dicente: *Sedeatis, non vos eſtis*, pudore confuſus conſedit,
B Marſchalco interim ad *Choinicium* verba continuante) Reverendiſſime Domine Epiſcope Plocenſis, creat ejus Majeſtas Reverendiſſimam Dominationem veſtram Regni ſui Cancellarium, & ſigillum ei per me tradit creditq; ejus Maj. quod Reverendiſſima Dominatio veſtra munus hoc publicum ampliſſimum ita geret, quemadmodum integritas & ſpectata ejus fides, & Regis Regnique dignitas expoſcit. Quod ego Reverendiſſimæ Dominationi veſtræ feliciter evenire cupio. Et tradito ei in manus ſigillo in eandem ſententiam pauca perlocutus, ad *Paulum Wolski* Vice-Cancellarium creatum, ſigillum ei minus tradidit. Varie tunc affectos erat videre cum cæteros conſiliarios, ac nuncios furioſe clamoſos, alios quidem gaudentes, alios dolentes. Tum verò hos duos Epiſcopos, quorum
C alter de ſtulta ſpe dejectus, fabula hominum fuit; alter verò præter ſpem evectus honorem ac laudem eſt conſecutus. Et ad inſperatum illud Regis factum, *Choinicius* aliquandiu obſtupuit. Cæterum videns hæc geri DEi voluntate, in cujus manu cor Regis eſt, egit Regi gratias, quod ampliſſimam hanc dignitatem ad eum detulit, quod eum dignum judicavit, quem cæteris præferret, cui ſua & Regni arcana crederet. Agnoſcere ſe tanto muneri imparem, & ob id nunquam hunc magiſtratum cupiviſſe, neque verbum ullum, ut ſibi mandaretur, Regi dixiſſe. DEum ſe & Regem teſtem habere. Non averſandam tamen ſibi eſſe gratiam ac volun-
D tatem Regis Domini ſui, neque contra ire voluntati divinæ, præbenti exercendæ ſibi virtutis ac bene merendi de regno materiam; operam ſe ſuam in ſancto adminiſtrando officio Deo & cunctis hominibus probare velle. Offenſa hinc erat ac irata Regi Regina propter Cancellariatum *Choinicio* collatum, & per plures dies ad Re-

gem

gem venire noluit. Æstuabat igitur gravi odio apud plerosque *Choinicius* duabus de causis, tum quod Cancellariatum contra statuta ceperit, tum quod contra temeritatem subditorum ac nunciorum terrestrium pro Rege & pro conservanda autoritate Regis magno semper animo restiterit, putatusque fuit elati animi homo, ac nobilitati infestus, qui tametsi severior in vultu verbisque appareret, re tamen ipsa humanus & clemens erat, Regnique in concordia, tranquillitate & in bono ordine ac obedientia conservandi studiosissimus. Quem postea vix dum elapso dimidio anno, cognito ejus in custodia Reipub. optimo animo mutata voluntate amarunt etiam hi, qui irati illi erant, & Cancellariatum illi inviderant, lætatique sunt, habere se talem libertatis Regni Jurisque publici custodem, qui contra Reginæ machinationes, quas illa per *Gamratum*, si Cancellarius is crearetur, aggressura putabatur, intrepide sese opponeret. Hæc opinio seu suspicio de regina & *Gamrato* per amicos *Choinicii* Senatores eo nesciente injecta fuit inter equestrem ordinem, quæ illum (semper est inconstans, ac mutabile vulgus) in proposito facile mutavit, & odium a *Choinicio* in Reginam ac *Gamratum* avertit.

De *Odrowassii* judicio priusquam dicatur, operæ pretium est de fortuna ejus, initiis & successibus aliqua referre.

Erat *Odrowasz* non multo ante Reginæ beneficio factus Palatinus Podoliæ, Leopoliensisque & Samboriensis Capitaneus. Is desponsaverat sibi *Annam* virginem, sororem Ducum Masoviæ steriliter defunctorum, in quibus stirps regum mascula a *Piasto* usque continuata defecit. Hæc virgo Dux posteaquam Masovia per mortem Ducum devoluta ad Regnum est, incorporata habebat illic in Masovia quasdam possessiones, ad sustentandam se, donec innupta esset, non in hæreditatem, sed in usum fructum a Rege sibi assignatas. Hac virgine ducta uxore *Odrowasz* & accepta a Rege jam Domino Masoviæ dotali pecunia, noluit, uti juvenis & a stultis persuasus, cum uxore possessionibus illis cedere, nisi easdem Rex ab eis redimeret, & nisi pro jure legitimæ successionis satisfaceret. Monitus a Rege pluries per literas & nuncios humaniter, ut bonis illis, quæ nullo sibi iure vendicaret, excederet. Verum cum parere mandatis nollet, & titulum sibi insuper ducalem usurparet, pœnalibus mandatis inde est exactus, & ad judicium comitiorum Regni citatus, læsæ Majestatis est damnatus, & Capitaneatu Leopoliensi privatus, ex Samboriensi verò Capitaneatu, quem oppignoratum tenuit, per Reginam redemtus; licet utrumque jure quod vocant, advitalitio Reginæ beneficio reservatum antea ad vitam habuerit. Flebat *Odrowasz* in illo judicio, flebat uxor ejus, prostrati ad pedes Regis & Reginæ clementiam obsecrantes.

Idem nonnulli ex Senatoribus pro supplicibus orabant, quorum alter per ætatem, altera per sexum & consilii inopiam errare cum excusatione poterant. Miserabilis facies illius judicii fuit; misereri fortasse Rex potuisset; sed Regina nullis nec precibus nec lacrymis moveri potuit, quæ ad bona *Sambor* summe festinabat. Ea judicii, ut videbatur, acerbitas, ut sunt hominum mutabiles parvis etiam rerum momentis voluntates ac sententiæ, & ad male interpretandum recte acta proclives, non modo nuncios illos equestres Regi adversos, sed & plerosque consiliarios etiam hos, qui sententiis suis *Odrowasium* damnarunt, ac universum Regnum fama sese late diffundente adeo in Regem & Reginam exacerbavit, ut ex eo tempore non nisi dira quæque in eos spirarent. Eratque tum acerba omnium querela, Regem leges, immunitates, advitalitates, Privilegia, jus ac libertatem regni violare, Jusjurandum subditis non conservare, Reginam quos illi collibuerit, bonis Regiis spoliare, officia ac Magistratus Regni indignis conferre, & pro libidine omnia confundere, actum jam & conclamatum esse de jure ac libertate regni, neque aliud cupivisse, tunc militarem ordinem & plerosque ex ordine Senatorio, quam ut primo quoque tempore omnes simul in castra bellica congrederentur, ad jus & libertatem regni clamore, temeritate ac tumultu multitudinis recuperandam. Hinc consilia ac conjurationes perniciosæ in cunctis Palatinatibus Regni per cerebrosos ac loquaces homines practicabantur; & ex eo tempore benevolentia inter *Kmitham* & Reginam propter *Odrowasium* in odium conversa est.

Solutis sic, ut supra scriptum est, comitiis illis Cracoviensibus & non conclusa in his Regni ordinatione, neque contributione, ad exercitum ulciscendi Valachi causa scribendum, Rex evocata edictis suis ad bellum Valachiæ universa Regni nobilitate ad *Leopolim* se contulit, loco illic ad conveniendum castris indicto, animo & intentione terrendi cogendique nobilitatem ad conferendam in exercitum alendum pecuniam; cujus tamen nobiles ne mentionem quidem apud se fieri passi sunt.

Adeo obstinatis & ira accensis in Regem animis, eo etiam numero convenerant, eo apparatu, quo etiam cum Turco confligere potuissent. Verum pro armis literas, privilegia, libros legum ac statutorum, calamos ac scripturas in manibus circumferebant; querelas, rixas, disputationes, conciones

 furiosas

furiosas adversus Regem & Reginam, consiliariosque primarios de jure Regni, de legibus violatis, de libertate oppressa, deque cæteris rebus in conventu Cracoviensi ante A aliquor menses tractatis,in castris illis ad Leopolim iterabant, agebantque. Quarum turbarum Antesignani & instrumenta *Kmitha* fuerunt. *Petrus Zborowski*, Castellanus Malegostentinus, *Martinus Zborowski*, frater ejus, Pincerna Regis. *Joannes Taszycki*, judex terræ Cracoviensis, *Xieski*, *Valentinus Dambiński*, *Sierakowski*, *Parzniczewski*, *Gomolinski*, *Splawski*.

Et licet Rex per primarios consiliarios respondisset, omnia quæ præstari tum in castris poterant, se exequi velle, cætera verò, quæ nisi visis privilegiis fieri non poterant, in proxime futuro conventu Regni, deliberatione cum Senatu habita, facturum se promiserit, illi tamen justis Regis rationibus locum non darent, magisque ac magis furerent, B nec in Valachos ulturi injurias progredi vellent, Rex eos e castris illis, post ingentia damna Russicis per eos illata, domum redire permisit. Qua seditione ac temeritate sua Valacho Podoliam, cæso illic præsidio nostro, vastandam iterum, & Turco Valachiam occupandi causam præbuerunt. Quam ille anno sequente imposito illi una cum novo Waiewoda jugo Turcico in suam ditionem redegit. Sic hoc antemurale Regni Turcis proditum *Petro Kmitha* tantarum turbarum autori & nobilium inobedientiæ acceptum referendum est.

Extant conscriptæ hæ ipsæ furentium hominum conciones in ipsis castris ad Leopolin habitæ, ita ut dictæ sunt, per hominem turbulentum & seditiosum *Stanislaum Orzechowski*, C *Petri Kmitha* servitorem, qui declamatoribus illis, & eorum insanis concionibus veluti belle ac sapienter perorantibus multum tribuere videtur. Quæ quidem querelæ & conciones, cum de cæteris rebus, tum de jure publico violato ac oppressa communi omnium libertate his verbis extensæ, quibus dictæ & conscriptæ sunt, videntur rerum ignaris ingentia gravamina & veluti Tyrannis fuisse. Contra quæ si responsa videres, videres Regem omni fere culpa vacare. Nam Theloneum Regium vectigal est, quod Nobilitas mercaturis utens, pendere Regi subterfugiebat. Bona etiam Regia, quæ ex oppignoratione redimebantur, justè ab usurariis redimebantur.

Rex etiam cætera bona Mensæ suæ Regiæ non vi, sed jure ac justè à ministris dententori- D bus per sufficientissimas probationes recuperabat. Quod verò homines violenti & culpabiles citatione curiali citabantur, id semper jure ac more veteri injuriatis licitum fuisse.

Officiales autem regni homines honestissimos ac bene meritos exautorare & degradare nullo modo licebat.

In creandis verò Cancellariis homines maliciosos bonis præferre, dedecus Regni & res extremæ dementiæ esset.

Odrowasium propter inobedientiam ergà Regem & Masoviæ sibi titulum Ducatus usurpantem rectè punitum esse.

Prussiam, Osviecimum, ac Zator sponte sua Regno adhæsisse, hac lege tamen ut ab oneribus Regni liberi essent.

Ex his paucis, quæ videntur esse præcipua, facile est judicare, quod reliqua omnia per Equestrem ordinem postulata minuta sint, & prope inania, ut pigeat, quid ad ea à Rege responsum sit commemorare, & quod injuste ob ea is Rex sit accusatus, qui Regni hujus Poloni sub prioribus Regibus afflicti ac dilacerati restaurator ac pater patriæ erat. Etenim sub nullo priorum Regum Poloniæ Regnum ipsum majore religione, fide, justicia, cultu, fama, gloria, Senatus Majestate, consilio, splendore, pace, victoriis, legationibus, Regum fœderibus, matrimoniis, congressu, amore, benevolentia cæsarum, libertate & divitiis domesticis, liberta te subditorum adeò floruit, atque sub hoc uno Monarcha omnium maximo; qui lætis successibus ac felicitate divinitus ei data, illud adeo illustravit, ut par cæteris amplissimis Regnis existimaretur. Sed hæc tanta bona sua populus stultus intelligere non potuit.

Sic visum fuit DEO Regem bonum ac sanctum, ne felicitas ejus omni ex parte beata ac perfecta esset, malitia subditorum suorum exerceri. Cui Cæsar CAROLUS Quintus, Rex *Ferdinandus*, Rex *Joannes* Vngariæ, Principes Germaniæ, Turcus etiam per literas & nuncios condolentes & eum consolantes, adesse venireque cum potentia sua ad coercendam hanc tantam subditorum malitiam promittebant. Sed maluit Rex elementia ac lenitate subditos suos ad cor ac ad officium reducere. Verum improbitas vinci nullo beneficio potest. Nam paulo post in aliis aliquot consecutus Comitiis Regni, *Kmitha* & *Tarnovio* plebem seu equestrem ordinem instigante, decreto seu Plebiscito conventus abrogata fuit, Regi potestas causas & controversias omnes judicandi. Prætextus hujus rei erat, tanquam judicia illa ex nutu ac libidine Reginæ fierent, quasique Rex ætate jam ac senio delirans, non posset, quid in unaquaque causa rectum esset, pronunciare. At valebat Rex sanæ mentis judicio, ita ut officium boni ac justi judicis desiderari in se passus non esset. Causas etiam in lecto æger jacens, egregiè expediebat, assidentibus illi nonnullis probis Senatoribus, Regina etiam, ut justitia injuriatis expedita fieret, cooperante. Sed alio turbatores spectabant, qui quietos ac imbecillos homines, bonis ac possessionibus, vi aut judicii iniquitate spoliarant, & ob id Regis judicium pertimescebant.

Proinde

Proinde vt impune, & quam diutisſime alieno fruerentur, Regi poteſtatem judicandi abrogarunt.

Sed neque hoc malitia eorum contenta erat, inſtiterunt etiam poſtea in aliis comitiis, tam conſiliarii, quam nonciiterrarum, vt Rex regno ſe abdicaret, & Regi filio illud traderet, qui tum in Lituania maſcaris ac vanitati deditus nihil, quod Principe dignum eſſet, agebat, Tartaris confinia Lituaniæ intra annum vndecies vaſtantibus. Ea diuiſio Regni expoſcebatur, partim vt *Tarnouius*, vt *Kmitha*, vt *Samuel Macieiowski*, Epiſcopus Cracouienſ. & Cancellarius, Rega filio dominante, regnarent ipſi; partim vt remoto Rege ſene a regni adminiſtratione vna & Reginam etiam remouerent. Quæ tamen de regno recte adminiſtrando longe magis, quam hi ipſi cancellarii, ſollicita erat, & cui feliciter omnia quæ a vicinis & ab hoſtibus timebantur, ſuccedebant, præterquam a ſubditis inſidiatoribus domeſticis. Quorum Rex prauos conatus & filii Regis leues progreſſus videns, non fecit, quod poſcebatur, & ſceptrum donec vixit, tenuit, Satis inquiens eſſe illis temporis ad omnia poſt mortem ſuam in Regno ſubuertenda: cuius tamen ſolius vel ſomniantis felicitas vtilior regno erat, quam eorum accurata omnis adminiſtratio. Cuius poſtea mortoi cuncta nobilitas cum dolore & deſiderio reminiſcebantur, cùm vidiſſent neglecta a Rege juuene judicia publica eſſe, Regnumque inhoneſto eiuſdem Regis Lituanico matrimonio ad ſummam infamiam & dedecus coniectum eſſe. Et hæc quidem tam indigna abrogatio videlicet judiciorum & abdicatio regni, à *Tarnouio*, *Kmitha*, & a *Samuele Macieiowski* Epiſcopo excogitata & fabricata fuere. Quos reliqui omnes ſunt ſecuti, fatis malignis eos in perniciem Regni trahentibus.

CAPVT VIII.

De Animi Magnitudine Petri Kmithæ, contra Regis Matrimonium.

QVod quidem Regis iuuenis matrimonium Lituanicum, cuius ſupra mentio facta eſt, cum ad laudem pertineat *Kmithæ*, non eſt ſilentio prætereundum; contra quod ille vti turpe ac inhoneſtum reſtitit, ſeque in eo verum Regii honoris ac Maieſtatis Regni Poloniæ amatorem apud nos declarault, & verum ac fortem *Kmitham* ſe eſſe teſtatus eſt. Etenim *Sigismundus Auguſtus* Rex ipſe juuenis, habens a patre Rege traditam Lituaniæ adminiſtrationem, Vilnæ agens & in conuiuiis, maſcaris, luxu inter adulatores diſſolute viuens, captus fuit amore viduæ *Barbaræ*, quæ *Georgio Radziuilo* patre Caſtellano Vilnenſi nata erat, & domi educata apud matrem, quæ male ſemper audiuit, maritoque juniori *Gaſtoldo* collocata matrem turpitudine ſuperauit. Eo vero mortuo, Rex duxit eam vxorem clam, & nullo legitimo modo aut ordino inconſultis Rege ac Regina parentibus, inconſulto Senatu, inſciis omnibus regni ordinibus, fidem ei conjugii dedit. Cujus nuptias aulicis quibusdam ſuis, qui & amoris impatientia & opum ſtudio flagrabant, cum propter turpitudinem diſſuaderet, tamen ipſi ſibi diſſuadere non potuit, ſed ea docta omnem turpitudinem

A

in ſe tranſtulit, & honorem ac dignitatem ſuam à maioribus ſuis acceptam, & laudem ac gloriam, qua ſemper ab initio floruit, obſcurauit, & omnes Regni ordines in ſummum luctum & dolorem coniecit. Quod quidem matrimonium non Deo autore nor virtutum amore, non vllo legitimo & debito ordine contractum fuit, ſed diabolo inſtigante, per veneficia matris, per incantationes mulierum longe quæſitarum, & per reliquas diabolicas artes ac fraudes quæſitum fuit & comparatum. Quod Regi Patri mortem accelerauit, matrem Reginam a filio abalienauit, & in Italiam abire coëgit, & ſororibus Reginulis

B

opinionem bonam diminuit, & regnum infame & exteris deſpicabile reddidit. De quo vniuerſi Regnicolæ obſtupuerunt, exteri homines & Principes vehementer admirati ſunt, & qui amici & beneuolentes, aut ſanguinis, vel alterius cuiuspiam ſocietatis vinculo deuincti fuerant, ingentem dolorem, inimici vero & maleuoli, & laudi gloriæque Polonæ inuidi, maximam voluptatem ac lætitiam ceperunt.

Rex, & *Nicolaus Radziwil* Marſchalcus Lituaniæ, nuptæ huius Regiæ frater patruelis, qui matrimonii huius perficiendi pars magna erat, cum viderent ſine Senatorum Regni conſenſu matrimonium illud ratom non eſſe,

C

& neque omnes, vt conſentirent, induci poſſe, duos præcipuos *Samuelem Macieiowski* Epiſcopum Cracouienſem, Regni Concellarium & *Ioannem de Tarnow* Caſtellanum Cracouienſem exercituum Regni Capitaneum adorti ſunt. Quos variis rationibus & promiſſis, vt aſſenſum præberent, pellexerunt, ſperantes fore, vt cæteri facile conſentirent illis duobus in partes ſuas adductis. Mirandum eſt, quod qui præcipuum in Repub. locum tenerent, & honoribus ampliſſimis ornati eſſent, & tales ſe eſſe ſemper videri voluiſſent, quaſi Reipub. amantes eſſent, apud hos, huiusmodi corruptelas locum habuiſſe, vt cum nihil illis aut ad honorem, aut ad felicitatem deeſſet, obliti tamen fidei & officii, ac iorisiurandi, quo ſe principi & Reipub. obſtrin-

D

xerant, ſpe quorundam commodorum, coniugium illud approbarent. Qui mox, mortuo Rege Patre, miſſo in Lituaniam cum literis nuncio, ſuaſerunt Regi filio, vt ſublato iam hoc vno omnium obice, maximo Rege Patre, arbitratu ſuo Rex ageret. Vxorem ac nuptam ſuam, publice ad ſe in aulam ſuam acciperet & ei cohabitaret. Quo ille nuncio de mor-

de morte Regis Patris accepto, non ingemuit, sed vt illi suaserant, tabellario latitate in hospitio jusso, & morte Regis Patris per sriduum occultata, vxorem turpem ac venefieam missis pro ea aulicis & optimatibus Lituanis e suburbio Vilneosi in arcem ad se deduci & vxorem ac Reginam nominari atque haberi ab omnibus suis edixit. Quo perfecto, A tum demum producto e tenebris tabellario illo, veluti tum primum accurrisset, mortem Regis Patris aonunciari fecit. Quod autem *Tarnouius* matrimonium hoc inhonestum probauit, ac defendit, Regemque in eo confirmauit, putatus est id fecisse, non beneuolentia erga Regem juvenem, sed dolore ac maleuolentia in Patrem eius Regem & matrem Reginam, quod ob negatum sibi ab eis Capitaneatum Cracouiensem, *Kmitha* vero ejus inimico datum, summe oderat, & subinde Regem filium oblata hac matrimonii turpitudine sperni a subditis, pellique e Regno subdola hac arte voluit, ambiens ipse ex promisso Astrologorum, se in locum Regis ejecti, Regem electum iri. Quod cum ei non processisset, B euectis non paucis suorum Regis junioris beneficio ad dignitates & Possessiones, dignis & indignis, aperte Regem ipsum magis odisse cœpit, & factis conspirationibus, gratia ei impedimenta ingessit semper, & omnia deinceps comitia dissolui fine vlla conclusione procuraoit, & multis contumeliis per nuncios equestris ordinis, quibus veluti canibus rabidis abutebatur, Regem mansuetum in iisdem comitiis indignissime affecit.

Macieiowius vero licet intelligeret turpem esse hunc Regis Regnique casum, tamen cum reditus Episcopatus eius Cracou. in sumtus ei non sufficeret, conciliatam sibi habere Regis voluntatem matrimonii huius approbatione voluit, ad omnia, quæ vellet, a Rege con- C sequenda. Multos itaque ex suis ad magistratus & officia publica euexit, & amplis fortunis auxit; duodecim item millia Floreoorum statioois per plures annos ex Gedano retentæ, donari sibi a Rege impetrauit. Multa insuper bona mensæ Regiæ datis super ea priuilegiis & pecunia accepta distribuit, vendidit, ac dissipauit, & alia id genus suorum amore a recto abductus indigna. Adeo etiam sumtuosus habuit Patrem, Matrem, Fratres, sorores, adeoque gulosos ac voraces, vt in eum luxum non modo facultates eorum, sed ne reditus episcopatus sufficerent. Quæ in vita eiusdem episcopi latius sunt perscripta. At *Kmitha* nihil horum de hoc matrimonio indigne egit, sed Regi magno animo vti fidelis consiliarius & amator Regni restitit, ma- D trimoniumque illud ratum habere noluit, rescindereque adnixus est. Verum, cum id, nisi Rex regno pelleretur, perficere non posset, Rege vxorem turpem deserere nolente *Tarnouioque* & *Macieiowio* eum defendente ac confirmaote, *Kmitha* donec vixit, abalienato a Rege fuit animo, & a coria consiliisque eius se subducebat, vnde laudem boni & fortis viri & Reipub. amatoris est consecutus. Illi contra duo odium & execrationem sibi compararunt, & turpes ac spreti habiti fuot.

CAPVT IX.

De Simultate & inimicitia eius cum Ioanne Tarnouio.

ET licet cum cæteris omnibus concorditer & amanter vixerit, cum *Ioanne de Tarnow*, auunculo suo, Castellano Cracouiensi & exercituum Regni Poloniæ Capitaneo generali, grauissimas simultates à iuventute sua mutuo exercuit, intestisque ac implacabilibus odiis alter alterum magno Reipub. malo persecutus est. Causa odiorum orta in iuuentute amborum erat, quod *Tarnovius* (*Kmitha* tum in curia Regis in Lituania erat) boua Sevebrzeszyn, quæ vterque ad se deuoluta arbitratus est, vi occuparat. Quæ res graues inter eos inimicitias excitauerat. Putabatur & hæc altera causa odiorum inter eos fuisse, quod *Tarnouius* ambitione Regni teneri diceretur, ad quod consequendum Rotmagistros, Centuriones militum, Præfectos, milites, nobiles, Castellanos, officiales, quos poterat, sibi concilliabat, qui circa illum, quod Dux belli esset, non inuide sese congregabant. *Kmitha* hoc ei non concedens homines itidem ad se pari numero ac potentia, humanitate, mensa, officiis, largitione trahebat, & impedimenta occulta contra *Tarnouium* struebat. Ciuitatem etiam Cracouiensem sedem Regni cum Rex *Sigismundus* Primus, Rex grandæuus in Lituania ægritudinibus conflictabatur, in suas partes adduxit, claues & portas ciuitatis custodiri, & quæ ad propagandum opus sunt parari ac muniri ordinauit, quo in eventu mortis Regiæ nemini nisi ipsi *Kmitha* veluti Palatino & Capitaneo loci ciuitatem liberam asseruarent: & ob id existimatus est, regoum etiam, vt & *Tarnovius* affectasse. Qui tamen ad invicem ioter se comparati, *Kmitha Tarnouio* homini superbo, iracundo, iniuriam nunquam obliuiscenti, implacabili, affectibus laboranti, & inconsiliis de Repub. in singulos annos mutabili ac vario, ab intelligentibus Senatoribus, quoad regni administrationem præferebatur.

Accesserat & alia causa, quæ iras atque odia eorum magis accenderat, ambitio ac Magistratus cupido. Ambiebat vterque, vt supra scriptum est, Capitaneatum Cracou. vacantem post mortem *Christophori Szydlovecii*; quem Capitaneatum vterque propter eminentiam & merita sua deberi sibi putabat. Sed Regina *Kmitham* sibi addictum *Tarnovio* veluti tomido & magoa quadam

aoimo

animo volenti prætulit, eique Capitaneatum hunc a Rege dari impetrauit. Quo facto suo Regina odia eorum vetera, quæ iam prope extincta videbantur, resuscitauit, & implacabilia effecit. *Tarnouium* vero vehementius a se abalienauit, multaque odia & ipsa sibi & Regi marito & Regi filio parauit. Cæterum ea repulsa adeo vssit *Tarnouium*, vt irarum plenus *Ferdinando* Hungariæ & Bohemiæ Regi sese pro subdito addiceret, & in Bohemiam, vbi quædam bona Ecclesiæ per hæresin olim ademta sibi coemerat, commigrare summa vi contenderet, & Præfectura exercituum Regni Poloniæ publice & priuatim crebris Regni comitiis sese abdicaret. Quæ res magnam ei leuis ac impotentis animi notam peperit, & non parum de existimatione eius detraxit.

Hisce supra memoratis rebus animis eorum exulceratis alter alterum non ferre, sed superbia, tumore, contemtu, tum in senatu & in sententiis senatoriis, tum in iudiciis causarum vlciscebatur, & alter alterius seruitores, familiares, amicos adhærentes, in causis eorum controuersiis persecutus est, vt alter alteri ægre faceret. Quam ad rem procuratores, causidicos, rabulas, litigatores, iuris ac iustitiæ subuersores, iudices etiam vterque ad se trahebat, alebat, consilia versutas ac practicas funestas ad mutuo nocendum inibat.

Funestum erat videre, hos duos Sarmates, pares genere, ætate, nominis claritudine, pares opibus, clientelis, consilio, animo, magistratibus, pares rebus gestis, sanguinis etiam vinculo coniunctos, dum neuter alteri cedere vellet, adeo implacabilibus odiis mutuum sese vlcisci. Fato quodam ac sidere aduerso ad has tam pertinaces inimicitias nati esse ambo videbantur. Quas cum neque Rex, neque Senatus, neque Respublica, nec Religio, nec amici tollere possent, eas mors, quæ tollit ac finit omnia, *Kmitha* horum altero ex humanis sublato sustulit, & greges illos rabularum, nocentissimarum hominum, dispulit ac disiecit.

CAPVT X.

De morte Kmithæ.

MOrtuus est autem Cracouiæ in arce, longa ægritudine consumtus, sacramentis omnibus Ecclesiasticis procuratus, pœnitens, contritus, confessus, communicatus, fiduciam salutis in misericordia DEI reponens, domo sua & rebus bene dispositis pridie Calend. Nouembr. Anno Salutis nostræ 1553. Ætatis suæ 76. sepultus in Ecclesia Cathedrali Cracouiensi in sepulchro maiorum suorum: ad quos appositus requiescit, expectans resurrectionem mortuorum.

CAPVT XI.

De vxoribus & Finito Kmitharum genere.

VXores duas habuit, alteram *Annam*, *Lucæ de Gorka* Castellani Posnaniensis & Capitanei maioris Poloniæ generalis filiam; qua steriliter defuncta alteram superduxit *Barbaram*, filiam Ioannis *Herbult Dobromilska ki*, ex qua etiam nulla prole suscepta *Kmitha* ipse, qui vltimus & propagandæ familiæ suæ spes vnica erat, steriliter mortuus est, in quo stirps mascula *Kmitharum* extracta est & terminata, ingenti nobilitatis dolore, amplissimo patrimonio *Barzys* & *Stadniciis* nepotibus sororum suorum filiis relicto.

Ne mirere, lector, *Kmitharum* genus defecisse, ne cur defecerint, causas inuestigare contendas, cum occulta sint DEI iudicia; sed si propter peccata dixeris, & quod DEVS non sinit ex tyranno tyrannos nasci & crescere super terram, non multum a vero aberratis. Cæterum communis est sors hæc *Kmithis* cum cæteris magnis in Regno familiis, quæ ante non multos annos cum omni stirpe mascula interierunt. Quarum hæ præcipuæ fuerunt: Familia *Dambno*, *Buczac*, *Hodecz*, *Halicioru*m, *Colarum*, *Strusorum*, *Rithuaniorum*, *Rzeszouiorum*, *Iaroslauiorum*, *Scydlouiciorum*, *Krzepiciorum*, *Gamratorum*, *Srzenskorum*, *Zabrzezinskorum*, *Glinskorum*, *Gastoldorum*, Ducum Masouiæ, Ducum Zatoriæ, Osuiecimiæ, Silesiæ.

Sed & Regia domus *Iagellea*, *Tarnouia* etiam vna cum cæteris familiis breui post eodem fine propter iniusticias interituræ sunt; siue quod omnia in mundo senescant, ac intereant, & nil exstet, sub Sole diuturnum præter solam Virtutem, & famam bonam aut malam, quam horrent viui simul & post fata Tyranni. Noo eos mortuos quibus moriendum erat, dole; magis plange vicem nostram, vicem Regni in summo periculo positi, quod viris magnis, iustis, prudentibus spoliatum est. In quorum loca successeruot filii sui prodigi, alieni appetentes, degeoeres, homines superbi, arrogantes, seditiosi, dolosi, Ecclesiarum & Reipub. prædatores, stulti, Reipub. ignari, hæretici, blasphemi, fidei Catholicæ desertores, falsi Christiani, Iudæis, Turcis, Saracenis nequiores, effrenatæ mentis, adeo perculsi, quos tradidit DEVS in sensum reprobum.

Annon certa sunt hæc signa Regni cito perituri, quandoquidem recessit a nobis Dominus, & abstulit a nobis Regem, Pontificem, Prophetam, Sapientem, consiliarium & vultu venerabilem, & dedit nobis principes pueros,

puerisque similes & effœminatos. Idem confudit consilia nostra, & Spiritum discordiæ ac vertiginis in mentes omnium immisit, ex-cœcauit, vt videntes ac scientes regnum per seditionem domesticam amittamus, vt tradat nos Deus propter peccata nostra in seruitutem genti crudeli, genti immundæ, genti cuius linguam non intelligimus.

Leuate ergo capita vestra, o Proceres Poloni!
Quia in proximo est perditio vestra.

LECTOR Amice. Puto te in hac scena vidisse, quibus plausum & quibus sibilum dares. Mei iudicii non est eo te ducere, quo ipse eo, vel si iudicii esset, modestia certe non patitur, cui ego quauis hora rem sacram facio. nec dubito te aduertisse, cum pauculi in vtraque parte se iactent, plurimos in tam frequenti Repub. otiosos spectatores fuisse. O pessimum hominum genus & peius cane & angue.

Quid enim illi non præstarent, si probi essent? Quia vero hæc ætas etiam eorum feracissima A fuit, nec minori ab illis malo Respub. adfecta, pœnam in illos, a diuino Solone sancitam adscribere hic non abs re visum.

In legibus illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasque latas ab eo Athenienses, vt sempiternæ manerent, pœnis & religionibus sanxerunt, legem esse *Aristoteles* refert, scriptam ad hanc sententiam:

B Si ob discordiam dissensionemque seditio atque discessio populi in duas partes fieret, & ob eam causam irritatis animis vtrinque arma caperentur, pugnareturque; tum qui in eo tempore eoque casu ciuilis discordiæ non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius, separatusque a communi malo Ciuitatis secesserit, is domo, Patriæ, fortunisque omnibus careto, exul extorrisque esto.

FINIS.

EPISTO-

ILLUSTRIUM VIRORUM
EPISTOLÆ
IN TRES LIBROS
DIGESTÆ

OPERA

REVERENDISS. DOMINI

D. STANISLAI
CARNCOVII

EPISCOPII VVLADISLAVIENSIS ET POMERANIÆ

IN LVCEM EDITÆ.

RECVSÆ AD EDITIONEM EVVLGATAM

CRACOVIÆ

ANNO M. D. LXXVIII.

STANISLAUS CARNCOVIUS
EPISCOPUS VVLADISLAVIENSIS ET POMERANIÆ
BENIGNO LECTORI.

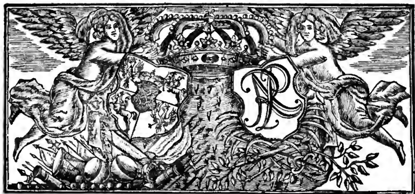
Mnes illi, qui ſuas, aut aliorum Epiſtolas, diuerſis quidem temporibus, ac per rerum varietate ſcriptas, in publicum dare conſueverunt, eo conſilio mihi rem tantam facere videntur, vt vel lectori venuſtam quandam Orationis elegantiam in illis commendatam afferant; vel quod maius eſt, non contemnendam vtilitatem, quam ad Eccleſiam Dei, aut ad Rempublicam pertinere exiſtimant, tanquam digito monſtratam exhibeant. Quorum vtrumque vt præclarum eſt, ita magno voluntatum animorumque conſenſu ab omnibus expeti ſemper æquisſimis de cauſis debebit. Id, cum ego iampridem perſpectum haberem, hoc unum & maximum in edendis hisce alienis Epiſtolis ſpectandum ſum arbitratus, vt varios optimorum conatus, labores, vigilias in tuenda Orthodoxorum hominum pietate & omnibus Reipublicæ partibus, literis poſteritati conſignarem, vt qui optime de Eccleſia & Republica mereri vellent, magnum ſe adiumentum ex hac lectione conſecuturos exiſtimarent; certoque ſcirent, non humani conſilii magnitudine & excellentia Regnorum potentisſimorum & omnium Rerumpublicarum gubernacula ſuſtineri, ſed diuinæ prouidentiæ virtute & Angelorum illius fidelisſima cuſtodia regi & conſeruari. Ad quos proxime accedunt ſummi Pontifices, Cardinales Epiſcopi, Reges & Principes, quos omnes reuera maiores Angelos & terreſtres quosdam Deos non immerito dixeris. Quandoquidem horum conſiliis Eccleſia Dei, omnisque Reſpublica legitime inſtituta, veluti cardinibus quibusdam ſuſtentata, maxime fulcitur ac roboratur. Credo quidem ego nemini iſtorum, quorum hic leguntur Epiſtolæ, vnquam in mentem venire potuiſſe, fore aliquando tempus vt ederentur: ex eo vel maxime, quod plurima in eis, imo fere omnia, magno quidem iudicio, manu tamen celeri, familiari & prope domeſtico ſtylo, prout locus & tempus ferebat, conſcripta ſunt. Quorum ſinguli ſi res graues, & illuſtrem quandam ad ſcribendum ſuſcepiſſent materiam, longe maiora & uberiora, ac propemodum admiranda ſui ingenii monimenta edidiſſent. Quanquam & hic ſua debita laude fruſtrari non debent: cum humiliore quidem ſtylo, & Epiſtolis accommodato, res tamen gravisſimas ac conſilia ſaluberrima, præſertim periculoſisſimis Eccleſiæ & Reipublicæ temporibus ſunt complexi, ſuoſque egregios conatus, ac præclarisſima ſtudia, in vtramque aperte declararunt. Quæ, cum diligentius apud me reputaſſem (quamvis aliquantulum ſubuerebar, ne & contra officium feciſſe & ipſorum animos offendiſſe videar) omnibus examinatis, & ſubductis rationibus, potius imprudentiæ crimen incurrere volui, quam penitus negligentia committere, vt tot tantorum virorum illuſtres conatus perpetua obliuione delerentur. Quod proculdubio brevi futurum ſuſpicabar: cum ſæpe multumque apud animum reputarem clarisſimos quosdam ac prudentisſimos huius Reipublicæ noſtræ Senatores non ita pridem vita functos, & ſuæ exiſtimationi & Reipublicæ commodis plurimum detraxiſſe, cum divinas illorum cogitationes ſcriptis & codicillis contentas homines illiterati & rerum imperiti igni concremaſſent. Non caret ſua apud nos laude LASCIVS ille Gneſnenſis Archiepiſcopus, qui totius Regni Priuilegia in vnum volumen colligenda exiſtimauit. Nec reprehenſione dignus eſſe videtur GORSCIVS Cracouienſis Canonicus, qui magno profecto labore, ac indefeſſo ſtudio omnes, quas vndique conqui-

rere

rere potuit, prudentisſimorum virorum legationes vltro citroque ſuſceptas & epiſtolas, libris triginta comprehenſas, in vnum corpus compegit. Quæ ſi interiiſſent, magno & incredibili damno Respublica affecta fuiſſet. Quorum lectio quantum mihi, hoc præſertim vtriusque interregni tempore, ad confirmandum reipublicæ ſtatum pene fluctuantem profuerit, ipſe mihi ſum conſcius. Quandoquidem ex illis multa per me mutata, & ad rem præſentem publicamque neceſſitatem accommodata ſunt, quæ prima fronte plurimis quidem noua & inaudita eſſe videbantur; eadem tamen Reipublicæ vtiliſſima & ſaluberrima fuiſſe, euentus comprobauit. Nequaquam hoc tempore Tomicius, Choienius, Schidlouecius, & multi alii apud nos tanta nominis celebritate claruiſſent: niſi illorum res geſtæ, conſilia, & ſenatus conſulta, pervigili opera huius viri ab obliuione vindicarentur: & tam bonorum omnium in Rempublicam ſtudia, quam peruerſos malorum hominum conatus, huc vsque ignoraſſemus, niſi ille congeſtis vndiquaque ſcriptis ipſorum voluntates patefeciſſet. Iure inter cætera laudatur CROMERVS noſter, qui maturo & peracri iudicio, nonſolum Iurium & Priuilegiorum, verum etiam pactorum & fœderum, cum externis Principibus, ex Archiuo Regio totam rationem recollegit. Omitto interim noſtros, cum & cæteros non ſine magna laude id feciſſe certum ſit, Bembum videlicet, Sadoletum, & alios quamplurimos. Quibus quod citra omnem reprehenſionem licuit, idem mihi eorum exemplo licere putaui. Adiiciendum etiam curaui meum Epiſtolarum librum. Non quod me tantis, & toto orbe celebratiſſimis viris parem eſſe exiſtimem: ſed quod hæ literæ vt plurimum ad me datæ, & ad noſtras reſcriptæ ſunt. Debet igitur iam perſuaſum eſſe omnibus, quale fuerit meum in edendis alienis Epiſtolis ſtudium ac conſilium: quod eiusmodi eſt, vt cæterorum ſtudia, conatus ad iuuandam & ornandam Rempublicam excitarem: frigidosque ac languentes ipſorum animos confouerem. Si propoſito noſtro (vti ſpero) euentus reſpondebit, & ea res plurimum vtilitatis, ornamenti, & adiumenti afferet; te, benigne lector, pro tua animi moderatione & ingenuo candore, nonſolum operam hanc noſtram approbaturum, ſed etiam ab aliorum obtrectationibus (qui aliter quam par eſt de rebus iudicare ſolent) vindicaturum non dubitamus.

Vale.

EPISTOLARVM
LIBER PRIMVS.

Epistola I.
PIVS PAPA V.
Venerabili STANISLAO Episcopo Wladislauiensi.

Episcopos adhortatur, vt in Comitiis Religionem Catholicam fortiter defendant.

Enerabilis Frater, Salutem & Apostolicam benedictionem. Solicitudo pastoralis admonet, & temporum conditio nos cogit, cum istius Regni Comitia aut iam futura esse, aut non ita pridem incepisse intelligamus, vt fraternitatem ruam, sicuti cæteros quoque fratres iisdem Comitiis interfuturos, hortemur ad officium suum, Cathulicæ fidei defensioni, tam necessario tempore, præstandum. Scimus enim, hæreticorum, atque Ecclesiastici ordinis aduersariorum, eam esse consuetudinem, vt oblata sibi huiusmodi conuentuum occasione, semper aliquid contra religionem Catholicam atque huius sanctæ sedis, quæ omnium Ecclesiarum caput & magistra est, maiestatem atque obedientiam subtrahendam moliantur Quorum perniciosis conatibus, quo autoritate apud Regem valde potes, doctrinaque & eloquentia polles, eo constantius ac fortius obsistere atque obuiam ire debebis. Id autem tibi cæterisque fratribus coëpiscopis nostris eo faciendum est confidentius, quod charissimi nobis in Christo filii Regis ea voluntas nobis significatur, & illud catholicæ religionis studium, vt in eius defensione a tot nobilissimis progenitoribus suis Catholicis Regibus nunquam degeneraturus esse credatur: vt si quid (quod Deus auertat) in illis Comitiis acciderit, ex quo religio catholica Apostolicæ sedis autoritas aliqua ex parte læsa fuerit, id non Regi ipsi imputandum a nobis sit, sed aut timori, aut negligentiæ vestræ assignandū Quod si quod etiam periculum vobisecclesiasticam libertatem aduersus impios Hæreticorum conatus defendentibus

A immineret. vnanimiter obsistentes, ne a patribus illis nostris degenereris, qui sanguinem suum pro eiusmodi caussis sæpe profuderunt, etiam moriendo debetis ostendere, vos in communi Ecclesiæ Cathulicæ damno vestrum specialiter aliquid non amare. Audi enim, frater, omnium Apostolorum Principem dicentem. Si quid patiamini propter iustitiam, beati eritis. Crede mihi, vitam, quam idcirco accepimus, vt eam pro Dei honore veræque religionis cultu libenter omnipotenti Deo offeramus, si necessitatis causa exigat, securius pro eodem Deo relinquimus, quam retinemus. Præstabit autem vires omnipotens redemtor noster fraternitati tuæ, præstabit cæteris fratribus in eodem conuentu affuturis, si modo vos dignum vobis, hoc est, Catholicis Ecclesiarum Pa-

B storibus, animum sacerdotalemque vigorem capietis. Quam ad rem familiarem tuam ita hortamur, atque excitamus, vt nec maiore animi nostri studio, nec ardentiori desiderio hortari atque excitare possimus. Meminisse te quidem officii tui credimus, nec commissurum putamus, vt vllo aut metu aut ignauia sacerdotalem dignitarem deseras: sed nostrum tamen ipsi officium prætermittere noluimus, scientes, vt tibi de tuo, sic nobis de nostro, æterno illi iudici rationem reddendam fore. Et quia satis constat, malos sacerdotes populorum esse ruinam, manifestissimaque res est, tot hæresum mala non aliunde, quam a prauis corruptisque clericorum moribus, originem habuisse: ideo Fraternitatem tuam monemus, & per viscera misericordiæ Dei obtestamur, vt sicuti dignum est officio suo, ad cleri sui mores corrigendos o-

C mni vigilantia incumbat, sibique persuadeat, ad reuocandam veterem Ecclesiæ dignitatem, propter hanc ipsam morum in clericis viris corruptionem in summum omnium fere hominum contemptum adductam,

nul-

nullum aliud præter hoc remedium inueniri posset. Verissima enim est illa beati Gregorii prædecessoris nostri sententia, in qua sacerdotalem ordinem cum intus ceciderit, foris quoque diu stare non posse affirmauit. Cadunt enim intus sacerdotes, cum iustitia, castitate, integritate, honestateque morum derelicta, contraria suæ professioni instituta moresque sectantur. Intus autem cadentes foris stare non possunt, propterea quod populus, qui in his, qui sibi præsunt, non tam doctrinam attendit, quam facta ac mores contemplatur & spectat, vbi eos, quorum integritas sibi ad bene honesteque viuendum exemplo esse debebat, deprauatis corruptisque viuere moribus videt, facile illorum exemplo ad deteriora conuertitur. Corrigendi autem mores nulla melior iniri potest a Fraternitate tua ratio, quam si omni tua industria elabores, vt, quæ tam piè ac prouide in sancta generali Tridentina Synodo decreta fuerunt, ea diligenter fideliterque in tua Ecclesia seruari cures. Quam ad rem ita te hortamur atque incitamus, vt nihil æque cupiamus, ac te hac in re & Dei honori & officio tuo, & desiderio nostro satisfacere. Et quamuis sperabamus, pro eo, quod fidei tuæ creditum est, munere, re minime prætermissurum esse, quin Ecclesiæ tuæ in re tam salutari prouideres: tamen, quamuis currenti tibi, fraternæ hortationis nostræ tanquam calcar admouendum duximus. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA II.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Eius in Religione Catholica zelum laudat, & vlterius commendat.

SPei, quam de te habuimus, abs te ipso tuæ administrationis ratione gaudemus esse responsum. Quod enim *Synodum Diœcesanam* celebrasti, in qua curasti, vt totus clerus professionem faceret fidei Catholicæ, quod seminarium ex decreto *Concilii Tridentini* instituisti, & de mensæ tuæ redditibus dotasti, quod io hæretico illo eiiciendo mandatum nostrum tanta cura executus es, iecisti muneris tui præclara admodum fundamenta. Ex istis porro præteritis officiis tuis in spem non dubiam venimus de futuris; ad quæ præstanda non egere te cohortatione confidimus. Sed tamen quia merita tua apud Deum crescere cupimus, & exemplum tuum finitimis Episcopis ad imitandum propositum fore speramus, vt, quanta maxima potes cura & diligentia creditas tibi oues pascere ac tueri, & eas, quæ aberrarunt, ad ouile dominicum reducere ac sanare studeas, adhortamur. De iis quæ mandato tuo a nobis postulauit familiaris noster *Georgius TICINIVS*, quod tibi concesserimus, ex eius literis cognosces. Confidere Fraternitatem tuam volumus, nihil re vnquam frustra a nobis desideraturum, quod quidem saluo officio nostro concedi possit. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA III.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Papa Ecclesiæ Varmiensis periculum dolet eiusque curam ab Episcopis exigit.

CErtiores facti non sine magno animi nostri dolore, *Ecclesiam Varmiensem* dilecto filio nostro *Stanislao* tituli Sancti *Clementis Presbytero Cardinali Varmiensi* nuncupato absente, nonnullo in periculo amittendorum bonorum suorum versari, quibus occupandis quidam isthic, praua quadam incensi cupiditate, inhiare dicuntur, valde pro ea, quæ nobis ab omnipotenti Deo commissa est, Ecclesiarum omnium solicitudine, animo commoti sumus. Itaque faciendum nobis esse existimauimus, vt has ad Fraternitatem tuam literas illico daremus, quibus te, si modo ea vera sunt, quæ accepimus, ad omnia eius Ecclesiæ iura, prouentus, ac possessiones, consilio, auctoritate, suffragationeque tua tuendas, & quantum in te est, incolumes atque integras præstandas hortamur. Illud etiam Fraternitatem tuam curare cupimus, vt eius ipsius Ecclesiæ ab Serenissimo Poloniæ Rege, & ab amplissimo Regni Senatu, maior aliquanto ratio habeatur, quam quanta adhuc habita esse dicitur. Quod quamuis ipsum, pro eo, quod debet rebus Ecclesiasticis tuendis, officio, diligenter facturam esse speremus: tamen eo animi nostri studio ab ea petimus, vt vel in hoc ipso, quanti nos sanctamque hanc sedem Apostolicam faciat, eam declarare nobis velimus. Id enim officium, prærerquam quod erit æquitate bonitateque tua dignissimum, nobis præterea gratissimum acceptissimumque est futurum: cui nos officio quibuscunque paternæ nostræ erga se voluntatis indiciis, idonea occasione oblata, libenter semper respondebimus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA IV.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Licentiam ei Papa concedit, vt causas criminales in Senatu tractet.

CVm, sicut accepimus, tu, qui vnus ex Senatoribus charissimi in Christo filii nostri *Sigismundi Augusti Poloniæ Regis* illustris existis, & in eius Senatu frequenter causæ criminales tractari solent: ideirco nobis humiliter supplicari fecisti, vt tibi in causis criminalibus in eodem Regio Senatu tractandis interessendi, & in illis votum dandi, licentiam & facultatem concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur tuis honestis votis fauorabiliter annuere volentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi, vt causas criminales in dicto Regio Senatu, etiam vbi pœna sanguinis venit imponenda, audire, tractare, in illisque te immiscere absque alicuius censuræ vel pœnæ Ecclesiasticæ aut cuiusvis irregularitatis incursu libere & licite posis, & valeas, dummodo sententiam sanguinis ipse non feras, Apostolica auctoritate tenore præsentium licentiam concedimus & facultatem, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA V.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Papa Fricium hæreticum e Castro Volborie expellere iubet.

Non

NOn fine graui animi nostri molestia nuper accepimus, quendam *Andream Fricium* hæreticum in tuo Castro Volborio iurisdictionem exercere. Quare cum A id pessimi perniciosique exempli sit, magnumque saluti animarum periculum & incommodum afferre possit; præsertim, quod pecus totum ouile corrumpere facile potest: ad te statim scribendum duximus, teque plurimum hortamur, & requirimus in Domino, tibi etiam in virtute Sanctæ obedientiæ mandantes, vt illico eundem *Andream* hæreticum ex ipso Castro expellas atque eiicias, eumque officio, quam Sculteriam vocant, priues, id ipsum ei confestim adimas. Neque enim conuenire, neque nullo pacto expedire censemus, vt quis hæreticus in loco quopiam Catholico iudicis aliudue publicum munus exercere possit. Quod quidem te pro tui officii debito, curaque ac diligentia, quæ in custodiendo grege tuo tibi omnipotentis Dei & Apostolicæ sedis gratia credito, ne exitiosa hæresum labe inficiatur, est ad B hibenda, solicite facturum confidimus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA VI.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Puerorum Seminarium in Ciuitate Wladislauiensi erectum approbat, certaque iura constituit.

CVm, sicut nobis nuper exponi fecisti, tu, tanquam bonus & diligens pastor, inhærendo Decretis Sacri Concilii Tridentini, vnum puerorum seminarium in ciuitate tua Wladislauiensi erexeris & institueris, illudque maiori ex parte de bonis Ecclesiæ tuæ dotaueris, quod ob raritatem & defectum sæcularium doctorum religiosis sacrarum literarum professoribus, oro pueris in C illo residentibus instruendis & promouendis, valde indigere dignoscitur: Quare nobis humiliter supplicasti, vt super his opportune prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi, vt quibuscunque quorumuis ordinum, etiam mendicantium, regularibus professoribus, de licentia suorum Superiorum, tam ad commodum & vtilitatem erudiendi & instruendi pueros eiusdem Seminarii, quam etiam ad prædicandum verbum Dei & Catholicam doctrinam Christi fidelibus in Ciuitate & Diœcesi tua Wladislauiensi, dummodo, quando prædicationis officium exercuerint, illi in domibus Ecclesiarum sese recipiant, & in eis, & non alibi diuertant, vti, eosque habere & tenere possis, ipsique regulares D professores, tam eidem Seminario, vt præfertur, inseruire, & operam suam præstare, quam officium prædicationis huiusmodi exercere, libere & licite valeant, autoritate Apostolica, tenore præsentium, licentiam concedimus & facultatem, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, nec non statutis & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apostolicis ordinibus prædictis quomodolibet concessis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA VII.

GREGORIVS PAPA XIII.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Merita eius laudat, ipsique gratiam annunciat.

INcredibilem nobis voluptatem attulit fama insignis pietatis, innocentiæ, eloquentiæ, rerum peritiæ, & præstanti isto loco & munere dignæ vigilantiæ tuæ, egregiæque operæ, tum catholicæ religioni, tum Regni illius rebus hactenus nauatæ. Nec dubitamus, te omnibus in rebus tui similem futurum. Scripsimus has literas Fraternitati tuæ, vt essent testes nostræ paternæ erga te voluntatis. Quid autem a te cupiamus, cognosces ex venerabili Fratre Vincentio Nuntio nostro, eique omnem fidem tribues. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA VIII.

GREGORIVS PAPA XIII.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Georgius Radiuilus ad Episcopat. Vilnens. commendatur.

FEcimus non grauate id, quod Fraternitas tua a nobis postulabat, vt dilectum filium *Georgium Radiuilum* Venerabili Fratri *Episcopo Vilnensi coadiutorem*, & vbi Deo videretur, successorem daremus. Ad id nos adduxerunt multæ grauissimæque causæ, quas amplissimi viri, quos in tuis literis nominas, nobis proposuerunt. Cætera ex nuncio nostro cognosces, omnemque ei fidem habebis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA IX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis SIGISMVNDO AVGVSTO Regi Poloniæ.

Regem præ aduersariorum machinationibus monet, Religionisque Catholicæ studium & constantiam commendat.

PRoprium semper hoc fuit Regum ac Principum Catholicorum officium, non sibi de causis fidei indicium arrogare, sed quæ semel essent in Consiliis Episcoporum Oecumenicis, præsertim de fidei doctrina, constituta, ea tueri & defendere, nec vt quisquam de eis, non dicam iudicare, verum etiam disputare, vel quicquam eorum quæ decreta essent in dubium vocare auderet, permittere, grauissimis etiam pœnis propositis, si quid secus ab aliquo tentatum foret. Cum itaque ad instantiam *Imperatorum Caroli & Ferdinandi* beatæ memoriæ, & omnium *Regum* & *Principum Catholicorum*, (inter quos etiam fuit diuus ille parens Maiestatis vestræ, cuius in fide Catholica constantia toto celebratur in orbe, quin & ipsa *Maiestas vestra*, quæ, sicut hactenus fecit, sic deinceps etiam pientissimi sui parentis vestigiis semper incede) *Concilium Tridenti* fuerit indictum & celebratum, ad quod ipsa quoque vestra Maiestas Oratorem suum legauerat, virum & nobilitate generis, & doctrina pietateque illustrem, R. D. *Valentinum Herborium Premislienscm Episcopum*, qui decretis Concilii nomine *Maiestatis vestræ* subscripsit, & eis consensit; cum etiam hæc ipsa S. Concilii decreta *Parczouiæ* in frequenti Senatu, per illustrissimum D *Cardinalem Comendonum*, tunc legatum Apostolicum, *Maiestati vestræ* fuerint oblata, simul vt S. sedis Apostolicæ autoritate fuerant approbata, & ea *Maiestas vestra*, tanquam obsequens Ecclesiæ filius, magna cum reuerentia receperit: Quæso Maiestatem vestram, vt ipsa

ipsa secum expendat, quale sit eorum consilium, qui nouam quandam illi fidiculam obtrudunt, & etiam iudicio *Maiestatis vestra* comprobari volunt; quin & illud audent postulare, ne quid Episcoporum, sed hæreticorum iudicio tribuat omnia. Qualem autem fidiculam offerunt? eam certe, quam nonsolum Christiani, verum etiam ipsi rident Germani Lutherani, & eam vocant *ocream Polonam*, quemadmodum in libello germanico, cuius verba in *Comitiis Lublin* ipse *Maiestati vestra* legi, perscriptum est. Itane iam delendus nobis erit e Symbolo Apostolico, quod indies recitamus, Articulus ille, credo sanctam cathulicam, & illius loco ponendus, credo in non sanctam & foetidam ocream Polonam? Mirum est autem, quud videri volunt isti belli homines approbari a te confessionem, vel vt verius dicam confusionem Augustanam, cum in ea disertis verbis hæc scripta B continerantur: secundum Euangelium, siue vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc est, his quibus commissum est mysterium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere a communione Ecclesiæ. Quin & qui suis confessionem hanc scripsit digitis, & etiam toties mutauit, atque ad extremum, sicut ex *Christiano Lutheranus*, sic ex *Lutherano* factus est postea *Caluinianus*, in libello, quem de hoc ipso argumento conscripsit *Philippus Melanchthon*, spiritus ministerium Principibus adimit, sed externæ tantum disciplinæ conseruandæ officium illis tribuit, in his, quæ ad primam tabulam pertinent, & cuius verbum isti, qui nouam fidiculam afferunt, tanquam Dei G verbum adorant, vt grauissimi idololatriæ criminis argui merito possint. *Caluinus* etiam ipse negat Principes ciuili exercitatione potestatem habere; sed eorum partes esse dicit, legibus & edictis religionem tustinere: Iudicandi vero partes illis adimit, & Ambrosii factum, qui nunquam laicis, vt de causis fidei iudicarent, permittere voluit, atque Theodosium Imperatorem ex communione piorum eiecit, vehementer probat. Ambrosium laudat *Caluinus*, quod Episcopali sua iurisdictione contra *Theodosium Imperatorem* vsus fuerit: & isti, qui *Caluini* discipuli videri volunt, negant vllam habere iurisdictionem Episcopos; sed etiam in ouili Christi per vim vsurpasse sibi dicunt. Sic isti neque *Caluinista* neque *Lutherista*, sed *Suista* sunt, hoc est suæ cuiusdam opinionis & fidei: si modo fides appellari debet, quod est extra vnam fi- D dem. Nam tale quid, perfidiam potius, quam fidem appellari debere, docet Hilarius. Nec enim isti *Suista*, quod *Luthero* vel *Caluino*, sed quod sibi ipsis videtur, hoc pro verbo Dei volunt adorari. Videntur autem isti Suillæ me perstringere in præfatione sua, quod ego libellum *vestra Maiestati* dicauerim, in quo dissensiones Hæresiones Hæreticorum inter se descripserim. Quod ego factum esse a me non diffiteor in primo libro contra *Brentium*. Sed obsecro per Deum immortalem, videat *Maiestas vestra*, quanta sit vis veritatis, quemadmodum etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam erumpat. Semel & iterum Catholicum vocant, qui librum hunc Maiestati vestræ dicauit: Quid autem aliud est re, quam impios Hæreticos se esse profitentur? Cum itaque vel propria ipsorum Hæreticorum confessione Catholicus ille sit, quem ipsi perstringunt in præfatione sua, quis

erit, qui *Catholicus* & *Orthodoxus* dici & esse cupit, qui A non Catholici potius, quam alicuius Hæretici doctrinam sibi sequendam esse persuasum habeat? Quanto minus quem Christianum, Catholicum, & orthoduxum Regem esse scimus, ea de re dubitare debet? Quam autem impudens hoc mendacium, quod consentire se, qui *Caluini* siue *Beza* perfidiam profitentur, cum *Lutheranis* affirmant; cum inuicem maiori odio prosequantur se *Lutherani* & *Caluiniani*, quam ipsos etiam *Christianos*, quos illis Papistas libet appellare. Legat, qui volet, *Germanorum Lutheranorum libros, Flacii Illyrici, Nicolai, Galli, Alemani Hessusii, Ioannis Vestphalii, Iacobi Andreæ, Cyriaci Spangenbergii, Matthæi Iudicis, Ioachimi Merlini*, qui nunc *Episcopum* se *Regiomontanum* profitetur, & aliorum multorum, qui nunc memoriæ non succurrunt, contra *Caluinum* & *Bezam*, quem *bestiam* appellant, conscriptos, & quomodo conueniat inter *Lutheranos* & *Caluinianos* facile perspiciet; non aliter certe quam inter murem & catum, inter luem & lupum. Sed quid opus est Hæreticorum libros legere? cum illud in confesso sit, quod *Merlinus Dantiscanos Superintendentes* & ministros pro Hæreticis habet. Idem *Dantiscani* sentiunt de *Merlino*. Quin & ipsi Dantiscani atque Torunenses ministri mutuo se vocant Hæreticos, nec aliam apud vtrosque fere, præter hanc vnam veritatem, reperire licet. Tenet procul dubio memoria *Maiestas vestras*, quid de Comitiis, fratribus, viris nobilitate primariis, de *Suerino*, de *Aulaco* statuerit *Merlinus*, quemadmodum eos non Senatu modo mouerit; sed ex ipsa etiam *Prussia* quosdam submouerit & eiecerit authoritate sua plusquam Episcopali, propter hanc solam causam, quod impiam *Caluini Bezaque* Sectam profiterentur. Appellauerat *Aulacus* ad *Maiestatem Vestram* a *Merlini* sententia; & certe graues rationes produxerat, quam ob rem æque tolle rari sectam ipsius *Caluinianam* siue *Bezanam* oporteret, atque *Lutheranam*, cum priores *Lutherani* a *Christianismo*, quem Hæretici Papismum vocant, defecerunt. & ideo priores etiam ex Ecclesia exterminandi sunt; sed nullum ex appellatione sua fructum tulit, quin, qua de re graues querimoniæ fuerant apud me sub ipsum discessum meum ex Dioecesi mea, per *Maiestatem vestram Merlini* sententia confirmata dicebatur, nullus vt *Aulaco* deinceps locus esset in *illustrissimo ducis* consilio. Quis autem satis mirari queat, cum semel *Maiestas vestra* sententiam tulisse videatur, in senatu siue consilio subditi Ducis non esse ferendos *Caluinistas* siue *Bezistas*, quod, qui sunt eiusdem impiæ sectæ, non contenti, quod in Senatu *Maiestatis Vestra* tollerantur, audeant in super a Christianu, Catholico & Orthodoxo Rege postulare, vt impiam eorum doctrinam approbet, Christianam reiiciat, & qui nihilo sunt *Caluinistis* deteriores, *Trideistas* ex terris imperio vestræ Maiestatis subiectis eliciat? Audeo dicere peiores, & minus ferendos esse, *Caluinistas & Bezistas*, quam ipsos etiam *Trideistas*. Nam præterquam quod non ignorat Maiestas Vestra, quales erga Regem suum in *Gallis*, quales erga Reginam suam in *Scotia* se *Caluinista* gesserint, quos motus concitauerint, quantis cladibus, quantis infortuniis illa Regna mactauerint; *Trideista*, quod peccant, simplicitate quadam peccare videntur, edocti a Luthero, nihil esse recipiendum, præter scripturas, (quod etiam affir-

mant in præfatione sua Suistæ) cum non viderent in Scripturis nnmen Trinitatis, nomen personæ, nomen essentiæ de Deo dictum, uomen homuusii, Deum trinum & vnum, quem in fine præfationis confitentur Suistæ Lutheri sententiam sunt amplexi, nec sibi quicquam esse credendum putaverunt, quod Scripturis istis comprehensum non esset. At quid esse potest Scripturis istis apertius? Accepto pane dixit Jesus: Hoc est corpus meum; accepto calice dixit: Hic est sanguis meus. Potuit ne clarioribus verbis veritas Christi corporis & sanguinis in *Eucharistia* demonstrari? Et huic tamen impii Calvinistæ repugnare non dubitanr, non dubitant mendacii veritatem arguere, non dubitant a vestra Maiestate petere, vt hoc tam impiuin dogma cunfirmet: quod ipsam, quæ pietas illius est & religio, nunquam esse facturam certo scio. Nec enim clam est Maiestatem vestram, quæ Regum, quæ vero sunt sacerdotum propria. Nec illud nescit, quam graues pœnas dederit *Saul Rex*, cum sibi sacerdotis munus vsurpasset. *Core*, *Datam* & *Abiram* nunquam tantas blasphemias, quales isti belli homunculi, nouæ fidiculæ condirores, protulisse leguntur: qui eundem cum sacerdote *Aaron* & *Mose* Deum nouerunt, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant; ob hoc tament solum, quod sibi, quæ propria sunr sacerdotum, vsurpabant, statim dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti humo. *Oza* quoque *Rex*, vt nihil dicam de *Osia*, quem Suistæ quuque silentio prætererunt, cum arcam, quæ minari ruinam visa est, sustentasset, quam nemini tangere prærer sacerdotes fas erat, repentina morte statim ob solam hanc rem est extinctus. Horum igitur exemplis, qualia plura commemorare possem, nisi vererer ne quod fastidium M. V. adferrem, facile V. M. deterrebitur, ne cunsiliis istorum nouæ fidiculæ conditorum, qui nomina sua non adscripserunt, loci quicquam det. Inspexi Libellum, quem obtrudunt M. V. vidi, quod in eo *Theodori Bezæ doctrina* continetur. Nam eodem argumento scriptum Bezæ libellum Latinum legeram in Castro Ecclesiæ meæ Varmiensis, *Heilspergk*. Non frustra Maiestatem vestram admoueram ante biennium, vt quos ille bipedum & quadrupedum omnium nequissimos huc miserat Synagogistas, eos si grauioribus suppliciis afficiendos non putaret, saltem ex Regni sui finibus excedere primo quoque tempore iuberet; quod facile suspicabar, tale quid eos parturire, quale nunc etiam peperisse videmus. Vt autem sciar M. V. qui vir sit iste *Beza*, scribitur a viris fide dignis, quod omnem vitam suam in lustris & ganeis, & in omni libidinis genere rraduxit, ac indicat hoc epigrammaton liber per eum editus, in quo Catullos, Tibullos & Martiales lasciuia, petulantiaque sua, si non superare, saltim æquare videtur. Qui cum in Conventu Poticato tam distare Christi corpus ab Eucharistia, quam cœlum a terra, publice dixisset, lepide quidam e sodalibus eius: Quomodo credar, inquit, esse corpus Christi in Eucharistia, qui vix Deum in cœlo esse credit? Hic est ille *Beza*, qui Ducem illum fortissimum *Guisium*, prælia Domini prælianrem in Galliis, cum alia ratione vinci non posse videret, submisso sicario non magis nomine quam re ipsa *Poltrono*, per summum scelus proditorie confodiendum curauit. Nec satis habuit hoc tam atrox facinus patrasse; verum etiam edito libello parricidium hoc defendere, laudare, tituloque pietatis ornare veritus non est. Quin & insidiatoris illius tam horrendum flagitium cum facto *Mosis*, qui *Ægyptum*, & *Dauidis*, qui *Goliath* interfecit, comparate, & eum, quod meruerat, supplicium de scelerato sicario sumprum fuisset, *Poltronem* inter *Martyres* referre non dubitauit. Potestne vel cogitari scelus aliquod atrocius? At ille minime contenrus fuit tam immane factum parricidæ laudasse; verum alios etiam ad imitandum aliud eius exemplo accendit, ac fas esse docuit, fallere fidem, heris insidiari, & eos quoquo modo tollere, iuxta illud: Dolus, an virtus, quis in hoste requirat? Sed quid ego plura scribam de *Beza* hoc, quo nihil vnquam terra produxit scelestius? Hic enim est fax incendiurum omnium, fonsque caputque malorum omnium, quibus florentissimum quondam *Galliæ Regnum* tot iam annos est afflictum: qui propterea misit huc Synagogistas suos, vt eundem efficerent huius quoque Regni Maiestatis vestræ statum, & in easdem illud calamitates abducerent. Quodsi maxime pius & orthodoxus esset libellus, qui scriptus ab eo, vestræque Maiestati, nescio per quos est oblatus; tamen vel propter hanc solam causam, quod ab homine tot flagitiis infami scriptus est, eum vt reiiceret M. V. suadere non dubitarem. Nunc tanto magis id facere debet, quod nihil eo magis impium & blasphemum legisse vnquam videor. Neque orabo M. V. vt ne pestilentibus hisce quorundam consiliis apud se locum esse velit, ne de constantia illius in vera Christi religione dubitare videar. Hoc tantum ab illa maiorem in modum peto, quando quidem ita scriptus est hic libellus, vt rudium animos facile possit inficere, nec eo pestilentius quicquam esse potest, vt ne publice posit, prohibere velit. Sic enim urbi facile declarabie vniuerso, quod ab hoc genere blasphemiarum abhorrear, & eorum spem debilitabit, qui sibi nescio quid promittunt de M. V. quasi permissura sit, vt in *Ecclesiam Polonam* credarur. Quantam autem ea res apud homines laudem & gloriam, apud Deum vero gratiam esset M. V. conciliatura, si publice profitererur in his Comitiis, nihil esse quod quisque speraret, nouam aliquam fidiculam a M. V. obtineri posse, se in his quæ Patrum sunt acquiescere, nec ab his vnquam discedere velle; si præterea dignitates, præfecturas, & munera publica, non aliis quam Catholicis mandaret. Quam vt illi mentem Deus inspiret, simul vt eam quam longissimo tempore saluam & incolumem conseruet, & horum Comitiorum felicem exirum tribuat, Maiestatem illius Diuinam precari non intermitto.

EPISTOLA X.

STANISLAVS HOSIUS Cardinalis Varmiensis SIGISMUNDO AUGUSTO Regi Poloniæ

Regi gratias agit, quod Commissarium ad Elbingenses in causa religionis miserit, eumque obsecrat vt in fide Catholica sit constans.

Sacra & Serenißs. Regia Maiestas
Domine, Domine clementissime.

ITerum atque iterum ingentes ago gratias S. M. V. quod *Commissarium* suum ad *Elbingenses* miserit, per quem officii sui admonerentur. Multum enim eam rem atrulisse fructum intelligo. Nec enim prohibentur amplius homines, quo minus ad Christianam Ecclesiam ingrediantur, & aperte confiteri Christum incipiant,

cipiaut, vt bona spe sim, quod eum paulatim agnoscent, vel recognoscent potius. Nam quod hactenus plerique non sunt aperte Christum confessi, nullam aliam eius rei A causam inuenio, quam quod persuasum illis fuerat, in Lublinensibus Comitiis duas esse perfidias approbatas, Augustanam & Hehennem. Itaque multis persuadebatur, quæ prius Elbingi per Commissarios V. M. acta fuerant, si non contra, saltem præter voluntatem illius facta fuisse. Iussus erat populus bene sperare: quæ cum spes eos fefellerit, iam esse mitiores facti videntur. Etiam e Senatu proximo die Dominico duo S. Concioni dicuntur interfuisse: sed & Superintendens abdicare se munere quo fungitur velle renociatur, quod vtinam cito faciat! Quamuis in eadem illa Dominica non abstinuisse dicitur, a conciliis in puri verbi Dei ministros a me legitimo pastore missos: quod quoniam illi fortassis prohibetur, putat se suum, si diis placet Euangelium, quod non aliunde quam ex probris, mendaciis & maledictis constat, prædicare non B posse. Magnam & apud homines gloriam & apud Deum gratiam V. M. consequetur, si perrexerit, quemadmodum cepit, nec de sua tam pia sententia dimoueri se patiatur. Nam deliberatum est omnibus ciuitatibus ad M. V. suos iterum mittere. Prætenduntur quidem aliæ causæ: verum hæc inter præcipuas fore videtur, vt liceat illis per M. V. abnegare Christum & idolum Islebiense adorare. Fortassis autem ad Regni Comitia rem reiicient, vbi se suffragatores plures habituros confidunt. Sed ego pro mea fide & obseruantia erga Maiestatem vestram horror illam & moneo, supplex etiam oro, ne cuiuscunque tandem consiliis a via recta, quam semel est ingressa, se deduci patiatur. Quin etiam in ipsis Comitiis, vbi maior eius rei necessitas incumbit, aperte Christum confiteatur, vnum Deum, vnam fidem habere se palam dicat. Quic- C quid est extra vnam fidem hanc, quæ Patrum quoque nostrorum eadem fides fuit, id se non fidem sed perfidiam esse iudicare; quamobrem non modo non approbaturam, verum neque permissuram perfidiæ genus vllum; quin etiam velit se deinceps vel honores, vel præfecturas, vel quæcunque tandem alia munera publica mandaturam, nisi Christum aperte confessus fuerit, & omni perfidiæ siue Lutheristæ, siue Caluinistæ, siue Trideistæ, siue Anabaptistæ nuncium remiserit. Certo Maiestati vestræ polliceor, si talem in proximis Regni comitiis se declarauerit, nec vlla circuitione vsa fuerit, quod intra breue tempus, relictis idolis, quæ sua verba Dei verba vocari & tanquam Christi Euangelium adorari volunt, ad Christum in Bethlehem natum magna ex parte redibunt omnes. Sed eum vident homines ex vna parte mittere *Theodorum Bezam Synagonistas*, ex altera vero parte, quæ mihi vicioior est, quod memoria nostra nosque ab his qui segregauerunt semet ipsis factum est hactenus Apostolos verius, quam Episcopos quosdam creari, qui Lutheri verbum sub titulo Dei verbi propagandum curent, putant id approbante V. M. fieri. Sic miseri dementantur, deque M. V. iudicant, quod eodem loco Lutheranos & Caluinianos, quo Christianos, qui Papistæ nunc vocantur, habeat. Per viscera misericordiæ Dei quæso M. V. ne velit hanc multorum opinionem de se confirmare: sed palam profiteatur, se nullum Deum nosse, præter Deum patrum nostrorum, nec vllum Dei verbum scire, præter id, quod annunciatum est 600. annis his quibus Polonia Christi recepit Euangelium. Hoc si fecerit, ex multorum animis ingentem

scrupulum, qui male eos habet, reiiciet, & felicem Regni sui statum consequetur, quem ego non procul ab interitu abesse video, nisi nos oculis misericordiæ suæ Christus respexerit, & hanc Vestræ Maiestati mentem dederit. Quod vt faciat, vt illuminet vultum suum super nos, conuertat nos, & auertat iram suam a nobis, supplex misericordiam eius imploro.

EPISTOLA XI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Huic gratulatur ob delatum sibi Episcopatum, simulque officii Ecclesiastici admonetur.

Reuerendissime Domine, Salutem & obsequiorum commendationem.

DOminum *Kossobucium* propinquum R. D. V. cum huc ad me venisset, vidi lubens: sed is multo fuit mihi gratior, posteaquam ex eo certior sum factus, R. D. V. *Episcopatum Wladislauiensem* esse delatum. Quam tantam honoris, dignitatis, fortunarumque accessionem, R. D. V. gratulor, ac vt illi feliciter eueniat, vtque ea maximo cum Ecclesiæ & Reipublicæ commodo diu fruatur incolumis, ex animo cupio. Sed non minus gratulor & illud, quod eius potissimum opera perfectum esse audio, vt ius tandem suum consequerentur Dominicani fratres, & monasteriũ de manu *Gedanensium* vindicarent. Quod si non dissimile decretum obtinere mihi quoque licuisset, in causa non dissimili aduersus *Elbingenses*, fuisset hæc mea gratulatio maiori etiam aucta gaudio. Cæterum festenda & perferenda etiam est mora hæc quantumvis diuturna. Delectatus autem sum huius propinqui R. D. V. familiari sermone, cum præsertim illud mihi sæpius confirmaret, prouisuram illam esse modis omnibus, vt *Gedanens.* Ciuitas ad sanitatem & officium, ab his erroribus, in quibus nunc misere versatur, tandem aliquando reuocari queat. Cuius rei si quod initium antecessores illius dedissent, iam fortassis per Dei gratiam fructum aliquem nobis ex hac eorum diligentia capere licuisset, & ego quoque meos *Elbingenses* facilius ad Ecclesiæ gremium reducere potuissem. Quod adhuc effectum iri spero, si mutuas nobis inuicem operas nauauerimus. Quod ad me attinet in hoc præsertim tam pio negocio, quicquid R. D. V. præstare potero, faciam semper lubens. Cuius me pristino amori commendo. Datum ex Castro meo Warremburg, die 11. Iulii 1567.

EPISTOLA XII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mentem ei significat de radicitus tollendis Catholica religionis aduersariis.

QVæ renunciari volui per seruitorem illius *Reuerendissimi Dominationi vestra*, non aliunde profecta sunt, quam ex optimo meo erga illam animo, fuitque mihi valde gratum ex illius literis cognoscere, quod eodem animo R. D. V. acceperit. In vrbe, sicut mihi scribitur, non desunt ex variis locis, qui R. D. V. negotium exhibere conentur. Sed spes est eos nihil profecturos. Exemplum edicti Cæsarei legi. Tale quiddam conabatur etiam pater eius, cum essem apud Maiestatem eius Nuncius Apostolicus. Cum autem ego peterem ne faceret, vt ater omnes eiiceret Sectas aut ferret omnes, ne

videretur vnam aliquam approbasse, cessit voluntati meæ. Mihi valde probatur illa *Hilarii* sententia: quod fides non est nisi vna, quicquid autem est extra vnam fidem hanc, perfidia est non fides. Perfidiam autem approbare quam deceat Principem Catholicum, ille viderit: nisi forte ipse perfidiæ se contemnare velit, si quam aliam, præter eam, quam sequitur ipse, fidem approbauerit. Aut Augustana Confessio perfidia est, aut quam sequimur nos Christiani: nisi forte duas fides habere velimus, sicut nuper duos Christos nobis *Triadoclastæ* confinxerunt, vnum falsum, quem vocant *Papisticum*, qui sit Patri coæternus, coæqualis, & consubstantialis, & alium verum, sicut ipsi volunt, natum annos 1567. Si tollendæ sunt Sectæ, radicitus tollendæ sunt. Tollatur primum radix: quæ non est alia, quam Augustana confessio, quam *Philippi verbum* vocat *Osiander*, & infelicitatem *Wittembergensium* deplorat, magistrorum præcipue, qui coguntur abiurare Christum, & iurare in verba Philippi. Quoad hæc radix euulsa non fuerit, nulla spes est, earum finem aliquem futurum. Cur non æque debeat esse verbum Dei, quod *Zuinglius* vel *Caluinus*, quod *Balthasar Pacimontanus*, quod *Swenckfeldius*, quod *Seruetus*, & eius discipulus nostræ gentis humo, sed non nostræ fidei, *Gregorius*, docent? Cum præsertim ipse Philippus a suis discipulis arguatur, quod in præcipuis doctrinæ locis, partim ad Papatum, partim ad Caluini dogma defecerit. Quam igitur confusionem, qui suis eam digitis conscripsit, autor ipse damnauit, nescio quomodo possit eam Princeps Catholicus approbare. Nam aliarum Sectarum condemnatio, huius autem solius toleratio, speciem quandam approbationis habere videtur. Ad alia respondebo suo tempore, nisi quod eius generis pleraque sunt, vt melius R. D. V. quam mihi cognita esse queant, & a nullo quam a se ipso consilium rectius petere possit. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere: cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum ex Castro meo *Heilsberk*, die 1. Octob. Anno Domini 1567.

EPISTOLA XIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Queritur de infelici Relig. Cathol. statu, & curam de recuperanda libertate & iurisdictione rescribit.

QVerimonia R. D. V. de nostra, qui pastores vocamur, negligentia, sicut pio & vere Catholico Episcopo digna, sic & iustior est quam vellemus. Et re vera, si fuisset hoc studium in nobis, quod esse debebat, minus nunc Ecclesia laboraret. Vocatio nostra quid a nobis exigat, prorsus obliti videmur: præcipue vero qui præfuerunt ante R. D. V. *Ecclesiæ Wladislauiensi*, quales pastores fuerint, quam curam sui gregis gesserint, obscurum non est. Nunc in magnam spem eriguntur multi boni viri, quandoquidem eius Ecclesiæ gubernacula R. D. V. tradi vident, futurum vt meliore loco sint omnia: cum præsertim, quam fuerit sollicita de recuperando in ciuitate Dantiscana monasterio, vt etiam aliquis in illa Ciuitate verbo Dei sit locus, testatum sit omnibus. Credat R. D. V. si, quo tempore primum de lucrifaciendis Christo *hædis meis Elbingensibus* laboraui, talem collegam in Prussia habuissem, qualem fore R. D. V. certo persuasum habeo, nunquam Christi iugum *Elbingensis* Ciuitas excussisset, nec inuita me suum Episcopum agnouisset. Quod quo minus faceret, magno mihi tunc impedimento fuerunt *Dantiscani*: qui qualem Episcopum tempore illo habuerint, nihil est necesse me scribere, cum ipsa sciat melius. Eramus tres in his Prussiæ terris Episcopi: solus ego, quod erat mei muneris, præstare tamen vtcunque conabar, cum in duobus illis collegis non modo nihil præsidii, verum etiam plus esset impedimenti. Puto me non ignota R. D. V. scribere. Quo maiorem in spem nunc adducor, quandoquidem Deo bene iuuante sumus habituri inter nos consilia, futurum, vt ea quem volumus progressum & exitum consequantur. Consilium hoc, quod ad me R. D. V. misit, valde mihi probatur, & eo vti deliberatum habeo. Quin & ingentes ago gratias R. D. V. quod hanc operam nauare mihi grauata non est. Omni officii & obsequii mei genere per omnem occasionem officium hoc illius compensare conabor. Verum ad publica redibo. Nam hæc ad priuatas tantum vtriusque nostrum Ecclesias pertinere videntur. Quod scribit, vocationem nostram, tempus, & publicum executionis actum inuitare nos, vt de recuperanda iurisdictione nostra cogitationem suscipiamus: libenter assentior hac in re R. D. V. Vtinam autem adduci posset sacra *Maiestas Regia*, vt, (quod ego supplex illius *Maiestatem* sæpe rogare soleo) non in sola causa fisci, verum & in causa Christi, quæ primas partes sibi vendicare debebat, executionem aliquam fieri vellet. Sed quod omnis iurisdictio nostra nobis est adempta, plerique culpam omnem conferunt in eum, qui solam hanc executionem, quæ nunc fit, vrgere maxime videbatur. Quod ego non dubito, quin is optima mente fecerit. Erat enim illi magna spes ostensa, futurum, vt salua nobis essent omnia iura & priuilegia nostra, & qui contra ea venisset, in eo iuxta patrias leges executio fieret. Quantum autem postea deciderimus ab illa spe, R. D. V. quæ præsens in illis Comitiis adfuit, nam ego Tridenti tum eram, melius quam ego scire potest: quamuis clamet hoc etiam res ipsa. Quamobrem, quod sentio, dicam. Solus est Deus, in quo recte spem nostram defigere possimus, cum omni simus humano consilio destituti. Video dignitates & præfecturas non fere mandari nisi hæreticis: qui quo plures in Senatum alleguntur, hoc ego minorem spem concipio, recuperaturos nos aliquando, quod semel amisimus. Vtinam in peius non proficiant omnia! Nam quæ spes esse potest, vt executioni mandentur patriæ leges in Christi capitis & corporis fauorem latæ, si contra patrias leges illas honores & publica munera non aliis fere quam hæreticis conferuntur? Qui quando plures asciscuntur in Senatum, tanto maioribus viribus Christi causam oppugnabunt. Duplicem proponi viam ex R. D. V. scriptis intelligo, qua possimus recuperare iurisdictionem libertatesque nostras. Quarum vna est, vt ad instantiam omnipotentis Dei & Christi filii eius citentur omnes violatores: Altera, vt ad delationem Episcoporum. Prior illa noua est, nec vnquam lecta vel audita prius a me: magis ad extremum illud iudicium pertinere videtur. Ac vehementer metuo, ne viam hanc insillant Moschi & Tartari, ne per eos nonsolum hæretici violatoresque templorum, verum etiam & nos pastores, qui parum fuimus in

in eis custodiendis diligentes, ad instaotiam omnipotentis Dei citemur. Postetior vsitata quidem est, nec mihi displicere potest: verum prius illud expendi vellem A diligentius & accuratius, quæ sit spes, quod volumus, perficiendi. Cum *Petricouiæ* fuissem ante biennium, venit ad me *Reuerendissimus D. Archiepiscopus Gnesnensis*, vna cum R. D. *Episcopis* aliquot, inter quos etiam aderat is, qui nuper mortuus est R. D. *Wladislauiensis Episcopus*. Aderat & illustr. *Cardinalis Commendonus*: publice dixit ille defunctus lingua materna, quantum ego memoria tenete possum, in hanc sententiam: Quanto maiure conatu testiteritis hæreticis, & hæreses extinguere studueritis, tanto plus illæ sument virium. Et factum est quod ille prædixit. Nam quod hæreticis placuit, legis vigorem obtinuit, etiamsi multo maxima Senatus pars, quin & ex Nunciis nun pauci reclamauerint. Et tamen eo tempore neque *Palati-* B *nos Cracouia* & *Posnania*, neque *Capitaneum* generalem habuit *Maior Polonia*. Itaque non video, cur nunc esse meliori spe debeamus, quam illo tempore; nisi forte quod Episcoporum concordiam fore confidu maiorem, quorum discordia præcipua causa fuit & religionis & Ecclesiæ iurisdictionis euertendæ. Magnam ex ea re voluptatem capio, quod R. D. V. non sicut antecessorem illius, odii & maleuolentiæ: certamen cum R. D. Archiepiscopo suscepisse video. Nec est vllum certamen, quod sit Episcopis gloriosius, quodque magis illos deceat. Quo magis probo sententiam illius, quæ Synodum vrgendam esse censet. Quoniam vero nullum illius vrgendæ mandatum habeo, R. D. *Archiepiscopi* fuerit hoc negocium: exploret mentes *Coepiscoporum* suorum, C deque illorum consilio diem & locum habendæ Synodu constituat. Quod mihi facere non licet, cum non sit mihi mandata legatio, nisi durante Synodo. Quin etiam cum fuisset apud me R. D. *Nuncius Apostolicus*, qui mihi Breue legationis ad Synodum obtulit, ipse hortatus est me, ne quid ea de re cuiquam significarem, priusquam ad diem & tempus habendæ Synodo constitutam venissem. Quodsi coacta Synodus fuerit, quocunque tandem loco vel tempore visum fuerit R. D. Archiepiscopo vna cum suis Coepiscopis, modo me Deus incolumem seruet, quamuis non valde lubens, veniam tamen. Ibi de rebus omnibos, de quibus ad me R. D. V. scripsit, rectius deliberari poterit. Magnum Procuratorem iam habemus, & si non illum, de quo metuebat R. D. V. tamen ali- D um plusquam hæreticum, si vera sunt, quæ mihi nudius tertius ex aula reuersus narrauit D. *Caspar Gesebkaun*, qui fuit *Abbas Oliuensis*. Ad Regiam Maiestatem scripseram diligenter, & ab hoc bello suscipiendo sum dehortatus: verum ea iustas causas attulit, quamobrem aliter illi facere non licuerit. Commendo me fraternæ beneuolentiæ D. V. R. *Heilsberga* 6. Nouemb. 1567.

EPISTOLA XIV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eidem gratulatur de sibi oblato Episcopatu & Ecclesia Rom. curam gerit.

SEsqui mensis iam est prope, quod factus fui certior, renunciatam in vrbe fuisse *Wladislauiensem Episcopum Reuerendissimum* D. vestram: quo nomine quamuis paulo ante gratulatus illi fuerim; tamen & nunc iterum atque iterum gratulor, & quod a Domino A factum est, id cum ipsi R. D. vestræ tum Ecclesiæ ipsius, atque adeo toti *Prouinciæ* vel *Regno* potius feliciter euenire cupio. Non minus gratulor, quod egregia in se voluntate Sanct. D. N esse scribit, & præclaram de illa opinionem concepisse. Quod autem factum id esse mea commendatione significat, fieri potest. Nam & nonnulli *Cardinales*, præsertim *Sabellus* & *Simoneta*, idem ad me scripserunt. Sed vino vendibili, quod aiunt, non opus est suspensa hedera. Quamobrem nihil est, quod hoc nomine mihi gratias agat: Sui cuique mures fortunam fingunt; sua quemque virtus commendat. Quæ sicubi non adest, inanis est cuiusuis tandem alterius commendatio. Nihil est aliud a me factum, quam quod veritati testimonium perhibui. Iam duo- B decim & amplius annos intercessisse puto, quod magna semper inter nos fuit familiaritas. Nam præclaros dotes, quibus eam Deus affatim cumulauit, semper in R. D. V. feci plurimi. Quas quin conuersura sit ad Ecclesiæ salutem & tranquillitatem, equidem nil dubito. Quod autem se meis consiliis vti velle scribit in Ecclesia gubernanda: vellem, vt esset in me tantum consilii, quod etiam R. D. V. impartiri possim. Sed ita sum eo destitutus, vt nec Ecclesiæ meæ rationibus quemadmodum consulam, scire queam. Quæ sint acta cum hædis meis Elbingensibus, ex Venerabili Domino *Valentino Kucborscio*, *Ecclesiæ* meæ *Canonico*, R. D. V. cognoscet, cui descripta misi omnia. Furit Satanas, quod eripi sibi multos bolos e suis fau- C cibus videt: & cum alia ratione se Dei verbum impedire non posse cernat, cædem spirare iam incipit, & minas quasdam denunciare. Quas tamen pili non facit S. Societas Iesu: quin vltro videtur in eiusmodi caussa mortem opperere parata. Sed interea bone Deus! quorsum tandem nobis res rediit? etiam in Regia Ciuitate confiteri Christum, & eius Euangelium prædicate, liberum non est: ita vt nisi procideris coram Islebiensi Baal, & eius verbum adoraueris, vitæ periculum tibi denuncietur. In proximis festis Nataliciis multo maior pars interfuit in Sacris & Concionibus Christianorum, quam Lutheranorum. Quod ferre Satanas & minister eius non potest: quem ego cuperem eiectum ex illa Ciuitate; verum id sine magno tumultu D fieri non posset. Ac dissuadet Societas, ne curem eiiciendum, quod paulatim futurum sperat, vt a Satanæ ministro deficiant homines, & ad Christum redeant. Quem habeo Concionatorem Elbingæ, magis indies atque magis amari dicitur a multis. Nam est admirabili quadam tolerantia & mansuetudiue: & quantumlibet fremat Satanas & eius minister, ille nihil ad se pertinere putat. Fert omnia patienter. Iam tandem fructum sperare incipio vocatæ Societatis huius ad me. An autem & hoc mirabile non accidit, quod quo die fuit *Gedani* monasterium in libertatem assertum, & suis legitimis possessoribus restitutum, eodem & *Elbingæ* cœpit Euangelium Christi prædicari, & missa celebrari? Cum nihil minus ego cogitarem, quam quod idem eodem tempore *Gedani* futurum esset. Fortasse Deus vult vtramque ciuitatem vtriusque nostrum opera sibi lucrifieri. Vtinam autem ille dies nobis illucescat aliquando, quo tantum animarum lu-

lucrum facere posſimus! Qua quidem in re mutuas nobis operas præſtabimus. Si quid erit in me conſilii, lubens cum D. V. R. communicabo, dummodo ipſa quoque mihi ſuum conſilium impartiat. De *Fricio*, quod aliud conſilium R. D. V. dem, non habeo, quam vt ſi, quem ſemel negauit Chriſtum, eum denuo confiteri noluerit, mandatis Apoſtolicis pareat. Synodum omnino celebrandam cenſeo. Nam præterquam, quod *Prouincialis* quoque *Synodi Gneſnenſis* decretis non ſemel cautum eſt, tertio quoquo anno ſynodum haberi debere; etiam *Oecumenici Concilii* decretum hac ipſa de re interceſſit, ſimul & Sanctiſſ. D. N. mandatum: vt ego non videam, quo modo poſſint effugere *Prouinciæ Gneſnenſis Epiſcopi*, quo minus Prouincialem Synodum celebrent. Cæterum de tempore Synodi congregandæ probatur mihi R. D. V. ſententia, nec eam habendam, antequam ſint abſoluta Comitia, cenſerem. Illud quoque ſatis laudare non poſſum, qood R. D. V. de reconciliandis diſſidentium inter ſe voluntatibus tam eſt ſolicita. Nam niſi id perfectum fuerit, reuera nec ego video, quo fructu Synodus celebrari queat. Quamobrem omnes neruos hac in re ſuos contendat. Nullum Deo poterit ſacrificium præſtare gratius. Qua de re conuenerit inter tres, qui principem inter Epiſcupos Regni locum obtinent, in eorum ſententiam quin alii quoque libenter ſint ituri, mihi dubium non eſt. Ad inſtantiam Dei omnipotentis vt citetur aliquis, mihi nunquam placuit. Ad extremum Iudicium hæc reſeruanda ſunt. Plus aliquid addam: nec hoc adhuc apud me ſatis conſtitutum eſt, an expediat aliquem citari, niſi prius certo conſtet, fructum aliquem ex ea re nos conſecuturos. Quemadmodum autem id certo conſtare poſſit, neſcio. Nam & quæ certo promittuntur, certo non præſtantur. Eſt autem id cumprimis dolendum, quod in comitiis minoribus, quæ particularia appellantur, nullas propemodum partes habere videntur Epiſcopi, vel ſi qui ſunt illis adiuncti, Laici Senatores Catholici: quos iam, proh dolor! ad paucos redactos videmus. Si poſſet horum autoritate perfici, maior vt nunciorum pars ex Catholicis eligeretur; eſſem aliqua ſpe, noſtra conſilia meliores progreſſus in maioribus Comitiis habitura. Quod ſupereſt, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere: cuius me fraternæ beneuolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum ex Caſtro meo *Heilsperk* 9. Ianuar. Anno Domini 1568.

Epistola XV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo VVladislauienſi.

Cuius Epiſcopatum votis proſequitur, & conſilia ad coercendos hæreticos ſuppeditat.

Est quod agat R. D. V. Deo gratias, pro tot beneficiis, quibus ab eo ſe tam illuſtribus affectam eſſe profitetur. Nam re vera par felicitas memoria noſtra vix vlli mortalium contigiſſe videtur. Vt enim honor is illi non immerenti delatus ſit; tamen & hæc ipſa merita, quibus ipſe debebatur, Dei ſolius dona ſunt. Quæ vero quatuor horarum ſpatio confecta fuiſſe ſcribit, rara ſunt & præclara. Quicquid malorum per totos quatuor & amplius annos in Eccleſiam ex Epiſcoporum diſſidiis inuectum eſt, id ex ea per quatuor horarum conſultationem hanc, & arctiſſimam inter eos amicitiam ſtabilitam, omne prorſus exterminatum iri spe-
A ramus. Et eſt quod etiam ordo noſter vniuerſus Deo gratias agat, qui miniſterio R. D. V. tam breui ſpatio temporis, tantam in Eccleſia Salutem operatus eſt. Supereſt, vt vnanimes diuinam illius maieſtatem precemur, vt hoc diuturnum eſſe velit & ſtabile. Neque dubito, quin Regiæ quoque Maieſtati cum primis gratum ſit, quod hæc R. D. V. conſilia tam feliciter illi ceciderunt. Verum & hoc laudo, quod ſine pompa ingreſſa eſt in Eccleſiam ſuam: quamuis aliud quiddam eam initio cogitaſſe narrabatur. Magis etiam laudo, quod in quibus aliquid eſſe præſidii videt, eos prænenſat, vacillantes in fide confirmat. Vehementer etiam reformatio mihi probatur, de qua ſcribit. R. D. V. Si nos ipſos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Probatur etiam illud, ieiunia, ſupplicatio-
B nes, preceſque publicas indici. Nec minus probatur, quod habet præclaros Concionatores, quos ad ciuitates hæreſibus infectas mittere decreuit. Synodum etiam indictam eſſe placet. Ad quam vt proficiſcatur V. D. *Valentinus Kuzborſcius Eccleſiæ* meæ *Varmienſis Canonicus*, etſi opera hic illius futura mihi eſſet neceſſaria, abſit tamen vt eum impediam. Sed illud etiam atque etiam R. D. V. ſecum expendat, an expediat, vt hoc tempore de prouentibus Eccleſiarum *Gedanenſium* inquirat: ſaluo prudentiori illius iudicio mihi videretur a ſpiritualibus potius, quam a temporalibus exordium eſſe ſumendum. Cum *Fricio* contractum non improbo. Conſiliarium autem habere nullum poteſt meliorem eo, quo vtitur R. D. V. *Stanislao Dambrouio*. Cætera per V. D. *Kucborſcium*. Cæterum il-
C lud ſilentio præterire non poſſum, quod miſſus eſt mihi libellus quidam de Supplicio Gentilis. Pluribus verbis præfatur in eo pater ille Sanctus *Theodorus Beza*, quo nihil ætas hæc noſtra vidit impurius. Inter alia nutat me, quod ego *Maieſtatem Regiam* de coercendis *Blaſphemiis* cogitantem, a rectis conſiliis pro viribus auocare ſim conatus. Quod mihi falſo tribuit. Nunquam enim id a me factum eſt. Quin autor fui *Regiæ Maieſtati*, vt omnium hæreticorum ex æquo, non autem vnius aut alterius ſectæ, blaſphemias coerceret. Metuebam enim, ſi tantum vna vel altera Secta profliganda foret, ne tanto plus virium reliquis accederet, & earum toleratio ſpeciem tacitæ cuiuſdam approbationis habere videretur. Quamobrem ſatius fore ducebam, ſi minus profligari
D poſſent omnes, vt ferrentur omnes, quo mordentes, & comedentes inuicem, conſumerentur ab inuicem. Scitum enim eſt illud: quod bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ. Quanto magis autem hæreticis diſplicere conſilium hoc meum intelligo, tanto minus illius me pœniter. Quamobrem in ea ſententia ſum adhuc: prius vt coerceantur blaſphemiæ Lutheriſtarum & Caluiniſtarum, deinde qui ſunt ex illis prognati, ſeque dociles eorum diſcipulos præſtiterunt, ac aliquanto plus profecerunt, (nec enim omnia Deus prioribus illis reuelauerat) *Trideitarum*, & *Anabaptiſtarum*. Si vero priores ferendos putat *Maieſtas Regia*, ferat etiam eorum ſubolem, ne videatur illos canoniſare velle, tanquam Dei verbū ſit eorum doctrina, cui contradicere vel eam condemnare fas non ſit. Hortatur fax illa ſeditionis

Theo-

Theodorus *Beza* Maieſtatem Regiam, & obteſtatur, vt coërceat blaſphemias iſtas *Trideiſtarum* & *Anabaptiſtarum*, monet idem & Principem *Tranſyluanum*, & *Regni Proceres*, & neſcio quos *Trecios*, *Laſicios*, *Sarmcios*, quos paſtores vocat, vt in curam hanc toto pectore, quod aiunt, incumbant: quibus etiam ſcribit, ſe ſubmittere Synagoniſtas. In quos ego primum exemplum aliquod edi vellem a *Maieſtate Regia*. Neque ſatis mirari poſſum, quod Lutheriſtas & Caluiniſtas iam hæreticos minimè iudicari video, ſed ſolos Trideiſtas & Anabaptiſtas. An propterea quod ii magis ad ſeditionem nati videntur? At ego video, qui *fœdus Smalcaldicum* inierunt, & contra pientiſſimum *Carolum Imperatorem* arma parricidialia ſumpſerunt, qui nunc etiam in Galliis ſuperſtite Rege ſuo, cui fidei ſubiectionisque ſuæ iusiurandum præſtiterunt, Regem alium elegerunt, & ſicut antea Cathedram contra Cathedram conſtituerant, ſic nunc contra ſceptrum erexerunt, eos non *Trideiſtas* & *Anabaptiſtas*, verum *Lutheriſtas* & *Caluiniſtas* eſſe. Quamobrem hos prius Maieſtas illius coërceat, qui patres ſunt, qui ſunt fonsque caputque malorum omnium, deinde minus erit cum eorum prole negocii; cum enim tenerior hæc adhuc ſit, minus difficulter domari poterit. Quis autem dedit hanc poteſtatem *Beza*, Synagoniſtas vt mittat in Poloniam? Credibile non eſt, quantum hæc tanta licentia & audacia animo meo cruciatum afferat. Si tale quid in iſtis Regia Maieſtas ſtatueret, qualia facta ſcimus de *Serueto Geneuæ*, vel *Bernæ* nuper de Gentili, ſempiternam nomini ſui laudem compararet. Nunc *Ioachimus Merle*, qui propter ſeditionem *Regiomonte* pulſus erat, ante annos plus minus 14. Braunſuiga vocatus venit, ac Euangelicas quasdam veritates attulit, quæ mihi non parum inuidiæ conflarunt, de quibus coram plura D. *Valentinus Kucborſcius* referet. Nec eo contentus, virulentum quendam libellum edidit *Regiomonti*, quo ſuis interdicit, ne quam cum Chriſtianis, quos Papiſtas vocat, conſuetudinem habeant, propoſito *Diui Ioannis* exemplo, qui cum *Ceryntho* nihil habere comune voluit: præcipue vero remis, quod aiunt, velisque ſocietatem Ieſu fugiant, nec ſuos liberos in diſciplinam eis tradant, de quibus etiam fabellam quandam narrat. Videtur ad ſeditionem hic homo natus, & eſt *Illyricanæ* factionis, vnus ex rigidis Lutheranis, quos iam nec ipſi ferre poſſunt in ſuis ditionibus molliores Lutherani. Quantum hic homo incendium ſit concitaturus in his terris, quandoquidem in primo ſtatim ingreſſu virus hoc ſuum effudit, facile R. D. V. pro ſua prudentia coniicere poteſt. Scripſi ad vtrumque *Ducem* & *Seniorem* & *Iuniorem*, & grauiter cum illis expoſtulaui: Reſponſum adhuc non accepi. Sed ea de re plura per D. *Kucborſcium*: nunc ea tantum obiter ſignificanda putaui. Quod ſupereſt, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere, cuius me beneuolentiæ diligenter commendo. Datum ex Caſtro meo *Heilsperg* 24. Februarii Anno 1568.

EPISTOLA XVI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

De miſera Eccleſiæ Romanæ conditione, imprimis de Elbingenſium pertinacia prolixe queritur.

Mihi quidem non poſſunt niſi vehementer probari, quæ ſunt hactenus acta per D. V. R. ad eos Chriſto lucrifaciendos, qui ſe per ſummum ſacrilegium ab illius corpóre ſepararunt. Quodſi, qui ſuperioribus A annis ad eiusdem Eccleſiæ gubernacula ſedebant, par ſtudium in hac re nauaſſent, minus curæ ſolicitudinis & laboris D. V. R. reliquiſſent, fortasſis & mihi. Nam quicquid eſt malorum in Elbingenſi ciuitate, quæ iurisdictioni meæ Eccleſiaſticæ ſubiecta eſſe deberet, non aliunde ad illam, quam a *Dantiſcana* manauit, quæ multis annis Epiſcopo caruiſſe videtur: quod nonnunquam etiam ipſi queſti ſunt *Dantiſcani*. Verum de præteritis conſilium non eſt. Nihil autem eſt eo verius quod ſcribit R. D. V. miſeram nunc Epiſcoporũ eſſe conditionem. de vi queruntur, qui vim afferunt ipſi. Qui templa violant, ſacerdotes & paſtores legitimos ex illis eiiciunt, ſacra vaſa diripiunt, prouentus etiam Eccleſiarum omnes auferunt: illi ipſi vim afferri ſibi vociferantur, quando legitimi paſtores, vt per vim ablata re- B ſtituantur, laborant. Deinde vero, non iam doceri volunt oues a paſtore, ſed paſtori docendi formam præſcribere; quod mihi fit ab *hædis* meis *Elbingenſibus*. Perſuadet ſibi Burgimagiſter, ſe plus in ſcripturis intelligere, quam non ſolum Epiſcopus eius Ciuitatis intelligat, verum etiam tota Catholica Eccleſia. Poſteaquam vero iugum Epiſcoporum excuſſerunt, Regiam quoque Maieſtatem non pluris faciunt. A nemine cogi, ſed ipſi cogere volunt omnes: nec magis Epiſcopo, quam ipſi Regiæ Maieſtati parere detrectant. Et hanc vocant libertatem, non agnoſcere poteſtatem vllam, quod cuique viſum eſt, id impune facere, quam cuique viſum eſt fidem, vel perfidiam potius amplecti. Si quis quærat malorum horum cauſam in ſcripturis, C reperiet: In diebus illis non erat Rex in Iſrael; ſed vnusquisque, quod ſibi rectum videbatur hoc faciebat, hoc credebat. Vellet modo Regia Maieſtas, alius eſſet ſtatim rerum ſtatus in Polonia & in Pruſſia, & ſaluis omnium iuribus & libertatibꝰ, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo præſtarentur. Vno ore vnanimes honorificemus omnes Deũ & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sicut vnus Deus, ſic vna fides eſſet, vnus etiam paſtor & vnum ouile. Quæ per D. V. R. acta ſunt in ſua diœceſi valde probo; ſed non plus eam profeciſſe, quam me, cum non diſſimili ratione cum hædis meis Elbingenſibus egiſſem, doleo. Maior eſt iſtorum hominum pertinacia, quam vt ſanæ doctrinæ loci quicquam dare velit. Aliis remediis opus eſt, quæ quod non probentur illi D. * mirari ſatis non poſſum, cum quod ille colit *idolum Geneuenſe*, ſiue quis illud *Ioannem Caluinum* ſiue ſucceſſorem eius *Theodorum Bezam* D eſſe dicat, vterque libellos ediderit de hæreticis a Ciuili Magiſtratu puniendis, & iure gladii coercendis; neq; ſcripſerint, modo verum exemplo quoque docuerint, id ita faciendum eſſe. Nam quid in *Michaelem Seruetum* ſtatuerit *Caluinus*, orbi teſtatum eſt vniuerſo. Nec minus & illud notum, quid factum de *Gentili* noſtro fuerit apud *Heluetios*: qui cum articulos quosdam diſputandos in publicis locis affigi feciſſet, primum in carcerem coniectus, nec ita multo poſt *Bernæ* ſupplicio capitis affectus eſt. Itaque non ab illo D. * ſed a fratre eius rectius hæc ſcribi potuérunt, qui cum *Serueti* ſui *Gentilis* diſcipulus eſſe dicatur, vere poteſt cum ſuis condiſcipulis queri, quod *Caluiniſtæ* non ſcripturarum rationibus, verum articulis & faſciculis rem agunt contra ſuæ ſectæ magiſtros. Vt interim illud ſilentio præteream, quo

veri *Lutherista* non *stylo*, sed *sceptro Magistratus*, *Cal-
uinistas* refutandos esse docent, nec vnquam in suis
terris receptum illis dant. Tam illis abominanda Calui-
nistarum secta videtur. Mirum est autem, quod licet
Caluinianis, quod licet Lutheranis, non idem licere
debere Christianis. Cupiebam & ego cum hædis meis
colloqui priuatim de ista præclara Confessione Augu-
stana, quam tanto studio expetunt, sed colloquium detre-
ctarunt, nec aliud mihi responderunt fere, quam, sic vo-
lumus. Quem autem sibi Superintendentem elegerunt,
hominem indoctum, vt audio, sed interea bene loquacem,
& ad commouendos animos & excitandam seditionem
cumprimis idoneum, cum quidam ex pueris meis allo-
quutus erat, vt me conueniret, & responsum hoc ab eo tu-
lit: sibi nil esse mecum negocii; tum puer: Non agnoscis,
inquit, Episcopum tuum? Non ab illo sum vocatus, ait,
sed a Magistratu, qui mihi Cathedram concessit in mona-
sterio. Puer vero meus: Quid si doceres, inquit, illum,
fortassis ei persuadere posses, vt eandem quam tu doctri-
nam sequeretur. Non patitur, inquit, ille se doceri.
Quod ad iurisdictionem nostram attinet, suspensam, aut
sublatam, nescio. Sed si quid eiusmodi quo iure quaue
iniuria statutum est, contra nobiles tantum vt non exer-
ceretur statutum esse puto. Quod R. D. V. scire me-
lius potest. Quanquam illi non spiritualem nostram,
sed Regiam Iurisdictionem sublatam cupiunt, & sicut
omnes Papæ, sic & Reges esse volunt omnes, vt simus
sine lege, sine Rege, sine sacerdotio, sine sacrificio, sine
Deo. Hic est Scopus, ad quem collimat Satanas. Nam
quæ est iurisdictio nostra? Cognoscere de doctrina, &
excludere impios a communione piorum. Hoc etiam
ipsa fatetur Augustana confessio. At ipsi se iam pri-
dem excluserunt a nobis, quos impios esse persuasum
habent: nec vnquam sibi vel vinum vel cereuisiam
sapere melius dicunt, quam cum censuris Ecclesiasti-
cis innodati sunt. Quamobrem vt excommunicemus
illos, hoc est, vt sententiam, quam ipsi contra se tulerunt,
confirmemus, facile tulerint. Sed vt penes Regem a-
liqua sit autoritas & potestas, quo liceat illi iuxta
Regni constitutiones contra tales procedere, egregii isti
iurium & libertatum defensores ferre non possunt. Excus-
simus, aiunt, Pontificum iugum: excutiamus & Regis.
Neque enim est in scripturis magis fundata Regum quam
Pontificum iurisdictio. Sic in Germania, sic in Gallia,
sic in Scotia factum hoc infelici nostro sæculo videmus.
Quod si vult Regia Maiestas, vt idem fiat in Polonia, quo-
minus illius voluntati satisfiat, quis ego sum, qui pos-
sim prohibere? Fatentur hoc etiam ipsi hæretici, quod
res ad *Anarchiam* euadere velle videatur. Tam ego nol-
lem Regem habere tyrannum, quam quisquam alius: Sed
si multi forent Reges atque tyranni ferendi, qui, quod fie-
ri, pro dolor! videmus, non magis humana quam diuina
iura conculcarent omnia, mallem vnum. Interea tamen,
quod ab exercenda iurisdictione sua spirituali cogitat ab-
stinere, dum Comitia prius absoluantur, non improbo.
Quis enim vsus illius exercendæ fuerit, si nulla est execu-
tio speranda? De *Tridentino* quoque eiiciendo non video
cur magis laboret, quam de sectis aliis extirpandis: quin il-
lius ego sententiam valde probo, qui dixit, Bellum hære-
ticorum pax est Ecclesiæ. Mordeant & comedant inui-
cem, vt tanto citius consumantur ab inuicem. De *Augu-
stana Confessione* præcipuam esse vellem R. D. V. curam.
Nam sicut orthodoxa doctrina de S. S. Trinitate funda-
A mentum est Papatus, hoc est Ecclesiæ Christianæ: sic funda-
mentum Sathanatus, hoc est conuentus malignantium, est
præclara ista Augustana Confessio. Quamobrem vt
hoc fundamentum subrui possit, omnes nobis machinæ
sunt adhibendæ: quo saluo, saluæ manebunt omnes a-
liæ hæreses, quamlibet hæ sint horrendæ. Si licuit Luthe-
ro vel *Philippo*, quem esse conditorem aiunt *Augustanæ
Confessionis*, ab orbis totius Christiani Papatu secessionem
facere, & aliam nouam quandam fidem comminisci,
quam verbum Dei vocarunt; cur non licuerit idem *Zuin-
glio*? cur non *Suenckfeldio*, *Serueto*, *Gregorio nostro*? quo-
rum doctrina æque potest verbum Dei vocari atque *Lu-
theri* vel *Philippi*. *Bucerus* cum insolenter admodum
& imperiose rem gerere *Lutherum* vidisset, qui doctrinam
suam tanquam Dei verbum & Euangelium adorari, nec ab
B ea quenquam discrepare vellet, in hæc verba prorupit
aliquando: Si exigit, ne quis vlla in re a se dissentiat,
probet se esse Deum. Ego vero scripsi Regiæ Maiestati,
si vellet nouam fidem concedere meis hædis Elbingensi-
bus, vt illis permitteret *Gregorianam* potius: nam fru-
stra fieri per plura, quod potest fieri per pauciora, nam ad
illam peruenietur ad extremum: & habere Maiestatem
illius tantundem potestatis ad *Gregorianam* vel *Mahume-
tanam*, quantum ad Augustanam confessionem conce-
dendam. Deinde, satius me iudicare, vt habeant ali-
quam Confessionem in *Polonia* natam, quam in *Germa-
nia*, ne magis ad Imperii terras quam ad Regnum Polo-
niæ pertinere videantur. Ac posse nos illud e Symbolo
delere, *Credo sanctam Catholicam Ecclesiam*, & illius
loco scribere, *Credo sanctam Polonam Ecclesiam*. Fore
C nobis id gloriosius. Quandoquidem eo perducta res
est, vt gloriosum videatur a Christo discedere, & ab eius
corpore separari. Sat scio, quod secus quibusdam, etiam
ordinis nostri viris, visum fuit in Comitiis *Lublinensibus*.
Nimirum vt duæ tantum Sectæ proscriberentur, *Luthe-
rismus* autem & *Caluinismus* canonisaretur. Quod au-
tem scribit R. D. V. de admissione nescio qua Comitio-
rum, viuendi & credendi suo arbitratu, meminerunt
etiam *Elbingenses* in scripto suo, quod mihi transmise-
runt, eius rei. Sed ego de admissione hac nihil hactenus
certi cognoscere potui. Quæso R. D. V. qualis ea fuerit,
clarius explicare mihi velit. Quod, vt Gedanenses in
viam veritatis reuocet, laboraturam se scribit, valde
fuit gratum ex literis R. D. V. cognoscere. Posteriorem
illam rationem amplectandam potius esse putarem, quæ si
D non successerit, erit locus actioni, quam eis intenta-
re cogitat. *Torunii* quid factum sit, cum ibi præsens
adfuissem, in Comitiis nostris, non dubito, quin R. D.
V. ex *Domino Krzycouio*, qui tum Oratorem ad nos *Re-
giæ Maiestatis* agebat, cognouerit. Nunc aliter nego-
tium cessisse gaudeo. Magna est Burgimagistrorum isto-
rum insolentia, qui se pro Papis gerunt, quam non so-
lum Christiani, verum nec ipsi ferre iam possunt Luthe-
rani. Quod *Szymacouio* suo dederit in mandatis, vt ne-
gocium contra hædos meos Elbingenses non minus
diligenter curet, quam si R. D. V. proprium esset, ma-
gnam habeo gratiam. Sum adhuc intra spem & metum.
Duos eo pueros miseram, sub Maii mensis finem vnum,
postridie Pentecostes alterum. Quem non iussi diutius
quam

quam 24. horas expectare. Is reuersus est absque mandatis, & unam aut alteram epistolam attulit. Scripsit mihi quidam, quod cum Regem petiuisset, responsum hoc tulerit: Non esse quicquam temere faciendum, nec repente eiiciendum, sed paulatim inde amouendum, ne seditio aliqua oriatur. Quando venturum sit istud paulatim, nescio. Sed maluissem prius illud mandatum de *Superintendente* eiiciendo non fuisse missum. Scribitur autem & hoc à quodam, quod mandata pœnalia dabuntur; sed utrum illis parituri sint *Elbingenses*, vehementer dubitatur. Fortassis alia mandata *Clefeldius* attulit, qui cum reuersus ex aula, per oppida mea proficisceretur, absente me, gloriatus in singulis oppidis fuisse dicitur, quod omnia confecisset ex animi sententia. Si volet *Reverendiss.* D. V. puerum expectare, quicquid allatum erit, per eum scribam. Nisi quod is vehementer urget celerem expeditionem. *Merlinus* in vicinia, ne maiores etiam nobis turbas det, metuo. Nam est unus ex *rigidis Lutheranis*, qui jam nec in *Germania* fere tolerantur. Subinde magno clamore detonat in *Papistas*: *Hi sunt illius flosculi Sanctissimi Diaboli nostri Papæ, Dominus noster Diabolus Papa*, quemadmodum ex libello, quem R. D. V. mitto, cognoscet uberius. Mitto simul & Instructionis eius partem, quæ pertinet ad *Merlinum*, quæ data fuit D. *Solicouio*, primum soli ante Pascha, deinde cum D. *Castellano Gedanensi* in exequiis, postremo nunc addito tertio collega D. *Palatino*. Mitto & literarum exemplum ad Regentes scriptarum, quæ tamen illis redditæ non sunt. Sic non minus onustus literis ad R. D. V. redibit puer illius, quam ad me venit. Mitto præterea libellum sub nomine Ducis post mortem illius editum, de duorum Episcoporum electione *Sambiensis* & *Pomesaniensis*. Actum fuit de Regentibus nomine Maiestatis Regiæ, ne nomen Episcoporum electis à se tribuerent. Ecce autem simul ut iusta funebria peracta sunt defuncti D. *Ducis*, *Merlinus* in honorem Regiæ Maiestatis libellum hunc edendum curauit. Qui qualis sit, ipsa R. D. V. secum expendat. In hunc usque diem detinui puerum hunc R. D. V. ut scire possem, quidnam esset à me profectum in aulam. Opto R. D. V. bene valere. Cuius me fraternæ benevolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum ex Castro meo *Heilsberg*, die Sancti Ioannis Baptistæ Anno Domini 1568.

EPISTOLA XVII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gedanensium fidem promissam in dubium vocat.

AGo gratias R. D. V. quod mecum, quæ sunt isthic acta, communicauerit. Quando verba *Gedanensium* lego, quibus fidem & subiectionem suam erga Maiestatem Regiam prædicant, venit mihi illud in mentem: Vox quidem vox Jacob; Quando quæ acta sunt audio, succurrit illud: Manus autem manus Esau. Deum precor, ut nobis lætam huius fabulæ catastrophen esse velit. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum ex castro meo *Heilsberg* 11. Novembr. Anno Domini 1568.

EPISTOLA XVIII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Comitia Elbingæ celebrata significat, & quæ in illis fuerant peracta, breuius exponit.

QUo die veneram *Elbingam*, ubi mandato *Regiæ Maiestatis* per nos Comitia celebrata sunt, per *Fridualdum*, qui modo non eadem hora proficisci dicebatur ad R. D. Vestram, literas ad illam dedi. Quas eam accepisse non dubito. Nunc quæ sint istis Comitiis acta, R. D. V. descripta mitto. Fueram admonitus ex aula, ne quid in religionis causa mouerem, neue molestiæ quicquam aut difficultatis illius ergò cuiquam exhiberem. Quod mihi sane nouum acciderat, Episcopo mandari, ne quid agat in religionis causa, quasi diceretur illi, ne sis Episcopus, sed consiliarius tantum. *Sebastiano* maluissem id mandari, qui subinde blasphemas voces contra Christum eiaculari dicitur. Sed postea cum verba literarum diligentius expendissem, hoc mihi fuisse præceptum interpretabar, ut res religionis, quo loco sunt, relinquerem, neque prohiberem, quo minus vel *Sebastianus*, vel quicunque tandem alius ex Satanæ ministris, Christum, sicut cœpit, blasphemare pergeret. Cui mandato parui. Quid enim facerem, cum vires ad prohibendum nullas haberem? Quin ego potius in magna beneficii parte ponerem, quod sub Elbingensibus Burgimagistris, in ciuitate Christiani, Catholici & Orthodoxi Regis, absque cuiusquam impedimento mihi liceret, quod licet in ciuitatibus immani Turcarum Tyranno subiectis, Christiano ritu saltem in uno Parochiali templo Deum colere: quo minus qui vellet Antichristum Islebiensem adoraret, & illius verbum tanquam Dei verbum reciperet, impediui neminem. Sed cum audirem, declamationes fieri contra Maiestatem Regiam, quæ noua faceret in his terris omnia, quæ noua quadam & insolita forma Commissarios suos in has terras misisset, qui non seruato legitimo processu, Burgimagistros loco suo mouissent: cumq; postularetur à me, quo memor loci, quem in his terris teneo, pro viribus, priuilegiis & libertatibus earum pugnarem, & me murum pro illis opponerem, eorum exemplo, qui locum hunc ante me tenuerunt; tenere me non potui, pro fide, quam Christo Deo meo, deinde Serenissimo quoque Regi meo debeo, quin aliquam religionis mentionem facerem. Nec enim aliam refutandi clamores horum hominum rationem inuenire potui. Spero, quod ea res nullam isthic mihi sit offensionem paritura. Quandoquidem & pro cœlestis & pro terreni Regis mei dignitate pugnaui, & communem omnium trium *Episcoporum*, qui sunt in *Prussia*, causam, ut potui, defendi. Nunc illud R. D. V. latere nolo, quorundam opinionem esse, confirmatum iri confusionem Augustanam in his tribus ciuitatibus; dummodo ne quis impediat, quo minus in causa fisci, quæ pridem decreta fuit in Regni Comitiis, executio tandem aliquando suum effectum sortiatur: ab his enim ciuitatibus exordium sumere Maiestatem Regiam velle. Quod cum erit factum, minus cum aliis negotii futurum. Quæso R. D. V. quandoquidem ingens de illa fuit multorum expectatio, quod ipsa, Deo suam gratiam impartiente, Regnum Israel esset restitutura, contra sectas omnes viriliter pugnatura, & ut huic multorum expectationi satisfacere conetur, & extrema cum primis contexat, nec nisi perfectis omnibus, quæ ad priscam fidem constituendam pertinent, conquiescat. Sed hac de re coram, si Deus volet, pluribus. Quod superest, opto R. D. V. diu, bene, & feliciter valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ diligenter commendo.

do. Datum ex castro meo Heilsperg 5. Januarii 1569.

EPISTOLA XIX.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, A
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ecclesiasticorum bonorum, & præcipue Monasterii Gedan. deuastationem significat, & pro eo auxilium expetit.

ADuersus executionem video agendum esse molli brachio. Sed vehementer metuo, ne vicissim promoueat res nostras Deus molli brachio. Nam neque Hospitalium, neque Collegiorum, siue Ecclesiarum, neque Deo dicatarum virginum bona ab hoc neruo tuta sunt. Multos acerbe admodum queri audio. Sed me maxime miseret monasterii virginum in ciuitate *Gedanensi*, quæ solæ propemodum cum templo suo, ex illo cinere Christianitatis & Catholicorum reliquiis, Catholicæ superesse videntur adhuc. Nam dici vix potest, quantis vexentur molestiis, & quantas difficultates perferre cogantur. Nunc ab aula vocantur in ius de bonis Monasterii, quæ habent in tractu Capituli mei *Tolkmitensi*; nunc expilantur à prædicantibus *Lutheranis*, qui decimas earum per vim auferunt; nonnunquam à nobilibus vicinis, qui pratis & siluis eas exutas cupiunt. Videturque hoc ab omnibus operam dari, ut locus ille sacer per summam hominum licentiam celeriter defectus, in hæreticorum potestatem veniat, atque adeo sacratæ virgines, voto in contrarium commutato, non modo Monasterio cedant, verum etiam vitam sequantur (quod iam nouum non est) proposito suo contrariam, vel ut apertius loquar (si modo sic Episcopo apud Episcopum loqui fas est) ex Monasteriis faciant lustra & lupanaria. Multis aliis præterea, & quidem grauibus iniuriis eas vexari audio. De quibus omnibus dicet is, qui reddet has meas R. D. V. Est enim earum prouisor. A qua majorem in modum peto, ut illis tanquam reliquiis Catholicorum in illa ciuitate mature succurrat, simul apud Maiestatem Regiam efficiat, ut monasterium hoc virginum, quod unicum est in illa ciuitate, magnaque rei domesticæ difficultate premitur, tam ab executione, quam aliorum siue ciuium, siue nobilium iniuriis, tutum & defensum esse queat. Nulla enim posset accidere hæreticis maior voluptas, quam si viderent, eas bonis temporalibus exui, & eis occasionem dari ad vota commutanda. Fortassis autem venirent ea bona in alicuius potestatem, qui minus esset Catholicus. Sic esset futurum, ut & virginum atque adeo Catholicorum omnium animus labasceret, & hæretici tanto maiores cristas fumerent, viresque confirmarent, ad Christianam Religionem grauiter oppugnandam, cujus alioqui vix est in illa ciuitate vestigium. Quod ne fiat, à R. D. V. Episcopo Catholico & illius ciuitatis ordinario, prospectum iri non dubito. Ac ut ita faciat, iterum atque iterum ab illa maiorem in modum peto. Quod superest, opto R. D. V. diu esse incolumem & felicem, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum Heilsbergæ 24 Junii 1569.

EPISTOLA XX.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis,
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Petit ut Cromero, designato in eius absentia vicario, consiliis adsit.

NOn ignorat R. D. V. quid mihi oneris imposuerit Maiestas Regia. Quod ego cum detrectare non possem, recipere in me necesse habui, & cum iussus essem præterea accelerare iter hoc meum, ita res meas comparaui, ut iam fere sim in procinctu, nec aliud expectem, quam, ut scire possem, quo in loco cum R. D. Nuncio conuenire debeam, qui mihi in itinere occurret, & ea quæ opus fuerit, exponet. Interea obibit hic vices meas R. D. *Cromerus*, & res *Episcopatus* huius administrabit. Cum autem R. D. V. sit *Episcopus Pomeraniæ*, quæ non postrema *Prussiæ* pars est, fretus illius beneuolentia erga me singulari, commendo illi diligenter Ecclesiam hanc meam una cum subditis meis omnibus, atque ab illa maiorem in modum peto, ut eorum quieti, paci & tranquillitati consulere, ac, si quando res postulauerit, eis consilio auxilioque suo adesse velit. Nec minus commendo vicarium hunc meum, qui vir sit, R. D. V. non ignorat. Quæso, velit eum adiutum in omnibus, quibus opem & autoritatem illius implorauerit, quo melius & utilius munere sibi commisso perfungi queat. Intellexi vero & illud, quod R. D. V. iterum mittatur Gedanum, una cum aliis D. Commissariis. Fortassis etiam Elbingam veniet, nam & ibi multa sunt, quæ D. Commissariorum præsentiam desiderant. Quamobrem, si eo venerit, quæso, velit hoc operam dare, ut mihi tamen spiritualis mea jurisdictio seruetur integra, nec tantum sibi sumat illius ciuitatis Magistratus, ut simul & Rex & Episcopus & Papa, ac plus quam Papa esse velit. Quod ubi fit, nec animarum saluti bene consulitur, nec ciuitatis tranquillitas conseruatur. Qua de re agetur, cum R. D. V. alloqui hoc tempore licebit. Deum precor, ut redux incolumis incolumem illam videam. Interea me illius pristino amori & fraternæ beneuolentiæ diligenter commendo. Quicquid Romæ degens in gratiam & in rem R. D. V. facere potero, faciam semper lubens. Datum ex castro meo Heilsperg die 12 Aug. 1569.

EPISTOLA XXI.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis,
C *STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.*

De negligentia in scribendo Episcoporum queritur, de successibus Gedani gratulatur, mentem de calice petito aperit, & tandem pro conuertendis curam ex officio gerit.

DE diuturno silentio, nihil erat, quod se purgaret R. D. V. præcipue sub illud Comitiorum tempus, quo quibus fuerit cutis distracta, nemo est qui nesciat. Mihi vero ternis illius literis, quibus de rebus omnibus copiose me certiorem reddidit, abunde satisfactum est, præcipue cum tanta confidentia mecum egerit. Ego vero me daturum operam polliceor, ut huius confidentiæ Reuerendissimam D. V. pœniteat nunquam. Illud vero dissimulare non possum, non paruum ex ea re dolorem me accepisse, quod eum ad omnes fere Regni Episcopos de grauissimis rebus ad religionem pertinentibus literas dedissem, totos fere tres menses, D nemo me responso dignatus fuit. In quam id partem acciperem, nesciebam. Hoc mense tandem primum à Regni Primate, deinde à Reverendissima D. V. literæ mihi redditæ sunt, non illæ quidem valde iucundæ, sed quæ me nihilominus varia suspicantem, & magna solicitudine affectum non nihil recrearunt. Metuebam enim grauiora de illis ipsis etiam, qui duces religionis apud nos esse debent, cum hic varia narrentur, quæ valde nos anxios reddebant. Longiorem tandem illius epistolam accepi. In qua etsi nihil erat, quod me delectare posset, legi tamen eam valde lubens; verum de ea postea. De

De succeslibus Gedani R. D. V. gratulor: Nec mediocrem ex ea re lætitiam capio, quod in hunc statum res tandem est perducta: deinceps quietiora speranda sunt omnia.

De Burgrabio Gedanensi semper hoc fuit meum iudicium, quod ab Ecclesia Dei, quam illis Papatum vocare visum est, propterea, quod legitimam potestatem Ecclesiasticam agnoscit, minus esset alienus quam alii multi. Fortassis autem vix est alius io Magistratu Gedanensi, qui propius ad nos accedat. Quod autem ille de calice petit, si certum esset, eius concessione Senatum populumque Gedanensem adductum iri, vt reiecto Islebiensi & Geneuensi Antichristo, ad Christum, cui iam ab annis aliquot nuncium remisit, rediret, equidem & manibus & pedibus obnixe contenderem, vt concederetur; sed quid alibi fuerit consequutum, posteaquam concessus est calix, videmus. Cuius autem ea de re testimonium pondus habere maius debet, quam Dudetii nunc Hæretici, sed pro Catholico tamen habiti, priusquam fœminæ cuiusdam amore cœperat insanire. Dixit is, cum esset in *Petricouiensibus Comitiis*, non semel in publicis etiam congressibus laboratum in concilio fuisse, vt *Germanis* calix concederetur; sed per quos labor hic susceptus est, eos vehementer consilii sui pœnituisse. Nam cum spes fuisset ostensa, quod per hanc viam Lutherani multi ad Christianam fidem essent reduuri, non modo nihil tale factum esse, verum etiam contrarium euenisse potius. Nam ex Christianis plerique facti Lutherani sunt, ex Lutheranis vix quisquam repertus est, qui non maiore pertinacia perfidiam suam tueretur. Sic nec interim Cæsareæ Maiestatis, quæ plus etiam aliquid, nescio qua autoritate, permisit, nec concessio calicis per Pontificem facta, penes quem eius rei potestas est, quicquam attulit adiumenti ad hæreticos ad officium reuocandos. Quin maiora sunt inter ipsos hæreticos consequuta schismata, quam ante concessionem eiusmodi fuerunt, & ad quiduis audendum multo sunt facti propensiores. Vellem autem scire, cur calix petatur. An sub altera tantum specie Christus integer esse non creditur? Potest autem hæresis esse magis horrenda, quam sit hæc, quæ tot seculis non viuum corpus, quod sanguine carere non potest, sed mortuum cadauer (totus cum hæc scribo contremisco) sumptum a Christianis in Eucharistia fuisse contendit? Quorsum autem ventum est per Deum immortalem, posteaquam de calice litigari cœptum est? Rem ipsam amiserunt, qui tantopere de calice litigarunt. Altercationibus istis eo progressum est, vt veritas amitteretur, vt verum & viuum Christi corpus, verus & viuus Christi sanguis in Eucharistia præsens adesse negaretur. Verum hac de re versus quosdam Germanicos R. D. V. mitto, quos ipsa per occasionem ad Burgrabium Gedanensem perferendos curabit. Equidem non video, quid aliud io calice petendo, quam ab Eccesia diuisionis Initium quæratur, cum tamen Dominus Deus noster non diuisionis, non dissensionis, sed pacis & dilectionis Deus sit. Sicut ipse Christus diuisus non est: sic hæreditatem suam, Ecclesiam suam diuidi non vult. Io huius præsertim sacramenti vsu, quod signum charitatis & symbolum est vnitatis. Quodquot extiterunt hæretici nostro seculo, non aliunde quam a calicis vsu diuisionis initium fecerunt. Neque nostro solom, verum & superiore seculo, & in *Boëmia* & in *Morauia*, non aliunde quam a calicis vsu diuisionis exordium factum est. Quæ postea fuerint consequuta, cum eum propria quadam libidine vsurparunt, R. D. V. per Morauiam transiens oculis ipsa suis vidit. Fatetur hoc Antesignanus nostri temporis hæreticorum, A quod non ob aliam causam, quam in despectum Ecclesiæ de calice potari velit. Quæ si statueret sub vtraque commuoicandum esse, vellet sub vna vel sub neutra, & eos omnes anathema pronunciaret, qui sub vtraque communicarent. Quanto melius faceret *Burgrabius Gedanensis*, si secum ipse cogitaret, Iam a sexcentis plus minus annis non aliter quam sub vna specie Gedanum communicatum esse. Egone maiores meos condemnabo, qui sic vsi sunt hoc venerabili sacramento? Condemnabo & sanctum *Adalbertum* & S. *Stanislaum*, qui nobis Evangelium Christi sanguine suo signatum reliquerunt, a quibus non aliter quam sub vna specie sacramentum Eucharistiæ ministratum fuisse constat? Tradam eos orco, qui tot ante seculis vixerunt, quod contra expressum Dei verbum venerint? Vel eos cæcitatis arguam, qui vel ipsa luce clariorem scripturam non in-B tellexerunt? Quin ego me potius halucinari credam, qui mihi plus in scripturis interpretandis tribuam, quam oportet? vrbis totius iudicio meum anteponam? cum præsertim tot iam intercesserint *Oecumenica Concilia*, in quibus nullum esse de calice necessario sumendo præceptum, declaratum est. Ecclesiam audire me iussit Christus, quam etiam in Symbolo credere me profiteor. Sempiternum autem væ comminatus est prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Nolo esse Propheta insipiens. Nolo sequi spiritum meum, qui falli potest & fallere. Sequar eum, qui promissus est Ecclesiæ Spiritum Sanctum, quam illo regente nunquam errare posse certo scio. Quamobrem sanctissimam hanc parentem meam qua decet pietate reuerebor. Quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentiam. Quæ de humanis præscribit, faciam. Quæ prohibet, citra dubitationem vllam C fugere conabor. Sic secum potius ratiocinari deberet *Burgrabius*, quam vt maiore cum instantia calicem peteret, ex quo, bibat aliquis aut non bibat, modo Ecclesiam ea de re statuentem audiat, parum ad salutem refert. Non bibunt ex eo infantes; neque tamen propterea contra Christi præceptum veniunt, qui dixit: Bibite ex hoc omnes, qui certum est & indubitatum, si diem suum extremum clauderent in illa sua innocentia, quod hæreditatem Regni coelestis consequentur. Bibit ex calice Iudas, quem etiam ipse Christus manibus suis illi porrexit, est nihilominus condemnatus. Verum hac de re satis. Vehementer autem R. D. V. gratulor, quod quasdam Pomeraniæ Ciuitates de manibus hæreticorum vindicauerit. Vtinam eandem illi felicitatem Deus tribuat in *Gedanensi* quoque ciuitate, vt & illa possit ad Christum, quem tot annis deseruit, reuocari, & eo adduci, vt eiiciat An-D tichristos illos, qui sicut pridem *Papistæ*, sic postea neque *Registæ* esse voluerunt. Neque minus fortiter contra *Regem*, quam contra Papam, præsentibus etiam & modo non audientibus Regiæ M. Commissariis declamarunt. Quod si fecisset Catholicus aliquis, iam pridem supplicium de eo sumptum esset: Sed hæreticis omnia licent, haud aliter, quam si sacrosancti sint. Nemo eos audet attingere; quin quod illis placuit, id in Comitiis legis vigorem obtinet, etiamsi maior sit pars contradicentium. Quam ego patriæ meæ tantam calamitatem satis deplorare non possum! Viuere videmur absque lege, absque Rege, & hoc agi cernimus, vt simus sine sacerdotio, absque sacrificio, & per consequens absque Deo.

Quod hædorum quoque meorum R. D. V. curam non abiecerit, ago gratias; Vellem autem, quod adesset *Elbingæ* tum Coadiutor noster, cum eo Commissarii Regiæ Maiestatis aduenerint.

De Constitutionibus, quas in Synodo sua edidit, sic rem accipiat: Certos quosdam Cardinales fuisse designatos, qui de dubiis cognoscerent, quæ ex decretis *Tridentinæ Synodi* sunt exorta. Inter eos ego principio non eram, postea vero iussit *Pontifex*, vt adessem ipse quoque, & affui jam bis. Quoad igitur mea non intererat, R.D.V. voluntati morem gerere non potui. Nunc autem cum vnus & ipse sim, quibus eiusmodi rerum cognitio mandata est, dabo operam, simul vt in vrbem rediero, quod breui spero futurum, vt voluntati *Reuerendissimæ D. Vestræ* satisfiat. Responsum ad censuram legi. Nec in eo quicquam reperio, quod mihi non probetur. Simul, vt Romam fuero, Deo bene iuuante, reuersus, dabo operam, vt voti sui compos R. D. V. fiat. Etiam R. D. *Olomucensis Episcopus* voluit constitutiones suæ Synodi itidem confirmari, deque rebus non magni momenti, negocii nonnihil exhibitum fuit. Cum autem per morbum, quo totos tres menses grauiter laborabam, ex ædibus meis prodire mihi non liceret, missus est ad me, qui meam sententiam de quibusdam dubiis exploraret. Inter quæ fuit de *Agenda*, quod vocabulum non fuit intellectum; sed simul vt explicaui quædam, Domini Episcopi voluntati satisfactum est. Idem etiam R.D.V. euenturum spero.

Vellem autem vt R. D. V. legeret Colloquium Lutheranorum inter se, quod fuit ante biennium *Altemburgi* habitum. Quod Latina & Germanica lingua extat. Tum etiam cuperem illud *Burgrabio Gedanensi* communicari. Si facultatem eiusmodi librorum legendorum non habet R. D. V. mihi significet: dabo operam, vt ei facultatem impetrem a Sanctiss. D.N. saltem pro hoc libro. Quod superest, opto R. D. V. diu bene valere. Datum Tyburi die 7. Octobr. 1570.

EPISTOLA XXII.

STANISLAUS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Infelicem Ecclesiæ Catholicæ statum dolet, & quomodo crescentibus adversariis resistendum, Religionisque autoritati succurrendum, deliberas.

LEgi non sine magno dolore meo longiorem Epistolam R. D. V. quæ mihi tamen tanto gratior accidit, quanto copiosius & apertius perscripsit omnia, quæcunque cognitu fuerunt necessaria. Video, quod respicit nos adhuc oculis misericordiæ suæ Deus, & ad pœnitentiam vocat. Quam si pro peccatis nostris egerimus, bona spes tenet animum meum, quod avertet iram suam a nobis, & si converti voluerimus, eius, quæ nunc agi cœpta est Tragœdia, meliorem opinione multorum exitum concedet. Mihi vero dubium non est, quod jam inde a multis annis ea consilia coqui cœperunt, quæ proximis superioribus Comitiis in lucem prodierunt. Sed est, quod immortales agamus Deo gratias, quod eum tamen, quem spe iam deuorauerant inimici Crucis Christi, progressum eorum & exitum non habuerunt. Merito quidem nobis Deus irascitur; sed quæ est illius immensa bonitas, non est illi visum adhuc in ira sua continere misericordiam suam. Annus jam agitur fortasse 15. cum in *Comitiis Varsouiensibus* tale quid, quale nuper in eodem loco, tentatum est. Dicebatur tum Cracouia * adventare, & erat in finibus *Masouiæ Petrus Paulus Vergerius* in oppido *Ducis Dzialdow*, iamiam advolaturus ipse quoque. Non dubito, quin teneat memoria R. D. V. quod conueneramus in vnum Episcopi cum clero, qui tum præsentes eramus. Et quamuis visum fuerat, vt ego pleraque Regiæ Maiestati dicerem in Senatu; mutato tamen postea consilio, seorsum aliquot Episcopi conueneramus ad Maiestatem Regiam, & omnium nomine verba fecit D. *Zebridouius Episcopus Cracouiensis*, qui certe præclare tum suo munere functus est. Ac dixit (libet enim illius verbis vti:) E superiore loco veniunt ista consilia, quæ tractantur in loco, siue vt ipse dicebat, circulo inferiore a Nunciis. Dum priscam fidem euerti, & nouum Evangelium recipi, postulant, quum & hoc, inquit, ex eodem loco procedit, quod * quod Vergerius, quod *Lysmaninus*, quod ceteræ pestes eiusdem generis, ad Comitia venire dicuntur. Nam esse vocatos aiunt, vt nouam nobis religionem constituant. Negabat Princeps, se conscio talia fieri, cui credere nos oportuit. Sed circumferebatur eodem tempore quædam Epistola *Pauli Vergerii*, qua *Maiestatem Regiam* hortabatur, vt relicto *Christianismo*, quem ipse *Papismum* vocabat, amplecteretur *Lutheranismum*, quem *Euangelium* appellabat. Simul offerebat se, quod cum *Lippomano*, qui tum erat *Nuncius Apostolicus*, disputare vellet, ipsa *Regia Maiestate* iudice, de quibusdam articulis, quos in suis Prolegomenis asseruerat *Brentius*, quod legitimi iudices in causa religionis essent Principes, & quiuis etiam e populo, non autem Episcopi: quod nulla præterquam Scripturarum autoritas valere deberet: quod nihil traditionibus tribuendum sit: quod Ecclesia non sit ea, quæ fuit hactenus existimata, jam inde a 500. annis, quam Catholicam & Apostolicam vocamus, cui præest *Romanus Pontifex*; sed ea, quam hoc nostro tempore *Martinus Lutherus* erexit. Ac ferebatur libellus hic manibus multorum, & auide legebatur. Quin & in Senatu quandam sententiam protulit, quam ad verbum in eo libello scriptam reperi, cum Heilsbergam rediissem. Nam quoad Varsouiæ fui, nihil præter *Vergerii præfationem* videram. Neque sciebam tum de Prolegomenis *Brentii*. Sed cum Regiomonte libros quosdam hæreticos afferri mihi iussissem, adiuncta fuerunt illis etiam hæc Prolegomena, & quidem dono mihi data, quæ mihi non paruum laborem attulerunt, cuius me tamen pœnituit nunquam. Atque vtinam, qui tam auidi legunt Prolegomena Brentii, non fuissent grauati nostram quoque Confutationem, remotis affectibus, legere! Fortasse minus Vergerii consilio tribuissent. Quid autem in illis *Comitiis Petricouiensibus* anni 65? Putatne R. D. V. quod, præter scientiam & voluntatem *Regiæ Maiestatis*, eundem in locum, vbi præsens aderat Regia Maiestas, vna cum senatu populoque Regni vniuerso, vna cum *Nuncio Apostolico & Oratore Cæsareæ M.* conuenerunt variarum sectarum hæretici, & publice disputarunt de rebus quibusdam, quas horret animus dicere. Nam & illud in disceptationem vocabatur, num Christus esset verus Deus & Dei filius? Ego metuebam, ne terra nobis dehisceret: neque me tenere potui, quin scriberem Regiæ Maiestati, maluisse me, quod disputaretur, num *Sigismundus Augustus* esset verus *Rex*, qui talia pateretur; quam num Christus sit verus Deus & Dei filius? Denunciaui simul, nisi desisterent ab istis blasphemiis, autoritate *Maiestatis* illius compulsi, quod mihi decretum esset ex istis Comitiis fugere,

fugere, nec expectare dum fulmen suum de cœlo Deus demitteret, & tam de facientibus quam de consentientibus iustum supplicium sumeret, fortassis autem etiam iustos cum impiis perderet. In summa, nullum vnquam vel in *Polonia* vel in *Lituania* Conuenticulum habitum fuisse puto, præter scientiam & voluntatem Principis. Et fuit procul dubio spes hæreticis ostensa, modo conuenirent in vnam aliquam fidiculam, & ea sola luderent, non difficulter eis concessam iri. Felicis memoriæ *D. Samuel Maccouius Episcopus Cracouiensis* multum apud Maiestatem Regiam gratia & autoritate valuit. Eo viuo, quod quidem ego sciam, non fuit huc audaciæ progressum, vt de noua fidicula, quam approbaret Regia Maiestas, cogitaretur. Sed simul vt ille vita functus est, cum vixdum etiam extremum spiritum efflasset, quod *Pinczouiæ* factum est, R. D. V. non ignorat, ex eo tempore cœperunt ista coqui consilia. Sumptum est autem exordium a terris Prussiæ: anno 56. fuerunt habita Mariæburgi Comitia. Postulabat Regia Majestas iuxta morem tum obseruatum, pecuniarum subsidium. Ecce autem Nuncii nostri Polonisare & ipsi cœperunt, ac longe aliis de rebus quam de quibus propositio fuit facta, sermonem iniecerunt. Priusquam enim in aliquod pecuniarum subsidium consentirent, permitti sibi legitime sacramentorum vsum, & nescio quod purum Dei verbum postularunt. Multum eo tempore fuit a me laboratum, verum ita discessum est a Comitiis, nullum vt subsidium pecuniarium decerneretur; fuerunt autem habita Comitia mense Maio. Subsequuta sunt alia pro festo *D. Michaelis*. Ad ea quoque venit Nuncius Regius cum pulcherrima instructione. Narrabat enim, Maiestatem Regiam nunquam esse facturam, vt ab auita religione discederet, & vllam aliam permitteret: itaque ne de religione disceptarent in Comitiis, verum de rebus, a Nuncio propositis, deliberationem susciperent. Paritum est e vestigio, & consenserunt omnes in pecuniam quam cupiebat Regia Maiestas. Fortassis autem vtrorumque Comitiorum acta R. D. V. mittam, cum Romam rediero, nam ad manum hic non habeo. Fueram tum in optimam spem erectus, qua plenus, post habita *Graudentina Comitia*, veneram ad *Comitia Varsouiensia*. Videbam autem in illis circa plurima satagere *Gedanenses*, & mussitabatur nescio quid concessum illis iri, si minus totam Augustanam Confessionem, saltem calicis communionem. Egi cum Regia Maiestate ea de re. Negauit se vel cogitare quidem tale quid. Reuersus igitur sum ad Ecclesiam meam plenus magna spe, nihil in religione mutatum iri; cum præsertim in recessu Comitiorum illorum scriptum fuerit, eum pro hoste patriæ & perturbatore publicæ pacis habendum esse, qui post illa Comitia aliquam Ecclesiam occupare, nouasque ceremonias in ea instituere ausus esset. Ecce autem, vix duo menses intercesserunt, cum *Gedani, Elbingæ, Torunii*, Dominica Oculi, noua facta sunt omnia, idque vno & eodem die, in omnibus illis tribus ciuitatibus. Sic tamen, vt *Gedani* duæ tantum minores Ecclesiæ, *Torunii* vero & *Elbingæ* vna, per Satanæ ministros occuparetur; *Parochialem* autem & alias maiores Ecclesias non sibi vendicarunt, nisi ipso die Sanctorum omnium, quo tempore vocauit ad se *Parochum* & *officialem Ferberus*, & ei mandauit, vt in die Sanctorum omnium, ac cæteris deinceps diebus, sacra sua absolveret ante diem. Nam simul vt illuxisset, futurum vt Evangelica missa cantaretur, & Papisticæ deinceps nullus locus daretur. Sic initium Satanismi factum est in terris *Prussiæ*, quanto cum animi mei dolore, R. D. V. (quæ curarum & solicitudinum mearum fuit conscia, quas A pro virili sua leuare conata est,) memoria tenet procul dubio. Scripseram ad aulam semel & iterum. Nihil mihi prorsus respondebatur. Nec audiebatur quicquam, quod hæc autoritate Principis facta fuissent, de qua tres fere totos annos celabar. Cum autem *Nuncium* agerem *Pontificis* apud *Cæsarem*, tum primum ea de re scriptum aliquid ad me fuit. Videt itaque R. D. V. quod pridem ista meditata sunt, & a *Prussia* ciuitatibus exordium factum est, & aliud publice decretum, quin etiam typis mandatum (impresso Regio quoque sigillo) fuit in illis Comitiis, aliud in secreto consilio conclusum, quod in *Prussia* paulo post executioni mandatum, publicum autem illud ludibrio fuit habitum. Nam cum venissent *Vilnam Gedanenses*, post abiectam Religionem Christianam & mutatos Ecclesiæ ritus, non solum pro hostibus patriæ & perturbatoribus pacis publicæ B non sunt habiti, verum etiam tanto honore fuerunt affecti, quanto prius nunquam. Cuius rei non dubito quin recentem habeat R. D. V. memoriam. Sed est quod agamus Deo gratias, quod in superioribus Comitiis, quæ proxime * habita præcesserunt, inter eos, qui discesserunt a Christiana fide, & nescio quam Augustanam perfidiam (nam fides nisi vna sit, fides dici non meretur) excogitarunt: tanta est exorta dissensio, vt maiore mutuo quam Christianorum, quos Papistas vocant, odio flagrare videretur. Qui si conuenire potuissent in vnam aliquam perfidiam, non est dubium, quod eius approbationem ab eo, qui nullam habet vel approbandæ, vel reiiciendæ doctrinæ fidei potestatem, pridem non difficulter obtinuissent. Inde tot conuenticula, & postremum illud * in quo defuncti illius hæreticorum antesignani autoritate, prius approbata fuit quorundam calculo, nescio quæ *Bezana* perfidia, quæ Cracouiæ typis C mandata fuerat, quam lecta vel saltem visa fuisset: per tumultum res acta est, vt species aliqua consensus obtrudi posset. Quem tamen fuisse nullum constat, nisi quod ad tempus consensus fingebatur, qui Regiæ Maiestati posset obtrudi, quo facilius fuco quodam illi facto, approbationem illius obtinere possent. Vix vlla fuisse credo Comitia, in quibus tale quid hostes Euangelii non tentarent apud Maiestatem Regiam a 20. his annis, nisi quod responsum hoc procul dubio tulerunt, prius vt conuenirent in vnam fidem, vel perfidiam potius, post illa Comitia * quorum priore loco memini, cum quidam subditus meus, vir nobilis, *Palatini Mariaburgensis* defuncti gener, admonitus a me fuisset, vt ne permitteret coniugem suam in communione sacramenti Eucharistiæ a cæteris dissidere, facturum alioqui me, vt eum præfectura mouerem. Post vnum & alterum mensem D venit ad me, maiorem in modum precatus est, saltem vt eum pateretur in Præfectura ad proxima Regni Comitia. Nam e socero suo se didicisse, quod Regia Maiestas omnino deliberatum haberet, in proximis Comitiis de religione certi quid statuere. Quicquid autem in illis Comitiis decretum foret, se libenter acquieturum. Responsum hoc a me tulit: Me contrarium ex ore *Maiestatis Regiæ* cognouisse, disertis verbis illam pronunciasse, quod ea, quæ sunt Pontificis, vsurpare sibi nollet, nec quicquam in his, quæ ad religionem pertinent, innouare cogitaret, huic illius Maiestatis verbo credere me. Quin & hoc addidi: si, quod vt credam adduci non possum,

Maiestas illius, aduersus receptam in Ecclesia Dei fidei doctrinam, aut aduersus ritus per eam approbatos, aliquid statueret, me non admissurum eiusmodi statuta in Ecclesiam ditionemque meam: prius eo loco quo sum, prius fortunis omnibus, prius & vita me cessurum, quam vt ad eiusmodi statuta consentirem. Cum esset apud me per duos fere menses *Clefeldius*, quo tempore iuri *Culmensi* reuidendo nauabamus operam, constanter affirmauit ipse quoque, quod Regia Maiestas omnino pollicita fuerit, se recepturam Confessionem Augustanam. Et propterea *Vilnæ* nouum templum ædificauerat, vt ibi prædicaretur Euangelium, non secundum *Matthæum*, vel *Marcum*, *Lucam*, & *Ioannem*, sed secundum *Lutherum*. Quin & in Comitiis nostris proximis Elbingensibus cum essem, venit ad me *Breitsneiderus*, ac dixit: Scio, quod non aliam ob rem mihi magis es infestus, quam quod a te dissentiam in doctrina religionis; Verum ego tibi sancte promitto, quandoquidem certum est, Maiestatem Regiam in his quæ instant Comitiis * aliquid in causa religionis constituere velle, me quæcunque constituta fuerint, alacriter ea recepturum. Ego vero: Certum est, inquam, quod nihil tale Maiestas eius faciet, quæ non semel mihi sancte promisit, quod quæ sunt Pontificis, ea sibi nolit arrogare, nec de mutanda religione quicquam cogitet. Verum ego proficiscar, inquam, ad illa Comitia, quam ibi fidiculam condere velitis, visurus. Ex his omnibus facile colligere licet, quod pridem ista cudebantur, quæ superioribus Comitiis in lucem prodierunt: nisi quod sectatiorum consensus in vnam perfidiam, deinde prior vt aliquid ea de re statueret *Cæsarea Maiestas*, expectabatur. Et in proximis Comitiis *Lublinensibus* hæc omnia fere quæ nunc scribo renunciata per me fuerunt *Regiæ Maiestati*. Dixi passim in *Prussia* spargi, quod noua quædam fidicula in his Comitiis condi deberet, hanc potissimum ob causam ad ea me profectum esse, quod qualis ea futura esset, cognoscere, simul & hæreticorum impia consilia, quoad possem, impedire vellem. Nam nisi fuisset hæc opinio multorum animis impressa, quæ me quoque non nihil dubitare de constantia Maiestatis illius faceret, non facile potuissem adduci, vt propter alias causas in hac iam affecta & ætate & valetudine mea, tam parum oportuno tempore, magno cum vitæ meæ discrimine, tam periculosum iter susciperem. Respondit mihi Maiestas eius, Me non debere credere vulgi sermonibus: nihil tale sibi in mentem venisse vnquam: se constanter in Confessione fidei Catholicæ, quam a maioribus suis accepit, ad extremum vsque spiritum suum permansuram. Ex quibus illius verbis non mediocrem consolationem accepetam. Simul exhibui *Maiestati* illius, quorundam *Flaccianorum* confessionem, quam recens ediderant in ditione Cæsaris. In qua confessionem Augustanam, quam profitentur, qui sunt sub *Electore Principe Saxoniæ*, vocant *ocream* quandam siue *calceum Polonum*. Vocant & *pallium*, quo teguntur omnes hæreses, non solum *Synergistarum*, *Maioristarum*, *Adiaphoristarum*, & si quæ sunt aliæ, quas ipsi Lutherani mirabiliter inter se dissecti profitentur; verum etiam Calvinistarum. Nam sub *Electore Calvini* doctrinam non condemnari, propter *Philippi* reuerentiam, qui mortuus est Caluinista, quamuis eam etiam non approbare videantur. Absit autem, dixi, vt in calceum Polonum credatur apud nos! Nam necesse foret, articulum illum tollere: *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam*, & eius loco ponere; *Credo in calceum Polonum*. Sic enim fidiculam eorum, qui sunt sub *Electore*, vocant Germani Lutherani, qui nunc appellantur *Flacciani*. Talis autem fidicula quædam est etiam nunc in Polonia. Nam eodem loco habentur apud nos Caluinistæ, quo Lutheristæ. Imo paucos Lutheristas, omnes fere cernere licet Caluinistas, qui mendacii veritatem arguunt, & audent Christo dicere: Non est verum, quod dicis, hoc esse corpus tuum. Simul autem ostendi, quid hi, qui sunt sub *Electore*, sentiant de *Flaccianis*, quibus *Manichæorum* & aliorum quorundam horrendas hæreses impingunt. Sic ipsi mutuo sibi sunt, inquam, hæretici, nec vnquam verius dicunt aliquid, quam cum sibi mutuo nomen & appellationem hæreticorum tribuunt. Hæc est in eorum scriptis veritas certissima, quam indubitanter credo. Quid autem opus est aliorum sententiis, quando sic ipsi de se inuicem pronunciant? Credamus vtrique parti, & postea, quod *Paulus* monet, vitandos esse hæreticos & fugiendos, id quod est in proverbio, velis remisque faciamus. Hæc me dicentem *Regia Maiestas* placide audiuit, delectarique sermone hoc meo visa est, simul & in eam me spem erexit, vt eam nunquam esse facturam crederem, vt de nouanda religione cogitationem aliquam susciperet. Sed sicut olim vigilante *Iuda* dormitarunt *Apostoli*; sic nunc dormitantibus his, qui in Apostolorum locum successerunt, & oscitantibus, vigilasse Christi proditores videmus, & in illud nos periculum adduxisse, ex quo nondum quidem euasimus, sed quod respirandi tamen, & quid consilii capiendum sit cogitandi, tempus aliquod nobis datum est; magnas hoc nomine Deo gratias agere merito debemus. Nunc ergo quærit a me R. D. V. quid consilii capiendum, & quo modo sit impiis hæreticorum conatibus obuiam eundum. Cum autem ipsa præsens isthic adsit, & rerum omnium statum, quin & mores hominum habere melius perspectos debeat, & quæ sit eos tractandi ratio commodissima non ignoret; nihil est quod a me petat, quod ipsa domi habet; sed ego tamen quid hac ipsa de re *Reuerendissimo Domino Archiepiscopo*, qui idem hoc a me postulabat, scripserim, R. D. V. transmitto. Aliud quod dem consilii nescio. Nam quod etiam Sanctissimi D. N. auxilium implorare cupit, vellem expressisset, qualenam auxilium velit. Solet quidam Episcopus crebro dicere, quando quidem nihil est in Pontifice præsidii, necesse fore, vt aliis rationibus Ecclesiæ consulatur, vt hæreticorum ferocitas quibuscunque modis mitigetur: Sed is tamen, quale præsidium habere vellet a *Pontifice*, nunquam explicauit. Equidem non dubito, quin S. D. N. si qua illi via & ratio ostendetur, qua religio restaurari, & afflictæ Ecclesiæ succurri possit, officium a se suum requiri nunquam esset passurus. Ego quoque pro eo studio, quo semper fui, tuendæ & conseruandæ Catholicæ religionis, nihil essem curæ, diligentiæ, laboris prætermissurus, vt grauissimis hisce moribus, quibus patria mea laborat, adhiberi remedium, & ab interitu, quem impendere video, seruari possit.

Quod R. D. V. concilii nationalis meminit, de eo quoque facta fuit mentio, cum essem apud Maiestatem Regiam in *Comitiis Lublinensibus*, cui dixi: Quando quidem ante paucos annos habitum est *Oecumenicum Concilium*, ad quod illius Majestas *Nuncium* suum miserat, qui manu sua decretis concilii subscripsit, nomine Maiestatis illius tanquam orator, & eis assensum præbuit, non licere jam de nationali concilio cogitare, & a placitis orbis Christiani discedere, atque ab illo se velle separare. Reputaret secum, si post celebrata

Regni

Regni Comitia *Palatinus* aliquis, vel in *Cracouiensi*, verbi gratia, vel in *Sendomiriensi* terra, seorsumOrdinem equestrem congregaret, & in eo conuenticulo, quibus de rebus iam decretaMaiestatis illius intercessissent in maioribusRegni Comitiis de consensu omniumOrdinum, iudicium de illis fieri vellet, ut vel approbarentur, vel reiicerentur, vel corrigerentur, quemadmodum id esset acceptura? Atqui multo grauius commissum iri facinus, si cum ipsa semel *Concilii Tridentini* decretis per oratorem suum ad illud missum assenserit, deinde & acta omnia concilii, per Legatum Apostolicum sibi nomine *Sanctæ sedis Apostolicæ* oblata, receperit, nunc a totius Ecclesiæ gremio se quodammodo separare, & in angulo quodam orbis Christiani, de nouo concilio indicendo, cuius rei nullam habet potestatem, deque noua fidicula condenda deliberationem susciperet. Visa est *Maiestas* illius hoc sermone meo permoueri, nisi quod crebrius audit hæreticos quam Catholicos, cum eorum sit maior vigilantia. Ex quo fit, ut si quam in rectam sententiam sit perducta, facile de ea se dimoueri patiatur. Mirari satis non possum, cum toties mihi Maiestas illius tam asseueranter promiserit, quod neque de nationali concilio, neque de mutanda religione quicquam cogitet, adhuc eam mutare nihilominus, & paulo momento huc illuc impelli, cum tamen & in illis proxime præteritis Comitiis, & in superioribus aliis, non semel confessa fuerit, quod non sit sui muneris, de religione quicquam statuere, multo minus concilium ea de causa congregare. Cum etiam ignorare non possit, quo fructu ante annos plus minus decem congregatum fuerit in *Gallia* concilium, cui præsidebat puer & fœmina, præclari (si Deo placet) in causa fidei iudices! Quod simul ut fuit absolutum, statim est ciuile bellum, & quidem horribile, consequutum. Cæterum probatur mihi vehementer, quod apud eos, qui primum inter Nuncios locum obtinebant, R. D. V. laborauit, ut scriptum illud, quod cum omni æquitate & pietate pugnat, ne reciperent. Neque laudare satis possum, quod a *Potuorouio* dictum fuit. Utinam autem haberemus multos illorum similes, quos in sua epistola nominat R. D. V. qui tamen omnes deflexerant aliquando de recta via, nec a Lutheri doctrina visi sunt abhorrere. Sed est ingens Deo gratia, cuius beneficio factum, ut in viam redirent, & in illis comitiis pro Religione Christiana se murum opponerent, contra illius hostes. Est autem adhuc alius quidam in *Maiori Polonia*, vir ex primaria nobilitate, qui multum valet ingenio, in literis quoque feliciter est versatus, prudens & omni humanitate perpolitus, *Abraham Sbascius*. Qui cum inter hæreticos bonam ætatis suæ partem traduxerit, singulari Dei gratia jam emersit ex eorum tenebris, & claram Euangelii lucem aspicere cœpit. Miror autem, quod ab omnibus functionibus publicis abhorret, cum tamen ad eas idoneus cumprimis esse videatur. Hunc quoq; censerem, *Domino Archiepiscopo* & *Coëpiscopis* ejus, omnibus modis esse fouendum, & omni benignitatis genere prosequendum, simul admonendum, ut & ipse capessat aliquando Rempub. & in proximis comitiis minoribus eligi se nuncium patiatur. Qui si coniunctus fuerit cum tribus aliis, qui & ipsi, etiamsi non omnes æque docti, prudentia tamen excellere videntur, proculdubio magno nobis usui futurus est. Est autem hæc nunquam satis prædicanda Dei benignitas, quod qui fuerunt aliquando *Sauli*, & cum eo persequebantur Ecclesiam Dei, eorum corda sic flexit in illis comitiis, ut eos nunc *Paulos*, & electa misericordiæ vasa factos videremus, & maiore zelo nunc Ecclesiam defendant, quam etiam illi ipsi, quibus gregem suum sanguine suo redemptum Christus pascendum commisit. Quam præclare vero de Ecclesia Dei R. D. V. mereretur, si modis omnibus contenderet & elaboraret, ut istos

A Christianæ fidei tam strenuos propugnatores *Regia Maiestas* dignitatibus & præfecturis ornaret; quo sic omnibus fieret manifestum, illius Maiestatem in Christianos quam in Caluinianos maiore suæ voluntatis inclinatione propendere.

Quod scribit R. D. V. de compositione facienda inter status, non satis intelligo quid sibi velit. Nam si de fide compositio fieri debet; quando fuerit facta conventio inter Christum & Belial, fiet conventio inter Christianos & Lutheranos sive Caluinianos. Quoties ista compositio tentata est in finitimis nationibus? & semper deteriore loco res fuerunt. Vix dum anni duo intercesserunt, quod habitum est *Altemburgi* colloquium, cui præsidebat nouus quidam *Pontifex*, *Guilhelmus Saxoniæ Dux*, & Commissarii *Principis Electoris Augusti*. Fuit colloquium hoc, non inter Christianos & Lutheranos, nec inter Lutheranos & Zwinglianos, aut alterius sectæ homines, sed inter ipsos Lutheranos,

B qui Lutheri verbum eodem loco quo Dei verbum habent, & est communis hic apud eos loquendi modus: Verbum Dei & Lutheri, Christus & Lutherus, Paulus & Lutherus, vt non modo Paulo, sed ne Christo quidem ipso Lutherum inferiorem censeri velint. Unam partem vocant *Flaccianos*, qui sunt actores, alteram partem *Philippianos*, vel *Eberianos*, quos illi reos faciunt, & eo nomine graviter accusant, quod à verbo Dei & Lutheri discesserint, quodque Augustanam Confessionem adulterauerint, nonnullis verbis additis, aliis vero detractis, quibusdam etiam mutatis. Tanta contentione res inter eos acta est, ut utrique alteris facti sint plus quam hæretici. Nec ullam æque claram & manifestam in eo libro, quo colloquium illud describitur, legi veritatem atque hanc, quod utraque pars plus est, quam hæretica. Itaque discesserunt ex eo colloquio, magis inter se dissidentes, & maioribus mutuis odiis ardentes, quam venerant. Si facultatem hanc habet R. D. V. vellem, ut acta illa legeret *Altembur-*

C *gensis* colloquii, & cum aliis nonnullis ostenderet, tum præcipue *Regiæ Maiestati*, ut videret quid ipsi, qui sunt ex professo Lutherani, de confusione ista Augustana sentiant. Quoque *Saxonici* Theologi non recipiunt eam quam *Electoriales* probant, Electoriales contra non recipiunt, quæ fuit *Cæsari* oblata anno 30. quod eam ad *Manichæi* sectam inclinari dicunt: nec obscure ferunt, quod pleraque in ea mutauerint. Cuius rei potestatem penes *Philippum* fuisse contendunt, quod *Flacciani* constanter negant. Quamobrem utraque confusio, & ea, quæ fuit *Cæsari* oblata anno 30. & ea, quæ postea a *Philippo* fuit aucta & emendata, Lutheranorum ipsorum iudicio hæretica est. Qui produci possent testes, vel iudices potius, magis fide digni, non video. Interea tamen ad istam confusionem inclinare plerique dicuntur, quam ipsi hæretici *Lutherani* utriusque partis hæreseos condemnant. Et qui *Bezanam* perfidiam proximis superioribus mensibus excudi *Cracouiæ* curauerunt,

D gloriantur & ipsi, quod sint Confessionis Augustanæ. Quin & *Valdensium* sectam, eodem confusionis Augustanæ pallio tegi volunt. Itaque nihil est, quod cogitetur de compositione in causa religionis facienda, cum etiam ipsi Lutherani nunquam Caluinistas vel Valdenses dignos iudicauerint, quibus cum de compositione tractarent. Tam horrenda semper illis & execrabilis eorum hæresis visa est, quam non stylo, vel lingua, sed sceptro potius magistratus refutandam esse docuerunt. Quin etiam eorum communione

suos

suos interdixerunt, & eis in suæ sectæ ciuitatibus receptum dari prohibuerunt, quod etiam *Ioannes* à *Lasko* non uno loco queritur, cum per Saxoniam iter faceret, hospitio se quandoque receptum non fuisse. Tam abhorrent ab hac pestilenti secta Lutherani. Cum interea tales hi, vel Lutheranis tam detestabiles, in Senatu Regio prima loca propemodum obtineant, & præ cæteris apud Maiestatem Regiam gratia & autoritate valere dicantur. Si vero compositio debet fieri de decimis; equidem non video, cur non potius executio Regni statutorum, quam compositio fieri debeat. Quandoquidem illa clara sunt de illis statutorum verba, nulla ut esse possit ambiguitas, nec ullius interpretationis egeant, deinde vero, decimæ quoq; sunt juris diuini, cum in Evangelio expresse mandetur, non esse illas omittendas. At de iis, quæ sunt juris diuini, nullam habet non modo secularis sed nec spiritualis potestas, secus aliquid statuendi potestatem. Veruntamen si necessario faciendum alterutrum, ut aut de religione, aut de decimis compositio fieret, mallem de posteriori quam de priori, nisi quod sine magno ordinis nostri detrimento eiusmodi compositio fieri non potest. Quoties autem promisit Regia Maiestas ab assere ad asserem executionem se facere velle? At ubi nunc est ista executio? Posteaquam ad Christi causam, ad S. religionem, ad ea quæ debentur Christi ministris iura & priuilegia (quæ ut aliorum iura in libro Statutorum æque continentur) ventum est, altum stertit executio. Qua vero de causa? quia non placet hæreticis. Nam quod hæreticis placuit, legis vigorem obtinere semper debet. Nulla vero 15. his annis comitia fuerunt, in quibus hæretici, quod voluerunt, non obtinuerint. Bone Deus, in quæ tempora me servasti? Stupeo, cum ipse meeum considero, quantus apud nos timor Diaboli, quantus Dei sit contemptus. Huius diuitias bonitatis & patientiæ & longanimitatis contemnimus, & secundum duritiem nostram, & impœnitens cor thesaurisamus nobis iram in die iræ, nec salubribus consiliis, quæ per Spiritum eius suggeruntur, loci quicquam damus. At illum tanti facimus, ut nihil tam absurdum esse queat, quod, si ille per membra sua faciendum siue decernendum suggesserit, non illico pedibus in sententiam eius eamus. Sed hæc est ad interitum via, quem non procul à patria abesse video. Nam & in *Galliis* propemodum ita euenisse cernimus, dum qui rerum potiebantur, etiamsi Christianissimi vocari volebant, quoties tamen se Christianos aperte profiteri debebant, ita se gerebant, ut nec in hanc, nec in illam partem inclinare viderentur. Hæreticis dignitates & præfecturas mandabant, quod eos offendere nollent, nec hanc opinionem de se concipi vellent, quasi plus Christianis quam Caluinianis fauerent, inde natum est postea ciuile bellum. Nam cum hæretici præcipuis ciuitatibus præfecti fuissent, & magnam essent rerum omnium potestatem consecuti, sicut antea Pontificem Romanum de cathedra sua deturbare; sic Regem quoque, cui iureiurando fidem suam obstrinxerant, de solio suo deiicere conati sunt, & alium in locum eius elegerunt, cui Ludouico XIII nomen dederunt. Iisdem prorsus vestigiis incedunt nostri, & ad interitum præcipites ruunt. Quod si *Christum* aperte tum *Rex* professus fuisset, & in solo Deo, non autem in istis humanis tantum, vel Diaboli potius præsidiis, fiduciam suam positam habuisset, nunquam ad ciuile bellum hoc ventum fuisset. Mirum est autem, quorum exitus non possumus non exhorrescere, quod eorum facta nihilominus imitamur, & nos tum demum tutos fore confidimus. Quid igitur faciendum est? Deum precemur, ut misereatur nostri, illuminet vultum suum super nos, ab ista nos tanta cæcitate liberet, mentis oculos, quos peccata nostra nobis ademerunt, nobis restituat, conuertat nos, & auertat iram suam à nobis. Quod superest, opto, R. D. Vestram diù esse saluam & incolumem, cuius me beneuolentiæ diligenter etiam atq; etiam commendo. Datum ex *Suburbio Romano* apud *S. Angelum* die 14 Octobr. 1570.

Epistola XXIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Curam pro labanti Ecclesia Catholica diligenter continuat.

EGo vero mihi tantum non arrogo, melius ut perspectas habere me credam vias & rationes, quibus labanti apud nos Ecclesiæ succurri possit, quam R. D. Vestra. Quamvis enim ætate sum prouectior, & inter omnes Episcopos vocatione prior, tamen ex quo tempore sum factus Episcopus, quandoquidem non solum ab aula semper, verum & ab ipso Regno persæpe longius absfui, nec ingenium Principis æque cognitum habeo, quibus rebus moueri maximè possit, ut hi, qui semper ad latus eius versati sunt. Facile potest perspicere R. D. V. quod me magis ab illa, quam illam à me salubre consilium expectare deceat. Scripsi nihilominus, quæ mihi viderentur, non solum R. D. Vestræ, verum & ipsi Regiæ Maiestati, neque consiliarium tantum, verum & secretarium egi. Nam & instructionem scripsi, quam dari Nunciis ad minora comitia mittendis cuperem. Quemadmodum autem hæc accepta fuerint in aula, nondum scio. Quamuis enim nullam hebdomadam intermittam, qua *Regia Maiestati* non scribam, quod etiam quamlibet æger feci semper, tamen vix quarta, nonnunquam & quinta & sexta hebdomada mihi rescribitur. Utinam autem adduci posset *Regia Maiestas*, vt id faceret, quod ab ea supplex petiui: nimirum vt palam Christum confiteretur, seque non alium Christum agnituram unquam, præter eum, qui fuit agnitus 600 iam annis in *Polonia*, coram omnibus testatum faciat. Hæc mihi sola esse videtur ratio, qua rationibus Ecclesiæ vel potius Regni totius prospici possit. Qamuis & ea mihi probetur, quam in suis ad me literis R. D. V. perscribit. Nisi quod fuit hoc à *Paulo III.* quoque superioribus annis tentatum, neque tamen satis cessit feliciter. Nam fuerunt eius literæ statim typis excusæ, cum quibusdam *Vergerii* scholiis, quod R. D. V. tenere memoria puto. Quis autem cauebit, ne fiat idem etiam nunc? Placet itaque mihi, quod ipsa suadet R. D. Vestra, ne prius illius consilia patefiant, quam indicta Regni comitia fuerint. Si quid aliud interea succurreret R. D. Vestræ, faciet me postea certiorem.

Quas autem literas *Reuerendissima D. Vestra* putat in manus meas non peruenisse, de concordia tentata inter *Christianos* & *Zwinglianos*, hæ mihi redditæ sunt. Quid autem rescriberem, non habebam. Quamuis rescripsisse tamen ad nonnulla videor. Sed ne nunc quod rescribam aliud habeo, præterquam illud: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? qui consensus templo Dei cum idolis? Nulla res alia maius exitium attulit Ecclesiæ, quam quod nescio quæ spes ostendebatur semper futuram conuentionem inter Christum & Belial. Quod nisi certo persuasum habuerimus, esse Christum quem colimus nos, esse Belial quem colunt qui discesserunt a nobis, & idem vt alii quoque Catholici persuasum habeant, omnes effecerimus,

&

& omnem conciliandi Belial cum Christo spem illis præcideremus; quin ita simus animati, prius vt fortunas nostras omnes, prius vt vitam etiam cum sanguine profundere simus parati, quam in vllam eiusmodi conuentionem siue conciliationem consentiamus. Quemadmodum afflictis Ecclesiæ rebus subueniri queat, non habeo. Hæc quod ad concordiam attinet, breuis est responsio mea, nec aliam expectet a me. Confiteri Christum, confiteri Christum oportet, si salui esse volumus, absque vlla tergiuersatione. Nihil vt nobis a Belial prorsus metuamus, sed sicut Christum Christum, sic Belial esse Belial, nec vllam inter eos conuentionem fieri posse certo nobis persuadeamus. Nunc proh dolor, videre quosdam licet, qui plus a Belial quam a Christo sibi metuunt & vtrumq; sibi propitium habere student. Hæc res perdit Ecclesiam, perdit & Regnum vniuersum. Coadiutorem nostrum R.D.V. probari, gaudeo; nam illius iudicio plurimum tribuo. *Gedani* si primum regnum Dei quæsitum fuisset, fortasse meliore loco nunc essent omnia. Nullum adhuc, ex quo tempore discessi ex Polonia, nuncium accepi lætiorem, quam hunc, quod Dominus *Barzi Palatinus & Præfectus Cracouiensis* designatus est. Det illi Deus spiritum consilii & fortitudinis, & seruet eum multos annos. Episcopali iurisdictione pridem in Prussia priuati sumus omnes. Vtinam eam restitutam aliquando videremus, restitueretur & Regia! Quod superest, Deum precor, vt R. D. V. diutissime seruet incolumem & felicem, cuius me fraternæ beneuolentiæ etiam atque etiam commendo. Datum Romæ 13. Ianuarii 1571.

Epistola XXIV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Legatum, rem Ecclesiæ in Polonia agentem, ad omnem beneuolentiam commendat.

CVm proficisceretur in Poloniam Illustris & Reuerendissim. *D. Cardinalis Commendonus*, S. Sedis Apostolicæ de Latere Legatus, officii mei esse putaui, literarum mearum comitatu isthuc euntem prosequi, ac illum, non quod ita res postulet, sed quod ita mos ferat, R.D. Vestræ commendare. Quem ego virum propter multas causas, præclarasque dotes, quibus eum Deus affatim cumulauit, feci semper facioque plurimi. Nec potui patriæ nostræ non gratulari, cum talis ad eam legatus summa cum voluntate S. D. nostri, ac publica quadam omnium gratulatione, fuisset designatus. Quo vetustior autem mihi cum illo vsus intercedit, ac multis officiis vtriusque constituta necessitudo; hoc magis perspectam ac exploratam habere videor prudentiam illius, & in rebus gerendis dexteritatem. Quo nomine maiorem etiam in spem erigor, futurum, quod hæc illius in patriam nostram profectio, cum ipsi Regno, tum toti Reipub. Christianæ futura sit salutaris. Quam spem meam, vt rebus impletam videre possimus, opus habet eorum studiis, qui cum potestate versantur in patria nostra. Inter quos cum non postremum locum R. D. Vestra obtineat, maiorem in modum ab illa peto, vt Illustriss. D. Legatum, rem totius Reipub. Christianæ agentem, studio suo beneuolentiaque adiuuet, conatusque ipsius omni sua ope operaque fouere promouereque velit. Neque enim dubito, quin is magnum aliquod operæ precium facturus sit in patria nostra, si consentientes conatibus suis eorum voluntates habuerit, qui consiliariorum in ea munere funguntur, & Christianæ religionis sunt tenacissimi. Quam quo maiore vi conatuque contendunt extirpatam hæretici, hoc ardentiore studio in eam defendendam debent incumbere Catholici. Quod ego mihi de R. D. Vestra plane persuadeo, quod nullo loco Catholici Senatoris muneri, & officio sit defutura. Quod superest, opto R. D. Vestram diu bene feliciterque valere, cuius me beneuolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum Romæ 13. Octobris Anno Domini 1571.

Epistola XXV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ecclesiasticorum in scribendo negligentiam ægre fert, Comitiorum præsentium finem intimat, & religionis propositam compositionem serio dissuadet.

QVamuis tardiores, quam cupiebam, tanto mihi tamen gratiores acciderunt R. D. V. literæ. Quanto maior est infelicitas mea, quod qui sunt ordinis nostri, non fere meis respondent, vt me quoque frustra scribendi labore leuent. Esse tamen aliquem gaudebam, qui me suo responso dignaretur, meque de rebus his certiorem facere non grauaretur, quæ ad communem patriæ nostræ statum pertinere videntur. Finem Comitiorum præteritorum daturum initium iis, quæ nunc habentur, pridem augurabar, cum literas, quas *Recessus* vocant, anni prioris legissem. Et puto me misisse *Reuerendissimæ D.* Vestræ, quæ scripseram ea de re *Maiestati Regiæ*. Faxit Deus, vt horum Comitiorum finem fuisse lætiorem audiamus, quam qualem in præteritis annorum aliquot vidimus. Sed quamdiu Christum aperte confessi non fuerimus, quamdiu vel metus vel pudor id nos facere prohibuerit; tamdiu quem volumus Comitiorum exitum, sperare non possum. Vult habere *Maiestas* Regia quieta *Comitia*, ne faciat ex illis Concilia. Nam de rebus ad concilia spectantibus, quod etiam anno superiori dicitur vltro concessa, non est eius personæ, quam Deus imposuit illius *Maiestati*. Satis multa iam habuimus Concilia, & quod proximis superioribus annis fuit congregatum, id misso ab eo Oratore suo, quæ pietas est Maiestatis illius, iam satis approbasse videtur. Cum præsertim illius acta, qua par fuit reuerentia, ex manu Illustrissimi *D. Legati*, in eo conuentu, qui fuit *Parczouiæ* habitus receperit, & eis assensum præbuerit. Quamobrem, quæ de religione compositio & concordia fieri possit inter Ordines, aut debeat, equidem non video. Vel vicinorum exemplo discere potuimus, quem fructum ista Compositio per varia colloquia, quæ sunt habita etiam inter eiusdem, hoc est, Lutheranæ perfidiæ homines, attulerit. Multo magis discordibus & exacerbatis animis ab illis colloquiis, quæ Lutherani ipsi habuerunt inter se, discessum est ab vtraque parte, quam ad ea ventum fuerat. Et nunc *Geneuenses & Brunsuicienses* ministri grauiter queruntur, quod vnde cœpit initium Dei & Lutheri (sic enim ipsi loquuntur, nimirum Paulum imitati, qui dicit nonnunquam Dei & Christi, illi vero Christi loco ponunt Lutherum, vt sibi cum Christo in Bethlehem nato nihil esse commune, planum faciant, & illius loco potius Antichristum Islebiensem se colere velle non obscure ferant) queruntur itaque quod, vnde Lutheri verbum, quem pro Christo colunt & adorant, sumpsit exordium, in ea ciuitate, nimirum *Vitembergensi*, nuper sit Catechismus editus, qui *Lutheri Catechismum* prorsus euertat, & eorum dogmata statuat, quos ille ad finem vsque vitæ suæ grauissime semper fuit persecutus, & non stylo refutandos, verum sceptro magistratus coërcendos esse docuit. Hunc fructum attulit

ca compositio, de qua tractatum fuit in *Altemburgensi col-loquio*. Quod vero *Posiaci* habitum fuit in *Gallia* cocciliabulum, in quo *Papam* agebat fœmina & puer, quam graues ex eo calamitates consecutæ sint, per totos vndecim annos, R. D. V. non ignorat. Quamobrem nihil opus est compositionibus istis, multo minus *Nationalibus Consiliis* quæ nonnulli dicuntur expetere. Quæ *Patrum* sunt, ea teneamus, quemadmodum in omnibus *Oecumenicis* Conciliis a piis omnibus dictum esse legimus. A quorum placitis si discesserimus, & secus quam illi de verbo Dei iudicandi potestatem nobis arrogauerimus, contentionum harum finis erit nullus. Tractent Nuncii de rebus ad Rempublicam pertinentibus; quæ vero spectant ad religionem, de his ad Episcopos cura pertinet, vt illi dent operam, vt ea, quæ sunt in Concilio *Tridentino* constituta, seruentur inuiolata. Sic si suo quisque functus erit officio, nec in alienam messem falcem immiserit, & celeriorem & magis optatum Comitiorum exitum *Regia Maiestas* est habitura. Quæ si permiserit, vt impune liceat credere cuique quicquid libet, nec nomine religionis ad ullum tribunal reuocetur, eadem ratione permittet etiam necessario, vt cuiqs liceat facere quod libet, & quamlibet atrox facinus aliquis designauerit; nullius tamen iudicis tribunal metuat. Mihi vehementer probatur, quod hæreticis datum est responsum. Atque vtinam in proximis superioribus Comitiis datum simile fuisset! nunc fortasse molestiis istis careremus. Est autem singularis Dei gratia, quod etiam *Lituani*, qui tamen alieniores a fide Catholica fuisse videbantur, coniuncti cum ordine nostro fuerunt. Ex his autem, quæ scripsit ad me *Illustrissimus Cardinalis Legatus*, intellexi, quod in religionis causa tuenda, nullus fuerit inter omnes, qui nostri sunt ordinis, grauior, fortior, & constantior R.D.V. Quo nomine plurimum illi gratulor, & eram hoc illius de R. D. V. testimonium exhibiturus Pontifici, sed mors illius, quo minus id facerem, impediuit. Ex aliis quoque literis R. D. V. fuit mihi pergratum, quæ sunt terrarum *Prus-siæ* nomine acta, ea cognoscere. Quod R. D. Vestra, idem ego sentio. Nubecula fuit, neque dubito, quin iam pertransierit. Quod superest, opto R.D.V. diu bene feliciterque valere. Datum Romæ die 10. Maii 1572.

EPISTOLA XXVI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi. Mortem Regis dolet curamque Reipub. commendat.

IN hoc acerbissimo, ac omnino vix consolabili dolore meo vel mœrore potius, quem ex immatura Serenissimi Regis nostri morte prope incredibilem accepi, non possum R. D. V. pluribus scribere. Sum ego animo in varias cogitationes distracto, & extremæ alicuius calamitatis metu debilitato. Sed hoc tamen, quin orarem, rogarem etiam & obsecrarem, tenere me non potui, vt in his communibus miseriis, in hac ægra & prope jam deposita Reipub. salute R. D. V. partes illius consilio prudentiaque sua tuendas defendendasque susciperet, ac illas præclaras dotes, quibus eam Deus affatim cumulauit, quas in illa summas esse vidimus, ad præsentis periculi vim tempestatemque depellendam conuertat, vt quem ex illius prudentissimis consiliis patria nostra, cum essent meliora tempora, fructum capere consueuerat, eiusdem nunc prudentia animique magnitudine, rebus inclinatis, ad pristinam illam gloriam, auitumque splendorem reuocetur. Quam ad rem vt cordibus vestris spiritum charitatis & vnitatis pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis defundat, supplicibus votis implorare non destino. Quod etiam publicis orationibus indictis & promulgatis pro suo munere S. D. N. fieri per omnes vrbis Ecclesias mandauit. Quam autem curam, vt vnde forma christianæ religionis ad alias gentes emanare consueuit, inde quoque successoris in Regnum eligendi rationem petere velitis ac pari celeritate felicitateque, qua nos *Pontificem Max.* vos isthic *Regem* eligatis, qui iustitia & veritate, ab omnibus prorsus separationis consiliis alienus. Misit mihi *Maternus Cholinus* Catecheses D.R. Vestræ typis excusas, quamuis nondum absolutas. Quæ mihi magis etiam probantur, quam illæ, quas edidit *Coadiutor* noster. Habent enim cum doctrina magnam pietatem coniunctam. Quod ad Christianam doctrinam tuendam & propagandam tantum adfert studium, non possum non laudare, cum proprium hoc sit Episcopi munus, eiusmodi rebus vacare. Prosperet Deus pios conatus D. V. R. Datum Sublaci 8. Augusti 1572.

EPISTOLA XXVII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi. Elbingensium temeritatem significat, vindictam, Regemque nouum mox eligendum petit.

PRæsagiebat animus meus nescio quid, cum hœdos R.D. Vestræ in Ecclesia Parochiali *Gedanensi*, quod antea facere non fuerunt ausi, summam aram occupasse cognouissem, futurum, vt eodem exemplo mei quoque hœdi Elbingenses aliquid non dissimile tentarent. Ecce autem, quod metuebam, euenit. Nam quos ego fideles Dei ministros in Ecclesia mea parochiali Elbingensi collocaueram, eos, qui quarto abhinc anno Regiæ Maiestatis læsi criminis insimulati fuerant, quin & proscripti, cum ad ciuitatis gubernacula reuocati fuissent, a duobus lictoribus deductos, a finibus suis eiecerunt, & sacram ædem in suam potestatem redegerunt. Quæ res maiorem, quam dici queat, animo meo perturbationem attulit. Quæso, quantum potest, adiuuare me velit, ne ferant hoc tantum facinus impune. Quid autem impedit, quo minus illius contra eos statuti fiat executio, quod *Kaptur* vocatur: Vt viritim omnes insurgant, per vim e sedibus suis pulsos restituant, & per quos tantum scelus patratum est, in eos omne supplicii genus expromant: vt exemplo sint aliis, ne deinceps simile quid patrare, pacemque publicam perturbare audeant. Iterum atque iterum R. D. Vestram oro, vt hoc sibi negotium esse curæ velit. Quousque autem tolletis animas nostras? Cur non adhibetis omnem operam, vt eum videre tandem aliquando possimus, quem Deus elegit? vt ad Regni gubernacula sedeat & contra sui nominis hostes Ecclesiæ Catholicæ propugnationem suscipiat? Ista mora vestra tam diuturna, vehementer metuo, ne magnum aliquod Regno detrimentum afferat. Nos hic supplices Deum precamur, vt cito quem elegerit ostendat, ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ regoique tranquillitatem. Quod superest, opto R. D. Vestram diu feliciter beneque valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum Romæ vltima Februarii 1573.

EPISTOLA XXVIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVO Episcopo Wladislauiensi. Pro electione Regis sibi communicata gratias agit. Canonicum ad Regi gratulandum in Galliam misisse commemorat.

TErnas accepi simul R. D. V. nonis Augusti literas, quarum primæ 14, secundæ 17 Maii datæ fuerunt. Tertiarum

Tertiarum dies non fuit adscriptus. Ingentes ago gratias R. D. V. quod me de noui *Regis* electione tam diligenter fecerit certiorem. Est quod agamus Deo gratias, cuius beneficio factum est, vt *Regem* talem habeamus, qualem anno A fere toto supplices ab eo dari nobis petiuimus, acerrimum *Catholicæ fidei* propugnatorem. Semper is aperte Christum in terris confessus est coram hominibus: Ecce vicissim eum Christus nunc in cœlis confessus est coram patre suo. Quodque scriptum est: Et dominabitur a mari vsq; ad mare, quamvis non de illo scriptum est, in illo tamen compleri voluit. Dominatur enim per Dei gratiam à mari *Baltico*, usque ad mare *Euxinum*. Quod vt eum ipsi tum *Regno* ipsius, & *Ecclesiæ* vniuersæ felix, faustum, & fortunatum esse velit ille ipse, qui fuit horum consiliorum autor, Deus, supplices eius misericordiam implorare debemus. Equidem bona spe sum, futurum statum Religionis deinceps apud nos loco meliore; nam proximis superioribus annis nihil erat quod ea de re certi quicquam polliceri nobis possemus. Sit nomen Domini benedictum! Ego, quorundam Cardinalium consiliis adductus, *Stanislaum Rescium* Ecclesiæ meæ *Canonicum* in *Gallias* misi, qui gratularetur illius Maiestati nouam B hanc dignitatem, fidem illi subiectionemque meam debitam deferret, deinde modis omnibus dehortaretur, ne subscriberet illi conspirationi aduersus Dominum & aduersus Christum eius factæ. Qua de re quamuis *Nuncio* suo, viro docto, prudenti, & pio, ad *Regem* istum designato, mandata sanctiss. D. noster dederat, tamen & ego muneris mei esse putaui, vt de iis rebus *Regem* & *Dominum* meum, tanquam fidelis subditus, consiliarius, Cardinalis etiam & Episcopus admonerem. Cum præsertim admonitionem hanc meam pondus apud illius *Maiestatem* non mediocre habituram, nonnulli dicerent, quod aliqua de me esset in regno *Galliæ* præclara opinio. In Domino confido, nihil designatum hunc *Regem* eorum facturum, de quibus tanto studio contendunt Christi perduelles hæretici. Opto R. D. V. diu feliciterque valere. Datum Sublaci 7 Augusti Anno Domini 1573.

Epistola XXIX.

***STANISLAVS HOSIVS** Cardinalis Varmiensis,* C
***STANISLAO CARNCOVIO** Episcopo Wladislauiensi.*

Ecclesiæ curam laudas, quam vt apud Elbingenses simul adhibeat, monet, quorum atrox facinus commemorat, eosque punire exigit.

PErscriptum est huc ad me *Cracouia*, quod R. D. V. quasdam actiones & statuta *Gedanensia* prælo mandari curauerit. Quamuis autem, cuius ea sint generis ignoro; quoniam tamen religionis maximè negotium agi existimo, plurimum hoc nomine R. D. V. gratulor, quod tantam sui gregis curam gerat, vt is Satanæ fraudibus dispersus, ad vnum Christi ouile possit congregari. Sed quoniam *Elbingensium* quoque hœdorum meorum causa communis est, & in eadem naui vtraque ciuitas nauigare videatur, à R. D. V. maiorem in modum peto, vt in ea quoque Christi causam tuendam defendendamque suscipiat, & si quem contra hœdos suos procuratorem constituet, eundem quoque causæ meæ contra *Elbingenses* instigatorem esse velit. Meminit procul dubio D. V. R. quibus rationibus hoc interregni D tempore paci publicæ fuerit ab omnibus ordinibus consultum, quæque fuerint in eos pœnæ constitutæ, qui sub interregno aliquid auderent innouare. Porro Elbingenses hœdi mei, sicut antea iura diuina, sic nunc etiam iura sanctionesque humanas audacter & impudenter innouare, atque adeo proterere & conculcare non sunt veriti, & quos à me constitutos habebant veros veri Dei sacerdotes, eos per summum scelus ciuitate sua turpiter & ignominiose eiecerunt. Quo facto pœnis constitutis sunt obnoxii, quarum ego tamen executionem ab illius *Maiestate*, cum in Regnum venerit, extorqueri nollem; sed hoc tantum ab illa impetrari cuperem, vt sicut illi *Regis Catholici* ciuitate Catholicos sacerdotes turpiter & nimis imperiose eiecerunt; sic vicissim eorum ministri a Catholico *Rege* Catholicique Regis ciuitate eiiciantur, & in eorum locum legitime constituti sacerdotes reponantur. Aliam ego pœnam hoc tempore non exigo; quamuis hic eorum impotens & intolerabilis dominatus longe maiori animaduersione plectendus esse videatur. Sed hanc tamen vt ne possint effugere, omnibus viis & rationibus a Reuerenda D. V. obuiam iri cuperem. Scio, quod apud electum *Regem* plurimum gratia & autoritate valebit. Quo facilior erit id, quod ab illa peto, perficiendi ratio, cum & Regia *Maiestas* promptum & alacrem animum adferre ad eam rem visa sit, cum illi *Rescius* meus meo nomine de *Iesuitarum* restitutione supplicaret. Magno me à R. D. Vestra beneficio affectum interpretabor, & istius officii mei memoriam colam, quoad me Deus superstitem esse voluerit, cuius me beneuolentiæ commendo. *Romæ* 16 Octobris 1573.

Epistola XXX.

***STANISLAVS HOSIVS** Cardinalis Varmiensis,*
***STANISLAO CARNCOVIO** Episcopo Wladislauiensi.*

Miserum Regni statum dolet, & intimatam Regis electionem adhuc superstite Rege, abhorret.

QUis sit patriæ nostræ status, ex aliorum antea literis cognoueram. Sed quod me suis quoque R. D. Vestra certiorem de eo fecerit, valde mihi gratum accidit. Quam in istas calamitates, quas in suis literis commemorat, incidisse dolenter admodum tuli. Quibus factum est, ut post Christianissimi Regis ex Polonia discessum, nullas ab eo literas acceperim; sed ne sermones quidem ullos fere, cum tamen ante biennium nemo prædicaretur magis, quam R. D. *Wladislauiensis Episcopus*, & fuit eius nomen & apud nos & ubique celeberrimum. Postea quam autem *Rex* discessit ex regno, tantum fuit de eo silentium, vt obliterata propemodum eius memoria videretur. Quod Ecclesiæ suæ tantam curam gerit, vt in ea sacerdotes idoneos habere queat, gratulor, vtque voti sui compos efficiatur, opto. Probari R. D. V. statum *Diœcesis* meæ, gaudeo. Arces & oppida munitiora nullus habet Episcopus in Regno, sed nec templa melius ædificata: Cæterum reditus tenuiores sunt multorum opinione. Quod bene tractata sit a Coadjutore, gaudeo. Quod Episcopalia munia obierit, ago gratias. Nam a multis annis non fuit, qui officio hoc fungeretur, post meum isthinc discessum. Huc allatum est, quod iam eligendo Regi diem constitueritis: quæ res vtinam feliciter vobis cedat! Sed quomodo possitis alium eligere, cum superstitem adhuc Regem habeatis, nec ab eo iureiurando, quo vos illi obstrinxistis, soluti estis, equidem non video. Cur autem huc missus aliquis non est, vt peteret absolutionem a iureiurando? sed vos ipsi vos absoluitis, quod ne *Pontifex* quidem facit. Estis *Reges* omnes? estis plus quam *Pontifices* omnes? Nos hic Deum precamur, vt schisma prohibeat, ne pro uno Rege duos aut tres habeatis; quandoquidem magno inter vos dissidio laboratis. Quid autem est, quod peccata nostra non merentur? Deus misereatur nostri, illuminet vultum super nos, & conuertat nos, & auertat iram suam a nobis! Cupio R. D. V. diu benè feliciterque valere. Datum Romæ 19 Nouembris 1575.

EPISTOLA XXXI.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De felici Regis electione, populique concordia lætatur.

Multi iam menses intercesserunt, quod à R. D. Vestra nullas accepi literas, & videbitur id fortassis aliqua culpa actum esse, quod eis, quas ad me dederat initio vertentis huius anni, non responderam. Sed cum rem, quemadmodum acta sunt, cognouerit; omni me culpa procul dubio liberabit. Nam & literas R. D. Vestræ S. D. N. obtuli, & quam scripserat ad me, legi. Quid respondendum esset quæsiui, silere iussus sum. Et est in his locis adhuc per Dei gratiam obedientia, quam vix ulla iam apud vos esse dicitur. Habet igitur iam silentii mei rationem. Deinde, quod ad me scripserat R. D. *Archiepiscopum* hortarer vel dehortarer ab aduersa parte, fuit mihi scriptum, ut R. D. Vestram potius ab instituto suo reuocare conarer. Quod ego tamen nec in unius, nec in alterius partis gratiam feci. Nunc medius paries maceriæ solutus est, qui diuidebat inter nos. Quod singulari DEI misericordia factum esse interpretor, ut qui posterius Rex electus est, sine cæde & sanguine & sine grauiore motu aliquo, quod sibi diuinitus delatum est, Regnum quiete & pacifice possideret. Quod illius pietati & ardenti tuendæ conseruandæque Christianæ fidei zelo, vitæque totius integritati Deum tribuisse, certò persuasum habeo: nam hæc omnia mirabiliter in eo prædicantur. Sit nomen Domini benedictum, quod unum tandem corpus facti sumus omnes, nec sunt inter nos iam amplius schismata. Nolo autem inficias ire, me defuncti *Cæsaris* partium fuisse, quod cum semel illi fidem meam obstrinxissem, non esse viri constantis existimaui, alium præter illum Regem agnoscere, ne duabus, quod aiunt, sellis sedere viderer. Deinde verò, longe alius hic est rerum status, quam apud vos: omnes apud vos *Pontifices*, omnes Reges, quin & alii Dii volunt esse omnes, dum suam opinionem, suum quisque verbum, Dei verbum haberi, & tanquam Dei verbum adorari vult, & pro libidine sua statuit, quicquid animo illius insederit. Nos autem hic unius ductum sequimur omnes, a cujus iudicio discrepare magnum esse nefas ducimus. Quamobrem quoad is *Serenissimum Stephanum Poloniæ Regem* non agnouit, nec nobis id facere fuit licitum. Posteaquam vero, Deo miserante, qui melius aliquid prouidit pro nobis, non cogitantibus nobis, sublata sunt impedimenta, quæ quo minus *Serenissimus Princeps* hic *Poloniæ* Rex a cunctis agnosceretur obstabant, & unus ille, cuius ductum sequimur, cœlestis Regis de Rege nostro iudicium secutus, Maiestatem eius Poloniæ Regem approbauit: Ego quoque, qui diem hunc magno cum desiderio expectabam, summâ cum alacritate sententiam illius, qui Christi vices in terris gerit, sum secutus, & in fidem potestatemque Regis huius me lubens contuli. Quod si tardius aliquanto factum est à me, quæso, velit hanc meam cunctationem, quæ iustis ex causis euenit, apud *Maiestatem* ejus excusare: & me seruitutemque meam diligenter illius Maiestati per omnem occasionem commendare. Opto R. D. V. diu bene feliciterque valere. *Romæ* die 8. Novembris 1576.

EPISTOLA XXXII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo VVladislauiensi.

Pro commendatione Regi facta, refert gratias, felix& Regimen, Ecclesiæ verò aduersantibus, lapsum precatur.

Quod me R. D. Vestra *Regiæ* Maiestati tam diligenter commendauerit, simul quod minus festinanter in illius me fidem contulerim excusauerit; ingentem habeo gratiam, per omnem occasionem relaturus. Ex aliorum quoque A literis cognoui, quod *Maiestas* ejus pro suâ prudentiâ & æquitate meam hanc excusationem, tanquam iustam accepit non inuita. Quo nomine plurimum illius *Maiestati* debeo, tantoque majore animi cum alacritate, fide, diligentia, in omnibus illius *Maiestati* semper inseruiam, quæcunq; mihi mandare dignata fuerit. Quod ad hœdos meos *Elbingenses* attinet, facile perspicio, minime nunc esse tempus opportunum, serio aliquid aduersus eos agendi. Deum hic supplices precamur, ut quos habet *Regia Maiestas* in *Prussia* non solum suæ, verum & *diuinæ Maiestati* rebelles, eorum refrenatam audaciam reprimat, ac pro tot sceleribus, quæ debentur illis, pœnas exigat. Quod etiam ex magna parte iam factum esse magna cum voluptate accepimus, ac bona spe sumus, jam rem ad optatum exitum esse perductam. Quod si factum est, vel simul ut factum fuerit, quæso coniungat se cum R. D. Nuncio, quo per summum scelus ereptas ab illis Ecclesias restituendas curet. Quod citra motum aliquem fieri posse persuasum habeo. Cum præsertim constitutum Interregni tempore fuerit, ne quid eo durante tale designare quisquam auderet. Essent quidem digni, de quibus E grauiora supplicia sumerentur; Sed quæ nunc sunt tempora, quamlibet dolenter feramus, tamen aliquid oportet. De singulari erga Deum pietate religioneque *Maiestatis Regiæ*, mira prædicantur hic ab omnibus. Quæ me tanto maiore Maiestatis illius studio inflammant. Videtur is nobis referre *Sigismundum* illum primum, ad cuius ut annos perueniat, neq; minus feliciter totidem annis, ut ille, regno suo præsit, ad Apostolorum & martyrum sepulchra prouoluti, supplices hic DEum precamur. Quod cum R. D. Nuncio in gratiam redierit, magna cum animi mei lætitia cognoui. Mihi vir esse pius, prudens, & integer videtur, neq; vulgari doctrina præditus. Quandoquidem solutus est paries illi maceriæ, qui diuidebat inter nos; omnis etiam dissensionum causa sublata est, ut sicut sententiis, ita & animis, iam esse nos maxime coniunctos oportet. Synodum iam esse absolutam credo, & eum, quem optamus, exitum C consecutam. Est, quod agamus Deo gratias, qui fastum Gedanensium ciuium compressit, & optatam de illis victoriam concessit. Non dubito, quin R. D. Vestra diligenter curatura sit, ut *Olivense* monasterium restauretur, & quæ vel illi, vel aliis etiam Ecclesiis per summum sacrilegium erepta sunt, ea restituantur. Quod ad R. D. *Nuncium* attinet, etiamsi redire velle is dicatur, ego tamen, ut illi facultas hæc ne concedatur, modis omnibus contendam & elaborabo. Nam illius præsentia reuera valde nobis est necessaria. Quod superest, opto R. D. V. bene valere. Datum Romæ die 5. Julii 1577.

EPISTOLA XXXIII.

D *STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.*

De felici Synodi Prouincialis absolutione gratulatur, Ecclesiæque studium laudat.

Quod pridem exoptatam à multis *Prouincialem Synodum* tandem aliquando feliciter absolueritis, est quod agamus Deo gratias, simul & his, qui cum in hac Synodo præsiderent, summa in ea perficienda strenuam operam nauarunt. Inter quos non postremæ partes R. D. V. (quæ plurimum in ea re laborasse scribitur, cui præclarum etiam eius

eius rei testimonium dat R. D. Nuncius) fuisse feruntur. Quo nomine plurimùm illi gratulor. Mihi vehementer hæc Synodus placuit. Nam quod initium factum est ab anathematisanda scelerata confœderatione adversus A Dominum & adversus Christum eius, interregni tempore facta, quin ad eam rem diuinitus inspiratæ mentes vestræ fuerint, non dubito: In qua singularem animi fortitudinem & constantiam ostendistis. Dum aperte Christum confessi, quicquid aduersatur ejus fidei anathemate feriendum esse indicastis: iam, quod eam, quæ debetur ab omnibus S. D. N. subiectionem & obedientiam detulistis: quod acta S. Synodi *Tridentinæ* sine ulla exceptione recepistis: quod vestræ quoque *Synodi* decreta non prius efferta voluistis, quam a sancta sede confirmata fuissent, & iuxta veterem in Ecclesia Dei morem, ab omnibus Catholicis obseruatum, iam inde à multis seculis omnia iudicio illius subiecistis, quam hæc omnia pie, catholice, & orthodoxe facta sunt! iterum atque iterum & hanc prudentiam & pietatem gratulor, atque ut executioni mandentur aliquando, quæ pie sancteque sancita sunt, opto; cum nullus legum sit usus, si nulla fuerit earum executio. Ve- B rum, hoc opus, hic labor est. Egi de rebus his omnibus cum S.D. nostro, & de confirmandis Synodi decretis, & de ratione executionis faciendæ; Sed quoniam hi dies iam instabant, quibus calores urbanos multi fugiunt, inter quos ego quoq; non possemus esse soleo, cum semel tantum ea de re tractassem, responsum hoc accepi a *Sanctissimo*, videri sibi, ut hæc tractatio in aliud tempus reiiceretur, & in aduentum nuncii, qui designatus à clero, ad S. sedem hanc esse dicitur. Exiguam igitur hanc moram R. D. Vestra non molestè ferat. Cui magnam habeo gratiam, quod acta Synodi fideliter transscripsit & ad me miserit. Fecerunt autem *Dominationes* vestræ pro officio suo, quod non prius eius *Synodi* acta promulganda duxeritis, quam essent ab *S. Sede* hac approbata. Ego nihilominus multa eius exemplaria describenda euraui, & ea cum *Illustriss. Cardinali Morono, Tridentino & Sabello*, tum aliis nonnullis legenda ex- C hibui. Nam nihil magis cupio, quam ut legantur hic ab omnibus. Simul ut advenisse Nuncium vestrum cognouero, cum in hunc locum urbanos æstus fugiens fecesserim, statim in urbem, modo me Deus incolumem servet, redibo, & quicquid erit officii mei, facere non prætermittam. *Illustriss. D. Commendonus* multò ante discesserat; Sed ei nihilominus acta *Synodi* descripta mittam. *Gedanensium* ceruices iam esse nonnihil inclinatas, lubens accepi: quas si denuò volent erigere adversus Dominum & adversus Christum ejus, quid aliud restabit, quam ut frangantur? Quod ego tamen illis euenire nollem; sed magis vt convertantur & viuant. Sed eorum blasphemias & sacrilegia ferre diutius Deus non poterit. Quod contributionem decreveritis, laudo. Mihi quoque certam esse pecuniam imperatam audio, qua tamen de re nemo mortalium ad me scribit. Sed quoniam de *Polonorum* Hospitali in urbe erigendo laboro, si fieri posset, ut cum bona gratia *Regiæ Maiestatis* eam pecuniam in hunc usum conuertere mihi liceret, D in magni id beneficii parte acciperem. Neque dubito, quin ea res plurimum adferret ad gratiam Dei conciliandam, sine quâ nihil est, quod rectè quicquam geri posse putemus. Non solus est miles, qui lacertis pugnat, nec in fortitudine equi, neque in tibiis viri beneplacitum est Deo, qui nisi congressus fuerit in præliis nostris, manumque suam dexteram extenderit, irritus est conatus mortalium omnis. Quamobrem & in Dei milites, hoc est, in pauperes, qui precibus suis pro nobis pugnant, aliquam contributionis partem conferendam esse censerem. Erit præclarè collocata, & magnas addet vires pugnantibus, certamque victoriam adferet. Hac de re quæso per occasionem agat cum *Regia Maiestate*, simul ei meo nomine supplicet, ac illius me gratiæ diligenter commendet quæso. Cui ut felicem consiliorum omnium progressum & exitum largiatur, Deum precari nunquam intermitto. Quod superest opto. R.D.V. diu bene feliciterque valere. Datum Sublaci 10. Julii Anno 1577.

EPISTOLA XXXIV.

JOHANNES FRANCISCUS, Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Hic gratulationem ob ipsi Episcopatum designatum accipit.

Qulcunque ad me de D. V. R. designatione scripserunt (scripserunt autem plurimi, atque ii maximi, quorum est præcipua integritatis & religionis laus) ita mihi eam commendauerunt, ut in ejus virtute, grauitate, industria, studio Catholicæ religionis singulari, magnam spem reuelandæ ac plane restituendæ istius *Prouinciæ*, cui præposita ipsi est, collocatam habere videantur. Itaque ideo, mihi multo in ejus honore magis lætandum, hoc consensu atque hac approbatione bonorum, quam ipsi opera & autoritate mea ad consequendam Apostolicam confirmationem opus fuisse. Quo mihi minus molestum accidit, abfuisse tum me ab urbe, cum de D. Vestra R. actum in Senatu est. Gratulor igitur D. Vestræ R. non quidem Episcopatum ipsum, qui haud scio, an plus oneris & laboris habeat, quam amplitudinis, sed hoc *Serenissimi Regis* iudicium, hanc de ipsa optimorum virorum spem, atque expectationem, quam ego etiam superaturam D.V. R. confido, si huc virtutis, ingenii atque industriæ suæ neruos intenderit. Quam mentem quia non nisi diuino beneficio comparamus, ego D. Vestræ R. meis precibus apud Deum nunquam deero.

EPISTOLA XXXV.

JOANNES FRANCISCUS, Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Religionis curam ei commendat.

AD literas D.V.R. superioribus mensibus ad me scriptas ego antea non respondi, quod, eum abessem ab vrbe, quo quotidie cogitabam, de iis literis ante cum *Illustrissimo Cardinali Varmiensi* atque cum Ipso etiam *Sanctissimo* D.N. agere statueram, quam ad D. Vestram R. rescriberem. Quod cum Romam redii, vtrumque feci. Collaudauit S.D. Noster magnopere fidem D. Vestræ R. & studium catholicæ Religionis, quod elucet in suis literis. Et profecto ad tantarum rerum ac negotiorum onus, quod sustinet sua S. in tantis temporum asperitatibus, haud leue sane pondus accedit cura & solicitudo clarissimi istius Regni, cujus incolumitati ac saluti prospectum cupit, & quantum in Sanctitate sua erit, etiam prospiciet. D.V.R. pergat ordinis sui dignitatem, & religionis causam tueri. Id est enim publicis patriæ suæ commodis conseruationique seruire: qui unus est istorum animi bonorum, istius industriæ & prudentiæ, quam ei elargitus est Deus, profecto proprium curriculum, ad eam amplitudinem atque gloriam, quæ expetenda est grauissimæ isti personæ & *Episcopi* & *Senatoris*. Me, si quid erit, in quo labore, studio, opera mea istis rebus vsui esse possim; magno tamen munere afficiet D. Vestra R. si mihi significabit. In quo intelliget me voluntate & studio erga præ-

ftantiffimam nationem, ne illis ipfis quidem concedere, qui iftius Reipub. participes funt. Inprimis profecto dignitatis & laudis D. V. R. cupidiffimum effe fentiet. Quam Deus diutiffime conferuet incolumem. Romæ 25. Nouembris 1570.

EPISTOLA XXXVI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO Epifcopo Wladiflauienfi.

Felices Concilii effectus optat, Ecclefiæ fata dolet, & in Poloniam fe venturum promittit.

Accepi his diebus a D. Veftra R. literas menfe Aprili fcriptas. Ad eas, in quo mihi communes funt cum Illuftriffimo D. *Cardinali Sabello*, qui mecum volumen *Dioecefani* D. Veftræ R. *Concilii* infpexit, non habeo quod magnopere refcribam, tum quia res de concilio confecta iam eft, tum quia nemini magis nota eius virtus, conftantia, diligentia in Catholica religione atque Ecclefiaftica difciplina labefactata, collapfaque reftituenda & conftituenda, quam mihi, vt ficut illa, de quibus ad eam ipfi fcripfimus, approbaturam, effecturam, & in optimam partem accepturam effe plane confido: ita mihi ab ea, nifi ratione & præclaro Reipub. ftudio factum effe, non folum mihi exploratum eft, fed etiam ipfi *Illuftriffimo Domino Sabello* perfuafum. Itaque nihil mihi in ea re aliud eft reliquum, quam, quod facio, Deum precer, vt quæ D. Veftra R. pie prudenterquefanciuit, ea firma inuiolataque maneant. Quod certe fperare nobis licet, D. Veftræ R. ftudio adque induftria fretis. Quæ de mea in D. Veftram R. voluntate & beneuolentia commemorat, mihi gratiffima acciderunt. Qui ficut illam plurimi facio merito fuo: ita diligi me ab ea, meumque in ipfam animum perfpectum ac illi cognitum effe vehementer lætor. Cuius certe declarandi nullam unquam occafionem ego prætermittam. *Polonica* res, quod, vt fcribit, deteriores quotidie fiant, prauitate ac fraude hæreticorum, equidem incredibiliter doleo, tum quia ea fuit, dum iftis in locis effem, & ipfius *Regis*, & reliquorum præterea omnium erga me humanitas & beneuolentia, vt gratus non fim, nifi incolumitas & falus iftius Regni, mihi fummæ curæ fit: tum etiam quia S. D. noftri miffu, poftquam *Cæfaream Maieftatem* conuenero, rurfus mihi in *Poloniam* eft veniendum. Quod fane iter longum, & multis incommoditatibus difficile ac laboriofum, iucundum mihi erit, fi reuifes ex interuallo veteri amicis, ac gente amantiffime de me merita, aliquem meus aduentus fructum Reipub. attulerit. In quo mihi D. Veftræ R. confilium ftudiumque non defuturum certo fcio. Quam Deus valentem diu ac incolumem feruet. Veronæ 27. Junii 1571.

EPISTOLA XXXVI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus, STANISLAO CARNCOVIO Epifcopo Wladiflauienfi.

Eius aduentum Varfauiæ defiderat.

Binas literas D. Veftræ R. accepi, quarum priores mihi maturi aduentus fui fpem faciunt; in pofteriori dubitare fe, quid fibi agendum fit, fcribit. Quam dubitationem fublatam paulo poft effe puto, nono de Comitiis nuncio, quæ repente in menfem Martium dilata funt. Et vtinam ad eam diem habeantur, nec ex alio in alium femper menfem reiiciantur. De D. Veftræ R. aduentu id habeo nunc, quod fcribam, futurum eum mihi gratiffimum, & ipfo congreffu & complexu D. Veftræ R. & confuetudine & communicatione rerum, quibus hoc tempore falus & incolumitas huius Regni contineri videtur.

A Quibus quantum momenti allatura fit præfens prudentia, & ftudium D. Veftræ R. non me fugit. Quo magis opto illam Varfouiæ videre, quod commodo fuo & rerum fuarum facere poffit. Nam de peftilentia, quæ in hac vrbe effe dicitur, quantum ego intelligo, multo plus effe in fermonibus, quam in re. Deus D. Veftram R. conferuet valentem. Datum Varfouiæ 21. Ianuarii Anno Domini 1572.

EPISTOLA XXXVIII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO Epifcopo Wladiflauienfi.

Confiliis & officio eius bona precatur.

B Angelos ille, cuius alloquio atque congreffu recreatam fe fcribit D. Veftra R. multa mihi de illius conftantia, & præftanti in Rempub. animo fignificauit. Omnino in veftra conjunctione, virtute, fide, maximum communis falutis & incolumitatis momentum effe pofitum video. Deus confilia veftra fortunet. Si D. Veftra R. crebras ad me literas mittet hoc tempore, faciet mihi rem longe gratiffimam. Quam Deus incolumem valentem conferuet. Suleouiæ 22. Augufti 1572.

EPISTOLA XXXIX.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Epifcopo Wladiflauienfi.

Cuius aduentum defiderat.

Narrauit mihi multa *Gratianus* de D. Veftræ voluntate, cum erga me, tum erga Rempubl. Fuerunt omnia mihi pergrata; illud vero gratiffimum, quod D.
C Veftra R. fpem mihi fui videndi fecerit. Qua de re ego illam fummopere rogo. Nihil eft enim, in quo magis quam in fermone & congreffu fuo fim acquieturus. Quicquid tamen actura fit, ab ea peto, vt mihi fubito fignificet. Curet valetudinem fuam. Audio enim eam fibi minime parcere: cum tamen in ipfius falute maxima pars publicæ falutis vertatur. Plura non fcribam, omnia fermoni noftro referuans. Deus Dominationem V. R. conferuet. Suleouiæ 8. Septembris. 1572.

EPISTOLA XL.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus, STANISLAO CARNCOVIO Epifcopo Wladiflauienfi.

Quem in ftudiis erga patriam curfu excitat.

D Inuidiam patriæ & Reip. caufa fufceptam, gloriæ fibi D. V. R. ducat, & confidat, fore, vt breui, eius pietate ftudioque erga patriam perfpecto, in amorem & laudem fuam vertat. Neque enim ifta affiduitas, cura, labor, ifta denique virtus carere inuidia poffunt. Itaque infiftat fuis confiliis, & fidat Deo, qui falutares D. V. R. conatus non fruftrabitur. Mihi Dominationis V. R. literis in hac folitudine ac receffu meo, nihil accidere poteft iucundius. Nec profecto folum ea caufa, quod nunquam fint ab re aliqua graui & vtili Repub. inanes; fed etiam D. V. R. amore erga me, ac diligentia mirifice delector. Quam libenter ei referrem, fi, quod fcriberem, hic haberem. Deum precor, vt eam valentem conferuet. Suleouiæ 13. Octobris 1572.

EPISTOLA

EPISTOLA XLI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Petit vt eum de sua & Reipublica valetudine certum faciat.

CVm *Dambrouii* nostri familiaris ad D. V. R. properaret, nolui prætermittere, quin eam quam officiosissime salutarem, deque mea valetudine certiorem facerem, qua quidem ab aliquot diebus aduersa vtor. Vereor autem ne in tantis Reipub. occupationibus D. Vestra R. minus bene valeat: quod certe mihi tum sua, tum publicæ salutis causa esset permolestum. Rogo igitur, vt de sua & de Reipub. valetudine pro sua erga me beneuolentia, certi aliquid nunciet post communia hæc majorum & minorum Comitia: tametsi audio abfuisse *Lituanos*. Mihi rem fecerit quam gratissimam, si de his omnibus, & de oratoribus imprimis, quid tandem nobis decretum sit, admonuerit me B D. Vestra R. cui omnia precor felicia. Suleouiæ Cal. Nouembris 1572.

EPISTOLA XLII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De infelici Reipub. statu queritur, consolationem autem ex constantia Stanisl. Episc. sumit, cuius continuationem commendat.

EXpectatæ mihi fuerunt D. V. R. literæ, ex quibus aueban cognoscere, & quæ Varsouiæ acta sunt, & quæ de his D. V. R. esset sententia. Me quidem illa magno dolore affecerunt, quod video plerosque prauarum opinionum studiis deceptos, omnem statum Reipub. perturbare velle. Solatio tamen mihi est Dignitatis Vestræ R. virtus, constantia, fides, qua & præsentibus fortiter resistit, & absens de remediis diligenter cogitat; de quibus C & de aliis rebus permultis magnopere velim, si eum D. V. R. loqui liceret. Quam ad rem si ipsa vti voluerit *Volboriensi* opportunitate, vt biduum esse vna possimus, rem faciet mihi gratissimam, &, vt spero, non inutilem publicis rebus. *Episcoporum* virtus, & maxime *Archiepiscopi* constantia, mirabiliter me consolata est. Neque enim timere videmur posse, ne causæ suæ non adsit DEUS, si modo nos nobis & muneri & fidei nostræ non deerimus. Plurimum præsidii positum est in D. V. R. eum pietate in Deum, tum charitate in patriam, reliquisque ornamentis, quibus eum cumulauit Deus. Quæ quidem, quo plura sunt; eo diligentior ratio ab ea repetetur. Ego pro meo singulari animo in D. V. R. eam rogo, vt se putet huic tempori reseruatam esse, atque inde se ipsam studeat superare. Totam animo amplectatur Rempub. & ne quid D detrimenti accipiat, sui maxime officii, suarum maximeque partium esse existimet, prouidere. Ego eius aduentum Volboriam expectabo. Interea ab illa peto, vt quid homines de illa fœderis forma loquantur & sentiant, me per literas faciat certiorem: Quam Deus conseruet ac tueatur. Suleouiæ 11 Februarii 1573.

EPISTOLA XLIII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gratias agit pro factorum communicatione, & ulteriorem correspondentionem expetit.

SOlicitum me ex his, quæ ante acceperam, vehementer D. V. R. literæ levarunt, ex quibus nec vera esse quæ A ferebantur cognoui, & plane intellexi D. V. R. conatibus, & præclaris de Repub. consiliis adesse Deum, qui certe tantam D. V. R. & in Catholicam religionem & in patriam pietatem nunquam deseret. Ago vero illi gratias, quod me de iis feceris certiorem. Et ab illa magnopere peto, vt si quid habuerit, quod me scire velle existimet, scribere ad me non grauetur. Expecto an aliquid responsi mihi *Plocia* afferatur a Domino *Nuncio*. Et si quid D. V. R. iis de rebus intelliget, de quibus Nuncium accersiui, ad me confestim vt scribat, vehementer illam rogo. Nam me valde cura illa solicitum habet. Deus D. V. R. nobis & huic regno maximo necessario tempore conseruet. Suleouiæ 3. Octobris 1573.

EPISTOLA XLIV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gratulatur de consilii Episcopi felicitate.

QVæ mihi D. V. R. scripsit de felicitate sui consilii, fuerant mihi tanta jucundiora, quanto magis timueram, ne quid ea res quorundam animos offendisset. Sed Deus manifeste adest D. V. R. conatibus. Quod adeo fit, quia nihil ipsa spectat aliud, quam patriæ salutem. Ego quod ei nunc scribam non habeo; nisi me Deum assidue precari, vt D. V. R. mentem atque consilium regat, eamque valentem conseruet. Suleouiæ 17. Octobris 1573.

EPISTOLA XLV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De perturbata Religione dolet, Deo & prudentia Episc. confidit.

ETsi de D. V. R ita sentiam, vt sperem in tam perturbata Repub. nullam esse horam sui temporis inanem a sapienti vel actione vel cogitatione officii; ego tamen qui de rebus vestris absens perinde solicitus sum, ac præsens sui, angor vehementer, quod meis literis doloris tantum significationem, dare, nihil præterea possim. Quid enim scribam ad D. V. R. quod non confectis rebus, intempestiue, importuneque isthuc perueniat. Video ex plurimorum literis omnia desperationis plenissima. Verum ego, etiamsi & multi & multa adversentur, non despero. Tantum pono in prudentia, & pietate D. V. R. cui consilium, cui animum non defuturum confido: tantum in vestrorum Catholicorum hominum religione, & populi innocentia, totum vero in Deo. Quem sane nisi exsurrecturum, & suam causam iudicaturum crederem, nihil esset quod me in hac vita delectaret. Scripsi nuper ad Illustrem D. *Andream Zboronium*, iemque ad D. V. R. *Zboronium* rogaui, vt cum ea sua communicaret consilia, vt vnanimes in patriam salutem incumberent. Sed præteriere jam idus Majæ, quarum qui fuerit exitus, adhuc nos latet. Deum precamur, vt feliciter vobis & vniuersæ Christianæ Reipub. euenerint. Ego porro D. V. R. rogo, vt me perinde amet, atque a me amatur. Sicque omnibus in rebus suo studio & mea opera semper vtatur. Bene valeat D. V. R. Romæ in Vigilia sanctiss. Corporis Domini nostri Iesu Christi Anno ejusdem 1575.

EPISTOLA

EPISTOLA XLVI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO. Episcopo Wladislauiensi.

De tranquillitate Reipub. restituta gratulatur.

QVod iam pridem a D. Vestra R. nihil literarum accepi, non tam miratus sum (etenim impedita & itinera & tempora fuere) quam moleste tuli, me beneuolentiae eius fructu diu caruisse. Ac ne ego quidem ad eam aeque pridem scripsi eadem de causa. Nunc parta, vt putamus, pace, ac re ista publica tranquillitati restituta, & mihi facultate oblata, redeuntis in *Poloniam* Domini *Zamoscii*, quem Rex cum literis ad S. D. N. miserat, praetermittere nec volui, nec debui, quin D. Vestrae R. gratularer hanc spem, quae repente affulsit, constituendae Reipub. & Catholicae pietatis, disciplinae per superiorum annorum licentiam collapsae restituendae, Rege ista virtute, ista animi & consilii praestantia in hanc laudem incumbente, & D. Vestra R. honoribus, gratia, autoritate, cum apud Regem ipsum, tum apud omnes florente, cuius quidem consiliis manifeste adiuit diuinum Numen, quod ei cuncta in gloriam vertit. Quo minus dubitare hic quenquam patior, quod ego & iudicaui semper & praedicaui, ea verissimis nixa rationibus, atque optima mente suscepta fuisse. Nunc ea de Rege audimus, in eam expectationem adducti sumus, vt pro Regis salute nobis assidue orandus sit Deus, quo incolumi, quin ad pristinum florem isthuc rediturum sit Regnum, dubitare non videremur posse. D. Vestram R. valere cupio & antiquum eius in me amorem mihi conseruari. Romae nonis Nouembris 1576.

EPISTOLA XLVII.

VINCENTIUS LAUREUS Montisregalis Episcopus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Colloquium cum Rege habitum significat.

BInis R. D. V. literis, vnis de 7. alteris 16. Mensis Maii Pireouii datis, respondere tantisper supersedi, dum Regem commode alloquendi essem nactus occasionem, quae non antea quam hoc mane sese obtulit. Nolui ego deesse, quin Regi pro munere meo cuncta, quae ad ipsius incolumitatem & dignitatem tuendam & augendam attinet, significarem: ille praestantissimo optimoque quo praeditus est ingenio omnia boni aequique fecit, ingentemque in iis beneuolentiam, fidem & obseruantiam D. V. R. erga se maxime agnouit, & comprobauit, statuitque eam post suum a pago Niepolemice reditum io hanc Vrbem ad se accersere, deque summis (vt conuenit) praecipuisque rebus consulere. Huiusmodi ego Regis propositum, vt vehementer laudaui, ita dabo operam, ne improborum hominum inuidia interrumpatur: speroque R. D. Vestram non modo in vanum non correre, sed etiam religiosissimi Episcopi egregiique Senatoris officio salubriter fungi. Opto R. D. V. bene ac diutissime valere, meique in Sanctissimo Altaris sacrificio memorem esse. Datum Cracouiae 18 Maii 1574.

EPISTOLA XLVIII.

VINCENTIVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Literas sibi missas accepisse renunciat, & de mutua beneuolentia gratulatur.

HOdie R. D. V. literas 14 Decembris *Wolborii* datas accepi, cum quibus complicata in eodem
A fasciculo praeter alia erant etiam exempla earum, quibus D. V. R. *Serenissimum Regem* accurate & sapienter monet, imo verius vrget, vt suum in *Poloniam* reditum ante tempus in *Warsouiensi* conuentu praescriptum acceleret. Idem quoque (quod fieri potest) ab *Illustrissimis Cardinali Lotharingo & Niuernensium Duce* contendit. Qua in re vt summum ego R. D. V. erga religionem & Rempub. studium agnosco: ita certo mihi persuadeo, Regem omnes esse rationes initurum, quibus pacata *Gallia*, huc tempestiue aduolet. Quum praesertim non solum priuatis, sed publicis etiam literis satis compertum habeat, alium quam solam sui ipsius praesentiam retinendae ac seruandae *Poloniae*, modum inueniri non posse. Quod aduersarii moliuntur, ex scheda ad me missa ac alierum literis cognoui. Nostri magna ex parte contra causae bonitate, ac DEI im-
B mortalis auxilio confisi, praecipuas animis paulo, quam par est, remissioribus res gerunt. Quapropter diuinum numen assidue rogandum est, vt afflictis pene rebus ac in magno discrimine positis opportune opem ferat: quod futurum plane confido. Ex alteris literis 8 eiusdem mensis ad me scriptis, magnam sane cepi consolationem: cum D. V. R. mutuam inter nos beneuolentiam, imo potius pietatem sartam tectam tueri sancte polliceatur. Quam bene ab feliciter valere cupio. Datum Squierneuicii 17. Decembris 1574.

EPISTOLA XLIX.

VINCENTIVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Verum Religionis zelum in Ecclesia Crusuiciensi exhibitum magnopere laudat.

HEri a tabellario redditae mihi sunt literae, quibus
C D. V. R. me certiorem fecit, se, quo Ecclesiae *Crusuiciensi* cultui prospiceret, omnes *Canonicos*, quorum munos longo fuerat tempore intermissum, edicto conuocasse, ac in quendam iuris doctorem, sua munia abhinc decennio aspernantem ac etiamnum contumacem, iuxta sacrorum canonum decreta animaduertisse, illumque priuasse Canonicatu, in cuius locum homo idoneus ac egregius statim (vt par erat) suffectus est. Quapropter R. D. V. vehementer optat, vt ego hominis quidem rei ac damnati, quem a me opem imploraturum esse suspicatur, importunitatem & verbis & re comprimam, & repellam: sibi vero integram Ecclesiis suis consulendi potestatem relinquam. Ego R. *Domine*, in hac temporum calamitate summam certe capio conso-
D lationem, cum praecipuos Ecclesiae Pastores id potissimum studere video, vt palantes oues ad domini caulas reducant, morbidas eiiciant, rebelles vel castigent, vel omnino a se ablegent, infirmas roborent, ac cunctas demum diuino pabulo alant, lupos que ab ouili quam longissime arceant. In quam sane curam cum R. D. V. non sine magna nominis sui laude, potissimum incumbere, vt eaque die noctuque meditari intelligam: istam profecto solicitudinem, vigilantiam, studium, ac pietatem non modo amplector, sed pro meo munere, quoad fieri potest, promouere istumque animum sancte & gloriose currentem incitare etiam contendam, daboque operam, vt meum (Deo iuuante) officium ab se desiderari non-

quam

quam patiar. Quamobrem tantum abest, vt R. D. Vestra in hac, cæterisque in rebus liberam Ecclesiæ prospiciendi auctoritatem sibi impediri a me timeat: vt eam & sartam tectam & auctam atque amplificatam a me curatum iri sibi persuadeat velim. Quod si interdum, ne suum cuique tribuere denegem, appellationes nonnullas (quod tamen in D. V. R. iudiciis nunquam factum esse memini) minime reiicio, eas certe nisi coactus admittere non soleo: in quibus ea nimirum, qua debeo, observantia RR. Præsulum iurisdictionem ac dignitatem pro viribus defendo, omniaque ex præscripto sacrosancti *Tridentini* Concilii, cuius iura relaxandi facultas nemini vnquam Legato concedi hactenus solita est, accurate & diligenter examinanda, ac decernenda tantum permitto. Quamuis igitur de huiusmodi causa nondum aliquid ad me sit delatum; me tamen quicunque eius rei gratia huc accesserit, nunquam profecto adducet, vt quod decere intelligam, non studiose præstem. Neque quempiam facturum compendii sui causa, quod non licet, vllo modo sinam. Quod reliquum est, D. V. R. bene ac feliciter valere cupio. Datum Squierneuicii 5. Januarii 1575.

EPISTOLA L.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Obitum Cracou. Canonici dolet, & Palatini Syradiens. virtutes laudat.

EX literis D. V. R. mihi à nobili ejus puero hodie redditis, tristem accepi nuncium obitus *Stanislai Dambrouii.* Qui cum in *Cracouiensi* Ecclesia *Canonici* munere religiose & inculpate dintius perfunctus esset, deque Catholica religione & vniuersa Reipub. semper bene mereri studuisset, nunc & æterna recte factorum remuneratione perfruitur, & apud omnes Collegas suos, vniuersumque Ecclesiasticum Ordinem magnum sui desiderium reliquit. Quo nomine hunc ego dolorem ex amici casu magnopere lenio, confidoque D. V. R. quæ egregium ac prudentem senem vnice dilexit, non mediocriter iri consolatum, firmam & certam spem vicissim habentes, *Iesum Christum Dominum ac Deum Opt. Max.* qui nobiscum est vsque ad consummationem seculi, Ecclesiæ suæ sponsæ nunquam defuturum; quin (vbi necessitas postularit) ex lapidibus, etiam ne dum ex tot insignium, ac religiosissimorum hominum huius Regni, seminario filios Abrahæ esse suscitaturum. Excellentis Magnifici D. Palatini *Syradiensis* virtutes tanti ego facio, vt ei cunctos rerum successus prosperos felicesque semper optem: vtque has in magni clarissimique nominis Senatorem optime de Repub. meritum turbas excitari, moleste profecto ferebam; ita eas nunc sedatas esse vehementer gaudeo. Qua in re præstanda vigilans ac sapiens R. D. V. cura, & Deo accepta, & vere Christianis Principibus horumque omnium capiti S. D. N. gratissima est omnino futura. Quam sibi (ut debeo) magnoperè gratulor. Cupio D. V. R. benè ac feliciter valere. Datum Squierneuicii X. Januarii 1575.

EPISTOLA LI.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Verum huius Religionis studium sincere laudat.

EX literis, quas D. V. R. non ita pridem ad me dedit, atque ex nonnullorum etiam sermone intellexeram, se Ecclesiam suam propemodum vniuersam visitasse, eamque multis in locis infectam hæreticorum & improborum hominum labe purgandam curasse, templum Diui Adalberti pene collapsum instaurasse ac consecrasse, & pleraq; alia ad Dei immortalis gloriam & Catholicæ religionis incolumitatem confecisse. Idem quoque de Venerabili *Archidiacono Pomeraniæ*, à se huc hodie ad me ablegato, plenius audiui. Equidem præclarum illud animi sui erga religionem studium egregiumque ac præstantem voluntatem, vt debitis extollere laudibus nullo vnquam tempore desinam; ita omni officiorum genere prosequi, ac promouere pro meo munere nunquam intermittam. Ac profecto spero sibi diuinum Numen perpetuo affuturum, quo à se cœpta istius Ecclesiæ reformatio iuxta sacrosancti *Concilii Tridentini* præscriptum, tandem perficiatur, fitque in posterum aliarum huius Regni Ecclesiarum veluti forma atque exemplar. Cæterum quæ suo nomine ab ipso Venerabili *Archidiacono* mihi diligenter exposita sunt, ea melius & commodius inter nos conferemus. Idque breui futurum confido, quum in hanc vrbem ad comitia veniet D. V. R. quæ sibi persuadeat velim, me præcipuam suarum rerum omnium, quam debeo, rationem semper habiturum. Cupio D. V. R. bene & feliciter valere. Datum Varsouiæ 7 Octobris 1575.

EPISTOLA LII.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Cuius beneuolentiam grato animo assumit, curamque Reipub. prædicat.

HOdie puer D. Vestræ R. eius ad me literas reddidit eum grauissimis verbis sententiisque refertas, tum plenas officii & humanitatis. Ex his ego in hoc perturbato rerum statu magnam sanè capio consolationem, quod D. V. R. eam dignitatis atque incolumitatis meæ curam suscipere contendat, vt non prudentibus modo ac salutaribus consiliis, sed rebus etiam omnibus oblatis, me iuuare non desinat. Qua in re singularem animi sui & erga Apostolicam sedem pietatem atque obseruantiam, & in me beneuolentiam ac charitatem vt libentissimè agnosco, ita gratissimo (vt par est) animo complector, & omni studio atque officio, dum viuam, sum prosecuturus. Video se, prout religiosissimum Præsulem ac præstantissimum Senatorem decet, maxime solicitam esse de *confœderatione Varsouiensi* in pactis inter Regni Ordines & nouum Regem initis comprehensa. Verum aduersus eam atque alia omnia, quæ quouis modo verè Religioni sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ institutis, ac Regni legibus aduersarentur: Reuerendiss. Dominus *Archiepiscopus* suo, Episcoporum omnium, ac Catholicorum Procerum secum facere volentium nomine pro virili & constantissime (vt solet) contestato reclamauit, superioresque alias id genus protestationes cunctas innouauit. Quin iuribus Ecclesiarum sartis tectis tuendis maiora etiam præstitit, quam in antecedente electione factum fuerat. Quod ad locum habitationi meæ accommodatum attinet, certe mihi mirum in modum ridet aut *Volborium* aut *Sulcioniam*, eo præsertim nomine, quod R. D. V. vel præsens vel vicinus præsto essem. Sed illud facile in suspicionem adduceret vtrumque nostrum; hoc præter eandem suspicionem, mihi etiam ob solitudinem, hoc tempore tutum nequaquam videtur. Quapropter hic tantisper consistere decreui, dum alio migrare compellar, speroque Dei omnipotentis opem mihi non defuturam. Datum Varsouiæ ultima Decembris 1575.

EPISTOLA LIII.

VINCENTIVS LAUREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi. Libellum decreta Synod. Vladisl. complectens, accepisse significat, Religionisq; Episc. studium votis prosequitur.

HOdie mihi redditæ sunt literæ D. V. R. ac simul ca- A pita in Synodo Prouinciali proponenda, libellus item typis excusus, *Diœcesanæ Wladislauiensis Synodi* decreta complectens. Hunc etsi aliis formis impressum à se olim acceperam, grato tamen animo nunc accipio. Vt enim lectio repetita magis placet; sic munera sacras res continentia, bis data gratiora esse nimirum solent. Capita Synodi, quæ Concilii Tridentini præscripto consentanea, & ad vsum istius Ecclesiæ accommodata sunt, ea si D. V. R. qua pollet autoritate & animi pietate omnia exequenda curabit, faciet profecto rem æternis præmiis a diuina bonitate compensandam. Atque una magnam initura est gratiam a Sanctiss. D. N. & ab universo Poloniæ clero. Nec dubito, quin ad rem salutarem R. D. Archiepiscopus & cæteri collegæ Antistites pro suo quisque munere, & in Ecclesiam Dei studio se præcipuos adiutores profiteantur. Ego vero vbi locorum sum (quoad potero) sacræ Synodi conficiendæ administer etiam ero. Quod superest, cœlestem Regem B assiduè precor, vt quæ ejus concessu & munere Ecclesiæ vsum talenta R. D. V. data sunt, ea istic tantum acquirant, vt ipsi vberem copiam, & abundantiam suppeditent ad religionem Catholicam locupletandam &c. Datum Wratislauiæ 27 Februarii 1577.

EPISTOLA LIV.

VINCENTIVS LAVREVS Montisregalis Episcopus, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi. Iubilæi prorogationem, tum Indulgentiam & Bullæ promulgationem notificat, quod vt idem faciat, & Ecclesiam ad Iubilæum vere præparet, ex officio eum admonet.

CVm *Wratislauiæ* consisterem, ex literis R. *Præpositi Plocensis* intellexi, *Serenissimum Regem* compluresque Catholicos proceres atque aulicos, Sacrosancti Iubilæi donum consequi minime potuisse, quod tunc plerique ferè omnes spatiis temporis exclusi, numerum dierum, quibus C templa visitanda erant, nequaquam explerint. Nolui ego deesse, quin pro meo munere in gratiam Regiæ Maiestatis tempus prorogationis, in sex alios menses a S. D. N. impetrandũ curarem. In ipso igitur meo in hanc vrbem aduentu, Breue prorogationis accepi, de quo Regiam Maiestatem meis literis certiorem reddidi. Hortatusq; sum, vt in maximis belli difficultatibus more aliorum Regum suorum antecessorum ad opem diuinam confugeret, seque & exercitum suum (Catholicos scilicet milites) cœlesti hoc recondito in Catholica Ecclesia thesauro locupletaret, quo citius ac promptius queat optatam victoriam à præpotente Deo obtinere. Ipsi autem Reuer. Præposito tum de Indulgentiarum ratione deque Bulla in Cœna Domini, nomine Reuerendiss. Primatis typis iam excusum misi libellum. Cui exemplum ipsius Breuis adiunctum est. Tum negotium dedi, vt Regem de singulis informaret, atque eniteretur, vt D indulgentia, ac simul Bulla in Cœna Domini in publica concione coram eius Maiestate explicetur ac promulgetur. Nos hic præsente Serenissima Regina duabus concionibus, vna pridie natalis diei Sancti Ioannis Baptistæ, altera eodem ipsius festo à Venerabili Pultouiensis Collegii Rectore habitis, vtriusque promulgationem & exactam explicationem curauimus, atque inde sex mensium tempus in vna quaque Ecclesia & diœcesi incipiendum esse denunciamus. Ipsius nunc Breuis exemplum in eodem libello descriptum mitto D. V. R. quam pro suo ingenti in religionem Catholicam studio, certum habeo, in sua Ecclesia & Diœcesi solenni aliquo festo idem primo quoque tempore effecturam esse. Ad Iubilæi vero gratiam obtinendam vnicum templum & tria in eo altaria tantum triduo visitari debent. Quamobrem quotquot eius muneris expertes vsque ad hoc tempus fuerant, id paruo labore sibi comparare poterunt. Cum autem ad Indulgentiarum adeptionem necessario requiratur vera cordis contritio, qui non ita (ut par est) pœnitentes sacrum iubilæum antea celebrarunt, nunc se ad id parare commodius poterunt. Itaque omnes in publicis concionibus monendi essent, vt se cœlestis huius doni participes redderent. Quum primum vero vna cum eiusmodi indulgentia ipsam quoque in Cœna Domini *Bullam* a R. D. V. promulgatam esse intellexero, id meis literis S. D. N. confestim significabo. Cupio D. V. R. bene & feliciter valere. Datum Varsouiæ die 10 Iulii M D LXXVII.

EPISTOLA LV.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi. Propositionis capita in Synodo prouinciali Regi oblata accepisse rescribit, Episcopi v. huius visitationem Ecclesiasticam laudat.

NOn ita pridem accepi literas D. V. R. III. hujus Mensis die *Wolborii* datas, ac simul totius propositionis capita, articulatim distincta nomine Synodi Prouincialis, Regi oblata, Regisque ad singula responsum. Illud mihi inprimis gratissimum sane fuit, quod R. *Ioannes Demetrius Solicouius* de flagranti Regiæ Maiestatis erga Ecclesiasticum Ordinem studio abunde testatur. Id etsi mihi cognitum atque perspectum ante[illegible]uerat, viri tamen ornatissimi graui testimonio confi[illegible]m nescio quomodo altioribus in animo meo radici[illegible]s nunc defixum est. Vehementer equidem optabam (quod etiam in Synodo contenderam) ut ipse *Solicouius* eiusdem Synodi ad Regem Orator, idem apud summum *Pontificem* munus non recusasset. Nam præterquam quod suæ dignitati non parum consuluisset; profecto de Reuerendissimæ D. V. in Dei Ecclesiam meritis, non aliud judicii mei specimen e Pontificia quam ex Regia, aula capere potuisset. Pium R. D. V. in locis Sacris visitandis institutum magnopere laudo. Et cum otiosa maximè sibi videtur D. V. R. nunquam tamen minus otiosa esse solet. In ista, enim peregrinatione purissimis Deoque acceptis precibus, Regi & Reipub. nec externis magis quam domesticis hostibus laboranti opem fert, monasteriis sanctitatis opinionem sua præsentia auget, monachorum vitia inquirit, exemplo & doctrina corrigit atq; emendat. Nihil demum prætermittit, quo pietatem suam perpetuo actuosam reddat. Hoccine otium appellat? Ego autem laborem corporis & animi contentionem toti huic Ecclesiæ & Reipub. maximè vtilem nomino. Expecto quid ad me de Caluomonte scribat, rectane Monachorum disciplina, vitæque sanctimonia Crux Seruatoris nostri colatur, an vitiosa & corrupta illorum consuetudine, non minus, quam Deiparæ imago, apud Clarum montem commaculetur? De hoc Claromonte nomine totius conuentus duo obscuri sodales nuper ad me venerunt, & eas ipsas, quæ cum hisce meis sunt, literas attulerunt, suppliceesque à me petierunt, vt conuentus commodo & dignitati prospicerem. Sancte ego pollicitus sum, me vtrique consulere velle, sed alio, atque illi optabant, modo. Correctionem miseri recusabant. Ego contra, emendationis capita a R. D. V. ipsis lata, Sacris Canonibus

nibus eorumque institutis prorsus consentanea, religiose ab omnibus obseruanda esse iussi, ac per literas mandavi. Tandem iureiurando adstricti multa trementes retulerunt, quæ a meo scriba ad verbum diligenter perscripta sunt. Hæc quidem, & vna exemplum meæ Epistolæ ad ipsum Conuentum datæ, Diploma etiam (quo eundem Conuentum & omnia *Wladislauiensis Dioecesis* monasteria visitandi corrigendique autoritatem ad D. V. R. detuli) præterea mearum quoque facultatum exemplar mea manu & sigillo munitum, omnia in hunc fasciculum addita sunt. Non dubito D. V. R. pro re, loco, & tempore adhibituram esse omnem rationem, & curam, & laborem, quo sanctum hoc emendationis negotium ad optatum finem perducatur. Breui (vt spero) prouincialis synodi decreta ad nos remittentur. Ea occasione nobis oblata, & Antistites & Abbates, atque interea * , de suo quemque officio accurate & diligenter nostris literis monebimus. Diu valeat felix D. V. R. Datum Warsouiæ die 15 Iolii 1577.

EPISTOLA LVI.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Inquisitionem monasterii Clarimontis approbat, postulatamque Reip. curam promittit.

QVæ D. V. R. in monasterio Clarimontis causa religionis inuisendo ad Monachorum emendationem curauerit; tum ex ipsius inquisitionis scripto, tum ex commodo sermone familiaris V. R. D. copiose intellexi. Video profecto se pro suo flagranti in Ecclesiam Dei studio, quod potuit pie, accurate & prudenter præstitisse. Nec miror, se breuissimo temporis interuallo, arduum sane reformationis negotium conficere nequiuisse. Id enim eiusmodi est, vt non nisi longiore mora, & præsentis pœnæ formidine, atque assidua alicuius viri eiusdem sodalitatis cura & inspectione, ad optatum finem perduci queat. Nam etsi sodales proposita correctionis capita accepissent, ob corruptam tamen morum disciplinam exequi omnino neglexissent, nisi præsentia & autoritate sui Præfecti ad id adigerentur. Inter Monachos igitur vir honestus, & institutorum eiosdem ordinis experiens deligendus est, cui negotii executio committeretur. Reverendissima autem D. V. (ad quam breui missurus sum Diploma, quo sibi non modo illud monasterium, sed omnia etiam in sua Dioecesi consistentia reformare licebit) monachos illos ad ipsa correctionis capita accipienda iure compellet. Cætera vero, de quibus cunctos Reuerendissimos Regni Antistites a me monendos censet, diligenter & accurate perficiam, quum primum Synodales Constitutiones a Sancta Sede Apostolica confirmatæ ad nos remissæ fuerint, idque intra binos ad summum menses futurum spero. Quo tempore occasione oblata honestis omnibus rationibus contendendum est, vt *Serenissimus Rex* ad ipsarum constitutionum executionem autoritatem suam Regio diplomate interponat, quo ad Dei gloriam, Ecclesiæ Catholicæ incolumitatem & totius Polonæ nationis salutem & ornamentum res toti Reipub. salutaris tandem conficiatur. Datum Warsouiæ die 11 Iunii 1577.

EPISTOLA LVII.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Religionis studium commendat mutuumque officium suum promittit.

SCio ego, in *Polonia* & Reuerendissimam D. V. amplissimo Episcopi & Senatoris munere fungi, & me illi- A us personam gerere, qui Christianorum omnium caput & Pater est a Christo institutus. Eundem vtrique finem propositum esse intelligo: nimirum Catholicæ religionis & Reipub. huius salutem & incolumitatem. Ad id autem assequendum dum alter alterum mutuis officiis iuuare contendit, eam adhibere moderationem debet, vt publicæ vtilitati tantum consulens, omnem priuati commodi suspicionem fugiat. Et quidem a maioribus nostris accepimus, nullam neque iustiorem, neque grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quam publicam muneris societatem. Hanc vero necessitudinem inter nos sic constitutam esse arbitror, vt nollis (quæ vlla suspecta essent) donorum adminiculis egere videam. Quamobrem non dubito, D. V. R. pro sua pietate ac prudentia æqui boni facturam. Nollem enim hac via mihi præcidi, & Ecclesiæ Dei inserviendi, & D. Vestram R. pro meritis B iuuandi atque ornandi libertatem. Cætera de *Venerabili Canonico Wladislauiensi*, diserto ac fidissimo consiliorum nostrorum interprete & internuncio, audiet D. Vestra R. Quæ diu valeat felix. Datum Warsouiæ 15 Augusti 1577.

EPISTOLA LVIII.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Monasteriorum miseram conditionem ei notificat; fretus autem eius Religionis studio, inuisendi munus ei imponit.

AVdimus, quod dolentes referimus, in plerisque huius Regni monasteriis illam, quæ quasi delapsa de cælo est ad sanctimoniam, vitæ regulam, fere ab omnibus negligi, sacras domos olim sanctissimis doctis- C simisque viris refertas ac diuinarum virtutum alumnas, pene conuelli, fundos ac bona a maioribus per manus tradita (quibus veræ pietatis ac religionis tanquam seminarium ali, & sustentari debet) vel venire, vel alienari, vel ad profanos vsus conuerti. Id vero non tam iniuria temporum, quam eorum qui monasteriis præficiuntur culpa, contingere animaduertimus. Et quanquam hic in Synodo prouinciali nunc celebrata multa pie, sancte & salubriter sancita sunt, quibus omnia ad veterem illam regulam examussim dirigantur; ea tamen ad optatum finem perduci nequeunt, nisi sapientum ac præstantium virorum ope & autoritate executionem habeant. Cum itaque pro nostro Apostolicæ legationis munere in eam rationem incumbamus, id potissimum studeamus, vt ipsius prouincialis Synodi canones ex oecumenici Tridentini Concilii præscripto (quoad eius fieri potest) inuiolate seruentur, Paternitatem tuam præcipue delegi- D mus, cui ob singularem eius pietatem, eruditionem, & Ecclesiasticarum rerum vsum, nostras in re tam præclara & salutari conficienda partes tribuerimus. Nouimus, quantum studii in tollendis *Wladislauiensis* Ecclesiæ tuæ lapsibus posueris: Nouimus, quantos labores ac sumptus iam impenderis, impendasque in diem ad puerorum ingenuorum scholas erigendas atque ornandas, quantaque humanitate ac benignitate religiosos, doctosque homines ad te allicias, foueas ac sustentes: Nouimus, quantam adhibeas rationem & curam, & diligentiam, vt mores cleri emendes, corrigas, & ad veteris disciplinæ institutum reuoces. Profecto non dubitamus, quin omnia tuæ Dioecesis Monasteria (cuiuscunque ordinis illa extiterint) inuisendi munus sis non modo libenter susce-

suscepturus, & pie, accurate, ac diligenter executurus, sed vt ad aliorum quoque omnium emendationem, aliquando animum intendas, minime recusaturus. Nos igitur qui ad infra scripta per Sedis Apostolicæ literas (ad quarum insertionem non tenemur) plenam habemus potestatem, Paternitati tuæ munus nostrum deferentes, committimus, vt monasteria tam virorum quam mulierum Prioratus, præpositturas, & loca regularia quorumuis ordinum, etiam mendicantium, etiam exempta, dictæque Sedi immediate subiecta, vel quouis alio priuilegio suffulta, eorumque capitula, conuentus, vniuersitates, collegia & personas tam seculares, quam regulares, quam regulares etiam (vt præfertur) exemptas, & ea quidem intra finis tuæ Diœcesis tantum existentia, nec non Monasterium Clarimontis fratrum S. *Pauli* primi *Eremitæ* sub regula S. Augustini viuentium in Diœcesi *Cracouiensi* collocatum (quoties tibi videbitur) visites, atque in illorum statum, formam, regulas, instituta, regimen, statuta, consuetudinem, vitam, ritus, mores, & disciplinam, tam coniunctim, quam diuisim, & tam in capite, quam in membris, diligenter inquiras, nec non Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, Sacrorumque canonum & generalium conciliorum decretis, ac sanctorum Patrum traditionibus atque institutis inhærendo, quæcunque mutatione, correctione, emendatione, reuocatione, renouatione, atque etiam ex integro editione indigere cognoueris, pro te, loco, & tempore, reformes, mutes, corrigas & de nouo etiam condas, condita sacris canonibus non repugnantia confirmes, abusus quoscunque tollas, regulas, institutiones obseruationes, & ecclesiasticam disciplinam vbicunque illæ exciderint, modis congruis restituas, & redintegres, praedicti concilii *Tridentini* decreta (vbi nondum introducta sunt) proponas, & custodienda præcipias, ipsasque personas tam seculares quam regulares, etiam exemptas ad debitum & honestum vitæ modum reuoces, ac quicquid inde statueris & ordinaueris, perpetuo obseruari facias. Ad ea autem aliaque omnia & singula, in præmissis quomodolibet necessaria & opportuna, dicendi, gerendi & exequendi, autoritate Apostolica nobis attributa harum præsentium tenore plenam & liberam facultatem & potestatem eadem paterni tati tuæ toto legationis nostro tempore duraturam impartimur. Non obstantibus eorum omnium & singulorum priuilegiis, sub quibuscunque formulis verborum conceptis, ac mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non constitutionibus, & regulis etiam iuratis, atque consuetudinibus vel præscriptionibus etiam immemorabilibus, & statutis contrariis quibuscunque. Datum Petricouiæ Gnesnensis Diœcesis. Anno a natiuitate Domini 1577. die 25. Mensis Maii, Pontificatus S.D.N. Gregorii Papæ XIII. Anno sexto.

EPISTOLA LIX.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Cuius beneuolentiam atque præclara merita laudat.

A Multis equidem annis propensum Reuerendissimæ D. V. erga me animum perspexi, & ipse eam colui & amaui. Sed tamen hoc tempore magis faui, fateor, R. D. *Premisliensi Episcopo*, vt ad vacantem Episcopatum *Wladislauiensem* eueheretur, nec mihi defuerunt certe huius voluntatis & fauoris mei causæ, quas hic commemorare necesse non est. Dominationi quidem V. R. nunc satisfactum iri existimabam, si ea illi succederet cum spe vlterioris euectionis. Sed quando aliter
A Deo, cuius arbitrio fiunt omnia, & Regiæ Maiestati placuit, id quoque magnopere gaudeo. Nec solum beneuolentia, verum etiam iudicio. Nam iis dotibus ac virtutibus præditam esse D. V. R. scio, vt ea cum Reipub. & Patriæ nostræ communi & vniuersæ Ecclesiæ multum opis afferre, tum Ecclesiæ illi imprimis cum dignitate & vtilitate præesse possit. Nec dubito eam, qua est pietate, in eo diligenter elaboraturam esse. Proinde & ipse euectionem istam fauoremque Regium, & Ecclesiæ *Wladislauiensi* talem Episcopum gratulor, quem superiorum temporum cicatrices obducturum esse spero & opto. Plura nunc non possum; Opto autem, vt Deus Opt. Max. initiis istis, & ipsis R. D. V. consiliis, atque conatibus prosperos det successus, cuius gratiæ me quem diligentissime etiam atque etiam commendo. Cætera de R. Domino *Archidiacono Gnesnensi* ea cogno-
B fect. Cracouiæ 6. die Iulii 1567.

EPISTOLA LX.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Huius virtutes laudat, & Reipub. curam commendat.

NOn arbitror D. Vestram R. ex eo genere hominum esse, quos corrumpunt laudes, nec sinunt exoriens virtutum ac recte factorum germen adolescere, & ad frugem maturitatemque peruenire; sed ex eo potius, in quibus eæ viceni irrigationis obtinent. Vulgatum est illud: Laudata virtus crescit. Tanto alacrius igitur D. V. R. bene cœpta prosequi debebit, quanto magis videt piis & præclaris studiis atque conatibus suis laudem apud Deum & homines, non esse defuturam. Dabitque operam, ne fallat expectationem hominum, quam de se ipsa concita-
C uit, & quasi fideiussorem pro se dedit recte, pie & sapienter fungendi muneris sui. Nec terreatur occurrentibus difficultatibus, Prouehet ac prosperabit conatus, quos ipse indidit, Deus. Si modo non in finem nos repellit propter peccata nostra. Vellem succederet id, quod D. V. R. per Cancellariam tentasse fertur. Nec tamen prorsus inutilis erit, vt equidem iudico, repulsa. Me quidem opinio non fefellit de successu. Inde autem defensu quorundam recte ea coniectutam faciet, quantumuis verborum in ore natorum fundatur. Concordiam ego opto magis, quam spero, hoc statu rerum. Fieri tamen potest, vt arma quæ comparari a nonnullis feruntur, eam concilient, quo facilius pacem ferant. D. Vestra R. vel Diœcesi suæ peculiariter prospiciat & consulat, si in commune toti prouinciæ consuli hoc tempore non potest. Tamesi ne hæc quidem adhuc tanquam deplorata deserenda est. Hac non successit, alia tentandum est via. Ha-
D bet D. V. R. desiderii sui studiique consortes alios Episcopos, quorum ego sensus tenere mihi videor. Sed non omnes duces copiarum esse possunt, nec primas fabulæ partes agere. Sed ego vela contraham. Bene valeat D. V. Reuerendissima. Cracouiæ 21. die Nouembris Anno 1567.

EPISTOLA LXI.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mutuis ei in rebus Ecclesiasticis Consiliis, vt ipse petiit, beneuolentiam suam ostendit.

Etsi

ETsi a pumice, quod vulgo dicitur, aquam petit D. V. R. cum consilium rerum magnarum gerendarum, & vel ad Rempub. nostram, vel ad Ecclesiam pertinentium a me petit, ipsa abundans consilio & iudicio; tamen vel inscitiæ culpam subire malo, quam deesse pio eius desiderio, a qua me amari intelligo. Itaque a'acris vel in mare aquam fero. Prudentiæ D. V. R. est, studium, conatum & obsequium boni consulere, & si quid minus rectum, minusue accommodatum temporibus & rationibus ipsius a me proficiscitur, repudiare. De *Fricio* dixi, quod sentio. Non modo ob imminentia Comitia, verum post ea peracta, dum hic est, qui est, status rerum apud nos, eum quod is non spondet nobis, facile perfici posse aliquid eiusmodi, tum quod non expedit irritare crabrones. Et fieri potest, vt liberi ipsius matris, quam patris similiores existant. De ipso enim exiguam ego spem habeo, ne dicam nullam. Pontifici max. vellem fusius D. V. R. redderet rationem consilii sui, suis literis potius quam per alium. Neque ita certo promitteret, se facturam esse, quod iubetur, sed ita demum, si expensis causis, cur id commode fieri non possit; nihilominus faciendum id esse si Sanctitati eius videretur. Habet non dissimilem causam Illustriss. Cardinalis in Diœcesi sua, executionem autem expeditiorem, ni fallor. Tolerat tamen hominem. Tametsi magistratu eum mouit, quo pater eius functus est. Nec sane eadem ratio debet esse hæreditariorum ac temporariorum ministeriorum & ministrorum. Quod autem D. V. R. per istam occasionem, quam ego nesciui, sic *Fricium* admonuit, laudo factum. Deinceps etiam varie ipsum tractet licebit, partim vt pater, partim vt dominus, infundatque in vulnus eius oleum & vinum secundum doctrinam Euangelicam, sine disputatione tamen. Ad mensam ne adhibeat, propter offensionem multorum, & vt existimationem ea suam tueatur. Quod ad *Seminarium* & *Abbates* attinet, non intelligo, quid D. V. R. suo nomine agi velit cum *Pontifice*. Habet ea decreta *Concilii Tridentini*. Habet ex iis potestatem delegatæ Sedis Apostolicæ in exemptos. Habet etiam exemplum in *Posnaniensi Diœcesi*, vt audio. Proinde in Synodo poterit aliquid constitui. Sic factum est etiam in *Varmiensi Diœcesi*, quanquam præsente Legato *Commendono*. Congressus iste vt ad optatum & publice salutarem exitum perducatur, opto adhuc magis quam spero. Vt vt autem erit; erit, ni fallor ex re ac dignitate D. Vestræ R. Datum Cracouiæ 14 Ian. 1568.

EPISTOLA LXII.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Breue apostolicum, & tres libros colloquiorum cum gratulatione aliqua mittit.

Studium & obsequium meum fedulum R. D. V. reuerenter imprimis defero.

ETsi non est quod scribam nunc D. V. R. a qua responsum ad quadragesimales meas literas vna cum descriptione mea Poloniæ expecto; tamen cum *Breue* pontificium a Nuncio Apostolico ad D. Vestram R. transmittendum acceperim, non committendum mihi esse existimaui, quin vel inanes meas literas ei adiungerem pro mea erga ipsam obseruantia. Quamquam non erant eæ prorsus inanes. Continebunt etiam gratulationem. Gratulor itaque D. V. R. talem successum consiliorum, & actionum suarum in ouili, quod eæ peregre cum aliis magnis & sapientibus viris, tum ipsi Pontifici max. pro-
A bantur. Quod ea partim ex hoc Breui illius, partim o benigna concessione eorum, quæ ipsa petiuit, a Sede Apostolica perspiciet. Scripsit enim mihi *Ticinius*, facile impetrata esse pleraque omnia. Conflabit hoc ipsi, ni fallor, inuidiam apud quosdam, quibus postulata ipsorum negata sunt, & durius etiam fortasse responsum est. Verum ea inuidia fortiter contemnenda est, & magis ac magis incumbendum, vt vltima primis respondeant, neque de via decedendum propter superbas & malignas obtrectationes, quibus non iniusta fortassis repulsa & reprehensione dolor iniustus continere se non potest, quin erumpat. Mitto etiam D. V. R. tres primos libros colloquiorum meorum de religione iam excusos, nondum tamen in vulgus editos. Quartus expectatur, qui in tempore quidem missus, tardius tamen ad Typographum peruenit. Nunc excuditur. Vbi ad me peruenerit, per-
B curret etiam ad D. V. R. Interim ea hos boni consulat, & per otium, si videbitur, perlegat. Addo & Breue Apostolicum, quod Nuncio huic ad me datum est. Bene valeat D. V. R. Crac. die festo Corporis Christi 1568.

EPISTOLA LXIII.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Absentiam eius a Gedanensibus dolet, sub finem felicem pacis conclusionem optat.

EA est propensio voluntatis R. D. V. erga me, idque vicissim studium meum erga ipsam, & obseruantia, vt mihi neque interualla locorum, neque peregrinatio neque occupationes obstare debeant, quo minus ad eam scribam, nonnunquam testificandi officii mei gratia.
C Quod quidem ex hoc quasi exilio iam iterum facio. Fecissem sæpius faceremque, si D. V. R. Gedanum rursus perficiendi inchoati negotii publici causa venisset. Abesse eam autem inde, Reipub. causa doleo, ipsius vero D. V. R. gratia, non doleo. Nam vt fama hic est, & quidem ab exteris ad nos permeans; durius & acerbius nunc ibi agitur, quam vt Reipub. nostræ expedire, aut benignitati Regis & gentis nostræ conuenire videatur, quamque ferat tempus eius ciuitatis, aliis incommodis nunc afflictæ; Cuius me miseret, licet non admodum propensæ in me. Neque immerito fortassis perpetientis ea, quæ patitur. Quid quod non expedit, eam ad desperationem adduci? Sunt hi qui id moleste non ferunt, & non modo aures arrigunt; verum etiam diligenter de omnibus sciscitantur. Equidem cum non ignotus est mihi sensus animi D. Vestræ R. non dubito aliter acturam
D eam fuisse, si adfuisset, si modo vera sunt, quæ hic feruntur. Quod ad *Elbingam* & res Ecclesiasticas attinet, nihil spero hoc tempore, ne in posterum quidem multum, nisi Deus aliter Ecclesiæ suæ prospexerit. Quo minus me delectat imposita mihi in illis oris prouincia. Videor mihi prospicere tempus illud in *Prussia* & *Polonia*, quando locus erit illi Semisrychio: Et bene qui latuit, bene vixit. Sed est mihi adhuc pœnitentiæ locus. Pacificatio hæc nostra, quorsum sit euasura, paucis spero diebus sciemus. Nunc quidem non mala de ea speramus. Vtinam autem & commodo S. Regis & Reipub. nostræ pax ea cueat. In quo nos non desumus officio nostro. Bene valeat D. V. R. Stetini die 6. Nouemb. 1570.

EPISTOLA LXIV.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De eius beneuolentia gaudet, interregni vero periculum innuit Regemque diuitem eligere suadet.

IN hac non tam rerum quidem adhuc, quam animorum nostrorum perturbatione gratissimæ mihi acciderunt binæ R. D. V. literæ, cum adiuncto volumine actionum cognitu dignissimarum & necessariarum, quarum ego plane expers essem, nisi M. D. *Castellanus Gd.* interdum mecum communicaret. Excusationibus cessationis diuturnæ non fuit opus apud me D. Vestræ R. Noui enim non cessationem eam fuisse; sed impedimenta legitima & necessaria, quemadmodum proxima mea Epistola, quam ipsi *Knissino* transmissam esse scio, ipsa didicisse putuit. Abunde sane silentium istud modo compensatum est, ita vt mihi eam moram gratularer propemodum. Videor enim nunc mihi beneficio & favore D. Vestræ R. tum in præteritis Comitiis, tum in orba Repub. nostra præsens versari, & futuros etiam euentus, siue casus intueri, Etsi enim non mala spe me alit D. Vestra R. e tranquillis interregni initiis concepta; tamen ea ipsa initia, non minus me terrent, quam nautas ea, quæ vocant malaciam nisi fallor. Studium, curam, actiones & excelsum ac imperterritum animum, & prompta sanaque consilia D. V. R. non laudare & admirari non possum. Ac eo quidem magis, quod in altero quodam, in quo minime oportebat, diuersa nonnulla cernere licet. Quæ quidem alterum illud cum insano cerebro caput nubis peperisse videntur. Itane convenit, quempiam deserta statione sua dignitateque posthabita aliis obsequentem esse? Scire aueo, quid capitellus ille nuuitius (nouis enim rebus noua imponenda sunt nomina) rescripseris D. V. R. tam grauiter vere Senatoria ac censoria Epistola increpitus. Si resipuit, Deo sit gratia; Sin perstat in sententia, vereor ne plus mali det, quam expectamus, adstipulatoribus, vt videtur, vtens quibusdam etiam e nostro ordine. Quo non progreditur æmulatio & inuidia? Vtinam ego quidem falsus coniector sim, sed meliora ominemur, & in meliorem partem interpretemur omnia. Quid autem? Hodie *Knissinum* conoeniris an mense Septembri? Armati autem an inermes? Quisnam eligendus sit Rex, non est meum indicare. Multa in ea respectanda sunt, libertas & tranquillitas publica, religio, iustitia, vtilitates hominum; Caput autem est religio. Verum ea tatice magis spectanda quam aperte præ se ferenda hoc rerum Polonicarum statu. Cæteris insistendum erit ex professo. Ac libertas quidem cancellis legum regnaturo circumpositis & circumponendis & Iusiurandi religione præstabitur. In quo vtroque seruando magnam imo maximam vim habet recta religio, & educatio, ætasque adultior. Tenaciores enim legum & iurisiurandi sunt ii, qui pietate, honestate morum, & receptis antiquitus de religione opinionibus a teneris vnguiculis imbuti, eo ætatis prouecti sunt, vt iudicare ipsi de rebus possint. In circumponendis tamen cancellis cauendum esse videtur, ne quid nimis. Scitum est illud sapientis: Qui nimium emungit, elicit sanguinem. Existunt hinc nonnunquam tyrannides in Rebus publicis: quemadmodum & equi generosiores efferuntur, si quis nimis intendat habenas. In tranquillitate præstanda, potentia non minimum loci sibi vendicat. Potentia vero partim necessitudinibus & amicitiis vicinorum principum, partim re pecuniaria continetur. Difficile est, ait Philosophus, indigentem pecunia bene operari. Equidem ita iudico: Minus esse periculi Reipubl. a diuite quam ab egeno rege. Et docuit id nos, nisi fallor, ipsa experientia. Incensa enim semel egestate cupiditas nullum sibi deinceps modum finemque statuit, & facile omnium legum & religionum repagula perrumpit. Habemus quidem exempla restricti, & arctius constricti legibus principatus olim apud *Lacedamonios*, nunc apud *Venetos*; sed non omnibus omnia conveniunt. Nec repente apud eos illa principum & regum frena extiterunt, verum pedetentim inoleuerunt. Et multa magnaque ii habuere & habent præsidia ad tuendum, seueriora illa instituta sua, quibus alii populi carent. Atque ob id eos nulli, quod sciam, per omnia imitari vel voluerunt vel potuerunt, in nonnullis rebus nonnulli, vt cuique visum est. Dat quidem nonnunquam Principibus laxior libertas occasionem ad tyrannidem; sed non raro etiam, nec scio, an crebrius seruitus & egestas. Iustitia a bene institutis ad virtutem & humanitatem certior & promptior speranda est, quam a barbaris & qui per tyrannidem vel inuaserunt dominatus, vel tueri necesse habent a maioribus suis acceptos. Vtilitates & opes non modo priuatorum, sed etiam ipsarum rerumpub. commerciis & beneuolentia externorum inprimis comparantur. Hic igitur spectandum est, ex qua parte Polonis frequentiora sunt, & vtiliora esse possunt commercia, & firmior est vtiliorque beneuolentia. Bene valeat R. V. D. & æquo animo ferat ineptias meas. Vartemburgi 12. Augusti 1572.

EPISTOLA LXV.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De Reipublica tranquillitate in rerum discordia desperat, Episcopumque ad constantiam adhortatur.

VT inexpectatæ hoc tempore, ita pergratæ mihi acciderunt Epistolæ D. V. R. Vellem iucundas quoque possem dicere; sed quid iucundum hoc tempore & hoc statu rerum nostratium bonis, & tranquillitatis salutisque publicæ studiosis hominibus accidere potest? Actorum * nonnulla R. D. Culmen. antea, pridie vero eius diei quo mihi D. Vestræ R. literæ redditæ sunt, M. D. *Palatinus Sendomiriensis* mihi miserat. Verum ex iis, quæ scripsit & misit D. V. R. exactius omnia cognoui. Pontificias & Regias epistolas gratulor D. Vestræ R. Cuperem etiam gratiam popularem, quanquam nescio an ea sit optanda cum illis, & enim salutaribus iudiciis, ni fallor pugnans. Salutem, incolumitatem & victoriam nescio, an gratuler, cum ei periculi nihil impendere iam inde ab initio conuentus illius instituti iudicarim. Nam conuitiis, maledictis & minis quæ intentabantur, nihil aliud agi videbatur, quam vt ii, qui bene consultum Reipub. cupiebant, (quorum dux & autor fuit D. V. R.) de sententia & constantia sua dimouerentur, nec obstarent temeritati & consiliis perniciosis. Id si perfectum est, non placet ista victoria. Sed necessitati ac tempori cedendum est nonnunquam. Scitum est illud *Demosthenicum* ni fallor: Vir fugiens denuo pugnabit. Non deerit, spero, occasio corrigendi ea, quæ nobis, hoc est Religioni & Reipub. modo siue per vim, siue per fraudem surrepta sunt. Illi ergo tempori seruet sese D. V. R. nec despondeat animum. R. D. Archiepiscopi animum & consilium laudo. Vellem imitati id fuissent alii,

alii,qui id itidem nullo suo periculo facere potuerunt. Præsertim cum non per tumultum multitudinis res ageretur. Vtut est, præstat tamen ad illum modum, quam infectis rebus,discessum esse. Multa essent scribenda seu verius rescribenda; sed eo me labore leuauit ipsamet D. V. R. quandoquidem excursuram se esse ad me pollicetur. Nec fortasse deerit occasio,nempe consecrandi *R. D. Culmensis*, cui suadeo vt hoc petat a D. V. R. Igitur congressi,de iis & omnibus inter nos,conferre poterimus. Illud in præsens prætermittendum non est. Synodum institui in isto quasi interregno non censeo. Actum erit. Recusandi causæ esse possunt, interdictum Pontificis Max.& statutum quod controuersiæ inter sacrum & profanum ordinem, Regis arbitrio componi debent. Nec est autem tutum DD. Episcopis hoc tempore diutius abesse a suis diœcesibus. Peruestigandum est autem, num quis ex nostro ordine suggesserit hoc consilium. Responsum *Torunense*,& ipse *Clefeldianum* esse arbitror. Mirum est autem a primoribus id esse approbatum. Sed nullus est tam malus liber, ex quo non aliquid boni excerpi possit. Sat prudenti. De studio erga se meo, non est quod mihi gratias agat D. V. R. Merito fit, & mutuum fit. Neque hic ego inuidiam extimesco. Dat.

EPISTOLA LXVI.

MARTINVS CROMERVS, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Initio eius in se beneuolentiam prædicat; postea unionem inter dissidentes de religione imminentem,multis argumentis dissuadet.

GRatularer D. Vestræ R. successum actionum suarum in Conuentu isto *Warsouiensi* nupero, nisi hoc ipsi esset perpetuum, nec aliud expectandum sit a sano in Repub. sensu, & recto de rebus maximis iudicio, cum præstanti facundia coniuncto. Quanquam ea nunc sunt tempora, quibus non omnia recta vulgo probantur,& consilia ad gratiam magis, quam ad vtilitatem publicam solidam instituta in consultationibus requiruntur. Nec tamen eo condimento istæ caruère,quantum ego animaduertere potui. Quod autem me participem suæ laudis facit, est hoc ipsius eximiæ erga me beneuolentiæ(candoris dicerem,si, quod mihi tribuitur agnoscerem)nisi fortè ei præclarum opus acceptum ferendum est, qui præstanti artifici qualemcumque ansam dedi,id arte & ingenio elaborandi. Vellem autem in religionis quoque rebus similem euentum consilia D. V. R. habuissent. Et habuissent fortassis (nisi me fallunt coniecturæ)si actioni illi ea præsto ad extremum fuisset. Nam si remoto duce,tam nauiter se tamen gesserunt in certamine plerique centuriones & milites, vt non tam darent manus quam cederent tempori; quid factum esset si quis eis animum simul & consilium addidisset? Dux & autor nobis defuit ad victoriam. Ac de principe quidem ego quoque cum D. V. R. sentio. Idem suspicor, nonnullis superioris temporis,actionibus & scriptis, dictisque adductus. De * meliora mihi hactenus pollicebar. Perfricta semel frons est,vt audio;non adeo tamen opinor,quin aliquid adhuc loci relictum sit,vel reuerentiæ, vel æmulationi vel timori. Sed præterita corrigenda sunt potius quam reprehendenda. Corrigi autem posse videntur vel irrita fieri ea, quæ quasi per vim acta sunt,contra antiquas, & vsu receptas, & regum autoritate approbatas leges, & confœderationes iuratas,nec retractatas, reclamantibus etiam nonnullis Senatorii Ordinis viris, profanis iuxta atque ecclesiasticis, & cunctis nobilitatis, ita vt conspiratio ea verius, aduersus Dominum & Christum eius, quam confœderatio fuisse videatur, si cui Ordini, aut vtilitati publicæ incommoda est aut præiudicat. Quod quidem ita esse,non est demonstra-
A tu difficile; D. autem Vestræ R. imo cuiuis non prorsus obtusos sensus habenti perspicuum. Sed quoniam ea requirit etiam iudicium meum, obtemperabo vt soleo, saluo meliori ipsius iudicio. Vt *Rex* tueatur pacem inter dissidentes de religione, iustum est. Cætera superuacanea & iniqua, quæ ad religionem attinent. Seditiones timentur exemplo aliorum populorum. Recte sane. Cæterum stultum est,ea considerantes,causas illarum (nempe tales pacificationes) non animaduertere, neque exitus perhorrescere. Fueruntne enim vsquam vllis pacificationibus contenti hæretici? Fortasse quamdiu imbecillas habuere vires. Cum autem pacis præsidio sese aliquantulum confirmassent,nihil non ausi sunt,& facta infecta reddiderunt omnia, nec vllum sibi aduersarios deprimendi statuère modum. Et alibi quidem apertius maximo omnium dolore & luctu. In *Germania* gliscit adhuc malum,nec causam ignoramus, cur non erumpat. Theologi quidem,seu verius Matæologi eorum,
B hostiliter inter se digladiantes iam classicum canunt. Et tamen ibi diuersæ religiones,non mixtæ, sed locis, religionibus & dominationibus direptæ sunt. Luce meridiana clarius est, non ibi seditiones excitari, ubi iudicia (moderata) exercentur; sed ubi ea silent, & facere,ac profiteri cuique, quod libet,licet. Et eas vix vsquam à Catholicis, semper autem ab hæreticis excitatas esse constat,etiam ibi,vbi nulli sunt Catholici. Cur autem ii,qui negant pœnis vllis quenquam a sua quæuis impia & absurda religione reuocandum esse,ipsi non modo Catholicos,sed etiam alios, diuersum a se sentientes,hæreticos, inter se non tolerant? Quod si toleraturos se promittunt, *Babylonem* certe ædificant confusionis & omnis impietatis asylum. Cuius fructus peracerbos vtinam ipsi non breui decerpant, aut vtinam soli. Nam quod omnibus passim licere volunt, cur non liceat etiam ipsorum subditis? Quod si fiet,breui ipsis exorientur *Carolstadii, Munceri, Sartores Reges, Zisca, Procopii*, & alia
C eiusdem modi audacium & perditorum hominum portenta. Non deerunt sane *Adamitæ, Picardi, Libertini, Anabaptistæ*, concionatores seu potius concitatores. Atque adeo *Sacramentarii Heluetii*, qui partim religionis, partim gentis instituto, ad pileum vocabunt plebem, laborum & seruitutis ferè pertæsam. Non deerunt ei duces,etiam ex ipsa nobilitate; quemadmodum nec alibi defuerunt. At non abrogatur isto fœdere dominis potestas & iurisdictio in suos subditos. Scilicet in aliis causis præter religionem. Quid autem si contendent improbi, religionem illam esse suam, non prætextum religionis? Qua fronte autem aut quo iure puniet quis quempiam in spiritualibus, cui datur hoc fœdere licentia rerum omnium spiritualium, quæ quidem religione continentur? Annon pugnant hæc inter se? Annon autem oppressio Catholicæ religionis, seu verius euersio omnis religionis quæritur, & ad perennes turbas atque interitum Reipub. isto specioso confœderationis titu-
D lo via sternitur? Quid enim obstabit,quo minus audaces aliquot homines,cuiusuis sectæ, templa occupent in ciuitatibus Regiis, inuito vel insciente Magistratu aut reliquo populo? Quid autem quo minus improbus Magistratus inuito populo priuatis rationibus suis, aut absurda aliqua hæresi adductus id faciat,& siue Catholicos, siue alterius sectæ hæreticos inde per vim & latrocinium eiiciat? Annon factum id est, cum alibi tum in ciuitate inferioris *Germaniæ, Munstero*, & *Antuerpiæ* ni fallor. Laxentur habenæ

Gedani

Gedani Anapabtistis, videbimus statim quid futurum sit. Porro eum peteretur a nouo Rege illius confœderationis confirmatio, quid aliud agent Catholici, quam tacite religionem suam damnabunt, alienas religiones suæ æquiparantes, A cum non nisi vnam veram esse oporteat? Annon debilitabunt eo facto suorum animos, eoque adducent, vt ii nihil interesse putent, qua quisque religione, atque adeo num qua præditus sit? Hic vero sursum ac deorsum miscebuntur omnia. Iam si fœdus istud est, æquabile esse debet omnibus, qui se eo obstringunt. Estne autem id æquabile, quod Ordini Ecclesiastico omnia simul in dubio relinquit, siue adeò prorsus aufert? Promittitur quidem compositio de aliis differentiis in futuris Comitiis; Cur autem non omnia simul, aut composita, aut suspensa sunt? Qualem vero putamus fore illam compositionem? Nempe talem, qualis est ista confœderatio, minis & vi extorta. O pietatem & iustitiam hominum! qui nunc primum lucem veritatis & Euangelii se aspexisse gloriantur. O libertatem inæqualem! quæ verbis iactatur, re euertitur. Quorsum autem spectat illud, quod sequitur: Iudiciorum formam eam ratam esse iubemus, quam sibi quilibet Palatinatus domi consti- B tuit, aut deinceps constituet. Annon ad dissœderationem (vt ita loquar) magis quam ad confœderationem? Vnire nobis alios contendimus, & nos ipsi inter nos dissidia alimus? Quin igitur semel omnes pariter antiquas leges & receptos mores valere iubemus? & ad prisca illa tempora redimus, vt non solum vocitemur, sed re ipsa quoque simus *Sporades*, nullam certam habentes Rempublicam? Quæ sane certa & stabili iustitia & religionis autoritate potissimum continetur. Multa præterea, ne Epistolæ modum excedam, & ne memorem monere videar. Quid ergo inquies? Bellumne ciuile paci præferemus? Ista quidem non pax aut confœderatio, sed certa sequitus est, & exterminatio rectæ religionis. Non abnuamus sané confœderationem: modo sit ea æquabilis, & antiquis confœderationibus atque statutis non deroget. Id autem ita fiet, vt arbitror, si durante interregno, quam quisque de nobilitate, & quæque C ciuitas & communitas nouam religionem (Christianam tamen) publice vsurpauit, & vsurpat, in ea ne perturbetur, nec pœnis vllis obnoxius sit aut obnoxia, neque vicissim diuersæ religionis homines perturbet, nec templa vlla, decimas & prouentus, ad veterem religionem quam Papisticam vel Romanam nonnulli vocant, & ad Sacerdotes eius antiquitus pertinentia & pertinentes, quispiam per se vel per suos quouis colore & prætextu, interuertat aut occupet, nouosue cultus, vel conciones & concionatores sine autoritate Episcopi in iis ipsis templis instituat. Cuilibet autem postulanti de iniuria sibi vel Ecclesiæ suæ facta, iustitiam de se, suisque sine fraude, dolo, procrastinatione administret. Ne adigat etiam quisquam subditos suos, multo minus regios aut alienos, ad mutandam publice veterem religionem. Cæterum Episcopis, & aliis Ecclesiasticis personis, in subditos suos potestas & iurisdictio sua in omnibus salua & illibata D maneat. Atque hæc tantisper rata sunto, donec nouus Rex regnum administrare cœperit: ibi tunc quod quisque ex vsu sibi esse iudicauerit, ab eo petat. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ 17 die Februarii 1573.

EPISTOLA LXVII.

MARTINVS CROMERVS,

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

De repudiata confœderatione gaudet, Religionisque constantiam & concordiam suadet.

ET Chrisma & Oleum lætitiæ Sacerdos meus à D. V. R. mihi attulit. De vtroque magnas ago gratias. Gaudeo repudiari conspirationem. Nec tamen sine metu sum. Quanto magis ea oppugnatur, tanto magis enitentur aduersarii, vt rata maneat, aut vt suarum partium Regem habeant. Proinde & cautos, & cordatos vos esse oportet. Tu ne eede malis, ait ille, sed contra audentior ito. Valeat in *Stanislao Stanislai* animus, sed Sbignei fortuna. Non tam deploratæ adhuc res sunt nostræ, quam putat amborum successor formidolosus. Censuit is quidem sibi folia ficus respondens fratribus, sed frustra. Resumet, spero, animum redargutus molliter. Nec tam cauterizatam opinor esse conscientiam, vt ruat in desperationem. Cæterum vos qui spirituales estis, supportate, & instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Reuerendissimis DD. *Gnesnensi* & *Plocensi* gratulor. Estisne autem concordes? Cuperem equidem omnes! Elaborandum sane est; alias consumetis vos inuicem & perdetis patriam, Ecclesiam nequaquam. Est enim ea ædificata super firmam petram, ita vt neque venti vlli, neque flumina eam subruere queant. Imo tempestatibus ea firmatur, & aduersitatibus creuit. In simultatibus istis siue æmulationibus, siue inimicitiis, momenta causarum nunc pensitanda non sunt; sed re potius demonstrandum, vter sapientior, & patriæ religionis amantior sit. Cessisse hic, vicisse erit. Et gloriosius erit, non solum apud eos, qui nunc sunt homines, sed etiam apud posteros. Republica tamen & Ecclesia saluis. Vlcisci autem velle quempiam, neque pium neque nostrum. Nec scio, an sine graui incommodo Reipub. hoc tempore id fieri possit. Sed de his satis. Neque enim dubito de æquitate, humanitate, pietate & prudentia D. V. R. Constitutiones Synodales placent mihi. Multa sunt in eis non vulgaria, & sermo autem tersus est. Heilsbergæ 4 die Aprilis 1573.

EPISTOLA LXVIII.

MARTINVS CROMERVS,

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Historiam interregni & electionis petitam recusat, Regique Henrico aduenienti obuiam ire decernit.

GRatus mihi fuit aduentus *Alberti*, multis & exoptatis scripturis onerati. Retentus autem is est à me diutius, propterea, quod aliis occupationibus impediebar, quo minus possem omnia cum iudicio perlegere, & rescribere. Quamuis autem nec dum tam cito expectationi D. V. R. satisfacere possem, non temorabor tamen eam diutius, prope vti spero instante aduentu *Regio*. Historiam interregni & electionis non est, quod R. D. V. aut quisquam alius à me expectet. Decedit mihi cum accessu ætatis in dies magis ac magis vigor animi, memoria, & vires corporis. Quæ vero mecum communicauit D. V. R. ea me magis deterrent, quam incitant, vel adiuuare posse videntur. Sic enim ab ea conscriptus est commentarius rerum gestarum, vt nemo ausurus sit ei manum apponere, & luculentiore stylo persequi; quod de C. Cæsaris commentariis memoratur. Proinde censeo, ne D. V. R. diutius opus hoc suum, & fructum laboris sui honestissimi patriæ nostræ & exteris nationibus inuideat. Equidem illud mihi dumpsi, si quem forte næuulum in eo relegendo deprehenderem, eum abraderem, vel curarem. Quod quam exacte præstem nescio. Maturandam esse autem editionem iudico: nunc enim erit opus acceptius, dum res gesta recens est, nec omnibus satis nota. Posset autem alicunde falsi aliquid obrepere, & in animis

in animis hominum inueteratæ. Nisi forte inuidiam timet D. Vestra R. quam ego in edendis annalibus meis non timui:fumo flammæ proxima est. Regi aduenienti decreui tam procul non prodire obuiam; quandoquidem non attinget *Prussiam*. *Poloniam* autem meam mitto ad D.V.R. vt eam ante aduentum eius cum iudicio perlegat, & si dignam iudicabit, Regi meo nomine offerat, aut si ipsa nolit, familiari meo, quem Cracouiam mittere cogito, in eo non desit consilio & ope sua. Bene valeat D. V. Reuerendissima. Heilbergæ 6. Octobris 1573.

EPISTOLA LXIX.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Apologiam Coadiutoriæ suæ mittit, Religionisque studium Episcopo significat.

Etsi dedi nuper famulo *D. Cossi* literas ad D. V. R. tamen eum *Porembium* cognatum & familiarem meum *Cracouiam* mitterem;nolui deesse officio meo scribendi ad ipsam,ne modo quidem. Vidi Epistolam D. V.R. & B Protestationem *Plocensis Nobilitatis* excusas *Cracouiæ*. Pergratum fuit vtrumque,eiusdem,ni fallor, autoris opus. Mihi inscriptam esse Epistolam, non moleste fero. Potuit tamen ea alicui alii inscribi, honoratiori me. Sed habet ea ex seipsa satis commendationis atque dignitatis. Curo hic eam in Germanicam transfundi, quo plurium manibus tractetur,& aliter persuasos rectius instruat. *Porembio* dedi Epistolam ad S. Regem electum, Episcopi conuenientem, & excusantem absentiam istinc meam. Erit in arbitrio D. V. R. per quem eam reddi velit. Quoniam autem de fauore ipsius mihi omnia polliceor;mitto ipsi Apologiam Coadiutoriæ meæ, vt sit ad manum, siquid forte aduersarii mei mouerint. Tametsi intempestiuum id nunc fore arbitror. Suppetent procul dubio D. Vestræ R. plura & firmiora argumenta, & amici, qui ipsi adstipulabuntur, nobisque vel in gratiam ipsius non deerunt. Equidem vt C nunquam munus hoc ambiui; ita neque modo magnopere moror. Sed honori tamen & existimationi meæ deesse non debeo. Cætera Deo committo,qui quod insciente me cœpit, quiescente me facile perficiet, portis inferorũ nec quidquam repugnantibus. *Poloniam* sub prelum dare cogito in Germania,si itidem videtur D. Vestræ R. Quæ bene valeat. Heilsbergæ 18 die Ianuarii 1574.

EPISTOLA LXX.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo VVladislauiensi.

Orationes legatorum sibi missas rescribit accepisse, simulq; Reipubl. periculum auguratur.

Gratæ mihi acciderunt literæ D. V. R. per hunc tabellarium missæ. Quibus cognoui, vbinam ea sit modo,& quo consilio absit a Comitiis. Neque inexpectatæ eæ venerunt. Nec tamen attulerunt secum fasciculos, quos *Thomas* meus Cracouia se ad ipsam misisse mihi scripsit. Vbi ii aberrarint,nescio. Gratæ etiam fuerunt Orationes D Legatorum,pro suis Principibus regnum non sine ingentibus pollicitationibus petentium, & Protestatio Ducis *Alanconii*. Nihil horum habebam. Nam suffragia Senatorum paulo ante acceperam. Deus bone, qualia & quam diuersa? Quid expectandum est a belua multorum capitum? Quid nobis fiet? præsertim non cessantibus Tartaris ac Turcis. Equidem nisi me fallunt coniecturæ, *Piastum* regem fore (& quidem vt insuspicabilem, vt Sapientis verbo vtar) auguror, aut duos certe per summam confusionem & tumultum. Deus respiciat nos, qui solus in summo discrimine positos seruare potest. D. V. R. quod abest ac deest difficillimis Reipub. temporibus, non dubito ei constare rationes suas. Voculas quidem hominum vitare vt queat, vereor; Dialogo autem à me misso, cogitationes & rationes D. V. R. distractas esse nollem. Non in hoc quidem eum misi; sed vt soleo lubens omnia cum D. V. R. communicare. Quod & ipsa vicissim ad eundem modum facit. Videntur autem collocutores vel non omnia ad amussim expendisse, vel nonnulla consulto reticuisse. Quid ad nos? Ecce autem,vix hæc ita scripseram, accepi aliud exemplum Epistolæ Pal. *Culmensis* ab eo ipso Episcopo, qua scribit is, ab una parte Cæsarem regem esse electum, dissentientibus pluribus. Ac dubitat is, quorsum res euasura sit. Nunc euentus consilium D. V. Reuerendissimæ comprobat,quid factura sit D.V.R. Quæ bene valeat. Heilsbergæ 19 die Decembris 1575.

EPISTOLA LXXI.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Felicem anni progressum optat, ac ipsi quod à Comitiis electionis maxime turbulentis absfuerit, gratulatur.

Tabellarius Cracouiensis, qui mihi literas D. V. R. ante aliquot septimanas attulerat, cum Orationibus Legatorum, an redierit, & ipsi meas vicissim reddiderit, nescio. Ægrotauit enim hic, & nec dum satis sanitati restitutus, discessit. Quanquam autem nihil nunc habeo, quod scribam eidem D. V. R. nec scio vbi ea sit; tamen cum puerum meum mittam *Warsouiam*, quin etiam Cracouiam fortassis,non committam,quin eam hac epistola mea visam, & noui huius anni, multorumque deinceps decursum lætum & prosperum ipsi, pro mea erga ipsum obseruantia, optem. In rebus non optimis patriæ nostræ communis delectatur nunc, ni fallor, D. V. R. consilio suo, quod absfuit à comitiis præteritis & Electionibus (sic enim mihi scribere libet) turbulentis. Nec immerito fortasse. Verum nescio annon sint,qui ipsi occinant illud Euangelicum: Domine,si hic fuisses, &c. Equidem diuinitus id ita factum esse arbitror, vt in perniciosissimo isto regni dissidio non deesset. Qui eum neutri parti adhæsisset, omnibus omnia fieret, & maiore autoritate dissidentes reconciliaret, hominumque quasi ventorum atque turbinum flatibus ac reflatibus,vti *Æolus Vergilianus*, moderatus, optatam tranquillitatem Reipub. nostræ restitueret. Hic quidem nunciatur, D. V. R. ad *Piastinos* (sic enim vocantur) sese adiunxisse. Expedit,si bona opera nauanda est Patriæ. Non incommode autem & illud cecidit, quod ii duos potius,quam vnum eligere maluerunt,& ab instituto suo discesserunt. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ 10 die Ianuarii 1576.

EPISTOLA LXXII.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Amorem & animi candorem in scriptis hactenus exhibitum breuiter excusat.

EQuidem iudicio errare possum. Homo sum, in amore non fallor. Ab assentatione semper longissime abfui. Proinde nolim existimet D. V. R. me prioribus epistolis meis quidquam auribus suis dedisse. Scripsi, quod sensi, & scripsi incitandi ipsius gratia, quo ea primis ultima attexeret, & Patriæ laboranti opem afferret. An autem id factum sit, non ipsius, neque meum, qui amore falli possum, sed incorruptæ posteritatis erit iudicium. Neque in hac parte fauori, vel odio priuato apud quemque bonum virum locum esse debere iudico. Sed quiduis aliud agendum fuit, quam fricandum & exacerbandum vulnus peritis & sapientibus medicis. Verum ego longius, quam par est, prouehor. Amor in causa est. Cum amico amanter & libere, vt solitus sum, loquor. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ 21 die Februarii 1576.

EPISTOLA LXXIII.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Quod ipse in comitiis fidem Catholicam tam fortiter defenderit, his valde lætatur.

MAgna me voluptate affecit heri Reuerendus D. *Rozrazeuius*, eum ex literis ipsius cognoui, quam grauiter & constanter D. V. R. Religionem Catholicam, salutemque ac dignitatem Ordinis nostri Ecclesiastici in Senatu & Comitiis primo loco tutata sit. Nec tamen nouum id mihi accidit, nec iis, puto, qui *Andreiouia* congregati fuerunt, inexpectatum. Spero autem, eos memores fore pollicitationum suarum, totius Poloniæ nomine factarum. Quas D. V. R. velut sponsor & fideiussor nobis factus, iure merito summa contentione exigere ab ipsis debet. Huc accedit, quod primum ea nunc locum in Senatu tenet, retinebitque, spero, nisi forte mauult ei proximum. Mitto, quod eum ea suo merito plurimum valeat gratia apud Regiam Maiestatem, ad gloriam Dei, incolumitatemque eius ordinis, qui est firmamentum Reipub. ea potissimum vti, eique ne ingratus sit aduersus singularem Dei erga se benignitatem, persuadere debet, si is optat, vt tam felicibus regni sui initiis ultima respondeant. Ipse enim affirmat: Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Hæc ita mihi profudit non necessaria admonitio, sed gaudium & spes rerum bene euenturarum in istis comitiis, & summa mea erga D. V. R. obseruantia. Quam diu saluam & incolumem esse opto. Heilsbergæ 6 die Nouembris 1576.

EPISTOLA LXXIV.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

De huius prudentia, confœderationisque retractatione gaudet.

REcte & laudabiliter fecit D. V. R. quod in eam domum, cuius ostium non patebat, per fenestram non ascendit. Non pœnitet eam, credo, consilii sui. *Secura*
A *mens*, ait Sapiens, *iuge conuiuium*. Sic Deus voluit, cum honore & vtilitate, vt spero D. V. R. Diligentibus sane Deum omnia cooperantur in bonum. Sed de hoc satis. Acta Synodi grata mihi acciderunt. Nondum ea legi. Mitto autem vicissim D. V. R. decreta siue constitutiones nostras nuperas. Quod confœderatio impia retractata est à vobis, bene factum. Principio obstandum fuit cum ei, tum nouis iudiciis. Quid autem monstri parient nobis futura comitia? Nihil equidem eudo nunc. Breuiarium absolutum est, opus non ferax gloriæ. Historia an recudatur nescio. Quin credo non recudi. Neque enim Typographus alii Poloniam tradidisset, quam prope biennium apud se tenuit; sed historiæ eam adiunxisset. Nihil morarer moram illam, si ea tam mendose prius edita non fuisset. Agenda quid molestiæ *Cholino* pepererint, non intelli-
B go. Dubito an alteri parti manum admouerint. De rebus *Prussicis* nihil est quod scribam. Incerta omnia ad nos e castris perferuntur, quin & finguntur, & in vulgus sparguntur a male feriatis hominibus, & suæ nationi vel clam fauentibus. Vicini mei tolerandi sunt temporis causa. Ego cum meis vix rapinas & alia belli incommoda euitabimus. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ die 20 Iulii 1577.

EPISTOLA LXXV.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, Sedis Apostolicæ Nuncius,

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Verum huius Religionis studium laudat, & vlterius commendat.

C QVod D. Vestra R. Ecclesiæ suæ officii ordinem ad præscriptum S. Romanæ Ecclesiæ seruandum præscripserit, libellum visitationis Ecclesiæ suæ ad me miserit; nihil horum equidem nouum fuit. Quotidianum enim pene mihi est, aliquid audire de D. V. R. pietate, deque ingenti in sacram religionem studio. Sicut neque illud etiam admiror, parem se in exequendis Synodi *Petricouiensis* decretis diligentiam ac solertiam afferre. Vtinam reliqui omnes Antistites hoc exemplo præeuntem collegam imitentur. Meis autem literis D. Præposito *Wladislauiensi* datis, D. Vestram R. vt iisdem comitiis adesset, vehementissime sum cohortatus, monuique (cum sacrosancta religio propemodum afflicta in maxime religioso Antistite cum bonis omnibus bonam præsidii partem collocet) mea sponsione S. D. N. & Illustriss. *Cardinali Varmiensi* facta
D pene, vt ad comitia veniret, obligatam esse. Quæ quod ea de re nihil ad me scripserit, doleo. Etiam atque etiam hortor & obsecro, vt præstita à me fide se liberare non prætermittat, atque in hoc suo Ecclesiæ Dei tuendæ atque amplificandæ cursu, hoc pernecessario tempore, instantibus ipsi Ecclesiæ malis prohibendis, cum perpetua hue nominis laude per tempus accurrat. Quod reliquum est, opto D. V. R. bene ac feliciter valere. Datum Warsouiæ die 24 Decembris 1577.

EPISTOLARVM LIBRI PRIMI FINIS.

EPISTO-

EPISTOLARVM VIRORVM ILLVSTRIVM LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA I.

MAXIMILANVS II. Imperator Romanorum

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Obitum Regis Poloniæ Sigismundi Augusti lugens, vt in eligendo nouo Rege filiorum suorum ratio habeatur & suades & rogat.

PArtim ex Nuncus nostris, quos miseramus ad inuisendum *Serenissimum Regem Poloniæ Sigismundum Augustum*, propinquum & consobrinum nostrum charissimum, quem ægrum esse acceperamus, partim ex ipsius Regiæ Maiestatis literis decimo septimo die Iunii ad nos scriptis, eandem ex morbo conualescere, pristinamque sanitatem recuperare cœpisse cognoueramus. Idque nobis singularem lætitiam attulerat, quod speraremus, Maiestatem illius, egressam Warsouia, ob eam loci mutationem, valetudinem suam recreaturam atque confirmaturam esse. Post paucos deinceps dies, cum ad nos præter opinionem nostram tristissimus peruenit illius mortis nuncius, quantum nobis ea mors & obitus Regis, multiplice vinculo propinquitatis nobis, familiæque nostræ Austriacæ coniunctissimi atque charissimi, luctum & mærorem attulit, pluribus commemorare nolumus. Id enim aperte videmus, multum eius Regis morte, inclito *Poloniæ Regno*, multum Senatui, nobilitati, omnibusque in vniuersum ordinibus ac subditis, multum & nobis Regnisque ac prouinciis nostris, vt pote quæ non solum bona vicinitate, sed etiam perpetua charitate mutuo coniuncta fuerant, multum denique Reipub. Christianæ defensionis ornamentique decessisse, vt non immerito luctus hic nobis cum R. P. V. & cum omnibus illius regni Ordinibus communis existat. Verum tamen cum omnes, quicunque nascimur, vniuersali mortis lege teneamur, eius inprimis meminisse Deoque omnipotenti voluntatem nostram oportet subiicere. Cuius sanctissimo consilio id placuit, vt Maiestatis illius Regiæ spiritum, exutum isto corpore, in beatam vitam æternamque patriam cœlestem vocaret. Proinde ab hoc luctu, etiamsi iusto ac debito, vt nobis temperemus, diuinæque voluntati acquiescamus, conuenit. Postquam autem res illius regni eo deuenerunt, nihil dubitamus, quin ea præcipua maximaque cura Dominorum Senatorum, Nobilitatis, omniumque illius clarissimi Regni Ordinum futura sit, vt ei Reipub. suo *Principe* orbatæ, quam optime prouideatur, bonamque spem habemus, eos interim necessitudinis nostræ ac vinculi propinquitatis, quæ nobis cum illius Maiestate intercesserat, tum antiquæ dominiorum nostrorum, cum illius Regni prouinciis coniunctionis, quæ semper vtrinque firmissime commodissimeque colebatur, iustam rationem habituros esse. Præsertim cum ea res non solum nobis illustrissimisque filiis nostris decori & ornamento foret; verum etiam illius inclyti Regni, simul- D que Regnorum ac prouinciarum saluti, tranquillitati, paci & integritati mutuæ, legum quoque priuilegiorum & libertatum omnium Ordinum tam spiritualium quam secularium conseruationi: quæ si ab alio quoquam, ab *Illustrissimis* profecto *filiis* nostris salua & integra seruaretur. His addi possunt opitulationes & auxilia, quæ a dominiis nostris hæreditariis, contra omnem hostem & ne- A cessitatem, Ordines illius Regni certo sibi polliceri possent. Ea vero maxima cura filiorum nostrorum semper esset, vt concordiam & charitatem (quæ omnis dominii vires & firmamenta sunt maxima) inter Ordines Regni augeant, omnemque nobiscum, tam in iustitia, quam in cæteris actionibus æquabilitatem seruent. De R. quoque P. V. id, quod eius officium conuenit, pro eiusdem singulari erga nos *Illustrissimosque filios* nostros beneuolentia, nobis bene pollicemur, propter eius autoritatem, qua inter Senatores omnesque Regni Ordines pollet. Neque dubitamus quicquam quod R. P. V. nostram & charissimorum filiorum nostrorum causam ita commendatam habitura, suoque fauore autoritateque adiutura sit, ne spe opinioneque nostra, quam de illa concepimus, frustrati esse videamur. De nobis id R. P. V. certo sibi polliceri potest, eam omnem operam, quam nobis hac in re præstiterit, & B Reip. illi nequaquam damnosam, & sibi ipsi non incommodam fore. Pro nostro enim erga R. P. V. studio & beneuolentia, & pro solita erga bene meritos gratia, eiusmodi rationem eiusdem personæ suo tempore habituri sumus, vt eam beneuolentiæ declaratæ, operæque in hac nostra & Illustriss. filiorum nostrorum petitione sumptæ nunquam pœniteat. Cuius negotii Oratores propediem istuc mittere proposuimus, qui R. P. V. cæterisque Senatoribus & Ordinibus Regni, hanc nostram rectissimam mentem ac petitionem, simulque cætera, quæ hanc ad rem pertinent, explicent copiosius. Nunc vero propere de luctu nostro & hisce rebus per Reuerendum nobisque dilectum *Martinum Gerstman* Iuris Doctorem, *Decanum Wratislauiensem* Consiliariumque nostrum, R. P. V. significandum putauimus. Cuius etiam verbis vt fidem adhibeat, rogamus. Cætera illis Oratoribus nostris commendabimus, ex quibus eadem planius R. P. V. cognoscet. Quod C restat, studium & beneuolentiam nostram Cæsaream eidem R. P. V. clementer offerimus, eamque bene valere quam diutissime cupimus. Vienna 21 Iulii Anno Domini 1572.

EPISTOLA II.

MAXIMILIANVS II. Imperator Romanorum

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Stanislaum Lezenscium ad Polonos missum, causamque filii Ernesti commendat.

REuerende, deuote, sincere nobis dilecte. Freti Deuotionis Vestræ in patriam ac Rempub. sincero studio, nobisque persuasum habentes, Deuotionem Vestram erga nos inclytamque nostram Austriæ domum haud male affectam esse, commisimus præsentium exhibitori, Spectabili & Magnifico sincere nobis dilecto, *Stanis-* D *lao Lezenscio*, vt nostro nomine nonnullis de rebus, ad publicum Regni istius bonum & salutem pertinentibus, cum Deuotione Vestra agat, simulque nostrum erga eandem benignum propensumque animum declaret, vti ex ipso coram intellectura est. Ideoque Deuotionem Vestram beneuole hortamur & requirimus, vt non modo eidem

Stanislao Lezenscio plenam in his, quæ nostris verbis dicturus est, fidem præstare; verum etiam in eum, quo consilia nostra omnia tendunt, nouæ Electionis euentum A (neque enim aliter quicquam nostra ex parte agi volumus) se in iuuanda nostra, ac filii nostri charissimi, *Serenissimi Ernesti* causa, cum Regni illius ac Reipub. Christianæ, cuius merito bonis omnibus prima ratio habenda est, salute & tranquillitate haud dubie coniuncta, talem exhibere velit, vti de solita sua integritate plane confidimus. Nobis vicissim sedulo curæ erit, ne Deuotionem Vestram eius rei vnquam pœniteat. Cætera præsatus *Lezenscius* eidem referet. Ad quem nos remittentes, Deuotionem Vestram recte diuque valere cupimus. Datum in Arce nostra Regia Pragæ die trigesima Mensis Martii 1575.

EPISTOLA III.

IOANNES Electus Rex Hungariæ
STANISLAO CARNCOVIO Oratori apud Cæsaream Maiestatem.

Causam pacificationis ei commendat.

Reuerende Domine, amice nobis sincere grateque dilecte, salutem & felicium quotumconque successum. Misimus ad D. Vestram R. vltimam resolutionem nostram in causa pacificationis & conciliationis inter nos, & *Sacram Cæsaream Maiestatem* & Regiam Rom. sub sigillo & chirographo nostro editam; eam tamen ipsam volumus apud vos reseruari, & exemplum tantum insertorum articulorum *Sacratiss. Cæsareæ Maiestati* & aliis ostendi, vt si forte res finem sortiri non poterit, apud potentissimum Imperatorem benefactorem N. Cl. nobis grauedinem & periculosam indignationem adferat. Tractabit autem D. V. R. causam diligentia, qua poterit, maxima. Id quod facturam illam minime ambigimus. Nosque faciet per hunc *Ioannem Brassay* C Secretarium nostrum quamprimum de statu rei certiores. Laborum D. V. R. atque curarum non obliuiscemur, si diutius viuere licebit. Quam rectissime & diutissime valere optamus. Dat. in Ciuitate nostra Alba Iulia 15 Iunii 1564.

EPISTOLA IV.

IOANNES Electus Rex Hungariæ
STANISLAO CARNCOVIO Oratori apud Cæsaream Maiestatem.

De militum Cæsareorum in Hungaria hostilitatibus denuo patratis queritur.

Reuerende Domine, amice nobis sincere dilecte. Salutem & lætorum quorumcunque optatum successum. Cum *Melchiorem Balassa* & reliquos Capitaneos ac milites *Sacratissimæ Cæsareæ* ac *Regiæ Maiestatis Romanorum* nouas munitiones erigere, decimarum & contributionum exactiones in ditione nostra tentare nouasque occupationes facere conari, & simul dominii nostri *Hungarici* auulsionem a nobis fieri palam videamus, idque sub induciis, & commissariorum vtrinque delectorum transactionibus & tractatibus; non possumus non tacite nobiscum reputare, quorsum ista vergunt. Hic transactiones atque iudicia per commissarios celebrantur; illinc vero hostilia, violentiæ, & graues iniuriæ innouantur. Quæ si iussu *Sacratiss. Cæsareæ & Regiæ Maiestatis* fiunt, summopere miramur. Neque arbitramur incautos ad ea tam absurda conniuere nos oportere; & tamen temere nihil hinc mouendum statuimus. Itaque cum causa nostra in quo statu exsistat, aut tanta retardatio egregii *Ioannis Brassay* Secretarii nostri, quem]o postha ante mensem & aliquot dies expediuimus, vnde contingat, non intelligamus, referatque imprimis nostra, pernoscere, quid de nobis illhic agatur, rogamus D. Vestram R. velit per ipsum *Ioannem Brassay*, vel si is illhic immorari debebit, per hunc Nobilem *Ioannem Lutozerscium* cubicularium nostrum, rerum nostrarum statum palam significare, vt nos quoque, re cognita, vsibus nostris & regni nostri prospiciamus. D. Vestra R. fecerit rem gratam & pernecessariam, oblatisque occasionibus fauenter & beneuole reponendam. Quam rectissime diutissimeque valere optamus. Dat. in Ciuitate nostra Alba Iulia 21 Iulii 1564.

EPISTOLA V.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, apud Serenis. Romanorum Regem Oratori. B

Quod obitum Cæsareæ Maiestatis parentis notificauerit, agnatisque illustriss. solatio adfuerit, grata mente accipit.

Probamus hanc diligentiam D. tuæ, quod nos de obitu S. Cæsareæ Maiestatis, parentis nostri desideratissimi, in tempore feceris certiores. Etsi enim mors Maiestatis illius non potest nobis non acerba exsistere, propter multas & necessitudinis nostræ priuatæ cum Maiestate eius, & ipsius Christianæ Reipub. causas; tamen tempestiue nos de ea re factos esse certiores, fuit nobis pergratum a D. tua. Existimamus autem, non prætermisisse D. tuam in hoc genere, id quod officii nostri esse intelligit, vt videlicet dolorem nostrum, quem ex morte atque obitu Maiestatis illius, tum priuatim cepimus, tum publice, apud Maiestatis illius liberos omnes, imprimis vero apud *Serenissimum Principem Dominum Regem Rom.* testatum fecerit, *Maiestatemque & Maiestates* eorum in hoc luctu consolata fuerit. Quem quidem facile suspicari potest D. tua, nobis cum ipsis ex æquo pene communem esse, nimirum, cum nos quoque non minus quam illi, parentem amiserimus, non solum nostrum, sed etiam totius Reipub. Christianæ. Quod si forte a D. tua prætermissum adhuc est; volumus, vt eo officio quamprimum perfungatur diligenter, ac præterea quicquid a nobis proficisci poterit ad leniendum hunc mœrorem atque adeo orbitatem Maiestatis & Maiestatum suarum, dicet D. tua nihil nos prætermissuros esse, quod ad fraternam nostram erga Maiestatem & Maiestates eorum beneuolentiam pertinere vnquam videbitur. Expectaturos etiam, quid is Nuncius, quem inde missum venire ad nos intelleximus, quem inde missum venire ad nos intelleximus, nobis adferat, vt quicquid Maiestatem & Maiestates eorum velle intellexerimus, nobis adferat, id summo studio susceptum D a nobis, & perfectum esse videatur. Datum in Parczow.

EPISTOLA VI.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Correctionem sibi ab Episcopo factam grata mente accepisse dicit.

Admunitionem hanc D. Vestræ per literas illius ad nos factam, grato animo, vti a Senatore probo, accepimus. Arbitramur enim, eam ex fide sua erga nos ac debito officii sui esse profectam. Agnoscimus, nos esse hominem,

hominem, peccato vti & cæteri homines obnoaium, præsensque noster status non paruam animi & conscientiæ nostræ distractionem nobis affert. Cui qua ratione sit obuiam eundum, arbitramur, non minus id ad officium Vestrum, vti Episcoporum nostrotum, pertinere. Quod vero religionis Christianæ innouationem in his Comitiis facere nos constituisse seribit, de eo vti nunquam cogitauimus, ita maiorem nobis inferunt iniuriam improbi homines, qui nos hoc nomine traducunt. Nec enim ignoramus, quid & nobis conueniat, & quid Deo ac Ecclesiæ ipsius sanctæ debeamus. Dat.

EPISTOLA VII.

HENRICVS ANDIVM Dux STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi, & ALBERTO LASCIO Palatino Syradiensi.

Literas, quibus ipsi significatum fuit, se Regem Poloniæ creatum esse, hilariter accepisse, scribit.

REuerendiss. Episcope *Wladislauiensis & Pomeraniæ*, & Illustris *Alberte Lasci Palatine Syradiensis.* Maxima voluptate nos affecerunt literæ vestræ a Nobili & Generoso *Georgio Hannouio*, ad quintum Calendas Iunias nobis redditæ. Eoque maxime singularis & eximia erga nos beneuolentia vestra, hoc tam felici & fausto nuncio fuit comprobata; quod frequentissimo Senatorum & Equitum nobilissimo conuentu, nos plurimorum tandem suffragio & communi pene voto, *Regem Vestrum* creatum iri exstimatis. Quo cum vos addduxerit tam honorifica nominis nostri commendatio, vt vestræ florentissimæ, & bellicosæ gentis imperio nos dignos censueritis; Eos (opinor) qui tales ac tam illustres regiae dignitates, aliis artibus, quam quæ fortem & generosum decent Principem, auide nimis ambierunt, prudenter estis aspernati. Sæpe etenim ad simile imperium dissimiles admisit Imperatores male cauta natio. Sed summa hæc dirigit Deus Opt. Cui primum maximas referemus gratias; Vobis deinde, qui studiis officiisque vestris, tam bene de nobis estis meriti; Postremo quam de nobis expectationem concitastis, eam non solum sustinere ac tueri, sed & conceptam augere, nos eo maxime confidimus, quod nobis ducibus, Vestri Imperii potentissimi hostes, viribus ac virtute vestra debellandi sint. Quorum audacia nobis imperii Vestri fines protrahendi, occasio futura est. Cætera quæ ab Episcopo Valenciæ & aliis Regiæ Christianissimæ Maiestatis legatis nomine nostro sunt promissa, curabimus, ac quam primum *Vascones Sclopetarios* ad vos transuehi, vt *Litwanis* præsto esse possint. Si quid præterea vestri gratia a nobis requiratur, Oratores Vestri nos certiores facient. Quorum aduentus magno tenemur desiderio. Bene valete, & nos qua cœpistis beneuolentia prosequimini. Datum ex Castris Rupellanis pridie Calendas Iunias 1573.

Vestri amantissimus
Andium Dux.

EPISTOLA VIII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Pro Electione in Regem Poloniæ maximas refert gratias.

NOn existimo, me id assequi posse, vt quam ex vestra de me in *Poloniæ Regem* facta Electione, lætitiam glo-

glotiamque cepi, cum vlla oratione satis complecti possim. Est enim istius a Deo immortali mihi concessi, A & a vobis in me collati beneficii magnitudo tanta, propter celebre illud & ad perpetuam memoriam factom in Comitiis vestrum de nobis iudicium, quo nos tanto Regno dignissimos iudicastis, vt nec gratiam satis cumulate vnquam me relaturum affirmare possim. Ago tamen & habeo summas & maximas, ac quas denique possim immortales gratias, precorque, vt id Regnum ex ipsius dignitate & amplitudine, ex nostra maioromque nostrorum felicissimorum Principum virtute & maiestate a nobis id administretur. Quod nos ita certe perfecturos speramus, vt non modo huius electionis vos noo pœniteat; sed etiam victam studio, cura, & felicitate nostra expectationem vestram agnoscatis. Cæterum quantæ tibi Reueod. D. dignitas mea fuerit; quod fuerit studium tuum in me ornando & amplificando; quæ vis & facultas orationis tuæ, etsi res ipsa loquitur, cognoui tamen ex omnium meorum sermonibus & literis. Itaque B nihil est tantum, quod ego non tua causa factorus sim, cum studinse, tum libenter. Atque vtinam breui illum diem optatissimum videre possim, quo tibi præsenti, pro tuis erga me studiis, feliciterque positis laboribus, meum itidem studium declarare possim. Quod vt breui perficiam, meque Regno vestro aliquando reddam, ita me expedio, vt, quamprimum Legati vestri advenerint, proficiscar, quod & iis literis, quas ad amplissimos Poloniæ Ordines per D. *Bazinum* nostrum *Christianissimique Regis* Domini ac fratris nostri consiliarium scripsi, accurate a me expositum est, quibus & illos hortor, vt interim dum aduenio firmatis in finibus præsidiis ex ea maxime parte, quæ *Moscouiam* spectat, & domi pace composita, res In tuto ab iis retineantur. Cuius rei solicitudinem cum tu Reverendiss. Domine, pro tibi innato erga C patriam amore, etiam ad te pertinere volueris, facio profecto lubenter, vt eo nomine plurimum tibi gratuler. Perge itaque, qoa cœpisti in Patriam pietate, religione, & sapientia, & erga nos fide & beneuolentia: nihil florentissimo Regno vtilius, nihil mihi gratius accidere potest. Vale. Deus te diutissime conseruet. Script. Turonibus 17 Iulii A. D. 1573.

EPISTOLA IX.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ STANISLA CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Aduentum eius in Regnum Poloniæ constitutum, significat. omnem fidem promittit,

HOc tantum studium Ordinum Regni Poloniæ & magni Ducatus Lituaniæ, quod nos potissimum inter cæteros Regem creatint, gratissimum nobis est. D Cui vt nostris erga Rempub. Vestram meritis respondeamus, & tantæ de nobis expectationi satisfaciamus, operam dabimus. Hunc finem, ad quem omne studium, omnes cogitationes, & actiones nostras, in Regno gerendo & administrando dirigamus, cum nobis proposuerimus, tum vero in iis, quæ ab Oratoribus Christianissimi Regis, fratris nostri, ac nostris eum Ordinibus, in Comitiis Electionis nostræ, pacta ac conventa, ac etiam iis, quæ a vobis vtilitatis publicæ causa constituta sunt, & nobis nomine omniom vestrum ab Oratoribus oblata confirmandis & explendis, quo animo erga Regnum Poloniæ simus, declarare voluimus. Quibus de rebus plenius Oratores

 vestros.

vestros ad vos scripsisse arbitramur. Si quid vero prætereaOrdines a nobis commodi publici causa desiderabunt; id nos, quamprimum in Regnum venerimus, perficiemus. A Ad quod vt quamprimum venire possimus, quemadmodum ab Oratoribus vestris admoniti sumus, omnemdiligentiam adhibebimus. Verum enim tempus huiusque propter tardiorem Oratorum vestrorum, quibus varia in itinere impedimenta obiecta fuerant, aduentum extractum sit, & difficultatem itineris, propter frequentes mensibus hisce pluuias, maturaturam nos iudicemus, non nisi ad 15. Decembris diem aduentum nostrum ad fines Regni, vobis pro certo polliceri possumus. Cum autem *Conuentus Francofordiensis* nobis iter hinc versus Posnaniam per Imperii ditiones demonstrarit, eo recta proficiscemur. Quæ cum ita sint, & iam dies *Coronationis* nostræ in Comitiis *Electionis* dicta instet, postulamus, vt Coronatio nostra, per eos omnes, quibus id moribus ac institutis Regni incumbit, ad 17. Ianuarii differatur. Quam diem, ex ratione nostri itineris, commodissimam fore existimamus, B & de qua designanda, ad vos a nobis relatum per literas Regibus & Principibus confœderatis cum Regno Poloniæ, quorum legationes velimus interesse Coronationi nostræ, vt hac occasione, quemadmodum nobis Oratores vestri consuluerunt, commode & cum dignitate nostra ac Regni, tractatus de renouandis fœderibus inchoari possint, significauimus. Si quæ tamen causa grauis impedierit, quo minus dicti hæc dies Coronationis nostræ possit, postulamus, vt nos de ea, quæ ab Ordinibus dicetur, certiores quamprimum reddatis. Vt nos quoque de illa Regibus & Principibus confœderatis, ad quos scripsimus, significare mature possimus. Bene valere Sioc. Vestram cupimus. Parisiis 23 Septembris 1573.

EPISTOLA X.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Rambouilletum Consiliarium in Poloniam mittere scribit, qui cum Legatis Polonicis transacta referre debet.

Accepies ex *Nicolao Rambouilleto*, Christianissimi Regis fratris nostri Consiliario intimo, & custodiarum præfecto, Regiique Ordinis Equite, Ceuomanorum gubernatore, quam ob causam cum prius in Poloniam legare eum decreuissemus, diutius retinuerimus. Quod nimirum ideo accidit, vt certius ad vos referret de omnibus, quæ nunc cum legatis vestris facta & transacta sunt. In quibus mihi satisfactum est. Ac valde lætor, nihil amplius superesse quod profectionem nostram remoretur, quam omni festinatione maturabimus. Eum autem interim, quemadmodum constitueram, istuc prætermittendum duxi, testificandæ separatim meæ erga te voluntatis & beneuolentiæ, ob eximiam operam, quam in me eligen- D do Rege præstitisti. Cuius quidem meriti memoriam, nulla obliuio obliterabit, sed gratum Principem eo obsequio te deuinxisse experieris, in omnibus quæ ad te pertinere posthac intellexero: Quemadmodum ex *Rambouilleto* plenius intelliges, cui velim fidem perinde ac mihi ipsi habeas. Vale. Parisiis 25 Septembris Anno Domini 1573.

EPISTOLA XI.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi, cæterisque SPECTABILIBVS ac MAGNIFICIS DOMINIS,

Polonorum fauori & amori Rex nouus se commendat.

Ex literis, quas nobis vir N. *Kossobucius* a vobis reddidit, & ex mandatis, quæ copiose & ornate omnium vestrum nomine nobis exposuit, facile intelleximus, quanta fide & quam magna cura & solicitudine per vos omnia quotidie gerantur, quæ ad salutem Reipubl. & dignitatem nostram Regiam pertinent. Ad singula autem illa capita maximi momenti, de quibus ex mandatis vestris certiores facti sumus, quæ sit animi nostri sententia, audietis ab eodem *D. Kossobucio*, quem ad vos remittimus. Cui, vt viro probo, & omnium vestrum studioso, intimos animi nostri sensus penitus nudauimus. Interea hortamur vos, vt qua ratione cœpistis, eadem pergatis occurrere improborum nonnullorum conatibus, qui patriæ parum amantes, rerum nouarum cupidi, nihil aliud curant, quam tranquillitatem publicam, & quæ optime constituta & decreta sunt, perturbare & perstringere. Sed prudentia & singulari sapientia vestra futurum confidimus, vt nihil se artibus suis & callidis atque occultis consiliis profecisse moleuoli homines, magno cum ipsorum dolore, sentiant. Vos omnes bene ac feliciter valere cupimus, & Deum precamur. Datum Weisembourgi oppido Germaniæ 7 Decembris 1573.

EPISTOLA XII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Huius beneuolentiam magnopere laudat, omnemque gratiam promittit.

Qvæ in mandatis a R. Paternitate Vestra singulariter habuerat, nobilis vir Dominus *N. Kossobucius*, ea nobis C diligenter, summa fide, copiosa atque ornate exposuit. Ex quibus hoc vnum inter cætera præcipue intelleximus, nos a R. P. Vestra vnice amari, diligi, nostram existimationem ac Regiam dignitatem vobis charissimam esse, vosque nullum de nobis bene merendi finem facere. Qua ex re magnam & incredibilem prope cepimus voluptatem. Nam cum plurimum intersit in vita humana cui debeas, mihi certe beneficium accipere ab Episcopo religiosissimo & omni genere doctrinæ atque virtutis præstantissimo, non modo iucundum esse debet; verum etiam ad nominis mei gloriam magnopere videtur pertinere. Non loquar ad gratiam: Nec enim debeo. Nec eos viros bonos vnquam putaui, qui ad istam artem essent eruditi. Dicam igitur hoc ingenue atque ex animi sententia, multos esse in Polonia præclaros viros, quorum multa omnis generis in me beneficia extant; Sed quem R. P. V. vel meritorum magnitudine, vel officiorum constantia, vel omni laude anteponam, habeo profecto neminem. De referenda autem vobis gratia cogitationes omnes dies noctesque lubenter suscipio, ac spero futurum aliquando, vt R. P. V. quicquid in me contulerit, sciat se in bene memorem & gratum Principem contulisse. Quemadmodum præcipue mandauimus eidem *D. Kossobucio*, vt nostro nomine amantissimis verbis referret R. P. V. Cuius prudentiæ & sapientiæ omnia nostra in Polonia negotia commendamus, & quam bene valere cupimus, & a Deo Opt. Max. precamur. Datum Weissembourgi oppido Germaniæ 9 Decembr. 1573.

EPISTOLA

EPISTOLA XIII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Vladislauiensi.

Caussas protracti aduentus significat.

FAcile nobis persuademus, Status ac Ordines Regni suspensos esse expectatione aduentus nostri. Cum & ab Oratoribus Regni, ad nos missis, sæpius admoniti fuerimus, & ipsi facile per nos coniicere potuerimus, necessitates & pericula Reipublicæ maxime exposcere, vt nos quamprimum in Regno sistamus. Itaque cum vltra opinionem nostram, & expectationem vestram, aduentus noster extractus sit, eius rei caussas vobis communicandas putauimus. Primum igitur in constituendis ac ordinandis, tum patrimonii nostri, tum vniuersi *Regni Galliæ* negotiis, nonnihil temporis consumpsimus. Cum enim imperium militare, nobis a fratre commissum, administrauerimus; non tam abiicienda eius, nobis administratio, quod nostra dignitas, & charitas erga patriam non patiebatur, quam ex ordine reddenda, ac deponenda, & de omnibus frater noster certior faciendus fuit. Deinde vero morbus noster, ac matris nostræ intercessit. Quæ grauissimæ caussæ, etsi nos non impediissent; tamen interim B dum de securitate ac commoditate transitus nostri, cum *Cæsarea Maiestate*, ac Principibus Imperii tractabatur, ac nuncii citro vltroq; commeabant, nobis in Gallia expectandum fuit, nisi non necessario bello orbem Christianum implicare vellemus. Demum vero cum Christianissimus Rex frater noster, nos euntes in Poloniam prosequeretur, Vitriaci in morbum inciderat. Quod tamen incommodum fratris nostri, optime de nobis meriti, non plus diebus tribus nos retinuit. Postremo cum à fratre, etiam tum decumbente, discessissemus, & omni diligentia contenderemus, vt ad diem XV Decembris ad fines Regni, quemadmodum ante vobis significauimus, perueniremus; hoc incommodi accidit, vt peste infecta vrbe *Keiserlauter*, & aliis quibusdam locis in itinere versus *Moguntiam*, quod nobis conuentus *Francofordiensis* demonstrarat, alio itinere longiore, iter facere *Moguntiam* necesse habeamus, & nonnihil in *Lotharingia*, vt nobis *Cæsareæ Maiestatis* Commissarii, ad nos deducendos C per imperium missi, consuluerant, interim dum pro nobis, & comitatu nostro commeatus administrabatur, subsistere necesse habuerimus. Atque iis quidem ex rebus *Sinc.* Vestra intelligere potest, non leues caussas, quo minus desiderio nostro veniendi quamprimum in Regnum satisfacere mus, nos impediisse, atque item illud iam nobis spem perueniendi mature *Cracouiam* ad Coronationem, sic ea, quemadmodum scripsimus ante ad vos, ad XVII Ianuarii indicta est, præcisam esse. Qua de re & Sin. Vestram & alios Regni Consiliarios, certiores reddere voluimus, facile nobis persuadentes, cum summa vestra studia, in deferenda ad nos Regia dignitate, cognouerimus, moram non multorum dierum, vltra diem dictam Coronationi, dum noster aduentus expectatur, vobis non fere molestam. Cæterum nuper à Proceribus *Lituaniæ* & *Conuentu Vilnensi* ad nos ad *Tabernas Alsatas*, literæ allatæ sunt, quibus nobis significant, D *Moschorum* Principem tribus exercitibus collectis, magnum Ducatum *Lituaniæ* duobus, tertio *Liuoniam* aggredi constituisse, quod illi *Andreas Taranouius*, internuncius à vobis ex Comitiis Electionis missus promiserit, nisi venerimus ad diem Sancti Martini, vos noua Comitia Electionis, quibus ratio illius haberetur, indicturos, Quo in periculo etsi *Lituanis* non defuturos Ordines Regni sciamus; tamen ne desint, & illorum saluti consulant, hortamur. Nos id, quod a nobis petebant, quodque absentes facere potuimus, fecimus, vt eos pecunia iuuaremus, ac *Ramboulleto* mandaremus, vt quadraginta millia Francicorum A illis numeret. Cum autem sciamus, internuncium illum, vltra præscriptum legationis, Moscho de nouis comitiis, vt certiores facti sumus, nunciasse; confidimus Ordines Regni, factum hoc illius non laudaturos. A Principibus Imperii & ciuitatibus amice excipimur, & honore afficimur, speramusque quod commode & sine vllo impedimento, hoc iter per Germaniam conficiemus. Bene valere Sinc. Vestram cupimus. Datum Landaui X Decembris 1573.

EPISTOLA XIV.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Ad constantem huius beneuolentiam Rex se commendat.

LAudare atque amare non possumus diligentiam Vestram eximiam & sedulitatem, cum summa fide & singulari quadam erga nos beneuolentia coniunctam. Sic certe vetera officia & merita nobis quotidie augentur & cumulantur, vt verendum nobis sit, ne magnitudine & amplitudine beneficiorum obruti, nunquam satis grati & memores esse & videri possimus. Verum quia ingenui hominis est, (vt quidam recte ait) cui multum debeas, eidem quoque plurimum velle debere; non dubitabimus R. Paternitatem Vestram hortari, vt qua celeritate & alacritate animi in viam istam bene de nobis promerendi ingressa est, eadem constanter pergat incedere, nec vllis laboribus & molestiis ab instituto cursu se reuocari patiatur. Id ita omnino futurum speramus & confidimus. Præsertim cum ex literis Vestris posterioribus, & ex mandatis, quæ nobis nomine Vestro summa fide exposuit familiaris Veller, facile nobis sit perspectum, nihil tamen curæ esse P. V. quam vt omnia, quæ ad Regiam nostram dignitatem constituendam & stabiliendam pertinent, adeo rata & fixa sint, vt nulla vnquam vi, nulla fraude, nullis denique artibus labefactari & conuelli possint. Nos autem, prudentiæ Vestræ & sapientiæ bene conscii, non dubitamus, quin omnia Deo iuuante ex animi nostri sententia feliciter succedant. Cuius rei laus magna ex parte a vobis profecta in vos redundabit, quemadmodum ad R. V. P. scripsimus antea, & nunc ei, qui has literas vobis redditurus est, multis verbis significauimus. Huic igitur de nobis apud vos dicenti & mandata nostra exponenti fidem vt adhibeatis, vehementer rogamus, & a Deo Opt. Max. petimus, vt Sinc. V. diu saluam & incolumem tueatur. Datum Steinem 22 Decembris 1573.

EPISTOLA XV.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Vladislauiensi.

Rex aduentum in Poloniam his annunciat.

CUm nobilis & generosus Vir *D. Sebastianus Grabouecius* in Polonism proficisceretur, noluimus eum discedere sine nostris ad vos literis. Etsi nihil nobis plane occurreret scribendum præter illud, quo propius ad Regnum nostrum accedimus, eo nos maiore studio & vehementiori cupiditate teneri, videndæ & amplectendæ R.P. Vestræ, cui

cui tantum tribuimus, vt ad continendos in officio omnes Poloniæ Ordines singulari Vestræ prudentia & sapientia potissimum vti non debemus. Quod cum iam vobis satis persuasum sit ex his literis, quas ad Vos sæpe ante hac dedimus; A non vtemur nunc pluribus verbis in testificando animi nostri iudicio. Et hac posteriore huius Epistolæ clausula Deum Opt. Max. tantummodo precabimur, vt nos breui in Poloniam sistat, quo citius animi nostri erga te propensio tibi nota fit. Datum Torgæ.

EPISTOLA XVI.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Rex adueniens reuersionem eius in Galliam propter Regis fratris obitum Episcopo significat.

PRo mutatione rerum ac temporum mutanda quoque consilia, Paternitas Vestra non ignorat. Id ipsum prudentes viri fecère semper, & nobis quoque nunc necessario faciendum est. Constitueram enim superioribus diebus, quemadmodum P. Vestra de me bis intellexit, hic apud vos B manere, saltem donec comitia indicta, coacta & peracta fuissent; nunc vero cum ex literis *Serenissimæ Reginæ* matris meæ, quas hodie sub tempus cœnæ accepi, intelligam, res *Galliæ* eo esse statu, vt de toto illo amplissimo & nobilissimo Regno meo plane actum sit, nisi quamprimum & incredibili celeritate illuc peruenero, cogor mutare consilium, & in *Franciam* quam maximis potero itineribus proficisci. Celare discessum meum æquum est. Propterque multas causas, quas P. Vestra a Nobili & Generoso viro *D. Danseo* Consiliario nostro audiet, (cui vt fidem adhibeat in omnibus rogo) ego nihil magis cupio, quam vtrumque Regnum retinere. Neque enim id nouum est, neque legibus vestris aduersatur. Et erit Poloniæ genti perhonorificum & tutissimum, eum habere Regem, qui Gallis imperet. Verum de toto isto negotio, quod grauissimum esse puto, quodque mihi magnopere curæ est & debet esse, cum P. Vestra agot copiose & ex animi sententia dictus *D. Danseus.* Puto me a vobis amari plurimum, quemadmodum quoque vicissim nihil est certe, quod non vestra causa vellem. Noui ingeni- C um tuum, noui fidem & integritatem; hoc tantum peto, & à prudentia tua ingeniique dexteritate illud expecto nunc, contendat & efficiat P. Vestra, vt inclyti Senatus Poloniæ, & alterius quoque Ordinis, studia erga nos eadem maneant, quæ hactenus fuere. Incumbe quæso totis viribus in eam curam & solicitudinem. Nihil mihi quicquam gratius potest accidere. Faciam autem, vt tu nec immemorem amasse, nec ingratum Principem dilexisse videare. Bene valeat Paternitas vestra sincere à nobis dilecta, Regnum nostrum Poloniæ & existimationem nostram vobis commendamus. Datum Cracouiæ 18 Iunii 1574. sub nocte.

EPISTOLA XVII.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Constantem Polonorum animum laudat.

CUm ex *Comite Christophoro*, ad nos reuerso, de statu Regni nostri Poloniæ, deque D. Vestræ erga nos constanti D animo multa intellexissemus, quantaque ad partes nostras tuendas promouendasque fide ac diligentia R. D. V. flagret, pluribus nobis retulisset: voluimus hisce grati animi significationem R. D. Vestræ exhibere. Quam rogamus, ne de hac sua erga nos propensa voluntate quicquam dimi-

nui detrahive patiatur, præsertim in eo conuentu, quem in istis partibus breui celebratum iri ad nos perlatum est. In quo cum R. D. Vestræ autoritas, non postrema futura sit, cumque eam erga nos semper fuisse propensam re ipsa comperissemus, pollicemur nobis R. D. Vestram virtute prudentiaque sua effecturam, ne ii, qui res turbare dignitatemque nostram conuellere vellent, quicquam committant, quod nobis vel incommodo vel detrimento esse possit. Qua in re, vt D. Vestra R. peculiare erga nos studium prober, iterum atque iterum rogamus; sibique certo persuadeat, ita nos hanc operam R. D. V. remuneraturos esse, ut vel abunde sibi satisfactum esse intelligat. Constituimus vero, vt primum Regnum nostrum Galliæ attigerimus, atque cum Regina matre dominaque nostra, de rebus istis commodam conferendi nacti fuerimus oportunitatem; illhuc ablegare Gallum, virum aliquem illustrem, cum generis splendore, tum autoritate maxime pollentem, qui de omnibus D. V. R. vberius referet, & sensus nostros intimaque consilia aperiet. Precor creatorem Deum, vt Reuerendiss. D. Vestram in sanctissima sua custodia conseruet. Datum Turini die 27 Augusti 1574.

Vester bonus amicus

HENRICVS.

EPISTOLA XVIII.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ. STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Ad beneuolentiæ constantiam sese commendat, Regnumque Poloniæ seruaturum confirmat.

ET veteris beneuolentiæ tuæ erga nos, quam nobis multis argumentis declarasti, singularia merita ob oculos nostros posita relucescunt, & indefessi amoris tui erga nos ac studii tui erga Rempub. affectus vberrime iam etiam nunc ex complurimorum sermonibus percipimus. Qua ex re quantum voluptatis animo capiamus, quantumque tibi debeamus, hoc malumus, vt non ex verbis nostris, sed rebus potius ipsis, cum dabitur occasio, intelligas. Nunc a te hoc postulandum esse duximus, vt quantum autoritate vales, ingenio polles, iudicio excellis, industria præstas, ac nemini in nobis amandis, & Reipub. salute tuenda, concedere te velle ostendis, nostram existimationem cum salute Regni illius nostri, quod nobis charissimum est, & quod nobis non relinquendum esse putamus, coniungas, ac te tum & officio ac vocationi tuæ, & expectationi nostræ satis facturum esse existima, cum te nec suspiciones nec affectus aliorum de sua statione, quam Deo, Reipublicæ, & nobis debes, dimoueriat. Hoc itaque age, quantum potes, vt Oratores vestri quamprimum ad nos veniant. Iam enim a nobis nostri ad vos expediuntur, qui vobiscum tam de tali studio & beneuolentia nostra erga vos omnes, ac Regnum illud nostrum vniuersum, quam de reditus nostri modo & tempore, & de cæteris rebus, quæ ad salutem vestram pertinent, agent. Qua de re pluribus Nobilis vir *Ioannes Larzyna*, Dapifer & Aulicus noster, Sine. tuæ sententiam nostram explicabit. Cui vt fidem habere velis, non secus quam nobis ipsis, à te postulamus. Bene vale. Datum Lugduni 20 Septemb. 1574.

EPISTOLA XIX.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Cur

Cur tam sero internuntium ad eos mittat exponit, eique dum ipse absit sollicitam Reip. curam commendat.

MItto ad inclytos Regni nostri & magni Ducatus *Lituaniæ* Ordines, Iacobum *Faium Despeisseum* Consiliarium nostrum, vt eo internuncio possetis deinceps omnia, quæ nobis & Regno nostro vtilia in mentem vobis venient, libere & frequenter nobis comunicare, tantisper dum à vobis aliquos legatos expectamus. Quid causæ sit, cur tam sero eum miserimus, vobis ipse exponet. Id certe velim vos in animum inducere, istud neque negligentia nostra, neq; malo erga vos animo omissum fuisse; sed aliis de causis, & præcipue quod itineris nostri ratio, & eorum, quæ in via negotia se obtulerunt, non tulit, vt id celerius facere possemus. Hoc ideo dicimus, non tam vt tibi id persuadeamus, quã vt habeas quod subditis nostris, qui fortasse de mora nostra queri possent, respondeas. Nam vt concederemus (quod absit) aliquid hac in parte negligentia nostra prætermissum esse, certum habemus, fidem tuam & propensionem erga nos tantam esse, vt tu id sponte tua erga cæteros subditos nostros excusares, & curares ne propter id aliquid de sua erga nos deuotione diminuerent. Hanc ergo fidem, imo maiorem erga nos a te expectamus, non solum nobis, sed etiam vobis vniuersæq; Reipub. profuturam. Nec enim prudentia tua ignorare potes, quin, sicut animorũ tam mei erga vos, quã vestri erga me diuisio, & vobis & nob.s nocere maxime potest: ita coniunctione eorundem, & dignitati nostræ, & tranquillitati publicæ vestræ, & fortasse totius orbis Christiani, bene consultum iri. Si certe nihil aliud, at saltem Episcopalis dignitas tua te monet, vt huic rei sedulam naues operam. Quod te certè facturum esse confido. Cætera scies ex Despeisseo, cui velim credas vt mihi ipsi. Vale 23 Septembris 1574.

EPISTOLA XX.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Monitus de reditu in Poloniam, curam Regni huius etiam se absentem gerere posse adfirmat.

PLures eodem prope tempore, à Sinc. Vestra literas accepimus, ex quibus de perturbato Regni istius nostri statu cognouimus. Et causam quidem in profectionem nostram ad hoc alterum Regnum nostrum capessendum hoc modo necessario susceptam reiicere, vt cæteri omnes faciunt, videtur. Monet præterea nos, vt primo quoque tempore istuc redeamus, ac difficultates in eo coortas nostra præsentia componamus. Causæ profectionis nostræ cuiuis, vt arbitramur, iam sunt notiores, quam vt de iis quicquam à nobis hoc tempore scribi debeat. Quin redituri simus isto, cur quisquam dubitare debeat, causam videmus nullam. Cuius rei tempus, etsi a nobis non est præstitutum; non ideo nos, quid nobis agendum sit, minus constitutum habemus, & quid muneris dignitatisque nostræ ratio postulet, ignoramus. Nostrum esse agnoscimus, istius Regni curam, quam maximam possumus, gerere, pro vobis, communique totius Reipub. salute excubare, vigilare, ne quid detrimenti summa rerum capiat prouidere, improborum ac factiosorum hominum conatus reprimere. Hoc agimus, hoc cogitamus vnum, in hoc toti sumus. Quare vestrum quoque est, vestris studiis, omni cura, diligentiaque eniti, vt, quod nos Deo adiuuante efficere conamur, vt scilicet pacate, tranquille, secure vitam agatis, neque concordia vestra vllis vnquam profligatorum hominum artibus dirimatur, hoc vos idem agatis, huc vestra consilia referatis. Equidem de nobis, deque nostro in vos omnes amore nullum vnquam dubitandi locum vobis relinquimus, neque vnquam committemus, vt non eos nos A esse perspiciatis, qui & antehac fuimus atque esse debemus. Atque hac mente cum simus, tantum nobis de diuino fauore gratiaque pollicemur, quantum ipse in eos Reges solet conferre, qui quicquid agunt, ad laudem ipsius, Ecclesiæ conseruationem, patriæque salutem referunt. Nihil itaque agunt, qui sola improbitate adducti, nostræ gloriæ inuident, eamque ad alios transferre conantur, quibusque hoc præterea est propositum, vt Ecclesiam Dei, quacunque ratione poterunt, vexent. Oratoribus vestris quidnam responsi dederimus, Sinc. Vestra cognoscet ex R. *Hieronymo* Comite *Rozdrazouio* Præposito *Plocensi* Regnique istius nostri maiori Secretario. Deo commendamus Sinc. Vestram. Datum Rhemis in felici inauguratione Regni nostri Galliæ 14 Februarii 1575.

EPISTOLA XXI.

HENRICVS Rex Galliarum & P lonia STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wl dislauiensi.

B *Clandestinum ex Polonia abitum, per l g sto bi e prouratum, rationibus defendit, & r cte de se sentiri nib que immutari postulat.*

PEruenerunt tandem Oratores vestri ad nos, tardissime quidem, & quinto fere mense a Conuocatione Vestra *Varsouiensi.* Eos nos humaniter excepimus, libentissimeque audiuimus, &, ut tum in itinere nost o necesse fuit, ad vos iterum remisimus. Alios audimus a *Lituanis* nobis mitti; sed ii nondum sunt apud nos. Tam vehemens quidem legatio præter spem, atque opinionem nostram nobis accidit, in qua scilicet existimationis nostræ ratio minor, quam decuit, habita est: minor etiam, quam postulabat amor, ac beneuolentia nostra erga Regnum istud nostrum. Cui cum plurimum debeamus, fine grauissima ac pene e trema necessitate ab illo recedere non potuimus, vt ex literis nostris tum publicis, tum priuatis intelligere potuistis. At eius rei neminem vestrum feceramus, fateor, certiorem. Quid mirum? cum vobis omnibus pariter deberemus, aut C nostrum consilium omnibus aperire, aut certe nemini. Illud quam periculosum fuerit, omnes intelligunt. Necessario itaque quod a nobis gestum est, ea ratione ge i debuit. Accedit huc pietas patriæ, cui exitium impendebat, nisi ei mature eo modo obuiam issemus. Quod si tantus amor Regni huius nostri auiti eo nos impulit, quod tamen vt vix se res habuisset, nunquam non potuit esse nostrum, quo tandem animo nos esse censetis erga nostrũ istud, cui ob ipsius de nobis iudicium, singularemque beneuolentiam, nos quodammodo magis deuinctos esse agnoscimus. Non itaque leues existimari debemus, si, quod pietas, isque locus, in quo nos Deus, pro sua benignitate, collocauit, vt faceremus, postulauit, id nos, vt nostrum fuit, præstitimus. Hortamur itaque Sinc. Vestram, ne de nobis aliud sibi persuaderi patiatur, quam æquum est de eo Principe existimari, cui Dei timor, salusque sui Regni semper ob oculos versatur. Reddemus, ut speramus, Deo Optimo Max. D debitum, reddemus & isti Regno de nobis optime merito nobisque charissimo. Satisfaciemus vobis omnibus, & conscientiæ nominique nostro. Modo Sinc. Vestra vna cum aliis Regni istius nostri Consiliariis, de quorum omnium prudentia, & constantia, ac in nos amore, & fide nequaquam dubitamus, nos eos esse qui sumus, animum inducat, atque in hanc rem potissimum incumbat, ne perdito um hominum nefariis consiliis Regni istius nostri tranquillitas a sæ-

EPISTOLA XXV.

STEPHANVS Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Laudato Episcopi studio & fide, Gedanenses rebelles ad officium redigendos esse statuit, quos Oliuense monasterium misere deuastasse scribit.

BInas eodem tempore a Sinc. Vestra literas accepimus. Quibus cum constantius erga nos studium testatur, tum suæ erga personam nostram, vniuersamque Rempub. vigilantiæ sedulitatisque fidem ac diligentiam abunde declarat. Quæ nobis eo acciderunt iucundiora, quanto ab his, quæ animo nostro volumus, minus discedere videantur. Etsi enim locorum interualla nos separent consiliorum tamen atque cogitationum similitudo adeo coniungit, vt non alia quam quæ animo pridem conceperamus literis Sinc. V. exprimantur, a nostroque Sinc. V. iudicium nihil plane discrepet. Cuius erga nos, dignitatemque nostram sicut ab ingressu ipso in Regnum, præclara eximiaque semper extitit voluntas; ita hæc consiliorum solertia perspicaci atque eum se exhibet, vt merito de Sinc. Vestræ erga nos animo, maiora nobis indies polliceamur. Dolere quidem, tamdiu hoc negotium extractum esse, satis non possumus, nec nobis accidere quicquam optatius potuisset, quam si statim lenioribus rationibus, vel cum eæ non succederent, necessariis obuiam iri huic malo licuisset, quod tum nobis omnia opportuniora, hosti vero difficiliora fuissent. Nunc vero premunt nos variæ difficultates. Deum tamen, exactissimum rebellionis omnis vindicem atque vltorem, in caussa iustissima nobis non defuturum speramus. Non parum itidem præsidii eum in Sinc. Vestram venturum minime dubitemus, de his vberius agendi coram dabitur opportunitas. *Budzinius*, quem Sinc. V. ad nos misit, nobis fuit pergratus, & ab eo quæ nos cognoscere conducebat, libenter intelleximus. Cuius cum erga patriam, tum personam pietatis atque fidei quam par est gratitudinem declarauimus, & quo ad perpetuo sibi deuincendam patriam, alacrior & promptior redditus, meliorem operam nobis nauaret, honorario eundem afficere volumus. Bene valeat Sinc. Vestra. Datum Bidgostii 21 Februarii A. D. 1577.

Post scripta, accepimus *Gedanenses* Oliuæ Monasterium igne ac machinis admotis prorsus diruisse, interfecto etiam vno Sacerdote, & altero seruitore Domini Abbatis, tribus sacerdotibus in captiuitatem abductis, alios nudos & male mulctatos ac cruentatos reliquerunt. Hæc certe talia sunt, vt vix ab ipsis Scytis acerbiora sperari possent. Miror tamen adhuc aliquos esse, qui nobis benignissimi patris filios suos castigantis, exemplum proponant, culpamque omnem in nostram (vt ipsi volunt) intempestiuam exacerbationem potius, quam improborum ciuium longam temeritatem, atque conceptum in nomen Polonum odium referant. Sed vt vt sint, qui aut liuore aut errore ita labantur, nos tamen non desperamus de æquissima caussa tum nostratum Reipub. dummodo Poloni pristinæ virtutis memores ac suæ Nobilitatis & autoritatis veri æstimatores esse velint &c.

EPISTOLA XXVI.

STEPHANVS Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Cum Maioribus Consiliariis deliberaturus, eosdem Wladislauiam conuocasse significat.

A CIuitas nostra *Neuensis*, dedit nobis supplicem libellum. Cuius quæ sententia sit, vt planius Sinc. Vestræ constaret, eundem hisce nostris literis inseruimus. Quas etiam idcirco scripsimus ad Sinc. Vestram, vt illa quid sit optimum hac in caussa factu, ad nos perscribat, de eoque informet. Videtur & illud Sinc. significandum esse, nos, cum pro tempore & caussa Reip. locum idoneum Conuocationi Maiorum Consiliariorum, ad 23. Martii necessario indicendæ, quæreremus, designasse ex eorum sententia, qui locorum opportunitatum erant periti, Wladislauiensem Ciuitatem ditionis Sinc. V. Quæ cum cæteris commodis, ad tantum frequentiam tuendam, hæc quoque duo commoda maxima habet, quod & proxima sit huic prouinciæ, in qua nos interest Reipub. caussa hoc tempore versari, & alluatur B Istula ad omnes res necessarias, abunde suppeditandas flumine opportuno. Hoc ideirco Sinc. V. scripsimus, ne illa putet quicquam nos aliud, in hoc consilio capiendo, quam Reipubl. & necessitatem & commodum spectasse. Qua ex re, ne vllo, aut Sinc. Vestra, aut eius subditi, incommodo afficiantur, prouidebimus. Quippe cum statuerimus, nullum eo militem adducere; sed cum maioribus tantum Consiliariis nostris de Repub. deliberare. Quod superest, Sinc. Vestram valere cupimus. Datum Bidgostii 16 Febr. 1577.

EPISTOLA XXVII.

STEPHANVS Rex Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gedanensium contumaciam, parta licet ab ipsis victoria, nondum fractam esse, a Tartaris autem quod non admodum timeri debeat, perscribit.

C PLenius & certius iam cognouimus de prælio a nostris cum Gedanensibus commisso. Victoria diuina benignitate a nostris est parta, summo tamen labore & virtute militum nostrorum, quibus paucis, cum maiori quam quadruplo hostium numero, res fuit, & cum bene armato ac tormentis maioribus instructo. Si tardabimus, putamus eos sibi supplementa a Ciuitatibus *Anseaticis* & aliunde comparaturos, vnde de nouo quasi rem fore gerendam; Si vero celeritate vtamur, breui nos istius belli reliquias conficere posse. De *Tartarico* periculo cum cogitamus, videmus eos cum habeant equos strigosos non posse ditiones nostras, nisi sub messem, aut paulo ante inuadere. Præterea etiam credimus, iam a Turcarum Imperatore mandata ad illos de pace ex pactis seruanda data. Cuius iniussu id factum apparet, ex eo, quod nullus *Bialogrodensium* & aliorum *Tartarorum* Cæsaris Turcarum in hac excursione adfuerit. Præterea significatum nobis est, veni- D re ad nos a Tartaro legatum. Ita vt ex dilato hoc *Gedanensi* negocio, propter incertos de Tartaris nuncios, tunc cum verum periculum aderit, ita vt nunc distineremur ancipiti periculo nec, *Russiæ* terris auxilium iustum ferre possemus: Perfecto autem hoc negotio, paucis vt credimus diebus illuc cum numerosiore exercitu venire possemus. Id quod certe Deo volente faciemus, eoque recta contendemus, ac efficiemus, ne is perfidus hostis in posterum nostris nocere possit, ac si Deus iuuerit fortasse etiam vindictam perfidiæ de illo sumemus. Facere sane id euitemur. Nunc vero versus Gedanum 28 die huius mensis contendemus. Hortamur igitur Sinc. Vestram vt copias quas nobis promisit quamprimum mittat. Facturam id Sinc. Vestram pro singulari erga nos obseruan-

tia confidimus. Quam bene valere cupimus. Datum Warsouiæ 23 Aprilis 1577.

EPISTOLA XXVIII.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Vrgentibus rerum difficultatibus, vt in subsidium ærarii certa pecuniæ summa a clero propediem conficiatur decerni cupit.

DE sincera ac constante S. Vestræ erga Nos ac Remp. pietate non dubitamus. Scimus etiam Sinc. Vestram, Senatorem prudentissimum & diu in negotiis Reipub. versatum, optime videre, qui sit præsens huius Regni status, quæ, vrgente illic a Tartaris, hinc a perduellibus bello, difficultates. Cum igitur præsenti ope Respub. indigeat, hortamur vt Sinc. Vestra operam det, vt in subsidium ærarii non aliqua contributio, quæ & quantum conficeret incertum esset, & non nisi longo temporis interuallo exigeretur, sed certa summa pecuniæ, quæ quamprimum nobis repræsentetur, decernatur. Curaturam id summo studio S. Vestram confidimus. Huic vero Sinc. Vestræ studio Nos quoque pari beneuolentia satisfaciemus. Bene diuque valere Sinc. Tuam volo. Datum Brodniciæ 11 Mai. 1577.

Circa discessum huius Cubicularii, rediit ad nos Dominus Secretarius maior, qui & literas R. D. V. nobis reddidit, & oretenus omnia retulit. Quemadmodum autem ab initio, ita nunc quoque agnosco promptum R. D. V. bene merendi studium, omnesque actiones ac consilia, cum nostro adeoque Reipub. incremento esse coniuncta. Quo nomine D. V. R. gratias agimus, nostramque gratiam de meliori nota commendamus. Cras Deo duce nos hic mouebimus, & recte *Marienburgum* descendemus. Cuperemus enim occasione vti, antequam nouis copiis aucti animum resumant.

EPISTOLA XXIX.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

In oppugnando Gedano quid rei gestum sit, ordine narrat.

ETsi in animum induxerimus, Laternam initio expugnare, tamen de nostra sententia decedere nos fuit necesse, quod nunciaretur nobis de promissis quorundam *Gedanensium*, de redeundo ad officium. Cum ad *Gedanum* accessimus, prima die statim ex munitionibus, quæ sub vrbe erant, hostes in vrbem compulimus, tormenta admouimus. Postridie *Veierus* longius milliari a nostris castris aduersum Laternam ex altera ripa *Lenitvca*, cum suis Germanis se collocarat. Inde induciæ a rebellibus impetratæ. Quindecim dies colloquiis consumpti: nihilo meliores facti rebelles: finitis induciis penultima Iunii fuit velitatio sub mœnibus: hostes nunquam longe a muro elici potuerunt, concurrerunt cum iis tirones pedites Poloni, nihilominus virtute inferiores non erant. Tertia Iulii, negligentiane an proditione excubiarum Germanicarum factum, vt ad *Veieri Stationes* hostes ante lucem aduenirent nauibus, priusquam ab aliis sentirentur, Germani segnius rem gesserunt, ita vt tormenta quædam ad quatiendam Laternam ad ripam *Lenitvca* posita, præcipitarent in aquam hostes. Restiterunt pedites Poloni, etsi centum & quinquaginta tantum isthic essent; & ii tirones non bene iuuantibus Germanis repulsi, si *Veierus* vt probus miles, nihil non ageret, omnibusque periculis se exponeret, ac suos ad resistendum strenue hosti adigeret: aduentante post in subsidium *Generoso Martino Cazanouio* cum equi- A tibus hastatis, hostes pulsi ex *statione Veierana*, vt cum trepidantes naues conscenderent, vna, cum non paucis militibus, submergeretur. Ex nostris tamen non adeo multi perierunt, ac prorsus haud plures quam hostes, vtrinque ad centum cæsi. Inde nos cum videremus illos nulla ratione, quam vi ad officium reduci posse, consilium cepimus, vrbem iam serio oppugnare. Qua expugnata, compedes vrbi iniectas, vere aliquis possit dicere. Traducimus igitur exercitum ad Laternam per insulam minorem. Flumen ad *Glouam* in Neringam traiiciemus, Deum orantes vt nobis ac Reipub. adsit. Hodie cum mutaremus castra; hostes ex vrbe excesserant, ita tamen, vt prope ad ipsas portas se continerent: equites triginta qui longius progressi erant, vix non a decem tantum in præcipitem fugam acti, quorum vnus occisus est, alter hasta traiectus. Nec pedites potiores fuere. Pedes quidam noster gregarius turrim ligneam succendit. Quid dein- B ceps geretur, Sinc. Vestræ pro occasine significabimus. Bene valere Vestram Sinc. cupimus. Datum ex Castris nostris ad Gedanum 15 Iulii 1577.

EPISTOLA XXX.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ad componendas in Prussia res vt itineri se accingat & Commissarii munere fungatur, monet.

LAtere Sinc. Vestram nolumus, nos iam post tractatus istos, quos nunc cum Oratoribus Germanicis habuimus, in eo esse, vt iuxta deliberationem & conclusionem *Wladislauiensem* cura *Ducis Prussiæ* & ditionum ipsius Illustriss. *D. Marchioni* ab *Anspach* committat, & vt iam ea in re Commissarii nostri in terras illas mittantur, qui C cum Ordinibus terrarum illarum conferant, & rem ac negotium totum perficiant, & ad debitum effectum deducant. Inter quos Commissarios cum Sinc. Vestram adesse quoque cuperemus, non quod illam non sciamus nostri & Reipub. causa multa hoc tempore non sustinuisse, ac maioribus curis & impensis illam onerari vellemus; sed quod neminem alium melius ac vtilius negotium hoc obire posse existimemus, & pro illius prudentia ac negotiorum istorum experientia, qua illam Deus inter alios præcellere voluit. Itaque si hoc commode sine magno dispendio & iactura rerum Sinc. Vestræ fieri potest, hortamur Sinc. Vestram nostri & Reipubl. causa, hoc munus Commissariale in se suscipiat, & in terras illas vna cum aliis sub finem Octobris descendere non grauetur. Numeroso comitatu non opus esse S. Vestræ ad iter illud perficiendum existima- D mus; imo quanto minori suorum numero illud absoluere poterit, vellemus vt id perficiat, vt etiam posthac eo celerius ad nos in Conuentum Regni, qui fortasse sub illud tempus quoque celebrabitur, redire, ac relationem omnium facere posset. Rem vt necessariam, ita nobis gratam & toti Reipub. huic perutilem Sinc. Vestra faciet. Quam bene valere cupimus. Datum Mariæburgi 16 Septembris 1577.

EPISTOLA XXXI.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Quis ad Synodum mittendus sit consulit, queriturque de Gedanensium fraude.

GRatissimo animo accepimus ea, quæ nobis Sin. tua significauit de conclusa Synodi celebratione. Rem eam existimamus Ecclesiæ DEI, nobis & Reipub. fore vtilissimam. Cupimus autem quamprimum scire, de die, tempore, ac loco celebrandæ Synodi, vt istuc more ac consuetudine veteri ablegemus Nuncium nostrum, qui ea cum Ordine Sacro, nomine nostro communicaturus sit, quæ illi committemus. Quem autem Sinc. tua censeat ablegandum, vtrum personam Ecclesiasticam an vero Secularem, nobis consilium det, vnus etiam an bini sint mittendi, cupimus a Sinc. tua cognoscere. Quæ bene valeat. Datum Bidgostii 20 Ianuarii 1577.

Rosenbergus cum certis pacificationis conditionibus *Gedanum* sub fide remissus, vt in octiduum re conclusa rediret, fidem fregit, erisipelatis morbo se correptum esse mentiens, & quamuis per quendam Syndicum responsum reportari promittat, tamen nemo non videt, omnes eorum actiones vanas & fraudulentas, ad extrahendum saltem tempus esse accommodatas.

EPISTOLA XXXII.

IOANNES III. Suecorum Rex

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Oratorem suum ad Senatum & Ordines Poloniæ Lithuaniaque missum commendat.

Salutem, beneuolentiam, singularem benignam nostram propensionem. Reuerende, sincere nobis dilecte. Certis nostris in negociis ad vniuersos Regni Poloniæ, Magni Ducatus Lituaniæ, Senatores & Consiliarios fidelem hunc nostrum *Nobilem Andream Loricbium* ablegantes, ei mandauimus, vt nostro nomine vobis salutem plurimam impartiret, ostenderetque nostrum in vos animum, voluntatem & studium, de quo cum frequentibus ipsius literis, tum accurata fidelis nostri seruitoris *Laurentii Ralfcii* illinc ad nos redeuntis relatione, certiores facti sumus, imprimis gratum esse, eaque omnia vt bene posuisse vos sentiatis effecturos. Alia etiam nonnulla vobiscum communicanda ei adiunximus, quibus in omnibus ei vt fidem indubiam habeatis, nostraque negotia autoritate & opera vestra promoueatis benigne postulamus. Bene ac feliciter valete. Ex arce nostra Stegeburgo 26 Iulii 1572.

EPISTOLA XXXIII.

IOANNES III Suecorum Rex

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Vt negotium suum promouere & ex voto tandem perficiendum curare velit, magnopere rogat.

SAlutem & singularem nostram beneuolentiam. Magnifice nobis imprimis dilecte. Vtrumque Magnificentiæ V. notum esse non dubitamus, & quibus in rebus, apud inclyti Poloniæ Regni, Magnique Lituaniæ Ducatus, Senatum & Ordines, aliquot iam annos magnis nostris impensis agimus, & quid responsi hactenus ab eis tulerimus. Postulamus non nisi quæ nostra sunt, & quæ ad nos charissimamque coniugem nostram iure pertinent. Sed nequicquam agimus. Semper enim nouæ excusationes, forte temporis tantum trahendi causa, afferuntur. Quod cum in magnum nostrum præiudicium, rerumque nostrarum incommodum cedat, a Magnificentia Vestra, de cuius in nos singulari voluntate ac studio, vt optima quæque nobis polliceamur, eum multa iubent, tum fidelis nobis dilecti in Polonia Oratoris nostri *Andreæ Loricbii* ad nos diligenter perscriptæ literæ plurimum nos confirmant, magnopere petimus, vt qua est prudentia, integritate & dexteritate, negocia nostra, de quibus etiam ad Senatum Ordinesque Regni Poloniæ ac Magni Ducatus Lituaniæ scribimus, quæque dicto Oratori nostro explicanda & conficienda in mandatis dedimus, faciliora reddere velit. Quod Magnificentiæ vestræ nobis commodatum officium apud nos, in earum rerum erit numero, quæ nobis gratissimæ sunt, nosque nihil magis velle, quam occasionem nobis dari propensum & beneuolum animum Magnificentiæ Vestræ vicissim declarandi, certo sibi Magnificentia vestra persuadeat, magnopere rogamus. Eandem recte & feliciter, valere cupientes. Ex R. nostra Stockholmia pridie Calendas Augusti 1574.

EPISTOLA XXXIV.

ANNA Infans Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Officia sibi & Reipublicæ præstita summis mactat laudibus.

INtelleximus ea omnia, quæ verbis P. V. & per literas, & per familiarem suum significauit. Illud etiam perspectum & exploratum habemus, quod, vt antea semper, ita & nunc, P. V. commodis Reipub. studet, ac erga nos eam animi propensionem gerit, quæ optimo grauissimo Senatori tutorique nostro conuenit. Quæ omnia a P. V. grato animo accipimus, & consilium eiusdem prudens ac saluberrimum amplectimur, seduloque a Deo precamur, vt omnia Reipub. negotia ita moderentur, quo ad laudem & gloriam nominis sui & huius afflictæ Reipub. incolumitatem cedant. Certo nobis persuadentes, P. V. eo animo erga Rempub. affectam esse, vt nihil magis optet, atque illius salutem & tranquillitatem. Quam quidem si vnquam alias consilio suo iuuit, nunc certe dum eam fluctuari & de salute periclitari videt, eo maiore conatu, ab interitu vindicare debebit. A Deo Opt. Max. mercedem laborum & meritorum suorum relatura. Datum Warsouiæ 20 Decemb. 1575.

EPISTOLA XXXV.

ANNA Infans Poloniæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eundem, quem in prioribus literis, fauorem & æstimium testatur.

SAtis abunde intelleximus ex literis P. V. vigilantem curam ac præclaras cogitationes, conatus, & consilia de salute Reipub. quæ, vti optimum & prudentissimum Senatorem, patriæque illius amatorem decet, per R. P. V. inchoata & suscepta sunt. Quo nomine a Deo singulare præmium, ab hominibus vero immortale nomen referet. Nos in Dei nomine omnia ex sententia & arbitrio P. V. facimus. Vtinam hoc cedat ad istius Regni & omnium nostrum incolumitatem! Quod attinet illum hominem, quem P. V. conuenerat, quandoquidem ille nullum locum rationibus ac persuasionibus P. V. optimi grauissimique Senatoris dedit, veremur vt scripta quoque nostra grauius pondus sint habitura. Datum Warsouiæ 18 Febr. 1576.

Epistola XXXVI.

SOPHIA Infans Poloniæ, Brunsuicensis Dux

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Rege Fratre defuncto, vt Iagellonidum memoriam & famam tueatur, Annæ vero sororis pupillæ curam suscipiat, humanissime rogat & vrget.

ARcano quodam prouidentiæ diuinæ consilio accidisse arbitramur, quod in tanto tamque acerbo luctu nostro, hoc infortunium aduersæ valetudinis grauissimique morbi, quo totum hunc quadrantem anni detinemur, diuinitus nobis accesserit, cuius morbi atrocitas cum alia multa commoda, tum id quoque, quod pro singulari solatio reputamus, per vim prorsus nobis enpuit. Proposueramus enim hisce temporibus ad vos amicos nostros, communemque nostram patriam venire; sed neque id facere, neque Sereniss. Regis in Christo mortui corpus videre, B neque paupereulam illam desertamque pupillam Reginulam sororem nostram charissimam inuisere possumus. Id quoniam Dei Opt. Max. in cuius potestate sua sunt vniuersa, voluntate accidit, quicquid ab illius sanctissimo arbitrio proficiscitur, æquo animo accipere conuenit, cum ea spe quod ille clementissimus Pater nos aliquando in his aliisque mœroribus consolaturus, valetudinemque meliorem & facultatem istuc quam primum veniendi nobis daturus sit. Non dubitamus ergo & impræsentiarum ea de causa nos apud gentem vestram excusatos fore, & in posterum, si, quod optamus, diuina clementia nobis concesserit, tali animo & alacritate a vobis omnibus suscipiendos, qualem per literas nobis amice promisistis, & qualis merito conueniat magni Regis sorori & illius præstantissimi Regis filiæ, ei denique homini qui commodo & honestate huius Reipub. Polonæ nihil habet neque clarius neque antiquius. In illa enim & natæ & educatæ sumus: atque C ita in omnibus nos gessimus, sicut tanti Regis filias decebat. Quod autem *Iagellonia* familia regnum apud vos vltra ducentos annos cum summa laude gessit, plurimumque vobis & maioribus vestris commodauit, æquum esse videtur, vt nos quoque honesta eiusdem posteritas, debitam gratiam, beneuolentiam, iustitiamque a vobis referamus. Et quemadmodum maiores nostri nunqoam sinceram constantissimamque fidem maiorum vestrorum desiderarunt, ipseque Sereniss. Rex Dominus & Frater noster clementissimus, eadem de vobis Senatoribus ac tota nobilissima Gente Polona, spe, fiduciaque concepta vitam suam obsignauit; ita nos quoque non aliud quicquam nobis de vobis omnibus pollicemur. Quoniam vero præcipoa nostra sollicitudo est de *Illustriss. Reginula Anna* sorore nostra charissima, inopem illam, miserabilem desertamque pupillam & infelicem puellam, cuinam alii post Deum D immortalem commendemus conuenientius, quam prudenti consilio, beneuolentiæ, curæ auxilioque R. P. V. nescimus. Quamobrem petimus, vt tu, Reuerendissime Pater, autoritate prudentiaque tua, vt pote qui e præcipuis Senatoribus Regni vnus es, id cures ac efficias, ne iustitia nostra, quæ iam pluribus populis & regionibus notior futura est, in vlla re detrimentum patiatur, atque vt extremæ voluntati *Serenissimi Fratris* nostri satisfiat. Hoc enim cum apud omnes nationes firmissimum sanctissimumque semper habeatur, etiam apud *clarissimam nobilissimamque gentem Polonorum*, suam dignitatem, integritatemque habiturum esse credimus. Et quemadmodum Polona gens aliis plerisque virtutibus ac officiis facile quaslibet natio- A nes æquat aut superat; ita & in hoc actu, quem plurimi hominum spectant & exitum eius præstolantur, non aliam se nobis, vt speramus, declaratura est. Itaque R. P. V. memor erit procul dubio Dei omnipotentis, & eius iustitiæ, simulque beneficiorum, quæ vel *Sereniss. Rex* Dominus Frater noster in eandem R. P. V. vel piæ sanctæque memoriæ Parens noster in eiusdem patruum olim contulit. Proinde non permittet inprimis ingratis ac impiis hominibus Regis Dominique sui, Christique Diuini iam defuncti famam & nomen bonum scriptis verbisue lacessere aut proscindere. Deinde inopem illam Reginulam singulariter commendatam habebit, eiusque rebus ita consulet, vt quisque agnoscat nequaquam apud R. P. V. memoriam & obseruantiam *Sereniss. Regis* Domini & Patroni, simulque familiæ nostræ præclarissimorum maiorum esse mortuam. Maximam enim spem in B Deo Opt. Max. reponimus, quod nos illorum posteritatem neutiquam a sua clementia prouidentiaque sit reiecturus. Ille quemadmodum pupillorum patronus est optimus, ita & hanc R. P. V. curam, benignitate sua rependet cumulatissime. Nos quoque pro ea beneuolentia, ope, consilior, cæterisque beneficiis omnibus, quæcunque vel sorori nostræ charissimæ, vel rebus nostris R. P. V. præstiterit, eiusmodi gratiam & compensationem eidem eiusque familiæ promittimus, vt eum facti nunquam merito pœniteat. Quod autem antea & maturius ad R.P.V. non scripserimus, ne nobis vitio vertat, rogamus. Varii enim multique rumores huc ad nos adferebantur, quasi hoc facere minime liceret, & quid hoc nomine cæteri præstantissimi Principes Christiani perpeterentur. Manu quoque nostra quod non scribimus, ne R. P. V. ægre ferat petimus, morbi enim vis obstitit. Vtinam R. P. V. diu ac feliciter valeat. Datum in Arce nostra C Schoningensi 3 Aprilis 1577.

Epistola XXXVII.

CHRISTOPHORVS BATHORI Vaiuoda Transsyluaniæ.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eius & Reipublicæ Polonæ studium in se plurimi faciens, assiduo literarum commercio frui optat.

LIteras R. D. Vestræ, beneuolentiæ & humanitatis plenas accepimus. Etsi autem & in officio Coronationis, & aliis quam plurimis & maximis rebus *Serenissimo Regi Poloniæ* fratri nostro obser- D vandissimo, summa fide præstitis, perspecta nobis iam pridem est virtus & laus summa D. V. R. tamen quia nihil etiam nunc remittis, imo in eodem stadio alacrius currit, D. V. R. dignam arbitror eius laudem etiam ad summam posteritatem transmitti. Vtinam sicuti animo conceptum habemus, ita liceret nostrum amorem nostramque voluntatem coram declarare, & iucundissimo conspectu & consuetudine illorum perfrui, qui superioribus temporibus, perturbatum Regni illius statum sapientissimo suo consilio, in tranquillum vt restitueretur, duces se præbuerunt. Cuius nunc optatissimo fructu perfruuntur.

untur. Coram quidem eiusmodi homines, si possibile esset, videre percuperem, & eorum iucundissima consuetudine frui: Sed cum id negatum sit, hoc tantum rogo, vt per literas amicitiam mutuam, cuius verissimas & grauissimas causas habemus, colere ne prætermittamus. Qui enim Patriæ salutem amant, & *Serenissimo Regi Poloniæ* fratri nostro obseruandissimo, fidelitatem in omnibus præstant, illi sunt mei amici, illos loco fratris colo, ac inter alios R. D. V. me commendatum esse cupio. Ad nos quod attinet, Dei Opt. Max. clementia, & bona fruimur valetudine, & pacatum quietumque Regni statum habemus. D. V. R. cupimus quam optime & diutissime valere. Datum Albæ Iuliæ die 24 Iulii Anno Domini 1576.

Epistola XXXVIII.

ALPHONSVS Dux Ferrariæ
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.
Viros nobiles ad eum salutandum mittitit.

REuerendissime Domine in Christo Pater. Equiti *Guirino, Alexandro Baransouio*, ac *Ascanio Giraldino* Nobilibus meis præcipue mandaui, vt D. T. meo nomine inuiserent, eamque certiorem redderent, de singulari mea erga illam beneuolentia, deque non mediocri desiderio, quo teneor D. T. R. quacunque occasione summam voluntatis meæ propensionem significandi. Quo officio quia illi diligenter, vt confido, perfungentur. D. T. R. rogo, vt verbis illorum plenam fidem adhibeat, precorque Deum Optimum Maximum, vt eandem felicem conseruet. Datum Ferrariæ Nonis Octobris 1575.

Epistola XXXIX.

ALBERTVS FRIDERICVS, Marchio Brandenburgensis, Dux Prussiæ
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.
Regis mortem luget, ad maturandam nouam electionem hortatur, & vt ipse a comitiis ne excludatur, petit.

OFficia nostra amica, & quicquid grati præstare possumus, Reuerende in Christo Pater, amice nobis percharе. Maxima animi perturbatione (proh dolor) cognouimus, *Sacram Regiam Maiestatem Poloniæ* &c. Dominum nostrum Clementissimum & consanguineum, parentis charissimi loco semper habitum, *Knischinii* die huius mensis VII, secunda hora pomeridiana ex hac vita discessisse. Qui nuncius non propterea tantum perquam acerbus nobis accidit, ac mœrore incredibili nos perculit, quod hac nondum satis matura aut confirmata ætate nostra, Regem, Patronum, consanguineum ac parentem simul amiserimus longe clementissimum ac beneficentissimum, cuius protectione, patrocinio, ope & consilio nos nunc intempestiue, plane destitutos esse intelligimus, verum ob hoc vel multo magis, quod hic Maiestatis illius Regiæ ex hac vita discessus in tempus inciderit longe periculosissimum, turbarumque ac motuum plenissimum. Neque enim, quæ pericula inclyto Poloniæ Regno non a Christiani tantum nominis hostibus, verum ab aliis quoque finitimis ac vicinis gentibus impendeant, ignari sumus. Merito igitur Deum quantis possumus precibus suppliciter inuocamus, vt is tantæ amplitudinis Regnum cum omnibus terris illi incorporatis in diuinam protectionem suam clementer velit suscipere, atque id aduersus quæcunque pericula & quoscunque Satanæ ac mundi furores ad diuini sui nominis gloriam perpetuo integrum ac florens conseruare, maximeque inclyti Regni Ordinibus fraternam ac diuturnam concordiam, in qua sola omnis salutis ac tranquillitatis publicæ retinendæ spes consistere videtur, pro diuina sua benignitate largiri. Quam ad rem cum nihil magis sit necessarium, nihilque præstabilius, quam vt in defuncti Regis locum Rex nouus, cum Christianæ fidei professione, tum rerum gerendarum vsu ac dexteritate tanto fastigio quam dignissimus, communibus Ordinum Regni suffragiis, secundum statuta Regni quamprimum sufficiatur: Idcirco Reuerendiss. P. Vestram, quæ inter Proceres Regni autoritate, consilioque plurimum pollet, perquam amanter rogamus, vt pro sua qua Regno Poloniæ deuincta est fide, in hanc curam toto corpore ac animo velit incumbere, vt ne legitima ac ordinaria electio noui Regis, qui Christianam religionem profiteatur, cæteris virtutibus, quæ in tanto Rege merito requiruntur, probe sit instructus, diutius extrahatur, eumque penes Reuerendiss. *D. Archiepiscopum Gnesnensem*, veluti totius Regni Primatem, conuocandorum hanc ad rem Ordinum potestas sit, pari studio R. P. V. petimus, vt maturam Ordinum conuocationem autoritate, apud R. illius Pat. velit vrgere, atque non minus hoc etiam efficere, ne nos ab Electione, in qua non minus quam in cæteris generalibus Regni consultationibus ac consessibus locus suffragiumque nostrum ex pactis perpetuis nobis competit, excludamur. Quod vti omnino futurum confidimus, ita vicissim pro virili operam nostram recipimus, vt quicquid in nobis est ingenii, industriæ, iudicii atque consilii (quod quidem exiguum esse ingenue fatemur) id totum ad publicum inclyti Regni salutem tranquillitatemque instaurandam stabiliendamque conferimus, ac tam R. P. Vestræ quam vniuersis Regni Ordinibus faciamus testatum, studio Rempub. iuuando nos flagrare mirifico, ac neutiquam commissuros, vt eorum quæ in cliente & beneficiario fidelissimo & amico ac fratre coniunctissimo merito requiruntur, quicquam iure vnquam possit desiderari. Quod reliquum est, R. P. Vestram, de qua nobis optima quæque liberaliter pollicemur, quamque animo plane fraterno & beneuolentia complectimur singulari, diu quam rectissime valere optamus. Datum Regiomonti 16 Iulii 1572.

Epistola XL.

IACOBVS VCHANIVS Archiepiscopus Gnesnensis
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.
Occasione Varsouiensium Comitiorum de Synodo prouinciali, vt & de conuentibus diœcesalibus se cogitasse refert, ipsiusque desuper sententiam rogat.

IN reditu meo domum à conuentu illo nostro *Cascensi*, iniecta est animo meo noua, quin potius vetus, & assidue pectus meum exedens cura, de rebus nostris Ecclesiasticis, ante eum conuentum Warsouiensem, quem ad proximum Epiphaniæ festum indiximus, quoquo modo componendum, vt quum mihi inter alia grauissima Reipub. negocia, de instaurandis iuribus, & libertatibus, omnium statuum Regni deliberatio suscipi debet, ad eum quoque iura ac libertates Ecclesiasticæ, malignitate præcedentium temporum conuulsæ, vt deferri & vna cum aliis instaurari possint. Tempus namque ipsum, & rerum ratio, cum cæteris omnibus opportunitatibus, quæ ad actiones istas concurrunt, monere & vrgere videntur, nequaquam esse prætermittendam nobis occasionem istam, qua semel amissa, fortassis nulla posthac huic similis aderit. Et licet adesset, non esse tamen sapientis iudicatum est, tempore commodo alicuius rei bene gerendæ, oblato, aliud commo-

commodius expectare. Et ideo nec mihi istud silentio prætermittendum fuit, maxime hortantibus & diligenrer instantibus fratribus meis, ex Collegio siue Capitulo Ecclesiæ meæ *Metropolitanæ Gnesnensis*, vt hisce de rebus seriam deliberationem susciperem. Mouet quippe eosdem, sicut & reliquos omnes ex cœtu nostro Ecclesiastico ista adeo diuturna Ecclesiæ Dei iniuria, vrget & exulcerat conscientia, quam quisque illorum in defendendis iuribus Ecclesiasticis, per iusiurandum adstrinxit. Sed imprimis nos, tanquam præsides & rectores Ecclesiarum grauissime appellant, ex neglecta & proiecta istarum rerum cura, quæ ad nos pro muneris nostri ratione, potissima ex parte delata esse videtur. Quamuis nemo illorum sicuti & reliquorum omnium sit, qui nesciat, quid per omne superius tempus hac in re egerimus, quos quantosque labores, cum indignationibus atque odiis hominum acerbissimis, sumptibusque nostris maximis susceperimus. Verum nulli adhuc illorum, sicut & nobis ipsis satisfactum esse videtur, antequam res ad eum quem speramus & optamus exitum deducatur, nimirum recuperationem & instaurationem iurium Ecclesiæ ademptorum. Ob id volunt, rogant, & per omnia sacra obsecrant atque obtestantur, ageremus adhuc atque insisteremus diligentius. Sperant namque, imo pro certo habent, ex Dei benignitate conatus nostros non in irritum casuros, siquidem ita instituentur, vt res & rempus poscit. Non enim illis nec nobis ipsis probaretur, aliis reposcentibus sua, nos de nostris imo Dei atque eius Ecclesiæ rebus silere. Verum quoniam ad hoc tam graue & magni ponderis atque laboris negocium recte & ex utilitate suscipiendum, maturo consilio & firmo præsidio opus esse omnes arbitramur, quod absque communi omnium Ordinum status nostri Ecclesiastici assensu haberi non potest, ea propter visum est nobis hic omnibus, aliquid de Synodo Prouinciæ istius vniuersæ cogitare, vt in ea res istæ proponantur, vt quemadmodum ad omnes spectant, ita omnium etiam consiliis & auxiliis sustententur. Cuius Synodi cogendæ sub illud ipsum tempus, & in eundem locum *Warsouiensis Comitii*, seu conuentus magna videtur esse opportunitas: Idque ex more maiorum nostrorum, qui de suis controuersiis, publice aliquibus de rebus, cum secularium statu excitatis, in publicis eorum Comitiis per suam Synodum transigebant. Itaque & nos de nostris pari ratione experiri oportere. Et quidem sub isto *Warsouiensi Comitio*, quo sicut ego, ab longa rerum experientia, tum non obscuro aliorum iudicio assequor, nihil commodius & aptius nobis, & rebus ipsis accidere potuit, cum ad eas prosequendas, tum odia & suspiciones aliorum deuitandas, vbi animaduerterint, nihil nos clanculo, neque seorsum ab illis, de rebus nostris velle agere, neque etiam censuram publici arbitrii, defugere velle. Non est itaque cunctandum, vt Synodum istam quanto celerius cogamus. De qua quid vestra R. P. sentiat, & num illi habendæ tempus, atque locus iste, quem supra indicaui, congruat, vel si quid, præter hæc, salubrius, & rebus istis, quas nobis proponimus, accommodatius ipsa perspicit, quæso vt pro suo erga rem communem Ecclesiasticam studio, mihi libere perscribat. Quo ex illius ac reliquorum item fratrum nostrorum Reuerendiss. Dominorum Episcoporum sententia, de ipsa prouinciali Synodo indicenda quid certi statuere possimus. Verum antequam ea indicetur, visum est nobis, suadentibus atque exposcentibus id ipsum fratribus nostris Capitularibus, de more antiquo *Synodum Archidiœcesis* istius habere, quam etiam postridie festi Sanctorum Innocentum hic *Vneiouii* ob pestem, *Gnesnæ* & aliis vicinis in locis grassantem, iam indiximus. Idque eo consilio, vt ea omnia quæ ad Synodum prouincialem recte instituendam, omnesque res in ea, & illo vniuerso cœtu Senatorio, si ita necessitas tulerit, tuto & salutariter gerendæ pertinere videbuntur, tempestiue componantur & statuantur. Ne postea, si quid geramus, in deliberationibus illis obortum fuerit, ad fratres suos & illorum informationes, vt solent, prouocandi, & inde res omnes perturbandi occasionem habeant. Quodsi idem P. V. R. in sua Diœcesi facere visum fuerit, non minimum momenti Synodo ipsi & omnibus reliquis actionibus, ab ea dependentibus attulerit. Deliberabit ergo secum V. R. D. & deliberationis istius, maxime de constituenda Synodo prouinciali, sententiam mihi, quanto celerius fieri queat, perscribere dignabitur. Quam tandem bene & longum valere cupio. Datum Vneiouii die 4 Nouembris 1572.

Epistola XLI.

IACOBVS VCHANIVS Archiepiscopus Gnesnensis STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Cum morbo impeditus ipse Comitiis interesse nequeat, vt ibi sparta sua fungatur, rogat Episcopum.

SI quod vnquam tempus curam nostram (qui spirituales appellamur) de rebus Ecclesiasticis postulauit, hoc certe, quod instat, eiusmodi est, quo & bona Ecclesiastica magna in parte deuastata iam sunt, & deinceps etiam homines turbulenti, vires suas intenderunt, ad nocendum penitus Ecclesiæ Dei. Quod ego cum viderem, magno studio atque voluntate hisce Comitiis interesse constitueram, ibique vna cum Reuerendiss. D. Vestris, fratribus meis charissimis & obseruandissimis, de opitulando rebus Ecclesiasticis consultare. Verum morbus, qui in ipso itineris procinctu me corripuit, ab eo me prohibuit. Excusavi quidem iam ipse absentiam meam apud S. R. M. per literas, à R. tamen D. V. etiam peto, quod me apud ipsam excusare dignetur. Hunc enim ipsum morbum meum hoc magis etiam auget, quod tum, cum maxime interest, ad Comitia venire non possum. In ea vero animi perturbatione nullam aliam consolationem inuenio, præterquam quod R. D. Vestram in eo conuentu affuturam sciam, cuius singulare erga me studium semper expertus sum, singularemque diligentiam in tuendis rebus Ecclesiasticis, ac vigilantiam in munere suo Pontificio atque Senatorio perspexi. Quas ad res cum accedat insignis industria, ingenium, eloquentia, & de rebus iudicium, quæ omnia, cum apud cæteros omnes, tum apud Principem ipsum D. R. Vestræ gratiam & autoritatem conciliarunt, minime dubito, R. D Vestram, in eo conuentu, tantis, tamque diuinis donis præditam, Ecclesiæ Dei, & ætati meæ senio iam confectæ firmissimæ columnæ instar futuram. Pro quo primum sibi certo polliceatur à Deo Opt. Max. quam amplissimum præmium, deinde vero illud etiam, quod cum non ita multo post, aut mihi aut cuipiam alteri successerit gradumque altiorem ascenderit, laborum & meritorum suorum in Ecclesiam Dei & Rempub. vberiores fructus cum laude sua referre poterit. Quod ego R. D. V. tanquam fratri & amico mei iam pridem amantissimo, mihique charissimo a Deo Opt. Max. ex animo percupio. Quod si D. R. Vestra voluerit & in Ecclesia Dei & in Repub. optatissima quæque videre, & eo quod iam

Deus

Deus Opt. Max. R. D. Vestræ pro ipsius dignitate constituit, breuique dabit quiete & iucunde frui voluerit, æquum, ac etiam ipsi R. D. Vestræ necessarium est, iis rebus in tempore prospicere, vt ne liuor quorundam quie- A quam tale peruincat, quod futurum esset in præiudicium & detrimentum Ecclesiæ & huius primæ sedis in hac prouincia. Et ne exempium malum in posterum præbeatur, quod alias etiam fortasse deinceps eiusdem vocationis obruere possit. Sæpenumero enim R. D. Vestra experta est, quanta sit inconstantia voluntatis hominum atque amicitiæ. Quis scit, an in posterum tam facilem rationem, ad explicandas res R. D. Vestra habitura sit, quam nunc ex hisce circumstantiis, facile hoc præstare potest. Præsertim cum nunc nulla suspicio R. D. Vestræ apud quenquam metuenda sit, quæ cuique persuadeat, id eam facere rei suæ priuatæ causa. Quin potius omnes intelligent, id eam pro officio suo propter bonum publicum, quod adhuc semper fecit, suscipere. Quod si hoc tempore res aut personæ Ecclesiasticæ aliquid detrimenti caperent, fortasse id etiam iis, qui extra ecclesiam sunt, adscriberetur. Cum ea R. D. Vestra istis hominibus ducem & adiutorem se præbuerit, quicquid inde siue boni siue mali promanauerit, cum B existimatione R. D. Vestræ videtur esse coniunctum. Maxime vero cum R. D. Vestra & mihi & cæteris hominibus confirmauerit & persuaserit, se inter cæteras res Reipub. necessarias etiam iis, quæ Ecclesiæ Ordinique Ecclesiastico necessaria essent, apud S. R. Maiestatem prouidisse & cauisse, nobisque omnibus spiritualis ordinis hominibus Principem hunc præsidio, adiumento atque adminiculo fore. Quod ne ego quidem dubito, Deumque Opt. Max. oro, vt tam propitium, tamque benignum ducem & autorem se præbeat. Quo ex eis laus atque gloria sua & bonum publicum augeatur. Quoniam vero fortasse R. D. Vestram hisce literis meis diutius detinui, ignoscat mihi quæso. Nonminus enim ex rei ipsius necessitate, quam R. D. Vestra ipsa etiam per se accuratius perpendere potest, quam ex sincero meo erga ipsam studio id profectum est. Rogo autem R. D. V. quo me de omnibus iis, quæ isthic fiunt & futura sunt, quantum quidem me scire C liceat, certiorem faciat. Quoniam vero isthic ad disputandum de iudiciis campus futurus est, contendat R. D. Vestra, quo isti non legitimi progressus in iudiciis vltimæ instantiæ, per Equestrem Ordinem in singulis territoriis facti & constituti, quibus ab Ordine nostro Ecclesiastico, cum magna testificatione intercessum est, ex bonis Ecclesiasticis iure tollantur, sicut iam per *Henricum Regem* sublati sunt. Cuius sublationis R. D. Vestræ exemplum mitto. Nam alioqui consensus Spiritualium ad constituendas res nouas non requireretur. Quod si hi progressus rati esse deberent, profecto non solum ea libertas Ordinis nostri, verum etiam magna pars bonorum Ecclesiasticorum præsertim Episcopalium amitteretur. Nam quidam prætextu istorum iudiciorum in contumaciam magnas mulctas obtinuerunt. Quod superest, me R. D. Vestræ beneuolentiæ atque amori fraterno commendo. Datum Lo- D vicio 10 Octobris 1576.

Epistola XLII.

PHILIPPVS PADNEVIVS, Episcopus Cracouiensis,

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Quid ad meliorandas res Ecclesiasticas Catholicorum, & ad infringendos Euangelicorum conatus, consilii capiendum sit, cum eo communicat.

FAcile perspicio, nos exclusos esse temporis angustia, quo minus vnum aliquem in locum conueniamus, iam enim dies conuentuum particularium instant; veruntamen per literas consilia communicemus, quandoquidem coram non licet. Ego certe optimam spem concipio de rebus Ecclesiæ Dei, fore, vt meliore loco sint. Nihil hic aduersarii moliuntur, quod periculum nobis creare, vel negocium facessere possit, non sunt tam potentes, vt putantur. Concordia nobis opus est, ad quam cum alios tum præcipue N. cohortetur. Ego facile omnium iniuriarum mearum obliuiscar, modo is in tuendis libertatibus Ecclesiæ constans sit. Iudicia noua Catholici æque ac Euangelici vrgent, non alio consilio, quam vt nos decimis spolient. Hinc sunt illæ lachrymæ. Præterea summa cura adhibenda est, ne in Abbates aliquid statuatur, neque enim id agunt aduersarii, vt Abbates Reipub. fructuosiores reddant, verum vt intelligant, quo doloris sensu primum gradum violatæ libertatis Ecclesiasticæ feramus, vt si minus acres nos in repugnando perspexerint, maiore impetu nos Episcopos adoriantur, ac diuexent. In quo cauendum est diligenter, vt ne a iurisdictione ordinariorum eximantur. Hoc enim freno soluto, futurum est, vt & ipsi absque lege disciplinaque viuant, & bona monasteriorum vel dissipent, vel perpetuis oneribus implicent. Qua de re scribat P. Vestra R. ad Illustrissimum Cardinalem Commendonum. Dat.

Epistola XLIII.

MARTINVS Episcopus Wradislauiensis

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Præsentiam illius in Comitiis valde desiderari significat, & explicata legationis suæ causa, vt Archiducem Ernestum maxime commendatum habeat, precatur.

MAgna sane infelicitate mea & Legationis nostræ præsentis incommodo accidit, quod *Reuerendiss.* & *Illustriss.* D. Vestram, cuius summum semper pietatis zelum, patriæ amorem, & prudentiæ studium admiratus sum, ne videre quidem hactenus licuerit. Equidem persuasum mihi habeo, D. V. R. & Illustriss. non minori vultus sui humanissimi iucunditate & integerrimi animi beneuolentia, pro ea, qua est naturæ bonitate, me amplexaturam, quam superioribus annis *Wladislauiæ* cum essem & in minoribus adhuc ordinibus existerem, vbi me tot tantisque beneficiis ita honorificentissime amplissimeque cumulauit, vt me ad omne genus studii atque officii arctissimis quasi vinculis constrinxerit sibique deuinxerit. Iam ad me perlatum est, D. Vestram R. & Illustriss. *Volboriæ* valetudinis causa commorari. Vtinam eo loci fuisset, dum ego, ignarus cuius illud oppidum esset, non sine festinatione, diurni itineris conficiendi causa, transirem. Quod si vero id temporis isthic iam erat, nulla maior profecto molestia animum meum afficere potest, quam in ipso ingressu Regni tantum optatissimi congressus commoditatem fortunam ademisse. Cæsarea etiam Maiestas peculiari mandato clementissime mihi iniunxit, cum D. V. R. & Illustriss. de præcipuis Legationis nostræ partibus & diligenter & confidenter agere. Dum enim omnia Cæsareæ Maiestatis consilia eo spectent, vt inclyti huius Regni patria & auita libertas, dignitas, gloria atque incolumi-

columitas, nec non finitimorum Regnorum ac totius Christianæ Reipub. salus conseruetur, eorumque maxime Senatorum, Regni Procerum atque Nobilium, studia Cæsarea Maiestas intuetur, quorum spectata in Rempub. existit A fides, integritas atque industria. Quibus virtutibus cum D. V. R. atque Illustriss. conspicuam se præbeat, potiorem sane habemus fere neminem D. Vestra R. atque Illustriss. cuius sapientia rectius vti possemus. Cæterum, quia propter valetudinem hisce Comitiis interesse nequit, eandem maiorem in modum rogamus, vt cum multi viri graues ac sapientes, felicius absentes quam præsentes interdum Reipub. consuluerint, D. Vestra R. & Illustriss. in hoc genere inseruiendi patriæ suæ, prudentiæ suæ specimen edere, sibique certo persuadere velit, quicquid hisce temporibus beneuolentiæ in Sacram Cæsaream Maiestatem, vel eius Serenissimum filium *Archiducem Ernestum* contulerit, perpetuam & immortalem tam præclari studii fore memoriam: Idque omni Cæsareæ benignitatis munificentia, quouis loco & tempore & occasione liberalissime compensandum. Dominus Deus R. & Illustriss. D. Vestram pro communi patriæ salute & Ecclesiæ tranquilli- B tate, diu seruet sospitem atque incolumem. Warsouiæ datæ cum festinatione 26 Nouembris 1575.

Epistola XLIV.

PETRVS ZBORAVIVS Palatinus Cracouiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ad conciliandam inter Ordines Regni concordiam vt Varsouiam veniat, enixe contendit.

PErcommode accidisse puto, vt ea, quæ longam requirere videbantur Epistolam, per familiarem R. D. Vestræ nunciarem. Omnibus enim, quæ hic aguntur, interfuit, & quo indigeat remedio, animaduertit. Is igitur etsi omnem meum de Repub. sensum apud R. D. Vestram explicaturus sit; adiungendam tamen testem meæ voluntatis epistolam existimaui. Non quo certiora ea, quæ in mandatis sunt videantur; sed quod etiam atque etiam D. R. Ve- C stram hortarer, rogarem, obtestarerque, ne tam graui periculosoque Reipub. tempore ipsi deesse velit, quam prudentissimis suis consiliis sæpius & subleuauit & ornauit. Quare si extremo hoc conclusionis tempore R. D. Vestra *Warsonia* affuerit, cum Equestrique frequentissimo & Reipublicæ studiosissimo Ordine se coniunxerit, magno Rempub. beneficio se sciat affecturam, perpetuæque laudi & gloriæ suæ optime consulturam, bonorum omnium beneuolentiam conciliaturam, ac contra inimicos præsidium sibi comparaturam. Hæc eo consilio scribo, vt probem Equestrem Ordinem iustissimæ causæ addictum esse; non ita tamen omnino pertinacem, quin ad media descendat. Quamobrem summopere oro obsecroque, ne R. P. Vestra pulcherrimam hanc conseruatæ patriæ laudem, vindicaturæ libertatis singulari prudentiæ & admirabili virtuti suæ debitam ac reseruatam in hoc graui paroxismo negligere velit. Duce & autore ad concordiam ineundam D nobis opus est, quam dum P. Vestra R. confecerit, quod omnino spero futurum si adfuerit, perpetuam merebitur laudem. Bene diuque valeat. Warsouiæ 7 Octobris 1576.

Epistola XLV.

PETRVS ZBORAVIVS Palatinus Cracouiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

In ancipiti Electionis exitu quod in conuentu Prossouiensi strenuum aduersus Cæsareanos consilium susceptum fuerit narrat, & , vt huic calculum suum adiiciat, petit.

PRo eo studio, quo P. Vestram R. teneri boni publici causa intelligo, nulla ratione possum adduci, vt credam eam perturbatissimo Electionis *Warsouiensis* exitu non vehementissime angi, ac summopere solicitam esse, ne ciuilis ea discordia animorumque dissensio grauem calamitatem, ne dicam grauius, Reipub. afferat. Quæ omnia eo acerbiora ei videri existimo, quod ea pro sua prudentia eum schismatis istius videat autorem sui ordinis, qui concordiæ & salutis dux esse debebat. Ego etiamsi grauissimum dolorem ex hac Reipub. perturbatione capiam, multa tamen sunt quæ me consolantur, imprimis conscientia recte facti, deinde ardens multorum optimarum partium ciuium studium, qui & præstanti mentis acumine, peruersa quorundam consilia perspicientes, tenebras sibi pro luce offundi non patiuntur, & inuicto ac excelso animi robore præditi, ad ferendam Reipub. opem firmiter conspirarunt. Itaque frequentissimo hoc *Prossouiensi Conuentu* nihil aliud actum, quam vt omnes, qui *Warsouiensi Electioni* non interfuerant, si Rempub. saluam cuperent, firmissimo concordiæ nexu animis colligatis dignos se Reipub. ciues præstarent. Actæ sunt publice nobis gratiæ, studiumque nostrum in Remp. ab omnibus collaudatum: pecunia ad conscribendum militem vltro promissa, & primo quoque tempore ad vrbis *Cracouiensis* præsidium defensionemque tanquam ad commune restinguendum incendium, cum fuerit opus, conuolaturos se omnes spoponderunt, ac *Andreiouiam* sub signis se venturos cuncti affirmarunt. Cæterum Oratoribus ad Cæsarem deputatis, & iis, qui ipsorum nomine militem conscribunt, nunciatum est, nisi à proposito discesserint, daturos se diligentem operam, vt intelligant, non defuturos esse, qui fortissimo animo contra factiosos & perniciosos ciues Reipub. defensionem suscepturi sint, quique improbum ipsorum conatum non secus quam hostium furorem, impedire possint. Cessit quoque vrbe factiosus ille veterator * ; vrbs vero diligenter est præsidiis firmata. Hæc quædam paulo prolixius confusiusque ad R. D. Vestram perscripsi. Sed ignoscat mihi vellem, homini plurimis occupationibus implicato, & iusto dolore incenso. Quamobrem suadeo, obsecro & hortor, vt Reipub. partes suscipere velit, eamque saluberrimis suis (vt consueuit) consiliis confirmet, ac præsentia sua iuuet. Plura in eam sententiam scriberem, si ardens R. D. Vestræ in Rempubl. studium, & suamet sponte promptissima voluntas, id ipsum requireret. Fungetur tamen longioris epistolæ officio D. *Castellanus Zarnouiensis*, qui non ad deferendas solum meas literas, sed etiam ad exponenda ea omnia, quæ hic acta sunt, operam suam liberalissime pollicitus est. Velim igitur fidem ipsi adhibeat, de meaque vicissim erga se vt certo & firmissime sibi persuadeat, vehementer cupio. Datum Prossouiciæ pridie Cal. Ian. 1576.

Epistola XLVI.

PETRVS ZBOROVIVS Palatinus Cracouiensis STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

More

Mora in scribendo veniam precatus, egre fert absentiam eius a Comitiis, & Piastum aliquem Regem fore nunciat.

DOleo, me tanto temporis spatio meum amorem recentibus officiis non renouasse, nec obseruantiam eidem debitam detulisse. Quod etsi ex *Conuentu Stecizensi* constitueram facere, literisque meis inuisere; sed in causa occupationes & repentinus discessus fuerunt, quo minus desiderio meo satisfacere potuerim. Ita enim alte radices egit amor erga P. V. vt euelli non facile queat. Hoc enim postulat a me præstans in illustri & excelso loco posita virtus P. V. & vehemens studium in iuuendo bono publico. Causas absentæ cognoui de familiari P. Vestræ R. Quæ etsi videantur mihi iustæ; verum tamen ad consecrandum nomen posteritati, & ad conciliandam hominum gratiam, si vnquam alias, nunc P. V. R. campum tutissimum habuit. Vt enim verum fatear, quidam Prælati ex iis, qui hic sunt, se accommodare ingeniis hominum nescire videntur. Quod maximis in artibus, quæ vniuersorum in consideratione versantur, habendum est. Cæsareani quamuis omnem lapidem mouent, etiam cum summa indignitate; dici tamen non potest, quam aliena & auersa sint hominum studia, ita vt satis superque mali esset in Repub. si nihil præter accideret. Ad Piastum homines inclinantur; verum postquam ad nominationem ventum fuerit, metuo vt conueniamus. Dat.

EPISTOLA XLVII.

ALBERTVS LASCIVS Palatinus Siradiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Confœderationis difficultates victas, & Plocensem Notarium, rei melius gerendæ gratia, nouis honoribus mactatum esse, Regem vero ipsum videndi desiderio duci significat.

MVlta quidem R. D. Vestræ scribenda forent, quid actum hucusque fuerit, in rebus & negotiis Legationis nostræ; præcipue vero in confirmatione Confœderationis: quibus rationibus Rex noster optimus, ab hæreticis collegis nostris oppugnabatur, quasque difficultates & molestias mecum *R. D. Posnaniensis*, & *D. Marschalcus*, rationibus & privilegiis cum illis certando ita pertulerim, vt parum etiam abfuerit, quin ferro deinceps decertaremus; Sed de his coram latius. Nunc iterum tirunculi nostri inuidia quadam exagitari videntur, partim propter res bene gestas D. V. R. partim propter Domini *Notarii Plocensis* huc ad Regiam Maiestatem ablegationem. Quamobrem vt omnia apertius ageret D. Notarius, consului, illique in priuato consilio apud Regiam Maiestatem locum obtinui, certo mihi persuadens, illum nulla in parte erraturum: quemadmodum certe non solum non errauit; sed omnia cum summa animi prudentia & dignitate peregit ac absoluit. Quæ omnia quomodo acta sint, ex ipsomet D. Notario copiosissime & luculentissime D. Vestra R. cognoscet. Hoc tamen vnum prætermittere non possum, quin R. D. V. nunciem, Regiam Maiestatem maximo desiderio D. Vestræ R. videndæ teneri. Cognouit enim tum ex me, tum ex aliis D. Vestram R. summa in rebus gerendis prudentia & consilio, cæterisque animi innumeris dotibus præditam esse. Quarum quidem laus quemadmodum verissima, ita facilima esse solet. Præcipue R. D. Vestræ morum ac vitæ integritatem ita vt par A est, commendare soleo. Sed ne veritatis ergo adulari videar, finem facio, vnicum superaddens, D. Vestram R. gratiam Regiæ Maiestatis etiam inuitis omnibus, breui cognituram esse. Rumpantur ilia Codro præ inuidia; Nos virtutem sequamur. Ad hæc melius, vt nobis multi inuideant, quam pauci misereantur. Dat. Parisiis.

EPISTOLA XLVIII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi CONSILIARII TERRARVM PRVSSIÆ.

Electionis comitia, eo quod se insciis suscipiantur, irrita pronunciant.

MVlti ad nos deferunt, indicta esse Comitia ad eligendum Regem, *Bystriciam* pagum, non procul a Ciuitate *Lublinensi* situm, literasque *Knyssini* B editas per totum Regnum circumferri & publicari, nobis insciis, non vocatis, nec consentientibus. Dolenter sane ferimus, hæc ita fieri contra pacta, fœdera & priuilegium incorporationis terrarum Prussiæ, quo expresse cauetur, nos ius eligendi Regis habere perinde atque alios Incolas Regni. Adhæc non videtur esse ex re Reipub. quod separatim & diuersis in locis Conuentus agunt *D. Maiores Poloni*, *Iouicii*, *Sredæ*, *Radzeiouii*; *Minores* vero *Cracouiæ*, *Knyssini*, valdeque timemus, ne propter diuersa consilia & studia impingamus ad aliquem lapidem, seu errorem, qui fuerit coniunctus cum detrimento Reipub. Quod vt ne accidat, P. Vestræ R. voluntatem omnium nostrum declarandam putauimus, nos in indicendis Comitiis, atque adeo toto isto actu electionis, nullius alterius autoritatem esse secuturos, præterquam *Reuerendiss. D. Archiepiscopi Gnesnensis*, tanquam *Primatis Regni*, cui C hoc ius antiquo iure & more Regni competit. Nam vt sarta tecta iura & priuilegia nostra esse volumus; ita non est voluntatis & propositi nostri, vt ius suæ R. P. quouis modo & ratione, a quoquam violetur. Qua de re scripsimus quoque ad Dominos Consiliarios Regni. Bene ac feliciter valere D. Vestram R. cupimus. Dat. Lassini.

EPISTOLA XLIX.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi HIERONYMVS COMES à ROZRAZEW Secretarius Regni maior.

Finem Comitiorum non expectasse dolet, deque vltimo congressu & Regis discessu eum certiorem facit.

D GRatularine D. Vestræ R. de suo ante Comitiorum finem hinc discessu potius, an condolere debeam, rationes, quæ pro vtraque parte postmodum consecutæ sunt, me dubium reddunt. Gratulor enim quod spumantem quorundam inuidiam sua absentia non nihil temperasse visa sit; Excrucior vero plurimum, quod vbi pro nomine Christi eiusque sancta iustitia, persecutionis aliquid in gaudio & exultatione perferendum fuit, vanis inuidiæ territamentis spretis, non adfuerit, amplissimisque hisce de Ecclesia Dei ac Reipublicæ bene merendi occasionibus pri-

vata sit. In qua tempestate rerumque vacillatione cum integritate & fide pollentis Senatoris industria, & studium erga patriam elucescit, tum vel maxime Zelantis Episcopi vtilis & omnibus bonis exoptanda apud Regem modernum est præsentia. Instat vltimus iam congressus, quem proximo die in arce habituri sumus, in quo de *Liuonia* & *Prussia* Commissionibus coosultabitur. Quo negotio ebsoluto *Rex* in *Niepolamice* migraturus est, vbi dubio procul cum eo de rebus commodior oecasio conferendi dabitur. Quæ si non maior quam hucusque nobis concessa fuerit, vereor ne cum aliquo Regis & Reipub. incommodo id fiat. Datum Cracouiæ.

Epistola L.

STANISLAO CARNCOVIO, *Episcopo Wladislaniensi,*

HIERONYMVS COMES à ROZRAZEW *Secretarius Regni maior.*

Missus vt Regi suadeat abdicationem regni, se non maraturum mandataque ex fide exsecuturum esse promittit.

COnstitueram expectare responsum ex *Magno Ducatu ithuania*, hoc enim Reipub. vtile, necessarium, ac conveniens esse putaui; Verum cum intelligerem, sæpe recta facta sinistris cauillationibus proscindi, admonitus a P. Vestra R. iter institutum prosequar, præsertim cum *Droievius* iam præcurrit. Nec multum moror hominum sermones, constabit mihi fide patriæ debita, sicque me per Dei gratiam in munere mihi commisso geram, vt nemo iustam causam reprehendendi habere queat. Quamobrem omnibus modis & rationibus contendam, vt bona gratia abdicet se, contentus paterno regno, & gloria electionis, si non vult aut non potest nobiscum manere, eamque gratitudinem de se bene meritæ genti referat. Deus P. Vestram R. diutissime florentem & incolumem conseruet. Datum Pilzoæ Bohemorum vltima Nouembris 1574.

Epistola LI.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislaniensi

VALENTINVS KVCZBORSCIVS Archidiaconus Pomeraniæ.

Studio defendendæ religionis æstuans, animum contra Lutheranos obfirmat, & quomodo refellendi sint docet, id quod tamen ex solis Scripturis fieri posse negat.

FOrtasse parum prudenter facio, qui mea R. D. Vestræ obtrudo. Sed nouit Deus, me quicquid eius facio, hac sola spe facere, vt meum iuuandæ Ecclesiæ studium, Deo & R. D. Vestræ probem. Quis enim eam adiutam nolit, cuius & alumnus & seruus est? Offerant ergo alii aurum vel argentum; ego quod possum offero: quandoque infirmiora nostra necessariora sunt, ac si vel caprarum pelles offerrem, non essent tamen impluuio Ecclesiæ velando inutiles. Quæso ne quid arroganter a me R. D. V. factum putet. Nam in simplicitate cordis mei feci omnia. Quæ de suo studio erga Ecclesiam Dei scribit, ea vt mihi noua non sunt, ita R. D. Vestræ diuturna imo perpetua esse cupio. Dominus rogandus est, vt confirmet, quod in illa operari dignatus est, & quod in ea cœpit, bonum opus perficiat. Quin Satan sit Satan, & cogitationes R. D. V. perturbet, nihil dubito. Non potest non agere opus suum. Pugnam hanc experiuntur persæpe cum alii omnes pii viri, tum hi potissimum, qui sunt a Deo excelso loco collocati, veluti lucernæ supra candelabrum lucentes. Quare magnanimos esse oportet, & resistere fortiter huius aduersarii telis igneis, dominus autem robur sufficiet. Militia est vita nostra. Qui si de mundo essemus, mundus quod suum est diligeret; Quoniam vero nos odit, signum est certissimum, non esse nos de mundo. Quæ res vel sola dulcorare debet omnes labores nostros, & pericula nostra omnia. Dicebat quidam vir pius: *Cum Deo submisse & humiliter, cum Satana vero agendum superbe.* Nam si quis ei resistat, musca est; si cedat, leo fit & vrsus insidians, cerastes in via, & serpens in semita. Beatos nos existimat Iacobus, si in tentationes inciderimus, & eas sustinuerimus. Operantur enim patientiam, & sunt hæ non obscuræ gratiæ Dei signum. Quo magis autem tentamur; hoc celerius nobis laborantibus opem fert Deus, qui quoque neque dormitat neque dormit, quod si aliquando obdormisere videtur, hoc facit, vt nostrum orandi studium excitet, vtque nos ardentius auxilium illius imploremus. Nunquam vero permittit nos tentari supra quam possimus, sed facit cum tentatione euentum, vt sustinere queamus. Hæc non ideo scribo, quasi R. D. Vestræ præeam, cui sat scio exercitatos in eiusmodi rebus esse sensus; verum vti moneam, ne malis cedat, vel animum despondeat. Vetus est multorum querela de pastorum discordia, quæ perdit res nostras, & conuellit Ecclesiæ statum. Interea nemo illius autor esse videri vult; sed culpam omnem coniicit in alios. Deus faxit, vt sanctam hanc inter R. D. Vestras animorum conspirationem videamus! non tantum certe possent audendo aduersarii nostri, & esset nobis expeditior ad res non male constituendas via. Nos, quod nostrum est, rogare & obsecrare possumus vt patres. Deum certe precamur, vt spiritum bonum det omnibus, & faciat omnes esse vnius moris in domo.

Quale responsum dederit Illustriss. ac R. D. Cardinalis, non satis memini; & difficile est consulere absentem, cui non sunt omnia satis perspecta. Talis est autem apud nos rerum status, nunquam vt eodem modo se habeat; sed nunc in hanc partem inclinet, nunc in illam quasi præceps ruat. Est autem ita, vt scribit R. D. Vestra, iam non verbis, quæ pridem data sunt nobis, sed rebus ipsis opus est, vt Princeps declaret, quam bene velit Ecclesiæ illiusque Ministris. Huic fortasse profuerit vir aliquis grauis ex vrbe missus. *Altemburgense* colloquium legam lubens. De *Augustana* vero *confessione* ita semper dici audiui, quod in causa Rex propendere videatur, quæ fuit primum anno 30. in Comitiis Augustanis Cæsari *Carolo* & *Imperii Statibus* oblata. De qua *Ferdinandus* dicere solebat, quod non parum ab ea differat, quæ nunc passim circumfertur typis peruulgata. Nam initio multa retinebat Lutherus Catholica, quæ postea ab ipsomet, & ab eius posteritate sunt reiecta. Illam vero confessionem seruari autenticam, apud *Cancellarium Germaniæ Archiepiscopum Moguntinum*. Nostri

vero

vero hæretici, quiade illa turbas in Germania excitari audiunt, iam non *Augustanam*, sed *Sendomiriensem* approbari a Rege vellent. In quam etiam *Picardi* & *Sacramentarii* consensisse dicuntor. Sic est enim consutus hic calceus, vt cuiusuis pedi sit commodus. Ego vero censeo obsistendum esse, statim initio, modis omnibus, ne Rex vllam nouationem permittat. Si enim aliquam permiserit, iam nostrum erit, aut eam conuellere disputando, aut in eam consentire, vel certe exilium pati. Conuelleudi perdifficilis est ratio, non modo quod per hunc modum colloquio rationali & futuro schismati esset via facta, cuius in *Germania* & *Gallia* vbique periculosum exitum vidimus; Sed quod solis scripturis & his apertis suas hæreses conuelli postulant nouatores. Certum autem id est, non omnia expressis Scripturis esse comprebeosa, sed quædam velutisecretiora, quæ olim rudioribus, & gentilibus peruulgari non licebat, vel implicite, vt aiunt, in Scripturis contineri & notari potius quam explicari, vel certe viua voce a patribus esse posteritati tradita, & ad futuram successionem traosmissa. De quo disputandi genere, quoties mihi venit in mentem, toties torus contremisco vehamenterque commoueor. Nam quid olim tali disputatinne fuerit profectum in colloquio *Lipsico*, *Badensi*, *Bernensi*, *Marpurgico*, *Augustano*, *Mouasteriensi*, *Vormaciensi*, *Ratisbonensi*, & aliis, obscorum non est. Nimirum huc tandem res euasit, vt cum nostri quamlibet doctissimi viri non possent, omnia nudis, vt hæretici volebant, scripturis ita tueri, vt ipsi etiam vulgo probarentur, statim falsæ doctrinæ sunt coniuncti, & maxima est rerum omnium, imprimis vero religionis, mutatio consecuta. Nam illico sacrificium & sacerdotium abrogatum, sacra omnia conculcata, Ecclesiæ profanatæ, pulsi Ecclesiarum ministri, & vbique maxima fuit desolationis vastitas introducta. Hæc certe consequi necesse fuerit, si nos ad nuda scripturæ verba cogi permiserimus. Consentire autem (qui secundus fuit huius permissionis fructus) absit vt velimus vnquam. Mori, vel exulare præstat, quam in horrido schismate viuere, cuius grauissimas semper ab autoribus pœnas Deus expetiuisse in scripturis legitur. Restat ergo, vt veteres nouis & his incertis sedibus commutemus, & alio sub sole iacentem patriam quæramus. Quod si esset his legibus disputaodum, quas olim *Nectarius* & *Sisimus* proposuerat Theodosio, vt non modo scripturis nudis, verum etiam vetustatis testimonio & piorum Doctorum consensu, nostra confirmemus, tum demum nullo negotio tolli possent omnes hæretici. Verum hoc maxime cauerunt semper & cauent etiamnum hæretici, ne quando his legibus disputare cogantur. Ad nudam autem scripturam prouocarunt semper, & nunc etiam prouocant. Quo sane perquam plausibili argumento, plurimos sibi deuinciunt, & ad se traducunt. Nulla est ergo alia conseruandæ religionis via, quam si obsistatur quam maxime, ne sit vllus nouationi locus. Sed longius progressus quam volebam & destinaram initio. Libet etiam in iis spiritualibus cum illa per literas miscere sermonem, quando coram non datur. Quæso vt garrulitatem meam boni coosulat, & certo sibi persuadeat, me pro illa quamlibet indignum deprecatorem esse apud Deum. Dominus illi augeat & multiplicet dona sua, in salutem credentium. Dat.

Epistola LII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislaniensi

VALENTINVS KVCZBORSCIVS Archidiaconus Pomeraniæ.

De afflicta Ecclesia Romana sollicitus, quomodo huic succurrendum, anxie deliberat.

VTcumqoe me consilium persæpe destituit, vtilibus rebus necessarium, neque enim cuiusuis est bona consilia dare; nunquam tamen per Dei gratiam vel studium destituet seruiendi R. D. Vestræ, vel frequens ad Deum pro illa oratio, quo possit implere ministerium suum, vtque labor ipsius non sit inanis in Domino, sed cum apparuerit pastor ille pastorum, accipiat pro labore suo immarcescibilem coronam repromissam in cœlis. Dominus dirigat corda & corpora nostra, in charitate Dei & patientia Christi! De illo, qui R. D. V. factus est in Satanam, mihi quidem nihil accidit noui. Videbam, quod non posset ex spinis colligere vuas, neque ex tribulis ficus. Et memini, me aliquid *Wolporii* dixisse R. D. V. *Augustinus* quodam loco scriptum reliquit de Monachis, nunquam se vidisse meliores, quam qui in Monasterio profecerunt; sed contra nunquam deteriores, quam qui extra Monasterium defecerunt. Vehementer autem doleo, quod quem enutriuit & exaltauit, ab eo spernitur. Quod si tantum in personam illius peccaret, vtrumque tamen ferendum & condonanda esset priuata iniuria publico bono. Cæterum si Ecclesiæ Dei obest & factus est domui Israel in scandalum, non video quomodo ferri possit. Caput artis est, dixit quidam, docere quod facias. Vnde in lege os turturis ad ascellas eius retorqueri iubetur, ne separetur os ab opere, & opus nostrum non diuidatur ab ore. Sed cesso philosophari, ne forte faciam, quod illi solent, qui pleno ventre de ieiuniis disputant. Placet autem consilium R. D. V. vt remoueatur quamprimum sine turba. Religionis periculum vehementer me sollicitum habet. Licet non ita multos viderim adhuc, quos tetigerit ea cura. Quidam sibi nescio quæ tempora felicia pollicentur. Alii adhuc saluis rebus & extra contentionem positi, perquam tamen timide loquuntur de religione. Alii placari posse putant nouatores concedenda Augustana perfidia. Sunt qui per hunc modum extinctas hæreses, pacem vero publicam futuram inter status opinentur & cessatura intestina odia. Quasi vero ignis tollat ignem, & non magis accendat; aut non melius sit ipsos inuicem mordere hæreticos inter se, quorum bellum pax est Ecclesiæ. Equidem consilii mei nondum me pœnitet. Nec muto sententiam. Nam quæ vidi in *Germania*, *Bohemia*, *Anglia*, *Hungaria*, & alibi fieri, (vidi autem non coram oculis intuendo, sed in eorum libris legendo, qui sui temporis res gestas literis mandarunt posteritati) ea non iam nobis impendent, sed fores nostras pulsant. Quod si in tuenda Christi causa, non eadem

erit

erit mens Episeoporum omnium, illieet periimus, & actum est de Cathoiica fide. Vtinam nobis Ciuitas Sancti aliquam afferat opem! A qua si quis mittendus est, eius hæ præcipuæ partes' erunt, præstare illa omnia, quæ suis literis R. D. V. complectitur. Nec dubito, quin eadem Cardinali scripserit. Quem patriæ suæ Christique gioriæ non esse defuturum, eerto mihi persuadeo. Ego vero admonebo sæpius, vt si quis mitti debet, mittatur vir grauis, maturo Iudieio, & minime vulgari autoritate præditus. Nam leuiculos mitti, nihil est aliud, quam causam prodere; sumptum non necessarium facere; & nos ridendos hominibus propinare. Non dubito, quin sit Cardinalis in optimam partem accepturus, quiequid scripsero. Vtinam nobis Regui Comitia tardissime veniant, a quibus tantum religioni metuo, quantum a præsentissimo veneno. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Nundum video, quid polliceri nobis possimus, vel de eonstantia Regiæ Maiestatis in tuenda furtiter Cathoiiea fide, vel defutura aduersus hostes religionis victoria. Faciendum erit tamen quod fieri poterit. Deo reliqua committenda. Qui non plus a nobis requirit, quam quantum vigilando, laborando, & obstando præstare possumus. Vt aulam R. D. V. visat, non displicet; sed præparet animam suam ad tentationem. Nam per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, debemus nos exhibere sieut Dei ministros, & illius tantum gloriam quærere, qui creauit nos sibi in gloriam suam. Fortassis autem & noster excurret eo post Pascha, sie enim fertur, quamlibet is dissimulare dicatur. Quod itaque superest, Deum precor, vt R. D. Vestram diu seruet incolumem & felicem. Cuius me gratiæ commendo. Datum Cracouiæ vltima Martii 1571.

Epistola LIII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

PRÆLATI CANONICI ET TOTVM CAPITVLVM CATHEDRALIS ECCLESIÆ CRACOVIENSIS.

Quod confœderationi se non siueris implicari, summis laudibus extollunt.

CVm primum Nuncium accepissemus, de ea confœderatione, per quam cuperet Satan, quicquid vsquam est in orbe blasphemiarum & abomioationum ad nos deriuare, sie e vestigio commoti, atque conturbati sumus, vt vix eniquam ad credendum verisimile videri possit. Nam etsi a principio adhue, ex illis in perniciem nostram instructis vnguibus leonem æstimauimus, ae id circo Nuncios nostros ad eum conuentum miseramus, vt ab ipsius primis incunabulis, nobis religionique nostræ praecaueremus; tamen fieri posse non putauimus, vt in illo conuentu, tam molli, ac tam leui ipsius rictu, fides, pietas religione concidere debuerit. Nam ad hæc omnia, semel euertenda, nihil ea confœderatione potuit excogitari aptius, aut accommodatius. Verum cum audissemus & quantu religionis ae pietatis ardore D. Vestra R. huic isti confoederationi restiterit, &
A quanta animi magnitudine flagitantium assensum, preces, odia, & minas superarit, dici non potest, quanta lætitia cumulati fuerimus: nihil enim Pontificio munere dignius, nihil maiorum manibus gratius, nihil Reipub. fructuosius fingi aut cogitari posse existimauimus, quam religionem a maioribus traditam sancte atque integre conseruare. Sic olim *Matthias*, succumbentibus licet & cedentibus cæteris, legem Dei fortissime vindicauit. Sic *Helias* Iudæis deficientibus, atque a religione diuina recedentibus, pro gloria Dei furtiter stetit, & constanter certauit. Sic *Daniel* nec solicitudine regionis alienæ, nec persecutionis assiduæ infestatione deteritus est. Sic *tres pueri*, nec armis, nec minis fracti, contra ignes Babylonios fideliter obstiterunt. Sit ergo hæc D. V. R. cum istis ipsis diuinis hominibus communis laus & gloria. Quam nulla vnquam hominum obliuio, aut temporis diuturnitas obliterare potuerit.
B Nos certe quantas possumus maximas D. V. R. agimus atque habemus gratias, quod hæc ista eius præstans virtus & excellens pietas, per omnia huic loco, huic ordini, huic dignitati, huic muneri sacrosancto responderit. Sed simul etiam summopere oramus, vt eandem pietatem, eandemque animi magnitudinem ad exitum conseruet, neque se vilis precibus aut minis vinci patiatur. *Qui enim tolerauerit vsque in finem, hic saluus erit*, dicit in Euangelio Dominus; & in Apocal. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Hoc si D. V. R. fecerit, nihil neque sanctius, neque iustius, neque vtilius facere potuerit. In quo vt eam Dominus adiuuet, & fidei robur suppeditet, misericordiam eius implorabimus. Neque huic vnquam tam bonæ tamque sanctæ causæ, studiis & voluntatibus nostris defuturi sumus. D. V. R. diutissime cupimus esse saluam & florentem, illiusque gratiæ nos iterum commendamus. Cracouiæ 6 Martii
C 1573.

Epistola LIV.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

PETRVS SCARGA Societatis Iesu S. D.

Libellum à se nuper editum dono mittit.

REuerendus *D. Iarczewius Decanus Vilnensis* posteaquam acta nobis S. Synodi prouincialis & labores D. V. R. pro Christi Ecclesia, exposuit, inter cætera mihi retulit, vidisse ipsam meum, quem ad lucrandos schismaticos nostros
D *Ruthenos*, hoc anno edidi, libellum Polonicum, & acceptum ab ipso apud se retinuisse. Quod vbi accepi, reprehendere cœpi meipsum, quod non ante eum ad R.D. Vestram miserim. Itaque & factum excusare, & rem neglectam nouo officio corrigere constitui. Parum mihi dignum videbatur, libellum parui momenti, ex quo nullam delectationem sperabam, ipsam fuisse capturam, ad virum & antistitem tantum mittere. In illo quidem Latino contra quendam Sacramentarium edito, non intermisi, quin eum primo statim tempore, per *D. Aduocatum Vilnensem* ipsi offerrem, quo bonam forsitan meam voluntatem ad infectandos

dos lupos istos tellari apud R. D. Vestram videretur. Sed in eo, qui propter *Ruthenos* tantum & *Schismaticos* rudiores editus est, non putabam idem mihi esse faciendum. Cæterum, ne quid sit, quod non summam nostram obseruantiam erga supremum fidei Catholicæ in hoc regno propugnatorem & defensorem, declaret, hunc eundem libellum Vestræ R. D. cum alia præfatione mitto. Vtinam aliquid dignum inueniremus, quo noster erga ipsam, qui in Deo est affectus, abundantius erumperet. Quanta debemus R. D. Vestræ in publicis, & quæ ad omnes spectant beneficiis, effari non possum. Nam ipsa & Rempub. difficillimis temporibus in constituendo & coronando tam inclyto & Catholicissimo Rege, non adiuuit solum; sed & maximo vel certe extremo periculo diuina ope liberauit, & Ecclesiam DEI ad omnem SS. cultum diuinum recuperandum, in summam spem erexit. Quicquid & in Synodo tam præclara gestum, quicquid sanctum, & ad Ecclesiæ restaurationem pertinens constitutum est, omnes V. R. D. acceptum ferunt. Conseruet nobis Deus omnipotens V. R. D. diu felicem & incolumem, cuius me gratiæ humillime commendo. Vilnæ 17 Iulii 1577.

EPISTOLA LV.

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi,

STANISLAVS RESCIVS Secretarius Illustrissimi Cardinalis Hosii.

Epistolas & Orationes, in Regis inauguratione habitas, mittit.

Mitto R. D. Vestræ libellum quendam Epistolarum & Orationum in hac Regis inauguratione habitarum, quas in vnum collectas, cum à nobis plerique rationem rei gestæ cognoscere desiderarent, ex Illustriss. Cardinalis nostri consilio, cum illi & Panegyricus, & reliquæ nostrorum hominum orationes mirabiliter placerent, in hac etiam vrbe prostare volui, vt amicorum desiderio satisfieret, & quibus inuisa est hæc electio, via illa calumniandi, ac omnia pro libidine comminiscendi præcluderetur. Nec me sane pœnitet suscepti consilii. Leguntur hæc omnia auidissime, cum ob narrationis certitudinem, tum quod Latine & eleganter scripta sunt. Quo nomine patriæ meæ gratulor. Ad cuius dignitatem pertinet, vt orbis vniuersus videat, quam optimo consilio, maturoque iudicio vsi sint electores nostri, & quam dilueide ac moderate scriptis comprehendere facta sua norint. A D. Vestra R. peto, vt hoc meæ seruitutis grato animo accipiat, & me inter sibi addictissimos seruitores connumeret. Nihil in omni vita mea mihi gratius contingere poterit. Iam 30 dies agitur, quod ex patria nostra nullas quisquam literas accepit. Quid sit in re, ignoramus. Opto R. D. V. bene valere, meque illius gratiæ commendo. Dat. Romæ.

EPISTOLA LVI.

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Vladislauiensi,

STANISLAVS RESCIVS Secretarius Illustrissimi Cardinalis Hosii.

De Synodo ex voto finita communem testatur lætitiam, vt ad erigendum hospitale Polonicum ab opulentioribus pecunia præstetur, curam operamque eius sollicitat.

Quod me literis suis humanissimis appellare, deque Synodo celebrata, & cæteris patriæ nostræ rationibus certiorem facere R. V. D. dignata est, ingentes ago & habeo gratias, agamque dum viuam. Quo minus enim expectata mihi venit huc epistola, hoc me, vel potius nos omnes quos eadem patria genuit, maiore gaudio lætitiaque cumulauit. Fatebor autem, quod res est. Non eramus sine metu, ne R. D. Vestra propter illam studiorum & voluntatum in eligendo Rege dissensionem Illustriss. Cardinalis & familiarium eius ac necessariorum omnium memoriam abiecerit; quo gratiores acciderant hæ literæ, quæ nos isto metu suspicioneque liberarunt. Quæ de Synodo scribit R. D. Vestra, non puto magis hoc tempore lætum nuncium accidere bonis omnibus potuisse, quam quod post tot annorum curricula, in summa, quid de Rege Gedanoque fieret, omnium expectatione, tam salutare patriæ nostræ negocium, & Ecclesiæ Dei vniuersæ necessarium, cum quem scribit exitum est consecutum. In quo promouendo, scio quæ fuerint partes R. D. V. Nam de præclaris conatibus illius, sæpissime Illustriss. Cardinali meo Reuerendiss. D. Nuncius Apostolicus, vir omni maior exceptione iudicique maturitate, perscripsit. Et earum etiam literarum exempla vidimus, quæ inter Episcopos de Synodi celebratione vltro citroque mittebantur. Det Dominus pro hac pio & vigilanti pastore digna sollicitudine R. V. D. vitam quam meretur, & conferuet animum quem dedit. Legit autem Illustriss. D. Cardinalis huius Synodi acta sane cupidissime, & Illustriss. D. Cardinali *Morono* legenda exhibuit. Qui præclare cum patria nostra actum esse iudicat, quod in his Regni quasi crepundiis, nondum repressa rebellium hæreticorum audacia, res omnium præclarissimas pro religionis patriæque nostræ salute consecutas esse videt. Heri me quoque alius quidam magni nominis Cardinalis diligenter admonuit, vt illi quoque legendi copiam facerem, & facturus sum statim, vt ea mihi *Sublaco*, vbi nunc rusticatur Illustriss. D. meus, remiserit. Quid autem de illis, tum & de confirmatione, cum S. D. N. egerit, faciet ipse literis suis R. D. V. certiorem. Sit benedictus Deus! Obseruatur oculis lætissima quædam Reipub. forma, posteaquam & Regia pietas, & Ecclesiasticorum vigilantia, in hanc vnam sententiam conuenit, vt ex vniuerso Regno pereundi licentia auferatur. Pro cuius etiam hic salute in omnibus fere vrbis Ecclesiis & antea semper ad Deum vota fundebantur, & nunc eodem studio contentioneque laboratur. Oratorem Regiæ Maiestatis expectamus. De nominationibus aget cum illius S. Illustriss. D. Cardinalis meus, vt primum ea de re Maiestatis eius mandata acceperit. Vtinam aliquando tamen maior cautio adhibeatur in his eligendis, quibus debent conferri Ecclesiastica beneficia; minor de nobis fieret hæreticorum querimonia. Quam recte magnus ille Rex *Franciscus* dubitabat, an oblatam a Pontifice nominandi facultatem suscipere eaque vti deberet! Sciebat ille, quantum in bonis pastoribus ad imperia conseruanda præsidii esset, tantum esse in iis eligendis periculi & difficultatis. Puto nihilominus futurum, vt & illius Maiestatis desiderio satisfiat, & ego possim R. D. V. voluntati obtemperare. Contributionem, quam S. Synodus decreuit, optime collocatam esse, nemo dubitat. Meretur hoc pii Regis in Ecclesiasticum Ordinem propensio, & præsens patriæ nostræ status requirit. Vtinam omnes Ecclesiasticos reditus pari vtilitate, reliqui omnes Ecclesiastici dispensarent. Posteaquam autem

autem S. Synodo visum est, Episcopatum Varmiensem ad 500 florenos condemnare, etsi Cardinalis adhuc ignoret, an ipse, an Clerus eius pecuniam hanc numerare debeat; maiorem in modum cuperet, vt Maiestas illius Regia hos 500 florenos hospitali Polonico, pro quo nunc Cardinalis laborat, vt in hac vrbe peregrinorum nostræ gentis caussa erigatur, donet. Iam enim eousque progressum est, vt Ecclesiam & aliquot humiles casas, illi adiacentes, a Pontifice deputatas habeamus ad extruendum hospitale. Sed maiore ad eam rem pecunia opus est, quam vt eam ex suis angustiis præstare possit Cardinalis. Itaque colligenda sunt præsidia, quo possit opus tam necessarium perfici. Quantum R. D. V. valet gratia & autoritate, tantum quæso contendat & elaboret, vt Illustriss. D. Cardinalis pium institutum opulentiorum liberalitate subleuetur. Rem faciet sua pietate dignam, & eorum orationibus compensandam, qui hoc beneficio futuris temporibus gaudebunt. Quibuscunque hoc verbis a R. D. V. possem impetrare, his me omnibus vsum existimet, sibique persuadeat, hanc meam petitionem esse omnium gratissimam. Opto R. D. V. bene valere, meque illius gratiæ etiam atque etiam diligenter commendo. Datum Romæ.

Epistola LVII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Vladislauiensi

ANTONIVS GRACIANVS Secretarius Illustrissimi Cardinalis Commendoni.

Vt ad reprimendos hæreticorum insultus, discessum suum differat, maximopere petit.

IN eo scripto, quod Hæretici Senatui obtulerunt, quod mihi nunc est lectum, tantum veneni sub inuolucris verborum continetur, vt plus hoc scripto ab iis postuletur, quam vnquam aut in *Germania*, aut in *Gallia*, aut in ipsa etiam *Saxonia* concessum iis sit. Nam non solum exitiosam religionis licentiam illo Orationis artificio complectuntur; sed etiam omnes sectas cum Catholica religione confundunt & exæquant. D. V. R. quam diu huius rei actio durabit, discedendi cogitationem per Deum abiiciat. Nullo etiam tempore magis eius operam & studium Respub. desiderauit. Ego constitui non discedere, antequam aliquid cognouero de his, quæ hodie aguntur in Senatu. Deus D. V. R. conatibus adsit. Datum Domi.

Epistola LVIII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

SENATVS GEDANENSIS.

Officiosissime gratulatur ipsi de munere Episcopali.

EX Dei Opt. Max. prouidentia, & Sacræ Maiestatis clementissima gratia R. D. V. Sacro Episcoporum Ordini nuper adscriptam esse, tam ex publica fama, quam Consulorium internunciorum honorifica commemoratione, tum ipsius etiam R. D. V. literis, incredibili cum voluptate intelleximus. Quibus quidem literis R. D. V. cum voluntatis, tum veteris beneuolentiæ perscripta sententia, non potuit nobis esse non gratissima. Eoque maiorem ex illis lætitiam tulimus omnes, quo magis eum honorem, qui abs R. D. præclaris virtutibus, prudentia, dignitate meritisque deposci videbatur, eidem summa cum autoritate & beneuolentia tributum esse cognouimus. Vehementer itaque gratulamur, cum vniuerso Episcoporum Ordini, totique Reipub. de tanti viri accessione, tum sigillatim R. D. V. cui id tam illustre virtutis præmium, & status Ecclesiastici ornamentum amplissimum, perpetuo faustum florentissimumque euenire cupimus, Deumque immortalem sedulo precamur, velit eum decretum honorem, ad nominis sui diuini gloriam sempiternam, veræ religionis propagationem, & communem tam Ecclesiæ quam Reipub. salutem confirmare. Id quod tanto præclarius futurum nobis plane persuademus, quanto ipsa R. D. V. hoc ipsum munus gratius habet, cum propter Reuerendiss. patrui felicis memoriæ recordationem, tum familiæ suæ & Reuerendiss. antecessorum impressis Sedi isti vestigia. Quibus quidem vestigiis quo tenacius R. D. V. cum omnium beneuolentia inhæserit, eo nos auidius innitemur, vt pari cultu atque obseruantia R. D. V. complecti voluisse videamur. Cæterum quod in ea amplissimi honoris accessione R. D. V. de ipsius quoque in nos remque publicam nostram constanti propensione & voluntate prolixius pollicetur, quantas omnino possumus, eidem R. D. V. gratias agimus maximas. Ac de nostra quidem, per literas postulata, cum animi promptitudine, tum in administranda Repub. moderatione, eo minus quicquam in nobis vicissim desiderari patiemur, quo magis, partim ipsi intelligimus Reipub. veluti animum in moderata amicorum & iuris æquabilitate consistere, sineque ea nihil in Repub. constans, nihilque diuturnum esse solere, partim officii nostri rationibus sedulo admonemur, vt omnibus in rebus eam inprimis, quæ præscripta est cunctis Rempub. administrantibus, æquitatem seruemus. Accuratissima autem dabitur a nobis opera, vt omnibus modis obseruantiæ, qualis venerabili Sedi Wladislauiensi, eiusq; antecessoribus, ex hac Repub. constanter tributa fuit, cum primis R. D. V. cuius in nos æquas propensæ beneuolentiæ partes plurimi semper fecimus, parem vel vberiorem etiam promptitudinis nostræ studiorum & officiorum significationem etiam atque etiam probemus. R. D. V. iterum iterumque perquam officiosissimis verbis rogantes, velit in ea summæ beneuolentiæ, propensionis, cum internunciis nostris, tum nobis, & vniuersæ Reipub. per literas facta, significatione, diutissime benignissimeque perseuerare. De Monasterii rationibus, quæ postremum R. D. V. postulauit, muneri nostro non defuisse, cuperemusque, vt eadem æquitate, quæ integris sensibus subiecta, & hic exhibita fuit, aperte innocentiæ nostræ & existimationi in ea actione consultum fuisset; Verum ea iusto Dei iudicio committenda sunt. Quod superest, R. D. V. amplissimi honoris auctione perpetuo saluam, & imprimis florentem esse cupientes: Datum Gedani XXVI Augusti Anno Domini M D LX.

EPISTOLARVM LIBRI SECVNDI FINIS.

EPISTO-

EPISTOLARVM VIRORVM ILLVSTRIVM
LIBER TERTIVS.

EPISTOLA I.

PIO QVINTO Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauienfis.

Pro concesso Episcopali munere gratiis persolutis, quam cura cordique illud sibi sit, exponit.

BEATISSIME PATER.

MAgna hæc eſt dignatio Sanctitatis Veſtræ, quæ mè, indignum & minimum Sacerdotem, ex alto culmine dignitatis reſpexerit, & in partem ſollicitudinis Eccleſiæ periclitantis in *Diœceſi Wladislauienſi*, ad munus *Epiſcopale*, nullis meis meritis, vocarit confirmaritque. Ex quo intelligo, quid ea de me ſentiat. Sane iudicium hoc grauiſſimum & maximum Sanct. Veſtræ de me præpono omnibus honoribus & ſedibus, ac diuitias in eius comparatione nihil eſſe duco. Quis enim in terris Sanct. Veſtra, dignitate, & poteſtate maior? innocentia, aut vllo genere laudis, præſtantior? Cuius ſanctitatis fragrantia & odor bonus totum orbem repleuit. Quamobrem non eas, quas debeo, ſed quas poſſum, maxima cum humilitate & ſubmiſſione, ago & habeo Sanct. Veſtræ gratias, Deum Opt. precaturus, vt populo Chriſtiano, cuius tutela & ſecuritas ſalute & incolumitate S. Veſtræ continetur, eam diu ſanam, florentemque præſtet. Euitar autem pro virili mea, ne iſtud eius iudicium & conceptam de me expectationem fallam. Et licet difficillima ſit Epiſcopatus mei adminiſtrandi ratio, tot hæreſibus virulentiſſimis in eum incumbentibus; quantum tamen per me præſtari potuit, in ipſo in prouinciam ingreſſu non neglexi, Synodum Diœceſanam coegi, ac vt totus clerus Diœceſis meæ profeſſionem fidei Catholicæ ſub iureiurando, iuxta Decreta Concilii Tridentini faceret, obedientiamque S. Veſtræ præſtaret, curaui. Seminarium inſtitui, cenſuque ex prouentibus Epiſcopatus mei, ac nonnullorum Abbatum dotaui, mandato S. Veſtræ ſatisfaciens. Porro de *Fricio* ita conſtitui, quia patrociniis Illuſtrium Virorum, in vnam ſectam ſecum conſpirantium, ita munitus eſſe videbatur, vt à me bonis ſpoliari ſine aliqua ſeditione non potuerit, obſtantibus præterea tribus aduitalitatibus à *Ioanne Droieuio* anteceſſore meo, cum approbatione Capituli conceſſis; malui iacturam ærarii mei facere, contractu ſecum inito, vt certa pecuniarum ſumma à me accepta bonis omnibus in Epiſcopatu meo renunciaret. Quod Sanct. Veſtram ex R. D. *Ruthgerio* Nuncio ſuo vigilantiſſimo copioſius perſpecturam arbitror. Reliqua exponet Sanct. Veſtræ meis verbis *Georgius Ticiuius*, Sereniſſimi Regis mei apud S. Veſtram Agens, cui nonnulla à Sanct. Veſtra pro vtilitate Eccleſiæ meæ poſtulanda commiſi. Quamobrem vt illi faciles aures & benignum aſſenſum S. Veſtra præbere dignetur, maiorem in modum ſupplico. Dat.

EPISTOLA II.

PIO QVINTO Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauienſis,

De nouo inſultu ab Eccleſia Rom. hoſtibus timet, eique reſiſtendo ſe parat, & obfirmat.

BEatiſſime Pater. Maximas & immortales gratias ago pro paterna erga nos, Ordinemque noſtrum Sanct. Veſtræ cura, quæ nos tanquam ex ſpeculo præuidendo tempeſtatem futuram, benignè ac clementer hortatur ad officium tuitionis defenſionisque religionis Catholicæ, in qua ſalus omnium noſtrum & Ordinis noſtri conſtitura eſt, pro eo ac merito debemus, præſtandum, præſertim tempore Comitiorum, quo maxime aduerſarii noſtri Eccleſiam Dei impetere ſolent. Et vitauimus nos quidem diuina adiuuante gratia periculum; ſed iis nondum defuncti ſumus. Repreſſi quidem ſunt conatus aduerſariorum, ſed non fracti nec oppreſſi. Itaque quo diutius reſidet vulnus furoris in animis eorum, hoc magis nobis inuigilandum & cauendum eſt ab illis. Totus iſte impetus conuertetur in nos aliis Comitiis, quæ proxime celebrabuntur. Quamobrem conſilio, autoritate & auxilio S. Veſtræ nobis opus eſt, vt id omnes vnanimiter agamus, quod ſit ex re, dignitate atque vtilitate Eccleſiæ Dei. Ego quidem pro tenuitate ingenii mei ad rectè conſtituendas res plurimum conducere arbitror, vt quamprimum Synodus Prouincialis cogatur, aut Conuentus Epiſcoporum cum collegiis Cathedralium Eccleſiarum, propter multas cauſas. Quæ omnia & alia Eccleſiæ neceſſaria, pro quibus Sanct. Veſtræ humillime ſupplico, Sanct. Veſtræ Illuſtriſſ. D. Cardinalis *Sabellus Warmienſis* ac D. *Georgius Ticinius* exponent. Dat.

EPISTOLA III.

GREGORIO XIII Pontifici Maximo
STEPHANVS Poloniæ Rex &c.

Studia ſua & obſeruantiam Sedis Apoſtolicæ, religionisque Catholicæ tuendæ conſtantiam, imo regnum etiam ſuum fauori & protectioni Pontificis commendat.

BEatiſſime Pater & Domine, Domine clementiſſime. Poſt oſcula pedum beatorum, Regnique mei ac Dominiorum meorum commendationem. Quod, poſteaquam in Dei nomine Regni Poloniæ gubernacula, per ſolennem vnctionis ac coronationis meæ inaugurationem, cepi, nullos hactenus ad Sanct. Veſtram oratores miſerim, qui faſces meos regios Sanct. Veſtræ, Chriſti Dei noſtri Vicario ſubmitterent, meumque nomen apud Sanct. Veſtram, vnicum ſedis Apoſtolicæ præſidem, inter reliquorum Catholicorum Regum nomina profiterentur, ne, quæſo, exiſtimet, neue ſibi perſuaderi patiatur Sanct. Veſtra, alia de cauſa factum eſſe, quam meis primum Regnique mei occupationibus ſummis, deinde vero etiam non nihil impeditis hoc tempore itineribus vſitatis ad Sanct. Veſtram. Quid eſt enim, quod alioqui aut prius aut libentius facerem, quam vt ego, qui per Dei gratiam Catholicus ſemper vixerim, nunc ſumma Dei benignitate in hoc Regiæ dignitatis faſtigio conſtitutus, apud Sanct. Veſtram, ſummum vniuerſalis Eccleſiæ Pontificem, nomen meum profiterer, in iſto orbis terrarum theatro, inter tot anteceſſores & æquales meos Reges Chriſtianos,

nos, quorum memoria in benedictione est, & laus in Ecclesia Sanctorum?· Verum eius rei facultatem eripuerunt mihi interea, vt dixi, tempora Regni mei maxime necessaria, quæ tamen ipsa, opinor, breui eam mihi restituent, ac meum A desiderium summum, in ipso huius mei Regni initio salutandi de more Sanct. Vestram per Orato em meum, ad exitum, quod spero, optatissimum deducent. Nunc quoniam initia ista Regni mei in quasdam eiusmodi difficultates inciderunt, vt non minus fortassis isthic facta consiliaque mea, quam hic quoque facta consiliaque nonnulla Sanct. Vestræ in suspicionem vocari videantur, equidem quod ipse vltro facio, vt de Sanct. Vestra nihil, quod non sit cum illius pietate & religione, cumque adeo Sedis istius Apostolicæ dignitate coniunctum, persuaderi cuiquam patiar, idem a Sanct. Vestra his meis literis peto & quæso, vt si quid forte isthuc alienum a perpetuo meo erga hanc sanctam Sedem studio & obseruantia, ad Sanct. Vestram afferatur, ab hominibus existimationi meæ periniquis, (quandoquidem, nisi his virtuti inimicis temporibus, nunquam mihi profecto alias vereri in mentem venisset) id totum Sanct. Ve- B stra pro sua prudentia respuat, & spernetur, certum habens ac persuasum, me constantiam religionis Catholicæ meæ, quam libenter admodum profiteor, ad extremum vsque spiritum per Dei gratiam conseruaturum esse. Atque hæc quidem de rebus meis. Quod autem præterea præsentem statum Regni mei attinet, perficiat quæso Sanct. Vestra, vt cum omnium reliquorum Regnorum atque Imperiorum Christianorum libertates curæ habeat, easque paterno prorsus affectu prosequatur, tum ipsius quoque Reipub. Polonæ, non magis meo, quam ipsius Sanct. Vestræ nomini deuotæ & addictæ, libertatem tueatur & defendat. Commendo Regnum dominiaque mea omnia in gratiam & protectionem Sanct. Vestræ. Datum Warsouiæ die 5 mensis Iulii Anno Domini 1576.

Epistola IV.

GREGORIVS P. P. XIII. STEPHANO *Poloniæ Regi.*

Ad præinsertas literas amicissime respondet & quæuis bona sibi & Ecclesiæ ominatur.

Charissime in Christo fili noster, Salutem & Apostolicam benedictionem.

QValis sit *Maiestatis* tuæ pietas, inque Catholica religione tuenda Apostolicæque Sedis & Christi Vicarii dignitate atque autoritate, vt par est, agnoscenda & colenda, constantia, cum multorum sermonibus & fama ipsa, tum ex celebri illa professione, quam tuis verbis fecit apud nos Orator tuus, multo ante, quam ad Regiam istam dignitatem peruenires, apertissime cognouimus, opinionemque illam, quam tum cepimus, amantissima semper de te cogitatione retinuimus. Postquam autem in amplissimo Regiæ digni- D tatis gradu locatus es, persuasum nobis fuit, te Deo atque huic sanctæ Sedi, pietate eo deuinctiorem esse futurum, quo es munere ipso atque officio propinquior. Omnis enim Regis vera ac solida laus & in hac vita felicitas, in eo sita est, si velit suam omnem autoritatem, potestatem, consilia denique omnia Deo, per quem Reges regnant, inseruire, in sanctissimo nimirum eius cultu tuendo, latissimeque propagando. In quo speravimus tuam operam nemini vnquam Catholicorum Poloniæ Regum fidei & virtuti cessuram. Hoc igitur nostrum constans de tua pietate iudicium, tuis nunc literis confirmari, quæ nostræ bonorumque omnium expectationi amplissime responderunt, summopere lætati sumus, diuinæque bonitati gratias, quantas possumus, maximas agimus, teque vt filium charissimum amplectimur. Quod vero Oratorem, ad eam, quam solent omnes Reges Catholici, obedientiam præstandam nondum miseris, temporum difficultate id accidisse, & nos hucusque interpretati sumus. Cum venerit, libentissime eum videbimus, honorificeque, vt decet, accipiemus. De nostra autem erga te voluntate falsis sermonibus te non esse permotum laudamus, sicut & nobis nihil, quod esset ab optimo & Catholico Rege alienum, de te persuaderi passi sumus. Consilia enim & rationes nostras ita semper Deo autore dirigere solemus, vt nemini prorsus iudicium aliquod, ne minima quidem re, inferamus. Regnum vero istud, *Maiestatem* tuam, resque tuas omnes ita commendatas habebimus, ac tanta charitate amplectemur, ut facile intelligere possis incolumitatem vestram cum Christiani orbis securitate coniunctam esse, à nobis vere existimari. De tua vicissim *Maiestate* sic nobis pollicemur, daturum omnem operam, vt nullum pii ac vere Catholici Regis officium ab ea desiderari possit. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 7 mensis Nouemb. 1576. Pontificatus nostri anno quinto.

Ant. Buccapadulius.

Epistola V.

GREGORIO XIII. *Pontifici Romano* STANISLAVS CARNCOVIVS, *Episcopus Wladislauiensis.*

C *In felici Regis Henrici electione, male sentientium technas fuisse superatas nunciat, sibique suffraganeum adiungi humillime precatur.*

BEatissime Pater. Redditæ sunt mihi literæ Breuium à S. V. Quibus, commemoratis officiis meis in Ecclesiam Dei, me hortari dignatur, ad vehemens studium eidem exhibendum. Quo nomine maximas, & immortales S. V. gratias ago, omnemque operam dabo, vt mandatis eiusdem per me satisfiat. Equidem in summa Ecclesiæ Dei hoc tempore interregni perturbatione, immensa clementia diuina erga nos, votis, supplicationibus atque orationibus S. Vestræ accedentibus, quod toti orbi notum nobisque significandum est, apparuit. Quod consensu omnium Ordinum, prima die, qua per tribus siue, vt nostri vocant, Palatinatus in suffragia de eligendo Rege itum esset, incredibili dictu ex tam frequentissimo Senatorum & numerosissimo Equitum conuentu, ex tot candidatis Regiæ stirpis & fastigii, vix ducenti superessent, qui diuersum sentirent, vnamque ex omnibus votis & desideriis omnium in eum inflammatis, Illustriss. *Ducem Andium*, *Regem Polonorum* ederet proclamaretque, elusis quorundam aduersariorum nostrorum conatibus, qui in hac incubuerant, vt hæreticum Regem nobis & Ecclesiæ Dei darent. Quam ad rem varia retium genera tetenderant. Inter quæ sortes testimonio diuino, vt illi dicebant, comprobatas adinuenerant. Sed laqueus contritus est

est, & nos liberati sumus. Quæ S. Vestræ, licet hoc iam ab aliis perlata esse existimo, significanda tamen putaui, vt dulcedine diuinæ gratiæ pectus S. repleatur. Nauaui ego quidem eo in negocio Ecclesiæ Dei & patriæ meæ, iudicio omnium, non minimam operam. Pro qua non magna solum aggredi, sed mortem etiam ipsam oppetere, si modo salus eius per me repræsentari possit, adiuuante diuina gratia non dubitabo. Cæterum cum inter tot curas & occupationes, quibus pro bono Reipub. atque adeo Ecclesiæ Dei distringor, sæpius me abesse ab Ecclesia mea contingat; S. Vestræ humiliter supplico, vt ex sua benignitate & gratia venerabilem *Andream Bylionium*, Cantorem Crusuicensem, & Canonicum Wladislauiensem, doctum, pium, ac integritate vitæ conspicuum, in suffraganeum Ecclesiæ meæ, retentis Sacerdotiis creare dignetur. De quo latius Sanct. Vestra ex *Illustrissimo Cardinali Hosio* cognoscet. Dat.

Epistola VI.

GREGORIO XIII. Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Quod se iubilei Romani, quantumuis absentem, participem fieri voluerit Pontifex, eximio gaudio suffusus immortales agit gratias.

Dicere satis nequeo, quanto studio ac desiderio videndæ vrbis cum alias semper, tum vel maxime hoc sanctissimo vniuersoque orbi expectatissimo iubilæi anno, flagrauerim. Nam primum quidem officii mei debitum, ad venerandum, coramque quam supplicissime agnoscendum Sanctiss. religionis Christianæ caput, Christique Vicarium, magnopere me iam olim incitabat & impetebat. Deinde vero communis totius orbis maximeque piorum omnium ad hauriendas salutares aquas, hoc tam exoptatissimo tempore singulari Dei Opt. Max. & Sanct. Vestræ benignitate erumpentes ac scaturientes, frequentissimus concursus, eo me incredibiliter inflammabat, rapiebatque, ac procul dubio abripuisset, isthocque pertraxisset, nisi tempus hoc desideratissimum in tam perturbatissima ac periculosissima Reipob. nostræ tempora, quæ me ab instituto meo prohibuerunt, incidisset. Intercepta igitur nimirumque desiderio meo negata eius rei facultate grauissime ferebam, tanta & tam rara felicitate me defraudari. Ecce autem Reuerendissimus Dominus meus *D. Vincentius Laureus* Montis Regalis Episcopus, Sanct. Vestræ in Polonia Nuncius (cuius ego pietatem, ac singularem omnibus in rebus prudentiam, industriam, dexteritatem, ac in omnes muneris sui partes vigilantiam, nunquam satis admirari nedum prædicare possum) desiderii mei æque ac sui conscius, naturæ suæ bonitate impulsus, quod ego ne optare quidem audebam, tantum abest vt sperarem, se sibi ac mihi apud Sanct. Vestram impetrasse, vt tanto ac tam illustri dono, perinde ac si præsentes adfuissemus, perfrui liceat, mihi renunciat, meque eorum nomine & autoritate Sanct. participem esse iubet. Quod cum mihi præter omnem spem expectationemque meam accidisset; incredibile est, quanto & quam insperato animum meum gaudio atque lætitia perfuderit, desideriumque lenierit. Omnia me hercule, quæ cuique in vita lætissima accidere possunt, si in vnum conferantur, nequaquam tantum momenti ad exhilarandum animum, & conscientiæ consolationem habere possunt, quantum hoc nuncium mihi attulit. Quod gaudium meum sempiternum fore, & spero & opto. Quoniam vero hoc tantum & tam inopinatum Sanct. Vestræ beneficium in me minimum, cupidissimum certe illius serum collatum, non solum gratiarum actionem, sed etiam animi gratitudinem omnem exuperat, A non ego pro eo, quas par est, sed quas mortale pectus capere potest, & ago & habeo gratias. Illud certe contendam, vt quantumcunque ex ea Sanct. Vestræ benignitate, animo meo virium diuinitus additum fuerit, id totum in Ecclesiæ Dei & Sedis Apostolicæ, pro qua vitam etiam profundere mihi optabile est, defensionem ac propagationem sedulo impendam: proque diuturna salute, incolumitate atque felicitate Sanct. Vestræ Deum Opt. Max. (quamuis Indignissimus) supplex, quoad viuam, precabor assidue. Dat.

Epistola VII.

GREGORIO XIII. Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

B

Regiam dignitatem primo Cæsari, deinde vero Infanti Annæ delatam esse significat, id quod ne Cæsar ægrè ferat, nec aliquid iuris sibi quærat, Pontificem rogat, vt apud Cæsarem intercedat.

Qvi fuerit exitus *Comitiorum* nostrorum, ad *Warsouiam* creando Regi non ita pridem habitorum, vel ipsa fama ad S. Vestram perlatum esse minime dubitamus. Præpropera siquidem Primatis nostri *R. D. Archiepiscopi Gnesnensis* cum aliis perquam paucis renunciatione factum est, vt *S. Cæsarea Maiestas* contra leges & libertatem nostram, maxima parte Senatus, & vniuersis fere, qui ex ordine Equestri eo frequentes conuenerant, inuitis maximeque aduersantibus, extra locum ad eam rem publico decreto constitutum, *Rex Poloniæ* renunciaretur. Vnde illud necessario statim consecutum est, vt illi, qui libertatem patriæ opprimi iniquissimo ferebant animo, eius vindicandæ causa, ad *Serenissimam Infantem Annam*, ex clarissima Serenissimorum Regum nostrorum optime de Repub. nostra C meritorum progenie, Regiam dignitatem summo studio atque contentione deferrent, eamque Illustrissimo viro *Stephano Transyluaniæ Principi* desponsarent, simulque de vi legibus libertatique communi per paucos illata, ad vniuersas Regni prouincias publice referrent, locum & tempus cognoscendum ea de re vniuersis designarent. Quo cum frequentissimi, de communi salute atque libertate multum solliciti, hoc tempore conuenissemus, maximo omnium consensu id, quod pro salute atque libertate omnium actum erat, approbauimus atque confirmauimus. Ex quo in certissimam spem venimus, fore, vt a domestica dissensione nil amplius nobis metuendum sit. Vnum etiam quod subueremur, relictum est, ne *Cæsarea Maiestas* ex eo, quod per Reuerendiss. D. Archiepiscopum, *Regis Poloniæ* nomine, appellata sit, aliquid iuris sibi quæsitum esse arbi- D tremur, neue sibi ac nobis aliquid negotii (quanquam sua sapientia, & in tuenda Christiani nominis concordia, pace ac tranquillitate perpetuum studium & consuetudo nos de eo bene sperare iubet) hoc nomine facessat. Quam ad rem nusquam certius remedium, quam in amplissima S. Vestræ autoritate repositum esse iudicamus. Quamobrem ad eam supplices confugimus, ab eaque maximis precibus contendimus, dignetur pro sua pietate & Reipub. Christianæ charitate, *Sac. Cæsar. Maiestatis* animum in veteri erga nos gratia atque beneuolentia, perpetuoque pacis & tranquillitatis studio, atque consuetudine sua continere; ne (quod omen Deus auertat) non solum *Poloniæ Regnum*, quod totius Christianitatis contra tot barbarorum impetus est velut

lot propugnaculum, ſed etiam vniuerſam Chriſtianitatem inde periclitari contingat. Faciet Sanct. Veſtra rem non minus pietate ſua dignam, quam ſalutarem & neceſſariam, nobisque & vniuerſo *Poloniæ Regno* longe gratiſſimam, & ſempiterno atque immortali præmio a Deo Opt. Max. remunerandam. Datum in Conuentu Andreiouienſi 4 Non. Februarii.

EPISTOLA VIII.

GREGORIO XIII Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Decreta Concilii Tridentini in Synodo prouinciali eſſe accepta nunciat, idque a Pontifice confirmari petit, & vt Regem ad ſuscipiendum harum conſtitutionum patrocinium excitet, obſecrat.

SVperiorum temporum iniquitate, continuisque Reipub. noſtræ perturbationibus effectum eſt, vt ne Sacroſancti Tridentini Concilii Canones atque Decreta, quod iam pridem fieri oportuit, vsque adhuc publica totius iſtius prouinciæ autoritate reciperentur. Nunc tandem vt primum aliquanto tranquillius tempus diuina benignitate nacti ſumus, nihil mihi maiori curæ fuit, quam vt Reuerendiſs. D. *Vincentium Laureum Montis regalis Epiſcopum*, Sanct. Veſtræ Nuncium, in id ſummo ſtudio incumbentem, pro viribus adiuuarem, vt quemadmodum iam ante aliquot annos in Diœceſi mea factum eſt, ita hoc tempore in tota hac prouincia ab omnibus ſumma ſacro ſancti Concilii Tridentini autoritas agnoſceretur, omniaque ad ipſius præſcriptum penitus accommodarentur. Synodo igitur Prouinciali per Reuerendiſs. D. Archiepiſcopum coacta, cui etiam R. Dominus Sanct. Veſtræ Nuncius cum ſumma autoritate atque dignitate præfuit, id quod tamdiu a nobis deſiderabatur, ſtudioſe cupideque perfectum eſt. Nec iam amplius quicquam deſideratur, quam vt ea, quæ iam conſtituta ſunt, omnes religioſiſſime obſeruent & exequantur. Quam ad rem ſumma Sanct. Veſtræ autoritas perquam neceſſaria eſt. Quare acta atque inſtituta Synodi iſtius ad Sanct. Veſtram mitto, illique non ſolum meo, ſed etiam totius Cleri nomine ſubmiſſe ſupplico, quo ea autoritate ſua confirmare dignetur. Ita enim totius Synodi conſenſu decretum eſt, vt ne prius promulgetur quam his Sanct. Veſtræ autoritas acceſſerit. Supplicamus etiam S. Veſtræ quo *Sereniſſimum Regem* noſtrum, quamuis per ſe in cauſam Eccleſiæ Dei ſatis propenſum, ad ſuſcipiendum quantum in ſe erit Sacroſancti Concilii Decretorum Prouinciæque ipſius Conſtitutionum patrocinium hortari & incitare dignetur. In eo enim ad obtinendam ius Eccleſiaſticum, veterisque diſciplinæ reſtitutionem plurimum ſitum eſt. Deus Opt. Max. Sanct. Veſtram quam diutiſſime feliciſſimam beatiſſimamque conſeruet. Dat.

EPISTOLA IX.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

In viſitatione ſua Diœceſeos miſeram omnium rerum conditionem repeperiſſe, aliquibus tamen remedia attuliſſe ſcribit.

CVperem, vt omnia conſilia mea in regenda Eccleſia Diœceſis meæ ſuſcepta, iudicio grauiſſimo Illuſtriſs. Paternitatis Veſtræ probentur. Idcirco quid in hoc miniſterii ſacri exordio a me geſtum, & quod veluti fundamentum factum ſit actionum, Illuſtriſſ. Paternitati Veſtræ protinus deſcribendum putaui. Viſitationis munere pridem intermiſſo, cum ii, quorum id erat proprium, non eam quam oportebat, Dominici gregis curam gererent, ſed vnumquemque vias ſuas ſequi permitterent; factum eſt tandem, proh dolor! vt minor eſſet Paſtorum in Eccleſiis recte gubernandis, & in vita honeſte traducenda, populoque ad pietatem inſtituendo vigilantia. Quin etiam exiſtimabant plerique, nihil eorum ad ſe pertinere, ſibique factam eſſe liberius viuendi poteſtatem. Quandoquidem nemo fuit, qui ab illis rationem geſti officii repoſceret. Sic nimirum dormientibus patribus familias, venit inimicus homo, & in agro bono ſuperſeminauit Zizanium, quod ſuccreſcens, verbi Dei ſemen oppreſſit, ſummque fructum orbi produxit, hæreſes nimirum, humani generis peſtes maximas, & in vita hominum quiduis agendi licentiam. Quam ſecuta eſt e veſtigio tanta populi Dei a pietate auerſio, & ad hæreſes conuerſio, quantam oculis ipſi noſtris, magno cum animi noſtri dolore cernimus. Quamobrem nobis, quamlibet indignis, quorum aliqui officio incumbebat onus huius prouinciæ, viſum eſt, vt cunctatione prætermiſſa, viſitaremus Diœceſim, & morbis illius diligenter exploratis, opem illi, quam poſſemus afferre conaremur, nihil eorum prætermittentes, quæcunque munus hoc noſtrum a nobis poſtulare videretur. Quod a nobis factum eſt, ſumto a Cathedrali eccleſia initio, vbi multa reperi, cathedram abſque doctore, tribunal Epiſcopi abſque iudice vicario, ſubſellia Confeſſariorum abſque confeſſis, chorum abſque pſalmodia, altaria abſque miniſterio, Scholam ſine Rectore, Hoſpitalia Pauperum ſine Prouiſoribus & Prouiſione, Prælatos atque Canonicos paucos, eosque abſque Regula, Clerum abſque diſciplina, ciuitatem ſine ordine, reliquos in vita & moribus diſſolutos, Templum rimarum plenum, atcis ædificia, & locum habitationis Epiſcopi ruinoſum. Quid plura? excepta ſolitudine, nihil boni præterea. In Diœceſi nihil meliora vidi: *Radeouii Andream* hæreſiarcham Synagogam ſuam habentem, conuenticula cogentem, miniſtros inſtituentem & deſtituentem, ſcholam nobilium puerorum ab eodem erectam eſſe, populumque in præcipuis ciuitatibus Regiis, *Brzeſtenſi*, *Nieſchouienſi*, *Radeouienſi*, *Bidgoſtienſi*, & aliis per ſatellites eius ad defectionem a Catholica fide ſolicitari a nobilibus, qui ſe ab Eccleſia Dei ſegregarunt, templa in eorum poſſeſſionibus ademta, alia profanata; a Catholicis vero reditus Eccleſiaſticos & decimas vſurpatas: in Parochiis iuris patronatus Regii Præfectos ſummam exercere poteſtatem: Monaſteria plerisque in locis, *Radeouii*, *Neſouiæ*, *Iniuulatislauiæ* deſerta, Sacella & Oratoria, *Predecii*, *Conalii*, *Ingulatislauiæ* in arce *Cruſuicenſi*, ſine vllo miniſterio: multas Parochias ſacerdotibus vacuas. In bonis Epiſcopalibus reperi multa templa vetuſtate collapſa, ſubditos variis grauaminibus oppreſſos, a Præfectis expilatos & exhauſtos, bonorum Eccleſiaſticorum fines acciſos. In Eccleſia *Cruſuicienſi*, vbi antea Cathedra fuerat, duos tantum Presbyteros vicarios officia obeuntes. In ſumma gregem Chriſti palantem abſque Paſtores,

Pastore, lupis expositum. Hoc duntaxat boni superesse videbatur, quod Hæretici varie dissecti, inoicem digladientur, quorum alii *Trideistæ*, alii *Fraterculi* seu *Picardi*, alii A *Caluinistæ* atque *Lutherani* nominantur. Cæterum pugnas & certamina mea cum aduersariis coram *Cusborscius* referet. Longum enim esset singula perscribere.

Misera sane conditio nunc est omnium nostrorum Catholicorum Episcoporum. Hæretici, qui in possessionem nostram venerunt, præscribunt nobis leges, nolunt nec verbo nec facto a nobis violari, benignitate, clementia, fauore, beneficiis secum agendum esse putant. Quod si vlterius progrediare, siue literis mandatorum Regiorum inhibendo, siue ad tribunal Regium, vel ius nostrum euocando, statim clamant, vim sibi fieri, rem agi non de Religione, sed de libertatibus Regni, eas in se oppugnari, pacem tranquillitatemque publicam turbari, seruitutem induci. Interea vero, omnia sibi permittunt, quæ ad euertendum nos faciunt. Subsannant, illudunt, famam & existimationem sermonibus, libellisque famosis proscindunt, populum se- B ducunt, ministros constituunt, templa occupant, profanant, reditus Ecclesiasticos sibi vsurpant, & alia omnia arbitratu suo faciunt; nulla nec legum, nec nostri ordinis, nec Regiorum edictorum habita ratione. Quamobrem Episcopali munere hac temporum iniquitate perfungi, rem omnium difficillimam esse iudico. Nunc video, quibus periculis ac laboribus obnoxium sit hoc munus, quantum distrahat ab illa tranquillitate animi, quam experimur, dum omnibus curis vacui diuina meditamur; quam optabilior sit vita priuata; quam hæc grauissimis atque plurimis solicitudinibus referta; quamque necessarium sit, Episcoporum sanctorum virorum precibus adiuuari, & aliorum multorum consiliis auxiliisque niti. Olim, dum omnes in vna domo habitaremus, eum consensu, dum omnes parerent, & Ecclesiasticæ disciplinæ subiecti essent, facilis & expedita erat Ecclesiæ Dei regendæ & administrandæ ratio, erat enim vnum directum iter ad eam regendam, C canones videlicet; Nunc ordine sublato, iurisdictione extincta, canonibus in exilium actis, iuribus nostris in nulla parte saluis & integris, cultu diuino profanato, violatis sacrosanctis Ecclesiis, noua Cathedra contra Cathedram erecta, falsis doctoribus permissis, quo pacto bonus & vigil pastor aliquid operæ pretii facere possit, non video. Visis tamen & conspectis his morbis Ecclesiæ, pro ratione temporis & loci, quoad recte potui, adhibui remedia. Collocato enim in Cathedra Doctore *Leonardo*, ordinaria potestate viro probo *Borukouio* mandata, in locis insigniori- bus, *Brestii*, *Nesouiæ*, *Radeouii*, *Bidgostiæ*, viris doctis atque piis dispositis, Oeconomo bonorum Episcopalium generali creato, Magistris Scholæ atque discipulis, qui Ecclesiæ Dei deseruirent, constitutis, tum etiam hospitali pauperum prouisione data, reliqua ad Synodum diœcesanam reiici, quam primo quoque tempore indicendam constitui. Hæc D est tota ratio consiliorum & factorum meorum. Deum Opt. precor, vt actiones nostras aspirando præueniat, & adiuuando prosequatur. Idem vt faciat Illustriss. P. Vestra ac pro me Deum Opt. Max. exoret, etiam atque etiam rogo. De Synodo prouinciali, si quem ea fructum afferre deberet, concordia pacis constituenda est inter Episcopos. Ea vero vel priuato paucorum congressu fructuose tractari & perfici potest. Dabo operam, vt Reuerendiss. N. & N. sibi reconcilientur. Qua constituta & stabilita amicitia & beneuolentia coniunctis animis ad rem Ecclesiæ Dei agendam incumbamus. Dat.

EPISTOLA X.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

In regno Poloniæ omnia legibus, inprimis ecclesiasticis, esse soluta, in eoque nulla administrata iustitia ecclesiam premi, queritur.

Mirari satis non possum tam ingens quorundam aduersus nos fratres suos, nunquam de se, deque Republ. communi male meritos odium, qui dum sibi ipsis, ac vniuersis quibusuis, quamuis infimæ conditionis hominibus, iuris sui persequendi rationem saluam & integram conseruant; nobis solis, non postremi certe in Republica B Ordinis hominibus nominatim, ad consequendum ius nostrum omnem viam rationemque præcludunt. *Armeni, Græci, Iudæi, Turcæ*, ius suum & iustitiam in hac Repub. nostra consequuntur: solus Ordo sacratus, sola Christi causa, nec forum nec iudicem suum habet. In quo nihil aliud agunt, quam vt nos deinceps etiam e Repub. penitus, & Christum Catholicamque fidem excludant, eiiciantque. Videre iam licet in plerisque Parochiis Catholicorum, quas aduersarii occuparunt vel profanarunt, infantes absque baptismate mori, plerosque absque Sacramentis & verbi Dei pabulo decedere, in agris more pecudum sepeliri, reliquos absque lege, absque Deo viuere. Pro his tot & tantis criminibus, nulli nec Episcopo, nec Regi, neque cuiquam de populo agere causam licet. Quo factum est, vt nemine prohibente, plebs ad enormia crimina atque adeo in ipsum Atheismum præceps ruat labaturque. Speciosum nomen compositionis non iam ad diminuendum, sed ad C tollendum ius nostrum vsurpant, ipsamque de Comitiis in Comitia, id autem est, ad Calendas Græcas reiiciunt. Sed compositione illis opus esse videretur, qui de iure suo dubitant. Ius certe nostrum omnibus seculis tam certum, clarum, manifestumque fuit, vt nemo nisi impudentissimus, de illo vnquam dubitauerit: Claræ sunt leges, quæ de iurisdictione nostra latæ sunt, a *Casimiro magno*, *Ludouico Loisi*, *Wladislao Iagelone*, *Casimiro tertio*, *Ioanne Alberto*, *Alexandro*, *Sigismundo primo Rege*, quo regnante, certa genera causarum, seu (vt Iure consulti vocant) casus, qui proprie ad forum spirituale spectant, descripti extant in Constitutione anni 1537. Etsi iurisdictionem nostram non ab hominibus, sed ab ipso Deo traditam habeamus, de qua sicut transigere non possumus, ita id attentare, nefas & sacrilegium existimamus; Aduersarii vero nostri neque humanis legibus se teneri volunt, quin imo nobis inuitis & reclamantibus, nouas constitutiones ad tollenda iura nostra cudunt. Vi geritur res, vincimurque non iustitia causæ, neque *Antagonistarum* numero, sed pertinacia aduersariorum. Quod etsi graue sit & intolerabile, minime tamen nouum in tanta temporum iniquitate accidit, vt homines ex alieno damno ac detrimento, suum augere commodum & emolumentum cupiant. Solus Rex, quem Deus ad ius suum cuique tribuendum & conseruandum constituit, quique iure iurando se id facturum Ordini nostro vel inprimis confirmauit, nos a tam graui & insigni iniuria atque oppressione vindicare, nobisque ad obtinendum ius nostrum viam demonstrare

atque munire debet. Id autem efficiet, si aut pristinam iurisdictionem nostram nobis integre restituerit, aut aliam persequendi iuris nostri rationem certam demonstrauerit. A Quod omnibus modis apud S. R. Maiestatem nobis contendendum est. Hoc enim tempus præsens, hoc publicus executionis actus, quo iura omnium executioni mandentur, hoc vocatio nostra a nobis postulat & requirit. Sed nescio qui fiat, quod & Rex tempori seruire videtur non Domino, & aduersarii nostri ad nos perdendos longe vigilantiores sint, quam nos ipsi ad nos conseruandos. Vtinam Deus clementissimus nos aliquando respiciat, & misereatur nostri! Dat.

EPISTOLA XI.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Archiepiscopum Gnesnensem, reliquis Episcopis insalutatis & dissentientibus, Warsouia, alienissimo plane loco & tempore, Synodum prouincialem cogere velle, notum facit.

REuerendissimus Dominus *Archiepiscopus Gnesnensis* B *Synodum Prouincialem Warsouia* pro festo trium Regum, tempore quo comitia Regni celebrabuntur, præter scitum & voluntatem nostram, habendam decreuit, & literas vniuersalium (vt ad nos perferrentur) non solum per diœcesim propriam, verum etiam nostras, nulla significatione eius rei nobis facta, transmisit. Equidem grauiter pro eo ac debemus, ferimus, ita nos a R. D. Archiepiscopo cogi in ordinem, vt absque consilio & assensu nostro, contra morem maiorum, & instituta Canonum, coacta Synodo ad arbitrium vnius, necessitas nobis imponatur, cum aduersariis iniquissimo loco & tempore de summa rei decertandi. Quo enim tempore & loco, licentia, & potentia maior aduersariorum, quam sub interregno, idque in Comitiis? Non diffugimus nos quidem pro lege domini, pro priuilegiis & libertatibus Ecclesiæ Dei, freti iustitia causæ, cum aduersariis congredi, quin imo & sanguinem profundere; sed aliud est protestatione pugnare, C aliud ad certamen hostem elicere. Nos quidem pronocati pugnabimus; Sed si aduersarius loco se non mouerit, tutius est abstinere a pugna, quoad Rex Catholicus eligatur. Nunc autem cum idem locus certamini nostro editur, qui est Comitiis Regni assignatus, quid aliud quæri videtur, quam vt inermes cum armatis, incompositi cum adunatis etiam reluctantes, committamur, ipsisque certam propemodum victoriam tradamus. Equidem ita arbitramur, & certo nobis persuademus, nunc in certamen de iuribus cum aduersariis sponte propria prodire, nihil aliud esse, quam causam Dei prodere. Adhæc nescimus plane, quid iis in mentem venerit, qui cogendæ hoc tempore Synodi R. D. Archiepiscopo autores fuerunt, cum eam vigente Rege non modo non coëgerint; sed ne voluerint quidem valentibus ac vrgentibus nobis. His & aliis multis causis adducti, scripsimus Suæ R. P. vt ab ea D cogenda abstineat: quarum literarum exemplum illust. ac R. P. V. mittimus. Quod si ea sententia illustr. ac R. V. P. probabitur, rogamus, vt pro sua autoritate, quam in Ecclesia Dei habet, prouideat diligenter, ne quid Ecclesia Dei hoc nomine detrimenti capiat. Nos enim solenniter protestamur, nunquam fuisse voluntatis & consilii nostri, vt hoc tempore Synodus celebretur; Alioqui, si quid secus acciderit, testamur Deum, non penes nos eius rei culpam hæsisse. Quæ omnia maiori prudentiæ ill. Pat. V. expendenda & prouidenda, pro fide, quam Ecclesiæ Dei & sanctæ Sedi Apostolicæ debemus, relinquimus. Cuius amori &c. Datum Warsouiæ.

EPISTOLA XII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Andium Ducem Henricum, Polonia Regem electum esse refert, electionisque acta summatim commemorat.

QVod ab omnibus piis expetitum est, & in quo salus non modo Reipublicæ nostræ, sed etiam Ecclesiæ Dei versatur, id iam tandem Deo Opt. Max. negotium nostrum promouentes, obtinuimus, vt Principem Catholicum *Illustriss. D. Andegauensem Ducem* simus habituri. Incubuerunt quidem totis viribus hæretici, & nullum non mouerunt lapidem, vt vel *Suecum* vel *Piastum* aliquem ex suis nobis obtruderent; ex composito que rem in quintam vsque septimanam protraxerunt, vt dilabente Nobilitate Catholica, potentiores essent. Vicit tamen Catholicorum pars, *Plocensibus* maxime ac *Masouiis* adiuuantibus. Nam cum tam frequentes conuenissent, vt multitudine sua dimidiam ferme partem suffragiorum habituri esse viderentur, eo ipso die, videlicet quarta Maii, quo per Palatinatus est in suffragia itum, aliis Palatinatibus inter se dissidentibus, ipsi vnanimi consensu Illustriss. *Andium Ducem* in Regem declarant. Hos sunt secuti *Podlachii*. His autem per cæteros Palatinatus Catholici veluti basi cuidam ac fundamento innixi, hæreticis non modo potentiores, sed etiam quodammodo formidabiliores extiterunt. Vbi autem quinta demum die, hoc est octaua Maii (nam tot in altercationibus aliis Palatinatus consumserunt) in consensum Senatus ventum est, ac ex omnibus terris numerus candidatorum ac suffragiorum literis obsignatis oblatus, *Litnani* vero *Volinii*, ac *Bratslauienses* nihil eiusmodi fecissent, ab omnibus rogati sunt, vt idem facerent, qui in partem concedentes, parum inter se colloenti, redeunt, ac vltra omnium expectationem (nam Austriaco fauere dicebantur) *Gallicarum* partium se C esse declararunt. Ita quatuor candidati apparuerunt, hoc est *Illustr. Archidux Austria Ernestus*, *Andium* item *Dux*, *Suecus* quoque, ac *Piastus*. Et potens quidem *Piastorum* factio, præsertim in maiori Polonia erat; Sed miro a quibusdam artificio elusa est. Nam cum præcipui eius factionis, viros nonnullos illustres, neque tamen eos, quos animis designauerant, nominarunt; quidam ex Gallicis, vt personam detegerent, se quoque hac prærogatiua vti velle proclamarunt, ac personas aliquot ex nobilitate obscuras nominarunt, ita vt numerus Piastorum ad duodetrigesimum excreuisset. Quamobrem vbi in Senatu sunt pronunciati, risu statim ab omnibus sunt excepti. Interim autem *Zamoscius Capitaneus Belzensis* non cogitata quidem, sed opportuna eos aggreditur oratione, vt se omnes hi *Piastones*, suscepturine essent Regnum, si ita Deo visum fuerit, publice declararent. Si id facerent; castris ab vrbe D excederent: cum, illis, qui Regnum ambiunt, electioni sibi interesse per leges non licere, scirent. Omnes itaque nominationi renunciarunt. Hac itaque ratione *Piastus* ob ignobilitatem suam euanuit. Reliquis dari sunt a Senatu aduocati: *Austriaco* videlicet Reuerendiss. *D. Episcopus Plocensis*, *Palatinus Mariaeburgensis*, ac *Castellanus Lublinensis*; *Andegauensi* vero, me, ac *Sendomiriensem Palatinum*, *Castellanum* item *Gedanensem* decreuerunt; *Cracouiensi*, *Podolia & Rauensi Palatinis*, *Sueci* partes attributæ. Post longas tandem disputationes *Austriacus* eo ipso die reiectus. Cum *Sueco* altera die plurimum fuit negotii, partes eius istis Palatinis non modo tuentibus,

sed

sed etiam mordicus tenentibus. Sed cum *Magnificus Samogitiæ Capitaneus* grauissima oratione vitia illius detexisset, fregit eorum potentiam, ita vt accedentibus tam Senatorum quam totius Nobilitatis precibus, sole iam A ferme occidente in partes *Galli* concesserint. Ac Reuerendiss. quidem D. Archiepiscopus pro veteri consuetudine iam Regem renunciaturus erat; sed quia inhonestum videbatur, tantum Regem ac Principem sub noctem renunciari, in diem Lunæ renunciatio reiecta. Qua demum adueniente, plurimum nobis negotii a *Palatino Cracouiensi* in castris suis se cum hominibus suæ partis continente, nec in Senatum venire volente, exhibitum fuit. Diuina tamen gratia suffragante, eum per nuncios suos consensum suum nobis significassent, per Archiepiscopum *Henricus Andium Princeps*, miro ac toto terrarum orbi memorando omnium consensu, *Rex est renunciatus*. Publicatio tamen eius dilata, donec de conditionibus oblatis, cum Oratoribus de iuribus, priuilegiis, libertatibus prærogatiuisque omnibus conseruandis transigatur. Hæc D. V. summatim significanda esse duxi, vt animum eius exoptata Catho- B lici Principis voluptate explerem. Datum Warsouiæ.

Epistola XIII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

Turbarum & calamitatum multitudine se pene obdormisse, sed exitatum tamen esse & ad Synodum Diœceseos suæ, farciendarum ruinarum gratia, animum appulisse scribit.

QVi sit status & quæ facies Reipub. nostræ his calamitosis temporibus, Illustriss. D. Vestram & ipsam per se satis intelligere, & multorum nunciis atque sermonibus ad eam perferri certum persuasumque habeo. Ne illud quidem eam latere arbitror, in tanta Reip. tempestate, quæ mea præcipua fuerit calamitas, vel ab inuidia, vel a maleuolentia peruersorum hominum profecta. Itaque minime mirum illi videri existimo, quod tanto interuallo nullos ad se dederim. Siquidem animus meus ex tam grauissimo Reipub. casu, præcipuo quodam vulnere perculsus, ac grauiter exulcera- C tus; à commemorandis tam communibus, quam propriis miseriis abhorrebat, nec magis quicquam, quam otium, quietem, tranquillitatem, solitudinem atque silentium amabat. Ac nisi officium, & patriæ charitas incredibilis obstitisset, parum absuit, quin vel doloris mei magnitudo, vel salutis Reipub. in tam dissolutâ disciplinâ, desperatio animum meum à publicis negotiis in perpetuum remouisset, soliusque Ecclesiæ & Religionis studio, quo vnico toto hoc tempore omnium molestiarum mearum vsus sum remedio ac solatio, me addixisset. Et certe non committam deinceps, vt ab eo studio, Reipub. negotia, perinde atque antea, nisi quantum ea seiungi non poterunt, me abripiant. Sed ne in ea quidem parte tantum solatii, quantum optarem, reperio, conturbata & conuulsa sunt, ac etiamnum a peruersis ac perditis ingeniis per summum scelus ac impietatem perturbantur ac conuelluntur omnia. Quibus mederi in tanta hominum licentia & impunitate, perquam difficillimum D est. Nihilque tamen tam arduum tamque difficile esse potest, quod auxilii à præpotente Deo promissi certa spes non releuet ac leniat. Qua fretus & adnixus, omnem meam curam & cogitationem, ad farciendas Diœcesis meæ ruinas conuerti. Faxit Deus, vt is Conuentus Reipub. salutarem exitum habeat, nosque saltem ex tanta dissensione & perturbatione ad concordiam & ordinem reuocet. Magna pars electionem vrget, non minor *Henricum Regem* expectare vult. Approbet Deus quod optimum sit, & nobis & toti nomini Christiano. Dat.

Epistola XIV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi,
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Inuidiæ cessisse se, nec electioni nec aliis rebus hactenus adfuisse dicit, nunc tamen laboranti Reipub. laturus opem, a Cardinali consilium auxiliumque petit.

IN tam perturbatissimo ac calamitoso Reipub. nostræ statu, quæ mea præcipua fuerit calamitas, quin Illustriss. ac Reuerendissima D. V. tum ex meis, tum ex aliorum literis intellexerit, non dubito. Vnde illud quoque eam pro sua prudentia suspicari atque adeo intelligere potuisse existimo, me tam aduerso meo casu perculsum, & in tantam inuidiam apud imperitam multitudinem, inuidorum atque maleuolorum opera adductum, a tam difficilibus & periculosis Reipub. negociis abstinere debuisse, itaque a me omnino factum est. Nam vt a cæteris, quæ post Regis a nobis discessum acta sunt; ita etiam ab hisce Electionis Comitiis absfui. Quorum quinam sit exitus R. D. Vestram multo ante, quam hæc ad eam perueniant, vel ex fama ipsa cognituram certo mihi persuadeo, ac quo minus ea scribam, incredibilis animi perturbatio atque solicitudo vetat. Video etiam, video & horreo, & Rempub. & Ecclesiam Dei, temeritate & pertinacia eorum, qui multitudinem consilio & autoritate regere atq; moderari debebant, in extremum discrimen esse adductam. Nec dum tamen ei malo remedium afferri posse (spe diuini auxilii fretus) despero, in eamque rem omni studio totisque viribus, vel cum extremo vitæ discrimine incumbam. Ill. ac R. D. Vestram & consilio sapientissimo, quo præ cæteris abundat, maxime & precibus religiosissimis hoc tempore (quod eam pro sua in Patriam charitate atque salute facere & facturam esse certissimum habeo) nos sedulo adiuuet, etiam atq; etiam oro & obsecro. Dat.

Epistola XV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Tandem discrimini Reipubl. se occurrisse, animosque hominum sic composuisse arguit, vt Stephano Rege electo, omnia in vado esse videantur, vixque vnum & alterum restare Procerum, qui ad concordiam hortandi sint.

QVæ in Conuentu *Warsouiensi* acta sunt, superioribus meis Illustriss. D. Vestræ significaui, nunc reliqua quæ consecuta sunt, accipiat. Imperaueram ego mihi, siue eius rei causa, vt inuidiæ, quam discessu *Regis Henrici* iniquissime contraxeram, dolorem sine sanguine mitterem, vel quod nullum salutarem exitum Reipub. tali tempore viderem, vel quod ita Deo Opt. Max. qui voluntatum nostrarum primus & summus gubernator est, spectator potius, quam actor totius illius actus, posterioris interregni essem. Verum cum animaduertissem Rempub. periculosissime in duas partes discerptam, eiusque totius mali clero Ordinique Pontificio causam adscribi, ac vltra illud vetus religionis & Dinuidiæ malum, nouam quandam flammam, qua conflagraremus, excitatam esse, incitatoque furore, ad pœnas ex Archiepiscopo aliisque nostratibus sumendum, *Andreiouiam* vniuersam nobilitatem concurrere, amplius mihi cunctandum non putaui; sed potius pro salute patriæ, pro autoritate & dignitate Ordinis nostri, in medias etiam furoris ciuilis flammas me conieci. Videbam enim iisdem ipsis accusatoribus ac iudicibus graue quoddam & intolerabile malum, apud irritatum populum, maxima præsertim causa, nobis impen-

impendere. Quo vbi primum veni, dispari oratione, quam a nobis tanquam accusatis expectabatur, animum inflammatum repressi, culpam neque penes Archiepiscopum, neque penes Senatum, neque alium quenquam, sed penes illos ipsos A residere docui, ambitionem atque peccata hominum, illorum omnium malorum causam & fontem esse demonstravi. Ita accusatores illi rei facti, accusatione omissa, ad seipsos potius purgandos, suaque defendenda conuersi sunt, ac non modo nihil acerbius in Ordinem nostrum constituerunt; quin potius vitam fortunasque nostras noua confœderatione communierunt. Hinc demum cognitum est, nos diuinitus illi negotio seruatos esse. Ac constitueram ego quidem, si aliquo modo fieri posset, ipse nulli parti addictus, in meliorem aliquem portum rem totam adducere: Verum cum vidissem admirabilem quendam contra *Germanos* pro *Hungaro* vniuersæ plane Reipub. quæ tum frequentior quam vnquam antea conuenerat, consensum, nec posse rem moueri sine grauissimo Reipub. motu; ac tertia quadam vtrisque illis longe periculosiore factione, commu- B nicato cum Magnifico Domino *Palatino Sendomiriensi* consilio, qui tum in iisdem ædibus mecum opportune erat, concordi hominum consensui cessi. Quem incredibili quadam concordia & pace; tanquam signo diuinitus dato, confirmatum vidi, & quem illi ipsi Legati, qui a Sacra C. *Maiestate Andreiouiam* venerant, admirabantur, atque illud prædicabant; magni redempturam fuisse *Sacram C. Maiestatem*, si tam auersa studia hominum, quæ promptissima esse falsu multorum falsis nunciis credebat, mature cognouisset: neque se unquam existimasse, tam ardentes libertatis suæ propugnatores ac vindices *Polonos* esse. Itaque & in *Dudicium*, nouos quosdam tumultus *Cracouia* cientem, ipsi Legati Sacræ Cæsareæ Maiestatis literis suis insurrexerunt, cuius exturbandi causa; vrbisque eius constituendæ, vniuersa nobilitas Andreiouia Cracouiam profecta est. Reliqua, quæ hic gesta sunt, melius ex recessu eius Conuentus, C quem Illustrissimæ D. Vestræ mitto, singula cognoscet. Nunc Illustriss. D. V. quam non minus acerbum hunc patriæ nostræ casum absentem mouere quam nos præsentes, nihil dubitamus, erunt partes, post sanctissimas preces, quibus nos apud Deum immortalem iuuare non desinit, apud S. D. nostrum impetrare, quo sua autoritate apud S. C. Maiestatem illud obtineat, ne iniquiore animo id ferat; quod vel Dei Opt. Max. voluntate, vel naturæ quadam dissensione cohærere non poterat, neue causam & occasionem Reipub. Christianæ in aliquod periculosum discrimen coniiciendæ dare velit, sed vt potius prudentia sua summaque animi æquitate voluntati diuinæ cedat. Soluto Conuentu *Andreiouiensi*, partim publico, partim priuato nomine ad Reuerendiss. Cracouiensem excurri, quem facile sponte sequentem ad concordiam cohortatus sum. Quod idem cum R. D. Archiepiscopo facere institui. Quem vt itidem Illustriss. D. Vestra ad concordiam suis literis hortari dignetur, etiam atque etiam D vehementer rogo. Nisi enim pertinax hoc studium suum remittit, verendum est, ne eadem ruina & autoritatem Primatus sui extinguat, & rem Ecclesiasticam ad extremum obruat. Nam cæteros rem inclinatam non difficile secuturos video, ac non mediocrem spem futuræ pacis & tranquillitatis concipio. Datum.

EPISTOLA XVI.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis. Factum suum à Cardinali non probatum excusat, & Neo-Electum de eximiis virtutibus commendat.

EX literis R. D. V. intellexi, factum meum in præsenti Reipub. nostræ statu sibi minime placere, quod ipsi etiam mihi minime mirum videtur. Siquidem ipse quo- A que ab initio non tam studio consilioue quam necessitate quadam adductus, in eam sententiam, quæ R. D. V. non probatur, descendi: Equidem rebus in tantum discrimen adductis, ego, qui iam antea decreueram, quantum mihi liceret, a Reipub. negociis me submouere, facile mihi temperare poteram, cum neutram partem satis probarem, vt ab vtraque remotus, euentum expectarem. Sed rei periculique magnitudo me commouit, vt tali tempore Reipub. deesse, cum summa impietate coniunctum esse existimarem. Quid igitur feci? *Andreiouiam*, cum magna spe rei in integrum restituendæ profectus sum. Eo consilia cogitationesque meas dirigebam. Posteaquam vero in maximo illo frequentissimoque armatorum, & vim libertati publicæ præcipue ab Ordine Ecclesiastico allatam; frementium, neminem reperi, qui factum eorum, qui violentæ R. D. Ar- B chiepiscopi renunciationi restiterunt, non magnopere laudaret, pro eoq; se mori velle periculosum perniciosumq; esse iudicaui. Itaq; necessitati parui, testatus sæpius me euentum illius consilii præstare nolle, valdeque pertimescere communem cum omnibus fortunam. Cuius per Dei gratiam nihil adhuc est, quod pœniteat: Nam ante complures dies ad peruestiganda ea, quæ de eo, quem nobis Dei Opt. Max. voluntas regem designauit, ferebantur, misi obuiam ad fines vsque *Podoliæ Solicouium* nostrum. Is mihi pro re certissima confirmat nihil deesse in eo Principe, quod formam regis optimi, reique publicæ nostræ accommodatissimi desiderari possit. Religionis veræ sinceritatis studium, prudentiam, animi magnitudinem, grauitatem, excellentem bonarum literarum peritiam, cæterasque insignes animi atque ingenii dotes in eo eminere ac elucere. Is autem *Leopoli* iam superata, intra proximos octo dies se *Cracouiam* C cum omnibus impedimentis peruenturum scripsit. Ex altera parte quid fiat R. D. V. ex aliis cognoscere non dubito. Orandus est Deus Opt. Max. vt pro immensa sua misericordia ex tanta tempestate nos in tranquillitatem vindicet. Reuerendissimam D. V. quam optime ac felicissime valere percupio. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA XVII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis. De moliminibus & Archiepiscopi Gnesnensis & S. Cæsareæ Maiestatis, Electioni Stephani Transylvaniæ Principis adversantium metuens, percupit vt Pontifex autoritatem suam interponat Cæsaremque à belli instituto reuocet.

ETiamsi nullas tanto interuallo ab Illustriss. & R. D. V. accepi, facile tamen suspicor, ex tanta Reipub. nostræ perturbatione, quam ea de rebus nostris sollicito & anxio sie D animo. Itaque non dico officium, sed pene pietas ipsa à me flagitat, vt eam de his, quæ hic aguntur, quantum mihi per summas occupationes meas licet, certiorem faciam. Ante vnum mensem ex *conuentu Andreiouiensi* dedi ad Illustriss. & R. D. V. literas, quibus perscripsi, quanto studio quantoque consensu tam inusitatus memoria nostra Ordinis Equestris concursus renunciationem *Serenissimæ Infantis Illustrissimiq; Transyluaniæ Principis* approbauerit. Quorum coronatio eodem tempore in incertam alterius aduentus spem ad 6. Non. indicta fuit. Quoniam vero ob tarditatem eorum, qui illi regnum differebant, vt tum adesset fieri non potuit, eadem ad 7. Id. April. prorogata est. Interea vero

Orator

Oraror cum quibusdam ex nostris, qui ad se missi fuerant ab illo venit, gratitudinem Regni ad se delati testificans, conditionesque sibi propositas iureiurando confirmatas in scriptis offerens. Literæ etiam & publice & priuatim ad complures allatæ sunt, quibus aduentus suus, ad fines Regni *Sniatinum* ad 20 diem Martii nunciatur. Scriptæ etiam sunt ab eo literæ, ad eos, qui aduersam factionem pertinacius secuti sunt, imprimis vero ad R. D. Archiepiscopum, qui ad vltimam Martii *Louicium* Conuentum indixerat. In quo non nisi *Palatinus Rauensis* cum aliquot *Masouiis nobilibus* affuit. Nam *Mareschalcus regni* eo animo illuc venerat, vt eos ad consensum omnium, quem ipse quoque iam complexus est, pertraheret. Sed D. Archiepiscopus nihil de sua sententia remittens, ac neque precibus neque monitionibus, tam publicis quam priuatis, loci quicquam relinquens, alterum etiam Conuentum ad 7 Id. Aprilis *Warsouiam* indixit. Hæc ideo ad Illustriss. & R. D. V. perscribo, vt ea cognoscat, quam grauiter & pertinaciter, vel ad bellum ciuile in Polonia excitandum, vel ad suum ipsius interitum reique Ecclesiasticæ flammam D. * nescio quæ in felicia fata vrgeant. Et certe si *Cæs. Maiestas*, de qua nihil adhuc certi adfertur, aliqua ratione sui similis, id autem est prudentissima & pacis ac tranquillitatis studiosissima, esse desierit, non nobis solum, sed vniuersæ etiam Christianitati exitum luctuosissimum ea res adferat necesse est. Itaque quod ab Illustrissima & R. D. V. superioribus petii, idem etiam nunc ab ea vehementer contendo, procuret, ac pro sua singulari non in patriam solum, sed etiam in vniuersum Christianum nomen charitate atque pietate apud S. D. N. perficiat, quo is autoritate sua *Cæsaream Maiestatem* a tam funesti atque exitiosi belli instituto retrahat & reuocet. Ad quem nos, eadem de causa legatos nostros, cum humanissimis atque honorificentissimis mandatis misimus. Illustrissimam ac R. D. V. optime valere percupio. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA XVIII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

De Republica tranquillitate gaudens, qua ratione Canonicorum suæ Diœceseos angustiæ rei consultum iuerit exponit, idque vt ratum fiat, Pontificis autoritatem exoptat.

QVæ hic superioribus temporibus acta sunt, quæque nunc aguntur, aliorum literis atque nunciis ad Illustriss. D. V. præferri minime dubito. Itaque ego hoc tempore illud vnum, in quo omnia mihi inesse videntur, scribendum esse existimaui, Rempub. nostram ex tanta tamque diuturna ac periculosa tempestate singulari Dei Opt. Max. benignitate, non humanis certe consiliis, tam breui tempore in optatum portum venisse. Iam enim non solum prouinciæ, sed etiam homines atque ordines fere vniuersi, qui nuper studiis atque voluntatibus, de eo quod caput est, inter se dissidebant, in idem consentiunt, ipsumque Reipub. corpus nuper diuisum coalescit, & solidius efficitur. Neque vero est quisquam, nisi sit valde maliciosus, cui principis ipsius virtus atque sapientia non admirabilis atque optanda videatur. Qui legatum, quem isthuc ad testificandum suum erga sedem Apostolicam studium atque obseruantiam primo quoq; tempore missurus est, animo designauit, & eum iam iamque nominabit, dummodo illi transitus isthuc pateat. Sed fata, vt ego quidem mihi persuadeo, viam aperient. Ecclesiæ meæ Wladislauiensis per summam temporum iniquitatem, iurisque sui in decimis exigendis obtinendi difficultatem reditus ita iam sunt accisi & extenuati, vt vix iam ex Prælatis & Canonicis illius aliqui reperiantur, propter maximam viuendi difficultatem, qui apud eam residere velint. Quod cum pro mea in Ecclesiam Dei studio atque officio mihi molestissimum esset, neque vllam aliam rationem reperirem, qua A huic rei consulere possem; coactus sum aliquot villas in distributiones quotidianas, ad præscriptum Concilii Tridentini, collegio illius attribuere. Quod factum meum quoniam sine S. D. N. autoritate firmum & stabile esse non potest, Illustrissimam D. Vestram oro, vt gratia atque commendatione sua apud ipsum perficiat, quo id ex autoritate sua in amplissima (vt dicitur) forma, comprobari & confirmari iubeat. In quo contra cupiditatem eorum, qui mihi successuri sunt, cauendum est. Quoniam enim hi, qui ante me Ecclesiæ illi præfuerunt, aliquoties eas villas Corepiscopis (vt vocant) pontificalium munerum suorum vicariis vsui dederunt, ne isto prætextu institutum hoc meum aliquando reuocetur, cautio est. Ac quo tanto firmior sit illhæc dominatio, inter cætera, qui in adeundo Episcopatu iureiurando Episcopi confirmare solent, hoc ipsum quoque de ea non reuocanda aut perturbanda, autoritate S. D. N. referri iubea- B tur. Quam causam, vt Ecclesiæ vtilem atque necessariam, ita Illustriss. D. Vestræ existimo fore minime molestam minimeque difficilem. De quo scripsi etiam ad Illustriss. D. Cardinalem *Commendonum*. Illustrissimam ac R. D. Vestram quam diutissime salvam atq; incolumem esse percupio. Dat.

EPISTOLA XIX.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Vt receptio decretorum Concilii Tridentini, solenni Synodo facta, à Pontifice confirmetur, Cardinalis ope effectum iri sperat, atq; paucula de Regis militia ad Gedanum subnectit.

TAndem aliquando diuino præsidio adiuti cum R. D. Nuncio, qui vna cum R. D. ArchiepiscopoSynodo præfuit, perfecimus, vt Sacro Sancti Concilii Tridentini decreta publice totius Synodi autoritate, sine vlla exceptione reci- C perentur, omniaque ad eorum præscriptum primo quoque tempore conformari iuberentur. Quod vt constans ac perpetuum sit, sanctissimæ Sedis autoritate diligentique inspectione & animaduersione opus est, qua de re ad S. D. N. hortatu R. Nuncii scripsi, acta siue decreta Synodi istius à sua Sanctitate confirmari, & meo & totius Synodi nomine petii, quorum etiam exemplum Illustrissimæ ac Reuerendiss. D. V. mitto, valdeque rogo, quo petitionem hanc nostram apud suam Sanctitatem gratia atque autoritate sua adiuuet. Ita enim a tota Synodo decretum est, vt ne ea prius promulgentur quam a sua Sanctitate confirmata fuerint. Ad Gedanum post priores meas de victoria exercitus Regiæ Maiestatis, nil adhuc quod quidem sciam, innouatum est. Regia Maiestas copias tum voluntariorum quam mercenariorum militum, quæ ex diuersis locis conueniunt, Mariæburgi ex- D pectat. Illustrissimam ac Reuerendissimam D. V. quam optime ac diutissime valere percupio. Dat.

EPISTOLA XX.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Consilium suum de restituenda disciplina ecclesiastica probari, & hac de causa illum in Polonia expectari debere grauissus, vt Synodi conscribendæ autoritate munitus veniat, suadet.

MUltiplici sane gaudio & lætitia lectis literis Illustr. D. Vestræ affectus sum, nam & laborem hunc qualemcunque nostrum, quem in restituenda veteris Diœcesis nostræ disciplina suscepimus, amplissimo testimonio ac pene A paterno fauore Illustr. P. Vestrarum approbari vehementer sum lætatus, & significatio ea amoris & beneuolentiæ Illustr. D. Vestræ erga me, qua & constantiam diligentiamque in rebus Ecclesiæ tuendis atque propagandis nostram approbat, & de suo erga me animo & voluntate mihi omnia prolixissime pollicetur, summo gaudio & voluptate animum meum perfudit. Tum vero illud erat, quo lecto sustuli manus, atque Deo immortali summas egi gratias, nobis plane fessis hocque Resp. ac perturbatæ religionis onere ferendo defatigatis, Illustr. P. Vestram tanquam præsentissimum numen cœlitus in hoc regnum demitti, qui maximam eius oneris partem subeat, rebusque nostris inclinatis & afflictis præsentissimam operam ferat. Ac cum cætera omnia tristes quosdam & lugubres exitus polliceantur, offensionisque diuinæ haud obscura signa præ se ferant, hæc vna res iucundissimam spem salutis, Deique in nos beneuolentiæ fiduciam porrigit, cum principem in B hæc loca mitti, cuius prudentia, consilio, autoritate, fide, gratia omnia recte componi possint. Quo quidem nomine, vt Deo Opt. Max. gratias agimus; ita in Illustr. P. Vestræ felicem aduentum læti vota concipimus. Velim autem vt ad reliqua immortalia Ill. P. Vestræ erga me beneficia, hoc vnum addat, vt cum hac Warsouiam proficiscetur, *Wolboriam* diuertat, ibique rebus omnibus nostris, qualescunque illæ sunt, vt suis propriis vtatur. Magno me beneficio hac ratione ab Illustr. P. Vestra affectum putabo. Ego interea Wladislauiam quorundam negociorum in Ecclesia mea componendorum causa proficiscar. Quod vero ad meum iudicium, quod magis beneuolentia sua, quam merito meo Illustr. P. Vestra a me inquirit, attinet, nullum profecto præsentius aut salubrius ad sananda religionis sanctæ vulnera remedium puto, quam vt primo quoque tempore Synodus prouincialis, cuius omnes boni summo stu- C dio tenentur, congregetur ac peragatur. Quod quanquam ex nostris quidam, Ecclesiasticis præsertim viris, fieri nolint, tamen ad deuastatas Ecclesias restituendas, & ad veterem disciplinam nunc plane dissolutam reuocandam, & ad hæreticorum prauos conatus reprimendos, nulla aut commodior aut expeditior via esse videtur. Nam circumspectis rebus omnibus in humanis præsidiis, quibus hactenus magna diligentia vsi sumus, nihil tamen perfecimus. Spes tamen in solo Dei præsidio, ac præsidum Ecclesiasticorum diligentia & labore omnis posita esse videtur. Quare Illustr. D. V. pro sua maxima pietate det operam, vt Concilii cogendi ad nos veniat, qua multos etiam ac reluctantes cogere ac ad officium impellere possit. Hac enim ratione & nos dissidentes in mutuam concordiam reuocare, & ad conuentus & comitia ex salute Reipub. obeunda viam planiorem sternere poterit. Quæ non aliam ob causam fortasse non minus felices successus habebant, quam quod non multum concordibus ac consentientibus animis & sententiis viri Ecclesiastici ad ea conueniebant. Præter- D ea in eadem Synodo vias & rationes omnes perquiremus, qua ratione saluberrima decreta Sacrosancti Concilii Tridentini, quibus omnis antiqua disciplina restituitur, moderatione aliqua adhibita duorum articulorum, de non residentia & pluralitate beneficiorum, ad effectum & executionem deduci possint. Tum demum si quid præterea nobis præsidii ab humano auxilio accesserit, id totum in lucri loco computabimus, cum illa superiora, mea quidem sententia, & ad placandam iram diuinam, & omnem disciplinam Ecclesiasticam ex fundamentis erigendam & ad vniuersam Ecclesiæ Dei salutem plurimum momenti habere videantur. Quod si Illustr. P. V. effecerit, egregius profecto fructus huius ad nos illius aduentus extabit. Nam & rebus nostris afflictis & inclinatis summam opem feret, & Ecclesiam Dei summo beneficio afficiet, & perpetuam sui apud nos memoriam relinquet. De aliis rebus coram prolixius & liberius postea. Sereniss. Rex noster accelerat Comitia, & ad medium mensis Octobris cogenda instituit: quibus Ill. D. V. interesse, plurimum Christianæ Reipub. expediret. Verum hæc melius Illustr. P. V. pro sua incredibili sapientia iudicabit. Cuius me amori & beneuolentiæ etiam atque etiam vehementer commendo. Dat.

EPISTOLA XXI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis

Splendidum Regis ingressum eiusque Coronationem, & quid hæretici frustra moliti fuerint, describit.

DIuturni silentii mei, quo hactenus erga Illustr. P. V. sum vsus, causam, non negligentiæ meæ, sed partim difficultatibus ac molestiis, quibus me semper expositum esse non ignorat, partim etiam rerum acerbitati, adscribat quæso. Vt enim obseruantiam meam erga Illustr. D. V. omni officiorum genere testatam esse cuperem, ita quoque tempestate ac fluctibus Reipub. nostræ, illam perturbari minime vellem. Nunc tamen & liberior factus & lætiora nactus, vsuram tanti temporis compensare studebo. Quo desiderio animique auiditate aduentum Regis expectabamus, eadem plane venientem excepimus. Nam & in finibus maioris Poloniæ, a Nobilitate illa gratanter est acceptus, & hic C aduentanti frequenter & splendide a Proceribus Regni, istiusque oræ Nobilitate obuiam est itum. Adeo vt ingressu suo splendorem Magnificentiamque Regum præteritorum atque adeo expectationem nostram superasse dicatur. Processerunt obuiam & hæretici. Sed tamen hi postridie, multa latenter machinati sunt, quibus in longius tempus coronationem protraherent. Illa enim, quæ electionis tempore in cassum tentarunt (vt legum correcturam iudiciorumque formulam nouam) ante coronationem expedire volebant. Studium tamen Catholicorum vicit, vt omnibus reiectis, Dominica Quinquagesimæ, cum summo omnium hominum applausu sit coronatus. Circa Iuramentum nonnihil est tumultuatum. Nam postquam iuxta formulam in Pontificiali descriptam iurasset, voluit * vt iuramentum ab hæreticis conceptum ex schedula iuraret, sed a nobis est strenue repulsus, & Rex iuxta formulam Statuto comprehensam me præeunte iurauit. Quo finito, * tumultuari cœpit, ad eiusque clamorem * accurrerat, ac nonnulli alii, Regemque confœderationis admonebant. Quorum impor- D tuno clamore victus, verba hæc Domino Archiepiscopo nihil ista morante, sed sacro Ordine suo prosequente, protulit: Pacem inter dissidentes de religione conseruabo, saluis tamen iuribus Regni. Quam clausulam adiecit nobis admonentibus & de iuribus nostris solenniter protestantibus. Hac in re nobis atq; adeo Ecclesiæ Dei Illustriss. & Magnificus *D. Capitaneus Samogitiæ* strenuam nauauit operam. Postridie in foro publico a Ciuibus Craco-

Cracouiensibus iuramentum recepit: indeque recta ad nuptias *Domini Andreæ Zborouii* profectus est, quibus & altera die interfuit. Iam vero illud commodi referimos, quod nihil contra nos aduersarii machinantur. Et quantum quidem coniicere possum, languescunt, nec tantopere confœderationem illam suam vrgent, pudore, vt existimo, victi, protestatione *Plocensium* virus illius detegente. Et mirum certe est, quantum hæc protestatio furorem illorum hebetauerit. Articuli quoque illi, quibus Regia potentia astringitur, ne dicam conuellitur, euanescunt: ac breui in fumum abituros speramus. Vrgent quidem hæretici Comitia, vt sua illa præclara ad euertendam Ecclesiam Dei excogitata iudicia obtinere possint: Sed *Plocenses* atque *Masouii* resistunt, Comitiaque eiusmodi negant esse, in quibus agi possit de omnibus, sed tantum ad determinatum actum, hoc est Coronationem, indicta. Arbitramurque alios, & tædio & constantia principis victos, illis concessuros. Quid multa? quemadmodum antea animis concideramus, & pessima quæque nobis ominabamur; ita nunc veluti certissima oblata salute confirmamur, ac in eam spem erigimur, fore aliquando, vt nobis in Polonia (si Deus omnipotens Principi longiorem concesserit vitam) pax & tranquillitas Ecclesiæ optatissima illucescat. Habemus enim Principem, Catholicum, pium, prudentem, iustum, inuictamque quandam animi magnitudinem, vel ipso vultu præ se ferentem: qui, vt nunc nonnihil hæreticis concedat; vbi tamen solium suum confirmauerit, acerrimum illum religionis Catholicæ propugnatorem fore non dubitamus. Dat.

Epistola XXII.

IOHANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis

Radiuilo Senatore ab Ecclesiæ defensione multum laudato, ad fratrem ipsius deflectit, quem vt a Pontifice in Episcopatus suffraganeatu confirmetur, impense commendat.

CVm Illustri & Magnifico *D. Nicolao Christophoro Radiuilo, Marsalco Magni Ducatus Lituaniæ*, viro clarissimo & bonarum partium Senatore, ea mihi intercedit coniunctio, quæ cum mihi honorifica, tum consiliis bonis Reipub. & Ecclesiæ Dei semper vtilis fuit. Huius ego genus ac splendorem familiæ non commemoro, quippe quæ Illustr. ac R. P. Vestræ non est obscura. Sed certe tantus mihi semper ipse per se visus est, vt in eo admirer zelum & feruorem fidei Catholicæ, acumen ingenii, libertatem supra ætatem in sententia dicenda. Illud vero non possum reticere, quod nulla vnquam bonorum memoria obliterabitur: huius vnius opera, studio, virtute, autoritate, sustentatam & adiutam Ecclesiam, cum sæpe alias, tum maxime *Parisiis*, quando Legatus Hæreticorum, ad confirmandam pestiferam confœderationem Regem Electum vrgentium, insanam pertinaciam ac furorem solus fortiter refutauit, ac repressit. Cum vero hic iam Rege præsente in senatu factiosi homines eandem cantilenam canerent, quam pulcre stetit hic noster *Radiuilus*! quam constanter spartam suam tutatus est! quam grauiter, quam acriter, quam vehementer, nos sequutus, illos concussit! Hæc non sine summa laude diuinæ clementiæ commemoro, quæ nobis hunc hominem patre hæretico natum defensorem atque conseruatorem Ecclesiæ produxerit. Qui non modo seipsum, sed etiam omnes fratres suos Ecclesiæ Dei reconciliauit. Hic nuper egit mecum accurate, vt fratrem *Georgium* iuuenem omni laude præstantissimum, ac ipsius negocium Illustr. ac R. P. Vestræ commendarem. Negocium est tale: *Reuerendiss. D. Episcopus Vilnensis*, homo iam grauis annis, vt sibi & Ecclesiæ de successore idoneo prospiceret, maturo consilio diuina quadam voluntate eum muneris sui collegam sibi adiunxit. Nunc id agitur, vt eam senis Episcopi prudentem voluntatem, Ecclesiæ Dei vtilem, S. D. N. assensu & approbatione sua confirmare velit, quod se commodissime Illustr. ac R. P. Vestræ autoritate & beneuolentia consequi posse sperat. Quod quidem ego, simul atque accepi, non tam bene merendi de illo viro atque eius clarissima & Ecclesiæ coniunctissima familia, studio, quæ tamen causa esset honestissima, & iustissima; sed magis causæ ipsius æquitate ductus atque adeo Ecclesiæ charitate impulsus, hanc institui postulationem ad Illustr. & R. P. Vestram. Quam summopere precor, vt cum rei æquitatem perpenderit, & nostrum studium cognouerit, ne non tam nobis, quam Ecclesiæ nostræ, quam magno in hac causa beneficio cumulauit, deesse velit. Cui quidem, ego nunc vere gratulari possum, quod ex qua familia grauissimum vulnus acceperat, nunc ex eadem præsentissimum remedium ac subsidium habitura videatur. Neque leuis hæc felicitas ex eo loco id muneris ei, qui facile princeps est, in Repub. vltro offerri, hoc præsertim tempore, vbi potestas autoritatem facile tuetur, & hisce hominum moribus, dum ad exemplum principum totus componitur orbis. Quod in *Lituana* gente maxime valet, quæ autoritate primorum virorum ducitur. De ipso quidem iuuene non multa, sed vera dicam, eum esse probe, pie, honeste educatum: ita vt facile eo ingenio talibus moribus locum, dignitatem, & hanc spartam tueri & ornare possit. Cæterum hoc Illustr. ac R. P. Vestræ testimonium virtuti eius dare possum, me nunquam iuuenem vidisse magis compositum ad pietatem & honestatem. Huc accedit adeo singulare amantissimorum fratrum studium, singularis in Ecclesiam Dei pietas, vt etiam domum paternam, quæ *Vilnæ* hactenus est receptaculum ac sentina omnium hæreticorum, Ecclesiæ se donaturos, hæreticos pulsuros, & omnibus modis illis vbique incommodaturos recipiant. Vniuersitati quidem Societatis Iesu, per quam magna fit religionis propagatio, is idem Illustr. & Magnificus *D. Nicolaus Christophorus* vnam ea possessionibus suis non postremam reditibus offert, donat, ascribit. Hæc qualia & quanta, Illustr. ac R. P. Vestra bene intelligit. Nam quod videtur maxime negocium hoc impedire, ætas scilicet huius iuuenis, nondum adeo regimini huic idonea, hunc defectum sua S. ex plenitudine potestatis, propter euidentem vtilitatem Ecclesiæ Dei adducta autoritate Illustr. P. V. supplere facile poterit. Præsertim cum in euentum mortis Episcopi, suffraganei sui, viri prudentis ac honestissimi, collegii consiliis vti possit. Quod cum ita sit, Illustr. ac R. P. V. quo maiore possum, studio, oro, rogo, obsecro, vt eam curam, diligentiam, operam, imprimis Ecclesiæ, deinde fratribus clarissimis ac toti prouinciæ, mihi denique ipsi, qui tantopere in hac causa laboro, nauare velit, autoritateque sua perficiat, quo sine negocio, negocium hoc confirmationis apud S. D. N. expediatur. Hoc tale & tantum beneficium acceptum, referent Ecclesiæ Dei fratres ipsi. Postremo meipsum Illustr. ac R. P. V. in perpetuum obstrictum reddet. Dat.

EPISTOLA XXIII.

IOANNI FANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

Lustratione Dioeceseos suæ aliisque curis ecclesiasticis quantum distineatur, exponit.

Literæ Illustrissimæ D. Vestræ Calendis Iunii datæ, nudius tertius demum mihi redditæ sunt. Nec mirum, toto enim hoc tempore post festum Paschæ vsque adhuc in perlustranda & peragranda Dioecesi mea versatus, & ad extremas vsque Baltici maris oras progressus sum. Quam etiam causam Illustr. D. V. existimet, quod tanto interuallo ad eam scribam. Neque vero Idus Maii me ab hoc instituto reuocare potuerunt. Facile enim iam antea prævideram eum illarum exitum futurum fuisse, qui fuit. Intelligebam etiam in ea inuidia, quam mihi discessio Regia conflauerat, quantum ponderis & autoritatis consilia mea B habitura essent. Itaque cum viderem operam meam temporibus Reipub. vel inutilem vel non necessariam, omne studium meum ad instaurandas Ecclesiæ religionisque ruinas conuerti. Et credat mihi velim Illustr. D. Vestra, maximum me ex eo muneris mei fructum consolationemque cepisse. Nam in tanta rerum omnium perturbatione, tam periculoso Reipub. tempore, sublata e medio omnium legum magistratuumque autoritate, in summa licentia & impunitate, contra omnem opinionem, ea quæ stante etiam Repub. desperata videbantur, singulari Dei Opt. Max. beneficio, partim restituta, partim in spem optimam erecta sunt. Vt eam facile intelligam, si nos ipsi, quibus gregis cura commissa est & demandata, officium nostrum sedulo faciamus: non multum certe ad causam religionis præsidia humana esse desideraturos. Illud autem re ipsa perspexi, nihil esse quod ad restituendam pristinam incolumitatem & dignitatem Ecclesiæ æque pertineat, quam vt C muneribus Ecclesiasticis viri doctrina & moribus idonei præficiantur. Quod quam facile sit apud nos, Illustr. D. Vestra non ignorat. Nam vt desint, in quibus hæc mediocria vel saltem tolerabilia reperiantur: ii tamen ob tenuitatem sacerdotiorum adduci non possunt, vt vno certo loco sedes figant, & muneri suo sedulo incumbant. Sed ea, quæ sua sunt, plerique omnes consectantur. Ecclesiæ vero vel deseruntur, vel a valde paucis administrantur. Quid futurum sit, proximus *Warsouiensis Conuentus* ad 5. Non. Octobris indictus (ad quem nunc accingor) decernet. Illustrissimam D. V. Deus Opt. Max. omni felicitate florentissimam quam diutissime conseruet. Dat.

EPISTOLA XXIV.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Post discessum regis se inuidia maxime laborare, omnia in Repub. peruerse agi, nouamque Regis electionem adornari refert.

Amor meus in D. Vestram prope singularis, & iucundissima fuæ consuetudinis recordatio, cum ad *Illustrissimum Dominum Cardinalem* scriberem, non passa est me ad eam nullas dare. Non autem arbitror eam ignorare, post Regis a nobis discessum, quæ vel Reipub. nostræ, vel mea præcipua cura fuit consecuta. Quin parum abA fuit, quin inuidia in me, vel ab inuidis vel a maleuolis & peruersis hominibus concitata, conflagrauerim. Nacti enim videbantur improbi & perditi eam opportunitatem, qua me, qui salutarium consiliorum acerrimus auctor semper extiterim, opprimere posse arbitrarentur. Sed me plurimum consolabitur semper consiliorum factorumque meorum conscientia, quæ apud me pluris est & erit semper, quam eorum peruersa malitia, quæ suapte vanitate iam concidit. Ad rerum vero mala quod attinet, valde sollicito sum animo. In summum enim discrimen salutis & libertatis communis redisse videmur, vnde sine singulari gratia & præsidio diuino emergere non possumus. Dissensionis enim domesticæ omnia sunt plena, multitudo spreta Senatus autoritate omnia miscet. Nihil salutaribus Consiliis loci reliquum est. Temeritas plus quam ratio valet, & in ea tamen rerum omnium perturbatione, quod in *Steticensi Conuentu* non successit, ad electionem Regis maxima multitudinis pars properat. Non desunt qui iudicio saniore sunt, qui Regis reditum expectare maluit. Ad tot & tanta mala sananda conuentus a Reuerendiss. D. Archiepiscopo ad 5. Non. Octobris *Warsouiam* indictus est. Quo vereor, ne valde pauci & frustra conueniamus. Sed a medicis dum vita est, spes esse dicitur. Quid igitur & nos meliora sperare vetat? &c. Datum.

EPISTOLA XXV.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

De miseranda rerum facie questus, illius culpam in Archiepiscopum transfert; quod autem iubilæi Romani fructu mactatus fuerit, gaudium & gratum animum testatur.

Qvanto studio atque contentione pro Repub. Ecclesiaque Dei semper pugnauerim, quamque fortiter ac constanter perniciosis atque peruersis hominum vel stultorum & improborum restiterim consiliis, Illustr. ac R. D. V. superiore interregno satis cognitum perspectumque esse arbitror. Quid vero inde malorum post regis a nobis discessum reportauerim, quantas iniurias, calumnias atque contumelias subierim, cum ex meis, tum ex aliorum literis atque sermonibus, fama denique ipsa, eam satis exploratam habere certo mihi persuadeo. Itaque cum intelligerem in tanta hominum inuidia atque maleuolentia, consilia mea parum fidei atque autoritatis habitura: a tam difficilibus & periculosis Reipub. negotiis in tanta præsertim animorum varietate ac dissensione, omnino mihi abstinendum esse hoc tempore existimaui, & abstinui. Vtinam vero deinceps idem salua Reipub. atque Ecclesiæ D causa (quod vix optare, nedum sperare audeo) mihi liceret. Nam quid hisce *Warsouiensibus Comitiis* actum sit, quique eorum exitus fuerit, multorum literis atque nunciis, fama denique ipsa, antequam meæ isthuc peruenirent, perlatum esse certo scio. Eo iam tandem deuentum esse videtur, quod euenturum aliquando Illustr. ac R. D. V. (si iterum rem ad interregnum redire non magno interuallo contingeret) diuinabat. Atque vtinam saltem id nulla Ordinis nostri culpa accidisset: potuissemus

ſemus enim vel ſola innocentia conſiliorumque noſtrorom conſcientia nos ipſos conſoiari; nunc ne id quidem nobis reliquum eſſe video. Agnoſcam etenim & faſear neceſſe eſt, erratum eſſe, atque grauiter erratum ab Ordinis noſtri principe, dum omnibus fere aduerſantibus ac repugnantibus, admodum paucis ſibi aſſiſtentibus, Rex ab eo renunciatus eſt. Vnde vniuerſus Equeſtris ordo grauiter exaceibatus & exulceratus fremit, alteroque Rege creato, ad arma conclamat, ac omni mala Ordioi nnſtro acritet minatur. Ac niſi ipſe Deus Opt. Max. nos reſpexerit, actum iam eſt de omni Ordinis noſtri iure atque dignitate. Pro qua vel cum extremo vitæ diſcrimine omnia tentare & expedire decreui. Faxit modo Deus Opt. Max. vt idem collegis meis in mentem veniat, ac in iis, quæ Eccleſiæ ac Reipub. quam maxime ſalutaria fore videbuntor, nobis inter nos conueniat. Sanctiſſ. D. N. per literas ad R. D. *Vincentium Laureum* Epiſcopum Montis regalis, S. ſuæ in Polnnia nuncium, communiter miſſas, ſanctiſſimum Iubilæi fructum, mihi tanto intarua'lo abſenti, non ſolum nullo meo merito, ſed etiam me, quamuis cupidiſſimo, inſcio tamen communicauit. Quod ego in maximi & ampliſſimi muneris loco a ſuo S. animo perquam gratiſſimo accipio, agnoſcoque etiam R. D. Nuncio homini mihi amiciſſimo, & in his, quæ ad munus ſuum pertinent vigilantisſimo cautiſſimoque, qui id ſibi atque mihi impetraoit, hoc nomine me plurimum debere. Qua de re ad Sanct. ſuam literas quoque dedi, quas Illuſtr. ac R. D. V. in teſtificanda animi mei gratitudine, autoritate atque oratione ſubſequatur & adiuuet. Simulque petitionem illam meam, de qua binas eodem exemplo (quo de his perferendis certior eſſem) ad illuſtr. ac R. D. V. dedi, apud ſuam Sanctitatem promoueat, vehementet etiam atque etiam oro. Ego vero viciſſim in omnem referendæ ſibi gratiæ occaſionem me ſemper iotentum, fore polliceor ac recipio. Ac vt omoia Illuſtr. ac R. D. Veſtræ ex animi ſententia cedant, a Deo Optimo Maximo ſupplex precor, aſſidueque precabor. Dat.

EPISTOLA XXVI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Ex nimis feſtinata Regis denominatione quid turbarum & detrimenti, inprimis Ordini eccleſiaſtico, obnatum, ſuo autem interuentu ſedatum fuerit, narrat; quod compoſitioni huic deſit, vt preces ſuas apud Pontificem adiunare velit, amice contendit.

IN quantum diſcrimen Respob. noſtra proximis *Warſouienſibus Comitiis*, præpropeta R. D. Archiepiſcopi noſtri, io renonciando Rege acceleratione, adducta fuerit, & a me ſtatim Illuſtr. ac R. D. Veſtræ ſubindicatum fuit, & aliorum literis atque nunciis, fama denique ipſa ad eam ſatis abunde perlatum eſſe, non dubito. Eo profecto iam ventom erat, vt oon externa ſolum *Germanica & Turcica*, ſed etiam ac multo magis domeſtica, horreremus arma. In noſtrum quidem Ordinem tantum exarſerat multitudinis furor, vt iam paſſim bona Eccleſiaſtica hoſtilem in modum, compluribus ex noſtris vix ipſis latitantibus, vaſtarentur. Quod dum ad me vndiqoe perferretur, vita ipſa me hercule iam mihi iocipiebat eſſe moleſta. Itaque etſi iam antea a Reipub. negociis hoc tam infelici ſuo tempore propter inſignem hominum malitiam atque improbitatem abſtinere decreuiſſem; tantorum tameo malorum metu incredibili excitus,

A continereme non potui, quin hoc tempore ad *Conuentum Andreiouienſem*, quo nil diuinius Reique publicæ noſtræ ſalutarius excogitari potuit, & ipſe venirem, & quam plurimis aliis, qui mihi recte de Repub. ſentire videbantur, conueniendi autor eſſem. Quo cum incredibilis & noſtris temporibus inuſitata præſtantiſſimorum Equitum de ſua otque Reipub. ſalute atque libertate valde ſollicitorum, & ad decertandum pro ea paratiſſimorum multitudo ex omoibus prouinciis conuolaſſet, tanta eorum fuit concordia, tantus ad tuendam ſalutem atque libertatem patriæ conſenſus, quaotum poſt hominum memoriam in tanta multitudine tantis de rebus extitiſſe veriſimile non eſt. Nam cum de eo, quod caput erat, primis ſtatim ſuffragiis, ita inter ſe conſenſiſſent, vt ab vno dicta ſententia, in eam omnes pedibus iuerint, oec quiſquam repertus ſit, qui vel vnico verbo repugnauerit, aliis plurimis & maximis de rebus

B biduo vel ad ſummum triduo, inter eos conuenit. Caput autem illud erat, vt eo, qui a R. D. Archiepiſcopo contra ius & libertatem communem omoibus, fere repugnatibus erat renunciatus, reiecto, *Sereniſſimæ Infantis Annæ, & Ill. Tranſyluaniæ Principis* renunciatio, ne ipſa quidem ſatis legitima, omnium cooſenſu approbaretur, firmaque ac rata ab omnibus eſſe iuberetur. Cætera vero, quæ ad idem conſtantisſime defendendum, ac ne quid alicunde Respub. detrimenti aceipiat, prouidendum pertinent, prudentiſſime prouiſa conſtitutaque ſunt. Mihi certe, qui ibi ſolus ex Epiſcopis, cum cæteris tutum non eſſet, affui, præter omnem opinionem, ab omnibus maximus honos, Deo Opt. Max. innocentiam meam protegente, ac remunerante, habitus, plurimumque ponderis atque autoritatis in tueoda concordia, mitigandisque multitudinis furoribus, mea habuit oratio, adeo vt id, quod integris rebus ab vniuerſo ordine noſtro

C perfici noo potuerit, a me vno in taota ordinis noſtri flamma, haud ita difficile perfectum ſit, vt tandem ad componendum de omnibus ordinis noſtri iniuriis cum ordine Equeſtri, certum nec ita longum tempus publico omnium decreto conſtitueretur. Perfectum & illud eſt, vt direptiones & deprædationes boorum Eccleſiaſticorum publica autoritate coërcerentur. Quæ omnia a me non homanis ſtudiis vel conſiliis, ſed ſingulari Dei Opt. Maximi benignitati attribuuntur. Quæ cum præſens in tanto hominum talium Conueotu palam nobis affulſerit, in certam ſpem veniotus, fore, vt etiam Respub. noſtra ex ipſo iam interitu, ac veluti naufragio emergat, ac ſeſe colligat. Et certe ab eo, quod periculoſiſſimum erat, malo, domeſtica ſcilicet diſſeoſione atque diſcordia, tutior iam mihi deinceps futura videtur. Nam complores iam ex his, qui in Cæſaris partes ſecuti fuerunt, vltro reſipuerunt, vt omoioo ſperandom ſit, reliquos etiam, vbi co-

D gnouerint ea, quæ hic acta ſunt, idem facturos. Nunc etiam diuerti ad *R. D. Epiſcopum Cracouienſem*, qui iam publice declarauit, ſe de ſeotentia ſua decedere, & ad communem omnium cooſenſum accedere. Idem etiam de R. D. Archiepiſcopo, etſi is non ita pridem obſtinatior mihi viſus erat, mihi polliceor. Vnom illud pertimeſcendum eſſe videtur, ne S. Cæſarea Maieſtas ex renunciatione ſui, aliquid iuris ſibi quæſitum eſſe, falſo ſibi perſuadeat, idqoe vi & armis (quanquam Oratores ſui, qui ad hooc Conuentum miſſi fuerant, quorum princeps *Rozembergius*, omoia nobis benigne pollicentur) perſequi velit. Vnde quantum mali vniuerſæ Chriſtianitati immineat, Illuſtris R. D. V. ipſa

per se pro soa prudentia facile intelligit. Ad euius animum mitigandum & ab eo avocandum nusquam nobis certius perfugium esse videtur, quam in Sanct. D. N. gratia atque autoritate, ad quem publico totius Conuentus istius mandato ea de re perscripsi. Vt autem Illust. ac R. D. V. hasce meas publieo nomine ad suam S. scriptas gratia & autoritate sua pro suo in Rempub. nostram singulari studio atque charitate apud suam S. adiuuet, vehementer ab ea etiam atque etiam peto & quæso. Coronando Regi 4. Martii dies constituta est. Illustr. D. V. quam diutissime &c. Bozennio.

Epistola XXVII.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Obtrectatoribus suis valere iussis, vt Archiepiscopus, Pontificis autoritate, ad Synodum indicendam cogatur, sic exigentibus fatis, optat.

EX omnibus, quæ mihi adhuc io vita iucundissima contigerint, illud mihi pulcherrimum optatissimumque accidit, quod Dei Opt. Max. imprimis decreto, deinde etiam S. Sedis Apostolicæ autoritate Sereniss. Regis nostri imperium, cuius ego me auctorem, id autem est coronatorem, libenter agnosco & profiteor, tandem sit comprobatum. Non sum enim nescius, quam multi non solum hic, sed isthic etiam fuerint, qui consilium factumque hoc nostrum non minus salutare quam necessarium, ad conflandam mihi inuidiam, sinistre, ne dicam malitiose, sunt interpretati. Ac ne nunc quidem desunt, qui isthinc ad aduersæ factionis duces scribant, eorum opera causam Ecclesiæ ac religionis Catholicæ esse confirmatam. Quod quam verum sit, ego certe intelligere non possum, facerent certe consultius, si talia iactare, malumque vteumque sepultum mouere, ac in gratitudine sua studia laboresque aliorum hebetare desistant. Satis etiam illud mihi ex eorum, qui isthinc superioribus temporibus veniebant, nunciis atque sermonibus perspectum est, quo ego iam pridem contra omnes, vel inuidorum vel maleuolorum sermones, ab Illustr. D. V. satis prudenter atque constanter esse defensam. Quod quam mihi gratum sit, & re & verbis nunquam testificari desinam. Non solum officio nostro, totque & tantis Ecclesiæ nostræ necessitatibus, sed etiam hominum prosanorum vocibus flagitantibus, Regeque ipso pro suo in bonum Ecclesiæ studio, nos qui in proximis *Torunensibus Comitiis* perpauci assuimus, adhortante, impulimus R. D. Archiepiscopum sane tergiuersantem ad indicendam Synodum totius istius prouinciæ. Quæ quantopere iam olim fuerit necessaria, nemo non videt. Expectandum igitur est, vt hoc institutum primo quoque tempore perficiendum Sanct. D. N. autoritate, siue per literas siue per nuncium Reuerendissimus Dominus Archiepiscopus incitetur. In quo Illustrissimam D. Vestram studium atque operam suam Ecclesiæ Dei vltro nauaturam esse mihi certissimum est. Quam Deus Optimus Maximus saluam atque incolumem, omnique felicitate florentem conseruet Dat. Wolborii.

Epistola XXVIII.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Regem, in consilium antea adhibitis Senatoribus, Gedanenses contumaces profligasse, & euerso ab iis monasterio Oliuensi, vrbis obsidionem decreuisse perscribit.

PRiores meas vltimis diebus Ianuarii datas, quibus ad eas, quas tum ad I. D. V. acceperam, ad I. D. V. peruenisse persuasum habeo. Cum autem postea nihil tale haberem, quod illi a me scribi oportere existimarem, vsque adhuc in scribendo abstinui. Nunc vero ea, quæ hic recens acta sunt, Illustr. D. Vestræ scitu non indigna esse iudicaui. *Serenissimus Rex* noster, cum multum diuque in *Gedanensibus* ad officium reuocandis frustra laborasset, neque eos indulgentia sua plusquam paterna, plurimum de iure suo propter summum pacis studium remittendo, ad aliquas conditiones, quæ quidem sibi sine magna sua indignitate tolerabiles essent, perducere potuisset, inuitus tamen ad serium belli consilium descendere necesse habuit. Itaque ad 23 Martii ea de causa *Primarios Senatores Wladislauiam*, vbi mea cathedra est, conuocauit, ex eorumque sententia bellum contra eos perduelles decreuit. Qui Conuentus etsi mihi propter facultates meas, superiorum temporum sumptibus valde attritas, non satis commodus videretur, occasionem tamen ad exercendam Regis pietatem atque religionem, quam tempus ipsum ad eam rem consecratum (quod etiam Rex ipse in eo loco potissimum deligendo spectasse videbatur) summam mihi dabat, cupidissime sum amplexus. Nec quicquam prætermisi ex iis, quæ ad id pertinere videbantur. Cuius curæ atque solicitudinis meæ maximum me hercule non ego solum, sed omnes etiam pii atque Catholici viri qui tum aderant, ceperunt fructum. Iucundissimum enim fuit videre, Regem minutissimas quasque Ecclesiæ Ceremonias, quibus tota illa septimana refertissima est, cum magna veneratione obeuntem, ac inter cætera illud multis etiam præ gaudio lacrymas excussit, cum ad imaginem Crucifixi venerandam primum Dominica Palmarum sub dio in tanta promiscua multitudinis frequentia, deinde etiam die Parasceues ingemiscentibus & trementibus Hæreticis, supplex genibus volueretur. Iucundissimum & illud mihi fuit, cum die Cœnæ Domini post meam de Sacerdotio & Sacrificio nouæ legis concionem, iterum ex manibus meis sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum religiosissime sumeret. Taceo cæteras tam diurnas quam nocturnas totius illius temporis ceremonias, ex quibus nihil omnino ab eo prætermissum est. Ecce autem vix aliquot postea intercesserunt dies, cum eius suæ pietatis atque religionis præsens, insigne ac pene incredibile a Deo Opt. Max. reportauit præmium. Cum enim & Dei & ipsius hostes, incredibili fastu elati, furoreque incitati, magno tum peditum, tum equitum armatorum exercitu, nauibus etiam aliquot instructis, tormentisque bellicis oneratis: ad opprimendam nostrorum manum, quæ numerum mille & octingentorum peditum & equitum simul non excedebat, ad *Derschouiam* oppidum a *Gedano* quinque nostris miliaribus remotum, cum certissima spe triumphi, silentio noctis contendissent, etiam imbellium magna multitudine ex vrbe, vel ad spectaculum victoriæ, vel ad spem prædæ effusa, prima statim luce, non longe ab eo oppido, primo statim nostrorum impetu tormentis aliquot maioribus, nec quicquam per eos explosis, in fugam conuersi, partim a

suis-

suismet equitibus protriti, partim a nostris in lacus & piscinas fossasque compulsi & obruti, partim in fuga spatio trium milliarium nostrorum cæsi atque profligati sunt, ita vt expeditionibus vix quisquam, ex equitibus non multi effugerint. Numerus cæsorum a nostris vsque adhuc certo iniri non potuit, lacus enim & piscinæ cadaueribus refertissimæ etiam nunc expurgantur; ipsorum tamen hostium testimonio, constat octo millia ex eis desiderari. Ex nostris complures ictibus bombardarum sunt saucii; non valde tamen multi per Dei gratiam desiderantur. Has isti miseri & in Deum & in Regem perfidiæ ac rebellionis suæ dederunt pœnas, grauiores etiam procul dubio daturi, nisi resipuerint, supplicesque primum a Deo, deinde etiam a Rege veniam petierint. Sed vereor ne tot & tantorum scelerum grauiores pœnas satis poscentibus in perniciem & interitum suum obstinati esse pergant. Nam præterea, quæ in vrbe etiam antea, & statim in istius rebellionis principio in Sacerdotes & Virgines sacras, in templa, resque sacras atque monasteria impie crudeliter ac nefarie perpetrarunt, superioribus diebus Bacchanalibus monasterium amplissimum & antiquissimum *Oliuense*, in quo tot fuerunt Principum Pomeraniæ ex sanguine Regum Poloniæ monumenta, magna vi per aliquot dies impie sese fatigantes solo æquarunt. Quod eorum facinus insigni triumpho (in quo Monachi aliquot, qui occisi non erant, ducti sunt, vestibusque sacris non ipsi solum milites, sed etiam bestiæ ornatæ incesserunt) nobilitatum, cum barbaricam etiam impietatem superet, metuo ne vltimum ab eis deposcat supplicium. Rex ipse iam eo contendit. Ad eum copiæ voluntariorum vndique confluunt, oppugnatio vrbis apparatur. Quæ quocunque modo in potestatem redacta fuerit, non dubito, me omne ius meum templaque profanata in ea vrbe recuperaturum. Quicquid autem deinceps factum fuerit, Illustr. ac R. D. Vestram faciam certiorem. Dat.

Epistola XXIX.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Wladislauiensis.

Felicem Synodi exitum significat, & Tridentini in ea recepti concilii nonnulla capita mutata confirmari petit.

SYnodus nostra diuinitus, vt ego arbitror, inspirata eum, quem tam diu desiderauimus, habuit exitum. Omnia enim Sacrosancti Concilii Tridentini decreta, sine vlla exceptione, ab ea sunt recepta. Clerus tamen de certis ipsorum capitibus moderandis, non solum non repugnantibus, sed etiam adiuuantibus nobis per nuncium *Sanct. D. N.* supplicatus est. Quoniam vero acta & decreta ipsius Synodi, non prius ab ea promulgari sunt iussa, quam Sanct. D. N. autoritate fuerint confirmata, visum est R. D. *Vincentio Laureo* Montis regalis Episcopo, Suæ S. Nuncio, qui vna cum Reuerendiss. Archiepiscopo Synodo præfuit, egregiamque in ea operam nauauit, vt ego, cuius studii atque operæ spectator ipse fuit, totius Synodi nomine de eo S D. N. supplicarem. Itaque feci. Non dubito Suam S. quod maxime Prouinciæ huic expedire iudicauerit facturam, ad eamque rem Illustr. D. V. consilio & patrocinio suo, nobis pro suo in nos studio vltro affecturam. Exemplum decretorum Synodi Illustr. D. Vestræ cum Illustr. *Cardinali Varmiensi* commune mitto. Quæ hic aguntur tum ex prioribus meis tum ex iis, qui isthuc hoc tempore non infrequentes currunt, Illustrissima D. V. cognoscet. Nec fere quicquam tale, quod quidem adhuc sciam post cladem Gedanensium accidit. Illustrissimam Dominationem Vestram quam diutissime ac felicissime valere percupio. Dat. Petricouiæ.

Epistola XXX.

VINCENTIO LAVREO Montis regalis Episcopo, Nuncio Sedis Apostolicæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Recentissima Pontificis mandata qua fide exequatur, exponit.

LIteræ R. D. Vestræ duplici nomine mihi fuerunt gratissimæ, tum quod alteras S. D. N. secum attulerunt, quibus mirum in modum ob tam singulare & mihi valde optatum illarum argumentum recreatus & exhilaratus sum, tum quod me officii mei, quo mihi nil antiquius esse potest, admonuerunt. Quamobrem vtroque nomine R. D. Vestræ magnas & ago & habeo gratias. Ad *Coadiutorem Episcopi Vilnensis* recens designatum, cuius nomine me obligatum agnosco, scripsi diligentissime, eumque vt expectationi de se concitatæ, fideique pro se datæ satisfacere contendat, vehementer hortatus sum. Neque dubito eum officio suo nullo loco defuturum, virtutemque & industriam suam facile probaturum ac declaraturum. Ad meum autem ipsius munus quod attinet, equidem quantum vires meæ diuinitus suffultæ ferre possunt, id ago sedulo, hoc præsertim tam turbulento & periculoso tempore, ne quid prætermittam, quod vel ad Deum Opt. Max. propitium efficiendum, vel ad cultum diuinum propagandum, vel ad ruinas religionis sarciendas pertineat. Vniuersam prouinciam meam nunc lustro & peragro, ea quæ propter assiduas Reipub. occupationes intermissa & desiderata fuerant, compleo & compenso. Ad *Conuentum Stetizensem* quod non ierim, multis & grauibus, ac vt ego mihi persuadeo iustissimis & salutaribus rationibus adductus feci. Quod me suo tempore R. D. V. facile probaturum confido. Reuerendissimam D. V. quam optime valere percupio. Datum.

Epistola XXXI.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

A lustratione Diœcesis suæ se rediisse, aliaque vi officii & mandati Pontificii peregisse scribit, & pro diplomate expiatorio scelerum gratias agit.

TAndem vniuersa Diœcesi mea vsque ad extremas *Baltici* maris oras peragrata & perlustrata, *Wladislauiam*, non sine magna Dei Opt. Max. benignitate, saluus & incolumis redii. Cuius peregrinationis meæ, tantum abest vt me pœniteat, vt maximum ac præstantissimum muneris mei fructum, ex ea me consecutum esse existimem. Eos mihi successus Deus Opt. Max. (cui immortales sint gratiæ) laboribus & conatibus meis dedit, vt ea, quæ vel hominum incuria, vel temporum iniuria, adeo erant collapsa, vt de his restituendis desperaretur, partim iam instaurata sint, partim animum meum in spem optimam erexerint. Multa à me extirpata & dissipata, multa plantata & irrigata,

non

non pauca ex finistra in dexteram inflexa ac erecta sunt. His igitur Deum Opt. Max. incrementum daturum, & spero & supplex opto. Hæc ego, quia curæ & cordi esse R. V. D. scio, eidem paucis significanda existimaui. A Ne illud quidem prætereundum mihi visum est, me in ea peregrinatione mea visendi R. D. *Coadiutorem Varmiensem Eisbergam* vsque excurrisse, ab eoque redeundo R. D. *Culmensem* ex præscripto mandati Apostolici confecrasse. Sed de his & aliis omnibus cum ad *Warsouiensem Conuentum* venero, pluribus coram. Pro diplomate expiatorio scelerum mihi a R. D. V. benigne concesso, magnas eidem & ago & habeo gratias. Deus Opt. Max. Reuerendiss. D. V. saluam & incolumem quam diutissime conseruet. Dat.

Epistola XXXII.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Amice excitatus vt comitiis intersit, grauissimis causis eo B *se prohiberi contendis.*

Cum ex ipsiusmet R. D. Vestræ, tum ex familiaris mei literis clarissime perspexi, id, quod iam antea multis ex rebus mihi fuit persuasissimum, quanto & quam constanti studio, gratia atque beneuolentia R. D. Vestra me complectatur, quamque egregie de mea tum erga se, tum in Ecclesiam Dei voluntate, constantia & animi promptitudine sentiat ac sibi firmissime persuadeat. Nam profecto nisi R. D. V. & in me animo esset amicissimo, & de me optime sentiret ac iudicaret, nequaquam tantis & tam grauibus de rebus tam apertissime & confidentissime mecum, cum coram non posset, per eum, cuius ego fidem atque virtutem omnibus in rebus perspectissimam habeo, communicasset. Quo mihi neque gratius neque optabilius quicquam accidere potuit. Maximasque illi ac immortales hoc nomine & ago & habeo gratias, ac quantum in C me est quoad potero contendam, vt ne eam vnquam fui tam præclati in me animi atque iudicii pœniteat. Ac me hercule hoc tam dubio Reipub. nostræ tempore, nihil mihi fuit prius neque antiquius, quam vt isthuc primo quoque tempore accurrerem, ac quantum in me esset ingenii, consilii atque industriæ, summa fide, diligentia, atque dexteritate Ecclesiæ atque Reipub. pro meo summo in vtramque studio atque officio nauarem. Iamque ad eam rem omnia mihi erant constituta & præparata. Sed multæ sunt & grauissimæ causæ, quæ me ab eo instituto reuocarunt, ac prohibuerunt, quas nunc recensere visum non est, vt inter cætera taceam valetudinem perpetuam debilem, & perpetuis curis, cogitationibus atque molestiis exhaustam & labefactatam, quæ neque temporis neque loci istius, ad omnes iniurias cœli expositi, in quo nunc consilium publicum haberi solet incommoda, sine extremo vitæ discrimine perferre potuisset. Quamobrem consultissimum mihi visum D est, integras & animi & corporis vires melioribus, & ad iuuandam Ecclesiam Dei commodioribus temporibus reseruare. In quorum occasionem semper intentissimus ero. Ac cum primum ea affulserint, vitam etiam pro salute & incolumitate Ecclesiæ libentissime impendam. Interea vero, de assiduis ad Deum precibus & supplicationibus, tam publicis quam priuatis, quibus iram diuinam placare, cum vniuerso clero & subditis meis non cesso, neque remittam, donec respiciat nos & misereatur nostri. Sed hæc pluribus R. D. V. familiaris mandato meo exponet, consiliique atque iudicii mei eam certiorem faciet. Quam vehementer oro & quæso, ne quid aliter quam res est, accipiat & interpretetur. Reuerendissimam D. Vestram Deus Opt. Max. saluam, felicem atque incolumem conseruet. Dat.

Epistola XXXIII.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Hortatu eius ad bene merendi de ecclesia studium, calcar sponte currenti additum esse adfirmat, sed munus Pontificis ex Iubilæo transmissum nondum accepisse se ægre fert.

Merito profecto in Illustriss. ac R. D. V. ingratus videri possem, si non iterum ac sæpius eidem ingentes & immortales agerem gratias pro tanta sua in me beneuolentia, gratia ac etiam beneficentia, quæ in dies magis ac magis sese effundere non cessat. Quod tum ex Archidiaconi mei sermonibus, tum ex binis R. D. Vestræ atque familiaris literis, prolixissime intellexi. Quibus neque gratius neque iucundius quicquam animo atque auribus meis accidere potuit. Ex quo illud consequi R. D. V. certo sibi velim persuadeat, vt ego quoque qui iam pridem ad meum erga R. D. V. studium atque obseruantiam nihil addi posse existimabam, magnam quotidie in animo meo accessionem fieri sentiam. Et quamuis meopte studio atque officio in omnem de religione Catholica & Sede Apostolica bene merendi occasionem, summo desiderio perpendam; verum tamen fatear necesse est, non mediocre ad eam rem calcar mihi accedere, cum tam prudentem, strenuum ac vigilantem ducem, inspectorem atque incitatorem præsentem habeam, quem & animo & consilio atque industria ad rem bene gerendam promptissimum paratissimumque videam. Quamobrem ipse quoque, quantum cura, studio, opera atque diligentia, per quamcunque occasionem consequi potero, non committam vt R. D. V. vel in Ecclesiam vel in se ipsam studium atque officium meum desideret vsquam. Faxit modo Deus Opt. Max. vt expectationi ac desiderio nostro, rerum euentus subseruiat. Ex his, quas modo a R. D. V. accepi, intellexi, præclarum ac Magnificum mihique longe exoptatissimum munus a S. D. N. per Illustr. ac R. D. V. mihi æque ac sibi impetratum, esse missum. Quod, nescio quo casu, ad me non peruenit. Non dubito tamen, quin apud R. D. V. integrum mihi maneat, eiusque copiam breui habiturum me certo confido ac percupio. Pro ea vero gratia, opera atque officio, quam tum in eo impetrando, tum in me ad amplissimum atque felicissimum fructum ex eo percipiendum informando R. D. V. mihi præstitit, quibus verbis agam gratias non herele reperio, animo certe quantas maximas possum complector & habeo. Vtque Deus Opt. Max. ex infinitis gratiæ suæ thesauris, pietatem hanc R. D. V. compenset, eamque saluam, felicem atque incolumem quam diutissime conseruet supplex exopto. Dat.

Epistola

EPISTOLA XXXIV.

VINCENTIO LAVREO Montis regalis Episcopo, Sedis Apostolicæ ad Regem Poloniæ Nuncio,

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Institutum eius, quod minus secundæ fortunæ vsui in solitudinem secesseris, probat; sed quod Confœderationi, Cæsaris bono conflatæ, fauere videatur, incommodum aliquod ipsi auguratur.

NOn sine magna animi mei, vt leuissime dicam, molestia, ex familiari intellexi, quid R. D. V. solicitum habeat: valdeque illius & in cauendo prudentiam, & in perferendo animi fortitudinem atque constantiam laudo. Ad locum autem quod attinet, video eo ipsum, in quo nunc est, vt ad cætera non incommodum, ita ad euitandas istius pullulascentis mali causas esse incommodissimum. Id cor ita sentiam, si Epistolæ credere auderem, pluribus rationibus, quas tamen ipsam B R. D. V. facile intelligere non dubito, ostenderem. Itaque cum in eiusmodi malis nullum certius remedium esse possit, quam solitudo, *Monasterium Sulejouiense*, iam antea ab iis, qui eodem munere, quod ipsa nunc sustinet, functi sunt, probatum mihi valde placet. Mihi quidem nihil optabilius accidere posset, quam si illi hospitio meo *Volboriensi*, per hominum maleuolorum iniquissimas suspiciones (quibus nunc plena sunt omnia) vti liceret. Sed quid & illi & mihi (quanquam ego ad multorum sermones atque opiniones satis iam mihi occalluisse videor,) cauendum sit, facile pro sua prudentia Rever. D. Vestra intelligit. Quemcunque tamen locum elegerit, vt & opera & re atque facultatibus meis, pro arbitrio suo vtatur, mihique imperet, vehementer & peto & quæso. Inter cætera tot C & tanta temporis istius mala, quæ animum meum acerrime exagitant, nec conquiescere sinunt, non minimum illud est, quod *Confœderationem* istam pestiferam ab Ordine nostro in conditionibus *Cæsareæ Maiestati* propositis tacite approbari videam. Quod ego certe pro mea in Ecclesiam Dei studio atque officio nulla ratione tacere, nec possum nec debeo, locoque & tempore suo intercedam & me pro viribus opponam. R. quoque D. Vestra pro mea erga illam fide rogo prouideat, ne ea res sibi apud Sedem Apostolicam fraudi fiat. Datum.

EPISTOLA XXXV.

VINCENTIO LAVREO, Episcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis. D

Quemadmodum Archiepiscopi errores, Ecclesiæ plurimum nociui, corrigi possint & debeant, suppeditat.

QVæ hic a nobis geruntur, quæque ex *Transsyluania* de conditionibus regni acceptis ac iureiurando confirmatis, deque Regis ad fines regni ad 20. huius mensis diem aduentu affirmentur, aliorum literis atque nunciis ad Illustr. ac R. D. V. perferri minime dubito. Mihi profecto illa duo præcipue curæ sunt, seduloque a me prouidentur: Primum, vt ne quid religio, resque Ecclesiastica, in ea rerum perturbatione detrimenti accipiat; deinde vt ne quid prætermittatur, quod ad pacem atque concordiam inter ciues conciliandam pertineat. Ac profecto, vt vt se res habet, haud infeliA citer eiusmodi conatus nobis cessisse videntur. Nam & ad rem Ecclesiasticam retinendam, vt in malis satis præclara a nobis iacta sunt fundamenta, & ad communem ciuium consensum non minima facta esse videtur accessio. Iamque fortasse inter omnes etiam conuenire potuisset, si R. D. Archiepiscopus aut consensisset, aut saltem quieuisset; Sed is, nescio quo consilio, indicendis nouis Conuentibus animos hominum suspensos tenere, & a communi consensu retrahere instituit. In quo ita pergit esse obstinatus, vt nullum tot petitionibus atque monitionibus tam publicis quam priuatis, in eo relinquat locum, vnde quantum non in se solum, sed in vniuersum Ordinem nostrum excitet odii atque inuidiæ flammam, R. D. Vestra ipsa per se facillime existimare potest, quæ iam iam B (credat hic mihi R. D. Vestra velim) erupisset, nisi a me, non sine magna contentione, contineretur. Satis iam, satis profecto, antea Ordo noster suapte inuidia flagrabat, nunc iam merito nostro perparum abest (nisi etiamnum prouidemus) quin conflagret. Neque enim potest Primatia autoritas apud nos ruere, quin eadem mole vniuersum Ordinem nostrum in eandem ruinam secum trahat. Quod si nunc vniuersi concordes & consentientes non occurrimus ac prouidemus, actum est profecto in perpetuum de omni iure nostro. Quare R. D. Vestram maiorem in modum oro & obsecro: primum quidem, vt ipsa (quod facile spero) ad 8. Aprilis coronando Regi prorogatum, hic adesse non negligat; deinde vero vt Rev. D. Archiepiscopum ac Episcopos omnes, vt idem faciant, pro autoritate sua serio adhortetur: illic enim Ordini C nostro aut resistendum, aut certe cadendum erit. Ego me hercule vnus tantam molem, etiamsi maxime vellem, sustinere non potero. Nihil prætermittent Hæretici, quod ad infringendam & conuellendam Ordinis nostri autoritatem pertineat: frequentia & consensu nostro nunc quam maxime opus est. Hunc autem aut R. D. Vestra, aut certe nemo præstare potest. Ego, vbi quod in me est præstitero, conscientia consiliorum factorumque meorum, quantumcunque mala perferenda erunt, facile me consolabor. Illustr. ac R. D. Vestram saluam & incolumem quam diutissime viuere percupio. Cracouiæ.

EPISTOLA XXXVI.

VINCENTIO LAVREO, Episcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Metum suum de Catholicæ religionis discrimine nunc minui gaudet, cum Regem aduenientem tum aliis virtutibus, tum religione inprimis Romana clarere, acceperit ex literis.

QVod superioribus, ad quas nihil adhuc mihi responsum esse non possum non mirari, Illustr. ac R. D. V. indicaueram, me hic nulla alia de re magis esse sollicitum, neque quicquam diligentius prouidere, quam ne qua fraus ïori Ordinique nostro, vel potius Ecclesiæ Dei, a perpetuis suis insidiatoribus fiat;

idem etiam nunc, argumento ea re capto, sibi significandum esse existimaui. Heri redditæ sunt mihi literæ a *Solicauio* meo, quem Regiæ Maiestati ad fines vsque *Podoliæ* obuiam miseram, eo potissimum nomine, vt ipse coram cognosceret ac perspiceret, ne quid in eo ipso religioni Catholicæ Romanæ subesset periculi: addidi etiam mandata de cauendo iuri Ordinique nostro. Misi & presbyteros, quibus ad sacrificandum in itinere vteretur. Quid & quanta prædicatione his de rebus scripserit *Solicouius*, R. D. Vestra ex ipsis literis, quas R. D. Archiepiscopo mitto, abunde intelliget: Summa hæc est: Negat se virum solio regio digniorem Reiquepub. nostræ aptiorem, magisque idoneum vidisse, ac vix etiam optari potuisse; adeo prudentiam illius; animi magnitudinem, grauitatem & summam omnibus in rebus dexteritatem admiratur. Ad religionem vero quod attinet, & omnium eorum, qui illi adsunt, ex nostris Catholici testimonio religionis Catholicæ verum, sincerum cultorem esse, confirmat. Et statim vt presbyteros nactus est, se præsente eum sacrificio Missæ non sine magna pietatis significatione interfuisse: Quin etiam cum de eo secum sermonem instituisset, respondisse: per Dei gratiam neminem adhuc in sua familia hæreticum inuentum esse: Cum etiam *Salicouius* iniecisset de confœderatione inter cæteros articulos ab eo confirmata, deque Ordinis Ecclesiastici contra eam (vt vulgo dicitur) protestatione, se id omne æquissime laturum. De decimis etiam addidit, eas nimirum & diuino & humano iure Ordini nostro deberi. Plura etiam *Solicauius* & per eum, quem ad me remisit, de eo & se breui omnia coram promittit. Ipsa vero *Regia Maiestas* scripsit, se ita contendere, vt cum omnibus impedimentis ad feriam quintam, post Dominicam Palmarum *Cracauiam* perueniat. Quoniam vero Illustr. ac R. D. Vestra iam satis perspicit, si aduersa factio *Cæsareæ Maiestatis* etiam partes vrgeat, Ipsamque *Cæsaream Maiestatem* ad persequendum suum institutum impellat, eo rem deductam iri, vt crudelissimo Marte de salute Reipub. atque Ecclesiæ decernendum sit: Vehementer etiam atque etiam oro, omni ratione, in eam curam & studium incumbat, vt R. D. Archiepiscopo persuadeat, quo in eo suo conuentu pacis & concordiæ autor & suasor esse velit, seque quam primum ad nos conferat. In eo enim solo secundum Deum in tantis malis spes omnia reliqua est: idem cæteris etiam, qui isthuc conuenient, R. D. Vestra quam diligentissime suadeat, valde ab ea peto & quæso: quin etiam ipsa ad nos approperet rogo. Reuerendissimam V. D. saluam atque incolumem quam primum videre percupio. Datum Cracouiæ.

Epistola XXXVII.

VINCENTIO LAVREO, Episcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Vt simultates, temporum vitio inter se contractæ, tollantur hortatus, de Regis virtutibus, quarum ipse αὐτόπτης fuisse, plena fide testatur.

Ex duabus Illustr. ac R. D. Vestræ Epistolis satis aperte (quod ingenii sui, animi atque candoris est) intellexi, ipsum nescio quid offensionis superioribus temporibus, quæ quidem per se ipsa varia ac turbulenta fuerunt, in me concepisse, idemque de meo in se animo suspicari. Et ad R. D. Vestram quod attinet, vehementer equidem doleo, ex ipsius erga me mihi satis perspecto amore atque beneuolentia, quam ego, vt debui plurimi semper feci, quicquam aliquando remissum fuisse, eamque amicitiæ nostræ iacturam maximam esse duco. In quo tamen illud me plurimum consolatur, quod ipsamet R. D. Vestra (quæ animi sui magnitudo, charitatisque Christianæ abundantia est) quicquid id fuit offensionis, quod animo suo me inscio conceperat, vltro iam deposuisse ac deleuisse videam: vnde ego mihi facile persuadeo, fore, vt quemadmodum ager cessatione fertilior, & arcus remissione contentior redditur, sic animum R. D. V. sublata ea quæ intercesserat offensione, deinceps erga me fore propensiorem, atque ita superioris temporis beneuolentiæ suæ vsuram qua carui, facile sarciri & compensari posse. Ad me autem quod attinet, nemo est profecto vsquam gentium, qui bona fide affirmare possit, vel minimam significationem offensionis cuiusquam aduersus R. D. Vestram in me datam esse; ac ne dari quidem potuit, cum offensionem nullam vnquam susceperim. Quicquid mihi id fuit, ex quo aliquid offensionis existere potuisset, id causæ atque temporis illius; non autem maleuolentiæ cuiusquam proprium esse iudicabam. Itaque facile patiebar R. D. Vestram in eo a me dissentire, de quo non solum inter fratres, sed etiam inter paruulos, atque liberos neutiquam conueniebat. Nec mirum aut nouum quicquam in eo accidit. Libertatem enim iudicandi de rebus diuersitas studiorum semper consecuta est. De me certe illud sancte confirmare possum, nihil me aliud in his, quæ superioribus temporibus a me acta sunt, spectasse, quam quod in omnibus actionibus meis spectare & soleo & debeo: quo nimirum salua conscientia mea, cui repugnare nefas est, Ecclesiæ Dei Reique publicæ, atque patriæ meæ, quæ in extremum discrimen adducta fuit, quantum in me esset opitularer, eamque ab interitu certissimo vindicarem. Cum igitur inter nos offensionis nulla iusta subsit causa, reliquum est, vt sublatis omnibus suspicionibus, quæ a vera amicitia alienissimæ esse debent, R. D. Vestra me pristina gratia atque beneuolentia sua prosequatur, de meque sibi persuadeat, me sui, vt antea semper fueram, esse, & deinceps fore studiosissimum atque obseruantissimum. De ipso autem Principe si R. D. Vestra me quærit; is certe, vt cæteris omnibus heroicis virtutibus insignis, ita religionis Catholicæ studiosissimus atque obseruantissimus est. Quod tanto confidentius testari atque prædicare possum, quod eum palam in consessu Senatorum (ex quibus nonnulli fuerunt hæretici, occasionemque ei rei præbuerant) disertissime ex Sacris literis Sanctorumque Patrum autoritate contra Arianos atque Lutheranos disputantem, eorumque calumnias refellentem cum summa animi lætitia audiuerim. Credat hoc mihi R. D V. velim, tot & tantas esse huius Principis virtutes, vt cui eum comparem, nedum ex iis, qui nunc sunt

sunt principibus,sed vix etiam ex superiorum memoria reperiam. Quod non solum R. D. V. sed vniuersum etiam Christiaonm nomen Deo Opt. Max. actionibus suis successum aspirante breui verissimnm esse cogno- A scer. Rev. D. Vestram Deus Opt. Max. saloam atque incolumem diutissime conseruet. Datum Torunio 22. Octobr. 1576.

Epistola XXXVIII.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Rogat, vt persuadere velit Archiepiscopum, quo tandem consentiat in Synodum prouincialem maxime necessariam.

EX literis Roma allatis, & ex sermonibus certorum hominum cognoui, legationem R. D. Vestræ esse prorogatam. Quod mihi sane opportune valdeque necessario istius prouinciæ tempore factum videtur. B Quamuis enim iam antea intelligebamus, quantopere Synodus istius prouinciæ esset necessaria, hoc ipsum tamen in proximis *Torunensibus* Comitiis plane perspeximus. Quod cum Sereniss. etiam Rex animaduerteret, pro suo in Ecclesiam Dei studio, elus primo quoque tempore indicendæ autor & suasor nobia ipse fuit. Itaque & statim per literaa & postea per nuncios, ex quibus ego quoque vnus fui, persuasimus *R.D. Archiepiscopo* nonnihil cunctanti, vt ad eam cogendam animum adiiceret. Io quo ne diutius moretur, autoritate R. D. Vestræ incitandus atque impellendus esse videtur: Qua in re R. D. Vestram officio suo non defuturam, quin potius ad rem tam præclaram atque necessariam ipsam præsto affuturam, ac quod ego sane velim, illi præfuturam certum habeo. Neque enim dubito, quin ea intelligat, quantopere id & ab officio nostro & C a vita atque moribus Ordinis nostri, & ab afflicto rei Ecclesiasticæ statu iam olim flagitetur. Misissem R. D. Vestræ præcipua istios capita, nisi ea a R. D. Archiepiscopo, cui a me tradita suot, missa iam esse existimarem. Illustriasima ac R. D. Vestra bene ac feliciter valeat. *Wolborii.*

Epistola XXXIX.

VINCENTIO LAVREO Episcopo Montis regalis
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Gedanenses vi expugnasse Oliuense monasterium, multaque proterue egisse scribit, petitque vt hæc ad Pontificem deferantur.

OFficii curæque humeris meis incumbentis solicitudo D facit, vt dolorem meum pene incredibilem, quem ex impietate nefarioque *Gedanensium* scelere, cum iam antea, tum hoc tempore præcipue capio, illustr. ac R. D. Vestræ, cui eadem, quæ & mihi, summæ curæ esse scio, communicem. Hi enim cum paulo ante a S. Regia Maiestate, Principe pacis studiosissimo, inter cætera, quæ erant vix tolerabilia, summam Augustanæ Confessionis libertatem sibi concedi petiissent, neque illis satis aperte de eo responsum esset, etiam cætera, quæ iam pro summa Principis indulgentia conuenire cœperant, superbissime repudiauerunt, ac vix aliquot dierum spatio interiecto, quasi in vlciscendam religionem Catholicam, noo cootenti his, quæ iam statim in principio rebellionis, furore perciti, in Sacerdotes, Virginesque sacras, Templa Catholicorum, quæ etiamnum superfuerant, exercitu armato atque instructo ad *Monasterium Oliuense*, quod vno milliari Germanico ab vrbe distabat, contenderunt, Monachisque & famulis Abbatia aliquot, quos ibi inuenerant, interfectis, reliquis in vincula coniectis, Monasterio temploque amplissimo & in Polonia *Cistercienfis Ordinis* antiquissimo, exspoliato, rebusque omnibos sacris æque atque profanis direptis, ad extremum muris ipsis templi atque monasterii, admotis machinis bellicis, pulnereque sulphureo subiecto, euerterunt, ac per triduum impie sese fatigantes, solo æquarunt. His perpetratis, quasi re præclare gesta, cum solenni triumpho ducentes aliquot Monachos manibus post terga reuinctis, non solum ipsi quantum illis suppetebat, vestibos sacris induti, sed etiam ad maiorem religionis rerumque sacratissimarum contumeliam atque ludibrium, bouem omni eo habitu, quo sacerdos ad sacratissimum Missæ sacrificiom indui solet, vestitum ducentes in vrbem reuerterunt, summaque gratulatione ab his, qui in vrbe remanserunt, excepti sunt. Hæc talia sont, quæ & impietatem & piorum dolorem omnem superant. Perscripta autem mihi sunt ab his, quos ibi habeo fidissimos, qui ea omnia eminus contemplati sunt. Peto autem, vt ea Illustr. ac R. D. V. S. D. N. perscribat: periculum enim est, no sacrilegæ isti, qui se tantis sceleribus obstrinxerunt, præsidia a sui similibus contra S. Regiam Maiestatem, quæ amplius talia ferre nequaquam, vel potest, vel debet, quærendo, non solum vicinas, sed etiam remotiores Christiani nominis prouincias, perturbent. Itaque quoad fieri potest, tam peruersis eorum consiliis in tempore obuiam eundum est. Consilium de Synodo prouinciali primo quoque tempore indicenda non solum a R. D. V. sed etiam ab omnibus, qui Ecclesiæ Dei bene cupiunt, probari, & tamen frigere video, ac nisi R. D. Vestra in eam rem incubuerit, Reuerendissimumque Dn. Archiepiscopum autoritate sua impulerit, diu etiam desideratum iri facile perspicio. R. D. Vestram quamoptime ac diutissime valere percopio. Dat.

Epistola XL.

MAXIMILIANO Romanorum & Hungariæ Regi
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Quod Transyluania Princeps contra pacta inuaserit ditiones Maximiliani, id & se & Regem suum multum dolere ostendit, seque, qui istis pactis ministram operam præstitisset, vei non sincere gesta excusatum cupit.

DIci non potest, quantum dolorem acceperim, cum ad Serenissimum Regem meum perlatum esset, illustr. *Principem Transyluaniæ*, omnium eorum, quæ cum *S. Cæsarea Maiestate V.* & Serenissimi Regis mei, & illius nomine egi, oblitum, in ditiones *Maiestatis Vestræ* cum exercitu irruptionem fecisse, vrbesque aliquot atque arces ad deditionem faciendas obsidione compulisse; cum quod ea res plurimum consilia *Maiestatis Vestræ* perturbatura esse, quæ ad hoc vnum conuersa erant, vt Remp. Christianam tot tempestatibus iactatam in aliquo pacis atque tranquillitatis portu

iam tandem collocarent, tum etiam quod vereor, ne inde suspicio rei parum sincere gestæ, vel in Serenissimo Rege meo, vel in me ipso resideat: Et quod quidem *Seren. Regem* meum attinet, is non *S. Maiestati Vestra*, A sed totu orbi terrarum testatum faciet, se pro sua ad stabiliendam Rempub. Christianam propensione, nihil æque magis concupiuisse, quam vt sublatis omnibus belli causis inter *S. Cæsaream Maiestatem Vestram* & *Principem Transyluania*, nepotem suum pax æquis conditionibus constitueretur, quo coniunctis animis hosti nominis Christiani facilius resistere queat. Nulla enim re magis vires illius augeri cernebat, quam hac animorum disiunctione. Nihil itaque illi molestius, nihil acerbius accidere potuit, quam pacis fundamenta, quæ iacta fuerant, per Illustr. nepotem suum rursus labefactari, literasque statim ad illum dedit, quibus illum & fidei datæ commonefacit, & ab incepto reuocat, vt plane & studio & fide huic negocio *Sereniss. Rex* meus abunde satisfecisse videatur: sique in his fides extitisset, in quibus esse debebat, non prius ab incepto destitisset, donec B rem ad optatum finem deduxisset. Hunc animum *S. Regis* mei cum probe tenerem, nihil studii, nihil diligentiæ prætermisi, quo *S. Maiestas Vestra* ad eas conditiones descenderet, quæ vtriusque dignitati, & paci communi optime consulere videbantur. Qua in re tam facilem M. V. agnoui, vt nihil magis quam pacem cupere videretur. Cuius rei apud *S. Regem* meum optimum illi testimonium dedi: iamque me spes optima tenebat, nisi a *Sereniss. Rege* reuocatus fuissem, ad finem omnia deducturum, cum *Maiestas Vestra* illa iam concessisset, quæ prioribus temporibus vel maxime negotium facessebat. Plenusque hac spe ad *Sereniss. Regem* meum redii, certo id affirmans, reliqua paruo negotio confecta iri. Hic quæso *S. Cæsarea Maiestas* Vestra reuocare sibi in mentem negotii huius progressum digne-C tur: nihil profecto reperiet, quod vel minima suspicione fidem meam aspergere possit. Nihil meo marte, sed omnia secundum præscriptum Principis gessi, nec ex coniecturis, sed ex literis illius animum atque voluntatem eliciebam, ab iis ne latum quidem vnguem discedebam. Missum est mihi mandatum in forma plenissima, & postulata perscripta. Quo progressus essem, vbi constitissem, diligenter omnia perscribebam, nunquamque illi pacem suadere destiti. Hinc *S. Maiestas Vestra*, nisi fallor, abunde perspicere poterit, & *S. Regem* meum optimo animo, atque voluntate ad tractandum hoc pacis negotium descendisse, & me ea fide atque diligentia, quæ animum probum decet, egisse. Quod si quis adeo iniquus fuerit, qui me vel hoc nomine apud *Maiestatem Vestram* traducere voluerit, huic ego ita respondebo: Quæ in manu mea fuerunt, studium, laborem D atque diligentiam ad tractandum hoc negotium abunde præstitisse; quæ in Principis essent potestate, præstare non potuisse. Si fides in Principe extitisset, esset profecto aliquid, in quo laboris atque studii laudem retulissem: is quoniam officio suo defuit, in me culpa refertur omnis. Vt iam non tam studio, labore ad tractandum illud negotium, quam diuinatore opus fuisset, qui mihi, an ea princeps esset obseruaturus, ante prædiceret. Longiori fortasse Epistola *S. Maiestatem Vestram* detinui, quam Principem magnis & arduis Reipub. Christianæ negotiis occupatum decuit; humanitatem tamen M. V. expertus me facile apud M. Vestram excusatum fore confido: dabit hoc dolori, quo conficior, quod mihi isthinc est nunciatum, me apud M. Vestram rei non sincere tractatæ suspicione laborare. Quod cum mihi per se satis graue sit, tum vero vel hoc nomine grauissimum, quod in publica totius Christianitatis causa, quod apud eum Principem, quem erga me clementissimum fuisse perspexi, fides mea periclitetur, quam cum omnibus in rebus semper, tum præcipue in publicis, sancte conseruare cupio. Finem scribendi faciam, dum hoc petiero primum, vt me non minori fide atque studio negotium hoc gessisse, deinde omnia ea contra voluntatem Serenissimi Regis mei, præterque scitum meum accidisse existimet. Datum.

EPISTOLA XLI.

SIGISMVNDO AVGVSTO

Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladislauiensis.

Deum esse placandum & a vitiis abstinendum, si Comitia ex voto finita velit, libere hortatur.

EAm ego semper naturæ bonitatem *Sacræ Maiestatis Vestræ* esse perspexi, vt honestis quorumcunque persuasionibus consiliisque non inuita locum dederit; vt non temere fecisse videar, si hac spe ductus, *Sacram Maiestatem Vestram* de nonnullis admoneam, hoc præsertim tempore, quo nobis ad suscipiendas grauissimas de Repub. deliberationes Comitia indixerit. Et mirum sane multis videtur, quid sit, quod cum crebro nobis ista Comitia, non sumptuum, non laborum, non denique vitæ vlla ratione habita, *Sacra Maiestas Vestra* indicat, non tamen is eorum est euentus, vt inde ad *Sacram Maiestatem Vestram Remquepub.* aliquid gloriæ aut commodi perueniat. Iratum equidem ac infensum esse nobis Deum, facile hinc omnes agnoscimus, eamque rem nobis veluti obicem quendam ad res bene gerendas existere. Verum quæ huius offensionis causa sit, explicare videtur esse difficilius. Quidam enim terrarum Nuncios accusant, quidam in Senatores ipsos culpam reiiciunt, alii totius etiam populi corruptos mores criminantur: diuersi denique diuerse varieque sentiunt. Ego vero non tam populum, quam rectores populi, ac ipsos Principes (quorum culpa in pœnam subditorum redundare solet) incusandos existimo. Atque vt ingenue dicam, quod sentio, si S. *Maiestas Vestra* optat (quemadmodum optare illam non dubito) Comitiorum aliquem referre fructum, prius in animi sui penetralia descendat, conscientiamque suam diligenter examinet, habeatne quid eiusmodi, quo diuinum numen offendatur, & vtrum talem vitam ducat, qualis Regem Christianum, hoc est, Christum Dei deceat. Equidem non sine graui dolore fatendum atque commemorandum est, verum esse illud: Cum alia omnia Principum vitia, tum vel maxime opera carnis in oculos hominum incurrere. Omnes norunt. Quid iuuat plura scribere? Vitium impudicitatis Deus omnipotens quantopere detestetur, exemplo Dauidis Regis satis docuit, cui, etiamsi agnoscenti culpam & deprecanti, adeo graues pœnas irrogauit, vt filium quoque proprium hostem infestissimum redderet. Ac ille quidem Rex

Hebræus,

Hebræus, adulterio protinus homicidium adiecerat; Christianus autem Rex maius quoddam facinus, quod grauitate atrocitateque omnia peccata superat, moliri dicitur, nempe, vt in proximis Comitiis Ecclesiæ Cathnlicæ religionem mutet, eamque viam futuris nescio quibus nuptiis sternat. Qua ex re, quantum ipse dolorem capiam, nequeo dicere. Per viscera misericordiæ Dei, Rex Serenissime, te oro & obrestor, vt mutes vitam, si vis habere vitam, religionem Ecclesiæ Cathnlicæ violare caveas. Regem non Episcopum te esse memineris. Exemplo potius optimi patris, maiorumque tuorum piissimorum, religionem priscam & fidem Cathnlicam tam in Regno quam in animo tuo, integram conseruare contendas. Hoc enim si Sacra Maiestas Vestra fecerit, non solum Comitia diuino fauore fructuosa reddiderit, sed nostrum quoque Ordinem Ecclesiasticum, & omnes simul orthodoxos viros subditos tuos recreauerit: imo pios omnes, omnium locorum ac temporum homines, & ipsos Dei angelos ingenti gaudio lætitiaque affecerit: B me certe, hominem Maiestatis eiusdem semper studiosissimum, non mediocri solatio iucunditateque perfuderit, qui nunc dies ac noctes solicitus, tristissimo animi angore contabesco: id vnum in votis habens, vt me Deus omnipotens prius ex hac vita mortali eripiat, quam illum horrendum & luctuosum Reipublicæ interitum aspiciam. Datum.

EPtatOLA XLII.

HENRICO VALESIO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis: & ALBERTVS LASCIVS Palatinus Syradiensis.

Nunciant, quod in Regem Poloniæ electus sit, renouantque memoriam promissorum.

CVm post longas ac difficiles deliberationes hesterna tandem die per tribus, siue vt nostri vocant Palatinatus in suffragia de eligendo nouo Rege itum esset, difficile dictu, quam incredibilia erga *Serenissimam Cels. Vestram* plurimorum emicuerint studia. Ea tam enim frequentissimo Senatorum, ac numerosissimo Equitum conuentu, via quarta pars remansit, quæ alio suam contulit voluntatem. Vnde in spem haud dubiam venimus, ad summum infra triduum, quod sanandis diuersæ sententiæ fratribus insumetur, *Sereniss. Cels. Vestram* omnium Ordinum consensu, in Regem nostrum, Deo optimo pulcherrimum hoc ac toto orbe terrarum celeberrimum negotium promouente, declaratum iri. Hæc nos Sereniss. Celsitudini Vestræ significanda esse duximus, vt te ita ad gubernacula Regni præpares, quo conceptæ de te existimationi satisfacias. Scire enim debes, nos, atque adeo Nobilitatem omnem Polonam, sola nominis tui totum orbem terrarum peruagante fama adductam, te sibi in Regem exoptare, vt pristinam illam bellicis artibus a maioribus suis quæsitam, & ad se transmissam gloriam retinere possint. Habebis Regnum florentissimum: habebis fortissimorum Equitum exercitus numerosissimos: qui te nacti Principem tum præclaris ac omnibus heroicis virtutibus ornatum, omnibus hostibus suis se formidabiles fore non dubitant. Tametsi enim Regnum hoc nostrum & multos & potentes habet hostes: quoties tamen nobis Reges bellicosos habere, toties quoque ex his triumphare contingit; ita vt sub aduentum statim tuum, terrore apud hostes A plena fore omnia certo nobis persuadeamus. Cum igitur tanta ac talia sit nostrorum de Sereniss. Cels. Vestra expectatio: curandum illi est, vt in eam cogitationem incumbat, quo vniuerso orbi testatum faciat, Polonos in eligendo Rege virtutem tantum solam & nominis æternitatem spectasse. Ad eam rem illud inprimis pertinebit, vt se *Sereniss. Cels. Vestra* itineri præparet, quo venientibus ad se Oratoribus obuiam venire, ac si fieri possit, in finibus *Galliarum* se exhibere queat. In *Liuoniam* quoque *Sclopetarios Vascones*, iuxta Oratorum promissa, primo quoque tempore transmittat, vt *Lithuanis* contra *Moschum*, cum quo induciæ infra duos menses exspirant, præsto adesse possint. Speramus autem, quod vel vtrumque vel alterum ea nobis ad *Sereniss. Cels. Vestram* cum hac ab omnibus bonis expectata legatione amandabunt. Quem nos laborem cum patriæ, cui optima quæque optamus, tum *Sereniss. Cels. Vestra*, cuius virtutem ac nominis famam auidissime amplexi sumus, causa, libentissime suscipiemus. Tandem nos & studia nostra deditissima *Illustrissimæ Cels. Vestræ* commendamus. Quam diutissime saluam & florentem ad salutem nostræ, atque adeo totius Christianæ Reipublicæ conseruari cupimus. Datum.

EPISTOLA XLIII.

HENRICO VALESIO Electo Poloniæ Regi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Maxime è re regni esse, vt aduentum suum maturet, tum literis hisce tum per Kassobucium monet.

C DIci non potest, quanta me lætitia affecerint literæ *S. R. Maiestatis Vestræ*, in quibus studii ac diligentiæ meæ in promouenda Electione sua, cum illustri gratitudinis significatione honorificam mentionem facere dignatur. Agnosco insitam & apud nos tantopere prædicatam Maiestatis Vestræ humanitatem; sed quemadmodum me *S. M. Vestra* causam solo patriæ amore ductum summa fide ac diligentia tutatum esse negare non possum: ita mihi aliquid supra cæteros sumere non audeo; cum diuinum potius illud quam humanum fuerit factum, quando *Maiestas Vestra* in tanta morum ac linguarum diuersitate, in tanta animorum de religione dissidentium varietate, admirabili quodam & omnibus seculis memorando consensu in Regem nostrum est renunciata. Vnde in spem haud dubiam venimus, quod primis vltima D respondebunt: & Deum Opt. Max. vti pulcherrimi istius ac toto orbe celeberrimi negotii autor extitit; ita etiam Maiestatis Vestræ consilio in administrando Regno moderatorem fore non dubitamus. Vtinam tantummodo dies nobis aliquando illucescat ille, vt Maiestatem Vestram in Regnum suum aduentantem intueri, ac desiderium nostrum ingens iucundissimo & exoptatissimo eius aspectu satiare possimus. Quod vt primo quoque tempore fieri possit, Deum assiduis precibus rogamus. Sunt enim multa, quæ si Maiestas Vestra aduentum suum tardauerit, periculum Regno huic creare

posse videntur. Tametsi autem, pro nostro in patriam amore, ac R. Maiestatem fide, non deerunt ad ea propulsanda omnium ordinum studia; tamen quam difficilis hæc res sit in absentia Maiestatis eius futura, ipsa iudicare potest. Vt autem meam constantissimam erga se voluntatem Maiestas Vestre cognoscat, mitto ad eam Generosum *Nicolaum Kossobuciam*, fratrem & consanguineum meum, vt illi omnia pericula, atque vicissim consilia nostra nomine nostro explicet: vt inde, quid sit in rem istius Regni, facilius statuere possit. Fuit is quidem mihi hoc tempore valde necessarius, quod eius opera in multis & arduis negotiis vtor: tamen quoniam ad explicanda ea & fides erga Maiestatem Vestram & rerum nostrarum experientia requirebatur, eum potissimum mittendum censui, qui & Maiestati Vestræ est deuotissimus, & rerum ac legum Polonicarum peritissimus. Quamobrem illam obnixe rogo, vt illi omnibus in rebus, quæcunque meo nomine aget, fidem adhibere dignetur. Communicaui etiam ea Illustrissimo *D. Guidoni à Lansfach* Christianissimi Regis ac Maiestatis Vestræ Oratori, viro cum in rebus gerendis exercitatissimo, tum in tractandis hisce Maiestatis Vestræ negotiis industrio ac fidelissimo. Non dubito autem, quin Maiestas Vestra ea omnia pro suo innato animi candore benigne sit acceptura. Quod reliquum est, me & obsequia mea addictissima S. R. Maiestati tuæ commendo. Dat.

Epistola XLIV.

HENRICO VALESIO Electo Poloniæ Regi

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

De aduentu regio & coronationis die sibi significato gaudet.

ACcepimus literas Maiestatis Vestræ Regiæ optatissimas, ex quibus de aduentu Maiestatis Vestræ & de aliis rebus ad præsentem statum Reipub. pertinentibus intelleximus, vehementerque gauisi sumus, Regiam Maiestatem Vestram, iam tandem ad suum Regnum felicibus auspiciis iter ingressam. Ac de die aduentus sui nos certiores facere voluit, vt ne amplius dubitationi locus vllus relinqueretur. Equidem Deum Opt. Max. quo possumus maximo animi ardore exoramus, vt Regiæ Maiestatis Vestræ iter fortunet, sospitemque huic Regno ac incolumem reddat. Hoc enim Regiæ Maiestati Vestræ affirmare possumus, in maxima lætitia ad cumulandum gaudium conspectum Maiestatis Vestræ nobis deesse, quem semel nacti, quietem vel potius salutem Reipub. nostræ nacti ac consecuti videbimur. Multa enim sunt, quæ ipsius præsentiam requirunt. Cæterum non possumus non vehementer laudare factum Maiestatis Vestræ Regiæ, quod de die Coronationis aliisque rebus ad Senatum retulerit, (etsi enim ex ratione itineris Maiestatis Vestræ omnia metienda censebamus; tamen gratissimum nobis accidit cognoscere ex ipsa, quis sit ea de re Maiestatis Vestræ sensus, & quæ sit sententia, cui nos libenter assentimur:) tum etiam de vocandis Fœderatis & Feudatariis Principibus ad Coronationem, vt illi fœdera innouent; hi vero pro debito suo homagia Regno & Maiestati Vestræ præstent. Quamquam R. D. Archiepiscopo Gnesnensi tanquam Primati Regni, hoc ab omnibus Ordinibus iniunctum fuit; tamen vt etiam ab Regia Maiestate Vestra inuitentur & admoneantur, permagni interesse videtur. Quod superest, obsequia mea addictissima &c.

Epistola XLV.

HENRICO Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Modum regni administrandi demonstraturus, tum Cromeri Poloniam mittit eamque studiose legendam commendat, tum quid de prouinciis Poloniæ, & inprimis de Prussia, nosse par sit, explicare satagit.

ETsi mihi dubium non est, quin Deus Opt. Max, quo autore gubernacula Regni huius adeptus es, eam gratiam tibi largiturus sit, vt recte regere & gubernare possis populum ab eo tuæ curæ commissum; tamen vt mea erga te fides & officium constet, & vt testatam faciam propensionem meam, nonnulla ad te de eo genere scribere cogitabam: & vt *Cromerus*, in iudicio grauissimo, hoc idem faceret, diligenter monui. Dum hoc ago, & profectionem meam tibi obuiam, mandato Senatus Regni, apparo: misit ad me *Cromerus*, pro eo ac me amat, Poloniam suam, vt eam reuiderem, & tibi nomine eius afferrem. Feci libenter, libros legi, ac iterum relegi. Dignum certe Rege munus. In his enim libris non solum formam Reip. Regni, & legum nostrarum accuratissime descripsit, omnemque modum eius administrandæ complexus est; verum etiam situs locorum, fluuiorum, portuum, arcium, ciuitatum ita ad viuum expressit, vt non scripsisse, sed oculis cuncta subiecisse videatur. Et leges tu quidem illos libros de Repub. cum ea diligentia, qua merito debes. Verum tamen in tanta varietate rerum, subinde animum tuum ad illam cogitationem vniuerse reuocabis, quonam modo tot populos, spatiis terrarum, lingua, legibus, moribus disiunctos, sine magna difficultate (neque enim difficultate carere potes) optime regere, & gubernare possis. In quo hæc tibi præscriptio seruanda est, vt in certa capita, veluti in classes, totam regendi, & administrandi Regni tui rationem conferas & reuoces. Vnum caput, quo iure vsa est Polonia tum, cum idololatræ principatum obtinebant. Nam eo tempore, absoluta potestate vnus gerebat omnia, exceptis duodecim Palatinis, qui deiecti sunt. Tempore vero Christianorum principum, hæc tibi distinctio obseruanda est. A *Miecislao* primo Christiano Principe, vsque ad *Cazimirum* magnum, & *Ludouicum*, non optima fuit in Polonia conditio & libertas. Adhuc enim Equestris ordo premebatur seruitutis oneribus. A *Ludouico* usque ad tempora *Sigismundi* Regis optimus fuit status Reipub. nam omnia regebantur a Regibus ex sententia Senatus: libertatibus tam Ecclesiasticis quam Secularibus Respublica hæc eluxit: leges optimas libertatis vindices habuit: iustitia & pace floruit. Alterum caput constitue tibi, de iure Prouinciarum Regni: in quo spectabis,

quo

quo tempore quæque a Regno auulsa, iterum ad corpus eius rediit. Hoc enim modo cognosces, alias armis quæsitas, alias ex pactis & fœderibus Regno adiunctas esse. *Lituania a Iagellone* Rege perpetuo fœdere iuncta & incorporata; *Russia* armis *Casimiri* magni in prouinciam redacta, formam Reipub. nostræ induit. *Prussia*, quæ pene ab ipsis primordiis Regni armis Polonorum subacta, tandem a *Cruciferis* intercepta, postea, regnante *Casimiro* III. in Regni corpus insita, vti & pleræque prouinciæ Regni, ex quibus hoc imperium tuum conflatum leges, coaluit. *Masouia* vero, *Samogitia*, *Kyouia*, *Volhinia*, *Circassum*, *Podlachia* atque *Liuonia*, quo tempore & quomodo ad vnitatem Regni accesserint redierintque, es diplomaribus, quæ in archiuo publico asseruantur, facile discere potes. Tertium caput habebis, Ciuitatum maiorum *Prussicarum*, quæ peculiari & præcipua quadam prærogatiua, quam aliæ ciuitates Polonicæ, gaudent. Huc referes Constitutiones a Regibus & Commissariis sancitas. Quartum de iure feudalium Principum, vt sunt *Duces Pomerani*, *Dux Prussiæ*, *Marchiones Brandeburgenses*, *Domus Anspach*, *Dux Curlandiæ*, *Palatinus*, *Valachia*. Vltimum caput pacta & fœdera eum externis continebit: scilicet, eum domo *Austriaca*, eum *Rege Hungariæ*, *Bohemiæ*, cum *Rege Daniæ*, *Sueciæ*, cum domo *Marchionum Brandenburgensium*. Ad eum locum referes hostes tuos, segetem laudum tuarum, *Moschum*, *Tartarum* & *Valachum*, qui fide leues, contra pacta & fœdera in dominia & ditiones tuas sæpe irrumpunt: In tanta varietate rerum, in eum locum, tanquam ad scopum, consilia regendi Regni referes. Hoc si facies, & vniuersum corpus Reipub. Regni vno intuitu contemplatus fueris: crede mihi, non dico difficulter, sed facillime, & cum quadam iucunditate animi, Regnum hoc amplum, eum summa laude, & ad perpetuam nominis tui gloriam administrabis. Fusius ego hæc tradere volui, sed leges epistolæ transgredi nolo. Res tibi *Cromerus* subministrat: ego vsum ipsum ostendo. Sed quorsum spectat tam alte repetita regendæ Poloniæ ratio? eo nimirum, vt viso vniuerso corpore, membra singula facile entes. Membrum non vulgare Regni est *Prussia* prouincia, quæ nulli nec opportunitate portuum, nec splendore ac munitione Ciuitatum, nec fertilitate soli cedit. Habet emporium nobilissimum *Gedanum*: habet munitissimas Ciuitates, & arces. Eius prouinciæ bene gerendæ & administrandæ in corpore hoc Regni, summa tibi ratio habenda est. Atque hoc magis, quo nonnullis in rebus habere videtur suas leges & consuetudines: tales tamen, quæ perpetuo nexu illud membrum huic corpori adiungant. Vna est & communis electio Regum, vna coronatio, vna confirmatio iurium, vna libertas, vnum consilium, idem conuentus, honorum & dignitatum par consortium, Iudiciorum quidem & consuetudinum quorundam dispar ratio, vnum tamen corpus, vna Respub. vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus, vna gens, vnus populus, vno nomine omnes Poloni censemur. Omnes illæ terræ sunt de corpore Regni, intra fines Regni consistunt a primo parente Polonorum *Lecho*, & eius successoribus armis subactæ: ab originibus & veteribus indigenis, ad internecionem sublatis. Testantur hæc annales nostri: testantur monumenta literatum, & fundationes templorum, Ecclesiarum, oppidorum, arcium, constructiones monasteriorum. Fuit quidem tempus, quo *Cruciferi* a *Conrado Duce Masouiorum*, contra infideles euocati in viscera dominorum suorum arma conuerterant; sed a maioribus nostris bello fracti, regnante *Casimiro* III. excusso iugo seruili, ad Reges Polonorum, vti veros dominos, redierunt. Hæc tu ex Priuilegio eorum latissime cognosces, quod hisce inserui. Hæc de iure Regni breuiter scripta sufficiant. Nunc, quid tibi in ea prouincia regenda potissimum curandum sit, paucis animaduerte. In hac tua prouincia res maxime aguntur. Importatio & exportatio mercium, vectigalia, imperium maris. Ad omnem tamen occasionem rei bene gerendæ in omnes partes nulla opportunior Gedano Ciuitas est. In hac vt imperium tuum firmes, omni ratione curare debes (quod tamen sine præiudicio iurium fiat) ante omnia Regalia tua manu tene, omnem autoritatem tuam Regni in integrum restitue, omnes æquo iure gaudere iube. Dat.

EPISTOLA XLVI.

HENRICO VALESIO, *Poloniæ Regi*,

STANISLAVS CARNCOVIVS, *Episcopus Vladislauiensis*.

Nimiam honorum largitionem & profusionem, nullo habito delectu, inconsultis Senatoribus, dignis aeque ac indignis hactenus præstitam, dissuadet.

FVit hæc olim insignis Regum Poloniæ laus & præclara consuetudo, vt eum ab aliquo amplissimi Senatorii Ordinis viro in iis rebus, quæ vel ad publicam vtilitatem, vel ad dignitatem Regiæ Maiestatis pertinebant, mouerentur, grato animo acciperent. Hoc idem ego, si bene humanitatem atque clementiam Maiestatis Vestræ noui, de ipsa firmiter mihi polliceor. Percrebrescit rumor, Sacram Maiestatem Vestram multis multa conferre, nullo habito delectu meritorum, indignosque præmia de Repub. bene meritis præripere. In quo & nimiam liberalitatem, quam ipsi profusionem appellant, reprehendunt, & iudicium Maiestatis Vestræ in iudicium vocant. Quamobrem S. Maiestatem Vestram oratam velim, vt & in largiendo modum teneat, & existimationis habendam rationem sibi putet. Censerem, vti Sacra M. Vestra habeat aliquos Senatorii Ordinis viros, quorum consilio non solum in his, verum etiam in Repub. administranda vtatur, vt ne priuato magis arbitrio quam publico Senatus consilio, cuius magnam maiores nostri voluerunt esse autoritatem, Rempub. regere videatur. Sic profecto & amoris plurimum Sacra Maiestas Vestra apud subditos sibi conciliabit, & existimationi eiusdem optime consultum videbitur. Quod superest, Deum Max. oro, S. M. Vestram R. saluam & florentem diu nobis conseruet, omniaque ipsius consilia secundet. Dat.

HEN-

EPISTOLA XLVII.

HENRICO Galliarum & Poloniæ Regi
STANISLAVS CARNCOVIVS,
Episcopus Vladislauiensis.

De ipsius discessu è Polonia questus, quanto eius desiderio omnes teneantur exponit, eumque vt rebus in Gallia compositis, in Poloniam redeat, obsecrat.

Diuturni silentii mei, quo hactenus vsus sum, causa fuit mœror summus, quem ex insperato discessu S. R. M. V. cepi. Atque haud scio, an quisquam mortalium sit hoc tempore me infelicior. Hic enim omnium ordinum homines S. R. Maiestatis Vestræ discessus rationem a me, nescio quo consensu opinionum, repetunt, & plerique culpam omnem eius rei in me conferunt. Sed in hoc maximo dolore, qui non procul abest a summi luctus acerbitate, id me consolatur, quod ea non ex animi maleuolentia proficisci videam, verum ex incredibili amore erga S. & Christianiss. Maiestatem Vestram. Dici enim non potest, quantum desiderium S. R. M. Vestra discedens in animis eorum reliquerit. In memoriam nunc reuocant omnia dicta factaque, tum singularem humanitatem & animi magnitudinem prædicant: responsa & alias præclaras ac heroicas virtutes tantum absentis S. R. M. Vestræ recordantur, quantum præsentia vix intelligebant. Et licet mihi nunc linguæ centum ac sexcentæ, præterea rationes suppeterent, quibus hoc factum S. R. M. Vestræ probare conarer; maior tamen doloris vis est, quam vt ab eis exhauriant orationibus a nobis adductis excusari possit. Huc accedit metus impendentium malorum, qui animos hominum de interitu rerum sollicitos tenet. Quamobrem per viscera misericordiæ Dei supplex S. M. Vestram oro ac obtestor, ita se comparet, vt compositis rebus Galliæ ad nos Regnumque suum redeat, si nos, si Ecclesiam Dei, si Regnum hoc, quod est propugnaculum totius Christianitatis, saluum & integrum esse velit. Factum quidem hoc tale erit, vt laude ac gloria omnium gentium, memoria omnium seculorum dignissimum fore videatur. Omnia hic pacata S. R. M. Vestra inueniet: quanquam, vt in mari nauis constituta immobilis stare non potest; sic in Repub. Regni S. M. V. a nauclero ad tempus destituta, fieri non potest, quin aliqua parte commoueatur. Deum Optimum Maximum assiduis orationibus precor, vt Sacram & Christianiss. Maiestatem Vestram diutissime sanam, incolumem, florentem pacis & belli laudibus seruet. Datum.

EPISTOLA XLVIII.

HENRICO, Galliarum & Poloniæ Regi,
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus
Vladislauiensis.

Vt Regno Poloniæ, ex absentia ipsius pene agonizanti, succurrat, impensissime & solidissimis argumentis suadet, quin, nouam electionem modeste minatus, de velocissimo in Poloniam reditu Regem per Deum etiam obtestatur.

Qvandoquidem ea est rerum nostrarum conditio, vt iam amplius nec mala ipsa, quæ ob absentiam Maiestatis Vestræ magis ac magis patimur, nec desideria quoque nostra, videndæ quamprimum in hoc Regno Maiestatis Vestræ, ferre posse videamur: tum autem, quandoquidem omnibus iam propemodum tentatis rebus, nihil tamen hucusque consequi potuimus,
A quod ad lenienda quoquo modo, tum hæc, tum illa, pertinere posse videretur; faciam quod bono Senatori & fideli Maiestatis Vestræ subdito conuenire ad extremum existimo, vt post cætera omnia officia, quæ hactenus Sacræ Maiestati Vestræ in hoc Regno, omni meo studio, & omnibus viribus præstiti, & quod maxime posthac, etiam deinceps præstabo, illam denique hoc tempore fidem Maiestati Vestræ & patriæ meæ debitam exsoluam, vt per hanc epistolam Maiestatem Vestram, de omni meo sensu iterum atque iterum faciam certiorem. Vt si nihil aliud, saltem exter hæc epistola testis fidei meæ erga Rempublicam & Sacram Maiestatem Vestram. Nihil hic querar, quod me tamen vehementer non excruciare non potest, ita rationes discessus a nobis Sacræ Maiestatis Vestræ fuisse ab initio institutas, vt cæteris M. Vestræ rebus, ac rationibus omnibus, simulque adeo rebus ac rationibus Reipubli-
B cæ huius, non ita quemadmodum oportuerat, consultum fuerit: Nihil querar. Quid enim queri iuuat, tot iam elapsis rerum aut gerendarum, aut certe corrigendarum opportunitatibus? Dicam potius, quod mihi hoc tempore dicendum, & quod a Sacra Maiestate Vestra, in ipsa intimi Regii animi sui penetralia, etiam recipiendum esse puto, eo rem adductam esse, vt Regni quidem huius conseruandi nulla via alia superesse, nulla, nulla vnquam alia ratio excogitari posse videatur, præter hanc vnam, quæ est in solo celeri Maiestatis Vestræ ad nos reditu constituta.

Itane ergo, inquiet Maiestas Vestra, effluxit, o Poloni, ex animis vestris mei memoria? Vsque adeone obliti estis aut amoris erga me, aut constantiæ ipsius
C vestræ? Nihil quæso eiusmodi Maiestas Vestra vereatur: nihil etiam eiusmodi in animum admittat suum. Nam & ipsa amatur procul dubio a bonis omnibus, & nemo est omnium, qui nouam istam Regia (quod tamen vix enunciare audeo) electionem, non tanquam præsentissimum ipsum rerum omnium interitum refugiat ac reformidet. Quid igitur est? Nimirum Regnum in maximo periculo est: Non tam quidem adhuc ab hoste externo, quam quod multo præsentius malum est, ab intestinis ipsis dissensionibus atque dissidiis, quibus ita exagitarunt, nunc cum maxime, vt omnia summa, media, infima, in extremum adducta discrimen videantur: Possessiones nostræ non legimis disceptationibus, sed manu armata vindicantur: Vitam nostram, quam olim vel Regia sola autoritas inermis
D tuebatur, nunc ne armis quidem ipsa satis tegunt: De fama ac honore Ciuium, quod iudicium Regum tantummodo fuit adeo proprium, more popularis status Reipub. homines æquales nostri sibi sumunt: Religio, quod caput est, summi Dei, ruit alto a culmine, nullo vindice ac defensore. Quæ quidem cum ita se habeant, atque etiam hoc deterius, quod res ipsa nullis vnquam verbis satis possunt adæquari; idcirco fit, vt Regiam S. Maiestatis Vestræ præsentiam omnes desiderent: & cum S. Maiestati Vestræ integri propemodum anni spatium ad se reuertendi concesserint, satis se suo officio erga Maiestatem Vestram perfunctos arbitrantur

tur, interimque adeo videre quoque ipsi gestioor, quantopere Maiestas Vestra eos ipsos, quantopere salutem huius Regni, quantopere officium suum Regium, cotus nobis obsidem dedit iosiuraodum suum, charum A habeat. Et certe, si quis modo ea secum repuiet, quæ per Regis absentiam Regnis ipsis, tum a factionibus domesticis, tum ab hostium impressiooibus posse viderentur euenire, næ is hanc qooque absentiam tam diuturnam S. Mai. Vestræ, quod pace illius dictum volo, nimiam fortassis esse iudicabit. Sed Deo Opt. Max. & immortali immortalis sit gratia, quod tamen hucusque Regnum hoc ac Respub. salua sit & incolumis. Nam nos quidem qui io Repub. sumus, saloos esse & incolumes vix possomus dicere, rebus nostris in eiusmodi discrimen adductis: multo autem minus polliceri nobis possumus, Rempublicam quoque ipsam; sicut hacteous singulari Dei beneficio stetit aliquo modo post discessum Sereniss. Maiestatis Vestræ incolumis; ita porro diutorniorem M. Vestræ absentiam, nullum esse incommodum accepturam. Hoc enim si B nos quidem persuadeamos nobis, ioepti plane simus: Sin Maiestas Vestra sibi persuadeat, tum profecto Deum ipsum apertissime tentare videatur. Itaque eo, vt dixi, res redacta est, vt aut redeundum sit primo quoque tempore ad nos Seren. Maiestati Vestræ, aut nobis ipsis, de vita, salote, fortunis nostris, coniugumque ac liberorum, quibus vxor & liberi contigeruot, aut quibus non contigerunt, de salute nostra ipsorum Reipublicæque, qua vna omnes omnium charitates est complexa, necessario sit dimicandom: non sine nota quadam, qood omen procul abesse cupio, ipsius Maiestaris Vestræ, totiusque Gallici & Valesii nominis. Habet igitur Maiestas Vestra, in potestate sua vitam, & mortem Reipub. oostræ: habet salotem & interitum Regni huius: & quidem habet ita, vt vertenda solummodo mano, sic vel sic vtrumois præstare C posse videatur. Si nos perdit Maiestas Vestra (quod absit!) videat quæso quam excusationem apud præsens seculum facto ipsi suo prætexat: quid vniuersæ posterirati, de se narrandum relinquat. Vel si hæc forte quempiam minus mouent, videat quæso, qoid aut conscientiæ ipse suæ quoridie respondeat, qoam effugere nemo vnquam potuit: aut vero quam tandem ratiooem olim reddat, apud tribunal ipsum summi Dei, cum Iudex ille iustus ac seueros venerit, iudicandis viuis pariter ac mortuis. Sin nos Maiestas Vestra, quod equidem malo ominari, ita conseruat vt accepit, id autem est, si ad nos redit, in hoc enim sunt omoia; tum vero mihi, vt semel dicam, laudes omnium ante se Regum laudatorum adæquasse, nonnullorum etiam longe superasse videbitur. Hoc autem D est illod, quod Maiestas Vestra plaoe coosequetur, quo semper excelleoti isto, & omnibos passim cognito ac perspecto, ad omnem gloriam impetu soo, non obscure visa est cootendisse. Quamobrem oro S. Maiestatem Vestram per hunc ipsum igniculom, ad omnia præclara facinora Sacræ Maiestati Vestræ diuinitos inditum, vel potius per Deum ipsum immortalem, qui eiusmodi igniculum, pectori S. Maiestatis Vestræ ioseuit, per eum ioquam Deom, qui Maiestatem Vestram multis periculis erepiam, in summis duobus regalis dignitatis soliis, breuissimo tempore ita collocauit, vt huius tamen Regni nostri curam, ante curam reliquorum omnium Regnorum Maiestatis Vestræ commendarit: sopplex, inquam, oro S. Maiestatem Vestram, vt omni mora posthabita, equis quod dicitur & velis contendat, & quamprimum ad hoc nostrum extinguendum incendium accurrat. Quod quidem ioceodium eiusmodi est, vt si quid Maiestas Vestra cesset, nulla amplius ratione, ne per ipsam qoidem Maiestatem Vestram, etiamsi maxime cupiat, restiogui posse videatur. Equidem post morrem Serenissimi sui fratris erat fortassis abseuri Maiestati Vestræ noonihil metuendum, ne hæredirarium illud Regnum Maiestatis Vestræ detrimenti aliquid acciperet: Itaque ad restinguendum tuoc illud incendium, quod sibi certum meote ac cogitatione soa Maiestas Vestra adumbrarat, propere cucurrit, vbi tamen adueniens, omnia per Dei gratiam, meliore quam sperarat loco reperit: Nuoc in hoc Regni nostri, vel toi potius ô Rex, (tu enim illud & vltro appetisti, & summa nostra voluntare in fidem tuam collatum sponte recepisti;) Io huius igitur Regni non ficto, neque adumbrato, sed & certissimo & manifestissimo & præsentissimo incendio, quidnam sibi faciendum esse putet Maiestas Vestra dubitabit? Ego vere illod Sacræ Maiestati Vestræ iam nunc aodeo, omni interposita asseueratione confirmare: Nisi Maiestas Vestra ad nos redit primo quoque tempore, nos quidem aot aoimam sane ipsam, quam iam agimus, exhalamus, aut si quid, alium certe leuandorum morborum nostrorum medicum inoiti cogimur aduocare, quorum vtrumque Maiestati Vestræ iouidiosum admodum, vtrumque etiam perpetuis in vita angoribos expiandum fuerit. Quid dico in vita? illi etiam ipsi remorsus conscientiæ, cuius est post hanc vitam, vita verissima facto hoc Maiestatis Vestræ mirifice exagitarent, ipsamque adeo Maiestatem Vestram nunquam conquiescere sinerent. Nooe iam quidem, ne a temporibus nostris remotiora inuestigem, *Moschus* me hercule ipse barbarica, quadam elatus insolentia, discessum hunc Maiestatis Vestræ fugam audet publice appellare: eamqoe adeo a Maiestate Vestra susceptam esse dicit, metu scilicet, ac terrore potentiæ suæ, cui scilicet Maiestas Vestra cum omnibus Gallicis Polonicisque copiis parem esse posse non existimauerit. Sunt etiam alii, qui ita dictitant, exsangue illud corpus *Sigismundi Augusti* Regis nostri, vel vmbram potius funeris illius Regii (ignoscat mihi quæso Maiestas Vestra, si ad eam perfero, quæ uspiam de ea soleneci reumferri) plus omnino per illud prope integrum interregni biennium momenti habuisse, ad oos omnibus impendentibus periculis liberandos, hoc solo, quod nobiscum iohumatum steterit; quam Maiestas Vestra viua, vigeosque ad nos eosdem, paucissimis istis mensibus conseruaodos valere videatur. Idque propter discessum modo absentiamque suam. Dabitne igitur quæso Maiestas Vestra diutius hanc

Moscho hosti, hanc etiam facetis scilicet & vrbanis istis bomioibus consolatiooem? aut vero huccioe tantum dolorem nobis fidelibus subditis, ac clientibus suis, qui partes Maiestatis Vestræ semper etiam cum summo & vitæ & honoris oostri pericuio secuti sumos, & aliis propemodum omnibus Maiestas Vestra Serenissima vnquam infliget? hanccine Regibus Galliæ, maioribus ruis, qui sæpe externis præsidiis fueriot, te subditis tuis opem negasse? eam inquam ootam Maiest. Vestra inuri patietur, vt sciens ac volens gloriam ipsam suam & maiorum in ignominiam commotasse, & quæ hactenus booo plane, noo tam suo quam publico gereoda suscepit, ea vel casu, vel etiam, quod absit, arte quadam, regio suo genere protsus iodigna & suscepisse & gessisse videatur? Auferant hæc quæso, & in vltimas vsque terras deportent venti omnes, & ne vestigium quidem vspiam cogitationum eiusmodi relinquat vllum! Quio tu potius Sereoissime Rex, si sedes, sta; si stas, ingredere; si ingrederis, curre & te nobis quamprimum in Polooia repræsenta. Ostende tantummodo nobis faciem tuam, & omnia recreabuntur. Multis quidem, vt dixi, & magnis difficultatibus inuolutum est Regnum boc per tempora; verum sicut omnibus propemodum his ioitium dedit discessus tuus: ita reditus tuus, quod quidem opto, maturus subito omnibus his fioem adferet. Nibil enim est adhuc per Dei gratiam ita desperatum, quin vel sola Maiestatis Vestræ præseotia (si modo nobis contingat, vt eam cito videre hic possimus) sanari posse videatur. Deo igitur autore ita iogredere, & eodem bene fauente curre, vt te nobis in Polonia primo quoque tempore repræsentes. Quod si primus ille Maiestatis Vestræ ad nos aduentus erat, vt meminit procul dubio Maiestas Vestra, & optatissimus nobis, & illi ipsi gloriosissimus, quem aduentum postea discessus iste nobis luctuosus, ipsi etiam vt arbitramur Maiestati Vestræ suisque omnibus parum lætus fuit, consecutus etat; sane reditus hic eius, quem tantopere desideramus, & nobis longe optatior, & Maiestati ipsi Vestræ vniuersoque Gallico, atque adeo *Valesio nomini* in omnem æternitatem multo gloriosior. Quem cum infinitæ aliæ res magoifice oobis condient, tum ipsum sane temporis interuallum, quo conspectu M. Vestræ caruimus, reddet nobis vltra quam dici possit augustiorem & magnificentiorem. Dat.

Epistola XLIX.

HENRICO Galliarum & Poloniæ Regi Christianissimo

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Pergit instantissime precari, vt Rex quam maturrime in Poloniam redeat, & inter alia, Ecclesiæ periculum auertat.

QVale erga Maiestatem Vestram studium & obsequium oostrum in Electione Vestræ Maiestatis apparuerit, quæ etiam postea vestra in ipsam ex intimo corde profecta obseruantia in multis variisque indiciis duxerit: illud ex aliorum certis verisque sermonibus Maiestatem Vestram intellexisse, hoc vero in ipsius M. Vestræ experientia edoctus, recenti memoria penitus adhuc hærere, infixumque esse arbitramor; studium enim & admirabilem Vestræ Maiestatis nobis etiam adhuc iocognitæ amorem celeberrima oominis ipsius
A fama io nobis excitabat. At vero postquam Deo annuente Maiestatem Vestram ouantes excepimus, atque cognouimus etiam singulares ac vere paternos Vestræ Maiest. io oos omnes affectus: & ipsæ Regiæ virtutes antea quidem rumore ad nos perlatæ, iam vero tum a nobis ipsis plenius cognitæ peculiarem Vestræ Maiest. obseruantiam in aoimis nostris perfacile conciliabant. Nunc igitur cum ista duo, quorum prius alterom, absque altero nos M. Vestræ stodiosissimos efficiebat, quæ modo simul coniuncta, non eandem, imo longe maiorem oostram obseruaotiam, magis ac magis augerent, auctamqoe cooseruarent: Ita sane M. Vestra sibi de nobis certo persuasum habere potest atque debet, quod si vnquam amantes & studiosi Mai. Vestræ fuimus, nunc profecto cum outu & regimine prouidentiæ diuioæ
B M. Vestram nobis in Regem ac Dominum, & Patrem patriæ assumpsimus, eaodem procul dubio erga M. Vestram flagranti iocensam amore obseruaotiam retioemos, quæ merito Regi prudentissimo, quæ Domino optimo, quæ denique dulcissimo Patri patriæ debetor. Quapropter cum nos peculiariter iam pridem Vestræ M. addictos esse sciremus, & penitius, quod oostrum in Repub. exigeret a nobis officium, despiceremus; operæ pretium oos facturos iudicauimus; vt communicato simul coosilio, mutuas ad M. Vestram mitteremus literas. Illud præcipue M. Vestræ significantes, quod hac turbulentissima in Regno Maiestatis Vestræ apud nos tempestate exorta ad sedandas ventorum procellas, & optatissimam traoquillitatem tandem aliquando comparandam, esse maxime necessarium existimauimus. Grauius quidem & acerbius minusque tempesti-
C vum illud fortassis M. Vestræ prima froote videbitur: sed cum in eo dignitas M. Vestræ ac inprimis religionis orthodoxæ integritas, Ecclesiæ sanctæ propagatio, denique totius Reipub. salus, omoiumque nostrum incolumitas, versetur & posita sit; hoc nos ad maiorem rei fidem & autoritatem conciliaodam, paribos votis animisque sinceris Vestræ Maiestati perscribimus, ne forte ab aliis, qoi tantum velint placentia loqui, contrarium aliquid, & immortali gloriæ M. Vestræ aduersum, cum summo rerum nostrarum discrimine, significetur. Itaqoe nos pro ea, quam Vestræ Maiest. debemus, fide & obseruantia certiorem ipsam reddimus, hunc esse oune rerum statum, & ita transverse agi hominum studia, vt nisi Sereniss. Mai. Vestra ad nos vcoire primo quoque tempore, vel voluerit, vel potuerit, nec oos, nec qu a-
D quam alius, quantumuis Maiest. Vestræ studiosissimus, Seren. M. Vestræ dignitati consulere possit. Si præsens ipsa M. Vestra, aucta Regni Gallici dignitate ac opibus, apud nos in tempore adfuerit, facile omnia componet & compescet, Regnum io optimum statum breui temporis interuallo redigere poterit. Noo eoim decruot, qui M. Vestræ fidem & operam suam tum sint probaturi: His autem, si quorum consilia alio spectant, animus coocidet. Absente autem Maiestate Vestra & ex literis & ex ouncilis ad se missis cognoscet & colliget, quaota sit aduersorum ventorum vis, qui eo vehemeotius incumbunt, quod gubernator ad nauim

reditu-

rediturus non existimetur. Ideoque illis etiam ab iis, quibus nihil est gubernatoris dignitate antiquius, obsisti non potest. Quamobrem Maiestatem Vestram quanto possumus maximo studio oramus & obtestamur, ne sibi & dignitati suæ deesse velit, nec tam per literas aut nuncios agendum, quam sibi ipsi tempori veniendum esse existimet. Alterum est, quod nequaquam a nobis coram Vestra Maiestate reticendum videtur, omnibus Ecclesiis, vniuersoque clero maximum impendere periculum a nouis iudiciis per omnes Palatinatus tantum consensu Secularium approbatis & institutis, contra quæ vt a M. Vestra necessarium & salubre aliquod remedium obtinere possimus, vel hoc saltim, pro quo *R.D. Rozdrazenius* nostro nomine M. Vestram rogabit, & nos cum clero vniuerso petimus & obsecramus, quod non prius in tutelam subsidiumque nostrum proferemus, antequam vigentissima (quam Deus auertat) ad id faciendum necessitate compellamur. De reliquo a Deo precamur, Maiestatis Vestræ rationes ita comparet, vt eam cito sanam & rebus omnibus florentem, maxima nostra consolatione in Regno Poloniæ videre possimus. Datum.

Epistola L.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ, Principi Transyluaniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

Regnum ipsi decretum & oblatum deuote gratulatur, spem facit fore, vt suasu suo dissidentes animorum motus componantur.

IAm statim ab eo tempore, quo primum Maiestatem Vestram *Comitiis apud Varsouiam* habitis, Regem renunciatum esse accepi, (ipse enim ab eo conuentu pluribus & grauibus de causis absui,) immortales hoc nomine Deo Opt. Max. egi gratias, maximoque desiderio testificandi sui erga Eam studii atque voluntatis, simulque gratulandi tanta dignitate flagrabam: Sed ab eo tamen non paucis, nec leuibus, iisque iustissimis de causis abstinere necesse habui. Attamen quod verbis non licuit, re ipsa S. M. Vestræ absenti & priuatim & publice satis abunde præstiti, nec quicquam prætermisi, quod ad confirmandam, stabiliendam, omniumque consensu amplificandam imperii sibi diuinitus delati autoritatem pertinere existimaui. Cuius rei eum in *Conuentu Andreouiensi* firmamentum positum fore intelligerem, omni ratione contendi, ac, quantum in me fuit, sedulo & coram & per literas, tum singulis quibusque, tum prouinciis vniuersis, pro officio meo hortandis, rogandis, omnibusque rationibus incitandis, effeci, vt quam frequentissimi ad decidendam de summa Reip. atque libertatis communis, quæ in *Comitiis Varsouiensibus* temeritate quorundam excitata erat, controuersiam, eo conuenirent, & ad eam rem cæteris ipse, qui tertium in Senatu obtineo locum, pro mea in Remp. charitate, cum eos, qui me antecedunt, ab eorum tarditate atque cunctatione abducere non potuissem, dux & autor fui: mature ad locum Conuentus omnes antecessi, quo contra multorum opinionem atque expectationem, tanta multitudo, ex tam longinquis prouinciis lectissimorum Equitum, ad decertandum pro salute atque libertate patriæ paratissimorum, & omnibus rebus instructissimorum confluxit, quanta memoria nostra a nemine ex nostris visa esse dicitur. Sed illud longe mirabilius est, quod in tanta multitudine, tanta fuit animorum consensio atque conspiratio, vt ne vnus quidem repertus sit, qui vel in primis suffragiis a cæteris dissentire vellet. Vt primum enim a me ea dicta est sententia, quæ M. Vestram Regem renunciatum, Serenissimæque Infantis connubio destinatum, laudaret, summoque studio approbaret; inuentus est nemo, qui eam non amplecteretur, in eamque pedibus non iret, &, quod maximum est, qui pro ea vitam & sanguinem profundere paratus non esset. Est igitur, *Serenissime Rex*, primum quidem, quod nos ipsi, quorum salus atque libertas agitur, Deo Opt. Max. maximas atque immortales agamus gratias, qui in re tanta, & in tantum discrimen temeritate quorundam adducta, tam præsens tamque salutare nobis obtulerit remedium. Certissimum enim & persuasissimum habemus fore, vt tam præclari, tamque celebris ac vna mente atque voce consentientis Conuentus istius fama, toti Reipublicæ nostræ concordiam, pacem atque tranquillitatem apud omnes, non ciues solum, sed etiam cæteros pariat & afferat. Deinde vero est quoque, quod M. Vestra eidem præpotenti atque immortali Deo easdem nobiscum agat gratias, qui ad tantam Maiestatis Vestræ laudem, gloriam atque dignitatem, tot & talium hominum mentes atque voluntates præ cæteris tot & tam Illustribus, tamque potentibus M. Vestræ competitoribus, inspirauerit atque impulerit. Itaque velim M. Vestra sibi persuadeat, se non tam humanis studiis aut consiliis, quam singulari quadam diuina prouidentia Regem factam esse, quod M. Vestræ ex his, quæ hic acta sunt, coram digito me demonstraturum polliceor, quod illi, cum ob alias egregias ac illustres virtutes, tum propter singularem pietatem, religionisque Catholicæ studium atque integritatem, & in ea tuenda atque instauranda diligentia, quæ multorum sermonibus celebris est, diuinitus contigisse, apud me certissimum est. In quo eam tanto ardentiorem deinceps fore, quanto ampliore atque illustriore præmio, vel propter ante actam vitam se ornari, vel in futurum tempus ad id diuinitus excitari videat. Itaque ego statim ab initio tanto honore atque dignitate ad M. Vestram delata vehementer gauisus sum, & nunc eodem omnium consensu confirmata & approbata tanto magis gaudeo, illique vere & ex animo gratulor, ac vt his amplissimus & augustissimus honos illi æque ac nobis felix, prosper & faustus sit, votis in eam rem conceptis, & priuatim & publice, cum omnibus meis Deo Opt. Max. supplico: ac vt M. Vestram saluam atque incolumem, & omni felicitate florentem apud nos primo quoque tempore (id enim res nostræ maxime flagitant) sistat, maximis & assiduis precibus exopto. Quod reliquum est M. Vestræ fidem, officium, & ad omne genus obsequii maximam animi promptitudinem atque alacritatem defero, meque totum suæ gratiæ, quam diligentissime summa animi submissione commendo. Nolim autem M. Vestram illud quicquam moueat retardetue, quod quidam ex collegis meis Episcopis ante renunciationem Maiestatis Vestræ aduersam factionem secuti fuerint, & in eo propo-

proposito adhuc perstiterint. Hi enim & iam vltro resipiscunt, & ad eos ad communem omnium consensum, quem ipsi se expectare dicebant, pertrahendos, ipse hinc recta excurram, facileque, vt spero, quod volo, perficiam & obtinebo, ita vt eam totius Ordinis Ecclesiastici M. Vestræ studium, atque fidem certo polliceri non dubitem. De cæteris quoque nihil est, quod M. Vestram solicitam habeat. Omnia quæ ad pacificationem pertinere videbantur, a nobis omni ratione prouisa constitutaque sunt. Legati atque literæ ad summum Pontificem, Cæsarem, cæteroaque Christianos Principes, & ad omnes Regni prouincias decretæ sunt, nullaque mora mittentur. Maiestati Vestræ iterum & sæpius ex animo celerem, felicem & faustum ad nos aduentum precor & exopto. Andreiouii penultima Ianuarii 1576.

EPISTOLA LI.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Spe regii aduentus delinitus, ea vt ne exeidat, pro vniuersa Polonia exoptat.

NVdius quartus venit ad nos Orator Maiestatis Vestræ cum *Starechouio* & *Radeiouio* nostris. Quorum aduentus vti fuit omnibus expectatissimus, ita fuit mihi longe gratissimus atque iucundissimus. Ex eis enim id, quod auidissime cupiebam ac desiderabam, intellexi: primum quidem M. Vestram saluam atque incolumem esse, omniaque sibi ex animo succedere: deinde vero ea omnia, quæ illi a nobis per Legatos nostros erant proposita, ab ea perhumaniter atque benigne esse accepta, iureque iurando ac literis atque tabulis super ea re cum summa fide atque autoritate confectis, quæ nobis per eos redditæ sunt, sancita esse & confirmata. Neque vero verbis ac literis solum, sed etiam re ipsa fidem atque animum M. Vestræ erga me comprobarunt, de celerique ad nos aduentu spem optimam nobis fecerunt. Quibus nunciis cum neque gratius neque iucundius quicquam hoc tempore mihi accidere potuerit, nulla mora M. Vestram de eisdem certiorem faciendam, lætitiamque & gratitudinem nostram illi significandam existimaui. Porro in quot & quantis difficultatibus atque periculis hoc tempore Respobl. nostra versetur, quantisque vrgeatur necessitatibus, M. Vestram ipsam per se pro sua prudentia, præsentique rerum nostrarum statu satis intelligere minime dubitamus. Nec illud quidem eam præterit, ad ea omnia vnicum idque certissimum remedium atque solatium in celeritate aduentus Maiestatis Vestræ esse positum. Quem quod non leuibus, vt nos quidem nobis persuademus, de causis retardari præter spem & opinionem nostram necesse fuerit, non mediocri me hercule, ex eo afficimur molestia atque desiderio, nos præsertim, qui ex remotioribus etiam Regni partibus ad diem Coronationi M. Vestræ constitutam huc conuenimus. Quamobrem M. Vestram maiorem in modum etiam atque etiam petimus & quæsumus, vt quam maxime potest, sine tamen vitæ salutisque suæ discrimine, ad nos contendat. Quod eam pro suo in nos Remqoepub. nostram studio, singularique charitate facere, tantoque magis ac magis facturam esse confidimus. Nos vero præterea nequaquam otiosi M. Vestræ aduentum præstolabimur: sed communi consilio ea omnia agemus, prouidebimus, & quantum in nobis est efficiemus, quæ ad Reip. nostræ, imperiique M. Vestræ concordiam, pacem, tranquillitatem ac securitatem pertinere videbuntur. Maiestatem Vestram Deus Opt. Max. saluam atque incolumem & omni felicitate florentem primo quoquo tempore in conspectu nostro sistat. Datum Cracouiæ 8. Februarii.

EPISTOLA LII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis,
nomine Conuentus Andreiouiensis.

Propter periculum ab Aula Cæsarea imminens, quam potest maxime, Regis aduentum vrget.

NVncium triste & periculosum, idque certissimum, *Vienna* modo allatum est, a Cæsarea Maiestate articulos & conditiones, quæ sibi a suæ factionis hominibus in deferendo Regno per Legatos proponebantur, reiectis tamen quibusdam, quæ sibi difficiliores videbantur, 23. huius mensis publice, quamuis aliqui ex Legatis reclamarent, iureiurando esse confirmatos. Quid hoc tempore facto & consulto opus sit, & in quo rerum summa potissimum consistat, M. Vestra intelligit. Nos vero quemadmodum antea plurimum in celeritate aduentus M. Vestræ positum esse censuimus, ac per literas & per nuncios nostros a M. Vestra de accelerando itinere sedulo petiimus: ita ac multo maxime hoc tempore eandem oramus & obtestamur, vt relictis, ac subsequi iussis omnibus impedimentis ipsa M. Vestra, quanta maxima celeritate potest ad nos accurrat & aduolet. Factura rem Reip. suæ, ac nostræ in omnes partes maxime salutarem ac necessariam. Deus Opt. Maximus iter Mai. Vestræ acceleret, eamque saluam & incolumem primo quoque tempore nobis sistat. Dat.

EPISTOLA LIII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Consultum esse iudicat, ad Archiepiscopum Oratores mittere Rex vt ne grauetur.

HEri *Kozlouius* ad nos venit, literasque Maiestatis Vestræ mihi reddidit. Ex quibus intellexi M. Vestram fines Regni, quod felix faustumque sit, iam attigisse. Vnde quanto gaudio atque lætitia affectus sim, incredibile est. Tali enim tempore nostro, neque salutarius magisue necessarium quicquam, non solum mihi, sed etiam omnibus iis, quibus Reip. salus ac tranquillitas curæ est, nunciari potuit. Itaque tam lætum nuncium nulla mora in omnes etiam remotissimas Regni partes, per meos tabellarios, ad recreandos & confirmandos hominum animos spargendum curaui, certo confirmans M. Vestram paucis diebus *Cracouiæ* affuturam: Quod ita fore ex his, quas ad M. Vestram ante aliquot dies publice dedimus, certo mihi persuadeo, idque hoc ipse maxime necessarium esse iudico. Quod autem per Oratorem Maiest. Vestræ primo quoquo tempore faciendum esse censui, vt Maiestas Vestra aliquem ex Dominis *Herburtis* ad Reuerendiss. D. Archiepiscopum, & omnes eos, qui in *Conuentu Warsouiensi* hoc tempore affuturi sunt, mittat, idem vt fiat nunc etiam oro. Nam pro ea propinquitate

atque

atque necessitudine, quæ Dominis *Herburtiis* cum Reverendissimo D. Archiepiscopo intercedit, plurimum ponderis eam legationem habituram intelligo, ac vt tanto plus etiam habeat, adiungendum censeo Oratorem Maiestatis Vestræ. Deus Opt. Max. Maiestatem Vestram quam felicissimam & quam celerrime nobis sistat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LIV.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladislauiensis.

Vt inter legatos, quos ad conuentum Warsouiensem mittendos esse in prioribus suaserit, Palatinum Sendomiriensem esse curet, ad expediendum quidquid restet difficili, consultissimum putat.

QVantum momenti in eo *Warsouiensi Conuentu* positum sit, vel ad sanandos hominum animos, vel ad occurrendum his, quæ etiam mihi imminere videntur, malis: ex his, quæ publico nomine *R. D. Erasmus Debinius*, Decanus Craconiensis, Maiestati Vestræ referet, Maiestas Vestra facile, vt arbitror, coniiciet. Itaque ad ea proximis superioribus, quas *Kozlovio* dedi de Legatis illuc mittendis ad Maiestatem Vestram perscripsi, non mihi solum sed aliis etiam, quorum ego iudicio multum tribuo, consultissimum fore visum est, si *Maiestas Vestra* effecerit, vt eius legationis Magnificus *D. Palatinus Sendomiriensis* princeps esse velit. Qui qualis vir & quam in omnibus his rebus, quæ vel ad conciliandos, vel ad persuadendos hominum animos pertinent, paratissimus & instructissimus sit, M. Vestræ nequaquam obscurum esse existimo. Ego certe dum ea diligentius cogito, facile adducor, vt confidam fore, vt aut hic sua gratia, consilio, singularique erga salutem patriæ studio, atque ea, quam summam apud omnes habet, fide & autoritate id, quod cupimus & optamus, efficiat & obtineat, aut certe alius mortalium nemo. Illud autem potissimum contendendum est, ne Conuentus iste diutius trahatur, atque adeo vt *R. D. Archiepiscopus*, qui caput illius est, *Cracouiam* primo quoque tempore pertrahatur. Quod nos quoq; nostris, quos eo mittimus, præcipue iniunximus. Ad Maiestatem quoque Vestram quod attinet, non dubito, quin Ea pro sua prudentia, & rerum vsu præclare intelligat, quantum vel ad alliciendos, vel ad optimam spem erigendos hominum animos intersit, vt eam quam optimo & quam maximo animo esse omnes agnoscant. Et certe his, quæ sibi per eum, quem ad Eam nunc mittimus, referentur, intelliget, nihil esse quod eam perturbare debeat; quin potius vt in rebus tam affectis, non parum esse quod gaudeat. Hæc ego ad Maiestatem Vestram non eo scribo, quod quicquam de animi sui magnitudine addubitem, de quo nihil mediocre cogito, aut mihi polliceor; sed vt meo in ea re studio atque desiderio satisfaciam. Faxit Deus Opt. Max. vt Maiestatem Vestram quam primum quam felicissimam mihi conspicere liceat. Dat. Crac.

EPISTOLA LV.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis, & PETRVS ZBOROVIVS Palatinus Cracouiensis.

De aduentu minime tardando vlterius Regem exhortatur.

DVm aduentum Maiestatis Vestræ perquam cupidissime expectamus, summoque illius desiderio flagramus, fama ad nos peruenit, non illa quidem autore satis certo, sed nec tamen valde obscuro, Maiestatem Vestram *Leopoli* diutius, quam rerum atque temporum nostrorum status postulet, incertum quo consilio, subsistere ac immorari in animum induxisse. Quod etsi neque ex his, quæ ad eum scripsimus, ac per certos nuncios nostros referri mandauimus, neque ex ipsiusmet literis, quas complures paruo interuallo accepimus, verisimile nobis videatur: quoniam tamen clarissime videmus, quantum vel boni in celeritate aduentus Maiestatis Vestræ ad hanc imperii sui sedem, vel incommodi atque periculi in tarditate positum sit; facere non potuimus, quin Eam hac de re literis meis commonefaceremus. Tantum enim abest, vt amplius etiam Maiestatis Vestræ aduentum retardandum esse censeamus, vt nihil Reipub. nostræ temporibus salutarius magisue necessarium optari potuisse videatur, quam si Eam iam antea in solio regio collocare potuissemus. Quod ipsam etiam M. Vestram per se (quæ sua prudentia est) satis intelligere minime dubitamus. Quare Maiestatem Vestram maiorem in modum rogamus & obsecramus, ne patiatur se vlla ratione adduci, quo minus ad nos iter suum, sine suo tamen suorumque incommodo, quam maxime potest, acceleret. Quod quantopere suis æque ac nostris rebus atque rationibus expediat, re ipsa Maiestas Vestra comperiet ac experietur. Ac ne illud quidem, quod ad rem eam pertinet, quam quod maxime M. Vestram latere volumus, addo iam eos qui huc ex remotioribus etiam Regni partibus conuenerunt tædere, vt nisi spe celerioris aduentus M. Vestræ retinerentur, iam pridem dilapsi fuissent. Quorum M. V. non postrema certe ipsorum merito habenda est ratio. Deus Opt. Max. Maiest. Vestram saluam & incolumem, & quam felicissimam quam primum ad nos perducat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LVI.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Episcopus Vladislauiensis.

Ad regium vrbis ingressum, temporis sanctissimi, quo Christi passi memoria recolatur, rationem habendam esse monet.

ETsi ex tam frequentibus ad Maiestatem Vestram literis atque nunciis nostris certissimum habeam, Eam iter suum Cracouiam studiose acceleraturam: tamen quoniam ex instituto Ecclesiæ Catholicæ eiusmodi instent tempora, quibus omnes pii abiecta omni rerum profanarum cura, religioni totos sese tradere, stupendaque Dei ac Domini nostri erga vniuersum genus humanum beneficia recolere solent, & debent; apprime necessarium mihi visum est, Maiestatem Vestram præmonere & orare, quo eam itineris rationem suscipiat, sicque ad nos contendat, vt si forte celerius non poterit, saltem feria quarta post Dominicam Palmarum vrbem ingrediatur. Nam reliquis tribus diebus ante Pascha quicquam profanum vel agere vel cogitare, nedum pompis ad ambitionem comparatis occupari, earumque strepitu piorum mentes sanctissimis cogitatio-

 ni-

nibus cultuque diuino occupatos perturbare, religio est. Huc accedit (vt de me, qui sum Episcopus dicam) quod cum *R. D. Episcopi Cracouiensis*, qui valetudinarius est, rogatu ipsius vices, in his, quæ non nisi a Pontifice pertractari exercerique possunt obeam, illis ipsis diebus plurimis & maximis atque sacratissimis functionibus atque ceremoniis, quæ nullo modo prætermitti possunt, nec quisquam alius hic reperitur qui eas perficiat, futurus sim occupatissimus: ita vt nulla ratione Maiestati Vestræ, quod & sua dignitas & meum officium postulat, voluntas vero atque studium desiderat, obviam prodire mihi licitum iri videam. Quin etiam vel ipsius Maiestatis Vestræ causa plurimum interest, vt in ipso sacratissimo tempore & ab itineris molestiis conquiescat, & mentem salutaribus, ac sacrosanctissimis diuinæ gratiæ atque beneficii plenissimis religionis Christianæ mysteriis reficiat, ac se talem, qualem omnes, qui sibi bene cupiunt, optant, aduersarii vero sui minime vellent, id autem est religionis Catholicæ studiosissimum declaret. Quæ omnia Maiestatem Vestram ipsam per se pro sua prudentia atque pietate cogitare ac prouidere, eorumque summam rationem habituram esse confidimus, ac vt habeat, etiam atque etiam peto & quæso. Deus Optimus Max. Maiestatem Vestram quam felicissimam quam celerrime ad nos perducat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LVII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis & Pomeraniæ.

Disserit de vnctionis Regum coronandorum dignitate, vi & efficacia, cui vt Rex se deuote paret & præmuniat, ex officio hortatur.

CVm de numero eorum Episcoporum sim, ad quos coronandi Reges ritus & ceremoniæ in hoc Regno pertinent, & iam ipsa dies instet, qua oleo sancto vngendus, ac diademate Regio coronandus sis, Serenissime Princeps, non alienum ab officio meo esse putaui, si te de nonnullis rebus, quæ tibi cognitu sunt necessariæ, ac quomodo affectum te esse oporteat, admoneam. Ac inde principium sermonis accipiam. Regna infidelium ac barbarorum a Christianis regnis superari Dei vera cognitione, legibus, institutis, libertate certum est. In illis enim inter Regem & populum medium nullum est, nec audet quisquam ipsius Regis libidini obstare. In Christianorum vero Regnis alia ratio & institutio est: Nam inter Christianos Reges & Christianum populum medius est Sacerdos. Is medium locum propterea obtinet, quia populum iam non Regis, sed Dei factum, Regiæ is fidei committit, & per manum tradit, quam eius fidem iurisiurandi obstringit religione, bene precatur seu benedicit illi, oleo eum vngit & consecrat. Cuius vnctione infunditur illi virtus & gratia Dei, gladium Regi ex altari sumptum dat, diadema capiti imponit. Atque is ipse Sacerdos, qui iureiurando fidem Regis obstringit, qui Regem vngit, qui consecrat, assidet Regi, in consilio adest arbiter, & moderator omnium eius actionum. Beatus Rex, beatum Regnum, quod habet a Deo Sacerdotem & Prophetam, qualis fuit Dauid, qui Nathanem, Ezechias, qui Isaiam, habuerunt: & ante hos Moises Aaronem, Iosue Eleasarum, arbitros & moderatores, magistros item & doctores legis ac voluntatis diuinæ. His viis, hac ratione Reges Christiani Regna & solia sua adeunt, vt con-
A stet, Regna Christiana ab illo dari, qui est Rex Regum, & dominus dominantium: qui cui vult, & in quem inclinat corda populorum, huic Regnum confert, eumque Regem super populum suum constituit. Primum itaque Christianus Rex se in templo ad altare ante Deum, & qui eius vicario fungitur munere Sacerdotem sistat oportet, honoremque eum Sacerdoti habeat, quem iuniorem seniori, minorem maiori, inferiorem suo superiori, filium patri habere par est. Ideo vero Principem metu & religione Dei præditum esse oportet, quod & eius in terris vicem obtinet, & vnctus oleo sacro, aliisque ceremoniis initiatus & consecratus Domino consistit. Ne autem existimes inanem hanc esse & parum efficacem in Coronando Rege consecrationis ceremoniam: vetus est mos inungendorum Regum & Prophetarum. Magna vis eius est. Mutat enim & in alium
B virum conuertit vnctum. Legimus sacros Regum libros, in quorum primo de Saulo Rege vncto ita scriptum est: Post vnctionem mutatus est in alium virum. De Aarone vero, quod vnctus oleo sacro principatum inter populum obtinuit. Moises quoque impositione manus in caput Iosuæ illum veluti diuino spiritu afflatum ad gubernacula populi incitauit. Legimus & illud Hieremiæ, & in eius a Diuo Hieronymo explicatam sententiam: Confluent ad bona Domini, super frumento, vino & oleo. Quibus verbis fidei nostræ Sacramenta Corporis & Sanguinis Christi, & Olei in sanctificationem denotantur ac designantur. Non nouum autem, nec inusitatum est, diuinitus Spiritu Sancto per ministerium Sacerdotis donari homines, quos idoneos rebus maximis in Repub. gerendis & po-
C pulis gubernandis Deus esse vult, sine cuius afflatu, nihil maioris momenti alicuius fieri posse illo exemplo probari potest: Cum Moises tabernaculum ad exemplar a Deo propositum faciendum instituisset, ita locutus ad populum scribitur: Ecce (inquit ille) vocaui ex vobis filium Huri, & impleri eum spiritu Dei & sapientia in omni opere, quidquid fabre fieri potest, ex auro, argento, ære, marmore, & gemmis, vt faciat cuncta, quæ præcepi. Si vilis opifex impleri Spiritu Dei, ad opus extruendum necesse habuit; multo magis dux populi eius. In *Gallia* durat vasculum, quod columba cum Oleo Sanctificato, ad coronandum *Clodoueum* Regem tempore *Remigii* Sanctissimi Episcopi rostro attulit: nec in eo vnquam Oleum sanctificatum ad coronandos Reges deficit. Qua inunctione confertur et-
D iam Regibus Francorum gratia sanandi morbi, arte & industria medicorum incurabilis, qui Scrophulæ appellatur. *Guilhelmus* etiam *Angliæ Rex*, qui antea tyrannus erat, vnctione Olei sacri factus est mitissimus ac Sanctissimus Princeps. *Noruegiam* quoque sibi non putuisse per centum annos a cædibus Regum temperare, antequam ii vnctione mystica consecrarentur, postea autem nemo ausus est, manus mittere in Christum Domini. Et *Dauid* vir & Propheta Dei cum tetigisset fimbriam vestimenti *Saul* Regis, postquam ad se reuersus est, non sine quadam reprehensione id a se factum profitetur, eo quod *Saul* esset Christus Domini, & vestem

ftem eius temerare nefas, & fcelus effe putaret. In tanto cultu & veneratione, ob facram vnctionem apud eos habiti funt Reges. Habent enim ii affiftentem gratiam & Angelorum fuperiorum maiorem cuftodiam, quam cæteri habere dicuntur. Sunt enim Duces populi, & vicem eius in terris gerunt. Hæc cum ita fe habeant: moneo, hortor, & maiorem in modum rogo, vt cum magna pietate & deuotione, honore & reuerentia, ad hanc facram vnctionem accedas, ac te communione Corporis & Sanguinis Domini præmunias, quo non folum eam gratiam, qua ipfe fanctificaberis, accipias; fed etiam donum Spiritus Sancti, quo adiutus populos fidei tuæ commiffos, rite, legitime, ee facile gubernare poffis & valeas. Quod vt tibi Dominus nofter Iefus Chriftus, qui eft verus facerdos & rex a Deo patre conftitutus, per mifericordiam fuam concedat, vniuerfus populus, clerus, ac nos Epifcopi, quorum otis & manuum officio, ac minifterio vifibili ipfe licet inuifibilis, fecreta te poteftate benedicit & confecrat, fupplicibus precibus contendimus. *Cracoviæ.*

EPISTOLA LVIII.

STEPHANO Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Epifcopus Vladislauienfis.

Autor eft vt confilium fuum veniendi Wladislauiam mutet, & tractatus cum Gedanenfibus exprobrat.

SI pietatis ergo *Wladislauiam*, vbi eft Cathedra Epifcopatus mei, ad fefta Pafchalia S. Maieftas Veftra venire conftituit; nihil eo confilio falutarius & fanctius. Eft enim locus folitarius, ab omni ftrepitu multitudinis vacuus; quafi ad contemplationem factus videretur. Circum circa maximis nemoribus eft cinctus. Qua enim parte *Ploscum* arcem & ciuitatem Maieftatis Veftræ fpectat, fex milliaria fyluarum & nemorum interiecta funt. Capitanearum & oppidum *Kowale* trium, *Brzeftenfem* vero duorum milliarium fylua ab eo loco diftinguit. Ex aduerfo hofpitale quondam pauperum pofitum eft. Ager fterilis in vafta folitudine, vnde nec ipfi e nes victum habere poffunt. Si igitur, inquam, ea de caufa venire propofuit, vt deuotioni ac pietati vacet (qua dempta nihil illi loco commoditatis reliquum eft) laudo proboque confilium M. Veftræ, ac eorum, quorum fuafu id ipfum in animum induxit: & ego Sacram Maieftatem Veftram, vti Regem & Dominum meum, vnctum & Angelum Domini, obuiis vlnis accipiam. Videbit Sacra Maieftas Veftra facerdotes Domini, viros honeftæ vitæ, pios & deuotos, die noctuque pro falute Maieftatis Veftræ & incolumitate Regni vota facientes. Sin propterea, vt in eo loco Conventum Senatorum agat, hoc præfertim tempore pœnitentiæ; nihil, vt ego quidem iudico, inconfultius. Nam non folum oneri fiet & fibi & clero meo, omnemque eorum deuotionem conturbabit: verum etiam omnibus Senatoribus, qui eo conuenient, incommodabit. In foro nec panes inueniuntur, ftabula pro equis nulla, oppidum pauca habet ædificia, villæ remotæ ab oppido diftant. Et quod mirum videtur, ad ripam *Viftulæ* inter fluuios pofitum oppidum, nufquam tamen maior penuria pifcium. Ego certe dum eo proficifcor, vix quatuor, aut ad fummum fex hebdomadarum fpacio Ifthic manere poffum, ob difficultatem & indigentiam rerum neceffariarum. Hæc omnibus nota funt, & ipfa Maieftas Veftra ita effe in veritate comperiet. Sed de eo hactenus. Neque in dubium voco conftitutum M. Veftræ. Illud cum Propheta dico: Omnia tua funt Domine; tuum eft regnum & imperium. Tua, Domine, eft terra, & vniuerfi qui habitant in ea. Faciat Maieft. Veftra, quod ei optimum videtur in oculis. Vtinam eo animo officia mea accipiat, quo a me proficifcuntur. Illud vnum rogo, & pro miferis hominibus fubditis fupplico, vt eorum paupertatis melior ratio habeatur, quam hactenus habita eft. Prædia deprædata, hominibus vis illata, res abreptæ, ignofcat mihi Maieft. Veftra, male hoc nomine apud fuos fubditos audit. Et vt cætera filentio prætercam, illud in ore eft hominum, quod inter milites nulla fit difciplina, nullum rerum precium conftitutum, in facultates hominum graffentur; præterea in itinere, quod a comitatu Maieft. Veftræ premantur. Ita fit, vt qui ex præfentia Maieft. Veftræ gaudere deberent, perfæpe triftari & gemere cogantur: & cuius ope defendi debeant, illius conniuentia iniuria fibi inferatur. Neque equidem miror, optimis confiliis Maieftatis Veftræ euentus non refpondere: lachrymæ pauperum & fubditorum defcendunt in maxillas eorum, ex maxillis afcendunt in cœlum. Præterea illud auget dolorem meum, quod Maieft. Veftra in tractatibus cum *Gedanenfibus* videtur pofthabuiffe caufam Chrifti Domini. Declarat hoc tam larga permiffio Confeffionis Auguftanæ. Infpiciat Maieftas Veftra Confœderationem. Inueniet exempta effe templa iuris patronatus Maieft. Veftræ Regiæ, quæ huic Confœderationi minime fubiacere debent. Hic eft fcopus meus, hæc vocatio mea cultum & honorem diuinum in diœcefi mea promouere. Quod fi hunc Maieft. Veftra permiffione data in nihilum redigit, videat quæfo in quem tela coniiciat. Non mea hæc eft hominis, fed Dei iniuria. Nec exiftimet M. Veftra tardiorem fore Dominum Deum in vindicanda læfa Maieftate fua: quam eft M. Veftra folicita in vlcifcenda rebellione Gedanenfium? Dolor meus & zelus erga Ecclefiam Dei hæc expreffit. Inanes funt labores & fumptus mei, fi Maieft. Veftra gloriæ & cultus diuini paruam aut plane nullam rationem habeat in ciuitate Gedanenfi. Iactent alii merita fua, & ego in infirmitate mea gloriari poffum. Sed gloriari nolo, mercedem pro laboribus meis æternam, non temporaneam expecto. Quod fi fervens fuerit M. Veftra in tuenda Catholica fide, non folum facultates terrenas, fed vitam etiam ipfam pro dignitate M. Veftræ profundere fum paratus: Sin eo fine fruftratus fuero, omnis labor & fumptus etiam minimus grauis mihi erit, & ipfa vita acerbior morte. Dat. *Wolborii* 1577.

EPISTOLA LIX.

CHRISTOPHORO BATORI Palatino Tranfsyluaniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Epifcopus Vladislauienfis.

Moram, in fcribendi munere factam, excufat, & fauori ipfius velificatus, plurimum fe et commendat.

IAm pridem & meopte erga Illuftrif[illegible]mam D. Veftram ftudio, & ipfius admonitu fæpius etiam ad eam fcribere cupiebam; fed me Sacræ Regiæ Maieftatis atque Reipub. negociorum atque occupationum vis

ac

ac magnitudo vsque adhuc retardauit. Quæ autem ea fuerint negotia, quæue occupationes meæ tantæ, quæ me iam diu desiderio meo in scribeodo ad Illustr. D.V. satisfacere ooň permiserunt, hoc tempore, etsi ab eis nondum etiam plane vacuus sim, perscribere non grauaret: nisi isthuc proficisceretur *Magnificus Dominus Ciakius*, qui hic omnibus nobis ob egregias & excellentes animi ac corporis dotes fuit charissimus, ex quo Ill. D. V. de præclaris & salutaribus Serenissimi Regis nostri studiis, actionibus, atque conatibus, de toroque Reipub. nostræ statu, vberrime cognoscet. itaque nihil hoc tempore aliud mihi ad scribendum reliquum est, quam vt meum erga Illustrissimam D. Vestram studium, desiderium, atque obseruantiam testificer; quæ profecto tanta sunt, vt iis parem orationis facultatem in me non reperiam. Fit autem, vt ea in dies magis ac magis in animo meo excitentur atque augeantor, fama atque prædicatione (absit omois assentationis suspicio) insignium atque illustrium virturom atque laudum Illustrissimæ D. Vestræ. Inprimis vero studii in retioendo atque re-B stituendo verissimo atque antiquissimo Dei Opt. Max. cultu atque religlone, ac, vt in summa dicam, omnium eorum quæ in Serenissimo Rege nostro admiror atque exosculor, Illustrissimam D. Vestram iure optimo cohæredem atque participem esse: certo apud me statuens, proximo secunduio Regiam Maiestatem Illustr. D. Vestram complector studio, cuius re ipsa testificandi atqoe declarandi vtinam aliquando se mihi offerat occasio! Quam euidissime expectans, totum id, quod vtriqoe a me debetur Serenissimo Regi Domino meo, summa fide ac diligentia, vt adhuc factum est, a me præstabitur. Qood Illostr. D. Vestræ, perinde ac si illi ipsi exhiberetur, gratissimum esse ac deinceps fore, ex ipsiusmet literis, soperiore tempore ad me datis plenissime perspexi. Illustrissimam D. Vestram Deus optimus Maximus quam diutissime saluam, incolumem atque felicem conseruet. Dat. Torunio.

EPISTOLA LX.

DVCIBVS POMERANIÆ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladulaniensis.

Vt ab vrbibus Lemburg & Byton id, quod sibi Episcopatus nomine debeant, propediem exsoluatur, autoritatem eorum implorat.

ET officio meo, quod in Repub. sustineo, & rogatu Legatorum Illustr. D. V. addoctus, quantum in me erat, laboraui, vt ea, quæ nomine Illustr. D. Vest. a Sacra Regia Maiest. postulabantur, adiouarem. Quæ quoniam eum, quem non magis Illust. D. Vestræ, quam ipsa Sacra Regia Maiest. vna nobiscum optabat, exitum hoc tempore sortita non sunt, non alteri eoiquam rei quam temporum difficultati Illustr. D. Vestræ adscribant, nec tamen quicquam dubiteot, non ita multo post Dei Opt. Max. benignitate affuturum tempus, quo Earum desiderio satisfiat. Quam ad rem & ad quoduis aliud genus officii ego Illustr. D. Vestris studium atque operam meam prolixissime desero. Porro ab Illustr. D. V. illud vicissim peto & postulo, quod cum summa æqnitate atque iustiria coniunctum est, vt Præfectis ac Magistratibus suis, quos habent in vrbibus *Lemburg* & *Byton*, mandent ac præcipiant, quo hi procurent & efficiant, vt ea, quæ mihi Episcopatus mei nomine iure antiquissimo (de quo in literis Illustr. D. Vestrarum super eisdem vrbibus oominatim cautum est) ab his & earum territoriis pro toto hoc decennii tempore, quo Episcopa-A tum *Cuiauiensem* gero, debentur, ex more & consuetudine antiqua persoluantur. Cuius rei causa mitto isthuc Generosum Dominum *Nicolaum Kossobuctum Notarium terræ Plocensis*, & Capitaneum meum *Sobconiensem*, quem & ipsum & totum hoc negonom, quod illi a me commissum est, Illustrissimis D. Vestris commendo, petoque vt debitum hoc, quod tanto temporis spacio propter superiorum temporum difficultatem, a me expectatum, sine mora atque difficultate illi exsoluatur. Quod cum Illustr. D. Vestræ pro officio & æquitate sua (vt ego mihi certo polliceor) mandato suo perfecerint, me quoque haud dubie ad omne genus officii erga se tanto promptiorem atque alacriorem experientur. Illustrissimæ D. Vestræ bene ac feliciter valeant. Dat.

LXI.

DECRETVM SENATVS ET ORDINVM de coronando Serenissimo Rege Stephano à Reuerendiss. D. Episcopo Cuiauiensi: Et DECLARATIO PRIVILEGII Reuerendiss. D. Archiepiscopi Gnesnensis.

NOs Consiliarii Regni spirituales & seculares, ac nuncii omnium Regni terrarum, ab Equestri Ordine ad Coronationis conoentum cum plena facultate missi, Vniuersis, quorum ioterest, significamus: Quod eum *Cracouiam*, ad diem Coronationi in coouentu *Andreouiensi* constitutam, & semel atque iterum prorogatam conuenissemus; communi omnium nostrum consilio & consensu id egimus; & procorauimus, quo Reuerendiss. in Christo Patrem & Dominum Iacobum *Vchanski* Archiepiscopum Gnesnensem eo adduceremus, vt pro officio suo, ex Priuilegio a *Cazimiro* Rege sibi C concesso ad perficiendam coronationem *Cracouiam* veniret, solennique muneri suo satisfaceret. Et quamuis iam antea ex coouentu Andreouiensi de eo admonitus fuisset: tamen concordiæ & amoris fraterni desiderio, iterom etiam ex præsenti coouentu, cum & per Legatos nostros & per literas suas se breui affuturum promisisset, cum sua causa, tum etiam Sereniss. Regis expectatione, qui etiam tom in itinere erat, tempus Coronationi præscriptum prorogauimus. Posteaquam vero satis diu eundem expectauissemos, Regiaque Maiestas iam iam *Cracouiam* aduentaret, tertio etiam *Varsouiam* ad eundem misimus, orantes & hortantes, ut ed nos quam primom accelerarer: simulque denunciantes, propter impendentia Reipub. pericola, nos ipsius aduentum diutius expectare noo posse. Cum vero, & ex Legatis no-D stris, & ex ipsius literis, nobis satis iam constet, eum, contra qoam promiserat, ad nos venire, munerique suo satisfacere nolle, aut non posse: eumque satis perspiciamus, quot & quanta pericula, si diutius etiam coronatio prorogaretur, Reipub. immineant; vna mente in eo omoes consensimus, vt sine vlla procrastinatione *Sereniss. Stephanus Rex electus* vna cum *Serenissima Anna Regina*, ex præscripto literarum ad vniuersos Regni incolas iam antea transmissarum, a Reuerendiss. in Christo Patre & Domino *Stanislao Carncouio* Dei gratia Episcopo Cuiauiensi, qui in maiore Polonie secuodum Dominum Archiepiscopum proximum lucum obtinet, coronentur. Ne vero quispiam reperiatur, qui verbis priuilegii Regis

Ca-

Cazimiri inhærendo, quacunq; ratione hoc ipsum negotium atque actionem in dubium reuocare velit: Idcirco nos habito respectu legum & statutorum de coronatione factorum, diligenterq; consideratis ipsius Priuilegii ver- A
bis, animaduertentes quæ, absurda inde sequerentur, si quis illud ita intelligendum esse existimauerit, vt ad solum Dominum Archiepiscopum omnem coronandi facultatem ita astrictã esse vellet, vt nullo casu alium quenquam id facere posse affirmaret: hoc ipsum Priuilegium autoritate constitutionis Conuentus præsentis ita interpretamur, declaramus, ac decernimus, eamque ipsius esse mentem omnino, iudicamus, "*quod scilicet Reuerendiss.* "*Domino Archiepiscopo volente & valente, nemo alius præ*"*ter eum Regem coronare aut debet aut potest.*" Quod si quis præter hanc interpretationem & declarationem nostrum istud Priuilegium aliter intelligere aut interpretari voluerit, præsentique constitutioni atque decreto nostro aduersari ausus fuerit: is pro hoste, & turbatore Reip. habeatur, iuxta constitutionem Conuentus Andreiouiensis. Datum Cracouiæ die 25. Aprilis, Anno Domini 1576. B

EPISTOLA LXII.

IACOBO VCHANICIO Archiepiscopo Gnesnensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislaniensis.

Inultat eum, vt Lonicium venire, & nihil nouatis rebus Senatui ibidem habendo, vi Primatus sui, præesse velit.

IVs & potestatem morte Regis, conuocandi Senatum penes *Archiepiscopum Gnesnensem* esse, ab eo tempore, ex quo Regni initium cepit, cum vetustus mos longissimi temporis spacio receptus, tum antiquissima, & recentia decreta electionum aperte testantur, quæ disertis verbis nullius alterius arbitrio, prætetquam Archiepiscopo Gnesnensi ordinem consilii, & progressum in electionibus tribuunt. Hinc est, quod semper soliti erant decedente Rege conuocare Senatum, & ex sententia Senatus locum & tempus eligendi Regis designare: ac vt ne quid C
interea detrimenti Respub. caperet, prouidere. Datum hoc est excellentiæ dignitatis Primaticæ: tributus est hic honos spirituali atque adeo Ecclesiastico ordini, vt vnus in senatu esset, qui haberet potestatem cogendi Senatum ad inopinatos & insperatos casus, si quando prompto & expedito consilio indigeret Respub. Hoc iure & potestate vsus est, vt alios mittam, *Zbigneus* Archiepiscopus Gnesnensis & Primas, qui statim post mortem *Ioannis Alberti*, qui *Torunii* defunctus est, *Lonicium* ad se conuocauit Senatum. Hac eadem potestate P. V. R. recto iudicio, vt ego arbitror nos conuocauit, iamque adest Magnificus D. *Palatinus Siradiensis & Lancicienfis*, & alii sunt in itinere, quo magis miror P. V. R. nulla nec nostri & aliorum fratrum huc properantium, nec boni publici ratione habita, se hinc ad serenissimam Infantem *Piasseciam* pagum D
intempestiua nocte proripuisse: locumque & stationem suam, in qua eum Respub. collocauit, hoc tam difficillimo tempore deseruisse, orbamque Rempub. atque adeo nos sine capite reliquisse; ad quod omnium Principum legationes, & Reipub. negotia referri, & vnde vigor in alia membra deriuari debet. Quæ mala & inconuenientia hic sequentur, nemo est qui non videt. Quamobrem rogo P. V. Reuerendiss. vt ab ea profectione abstineat, & *Lonicium* ad capienda consilia de Rep. reuertatur. Nam quod P. V. Reuerendiss. Serenissimam Infantem *Krassinum* deducere vult, expectet sua Seren. totius Senatus ea de re sententiam; præsertim cum non sit periculum in mora. Qua de re ad S. suam scripsi, ne quid inconsulto Senatu faciat. Louicio.

EPISTOLA LXIII.

IACOBO VCHANICIO Archiepiscopo Gnesnensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis, suo & aliorum Episcoporum Torunii in Comitiis congregatorum nomine.

Caussas ipsius de non cogenda Synodo Prouinciali refutat, eiusque conuocationem vrget.

CErtum iam ac persuasum nobis fuit, Reuerend. Paternit. Vestram prioribus literis nostris admonitam atque rogatam de indicenda Synodo prouinciali, quam iam pridem tot & tam graues causæ Ecclesiæ Dei, sacrorumq; Canonum instituta flagitant, seriam cogitationem suscepturam fuisse: verum ex ipsius literis intelleximus, aliter sibi de eo, quam nobis, videri. In eis Reuerend. Paternitas Vestra collegit causas, cur ab ea cessandum atque abstinendum sibi videatur. Quæ tamen cum a nobis sa-is diligenter essent perpensæ & examinatæ, tantum abest (quod cum bona gratia Reuerend Paternitatis Vestræ dictum sit) vt nobis faciant, vt, si aliæ graues res non essent, vel has ipsas ad indicendam Synodum satis instas & magnas esse existimaremus. Nam quod tempus ab eo nunc alienum esse statuto quodam prouinciali asseritur, facile perspicimus, statutum illud commoditatem spectasse non autem necessitati, cui omnes leges cedunt, terminum præfixisse. Quot autem & quantæ necessitates synodum hanc flagitent, si minus antea Reuerend. Paternitas Vestra intelligere potuit, in proximis comitiis si affuisset, intellexisset profecto. Animaduertisset enim, in quanto periculo atque discrimine res Ecclesiastica versetur, quibus consiliis atque machinationibus ab aduersariis oppetatur, quæ insidiæ ab eis Ordini nostro parentur, deniq; quid omnes boni æque ac mali, amici atq; inimici, in nobis desiderent, quibusque præsidiis nobis sit opus. Ex quibus Reuerend. Paternitas Vestra ipsa per se facile iudicauisset, ad occurrendum tot & tantis, partim iam prementibus, partim imminentibus malis, in hoc communi omnium conuentu, in quo potissimum ad salutem Ecclesiæ diuinitus consilia suggeri & suppeditari solent, vnicum esse perfugium. Quod si id cauemus, ne decreta *Concilii Tridentini* exequi necesse habeamus, id certe saluo officio atq; conscientia nostra facere non possumus. Si enim Ecclesiæ catholicæ membra sumus, aut filii eius esse volumus, id quod ab ea siue de doctrina, siue de moribus recte & legitime constitutum est, sine periculo salutis æternæ vel recusare vel negligere neque possumus, neque debemus. Quod si quid ab ea tale constitutum decretumue est, quod prouinciæ huic non satis recte accommodari posse videatur, existimandum certe nobis est, eam non nouercam, sed matrem benignam atque indulgentem esse, facileque nostri habituram rationem, si modo quid id sit, quod nobis durum & huic prouinciæ non satis commodum esse videatur, illi demonstrauerimus, præsertim veto si id communi omnium consilio atque autoritate publica factum fuerit. Quin etiam de eo, quod potissimum nos vrgere videbatur, literæ a summo Pontifice per collegium Ecclesiæ *Cracouiensis* iam impetratæ sunt, quibus id certo modo remittitur & relaxatur, multitudinique ac tenuitati sacerdotiorum prouinciæ istius consulitur. Quo minus etiam de nobis, de cæteris, si quæ talia reperiuntur,

quæ nobis minus seruiant, dubitandum est. Itaque vel ad eam ipsam concilii Tridentini decretorum executionem ex ipsiusmet præscripto Synodum hanc iam olim indictam esse oportuit. Quamobrem iterum etiam a Reuerenda Paternitate Vestra petimus, eamq; fraterne pro officio nostro monemus & hortamur, vt ne diutius in indicenda ea Synodo cunctetur, sed primo quoquo tempore, quantum per leges & consuetudinem antiquam licet, eam, communicato cum cæteris Dominis Episcopis, qui hinc aberant, consilio, indicat: causam autem Synodi satis erit in genere complecti, nimirum ad correctionem & ad reformationem morum, & ad occurrendum prementibus & imminentibus Ecclesiæ malis, quod in Synodis Dioecesanis vberius explicari operæ precium erit. Neque vero R. Paternitatem Vestram vel ætas, vel valetudo sua ab eo absterrere debet. Ad rem enim tam præclaram, tam necessario Ecclesiæ Dei tempore certum habeat, diuinitus sibi vires suppeditatum iri. Plura iis de rebus ad R. Paternitatem Vestram essent scribenda; sed quoniá non omnia tuto neque commode literis committi possunt, impetrauimus a Reuerendo *D. Ioanne Solicouio*, Wladislauiensi ac Lanciciensi Scholastico, vt ad R. Paternitatem Vestram excurrat, cum eaque de omnibus liberius atque copiosius nomine nostro agat, cui R. Paternitatem Vestram & aures benignas accommodaturam, & in omnibus fidem habituram minime dubitamus. R. Paternitatem Vestram bene ac feliciter valere optamus. Datum.

EPISTOLA LXIV.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis GEORGIO RADIVILO Coadiutori Episcopatus Vilnensis designato.

De dignitate eius a Pontifice confirmata gratulatur, suadet vt Romam proficiscatur ibique operam det rebus tanto muneri apprime conuenientibus & necessariis.

ET ipsiusmet Summi Pontificia & sui Nuncii literis certior factus sum, iam tandem R. D. V. quod tantopere desiderabam, & cuius causa non immerito aliquantum a nobis adhuc laboratum est, voti sui factam esse compotem. Vnde, quantum gaudii atq; lætitiæ ceperim, facile existimo R. D Vestram, si meum erga se ac suam illustrem familiam studium atque animum (quod cupio & spero) satis cognitum & perspectum habet, per se ipsam intelligere. Ac primum quidem & ipse vehementer gaudeo, & Ecclesiæ Dei ac ipsi R. D. V. plurimum ex animo gratulor, quod ea tam procelloso tempore, in ea ætate, quæ flos est totius vitæ, per singularem Dei Opt. Max. gratiam & benignitatem, non solum ex medio naufragio erepta, in nauiculamq; piscatorum principis reposita, verum etiam in eo præcipuo loco, in numero eorum, qui ad illius gubernaculum stant, collocata sit: deinde vero, quod nostro de præstantibus tuis ac tuorum virtutibus præconio, speiq; & expectationi de præclaris vestris in Ecclesiam Christi studiis concitatæ a summo Pontifice tantum tributum est, vt R. D. V. ad tantum honorem, quod post Concilium Tridentinum, nescio, an nemini contigerit, legibus soluerit. Quod cum iam præclare & ex R. D. Vestræ, atque adeo nostri animi sententia euenerit, non dubito, quin potius rectissimam spem in animo concipio, fore, vt idem Deus Opt. Max. qui a prima statim ætate tam singolari sua gratia ac benignitate R. D. V. complexus est, illique piam mentem ad tam sanctissimum vitæ genus inspirauit, ac studio institutoque suo tam lætos euentus afflauit, diuini sui Spiritus donis in tanto munere suscepto indies magis ac magis conseruet ac illustret, vt ea & doctrina, & vitæ sanctitate iis, ad quos regendos destinata est, præire, lucemq; præferre possit. Ad studium A certe & voluntatem R. D. Vestræ ea in re quod attinet, mihi iam pridem ex illius natura certissimum ac persuasissimum est, eam nihil omnino prætermissuram, omniq; studio adnixuram, quo se tantorum Dei donorum capacem, tantoq; honore dignissimam inhibeat, ac tum expectationi de se concitatæ, tum nostris testificationibus atque promissis de se factis respondeat. Quare in ea cohortanda operam ponere (etsi id muneris mihi incumbere, ex literis tam summi Pontificis, quam sui Nuncii, quarum exempla illi mitto, R. D. V. intelliget) superuacaneum esse existimo. Illud solum R. D. Vestræ & consulo & valde suadeo, vt ea & ingenii excolendi rebusq; ad tantum munus necessariis instruendi, & religionis atque morum ei vitæ generi quod instituit, congruentium gratia *Romam*, quæ præcipua earum omnium rerum magistra est, se conferat. Neq; enim existimo R. D. Vestram ætatem hanc B florentissimam commodius & ad institutum suum accommodatius vsquam alibi collocare posse. Quod nisi eam sua sponte videre æstimarem, pluribus illi comprobare ac suadere non grauarer. Sed facile mihi persuadeo, eam hoc ipsum iam instituisse, breuiq; facturam. Quam Deus Optimus Maximus saluam & incolumem conseruet, & in omnibus fortunet. &c. Datum.

EPISTOLA LXV.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis GEORGIO RADIVILO Episcopatus Vilnensis Coadiutori, Romam iter ingressuro, faustissima quæque precatur.

VIsenti mihi & perlustranti Prussiam, occurrit *Hannonius* noster, cum quo multus mihi sermo fuit de R. D. V. Inter cætera vero ex eo, id quod iam antea ex fama acceperam, intellexi, R. D. V. *Romam* iter apparare, breuique ingressuram esse, quod & ipse pro meo erga R. D. C V. animo, ac eorum, quæ optima sibi fore arbitror, desiderio plurimum gaudeo, & suum ea in re consilium & institutum vehementer laudo. Certo enim mihi persuadeo, spemque non dubiam de excellenti R. D. V. animo & ingenio, ac in res magnas & se suoq; splendore dignas studio concipio, fore, vt ea ex eo loco, qui sanctitatis & sapientiæ domicilium semper habitus est, maxima virtutum omnium pietata, rerumque diuinarum atque humanarum cognitione aucta cumulataque ad nos redeat, ac Reip. Ecclesiæque Dei opem, consilium, præsidiumque pro eo, in quo collocata est gradu, afferat, indeque sibi ac Illustri familiæ suæ nomen æternum ac immortale pariat. Quam ad rem pluribus eam hortarer, nisi & ipsa suopte studio & pluribus ac grauissimis causis vltro incitari persuasissimum haberem. Quare omissis adhortationi- D bus, vt ego quidem mihi persuadeo, minime necessariis, R. D. V. felix & faustum iter precor, seduloq; a Deo Opt. Max. precabor, vt eam saluam & incolumem, omniq; felicitate florentem deducat, & reducat, ac in omnibus sua studia, consilia, & cogitationes dirigat, animique sui instituta secundet, prosperumque ac felicem successum illis aspiret ac largiatur. Bene valeat R. D. V. & me sui amantissimum redamet. Elsberga.

EPISTOLA LXVI.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis.

MARTINO CROMERO, Coadiutori & designato Episcopo Varmiensi.

Com-

Commentarium interregni a se scriptum censuræ submittit, & prolixius persequitur factam Henrici Regis electionem.

COgitanti mihi & vetera memoria repetenti, ex omnibus beneficiis Regno a Deo Opt. datis & concessis, nullum nec ad gloriam illustrius, nec ad vtilitatem maius, nec ad perfectionem pulcherrimi operis magis absolutum, nobis & Regno huic contigisse videtur, quam quod eius gratia negocium electionis promouente, consensu omnium Sereniss. Principem *Henricum*, fratrem Christianissimi Regis Galliarum, *Andium Ducem*, in Regem nostrum elegerimus. Vere enim iudicaodo nemo mortalium facile credebat, vt tot nationes lingua, moribus, legibus, studiis, voluntatibus, religionibus, inter se dissidentes, in vnum, eumq; externum, terra mariq; disiunctissimum conuenirent. Ex tam enim Senatorum & equestris Ordinis conuentu frequentissimo, iam tum, cum in suffragia itum esset, vix quarta pars alio voluntates suas contulerat, ita vt nulli iam dubium foret, eum & non alium quenquam nobis regnaturum fuisse. In quo eligendo, quoniam cessarunt omnia impedimenta & difficultates, rediitq; in summa licentia charitas, prudentia, ordo, modus, obsequium: a Domino factum credimus, & est mirabile in oculis omnium. Quo magis tam inusitatam & inauditam clementiam silentio præterire nos minime oportet, quin imo omnes immensas Deo Opt. gratias agere decet, qui non solum nos, Regnumq; hoc ab interitu & opprobrio vindicauit, sed etiam salutem Reip. nostræ, libertatemque Regni, qua præ cæteris gentibus gloriamur, sartam, tectam repræsentavit. Vt igitur tale & tantum beneficium in animis & memoria hominum non solum vigeat, sed etiam ad posteros transmittatur, eisque exemplum ad imitandum prodatur, confeci Commentarium interregni, quem D. V. R. mitto, & ab ea (quæ primas, vt olim *Salustius* in Romana, sic illa in historia nostra, summa cum laude nominis per vniuersum orbem obtinet) maiorem in modum peto, vt eum colophonem historiæ addat. Et initia quidem, progressus, quid quoque loco actum sit, ex eo ipso Commentario deprehendes: cæterum de ratione Consiliorum & progressu electionis nonnulla R. P. V. scribenda decreui.

Equidem in omni electione hæc tria a directoribus prouidenda esse existimo. Primum, vt ii qui eligunt, sine vllo metu eligendi potestate vtantur: Deinde vt recto iudicio, ordine debito & modo legitimo: Postremo, quod est omnium maximum, vt eum summo timore Domini ad electionem accedant. Ea omnia in electione Regis nostri, summa fide, cura, & diligentia a Senatoribus prouisa & facta esse reperies. Principio enim confinia Regni præsidiis firmanda; deinde pacem domesticam, constitutis iudiciis extraordinariis, astringendam decreuerunt; postremo, modum & rationem eligendi Regis tam popularem adinuenerunt, a qua nullus eques exclusus, nullus circumuentus esse videretur. Diem & locum Comitiorum, habito de more & lege inter se consilio edixerunt. Sed quia omnes vnum oppidum capere non poterat, de mandato Senatus per officiales Regni singulis Palatinatibus oppida & pagi adiacentes pro diuersoriis distributi sunt. Ad comunia vero consilia capienda designatus est ager prope Ciuitatem pace publica sacratus. Erat campus late patens, in quo extensum erat tentorium ingentis amplitudinis, circumquaq; ambiebant tentoria Palatinatuum, siue terrarum. Conuenit A frequentissimus Senatus, & numerosissimus equitum exercitus. Postquam igitur externorum Principum in maiori tentorio auditæ sunt legationes, & ab vniuersis conclamatum esset, vt declarante & proponente *Archiepiscopo Gnesnensi*, velut *Primate Regni*, ad eligendum Regem procederetur, factum est, vt decernente eo ex sententia Senatus, vnusquisque se ad tentorium terræ, siue Palatinatus sui, iuxta præscriptum, reciperet. Iuere quoque Episcopi & Senatores, ac quem quisque locum de more & consuetudine in terris & Palatinatibus viuente Rege habebat, eundem tum defuncto obtinebat. Hymno itaque ad inuocandam Spiritus S. gratiam in singulis Palatinatibus decantato, videret Paternitas V. R. mirifica hominum studia in *Henricum*, Regis Galliarum fratrem, propendentia, videret alios lachrymas fundere, & vota pro eo nuncupare, alios hastas liliis insignire: B audiret diuersis in locis voces postulantium eum resonare: alios ita in suffragia ruere, vt actum esse putarent de Republica, nisi is eligeretur. Tantus inerat animis ardor, cum incredibili cupiditate coniunctus, tanta vis amoris mentes hominum accenderat. Postquam igitur Senatores cum iis, qui erant ab equestri ordine ad audiendas legationes deputati, postulata & capita earundem retulerunt, equites suo quisque loco sententiam libere, nullo eos impediente aut sermonem interrumpente, a maximo usque ad minimum, cum causarum etiam explicatione, dixerunt, præeuntibus & informantibus Senatoribus, a quibus conciliabantur sententiæ, & ad minimum numerus candidatorum redigebatur. Tandem finitis sententiis, nomen candidati & nomina equitum, ac numerus suffragiorum in scripturam redigebatur, & C sigillis eorum, quo cum maiore fide Senatui exhiberetur, obsignabatur. Manebat tamen cuique potestas mutandi sententiam. Relatæ sunt deinde scripturæ, sigillis obsignatæ ad maius tentorium, in consessum Senatus: lecta & recitata sunt nomina Candidatorum, itemq; numerus & nomina suffragatorum vniuscuiusque. Si numerus suffragiorum spectetur, vicit *Henricus* omnes, & adeo quidem vicit, vt cæteri omnes pariter eum non adæquarent. Sed cum in electionibus liberis id maxime cauendum esse videatur, vt non sertum, non aurum, non acclamatio, sed recta ratio, publica vtilitas, & persuasio locum habeat, res deducta est ad iudicium, & ad calculum examenque rectæ rationis. Ego autem id factum esse reor, ad amplificandam & eo magis illustrandam Regis electi laudem & gloriam, quo manifeste constaret, eum D non casu & fortuna, non vulgari aut iuuenili impetu, aut temeritate vel fauore, sed interposita autoritate & iudicio grauissimo, Regem esse creatum. Cum multum diuque deliberaret Senatus, quæ ratio esset ineunda examinis, nulla melior visa ea, qua *Græci* & *Romani* olim, ac vt audio, nunc *Veneti* in deliberationibus grauissimis, tam actionum publicarum, quam causarum forensium vtuntur. Editi sunt Aduocati, singulis Candidatis Senatores (ex quorum numero ego quoque eram) qui eorum partes, seruato cuique suo honore, tutati sunt. Res acta est eisdem iudicibus, quibus & testibus. Non erat illud certamen adulationis,

nis, sed veritatis: certabat ratio cum ratione, argumentum cum argumento, causa cum causa. Expendebantur rationes honestatis, commodorum, incommodorum & periculorum. Rigidum sane & acre examen, sed nobis ac Reip. nostræ necessarium, quo libertas, salus, & secoritas Reip. Regni fundabatur. Erant nonnulli Primores Regni, viri claritate familiarum præstantes, & omni genere laudis conspicui ad gubernacula Regni nominati, & multos habebant suæ causæ fautores. Quamvis autem ii virtuti suæ confiderent, sed vt ne censura de absentibus haberetur, & quod imperaturus omnibus, non solum ex nostris, sed ex omnibus eligendus esse videretur, vltro & sponte sua ante inceptum examen suffragiorum prærogatiua sese abdicatuot. Porro, post conflictum rationum & argumentorum, ex his, qui *Henrico* suffragabantur, nemo: qui vero aliis Candidatis, plerique de sententia sua decesseruot, & suffragia sua in electum transtulerunt. Qui autem ex his tenaciores sui propositi erant, (vide singulare exemplum fraternæ charitatis) cum assurrexisset Senatus, precesque & autoritatem interposuisset; factum est, vt ii fraternæ charitati honorem haberent, & mutatis sententiis suis *Gallorum* Regis fratri adstipularentur. Sic illa die concordia, Regis nostri virtute, nostro consilio quæsita est. Post talem consensum postulatum est ab Archiepiscopo, vt electum de more renunciaret Regem, ad quod is paratus erat. Sed quia ea die sol vergebat ad occasum, ne quid ea res mali ominis haberet, petentibus aliis, renuociatio in diem perendinum dilata est. Actum est id pridie Pentecostes. Intercesserunt dies sacri Pentecostes, quibus tuba Euangelii per vniuersum mondum intonuit. Stuporis sane & admirationis res plena est. Quis enim vnquam audiuit, vel legit prorogari, non solum in dies aliquot, sed in horam consensum electionis, cum vnum punctum & momentum temporis magnam conuersionem animorum afferre soleat? Sed voluit Deus Opt. Max. prædestinationis suæ immutabilem voluntatem hac constantia voluntatis nostræ clarescere. Die lunæ sequenti, nihil de voluntate & ardore animi imminutum. Quamobrem nulla interposita mora, cum de aliis inter nos non conueniret, de *Henrico* in Regem renunciando nihil controversiæ erat. Itaque R. D. Archiepiscopus, & electo Regi, & Reipublicæ, totique Christiano orbi fausta præfatus, *Henricum Andium Ducem* solenni rito *Regem* renunciauit. Quam renunciationem, quæ & quales acclamationes, egregiæ voluntatis significatrices subsecutæ sint, res est ita nota, vt non indigeat longiori sermone. Totus ille campus resonabat gratiarum actionibus, clangore & sonitu tubarum, omnes priuatim & publice, domi & foris vehementer lætati, fausta & felicia Regi suo ex animo precabamur. Eadem die acciti sunt *Gallici oratores*, ad tractandum de conditionibus oblatis, quæ licet luculentæ esse viderentur, non tamen tantæ, vt prius de iis verbum faceremus, quam in personam Regis conuentum fuisset. Ex quo apparet, nostros in Rege eligendo non spectasse commoda, quæ offerebantur; sed qualis Prioceps futurus esset. Conuentum de conditionibus. Die demum quarto, de more & consuetudine, *Marschalci Regni* renunciatum in consilio a Primate, de omnium sententia Regem publicarunt, cum promulgatione edictorum, per vniuersum Regnum. Quantum iterum ea die lætati sumus, quantas Deo Patri omnium misericordiarum & publice, magnoque ad templum concursu, & priuatim per omnes domos gra- A tias egimus, omnes norunt, qui adfuerunt. Decebat nimirum, vt vltima primis responderent, vt hoc negotium desineret in gratiarum actione, cum initium cepisset ab inuocatione Spiritus Sancti. Flere magis libet præ gaudio, quam dicere, cogitanti mihi de ardenti deuotione nostrorum. Multi Senatorii & Equestris Ordinis Viri, antiquo more, Sacramento Corporis & sanguinis Domini se procurarunt: multi condonatis offensionibus & iniuriis suis Reip. in gratiam redierunt. Hic ego R. P. V. mirabilem & inusitatam ac plane diuinam electionis huius rationem, quantum verbis consequi potero, ostendam. Si Deus specie visibili in terras delatus, ab hominibus digne excipiendus esset, rem necessariam omnes iudicarent, vt præpararentur animi hominum ad pietatem, reconciliarentur inter se dissidentes, pax priuatim & publice coleretur, sacerdos & omnis clerus o- B raret, turba infantum ac multitudinis ieiuniis se affligeret, Duces populi & reliqui Sacramentis se procurarent, quo castis mentibus, vestiti charitatis luce, iustitiæ margaritis ornati, niridi honestate, Deum digne exciperent. Simili certe ratione & studio ad electionem Regis a nobis processum est, hac mira varietate virtutum repurgati, ad eligendum Regem accessimus, vasa nostra sordibus vitiorum exhausimus, offensas mutuas & odia deposuimus, sacrificia contriti & humiliati cordis obtulimus. Non iudicauimus nos idoneos, vt ipsi ex nobis faceremus electionem, eoque cupiebamus aliquo signo doceri de voluntate Dei, qui summa hæc dirigit, qui nouit omnia vtiliter dispensare, a quo solo proficiscitur omne donum optimum, & omne datum perfectum. Exaudiuit Dominus preces nostras, & voluntatem suam nobis declarauit, primum excitando foris famam omni- C nis electi nostri, deinde amorem illius nobis inflammando. Vide miraculum. Qua hora de eligendo Rege cœptum est, eo ipso temporis puncto & momento tot nationes lingua, moribus, & locis inter se disiunctissimæ, in vnius personam voluntates suas contulerunt. Quid? poteratne diuinæ voluntatis certius edi testimonium, quam quod vno & eodem tempore corda & voluntates hominum in vnum converteret? Non erat hæc res humani consilii, sed Dei opus: ad cuius nutum & mandatum repente ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum. Libeat ex his intueri diuinæ benignitatis erga nos clementiam. Duo mala maxime omnium post mortem Regis metuebamus, bella ab hostibus, ac motus domesticos inter ciues. Corrupta enim morum & artis militaris disciplina; con- D tumacia & dedignatio parendi in eorum locum successerat. Sustulerant ergo tum animos hostes, nec iam nobiscum de sua libertate, sed de nostra seruitute certabant. At nunc melius, quam sperabamus, gratia Dei omnia euenisse videmus. Rediit terror & metus hostibus: obedientia, obsequium nostris. *Moschus* se tenet, *Valachus* pacem petit, *Turca* nusquam alias legationem magis amicam cum delatione auxiliorum, quam nunc, misit. Quid mirer magis? prudentiamne, fidem, curam, diligentiam Senatus, an vero obsequium & moderationem equestris ordinis? Statim enim audita morte Principis,

quasi

quasi conspiratione facta, conuentibus actis in Palatinatibus quique suis, constitutis extra ordioariis iudiciis, vt ne qua vis aut cædes fieret, pacem domesticam firmarunt, & finibus Regni milite stipendiario, qui arte militari & viribus pollerent, prospexerunt, quorum plerique amore patriæ voluntarie militarunt: alii vero, qui ingenio & consilio præstarent, ad Comitia Regni profecti sunt, quorum tanta reuerentia erga Senatum enituit, vt in eligendo Rege nullum consilium separatim, nec per submissas aliquas personas agerent, sed communia consilia haberent. Adde, quod ad electionem procedere noluerint, nisi declarante id ex Senatus sententia Archiepiscopo, tanquam Primate Regni, cui proprie competit, consilii ordinem & progressum electionis proponere. Constabat Marschalcis suum officium. Nam præter ius rogandi sententias, mandante Senatu distribuebant hospitia, & pacis publicæ custodes erant. Quæ quidem ita sancte ab omnibus culta est, vt ante & post edictum de mandato Senatus promulgatum, nulla cædes, nullum iurgium commissum esse diceretur. Libet hic commemorare insigne factum duorum equitum, qui antiquas inter se inimicitias gerebant, cum alter alterum in campo patenti conspexisset, paucis id animaduertentibus, strictis gladiis ad se concurrerunt. Et cum iam manus conserturi essent, substitit vterque, tali sermone ad se vsi: nisi me reuocasset temporis huius ratio, & amor pacis publicæ, ferrum inter me & te finem inimicitiarum hac hora fecisset. His dictis vterque nullo aecepto vel inflicto vulnere recessit. Videt R. P. V. in ipso calore iraeundiæ magnam moderationem animorum. Constabat etiam in eo actu euique sua libertas. Nam vnius euiusque nomen & suffragium in scripturam redigebatur, vt nec candidatus fraudaretur suffragio, nec is qui suffragium ferebat inani libertatis nomine gaoderet. Neque vero quisquam satis digne laudare potest, quod in territoriis, siue Palatinatibus iuncti fuerint Equestri ordini Senatores, quibus hæc prouincia iniuncta erat, vt in suo quisque territorio siue Palatinatu omnes rationes honestatis & commodorum ad informandos aliorum animos exponeret, sententiasque conciliaret. Viderat enim prudentissimus Senatus, nulla ratione facilius posse conciliari diuersitatem & contrarietatem sententiarum, quam prudentia & autoritate Senatorum, qui melius cognitas habent rationes status Reipub. necessitatis, periculorum & commodorum, secutus autoritatem cuiusdam asserentis: in populari statu Rerumpubl. ita demum a vulgo rite mandari Magistratus & officia, cum iunioribus intersint seniores, quorum illi reguntur consilio. Ac mea quidem sententia hoc consilium Reipubl. nostræ salutem peperit. Cui autem verius competit directio siue moderatio omnium actionum tempore interregni, quam Senatui? dico vnito. Necesse est enim ad hoe, vt sit ordinata multitudo, vnum aliquem eminere. Sed qois potius emineat, quam is, qui ætate, consilio, prudentia, loco & dignitate ceteros vincit? Natura hoc ita fert, & constitutio Reipubl. nostræ. Constat enim Rege, Senatu & equestri ordine. Et illa quidem officia sunt Senatorum, viuentibus Regibus, alia Equestris ordinis. Sane mortuo Rege, tribunalia & iudicia, quæ nomine Regis vigorem obtineot, cessant & silent, autoritas certe Senatoria, si vnquam, certe eo tempore difficili ae periculoso in repræsentanda salute, & in dandis sanis & salubribus consiliis elucescere, & pro ratione iurisiurandi præ cæteris eminere debet. Sane tam R. Primatis, quam Senatorum Regni tanta vigilantia emicuit, vt septimo post mortem Regis die, triginta plus minus Senatores Louicium veteri more conuenirent, ad consultandum de Republ. alii vltro, alii literis inuitati. Cernit R. P. V. corpus Reipub. nostræ capite quidem, hoc est, Rege earens, viuum tamen, non mortuum: videt, quomodo in salute Reipubl. tuenda omnia membra conuenirent, suum quodque negotium agit, non se in alterius officium ingerit. Miles a finibus hostem arcet, officiales, siue Magistratus Regni, mandante Senatu, officia obeunt, Senatus lancem, libram, & regulam agendorum tenet, Primas Regni omnibus actionibus e sententia Senatus moderatur & dirigit, reliqui parent. Ex quibus omnibus superius commemoratis manifestissime constat, quod nos eum Regem elegimus suo loco, suo tempore, ad normam & præscriptum omnium ordinum Regni, summo iudicio, non tumultuarie: elegimus sine vlla difficultate, non inuiti, nec coacti, non pauci, sed vniuersi, non vnius status, sed omnium ordinum consensu, non necessitate, sed voluntarie, sine fraude & dolo. Dolus enim & fraus eom timore Domini, fictio eum veritate & charitate, temeritas cum consilio, non commiscetur. Elegimus ex abundantia amoris, cum summa hilaritate, instinctu, vt credere par est, Spiritus Sancti. Fuerit sane qoispiam detractor actionum Spiritus Sancti, & diuinæ voluntati non obtemperans, honoris Regii atque laudis nostræ inuidus, qui dicat rem fuisse instructam. Quamuis & recens memoria facti, & hæc tota ratio eligendi Regis apertam calumniam facile refutat; tamen augeamus suspicionem, vt diligens inquisitio adhibeatur, excutiamus recessus & latebras animorum. Quæram ex eo, a nostris, an ab extraneis res instructa est. Si ab extraneis, quomodo verisimile est, quenquam tot nationes, spatio terrarum disiunctissimas, linguis & moribus inter se dissidentes, non solum obirs, sed etiam ad voluntatem suam pertrahere potuisse: sin a nostris, absit, vt hoe de fratribus credamus. Nonnulli extranei homines, cursibus suis ae literis scriptis leuiusculos rumores & suspiciones inter nos sparserant. Deus bone, quam acriter inquisitum est in scripta, facta, & dicta hominum? Graue erat, aeerbum, & oculis non ferendum spectaculum, cum in consessu & conspectu vniuersorum viri nobiles, & optime de Republ. meriti nullo teste, nullo argumento, nullo iudice, alieno loco & tempore, ex sola suspicione in crimen vocarentur. Nec tamen inquisitiones & vexationes huiusmodi, quas nostri R V G appellant, fructu suo caruerunt. Nam cum non modo nullum crimen sed nec suspicio quidem in aliquo ex his hæsisset, factum est, vt alius de alio bene sentiret & confideret. Ac mea quidem sententia, si quis diligentius rem inspexerit, reperiet, nihil plus momenti ad expedien-

dieodum hoc negotium attulisse, quam quod mitigatis affectibus, resecatis suspicionibus, vacui præiudicatis, sine dolo & fraude, pure, cum timore Domini ad eum actum accessimus, ac veluti turbata aqua oculus A nihil videre, postquam lutum resederit omnia penetrare potest: ita oos summotis suspicionibus veritatem, tanquam lucem, aspeximus. Hæc est vera & simplex rei gestæ narratio, hæc consiliorum ratio. Hic actus, mea quidem sententia, æteroe memoria dignissimus est, quo nihil illustrius, nihil vtilius, nihil pulchrius & perfectius esse potest. Nihil in eo absuit, quod adesse debuit, nihil adfuit, quod abesse debuit. Absuit metus & quælibet vis, absuit confusio, absuit dolus & fraus: adfuit libertas suffragiorum, adfuit deliberatio & iudicium rectum, adfuit ardens studium & summa concordia, adfuit pietas & deuotio. Magnum oos certe fructum eum incredibili gaudio in theatro totius orbis cepimus libertatis nostræ: cum enim optimum ex optimis Christiaoi orbis Principibus Regem & moderato- B rem Reipubl. nostræ elegimus. Aliis populis Reges edit successio, easus, fortuna, fors: nobis eum consilium sanum, iudicium rectum, libera voluntas, & chara vnitas, opus vere Spiritus Sancti, electam gemmam totius Christiani orbis (pace aliorum dixerim) edidit. Non hic sanguinis coniunctio, non viciuitas, non fœdera, non officiorum ratio valuit. Non quæsiuimus etiam Regem domi, & in gremio gentis nationisque oostræ: hic nobis optimus & coniunctissimus, qui optimus & Reipubl. nostræ præ cæteris vtilissimus esse videbatur. Quod *Henrico Andium Duci* merito contigit. Quis enim eo est splendore familiæ clarior, nobilitate virtutum præstantior, vsu & experientia rerum exercitatior, qui maiora ætate sua magnarum virtutum edidit specimina. Regnum *Galliæ* vicaria potestate Chri- C stianissimi Regis Galliarum fratris, felicissime administrauit, rebelles fortissime pugnans vicit, pacem publicam constabiliuit, disciplinam rei militaris restituit. In quo modestia, iustitia, pietas, & omnis chorus virtutum sedem & domicilium fixisse perhibetur. Cumque habeamus hos sponsores & fideiussores, atque adeo pignora, speramus, diuina freti benignitate, bene cœpta ad optatum exitum deductum, & omnia nostra atque illius consilia, actionesque cœlitus gubernatum iri. Nihil iam restare videtur, nisi vt Deus Opt. saluum & incolumem ed oos deducat. Ego certe pro aduentu illius, quemadmodum ipse orare non desisto, ita clerus per Diœcesin meam, iuxta formulam a Paternitate V. R. conscriptam, continue orat, & confido in Domino, D eum fore Ducem itineris, qui autor fuit honoris. Hæc prolixius quam institueram Paternitate V. R. scripsi, & eidem fortasse molestus fui: quod P. V. R. patriæ ac Reipublicæ cognouerim amantissimam, nota eidem omnia consilia volui, vt a me haberet veritatem historiæ. Ego enim omnibus his interfui, & statim post mortem Regis ad Reuer. D. Archiepiscopum, Primatem Regni, tanquam ad moderatorem harum actionum accurri, eumque præsens consilio & opera iuui. Maioremque in modum Reuerendiss. Paternitatem Vestram rogo, vt in eo actu posteris transmittendo elaborandum sibi omnino putet. Quo nomine oos omnes, tota *Polonia*, & posteritas Reuerendiss. Paternitati Vestræ plurimum debere profitebimur. Datum Wladislauiæ, 25. Septembris 1573.

Epistola XLVII.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis

MARTINO CROMERO
Coadiutori & designato Episcopo Varmiensi.

Regi in Prussiam iter molienti vt suis consiliis adsit, maxime e re fore autumat.

QVæ *Varsouiæ* agantur, quidque deinceps Sacra Regia Maiestas agere constituerit, Reuerendiss. D. Vestra ex his, quæ illi mitto, literarum exemplis facile intelliget. Mitto etiam illi exemplum literarum a Rege ad Ordines terrarum Prussiæ datarum, quibus illis ita postulantibus, præmittitur, vt ex autoritate Regiæ Maiestatis conuentum etiamnum habeant *Mariaburgi*, sub ipsum tempus aduentus sui ad eandem vrbem. Quo me quoque suam Maiestatem comitari fortasse necesse erit. Vt autem Reuerendiss. D. Vestra suæ Maiestati illic aduentanti occurrat, pro mea erga illam beneuolentia suadeo & hortor, atque ita facturam suopte studio atque consilio certum habeo. Itaque cætera ad congressum nostrum reseruo, hoc vero tempore, quod illi paulo confidentius per literas communicandum esse existimem, illud est a consiliis rebellionis istius *Gedanensis*, suspicatur Regia Maiestas, & nobilitatem quidem illius regionis (quanquam se sui esse cupidam satis studiose præ se ferat) omnino alienam esse, aut saltem id fieri ita executionis atque vnionis odio. Ita Reuerendissima D. Vestra faciet rem, & Regiæ Maiestati gratam, & ad pacificationis consilia, vtilem & opportunam, quando sibi cum his agendum sit, suum sensum atque consilium suæ Maiestati perscripserit. Datum.

Epistola XLVIII.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis

MARTINO CROMERO
Coadiutori & designato Episcopo Varmiensi.

In comitiis, licet sat turbulentis, Regis in Catholicam religionem studium imprimis clarissi. latatur.

QVod tanto interuallo ad Reuerendiss. D. Vestram scribo, non mirabitur credo, si cogitauerit, in quantis occupationibus, molestiis, atque difficultatibus me hic versari adhuc fuerit necesse. Neque vero admodum habebam, quod ad eam scriberem.

Totum

Totum enim Comitiorum tempua variis ae inutilibua altercationibus consumptum est, nec fere quicquam constitutum, quod sane non sine magno Regis ac optimi cuiusquam dolore accidit. Confirmationem Priuilegiorum Ecclesiæ *Varmiensis* omuium, quamuis amplissima verborum forma essent concepta, a sacra Regia Maiestate obtinui. Eius pietas, & singulare religionis studium, indies magis ae magia se ostendit, qua ego potissimum annixus, non sine magna plurimorum inuidia, metuque infringendæ executionia, *villas Monialium Gedanensium* recuperaui. Iuuabat tum audire præclaram illius & pietatis plenam, de donis Deo semel donatis, in alios vsus non conuertendis in decernendo, orationem. Admonitu meo cum cæteris Episcopis, mandata de templis iuris patronatus sui profanatis, in pristinum statum restituendis, adiecta non leui mulcta in eos, qui non statim parere voluerint, dari iussit. Et quod magis mirum est, quodque scribere suppudet, concilii Tridentini Decretorum multo obseruantior est, quam nos Episcopi. Neminem enim ad Ecclesias iuris patronatus sui præsentare vult, nisi qui Presbyter sit, aut saltem qui se intra annum præsbyterum fore obstringat. Itaque sedulo nobia precandus est Deus Opt. Max. vt hoc ipsius in religionem Catholicam studium magis ac magis augeat atque confirmet. R.D.V. quam optime ac felicissime valeat. Datom.

Epistola LXIX.

STANISLAVS CARNÇOVIVS
Episcopus Vladislauiensis
IOANNI HERBORTO de FVLSTIN
Castellano Sanocensi.

Obtrectatores maleferiatos detestatur, ad extinguendam inuidiam, curas & labores suos, in eligendo Rege bona fide exantlatos, recenset.

Mirari satis nequeo illorum hominum Ingenia, qui hoc potissimum in vita curaodum sibi proponunt, vt optimorum virorum præclare factis derogenr, studiaqoe eorum & industriam in Repnbl. sinistre interpretentur. Nihil enim tam egregium & laudabile fieri potest, quod non lingua ociosorum hominum, aut virtuti alienæ iouidentium contaminet, imo, quanto quid præclarius & gloriosius vnquam inuenitur, tanto magia inuidiæ sit obnoxium. Id profecto ego ipse, cum alias sæpissime, tum præcipue post obitum Sereniss. Regis *Sigismundi Augusti*, hoc turbulentissimo & periculosissimo tempore, quo maximos labores, grauissimasque coras Reipubl. causa pertuli, satis re ipsa experior. Qua in re licet animi mei sinceritas indigne aduersariorum proscindatur sermonibus, facile tamen me ipsum recte factorum conscientia, & elarissimorum virorum, quibus idem sæpissime vsu veniebat, recordatione consolor. Quoniam vero totius temporis huius res gestas memoria repetens, te inprimis reperio non modo Senatorem prudentissimum grauissimumque; verum etiam actionum & consiliorum meorum testem locupletissimum, operæ precium esse doxi, de hoa toto negocio, eiusque partibus ad te scribere, seriemque ae tractationem eius repetere, vt & ea, quæ habes cognita, recognoscas, & si quæ te fugiunt, quæ consiliorum meorum rationes attineant, ea planius e meis scriptis quam ex aliorum sermone percipias. Spero autem tibi periculorum quoque illorum Reipub. laborumque nostrorum communium recordationem non iniucundam fore. Ac primum quidem in mentem mihi venit illius temporis, quo post mortem Sereniss. *Sigismundi Augusti* Regis fuimus vna, quia & diem ipsum memoria teneo: nam ad VIII. idus Ianuarii *Varsouiam*, sequenti deinde die in Senatum conuenimus. Quo tempore anxios & sollicitos homines vidisti, ea de causa, quod nec eligendi noui Regis, nec belli & pacis, atque adeo totius Reipubl. administrandæ gubernandæque rationes tenereot: Superiorum temporum nullum exemplum, nec in recenti memoria hominum, nec io legibus scriptis, nec in annalibus veterum reperiri. Electionum quoque ratio, quæ sacris canonibus præscripta est, ad nostram hanc accommodari vix posse videbatur. Auxit difficultatem diffideotia, quam partim externi Oratores diurna mansione, & frequenti locorum mutatione, partim *Bistriciensia Comitia* dissoluta suscitauerant. Quo factum est, vt non solum nos occultæ simultates; verum etiam nobilitatis animos aduersus Senatum variæ suspiciones exagitareot. Hæc facies, hic habitus animorum, hic erat tum rerum status. Quo tempore te quoque valde conturbatum fuisse vidi. Dictæ sunt in Senatu sententiæ, dixi ego quoque meam. Nihil hic a me dictum velim arrogantius. Quis offusam caliginem ex oculis hominum dispulerit, & lucem rebus intulerit, laborantique Reipubl. consilio subuenerit, id ego aliorum iudicio relinquo. Illud vero dico, quod etiam te meminisse puto, me talem sententiam per Dei gratiam dixisse, quam ordo equester summo cum assensu animique hilaritate amplexus est, & vniuersus Senatus iudicio grauissimo, paucis fere adiectis, comprobauit ac secutus est. Confestim, orta quasi noua luce, omnium voluntate & consensu electi sunt viri clarissimi, *Petrus de Sborow* Palatinus Sandamiriensis, *Ioannes de Tomice* Castellanus Goesnensis, hia quoque vtrunque oostrum adesse voluerunt. Coouenimus in locum habitationis defuncti Regis, vbi prandere solitus fuerat. Rogatu vestro sententiam a me semel dictam iterum repetii. Impetrauimus a te, vt singula describeres. Fecisti non inuitus. Totam illam rationem eligendi Regis ad quatuor capita prudanter & dilucide reduxisti. Scriptum illud in Senatum attulimus, quod lectum & autoritate publica confirmatum est. Multorum animos verbis meis confirmatos fuisse vidisti, cum dicerem: Rempublicam suis viribus stare, non vita Regis, nec cadere morte eiusdem: viuere eam fide, consilio, & prudentia eorum, quibus se viuente Rege credidir: habere Senatum, qui libram tenet rerum agendarum, habere Principem Senatus, qui cæteris præit in ordine publici consilii & progressu electionis, Marschalcos, Thesaurarios, Cancellarios, Duces exercitus, Capitaneos, Magistratus, & cætera corporis Reipubl. membra esse in autoritate Senatus.

Itaque

Itaque summa eorum, quæ tum facienda censui, hæc erat: vt iudicia per Prouincias & territoria autoritate Reipubl. exerceantur, miles conscribatur, tradantur exercitus Imperatoribus, & si vis maior ingruerit, omnes ad arma sint parati, præsidia in arcibus in confiniis collocentur, augeatur numerus militum *Ticocini*, ad custodiam gazæ Regiæ. Constituta pace domi & foris, locum commodum, & tempus idoneum Comitiis, ad eligeodum Regem, Senatus ex lege designet. Potestas detur veniendi omnibus, ad quos ius eligendi spectat. Securitati viarum Capitanei, seu Vice Capitanei prospiciant. Qui ad electionem profecturi sunt, in itinere ab inferendis damnis per exequutores & iudices ad id eligendos, qui iustitiam sine strepitu iuris summarie administrent, coerceantur. Postquam ventum fuerit ad locum electioni destinatum, Marschalci populum per tribur, siue palatinatus distribuant, sicut *Samuel* quoodam in *Masphat* fecerat, vt in Regum libris habetur: ciuitates & pagos Palatinatibus assignent. His sic recte, quoad fieri potest, constitutis, ad electionem noui Regis procedatur. Cuius eligendi promptam & expeditam rationem esse, & principio in Comitio Oratores externorum Principum audiantur; deinde, auditis legationibus, Primas Regni, cuius ore interregni tempora Respubl. loquitur, nomina Candidatorum edat sen proponat, rationes honestatis, commodorum & incommodorum, disertis verbis, cum summa fide, ita, vt ab omnibus intelligatur, exponat. Si conuenerimus in vnum (quod vtinam fiat) *Archiepiscopus Gnesnensis*, tanquam Primas, Regem ex consensu omnium renunciet, largam benedictionem, ex abundantia charismatum dignitatis sacerdotii & pastoralis officii, solenni more impertiat & precetur. Renunciatum Marschalci per edicta publica promulgent. Quod si diuersæ fuerint sententiæ, dixi ex lege & consuetudine veteri, nulli alteri ius competere conciliandarum sententiarum, quam Archiepiscopo, tanquam Primati, tam diu, quoad omnes vel certe maxima pars conuenerint. Quod quamuis multis argumentis demonstrarem, ac *Illust. D. Andreas Comes Gorcanus*, Castellanus Miedzirzecensis, sororis tuæ maritus, idemque terrarum Maioris Poloniæ Nuncius, *Colensi* omnium Maiorum Polonorum voluntate atque consensu id ipsum comprobaret: (Qualis enim ea Resp. esset, in qua vnus aliquis cæteris omnibus non præiret?) Veruntamen cum viderem, moltum in eo esse difficultatis, vt vnus ei rei satisfacere posset: facile assensus sum, vt, saluo iure Primatus, alii modi quærerentur ad conciliandam senteotiarum diuarsitatem. Qua de re sententiam *Mag. D. Petri Sborouii*, Palatini Sandomiriensis probaui, qui censuit, vt præstantes aliquot viri, tam e Senatorio, quam Equestri ordine deligerentur, qui Sacramento iureiurandi adstricti, capto consilio, vnum aut alterum, quem maxime Reipubl. vtilem fore arbitrareotur, annotarent, & collectis rationibus, pro eo, quem probarint, eas scripto comprehensas, Senatui Equestrique ordini legendas examinandasque proponerent. Assensus quoque sum *Hieronymo Ossolinio* Castellano Sandomiriensi, vt quandoquidem vnus locus omnes capere nequeat, post factam propositionem, auditasque exrernorom Principum legationes, Reuerendiss. Domini, Archiepiscopus, Episcopi, & Palatini, ad Palatinatus sui nobilitatem se conferrent, sententias ipsi dicerent, veritatem earum conciliarent, & numerum Candidatorum ad minimum redigerent, descriptumque ad Senatum referrent. Sortibus eam rem committere mihi visum non est, cum ob alias causas, tum vel maxime, quod insolens & temerarium esse videatur. Qua de re nonnullis exhibui scriptum inter opuscula D Thomæ. De acclamationibus quæ mea fuerit sententia, tenes vt arbitror, Nam vsurpaui verba glossæ ex canonibus: Acclamationibus Christum Saluatorem nostrum esse damnatum atque crucifixum. Nec referre, ferrone an acclamationibus res agatur, nam vtrobique vis regnat, non recta ratio. Illudque sæpe inculcaui, vt in electione Regis non aurum, nec ferrum, nec sors, nec acclamatio, sed recta ratio, iudicium sanum, vtilitas publica regnet & dominetur. Confœderationem nouam quam sim detestatus, non est quod pluribus commemorem. Refutabam ego impium Psephysma, tum statutis & confœderationibus antiquis, & Catholicorum consensu diuerso, tum argumentis, quibus demonstrabam, euerti eam veterem disciplinam, religionemque Christianam, mutari Rempubl. anarchiamque induci. Controuersias statuum in aliud tempus reiiciendas suasi, ad arbitrium Regis, iuxta statutorum præscriptum, diiudicandas. Interea vero, vt moderatio aliqua fieret (saluo tamen iure omnium) tam diu duratura, quoad Rex nouus eligeretur. Exceptis articulis religionis, de quibus non vnius Regni iudicio, sed vniuersalis Ecclesiæ decretis stari oportere. De iurium correctione quid senserim, satis, opinor, in libello, qui a me de emendanda Republica editus & prelo subiectus est, exposui, quem etiam M. D. V. ipse dedi. In quo illud reprehensione quibusdam videtur dignum, quod tantopere ordinis nostri dignitatem & libertatem extulerim. Nouis iudiciis cur non præbuerim assensum, ea causa fuit, quod iis maiestatem & potestatem Regiam conuelli, Rempublicam mutari, sacrum ordinem euerti, dignitatem Senatus imminui viderem. Hæc est nuda, vera, & simplex, vt probe nosti, consiliorum meorum narratio, quorum mihi constant rationes, easque ab omnibus bonis & prudentibus viris probari compertum habeo. Taceo hic itinera mea ex eo tempore, quo Sereniss. Rex mortuus est, Reipubl. causa suscepta. Pridie eius diei, quo nuncius mortis ad R. D. Archiepiscopum peruenit, veni Louicium, ab eiusdem R. D Archiepiscopi latere nusquam discessi. Post peractum enim Louicii Senatorum conuentum, Radeouiam primum, deinde vna cum illo in agrum Varsouiensem, postea Colum, tum in Cascensem pagum, deinde mandato Senatus Lomzam profectus sum. Quid plura? In perpetua custodia & vigilia Reipub. mansi, cum magno valetudinis & rerum mearum dispendio. Hæc ego verbosius ad te scripsi, quo cum mihi & in Italia communia studia, & in patria sæpius eadem de Repub. consilia fuerunt, vt cognita consiliorum meorum ratione, haberes quid

quid diceres, si quando in vituperatores meos incidisses. Sunt enim plerique, qui dum se vinci ab aliis studio, opera, diligentia, & officiis in Rempub. ægre patiuntur, recte facta bonorum in reprehensionem vocant. Interim te saluum ac incolumem, rebusque omnibus florentem valere percupio. Datum.

Epistola LXX.

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis ad MASOVIOS.

Explicatis aliquot Poloniarum muneribus, iuribus & libertate, concordiam, futuris Comitiis maxime necessariam, illis enixe commendat.

EX vniuersalibus quidem literis, quæ à Colensi Cascensique Conuentibus editæ sunt, abunde potestis intelligere, quid hic Conuentus, quem nunc agitis, quid Respub. quidue Domini Senatores ipsi a vobis fratribus suis postulent. Verumtamen cum ob negociorum quorundam Reipub. administrationem, in propinquo essem, Conuentumq; istic fieri cognouissem, pro meo in Rempub. studio facere non potui, quin aliquid literarum ad vos darem. Ea namque animi mei erga Rempub. promptitudo est, vt vbicunque de bono Reipub. consultatur, ibi & ipse magnopere optarem interesse, afflictis illis opem pro viribus meis daturus. Id quoniam coram agere nunc mihi non vacat, saltim per literas vobiscum de rebus necessariis colloquendum putaui. Quæ autem scripturus sum, ea ex mea persona, vtpote ad fratres meos scribam, persuasum habens, vos hæc ipsa æquo animo a me tanquam a fratre accepturos, & in bonam partem interpretaturos esse omnia. Tam frequentes Conuentus, quos & D. Senatores & vos cogitis, certo sunt indicio, quantopere vtrique bono Reipub. cupiatis. Quod studium quamdiu in hominibus nostris inextinctum permanserit, interitus vllus Deo propicio metuendus non erit, ideo quod DD. Senatorum ductu & hortatu eam curam, cogentes Comitia, & de Reipub. bono consultantes, agitis, non possum non vehementer probare. Est equidem cur omnipotenti Deo agamus gratias, & nosmet consolemur ipsos, quod ex conuentu quoque illo Cascensi omnes Regni Senatores cum concordia & animorum consensu discesserimus. Et profecto quicquid difficultatum aut perturbationum subortum nuper fuerat, id totum non ex malo animo aut negligentia nostra profectum est; sed inde potius, quod a nobis consilia neque simul capta neque vicissim communicata fuissent. Quod cum iam factum sit, magna de cætero spes est, omnes actiones per Dei clementiam finem habituras esse optimum. In ea vero mutua consiliorum ignorantia, quod pro veteri consuetudine, sententiis terrarum Poloniæ maioris accesseritis, id D. Polonis, maioribus & superioribus terris fuit estque gratissimum. Nam etsi Regionibus appellationibusue differimus, vnum tamen omnes sumus, bonaque spes est diuinitus, nunquam eo calamitatis & mali deuenturam esse nostram Rempub. vt inter eos schisma vel dissidium existat, cum sciamus nos omnes indissolubili vinculo esse coniunctos. Ne tamen eo perueniatur vnquam, D. Senatores pro officio prudentiaque sua cauentes, ad retinendam vnitatem (quam concordia, charitas, bonusque ordo comitatur) nihil esse tempore interregni magis necessarium existimant, quam vt vnus sit, qui primatum obtinens, omnium Reip. actionum moderator sit & rector, qualis autem ea Respub. esset, in qua aliquis primum non præiret cæteris, non autem plures? vbi enim duo sunt cum A æquali potestate, ibi certum dissidium. Id ne vnquam accidat, prudentissime a maioribus nostris Regni Primatus institutus est, nempe, quod non plures, sed vnus sit, non solum actionum publicarum dux & autor, verum etiam sententiarum determinator ac definitor omnium. Is autem ideo sacerdotalis est ordinis, quod in sacerdotem Regni affectati suspicio cadere non potest. Huc accedit, quod in eo non tantum vnitas, sed etiam publica libertas sit posita. Nam quotiescunque Princeps iniquus iura & libertates, in quas iurauit, seruare noluerit, solus Regni Primas, qui a Regibus iusiurandum accipit, eisque Regiam coronam imponit, comitia potest indicere, populosque contra iniquum Principem, tanquam ad commune incendium extinguendum conuocare. Magna hæc est profecto libertas, quod contra Principem huiusmodi frenum, per quod in officio retinetur, habeamus. Præterea Rempub. hanc nostram sic a maioribus institutam accepimus, quod ea inter nos fratres B insignia partita sit. Dominis enim Polonis minoribus, fratribus nostris datus est thesaurus, corona Regia, Magistratus quoque nunc ad illos importati sunt, eo ad coronandum Reges conuenimus, ibi Principes nostros sepelimus. Magnus hic illorum honor, magnum dignitatis decus. Nobis quoque maioribus Polonis id monumentum pulcherrimum, appello excellentiam dignitatis, relictum est, quod penes nos sit Primatus Regni. Non personæ Archiepiscopi, quatenus est Archiepiscopus, sed maioris Poloniæ terris attributus, vt nullus Princeps præter hanc prærogatiuam coronari queat. De qua quidem re testatum nobis reliquit in historia sua Dlugosius. Primati autem, quemadmodum viuo regnanteque Principe, tanta & autoritas, & Comitiorum indicendorum potestas competit: ita tempore quoq; interregni, ad omnia negocia dux & autor idem, non quisquam alius habendus est, non sine tamen Dominorum Senatorum voluntate atque consilio. Quam quidem præ-C rogatiuam & libertatem publicam D. Senatores, fratresque nostri minores in conuentu Colensi tuentes, Primatem non quenquam alium quam Archiepiscopum Gnesnensem agnouerunt, illi ad omnia gerenda primas ac præcipuas tribuendo partes, quemadmodum id ex illorum scriptis cognosci potest. Proinde vos rogatos velim, vt cum illis, quemadmodum antea, ita nunc quoque consentiatis. Nisi enim vetus consuetudo integra conseruata fuerit, verendum est, ne vt in aliis publicis actionibus, ita in hac Electione plurimum confusionis exoriatur. Ab vno enim pendet vnitas, a pluribus disparitas. Quemadmodum & in exercitu, si Duces duo fuerint, per discordiam amittitur victoria. Hic Articulus ad præparationem Comitiorum eligendo Regi destinatorum, visus mihi est maxime necessarius. Et cum in eam, quæ breui futura est, conuocationem nuncios e medio vestri missuri eritis: id eis mandetis rogo, quo prærogatiuam tam libertatis publicæ, quam religionis Catholicæ, ac Ordinis Eccle-D siastici, cuius amatores hactenus extitistis, tum etiam maioris Poloniæ, vt salua & integra permaneant, diligentissime seruent atque tueantur. Vtinam bene feliciterque valeatis. Datum.

EPISTOLA LXXI.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis IOANNI CYRO ad S. Vincentium Wratislauiæ Abbati.

Monasterio Strzelnensi se Canones præscripsisse significat & ne huic rei aduersetur, quin commoda eius monasterii promoueat, sedulo monet.

CUm non ita pridem pro officio meo, ex præscripto Sacrorum Canonum, Conciliique Tridentini Decretorum, Diœcesim meam perlustrarem, ad Parochiam quoque Monasteriumque Strzelnense descendi, vbi ad ipsarum quidem sacrarum virginum, atque earum Præpositi vitam & mores, disciplinamque regularem quod attinet, nihil fere maiore aliqua reprehensione dignum inueni. Cæterum quod Monasterii illius securitatem, conniuente Præposito tum vel maxime vacante Monasterio, ordinemque electionis spectat, omnia penitus desideraui. Nam animaduerti, immo superioribus temporibus re ipsa expertus sum, Monasterium illud cupiditati hominum ambitionibusque, ac B omnibus generis iniuriis, vt sunt iniquissima tempora, esse maxime expositum. Itaque ad occurrendum & prospiciendum hisce malis in posterum, tum etiam ad ipsum Monasterium ad præscriptum Sacrosancti Concilii Tridentini confirmandum, conscripsi certos Canones, quos illi loco maxime necessarios iudicaui, partim ex Decretis Concilii Tridentini selectos, partim ex veteri consuetudine, sacrorumque Canonum instituto depromptos. Hos Præposito atque virginibus illis, non ea solum quæ mihi iure meo competit; sed etiam R. D. Nuncii Apostolici, mihi per ipsum in omnia Diœcesis meæ Monasteria in amplissima, vt dicitur, forma communicata autoritate obseruandos, proposui atque mandaui. Quibus vt satisfiat, omni mea cura, studio atque autoritate contendam. Quoniam vero superioribus temporibus expertus sum, R. D. V. ad vsurpandum ius suum eiusmodi studiis atque conatibus meis, qui ad tuendam integritatem istius Monasterii referebantur, C aduersari solitam esse; pro vtilitate eius Monasterii rogandam & monendam esse existimaui, vt deinceps in animum inducat suum, me nihil aliud quærere, quam Monasterii illius salutem, vtilitatem atque securitatem; ac vt pro officio pietateque sua, quam Ecclesiæ Dei locoque illi debet, salutares conatus meos non solum non impediat, sed etiam pro viribus adiuuet. Non possum sane sine magno dolore commemorare ea, quæ superioribus temporibus a R. D. V. in eo sunt facta, & tamen, ne quid tale deinceps fiat, commemorem necesse est. Ante aliquot annos mortuo Præposito Falisceuio viro integerrimo, cum ego Pecherscium & ætate & moribus illi parem suffectum esse cuperem, R. D. V. ambitione & gratia Siracouii, cui ego tum ob immaturam ætatem, tum ob Simoniæ labem, quæ palam erat deprehensa, aduersabar, victa, vt is Monasterio præficeretur perfecit. Quo non ita multo post mortuo, pecunia, quam ille in Simoniam expenderat, per eius cognatos a Monasterio cum D graui ipsius damno atque iactura per vim & iniuriam est extorta. Iam vero eum nuper iterum de legitime eligendo altero Præposito sollicitus essem, & aliquot probos & graues sacerdotes virginibus proposuissem, R. D. V. contra eos cuiusdam famosi hominis Gluchouii patrocinium suscepit, qui iam iam per vim Monasterium occupauisset, nisi a fratre meo, cui præsidium Monasterii dum Præpositus legitime eligeretur demandaueram, reiectus esset, qui nondum etiam, vt audio, quiescit. Taceo ea, quæ ego ad tuendum ius & libertatem istius Monasterii feci, ac etiam A nunc facio, cum interea R. D. V. quod cum bona illius gratia dictum velim, toto Abbatiæ suæ tempore, nihil omnino quod ad Conuentus istius vtilitatem pertineret, fecerit, ac ne semel quidem aliquando istud Monasterium inuiserit. Complures iam virgines cum desiderio professionis, cum non esset qui eam ab illis acciperet, mortuæ sunt. Nunc etiam cum aliquæ a me petiissent, vt vel eius rei causa eo venirem, D. V. R. ne id facerent obstitit ac prohibuit, non sine magna tum ipsarum virginum, tum etiam mea iniuria. Quamobrem R. D. V. monitam esse velim, vt a tam perniciosa contentione desistat, ne, dum ipsa nihil facit & mecum & de iurisdictione contendit, Monasterium cum omni iure & libertate sua in extremum discrimen adducat. Quod ego certe pro meo officio & in Ecclesiam DEI studio non patiar. Ac nisi petitionis huius monitionisque meæ rationem habere voluerit, ignoscet mihi si de eo ad S. D. N. retulero, opemque & præsidium suæ sanctitatis atque cautionem iuri & libertati loci illius implorauero. Quod vti inuitus facere cogerer, sic confido de prudentia D. V. fore, vt id facere necesse non habeam, D. quoque V. R. non solum mecum non contendat, sed etiam ad vtilitatem illius Monasterii conspiret: quod si contendendum est, cura, studio, opera atque diligentia ad salutem atque incolumitatem conuentus illius, contendamus atque certemus, in quo sane æquo animo vel a R. D. V. vincar, vel eam vincam. Parcanii 18 Septembris 1577.

EPISTOLA LXXII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

NICOLAVS KOSSOBVCIVS Secretarius Sacræ Regiæ Maiestatis.

C *De religionis Catholico-Romanæ conseruandæ, vindicandæ & restaurandæ ratione, nec non de modo conuertendi ad eam hæreticos commentatur.*

INter innumera Dei erga genus humanum beneficia nullum profecto maius, nullum excellentius cogitari potest religione ipsa, Præsul amplissime. Nam vt alia prætermittam, quæ ex hoc tam præclaro Dei munere in nos redundant, vtpote quod nos sola religio a cæteris animantibus secernat, quod diuersos populos diuersis legibus atque moribus vtentes in societate retineat; quid quæso pulchrius, quid optabilius homini circa hæc terrena obuersanti, corpusque interitui, animam vero damnationi æternæ obnoxiam habenti, quid inquam præstantius contingere potuit, quam dari sibi a Deo rationem? qua & terrena hæc despiciat, & corpus animamque suam ab interitu vindicet, et supra hæc caduca atque mortalia sese eleuans, totum se animo in DEum transferat, illique semper adhæreat. Magnum hoc est D profecto beneficium, & an maius esse possit, nescio. Per hoc enim corruptibilitas nostra (vt Apostolus ait) incorruptibilitatem, per hoc mortalitas immortalitatem consequitur, per hoc denique homo Deo, creatura creatori coniungitur. Quamobrem nemini mirum videri debet, si tam constanter per multos sententiæ suæ

quam

quam de religione semel imbiberint, adhærere videamus. Ingeneratum est enim vnicuique a natura perfectionis apprehendendæ desiderium. Quisquis aut se se ita comparauerit, vt perfectionem suam, atque illa, quæ omnia summa sunt, in religione versari existimet, mirum quam difficile se ab ea, quam semel optimam iudicauit, abduci patiatur. Non ille opes, non dignitates, non liberos, non vxorem, non denique vitam ipsam tanti habet, vt non prius hæc omnia sibi quam religionem eripi sustineat. Hæc itaque dum mecum cogito, mirari plerumque mihi subit, non admodum prudentem aliquorum persuasionem, qui dissensiones has religionis ferro tantum ac flamma cohiberi ac sisti posse existimant, cum citius humanam naturam dissoluere, quam ingenitum hunc religionis amorem ex animis hominum euellere possint. Propterea hæc est Præsul amplissime curandi ratio, omniumque medicorum iudicio iam pridem reprobata, qui externa, vel vt illi vocant, localia non adhibent remedia, nisi prius internorum habuerit rationem: Vbi hæret malum, ibi hæreat & remedium. Vbi morbi, ibi & curationis sit initium. Patere quæso Præsul amplissime, me hominem, etsi genere vitæ a vobis dissitum, religionis tamen constantia ordini vestro coniunctissimum, patere inquam, apud te hac de re libere loqui. Non vt doceam, cum ipse præceptis regendæ Ecclesiæ Dei vberrime abundes; sed vt quis sit aliorum in hac re sensus intelligas. Quicunque ordinem vestrum Pontifex amplissime intuetur, singulorumque prudentiam ac doctrinam considerat, non potest non lateri, nullum vnquam tempus in Polonia fuisse, quod haberet Episcopos vel doctiores, vel rerum gerendarum peritiores. At is rursum, si oculos ad has dissensiones religionisque confusionem conuerterit, nunquam ita deploratas atque perditas esse res Ecclesiæ, atque nunc sunt, fateatur necesse est. Quando enim vnquam in Repub. nostra tantis odijs inter se status certarunt? Quando alia fides præter Catholicam hoc est, Romanam, est prædicta? Quo tempore tot templa prosanata? altaria euersa? sacerdotes Domini polluta? ministeria denique diuinitatis tremenda irrita? Nihil me hercle horum in Polonia, maiorum nostrorum tempore est auditum, nihil vnquam eiusmodi admissum, in quo vel ordinis vestri dignitas, vel Ecclesiæ Dei autoritas periclitari videretur. Nunc primum hæc mala hoc nostro infelicissimo seculo, cum maximo nominis nostri dedecore, ac libertatis publicæ, conscientiarumque nostrarum periculo conspicimus. Quid vero est causæ obsecro, vt tot Episcopos tanta prudentia, tantaque grauitate habentes, iis malis nequaquam obuiam eamus? an vero nobis autoritas deest? minime, cum præcipua pars Reipub. sitis, proximumque post Principem locum in Senatu obtineatis. An vero studium vel voluntas? at ne id quidem, cum nihil vobis magis curæ, quam vt repurgatis hisce erroribus, Ecclesiam Dei pristino nitori restituere possitis. Hæ sunt cogitationes vestræ, hi conatus, hoc semper omnibus Comitiis a Principe expetiistis, vt iam tandem aliquando causam Dei eiusque Ecclesiæ agere inciperet. Nemo itaque vel negligentiam vestram accusare, vel studium desiderare potest. Sed cur tamen pulcherrimi conatus hi vestri in cassum abeunt? Cur omnia monentes nihil promouetis: Tametsi non dubito, fore nonnullos, qui hæc non æquis auribus sint accepturi, dicam tamen quid sentio, & dicam cum Propheta sancto: Vanum est vobis ante lucem surgere. Ante lucem surgitis, quia sine Deo, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominem, in mundum venientem, surgitis. Quomodo itaque tenebras dispellere vultis, cum vobis lux illa, quæ in tenebris lucet, non luceat? vbi non est lux, tenebræ sint oportet. Quid est homo, nisi pars quædam mundi? quid autem mundus, nisi tenebræ? In tenebris itaque versamini, qui in humano tantum confiditis præsidio. Dei donum est fides, quid hic hominem inuocatis? An dubitatis, eum Ecclesiam suam tueri posse, sine auxilio potentum huius mundi, qui eam aliquot ex plebe abiectorum opera fundauerit? Gentes illæ immanissimas, quæ Deum ignorarunt, sola pauperum prædicatione ad agnitionem veri Dei conuertit, & Christianos aberrantes, sed qui tamen lucem Euangelii degustarunt, nisi Regum vel Principum præsidio ad viam veritatis non reuocabit? Facessat procul hæc quæso ab animis hominum piorum cogitatio, vt eum humano auxilio egere existiment, qui in potenti sua dextera conclusa habeat omnia. Cogitate per Deum immortalem illa tempora, quando Arianicus furor totum turbabat orbem, quid tunc sanctissimi Pontifices illi egerint, humanumne inuocauerunt auxilium? an vero diuino confidentes, suumque opus agentes, patienter omnia pertulerint? Legimus quidem pestem illam ita late sese diffudisse, vt & Regum & imperatorum aulas occuparet, nullaque esset Christiani orbis pars, in qua peruersissimi illius dogmatis sectatores non regnarent, vt nulla prorsus vis eorum potentiæ resistere videretur, & tamen lues illa postea est compressa, vt nullum, vel certe exiguum illius extaret vestigium. Eritne autem aliquis tam insanus, qui humana opera, & non singulari Dei beneficio illud incendium, quo totus ardebat Oriens, extinctum fuisse fateatur? Legat quisquis vult illius temporis historiam, inueniet profecto miseram tum fuisse Catholicæ Ecclesiæ conditionem, fractasque plane illius vires. Quid enim per Deum immortalem erat, quod furor ille vesanus non violasset? Templa per vim occupabantur, Episcopi Catholici alii in exilium agebantur, alii in neruum abducebantur, nonnulli crudelissime necabantur. Et in quorum vitam sæuire non licebat, criminibus falsis onerabantur. Cerneres crudelissimos illos Arianicos non Pontifices, sed Carnifices, non secus ac immanissimas aliquas beluas in necem Sacerdotum Domini discurrere, &, vt se sanguine Catholico explerent, non templis, non aris parcere. Nulla tum fuerat humani auxilii spes, nullum in homine præsidium. Cum autem Ecclesia Catholica omni ope humana destituta fuisset, & iam iam interitura videretur, ecce diuinum affulsit auxilium, tempestateque sedata, pax atque tranquillitas optatissima illuxit, Arianis vel ad veritatem Catholicam redeuntibus, vel mutuo certamine concidentibus. Sed quid hac de re D. Hieronymus contra Luciferianos scribat, licet inserere: ingemuit totus orbis (inquit) & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula Apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iam supererat spei. Dominus excitatur, imperat tempestati, bestia moritur, tranquillitas rediit. Manifestius dicam: Omnes Episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, ad Ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum Ecclesia complexa est, tunc ad reditum Eusebii lugubres vestes Italia mutauit. Huc vsque Hieronymus. Hac eadem ratione Nestoriani, hac Macedoniani sunt profligati, hac denique omnes Hæreses ex Ecclesia Dei perierunt. Vt plane pudere deberet eos insigniter, qui præsentium malorum finem ab humanis tantum ex-

pectant manibus. Sed forsan existimabit aliquis, me Ecclesiæ consuetudinem, qua in Hæreticos animaduertere solet, damnare: absit hoc a me, vt de eius autoritate dubitem, quam Spiritu Sancto regi atque gubernari non dubito, in qua Christus se perpetuo mansurum pollicetur. Quam ob id D. Paulus columnam & firmamentum veritatis appellat. Quicquid illa probat, probo. Quicquid improbat, improbo. Neque id ago, vt vel Principum Catholicorum gladium hebetari vellem, vel neminem ad bonum cogi debere existimem. Cum & Principes non sine causa gladium portare sciam. Quem si hic vibrare non possent, nusquam poterunt, & voluntatem coactam processu temporis aliquando fieri liberam, pœnisque homines non tam ad bene faciendum cogi, quam a male faciendo prohiberi non ignorem. Non id inquam ago, vt fundamentum hoc omnium Rerumpub. disciplinam (quæ nulla esse poterit, si hominibus quiduis audere impune liceret) conuellam; sed quod Hæreses flamma tantum & ferro tollantur, & quod ad reformandam Ecclesiam Dei, pacemque ac vnitatem restituendam, nihil præter tam seueram & austeram animaduersionem requiratur, id vero est quod constanter nego, id quod reprehendo. Stat a me Anglia, quæ tot millibus Hæreticorum partim ferro, partim igni absumptis, nihilo meliorem religionis statum experitur. Stat & Gallia, quæ nisi mitius cum Hæreticis agere cœpisset, prius sui ipsius, quam Hæreseon exitum conspexisset. Maledictus, inquit Propheta, qui ponit brachium suum hominem. Quod si id in humanis verum esse comperimus, quid in diuinis? Ea enim, quæ Dei sunt, solis humanis præsidiis firmare velle, quid aliud est, quam diuinæ detrahere potestati atque potentiæ, quasi ille vel nesciat, vel non possit? Iamne vides Præsul amplissime, quod ad sedandas religionis dissensiones humano tantum eniti præsidio, est ante lucem, hoc est, sine Deo surgere. Et tamen volumus, vt DEVS operibus tenebrarum benedicat, vt ea prosperet, quæ maiestatem suam offendunt, potentiamque imminuunt. Agite quicquid vultis, contendite quantum potestis, vrgete libertates Ecclesiasticas, vrgete Priuilegia Regni; nihil tamen efficietis, frustra a vobis omnis consumetur labor. Quid ita? quia præposteram morbi huius curationem aggredimini. In medulla hæret malum, & vos cortici inhæretis. Animi est iste morbus, non corporis. Sæuite quantum vultis in corpora, nisi animos curaueritis, vt in illis Lucifer ille verus oriatur, qui eos & in Deum & in proximum inflammet amore, nunquam dissensionum finem conspicietis, ante lucem siquidem surgitis. Sed si consilia vestra euentu suo non frustrari cupitis, quid idem Propheta dicat, attendite. Surgite postquam sederitis, cum locum quietis & pacis inueneritis, vt tuto & secure conquiescere possitis, id est, cum animos hominum studiis pietatis atque virtutis ita præparaueritis, vt doctrinam sanam recipere possint; tum demum consilia vestra explicate, tunc demum ad externa præsidia confugite, aliter nihil agetis. In maleuolam siquidem animam non intrabit spiritus sapientiæ. Legatione pro Christo fungimini, ait Apostolus. Cuius itaque locum obtinetis, eius quoque facta imitemini oportet, si vultis pro veris ministris verbi DEI, & dispensatoribus mysteriorum eius, vt estis, haberi. Vobis dictum est: quemadmodum misit me Pater, ita & ego vos mitto. Iam vero quomodo Christus doctrinam Patris cœlestis propagarit, nostis. Non ille armato stipatus exercitu, non auro, non gemmis splendens apparuit; sed pauper in pauperi tugurio natus totum terrarum orbem suæ subiecit potestati. Quæ vero fuerunt illius arma tam potentia, ensisne, an flamma? minime. Fatetur ille quidem se in id venisse, vt gladium mitteret & ignem in terram, sed cum illa spiritualiter sit prolata, nostras in necem aliorum manus armare non possunt. Nemini vim intulit, neminem coegit, vt sequeretur; sed quia potens erat in verbo, potens in opere, assiduusque in oratione, tanta fecit, quanta nemo vnquam Regum vel Imperatorum facere potuit. Hæc sunt fundamenta prima Ecclesiæ, Præsul amplissime, verbum Dei, opera bona, & orationes: his Christus eam fundauit, his eam quoque vos tueamini oportet. Vbi vbi hæc vigent, viget etiam fides, viget Ecclesia; vbi autem corruerint, ruunt quoque alto a culmine illa. Idque adeo verum est, vt si illa tempora, quibus Hæreses præsentes pullulare cœperunt, repetere voluerimus, inueniremus profecto, non prius easdem in Poloniam irrepsisse, donec ista tria interciderint. Reduc quæso in memoriam, quales tum concionatores fuerint, annon tam aniles fabulas magis, quã verbum Dei prædicarint? Reduc & mores tam Ecclesiæ præsidum, quam & reliquorum, inuenies profecto tum pudicitiam, castitatem, deuotionem, cæterasque virtutes a domo Dei exulasse, vix tenue quoddam & inane fidei nomen relictum fuisse. Inermem itaque Ecclesiam Dei Satanas reperiens, totis viribus incubuit, vt eam sede sua moueret, ac de eo dignitatis gradu, in quo eam Deus collocauit, deiiceret. Quod quamuis nunquam obtinebit, orauit enim Christus pro præside illius, vt nunquam fides sua deficeret, & portæ inferi ex promissione diuina adversus eum non prævalebunt: in quanta tamen mala illam induxerit, sine maximo animi dolore commemorare non possumus. Quamobrem si vobis cordi est, Præsul amplissime, vti esse debet, speculatores enim vos Dominus domui suæ dedit: si vobis inquam cordi est, pacem illam atque tranquillitatem, quæ ante has Hæreses regnabat, Ecclesiæ Dei repræsentare, ad ea vos principia retrahatis oportet, a quibus recedendo in tot mala incidistis. Insurgunt Hæretici, crescunt odiis, cresunt potentia; Ecclesia vero DEI afflicta ingemiscit. Sed vnde quæso hæc mala? Iratus est Dominus, & exarsit furor illius contra nos. Dereliquimus enim vias Domini, & sequimur voluntates nostras. Eiecimus iustitiam, & operamur iniquitatem. Vt vere illud Prophetæ de nobis dici queat: non est veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra, maledictum; & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, sanguis sanguinem attigit. Propterea luget terra, & infirmatur omnis, qui habitat in ea, gloriaque nostra versa est in ignominiam. Cum itaque peccata nostra diuiserunt nos a Deo; proiicientes malum operemur bonum, & ad thronum misericordiæ confugiamus. Humiliati itaque sub potenti manu Dei, abiectisque omnibus terrenis cogitationibus, totis viribus in id incumbite, vt quam plurimos operarios in vineam Domini mittatis, qui verbum Dei iuxta Catholicæ Ecclesiæ sensum, ac sanctorum Patrum consensum prædicent, & populum de peccatis opportune vel importune arguentes ad pœnitentiam adhortentur, si forte misereatur nostri DEVS, & dispulsa errorum caligine, splendidissimum veritatis lumen nobis exhibeat. Et quoniam vos lucem mundi DEVS constituit, satagite,

gite, vt ad inſtar candelæ accenſæ mundo luceatis, vt ſectatores bonorum operum effecti, & nos, qui e media plebe ſumus, ad pietatem inuitare, & veſtram vocationem certam facere poſſitis. Vt videntes homines opera veſtra bona ac doctrinæ conſcientiam, Deum eſſe in vobis pronunciare poſſint. Hoc eſt illud ſcutum fidei, quod nos D. Paulus contra tentationes Diaboli recipere iubet, in quo omnia nequiſſimi tela extinguuntur. Hoc Eccleſia Dei ſe totata eſt ſemper. Hoc ſcuto, ceu gladio, omnes Hæreticos proſtrauit ac profligauit. Hoc quoque vos in manum prius ſumite, tum demum ad illud externum confugite. Hanc rationem reſtaurandæ Eccleſiæ Dei ſecuti ſunt Patres in Tridentino Concilio diuinitus congregati. Nam ita Canones illos diuinos ſuos de myſteriis fidei noſtræ ediderunt, vt non ſolum quæ ad fidem & cultum externum ſeu ceremonias pertinebant; ſed etiam quæ ad correctionem morum ſpectant, abunde ſint perſecuti. Tuam quoque hic laudem ſilentio prætetire non poſſum, Præſul ampliſſime. Qui initium Epiſcopatus tui, vti verum paſtorem decuit, ab his ipſis rebus ſis auſpicatus, vt qui per Eccleſias prouinciæ tuæ optimis ac doctiſſimis viris conſtitutis, ſeminario quoque Wladiſlauiæ inſtituto ac ditato, ad corrigendos deprauatiſſimos cleri tui mores, animum intenderis, pulcherrimum ipſi ad omnem virtutem exemplum ex ſe præbens. Vt nunc primum te præſidente & deuotio in vrbem illam rediiſſe & pietas in ea domicilium collocaſſe videatur. Quamobrem licet præ cæteris Diœceſis tua Hæreticorum communi labe abundet, admiratione tamen pietatis ac virtutis, vigilantiæque tuæ ducti, non modo quietos ac modeſtos ſe erga te exhibent: ſed etiam veri Epiſcopi nomen tibi tribuentes, ita obſeruant, amant, atque colunt, vt nonnulli ex ipſis vltro tibi Eccleſias reddiderint. Hæc eadem tua pietas, in munereque ſuo explendo diligentia, admirandum te in Senatu reddidit. Tu enim cæteris Epiſcopis conniuentibus, & ſua tantum curantibus (quid enim verum dicere prohibet?) tu inquam vnus extitiſti, qui quid a te Pontificia dignitas, quid Senatoria autoritas expoſceret, non ignorans, Principem in voluptates ruentem ac Reipub. gubernacula negligentem, grauiſſima, & Epiſcopo ac Senatore digna Oratione admonere, atque adeo durioribus verbis reprehendere non dubitaſti. Quæ vitia in Repub. inuexerit, quam fœde ac turpiter Regiam dignitatem libidine contaminarit, quomodo ſenatoriam dignitatem atque autoritatem, rerum ſumma ad obſcuros homines delata eneruauerit, atque eo ipſo Regni ſuamque nobilitatem prodiderit, vt denique ex Regio dominatu, cuius vis atque poteſtas legibus apud nos temperata exiſtit, in Tyrannidem deflexerit, libere iuxta ac prudenter illi commemorando. Qua quidem re tantam tui apud omnes admirationem excitaſti, vt etiam alterius partis homines, alias ordini veſtro religionique infenſi, te tanquam aliquod numen ad ſalutem huius regni datum venerentur. Inter quos Illuſtr. & Mag. Petrus a Sborow Sendomirienſis Palatinus, vir in ea familia natus, quæ ad tuendam libertatem Regni huius diuinitus data eſſe videtur, cuius opera Princeps olim noſter in legatione ad Selimum Turcarum Imperatorem ſumma cum laude ac dignitate vſus eſt.

Is, inquam, talis ac tantus vir animum iſtum tuum intrepidum, vocemque liberam, ita ſtatim amplexus eſt, A vt ſe tibi totum ab eo tempore addixerit, & hoc difficillimo Interregni noſtri tempore conſilia ſua tecum, ad ſalutem huius Regni conſeruandam coniunxerit. Mitto alios, nam ſingulos enumerare longum eſſet. Notum etiam omnibus bonis tibi ſtudia ſua deferentibus, quod vel in Colenſi illo maioris Poloniæ conuentu celeberrimo, magna cum laude, ac nominis æternitate expertus es. Nam cum non ita pridem in Conuentu Radziecouienſi nebulo quidam, famoſo edito libello nomen tuum proſcindere, ac apud ordines Regni traducere conaretur, & neſcio quorum in necem tuam conſpiratorum inimicitias denunciaret, quantus, Dii boni, virorum proborum & de Repub. bene ſentientium ad te Colum proficiſcentem concurſus factus eſt, vitam ſuam & ſanguiB nem pro tua ſalute, in qua Reipub. ſalutem verſari intelligunt, exponere volentium? Quapropter cum Illuſt. & Magn. Andreas Comes a Gorca Caſtellanus Miedzirzecenſis, vir & ſplendore familiæ vetuſtiſſimæ, & maiorum ſuorum propriaque virtute clarus, & Reipub. nomine tibi coniunctiſſimus; cum, inquam, apud ampliſſimum equitum ordinem nomine tuo de famoſo illo libello conquereretur, ac quæ obiiciebantur, purgaret atque dilueret, ab omnibus ſtatim conclamatum eſt, tuam virtutem, tuamque integritatem ita omnibus eſſe probatam, vt difficile ſibi aliquid mali de ea perſuadere patiantur. Nebulonem ac latronem eum eſſe, qui te optimum Senatorem maniſeſtiſſimis calumniis etiam ſuppoſito libello, onerare auſus ſit. Cum, ſi vir bonus eſſet, quod pernicioſum Reipub. ſciret, palam ac publice indicaret. Hæc ego ideo C commemoraui, vt vel tuo exemplo diſcant alii, quantum vobis in pietate vigilantiaque veſtra præſidii ad conciliandos animos hominum, componendasque religionis diſſenſiones poſitum ſit. Cum ea exiſtat hominum natura, vt facilius ſe ab his duci patiantur, quorum vitam & mores cum doctrina conuenire videant. Vtinam vero & aliis eadem mens eſſet, vt Eccleſiæ Dei, cuius pane aluntur, diligentius inuigilarent, neque ſe tam profunde rebus terrenis immergerent. Non tam late profecto virus hoc ſerperet, neque tantum odium in viris ſecularibus contra ordinem veſtrum creſceret. Leuante Moyſe in Cœlum manus, vincebat Iſraël, dicit ſcriptura, dimittente autem, vincebat Amalech. Sic quoque cum olim Sacerdotes Domini leuarent in cœlum manus, hoc eſt, ea, quæ Dei eſſent, cogitarent, florebat eorum dignitas, vigebat autoritas. At vbi animum a rebus cœleſtibus ad rerum terrenarum cogitationem traduD xerunt, ſpernitur autoritas, iacet abiecta dignitas. Religio autem eo nutu labefactata concidit. Quod ſi relictis iſtis rebus terrenis, quæ & iram diuinam prouocant, & veſtram autoritatem labefactant, ea quæ ſecundum Deum ſunt, amplexi fueritis: ac nos ita rexeritis, vt in mandatis diuinis ambulantes, opem illius in ſpiritu & veritate inuocemus, dubio procul Dominus & dignitatem veſtram vobis reddet, & ſedatis hiſce procellis ac tempeſtatibus, pacem iucundiſſimam Eccleſiæ ſuæ reſtituet. Miſericors enim eſt Dominus, non deſpiciet membra ſua, ſi ſe vti capiti noſtro conformauerimus. Conuertet ſe ad nos, ſi nos

quoque

quoque ad eum conuerterimus; sin autem, peccatis nostris fortasse ita exigentibus, Deus nos in ruinam dare constituit; vt vobis tamen erit pulcherrimum, ac ad omnem A memoriæ æternitatem accommodatissimum, stationem suam non deseruisse, munereque suo, vti decuit, perfunctos esse. Habes Præsul optime, quid a vobis omnes pii hoc tempore calamitoso expectent. Et profecto, nisi me amor sententiæ meæ fallit, aut hæc est vera certaque reformandæ Ecclesiæ ratio, aut præterea nulla. In hac sententia vt te magis confirmes, propone tibi ob oculos quæso gentem Hebræam, quæ typus Ecclesiæ nostræ fuit. Nunquam ea fere ex seruitute propriis viribus, nunquam humano auxilio in libertatem asseruit; sed rum demum Deus illi compedes laxauit, tum demum iter expediuit, dulcissimosque patriæ fines ac augustissima templi limina conspicienda præbuit, cum peccata sua agnouit, pro illisque pœnitentiam agens, omnem salutis suæ spem in illo collocauit. Quoniam vero ei genti omnia in figura contigerunt, dici non potest, quam vehementer animum res ab ea gestæ his B deploratissimis temporibus confirment atque corroborent. Cum præsentia mala, quæ conturbant Ecclesiam Dei, in ea gente præfigurata esse videantur. Quamobrem cum legerem Psalmum 68. quo Propheta inducit Hebræam gentem calamitates suas deplorantem, quando direptis Hierosolymis Babilonem in seruitutem abducta fuit; cum, inquam, eum Psalmum legerem, atque ea omnia Ecclesiæ nostræ accommodarem, mirari satis non potui, quam vere Propheta sanctus præsentem Ecclesiæ statum non adumbrauerit tantum, sed suis coloribus ad viuum, vt aiunt, expresserit. Multum itaque illo delectatus, eum explicaui, ea omnia, quæ Propheta sanctus sub persona gentis Hebrææ loquitur, ad Ecclesiam per Anagogen referens. Quod quam apte præstiterim, aliorum esto iudicium. Hanc explanationem tibi mitto, Præsul amplissime, tum vt meam animi gratitudinem pro tuis summis in me beneficiis de- C clararem, tum vt te ad hæc Comitia Regni, in quibus de eligendo futuro Rege, hoc est, de salute totius Reipub. atque adeo Ecclesiæ Christi agi debet, proficiscentem, aliquo munere pietate tua digno prosequerer. Quid autem & huic turbulentissimo tempori accommodatius, & tuis consiliis, quæ tu tranquillitate Ecclesiæ, Reipublicæque salute, dies noctesque animo versas, vsquam a me offerri potuit, quam illustre hoc Ecclesiæ Dei sub persona gentis Hebrææ in durissima Babyloniorum seruitute existentis exemplum. In quo tu ceu in speculo contemplari possis, nihil hic ab humano consilio, nihil ab humanis manibus esse expectandum: sed a Deo pax atque tranquillitas Ecclesiæ petenda, eo modo, quo ipse orari vult, hoc est, facta condigna de sceleribus pœnitentia. Quamobrem & de reformatione Ecclesiæ apud te tam prolixe disserui, quod tota illa disputatio, & ab hoc tempore non est aliena, & cum hoc Psalmo consentire D videtur, in quo Ecclesia Dei magnis calamitatibus pressa, non in humanas respicit manus, non sua explicat consilia; sed omnem salutis suæ spem in Deum reiicit, eiusque se tutelæ tradit atque committit. Peto autem Præsul amplissime, vt quicquid id est muneris, quod quidem exiguum esse scio, eo animo accipias, quo a me tibi offertur, hoc est, candido & sincero. Deus se florentem diu seruet atque incolumem, ad honorem Ecclesiæ suæ, & salutem Reipub. nostræ. Datum ex Zenibog, rure meo paterno, 1. Decembris Anno Domini 1572.

EPISTOLA LXXIII.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis

GEORGIO CLEFELDO Elbingensi, Burgrabio Gedanensi.

Quod debeat abstinere ab arrogato iure Patronatus aliisque rebus Ecclesiæ, pluribus persequitur.

PErfertur ad me non dubiis autoribus, quod te in munus meum pastorale ingeras, ministros instituas ac destituas, Synodos, seu verius conuenticula cogas, ipse doceas & prædices, formam docendi non solum tuis ministris, verum etiam Sacerdotibus a me constitutis præscribas, leges figas & refigas, iuris denique seueritatem & minas adhibeas. Auget quoque dolorem illud, quod in ipso tuo discessu ad Regiam Maiestatem proficiscens, loco tui Procpiscopum vxorem tuam, in ludibrium fortasse nostri & Ecclesiæ Dei, constitueris. Quanquam illa, vt audeo, in fide a te dissidet. Est enim sectæ Caluini, cum te omnes pro Luthérano habeant. Itane tuo isto Episcopatu abuteris? Liquet sane, quantum a veris falsa distent, & quam indigne tibi autoritatem hanc arroges. Quæro enim, a quo tibi tradita sit hæc potestas? a Regene? atque Rex eam potestatem, qua ipse caret, tradere non potuit. A Conciliisne? atqui Conciliorum autoritate prohibetur, ne in vna ciuitate duo sint Episcopi. Quod si ad Ius *Culmense, Saxonicum*, & *Imperatorium* reuocas, inuenies illic, officia Burgimagistrorum & Episcoporum esse distincta. Agnosce igitur, quam hoc vnum & exitiale sit, quod nulla firma basi fundamentoque nitatur. Hactenus ego magna profecto modestia, mansuetudine, (vt ne dicam beneficentia) erga te sum vsus, vt te Dei Ecclesiæ lucrifacerem: sed contumaciam & supercilium tuum diutius ferre nequeo possum, neque debeo. Quamobrem te grauius iam ac seuerius admonendum esse duxi, ne in alienam messem falcem mittere, officiique tui fines transgredi pergas. Atque ne ignorantiam possis prætexere, licet tu omnem scientiam te deuorasse iactes, sententias quasdam e diuinis literis & sanctis Patribus depromptas tibi mitto. Ex quibus cognosces, non Burgimagistris, neque tutoribus aut fartoribus, neque fœminis, curam animarum, & ius ligandi atque soluendi, sed solis Sacerdoribus conuenire.

Deuteronomii 17. Si difficile & ambiguum iudicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas, videris verba variare, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegit *Ad Sacerdotes, non ad Burgimagistros.*

elegit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, & sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.

Sacerdotis, non Burgimagistri.

Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis A imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferet malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

De manu speculatoris, hoc est Episcopi, non Burgimagistri se Deus requisiturum sanguinem pereuntis dixit. Non ergo pertinet ad Burgimagistros animarum cura.

Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. *Ezechiel. 3. & 33.*

Interroga sacerdotes, non Burgimagistros. Nunc Burgimagistri volunt docere non solum sacerdotes, verum & Episcopos.

Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem. Quæ (*Aggei 2.*) verba Hieronymus explicans: Considera, inquit, sacerdotum esse officii, de lege interroganti respondere.

Apostolis, non Burgimagistris, data est potestas ligandi & soluendi conscientias.

Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. *Matth. 18.*

Sacerdotis, non Burgimagistri. Ex ore sacerdotis, non Burgimagistri.

Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent. Angelus enim Domini est exercituum. *Malachia 2.*

Nunc omnes non solum Burgimagistri, verum & opifices volunt esse Apostoli, Propheta, Doctores, quin & fœmina.

Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad confirmationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. *Ephes. 4.*

Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ, nunquid omnes Doctores? *1. Corinth. 13.*

Præpositis non Burgimagistris obedire iubet.

Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis. *Hebr. 13.*

Præpositi non Burgimagistri peruigilant quasi rationem pro animabus reddituri.

Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. *Actor. 20.*

Episcopos non Burgimagistros posuit regere Ecclesiam Dei.

Pascite, qui in vobis est, gregem Dei. *1. Pet. 5.*

Presbyteris hoc dictum est, non Burgimagistris.

D. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, posteaquam Regno tanto Sacerdotium excellentius esse docuit, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest, ita de Sacerdotibus loquitur: Qui terram, inquit, incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est, vt ea, quæ in cœlis sunt, dispensent, iis datum est, vt potestatem B habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueritis in terra, erunt & ligata in cœlo, & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cœlo. Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem, quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cœlos vsque peruadit. Vsque adeo, vt quæcunque inferne Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet.

Nunc Burgimagistri dicunt, se potestatem habere vinculi, quod non solum corpora, verum & animas contingit, ad se conscientiarum examen, ad se curam animarum spectare.

C De Iohanne Chrysostomo narrat Simeon Metaphrastes, qui vitam eius descripsit, quod cum Gaianas, vir præpotens, ab Imperatore petiuisset, suæ quoque partis hominibus, hoc est, Arianis, vnam e sacris domibus concedi, respondisse Chrysostomum, non licere Imperatori aliquid audere in rebus Ecclesiasticis, si velit esse pius. Nec obtinuit Gaianas, quamuis bellum esset minatus, quod etiam postea mouit, & est in eo trucidatus, Deo pœnam de impiis conatus illius sumente.

Nunc Burgimagistri sibi licere volunt, quod non licet Imperatori.

Gregorius Nazianzenus eos, qui cum potestate & imperio versabantur, alloquens: Accipi- D te, inquit, liberam orationem. Christi lex subiicit vos meæ potestati, meoque tribunali. Gerimus enim principatum & nos. Addam & hoc, quod maiorem & perfectiorem principatum gerimus, nisi forte spiritus carni, cœlestia subesse terrestribus debent. Suscipe vocem liberam: Scio quod ouis es mei gregis. Hæc ille in oratione, quam habuit ad subditos timore perculsos, & Imperatorem irascentem.

Ouem sui gregis vocat Imperatorem.

Ioannes

Quod non licuit Osiæ, multo minus licet Gedanensi & Elbingensi Burgimagistro.

Mane intra suos terminos Burgimagister.

Ioannes Chrysostomus, explicans illum locum de Osia: Ingressus est, inquit, sancta sanctorum &c. Rex cum esset, sacerdotis Principatum vsurpat. Volo, inquit, adolere incensum, A quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alii sunt termini Regni, alii Sacerdotii: hoc Regnum illo maius est. Neque enim ex his, quæ videntur, hic declaratur Rex, neque e gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari Rex. Ille quidem ea, quæ sunt in terris, sortitus est administranda; cæterum Sacerdotii ius e supernis descendit. Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo. Regi ea, quæ hic sunt, commissa sunt, mihi cœlestia, mihi cum dico, Sacerdotem intelligo.

Nunc etiam cœlestia sibi Burgimagistri vsurpaut.

Ac paucis interiectis: Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, Sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum B barbaris, mihi bellum est aduersus dæmones. Maior hic Principatus. Propterea Rex caput submittit manui Sacerdotis, & vbiq; in veteri scriptura Sacerdotes inungebant Reges. Verum Rex ille sua transiliens septa, modumque Regni transgressus, conatus est aliquid addere, atque ingressus est templum cum autoritate, incensum addere volens. Quid igitur Sacerdos? Non licet tibi Osia adolere incensum. Vide libertatem, vide mentem seruire nesciam, vide cœlos attingentem, vide libertatem incoercibilem, vide hominis corpus & Angeli mentem, vide humi ingredientem, & in cœlo versantem. Vidisti Regem, nec vidisti diadema. Ne mihi dixeris esse Regnum, vbi est legum transgressio. Non licet tibi Rex adolere incensum, non est fas venite in sancta sancto- C rum. Transcendis septa tua: quæris tibi non concessa, eoque quod accepisti perdes. Non licet tibi adolere incensum, sed Sacerdotibus istud datum est, non tuum hoc est, sed meum.

Quæris tibi non concessa Burgimagister, caue ne quæ accepisti, perdas.

Exclusit ille Pontifex Imperatorem & ab Ecclesiastico iudicio; nunc ingerunt se Burgimagistri.

Constantius, quo nihil fuit inconstantius, rebus Ecclesiasticis ingerere se cupiebat, ac liberius in sententiam suam pertrahere. Verum is, cum a quodam ab eo misso diligenter sollicitaretur: Non ita se habet, inquit, Ecclesiasticus Canon, nec vnquam accepimus talem a patribus traditionem, quam ipsi a beato & magno Apostolo Petro acceperunt. Quod si omnino Imperator curam suam pro Ecclesiastica pace interponere quærit: fiat Ecclesiastica Synodus D longe a Palatio, vbi nec Imperator præsto est, neque Comes se ingerit, neque iudex minatur, & vbi solus timor Dei ad omnia sufficit &c.

Osius vero Cordubensis Episcopus multo liberius etiam, datis ad Constantium literis: Desine quæso, inquit, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicii, serua te in illum diem purum, ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in eo genere præcipe; sed potius a nobis ea disce. Tibi Deus imperium commisit; nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ; ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptum est) quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo. De vtroque, præter alios qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, narrat hæc Athanasius ipse, scribens ad solitariam vitam agentes.

Nunc insulsi Burgimagistri dicunt Hosio Varmiensi, Stanislao Wladislauiensi: Ne te immisceas rebus Ecclesiasticis, neq; nobis in hoc genere præcipe, sed potius a nobis ea disce.

Et paucis interiectis, Athanasius ipse loquitur: Si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Quando a condito æuo auditum est, quando iudicium Ecclesia autoritatem suam ab Imperatore accepit, aut quando unquam hoc pro iudicio agnitum est? sed neque patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam spectaculum ab Ariana hæresi editur. Conuenerunt in vnum Hæretici & Imperator Constantius, &c.

Multo minus a Burgimagistro.

Si non Princeps, multo minus Burgimagister.

Nouum quoddam spectaculum a Luther. hæresi.

Osium Cordubensem imitatus Ambrosius Mediolanensis, cum Imperatoris nomine mandaretur, vt traderet Basilicam Arianis, respondit: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegabatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondet Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes in ea, quæ diuina sunt, te Imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari; ad Imperatorem pertinere Palatia, ad Sacerdotem Ecclesias. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Rursus mandat: Debeo & ego vnam Basilicam habere. Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera enim est, quæ non Christo legitimo coniugio copulata est. Hæc *Ambrosius Ep. 33.*

Sicut nunc nihilo melioribus Lutheranis.

Mandat Imperator, non permittebat Ambrosius: Nunc vult Burgimag.

Si non habet in diuina ius Imperator, multo minus Burgimag.

Publicorum mœnium ius concessum est Burgimagistro, non Sacrorum.

Alio loco dicit idem Ambrosius: Imperator bonus, intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. In oratione quam habuit in Auxentium.

Adultera est ecclesia Luterana, sicut fuit Ariana.

Idem Ambrosius ad Valentinianum Imper. scribens: Dalmatius me Tribunus & Notarius, mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt & ipse Iudices eligerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerunt postulati, sed id addidit, quod in Consistorio esset futura certatio arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui respondeo, vt arbitror, competenter. Nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum

Nunc etiam Burgimagister vult esse supra Ecclesiam.

hoc

hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: in causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius Ordinis, eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure voluit dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt, hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam, si alias quoque argueretur Episcopus & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumacirer respondit elementiæ tuæ. Ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi forte vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia? cuius & fides confessionis constantia comprobata est, & sapientia melioratæ Reipub. profectibus prædicatur. Quando audisti elementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse. Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt Sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donavit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum. Si docendus est Episcopus a Laico, quid sequatur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat a laico? At certe, si vel Seripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Impetatores de Episcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam senectutis maturitate prouectior, & tum de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui, diccbat: non est meum iudicare inter Episcopos; Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudieare. *Epistola 32.*

Etiam Imperatoria lege sancitum, vt in causa fidei, vel Ecclesiastici Ordinis, non iudicet, nisi qui sit eiusdem ordinis.

Hæc vere dici possunt de sancta memoria Sigismundo Rege. Nunc Burgimagistri volunt, vt Episcopus discat a laico, quam doctrinam populo tradere debeat.

Si de Imperatoribus, multo magis de Burgimagistris debent Episcopi iudicare, non de Episcopis Burgimagistri.

De Valentiniano hoc scribit idem Ambrosius, quod, cum eum erroris postea pœnituisset, tantam deuotionem erga Deum nostrum induerat, atque tanto in Ambrosium suum incubuerat affectu, vt quem antea persequebatur, postea diligeret: quem ante vt aduersarium repellebat, postea vt parentem putaret. Hoc ipsum facturos Gedanenses & Elbingenses in Deo spes est, cum eos Deus de potestate tenebrarum eripuerit, & Euangelii sui lucem illustrauerit, cum ex Lutheranis facti fuerint Christiani.

Quod nunc dicit R. Maiestas, dicit Burgimagister Gedanensis & Elbingensis, ego debeo iudicare, cuius doctrinæ prædicatorem ad nos mittere debeat Episcopus,

Constantium Imperatorem etiam Hilarium sic legimus alloquutum: proclamo tibi, inquit, O Constanti, quod Neroni locutus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent. Contra Deum pugnas, sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odisti, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, sed diuinorum. Hæc tibi a me atque illis socia & communia sunt. Tu vero nunc propria tua accipe. Christianum te mentiris, Christi novus hostis es. Antichristum præuenis, & arcanorum eius mysteria operaris, condis fidem, contra fidem viuens: Doctor profanorum es indoctus: piorũ subrepis nomine, blandiens occidis, specie religionis impietatem peragis: Christi fidem, Christi mendax prædicator, extinguis.

Sicut Ariani, ita & Lutherani Christianos se esse mentiuntur.

Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc a te Constanti requiro, in qua tandem fide credas? Ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demutationis tuæ tempora, quibus quisquam in vnum blasphemiæ baratrum descendens per gradus præcipites eucurrit. Namque post primam veræ fidei Synodum congregatam, rursum Antiochiæ Concilio fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicent, vt accidere solet, vt semper destruas, quod semper ædifices. Et in sequenti libro: Certe voces exclamantium a tua mansuetudine exaudiri decet. Catholicus sum, nolo esse Hæreticus. Christianus sum, non Arianus. Et melius est mihi in hoc seculo mori, quam alicuius potentia dominante castam veritatis virginem corrumpere.

Hoc nunc dici posset Confessionistis: In qua tandem fide creditis, cum toties fides Augustana sit mutata.

Christianus sum, non Luteranus.

Cum *Barses* Valentis Imperatoris Præfectus hortaretur *Eulogium*, vt se cum Imperatore coniungeret in doctrina fidei: nunquid, ait, vna cum imperio etiam ille Pontificium est consecutus. *Teod. lib. 4. cap. 18.*

Nunquid insulsi Burgimagistri Pontificatum vna cum hoc munere suo consecuti sunt, dum volunt, vt Episcopus cum illis in doctrina fidei consentiat.

De *Anastasio* Imperatore narrat *Georgius Cedrenus*, quod Episcopum *Armantum* ad se vocatum hortatus est, vt ad suam factionem desciseeret. Cui respondit Episcopus: Tu potius ad Orthodoxos transi. Ne, dum hominum imperitorum opiniones Seueri, Eutychii & Dioscori amplecteris, æterno igni addicaris, simulque apprehendens Imperatoris chlamidem: Hæc ait, vestis nequaquam te post mortem sequetur, O Imperator, sed sola comitabitur te pietas, ac virtutum habitus.

Sicut nunc insulsi quidã hortatur Episcopum, vt relicta Christiana confessione sequatur Augustanam, hoc est, vt Christum neget, & Antichristum Luterum pro Deo colat.

Missam fac Ecclesiam, quam Christus redemit suo sanguine. Indoctus es, & ratiocinandi ignarus: neque vllum Ecclesiæ decretum perfecte intelligis, tantum imposturis & scurrilibus calumniis fatuos terres. Satis tibi sit dignitatis, quod Imperator es: Antistes Ecclesiæ vocari noli.

Missam facite Ecclesiam indocti & Burgimag.

Leo Isaurus Constantinopolitanus Imperator cum imaginibus bellum susceperat, & eas e templis eiecerat. Contra quem scribens *Ioannes Damascenus* his verbis vsus est: Cum iam inde ab initio plurimi Sacerdotes & Reges a Deo dati fuerint, qui & sapientia & pietate, nec dicendi magis facultate excellerent, cum prætetea Synodi plurimæ fuerint sanctorum Patrum, qui diuinitus erant inspirati, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat. Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus Sanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Non patiemur, vt alias

Cum ex quo tempore Christi fidem recepit Gedanum & Elbinga, multi fuerunt Burgimagistri, viri pietate præstantes, cur nemo tale quid facere aggressus est? Si non patiemur vt Imperator, multo minus & Burgimagistri.

Non patiemur, vt nunc alia religio foueatur, quam antea.

alias aliter sentire, temporumq; vicissitudine fidẽ variare liceat, quo sic ea his, qui sunt extra Ecclesiam, ridiculum & ioculare quiddam esse videatur. Non patiemur, vt ea Regis subiaceat decretis, qui conetur morẽ a Patribus traditũ euertere. Non est enim piorum Regum, sanctiones Ecclesiasticas subuertere. Non Patrum hæc, sed latronum & prædonum sunt, quæ per vim extorquentur, non autem fiunt libera persuasione. Testis est eius rei Synodus, quæ fuit iterum Ephesi congregata: quæ nunc etiam Prædonica nomen obtinet, cum Regiâ manu fuerit extorta, quando B. Flauianus interfectus est. Ad Episcoporum Synodos hæc pertinent, non ad Reges. Quemadmodum dixit Dominus: vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Non Regibus ligandi & soluendi potestatem dedit Christus; sed Apostolis & eorum successoribus & pastoribus & Doctoribus. Hæc ille in primò libro. In eo vero, qui proxime sequitur: Non est Regum præscriberè leges Ecclesiæ. Vide quid dicat diuinus Apostolus. Sed alios quidem dedit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Pastores & Doctores, ad ædificationem Ecclesiæ, non addidit Reges. Et iterum: Obedite Præpositis vestris & subiacete. Ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote Præpositorum Vestrorum, qui locuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem, imitemini fidem. Non sunt vobis locuti verbum Reges, verum Apostoli, Prophetæ, Pastores & Doctores. Cum Dauid præcepisset Deus, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu mihi domum ædificabis, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus, cui honorem, honorem, cui timorem, timorem, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal. Regum cura est, vt bene sit Reipub. Vt autem Ecclesiæ recte constitutæ sint, ad Pastores & Doctores pertinet. Eiusmodi alienæ functionis inuasio, prædonum est & latronum fratres. Saul discidit pallium Samuelis. Quid accidit ei postea? scidit Regnum ipsius Deus, & dedit illud Dauid Regi mansuetissimo. Eliam Iesabel persecuta est, & linxerunt sues atque canes sanguinem ipsius. Herodes sustulit Ioannem, & a vermibus erosus extinctus est. Et nuper B. Germanus non vita solum, verum & doctrina illustris, alapis cæsus & in exilium relegatus est, & alii multi Episcopi & Patres, quorum nomina nescimus. An hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus noster cum adiissent eum scribæ & Pharisæi, vt tentarent, quo possent eum irretire laqueo sermonis, quærebant ex eo: Num licet censum dare Cæsari? Respondit eis: Exhibete mihi numisma. Cum autem illi protulissent; Cuius, inquit,

Multo minus Consularibq.

Multo minus Burgimagistrorum.

Multo minus ad Burgimagistros.

Ergo de conscientiis iudicare non pertinet ad Burgimagistros.

Multo minus Burgimagistrorum.

Multo minus Burgimagist.

Non Burgimagistris.

Imitemini fidem Præpositorum, non Burgimagistrorum.

Multo minus Burgimagistri.

Discrimen inter Politicam & Ecclesiasticam potestatem.

Prædonum est & latronum, non Burgimagistrorum alienæ functionis inuasio.

habet imaginem? illis respondentibus, Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; quæ autem Dei, Deo. Paremus tibi libenter, o Rex, A in his, quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia, qualia sunt vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quarum rerum penes te potestas est. In Ecclesiastico vero statu constituendo habemus Pastores, qui locuti sunt nobis verbum & ritus atque instituta ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos ab Orbe condito nobis præscriptos, quos posuerunt Patres nostri; sed retinemus traditiones quemadmodum accepimus. Nam si cœperimus ecclesiæ structuram vel in minimo demoliri, paulatim vniuersa moles corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio Regem, qui per tyrannidem sibi Sacerdotium vsurpat. Non Reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt Regum legibus gubernetur ecclesia, sed Patrum potius traditionibus, siue scriptæ sint, siue non scriptæ.

B *Theodorus* atq; *Studita*, cum idem faceret successor huius Leonis & cognominis, qui & ipse quæ sunt Ecclesiastici muneris vsurpare sibi conabatur, sic eum allocutus apud *Theodoritum* legitur: Ne tentes nunc, o Imperator, Ecclesiasticum statum dissoluere. Ait enim Apostolus: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Pastores & Doctores, ad perfectionẽ sanctorum. Non dixit, Reges. Tibi quidem, o Imperator, ciuilis status & exercitus commissus est. Hæc igitur cura, Ecclesiam Pastoribus ac Doctoribus, vt ait Apostolus, derelinque. At si non vis hoc facere, si quis peruertendæ fidei nostræ causa de cœlo aliquid nobis nunciauerit, ipsum non audiemus: tantum abest, vt te audituri simus. Hæc *Theodoretus* in vita *Niceta*.

Etiam Augustana confessio Episcoporũ hanc C esse iurisdictionem ait: remittere peccata, item cognoscere doctrinam: & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere: & impios, quorum nota est impietas, excludere a communione Ecclesiæ, & commisceri prohibet potestatem Ecclesiasticam & ciuilem.

Erasmus in Epistola, quam scripsit contra Pseudoeuangelicos: Excussum est iugum humanarum constitutionum; sed vbi sunt qui submiserunt ceruicem suaui iugo Domini. Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imo parum humanis mutantur. Titulus modo mutatus est, vocantur enim verbum Dei. Cęterum, res adeo nihilo est mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exitium isti magnifice decantatæ libertati. Atq; adeo proceres quidam & antesignani istius factionis, cum D nondum ad Episcoporum dignitatẽ, opes & ditionem peruenerunt: tamen eiusmodi speciem de se præbent, vt ego me malim in Episcoporũ, quam in istorum potestatem tradere, si detur optio; malimque potentissimi Cæsaris ferre iugum, quam quorundam Magistratuum Euangelicorum,

Pastores habemus & non Burgimagistros, qui constituant Ecclesiæ statum.

Ab orbe condito.

Luterus tectum demolitus est; Zuinglius parietes. Ecce nunc boni Trideista, exemplũ istorum secuti fundamentum etiam ipsum euellunt.

Multo minus Burgimagistrorum.

Multo minus Burgimagistros.

Quod isti tamen faciunt contra præscriptum suæ confusionis, deque doctrina sibi indicium sumunt.

Descriptio magistratus Euangelici.

An tale quid etiam Gedani & Elbingæ, videre non licet.

gelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro Euangelio submittunt ceruicem: magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum portent grauius iugum Diaboli. Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne profanis quidem Magistratibus pareatur. Olim Christiani sub Ethnicis Principibos quiete viuebant, studiose cauentes, ne quam seditionis occasionem darent, exhibentes honorem cui debebatur honor, vectigal cui vectigal, tributum cui tributum. Hortabantur Christo initiatos, vt idolatris etiam. Magistratibus obtemperarent, pro illorum incolumitate Deum quotidie orabant. At iste populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subito de tumultus excitat, quoties & quam leuibus de causis procurrit ad arma? ne solis quidem Ecclesiastis suis obtemperant: nisi dicant blanda auribus. Profligant etiam si liberius in vitam illorum inuehantur, aut opinione dissentiaot. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus: nunc iisdem prorsus delirat, quod vnum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam vero libertatem Euangelicam, impune facere sentireque, quod cuique libitum est.

Euangelicorum, hoc est Lutheranorum descriptio.

Recepit Philippus eius discipulus, autor Augustana Confessionis.

Centuriatores in præfatione quintæ centuriæ, antequam lux verbi diuini illuceseret in Germania, regnantibus tenebris Pontificiis & monasticis, vnicus ille Romanus præsul potestatem sibi sumebat: leges etiam Politicas non modo reformandi, sed etiam delendi, substitutis suis decretis & decretalibus, id quod superis atque inferis notum est. Quid vero nunc fit? Pro vno Pontifice, innumeri ex Politicis eminentia locorum atque munerum suffultis atque elatis exiliunt, qui vicem alternantes, nunc a forensibus in Ecclesiasticos transcendunt, & non contenti suis metis, religionum formulas, Ecclesiis, cum sceptro gladiis, & fulmine Iouis exhibent. Colores vero varii allinuntur, quod Magistratuum sit officium, custodem vtriusque tabulæ agere, altercationibus modum statuere, prospicere publicæ paci, remouere sediuosa capita. Et quis potest eos fucos omnes commemorare, quibus conantur plurimorum oculos fascinare, & faciunt quod libet. Et vna atque altera charta intellecta, Magistratus politici, qui Euangelio Christi nomen dederunt, plurimis in locis præstigiatoribus & corruptelis locum dignitatemque præmia debent: quos etiam ideo eo magis complectantur, quod eos sibi promtius seruire, conniuere & adulari cernunt. Confessoribus veritatis os obstruunt, paucos excutiunt libros, ne typis excudantur vetant, adulteratoribus autem veritatis vox libera est. Prælaborant & omnes spiritus maligni eorumque organa, vt quam latissime dispergantur pestiferi illi libri inseruiunt. Filii huius seculi audacissime formas religionum ex suo cerebro fuodunt & formulas scribunt, quas ministri verbi Dei imperiose obtrudunt. In eas enim angustias iam Ecclesia Dei, proh nefas, redigitur, dormitantibus Pastoribus passim etiam prodentibus, & sponte tradentibus suum ministerium Politicis viris: vt non raro tumidi rabulæ quidam forenses sese non intra septa sua rerum mundanarum continentes: aliique res ad Pastorum officia pertinentes, nefarie & impie ad se rapiant. Et plane, sicut olim Pontificii proceres in Ecclesia scelerate Regna huius mundi inuaserunt: ita nunc vicissim Politici, illotis quasi manibus in gubernationem illam spiritualem verorum ministrorum Dei, legitimeque suo officio fungentium irrumpunt, seque vtroque gladio instar Anti-Christi accingunt, cum nec vnum quidem suum recte administrare norint. Hæc in præfatione quintæ centuriæ. In præfatione vero septima: Inclinate parumper aures vestras ad vocem Regis cœlestis; quia ministros Dei ingenti fastu arcetis sæpe, ne vobis veritatem loquantur. In hanc regulam præscribit & sancit. Date Deo, quæ sunt Dei, & Magistratui Politico (nam Cæsar hic in genere ita accipi debet) quæ sunt Magistratus Politici. Verba illa, quod inquit, sunt quæ differentiam faciunt inter res, quæ conueniunt Deo soli, & quæ Magistratui Politico propria sunt. Discernit ibi vnigenitus Dei filius religionem complectentem verbum Dei, & cultus mandatos, & deinde leges atque res Politicas. Distinguunt vocationes Ecclesiasticam & Politicam. Insuper prohibet, ne confundantur, & vt cuilibet suum, hoc est, quod ei proprie competit, relinquator. In nouo quidem Testamento semper distincta fueruot officia Magistratuum Politicorum, qui corpora & res externas atque mundanas gubernant, & Doctorum verbi Dei, quibus cura tradendi verbum Dei, & administrandi Sacramenti a Christo instituta est delegata. Et nihil habet perplexi ista sententia filii Dei. Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Proinde falcem in alienam messem mittunt, & alienam functionem temere inuadunt, sanctumque sanctorum intrant, quemadmodum Osias. Qui cum sint Politici Magistratus, aut ipsorum serui, tamen magno supercilio audent nouas religionum formas componere, easque Ecclesiæ ministris offerre, tali cum imperio: ni applaudant sine contradictione se suo sceptro ipsos expulsuros, aut punituros, id quod etiam factitatum absque omni misericordia.

Hac nunc libertas expetitur.

Reiecto Papa vno multi Papæ nati. Politicos Pontifices ne Lutherani quidem ferunt, tantum abest, vt ferant Christiani.

Etiam ipsi Lutherani ferre non possunt, & ferant Christiani?

Gedanens. & Elbingens. Burgimagistri.

Intra septa sua rerum mundanarum se Burgimagistri continean, nec res ad Pastorum officia pertinentes nefarie & impie ad se rapiant.

Discrimen vocationis Ecclesiastica & Politica. Ne confundantur.

Falcem in alienam messem immittunt Gedanenses & Elbingenses Burgimagistri. Pœnam Osia metuant.

Nouam religionis formam Ecclesiæ ministris offerunt.

Eiusdem generis querimonias legere licet apud Hesustum quoque, qui fuit Magdeburgi Superintendens. Sed inde postea pulsus, vna cum aliis, nisi quod honoris gratia, tecto tamen ille carpento, nectu deportatus est, alii vero carbonario curru multis armatis circumsepti. Sic suos Papas Evangelicos tractant isti Politici Pontifices. Nam idem & *Rostochii*, & *Heidelbergæ*, & *Geneuæ*, & aliis multis in locis factum. Domestica silentio præterire

præterire malimus. Sic iam excusso vnius Papæ iugo, multi Papæ nati sunt, non solum Euangelici, verum & Politici. Sic enim eos vocant Centuriatores. A At sicut olim fuerunt hæretici, qui dicerent: Quod non volumus sanctum est; sic nunc dicunt isti: Quod volumus, Dei verbum est & Euangelium Christi. Nec ad Christi regulam, sed ad suos affectus fidei doctrinam sibi tradi cupiunt. Volumus, aiunt, Augustanam, nolumus confessionem Christianam: Illa Dei verbum est; non hæc.

Et verum est, si Lutherus & Philippus se prius Deos esse probauerint.

Hæc sunt, quæ ad te scribenda putaui. Deum precor, vt tibi det meliorem mentem. Datum Volborii.

EPISTOLA LXXIV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mutuam amicitiam firmaturus, literas ab eo missas se accepisse testatur.

VEteres literas D. V. R. *Laureto* rediens accepi, quæ me mirifice oblectarunt. Nam in communi gaudio tum Regiæ virtutis, tum bene & feliciter actæ Synodi propriam D. V. R. operam gloriamque agnosco: ex qua ego sane vberem capio fructum veteris iudicii mei, quod de D. V. R. semper præclare senserim. Quamobrem præter veterem necessitudinem nostram nouo quodam, proprioque beneficio me modo ac illa affectum esse intelligo, nihilque non illi debere. De quo plura *Albertus Stanieuius* amicus, & vetus familiaris meus, cui fidem habeat D. V. R. meque amet, ac bene valeat. Tudetto, 8. Septembr. 1577.

EPISTOLA LXXV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Refert, caussa Regis ex literis Pontificis plurimum accessisse, nec dubitare se, quin diu desiderata Synodus prouincialis optatum exitum sit habitura.

NOn ego quidem multas, plures tamen vnis, anno superiore ad Illustrissimam ac R. D. V. dedi, quas redditas non esse minime miror. Valde enim difficili atque infesto itinere illis penetrandum erat. At ne illud quidem mihi mirum videbatur, quod Ill. D. V. his, quas initio anni dederam, non respondisset. Nam & eas ipsas ad Ill. D. V. perlatas esse dubitabam, & in his, quæ mihi ab eo posterius redditæ fuerunt, non obscuras significationes dabat sui animi in nos, qui Serenissimi Regis partes secuti fuerimus. Nunc cum iam Deus Opt. Max. sententiam nostram decreto suo comprobauit; lætamur sane, eodem studia atque voluntates hominum esse conuersas. Sanctissimi certe D. N. literæ tam clementer tamque paterne ad Serenissimum Regem scriptæ, diuini istius decreti promulgationem in se continere nobis videntur, plurimumque animi Serenissimo Regi ad defendendum res Ecclesiasticas addiderunt. Cuius adhortatione atque impulsu nos, qui *Torunensibus Comitiis* interfuimus aliquot Episcopi effecimus, vt tandem R. D. Archiepiscopus, quamuis cunctanter, ad cogendum multum diuque a nobis flagitatam vniuersæ illius prouinciæ Synodum adduceretur, quæ vt primo quoque tempore exitum suum sortiatur, S. D. N. auctoritas siue per nuncium apud ipsum interposita facile perficiet. At quam statim adhibendam Ill. D. V. sua sanctitate auctorem atque impulsorem fore certissimum habeo. Illustrissimam D. Vestram quam diutissime ac felicissime valere percupio. Datum.

EPISTOLA LXXVI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Exponit tum quod neminem pœniteat Regis nuper electi, tum quod huic Regi Gedanenses tam dederint pœnas contumaciæ suæ, tum etiam quod legatus, vt dicitur, obedientiæ ablegetur.

QVod ipse mea sponte de Illust. D. Vestræ erga me animo atque iudicio mihi persuaseram, valdeque cupiebam, id ex certorum hominum literis atque sermonibus cognoui, de tantis nimirum nostris superiorum temporum gestis, deque Sereniss. Regis nostri renunciatione, de opinionum atque studiorum nostrorum hominum varietate, tum etiam quod meam & ipsius Principis nostri caussam, existimationem atque dignitatem B Illustr. D. Vestra auctoritate sua comprobare, eamque apud S. D. N. contra omnes aduersariorum obtrectationes atque calumnias tueri ac defendere voluerit. Quo mihi neque gratius, neque iucundius quicquam accidere potuit. Vehementer enim gaudeo, vt pridem ita etiam nunc sapientissimo atque grauissimo Illustr. D. V. iudicio, meum iudicium comprobari. Ac equidem ad ipsum Principem quod attinet, certissimum & exploratissimum mihi est, fore, & quemadmodum neque me, neque cæteros, qui suas partes secuti sunt sui, de ipsis iudicii atque opinionis pœniteat; ita neque Illustriss. D. Vestram eius quod suscepit patrocinii atque defensionis pœniteat vnquam. Nam is & religionis Catholicæ studiosissimus atque obseruantissimus est: & tot ac tantis naturæ, ingenii, industriæ, studii atque exercitationis ornamentis, & ad maximas res præclare gerendas, adiumentis præditus atque instructus est, vt ex omnibus qui C vnquam in Polonia regnarunt, haud sciam an aliquis par inueniatur neminem. Quod quidem non solum illius, sed etiam nostræ felicitatis est. Cuius rei vel hoc ipsum maximo iudicio esse potest, quod tam breui tempore tam diffidentes a se, non solum plurimorum & insignium hominum; sed etiam maximarum prouinciarum animos atque voluntates nul a vi adhibita, in sui amorem atque admirationem pertraxit. Soli *Gedanenses* tam superbi, tamque insolentes sunt, qui omni sua humanitate, qua ipsos modis omnibus ad officium reuocare conatus est, spreta & reiecta ira diuina, vt ego credo, religionis atque templorum violatorum vindictam ex eis deposcente, vires ipsius experiri decreuerunt. Iamque magnam partem experti sunt. Nam vnius diei, ac ne eius quidem integræ spacio, copiis atque munitionibus eorum, quas sibi ad quatuor milliaria ab orbe opposuerant, expugnatis, militibusque partim cæsis, partim fugatis, nihil ipsis præter mœnia reli- D quit. Quæ ne ipsa quidem tam diu defendere potuissent, nisi & illis tempus ad resipiscendum etiamnum dandum esse existimauisset, & Comitiorum necessitas huc eum retraxisset. Legatus, qui istuc ad testificandum suum erga S. Sedem Apostolicam cultum atque obseruantiam proficiscatur, iam nunc ab eo designabitur. Cui ad transeundum per loca sibi infesta, fata credo, vt adhuc fecerunt, viam aperient. Interim Illustr. D. V. saluam & omni felicitate affluentem Deus Optimus Max. quam diutissime conseruet. Torunio.

EPISTOLARVM FINIS.

STANIS-

STANISLAI HOSII
S. R. E. PRESB. CARDINALIS
ET EPISCOPI VARMIENSIS
VITÆ INTEGRITATE, ERVDITIONE AC ELOQVENTIÆ GLORIA CLARISSIMI.

ORATIONES IV.

E Bibliotheca Illuſtriſſimi & Reuerendiſſimi Domini Archiepiſcopi Gneſnenſis STANISLAI CARNCOVII in lucem edita.

ORATIO I.

Ad Franciſcum Guicerdinum, vrbis Bononienſis Præfectum, pro Lazaro Bonamico, ad docendum Græcas literas, Patauio Bononiam accerſendo.

CVm ſuperioribus hiſce diebus, Prioceps Illuſtriſſime, ſummo ſtudio & contentione actum a nobis eſſet & elaboratum, vt tuo diuino atque immortali beneficio, *Lazari* nobis præſentis poteſtas fieret, viſum eſt noſtrum aliquot, qui ſumus viri illius ſtudioſi, Patauium accedere, vt & ipſum præſentem intueri, & quid animi haberet, expiſcari poſſemus. Nolo hoc loco commemorate, qualis ille nobis viſus ſit, quanta virtute, quanta eruditione præditus: quemadmodum non modo reſponderit opinioni de ſe noſtræ; verum etiam longe illam ſuperarit. Hoc dicam, quod ad præſentem cauſam pertinet, quæſiuiſſe nos ex illo, num quid a tua clementia literarum accepiſſet? quid ea de re, qua de per literas cum eo actum eſſet, ſtatutum cum animo ſuo B & deliberatum haberet? Negauit ille quidquam ſe literarum accepiſſe: neque tamen obſcura ſibi eſſe dicebat erga ſe ſtudia. Egit gratias, quod ad ſe, nec opinantem, tantum honorem detuliſſemus: atque nos ita a ſe dimiſit, vt animi quidem ſui ſententiam parum nobis explicatam traderet; de ſua tamen erga nos voluntate prolixe pollicеretur, vultusque ſui benignitate & orationis ſuæ ſuauitate, in certam ſpem nos adduceret, fore, vt noſtræ ſatisfieret voluntati, ſi, quam dignitas viri mereretur, ratio illius habita eſſet. Atque nos quidem multo magis eſſemus admirati, ſi in tantis occupationibus, quibus impeditus eras, noſtrum negotium agere in animum induxiſſes; quam quod in hunc vsque diem differendum id eſſe exiſtimaris. Neque enim fugit nos, Te *Clementi VII.* Pontifici Maximo, quem honoris & ſanctitatis cauſſa nomino, id eſſe, quod vel *Atlanti* cœlum humeris ſuſtinenti fuit *Hercules*, vel quod *Herculi* fuit C *Theſeus*: qui, ſi quando res incidunt graues & arduæ, te illis, qua es in rebus agendis prudentia, non intereſſe ſolum, ſed etiam præeſſe volt. cuius rei vel maximum documentum dedit, cum proximis hiſce diebus in nobiliſſima *Florentinorum* ciuitate conſtituenda, tua ſibi potiſſimum opera vtendum putauit, vt nihil nobis mirum videri debeat, ſi ea cogitatio, a noſtri negotii cura, mentem tuam auocarit. Nec id quidem dubium eſt, petitionis noſtræ recordationem altius pectori tuo infixam eſſe, quam vt vlla obliuione euelli poſſit. Sed quoniam vehementer metuimus, ne, ſi mora negotio interpoſita ſit, præripiatur nobis is, cuius tanto ſtu A dio compotes eſſe cupimus, atque ita omnis ſpes potiundi illius præcidatur: Faciendum nobis putauimus vt ad te iterum accederemus: pauci quidem numero, quo facilius & minore inuidia, atque tumultu res transigi poſſit; ſed ſummo omnium earum, etiam ſi quæ abſunt, nationum conſenſu & voluntate: teque etiam atque etiam vehementer peteremus, vt aliquam curæ & cogitationis tuæ partem, in hanc Rempublicam ornandam, in noſtra ſtudia adiuuanda, in tuam laudem & gloriam augendam & amplificandam, derivare velis. Non eſt mihi in præſentia propoſitum, Clariſſime Vrbis Præfecte, longa oratione amplitudinem tuam detinere, quæue ex *Lazari* aduentu ſecutura ſint commoda, pluribus verbis recenſere; quod id copioſe & ornate ſuperiori menſe ab eo factum eſt, cuius ego nunc præſentiam requiro. Leuarer enim hoc grauiſſimo apud tuam Celſitudinem dicendi onere, cui me plane imparem eſſe ſentio: ea tamen quæ ipſe vidi, & quorum pars magna fui, non viſum eſt ſilentio præterire. Cum veniſſent Patauium noſtrum aliquot eorum qui eſſent noſtrarum ſtudiorum ſtudioſi, animos, vt quisque vel neceſſitudine nos aliqua attingebat, vel veteri familiaritate, vel linguæ commercio nobis coniunctus erat, diligenter pertentauimus. Multa apud eos de *Romuli Amaſei* præceptoris, diuina quadam eloquentia, & incredibili ſuauitate; multa de vrbis huius celebritate, deque ſingulari ciuium humanitate; multa de tua, Princeps Clariſſime, in literas literarumque ſtudioſos omnes propenſa voluntate prædicauimus: adeo, vt animi illorum incredibili viſendæ vrbis huius ſtudio incenderentur, in qua *Romulum* Romanæ principem eloquentiæ, publico ſtipendio, bonas literas profiteri; in qua tantam eſſe hominum ciuilitatem, tantam erga exteras gentes humanitatem, in qua eum cum ſummo imperio & poteſtate verſari accepiſſent, qui, quod cum maxima lucis ciuilis prudentia non mediocrem Latinarum literarum peritiam coniunxiſſet, facere non poſſet, quin quos ſua perſequi veſtigia videret, atque iiſdem ſibi rationibus ad dignitates & honores viam munire, eos inprimis charos haberet, atque magis ornandis & adiuuandis perpetua cura angeretur. Sed cum dicebant eſſe *Lazarum*, vt in ſolitudine cum eo vitam degere ſatius ducerent, quam cum alio quouis eius profeſſionis homine in fortunatis inſulis habitare; Nos vero obte-

ftati sunt, per suum in nos, nostrum in se amorem & beneuolentiam, per mutuam nostram coniunctionem; vt eis in hac vrbe nobiscum commorandi potestatem faceremus, hoc est, vt toto pectore io eam rem incumberemus, vt huc *Lazarus* accersatur. Sunt autem Germani isthic (proximi enim, vt audiui, censebantur) centum & tres. Est Gallorum maxima frequentia. Vtriusque gentis bona pars, *Lazari* signa, quocunque se ille geotium contulerit, secutura est. Sunt & Poloni complures, qoi nihil se libentius facturos dicebant omnes, quam vt *Romulum*, cum quo iam inde a multis annis constituta huic genti amicitia est, audirent; ita tamen, si *Lazaro* carendum non sit, omnes *Lazarum* secuturos fidem nobis suam adstrinxerunt. Habes, vir clarissime, quantum nobilissimorum iuuenum globum, *Lazarus*, si accersatur, huc adducturus sit. Contra, si (quod Deus omen obruat) repulsam passi fuerimos, sunt non pauci tanto *Lazari* amore inflammati, vt vitam sibi hanc vitalem esse non putent, si absque illo degenda sit. Futuri eriam essent plerique, qui vt *Lazari* ferre possent desiderium; pudor tamen illis faces admoturus esset, vt de hac vrbe deferenda consilium ioire cogerentur. In tua potestate est, Princeps amplissime, vtrum Patauium vel, quod Patanio potius eueniat, vrbem hanc florentissimam a bona scholasticorum parte desertam esse velis. Sed noo facies proculdubio, non facies; vt illi potius ciuitati prospectum cupias, quæ alieno paret imperio, quam cui tu tanta cum laude præes, vt te omnes periode atque ex veterum annalium memosia quempiam, aut potius de cœlo lapsum diuinum hominem, summa cum admiratione intueantur. Non committes, vt cum prodesse tuis ciuibus malis quam præesse, tantam illorum laudem & gloriam, tantam etiam vtilitatem neglexisse videare. Vt maximæ sint ærarii angustiæ; amplissimi tamen sunt ciuium animi, qui nullius sibi vnquam pecuniæ rationem ducendam putarunt, dum patriæ suæ ornamento, dum publicæ studiosorum vtilitati consulerent. Difficillimis temporibus, cum bellorum incendiis æstoarent omnia, cum maxima huic vrbi calamitas importata esset, cum multo maiore rei nummariæ difficultate premeretur, inuenta tamen est ratio, per eos, qui ante te vrbi huic præfuerunt, qua doctissimis viris amplissima stipendia decernerentur, nedum tu tanta prudentia vir, tanta eruditione, tanto erga literas, & literarum studiosos studio, viam excogitare nequeas, qua admirabili doctrina viro, *Lazaro Bonamico*, singulari huic vrbi ornamento futuro, quale viri dignitas meretur, salarium constituator. Habet hæc Respubl. principes in iure ciuili viros, habet rei medicæ peritissimos, habet Latinæ eloquentiæ deum quendam *Romulum*, qui si *Lazarum*, D quem ipse, petitionis nostræ æquitate perspecta, vehementer expetit, vt sua proxime oratione daclarauit; si *Lazarum*, thesaurum doctrinarum omnium, sibi habuerit, non solum esse, sed ne fuisse quidem, aut esse aliquando posse, Academiam vllam hac celebriorem, aut vrbem hac feliciorem, mortalium omnium iudicio comprobatum iri non dubitamus. Age itaque, heros nobilissime, tantæ omnium voluntati, tanto studio & contentioni, tanto vrbis oroamento & vtilitati ne desis. Et si tibi gloriosissimus, studiosorum vero cohorti gratissimus dies ille fuit, quo, multis frustra repugnantibus, virum Iuris ciuilis consultissimum, *Petrum Paulum Parrhisium*, publico stipendio, & eo quidem honorificentissimo, A huc accersendum curasti: noli dubitare similem illi gloriæ laudem quam sæpissime quærere. Tuum est istud, Princeps doctissime, tuæ dignitatis, tuæ eruditionis, magis in dies atque magis de vere literatis & literis bene mereri. Doctrina ista tua singularis & egregia dicendi facultas, spem nobis dedit, fore nos nostri desiderii compotes; eadem, vt opem ferat, rogamus, obtestamur te & obsecramus, per omnia ea, quæ chara tibi sunt & iucunda (quandoquidem dignissimus vnus a nobis iudicatus es, ad quem tantam laudem & gloriam deferremus) ne nos indignos existimes, quorum precibus concedas. In tua nunc manu est, in perpetuum nos tibi obstringere: penes te, vt cæterarum rerum omnium, sic huius quoque negotii conficiendi summa potestas & facultas. Coniuncta sunt nobiscum summorum in hac Re- B publ. virorum studia, atque, vt alicuius etiam voluntas abhorreret, tamen, modo te velle significes, illico ad tuum se nutum conuertent omnes. Si iusta nos abs te petere intelligis: si lectissimos iuuenes, quorum vultus atque ora superiori mense conspexisti, dignos esse iudicas, qui quod optaot, optatum ferant: si petitiooem hanc nostram cum summo vrbis huius ornamento, nec mediocri vtilitate; si cum maxima tua laude & gloria coniunctam esse perspicis: petimus abs te, & in summi beneficii loco petimus, vt nostris apud te precibus loci esse aliquid patiare. Ita nos tibi ea re deuinctos reddes & obligatos, vt, si vitam etiam nostram & sanguinem, pro tua dignitate profunderemus, ne minimam tamen tuarum in nos meritorum partem assecuti videamur. Vbi suæ quemque patriæ Deus compotem fecerit, in *Hispaniis*, *Galliis*, C *Germaniis*, in *Vngaria*, *Bohemia*, *Polonia Franciscum Guicerdinum* in ore semper habebimus: illustris *Guicerdinorum* familiæ nomen & laudes celebrabimus. Huic si quid in nobis literularum fuerit, huic fortunas omnes, huic deuique nos ipsos acceptos referemus: & si cui Deus ex tanto Scholasticorum numero eam facultatem concesserit, id quod non tam sperandum plerisque est, quam optandum, nomen etiam tuum immortalitati curabimus consecrandum.

ORATIO II.

Ad Cardinalem Campegium, Legatum Apostolicum, Bononiæ habita, eiusdem argumenti cum superiore.

TOtus iste, quem vides, nobilissimorum iuuenum coetus, sacratissimi Ordinis Prioceps sacratissime, Christiani orbis cardo adamantine, totus, inquam, iste lectissimorum iuuenum cœtus, quorum in præsentia vultus læros atque alacres intueris; me tibi aduentum tuum prosperum & incolumem gratulari iussit. Ego vero, qui, nec vsu quidquam, nec ingenio multum possum; & quem ad quiduis potius, quam ad dicendum aptum & idoneum natura finxisset: ne mihi tantum onus hoc transmitteretur, quod ferendo illi

illi par non essem, vehementer contendebam. Sic enim mecum cogitabam, eum, qui dicendi partes apud te suscepisset, cum aliis oratoriis facultatibus; tum voce ac actione egregie instructum esse oportere: quod ea te doctrina præditum audiebam, ad eos honores ascendisse videbam, vt nihil ad te nisi perfectum ingenio, elaboratum industria adferri debere iudicarem. Me vero, vt cæteris, quæ ad hoc munus obeundum pertinerent; ita ea præcipue parte defici intelligebam, cui primas, secundas, tertias, princeps oratorum Demosthenes tribuisset, qui nihil prius aut antiquius habuisse dicitur, quam vt naturæ impedimenta, diligentia industriaque superaret. Sed quo magis repugnabam, hoc isti instabant ardentius: sanctissimum amicitiæ nomen opponebant, eamque læsam a me iri affirmabant, si studio illorum obsecutus non essem. Cedendum itaque eorum autoritati putaui, multoque duxi satius, si paruissem, imprudentiæ reprehensionem subire, quam, si tantæ omnium voluntati defuissem, beneuolentiam ab illis meam desiderari. Sed quibus ego verbis ingentem lætitiam, qua, ob te feliciter reducem, affecti sumus, satis explicare potero? Si medius fidius ea mihi, quæ cogitatione fingi potest, maxima, orationis adesset vbertas & copia, tamen quantum animo gaudium conceperimus, quod te saluum & incolumem videre liceat, dicendo consequi vix possem. Neque enim adduci queo, vt credam, maiore quenquam studio desideratissimos parentes videre concupiuisse; quam quanto tua a nobis præsentia expetita est. Id adeo verissimum esse cognosces, vbi insolitæ huius & incredibilis lætitiæ nostræ caussas perspexeris, quæ quidem sunt plurimæ. Quis enim de illius in patriam reditu non gaudeat, cui, præter summum natalium splendorem, summa virtus & integritas, egregia omnis generis literarum peritia, eiusmodi ad honores & dignitates viam munierit; vt vnus dignissimus habitus sit, qui in dignationem amplissimorum virorum veniret, atque in Romanorum Sacerdotum numerum referretur, Cardinalitioque galero insignis fieret? tum de his rebus, quæ ad totius Christianæ Reipublicæ statum pertinent, a summis Pontificibus, ad summos Imperatores, & ad potentissimos quosque Reges Christianos, iterum atque iterum legatus mitteretur; atque ita semper munere suo functus sit, vt maximam ex eo prudentiæ non laudem solum, sed etiam admirationem consecutus sit? Sunt hæc certe eiusmodi, vt tecta ipsa & parietes talis viri aduentu exhilarari posse videantur. Sed est alia quoque nobis causa peculiaris, quamobrem ob te feliciter reducem nimio elati gaudio omnibus lætitiis incedamus. Vides, Amplissime Princeps, hanc nobilissimorum iuuenum coronam, quæ nunc de tuo vultu pendet, tuum nutum obseruat, & quemadmodum ex conspectu isto tuo summam cupit voluptatem; ita, quam constans & diuturnum gaudium hoc suum esse velis, suspenso admodum & sollicito animo expectat. Omnes hi dulcem patriam, parentes desideratissimos, propinquos clarissimos, fortunas denique suas fere omnes, quæque sibi iucundissima apud suos accidebant, solo literarum amore adducti reliquerunt: omnia abiicienda sibi hæc & contemnenda putarunt, præ vt ingenii cultum aliquem capere, & liberalibus artibus, ita vt liberaliter educatos facere par est, mentes expolire possent. Non opibus, non gratia, non fumosarum imaginum commendatione ad dignitates iter sibi patefaciendum; sed virtute, sed eruditione, sed prudentia & vsu rerum, eo contendendum, atque hisce rationibus honori suo velificandum esse dixerunt. Quarum rerum consequendarum cum summam sibi facultatem in altrice literarum Italia futuram per- A suasum habuissent, eam visere in animum induxerunt: atque ex nobilissimæ regionis ciuitatibus amplissimis, *Bononiam* potissimum delegerunt, ad quam tanquam ad mercaturam bonarum artium, sese conferrent. Neque vero loci nos huius pœnitet. Nam vt de vrbis ipsius amœnitate, ciuium singulari humanitate ac lepore, rerum omnium copia & abundantia nihil dicam: prouisum est amplissimi Senatus prudentia, vt nec ab eloquentiæ candidatis, nec a Iuris vtriusque studiosis, nec ab his qui Medicæ se facultati dediderunt, quidquam desiderari queat. Cui enim *Romuli Amasei* nomen inauditum est? qui Latine dicendi facultate eo processisse videtur, vt cum ab aureo Ciceronis seculo discesseris, neminem minus inquinate, neminem magis pure locutum existimes. Cui maxima pars nostrum, si quos vel scribendo vel dicendo Latine processus fecimus, maxima ex parte acceptum referimus. Is summa cum voluptate nostra & vtilitate, nec minori laude sua & gloria, Latinas literas publico stipen- B dio profitetur: & laborum suorum fructum tulit non pœnitendum, cum ornatissimi Senatus, inprimis autem clarissimi viri & omni laude dignissimi, *Francisci Guicerdini*, vrbis huius Præfecti, beneficio singulari, præclara & fortunarum & honoris accessione, pro eo atque dignitas illius meretur, auctus est & honestatus. Non possum hoc loco, de optimi Principis huius eximiis virtutibus tacere: qui ita in hac vrbe cum summo imperio & potestate versatur, vt summis, mediis, infimis, omnibus ordinibus, omni hominum generi, sese probet maxime. Neque vero de priuatis illius virtutibus, mihi dicere propositum est, quas ille, specie dispares, prudentia coniunxit. Nam cum nihil sit magis disiunctum, quam seueritas a comitate: in summa tamen grauitate, mira quadam & incredibili suauitate temperatus est; de his tantum dicam, quæ ad nos propius pertinent. Est quidem vir ille ornatissimus, grauissimis Reipubl. occupationibus ita distentus, vt nulla fere ab illis ei detur vacatio: C idem tamen adeo studia quoque nostra non negligit, vt non partem aliquam curarum deriuasse; sed omni cogitatione & toto, quod aiunt, pectore, in ea prouehenda, iuuanda & ornanda, incubuisse videatur. Neque vero vnum aut alterum doctrinarum genus respicit; cæterarum autem nulla cura tangitur: sed quemadmodum ipse in omni literarum genere ita versatus est, vt excellat: sic cum omnem doctrinam ingenuarum & humanarum artium vno quodam societatis vinculo contineri perspectum habeat & exploratum, omnibus omnium ex æquo studiis consultum esse cupit, præcipue vero cum egregiam Iuris ciuilis prudentiam, non mediocri Latine dicendi facultate condiuerit; ad hæc potissimum studiorum genera ornanda animum adiecit. Itaq; non contentus *Romuli* fortunas auxisse, cum eum scribarum principatu cohonestasset, ad Iuris ciuilis professores mentem cogitationemq; retulit. Et primum quidem *Ludouico Gozadino* stipendium au- D xit. At cui viro? ei, qui præter quam quod est nobilissimis ortus maioribus, & sua ipse virtute clarissimus, ita iuris excellit prudentia, vt nemo ei tradendi illud facultate comparandus videatur. Deinde vero virum doctissimum *Petrum Paulum Parrhisium*, cuius in explicando iure diligentiam admirantur omnes, *Patauio* huc acciuit: vt nihil sit quod Iuris studiosi desiderare possint. Ne

intra

intra hos quidem fines, illius in ordinem hunc nostrum
benignitas consistere cogitat: maius adhuc quidam
molitur: maius suæ erga nos beneuolentiæ documentum,
nobis dare cupit: cupit, si per te liceat, patriam hanc
tuam ornatissimam, ornatiorem reddere: cupit
Gymnasium hoc, toto orbe celeberrimum, doctissimis
viris multo esse refertissimum: cupit egregiis suis factis
extremam nunc manum imponere. Sed quid impedit,
quo minus ordine tibi rem ita vt gesta est explicem: vt
nihil me a vero aberrasse intelligas, cum dicerem, suauissimorum
parentum videndorum vix vllum maiore vnquam
incensum fuisse desiderio, quam quanto tuum nos
aduentum expectauimus. Etenim cuius causa patriam
reliquimus, parentes deseruimus, propinquos neglexi-
mus, æqualium nostrorum consuetudine, amicissimorum
colloquio & familiaritate, nobis ipsi interdiximus: eius
per te nobis potestatem factum iri speramus. Obsecro
autem tuam amplitudinem, vt me tibi rei seriem per-
censentem, ea qua cœpissi attentione audire digneris, ne-
que enim longum faciam; quo ad eius fieri poterit, bre-
vissime percurram omnia. Nunquam nos, Antistitum
Princeps dignissime, vel loci huius, vel eorum, qui hic
bonas artes profitentur, pœnituit. Sed qui nobis aditum
ad grauiora studia patefacerent, & fontes illorum atque
origines commonstrarent, hi a nobis desiderati sunt.
Quam vellem, copiose hoc loco dicere possem, vnde di-
sciplinæ omnes manarint: quæ basis, quod fundamentum
earum sit: nisi vererer, ne quemadmodum *Phormio* a-
pud *Hannibalem* de re militari disserens, delirus illi
senex visus est: sic ego, si longiorem de origine doctrina-
rum omnium apud te orationem instituerem, iure opti-
mo, a mente desertus iudicare possem. Certe nisi ipse
persuasum haberes, a *Græcis* omnem ingenuarum arti-
um doctrinam profluxisse, nunquam eximia spe, summæ
virtutis adolescentes filios tuos, *Alexandrum* & *Ioan-
nem*, ei in disciplinam tradidisses; qui inter linguæ hu-
ius peritissimos, omnium concessu, principem locum
obtinet: nisi cognitum tibi esset & exploratum; eos
demum recte literis nauare operam, qui ex fontibus
Philosophiam hauriunt, non qui riuulos consectantur:
Ius ciuile e media Philosophia sumtum: omnia denique
grauiora studia, Philosophorum scriptis prædiscendis,
permultum adiuuari: nunquam tanto studio eum quæ-
siuisses, qui, princeps ætatis nostræ Philosophorum, *Ari-
stotelem* principem liberis tuis interpretaretur. Quamob-
rem, cum eas ipsas res animo nobiscum pertractaremus,
permagnum ad Ius ciuile intelligendum *Græcas* lite-
ras adiumentum adferre: Philosophiam autem, vnde ius
ipsum trahit originem, nisi e Græcia petatur, non esse
maximi faciendam: omnem curam & cogitationem in
eo consumpsimus, vt compotes alicuius fieri possemus,
vnde hæc, ex quibus omnis *Latinorum* orta est eruditio,
cognoscere liceret. Illico *Lazari* nobis *Bonamici* in men-
tem venit, in quo est ea *Latinæ* & *Græcæ* linguæ peritia:
ea interiorum & reconditarum literarum cognitio, vt
Theodoris illis, *Hermolais*, *Picis*, si non anteponendus,
certe comparandus iure optimo videatur. Tum autem
adeo vir ille in legendo docendoque nullum laborem re-
fugit, vt non minus in illum, quam in doctissimum
Originem, *Adamantii* cognomen quadrare queat. De
te quoque subiit animum nostrum recordatio, qui, quo
es in dignoscendis doctorum virorum ingeniis iudicio
præditus, in tam ampla fortuna tua nunquam commissu-
rus eras, vt liberos tuos, quorum tibi semper fuit, ita
vt esse debet, cura antiquissima, ei commendares, qui
principatum inter doctos non teneret. Et tuum itaque
A & totius orbis de hoc viro iudicium secuti, pulcherri-
ma quadam conspiratione facta, incredibili consensu
omnium & summa voluntate, ad vrbis huius Præfectum,
nunquam mihi sine honoris præfatione nominandum,
accessimus: multis ab eo precibus contendimus, vt tan-
ti viri præsentia, vrbem hanc ornatam, studia nostra
adiuta, laudem suam & gloriam in extremos vsque or-
bis terrarum fines propagatam vellet. Simul atque
audiuit postulata nostra, Princeps optimus, nos de
tanto erga literas atque earum professores amore dilau-
dauit. Non inauditum sibi esse *Lazari* nomen dice-
bat: quod ab aliis quoque antea multum de insigni viri
eruditione accepisset, daturum se operam recepit, vt,
quam primum de voluntate illius certior factus esset, no-
stro satisfaceret desiderio. Petitus est deinde a nobis or-
do amplissimus, qui & ipse prolixe nobis de sua voluntate
promisit. Omnes huius vrbis Principes sollicitos habui-
mus: omnes suam nobis auctoritatem & gratiam ad hoc
B negotium conficiendum detulerunt. Virum etiam spe-
ctatissimum grauissimumque *Antonium Mariam* fratrem
tuum, qui tum dictaturam gerebat; vt, quoniam ciuitatis
nomen sua auctoritate sustineret, se ad caussam nostram
adiungeret, & eam suffragio suo plane, quod aiunt, colo-
phonio adiuuaret, deprecati sumus. Huic a clarissimo
vrbis Præfecto datum est negotium, vt quid animi ha-
beret *Lazarus*, an in pactionem aliquam descensurus esset,
per literas expiscaretur. Continuo vir humanissimus,
vt est in ordinem nostrum effusus suauissime, nulla mo-
ra interposita, *Lazarum* per literas petiuit, vt suam sibi
voluntatem patefaceret. Solicitatus is iam erat, & literis
certarum nationum, & sermone nonnullorum, qui vi-
sendi illius causa Patauium profecti, ne tantæ studioso-
rum voluntati deesset, vehementer ab eo contenderunt.
Respondit itaque quoniam ad nostrum hunc ordinem,
amandum, ornandum, omnique ope iuuandum, omnes
vitæ suæ rationes transmisisset, quiduis se potius factu-
C rum, quam vt tam amantium sui nobilissimorum iuue-
num tam honesto desiderio non obtemperaret. Quare
voluntatem suam minime abhorrere non obscure signi-
ficauit: sed cum semel in fidem se tuam & clientelam con-
tulerit, integrum sibi esse negabat, quidquam, nisi de tua
sententia, statuere. Ad te retulit, in tuum aduentum reie-
cit omnia: quidquid tu decreuisses, id se cupide & liben-
ter amplexurum promisit. O te felicem, qui eiusmodi
virum in clientela tua habeas! Felices liberos tuos, qui-
bus talis dicendi & faciendi magister contigit. Aiunt
Philippum Macedonum Regem, cum *Alexandro* filio au-
ctus esset, Diis gratias egisse, non tam quod natus sibi esset
filius, quam quod in *Aristotelis* ætatem incidisset. Illius
enim in educando cura & diligentia effectum iri sperabat,
vt & se patre & tanto imperio dignus euaderet. Quanto
id abs te dici posset rectius? nam quamuis eiusmodi fue-
rit *Aristoteles*, vt omnes in illum vires suas & facultates
D effudisse natura videretur: vsque eo, vt si quid illum fu-
gerit, id sub intellectum hominis cadere non posse, a do-
ctis atque intelligentibus memoriæ proditum sit: fuere
tamen non omnino leues auctores, qui illum vita dice-
rent fuisse non inculpatissima: cum contra *Lazarus* hic
Bonamicus, cuius fidei pignora tua commendasti, non eo
tantum nomine censeatur, quod circulum doctrina-
rum

ruto omnium absolueris; sed morum etiam probitate & totius vitæ innocentia, permagnam sibi apud omnes ad mirabilitatem faciat; dum amplissimum omnium artium bene viuendi disciplinam, non vita minus quam literis persequitur. A Ex quo factum est, vt omni laude cumulati iuuenes filii tui, longo vsu illius non solum æqualibus suis anteponi, sed cum maioribus natu comparari queant; tum singulari morum integritate ita excellant, vt in amoribus sint apud omnes, & tanquam de cœlo lapsi diuini homines, omnium in se ora atque oculos conuertant, summa ab omnibus admiratione afficiantur: vsque eo etiam, vt sapientissimi viri, progressum in illis ætatis non expectandum esse duxerint; sed eos annalibus legibus solutos, cupide & libenter in sacrorum Pontificum collegium cooptarint: cum virtutis illorum, quam ætatis cursum esse celeriorem cognouissent. Sed me tanti viri admiratione longius a proposito digressum esse sentio: nunc ad institutum redeo. Postea quam renuntiatum est nobis, in tuum aduentum extracta, ad tuam voluntatem relata esse omnia: vota pro salute tua frequentes nuncupauimus. Deum Opt. Max. dies noctesque comprecati sumus, vt tuum ad nos aduentum maturaret: nec quiequam nobis longius videbatur, B quam dum te præsentem videremus. Eam enim spem de tua singulari humanitate & propensa erga literarum studiosos voluntate conceperamus, vt ne sponsione quidem & isto sacramento cum plerisque contendere dubitaremus, quin simul atque incolumis in hanc vrbem peruenisses, Lazari nos primo quoque tempore compotes facturus esses. Nam & velle te nihil dubitamus, & debere intelligebamus, & posse videbamus. Neque enim consentaneum esse videtur, vt eum sis tanta naturæ bonitate præditus, atque omnibus his artibus, quæ sunt libero homine dignæ, perpolitus, lectissimorum iuuenum preces aspernari, eorum studiis nolle prospicere, tantumque eis fructum inuidere videare. Quorum vt preeibus non concederes (quæ tamen asperitas, in tam elementem & benignam naturam minime cadere potest) debes tamen hoc patriæ tuæ, vt eam tanti viri præsentia ornandam, tanto doctrinarum omnium thesauro locupletandam cures. C Nolo hoc loco, quæ sunt ex illius aduentu commoda secutura, percensendo, orationem meam dilatare; quod hæc apud eum commemoranda putarem, qui *Lazarum* ignoraret: tibi vero eum sit notissimus, quid attinet ea, quæ tu iuxta nobiscum tenes, auribus tuis inculcare? Non te fugit procul dubio, quantum semper sectatorum numerum habuerit *Lazarus:* & hoc ad aures tuas peruenisse arbitror, illius causa nunc quoque *Patauii*, quam plurimos commorari, qui cum multo sint vrbis huius cupidiores, eum illo tamen in solitudine vitam degere malunt, quam sine illo in fortunatis insulis habitare. Non dicerem hoc, nisi eum superioribus mensibus Patauium excurrissem, à multis ipse dici audiuissem, qui me vltro etiam rogarunt, vt eis pro virili mea parte, hic agendi facultatem confieerem: id quod ita fieri posse affirmabant, si *Lazarus* huc accersitus esset. Longe enim se malle in hac hominum luce versari. Ex quorum aduentu quantum sit emolumenti ad hanc vrbem peruenturum, tu ipse D pro tua prudentia diiudicare potes. Debes autem hoc patriæ tuæ; vt illius potissimum commodis consultum velis, præsertim, cum tanta sit eius rei conficiendæ penes te vnum potestas & facultas. De tuo nutu pendet *Lazarus:* velle te significa, *Bononiam* vt veniat, dictum ac factum, confecta erunt omnia: & nos immortali tibi beneficio deuinxeris: & patriam tuam pro eo atque debes ornaris: & nominis tui æternitate prospexeris. Per fortunas, vir clarissime, per liberos tuos, & doctrina, & virtute præstantes, perque omnia ea, quæ chara tibi sunt & iucunda, oramus te & obtestamur, ne gaudium hoc nostrum, quo ob te reducem affecti sumus, repentina aliqua ægritudine contaminare, preces nostras aspernari, nobilissimam hanc iuuentutem contemnere, & pro nihilo ducere velis. Tu nobis tum, eum maxime laboraremus, perinde atque numen aliquot propitium & salutare, derepente affulsisti: in te nunc studia nostra inclinata recumbunt, in te & spes & ratio illorum omnis posita est & defixa. Fac nobis viri illius potestatem, sub quo dicendi stipendia facere, sub quo ingenuarum artium doctrina, mentes expolire, a quo etiam recte viuendi exemplum sumere possimus. Si nostris hoc precibus largiri non vis: largire patriæ tuæ, quam bona pars iuuentutis huius deserere cogitat, nisi *Lazari* compos fiat. Quæ mihi sic tecum agere, & quodam modo tacita loqui videtur. Es tu quidem ita, vt liberaliter educatum par est, omnibus liberalibus artibus instructissimus, tum fortunæ beneficio, quam tui mores tibi finxerunt, ad summos honores & dignitates euectus: sed si recta rem ratione reputare velis, omnia hæc, quibus magnus es & conspicuus, vel animi, vel corporis, vel fortunæ bona, mihi vni accepta ferre debes: meo mihi id iure vendicare possum. Nam nisi ego te primo in hanc lucem protulissem: nisi tanta cura & diligentia, paruulum educassem: nisi optimis quibusque præceptis & institutis te auxissem; nunquam ad istos honores ascendisses: nunquam tantam nominis claritatem consecutus esses. Neque vero existimare te velim, exprobrandi gratiâ hæc à me nunc dici: etenim iam olim paria mecum fecisse videris, atque adeo agros fertiles imitatus, plus etiam ad me attulisti, quam a me accepisti. Nam cum plurima tua in re beneficia constent, quanti me istud facere putas, quod, cum liberos susceperis, eos non minori cura instituendos atque erudiendos curaris, quam vnicum filium potentissimus Macedonum Rex *Philippus?* Singulare hoc tuum agnosco beneficium. Neque enim satis mihi abs te factum putabas, si & maiores ipsi tuos (quorum semper fuit splendor maximus) clariores, & me nominis tui fulgore illustriorem redderes, nisi liberorum atque tuorum tenetam ætatem, ita ab optimo artifice fingendam curasses; vt in verissimam spem adducar, fore vt ipsi quoque tua vestigia persecuti, non minus atque tu rebus meis lucis allaturi sint. Fateor itaque atque adeo profiteor & præ me fero, cum aliis nominibus, tum hoc præcipue debere me tibi plurimum. Sed ad cætera tua in me benefacta, accedet hic cumulus vel maximus: si quem ex doctissimi viri consuetudine liberi tui fructum percipiunt, eum ad reliquos ciues tuos, qui vel cognitionis vinculo tibi copulati sunt, vel alia quapiam te necessitudine attingunt; tum ad hos quoque literarum studiosissimos adolescentes, quos ego nunquam alienos à me iudicaui, redundare patieris. Hi me patriæ suæ præpositam babuere: hi mea causa parentes desideratissimos posthabendos, dulces propinquos negligendos, amicissimorum consuetudinem omittendam sibi putauerunt, dum omnia illis vno literarum studio posteriora sunt, vt humanitati meæ minime constare videar, nisi eos

quoque ciuium meorum loco numeroque habeam, quorum ego celebritate non minus quam indigenarum frequentia gaudere soleo. Neque id eo tantum nomine, quod mei ex illis locupletiores reddantur & ditiores: sed etiam quod orbem terrarum nominis mei fama implere consueuerint. Ego mater studiorum appellor, ego in numilinate meo docere me glorior, nec alio insigni magis delector. Iactent vrbes aliæ copias & diuitias suas: iactent ædes magnificas & sumptuosas: iactent militem ad arma paratum: res bello gestas prædicent; ego cum his quoque rebus ita affluam, vt non temere cuiquam amplissimarum vrbium concedam, non alio tamen nomine vel libentius glorior, vel frequentius, quam quod *Athenarum* in me laus & gloria transfusa esse videtur: quod ex vltimis terrarum finibus, non sordes & quisquilias hominum, non fecem ciuitatum, sed domi suæ nobilissimos quosque iuuenes ad me conuolare, in sinum se meum conferre video: neque vero ideirco vt sordidam mercaturam exerceant, vel quæstum sibi aliquem ex me comparent; sed vt effusa in meos liberaliter pecunia, Ingenii cultum sibi mercentur, liberalibus disciplinis mentes expoliant, ad res graues administrandas aptos se reddant & idoneos, quo & sibi honori, & amicis vtilitati, & Reipub. emolumento esse possint, harum ego laudum gloria subnixa incedo, hisce de rebus magnifice me effero. Sed proh Deum atque hominum fidem, quam longe nunc absum ab ea, quæ fui antea? Olim ab hoc hominum genere frequentabar; nunc ab vno *Lazaro* multo maximam partem in ea ciuitate detineri audio, quæ nulla ex parte conferri mecum possit. Illuc *Galli*, illuc *Germani*, illuc *Poloni*, *Bohemi*, & cæteri confluunt quam plurimi: illuc hæ quoque reliquiæ migrare cogitant. Nunc ego tuum imploro auxilium: atque si parentem hoc facere æquum est tuam, ad tua supplex genua accido, ne hanc mihi laudem præreptam, ne tantam impositam ignominiam, ne me ægram, ac prope desertam ab omnibus & derelictam esse velis. Per te precor immortales (aguntur enim ciuium meorum vectigalia: agitur honos meus & existimatio) si me non nouercam, sed germanam semper parentem expertus es: aliqua opera factum intelligis, vt is esses qui es: da mihi quæso hanc gratiam, vt celebrem me potius velis esse quam desertam. Multa in me ornamenta, multa beneficia contulisti: sed ea omnia aut *Lazari* accersendi potestate facta augeas, aut, si secus feceris, occasura esse iubeas. Hæc tibi patriam atque eandem parentem tuam, si vocem edere possit, dicturam putato, cui te petenti quidquam negare, parum pium videri queat. Sed finem iam dicendi faciam: neque enim longiorem causa orationem desiderat, quæ ipsa pro se satis loqui videtur. Hoc te iterum atque iterum hæc nobilissimorum iuuenum corona orat atque obsecrat, ne per te fieri velis, quo minus affectum hoc per clarissimum vrbis huius præsidem negotium, & vero, vt dicam pene confectum, perfici tandem aliquando ab eodem possit. Neque enim aliud is, quam aduentum tuum expectauit: nec aliud nunc, quam nutum & voluntatem tuam requirit. Quem si tu oratione tua cohortatus fueris, vt primo quoque tempore pulcherrimum facinus hoc ad exitum perducat: & eum, egregia animi inclinatione in causam nostram propendentem multo alacriorem reddideris, & nos tanto tibi beneficio obstrinxeris, vt si vitam etiam & sanguinem pro tua dignitate profuderimus, nec minimam tamen tuorum in nos A meritorum partem assecuti videamur. Dixi.

ORATIO TERTIA.

Ad Sigismundum II. Regem Poloniæ, in reditu eius ab exercitu contra Valachos relicto, dicta in Ecclesia Cathedrali Cracouiensi.

SAluum te ad nos redire, *Sigismunde* Rex Augustissime, tanto lætamur impensius, quanto maiore studio DEUM semper sumus deprecati, vt re bene gesta, te reducem ad nos incolumem videre liceat. Omnes pro tuo isto felici reditu vota dedimus: quorum compotes facti incredibilem in modum gaudemus. Etenim ex tua, qui spes es altera Regni, serenissimique Parentis tui salute & felicitate, nostram quoque salutem & felicitatem pendere intelligimus: ita, vt hoc tibi possit esse persuasissimum; neminem esse in hac, qua circumfusus nunc es, sacerdotum corona, qui non maiore cura & diligentia B pro vestrarum Maiestatum, quam pro sua ipsius incolumitate, prosperisque successibus Deo sit solitus supplicare. Agnoscimus Serenissimi Parentis tui singularem in nos beneficentiam, liberalitatem, elementiam, cui vitam a DEO quam longissimam concedi, tam ardenter cupimus, vt de nostræ etiam vitæ tempore ademtum aliquid singuli, atque ad illius annos additum velimus. Hunc enim totius ordinis nostri tutorem fidelissimum, hunc propugnatorem iurium nostrorum fortissimum, hunc patronum beneficentissimum, hunc non tam dominum quam parentem nostrum clementissimum experimur. De quo si quid factum DEUS aliquando voluerit, quod vtinam sero contingat: sed vt sint incertæ res mortalium, ita, vt ne quid vesper quidem serus vehat scire possimus; si quid ei humanitus acciderit (qui vtinam natus esset immortalis) ad quem nobis confugiendum? cuius fiC des imploranda? cuius erit præsidium inuocandum, nisi tuum, *Sigismunde* Rex Auguste. Non es procul dubio commissurus, quin, quod oris totiusque corporis figura & lineamentis refers, sis vita etiam & moribus expressurus. Neque facies, vt quorum propugnationem tanto studio Serenissimum Parentem tuum suscepisse vides, in eorum salutem & conseruationem non pari ipse cura studioque incumbas. Ac in magna tuæ & nostræ felicitatis parte id ponimus, quod ad eam ætatem iam peruenisti, in qua vitam, facta, mores, Serenissimi Parentis tui contemplari eum iudicio possis. Quæ vt diligenter contempleris rogamus; atque ita contempleris, vt ad eandem formam, vitam tuam instituere in animum inducas. Qui volent, *Iulios* tibi, *Augustos*, *Traianos*, imitandos proponant: mihi domi habere istos videris omnes. Etenim in vno Serenissimo Parente tuo, *Iulii* clementiam, *Augusti* felicitatem, *Traiani* virtutem bonitatemque videre licet, neque fuit istorum vnus quisquam, tot & tam præclaris animi & D corporis dotibus ornatus, quot in Sereniss. Parente tuo non sine stupore quodam & admiratione cernimus. Quare viuum hoc exemplar, vnde tu ipse progressus es, subinde intuere: in Sereniss. Parentem tuum, tanquam in speculum, inspice: atque inde tibi viuendi formulam sumito, cuius ego plurimis aliis virtutibus enumerando recensendis in præsentia supersedebo, ne sim longior. Neque enim dicam,

cam, qua prudentia, qua iustitia populos regat sibi subiectos, qua sit animi moderatione, qua clementia, qua bonitate, qua sit fortitudine in hostibus debellandis, non iis tantum qui videntur; verum etiam iis, qui quanto minus sub oculorum nostrorum aspectum cadunt, tanto cum eis bellum gerimus periculosius; cuius generis sunt ira, quæ furor breuis est; voluptas, qua nihil est virtuti magis inimicum; dolor, metus, cupiditas, quibus in fraudem sæpe homines impelluntur, franguntur que animi eorum & debilitantur, quo minus possint toto pectore, quod aiunt, in virtutem incumbere. Hæc serenissimus Parens tuus ita rationis imperio subiecit, vt ne inter priuatos quidem, nedum Reges & Principes, hoc tempore facile quenquam reperire liceat, qui omnes animi sui motus, periode in sua habeat potestate. Ita, vt qualem esse volunt sapientem suum *Stoici*, in quo nulli sint perturbationum procellæ & tempestates; sed summa animi tranquillitas, talem vnum propemodum hoc nostro seculo inuentum esse gloriari possimus: cuius in rebus, siue lætis, siue tristibus, eundem semper vultum videre liceat, cum mentis, a qua is fingitur, nulla fiat mutatio, nulla plane perturbatio. De iis serenissimi Parentis tui præclaris virtutibus, quibus cunctos ætatis nostræ huius reges & principes longo post se interuallo reliquit, non est mihi nunc propositum dicere, non quod eas tibi vel maxime imitandas non existimem; sed quod alio me vocat locus iste, in quo nunc consistimus: atque vt de pietate potius illius & religione verba faciam, hortatur, qua tanta est in serenissimo Parente tuo: vt ego non dubitem omnes reliquas virtutes illius, omnes res feliciter gestas, omnes victorias & triumphos, illi soli acceptos ferre. Nam neque hæc, quæ fortuita quidam appellant; neque illa, quæ vera sunt animi bona, consequi tam affluenter vnquam potuisset, nisi DEVM tanto cultu & veneratione; nisi ministros eius tanto studio & beneuolentia prosequeretur. Si enim, vt sapiens ille ait, nemo potest esse continens, nisi DEVS dederit, si omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum: frustra se quisquam non solum fortunæ; verum etiam animi bona adipisci posse sperat, nisi a DEO petere ista didicerit: nisi ea, qua par est erga DEVM, pietate & religione fuerit. Hæc est vna virtus, qua qui caret, carebit omnibus, quam qui habebit omnes. Si Rex esse vis, si Rex, inquam, esse vis, non magis populorum & nationum, quod cumprimis magnum & amplum habetur; quam tui ipsius, quod multo est maius & amplius: si non populus tantum & nationes; verum etiam animi tui motus & affectiones rite regere vis & gubernare, pietatem imprimis amplectere, DEVM cole, DEO te subiice, is deinde facile tibi subiiciet, cum populos & nationes, tum animi tui motus & affectiones: ita, vt in potestate tua sis habiturus omnia, nihil repugnans & rebelle sensurus. Pietatis vero & religionis, ac erga DEVM venerationis exemplum, nihil est quod petas longius. Vides vt serenissimus Pater tuus, pura mente, puras ad DEVM assidue preces fundit: vides vt ornat, vt dotat ea loca, in quibus DEVS colitur: vides, vt sacerdotes, DEI ministros, obseruat, vt eorum iura, priuilegia, immunitates tuetur & propugnat. Hunc tibi, *Sigismunde* Rex, imitandum propono: ad huius similitudinem & exemplum vitam tuam, mores atque actiones omnes dirigito. Hanc vero Ecclesiam, hanc sacerdotum coronam, A imprimis tibi tuendam & ornandam existimato. Hic enim maiorum tuorum cineres requiescunt, hic multorum reliquiæ sanctorum summa cum religione asseruantur, hic pro tua, proque sereniss. Parentum tuorum diuturna incolumitate felicitateque continuis DEVS precibus & sacrificiis exoratur.

ORATIO IV.

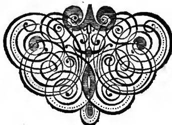
Ad PETRVM GAMRATVM, Episcopum Cracouiensem, in aduentu eius Cracouiam.

Dicta in templo Deiparæ Virginis Anno 1538. die 26. Octobris.

Aduenientem te ad vrbem atque Ecclesiam hanc, Præsul amplissime, ea qua par est veneratione excipimus: atque eum aduentum incolumem, tum locum hunc, quem DEI serenissimorumque Principum nostrorum B beneficio amplissimum es consecutus, tibi plurimum gratulamur: Deumque vt fortunet precamur, quo spartam hanc, quam nactus es, ita ornes; vt te nobis pastore & dato & Episcopo, facilius eorum ferre possimus desiderium, qui, cum huic ipsi Ecclesiæ præessent, ita se gesserunt; vt nunquam ex animis nostris eorum discedere queat memoria. Non illorum dico priscorum, quorum vel auditam tantum habemus memoriam, vel solis literarum monumentis consignatam, sed duorum Ecclesiæ huius luminarium, quæ non ita pridem summo cum gemitu & plangore bonorum omnium extincta sunt; alterius cognominis tui *Petri Tomicii*, alterius omnibus amoris atque amicitiæ vinculis tibi coniunctissimi *Ioannis Choienski*, quos ipsi ad Ecclesiæ huius gubernacula sedentes vidimus: quos in optimam partem cognouimus: quorum præclaras dotes admirati sumus: quorum in tuendis atque conseruandis Ecclesiæ huius nostræ commodis, magnam & fidem & studium C & autoritatem perspeximus. Qui tam triste nobis desiderium sui reliquerunt, nulla vt id temporis longinquitas lenire potuerit, nisi tu potissimum successor datus esses, cui ad multa DEI munera, quibus illi affluenter ornati fuerunt, hoc accessit, quod vix quisquam fuit hominum memoria, qui tantum apud cunctos ordines gratia valeret, qui tanta sibi omnium summorum prædiorum ac infimorum studia, amores, beneuolentiam conciliasset. Te videmus magno quodam & excelso animo, omnem pecuniam tuam, ad beneficentiam libertatemque ita conferentem, vt eam contemnere prorsus & pro nihilo ducere videaris, præ vt amicos tibi parare queas, quos omni auro qui dixit pretiosiores, is nihil potuit ad veritatem dicere propensius, Te conciliandæ colligendæque gratiæ artificio esse instructissimum. Te minoribus hisce virtutibus, comi- D tate, affabilitate, beneficia in omnes voluntate liberalitate, splendore, munificentia, ita ornatum cernimus, vt antepoot tibi nemo, vix quisquam tecum queat his virtutibus comparari. Quibus tu tanta tibi eorum hominum studia adiunxisti, apud quos summa cum potestate versabare, tanto tui cunctos amore inflammasti, vt ad nutum se tuum cuncti conuerterint, neque in mentem tibi venerit optare quidquam, quod non incredibili concessu atque ardore tibi fuerit tributum. Itaque cum studio isto & obseruantia hominum erga te, tum

ingenio, folertia, prudentiaque tua effectum est, vt maximæ maximis de rebus controuersiæ sublatæ, iræ, quæ videbantur implacabiles, sedatæ, graues inimicitiæ A non extinctæ modo sunt te arbitro; sed etiam ad amicitiam consuetudinemque traductæ. Quæ tua felicitas vt propria tibi sit & perpetua, atque vt in hac quoque diœcesi itidem, vt in illa, te ventos moderante, pacata sint omnia & tranquilla, Deum suppliciter precamur, tantoque nos id facilius impetraturos confidimus, quod ad reliquam felicitatem tuam, hoc quoque accessit, vt tibi tanto gubernatori ii sint remiges in hac vrbe dati, qui non solum quod excelso plerique loco nati sunt, quod præstanti ingenio abundant, quod consilio atque omni ingenuarum artium doctrina perpoliti habentur; verum etiam quod te multum & ex animo ament, magno tibi adiumento esse poterunt ad motus istos impendentes tranquillandos, & ad conseruandam Rempub. hanc nostram Ecclesiasticam re- B cte atque ordine administrandam. Vides, qua nunc circumfusus es sacerdotum corona: omnes nos primum ipsos ea, qua par est, animorum nostrorum humilitate fidei tuæ potestatique subiicimus: deinde, si quidquam erit in quoquam nostrum ingenii, si quis rerum vsus, si qua prudentia, omnibus his rebus, si quæ cuiquam ex hoc cœtu inesse videbuntur, perinde ac tuis vtare licebit. Quibus, quanquam ipse tam abundas, quam qui maxime, vt non multum tibi aliena opera sit necessaria, tamen si non erubuit Moyses Iethro socero suo recta monenti auscultare, homini neque doctrina neque prudentia insigni: multo minus te facturum nobis persuademus, vt ab iis aliquando consilia poscere erubescas, quorum bona pars aut in literis, aut in maximarum rerum vsu non minimam ætatis suæ partem consumpsit. Non C ignoras procul dubio, te speculatorem esse a Deo constitutum: tibi per Prophetam dictum esse: Fili hominis, speculatorem te dedi domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, annunciaueris ei, neque locutus ei fueris, vt auertatur a via sua impia & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem eius de manu tua requiram. Terribilis est hæc Prophetæ vel Domini potius per Prophetam denunciatio. Neque vero fieri potest, vt quisque Episcopus, hoc est, speculator, tam sit cautus & diligens, vt omnia ipse oculis suis circumspicere queat, atque ob eam causam adiuncti illi sunt Prælati & Canonici, quorum alii oculorum, alii aurium, manuum vice funguntur. Horum itaque decet te, tanquam membrorum tuorum curam gerere, neque aliter aliis, quam vt corporis tui partibus prospectum velle. Quam in cognitionem si toto, vt aiunt, pectore incubueris: si omni studio prospexeris, ne quis ferus aper vineam tuam exterminet: ne quis inimicus homo in agro tuo zizania spargat: ne quis circumiens tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, aliquem ex grege tuo rapiat: si nos, cleromque tuum vniuersum, sub vmbra alarum tuarum difficillimis hisce temporibus ita protexeris, vt vel cognominem tuum *Petrum Tomicium*, vel amicissimum tibi fidelissimumque *Ioannem Choienski*, summos illos viros, summaque autoritate præditos, extinctos nobis esse scires magis, quam sentire queamus; & hic te Deus omni felicitatis genere cumulabit, vitamque concedet incolumem & diuturnam, & posteaquam bonum certamen certaueris, cursum consummaueris, fidem seruaueris, reposita tibi erit corona iustitiæ: dicetque tibi Dominus in die illa iustus iudex: euge serue bone & fidelis: quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui, & ea dabit præmia, quæ præparauit diligentibus se, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Neque dicemus cum scriptura: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

DIXI.

DESCRI-

DESCRIPTIO
VETERIS ET NOVÆ
POLONIÆ CVM DIVISIONE
EIVSDEM VETERI
ET NOVA.

ADIECTA EST VERA ET EXQVISITA
RVSSIÆ INFERIORIS DESCRIPTIO,
IVXTA REVISIONEM COMMISSARIORVM REGIORVM, ET LIVONIÆ IVXTA ODOPORICON EXERCITVS POLONICI REDEVNTIS EX MOSCHOVIA.

AVTOR AD LECTOREM.

Lechia quidnam ſit modo, quæue potentia ſceptri,
Lit. Liu. Rus. & Prus. littora quæue tenet:
Scribunt iam multi, quo mente reuoluere poſſis,
At modo quo cernas dat tibi SARNICIVS.

Prodiit prima vice CRACOVIÆ 1585.

SACRA ac SERENISSIMA REGIA M.
D. domine clementissime.

Quemadmodum a M. vestra Regia delectus ac destinatus fui, vt situm inferioris Russiæ eiusque campestria desolata perlustrarem & reuiderem, id sedulo præstiti & feci. De qua re complura cum Maiestate vestra & verbis & scriptis egi, monstrauique omnia, quæ videbantur ad hoc propositum pertinere. Nunc vero vt magis promererer nouis obsequiis gratiam M. vestræ Regiæ, curaui (sumptibus non parcens) vt hæc in planiore forma luculentius artificiosiusque traderentur, adhibita arte Geographica, & præceptis quæ a literatis hac in parte obseruari solent, vt etiam ab eruditis in aliis Regnis cum celebritate & laude maiestatis vestræ legi possint. Cumque ipse occupatus essem aliis negotiis arduis, vsus sum ea in re opera eruditi & de literis bene meriti viri generosi domini *Stanislai Sarnicii*, amici mei non vulgaris, qui etiam notus est M. vestræ. Nam cum aliquot vicibus, libris in lucem editis, nomen & victorias M. vestræ vt par erat celebrasset, M. vestra Regia eum pro cliente suo accepit, eique se benignissimum fore patronum declarauit, promissa ei gratia Regia, vt ex diplomate ei tradito liquet. Hic ergo, lustrationis meæ typo accepto, effecit, vt non modo Russiæ, sed etiam totius regni Maiestatis vestræ situs, hoc est Poloniæ, Lituaniæ, Prussiæ, Liuoniæ, & quæ paucis ante annis de Moscho M. vestra recuperauit, exacte describeretur, vt vno quasi intuitu veluti in tabella a legentibus cerni possit. Quam operam spero gratam futuram M. vestræ, & Reipub. non inutilem, præsertim cum a nemine hactenus istud argumentum hoc pacto tractatum sit. Certe præcipuos olim Reges & Imperatores eiusmodi studiis mirifice delectatos fuisse ac sumptus ad ea promouenda liberalissime suppeditasse ex historiis constat. Cumque Regia M. tua, haud postremum inter laudatos Reges locum obtineat, non dubium est, eam quoque pro sua ingenita clementia declaraturam, sibi hunc honestum conatum non displicere, neque in liberalibus studiis promouendis sumptibus parcere.

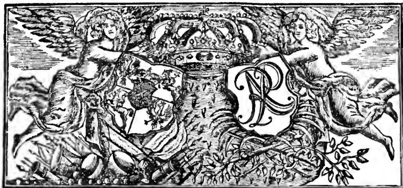
Datum Warsouia primo Kalendas Mar. 1585.

Sacræ Serenissimæ Regiæ M. vestræ
Fidelis subditus
Ioannes Sienienius C. L.

PROOEMIVM ad LECTOREM.

Sicuti theologiæ fundamentum sunt scripta Prophetica & Apostolica, medicinæ, *Galeni* philosophia, ita senatoriæ facultatis subiectum vt vocant, circa quod versatur, est historiæ cognitio, & Reipub. bene gerendæ scientia, quam complexus est *Plato* & *Aristoteles*. Fatentur autem viri togati se plurimum iuuari in gubernandis Rebuspub. cognitione historiarum; militares etiam viri non dissimulare, eiusdem summam vim esse in castris totaqué militia. Denique vt præclare *Cicero* dicebat: *Ipsa est testis temporum, lux veritatis, magistra vitæ, vita memoriæ*, adderem ego, parens immortalitatis. Nam ipsa efficit vt morientibus nobis potior nostri pars in terris superuiuat, hoc est, fama bona, immortalitate tincta. Cum igitur vndique sese vtilitates huius diuinæ exercitationis offerant, merito apud Reges & Principes in precio habetur. Iam si historia grata est cunctis, etiam ea, quæ ancillantur historiæ, hoc est chorographia & chronologia merito gratæ esse debent. Et omnino sicuti *Plato* neminem admittebat ad suam scholam, qui prius non esset versatus in Geometria & Arithmetica: ita merito illotis manibus dicitur ad historias accedere, cui prius situs locorum, vbi illæ sunt gestæ, & ratio temporum, quando nimirum hæ acciderunt, non fuerint cognita. Ideo sicuti commentariis *Cæsaris* descriptio Germaniæ & Galliarum est præfixa, ita ego descripturus res Sarmaticas, eiusdem Sarmatiæ typum præmitto, adiuncta supputatione temporum, vt ita lector locorum & temporum cognitione suffultus, ad cognoscendam hanc historiam, rectius præparatus reddatur, instructiorque ad eam legendam accedat.

DE SI-

DE SITV ET AMBITV VETERIS SARMATIÆ, EIVSQVE DIVISIONE, IVXTA Veterum sententiam.

Diuidebant veteres potissimum regiones suas iuxta decursus fluminum, ad quorum ripas degere consuessent; a quibus congregationes & societates hominum, tanquam prouincias quasdam, appellare, iam dudum consuetudo obtinuerat. Hinc pagorum cognominis origo deducitur. Nam pagus Græcis πηγη fons dicitur. Et qui ex vno fonte bibere & iumenta sua adaquare solebant, pagani cognominabantur, hoc est societates hominum iustæ magnitudinis, quæ ad flumen aliquod & valles cum seruis liberisque, pecoribus & adscripticiis adeoque tota suppellectili domestica inhabitatum confederant, & non aliter ac corriuales necessitudine quadam deuincti felicia & aduersa perpeti paratissimi erant. Hinc *Cæsar* in commentariis vniuersam Heluetiam in quatuor pagos diuidit, cuius appellationis vsus etiamnum ab eis retinetur, aucto tamen numero pagorum. In duodecim enim pagos posterius seculum siue regiones, totam illam Rempub. diuidit. Communi igitur mori & consuetudini illius antiqui seculi innitendo, veteres quoque Sarmatæ & Sueui à fluminibus potioribus & littoribus maris, regionibus suis & prouinciis nomina imponere solebant. Vnde *Ostrogotthorum*, *Tirangitarum*, *Tissigetarum*, & *Sueuorum* nomina prodierunt. Nam *Ostrogotthi* populi dicebantur, qui ad Istrum inhabitarunt. *Tirangitæ*, qui ad Tiram, *Tissigetæ* ad Tibiseum, *Sueui* ad Sueuum, & sic de cæteris, sicuti mox ex declaratione inferiori patebit. Noticia autem huius historiæ mirè poterit iuuare lectorem, non modo ad intelligendam hanc quam tradimus modo historiam, sed etiam ad exponendos aliarum gentium rerum gestarum commentarios.

VANDALI dicebantur populi, qui habitabant ad flumen Vandalum seu Vistulam. De his dicit *Ptolomæus* quod maximam partem Sarmatiarum occuparint. Et *Procopius* similiter eos maxima spacia ad Istulam occupasse affirmat. Vnde & Venedicus sinus a *Ptolomæo* & aliis autoribus mare ad littus Prutenicum vocitatur, eo quod gentes eius linguæ illas regiones etiam tum incolebant. Hi vero populi ab aliis *Vinidæ*, ab aliis *Venedi*, *Veneti* & *Heneti* nuncupantur, voce quidem nonnihil deflexa, sed reipsa, vt liquido monstrabimus, vna & eadem gens *Vandalica* designatur, modo lector iudicium suum paululum suspendat, vsquedum ad finem legendo decurrerit.

MARCOMANI. Etsi autem varie se torquent autores nomen *Marcomanorum* exponentes, tamen liquet hac voce populos illos intelligi qui ad flumen Morauam habitarunt, à quo etiam nomen sibi acquisiuisse, sonus ipse indicat. Huius gentis Rex *Marobudus* celebratur a scriptoribus. Floruit vero iste *Cæsaris Augusti* temporibus, æmulus *Harminii* Ducis, quorum vterque ab initio illorum bellorum pro strenuis defensoribus Germaniæ sese gerebant. Et certe, nisi fata obstitissent, terribiles formidabilesque potentiæ Romanorum fuissent.

SVEVI populi, qui ad Sueuum, quem hodie *Sprea* nominant, habitarunt. Flumen hoc oritur ex montibus Sudeti duobus milliaribus a Budisino vrbe *Venedorum* Germanicorum. Hi populi etsi Germanis adnumerantur, tamen cum Sarmatiæ populis ob quandam necessitudinem sese coniungebant & commilitabant *Sarmatis* in pugna Carnutana contra Romanorum Imperatorem *Antoninum Pium* in finibus Boemicis, quo *Marobudus* ille tempore *Augusti*, sedes suas ex Morauia transtulerat: attestante *Suetonio* in vita *Augusti*. Et eo tempore,

pore, eaque occasione linguæ nostræ vsum volunt plerique vsque ad Albis ripas translatum fuisse, de qua re vide plura in historia nostra.

GOTTHI vel *Guthones*, pagus & prouin- A cia Sarmatica habitatotium ad Gutalum flumen (sic enim id *Plinius* vocat.) Ideo *Guthones* & *Gotthi* a Gutalo vocantur. Nunc *Odra* dicitur. Extendebantur coloniæ eorum Codanum sinum versus ad occidentem & Septemtrionem vbi est Gedanum, quem inquam sinum etiam a *Gotthis* nominatum esse doctiores & eruditi viri tradunt: sicut ipsa vox indicat. Sed & *Bidgostiam* & *Gedanum* ipsum a Gotthis etymon suum trahere syllabarum ipsa compositio indicat. Nam *Bidgostia* habitationem *Gotthorum* significat. Ad orientem vero progrediendo habitatio eorum extendebatur per montes Sarmaticos vsque ad orientales *Gotthos*, qui *Getæ* etiam & *Ostrogotthi* dicebantur. De his tradit *Cornelius Tacitus* inquiens: *Trans Ligios Guthones regnant.* Parebant enim Sarmatis & tributum eis pendebant, vt aperte idem *Cornelius* tradit. De iis latius lib. 4. historiæ no- B stræ.

VARINI pagus & populi Sarmatiæ qui ad flumen Vartam citra & vltra Posnaniam habitabant. Quam autem nomen Varinorum cum nomine Varta sicut *Guthonum* cum Gutalo conforme sit, nemo non videt. Sic descriptio situs locorum vtriusque gentis cum descriptionibus veterum ne pilo disconuenit. Meminit Varinorum *Cornelius Tacitus* lib. de moribus Germaniæ: *Reudigni*, inquit, *Varini & Eudoses fluminibus aut syluis muniuntur.* Et Chronicon Germanorum: *Pomeraniam tenuere Rugi, Auiones & Varini:* sed Varinos expresse dicit *Cornelius* flumine muniri. Nam Varta C flumen cum Prosna speciem insulæ efficit, sic Obra cum eadem Varta.

AVARINI populi ad Naruam fluuium quod Istulæ copulatur infra Varsauiam habitabant. Expositores *Cornelii* Varmiriam in Prussia a *Varinis* esse dictam existimant. Differunt ab iis *Auares* Vngarorum progenitores.

CISTOBOCI, *Cistobocas* aliquoties *Ptolomæus* meminit. Et *Cornelii Taciti* expositores ad Bogum flumen eos collocant, & ab eo denominatos esse scribunt. Nec remota est compositio a Bug *Cistobocis* & Cisto significat mere vel sincere, Boci, id est, ipsissimi. Nec procul eos ab *Iglionibus* Vilnensibus habitasse tabulæ *Ptolomæi* monstrant. *Plinius* autem agnoscit Sarmatas ad Bugi ripas habitasse. Qua de causa eosdem inter Sarmaticas prouincias seu pagos collocamus.

TIRANGITAE pagus vel prouincia Sar- D matica. Nam *Ptolomæus* expresse *Tirangitas* Sarmatas vocat, qui ad Tiram seu Nestrum flumen habitabant. Quod autem a *tirare* id est trahere arcum voce Italica dictum esse putant quidam, non possum assentiri. Nam ab *Ouidio* flumen hoc Tiras vocatur, & seculo illo nondum latina lingua in Italicam degenerauerat.

TISSIGETAS *Ptolomæus* populos vocat, qui ad flumen hoc habitarunt, quem nostri hactenus *Tissam* similiter appellant. Euincitur A igitur inde, nostram linguam in vsu fuisse in locis illo adhuc seculo. Neque enim nostrates eam appellationem a Græcis Latinisue hauserunt, sed Latini a nostris.

OSTROGOTTHI prouincia Sarmatica seu pagus habitantium ad *Istrum* & ostia eius, quem hactenus *Vistrum* Slaui vocant. Expresse autem *Ouidius* se exulasse dicit apud Sarmatas. Ergo *Thomos* vrbs nobilis exilio poetæ ad ripam Istri, Sarmatarum colonia fuit, vbi nunc *Kilia Achillis* nomen resonans. Et *Plinius* aperte Ostium Istri quod *Calostomum* vocant, Sarmatis tribuit. De hac re latius in historia nostra.

VISOGOTTOS quos *Ptolomæus Gythones* vocat, *Cornelius* etiam eosdem electrum quod *Glassum* vocant colligere ad Balticum mare tradit. Proinde commentator præcipuus *Cornelii Taciti* inquit: *Gothini Gottones partes* B *sunt Gothicæ gentis, quæ late complent latus Balticum vtramque ripam Istulæ.* Et prorsus recte mihi videntur exponere & proprie *Visogothos*, id est Vistulæ *Gotthos*, sicuti *Ostrogotthos* Gotthos, qui ad Istrum habitarunt. Nam expositio illa *Vuest* & *Gotth* iam confutata locum non habet. Quanquam & *Vistulæ Gotthi* Septemtrionales quoque sunt & Septemtrionales vel *Vuestgotthi* possent dici.

TANAITAE qui ad Thanaim flumen Sarmatæ incolebant, sic vocabantur. Sicuti & *Renisarmatæ a Beroso* qui viciniores erant *Reno*, vide historiam Babylonicam.

CYMBRI celebratissimi & antiquissimi e- C rant Sarmatæ, qui ad Cymerium Bosphorum, vbi nunc est *Capha Oczakouia*, inhabitarunt. Horum volunt esse posteritatem illos nostros *Cyrkasios*. *Homerus* de *Cymeriis* subinde meminit. Meminerunt tandem historici Cymbrorum qui ante Christi aduentum maxima bella in Italia excitarunt. Vnde nomen Cymbricæ Chersonesi: sed verum isti ab illis, an illi ab istis orti sunt, dubium hoc discutitur in hac historia.

PEVCINI veteres proprie vbi nunc est *Smolensko* sedes suas habuerunt. Nam *Ptolomæus* Borysthenem ex Peucinis montibus deriuat. Borysthenes autem oritur non procul à *Smolensko*, quam sententiam adiuuat & etymon vocis. Nam Πευκη pinum Græcis significat præpinguem resinam. Porro loca illa, vbi est *Smolensko* & *Polocko*, sunt admodum referta pinetis. Quin & *Pinsko* ad eandem vim D denominationis *Peucinorum* deuenit. Quod autem insula illa quæ in ostiis Danubii, *Peucen* quoque dicta est, inde reor factum esse, quod incolas *Smolensko*, *Pinsko* & *Przypiecz* prono flumine Nepr credibile est, delatos fuisse vsque ad illa loca, ibique colonis deductis sedes suas fixisse. *Bernhardus Vapouius* existimat eam gentem quam hodie *Pieczyniegos* vocamus,

non

non remote ab illis locis, esse reliquias veterum *Peucinorum*. Alii eos qui vocantur *Pokucie* intelligunt; vtramque autem sententiam & situs loci vicinus, & vis cognominis comprobat. *Syrmius* Rex *Peucinorum* qui *Alexandri Magni* temporibus floruit, iis in locis, vbi nunc *Besarabia*, quos *Polountios* vocant, imperitabat. Nam quia Syrmium, vbi illud Concilium postea celebratum fuit, adiacet Danubio, itaque haud difficile ei fuit prono flumine prouincias illas, quæcunque spectant ad Danubium, & ostia eius imperio suo adiicere. Complura ea de re digna consideratione libro secundo attulimus.

BASTARNAE Sarmatica prouincia vel pagus in ea parte Poloniæ, vbi nunc sunt, qui vocantur *Podgorii*: sed porrigebantur secundum fines Daciæ. Ideo *Procopius* & alii veteres eos ponunt ad latus *Daciæ* septemtrionale: *Dacia* autem proprie fuit vbi nunc est *Transyluania*. Cui rei & *Iouius* in sua historia astipulatur.

LIGII prouincia Sarmatica inter Viadrum & Boemicos montes quos Vandalicos *Dion* vocat. Ea nimirum *Sylesiæ* pars vbi est *Legnicium* oppidum. Ideo *Legnicii* etymon à denominatione *Ligiorum* scriptores Germanici deriuant.

QVADI. Positis terminis *Marcomanorum* ad flumen Morauam, & *Ligiis* populis infra montes Vandalicos seu Boemicos, vt modo dictum est, quicquid in medio est, *Quadis* est tribuendum, vbi est *Nissa* & Ducatus *Opoliensis*. Non assentior quibusdam expositoribus *Cornelii Taciti*, qui etiam locum, vbi est *Petricouia*, quo heroes Polonorum ad Comitia veteri instituto confluere solebant, in ipso vmbilico Poloniæ *Quadis* tribuunt. Ita enim *Marsignis*, *Gotthis*, *Ossis* & *Buriis*, qui *Cornelio* attestante terga *Marcomanorum* & *Quadorum* claudere debebant, nihil retro spacii relinqueretur. Affirmant autem *Quados* cum *Iulio Cæsare* aliquando conflixisse, quod forsan contigit tempore Heluetici belli, quibus sese certo fœdere copulauerant.

MARSIGNI populi Sarmatici sub montibus Sarmaticis.

SIDONII: Hos *Ptolomæus* ponit vbi est *Szidlouia* & *Szidlouiec*. Nec sono vocis admodum discrepat *Szidlouia* a *Sidoniis*. Isti cum *Desiderio* Rege Longobardorum in Italiam ingressi *Asidonem* vrbem, quæ postea *Cosse* dicta est, fundauerunt. Deleta hæc fuit successu temporis a *Carolo Magno* cum eam a Saracenis vindicaret, vt *Anius Viterbiensis* scriptor Italicus memoriæ prodidit, vbi expresse hoc *Polonis* tribuit in commentariis in *Berosum*.

OSSII populi Sarmatici quos *Cornelius Tacitus* penes *Gotthinos* ponit, propemodum ad flumen Olsam quod cum flumine Morauа miscetur. Nec remota est vox *Olsa* & *Ossa* litera *l* saltem in *s* mutata. Est & in finibus Prussiæ *Ossa* flumen: sed forsan posterioribus temporibus bellis detrusi erant ad istum angulum Prussiæ.

BVRII: penes *Ossios* prouincia Sarmatica.
A Descriptiones situs loci plane conueniunt cum *Varka* oppido & *Varsauia*. Et vox *Burii* & *Varka* non variant, nisi litera *b* in *v* vsitato more conuersa. *Ptolomæus* sane in suis tabulis eodem loco eos reponit. Et *Cornelii Taciti* præcipuus commentator hoc idem iis verbis innuit: *Burii*, inquit, *extremi sunt Syllesiorum, versus Istulam & porriguntur Toruniam*. Meminit etiam *Dion* historicus *Buriorum* in historia *Traiani*: contra quem vna cum *Dziurpaneo* Rege Dacorum arma sustulerant. Latius hæc in historia nostra reperies.

RVGII populi: hos inter Viadrі & Vistulæ ostia *Ptolomæus* collocat, vbi est modo Pomerania. Ostensum est autem Gutalum seu Viadrum a *Gutthonibus* seu *Gotthis* esse di-
B ctum, eo quod domini & possessores eius ripæ erant. Cum autem *Rugiani* inter vtramque gentem Sarmaticam in medio habitarint, crediderim eos ad supplementum eorum pertinere. Affirmant autem commentatores *Cornelii Taciti Rigenses* in Liuonia ad ostia *Rubonis* vel Dunæ a *Rugiis* originem suam ducere, esseque eorum colonias. *Odoacer* Princeps bellicosus, vastator Italiæ sub tempora Gotthorum ante mille annos dicitur prodiisse ex ea gente. Ideo *Dlugossus* historiographus Polonorum *Odoacrum* Polonum facit. Siquidem & nunc illæ regiones Pomeranicæ obnoxiæ sunt Polonis, antea vero prorsus ditionis Regum Poloniæ erant. Commemoratur tamen in historiis *Rugianos* vna cum *Gotthis* militasse, & *Gotthis* exce-
C dentibus ex Italia, etiam *Rugii* in eorum castris connumerantur. *Grammaticus* autem historicus eadem de causa, *Cassiobios* etiam ante aduentum Christi eodem in loco, id est ad littus maris illius Baltici habitasse affirmat. Sunt autem *Cassubii* gens stirpis Polonicæ.

SCYRI etiam prouincia Sarmatica. Nomen credo hæsit in *Scyriciis*, qui sub montibus Carpati vltra Cracouiam habitant. *Plinius* lib. 4. cap. 13. *Scyrorum* meminit: *Quidam*, inquit, *hac habitari ad Vistulam vsque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt*. *Scyros* vna cum *Gotthis*, etiam ex Italia emigrasse memoriæ proditum est.

HIRROS *Syradienses* crediderim esse.

CAVCHI iidem forsan quos *Cassubios* nostri vocant, aut *Cuiauienses*.

PACINACES ad Borysthenem statuunt. Au-
D ctor supplementi *Carionis* cum *Bossinis* eosdem esse putat.

ERVLLI: isti quoque ad Istrum habitabant. Primi ii religionem Christianam publice amplexi sunt inter eas gentes, vt tradit historia Ecclesiastica. De horum leui armatura quædam *Iornandes* tradit de rebus Geticis. Hi *Corales* ab *Ouidio* forsan vocantur.

GEPIDES pagus Sarmaticus ex stirpe Gotthorum, qui habitarunt ad *Viselam* flumen & cogno-

cognominati sunt hoc nomine a tarditate ingenii & pigritia, vt *Procopius* tradit. Habitarunt olim ad Syrmum in Pannonia. Celebratur Rex Gepidarum *Ardarichus*, cuius opera *Athila* Rex Hunnorum, in multis præliis vsus est feliciter, sed postea reliquias exercitus *Athilæ* deleuit. Vbi *Scepusium* est, ibi sedes eorum statuunt. Sed quod *Gepidarum* nomen *Lituanis* quidam recentiorum tribuunt, non video quo pacto id cum sententia veterum quadret. De his latius in ipsa historia. Vbi etiam illa opinio discutitur, an Germani *Scepusienses* sint reliquiæ stirpis *Gepidarum*, & Germani, qui degunt in Transyluania, vtrum sint reliquiæ Gotthicæ stirpis, quemadmodũ vult autor supplementi *Carionis*.

BESSI: *Bessorum* pars hæsit, vbi sunt montes *Biesczady* a *Bessis* cognominati.

DVCLEOTAE adhuc oppidum est ad radices montium Sarmaticorum de nomine illorum *Dúcla* dictum.

BICEN ipsissimi Sarmatæ erant ad Meothiden, sed colonias eorum transportatas esse metu bellorum in illud territorium vbi est *Biecz*. Et nomina *Bicen* & *Biecz* sunt sibi cognata.

IAZYGES: *Ptolomæus* triplices gentes in Sarmatia ponit: maximas, minores & mediocres. Inter medias autem *Iazygas* recenset. Expresse autem Sarmatas vocat *Iazygas* illos, qui Euxinum versus porrigebantur. Nomen *Iazygum* significat iugum vel par boum, ab ἰὸς ζυγὸν, id est tantum par boum. Videmus enim hactenus, *Podlasios* vbi eorum præcipuæ sedes erant, tam facilem agriculturam habere, vt colonus vnico iugo boum contentus sit ad exercendum commode agellum suum. Fuerunt alii *Iazyges Metanastæ* dicti, eo quod vna cum familiis superatis montibus Carpaciis ad Tibiscum vbi nunc Vngaria est commigrarant, ibique sedes suas fixerant. Horum reliquias adhuc extare audio, & loquuntur corrupto sermone Slauonico seu Sarmatico. Et vocantur etiam ab accolis *Iazuinges*.

ASCAVLES hic alicubi vbi est *Sochaczouium*, *Louicium* ad flumen Bzura reponuntur. Dicuntur autem *Ascaulistæ* illi agrestes, qui tibias cum sacco inflare solent, Musicorum genus vile. Forsan quod locus ille multos tales alebat, quod etiamnũ non insolens est in illa prouincia. Et *Ptolomæus* sæpe agnomina & prænomina loco propriorum nominum ponit, vt *Iazyges*, *Agatyrsi*, *Ichtiophagi* & *Anartophracti* &c.

ANARTOPHRACTI id est inopia panis laborantes. Nam α est priuatiua particula & ἄρτος panem denotat. Et verisimile est. Nam inhabitabant illud solum lapidosum arenosumque, quod est inter *Podlasios Iazygas* & Istulam. Admodum sterilis est illa prouincia.

LVTII reponuntur vbi oppidum non ignobile *Lutomirsko*. Et sonus vocis cognatus est cognomini oppidi.

BVRGIONES fere reponuntur vbi est *Lublinum*, ab iis *Burgundiones* ortos esse volunt, gentem bellicosam, qui copulati *Vandalis*, *Galis*, superioribusque *Germanis* mouerunt bella atrocia.

ANTAE natione Slauones erant; sed cum A Romanis contra suos sentiebant, ideo *Antæ*, id est contrarii vocabantur.

BORVSCI, qui & *Carbones*, primo Septemtrionem incoluerunt, vicini *Moschis*, tandem ad sinum Balticum progressi consederunt, vbi est ab eis dicta *Borussia*. Non desunt qui eos ex Asia huc commigrasse dicant. Notum est in historiis nomen *Prusiæ* Regis *Bytiniæ*.

RVSSI & ROXOLANI vicini erant *Boruscis*.

HERMVNDVRI ad montes Boemicos ex quibus Albis oritur. Sed *Duorauius* scriptor Boemorum lib. 1. conuincit errati *Cornelium Tacitum* ea in re.

SVDINI in Prussia reponuntur. Ferunt auB tem eam regionem opulentissimam fuisse, sed iam deletam propemodum ad internecionem a Cruciferis ordinis Theutonici, iamque maximas syluas enatas vbi olim degebant.

SCANDIA: De hac insula multa a multis inter veteres autores referuntur. Ideo malo de ea aliorum sententias referre, quam meum iudicium aliis obtrudere. *Iosephus Meletius* in Venetorum editione *Ptolomæi*, in tabula nona Europæ. *Hæ*, inquit, *regiones, id est Prussia, Liuonia, Lithuania, &c. in tabula Sarmatia Europea ab antiquis* (id est Historicis & Geographis) *numerabantur* (nota). Et videtur hæc narratio firmo niti fundamento. Nam si in mari Sarmatico innatant & ab eo cinguntur, necessario & ipsæ ad Sarmatias pertinent. *Glareanus* vero in Geographicis: *Dosblandia insula, Scania insula, quam hodie Solandiam vocant, at Plinius*, inquit, *lib. 4.* C *cap. 14. Scandinauiam vocasse videtur, aut saltem vicinam Daniam. Ait enim ab incolis nominari alterum mundum.* De *Dania* autem sic idem autor: *Daciam Transyluaniam vocant. Est autem longe alia ab ea, quam non recte hodie Daciam vocant cum sit Dania appellanda, vulgo Danmarckt ad Cymbricam Chersonesum. Meletius* vero: *Dania sic dicta a Dano Rege. Gotthlandia quasi bona terra, Scholandia, id est, amœna terra, Northuegia, id est Septemtrionalis terra, Findlandia, id est pulcherrima terra, Glorandia, id est virens terra, Islandia, id est glacialis terra.* Hæc habentur in charta Hydrographica. *Tule* Scandiæ insularum vltima, Septemtrionem eundo, a veteribus Poëtis & scriptoribus vocatur. Et Polonico sermone *Tile* significat vltimũ vel eatenus, quia vltima terrarum credebatur.

Romani sicuti de regionibus Orientis, ita D de istis Septemtrionalibus insulis mirabiles fabulas sparserunt in vulgus. Inter quos *Cornelius Tacitus* ita propinquas dicit cœlo, vt ibi iam possint solis labores exaudiri & stridores rotarum eius. Formas Deorum istic videri, homines monstrosi aspectus & lapides gemmasque preciosas. Hoc vero eo consilio faciebant, vt inde gloriolam apud suum vulgus aucuparentur, se nimirum deuicta ac debellata Germania,

mania,

mania, adeptos tales terras, quæ iam veluti suburbium cæli viderentur, ob talia & tanta miracula.

DE LIMITIBVS VETERIS SARMATIÆ.

Addam hic descriptionem finium Sarmatiæ, iuxta seriem temporum, incipiens a temporibus Augusti Cæsaris.

10. *Ob aduentum saluatoris.*

FLorus lib. 4. cap. 12. scribit *Augustum* cum legatis Sarmatarum Getarumque pacem sanxisse, fœdusque percussisse iis conditionibus, ne ripam Danubii transcenderent. Ideo ad *Lucullum* literas scripsit, vt aduersus Sarmatas ripam tantum Istri tueretur. Huic sententiæ suffragatur *Ouidius*. Nam *Lucullum* laudans inquit: *Hoc duce ripa Istri tuta fuit.* Porro occidentalis limes fuit Albis flumen. Nam *Strabo* & *Suetonius* aperte dicunt, Romanos occupata Germania Albim noluisse transcendere. Imo Sueuos, qui illa loca occuparant, Cæsares transtulerunt ex iis regionibus, ne præberent ansam belli cum Sarmatis.

110. *Traiani* & *Adriani* temporibus, pontis in Danubio ad Nicopolim erectio, indicat Romanos Danubio imperium suum in Europa finire voluisse, sicuti Euphrate ab ortu & Nilo a meridie.

163. Bellum Sarmatarum *Aurelii Antonii* cum Sarmatis & Squadis ad fines Boemiæ, & stationes legionum Romanarum, autorum scriptis concelebratæ, indicant qui fuerint tunc fines eorum, pro quibus dimicatum est.

247. *Dion Seueri* temporibus historiam suam scribens, dicit Albim flumen oriri ex montibus Vandalicis siue Boemicis, qui & Sudeti vocantur. *Vandalos* autem fuisse populos natione *Slauos*, viginti argumentis probatur a nobis lib. 4. Annalium.

383. Temporibus *Theodosii* cum lites non paruæ motæ fuissent de finibus inter nostras gentes & Germaniæ Duces, exercitus Saxonici & Turyngici collocati erant inter Albim & Viadrum ad tuendos limites & arcendas gentes Sarmaticas.

810. *Caroli Magni* temporibus affirmante *Blondo, Crantzio, Bonfinio, Einhardo*, ad Albim flumen præsidia contra Sorabienses collocata fuere. Et hactenus *Sorabi* & *Vandali* incolunt illas regiones ad Albim, qui nostra lingua vtuntur.

1000. *Othonis Tertii* temporibus *Boleslaus Chobri* Rex Poloniæ *Herculem* imitatus, pro gadibus iniecerat tres columnas ad confluentem Albis & Salæ. Adhæc institutio Marchionatus Saxoniæ indicat metas limitum istic tunc fuisse. Num Brandeburgensis postea prolatis in Septemtrionem Germaniæ finibus institutus fuit.

1093. *Henrici Tertii* temporibus inceptum fuit a *Criuousto* Rege bellum ad fines Boemicos & finitum In campo Canino ad Wratislauiam. Cum Boemis enim Poloni tum limites habuerunt ab illa parte, non cum Imperio.

1300. Circa tempora *Henrici Septimi* diuulsæ Poloniæ vires ob dissidia Ducum *Boleslaidarum*, ansam præbuerunt vicinis Regibus & Principibus attrectandi fines eorum. Vnde consequutum est, vt vndique accisis finibus limites Poloniæ intra octo cruces hæserint, quas scriptores nostri ita consignant. Prima ad *Pakosc*, quæ nos a Pomerania diuidit. 2. ad *Pys* a Prussia. 3. ad *Zebrow* a Lituania. 4. ad *Bodbaice* ab Orientali Russia. 5. ad *Chotim* a Valachia. 6. ad *Scepusium* a vicina ei Vngaria. 7. a *Sicow* a Syllesia. 8. a *Zbasin* a Marchia. Hæ cruces a nobis in typo Sarmatiarum apertius rubro expressæ sunt.

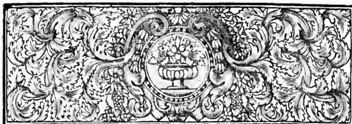
Dissidium inter sequaces Ptolomei & Cornelii.

Hæc ita iam admitti possent de vetustioribus limitibus, nisi dissidium illud *Ptolomaistarum* & *Cornelistarum* obstaret. Nam sequaces *Ptolomei* adducunt autoritatem ex eo scriptore vbi dicit: Germaniam terminari ab ortu Istula tenus. Vnde *Glareanus*, non postremus Geographorum, deceptus, ante triginta annos scribens, Germaniam veterem hic statuit, ad eaque absurda deuenit, vt diceret: *Germaniæ*, inquit, *non postrema pars sub victoriosissimo Principe* Sigismundo *Rege Poloniæ degit*, Poloniam ipsam intelligens. Hunc sequutus D. *Cromerus* adhuc clarius eadem absurda amplificat, affirmans hic, vbi est minor maiorque Polonia ante *Constantinum Magnum* Germanos habitasse, qui error a me lib. 3. est abunde confutatus.

Nam *Cornelius Tacitus* homo Italus, cui melius quam *Ptolomeo* Alexandrino res Sarmaticæ notæ erant, vicinior enim istis regionibus fuit: hic, inquam, author ex professo Germaniæ statum describens non ausus est dicere Germaniam a Sarmatia Istula diuidi, vt *Ptolomeus* dixit, sed inquit: *Germaniam diuidunt montes Sarmatici & mutuus metus.* Forsan enim tum ab vtraque gente ita infestis animis de limitibus decertabatur, vt neutra pars libera a metu & formidine semper hostem sibi collo imminere cum ferro & igne putaret. Et aperte addit, quod illo ipso tempore Sarmatæ tributum imponebant *Gotthinis* populis, quo eis liceret in regionibus Sarmaticis quæ ad Boemiam vergunt, vbi est Opaua, montes Tarnouienses, metalla fodicare & conficere. Vocanturque illa loca a Ptolomæo Sydirorichiæ.

Nec difficile obseruatu, vndenam *Ptolomeo* hic error obrepserit. Nam iuxta dictum: *Dato vno inconuenienti cetera inconuenientia sequuntur.* Quia in tabula descriptionis Germaniæ Istulam vsque ex montibus Boemicis deduxit, ideo in limitibus sanciendis errorem commisit. Et regiones quidem a Sarmatis possessas eis non adimit, sed profluenta Istulæ aliunde & ulteriorsum deriuans posteritati materiam erroris grauissimi reliquit. Non desunt enim ex nostris qui populos nostros in suspicionem apud vicinas gentes adducant ac si has terras, non vt patriam tanquam legitimi possessores inhabitarent, sed quod aliunde venientes in alienas possessiones inuolarint. Cum pro fundamento Geographico inconuulsibili semper accipiendum sit illud a me toties repetitum pronunciatum: *Quicquid est inter duo maria Sarmatica Euxinum, inquam Balticumque mare & montes Sarmaticos, id cum Sarmatiæ nomine censeri debere.* Sic Sarmatia Asiatica cum Europea contigua & coniuncta semper fuit etiam *Glareano* attestante flumine Tanai tantum eos distinguente. Nota sunt etiam vetusta nomina vrbium in vicina Germania: *Lubecum, Kostokium, Staregardum, Zgorelecium* seu *Brandeburgum*, quæ prorsus sonum reddunt linguæ Polonicæ. Sic montium Sarmaticorum parte ab altera: *Koscee, Lisska, Sklane, Tarnaua, Tolni, Igniecz*, quæ in memoriam reuocant, qui olim possessores fuerint priscis temporibus illarum regionum. Sed de istis latius in ipso opere Annalium.

Ouidius Ponticum mare Sarmaticum vocat: Mare autem quod Daniam & Vismariam alluit, Sarmaticus Oceanus a Ptolomæo nominatur. Sarmatæ autem populi vocant, quicunque lingua nostra vtuntur Slauonica, licet Veneti interdum eis adnumerantur.

INDEX TABVLÆ SARMATIARVM SIMVLQVE VRBIVM, MONTIVM, FLVVIORVM, SYLVARVM, SOLITVDINVM ET ALIORVM NOBILIVM LOCORVM, QVORVM SITVM ET DISTANTIAM, SVMPTO NVMERO LONGITVDINIS ET LATITVDINIS ET FILO A NVMERO AD NVMERVM INSTAR CRVCIS AD LATERA TABVLÆ DVCTO ET RITE APPLICATO, INTERSECTIO INDICABIT.

A

	Latitudo.		*Longitudo.*	
	gradus.	*minuta.*	*gradus.*	*minuta.*
 lla fluu.	51.	1.	43.	4.
Angeburg	55.	5.	44.	1.
Allenburg	55.	5.	44.	4.
Allenstein	54.	11.	58.	8.

B

BALICE 50. 10. 41. 16.

Quarto lapide a Cracouia, seu voo milliari Polooico. Villa io qua superbo sumptu aula extructa e longinquo cernitur. Opus inter miracula repooeodum, Estque locus natalis *Bonerorum* gentis spectatæ nobilitatis & optime meritæ de Repub Polonorum. Insigne gentis est lillorum flos vulgo B *Hiberida* dictum. Sunt enim veluti dearmes (permitte me sic loqui) regno Galliarũ. Nunc est possessor pagi Magnificus D. *Nicolaus Firley* Castell. Bicensis, paternarum & maternarum virtutum ipsissima imago.

Betigola	56.	10.	47.	6.
Bersari	56.	8.	44.	4.
Balde	55.		40.	4.
Butau	55.	2.	43.	3.
Brunsberg	55.	6.	43.	3.

Quæ & *Varmia* dicitor, sita est ad flu. *Passaria*.

Brodnica 54. 43.

hæc Germaoice *Strasborg* dicitor,

Bidgostia 54. 2. 53. 10.

Ad confluentem flumiois *Brda* cum *Istula*. A Wladislauia sex milliaribus distat.

BRZEG 51. 12. 39. 10.

Vrbs ducalis & colonia Polonorum, sed & ii, qui oune supersuot Principes, de stirpe *Piastonum* Polonicorum Regum descendere dicuntur.

Brda fluu.	54.	2.	41.	5.
Bresburg	54.	5.	41.	5.
A *Brandeburg*	55.	8.	53.	6.
Bolo fluu.	54.	2.	41.	
Bratim	54.	4.	43.	3.
Berezina	55.		51.	1.
Borissono	56.		55.	

Ad flumen Borysthenem oppidum est. Existimant autem quidam ab hoc oppidu flumen etiam Borysteoem nuncupari. Oppidum autem conditum fuit a *Borisso* quodam duce Russorum. Nec raro contingit flumina ab oppidorum nominibus diei; vt *Odra* fluu. ab oppidi deoominatione dictum esse tradunt. Ad hoc oppidum vsque *Borissono* Moschus fines suos extendi affirmat, contra Lituania *Olgerum* ducem fines magoi ducatus protelasse vsque ad *Mozaisko* constanter asseuerat.

BZVRA fluu. 53. 6. 42. 8.

Infra *Louicium*, vbi sunt nobiles Bisootum venationes, locus ille & sylua vocatur *Viskitki*.

Brzeziny 53. 42.

Oppidum amplissimum egregiis artificibus refertum. Et est domicilium spectatæ nobilitatis *Lassociorum*.

BVG fluu. 53. 6. 43. 8.

Commentatores *Cornelii Taciti* populos veteres *Cistobocas* ab hoc flumine *Bug* dictos esse tradunt, co quod isthic sedes patrias habuisse feruntur. Et vox cognominis *Cistobocorum* non dissonat a denominatione *Bug*.

C *Brzescie* 53. 8. 47. 7.

Ciuitas populosa ad confluentem *Bug* & *Muchaniec* in ipso triangulo, triquetram figuram efficiens.

BVCZAC

BVCZAC 49. 10. 48. 6.

Vetuſtæ & claræ gentis colonia *Buczaciorum*. In ditione horum ferunt inueniri A venas auri, quæ veluti ramenta ſcintillant in aqua riui ex rupe altius ſcaturientis. Hæc poſtea ab agreſtibus excipiebantur percolabanturque, ac ita maſſa conficiendo auro apta reddebatur; ſed multa ignauia quadam negliguntur. Laudatur etiam ab equis generoſis, quos magna vbertate greges numeroſi quotannis producunt ipſis, vnde in Prouerbium abiit: *equus Buczaciorum gregis*.

Bielsko 53. 6. 47. 8.
Barycz 52. 8. 39. 10.
Boleslawiecz 52. 2. 40. 12.
Bretnicza 52. 9. 40. 2.
Bochotnica 52. 9. 40. 12.

Domicilium claræ gentis *Samboreciorum*. B

Bochotnica 52. 9. 40. 12.

Eſt arx murata. Hæc poteſt vocari antiquitas. Nam muri eius vetuſtate conquaſſati ruinam minantur: propediem collapſura videtur.

Borowiec 52. 6. 45. 11.
Bielany 52. 7. 44. 7.
Bodzecin 51. 44. 8.
Belzyce 51. 12. 46. 2.
Bychaua 51. 10. 48. 3.
Boboua 50. 6. 44. 1.
Biecz 50. 6. 44. 1.

Meminit *Ptolemaus* & alii vetuſtiores prouinciæ Sarmaticæ quæ dicebatur *Bicen*. Sita fuit ad Euxinum pontum: ſed credibile eſt colonias inde ad eum locum transC latas fuiſſe. Hanc præterfluit flumen dictum *Ropa*, ex cuius ſpuma ſulfur conficitur.

Beskidim 49. 44.

Beskit vel *Bieſchadi* ab incolis vocatur. Mons eſt nobilis vltra *Humienno* ex quo flumen *Tiras* oritur. Memineruntque veteres eo loci *Beſſorum* populorum.

Braclaw 50. 10. 52. 8.

Arx in qua ſemper præſidium firmiſſimum expeditum aſſeruatur. Vocatur vrbs illa *Sancti Petri*, eo quod imagine diui *Petri* Apoſtoli pro inſignibus vtitur.

Balaklei 50. 2. 52.

Arcis veſtigia in loco percommodo. *Czapczaklei* vero eſt fluminis nomen. D

BOCHNA 50. 11. 43. 5.

Salisfodinæ præſtantiſſimæ, quarum ſal ideo ſali Ruſſico præfertur & marino, quod plus terreſtreitatis in ſe habet, ac propterea magis ſolidum & magis ſalſum eſt. Multi autem ex viris literatis & etiam illuſtribus admiratione ducti, demittebant ſe in illum abyſſum ſalisfodinarum. Et reuera eſt res ſtuporis plena videre illas profunditates & velut centrum terræ. Inuentum ſalem eo locorum, acceptum referunt *Kunegundi* *Boleslai Pudici* Regis coniugi, fœminæ ſanctæ, Anno ſalutis 1251. Et quia Vngara fuit, vulgo creditum eſt & paſſim iactatum, reginam illam ſal illud minerale ex Vngaria in Poloniam tranſtuliſſe, ſecumque aduexiſſe.

BIALOGROD 48. 10. 52. 8.

Theodoſia dicta veteribus. Hanc ad oſtia Boryſtenis *Iouius* ponit, ſed erroneam eius opinionem D. *Cromerus* confutat. Præterit vero *Bialogrodum* via trita, & celebris, quæ ducit *Oczakouiam*. Hac Turcici & Scythici negociatores potiſſimum commeant, quos illi lingua ſua *Carabanos* vocant. Quando igitur noſtri aliqua mancipia intercipere conantur, vt ex eis diſcant, quidnam hoſtis machinetur modo, quidue in Turcia Scythiaue geratur, tunc ad eam vſque viam genus quoddam militum leuiſſimæ armaturæ velitationibus aptum, quos *Kozakios* vocant, progreditur, ac ita ex prætereuntibus rapiunt, quos poſſunt & ad præfectos ſuos citato & feſtinanti curſu reducunt, ſæpius tamen retro ceruice inflexa proſpectantes, ne quis eorum veſtigia ſignet & vrgendo capiti eorum inuehat. Nam non raro alea ſecus cadit, quam optaſſent & ſæpe ex captiuante fit captiuus. Et interrogati, cur ita temere dubio Marti ſe exponant, reſponſare ſolent: *Bene eſt ſi*, inquit, *nihil inde vtilitatis percepero, niſi quod iuuenilem ætatem meam eo pacto conſolabor contentaueroque ſatis eſt, iuuat.* At contentatio illa qualis futura ſit, ſi interim ad manus Scythicas deueneris, nemo eſt qui ignorat. Fuit quodam *Bialogrodum* emporium celebre & obuium noſtris hominibus. Nam temporibus *Cazimiri* Cyprum vſque demeabant naues onerariæ tritico Podolico plena. Nunc tantum ſcandulæ prono flumine ad barbaros demeare *Bialogrodum* ſolent, idque non ſine graui diſcrimine vitæ.

Balneum Vitoudi 50. 55. 6.

Nunc fons tantum amœnus vbi miles ſtatiua habere & corpus reficere ſolet. Adeſt & Oratorium ibi gentile dirutum.

Pons Vitoudi 50. 55.

Non procul a Balneo.

Brzoſtek 50. 6. 44. 4.
Brzozow 50. 3. 45. 2.
Belz 50. 3. 45. 2.

Præfectura Regia

Busko 50. 11. 57. 6.

Præfectura Regia

Bukacz 49. 7. 44. 2.
Bebek 40. 11. 47. 3.
Baden 45. 3. 44. 1.
Berſtani 45. 3. 47. 8.
Bardenland 51. 43.

Crux picta confinium ſignificat, lapideam eſſe audio crucem & eminet ex aqua.

Brozylow 52. 54.
Ad Borystenem inter Corosżczyeow & Kiow. A

BAR 50. 50.
Arx munitissima ob memoriam *Parii* patriæ dulcisa Regina Poloniæ *Sforcia Bona*, in ipso aditu Scythiæ excitata. Semper ibi præsidium forte imponitur, & præfectus datur vir exploratæ virtutis. Nunc præfecturam illam administrat summa cum laude *Nicolaus Bucacius*.

Bassylea Russia 50. 40.
A *Basylio* Duce *Ostroneciorum* fundata. Floruit is nostra ætate. Fuitque filius illius *Constantini* bellatoris.

Bacota 50. 6. 50. 6.

BVH fluu. 50. 52.
Axiacum veteres dixere, quidam *Hyppanim* esse voluot, innixi, vt aiunt, *Herodoti* sententiæ, sed refragante *Ptolomæo* qui *Hyppanim* collocat cis Borystenem Tauricam & Meotiden versus. Oritur paulo supra *Miedziboz* & paulo infra collem dictum *Zbornamogila* Alluit *Chimielnik Vinnicam Braclaw* & postea incitatus cursu per campos *Vroczirka* decurrit: *Kuczman* pontem *Vitoudi*, tandem dilatatus per vastam camporum solitudinem ad Euxinum Pontum amplo gurgite deuoluitur. Et recte reprehenditur a Magnifico viro *Ioanne Sieniennio* Castellano Leopoliensi error quorundam nostræ ætatis Chorographorum, qui *Bohum* hunc incidere in *Borystenem* finxerunt, cum quatuor milliaribus ab ostio *Borystenis* in *Limenium sinum Euxini* sese abscondat. Quod autem flumina ista *Buh* & *Bozek* veteres vo- C carunt, forsan quia pro diis amnes prisci homines coluerunt quum gentes essent,

Bialacerkiew 51. 53.
Ad flumen *Ros*, a *Kiouia* 15. milliaribus, vel paulo vlterius. Sæpe huc Scythæ visuntur, vt canes spectantes in culinam. Russica milliaria sunt longe maiora quam Polonica. Ideo non mirere si quantitas circino hic non respondet vbique.

Brod Bazarabski, vide *Ostrokol*.

Bozek fluu. 50. 6. 49. 6.
Inter confluentem *Buch* & *Bozek* veluti *Mesopotamia* sedet *Miedzyboz*, vt etymon ipsum vrbis indicat.

C

CRACOVIA 50. 10. 42. 9.
Olim *Carodunum* iuxta *Ptolomæum* dicta. Regia est Poloniæ ad confluentem *Istula & Rudaua*. Et vere Regia. D Nam siue loci spectes situm, siue hominum frequentiam diuersarum gentium, siue omnium rerum affluentiam, siue ædificiorum magnificentiam, tanta reperiuntur omnia, vt merito naturam totam vim suam in eum locum effudisse putes. Ibi est sedes Episcopalis, ibi Academia celeberrima, argentifodinæ, salisfodinæ, plumbaria, territoria fertilissima, arces in vicinia muratæ frequentes patent. Superius *Zatorium* lacubus, & copia piscium affluens, inferius *Nepolomicium* abundans pingui ferina; ex montibus etiam Sarmaticis, qui vrbi impendere videntur, varia genera auium afferunt aucupes. Demeationes quoque nauium mercenariarum sursum deorsumque cum sale, ære, plombo, frumento, vino, cera, vsque ad mare vsitatæ sunt Cracouiensibus. Adhærent etiam vrbi alia oppida: *Clepardia* a Septemtrione, *Cazimiria* ab Orientali plaga. Ac, vt breuius dicam, nullam iam vrbem pergendo Septemtrionem & Orientem Borealem reperies tam augustam, quæ eius splendori & magnificentiæ conferri queat. Huius figuram alii testudini musicali, alii aquilæ expansarum alarum, quod est insigne Regni, comparant, ad eum nempe modum, vt arx caput alitis referat, suburbia autem vtrinque adhærentia alias expansis & caudæ discuneatæ, conferantur.

CZARNCKOVV 53. 11. 39. 11.
Antiquissimum & spectabile domicilium & sedes quondam ducalis gentis *Czarnkouiorum*. Hi primi inter heroes Poloorum erant, qui Christo nomina sua dederunt. Cuius rei insigne vittam baptismalem hactenus gerunt. De qua re complura leguntur in historia nostra. Vide & infra titulo *Ostrorog*.

Camenum 55. 2.
Coszelin 36. 4. 55. 2.
Ciuteri 53. 6. 43. 6.
Creuesb 55. 7. 41. 9.
Curischafe 55. 45.
Cornand 54. 5. 43.
Locus nobilitatus pugna celebri quadam, in qua ita obstinate a Polonis pugnatum est contra Cruciferos, vt fessis ter spacium respirandi daretur, quod *frid* Germanice vocatur, & ter ad manus redirent, donec hostis armis oppressus victum se fateretur. Nostri bellum illud Coronouiense vocant. Vide D. *Cromerum* lib. 17.

Culsmer 54. 4. 42. 5.
Ciechanow 54. 2. 44. 5.
Culeri 54. 7. 49. 7.
Crone 55. 8. 50.
Crosne 50. 44.

CAMIENIEC 49. 6. 49. 4.
Arx munitissima Valachiam versus, quæ ob id, quod natura loci mirabiliter sit munita rupibus prealtis & flumine *Smetricz*, solius Dei manu ædificata esse ab incolis prædicatur. De hac tamen ita scriptum est:
Quamuis altis cincta est Camenecia muris,
Si tamen inspicias huic multa deesse videbis.

CZIZOVV 51. 1. 44. 10.
Arx murata, elegans spectatæ prosapiæ *Czizouiorum*.

Chodecz 55. 40. 7.
Camienska 52. 8. 41. 2.

Cameniec

Cameniec
Alia ars murata firma & pulchra medio milliari à *Crosno*.

CZESTOCHOVIA 53. 8. 41. 8. A
Locus celebris frequenti hominum concursu religionis ergo. Simile aliquid *Compostellæ* Italicæ.

Crasnik 51. 6. 45. 2.

Checiny 52. 9. 43. 6.
Præfectura nobilis & arx murata in arduo colle. Ibidem æris fodinæ vetustate neglectæ, lapis tamen *Asfurides* vel color conficitur.

Curow 55. 5. 45. 2.

Czessin 50. 7. 41. 6.

Carzibei 48. 55.
Ars vetustate destructa, ad littus *Ouidii* lacus. Eratque Polonorum emporium celebre, vbi sal deponebatur marinum. Veteres meminere huius portus ad Euxinum. *Plinius* vocat *Carbizos* pomiliones. Vetustas enim credidit homunciones breui statura eo B loci belligerare eum gruibus, eaque scriptis mandarunt.

Chelma 54. 8. 42. 8.
In Prussia est ciuitas, creditur esse omnium antiquissima. Vnde lus Chelmense seu Culmense. Laudatur dimensio vrbis illius quod plateas fere ad perpendiculum gnomonis rectissimas habeat & turres ita concinne dispositas, vt turris turri, porta portæ fere diametraliter opponatur, vt e regione virorum ex fenestra vnius in fenestra alterius prospicere queat.

Cassouia 49. 11. 46. 6.
Vrbs Vngariæ munitissima & paries fortissimus quo sustinetur impetus & inundatio Turcorum. Sed apparet fuisse coloniam Slavorum. Quia sita est inter montes qui ad C Sarmatiam pertinebant & Sarmatici vocantur. Denique & nomen *Cassouia*, Slauonicæ linguæ oler sonum.

CALISZ 52. 8. 41. 3.
Ptolomæus expresse meminit eodem in loco *Calis*. Est ergo hæc vrbs numeranda inter antiquissima municipia Sarmatarum. Nam *Ptolomæus* vixit fere centum annis ab aduentu Christi domini post tempora *Traiani* Imperatoris.

Comarno 49. 11. 46. 6.

Cozibele 49. 5. 47. 7.

Czeruone 40. 5. 46. 6.

Cleuan 51. 10. 48. 5.

Chmielnik 51. 2. 50. 6.
Propugnaculum contra Scythas *Bohum* versus. Administrat nunc præfecturam illam summa cum laude *Iacobus Strus*, robore animi & corporis cunctis iamdudum conspicuus, patrisque & auorum memoria celebris. D

Czartorysko 51. 9. 48. 5.
Ad ostia *Styr* fluminis.

Czarnobilum 52. 53.
Significat nomen *czarno* & *bielo*, id est, album nigrum, albæ & nigræ Russiæ confinium indicans. Sita est propemodum ad *Przypiecz Kiiouiam* versus.

Crasylow 50. 50.
Ad fontem fluminis Horin.

Constantinow 50. 50.
Sunt ciuitates Ducis *Ostrouecii*: *Constantinow*, *Basylea*, *Krasylow*, *Kuczmin* in finibus Volhiniæ, qua itur *Miedzibozum* versus quasi in tractu.

Czernyostrow 50. 50.

Cataracta 51. 55.
Quindecim milliaribus a *Caniow*, vide titulo *Probi* & *Borysthenes*.

CAROWGAI 50. 49.
Est nobile nemus & puto illud esse quod *Ptolomaus* vocat *nemus Dianæ*. Non procul a *Sieniaua*, non remote hinc oritur flumen *Ikawa*.

Cerkiew 50. 46.
Milliaria septem à *Leopoli*.

Comiencza fluu. 49. 56.
Flumen ex aduersa ripa *Tebinia*, in *Tiram* illabitur.

Czernichow 49. 12. 48.
Non procul à *Tarnopole* ditionis Ducis Ostrouiensis.

Czechowce 49. 12. 48. 12.
Non procul a fontibus fluminis *Zbrocz*. Fateor autem nonnihil angustiora hic spacia esse, quam vt illam amplitudinem camporum in latum capere queant.

COLOMIA 48. 2. 48. 1.
Colomiam dictam esse putant quasi coloniam, quod credant olim Romanorum colonias eo deductas fuisse. De qua re consule historiam nostram libro 3. Nisi forte a *Colomano* Rege Haliciensium nuncupata sit. Conficitur ibi sal, cuius nidor ouorum odorem plus satis frixorum & adustorum suauiter redolet. Quod die Veneris ieiunantib. disputationis occasionem de ciborum delectu præbere solet, dum vesperi ad lumen hilarius conuiuari solent.

Cudnikow 51. 4. 45. 12.

Crupa 51. 9. 50. 6.
Ibidem flumen *Crupa* synonimum illi, quod in Slauonia est, a quo *Lechus* in Poloniam venisse vna cum fratre *Czecho* dicitur. Et forsitan incolæ loci in Slauoniam penetrantes ex Russia, patriæ dulcis memoria ducti, amni nomen in patria *Lechi* imposuerunt.

Czerkasy 51. 4. 54. 12.
Czirkasy tradunt reliquias esse veterum *Cymbrorum*, quos *Homerus Cymerios* vocat. Nomen certe affine est. Religio apud eos magna ex parte *Machometana*. Mulieres fere ac viri belli munia apud eos obeunt. Distat a *Kiouia* iuxta *Guagninum* 27. milliaribus, iuxta vero regios lustratores 15. tantum.

Cudniow 51. 12. 53. 1.
Ad leuam eundo *Kiouia*: a Leopoli 17. milliaribus.

CHOR-

CHORCYCA 50. 54.

Insula est in alueo *Borysthenis*, clara *Visniouecii* herois œconomia militari. Ibi enim sedem & firmamentum sui roboris stabiliuerat. A
Sita est a *Kiouia* 44. milliaribus, paulo infra ostia fluminis *Tismienca*.

Czerniechow 51. 55.

Flumen cis Borysthenem *Disna* è regione *Kiouia*, ad quod sita est arx Moschorum firmata præsidio: 30. milliaribus a *Kiouia* vt *Guagninus* refert, lustratores 24. ponunt.

CHOTIM 49. 8. 49. 8.

Arx fortissima in ipso aditu Valachiæ, æmula *Camenecii*, quæ est ditionis Polonorum. Ideo *Petrum* Valachiæ Palatinum ferunt solitum dictitasse: *Aut tu Camaniec Chotimum nostrum, aut Chotimum Cameneciam deglutiet.*

Czapczaklei 50. 2. 52.

Flumen est; notius habetur propter viua vestigia munitissimæ arcis *Balaklei*, quæ si iusto præsidio muniretur, firmissimum propu- B
gnaculum ad impediendos Præcopiensium transitus per *Hyppanim* esset. Et præsertim si vicissim ad flumen Russaua in loco illo excitandæ arci peridoneo & a multis celebrato propugnaculum nouum inædificaretur. Hæ, inquam, duæ arces non plus quam 20. milliaribus a se distantes, alia ad *Tiram* ex opposito *Thebinia*, alia, ostia versus *Hyppanis*, si bene munirentur, totum tractum illum triangularem ab *Oczakouia*, tanquam duo parastatæ, id est columnæ ex æquo a se distantes, mirificæ tutum redderent, vt consilium lustratorum adscriptum prudentissime suadet. De qua re vide titulo *Russana*, *Balakli* & *Grodzisko*. Distat *Czapczaklei* ab *Oczakouia* octo milliaribus, aut nouem vt lustratores idem annotarunt.

Czarnylas 49. 12. 50. C

Alias sylua *Pieczymegi* vocatur. Est etiam *Czarnylas* pagus *Kochanouii* Poetæ eximii in Sędomiriensi prouincia.

Chorbop 51. 3. 48. 5.

Ad fontem fluminis *Wstecz* non procul à *Lucko*.

D

DABROVICA 51. 12. 45. 3.

Domicilium natale Illustrium & Magnificorum *Firlegiorum*, Baronum a *Dabrouica*. Ex ea gente complures Palatini, Præfecti copiarum, Campiductores, Castellani & prouinciarum dignitarii prodierunt, quorum fama vbique etiamnum coruscat. Arma gentis sunt *Leopardus*. Animal hoc ferunt esse robustissimum, vincit hunc tamen viribus Leo, sed rursus ingenio à Leopardo D
vincitur. Nam vt eum in discrimen adducat, ferunt cuniculum subterraneum parare solitum, quem quoniam in vestibulo diductiorem latioremque, in exitu vero angustiorem præparare solet, ideo cum a Leone inuaditur ipsemet, vt qui minor, celeri cursu rapaces vngues Leonis elapsus euadit. Leo vero ira exagitatus cauernam latius ostium habentem facile ingreditur, postea vero in exitu strictiore, eluctando hæret & captiuus retinetur. Hanc ferunt esse naturam Leopardi. Hoc eodem stratagemate eius gentis homines, hostes patriæ debellare solebant, hoc est, viribus & ingenio. Nam fere omnes literati sunt, ideo etiam literatis hominibus fauent & sunt patroni Musarum munificentissimi.

DZIALIN 53. 43.

Domicilium & colonia Magnificorum & spectatæ nobilitatis *Dzialiniorum*, quorum aliquot mea ætate in senatu Regio cum laude tuebantur suum locum.

Druzeck 55. 7. 44. 8.
Drezen 53. 8. 46. 10.
Dubrauica 52. 6. 50. 6.
Dissa 58. 7. 10.
Drismet 56. 11. 51. 1.

Grodecius in sua tabula, in *Disna* & *Drisna* lapsus est & fluminis *Dunæ* situm ignorauit. Quare eo modo, vt hic vides, error hic est corrigendus.

Drusno 55. 1. 42. 1.

Lacus nobilis ad *Elbingam*.

Dubkacz 55. 5. 44.
Dranborg 54. 3. 39. 7.
Drzwiaca fluv. 54. 3. 42.
Dzialdow 54. 4. 43. 8.

Significat nostra lingua *Dzialdow* diuisorem. Nam Pruteni limitem hic esse volunt suum qui a Masouiis eos separet.

DABROWNO 54. 4. 43. 8.

Locus pernobilis pugna illa, quando Poloni de summa rerum duce *Mascouio Vimbramo*, cuius sol insigne fuit cum cruce signatus, Marte iudice ferro decernebant, ante annos 150. Et tum de Cruciferis octoginta millia profligata sunt. Locus pugnæ ad eam vsque diem ab accolis monstratur. Vocatur hæc ab aliis pugna bellum *Grinualdense*. Sed pagus iam ille vastatus iacet. In prælio hoc aderat Rex ipse *Iagello Vladislaus*, aderat & *Vitondus* frater Regis. Ex crucesignatis occubuit ipse Magister ordinis in conflictu cum toto suo robore militiæ & multis commendatoribus. Duces Germaniæ aliquot capti & ad Regem perducti culpam deprecantes veniam impetrarunt. Signa cohortum cruciferarum descripta habes sigillatim apud *Dlugossum* historicum.

Dzwich 52. 12. 51. 6.
Dlugossouiec 51. 1. 42. 2.
Dunaiec fluu. 55. 43.

Hunc amnem alii *Danastrum*, alii *Vislam* vocant cum *Procopio*. Nam ex iis locis demanat, id est *Scepusio*, vbi Gepidæ veteres, *Gotthica* natio, sedes suas habuere præcipuas, teste eodem *Procopio*.

Ducla 50. 3. 43. 5.

Ptolomæus eo quoque loci ponit *Ducleotas* populos, voce nequiquam dissona.

Debica

Dębica 50. 2. 44. 6.
Dinow 50. 5. 43. 2.
Dubiecko 50. 6. 43. 2.

Colonia vetustæ gentis spectatæ nobilitatis STADNICIORVM dominorum ab *Osmigrod.* Horum insigne est amnis *Sremaua.* Nam ad hoc flumen ab eorum proauo fusi fugatique erant hostes patriæ. Ideo recte a quodam erudito hæc victoria celebrata fuit hoc disticho: A

Strenuus immanes princeps qui vicerat hostes,
Præsens ad flumen talia signa tulit.

Dębno 50. 43.

Magnificus *Franciscus Vesclinus* Camerarius Regius illa ditione potitur. Vir heroicis virtutibus conspicuus & omnibus bonis merito charus. Est aliud *Dębno* in prouincia Sędomiriensi *Sienieniorum* colonia vetus. Est & tertium nouiter locatum oppidum à Magnifico Castellano Leopoliensi ad *Szidlow.*

DVBINKI 58. 4. 50. 5. B

Domicilium natale Illustrium Ducum *Radiuiliorum*, quorum pater principem locum tenuit inter Senatores magni Ducatus Lituaniæ. Huius duo filii ambo Palatini. Nam & *Christoferus* Castellanus Trocensi successit nunc, audio, in locum patris, effectusquè est Palatinus Vilnensis. Huius virtutis enituit ante biennium in expeditione *Plescouiana* contra Moschouiæ ducem: vir est acer in armis.

Dobrouoda 50. 9. 40. 6.
Drohobicz 59. 8. 47. 8.
Dolina 49. 4. 47. 8.

Affine est vocabulum cognomini Podoliæ. Nam tractus hic ad illam vallem est situs a qua denominatur Podolia. Vites hic possent plantari & vinum proferrent quale *Cassouia* C profert. Est enim cum illa ex æquo meridionalis.

Dabliacz 45. 7. 45. 2.
Dobrzin 51. 7. 45. 2.
Durisko 51. 7. 48.
Drohobusz 51. 8. 36. 6.
Dunaiow 50. 4. 48. 3.
Dwiekliczwiecz 49. 10. 49. 10.
Daschow 49. 6. 34.
Dromus Achillis 54.

Hic se heros clarissimus exercere solebat.

Dunaiow 49. 11. 47. 6.

Ad confluentem *Kropiecz* & fluminis *Lipal.*

Dzwan fluu. 49. 51.

In *Tiram* incidit. Est castellum desertum D *Dzwan*, Ducis Ostrouiensis habitaculum.

Dubrouica 52. 51.

Supra confluentem *Slucza* & *Mochor* fluminum.

Dzlna fluu. 50. 54.

Flumen cis Borysthenem è regione Chorcycæ insulæ.

Dauidow 52. 50.

In ipsó confluente fluminum *Przypiecz* & *Slucza* oppidum.

Disna 51. 55.

Flumen è regione Kiouiæ, ad quod duæ arces Moschorum: *Czernieiow* & *Patinol*, tantummodo 24. milliaribus a *Kiiow* distant.

E

ELBINGA 52. 4. 42. 5.

Vrbs nobilissima in Prussia, commendatur quod sit munita natura loci & altitudine murorum: sed magis a fide & obsequiis, voluntate denique propensa erga Reges Poloniæ, etiam in aduersis casibus. Ideo eis vt sigillum afferuent Reipub. Pruthenicæ concreditum est, a *Gedano* sex milliaribus in altera Istulæ aciali ripa.

ELCBERG 55. 10. 44. 10.

Sedes est Episcopalis cui nunc præest *Martinus Cromerus* scriptor historiæ Polonicæ, diligentia, eloquentia & elegantia latini sermonis, cuiuis nostræ ætatis scriptori comparandus & etiam multis præferendus Senatorque regni dignissimus.

F

FVLSTINVM 59. 45.

Cognomen est Germanicum. Multa autem nomina Germanica non solum vrbium, sed etiam præcipuorum nobilium in illa submontana regione reperiuntur. Cuius rei causam alio in loco explicauimus. Est autem *Fulstinum* domicilium natale antiquæ stirpis *Herbortonum*, ex quibus nostra ætate tres in Senatu regni residebant. Arma gentis sunt tres gladii pomo cuspidibus infixi.

Fridland 55. 5. 43.
Falkenburg 54. 7. 46.

Ex media Germania huc nomina translata veteribus abolitis.

Filek 48. 48.

Arx Turcicæ ditionis: credo tantum sex aut nouem milliaribus a *Scepusio* finibus Polonicis distat. Tua res agitur, paries cum proximus ardet.

G

GEDANVM 55. 4. 41. 9.

Vrbs nominatissima & ornamentum non postremum regnorum Europæ ad ostia Istulæ, quæ triginta haustis fluminibus miscetur Balticó freto sua amplitudine speciem maris efficiens. Per hanc quicquid habet Polonia, Lituania, Masouia, tanquam in æsophagum, Gedanum intrat & in transmarinas regiones auehitur. Et rursus, quicquid affertur ex Germania, Anglia, Gallia, Hispania, Dania, Suecia, per vniuersam Sarmatiam digitis Gedanensium ciuium dispensatur. Laudatur in ea, quod bene munita sit, popu-

losa, dîues, commemorantur horologia affabre facta: sed me in eius admirationem magis rapit gubernatio eorum Reipub. qua prudentissimus Senatus tanquam habenis vniuersam multitudinem regit & in officio retinet. Nec video vrbem in regionibus istis cuius gubernatio sit similior Venetorum Reipub. De nomine *Gedani* & eius etymo probatur doctioribus sententia *Celtis*, quam hoc disticho expressit:

Sed quondam Gedanum Gotthorum nomine dictum:
Hincque sinus Codanus nomina clarus habet.

Golberga 55. 1. 38. 8.
Guthstat 55. 3. 43. 6.
Germa
Grande Filz 45. 9. 43. 4.
Gwda fluuius 54. 39.
Grandez 54. 6. 42. 4.

Locus celebris ob quandam victoriam Polonorum. *Grudziac* a nostris vocatur.

Gesten 54. 10. 42. 5.
Goniadz 54. 7. 46. 11.

Venationes istic Regum præstantissimæ.

GOSTOMIA 52. 42.

Amplissima & viris fortibus referta domus & locuples. Refert autem non obscure suo cognomine veterum Gotthorum appellationem & sonum, qui nequaquam remote olim abhinc habitabant. Sed de origine Gotthorum accuratam inuestigationem habes lib. 3. Annalium nostrorum.

Grimki 54. 5. 46. 4.
Grodno 54. 6. 58. 9.
Grodzisko 54. 4. 40. 9.
Gebica 53. 7. 41. 9.
Glinice 51. 4. 45. 8.
Grodek 50. 2. 46. 10.
GORAI 51. 4. 45. 8.

Memorabilis facti *Demetrii de Goray* fit mentio in historia *Iagellonis*, a domino *Cromero* & aliis circa desponsationem *Edwigis* Reginæ nuptæ *Iagelloni*.

Grabow 51. 5. 46. 10.
Gologuri 50. 2. 47. 4.

Oppidum inter montes, sicut & situm nominis etymon indicat. Puto autem hos montes, qui a Leopoli Volhiniam vsque protenduntur, *Peucinos* vocari a *Ptolomæo*.

Gliniant 50. 3. 47. 1.

Quinque milliaribus a *Leopoli*.

Gnieuum 54. 6. 42. 6.

Præfectura est *Cemorum*. Est autem *Cemorum* familia genere & rebus gestis admodum clara & spectabilis. Mea ætate quatuor ex ea gente in senatu Regio Palatini erant: *Achacius* Palatinus Pomeraniæ, *Fabianus* alter Palatinus Margenburgensis. Tertius N. Quartus N. Seniorem *Cemam* ita amauit *Albertus* Marchio Brandeburgensis Dux Prussiæ, vt cum renunciaret professioni Crucifericæ, exueretque vestem ritualem, qua ipse Magister vtebatur, ipsi soli tanquam amico confœderato eam tradiderit, quam hactenus successores mnimosini loco asseruant.

Grodek aliud 49. 7. 48. 3.

Ad flumen *Hnieziola* & *Tiram* domicilium *Herbort de Dziedzilow* viri clarissimi Succamerarii Kamenecensis.

Grodek tertium 50. 49.

In summitate fluminis *Smetricz*, & vnum ex istis vocatur *Slony Grodek*.

GORKA 52. 6. 40. 6.

Illustrium Comitum a *Gorka* domicilium, quorum insigne est nauis argonautica. Ex ea gente prodierunt complures Palatini, Campiductores, Episcopi, Castellani, Oratores ad exteras nationes. Viri toga pariter & armis illustres. Horum nomen in Germania & in aliis exteris nationibus ita clarum est, vt putes istic natos esse. Linea, vt vocant, istorum, quantum ego scire possum ex Senatoribus, hoc ordine potest recenseri. *Lucas* primus *de Gorka* Palatinus Posnaniensis 1340. *Lucas* secundus *de Gorka* Palatinus Posnaniensis 1466. *Vriel* Episcopus Posnaniensis & Cancellarius regni 1479. *Lucas de Gorka* & idem postea Episcopus Cuiauiensis, quem ego probe noueram. Nam fui tum alumnus & condiscipulus nepotum huius, filiorum *Andreæ*. Vsique fuimus præceptore *Ioanne Cosmio* viro erudito, qui postea Theologus & a concionibus fuit apud *Sigismundum Augustum* Regem Poloniæ 1542. Tandem *Andreas de Gorka* Castellanus & Capitaneus Posnaniensis generalis. Huius tres filii: *Lucas de Gorka* Palatinus Posnaniensis. Frater denique eius *Andreas* Castellanus Miedericensis, qui nunc fatis concessit. Et *Stanislaus* Palatinus Posnaniensis, vir absq; omni exceptione, omnium ordinum omniumque statuum iudicio incomparabilis, amator Reipub. ardentissimus & delicium Polonorum.

GNESNA 53. 7. 41. 5.

Prima & antiquissima sedes & Regia Poloniæ, olim *Lemisaletum* dicta, vt placet doctioribus. Meo æuo ad eos honores euectus fuit *Iacobus Vchanius*, cui successit STANISLAVS CARNCOVIVS, Præsul diuini pariter & humani iuris peritissimus. Idem locus nobilitatus est sepulchro diui *Alberti* & aduentu *Otthonis* tertii Imperatoris Romanorum. Et quod maximum est: eo loci primo honores Regii cum diademate delati sont *Boleslao Chobri* sacratæ memoriæ Regi Poloniæ & coronatio istic prima consummata fuit. Quapropter hoc nomine vicissim honos summus habitus fuit eidem Imperatori.

Gluſſinimum 53. 42.

Tempure Regis *Lockiconis* eo loci bellum acerrimum geſtum fuit cum Cruciferis, ductaque fuit iſtic foſſa ſeptem milliarium, cuius adminiculo aliquot millia Polonorum ſtrenue ſeſe aduerſus Cruciferos, *Iulii Cæſaris* aduerſus *Pompeium* exemplo durante Pharſalico bello, defenderunt. Hoc ergo opus merito inter antiquitates referri poteſt.

H

HALICZ 49. 5. 47. 6.

Halicios Galatas alii eſſe volunt, ad quos beatus Apoſtolus ſcripſit; ſed hoc non videtur veriſimile: niſi forte pars illorum auulſa in iis locis hæſerit. Sed videtur veriſimilius Gallorum reliquias loco nomen dediſſe. Neque enim procul ab illis oris *Scordiſci* conſederant, qui Gallica gens erant. *Balduinus* etiam Gallus ante ducentos annos Imperium orientale occupauerat. Et fieri poteſt vt aliqua portio exercitus illius ad eum locum, compendium calamitatum ſuarum quærendo confugerit. Sed *Haliciorum* nomen ante *Balduinum* inclaruerat, vt liquet ex ſerie hiſtoriæ Polonicæ. Reges *Haliciorum* coronati hoc ordine enumerantur: *Colomanus* ſcilicet primum, *Daniel*, deinde rurſus *Romani* filius, qui ad Zaichoſtum male pugnauit. *Leo* tandem *tertius*, conditor vrbis Leopolitanæ. Ad augendam vero celebritatem loci *Ludouicus*, quem noſtri *Loiſſum* vocant, Rex Poloniæ & Vngariæ, ſedem Archiepiſcopalem in eadem *Halicz* erexerat, quæ poſtea *Leopolim* prudentiſſimo conſilio translata fuit. C Prælia etiam complura ad *Halicium* geſta locum celebriorem reddiderunt, maxime vero *Crinouſtii* Regis victorioſiſsimi clades memorabilis, cuius poſtea ignominiam *Cazimirus ſecundus* victoria de Ruſſis parta, aboleuit. Reperitur ibidem lapis Alabaſtrinus, pulcher admodum, ita vt nitore ſuo etiam Phrygium ſuperare videatur. Auehitur inde in Germaniam & alias remotas regiones.

Heiligaw 57. 5. 45. 4.
Heiland 55. 5. 41.
Heilſpurg 55. 4. 43. 7.
Hamoſtein 59. 10. 40. 5.
Humienno 49. 8. 44. 11.
Hypponis fluu. 50. 52.
Vide titulo *Boch.*
Hodorow 49. 44.
Lacus ibi laudatur.
Hniezola 49. 48.
Oritur ad *Rauorow* & ad *Cyrodek*, indicit in *Tiram*. *Trebowla* ad hoc flumen ſita.
Holownia villa.

I

Igniecz 50. 5. 44. 5.
Iaslyska 49. 6. 45. 6.
Emporium vini Vngarici. Differuntque *Iaslyska* & *Iasle*.

Stanislai Sarnicii Deſcriptio Poloniæ.

Iur fluu. 34. 38.
Iagiel 49. 5. 44.
A IAZLOVIEC 49. 45.

Arx bene murata Valachiam verſus inter flumina *Stirpa* & *Hniezola*. Et eſt domicilium natale antiquæ ſtirpis *Iazloueciorum*, quorum pater noſtra ætate Palatinus Ruſſiæ fuit, Oratoremque egit ad Imperatorem Turcorum cum magna laude ſua & Reipub. Gentis ſuæ claritatem auxit *Iaslouecius* præfectus Sniatinenſis profligato & capto Palatino Valachiæ. Acciderunt hæc anno ſalutis 1582.

Iarmolnice villa 50. 50.
Iskaua fluu. 50. 48.
Vbi & *Dubno*.
Iskaua fluu. 50. 50.
Vbi *Sieniaua Sieniauiorum*.
B *Iugra* fluu. 54. 43.
In Mazouia.

K

KINSBERG 55. 9. 43.

Regium montem latine vocare ſolent. Eſt vrbs laudatiſſima vel tres ſimul, ita vt tripolis dici poſſit. Scribit autem *Plinius* lib. 4. cap. 1. & meminit inſulæ *Balthia quam*, inquit, *Pytheas nominauit Baſyliam*. Et *Baſylia* nomen cum Regio monte quadrat. Tripolim autem ideo vocare placuit, quia ex tribus oppidis propriis, mœnibus & interlabentibus fluminibus diſtinctis conſtat & coaugmentatur, quibus arx impendet ampliſſima in editiore colle, domiciliũ haud dubie illuſtrium virorum indicans. Ibidem eſt maris portus minime ignobilis & Academia celebris, vbi quoq; ego tyrocinium ſtudiorum meorum ieci, ſumptus mihi & menſam in arce ſuppeditante illuſtriſſimo duce Pruſſiæ *Alberto* Marchione ſeniore. Nunc prouinciæ illius & dux & tutor ſcriptus eſt a Regno Poloniæ *Georgius ab Anſpach* ſoboles digniſſima Regum Polonicorum. Quod factum eſſe reor cum ob alias cauſas, tum vt teſtatum facerent Poloni quanti faciant amicitiam Principum Germaniæ.

Kielmi 56. 8 47. 7.
Kapurn 53. 10. 43. 8.
Kuriſchſerunk 56. 44.
Kaw 55. 5. 47. 10.
Klanſtein 54. 11. 41. 10.
Kyſſow 54. 11. 41. 10.
Lacus ibi commendatur.
D *Korsborg* 54. 11. 43. 2.
Kniſzin 54. 47. 5.
Kolocz 53. 11. 40.
Koſcian 53. 2. 40. 2.
Krew 33. 11. 46. 11.
Koden 53. 7. 47. 8.
Klecko 53. 7. 50. 1.
Locus nobilis inſigni victoria de Tartaris parta.
Kolmi 53. 6. 51. 8.
Kazimiria 52. 11. 45. 8.
Kurow 52. 2. 45. 5.

KVRNIK 53. 6. 40. 7.

Domicilium IlluſtrisCnmitis *a Gorka Stanislai* Palatini Poſnanienſis. Arx eſt murata A ad elegantiam & ad ſuſtinendum quemnis hoſtem, eui adhæret nppidum. Territorium illud omnibus præſidiis œcooomicis refertum, horreis, granariis, piſcinis, ſerinariis, auiariis. Poteſtque de *Kurnicio* illud dici Tullianum: *Et dominus domum & domus dominum cohoneſtat.*

Kunczice 53. 45.

Locns natalis ſamiliæ clariſſimæ *Mniskonum*, qui patrum memoria ius ciuitatis in regno Poloniæ adepti ſunt, ſed ita ſeliciter, vt etiam omnibus patricils adæquentur.

Krzeczow 53. 43.

Ad *Bochnam* milliari Italico. Præſecturam illam adminiſtrat Magniſ. *Iacintus* B *Młodziciowski*, Theſaurarius aulæ Regiæ, quem virtus, ingenium, fidesque erga Reges Poloniæ ad eos honores euexit & extulit, eunctis ei boois fauentibus.

Kozle 52. 6. 46. 3.
Kozleglowy 51. 2. 40. 8.
Krzepice 31. 6. 41. 9.
Kromolow 51. 11. 41. 4.
Klobucko 51. 9. 41. 7.
Kurzelow 51. 10. 42. 8.
Kraſniſtaw 51. 8. 56. 6.

Vbi *Kazimirus* œconomiciſſimus Rex piſeinam ingentem condidit, a qua nomen ciuitati inditum eſt.

Kamienium 51. 12. 47. 2.
Karmiow 51. 12. 40. 6.
Kozobaba 30. 4. 42. 4. C
Kety 50. 8. 42. 7.

Patria profeſſnris Academiæ Cracouienſis, qui ob vitæ frugalitatem, modeſtiam, eleemoſynas, inter diuos eſt relatus ſanctus *Canti* vnlgo vocatur.

Keſchmerk 48. 7. 42. 8.
Kiermeſch 48. 7. 45. 4
Kropiwna fluu. 53. 51.

Io hoc amne Moſchi poſt cladem *Orſzenſem* demerſi ſunt.

Kopil, eiuitas in Ducatu Slocoſi ſedesqoe ſecundo genitorum.

Krzemieniec 50. 9. 54.

Arx murata qnam *Ianuſius* Epiſcopus Poſnanienſis erexit firmiſſimo in loco.

Kuropatwniki 19. 12. 48. 12.
Kropiecz fluu. 49. 48.

Incidit in *Tiram* ad oppidum *Kropiecz.* D

Kuczmania fluu. 50. 5. 50. 6.

Vide dictionem *Szlak.* Incidit in *Axiacum* ſeu *Buch* inter *Vinnica & Braclaw* ripa ab altera, 50. milliaribus a *Leopoli* & aliquot.

Korſon 51. 3. 53. 9.

Ciuitas nouiter locata a *Stephano primo*, Rege Polniæ, cum munitiooe firma ad flumen *Ros* io ipſo traoſitu Scytharum ſeu *Szlack Czarny*, vbi cernis literam *K.* Et pollicentur Regi præſides illius loci, quod non amplius Scythæ pnſſunt tranſire impune per *Czarnyſzlak.* Fuiſſe etiam olim ibi arcem nobilē teſtantur ruinæ muri vetuſtate neglecti.

KRILOW 51. 10. 54. 11.

Arx murata io loco valde opportuno contra Scytharum irruptiones, optime munita ad morem Germanicarum vrbium. Huius hæres eſt Caſtellania Miedirieenſis a *Theczin* domina, genetrix *Oſtrorogorum.*

KIOVIA 51. 12. 54. 12.

Sedes aotiqua Ducum Ruſſiæ. Et quod olim Romaoi de ſeptemtrionalibus & Indianis monſtris & miraculis ſparſeruot, hoc Ruſſi de prodigiis & heroibus ſuis, quos *Bohatiros*, id eſt, ſemideos vocant, aliis perſuadere conantnr. Contumulare autem iſtos ſolent in eauernis rupium, quas in immenſum tanquam cuniculos ſubterraneos, vſque *Nouogrodiam* magnam fabulaotur extendi. Illud tamen pro confeſſo eſt & inſtar miracoli habetur apud peregrinos, qui ſe eo ennferunt, qnod a monachis monſtraotur iſtic corpora Principum ineorrupta, quæ per lnnga ſpacia temporum, loci temperamentum quoddam abſque vllo detrimento conſeruat. Iocolæ id ad religionem referunt & loei ſanctitati acceptum tribuunt. In eadem vrbe Armeni ſicuti *Leopoli* & *Camenecia* affatim habitant. Diſtat a *Vilna* nonaginta milliaribus, a *Leopoli* ſex ſupra octoginta. De hac diſtychon adiiciam cuiusdam Poetæ eruditi:

Nomen habet magnum ſpacioſa Kiouia quondam,
Cuncta breui impoſito, tu milite proſpice forti.

Koroſzczicow 52. 53.

Ad oſtia fluu. *Fekerow*, vbi in Boryſtenem incidit. Ad idem flumen eſt *Sytomirz* & *Cudniow.*

Koualia 51. 10. 42. 8.
Kraſylow 50. 12. 49. 5.

Supra laeum pulcherrime bipartitum.

Kodoma fluu. 50. 6. 50. 6.

A *Kuczman* Scythiam verſus decem milliarib9.

Kuhkow 49. 6. 48. 12.
Kaniow 50. 8. 54. 10.

Munitio Kozakiis referta ad Boryſtenem *Porobi* verſus.

Kochanie 50. 9. 54. 11.

Eſt locus ſupra inſulam dictam *Chorcyca* inter cataractas, ſeu *Porobi*, aliquot milliaribus, ſupra modum amœnus: in qoo ſi aliqua manus militum diſponeretur, commode poſſet ſemper impediri traoſitus Tartarorum, qui per vtrumque traiectum Boryſtenis, *Kuczmanski* inquam & *Krzemienieczkie*, qooties ooo ſentiunt eſſe in armis Niſovios Kozakos, libere traiicere ſolent & infeſtare noſtras regiones. Diſtat hic locus a *Kiouia* 40. milliaribus. Hæc omnia ex ſententia Magnificorum virorum adieci, qui luſtrandis illis regionibus a R. M. delecti & de-

ſtinati

ſtinati erant. Narrant inſuper præter illas duas inſulas *Thomakowka* inquam, & *Chorcyca*, eſſe & alias complures deſertas in il- A lo flumine, in quibus materies ampla & lignorum copia eſt, tam ad ædificandas arces, quam ad naues ſtruendas. Cui teſtimonio ſuffragatur etiam hiſtoria de Principibus Kiouienſibus, qui ante quadringentos annos magnus exercitus & ingentes claſſes ex iis locis ſecundo flumine vſque *Conſtantinopolim* & vlterius deducere ſolebant ad oppugnandum orientale imperium. Et cauendo ne hoc amplius fieret, exiſtimo Turcas Scythis eos portus repleuiſſe, quos etiam ideo ſuo patrocinio tuentur. Narrant præterea iidem D. luſtrasores in ſuo itinerario ad fluu. *Ros* & *Tyſmienica*, & *Olſzanica*, & in aliis fluuiis eſſe ibidem loca confragoſa, &c. vbi B arces poſſent excitari, nec haberet Turca anſam ita conquerendi, ſicuti prætendere ſolet: cum ad *Tiram* aliquid noſtri ædificare inſtituunt.

L

LVBLINVM 51. 10. 46. 10.

Vrbs ſpectabilis, partim ob loci opportunitatem, partim ob nundinarum celebritatem, quæ ter in anno ibi fieri ſolent & ſingulis vicibus ſpatio quatuor ſeptimanarum durant. Confluunt eo negociatores ex Turcia, Moſchouia, Germania, Armeni, Lithuani, Valachi. Eam celebritatem auxerunt iudicia tribunalicia, quæ iſtic quotannis exercerentur. Eſt autem horum iudiciorum in Polonia autoritas tanta, vt nec C ad Regem, nec ad Comitia inde prouocare liceat. Diſtat *Lublinum Cracouia* 36. milliaribus, *a Sędomiria* 14. *Varſſauia* 24. *Vilna* 70. *a Kazimiria* 7. Qui poſt me eadem recudet, propius in tabula admouebit *Kazimiriam Lublino*.

Leopardia 52. 2. 46. 9.

Domicilium Mag. Domini *Nicolai Firleii* ad flumen *Veprum*, a *Lublino* tribus milliaribus. Commendatur a politia, artificibus inſignibus & ſchola. Eſt præterea locus ille refertus granariis, promptuariis, piſcibus, pomariis, hortis delicatis ita exornatus, vt non modo ad neceſſitatem, ſed etiam ad voluptaten comparatus eſſe videatur.

Lyſobyki	52.	6.	46.	5.
Lukow	52.	9.	43.	11. D
Leczna	52.	2.	46.	9.
Luboml	52.	5.	47.	1.

Præfectura regni, cui præeſt vir ſpectatæ nobilitatis *D. Kranſinski*, Metator caſtrorum Regiorum.

Laneut	50.	8.	45.	4.
Lezaisko	50.	11.	45.	4.
Lelow	51.	7.	42.	4.
Luczko	51.	3.	48.	5.

Duas arces habet. Demeationes nauium e *Slucko* ad *Luczko* commodæ. Et eſt ſedes Epiſcopi Lueeorienſis. Sita eſt ad confluentem fluminum *Styr* & *Wſtecz*. Præfecturam A illam nunc adminiſtrat ſumma cum laude *Alexander Prunski*, Dapifer magni Ducatus Lithwaniæ, vir magni nominis, ex claro ſtemmate primariorum Ducum ſuam originem ducens.

LEOPOLIS 52. 10. 50. 8.

Vrbs Ruſſiæ primaria Metropolis, muris & vallis optime munita. Arces habet duas, quarum altera eminet in ipſa crepidine montis excelſi. Laudatur a politia, munitionum firmitate in locis opportunis & apparatu bellico. Eſt enim illa vrbs veluti propugnaculum, non modo Sarmatiæ ipſius, ſed aliarum etiam prouinciarum chriſtianitatis contra Turcorum, Scytharum & aliarum barbaricarum gentium B inſultus & irruptiones. Eſt præterea nutrix variarum religionum. Sedem ibi habet Archiepiſcopus eccleſiæ Romanæ, ibidem antiſtes Armeniorum, qui inſtituta & ritus Antiochenæ eccleſiæ ſequitur. Ruſſorum etiam eccleſiæ complures, qui Conſtantinopolitanos ritus pro norma habent. Solis Euangelicis ab occulto ſidere infeſti ſunt. Præeſt nunc ſedi Archiepiſcopali *Stanislaus Sulicouius*, ſiue morum integritatem, ſiue ſolidam eruditionem ſpectes, vir omni laude ſuperior.

Laruchow 51. 9. 46. 6.

Spectatæ nobilitatis domicilium *Orechouiorum* & locus natalis. Tres ſunt fratres viri ad res magnas nati, eorum frater vterinus eſt C *Ioannes Sienienius* Leopolienſis Caſtellanus

Liponiec	50.	11.	42.	4.
Lipnica	50.	9.	45.	5.
Lesko	49.	9.	42.	11.
Leuocza	49.	4.	45.	5.
Luneburg	53.	5.	45.	5.
Labeтauola	50.	5.	45.	5.
Lipſia Ruſſia	51.	5.	45.	5.

Patria authoris libri & ſolum hæreditarium. Series autem progenitorum eius ſic recenſetur. Eſt in Mazouia in prouincia Plocenſi colonia *Sarneciorum*, quibus commune eſt ſtemma nobiſcum, quod *Coruinus* vocatur, ad eam vſque diem. Hi ſunt gentiles noſtri. Nam propemodum iam centum anni ſunt, cum ex regione illa *Iacobus Sarnecius* aulicus Regius auus meus D relictis penatibus in eas regiones delatus fuit. Fuit is tum Regi percharus, quod miniſterio eius vtebatur in legationibus ad Scytharum principem. Nam linguæ Scythicæ noticiam ſibi comparauerat. Et quia tunc bellum Bucouienſe contra Valachos parabatur, etiam ille alacriter caſtra Regis ſequebatur. Et cum ad *Zarnouecium*, ad flumen *Prutum*, præclare Regi operam ſuam probaſſet ſtrenueque ſe geſſiſſet, ferociam Valachorum, qui cum *Stephano* Palatino ripam inſederant,

non sine graui discrimine reprimens, Rex pro donatiuo virtutis, pagum ei in Belzensi Palatinatu *Slepcze* nuncupatum & Sculetiam *Krzczonouiensem*, attribuit. Sed non diu ei concessum fuit præmio illo victutis frui. Nam non ita multo post, siue vulneribus in bello Valachico debilitatus, siue pestilenti aura, vt creditum est, afflatus, quæ bello illo durante inualuerat, fatis concessit, relictis in eadem possessione tribus filiis; *Andrea* nimirum, *Stanislao* & *Ioanne*, quos ex *Heduige Ptaskouia* coniuge sua nobili fœmina, susceperat. Horum minimus natu Ioannes, quem iam moriturus baiulabat sub axillis tenens, pater meus fuit; *Andreas* vero in finibus Podoliæ *Strusio* commilitabat, vbi & filii eius duo ante viginti annos, in campis crebro Tehinensibus, pro patria fortiter dimicando aduersa tela pectoribus exceperunt. Tertius vero in Moschouia ad Neuel arcem, sub signis *Ioannis Goraii*, viri fortis militando, vna cum *Molicia*, periit. Cum igitur Rex accepisset auum meum vitam cum morte commutasse, *Ioanni Zamoscia*, qui postea a supplicibus libellis, seu Referendarius fuit, tutelam pupillorum commisit, quod munus ille tanto alacrius subiit, quo magis hominem dilexit, compluribusque in rebus, eius obsequiis familiarius vtebatur. Itaque vir eximius, & bona puerorum interuersa a malignis tutoribus breui vindicauit, &, vbi ad ætatem iustam peruenere, vxores eis addixit. *Andreæ* cognatam suam *Tarimirska*, *Ioanni* vero agnatam *Helizabetam Gorzkowska*, quæ mater mea fuit. Hæc festinanti stylo attingere volui, ne dum aliorum res ad posteritatem transmitto, meis prorsus deesse videar.

Lipa fluu. 49. 12. 47. 12.
Ad *Golagury* oritur & *Dunaiow* præterlabitur, tandem ad *Tira* ingitur, e regione *Halicz*.

Lindaua fluu. 49. 12. 49. 12.
In *Tiram* illabitur infra *Camenec* octo milliaribus.

Lyssoua fluu. 50. 6. 47. 12.
Ad *Beresteczko* flumini *Stir* vnitur.

Litowisz 51. 5. 47. 8.
Ad *Bug* flumen.

Ludinia fluu. 53. 44.

M

MIELEC 55. 2. 44. 6.
Vetustæ gentis *Gryphiorum* domicilium natale, ex quo prodierunt plurimi senatores huius regni, Palatini, Castellani, Campiductores, puto & Duces Pomeraniæ veteres. Horum insigne est *Gryphius*, nostri *Swoboda* more vsitato vocant, id est liberum liberalemque animum, eo quod multas possessiones, vt quidam non inepte exponunt, ecclesiastico ordini contulerit, vt donationes *Iaxa* militis Hierosolymitani testantur.

A *Miechow* 51. 3. 42. 8.
Situm huius oppidi simillimum esse ferunt Hierosolymitano territorio. Et credibile est fundatorem oppidi *Gryphium Iaxam* quæsiuisse locum eius instituto aptum, qui similitudine sua memoriam referret paritee & loci celebris templi, & peregrinationis Hierosolymitanæ, qua defunctus huic operi extremam manum imponere voluit. Nunc *Andreas Bathori*, nepos S. R. M. ibi rerum potitur, qui hoc anno in numerum amplissimi Senatus Cardinalium a Pontifice summo est adiectus. Io hoc Illustrissimo Principe aspectus decorus, facies augusta, mores amabiles pollicentur & fidem faciunt pro eo, nequaquam degeneraturum a patrui sui moribus, Serenissimi, B inquam, *Stephani* Regis Poloniæ.

Marussa 49. 10. 51.
Flumen Podoliæ. Et nota dialectum Cymbricæ linguæ vetustioris. Nam *Plinius* annotat Cymbros olim mare mortuum *Morimarussa* vocitasse.

Mszczow 51. 5. 43. 12.
Natalis locus *Plazanum*. Gens hæc est nominatissima in Polonia. Suntque contribules & coarmes, vt vocant, *Tecziniarum*,

Mrzyglod 51. 5. 43. 12.

Mstow 51. 9. 42. 3.

Malogasc 51. 8. 43. 3.

C *Mons crucis* 51. 12. 44. 6.
Locus celebris ob peregrinationes, quæ voti causa suscipiuntur religionis ergo. Cernitur templum illud & monasterium fere decem milliaribus, vsque adeo mons in alta rupe eminet. Monstratur ibi a monachis peregrinis peculiare atrium, quod vocant illi patria lingua *Rayski dwor*. Et si quis ex posteritate *Debno*, qui illud monasterium fundarunt, turriculam paulo altius monasterio fenestratam excitaret, in qua laterna vel lampas nocto ingiter arderet, certe loco illi maiorem admirationem & sibi perenne nomé pararet. Cerneretur illud lumen existimo per quindecim & amplius milliaria, posfetque cum Olympo monte Græciæ conferri.

D *Mac'ieiow* 52. 44.
Antiquæ & spectatæ nobilitatis domicilium *Mac'ieiouiorum*. Arma gentis sunt Vitulus cornupeta. Deus huius gentis nostro æuo floruit *Samuel Mac'ieiouius* Episcopus Cracouiensis & Cancellarius regni.

Marowa fluu. 50. 9. 39. 6.
Ab eo flumine & regionem ipsam *Morauiam* inquam, dictam esse putant. Patrium solum fuit *Marobudi* illius Principis clarissimi: sed & illo æuo *Morauia* non valde absimili voce dicebatur *Marcomania*. Fuit autem *Marobudus* ex stirpe *Squadorum* oriundus qui Sarmatæ erant. De hoc complura libro tertio historiæ nostræ leguntur.

Mogila 50. 6. 45. 8.

Monaſterium inſigne vnico tantum milliari a *Cracouia*, *Vanda* Reginæ Poloniæ tumulo concelebratum. Aggeſtum illud cernitur e A longinquo a prætereuntibus. Præeſt nunc illi loco Epiſcopus Camenecenſis *Martinus Bialobrzeski* Theologiæ catholicæ peritiſſimus, & ad obeunda munia Reip. vir peridoneus.

Manaſterziska 49. 47.

Fortalicium ſeu munitio pulchra & poſſeſſio ampla. Fuit quondam patrimonium ſpectabile Magnificorum, qui dicebantur *Manaſtirſczi*, quorum poſteritas dicuntur eſſe *Iazlouecii*. Huius munitionis ſuperioribus temporibus tantum quædam ruinæ eminebant, quæ tamen antiquitas indicabat iſtic alicuius magnatis domicilium fuiſſe. At nunc *Ioannes Sienienius* Caſtellanus Leopolienſis hæres illius ditionis ſuo ſumptu impenſisque omnia, quæ erant collapſa, inſtaurauit: partim muris ab integro in locis opportu- B nis excitatis, partim materia quercus Iouis arbore munitiones firmando. Eaque omnia ad vtilitatem Reipub. & poſteritatis ſuæ peregit. Tempore enim incurſionum Tartaricarum commode tanquam ad aſylum quiuis indigus ope eo confugere poteſt.

Manaſterziska aliud 51. 6. 48. 6.

Ad *Styr* flumen *Tiram* verſus.

Maruſſa flumen *Marbaska* 49. 50.

Mocbor fluu. 51. 51.

Ad *Polonne* in *Slucz* flumen incidit.

Morauica 51. 49.

Ad *Iskiew* fluu. Eſt & pagus ad *Cracouiam*.

Magila zborna 50. 4. 44. 8.

Vbi *Bozek* flumen oritur. Eſt promontorium nobile ad *Medzibofz*.

N

NIESVIES 53. 7. 50. 8.

Radiuilonum Illuſtrium domicilium C natale, de quibus vide infra: titulo *Olika*. Diſtat *Nieſwiezum* a *Klocko* duobus milliaribus, a *Kopil* quinque, quod eſt ſitum in *Sluceuſi* ducatu. Collegium iſtic Ieſuitarum inſtituitur. Arx murata bene firma.

Nieswieta fluu. 56. 4. 56. 1.

NIEPR 56. 4. 56. 1.

Vel *Boryſtenes*, magnitudine, *Rheno* & *Danubio* confertur. Hic enim quondam naves magnas & claſſes etiam ingentes ſuſtinere potuit, vt teſtantur hiſtoriæ de Kiouienſibus Ducibus *Olba* & aliis qui magno apparatu *Conſtantinopolim* oppugnare ſolebant. Oritur paulo vltra *Smolensko* & capit in ſe flumina ampliſſima, *Bereziny*, *Tur*, *Przypiecz*, *Stir*, *Sluez* & alia innumerabilia, ab orientali vero parte infra *Kiouiam Diſna*, *Trubieſz*, *Vday*, *Zula*, *Oſſa*, *Pſial*, *Somow*, & *Horol*. Hi D eo ordine aggregati *Boryſteni*, in *Euxini* oſtia ita impetum faciunt, vt ſua dulcedine & ipſum mare inficiant, eiusque aquas dulces reddant teſte *Ouidio*. Vrbes ſua vnda ſitientes potat *Sklow*, *Mohilow*, *Kiow*, *Czyrcaſi*, *Kaniow*. Inſulas nobiliores circumfudit: *Chorcyca*, *Thomakowka* &c. Commemoran- A tur duo eius nobiliores traiectus *Krzemieniecki*, inquam, & *Kuczmienski*, qua Scythæ illi *Batthones* & alii barbari tranſiuerunt & nunc tranſire ſolent. Sed *Niſouii Kozaki* (milites ſic vocantur) late littus illud complexi ſunt.

Narkie ad oſtia *Lipa* ad *Tiram*.

Niemia fluu. 49. 51. 8.

Prope *Ruſſaua* ad *Tiram*.

Nigra ſylua 51. 52.

Vbi Scythæ latitare ſolent, inuaſuri in regiones noſtras.

Niemoiouice 55. 3. 48. 3.

Nogat fluu. 54. 9. 44. 8.

Vbi ſe *Iſtula* findit: & pars eius *Margemburgum* tendit, pars vero altera *Gedanum* defertur. Sed illa quæ *Margemburgum* tendit, *Nogat* proprie vocatur, ab amne quodam in B cuius meatum detruſa *Iſtula* ſui propaginem eo cum *Nogato* tranſmittit.

Nica	54.	4.	40.	7.
Nakiel	54.		40.	
Naiburg	54.	7.	42.	
Notes fluu.	54.	7.	42.	7.
Nomogrod	55.	7.	45.	6.
Niemienczice	55.	11.	50.	5.
Narew flumen	57.	11.	44.	6.
Nouydwor	53.	12.	40.	10.
Namislow	52.	3.	40.	5.
Ner flumen	52.	1.	42.	8.
Nieſuchoicza	52.	1.	48.	7.
Niſſa	51.	5.	39.	5.
Nida flumen	50.	2.	42.	12.
Nouytarg	50.	2.	42.	12.
Niemen flumen.				
Niepolomice	50.	10.	42.	9.

Vbi partem *Hercinia* ſylvæ veteres ſtatue- C baut. Nunc venationes iſtic Regum Poloniæ delectabiles.

NIESTR 49. 10. 45. 6.

Oritur ex montibus Sarmaticis, qui vocantur *Beskid*, & antequam amplo gurgite devoluitur in *Euxinum Pontum*, capit in ſe Podolica flumina nobiliora decem: *Lipa*, *Stripa*, *Seritb Podolicum*, *Zbrucz*, *Smotriez*, *Vſicza*, *Kow*, *Ladaua*, *Dzwan*, *Ruſaua*. A meridionali vero parte, flumen *Halicenſe*, *Dolinenſe* & *Tarnauatkam*. Sed quod *Ouidius* tardum *Tyram* vocat, non poſſum demirari. Vel eum nunquam vidit, vel aliud certe *Tyram* vocat, quam nos hodie vocamus. Conſtat enim velocitate noſtrum *Neſtrum* multa flumina anteire. Niſi forte ex montibus decidens rapidior ſit, vbi vero D *Euxini* vndis repercuſſus viſo maris amplitudine & collata ſua paruitate veluti rubore perculſſus curſum ſuum inhibuerit. Nam credibilius eſt *Ouidium Tyram* vidiſſe ibi alicubi circa maritimos campos, quum ad lacum ſuum *Videuo Ieſioro* proficiſci volebat.

OLIKA

O

OLIKA 55. 5. 48. 7.
Illustrium principum *Radiuilonum* & Comitum in *Szidlow* patria & locus natalis A a quo etiam Duces denominantur. Septem horum mea ætate simul in Senatu regni residebant. Tantam opinionem virtutis, prudentiæ & dexteritatis in rebus agendis Deus penes eam gentem reliquit. Eo anno quo hæc scripsimus, hoc est 1584. *Georgius Radiuilus* in numerum amplissimi Senatus Cardinalium est adlectus & inauguratus Ipso Rege assistente & ceremonias quasdam, vt audio, circa inuestituram, vt vocant, per se adiuuante. Primus hic est Cardinalatus in Litwania. Antea vero Episcopus tantum Vilnensis & Liuoniæ administrator vocabatur idem *Georgius Radiuilus*.

Oliua 55. 48.
Monasterium celebre ad *Gedanum*.

Orsenuald 54. 5. 39. 1.

Osiek 54. 7. 42.
In Pomerania. Aliud est ad *Sędomiriam*. Tertium ad *Varsauiam Osiecko*.

OSSA fluu. 54. 5. 42. 7.
Erant vero populi Sarmatici *Moraulam* versus ad flumen quod dicitur *Olsa*. Et forsan ipsum ante vocabatur *Ossa*, sed successu temporis *s* litera in *l* mutata *Olsa* vocari cœpit. A quo etiam *Olstinek* oppidum est dictum. Nam *Cornelius Tacitus* dicit: *Ossi, Burii* terga *Marcomanorum* claudunt. Forsan ergo pars aliqua gentis illius in Prussia hæsit ad fluu. *Ossa*, vbi *Chobrius* Rex columnas iniecit. Vnde & pagus vicinus *Slupia*, id est columna dicitur ad *Rogozno*.

Olstinek 54. 8. 45. 6.
Orszlica fluu. 54. 4. 44. 2.
Ortesburg 54. 0. 44. 5.
Odzilsko 54. 11. 55. 7.
Orssa 55. 5. 55. 7.
Arx, vbi ingenti clade octoginta millia Moschorum a Polonis Lithwanisque fere deleta fuere, anno salutis 1508.

Olszno 55. 7. 38. 5.
Oborniki 53. 9. 40. 4.
Orcycel fluu. 54. 44.

OSTROG 51. 5. 50. 4.
Sedes & domicilium natale Ducum *Ostroveciorum*. Et credibile est istic olim consedisse colonias *Ostrogotthorum* gentis bellicosæ, cum & scriptores vetustissimi *Alanos*, hoc est *Volhinios*, *Gotthos* affirment fuisse. Et *Bessaraborum* vadum, etiamnum vicinum istic traiectum per flumen *Slucz* vocatur. *Besarabes* autem in veteribus sedibus Gotthorum habitant inter *Tyram* & *Istrum* seu D *Danubium*. Denique nomen *Ostrogotthorum* cum *Ostrog* valde est affine & homonymum. De *Constantino* Duce *Ostrogeos* viro nostræ ætatis in rebus bellicis nemini secundo sæpe mentio in hac nostra historia occurret. Fuit is pater *Constantini* huius *Basilii*, affinis nostri, qui ducta in vxorem filia Comitis *Ioannis à Tarnow* Polona, sua amabili sobole vtriusque herois, hoc est patris & soceri ita viuam memoriam expressit, vt, cum ambo fuerint præfecti summi copiarum & ambo iamdudum mortui sint, tamen intuitu solo Illustrium iuuenum ita perculsi, eorum admonemur, vt non ante triginta annos sed nudius tertius eos mortuos esse credamus. Sita est *Ostrog* ad confluentem fluminum *Horin* & *Vilgia*. Vrbes eorum ditionis sunt: *Ostrog* metropolis, *Ostrokol*, *Basilea*, *Krasylow*, *Kuczmin*, *Konstantynow*, *Ostrokol*, *Dubno*. In Polonia vero *Tarnow*, *Tarnopole*, *Czerniechow*, *Przeuorsko*. Cæterarum non bene recordor. Sed audiui quosdam eorum arces circiter quinquaginta numerare.

B *Orczik* fluu. 54. 3. 44. 6.
Olkusium 51. 2. 42. 2.
Argentifodinæ & plumbaria milliaribus quinque *Cracouia* distat.

Ostrokol 51. 1. 50. 7.
Antiquis *Bassarabei* vadum vocatum.

Ostrow 51. 9. 46. 2.
Olesznica 52. 6. 40. 2.
Obra fluu. 53. 12. 40. 2.
Opoczno 53. 5. 43. 4.
Okrzeia 52. 7. 47. 4.
Orchow 52. 7. 43. 51.
Opole 51. 8. 44. 4.
Oppidum spectatæ nobilitatis *Slupeciorum*.

Ogrodzieniec 51. 2. 42. 6.
Arx *Bonerorum* murata miræ elegantiæ.

Opatow 51. 8. 43. 7.
Osiek 51. 4. 44. 6.

C OSTROROG 53. 5. 50. 4.
Sedes & domicilium natale vetustæ gentis *Ostrorogorum*, ex quibus multi insignes Senatores, & etiam aliquando gubernatores totius regni extiterunt. Sed illud est peculiare, quod de illis & *Czarnkouiis*, *Sbąsiniis*, *Samotuliis* prædicatur, eos nimirum primos fuisse inter Polonos ex vicinioribus illi loco, vbi id accidit, qui Christiani sunt facti, seu nomina sua Christo dederunt, huiusque baptismi initiati eam gloriam obtinuerunt. Cuius rei signum spectabile hactenus pariter & nobilitatis suæ gerunt: vittam nempe baptismalem vno saltem nexu contortam, qualem ii, qui baptismo initiabantur, caput redimiti gestare solebant. Habebant quidem antea illi aliud ducale signum auitum ad pompam & ostentationem magis comparatum (quo vitio fastus etiamnum nostra ætas plurimum laborat) sed abnegatio sui & humilitas christiana in eis effecit, vt hoc symbolum christianæ mansuetudinis omnibus titulis & signis quantumuis speciosis anteposuerint.

OSOLIN 51. 5. 44. 5.
Arx murata, domicilium natale generosæ & antiquæ stirpis optimeque meritæ de Repub.
Polona

Polona *Osoliniorum*. Habent hi firmiter impressas notitias virtutum, quæ res facit, vt semper eodem modo agant & æquabilitatem retineant.

ODRY 50. 3. 45. A
Ad hoc oppidum oritur flumen *Odra*, ideo & flumen ab eo denominatur. Fuit sedes olim *Gotthorum*. Ideo a *Plinio Guttallus* a *Gotthis* flumen illud appellatur. Iuxta vero *Strabonem* fines *Gotthorum* exporrigebantur vsque ad fines *Sueuorum* non longo admodum interuallo, quod etiam nomen fluminis *Sueuus* indicat.

Orlow 53. 4. 41. 7.
Oppidum a *Lecicio* quatuor milliaribus. Produxit hæc domus viros cordatos, nec consilii inopes: iuxta dictum Philosophi: *Militem oportet esse instructum legibus & armis.*

Opatouiee 50. 12. 43. 7.

Opaua 50. 9. 40. 7. B
A veteribus Sydirorychiæ eo locorum statuebantur, temporibus nimirum *Traiani*. Ideo *Cornelius Tacitus* dicit *Gotthinos* illo æuo pependisse tributum Sarmatis tanquam possessoribus illarum regionum legitimis, vt eis liceret metalla in illo territorio fodere & præparare. Expresse hæc habentur in libello de situ Germaniæ, paragrapho: *Prob pudor.*

Olesko 50. 9. 48. 12.
Sedes quondam ducalis fuit *Sieniemiorum* donatiua, ad quam & *Zloczow* pertinebat, in monte editiori, ex quo flum. *Bug* & *Stir* oritur.

Oraua fluu. 48. 8. 42. 3.

Oczakow 49. 54.
Primarium oppidum Scytharum, sed nostrates *Iazlouecii* & *Sieniauii* patriam suam istic fuisse asseuerant. Distatque ab ostiis fluminis *Bub* aliquot milliaribus.

Ostr fluu. 51. 54.
Ab oriente, id est, è regione *Kiow* in *Borystenem* se infundens.

Ouidii lacus 54. 49.
Inter *Hypanim* & *Tyram*, sed vicinior ostiis *Tyra*. Cernitur ibi murus quidam plumbo compactus, qui in mare medio milliari porrigitur. Dicuntque *Vitoudum* cousque in mare equo descendisse, dominium sibi maris Sarmatici vendicans.

Orol flumen ad ostia *Borystenis* a parte orientali a Taurica.

Olssenica flumen *Borystenis* hic ab ea parte.

Obertim 49. 5. 48. 7. D
Non remote a *Chotim* villa, victoria gloriosissima de Valachis parta concelebrata. Ibi concidit *Dauid Sienienius* pro patria pugnando, pater huius *Ioannis Sienienii* Castellani Leopoliensis.

P

PIESKOVA SKALA 51. 2. 42. 3.

Stanislai Sarnicii Descript. Poloniæ.

Domicilium natale peruetustæ gentis *Szafraneciorum*, ex qua multi Senatores, Palatini, Episcopi, præfecti copiarum, velut ex equo Troiano prodierunt, vt est in prouerbio. (Nam equus quoque est insigne *Szafraneciorum*.) Hic ergo equus edidit in lucem homines frugi & vtiles Reipub. quarum virtutum typum habes in hoc Palatino Sedomiriensi *Stanislao Szafranecio*, in quo peculiarius memoria Senatorum prioris ætatis videtur hæsisse, authoritatis, inquam, grauitatis cum pari animi probitate. Accessit corporis proceritas, facies decora, supercilium graue.

Prut flumen 55. 49.
A duce quodam eius nominis sic dictum. Hic amnis dislimitat Valachiam.

Poprut fluu. 49. 45.
Ad *Sadetiam* cum *Dunaiet* seu *Danastro* confluit.

Polaniec 51. 5. 44. 7.
Pokrziwnica 51. 5. 44. 8.
Paczanow 51. 5. 44. 7.
Piotrauin 51. 8. 44. 9.
Locus hic innotuit historia diui *Stanislai*. Monstratur ab accolis traiectum eius per Vistulam miraculosum. Monstratur quidem, sed tamen non cernitur, nisi ita credentibus.

Pczina 50. 9. 41. 9.
Quibusdam *Pczina* quasi latinum piscina sonat, quod ibi piscium & piscinarum supra quam credibile est, copia sit magna.

Preclaw, metropolis quondam Russiæ, & socia Kiouiæ.

C *Prochnica* 50. 45.
Przemisl 50. 6. 45.
Potylicz 60. 45.
Pomorzany 50. 3. 47. 11.
Domicilium spectabile Magnifici domini *Ioannis de Sienno* Castellani Leopoliensis. Arx est eximia ad splendorem & ad propulsandum hostem patriæ instructissima, murata & quidem ex integro magna cum arte, opera & sumptibus eiusdem M. domini a Sienno. Fuitque hæc quondam possessio gentis clarissimæ *Swinkonum*, ex qua stirpe floruit olim Archiepiscopus Gnesnensis. Prodierunt & alii successores viri spectabiles & celebres ex eadem familia.

Plauiecz 47. 7. 43. 4.
Polock 57. 8. 52. 10.
Podhaice 49. 11. 48. 5.
Polonne 51. 53. 5.
In confluente fluminum *Slucz*.

PINCZOW 51. 5. 43. 7.
Domicilium clarissimæ gentis *Olesniciorum*, ex qua familia fuit *Zbigneus* Cardinalis ornamentum Poloniæ præclarissimum. Arx in monte altissimo ex lapide secto & magna ex parte polimito, arte exquisita fabrefacta, testatur istic virum magni nominis mansisse. Sunt ibi cellæ vinariæ eius proprietatis, vt

vina mediocria & etiam tenuissima, reddantur eximii saporis ad admirationem palati bibentium. Signum gentis est quod iam vsitato more vocatur: Virgo violata. Hoc idem est signum *Sienieniorum.* Quia vnam gentem esse volunt. De quo plura vide in fine ex professo de insigni *Debno.*

Piamini 49. 53.
Locus iudicio senis *Bernhardi Pretuicii* peridoneus excitandæ arci cum propugnaculis contra Scytharum, immanissimæ gentis irruptiones, idque in ipso aditu regionum barbaricarum.

Pokucie 50. 5. 55. 5.
Significat autem nostra lingua *pokucie* pœnitentiam, eo quod in reatu detentos ad eas regiones Romani in exilium mittebant, eos nimirum ciues, qui turbulentiores videbantur, aut de proditione suspecti. Et hoc vocabant relegationem, aut deportationem. Porro exilium grauior erat mulcta, id quod nostri *bannitionem* vocant.

Pieczymegi sylua 49. 8. 53.
Hic sedes suas *Peucinos* veteres habuisse autor est *Bernhardus Vapouius.*

Porohi 49. 12. 34. 12.
Prog nostra lingua significat limen. Quia ibi sunt angustiæ *Borysthenis* ob rupes, quibus coarctatur aqua profluentis & veluti per limen ex alto decidit cum magno fragore. Vltra hoc limen cum milites Kozaki euadunt, iam se securos putant a Scythis. Veteres talia loca *Katadupa* a sonitu, qui e longinquo exauditur, vocare solebant. Inueniuntur tales cataractæ & in his magnis fluminibus *Istula* ad *Gnew*, *Narew*, *Rheno* ad *Baden.* Forsan Deus veluti frænum eo modo iniicere eis voluit, vt cursum eorum retardaret, ne abuterentur sua potentia, supra modum arando terram.

POSNANIA 53. 7. 40. 6.
Posna vrbs pulcherrima, riuis distincta ad voluptatem, veteribus *Stragona* dicta: sed nomen mutauit ab illo tempore quo Imperator *Ottho tertius* cum Rege Poloniæ *Chobri* notitiam iniit. Inde *Posnania* vocata. Aut verius, quod Poloni illo in loco primum notitiam christianæ religionis (quod *poznaniem prawdy* vocant) consequuti sunt. Laudatur illa vrbs a politia, amœnitate loci & morum elegantia: sed verius laudari potest ab eo euentu, quod in illo territorio, vt iam dictum est, primum omnium ad cognitionem Christianæ religionis & abiectionem idololatricorum cultuum peruenere Posnanienses cum Rege & vicinioribus familiis, *Czarnkowiis*, inquam, *Ostrorogiis* & *Zbasiniis*, *Samotuliisque*, qui signa conuersionis suæ vittam baptismalem hactenus pro armis circumferunt.

Pakosc 52. 12. 44. 8.
Ibi cruce limes signatur.

Plocko 53. 9. 45. 8.
Quondam Ducum Mazouiæ sedes. Arx murata & ciuitas.

Przedborz 52. 1. 42. 8.

A *Piotrkow* 52. 8. 42. 7.
Vbi olim heroes Poloniæ causa comitiorum antiquo instituto conuentus agere solebant.

Plauiecz 54. 1. 42. 7.

Pabianice 52. 9. 49. 8.

Parcow 52. 4. 48. 6.

Przypiecz flu. 52. 4. 48. 6.
Peucinorum coloniæ.

Prossouice 51. 5. 45.
Solum fertile & supra modum pingue. Vnde iocus *Sigismundi primi* Regis Poloniæ desumptus. Cum enim *Ioannes à Lasko* Archiepiscopus Gnesnensis impensius coram eo gloriaretur, se in oppido suo *Lasko* non modo cathedralem vel collegiatam ecclesiam erexisse, sed etiam cæmiterium eius terra sacra Hierosolymis aduecta conseminasse. Ille subridendo inquit: *Quid terram sacram?*
B *Si fertiles illas arenas Masouiorum reddere voluisti, potius Prosouiensem terram tecum eo deportasses, agrosque illos conspersisses.* Tantum Rex solo Prosouiensi tribuebat.

Pascua Pomarzani 50. 48.
In summitate fluminis *Kropiecz* sita sunt.

Pascua Zloczouiensia 50. 6. 48. 4.
In summitate scaturiginis fluminis *Stripa.*

Pascua Oczakouiensia 49. 54.
Inter *Oczakouiam* & *Ouidii lacum.*

Pikow 51. 2. 51. 9.
Oppidum.

Ploskirow 50. 3. 49. 8.

Probito flu. 50. 8. 52. 8.
Ad *Hypanim.*

Pisczambot fluu. 50. 9. 53.
Incidit in *Hypanim.* Ibi etiam est pons *Vitowdi.*

Peromil 51. 6. 48.
C Ad *Styr* flumen.

Podkamienie 49. 47. 4.

Poltew flumen sub *Gliniany.*

Q

Q*Widzin* 54. 10. 42. 7.
Vide supra in descriptione veteris Poloniæ paragrapho *Quadi.*

R

RADLOW 53. 40.
Locus amœnus & refertus omni genere elegantiarum, ita vt *Luculli* hortum putes. Domicilium & Magnifici *Opalenii*, supremi Marsalci regni Poloniæ & capitanei generalis maioris Poloniæ.

D *Ragneta*	53.	8.	43.	8.
Rein	53.	2.	43.	7.
Rogozno	54.	6.	42.	6.
Rozemberg	54.	8.	42.	11.
Rozan	54.	1.	41.	
Rastemberg	54.	12.	44.	
Raigrod				
Rozanka	54.	4.	49.	7.

Radomia

Radomia 54. 11. 49. 5.
Eſt & flumen ad *Gedanum*.
A *Reſizad* 55. 5. 54. 5.
Rzepin 55. 5. 58. 6.
Raciaſz 53. 11. 43. 6.
Radzimin 53. 7. 44. 7.
Raua fluu. 53. 5. 43. 6.
Radoſzyee 52. 1. 43. 6.
Raeiborz 50. 11. 40. 12.
Ribnik 50. 10. 41. 4.
Regius mons, vide *Kinsberg*.
Rimanow 50. 2. 44. 7.
Rab flu *Rapo* 59. 2. 44. 3.
Ropa fluu. 50. 43.
Ad *Biecz* flu.
Robatyn 49. 10. 47. 6.
Ruſſaua fluu. 49. 51.

In *Tyram* labitur. Libenter hæc *Ruſſica* & *Podolica* annotamus & curioſe perquirimus, quia depopulationes Tartarorum ſæpe cogunt nos talia perſcrutari, vbi ſint, quid agant, quo tendant.

Row flnu. 50. 51.

Incidit in *Hypanim*. Et ad eius ſeaturiginem in ſummitate *Bar* arx munitisſima.

Ruſtauica fluu. 51. 52.

In *Hypanim* incidit, vbi inſignis vir *Stanislaus Strus* occubuit, pater iſtorum, fortiter dimicando cum Scythis.

Racow 51. 6. 43. 12.

Erat quondam ſylneſtris ſolitudo, dumeta & latibula ferarum, quæ ab agnatis ſuis *Gnoieniis* idem Mag. *Ioannes a Sienno* Caſtellanus Leopolienſis redemerat, & ſilvis eatirpatis, molendinis inſtitutis, agris exultis oppidum excitauit pulcherrimo nomine ei impoſito Rakow, quod ſignificat *Cancrum* ab inſignibus vaoris ſuæ charisſimæ. Ibidem oppidum ab inſignibus ſuis locauit, vt ſempiternum extaret memoriale felicis coniugii & amicitiæ inter *Sienienios* & *Gnoienios*. Ibidem & villas & piſcinas complures & aulas amplas magno ſumptu fabreſecit. Et tertium oppidum *Stephanow* a nomine Sereniſſimi Regis Poloniæ patroni ſui clementisſimi appellatum locauit.

S

SEDOMIRIA 51. 1. 44. 10.

Sedes ſecundogenitorum fuit, cum Reges hæreditabant, naſcebantur non eligebantur. Eſt locus ille ſupra modum amœnus & delicatus. Vineæ iſtic coluntur. Pomaria vbique patent, ita vt putes vndique ſilnas circumſtare. Tanta ibi eſt copia nobiliſſimarum frugum. Propterea *Cazimirus Magnus* & alii reges eo ad capiendam auram animi cauſa progrediebantur. Auxit loci beneficium ciuium ipſorum vrbanitas coniuncta cum aliis oblectamentis. Inuenias ibi præſtantisſimos Medicos, Muſicos, potus varia genera & hilarem clerum, piſcium, mellis, ſalmonum, ferinarum, frumenti & aliarum libentia.

Stanislai Sarnicii Deſcriptio Poloniæ.

rum (vt *Gellii* verbo vtar) copiam incredibilem. Admioiſtrat præfecturam illam ſumma cum laude vir Magnificus *Andreas Firleius* dominus a *Dabrouica*, Caſtellanus Lublinenſis.

Sequa 54. 44.
Suenta flun. 56. 45.
Saikiemi 56. 6. 47. 4.
Swintraua 56. 4. 50. 8.
Smolenskò 56. 11. 56. 4.
Selbgorg 55. 1. 45. 9.
Sud 55. 44.

Sud Samogita, id eſt, Septentrionales *Samogita*. Inſula eſt retrò *Regium montem*. Vel ſunt *Sudinorum* veterum populorum reliquiæ, quarum *Ptolomæus* ſubinde meminit.

Szepenpil 55. 3. 43.
B *Soka* 55. 3. 44. 5.
Salauni 55. 46. 6.

Idem forſan quod *Sawle* vocant. Præfectura prædiues.

Seimi 55. 10. 47. 10.
SOMLO 48. 6. 46. 6.

Arx eſt murata in Hungaria, a *Sambor* 38. milliaribus, a *Kolozuar* 11. Eſtque locus natalis *Batororum*. Gens hæc Illuſtris & vetuſtiſſima, ex qua anno ſalutis 1576. *Stephanus primus*, Princeps & Palatinus Tranſyluaniç, Rex Poloniæ & Mag. Dux Litwaniæ electus fuit. Hic aduentu ſuo turbatas res Sarmatiæ pacauit, mœroremque incredibilem Poloniæ ob extinctos modo auitos Reges lætitia ſui aduentus exhilarauit. C Chronologi annotant iam ante Cęſaris *Auguſti* tempora *Batororum* ſtirpem in Pannonia floruiſſe. Ita etiam *Strabo* inquit: *Pannoniorum gentes ſunt: Breucii, Andixerii, Diaſcones, Piroſtæ, Mazai, Deſiciata, quibus Bato imperabat.* Hæc ſi ita ſe habent, origine ergo hic Rex non tam Hungarus, quam noſtras eſſet. Nam Hungari nondum peruenerant tum in Pannoniam. Pannones autem a noſtris *Panis*, ſeu Polona nobilitate non ita multum diſſident. Quin immo *Cechus* & *Lechus* ad nos venit cum ſuo comitatu & colonis ea Pannonia. Meminit etiam *Iouius Batororum* aliquoties, ex quibus Proreges Hungariç patrum noſtrorum memoria deſignati ſunt.

SLVCKO 53. 52.

D Sedes Illuſtrisſimorum Ducum *Slucenſium*. Principes iſti prodierunt ex eadem ſtirpe, ex qua Reges Poloniæ Hungariæ & Boëmiæ originem ſuam deriuant. Adepti ſunt autem maiores horum Ducum virtute belli paciſque artibus prærogatiuas tales & tantas, vt tempore pacis primum locum in Senatu, tempore belli dextram manum tenere, tutelaremque ſalutis Regiæ curam habere promeruerint. Poteſtque eorum ſtirpis ſeries hoc ordine enumerari. *Olgerus* Mag. Dux Litwaniæ primam v-

xorem *Iuliam*, ſeu *Vlianam* duxit fillam *Ducis Vitepſcienſis* Ruſſam, religionis Græcæ, ex qua ſuſcepit ſex maſculos, quorum natu maior fuit *Vladimirus* Dux Kiouienſis, frater germanus *Iagellonis*, ſed alia matre natus. Ex quo *Vladimiro* prodiit *Alexander*, quem Ruſſi *Olelko* vocant. Hic fundauit ciuitatem *Slucenſem* triorbem ad flumen *Sluck* ante annos 150. Ex *Alexandro Simeon*, ex hoc rurſus *Georgius*, qui duxit *Theczíniam* Comitem fœminam lectiſſimam, ex qua tres ſuſcepit maſculos, qui nunc verſantur in luce hominum: *Georgium*, *Simeonem* & *Alexandrum* iuniorem, iuuenes heroicis virtutibus ſuffultos, de quibus vſurpari poteſt illud: *Spes altera Roma.* Ducatus hic *Slucenſis* hactenus a Geographis & Chorographis ſuppreſſus eſt, quod ego comittere nolui, cum ſit magnitudine ſua effatu dignus. Terminatur ab oriente *Boryſthene*, a ſeptemtrione flumine *Niemen*, a meridie *Pripecio*, ab occaſu parte Magni ducatus *Litwania*. Vrbes eius ſunt *Sluck* metropolis. *Kopil* ſecundogenitorum, a *Slucko* quinque milliaribus diſtans. *Turecz 15. Petricowice 24. Voikukala 4. Mobilow 50.* ab eadem *Slucko* diſtat. Alias breuitatis cauſa omitto.

SPITKOVICE	50.	10.	41.	5.

Arx murata. Et eſt locus nobilis cum aliis rebus, tum captiuitate Ducis *Henrici Barbati*, quem *Conrardus* Mazouiorum Princeps ante ducentos annos in ea villa diuinæ rei vacantem ceperat & in Mazouiam aſportaverat. Eſtque domicilium natale vetuſtæ gentis *Miſkouiorum*, ex qua multi Senatores præſtantiſſimi, Epiſcopi, Palatini, Caſtellani & etiam Campiductores prodierunt. Fulget nunc ſenectute viridi *Petrus Miſcovius* Antiſtes Cracouienſis columen familiæ. Fuit ex eadem gente ante decenniom *Stanislaus Miſcouius de Mirow* Palatinus & Capitaneus Cracouienſis, Margeoburgenſiſque, vir heroicus, mihi perfamiliaris. Dici non poteſt, quam egregiæ formæ & proceritatis, &, vt ex picturis liquet, *Scanderbergo* ipſi ſimillimus. Merito ergo illud ei competit: *Gratior eſt pulchro veniens de corpore virtus.*

Soldim	54.	2.	38.	9.
Starigard	54.	10.	37.	13.
SLETINVM	34.	10.	37.	11.
Strzelce	54.	10.	37.	11.
Stepelborg	54.	1.	39.	5.
Sluchow	54.	5.	41.	3.
Slouiny	54.	5.	41.	3.
Sloniny	54.	2.	49.	7.
Sklow	54.	4.	55.	7.
Sulewice	53.	6.	3.	8.
Swiebodzyn	53.	5.	39.	4.

Sucuus flu. *Sprea* nunc dicitur in Marchia. Alii illud flumen ad *Budiſſinum* apud *Vindas* Saxonicos eſſe volunt, & rectius.

SBASZIN	52.		3.	
STENSZOW	53.	3.	39.	
Szamotuly	53.	8.	40.	2.
Squidzinia	55.	8.	30.	7.

Solum hæ duæ appellationes *Quidzin* & *Sqwidzinum* aliquid commune habent, cum cognomine *Quadorum*.

SIENNO	51.		44.	

Habet hæc gens peculiare chronicon rerum a ſuis maioribus geſtarum. Compluresque ex iis prodierunt digniſſimi Senatores, Archiepiſcopi vtriusque ſedis, Gneſnenſis inquam & Leopolienſis, Epiſcopi Cracouienſis cathedræ, Poſnanienſis & Cuiauienſis, viri liberales & largitores in opera pietatis, vt teſtantur etiam nunc inſignia illorum inſculpta templis, collegiis, & domui Hieroſolymitanæ. Quin & dignitas Cardinalatus eis nouus honos in Polonia attributus fuit, quod antea nemini contigerat. Erant item ex eis multi Palatini, Caſtellani, legati ad exteras nationes, ad Concilium Baſilienſe & ad Imperatorem Turcorum, viri conſulares &, quando opus erat, milites ſtrenui. Ideo nunquam a ſubſelliis ordinis Senatorii diſceſſere. Omnium horum nunc memoriam refert *Ioannes Sienienius*, Caſtellanus Leopolienſis, Senator regni digniſſimus & ſuæ familiæ hoc tempore *maior domo*, (permitte me ſic loqui.) De cuius meritis erga Rempub. lege in fine epilogum huius libri.

Slupia	51.	7.	44.	7.

Domicilium *Slupeciorum* natale a *Sędomiria* milliari vno. Domus iſthic eſt lignea admirandæ ſtructuræ, quæ declarat etiam antiqui ſeculi homines nequaquam ingenio deſtitutos fuiſſe.

Slupca	53.	8.	41.	5.
Stobnica	53.	8.	40.	2.
Sobien	49.		45.	
Snicna	53.	4.	41.	7.
Srzoda	53.	4.	40.	8.

Eſt & aliud *Srzoda* vel *Srotka* in ſuburbio Poſnanienſi vetuſtum a quo ius *Sredenſe*. Vide D. *Cromerum*.

Sobota	53.	11.	41.	6.

Sobotiorum expreſſe meminit *Ptolemaus* eodem fere loco. *Srzoda* ergo & *Sobota* antiquiſſima ſunt oppida.

Sochaczow	53.	7.	43.	4.
Sremsko	53.	12.	43.	7.
Sbuczin	53.	12.	45.	7.
Sedeſzow	53.	7.	48.	
Schoua	52.	12.	39.	4.
Strasborg	52.	8.	39.	4.

Germanice, *Brodnica* Polonice.

Strezcze	52.	6.	40.	9.
Sicow	52.	7.	40.	8.
Siradia	52.	6.	40.	6.

Ibi facinoroſi etiam ex nobilibus in turrim coniiciuntur.

Suleiow

Suleiow 51. 1. 44. 11.
Skrzinno 52. 1. 44. 11.
Sadecz 50. 6. 43.
Monasterium istic virginnm, nobilitatum reginarum Poloniæ viduarum cohabitatione. Huius conditionis & professionis fœminas *Assisterias* vocant Ecclesiastici.

SCZEKARKOW 50. 60.
Domicilinm *Tarlonum*, qui iam diu ornamento erant aulæ Regiæ. Cum *Thecinüs* sunt coarmes & quondam etiam gentiles.

Solec 52. 1. 44. 6.
Stezica 52. 6. 44. 11.
Staniow 50. 7. 47. 11.
Slumniki 51. 1. 42. 12.
Stama
Skarmirz 51. 3. 43. 5.
Slawkow 51. 3. 42. 3.
Szidlow 51. 6. 43. 11.
Colonia veterum *Sidoniorum*. Vide ab initio diuisionem veteis Poloniæ.
Strzelcze 51. 7. 40.
Skala 51. 1. 42. 6.
Skala locus inclaruit bello Mazoniorum Ducum,

Stir fluu. 51. 1. 42. 6.
Stirii populi vltra *Viennam* vna cum aliis Slauinis inde progressi esse creduntnr. Creditum est antiquis flumen *Stir* a *Tyra* scaturiginem suam trahere; quod expresse pictum extat in tabula *Grodecii*. Sed errorem hunc detexerunt lustratores Regii. Deriuant enim *Stir* ex montibus ad *Olesko*, vnde & *Bug* & alia complura flumina. Quia tamen ab illa regione deenrrit, qua *Tyra* prætermeat, recte *Stir*, id est a *Tyra* demanans, literas addita, C nuncupatur. Ad hoc flumen sita sunt oppida: *Czartorisko*, *Manaster*, *Peremil*, *Beresteczko*, *Strzemil*.

Sytomirz 51. 11. 50. 9.
Skala alia 50. 3. 48. 7.
Ad *Zbrocz* flumen.
Sbarasz 50. 6. 48. 7.
Colonia ducum *Sbarasiorum*. Floret nunc ex ea gente Palatinus Troeensis.
Sienica 51. 9. 46. 9.
Vbi & pagus *Boncza*. Etenim pro signo militari hæc gens gerit monocerota, quod *Boncza* vocatur more patrio. Floruit ex ea gente nostro æuo *Nicolaus Sienicius* vir consulasis & eloquens, deque Repub. Polona optime meritus, constantia admirabili. Commemorantur nunc frequenter eius consilia D & orationes habitæ ad Regem & Senatum.
Szatanow fere in via qua itur *Kamenecia* ex *Tarnopole*. Septem milliaribus inter vtramque vrbem sita.
SIENIAVA 50. 12. 40. 9.
Clarissima colonia *Sieniauiorum* sedes suas hic habet. Cuius iuuentus veluti murus obiecta contra Tartarorum irruptiones semper sese opponebat. Floruerunt nunc duo Palatini Russiæ ex ea gente, Pater & filius A successiue.
Sczmielow 51. 5. 46. 2.
Szzebrzeszin 51. 9. 46. 9.
Iurisdictionis Regiæ fuit quondam, sed in donatiuum cessit *Demetrio de Goray*.
Stepan 50. 6. 50. 9.
Sokal 51. 3. 41. 8.
A quodam Duce *Sokal* fundata & denominata.
Strumien 50. 9. 41. 8.
Riuum significat, eo quod *Istula* paulo vltra hoc oppidum oriens mediocri alueo istac pererrat.

Sola fluu. 50. 8. 42. 9.
Skauina 50. 8. 42. 9.
Est & oppidum *Skauina* ibidem. B
Skorstin 50. 2. 43. 3.
Sluzow 53. 42.
Smigrod 50. 5. 48. 8.
Stadniciorum clarissima colonia & locus natalis, vide *Srzeniaua*.

Sedziszow 50. 7. 44. 8.
Strzyzow 50. 7. 44. 8.
Sloczow 50. 4. 47. 8.
Amplissima hæreditas, ad *Olesko* quondam pertinebat.

Samaide 51. 12. 44. 4.
Scandia, descriptionem eius vide ab initio.
Sawran flu. 50. 4. 51. 12.
Swinigrod flu. 50. 4. 55. 6.
Sedes olim Ducum Russiæ.

Sniatyn 40. 49.
Vltima præfectura in ipso aditu Valachiæ.

Seret fluu. 40. 49.
Seret ciuit. 49. 50.
Seret flu. Aliud *Seret* Podolicum, ad quod est *Zalosce*, *Czermechow* & *Hnieczsola*, Flumini iungitur infra *Trebowla*.

Sarnie pole 50. 52.
Sunt campi: *Vloczysko* vocant.

SZLAK. Sunt itinera vsitata Scytharum, quibus infestare solent terras Russiæ fertilissimas & etiam Podoliam. Et numerantur tres præcipui: vnus *Kuczmienski*, alter *Czarny szlak*, tertius *Valachicus*, quos non piget hic describere. Et certe si quid laude dignum præstitit Magnificus vir *Ioannes Sienienius* in hac lustratione, istud sane quod hæc itinera accurrate descripsit & depinxit numero milliariorum adiecto, non modo vtile, sed etiam valde pium opus perfecit. Nam si imperator *Antoninus Pius* Pii nomen meruit, quod libellum confecit quendam, in quo vias descripsit, quæ ducunt *Roma* ad nationes barbaricas, vt captiui Romanorum illo æuo scirent & nosse possent

possent, qua redeuodum sit in patriam, si forte contingeret eis ex manibus hostium sese euoluere: certe non minus encomium meritus est noster *Ioannes Sienienius*, quod hosce *szlak* dictos in iis tabellis expressit. Audimus enim de multis captiuis qui apud Scythas aut Turcas detinebantur, quod cum possent se interdum ex catenis ipsorum euoluere, tamen ob solam ignorantiam itinerum reditus in patriam, maluerunt duriorem morte seruitutem perferre, quam profugientes ex ergastulis eorum in solitudinibus oberrare, aut a feris deuorari. Porro ex istis descriptionibus lustratorum quilibet potest sibi notitiam comparare illorum itinerum, vt si forte domino Deo permittente quidpiam tale ei contingat, scire possit quo est egressus loco, & quem portum tenere debeat, compendium quærendo suorum malorum.

Kuczmienski slák.

Primo *Leopoli* ad *Szárawka* nota sunt itinera. Ex *Szárawka* 20. milliaria ad vadum fluminis *Kuczmien*, a quo etiam hic *szlak* denominatur. A *Kuczmien* ad *Kodima* fluminis vadum 10. milliaria. A *Kodima* ad *Sawran* 4. milliaria. A *Sawrau* ad *Czapczaki* 10. milliaria. Inde vero *Oczakouium* 8. sunt Russiea multo maiora, quam Polonica. Inde vni gradui decem milliaria forsan respondebunt. Polonica vero 15. Ista via est compendiosior omnium.

Czarny slák.

Leopoli Sokalum 12. milliaria, *Sokalo Luskum* ad *Stir* 12. milliaria, *Lusko* ad flumen *Horin* 11. milliaria, ab *Horin* ad vadum *Slucz* per *Zaslaw* & *Polonne* 10. A *Polonne* 40. *Kiouiam*. Eritque a sinistra oppidum *Cudniow*, a *Kiow Kaniouum* 16. milliaria. A *Kaniow Czerkasium* 15. A *Czerkasy* ad *Poroby* 12. milliaria. A *Poroby Tomakowka* 11. Inde *Torbouistiam* 6. Hic iam Scythæ nauigiis dilabi solent per sinum *Borysthenis* vsque *Oczakouium* quo lubet.

Szlak Walachicum.

Per *Buczac, Skala, Zynkow*, & summitates fluminum *Vszyca, Dzwan, Ruszaua*, inde per Valachiam, aut per campestria littoris *Tyra*: milliaria in tabula adscribentur.

De custode transitum seu slák.

Hisce transitibus vnus speculator vir nobilis expertæ virtutis præficitur, qui vocatur custos trium *szlák* seu viarum tritarum. Hic per se & per homines industrios & vitæ suæ minime prodigos vario ingenio nauiter motus & machinationes hostium inuestigat, & vbi resciuerit de hoste, præsidibus arcium & duci belli campestris renunciat, qui dato signo, recollectis copiis, confestim occurrit eosque adoritur. Atque ita Podolii noctes ac dies bello continuo vitam totam transigunt. O viros omni genere præmiorum dignos.

Sinavoda 49. 10. 54. 5.
Est restagnatio quædam maris ad ostia *Borysthenis*. Hac Scythæ nauigiis subuehere se solent & tandem in nigra sylua latitare, donec omnes conueniant. Inde a nigra sylva dicitur *Czarny szlak*. Mare illud est tranquillum & ab iniuriis procellarum tutum ita vt etiam in eo folia nimpheæ, sicuti fit in aliis lacubus paruis, excrescant & supernatent aquæ: Et differt *Sinavoda* a mari mortuo, in quo sal veluti glacies tenuis supra aquam innatat, & est admodum subtile. Hoc situm est ad *Prekop*, vbi illa fossa a mari cernitur ad mare.

Sylua nigra 49. 12. 54. 1.

Stare Stolo 50. 12. 42.
Ad *Gologury*.

Stripa fluu. 50. 1. 48. 5.
Tyram versus tendit non procul a *Podhaice*.

Sotharab fluu. 52. 54.
Ad quod *Sytomyrz*, in *Borysthenem* illabitur.

Smotricz fluu. 50. 49.
Ad hoc est *Grodek, Kamenec* & arx deserta *Smatricz*.

Szarawka 49. 8. 50. 8.
In summitate fluminis *Vszica*. Domicilium fuit *Bernhardi Pretuic* bellatoris illius clarissimi, qui filium reliquit dotibus animi eximiis ornatum.

Stolpien 50. 8. 47. 6.

Strzemyl 50. 8. 48. 6.
Lasczonum qui dicuntur *Strzemielecki*. Inclaruit iam diu rebus bellicis dominus loci illius *Stanislaus Lasc*.

Sczurouice 50. 47. 7.

Sluck fluu. 52. 50.
Oritur non procul a *Czarny ostrow*, *Zborna Mogila* versus.

Sula fluu. 49. 55.
E regione *Chorcyca* insulæ, in quod columnas iniecisse dicitur Rex *Chobry*, non procul a cataractis, sed *Zula* a *Cromero* vocatur.

Somar fluu. 49. 1. 54. 10.
Paulo inferius quam *Sula*. Vide infra in Topographia ostiorum *Borysthenis*.

T

TORVNIA 54. 1. 42. 8.
Vrbs celebris in ipso aditu Prussiæ. Situs *Gedani* & *Elbinga Toruniaque* triquetram figuram efficit; sed *Torunia* salubritate aeris & decore, primo intuitu duas illas superare videtur. Vnde in prouerbium abiit apud Polonos maiores: *Rubes vt Torunia*. Decius origine vide historiam nostram.

Tang fluu. 56. 9. 45. 6.

Tapia 55. 7. 44. 8.

Ticzinum 54. 1. 42. 8.

Tur fluu. 53. 8. 53. 3.
Flumen insigniter piscosum.

Tustan 46. 49.
Oppidum in ipso limite Poloniæ & Hungariæ.

gariæ. Propterea *Tuſtan* ſignificanter, id eſt, hic ſiſte gradum, appellatur. Exemplo noto a columnis & gadibus freti Herculei. Vnde ſymbolum affigitur: NON PLVS VLTRA. A

Tyſzowce 51. 1. 46. 10.

Tanew fluu. 51. 5. 43. 3.
Cum *Tanai* flumine nomen commune habet.

Twardoſzin 50. 1. 41. 12.

Tur 51. 42.
Stagnum nobile, vbi *Przypiecz* flumen ſcaturit, ad pagum HOLOWNO. Ibidem *Turia* fluu. vbi *Ratno*.

Tismienica fluu. 48. 6. 52.
Ad *Torbouiſtiam* in *Boryſthenem* ſeſe infundens.

Torbouiſtia 48. 6. 52.
Significat noſtra lingua nundinationes, eo quod ibi negociatorum emporium nobile admodum fuit, dum florerent res Ruſſorum & Græcorum. Eſt & in Valachia aliud *Torbouiſtia*. B

Tarnauatka flu. 49. 52.

Tismien flumen 48. 6. 52.
Aliud quam *Tismienica*, nam hoc ad *Boryſthenem* ad *Torbouiſtiam*, illud ad *Axiacum* vel *Hypanim*.

TECZIN 50. 12. 42. 12.
Domicilium natale Illuſtrium Comitum à *Theczin*. Produxit hæc domus viros excelſo & regio animo præditos. Proinde hoc peculiare habet, quod à ducentis annis nunquam a ſubſelliis Senatoriis receſſit, ſed aut Palatinorum, aut Caſtellanorum munere fungitur. *Ludouici* Regis temporibus *Toporeorum* trecenta vexilla in quadam bellica expeditione cenſa fuiſſe dicuntur. Signum gentis eſt bipennis, quod veteri & recepta conſuetudine STARZA ideo vocatur, quod antiquiſſimum ſit ſignum. Nam quidam eius originem ad tempora *Boleslai Kriwouſty* referunt, quidam ad *Miecislaum* vsque, qui primus Chriſto nomen dedit, quidam autem aborigenem ipſorum vnum ex duodecim illis Palatinis primis fuiſſe tradunt. Autores habeo. C

Trebowla 49. 12. 48. 7.

Tebinia 49. 6. 51. 6.
Arx ad *Bialogrodum*, quam hoc anno *Kozaki Niſouii* acerrime oppugnarunt.

Tubarcza 48. 6. 52.

Troki 55. 7. 40.
Sed iſtic fuit Lithwaniæ Ducum, ante conditam *Vilnam*.

TARNOW 50. 6. 44. 11.
Domicilium natale Illuſtrium Comitum à *Tarnow*. Multa autem memorabilia temporibus *Iagellonis* & *Vladislai tertii* geſſerunt atavi *Tarnouiorum*. At *Ioannes à Tarnow* noſtra memoria fuit famæ ſplendore prædeceſſorum ſuorum lucem ſuperaſſe videtur. Hunc hominem *Sigismundus* Rex tanti fecit, vt poſt illam memorabilem victoriam de D Valacho partam ad *Obertinum*, binorum groſſorum in iugera contributionem publicam ei decreuerit, qui honos antea nemini, quod ſciam, habitus fuit. Antiquitate quidem totum genus humanum adæquatum ſibi eſt. Sed ſi tempus illud reſpicias, quando quis e tenebris emerſit heroicis factis, *Tarnouii Tecinii* hac in parte pares habentur. Attamen *Tecinii* hoc nomine aliquid ſibi deberi volunt, quod veluti aborigenes ex ſtirpe Polonorum prodierint, *Tarnouii* autem aliunde huc appulerint. Hanc differentiam quidam ſtatuunt. Non ignoro tamen *Stanislaum Orichouium*, cui in hoc multa debentur, voluiſſe probatum facere, *Leliuam* ſignum *Tarnouiorum* hic quoque in Polonia & ex Polonis originem ſuam traxiſſe.

Tomakowka 49. 54.
Inſula eſt in *Boryſthene*, inter *Tesmien* flumen & *Feſſinum*, quod ex Nigra ſylua demanat, vbi *Niſouii Kozaki* tanquam in arce fortiſſima habitant confidenter. Etymon *Thomakowka à Thomos* videtur eſſe nacta. Nam *Thomitanis* forſan, vbi *Ouidius* exulabat, obnoxia fuit.

Tbrobies flu. ibidem è regione *Cerkaſy* eſt ſita.

Tblumacz 49. 49.

Tarnopole 50. 48.

Toboro flu. 52. 54.
Ad quod *Sytomirz*, *Cudniow*.

Turobin 51. 5. 44. 6.

V

VILNA 55. 9. 49. 6.
Vrbs inſignis & ampla, Litwaniæ metropolis, a *Gedimino* duce fundata anno domini 1321. ad confluentem fluminum pulcherrimorum *Vigilia* & *Vilna*, muro vero cincta ab *Alexandro* Poloniæ Rege 1505. Hæc nobis & Vngaris Boemiſque magnam ſeriem Regum edidit. Vbi nunc eſt *Vilna*, *Iglioues* populi a *Ptolomeo* collocantur, qui ab *Ouidio Gelones picti* vocantur, eo quod variegata & polimita veſte libenter vtebatur ea gens, ſicuti nunc ſeptemtrionaliores populi Moſchi morem veterem retinent. Summæ nunc autoritatis eſt apud Vilnenſes *Euſtathius Volouicz*, non modo hoc nomine quod ſit eorum Caſtellanus & Cancellarius, ſed quod eum propter eximias virtutes & opinionem ſummæ prudentiæ inſtar patris patriæ amant & colunt. Non vidit ille Germaniam, nec vnquam aſpexit Italiam Galliamue, ſed tamen & Germani, & Itali, & qui modo veniunt in aulam Regiam, habent in eo quod mirentur & ſuſpiciant.

Euſtatius VolouiczCaſtellanus Vilnenſis.

Varmia 55. 5. 42. 11.
Vide *Bransberg*.

Venedie 55. 5. 42. 11.

Vilka 53. 6. 47. 6.

Valrcz 54. 5. 39. 10.

Vſcie 54. 40.

Viecborg 54. 2. 41. 3.

Vandeburg 54. 4. 46.

Vaſoſche

Vasosche 54. 9. 46. 2.

Volkomiria 54. 2. 46. 11.

Basiliski 54. 8. 39. 11.

Vilgia fluu. 51. 50. A

Ad *Ostrog* decurrit.

Vlanow 51. 8. 51. 8.

Scytharum municipium quod *Sieniauii* fundarunt ad obsequia sua. Nam eis commilitant vbi datur signum.

VISTVLA flumen, quod & *Istula*, *Vistillus*, *Vandalus* a veteribus vocatur. Flumen est valde amœnum & multos populos iam ad hos, iam ad illos veluti eleemosynaria materfamilias consulto diuertens ditat sua opportunitate. Hæc mediam Sarmatiam peragrando lambit & oritur ex montibus Sarmaticis vltra oppidum *Skoczow* & *Bielsko* gradu 50, minuto tertio, 45. 9. & tandem septemtrionem tendit, arcus figuram efficiens. Antequam autem mari mergitur, capit in se quinquaginta flumina iustæ magnitudinis, quorum bona pars est nauigabilis, ex quibus duo nobiliora infra *Varszauiam* sese ei associant, B *Narua*, inquam, & *Bug*. Et cum insimul veluti peregrinatura ad sinum maris Baltici iter arripiunt, rursus aliquot ante *Gedanum* milliaribus, non secus ac si lis quædam inter ea coorta esset, inuicem a se dirimuntur. Nam vnum illorum *Elbingam*, veluti inuento proprio meatu, quod ante deseruerat, aliud medium petit. *Vistula* vero ipsa artificiose deducta suo alueo, quem nostri *Leniwka* vocant *Gedanensium* vrbis muros alluens, in mare sese è conuerso demisso murmure exonerat. Hinc fabula nata est de dissidio trium Nympharum, quæ cum initio concorditer itineri sese commisissent, tandem ad *Gneuum* oppidum ira exitiali inter eas coorta (nam & *Gneuum* iram significat patria lingua) amicitiam soluunt, & alienatæ à se diuersum diuersæ C petunt.

VARSAVIA 53. 8. 44. 4.

Sedes olim & colonia Auarinorum populorum creditur fuisse, quod & loci vicinitas, & sonus cognominis indicat. Pons per Istulæ vastitatem ab *Augusto* Rege, ante decennium præadmirando genere structuræ fabrefactus, vrbis admirationem auget. Consilium & institutum ædificandæ tantæ machinæ ex hoc epigrammate æri inciso & frontispicio portæ affixo facile patet.

Inscriptio pontis Warsauiensis.

NE PONTEM SVBLICIVM
SVPERBO SVMPTV ATQVE ARTE ADMIRABILI
A SIGISMVNDO AVGVSTO, REGE INCHOATVM
ET A SE POST EIVS MORTEM D
CONSIMILI OPERE PERFECTVM,
REPENS VICINA SVBVRBANORVM
MALE CAVTORVM TECTOR FLAMMA
NEC OPINATE MERE CORRIPERET
CORREPTVMQVE IN FAVILLAM REDIGERET:
ANNA IAGELLONIA POLONIÆ REGINA
MAGNORUM REGUM CONIUNX, SOROR, FILIA,
HOC LATERITII PROPVGNACVLI SEPIMENTO TUTISS.
A FVNDAMENTIS EXCITATO
MVNIENDVM CVRAVIT.
A. CHRISTI DEI NOSTRI M D XXCII.

WRATISLAVIA 53. 5. 39. 6.

Vrbs præclara socia & soror *Cracouia* ob continuas negociationes, & quod colonia Polonorum fuit olim.

Vierus 52. 4. 40. 12.

Vielun 52. 2. 40.

Vnieiow 52. 12. 40. 8.

Viazd 52. 9. 44. 4.

Volborz 52. 8. 42. 8.

Varka 52. 9. 44. 4.

Vbi situm est oppidum *Varka*, *Ptolomaus* *Burios* populos ponit. Et certe vox etiam ipsa declarat *Burios* & *Varenses*, *B* in *V* visitato more verso, non multum a se distare. *Varka* igitur inter antiquissima municipia Poloniæ collocanda, sicuti & *Sroda* & *Sobota*.

Vrzędow 51. 5. 45. 5.

Visloka flumen 51. 1. 44. 2.

Vislok oppidum 50. 5. 44. 5.

Viar flumen 51. 4. 45. 7.

Cum *Vislok* confluit ad *Lancud*.

Visnia 50. 3. 64. 2.

Vbi comitia fiunt Russicæ nobilitatis.

Vag flumen 49. 9. 42. 2.

Vldoue ieziore 51. 6. 50. 6.

Russii *Ouidii lacum* hunc fuisse, dum exularet, asseuerant. Est quidem nominum non parua affinitas. At certum est *Ouidium* in vrbe *Thomitana* ad ostia *Danubii* exulasse: nisi forte reditus anoui istius lacus a Romanis in solatium exilii ei attributi erant. Nam sal Scythicum ex aqua illius lacus conficitur. Vide lib. 3. Annalium nostrorum.

Vilbora 51. 6. 50. 6.

Visniouiec 51. 10. 46. 6.

In arduo monte. Et est colonia nataleque solum Ducum *Visnieueciorum*, quorum fama & decus bellicarum virtutum impleuit Europam, ita vt vbiuis etiam in Pagis agrestes cantilenis eos celebrent. Locus ibi monstratur pugnæ cum Tartaris & victoriæ Polonorum.

Vbrowsko 51. 9. 47. 5.

Reius in suo libello huius gentis stirpem à Ducibus priscis Russis deriuat. Quæ sententia comprobari potest priuilegiis *Vrgonis* aborigenis ipsorum qui fundauit *Wladicatum Chelmensem* & pleraque alia.

Vinnica 51. 1. 51. 11.

Præfectura in aditu Scythiæ.

VISNIC 50. 43.

Floruit hæc domus supra modum, regnante *Sigismundo*

Sigismundo primo sacratæ memoriæ Rege, postea mortuo *Ioanne Kmita* labascere cœpit; sed spes est iterum pristino nitori restituendam egregii & loco excelso nati iuuenis *I. N. Barzii* nepotis *Thecimiorum* ex sorore, qui nunc est dominus arcis illius.

VCHANIE 50. 46.

Domicilium spectatæ nobilitatis. Ex hac gente nostra ætas habuit duos Senatores præstantissimos: *Arnolphum Vchanium* Palatinum Mazouiæ, & *Iacobum Vchanium* Archiepiscopum Gnesnensem regnique primatem, virum expediti ingenii acerrimumque prærogatiuarum ecclesiasticarum defensorem.

Vysokie 51. 5. 44. 6.

Petri Cassouii senis amœno ingenio præditi oppidum. Hic est nunc Iudex terræ Lublinensis.

X

X*iasz* 51. 5. 44. 4. *Kriuouskii* Regis temporibus fuit istic Ducum sedes, quod & nomen oppidi *Xiasz* indicat. Nam lingua nostra patria *Xiaze* Ducem vocamus. Hic captiuum illum Ducem Haliciensem in Poloniam deportauerat. Vnde tragœdia magna secuta fuit bellorum.

Z

ZAMOSTIA 51. 6. 46. 7.

Domicilium vetustæ gentis *Szariorum*, qui nunc *Zamoscii* dicuntur. Arx fuit verus in firmissimo loco, & refugium ab incursionibus Tartarorum, patris Castellani & auorum memoria. Nunc demum a fundamento muris eductis, propugnaculis institutis, oppidoque nouo adiecto non minus ad elegantiá, quam ad sustinendos quosvis hostes ab integro excitata, opera & sumptibus Illustris & Magnifici domini *Ioannis de Zamoscie*. De hac re luculentius testatur inscriptio tabulæ marmoris nigri, frontispicio ædificii ibidem affixa, quam ego describendam curaui:

IOANNES DE ZAMOSCIE REGNI POLONIÆ CANCELLARIVS EXERCITVVMQVE DVX SVPREMVS ET CRACOVIENSIS, MARIEMBVRGENSIS, BELZENSIS, CNISSINENSIS, MEDIRICENSIS, CRESOVIENSISQVE PRÆFECTVS, DVM BELLO SERENISSIMI STEPHANI REGIS CVM IOANNE MAGNO DVCE MOSCHORVM, PRO DEBITA IN PATRIAM PIETATE, NEC SVMPTIBVS, NEC LABORIBVS, NEC VITÆ PARCIT, INNATI QVOQVE ERGA PATRIOS LARES AMORIS, HOC MONVMENTVM EXCITARI CVRAVIT.

ZDROHOIOW 50. 6. 45.

Thomæ de *Zdrohoiow* Capitanei Premisliensis maiorum domicilium natale, qui omnibus bellis *Stephani* Regis non modo interfuit, sed etiam magna ex parte præfuit, & Oratorem egit ad Christianissimum Regem Galliarum, & ad potentissimum Imperatorem Turcorum.

Zalesie	50.	4.	44.	4.
Zaslaw	51.	3.	49.	9.
Zukow	49.	2.	48.	1.
Zdlechow	55.		45.	5.

Locus natalis spectatæ stirpis *Ciolkonum*.

Zarnow	51.	4.	42.	7.
Zinkow	50.		50.	

Arx in Podolia sed neglecta.

ZBOROW 51. 4. 44. 4.

Zborow arx murata elegans, estque domicilium natale Magnificorum dominorum de *Zborow*. Produxit hæc domus Senatores magni nominis nostra ætate. *Martinum Zborouium* Castellanum Cracouiensem animi & corporis celsitudine virum conspicuum. *Petrum Zborouium* filium eius Palatinum Cracouiensem & Capitaneum, *Ioannem Zborouium* Castellanum Gnesnensem, qui Præfectus summus copiarum fuit in pugna Dersauiensi, *Andream* Marsaleum curiæ. In summa quotquot noui & quotquot ex fororibus eorum prognati sunt, omnes ad magnas res gerendas nati esse videntur, si bellum moueretur & classicum caneretur contra Christiani nominis hostem.

Zolkiew 51. 5. 44. 6.

Locus natalis amplissimæ stirpis *Zolkieuiorum*, quorum virtus bellica enituit in bellis Prutenicis & antea Tartaricis, Moschouiticis. Horum nunc columen *Stanislaus Zolkieuius* Palatinus Belzensis eodem æuo fuit.

Zydaczow	43.	47.		
Zary	50.	10.	41.	7.
Zator	50.	10.	40.	5.
Zabno oppidū	50.	12.	43.	10.
Zobad	49.	7.	44.	2.
Zula flun.	50.	6.	50.	6.

Non *Sala* ad orientalem ripam *Borysthenis*, ad cuius ostia in confluentem Rex *Boleslaus Chobri* columnas ferreas pro gadibus finium Sarmaticorum post continuas victorias victor inieeit: ego quoque hic descriptionis huius finem facio.

SITVS ET AMBITVS LIVONIÆ PROVINCIARVMQVE AD FLVMEN DVNAM SITARVM, A TYRANNIDE ET METV TYRANNIDIS MOSCHI LIBERATARVM, STEPHANI REGIS POLONIÆ VIRTVTE, FELICITATE ET PERSEVERANTIA, EXERCITVSQVE EIVS.

Iuxta itinerarium exercitus Polonici redeuntis ex Moſchouia.

A

Latitudo. gradus minuta. *Longitudo gradus minuta.*

Moza flu. 59. 9. 54. 6.
A *Derpt* ex lacu *Virtſz* oritur & A deſertur ad Lacum *Peibus*, qui *Pleſcouiam* alluit.

Adſel 59. 6. 58. 12.

Altenturm 69. 8. 50. 6.

Adoba 60. 10. 52. 10.

Aſz 61. 4. 51. 6.
Ad flumen *Ambda*.

Ambot 61. 45. B
Portus *Findlandiæ*. Ibidem & *Amboten*, ab eo loco non procul traiectum in *Sweciam* cuius maris eſt 81. milliarium diſtantia.

Aſcherat 57. 3. 49. 5.

Adensko lacus 62. 56.
Septemtrionalis admodum, vnde *Notbburg* vicina ei.

Arensborg 60. 43. C
In inſula *Oſilia*.

Aries 58. 11. 49. 2.

Agatyrſi. Hos populos, veteres prædiuites & beatos hoc potiſſimum nomine cenſebant, quod ſolis inter mortales diuitiis vti abſque inuidia & æmulatione aliorum datum ſit. Hos eo fere loco ſtatuebant vbi eſt *Kokienhaus* & oppidum *Tyrſen*, quod appellationem priſcam adhuc videtur retinere. Sed & *Kokienhaus* audio locupletem eſſe præfecturam.

Ambde 61. 51.
Obſeruabis quod Germani Lubecenſes occupata Liuonia, nomina locis indiderunt petita a regione vicina. Lubecenſibus notum eſt nomen *Ambde* non procul *Lubeca*.

B

B*Erholm* 61. 5. 51. 5.
Arx in *Haria*, quam Rex Suecorum intercepit, non procul à *Reuel*.

Bialy kamien 60. 8. 49. 10.
Germani *Vitenſtein* vocant.

Berlo 58. 3. 49. 10.
Ad ſcaturiginem fluminis *Treidera*.

Berle 59. 6. 48. 10.
Ad *Sedwe* profluentem.

Berſon 57. 7. 49. 12.
Non procul à lacu *Ludan*.

Bawsko 56. 6. 47. 6.
In ſummitate flu. *Duldera*.

Blokaus 57. 12. 47. 5.
Blokaus propugnaculum ad *Rigam* nouiter excitatum, nam *Dinamont* ab altera eſt parte, remotius quam vt nauium curſum eiaculatione aſſequi poſſit.

Berſari in *Curlandia*.

Curlan-

C

C*vrlandia* 56. 46.
Nobilissima prouincia & nostra ætate A magis dilatata finibus extentis & in formam prouinciæ a Regibus nostris redacta. Habet mare proprium, qood *Curlandicum* dicitur, habet & insulam, & portum, qui *Curisferunk* vocatur. Præerat huic Ducatui *Augusti* regis temporibus *Gottardus Kietbler*, cuius opera in bellis Liuonicis vtebatur. Commendatur a Polonis a felicitate & quod in ea expeditione erga eos officiosus fuit. Huius filius etiam captiuitatem pertulit dum *Pieczary* animosius cum nostris oppugnat & pro honore Regis strenue dimicat. Terminatur autem *Curlandia* a *meridie Samogitia*, a septemtrione mari Liuonico, sed si addas *Semigalliam*, quia vtrumque possidet, tum flumine *Duna* a *Bawsko* ad B *Memel* ducta linea.

Coralia 62. 51.
Prouincia quædam diues admodum. Et significat lingua Moschica regiam terram. Nam *Korol* illi regem vocant. Eam enim sibi Rex Sueciæ vendicat.

Cremon 59. 5. 48. 3.

Casterhelm 61. 46.
Ibi est traiectum in Sueciam ex *Finlandia*: cuius distantia est 81. milliarium.

D

D*Vna* flumen 57. 55.
Nostri vocant *Dzwinam*, veteres *Rubonem* appellarunt. Præterlabitur *Vitepsko*, *Polocko*. Recentiores scribunt eum oriri ex C *Seueria* prouincia Moschorum, fere ex iisdem paludibus ex quibus assurgit *Borysthenes*, gradu 56. 57.

Duneburg 57. 4. 51. 11.
Ad *Dunam* flumen *Curlandiam* versus.

Dunamund 58. 48. 2.
Arx in ostiis fluminis *Duna* in ripa septentrionali *Osiliam* versus, a *Riga* duobus milliaribus, propognaculum fortissimum, cui præsidia Polonica imponuntur ob maiorem securitatem negociatorum & ipsius vrbis *Rigensis*. Lithwaoi *Diament* vocant.

Derbt 59. 7. 49. 10.
Torpatum latine vocamus. Episcopatus fuit amplissimus. Memini & ipse in Concilio D Tridentino postremo adfuisse Episcopum Torpatensem. Capta hæc fuit vrbs a Moschis 1558. sed a nostris 1582. de manu hostium meliore successu vindicata, quam si illa vice, ante viginti annos, post expeditionem Posuolcosem, a Cruciferis in manus nostrorum deuenisset. Nunc enim Imperium iure conqueri non potest, fines eorum esse attrectatos, cum ex faucibus ipsis hostium bolus hic ereptus sit.

Stanislai Sarnicii Descriptio Polonia.

Drissa, *Druia*, 57. 8. 52. 2.
Errauit toto cœlo author tabulæ, in qua depicta est Polonia. Nam situs fluminis *Duna*, istarumque duarum munitionum pugnat cum vera supputatione milliarium & experientia ipsa. Quare error hic corrigendus est eo modo vt iam vides.

Duldera flu. 57. 47.
In meditullio ipsius *Curlandia*, supra quod *Mittow* vrbs primaria Ducis.

Durben 57. 45.

Doblin 57. 3. 46.

Dagedon 60. 7. 46.
Infra *Hasspaliam* insula socia *Osilia*.

Dan 60. 7. 46.
Inter *Osiliam* & *Liuoniam* parua insula.

E

E*Stlandia* 59. 49.
Est prouincia in *Liuonia*, quæ inter sex alias numeratur. In hac *Torpatum* est situm.

F

F*Elin* 60. 1. 48. 11.
Germanice per *W* scribitur *Welin*. Arx est in *Estlandia* bene munita, in qua *Wilelmus Furstembergius* a suis militibus Moscho fraude proditus fuit & in Moschouiam auectus. Vbi etiam in vinculis exspirauit.

Falkenhaus 59. 11. 56. 5.

Fegfeur 60. 11. 49. 6.

Fenenburg 57. 6. 43. 6.

Fines *Samogitia*, vide *Samogitia*.

Fines *Curlandia*, vide *Curlandia*.

Fines *Liuonia Polonica* & *Suedorum* ditionis est fere parallelus sexagesimus, & occupant fere totum Venedicum sinum ab vtraque ripa.

G

G*Otlandia* 60. 45.
Molotius Geographus Venetorum exponit esse dictam non a *Gothis*, sed ex Germanico, quasi dicas optima terra.

Grobin 56. 9. 46.

Götlingen 57. 4. 45. 7.
Ditionis Curlandicæ sicuti & *Grobin*.

Gernelandia. Regia hæc mari adiacet, septem milliaribus in latum & longum.

H

H*Asspalia* 61. 47. 7.
Sedes fuit Episcopi Hasspalensis. Inter hos motus *Magnus*, frater regis Daniæ eam sibi vsurpauerat titulo Episcopatus, sicuti & insulam *Osilia*. Sed qui insulis illis duabus dominatur, potest in arctum adducere omnes *Liuonia* portus. Ferunt autem *Danos* libenter insidiari talibus locis, ex qui-

ex quibus propter angustos transitus nauigantibus nocere possint. Qua etiam ratione sibi plurimum placent, quod veluti ianitores portuum esse volunt. Ferunt autem iam hoc anno illas duas insulas in potestatem nostrorum deuenisse.

Haria, prouincia vna ex sex ducatibus Liuoniæ. In ea sita est *Reuelia*, *Badir*, *Feguerg*.

Hochrosen 59. 3. 49. 1.

Helmet 56. 6. 43. 4.

Herschenfort in *Finlandia* ex opposito arcis *Kolck*.

Hochland 61. 53.
Insula e regione *Narua* in Venedico sinu.

Hassenpot 57. 45.
In *Curlandia*.

I

I*Vanow borod* 61. 10. 53. 6.
Arx munitissima ex lapide secto excitata & a nomine ipsius ducis Moschorum nuncupata, æmula *Narua*. Est enim eiopposita, ne qualibet occasione arrepta rebellare queat. Etenim est moris Monarchis, aliquas munitiones talibus vrbibus ob certos respectus adiicere, nimirum vt ingredientes & egredientes vrbe semper habeant, quod vereantur. Eodem consilio Moschus *Narua* potitus hanc arcem erexerat.

Iamna 61. 7. 54. 9.
Arx munitissima ad flumen *Plossa* aut *Iuga*, septemtrionalior inter omnes *Liuonia* arces. Distat ab *Iuanow borod* 12. milliaribus. Ab hac rursus *Polna* flumen 26. milliaribus extenditur, ad cuius ripam arx *Oreßek* sita est, dislimitatque Soeciam a Moschouia. Nos hic ex altera pagina picturæ consignauimus.

Iuga flu. 61. 54.
A *Nouogrodia* tendit etiam *Naruam* versus & auget *Naruensium* diuitias.

Iurgenburg 58. 8. 48. 12.

K

K*Okenhaus* 57. 4. 49. 6.
Vide supra *Agatyrsi*.

Krißborg 57. 4. 50. 5.

Karkus 59. 9. 48. 3.

Kies 60. 48.
Arx, ad quam memorabili clade profligati sunt Moschi, duce exercitus N. *Sapieia* Lithwano, non procul a *Pernaua* in *Estlandia*. Alii *Kies* dicunt vocari *Wendin*. Huius *Sapia* frater Procancellarius est magni Ducatus. Vir supra ætatem, prudentia & eloquentia admirandus.

Sapia dux belli.

Sapia procancellarius.

Koralia vide *Coralia* per C.

Kolck arx 61. 8. 50. 9.

Kirchholm 57. 8. 48. 6.

Klein Rop 59. 8. 48. 3.

Keremp 59. 6. 50. 10.

Krasnygrodek 59. 7. 52. 11.

Kawelschi 59. 10. 49. 7.
Significat: eme candelam. Et reuera candelis ibi opus est. Ibi enim dies iam hyeme noctescunt & noctes æstate diescunt, propter vicinitatem Arctici poli.

Konckul 59. 7. 49. 4.

Koporeia 61. 12. 55. 12.

L

L*Euard* 57. 4. 48. 5.
Arx ad flumen *Dunam* octo milliaribus a *Riga*.

Laiflandia 57. 47.
Liuoniæ veteris quinque erant præcipui Ducatus: *Estlandia*, *Curlandia* cum *Semigallia*, *Virlandia*, vbi est *Narua*, *Haria*, *Laiflandia* vbi est *Riga*. Illæ nunc, finito bello, anno superiore, in tres Palatinatus veluti tetrarchias a Serenissimo rege Poloniæ Stephano primo descriptæ & in ordinem redactæ sunt, legesque eis datæ, locus conuentuum designatus, vbi ius dicitur, deliberationes expediuntur, exemplo Prossiæ.

Lode vel *Lede* 61. 7. 48. 7.
Non procul a flumine *Leal*. Pertinebat ad *Ansalensem* Episcopatum. Hanc *Gottardus Kethler* Dux Curlandiæ Suetensibus eripuerat, simulque aliquot grandia tormenta ademerat.

Luki veliki 58. 5. 56.
Anno 1581. summa contentione & obstinata militum Polonorum pertinacia expugnata. Magna ibi strages & sanguinis effusio facta fuit, quæ nulla ratione vitari potuit, satis sic irascentibus genti Moschorum, de qua re vide lib. 8. historiæ nostræ.

Louat flu. 58. 56.
Præterlabitur *Luki* & miscetur lacui *Ilmen* ad *Nouogrodiam*.

Luden 57. 7. 50. 2.
A stagno *Luden* dictum.

Luden lacus 57. 56.

Lande 57. 3. 49. 8.

Lutzen 57. 8. 51. 12.
Vbi *Marcus Sobieski* Signifer aulæ regiæ, miles strenuus, cum ad deditionem Moschos nomine Regis stando in equo sub mo-

mœnibus inuitaret, globo veneanto petitus ita enorme vulnus retulit, vt malignum contraxerit Eryſipelata, ſeu ignem ſa- A crum.

Lancel 59. 4. 47. 11.

Lais 61. 51. 5.

Lode 61. 5. 48.

Liba 56. 45. 3.

Libonis Nauarchi *Pompei* aduentu clara. Ibidem flumen *Liba*.

M

Mariemburg 58. 10. 51. 11.

Molan 59. 3. 48. 11.

Marienhaus 58. 3. 51. 9.

Mytow 57. 1. 46. 11.

Ad flumen *Dulderæ* metropolis *Cur-* B *landiæ*.

N

Nouogrod 60. 6. 53. 6.

Naugardum Germanis dictum. De ſitu & eleuatione harum regionum male ſentiunt Coſmographi tam *Veneti*, quam *Margemburgenſes*. Nam eam longe ſeptemtrionaliorem faciunt, quam diſtantia locorum & ſupputatio milliarium expoſcit. Inde fit vt & parallelorum & meridionalium circulorum ambitum eis longe diuerſum tribuant. Ego experientiam ſequutus ſum, prout nobis retulerunt milites, qui exantlatis laboribus militaribus in C Moſchouia regiones illas peragrarunt. Habui etiam præ oculis picturam & itinerarium ſupremi ducis copiarum Magnifici Domini *Ioannis de Zamoſtia* quam mihi accomodauerat. Et puto me ad veritatem ipſam propius acceſſiſſe. Deſcriptiones *Nouogrodiæ* omitto, cum vbique apud autores occurrant. Alluit eam ſtagnum nobile *Ilmen*, quod excipit *Louatum* flumen. Sic & *Iuga* flumen.

Nitaw 58. 10. 48. 3.

Arx in *Laiflandia*.

Narua 61. 11. 52. 10.

Arx & ciuitas nominatiſſima ad flumen *Naruam*. Et eſt emporium celeberrimum, quo *Pleſcouienſes* & *Nouogrodienſes* D deuehunt mercenarias & ditant vrbem & ipſi ditantur. Eodem, ex toto Venedico ſinu deuehuntur merces. Huius ex aduerſo arx *Iuanow horod*, *Narua* autem per mediam interfluit. Eſt illa nauigatio commoda, tamen duobus milliaribus ab vrbe rupes quædam impeditam reddunt nauigationem. Reſpicit *Narua* fere aduerſo *Findlandiæ* vrbem *Wibur*. Debuitque portus hic *Naruenſis* confecto bello Moſchouitico cedere in brabium Regi Poloniæ. Sed rex *Succorum* nolens ſibi deeſſe, anteuertit. Obiiciebant noſtri, id commiſſum eſſe contra æquitatem & contra pacta conventa, vrgebantque exemplum venatorum, apud quos flagitium eſt feram ab alio exagitatam & a canibus defatigatam intercipere. Sed *Succus* quibusdam euaſionibus tranſitiones illas eludebat. Contra quem rex modeſtiſſimus ſummo iure noluit vti. Dedit hoc affinitati, dedit tranquillitati Reipublicæ Chriſtianæ. Res tamen ad Senatum relata in aliud tempus diſcutienda reiicitur.

Neuel arx 57. 53.

Newmul 50. 10. 48.

Naihaus 87. 48. 4.

Non remote a *Peczory*.

Neiſchlos 58. 8. 52. 8.

Nargen 61. 49.

Inſula ad *Reuel*, quæ indicat ſuo nomine iter ad *Naruam*.

Nothburg 62. 56.

Valde ſeptemtrionalis ad *Ladensko* lacum in *Curlandia*.

Nemelow 57. 46.

Neiſchlos 61. 5. 52. 11.

In ipſis anguſtiis lacus *Peibas*, ex quibus *Narua* flumen exoritur.

O

OSSILIA 59. 49.

Inſula pulcherrima in mari *Liuonico*. Eam curceſignati *Daniæ* regi prodiderunt. Qui potiuntur hac inſula, de dominio maris illius præſumunt & impedire nauigationes *Liuoniæ* poſſunt.

Oreſiko 63. 59.

Ad flumen *Pulno Koraliam* verſus. Tentata hæc Succorum armis ſtatum poſt bellum finitum inter Moſchum & Regem. Diſtat ab *Iamma* 26. milliaribus. *Polno* flumen diſlimitat Sueciam & Moſchoviam.

Olſen 59. 6. 50. 10.

Ad lacum qui manat *Peczury*.

Oſtrow 59. 11. 52. 4.

Arx ad flumen *Velika*, vbi exercitus regius præludium felix & experimentum fecit virium ſuarum, antequam *Pleſcouiam* obſidione cingeret.

Opoczka 59. 1. 53. 5.

Operpal 60. 8. 50. 11.

P

PLeskouia 60. 8. 51. 8. A
Descriptiones *Plescouiæ* vbiqua apud autores occurrunt. Quoioodo autem oppugnata a nostris & io angustum redacta lib. 8. historiæ nostræ reperies. Distat a *Riga* 60. milliaribus & totidem a *Polocko*, quod & aircino probare potes. A *Torpato* seu *Derpt* 21. a *Narua* 16.

Polock 57. 9. 51. 11.
Regia quondam principum Russiæ.

Polno flu. 63. 56.
Ad hoc *Oreßek* est sitom.

Pskowka 60. 52.
Vrbem ipsam *Pskow* permeat. Castra regia ad eundem profluentem metata B arant.

Parnaua noua 60. 9. 48. 2.
Ad littus fluminis *Vbra*. Cis vero fluman, *Haspaliam* varsus, *Stara Paruaua* cernitur.

Pemburg 57. 10. 57. 10.
Pebalgen 58. 1. 49. 10.
Peczury 60. 3. 51. 9.
Monastariom insigne.

Porchow 60. 5. 53. 11.
Pirkul 69. 5. 48. 9.
Peibus lacus 61. 52.
Ex qoo *Narua* demanat statim post *Pleskouiam*. C

Proclud 61. 49.
In isthmo *Finlandiæ* e regione *Reuel*.

Pades 61. 8. 48. 11.
Pilten 57. 8. 45. 11.
Ad *Winda* fluminis ripam a Danis adhuc possidetur, sed liberatur.

Plen 55. 7. 46. 3.
Parnaua fluu. 60. 48.

R

RIga 57. 5. 47. 7.
Vrbs amplissima opulentissimaque, metropolis *Liuoniæ*. Huius altitodimem D fere eaodem cum *Gedano* Geographus Venetorum facit, quem errorem correxi & littus Liuonicum paulo altius assurgere feci. Constat enim vrbem *Vilnensem* cum *Gedano* eandem latitudinis rationem habere. At *Vilna Rigam* euntes via septemtrionali quadraginta milliaria emetiuntur, quæ doos gradus efficiunt & paulo plus, Itaque duobus gradibus *Rigam* aom suo littore assurgare fecl. Hæc vrbs per hos motus bellicos, viginti & aliquot annos varios casus fortonæ experta est, & miris modis iam a Regibus insularibus, iam a A Moschis petitus est, tandem liberata gratias agere debet Regi Poloniæ, quod eam respirare fecit & portum ei a *Wicepsko* vsque per octoginta milliaria patefecit. Situs eios & restagnationes maris in maiore spacio, vt melius cerni queant, adiecimus.

Reuel 61. 8. 49. 8.
Vrbs amplissima, post *Rigam* secundo loao habita: a Suacorum Rege præcepta, Sed Vanedieus sinus (vt nomen ipsum indicat) non nisi *Venedos*, id est, Slauonicæ linguæ populos pro veris & legitimis habuit hæredibus.

Rum Insula 61. 8. 49. 8.
Rodenpas 58. 3. 48. 8.
Rop 58. 11. 48. 10.
Rozemberg 59. 2. 48. 10.
Ringen 59. 7. 48. 4.
Romiten 57. 8. 50. 11.
Ad lacum *Ludan*.

Randen 59. 9. 49. 4.
Ad lacum *Wirtßer*.

Rexheim 62. 51.
C Id est, domus regis, & Moschi vocant stagnum illud *Coraliam*, qood idem significat.

Rimach 64. 6. 58.

S

SEmigallia 56. 6. 49. 6.
Regio quæ *Lithwania* a maridie, *Curlandia* vero a septemtrione cootigua est, noo procul a *Vilna*: sed duci *Curlandiæ* attributa est.

Samogitia 55. 45.
Termioatur ab ortu linea ducta a *Kauno* ad *Bansko*, ab occaso littore maris ad *Memel* & *Libam*, a meridia flumina *Nemen*, & D taudem mare versus decurrit cum profluente *Tang*, a saptemtriooa *Curlandia*. Malui more *Strabonis* circomscribera fines harum ragionum quam typom ipsum frequantibus lineis deformara.

Sauolocie 58. 8. 54. 12.
Munitio in firmissimo loco plaudibus & laeubus vndique septa, sed a nostris (duae Magnifico *Ioanne Zamoscio*) Rodiorum militum artibus oppugnata & defatigata ægre salotem impetrauit.

Serben 58. 4. 49. 9.
Serborum nomen notum est, qui aut hic in vicinia ad Venedicum sinum olim confederant, aut cum Lubecensibus illi *Venedi* & *Sorabi* transierant, qui in Saxonia hactenus habitant & nomen eorum in eo oppido hæsit.

Sacel 57. 7. 49. 7.
Segenuult 57. 12. 48. 9.
Suein 57. 12. 49. 5.
Sedue flu. 59. 48.
Sexuegen 58. 1. 50. 1.
Sangrae 59. 5. 49. 10.
Existimo in fauorem *Gratiani* Pontificis oppido nomen impositum, qui aut fundauit aut auxit ordinem istum.

Siebiesz 55. 2. 53. 4.
Salas 59. 6. 47. 12.
Selgar 61. 4. 52. 12.
Insula cum oppido in lacu *Peibas*: innatat veluti *Rodis*. Iam vides totam *Liuoniam* stagnis & fluminibus marisque portubus ita refertam esse, vt putes *Venetiam* riuis distinctam.

S. Brigitta 61. 6. 50. 4.
Diuæ *Brigitta* nomen celebre est.

Srunden 57. 1. 45.
Ad *Vinden*.

Sabel 57. 45.
Ad *Vinden*.

Senemborg 60. 46.
Ad *Osilliam* insulam.

Sokol 57. 53.
Aliquot milliaribus à *Polocko* Duce belli *Meletio* expugnata. Ibi *Seremet* Moschorum Dux nominatissimus captus, plurimi bellatores eius cæsi & trucidati, roburque Magni Ducis concidit. Missi erant isti ad ferenda subsidia *Polocensibus*.

T

Treiden 58. 11. 48. 7.
Ciuitas ad flu. *Treidera*.

Tricaten 58. 11. 49. 10.
Treidera flu. 58. 49.
Tyrsen 58. 5. 50. 3.
Oppidum in quo veterum populorum *Agatyrsorum*, qui hic habitabant nomen hæsit, non remote à *Kokienhaus*.

Taurus 59. 10. 48. 10.
Arx firma.

Tolzborg 61. 8. 51. 4.
In Chersoneso quodam Venedici sinus vrbs inter *Reuel* & *Naruam*.

Tuccum 57. 5. 46. 11.
Toropec 58. 56.

Vbi Signifer regius *Marcus Sobieski* densa nube sagittarum petitus, aliquot in lumbis, plura ex penula peodentia tela ad exercitum reportauit. Situs arcis est vltra *Luki velki*.

V

Vitepsko 57. 4. 55. 1.
Si bene obseruauit *D. Guagninus* distantiam eius ab *Orssa*, nempe 18. milliarium, tunc apposite sic collocabitur. Est firmissimum municipium duas habens arces, nec ei par habetur in illa regione. Quondam Ducum Russiæ fuit sedes.

Vik 60. 46.
In insula *Osilia* vrbs & territorium *Vikenlandia* dicebatur. Hæc vna cum *Hapsalia* Episcopi ditionis fuit.

Vendin 58. 11. 49. 2.
Nostri *Kies* vocant.
Vanzel 59. 2. 48. 6.
Wolmirz 58. 12. 49. 11.
Walk 59. 6. 49. 3.
Velika flu. 59. 56.
Forsan ideo sic vocata, quod sit flumen magnum. Nam nostra lingua *velika* significat magnam. Aut quia non procul oritur a *Velikis Luki*.

Veroniecz 58. 55.
Welin seu *Felin* 60. 49. 9.
Wirtscher 60. 40.
Lacus nobilis paulo supra *Derbt* vicinum arci *Taurus*.

Wiskiel 60. 9. 49. 3.
Sita est inter duo flumina, *Amoza*, & *Embde*.

Virtenbeg 60. 10. 51. 5.
Weyssenstein 60. 9. 49. 9.
Nostri vocant *Bialy kamien*.
Veisen 60. 3. 50. 9.
Wranga 61. 50.
Insula e regione arcis *Kolck*.

Wibor 62. 50.
E regione *Koropeia*.

Velikie luki 58. 5. 55.
Vide *Luki*.

Vindow flu. 57. 45.
Vide dictionem *Vendin*.

Venedicus sinus 61.
Est mare mediterraneum inter *Liuoniam* & *Finlandiam*; sed Geographorum pars magna errat, quod eum in septemtrionem nimis oblique dirigunt, cum statim ab *Hapsalia* inflexio eius sit incipienda & iuxta parallelum sexagesimum secundum orientem versus debeat extendi. Quod nisi faciamus, milliarium veram distantiam amittemus & experientiæ repugnabimus. Ego itinerarium exercitus sequutus sum. Vocabatur

batur autem *Ptolomai* temporibus *sinus Venedicus* totum mare *Prussiacum*. Totum autem mare inter *Prussiam*, *Liuoniam* & *Daniam*, *Oceanus Sarmaticus*, à *Ptolomao* vocatur, vt liquet ex tabula 4 Germaniæ. Nunc tantum *Venedici* maris in illo sinu paruo nomen hæsit. Probatur autem te- A stimonio linguæ totius Germaniæ *Venedos* vocari, non modo illos *Vinidas*, qui in Saxonia habitant, sed etiam illos qui in *Slauonia*, adeoque omnes, qui lingua *Slauonica* vtuntur. Quod si ita est, constat ergo totum illud *Venedicum* mare antiquitus possessum fuisse à *Venedis*, hoc est Russis qui à *Venedis* seu *Henetis* originem suam & appellationem deriuant. Et ideo Moschorum Ducem mortuum eo respectu bellum mouisse puto istis regionibus, quod plurimum mouebatur veterum Geographorum tam euidenti testimonio. Penes hunc *Venedicum* sinum *Finonicus* sinus maris proximè statuitur gradu fere 70. Ibi est crux collocata lapidea, vltra quam sub capitali pœna a rege Suecorum progredi peregrinantibus prohibitum est, nisi prius sumant facultatem ab ipso Rege. *Vide Olaum Gottum.*

Nos quoque hic ad istam crucem finem huic chorogaphiæ faciemus.

INDEX

INDEX
RERVM MEMORABILIVM
quæ hoc in Volumine continentur.

Numerus paginam, littera vero partem paginæ significat.

A

Ababa mater Imperat. Maximi 945. B.
Abdelita ob ranarum multitudinem patriam relinquunt 631. C.
Abigail Naabel ab ira Dauidis liberat 611. A.
Ablauium historicum Iornandes sequitur 894. C
Absalon parat Amoni conuiuiũ vulgare 750. B.
Abstracus parricidii pœnas dat 673. C.
Absyrtus frater Medeæ 855. D.
Acarocanta 850. B.
Adalbertus a Boleslao filio Miefzkonis suscipitur 643. B.
num Polon. ad fidem Catholicam adduxerit 646. B.
Adoptionis duæ species 638. D. 639. D.
Adoptio quæ 639. A.
Adoptio descendentium & ascendentium 640. A.
collateralium *ibid.*
Adrianus pontem Traiani diruit 921. B.
qua ratione eum destruxerit *ibid.* C.
Adulatoribus non est credendum 736. B.
Adulationis vituperium 677. D.
Adulpho desponsatur Placidia Galla 969. A.
Adulphi regis Gotthorum expeditio in Gallias & Hispanias 969. D.
eius obitus 970. C.
de Adulteriis lex Zeleuci 868. D.
Ægritudo ethica principibus Masouiæ hereditaria 181. D.
Ægyptis cur bos sacratus & pro Deo cultus 846. D.
ægyptiacæ cereuisiæ confectio *ibid.*
Æmilius de Gallis triumphat 884. A.
Æneas de Senis Picolhomineus 234. A.
Æneas num Rex Slauorum fuerit 860. B.
Æpulo inscius se tradit Romanis 882. C.
Africa Chamo ad habitationem obtigit 836. B.
Agathocles Rex Siculorum eligitur 636. D.
Agis Pæonum Rex 883. C.
Agriculturæ inuentio 846. A.
Aiax a Telepho Getarum profligatur 862. A.
Alamphilares filius Iawin 596. B.
Alana mater Imperatoris Maximi 945. B.
Alani I. & II. antiquissimi Sarmatici principes 848. A.D.
Alay pater Anchises 596. B.
Alanorum expeditio contra Pacorum regem Medorum 913. C.
quando consederint ad Constantinopolim 1059. D.
Alarichus Rex Gotthorum 967. D. Romam occupat 968. C.
Albam Regalem Turcæ occupant 187. A.
Albaniæ terras Ioann. de Huniad clade afficit 46. D.
Alberti olim Roman. regis filiæ Casimirus nuptias ambit 100. D.
Albertus March. Brand. Prussiæ deditionem Ladislao exhibet 146. A.
Albertus Austriæ Archidux offert se Casimiro 255. A.
arbiter constituitur pacis inter Casimirum & Cruciferos 256. B.
Albertus Marchio Misn. regnum Bohemiæ ambit 466. A.
Albertus Io. Rex Poloniæ 1187. D.
eius mors 1190. A.
S. Alberti laus 1048. D. eius mors 1049. A.
Albertus pictor Cracou. ob necem Thaczinski supplicio afficitur 283. B.
Albertus Dux Austr. capit Vlricum Eczingerum 222. D.
Albis Romanorum limes occidentalis 909. A.
Alcibiades cur ludos theatrales odio habuerit 599. C.
Alcis simulacrum apud Syllesios 1045. B.
Alearum ludi sunt vitandi 770. C.
Alexander filius Heliæ a Petro e Valachia eiicitur 81. A.
Alexander Valachiæ Voieuada veneno extinguitur 180. D.
Alexandri antistit. Plocens. merita contra hostes Marouiens. prouinciæ 703. C.
comparatur cum Dauide 705. C.
cum Simone Episcop. Plocense *ibid.* D.

Alexander filius Casimiri regis 270.B.
Alexander M. ambit regis Syrmi amicitiam 876.B.
eius cum Syrmo bellum & pax ibid. C.
eius priuilegium donatum genti Sarmaticæ ibid. D.
eius cognatio cum gente Slauonica 877.B.
aræ illius ad Borysthenem locatæ ibid. C.
eius duo priuilegia ad Slauonicas nationes 878. A.
expeditio contra Syrmum 878. B.
eius colloquium cum Adriæ incolis ibid. C.
diploma Illyriis datum 879. B.
eius stratagem. legati Darii libidinosi interficiuntur 870. A.
à Polonis mira ratione vincitur 612. A. sq.
iugum Gordii soluit 636. D.
eius liberalitas in Darii captiuos 650. C.
eius expeditio cum Ambris & Sicambris 698. C.
Darii proditores persequitur 727. C.
Callisthenem interficit 764. A.
Alexander Rex Poloniæ 1190. C.
Alexander Voieuoda Moldauiæ Casimiro de capta Constantinop. refert 116. D.
Alexander filius Friderici Prunseii 1196. D.
Alexii fœdus cum Bosinis 1059. D.
Alexii Comneni alter interitus 1075. B.
Alexius Murziphlus 1084. A.
Algimundi regis Longobard. interitus 1032. C.
Almus primus Europam intrat 596. B.
Almathea virginitate diuinitatem obtinet 610. D.
Alphonsus Rex Aragon. premit Florentinos 103. C.
Amalosbuta filia Theodorici 971. B. eius nominis etymon ibid.
Amalesbutorum familia 917. B.
Amacia Strabonis patria 892. A.
Amasritus nonus Rex Babylonis 847. C.
Amata qui 963. D.
Amazones Sarmaticæ 856. C.
Ambrorum occisio 917. A.
Amedeus Dux Sabaudiæ Fœlix nuncupatus 49. A. vid. *Fælix.*
Amelfreda vxor Theodorici 971. B. eius nominis etymon ibid.
Amicitia natura & indoles 699. C.
Amraphel Assyriorum 847. A.
Amyntas Macedon. ab Illyriis vincitur 873. A.
ei a Dario bellum nunciatur 869. D.
Amurates Bielogrodi obsessor 1196. A.
Anartophracti quid 1883. D.
Anaxillaus paruulorum tutelam seruo Micalo committit 610. A.
Anchises antiquissimus Sarmaticus Princeps 848. D.
Andreas sedis Constantinopolitanæ fundator 906. A. nimii eius labores in promouenda Euangelii doctrina ibid. B.
Andrea Apostoli caput a Pio II. Papa Romam transfertur 234. C.
Adronici miserabilis exitus 1076. A.
Angelus peculiar. tutelaris singulis hominibus num sit constitutus 714. D.
Angelus socius coniurationis in Nicol. V. Pap. pœnam capitis soluit 110. A.
Anima, de ea variantes opiniones 800. C.
Anna filia Casimiro nascitur 541. C.
Annam Ducissam Russiæ Boleslaus Dux Theschensis accipit in vxorem 41. B.
Anna filia Boleslai Ducis Masouiæ 158. C.
Anna filia Venceslai Ducis Rathiboriensis 219. B.
Annonis tres filii 596. D.
Antarum nomen 1002. C. 1884. A.
Antenor Henetos in Europam ducit 861. A.
Antenor Rex Scytharum a Gothis vincitur 871. C.
Anticyra vnde sic dicta 867. A.
Antipes qui populus 616. D.
Antipedos genus monstri 616. D.
Antonini Pii belli contra Sarmatas caussa 929. D.
animus eius fuit alienus a re Martis 935. C.
eius bellum contra Sauromatas & Germanos 936. A.
eius mors 938. A.
Antonius mundum in laqueis vidit 715. D.
Antonius Genticus 912. A.
Anses qui 916. B. 963. D.
Antriregiri Gothorum filiam Darius vxorem petit 870. D.
Aralius regnat apud Babylonios 847. A.
Arbactus hostis Sardanapali 632. A.
Arbagastus contra eum Theodosius I. ducit exercitum 953. D.
Ardaricus bellum mouet contra Hunnos 891. A.
Argenti signati origo 884. A.
Argonautica expeditio 854. C.
argonautici carminis auctor 858. C.
Arioli qui 703. B.
Aristoteles notatur 893. A.
Aristonicus Romanos superat 636. D.
Arminius Dux Germanorum 910. A.
Arnestus Marchio Misnensis 517. D.
Arrogantia damnum 650. A.
quid 673. A.
Arsigeta qui vocentur 867. C.
Asarmoth ab Iactan descendit 837. D.
progenitor Sarmatarum ibid. 849. B.
Asbaldi Ducis interitus 1032. C.
Asidonis vrbis origo 969. B.
Ascopolis ciuitas terræ motu concutitur 200. D.
Assueri regis amplum regnum 605. B.
Assymbeius Rex Ægyptiorum 885. C.
Athalarichus superat Phritigernum 952. A.
eius excessus 953. C.
Atanarichus Gotthorum Rex 967. C. eius mors ibid.
Atheas Rex Sarmatarum 873. D.
Atys adhuc mutus pro patris vita Cyrum implorat 868. C.
Attyra Scytharum Darius bellum infert 870. C.
Auaritia reprehenditur 658. A.

in

in quibus illa fit ibid.C.
est caussa rebellionis 955 C.
Augustinus de Scheue palatinatum Kinsbergensem accipit 133.D.
Augustini episcopi mors 992.A.
Augustana confessio vt tollatur, laboratur 1647.A.
Augusti Cæsaris bella cum variis populis 905. C.
eius benignus animus in Sarmatas 906.A.
bellum cum Illyriis 883.A.
Augustulus vltimus occidentalis imperator 970.D.
Aurelianus Zenophiam in triumph. ducit 943.A.
eius bellum com Marcomannis & Boemis 943.C.
de Auria Ioannes Turcis Constaotinop. oppugnantib. resistit 117.C.
in dolo occiditur 119.A.
Austria pestilentia afficitur 181.C.
bello affligitur a Georgio R. Bohem. 235. A.
Austriaci armis Ladislaum obtinent 100.B.
Autumni in regione Poloniæ ratio 174.D.

B

BAbinensis reipublicæ descriptio 1215.B.
Babylon Ægypti 840.C.
Sinear *ibidem*
Babylonia per frandem Zopyri Dario traditur 721.C.
Babylonica prima monarchia 865.A.
Bactrianorum regnum 851.B.
Badziu oppidum incenditur 32.B.
Balaklei Soltanus Russiam inuadit 1089.A.
Baleus Xerxes imperat apud Babyl. 847.B.
Balia descriptio 1886.A.
Balta Dux Gothorum 962.A.
Balthasaro Duci Zegancosi Kniphoth ciuit. fidelitatem repromittit 173.C.
Baptista episcop. Canreriens. Nicolai Pap. nuncius ad Casimirum regem Polon. 40.A.
repræsentat Casimiro ex parte Papæ rosam auream *ibidem*
Bamkircher bellum Friderico Imperatori infert 439.B.
Bar arx quæ 1891.A.
Barbarba filia Casimiri 570.B.
Barbara Radziuiliæ matrimon. clandestin. cum Sigismundo Augusto 1082.B.
eius coronatio 1513.B.
mors 1514.A.
Barbara filia Rockemberg, vxor Nicolai Rathiboriensis 104.C.
Barbarus quis fuerit Romanis 904.B.
eius nominis etymon 605.B.
Bardyllus rex Illyriorũ a Philippo vincitur 873.B.
Barizka Martini interitus 1142.A.
Barthfoldus Eympach nuncius ad Casimirum 255.D.
Barthelsteyn oppid. hostibus se tradit 260.B.
Bartholomaus Indiaois prædicat Euangelium 93.A.
Barzanes Sabitii filius 843.D.
Barzi Henricus Bukowiecz Hungariæ regi tradit 504.B.
Basilii imperatoris crudelitas in Slauos 1026.C.
Basilius Macedu Imperator 1036.B.
Basilius Krassney legatus Casimiri 10.D.
eius oratio in conuentu Pyotrkouiensi *ibid.*
Bathori Christophorus Vaieuoda Transyluaniæ 1732.C.
Bastarnæ prouinciæ 881.A.
Bastarnæ cum Romanis bellum gerunt 884. B.
sunt gens Sarmatica *ibid.*D.
Batus rex Dalmatarum 910.B.
a *Bayssen* Gabriel 125.C.
palatinatum Chelmensem accipit 133.D.
a *Bayssen* Stiborius Palatinatum Elbingensem accipit 133 D.
a *Bayssen* Ioannes Palatinatum Gedanensem accepit 133.D.
Bawelna Nicol. per latrones in captiuitatem abducitur 33. A.
Bauolus pagus 1141.D.
Beatrix filia Ferdinandi in reginam Hungariæ coronatur 549.A.
Bela rex Pannion. regnum Haliciense occupat 791.B.
Laodomirum in vincula coniicit *ibid.*
Bellisarius dux Iustiniani 960.A.
eius laus 993.C.
Gilimerum in triumph. ducit 994.A.
Bellum inter Ioannem de Huniad & Iua[illegible]em Giskram 52.A. *seq.*
illud componitur studio Zophiæ reginæ Polon. *ibid.*C.
Casimiri contra Bohdaoum 59.D.
quod pace componitur 61.A.
inter de Huniad & Giskram renouatur 81.C.
inter Boleslaum Oppoliensem & Polonus 94.D.
Ducum Thosseczensis & Osswyaczimensis contra Cracou. 101.C.
ciuile in Italia 113.C.
Cruciferorum 152.C.
Casimiri alterum contra Pruthenos 176.A.
contra Turcum pro recuperatione Constantinopolis 186.A.
Turcarum & regni Hungariæ 187.A.
inter Ciliæ comitatum & regnum Hungariæ 200.C.
inter vxorem Huniadi & Ladislaum 202.B
Atheniensem cum Thracibus 854.C.
Persel cum Persis *ibidem*
Colchicum *ibidem*
Tannasi cum Sosostri Ægyptio 856.D.
Traianum quando gestum 860.A.
Darii Scythicum 870.C.
eius bellum contra Gothos *ibid.*D.
Xerxis contra Gotthos 871.A.
Lysimachi cum Dromichete 880.D.
Illyriorum 881. C.
Augusti cum Illyriis 883.A.
Cimbrorum 885.A.

Mithridatis eum Romanis 887.C. 892.A.
Roxolanorum 889.D.
Artarici contra Hunnos 891.A.
Augusti Cæsaris cum variis populis 905. C.
belli Getiei fortuna 914.C.
M. Antonini contra Sauromatas & Germanos 936.A.
inter Mieszkonem senem & Casimiridem 810.B.
inter Gotthos & Vandalos 949.B.
ciuile Mozgauiense 1082.D.
Oberstinense 1110.A.
Grinualdieum Polonor. & Lituan. cum Teutonibus 1161.C.
Bellum gerendi consuetudinũ tria genera 663.B.
Beloebus decimus rex Babyloniæ 847.C.
in Belssik fit conuentus de Boleslao 20.A.
Belze Martinus ob necem Taczinski in captiuitatem ducitur 283.C.
Belzensis terra regno Poloniæ accedit 288.C.
Benedictus Pap. Polonis longas comas alere prohibet 898.A.
Beneficentia quid sit 699.D.
Beneuolentia quid sit ibid.
Berezal Ioann. a Giskra deficit 82.A.
Berebistes Getarum regnum instituit 909.C.
Berebistes rex populum per oracula sibi obedientem reddit 1045.A.
an factum hoc sit laudandum 1046.A.
Bernardinorum monasteria 182.A.
Bernardino Sbigneus Cardinalis templum consecrat 122.D.
Bernardinus de Senis a Nicolao V. Papa inter sanctos refertur 60.B.
eius singularis pietas ibid.
mors & sepultura ibid. C.
Bernardus capitaneus classis Arragon. regis Constantinopolim liberat 102.D.
Berosus fabulosus vocat 891.C.
est scriptor antiquissimus 838.C.
num ei nota fuerit Sarmatia Asiatica 843.B.
quando floruerit 865.A.
Bessarabiæ terram de Huniad sibi vsurpare molitur 33.D.
Bessi 896.B.
Betica dicitur Vandalia 990.A.
Bialex Ioannes expellitur 275.A.
Bialogrodi descriptio 1890.A.
Bicen qui 1883.B.
Bidgostia 176.B.
Biesczady montes 901.B.
Bisso Darii hostis 727.C.
Bissowwerder oppidum militi in prædam datur 164.A.
Bistizicza fluu. ad eũ sitũ Lublio, oppidũ 104.C.
Blachi qui 919.B.
de Bobrek Ioannes ad obsidionem castri Volek mittitur 123.D.
Blondus quid scripserit 895.A.
pro Strazapienski in episcop. Cracou. eligendo intercedit 170.D.
Boemi olim dicuntur Boii 943.C.
Bodzanta baptizat Iagellonem 826.A.
Bogafius Zglouiczinius quis 1196.A.
Bogdan Nicolaus expellitur 275.A.
Baglewski Iacobus fraude occiditur 358.A.
Baglewski Nicolaus fratris occisorem accusat 362.A.
Boguslaus 778.A.
Boguslaus Pomeranis præficitur 1074.B.
Bohatires qui 917.B.
Bohemorum conuersio 1042.B.
illis sacramentum sub altera aut vtraque specie percipere permittitur 124.B.
Bohemia historiæ corpus scribit Pius II. papa 234.B.
Bohemiæ regni initium 1060.B. eius regum innouatio, coronatio & mutatio insigniũ 1071.A.
Bohdanus terram Moldauiæ sibi attribuere contendit 59.A. fugatur ibid. contra eum Casimirus bellum suscipit 59.D. pacem petit a Polonis 61.A. illam pacem per fraudem rumpit 61.C. in bello eum Polonis fugatur 63.B. contra eum Valachi auxilia a Polonis petunt 73.D. a Petro dolis circumuentus interficitur 81.A.
Boii populi qui 884.A. superantur ibid. eorum nomen quid significet ibid. B.
Boleslaus dux Masouiæ ad regem Poloniæ commendatur 17.A. rex Poloniæ eligitur ibid. D. cuius electio confirmatur & celebratur ibid. & 18.A. electio mutatur & infirmatur 19.D. conuentum Lanciciensem frequentat 145.B. moritur 158.C. eius sepultura ibid. matrimonium 563.D.
Boleslaus Thesnensis dux cum regno Poloniæ perpetuam init pacem 26.A. Annam ducissam Russiæ accipit in vxorem 41.B. eius mors 104.A. sepultura ibid.
Boleslaus Boleslai Masouiæ ducis filius 158.C.
Boleslai Krzywousty filii Wladislai pietas in patrem 675.A. municipium Zantoc solo æquat ibid. C. eius matrimonium 677.A. eius nimius amor belligerandi 678.C. ei insidiæ struuntur per Sbigneum ibid. D. eius triumphus ex Pomeranis 679.A. singularis amor erga patriam 680.A. triumphus ex Pomeranis laudatur ab his, culpatur ab illis 681.D. eius clementia Pomeranis victis exhibita 696.A. Nakiel ciuitatem obsidione cingit 711.C. quæ obsessio fit ministerio angelorum 713.A. Polonos excitat contra Henricum IV. 716.B. item Glogouienses obsessos ad resistendum ibid. eius triumphus ex Henrico IV. 688.A. eius ordinatio & dispositio ducatus Bohemiæ 717.C. terra Russiæ ab eo defecit 718.A. dolo circumuenitur 723.D. eius vindicta & vltio Ruthenis illata 729.B. in eum Vngarorum perfidia 731.A. mors eius & testamentum 732.A. successor 733.A. laudes 736.A. duas vxores habuit 788.D.
Boleslaus dux Oppoliensis Syewioriam & Wyeluniam magna clade afficit 92.B. contra eum exercitus maioris Poloniæ ducitur 94.C. ei in biennium induciæ dantur 116.

B.eius

B. ejus mors 263. C.
Boleslaus filius Mieszkonis 641. B. Adalbertum pie suscipit 643. B. eius singularis pietas *ibid.* misericordia 644. A. huneste de eo Otto sentit *ibid.* B. rex constituitur *ibid.* sex cathedrales ecclesias recuperat *ibid.* D. multa castra ædificat 645. A. gladius ei per angelum traditur *ibid.* eius mors *ibid.* plurimas gentes ditioni suæ subiicit 648. A. eius triumphus ex regno Ruthenorũ probatur 650. A.
Boleslaus filius Mieskonis II. 653. B.
Boleslaus dictus Largus succedit patri Casimiro 656. C. eius mirifica liberalitas 657. A. 658. D. expeditio in Vngariam 659. C. eius triumphi 659. A. sq. 660. D. eius nimia truculentia 664. A. pœnitentia eius 667. C. mors *ibid.*
Boleslaus Crispus, eius pietas erga Fratres 742. D. erga fratris filias 743. A. eius discordiæ cum Mieskone loripede 746. C. Pruthenos subiugat & ad fidem Catholicam conuertit 744. C. eius obitus 746. A. testamentum Leskuni & Casimiro factum 745. D.
Boleslaus Pudicus accipit Sedumiriensem Palatinatum 1095. A. eius matrimonium *ibid.* D. nomen Pudici vnde *ibid.* fundat coenobium Cracouiense 1096. A. bellum cum Tartaris *ibid.* C. mors & epitaphium 1106. C.
Boleslaus episcopus Plocensis 474. D.
Boleslaus Chobrireus, eius expeditio contra Russos 1047. D. ejus columnæ 1048. A. eius bellũ contra Saxonas & Bohemos *ibid.* C. contra Pruthenos *ibid.* conuertit se ad religionem *ibid.* D. eius sepultura & epitaphium 1050. B.
Boleslaus II. eius victoria ex Bohemis, Prussis, Hungaris, Germanis & Russis 1054. D. Stanislaum occidit 1055. B. eius fuga ad Illyrios *ibid.* C. eius epitaphium 1056. D.
Boleslaus Crinouslus, eius nomen 1060. D. pueritia 1061. A. indoles *ibid.* B. quando ad imperium peruenerit *ibid.* D. victoria ex Pomeranis 1062. A. eius bellum cum Henrico V. 1063. D. cum Russis 1065. B. eius liberalitas in ecclesias 166. A. iter ad Ægidii & Stephani sepulcrum *ibid.* C. & sepultura 1067. B. prosopographia *ibid.* C.
Boleslai Proceri virtus ad Mediolanum 1070. A.
Bninski Andrea mors 576. C.
Bonifacius Gensericum II. ex Hispan. vocat 990. D.
Bona vxor regis Sigismundi 1201. D.
Boneri Ioannis prudentia & diuitiæ 1200. B.
Bosnenses a Turcorum Cæsare oppressi 332. D.
Borcouicii Palatini mors 1143. C.
Borissou. vrbis descriptio 1888. A.
Borissus conditor vrbis Borissooo 1888. A.
Borobista Germaniã inuadens superatur 886. D.
Borobista rex Gothorum 981. A.
Borysthenes fluu. 895. D. eius ortus 933. C. 719. C.
Borzywoy dux Bohemiæ constituitur 1886. A.
Bouerorum gentis natalis locus 183. A.
Braclauienses Tartaros conterunt 119. B.
Brathiar castrum hostibus vltro deditur 713. D.
Brenni templa Apollinis spoliantis fata 132. B.
Breslensiam vrbẽ Casimirus aggreditur 786. D.
Brigittæ vaticinium de exterminio Cruciferorum 387. D.
Brodnica castrum hosti traditur 287. B.
Brodnicza oppidum obsidetur 279. C.
Brunsberg oppidum capitur 481. D.
Brzeg vrbis descriptio 1887. D.
de Brzezge Ioannis de episcopatu Cracouiensi cum aliis contentio 162. C.
Braclaw oppidum inceditur 572. C.
Buczaczki Michaelis alæ in bello cum Bohdano præest 62. B.
Buczacki Theodorici studium contra Tartaros irruentes in regnum Poloniæ 45. B.
Bartholomæus in acie cadit 213. A.
Buda a Solymanno occupatur 1536. B.
pestilentia afficitur 200. C.
Buczaciorum gentis coloniæ 1889. A.
Bug fl. describitur 1888. B.
Buguma Burgundiones sunt 925. D.
Bub fl. qui 1891. A.
Bukouieczque oppidum occupatur 296. D.
mons Hungaris traditur 504. B.
Bulgari quando ad Christum peruenerint 1033. D. 1034. B.
Burgulab pacem Pulonos cum Bohdano dolosam esse prædicit 61. eius singularis prudentia in bello Polonorum cum Bohdano 61. D.
Burgundiones qui dicti sint 955. A.
Burgundia quæ 990. A.
Burgionum situs 1883. D.
Burii pacem petunt a Traiano 920. B. qui *ibid.* eorum situs 1881. A.
Byeliawy Cruciferis traditur 278. D.
Byelam opp. hostibus se tradit 260. B.
Bychow opp. hosti traditur 260. A.

C

CAdlubci historia 1087. C. iudicium de stylo eius *ibid.* ætas eius 894. D.
Cadmus literas in Græciam transfert 854. C.
Cesar sinistre de Liuio sentit 892. C.
Calendarii renouatio 1328. A.
Calixtus tertius Nicolao V. Papæ succedit 167. D. Ossmandum in sanctorum numerum refert 300. D. eius mors 233. D. sepultura 234. A. successor *ibid.*
Callimachi Philippi interitus 1187. C.
Callisthenes ab Alexandro interficitur 764. A. sẽtentia pulcra de hominis perfectione 693. D.
Calo Ioannes Imperator, eius mors 1067. D.
Calor regionum Septentrionis 889. B.
Caminiec arx celebris 1892. C.
Campana Sbischek vocata Cracouiæ a loco suo mota confringitur 171. A.
Campiductor quid Polonis propris 1198. A.
Campust lactis condimentum 889. C.
Camyeniecz obligatione pecuniali soluitur & muris reficitur 327. D.
Canabus dux Sarmatarum 942. C. 967. B.

Cancellariatus cum episcopatu Cracouiensi cooiunctio 1506. A.

Capha ciuitas Turcis traditur 533. B. munitue ibid. D.

Capistrani Ioannis laus 74. A. eius prædicatio & doctrinarum conditio *ibid.* prodit miracula ad exemplum Christi *ibid.* B. cum eo haud prospere Ioanoes Rokiezyam disputationem iostituit *ibid.* ad eum Sbigneus Cardinalis scribit, vt in Poloniam descendat 75. A. oratione matrimooium Casimiri manifestat 121. C. summo gaudio ab omnibus Cracouiæ excipitur 122. B. Cracouiæ orationes sacras habet *ibid.* B. munus desponsatioois Casimiri & Elisabeth oblatum recusat 128. A. eius studium contra Turcas Hungariam inuadentes 187. B. eius precibus Turcæ superantur 188. C. *seq.* mors 199. A. sepultura illius *ibid.*

Carinthia pestilentia afficitur 181. C.

Carniola a Turcis vastatur 476. C.

Caroli M. expeditio contra Polonos 1021. A. renunciatur a Pontifice Romanos Imperator 1021. D. eius confœderatio contra Slauorum confœderationem 1022. B. bellum eius secundum cum Sorabis 1022. D.

Carolus dux Burgundiæ rex Romanorum eligitur 500. A. occiditur 552. A.

Caroli Franciæ regis conditiones de rege Bohemiæ negliguntur 221. C.

Carolus rex Sueciæ ab suis expulsus a *Casimiro* honorifice excipitur 205. C.

Carus Imperat. superat Sarmatas 944. D.

Casimirus dux Lithuaniæ casum fratris Wladislai regis maxime luget 2. B. fratris successor eligitur 3. C. habet animum dubium ad id regnum Poloniæ 5. D. seq. nuncii ideo ad eum io Lithuaniam mittuntur 6. B. quia regnum id iterum recusat, excitat nobilium animos ad iram 11. C. eius animus procliuus ad illud regnum, sed consiliis Lithuaoorum impeditus 14. A. timor ei accedit ex fama de electione Boleslai Masouiæ Ducis 18. C. animum de regoo Poloniæ recusaodo mutat 19. B. Podoliam, Luczko & Olischko pro ducatu Lithuaniæ quærit 22. D. ipse assumit regnum Poloniæ 23. B. Lomazl & Polubicze pagos Lithuaoiæ adiungit 23. D. petitur insidiis a Lithuanis 25. A. coronatur 27. C. cur thronum non ascenderit 28. B. Thinyeca monasteriom ad insolitam pensionem cogit *ibid.* C. eius durior animus in Michaelem ducem Lithuaniæ 29. C. per tres dies Posnaniam exustam defiet *ibid.* D. eius inuitis Polonis in Lithuaniam 31. C. Michaeli duci filio olim Sigismuodi insidias struit 34. accipit a Nicolao Papa per Baptistam auream rosam 40. A. delectum militum habet pro retinenda Moldauia 42. Mariæ coniugi Heliæ defuncti oppidum Coloniam ad manendum donat *ibidem* C. bellum parat contra Bohdanum 59. D. conuentum Vilnæ de terris Russiæ & Podoliæ a regno Poloniæ auellendis agit 65. A. Cracouiæ festum corporis Christi magoa pompa celebrat 68. A. iura regni Poloniæ coofirmare sollicitatus recusat 69. B. 113. B. conuentionem particularem agit de sex grossis pro laoeo quolibet exhibendis 70. B. de duce Michaele reiecto a Sbigneo Cardioale vehemeoter arguitur *ibid.* Philippo duci Burgundiæ auxilia contra Zoldanum petenti aduersatur 79. C. in Sbigneum, vt auctorem tumultis de castro Luczko recuperando inuehit 86. D. publice a Sbigneo & Palatinis approbante cuncto senatu arguitur 89. 90. cum Magistro Prussiæ fœdus init 92. *ibid.* coofirmationem iurium regni Poloniæ vlterius differt 93. D. Elisabethæ filii Alberti nuptias ambit 100. D. reprehenditur a Sbigneo ob durum responsum nunciis ducum Masouiæ datum 112. A. iura regni Polonici iuramento confirmat 115. C. eius matrimonium cum Elisabeth conuentu Wradislauiens. confirmatur 121. B. Prutheoorum oblatam deditionem acceptat 132. A. eius literæ Pruthenorum spontaneam deditionem acceptam testantes 134. A. homagium accipit Elbingi ab episcopis 148. C. mortem Boleslai ducis Masouiæ ægre fert 158. C. vitia eius cladis Choyniczensis caussam reuelatam Sandiuogius indicat 162. B. sertanem ex singulis laoeis promissum a Polonis exigit 165. C. pro Strzapienski in episcop. Cracouiensem eligeodo iotercedit 170. D. parat secuodam expeditionem in Prussiam 174. C. deducit ex templis variis thesauros & vasa sacra ad belli vsum 175. C. ad pacem cum cruciferis ineuodam adducitur. 176. C. Lassin oppidum expugoandum aggreditur 177. D. iuuenes in consilium de bello continuando adhibet 180. A. personis ecclesiasticis tributa imponit 180. C. Sadach Matum Scytham in vincula coniici iubet 181. C. ei nascitur filius Wladislaus ex Elisabeth 184. C. ei vasa ecclesiæ Cracouiensis in mutuum petita aboegantur 195. Lithuanos de superba legislatione grauiter reprehendit 201. A. Carolum regem Sueciæ suis expulsum honorifice tractat 205. C. eius adueotus in castrum Marieoborg resignatum 208. A. Vlricum Czisuonczam magnificis muneribus honestat 209. A. nascitur ei filia Hedwig 213. A. oppidum Gnyew obsidere iubet 214. A. de malo regimine in conuentu Korczinensi reprehenditur 218. D. attribuit sibi ius io regnum Hungariæ & Bohemiæ 220. B. exercitum in obsidione Marienborg per inertiam suam confici sinit. 229. D. secundi filii baptismalia celebrat 232. D. Georgio regi Bohemiæ per legatos eius petenti amicitiam dubie respondet 233. ab IoanneRythwyenski obiectis vitiis purgare se annititur 249. C. apud Pium papam de Cruciferorum ex Prussia insulam Teoedum

dum laborat. 252. D. cum Georgio rege Bohemiæ amicitiam inire cogitat. 254. A. ei naſcitur filius Ioannes Albertus *ibid.* D. fœdus init cum Ludouico Bauariæ Duce 255. D. Legatos Pii papæ de extinguendo bello Pruthenico non ad ſe admittit *ibid.* fœdus cum Georgio Bohemiæ rege pangit 260. D. Ioannem ad epiſcopatum Cracouienſem obtrudere nititur. 264. C. filium ſuſcipit Alexandrum 270. B. ſedat ſeditionem contra de Schamotuli ortam 277. A. ob necem Thaczinski conſules Cracouienſes ad iudicium vocat 281. D. Iacobum Syennenski in odium pontificis Romani adducere laborat 284. D. terram Plocenſem Poloniæ adiungere operam nauat 289. B. alterum fœdus Glogouiæ cum Georgio Bohemiæ rege ferit 291. D. ad bellum contra Fried. March. Brandenburg. ſollicitatur 292. B. abnegat concordiam cum Iacobo Epiſcop. Cracov. a Pio II. Papa oblatam 306. A. ſuſcipit filiam Zophiam 331. D. pacem init cum Cruciferis. 385. A. liberalitas in Magiſtrum crucifer. 393. A. naſcitur ei filius Sigismundus 399. C. ei electio ipſius aut filii ad regnum Bohemiæ offertur 407. B. pauperum pedes lauat 421. A. ei naſcitur filius Friedericus 423. D. fœdus & affinitatem init cum Friderico Imperat. Rom. 456. B. naſcitur filia ei Eliſabeth 480. C. inter eum & Matthiam regem Hungariæ pax perpetua confirmatur 507. D. eius expeditio contra eundem regem. 516. C. filiam Hedwig Georgio Bauariæ duci deſponſat 524. B. Sochaczouienſis terræ poſſeſſionem accipit 540. D. naſcitur ei filia Anna 541. C. bellum molitur contra Matthiam regem Hungariæ 553. C. naſcitur ei filia Barbara 570. B. cum Moſchis tractat de pace 587. D. eius mors 1186. B.

Caſimirus filius Boleslai ducis Theſchinenſis 104. B.

Caſimirus Dux Maſouiæ moritur 21. B. eius ſepultura *ibid.* artis fabrilis fuit ſtudioſus. *ibid.* C.

Caſimirus filius Boleslai ducis Maſouiæ 158. C.

Caſimirus I. Rex Polon. eius matrimonium 1053. D. expeditio contra Maslaum *ibid.* eius proſopographia 1554. C. primus litteratus inter reges Poloniæ *ibid.*

Caſimirus II. eius victoria ex Ruſſis 1074. D. mors 1077. C.

Caſimirus M. rex Poloniæ 1139. D. eius mors 1146. D. eius laus 1147. C.

Caſimiri filii Micskonis II. facta 651. C. eius bellum cum Mazouiorum prouincia 652. C. vita eius in monaſterio 653. B. Lampertus dicitur *ibid.* eius matrimonium 654. A. liberi eius *ibid.* comparatur Herculi Alcidæ dicto *ibid.*

Caſimirus fil. Boleslai Krzywouſty dominus totius Poloniæ eligitur 750. B. eius laudes 764. B. Seleuciam prouinciam Boleslao reſtituit 777. D. reliqua eius gubernatio & Ordinatio Poloniæ 778. A. malas veteres Poloniæ conſuetudines abrogat 779. D. ei Mieszko ſenex ſupplicat pro ſui ad principatum reſtitutione 781. A. eius reſponſio ad ſupplicem fratrem Mieszkonem 782. A. Breſtenſiam vrbem aggreditur 786. D. eius miranda victoria ex Ruthenis 788. A. Laodomirum e regno Halicienſi expulit 790. B. Romanum principem Regem Halicienſem inſtituit *ibid.* Cracouiam recuperat 792. D. captiuos acquiſita Crocouia, omnes incolumes dimittit 794. B. eius triumphus ex Pollexianis 797. D. mors 800. A. mors eius confuſionem in Polonia excitauit 805. A.

Caſimiria vrbis origo 1141. D.

Caſſouia vrbis deſcriptio 1893. B.

Caſtor honore colitur a Polonis 1045. C.

Caulis campus qui 1108. B.

Cautio quid ſit 759. B.

Credrus arbor qualis 616. C.

Cazymierski Ioannes per exorciſmum Diabolum expellere ſolitus 240. C.

Cecrops Lacedæmon 852. C.

L. *Cecilii* bellum cum Thracibus 908. A.

Cemorum familia 1899. D.

Cenchres Pharao Ægypt. 852. C.

Cencus Philoſoph. Slauor. magnæ auctoritatis 1045. B.

Cereuiſiæ ægyptiacæ confectio 846. B.

Chams ſedes 836. B.

Chelma ciuitatis antiquitas 1893. B.

Chezimachmeth Tartarorum Imperator profligatur 356. B.

Chelmski Stiborius Succamerarius Poſnanienſis 192. A.

Chelmenſem Palatinum Caſimirus inſtituit 133. D.

Chelmenſis ciuitatis natura 228. B.

Choynicza oppidum Plawienski accipit 144. A. eius obſidio conuentu Lancicienſi confirmatur 145. C. improbatur 147. C. obſidet Caſimirus 391. B. ſq. incendunt eam Poloni 380. D.

Choynicženſis clades Polon. 156. D. eius cladis cauſæ a Deo reuelatæ 162. A.

Chobri quis 644. C.

Chobrus rex Poloniæ 927. C.

Chodorski Hector prælio perit 301. A.

Chriſti aduentum quæ mala præceſſerat 905. A.

Chronica Vincentiana laudatur 595. B. nomen quid ſignificet 595. B.

Chronicorum opera num conuiuiorum nomine poſſint appellari 751. C.

Chumoid naufragio punitur 1032. A.

Chrza-

Chrzastowski Nicolaus Casimiri nuncius ad Bohemos 220. B.
Chrzastowski Petrus nuncius ad Casimirum 4. A.
Cicuta quæ herba 647. D.
Cilienses regnum Hungariæ inuadunt 200 C.
Cilia comitatus Frederico traditur 200. C.
Cimbri Bastarnæ 887. C.
Cimbri Bosphorini & *Chersonesei* qui 862. C.
Cimbrorum bella cum Romanis 885. A. eorum origo *ibid.* B. ad Sarmatas pertinent 886. A.
Cistoboca unde dicti 1888. B.
Claudii Imperatoris victoria 942. B.
Classicum quid sit 649. D.
Clarimontis monasterii inquisitio 1693. B.
Clementia regi & principi maxime necessaria 696. B.
Clementis autoris necis Thaczinski interitus 284. A.
Clementis Kiiouiensis episcopi mors 493. B.
Cleopatra Antonii serpentibus se interficit 943. B.
Codri amor erga patriam 680. B.
Cœnam Domini usurpare sub utraque specie Bohemis permittitur 124. B.
Cognatio quotuplex 640. A.
Colchica expeditio unde celebris 854. D.
Colonia oppidum Casimirus dat Mariæ Heliæ coniugi admouendum 42. C. eius memorabilia 1894. B.
in *Colo* conuentus agitur 196. D. alter conuentus de rebus Prussiæ 120. C.
Colomannus Rex Hungar. Boleslao auxilium contra Henricum petit 699. C.
Colomannus Haliciensem principatum adipiscitur 1087. B.
Columnarum origo 1105.
Comas maxime longas Poloni alunt 898. A. illum morem abrogant 898. A.
Cometarum magnorum exempla 479. D. 433. C. 189. C.
Comessatio nimia virtutibus inimica 771. C.
Comorowski Nicolaus ab Hungaris vincitur 234. D.
Comosicus Gotthorum rex init cum Teutonicis fœdus 890. C.
Comosius rex Gotthorum 912. B.
Compaternitas quæ 640. A.
Conciliorum auctoritas an sit supra Papam 234. C.
Concordia quid sit 699. D.
Concupiscentia est duplex 741. B.
Conradus Prussiæ Magister iussu Casimiri Michaelis ducis captiuationi inuigilat 35. A.
Conradus Oleschnicensis Casimiro assistentiam contra Boleslaum Oppoliensem repromittit 93. A.
Conradus Filius Boleslai ducis Massoniæ 158. C.
Conradus Glogouiensis Marchiæ Princeps 778. A.
Conradus Bohemorum Dux laudatur 792. C.
Conrado Olyschnizensi duci ius in terram Plocensem negatur 303. C. seq. ducatibus Plocensi & Belzensi renunciat 354. D.
Conrado Duci Masoniæ in terram Plocensem ius negatur 303. C. seq. de ducatu Plocensi per nuncios Casimirum sollicitat 312. D. a Casimiro terram repetit 361. B. eius matrimonium 563. D.
Conradus Episcopus Wratislauiensis Wratislauiæ moritur 30. A. eius sepultura *ibid.*
Consanguinitas quæ 640. A.
Corillus rex Gothorum 912. B.
Coralles 896. B.
Coronationis Casimiri Regis Poloniæ splendor 27. C. Coronatio regis Romanorum de Mediolano in Romam transfertur 98. B. Frederici Regis Romanorum descriptio 98. C.
Consiliariorum requisita 759. C.
Constantinopolis a Turcorum imperatore obsidione cingitur 102. B. illam defendere contra Turcas parat Casimirus 116. D. eam primus Pausonius condidit 118. A. eam Constantinus M. ampliavit *ibid.* Constantinopolitanorum mores 120. C.
Constantinus M. cur sedem Romam Constantinopolin transtulerit 947. A.
Constantii bella cum Sarmatis 949. D. Placidiam quomodo accipiat & imperium Romanum 970. C. seq.
Constantinus Monomachus vincit Roxolanos Slauos 1030. A.
Contributio vocata numus Sancti Petri 927. B.
Conuentus Pyotrkouiensis de Casimiro rege eligendo 4. B. 5. D. de alio rege 14. D. eius capita & deliberationes 15. A. seq. in Bestk de Ladislao in regem Hungar. eligendo *ibid.* conuentus Parczouiensis 20. D. conuentio prima Piotrcouiæ a Casimiro instituta 30. A. in ciuitate Wyelium de pace Polonorum cum Wratislauiens. & Namislouiensibus 32. C. alter generalis Casimiri in Lublin. 36. C. tertia generalis Casimiri conuentio Pyotrkouiensis 54. A. quarta Pyotrkouiensis 65. D. de castro Luczko recuperando 86. B. Siradiensis 93. A. Parczouiensis cum Poloniæ & Lithuaniæ nobilibus 110. B. Wratislauiensis 120. D. Lanciciensis 145. B. Grudzanzensis 149. D. Piotrkouiensis de bello contra Cruciferos continuando & fertonum contributione. 169. D. alius de solutione stipendiariorum cruciferorum 191. B. Korczinensis tributo pro Cruciferorum stipendio 194. B. Conv. in Colo 196. D. alter in Colo de rebus Prussiæ 120. C. Korczinensis de fertonibus Poloniæ

niæ imponendis 218. D. apud Budam de rege Hungariæ post Ladislaum eligendo 220. B. Lyegniezensis & Wratislauiensis de electioneGeorgii in regem Bohemiæ improbanda 223. B. Piotrkov. generalis de bello Pruthenico continuando 235. C. Korczinensis de bello in Prussia retractando 331. C. Norembergæ contra Turci sæuitiam 396. A.
Conuiuium vulgare quid 750. B. exempla illius *ibid*. ciuile quid *ibid*. C. Philosophicum *ibid*. D. conuiuiorum nomine num opera chronicorum possint appellari 751. B.
Correctionis fraternæ indoles 694. D.
Cortolo ob fastum in altissimam ciuitatis crucem configitur 674. A.
Cracouia nominis etymon 608. B. ubi fundata fuerit 609. C. Cracouia laudatur 189. D. ardet igne 531. A. origo 1003. C. eius mœnium figura *ibid*. D. eius magna pars conflagrat 290. B. iterum multæ ædes sacræ igne perduntur 171. C.
Crassus Thraciam in officium reducit 908. D.
Cracus Polonis præest 1003. B. an Romanus fuerit vel indigena *ibid*. autor vrbisCracouiæ *ibid*. C.
Cridlar Nicolaus 268. B. eius mors 284.
Credulitas reprehenditur 730. B.
Crisolanes proditor Darii & hostis 727. B.
Cristinus Daciæ Rex Anglicorum nauigia rapit 452. D.
Croata quando in Liburnia sedes fixerint 1059. C.
Cræsus à Cyro vincitur 692. B.
Crocinius Rex Arabum & pater septingent. filiorum 626. A.
Crocodili vocis etymon 607. B.
Crocodilina lacrymæ 607. A.
Cromerus Martinus Carncouio apologiam coadiutoriæ suæ mittit 1705. B. Piastum regem fore suspicatur 1706. A.
Cromno Ioannes autor soluendæ obsidionis Gnyew capite damnatur 214. C.
Crusicia opp. 1023. C.
Cruciferi cum illis Casimirus pacem inire adducitur 176. B. ubique excluduntur 144. B. eorum Patronum Laodislaus se profitetur 147. C. inferunt Polonis cladem 156. Thorunensem ciuitatem recuperare student 168. A. Crucíferorum ordinis Teutonici origo 1076. B. tentant cum Casimiro pacem 351. B. seq. 373. C. 382. seq. pacem ineunt ipsamCasimiro 380.
Crux passionis in templo Sandomiriensi fulmine dissipatur 41. D.
Cuina Dux Gothorum 940. D.
Culmensis ciuitas per traditionem Bernardo Sumborski traditur 216. C.
Cumbatus Dux Iazygum perit 1102. B.
Curopalates Michael in monasterium se abdit 1031. B.
Curuanea mons 881. B.
Cussel Wenceslaus Camerarius 255. A.
Cyrus primus Rex Persarum 867. A.
Cyra vrbs unde sic dicta *ibid*.
Cyrus fluuius vnde sic dictus *ibid*.
Cyrus vincit Crœsum 692. B.
Cyrillus Morauorum Apostolus 1035. A. num Slauoniæ contra Iulianum scripserit 1012. C.
Czaklo a Ioanne de Huniad cum exercitu contra Bohemos mittitur 51. C. conterit eum Ioannes Giskra 51. D.
Czapla Ioannes in patibulum actus 1095. D.
Czapczaklei flum. describitur 1895. A.
Czarnocki Nicolaus nuncius ad Casimirum 4. A.
Czarnkowski Ioannes seditionem Gedanensem comprimit 198. C.
Czarnoschin castr. perditum hostibus eripitur 340. B.
Czarnkouiorum domicilium 1892. B.
Czastachoua monasterium spoliatur 376. A.
Czirnonca Vlricus 103. B. 191. C. pro fide a Casimiro amplissima munera accipit 209. A. liberat Marienb. a proditione hostium 215. A. seditionem Gedanensis ciuitatis compotit 197. D. accipit pro resignatione Marienborg a Polonis multam pecuniam 198. B. captiuitate solutus Golub recuperat 302. A.
de *Czizow Ioannes* causam Sbignei de primo in Senatu loco occupando suscipit 66. A. Castellanus Cracouiensis electionem Friderici Marchionis Brandenburgensis improbat 16. C. accipit sibi castrum Osswiaczimense 106. B. deditionem Pruthenorum Casimiro oblatam maxime suadet acceptare 131. C.
Czozow cruciferis se tradit 159. D.
Czupuri Nicolai mors 504. A.

D

Dabienski Iacobus 376. A.
Dabrouica quod domicilium 1895. C.
Dabrowski Georgius captiuatur 369. C.
Dabrouno quis locus 1896. B.
Daces an numerandi Sarmaticæ an Germanicæ genti 964. D.
veteres qui 959. C.
Dacia antiquæ descriptio 912. C.
Dacorum regnum denuo restauratum 916. D.
Damones suos idololatras ab inimicis protegunt 713. D. cur 715. A. B. magna eorum astutia *ibid* D.
Dagobertus Slauianos vincit 1016. B.
Dalmatæ Illyriorum nomine comprehenduntur 906. C.
Dambrowkam Miesko in matrimonium ducit 640. D. maxime est Catholica 641. C.
de *Damoborz* W'ladislaus hostem se Casimiri profitetur 349. A. in gratiam eius Casimiri redit 550. A. ob seditiones capitis pœna afficitur 404. B. cuius iniustam necem vxor queritur 435. A.

 Dani

Dani num a Dacis originem ducant 920. D. an sint Cimbri veteres 887. B.
Daniel Russorum Dux 1097. B. Sædomiriam incendit 1099. C. regium titulum impetrat 1100. B.
Danubius fluuius 895. D.
Darius Persar. regem arrogantia subuertit 650. A. per Zopyrum Babyloniam recuperat 722. C. eius proditores & hostes ab Alexandro suppliciis afficiuntur 727. B. ad Zeugma Ieron pontem erigit 922. A. bello lacessitur a Sarmatis 869. A. eum Getis pacem pangit ibid. C. ipse Macedonibus bellum infert ibid. in periculum Scytharum venit 870. C. eius bellum Scythicum ibid. matrimonium 870. D. fugatur 871. C.
Datonius Rex Sidoniæ constituitur 636. D.
Dauid Imperatoris Turcar. filius imperium Turcarum non obtinere potest 71. D. confert se in Hungariam 72. B.
Decima sunt dandæ 707. D.
Decius Iustus scriptor rerum Poloniearum 915. B.
Decius Imperator cum filio perit 940. D.
Dembrodes qui sit 962. A.
Dembrotiorum origo 1101. A.
Demetrius Phalereus bibliothecæ Alexandrin. præest 883. D.
Derslaus de Ritbwyani Capitaneus Sandomiriens. 100. D. vid. litt. R.
Derphebes virginitate diuinitatem obtinet 610. D.
Deus nihil frustra agit 837. B.
Dialogi vocis etymon & significatio 597. A.
Dianæ Ephesinæ templum comburitur 941. D.
Dianæ cultus apud Polonos 1041. A.
Diceneus doctus Rex Gothorum 912. A.
Diceneus doctor Philosophiæ 887. A.
Dimalis Illyrii ciuitas 882. C.
Diodorus Siculus quid scripserit 892. A.
Diogenes cur ludos theatrales odio habuerit 599. A.
Dionysius Cardin. Strigoniensis coronat Ladislaum in regem Bohemiæ 124. B.
Diophantes Eupatorium vrbem condit 890. A.
Diploma Alexandri Illyriis datum 879. B.
Disciplina cur suscipienda 762. C.
Dlugosch Ioann. senior & iunior, proscribuntur 265. A. senior monasterium in rupella fundat 484. A.
Dobroleyca vxor Casimiri fil. Miesckonis II. 654. A.
Domitiani pons ligneus in Danubio 921. D. pseudo-triumphi 916. B.
Doumanis interitus 1108. C.
Dracula Bessarabiæ Palatini mors 551. C.
Drius, a quo Druidæ 847. A.
Dromichetes Rex Getarum 964. B. Lysimachum vincit 880. B. eius filiam Lysimachus tandem in matrimonium ducit ibid.
L. Drusus pugnat aduersus Scordiscos 908. A.
Druzno lacus Elbingensibus aufertur 451. A.
Ducatus & regnum num differant 808. D.
Ducebalus Rex Getarum 964. C.
Ducebalus Dux belli Getici clarus 914. D. Princeps Gotthorum 915. A. formidabilis est Domitiano 916. C.
Ducleota oppidum 1883. B.
Duma regiæ Russorum 1198. D.
Dunin Petri negligentia multa oppida crucif eris produntur 278. C. prælium cum Pruthenis init 299. A.
Dyak Emeric. pacem in variis regionibus promouet 282. B.
Dziaduski Ioannes 1489. B. Orichouium matrimonium inire prohibet 1509. B.
Dzialdow oppid. per fraudem Cruciferis traditur 164. D. captum per fraudem incenditur 169. C.
Dzieza Sarmatis & Quadis præficitur 954. C.
Dziurpanei regis Getarum facta 964. C. quomodo vocetur Rex Dacorum ibid.

E

Ecclesiasticis personis tributa imponuntur 180. C.
Eczigerus Imperator Sadachmethum Tartar. Imperat. vincit 96. D.
Eczigerus Imperator Tartar. Casimiro contra cruciferos auxilia promittit 165. D. contra Turcum sollicitatur 356. B. eius mors 396. D.
Eczinger Vlricus tormentis adductus Ladislai venenationem manifestat 222. D. restituitur Georgio regi Bohemiæ 235. A.
In *Elbiang* Casimirus Palatinatum creat 133. D.
Elbinga vrbis descriptio p. 1898. A.
Eleberg descriptio p. 1898. B.
Elbingus ciuitatis Thorunensis deditionem Cruciferis parat 168. A. Ideo vltimo supplicio afficitur ibid. D.
Elbingensia comitia 1658. A.
Elbing castrum per Pruthenos demolitur 143. D. Elbingi homagium à tribus episcopis Casimiro præstatur 148. C.
Eleazarus elephante opprimitur 681. A.
Electio & successio quomodo differant 806. C.
Electionis modus Persarum 1019. B. Polonorum ibid.
Elgotbi Ioannis Canonici Cracouiensis mors 95. B. eius laus ibid. oculis vidit sepulcrum Christi aliaque ibid.
Elionora filia regis Porthugaliæ, sponsa Frederici regis Romanorum 97. C.
Elisabetha filiæ olim Alberti Romanorum regis Casimirus nuptias ambit 100. D. eius matrimonium cum Casimiro conuentu Wradislauiense confirmatur 121. C. in Reginam coronatur 128. B. ipsa eius desponsatio fit cum Casimiro 128. A. ex ea nascitur filius Wladislaus 184. C. parit filiam Hedwig 213. A. secundum filium Casimirum 233. D. filiam Zophiam 331. D. parit tertium

tertium filium Ioannem Albertum 254. D. filiam Barbaram 570. B.
Eliſabeth filia Caſimiro regi nata mox moritur 348. B. Eliſabeth alia filia regi Caſimiro naſcitur 480. C.
Emanuel. Comn. Imperat. orientis mors 1072. A. eius nomen *ibid.* B.
Emericus Diak Boſnenſis Rex conſtituitur 323 A.
Emerſthen opp. tradit ſe Caſimiro 373. D.
Ephesina Dianæ templum comburitur 941. D.
Epiſtrophus dux Amazonum 863. B.
Equi caſtrati 889. C.
Equus vnde pro inſignibus ducis Moſehorum 1034. C.
Ericus Stetioenſis dux a Caſimiro ad hoſtem deficit 260. A. ſpoliis per Polonos affligitur 273. A. veniam defectionis impetrat a Caſimiro 273. C.
Ericus Suecorum Rex profligatur a Polonis 1221. D.
Ermanarichus rex Gothorum potentiſſimus 954. D. eius mors 955. B. reprimit Gothos Germaniam vaſtantes 920. C.
Eſſei præexiſtentiam animarum ſtatuunt 800. D.
Eudoxia vxoris Honorici pietas 992. A.
Eucſus princeps Henetorum 860. A.
Eugenii Papæ quarti mors 25. B. ſepultura *ibid.* eius varia fortuna notanda *ibid. C.*
Eugenius, contra eum Theodoſius I. exercitum ducit 953. D.
Eupatoria vrbs 890. A.
Eutraudis Bactrianorum regis mors 673. A.
Eutropius adulteratus 89. D.
Euxin. Pont. dicitur mare Sarmaticum 844. A.
Exemplorum inſignium virorum vtilitas 597. D.
Eympach Bartholdus nuncius Ludouici Bauariæ Ducis ad Caſimirum 255. C.
Eyzenowem Vlricus tradit Polonis Gnyew opp. & caſtrum 328. B.
Ezechiel quando vixit 865. D. 866. A.

F

F*Abrilem* artem tractat Caſimirus Maſouiæ Dux 21. C.
Fabulæ Æſopicæ quæ 785. A. Lybiſticæ quæ *ibid.*
Fames grauiſſima in obſidione Romæ a Totila ſuſcepta 972. D.
Fantinus a Georgio rege Bohemiæ capitur 295. D.
Fauſtus Nigromanta magiens 898. D.
Felicianus quidam parricidii pœnas dat 1130. A.
Feminarum vſus in bello 879. C.
Fertilitas agri ad Tiram 889. A.
Ferdinando Imperatori Vngaria traditur 1537. A.
de Fertonum ex ſingulis laneis contributione diſceptatur 170. A.
Fertonum ſolutio toti regno Poloniæ imponitur 219. A.
Fileck ars 1898. C.
Filios ſeptem vno partu mulier quædam Romæ in lucem edit 103. D.
Filiorum officia erga parentes 776. D.
Filſchdorph Sigismundus Nuocius 101. A.
Firleius Nicolaus 1887. A.
Flaccus dux copiarum Troezen vrbem recuperat 906. B.
Fluuiorum quorundam libertas conceſſa lege quadam Caſimiri 30. C.
Fœdus quid ſit 604. D.
Fœlici Papæ per concil. Baſilienſe electo Caſimirus obedire recuſat 28. D. iuri ſuo papatus litteris Nicolao Papæ adductus cedit 49. A.
Fonteius Agrippa a Tarmatis interficitur 913. B.
Fortiniani 1034. B.
Fortitudo quid 678. eſt virtus laudabilis 703. A.
Fortuna humana nulli ad plenum poteſt conuenire 671. D.
Fortuna proſpera luxuriant animi 917. A.
Forum Iulii Turca deuaſtat 563. A.
Franciſcus decretorum Doctor Pii papæ nuncius de obedientia Georg. B. R. præſtanda 251. D.
Franciſcum comitem ducem Mediolan. Fredericus Romanorum rex honorare abnegat 97. C.
Franciſcus Albanenſis epiſcopus coronationi Frederici regis Romanorum ineſt 98. C.
Franckſchten caſtri Bohemi potiuntur 406. C.
Franciſcus Eccleſiæ Varmienſis Præſul 148. D.
Franco epiſcopus Cracou. 668. A.
Francorum origo a Scythis 871. C.
Fredericus Romanorum Rex, eius legatio ad Bohemos de Ladislao 97. B. Mediolanum in itinere ſuo attingere recuſat 97. C. eius ſponſa *ibid.* Coronæ gratia Romam venit 97. D. a Nicolao Papa humaniter tractatur 98. A. Romæ coronatur *ibid.* eum Nicolaus Papa cum ſponſa deſponſat *ibid.* ab Alphonſo rege Aragonum honorifice tractatur 99. C. Malo ſucceſſu commendat Caſimirum ad Regem Hungariæ 220. D. Auſtriæ ducatum per mortem Ladislai incipit 235. A. a quibuſdam in Regem Hungariæ eligitur 243. D. Matthiam electum Regem Hungariæ vincit 244. B. a ciuibus Vienenſibus obſeſſus liberatur 307. C. ab eo Ladislaus Rex Hungariæ eligendus petitur 4. C. eum illis repetita petitione ob teneram ætatem abnegat 24. C. 97. B. ei Comitatus Ciliæ tra-

ditur 200. C. eius bellum eum familiari Banikircher 439. A.

Fredericus Marchio Brandeburgensis in conventu Pyolreouiensi a Vincentio & aliis post Casimirum rex Poloniæ eligitur 15. C. eius electio impugnatur 16. C. nouam Marchiam per deditionem accipit 144. B. eius Marchiæ firmatam possessionem a Casimiro petit 145. C. in rebus Prussiæ a Casimiro animum auertit 173. D. tentat pacem inter Casimirum & Cruciferos componere 176. B. reprehenditur a nunciis Casimiri de pacis cum Cruciferis ineundæ suasionibus 177. A. eius nuptiæ 576. B.

Fricz Gnyew Capitaneus auro Kromno corrumpit 214. C.

Friczon Rawnekke prœlio perit 300. C.

Fricius hereticus e castro Volborio expelli iubetur 1639. A.

Fricius Andreas quo tempore floruerit 1220. B.

Fridland oppid. incenditur 329. A.

Fridland opp. per vnum hominem tenetur 174. B. Casimiro traditur 272. C. Cruciferis sese tradit 279. C.

Friedericus Barbarossa vnde [illegible] vocetur 1070. A. eius expeditio in Italiam 1071. A. coronat Regem Bohemiæ *ibid.* expeditio Hierosolymam 1075. A.

Friedericus Admorsus 1110. A.

Friedericus filius regis Casimiri 423. D.

Friedericus Roman Imperat. affinitatem contrahit cum Carolo Duce Burgundiæ 499. D. quæ affinitas dissoluitur 500. C. eius fœdus cum Rege Hungariæ Matthia 562. B.

Friedericus Prunscius Palatin. Kiouiensis 1196. D. seq.

Frigeliorum domicilium natale 1895. C.

Frigoris nimia austeritas 126. D.

Fristaczki Nicolaus legatus de Ladislao 4. C.

Frisigerus fratrem Atanarichum superat 967. C.

Frysthaczki Nicolaus Palatinus Transsylvaniæ 220. C.

Fulco episcopus Cracouiensis pacem firmat inter Reges Vngariæ & Poloniæ. 797. B. eius oratio de electione regis post mortem Casimiri 805. C. mors 1085. D.

Fulgentius de mysteriis fidei Christianæ scribit 992. D.

Fulmen dissipat in Sandomiriensi templo crucem passionis & alios 41. D. in Ecclesiam Gnesnensem irrumpens 172. A. fulminum vsus 837. B.

Fulminea legio 936. B.

Fulstinum quid 1898. B.

Fuluius Cons. missus contra Teucam 881. C.

Funthczol dictum tributum Pruthenis remittitur 133. C.

Furius de Gallis & Boiis triumphat 884. A.

Furstembergii Guilielm. bellum cum Augusto rege Polon. 1219. A.

Fuscus deuictus 916. B.

G.

G*Abreta* silua 931. D.

Gabriel a Bayssen 125. C. accipit Palatinatum Chelmensem 133. D.

Galactophagi 894. A.

Gallia comata 604. C. braccata *ibid.* togata *ibid.*

Gallienus volupratibus deditus 941. C.

Galli ætas 894. D.

Gallorum veterum lingua 962. D.

Gallus fluuius Phrygiæ 604. C.

Gallus vincit Sarmatas & Quados 954. C.

Gallus Hostilianus Romanos Gothis facit stipendiarios 945. C.

Gambriuius apud Tuiscones regnat 847. C.

Gaudariebi Principis Vandalorum expeditio contra Francones 990. B. mors eius 989. D.

Garibaldus regno exuitur 1016. A.

Gasthawdus studet rebus Lithuaniæ contra Casimirum 191. A. accusatur ideo 201. B.

Gasthawdi Martinus Capitaneus Kiouiens. constituitur 462. B.

Gdansk castrum per Pruthenos demolitur 143. D. in Gdansk Palatinatum Casimirus creat 133. D.

Gebericbus rex 949. A.

Gedani vrbis origo 998. D. seditio eius 197. B. eius incrementum 999. A. descriptio 1898. D. Casimiro liberaliter donat multa 149. B.

Gedeonis Archiepisc. diligentiam Miecislao sene conuertendo 1073. A.

Geleatius Dux Mediolanensium 552. C.

Gelez fur & prædo Slesiæ insignis fortalicium Velczin coemit 68. D.

Geleniowsky ciuitatis Thorunensis deditionem cruciferis parat 168. A. supplicio consilio hoc digno afficitur *ibid.*

Gelones qui 867. D.

Gensericus II. princeps Vand. eius nominis etymon. 990. B. omni Africa potitur 991. A. expeditio eius in Italiam 991. B. virtutes *ibid.* C.

Gentius cum eo Romanorum bellum 881. C. a Romanis in triumph. ducitur. 882. C.

Georgius Loodicensis Episcopus Missam, quum Sbigneus insignia cardinalatus accipit, cantat 51. B. proscribitur 266. B. eius mors *ibid.*

Georgii episcopi Myednicensis mors 329. D.

Georgius Rex Bohem. Wratislauiam obsidere cogitat 375. D. cum regno mouere laboratur 394. B. turpiter tractatur Synodo Norimbergæ 396. B. per Papam regno abiudicatur 399. A. confer in Posdziebracski.

Georgii Archiepiscopi Leopoliensis mors 553. D. laus 554. A.

Georgii episcopi Vandiensis crudelis obitus 1535.C.
Geographorum in scribendo methodus 895.B.
Geographica principia a patribus accepta 922.C.
Georgius Laodicensis episcopus proscribitur 266.B. mors *ibid.*
Gepides pagus Sarmaticus 1882.D.
Gepidæ sunt populi Gotthici 886.B. eorum lebes Augusto oblatus *ibid.* eorum sedes Cæsaris tempore 890. eorum nominis significatio & etymon 959.C.
Gerluka emit captiuos a Turcis in oppug. Constantinopol. 118.D. decollatur 119.A.
Germani Transyluani num sint Gotthorum reliquiæ 965.B. non habitarunt ad Pontum 965.D. *seq.*
Germanorum nominis etymon 890.C. origo 1009.A. num in Polonia habitauerint ante Constant. M. 931. B. illis habitus honos fidelitatis 954.B
Gerstman Martinus obitum Maximiliani significat 1710.B.
Getæ veteres quonam sermone vsi sint 899. D. eorum lingua & Sarmatarum vna est 901.D. Getæ & Sarmatæ coniuncti fuerunt 911.A. Getæ cur inter Thraces numerantur 886. B. vnde ducti 956.D. quando vox Getarum in Gotthorum mutata sit 957.C. Getæ qui sic Græcis vocantur 867.C. vtrum ex Scandia egressi 894. B.
Getko episcopus Cracouiensis Mieszkon III. malo successu corrigit 760.D.
Gibellini qui 1052.A.
Gilimeri VI. princip. Vandalorum crudelitas 993.B. a Belisario in triumphum ducitur 914.A.
Gizerichus ciuitates moenibus nudat 981.D.
Giskra Ioannes conterit Czaklonem missum contra Bohemos 51.D. castrum Moldaua erigit *ibidem*. eius expeditio cum Iohanne de Huniad 51.A. Ioann. de Huniad fugat & vincit 82.B. Casimirum ad prosequendum ius suum in regno Hungariæ incitat 225.C. a Casimiro ei bellum Pruthenicum extinguendum committitur 226.C.
Gizimyaczki Ioannes Casimiro charus in fluvio Lippa submergitur 42.D. eius sepultura *ibid.*
de Gizincze Paulus in rectorem Masouiæ eligitur 182.A.
Gladiferorum Liuoniensium ordo 1086.C. vniti cum Cruciferis 1095.B.
Glincius dux Moschorum 1101.A.
Glogow ciuit. ab Henrico VI. obsidetur 716.D.
Gnesa regia sedes Lechi 990.B. eius nominis etymon 997.B.
Gnesna Regia Poloniæ sedes 1109.C.
Gnesnensis ecclesia fulmine grauiter tangitur 172.
Gnieuomiri perfidia in Boleslaum 699 A. ingratitudo erga eundem 701. A. decollatur 702.C.
Gnyew oppidum Cruciferis tradit 159.D. a Casimiro obsidetur 214.A.
Gnyew castrum & oppidum traditur Polonis 328.B.
Gologuri oppidum 1899.C.
Golub castri possessionem Casimirus Czirvonkæ dat 209. A. Golub oppidum hosti traditur 259. C. recuperatur 302.A.
Gomerus Italus docet castra & vrbem ex curribus componere 846.B.
Goniadz terra per Lithuanos occupata a nunciis Ducum Masouiæ repetitur 112.A.
à Gorka comitum familia 1109.A.B.
de Gorka Vriel Episcop. Rosnaniensis eligitur 579.A.
Gordius quomodo in regem eligatur 636.A.
Gorski Albertus insidias hostium effugit 299. B.
Gorkani Andreæ oratio ad Sigismundum Aug. 1491.C. eius maiores virtutes & obitus 1534. C.
Gostiniu castrum 289. A. eius possessionem Casimirus recipit 306.D.
Gostomia qualis domus 1899.B.
Gothi sunt Sarmatica gens 856.B.
Gothi totam Macedoniam vastant 879.A. item fines Saxoniæ *ibid.* a Romanis in regno Sarmatarum vincuntur 948.C. eorum rebellio contra Sarmatas 949. A. sedibus antiquis ab Hunnis pelluntur 951.A. sedes suas in Thracia obtinent a Valente 951.B. antea Getæ dicti sunt 951.C. fœdus ineunt cum Theodosio Imperatore 953.B. magna fide Romanis sunt 954.B. de eorum progenie multæ gentes certant 956. C. vna gens eum Getis *ibid.* D. eorum metropolis 957.B. Gothorum nominis etymon 957. D. de eorum origine duæ sententiæ 958. D. in quas gentes proprie diuidantur 959.B. eorum stationes 960. A. fines & limites 960. C. mores & vestitus 962. C. lingua *ibid.* D. eorum reges 964. A. eorum commigratio ex Italia 974. E. imperii eorum in Italia diuturnitas *ibid.* D.
Gotbardus Capitaneus 355.
Gauoricius captus abducitur 811. B. eius super acceptando principatu Cracouiensi persuasiua consultatio 820. A.

Gozlicienſe prœlium 1107.B.
Grabowski Paulus in epiſcopum Chelmenſem conſecratur 338.C. mors 576.D.
Grabouecius Sebaſtianus 1718.D.
Grac caſtrum 609.C.
Gracianus Antonius Secretarius Cardinalis Commendoni 1751.B.
Gracus ſenior arte ſua rex Poloniæ eligitur 606.A. eius ſepultura 609 D.
iunior ſeniori malo ſucceſſu ſoccedit 607.A.
Grata memoriæ exemplum 611.B.
Gratitudo eſt optima virtus 701.B.
cadit in beſtias *ibid.*
Gregorius M. quando vixerit 1015. D. eius controuerſia de titulo principatus 1016.A.
Gregorii VII. iræ in regnum Poloniæ cauſa 1056.D.
Gregorius de Sanok per Sbigneum in Archiepiſcopum Leopolienſem conſecratur 65.C.
Grinualdicum bellum Polonorum 1161.C.
Grodlenſia comitia de coniunct. Lituan. & Polonorum 1165.D.
Groth de Slupeza ſcelus homicidii committit 239. C.
Gruſczinski Ioann. Archiepiſcopus eligitur 338.A. eius miſerabilis mors 501.C. in epiſcopum Wladiſlauienſem conſecratur 65.C. conſecrat Ioannem Sprowski in Archiepiſcopum Gneſnenſem 116. C.
in Grudzanz oppidum conuentus generalis habetur 149.D.
Gund.:bundus princeps Vandalorum 992.C.
Gunya Nicolaus ſortalicii Slawkouienſis, Tenutarius 2179.B.
Guthſlbath oppidum capitur 482.A.
Guelphi qui 1052.A.
Gyngaon litterarum ſtudium inſtituit. 847.A.

H

Habdanckorum familiæ origo 1064.C.
Halicii qui 1901.C.
Hamburg obſidetur ab Matthia rege Hungariæ 560. C.
Harminium Tiberius interfici curat 905.D.
Haſtatus quid apud veteres Germanos ſignificet 1181.A.
Hedwig filia Caſimiro nata 213. A. deſponſatur Georgio Bauariæ duci 524.B.
Hedwig filia de *Schamotuli* eſt vxor Caſimiri Ducis Maſouiæ 21.C.
de Hedrewara Ioannis Epiſcopus Agrienſis capitur 81. C.
Helena filia Venceslai ducis Rathiborienſis 519.B.
Helias Valach. Palat. ad Mahometum deficit 1533. A. Bratislauiam expugnat *ibid.* C. eius mors 1534.B.
Helmoldi ætas 894.D.
Heneti ex Aſia veniunt 975.D.
ſunt ſocii belli Troiani 860. A. eorum cognatio cum Sarmatis 861. A. iidem ſunt cum Venetis *ibidem* B. eorum ſedes 803. B. eorum commigratio in Sarmatorum regionem 833.A.
Henricus de Lyppa Marchallus Bohemiæ ab Auſtralibus vincitur 235.B.
Henricus V. imperator Hungariam ingreditur 699. C. ex Boleſlao triumphat 618. A. ceſſio iuris Imperatorii 1068. C.
Henricus Rex Poloniæ pro ſua electione Carneouio gratias agit 1713. D. eius iter in Poloniam 1715. A. coronatio *ibidem*
Henricus Barbatus filias ſuſcipit ex vxore 1089. A. eius mors 1095.B.
Henricus Stolpenſis Dux Caſimiro contra cruciferos ſubſidium promittit 368.B. auxilium a Caſimiro contra Fried. Marchion. quærit 433.A.
Henricus Dux Glogouienſis moritur 414. D. eius ſepultura & liberi 415.A.
Heraclius Vandalis incommodum adfert 1002.A.
Herbortorum domicilium natale 1898.B.
Herbortus Valentinus Premislienſis epiſcopus 1640.D.
Hercules in flammas ſe coniicit 861. A. vno anhelitu centum viginti quinque paſſus currit 619.A.
Hermion Tuiſconum 847.A.
Herodes parat Ioanni conuiuium vulgare 756.B.
Heſiodus quando floruit 864.B.
Heper Iudæos cum Mardocheo in regno Aſſucri ſublimat 611.A.
Heymingus Kolberg recuperaturus eſt 358.D.
Hiczinski Ioannes nuncius ad Caſimirum 495.A.
Hildibii principis bellum 1002.C.
Hiſtri Romanos fugant 882.D.
Hiſtoria cur dicatur viſio 605. B. quid ſit *ibidem*
Hlaolica literæ 1044.G.
Hoadziſcze caſtrum regi Hungariæ traditur 430.B.
Holand opp. à Cruciferis captum recuperatur 327.B.

Holba imperatrix Russorum quomodo vita sit necem mariti 1139. B. Religionem Christianam amplectitur *ibid.* D.
Holschtin oppid. incenditur 328. C.
Homeri admirator est Strabo 892. A. eius testimonium de Getis ex sententia Iouis 903. C.
Honoratius primus Sarmatas rebelles domat 954. D.
Honorici II. Principis Vandal. Tyrannis 991. D. eius interitus 992. A.
Hosius Stanislaus 1220. A.
Humilitas regi est necessaria 622.
de *Humili* stirpe multi ad rempublicam peruenerunt 615. C.
Hungari a Friderico Romanor. rege Ladislaum suum regem armis repetunt 24. C. in expeditione Duce Ioanne de Huniad a Turcis fugantur 47. B. eorum conuersio 1044. A.
Hungaria regnum pestilentia premitur 181. C.
Hunni Gothos sedibus antiquis pellunt 951. A. eorum aduentus in Pannoniam 1017. B.
de *Huniad* Ioannes bello Turcorum ab illis vincitur 5. D. infestis copiis Austriam ingreditur ob Ladislaum 24. D. Vladum Palatinum Bessarabiæ per fraudem filio necat 33. C. Stanculonem exoculat 33. D. eius expeditio contra Turcas 46. C. terras Rasciæ & Albaniæ magna clade afficit 46. D. à Turcis fugatur 47. D. capitur ab illis 48. A. occidit eos a quibus captus erat *ibid.* B. a Despoto Rasciæ in vincula conijcitur & tandem ab eo dimittitur 48. B. mittit cum exercitu Czaklonem contra Bohemos & ciuitates sibi rebelles 51. C. eius bellum cum Ioanne Giskra 52. A. quod renouatur 81. C. castrum Lucense obsidione cingit 81. C. a Giskra fugatur & vincitur 82. B. ei an Vlrico Ciliæ Comite insidiæ parantur 124. D. expeditionem contra Turcas Hungariam inuadentes suscipit 187. B. eius mors 190. A. filius eius Ladislao resistit in resignandis castris 190. B. eius vxor Ladislao regi bellum infert 202. B.
Hunowska virgo 563. D.
Hussenkaschen Mahumeth Turc. clade afficit 481. B. secundum Turcæ ab illo profligantur circa Harfursan 498. C.
Hyemis nimia austeritas 126. C.
Hyeronimus Cretensis Archiepiscopus Pii Papæ nuncius ad Wradislaum 251. D.
Hypanus fluuius 896. A.

I

Iabel Zezaram occidit 61. A.
Iackschicz victoria de Turcis 586. D.
Iactan, ab eo descendit Asarmoth 837. D.
Iaczowicz Ioannes Episcopus Vilnensis constituitur 410. B.
Iagello Dux Lituaniæ 1156. C.
Iagello Rex Poloniæ eligitur 825. A.
Iagellonis familia Carncouio commendatur 1731. B.
Ianusius Zatoriensis Dux moritur 1204. B.
Ianussius Osswiaezimensis Dux promittit Casimiro regi Poloniæ fidem 41. A. castrum Osswiaezimense occupans ad pacem petendam cogitur 106. B. in castrum Volek præsidium ponit 123. C. ducatu Osswiaczimensi per pacis conditiones cedere cogitur 124. A.
Ianussius contendit successionem Ducatus Opoliensis 263. C.
Iapheti habitatio 836. A. num Semo fuerit natu maior 840. B.
Iaropelcus Dux Haliciensis 1065. B.
Iaroslai Archiepiscopi facta 1149. C.
Iaroszlaus Boleslai Wratisl. filius 811. B.
Isabella traditæ Ferdinando aduentus in Poloniam 1550. D. varia eius fortuna 1551. A.
Isabek Carniolam ingreditur 476. C.
Iassyenski Paulus 350. A. capitur 353. D. liber dimittitur 381. B.
Iassyenski Ioannes castrum Osszyeck capit 363. D.
Iayeze arx capta a Turcis recuperatur 323. A.
Iavin filius Iaphets 596. A.
Iaxa cœnobia erigit 1069. D.
Iaziges qui 1054. A. eorum vis militaris & potentia 914. A.
Iaz Iouecioruta familia 1902. A.
Iazyges qui 1883. B.
Iazyges Metanistæ vnde dicti 930. A.
Iazyges Sarmatæ 850. B.
Ichteophagi 894. A.
Iconomachia 1032. D.
Iero ab apibus alitur 692. B. eius præsagia futuri regni *ibid.*
Iesus nomen vocatum terrorem excitat 188. C.
Ignorantia voluntaria & non voluntaria quæ 760. B.
Ildericus Princeps Vandalorum trucidatur 993. B.
Ilichnon filius Heliæ Voieuodæ e Bohdan fugatur 59. B.
Ilkusch oppidum a priuatis inuaditur 179. A.
Illus Rex Traianorum 854. B.
Illyriorum cognatio cum Sarmatis 856. C. illis lingua Henetorum vtuntur 872. D. vincunt Amyntam regem Macedonum 873. A. vincuntur a Philippo 873. B. eis datum ab Alexandro diploma 879. B. cur sint obnoxii Polonis 881. A. eorum bella *ibid.* C. veteres eadem lingua vtuntur, qua hodierni *ibid.* D. cum illis gerit Augustus bellum 883. A. eorum nomine Dalmatæ comprehenduntur 906. C.

Ilza

Ilza castrum occupatur 265.A.
Inachus Athen. Rex 852.C.
Inimicitiæ domesticæ peiores, quam extraneæ 679.D.
Iniuriarum defensio lege Casimiri instituta qualis? 31.B.
Inuidia comes virtutis 793.D.
Ioanna vxor Podzyebracki insimulatur quasi Ladislai mortem veneno procurasset 218.B. io reginam Bohemiæ coronatur 224.A.
Ioannes Episcop. Wladislau. in episcopum Cracou. postulatur 262.B.
Ioannis Episcop. Gnesnensis mors 330.D.
Ioannis Episcopi Chelmensis mors 88.B. eius sepultura *ibid.* successor *ibid.*
Ioannes Cardinalis Rotomagiensis cum Pio II. de Papatu contendebat 234.B.
Ioannis regis Bohem. bellum cum Polonis 1141.B.
Ioannes Albertus filius Casimiri regis Poloniæ 254.D.
Ioannes Varadiensis Episcop. captiuus Dionysio iudicandus traditur 202.A.
Iodocus Episcop. Wratisl. moritur 415.A.
Iordanus Episcopus Poloniæ constituitur 641.C.
Iornandes notatur 894.B.
Iosephus scriptor fide dignus 838.C.
Iosue pugna cum Gabaonitis 713.C.
Ipander regiam dignitatem affectat 655.B.
Irzsko regnum Bohemiæ suscipit 436.A. eius aduersa fata *ibid.* B.C.
Isidorus Cardinalis mittitur ac Nicolao Papa ad Constinopolim ab obsidione liberandam 102.C.
Isis ægyptiacas litteras inuenit 610.C.
Istula vocatur Nogalh 215.C. num Germaniam a Sarmatia dislimitet 930.B.
Iubileus annus regni Poloniæ & Ducatus Lithuaniæ 80.B.
Iudæorum vituli in deserto conflati origo 846.D. quando Babylonem in seruitutem sint abducti 869.A.
Iudithæ vxoris Wladislai sterilitas 688.A. eius fœcunditas precibus impetrata C. *ibid.*
Iuditha ciuitatem de manibus Holofernis liberat 611.A.
Iuliam sororem Cæsaris Leszko II. in matrimonio habet 622.D. fundat duas vrbes 622.A. patitur repudium *ibid.*
Iulin vrbs nunc Lublin 623.A.
Iulius Cæsar cum Leszkone III. affinitatem contrahit 623.D.
Iuno Mercurium propriis vberibus lactat 691.B.
Iuramentum corporale a Casimiro præstitum in confirmationem regni Polonici 115.D.
Iusiurandum vi præstitum num teneri debeat 708.A. eius duplex obligatio *ibid* D.
Iustiniani templum Constantinopol. S. Zophiæ a Turcis fœdatum 118.A.
Iustinianus pontem Traiani ab Adriano destructum restaurat 921.C.
Iustitia coniungatur cum misericordia 698.B.
Iuonis liberalitas 1090.D.
Iwanek alias Stanislaus a capitali pœna mirando modo Lublini liberatur 104.C.
Iwan Ioannis Ducis de Byelsko filia Anna, vxor Boleslai 104.B.
Iwan filius Iapheti 596.B.

K

Kalina Tartarorum Imperatoris nuncius ad Casimirum 44.C.
Kantbner Dux Olyeschnicensis 181.D.
Kapino fortalicium dolo capitur 179.B.
Katowski Ioannes in terra Wyelunensi multa spoliat 33.C.
Kawka priuatus regno Poloniæ damna infert 209.C.
Κεραυνοβόλος legio 936.B.
Kielbaska Vincentii Episcop. mors 575.A.
Kiesinti interitus 1086.C.
Kinsberg vrbs describitur 1902.B.
Kinzberg castrum demolitur 143.D. eius deditio 173.C.
Kiouiæ vrbis obsessio 1047.D. eius antiquitas 1048.A. descriptio 1904.A.
Kmitha Petri origo 1607. creatur Marsalcus magnus Sigismundi I. 1688. D. eius pietas 1609. B. templum Wisniezense extruit *ibid.* C. eius auaritia 1610. D. serui & domestici 1612. iniustitia in magistratu 1613. turbæ in republica contra regem 1614. A. motus propter cancellariatus 1616. A. animi magnitudo contra regis matrimonium 1615. inimicitiæ cum Tarnouio 1628, A. mors 1629. D. vxores 1630. A.
Kniphalth grauiter obsidetur 173.B. fame hosti se tradere cogitur *ibid.* C.
in *Kobilino* Monasterium S. Bernardini fundatur 182.A.
Kochanie qui locus 1904.D.
Kochanowius Ioannes quo tempore floruerit 1220.A.
Kolda Ioann. oppidum Dzyaldow per fraudem incendit 169.C.
Komorowski Nicolaus castris suis deiicitur 558.B.
Komorowski Petrus vastationem oppidi Petræ prohibet 297.A. eius ex Hungaria in Poloniam reditus 511.B.
de *Konieczpolie* Ioanni a Casimiro misso Kinsbergenses homagium præstant 149.A.
Korczin conuentus habetur de Casimiri electione 21.A. de tributo pro stipendio Crucifer. 194 B. de fertonib. toti regno Poloniæ imponendis 218.D.
de *Kosczuebiecz* Ioanni castrum Brodnica traditur 132.A.
in *Kosczyan* monasterium S. Bernardini fundatur 182.A.
Kossobucius 1716.A.
Kostbka Albertus nuncius Georgii regis Bohemiæ ad Albertum 233.A.

Korzysko

Koszysko Pompilius iunior vocatur 630.C.
Kotb Ioannis mors 151. D. sepultura 152. A.
in *Kowno* Sidachmeth cum omnibus suis relegatur 97. A.
Kraska Ioannes succedit Ioanni Episcopo Chelmensi 88. B. eius mors 293. B.
Krassnow camp. 108. D.
Krassny Basilius legatus Casimiri ad conuentum Pyotrokouiensem 10. D.
Kremzam Matthias Hungarus cingit obsid. 561. C.
Krepak montes 901. B.
in *Krolowgrod* Palatinatum Casimirus creat 133. D.
Krupca Conradi condemnatio 1530. B.
Krzizanowski Derslai bona diripiuntur 274. D.
Krzeczowicz Martinus Episcopus Lucensis constituitur 410. B.
Kuchorsius Valentinus 1650. B.
Kuczborscii Valentini studium contra Lutheranos 1743. C. de afflicta Romana est sollicitus 1746. A.
Kunigunda Belæ filii vxor Boleslai Pudici 1095. D. eius mors 1114. D.
Kurnik arx 1903. A.
Kuropatbwa Ioann. Succumerar. contra Ianussium & Przemislaum mittitur 106. A.
de *Kurozwaki* Creslaus ad obsidionem Volck castri mittitur 123. D.
Kurozwaczci ædes Ioann. Longini effringunt 283. B.
Kutbnensium montium possessionem Wladislaus accipit 469. D.
Kyelbassa Vincentius in Episcop. Culmensem promouetur 407. B.
Kwidzin oppidum spoliatur 260. B.

L

L*Abccionum* gens quando floruerit 1068. B.
de *Labischin* Matthias panegyr. habet, quum Sbigneus insignia Cardinalatus accipit 51. B.
Labunski Nicol. Episcop. Camenecensis moritur 416. A.
Labuczki Ioann. de domo Zagroba succedit Paulo Camenecensi 108. B.
Lacticus Wladislaus regnum Poloniæ ambit 1111. D. Rex Poloniæ designatur 1117. eius calamitates 1119. B. iterum rex designatur 1120. B.
Ladislaum filium Alberti regis Hungari pro rege sibi assumunt 3. B. eum a Frideric. Romanor. rege armis repetunt 24. C. Romæ agente a Nicolao Papa ab Hungaris aliisque petitur 100. A. vi Austriacorum a Frederico rege restituitur *ibid.* B. venit in potestatem Comitis Ciliæ Vlrici *ibid.* C. in regem Bohemiæ Pragæ coronatur 124. B. permittit Bohemis Sacramentum sub altera aut vtraque specie percipere *ibid.* Prussiæ terrarum deditio ei offertur 146. A. deditionem Prussiæ a Casimiro acceptam improbat 147. B. mutato animo eam deditionem probat 148. B. controuersiam de terris inter se & Marchiones Misnenses a Casimiro componi petit 162. D. ei insidiæ struuntur a Ladislao filio Huniadi 200. B. Huniadi filios & alias captiuat 202. A. ei bellum ab vxore Huniadi infertur *ib.* B moritur paulo post nuptias suas 217. D. eius mortis occasio 218. B.
Ladislaus filius Huniadi Vlricum Ciliæ comitem interficit 200. A. Ladislai regis iussu obtruncatur 202. A.
Lancicia magna pars conflagratur 290. C.
Lanciciensis conuentus 145. A.
Lang Conradus ob necem Thaczinski supplicio afficitur 283. B.
Laodium oppid. solo æquatur 437. B.
Laodomirusa Casimiro regno Haliciensi expellitur 790. B. in vincula coniicitur 791. B.
de *Lapide* Georgius Cancellarius 254. D.
Lascz Ioannes exigua manu Tartaros in Poloniam irrumpentes persequitur 108. C. in acie Tartarorum cadit 213. C.
Lasciuiæ pœnæ exemplum 870. A.
Lascius Albertus 1741. B.
Lasconogi nominis etymon 1085. B.
Laskowskius Turcicus legatus 1202. A.
Lassin oppidi expugnatio a Casimiro suscepta male succedit 177. D.
Lateranense concilium VII. 1087. B. C.
Latopisi qui 1035. B.
Lebes Gepidarum Augusto oblatus 886. C.
Lech filius senior Annonis 596. C.
Lechia dicitur Polonia 596. C.
Lechus, eius aduentus occasio & nouæ gubernationis 995. A. eius reipublicæ forma 998. A. eius regni fines *ibid.* B. eius familiæ diuturnitas *ibid.* C.
Lechus II. eius erudelitas in fratrem 1005. A. exilium atque interitus C. *ibid.*
Lechus Polonorum Dux vnde prodiit 855. D.
Legendorff Paulus Episcopus veneno perit 410. C.
Legio Melitena precibus imbrem impetrat 936. A. legio fulminea 936. B.
Legumlatoris earumque custodis grauis exemplum 868. D.
Lemberg oppidum hosti traditur 260. A.

Leo Philosophus Bulgaros reprimit 1036. A.
Leodarides Boleslaum Krzywousty dolo circumuenit 723. D. traditur ei per proditionem vrbs Wislicensis 724. C. proditorem supplicijs ideo afficit 724. D. laudatur hanc ob causam 726. C. a Boleslao perquiritur 729. B.
Leonides cum Persis pro patria pugnat 680. D.
Leontius ab Absimaro naso mutilatus 1005. A.
Leonis regis Bohemorum cum Boleslao largo expeditio 661. D.
Leonis Imperatoris miranda mors 1018. C.
Leopolis vrbis descriptio 1906. A.
Lescus II. eius electio & inauguratio 1020. A. eius mores tempore belli *ibid.* C. oblatos regios honores Bohemiæ recusat 1021. A. eius mors 1032. A.
Lescus III. 1022. A. diuidit inter filias regnum 1023. C.
Lescus IV. pacis est amans 1030. B. eius expeditio contra Pomeranos *ibid.* C.
Lescus Albus Rex Poloniæ eligitur 1079. B. recusat imperium 1080. C. tertium Rex creatur 1081. C. victoria de Romano ad Zaichostum 1085. C.
Lescus Niger Rex Polon. 1107. B. eius pietas 1109. A. mors 1111. C.
Lerzko Rex Poloniæ constituitur 615. A. eius nominis etymon *ibid.*
Leszko II. per cursum pedestrem Rex Poloniæ eligitur 618. A. eius nominis etymon *ibid.* D. eius dominium 620. D. virtutes 621. B.
Leszko III. Cæsarem vincit & Crassum extinguit 622. D. eius matrimonium cum Iulia *ibid.* ex concubina sustulit viginti filios 623. B.
Leszko IV. Rex eligitur 640. C.
Leszko albus in regem Poloniæ eligitur 807. A. instituit in Halicia Romanum 813. D. vocationem ad principatum non accipit 823. B.
Leszko niger 824. B.
Leszko Dux Brzestensis, Rex Poloniæ eligitur 825. A.
Leymitber Stanislaus ob necem Thaczinski supplicio adficitur 283. B.
Lezenscius Stanislaus Carncouio commendatur 1711. A.
Liassoczki Nicolaus Episcopus Wladislauiensis moritur 64. B. eius singularis laus *ibid.*
Liberalitatis mirificæ exemplum 657. A.
Libido regibus maxime perniciosa 630. D.
Limba Rex Gotthorum 1015. A.
Lindaw Ioannes Consul Gdanensis 198. D.
Lingua malum 678. A.
Linus præceptor Herculis quo floruerit 854. C.
Lippa fluuio Grzimyaczki submergitur 42. D.
Lipa fl. eius nominis ratio 1023. D.
Lithuani Casimirum in regem Poloniæ promouendum cur impedire laborant? 14. A. insidias struunt Casimiro 35. A. de Lithuaniæ ducatu cum regno Poloniæ coniungendo disceptant 37. B. de terris Russiæ & Podoliæ a regno Poloniæ auellendis inter se publice consultant 65. A. 77. A. in conuentu Siradiensi Podoliam & Luczko iterum petunt 93. B. recusant regno Poloniæ esse subiectos *ibid.* superbam legislationem ad Casimirum mittunt de terra Podoliæ 190. C. ineunt cum Cruciferis de Prussia fœdus 190. D. de superba legislatione a Casimiro reprehenduntur 201. A.
Liuba Rex Gotthorum 1015. A.
Liuius varia de eo iudicia 892. C.
Liuones Cruciferis auxilium ferre prohibentur 145. A.
Liuonum conuersio 1081. B.
Locustæ instar exercitus regnum Poloniæ populantur 535. C. alia eorum multitudo Hungariam affligit 540. B.
de *Lomza* Matthias Episcopus Camenecensis constituitur 581. C.
Lorichius Andreas 1729. C.
ex *Lorificis* Thomæ Cracou. consul. domo ignis erumpit 171. B.
Lubeg ciuitas bellum Pruthenicum intercipiendi facultatem a Casimiro obtinet 326. C.
Lublin opp. penitus igne absumitur 32. B. fit ibi conuentus general. 36. C. eius descriptio 1905. B.
Lucardis mors miserabilis 1109. C.
Lucense castrum obsidione cingitur 81. C.
Lucensis terra a Tartaris nullo prohibente maxime vastatur 105. C.
Lucius Furius de Boiis & Gallis triumphat 884. A.
Lucorum origo 852. C.
Luculli facta in bello Mithridatico 908. C.
Luczka castrum cum terra sua vt restituatur, apud Casimirum parant 72. D. id Dux Boleslaus moriturus Lithuanis tradi iubet 84. A. quo occupato, a Lithuanis magnis magni motus excitantur 85. D. ideo legati ad Casimirum mittuntur 86. A. de castro illo recuperando conuentio Piotrcouiæ instituitur 86. B.
Luczki Georgius Wladislao venenum parat 498. A. ideo carceri traditur *ibid.* B. se ipse interficit veneno *ibid.*
Ludi hastarum iussu Casimiri instaurantur 57. B.
Ludouicus Prussiæ magister a Polonis superatur 245. D. eiulans e castro Marienborg discedit 207. D. moritur 402. A.
Ludoui-

Ludouicus Bauariæ dux vepras Prussiæ erueisseris restitui cupit 150. C. fœdus init cum Casimiro 255.D. bellum contra Frid. Mareh. Brandeb. molitur 292.B.
Ludouicus rex Vngarorum rex Poloniæ eligitur 825.A.
Ludouici regis Hungariæ bellum contra Turcas 1209.C.
Ludouicus rex Hungar. & Polon. eius coronatio 1148.D. leges & libertates ab eo concessæ 1149.C.
Lugduni Ecclesiæ pax per Fœlicem & Nicolaum Pontifices confirmatur 35.D.
Lugdunus Celtarum rex 851.C.
ex Lupa meretrice Romulus natos 866.D.
Lupanaria vnde dicta 866.D.
Lusacia quando auulsa a Polonia 916.B.
Luthkonis Ioann. episcop. Wladislauiensis constituitur 331.B. nominatur episcopus ad ecclesiam Cracouiensem 338.B.
eius mors 475.C.
Lutici perfidia in Henricum Legnicicensem ducem 115. A.
Lutu, eorum situs 1883.D.
Lycostrates Italicas litteras tradidit 610.C.
de Lyppa Henricus ab Australibus vincitur 235.B.
Lysimachus a Dromichete vincitur 886.B. eius filiam in matrimonium ducit *ibid.*
Lyubiefchowski gubernatio castri Marienborg committitur 250. A.

M

MAcedonicum bellum 881.C.
Machwicz legatus ad Casimirum 286 B.
Mackarius triginta tyrannos dissipat 941.C.
Magdalena filia Aduocati confessionem faciens fulmine tangitur 41.D.
Magdalena Caroli filia Casimiro despoosata 217. D.
Magdeburgum vrbem Carolus M. ampliat 1018.C.
Magnanimus est sicut bonus tetragonus 721.D.
Magog quis 866.C.
Malabranka legatus Pontificis 1076.A.
Malecz castellum 102.B.
Manastercziska fortalicium 1099.A.
Manilius contra Cimbros mittitur 885.A.
Mantanes Ægyptius 851.
Mantuana congregatio Pii II. papæ de recuperatione Constantinopolis 250.B.
Marcus Cardinalis, legatus Sixti IV. 481.C. instituit Diætam Nissensem ob pacem inter Matthiam & Casimirum 485.B.
Marburg Ioannes legatus ad Casimirum 286.B. 872.A.
Marcellus consul a Boiis opprimitur 884.B.
Marcellini in Illyrico interitus 1001.A.
Marchiam nouam Fridericus Marchio Brandenburg. per deditionem accipit 41.B. eam repetit a Casimiro Dux Stolpensis 145.D.
Marcomannicum bellum 936.A.
Marcomirus rex Seytharum 871. C. nomen Marcom. quid significet 872.A.
Margaretha filia Vincentii de Schamotulis ducis 219.B.
Marchionatus in quem finem sint constituti 925.D.
Marchiones qui 916.A.
Maria coniux Heliæ Voioodæ defuncti venit Leopolin ad Casimirum 42.C.
Mariani Scoti chronicon 845.B.
Marienburgum obsidetur 144. A. eius obsidio continoanda decernitur conuentu Lancicienst 145. C. obsidionem impedire laborat Ladislaus 147. C. eius obsidio soluitur 159. B. resignatur regno Poloniæ 198. B. 207. C. per proditionem ab hostibus iterum occupatur 215. A. a Casimiro obsidetur malo successu 229.A.
Marobuduus contra Arminium mittitur 910. B. eius gesta 1021.C.
Marsus Imperator apud Tuiscones 847.B.
Martinus episcopus Gnesnensis, eius autoritas 706. B. ei Pomerani struunt insidias *ibid.* cur 707. D. eius prudentia in periculis vitæ 708. A.
Martinus diuus militat sub Iuliano 1012. C.
Martinus de Sehadek Casimirum ne regnum Poloniæ negligat, admonet 19.B.
Maslaus, contra eum Casimirus I. exercitum ducit 1053.D. num ab illo Masouia 1054.A.
Massagetæ accusantur crudelitatis a Romanis 867.B. sunt populi Sarmatiei *ibid.* vnde Getæ dicti *ibid.* eorum sedes 868. B. origo 843.B.
a Massao nom orti siot Masouii 868.A.
Massoweus Nicolaus 368.
Massouii vnde 1054. eorum origo 868.A.
Massouia per feminas ducissas regitur 181.D.
Matrimonium sacerdotum abrogatur 1079. A.
Mathefeos inuentor 851.B.
Matthia Myednicensis episcopi mors 460.C.
Matthias Rex Hungariæ pacem molitur cum Georgio rege Bohemiæ 463. D. regnum Bohemiæ obtinere cogitat 465. C. inter eum & Casimirum pax perpetua confirmatur 507. D. contra eum expeditionem Casimirus suscipit 519. A. fuga salutem quærere cogitur 519. D. alterum fœdus cum Casimiro init. 522. D. filiam Napuliæ regis in matrimonium ducit 524. C. frustra inuitat Casimirum ad nuptias suas 544. A. eius fœdus eum Heinrico de Richtenburg 550. D. fœdus init cum cruciferis de Prussia 555. D. totam Austriam vastat 560. C. Viennam obsidet 561. A.

561. A. fœdus cum Friderico Romanorum imperatore 562. B. a Friderico Romanorum Imperatore superatur 244. B. regnum Friderico eedere sibi proponit *ibidem*. io Alba Regali in Regem Hungariæ coronatur *ibidem* D. expeditio contra Turcos obsidentes Bosoenses 323. A. Vulnera accipit ex pugna eum Stephano Palatino Valachiæ 418. A. eiua bellum com Georgio rege Bohemiæ 426. C. Bohemiam igne & ferro vastat 473. B. eius in regem Bohemiæ electio & homagium acceptum 441. D.

Matthias Episcopus Viloensis moritur 108. A. eius sepultura *ibid.*

Matthias filius Hunyadi a Ladislao rege in captivitatem ducitur 202. A. cooditione pacia soluitur *ibid.* D. ab Hungaris post Ladislaum io regem eligitur 220. C.

Maximilianus II. filios suos post obitum Sigismundi Augusti commendat Carncouio 1709. C. *seq.*

Maximi tyranoi mors 991. B.

Maximus Imperator quaodo natus 945. B. eius stupeoda fortitudo *ibid.*

Mazaca vrbs 841. B. 461. D.

Mazieiouius Samoel 1487. eius vita & mors 1518. D.

Mecca pater Maximi imperatoris 945. B.

Medopa Gothilæ filia vxor Philippi 873. C.

Megelburgius Christopborus in vincula cooiieitur 1222. C.

Melingrade Gerardus 366. B. Marschalcatu deponitur 434. A.

Melitenà legio precibus imbrem impetrat 936. A.

Milisenses qui fuerint 936.

Melschak oppidum Skalski intereipit 363. A.

Melschintinski Ioaones magnorum opum adolesceena in monasterium se confert 123. A.

Melstinius Ioann. moderator Casimiri M. iuuenilium cousiliorum 1339. D. mors 1159. A.

Melstinski Ioannes nuneius Cracouiensium terrarum 247. A. excipit Iaeobum Syenenski 275. C.

Memoria teoacissimæ singulare exemplum 261. C.

Menderoff Riooldus consul Gdanensis 198. D.

Menula Boiios superat 884.

Mercurius Trismegistus quando floruerit 853. A.

Mercurium Iooo propriis vberibus lactat 691. B.

Merepesta mamillam dextram ob sagittar. vsum aufert 611. A.

Messbwin Ducis Poloniæ litteræ de variis Gedanensis ciuitatis doois 149. C.

Metanasa Iazyges vnde dicti 930. A.

Micalo seruo Anaxillaus Siciliæ rex paruolorum tutelam eommittit 610. A.

Michael Dux Litboaniæ duriorem Casimirum in se seotit 29. C. per amicos Lithuaniæ ducatum affectat 34. D. fraudes cuiusdam eommendatoris effugit 175. B. taodem comprehensus dimittitur *ibidem*. Moldauià eiectus ad Tartaros confugère cogitur 44. B. fugatur per Caiimirum 48. D. ob eum supplicem reiectum Casimirus a Sbigneo Cardinale per Ducem Moschouiensem præparato moritur 84. C. ante mortem sibi immineotem a Casimiro locum sepulturæ soæ sibi expetit 84. D. eius sepultura 85. A. eius mortem Casimirus amore deflet *ibidem*. vatia da eo post obitum iudicià *ibid.* B.

Michael Palæologus Byzantium occupat 1102. A.

Michael Caneellarius a Petro Palatino Moldauiæ ad Castmirum mitoiur 43. B.

Michael Balbus Imperator 1032. D.

Michael Theophili imperator eum Bulgaris pacem facit 1033. C.

Miczi prope hane villam moritor Casimirus dux Masouiæ 21. C.

Miczowski Masouitarum Capitaneus perit 151. A.

Miechow oppid. 1098. A.

Miescislaus Iunior. eius coronatio 1051. A. bellum cootra Russos *ibidem*. cum Bohemis *ibidem*, cootra Pomeranos *ibid.* D. mors 1052. A.

Miecislaus filius Ziemouiti II. 1031. C.

Miecislaus seoex regoo mouetur 1073. C.

Miecislaus senior eius nomen quid significet 1037. A. eius studium in doctrinis sacris *ibidem* B. tempus eius Imperii 1038. D.

Miedzirzecz castrum proditom recuperatur 522. A. vrbem Boleslaus euineit 675. C.

Miedza vrbs 901. A.

Miescus seoex Monasteriom Wagrouieose instituit 1085. eius prælium ad Mozganam 1078. C. mors 1079. C. Cuiauiam occupat 1083. D.

Mieszko cæcus gignitur 640. D. eius matrimooium *ibidem*. primus gratiam baptismi suseipit 641. A. nominis etymon 641. B. qoaodo oatus *ibid.* eius filius Boleslaus *ibid.*

Mieszko II. succedit malis auspiciis patri Boleslao 651. B. eius filius Casimirus *ibidem* C.

Mieszko

Miesko Loripes a Boleslao Crispo bene tractatur 743. D. eius discordiæ cum Boleslao 746. C.
Miesko III succedit fratri Boleslao Crispo 752. B. eius diffusa familia *ibidem* C. ad Tyrannidem conuersus a regno propellitur 756. B. cur senex dictus fuerit 756. C. vrsi interfectorem ad pœnas grauiores trahit 756. D. in ius plagii ministros adducit 757. B. scelera atrocia ei adscripta examinantur 758. B. fundat Abbatiam Landensem item Caliszensem ecclesiam 759. A. correctionem Gethkonis episcopi Cracou. recusat 761. B. Consilium Cracouiensium contra eius tyrrannidem 763. A. supplicat Casimirn pro sui ad principatum restitutione 781. A. apud Imperatorem Fridericum patrocinium contra Casimirum quærit 783. A. princeps Kuiauiæ agens a Casimiro eicitur 786. C. cum Cracouitæ derelicto Casimiro in Principem suscipiunt 792. B. electum regem Mieszkonem Album præscribere laborat 809. C. prælium inter eum & Cazimiridem 810. B. tertio & quarto Cracouiam cum dolo consequitur 816. D.
Miklas custos Cracouiensis Lithuanis conventionem in Parzow indicare mittitur 69. C.
Miklasch Nicolaus Petro Episcopo Przemischliensi succedit 83. B. eius vocatio vt a Casimiro reuocetur ab illo per legatos petitur 86. A. illius nominationem non prosequi Casimirus cogitur 91. B. moritur 104. B. eius sepultura *ibid.* eius liberi *ibid.*
Milex quod domicilium 1097. D.
Mindaci Ducis Litoan. conuersio qualis 1098. B.
Misericordia coniungatur cum iustitia 698. B. quid sit illa 698. D.
Mistimiczo oppidum a priuatis inuaditur 210. A. incenditur 220. A.
Mithridatis bellum cum Romanis 887. C. 890. A. conci tat Sarmatas contra Romanos 890. B.
Modigulus rex Vandalorum 955. C.
Mogila monasterium celebre 1099. A. Casimiro regnum Poloniæ ingrediente ex Lithuania conflagratur 26. B.
Monasterium in Stradomia a Sbigneo erectum 122. D. ibi Melsehtinski vitam agit 123. A. Monasteria Bernardinorum fundantur 182. B.
Monarchiarum origo 864. D. babylonica prima monarchia 865. A.
Mons crucis celebris 1098. C.
Moniuid nuncium cum muneribus ad Sadachmer Tartarorum Imperatorem mittit 96. C. Lithuanis contra Casimirum agentibus resistit 90. D.
Morag castrum obsidione Cruciferorum liberatur 267. D.
Moraba Bohemus proditor Culmensis ciuitatis 145. D.
Morauia ciuitates Georgii Posdzyebraczki in regem Bohemiæ electi imperium abnuunt 224. A.
Morbi omnis tria sunt grauia 679. D. in Mosgawa oppido fit prælium inter Mieszonem senem & Casimiridem 810. C.
Mortis memoria Græcorum regum frequens 622. A.
Moslaus excitat Mazouiorum prouinciam contra Casimirum 652. C.
Moschi Sarmatæ 841. A. cur Rhiphæi Sarmatæ dicti 855. B.
Moschicum regnom *ibid.*
Moschorum nomen quid significet 858. B. eorum nimia potentia 1198. D.
Moschini vnde dicti 858. C. eorum etymon 858. D. mores 859. A. quando ex Paphlagonia in septentrionem processerint 859. C.
Mascorouius arcem Vilneosem defendit 1158. A.
Moses legiones filiorum Noæ geographice describit 922. B.
Mosoch filius Iaphet 858. B.
Mozgaua ad eam ciuile bellum 1708. D. 1798. C.
Mroczkonem Thartari interficiunt 91. C.
Mulieres maritos ex vrbe portantes 1071. C. num possint imperium obtinere 610. C. earum exempla, quæ viros virtute præcesserunt *ibidem* cuiusdam truculentia omnia feueritate maior 736. D. mulieris ira est maxima 747. A.
Multoni qui & vnde dicti 919. C.
Mustapha fratrem Omarathum exoculat 72. A.
Muschina castrum regi Hungariæ traditur 507. A.
de Myrzeniez Nicolaus 289. D.
Mysiam Sarmatogetæ occupant 910. C.
Mysiorum nomen quid significat 921. A.

N

Nabuchadonosor Rex 965. A.
Nagon Baro mittitur a Petro Palatino

Moldauiæ ad Casimirum 43.B.
Nabarualium Elysiorum religin 1045.B.
Nakiel ciuitas obsidione cingitur 711.C.
Namis Iouienses Georgium regem Bohemiæ non agnoscunt 246.C.
in Napulia terræ motus ingens 200.D.
Narburtbowicz Albertus episcopus Kiiouiensis constituitur 493.B.
Nardulab filius Eczygeri expellitur 438.C.
Narsetis npera Gothi Italia expelluntur 960.A.
Narzasch datia annalis sic dicta Pruthenis a Casimiro remittitur 133.C.
Natura humanæ imperfectin 693.B.
Nauides rex Solgobriorum parricidium committit 673.B.
Nauium vsus inuentio 847.C.
Nauklensis regio a Casimiro ipso vastatur 272.B.
Negno de stirpe Iaphet processit 596. A.
Nestrus fluuius Polnn. 896.A.
Nicephori I. bellum cum Slauis 1023.B.
Nicolai filii Nicolai Ducis Rathiboriensis mors 104.C.
Nicolaus V. approbat conclusiones de pace ecclesiæ Lugduni factas 36. A. mittit humillimas litteras Foelici vt iuri suo Papatus cedat 49. A. successor Eugenii Papæ IV. 25. D. ad eum Casimirus nuncios mittit 29. A. Papa mittit Sbigneo per Dlugossum Cardinalatus insignia 49. D. literæ eius quibus insignia Cardinalatus Sbigneo confert 50. D. eius litteræ ad Sbigneum quibus pro pace in Hungaria composita gratias agit 53. A. conspiratio in eum a multis nobilibus initus 109. C. terras Prussiæ Cruciferis restitui cupit 150. C. moritur 167.C.
Nicolaus Rathiboriensis Dux cum regno Poloniæ pacem perpetuam init. 26. A. moritur 104.B.
Nicolaus episcopus Zambiensis a Polonis desicit 159.D.
Nicolaus autor pacis inter Poloniam & Vngariam 797.B.
Nicolaus successor fratris ducis Oppoliensis 263.C.
Nicolaus lictorum magister ob necem Thaczinski supplicio adficitur 283.B.
Nicolaus diuus Chumoid naufragio punitu. 1032.A.
Nicolai Pontificis studium in conuersione Bulgarorum 1045.B.
Nicolai episcopi Vilnensis mors 410.B.
Nicolaus episcopus Przemieliensis moritur 525. A.
Nicolaus Olesoicius fautor Zwinglianorum 1514.B.
Nidbarg oppid. Cruciferis restituitur 433.B.
Niekissialka oppidum ab Episcopo Zambiensi captum militi in prædam datur :64.A.
Niemiecz Ioannes parat se, contra Tartaros in Podoliam irrumpentes 108.C.
Niemyerza Lucensis castrum Luczko Lithuanis resignat 84.C.
Niepolomiciana Sylua 961.B.
Nigropontum ciuitatem Turcæ diruunt 460.D.
Nimrod quando fundamenta imperii Babylonici posuerit 851. A.
Nissnensis diæta 485.B.
Noa filii tres 836. A. mors 845.D.
Nobilitas naturalis quæ 637. D. nobilit. viuendi quæratur 637. B. nobilitas formalis quæ *ibid.*
Noremberga Synodus instituitur contra Turcas 396.A.
Norimbergenses mercatores Craconia & aliis regni Poloniæ ciuitatibus expelluntur 69.D.
Nosal Ioannis interitus 274.A.
Nostbwicz Caspar Valcz castr. & opp. occupat 256.C. fugatur 300.C.
Nouedomani audax facinus 1113.A.
Nouicampianus Albertus 1220.A.
Nowak Nicol. in episcop. Wratislauiensem eligitur 31. D. eius ortus 32. A. nomen *ibid.* eius electio confirmatur *ibid.* ipse consecratur *ibid.*
Nowe oppidi in Pomerania defectio 229. C. obsid. Casimirus cogitat. 336. C. 337. A.
Nurdawlad Tartarorum imperator Casimiro amicum sedcelarat 403.A.
Nyemiecz Ioannes prædo 405.A.
Nyemierowicz Ioannes Casimiri ad Proceres Poloniæ legatus 6. A.
Nyeschowa oppidum incenditur ob hostibus 297.C.

O.

O*Berslinense* bellum 1210.A.
Obsessionis Diabolicæ exemplum 239.C.
Ocra Vsari Villa 881.B.
Odius Dux Amazonum 863.B.
Odo Posnaniensem principatum accipit 778.A.
Odrowasz Petrus regiom exercitum in bello Polono cum Bohdano exanimat 62. A. per Valachos occiditur 64.B.
Odrowasz Ioannes Archiepiscopus Slopoliensis audita fratris sui Petri morte moritur 64.B.
Odrowasz Andreas Sadachmatum captiuat 181.B.

Oeconomia origo 846. C.
Olba mors 1089. A.
Olbius 854. A.
Olechonis expeditio versus Constantinopolim 1034. C.
de *Olesschnica* Ioannes Palatinus Sandomiriensis Boleslaum ad regnum Poloniæ commendat 17. C. Casimirum Regem Poloniæ publice coarguit 90. B. restringit dilationem Casimiri confirmationis iurium regni Poloniæ 94. C.
Olesnicius fautor Zwinglianorum 1514. B. vocatur ideo in iudicium 1516.
Olgerdi expeditio contra Prussiam 1133. C.
Olielkawicz Simon ad Ducem magnum Lithuaniæ petitur 263. C.
de *Oliesschnicza* Sbigneus in Episcopum Wladislau. eligitur 503. A.
Oluuensis monasterii vastatio 1725. D.
Olofygus bestia 1004. C.
Olomunyecz flagrat incendio 441. C.
Olophagus 616. B.
Olschtin oppidum incenditur 328. C.
Omarath a fratre Mustapha exoculatur 27. A.
Opoki villa 162. C.
in *Oporow* sepelitur Wladislaus Archiepiscopus Gnesnensis 107. A.
Oporowski Petrus nuncius ad Casimirum 4. A.
Oporowski Andreas promouetur ad Varmiensem Episcop. 474. D. ei ecclesia Przemisliensis commendatur 525. D.
Oppinagora villa Boleslai Ducis Masouiæ 158. C.
Oraczowski ad Casimir. mittitur 281. D.
Orichouius Stanislaus quo tempore floruerit 1220. B. eius matrimonium prohibetur 1509. B. tamen illud init 1522. B. ideo vocatur in iudicium 1523. C. excommunicatur 1525. D. absoluitur 1545. A. recipitur in concilium Episcoporum 1546. B.
Orpheus quando floruerit 854. C.
Offa flu. 163. C. 1911. B.
Ofcus Rex Thuscor. Ital. 854. A.
Osiridi nupsit Isis 845. A. *Osyris* Rex Ægyptiorum inuenit agri culturam 846. A. inuentor œconomiæ 846. C.
Ossmandus Elberiensis Episcopus canonisatur 200. D.
Ossolinski Ioannes Castellanus violenter tractatur 239. C.
Ostrorog quod domicilium 1912. C.
Ostrogotthorum transitus 496. C. vnde illi dicti 957. B. eorum sedes 960. A.
ab *Ostrog* num Ostrogotthi dicti 957. B.
Oszwiaczim castrum obsidione cingitur 106. A. 123. B. in potestatem Casimiri regis Poloniæ traditur 106. B.
Osswiaczimensis terra a Duce Ianussio redit ad regnum Poloniæ 124. A.
Osszyck castrum capitur pro Casimiro 363. D.
Otium quid 679. D.
Otho filius Miecislai Poloniam occupat 1074. A.
Othocarii expeditio in Prussiam 1104. A.
Otthonis III. iter ad S. Alberti sepulcrum 1049. B.
Otthonis M. ingressus Romam 1040. B.
Ottonis Russi testimonium de Boleslao 644. A. ei brachium S. Adalberti a Boleslao donatur 645. D.
Otto Imperator vxorem comburi facit 730. D.
Ouida qui 963. D.
ex *Ouida* prognatus est Geberichus 949. A.
Ouidius diligens scriptor rerum Geticarum & Sarmaticarum 895. B. de illis inrerdum nimis affectate scribit 902. D. eius exilium 904. C. Epitaphium *ibid.*

P

de *Pacis* familiæ conspiratio contra familiam de Medicis 571. C.
in *Pacorum* regem Medorum Alani expeditionem suscipiunt 913. C.
Pacz Stanislai expeditio contra Moschos 1221. C.
Palatinorum XII. Poloniæ ratio 1007. B.
Paluki regio ab hostibus vastatur 292. C.
Pamphilus antiquissimus Sarmaticus Princeps 848. D.
Pan significat dominum 605. C.
Pannonum origo 883. C.
Pannonia quomodo mater & origo omnium Slauorum 605. B. his vinearum vsus interdicitur 944. B.
Papa potestas an sit supra auctoritatem concilii 234. C.
Papaw castrum per aurigas interceptum igne conflagratur 227. A.
Papirius Carbo fugat Cimbros 885. A.
Parczouiensis generalis conuentio 21. C. cum Polonis & Lithuanis à Casimiro instituitur 110. B.
Parthani qui? 663. A.
Parthenius fluu. eius situs 863. B.
Parnassus mons qui? 691.
Partus Romæ sit septem simul filiorum 103. C.
Patientia quot species 771. A.
Patria, erga eam amoris magni exempla 680. B. omnium optimum 594. D. vtilitatem nobis adfert 595. A.
Paulus Episcopus Camenecensis moritur 108. A.

Paulus Aemelius Dimalem vi capit 882. C.
Paulus num Ruffis prædicauerit Euangelium 906. D. Delmatis atque Illyrtis Euangelium prædicat 913. A.
Paulus II. fucceffor Pii II. Papæ 338. D. eius mors 472. C.
Pauli Epifcopi Cracouienfis reuelatio 1106. A.
Paufonius Conftantinopolim primus condidit 118. A.
Pax Cafimiri cum Cruciferis fufcipitur 176. D. male fuccedit 177. A. iterum tentatur 191. 246. A. inter vxorem Hunyadi & regem Ladislaum 202. D. Sarmatarum cum Augufto 909. A. quotuplex 642. C. cum Cruciferis initur & confirmatur 385. A. cuius pacis articuli f. conditiones 388. B. quibusdam illa non placet 391. D. Paulus II. Papa de eius confirmatione fufpenfus eft 407. A. pax perpetua cum Matthia rege Hungariæ & Cafimiro 507. D. 893. B.
Pecunia Polonis incognita 893. B.
Pelagius fæuitiam Tatilæ in Romanos prohibet 973. A.
Pelek moritur 847. B.
Pelek, per eum ftirps Meffiæ numeratur 837. D.
Peniazek Ioannis manu Boglewski occidit 358. B. cuius facinus Synodus Lanciciensis puniendum decernit 359. D.
Perdicca Macedon. bellum cum Citalio Gottho 878. D.
Pera Genuenfium ciuitas deditionem facit Turcis 119. B.
Peredmirki caftelli obfidio 1500. C.
Peregrinatio à pueris Spiritu quodam actis inftituta 219. C.
Peregrinus nomine aulicus Henricum feruat 1091. B.
Peregrina elegantiæ caufa non licet corrumpere 893. D.
Perfeus cum eo geftum ab Illyriis bellum 881. C.
Perftenski Ioannes nuncius Ladislai ad Cafimir. 147. B.
Perftinski militis cafus 1207. B.
Pertinax Imperat. Myfiam & Daciam rexit 939. D.
in *Pefth* conuentus habetur de Ladislao in Regem Hungariæ eligendo 4. B.
Peftilentia grauior in maiori Polonia graffatur 79. D. in Hungaria, Auftria & Carinthia 181. C. 200. C.
Petra oppid. occupatur 296. D. ab obfidione liberatur 297. B.
Petri comitis merita Boleslao præftita in defectione terræ Ruffiæ 720. C.
Petrus Palatinus Valachiæ Huniadi fraudes experitur 34. B. Cafimiro Regi Polon. fupplex fe fubiicit *ibid.*
Petrus Baccalaureus fulmine tangitur 42. A.
Petrus Voieuoda Moldauiæ Cafimiro homagium facere promittit 43. B. ipfum Cafimirum accedere recufat *ibid.*
Petrus Epifcopus Przemislienfis moritur 83. B. eius fepultura *ibid.*
Petrus Valachus Alexandro Valachiæ Voieuodæ fuccedit 181. A.
Petrus Epifcopus Wratislauienfis moritur 183. B.
Petrus Epiftolam ad Pontum habitantes dirigit 907. A.
Petrus Galatis, & Capadocibus euangelium prædicat 913. A.
Peuca infula 900. C.
de *Phaetonte* fabulæ origo 847. C.
Pharifæi Metempfychofin ftatuunt 800. D.
Phineas Poeta quando floruit 854. C.
Philaras antiquiffimus Sarmaticus Princeps 848. D.
Philippus Burgund. Dux terras Pruffiæ Cruciferis reftitui a Cafimiro petit 150. C. contra Bohdanum Babyloniæ a Cafimiro auxilia petit 73. C.
Philippi victoria de Illyriis 873. B. eius in matrimonium *ibid.* C. Vidifitanam obfidet *ibid.* prudenter vtitur victoria 650. C.
Philippus Rex in prælio dextrum oculum amittit 682. A.
Philofophia quid fit 751. A.
Philippus Arabs primam religionem Chriftianam amplectitur 940. A.
Phœnix qualis auis 626. C.
Phritigernus Dux ab Athalaricho fuperatur 952. A.
Phrugundiones qui dicti funt 955. A.
Piaftus Rex Polon. eius origo 1028. B. eius liberalitas *ibid.* C. diuinitus rex conftitutus *ibid.* C. 635. C. eius pofteritatis reliquiæ *ibid.* D. eius profopographia 1029. A. eius vocis etymon 635. D.
Piengiza qui 959. D.
Pienyazek Ioannis captiuitas 419. C.
de *Pilcza* Elifabeth vxor Ducis Oppolienfis 263. C.
Pilzno oppidum folo æquatur 506. D.
Pincerna Petrus præeft Dacis 1558. C.
Piotrkow conuentus de bello contra Cruciferos continuando & fertonum ex fingulis laneis contributione 169. D. 172. B. alius de folutione ftipendiariorum Cruciferorum 191. B. conuentus generalis de continuando bello Pruthenico 235. C. vid. Pyotrokow.
Pius II. fuccedit Calixto Papæ 234. A. fcribit corpus hiftoriæ Bohemicæ 234. B. tractatum fuum de fuperioritate concilii fupra Papam Pontifex factus retractat *ibid.* Andreæ Apoftoli caput Romam transfert *ibid.*

ibid. Turcum per tractatum ad fidem Christianam inuitat *ibid.* Mantuæ agit congregationem de Constantinopoli recuperanda 250. B. ad eum legatus de rebus Pruthenicis mittitur *ibid.* per legatos Wratislauienses ad obedientiam Georgii regis Bohemiæ mouet 251. D. Pontifex bellum suscipit contra Turcam 330. A. eius mors 338. D.
Pisani Francisci Archiepiscopi mors 571. C.
Placida Galla ab Alarichio capitur 969 A. fit vxor Constantii patrum Roman. 970 D.
Plagium quid 757 B.
de *Plawen Henricus* Magister Prussiæ eligitur 451 B. sacramentum fidelitatis Casimiro præstat 453 D. eius mors 454 A.
Plawienski OppidumChoynicza accipit 144 A. cladem accipit à Nicol. Sarliciski 144 A.
Plawienski Henricus 238 D. irrumpit in oppidum Fridland 279 D. & Thorunium Opp. aggreditur 340 A.
Plebeii multi rempubl. rexerunt 616 B. 625 D.
Pleuratus Thraciæ rex foedus init cum Romanis contra PhilippumMacedoniæ 887 B.
Plocensis terra Poloniæ accedere negat 289 C. Ducatus regno Poloniæ adiudicatur 304 C.
Plouncense prælium 1131 A.
Pluuia nimium vehemens & diuturna 71 C.
Pnyowski Ioannes Archidiac. Cracov. 270 B.
Podolia terra absentibus eius nobilibus a Thartaris magna vastitate afficitur 63 B. 91 C. aa à regno Poloniæ auellendo Lithuani publice consultant 65 A.
Pola vrbs Colchica 855 D.
Pole castrum 595 D.
Pollexiani qui 797 D. à Casimiro superatur 798 A. ditioni eius subiiciuntur 799 A. sq. statuebant transmigrationem animarum 800 D. eorum pugnandi modus fuit fatuus 801 D.
Pollux colitur à Polonis 1045 C.
Polonia nomen vnde dicatur 595 D. Vandalia quoque dicitur 595 D. etiam Lechia 596 C. tempore Lechi quomodo habitabilis fuerit 996
Poloni sunt de stirpe Iapheti 596 A.
Poloni ipsi rapto & furto viuere incipiunt 63 A. anpecuniæ loco corigio fint vsi 893 B. longas comas alunt 898 A. eorum origo à Vandalis 985 D. eorum regni initium 994 B. origo ex Slauis 1477 B. eorum prima respublica 995 C. cur magnas vrbes non ament 996 C. vnde eorum aquila 997 B. eorum prima interragna 999 D. eorum XII. Palatinorum ratio 1007 B. num ad Lechum originem referant 1010 C. veteres plurimi faciebant maris dominium 1030 B. eorum reformatarum ecclesiarum origo 1311 B
Pallenius correctione Xenoctatis emendatur 763 D.
Polonnciorum origo & lingua 1088 C.
Pompeius Sabinus deuictus 916 A.
Pompeius Mithridatem vincit 908 C.
Pompilius filius Iuliæ 623 A. post patris mortem in regem Poloniæ eligitur 626 B.
Pompilius iunior patri Regi Poloniæ succedit 629 D. est flagitiosissimus 630 A. cognominatur Kofzysko *ibid.* C. eius mors *ibid.* eius hospites 635 A.
Pontus Euxinus dicitur mare Sarmaticum 143 D.
Popelus viuo Patre successor constituitur 1024 B. sedem regiam Cracouia Crusiciam transfert 1024 C. mos eius sese execrandi 1025 A.
Popelus Iunior in regem eligitur 1015 B. eius vita priuata & publica B. C. *ibid.* eius miserabilis exitus 1026. A.
Porawa Nicolaus alæ in bello cum Bohdano præest 62 B.
Porcus datia annalis sic dicta Pruthenis à Casimiro remittitur 133 C.
de *Porcariis* Stephanus dux coniurationis in Nicolaum V. Papam 109 C. relegatus est Roma à Nicolao Papa *ibid.* iugulatur *ibid.*
Portius Cato pugnat contra Thraces 908 A.
in *Poschenheim* oppido Crueiferi Polonorum strategemata cadunt 250. C.
Posdziebraczki Georgius Insimulatur quasi Ladislao mortem veneno procurasset 218. in regem Bohemiæ eligitur 221 C. coronatur 224 A. mittit legatos ad Casimirum amicitiam eius expetens 213 A. Australes Bohemum & Morauiam inuadentes nulla potentia valet 235 B. eum regem Bohemiæ Wratislauienses & Namislouienses non agnoscunt 246 C. Multa Wratislauiensium oppida, villas &c. vastat 257 A. ei promouet Wratislauiensium obedientiam Pius Papa 251 D. cum rege Casimiro amicitiam confirmare cogitat 254 A. Slesiam vastat 457 C. mors eius A.
Posdziebraczki Henrici bellum cum duce Ribnicensi 511 C.
Posnania aduentu Casimiri regis Poloniæ tota fere igne absumitur 29 D. alio Casimiri aduentu iterum quibusdam locis accenditur 60. A. describitur 1915. C.
Pasthumius missus contra Turcam 881. C.
Prandotha Limbieschovvski gubernatio castri Marieaborg committitur 250. A.
Predota episcopus moritur 1103. D.
Premislus rusticus homo 1004. D. dux eligitur 1007. C. eius strategema *ibid.*
Pregar flum. 173. B. 196. C.
Prilusius Iacobus quo tempore floruerit 1210. B.
Priscus cædit Sclauinos 1015. C.
Probus Imperator in Sirmio vites plantare permittit 944. C.
Procopius fide dignus 894. D.
Prochnuczki Nicolaus episcopus Camenecausis allegitur 416. A. moritur 581. C.
Prodigia electionem Thomæ Strzapienski secuta

cuta 171. A secuta seueritatem Casimiri in Iacobum Episcopum Cracouiensem 296. B.
Prothasius Olomuncensis episcopus 421. A.
Prudentia in republica vtilitas 925. D.
Prusthkarz Burgrabius 257. D.
Pruthenos inter se dissidentes Casimirus compositurum se promittit 12. C. quinquaginta sex Pruthenæ ciuitates Casimiro deditionem offerunt 125. D. Casimiro iniurias acceptas a Magistro & ordine Crucif. exponunt 128. C. de acceptatione illorum oblatæ deditionis variæ sententiæ oriuntur 131. C. eas deditiones Casimirus acceptat 132. A. eorum legati iuramentum deditionis præstant 133. B. Pruthenis Casimirus varia grauamina relaxat 133. C. eorum litteræ de obedientia subtracta magistro & adducta Casimiro 139. D. eorum deditionem acceptam à Casimiro Ladislaus improbat 147. B.
Przemyslaus Dux Posnaniensis 824. D.
Przemislaus Theschnensis dux moritur 554. A.
Przemyslaus Dux Thoschecensis castrum Syevvyor expugnare conatur 64. D. eius conatum vastatio terræ suæ sequitur *ibid.* ei in biennium induciæ dantur 116. B.
Psomka fundator societatis Babinensis 1217. D
Ptolemaus laudatur 893. C. mutat peregrina nomina *ibid.* D. fingit nouas voces 894. A. de Sarmatis bene scribit 922. A. in methodo scribendi Mosen sequitur 921. C. confundit Daciam cum Mysia 930. A. falso collocat Sarmatas ad ripam septentrionalem Istulæ 931. B. male Istulam ex Gabreta Sylua deriuat *ibid.* D. cur non acuratus interdum in rebus Sarmaticis 932. A. discedit à natiuis nominibus 933. A. caute ob errores legendus 932. D. errat de ortu Borysthenis 933. D.
Ptolemaus Gregorius miles multas gentes vincit 637. A.
Ptolomai Philadelphi versio LXX. viralis quibus auspiciis suscipitur 883. D.
apud *Puczki* fit prælium Pruthenorum & Polonorum 299. C. Oppidi deditio 339. C.
Pugna in bello dupliciter fit 697. D.
Puklicza Boczek nuncius Georgii Regis Bohemiæ ad Casimirum 233. A.
Punctim pugnandi modus 698. A.
Pyeniazek Nicolaus Capitaneus Cracouiensis creatur 219. A. 266. D. 297. A.
Pyorunnm idolum Polonorum & Moschorum 1043. C.
Pyotrkoniensis conuentus de Casimiro rege eligendo 4, 13. 10. D. alius de alio rege, recusante imperium Casimiro constituendo 14. D. Pyotrkouiæ prima conuentio a Casimiro instituta 30. B. Pyotrkouiensis tertia generalis conuentio 54. A. quarta conuent. 66. D. eius capita 67. A. seq. Pyotrkouiæ conuentio instituitur de castro Luczko recuperando 86. B.

Q.

Quadi vbi habitauerint 938 B. 1881. B.
Quidzinum oppidum 936. D.

R.

R*Abschtin* Ioannes nuncius Ladislai ad Casimir. de rebus Prussiæ 148 A. 162. D.
Raciazy oppidi oppugnatio 1098 D.
Raduslo Hostikovvicz & Sadachmeth cum muneribus mittitur 96. C. ab Eczigeri exercitu male tractatur 96. D.
Radiuilus Georgius ad episcopatum Vilnensem commendatur 1640. B.
Radiuiliorum domicilium natale 1897. B.
Radulonus Bessarabiæ actio cum Stephano Moldav. 808. A. captiuatur 562 D.
Radzim oppidum 163. C.
Rambouilletus Nicolaus 175. C.
Ramsch princeps legationis ciuium ex Pruss. in conuentu Pyotrkouiensi 235. D.
Ranarum multitudo Abdelitas patria eiicit 631. C.
Rascii qui 1033. D
Rascia terras Ioannes de Huniad magna clade afficit 46. D.
Rasticz princeps Slauorum exoculatur 1034. A.
com *Rathiboriensi* duce Nicolao pax reformata 10. C. duces Rathiborienses promittunt Casimiro assistentiam & fidem 41. A.
Rawa castrum 289 A. eius possessionem Casimirus recipit 306. D.
Raxolanorum bellum 889 D. non remoti à Danubio habitant 912 B. Sarmatica gens vocantur 914. A.
Reasilnas antiquissimus Sarmaticus princeps 848 D.
Redericus à Mauris occiditur 1017. B.
Regina artes Mechanicas inuenit 610. C.
Regilianus imperator à Sarmatis occiditur 45. C.
Regnum & Ducatus num differant 808. D.
Regum requisita 657. D.
Religio quæ optima 1042. D.
Rescius Stanislaus Secretarius Cardinalis Hosii 1749. B.
Respublica quid sit 603. D.
Retributionis sex gradus 762 B.
Rheni incolæ Sarmatæ vocantur 844. A. 850. B.
Rhodus insula ab obsidione Turcarum ciuili bello liberatur 103. B.
Ribka Andreas voce Lucæ Slupeczki è sepulcro attonitus semianimis in terram cadit 242 D.
Richimerus reprimit Gothos Germaniam vastantes 920. C.
Richnawa castrum obsidetur 261. A.
de *Richtemburg* Heinricus Magister Prussiæ eligitur 459. C.
Rilscius Andreas 1729. C.
Rincza Martinus expellitur 275. A
Riphai Sarmatæ 830. B.

Richi-

Rithigerus à Vanda regina ſuperatur 1226 A.
Rithwianski Derslaus Capitaneus Sandomirienſis mittit de nuptiis Caſimiri ad Ladislaum & Fredericum 101. B.
Robſchtinski, Ioannes filius Thaczinski 281. D.
Rog caſtrum ab Alphonſo rege exſtructum 102. D. deſtruere cogitat Zoldanus 103. B. ab eius obſidione bello ciuili liberatur 103. B.
Rogalya Ioannis bona diripiuntur 274 D.
Rogerii expeditio contra Emanuelem 1072. A.
Rokemberg filia Barbara vxor Nicolai Rhatibirienſis 104. B.
Rokiczgana Ioannes à prædonibus capitur 404. D. liberatur 405. A.
Rokiczyam Ioannes com Ioanne de Capiſtrano diſputationem inire vult 47. C.
Roma capitur ab Alaricho rege Guthorum 968. D. Totila 972. D.
Romani Voieuodæ Moldauiæ mors 41. C.
Romanorum ius in regiones vltra Danubium 907. C. ope virorum eloquentiſſimorum ad gloriam ſunt euecti 934. D. tributarii Gothis 945. C. Gothos in Sarmatar. regno vincunt 948. C. eorum mos in commutandis vrbium nominibus 958. A. a Cimbris cladem accipiunt 885 A.
Romanus in principem Halicienſem inſtituitur 813. D.
Romanus Dux Ruſſorum a Leſco albo vincitur 1085. C.
Romulus quando, & à quo natus 866. D. num vere à lupa fera educatus *ibid.* *Romanos* in duas partes diuidit 649. D.
Roſa aurea à Nicolao Papa per Baptiſtam Epiſcopum Caſimiro miſſa 40 A.
Roſtemburg obſidione Cruciferorum liberatur 267 C.
Roth Iacobus ad Caſimirum de electione Archiepiſcopi Gneſnenſis mittitur 107. A.
de *Rozemberg* Iodocus in locum Petri Wratislav. epiſcopi eligitur, 183. C.
de *Roſtemberg* Vlricus Iodoci pater 183. C.
Rubigalia feſta Roman. 866. D.
Rubrion mittitur contra Sarmatas 913. B.
Rudolphus epiſcopus Lauentinus 385. B. dona Caſimiri oblata renuit 392. C. conſiliarium eum ſibi Caſimirus eligit 394 A. epiſcopus Wratislauienſis eligitur 415. C.
Rug in terra Cracouienſi propter latrones iuſſu Caſimiri inſtauratur 57. C. de rug conſultatio ſine inquiſitione furum ac prædonum ab ipſo ſenatu impeditur 68. B.
Ruger Dauid 279. D.
Rugiorum ſitus 1881 A.
Rupowski Ioannes 514 B.
Ruſſia terra a Tartarorum Cæſare Sadachmeth magna vaſtitate adficitur 63. C.
Ruſſis num Paulus Euangelium prædicauerit 906. D.
Ruſſorum expeditio verſus Conſtantinopolim 1034. D. eorum conuerſio 1042. B.
Rythwianski Ioannes Capitaneus Sandomir. 123 D. 203. nuncius fortiter & grauiter Caſimiri vitia perſtringit 247. C. ſeq.
Rzepica vxor Piaſti 634. A.
Rzeſchowski Ioann. nuncius de vita Wladislai exploranda mittitur 2. A. legatus ad Caſimirum 274 B. à prædonibus capitur 404. D. liberatur 405. A.
Rzeſchwowski Ioannes in epiſcopum Cracouienſem eligitur 476. A.

S.

SAcramentum ſub altera aut vtraque ſpecie Bohemis permittitur 154. B.
Sadachmath Thartarorum Cæſar Ruſſiæ & Podoliæ terras magna vaſtitate afficit 63. C. ei à Lithuanis pro facta vaſtatione in Polonica grates aguntur 69. C. contra eum imperator Ezigeri irruit 96 B ab eo vincitur *ibid.* ideo in Lithuaniam perfugit *ib.* a Caſimiro cum omnibus in exilium mittitur 97. A. eius miſerrima mors *ibid.*
Sadachmatus Scytha ab Ezigero victus Kiouiam perfugit 181 B. a Caſimiro Vilnæ in vincula conicitur *ibid.*
Sadlow tortalicii deditio 339. C.
Saducæi negant reſurrectionem 800. D.
Salomon rex Hungariæ a Boleslao largo expellitur regno 659. C.
Salſamenta 888. A.
Samborius fit Gedanenſis Marchiæ præſes 778 D.
Samboris Ducis Poloniæ literæ de variis Gedanenſis ciuitatis donis 149. C.
in *Sandomirienſi* templo fulmen crucem paſſionis & alios diſſipat 41. D.
Sandiuogius cauſas cladis Choyniczenſis ſibi reuelatas indicat 162. B.
Sandiuogius de Czechel bellum cum Cruciferis nullum eſſe docet 193. A.
Sanguinus arbor parua 615. A.
Sancti o pragmatica concilii Baſilienſis abrogatur 1208. C.
Sapienski Ioannes Iudex Poſnanienſis 203. B.
Sapor excoriat Valerian. Imperatorem 941. B.
Sardanapalus ſe in incendium mittit 632. A.
Sarbciski Nicolaus contra Plavvienski mittitur 144. A.
Sarmatica gens cum germanica non confundenda 837. A. eius origo *ibid.* D. ſedes 838. A. eſt gens peculiaris *ibid.* D. vtrum oriatur a Tuiſcone 841. B. quo ſenſu ad Germanos deferri poſſit 842. A. num profecta ſit ad Tuiſconem petitum leges 843. C. eius habitatio ad littus Ponticum *ibid.* num eius conditor Vandalus 848. A. Sarmaticorum antiquiſſimorum principum ſeries 848. D. laus illius gentis a tempore originis, parente &c. 849. C. à iuſtitia & æquitate 864. A. experitur Alexandri M. munificentiam 876. D. Sarmatiarum nomen latiſſime patet 841. C. eius

 triplex

triplex significatus 844. B. diuisio & partes 850. B.. Sarmatæ nomen quid significet 849. A. Sarmatæ Poloniæ vnde orti 850. C. neo sunt germani 850. D. non sunt Scythæ *ibid.* Sarmatarum victoria parta de Scythis 858. A. Asiam depopulantur 869. A. auxilia mittunt Lacedæmoniis 870. B. eorum studium linguæ cultioris 871. B. eorum reges Troianorom nomina sibi imponunt 872. B. eorum mores 889. A. seq. ab Augusto facile amicitiam impetrant 909. A. eorum potentia *ibid.* C. Sarmatæ & Getæ coniuncti fuerunt 911. A. Ad eos peruenit euangelium 912. D. Mysiam inuadunt tempore Galbæ 913. B. Diaoam in primis colunt 932. C. eorum cum Romanis bella sub M. Antonino 936. A. Asiam vastant 921. B. eorum expeditiones in Pannonias quot fuerint & quanto tempore 946. A. Sarmatiarum situs 825. C. finis & flumina *ib.* eorum militare decus & ordo 897. A. religio *ibid.* B. eorum domicilia 889. A. œconomia *ibid.* B. eorum nomine multæ gentes comprehenduntur 901. D. eorum lingua & Getarum vna est 902. B. Sarmatiæ veteris limites 1885. A.

Sarmatia Asiatica 850. B. eius fundatio 854. A.

Sarmatiæ Europeæ fines & limites 922. A. illi tempore Alexandri late patent 923. A. item tempore Lysimachi, Darii *ibid.* eius limites occidentales *ibid.* D.

Sarmaticus imperator dictus nullus fuit 850. A.

Sarneciorum familia 1906. C.

Sarro Celtarum rex litterarum studium instituit 847. B.

de *Sarsena* Thomas successor Eugenii Papæ 25. D. fit episcopus Bononiensis *ibid.* Sanctæ Zuzannæ Presbyter Cardinalis *ibid.* vocatur Nicolaus *ibid.* eius origo 26. A.

Sauromatæ qui 849. B.

Σαῦρος Græcis quid 849. B.

Saxonia vastatur a Gothis occidentalibus 879. A.

Sbigneus Cardinal. ex duabos ecclesiis parochialibus nouam ecclesiam in Sandecz collegiatam fundat 26. C. eius creatio in Cardinalem facta per Eugenium à Nicolao papa renouatur 40. A. Cardinalatus insignia per Dlugosch à Nicolao V. papa accipit 49. D. orationem, insignibus cardinalatus acceptis, habet 51. B. eius studium circa bellum inter Huniad & Giskram componendi 52. D. ei quarta conuentione Piotrcouiensi superior in senatu locus conceditur 67. B. festum corporis Christi Casimiro Cracouiæ celebrat 68. A. Casimirum de duce Michaele supplice reiecto arguit grauiter 70. B. scribit ad Ioannem de Capistrano vt in Poloniam descendat 75. A. in rebus de castro Luczko recuperando Casimiri inclementiam experitur 87. A. Casimirum vehementer publice coarguit de iniuriis io eum conlatis 89. A. ad conuentum *Siradiensem* studiose venire differt 93. A. reprehendit Casimirum ob duriorem datam nunciis ducum Masouiæ responsionem 112. A. in eius manibus Casimirus iuramentum præstat 115. D. monasterium & templum Bernardinum in Stradomia fundat 122. D. peragit desponsationem Casimiri & Elisabeth 128. A. Pruthenorum deditionem Casimiro oblatam acceptare dissuadet 131. B. conuentui Lanciciensi interesse recusat 145. B. eius mors 166. B. omoes Poloni eius casum acerbe dolent *ibid.* eius laus 167. A. sepultura *ibid.* B. eius testamenti ratio *ibid.* D. eius campana malo omine confringitur 171. A.

Sbigneus episcopus Cracouiens. Casimirum successorem fratris Wladislai constituere suadet 3. C. ei recusante Friedericum March. Brandeburgensem 15. C.

Sbignea filia Sbignei de Brzezye Poloniæ Marschalci 240. A.

Sbischek campana Cracouiæ miro opere confringitur 171. A.

Scandia quæ insula 1884. B.

Scandinopolis vrbs 974. A.

Scarbicus orator Boleslai Criuousti regis 1064 B.

Scarbimirus dextrum oculum amitiit 679. B. eius fatum cum fato Philippi regis in solatium comparatur 682. A. contra Pometanos mittitur 689. C.

Scarga Petrus 1748. C.

Scerdiletus fœdus cum romaois contra Philippum facit 882. B.

Schafranyecz terram Osswyaczimcosem & Thoscimensem cogit tributum 102. A. cum eo initur pax *ibid.* B. ad parat Michaëli Duci insidias 35. C.

Schaffnaburgensis ætas 894. D.

Scharlanus ob necem Thacainski supplicio adficitur 283. B.

Scharlyey Iaroslaus ob oecem Thaczinski supplicio adficitur 283. B.

Scharisch castrum obsidetur 261. A.

de *Schene* Augustinus Palatinatum Elbiogensem accipit 133. D.

Scholasticorum Cracouiensium cædes 1496. D. seq.

Schorcz Petrus captiuus deducitur 353. D.

Schtum castri obsidio decernitur 145. Casimiro regi traditur 151. C.

Schumborski Bernhard. a Polonis insecutus fugat turpiter 228. C. per proditionem occupat Marienborg 215. A. fugatur 216. A. ei Culmensis ciuitas traditur 216. C.

Scipio Nasica Boios superat 854. A.

Scriboni merita & triumphus 883. A.

Scribonius vincit Dardanos 908. B.

Scuta-

Scutalia ciuitas Turco traditur 577. B.

Scutari stagnum 946. D.

Scytharum inuasio in Russiam 1500 B. reprimuntur illi 1501. A. potentia 909. C. in regnum Poloniæ inruunt 45 B.

Scytha dux primus vnde natus 858. A.

Sczekocki Ioannes contra Ianussium & Przemislaum mittitur 106. A.

de *Sczekoczin* Petro Casimiti litteræ de regni acceptatione traduntur 23. C.

Screzygnievvski Thomas 87. A.

Sedinouii Czarnicouii laus 1199. A.

Sedomiria incensio 1099. C.

Selimus Imperator Turcarum 885. C.

Semi filii Noæ post diuisionem sedes 836. C. num natu fuerit maior Iapheto? 840. B.

Semiramis Indis bellum infert 610. A. vxor Nini 845. A.

Semlanth terra igni & ferro vastatur 298 C.

Semouit filius agricolæ rex Polon. eligitur 634. A.

Semouit filii Wladisl. ducis Masouiæ mors 284. B.

Semonitus Dux rex Poloniæ quondam declaratus 24. A.

Sempepel oppidum ab obsidione Cruciferorum liberatur 267 C.

Senkonem Olefchkovvic in Ducem Lithuaniæ constituere Lithuani contendunt 191. A.

Senum mores vituperabiles 816. D. 810. B.

Sennacherib cladem accipit ab angelo Dei 713. B.

Sepelben oppidum 214 D.

Sepona volucrum genus 740. D.

Septemtrionis regiones cur caleant? 889. B.

Serpens insigne Osci Iiali 854. A.

Sesostris Ægyptii cum Tannaso rege Getarum bella 857. A. eius magnæ audaciæ facta *ibid.*

Seuerinum oppidum locat Casimirus 922. A.

Seuerus Pontifex 995 B.

Sbrank Laurentius deducitur captiuus 353. D.

Siculi quomodo Gallos trucidant 1107. C.

Siculæ vesperæ 1107. C.

Sidoniorum situs 1881. C.

Siczowicz Martinus castrum Slochovv intercipit 369. B.

Sieciechus contra Bohemos à Wladislao I. mittitur 1061. A.

Sieniauius Dacos in deditionem recipit 1558. B.

Siffridi commeodatoris barbarica atrocitas 1122. A.

Sigismundus regi Casimiro nascitur 399. C.

Sigismundus rex Hungariæ infelix cum Turcis profligat 1158. D.

Sigismundus Rex Polon. nullum Regem pestilentia absumtum esse putabat 862 B. in peplo ambulat 898. A. rex Poloniæ eligitor 1200. A. eius bellum cum Scythis 1201. A. matrimonium 1201. D. eius mors 1211. C. eius funeris pompa 1484. A. *sq.*

Sigismundus Augustus rex Poloniæ eligitur 1210. A. variæ eius matrimonia 1212. B. 482. B. vnit Poloniam & Lituaniam 1214. A. eius expeditiones bellicæ 1219. A. mors 1222 D. eius ortus & educatio 1480. D. matrimonium clandestinum cum Barbara 1482. B. eius virtutes & vitia *ibid.* C. contentio de eius matrimonio 1487. potestatem regiam ei adimere quidam conantur 1493. D.

Simon Magus 715. B.

Simonis antistitis merita contra hostes prouinciæ Mazouiensis 703. C. Cum Alexandro episcopo Plocense comparatur 705 D.

Simulationes insidiosæ an licitæ sint in bello 623. C. Simulatoribus non est credendum 736. C.

Sinowyecz Ioan. Osswyaczimensis Capitaneus 225. B.

Siradia a Casimiro generalis conuentus agitur 23. A.

Sirakowski Ioannis oratio ad Sigismundum Augustum 1485. A.

Sirmiensia vina 944. B.

Sithalcus Germaniam vastat 886. D. eius bellum cum Perdicca Macedon. 878. D.

Sixtus IV. papa eligitur 472. C. pacem inter Casimirum & Matthiam R. H. componere tentat 471. A. 482. B.

Skala ad eam fit conflictus Conradi cum Henric. Barbato 1094 A.

Skalski Ioannes 267. D. ei eripitur Brumaberg Oppidd. 278. D. oppid. Olschin incendit 318. C. Oppid. Melschak intercipit 363. A.

Skop Ioan. prædam agens prosternitur 337. A.

Skora Nicolaus ad consulendum pro rebus publicis missus Craccuiam aduenit 69. A.

Skubyela Bohemus solus occupat Friedlanth 174 B. eius stratagemate multi hostium cæduntur *ibid.*

Slaui euangelium annunciatur 1035. A.

Slauorum origo a Græcia 1010. C. sq. eorum nomen 1008. C. ars & astus in comprehendendis hostibus 1014. A. eorum vetus fides *ibid.* C. conflictus cum Hildibio 1015. A. quando eorum respublica cœpit collabi 1026. C. religionis præcipua capita 1043. C. fortunæ nihil tribuunt *ibid.* habitandi mos & tuguria 1044. C. litteræ & simulacra 1044. C. vnde vites non colant 1045. C.

Slawkonis de Wierzborg fraude Dzialdovv Cruciferis tradit 165. A.

Slawkow oppidum inenditur 179. B.

Slecht Tilmannus nuncius Papæ Sixti IV. 472. D.

Slesita Georgio Posdzyebraczki in regem Bohemiæ electo parere recusant 223. B. regnum Poloniæ post Casimiri Lithuaniam discessum adfligunt 32. B.

Sliwienscii Georgius & Ioannes vulnerantur 250. D.

Slop Nicolaus Marſchalcus Teſchinenſis 102 A.
Slachow caſtrum 144. A.
Slupeczki Lucæ origo 239. C. coniugium 240. A. ob ſcelera ſatanæ cruciatibus affligitur 240. A. eius mors 242. B. ſepultura *ibid.* ex eius ſepultura ignea flamma conſurgit opera ſatanæ *ibid.* e ſepulcro per Sacriſtianum vxori ſuæ oblata reſtituere ſuadet 243. A.
Slupeczki Groth ſcelus homicidii committit 239. C.
Slupski Mathias in captiuitatem ducitur 292. C.
Smirzinski Nicolaus Notarius regius ſubito moritur 83. C.
Smirzinski Ioannes ob litteras ad Boleslaum decollatur 104 A.
Sochaczouienſis terræ poſſeſſionem Caſimirus accipit 540 D.
Sokolipecher dux Hungar. merita in bello Poloniæ contra Turcos 232. D.
Solymannus Buda per dolum potitur 1536. A.
Sorabi ſunt gens Sarmatica 937. D.
de *Stromotny* Michael oppidi Paſchenheim capitaneus 250. C.
Spilberg caſtrum regi Hungariæ traditur 430. B.
Spori qui 977. C.
Sporades Inſulæ quæ 977. C.
Sprowski Ioannes a quibusdam in Archiepiſcopum Gneſnenſem eligitur 107. C. a Caſimiro conuentu Piutrkouienſi confirmatur 116. B. per Epiſcopum Wladislauienſem conſecratur *ibid.*
Stadium quid ſit 618. D.
Stadnicius Stanislaus hæreſeqs ſuſpectus in iudicium vocatur 1528. A.
Stancarus Franciſc. nouam religion. introducit 1515. C. eius exilium 1518. B.
Stanculo a Ioanne de Hunniad per fraudem exoculatur 33 D.
Stanislaus epiſcopus Wladislau. inſtituit puerorum ſeminarium in ciuitate Wladislauienſi 1639. eius merita laudantur 1640. A.
Stanislaus alias Wanek mirando modo capitali pœna liberatur 104. C.
Stbargard oppidi obſeſſio 350. A. fit vtrique parti grauis 355. B. deditur 372. D. hoſtibus proditum 279. D.
Stawroth Stanislaus 563. D.
Stelegius Poloniæ principis inuidiam experitur 669. D.
Stephani regis Poloniæ iudicium de Liuio 892. C.
Stephani Walachorum crudelitas 1556. A. interficitur 1557 D.
Stephanus Palatinus Valachiæ deſignatur 417. A. eius bellum cum Matthia Reg. Hungariæ *ibid.* homagium Caſimiro præſtat 438. B.
Stephanus Voieu. Moldav. eius fauorem Matthias rex Hungariæ quærit 534. D. ab eo Caſimirus ſacramentum fidei exigit 535. A. Tranſyluaniam vaſtat 445 A. actio eius cum Radulone Palatino Beſſarabiæ 508. B. vincit Turcas Valachiam vaſtantes 525. D. 345. B.
Stetin Oppidum vaſtatur 273. A.
Stiborii Plocenſis eccleſiæ epiſcopi mors 473. C.
Stiborius de Bayſſen Palatinatum Elbingenſem accipit 133. D.
Stilico dux Theodoſii I. 954 A.
Stogncum Reg. Thartari captiuant 91. C.
Stolpenſis dux nouam Marchiam a Caſimiro repetit 145. D.
Stoſch Czik Morauus varia oppida Poloniæ inuadit 179. A.
Strabo notatur 891. B. quando floruerit 892. A. patria, præceptor *ibid.* admirator Homeri *ibid.*
Stradomia Sbigneus Monaſterium & templum fundat 122 D.
Strato Tyrorum rex eligitur 619. B.
Straza tributum quod 644. D.
Strumen quid Polonis ſignificet 929 A.
Strus Iacobus 1893. D.
Strusii fratres 1198. D.
Strzapinski Thomas a quibusdam in Archiepiſcopum Gneſnenſem eligitur 107. C. ei a Caſimiro in conuentu Archiepiſcopatus Gneſnenſis negatur 116. B. ipſe cedit iuri ſuo Archiepiſcopatus *ibid.* Caſimiri conſilium de vaſis & templis ad belli vſum auferendis improbat 176. A. in epiſcopum Cracouienſem eligitur 170 D. & conſecratur 183. B. Eccleſiæ Cracouienſ. vaſorum ſacrorum commodationem Caſimiro denegat 195. B. moritur 261. C.
Squadi qui fuerint & eorum ſedes 936. D.
Suarno Ruſſorum Dux fugatur 1103. A.
Suatobor exitus 1019. D.
Suatoplugus Rex 1017. B. eius mors 1029. C.
Suatopelci Monarchæ Ruſſorum mors 1068. A.
Succeſſio principum hereditaria probatur 742. B.
Suchodolski Ægidius nuncius de vita Wladislai exploranda mittitur 2. A.
Sudeti montes dicuntur Vandalici 937. A.
Sudini populi qui fuerint 937. A. vbi fuerint 1884. A.
Suella Martinus 279. D.
Suenus Rex Tuiſconorum 847. C. eorum ſedes 961. A.
Suetoslauus Græcos vincit 1040. A.
Sumboſus Vlricus Comes 4. B.
Surſena oppidum in Tuſcia 26. A.
Suum cuique eſt pulcrum illuſtratur 893. C.
Swantopelcus de Zauada per latrones interficitur 33. A.
Swatopelcus victor Cruciferorum 1097. B. eius mors 1105. D.
Swidrigelo Dux Lituaniæ eligitur 1167. C.
Swieborowski Ioannes, Polonus varia Poloniæ oppida aggreditur 179. A.

Swien-

Swirenkouic Bartholom. epiſcopus Myednicenſis eligitur 463.C.
Switrigielli ducis mors f. Boleslai 83.D. moriturus caſtrum Luczko Lithuanis tradi iubet 84.A. eius ſepultura 84.C.
Syennenski Pius II.Papa in gratiam Caſimiri laborat reponere 305.B. *ſeq.* iuri Epiſcopatus Cracouienſis cedit 312. A. penſio epiſcopatus Cracou. ei denegatur 326.D. proſcribitur 264. D. multi ei adhærentes proſcribuntur 266.B eum Caſimiros in pontificis Rom.ndium adducere laborat 284 D nominatur epiſcopus ad eccleſiam Wladislauienſem 338.B. in Archiepiſcopum Gneſnenſem eligitur 502. C. eius contentio cum aliis de epiſcopatu Cracouienſi 261 D.
Sylla primus eum Mithridate coocurrit 908 B.
Sylleſia quando auulſa a Polonia 926.B.
Sylleſiorum nomen quid ſignificet 921. A.
Syrmus rex Getarum 910.D. 964.A.
Syrmienſe Cocilium 964.A.
Syrmium vrbs 910.D.
Szafrach Dux Gothorum 942 A.
Szafraniecz Petrus bellum ciuile in regno Poloniæ excitandum ſuſcipit 133.A.
Szlik Caſpar Caocellarius 4.B.

T.

C. T*Acitus* taxatur 892. D. quando floruerit *ibid.* in limitibus Sarmatiæ delineaodis accuratus 930.B.
Tannaſi regis Getarum bella cum Seſoſtri Ægyptio 857.A.
Tarnouius Io. quo iure præfecturam Saodomirienſem obtinuerit 1506. C. eum Zebrzydouio iurgia 1543 A.
Tarnowski Ioannes Palatinus Cracouienſis 123. D.
Tartari in regnum Poloniæ irruunt 45. B. abſentibus Ruſſiæ & Podoliæ terrarum nobilibus illas terras maximopere vaſtant 63.B. 91.C. 96.B.
Taſius dux Roxolanorum 890.A.
Tatri montes 929.A.
Teias vltimus rex Gothorum 973.
Telephus ab Hungaris vincitur 234.D.
Telephus Getarum quis? 862 A. eius facta *ibid.* vulneratur ab Achille *ibid.*
Tempeſtatis cuiusdam grauiſſimæ deſcriptio 71.C.
Templum quid 722 & eius etymon *ibid.*
Tenczynski, Io. executionem à capite legum diſſuadet 1508. A.
Teridates rex Armeniæ 913.C.
Terræ motus ingens io Napulia 200.D. terræ ſanctæ recuperatio 1059.C.
Teuca Illyriorum regina 881.C.
Thaczin Palatinus Cracouienſis Boleslaum ad regnum Poloniæ cnmmendat 17.B. grauiter publice Caſimirum regem Poloniæ coarguit 89.D.
Thaczinski Andreas occiditur 268 B ſeq. cadauer eius male tractatur 269. D. vltio necis eius vehementer expetitur 272. A. Iudicium illius neeis Caſimirus ſuſcipit 281 D. eius occiſores ſupplicio damnantur 283.B.
Thamyrim vrbem Tomyris ædificat 868 B.
Tharnowski Ioannes nuncius Cracouienſium terrarum 247.A.
Thartari terram Luceenſem nullo prohibente maxime vaſtant 105.D.
Thaurinum Turcæ obſident 187.A.
Theben caſtrum Cilienſes oppugnaot. 200 C.
Thelericus Bulgarorum rex 1018.B.
Themyſcira ſedes Amazonum 863 A.
Themyſcira fluuius Cappadnciæ 863 A.
Theodatis regis Gothorum memoratu digna 971.C.
Theodomir filius regis Theodorici 971.A.
Theodoricus rex Gothorum, eius prima ætas 971. A. eius filii *ibid.* mittitur contra Odoacrum *ibid.*B.
Theodoſia vrbs 88.A.
Theodoſius I. Imperator fœdus init cum Gothis 953 B. eius benignitas *ibid.* eius filii trucidantur 954 A. eius miranda victoria in anguſtiis Alpium 956 A. precibus victor exiitit 800.B.
Theſchnar Ioannes ob oecem Thaczinski in captiuitatem ducitur 283 C.
Theſſander Græciæ dux à Telepho Getarum occiditur 862 A.
Thethpil nuncius Lithuanorum 313.A.
Thikoczin terra per Lithuanos occupata a Nunciis ducum Maſouiæ repetitur 112.A.
Thingecz Monaſterium à Caſimiro ad inſolitam penſionem cogitur 28.C.
Thomas de Sarſena v. in S.
Thomas Euangelium prædicat Parthis & Brachmannis 913.A.
Thomcon ad obſidendum Nowo mittitur 336.C.
Thomos vrbs vnde ſic dicta 855.D.
Thomſa ſupplicium capitis dat 917.A.
in *Thorun* Caſimirus Palatinatum creat 133.D. Caſtrum per Pruthenos demolitur 143.D. ciuitatem Crueiferi recuperare ſtudent 168.A. in eo ſeditio exoritur 195.D.
Thoriſmundus Oſtrogotthorum rex 955.B.
Thoruniam ciuit. ab hoſtibus inuaditur 340.A.
Thoſchecenſis terra à gentibus Sbignei & terrigenis Syevvierienſibus vaſtatur 64.D.
Thowaczowski Stiborius 376.A.
Thowaczowski Ioannes 555.A.
Thungen Nicolaus epiſcopus Varmienſis eligitur 410.C. ad Camyeniecenſem eccleſiam transfertur 474.D. ideo ſeditiones & bella creat 481.D. Varmienſem ademptum epiſcopatum occupat 513.D. eum epiſcopatum reſtituit 581.A.

Tiberii Cæsaris expeditio in Germaniam 905. D. Harminium interfici curat *ibid.*
Tigranem Lucullus in regnum redire cogit 908. C.
Tigri vbi multi duces Rom. cecidere 945. B.
Tiguranorum vrbis antiquitas 845. B.
Tiramnon Strabonis præceptor 892. A.
Tiffigeta qui 867. C. 959. C.
Titi Vespasiani filii liberalitas 612. C.
Tomyris Massagetarum regina 867. B. vrbem Tamgrim ædificat 868. B.
Tonsura primæ capillorum Polonorum festum 898. A. consuetudo 637. D. tonsura Nazaræorum 638. D.
de *Topolya* Matthias Polon. in Episcopum Miednicensem succedit 330. A.
Totila penultimus rex Gothorum 972. D. Romam occupat *ibid.*
Trabowliensis districtus à Thartaris vastatur 108. C.
à *Traiano* Daci subiguntur 917. D. Dacorum regionem in formam prouinciæ redigit 918. B. pontem exstruit in Danubio 919. D. Sauromatas in fidem accipit 920. C. cur pontem in Danubio exstruit 921. C.
Tratibus falso Aristoteles ruditatem adscribit 893. A.
Transyluani Germani num sint. Gothorum reliquiæ 965. C.
Transyluania à Turcis vastatur 461. B.
Trasimundus II. princeps Vandalorum 992. C.
Trepka iuuenis Poloni. singularis taciturnitas 1201. B.
Threffer Magister Prussiæ electus 564. C. homagium suum Casimiro negat *ibid.*
Treuiri vrbis antiquitas 845. B.
Tricesius Iacobus quo tempore floruerit 1220. B.
Trismegistus quando floruit 853. A.
Troezen vrbem Flaccus recuperat 906. B.
Troia à quo Ilion vocatur 854. B. Troianum bellum quando gestum est 860. A.
Truculentia mulieris sæuior omni seueritate 636. B.
Trukses Martinus magister Prussiæ eligitur 557. A. hostis Casimiri regis 575. C.
Truxes Martinus Magister Prussiæ Casimiro homagium præstat 581. A.
Trzeska Ioann. præfectus castri Brathian 181. A.
Tucholya castrum 144.
Tuisconis regnum Sarmatarum 842. C. Tuisconum Sarmatarum legislator 844. B. eorum regnum peregrini reges obtionerunt. 844. B.
Turci Constantinopolin obsident 102. C. eam oppugnant & male tractant 117. D. eorum crudelitas in oppugnatione in templa & omnes homines 118. A. seq. eorum origo 119. D. indoles & natura 120. A. constituunt Hungariam inuadere 186. D. superantur precibus Capistrani 188. B seq. eorum multitudo Hungariam vastans à Polonis fugatur 323. B. seq.
Turza mons in potestatem Casimiri venit 256. D.
Tyrangita qui 959. C.
Tyranni triginta 941. C.
Tyras fluu. 896. A. ad quam Claudius Imp. prælium committit 942. B.
Tyrigeta Sarmatæ 850. B.

V.

Vaiberg oppidi expugnatio 1072. B.
Valachi a Polonis contra Bohdanum auxilia petunt 73. D. eorum vera origo 918. B. mores 919. D. eorum lingua ab Italis minuta est 1082. B.
Valcz castrum & oppid. Casimirus amittit 256. C.
Valens Gothis sedes in Thracia permittit 951. C. eius tristis euentus 952. C.
Valentiniani Imp. expeditio contra Sarmatas 950. A. eius mors *ibid* B.
Valerianus, Imperator à Sapore excoriatur 941. B.
Vanda Patri Graco regi Poloniæ succedit 608. B. cœlibatum eligit 609. A. eius insignis pulcritudo 609. A. mors *ibid.*
Vanda ad imperium Polonicum euehitur 1005. D. vincit Rithigerum 1006. A. eius stupenda mors *ibid.* sepultura *ibid.* epitaphium *ibid.* D.
à *Vanda* filia Graci Polonia Vandalia dicitur 596. C. Vandæ filiæ Graci sepultura 609 D.
Vandalus nepos Noe 975. B.
Vandali qui dicti sunt 608. D. eorum magnitudo 975. B. eorum origo *ibid* 978. D nomen 976. B. an fuerint Sarmatæ, *ibid.* C. eorum stationes 980. A. Lingua 981. B. consuetudines in bellis ducendis *ibid.* D. num distincti sint a Venetis 984. ab illis Poloni oriuntur 985. D. eorum expeditio in Hispaniam 990. A. cur aduersa passi 994. A. finis eorum regni *ibid.* B.
Vandalitarum origo 596. B.
à *Vandalo* filio Negnonis Polonia Vandalia dicitur 596. A.
Vandalum flum. vnde nomen suum sortitum 608. D. 609. B.
Vapiennagora mons 210. A.
Varadiensis episcopus Ioannes à Ladislao rege in captiuitatem ducitur 202. A.
Varcestus rex Getarum 964. C.
Varsestus rex Getarum 911. A.
Varmia obsidio soluitur 298. C.
Varmiensis ciuitas diripitur 260. B.
Vastones num sint reliquiæ Russorum 1033. B.
Vasquesz Petrus nomine Philippi & Alphonsæ à Casimiro magistro Prussiæ contra Zoldanum auxilia malo successu petit 79. C.
Vedelski Ioannes Tenutarius Valcz castri & oppidi 256. C.
Velczin fortalicii obsidio deliberatur 68. D.

Vcha-

Vrbanius Iacobus 1734.
Venceslaus Rathiboriensis Dux cum regno Poloniæ perpetuam init pacem 26. A. promittit Casimiro assisteotiam & fidem 41. A. mors 219. B. liberi *ibid.*
Venceslaus dux Bohemiæ principatum Cracouiensem sibi resignat 825. A.
Venceslai ducis Ribnicensis bellum cum Henrico Posdzyebraczki 511. C.
Venceslaus dux Theschnensis ex anxietate moritur 524. D.
Venceslaus rex Poloniæ 1119. B.
Veneni duci Michaeli præparati singularis vis 84. D.
Veneti vnde sic dicti 976. B.
Venetii Ioannis carcer 1155. D.
Ventorum validissimorum exempla 243. D.
Veritatem historiarum multi odio habent 749. D.
Verneri Plocensis episcopi mors 1070. C.
Veronicæ vaticinium de Rudolpho pacem cum Cruciferis confecturo 391. A.
Versionis LXX. viralis origo 883. D.
Victorinus filius Georgio Pozdziebracki, dux Monsterbergeosis 104. B.
Victorinus Austriam bello premit 425. inde recedere cogitur 426. A. a Matthia Hungario obsidione premitur 428. A. & tandem fugere conatur 429. B. a militibus Matthiæ capitur 447. B.
Vidisticana vrbis in Mæsia obsidio 873. C.
Vieri gesta in oppugnando Gedano 1727. D.
Vigliczki Stanislaus 262. A.
Vilhelmus Comes in Tierflhan 254. D.
Vilkanowski profligat ex Masouia prædam ducentes 337. A.
Vincentii Archiepiscopi Gnesnensis in legatione ad Casimirum in Lithuaniam oratio, qua ei regni acceptationem suadet 6. D. eius studium in conuentu Pyotrcouiensi de alio rege post Casimirum constituendo 15. C. moritur 44. D. eius sepultura 45. A.
Vincentiana Chronica 595. A.
Vinckelblochius Iacobus 1209. A.
Vinda qui 985. A.
Vinearum vsus interdicitur Pannoniis 944. B.
Viridomirini qui 870. B.
Virtutes Politicæ 770. A. purgatoriæ *ibid.* B. exemplares *ibid.*
Visembach Nicolaus tradit Polonis Gnyevv oppid. & castr. 328. B.
Visegrad castrum in potestatem Zuladio resignatur. 220. C.
Visemburg Barthosius Nuncius Fred. March. Brand. 145. C.
Visimirus rex Vandalorum 949. A.
Visio cur historia dicatur 605. B.
Visla fluu. 160. A.
Vismaria vrbis origo 998. D.
Visnouecius 886. A. eius deditio 1500. D.
Visogotthorum transitus 946. C. nominis etymon 959. C. eorum sedes 960. B. fines Saxoniæ vastant 879. A.
Vissimirus vrbes condit 998. D. eius nominis significatio 999. B.
Vissimiria Vismaro filio Lesci traditur 1023. D.
Vistula nomen scriptoribus variat 932. D.
Vithenis prælium ad Sochacouiam 1115. C.
Vitoldi actio cum Iagellone 1086. C.
Vituli Idololat. in deserto ab Iudæis conflati origo 846. D.
Vittiges rex Gotthorum 971. D. eius expeditio contra Italiam 972. A. eius captiuitas *ibid.* C.
Vlad Palatinus Bessarabiæ à Ioanne de Huniad interdicitur 33. D. optime meritus fuit de isto de Huniad *ibid.*
in *Vlak* oppido Hungariæ moritur & sepelitur Ioannes Capistranus 199. A.
Vlricus Comes Ciliæ 103. D. ei Ioan. de Huniad insidias struit 124. D. a Ladislao filio Hunyadi interficitur 200. A. eius sepultura *ibid.* B.
Vltione melior est venia & clementia 698. A.
Voiddonis mors 1086. B.
Volborum castrum 1619. A.
Voldomir rex Plocensis 1080. A.
Volek castrum Ianussius dux Osvviaczimensis reficit 123. C. obsidetur a Cracouiens. *ibid.* D.
Volphram Ioannes ob necem Thaczinski in captiuitatem ducitur 283. C.
Voracitatis singularis exemplum 606. B.
Voyssik Creslaus nuncius Casimiri ad Hungaros 220. B.
Vranices volucrum genus 740. D.
Vrsi occisores graues pœnas dare coguntur 756. D.
Vrsinorum origo 4105. A.
Vscuoldus miranda opera à Casimiro superatur 708. A.

W.

Wagroniensis monasterii origo 1085. A.
Walachorum genus & ingenium 1555. B.
Walamir filius regis Theodorici 971. A. eius obitus *ibid.*
Weythmilner Benedictus 469. D.
Widmir filius regis Theodorici 971. A. eius obitus *ibid.*
Wierszinck Nicolaus Mercator maxime spoliatur 57. B.
Wislaus manu mutilatur 675. D.
Wislicensis vrbis proditio 724. C. eius vrbis antiquitas 725. A.
Wladarides terram Russiæ à Boleslai imperio deducit 720. A. per fraudem occiditur 721. A.
Wladimir Dux Galiciæ moritur 813. D.
Wladimirus princeps Russorum Kiouiam aggreditur 1047. D. per oratorem inquirit, quæ religio in mundo optima 1042. C.
Wladislaus Dux Masou. interest conuentui Lanciciensi 145. B. moritur 181. D. eius sepultura *ibid.* eius contentio cum episcopis de

de proprio loco ad latera Casimiri 28. B. inuasione Tartarorum in Russiæ & Podoliæ terras in periculo captiuitatis est 63. C.
Wladislai filius Casimiri eligitur in regem Bohemiæ 444. B. 452. B. 466. D. eius coronatio 469. C. accipit possessionem montium Kuthnensium *ibid.* D. Sororis Hedvvigis nuptiis cum dedecore deest 536. D. ei confert Friedericus insignia regni Bohemici 559. C.
Wladislai mors dubia fama vulgatur 1. A. excitat inde magnum dolorem *ibid.* de vita eius sciscitatum nuncii in varias regiones mittuntur 2. A.
Wladislaus Theschnensis Casimiro assistentiam contra Boleslaum Oppoliensem repromittit 93. A.
Wladislaum regem Pol. vxoris sterilitas anxium habet 668. A. eius filius Boleslaus 668 D iterum cum filia Salomonis matrimonium contrahit *ibid.* eius in senectute studium 669. A. ecclesiam S. Ægidii in Cracouia fundat 572. B. item in honorem S. Wenceslai *ibid.* mors eius *ibid.*
Wladislaus Episcopus Wladislauiensis in Archiepiscopum Gnesnensem eligitur 45 D. contendit de primo loco cum Sbigneo in conuentione tertia generali Pyotrkouiensi 54. C. eius mors 106. D. sepultura 107. A. de eius successione contentiones oriuntur *ibid.*
Wladislaus successor Boleslai Krzyvvousty 733 A. eius conflictus cum fratribus suis populis 738. A.
Wladislaus Mieczkonides ad principatum Cracouiensem vocatur 821. B. princeps Cracouiensis constituitur 823. A. huic principatui cedere cogitur 824 C. mors eius *ibid.*
Wladislaus I. rex Polon. regnum primum detrectat 1058. D. expeditio contra Pomeranos 1059 A. cum Sbigneo *ibid.* B. mors & sepultura *ibid.* C. gener est Heinrici IV. 1060. A.
Wladislaus Iagello rex Poloniæ 1154. D. eius conuersio 1155 A. nuptiæ *ibid.* altera vxor 1160. C. templum corporis Christi erigit *ibid.* D.
Wladislaus II. rex Poloniæ 1167. D. eius coronatio 1196 A. victoriæ de Turcis *ibid.*
Wladislaus Cuiauiensis dux è monasterio reuocatur 1150. A.
Wladislaus filius Bolesl. Criuousti regno mouetur 1069. B.
Wladislaus Lasconogus rex Poloniæ eligitur 1080. D. eius corporis dotes 1085. B.
Wlodkona Catharina Wlodkonis de Skrzin vxor 211. A.
Wlodkonis de Skrzin furtis operam dantis captiuitas paratur 69. A.
Wlosczowski Ioannes prædo 405. A.
Woynia gens vocata 1068. B.
Woysilkonis miserabilis interitus 1104. D.
Wratislauiensis conuentus 120. D.
Wratislauienses Georgium regem Bohemiæ non agnoscunt 246. C. exercitus Georgii regis Bohemiæ vincunt 251. B. persuasionibus Pii papæ ad obedientiam Georgii Boh. R. permouentur *ibid.* D.
Wradislaus rex Bohemiæ 1017. C.
Wrociryf. pag. ad eum fit Conradi conflictus cum Henrico Barbato 1094. A.
in *Wschowa* monasterium S. Bernardini fundatur 181. B.
Wschor Palatin. Cracou. eius turpissima fuga 1065. C. miserabilis exitus 1066 A.
in *Wyedczwyedza* opp. moritur Wladislaus Masouiæ dux 181 D.
Wyerzbyata miles, fortalicii Kapino Dominus capitur 179 C.
Wszeborius 731. B.

X.

XErxis expeditio contra Gothos 871. A.
Xiacz Pauli victoria de Turcis 586. D.

Z.

ZAgorzenski Ioannes in Hungariam pacem componendi mittitur 52. C.
Zambek Hermannus 280. A.
Zambiensis episcopus Nicolaus Polonis deficit 159. D.
Zaraba Laurentius Castellanus Siradiensis ad consulendum pro rebus publicis missus Cracouiam aduenit 69. A.
Zaremba Ioannes Castellan. Siradiensis 271. D.
Zorungetussa metropolis Getarum 957. B. eius etymon *ibid.*
Zaussa episcopi Cracouiensis mors 1152. A.
Zayacz. Ioannes 444. B.
Zbigneus 669. D.
Zboranius Petrus Palatinus Cracou. 1739. B.
Zebracz mons 209. D.
Zeladin Michaël Matthiæ animum regnum Hungariæ Frederico concessuri mutat 244 C.
Zeletim Dux Bulgarorum occiditur 1018. B.
Zeleucus legumlatarum grauis custos 868. D. legem promulgat de adulteriis 868. D.
Zemomysl. rex Poloniæ constituitur 640. C. eius filius *ibid.*
Zenophia in triumph. ducitur 943. A.
Zeth dux Bohemiæ regno exterminatus 719. C.
Zeuxis naturam semicirculis includit 693. C.
Zgorseletia Præmislo filio Lesci traditur 1023. D.
Zichlinski Albertus Nuncius Casimiri pro Strzapienski 170. D.
Ziemouitus I. eius expeditio contra Prussos 1029. B.
Ziemouitus II. 1031. B.

Zandra-

Zindramus Mascouius quis 1163. A.
Zuiec mons in potestatem Casimiri venit 257. A.
Ziza Sarmatis & Quadis præficitur 954. C.
Zmigrod oppid. & castr. capitur 506. C.
Znegno oppidum igne penitus absumitur 32. D.
Zolana ad tributum tentatur 215. C.
Zoldanus castrum Rog destruere cogitat 103. B. eius exercitus fugatur *ibid.*
Adu. *Zoldanum* Babyloniæ Philippus dux Burgundiæ & Alphonsus à Casimiro auxilia petunt 79. C.
Zophia vxor Erici Stetinensis marito veniam refectionis impetrat 273. C.
Zophia filia Boleslai ducis Masouiæ 158. C.
Zophia filia Boleslai Ducis Theschnensis 104. B
Zophia filia Casimiri in lucem prodit 331. D.
Zophia oppidum 189. A.
Zophia reginæ studium in Casimirum successorem Wladislai constituendum 3. D. ipsa nuncios ad Casimirum in Lithuaniam missos præcedit 6. C. bellum inter Ioann. de Huniad & Ioann. Giskra componere laborat 52. C. mors eius 277. B. sepultura *ibid.* C. epitaphium 278. A.
Zopyrus Dario Babyloniam recuperat 721. C.
Zoroastres ex stirpe Sem. 851. B. eius antiquitas *ibid.* num sub Nino regnauerit an eius filio 852. C.
Zostenes plebeius a Macedonibus in principem eligitur 616. B.
Zulatin Matthias ab Hungaris in Gubernatorem Hungariæ eligitur 220. C.
de *Zyblin* Albertus Præpos. Calissiensis 261. A.

F I N I S.

